

Migne, Jacques Paul

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANNO 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM
DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET
TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATE-
RIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO
AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;
DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS; AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS,
STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE,
LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆ-
SERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO,
QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM
OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM
SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO
GENESIOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.
EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM
NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM
IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE
PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSE,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXII.

CONSTANTINUS PORPHYROGENITUS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 206.

1897

BR
60
• M38
t. 112

Clichy. — Ex typis PAUL DUPONT, 12, via diocesi Bes-d'Amiéres. 65.10.97.

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM X. ANNUS 959.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΟΥ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ,

ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΗΤΟΥ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

SAPIENTISSIMI IMPERATORIS

CONSTANTINI

PORPHYROGENITI

SCRIPTA QUÆ REPERIRI POTUERUNT OMNIA;

ACCEDUNT;

*ROMANI JUNIORIS IMP. AUREA BULLA PRO MONASTERIO XEROPOTAMI IN MONTE
ATHO; THEODOSII DIACONI ACROASES QUINQUE DE EXPUGNATIONE CRETÆ;
S. NICONIS ARMENI MONACHI ACTA AB ABBATE MONASTERII S. NICONIS
ANNO MCL SCRIPTA.*

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri Universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS PRIOR.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES,

IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 208.

1897

SÆCULUM X. ANNUS 959.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXII CONTINENTUR

CONSTANTINUS PORPHYROGENITUS.

Editorum Patrologiæ Præfatio.	col.	9
J. A. Fabricii Notitia Scriptorum Constantini Porphyrogeniti.		11
DE CERIMONIIS AULÆ BYZANTINÆ libri duo, e recensione Joan. Jac. Reiskii, cum ejusdem Commentariis.		33
J. J. Reiskii Præfatio.		33
Joan. Henrici Leichii Commentatio de Vita et Rebus gestis Constantini Porphyrogeniti.		45
De Cerimoniis aulæ Byzantinæ liber primus.		71
De iisdem Cerimoniis liber secundus.		965

ABK/FR

EDITORUM PATROLOGIÆ PRÆFATIO.

A pueritia in litteris sacris et profanis institutus Constantinus Porphyrogennetus, Leonis Sapientis filius et alumnus, plura quam pater edidit volumina, quibus summa ejus eruditio et ingens litterarum amor mirifice elucescunt. Major tamen scriptorum ejus pars circa argumenta profana versatur; minor pars argumenta ordinis moralis vel sacri tractat.

Odaria catanuctia, quæ in usum Ecclesiæ composuit, jam edidimus cum scriptis liturgicis patris ejus, *Patrologiæ* tomo CVII, pag. 299.

Homiliam de translatione reliquiarum sancti Joannis Chrysostomi, quam exstare asserit Allatius, *De Symeonum scriptis*, p. 111, præ manibus non habemus.

Habemus autem homiliam ejus *De translatione imaginis Edessenæ*, a Combesio editam in *Manip. rerum Constantinop.* Hanc a Constantino Porphyrogenneto scriptam fuisse dubitarunt nonnulli, qui eam uni ex successoribus Constantini tribuendam esse existimarunt. At perperam. Ex historia enim Constantinopolitana constat imaginem Edessenam anno Domini 944 Constantinopolim fuisse translata, et homiliam hac occasione recitatam ab imperatore CP. fuisse compositam. Porro anno 944 nullus imperator CP. regnabat præter Constantinum; ipse igitur, et non alius, hujus homiliæ auctor habendus est.

Novellæ Constitutiones Constantini, fere omnes, argumenti sacri seu ecclesiastici sunt; ac proinde hic repetendæ fuerunt. Prima vocatur a Græcis *Tomus Unionis*, quia finem imposuit schismati in clero orientali exorto ob quartas nuptias Leonis Sapientis. In opere *De cerimoniis aulæ Byzantinæ*, lib. I, capite 36, leguntur *Observanda in processione unionis Ecclesiæ, seu quando Tomus unionis Ecclesiæ prælegitur*; ex quibus colligere licet festum anniversarium illius unionis olim CP. fuisse celebratum.

Opus hoc *De cerimoniis aulæ CP.* multo ex capite ad elucidandam historiam ecclesiasticam orientalem et statum Ecclesiæ civilem in Oriente inservit. Constat enim antiquis et novis documentis, diligenter collectis, quibus descriuntur utriusque potestatis jura, officia et munera. Ex eo apparet patriarcham CP. primum post imperatorem locum in toto imperio occupasse; ac sæpe sæpius res civiles administrasse, non secus ac imperator res ecclesiasticas moderari audebat. In multis imperator se, ut filius Ecclesiæ obsequentissimus, auctoritati patriarchæ subjiciebat; sed pariter patriarcha CP. ut subditus imperatoris devotissimus sese gerere solebat. In publicis tamen aulæ ceremoniis ejusdem fere auctoritatis et dignitatis esse videbantur.

Attamen Romanus Pontifex, illa adhuc ætate, nempe post schisma Photianum, ut primus patriarcha et caput totius Ecclesiæ tractabatur. Ipse solus ab imperatore *Pater spiritualis* ipsius appellabatur, quo nomine nullus patriarcha præter ipsum colebatur, ut videre est in formulis scribendi ad patriarchas, quibus utebantur imperatores Constantinopolitani, et quas Constantinus Porphyrogennetus collegit in opere *De ceremoniis aulæ Byzantinæ*, lib. II, cap. 48.

Ibidem describuntur non tantum ceremoniæ in posterum adhibendæ, sed etiam eæ quæ aliquando adhibite fuerunt, quando principes extranei civitatem CP. visitarunt. Ita, exempli gratia, legimus ibidem quibus ritibus recepta est ab imperatore celeberrima Rusiæ principissa Olga, quæ initio sæculi X Constantinopolim venit, et paulo post Russorum conversionem ad fidem Christianam præparavit.

Constantini porphyrogenneti jussu compositum est etiam Compendium legum civilium et ecclesiasticarum, ex quo jura Ecclesiæ et fata ejus in Imperio Orientali cognoscuntur.

Præter Vitam patris sui Leonis et avi sui Basilii Macedonis, Constantinus scripsit Historiam veterum regnorum, vel potius collegit Excerpta historica scriptorum antiquorum quorum specimen exhibet D. Card. A. Mai in *Scriptorum veterum nov. collect.* I, II, pag. I, et in præf., quæque plurima fragmenta scriptorum deperditorum nuper suppedit-

tarunt. Sed quia hæc nulla ratione cum historia sacra cohærent aut ad religionem spectant, hic prætermittenda fuerunt.

Opuscula *De Thematibus*, et *De provinciis imperii CP.*, necnon *De administrando imperio*, definiendæ geographiæ sacræ non parum conferunt.

Scripta de re medica, de hippiatrice et de geoponia quæ vel ipse composuit vel a doctis viris componi jussit Constantinus, non sunt hujus loci. Attamen innotescunt lectoribus nostris ex Notitia scriptorum hujus auctoris quam tradidit J. A. Fabricius in *Bibliotheca sua Græca* et quam nos operibus Constantini præmittimus.

J.-B. M.

B.**** 3 Aprilis 1861,

JOAN. ALBERTI FABRICII

NOTITIA

SCRIPTORUM CONSTANTINI PORPHYROGENITI.

(*Bibliotheca Græca* ed. Harles, tom. VIII, p. 1.)

De *Vita Basilii Macedonis*, quam nepos ejus imperator, doctrinæ omnis cultor instauratorque locupletissimus, Constantinus Porphyrogennetus, Leonis Sapientis filius, scripsit, dixi hoc libro et cap. p. 349. [Vol. VI ed. vet., Vol. VII, p. 681, sq. huj. ed. (1)] Nunc cætera ejus scripta recensere juvat: nam quæ de Imperatore ipso, qui ab 6 Jun. a. 912 sub tutoribus vel cum matre Zoe, aut Romano, socero, et ab a. 946 ad 959 solus præfuit, dicenda sunt, ex annalium sæculi decimi scriptoribus rectius lector petet, sive veteres illi sint Zonaras, Cedrenus, Glycas aliique, et continuatores Theophanis, Simeon Magister, Georgius monachus, Leo grammaticus, Joan. Scylitzes, etc., sive recentiores, Baronius, Spondanus, Antonius Pagi, etc., et qui de imperatoribus copiosos commentarios edidere, Joan. Cuspinianus, etc., et qui Constantini hujus Vitam singulariter composuit, Martinus Hanckius, *De scriptoribus hist. Byz.* lib. 1, cap. 25, p. 461-478. FABR. — Item J. H. Leichius *De vita et rebus gestis Constantini Porphyrogen.* Lipsiæ, 1746, 4, et præf. ad libr. *De cerimon. Byzant.*; C. Oudin. *Comm. de scriptor eccl.* tom. II, pag. 421 sq.; Hamberger. *Z. N.* III, p. 686 sqq.; Saxius in *Onom.* II, p. 142 sqq., et ego in *Introd. in hist. L. Gr.* II, part., I, pag. 477 sq. plura collegi. HARL.

1. Exstant igitur ejus ad filium, Romanum (a quo deinde veneno impie sublatus est), *De administrando imperio liber* scriptus (ex parte [a] saltem) a. 6457 (Christi 949), indictione septima, et a. 6460 (Christi 952), indictione decima. Hunc primus e codice Palatino, qui prius Baptistæ Egnatii fuit, edidit Joannes Meursius cum versione sua et castigationibus, Lugd. Bat. 1610, 8; deinde aliis Constantini hujus scriptis præmissum Lugd. Bat. 1617, 8 (b). Novissime eundem librum recudi curavit Anselmus Bandurius tomo priore *Imperii Orientalis*, addita versione, passim a se interpolata et emendata, suppletisque in ea inter-

NOTÆ.

(a) Cap. 27, Εἰσὶ δὲ μέχρις τῆς σήμερον, ἥτις ἐστὶν Ἰνδικτιῶν ἑβδόμη, ἐτὶ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ζυγ', ἀθ' οὗ ἐμερίσθη ἡ Λογγοβαρδία, ἐτὶ ς; et cap. 45: Μέχρις τῆς σήμερον, ἥτις ἐστὶν Ἰνδικτιῶν ι', ἔτη ἀπὸ κτίσεως κόσμου ζυγ', ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμάνου τῶν Φιλοχρίστων καὶ Πορφυρογεννήτων βασιλέων Ῥωμαίων. *Romanum* intellige, non socerum Constantini, sed filium, illum ipsum cui liber inscribitur, πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμανὸν τὸν Θεοσοφῆ καὶ Πορφυρογεννήτην βασιλέα. De Porphyrogenneti elogio videndus præter Cangium et alios Seldenus lib. 1 *De titulis honorum*, cap. 5; Gisbertus Cuperus libro quarto *Observationum*, cap. 4.

(b) Inscriptio libri hæc est: *Constantini Porphyrogenneti Opera, in quibus Tactics nunc primum prodeunt*, Jo. Meursius collegit, conjunxit, edidit. *Lugduni Batav. ex off. Elsevir.* 1617, 8. Insunt

opuscula 1) *De administrando imperio*, etc. 2) *De thematibus imperii*. 3) *Tactics*, 4) *Novellæ Constitut.* XVII. — Recusa in Jo. Meursii Opp. edit. Lamii, tom. VI, pag. 921 sqq.; sed additæ sunt tantummodo Meursii notæ, ommissis reliquorum adnotat. Ejusdem Meursii versio libri *De administrando imperio* separatim edita est; contra e regione textus Gr. versio Banduri posita. *Tactics* addita est versio Lamii, qui etiam adjecit Constantini Porph. *Strategicon* cum sua versione Lat. V. Hamberg. l. c. — Codices libri *De administrando imperio* sunt in bibl. publ. Paris. codd. 2009, n. 3, 2967, n. 4, et alius, sec. indicem. — Meursii edit. a. 1617 cum codd. collata, et aliud exemplar cum not. mss. Thomæ Broun atque Isaaci Vossii, exstant in bibl. Leid. Vid. catalog. illius bibl., pag. 243. HARL.

(1) Vide Fabricii recensionem Scriptorum post Theophanem, tomo *Patrologiæ* nostræ CLX præmissam. EDIT.

gris capitibus 23 et 24, de Iberia et Hispania, quæ utpote nimis corrupta interpretari Meursius non fuerat aggressus. Græca Bandurius castigavit ex ms., membranaceo bibl. Regiæ 2661, scripto annis abhinc quingentis, cujus ope quam plurimas mendas sustulit, eruditas et copiosas addidit notas, præmisitque tabulam geographicam imperii Orientalis, concinnatam a geographo celeberrimo, Guillelmo Insulano (*de l'Isle*), qua facies ejusdem, qualis fuit sub Constantino Porphyrogenneto et ejus prædecessoribus, apte representatur.

2. *Tactica* sive βιβλίον Τακτικόν, τάξιν περιέχον τῶν κατὰ θάλατταν καὶ γῆν μαχομένων, *liber Tacticus. mari terraque pugnantium ordinationem continens*, primus edidit, sed Græce tantum et castigationibus suis illustravit idem Jo. Meursius ex codice bibl. Palatinæ, cum aliis Constantini, quæ jam recenseo. scriptis, Ludg. Bat. 1617, 8. [V. ad n. 1.] Palatinus ille codex descriptus fuit e Vindobonensi, de quo Lambecius VII, pag. 201 (c). In codice Veronensi, quem Latine vertit Scipio Maffei, tribuitur Constantino, Romani imp. filio, qui præfuit ab A. C. 976 ad 1028. FABR. — Constantino, Romani filio, libellus ille De apparatu bellico tam terra quam mari, tribuitur quoque in cod. Augustano Vindel., teste Reiserio in catal. p. 67 fin. HARL.

3. Περὶ θεμάτων. *De thematibus (d) imperii orientalis et occidentalis libri II.* Ex his librum priorem de thematibus imperii orientalis primus e codice Thom. Clementis, Angli, medici Mechliniensis, edidit et versionem suam notasque addidit Bonav. Vulcanius, Lugd. Bat. 1588, 8, apud Franciscum Rapphelegium. Librum posteriorem de thematibus Occidentis sive Europæ, quem et ipse editurum se Vulcanius receperat in notis ad Agathiam, p. 4, primus Fed. Morellus vulgavit cum versione sua notisque Paris. 1609, 8. Utramque Vulcanii et Morelli editionem Meursius conjunxit et, ut vidimus, cæteris Constantini scriptis addidit Lugd. Bat. 1617, 8. Novissime hos duos libros Anselmus Bandurius, paulo ante mihi laudatus, ex codice regis Galliæ 2431 (e) in charta bombycina, ante annos 500 exarato, castigavit, versionem novam, sive ex veteri plurimum interpolatam, adjunxit, præmisitque Guilelmi Insulani tabulam geographicam, quæ imperium Cpolititanum, quale ab Heraclii ævo fuit, per θέματα digestum exhibet. Prodiit Bandurii *Imperium orientale*, cujus tomo priore libri Constantini Porphyrog., ut posteriore editoris notæ continentur, Paris. 1741, fol [Rec. Venetiis 1729, 2 voll. fol.] Non minus in his duobus libellis pulchram provinciarum et populorum, qui imperio Cpolitano parebant, notitiam, eorumque origines et antiquitates Constantinus complectitur, quam libro *De administrando imperio* de aliis, etiam gentibus, quæ adjuvare illud vel lædere bello atque infestare possent, quemadmodum et earum origines mores et instituta pacis bellique exponit; unde non immerito librum illum tanquam thesaurum, servare se scripsit Egnatius (f), cujus codex ms. deinde pervenit in bibl. Palatinam, ex quo ipso codice librum *De administrando imperio* Meursius vulgasse se testatur.

NOTÆ

(c) Pag. 429 ed. Kollarii, in cod. 111, n. 5. — Leidæ in bibl. publ. inter codd. Vossianos, Constantini imp. Στρατηγικὸν περὶ ἐθνῶν καὶ πόρων ἐθνῶν. Ibid. inter adversaria Vossiana, Constantini Porphyrog. *Tactica naumachica.* (V. cat. bibl. Leid., pag. 393, n. 35, et p. 400, n. 11.) — Paris. in bibl. publ. cod. 2530. 1) *Tactica* de navalis piraticique belli strategematibus; atque confector calal. tom. II. p. 516 sq., adnotat, liquido constare, capite 19 Leonis imper. tactic. Περὶ ναυμαχίας cum hisce tacticis collato, Constantinum imp. nihil aliud egisse, nisi ut Leonis sermonem paulo elegantiore ad usum vulgi rudis gregariique militis accommodaret. — 2) Ejusdem præcepta et monita imperatoris servanda, ex antiquis collecta, et capitibus 120 distincta. V. Leonis *Tactica*, cap. 20 — 3) Idem de terrestri copiarum ductu et militum cura. — Constant. *Strategicon* sive fragmentum illius a Lamio e cod. Mediceo inter Opp. Meursii tom. VI, p. 1409, esse editum, paulo ante notavimus. Atque de cod. illo Med. 5, qui continet collectionem tacticorum auctorum uberrimam, et n. 29, Const. *Strategicon*, plut. 55. v. Bandin. Cat. codd. Gr. II, pag. 218 sqq. Add. supra, vol. IV, pag. 210. HARL.

d) θέματα veluti *imposita* præsidia. vocatæ sunt legiones militum. Hinc eodem nomine denotatæ sunt provinciæ ipsæ, in quibus legiones in præsiidiis locatæ fuerunt. Atque eo sensu vocabulum istud Constantinus accipit etiam in libro *De administrando imperio*, ut c. 27, Περὶ τοῦ θέματος λογγοῦ βαρδία.

(e) In cat. codd. Paris., tom. II, numeratur cod. 854, et dicitur exaratus sæc. XIII. Codicis Veneti nulla fit mentio in cat. codd. Græc. Ven. Marc. —

Leidæ in bibl. acad. inter codd. Scægerian. varietas lectionum in thematibus Orientis. *Philopomena Constantini filii Leonis.* — Ibid. inter codd. Bonavent. Vulcanii, *Constant. Porphyrog. de Thematibus*, quo exemplari usi fuerunt typothecæ; ejusdem *Notitia thematum Orientis*; manu Bon. Vulcan. scripta. — Ejusdem De thematibus, fragm. V. cat. bibl. Leid. p. 341, n. 39 pag. 344, n. 7, et 346 fin. HARL.

(f) Jo. Baptista Egnatius, Venetus, libro II *De principibus Romanis*, ubi de Constantino Porphyrogenneto: *Hic, a litteris optimisque disciplinis non abhorrens, quas pene extinctas ab interitu vindicavit, librum Romano filio reliquit, in quo summam lotius imperii, sociorum omnium fœdera, hostium vires, rationes, consilia explicuit, quem nos in bibliotheca nostra, tanquam thesaurum, servamus, in quo multa de Venetis etiam ipse disserit.* Aliud exemplar hujus libri ms. quod in bibliotheca reip. Venetæ diligentissime custodiri memorat Gyraldus dialogo v *De poetis*, pag. 282, *Hujus Constantini liber ille celebratus est, quem mortuus Romano filio reliquit, in quo summam totius imperii, sociorum fœdera, hostium vires, quæ et quantæ essent, aliaque omnia ad imperium spectantia, complexus est, quem librum hodie Venetorum resp. in sua peculiari bibliotheca diligentissime custodiri facit.* Codicem regis Galliæ, quo usus Bandurius laudavit Cassaubonus præf. Polybio præmissa ad Henricum IV: *Servatur in locupletissima illa tua, Domine, et vere regia bibliotheca, Constantini Augusti Porphyrogenneti liber... Dignum opus quod Majestatis Tuæ jussu publicam aliquando lucem aspiciat.* Vide ibi, si placeat, plura in ejus libri commendationem.

4. *Novellæ Constitutiones XIII*, cum versione et castigationibus Jo. Leunclavii ex ejus *Jure Græco-Romano*, tom. I, lib. II, pag. 103 sq., et tom II, in libro *Novellarum*, pag. 129 seq. Francof. 1596, fol. : 1. *De alienatione fundorum*, cujus constitutionis, Cedreno etiam memoratæ, duo exempla, paululum diversa, una cum synopsi ejus, a Mich. Attaliata composita, afferuntur : 2. *De potentibus, in prædia pauperum (b) succedentibus* ; 3. *De militibus* ; 4. *De restitutione pretii militarium prædiorum* ; 5. *De fuga mancipiorum*, hujusque novellæ argumentum ; 6. *De non deserendo judicio ab iis qui actionem instituunt, et de his qui ad tres menses vel annum absunt*. 7. *De eo quod judices civiles nihil accipere debeant* ; 8. *De sportulis*, περί ἐκταγῆταικῶν. 9. *De consuetudinibus*. 10. *De testamentis aperiendis* ; 11. *De consuetudinibus scribæ* ; 12. *De his qui cædes committunt gladio, vel magnis fistibus, vel lapidibus, idque consulto*. 13. *De secundis ; tertiiis et quartis nuptiis*. Duodecimam constitutionem ediderat etiam, sed capite mutilam. Enimundus Bonæfidius in *Juris orientalis* libro. I. pag. 19 (Paris. 1573, 8), quem vide etiam p. 15, ubi de alia Constantini hujus constitutione περί τοῦ ἀναθεματίζεσθαι τοὺς ἀποστάτας καὶ μουλταρίου. Constitutio 15, Ἐπὶ πολυγύμων, adversus quartas nuptias, eodem loco legitur pag. 16 sq. FABR. — In quibusdam codd. bibl. Laur. Med. Florent. sunt Constant. Porphyrog. Novellæ, leges atque constitutiones, quas singulas, in illis obvias, enumerat ac recenset Bandin. in *Cat. codd. Gr. Medic.* tom. I, p. 530, cod. 12, n. 2 et 4, ubi sunt illius novellæ 11 in compendium redactæ. — Tom III, pag. p. 182, cod 6, n. 16. plut. 80. — Pag. 186, n. 1, et 188 sq. n. 4-10, cod. 7, plut. 80, pag. 194 sqq. plures novellæ in cod. 10 qui continet librum legum. — Venetiis in bibl. D. Marci cod, 173, Const. Porphyrog. Novellæ 12, quarum principia posuit auctor Catal. codd. Gr. Ven. pag. 104. Ibid. pag. 104 de codd. 180 et 181, ac pag. 305 de cod. 579, qui continent eclogam legum Basilii, Leonis et Constantini, imp. ; primo cod, inest Const. Porph. novella de prælatione. — Vindobonæ in bibl. Cæsarea cod. 53, n. 15, Const. Porphyrog. argumentum tomi unionis Ecclesiæ in causa quartarum nuptiarum, etc. V. Lambec. *Comm.* VIII, p. 1009. Add. p. 938 sq. — Cod. 6. novella de alienatione feudorum, etc. V. Kollar. *not. ad Lambecii Comm.* VI, part. 1, p. 53. — Aliæ ibid. p. 10 sq. in cod. 2, n. 2 et 4. — Pag. 36. in cod. 3, n. 11, 19 et 23. — In cod. 45, n. 25, novella 2 de iis qui consulto cædes perpetrant, etc. V. Kollar. *Suppl. ad Lambecii Comm.*, p. 237 sq. — Paris. in bibl. publ. codd. tredecim, modo 11 novellæ illarumve epitome modo aliquot, modo Leonis, Constantini et Basilii epitome juris, in 40 titulos divisa. Vid ind. ad vol. II *Cat. Paris.*, voc. *Constant. Porphyrog.* — In cod. Escorial. Constant. Porphyrog. et aliorum imp. novellæ. teste Pluero in *Itiner. per Hispan.*, p. 163. — Novella in cod. Uffenbach., nunc Lipsiensi, de quo plura leges in *Maii Bibl. Uffenb. msta*, part. II, col. 527. HARL.

Hiscæ in Meursiana Constantini opusculorum editione Lugd. 1617, 8, (post p. 252) *constitutiones novellæ* quatuor subjiciuntur, quas e codicibus regiis edidit auctiores melioresque Carolus Labbeus cum nova versione et castigationibus inter suas imp. Novellas constituit. X. Paris. 1606, 8 : 1. *Περὶ στρατιωτικῶν, de militariibus fundis, quam dictavit Theodorus*, patricius et quæstor decapolitanus : 2. *De furdis Armenicis aliorum et homicidarum* ; 3. *De sportulis, de aperiendis testamentis, et de eo, quod certus ac definitus consuetudinum modus esse debeat* (hanc dictavit Theophilus, patricius et quæstor) ; 4. *De sportulis, qua abrogatur superior constitutio*, permittens iudicibus et scribæ sportulas accipere. Hanc dictavit Theodorus (idem qui ante Theodorus), patricius et quæstor decapolitanus.

5. Leonis sapientis et Constantini filii ejus, Ἐκλογὴ τῶν νόμων, *Delectus legum compendiaris* ex ms. Palatino et Jo. Sambuci descriptus, et cum Latina Leunclavii versione editus in jam laudato ejus *Jure Græco-Romano*, tom. II, pag. 79-134. Numerus anni, quo publicatus hic delectus fuit, corruptus est, et pro ζτμζ legendum ζεμζ, qui respondet anno Christi 939, quo Constantinus delectum legum, a patre Leone fieri cœptum, promulgare potuit. FABRIC. Vindobonæ in cod. 2, n. 2 et 13. — cod. 8. V. Lambecii *Comment.* VI, part. 1, pag. 25, 32, 38 et 74 sq. — In cod. quondam Uffenbach., nunc Lipsiensi, qui quondam pertinuit ad Cuperum, et quem copiose recensuit J. H. Maius in *Bibl. Uffenbach. mss.*, part. II, p. 522 sqq. qui titulorum 40 indicem Græce cum sua vers. Lat. publicavit. Præfationem, a Gottfr. Mascovio Latine versam, adjecit Puttmann *Memoriæ Gottfr. Mascovii*, Lips. 1771, 8, p. 121 sqq. V. quoque pag. 87 sq., et confer D. Casp. Achatii Beck *De novellis Leonis*: etc., ed. D. Car. Frid. Zepernick, Halæ 1779, 8, pag. 20, et p. 25. Zepern. in *not. atque hunc imprimis in prætermisissis*, p. 228 sqq. De cognomine Porphyrogenneti, anno quo natus est, scil. a. Chr. 905, vitæque et p. 373 sqq., præcipue p. 376 sqq., *De ecloga legum Leonis et Constantini*, de codd. mss., de ordine, partitione, indice, etc., docte agitur. HARL.

De *Basilicis*, Basilii Macedonis et Leonis Sapientis auspicio digestis, et a Constantino Porphyrogeneto recognitis, præclare Jos. Maria Suaresius, episcopus Vasionensis in *Notitia Basilicorum* ad Urbanum VIII, pontificem maximum : « Libri Βασιλικῶν in sex τεύχη seu volumina distincti sunt, indeque dicti ἐξάβιβλος, et in libros sexaginta subdivisi, indeque ἐξηκοντάβιβλος nuncupati. Imperator Basilius Macedo (h) primus illis manum admovit, ut Cedrenus asserit : ideoque Leo Sophus eidem Basilio

NOTE

(g) Meminit Codinus *Orig. CPol.*, n. 157, edit. Lambecii.

(h) Constantinus Porphyrog. in *Vita Basilii Mace-*

donis, p. 66. inter scriptores post Theophanem : Εὐρῶν δὲ καὶ τοὺς πολιτικούς νόμους πολλὴν ἀσάφειαν καὶ σύγχυσιν εἶχοντες διὰ τὴν ἀγαθῶν ὄψεσιν καὶ

patri suo libros hosce tribuit novella 81 (i), teste Cujacio, cap. 31, lib. xvii *Observationum juris*, et plerique Basilium Βασιλικῶν auctorem esse crediderunt, in quibus fuit et Franciscus Balduinus. Ipse Basilius in præfatione Ἐπαναγωγῆς, cujus initium, Τὸ ἀξίωμα, narrat, ut τὰ ἐν πλάτει κείμενα πάντα, seu Διατάξεις βασιλικὰς in libros quadraginta (tribuit sexaginta Cujacius) digesserit, tum ex illis repurgatis epitomen in titulos quadraginta distributam expresserit, sive πρόχειρον. Idem in præmio Ἐκλογῆς incipiente. Ὁ δεσπότης, remittit studiosos ad ἀνακῆθαρσιν τοῦ πλάτους, quam confecerat.

« Etenim Basilius idem Macedo cum filiis suis Leone et Constantino, sive Alexandro πρόχειρον edidit τῶν νόμων (j), quod titulis quadraginta seu sexaginta constabat, et exstabat modo sub Leonis imperatoris; modo Leonis et Alexandri, sive Constantini; modo Basillii, Leonis et Constantini nominibus, et diversis præfationibus in bibliotheca Palatina, ut adnotavit Marquardus Fröhens in *Chronologia juris*; at nunc reperitur in Vaticana in codice Palatino signato numero 223, cui titulus est: Ἐπαναγωγή τοῦ σὺν Θεῷ ἐμφανεστέρου ὑπὸ Βασιλείου, καὶ Λέοντος, καὶ Ἀλεξάνδρου τῶν βασιλέων, cujus præfatio incipit. Τὸ ἀξίωμα, et in quo tituli quadraginta continentur. Eodem in codice aliud est inscriptum, Ἐκλογὴ τῶν νόμων καὶ ἐπιδιόρθωσις ἐκτεθεισὰ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἔτει 576, hoc est 6347, a Christo nato 838. τῷ μὲν Μαρτίῳ, Ἰνδικτ. θ', præfixis nominibus Leonis et Constantini cujus præmium inchoatur a voce Ὁ δεσπότης. est vero simillimum illi quod editum fuit a Leunclavio tomo II *Juris Græco-Romani* (k) ex membranis Sambuci cum præfatione de prompta e codice bibliothecæ Palatinæ septemviralis, isto, ut opinor, in quo cum sint quadraginta duo tituli, tamen in edito viginti octo tantum leguntur. Præterea in Vaticanæ codice notato numero 856 videre est, ἐκλογὴν cum eadem epigraphe, nisi quod Basillii quoque nomen inscriptum est, sed titulos quadraginta complectitur, et alia est præfatio-cujus exordium, Τὸν μέγαν, quæque præponitur exemplaribus τοῦ ἐγχειριδίου, sive προχείρου (quæ sunt in forma enchiridii, et circumferuntur sub nominibus Leonis et Constantini) Vaticano notato numero 857, et Palatino notato num. 196, quorum primus titulus est Περὶ νόμων, sicut in codice Palatino notato num. 223; at in Vaticano notato num. 856, Ἐκλογῆς prior titulus est Περὶ συναινέσεως μνηστειας.

« Atque hoc Basillii πρόχειρον illud est quod dicitur Harmenopuli, cum tamen Harmenopulus ipse in præfatione Hexabibli diserte profiteatur illius auctores τοὺς περὶ Βασιλείου, Κωνσταντίνου, Λέοντα, et illud titulos tantum quadraginta contineat, ut adnotavit Cujacius. Harmenopuli vero prochirum longe plures (l); ex illo namque decerpit Harmenopulus, maximamque partem redegit in suum, aliaque ex Romano et Cosma magistro subjunxit, ut idem fatetur.

« Harmenopuli prochirum conscriptum fuit anno a Christo nato 1143 (m), evulgatum Græce Parisiis anno 1540 ab Adamo Suallembergo, Latine a Bernardo Rey 1547 et 1549; rursus Latine a Mercero, Lugduni 1556; demum Græce Latineque simul a Dionysio Gothofredo; exstat manuscriptum in Vaticana 848, 849, 850, 851, et Palat. 256, 369.

« Ante Harmenopolum anno Θεογονίας 1071 seu 1077. Michael Attaliota, judex et ἀνθύπατος, scripsit prochirum (n), quod πόνημα, seu πραγματικὴ nominatur, quodque Leunclavius edidit Græce et Latine Tomo II *Juris Græco-Romani*, cum jam indicasset lib. II notatorum in paratitla; exstat exaratum calamo in Vaticanæ codicibus 640 et 856.

« Eodem fere tempore Michael Psellus politicis versibus Legum synopsis (o) contexuit: habetur illa in bibliothecis Vaticana codice 845 et Palatina cod. 316, et Constantinopolitana: in Laurentiana Florentinarum nobilissima se vidisse testatur Antonius Augustinus, qui eam non magnificat libro IV *Emendationum*, cap. 3.

NOTE.

πονηριῶν συναραστροφὴν, λέγω δὴ τὴν ταῖς ἀνηρημένων ἀχρηστῶν περιελών, καὶ τῶν κυρίων ἀνακαθάρσιν τὸ πλῆθος, καὶ ὡσπερ ἐν συνόψει κεφαλαίοις διὰ τὸ εὐμνημόνευτον τὴν προτέραν ἀπειρίαν περιελθῶν. Joannes Curopolates Scillitizes, p. 37, et ex eo Cedrenus: Ἀλλὰ καὶ τοὺς πολιτικοὺς νόμους πολλὰν ἀσάφειαν καὶ σύγχυσιν ἔχειν ἰδὼν, καὶ τοὺτους κατὰ τὸ προσήκον προσφόρως ἐπανορθώσασθαι. (Cedren. ἐπανασώσασθαι) ἔσπευσεν, καὶ τὴν μὲν ἀνηρημένων ἀπληστῶν περιελθῶν, τῶν δὲ κυρίων ἀνακαθάρσιν τὸ πλῆθος. Οὐκ ἔσχε δὲ καιρὸν προκαταληφθεὶς θανάτῳ. Ἐξεπλήρωσε δὲ ἔργον λέων ὁ υἱὸς αὐτοῦ μετὰ ταῦτα.

(i) Meminit ibi Leo legis Basillii promulgatæ (ἐξηγγελμένης) de ædificaturis in loco arationi vel vineis idoneo, quam negat legum corpori ab eo insertum fuisse. Ἐπεὶ μὴ παρὰ τοῦ πατρὸς εἰς τὴν νόμων ἐγράφησαι πολιτείας.

(j) De hac ecloga Legum dixi p. 407, et Harmenopuli locum dedi p. 429 seq.

(k) P. 79. In illo præmio testantur imperatores,

p. 80, sed ad hanc Ἐκλογὴν componendam usos fuisse opera Nicetæ quæstoris et patricii, aliorumque duorum patriciorum Nicetæ et Marini.

(l) Titulos circiter 80. Nam liber primus habet 48, secundus 11, tertius 11, quartus 12, quintus 12 et sextus 15.

(m) Imo ducentis amplius annis post: nam Harmenopulus natus A. C. 1320, ut notavi t. X hujus Bibl., p. 274, ubi etiam de editionibus prochiri illius et interpretibus. Vide et supra p. 429 seq.

(n) Attaliatæ compendium Michaelis Ducæ imp. jussu compositum, eidemque dedicatum, Πόνημα νομικὸν ἢτοι πραγματικὴ πονηθεῖσα κατὰ κέλευσιν τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Δουκά παρὰ Μιχαὴλ ἀνθυπάτου καὶ κριτοῦ τοῦ Ἀτταλειάτου.

(o) De hac Pselli synopsis legum edita a Francisco Bosqueto Paris. 1632, 8, vide Allatium de *Psellis*, cap. 48. t. V. hujus Bibl., p. 31 seq. De Athanasii Scholastici *Delectu legum* dicam infra ad § XXVI.

« Laudat idem Augustinus in notis ad Novellas *πρόχειρον* Βασιλικῶν κατὰ στοιχεῖον, *Josephii Tenedii*, et indicem Βασιλικῶν κατὰ στοιχεῖον, cujus ea esse suspicere exemplaria, quæ servantur in Vatican. codicibus 752 et 854, et Palatin. cod. 222, præcipue in codice inscripto *Τιποκέτιος γενόμενος*. Et Ulpianus quidem Tyrius alius a jurisconsulto, si Casauboni sententiam cap. 2 *Animadvers. in Athenæum* sequamur; vel ipsemet Jurisconsultus, si Cujacio fidem adhibeamus cap. 39, lib. xxiv *Observationum jur.* ab Athenæo in libris *Dipnosophistarum* non tantum *Ὀνοματοθήρης*, sed etiam *Κεϊτού-κειτος*, vocatus fuit, quod in epulis nihil gustaret cibi, quin prius rogasset εἰ κείται, seu οὐ κείται, sive ὅπου κείται ejus appellatio. Hunc indicem vulgo dici jus alphabeticum notat ipse Antonius Augustinus in sua Bibliotheca codicib. 181, 182, 187. Carolus Labbeus νόμιμον κατὰ στοιχεῖον vocat, et glossas post illud inventas publicavit. Cujacius ἐκλογὴν, καὶ Σύνοψιν τῶν Βασιλικῶν ξ'. Βιβλίω σὺν παραπομπαῖς κατὰ στοιχεῖον sibi dono datum a Jacobo Cambrayo, qui retulerat illam e legatione Constantinopolitana, testatur in præfatione ad titulum π', *De excusatione tutorum*.

« Antiochi Balsamonis (p) prochirum simile prochiro Michaelis Attaliotæ, et illi quod Basilio, Leoni et Constantino tribuitur, recenset in sua Bibliotheca idem Antonius Augustinus codice 188, videturque cum Pselli opere confundere in voce *Πανδέκτης*, de propriis nominibus Pandectarum.

« Leo Philosophus Basilio patri succedens inchoatum ab eodem Basilio *Διατάξεων Βασιλικῶν* volumen (*Basilicum* vocant Græci) perfecit, uti Credenus asserit, operaque Sabbatii protospatharii (uti Matthæus Blastares tradit, ex eoque Antonius Augustinus in Bibliotheca, libro de propr. nomin. π', et in *προλεγόμενοις* ad Novellas) promulgavit; hac Leonis καθάρσει Photius in procanone videtur usus Gothofredo, anno a Virginis partu circiter 886. A Leone concinnatos fuisse Βασιλικῶν libros Michael Psellus, Michael Attaliota, Harmenopulus, Balsamon, Blastares et Cujacius summo consensu testantur.

« Edidit item Leo Juris Epitomas (q-r), opus meris definitionibus et regulis constans, et satis elegans, quod erat in Palatina bibliotheca, ut Freherus testatur; præter *ἐξηκοντάβιβλον*, seu Βασιλικὰ νόμιμα confecisse Leonem prochirum, ut instar Institutionum foret, Antonius Augustinus in notis ad Novellas prodit, aliquando ex his quæ ipsi et Basilio patri simul, vel Constantino filio promissæ ascribuntur, illud fore verisimile est, forte *Λέοντος ἐκλογὴν* quæ reperitur in bibliotheca Regia Parisiensi, quamque laudat Labbeus, qui ex eadem erutas glossas emisit in lucem. Codici Vaticano 852, in quo κατὰ στοιχεῖον præfixa legitur imperatoris Leonis epistola incipiens, *Ἰουστινιανῶ*, diversa a novella prima Leonis ad Stylianum.

« Subsecutus Leonem Constantinus, ejus filius, cognomento Porphyrogennetus, revocavit has Βασιλικὰς sub incudem, et novam *ἀνακάρσιον*, seu repetitam prælectionem emisit in lucem, ut cum in unum corpus quinquaginta trium locorum communium (s-t), historicos omnes colligi jussisset, non minus de jurisprudentia, quam de historia, quæ conjungendæ sunt (ut toto libello docet Franciscus Balduinus) bene mereretur, ut observavit Casaubonus in præf. ad Polybium. Unde Βασιλικῶν auctor assertus fuit a Luitprando, atque a Gentiano Herveto: hanc *ἀνακάρσιον* (u) passim laudat Theodorus Balsamon.

« Isti demum veri sunt Βασιλικῶν libri, qui a Constantino Porphyrogenneto ultima manu imposita fuerunt editi.

« Ad eos ipse Constantinus, prochirum (v) sive introductionem componi curavit, aut potius prochira quæ Basilius et Leo composuerant, recenseri: unde illius quoque nomen tot prochirorum exemplaribus inscriptum est, quæ a studiosis et causidicis Orientalibus varie interpolata, concisa pro libito, et ad ipsorum usum, præpostereque descripta tam dissimilia, tamque perturbato ordine nunc reperiuntur.

« Βασιλικῶν ἐκλογὴν, sive synopsis (x) Joan. Sambucus vir Pannonius Tarenti apud Calabros reperit, et cum versione Latina Leunclavius ipsam edidit Basileæ 1575. De illa fuse Cujacius lib. xvii, cap. 37 et 38. *Observat. Juris*, ubi laudat etiam μικρὸν κατὰ στοιχεῖον incerti auctoris, de quo cum non liqueat, ampliandum censeo. »

6. Διήγησις, περὶ τῆς πρὸς Αὐγαρον ἀποσταλῆσης ἀχειροποιήτου Θείας εἰκόνης Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. *Narratio de imagine Christi ab ipso ad Augurum, Edessa regem, missa et Edessa CPolin translata* a. C. 944. Latine legitur apud Aloysium Lipomannum, atque inde apud Surium tom. IV, ad 16 Augusti; Græce ex Regio codice una cum nova versione sua notisque primus vulgavit Franciscus Combesius in Fasciculo originum et antiquitatum CPol., p. 75-101, Paris. 1664, 4. Conjecturam Li-

NOTE.

(p) Vereor ne Antiochenum patriarcham Balsamonem dicere voluerit Augustinus, de cujus synopsis e codice et novellis dictum supra p. 403.

(q-r) Leonis Sapientis Comperdium Legum citans Nic. Comnenus Papadopoli *Prænotionibus mystagog.* p. 361, 402, etc., laudat ejus interpretes Modestinum, Dominum, Gregorium Patzo, Theophilitezem, Eudoxium, Phocam et Theodorum Hermonopolitem. Alius ab hoc Theophilitezem cujus mentio in Vita

Basilii Macedonis inter scriptores post Theophanem.

(s-t) Vide velum. VI hujus Bibl., p. 480 seq.

(u) Idem Balsamo proem. in Nomocanonem Photii vocat τὴν τελευταίαν ἀνακάρσιον τῶν νόμων τὴν γέννησιν κατὰ τὸν αἰδίδιμου βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογέννητου.

(v) A. C. 939. ol. de hac supra p. 426.

(x)

poriani et Baronii (ad a. 994, n. 13, p. 717, ed. Antwerp. Plantin.), qui narrationem hanc Constantino, Romani filio, tribuunt, refellit præter Combesium (et Lambec. l. c., p. 413, sqq.) Hanckius *De scriptoribus hist. Byz.*, pag. 475 seq., et Antonius Pagi in *Critica Baroniana* ad a. C. 944, n. 3 seq. Exstat etiam hæc narratio ms. in bibl. Vindobonensi; vide Lambecium VIII, pag. 195 seq. [p. 410 sqq. ed. Kollar, cod. 14, n. 39] et p. 198 [p. 417 sqq., n. 40. ibique Kollar. not. B.] ubi refertur anonymi additamentum de illa imagine, culta Edessæ, antequam CPolin transferretur. Incipit: Περὶ τῆς ἀγίας ἐν Ἐδέσσῃ ἀχειροποιήτου καὶ θείας μορφῆς. FABRIC. — Est quoque illa narratio Florent. in bibl. Laur. Med. cod. 30. qui continet vitas et sermones diversorum Patrum in laudem SS. a die 18 Jun. usque ad 31 Aug. n. 39, d. 16 Augusti. V. Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. I. p. 456, qui præterea citat Menæa Græcor. eodem die, et Leon. Allatii Diatr. de Simeonum scriptis, p. 403 sq. — Eadem historia imaginis Christi Edessæ servatur in bibl. publ. Paris. codd. 1176, n. 40, 1475, n. 9, 1527, n. 11, 1528 n. 13, 1548, n. 11 et 1611, n. 17. — De imagine Edessæ Christi, CPolin allata, mentio fit apud continuatorem Theophanis, in Romano imp., p. 268. HARL.

7. *Orationem ms. de translatione reliquiarum S. Chrysostomi* laudat Allatius *De purgatorio*, pag. 71, ad Georgium Acropolitam pag. 201. *De consensu* pag. 281, et *De Simeonibus* pag. 111. Incipit: Τί τερονώτερον τοῦ νῦν ὀρωμένου θεάματος ἢ τὴ λαμπρότερον τῆς παρούσης ἡμέρας; Titulus est: Λόγος ἡγία τὸ τοῦ Χρυσοστόμου ἱερὸν σκῆνος ἐκ τῆς ὑπερβολῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν πόλεων ἀπετέθη. FABR. — Inter vetustiores scriptores qui vitam Chrysostomi sunt persecuti, laudatur Const. Porphyr. ἐγκώμιον in cod. Vindob. Cæsar. 27. V. Lambec. Comment. VIII, pag. 637 sqq., et, quem ille p. 639, not. 4, excitat. Savilius in ed. Chrysostomi, tom. VIII, col. 943. Est vero illa Constant. Porphyr. orat. in cod. Cæsareo 19, teste Kollaro in supplem. ad Lambecii Comm., p. 259 sq. — In bibl. Sfortiana, notante Montfauc. in *B. biblioth. mss.*, tom. I, pag. 702, A. — Paris. in bibl. publ. codd. 157, n. 19. et 3100. n. 4.

Constantinus, Leonis filius, auctor esse dicitur *canticorum* (ἔξαποστειλαριον) *ad divina beneficia pascenda*, in cod. Taurin. 175, V. Catal. codd. regg. Taurin., pag. 260 sq. — Inter codd. Vossian in Catal. codd. Angliæ, tom. II, p. 60, n. 2240, est anonymi compellatio ad Constantinum Porphyrogen. HARL.

8. *Theophanis historiam*, Constantini jussu *continuatam*, memoravi supra [in vol. VII, lib. II, c. 5. § VII, n. 4. pag. 681.] — *Vide hujusce Patrologiæ nostræ tom. CIX, in recensione scriptorum post Theophanem.* EDIT.

9. Superest præcipuum opus, quod non ipso Constantino quidem elaboratum, at egregio consilio ejus atque auspicijs per varios viros peritos digestum est, κεφαλαιωδῶν ὑποθέσεων, sive *collectaneorum* et *excerptorum* historico-politicorum et moralium sub capitibus sive titulis 53 (y) dispositorum, conquisitorumque ex probatissimis quibusque historicis omnis ætatis monumentis. Ex tribus hisce et quinquaginta titulis nonnisi duo, neque illi integri, plane ad nos pervenerunt, vicesimus septimus Περὶ πρεσβειῶν, *De legationibus*, et quinquagesimus Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, *De virtute et vitio*. Tituli de legationibus alteram partem, a Joanne quodam CPolitano digestam, ex bibl. Antonii Augustini, archiepiscopi Tarracensis, vulgavit Fulvius Ursinus Græce Antwerp. 1582, 4, cum notis. In hac parte exstant παραβολαὶ excerpta e Polybio pag. 1-228, e Dionysio Halicarnasæo, p. 295-312, e Diodoro Siculo p. 313-333 ex Appiano pag. 334-372, et e Dione Cassio p. 373-447. Alteram partem ejusdem tituli de legationibus, ex recentioribus paulo historicis excerpta complexam, David Hoeschelius ex codice Bavarico 204 pridem vulgavit. Ex præmio ascribam catalogum scriptorum, e quibus illa collectaneorum pars concinnata fuit: Εἰσι δὲ ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων Χρονικῶν α', Πέτρου πατριάρχου καὶ μαγίστρου. β', Γεωργίου μοναχοῦ χρονικῆς. γ', Ἰωάννου Ἀντιοχείως. δ', Διονυσίου Ἀλικαρναστέως Ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας. ε', ζ', Πολυδίου Μεγαλοπολίτου καὶ Ἀππιανοῦ. ζ', Ζωσίμου Ἀσκαλωνίτου. η', Ἰωσήπου Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας. θ', Διοδώρου Σικελιώτου. ι', Δίωνος Κοκκιανοῦ. ια', Προκοπίου Καισαρέως. ιβ', Ἠρίσκου

NOTE.

(y) Auctor præfationis, singulis excerptorum titulis præmissæ: Ὁ τῆς πορφύρας ἀπόγονος Κωνσταντῖνος, ὁ ὀρθοδοξότατος καὶ χριστιανικώτατος τῶν πώποτε βεβασιλευκότων, ὀξυπέστερον πρὸς τὴν τῶν καλῶν κατανόησιν διακείμενος, καὶ δασυτήριον ἐσχηκώς νοῦν, ἔκρινε βέλτιστον εἶναι καὶ κοινωφέλες, τῶ τε βίβη ὀτσίφορον, πρότερον μὲν, εἶθι. *Constantinus Porphyrogenetus, imperator, omnium qui unquam fuerunt, rectæ fidei tenacissimus et Christianissimus, ingenio præditus ad rerum pulchrarum perceptionem acutissimo, ea denique præstans intelligentia, ut facile quidvis ad effectum perduceret, illud primo fore optimum est ratus et vulgo omnibus utile, ut libros undique ex omnibus orbis partibus, doctrina varii refertos, conquireret, deinde vastam illam librorum, molem, quæ lectores enecabat, quam præsertim molesta plerisque omnibus et lædii plena ea res videretur, in partes*

minutas putavit distribuendam, et luculentam utilitatem, quæ poterat inde percipi, oculis hominum exponendam. Adeo ut hoc delectu habito majori attentione et assiduitate lectioni incumbere studiosi queant, et sermonis jucundiam altius ac penitius animo imprimere. Hoc amplius imperator magno, et felici conatu opus universum in ὑποθέσεις διαφόρους, tractatus diversos numero tres et quinquaginta censuit distribuendum, in quibus ἕκαστα ἱστορικῆ μεγαλοφυΐα, quidquid magnificentum habet historia, inclusum continetur, neque inest quidquam historiæ insertum, quod partitionem hanc in hosce tractatus effugerit. Neque vero ab divisionem sententiarum series operis totius ullo modo corrumpitur, verum servat hæc synopsis, vel, ut verius dicam, hæc rerum cognatarum, οἰκτιρώσως sive alienatio in singulis partibus concinnandis unicuique tractatui convenientem rationem.

ρήτορος. ιγ'. Μάλχου σοφιστοῦ. ιδ', Μενάνδρου προτέκτορος. ιε, Θεοφυλάκτου ἀπὸ ἐπάρχων καὶ ἀντιγραφέως τοῦ Σιμοκάττου.

Tituli de virtutibus et vitiis, qui in toto opere fuit quinquagesimus, priorem partem ex insula Cypro nactus Nic. Fabricius Peirescius communicavit cum Henrico Valesio, qui ex ea quæ digna luce videbantur, selegit et cum versione sua notisque doctissimis et fragmentis Polybii, Nic. Damasceni et Dionis, singulari studio a se collectis, vulgavit Paris. 1634, 4. In his excerptis, quæ vulgo appellantur Peiresciana leguntur selecta loca ex Polybio pag. 6-197; e Diodoro Siculo pag. 221-413, ex Nicolao Damasceno, περὶ τοῦ ἰδίου βίου καὶ τῆς ἐαυτοῦ διαγωγῆς pag. 414-489; ex Dionysio Halicarnasæo pag. 529-543; ex Appiano pag. 465-567; ex Dione Cassio pag. 569-769; ex Joanne Antiocheno, monacho, pag. 778-853. Excerpta cæteroque erat hæc collectaneorum pars ex scriptoribus quatuordecim, qui pag. 5 seq. hoc ordine recensentur: Εἰς: δὲ ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων χρονικῶν, α', Ἰωσήπου Ἀρχαιολογίας, β', Γεωργίου μοναχοῦ γ', Ἰωάννου τοῦ ἐπίκλην Μαλέλα χρονικῆς, δ', Ἰωάννου Ἀντιοχείως χρονικῆς Ἱστορίας, ε', Διοδώρου Σικελιώτου Καθολικῆς Ἱστορίας. ς', Νικολάου Δαμυτσηνοῦ Καθολικῆς Ἱστορίας ζ', Προδότου Ἀλικαρνησίως, η', Θουκυδίδου. θ', Ξενοφώντος Κύρου παιδείας καὶ Ἀναβάσεως Κύρου τοῦ Παρυσάτιδος. ι', Ἀρρίανοῦ Ἀλεξ. ια'. Διονυσίου Ἀλικαρνησίως Ῥωμαϊκῆς Ἱστορίας. ιβ', Πολυβίου τοῦ Μεγαλοπολίτου Ῥωμαϊκῆς Ἱστορίας. ιγ', Ἀππιανοῦ Ῥωμαϊκῆς τῆς ἐπίκλην βασιλικῆς, ιδ', Δίωνος Κοκκιανοῦ Ῥωμαϊκῆς Ἱστορίας. Additur: καὶ οἱ ἐφεξῆς ἐν τῇ δευτέρῃ τύχει ἐπιγράφονται. *Sequentes auctores in altero (hujus nempe tituli) volumine recensentur.* Unde patet non integrum titulum de virtutibus et vitiis, sed priorem tantum, ut dixi, ejus partem in manus Valesii incidisse, qui ea libertate uti non dubitavit, ut in his eclogis et ordine scriptores alio poneret, et ea, quæ vel jam edita exstarent, vel indigna essent editione, omitteret ac rescinderet. [Conf. Zepernick. l. c., pag. 231.]

Ex deperditis hujus operis titulis primus fuit, ut in præfatione diserte traditur, Περὶ βασιλέων ἀναγορεύσεως. *De imperatorum regumque renuntiatione.* Cæterorum, ultra viginti ab Hæschelio et Valesio observatorum, hæc est notitia, litterarum ordine a me descripta:

Περὶ ἀνακλήσεως ἡττητῆς. *De restitutione exercitus victi.*

Περὶ ἀνδραγαθιμάτων. *De fortiter factis*, p. 442 edit. Valesii, et 473.

Περὶ γάμων. *De nuptiis.*

Περὶ γνώμων. *De sententiis*, pag. 258 edit. Valesii et 225.

Περὶ δημηγοριῶν. *De concionibus sive orationibus.* Id. p. 87.

Περὶ ἔθνων. *De gentibus.*

Περὶ ἔθων. *De moribus.*

Περὶ ἐκκλησιαστικῶν. *De ecclesiasticis rebus personisque.*

Περὶ ἐκφράσεως. *De descriptionibus.* Suid. in Σάμβουκας.

Περὶ Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. *De historia Græca (gentili).*

Περὶ ἐπιβοῶν. *De imploratione auxiliorum.*

Περὶ ἐπιβουλής. *De insidiis.*

Περὶ ἐπιστολῶν. *De epistolis.*

Περὶ κυνηγεσίας. *De venatione.*

Περὶ νίκης. *De victoria.*

Περὶ οἰκισμῶν. *De coloniarum deluotione.*

Περὶ παραδόξων. *De miris et inopinatis.* pag. 121 edit. Valesii.

Περὶ πολιτικῶν διοικήσεως. *De rerum civilium administratione.*

Περὶ στρατειῶν. *De expeditionibus militaribus.*

Περὶ στρατηγημάτων. *De strategematibus*, pag. 34 et 42 edit. Vales. et 437.

Περὶ στρατῶν. *De exercitibus.*

Περὶ συμβολῆς. *De præliis.*

10. Constantini quoque hujus jussu Theophanes quidam *synopsin* totius *artis medicæ*, ex Oribasii potissimum scriptis collectam, septem libris, sive capitibus 296, digessit, et eidem Constantino inscripsit. Incipit præcæmium: Τὰς προσταχθείσας ἐπιτομὰς παρὰ τῆς σῆς θεοῦ αὐτοκράτωρ, περὶ τῆς τῶν ἱατρικῶν θεωρημάτων συναγωγῆς ἔσπευσεν κατὰ τὸ δυνατόν, etc. Exstat hoc opus aliquoties Græce ms. in bibl. Cæsarea Vindobonensi. Vide Lambecium lib. vi, pag. 114, 116, 157. F. H. A. — In cod. 21, n. 9, in cod. 24, n. 1; in cod. 25, n. 1 et 40, n. 8. V. Lambec. Comm. VI. part. II, p. 262, 264, et 356, ed. Kollar.; sed plura v. infra ad vol. XII, pag. 685 sq., et J. O. Steph. Bernard. in præfat. ad suam edit. post ejus demum mortem ad umbilicum perductam, inscriptamque: *Theophanis Nonni epitome de curatione morborum, Græce et Latine. Ope codicum mss. recensuit notasque adjecit J. O. St. Bernard.* tom. I, cum tab. ænea. Gothæ et Amstel. 1794. — Tom. II, 1795, m. 8. HARL.

Aliud opus Constantini Porphyrogeneti jussu digestum, quod ms. in bibl. Regia Paris. exstat, teste Boivino ad Julii Africani *Cestus*, pag. 360. In illo excerpta ex Africano et aliis scriptoribus. FABR. — In cod. Paris, 1630, n. 6. est *Theophanes de diæta* ad Constant. Porphyrog.; sed initium solum superest.

Codex forma est majori, quam in folio vocare solent, in membranas pergamenas, easque firmiores, læviores atque nitidiores, quam quibus postremis, ante typographiæ inventionem, temporibus utebantur, exaratus. Quoniam de ejus ætate certo definire non ausim, illum tamen longe ante urbis expugnationem in ipsa Græcia scriptum esse, existimo. Summa enim cura atque dexteritate confectus, ut sphalmata, quibus recentiores ex scribarum ignorantia atque oscitantia scatent, vel nulla vel exigua rarissime occurrant. Et licet elegantia scripturæ tanta appareat, ac si integrum volumen non solum eadem manu, sed eodem calamo eademque die descriptum videatur, litterarum tamen character antiquior est et a nostro multum differt, atque ideo lectionem in initio difficiliorem reddit, quæ difficultas augetur per siglas vel litterarum compendia, et quod voces minus distinctæ nullo plerumque interstitio sibi cohæreant. Quod equidem nolam non contemnendam antiquitatis cl. Salmasius (i) asserit. Accentus adjecti illam nec tollunt nec minuunt, cum ab Aristophane jamdum inventi (j) et in vetustissimis atque præstantissimis codicibus sæpe reperiantur. Externa libri facies, involucrum nimirum ex corio bubulo Turcico constans auroque obductum, atque regum Hungariæ insignia, quæ in utraque parte apparent, satis demonstrant, non ultimum inter celeberrimæ atque instructissimæ Budensis, heu quondam! bibliothecæ κριψιλια locum obtinuisse. De quo infra pluribus. Sed ut ad interiora accedam, primus tractatus omnem apparatus bellicum omniaque ad illum necessaria exactissime describit; reliqui, ritus ecclesiasticos, ceremonias, in unoquoque festo die observari solitas, prolixius enumerant. Hinc non solum quæ ad statum aulicum et ecclesiasticum pertinent, sed multa etiam quæ ad topographium urbis, officiorum atque dignitatum notitiam utramque, ecclesiasticam imprimis horum temporum historiam, faciunt, reperiuntur, quæ alibi frustra quæsiveris. Quod luculento est indicio, hoc opus nunquam prodiisse. Multa enim tam palatii quam Ecclesiæ officia, a Codino atque Meursio ommissa, ex illo produci, multa etiam illustrari possunt. Innumeræ quoque voces occurrunt quæ neque Glossaria, a Labbeo, Meursio, Du Cangio composita, neque Hesychius, neque Suidas habent (k). Quare ad linguæ etiam peritiam haud parum conducit. Stylus cæterum satis comptus atque pro istius sæculi barbarie sat elegans. Nunquam vero editum, imo vix cognitum hactenus optimum fuisse codicem, prorsus miror. Neque enim inter opera Constantini a Vulcanio, vel ab aliis publici juris facta, apparet, neque ab Hanckio, nec alio, quod sciam, ulla ejus fit mentio (l). Verum Du Fresnei domini Du Cange industriam effugisse, plane demiror, quippe qui ad illustrandam Orientalis Imperii historiam, et Glossarium suum adornandum incomparabili prorsus studio omnia rimatus est Solus Gesnerus (m), in historia litteraria versatissimus, ejus hisce meminil, dum inter alia Constantini opera recenset: Volumen Græcum magnum ex bibliotheca Hungarica de ceremoniis aulicis sacris et profanis. Videndum, pergit Gesnerus, ante forte sit idem liber qui Harmenopulo tribuitur in catalogo bibliothecæ regis Gallorum. « Ordo regii palatii. » Nullum vero mihi dubium est, aut falso Constantino Harmenopulo inscribi aut plane diversum esse debere. Cum expressissimis verbis imperator in omnium tractatum titulis et præloquiis illos sibi ipsi vindicet, et quem Constantino Harmenopulo tribuit codex, de aulicis, meus vero de ecclesiasticis potissimum agat. Du Cangius, qui omnia regis bibl. ms. sedulo excussit, Harmenopulum non vidit, alias neglexisset minime; quare illum adesse vix credo (n). Si Labbei Bibliotheca mss. (o) ad manus esset, lubens consuluissem; is enim regis bibliothecæ mss. inter cætera enumerat, qualis aulem sit catalogus, de quo Gesnerus, ignoro. Ms. fuisse oportet. Singularem enim regionum mss. indicem unquam

NOTÆ.

(i) Epistol. ad cl. Sarravium quæ 183 est in edit. Burmanni, p. 186 seq.

(j) Idem Salmasius l. c.

(k) Gesnerus quoque in censura l. c., p. 392. « Fallitur, ait, si quis putat nos in Codino habere omnem aulæ Constantinopolitanæ rationem ita explicatam, nihil ut desiderari queat: cum is aliquot sæculis nostro junior, immutatis valde rebus omnibus, prodierit: Constantinianum autem opus ea doceat, quæ aliunde peti aut illustrari non possunt, adeo ut, si hodie scriberet Constantinopolim Christianam Cangius, si hodie Glossarium illud conderet; si Imperium Orientale illustraret Bandurius, multa aliter traderent, multa certe traditis adjicerent. » HARL.

(l) Imo mentionem hujus operis fecit Pancirolus, in præf. ad Notitiam imperii fol. 2, his verbis: « Simile opus Constantinus imperator, ex Leone Philosopho genitus, Romano filio, successori reliquit, in quo summam totius imperii, sociorum omnium fœdera, hostium vires, rationes et consilia explicuit. Id apud se in bibliotheca tanquam thesaurum servatum fuisse Egnatius scribit, quod etsi diligenter perquisitum, nunquam potuit inveniri. » HEUM.

(m) Sive Jacobus Frisius potius in Epitome bibl. Gesnerianæ et continuatione ap. Froschov. 1583, fol. 173.

(n) Secundum catalog. codd. bibl. Paris. Regiæ est inter alia Constantini Harmenopuli opera, in cod. 1360, n. 5, illius catalogi aulæ imperatoris et Magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ, ineditus dicitur: in cod. 1361 n. 7, Officia aulæ Constantinopolitanæ, in cod. 1362, n. 4-8. Officia ejusdem aulæ; ordo sedium metropolitanarum, a Leone Sapiente, imp. constitutus; officia Magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ; ordo sedium patriarchæ Constantinopolitanæ; ordo sedium, patriarchæ Constantiniano obnoxiarum ab Andronico, imperat. Palæologo II constitutus; et 8. ordo liturgiæ patriarchalis, quo pacto illæ peragantur, auctore Demetrio Gemisto. Hic quod esse videtur quem Fabric. in seq. nota ex Labbeo citavit. Eadem opusc. sunt in cod. 1363. Add. codd. 1386 et infra vol. X, pag. 278. HARL.

(o) In hac pag. 270 memoratur ex mss. bibl. Regiæ, post Harmenopuli Promptuarium, libris viii distinctum, et pleraque alia, ad utrumque jus Græcorum spectantia opuscula, Officia palatii et ecclesiæ ac sedes patriarchæ Constantinopol. subjectæ sub Leone Philosopho et Andronico Palæologo, et τῆς τῶν νεποτονίων per Demetrium Gemistum, protonotarium, Magnæ ecclesiæ diaconum, inscriptiones patriarchæ Constantinopol. ad papam et cæteros patriarchas, archiepiscopos. Sed nihil hæc ad præsens opus.

typis vulgatum esse, me latet. Illum vero ipsum esse codicem, qui Budensis librariæ suppellectilis uberrimæ atque præstantissimæ quondam fuit, Ungariæ regum arma, ut supra dixi, gentilitia, quibus ex utroque latere splendent, comprobant. In ultima urbis Budæ expugnatione aliqua bibliothecæ rudera recuperata, quæ Julius a Pflugk (p) descripsit, sed meus codex non memoratur, quare longe ante evasisse oportet. Quibus autem fatis in meas tandem manus devenit, equidem ignoro. Exiguo ære a me redemptus fuit, in magno autem pretio mihi habetur, dignus etiam qui lucem publicam videat. Quod an mea unquam opera fiet, nescio, exiguum enim in Græcis notitiam meam ingenue agnosco, neque qui hodie grassatur scribendi pruritus me tenet, ut scriptoris vel editoris nomen nullo reipubl. litterariæ commodo temere mihi arrogare velim. Interim gratus mihi labor est, quem cum Dn. Schneidero dicto Schmidt, viro Græcarum, imo omnium litterarum peritissimo, codici impendo. Hujus industria (nam mea quam confero symbola exigua vel nulla), prioris atque dimidiæ etiam partis secundi tractatus versio jam delineata. Rudis ea quidem, sed secundis curis, et si plura, quam supra a me nominata, glossaria nacti erimus expolietur.

Hactenus Uffenbach. — Illud opus quoque editurus erat Maius cum versione sua Latina suisque animadversionibus. Sed nec is ad exitum perduxit laborem. At, Musis faventibus, codex ille delatus est in bibl. senatus Lipsiensis, qui edendi operis curam tandem per Mascovium demandavit Jo. Henricho Leichio: qui jam libello *De diptychis vet.* Lips. 1743, pag. 10 sqq., primam editionis spem fecerat et totum caput quadragesimum secundi libri utroque vulgarat sermone; biennio autem post ipsam ordiebatur editionem. Ille vero cum, nondum absoluta dimidia operis parte, vivis eriperetur, Reiske suffectus, reliqua a pag. 217 tomi I Latine convertit, et commentarios historicos atque criticos tam doctos quam copiosos tomo II adjecit. Nam Leichii, cujus opera potissimum versabatur in constituenda lectione et Latina interpretatione, animadversiones intextæ sunt admodum paucæ. Editio autem illa, etiam hucusque unica, est inscripta: *Constantini Porphyrogenneti, imp. Constantinopolitani, libri duo de Cerimoniis aulæ Byzantinæ. Prodeunt nunc primum Græce cum Latina interpretatione et commentariis. Curarunt Jo. Henr. Leichius et Jo. Jac. Reiskius. Tomus primus continens librum primum.* Lipsiæ ex offic. lib. 1 Fr. Gleditschii. Prostat Paris, apud Briasson, le Breton, Durand et David l'aîné. A. 1751, maj. fol. — *Tomus secundus continens librum secundum.* Ibid. 1754. Longam tomi I censuram, multis ex opere redactis excerptis et interspersis hinc inde animadversionibus, fecit J. M. Gesnerus, in Relationibus de libris novis, a. 1752, Gotting. vol. I, fasc. iv, p. 390-416, et tomi II censuram in vol. II, fasc. ix, a. 1754, pag. 249, 288.

Reiske in præfat. ad vol. I copiose disserit, 1. de fatis hujus operis; 2. de arguments libri. Inter alia agit de Petro magistro, ex cujus opere, dudum pro deperdito habito, *Περὶ πολιτικῆς καταστάσεως, De constitutione civilis gubernationis.* (V. supra in vol. VII, pag. 538 sq.) Putat Reiske ea omnia, quæ in hoc Constantini Cerimoniali a pag. 225, vol. I, cap. 84, usque ad pag. 251, cap. 96 leguntur, item cap. libri ultimum, et forte quoque alia plura esse decerpta. Idem plura alia, notata dignissima, quæ in hoc opere enarrantur, exponit. 3. De inscriptione hujus libri. 4. De auctore libri. Constant. Porphyr. non unum esse hujus, quod nunc terimus manu, operis, s. συγγραμματος, auctorem, Reiske, ut supra jam indicavimus, bene doctæque demonstravit. 5. De exhibitis in hoc volumine et in sæcuto (II) exhibendis. Promiserat Reiske pag. x vol. I, animadversiones historicas in totum opus cum Leichianis et indicem Græcitatibus; sed in vol. II ad finem libri primi commentariorum (doctissimorum omnino et copiosissimorum) telam abruptit. In præfatione quidem ad vol. II spem fecerat voluminis III, quod impleverit ea quæ ad secundum librum et primi appendicem, s. præcepta militaria, quæ in cod. eodem initium faciunt, dicendo superessent, cum indicibus, forte quoque excerptis Chronici Græci inediti Georgii Hamartoli (v. supra, vol. VII, pag. 463 sq.), quod in bibl. Lipsica Senatus inter codd. Gr. mastos reperitur. Sed cur tertium illud volum., (quantum equidem scio) lucem non aspexerit, nescio; et tamen index imprimis utilis et vero necessarius foret. Denique de tabulis æneis, primæ parti hujus operis insertis, addidit admonitionem. Præfationi subjecti et recudi fecit doctam Leichii dissert., jam a. 1746 editam, *De vita et rebus gestis Constantini Porphyrogenneti, imperatoris Byzantini.* Sed hactenus de illo opere Const. Porphyrogenneti. HARL.

In bibl. Veneta Marc. cod. 634, chart. sæc. circ. xvi, continet (nescio cujus) *officia aulæ CPolitanæ et Festa atque solemnia ejusdem aulæ*, teste Villoison. in *Anecd. Gr.*, tom. II, pag. 248. HARL.

NOTÆ.

(p) In epistola ad Seckendorffium, quæ exstat tom. II collectionis Madero-Schmidianæ *De bibliothecis*, p. 310 seq.

CONSTANTINI PORPHIROGENITI

IMPERATORIS

DE CEREMONIIS AULÆ BYZANTINÆ

LIBRI DUO

GRÆCÆ ET LATINÆ E RECENSIONE JOAN. JAC. REISKII, CUM EJUSDEM COMMENTARIIS INTEGRIS.

--

B. G. NIEBUHRII PRÆFATIO

(Ed. Bonn. 1829.)

De Constantino Porphyrogenneto imperatore, de libris quibus ordo aulæ Byzantinæ declaratur, qui ad illum auctorem referuntur, eorumque codice Lipsiensi, plene luculenterque a Leichio Reiskioque expeditum est: nos breviter explicabimus, hæc editio quibusdam dotibus illi præstet quæ et princeps fuit, et hactenus unica. Hanc a Leichio ceptam, immaturaque ejus morte abruptam a Reiskio ad finem tomi secundi perductam, tertium voluntate bibliopolæ qui rei familiaris jacturam augeri nolebat omissum esse, notissima res est. Leichius, pravo consilio usus, ita confusus est apographo per Draudium confecto, ut vix inspiceret codicem cujus præsentis copia erat, editionem certe unice ad illud typis exscriberet. Sed Reiskius, suscepta operis cura, nihil antiquius esse duxit collatione codicis, unde quam plurimis locis fœdissimos errores correxit; incisa integra, propter ὁμοιοτέλευτα præsertim, ommissa, restituit; quæ omnia in commentario accurate indicavit, in priore parte quæ jam e prelo exierat emendare non licebat. Ego a Classeno meo impetravi ut vitiosa emendaret, manca suppleret, quæ ex prave Græcis male versa essent, corrigeret; omnia ex mente Reiskii: cujus rei et labor fuit non exiguus, et fructus sane amplus. In sequentibus quæ Reiskius ipse accuravit, nihil mutare placuit, quanquam ille, cum portenta scribebatur, qualia in codice exstant, manifestosque errores, relinqueret, sibi ipsi, mæque consuetudini contrarius fuerit. Sed nolebam festinatius agere, quod facere debuissem, otio destitutus; itaque incommodum, quod levius mihi videretur, elegi. Cum vero concedimus non esse omni numero absolutam recensionem Reiskii, commentarii laudibus nihil sane detrahitur, quo ille res obscurissimas extraque communem cognitionem positas ita explicavit ut Lessingius, etiam in his litteris sapientissimus judex, « admirandum esse opus, et luculentissimis hujus generis æquiparandum, » pronuntiarit. Hujus commentarii partem posteriorem, quæ Appendicem libri primi, secundumque integrum persequitur, post annum 75, e schedis Reiskii, in volumine hujus partis secundo ereptam oblivioni in lucem proferam; idque mihi potissimum contigisse, propter paternam amicitiam pietatemque qua inde a pueritia memoriam viri unici sancte colere assuetus sum, vehementer lætor. Fateor sane multis locis nonnisi inchoata esse. limæ servata, quam scriptor adhibuisset, nisi bibliopola eum destituisset: verum id nitenti potius quam pretio operis obest.

Codicem ipsum, ut inspicere posset ubi opus foret, Lipsia transmissum esse, Blumneri, v. cl., humanitati litterarumque amori, et, nisi me conjectura decipit, amicitia patrociniisque Hermanni debeo.

Scio ego, libros Constantinianos de ceremoniis, quos inscriptio ipsa circa nugæ versari prodit, a plurimis contemni plane ac derideri: neque negabo majorem prioris libri partem ita esse comparatam ut ingenuo homini nauseam moveat. Sed vel in his quisquiliis insunt nihilominus res ad historiam cognitionem minime inutiles: tum vero illa præsertim in sequentibus quæ ex Petro Patricio, partim omisso ejus nomine, hausta sunt, non solum utilitatem habent eximiam, sed elegantiam quoque; neque fere alii hujus corporis libro præstantia cedunt. Delitescit in iis, ut rem exemplo commonstrem, Leonis Augusti edictum, quod per annos paulo minus 80 inde protrahere neglexerunt qui augendæ collectioni reliquiarum juris Ante-Justiniani operam dederunt.

Scr. Bonnæ a. d. v Id. Mart. MDCCCXXIX.

JOAN. JAC. REISKII PRÆFATIONES.

AD TOMUM PRIMUM

[Ed. L. I.] Cum ea, de quibus admoneri futurum hujus libri lectorem fas est, tot sint numero et enarratu tam ampla, ut una, modica certe futura, dissertatione comprehendi nequeant, aliæque præterea vetent rationes omnia quæ in promptu sunt simul effundere: visum est operam partiri, et hoc quidem loco tantum de fatis hujus, quod nunc prodit, operis Constantiniani, item de illius argumento, titulo et auctore disserere; alteri autem volumini mox secuturo reliqua reservare, de quibus expositionem præfatio lectori debet.

§ 1. *De fatis hujus operis.* — Opus tam scitum et utile, atque hoc est, potuisse per tot sæcula scriptorum Græcorum Latinorumque, quotquot ab ejus natalibus inde claruerunt, omnium notitiam effugere, profecto mirum est, præsertim in acri illa, qua superius sæculum fervebat, indagazione chartarum ad Byzantinam historiam pertinentium. Primus autem Zacharias Conradus Uffenbachius, reipublicæ Francofurtanæ ad Mœnum quondam scabinus et consularis, librum hunc in famam misit, ejus notitiam edendo, quæ ex celeberrimo Fabricii *Bibliothecæ Græcæ* tomæ VI, inferius a nostris operis repetetur. Ex Uffenbachii possessione pervenit in bibliothecam ampl. senatus urbis nostræ, quæ optimis libris instructa eruditibus nostratibus magno usui est. Ita factum, ut amplissimus Mascovius, ejus præfectus, Jo. Henr. Leichium, nuper in Academia nostra elegantiorum litterarum professorem clarissimum, qui eam a prima adolescentia frequentare consueverat, ad edendum opus hactenus ineditum excitaret. Jam antea id idem molitus fuerat Jo. Henric. Maius, in Academia Giessana quondam Græcæ et orientalium linguarum professor. Testatur in *Catalogo*, quem confecit, *codicum manuscriptorum bibliothecæ Uffenbachianæ*, se libri hujus Latinam interpretationem confecisse, certamque editionis spem facit. At ea quidem cum ipsius obitu decollavit, neque, quo devenerit ejus interpretatio, constat. Scobimen ejus, unde æstimari queat, habetur in modo laudato catalogo, et apud Fabricium. Omne igitur aliquanto auspiciore editionem operis desideratissimi suscepti clar. Leichius, vir Græcæ Latineque doctissimus, et in omni vetere novaque historia versatissimus, et primam quidem ejus spem faciebat anno 1743 in libello *De Diptychis veterum*, pag. 10 sqq., ubi totum caput quadragesimum secundi libri utroque sermone vulgavit; ipsam vero editionem ordiebatur

A biennio post. Ab eo inde tempore [Ed. L. II] processit impressio variis intercepta impedimentis, donec tandem superioris anni ineunte ætate doctissimum editorem, vita longiore dignissimum, et egregia promittentem, acuti morbi vis in ætatis flore tolleret. Pervenerant tum temporis typographi usque ad paginam hujus editionis 216. Devoluta deinceps ex magnorum virorum de meis profectibus benigno judicio editionis absolvendæ cura ad me fuit. Quæ igitur ea, quam dixi, pagina posteriora sunt, excusa fuerunt sub meis oculis, et excudentur porro, favente Deo, quæ supersunt.

§ 2. *De argumento libri.* — Si quis hoc sæculo, et pene dixerim unquam, in lucem editus fuit cognoscendæ Augustæ Romanæ Byzantinæque historiae utilis liber, est sane hic. Neque immerito in ejus desiderium exarserunt eruditi, ex quo argumentum et pretium intellexerunt. Et sane, si quis secum reputet hunc librum de ceremoniis aulæ Byzantinæ exponere, recolatque animo, quot et quam diversa in aulis summorum principum usu veniant, et id quoque tandem intelligat, aulam Byzantinam, qualis certe Porphyrogenitorum tempore erat, umbram veteris Augustæ Romanæ fuisse; facile ille affirmanti credat, neque sacrum esse, neque profanum, historiae veteris argumentum, quod hic liber non attingat, non illustret. Si quem rituum ecclesiasticorum studium capit, cognoscat hinc, qualis fuerit Ecclesiæ Græcæ facies decimo post N. C. sæculo, quæ legendorum patriarcharum ratio, qualis eorum cum suis imperatoribus consuetudo, quæ Græcarum ecclesiarum partes et structura, quæ instituta celebrandi divini cultus, qui ejus ministri, quis ordo festorum dierum, quæ sacræ processiones, quas quibus diebus, ad ædes monasteriave celebriora. Rerum autem civilium contemplatio si quem magis delectat, vastus illi se campus hic pandit spectatu dignus pariter atque jucundus. Creantur Augusti, celebrant nuptias, susceptosque recens liberos curant sacro lavacro in ecclesia expiari; conferunt dignitates, ad suburbana palatia rusticatum, vindemiatum, item ad horrea publica, annonam conditam spectatum, procedunt; excipiunt, aliter quotidianas procerum salutationes, aliter statas solemniores; perorant in silentiis, spectant circensem insaniam, audiunt factionum acclamationes et flagitationes, præmia dant aurigis victoribus, missilia spargunt, pyrrhicas et ludos Gothicos spectant, vota, brumalia, natalia, et ortus imperique et connubii

sui celebrant, divinas epulas exhibent, eunt in bellum, agunt in castris, redeunt in urbem triumphantes, victasque calcant regum cervices; stipendia militibus erogant, instruunt et expediunt classes, admittunt legatos exterorum principum, suos ipsi ablegant, pompam et luxum omnem suum explicant, egestate passim transmicante tandem abeunt, ad plures, et in monumenta sua inferuntur. Perambules hoc ipso libro duce illa eorum sepulcralia monumenta, et lustres cujuscunque urnam cum inscriptis nominibus, in quibus aliqua sunt, quæ frustra in Du Cangii *Familiis Byzantinis* quæras. Penetres quoque hoc eodem duce in ipsa pretiosorum et insignium Orientalis Imperii conditoria, arcasque vestiarias et aliam suppellectilem excutias. Melius hic, quam usquam alibi, procerum tam palatinorum, quam militarium, item magistratuum urbanorum aliorumque minorum ordines videas, longisque in porticibus [Ed. L. III] excubantes numerosos variosque greges sacri corporis custodiæ deputatos. Mitto cætera, cum e superius dictis abunde constet, eam esse rerum hoc in opere expositarum varietatem, leporem atque dignitatem, ut hominum doctorum studia in se conversura ea et exercitura sint. Uni placebit, ni fallor, vestiariam rem, alii nummariam, alii domus augustæ officia hinc illustrare. Quamvis enim ea, quæ Leonis et Constantini nostri tempore in usu erant, a superioribus Theodosii et Justiniani temporibus tantum abludant, quantum secuta Comnenorum et Palæologorum extremaque Bizantini regni ætas ab ætate nostrorum Porphyrogenetorum abludit, quod constat Codinum cum hoc opere conferenti; possunt tamen illa vetusta florentis Romani imperii tempora et Byzantina primordia ex hoc opere multo magis, quam hoc opus ex Codino, illustrari. Erunt porro, qui ex indiculis rogarum, seu annuorum stipendiorum officii palatinis cæterisque debitorum; item ex indiculis impensorum in expeditiones aliquot maritimas contra Saracenos Cretenses susceptas, æstimabunt cum militares imperii Byzantini, quale tunc erat, terrestres maritimasque copias, tum pecuniarias quoque, institutaque computatione Græcorum centenariorum et librarum auri cum nostrate pecunia, invenient, qua Byzantinorum regum et nostratum opulentia differat. Erunt alii, qui singularia quædam disputationum capita hinc decerpent; e. c., qualis fuerit ludorum circensium apud Byzantinos constitutio, res admodum obscura; et, quæ non minus est, qualis fuerit pars, vel comitatus, Augustarum Byzantii; unctine fuerint illi imperatores ad Latinorum exemplum; quousque sermo Latinus in aula CPTana obtinuerit, et illæ orationes a recens nuncupatis imperatoribus e tribunali circove ad milites dictæ, quæ nostræ editionis a pag. 239 inde leguntur, fuerintne Græcis iisdem verbis recitatæ, an potius Latine primitus dictatæ, deinde vero a Petro Magistro in Græcum sermonem conversæ; quod mihi quidem probabile

fit. Est ea, quam dixi, pars insignis, eamque edendo videor mihi particulam operis desideratissimi, sed dudum pro deperdito habiti, edidisse. Constantinum nostrum colligendis et in certos titulos digerendis scitis atque memorabilibus veterum locis diligentem operam impendisse, nemo nescit. Erant olim illi tituli numero quinquaginta tres. Ad nos autem non pervenere, nisi titulus vicesimus septimus de legationibus integer, opera Fulvii Ursini et Davidis Hoeschelii; et tituli quinquagesimi, cujus inscriptio est de indolis probitate atque pravitate, seu de virtutibus et vitiis, particula, beneficio Peirescii et Henrici Valesii. Reliqui tot numero tituli grandis, sed et utilissimi, operis creduntur jactura irreparabili periisse. Quid si vero contendam me cum hoc, quod nunc edo, volumine primum laudati operis titulum, si non integrum, at saltem magnam ejus partem in manus doctorum hominum tradere? Egit ille olim περί βρασιλέων ἀναγορεύσεως, de imperatorum regumque renuntiatione, ut e Fabricii *Bibl. Græc.* tom. VI, pag. 492 constat. Atqui voluminis hujus capita XCI et et sequentia, a pag. 238 usque ad pag. 251 non tantum in universum ceremonias distincte tradunt, quibus prima [Ed. L. IV] CPpoleos ætate imperatores ibi solebant nuncupari, sed et in specie Leonis magni, Leonis minoris, Anastasii Dicori, Justinii senioris et Justiniani Magni renuntiationes tam luculenter exsequuntur, ut nihil desiderari queat, lucemque præclaram illi historiarum parti accendant. Ego quidem non credo, usquam antiquorum monumentorum locum exstare, qui ritus nuncupandorum Augustorum, veteres nempe illos mereque Romanos, æque splendide exponat, atque particula nostri operis, de qua mihi sermo nunc est. Antiquitatem ejus spirant omnia, orationes ad fortissimos exercitus, Augustatica promissa, militum atque populorum acclamationes. Quæ qui cum scriptoribus Historiæ Augustæ vulgo sic dictis comparet, non poterit is absque voluptate imaginem veteris Romæ in nova contemplari. Quidquid tandem fuerit de conjectura mea, sive particula ea de qua loquor, olim ad titulum primum ingentis illius et celebratæ bibliothecæ, ut ita dicam, Constantinianæ, aut, si malis, Pentecontateuchi, pertinuerit, sive minus: ego quidem non dubito, eam decerptam fuisse ex alio quodam vetusto insigni libro, cujus jacturam studiosi antiquarum rerum ægerrimè ferunt; scilicet ex Petri Magistri, viri illustriissimi, sacrorum officiorum apud Justinianum Magnum magistri, et ad Gothorum in Italia reges, et ad Cosroem Persarum quoque deinceps legati, libris, quos Suidas laudat περί πολιτικῆς καταστάσεως, De constitutione civilis gubernationis. Sæpius viri meminit Procopius, meminit quoque Cassiodorus. Neque ignotum ejus nomen est in historia Byzantina, ex titulo Excerptorum Constantinianorum de legationibus, cujus superius mentionem injiciebam. Exstant in eo titulo quædam ejus fragmenta, nullum

tamen Juliani ætate posterius. At in nostro codice cap. 87, lib. 1, pag. 229, non tantum Theudæ, Gothici in Hispania regis, ad Justinianum legatio velut in transitu memoratur, sed ibidem quoque ex professo memorabilis Anthemii ad Leonem Magnum legatio exponitur, qua imperator Occidentis laureatas suas imagines atque litteras Orientali mittebat. In universum ea omnia, quæ a pag. 225, cap. 84, usque ad pag. 251, cap. 96, leguntur, item caput libri 1 ultimum, et forte quoque alia plura, puto Petri Magistri esse, ex eo, quem dixi, deperdito libro Περὶ καταστάσεως decerpta. Promittit vox *κατάστασις*, *constitutio*, non tantum præcepta sapienter administrandæ reipublicæ, sed etiam rituum, quibus civilia negotia peraguntur, expositionem: adeoque pertinet ad veteres libros tacticos, seu cerimoniales, de quibus in commentariis agemus. Promittit idem quoque dignitas, quam Petrus gessit, magistri sacrorum officiorum, ad cujus officium atque dispositionem etiam cerimoniarum pertinebat. Enitet itaque in hoc primo hujus operis volumine grande hoc Petri Magistri fragmentum, velut gemmula. At in secundo, quod favente Deo quantocius expediam, inter alia præclara enitebit prolixus et insignis liber alicujus Philothei, protospatharii et artoclinæ regii, quo non tantum divinarum epularum ordinem plene distincteque, ut nil supra, persequitur, sed etiam, quod argumento illi cohæret, dignitatum tam palatarum, quam militarium, et [Ed. L. V.] urbanarum quoque, a summis ad imas, nomina et præsidendi jura, item quæ sint axiomata, seu dignitates, quæ officia, quibus cum brabeis, vel insignibus, conferantur, necnon quo quæque ordine et quibus diebus ad sacram mensam advocetur, assideat et illinc rursus emittatur, recenset. Habet præterea utrumque volumen alia monumenta, e quibus Du Cangii *Familix Byzantinæ* augeri, *Constantinopolis Christiana* corrigi, Byzantinorum quorundam historicorum hiatus expleri, et chronologica quædam momenta recte constitui possunt. Quo pertinent narrationes de Theophili et Basilii Macedonis triumphis, in appendice libri primi; item de expeditione Himerii adversus Cretenses Saracenos sub Leone Sapiente dicto; porro de legatione Romani Lecapeni ad Hugonem Italiæ regem, muneribusque illi cum protospathario Paschalis in eum finem missis, ut rebelles Longobardos Landulfum, Athenulphum, fratres, et aliud fratrum par, Gaimarium et Gaiferium, illos Capuæ et Beneventi, hos Salerni regulos, in ordinem cohereret. Nitet quoque in primo hoc volumine cap. 96, pag. 253, edita sollicita illa et velut diaria narratio seditionis, per quam a.C. 963 post obitum Romani junioris in urbe regia obortam, Nicephorus Phocas imperio politus est. Quam rem, ut ut Cedrenus quoque haud perfunctorie narraverit, ad hominis tamen, a quo caput illud nonagesimum sextum profectum est, diligentiam, peritiam atque

A fidem non accedit. Patet, scriptorem rebus, cum gererentur, interfuisse. Qui orientalem historiam amant, reperient in secundo volumine memoratum aliquem Dilemicum, emirum Amidæ, hominem et oratorem Abu Chamdani ad Constantinum nostrum missum. Qui Abu Chamdan (sic enim pro more illorum temporum, quamvis non satis recte, pro Ibn Chamdan appellatur) fueritne Naseroddaulah, an ejus frater Saifoddaulah, ambo potentes per Syriam atque Mesopotamiam principes, et in historia orientali celebres, in commentariis inquiram. Ne leviora illa commemorem, in secundo libro, alias inter inscriptiones litterarum a Byzantinis ad alios reges terrarumque dominos missarum, haberi quoque inscriptiones litterarum, vel aurearum bullarum, ut appellabant, ad Protosymbulum Agarenorum, qui est Bagdadicus Chalifah, item ad Indiæ dominum (quæ inscriptio mihi quidem perquam mira accidit: non enim video quid rei Byzantinis imperatoribus, nostro certe Constantino, cum Indiæ rege, id est Arabiæ Felicis, ut ego equidem existimo, commune fuerit): comparent ibidem loci litterarum inscriptiones ad regulos obscuros Iberiæ, Albanix, et Abasgiæ; unde ad geographicam notitiam tractus versus Scythiam Asiaticam vergentis accessio fiat. Memorantur quoque principes aliquot Bulgarici, quos in omne historia hactenus frustra requisivi. Quæro pariter adhuc, quinam fuerint, et a quo ad nostrum Constantinum legati illi Hispani, quorum altero libro mentio fit. Ea quoque particula scita est, quæ quo comitatu celebris illa Russorum archontissa seu ducissa, Elga, vel Olga, ut alii appellant, CPlin venerit, enarrat, et quibus [Ed. L. VI] honoribus donisque eam et comitatum Augusti nostri affecerint, quo in conclavi Constantinus et Romanus filius, quo rursus Helena Augusta et ejus nurus eam exceperint, et ad colloquium, aut et ad epulas, et quibus diebus, admiserint, quando coram Augustis stare, quando considerare jusserint. Quid denique afferam urbis Constantinopolitanæ situm et faciem, vel, ut appellant, topographiam, qualis ea ætate erat, in multis rectius ex hoc libro percipi, quam e Du Cangii *CPlin Christiana*, præclaro alias et utilissimo libro, viri doctissimi et in historia mediæ ævi, Byzantina præcipue, exercitatissimi; at illi tamen D libro nonnulla, quæ abesse malis, adhæserunt, quorum de cætero veniam æquus quisque viro de his litteris meritissimo facile faciat. Eo pertinet, ut id obiter attingam, quod palatium Magnauræ, in quo legati excipi et audiri solebant, in extrema urbis parte occidentale posuerit, cum magni palatii ad Stenum siti, in quo ordinarie imperatores habitabant, pars esset. In eo quoque ratio Bandurium fugit, quod celebrem illam Auream sic dictam portam in mediis mœnibus urbi ex parte terrestri vel occidentali præteritis collocat. Ea vero ad sinum Propontidis sic erat posita, ut navibus ad eam appelli posset. Alia præterea, quæ gratiam et favo-

rem huic operi conciliare queant, quum satis et abunde mihi de hoc argumento dixisse videar, et quæ præterea huic operi insunt scitu digna, nequeant, ubi integrum prodierit, eruditorum oculos fallere.

§ 3. *De inscriptione hujus libri.* — Titulum, de *cerimoniis aulae Byzantinæ*, præfixit huic operiolar. Leichius, ad exemplum Maii et Fabrii. Alius conspicitur involucri coriaceo membranarum nostrarum impressus; nempe *de regalibus institutionibus*. Auctor ejus ille est, quisquis is fuerit, qui membranas ea veste amiciri jussit, in qua adhuc eubant. Conjicitur is fuisse Matthias Corvinus, illustrissimus rex Hungariæ, qui membranas nostras olim in celebre illa sua Budense bibliotheca ideo fertur habuisse, quod in utraque involucri tabula insignia regni Hungarici et Bohemici conspiciuntur. Adhuc alius denique titulus ordine temporum primus, est hic Græcus, ab ipso Constantino, aut, si quis malit, a librario profectus, *Σύνταγμα τι καὶ βασιλείου σπουδῆς ὄντως ἄξιον ποίημα, compilatum aut congestum opus, vere dignum regis curis*. Utrumque quidem vere atque recte. Comportatum enim est e variis auctoribus, et digestum eo modo, quo lapides in acervo. Fuit quoque Byzantinorum regum non minima cura, pompam et ceremonias aulæ suæ ad formam hoc libro traditam conformare; quod ex Luitprandi historia patet. Is enim, præsul Latinus, non exiguorum spirituum, cum videret, clericos apud Græcos laicis non præferri, sibi que locum in epulis imperialibus non tantum infra Græculos, ut appellat, patricos, sed etiam infra ipsos Bulgaros assignari; (id autem ex hujus libri edicto, neque aliter, fieri debebat;) tantam exardebat in iram atque indignationem, ut non solum de sacra mensa surgens abiret, sed etiam in libello, quo ad herum, Ottonem I, imperatorem Saxonicum, suæ legationis successus perscripsit, Nicephorum [Ed. L. VII] Phocam totamque Græciam coloribus invidiam cientibus denigraret. Recte igitur eatenus quidem congruit Græcus ille titulus huic operi. At eo merito displiceat, quod argumentum libri sui, quale sit, non edat. Non tamen ablutit ab ingenio istorum temporum, et maxime nostri Constantini, qui morem videtur amasse, libris suis ignorabilia et incongrua nomina imponendi. Præstanti illi, quam supra laudavi, collectioni, aut bibliothecæ, vel Pentecontateucho, quodnam quæso poterat inscribi nomen ineptius, quam quod ab auctore inscriptum fuit, *κεφαλαίωδες ὑποθέσεις*. Quod sive *brevia argumenta*, sive *argumenta in certos titulos digesta*, interpreteris, non magis ex eo intelligas, nisi aliunde noris, quale fuerit collectionis argumentum et finis, quam alius libri, cui auctor titulum Adversariorum aut Collectaneorum præfigere voluerit. Similis est alter ille titulus, quem Constantinus operi suo, quod a nobis *De administrando imperio* citari solet, ad Romanum filium scripto, præposuit, *φιλοπρόνημα,*

PATR. GR. CXII.

exercitatio. Vid. Bandur. initio notarum ad istum librum, tom. II *Antiq. Imp. Orient.*

§ 4. *De auctor libri.* — Fuit hoc opus hactenus, ex fide membranarum nostrarum, illi Constantino Porphyrogenneto, Leonis Sapientis filio, Basillii Macedonis nepoti, tributum, cujus inter doctos purpuratos magna laus et celebre nomen est, et cui alia quoque ingenii industriæque monumenta, ut, præter modo laudatum geminum opus, liber de thematibus, alius de vita Basillii, item de imagine Edessena libellus, imputantur. Ego vero, cum in hoc nostro, ut inscribitur, Syntagmate inveni rem haud pauca, ejus, quem dixi, Constantini excessu posteriora, non margini assuta, sed ab eadem manu, quæ cætera omnia exaravit, uno continuo filo intexta: cœpi de auctore fideque inscriptionis, et vulgaris famæ ambigere. Sunt autem illæ characteristicæ temporum notæ hæ præcipuæ. In illo capite, quod monumenta sepulcralia imperatorum CPTanorum percenset (est id libri secundi quadragesimum secundum), occurrit illius ipsius Constantini, quem liceat doctrinæ gratia Sapientem ad patris Leonis exemplum appellare, urna cum hoc elogio: *Δάρναξ, ἐν ᾧ ἀπόκειται Λέων.. σὺν τῷ υἱῷ Κωνσταντίνῳ, ὕστερον τελευτήσαντι, τῷ Πορφυρογεννήτῳ, Urna, in qua jacet Leo... cum filio Constantino Porphyrogenneto, qui deinceps mortuus* (id est longo tempore post positum patri monumentum vita defunctus et in paternum tumulum illatus) *fuit*. Aliquot interjectis versibus memoratur Basillii, vulgo Bulgaroctoni dicti, monumentum, qui filius Romani junioris, nepos supra dicti Constantini Sapientis, anno post avi obitum sexagesimo quinto vivis excessit. Tandem quoque capite sexto et nonagesimo primi libri, seu quinto et centesimo, secundum membranarum computum, narratur, quid A. C. 965 a mense Martio usque ad Augustum in illo interregno contigerit, quod Romani junioris excessum, et Nicephori Phocæ tyrannidem intercedit, et qua hic eam ratione iuvaverit. Hæc anno post Sapientis Constantini excessum [Ed. L. VIII] quarto contigerunt. Palam igitur est, hæc ab illo scribi et in Syntagma suam inferri non potuisse. Quid ergo statuendum? Unum superest aut alterum statuere: sive juniorem Constantinum Porphyrogennetum, Romani filium, Sapientis Constantini nepotem, operis nostri auctorem esse, cui ademptum librarius per errorem avo tribuerit: aut esse quidem ejus Constantini, cujus in titulo perhibetur, at expertum interpolatorem; sive nepos ejus Constantinus ille fuerit, sive alius quisunque. Specie neutra caret sententia; mihi tamen rectius videor facere, si posteriori calculum meum addam, quam si priori.

Isti quidem sententiæ, quæ juniorem Constantinum. Basillii Bulgaroctoni fratrem, operi huic inscribit, et secundum quam deberet illo exaratum fuisse triennio, quo solus ille Constantinus post

litteras meritis uberiorem materiam aliis temporibus seposui, cum ejus de cœrimonis aulæ Byzantinæ opus, in duos libros digestum, e codice bibliothecæ publicæ, id quod maxime nunc molior, evulgabo. Ætas ejus, si quæ alia, magnis exemplis dives fuit. Nam Russi, Turcique, sacris Christianis tum primum aut initiati, aut altius imbuti sunt; Bulgari, valida et ferocissima gens, post bella plurima et cruenta, sanguine et fœderibus cum domo Augusta coaluere: res contra Italiæ magis declinarunt, et novum postea incrementum Germanorum gloriæ fuerunt. Ipse Constantinus secundis adversisque juxta famosus fuit, et ademptam sibi potestatem generoso animo passus est, mox receptam ad nepotes transmisit. His itaque inductus, quæ ad illustrandas ejus res maxime pertinere visa sunt, ex antiquis scriptoribus collegi, quorum nonnullos, aut libidine assentandi, aut odio adversus principem, multa commentos esse, animadverti. Non defuerunt, sane Constantini rebus dicendis decora ingenia; nam et Leo Grammaticus et Simeon Logothetes, et Gregorius Monachus, et quem hi præcipue secuti sunt, Theophanis continuator, vitam ejus posteris tradiderunt. Prætereo Scylitzen, Zonaram, Cedrenum, oscitantes sæpe, nec ullo modo antiquis illis comparandos, deinde Latinos, Luitprandum, Reginonem, cæteros, veris plurima, partim falsa, partim incerta admiscentes, tum orientales, Eutyrium et Elmacinum, quos tunc demum, cum eorum castigandi errores erant, adduxi. Vale, Lector, et studiis nostris favere perge.

CONSPECTUS.

I. *Constantini tempora. Ætas sub tutoribus acta.* II. *Bulgaricum bellum. Quædam ex antiqua gentis historia.* III. *Romanus Leapenus imperium ad se rapit, æmulis sublatis.* IV. *Contentiones de quartis nuptiis Leonis com. ponuntur.* V. *Pax cum Bulgaris. Melitene imperio adjecta.* VI. *Bellum Scythicum, Ungaricum, Russicum.* VII. *Imago Edessena Constantinopolin transfertur.* VIII. *Constantinus Romano et aliis pulsus, imperium occupat.* IX. *Victoriæ de Saracenis.* X. *Ungarorum principes et Russi Christianis sacris initiantur.* XI. *Motus per Calabriam et Apuliam. Longobardica expeditio.* XII. *Constantini obitus, opera publica, virtutes, vitia.*

I. Constantinus Porphyrogenetus, Leonis Philosphi e Zoe Carbinopsina filius, an. 905 natus est, quo tempore exortus crinitæ stellæ, quam cometen vocant, fœdarum de imperio contentionum et civilis sanguinis, ut vulgo credebatur, presagium, apparuit. Aqua lustrali a Nicolao patriarcha, eo die, quo Servatoris in Jordane fluvio lustrati memoria celebratur (Græci Θεοφάνια vocant,) ablutus est (1); pompa in expiationibus principum solemnibus, quod mater nondum Augusta appellata esset (2), omissa. Juventutem ejus Theodorus, doctus, ut tum erant tempora, et in administrandis rebus magni vir momenti, præceptis et exemplo formavit (3). Coronam puero in spem successicnis imperii Euthymius patriarcha imposuit, nondum obsoleta Cæsaris dignitate, qua ornatus, *Nobilissimus*, antiqui

tervallo Leo, morti proximus, Alexandro fratri, potestatis et consilliorum omnium comitem ac socium, commendavit, ut eo magistro regnandi artes, sibi suisque civibus salutare, addisceret (5). Tum vero, nunquam satis tutum esse regni consortium, apparuit nec Alexandrum, pessimo exempli principem, qui multa crudeliter, multa intemperanter gerebat, a scelere abstinere. Nam Basilizem, nec sanguine, nec in rem publicam meritis, clarum, sublato Constantino, admovere imperio cogitabat; quibus consiliis mors ejus intercessit, postquam annum unum, et quod excurrit, regnasset (6). Puero, nec ætate, nec rerum experientia, tantæ molis capaci, Nicolæum, sacrorum principem, Stephanum et Joannem Eladam, tutores testamento instituit, quorum licet æqualis dignitas esset, summa tamen apud Nicolæum stetit (7). Interim res publica

NOTÆ.

(1) Continuat. Theophan. in Leone Basil. F. XXIII, p. 228. Leo Grammat. p. 483. Scylitzes p. 602, etc.

(2) Augustæ dignitas ipsi tum primum impertita, unaque nuptialis corona imposita est. Zonaras, t. II, p. 178: Οδὴ εὐθὺς μέντοι αὐτῇ τῆς βασιλείας μετέδωκεν ἀξιώματος, ἀλλ' ἐφ' ἱκανὸν αὐτῷ συμβιοῦσα ἦν ἀταινώτος, μέχρις οὗ παιδίον ἐξ αὐτῆς ἐτέχθη, τῷ βασιλεῖ. *Eam non statim honore imperatorio est dignatus, sed diu sine diademate habuit, donec filiotum peperisset.* Simeon Logotheta in Annalib. p. 466: Εὐλογηθῆ, Λίων καὶ Ζωῆ — καὶ ἀνηγόρευσε τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν Ζωὴν Αὐγοῦσαν. *Benedictionem nuptiali ritu consecuti sunt Leo et Zos — uxorem quoque Zoen Leo Augustam proclamavit.* Adde Cedren. p. 600.

(3) Hic ille Theodorus est, qui postea pacem cum C Simeone, Bulgarorum rege, composuit, et Constantino, ut Romanum collegam ac defensorem imperii assumeret, persuasit: post urbe cum Theophylacto patricio, quod contra Romanum novas res moliri argueretur, pulsus, in Opsiciana, minoris Asiæ regione, statum egit. Contin. Theophan. XI, pp. 241 et 245; Leo Grammat. p. 492. In bibliotheca Au-

gusta Vindobonensi exstant Theodori orationes aliquot, quibus Constantinum et Zoen matrem celebravit. Lambec. Commentarior. lib. IV, p. 11.

(4) Georg. Mon. in Novis Imp. p. 561; Zonaras p. 180. De *Nobilissimo* et *Nobilissimatu*, ut sequiori ævo ea dignitas vocabatur, agit Cangius in Glossar. Græc.

(5) Vix enim septem annos Constantinus natus erat, cum pater fato fungeretur. Hinc eum Gregor. in Vita Basilii (ad d. 26 Mart.), p. 670: Κομιδῆ νέον καὶ παῖδα, Luitprand. Hist. I. III, c. 7, *parvulum et ælaion*, id est, *mutum et infantem*, vocat. Successit autem Alexander anno 911. Apud Simeonem Logothetam, annum 907 ponentem, numeri corrupti sunt.

(6) Contin. Theophan. p. 233, ἔτος ἐν ἡμέρας κβ', *annum unum, dies 22.* Simeon Logotheta et Leo Grammaticus dies, præter annum integrum, 29 numerant, quorum sententiam proximam vero esse, Pagius in Crit. Baron. an. 912, pag. 804, ostendit.

(7) Gregor. in Vita S. Basilii jun. p. 670, n. 10: Ἀλλ' ἐάνδρος ἐπιτρόπους τε καὶ φύλακας αὐτῷ ἐπ-

a Polyucto patriareba, non multo post, sacris diptychis adscriptum esse, plurimi indignantur (45).

V. Post annos admodum quindecim, quam primum imperium adorti erant, Bulgari rursus pacem exuere, seu assuetudine gentis, quæ secunda adversus circumjectas nationes bella hactenus exercuerat, seu quod claustra maris ac terræ levi præsidio adversus validissimos exercitus septa essent. An. 920. Tum prætorianæ cohortes arma subito ceperunt, infausto eventu, cum acrius quam constantius, prælium inirent. Classe etiam vindicare maria visum, quæ, ducum imperitia, aut dispersa est, aut in fugam coniecta. Auxerunt terrorem agrestes, cum portis urbis incidentes, Pegarum et Theodoræ palatia, Stenumque, hostili igne accensa, procul fumare nuntiarent. Pericula ultima audere et experiri tandem jussus est Sacotitus, quem palantes copias non instrenue aggressum, uno vulnere Barbari in mortem affecere. Cujus gesta multi cum attigerint, in eo consentiunt, magna in ipso virtutis, magna belli decora fuisse, quibus rem publicam in paucis sustinisset. Inter hæc rex Bulgarorum, et ducis et gregarii militis officia obiens, Andrianopolin cum exercitu movit, corona circumdatam, postquam annona defecerat, cepit, captivo duci, quidquid tormentorum reperiri potuit, adhiberi jussit. Inde victoria haud segniter usus, Thracia et Macedonia ferro igneque vastata, sedem imperii et caput, Byzantium petiit; ac astris positus, versa ad pacem cogitatione, ut sibi cum Romano colloqui liceret, oravit (46). Admiratio subtili utriusque exercitus militem, cum hinc ferociam Bulgari, inde non infractam imperatoris

A mentem cerneret, ut qui tantæ dignitatæ majestatis, raro ea tempestate, et ex veteri memoria exemplo, ore totoque habitu proderet; jam tum præsciens animo, fore ut pax affinitatibus connubiorum firmaretur. Aliquot annis post, Simeon Bulgarus, morbo extinctus, Petro filio regnum testamento relinquit (47), qui, licet jam exercitum in Græcos armasset, cum Turci, Servii, Chrobati, validæ nationes, sibi imminerent, summaque præterea caritas annonæ incideret, legatos de pace instauranda, ad Romanum misit, utque Maria, Christophori Cæsaris filia, in manus sibi conveniret, rogavit. An. 942. Tum spes objecta est Christophoro secundi a patre loci, Porphyrogeneto quidquid ex avita majestate supererat adeptum (48). Hæc domi fere ea ætate gesta sunt. Paulo antea Melitene, vetus ac nobilis ad Euphratem urbs, Armeniæ secundæ a Justiniano assignata, recepta est (49). Diu subjectam Saracenis Constantinus Copronymus olim occupaverat, in obsequio tenere non potuerat (50). Joannes Curcuas, præfectus militum, qui per Syriam stativa habebant, obsidione longa et difficili cinctam, in ditionem redegit, et postea civium auxilio finitimis gentibus attritis, prædam insignem, captivos, bellique confecti famam domum reportavit. Urbem et quidquid finitimi agri est, in provinciam, quam *Curatoriam* vocarunt, imperator descripsit (51).

VI. Sub idem fere tempus bella plurima fines imperii terruerunt. Nam et Scythæ, Strymone superato, Nicopolin, validam urbem, Augusti victoria nobilem, occuparunt, et Turci, qui et Ugri (52), a septentrione Thraciam, Byzantium usque, incurserunt: hos Theophanes patriois prosperis præliis

NOTÆ.

σιλεία τῶν θεοσεφῶν βασιλέων ἡμῶν βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου συνήψε καὶ συνήνωσε. E quibus verbis etiam hoc colligitur, turbas inter Euthymianos et Nicolaitas nondum hæc ætate compositas, aut novas potius de quartis nuptiis ortas esse. Quod præterea Cedrenus testatur, magnamque Nicolai Chrysoprogii in stabilienda concordia curam fuisse, prodit p. 702 B. Cæterum in matrimoniis ineundis nulla gens Græca religiosior fuit, ut ex Matthæi Monachi Quæst. matrimo. apparet, et illustri exemplo probat Cedrenus p. 649.

(45) A Vita S. Polyucti e Græcis scriptoribus collecta Act. SS. Febr. t. I, p. 707.

(46) Leo Grammat. p. 498. Contin. Theophan. p. 248. Simeon Logoth. p. 483, cæteri. Meminit etiam Theodos. Kioviens. ad an. 929, Siegbert. ad an. 926.

(47) Quem ex altera uxore susceperat, Michæale, primo loco nato, ritu monachorum tonso. Simeon Logoth. p. 46.

(48) Bulgari scilicet id rege gentisque sua indignum judicantes, quod in solemnibus populi acclamationibus, Constantino primum, deinde Christophoro honos haberetur, facile a Romano, ut mutatio prisæi moris fieret, impetrarunt.

(49) Ἐπίσημον καὶ ἐξακουστον, καὶ πάνυ ὄχυρόν καὶ δυνατὸν κάστρον τῆς Συρίας vocat Theoph. Contin. p. 257. Conf. Pagius ad an. 927. VIII. Notus est Acacius Meletinensis episcopus, Nestorianis contentionibus quinto sæculo implici-

tus.

(50) Zonar. Annal. t. II, p. 108. Cedrenus p. 463.

(51) Leo Grammat. p. 504. Contin. Theoph. p. 258. Dicta est *Curatoria* a *Curatore*, qui tributa, per eam provinciam collecta, ærario principis, quod et ipsum *Κουρατωρία* vocatur, inferebat. Hoc ex Simeone Logotheta p. 487 colligo: Μελιτηνὴν Κουρατωρίαν ἐποίησε ὁ βασιλεὺς, καὶ πολλὰς χιλιάδας χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου ἐκείθεν λαμβάνει ἐτησίως. Cangius in Glossar. h. v. Annæ Comnenæ locum *Alexiad.* l. vii, p. 205, corrigit, et pro Μετυλίνης

D Μελιτηνῆς rescribit, in quo ipsum ratio fugit. Refert Augusta, Tzacham, classi præfectum, occupatis Clazomenis, in Phocensem agrum solvisse, cumque diu in obsidione Melhymnæ hæsisset, Mitylenensem regionem in ditionem redegissee. Unde, qui locorum situm et circumscriptionem norunt, facile intelligent, eam de Mitylene, veteri ac nobili urbe, loqui, cujus nomen universæ insulæ postea tributum videtur.

(52) Indict. VII, m. Aprili, seu A. C. 934. Turcos fere vocant scriptores, qui hodie Hungari sunt. Zonar. p. 476. Τοῦρκοι οἱ περὶ τὸν Ἰστρον, οἱ καὶ Οὐγγαροὶ καλοῦνται. Idem p. 255 de Turcis, regni Saracenicæ eversoribus, scribit, eos septentrionalem plagam ad Caucasum montem incoluisse. Multa de iis Constantinus libro *De administrando imp.* variis locis observat.

subegit, et captivos, quorum ingens numerus erat, A recepit. Pace cum his composita, Russi, quæ tum natio, terror Græci nominis mari præpellebat, di-
repta minori Asia, cum decem navium millibus mare obsederunt (35). Nunquam in [L. XIX] acco-
las gravius sævitum, præcipue sacerdotes gravissi-
mis suppliciis affecti sunt, nec a saoris ædibus
hostes ignem abstinuerunt. Distractæ scilicet erant
imperii vires, quod naves aut contra Saracenos
missæ erant, aut insulas tuebantur. Præerat Rus-
sorum classi Igor, seu Ingor (54) (quod admoneo,
ne quis vivorum immutationem putet, quæ nomi-
num est), principis gentis, nulli virtute secundus,
et victoriis plurimis superbus. Non diu tamen
hostes, cum ventum ad manus esset, Theophanis.
impetum sustinuerunt: certe ex navibus pauca ser-
vata, pars maxima aut mersa æquore, aut Græco
igne combusta est. Fugientibus Joannes Curcuas
cum Orientis copiis supervenit, et horribili clade
affectos delavit. Re feliciter gesta, Theophanes
princeps cubile dictus, Joannes Curcuas, qui duo-
bus et viginti annis rem publicam consilio et armis
sustentarat, et, ut erat magnis ausis promptus, mil-
le ceperat oppida, prolatis ad Euphratem et Tigrim
imperii finibus, invidia oppressus est (53). Russi a
cæde et ferro animum sumpserunt, et ignominie im-
patientes, collecto e Varegis (56), Slavis, Polonis,
milite et instructa classe, rursus Græciam tenta-
runt. Anno 944 missis quoque in Patzinacas con-
citoribus belli (57). Quo nuntio perterritus impe-
rator, tributum hosti pendere cogitur (58). At an-
no proximo fœdus cum Igore, cujus sententia in
hunc modum fuit, patiscitur: commercia terra
marique libera utrique populo esse debere; Cher-
sonesum Tauricam nolle se armis invadere, nec
Bulgaros contra incolas excitare, in re trepida,
imperatorii auxilia se missuros esse, Russi spon-
derunt; de captivis etiam damnatis, deque transfu-

gis et latronibus statutum. Turci, cum iterum res
Græcas lacerassent, a Theophane persuasi, datis
obsidibus, inducias in quinque annos pacti sunt:
longinquam enim militiam Græci aspernaban-
tur (59).

VII. Mesopotamie componendæ Theophilus,
Joannis Zimisce, qui postea imperator salutatus est,
avus, deligitur, ut Saracenos, late ea loca habi-
tantes, in obsequio contineret (60). Caput regionis,
Edessa, nobilissima urbs, et munimentis objecti
amnis, murisque firmata, diu obsidionem toleravit,
qua tandem soluta est, Servatoris imagine, linteo
impressa. Hanc Abgarum regem, morbo difficili ac
diuturno decumbentem, cum se præsentî Servato-
ris auxilio, per litteras commendasset, accepisse
ferunt, et desperata jam salute, subito convaluisse,
B mox attonitum rei miraculo, ad Christianam pro-
fessionem esse adductum (61). Alii, ut difficile est,
tam antiquam rem subtiliter exsequi, Servatorem,
in Oliveto tristitia immensa confectum, Thaddæo
sudarium, quo faciem abstergerat, ad Abgarum
principem referendum tradidisse memorant, edito
oraulo, urbem, quæ sacrum pignus rite servaret,
perpetuo invictam fore (62). Hæc, mira quanquam,
fidem ex eo traxerunt, quod Cosroes Persæ, cum
in obsidione urbis hæreret, ejus contactu (dedica-
tum enim erat in veteris statuæ fundamento) gra-
vissimo morbo liberatus sit, et lustrali aqua se et
familiam omnem ablui jusserit (63). Hinc imagi-
nem Romanus imperator, cui indignum videbatur,
hæc sacra tam impuris manibus contractari, sæpe
expetitam, non obtinuit, licet ducentis Saracenis,
quos captivos tenebat, et xii millibus æris signati,
oblatis. Tandem eam præfectus urbis, ut a suis fi-
nibus Græcos arceret, concessit, pactus, ut Edes-
sam et conterminos agros nunquam bello in poste-
rum vexarent (64). Sic Byzantium deportata, in
Blachernis primum, post in æde Phari, reposita

NOTE.

(53) Anno 941, seu, ut Byzantini computant, indict. xiv, Leo Grammat. 506. Anon. Combesis. pag. 262. Simeon Logoth. pag. 490. ubi Russos *Dromitas* vocat, ἐκ γίνουσι τῶν Φράγγων ὄντας. Tum enim Germania universa Francia dicebatur, ut in notis ad Constant. *De cærimon. Aulæ Byzant.* ostendam. Huc etiam Luitprandus pertinet v, 6: *Gens quædam est sub aquilonis parte constituta, quam a qualitate corporis Græci vocant Russos, nos a positione loci vocamus Nordmannos.* Nicetas, a Cangio ad Zonaram, p. 99 adductus, eos τῶν Σκυθῶν ἰθὺς vocat. Classem ad millia quindecim paraverant. Zonar. p. 191. Meminit etiam Siebert. ad an. 936.

(54) V. Theoph. Sigefr. Baveri *Dissert. de Varegis* in Comment. Petropolit. t. IV, p. 293.

(55) Vitam Jo. Curcuæ et res bello egregie gestas octo libris Manuel Protospatharius exposuit, quod opus dudum periit. Theoph. Contin. p. 265. Conf. Cangius *Famil. Byzant.* p. 153.

(56) Bayerus l. c. Gerbardus Frid. Mullerus, cui multum debet antiqua Rurorum historia, nomen gentis a vocabulo *Varech, marinus*, ducit, idque omnibus, qui piraticam exercebant, commune fuisse conjicit, in *Collect. ad Histor. Russor.* p. 4. Theodos. Kioviens. ad. an. 860. eos, mari trajecto, Slavis, *Meranis, Crivitzis*, qui communi nomine

Russi appellantur, tributa imperasse refert.

(57) Theodos. Kioviens. an. 944; silent enim hanc novam irruptionem Byzantini scriptores.

(58) Idem an. 945.

(59) Contin. Theoph. p. 267, cæteri Theodos. Kiov. an. 943.

(60) Contin. Theoph. pp. 265, 278, Leo Grammat. p. 508.

(61) Nigra scilicet lepra graviter laborabat Abgarus, inde Uchomo, *niger*, cognominatus, ut Bayerus in *Hist. Edessena*, p. 104 arbitratur; de genere enim morbi non convenit inter scriptores. Multi de mutuis Abgarî et Christi epistolis scripsere, præcipue Græbius *Spicil. PP.* t. I init.

(62) Constantin. *De Christi imagine Edessena* p. 85, quæ exstat in *Manipulo Rer. Constant.* Adde Combesisio notata p. 105.

(63) Evagrius lib. iv, c. 27, ubi Cosroem propterea exercitum urbi admississe scribit, ut, quæ de imagine vulgo tradebantur, mendacii argueret. Paulo aliter Constantin. p. 91 narrat.

(64) Charam scilicet, Saroten et Samosatam, Edesseno præfecto, quem Emirum vocant, subjectas. Constantin. pag. 94; adde Contin. Theoph. l. c. rel. Hoc pactum aurea bulla imperator confirmavit.

filiorum, fuere. Qui, cum pater, annis morbisque A gravia, hosti tam feroci, tam callido, impar esset, belli discrimen subiere, et domito Chalebi præfecto, urbem triumphantes intrarunt (73). Victoriæ fructus urbe Samosata fuit, a Basilio in ditionem redacta. Eodem tempore, re feliciter in Africa gesta, ex Ægypto et Persia legati, renovare dextras, ut nova fœdera componere cupientes, venire, quod sibi magnificentum, ut erat, imperator duxit (74). Postea turbare fortuna cepit. E Creta enim insula, magna Saracenorum turba erumpens, navigia, quæ Græci validissima in mare deduxerant, aut mersit, aut cremavit: causa calamitatis ducum negligentia et imperitia fuit. Nec amissa Constantinus Gongylas reparavit, quin potius in summum discrimen rem Græcorum traxit (75). Postremo Nicephorus Phocas, novam classem molitus, in Cretam solvit, fuis hostibus, arces munitissimas, in his Chandacem, tutissimum gentis præsidium, excoedit, urbes, præfectis sub jugum missis, recepit, ut metuendum esset, ne, tanto successu rerum elatus, regnum affectaret (76): quod tamen, sic volentibus satis, brevi consecutus est. Hæc, quanquam plures per annos gesta, conjunxi, ne divisa tædio forte lectorem afficerent.

X. At in Thracia dispari eventu pugnatum est, Turci, qui et Ungari, proximos per campos effusis, eo violentius, quod, distractis tum copiis, ducem strenuum sibi obviam iturum, non rebantur. Missus in hos Pothus Argyrus, patricius, onustos præda, eoque impeditiore agmine euntes, subito invasit, captivos et prædæ partem recepit (77). Paulo ante C duo ex primoribus gentis, qui cum turba convenarum, aut in Græcia, aut in Bulgaris, forte conserderant, pace in perpetuum cum imperatore firmata, sacra Christiana, utque Iustrali aqua expiantur, postularunt. Gylas, Hierothei, quem patriarcha sacrorum per Turciam antistitem dixerat, præceptis institutus, in fide permansit, pietate et ceteris virtutum ornamentis insignis: alter mox ad avitam superstitionem relapsus, cum expeditionem

in Græcos et Germanos suscepisset, ab Ottone imp. captus, pœnam capite persolvit (78). Cæterum eadem religio Russos incesserat; quibus olim a Basilio Macedone, avo [L. XXI] Constantini, icto fœdere aditus ad sacros fontes, præsul ab Ignatio patriarcha, datus fuerat (79). Elga, quam Græci nonnulli Helenam vocant, Ingoris, hostis quondam imperatoris, post amici et socii, vidua, stipata principibus gentis, Byzantium, ut in consortium sacrorum reciperetur, accessit. Splendide a Constantino excepta, et muneribus aucta est (80); addit Theodosius Kioviensis, imperatorem feminæ forma excellenti matrimonio jungi voluisse, sed tulisse responsum: non posse se uxorem ejus esse, qui se inter Iustralia sacra in filiam adoptasset (81). Is rumor eorum temporum fuit, cui fidem adimit, quod in vivis esset Helena Augusta, et abhorrent a peregrinis connubiis imperatores, ut ipse Constantinus, inter cetera de servanda majestate præcepta, filium, ne illa unquam expeteret, admonuerit (82). Missi cum Elga sacerdotes, qui deformia simulacra cultumque penitus obolerent. An diu gens promissis steterit, incertum. Traditur fama, venisse interjecto tempore ad Ottonem imp. a Rugis, seu Russis, oratores, qui doctrinæ Christianæ interpretes populo expeterent: facile annuisse Ottonem, et Adelbertum aliosque ablegasse, sed omnes a perfida gente aut cæcos; aut omni contumelia affectos esse, solum Adelbertum evasisse. Quæ, licet a Reginone, auctore non indiligenti, memorata (83), aliena a vero, aut confusas esse nationes dissitas ac diversas arbitror. Cur enim non a Græcis potius quam a Latinis, Russi sacerdotes postulassent? aut quis veterum auctorum illos Rugos appellavit? Hos locos inter Viadrum et Vistulam fluvios, ad sinum Codanum porrecta, coivisse accepimus: ad hos Adalbertus, is qui postea Magdeburgicus præsul fuit, ut superstitionem fœdam et infamem exstingueret, accessit. Neque me scriptorum, qui secuti Regionem sunt (84), nec Joannis Mabillonii, magni viri imprimis, Russos

NOTE.

(73) Avaritiam Bardæ Phocæ, supremi exercitus ducis, in ultimam perniciem rem Græcorum traxisse, Cedrenus ait, p. 637; de quo silent Contin. Theophanis, Logothetes, cæteri, qui Nicephoro triumphalia ornamenta a Constantino decreta esse tradiderunt. Cedrenus, ipsum imperatorem de Chabdano et captivis Saracenis triumphum egisse refert, quod verum, et in opere *De cærimon.*, ubi supra proditum est memoriæ. Conf. Theoph. Contin. p. 288.

(74) Contin. Theoph. p. 284. Etiam Gallos ad Constantinum legatos et obsides misisse, idem prodit, p. 183. Ab Italiæ rege, Berengario, Luitprandus Ticinensis, orator, Constantinopolin profectus est. V. lib. vi, c. 1.

(75) Zonaras, p. 195. Cedrenus, p. 640. Contin. Theoph. p. 297.

(76) Contin. Theophan. in Romano Juniore, pag. 296. Lupus Protospatha in Cron. an. Ch 961.

(77) Simeon Logotheta p. 496, cæteri.

(78) Zonar. p. 194. *Bologuden* vocat. Cedren.

pag. 636, ubi pro Joanne Francorum rege legendum: *Ottone*. Adde Inchoferi *Histor. Eccles. Hungar.* an. 958.

(79) Constantin. Porphyrogen. in Vita Basilii Maced. 211. Zonar. pag. 173. Fragmentum de Russorum conversione, a Bandurio in Animadv. ad Constantin. *De admin. imp.* p. 112 editum. Etiam Michaele imperante, sacris Christianorum initiati sunt nonnulli. Contin. Constant. lib. iv, p. 120, quo Photius respicit in epistola encyclica, p. 16.

(80) Quod ipse memoriæ prodidit l. ii. *De cærimon. aulae Byzant.* p. 343.

(81) An. 955, p. 96. Obiter notandus est Orbinius Raguseus, qui in regno Slavor. p. 92 sq., Elgam, quam et Olgam, Regino Helenam, vocat, Joanne Zimisce regnante Byzantii ad sacra Christiana accessisse scribit.

(82) *De administr. imp.* cap. 13, p. 65, edit. Band.

(83) Ad an. 959, p. 54, edit. Schard.

(84) Compiler Chron. Magdeb.

est, procedentibus longo ordine Stephano et Constantino, Romani filiiis, Porphyrogeneto, et senatu, cum cereis, et Evangeliorum volumine, ut tunc consuetudo erat in publicis supplicationibus. Incessit deinde religio, quoniam in templo sacra effigies collocanda foret? postremo in Sanctæ Sophiæ illata, rituque solemniter culta fuit (65). Exstat Constantini Porphyrogeneti de Edesseno sudario, elegans oratio, anno proximo, ut videtur, in populi concione habita, quam junioris Constantini esse, Aloysius Lippomannus et Cæsar Baronius esse arbitrantur; eo præcipue argumento moti, quod aliud dicendi genus in libris *De administrando imperio*, Vita Basilii, cæteris, appareat (66). Damus hoc Cæsari Baronio, sermonem imperatoris humilem in illis et plerumque vulgarem esse; sed sublimiori stylo formanda erat oratio, quæ tam sacras reliquias digne celebraret.

VIII. Sextus jam et vicesimus agebatur annus, ex quo Romanus imperium pro arbitrio tenebat, adeo imminuta Porphyrogeneti potestate, ut experti publicæ curæ et consilii, præter Augusti nomen, nihil omnino relictum esset. Qui ad ultimum perterritus longioris otii, quod studia doctrinæ, quibus [L. XX] animum imbuerat, hactenus unice leniverant (67), de recuperando regno consilia volvit. Quod cum variis artibus tentasset, tutissimum visum est, Stephanum et Constantinum, Romani filios, cupiditate regnandi accendere. Dudum illi paterno odio ardebant, quod Romanus, testamento scripto, principem locum Porphyrogeneto tribuerat: Stephanus præcipue, quem satis jam proclivem facile Basilius, particeps consilii, permovit. Is olim honestum ordinem duxerat, vir callidus, et in animo Stephani validus, quem, opportunitate data, admonuit: imperium ægre a decrepito sene sustineri, viribus animisque opus esse, ne Ugri, ne Bulgari, ne Saraceni aliquid novarum rerum molirentur, solum Stephanum tantæ moli parem esse:

(65) Hanc pompam Constantin. pag. 68 sqq. ordine describit. Adde Contin. Theoph. pag. 268. Quæ fuerit sacræ imagini reverentia exhibita, apparet e Gregor. Monach. pag. 505, ubi hoc præcipue telo in eversores simulacrorum, Leonis Armeni ætate turbas commoventes, utitur.

(66) V. Combefisio notata p. 100 *Manipuli Originum CSP.* et expende verba, quæ in fine orationis occurrunt: Ὁ θεῶν ὁμοίωμα τοῦ ἀπαραλλάκτου πατρὸς, φροῦρει αἰεὶ τὸν εὐσεβῶς καὶ πράως ἡμῶν βασιλεύοντα, καὶ τὴν τῆς ἀποδημίας ἀνάμνησιν λαμπρῶς ἐορτάζοντα, ὃν τῇ παρουσίᾳ σου ἐπὶ τὸν παππῶν καὶ πατέρων θρόνον ἀνύψωσας, Adde Lambec. Comment. de Bibl. Vindob. l. VIII, p. 196, et Pagium ad an. 944, n. V.

(67) *Constantinus itaque Porphyrogenetus tum orationi, tum lectionibus vacans, totum se Domino commendabat, opere manuum victum quæritans: sana τὴν ζωγραφίαν, id est picturam, perpulchre exercebat.* Luitprand. l. III, c. 9. Hæc ad verbum in suo Chronico repetit Sigebertus, p. 235. Item ex Græcis Theophanis Continuat. p. 280, et Zonaras p. 195 testantur.

(68) Cedrenus, pag. 633. Vetustiores tamen, no-

videret, ne tam præclara indoles, tot ornamenta virtutum, inertia obscurarentur. Adjutorem Porphyrogenetum fore, cui nihil antiquius sit, quam eum regnare, qui ad hanc spem genitus esset (68). Itaque Romanus comprehensus, in Proten insulam relegatur et monachorum ritu tondetur: summa imperii ad filios et Porphyrogenetum delata, statim apparuit, arduum, eodem loco potentiam et concordiam esse, cum id ageret Stephanus, ut solus ea dignitate potiretur. Interea Constantinum Helena Augusta, ut tam nefarios ausus comprimeret, excitat, qui eos, specie amicitiae, epulis adhibitos, post quadraginta dierum imperium, in exilium pellit. Id Stephanus XIX annos magno animo in Lesbo insula tulit. Constantinus, duobus annis post, ad majora, et magis præcipitia conversus, cum Byzantium repeteret, a custodibus est interemptus (69). Sic tandem solus rerum potitus est Porphyrogenetus, cui insidiæ a plurimis paratæ sunt. Nam et Theophanes, princeps cubiculariorum, Romanum, et Gregorius Macedo, allectis in societatem claris et illustribus viris, Stephanum imperio iterum admovere ausi sunt: in utrumque, detecta perfidia, graviter est animadversum. Post hæc Constantinus Romanum filium, corona imposita, in partem curarum vocavit, ut eum temperius et sibi et posteritati conformaret (70).

IX. Una tum imperatori cura erat, ut regnum a majoribus relictum, avitis patriisque virtutibus regeret, nec extrema a Barbaris deonestarentur. Cappadociam enim et nobilissima minoris Asiæ oppida Saraceni, Tarsum incolentes, vastarant, præda immensa et captivis plurimie abductis, quos pactis induciis imperator recepit (71). Interjecto tempore, cum, nova classe instructa, Græca littora obsiderent, Basilius secundo prælio eos prostravit, de ducibus captivis Constantinus triumphum prisco more egit (72). Nec minora belli decora Leonis et Nicephori, Phocæ Bardæ, supremi ducis exercitus,

NOTÆ.

res vituperio Constantino esset, filiorum hoc scelus res, perhibent, et inscio ipso Romanum regno pulsum. V. Simeon Logotheta, pag. 493, cæteri, cum quibus Luitprandus l. v, c. 9 consentit, nimiamque in filios severitatem exitio fuisse Romano, testatur.

(69) In monasterium Romani filii detrusi sunt, quod timendum Constantino erat, ne se aliquando summa dignitate privarent: sic Theoph. Contin. p. 274, Zonaras p. 195, alii Luitprandus contra auctor est, Constantinum, cum certis indicibus cognovisset, sibi ab ipsis insidias parari, eorum consilia prævertisse, utque philosophatum mitterentur, jussisse. Philosophiæ enim nomine sacra monachorum studia passim ab ejus ætate, et vetustioribus scriptoribus memorantur. V. Cotelieri *Monumenta*, t. I, p. 184, 187.

(70) Misere hic omnia turbat et confundit Elmacinus in *Histor. Saracen.* pag. 218.

(71) Contin. Theophan. pag. 275.

(72) Idem, pag. 282. Ejus triumphum splendorem imperator in opere *De cærimoniis Byzant.* descripsit, p. 351.

fillorum, fuere. Qui, cum pater, annis morbisque A
 gravis, hosti tam feroci, tam callido, impar esset,
 belli discrimen subiere, et domito Chalebi præ-
 fecto, urbem triumphantes intrarunt (73). Victoriæ
 fructus urbs Samosata fuit, a Basilio in ditionem
 redacta. Eodem tempore, re feliciter in Africa gesta,
 ex Ægypto et Persia legati, renovare dextras, ut
 nova fœdera componere cupientes, venero, quod
 sibi magnificentum, ut erat, imperator duxit (74).
 Postea turbare fortuna cœpit. E Creta enim insula,
 magna Saracenorum turba erumpens, navigia, quæ
 Græci validissima in mare deduxerant, aut mersit,
 aut cremavit: causa calamitatis ducum negligenti-
 a et imperitia fuit. Nec amissa Constantinus
 Gongylas reparavit, quin potius in summum discrimen
 rem Græcorum traxit (75) Postremo Nicephorus
 Phocas, novam classem molitus, in Cretam solvit,
 fuis hostibus, arces munitissimas, in his
 Chandacem, tutissimum gentis præsidium, excidit,
 urbes, præfectis sub jugum missis, recepit, ut me-
 tuendum esset, ne, tanto successu rerum elatus,
 regnum affectaret (76): quod tamen, sic volentibus
 fati, brevi consecutus est. Hæc, quanquam
 plures per annos gesta, conjunxi, ne divisa tædio
 forte lectorem afficerent.

X. At in Thracia dispari eventu pugnatum est,
 Turcis, qui et Ungari, proximos per campos effusis,
 eo violentius, quod, distractis tum copiis, ducem
 strenuum sibi obviam iturum, non rebantur. Missus
 in hos Pothus Argyrus, patricius, onustos præda,
 eoque impeditiore agmine euntes, subito invasit,
 captivos et prædæ partem recepit (77). Paulo ante
 duo ex primoribus gentis, qui cum turba conven-
 arum, aut in Græcia, aut in Bulgaria, forte conser-
 derant, pace in perpetuum cum imperatore firma-
 mata, sacra Christiana, utque lustrali aqua expia-
 rentur, postularunt. Gylas, Hierothei, quem pa-
 triarcha sacrorum per Turciam antistitem dixerat,
 præceptis institutus, in fide permansit, pietate et
 ceteris virtutum ornamentis insignis: alter mox ad
 avitam superstitionem relapsus, cum expeditionem

in Græcos et Germanos suscepisset, ab Ottone imp.
 captus, pœnam capite persolvit (78). Cæterum ea-
 dem religio Russos incesserat; quibus olim a Basi-
 lio Macedone, avo [L. XXI] Constantini, icto fœ-
 dere aditus ad sacros fontes, præsul ab Ignatio
 patriarcha, datus fuerat (79). Elga, quam Græci
 nonnulli Helenam vocant, Ingoris, hostis quondam
 imperatoris, post amici et socii, vidua, stipata
 principibus gentis, Byzantium, ut in consortium
 sacrorum reciperetur, accessit. Splendide a Con-
 stantino excepta, et muneribus aucta est (80); addit
 Theodosius Kioviensis, imperatorem feminæ forma
 excellenti matrimonio jungi voluisse, sed tulisse
 responsum: non posse se uxorem ejus esse, qui se
 inter lustralia sacra in filiam adoptasset (81). Is
 rumor eorum temporum fuit, cui fidem admittit,
 quod in vivis esset Helena Augusta, et abhorrent
 a peregrinis connubiis imperatores, ut ipse Con-
 stantinus, inter cetera de servanda majestate præ-
 cepta, filium, ne illa unquam expeteret, admonue-
 rit (82). Missi cum Elga sacerdotes, qui deformia
 simulacra cultumque penitus obolerent. An diu
 gens promissis steterit, incertum. Traditur fama,
 venisse interjecto tempore ad Ottonem imp. a Ru-
 gis, seu Russis, oratores, qui doctrinæ Christianæ
 interpretes populo expeterent: facile annuisse Ot-
 tonem, et Adelbertum aliosque ablegasse, sed
 omnes a perfida gente aut cæsos; aut omni contu-
 melia affectos esse, solum Adelbertum evasisse.
 Quæ, licet a Reginone, auctore non indiligenti,
 memorata (83), aliena a vero, aut confusas esse
 nationes dissitas ac diversas arbitror. Cur enim
 non a Græcis potius quam a Latinis, Russi sacer-
 dotes postulassent? aut quis veterum auctorum
 illos Rugos appellavit? Hos locos inter Viadrum et
 Vistulam fluvios, ad sinum Codanum porrecta, co-
 luisse accepimus: ad hos Adalbertus, is qui postea
 Magdeburgicus præsul fuit, ut superstitionem fœ-
 dam et infamem exstingueret, accessit. Neque me
 scriptorum, qui secuti Regionem sunt (84), nec
 Joannis Mabillonii, magni viri imprimis, Russos

NOTE.

(73) Avaritiam Bardæ Phocæ, supremi exercitus
 ducis, in ultimam perniciem rem Græcorum
 traxisse, Cedrenus ait, p. 637; de quo silent Contin.
 Theophanis, Logothetes, cæteri, qui Nicephoro
 triumphalia ornamenta a Constantino decreta esse
 tradiderunt. Cedremus, ipsum imperatorem de
 Chabdano et captivis Saracenis triumphum egisse
 refert, quod verum, et in opere *De cærimon.*, ubi
 supra proditam est memoriæ. Conf. Theoph. Con-
 tin. p. 288.

(74) Contin. Theoph. p. 284. Etiam Gallos ad
 Constantinum legatos et obsides misisse, idem pro-
 dit, p. 183. Ab Italici rege, Berengario, Luitpran-
 dus Ticinensis, orator, Constantinopolin profectus
 est. V. lib. vi, c. 1.

(75) Zonaras, p. 195. Cedrenus, p. 640. Contin.
 Theoph. p. 297.

(76) Contin. Theophan. in Romano Juniore, pag.
 296. Lupus Protospatha in Cron. an. Ch 961.

(77) Simeon Logotheta p. 496, cæteri.

(78) Zonar. p. 194. *Bologudem* vocat. Cedren.

pag. 636, ubi pro Joanne Francorum rege legen-
 dum: *Ottone*. Adde Inchoferi *Histor. Eccles. Hun-
 gar.* an. 958.

(79) Constantin. Porphyrogen. in Vita Basilii
 Maced. 211. Zonar. pag. 173. Fragmentum de Rus-
 sorum conversione, a Bandurio in Animadv. ad
 Constantin. *De administr. imp.* p. 112 editum. Etiam
 Michaele imperante, sacris Christianorum initiati
 sunt nonnulli. Contin. Constant. lib. iv, p. 120,
 quo Photius respicit in epistola encyclica, p. 16.

(80) Quod ipse memoriæ prodidit l. ii. *De cærimi-
 non. aulae Byzant.* p. 343.

(81) An. 955, p. 96. Obiter notandum est Orbi-
 nus Ragusæus, qui in regno Slavor. p. 92 sq.,
 Elgam, quam et Olgam, Regino Helenam, vocat,
 Joanne Zimisce regnante Byzantii ad sacra Chri-
 stiana accessisse scribit.

(82) *De administr. imp.* cap. 13, p. 65, edit.
 Band.

(83) Ad an. 959, p. 54, edit. Schard.

(84) Compiler Chron. Magdeb.

mentum inerat, ne statim sæviret. Mox ad monachos profectus est, qui in Olympo monte procul negotiis vitam agebant, tanta omnes pietatis et religionis fama, ut Romanus Lecapenus annua ipsis stipendia persolverit (95). Percrebuerat rumor, imperatorem cum Theodoro Cyziceno, quo prætextu Polyeuctus patriarcha, dudum ob ingenium et mores invisus, tollendus esset, deliberasse (96). Inde Byzantium reversus, mortalitatem explevit, seu corporis infirmitate, seu, quod plurimi suspicabantur, veneno iterum petitus. Vixit annos LIV, ex quibus XXVI cum socero Romano, XV solus, regnavit (97). Senatus in funere ornando, et in memoria honoranda, magnum studium fuit; illatus autem est majorum sepulcro in templo Sanctis Apostolis dicato (98). Fuerunt in eo præclara virtutis et pietatis ornamenta, Dei et sacrorum reverentia summa (99). Multa publice opera struxit, in quibus Apostolorum ædes a fundamentis inchoata, et Sanctæ Sophiæ augustissimum templum magnifice instauratum, memorantur. Balneum in Marinæ ædibus, ingens opus, nec inferius Romanis, renovavit: senectute morbisque confectis domos amplissimas, ubi publico sumptu alerentur, concessit: palatium amplificavit (1): obeliscum veterem, ex Ægypto ad-

ductum, in Circo posuit, manentque ejus rei monumenta, sculpta saxi, et ære prisco (2). Muros Nicænos, a Saracenis eversos, collata ex ærario pecunia, refecit (3). Præcipua ejus cura fuit, ne provinciæ novis oneribus turbarentur, tanta justitia, ut delatores, publico exitio repositos, urbe pelleret, tanta lenitas, ut novissima exempla meritis parceret (4). Cæteros præeminentes peritia legum splendidissimis muneribus admovit, artes militares, rem navalem, ac triremium fabricam, per otium ignotam, revocavit, scriptaque ejus egregiam horum memoriam tradunt, quibus exposuit, quantum militum in armis, quantæ sociorum vires, quibus artibus claustra imperii tuenda essent (5). Doctorum hominum ingens ætate illa proventus fuit, e quibus Simeon Metaphrastes, jussu Constantini, sanctorum vitas descripsit (3), Leontius Byzantinus (7), et Genesis (8), et Theodorus Daphnopates (9) suorum temporum historiam, scriptis libris, qui partim ætatem tulere, partim amissi sunt, composuerunt. Cæterum graves quidam et docti scriptores Constantinum sævitæ, ebrietatis et circa res publicas socordiae arguunt (10): quæ si justa reprehensio est, videntur ea vitia aut raro prorupisse, aut majoribus virtutibus esse compensata.

NOTÆ.

(95) Contin. Theoph. in Romano,

(96) Zonaras p. 196, Cedrenus 641, Glycas p. 303.

(97) Sic Theoph. Contin. p. 292. Obiit mensis Novembris die 15, indict. III, anno a m. c. 6469. Simeon Logotheta annos ejus eodem modo numerat, sed indict. VI, an. 6456, decessisse scribit; die 9 Novembris, indict. III, an. 6468, Cedrenus. Lupus Protospatha: Ann. 960, indict. III, obiit Constantinus imper. qui regnavit an. 47, et surrexit Romanus filius ejus. Sic etiam Anonymus Barenensis, ad quem hæc disserit Camillus Peregrinus: *Noster Cedrenum sequitur, qui coronationem Constantini ætate septennis factam perhibet post patris Alexandri, nedum post patris Leonis obitum, eam ad annum retulit 913, sibi que nunc constans mortuum illum dicit 960, inchoato a Septembri communis anni 959 (sic etiam dicendum de coronatione ejus anno 913). Quippe obiit Constantinus, ut ipse notat, indict. III, et ut notat Cedrenus, die 9 Novembris, scilicet desinente jam dicto communi anno 959, quo plane calculo uti hic Noster solet. Cedrenus vero, et post illum Zonaras, tradere videntur, Constantinum imperasse cum patre, patruo et matre annos 13, Nimirum usque ad 919, quoniam vixisse illum asserunt annos 54, annos scilicet vitæ et imperii confundentes. Quæ doctissimi viri sententia magis mihi probatur, quam illa Pagii, qui ultimum Constantini annum æræ vulgaris nongentesimum quinquagesimum octavum, indictionem primam, esse contendit. Si enim natus ipse est anno 905, quinquagesimus quartus ætatis certe in annum 959, aut potius 960, ineuntem, secundum Græcorum computum, incidit, cum Novembri mense decesserit. Cæterum scriptores, Constantinum tredecim annos cum Leone regnasse, contententes, tempora non confundisse, sed ab eo anno, quo ab Euthymio patriarcha coronatus fuit, numerasse videntur.*

(98) Continuat, Theoph. p. 292. Banduri *Imperium Orientis*, t. I, p. 421.

(99) Ejus enim ætate S. Gregorii reliquiæ Nazianzo Constantinopolitana traductæ sunt. V. Græcus

scriptor ex codice ducis Sabaudie in Act. SS. ad d. 9 Maii editus p. 448 sqq. S. etiam Joannis manus in palatium ritu solemniter illata est. Acta SS. ad d. 29 Augusti.

(1) Theoph. Contin. pp. 280, 284.

(2) Græcum carmen colosso inscriptum Bandurii *Antiquitatum CSP.* p. 181 edidit, ubi versum secundum et sequentem ita adduxit:

— — Κωνσταντίνος νῦν δεσπότης
Ὁ δὲ Ῥωμανὸς παῖς δόξα τῆς σηπτιουχίας
Κρεῖττον νεουργεῖ τῆς πάλαι θεωρίας.

Ita Bandurius. At Gyllius, qui de eodem in *Topographia urbis*, l. II, c. 12, multis agit, ita exhibet: Κωνσταντίνος δεσπότης ὁ Ῥωμανοῦ παῖς, ut dubium sit annon obeliscus a Constantino potius, Romani junioris filio Porphyrogeneti nepote, in Circo sit repositus.

(3) Quod Cangius ex inscriptione muris Nicænis refectis addita colligit, notis ad Zonar. 97; eversionem tamen hanc murorum Leonis Armeni ætate jam accidisse, arbitratur.

(4) Theophanis Continuat. p. 278.

(5) Videantur *Tactica*, liber *De imperio administrando*, edicta varia, de quibus alio loco exponam.

(6) V. Allatii *Diatribæ de Simeonibus*, p. 25 sqq. Pagius in Crit. Baron. an. 913, Caveus in *Hist. litterar.*, etc.

(7) Cujus Chronographiam libris IV Combesius inter *Scriptores post Theophanem*, omisso nomine auctoris, edidit.

(8) Unicum, quantum constat, scriptoris hujus exemplum bibliotheca academici Lipsiensis, vetustis bonisque libris referta, servat. Non satis accurate olim descriptum est a Jo. Andr. Bosio, negligentius apud Venetos excusum, ut in observationibus ad Constantinum aliquando ostendam.

(9) V. Cave, p. 551. Scripsit præter cætera Vitam Theodori Studitæ, quam inter *Anecdota Græca* edere permisit Magnus Crusius, in *Dissertat. epistolica*, pag. 28.

(10) Zonar. p. 193, Cedrenus p. 635.

EXCERPTUM

Ex Fabricii *Bibliotheca Græca*, De codice ms. Constantini Cærimonialis,
auctore Conr. Zacharia Uffenbachio:

Exstat supra col. 29.

EX ADVERSARIIS LEICHIANIS.

DE SCRIPTIS CONSTANTINI PORPHYROGENNETI.

Collegisse multos libros et inde excerpta fieri A curasse dicitur præfat. ad Excerpta Legat. ed. Hoeschel. Conf. præf. ad Contin. Theoph. p. 2. Script. post Theophan.

Constantino Porphyrogen. dedicavit Historiam suam Genesis de vita Basilii aliorumque Imperatorum.

Delectus legum compendarius ex Instit. Digestis, etc., compositus ab imp. Leone philosopho eo Constant. Porphy. Lambec. l. v, c. 8.

In cod. LXIV. Bibl. Venetæ compendium exstat legum Leonis et Constantini, scriptum an. 1175.

Theophanis Synopsis compendiaris artis medicæ suasu imp. Constantini Prophy. ex Orbasii potissimum scriptis collecta et in septem libros divisa. Lambec. 24. manus. jurid. conf. 25. et Wegelini έκδοσις et Fabric. ad Allat. de Psellis.

Pselli Synopsis artis medicæ ad Constantinum.

in Escorialensi. Montfauc. in Bibl. mss. p. 623.

Muratorius, t. II. Ant. Ital. diss. 28. recenset auctores Tacticos Bibliothecæ Ambrosianæ ineditos, inter quos occurrunt *Ναυμαχικά Λέοντος*, inedita. *Ναυμαχικά παρὰ Βασιλείου πατρικίου καὶ παρακοιμημένου*. In alio codice *I Tattici di Constantino Porphyrogeneta*. Ejusdem *Ἐπὶ ναυμαχίας στρατηγημάτων καὶ πειρατικῆς*, etc.

Tactica sine nomine, quæ in codice Laurentino occurrunt (Montfauc. t. I, p. 344) sunt Constantini imp.

Ut Constantinus nonnulla de re militari scripsit, ita imp. Maximiliani libri plerique ad venationem et rem militarem pertinent. Lambec. p. 183.

Anonymi additamentum ad Constantin. de imagine Edessena est in cod. 14. L. VIII Lambec.

Romani et Constantini Constitutiones ecclesiasticæ in Bibl. Ambrosiana. V. Montfauc. Bibl. Manuscr. p. 625.

EX HISDEM ADVERSARIIS DE VITA CONSTANTINI ET HOC CODICE CÆRIMONIALI

COLLECTANEA QUÆDAM.

Constantini Porphyrog. neptes ex Romano filio B et earum genealog. V. apud Eccard. de stemmate principum Saxonie superioris.

Non convenit cum cæteris auctoribus locus Chronici Vulturn. in rebus Constantini, p. 333.

In codice N. T. membranaceo Basileense occurrunt Constantini Porphy. et Leonis effigies cum aliquot Græcis versibus. Westen. Proleg. ad N. T. p. 55. Cf. Theodor. Studit. p. 170 ed Sirmondi.

Subscriptio in libro Olympiodori Bibl. Venet. p. 2. Ἐπὶ τῆς θεοσυνεργίτου βασιλείας Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου τῶν ὀρθοδόξων καὶ φιλοχρίστων βασιλέων Ῥωμαίων. Ergo Leo et Alexander a. 905 conjunctim habuerunt imperium.

De cærimoniis in genere v. Mus. Italic. t. II. p. 584.

Maius in Observat. ad N. T. quædam habet ex Constant. imp. Cærimoniali. Vid. Bibl. Uffenbach. p. 538, et de ejus editione Histoire Critique de la république des lettres t. XI. p. 333, t. XIII. p. 345. Codex Constantini Porph. Lipsiensis similis est specimini sæculi x, quod in Catal. MS. Græc. Bibl. Venetæ p. 3 conspicitur.

Constantinopolitanorum imperatorum mores et institutio sunt in bibl. Ambros. p. 485. Montfauc. Bibl. Manuscr. p. 623.

Codices de officiis aulæ imperat. Catal. Bibl. Venet. S. Marci p. 105.

[ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΑΞΕΩΣ¹.]

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΤΟΥ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΥ (1) ΚΑΙ ΕΝ ΑΥΤῳ Τῳ ΧΡΙΣΤῳ (2) Τῳ ΑΙΩΝΙῳ ΒΑΣΙΛΕΙ ΒΑΣΙΛΕΩΣ,
ΥΙΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ (3)

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ.

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙ²

ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΠΟΥΔΗΣ ΟΝΤΩΣ ΑΞΙΟΝ ΠΟΙΗΜΑ.

[DE CERIMONIIS AULÆ BYZANTINÆ.]

CONSTANTINI

CHRISTUM AMANTIS ET IN EODEM CHRISTO ÆTERNO REGE IMPERATORIS,
FILII LEONIS,

SAPIENTISSIMI ET PERPETUA MEMORIA CELEBRANDI IMPERATORIS,

SYNTAGMA

ET IMPERATORIA INDUSTRIA VERE DIGNUM OPUS.

Ἄλλοις μὲν τισιν ἴσως ἔδοξεν ἂν τοῦτι τὸ ἐγγε- **A 4-2**. Aliis forte nonnullis, qui non tantam re-
ρημα περιττὸν, οἷς οὐ τοσαύτη τῶν ἀναγκαίων φρον- rum necessariorum curam agunt, hoc opus super-
τις, ἡμῖν δὲ καὶ λίαν φίλον περισπούδαστον καὶ fluum visum fuit : nobis autem charissimum, diu

VARIÆ LECTIONES.

¹ Titulum ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣ, ΤΑΞ. restitui ex præfatione N. ² TI om ea.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Notæ Leichianæ ubique hoc signo "[]" inclusæ sunt.

(1) Titulus *Despotæ Philochristi, domini Christi-
amantis*, erat imperatoribus CPTanis pro-
prius, præsertim illis, qui Michaelē, vulgo Ebriso
dicto, posteriores, eademque ratione illi hunc titu-
lum affectabant et gerebant, qua reges Franciæ et
Hispaniæ titulum regis Christianissimi et Catho-
lici gerunt. Ante illum enim Michaelē fuere multi
Græcorum imperatorum, qui, quod imagines sanc-
torum et Christi exterminatas vellent, propterea
honore illius tituli exclusi fuerunt. Leoni enim
Isauro, Constantino Copronymo, Leoni Armeno, **B**
Michaeli Balbo, et ejus filio Theophilo, negatur
constanter a Græcis mediæ ævi scriptoribus, quam-
vis sæculo jam IV in usu esset hic φιλοχρίστου titu-
lus, ut constat ex Apologia Anastasii ad Constan-
tium : Ὁ λαὸς πάνυ πολλὸς καὶ τοσοῦτος ἦν ὅσον
ἐν εὐξείνῳ κατὰ πόλιν εἶναι Χριστιανῶν φιλόχριστοι
βασίλεις. In concilio VI appellatur Constantinus
Pogonatus ὁ εὐσεβέστατος καὶ φιλόχριστος μέγας
βασίλεις. Neque solis imperatoribus, sed etiam
privatis hominibus urbibusque et gentibus inte-
gris tribuebatur hoc elogium. In Actis concilii
Ephesini contra Cyrillum est ὁ μεγαλοπρεπέ-
στατος καὶ σιλόχριστος κουβικουλάρης Σχολαστί-
κος. In loco concilii, quem Du Cange Gloss. Gr.

v. Ἐξαρχοὶ citat, audit Italia φιλόχριστος χώρα.
Palladæ in Anthologia, p. 357, audit Constantino-
polis ἡ φιλόχριστος πόλις. Recte enim ibi exhibit
codex membranaceus Anthologiæ a celeberr. Reim-
maro benigne mecum communicatus, φιλοχρίστῳ
pro φιλοχρήστῳ, quod H. Stephanus dedit. Fuit
enim Palladas et CPLi condita recentior et Chri-
stianus [ὁ φιλόχριστος λαὸς τῆς θεοφυλάκτου ταύ-
της πόλεως est apud Theophan. p. 322] de eadem
CPLi. In Jure Græco Romano p. 242, est ὁ φιλό-
χριστοὶ προσγενεῖς αὐτοῦ, et apud Nostrum p. 375,
ὁ φιλόχριστος στρατός.

(2) Formula *in Christo aut per Christum æter-
num regem rex* erat quoque particula tituli impe-
ratorum CPTanorum, qua profitebantur se regnum
suum auctoritati et muneri suffragioque et judicio
Christi debere, ejusque in se agnoscere imperium.
Aliis minoribus principibus Christianis, quos
gradu suo inferiores reputabant, titulum ἐκ θεοῦ
vel ἐν θεῳ tribuebant : de quo titulo ad I. II, c. 47,
plura dicam. Formulam ἐν Χριστῳ — auctor Vitæ
Basillii Macedonis p. 149, reddit ψήφῳ καὶ κρίσει
Χριστοῦ ἀεὶ βασιλεύοντος. V. Murator. Thesaur.
Inscript. p. 268.

(3) Græci scriptores ab omni tempore Romano

(*) Paginæ editionis Lipsiensis. Eæ sunt ad quas Reiskius in suo Commentario provocat.

PATROL. GR. CXII.

3

expetitum et magis familiare omnibus aliis, quippe A per laudabilem ordinem dignitas imperatoria splendidior ostenditur, ad majus ornamentum ac decus extollitur et propterea tum exteris tum nostris civibus admirationi est. Multa enim observata aliquando, longo tempore abolita, deficere solent, cumque his magnum et venerandum opus, imperatoriarum cerimoniarum descriptio et regula :

VARIAE LECTIONES

^a οἷδα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

imperatores βασιλεῖς appellarunt, ut Herodianus, Dio Cassius, Plutarchus et alii eorum æquales. Ipsi tamen imperatores primorum duum sæculorum *regum* nomine sibi abstinebant, ut exoso et superbo, et velut humiliore titulo *imperatorum* affectabant. Contra medio ævo titulus βασιλέως ut dignior B et illustrior titulo *regis* magnæ erat contentio argumentum inter Byzantinos et Germanicos imperatores, his Basilei titulum sibi arrogantibus, illis negantibus, et solummodo *reges* appellatibus, tanquam vili nomine. Qua de controversia loco suo ad l. II, c. 47, dicetur. Casp. Barth. ad Paulini Petrorii vitam S. Martini 1, 468, demonstrat labente Latinitate titulum *regis* imperatoribus Romanis quoque tributum fuisse.

(4) Membranæ (sic simpliciter appellabimus deinceps illas, quas Lipsienses nostras esse constat, quandoquidem hujus libri aliæ nullæ superant, recte habent οἷδε (edebatur οἷδα). Solent Græci, recentiores maxime, verbum οἷδε, *novit* pro εἶωθε, *consuevit*, adhibere. Adeoque notat dictio οἷδε πολλά τῶ μακρῶ χρόνῳ συναπολήγειν, *norunt multa cum longo tempore simul desinere* idem atque *solent multa, simul atque veterascunt, obsolescere*. Occurrit ea significatione aliquoties aq. Cedrenum, ut p. 508, penult, προσελθόντες τῶ ἐκπυτῶν ἄρχοντι Ἀποχάψ (est is Arabum Abu Hafis) ἀμερμουμῆν οἷδε τοῦτον ἢ ἐγγώριος γλώσσα καλεῖν, etc., *accedentes ad principem suum Abu Hafsum, quem patria lingua novit* (id est *solet*) *amermumnem vocare*. Item p. 541, Μανιχαίους, οὓς δὴ καὶ Παυλικιανούς ἀπὸ τῶν αἰρεσιάρχων ἢ κοινολεξία οἷδε καλεῖν. Ipse noster Constantinus hac dictione utitur in vita avi, Basilii Macedonis, c. 12, ubi narrat avum consuevisse cum imp. Michaelē Balbo venatum *exire gerentem clamam imperialem a zona dependentem*, φέροντα τὸ ρόπαλον τὸ βασιλικὸν ἐπὶ τῆς ζώνης αὐτοῦ, ὃ βαρδοῦσαν οἷδε καλεῖν ἢ συνήθεια, *quam consuevit novit* (id est *solet*) *appellare Barduk*. Cinnamus l. II, p. 43, ἢ τοῦ πλήθους φορὰ ἀλόγως, ἐνθα ἔτυχε, φερομένη αὐτοματίζειν οἷδε ταυτί. *Impetus multitudinis cæco impetu, quo forte inclinatur, ruentis hæc talia, non jussus, ultro patrare solet*. Item p. 44, στρατεύμα, ὃ μὴ τῶν στρατηγούντων ἐπατοί, κινδύνοις περιβάλλειν ὡς ἐπίπαν οἷδε τοὺς ἄρχοντας, et p. 164, αὐθάδεια κατορθοῦν δόξα εἰς ἀπόνοιαν (posuit Græculus pro ἀνοιαν, ὑπερηγάνειαν) ἐκφέρεσθαι οἷδεν. Constantiu. Manass. p. 174 ed. Meurs. :

Ἦν δὲ τῶν φράγγων φύλαρχος ὁ Κάρουλος ἐκεῖ-
[νος]

Ῥῆγας τοὺς σφῶν κατάρχοντας οἷδασι (pro
[εἰώθασι])

φράγγοι λέγειν.

Nicetas Heracleota in Responsis (apud Du Cange v. Στεφανοῦν) ἢ μὲν ἀκρίβεια τοὺς διγάμους οὐκ οἷδε στεφανοῦν. Neque tantum sic recentiores Græci, sed etiam optimi quinque veterum; quos inter occurrit nunc illud Callimachi,

Ὀδμὸς ἔρωσ τριόσδε. Τὰ μὲν φεύγοντα δι-
[ώκειν]

οἷδε, τὰ δ' ἐν μέσση κείμετα παρπίταται.

τῶν ἄλλων ἀπάντων οἰκειότερον, ἅτε διὰ τῆς ἐπιαν-
νετῆς τάξεως τῆς βασιλείου ἀρχῆς δεικνυμένης
κοσμιωτέρας καὶ πρὸς τὸ εὐσημονέστερον ἀνατρε-
χούσης καὶ διὰ τοῦτο θαυμαστῆς οὔσης ἔθνεσι τε καὶ
ἡμετέροις. Ἠολλά γὰρ οἷδε^a (4) τῶ μακρῶ χρόνῳ
συναπολήγειν, ὡς ἐν αὐτῷ πραχθέντα καὶ ὑπ' αὐτοῦ
δαπανώμενα, μεθ' ὧν καὶ τὸ μέγα χρῆμα καὶ τίμιον,
ἢ τῆς βασιλείου τάξεως (5) ἐκθεσίς τε καὶ ὑποτύ-

Talis est amor meus. Fugientia persequi

Novit (id est *solet*), *at in medio posita prætervo-*
[lat.]

Antholog. Gr. II. Stephani p. 11.

Ἄνδράσιν οἷδεν ἄγειν μετ' ἀπειρόντα κύκλον
[ἀέθλων].

Ibidem p. 114 in carmine Luciani :

Ὁὐ μαλάχην ἀνεμὸς ποτε, τὰς δὲ μεγίστας
Ἡ δρύας ἢ πλατάνους οἷδε χαμαὶ κατάγειν.
Chæremo apud Stobæum in Excerptis Grotii p.
105.

Ὡς οἷδ' ἐν ὀργῇ πάντα γίνεσθαι κακά.

v, Palaiet. Observ. ad Nov. Testam. p. 28 ad illud
Matthæi VII, 11, οὐκ οἷδατε διδόναι.

(5) *Expositio regii ordinis*. Indicatur his verbis
argumentum libri, scilicet eum de ordine regio vel
palatino exponere, quibus modis, et per quos, quo
tempore et quæ a summo principe ipso, aut a fa-
miliaribus et officialibus ejus, circa ipsum, in aula,
in urbe et in campo fiant. Tales libri Τακτικά et
Τάξεις, plane ut apud Latinos medii ævi, qui a
Græcis assumpserunt, *ordinales* et *ordines*, appel-
lantur et pro ratione argumenti diversi sunt. Modo
enim *Tacticum* indicat librum, qui præcipit quo
ordine quibusque ritibus divinum officium peraga-
tur. Ita apud Verderium Biblioth. CPtana p. 60 a
memoratur *Tacticon, liber de ordinationibus*, pro-
cul dubio ecclesiasticus. Notus est liber et a nobis
in his notis passim allegandus *Ordo Romanus*.
Modo indicat vox *Tacticum*, vel *Tacticus*, librum,
qui de ceremoniis aulicis agit, qualis hic est. Ita
præfatio ad lib. II : Συλλογὴν τῆς τακτικῆς μεθ-
όδου, *collectionem præceptorum disciplinae tacticæ* ap-
pellat. Existitisse tales libros rituales, *cerimonialibus*,
aut *ordinales* in aula Constantinopolitana ab anti-
quis temporibus, non tantum ex hac ipsa præfa-
tione, paulo infra, circa finem paginæ apparet, ubi
hujus operis auctor ait e vetustis ceremonialibus
utilia omnia in hoc volumen se comportasse, sed
etiam ex insigni loco Continuatoris Theophanis p. 88,
ubi ait Theophilum Balbi filium, qui pene sæculo
antiquior fuit nostro Constantino, præsidem in
circo, in throno aureo spectasse ludos et pyrrhi-
chas circenses, neque prius, quam finitis, sur-
rexisse, et id quidem fecisse secundum edictum
librorum *ordinalium et regalium, seu curialium*.

Verba sunt : Τοῦτων ἑφορος ἦν ἀπάντων ὁ βασιλεὺς
— ἐν χρυσῷ θρόνῳ καθήμενος, καὶ μὴ πρότερον ἐξαν-
ιστάμενος (ὡς καὶ τὰ Τακτικά βιβλία καὶ Βασι-
λικὰ διαγορεύουσιν), ἢ τῶν σιριτημάτων ἐπαπο-
λαῦσαι. — Intelligitur quoque hoc e loco *Basilica*
fuisse appellatos libros rituales, qui in specie im-
peratori præciperent, quomodo se in processionibus
ad ecclesias, ad circum, in consistoriis, etc., ge-
nere debeat. Non enim ibi loci *Basilica* illa intelligi,
quæ nobis eo nomine vulgo citari solent, Juris
Græci volumina, ex eo constat, quod illa constitu-
tionum collectio ætate Theophili sit posterior. Do-
lendum istorum veterum *Tacticorum* aut Cerimo-

πωσις, ἡς παροραθείσης καὶ, οἷον εἰπεῖν, ἀπονεκρω-
 θείσης, ἀκαλλώπιστον τῷ ὄντι καὶ δυσειδῆ τὴν
 βασιλείαν ἦν καθορᾶν. Ὡσπερ γὰρ σώματος μὴ
 εὐστραμμένως διαπεπλασμένου, ἀλλὰ φύρδην καὶ
 οὐκ εὐαρμόστως τῶν μελῶν αὐτῷ συγκειμένων
 ἀτάξιαν ἂν τις τὸ τοιοῦτον προσείποι· οὕτω καὶ
 τοῦ βασιλικῆς πολιτεύματος μὴ τάξει ἀγομένου
 καὶ κυβερνωμένου, κατ' οὐδὲν διοίσει τῆς ἰδιωτικῆς
 καὶ ἀνελευθέρου διαγωγῆς. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται
 καὶ δόξωμεν ἀτάκτως φερόμενοι, τὴν βασιλικὴν καθ-
 υβρίζειν μεγαλειότητα, δεῖν φήθημεν, ὅσα τε παρὰ
 τῶν παλαιότερων ἐφευρέθη καὶ παρὰ τῶν ἑωρακό-
 των διηγγέλθη, καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν ἐθεάθη καὶ ἐν
 ἡμῖν ἐνηργήθη, ταῦτα φιλοπόνῃ μελέτῃ ἐκ πολλῶν
 ἐρανίσασθαι καὶ πρὸς εὐσύνοπτον κατάληψιν τῷ παρ-
 ὄντι ἐκθέσθαι φιλοτεχνήματι, καὶ πατρίων ἐθῶν
 παρεωραμένων παραδόσιν τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἐνημένα-
 σθαι, καὶ ὡσπερ τινὰ ἄνθη ἐκ λειμώνων δρεψαμένους
 εἰς ἀσύγκριτον εὐπρέπειαν τῆ βασιλικῆ παραθέσθαι
 λαμπρότητι, καὶ οἷον τι κάτοπτρον διαυγῆς καὶ νεό-
 σμηκτον ἐν μέσοις τοῖς ἀνακτόροις ἰδρῶσασθαι, ἐν ᾧ
 καὶ τὰ τῆ βασιλείᾳ ἀρχῆς πρέποντα (6) καὶ τὰ τῷ
 συγκλητικῷ συστήματι ἄξια κατοπευόμενα, ἐν τά-
 ξει καὶ κόσμῳ αἱ τοῦ κράτους ἡνία διεξάγοντο. Ὡς
 ἂν δὲ σαφῆ καὶ εὐδιάνωστα εἶεν τὰ γεγραμμένα,
 καὶ καθωμιλημένα (7) καὶ ἀπλουστερᾶ φράσει κε-
 χρήμεθα καὶ λέξεισι ταῖς αὐταῖς καὶ ὀνόμασι τοῖς ἐφ'
 ἑκάστῳ πράγματι πάλαι προσαρμοσθεῖσι καὶ λεγομέ-
 νοις, ὅφ' ὦν τοῦ βασιλείου κράτους βύθμῳ καὶ τάξει
 φερόμενο, εἰκονίζομεν (8) τοῦ Δημιουργοῦ τὴν περὶ
 τόδε ἃ τὸ πᾶν ἀρμονίαν καὶ σίντησιν, καθορῶτο ἃ δὲ

VARIE LECTIONES.

⁴ τό, τε ed. ⁵ κίνησιν. καθ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

nialium nullum ad nostra tempora pervenisse ;
 quale fuit illud Petri Magistri περὶ τῆς πολιτικῆς
 καταστάσεως, de quo dixi in præfatione. Potera-
 mus ex iis scita multa de constitutione veteris im-
 perii Romani et Byzantini, item de situ et facie
 CPLis antiquæ nosse, quæ nobis nunc latent. Li-
 quet ex egregio Clelorologio Philothei, quod codex
 noster nobis conservavit. Ipse noster codex τακτι-
 κὸν hoc sensu habet. Nam ad verba Ἰστέον, etc.,
 p. 95, ascriptum erat in margine eadem antiqua
 manu ἐξ ἑτέρου παλαιῶ τακτικῶ, ex alio veteri
 Tactico, seu Cerimoniali, scilicet desumptum est
 hoc præceptum. Sed omiserunt typographi eam
 notam. Tandem erant *Tactica* militaria, non tan-
 tum de instruendis aciebus, sed et de tota ducis
 in bellis conductione exponentia ; qualia cum com-
 pluscula typis edita fuerint, ut Leonis, Constantini,
 Æliani, Onosandri, etc., factum est, ut cæteræ sig-
 nificationes vocis *Tacticum* pene ad ignorantiam
 apud nos venerint, et sonus vocis ad aures nostras
 allabens prolinus conceptum libri militaris animo
 impresserit. Eo sensu citat τακτικὰ συγγράμ-
 ματα Constantin. vit. Basil. p. 165. Nicephor. Patr.
 CPtanus Breviar. histor., p. 160, 5, ἡ τῶν λόγων
 ἡφανίζετο παιδευσις, καὶ τὰ τακτικὰ διελύετο, *litte-
 rarum studia restringi atque intercidere cæperunt,
 nec minus disciplina militaris evanescere*. Plura
 exempla qui desiderat, adeat Du Cang. Gloss.
 utroque v. Τακτικὰ et Ταξίς, et ordo, ordinale.
 Imposuit hoc eruditissimo viro Combesio, ut lo-
 cum Continuatoris Theophanis, modo allegatum,
 sic verteret : *ut libri bellicæ ipsaque domestica im-*

qua neglecta atque, ut ita dicam, morte extincta
 imperium deforme omnino et indecorum apparuit.
 Ut enim corpore non eleganter formato, sed mem-
 bris turpiter ac distorte in eo collocatis, id jure
 aliquis confusionem dixerit, ita quoque imperatoria
 aula inordinate administrata et gubernata, inho-
 nesta illa et parum liberali institutione in nihilum
 redigetur. Ne hoc igitur contingat et nos ordinem
 negligentes, imperatoriam dedecorare majestatem
 videamur, necessarium putavimus, tum apud anti-
 quiores reperta, tum ab iis, qui hæc viderunt, re-
 lata, tum a nobis ipsis conspecta inque aula nostra
 exeroita, e multis assidua cura congerere et om-
 nium oculis præsentī opere exponere, patrias con-
 suetudines nunc neglectas tradere et commendare
 posteritati, et quasi flores nonnullos e pratis decer-
 pentes, ad incomparabile decus imperatorio splen-
 dori committere ; illud denique opus, tanquam
 lucidum ac recens politum speculum, in medio
 atrio collocare, ³ ut in eo tam imperatoris con-
 venientia dignitati, quam ministrorum systemati
 congrua omnium oculis exponantur, et sic in ordine
 ac pulchritudine frena potestatis regantur. Ut vero
 quæ hic perscripta sunt clara et intellectu facilia
 evaderent, usi sumus vulgari et simpliciori genere
 dicendi nominibusque et vocabulis cuivis rei quon-
 dam apte impositis et de ea usurpatis, quibus dum
 imperatoria potestas concinnitate et ordine conti-
 netur, Creatoris circa hoc universum harmoniam
 et motum adumbremus. Visum quoque iis, quæ
 sub manibus habemus, convenientius, et propterea

peratorum continentibus perscriptum est ; non satis
 exacte ad verum et rectum. Ad libros *Tacticos* per-
 tinet quoque Clelorologia, seu de cerimoniis sac-
 rarum epularum expositiones, quales libros olim
 in aula Byzantina complusculos exstitisse, ab Ar-
 toclinis, ut videtur, identidem in privatos usus et
 memoriæ suæ subsidium conscriptos, patet ex
 paulo ante laudato Clelorologio Philothei ; quod,
 quantum ego quidem memini solum de numero
 veterum librorum cerimonialium nostro antiquiorum
 ad nos pervenit.

(6) Schema hoc est Nostro valde frequens et sin-
 gulis pene paginis recurrens, nominativum abso-
 lutum pro genitivo consequentiæ ponere. Debuisset
 enim proprie dixisse — τῶν — πρεπόντων καὶ
 — ἄξιων κατοπευομένων. Frequentatur recentiori
 Græciæ quoque. Sed neque vetustis et optimis
 scriptoribus ignoratur : et Euripidi, sed maxime
 Philostrato in deliciis est.

(7) Eadem excusatione utitur Augustinus Patri-
 cius initio Cerimonialis Romani. [vid. Constan-
 tin. in vita Basil. Allat. de Georg. pag. 362, ed.
 Fabric.] Designat forte V. D. locum in Symmictis Al-
 latii p. 135, et quæ tomo X. Bibliothecæ Græcæ Fab-
 ricianæ p. 700 sine leguntur. Multos nostro simi-
 les locos auctorum, vulgariū et inquinatarum
 dictionum usum excusantium, dedit D. C. præf.
 ad Gloss., Græc. p. iv, item in addendis ejusdem
 p. 1. Liber noster illo sermonis genere conceptus
 est, medio inter vulgarem et purum antiquum, de
 quo vid. D. C. præf. ad Gloss. Gr. p. x, fine.

(8) Mirus erat impetus hominum mediæ ævi om-

jucundius ac mirabilius est, de singulis officiis A καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα (9) σεμνοπρεπέστερον, καὶ διὰ τοῦτο ἡδύτερόν τε καὶ θαυμαστότερον, λεκτέον ὅτι περὶ ἐκάστης τάξεως, ὅπως τε καὶ καθ' ὅν ὀφείλει τρόπον ἐκτελεῖσθαι καὶ συμπεραίνεσθαι.

▲ CAPUT PRIMUM.

Observanda, quando processio in Magnam ecclesiam instituitur, sive ordo ac series solemnium et illustrium processionum, imperatoribus ad Magnam ecclesiam euntibus.

I. Pridie ejus diei, in quem ejusmodi splendi-

VARLÆ LECTIONES.

• θαυμαστότερον. Λεκτέον οὖν conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

nia mystice exponendi. Præ rerum scitu dignarum inescitia non poterant animum nisi nugis occupare. Tenet adhuc ille mysticorum amor apud Græcos. Exemplo sit Symeonis Thessalonicensis opus *De fide, ritibus et mysteriis Ecclesie Græcæ* anno 1683 in Moldavia editum, cujus particulam *De templo et missa* jam antea Goarus in Euchologio dederat, totius usum ex indulgentia cl. Reimari habui; item Christophorus Angelus in libro *De statu Ecclesie Græcæ hodierno*. Apud Latinos quam miris modis sacros ritus explicat Durandus in *Rationali divinorum officiorum*! Quam nihil est non minutum in vestitu sacerdotum, in vasis et structura ecclesiarum, in ritibus sacris, in quo mysterium ille non repererit! Videas, ingenium illis hominibus fœcundum non defuisse, sed defuere semina veræ doctrinæ. Quo factum, ut ea tempora, velut ager fertilis, sed neglectus, carduos et senticeta tulerint. Auctor noster ait, aulam esse debere imaginem totius universi, et ordinis rerum naturalium, quæ per vices sibi succedunt, ut nox et dies, sol et astra, hyems et æstas. Ut illis dirigendis præsideat summum Numen, sic aulæ quoque imperatorem. Sane persuaserant sibi imperatores, se Deum, et Christum in specie, repræsentare: et propterea, quando epularentur, convivas legebant duodecim, quemadmodum Jesus Christus cum duodecim discipulis accubuit. In festo Paschatis agebat imperator personam Christi resuscitati, et ejus proceres personam discipulorum, et induebant loros, quo Christum Iodibus sepulcralibus involutum referent. Et ex hoc capite loros suos dicebant esse symbolum resurrectionis. Sed hac de re ad l. II, cap. 40, dicetur. Interea tantum hoc notabo, ineptiæ hujus vestigia reperiri in donatione prætensa Constantini M. (Locum infra l. c. allegabo.) Quo solo argumento constare poterat, illam donationem fœtum seriorum temporum esse. Constantini M. enim ævo nondum ita nugabantur, quamvis illius delirii paroxysmi satis conspicui sese jam dum prodarent.

(9) Id est τοῖς ὑπὸ χεῖρα, *subditis nostris*. Eo sensu apud Nicephorum Patr. Cpt. sæpiissime et alios quoque occurrit ea dictio. *Sub manu alicujus esse*, notat in ejus potestate esse, obedire imperanti.

(10) Juvat hic loci paulo amplius *De processio-nibus*, quarum toties in opere nostro mentio fit, disserere, ne discerpere singula opus habeamus. Vox πρόκεινος et πρόκεινα, ut patet, latinæ est criginis. Habent Græci alias duas, quæ idem significant, πρόδος et προέλευσις. illa rarius, hac multo frequentius utuntur. Περὶ πρόδου τοῦ Βαβυλωνίων βασιλέως, *de progressu* (ut vertit Allatius, vel rectius, *de processione*) *regis Babyloniorum* extat fragmentum scriptoris Erotici Jamblichi, ex ejus Babyloniciis depromptum in Excerptis varis Græcorum sophistarum ac rhetorum Leonis Allatii p. 250 seqq. sed quod Allatius male Adriano sophistæ tribuit, ad quem non pertinet, ut observavit

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.
"Ὅσα δὲ παρφυλάττειν, προκένσου (10) γινομένου ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ (11), ἤτοι τάξις καὶ ἀκολουθία τῶν εὐσχημῶν καὶ περιφανῶν προελεύσεων, ἐν αἷς οἱ βασιλεῖς ἀπίασιν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ.

Α'· Πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῆς οἴας οὖν ἐνιτταμένης

Fabricius Bibl. Græc. t. VI, p. 806. Vixit ille Jamblichus tempore M. Antonini, et Erotici illius exaratum manu codicem e bibliotheca quondam Marci Meibomii ad Cl. Curmannum juniorem pervenisse eumque ipsius editionem animo agitare, fama nuper ad nos attulit. Voce προέλευσις αὐτὸν προσελθεῖν utitur Dio Chrysostomus. Trajano æqualis. Locus est p. 370: Οὐκ ἴσται, ὅτι, ὥσπερ ἡγεμῶν καὶ βασιλέως, ὅταν προέλθῃ, τότε σαφέστατα ὀράται, καὶ δὲ μηδὲν ἀγεννὲς μηδὲ ἀισχρὸν ποιεῖν· παραπλησίως καὶ δῆμος, ὅταν εἰς ταυτὸ (ita leg.) προέλθῃ καὶ ἀθρόως γέννηται, *ignoratisne, quemadmodum dux* (præfectus, proprætor, proconsul), et *imperator procedens clarissime conspicitur, et observatur, adeoque tunc temporis debet sibi ab indecoro et illiberali omni facinore cavere: ita quoque populum (debere), quando procedat et conferit comat, etc.* Monstrat hic locus veteres Augustos Cæsares Romæ processiones celebrasse, et ab his processionum Byzantinorum originem potius repetendam esse, quam, quod fecerunt viri docti, a septem illis Consulibus statis per annum solemnibus in Circum processionibus. Sunt enim, ni fallor, hæc septem Consulium processiones multo recentiores primorum Cæsarium ætate. Byzantini autem imperatores, non tam Consules, quam imperatores Romanos imitari studebant, aut potius amborum personam et munia sustinebant. Quia vero in talibus processionibus imperatores et magistratus magnum numerum comitum, stipatorum, apparitorum secum habebant, inde factum, ut officium, id est comitativa, tota cohors alicujus magistratus dispositioni subdita, προέλευσις, πρόδος, προελευσιμαῖοι, dicerentur. Ita Nicephorus patriarcha Cptan p. 236. Breviarii, τῶν προόδων οἴκους, οὓς Ρωμαῖοι σκεπτά· καλοῦσι, memorat. Ubi πρόδοι nihil aliud sunt quam tribunalia, cameræ judiciales, expeditiones, officia, diversa diversorum præfectorum dispositioni attributa.

Varie erant veterum imperatorum Rom. processiones in Capitolium, ad limina Jovis Capitolini, quando aut recens adirent imperium, aut victores e castris redirent: item ad aliorum deorum ædes, si quod statum solemnne sacrificium deberet celebrari; porro in castra, ad horrea publica, aquæ ductus, aliaque opera spectanda. Quæ omnia Byzantinis imperatoribus exacte repræsentata, ut per totum opus Constantini apparet, in processu horum nostrorum Comment. notabimus. [Originem processionum solemnium non ad gentiles sed ad Christianos referendam esse ait Maragnoni *delle cose gentilesche*, Romæ 1746, cap. 31.] Ego vero secus existimeo. Dionysius Halicarn. ait Numam tales processiones jam instituisse. [Museum Odescalchi. t. II, n. 86, processionem exhibet, ubi unus portat Isidem, etc.] Et tales Isiacorum, Galorum, Agyptarum aliorumque sacerdotum Romanæ et peregrinæ superstitionis cum tensis deorum, cymbalis et tympanis, processiones publicæ ad Almonem.

(11) Ita appellabatur templum S. Sophiæ.

περιφανεστάτης ἑορτῆς (12) εἰσέρχονται οἱ πραιπό- A dissimum festum incidit, præpositi aureum trieli-

JOAN. JAC. REIKSII COMMENTARIUS.

Almonen lavandi numinis causa, aliosque, tam frequentes sunt in veterum monumentis, ut processiones christianas a gentilibus mauasse, nullum sit dubium. Diffarantiam statuit Goarus ad Codin. p. 115, n. 4, inter προέλευσιν et πρόκενσον. Illam, ait, fuisse tantum pietatis causa institutam processionem, cum supplicatione : hanc vero tantum pompæ et luxus ostentandi gratia. Sed allata jam exempla viri docti sententiam satis evertunt, et ipsa hujus capituli inscriptio, in qua processio imperatoris ad Magnam ecclesiam modo πρόκενσος, modo προέλευσις appellatur. Erant autem omnino diversi generis processiones, sacræ et profanæ. Melioris ordinis gratia de singulis seorsim agam, et de illis quidem primo loco.

Sacræ processiones erant rursus duplicis generis. Vel enim erant litanicæ, λιταί, supplicatoriæ, quando summi principes cum clero et populo nudipedes, aut certe pedites, averruncandi grandis mali, aut obtinendi desideratissimi boni, ut pluviae, gratia, per urbem et templa pœnitentiam monstrantes humili habitu obibant : aut erant processiones imperatorum e palatiis suis in templa. Imagines talium processionum in Menologio Basiliano, t. I, tribus locis conspiciuntur, p. 67 et 210. Observatur in illis patriarcha cum imperatore stans, diaconus librum tenens, et fumans thuribulum quatiens, alius diaconus, aut papas, crucem processionalem præferens pone istum τὸν θυμιατοφόρον, et processionales multi cum cereis ardentibus. Hic ferme apparatus erat talium publicarum supplicationum e vetustis gentilibus cerimoniis derivatus, penes quos in processionibus triumphalibus laureatos cum funalibus ardentibus et thuribus fumantibus processisse constat e Dione Casio p. 1041, 33, ed. Hamburg. Prima dictarum Menologii imaginum exhibet, quamvis rudi stylo, ut fere omnes Menologii illius imagines, processionem imperatoris Theodosii junioris et Procli patriarchæ ad Hebdomam, ob terræ motum urbi regiæ infestum, de quo vide Cedren. pag. 342. Secunda processionem Leonis Isauri et Anastasii patriarchæ et eamdem causam : vid. Cedren. p. 457. Tertia denique processionem ad excipiendas reliquias Clementis I, pontificis Romani. Talem processionem, qua Romanus Lecapenus imaginem Christi Edessenam sudario expressam excepit, describit Anonymus in Scriptoribus post Theophan. p. 268. Processionem Edesse ob terrifera portenta institutam describit Assemanus in *Bibl. Or.*, t. I, p. 270, 6, e Josuæ Styliiæ Chronico Syriaco sic : *Hoc flagello moniti Edessenti, Petro episcopo indigente, supplicationes per totam urbem fecerunt. Confluxere omnes viri, mulieres, pueri et clerici crucem præferentes et psalmos canentes atratis vestibus assumptis. Sed et monachi monialesque omnes regionis orationi institerunt.* Processionem solemnem pro impetranda pluvia sub imp. Michaelē Paphlagonē institutam verbis valde memorabilibus describit Cedren. p. 739 : *Αὐχμοῦ δὲ γενομένου ὡς ἐπὶ μῆνας ὄλουσ ἐξ μὴ καταρρέειναι ὑετὸν, λιτανείαν ἐποίησαντο οἱ τοῦ βασιλέως ἀδελφοί, ὁ μὲν Ἰωάννης βασιλέων τὸ ἅγιον μονδύλιον, ὁ μέγας δὲ δομέστικος τὴν πρὸς Ἀβγαρον ἐπιστολὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ πρωτοβεσιτάριος τὰ ἅγια σπύργανα. Καὶ περὶ ὀδύσαντες ἀπὸ τοῦ μεγάλου παλατίου ἀφίκοντο ἄχρι τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν. Ἐποίησε δὲ καὶ ἕτεραν λιτὴν ὁ πατριάρχης σὺν τῷ κλήρῳ. *Tanta autem subnata scicitate, ut totis sex mensibus non plueret, instituebant supplicabundam processionem imperatoris fratres ; quorum unus sacrum mantile (seu sudarium Edessenum) portabat ; alter autem, magnus nempe**

Domesticus, epistolam a Christo ad Abgarum missam, tertius denique Protovestiarius, sacra Christi fascias. Hi pedites progressi e magno palatio usque ad Deiparam Blachernarum procedebant. Seorsim quoque processionem cum Clero faciebat patriarcha. Intelligitur hinc sacras reliquias in processionibus circumlatas fuisse, et duos plerumque choros procedentium, quorum unum imperator, aut legatus ejus, alterum patriarcha duceret. Hi chori in via sibi occurrentes coibant, et rursus discedebant, qua de re alias dircendi occasio erit in his notis. Morem hunc publicis processionibus pluviam a Deo rogandi Muhammedani satis mature a Græcis, aut Christianis orientalibus, ut multos alios ritus religiosos, acceperunt. Ita narrat Abulfeda sub imperio Omari ad an. 18, seu Chr. 639 : *Urgente siccitate, egrediebatur Omar [ex al Madina] cum al Abbaso in campum, magnaue coacta procedentium turba supplicabat Deum, velit, habita ratione meritorum et sanctimonie hujus viri [Abbaai puta], largos imbres effundere : et sane tantum valuerunt istæ preces, ut antequam in urbem reditum esset, conferti nubium seseque trudentes globi divitem e suo sinu pluviam excuterent. Quo miraculo tantam auctoritatem a plebe reverentiamque adeptus fuit Abbas, ut hmbrias pallii ejus venerabunda manu contrectarent, indeque avulsa quasi sanctimonie benedictione frontes sibi perficarent.* [De processione antiqua Rothomagensi ob fructus terræ vid. Moleon, *Voyage*, p. 307. Processio cum psallentio seu psalmis apud Anaetas. Vit Pontif. p. 120, loca egregia de cruce in litanis prælata.] Pro impetranda victoria perhibet Scylitzes p. 816, imp. Constantinum Ducam λιτανείαν ἐκτενῆ supplicabundam processionem valde longam et productam instituisse. Νηστειαν παραγγέλλας τῷ τε πλήθει καὶ ἐαυτῷ, λιτανείαν ἐκτενῆ ἐποίησατο, αὐτὸς περὶ συμπορευόμενος μετὰ δακρύων, *indicto jejunio populoque et sibi instituebat supplicationem processionalem extensam* [id est longam ; interpretes hic non recte percipit reddens *assiduas supplicationes*] *ipse pedes una cum turba procedens in lacrymis*, etc. Non memini aliter quam a pedite imperatore peractam talem processionem. Antiquis tamen temporibus oportet moris fuisse, ut imperator lectica ferretur. Patet e verbis Theo-

phanis
(12) Id est, ἡμέρῃ μὴ πρὸ τῆς ἑορτῆς, *uno die ante festum.* Solemnis ille nos loquendi Græcorum novorum est. Sic alibi apud Nostrum πρὸ ἡμερῶν δῶσαν ἂν κελεύσωσι, *tot diebus ante quot jusserint*, Malalas, t. II, p. 10, circa fin. : πρὸ ὀλίγου διαστήματος τῆς πόλεως, id est ὀλίγῳ διαστήματι πρὸ τῆς πόλεως. Photius in Lexico inedito apud Dodwellum οἱ τετρακόσιοι πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν νατέτησαν τῶν λ' τυράννων, *CCCC septem annis ante XXX tyrannos obtinebant.* Jam veteres quoque sic loquebantur Græci et Latini. Olympiodorus apud Photium *Bibl.* p. 106. *ed. Hoesch.* penult., πρὸ τριάκοντα τῆς Ῥαβέννης μιλίων παρὰ τοὺς ὄρκους προστάττει τούτους ἀναιρεθῆναι. Diodorus Siculus p. 160, *ed. Wessel.* πρὸ ἡμερῶν ἑξοκσι, *viginti diebus ante.* Apud Capitolin. in M. Anton. est *ante biduum* (id est altero ante die) *quam expiraret.* v. t. I. Sor. Hist. Aug. p. 567, et Corsini Append. ad Notas Græcor. Simili modo ἀπὸ usurpant. Novella Zenonis : Φωταγωγὸς ποιήσει ἀπὸ ἕξ ποδῶν τοῦ πάτου εἰς τὸ ὕψος, id est *ad distantiam sex pedum ἀπὸ τοῦ πάτου, a solo.* Aristides, t. II, p. 123. Ἀπὸ πολλοῦ τοῦ δουλεύειν εἶναι, pro εἶναι πολὺ ἀπὸ τοῦ δουλεύειν, πολὺ ἀπεῖναι vel ἀφεισάναι τοῦ δουλεύειν, *nullum a servitute abesse.* Non multum ablutid illa Theophanis dictio p. 125, μετὰ τὴν τριήμερον τῆς προδοσίας, id est, τρίτῃ ἡμέρῃ μετὰ τὴν προδοσίαν.

nium intrant, diurna sollicita processione instante, Α στικοι (13) ἐν τῷ χρυσοῦ τρικλίνω (14), τῆς καθημερι-

JOAN. JAC. REIKSII COMMENTARIUS.

phanis p. 94, de Marciano imp. πάντο δὲ τὴν εὐλα-
βῆς καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν Μαρκιανὸς, ὅστις ἐν
ταῖς λιταῖς τοῦ Κάμπου πεζὸς ἐξῆι, πολλὰ τοῖς
δοιμένοις εὐποιῶν. Ὅθεν τοῦτον ὄρων ὁ πατριάρχης
Ἀνατόλιος καὶ αὐτὸς οὐκέτι φορεῖω φερόμενος κατὰ
τὸ ἔθος ἐλιτάνευεν, ἀλλὰ πεζός. *Marcianus porro
valde pius religioso timore Deum colebat, et in pro-
cessionibus ad Campum celebratis pedes incedebat,
et multis beneficiis afficiebat egenes. Quare, his con-
spectis, non amplius in lectica, ut mos tunc ferebat,
sed pedibus iter agens Anatolius patriarcha proces-
sionum supplicationes obibat.* Marciani ergo tem-
pore

(13) Varii memorantur antiquioribus restro sæcu-
lis, quam hujus Cerimonialis ætas est, præpositi;
 præcipue *præpositi sacri palatii*, et *cubiculi*, et
 militum. Qui autem hoc libro memorantur præposi-
 siti, non sunt nisi *præpositi cubiculi*. Ante certe erant
 ambo illa numera præpositi palatii et cubiculi tunc
 temporis ita conjuncta, ut separi nequirent, sed
 eidem homini inhærent. Antiquioribus autem
 temporibus diversi erant præpositi sacri palatii, et
 præpositi cubiculi. Quamvis enim reperiantur sæc.
 iv et v, præpositi sacri palatii, qui Eunuchi fuere,
 non tamen ex eo sequitur, præpositos palatii et
 cubiculi eosdem illo tempore, aut omnes palatii
 præpositos eunuchos fuisse, quemadmodum omnes
 præpositi eunuchi erant et esse debebant. Reperi-
 untur enim viri integri in præpositis palatii eorum
 temporum, ut Boethius et Cassiodorus; neque erat
 causa ob quam V. Cl. Hagenbuchius in Commen-
 tario ad Diptychon Brixianum p. 28; aut dubitaret
 de fide atque peritia illorum qui titulum Cassiodo-
 ri ex ejus codice manuscripto, qui in bibliotheca
 Ampl. Senatus Lipsiensis asservatur, excerpterunt,
 aut scribam illius codicis ignorantiam accusaret,
 propterea quod Cassiodorum *præpositum palatii*
 appellaverit. Putat V. D. aut non recte exscripsisse
 compendium scripturæ illos, qui codicis illius no-
 titiam dedere, aut scribam ipsum non recte redi-
 didisse compendium, quod coram se in antiquo
 codice, e quo suum derivabat, repererit. Sed ipse
 meis oculis vidi scriptum ibi esse *exquæstoris et
 sacri palatii præpositi et patricii Romanorum*: neque
 video ego quidem, quare auctoritati libri manu
 exarati derogandum, et loco vocis *præpositi* vox
 præfecti substituenda sit, cum et nomina dignita-
 tum et munia successu temporum variaverint. In
 Menologio Basiliano t. I, p. 20, *πραιπόσιτος* τοῦ
 βασιλέως appellatur ex illorum temporum usu, seu
 præpositus palatii, S. Romulus, qui, pro tem-
 poribus illis, quibus vixisse perhibetur, vix potuit
 alius, quam præfectus prætorio fuisse, et ab aliis
 πραιπόσιτος τῆς αὐλῆς nominatur. Et sane quæ
 dignitas erat sub primis augustis *præfectura præ-
 torii*, ea sub Theodosiis et secutis erat *præpositura
 palatii*. Qui autem e Græcis medii sævi nude *præpositi*
 appellantur, illi sunt semper eunuchi, et quidem eu-
 nuchorum principes. Quot fuerint numero, mihi non
 constat: modo de uno sermo fit, modo de pluribus ut
 hic loci. Cum teste Theophylacto Simocatta Roma-
 nicus consueverint *præpositum* appellare τὸν εὐνοῦχων
 τῶν εἰς τὴν βασιλικὴν δορυφορίαν τεταγμένων κορυφαί-
 οτάκτων, *eunuchorum ad comitatum regium deputatorum
 principem*, et aliis δὲ ἀρχιευννοῦχος ita dicitur; vid.
 Malata, t. II, p. 31, et ibi Chilmead.; credibile est,
 non fuisse, nisi unum. Sed cum persæpe multi
 essent imperatores collegæ, interdum tres vel qua-
 tor, fere semper duo, credibile est, unumquemque
 peculiare sibi cubiliariorum seu spadonum habuisse
 obsequium, aut familiam; et tot fuisse præpositos,
 quot familiæ spadonum. Præterea habebat Augusta
 quoque suum præpositum, et plures si essent Au-

gustæ, ut sæpe erant, tot erant earum præpositi et
 familiæ cubiliariorum. quot, ipsæ. Tandem ha-
 bebat quoque patriarcha suum præpositum: sed
 non semper. Certe memorat de illo Noster auctor,
 ut de re obsoleta; et huc denique non pertinet.
 Hinc intelligatur, quare l. II, c. 2, p. 304, ὁ ἀπραι-
 πόσιτος nominetur, seu *protopræpositus*. De officio
 præpositi pauca strictim nunc dicam: plura enim
 hac de re in processu operis occurrent. Erat a sacro
 imperatoris corpore domi forisque, in ecclesia, in
 senatu, cubiculo, ubique, proximus immediate
 cum principe loquebatur, referebat ad ipsum de
 rebus occurrentibus, accipiebat ab ipso mandata,
 quæ pro alio proceribus, ad quos quodque per-
 tineret, impertiebat. Hic e. c. videmus præpositum
 pridie magni festi de instante religione dominum
 admonuisse, et ab eo mandatum accepisse, crasti-
 nam processionem indicendi. Comitabatur impera-
 torem in ecclesiam, ad ipsum usque sacrificatorium,
 porrigebat ipsi cereos, ubi opus erat, et ab ipso
 vicissim redditos recipiebat, ministrabat ipsi apo-
 combia, seu oblationes, quas imperator in magnis
 festis solebat in altari deponere; induebat et exue-
 bat ipsi infulam, pro re exigente, dabat ad nutum
 imperatoris signum Cerimoniario, quando ille ce-
 leusma dare, id est proceres congregatos ad proce-
 dendum hortari deberet; recipiebat ab imperatore
 traditos illi libellos gratulatorios factionum, in-
 troducebat patriarcham ad imperatorem post finitum
 sacrum officium, et rursus educebat; eulogias, seu
 panes benedictos, a patriarcha imperatori datos,
 secum ex ecclesia in palatium deferebat. Mitto alia.
 De præpositis conferri possunt Du Cange in utro-
 que Glossario h. v.; Fabrotus in Glossario ad Ce-
 drenum, Bacchinus ad Agnellum p. 70, ubi non
 improbabiler existimat, præpositum sacri cubiculi
 ab Agnello majorem cubiculi appellatum fuisse. De
 præpositis cohortium, aut militaribus, vid. Vales.
 ad Amm. Marcell. p. 500.

(14) Dicitur hic præpositus stante, id est coeunte
 in consistorio processione quotidiana, vel corpore
 procerum, qui ex officio quotidie in aulam conve-
 nire debebant, ingressus in Chrysotriclinium admo-
 nuisse imperatorem de instante festo. Quare au-
 tem in Chrysotriclinium? Scilicet ibi erat ipsa
 propria imperatoris sedes. Aedes hæc, aureum tricl-
 inium dictæ, erant ordinaria principum Byzantino-
 rum habitatio, pars tantum non præcipua magni
 palatii. Sane Luitprandus aureum triclinitium ap-
 pellant *præstantiorem palatii partem*, et Romanum
 Lecapenum, quo tempore summa gaudebat pote-
 tate, in eo ait habitasse, ut summum imperatorem
 cæteris collegis, filiis et genero, solo nomine tenus
 imperantibus, ideoque in alias palatii, partes, ceu
 viliores, ablegatis. Verba sunt *Legat. C. 9: In hoc
 igitur Romanus aureo triclinitio, quæ præstantior est
 pars, potentissime degens, cæteras partes palatii ge-
 nero Constantino, filiisque suis Stephano et Constantino
 distribueral.* E pag. 5, nostri Cerim. apparet,
 ibi fuisse τὸν τερὸν κοιτῶνα *sacrum cætonem*, vel
 dormitorium imperatoris, et huic adjunctum secre-
 tum, in quo excipere salutantes proceres solebat.
 In illo secreto erat concha, seu arcus, cum fene-
 stra, sub quo arcu stabat imago aurea Jesu Christi
 in throno sedentis, coram qua imperator devotione
 sua defungebatur mane surgens, antequam aliud
 quid aggrediretur, item coram illa imagine faciebat
 preces ex ecclesia in palatium reversus; etsic demum
 se in cubiculum suum privatum recipiebat. (Aurei
 triclinitii portæ argentæ, mensaque argentæ, Con-
 stantini Porphyrogeniti opus. Custodia purpurea pro
 vestibulo cubiculi imperatoris. Scriptor. post Theo-
 phanem p. 281. Idem Constantinus triclinitium au-
 reum

νῆς δηλονότι ἰσταμένῃς προελύσεως (15), καὶ ὑπο-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

dore summi viri lecticis sublevati peragebant religiosas has processiones. Paulo post apud eundem Theophanem p. 104, habemus exemplum patriarchæ Alexandrini, qui CPLi agens cum popularibus suis ἐκ τοῦ πλατείου λατανέων ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὀχούμενος ὄνῃ, *e palatio supplicatione ducta asino vectus ad ecclesiam processit*. Quod factum tamen velut impudens improbatur. Memorat Signonius quoque l. II, de regno Italiæ p. 48 (39) legatos episcoporum ad concilium in Trullo habitum missos *ad sacram pompam Spiritus S. invocandi gratia per urbem ducentam missis equis stratis mira benignitate principis* [Constantini Pogonati puta] *invitados fuisse*. Præsertim, si ecclesia quædam inauguranda, et sanctorum reliquiæ in ea deponendæ essent, habebatur patriarchis ille honor, ut, imperatore quamvis ipso pedibus cum processionale turba ambulante, ipsi tamen imperiali curru veherentur, tenentes super genubus venerabiles reliquiæ. (Vid. Theophan. p. 184, 192, 193, 202.)

Videamus nunc harum processionum antiquitatem. Valentiiniani jam tempore has pompas in Ecclesiis Italicis fuisse usitatas constat loco Agnelli, Pontifical. in Vita Exsuperantii t. II, script. rer. Italic., p. 63, ad quem locum conferri merentur, quæ attulit Benedict. Bacchinius. Cum itaque Italicæ Ecclesiæ, e viri docti sententia, ritum hunc a CPna acciperint, necesse est eum protinus cum primis Christianis imp. in Ecclesiam immigrasse. Liceat mihi hac occasione meam de perobscuro Agnelli loco sententiam proponere. Verba sunt hæc: *Illius (Exsuperantii) temporibus ecclesia. B. Agnetis a Gemello subdiacono istius sanctæ Ravenne Ecclesiæ et rectore Sicilia constructa est, et multum eam ditavit in auro argenteoque et palles sacris et civitatem*

rem argento ἰστεφάνωσε. Ibid. p. 284.] Digni sunt ulteriori consideratione ambo loci, quos V. Cl. excitavit. Non quidem jam de argenteis portis et argentea mensa dicam, de quibus commodior alibi erit agendi occasio, sed videndum, quænam illa sit *purpurea custodia*. Est sane in Græco æque atque Latinis Combesisii πορφύρῃ φυλακῇ *purpurea custodia*. Verum, si Græca inspiciamus attentius, haud difficile est mendam detegere atque emendare. Verba sunt: Καὶ πορφύρῃ φυλακῇ ἐμπροσθεν τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ εἰδέματο, δοχεῖον τῶν ὑδάτων δημιουργήσας, ἦν στόλοις μαρμαρίοις περικύκλωσεν, λειότητος αὐτοῦ ὑπερυαυλούσης. Apparet continendis aquis destinatum illud opus fuisse. Ergo non φυλακῇ, *custodiam* scripsit auctor, sed φιάλην, *phialam*. Appellant nempe phialam, conditorium aquarum, vastum lacum aquam servantem, præsertim cum superimpositis statulis aquam ejaculantibus. Talem fontem e marmore porphyretico struxit Constantinus coram Cætone suo. Confirmant id sequentia: Ἄετὸν ἐξ ἀργύρου τῇ τοῦ ὕδατος ἐπίστησιν αὐτῶν, etc. *Aquilam argenteam aquæ siphoni superimposuit* — Alter locus et mancus, et affectatione floridi styli obscuratus est. En illum: Χρῆ οὖν καὶ περὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου διεγῆσασθαι. Ὁ [leg. ὅν δ] μηχανικώτατος ἀναξ πολυκνή τινὰ καὶ εὐδομον ῥοδωνιάν [ἐποίησεν] εἶναι, τῶν πολυχρόων καὶ λεπτοτάτων ψηφίδων, διαφόρων ἀνθέων ἀρτιφυῶν χροιάς μιμουμένων. Δὲ μέσαι τῶν ἐλικοειδῶν συμποκῶν περικλειόμεναι καὶ τῇ συνθέσει διαμορφούμεναι τὸ ἀπύκρτον ἀποφέρονται. Ἀργύρω τούτο ἰστεφάνωσε καὶ δίχην ἄντυγος τούτο περιλαβὼν τοῖς ὀρώσιν ἀόριστον ἐπεχορήγει τὴν τέψιν. Sic saltim ad grammaticæ leges et ut sensus integer emergat, constituendum esse locum existimo, ejusque hunc esse sensum. *Oportet nunc de Chrysotriclino exponere, quem dominus fabricandi dexterrimus effecit esse*

velut scatentem floribus et suaviter fragrantem hortum rosarum, varicoloribus et admodum subtilibus tessulis colores diversorum florum veluti recentium imitantibus; quæ tessellæ mediæ interceptæ et conclusæ a sinuosis plexibus ramorum et innumerarum partium artificiosa compositione ad imitationem florum conformatæ omnem comparationem excedunt, Hoc [non Chrysotriclinum, sed τὸ ἔργον, opus musivum,] coronavit argento, et velut circulo complexus, exhibuit spectantibus spectaculum insatiabilis voluptatis. Concludo ex his verbis, pavimentum chrysotriclini fuisse opere musivo seu tessellato factum, in quo varii coloris et magnitudinis lapilli varie compositi flores referrent, qui discreti intercurrentibus ramis arborum et in multas areolas distincti tandem argenteo circulo comprehenderentur. Adhuc id noto, triclinium in hoc libro et Byzantinis scriptoribus non id quod Latinis, non conclave, cœnaculum, diætam, sed totum ædificium plura conclavia complectens significare, verbo palatium, ut patet e Script. post Theoph. p. 89 sqq. et 91, et aliis multis locis. *Au temps de saint Louis et beaucoup devant le mot de Sala signifiot palais, une grande maison, ait du Cange ad Joinville, p. 240. Conf. idem Gl. Lat. v. Sala.* Jam Ammiani Marcellini ætate consuevisse triclinium pro tribunali, vel palatio dici, constat ex ejus l. xv, ubi *ministerium triclinii rationalis* memorat. Imo dudum ante illum, e Scr. H. Aug. pag. 648, 5, patet. Apud Nostrum ubique ὁ τρικλίνος, non τὸ τρικλίνον, neque τρικλίνιον inveni. Videtur κλίνη in hac compositione idem atque στέγη significare, τρικλίνον, τριστέγον, *trium contignationum ædificium*, etiamsi pauciorum aut plurium esset.

(15) *De quotidiana processione* seu conventu procerum in aulam dicendi uberior erit locus ad libri secundi primum caput, ubi ritus et leges ejus exponuntur. Hic suffecerit annotare, eam repetendam esse a veterum Roman. ritu, quo nempe clientes patronorum limina mane frequentare solebant, quem primi imperatores Romani quoque ex veteri more velut amicitia significationem retinuerunt, et secuti processu temporis in leges et cerimonias religiosas aulæ receperunt, quas omittere nemo salvo cultu principis posset. Satis notus ille mos patronos, senatores, imperatores salutandi, ut de illo dicere hic loci supervacaneum sit. Vid. Scr. Hist. Aug. t. I, p. 29. Tantum id dicam, ut veterum imperatorum major potestas, minus invidiosus et remissior erat cultus, ita posteriorum, seu Byzantinorum, in minore potestate ambitiosior et magis pompatica atque φορτικῇ erat veneratio; et perinde quoque salutationes procerum, non jam velut amicorum paulo inferiorum, sed ut cultus a servis debitus et rigide exactus. In illis quotidianis processionibus matutinis ab hora diei prima (vel septima nobis) usque tertiam (seu decimam fere) et pomeridianis patebat palatium, reliquo tempore clausum erat; ut e nostro Cerimoniali l. c. et e Luitprandi legatione discitur. Erant illæ processiones ut conventus nostrorum procerum in sua tribunalia, aut ad intima consilia cum domino agitata. Nam per illas processiones administrabantur imperii negotia. Patet ex nostro Cerimoniali, et ex Continuatore Constant. in Script. post Theophan., p. 88 B, ubi interpres mentem auctoris et dictionis ἡ καθ' ἡμέραν προέλευσις non percepit. Verba sunt: Τὰς συνήθεις τῶν πραγμάτων ἀντιλήψεις καὶ καθ' ἡμέραν [ita ibi leg.] προελεύσεις ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τρικόνῳ ἐξέτελει. *Perficiebat curationalium rerum et quotidianas processiones in ipso Triconcho.* Ita debet reddi. Notat hoc factum historicum, ut insolens. Nam alias quotidianas processiones in Chrysotriclino fiebant, ut ex nostro loco patet.

In crastinum pompam seu processionem parent et A μινμήσκουσι (16) τοὺς δεσπότης περὶ τῆς ἑορτῆς,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

et civitatem argenteam in processu construxit natalis ipsius martyris, usque nostris temporibus perduravit. Quid sibi vult civitas argentea in processu natalis martyris? Ego quidem puto fuisse massam argenteam ad formam urbis confictam, turrim nempe unam atque alteram, non maximæ molis, quæ in natali martyris, id est die memoriæ martyrii B. Agnetis sacro, circumgestata in pompa processionali fuerit, ut indicaretur civitatem suam illius beate patrocinio dedicatam esse. Videntur illud mihi significare imagines piorum hominum passim occurrentes, qui manibus gestare ædes aut turres conspiciuntur. Præsertim sic pinguntur episcopi, ecclesias eorum curæ commissas quasi manibus gestantes. Si bene memini, vidi in Alemanni Parietinis Lateranensibus imaginem Leonis III talem. Cl. Muratorius t. II, script. rer. Ital. p. 73 effigiem S. Ecclesii eodem in habitu dedit. Recentissimum exemplum habemus in dedicatione pucherrimi Dionis Cassii Reimariani ad Eminent. Cardinalem Quirinum, cui præfixa est imago in qua, inter alia, Pietas conspicitur, dextra crucem, sinistra ecclesiam Brixianam gestans. Pariter etiam conditores urbium pinguntur urbes suas manu gestantes. Vidi, non succurrit ubi, Caroli M. imaginem quæ Aquisgranum manu gestat. Sed præ cæteris plenus est talium imaginum tomus secundus Monumentorum vetustorum Ciampini. vid. Tabul. 16, 19, 27, 29, 31, 37, 42, 47, 52, et quæ infra dico de templis seu stemmatibus ad νατῶν formam factis, et intra tribunam suspendi solitis. Coll. D. C. v. τέμπλον. Non solum donaria ad instar turrium, templorum, urbium facta, sed etiam naves aureas dedicabant, et suspendebant in ecclesiis. (vid. Chronic. Casin. III, 57.)

Venio nunc ad alterum processionum sacrarum genus, illud nempe, cum imperatores diebus Dominicis et festis matutinis atque vespertinis horis ad faciendum divinum officium in ecclesias, pro ratione temporum diversas, e palatio procedebant, et a factionibus per vias, quas transeundum erat, utrinque dispositis salutabantur, et per diversa locorum spatia diversis acclamationibus excipiebantur. In his δοξαίς, seu exceptionibus, ut appellantur, vel beneventionibus, aut præstolationibus describendis admodum diligens est auctor noster. Præclare quoque illas descripsit Luitprandus, Cremonensis episcopus, qui ritui interfuit. Operæ pretium est ejus verba ascribere, quo rei toties per hunc librum memoratæ perspicuam et plenam ideam statim in principio nanciscamur. Ait autem sic (p. 913 ed. M.): *Secunda, inquit Nicephorus, hora jam transit (ea est, secundum nostrum computandi morem, octava matutina), προίλευσις, id est processio, nobis est celebranda, Quod nunc instat agamus Contra hæc, cum opportunum fuerit, respondebimus. Non pigeat me προίλευσιν ipsam describere et dominos meos audire. Negotiatorum multitudo copiosa ignobiliumque personarum ea solemnitate collecta ad susceptionem et laudem Nicephori a palatio usque ad Sanctam Sophiam quasi pro muris viæ margines tenuit, clypeolis tenuibus satis et spiculis vilibus dedecorata. Accessit et ad dedecoris hujus augmentum, quod vulgi ipsius potior pars nudis processerat pedibus. Credo, sic eos putasse sanctam ipsam potius exornare προίλευσιν. Sed et optimates sui, qui cum ipso per plebeiam et discalceatam multitudinem ipsam transierunt, magnis et nimia vetustate rimatis tunicis erant induti. Satis decentius quotidiana veste induti processerent. Nullus est, cujus atavus hanc novam haberet. Nemo ibi auro, nemo gemmis ornatus erat, nisi ipse solus Nicephorus, quem imperialia orna-*

menta ad majorum personas sumpta et composita fœdiorem reddiderant. Per salutem vestram, quæ mihi mea charior exstat, una vestrorum pretiosa vestis procerum centum horum et amplius pretiosior est. Ductus ergo ad προίλευσιν ipsam in eminentiori loco juxta psallas, id est cantores, sum constitutus. Cumque quasi reptans monstrum illud procederet, clamabant adulatores ψαλλε; Euge, venit stella matutina, surgit Eous, reverberat obtutu solis radios: pallida Saracenorum mors, Nicephorus μέδων, id est princeps. Unde et cantabatur μέδοντι, id est principi, Nicephoro πολλά ἔτη, id est plures anni sunt. Gentes, hunc adorale, hunc colite, huic tantu collu subdite... Igitur falsidicis illis inflatus nœntis, S. Sophiam ingreditur, dominis suis imperatoribus se a longe sequentibus et in pacis osculo ad terram usque adorantibus. Armiger hujus sagitta calamo immissa ceram in ecclesia ponit, quæ prosequitur, quo nimirum tempore imperare cœperit, et sic ceram, qui id non viderunt, intelligunt. Hac eadem die convivam me sibi esse jussit. Non ratus aulem me dignum esse cuiquam suorum procerum præponi, quintus decimus ab eo absque gausape sedi, meorum comitum nemo. Apparet Latinum præsulem, et ordinis sui apud Latinos auctoritate, dominique sui Ottonis I imperatoris Saxonici favore tumidum multam invidiam Græcis, et Nicephoro Phocæ maxime, aspersisse, a quo non tantum repulsam tulerat, sed etiam multis modis offensum se fuisse crededat. Sed hoc ad rem non facit. Nos prosequatur institutum. Pridie igitur antequam talis processio celebraretur, indicebatur præconis voce, ut nempe plateæ et angiportus, per quos transitura esset processio, mundiessent, et ut eorum incolæ coram domibus suis pallia sericea, vasaque aurea et argentea, pretiosamque omnem suam suppellectilem suspenderent, arbusculas odoratas et aspectu gratas plantarent, rosas, rosmarinum, alia per solum spargerent. Præconis voce indictas fuisse tales probabile est, rei natura id exigente et, quamvis alibi notatum non reperiam videor mihi tamen in his Cedreni verbis reperire p. 750: Τῇ Κυριακῇ μετὰ τὸ ἄγιον Πάσχα προίλευσιν δημοσίαν κηρύξας ἐν τῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ναφ... ἀπῆλθεν ἑσπερηνωμένος μετὰ τῆς συγκλήτου, πάσης τῆς πόλεως ἀθροισθείσης εἰς τὴν θέαν, σκευὴ χρυσέα καὶ ἀργυρεὰ τῶν τῆν λεωφόρον κατοικοῦντων ἀποκρεμανόντων καὶ πέπλους καὶ ἄλλα ὑφάσματα χρυσοῦφθ, κὰν ταῖς εὐφημίαις προτρεθημένων καὶ αὐτὰς, εἰ οἶόν τε, τὰς ψυχὰς ἐκκενώσαι. Ad diem, qui a Paschate proximus est Dominicus, populo publicum processum in ædem S. S. Apostolorum præconizat,... Venit ergo coronatus cum senatu, omnibus urbanis ad spectaculum accurrentibus et iis, qui ad viam regiam

(16) Consultant, interrogant, sciscitantur ejus assensum dissensumve, et in utramque partem voluntatem. Ita usurpat Constant. Vit. Basil. p. 144. Aliique Byzantini sæpius, et ipse jam M. Antoninus philosophus IV. 16. p. 81. ult. ed. Mer. Casauboni, imo ipse jam Demosthenes p. 47. 38. ed. Lambini. Inde ὑπομήματα appellantur, seu consultationes patriarcharum, illæ litteræ, per quas sententiam de casibus dubiis rogantur et quibus τὸ δοκοῦν subscribunt. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et quæ docti Benedicti auctores novæ Artis diplomaticæ t. I, sect. 2, cap. I. artic. 3. toto de indiculis disputant. Interdum quoque potest accipi pro citat, evocat. Et eo modo usurpatum fuisse admonere apud Latinos mediæ ævi constat ex Du Cange Gl. Lat. v. admonitio debitoris, sommation, ajournement. Suggestere quoque et suggestio dicitur. Vid. Alteserr. ad Anastas. p. 56.

εἶτα κελύουσιν τούτους ὁ δὲ δεσπότης ἄγεσθαι ἐπὶ A instituant. Egređientes illi hoc omnibus cubicula-
VARIE LECTIONES.

ἢ τούτοις ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

regiam habitabant, auream et argenteam suppellectilem ex ædibus dependentibus, et peplos [sericeos nempe] et auro intextas vestes, et in farsis acclamationibus vel ipsum suum pro eo sanguinem fundere prompte spondentibus. Morem hunc domos et vias ornaudi acceperunt, ut alia multa, Muhammedani a Græcis. Ita sæpius in Abulfeda legitur, Misram vel al Cahiram fuisse ornatam, si e. o. nuntius victoriæ ab exercitu reportatæ appelleret, vel ipse solthanus in urbem victor rediret, aut alia quædam publicæ lætitiæ causa contingerent. In processioibus ille tenebatur ordo, ut milites præcederent, sequerentur proceres, imperatorem clauderent et sequerentur eunuchi : qua de re suis locis clarius. Pia vota, quæ a factionibus transenti imperatori acclamabantur, appellabantur εὐφροναί, et acta. Et de his, uti de factionibus, mox loco suo commodius dicam. Conf. p. 287. Attingam hic tantummodo, diversis diebus festis in diversas sacras ædes processum fuisse, ut festo Nativitatis et Paschatis ad Magnam ecclesiam, seu S. Sophiam, die Dominica post Pascha ad SS. Apostolos, die Assumptionis vel Ascensionis Christi in cælum ad Regas seu Fontes, festo Pentecostes ad S. Mocium, festo S. Georgii ad Magnauram, etc. Hæ processiones erant typicæ, seu fixæ et ex præscripta formata cerimonialis certis suis diebus alligatæ, ut non posset imperator commode domi manere, aut alio ire, quam præscriptum esset. Aliis enim diebus Dominicis manebant imperatores intrâ palatium, et frequentabant aulicas suas ecclesias, quas inter præcipuæ erant ἡ τοῦ Κυρίου et ἡ τῆς Θεοτόκου τοῦ Φάρου. Hinc intelligitur, quare τὰς τυπικὰς προελεύσεις dixerit Cedrenus p. 633, μηδέποτε ἐν ταῖς τυπικαῖς πρὸς θεὸν θείων ναῶν προελεύσεις κενὸς καὶ ἄκαρπος ὄφθη. Manavit hic ritus e more veterum imperatorum Romanorum certis diebus ad Jovem Capitolinum, aliis ad ædes Victoriæ in castris suburbanis, aliis alio procedendi et sacrificandi, de quo ex Herodiano et similibus scriptoribus constat.

Ruesi, qui pene omnes civiles sacrosque et aulicos ritus a Græcis assumpserant, eundem pene ordinem tenent in suis sacris processioibus ; quarum unum specimen e libro Anglice scripto et in versione Belgica, qua utor, *Staat van Groot Rusland* inscripto depromam, quo loco non potest inveniri alius, qui rem præsentem magis illustret. Commentarii vicem præstare potest ad hoc caput Nostri, et omnia ejus illa, in quibus processiones sacræ describuntur. Cum pauci sint, qui Belgice calleant, necesse est, lectoris in gratiam, locum prolixum quidem, at eximium Latine verti. Legitur dicti libri p. 355-361. Nam Anglicum primigenium exemplum, a quo Belgicus factus fuit ille liber auctore A. Moubach, ad manum non est. Verba igitur ejus hæc sunt : « Quandoquidem de *sanctificatione aquarum* [festo τῶν Φώτων, de quo vid. caput Nostri 26, l. i.] in superioribus mentionem feci, quæ peragi multis cum cerimoniis solet, non injucundum erit meo lectori eas enarratas legere. Fiebat hæc aquarum sanctificatio extra urbem, Moscoviam, super flumine cognomine ; in quo glacie excisa magna fit fenestra quadrata, cancellis præmunita... Circa hos gradus tribunal erigitur, pannis rubris instratum, intra quod erat metatorium, in quo imperator cum præcipuis clericorum manebat. Metatorium hoc habebat quatuor portas ad modum arcuum apsidatas cum superimpositis malis aureis. (Vid. quæ infra p. 242, de pomis aureis carruchæ imperialis dicitur) Cancelli lacunæ in glaciato flu-

mine factæ prætenti sesquipedem alti et panno rubro pariter instrati erant. Ad eorum quatuor angulos stabant columnæ... apsidatæ, ut formarent thronum aut tribunal, intra quod octo vitreæ lampades ardentes pendebant. Ab uno eorum latere descendi poterat in aquam duobus gradibus, rubras panno instratis... Solum instratum erat tapetibus Turcicis ; thronus imperialis ultra solum tribus quatuorve gradibus eminebat, inauratus, panno argenteo tectus in solum aliquantisper excurrente, instructus turriculis, quibus cruces inauratæ insistebant. Thronus patriarchæ, illi ad dextram positus gradu uno erat altior, minus tamen splendidus. [Memorabilis hic locus de fastu cleri Russici, fastigium ultra imperiale appetentis, quod Græci tamen ausi non fuere.] Processio ad hunc locum ita fiebat. Primus procedebat Capiteanus, quem protectores imperatoris sequebantur. Post eos eodem ordine procedebat caterva Veneta, tum Prasina, postremo loco Russea, gerentes hastas artificiose tornatas ; postremi veniebant sclopetarii. Protectores hi omnes erant sanguine nobili, collocati in orbem circa locum cerimonie dicatum. Succedebat ingens numerus clericorum, coram quibus imagines sanctorum dependebant ; post eos veniebant papæ cum laternis et inclusis cereis ardentibus, tum alii pictos sanctos gerentes. Inde prodibat magna et ponderosa crux, circa quam gestabantur Seraphini [πυχλα vel εὐτυχία] deaurati, super longis contis. Rursus alii prodibant pontifices gestantes discos et pateras argenteas, et calices pellibus rubris tectæ, in quarum paterarum una camelaucium patriarchæ erat. Excipiebant sacerdotes ordinis varii, induti vestibus auro rigidis argenteoque, tum episcopi quidem et archiepiscopi splendide vestiti. Archiepiscoporum mitræ splendebant auro et argento, et oris pellium armellarum : quas episcopi quidam manibus gestabant. Post archiepiscopos ibant pueri cantantes splendide vestiti, tum monachi tres aut quatuor cum thuribulis fumantibus, quæ agitabant coram patriarcha, quem ducebant [παρακρατούμενον] duo alii monachi, habentem in manibus auream crucem super pulvinari rubro. Patriarcha indutus erat panno argenteo, cui insutæ erant ante et retro taniæ [ποταμοί] panni satini cum insutis filo aureo crucibus. Ad ejus dextrum genu dependebat e loro phrygiato manucium [ἐπιγονάτιον] quadratum phrysiatum pariter cum aureis dependentibus bulbis villosis [quasten]. Patriarchæ succedebant Boiari splendidissime vestiti, et tum Czarus ipse ultra fidem splendido aureo panno amictus, gestans in capite auream coronam, ornatam gemmis et margaritis, prehensio brachio ductus a duobus principibus, sequentibus aliis proceribus usque ad locum cerimonie. Ubi exacta aliquanti mora, capiebat patriarcha thuribulum, quod aquæ admovebat, dein accedebat ad Czarum ad distantiam trium vel quatuor pedum, et coram eo thuribulum agitabat. Czarus descendebat de throno, inclinabat se coram patriarcha, interea dum hic thuribulum aliquoties super imperatoris caput agitaret ; et ambo sese invicem inclinato corpore adorarent. Quo facto, Czarus ad thronum reversus exspectabat, donec patriarcha proceres præsentet et populum thure sacro initiasset. Post interjectas alias cerimonias procedebant aliquot sacerdotes cum codice sacro admodum splendide compacto, hexamito rubro involuto cum bucculis aureis et gemmis ingentis pretii. Ex eo codice recitabat patriarcha textum, adstante interea im-

(peratore

riis, capitaneo item et domestico imperatoriorum, A τὴν αὐρίον πρόκενσον ἕτοι προέλευσιν. Οἱ δὲ ἐξεργόμενοι ὀρίζουσι πᾶσιν τοῖς τοῦ κουβουκλείου (17), δμοίως καὶ τῷ κατεπάνω (18) καὶ τῷ δομestικῷ τῶν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

peratore capite nudo. Lectione finita, accedebat patriarcha ad imperatorem cum codice, eique illum osculandum offerebat. Quem imperator unaque patriarchæ manum osculabatur. Quo facto ambo ad thronum quisque suam redibant. Inde sacerdotes duo codicem sacrum rursus auferebant. Imperator et patriarcha descendebant de throno quisque suo et procedebat versus aquam apertam. Patriarcha descendebat ad ejus superficiem per gradus factos, imperatore interim non tecto coram cancellis astante, quando consecrationis actus duraret, quæ multas post ceremonias ope crucis aureæ, cui inserta erat patera argentea, fiebat. Ea peracta rursus imponebat Czarus suo capiti coronam, et patriarcha sibi mitram episcopalem, et ad thronum quisque suum redibant. Deinde afferebatur ad patriarcham consecratæ atque [τοῦ ἀγιάσματος] nonnihil in patera argentea, item crux aurea, et aspergillum, singula in singulis scutulis argenteis. Cum hoc apparatu adibat rursus patriarcha Czarum, qui caput nudabat, crucem auream a patriarchæ dextra oblatam osculabatur et sic tandem aqua consecrata respergebatur; quod idem coronæ imperiali et vexillis presentibus fiebat. Eo facto ad thronum quisque suum redibat. Veniebant deinde archiepiscopi et proceres ad osculandam, quam dextra sua patriarcha tenebat, auream crucem, sacerdotes inferiores respergebat archiepiscopus aliquis apud patriarcham stans. Sacerdotes alii e scutulis aqua consecrata plenis populum respergebant circumstantem. Undecunque confluebat turba ad hauriendam aquam cum situlis et urceis. His omnibus peractis, benedicebat patriarcha manibus decussatis ter, primum Czarum, dein clerum et proceres, et tertio plebem; quo facto ultimo tandem protectores rursus abibant, et tota processio repelebat vestigia eodem ordine quo venerat, et dies ille hilariter consumebatur. »

Hactenus Anglus ille Moubach. Jam redimus ad filum nostrum et verbulum de processionibus civilibus addimus, quæ vel quotidianæ, vel solemnes; vel peraticæ erant. Quotidiana processio erat Senatorum, seu procerum in aulam ad salutandum principem et ad functionem sui muneris exsequendam convenientium. Hæc stata erat, et non indicebatur, fiebatque bis per diem, mane et vespere, seu post meridiem. De hac agit caput primum libri secundi nostri ceremonialis ex professo, hic autem in transcurso tantum mentio fit in verbis τῆς καθημερινῆς ἱσταμένης προελύσεως, quotidiana stante, id est incipiente, processione. Solemnes pridie indicebantur, et debebant tunc proceres in palatium procedere ἑλαχμῶν: *mutati*, hoc est in *novis robis, en gala*, vestibus splendidis et ad pompam compositis Processiones senatorum in curiam solemnes, diebus solemnibus ad gratulandum et acclamandum principi ἐν ἐσθῆτι: ἱερᾷ, id est *candida veste*, ut Petavius interpretatur, memorat Themistius p. 55 *inil*. Tales processiones erant ad Circum, quotannis olim septenæ, deinde quinæ; item ad horrea publica, lustrandi frumenti ibi depositi gratia; item ad balneum. Quando nempe imperator, aut imperatrix lotum irent, fiebat processio; uti etiam quando legali exteri exciperentur; et alia talia, quæ hic perstrinxisse suffecerit. Ad processiones peraticas refero, quando imperatores, relicto palatio, in prædia seu urbana, seu suburbana, in Pera, ultra sinum Ceratinum, aut et in Asia sita, concederent; quo tempore officia multa aulica et processiones quotidianæ feriabantur. Talis absentia e palatio et

rusticatio *processus* appellatur, quia imperator ex augusta sua sede procedebat alio. Refero huc quoque vindemialia; quando imperator amicos, quos velle, ad se in vineas suas invitabat.

(17) Οἱ τοῦ κουβουκλείου sunt *cubicularii*, quorum frequens hoc in opere mentio fit. Erant omnes eunuchi, et sub dispositione præpositi, de quo superius egimus. Video a Fabrotto et Du Cangio cubicularios et cætonitas pro iisdem haberi, auctoritatibus non contemendis. Glossæ certe et alii veteres unam vocem per alteram exponunt. Sed ex nostro Cerimoniali patet diversos hos ab illis fuisse. Cætonitæ tantum cætonis seu dormitorii curam habebant, et nocturnas curabant sacri corporis necessitates: cubicularii autem diurnas. Erat autem horum officium præcipue, ut vestiaras arcas depromerent, et quo opus, apportarent, reponerent rursus et asservarent. Ipsi tamen non imperatorem induebant: pertinebat enim id officium ad vestitores, de quibus mox. Qui cubiculariorum hac sollicitudine fungerentur, audiunt in nostro Cerimoniali οἱ τῶν ἀλλαγίμων τοῦ κουβουκλείου, *præfecti mulatoriorum cubiculi*. Alii curabant, ut cubiculum Augusti nitidum esset, et hi erant veterum στρωῶται. Vid. Athenæ. p. 48. aut οἱ ἐπὶ ταῖς παστάσιν ἐστῶτες, ut Anthologia p. 32: alii potum inferebant ad sacram mensam, alii prælegebant, quæ imperaret imperator sibi de libro scripto recitari; alii cereos ardentis tenebant, quos imperator in ecclesias devotionem suam faciens a præposito porrectas in manus sumebat, aut apud sacras imagines depangebat. Alii caneabant et musicam exercebant coram imperatore; alii oblationes, quas imperator in altari depositurus esset, ferebant, et domino per manus præpositi sui tradebant; alii faciebant orbem circa imperatorem, quando in ecclesiæ vestibulo aut calcæos aut vestes mutaret, aut caput nudaret induendæ infulæ causa, ne scilicet a barbato quodam capite nudus conspiceretur. Multa alia erant officia cubiculariorum. Habebat quoque augusta suas cubicularias, [De magno cubiculario imper. vid. Villehard. pag. 301, cum not. Du Cangii,] Sed fueruntne iidem *silentiarii et cubicularii*? aut saltem, fueruntne silentiarii peculiare quoddam genus cubiculariorum? Sane illam prodidit opinionem Alemanus in notis ad Procopii historiam arcanam. Fallitur autem procul dubio vir doctissimus. Non tantum enim Cerimoniale nostrum cubicularios a silentiariis perspicue distinguit, sed etiam hoc liquido refellit eum quod p. 41 et alibi nostri operis σελευτιάρισσαι, *uxores silentiariorum* commemorantur. Non erant ergo silentiarii spadones, quandoquidem maritali erant. Atqui cubicularii debebant omnes castrati esse.

(18) Peculiaris dignitas est ὁ κατεπάνω, unde depravatam fluxit *Catapani* nomen in historia Apula, et putant quidam Capitanei nomen inde deductum. Guilielmo Apulo in rebus Normannorum apud Du Cange ad Alexiad. p. 229, est *Catapan*. *Qui Catapan fuerat Græcorum missus ab urbe*. Conf. Idem p. 275, ubi ait, quemvis præfectum provinciæ designare. [A Græcis originem ducit magistratus Apuliæ et Neapolis *Stratici et Capitani* quod adhuc hodie nomen superest. Dignitates Galli a Gothis habuere, Conf. Freccia de Subf. et Giannon. p. 243 sqq.] Verum ὁ κατεπάνω vel Capitaneus, de quo hic sermo, non excedebat sacro palatio, non ibat in provincias, sed regabat τοὺς βασιλικοὺς seu *Cæsarianos*. Habebat sub se dome-

βασιλικῶν (19), σὺν τούτοις δὲ καὶ τοῖς δυοῖς δημάρ- A
χοις (20) ἀποστέλλουσι δὲ καὶ μανδάτα τῷ τε δο-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

aticum Basilicorum, et introducebat principes pe-
regrinos, imperatoris vasallos, ad colloquium heri,
ut ex p. 81. D. ult. patet. In epistola Alexii ad
Henricum V, in Alexiade p. 94. I. commemoratur
aliquis πρωτοπρόεδρος καὶ καταπάνω τῶν ἀξιω-
μάτων. Sed et ille diversus est a nostro, idemque
videtur cum *Magistro sacrorum officiorum*.

(19) Verti passim *Basilicos*, retenta Græca voce,
quod in talibus tutissimum est, passim *Casaria-
nos*, ad aliorum exemplum. Goarus ad Cod. p. 23.
n. 8. *regios domesticos* vertit, (habitabant profecto
in palatio.) Combefis. in script. post Theophan.
p. 197. *comitatenses*. Basilici medio ævo *Gasindii*
appellabatur, a Germanica voce *Gesinde*, quasi
dicas *familiares*, ad familiam pertinentes : *corti-
giani*, *nomini della famiglia*, ut interpretatur Mur-
rat. t. I. Ant. Ital. p. 124. Appellabant quoque B
Vassos seu *basos*, id est *sodales*; item *Gardingos*,
a *warten*, *Aufwärter*. Videntur cum ordine mini-
strorum convenisse, qui hodie in aula Turcica sub
nomine *Cjauschorum* obtinet. Mittebantur enim,
ut hi solent, in provincias, cum mandatis regiis,
ad expedienda negotia minoris momenti. Patet e
Constantini nostri Vita Basilii Macedonis l. c.,
Scriptor. post Theophan., ubi dicitur dives illa ma-
trona, quæ Basilium invisibat, et ab eo *mater regis*
appellabatur, unci exempli titulo, rogasse Βασιλι-
κὸν ἀποσταλῆναι τὸν ἀπογράφασθαι καὶ παραλαβεῖν
ἀφείλοντα τὴν περιουσίαν αὐτῆς, *mitti Comitatussem*
aliquem, qui ejus facultates in acta redacturus, et
in fidem manusque accepturus esset. Conf. Du Cange
Gloss. Lat. v. *Basilicus*. Fuerintne fœminæ quoque
Basilicæ, non dixerim. Fere colligatur fuisse ex
loco *Script. post Theoph.* p. 244 ult., ubi Βασι-
λικῆ aliqua memoratur, nisi uxor alicujus Basilici
fuerit. De domesticis numero pluribus et genere C
variis passim agendi erit occasio. In genere tenen-
dum, *Domesticum* recentiori Græciæ dictum fuisse
omnem præfectum majorem, primum sui generis.
Vid. Goar. et Greter. ad Codin. Guther. p. 423.
Vales. ad Amm. Marcell. p. 52, et 94. Domesticorum
origo mihi videtur hæc esse. Initio erant
domestici, id quod appellatio significat, οἰκιακοί,
familiares, ministri penitioris admissionis, domi-
norum omnium, et in specie judicum, prætorum,
magistratum; iidem qui alio nomine apparitores,
qui præsto essent imperanti, et mandata exseque-
rentur, et dominum tuerentur. Crevit hinc ordo
domesticorum palatinorum, qui initio nihil aliud
quam apparitores erant, et imperatorem tantum in
urbe comitabantur, protectoribus eum in acie sti-
pantibus. Tandem processu temporis colliquati
fuerunt in unum corpus tam urbani quam castren-
ses corporis custodes, et dicti domestici protectores.
Sed neque hoc semper maneat. Abiit enim sensim
in desuetudinem nomen domesticorum, et
nomine scholariorum mutatum fuit; sic tamen,
ut princeps eorum per excellentiam adhuc domesti-
cus appellaretur, tanquam in memoriam veterum
domesticorum; qui jam non amplius domestici,
sed partim οἰκιακοί vel βασιλικοί, urbani nempe
aut palatini, partim vero Scholarii, castrenses
scilicet, audiebant. Ab illo domestico Scholarum,
id est principe ac præside scholarum, dicti dein-
ceps fuerunt domestici, quotquot in schola, scrinio,
munere suo essent primi; ut domesticus Hicana-
torum, domesticus castrorum, domesticus Cancellari-
orum, etc. Omnium maximus erat domesticus τῆς
Ἐφάς, *Orientis*, et hoc aliquando minor τῆς Δε-
σιως, *Occidentis*. Illum orientalem intelligunt, si
simpliciter domesticum appellant. Audit quoque
megadomesticus, sed post Isaaci Comneni tempora
demum. Vid. Scyllitz. p. 807. *Domestici regum*

murorum, et, ut breviter dicam, officiis ac secretis
omnibus hujusmodi processionem indicant, ut

Francorum tempore Gregor. Turon. Megadomesti-
cus et magnus senescallus idem sunt. Erat secun-
dus ab imperatore. Fauchet, p. 483.]

(20) Cum duo præcipui essent apud Byzantium
δῆμοι, catervæ seu factiones, Veneta et Prasina,
quarum illa albam, hæc russam habebat appendi-
cem, erant quoque duo demarchi, seu decuriones,
vel magistratus pene supremi, diversi tamen a de-
mocratis item duobus, et ultra demarchos ipsos
eminentibus. Venetæ nempe factionis democratæ
erat semper, quisquis domesticus Scholarum esset,
et prasinae, quisquis domesticus excubitorum
esset, ut multis Nostri locis constat. De officio de-
marchorum dicitur paulo post: nunc dicendum,
quinam fuerint οἱ δῆμοι. Video enim eos a civibus
distingui, et ab inquilinis atque sellulariis, et a
militibus, ut admodum obscurum sit quale genus
hominum hi fuerint, et cui bono instituti, quos tot
turbas edidisse, et toties summo cum ipsius impe-
rii discrimine reprimendos fuisse loquuntur histo-
riæ. Cedrenus p. 765, τοὺς πολίτας καὶ τὸν δῆ-
μον jungit. Videtur id quoque dictio Scyllitzæ
p. 813, ἅπαν τὸ δημοτικὸν τε τῆς πόλεως καὶ τὸ
κοινὸν suadere. Nam si τὸ κοινὸν est communio ci-
vium, qui a magistratu oppidano reguntur, ne-
cesse est τὸ δημοτικὸν τῆς πόλεως, quod ab eo
segregatur, a magistratu oppidano non pepen-
disse, ideoque ad communitatem, ut loquebantur
medio ævo, non pertinuisse. Aperte quoque No-
ster p. 132 distinguit τὰ μέρη α τοῖς τῆς πό-
λεως, et p. 356. in fine τὰ μέρη α τοῖς πο-
λίταις. Nicephorus patriarcha CPTanus p. 136 di-
stinguit ordines sic: Ἀριθμὸν ἀνδρῶν ἐκ τῶν στρα-
τιωτικῶν καταλόγων, ἔτι δὲ καὶ τοῦ γεωργικοῦ,
καὶ τῶν βαναυσικῶν τεχνῶν, τῶν τε ἐκ τῆς συγκλή-
του βουλῆς, καὶ τοῦ τῆς πόλεως δήμου. Habes hic
milites, rusticos, sellularios opifices, senatum et
populum urbis. Forte intelligit per populum urbis
Nicephorus τοὺς κτήτορας, *possessores* dictos, id
est homines elegantiores, opulentos, optimates,
quibus in urbe domus propriæ et in agris prædia
essent, homines peculiatos. Constat tamen aliunde,
et ex iis, quæ paulo post dicuntur, constat, τοὺς
δημότας, quos *gregales* aut *factionales* appellabi-
mus, pro vili indotata plebe plerumque traduci,
et ab illis *possessoribus* dictis distingui. Luculenti-
us igitur idem Nicephorus p. 215. c. fin. factio-
nales a civibus distinguit: Οὓς ἐπιγύγεται τῶν
ἐζωγρημένων τοῖς τε πολίταις καὶ τοῖς ἐκ τῶν λε-
γομένων χρωμάτων δημοταῖς παραδίδωσιν. Chro-
nicon Alexandrii. anno 11 Heraclii: μετὰ τινων
ἀρχόντων καὶ τινων οὐ μόνον κτητόρων καὶ κλη-
ρικῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐργαστηριακῶν καὶ δημοτῶν
ἐξ ἑκατέρου μέρους. Habemus hic τοὺς ἀρχοντας,
nobiles et proceres aulicos, deinde τοὺς κτήτο-
ρας, cives lautiores, illos, qui olim in liberis
rebus publicis Græcis et Asiaticis ἐγειτούργοι,
onera publica suscipiebant gerenda, ut alendi
equitatus, instruendæ classis marinæ, et sic
porro; tum clericos, postea τοὺς ἐργαστηρια-
κοὺς, quo nomine continentur omnes, qui in
tabernis sedent publicis, venduntque aut alienas,
aliunde advectas, comparatasve merces, seu suis
manibus effectas, adeoque cum mercatoribus, tum
sellularii, alias βάνασοι et ἐπιδηφρόδιοι: et tandem
gregales utriusque gregis, nempe veneti et prasini.
Theophanes p. 62. Thessalonicae δῆμους καὶ
λαοὺς conjungit *gregales et oppidanos* seu cives.
E quibus omnibus iisque, quæ jam continuatum
eo, conficio, greges hoc fuisse cum civibus non
eosdem, neque tamen diversos, constituisse greges
et civium omni pene ordine, eatenus tamen, quæ
greges, spectatos non habuisse civium speciem,

singula officia et secreta secundum ordinem suum Α μεστίκω τῶν νουμέρων (21) καὶ τῷ κόμητι τῶν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Clarius exponam meam sententiam. Sunt apud nos collegia quædam constantia numero civium cum lautiorum tum etiam humiliorum, eo instituta, ut, qui illa componunt, ad certum annorum numerum tractandis armis sese exercent, et vel sagittis suspensum ex alta pertica petant avis ligneum simulacrum, vel metam scopeto fariant. Talia collegia civibus quidem constant, faciunt tamen peculiare aliquod corpus a reliqua communione quodammodo diversum, legibusque et juribus suis gaudens. Talia collegia fuisse τὸς δήμους puto, in quæ reciperentur omnes civium ordines, quæ tamen, quia vilis inops turba ubique terrarum numero superat, pene soli ignobiliores coniciebant. Vel potius eædem erant catervæ illæ cum nostris excubiis civicis, quas cives ad certum annorum numerum obire ex lege tenentur; qui attamen ea res ab exercendis opificiis et quæstibus quemque suis avocaret, vicariis demandant, publica mercede alendis, militibus oppidanis. Hæ civicæ excubiis interdum solemnnes ad actus conveniunt in armis, et sub doctoribus suis arma exercent. Alio quoque respectu similes erant illi δήμοι militiæ illi generi, quod a juventute civica et rusticana in necessitatem celeris supplementi veræ militiæ conscribitur, et in armis exercetur, neque tamen vestem militarem, neque stipendia, neque duces militares accipit, neque sedibus suis excitatur, sed manet suo quisque loco eoque in vitæ et quæstus genere, quod amplexus fuerit, statutis temporibus ad exercenda arma coentes; quales nos appellare *militēs provinciales* soleamus. Poterant in his catervis esse opulenti, et pauperes, mercatores, opifices, bajuli, omnes cives, verum tum temporis a civibus distincti, et a magistratus urbani jurisdictione exempti, cum functiones gregum exercerent. Quænam vero illæ? In magnis processionibus sacris ad ecclesias cohortes illorum gregum diversis stantisque in locis earum platearum, per quas processio transiret, stabant ad utrumque latus plateæ collocati in seriem, præstolantes [δέχομενοι vel ἐκδεχόμενοι] adventum imperatoris, eumque coram adveniente acclamationibus lætis gaudium significantibus et vota prosperitatis omnis proidentibus exoptantes. Quapropter hic actus δοχῆ, id est sive præstolatio, sive exceptio, salutatio, beneventatio dicebatur. Si longius abesset a palatio ecclesia illa, ad quam identidem procederetur, ad certa intervalla constitutæ gregis ejusque minutæ particule officium salutandi præstabant; unde legitur imperator interdum octies fuisse acclamatus vel salutatus, antequam in ecclesiam, ad quam tenderet, perveniret. Eadem formula iterabatur in reditu e sacris ad palatium. In prima quaque cuiusque factionis exceptione porrigebat demarchus imperatori libellum, continentem carmen, quo gratularetur quæque factio imperatori festum identidem diem, et sæpius eum ipsi lætum redire optabat. Quibus carminibus pangendis habebat quæque factio suos sibi peculiare mercede conductos poetas: non pares quidem arte poetica Pindaro, mercenarios tamen æque atque ille fuit, eodemque utentes quæstu. De quibus poetis recurrit deinceps dicendi locus. Idem salutandi et acclamandi officium greges imperatori præstabant in Circo, præeuntibus formulam τοῖς κράταις, seu clamatoribus, id est præconibus, præcentoribus. Scatet codex noster talibus formulis. Erant ergo hi gregales eatenus parasiti imperiales lege constituti, et stipendiis aulicis conducti ad canendas laudes imperatoris velut publica voce. Quo fiebat, ut gregalis quisque, qua talis, non ad iudicium civicum, sed aulicum spectaret. Nam demarchi, qui summi erant gregum *magistratus, causis et rixis gregalium componen-*

dis et regendis gregibus constituti, tamen suberant democraticis, quorum venetus quidem idem erat identidem cum domestico scholarum, prasinus autem idem cum domestico excubitorum, ambobus muneribus ita conjunctis, ut divelli non possent. Hinc est, quod Sidonius Apollinaris in panegyrico civitatis Narbonensis factiones has *juvenes aulicos* appellet.

*Tunc, ait, cælus juvenum, sed aulicorum,
Elæi simulacra torva campi,
Exercet spatiantibus quadrigis.*

Conveniebant igitur cum illis a Nerone institutis Augustanis vel Augustianis militibus, ut non immerito credantur ab iisdem manasse, ex equestri et plebeia juventute lectis quinque millibus et ultra, qui divisi in factiones cantanti Neroni operam darent, doctique plausuum varia genera ederent, de quibus egregia dedit Cl. Reimarus ad Xiphilini p. 1000, n. 38, illa verba: ἦν τι καὶ ἴδιον αὐτῷ σύστημα εἰς πεντακισχιλίους στρατιώτας παρεσκευασμένον. Ἀγούσταιοι δὲ ὀνομάζοντο καὶ ἐξήρχον

(21) Numeri alias sunt σπεῖρα: cohortes militares. Vid. Vales ad Aurnian. Marcell. p. 42 et p. 255. Goar. ad Theophan. p. 43 et 89. [Fauchet. p. 479.] Græci per ἀριθμὸν passim reddunt. Quod Theophan. p. 185, habet νουμεροὶ ἀριθμοὶ sunt idem quod νούμεροι ἢ ἀριθμοί. Corrigitur hac occasione latina ejus interpretatio p. 43, τριδούνος τότε ὦν τάγματος κωρωνάτων λεγομένων νουμέρου, *tribunus legionis coronatorum, quibus numerus nomen*. Ita vertitur. Debebat potius: *tribunus cohortis, cui nomen erat numerus coronatorum sic dictorum*. Quando autem *numerus* peculiare genus militiæ designat, ut in nostro loco et passim, credo eos milites designari, qui CPLi mœnia, et Circum, et carceres, et publica quævis ædificia custodiebant, et vigilias obibant, Videor enim mihi ex loco apud Script. post Theophan. p. 267, colligere posse τὰ Νούμερα *carcerem* fuisse, quamvis Du Cangius ad Alex. p. 423, et CPLi Christian. p. 125 tradat, fuisse porticus, in quibus milites prætoriani excubabant. Confirmat me in sententia mea, quod lego p. 416. Domestico numerorum subesse *portarios*, qui sane alii esse quam *janitores carcerum* nequeunt: item ex eo, quod Ἀριθμός, quem cum numeris idem puto, mihi videatur idem quoque esse cum τῇ βίγλῃ *vigiliis, excubiis, militibus excubialibus*. Concludo id ex eo, quod Acoluthus, princeps Barangorum, modo dicitur Drungario vigiliæ subesse, modo Drungario Arithmi. Constantinus quoque Porphy. libro de administr. imperio p. 140, ait Leonem, patrem suum, si in processiones urbi vicinas iret, consuevisse τὴν μίαν οὐσίαν, *unum dromonium de duobus*, quæ sibi fieri curaverat καταλιμπανεῖν εἰς τὸν ἱππόδρομον *relinquere in Circo* (ergo Circus ad mare usque protendebatur) πρὸς φύλαξιν τοῦ παλατίου, ut etiam a parte maris obire palatium et lustrare possent constituti vigiles de Arithmo, διὰ τὸ τάγμα τοῦ Ἀριθμοῦ κατὰ τὸν ἐπιγραφῆσαντα παλαιὸν τύπον μετὰ τοῦ δομαστικοῦ τοῦ σχολῶν ταξειδεύειν, *quia tagma, cohors, Arithmi secundum formam, quæ jam a longo tempore viget, præsidium agit sub inspectione domesticæ Scholærum, καὶ ἐναπομένοντες εἰς τὸν ἱππόδρομον οὐ συνειροῦσι κατὰ τύπον τοῖς βασιλεύσιν εἰς τὰ πρόκενσα* (ita legendus est ille locus), *et, quandoquidem retro manet in Circo, ex præscripta formula cum imperatoribus in processiones (seu rusticationes) non exit*. Notat in hoc loco vox οὐσία dromonium vehendo sacro corpori Augusti destinatum, una cum πλήρωματι τῶν ἱερέων. Vid. ad p. 334.

τειχῶν (22), καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πάσαις ταῖς τὰ- A et propriam secreto formam quæ ipsis conveniunt

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

χόν τῶν ἐπαύλων, ἠγαράζοντο δὲ σοῖσι καὶ οἱ ἄλλοι πάντες καὶ ἄκοντες ἐπεκοῦον (ita leg.). A Nerone-igitur inde hi Augustani aut retenti a secutis imperatoribus, aut postliminio veluti revocati a Byzantinis fuerunt, mutata nonnihil forma : ut nullus dubitem, hos ἐήμους perinde atque veros milites, stipendia ex aula imperiali accepisse. Adhibebantur porro gregales operibus publicis condendis, ut e Codino patet, qui scribit, Theodosium juniorem collapsos urbis muros instaurasse incumbentibus in id opus duabus factionibus, veneta et prasina, illarumque eam fuisse in maturando et urgendo opere sedulitatem, ut intra sexagesimum diem confectum esset, prasinis ab Aurea porta, et venetis a Blachernis orsis ad Polyandrium convenientibus. v. Du Cange CPI. Christ. I. 15. n. 10 Credibile est, gregalium magistratus invigilantes condendis mœnibus, et opus ursisse, gregales ipsos B operam struendis præstitisse. Custodiebant quoque urbem et urbis mœnia per absentiam militum, ad quos alia ea cura spectabat. Mauricius apud Theophylactum Simocaitam VIII. 8 : Περιφρουρεῖν τοῖς δημόταις τὰ θεοδοσίου τεῖχη προτάττει. Theophanes p. 235, οἱ δὲ δῆμοι τὴν πόλιν διεφύλαττον ait, et e Nostri p. 259, idem concludo, ubi per absentiam imperatoris in castris agentis dicitur urbs augusta custodita fuisse tam a militibus oppidanis præsiidiariis, quibus nulla res cum palatinis erat, quam ab iis, qui subessent præfecto urbis. Quid si hi fuerint gregales, eo tempore præfecto urbis demandati, quo domestici scholarum et excubiarum in castris agerent? Tandem quoque, ubi opus esset, neque sufficerent milites ordinarii, mittebantur gregales in castra. Ita Cedrenus p. 386, ait Justinianum multos δημοτεῦσαι, in greges, seu militiam provincialem, adscripsisse, eosque Hunnie ingruentibus objecisse. Non CPI tantum erant greges hi, sed etiam in municipiis. Procopius p. 129, Anecdote historię, ed. Lugdun. Venetos Tarsenses memorat. [Thessalonice δῆμους καὶ λαοὺς in Circum adductos confodiendos militibus tradidit imp. Theodosius, et ceciderunt 25000. Theophanes p. 62.] Et sane cum in magnis quibusque urbibus essent Circi, necessario quoque circenses gregales erant. De turbis et flagitiis cædibusque, quarum hi gregales auctores erant, duo insignes loci sunt apud Procopium, unus Anecdotor. p. 31 sqq., unde illa tandem, quæ ad habitum earum pertinet, afferam, alter in historię Persicæ I. I. Illius superioris hæc ergo sunt particula : Τοῖς στασιώταις τὰ ἐς τὴν κόμην ἐς νεώτερόν τινα μεταβέβητο τρόπον. Ἀπεκρίνοντο γὰρ αὐτοὶ οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίοις. Τοῦ μὲν γὰρ μύστακος καὶ τοῦ γενείου οὐδαμῇ ἤπτοντο, ἀλλ' αὐτοῖς κατακομῆν ἐπὶ πλείστον, ὥσπερ οἱ Ἡέρσαι, εἰσαιεῖσθαι ἤθελον. Τῶν δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ τὸ ἐμπροσθεν ἄχρι ἐς τοὺς γροτάφους ἀποτεμνόμενοι τὰ ὀπίσθεν ἀποκρέμασθαι σοῖσι λόγῳ οὐδενὶ εἶων, ὥσπερ οἱ Μασσαγῆται. Διὸ δὲ καὶ Οὐννικὸν τοῦτο τὸ εἶδος ἐκάλεον. Scilicet Romani Byzantini. seu Græci, radebant barbam et tondebant capillum, ut ultra cervicem non prominere, et partem aliquam frontis tegeret, pexis deorsum nasum versus crinibus, non retrorsum, ut nos facimus. Audivi morem illum tendendi Russis adhuc in usu esse. Gregales vero illi tonso sincipite usque ad verticem, reliquam comam intonsam sinebant retro pendere, ut olim, auctore Homero, Abantes, Massagetæ tempore Procopii, Turcæ et Tatari nostro. Continuat Procopius : Ἐπειτα δὲ τὰ ἐς τὰ ἱμάτια εὐπάρυφοι ἤξιον ἄπαντες εἶναι, κομπωδεστέραν, ἥ κατὰ τὴν ἐκείνου ἀξίαν, ἐνδιδοσκόμηνοι τὴν ἐσθῆτα. Κτᾶσθαι γὰρ αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα ἐκ τῶν οὐ προστηκόντων παρῆν. Τοῦ δὲ χιτῶνος τὸ ἀμφὶ τῷ χεῖρι μέρος αὐτοῦ

τὰ μὲν ἐς τὸν καρπὸν ζυγῆται σφίσειν ἐν στενῷ μάλιστα δὴ, τὰ δ' ἐνθένδε μέχρι ἐς ὦμον ἐκάτερον ἐς ἄφαιτόν τι εὐρους διεκίχυτο χρῆμα, ὁσάκις τε ἡ χεὶρ αὐτοῖς σείοιτο, ἀναδοῦσιν ἐν τοῖς θεάτροις τε καὶ ἵπποδρομίαις, ἢ ἐγκελευομένοις, ἤπερ εἰώθει, ἐπῆρτο ἐἰς ὕψος αὐτοῖς — αἱ ἐπωμίδες δὲ καὶ ἀναξυρίδες καὶ τῶν ὑποδημάτων τὰ πλείστα ἐς τῶν Οὐννων τότε ὄνομα καὶ τὸν τρόπον ἀπεκέρκιστο σφίσειν. Βοδιηροφόρου δὲ, νύκτωρ μὲν τὰ πρῶτα ἐκ τοῦ ἐμφανούς σφισθὸν ἄπαντες, ἐν δὲ γε ἡμέρᾳ ξιφίδια περὶ τὸς μηρὸν δίστομα ὑπὸ τῶν ἱματίων ἀποκρυφάμενοι, ζυγιστάμενοι τε κατὰ ζυμμορίας ἐλωποδύτου, εἶτε, Post descriptum eorum vestitum, scelera, rapinas, spoliationes occurrentium, cædesque, persequitur Procopius, quæ hic omitto brevitatis studio. Sed alterum locum præterire non possum. Habet autem sic p. 39 ed. Aug. : Οἱ δῆμοι ἐν πόλει ἐκάστη ἐς βενέτους ἐκ παλαιῶ καὶ πρασίνοισ διήρητο, οὐ πολὺς δὲ χρόνος ἐξ οὗ τούτων τε τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν βαρῶν ἕνεκα — τὰ τε χρῆματα δαπανῶσι καὶ τὰ σώματα αἰσιμοῖς πικροτάτοις προῖενται, καὶ θνήσκουσιν οὐκ ἀπαξιούσι θανάτῳ αἰσχιστῶ. Μάχονται δὲ πρὸς τοὺς ἀντικαθισταμένους, οὔτε εἰδότες ὅτου αὐτοῖς ἕνεκα ὁ κίνδυνος εἶστιν, ἐξεπιστάμενοι τε ὡς, ἦν καὶ περιέσσονται τῶν δυσμενῶν τῇ μάχῃ, λειψύεται αὐτοῖς ἀπαχθῆναι μὲν αὐτίκα ἐἰς τὸ δεσμωτήριον, αἰκιστοῖς δὲ τὰ ἐσχάτα εἶτα ἀπολωλέναι. Φύεται μὲν οὖν αὐτοῖς τὸ ἐς τοὺς πέλας ἔχθος αἰτίαν οὐκ ἔχον, μένει δ' ἀτελεύτητον ἐἰς τὸν πάντα αἰῶνα, οὐδὲ συγγενείᾳ, οὐδὲ φιλίᾳ δεσμῶν εἶκον, ἦν καὶ ἀδελφός, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτόν γε οἱ ἐἰς τὰ χρώματα ταῦτα φιλοστοργούντες διάφοροι εἶεν. Μέλει δὲ αὐτοῖς οὔτε θείων, οὔτε ἀνθρωπείων πραγμάτων παρὰ τὸ ἐν τούτοις νικῆν — καὶ τῶν ἐπιτηδείων σπανίζοντες ἴσως — οὐ προσποιούνται, ἦν γε αὐτοῖς κείσθαι τὸ μέρος τοῦτο ἐν καλῇ μέλλῃ. Οὕτω γὰρ τοὺς στασιώτας καλοῦσι. Μεταλλαγάνουσι δὲ τοῦ ἀγῶνος τοῦτου καὶ γυναικῆς αὐτοῖς, οὐ τοῖς ἀνδράσιν ἐπόμενα μόνον, ἀλλὰ καὶ τούτοις, ἂν οὕτω τύχοι, ἀντιστατούσαι, καίπερ οὐδὲ ἐς τὰ θεάτρα τὸ παράπαν ἰούσαι, οὔτε τῶν ἄλλων αἰτίων ἡμέμεναι ὥστε οὐκ ἔχω ἐγωγε ἄλλο τι εἰπεῖν ἢ ψυχῆς νόσσημα. Mitto, ne nimius sim, reliqua insignis loci, e quo insania factionum quanta fuerit patet. Quem si conferemus cum Italis quibusdam mediis ævi scriptoribus, apparet eundem furorem ad Italos quoque transiisse, et tandem inde natos fuisse ludos illos equestres torneamenta dictos, nisi potius eos a Saracenis Andalusie ad nostrates propagatos dicas. De factionibus est insignis locus apud Agnellum t. II. Script. Res. Ital. p. 154, in fine : *Die omni Dominico, vel apostolorum die Ravennenses cives non solum illustres, sed etiam diversæ ætatis — post refecionem per diversas portas aggregatim egredientes ad pugnam procedunt, deliri et insani, D quando sine causa morti se subjiciunt* — et quæ reliqua de furore civili horrenda narrat. Concipiunt quæ Aulicus Ticinensis, scriptor sæculi xiv, de suis gentilibus habet : *Ut autem a puerilia melius ad bellum doceantur, singulis diebus Dominicis atque festis quædam spectacula faciunt, quæ battaliole, sed Latine convenientius bellicula nuncupantur. Dividunt enim civitatem in partes duas, quarum unaquæque multas societates sive cohortes habet. Pugnat autem ad invicem ligneis armis, etc.* Liquat successisse his ludis sæpe cruentis nostras societates et exercitia sagittariorum (Schützen-Companien), et nostras

(22) Comes murorum vel mœnium erat qui reparandis mœnibus, item militibus per mœnia excubantibus, τοῖς τειχειώταις præerat; vid. Goar. ad Codin. p. 33. n. 59, et DC. v. Ἀρχων τῶν τειχῶν.

procurent. Præfecto etiam urbis id notum faciunt, Α ξεσι (23) και πᾶσι τοῖς σεκρέτοις (24) καταμηνύουσι

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

et nostras areas, in quibus scolopeto et arcu juvenes civici exercentur (*Schiesgraben, valles jaculatorum* appellamus), illis *pratis de ballia et circulis* ævo medio usitatis, et *circis hippodromi*, ut appellat Gualvanus de la Flamma apud Murator. t. II Antiquit. Ital. p. 833, ubi egregia de his ludie tradit, et locum Augustini quoque exhibet, qui illustrando Procopiano superius allato egregie facit: *Quam apud Cæsaream Mauritaniz, ait, populo dissuaderem pugnam civilem, vel potius plus quam civilem, quam Caternam vocabant, neque enim civis tantummodo, sed etiam propinqui, fratres, postremo parentes ac filii lapidibus inter se in duas partes divisi per aliquot dies continuos certo anni tempore solemniter dimicabant.* Appellat hic Augustinus partes illas pugnantem *caternas*. Quid hoc aliud, quam δῆμους appellare? Græcis est δῆμος ὄντιων populus avium caterna avium. Conveniunt Italici mores cum Græcis in studio partium et exacerbatione animorum unius partis erga alteram: in genere pugna differabant. Apud Italos totæ pene civitates, pueri senesque, committebantur, et rudibus, seu baculis, ad speciem ludicri, sed sæpe non sine cædibus, pugnant. Apud Græcos certabant equis potissimum commissæ quadrigæ, interdum quoque cursu pedestri cursores cuique grægi proprii, gregalibus reliquis spectantibus e gradibus circi, et hortantibus, plaudentibus, clamore insano favorem aut contumeliam significantibus, item precibus ea ab imperatore, quæ sibi indulgeri cuperent, flagitantibus, eumque aut laudantibus, aut acerbis sæpe conviciis impudenter proscindentibus. Apud Italos quoque credo partes seu caternas diverso sese vestitu distinxisse, idque intelligitur e Rolandini Patavini Chronico l. I. c. 10, quod *ludum factum, ait, in prato vallis, [alias prato Communis dicto,] et omnes contractæ [δῆμοι, caternæ] de Padua, singulæ videlicet ad unum et idem signum vestimentorum* [a una stessa divisa exponit Muratorius id est una caterna alba, alia rubra, alia prasina, alia veneta] *se novis vestibus innovant. Et tunc in prædicto loco de prato, dominæ cum militibus, [id est matronæ summi loci cum equitibus] cum nobilibus populares, senes cum junioribus, in magnis solatiis [id est gaudiis] existentes in festo Pentecostes et ante et post per plures dies cantantes et psallentes tantam ostendebant lætitiā.* Obtinet ille mos in prata communium post festum Pentecostes conveniendi, et saltando, potando, jaculandis sagittis, explodendis scolopetis sese exercendi, nostris in urbibus et pagis. Simile quid caternis his olim erant apud Athenienses οἱ ἐργῶσι. Nam ut caternæ hæc in omnibus πομπαῖς, processionibus solemnibus, cum sacris ad ecclesias, tum profanis in Circum, adesse debebant, et quodammodo securitatem præstare procedentibus adversus concurrentis plebeculæ vim et insolentiam: nam scutis armatæ erant et hastis, ut ex Luitprandi capitali loco constat, eujus hæc sunt verba: *Negotiatorum multitudo copiosa ignobiliumque personarum ea solemnitate collecta [describit Nicephori Phocæ processionem et palatio ad S. Sophiam] ad susceptionem [δοχίῳ] et laudem [ἐὐφημίας] Nicephori a palatio usque ad S. Sophiam quasi pro muris vizæ margines tenuit clypeolis tenuibus satis et spiculis vilibus dedecorata; ita οἱ ἐργῶσι apud Athenienses a decimo et octavo ætatis anno usque ad vigesimum debebant, dum populus in concione esset, circumsedere, et urbem obire atque vigilare cum scuto et hasta, publice pro concione datis; habebantque hi juvenes περπολοῖ vel circitores suum sibi vestitum, et olim quidem nigras chlamydes, e dono et instituto Herodis Attici au-*

tem deinceps candidas, auctore Philostrato, eujus hæc sunt verba Vit. Sophist. p. 550 *ed. Lipsiensis*: Μετεκόσμησε και τοὺς Ἀθηναίους ἐργῶσι ἐς τὸ νῦν σχῆμα χλαμύδας πρῶτον ἀμφίβλας λευκάς. Τέως γὰρ δὴ μελαινας ἐνημμένοι τὰς ἐκκλησίας περιεκάθηντο και τὰς πομπὰς ἔπεμπον. Ut hi juvenes cum armis circumstabant populum in concione coactum, sic gregales cingebant in circo plebem, stantes vel sedentes in gradibus Circo proximis et infimis, reliqua plebe e gradibus remotioribus et altioribus spectante. Quæ omnia considerans nihil invenio nostris in institutis, quod aptius caternis illis comparari queat, quam cohortes civicas [*Brügerwache*], qui quamvis cives sint, et magistratui civico pareant, etiam in illis urbibus, ubi milites oppidavi, diversi a castrensibus, excubant, nihilominus tamen locum, et suos Capitaneos habent, et absque stipendio ex officio, per certum annorum numerum militiam civilem in cunctantem et nemini metuendam militant. [De factionibus v. Bandur. p. 501. de eorum coloribus p. 644.] Hæc præmittenda mihi fuisse de δῆμοις duxi, quod singulis pene paginis nostri codicis eorum mentio fiat. De ludis circensibus, et partibus caternarum in illis, dicendi amplior erit locus, quanto ad lib. I, cap. 65 pervenerimus, a quo rituum circensium expositio orditur. De Demarchis id unum adhuc habeo quod moneam, olim eos fuisse *alytarchas* appellatos, ut e vexato illo Theodosiani codicis lib. II, de equis curulibus loco constat. Cujus appellationis facile patet ratio. *Alytarchæ* olim apud Eleos in ludis Olympicis erant præfecti τῶν βαδισφόρων και τῶν μαστιγοφόρων, quos ἀλύτας compulsos, ab ἀλύειν, ἀλλύειν, et ἀλλίζειν compellendo, congregando appellabant, ut qui irruentem in stadio turbam scuticis et fustibus reprimerent et compellerent, liberumque facerent campum currentibus aut alio certaminis genere defungentibus. Prorsus idem præstabant in Circo et in sacris processionibus οἱ δῆμοταί. Quapropter eorum demarchi recte potuerunt *Alytarchæ* fuisse ævo Theodosiano appellati. Conveniunt, ut e superioribus patet, cum nostratum urbium Capitaneis civicis.

(23) Vox τάξις et τάγμα illo ævo fere tantum de militia usurpabatur, ut σέκρετον de officio civili. Τάξις est cohors speciose armata custodiæ et comitatu et pompæ magnorum virosum, ut consulis, prætoris, præfecti urbi, et provincie correctoris, sed præcipue imperatoris, addita. Georg. Alex. in vita B. Chrysostomi apud Fabrot. Gloss. Ced., voce *Cubicularius*: Παρέστη και ἡ βασίλισσα πρὸ τῶν θυρῶν τῆς ἐκκλησίας μετὰ πάσης αὐτῆς φαντασίας και τῶν κουβουκλαρίων και τῆς τάξεως *cum omni sua pompa. et cubiculariis, et ordine, id est militia pompatica corporis Augusti protegendæ.* Exempla plura habet Du Cange Gloss. Græc. h. voce. Erant autem plures tales ordines: ut sequentia statim docent ἐκάστη τάξις unusquisque ordo Erant Scholarii, erant Ilcanati, Numeri, etc.

(24) *Secretum* et *curia* idem est. *Secretum est locus, in quo sedent iudices pro tribunali,* ait Vales. ad Ammian. Marcell. p. 97, ubi fuse de *secretis* agit. *Secreta vocabant loca,* ait Casaubon. ad Vespisium, ubi de negliis pro ratione muneris quisque sui tractaturi conveniebat. Conf. Goar. ad Codin. p. 74, et Gretser. p. 167. [De Secretariis Du Cange ad Alex. p. 269, de secretario episcopi, ubi ab universo clero salutabatur. Idem CPLis Christian. p. 255, et ad Zonar. Secretarium est quod Græci διακονικόν appellant. Altaserr. ad Anastas. p. 58.] Conf. Du Cange Gloss. utroque.

περὶ τῆς τοιαύτης προελεύσεως, ἕνα ἐκάστη τάξις A καὶ ἕκαστον ἀκρετον κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν καὶ κατὰ τὸν ἴδιον τοῦ σκερτέου τύπον (25) τὰ αὐτοῖς ἀρμόζοντα προετρεπίσωσι (26). Καὶ μὴν καὶ τῷ ὑπάρχῳ τῆς πόλεως (27) γνωρίζουσι τοῦ εὐτρεπίσαι καὶ ἀνακισθᾶραι τὴν βασιλικὴν ἐξοδον, ἐν ᾗ μέλλουσιν οἱ δεσπότες προελθεῖν, καὶ πάσας τὰς ἐκεῖσε εἰσφερούσας δεσποται διὰ τοῦ πυξίνου πρίσματος καὶ τῆς ἐκ κισσοῦ καὶ δάφνης μυρρίνης τε καὶ δενδρολιβάνου (28) ταύτην κατακοσμεῖν καὶ ἄλλοις, ὅσα * ὁ τότε φέροι καιρὸς, εὐώδασί τε καὶ ποικίλοις ἀνθεσι.

B. Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἤγουν τῇ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς ἑορτῆς (29), ἔωθεν πρώτας εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι μετὰ πάσης τῆς τάξεως τοῦ κουδοκλείου εἰς τὸν καβαλλάριον (30), καὶ * καθίζονται ἐκεῖσε. Τοῦ δὲ

VARIE LECTIONES.

* ὅσα corr. Leich., ὅσοις ed. ex cod. * καὶ deest in cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(25) Unum enim secretum alio habitu locoque B conveniebat quam alterum.

(26) Congruunt huc verba Nicetæ Choniatae p. 252, ed. Ven.: Τῆς γενεθλίου ἐπιστάτης ἡμέρας Χριστοῦ, αὐτὸς τε τὴν διάλιθον στολὴν ἡμφιάσατο, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν ἐπετετάχει τὰς χρυσοφείας περιθέσθαι καὶ πλατυσῆμους ἰσθῆτας. *Loros designat.*

(27) Est ex antiqua Roma. Præfectis Urbis modo ὑπαρχος, modo επαρχος appellatur. Harduinus ad Themist. p. 480 ait præfectos urbis CPTanæ 359. Primum institutos et principes senatus fuisse. Quod intelligendum strictè de senatu urbano, qui τὸ πολιτεύμα appellatur. Erat hæc dignitas maximæ auctoritatis. Absente imperatore regebat urbem una cum τῷ ἐναπομονεῖ, ut ex Tacito militari nostro p. 259 patet. Ex præsentè loco constat illum vias, per quas processio publica regia transitura esset, purgari, vestibusque, cereis et sertis, atque opere topiario ornari curasse. Sub eo erat τὸ ἱερὸν πραιτώριον. Vid. Script. post Theophan. p. 294. Ad ipsum pertinebat, pœnas in sontibus exsequi, quod in Circo fiebat. Cujus rei passim exempla prostant apud Theophanem et Cedren. Debebat. populo mandata Imperatoris, in foro Constantini prælegere. Cedren. p. 750: Ἀναφορὰν γράψας καὶ τῷ τῆς πόλεως ἐπάρχῳ δοῦς ἀναγνώσαι ἐν τῷ τού μεγάλου Κωνσταντίνου φόρῳ τοῖς πολιταῖς ἐκέλευσεν. Titulus erat *præfectus et pater urbis* ["Ἐπαρχος καὶ πατὴρ πόλεως est apud Script. Theoph. p. 287, et Agathiam in Epigrammate apud Bandur. *Ant. Imp. Orient.* p. 148.] Videtur titulus *Patris Urbis* cum titulo *Præfecti Urbis* semper junctus fuisse. Vid. ad p. 304 dicenda. Et cum *patricius* idem valeret atque *pater* (nam *patricii* omnes imperiales primæ institutionis tempore quoque *patres imperatoris* appellabantur) patet ex eo quid sibi velit titulus *Patricius urbis Romanæ*, quem pontifices Romani imperatoribus gentis Francicæ et aliis tribuebant. Notat enim *patrem urbis Romæ*. [Alberic. ad ann. 1084. Henricus rex patricius Romanorum constituitur, et a Clemente papa in imperatorem benedicitur, p. 188.] Nota res de Carolo M. præfectus Urbis porro judicabat una cum magistro sacrorum officiorum cœsus patriarchæ. Vid. Theophan. p. 133, nisi casus ille peculiaris fuerit. Præcedebat populum in sacris processionibus, quibus imperator intererat, metu seditionis subitæ; ut e Theophane p. 128, et loco Theodori Lectoris a Goaro in notis ad illum locum citato constat. Erant adhuc alii eparchi, scilicet integrarum eparchiarum prælecti; item ἐπαρχοὶ τοῦ στρατοπέδου, *questores*, de quibus alibi dico.

(28) Leg. e membranis καὶ τῆς ἐκ κισσοῦ, καὶ δάφνης, μυρρίνης τε καὶ δενδρολιβάνου, etc. (τῆς

ut viam imperatoriam, qua domini processuri sunt, et publicas omnes ad eam, qua ipsi transituri sunt, ducentes præpararet, purget et prismate buxæo hederaque, lauro, myrrha, thure et aliis, quos tunc tempus fert, odoris ac variegatis floribus exornet.

λεωφόρους ὁδοῦς, ἐν αἷς μέλλουσι διέρχεσθαι οἱ δεσπότες καὶ ποικίλοις ἀνθεσι.

II. Postero seu ipso festo die primo mane præpositi, cum omnibus qui ad cubiculi ordinem pertinent, caballarium intrant, et ibi consistunt. Magno autem et domestico papa palatium aperiente,

post καὶ ἐν τοῖς postes μυρρίνης omiserat R. in textu). δενδρολιβάνος est *rusmarinus*, frutex, siquidem vulgares expositiones Lexicographorum sequimur, quod passim feci, botanices parum gnarus. Atqui δενδρολιβάνον in Glossis Iatricis apud Du Cange Gloss. p. 362 sine redditur Ἐκκίλει μέλεξ [I. Ἐκλίλι ἐλμέλεξ] Arabice *corona regis*. Ita appellant Arabes *melilotum*. Texeira l. I, de la Relacion de los Reyes de Persia, pag. 193: *Melek vale Rey, — y por este nombre me occorre la etimologia de la yerva que los medicos llaman Meliloto, y nos vulgarmente Corona de Rey; parece deducido del Arabigo, que la dice Equelital Malek, que es lo mismo*. Conf. D. C. v. Ἐλίλεξ μόλιξ, μελίλοτον. Sed Ἐλίλεξ καὶ χαλίλεξ quod eodem retulit Du Cange, illud non pertinet, *Eclil almalek, corona regis*, est Arabibus *melilotus*. *Ahlileg* aut *Ehlileg* et corruptiore pronuntiatione *Halileg* sunt myrobalani, phœnico-balani. Du Cange v. *Λεκλίλι* quæ recte habet, et est ἀλεκλίλι, exponit *Libanotis*, *λεκλίλι*, ἢ *λιβανωτίδα*. Dubium non est *Libonatin* et *dendrolibanon* idem esse. Cæterum de more vias, per quas pompa procederet, floribus spargendi et opere topiario prætendendi credo e superioribus constare posse, et e loco Pauli Rhamnusii lib. III de bello CPTanos inter et Venetos initio sæculi xiii gesto p. 140, ubi pompam coronationis Balduivi Flandri in imp. CPTanum describit. *Pompæ apparatus*, ait, *sic magnificus, ut Græci, qui in urbe erant, sumptuosiorum non meminissent — ut veterum triumphorum splendorem facile exæquaret — Quin etiam qua a Blachernis palatio ad Augusteonem atque inde ad Sophiæ ædem et ad Bucoleonem pompæ transitus erat, festis frondibus topiario opere ingentes arcus sublatis, in vias undique et regionum compila florum odorumque nimbo effundi videres*. Nicetas, describens, introitum Manuelis Comneni in urbem Antiochiæ, de Latinis Antiochenis, hæc narrat p. 57: Τὴν εἴσοδον αὐτῷ εἰς τὸ πομπικώτερον διασκευάσαν, τὰς τε ἀγυῖας καὶ ἀμφόδους ἐπίπλοισι καὶ τάπησι διεκόσμουσαν, καὶ δένδρων νεοδρέπτοις κλωσὶ κατηγλάζον, τὰς τῶν λειμώνων καὶ ἀνθῶν χάριτας εἰς τὸ ἄστυ μέσον διακηπεύοντες. Conf. cl. Wetsten. ad Nov. Test. t. I. p. 460.

(29) Est more Græcorum recentium dictum pro τῇ ἡμέρᾳ αὐτῇ τῆς ἑορτῆς, aut pro τῇ ἡμέρᾳ ταύτης τῆς ἑορτῆς. Sæpe adhibent αὐτὸς pro οὗτος, p. 82, sine capitis 24, αὐτῇ (pro ταύτῃ) τῇ ἡμέρᾳ μὴ συνεστῶμενοι τοῖς βασιλεύσι. Sic etiam αὐτῇ pro ταύτῃ posuit Macedonius in Anthologia p. 34, 181, penult. it. p. 234. penult. αὐτὸν Ἰωάννην pro τοῦτον. Polyænus ἐν αὐτῇ (pro ταύτῃ τῇ φυγῇ) pag. 216. Natant exempla ubique librorum.

(30) In membranis est καβαλλάριον. Videtur nome loci esse, in quo equi domari et cursu exer-

intrantrant in velo panthei : deinde vestitores intrantes, virgam Mosaicam ex oratorio S. Theodori, quod in aureo triclinio est, desumunt : mutatoris cubiculi præfecti cum diætaris, qui ad

VARIÆ LECTIONES.

ceri solerent, catadromus equestris gymnasticus. *Reitbahn*, Francis *manège*, et subintelligi δρόμος. Δρόμος καθβαλάριος est δρόμος ἵππικός idem est. Goar. ad Codin p. 70 : καθβαλάρκιον vertit *caladromus, domitura equi, arena, manège* et similiter Du Cange Gl. Lat. v. *Caballarium*. Καβαλλάριοι sunt eorum domitores gymnastæ, *piqueurs*. Manetho Apotelesmat, mstus ap. Du Cange v. Βερεδάριος, jungit τοὺς καθβαλλάριους τοῖς ἵπποκόμοις et aliis similis hominibus.

(31) Nempe τὸ παλάτιον. Habebat enim papias claves palatii, ejusque portas reserabat atque clauderat idem, mane hora septima et decima, ex computo nostro, et post meridiem hora secunda atque quinta ; post quod tempus intrare nemini in palatium licebat. v. Leo Grammat. p. 469. Goar, ad Codin. p. 26 Du Cange ad Cinnamum p. 479 fine. Commissi ejus custodiæ erant in carcerem palatinum abditæ, ut ex historia Michaelis Balbi constat, et Cinnamo p. 133 fine. "[Papias laternam in phasi lunari accendere solebat. Contin. Const. p. 123]. E nomine hujus officii, quod cum papa, seu sacerdote, congruit, concluderunt aliqui fuisse papiam sacerdotem ; probabili quidem sententia, argumento autem isto admodum debili, aut potius nullo. Nam papiæ nomen non a papa, sacerdote, derivari debet, originemve traxit, sed ab Arabica voce *Bab, porta*, et inde producto gentili, *Babi janitor*. Erat enim papias janitor palatii, et carceris palatini. Negare tamen nolim eum fuisse de clericis palatinis ; quin forte caput eorum fuerit. Quod si neges, non video qua ratione potuerit papias, quod a nostro lib. II, c. 11, p. 317, dicitur, S. crucem ex sede palatina deponere, circumgestare, adoratum exponere, rursus reponere, secludere et reserare, quam tractare laico non licebat. Posset e p. 143 et 148, concludi papiam sacerdotem fuisse, quia ibi dicitur in solemnibus procerum conventu, instante alicujus ad patriciatum promotione, thuribulum per consistorium circumferre et incensare ; nisi ex addito ipsi mensuratore, qui certo certius clericus non fuit, constaret non religiosam, sed profanam, pompaticamque suffumigationem ibi designari. Non dubito quoque castratos solos fuisse huic muneri admotos, certe Constantini nostri tempore. Mutatos enim mores cum temporibus fuisse necesse est, si verum sit quod perhibent, illum Joannem Cantacuzenum, qui deinceps imp. CPlanus fuit, gestasque a se suoque tempore res litteris exaravit, initio rerum suarum fuisse papiam et præfectum cubiculi, quæ ambo munera olim propria spadonibus fuere, fuit certe unum eorum ; neque unquam conjuncta in uno homine eodem tempore fuerunt. Tribuitur nostro loco papiæ titulus geminus, *magnus et domesticus*. Magnus quidem appellatur sive respectu ad vicarium aut secundicerium ejus, *Deuterum* dictum, sive ex innata Græcis vanitate vel minimis quibusque dignitatibus *πενιχαλάζιον* suum μέγας et πρώτος præponendi, quam riserunt merito Goar. et Gretser ad Codinum, aliique. Constantini nostri ætate tamen ille fastus nondum tam intemperanter, atque postea, grassabatur. Οἰκειακός autem appellatur, quod non publicæ minister rei, sed privatæ imperatoris familiæ ascriptus esset intraque palatium una cum ceteris clericis palatinis habitaret. Omnes enim intra palatium habitantes, et secreto alicui seu cameræ non adscripti, sed aut corporis sacri, aut palatii custodiæ necessitatibusque curandis deputati, illi omnes erant οἰκειακοί, *domestici* vel *familia-*

res. Clerici palatini olim extra palatium habitabant, deinde post tempora Leonis Armeni recepti sunt intra palatium. Quod etiam in curia Francica fuit observatum, ut constat ex Du Cange v. *Eleemosynarii regum Franciæ*, ubi citat veteres chartas, in quibus proceres jubentur extra palatium habitare, exceptis custode sigilli, majore domus, camera de nariorum, seu officio thesauri, capellanis, confessoribus, et eleemosynariis. Horum plerique deprehenduntur etiam noctu diuque in palatio Cptano mansisse. Certe de κῆτονις, sed ad camaram vel thesaurariam pertinentibus, et de clericis palatinis, seu capellanis constat. De Sacellio, seu, si fallor, eleemosynario non dubitem. Magister tamen sacrorum officiorum seu majordomus, extra palatium manebat seu pernoctabat.

(32) Vox βῆλον triplici notione gaudet apud Græcos recentiores, et in hoc nostro codice. 1) Idem notat atque Latinum *velum*, παραπέτασμα, quod prætenditur foribus aulæum. 2) Fores quibus velum prætenditur et appendet. 3) Corpus aliquod procerum vel collegium, quod per vela sublata et fores patulas intromittitur. Secunda significatio hic obtinet. Vid. ad. p. 107. De velis judiciorum vid. Vales. ad Ammian. Marc. p. 203. Du Cange Gloss. lat. v. *Velum*. "[Ad primum et secundum velum, id est ad primas et secundas fores. vid. Alteserr. ad Anastas. p. 54, de dictione : *Orenti ad primum, ad secundum velum* ; vid. Giornale dei Letterati XXIII, 333.]"

(33) Pantheum videtur aut triclinium in vicinia Chrysotriclini fuisse, aut ejus pars, et nomen habuisse aut a multitudine imaginum pro sacris habitatum et ibi spectatum atque veneratum expositarum, aut ex eo, quod B. Virgini et martyribus atque sanctis omnibus dedicatum esset ad exemplum Panthei Romani, quod illis ipsis temporibus magna in fama erat. Anastasius in Bonifacio IV : *Eodem tempore petiit a Phoca principe templum quod appellatur Pantheon, in quo fecit ecclesiam S. Mariæ semper Virginis, et omnium martyrum*. Retentum ergo nomen ex pagana antiquitate, et quod olim diis deabusque omnibus sacrum erat, in novis numinibus, martyribus dictis et martyrisabus, sacratum. Memoratur a Scyllitæ ἀρχων τοῦ πανθέου, et ab anonymo Tactico, quem citat Du Cange v. πάνθειον, genus militum palatinorum, quibus nomen οἱ πανθεῖται. Videntur illi nomen ex eo habuisse, quod in Pantheo, seu palatio, seu parte palatii Chrysotriclini, excubarent, sub ducatu τοῦ ἀρχοντος τοῦ πανθέου, tribuni sui.

(34) Vestitores sunt illi qui imperatori vestem socram a vestiariis altatam circumponebant. Disputant Goar. ad Codin. p. 25, n. 19, et Du Cange ad Alex. p. 285, de differentia vocabulorum *vestitor, vestiarius* et *vestarita*. Fuisse discrimen inter vestitores et vestiarios observatum dubium non est. At vestiarios et vestiariitas sæpe confundebant.

(35) Fuit *Virga Mosaica* inter cimelia præcipua imperii Cptani, ut patet e capite libri secundi quadragesimo, quo cimelia variis in ædibus condita recensentur. Non puto, Græcos tam fatuos fuisse, ut crederent, ipsam virgam Mosis miraculosam se habere. Sed, ut mihi quidem videtur, facerunt ex argento aurove cum gemmis imitamentum illius virgæ, quod virgam Mosaicam a similitudine dixerunt. Habent adhuc virgam Mosis Romæ, Florentiæ, Viennæ Austriacæ et Hannoveræ. Vid. Keisleri Itiner. p. 266, 378, 498, 1218.

τοῦ εὐκτηρίου (36) τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ ὄντος A
 ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, καὶ οἱ τῶν ἀλλαξιμῶν (37) τοῦ
 κουβουκλείου, μετὰ καὶ τῶν τῆ τάζει αὐτῶν διατα-
 ρίων (38), ἀφοῦσι τὸ ταβλίον¹⁰ (39), ἐν ᾧ ἀπόκει-
 ται ἡ βασιλικὴ ἐσθῆς, καὶ τὰ κορνίκλια (40), ἄπερ

eorum ordinem pertinent, tabulum, in qua vestis
 imperatoria jacet, et arcas, ubi imperatoriæ co-
 ronæ asservantur; spatharii imperatorii arma,
 scuta hastasque imperatoris; officium denique
 mutatorii stolam ejus sumit, et in octangulo cubi-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰ ταβλῖον cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

bant. Proprie vestiarii erant οἱ ῥαφεῖς, sartores
 vestiarii, vestiariæ autem custodes sacrarum vesti-
 gium et earum promi conditi. Certe habet Du Cange
 Gloss. Gr. pag. 1285, iambos εἰς τοὺς ῥαφεῖς ἤτοι
 βεπτιαρίου. Omnes illos uno nomine complectitur
 dictio οἱ ἐπὶ τῶν ἀλλαξιμῶν, vel ἀλλαξιμάτων. Vesti-
 tiores, si officium spectes, deberent quidem spa-
 dones fuisse: id certe de hominibus exspectares,
 qui sacrum corpus tam prope contingerent. Fuisse
 tamen barbatos, seu integros viros, ex eo patet
 quod pag. 41 nostri codicis βεπτιαριστὰς commem-
 orari video, uxores vestitorum, et p. 413, vesti-
 tores Syncleticis proceribus annumerantur, non
 basilicis. Ergo nequibant eunuchi esse. Patet etiam
 ex eo, quod pag. 173 ult., dicuntur vestitores
 postquam imperatori chlamydem circumposuissent
 ex ejus conspectu abire, quo imp. possit infulari,
 quia mos antiquus sit imperatorem coram barbato
 non infulari; id est caput nudare, quod fieri debet,
 si dempto cameluncio stemma seu infula impo-
 nenda est. Hos vestitores appellat Cinnamus p. 23,
 τοὺς ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλικῆς ἀλουργίδος ὑπὲρ τῆς
 nam ipsorum officium id unum pene erat, ut pur-
 puream chlamydem imperatori injicerent. Nam
 erant alii, qui calceos et brucas ipsi ministrarent,
 χρυσοῦσι dicti, alii qui infulam imponerent, præ-
 positi nempe.

(56) *Eucteria oratoria*, erant sacella, tam in
 aliis ecclesiis, quam in privatis ædibus constructa,
 ab episcopo consecrata, imaginibus et ara instructa,
 in qua sacra licebat peragere, exceptis diebus festis
 majoribus. Vid. Du Cange Gl. Lat. v. *oratorium*
 et *oraculum*. Si in templis aliis essent talia εὐκτη-
 ρία, erant intra Bema, seu tribunam, et erant alii
 sancto dedicata, quam cui reliquum templum.
 Exemplum oratorii privatis ædibus, aut cubiculo
 adjuncti, habemus, præter hunc præsentem locum,
 apud Script. post Theoph. p. 8¹, ubi unum illud
 privatum εὐκτηριον duo βήματα, seu tribunas cum
 arulis dicitur habuisse, unum pro B. V., alterum
 pro S. Michaelæ archangelo Jæm Justiniani tem-
 pore talia oratoria privata in usu erant. Innocen-
 tius Maronæ præsul, qui cum coram audivit, in
 epistola ad Thomam narrat ejus ore hæc: *Ingres-
 sus sum in oratorium gloriosi Michaelis archangeli,
 quod est in Cochilo, et rogavi Dominum dicens*, etc.
 Locum debeo notis Alemanni ad Procopium p. 72.
Cochilo autem quid sit non exputo; an *crhysobilo*,
aurco velo. **Ἐν τῷ εὐκτηρίῳ palatii*, ubi quotannis
 feria quinta majoris hebdomadis paschalis S. Mat-
 thæi Evangelium prælegebatur, v. Du Fresne ad
 Zonar. p. 51.*

(57) **Illi sunt ministri, qui mutatorias vestes
 imperatori porrigebant, quo sensu et ἀλλοχὰ τὰ
 ἀλλοχματὰ, apud scriptores, quorum loca Du Cange
 utroque Glossario collegit.** Vestes pretiosas, quas
 posterior ætas ἀλλοξίμα, et ἀλλοξίματα appella-
 bant, eas prior dicebat κατάκλειστα, quod arcis
 concluderentur; unde ad Arabes transit mos,
 cujus in Alcorano exstant vestigia, vestes pretiosas
 appellandi, *vestes reconditas*. De vestibus κατὰ
 κλειστός egit Salm. ad Tert. p. 128. Latini ad
 exemplum Græciæ *mutatoria* dicebant, unde Ger-
 manico sermone mansit vocabulum *Gewand* pro
 veste, quia nempe avertitur, abjicitur, mutatur
 alio, reponitur in arca. Ἀλλάζειν τινὰ est novis

mundis splendidis vestibus indutis aliquem novum
 facere, reparare, et velut alium a priore hominem
 facere, apud Leon. Grammat. p. 460. Dicebant
 quoque Latini sequiores *alterare pro induere*. Vita
 S. Neoli Abbatis apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Alte-
 rare. Nonnunquam peregrinorum alteratus induvitis
 in ecclesia pernoctabat*. Item *parare*, unde verbum
 Germanicum obsolescens *parden*, et *parade*: vestes
 splendide *paramenta* quia illis sese parabant, id est
 exornabant, et *paratica*. Hinc *parator*, aut sartor,
 aut indutor, adornator. *Consules paraticorum* fue-
 runt medio ævo consules, seu præfecti, mercato-
 rum. Vid. Du Cange v. *Paratici*, et *Murator*. t. II
 Ant. Ital. p. 876, qui nempe paratica et paramenta,
 novos pannos, vendebant. In Ordine Romano est:
*Pontifex parat se solemniter cum ministris... para-
 mentis temporis convenientibus... Interim rex vesti-
 bus militaribus indutus cum suis prælatis domesti-
 cis non paratis*, id est οὐκ ἠλλαχμένοις. Qui nostro
 in loco οἱ τῶν ἀλλαξιμάτων dicuntur, sunt p. 81,
 οἱ ἐπὶ τῶν ἀλλαξιμάτων integra dictione. Comparari
 possint cum τοῖς ἀ πενδιε κεδρι, τοῖς ἐπὶ τοῦ
 πύγματος, si recte habet expositio Salmasii, existi-
 mantis id officium domus Augustæ fuisse, cui ar-
 cularum et aliarum rerum e cedro factarum cura
 erat. Nam vestes in ταβλίῳ, ut statim sequitur,
 cedrinis asservabantur, quod id lignum vermes
 arceret.

(38) Quales fuerint diætarii, non satis bene novi.
 Anastasius p. 108, vertit *aulici palatii*: sed p. 39,
 retinuit vocem *diætarius*. Fabrotius Gloss. Cedr.
atrienses reddit. Videntur additi cuique officio ju-
 venes, præsertim nobiles, fuisse, qui per septima-
 nas adjuverent eos, quibus additi essent; et quando
 adolevisset, e palatio amovebantur, et officii
 præficiantur. Du Cange Gloss. Lat. v. *Dietarius*
 monet, ita dictos fuisse, qui in diætas seu canaculo
 ministrarent, mensas instruerent, diætas mundas
 servarent. **[Horum officium erat, excubias palatio-
 num noctu et interdum agere, ut ex Constant.
 Porphyrog. Continuatore l. iv, p. 123, apparet,
 ubi, οἱ ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ κατὰ τὸ ἡλικίον τοῦ
 χρόνου διατάριοι memorantur. Menolog. 38 Julii,
 infra apud Nostrum p. 135, οἱ διατάριοι τῶν ὄλων
 διατίτων occurrunt.]**

(39) In membranæ est ταβλίον, quod eodem redit.
 Nam sæpissime Græci recentes τὴς pro τὸς, et τὴν vel
 τὴν pro τὸν scribunt. Ita στομῖον est apud Theophan.
 p. 312, et librarius novæ Græciæ homo, e cujus
 codice Plutarchi Eroticus ad nos pervenit, sæpissi-
 me Περπτιδης, τίδην, τίδτη, pro Περπτιδης, τίδιον,
 τίδη scripsit. Sed in posterum hæc talia minuta
 non memorabo. Non male fecit antecessor
 meus ταβλίον pro ταβλίον reponendo. Neque male
 ego feci, in ea parte quam curavi, stricte membra-
 narum exemplum in talibus sequentio. Τα-
 βλίον hoc loco notat arcam latam planam, qualem
 nostrates *Schubladen* aut *Schubkasten* appellant,
 Franci *une layette, un tiroir*.

(40) Sunt capsæ rotundæ, quales illæ sunt, qui-
 bus pelliceas illas grandes chirothecas, nobis *Müsse*
 dictas (v. Du Cange Gl. Lat. v. *Muffulæ*) conducunt.
 Nomen habent a *cornu*, quo nomine Latini
 sequiores omnem capsam cylindricam cuiuscunque
 rei recipiendæ aptam et cuiuscunque materiæ ap-
 pellabant. Sic erat ipsis *cornu atramentarium, sive*

culo, quod in palatio Daphnès 5 seu ante templum A τὰ βασιλεία ἐνδοθεν περιφέρουσι στέμματα (41),

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

corneum, sive eburneum, sive fictile, sive metallicum esset, V. Du Cange Gloss. Lat. v. *Cornu*, ubi ex Hugonis Flaviniacensis Chronico citat *capsam auream insignitam reliquiis XII apostolorum, et cornua duo eburnea identidem reliquiis conferta. Cornua candelabrorum* apud Anastas. in Benedict. III, fuerintne manubria, an disci illi, qui guttas destillantes, aliasque sordes excipiunt, in dubio relinquam. Pari modo Latini sequiores has *capsas vestiaras*, infulis condendis peculiariter destinatas *calamaria* appellabant, quod essent similes illis tabulis æneis bracteatisve, quibus nos condere et gestare calamos scriptorios solemus. Fortasse erunt quibus probabilior videatur derivatio a *cornubus* seu infulis. Sæculo certe xiii infulas seu tegumenta capitis cava, cucufas, (eo enim sensu vocem *infula* ubique pono) *cornua* et *corneta* appellabant. Vid. Du Cange Gloss. lat. h. v. Sed nescio citiusne idem factum, et num Græci quoque infulas *κράτα* appellaverint, vel *κονία*. Si fecerint, quod in dubio relinquo, *cornicia* fuerint *capsæ*, in quibus *cornua* seu infulæ servarentur.

(41) Reddidi hanc vocem ubique voce Latina *infula*, quo intelligo cucufam ornamentis variis certo quodam modo conformatam, cujus typi in nummis, apud Goarum in fine Euchologii, apud Rhamnusium de bello Veneto cum CPanis, apud Bandurium, Du Gangium in Familiis Byzantinis, in Dissertat. ad Joinville XXIV, in Dissert. de nummis ævi medii, et alibi, ubi imperatorum Byzantinorum imagines conspiciuntur, exstant. Sunt enim qui voce vitta et infula aliter, atque nos, utuntur. Vocabulum venit ἀπὸ τοῦ στέφειν ab ambiendo, quia totum caput velut cassis amplectebatur. Differt a *στέφανος coronæ*. *Στέφανος* Ῥωμαῖος Chronico Alexandrino apud Salmas. t. II, p. 851, est circulus aureus cum extantibus radiis acutis, velut dentibus serræ; qualis in nummis Romanis conspicitur. *Στέμμα* vero, a galea ortum, erat cucufa, cum circulis aureis uno rotundo totum caput horizontaliter includente, et duobus sese ad rectos angulos secantibus semicircularibus, et superimposita vertici plerumque cruce, cætera panno constans pretioso, gemmis et margaritis obsito. Anna Comnena mundum imperialem enarrans sic describit το στέμμα. Τὸ βασιλικὸν διάδημα, αἰτ καθάπερ ἡμισοῦριον εὐγυρον τὴν κεφαλὴν διαθεῖ πανταχόθεν μαργάρους κοσμούμενον, τοῖς μὲν ἔγκειμένους, τοῖς δὲ καὶ ἐξήρημένους. Distinctionem addit infularum imperialem ab infulis Cæsarum et minorum; primum, quod hæ non habent catenulas, *flectas*, ut medio ævo loquebantur, e margaritis et gemmis plexas, apud aurem utramque dependentes; alteram, quod hæ non æque accurate rotundæ fuerint, atque infulæ imperatorum; tandem quod imperiales crebrioribus margaritis respersæ niterent, quam aliæ. Ἐκατέρωθεν γὰρ τῶν κροτάφων ὄραθοῖ τινες αἰωροῦνται διὰ μαργάρων καὶ λίθων, καὶ τὰς παρειαὶ ἐπιέουσιν. Καὶ ἐστὶ τοῦτο ἐξηρημένον τι χρῆμα τοῖς βασιλεῦσι στολῆς. Οἱ δὲ τῶν Σεσατοκρατόρων καὶ τῶν Καισαρῶν στέφανοι σποράδην ἐστὶν ὅπου τῶν μαργαρίων καὶ λίθων ἄνευ τοῦ ἐπισφαιρώματος. De Cæsariis, seu infulis Cæsarum, agemus loco suo. Quando usu receptæ fuerint tales infulæ mihi non liquet. Sæculo quidem septimo adhuc in usu erant modo οἱ στέφανοι *circulis radiati*, modo τὰ διάδηματα, seu, quod idem est, αἱ ταινία *villæ*, seu *lemnisci lati purpurei* qui in occipito religabantur; ei quidem fidem meretur Nicephorus patriarcha CPT., narrans p. 39, Heraclium, quo tutius lateret et aufugeret e suorum clade, οὐκ ἐπὶ τὸν τε καὶ πενιχρὸν, ὡς ἂν ἰδιώτης τοῖς ἐντυφερόμενοι φάνοιτο, περιβαλόμενος ἐνδυμα, τὸν τε στέφανον τὸν βασιλείου [designat diadema] τῆ ὠλένη περιψάμενος - - εἰς φυγὴν ἐτρέπετο. Invenio

quidem stemma jam in nummo Eudociæ Augustæ, uxoris Theodosii junioris, apud Du Cange Famil. Byz. p. 67. Sed quia ea femina est, id exemplum non allegabo. Invenio porro quoque figuram stemmatis in nummis Leonis et Zenonis, et Anthemii ibid. p. 77. Quia vero opponi possit eas figuras galearum esse, non stemmatum, neque illos nummos urgebo. Verum in nummis Justiniani magni p. 88 et 93, tam luculenter expressum est stemma, ut ille absque controversia primus eo usus videri queat. Posset quoque monumentum Ravennate, quod Alemannus ad Procopium primus dedit, et ex eo repetit Du Cange l. c. p. 97, in argumentum allegari (nam in eo Justinianus conspicitur infulatus) si de illius picturæ musivæ antiquitate certo constaret; quam qui æqualem Justiniano vulgo faciunt, mihi quidem haud persuadent ut secum sentiam. In nummis sequentium imperatorum Tiberii, Mauricii, Phocæ, Heraclii ipsius, conspicitur stemma. Suspecta igitur illa Nicephori narratio est, et ad Alexandri M. aut vetusti alicujus regis exemplum confecta. Nam ex quo stemmatum usus invaluit, diadematum stricte sic dictorum usus desiit; neque argumentum præstat adversantibus Cinnamus in his verbis p. 15 fin. de Manuele Comneno: περιδοθεῖς [sic nove et solæ ille auctor pro *induto*, posuit, nam *spoliatum* antiquis notat] τὴν *χλαμύδα* καὶ ταινιωθεῖς τῆ διαδήματι βασιλεὺς ὑπὸ παντὸς ἀνηγορεύετο τοῦ στρατοῦ. Auctor enim improprie et affectate vocabulum *διάδημα* usurpat, ut alii multi fecerunt. Erat igitur stemma nihil aliud, quam cucufa vel biretum cum corona aurea in una massa. Solebant ævi medii reges occidentales coronas aureas super bireto exentiles et liberae gerere, sic ut possent demi, bireto capiti inherente. At imperatores CPTani coronas suas non superimponebant biretis suis, sed simul cum his illas induebant, ut res duas in una massa coherentes. Conf. Du Cange v. *Almutium*, ubi citat hunc locum: 99 *grandes perles rondes pour mettre en l'atouce qui soutint la couronne du roy à la feste de l'estoile*. Hæ *almutiæ* [vocabulum Germanicum cum præposito Arabico articulo *al*. *Mütze* adhuc dicimus pro bireto vel cucufa.] imperatoribus conveniebant ut laicis et militaris ordinis hominibus cum τὸ κράνιν, vel cucullus aut cappa, clericorum esset; et videntur hæc in vestitu capitis distinctio jam antiquis temporibus obtinuisse. Theodoretus iv Hist. Eccl. 12, οὗτος [de Eusebio Samosatenolougitur] πολλὰς τῶν ἐκκλησιῶν ἐρχόμενος ποιμένων εἶναι μαθῶν, στρατιωτικὸν ἀμπεχόμενος σχῆμα, καὶ τὰς καλόπτεων τὴν κεφαλὴν, τὴν Συρταν περιεῖσε πρεσβυτέρους χειροτενῶν καὶ διακόνους. Gestarunt igitur imperatores stemma ut milites, et summi militum magistri, pro galea, quicum tam prope convenit, ut quod paulo ante dicebam, in nummis postremorum imperatorum, quorum imagines nummis incusæ dici possunt galeam gestare, dubium sit galeamne illa figura a stemma significet. Sædenu etiam plerumque *galeas* hæc stemmata appellat in libro de titulis honorum. Vid. Menolog. Basil. t. II, p. 112, ubi stemma et habitus Constantini M. synodo Nicænæ præsentis exhibetur. De diademate priorum imperatorum, cui deinceps stemma successit, egit Valesius ad Ammian. Marcell. p. 286 a, de coronis imp. et regum antiquis novisque copiose dixit Du Cange diss. XXIV ad Joinville. [v. Anna Comnena l. III, apud Du Cange ad Joinville p. 207. De corona imperatorum, eaque præcipue, qua usus fuit Carolus M., v. Aleman. ad Pariet. Lateran. p. 40., de corona cum tintinnabulis Alteserr. ad Anastas. p. 146. Coronam Hungaricam Bellus dicit opus artificis Græci esse. Notit. Hungar.]

καὶ οἱ βασιλικοὶ σπαθάριοι (42) τὰ βασιλικὰ αἴρου-
σιν ἄρματα τε καὶ σκουτάρια καὶ τὰ δόρατα (43),
καὶ ἡ μὲν τῶν ἀλλαξιμῶν τάξις φέρει τὴν βασιλείον
στολὴν, καὶ ἀποτίθουσιν ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κουβου-
κλεΐῳ (44) τῷ ὄντι ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Δάφνης (45),

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(42) Erant corporis sacri custodes, genere nobi-
les, qui coram imperatore procedente arma ejus,
id est scutum et hastam, herebant, ut ex hoc loco
patet. "Vid. Du Cange ad Alex. p. 259." Habemus
in historia Byzantina frequentes protospatharios,
spatharios et spatharocandidatos. Postremos hos
interpretatur Nicephorus Gregor. Ἀσπίδοφόρους
Recte quidem ab armis et munere illa gestandi.
Sed et spatharii atque protospatharii eadem ges-
tabant. Goarus ad Codin. p. 26, omnes spatharios
protospatharios fuisse scribit, in quo fallitur. Neque
solum imperator spatharios habebat, verum etiam
magistratus superiores, ut e Theophane patet p. 368,
ubi ὁ κατὰ Βησίρη εἰ κατὰ Ἱμερίου πατρικίου σπαθά-
ριος est Bisiri et Himerii spatharius. Ubi non recte
vertit Goarus. Appellati fuerunt a σπάθη, spatha,
longo et lato gladio, quem manu gerebant.

(43) Vario significato adhibetur a Græcis voca-
bulum ὄπλα, ἄρμα et ἄρματα, quod postremum,
ἄρμα puta, a Latinis traductum et videatur, et
vere fuit, ad Græcos, pervenerat tamen ab his ad
illos, et in origine bene Græcum est, ab ἄρω, *apto*,
instruo, instrumentum, eoque uti non dubitavit fa-
stidiosus alias et pro sua ætate elegans, sed nobis
hodie ridiculus, verborum veterum affectator Ni-
celas pag. 35, ἀπειράται δειπνοποιήσαντες πάντας
ἰπποκορυστὰς γενίσθαι, καὶ τῶν ἀρμάτων [id est
ὄπλων] αὐτῶν ἐπιμελεθῆναι, ὡς εἰς νέωτα τοῖς
Τούρκοις πολεμήσαντας πρωϊότερον. Ambigo igitur
dicamne ἄρματα hic loci gladios tantum, aut lori-
cas designare, an, quo magis vergo, postrema, τὰ
τε σκουτάρια καὶ τὰ δόρατα (sic enim lex.) esse
epexegezin superioris τὰ βασιλικὰ ἄρματα. Non me-
mini vocem ἄρμα pro gladiis positam reperisse.
Pro loriceis quidem ponunt hodierni Græci, uti
etiam ὄπλων. Vid. cl. Hemsterhus. ad Aristophan.
Plutum vs. 450. At multo frequentissime et Latini
et Græci, cum novi, tum vel vetustissimi quique,
ὄπλων ut ὄπλα, item *arma*, quod illi respondet, pro
scuto ponunt. v. Salmas. ad Hist. Aug. l. I, p. 212,
et II, p. 354. Inde est quod *scutum tractare* et *arma*
rotare idem sit. Quod pluribus exemplis evicit Du
Cange v. *Arma*. Glossæ veteres Πέλται, μικρὰ ὄπλα
[scuta] ἔχοντα κύμβαλα προσπεπηγότα, ἀπὲρ λέ-
γομεν οἱ Ῥωμαῖοι ἄρματα ὄπλα. Quo loco sunt κύ-
μβαλα idem atque κύμβοι, bulbi, nodi, umbones vel
umbilici æneī ferreivæ, bucculæ, mediis e clypeis
eminentes, ad excipiendam et retundendam ictuum
illustorum vim. Κύμβηλον et κύμβος est omne κύον,
tumens in formam sphericam. Ipse Nosier p. 176,
τὸ δὲ ἄρμα ἦγουν σκουτάριον dixit. Hinc jam intel-
ligatur ratiocinium Diodori Siculi l. xv, 44, p. 36,
vs. 88, con-terque illi loco de integritate sua. Οἱ
ἀπὸ τῶν ἀσπίδων πρότερον ὀπλίται καλοῦμενοι, τότε
ἀπὸ τῆς πέλιτης πέλαστατα μετωνομάσθησαν. Argu-
menta, quibus locum illum impugnat H. Stephanus,
speciosa quidem sunt, recte tamen eum tuetur cl.
Wesseling. Ita quoque idem Diodorus XVII, 18,
p. 173, 67. τὸ μὲν ἴδιον ὄπλων ἀνέθηκε τῇ θεᾷ [Mi-
nervæ]. τῶν δ' ἐν τῷ νεφ̄ κειμένων ὄπλων τὸ
κρίσιτον ἀναλαβὼν καὶ τούτῳ καθοπλισθεὶς ἐχρή-
σατο. Clypeum ibi significari ultro patet et e
p. 175. Apud eundem XVIII, 27, p. 278, sunt οἱ
ὄπλοφόροι *scularii*, scutis et hastis, quæ nunquam
separabantur, armati, eoque respectu opponuntur
ibi τοῖς μελοφόροις, iis qui σταθοβάκλα seu contos
præferratos cum pomis in fine gererent. Ὅπλων
Ἀθηναίων in carmine Lucilli in Anthologia p. 151,

A sancti protomartyris Stephani est, reponit. Spa-
tharii arma portantes, cum ipsis in onopodio stant,
et postquam domini, scaramangiis induti, e sacro
cubiculo processerunt solitaque preces in concha
aurei triclinii, ubi domini a Dei nostri divina et

ult. ed. H. Steph. est *ægis palladis*, et p. 204.

Ἄρσενι δ' Ὀθουάδωλο εὐνῶν κεκαλυμμένον ὄπλων
καρύσσει. Θυρία, Ζεῦ, Λακεδαιμονίων.

Ipse jam Aristophanes ὄπλα pro *scuto* posuit in
Vespis vs. 819, collato versu 590. Qui enim ipse
est ἀνευ ὄπλων Cleonymus, hic est ὁ ἀπειδόβλητης.
Recte quoque sententiam Comici reddidit cl. Hem-
sterhusius in Avibus vs. 390. Pindaro quoque ὄπλα
ἀπ' Ἄργεος sunt *Argiva scuta*, eo loco quem Athe-
næus I, c. 22, initio citat, ab interprete non recto
acceptum. Pari modo Latini *se in arma colligere*
dicebant pro *se sub sculum recipere*. Virgilius :

Substitit Æneus et se collegit in arma
Poplite subsidens.

Medio etiam ævo *arma* pro *scuto* dicebant. A. Cu-
theis de gestis Spoletinorum apud Du Cange
v. *Grampha*. Antecedebant eum sui familiares *ur-
mati cum tabulariis et clypeis depictis cum grampha*,
id est clava, seu cestu] *ipsius arma*, [id est *scuto*]
et *ensibus et spathis nudis*. Inde manavit Francicum
les armes, pro insignibus gentilitis. Nam cum ve-
teres equites insignia suæ quisque gentis in armis,
hoc est scutis, gererent, inde factum est, ut id
quod in armis pictum esset, armorum ipso nomine
metonymice diceretur. Scuti talis cum insignibus.
et spatharii vel candidati regii cum hasta scutum
tenentis videre est imaginem in illa Ravennate Ju-
stiniani M., de qua paulo ante dixi, apud Aleman-
num et Du Cange *Fam. Byz.* item apud Ciampin.
t. II *Monum. Vetust.* tab. 22. Qui imperatoribus
CPTanis astarent spatharii, nud candidati, aut pro-
tectores, armati erant scuto et hasta; erant armi-
geri eorum; quoniam ipsos imp. arma gestare non
decebat. Inde *scularii* olim dicti τὰ ἀμρ̄ τὸν βα-
σιλέα τάγματα, auctore Zosimo I, p. 188. Conf.
Vales. ad Amm. Marcell. p. 352. Unde patet dic-
tionem Nostri p. 237, τὸ ἄρμα κρατεῖται recte
redditam a nobis fuisse *arma*, id est scuta et hastæ,
tentur, et apud Georg. monach. p. 544, μετὰ
ἀρμάτων vertendum esse *cum staphoribus seu utis*,
vel *armigeris*. Nam, ne dicamus dictionem eam ibi
significare *cum magno numero curruum*, vel pro-
cederem in curribus procedentium, facit mos aulæ
CPTanæ, quo non licebat alii cuiquam curru vehi
in processione publica, si imperator curru vehe-
retur, sed omnes proceres aut pedites obsequie-
bantur, aut, magno honore affecti, equites ex eo
tandem quoque factum, ut Ἄρμα nomen esset loco
in Circo, ubi armigeri in armis, hoc est, scutati et
hastati stabant, de quo inferius.

(44) Palatia æstiva vel porticus octangulares
ædificandi mos adhuc in Oriente obtinet, ut e Della
Valle Itiner. l. iv, 14, constat, qui talia ædificia
rotunda, aut multangula, deambulationibus desti-
nata, in quorum planis tectis, quæ tamen podia-
mentis seu pectoralibus carent, deambulari, ludī
quoque pila, non sine temeritate, sæpe cum vitæ
jactura solet, perhibet a Persis et Turcis *Gusek*
appellari. *Corridore*, si bene memini, tales galeriæ
in circulum, seu rotundum, seu angularem, in-
tra sese revolutæ et redeuntes appellantur ab Italis
et Francis.

(45) In omnibus imperii Romani majoribus ur-
bibus, illis certe, quæ circum haberent, aut thea-
trum, vel amphitheatrum, et ludos ederent, erant
quoque Daphnæ, id est tribuæ, vel basilicæ, in

sacra imago in throno collocata est, peregerunt, præpositi a velo panthei intrantes, dominos adorant: qui statim vestes suas auro prætextas induunt, et per excubias egrediuntur. In sigmate custodia corporis, quæ manclavium et hetæria vocatur, et logothetes cum præfecto caniclei, protosecretario ac protonotario eos excipiunt, et facta salutatione, cum ipsis procedunt.

ταὶ οἱ πραιπόσιτοι ἀπὸ τοῦ βήλου τοῦ τανθίου, καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

quibus lauream victoribus imponerentur. Qui mos victoribus coronas in talibus tribunalibus Daphnis dicitis tribuendi non a Diocletiano cœpit, quod conjici posset e verbis Malalæ t. i, p. 407, ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ διατάξει ἐκέλευσεν ἐν Δίφνῃ διαφνοῦσθαι τοὺς ἀγωνιζομένους ἐν τῇ ἀγῶνι Ὀλυμπίων, nempe Antiochenorum, non Pisanorum. (Idem Malala t. ii, p. 62, Λαφνητικὴν Antiochiæ nominat, subintellige Basilicam, atque duas ejus portas a Theodosio laminis aureis fuisse tectas.) Nam Daphnen Alexandrinam nominat Chronicon Alex. annojam tertio Comodi. Possunt tamen, ut verum latear, hæ Daphnæ aliunde quoque nomen habuisse; sive quod ibi laureta essent, sub quibus deambularetur, sive quod, auctore Codino, nescio quanta fide digno, consules Kalendis Januariis a populo coronas laureas in illis Daphnis acciperent. Nugacitas et inscitia, novorum Græcorum circa veteris Romæ ritus mihi bene perspecta facit, ut suspectam hanc traditionem habeam, quam alibi legisse non memini. Conficio ex his, Daphnem CPTanam prima ex institutione fuisse triclinium seu basilicam illam, in qua lauro vel palmis coronarentur victores circenses (nam procul a Circo non aberat); et in qua coronas primum solas laureas, dein et has, et simulaureas quoque, solebant ab urbe sua regia redeuntes e castris cum triumpho imperatores, aut alias, accipere. Et quia posterioribus sæculis in laurearum locum succedebant aureæ coronæ seu circuli, quos brachiis inserebant gestantes, hinc Daphnæ accrevit quoque nomen τοῦ Στεφάνου uti etiam ex eo, quod imperatores ibi solerent στεφανοῦσθαι, coronam nuptialem induere, et benedictione patriarchali cum sponsis suis copulari. Sed ut fuit Græcæ plebis incredibilis nugacitas sequioribus sæculis et ignorantia, fieri non poterat, quin populus meros sanctos sorunians, e nomine ædificii Stephani, S. Stephanum efficeret, cui etiam templum ibi conditum fuit, in quo et imperatores boni ominis gratia coronam nuptialem accipiebant, et oblatas sibi ab urbe regia coronas aureas laureasque deponerent asservandas. Erat autem Daphnæ, cum æde S. Stephani, quam illa continebat, pars Augustæ, seu palatii imperatricis Augustæ, de quo deinceps.

(4) * [Oratorium hoc a Pulcheria Augusta S. Stephano dicatum in Daphnæ etiam Theophanes p. 374, statuit. Εὐκτερίων, inquit, τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν τῇ Δίφνῃ. (Acta SS. 11 Aug.) V. Cavigius CPl. Christ. l. vi, p. 137.]

(47) Id est μετὰ σκαραμαγγίλων. Sæpe apud recentes Græcos et in hoc libro ἀπὸ pro μετὰ positum occurrit, præsertim si de amictu sermo est. Usus ille particulæ vetustus et probus est, rarior tamen apud veteres. Ita usurpavit Appianus p. 33, 14, ed Rob. Stephani: ἀπὸ χουσοῦ καὶ λίθων πολυτίμων ἔστειται; et Plutarch. Vit. l. i, p. 405, ἀπὸ κραυγῆς pro μετὰ χρ. dixit. Polyænus p. 228. (vii, 6) κάλαθος ἀπὸ κέπρου (id est μετὰ κέπρου) sporta fimo plena. (Ita enim ibi leg.) De scaramangio dico ad p. 254.

(48) Cæton (quam vocem retinendam in mea interpretatione putavi) est cubiculum imperatoris interius, in quo dormit, ut cubiculum est conclave

ἦγουν πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου (46). Οἱ δὲ τὰ ἄρματα φέροντες σπαθάριοι ἴστανται μετ' αὐτῶν ἐν τῇ ὀνοποδίῳ, καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν ἀπὸ σκαραμαγγίλων (47) ἐξίόντων τοῦ ἱεροῦ κοιτῶνος (48), καὶ τὴν συνήθη εὐχὴν ἐν τῇ κόγχῃ τοῦ χρυσοτρικλίνου, ἐν ᾗ ἱσθόρηται ἡ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ Θεοεικέλος ἁγία εἰκὼν (49) ἐπὶ θρόνου κατεζομένη, τῇ Θεῷ ἀποδιδόντων, εἰσέρχονταὶ οἱ πραιπόσιτοι ἀπὸ τοῦ βήλου τοῦ τανθίου, καὶ προσκυνοῦσι τοὺς δεσπότης (50), καὶ εἶθ' οὕτως

exteriori, in quo per diem agit, quando solus est. Cæton erat intra cubiculum, hoc coram illo. In cubiculo dormiebat ὁ παρακοιμώμενος, et excubabat ὁ παρακαθήμενος, τοῦ κοιτῶνος. Conf. Goar ad Codin. p. 33. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 324, ubi memoratur aliquis, cui Constantiani thalami cura commissa, vel προεστῶς τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος, ut Socrates appellat. Erant hi cætonites diverei a cubiculariis, et illis nobiliores, qua de re infra dicendum erit ad p. 13. Dicitur hic imperator e cætonæ in magnam illam salam Chrysotriclini egredi, ubi thronus stabat, et ipse præsidebat congregato procerum consistorio, ibique sub concha, hoc est apside vel lacunari arcuato, adversus imaginem Christi crucifixi adorasse, tum se parasse vestibus, antequam proceres salutatum admitteret. Habuerunt penes se imperator, etiam atque lecto surgeret, puellas nobiles et formosas, quæ aquam porrigerent manus lavanti, et pectinem comam ordinaturo, non dixerim. Dubito tamen valde, num habuerit, cum apud Nostrum quidem non tantum ejus rei nullat fiat mentio, sed etiam memorentur spadones ψηφιστάριοι vel malluarii, et barbam cæsariemque pectenti officium procul dubio ad eosdem aliosve spadones cubicularios pertinuerit.

C Ait quidem Ordericus Vitalis l. vii, narrans de captivitate Alexii Comneni et et CPlin translatis atque in gynæceum Augustæ abditis filiabus Roberti Guiscardi, officium earum fuisse mane, dum imperator CPlanus de strato surrexisset manusque ablueret, mappulam et pectinem eburneum afferre et barbam imperatoris pectere. Sed aut particularis ille casus fuit, et institutum Alexii, quod cum ipso exspiravit, quo volebat exosissimum sibi hominem urere et deprimere, aut Ordericus falsa tradidit, quod potius videtur; ut multa Latini de Græcis, et vicissim hi de illis, ignorantia recti, odio, criminandi et denique nudandi libidine, qua ista sæcula laborabant, absurda et ridicula commenti sunt. Quod nobis hic est Cæto, id cuminatam dormitorium appellat Monachus Sangallensis, l. v, de Carolo M. narrans. Finitis laudibus matulinis cum rex [ex ecclesia] ad palatium vel caminatam dormitorium calefaciendi se et ornandi [id est vestibus parandi] gratia rediret.

(49) * [Edessena videlicet, quam Romanus Lecapenus imperator diu multumque expetitam tandem a Barbaris impetraverat, et quam in solemnibus festorum in imperatoris throno collocatam fuisse ex hoc loco apparet. Unice hoc confirmat Constantinus noster in oratione de imagine Edessena καὶ τὰ τῶν βασιλειῶν, etc.] Nolum viro doctissimo assentire. Imago de qua hic sermo est, diversa ab Edessena, erat aurea, et semper eodem fixa loco. Edessena erat lintea et in Sancta Sophia asservabatur. Illa imago erat ad altitudinem hominis sedentis procera, et sedebat in throno, qui ad dextram imperialis stabat. Possisne talia legens mentem a memoria Jovis Olympii Phidiaci cohibere? Sed quid ego vitium accuso, humanæ naturæ intertexum et arte nulla expugnandum?

(50) Necesse est, ut dictioni horum temporum assentiamus, qui, quamvis de uno imperatore lo-

ὄλλουσιν (51) οἱ δεσπότες τὰ ἐκυτῶν χρυσοπερικλειστα (52) σαγία (53), καὶ ἐξίαισι διὰ τοῦ φύλακος (54). Ἐν δὲ τῷ σίγματι (55) ἐκδέχεται αὐτοὺς τὸ τε μαγλάβιον (56) καὶ ἡ ἑταιρεία (57) καὶ ὁ λογοθέτης (58),

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

querentur, tamen in plurali efferebant: *Domini faciunt hoc vel illud*, οἱ δεσπότες βάλλουσιν τὰ ἱμάτια οἱ δεσπότες ἐξέρχονται pro: *Dominus induit vestes, dominus egreditur*. Docebimus infra vel ipsi Augusti Cæsaris temporibus et multo antiquioribus jam fuisse in usu positum, hominem singularem in plurali compellere, aut de eo velut de pluribus loqui, qui mos hodie apud omnes politiores gentes obtinet. Titulus autem Despotæ absolute positus imperatorem Augustum notat, ut e nummis, variisque hujus Codicis locis patet. Appellationes δεσπότης δεσποτινα et δοῦλοι introductæ sunt a Justiniano et Theodora. Vid. Procop. Anecd. p. 134. Titulus, qui dignitatem Cæsaris inferiorem specialiter notat, recentior est, non tamen tam recens atque putat Du Cangius asserens ad Cinnamon p. 468, dignitatem Despotæ a Michaele Calephate demum fuisse institutam. Nam apud Nostrum l. II, c. 27, p. 362. Heraclii Magni filii duo, Constantinus et David, memorantur despotæ; et illi quidem Augusti tribuitur titulus: *Constantine Auguste, tu vincas*; hic autem a patre dicitur e dignitate despotæ ad dignitatem Cæsaris fuisse promotus.

(51) *Induunt*. Verbum βάλλειν pro *induere* nobis Græcis est admodum familiare. Βάλλειν τινὶ σαγίον est apud Theophan. p. 238, item ἐμβάλλειν apud eundem p. 246, τὴν κόμην ἐλόμενος ἱερωσύνης ἀξίαν ἐνέβαλλεν, *passus comam sibi demi, induebat habitum clericalem*. Frequens Græcis dictio βάλλειν μετένοον, *induere poenitentiam*, de qua dicam ad p. 300. Saimas. ad Hist. Aug. t. II, p. 437, comparatum Latino *mittere vestem*, et Francico *mettre son habit*.

(52) Quæ auream periclisin seu oram prætextam habent; v. Du Cange Gl. utroque. Hinc emendandæ glossæ, in quibus *Atlogatio, paradisus. L. periclisin, περικλεισις*, Nam atlogatio est id, quod logæ apponitur. Cogitavi quoque *arrogatio, paracclisis, παράκλησις*. Medio ævo vocem *periclysis* (sic scribi solet) adhibebant etiam Latini, v. Du Cange Gloss. Lat., et dicebant quoque *de aureis listis*. Quæ vox est germanica. *Leiste* notat oram rei.

(53) Sunt saga, nescio an veteribus ejusdem formæ, longa tamen ad genua pene defluentia, ampla, idem fere, quod chlamydes; quorum imaginem conspicere licet in illis proceribus, qui Justiniano M. in monumento Ravennate astant, apud Du Cange Famil. Byz. p. 97. Sed hac de re amplius dico ad p. 355.

(54) *Phylax* appellabatur sic nude, qui integro οφθαλμῶν τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν alius audiebat, (subintell. οἶκος), *domus custos*, id est custodiens, asservans thesauros regio, gazophylacium; vid. Constant. Porph. in Vita Basilii Macedon. p. 157 et 159. Quoniam Phylax et vestiarius contiguo et sub uno tecto erant, hinc factum fuit, ut unum pro altero poneretur. E Nostris p. 71, constat, Phylacem inter Chrysotriclinium et Deiparam Pharisitum fuisse.

(55) *Sigma* dicebatur porticus quædam e regione Triconchii, in magno palatio, Theophili imperatoris opus, quod sigma, Græcum, hoc est C Latinum, seu circulum dimidium, referret. Conf. Leo Grammat. p. 435. Contin. Theophanis p. 87, ubi eleganter describitur, et Du Cange CPL. Christ. p. 112.

(56) *Totum corpus Maglabitarum*. Sunt autem Maglabitæ lictores, apparitores, οἱ ῥαβδοφόροι, qui imperatorem cum maclaviis, aut maclaviis, hoc est clavis manualibus, præcedebant, ad parandam viam procedenti, et abigendam turbam. Varie de maclavio tradunt auctores, vel ipsi Græci, ut jures

A eos ignorasse quid fuerit. Dicunt modo ῥαβδοῦν aut βακτηρίαν fuisse, idque recte dicunt, modo λῶρον, *lorum* aut *μαστιγα scuticam*, quæ non consistunt. Codinus Offic. : κρέμανται ἐπὶ ζώνης ἐκάστου τοῦτων λῶροι, οὓς καλοῦσι μαγλάβια, τῶς βακτηρίας ἢ ῥαβδούς μαστιζειν τοὺς ἀξιότους μαστιζεσθαι, φέροντες αἰεὶ δικανίκια. Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς καβαλλικέσση, προηγούνται, καὶ φέροντες αὐτὰ ὄρθια εὐκακτοῦσι τὸν λαόν, Non possunt hæc conciliari, nisi dicamus vocem λῶρον, noneo sensu, quo solet et debet accipi, a Codino fuisse acceptam, sed pro baculo, fuste, fuso, vel festuca. Sed quid nos moretur homo neque sermonis sui, neque rei sibi æqualium cælens? Fustes fuisse maclavia, non scuticas, patet cum ex more Turcarum, quorum Ganizari cum fustibus obeunt, more a Græcis traducto, tum etiam ex eo, quod Græci maclavium voce ἄλλακτον exponunt. Qua de voce nobis curatius exornandum est. Sunt igitur ἄλλακτα fustes aut solidi, aut ita scissi, ut multæ assule uno e scapo exeuntes, et juxta sese parallelæ decurrentes aliquantum moveri queant, et impulsæ concrepient, quales nos *Pritschen* appellamus. Ut posterius credam fuisse τὰ ἄλλακτα et procedentibus pompis præmissos viæ faciendæ causa viros talibus crepitaculis armatos, facit mos adhuc apud nostrates agyrtaos obtinens, medicastro illos puta circumforaneos, quo concientiæ turbæ gratia morionem secum trahunt centonibus diversicoloribus et habitu veteris orbis amictum, habentem in manu crepitaculum

(57) Erat Hetæria militiæ vel præsidii genus ad sacri corporis et palatii custodiam, ex solis alienigenis, ut Persis, Chagaris, Francis, Anglis conscriptum. Olim *gentiles, schola gentilium, auxilia palatina*

(58) Quando nude ponitur ὁ λογοθέτης, intelligitur *Logotheta dromi, rationalis cursus publici*, cujus auctoritas, ut imperatorem maxima tunc erat, utpote qui res ubique terrarum per totum imperium gestas et contingentes ad ipsum referre, et cum ipso decernere debebat, legatos introducere, et ipsi nomine imperatoris respondere. Conf. l. II, cap. 47. Cedren. p. 555 et Nicephor. Patriarch. CPL. p. 228, sine, ubi ait: Ὁ τῶν δημοσίων πραγμάτων τὰς ὑπομνήσεις *significationes, notificationes*, τῶν βασιλεὶ διακομιζῶν λογοθέτην δὲ τοῦ δρόμου τῆν ἀξίαν οἱ περὶ τὰ βασίλεια καλοῦσι Sunt autem πράγματα δημόσια, quando hostis in provincias irumpit, seditio alicubi, pestis, annonæ penuria, incendia, aliave mala contingunt, etc. Conf. de ipsius munere Du Cange ad Alexiad. p. 262. Erant præterea alii *rationales*, ut τῶν σεκρέτων, Genici nempe, seu generalis, et Idici, seu privati ærarii, item τοῦ στρατιωτικοῦ *ærarii militaris*, nec non *prætorii*, et τῶν ἀγέλων *gregum* seu armentorum imperialium, de quibus suo loco. Logothetas dromi cum curiosis et stationariis confundit Casaubon.

D ad Script. Hist. Aug. l. p. 15. Longe tamen minor erat eorum tum potestas et dignitas, quam deinceps. Quando ait Du Cange l. c. Logotheta fuisse bullas subscribere, verum id non est, nisi quando Logotheta simul quoque Canicleus esset, ad quem ista subscribendi cura pertinebat. Exemplum tale exstat in Script. post Theoph. p. 92, et Leone Grammat. p. 457. Proprie tamen diversæ erant functiones, et non semper junctæ, ut vel ex hoc Nostris præsentis loco patet. Conf. Goar. ad Cedren. p. 24, et ad Codin. p. 27. n. 27. Unde corrigendus est Du Cange Gloss. Gr. p. 822. Logothetam dromi et præfectum Caniclei eundem faciens.

μετὰ τοῦ κανικλείου (59) καὶ τοῦ πρωτοσηκρήτης ⁴¹ καὶ τοῦ πρωτονοταρίου, καὶ ἐπευχόμενοι τοῖς δεσπόταις, τούτοις συμπορεύονται.

VARIAE LECTIONES.

⁴¹ πρωτοσηκρήτης sph. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

crepitaculum tale, et ferientem nates occurrentium cum ingenti risu et petulantia. Invenio certe in notis Saxii ad Landulphi Junioris histor. Mediolan. p. 489, ex ordine Mediolanensis ecclesiae Vicecomitem in processionibus praelata ferula praecessisse et viam parasse archiepiscopo, stipatum servorum caterva cum flagellis ligneis et scissis. Erant oes ferulae crepitantes eum in finem paratas, ut homines occurrentes processioni, audientes a longinquo sonitum earum, mature de via decederent. Quapropter etiam leprosi panem mendicantes olim gestabant lignea talia sinistra, ut ita dicam, quibus admonerent occurrentes, se leprosos esse, neque ad se propius accedi oportere, simulque porrigebant suos *fustes* vel *fusus* (eo enim proprio vocabulo illa instrumenta tunc appellabam) quo extremitati eorum solatium seu eleemosynam imponebant. Ipse ego saepe Leydæ talem leprosum cum crepitaculo obeuntem et mendicantem vidi. In vulgata est l. II, Regum c. 3, *leprosus tenens fusum*. Ubi auctor Mamotrecti: *Fusus est instrumentum flandi. Fusum quidam dicunt in loco isto breve ventilabrum de foliis palmarum, quod volvitur inter digitos instar fusi, vel instrumentum ligneum, cum duabus tribusve tubellis, quas convulit leprosus quaerendo panem*. Verum etiam baculos solidos ἀλλακτα appellabant; ut constat e loco Thomæ magistri, qui hodiernis Græcis ἀλλακτον idem esse ait, quod vetustis ἀνάφορον. Est autem ἀνάφορον illud vectis genus, quo hajuli aquigeruli hydrias aqua plenas gerunt, aut in Belgio, qui pisces venales in sportis, aut in doliolis lac venale circumferunt: oavum in regione cervicis, ut apte hæreat in humeris. Locus est in argumento Ranarum Aristophanis: μετὰ Ξανθίου τοῦ οἰκέτου ὄνω ἐπογορευμένου τοῖς ὤμοις δὲ ἀνάφορον φέροντος ὁ ἀλλακτὸν δῆμωδεστέρως καλεῖσσι. Origo vocabuli Græca non est, sed Germanica, aut Longobardica. Quod nobis hodie est *Latte*, pertica vel asser longus, sed angustus et gracilis, qualibus sternuntur lecta ædium, ut iis lateres cuncti inhererant, id veteres Germani efferebant promiscue a *Latte*, et a *Lachte*, unde adhuc in usu superest *Lachter*, pro *pertica decempeda*. Illud a præponebant vocibus ut nos hodie *eine; une*; et plebs nostra atque Angli retinuerunt. A *latia*, *eine Latte*, *une latte*, *una pertica*, contrahabant Græci novi in unum vocabulum ἀλλακτον. V. DC. v. *Lutæ*, ubi e Pappia hoc citat: *asseris pali vel paxilli, vulgo lactæ dicuntur*. Has lattas vel lactas suscipiendis et bajulandis oneribus, nominant Græci alio quoque nomine καλίμια, *festucas*, ad instar Latinorum, qui tigilla quæque longiuscula et gracilia festucas appellant. Glossæ apud Du Cange v. Ἀμφορέα Ἀμφοριαφόρους τοὺς μισθίους τοὺς τὰ καλίμια [id est τὰ ἀνάφορα] σέροντας. Sed prævideo fore quosdam, qui ἀλλακτα fustes propterea malint dictos fuisse, quod sapius mutarentur. Hanc Nicetas p. 174 lin. ait ἐπιλάδουσαν αὐτοὺς δι' ἀλλακτῶν δώδεκα, quasi dicas duodecim virgis aut virgarum fasciculis identidem mutatis. Et notus ille Taciti centurio, *Cælo alteram*. Liberum igitur esto cuique hæc de re pro judicio suo sentire. Sed satis de voce ἀλλακτον, qua, ut dixi, exponunt Grammatici Græci vocem *μαγλαβίτον*, quam plerique a *manus clava* derivant; v. Goar ad Codin. p. 75, ult. et ad Cedron. p. 622, ubi *clavicularios* et *cornicularios* olim dictos fuisse ait, et Du Cange Gloss. Gr. h. v. [Continuatori Constantiniano appellantur *ράβδου-βοι βασιλικῶν*. Venatum cum imperatore exhibant

A Maglabitæ et τοῦ οἱ ἵπποστασίου ἄρχοντες. Constant Vit. Basil. Maced., C. H. In scriptor. post Theophan. p. 250, memoratur aliquis, Τατζάκης τῆ τοῦ μαγλαβίτου ἀξία τιμηθεῖς. Conf. Constantin. de admin. imper. p. 126.] Ex his duobus locis intelligitur non adeo viles homines fuisse Maglabitas. Nam interdum quoque simul protospatharii erant, et ἀξία τοῦ μαγλαβίτου dicitur. Puto tamen, in his locis non omnem Maglabitam, sed tantum præfectum eorum τοῦ μαγλαβίτου nomine designari. Dicitur enim ibi quidam protospatharius simul et Manclabita ad principem Iberiæ missus fuisse, ut ei vestem magistri perferret, et ea dignitate ipsum investiret. Quæ res non homini gregario commissæ fuisse videtur. Mittebantur quoque cum gladio ad plectendos capite sotes: ut e Leone Grammatico p. 466, patet. Puerintne eunuchi, non liquet. Fere videtur ex eo eunuchi fuisse, quod aliquoties inventio Articulnam memorari ut Manclabitarum præfectum. Non tamen valet consequentia, eunuchus si fuit præfectus, totum quoque scrinium tales fuisse. [In aula Romana dicebantur *majorentes* vel *stimulii, qui remouent populum de via*. Ord. Roman. p. 198.] Habuerintne olim reginæ feminas *ράβδούχους*, quæstio est huc non pertinens, neque magni momenti. Colligo tamen eas habuisse ex Polybio p. 716, ed. Wechel.

palatina *fæderati*, appellabantur. Vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 352. [Rabani Martyrolog. t. VI. Cassii p. 742, ἡ τοῦ Καίσαρος ἑταιρία *cohors fæderatorum Cæsaris* memoratur Contin. Theophanis p. 228.] Posset ex hoc loco, si ea Combesisii versio admitteretur, concludi, Cæsarem, si esset aliquid, aut minorem imperatorem, vel imperii futurum hæredem, peculiarem sibi habuisse cohortem militiæ peregrinæ. Neque id improbable est; videntur potius tales ex aliis multis argumentis proprias sibi aulas habuisse, sed numero et splendore imperiali minores. Verum in citato quidem loco Continuatoris anonymi ἑταιρία simpliciter tantum notat *factionem*. Cæterum de h. v. vid. Du Cange Gloss. Græc. h. v. et ad Alexiad. p. 227, qui tamen in eo fallitur, Hæteriarchæ magni munus fuisse, ut legatos introduceret, ex loco Pachymeris, quid id omnino videtur dicere. Sed proprie ipsorum erat *φυλακτεῖν τὸν ἔνακτα ἀπὸ τῶν ὑπόπτων προσώπων*, ut est in Script. post Theophan. p. 294, a *domino suspectos arcere*. Erant autem tres, ni fallor, Hæteriæ, seu sodalitates, magna, media et parva. Magnæ præfectus dicebatur magnus Hæteriarcha. Dexippus in Excerpt. Legat. Hæschel. p. 7, τὸν ἡγεμόνα τῶν ξενικῶν στρατοπέδων appellat, et ibid. lin. ult. τὴν ἑταιρικὴν τάξιν καὶ δεξ. διορυφία τοῦ ἄρχοντος jungit. Hæteriarchæ deinceps Ethnarchæ dicit; v. Du Cange v. ἐθνάρχης. Erant quoque pedites quidam ἑταῖροι, alii equites

D (59) Ὁ Κανικλείος *Canicliæ præfectus*, est eadem dignitas, quæ olim in regum Macedonum aula ὁ ἐπὶ τοῦ γραμματείου dicebatur. Pelyb. p. 485, 20, ed. Gronov. Caniclium est vasculum liquorem rubrum vel sacrum encaustum, quo imperatores bullas subsignabant, asservans; et qui id penes se teneret, et imperatori usus tempore porrigeret, is erat ὁ Κανικλείος. [De præfecto Canicliæ v. Michael Lazari Confutatio dissertat. Maffei de fabula ord. Constantiniani pag. 24.] De etymologia v. infra ad p. 417.

Γ. Καὶ ἀπερχόμενοι δεσπόται ἐν τῷ πρωτοκτί-
 στω (60) ναῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, λαμβάνουσι
 κηρὸς παρὰ τῶν πραιποσίτων, δηλονότι ὑπὸ κου-
 βικουλαρίου διδομένων (61) τοὺς πραιποσίτους, καὶ
 διὰ τῆς τρισητῆς (62) μετὰ τῶν κηρῶν προσκυ-
 νήσει· (63) ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ. Καὶ εἶθ' οὕτως
 ἐν τῷ κατεκείνῳ ἔτοι μετεκείνῳ εὐκτηρίῳ τῆς Ἀγίας
 Τριάδος, κάκεισε διὰ τῆς τρισητῆς μετὰ τῶν κηρῶν
 προσκυνήσει ἀπευχαριστοῦσι (64) τῷ Θεῷ, καὶ εἶθ'

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

equites, quod colligo ex dictione Theodoretī Histor.
 Eccles. III, 44, πεζεταῖροι. Suidas in Rufino :
 ὁ τῶν περὶ τὸν βασιλέα πεζεταίων ἀπειθοφό-
 ρῶν καὶ δορυφόρων τὴν ἡγεμονίαν πεπιστευμέ-
 νος. Quandoquidem tantum ex alienigenis constā-
 bant Heteriæ, contradistinguuntur aliistagmatibus,
 seu genoribus vel scholis præsidariis ut scholariis,
 Hicanatis, etc., qui poterant indigenæ esse. Nine
 intelligatur locus Script. post Theoph. p. 248, ἐκ
 τῶν βασιλικῶν καὶ τῆς ἐταιρείας καὶ τῶν ταγμα-
 τικῶν. Ubi Combesisius neque vocem βασιλικῶν
 recte vertit prætorianis, neque ταγματικῶν aliis co-
 hortibus. Oī βασιλικοὶ non sunt milites, sed famuli
 aulici, et οἱ ταγματικοὶ sunt præsidia urbis vel
 aulæ augustæ, ex indigenis. Narra Luitprandus
 Legat. p. 435, Nicephorum Phocam Hungaros qua-
 draginta pretiosissimis vestibus ornatos pavonibus
 sibi et defensores parasse. Quod idem est, ac si di-
 ceret, eum illos Heteriæ suæ ascripsisse. Patroni
 ipsi sunt adjutores, auxilia, ut Arabes milites præ-
 torianos præfecti alicujus urbis vel oppidi adjuto-
 res appellant, et prætorium domum auxilii, quia
 nempe auxilium, ἡ βοήθεια novis Græcis, seu mi-
 litia prætoriana, ibi excubant. Etymologiam nominis
 dat Codin. de Offic., p. 65, non probam quidem,
 non tamen omnino spernendam : ὁ ἐταιρείαρχης ὁ
 τοὺς ἐταίρους ἔτοι φίλους δεσφόμενος. Certe Græci
 novi peregrinos gentis non suæ CPLin venientes
 non ξένους, ut veteres Græci solebant, sed φί-
 λους appellabant, quod alio loco demonstro. Putavi
 aliquando, aut a Romana dictione commilitones
 natam sodalium, τῶν ἐταίρων appellationem, aut a
 vetustis Macedoniæ regibus traductam, qui etiam
 ἐταίρους in sua militia habebant, teste Polybio p.
 534, ed. Gronov. Deinde videbatur mihi simpli-
 cius esse, Byzantinos nulla imitatione ita φιλο-
 φρονητικῶς appellasse peregrinos ad sua castra
 transeuntes. Verum omnia ista aliena sunt, et ap-
 pellationis hujus ratio debet ab ipsis nostris majo-
 ribus, Saxonibus illis et Francis vetustis, repeti.
 Solebant illi, et nos adhuc patrum exemplo sole-
 mus, et solent Batavi quoque, veterum Germano-
 rum soboles, liberos homines pro mercede ser-
 vientes, milites, opifices, alios, Gesellen. Maten,
 Folger, id est, sodales, secutores dicere. Vid. quæ
 infra de Acolutho Warangorum dicam. Græci, re-
 pudiatâ voce Germanica, illos, quos in urbes sti-
 pendiaque sua reciperent, alienigenas, Græca voce
 appellabant, idem significante atque Germanica.
 Ἐταίρους nempe et ἀκολούθους, quorum illud Ma-
 ten vel Gesellen (unde Vasalli nati, nam Vasall est
 idem atque Guesell) hoc Folgher exprimebat. Vox
 Mat sodalis, adhuc hodie Batavis in usu est. Hinc
 intelligas, quid sint Frangomates in Assisis Hiero-
 solym. apud Du Cange v. Franchire. De ceux qui
 s'avouent pour Frangomates ou esclaves franchises.
 Composita est vox e Franc et mat, sodalis, servus
 liber, aut in libertatem datus. Ut autem postero-
 ribus temporibus Franci hi mercenarii milites se
 Matos et Folgheres, ἐταίρους, ἀκολούθους appella-
 bant ita vetustis temporibus Celtæ præamabant
 Gæste, ξένοι, hospites appellari. Polybius I. II, 22,
 ait Celtas διὰ τὸ μισθοῦ στρατεύειν Γαιάτους προσ-
 αγγρεύεσθαι II γὰρ ἄξις αὐτῆ τοῦτο σημαίνει κυ-

III. Domini autem ad veterem sanctissimæ
 Deiparæ ædem abeuntes, cereos a præpositis, scilicet
 a cubiculario præpositis traditos, accipiunt, et
 triplici adoratione cum cereis Deum venerantur.
 Postea in secundo seu proximo sacello ter genibus
 flexis cum cereis, Deum precantur : deinde ad
 repositas ibi in angiportu reliquias accedunt, et
 hic quoque ter genu flexo cum cereis Deum ado-
 rant. Porro ad baptisterium, in quo tres magnæ

ρίως. Recta vero tradit Polybius. Gæsti hi sunt
 hospites, Gæste. Gæst est proprie peregrinus, qui
 extra patriam agit. Isti Celtæ Gæsti, vel Gæsti dicti
 domi non manebant, sed e patria emigrabant, et
 in peregrino solo armis fortunam tentabant, quod
 Normanni recentioribus temporibus sæculo XI fa-
 ciebant. Quod paulo ante dicebam, vocem Vasall
 notare socium, sodalem, ἐταίρον, apparet e Miraculis
 S. Ludgeri apud Du Cange v. Phasallus ubi aliquis
 monasticæ vitæ phasalus, hoc est Arabum more,
 sodalis vitæ monasticæ, ejusque cultor dicitur. Mos
 autem alienigenas in aula principali ad custodiam
 sacri corporis alendi a Romanis cepit imperatori-
 bus, qui cum Celtis et Germanis bello impliciti ob
 fidem probatam eos sibi custodes apponebant. Idem
 deinceps Byzantini quoque fecerunt cum Chazaris,
 et aliis Scythicis gentibus, Persis, Saracenis, Hun-
 garis, Anglis, aliis. Helvetii præcipue hodie huic
 usui in aulis regum inserviunt. Alunt adhuc hodie
 Turci in militia sua sic dictos Garibos, id est ξέ-
 νους peregrinos ; v. Du Cange v. καρπίδες. Latius
 de illis ad Albufedam egi.

(60) Ambigo, quomodo recte vertatur hæc vox.
 An nuper demum conditum templum, a Basilio Ma-
 cedone, non antiquum ?

(61) V. de hac constructione dicenda ad pag. 7.
 Τοὺς πραιποσίτους pro τοῖς πραιποσίτοις est ele-
 gantia novi Græcismi, cujus admodum spissa in
 hoc libro exempla ; v. pag. 7.

(62) Ubique ternæ memorantur adorationes, non
 tam in memoriam S. Trinitatis, quam ex more,
 paganorum veterum, colore Christianismi obli-
 to. Gentilibus enim mysticus erat numerus ternarius.
 quod notum est ; vid. Casaubon. ad Athen. ad
 illud τρίς δ' ἀπομαζαμένοισι θεοὶ διδάσιν ἄμι-
 νον.

(62) Frequentissima Nostro fit mentio cereorum
 ante sacras imagines accensorum et depactorum ;
 frequentissima cereorum et lampadum in altaribus,
 et polycandelis per totas ecclesias ardentium.
 Immanis copia cereorum quotannis consumitur in
 templis Græcis, ut, quia impensæ in eos sunt
 maximæ omnium, quas Ecclesia facit, impensæ in
 Ecclesiam omnes cujuscumque generis uno no-
 mine τῶν εἰς φωταΐας δεδαπανημένων ad lumi-
 naria depensorum veniant. Forum peculiare erat
 CPLi τὰ κηρόλια dictum, in quo tantummodo cerei
 venibant. Ex Ordine Romano p. 218 constat rotulos de
 cereis Græcis celebres avo medio in Europa fuisse
 et magna copia in Occidentem advectos. Solemnes
 processiones non poterant absque cereis esse ;
 quorecirca etiam φωταΐαι appellantur. Novella Ba-
 silii Porphyrogeniti de præscriptione XL annorum : Εἰ
 δὲ εἰς τινα τῶν αὐτῶν εὐκτηρίων σολέμνια [solem-
 nes processiones] παρὰ βασιλέως ἢ φωταΐαι γίνον-
 ται, Russica Ecclesia morem tantam cereæ vim
 perdendi a Græca assumit, ut Græca e paganismo
 retinuit. V. Salmas. ad H. Aug. t. II, pag. 203
 et Vales. ad Amm. Marcell. p. 357. [De proces-
 sione cum laudibus et gloria, hoc est cum ce-
 reis et crucibus, vid. Anastas. p. 49. Conf. 99
 91.]

(64) Proprie gratius agunt. Sed novis Græcis in

ac perpulchræ cruces stant, exeunt ibique signo a præposito dato, cubicularii quos tenent cereos reponunt. Inde domini per triclinium augustalis transeunt, in quo aurei triclinii ministri et famuli imperatorii eos exspectant : nam ibi quoque cum manclavitis et custodibus palatii seu hetæria dominos salutant. 6 Ipsi vero cum cubiculariis et cætonitis ad octangulum cubiculum ante sancti Stephani ædem, in quo stola imperatoria jacet, procedunt : ubi et cubicularii, dominos salutantes, adsunt. Inde cum præpositis ad sancti protomartyris Stephani templum abeuntes, ter genu flexo cum cereis Deum venerantur, et ante magnam illam, pulcherrimam et summe venerandam sancti Constantini crucem se prosternunt.

οὕτως εἰσέρχονται ἐν τοῖς ἐκείσε ἀποκειμένοις ἐν τῷ στενακίῳ λειψάνοις, κάκεισε διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ. Ἔττα ἐξέρχονται εἰς τὸν βαπτιστήρα, ἐν ᾧ ἴστανται οἱ τρεῖς εὐμεγέθεις καὶ περικαλλεῖς σταυροὶ, καὶ διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου ⁴² πηγνύουσιν ἐκείσε οἱ κουδικουλάριοι οὓς κατέχουσι κηρούς ⁴³ οἱ δεσπότηαι ἀπὸ τῶν ἐκείσε διέρχονται διὰ τοῦ τρικλίνου τοῦ Λύγουστεῶς (67), ἐν ᾧ ἐκδέχονται οἱ τε τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ οἱ βασιλικοὶ ἄνθρωποι· κάκεισε γὰρ ἐπέρχονται σὺν τοῖς μαγλαβίταις καὶ τοῖς ἑταιρειώταις τοὺς δεσπότηας. Οἱ δὲ δεσπότηαι μετὰ τοῦ κουδουκλείου μόνου καὶ τῶν κοιτωνιτῶν εἰσέρχονται ἕως τοῦ ὀκταγώνου ⁴⁴ κουδουκλείου τοῦ ὄντος πρὸ τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἐν ᾧ καὶ ἡ βασιλείος ἀπόκειται στολή, καὶ ἐκείσε ἴστανται οἱ τοῦ κουδουκλείου ἐπευχόμενοι τοὺς δεσπότηας. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκείσε εἰσέρχονται οἱ δεσπότηαι σὺν τοῖς πραιποσίτοις ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ εἰθ' οὕτως προσκυνοῦσι τὸν μέγαν καὶ περικαλλῆ καὶ πολυτίμητον τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου σταυρόν.

IV. His peractis, cubiculum Daphnes ingre- B Δ'. Καὶ μετὰ τὸ τελέσαι ταῦτα εἰσέρχονται ἐν τῷ diuntur, et tempus seu referendarium, a patriarcha κοιτῶνι τῆς Δάφνης, ἐκδεχόμενοι τὸν καιρὸν, ἔχουν mandatum de ecclesiasticis cærimoniis ferentem, τὸν βεφερενδάριον (67), φέροντα τὸ μανδάτον (68)

VARIÆ LECTIONES.

⁴³ διδομένους τοῖς πραιποσίτοις Leich. ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι ἑορτῆς προκειμένης ὁ μέγας σταυρὸς ἀπὸ τοῦ (τοῦ ο.π. ed.) βαπτιστήρος οὐκ ἐξέρχεται· ὁ δὲ ἕτερος ἴστανται ἐν τῷ ὀκτακλίῳ θόλῳ, ἔχουν εἰς τὴν ἀσχολῆν (66), ἥνπερ παλαιὰν καλοῦσι χαραγὴν, καὶ ὁ ἕτερος εἰς τοὺς λύχνους. Ἐκείσε γὰρ ἄντικρυ τῶν λύχνων ἴδρυται ἡ καλουμένη ἑπτακωνθλός, καὶ κάτωθεν τοῦ ἐκείσε ἰδρυμένου σταυροῦ κρέμαται ἡ Περσινὸς γραμμῆ. ⁴⁴ ὀκταγώνου ε.π.β., ut infra p. 9, 7.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

universum notat, Deum orant : habet quoque verbum hoc alios significatus, ut gratulantur, vel salutant, ut vertit Leich. p. 6, ubi est festum gratulari ; vid. ad p. 356.

(65) Αὐγουστεῦς et ἀγουστεῶν est nomen palatii, Augustabus Byzantinis proprii, et quidem gemini ; unius intra Chalcen prope Chrysotriclinium siti, quod Augusteon Daphnes, vel augustale Daphnes, appellabatur ; alterius, quod simpliciter Augustale audiebat, et extra Chalcen intra hanc et Sanctiam Sophiam situm erat ; vid. pag. 43, ubi Augustale Daphnes ὁ ἐκείσε ἀγουστεῶν dicitur, ut distinguatur ab Augusteone sic proprie dicto, et pag. 75, E Chalce autem in Augusteone, et exinde in Sanctiæ Sophiæ horologium seu atrium situm fuisse, apparet ex hoc loco et ex p. 9. De Augusteone, foro Augusteo, statua Justiniani Augustea dicta, et circumspicit multa habet Du Cange ad Silentiarium p. 540, et in CPLi Chr. Augustabus autem proprium id ædificium fuisse, ex eo colligo, quod illæ corona imperii in eo coronarentur ; vid. p. 119, p. 120 ; et quod cum Domino, in Ecclesiam procedente, nulli procerum, præter eunuchos, in Augustale intrare licebat ; vid. p. 13. Videtur ergo quasi Seraglium imperatorum CPTanorum fuisse. [De Augustali, ubi coronabatur imperatrix, vid. CPLi Christ. p. 37. et not. ad Zonar. p. 155, nec juxta altare, ut Goar vertit, sed in tabula ad hunc ritum parata ; v. Pachymeris ἑκφρασις τοῦ ἀγουστεῶς. Gregoras p. 764 sqq.] Exstat quoque illa Pachymeris Ecphrasis cum Latina Bandurii interpretatione in ejus Imp. Or. L. vi. p. 114.

(66) Prima hic memoratur Schola. Septem enim erant ; quot olim erant vexillationes comitatenses, vid. Pancirolli. Notit. p. 22 b, cap. 34. Quapropter etiam p. 238, σχολαὶ per vexillationes comitatenses reddidi. Sunt autem scholæ idem atque contubernia, item ordines militum, ad unum signum perti-

nentium, numeri, cohortes. Ab illis scholis scholarii sunt appellati milites in genere quidem omnes, etiam gregarii et provinciales. [Septem scholariorum numeros, qui in Bithynia resident, habet Theophanes, p. 20.]* In specie vero milites ad custodiam palatii, de quibus egregium locum habet Procopii anecdota historia, p. 106, unde dicitur eorum origo, numerus, et alia illuc spectantia. Excubias hi scholarii agebant intra Chalcen, seu atrium et ingressum palatii ; habitabant autem in propylæo ædis SS. Apostolorum, ut e variis locis hujus Cærimonialis constat. Gemini erant pedites et equites. Sed nolo in hoc argumento prolixus esse. Conf. Guther. p. 399 et 599 Vales. et Lindenbrog. ad Amm. Marcell. p. 38, 88 et 479, item Du Cange Gloss. utroque.

(67) Referendarius est politica, et est quoque sacra dignitas. De posteriori sermo hic fit. Est autem referendarius sacer minister patriarchæ, qui hujus mandata, id est significationes, nova, quæ indicare vult, perfert ad imperatorem vel proceres ; ut hic loci refert referendarius ad imperatorem nomine patriarchæ tempus esse ad processionem veniendi. Vid. Goar ad Codin. p. 13, n. 22. Du Cange Glossar. utroque hac voce. Guther. de Offic.

(68) Mandatum est omnis significatio rei cujuscunque, sive cum imperio fiat, ut quid agatur, aut ad alium referatur, aut historica simplex narratio, nuntius. Eo sensu adud Theophan. 376 obtinet. Vid. Du Cange Gloss. utroque. Potest hic sensus et hic loci obtinere, potest et alter ille, quo notat significationem ad alterum referri imperatam. Mandare pro significare hodie in sermone Gallico obtinet, et obtinuit olim apud Latinos, ut patet ex Martialis epigrammate apud Lamprid. in Script. Hist. Aug. t. 1, p. 954.

ἀπὸ τοῦ πατριάρχου περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως (69), καὶ δὴ εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι, καὶ τὴν εἰδησίην τούτων διδοῦσι τοῖς δεσπόταις. Ἐξιώντες δὲ οἱ δεσπότες ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κουβουκλείῳ. κράζει φωνῇ μεγάλη ὁ πραιπόσιτος, λέγων· Βεστήτορες! καὶ δὴ εἰσέρχονται οἱ βεστήτορες καὶ περιτιθέασιν τοῖς δεσπόταις τὰς τούτων λαμπρὰς χλανίδας, καὶ εὐθὺς ἐξέρχονται· οἱ δὲ πραιπόσιτοι στέφουσιν τοὺς δεσπότες, δηλονότι τοῦ κουβουκλείου παντὸς περισταμένον κάκεισε, ὅτε ταῦτα τελούνται, καὶ μετὰ τὸ στεφθῆναι τοὺς δεσπότες ἐξέρχονται διὰ τοῦ τρικλίνου τοῦ αὐγουστῆως· ἐκεῖσε γὰρ ἴστανται ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου καὶ ὁ τοῦ κανικλείου καὶ ὁ κατεπάνω τῶν βασιλικῶν καὶ τὸ μαγλάδιον καὶ ἡ ἑταιρεία¹⁵. Ἐνδοθεν γὰρ τῆς μεγάλης πύλης τοῦ αὐγουστῆως ἴστανται οἱ νιψησιάρχοι (70), βασιζόμενοι τὰ χρυσᾶ καὶ ἐκ λίθων τιμίῳν κατεσκευασμένα χερνιβόξετα (71), καὶ ἴστανται οἱ δεσπότες εἰς τὴν χρυσῆν χεῖρα, ἥ γούνη εἰς τὸν πόρτηκα τοῦ αὐγουστῆως ἐξωθεν τῆς μεγάλης πύλης· κάκεισε γὰρ καὶ οἱ τοῦ χρυσοτρικλίνου παρίστανται. Καὶ δὴ διὰ νεύματος (72) τοῦ δεσπότη οἱ πραιπόσιτοι τὴν κεφαλὴν

A expectant, quarum notitiam intrantes præpositi dominis suppeditant. Hi cum octangulum cubiculum intrarunt, præpositus alta voce exclamans dicit: « Vestitores! » Tunc vestitores accedunt, dominis splendidas suas tunicas circumimponunt statimque abeunt: præpositi vero imperatorem coronant, astante ibi, dum hæc peraguntur, universo cubiculi ministerio, et coronati domini per triclinium augustalis eunt, ubi logotheta cursus publici, caniceo præfectus, capitaneus imperatorium, manclavium et hetæria seu corporis custodes adsunt. Intra portam augustalis majorem lavatores, aurea et lapidibus pretiosis ornata malluvia portantes, domini et auream manum seu in porticu augustalis extra magnam portam stant, B ubi et chrysotriclinarii adsunt. Tunc ad nutum domini præpositus, inclinat versus dominos capite, propria veste ostiario auream virgam tenenti signum dat: quatuor enim ostiarii aureas et gemmis pretiosis instructas virgas portant. Deinde egreditur, et magistros, proconsules, patricios, strategos, officiales et clausurarum præfectos ad-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁵ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι διὰ τοιοῦτου σχήματος . . . εἰ ἐν πάσαις ταῖς δοχαῖς διὰ νεύματος τοῦ δεσπότη οἱ πραιπόσιτοι νεύει τοῖς ὀφειλοῦσιν εἰσῆλθαι, εἴτε τὰ κατὰ τύπον εἰσαγόμενα βῆλα, ἐν ταῖς δοχαῖς, ἢ ἐθνηκῶν εἰσοδος ὀφείλει γενέσθαι, εἴτε ξηναλίῳν ἐξ ἀλλοθῆνων μελλόντων εἰσιέναι. Integrum hoc scholion, in ed. omissum, præbet R. in annoi.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Offic. p. 421, 573. Ab his sacris diversi sunt referendarii vel regerendarii imperatorum, qui referebant de rebus scitu necessariis ad imperatorem. [“Referendarius est cancellarius regius. Alteserr. ad Anastas. p. 114.” Vid. Novell. Justin. p. 54. Procop. Anecd. p. 65, 5, ubi dicuntur referendarii libellos supplices ad Imp. referre. Videntur fere secutis temporibus referendarii regii desissee, et ipsorum referendi munus ad Logothetas dromi et ad præfectos Caniclii transiisse. Vid. Cedren. p. 543. Reprehendit ibi loci Goarus Xylandri interpretationem, non quidem absque omni jure (nam referendarius aut Caniclius non tantum acta in senatu, sed etiam de dubiis, agendis, postulatis, etc. . . referebat), ipse tamen interpretationem multo nequiores substituit, præ qua bona et proba Xylandreana habeatur. H τῶν ἀναφορῶν διοικήσεως est actio, functio, referendi, de rebus ad imperatorem nempe. Non recogitabat V. D. usum verbi ἀναφέρειν notitiam alicujus rei alicui dare, et ejus sententiam quid agendum sit explorare. Quæ notio manavit ex veteri formula retulit Consul scil. ad Patres Conscriptos, quos sententiam rogavit. Vid. Script. Hist. August. t. II. pag. 42 sine. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 39. Ἀναφορᾶ sic dicitur scriptum, quo rei alicujus status imperatori exponitur, ut apud Theophan. p. 78, et ipsa imperatoris ad populum oratio, narratio, D mandatum, significatio de notabili quadam in rebus regni facta mutatione dicitur ἀναφορᾶ. Vid. Cedren. p. 750 sqq. 754, et locum Cyrilli Scythopolitani apud Alemannum ad Procopium p. 104, ubi ἀναφορᾶ est non tantum relatio, sed etiam remonstratio et supplicatio, ut ibi ad sensum bene vertitur.

(69) Significationem de statu vel recta jam facta constitutione rerum ad disciplinam ecclesiasticam, eoque ad patriarchalem inspectionem et ordinationem pertinentium. De voce κατάστασις et τῆς καταστάσεως dixi ad p. 418.

(70) Sunt qui malluvium, τὸ νιψῆσιον, imperatori tenent; vid. ad p. 418.

(71) Sunt malluvia, seu pateræ, pelves, in quibus et χεῖρες νίπτονται, manus lavantur, cum adjunctis τοῖς ξέστοις, seu sextariis, id est hydriis, gutturniis, e quibus aqua in suppositam pelvim detunditur. V. Habert. Pontific. p. 50. De hoc modo novorum Græcorum appellationes duarum diversarum rerum, attamen communiione quadam inter se junctarum, in unam vocem colligendi, qualis est in voce διασκοποτήριον, discus cum superimposito calyce, dicam ad p. 43. Quod novi ξέστον sextum, sextarium, appellabant, sen gutturnium sextarium aquæ continens, id veteres πρόχοον appellabant. Homerus:

Χερνιβὸν ἀμφίπολος πρόχοόν θ' ἅμα χερσὶν ἔχουσα.

E quo loco simul patet, χερνιβὸν, quod in probatis vetustis auctoribus non reperitur (illi enim χερνιψῆ dicunt), jam tum in usu fuisse, ut multa fuerint eorum, quæ in hoc nostro codice similibusque nova videbuntur viris doctis, aut veterum novorumque simul non satis familiaribus, aut non satis firmæ memoriæ. Habuit omnia, quæ manifesto nova et barbara non sunt, sed sordida tantum sunt, vetustissima Græca ætas; verum iis auctores manditarium studiosi abstinerunt.

(72) Sic habetur scholion in membranis, quod quia in extremo præsecto margine scriptum et hiulcum erat, (ut passim sunt eadem de causa scholia hujus codicis,) omissum fuit. Unicum locum supplere ex ingenio non potui, ubi puncta posui. Est autem hoc: Ἰστέον, etc. Vide var, lect. Ad rem ipsam quod attinet νεύειν novis Græcis est nutu signum dare opportuni temporis peragendæ alicujus imperatæ rei, pro quo etiam dicunt καίρον δίδοναι, ut contra qui signo dato obtemperat, καίρον λαμβάνειν dicitur, formula frequenti in Pontificali Haberti. Pro διὰ νεύματος κλεῦσαι, divina annuntiatione indicare. jubere nempe, hic quidem loci, proceres ad venerandum Augustam

ducit: quibus pro more salutantibus dominos, et secundum suos ordines constitutis, ad nutum

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

intromittendos esse, Anna Comnena Alexiadis p. 263, dedit τὸ δοῦναι τοῖς ἐξωθεν τὴν εἴσοδον διὰ τοῦ βλέμματος ἐμφαίνειν. Dignus est, qui totus apponatur, ille locus; et hunc præsentem nostrum, et alios Nostri deinceps plures illustraturus, in quibus de senatus in consistorium processione seu conventu et Silentii agit, ut qui clare doceat, quomodo præserit imperator, quomodo protectores corporis sacri adstiterint, quem locum obtinuerint regii sanguinis viri, quem senatores, quid in silentiis actum, quomodo processum fuerit. Οἱ πάλαι τῶν βασιλικῶν σιμάτων τεταγμένοι φύλακες πρῶτοι πρὸς τὴν βασιλικὴν ἐχώρου σκηνήν, οἱ μὲν ξίφη περιεζωσμένοι, [sunt spatharii et omnes de spathis nominati] οἱ δὲ δόρυτα φέροντες, [sunt τὰ ἄρματα armigeri], οἱ δὲ τὰς βαρυσιδήρους ῥομφαίας ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντες. [Per τὰς ῥομφαίας intelligit Anna αὐτὰς σαθοβόλλια, aut seoures Baranorum, quamvis vocabuli non propria significatio usa.] Ἐκ διαστήματός τινος τοῦ βασιλικῆς θρόνου εἰς μηνοειδῆ σχῆμα ἐσωτὸς ἰλαθὸν καταστήσαντες, καὶ οἷον ἐναγκαλισάμενοι τὸν αὐτοκράτορα, θυμῷ στρατιωτούμενοι πάντες -- ὅσον δὲ συγγενὲς ἐξ αἵματος τε καὶ ἀγγιστείας τούτῳ προσήκον, ἀγγυὸς τοῦ βασιλικῆς θρόνου ἐφ' ἑκάτερα ἴσαντο. Δειξιθῆναι δὲ καὶ ἐξ εὐωνόμων ἑτέροι καθίσταντο ὑπασπισταί. Ὁ δὲ βασιλεὺς σοβαρὸς ἐπὶ θώκου προύκλιθτο, οὐ βασιλικῶς ἐσταλμένος μάλλον ἢ στρατιωτικῶς. [Gereliantur enim hæc in castris.] -- φωνὴ δὲ τις παρ' αὐτοῦ ἐξηκούετο, ἀλλ' ἀτενὲς πρὸς τὸν ἐρεστηκότα τῆ πύλῃ τῆς σκηνῆς [ostiarium, aut silentiarium] ἀπονεύοντες ἐπιπρόκειτο εἰστήκεσαν. -- τούτῳ δὲ βασιλεὺς ἐνατενίσας. δοῦναι τοῖς ἐξωθεν τὴν εἴσοδον διὰ τοῦ βλέμματος ἐνεργῆεν. Ὁ δὲ παραχρῆμα τῆς εἰσόδου τούτοις παραχώρει. Οἱ δὲ καίπερ δεδιότες, ἀλλ' ὅμως εἰσῆσαν, κάτω τετραμμένοι τε τὰς ὄψεις, καὶ βραδείῃ ποδὶ στείχοντες. Κατὰ στήθεσιν δὲ τὴν στάσιν λαχόντες ἐκαστοδούκουν τὸ μέλλον, ἐκαστος δεδιώς, ὡς τὸν περὶ ψυχῆς λολήσιον δρόμον δραμούμενος. Finita oratione imperatoris, ἐπὶ τούτου θροῦς ἔρτο πολὺς, τῶν μὲν ἐπαινούντων τὸν βασιλέα καὶ θαυμαζόντων τῆς ἀνεξικακίης καὶ πραότητος, et reliqua. At Anna primos ad prætorium accessisse mane antiquos custodes et protectores sacrorum corporum, quorum alii enses e zonis pendentes, alii manibus hastas, alii graves ferro et latos enses, seu secures super humeris gestaverint; eosque in semilunarem formam astitisse. Prope thronum regium stetisse sanguine et affinitate domino junctos; pone imperatorem, *super capite ejus*, ut Arabes loquuntur, astitisse dextra sinistraque armigeros, procul dubio spadonee. Coram velo stantes non ausos fuisse hicere, sed respexisse omnes ad ostiarium, ingressui prætorii appositum. Hunc accepta annotatione imperatoris, qua intellexisset proceres intromittendos esse, eos intromississe. Nos tanto gradu ingressos adastitisse juxta series, et audita Alexii oratione acclamasse multo cum strepitu et laudasse.

(73) Quia coram imperatore omnia decenter, tranquille, cum venerationis quadam significatione et majestate debent agi, silentior et ipso nutu significabat quid actum vellet, et præpositi aliqui plerumque nutu et manus gesticulatione, et in aliis quoque tunicæ concussione imperata subinnuebant. [Toga signum dabant veteres; vid. Drukenborg. ad Livium tom. III. p. 906.] Ad varia significanda, variisque temporibus et locis concutiebant, levabant veteres vestem, olim quidem in theatris, significandi favoris ergo, deinde in aula Byzantina præpositi palatii aut sacri cubiculi, si qua de re imperatorem admonitum vellent, quia ipse

ὑποκλινῶς τοῖς δεσπόταις, διὰ τῆς οἰκίας χλανίδος νεβαί (73) τῷ δεσπότην (74) τῷ τὴν χρυσὴν βέργαν

voce imperare pro indecenti et majestatem lædente habebatur; in ecclesia diaconi, quando clara voce aut presbyteris preces recitantibus, aut psaltis in ambone, aut populi fidei utendum esset atque acclamandum. Ipse imperator in Circo sublata purpura sua, in certam plicarum formam composita, quam ῥωσθίλιον appellabant, populum adorabat vel salutabat, qui ritus veluste missioni mappæ consularis successit, ut suo loco videbimus. Jam de singulis pauca quædam addemus. De more concussis olim quidem tunicis, deinde vero orariis, favoris Circensis significandi gratia, Casaubonus et Salmasius egerunt abunde ad Vopiscum Aurelianum cap. 49, quo est eum imperatorem *primum dedisse oraria populo Romano, quibus is ad favorem uteretur*. Egit quoque Petavius ad Themistium p. 500, ubi tamen sinistre interpretatus fuit locum Philostrati Vit. Apollon. Tyan. 1. 5. et dictionem ὀβόνη δίδοναι de more, qui Philostrato, nedum Apollonio inuit recentior. Rectius interpretatus eum fuit Olearius. Nuperrime de hoc more disputavit et Reimarus ad illud Xiphilini p. 1000, de Seneca et Burrho, qui cantante in scena Nerone τὰς τε χεῖρας καὶ τὰ ἰμάτια, ὁπότε φθίζαιτό ἐι, ἀνέσειον καὶ τοὺς ἄλλους προσεσπῶντο. Insignis est in hanc rem locus Georgii Alexandrini in vita Jo. Chrysostomi locus, c. 40: Ἐκράτουν αὐτὸν ὑψοῦντες εἰς τὸν ἀέρα, οἱ μὲν τὰς χλανίδας ἑαυτῶν, οἱ δὲ τὰ πετρώγια τῶν κουτρώλων, ἑτέροι δὲ τὰ ἔγχειρίδια, καὶ ἄλλοι τὰ σακίωλια. At auctor quoddam chlanidas seu tunicas suas in altum sublevasse testandi favoris causa, alios oras extimas, cuspides vel angulos, aut alas, casularum suarum, alios mappas manuales, alios denique tiaras suas, aut caput involucra, facialia dicta. De more, quo præpositus submisso nonnihil capite, et levata tantillum tunica imperatorem inonebat, tempus esse surgendi atque procedendi, testatur et hic noster locus, et alii nostri codicis, et ille in primis l. II, c. 10, p. 315: Εἰσερχεται ὁ πραιπέσιτος καὶ προσκυνεῖ σχηματοειδῶς πῶς τὴν κροσθίην ὑποκλινῶν, καὶ ταῖς χεῖρας μετρίως κούφιζων τὸ ἑαυτοῦ σχίλιον. Pro *sago*, vel *sagio*, nominatur in loco nostro et alibi ἡ χλανίς. Estne igitur idem *sagum* et χλανίς? Equidem, ut verum fatear, nescio. Tamen inconstanter et obscure loquuntur, ut de omni re vestitaria, ita de *sago* quoque et chlanide scriptores, ut diversumne a chlamyde fuerit, an idem, chlanis liquido non constat. Sunt loca, e quibus appareat eadem esse *sagum* et chlanidem, sunt rursus alia, e quibus contrarium colligas; quare velim nos excusatos habent, si quis forte credat nos peccasse vocem χλανίς Latina *tunica* reddendo. *Sagum* et chlamydem aut idem aut propemodum idem esse non dubitatur. Quando igitur eadem

in re uno (74) Ostiarius est duplicis generis, palatinus et ecclesiasticus. De priore hic sermo. Erat qui in velis stabat, et vocatos introducebat ad imperatorem. Vid. Du Cange Gloss. utroque. [Adextratores et ostiarii qui fuerint, vid. ord. Rom. p. 169, de formula, cum ostiarius Ecclesiæ eligitur, Durand. Rational. p. 54] Virgam auream, Ostiarii symbolum, memorat Asterius, Orat. in OEconomum iniquitatis, apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Cura*, καλαμίδα χρυσῆν appellans. Virgæ talis aureæ imaginem videre licet apud Bandur. t. II, p. 633, in illa tabula, quæ S. Crucis inventionem sistit oculis. Astant ibi imperatrici in throno sedenti duo seu silentiarii, seu Ostiarii, tunicati et humeralibus induti, tenentes in dextra quisque virgam auream gemmis ornatam, et gemino illo margaritarum.

κατέχοντι· τέσσαρες γὰρ ὀστιάριοι τὰς χρυσὰς ἐκ λίθων τιμίων ἡμφιεσμένας βασιτάζουσι βέργας. Καὶ ἐξέρχεται, καὶ εἰσάγει τοὺς τε μαγίστρος (75) ἀνθ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

in re uno loco chlania, altero sagum appellatur, non improbabiliiter conjicias ista omnia idem esse. Id adhuc magis stringit, quod de χλανίδι dicatur, eam περιβάλλεσθαι, *circumjici*, quod fit p. 175 ult., et 175, ἀπλοῦσθαι *expandi, distendi*, quod in chlamydem quidem, at non in tunicam quadrat, item quod Nilus ait l. II, Ep. 245: Οἱ μοναχοὶ στολιζόμενοι ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἀναβάλλοντες ἄμου, γυμνούντες ὄλον τὸ εὐωνυμον μέρος. Οἱ δὲ φοροῦντες κοσμητικὰς χλανίδας τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ σώματος τοῖς πᾶσι φανερόν καθίστωσι. Qui locus τῆ χλανίδι tribuit, quod alii scriptores omnes τῷ χλαμυδί tribuunt, quamvis dubitem, aut potius sciam, omni tempore observatum non fuisse morem, quem de suo ævo perhibet Nilus, ut laici fibulam chianididis aut chlamydis in dextro humero torrent, clerici in sinistro. Sed erit forte alibi amplior de his agendi locus. Illam Balsamonis dictionem de concussione orarii in sacris, a Casaubono jam allatam, repetere nolo. Constat ex ea, astantes sacra facientibus sacerdotibus diaconos observare tempora precum tacitarum et exclamationum, signumque orario modo dere stantibus in ambone, ut clara voce, quæ opus identidem sit, recitent. Idem imperat quoque Pontificale Haberti p. 53. λέγει ὁ δευτερευῶν. Τῶν Κυρίου δεσθῶμεν, τὸ Ὑπόριον κρατῶν. Καὶ λέγει ὁ πατριάρχης καὶ οἱ λοιποὶ τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου μουσικῶς. Αὐτῆς δὲ τελεσθεῖσθαι λέγει ὁ διάκονος πρὸς τὸν πατριάρχην. Εὐλόγησον, δέσποτα, τὴν ἁγίαν εἰσόδον, δεικνύσων ἅμα καὶ πρὸς ἀνατολὰς μετὰ τοῦ Ὑραρίου οὕτως κρατῶν αὐτό. Idem, p. 112. Ὁ δευτερευῶν τῶν διακόνων μικρὸν ὑποκλίνας τὴν κεφαλὴν καὶ δεικνύων σὺν τῷ Ὑραρίῳ τὸν ἅγιον βίβλον, λέγει. εὐλόγησον, δέσποτα, τὸν ἅγιον ἄρτον. Quod in superiori loco ostens dixerat, viva docentis voce adjungendum, docendo eorum monstrantis gestulationem, id idem Pontificale p. 28, clarius τοῖς τρεῖσι δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρὸς enuntiat. in illis: εἶτα σοφάσαι [diaconus] πρὸς τὸν πατριάρχην, καὶ ὑποκλίνας τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κρατῶν καὶ τὸ Ὑπόριον τοῖς τρεῖσι δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ ὑποδεκνύς αὐτό [non nihil sublatum id in conspectum patriarchæ ingerens] λέγει· Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ κυρίῳ δέσποτα, εὐλόγησον, *tempus instat, quo dominus [patriarcha] recitet: Domine, benedic.* Scilicet pro indecenti habebatur nuda manu superiorem aliquo dirigere et spectare jubere. Ergo subiecta orario vestive manu monstrabant; quemadmodum etiam qui ecclesiæ, sanctis, regibusve coronas aureas sertave aut munera alia offerrent, detrudere de pretio doni, et maculare puritatem ejus Ecclesiæque, et majestatem eorum, quibus destinata ea essent, violare sibi videbantur, si ea nudis manibus contingerent: quapropter in antiquis monumentis apud Ciampinum (ut t. II, tab. 26, 27, 46, 47, 49, et aliis) aut ambabus aut saltem una manu sub chlamydem missa conspiciuntur offerentes donaria suam oblationem sustinere et exhibere. Solebant Græci quoque medio ævo concussa veste sese ad duellum provocare, ut Latini eorum temporum projecta chirotheca; ut constat ex Anonymi de Amoribus Lybistri et Rhodames apud Du Cange v. Πέντα. [Est autem βέντα arena bellica, vel gladiatoria, locus conductus, quo duellantes ex conducto conveniunt ad dirimendam rixam suam, *le rendez-vous*, unde manavit.]

Μέρον τῆς βέντας ἴσταμαι, ζητῶ ἵνα τὸν δῶσω, καὶ τὸ φερῖν μου ἐκίνησα, κατέβην εἰς ἐκεῖνον, Ἐκεῖνος πάλιν μετ' ἐμοῦ. Γίνεται κτύπος μέγας. Dictio ἵνα τὸν δῶσω significat in Græcobarbaro sermone idem atque ἵνα αὐτὸν πατάξω. De sermone

imperatoris præpositus clare et harmonice dicit: «Jubete.» Et postquam cum dominis ad onopodium exierunt, ubi drungarii vigiliæ et rei navalis

per signa, qui medio ævo in monasteriis vigeant, damnato linguæ usu, longam tractationem intexuit Du Cange Gl. Lat. v. *Signum* ex Ordinali S. Viotoris Parisini.

(75) Recensio aliqualis hæc est palatinorum officiorum, quæ tamen aliis locis pleniorẽ dabit. [De magistrorum dignitate in aula Byzantina vid. Du Cange ad Alexiad. p. 245.] Sæpe occurrunt in hoc libro οἱ μαγίστροι et ὁ μαγίστρος. Si in singulari et absolute Magister appellatur, intelligitur ὁ τῶν βασιλικῶν ὁστικῶν, *sacrorum officiorum*, item τὸν παλατίου et τῶν ἐν αὐτῇ τάξεων (quæ omnia eodem redeunt.) *Magister*. Aliquoties etiam οἱ δύο μαγίστροι occurrunt, ut cap. 47, l. II, in formula allocutionis legatorum Bulgarorum, item in Cleto-

rologio excitatur ὁ μαγίστρος, et iterum ὁ μαγίστρος. Erant enim, ut equidem existimo, tot magistri, quot erant imperatores; si duo imperatores essent, erant totidem magistri. E. c. Constantinus noster pro se habebat magistrum unum, et filius ejus Romanus alterum. Ita quoque Leo Sapiens et Alexander, ejus frater. Sed mera hæc est conjectura, cui vehementer adversari videtur locus Luitprandi Legat. p. 481 initio, ubi Nicephoro, æ legatum prima vice admittenti, adstitisse ait Basilium parakymomenum, protosecretam, protovestiarium et duo magistros. Nicephorus potest tunc dici aut solus regnasse, aut cum collegis Constantino juniore et Basilio, Romani filii, quorum se tutorem gerebat. Si solus, quare duo magistros penes se habuit, si quidem conjectura nostra recto talo stat? Si autem collega, quare non tres, quandoquidem tres imperatores tunc essent. Sed statuat ea de conjectura quantum quisque velit. Alias multi erant magistri in aula Byzantina, et Luitprandus suo, id est æquali nostri Constantini tempore, viginti quatuor eorum numerat. Scilicet quævis nobilior dignitas, tam palatina, quam militaris, præfixum habebat titulum magistrati, ut paulo post titulus prohedri solebat præfigi. Quamvis hujus rei vestigium in hoc codice paucè non exstat, apud alios tamen scriptores historiæ Byzantinæ sæpe occurrunt axiomati cum præfixo magistrati titulo. Ita Leo Grammat. p. 453, 461, 475, magistrum et domesticum scholarum memorat, et p. 494, μαγίστρον καὶ μέγαν ἐπιχειρήσασσαν. Cedrenus p. 593, habet μαγίστρον καὶ στρατηλάτην et μαγίστρον καὶ λογοθέτην τοῦ δρόμου; item p. 604, magistrum et drungarium vigiliæ p. 613, magistrum et statægum Armenorum, et magistrum atque præfectum excubitorum. [Μαγίστρος καὶ δομέστικος τῆς Δύσεως est apud script. post Theophan. p. 293.] Scylitzes p. 822, habet magistrum et protosecretis. In universum magistrum habebant singula officia palatina sub magistros, qui et principes appellabantur, ut Salmasius ad script. Hist. Aug. t. II, p. 239, observavit, qui p. 220 addit, magistrum officiorum omnium et principem officii palatini, simpliciter magistrum vocari consuevisse. Conf. Agathias p. 116, ed. Vulcan. et Procop. Anecdol. p. 109 ult., quem locum Alemannus bene restituit. [De magistris palatii eorumque origine ex aula Byzantina v. *les Dignitez de la France*, p. 227.] De officio et partibus magistrati officiorum docte atque fuse disseruit Vales. ad Ammian. Marcell. p. 296. Medio ævo hos magistros quoque *præceptores palatii* appellabant, quorum erat *ritum imperialis aulæ et majoru negotiu suæ discretions arbitrio definire*, ut nit Vita S. Aldrici episcopi Senonensis apud Du Cange v. *Præceptor*. Aut cum magistro sacrorum officiorum aut cum præposito

cum spathariis imperatoris, arma imperatoris **A** υπάτους (76) τε καὶ πατρικίους (77), στρατηγούς (78)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

convenit *Siniscalcus*, de quo vid. Murat. t. I Antiq. Ital. p. 119. Disputatum hæc ætate fuit de officio et etymologia *Senescalci*, aut *Sinescalci*. Mihi videtur a voce antiqua *sinde* et *scalci* venire. Notat autem *Sinde* idem atque superstes adhuc vox cum præpositione adjecta *Gesinde*, id est ὑπουργία *familia, famulitium, obsequium*. *Nutritios*, τοὺς συντρόφους, appellat Gregorius Turonens. VI, II. *Nutritios, qui ad exercendum ministerium regale erunt necessarii*. *Gesindekecht*, famulus, qui cæterorum famulorum inspectionem et procurationem sibi habebat injunctam.

(76) Anthypati seu proconsules posteriorum temporum longe sunt alii a process. illis vetustis florentis Romanæ rei. Merus tum erat titulus auctoritate cassus, nisi qui ἀνόπατοι τῶν θεμάτων process. provinciales essent. Forte sic dicti fuere, non quod loco *consulum, pro consulibus* essent, sed **B** quod *ante Hypatos* essent, et illos præcederent. Videntur in τῶν Ἰλλουστρίων locum successisse. Nam ut *Illustris* titulus nulli officio soli alligatus erat, sed tantum comitabatur summas dignitates, ita deinceps iidem *Anthypati* dicebantur, qui olim *illustres*, hoc titulo evanescente. Habebantne singulæ provinciæ suos proconsules? Sane Antiochus Ἀνόπατος τῆς Ἑλλάδος est apud Zosimum v, 5, 84, et e nostri Cleorologio constat majorum quarumque provinciarum strategos fuisse simul Anthypatos; non hoc titulo, sed illo, auctoritatem illis tribuente. Junctus quoque solebat esse titulus Anthypati cum titulo patricii; sed uterque merus erat titulus, nullius potestatis aut index, aut auctor. [Vid. Contin. Constant. III, p. 67, ubi Alexio Moselli patricii primum et process. collata a Theophilo dignitas, tum vero magister quoque ac Cæsar ab ipso creatus est.]

(77) Erat hic quoque merus titulus, honorem et dignitatem conferens, at auctoritatem nullam. Auctorem habuit Constantinum M. teste Zosimo II, 40, ubi memorat aliquem O. latum, ὃς παρὰ Κωνσταντίνου τετυγχάνει τῆς ἀξίας τοῦ πατρικίου, τῆς τὴν τιμὴν καὶ προκλήθησθαι τοὺς ταύτης ἕξωμένους τῶν τῆς αὐτῆς ὑπάρχων νομοθετήσαντος. Significat patricius idem atque *patrem*. Etymolog. M. πατρικίος οἶνε! πατήρ τοῦ κοινού. Patricii enim urbium, regionum, imperatorum erant iidem atque *patres urbium, regionum, atque imperatorum*; qui eos et eas curarent, diligenter, foverent, ut pater liberos suos. Olim sæculo Constantini M. et Theodosiorum quotquot patricii essent, iidem quoque *patres imperatoris* appellabantur, ut consilarii et directores ejus, omniumque consiliorum ejus consilii et administri. Apud Menandrum in Exc. Legat. Hoeschel, p. 102, memoratur aliquis Παμόριος ὄνομα, ἀξίωμα βασιλέως πατήρ, et pag. 110, appellatur idem ἐν τοῖς βασιλέως πατράσι τελῶν. Ergo plures erant *patres imperatoris*, et omnes participabant, qui sacris consultationibus adhiberentur. Idem p. 132: Στέλλεται κατὰ τὴν Περσῶν χώρῶν πρεσβευτὴς Τραϊανὸς ἐν τοῖς βασιλείοις πατράσι τελῶν καὶ τὴν λεγομένην τοῦ κοινῆς στωρος διέπων ἀρχήν. Olympiodorus apud Photium in Bibliotheca p. 106, Ἰσθιανὸς πρεσβεύτας πολλὰκις -- καταμένει πρὸς Ἀττολὸν [id est παρ' Ἀττάλου] πατρικίος Ἀττάλου ὀνομασθεὶς, id est *consilarius*. Recte proinde Ducas Patriciis Weziros Turcarum confert, Hist. c. 22: Ἡροσκαλεῖται τὸν πρῶτον τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ, ὃν βεζύρη κατὰ τὴν αὐτῶν καλοῦσι γλώσσαν ὃν οἱ Ῥωμαῖοι πατρικίον καὶ μεσάζοντα λέγουσι. Conf. Antholog. H. Steph. in carmine οὗτος ὁ κοσμητὴς p. 299. In Cod. Theodosiano præfati prætorio et illustres alii proceres non tantum *fratris* nomine ab impp. compellantur (unde illa sigla F. A. *frater ave*) item *fratres charis-*

simi et amantissimi, sed etiam *patres*; v. Guther. de Off. Dom. Aug. p. 314, 465, et Negelin in diss. de diptycho Norimbergensi. At quid de Cedreno statuetur, qui p. 595, de Leone Sapiente Constantini nostri patre narrat eum primum titulum τοῦ βασιλεοπάτορος instituisse, eumque Tzantzæ socero suo tribuisse; cum tamen is ipse p. 327, dixerit Theodosium M. filiis suis Honorio et Arcadio præfecisse Arsenium, ornatum titulo τοῦ βασιλεοπάτορος vid. Dissert. cl. Leichii de Constantino, huic operi præmissam c. 3. Scilicet anticipavit Cedrenus tempora. Fuit quidem ævo Theodosii in usu mos omnes patricios seu consiliarios aulicos *patres imperatoris* Latine et Græce πατέρας τοῦ βασιλέως appellandi; at nomen illud compositum βασιλεοπάτωρ, et tota illius dignitatis ratio solius Leonis inventum, et antiquioribus temporibus ignota res fuit, ut patebit ex iis, quæ ad p. 413 ult. dicentur. Quæ Goarus ad Codin. de Offic. p. 29, n. 36, de Tata seu patre aulæ, posteriorum ætatum dignitate, attulit, non exscribam. [Paulus pater imperatoris, Fredegar. p. 206. — Marie Stuart envoya en Ecosse pour négocier son rétablissement Jacques Hamilton, chef de sa maison, la plus illustre d'Ecosse. Elle luy donna le titre de son lieutenant général dans le royaume, et l'adopta pour son père, titre nouveau, excepté dans l'ancien tempe. Pitaval, *Causées illustres*, t. IX, p. 179. Syracusanæ urbis præfectus ante Saracenos *Patricius* vocabatur.] Id est procurator, rector vicarius; vid. ad p. 184 dicenda. Ita πατρικίος Ἀφρικτῆς apud Theophan. p. 235, πατρικίος τῆς Λαζικῆς καὶ Βαρνοκίου pag. 309. [In libro diurno existat ad Patricium provinciæ epistola, qua Garnerius dicit intelligi aut præfectum provinciæ a CPTano imperatore in occidentem missum, aut eum, qui a Galliæ rege sit ablegatus, p. 107. In Chronico Vultur. apud Murator, t. I Scr. Ital. p. 425, habetur hæc formula: *In nomine Dei nostri J. C. anno imperii Dn. nostri Constantini VII, et V. anno patriciatus domini nostri Landulfi, nec non et V anno domini nostri Athenulphi principis* -- et p. 417, memoratur *Adenulphus Langobardorum gentis Anthypatus et patricius*.] Reguli Longobardi Græciæ majoris, qui hic memorantur, cum provincias suas ab impp. CPTanis ut vasalli tenerent, patricii erant aulæ CPTanæ, et annos sui patriciatus, id est principatus sui ab aula CPTana dependentis, numerabant, ut imperatores imperii sui. *Gaimerus princeps Beneventanorum patricius factus, postquam CPTin venisset*. Anonym. Salern. t. II, p. II,

(78) Strategi posterioribus ævis erant iidem, qui olim proprætores et proconsules in provinciis erant, præfecti nempe provinciarum et juris dictatores eam in rebus civilibus, quam in militaribus, magistris militum simul et gubernatores urbium. Militaris ordinis erant strategi, contra quam olim, cum civiles magistratus essent. Quod natum ex diversa usurpatione vocis στρατός, vel potius ex diversa militiæ genere. Initio quidem cives urbis alicujus contra hostes suos ipsi in arma ibant. Propterea στρατός dicebantur; et ὁ δῆμος atque ὁ στρατός idem erat, et sæpe Pindarus posterius posuit, ubi alii prius ponere maluissent; et magistris eorum, ὅτι δημηγοί vel prætores, στρατηγοί vel στρατάρχαι audiebant. Deinde vero mansit quidem significatio vocis στρατός, itaque dicti qui adversus hostem arma gererent, sed oppidani ipsi non amplius in campum ibant, sed milites mercede seu ad tempus, seu ad perpetuum conducti pro ipsis bellabant. Quo factum, ut eorum magistris, quamvis immediate plebi non imperarent, στρατηγοί dicerentur.

τε καὶ ὀφφικιαλοῦς (79) καὶ κλειτουρᾶρχης (80), καὶ τούτων κατὰ τὸ εἰωθὸς προσκυνούντων τοὺς δε-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

t. II, p. II, Scr. Ital. pag. 272. **Adelgisus Desiderii Longobardorum regis filius a Constantino Græc. imp. constituitur patricius. Schminck, ad Eginhard, p. 40. Gilimer Wandalorum rex non factus est patricius a Justiniano, quod Arianam hæresin ejurare nollet. Procop. et Theophan. p. 170.** Reges igitur et principes occidentales eorum temporum suscipiendo patriciatum a C. Planisimp., cujus rei exempla longe plurima dedit Du Cange Gloss. Lat. v. *Patricius*, agnoscebant, se vasallos eorum esse, patricios ejus, id est procuratores, locum tenentes, vicarios. Patricii vocem ea ætate id notasse patet ex loco Benzoni p. 1062. **Postera die congregato concilio in ecclesia principis apostolorum, sedit rex Henricus in medio episcoporum — tum rex ait: Seniores, solito more sit in electione nostra. Accipite quem vultis de tota præsentii congregatione. Qui responderunt: Ubi adest presentia regis majestatis, non est electionis consensus in arbitrio nostræ voluntatis. Ipsi forte aliquotiens absens estis, tamen per officium patricii, qui est vester vicarius, semper apostolicæ promotioni interestis. Neque enim patricius est papæ patricius, verum ad præparanda reipublicæ negotia est imperatoris patricius. — Decretum est, ut rex Henricus cum universis in monarchia imperii sibi succedentibus fieret patricius, sicut de Carolo M. factum legimus. — Inductus igitur rex viridissima chlamyde desponsatur patriciali annulo, coronatur ejusdem præfecturæ aureo circulo.** Ducit nos hic locus ad celebratam illam de patriciatu Romanorum, quem gesserunt imperatores occidentales, quæstionem, cujus origo prima hæc mihi videtur fuisse. Imperatores C. P. tani Romam olim mittebant, ut alio, patricios, res Romanas suo nomine curaturos: cum deinceps episcopi Romanis non bene conveniret cum illis Græcis patriciis, et deficere ab imperio Orientali meditarentur, invitabant reges Francos ad suscipiendam rerum apud Romam civilium procuracionem, seu patriciatum. **[Vid. Muratori Annali d'Italia, t. II, pag. 397, 405, qui credit patriciatum constituisse in defensione Ecclesiæ Romanæ. Conf. Later. pariet. p. 32, ubi de Carolo M. patriciatu. De dignitate patriciorum, et quod provinciis præfecti fuerint, postea vero eum titulum reliquerint v. p. 34. Patricius idem, qui postea dux vocatus p. 35, ex Henrico Monacho. Patriciatu Carolo M. maxime in defensione Ecclesiæ consistebat. Idem propterea quoque defensor appellamus. Conf. p. 58. Claves sepulcri S. Petri ad patricios mitti solebant. Testis Carolus Martellus, t. IV, p. 282 [credo Muratorii Annal. d'Italia] conf. p. 407, Patriciatum deposuit Carolus M. cum imperatoris titulum assumeret, Cærim. Gall. p. 94, imperatorem eos, et patricii dignitate uti solitum apparet ex l. Hadrianus et seqq. Dist. LXIII, conf. not. ad Constant. Donat. p. 64. Anastasii et Leonis ætate redit Romæ Hadrianus papa, a quo Carolus Francorum rex Romanorum patricius constitutus fuerat, regnumque Italiæ suscepit. Museum Ital. p. 41. Patricium se dicit Carolus M. in litteris ad Alexium apud Baronium et Act. SS. mens. Jun. t. I, p. 714. Henricus IV, apud Ottonem Frisingensem de reb. gest. Frederici Barbarossæ l. I, c. 1, patricium primum se appellat. Apud Boioaria civitatem Brixinoram — curiam magnam celebravit, ubi injurias sibi a Romani Ecclesiæ irrogatas affectuose conqueritur, quod videlicet inpro inconsulto, qui tanquam rex et patricius primum suæ urbis episcopi esse deberet, Romani sibi pontificem præfessent. Henricus imperator, ut do-*

ferentibus, stant, procumbunt ibi magistri ac reliqui, et dominos salutant, scilicet magistro cærimo-

minium urbis Romæ assereret, annuos consules binos creavit, se primum patricium dici voluit, triumphum instituit, in quo acclamatum: Henrico Augusto a Deo coronato — Ecclesiæ defensori vita et victoria. Goldast. ad Eginhard. p. 170.]* Jam antiquus erat titulus *primi patricii*, idem valens atque *princeps, senatus*; cujus rei exempla dedit Du Cange v. *πατρίκιος*, cujus utrumque Glossarium, sed Latinum præcipue, præclara multa de patriciis veteris juxta et recentioris ævi docet. **[Clemens II coronavit Henricum II et uxorem Agnetem, qua occasione jurarunt Romani nolle se unquam pontificem absque imperatoris voluntate eligere. Ipsi præterea de uno concesserunt patriciatum, utque præter imperatoris coronam aureum circumferret jussere. Leo Ost. l. II, c. 69. Miserunt Romani post Nicolai obitum Henrico IV coronam, rogantes simul, ut novum ipsis pontificem daret. Is convocatis Basileam principibus coronam capiti imposuit, et propterea patricius Romanus fuit dictus. Berth. Const. ad a. 1061. Conf. Hermanni Contracti ad eundem annum. Otto Fris. l. VI, c. 34, Petr. Diac. III, 21, Lamb. Schaffnab, 1063, 64. Ughelli t. II, in Vita Cædoli p. 211. Intelligitur ex modo laudato Leonis Ostiensis loco, quid sit *circulus patricialis*, cujus meminit Benzo in Panegy. Henrici III, p. 1064: *Romani in melius recordati convenientes in unum promittunt emendare quidquid peccaverunt in regem puerum. Itaque mittunt et chlamydem, milrum, annulum et patricialem circumferret per episcopos, per cardinales atque senatores. — Visum est ergo imperatrici suisque silentiariis non esse recipienda capitoli dona, nisi cum regnorum patriciis. Temporales domini Circulo Parium (des Pairs) insigniti. Cærim. Franc. p. 158. Pares curiæ a patriciis descendere negatur p. 195 dissert. Du Cangii ad Joinville. Pares Franciæ passum ante omnes alias regni dignitates sibi arrogant. Fauchet p. 401.]* Patricii episcopos præcedebant apud Græcos, teste Luitprando Legat. p. 481 a, in it., qui etiam p. 471 Histor. l. VI, c. 5, rogam annuum patriciorum perhibet fuisse duodecim auri libras et unum Searamangium. E nostro hoc codice p. 141, patet patricios in Ecclesia peculiari sibi scamnum habuisse, in quo sederent; et e p. 142, diversos fuisse patricios syncreticos, et protospatharios, illos civiles, hos militares. Conf. p. 138, fine.**

(79) *Officiales*, qui in officio seu obsequio, id est in comitatu imperatoris sunt. Sæpe memorantur in hoc codice post patricios et majores civiles militaresque axiomaticos, ut sint minoris, neque tamen minimi gradus, quales sunt e. c. notarii, chartularii, senatores, mandatores, hypati, dishypati, comites, silentiarii, etc. Officium est apparitio, apparitores, cætus eorum qui magistratui inserviunt. Guther. Off. D. A. p. 626. Vales. ad Amm. Marc. p. 93. 483. Du Cang. Glossar. utroque.

(80) **[Clusæ, clusuræ, angustias locorum, Du Cange ad Joinvill. p. 179, μέγροι τῶν κλειτουρῶν Συρίας. Script. post Theoph. p. 519. Forte convenit cum Capiteo ad fines tuendos Christianorum apud Leibnit. t. II, p. 245. Conf. locos Guil. Apuli t. I, p. 380.]* Conf. Du Cang. Gloss. h. v. et ad Alexiad. p. 300, unde patet eos, qui castellis per clusas, id est loca angusta, meatus difficiles, hostico vicinos, vel et medio in territorio sitos, dispositis præerant, clisurarchas fuisse appellatos. Κλειτουρα pro districtu minore, quam θέμυζ est, passim occurrit apud Constantin. de Themat. ut p. 23. Possis cum vetustis *Marckgraviis* et *Comitibus limitum* comparare.*

niarum in medio constituto : ad imperatoris vero A σπότας καὶ κατὰ τὰς οὐκίας ἱσταμένων (81) τῆς,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(81) Stabant proceres coram imperatore sedente in throno, neque proceres tantum, sed et legati, et principes exteri, nisi expresso verbo juberentur sedere. Quod si fieret, in humiliore sede considerant. Multa hujus rei exempla habemus. Unum ex Alexiade supra citavi p. 20. Addam inde quoque aliud. Narrans Anna, procerum Latinorum, qui ad Alexium venerant, homagii præstandi causa, unum aliquem eīs τὸν σκιμποδα τοῦ βασιλέως ἐγκαθίστα, et a Balduino Godofredi Bullionei fratre illinc abstractum cum ira sermone suo dixisse : Ἰδοὺ ποῖος χωρίτης ! κάθεται μόνος παρισταμένων αὐτῶ τῶν τοιοῦτων ἡγεμόνων. *Ecce mihi rusticum illum !* (Alexium designabat) *solus sedet tot principibus astantibus.* Lepidum quoque est, quod Maitre Wace en son Roman de Rou apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Bancus* narrat, Robertum Normanniæ ducem CPTI cum Alexio colloquentem, cum non videret sibi sedem porrigi, et stare dedignaretur, mantellum suum sibi humi substravisse, et ei insediisse. Quod cæteros proceres Normannos, cum viderent, imitatos fuisse. Hinc jussisse Alexium, ut in paritibus Consistorii audientiae scamna flierent. Locus dignus est, qui legatur, neque pigebit ascribere :

*Par Constantinoble passa,
Et à l'Empereur torna,
En dementiers qu'à lui parla
A la coustume qui est lu,
Son mantel jus, à terre mist,
Tout defouolé desus s'usist.
Au partir quant il s'en torna
Le mantel prendre ne daigna.
Un des Grés les vit defuble,
Son mantel li a reléré,
Dist lui que son mantel prist,
Et à son col le rependist.
Et il respondi par nobloy.
Chascun des Normans autresi
Son mantel a terre guerpi.*

Cum aliis longe plurimis institutis aulæ CPTI Græcæ, quæ illi successit, Ottomannica quasi hæreditate hoc quoque accepit. ut legatus nullus, neque alius quisquam coram magno domino sedeat. Quo factum, ut legatus aliquis Anglicus, cujus nomen excidit memoria, CPTI a Cromwello missus, coram Sultano stare dedignans, in famulum quemdam suum, manibus pedibusque, τετραποδῶδον in-nixum, consideret. Ipsi quoque Clerici coram imperatore Græco stabant. Quare cum aliquando Andronicus Comnenus ipsis, ut gratiam gratiæ rependeret, coram se in scamnis sedere permisisset, paulo post sublatum illud privilegium et reductus vetus mos fuit Nicetæ, p. 146 : Θυμαστὴν τινα παρεῖχε τὴν ἀμοιβὴν τοῖς τῶν ἐπιταγμάτων αὐτοῦ π. π.ρωταῖς. Ἦ δὲ ἦν τῶν τότε μὲν αἰτηθέντων ῥαδίᾳ τεραμάτων, — ἡ δὲ μεγίστη, τὸ συνεδρεύειν ἐκείνων αὐτῶ σκιμποδίσκων παρατιθεμένων, καὶ παρεσφορμένων τῷ βασιλεὶ ὄρον κλισίων. Ὁ καὶ οὐχ ἦτον εἰς γέλωτα τῶν ἐλομένων καὶ κασπαλαμένων ἀρχιερίων οὐκ ἐπὶ συγκατὰς ἡμέραις συμβάν, ἤπερ φαντασίαν τινὰ τιμῆς. καὶ ἰνδαλμα, ἐπὶ τὴν πρότερον ἐπανῆλθε συνθήκην, etc. Insigniter igitur honorabant imperatores illos, quibus in consistorio et præsessione publica coram se permitterent sedere; narratque idem Nicetas, p. 292, ut rem insolitam. Isaacium Angelum Latinis, a quibus imperio restitutus fuerat, permisisset, sibi assidere, ut benefactoribus, quitus omnia deberet : Οἱ τῶν Λατίνων ἡγεμόνες εἰς τὰ βασιλεία παραβάλλουσι, οὐχ οὗτοι σὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὸ γένος παρ' αὐτοῖς ἐπίσημοι, καὶ παρενηγεμένων σκιμποδῶν τοῖς βασιλεῦσι συνῆδριζον ἅπαντες, εὐεργέται καὶ σωτήρες ἀκούοντες. — Quod antea idem

Isaacius ipsis negaverat, ut constat ex ejusdem Nicetæ p. 215, ubi ait Isaacium inter alia superba et imperatore indigna, legatis Friderici Barbarossæ non permisisset, ut apud se sederent, cum tamen Fridericus non tantum legatos Isaacii, sed etiam homines eorum sedere jussisset. Facelus est locus, quem non piget ascribere, lepidaque illa Græci moris cum hæræcorum comparatio : Ἰνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ, πλείω κατηγορίαν τοῦ δρώντος καὶ λέγοντος, ἤπερ ἑπικινον, ἔχοντα, πείθεται μάλιστα διαφεῖναι τοὺς πρέσβεις ἐς τὴν βήγα [Fridericum Barbarossam in hibernis apud Philippopolin agentem ἐπανελοθῆν' αὐτὸς δὲ τούτους ἰδὼν καὶ μαθὼν, ὡς οὔτε καθέδρας ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς μετέδωκεν, ἀλλὰ δουλοπρεπῶς, ἐπίσης Ῥωμαίοις, αὐτῶ παρεστῆχότες παρῶθησαν, οὔτε τινος ἐτέρου ἡξιώθησαν ἀγαθῶ ἔξαιρέτου, ἐπίσκοποι τε ὄντες καὶ αὐτῶ προγενεῖς, ἡγανάκτει, καὶ δῆλος ἦν ἐπὶ τῷ γεγονότι τῶδε διαπρίομενος. Ὡς δὲ καὶ πρέσβεις ἡμέτεροι παρ' ἐκείνων ἀφίκοντο, ἐαυτῶ συμπαιδῶδες πεποιήκην αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ὑπηρετούμενοις αὐτοῖς. μηδὲ τοὺς ἀφοποιούς, καὶ ἱπποκόμους καὶ μάττοντας παρασταθῆναι ἀφεικῶς. Μὴ εἶναι δὲ λεγόντων ἐκείνων εἰκός, βασιλεὶ μεγίστῳ συνθωπεύειν ὑπηρετας (ἀρκετὸν γὰρ ὅτι καὶ οἱ κύριοι αὐτῶν συνεδρεύουσιν), οὐ καθυφῆκε τι μικρὸν τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ καὶ μὴ ἐκόντας τοῖς δεσπόταις αὐτοῖς συγκιτέκλεινεν, ἐν οἷς ἔπραττε. Ῥωμαίους καταμωκώμενος, καὶ δεικνύς μὴ ἀρετῆς καὶ γένους εἶναι παρ' αὐτοῖς διαστολήν, ἀλλ' ὡς εἰς σφεδρὸν οἱ σφεδρῶν τὰς οὐκ ἀπαξίπαιτας εἰσελθῶν εἰς ἓνα σταθμὸν, μὴ διστάτες τὰς πλονας, οὕτω καὶ Ῥωμαῖοι παραστατοῦντας ἔχουσιν ἅπαντας. Si Friderici Barbarossæ, non Nicetæ, est illa Græcorum, nobiles ignobilesque eadem omnes lege tractantur cum subulcis porcos pingues macrosque in unam hæræcorum compellentibus comparatio; est ea quidem ambigua, nam poterat in ipsum quoque pari ratione retorqueri, est etiam Imperatore nostris quidem moribus indigna, illa tamen rudiora sæcula decet, et Barbarossæ ingenium; et scamina illud maxime ibidem subjectum, perlepidum hercle, quo dicebat, in hiberna distribuens et dimittens copias, cum ductoribus eorum, episcopis puta : Ἀναπόστασθαι χρῆζὼν ὑμᾶς ἐνταυθοῦ, ἄχρι δὲ τὰς παρεμύνας κνημας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἐκ τοῦ παρασταθῆναι τῷ βασιλεὶ Γραικῶν ἀναβῶσθεῖτε. Apparet hinc, valde incommodum accidisse Latinis, quibus negotium cum Græcis esset, hunc ipsorum morem coram imperatore standi. Nam apud imperatores Occidentis sedebant, quamvis humilium, ipsorum consilarii et ad ipsos legati ut ex modo citato Nicetæ loco, et ex illo Chronici Casinensis iv, 66, constat. *Petrus Diaconus pro responsis [id est negotiis] canobii apocrisiarius [legatus] ad Lotharium III Rom. Imp. directus, postquam ei sessionem ad pedes suos concessit, id est eum in senatum sanctiorem, in consistorium, admisit. Eundem olim quoque standi morem obtinuisse sæculo quarto ex Augustini et codicis Theodosiani locis, quos Du Cange in v. Consistorium citat, intelligitur, et ex ipso vocabulo consistorium quod in genere locum omnem, in quo consistit hominum cætus, in specie vero, salam notat, in quam convenient proceres coram imperatore in throno sedente, ipsi stantes deliberaturi; item ex formula ἱσταται κοινοστῶριον. Conf. Du Cange v. παρασταθῆναι. Imo apud imperatores Romanos secundi jam a N. C. sæculi obtinuisse, ut senatores in consistorio starent, haud improbabiler e loco Lampridii t. I. Ser. H. Aug. p. 907 colligatur, ubi tanquam raræ humanitatis exemplum in Alexandro Severo laudatur, quod salutatis consessum obtulerit omnibus senatoribus. Igitur ante id tempus aut stabant omnes coram impera-*

διὰ νεύματος τοῦ βασιλέως λέγει· ὁ πραιπόσιτος A nutum pro more præpositus veste sua signum dat, εὐχῆως πως καὶ ἐναρμονίως, Κελεύσατε (82). Καὶ δὲ τούτων ἐξόντων, δηλονότι μετὰ καὶ τῶν δεσποτῶν, πάλιν ἐν τῇ ὀνοποδίῳ, ἔνθα ὁ τῆς βίγλης ὄρουγγαριος (83) καὶ τοῦ πλωίμου (84) ἴστανται, μετὰ καὶ τῶν βασιλικῶν σπαθαρίων τῶν βασιλεύοντων τὰ βασιλικὰ ἄρματα, πίπτουσι· κάκεισε οἱ τε μάγιστροι καὶ οἱ λοιποὶ ¹⁶, καὶ ἀπευχριστοῦσι τοὺς δεσπότας, δηλονότι τοῦ τῆς καταστάσεως (85) ἐν τῇ μέσῳ ἐστῶτος, καὶ διὰ νεύματος τοῦ βασιλέως κατὰ τὸ εἰωθὸς νεῖει ὁ πραιπόσιτος διὰ τῆς αὐτοῦ χλανίδος τῇ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· Κελεύσατε.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶ οἱ δὲ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

tore seniores, aut saltem non sedebant omnes. In aula quoque veterum regum Persarum stetit legatos externos ex eo colligo, quod aulis Thebanorum legatis in eximii honoris testationem sellæ ponerentur, teste Diodoro Siculo xvii, p. 170 : Μόνοὺς τῶν Ἑλλήνων [Thebanos] ὡς εὐργέτας τιμᾶσθαι πρὸς τοῖς βασιλεύσι τῶν Περσῶν, καὶ πρὸ τῶν βασιλέων τοῖς πρεσβέουσιν τῶν Ἑθναίων τίθεσθαι θρόνους.

(82) Frequentissime vox hæc occurrit in codice, si quæ alia, quam *pluceat vobis, velitis, juvet*, aliisve similibus modis reddidi. Cl. Leiche *jubete*, stricte ad litteram et exemplum Latinorum medii ævi. [*Scriniarius pontifici obviat, et alta voce dicit : Jube, domine, benedicere*. Ordo Roman. p. 186. *Lector in cathedram ascendit, nec dicit : Jube, domine, benedicere*, Moleon. p. 135.] Jam illa ætate, qua vivebat auctor testamenti M. Grunnii Corocottæ Porcelli, in usu erat *jubete* pro *velitis*, ut ex ejus clausula *jube te signare* liquet. De cujus testamenti ætate v. l. Fabric. Bibl. Latin., p. 749. Ego vero utrinque παρακοῆν fuisse peccatum autumo, primum a Græcis male accipientibus Latinum *juvet, domine, solemnem* formulam officiosæ humanitatis. Hanc enim mala auditione *jube* pro *juvet* decepti rediebant κέλευσον. Latini deinde a Græcis transuentes pravum hoc κέλευσον nimium fideliter dicant an stupide *jube* et *jubele* reddebant. Mihi quidem formulæ hujus liquida videtur etymologia esse. Quod si tamen secus alicui videatur, subtiliorem hanc etiam, et si quis tricas amet, non minus speciosam amplectatur. Venit κέλευω ab antiquo verbo κέλω, unde *cello* in compositis Latinis, significatu idem atque πέλω, *pello*. Nam *Æoles* π et κ permutabant. Nota *ante-cello, præ-cello, excello, per-cello*. Inde quoque Jupiter *κελευνοφής*, quasi ὁ κέλων vel κέλων, κέλιων seu κλωνῶν τὰ νέφη. Est igitur κελεύειν idem atque ὀρμᾶν, *impellere, instigare*. Eo sensu habet Oppianus Halieutic. ii, v. 528, de asilo loquens :

Ὁ πέρη τις ἀφοίτητος κατερύζει
ἔπιπν ταυρεῖην, δὲ ἐπιζέση δέξυ κελύων
βουτύπος ὀτρυνῆσιν ἐπισπέρχων ὀδύνησιν.

*Non scopulus ullus inivius arceat
impetum taurinum, quando fervet acute impellens
stimulus pertinacibus adigens doloribus.*

Ut hic loci κελεύων est *impellens, instigans, urgens vel in fine stimulo* (Scholiastes certe κεντῶν exponit), ita κελεύσατε in nostra formula potest reddi *instigate, stimulate* nempe *vos* Sæpe ταυτοῦς in talibus verbis subintelligitur, ut in ὀρμᾶτε, in *impetum date*, nempe *vos*. Κελεύσατε quoque potest reddi *celerate, accelerate*, nempe *vos*. Notum *celeusma*, instigamentum, aliquid quod in impetum dat. Hinc intelligitur, quare, quando abeundum ex aliquo loco aut de sede surgendum sit, dicant novi Græci κελεύσατε. Refert Guarus ad Eucherium p. 29, solere apud novos Græcos vocem κελεύσατε clara voce in sacris proclamari, quando populus, ut assurgat, monendus est. Tunc subintelligitur ἐξναστένα· κελεύσατε, id est ὀρμᾶτε, *ruite, celerate*,

ἐξναστένα, *assurgere*. Sed iidem quoque κέλευσον, δεσποτα, dicunt, quando sacerdotem, ut considerat, hortantur, ὄρμα, *rue, domine*. Pariter ad considerendum atque ad surgendum opus est animi et corporis impetu. Idem verbum *κωφ*, quod proprie est ὀρμᾶν, *ruere*, et *desilire* et *desidere* notabat. Hinc nota illa grammaticorum fabella apud Pocokium Specim. Hist. Arab. p. 151, de Arabæ quodam provinciæ nescio cujus, veniente ad regem Homeiritarum. Quem cum rex sua Homeiritica dialecto *consilere* juberet, homo accipiens verbum dialecto suæ provinciæ, *desiliebat* in præcipitum et cervicem sibi rumpebat. In multis quoque Nostri locis possit κελεύσατε reddi *celeusma, edile* seu *conclamate*, ut p. 153, ubi proceres admoniti formula κελεύσατε dicuntur ἐπιζέσθαι εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους καὶ ἐξίργεσθαι. Et sæpissime legas hoc in libro secutas præpositi formulam κελεύσατε, acclamationes patrum conscriptorum, ut præpositus eorum celeusta, porticulus, et hæc formula ipsorum celeusma, hortatio, fuisse videatur. Ut redeam ad nostrum κελεύσατε, videor mihi jam apud Euripidem hanc verbi κελεύειν significationem, *velle* puta, observasse. Sic accipio v. 881 Rhesi et v. 491 Heraclidarum. Tandem hoc monendum, deesse hic loci post κελεύσατε hæc duo καὶ εἰσπέρχονται, quæ in Latinis supplevi. Lacunæ tamen vestigium in membranæ nullum apparebat.

(83) Drungarius est præfectus Drungi, vel globi militaris, χελευρχος. De vocis origine vid. Gretsær. ad Codin. p. 491, et Goar. ad eundem p. 26, ubi ait fuisse drungarii vigiliæ providere incendiis, furibus, grassatoribus, in castris vigiliis, circitationes curare. Conf. Du Cange utroque Gloss. et ad Alex. p. 315. [Jo. Zonaras ex aulæ imp. Cpt. magno Drungario vigiliæ et protosecretario asceta, seu monachus, appellatur, in cod. 206 apud Lambec. l. IV.] Ergone simul potuit aliquis magnus vigiliæ Drungarius et protosecretis esse? Vix putem. Officia enim secum pugnant. Illud paludatum, hoc togatum est. Fervuntne quoque plures uno drungarii vigiliæ, quia magnus, quasi distinctionis causa, citatur? Videatur quidem. In hoc tamen codice vestigia illius rei non inveni. Ex illo patet, magni drungarii fuisse, scholas militares quotidie in armis exercitia facientes cum magistris intrare.

(84) * [Delongaris, sub cujus manu est omnis potestus navium. Luitprand. An Drungarius?]* Recte vero corrigi V. D. vitium librarii, quod apud eundem Histor. vi, 3, pag. 471, recurrit *De Longaristis Ploas*. scrib. *Drongaris tis ploas*. Δρουγγάρης (ita Græci moderni scribunt et pronuntiant pro Δρουγγάριος) τῆς πλώας. Formam hanc τῆς πλώας alibi non reperio, sed in hoc codice passim occurrit, τοῦ πλωίμου, τῶν πλωίμων, τοῦ πλωός et τῆς πλώας. Videtur esse pro πλώης; formaturque πλώη pro πλώησις, ut alia talia multa. Alibi quoque est ὁ Δρουγγάριος τοῦ στόλου.

(85) Est qui suo res ordine decenterque fieri curat. Κατάστασις τῶν πραγμάτων est apud Theophan. p. 63. *rerum antea turbatarum constitutio*, restitutio in ordinem. Apud eundem sunt ἀκατα-

7 V. Inde cum dominis magistri et reliqui usque ad magnum consistorium, in quo crux S. Constantini et virga Mosis stant, una egrediuntur; et ibi primus a secretis et protosecretarius cum ipsis secretis, notariis imperatoris cæterisque secreticis atque notariis et chartulariis et omnibus in eum locum congregatis adest: stantibusque dominis supra pulpitem ante camelaucium, præpositus iterum ad nutum imperatoris signum uti mos est silentiario dat, (in medio enim consistorio silentiarii præsto sunt,) alta voce exclamans: « Jube. » Inde domini ad iriclinium candidatorum procedunt, ubi sacer Domino clerus adest, et crucem a thesaurario ejus ecclesiæ ipsis allatam osculantur. Porro ad octangulum tholum seu primam scholam, quem locum *veterem mone-*

Ε. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε συνεξίασιν τοῖς δεσπόταις οἱ τε μάγιστροι καὶ οἱ λοιποὶ ἕως τοῦ μεγάλου κονιστωρίου (86), ἐν ᾧ ἴστανται ὁ τε τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου σταυρὸς καὶ ἡ τοῦ Μωσέως ῥάβδος· καὶ μὲν ὁ τε πρωτοασκηρῆτις καὶ ὁ πρωτονοτάριος, μετὰ τῶν ἀσκηρῆτων καὶ βασιλικῶν νοταρίων καὶ λοιπῶν σεκρετικῶν νοταρίων ¹⁷ τε καὶ χαρτουλαρίων καὶ δὴ πάντων ἐκεῖσε ἀβροζομένων, καὶ τῶν δεσποτῶν ἱσταμένων ἀνωθεν τοῦ πουλίτου (87) ἔμπροσθεν τοῦ καμελαυκίου, πάλιν διὰ νεύματος τοῦ βασιλέως κατὰ τὸ εἰωθὸς νεύει ὁ πραιπόσιτος τῆ σιλεντιαρῆ (88) (ἐκεῖσε γὰρ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κονιστωρίου ἴστανται οἱ σιλεντιάριοι), καὶ λέγει μεγάλως: « Κελεύσατε. » Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται οἱ δεσπότες ἕως τοῦ τρικλίνου τῶν κανδιδάτων (89) (ἐκεῖσε γὰρ ὁ τοῦ Κυρίου ἴσταται κλῆρος), καὶ ἀσπάζον-

VARIAE LECTIONES.

¹⁷. Verba βασιλ. vot. x. λοιπ., σεκρ. vot. et mox καὶ om. R. in textu, restituit in notis ex cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

στάσια, *res turbidæ*, p. 73. Idem p. 243, μάθε τῆν κατάστασιν habet, *disce modeste, ordine, sedate agere*. In officialibus patriarchæ erat ὁ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως, de quo Goar. pag. 13 ad Codin. et Gretser., p. 167. Petrus Magister scripsit libros περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, de quibus dixi in præfatione; v. Du Cange Gloss. Gr. Cærimoniarii erat ordinare proceres secundum præcedendi et sequendi jura, incipere troparium, evocare proceres secundum suos ordines ad sacram communionem, in magnis processionibus in Magna ecclesia, osculum pacis ab imperatore accepturum manu ad eum ducere, vela, seu classes procerum, et legatos introducere, etc.. Ep. 14. Nostri fere concludas eum fuisse caput silentiariorum.

(86) Consistorium est locus, diæta, in qua princeps cum suis consistorianis de rebus suis publicis privatiq.ue consultat et decernit, supplices et legatos audit, etc. V. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Guth. Off. D. A. p. 69 sqq. Vales. ad Amm. Marcell. p. 87 et 330. Sedden. de Tit. honor., t. II, pag. 29. Harduin. ad Themist., pag. 475, qui tamen quæ habet de quatuor comitibus consistorianis, ea ad tempora Theodosiaca pertinent. Polybius pag. 717, 7, edit. Wech. Χρηματιστικὸν πύλων τῶν βασιλέων, appellat talem locum, *vestibulum, in quo reges de negotiis conveniri, et responsa dare solent*.

(87) Pulpitum est suggestus, βῆμα, ambo. Vid. Du Cange Gloss. Latin. Varia erant pulpita; ante Cathisma Circi, vid. Theophan. p. 157, et ante palatium. Cedren. pag. 369, ubi vid. Goar. et ad Nostri p. 292 De Camelaucio dico ad p. 331, 13.

(88) Plerumque in membranis Lips. σιλεντιον et σιλεντιάριο scriptum inveni. De silentiis, seu conventibus et consensibus procerum deliberandi causa, abunde egerunt Du Cange Gloss. utroque, ad Cinnam., p. 492; Goar. ad Theophan. p. 202, et ad Cedren., p. 354; Alemannus ad Procop. p. 103. Silentarios fuisse ait cubicularios. Non satis recte. Sed aliquando latius sumpsit vocem cubiculi et cubicularii. Cubiculum ipsi est consistorium, et cubicularii ipsi sunt illi, qui curam agebant, ut in consistorio quiete atq.ue decore pro majestate principis præsentis agerentur. De silentio, in quo perorabat imperator, alio loco dicam. De silentiariis hic tantum noto, internuntios eos et cursores fere imperatoris fuisse in publicis processionibus, in silentiis, legatorum introductione, item senatorum omnium, quos brachio prehensos ad imp. introducebant. Domum deducebant recessus honoratos, portantes

eorum codicillos. Vales. ad Amm. Marcell. p. 323, origiuem eorum deducit a veteribus præconibus, qui postquam judices in tribunali consederant, silentium faciebant.

(89) Candidati sunt milites pompatici, aut ostensionales, ad Augusti custodiam et comitatum delicti, specie et robore præstantes, a candido, quem gerebant vestitu sic dicti. Chronicon Alexandrinum ait Gordianum τὸν ἀριθμὸν τῶν λεγομένων κανδιδάτων, homines τελείους καὶ εὐσθηνεῖς καὶ μεγάλης ὄντας θέας excerpssisse κατ' ἐκλογὴν ἀπὸ τοῦ τάγματος τῶν λεγομένων σχολαρίων. Hi *candida turba* Curippo appellantur.

Cum palatinis stans candida turba tribunis.

Camisia enim, seu interulas albas gerebant super omni reliquo vestitu, quemadmodum Verbi divini ministri passim locorum apud nos in recitatione sacrarum orationum et administratione sacri officii adhuc gerunt, item quibusdam in locis feminae luxentes. Strictæ erant hæ lineæ (nam sindone fiebant) veste, et de ipsis interpretor illum Wihelmi Britonis locum apud Du Cange v. *Linea*. *Linea dicebatur camisia, quæ totum corpus operit, et ita strictis manicis adhærebat corpori, ut nulla esset ruga, et descendebat usque ad pedes; unde poteris Græce, hoc est talaris*. Videtur Valesius ad Ammian. Marcell. p. 88, ex Hieronymo elicere velle, hos candidatos de candore cutis nomen accepisse. Si soli fuissent Germani hanc in militiam assumpti, posset ea opinio quodammodo tolerari. Verum *candidi* potius illi, quam *candidati* fuissent. Sed ut pullati sunt, qui pullam gerunt, ita candidati, qui candidam. Conf. idem ad p. 275, 523, ubi exponit, quid sit *candidam dare*, item Lindenbrog. ad Amm. p. 424, 457; Petav. ad Themist. p. 377; Du Cange utroque Glossario. Color nempe aulicus erat albus, et in camisiis albis debebant proceres quotidianas in aulam processiones obire. Hinc in charta vetere apud Du Cange v. *Gunna*, color albus et ruber sunt colores regii. *Cum innumerabili multitudine equitum de civibus, vestitis in coloribus regii, videlicet in coloribus [id est vestibus coloratis] albi coloris et rubri*. Benzo in Panegyrico Henrici III: *Allatæ sunt Byzantio regales litteræ; portitores harum fuerunt tres missi purpura induti, cum candore byssi. Chlamydes nimis viriditatis relucebant aureis signis*, etc. Hinc *candidam* pro militia seu gradu palatino posuit Hieronymus Ep. 9, *pullam tunicam nigrosque calceos candidæ vestis et aurati socci depositione sumpsisti*. Eiusdem verba de Nepotiano in palatii militia *sub chlamyde et candenti lineo corpus ejus cilicio tritum fuit*, possunt æque

ται (90) οἱ δεσπότες τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, δηλονότι ὑπὸ τοῦ σευφούλαχος (91) τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας προσφερομένου ¹⁸ τοῖς δεσπότης. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται οἱ δεσπότες ἀπερχόμενοι ἐν τῷ ὀκτακίοντι θόλῳ, ἔχουν εἰς τὴν πρώτην σχολὴν, ὄνπερ τὴν παλαιὰν καλοῦσι χαρὰν, ἐν ᾗ ἴδονται ὁ ¹⁹ ἐξ ἀργύρου κατασκευασμένος περικαλλῆς σταυρὸς, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ. Καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται διὰ τοῦ τρικλίνου τῶν ἐκσουδίων ἐκεῖσε γὰρ ἴστανται στιχῶδον δέκιᾶ καὶ ἀριστερᾶ κατὰ

A *tam* vocant, ubi ex argento affabre elaborata et pulcherrima cruz posita est, transeunt, et ter genu flexo cum cereis Deum venerantur; inde rursus per triclinium excubitorum pergunt, ubi ad dextrum et sinistrum latus secundum ordines suos turmæ Romanæ, *vela* dictæ, prætoriani et reliquæ cohortes, militares. porro signa protectorum, senatorum et draconariorum, labara et campiductoria cum bandis stant dominosque, ut eos comitentur, excipiunt.

τὰς οἰκίας τάξεις, τοὺς δεσπότες ἐκδεχόμενα, τὰ τε

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸ προσφερόμενον Leich. ¹⁹ ὁ om ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

de militia militari, seu candidato stricte sic dicto, quam de militia togata accipi. Nam militantium omnium vestis erat alba. Vid. Jurat. ad Paulini Petrocarii vitam S. Martini I, vs. 108. Quamvis igitur tam milites proprie sic dicti, quam in aula militantes, seu fungentes officii togæ, gerent albas vestes, tamen candidati in specie sic dicti illi protectores sacri corporis, qui solas eas, et semper gerebant, cum reliqui officiales et honorati, interdum alias coloratas pro temporum ratione sumerent, Videtur quoque in conformatione candidæ fuisse diversitas, qua milites et proceres aulici distinguerentur. Certe in martyrio S. Acacii, n. 15, memorantur σχήματι στρατιωτικῷ λαμπροφοροῦντες. Ductus ille mos candidas gerendi aut a Romanis, aut a Græcis, sive hi primi ejus inventores sive in eo imitatores Romanorum fuerint. Græcos veteres certe in forum processisse candidatos, apparet ex Artemidoro, p. 93. 13. ed. Rigalt. Traductus idem ad posteriora tempora fuit, ut adhuc sub Justin. M. ad celebrandum hilariter splendideque diem festum in candidis populus conveniret. Quapropter Paulus Silentianus in Eeprasi provocans ad celebrandam solemnem et læto ritu dedicationem Sanctæ Sophiæ sic ait :

Δεῦρό μοι ἀχλυδέσσαν ἀπορρίψαντες ἀνίτην,
Χιονίους ἔσχατος γεγηθότες ἄψεται πέπλους.

Candidatorum stricte sic dictorum originem repertunt a Gordianis; v. auctores supra citi. et Salmas. ad Ser. H. Aug. t. II, p. 75. Sed jam instituit, aut certe renovavit desitios, Alexander Severus, ut e Lampridio t. I, Ser. H. A. p. 939, constat, ubi ait : *Milites, quos ostensionales vocant, non pretiosos, sed speciosos clarisque vestibus ornabat.* Significat *lineas candidas*, quæ exiguo pretio comparantur, et tamen oculis placent atque nitent. *Claræ* vestes sunt candidæ. Græci quoque λαμπρόν et καθαρὸν pro λευκῷ ponunt, et λαμπροφροσίν pro λευχειμονεῖν. Ita accipio illum Diodori Siculi xx, 7, p. 410. προσελθὼν ἐν ἱματίῳ λαμπρῷ, in *veste candida*. Ita λαμπρότης pro λευκότητι posuit Jobus monachus apud Photium Bibl. p. 308, et λαμπροφροσίν pro *candidam gerere* in illis τὸ μέντοι λαμπροφροσίν τοὺς βαπτισμένους τῆς τῶν ἀγγέλων σύμβολόν ἐστι λαμπρότητος, τὸ καθαρὸν ἐκείνοις τοῦ νοῦ διατυπούσης. Hinc dies Paschalis ἢ λαμπροφροσίν ἑορτὴ dicta fuit, ut multis exemplis probat Du Cange v. Λαμπρῶς et Κυριακῆ p. 769, non quod in splendidis, pretiosis vestibus, sed quod in candidis procederetur. Illo enim die et alii et recens baptizati in *albis* procedebant. Plura exempla usus hujus v. λαμπρός pro *albus* habet Du Cange Gloss. Gr. p. 787. Gerebant hi candidati torquem aureum, ut e multis nostri codicis constat locis; et arma imperatoris, id est scutum et hastam, eum procedentem comitantes. Propterea συνεμπόρους ἀσπιδιώτας eos appellat

B Paulus Silentianus Eeprasi. Sanctæ Sophiæ v. 124. ubi processionalem imperatoris turbam sic describit:

Οὐκ ἀνέμιμνε συνέμπορον ἀσπιδιώτην,
Χρῶσειον ἀγνάμπτου κατ' αὐχένος ὄρμον ἔχοντα.
Οὐ χρυσοῦν τινα ῥάβδον ἀεὶ προκέλευθον ἀνά-
[γτων,
Σύνδρομον εὐόπλοιο μεγανρηπίδα κελεύθου.

Primo loco memorat candidatos; tum ostiarios, aut silentarios, tandem spatharios, aut Maglabitas, obscurius enim significavit. Commemorantur quoque spatharocandidati, qui erant spatharii et candidati, diversum militiæ genus, qui præter scutum et arma, candidatorum peculium, etiam spathas, seu e manu dextra, seu e cingulo gerebant, quales mihi describere quodammodo videtur monachus Sancti Gallensis de rebus gestis Caroli M. I. 37: *Antiquorum Francorum paratura erant calciamenta — deinde camisia glizina* [id est candida, nitentia et rigida a polline siliginis] *posthæ balltheus spathæ colligatus. Quæ spatha vagina fagea, secundo corio qualicunque, tertio linteamine candidissimo circa lucidissima roborato, ita cingebatur, ut per medium cruciculis eminentibus ad peremptionem gentilium auraretur.* V. ad p. 334, de *Saponistis* dicenda. Procedebatur a candidato ad stratorem, illinc ad spatharium, ab hoc ad spatharocandidatum. Candidati imaginein videre est in monumento Ravennate apud Du Cange Famil. Byzant. p. 97, et Alemann. ad Procop. p. 77, tenentis, perverso ordine, dextra hastam, et ante dextrum genu scutum Christi monogrammate pictum colobio ad medium humerum descendente, camelaucio in capite presso et rotundo. Candidatus armatus, aut certe prætorianus aliquis miles, imperatori astans conspicitur in Menologio Basiliano t. I, p. 64, 176. Turcæ, ut alia multa instituta Byzantinæ aulæ, ita etiam candidatos in suam traderunt. Leunclavius enim apud Du Cange v. Σολακίδες hos ait esse satellitum genus, Turcis *Solacler* dictos, qui circa Sultanum equitantem in albis cursitent subuculis. Ferriolenses tabulæ tamen n. 16 et 17, non consentiunt.

(90) *Osculantur*, Ἀσπάζεσθαι est proprie *ad se trahere*, quod faciunt qui rem aut hominem osculari cupiunt. Rarissimo, sed primigenio illo significatu adhibuit Procopius Anecdot. p. 49, ed. Aleman. : Ὁ δὲ δῆθεν οὐκ ἐπαισθανόμενος τῶν πρατομένων σύμπασαν αὐτῶν οὐσίαν κτήσει ἀναισχύντῳ ἠσπάζετο, *ad se rapiēbat*. Crucem osculandam offerre ingredienti in ecclesiam imperatori mos ideo fuit a clericis introductus, ut specie venerandæ crucis ab imperatoribus honores impetrarent sibi non debitos, neque appetendos humilitatem professis.

(91) De custode thesauri sacri, vel pretiosæ supplicilis ecclesiæ vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

Ῥωμαϊκὰ σκήπτρα (92) τὰ λεγόμενα βῆλα, ὁμοίως καὶ τὰ ἕτερα εὐτόχια (93) καὶ τὰ ἕτερα σκήπτρα, πρὸς τοῦτοις τὰ σκευὴ τῶν προτικτόρων (94) καὶ σινατόρων (95), καὶ τὰ σκευὴ τῶν δρχκοναρίων, λάβουρά τε καὶ καμπιδηκτόρια, μετὰ καὶ τῶν βάνδων (96), τοῦ συμπορεύεσθαι τοῖς δεσπόταις.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

et infra ad p. 21. Emendatio margini ascripta digna est pura Græcitate. Lectio tamen membranarum in textu vulgata, propterea non sollicitanda, suo sæculo est digna, προσφερομένου, quando scilicet is profertur. Multa talia in hoc codice. Sic supra p. 5, aderat didoμένων, interea dum dantur, ubi planius fuisset didoμένους, conjectura in margine notata, ob κηροῦς præcedens.

(92) Romana hic sunt Græca; novi enim Græci se Romanos ferebant, ut notum est. Sceptra vero sunt genus aliquod vexilli longi conti laminis et clavis aureis vel argenteis confixi, et, ut mihi quidem videtur, ad crucis formam comparati, puri seu absque ferro vel mucrone, sed dependentibus velis, ut colligi potest ex auctoris verbis. Possit tamen imperitus Latini sermonis librarius βῆλα, id est vela, pro πῆλα, pila, exarasse. Videtur certe addita vox Ῥωμαϊκὰ vexillum aliquid aut instrumentum militare apud Romanos notum et iis usitatum innuere.

Favet illi quoque vox πικατικία apud Codinum, quam idem atque vocem σκήπτρον significare contendit Goar. ad Codin. p. 87, n. 39. Videntur mihi tamen Græci pilo Romano aliam induisse formam, pro mucrone scilicet. addidisse lignum transversum in summo, ut crux evaderet, vel simplex, ordinaria, qualem omnes novimus, et qualem plerumque imperatores CPlani pro sceptro regio conspicuntur in nummis, vel composita. Est autem composita, quæ vel duobus transversis lignis, inæqualis magnitudinis, vel duobus contis minutis et majori conto parallelis ad ligni transversum utrumque marginem appositis constat, qualis in nummo Romani Lacapeni apud Du Cangium Famil. Byz. p. 136 et p. 123, in nummis Leonis Isauri, cf. p. 127, in nummo Nicephori Logothetæ cernitur. Quia crux sceptrum imperatorum CPlanorum plerumque erat, et hic loci sceptra ut distinctum et peculiare aliquod vexilli genus memorantur, ex eo concludo fuisse sceptra hastas ad crucis formam factas; v. Du Gange hac voce et Goar. ad Codin p. 88, n. 39. Non defuisse publicis processionibus cruces, et Græcorum erga crucis signum eximia pietas et mos Latinorum suadet, qui cruces quoque præferebant. *Obviam ei* [Henrico V] *misit pontifex* [Paschalis II; verba sunt Chronici Cassinensis iv, 37;] *baulos cereostatarios* [id est cereostatiorum], *stauriferarios, aquiliferos, leoniferos, lupiferos, draconarios* [id est bajulos vexillorum, in quibus aquilarum, leonum, luporum, draconum conspicerentur imagines], *candidatos, defensores, stratores, et maximam populi multitudinem cum floribus et palmis*. Non habuisse sceptra ferrum, quo cæderent aut ferirent, videor mihi ex loco Pselli apud Du Cangium Gl. Gr. p. 1389 init. colligere, si modo licet de loco extra connexionem posito judicare: Ὅπλοισ ἐπιχρῶσις ἀστράπτων καὶ δορυφορούμενος, οὐ σκήπτροις ἀπλήκτοις, *sceptra non ferientibus ἀλλ' ἀσπίσι καὶ ἐπιμήκισι δόρασι*. Sceptrum de cætero est generale nomen vexillorum generis omnis. Nam et ptychia, de quibus tatim dicitur, in se complectitur (quare enim alias diceret καὶ τὰ λοιπὰ χρυσᾶ σκήπτρα); et labara sunt sceptri species. Certe Sozomenus Hist. IX, 4: ἑτέρον τῶν σκήπτρων, ὃ λάβουρον Ῥωμαῖοι καλοῦσι... Veni tamen in eam quoque opinionem, quam doctiorum iudicio submitto, fuisse forte sceptra Romana vexilla ex institutis militaribus veterum gentium Romanorum asservata, ut e. c. *aquilæ*; et has aquilas peculiariter sceptrorum Romanorum nomine designari; potuerunt quoque eo nomine venisse conti cum tabellis in summo vertice fixis numerum nomenve

legionum aut cohortium majoribus aureis litteris exaratum monstrantibus. Auctor hujus conjecturæ mihi fuit Dexippus in Exceptis Legat. Hæsch. p. 3: Κατόπιον τοῦ βασιλέως ἦν τὰ σήματα τῆς ἐπιλέκτου στρατιᾶς [sunt Nostro *protectores* aut *candidati*], τὰ δὲ εἰσιν ἀετοὶ χρυσοὶ καὶ εἰκόνες βασιλῆιοι [Nostro σίγνα et σημεῖα] καὶ στρατοπέδων κατάλογοι, γράμμασι χρυσοῖς δηλούμενοι, ἃ δὲ ἐξόμπα πάντα προῦφαίνετο ἐπὶ ξυστῶν ἠργυρωμένων.

(93) Ut *sceptra*, hoc est vexilla, pro *sceptrigeris* seu *vexilliferis*, ita quoque *Fortunulæ*, seu *victoriolæ*, pro illis, qui ante suum collegium, legionem, cohortemve suam fortunæ aut victoriolæ signum in pilo præferunt. Quia victoriolæ in prætorio solebant asservari, videtur eo motus cl. Leiche, ut εὐτόχια, vel potius εὐτοχία, id est *signa fortunæ bonæ*, aut *victoriæ* redderet *prætoriani*. Desiderat sub CPlanis imp. nomen prætorianorum, et e Nostri p. 415, constat victoriolas et sceptra Scholiariorum, dracones autem excubitorum signa fuisse. Dico pluribus hac de voce ad p. 332, et de v. σκευὴ ad p. 332, antep. et 415.

(94) Protectores sunt genus aliquod militiæ palatinæ pompaticæ protegendo principis corpori destinatum, qualia tot erant, ut, quomodo discrepent, non constat. Jam fuerunt temporibus Antoninorum: v. Spartian, in Caracalla t. I, p. 718. Guther. O. D. A. p. 423, 617. Vales, initio præfationis ad primam Ammiani editionem, ubi ait ducum, comitum et magistrorum filios in schola protectorum militasse, et p. 38, ad Amm. Marc., it. p. 52. ubi protectores simpliciter sic dictos a protecto-ribus domesticis, qui et domestici nude appellabantur, diversos fuisse ait. Memorabilis est de his protecto-ribus et domesticis locus apud Procop. anecd. p. 108. Protectores medio ævo inolinante *conservatores*, appellabant, quæ vox in Cerimon. Rom. Eccles. sæpe occurrit.

(95) Quales fuerint *Senatores*, mihi non constat. Certe *Senatus membra* hic non notat, sed videtur genus aliquod militiæ palatinæ ostensualis notare, et quidem non valde honesti ordinis, Hieronymus *Senatores* recenset inter magistratus militares, epist. ad Pammach.: *Post tribunum primicerius, deinde senator, ducentarius, biarchus, circitor, eques*. Draconarii sunt signiferi. Modestinus apud Lindenbrog. ad Ammian. Marcell. p. 264: *Signiferi, quos nunc draconarios appellant. Dracones enim a singulis cohortibus feruntur in prælium*. Vid. Guther. p. 409. Vales. ad Amm. Marcell. p. 142 Goar. ad Codin. p. 86, n. 31. Hardin. ad Themist. p. 371, et Petav. ad eundem p. 482, et præcipue Du Gange Gloss. Lat. v. *Draco* et *Draconarius*. Dracones adhuc sæculo XII pro signis fuisse gestatos apparet e Niceta p. 209. De *labaris* conf. idem Gl. Lat. h. v. *Campiductoria* videntur signa *Campiductorum* esse. De campiductoribus et campiductoribus, sintne diversi, disputat Vales. ad Amm. Marc. p. 236. Conf. Du Gange Gl. L. h. v.

(96) Infra p. 416, pen. occurrunt *βανδοφόροι*, λαβουρήσιοι et σημειοφόροι. Sunt *bandiferi* illi, qui *bandos* vel *bannos* gerunt, vexilla nobis hodie *banderoles* dicta. *Σημειοφόροι* sunt, qui τὰ σίγνα ferunt, vexilla cum pannis, quibus purpureo principum imagines insutæ essent, aut conti, in quorum vertice fixæ erant lignæ deauratæ principum imagines. *Labara* sunt panni quadrati, aut oblongi e ligno transverso conti dependentes, crucem aut numerum Latinum decuriæ indicem monstrantes, [*De bandora* signo militari agit Du Gange ad Jom-

ς. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ τῶν ἐσκούβιτων ἐν Α
τῷ εὐωνόμῳ μέρει ἴστανται ἐπὶ μακρῷ σκάμνῳ
πρώτη τάξις, οἱ τοῦ κοιαιστῶρος καγκελλάριοι ⁹⁰ (97),
μετὰ καὶ τοῦ αὐτῶν δομαστικῶ (98) Ῥωμαίζον-
τες (99) τὰ τῆ ἰορτῆ ἀρμόζοντα· δευτέρα τάξις,
ἴστανται καὶ αὐτοὶ ἐπὶ μακροσκάμνῳ ⁹¹ (1) οἱ λε-
γόμενοι διπανίται, καὶ αὐτοὶ τὰ εἰωθότα εὐφημοῦν-
τες (2). Καὶ τρίτη τάξις, ἴστανται ἐπὶ μακροσκάμνῳ
οἱ νομινοὶ (3), καὶ αὐτοὶ τὰ εἰωθότα ἐπευχόμενοι
τοὺς δεσπότας. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε ἀπέρχονται εἰς
τοὺς λύχνους, ἐν ᾧ (4) Ἴδρυται ὁ ἐξ ἀργύρου ἕτερος
κατεσκευασμένος σταυρὸς, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ
τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ,
καὶ γίνεται ἐκείσε ἐν τῷ τριβουναλίῳ (5) πρώτη
δοχὴ (6) ἔθουν εἰς τοὺς λύχνους ⁹², δηλονότι εἰς τὴν

VI. In ejusdem excubitorum triclinii sinistra
parte, in scamno longo, primus ordo stat, can-
cellarii quæstoris cum suo domestico, Romano
sermone convenientes festo acclamationes dicen-
tes. Secundus ordo : stant etiam in scamno
longo, qui *dipanitæ* dicuntur, et pro more accla-
mant. Tertius ordo : stant itidem in longo
scamno nomioi, felicia dominis, ut mos est, appre-
cantes. Hi autem inde ad lychnos abeunt, ubi
crux alia ex argento collocata est, et triplicio
adoratione, cereos manu tenentes, Deum veneran-
tur ; ibique in tribunali Prima exceptio fit. Stan-
tes scilicet ad lychnos seu in camera imperatores
excipit ibi princeps Venetorum seu domesticus
scholarum cum transitoria sua Veneta turba, et

VARIÆ LECTIONES

⁹⁰ καγκελλάριοι emend. Leich., καλλάριοι ed. ex cod. ⁹¹ μακροσκάμνῳ codd. ⁹² ΣΧΟΑ. Ἰστίον, ὅτι
τῶν δεσποτῶν διερχομένων εἰς τοὺς λύχνους, ἀνάπτουσι τοὺς λύχνους κατὰ τὸν τύπον.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ville p. 116 ; de *bando* Gothica voce et ejus
significatione v. Giornale dei Letterati II, 374.]
Et Du Cange Gl. v. *Bandum* et *Banuum*. Unde
Belgicum *Bon*, *Bonhuys*, et noster *Banner*, *Pan-
nier*, *Bannerherr*, pro *Banderarius*, item *Pfanner*,
nata.

(97) Ea est conjectura Cl. Leichii, quam p. 12
confirmat, et p. 217, ubi hæc ipsa hic designata
acta leguntur. Κοιαιστῶρ et interdum κοιαιστῶρ
scribitur in hoc codice latina vox *quæstor*. Nempe
librario illi idem valebat οἱ et υ, quæ frequentis-
sime permutavit. De quæstoris munere, litteras
Augusti recitandi, alio loco agam. Erat maxima
dignitas. Quæstor *κἀστρος*, assessor, consiliarius
intimus et director imperatoris appellatur a Pro-
copio Anecd. p. 28, circ. fin. Sed multum de-
fecit processu temporis. Quæstorem a Justiniano
primum institutum perhibet Procop. Anecd., p. 89,
init., et quidem puniendis pæderastis, scortatoribus
et hæreticis. Vid. Alemann., p. 95. Sed contradicit
sibi Procopius linea ultima. V. Guther. p. 454.
Cancellarii hic memorati sunt alii a nostratibus
cancellariis, magnæ dignitatis viris. Illi erant qui
cancellos velis appositos custodirent, et turbam
aditu prohiberent. Vid. Agathias p. 26, 23. Guther.
p. 370, 613, et Du Cange Glose. Lat. h. v.

(98) Domesticus eo sero pro corporis aut collegii
alicujus primicerio usurpabatur, ut supra jam
diximus.

(99) Id est Latine recitantes. Quæ Latina Græci
recitaverint, ea leguntur p. 217. De usu linguæ
Latinæ apud Græcos posteriores cerimoniali, et
interdum quoque ridiculario, ago ad p. 431.

(1) M. μακροσκάμνων hic et paulo post. Quinam
sint *Dipanitæ*, fateor me ignorare. Videntur ad Cir-
cum pertinere.

(2) Læti cantus et gratulationes votaquo longi
et prosperii imperii, quibus proceres et plebs im-
peratores excipiebant, dicebantur εὐφημῆαι et
ἐκτα, *laudes* Latinis. Εὐφημῆαι dixit Anastasius,
p. 126, *diffamare laudibus* ; non ineleganter, διαφέ-
ρειν *differre*, in vulgus spargere *per suas laudes*.
[*Laudes facere* habet auctor Innocentio III. æqualis
apud Alemann., de Parlet., p. 10. Annales Bertin.
Anno 812: *Legati Michlæis ad Carolum Magnum
missi Aquisgranum scriptum pacti ab eo in ecclesia sus-
cipiantes more suo, id est Græca lingua, laudes ei
dixerunt*, p. 509, ed. Murat. Conf. Du Cange ad
Alexiad. p. 252] et Gloss. Lat. v. *Laudes*, ubi
multa et egregia exempla protulit. Favere alicui
dicebant veteres. Ita Capitolinus de Pertinace, t. I.

S. P. A. p. 566 : *fuit in curia honorificentissimus*
[plurimum honoris senatui tribuebat] *ut senatum*
juventem [sibi fausta acclamantem] *adoraret*. Dio
ἐπαινεῖν dixit apud Xiphilin. p. 1258, 95 : Μηδένα
τὸ παράπαν ἐπαινέσαντες, *nulli Caesarum*, neque
Albino, neque Severo, *dicebant laudes in Circo*.
Ila enim accipiendus est ille locus. A Græco εὐφη-
μῆαι formabant Latini medii sævi *effminare*, et
corruptius deinde *sumilare* ; *familare imperatorem*
pro proclamare, et nuncupatum piis votis prosequi.
Vid. Du Cange h. v. In universum φήμη est novis
Græcis commemoratio alicujus cum laude, et ap-
preccatione honorum, ut in Pontific. Haberti p. 70 :
Γίνεται ἡ φήμη τῶν βασιλέων καὶ τοῦ πατριάρ-
χου, et quæ ibi sequuntur.

(3) Sunt qui nomos musicos in publicis castibus
manu et nutu administrabant, præcentores, dire-
ctores musici, aut qui docti ritus ecclesiasticos,
quid quotidie in ecclesia prælegendum agendum ve-
sit, norunt. Non recte interpretæ Symeonis Metaphr.
in Script. post Theophan. p. 403, reddidit illa νομι-
κός εἰς τὰ Σσορακλου, ut neque Goarus in Anonymo
Theophani adjuncto p. 436. (Ambo loca in Græcis
corrupta ad præscriptum exemplum emendanda
sunt.) Oblitus ergo fuerat vir doctus eorum, quæ
ad Codinum scripsit p. 15, n. 51. Conf. Du Cange
Gloss. Gr. h. v.

(4) Ἐν ᾧ. Subint. τόπῳ. Interdum quoque και-
ρῷ subintelligitur.

(5) Tribunal est omne ædificium excoelsum, illu-
stre, non tantum βήμα, in quo causæ aguntur, et
orationes recitantur. Hoc tribunal appellabatur οἱ
λύχνοι, forte quia ibi in processibus transeunte
imperatore lychni accendebantur.

(6) *Exceptio*, admissio ad salutandum. Ατχ-
σθαι Latini *admittere* dicunt. Spartian. in Juliano :
*Senatum et equestrem ordinem in Palatium venien-
tem admisit, et affatus est blandissime*. Herodian. VII.
6 : Ἦσυχίας οὖν οὔσης καὶ ὀλίγων πρὸ τοῦ οἰκίσκου,
δηλώσαντες αὐτῷ τὰ προειρημένα, βᾶδως εἰσεδίχθη-
σεν. Posteriores ad morem Græcorum, *suscipere*.
Anselmus episcop. Havelbergensis, l. III, dia-
log. c. 12 : *Ingressi urbem cum magna honorificentia
suscepti, die Dominico advocati sunt in processionem
ad sanctam Dei Genitricem ad Blachernas, in tanto
honore, ut etiam de palatio caballos stratos eis diri-
geret cum obsequio pietas imperialis, ut sic eos
susciperet*. Item *recipere ad reverentiam*, nempe
præstandam. Cerimon. Patricii p. 185 : *Pontifex
ibi recipiet ad reverentiam omnes prælatos paratos
Tam princeps proceres et inferiores, quam hi illum*

Domino libellum offert, **S** nimirum per ceremoniarum ad imperatorem adductus, qui eum praeposito tradit, et factiones seu populus dominis, ut consuetudo est, acclamant, dum interim domesticus pro more secundum faustas populi precationes ipsos cruce signat. Tribunal ipsum vestiarii et fabri argentarii blatteis aliisque pretiosis aulæis et peplis ornant, aureisque et omnis generis argenteis

καμάραν (7), ἱσταμένων τῶν βασιλέων, δίδεται ἐκείσε ὁ δημοκράτης τῶν βενέτων, ἦγουν ὁ δομέστικος (8) τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου (9) τῶν βενέτων, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ δημοκράτης (10), ἦγουν ὁ δομέστικος, τὸ λιβελλάριον τὸν δεσπότην²³, ἀφικόμενος δηλονότι ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως πρὸς τὸν βασιλέα, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπιδίδωσι τοῦτο τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἀπολογοῦσιν (11)

VARIÆ LECTIONES

²³ τῷ δεσπότη Leich.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

dicuntur δέχεσθαι, *beneventare, suscipere*. Luitprandus id *susceptionem* appellat p. 480, b. init.: *Negotiatorum multitudo copiosa ignobiliumque personarum ea solemnitate collecta ad susceptionem* (δοχὴν) *et laudem* (εὐφημίαν, ἀπολογία) *Nicephori a palatio usque ad Sanctam Sophiam quasi pro muris viæ margines tenuit*. Ut hic loci plebs dicitur imperatorem Nicephorum δέχεσθαι, ita quoque Cedrenus de iisdem usurpat eodem sensu p. 600: Πρόδοτον δημοσίαν ποιήσαντα τὸν Νικηφόρον ἐν τῇ πηγῇ κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Ἀναληψίμου τοῦ Χριστοῦ, οἱ συγγενεῖς τῶν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἀπολωλότων, δεξάμενοι (*cum suscepissent, obvium nacti fuissent*, vel etiam *praestolati eum*) ἐν τῇ τῶν ἀρτοποιῶν ἀγορᾷ, ὕβρεις ἤφρεσαν κατ' αὐτοῦ ἀπρεπεῖς, ἀλάστορα καὶ παλαμναίον ἀποκκλῶντες, etc. Ita quoque qui redeuntes e sacro fonte salutabant, ritu veteris Ecclesiae, dicebantur eos δέχεσθαι. Vid. Theophan. p. 149, quamvis deinceps parvulos attolentes e sacro lavacro ἀνάδοχοι fuerint appellati. In genere est δέχεσθαι, se praesentem aistere, qui copiam videndi et alloquendi alicui facere, et δεχθῆναι, *praesens fieri, adduci, παραχθῆναι*. Apud Theophan. p. 85, est δεχθῆναι εἰς πρόσωπον τοῦ βασιλέως, *ad imperatorem adduci vel admitti*. Quia vero diversæ erant δοχαί, partim privatæ, intra consistorium, paucis arbitris, partim etiam publicæ in foro, visis urbis, templis, etc., hinc Nicephorus processionem solemnem δοχὴν προπόμπιον *susceptionem, in qua imperator a populo deducitur*, appellat. Alias δέχεσθαι novis Græcis idem est atque ἐκδέχεσθαι, *expectare, manere aliquem*. Hinc δοχὴ alicujus *expectatio*. Priscus rhet. in excerpt. Legat. Hoesch. p. 25: Οὐς εἰ ἐκπέμπειν εὐλαβεῖν, αὐτὸν δεξάμενον σφᾶς εἰς τὴν Σαρδικίην διαβήσεσθαι. Convenit ergo δέχεσθαι cum Germanico *aufwarten*, quod proprie est *praestolari* aliquem, hodie tamen apud elegantiores pro reverentiam suam alicui coram veniendo et officia sua offerendo testari, et δοχὴ cum *Aufwartung* δέχεσθαι *seine Aufwartung machen*.

(7) *Ad lychnos*, ait, *puta*, non ardentis, sed camaram, seu arcum a lychnis ibi ardere solitis sic dictum. Καμάρα Græcis omnis *arcus, apsis, voluta* est. Vocabulum ἱσταμένων significat imperatorem ibi gradum figere, et audire stantem laudes sibi dictas. Raro contingebat, ut imperator staret. Putabant enim eum corporis gestum haud decere majestatem imperii, seduloque cavebant, ut in publico sederet. Ex lege autem et cerimonia in talibus populi salutationibus, item ad lectionem Evangelii et textus epistolæ in ecclesia, in allocutionibus ad senatum, vel silentiis quadragesimalibus, in allocutionibus ad milites in Campo CPTano, et ad populum in Circo, standum ipsi erecto erat.

(8) [Venetorum demarchus prope domesticum scholarum stabat, Prasinæ juxta domesticum excubitorum; Script. post Theophan., p. 88.]

(9) *Transmarina*, vel, si quis vocem ipsam retinere malit, *peratica* factio, quæ in Galata, (ea hodie Pera dicitur,) et in Asia ultra Propontidem et Hellespontum e regione CPLEos, Chalcedone et

Chrysopoli, seu Scutari, habitabat, et quæ majoribus factionibus CPTanis ascriptæ erant, veneta peratica venetæ CPTanæ, et prasina peratica prasinæ CPTanæ. Vid. Goar. ad Codin. p. 10 ubi peraticæ reddit, *quæ trans pontum* [Ceratinum scilicet] *in Sy-cena seu Galatensi regione sunt*. Recte quidem, sed et Asia CPTi vicina huc pertinet. Ἴ περὰ ἡ ὑπερμαρίνα regio apud Cedren., p. 501, est *Asia*, collat. C. vs. II. Μέρη περατικά sunt *partes Asiaticæ*, ripa Hellesponti CPTi opposita apud Theophan., p. 264. Τὸ πέραν est pars Asiæ CPTi opposita, πέραν πόλεως διάγειν διὰ τὰ λύσιμα τῶν νόμων, habetur in Autholog. I. II, p. 464, pro *processioni ob fori et tribunalium ferias in transpontana suburbana vacare*. Nou percepit ergo Combellis. Script. post Theoph. p. 88, quid sint τὰ περατικά τάγματα. Sunt praesidia per Peram, suburbium CPTianum, et in altera Steni parte, Asiatica nempe, per urbes vicinas disposita. V. Du Cange Gloss. G. v. *πέρα*. Peræa est omnis regio alteri opposita et ope freti interjecti ab illa discreta. Sic περατὴν τῆς Λογγιβαρδίας appellat Anna Alexiad., p. 132, tractum Brundusii, respectu Epiri. Περὰ τὰ τῶν Πικριδίων Nicetas p. 34, memorat, e quo patet, ædem illam, seu villam Picridii in ripa Asiatica fuisse. De Peræa Rhodiorum vid. Maasvic. ad Polyaen. p. 424.

(10) Est summus magistratus factionalis. Quæque factio suum δῆμαρχον et suum δημοκράτην habebat, domesticum scholarum veneta, et excubitorum domesticum prasina. Huic suberat, et hujus veluti legatus erat ὁ δῆμαρχος, *magister factionis*, factionem in ordine continens. Quale autem fuerit τὸ λιβελλάριον (ita hic loci est in membranis) *libellurium*, seu *libellus*, non satis liquet. Puto fuisse membranam, continentem iambos aut carmen in laudem imperatoris conditum, et gratulandi causa ob festum diem feliciter obitum, ipsi traditum, verbo granulationem poeticam, qualem transeunti imperatori diebus festis unquamque factio per Democraten suum tradebat. Dicitio ἐπιδίδόναι τὸ λιβελλάριον τὸν δεσπότην est nova Græcia digna, et perfrequens in hoc libro.

(11) *Acta dicunt, acclamant bona vota*. Tales acclamations, εὐφημίαι, olim *vota* dicebantur. Derivata vox in novam Græciam fuit, et retenta, et perfrequens est in hoc codice illo sensu. Apud Theophanem p. 154, acta non tantum faustas acclamations, sed etiam querelas factionis in Circo et exspostulationes cum imperatore, et omnia, quæ tunc dicta et acta fuerunt, significat. Ut acta in iudiciis sunt, quæ a partibus litigantibus utrinque disputantur coram tribunali, et in acta, seu commentarios, a notariis referuntur; ita quoque acta sunt, quæ a factionibus oppositis coram imperatore, aut illustri magistratu, dicuntur, et in acta, seu commentarios, referuntur. Scribebant nempe notarii quid quæque factio, et quoties quid dixerint. Hinc sæpe videas in hoc codice annotatum, hoc vel illud ter, aut interdum sæpius recitari. Nullibi frequentius tales acclamations quam in

ἔκαστ' οἱ τοῦ μέρους (12), ἤγουν ὁ δῆμος, κατὰ τὸ εἰωθὸς τοὺς δεσπότας, ἐν δὲ τῷ ἀκτολογεῖν τὸν δῆμον ὁ δομέστικος κατασφραγίζει (13) τοὺς δεσπότας

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

scriptoribus historiæ Augustæ legas, ut e. c. acta Senatus ad M. Antoninum philosophum sunt apud Vulcat. Gallien. in vita Avidii Cassii t. I, p. 467, ad quem locum Casaubonus consueto suo more docte et fuse de ritu acclamandi et de etymologia vocis *acta* disputat. Pag. 524, sunt acta ad Pertinacem post necem Commodi, p. 772, acta ad Macrinum et Diadumenum, p. 890, ad Alexandrum Severum, e quo loco etymologia vocis satis clare patet. *Addam*, ait Lampridius, *acclamations Senatus, quibus id decretum est. Ex actis urbis ad* (vel potius *ante diem*, ut Casaubonus vult) *pridie nonas Martias*, etc. Hæc et talia plura acta t. II, Scriptorum historiæ Augustæ reperiunda considerans magnam eorum similitudinem deprehendet cum actis in nostro Codice frequenter recitatis. Conf. Sigon. de regno Italiæ p. 28, ult. Plerumque acta ἄκτα in plurali dicitur. Reperio tamen in hoc codice singularem quoque p. 31 : 'Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ ἄκτῳ, in *ultima acclamatione, in ultima particula actorum*. V. paulo post de Cractis seu præconibus dicenda. Multa concessit de more et formulis acclamandi Cl. Leichius in adversariis ad codicem hunc, unde caput illud totum, cui titulum *Acclamations* inscripserat, huc transferam, quale inveni Collectan. pag. 39, 40, 41.

* [Acclamations.

Consueta imperatoribus acclamatio. Const. Vit. Bas. c. IX, Benno in vita Hildebrandi Papæ : Henricus imp. solo contentus triumpho fuit, quem Romæ habuit. Triumphus est applausus ille inaugurato acclamatus : Henrico Augusto a Deo coronato, magno et pacifico, imp. Romanorum — vita et victoria. Ap. Goldast. ad Eginh., p. 170.

Filii Basilii Macedonis invocanti in vetere pictura Deum, ut coronet manu sua cum genetrice patrem, dignum ipsum faciens regno cœlesti. Vita ejus p. 155.

Pax Augustæ Du Cange ad Alex. p. 267.

Conf. *Nix*, ubi *tu vincas* expressi, quod idem est atque *τοῦ μέρους* apud Suidam. Sic *ὄμφικιον* pro *officium* apud Theoph. 316. Inde apparet *μ* inseri ante labiales. In nostro autem *πριμφέκτωρ* pro *præfecto*.

Sub Anastasio cum procederent monachi canticum psallentes, exclamabat populus : καλῶς ἦλθον οἱ ὀρθόδοξοι. Pag. 136. Theoph.

Du Fresne ad Zonar., p. 106 : Κύριε, βοήθει. Vid. eund. in Dissert. de nummis infer. ævi § 28, 30.

In synodo contra imagines sub Copronymo patriarchæ acclamatum : Κωνσταντινου οἰκουμένου κοῦ πτριάρχου καλλὰ τὰ ἔτη. Zonar. p. 188.

Acclamatio Carolo Magno facta pag. 93, 94. Cerim. Franc. t. I. Dans la messe de tierces après l'oraison *Concede* deux grands Chanoines Prêtres chantaient et chantaient encore les louanges ou les acclamations : *Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat.*, Melon. p. 17.

Les louanges, ou les acclamations : Hunc diem, multos annos istam sedem Deus confirmet, etc. p. 18.

Aureliani, *Christus vincit*, etc. Episcopo Aurelianiensi ex omni clero : *Pax, vita*, etc. *Domine, tu illum adjuva*, etc. p. 189, conf. 205.

Christus vincit, etc. Ludovico regi Francorum *pax*, etc., p. 323.

Optamus te per multos annos bene valere, Domine beatissime Papa. Liber Diurnus p. 57, in decreto subscriptum pro electo pontifice.

Archidiaconus incipit laudem alta voce : Domino

A vasis splendidum reddunt. In eodem enim tribunali, ad dextram et sinistram propelychnos factiones et post illas qui hoc tempore in urbe versantur

nostro Papæ vita. Scriniarii respondent : Tu illum adjuva. p. 168. conf. p. 227, 257, 266.

Acclamations coronato imperatori factæ similes Græcis, p. 403.

Αὔγουστα του βῆκας. Theoph. 211.

Φιλανθρώπου δεσπότης καὶ αἰώνιος Αὔγουστος. p. 247.

Divinitas vos conservet per multos annos, sanctissimi et beatissimi Patres, Donat. Const. p. 20.

Acclamatum in synodis sacris, imp. fillis et patriarchis : καλλὰ τὰ ἔτη. Sic in pseudosynodo Photii p. 226, t. VI Harduini.

Ibid., p. 231 : Βασίλειος, Λέων καὶ Ἀλέξανδρος νικηταὶ τροπαιοῦχοι βασιλεῖς καὶ αἰώνιοι Αὔγουστοι.

Τοῖς θεοπροβλήτοις βασιλεῦσι. p. 259.

Αἱεὶ εὐφημίαί 213.

Legati veteris Romæ, acclamant imp. et pontiffoi suo Joanni p. 278.

De allocutionibus imp. deque acclamationibus ipsis in theatro factis, rituque illo ad Theodorici Gothorum regis tempora durante dissertationes in academia regia inscriptionum lectæ. Mémoires de Trévoux A. 1705. p. 1230.

Βασιλεῖ ὑπὸ τῆς ἄνωθεν θείας προμηθείας ἐστεμμένῳ, ὀδηγομένῳ καὶ διακυβερνωμένῳ δεσπότη ἀγαθοποιῷ, ἑλληνικῷ, νικοποιῷ, θεοσυμμάχῳ, etc., p. 289.

Annales Bertiniani anno 812 : Legati Michaelis ad Carolum Magnum missi Aquisgrani scriptum pacti ab eo in ecclesia suscipientes, more suo, id est Græca lingua, laudes ei dixerunt. p. 509, ed. Murator.

Laudes facere (εὐφημεῖν) ; sic auctor Innocentio III, æqualis apud Alem. de par. p. 10, etc. et An. Franc. Carolo Magno acclamatum est : Carolo piissimo Augusto a Deo coronato magno pacifico imp. Romanorum vita et victoria. p. 30.

S. Basilius ad Helenam imperatricem : Custodiat Deus concessi tibi cœlitus imperii robur inviolatum in annos multos, ac deinde cœlorum regna tibi impartiat bonorum dator et largitor. Vit. S. Basilii Junioris pag. 673.

Cont. Constantin. in Romano Lecapsno : Οὗτος ὁ Ἰωάννης εἰς λῆτρωσιν καὶ ἄνεσιν Ῥωμαίων γνήσεται. p. 264.

Mezeray Ahrégé p. 325. Le Pape Etienne venant en France est attendu à Rheims. Le roi Louis I le reçut à la descente du cheval, et se prosterna devant lui. Ensuite il l'accompagna à l'église de l'Abbaye de Saint Remy, et en y entrant il lui prêta la main pour le soutenir. Le clergé de France chanta le *Te Deum*, et celui de Rome fit des acclamations, des louanges à l'Empereur. Le pape et lui prirent ensemble du pain et du vin bénits.

Nicephorum gaudere pacis — illum et phosphorum clamabant. Legat. Luitpr. 145.

Acclamatum Nicephoro : Euge venit stella matituna, etc., pag. 138.

Clerus — Laudibus hi plaudunt, persultant pluribus illi. Et commune decus parili pietate salutant, p. 58, b. Vita S. Germani ab Herico scripta.] Hactenus Adversaria Leichiana.

(12) *Qui ad factionem pertinent*, Latini quoque *pars pro factio* dixerunt. Vid. Salmas. ad. Scr. Hist. Aug. t. I. p. 534.

(13) *Facto manu signo crucis benedicit*. [Cur σφραγίς dicta fuerit *crux* vid. Pantin. in l. 1, De vita S. Theclæ n. XIX. et Wagnereck, in vita S. Cosmæ pag. 38.] et Du Cange Glos. Gr. v. σφραγίς. Ut ex addito schollo et aliis hujus codicis locis patet, fiebat hæc benedictio vel obsignatio lacinia vestis, non nuda manu. Et sic quoque impera-

peregrini, collegia item urbis, officiales praefecti A κατὰ τὴν εὐφημίαν τοῦ δήμου ²⁴ αὐτὸ γὰρ τὸ τρι-
cum assessore et logotheta praetorii adsunt. βουνάλιον κατακοσμοῦσιν οἱ τε ²⁵ βεστιοπράται (11)
καὶ ἀργυροπράται διὰ τε βλατίων (15) καὶ λοιπῶν ἐντίμων ἀπλωμάτων τε καὶ πέπλω (16), καὶ μὴν
διὰ τε χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν παντοίων σκευῶν τοῦτο καταγαίττουσιν, ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ τριβουναλίῳ δεξιᾷ
καὶ ἀριστερᾷ ἴστανται πλησίον τῶν λύχνων ἀπὸ τῶν δήμων (17), καὶ ἐπέκεινα οἱ κατα τὸν τότε καιρὸν

VARIÆ LECTIONES

²⁴ ΣΧΟΛ. Ἰστίον, ὅτι τοῦ δήμου ἀκτολογοῦντος κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἀκτολογίας, ἔχουν τοῦ λαοῦ ἀπο-
κρινόμενοι τοῖς κράτταις κατασφραγίζει ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν κατ' ἄκρον τῆς αὐτοῦ χλανίδος πρὸς τὸν
βασιλέα τρίτον. καὶ τῶν κρατῶν λεγόντων ἔχει δεδεμένην ταῖς χερσὶ. πάλιν τοῦ λαοῦ λέγοντος, κατα-
σφραγίζει μέχρις ἂν πληρωθῇ πᾶσα ἡ ἀκτολογία. Ἢ δὲ ἡ τάξις καὶ ἡ ἀκτολογία καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς
τελείται τῶν Βενέτων καὶ Ἱρασίων. ²⁵ τε om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

tor quando in Cathismate alibi populum signa crucis signare vellet, faciebat praepositus ex ejus lacinia vestis ῥωσθελιον, peculiarem plicam aliquam quam ipsi in manus dabat, ut eo populum signaret. Manavit ille mos imperatorum ex illo veteri Augustorum Romanorum, qui populum Circensem purpura sua venerabantur. Claudian. Consulat. Honorii VI :

regia Circi.

Connixam gradibus veneratur purpura vulgus.

Possit quoque mos veste crucis signum exprimendi natus eo fuisse credi, quod nemini, praeter sacerdotibus, licebat manu nuda crucis signo alterum signare. Scholion autem illud huic pertinens, quia in extremo margine fuit exaratum, quem cultellus bibliopagi deinceps praecidit, et litteris minutis atque per compendia exaratum est, ut passim sunt scholia hujus Codicis, ideoque lectu difficile fuit, inde factum, ut typis non satis accurate ad fidem membranarum editum prodiret. Sic autem debet restitui: Ἰστίον, ὅτι — κατασφραγίζει ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν μετὰ τὸ ἄκρον τῆς αὐτοῦ χλανίδος πρὸς τὸν βασιλέα τρίτον. Καὶ πάλιν, τῶν κρατῶν λεγόντων, ἴστανται δεδεμένης ταῖς χερσὶ. Καὶ πάλιν τοῦ λαοῦ λέγοντος, etc. Domesticus scholarum lacinia tunicae suae imperatorem ter signat; et rursus [acta sua] dicentibus, id est vices suas obeuntibus, praconibus aut cantoribus, stat manibus ligatis, id est decussatim pectori impositis, quali habitu coram regibus Persiae et Armeniae, dein coram imperatoribus CPTanis proceres stare, olim mos erat, hodie adhuc mos est in aula Turcica, quae cum e Graeca cum multis aliis transumpsit. Vid. ad. p. 303, dicenda. Fit aliquoties in hoc scholio mentio τῶν κρατῶν, clamatorum, hoc est praconum, vel cantorum. Conveniunt quodammodo clamatores hi cum psaltis, aut potius cum canonarchis, a quibus tamen diversi sunt. Psaltae enim erant ordinis clericorum, et populo tantum in ecclesiis hymnos sacros praebant; craotae non erant ordinati, sed laici, et populo acta praebant, suae laudes, quas aut populus redderet integras, aut eorum tantum D extrema, aut quibus denique convenientes alias formulas doctus subjiceret; ut οἱ κανονάρχαι, qui προέλεγον τοὺς θείους μνους τοῖς ψάλλουσιν, ut ait Symeo Thessalonicensis. Excusari igitur potest Joannes Cantacuzenus p. 123, in narratione coronationum suae coronationis craotae et psaltis pro iisdem habens: Ἐξ ἐκπέρων τῶν τοῦ ναοῦ μερῶν ἐπὶ εὐλίγων ἀναβάθρων εἰς αὐτὸ τοῦτο πεποιημένων οἱ πρωτοψάλται [alias κανονάρχαι] ἰστάμενοι, οἱ καὶ δομέστικοι [nempse Psaltarum] λεγόμενοι καὶ ἕτεροι τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως εἶναι εἰδότες, οὓς ἐπὶ τῆς τοιαύτης τελετῆς κράτταις ἐνομάζειν ἔθος ἐστὶ, μόλη τινὰ ἄδουσιν. Colligas ex hoc loco τοὺς κράτταις et τοὺς ψάλτας eisdem fuisse, sed mutasse nomina pro diversa functionum ratione, κράτταις quidem appellatos in coronationibus profanis, ut in coronationibus imperatorum, in Circo, in processionibus ad ecclesias, ψάλ-

tas autem in ipsa divini cultus per hymnos sacras administratione. Quidquid ejus rei sit, certum est hos κράτταις populo, non omni puto, sed factionibus ad laudes imperatorum dicendas conductis et doctis, praevisse formulas laudum, qualibus eodex noster scaturit. Propterea Anna Comnena eos τοὺς τῆς εὐφημίας προσεζήχοντας appellat p. 167: Κωνσταντῖνον καὶ Ἄνναν ἐν ταυτῷ ἐξεφώνουν ἐν τοῖς εὐφημίας καιροῖς οἱ τῆς εὐφημίας προσεζήχοντες. V. quae deinceps dicam de psaltis. Et sane necesse erat, ut et illi, qui canere laudes imperatorum deberent, eas prius docerentur et memoria comprehenderent, et ut haberent moderatores, qui tempora ejuisque formulas dispensarent, et quae identidem formula recitanda esset, eam praerent atque de ea monerent, ideo monitores a Tertulliano dictos in Apologetico, respiciente ad monitores paganorum, formulas solemnes in sacris illis, qui sacra facerent, praesentes. Latini medio aevio hos homines Archicoros perapto vocabulo appellabant. S. Eulogius in documento martyrii apud Du Cange v. Psalmista, videtur discrimen inter psalmistam et cantorem facere, his verbis: Non promittit cantor divinum carmen in publico, non vox psalmistae tinni in choro, etc. Non tamen bene novi rationem discriminis. Forte cantor extra ecclesiam praebat populo aut choro suorum discipulorum hymnos sacros, quod idem psalmista sub ipso sacri officii exercitio in ecclesia faceret.

(14) M. οἱ τε βεστιοπράται. Sunt οἱ βεστιοπράται mercatores vestiarii, ut ἀργυροπράται mercatores argenti, id est collybistae, trapezitate, feneratorum, de qua significatione v. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et ad p. 11. Argentarii medio aevio Latinis audiebant.

(15) Vox blattae tam diverso sensu accipitur, ut de ipsius significatione certum quid sanciri nequeat, sed debeat, ex connexione ejuisque loci ubi occurrit, aestimari, sericumne, non purpuream designare velit. E. c. in voce sericoblatta, notat tincturam, colorem, quo tincta sunt. Quin statuit Salmasius ad Scr. Hist. Aug. t. II, p. 546, βλαττιν idem esse atque simpliciter ἱμάτιον, vestem. Conf. idem ibid. p. 540. Du Cange ad Alexiad. p. 275 et utroque Glossario. Hic quidem loci patet βλαττία esse sericos pannos. Quando autem διβλάττιν, τριβλάττιν occurrit, clarum est, secundam aut tertiam tincturam purpuream intelligi.

(16) Si qua est differentia horum vocabulorum in quorum usu sibi nonnihil scriptores permittunt, sunt τὰ ἀπλώματα stragulae, panni, qui altarium mensis e. c. aut rei planae prone jacenti insternuntur, πέπλοι autem deorsum dependent.

(17) Gemino modo potest hic locus explicari, sive a factionibus inde, vel retro factiones: sive a gradibus inde. Αἱμοι dicebantur gradus circenses, in quibus greges stabant et spectabant; ex eo fieri potuit, ut omnes gradus δῆμοι appellarentur, praesertim in quibus greges factionales starent, etiamsi extra Circum.

ἐντυγχάνοντες ἐνταῦθα (18), καὶ μὴν καὶ τὰ συστήματα (19) τῆς πόλεως καὶ οἱ περὶ τὸν ὑπαρχον ὀφφικιάλιον μετὰ καὶ τοῦ συμπόνου καὶ τοῦ λογοθέτου τοῦ πραιτωρίου.

Z'. Καὶ εἴθ' οὕτως ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται οἱ A δεσπόται ἕως τοῦ τρικλίνου τῶν σχολῶν, καὶ ἐν τῇ προπυλαίῳ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων διὰ τῆς τρισῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ· καὶ γίνεται ἐκεῖσε δευτέρα δοχὴ, καὶ δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἦγουν ἐσκούδιτος μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δήμου τῶν Πρασίνων, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται, καθὼς προεῖρηται ἐν τῇ πρώτῃ δοχῇ. Καὶ εἴθ' οὕτως γίνεται τρίτη δοχὴ ἔνδοθεν τῆς χαλκῆς (20), ἦγουν εἰς τὴν πύλην τῶν σχολῶν τὴν εἰσφέρουσαν εἰς τὸν θόλον τῆς Χαλκῆς, καὶ δέχεται κακεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἦγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται, καθὼς προεῖρηται· καὶ τὰ ²⁶ ἔνδοθεν τῆς χαλκῆς πύλης εἰς τὸν μέγαν θόλον δεξιᾷ ²⁷ μὲν ἴστανται τὸ λατρεῖον ἐπευχόμενον τοῖς δεσπόταις, ἀριστερᾷ δὲ οἱ τῆς παλαίστρας, καὶ αὐτοὶ εὐφημοῦντες τοὺς δεσπότας. « Εἰς πολλοὺς (21) χρόνους καὶ ἀγαθοῦς Θεοῦ

H'. Καὶ ἐξίόντων τῶν δεσποτῶν εἰς τὴν χαλκῆν πύλην· ἐκεῖσε γὰρ ἴστανται δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ οἱ ὀργανάριοι (22), εὐφημοῦντες κατὰ τύπον τοὺς δεσπότας ²⁸. Καὶ εἴθ' οὕτως γίνεται δοχὴ τετάρτη ἔξω τοῦ καρχέλλου τῆς χαλκῆς, καὶ δέχεται ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, δηλονότι ὀπισθεν τοῦ δημάρχου Ἰσταμένου καὶ τοῦ δευτερεύοντος αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται, καθὼς προεῖρηται. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε γίνεται πέμμητη δοχὴ πρὸ τῆς μεγάλης πύλης τῆς εἰσφερούσης εἰς τὸν αὐγουσταῖνα, καὶ δέχεται κακεῖσε ὁ δῆμαρχος G

VII. Inde domini usque ad triclinium scholarum procedunt, et in atrio Sanctorum Apostolorum, ter genu flexo cum cereis Deum venerantur : atque ibi Secunda exceptio est, et tribunus Prasinorum seu excubitor cum factione sua transitoria Prasina eos excipit, cæteraque, ut supra de prima factione dictum, peragit. Ita et Tertia intra chalcen seu in porta scholarum, quæ ad tholum chalces ducit, stat, et excipit ibi tribunus Venetorum seu domesticus scholarum cum transitoria turba Veneta, cæteraque, ut supra observatum est, perficit. Intra Æneam portam in magno tholo ad dextram medicorum officium, dominis fausta apprecans, adest ; ad sinistram autem qui ex palæstra sunt, ipsique dominis acclamant : « In multa bonaque tempora B Deus inducat, » etc.

οἱ τῆς παλαίστρας, καὶ αὐτοὶ εὐφημοῦντες τοὺς δεσπότας. « Εἰς πολλοὺς (21) χρόνους καὶ ἀγαθοῦς Θεοῦ ἀγάγοι ²⁹, » καὶ τὰ ἐξῆς.

VIII. Exeuntibus dominis in Chalcen seu Æneam portam, ad dextram lævamque organarii stant, dominis, ☉ ut mos est, fausta acclamantes. Sic Quarta receptio extra cancellos chalces fit, et Venetorum tribunus cum factione alba, stante scilicet a tergo tribuni, cumque eo, qui secundum ab ipso locum tenet, dominos excipit, cæteraque, ut supra expositum est, peragit. Inde Quinta receptio fit ante portam Magnam augustalis, ubi princeps Prasinorum cum factione russa, scilicet pone ipsum adstante, cumque eo, qui secundas tenet, excipit,

VARIE LECTIONES.

²⁶ τὰ om. ed. ²⁷ δεξιᾷ μὲν om. ed. ²⁸ ἀγάγει cod. ²⁹ ΣΧΟΑ. Εὐτυχῶς εἰς πολλὰς ἑορτὰς om. in ed. add. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(18) Satis bene congruit Luitprandi relatio, qui se in processione Nicephori collocatum scribit *juxta psallas seu cantores in eminentiore loco*.

(19) Collegia, ordines urbis ; ut collegia mercatorum et opificum. De Symponis vel assessoribus præfectorum urbis, qui jus dicentibus assidebant et consilio aderant, vid. Guiber. p. 330. In inscriptione tituli e codice Justinian. apud eundem pag. 270. appellantur *administrantes vel assessores, id est consiliarii*. E scriptoribus post Theophanem pag. 294, fere colligas, Symponos præfecti Urbis ab imperatore ipso additos fuisse, interdum tamen D præfecti ipsi eos legebant.

(20) Ædificium id erat æneis tegulis tectum, per quod in magnam palatium aditus patebat. V. Du Cange *CPI Christiana* p. 113 sqq. Observo tantum hic, morem tunc temporis fuisse majora quæque et splendidiora ædificia tegulis æneis operiendi, cujus etiam monumenta adhuc hodie supersunt. Anastasius in Vitaliano : *Ecclesiam B. Mariæ ad martyras, quæ de tegulis æneis erat cooperta, discooperuit*. V. ad p. 42. A. 5.

(21) Formula hæc, qua novi Græculi usque ad tædium utantur πολυχρόνιον appellatur. Vid. Du Cange Gloss. utroque h. v. et Goar. ad Codin., p. 84. n. 13, quos non exscribo. Tantum indicabo, quid sibi velint verba apud Codinum sæpius recorrentia : ὀπίσσει εἰς πολλὰ ἔτη. Scilicet *jubet imperator, ut vobis ad vestrum πολυχρόνιον suo nomi-*

ne respondeam εἰς πολλὰ ἔτη. Id quod resalutatio solemnis imperatoris ab subditorum πολυχρόνιον videtur fuisse. Corrigam quoque hæc occasione locum Luitprandi celebrem, Cangio non præteritum p. 483. : *Laudibus, imo conviciis [non inventis] suis Deus annos ut multiplicet conclamant*. Recte subjungit argumentum sequens. *Qua in re quam sint Græci stulti, quam vanæ [non quamvæ] hujus gloriæ amatores, quamve adulatōres, hinc colligere possumus. Oplant seni non solum [sic leg.], sed silicernio, quod naturam ipsam non pati certo sciunt. Gaudet et silicernium ea sibi optari quæ nec Deum facere nec sibi prodesse, sed obesse, etiamsi faceret, novit*. Usurpabatur hæc formula Latinis quoque, Augustinus Patricius Cerim. Ecclesiæ Rom., tit. II, § 4 : *Ordinator sine mitra accedens versus Electum tertio [id est ter, ex τρίτου] genu flectens cum distantia convenienti ter dicit* : Ad multos annos — *Et hęc modus de benedictione et Ad multos annos servatur etiam, si ordines acciperet in pluribus diebus sigillatim*.

(22) *Qui organis canunt, organa pulsant*. Solebant enim organa sonare, quando factiones dominum excipiebant et salutabant. Vid. p. 20. De organis ipsis infra ad eam partem libri Nostri, quæ de ludis circensibus agit, dicam. Ad vocem τόπον addit margo membranarum hanc notam εὐτυχῶς εἰς πολλάς ἑορτὰς, post vocem Ἰσταμένου lin. 5, 10, tollendum comma ex fide membranarum. Pertinet enim ad δευτερεύοντες, non ad δῆμου.

cæteraque, ut dictum est, peraguntur. Post ipsam Sexta receptio in horologio Sanctæ Sophiæ fit, et princeps Venetorum cum factione alba præsto est, cæteraque, ut supra exposuimus, perficiuntur.

IX. Hinc per portam Speciosam domini transeunt, quibus a præpositis intra velum in camera seu in

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(23) De horologiis ea ætate notis et usitatis ago ad p. 272, penult.

(24) Celeberrima hæc ecclesia superiorum temporum et hujus adhuc miraculum, nemini facile veterum scriptorum recentiorumve itineratorum non memorata fuit. Copiose structuram et magnificentiam ejus executi fuerunt Paulus Silentiaris in Ecephrasii, et in notis ad eam Du Cange, item l. III, *CPLis Christianæ*. Sanctæ Sophiæ nomine non sancta quædam martyrisa, Sophia dicta, sed Jesus Christus, Dei Sapientia Græcis designabatur, ut ipsi volunt, aut accepit ea ecclesia id nomen, quod sancta Dei Sapientia, hoc est Verbum Dei in ea doceretur; et antequam mos invalesceret ecclesias martyribus atque martyrisis dedicandi, omnes, certe majores, ubique locorum audebant Sanctæ, aut etiam Sancti, Sophiæ. Ita Matthias de Michovia l. II. de Sarmatia c. 3, memorat in urbe Novogrod fuisse *principalem ecclesiam Sancti Sophiæ, id est Salvatoris, tectam aureis luminibus splendenscentibus*. Quod idem templum Paulus Jovius libello de legatione Moscovica *vetustissimum ac venerabile* appellat, quod ante quadringentos annos [ætate Jovii] *Byzantium Cæsarem æmulatione, Sanctæ Sophiæ, Dei Filio, dicatum fuit*. Beneventi quoque fuisse aliquando ecclesiam Sanctæ Sophiæ constat et Chronico Casinensi l. 9: *Hic intra mœnia Beneventi templum Domino opulentissimum ac decentissimum condidit, quod Græce Ἁγίαν Σοφίαν, id est Sanctam Sapientiam vocavit*. [Etiam Thessalonice templum Sanctæ Sophiæ fuit; p. 326. Scr. post Theoph.] Item Nicææ; Theophan. anno octavo Constantini et Irenes: *Ἐγένετο ἡ πρώτη συνέλευσις καὶ καθέδρα τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ καθολικῇ τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τῆς Νικαίας, et Antiochiæ, teste Niceta.*

(25) *Porta Speciosa* fuit, ut ex hoc loco et p. 45, patet, extrema ecclesiarum, per quam e Pronao aditus in Narthecem patebat, ut porta Regia, ea quæ e Nartheco in Naum, et porta Sancta, quæ e Nao in sacrificatorium ducebat. Vid. Du Cange v. *πόλις*, Heinecc. de Stat. eccles. Græc. p. 99. et Goar. ad Codin. p. 133, n. 27, et 134. n. 39. Sed non consentiunt cum Nostro. Forte alia fuit appellationum ratio tempore Constantini nostri, et alia Codini. Consentit Nostro Nicetas Choniata p. 241, de Alex o Comneno coronando sic narrans: *Ἐτα ταῖς ὥραις λεγομέναις τοῦ νεῦ πόλις ἑγγίσις ἱκανὸν ἐκεῖσε χρόνον διέτριψε, προσδεχόμενος πότε ἂν ἐπιταχθεῖ τὴν εἴσοδον παρὰ τῶν ἀκριβοῦντων τὸ τῆς ὥρας καίριον τῶν ἱερῶν κατηχουμένων ἀνωθῆν. Unde patet, antequam introitus in ecclesiam fieret, expectatum ad Speciosam portam fuisse, donec signo a catechumenis dato tempus introeundi significaretur.*

(26) A longo jam tempore invaluit ille mos, quo inferior in conspectu honoratoris ad testandam conditionis suæ humilitatem suamque reverentiam, qua alterum prosequatur, caput denudat. Hinc tantum honoratoribus proceribus licebat teoto capite coram imperatore CPTano stare juniores valet, quamvis nobiles prosapia, τὰ ἀρχοντῶν γέννηματῶν, debebant ἀσκεπεῖς nudo capite proco-

τῶν Πρασίτων μετὰ καὶ τοῦ δήμου τοῦ βουσίου, δηλονότι ὀπισθεν τοῦ δημάρχου ἱσταμένου καὶ τοῦ δευτερεύοντος αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται, καθὼς εἴρηται. Καὶ μετὰ ταύτην γίνεται ἕκτη δοχὴ εἰς τὸ ὠρολόγιον (23) τῆς Ἁγίας Σοφίας (24), καὶ δέχεται κάκεισε ὁ δημάρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται, καθὼς προείρηται.

Θ'. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχονται οἱ δεσπόται διὰ τῆς ὥραις πόλις (25), καὶ ἀποστρέφονται (26),

dere, ut suo loco videbimus. Hinc de captis ducibus Siculis, Balduino et Richardo, et in conspectum Isaacii Angeli adductis, narrat Nicetas, p. 192: *Τὸ τῆς κεφαλῆς ἀποθήμενοι κάλυμμα καὶ δουλικωτέραν προσκύντησιν ἀπονεύσαντες ἠρωτήθησαν — Igitur sancitum olim erat, ut in ecclesiis ingressu infulus et pilei ponerentur. Theodosius Junior et Valentinianus in constitutione pone concilium Ephesinum, *Dei templum ingressuri, aiunt, foris arma relinquimus et ipsum etiam diadema deponimus*. Jam tempore Augustini mos ille obtinebat, ut imperator templum intrans, aut memoriam sancti venerans diadema deponeret. Augustinus psalm. 65: *Melius est ut, Romam cum venerit imperator, deposito diademate ploret ad memoriam piscatoris, quam ut piscator ploret ad memoriam imperatoris*. Satis episcopaliter. Ante ingressum Nai in Nartheco deponerent impp. CPTani suas infulas. Quapropter tanquam rem insolentem narrat Leo Grammaticus in Michaele, quod μέχρι τῶν βασιλικῶν πυλῶν ἐλθὼν οὐκ ἀπέθετο τὸ στέφος, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς βασιλεῦσιν, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ εἰσῆλθε μέχρι τῶν ἁγίων θυρῶν. [Coronam deponere solebat imperator ante τὰς ἁγίας πόλεις. Georg. Monach. pag. 539. Justinianus stemma capiti per 40 dies non imposuit, sed absque corona sacris Christi natalitiis ad ecclesiam accessit. Theophan. p. 196.] Faciebat hoc Justinianus, luctus et contritionis de monstrandæ causa ob tristem casum, terræ motum horrendum, qui CPLin affligerat. Reverentiæ autem ergo fiebat, ut impp. ante portam Regiam infulas demerent; quemadmodum etiam faciebant ante lectionem Evangelii. Conf. Valer. ad Amm. Marcell. p. 319. Sed totone tempore sacri officii nudum habebant caput? Videatur fere ex eo, quod patriarchæ dicantur illis ex ecclesia domum redeuntibus et vale dicentibus in propylæo infulas rursus reponere, in signum finiti officii divini. Contrarium tamen colligitur ex eo, quod passim dicantur imperatores ad lectionem Evangelii e Metatorio prodeuntes infulam demere, et quod hodie Græci sacris aperto capite intersint, teste La Croixio, tantummodo apud transitum sacrorum infulas dementes, quod etiam olim faciebant in ecclesia Latina, ut pluribus demonstrat Ciampinus tom. I, Monum. Vetust. p. 117, 118. Ordo Roman.: *Postquam per diaconum dictum fuerit: Sequentia S. Evangelii secundum Lucam, baculi omnium deponuntur de manibus, et in ipsa hora neque corona neque aliud operimentum super capita eorum habetur*. Quod præpositus imperatori CPTano præstabat officium in demenda, tenenda et reponenda infula, id occidentali præstabat comes palatii Lateranensis. Ita Ludovicus IV, in bulla, qua Castrucium, comitem Lucanum, comitem palatii Lateranensis erat, tribui ipsi *ius lecandi et tenendi imperiale diadema de nostro* [verba bullæ sunt] *et successorum nostrorum Romanorum principum capite, tempore, quo imperialis coronationis solemnitas celebrantur, et etiam quocunque alio tempore, quoties publice ipsum diadema expediverit elevari de capite nostro et successorum Romanorum principum et reponi*. Ipsos quoque sacerdotes in sacro officio peragendo ca-*

ὁπὸ τῶν πραιποσίτων ἔοδον τοῦ βήλου τοῦ κρεμ-
μένου εἰς τὴν καμάραν, ἔγγουν εἰς τὸ προπύλαιον
τοῦ Νάρθηκος. Ὁ δὲ πατριάρχης ἐκδέχεται εἰς τὴν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

melauca deponere consueviase concludo e loco
Iraaci, Invectiva secunda in Armenios, si satis
tuto licet e loco extra connexionem evulso sta-
tuere. Omophoria quoque sua, ut signum episco-
patus, quemadmodum infula imperii signum est,
ad lectionem Evangelii deponebant, ut ex Isidoro
Pelusiota l. 1, epist. 136 constat, ubi mystice
explicans indolem omophorii, rationem allegat,
quare episcopus illud tunc deponat: Ἦνικα αὐτός
ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν παραγίνεται διὰ τῆς τῶν προσκυ-
νητῶν Εὐαγγελίων ἀναπτύξεως, ἀποτίθεται τὸ
σημεῖον τῆς μιμήσεως ὁ ἐπίσκοπος, αὐτὸν παρῆναι
δηλῶν τὸν Κύριον τὸν τῆς ποιμαντικῆς ἡγεμόνα καὶ
θεόν. Conf. Du Cange, v. Cervellerium et Almu-
cia.

Quoniam incipit auctor noster illos ritus enar-
rare, quos in solemnibus processionibus imperato-
res in celebratione divini cultus observare debe-
bant, neque ea res intelligi possit absque cognitione
rituum sacrorum, qui cultum divinum penes Græ-
cos constituunt: decrevi hinc in ingressu istius
tractationis de sacris rebus generalem quamdam
speciem liturgiæ Græcæ et ecclesiarum Græcarum
subjicere, e qua deinceps dicenda melius poterunt
percipi. Persequar igitur totum ordinem liturgiæ
Græcæ juxta relationem La Croixii et Stephani
Gerlachi, qui sacris Græcorum interfuit non semel,
et quæ spectavit audivitque, diligenter in itinera-
rio suo consignavit. Erit deinceps disputandi loc-
cus, *Les Eglises régulières se divisent en trois parties, appelées νάρθηξ, vestibule, ou πρόναος, avant-
nef, ναός, la nef, et βήμα, le sanctuaire. Le vesti-
bule... sert à baptiser les enfants et expo-
ser les corps morts des laïques pendant les obsèques...*
Servit quoque congregationi fidelium, qui ante
patriarchæ, aut sacerdotis, et imperatoris, aut
præcipui in quaque communione viri, adventum,
et ante τὴν εἰσοδὸν in Naum non intrant. La nef
sert à recevoir les fidèles, qui s'assemblent pour
chanter les louanges de Dieu et se placent suivant
leur rang sans confusion. Les ministres de l'église
et les personnes distinguées occupent la partie la
plus avancée auprès du sanctuaire, laquelle est en-
tourée des chaires, comme dans nos chœurs, et n'est
point séparée de l'autre où le peuple se range. Le
sanctuaire est au fond de l'église, séparé de la nef
par un grand entablement peint, avec des tableaux
de Jésus-Christ, de la Vierge, du Patron. On entre
au sanctuaire par trois portes, deux petites et une
grande nommée par excellence πύλη ἁγία καὶ βα-
σιλική, la porte sainte et royale. [Credo quidem
eam ita appellari novo more; sed Constantini no-
stri tempore porta illa tantum αὐτὴ ἔχουσα θύρας δι-
cebantur, et αὐτὴ βασιλική erat illa porta, per
quam e Narthece in Naum intrabatur.] Il y a trois
enclos dans l'intérieur du sanctuaire destinés à des
usages différents; celui du milieu, qui est d'une seule
pierre marquée de croix, s'appelle la table sacrée,
divine et mystique, à cause du mystère, et n'est
ornée que d'une croix et du livre des Evangiles. L'au-
tel à la droite est destiné à recevoir les présents des
fidèles et déposer les espèces du sacrifice. Celui à
gauche sert à mettre les ornements et les vases sa-
crés, et les diacres, sous-diacres et officiers mineurs
s'y rangent durant le sacrifice pour allumer les cierges
et faire chauffer l'eau du calice. Dans les égli-
ses patriarcales et métropoles, il y a au fond du
sanctuaire un trône à côté du grand autel pour le
patriarche ou le métropolitain, pendant la célébration,
qui se nomme ἔγιον σύνθρονον, le saint trône; pour
le distinguer de la chaire ordinaire, qu'ils occupent

A atrio Narthecis suspensum corona admittitur. Pa-
triarcha vero in porta Narthecis cum consueto suo
ministerio et ordine eos excipit, ad quem, corona

parmi leur clergé durant le reste de l'office. Les fem-
mes ne se mêlent point avec les hommes, elles se
retirent dans les galeries autour de l'église, ou à une
tribune fermée de jalousies, où on ne les voit point,
afin d'empêcher la distraction, le scandale et le mau-
vais usage, que l'on fait fréquemment de nos églises,
qui ne se rencontre point chez les Grecs, lesquels
sont très-attentifs à l'office, qui se chante presque
tout en grec vulgaire. Il n'est point permis aux laïques
d'entrer dans le sanctuaire, dont la porte s'ouvre
trois fois les jours de fêtes solennelles; la première
avant la consécration, et se referme en même temps,
la seconde à la Communion, et la troisième au com-
mencement des vêpres; et les jours ordinaires on ne
l'ouvre que deux fois pour le sacrifice. L'on allume
durant l'office quantité de cierges et de lampes dans
l'intérieur, et devant les trois portes du sanctuaire,
mais l'on n'en met point sur les autels. Post hæc
allata, quæ partes ecclesiarum Græcarum et ali-
qualem liturgiæ ordinem continent, necessarium
judico caput ejusdem libelli 15 totum ascribere,
quo agitur de quelle manière on célèbre la fête des
Pâques en Valachie et en Moldavie. Egregie enim
locum hunc nostrum illustrat. La fête des Pâques
se célèbre bien plus solennellement en Valachie et en
Moldavie, où il n'y a que des Grecs, que dans tous
les autres lieux, à cause de la liberté. Le prince et
la donna princesse vont en habit de cérémonie, et
suivis d'une cour forte leste, trois heures avant le
jour à l'église, dans le parvis de laquelle il y a deux
trônes, l'un pour lui et son épouse, et l'autre pour le
métropolitain, qui les reçoit en habits pontificaux suivi
de son clergé. Les officiers de la cour du prince sont
derrière lui; savoir, les principaux seigneurs et la
noblesse à la droite; et les officiers de justice, et
corps des marchands, à sa gauche; et la milice fait
une enceinte pour empêcher le peuple, qui vient en
foule voir la cérémonie, d'incommoder les assistants.
Il y a dans le milieu de cette place un autel, sur le-
quel on célèbre la Messe; et après l'Evangile, le
prince et le métropolitain parlent en même temps de
leurs trônes, et se rencontrent à l'autel, où ils s'en-
tre-saluent au visage, se donnent à baiser mutuelle-
ment une petite croix ornée de pierreries qu'ils tien-
nent à la main, en disant Christos anesti, et retour-
nent à leurs places. Ensuite tous les assistants
réguliers et séculiers, vont à leur rang baiser la
main du métropolitain et de la princesse au son de
tambours, trompettes, timbales et hautbois, au bruit
de plusieurs décharges de canons, et de mousqueterie,
et des acclamations du peuple, qui fait retentir
D l'air de ces paroles de la Résurrection, en s'embras-
sant.

Cette cérémonie est suivie d'un festin public du
prince dans son palais, aux principaux du clergé et
de la noblesse; on sert le clergé en poisson, comme
caluyers, religieux, et toutes sortes de viandes aux
autres. Il y a trois tables; une petite sur une estrade
sous un dais pour le prince, lequel mange seul, et
deux fort longues à droite et à gauche de celle-là,
l'une pour le métropolitain et le clergé; et l'autre pour
les officiers de la noblesse, et les nobles. Le métro-
politain fait la bénédiction de la table; durant le re-
pas le prince envoie des assiettes chargées des meil-
leurs mets à ceux qu'il veut favoriser, et boit la
santé de la donna à rouge bord, à genoux et nu
tête. Ce même repas se redit deux autres fois dans
le cours de l'année, aux fêtes de Noël et de l'Épi-
phanie; mais celui des Pâques est accompagné de
présents de vestes, que l'on distribue au clergé, et à
la noblesse; savoir trois, de velours, satin et drap

deposita, domini intrant, primumque flexo genu, A sanctum Evangelium ab archidiacono portatum ve-

πύλην τοῦ Νάρθηκος μετὰ τῆς συνήθους αὐτοῦ ὑπερσίας καὶ τάξεως, καὶ μετὰ τὸ ἀποστειθῆναι τοὺς

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

au métropolitain, et aux huit principaux nobles, et deux de satin et drap à chacun des autres, avec lesquelles ils se retirent pleins de libéralités de leur prince, qui rentre dans son palais pour se divertir avec la princesse, sa famille et ses principaux officiers, qu'il régale de vestes de brocard d'or.

Addenda tandem excepta quædam ex ejusdem capite 19, quod Liturgiæ ipsam ordinem aliquanto uberius exponit. Le célébrant et le diacre se lavent publiquement les mains, pour se préparer à la réception des pains de proposition que présente le peuple, et lui faire connaître avec quelle pureté d'âme et de corps il faut célébrer le sacrifice et y assister. Ensuite s'étant approché de l'autel de proposition, le célébrant prend le pain destiné au sacrifice, sépare la partie carée et empreinte avec la patène, et bénit le reste, que l'on distribue au peuple à la fin de la Messe. Après cette oraison on fait une procession autour de la nef au son des timbres, avec l'encens; on sort par la petite porte du sanctuaire, et l'on rentre par la grande, et le diacre porte le livre des Évangiles entre ses deux mains, fort élevé pour le faire voir au peuple, et le repose au milieu du grand autel. On chante un hymne d'adoration, lequel finit par ces paroles, ἅγιος ὁ Θεός, Dieu saint, ἅγιος ἰσχυρός, saint fort, ἅγιος ἀθάνατος ἰλέησον ἡμᾶς, saint immortel, ayez pitié de nous, avec le Gloria Patri, et ensuite l'Épître et l'Évangile du jour. L'Évangile étant fini, on ôte les pains de présent de l'autel de proposition, et l'on fait une seconde procession des espèces; les acolytes portent la croix, les chandeliers, les timbres, et l'encensoir suivis du sous-diacre, qui tient la patène haute, du diacre portant une botte, où est enfermé le pain du sacrifice, couvert d'un voile, élevés et appuyés sur son front, et le célébrant marche le dernier, ayant le calice couvert entre ses mains. Cette cérémonie se fait avec autant de modestie que de dévotion à pas fort lents, pour donner le temps aux chœurs de réciter Gloria in excelsis, et au peuple prosterner à terre de baiser les bouts de l'étole de l'officiant, en disant les paroles du bon larron. Seigneur, souvenez-vous de nous dans votre royaume, que le célébrant et ses assistants répètent de temps en temps à voix basse, et la procession rentre par la porte sainte, qui se ferme à l'instant, et l'on met le calice et les espèces au milieu de l'autel. On chante plusieurs hymnes, cantiques, antiennes, versets et répons, et l'on fait quantité de genuflexions, adorations, bénédictions et encensements rapportés au rituel grec, après lesquelles le célébrant offre son sacrifice avec ces mots. — Toutes ces cérémonies de la consécration se font à huis clos dans le sanctuaire auxquelles le peuple joint son intention, et assiste des yeux de la foi à ce mystère secret, durant lequel on chante le symbole et des cantiques. La consécration est suivie de l'élévation au son des timbres, pour avertir le peuple de redoubler son attention, et sa dévotion, et de la fraction au pain en quatre parties, ainsi qu'il est divisé; desquelles il en mêle une dans le calice, communique d'une autre, et garde les deux autres pour communiquer les assistants. Le célébrant ayant communiqué, le diacre ouvre la porte sainte, et invite le peuple à la communion, en disant: Approchez avec la crainte de Dieu, la foi et la charité, et il le communique sous les deux espèces, en tirant du calice avec une petite cuillère, une partie du corps de Jésus-Christ et un peu de sang mêlé ensemble; mais les ecclésiastiques reçoivent séparément les espèces. La communion est suivie de la distribution du pain béni par un autre diacre; les Grecs ne le mangent

pas sur-le-champ, et le conservent dans des bourses propres, qu'ils pendent au col, lorsqu'ils font voyage. pour s'en servir, et le manger étant attaqué de maladies mortelles dans des lieux dépourvus d'église, et de prêtres pour leur administrer le viatique, prétendant, que le pain béni les fortifie contre les tentations du démon, et les aide à bien mourir au défaut du viatique.

Cum his et cum ceremoniali nostro ut comparari queat locus Gerlachi, latine conversa hic ponam quæ in illius itinerario Germanico p. 62. sqq. leguntur: Die 19 Septembris A. 1574, intravimus ecclesiam Græcam in suburbio Galatæ, Χρυσοπηγή a Græcis dictam, ubi totam eorum liturgiæ spectavimus. Stabat Capellanus coram choro dorso ad populum converso, recitans preces, quibus populus crebre Κύριε ἰλέησον acclamat. Post preces incipiebat sacerdos una cum tribus aliis, et uno monacho cantare, quibus canonarcha cum pueris psallit, tanquam alter chorus, respondebat. Erant ergo duo velut chori, sacerdotis intra chorum, et canonarchæ extra eum, invicem alternantes. Post ea puer prælegit textum ex Epistola Apostoli ad Corinthios. Quo facto presbyteri omnes habitu sacerdotali procedebant extra chorum, [id est tribunam,] quorum unus codicem Novi Testamenti [vel potius evangelistarum] ornatum gestabat, et super ambonem, media in ecclesia sito, et cruce lignea ornato, deponebat. Repetebant deinceps chorum, in cuius tabulatis, vel sepi lignea, ab ea parte quæ ad Navim respicit, picta conspicitur imago Christi, cum inscriptione ὁ παντακράτωρ, coram qua sese inclinabant. Redditi choro sacerdotes soli intra eum canebant. Cantica illa lectione Evangelii interstincta continuabant, et liturgiæ suæ ritibus variis peractis, aperiebant rursus chorum, ter vel quater agitabant thuribulum, et procedebant omnes hoc ordine. Primi prodibant duo pueri cum cereis ardentibus, tum duo alii cum contis lauro cinctis. Excipiebat eos sacerdos panem sindone tectum gerens super capite. Sequebantur sacerdotes duo singuli singulos calyces gerentes, non tanquam tot opus esset, sed spectaculi et pompæ gratia. Stipabant eorum latus duo pueri, singuli cum singulis contis lauro cinctis, quorum summa pars crucem referebat. nitentibus ad instar speculi. Postquam ab hac processione rediissent in chorum, clauderant eum, ut nemo videre posset quæ intus gererentur; et primarius sacerdotum clamabat clara voce: λάβετε, φάγετε, οὗτός ἐστιν ἄρτος — τούτο ἐστιν αἷμα. — Seorsim inde ipsi communicabant intra chorum; deinde monstrabatur populo calyx, qui eum summa veneratione prosequeretur, et velut adorabat. Tandem peragebant preces pro patriarcha CPTano, Alexandrino, Hierosolymitano, Antiocheno, et omnibus reliquis episcopis. Peractis omnibus precibus, canticis et communionem, prælegebat monachus aliquis, legatus patriarchæ Antiocheni, epistolam, qua sibi dari eleemosynam rogabat. Ultimo tandem totus cætus, unus post alium procedebant versus chorum, ubi singuli frustum panis accipiebant, ἀγάπη dictum, quod nacti velut in processione adibant et venerabantur inclinatione corporis atque osculabantur imagines. Interjectis aliis continuat idem Gerlach in hunc modum: Quando ministri ecclesiæ intrant chorum, inclinant sese versus crucem ligneam amboni impositam media in ecclesia, deinde vultu ad imaginem Christi converso se signo crucis signant. Idem faciunt quotquot in ecclesiam conveniunt — deinde considunt loco quisque suo, expectantes voces aliquas in precibus et canticis, ad quarum auditum sese inclinant et cruce signant, dicentes: Κύριε, ἰλέησον, aut: Σοφία Πατέρα. His præmissis, multa nobis exæditiore deinceps erunt.

δεσπότης εἰσέρχονται πρὸς τὸν πατριάρχην, καὶ ἐν πρώτοις μὲν προσκυνοῦσι τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον (27) βασιζόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, καὶ εἰθ' οὕτως χαιρετίζουσι (28) τὸν πατριάρχην, καὶ ἀσπάζονται αὐτόν, καὶ ἀπέρχονται ἕως τῶν βασιλικῶν πυλῶν (29), κάκιστε δὲ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ, καὶ τῆς εὐχῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τελουμένης, γίνεται ἡ εἴσοδος (30). Τὰ δὲ σκήπτρα καὶ πάντα τὰ προγεγραμμένα σκυῆ αἰσέρχονται, καὶ ἴστανται εἰς τὴν ἐκκλησίαν (31) δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ (32) εἰς τοὺς

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(27) Clerici, si quando honoratiori obviam irent, eumque excoirent et beneventarent, codicem Evangeliorum ipsi obviam ferebant, et osculandum porrigebant. Nicet. Chon. p. 319 : Μηδένα ἔχων εἰς χεῖρας ἴοντα, ἀλλὰ εὐρίσκων πάντα μετὰ σταυρικῶν σημείων καὶ τῶν θείων λογίων δεξιουμένου αὐτόν. Ekkehardus junior de Casibus S. Galli c. 1. : *Parat illico basilicam et aram, parat tapetes, et pallio dorsili caminatam; Evangelio episcopum aliquos, qui aderant, presbyteros recipere jubet.* Debeo locum Alteserræ ad Anastas. p. 90, qui plura de hoc more habet. Addam alium ex veteri charta tabularii Andegavensis e Du Cange v. *Tau*. In ea aiunt Canonici capituli Sancti Laudi Andegav., se teneri ad excipiendum comitem Andegavensem, uxorem et liberos, quoties ad dictam ecclesiam venerint, *cum textu* [id est codice Evangelii], *thuribulo et aqua benedicta, tradendo dicto comiti similiter in dicta receptione Tau choreum, id est crucem eburneam.* Insignem hunc locum exponam ad p. 216. Diaconus quoque, qui Evangelium legit, rediens ex ambo in tribunal patriarchæ δίδωσι ἀσπάζεσθαι τὸ Εὐαγγέλιον, ut ait Pontific. Habert, p. 731 ; v. Du Cange v. *Liber Pacis*. Imperatori, quem urbe reciperent, occurrentes in pontificalibus sacerdotes Evangelium offerebant. Cinnam. p. 128. Russi id adhuc faciunt. Pontifici textus aperius, cæteris clausus ad osculandum offerebatur teste Hildeberto Cenoman. Ep. 15.

(28) Dicunt : χεῖρε, Κύριε πατριάρχα, et dein osculantur. Mos enim erat, ut ecclesiam intrantes sese mutuo oscularentur. V. Habert. Pont. p. 63.

(29) Porta regia est ea, quæ e Narthoe in Naum ducit. Hodie Græci portam regiam appellant illam. quæ Nostro sanota est, et e Nao in Sacrarium ducit. De *regis*, vel *porta regiarum*, item *regis*, v. Du Cange v. *Regis*; Mabill. ad Cerimon. Roman. p. cxxxvii, et Corsini diss. secunda appendix ad opus de Notis et singulis Græcorum pag. 29. [Quid sit στασιδία, πύλη βασιλική, seu ὄρτια, κολλυμβητρον, νάρθηξ, μεσάνοος et in primis σωλέα, docet Thom. Smith. de Ecclesia Græca, p. 47.]

(30) Postquam factæ fuissent preces, nempe τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας, quæ solent introitum sacri officii præcedere, fit introitus vel *ingressa*, ut suo medio loquebantur. Nam antequam illæ factæ fuerint, et aut patriarcha, aut imperator, quo tempore imperium Græcum adhuc esset, aut hodie sacerdos, et qui cuique cætui primarius vir adest, convenirent, manebant et manent congregati in Narthoe, vel Antetemplo. Factis autem precibus introitus fit, seu *ingressa*. Quod videor mihi colligere et ex veteri ritu *salutatoris*, et e verbis *Maximi*, (allatis a Du Cange v. *Εἴσοδος*), τὴν τοῦ λαοῦ σὺν τῷ ἱεράρχῃ γενομένην εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἴσοδον. *Ingressa* duplex est; *minor*, a qua initium divini cultus fit, hymnis quibusdam cantatis, ut apud nos ab hymno *Kyrie*, item *Allein Gott in der Höh sey Ehr*, id est, *Gloria in excelsis Deo*; conf.

nerantur; deinde patriarcham salutant et osculantur, ac progressi ad imperatorias portas, ibi quoque ter genu flexo et accensis cereis, Deum adorant, peractaque a patriarcha supplicatione, introitus fit. Turmæ vero militum et cohortes omnes supra memoratæ ingrediuntur, et in ecclesia ad dextrum sinistrumque latus in locis propriis adsunt. Romana autem vela et cohortes utrimque in solea sancta, Constantini crux in dextra bematis parte stat. Magistri, proconsules cæterique senatores et imperatorii ministri in dextro ecclesiæ la-

Du Cange v. *Introitus*; et *major*, quando sacrificans cum grege suo e tribuna procedebat consecranda mysteria populo adoratum monstrans et circumferens. De priore introitu hæc habet Durandus iv, 5 § 4. Hymnum ait fuisse introitum dictum, *Quia, dum ille canitur, sacerdos ministraturus ad altare intrat, seu quia per illam antiphonam ad officium intratur.* Quia igitur introitus ad sacra seu initium sacrorum ab hymno fiebat, qui hymnus propterea introitus ipse quoque appellatur, ex eo factum, ut cantor, hymnos sacros in ecclesiis incipiens, *esodiarius*, vel *exodiarius*, quod idem est atque *essodiarius*, gemuato s, diceretur, V. Du Cange v. *Exodium*, ubi hoc citat Joannis de Janua: *Exodium, initium cantilenæ. Hinc exodiarius præcentor, qui cantum incipit ante alios.* Qui tamen malit ob ἔξδειν repeterc, statuatque ἐξ in hac compositione idem atque in ἔξαρχος valere, et notare *rumpere vocem ante alios*, me non habebit nullum repugnantem. Introitus igitur *primus*, vel *minor*, *Evangelii* quoque dictus, complectitur omnia quæ missam præcedunt; sunt autem ea lectio τοῦ προκειμένου, seu propositi, id est textus et Psalmis, dein epistolæ, tum Evangelii, didascaliam seu tractatio, id est sermo sacerdotis ad populum. Aliam ideam introitus primi seu parvi dedit Du Cange Gloss. Gr. v. *Εἴσοδος*, sed quam puto a nostro loco alienam esse. Jam intelligere facile est verba Leonis Grammatici in Michaele Ebrioso p. 465 : Τῆς εἰσόδου γενομένης, καὶ τοῦ Εὐαγγελίου τελεσθέντος.

(31) Negat Du Cange in Nao stetiisse fideles, sed solos vult ibi egisse sacerdotes et psaltas. At quorsum tam vastum spatium pro tam paucis? Paulus Silentarius quoque P. II. vs. 270. ait cancellos bematis distinguere τὸν μύστην ἄνδρα τοῦ κολυβάσσου ὄμιλου. Hoc ipso nostro loco docemur non proceres tantum in Naum intrasse, verum ipsos quoque milites pompaticos, qui imperatorem usque ad soleam comitabantur. Discessum igitur fuit a more, quem obtinuisse sæculo v, patet e constitutione Theodosii junioris superius citata: *Dei templum ingressi foris arma relinquimus, et ipsum eliam diadema deponimus.* Mos ille milites pompaticos cum armis in ecclesiam introducendi et per eam disponendi adhuc hodie obtinet in Wallachia, ne de principum Latini ritus hac in re institutis dicam. De Despota Wallachiæ festum Paschatis celebrante hæc narrat La Croix loco superius allato: *Les officiers de la cour du prince sont derrière lui, — la milice fait une enceinte pour empêcher le peuple, qui vient en foule voir la cérémonie, d'incommoder les assistants.*

(32) Quando de ecclesiis sermo est, significat dextra plaga illam, quæ intranti ad dextram est, sinistra vero eam, quæ ipsi intranti ad sinistram est. Patet ex illo Simonidæ, quod in Anthologia H. Stephani p. 361 legitur. Cum igitur ecclesiæ Græcæ ut nostræ ad Orientem versæ essent, et intrantes ad Orientem prospicerent, consequitur ex eo australem plagam esse dextram, borealem

tere in locis suis adstant, qua etiam domini trans-
eunt.

τῶ ἀγίου Κωνσταντίνου σταυρὸς εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ βήματος (34). Οἱ δὲ μάλισταροὶ καὶ ἀνθύπατοι

VARIÆ LECTIONES

²⁰ ἴσ. εὐτυχεῖα, Leich.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

vero sinistram. E contrario autem Du Cange ad Silentiar. p. 579, borealem plagam dextram facit, et oppositam sinistram. Verum abunde refellitur et a nostro codice, et ab illo solo Liturgiæ Chrysostomi dictæ loco, ὁ διάκονος εὐτρεπίζει τὰ ἱερά, τὸν μὲν ἅγιον δίσκον ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει, τὸ δὲ ποτήριον ἐν τῷ δεξιῷ. Sane nostris in ecclesiis sacerdos panem fidelibus distribuens, versus boream stat, alter calicem, versus austrum.

(33) De solea tam multum fuit disputatum, ut Leo Allatius integrum libellum de solea veteris ecclesiæ in l. I Symmictorum ediderit. Conferendi quoque Du Cang. v. Σωλέας; et in Gloss. Latin. h. voce, item ad Paulum Silentiarium p. 584 seqq. * [Thomas Smith. p. 47, de Ecclesia Græca. Solea, idem est, quod peribolum, ait Moleon. pag. 427. Peribolum autem, ubi fuit olim schola cantorum. Idem p. 206.] La Nef, ait La Croix de l'Église Grecque, p. 22, sert à recevoir les fidèles; les ministres et les personnes les plus distinguées occupent la partie la plus avancée auprès du sanctuaire, laquelle est entourée des chaires, comme dans nos chœurs, et n'est point séparée de l'autre, où le peuple se range. Olim autem omnino separata erat solea cancellis, aut muro, ad pectoris altitudinem elevato, a Nao; unde etiam nomen habet. Nam solear, et soleas, (ut honor et honos, arbor et arbor) significat δρόμακτον sepem ligneam et spatium tali sepi interceptum. Glossæ veteres solear, δρόμαξ, non δίπραξ, ut editur. Codin. in Orig. CPlanis. ubi de Hippodromo: Μστὰ τῶν ἐν σφενδόνας στηθίων ἢ συστρεμμάτων, καὶ σκαλίων καὶ σωλέων. Ubi στηθίων et συστρεμματα et σωλέα est sepes, carcer. Interjectum erat solear inter ambonem et tribunam, et erat proprie statio cleri et eorum qui ad clerum spectarent, ut psaltarum, lectorum; habuit tamen imperator jus in soleam intrandi, et ibi, si vellet, residendi, in qualitate lectoris et subdiaconi, qua eum gavisum fuisse, deinceps demonstrabimus. Habebat clerus geminam cathedram, unam τὴν ἄνω καθέδραν, aut τὸ σύνθρονον, dictam, in summo bemate pene altare: alteram extra tribunam in hac ipsa solea. Fuit igitur solea spatium inter ambonem et cancellos bematis medium, quod neque illum, neque hos attingeret, sed undecunque liberum, septum a plaga orientali et occidentali aut cancellis ligneis, aut muro, vel podiumo cæmentitio marmoreo, a plaga autem septentrionali et australi prætensa habens scamna, in quibus clerici, quando intra tribunam non haberent, quod agerent, item lectores, cantores et imperator, sedebant. Septum hoc habebat ostium in parte occidentali, et aliud in orientali; ut e locis illis Nostri aliorumque constat, in quibus imperator aliique dicuntur soleam εἰσερχεσθαι καὶ διέρχεσθαι. Fuisse hanc sedem cleri, probabile facit et formula ἡ ἄνω καθέδρα, quæ respicit ad aliam, quæ necessario fuit ἡ κάτω, et, cum superior fuerit intra tribunam, extra eam fuerit necesse est, et canon 18 Concilii Toletani IV: sacerdos et Levita [id est presbyter et diaconus] ante altare communicent, in choro clerus, [id est in solea subdiaconi et reliqui inferiores, ut lectores, cantores, exorcistæ, etc.] extra chorum populus. Facit quoque probabile mos hodiernus Græcorum, quorum clerici assignatam sibi stationem sedemve extra tribunam cum honoratioribus habent; et denique mos ecclesiæ Latinæ, quam ea in re a Græcis discessisse nulla ratio suadet, nullus auctor perhi-

bet. Insignis est locus Durandi, et Chronici Casinensis alius, e quibus structuram ecclesiarum Latinarum cum Græcis congruentem intelligas. Triplex veli genus, ait Durandus l. I, Ratio. divin. offic. c. 3. p. 17. suspenditur in ecclesia, videlicet quod sacra aperit, quod sacrarium a clero dividit, et quod clerum a populo secernit. Post exposita duo priora, tertium, addit, inde habuit originem, quia in primitiva Ecclesia peribolus, id est paries, qui circumcivit chorum, non elevabatur nisi usque ad appodiationem; quod adhuc in quibusdam ecclesiis observatur. Quod ideo fiebat, ut populus videns clerum psallentem inde bonum exemplum sumeret. Verum tamen hoc tempore quasi communiter suspenditur sive interponitur velum aut murus inter clerum et populum, ne mutuo se conspicerent, quasi ipso facto dicatur: Averte oculos tuos, ne videant vanitatem. Intelligent locum hunc, qui facetum Boilavii carmen Le Lutrin legerint. Discimus hinc bema hoc lectorum, (ita enim a Symeone Thessalonicensi appellatur,) fuisse a statione plebis aut velo suspensum, aut interposito muro ad appodiationem alto separatum, id est μέχρι τοῦ ἐπακουμβλίζειν, ut commode quis appodiare se, hoc est fulcire ea, inniti brachiis posset. V. Du Cange v. Podium. Locus Chronici Casinensis paulo ante nobis laudatus hic est l. III, 29, p. 447: frontem chori, quem fere in medio basilicæ statuit, quatuor magnis marmorum tabulis sepsit. Ergo clausum erat solear undecunque. Notat Angelus a Nuce ad illum locum, auctorem ad veterem structuram respicere, nunc antiquatam. Juxta recentiore enim architectonice odeum strui post majus altare, ubi olim fuerit absida seu tribuna. In basilica cathedrali tamen Montis Regalis in Sicilia conspicitur adhuc inter alia veteris instituti jodeum seu chorum antiqua forma fere in medio ecclesiæ. Ut imperator stationem in solea haberet, jam ab Ambrosii et Theodosii M. temporibus inde obtinuit. Nam quam prius imperatoribus licuisset in tribunam ingredi, Ambrosius Theodosium excludebat sacrarii cancellis, et τόπον εἶναι τοῦ βασιλέως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τέταχεν τὸν πρὸ τῶν δρουμάτων τοῦ ἱερατείου, ὥστε τοῦ μὲν λαοῦ τὸν κρατοῦντα τὴν προεδρίαν ἔχειν, αὐτοῦ δὲ τοὺς ἱερέας προκαθῆσθαι. Erat igitur solea idem cum senatorio, seu loco principum, ut est in Ordine Romano. Vid. Du Cange ad Paul. Silentiari. p. 560. Nemo tamen magnatum præter imperatorem in solea sedebat stabatve, ut e proximis Nostri verbis hac pagina 9, patet: Οἱ μάλισταροὶ καὶ ἀνθύπατοι -- ἴστανται εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς ἐκκλησίας.

(34) Bema est omnis locus solo sublimior, ad quem βήματι, gradu sublato, enitendum est. In sacris est illa pars ecclesiæ aliquot gradibus elevatior, quam est area ecclesiæ; nos hodie chorum dicimus, (aliud ævo medio vocabulum illud significabat,) Itali tribunam, Græci quoque θυσιαστήριον et ἱερατεῖον appellabant; quoniam in eo ἱερατεύεσθαι, sacra peragere, et sacrificium incruentum dictum ibi offerre Deo solebant; unde quoque Latini sacrificatorium nominant. Latinis mediæ ævi quoque est presbyterium, seu statio, mansio presbyterorum, et capitulum. V. du Cange Gloss. utr. his omnibus in vocabulis, et CPlis Christ. atque notæ ad Paul. Ecphrasin. Alias βήματα sunt sacella minora, in Magnis Ecclesiis intra majus bema dedicata patronis diversis a patrono ecclesiæ. Vid. p. 70, item 71, et alibi.

καὶ οἱ λοιποὶ συγκλητικοὶ, μετὰ καὶ τῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων, ἴστανται καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς ἐκκλησίας εἰς τοὺς ἰδίους τόπους, ἔνθα καὶ οἱ δεσπότες διέρχονται.

Γ. Καὶ ὅτε φθάσουσιν οἱ δεσπότες εἰς τὰ ἅγια Α θύρια (35) εἰς τὸ πορφυροῦν ὀμφάλιον (36), εἰσέρχεται μόνος ὁ πατριάρχης ἔνδοθεν τῶν κιγκλίδων, κρατῶν τὸ εὐώνυμον (37) ἅγιον θυρίον. Καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχριστήσαντες τῇ Θεῷ οἱ δεσπότες, εἰσέρχονται (38)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(35) Alias quoque βημόθυρα. Sic legendum, ubique sermo de illis foribus est, per quas in sacrificatorium intratur. Passim enim prave βηλόθυρα legitur. Quod specie quidem non caret, nam vela his quoque sanctis foribus prætensa erant, et januas, quibus vela sunt prætensa, novi Græci Βηλόθυρα appellat. Distinctionis tamen gratia puto omnino, ubi de sanctis foribus agitur, semper βημόθυρα legendum esse. Exempla utrisque vocabuli du Cange in Βηλόθυρον et Βημόθυρον.

(36) Habebant olim in ecclesiis et tribunalibus positos per intervalla magnos lapides rotundos, in quibus stas solemnes stationes aut actiones porgebant, quos Latini *rotas* et *billicos* (id est, corruptela vocis *umbilicus*,) utrumque a rotunditate, Græci ὀμφάλια appellabant; unde quoque ipsa tribunalia, in quibus tales marmoreæ rotæ jacerent, *rotas* dicebant. Celebre et nemini non notum Romæ judicium Rota dictum; v. Du Cange v. *Rota* et *Billicus*. Agnellus Pontific. p. 68 D: *Quidam dicunt, quod ipsa Galla Placidia Augusta super quatuor rotas rubeas marmoreas, quæ sunt ante nominatas regias, jubebat ponere cereostatas cum manualia*. Etiam *circulos* appellabant hos lapides. Juvat hic ascribere verba Josephi Catalani e notis ejus ad Augustini Patricii Cæremoniale tit. II, § 11 ad ista: *Progressus usque ad secundum circumulum porphyreticum*. Circulus hic porphyreticus lapis magnus marmoreus orbicularis est, in pavimento Basilicæ Vaticanæ positus, designabatque olim locum, in quo functiones quædam a pontifice pergebantur. Circulus iste porphyreticus etiam appellabatur *rota porphyretica* in hoc eodem nostro Cæremoniali, et longe ante Cencio Camerario in Ordine Romano XII. cap. 39, n. 64. Exstant hodieque hujusmodi lapides porphyretici non modo in ipsa basilica Vaticana, sed etiam in aliis nostris ecclesiis, de eisque videri inter alios potest eruditus Turrignus de cryptis Vaticanis cap. 8. Hactenus Catalanus. Habebant porro alios lapides in ecclesiis et in tribunalibus quadratos, in quibus standum erat, *φύλας, fines*, dictos, quod termini essent, ultra quod procedere non liceret. De quibus supra meminisse dicere. Item alios ποταμούς dictos, *fluvios*, vel a venarum undulato decursu naturali, vel ab arte factis incisionibus, canaliculis non in lineis rectis, sed undante motu procedentibus. Et ut antea imperatorem aut sacra tribunæ adoraturus ter debebat, semel nempe in singulis umbilicis per certa intervalla dispositis, procidere: ita deinceps debebant ad sacra accedentes κατὰ ποταμὸν προσκυνεῖν, in unoquoque fluvio semel, id est in universum ter (nam terni fluvii erant in tribuna) procidere. Vid. Pontificale Haberti, p. 27, c. 7, ubi non recte redditur *juxta fluvium adorare*. Conf. p. 2 B, ejusdem Pontificalis.

(37) *Tres januæ sacrarii cum velis oppansis sunt in templis Græcorum. Major media, quæ absolute januæ, vel januæ regis nomine donatur, et duæ minores hinc et inde ab illius latere. Imagines inter januas illas erectæ visuntur, una Christi, secus quam apud nos, ingredientibus ad manum dextram ipsorum; altera B. Virginis ad sinistram occurrens. accedens propius ad illas patriarcha προσκυνεῖ, adorat, non illa adoratione, qua solum bastatur, sed*

X. Quibus ad sanctas januas et purpureum umbilicum progressis, patriarcha solus intra cancellos ingreditur, sinistram sanctam januam occupans. Postquam vero domini ter cum cereis Deum adorantur, occupata a patriarcha januas venerantes intrant, sacræque astantes mensæ, 10 sanctum al-

minore reverentiæ significatione, quæ nomine προσκυνήσεως non semel in hoc negotio indicatur, nullo tantum, inclinatione et reverendissima salutatione. Habertus Pontific., p. 62.

(38) Habebant olim imperatores facultatem in tribuna sedendi et manendi per totam liturgiam. Sed post Ambrosii et Theodosii alterationes exacti fuerunt, ut laici, imperatores (v. infra ad lib. II, cap. 26. et du Cange ad Zonar, p. 104) et prætenta vela tribunæ a cleris, cupientibus absque arbitrio agere, et oblationes fidelium toti cœtui distribuendas ita partiri, ut injuriam illis faceret, qui diceret eos partem deterrimam sibi servasse. Solis igitur diebus festis veniam imperatoribus dabant in tribunam intrandi donorum offerendorum et in sacra endyta deponendorum gratia, ut e multis locis nostri codicis constat: et e decreto Theodosii Junioris et Valentiniani post concilium Ephesinum: *Ad sacra altaria munus tantum offerendorum gratia accedimus, et cum circumseptem sacrorum adytorum ingressi sumus, statim egredimur, ne quidquam ex propinqua divinitate nobis arrogemus*. Verba Theodosio juniore digna. Et quamvis sacerdotes Græci revera veniam illam pro decem, interdum quoque centum, illis lictis auri, aliisque donis, quæ imperator identidem offerre debebat, venderent, ne tamen viderentur legem ipsi suam de laico intra sacros cancellos non admittendo violare tribuebant imperatori, et laicis illis omnibus, qui ecclesiæ alicujus defensores essent, quales nati omnes imperatores erant, personam lectoris aut subdiaconi, eoque jus in tribunam intrandi. Illa profecto sententia obtinebat in Ecclesia Latina; Græcam idem censuisse. quamvis claris verbis nemo dicat auctorum, colligitur tamen haud obscuris indicis. Russos instituta sua cum sacra tum profana a Græcis accepisse in confesso est. Cum igitur imperator Russis hodieum adhuc ex veteri more in festo novi anni hymnum ipse intonare et epistolam prælegere soleat, id est tantisper Canonarcham et Lectorem agat, vid. *Verzändert Russlandt* p. 59 scriptoresque Byzantini memorent imperatores quosdam, ut Leonem Armenum et Theophilum, ipsos ore suo hymnos intonasse publico in cœtu: credibile est, Græcum quoque clerum efficere suis artibus valuisse, ut et plebs et ipsi imperatores crederent persuadentibus, magnum eos sibi largiri, si permittant ad exiguum tempus, neque gratis, mimimum canonarchæ aut lectoris agere, aut etiam subdiaconi. Nam ad subdiaconos spectabat Apostoli lectio. In Ecclesia Latina subdiaconi gradum tenuisse imperatores patet e Du Cange v. *Evangelium*, et Durando p. 56. Ord. Rom. p. 398, 400, Sigonio de regno Italiæ p. 176 et 177, cd. Wechel. Diaconorum porro erat, altari mappam aut corporale insternere, incensare, muscas flabello abigere. Hæc ipsa quoque imperatores CPTani leguntur variis in locis nostri codicis in solemnis processionibus modo ad hanc, modo ad illam ecclesiam fecisse. Narrat quoque Elmacinus pag. 180, Nicolaum patriarcham CPTanum intercedere secundis nuptiis Leonis, Sapientis dicti, post S. Theophanontis obitum propterea voluisse, quod diaconus esset, minatumque fuisse exclusionem ab introitu tribu-

taris instratum, a patriarcha scilicet sublatum, et ipsis, ut osculentur, admotum, osculantur, deinde duos, ut mos est, albos aeres sacræ mensæ imponunt, et porrecta a patriarcha, duos sacros calices duosque sacros discos et fascias flexo genu venerantur. Deinde cum patriarcha per dextram partem sancti bematis concham altaris, ubi inaurata sancta crucifixio exstat, intrant, atque hic iterum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

næ, si rursus matrimonium contraxerit. Verba hominis Ægypti sunt: *Mortua fuerat anno Fugæ 281, uxor Leonis regis Romani. Volebatis igitur altam ducere. Sed vetabat Nicolaus patriarcha CPTanus, dicens: Tu es diaconus. Si feceris, rursus non intrabis sanctuarium.* Pro diacono posuit Euty chius Patricides, rem eandem narrans, lector, non magno discrimine. Nam et diaconi legebant in ecclesia, sed evangelistam, ut subdiaconi Apostolum. Lepidam hanc fabellam nobis hos Arabes Christianos narrare vult cl. Leiche. Ego quidem nullo fundamento nixam narrationem dicere nolim. Patet saltem ex ea, Melchitas fuisse cum Africana Ecclesia in ea opinione, imperatorem esse vi dignitatis suæ imperialis natum, quod aiunt, aut diaconum aut lectorem. Sententiæ hujus ecclesiæ Africanæ vestigium videor mihi quoque apud Papiam reperire in v. *Lictor. Lictores, ait, ecclesiæ assertores. Hi laici sunt et in choro inter clericos in missa Apostolum legunt, vel, quod subdiaconos faciunt, et hi faciunt. Hos Africa vel [id est et] reliquæ regiones habent.* Ergo etiam Græca, etiam Latina Ecclesia. Quem hic lictorem appellat Papias, cum Græci Latinis retentis vocabulis διπουτάτων et δεφένσωμα dicunt. Imperatoris olim erat, ut defensoris Ecclesiæ nati, aliquem suo nomine vicesque suas, gesturum de ministerio suo in Ecclesiam deputare, hoc est mittere, qui coram patriarcha procederet, ferula turbam arceret, et clerum cum sacris in tribunam intruderet. Unde factum, ut, qui idem faciunt, hodie dum a Græcis deputati dicantur. Conf. Saxonius ad Landulphi junioris Histor. Mediolan. p. 489, ed. Murator. Symeo Thessalonicensis profecto claris verbis ait, imperatori ex titulo deputati et defensoris Ecclesiæ jus accessisse in tribunam intrandi et sanctum panem ibi de manu patriarchæ accipiendi et vivificum sanguinem e calice hauriendi. Καὶ τοῦτο ἦν νενομισμένον ἄνωθεν, καὶ ταύτην εἴληφε τὴν τιμὴν διὰ τὸ χρίσμα τῆς βασιλείας, ὡς καὶ δεπουτάτου τῆς Ἐκκλησίας τόπον λαβῶν καὶ ὡς δεφένσωρ αὐτῆς κληθεῖς.

(39) Nempe sanctificatam attactu patriarchæ januam osculo adorant, aut labiis ipsis impresso, aut manu ori admota jactato, aut saltem corporis et capitis inclinatione. Faciebat hoc imperator erga tribunæ fores, quod alii erga pronai seu atrii ecclesiæ introitum faciebant, teste Chrysostomo homil. 30 in epist. 2 ad Corinthios: Ναός ἐσμεν τοῦ Χριστοῦ τὰ τοῖνον πρόθυρα φιλοῦμεν τοῦναου, καὶ τὴν εἴσοδον, ἀλλήλους φιλοῦντες. Ἡ οὐχ ὁράτε ὅσοι καὶ τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ τούτου φιλοῦσιν, οἱ μὲν κόψαντες, οἱ δὲ τῇ χειρὶ κατέχοντες, καὶ τῷ στόματι τὴν χεῖρα προσάγοντες. Reliquiæ hæ sunt gentilissimi.

(40) Non licebat aliis laicis tribunam et sacrum altaris instratum osculari; quod posterius ne ipsis quidem hypodiaconis licebat. Diaconi cornua seu angulos ejus tantum osculabantur, presbyteri et superior clerus medium. Imperatori ergo, ut pro diacono reputato, tribuebatur, velut magnum quid, facultas sacram endyrtam osculandi, non tamen propriis tangendi manibus, sed sanctis patriarchæ manibus sublatam et obmotam. Adoratum altaris instratum ab imperatore ait caerimoniale nostrum in tablio. Ubinam ergo positum erat tablium in instrato? Aut in medio, aut protensum erat tablium

προσκυνοῦντας (39) τὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου κρατούμενην ἁγίαν θύραν, καὶ ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης γενόμενοι, ἀσπάζονται τὸ ταβλίον τῆς ἁγίας ἐνδοτῆς (40), δηλονότι ὑπὸ τοῦ πατριάρχου τοῦτο σκευόμενον, καὶ τοῖς δεσπόταις πρὸς ἀσπασμὸν προσάγοντον, καὶ εἴθ' οὕτως ἀπλοῦσιν ἐπάνω τῆς ἁγίας τραπέζης τοὺς δύο κατὰ τὸ εἰωθὸς λευκοὺς ἀέρας (41), καὶ προσκυνοῦσι διὰ χειρὸς τοῦ πατριάρχου

velut longum et latum lorum per medium instratum, aut denique in omnibus quatuor angulis ita erat acu pictum, ut omnes quatuor compositi unum integrum tablium efficerent, disparati autem singuli haberent anguli quadrantem tablii solummodo.

Endyrt est tapes altari instratus: *thecam super altare* appellat Agnellus p. 108, et ipsa Græca voce retenta *Endothim* passim, ut p. 103, qui locus memorabilis est, et meretur totus ascribi. *Fecit endothim super S. ecclesiæ ex auro puro cum staminibus sericis ponderosam nimis, mediam habens coccam, et inter quinque imagines suam ibidem cernimus, et sublius figuratos pedes Salvatoris, grafia [id est scriptura] contexta est purpurata: Victor, episcopus, etc.* In medio relinquit Bacchinius ad illum locum, quid sit *media cocca*. Videtur mihi μεσόκοκκος esse, quæ in medio coccineum pannum habet, undecunque auream prætextam, ut μεσοπόρφυρος, μεσόλευκος, et talia. De mutatione endyrtarum annua, aut in magnis diebus festis facta, dicam alio loco.

(41) Ἄηρ est corporale, vel sindon alba, qua tegitur sacrificium consecrandum. V. Du Cange Gloss. Gr. h. v. Hinc lucem accipit locus Pauli Silentiarrii, ubi varia marmoris genera recenset: Τὸν μὲν ἰδεῖν ῥόδοντα μεμιγμένον ἥερι λευκῷ, τὸν δ' ἄμυρ πορφύρεοι καὶ ἀργυρεοῖσιν ἑστέοις ἄβρὸν ἀπασσ-τράπτοντα. *Unum genus, quod aspectu roseum referat colorem, sparsis passim latis maculis albis similibus illi sindoni, quæ aer appellatur: alterum autem genus flosculis purpureis et candidis delicatum quid resplendens.* Commemoratur nostrum caerimoniale τὸς λευκοὺς ἀέρας. Erant enim plures, et quidem numero tres sindones, quæ sacrificio inesternabantur, quas omnes Noster ἀέρας appellat: est enim nomen ἄηρ commune omni sindoni tenui et perspicuæ, juales Latini *nebulas* appellant, unde Græci promiscue νεφέλας et ἀέρας dixerunt, vocabula hæc pro æquipollentibus habentes. In specie tamen solet ἄηρ et νεφέλη sindon extima dici, quæ calicem et discum et proprium eorum cuique tegmen involvebat. Quæ de mystica horum involuorum significatione comminiscuntur Græci, piget transcribere, possuntque apud Du Cange v. Δισκοκάλυμμα legi. Mos ille, quo imperator in solemnii processione in ecclesiam veniens dona debebat offerre, manavit ex illo veteris Ecclesiæ instituto, quo solebant fideles in ecclesiam vententes celebrandæ communionis gratia symbolas ad convivium charitalis celebrandum afferre et in communi ponere, qualia convivia collatitia veteres pagani quoque in templis agebant. In harum symbolarum locum successit deinceps, ut imperator alia dona ecclesiæ utilia, ut cereos, nummos, endyrtas, corporalia, discos aureos, pocula aurea offerret et in altari deponeret ante consecrationem sacrorum donorum. Propterea concessus ipsi ingressus in tribunam, sed non permissum ibi manere, verum debebat in metatorium suum se recipere. Synod. Trullan. can. 6: Μὴ ἐξίστω τινὶ τῶν ἀπάντων ἐν λαϊκοῖς τελούντων ἐνδον ἱεροῦ εἰσεῖναι θυσιαστηρίου, μηδαμῶς ἐπὶ τούτῳ τῆς βασιλικῆς ἐργομένης ἔξουσίας καὶ αὐθεντίας, ἧν ἅα δ' ἂν βουλευθεῖη προσεῖναι δῶρα τῷ πλάσαντι κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην παράδοσιν.

χου τὰ ἐπιδηδόμενα αὐτοῖς δύο ἄγια ποτήρια καὶ A
τοὺς δύο ἄγιους δίσκους καὶ τὰ ἄγια σπάργανα (42).
Καὶ εἴθ' οὕτως διὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ αὐτοῦ
ἀγίου βήματος εἰσέρχονται οἱ δεσπότες μετὰ τοῦ
πατριάρχου εἰς τὸ κυκλῖν (43), ἐν ᾧ ἴδρται ἡ
διάχυσις ἀγία σταύρωσις, καὶ πάλιν ἐκείσε κατὰ τὸ
εἰωθὸς διὰ τῆς τρισηΐς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνή-
σιως ἀπυχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ πα-
τριάρχης τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ τῶν θυμιατῶν (44), καὶ
θυμιατῆ τὴν αὐτὴν ἄγλαν σταύρωσιν, καὶ ἀσπαζόμενοι, τὸν πατριάρχην ἀποχαιρετίζουσι αὐτὸν, καὶ
εἰσέρχονται ἐν τῷ πρὸ τοῦ μητατώριου (45) ὄντι εὐκτρίῳ, κάκεισε διὰ τῆς τρισηΐς μετὰ τῶν κηρῶν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(42) Sacræ Christi fasciæ Cpli dicebantur asser-
vari, et quidem gemini generis, ut puto; pueriles,
quæ in Sancta Sophia jacebant, et hic memorantur;
et sepulcrales, quæ ad Veiparam Blachernensem cum
aliis reliquiis jacebant, de quibus v. Du Cange ad B
Alex. p. 329, et ad Cinnam, p. 442. Solebant
Christi fasciæ in processionibus ad obtinendam
pluviam circumferri. Cedren. p. 739 D.

(43) Si conferamus locum hunc cum p. 326 D 5,
apparet, per compendium dictum fuisse nostro in
lcoo, quod in altero latius est enuntiatum, et sic
τὸ κυκλῖν, ἐν ᾧ ἴδρται, etc. idem valere atque εἰς
τὸ κυκλῖν καὶ τὸ ἐν αὐτῷ εὐκτρίῳ, ἐν ᾧ ἴδρται
— Nam ibi ubi signum Christi stabat, erat orato-
rium sub Cyclio. Sed quid est Cyclium? Est idem,
quod camera. Scilicet Tribuna, vel Bema, vel
Apsis, vel Exedra (nam idem omnia ista valent),
habebat tres conchas, vel cycilia, medium, sub quo
altare, idque cæteris excelsius; et duo alia late-
ralia aliquanto humiliora, columnis, ut videtur, a
majori cyclio distincta, per quæ lateralia cycilia
intrari poterat in porticus Nai laterales, borealem
et australem, adeoque in metatorium. Sub iisdem
Cycliis et quidem sub sinistro, seu boreali, erat
etiam diaconicum, seu scenophylaciū, vel sacri-
stia. V. Du Cange Gloss. Gr. v. Διακονικόν. Corrigi
proinde velim meam interpretationem pag. 310,
ubi *cyclium* verti *cochleam*. Sed alterum istud *cy-
clium* reponi debet; quemadmodum p. 328 habe-
tur. Cyclii nomen dextræ camerae laterali tribune
propriū, non item sinistrae commune fuisse puto,
ut conchæ nomen mediæ camerae, sub qua ciborium
stabat, propriū erat; v. Du Cange *Cpli Chr.* III,
c. 50, et ad *Silent.* p. 365, et p. 579, ubi de *prothesi*
agit, quæ est concha sinistra, cum ara, in qua sa-
cerdos et ministrantes ante Missam res sacrandas,
panem, vinum et alia proponunt, ut in promptu
habeant. Dextra concha *Secretarium* quoque et
Paratorium appellabatur, quia ibi aut apparabantur
liturgiæ faciendæ necessaria vasa et alia; aut
quod sacerdotes ibi pararentur, id est induerent
vestes pontificales, et quidem *secreto*, nemine vi-
dente. Ait idem ibidem, *metatorium*, vel potius mu-
tatorium, scenophylaciū, paratorium et secreta-
rium unum idemque fuisse. Vid. de metatorio paulo
post.

(44) Non reperio in hoc codice ritum σταυρωσι-
δῶς incensandi, qui hodie Græcis usitatus est. De
ritu incensandi imagines in altari constitutas
v. Ord. Roman. p. 240. Duo canonici incensant ma-
gnam altare intra cancellos et extra. Moleon.
p. 88. Memorat Noster, sed nunc non succurrit
quo loco, incensati imperatoris: qui mos a genti-
lismo asservatus fuit. Veteres enim, si quem ho-
norare vellent, inter alia quoque thuribulum fu-
mans ipsi offerrebant. In monumento Pergameno
apud Chishull. p. 147, leguntur hæc: Ἐνδοξεν ἐπ-
επίσαι τε αὐτὸν καὶ στεφανῶσαι χρυσοῦ στεφάνῳ,
εἶναι δὲ αὐτῷ καὶ εἰρησιν ἐν πρυτανείῳ, προσφέρει-
σθαι δὲ καὶ θυμιατῶν. De thuris in vet. Christiano-
rum sacris usu dissertationem superiore anno
in hac academia edidit M. Georg. Henric. Mar-
tini.
(45) In inferiore porticu meridionali [Sanctæ So-
phię] existit ædicula vel aula, in qua imperator cum
sacrorum librorum lectionem auditu exciperet, consti-
tere solebat. Ait enim *Silentarius stare ad meridiem
porticum marmoream septentrionali omnino similem,
sed illam quiddam habere amplius, muro enim se-
clusum locum, ubi imperatores sacrorum librorum
lectiones auditu excipiant. Sic enim ille part. 2.
vs. 164:*
Τεῖχει γὰρ τινι χώρον ἀσπυκρίθοντα φυλάσσει
Αὐσονίων βασιλῆτι θεοστέπτοις ἐν ἑρταῖς.
Ἐνθάδ' ἐμὸς σληπτοῦχος ἐφήμενος ἰθάδι θώκῃ
Μυστιπόλοισι βίβλοισιν ἐὼν ἐπέτασσαν ἀκουήν.
Verba sunt D. C. ad *Silent.* p. 55. Idem p. 580,
hæc habet, ubi loquitur de concha: *Quæ ad sini-
stram seu meridiem altaris est paratorium alias
dictum, et Cyclium (vide paulo ante). Peracto sa-
crificio eo secedebant sacerdotes et diaconi, et sa-
crorum librorum lectioni operam dabant. Certe in
ea conchula factas ejusmodi lectiones, docet satis
superque Codinus Off. C. XV, n. 4, dum ait: Im-
peratorem in ædem Sophianam secedere, ibique M.
Basili præcationes a patriarcha prælectas audire* πλη-
στον τοῦ Διακονικοῦ, hoc est *juata conchulam, quæ
Διακονικόν vocatur. Nam haud procul existit
sedem imperatoris, cum sacrorum librorum lectiones
auditū excipiebat, supra probavimus ex Silentario.
Diaconicum igitur appellata hæc conchula, quod
esset quodammodo appendix majoris diaconici seu
secretarii, in quo Ecclesiasticæ vestes et sacra mini-
steria asservabantur. — Scenophylaciū interdum
vocatur. Metatorii denique appellatorem habuit e-
dem conchula, quemadmodum majus diaconicum.
Conf. p. 593 sqq., ubi diaconicum secretarium,
sacristiam, et Metatorium idem fuisse probat multis.
Forte mutatorium simpliciter sic dictum erat in
Cyclio seu minore concha Apsidis et australi, atque
id sacerdotibus propriū; aliud metatorium au-
tem imperatori, aut et proceribus propriū supra
Narthecem. Qua de re viderint alii. Debit Metato-
rium duplicem aditum habuisse; unum orientalem,
et Cyclio, per quem veniens e Tribuna imperator
transmisso Cyclio intrabat; alterum occidentalem,
per quem e Narthecæ et Nao veniens intrabat. Patet
ex Cedreno in Leone Philosopho: Διὰ ταύτην οὖν
τὴν αἰτλίαν ἡ πατριάρχης εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρ-
χεσθαι ἐκώλυε τὸν βασιλέα. Ὅθεν διὰ τοῦ δεξιῦ μέρ-
ους διήρχετο εἰς τὸ Μητατώριον, devitata Tribuna,
eaque non calcata. In Metatorio celebrata fuisse
ab imp. convivia cum proceribus, et Codino patet
qui metatorium a Justiniano excitatum scribit, ἵνα
ἐκείσε παραμένῃ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ πολ-
λάκις ἐσθῆ. Vide quæ dicam ad *Crama* p. II, et ad
p. 40, ubi monstrabo tria fuisse in Ecclesia cubi-
cula, usibus imperatoris dicata, contigua, et pro-
pterea sæpe inter se confusa: 1) triclinium, in quo
imperator cum patriarcha et proceribus convivaba-
tur, e quo euntes versus orientem intrabant in 2.*

προσκυφίσεως ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ, καὶ ἀσπαζόμενοι τὸν τίμιον σταυρὸν, ἐν ᾧ πάντα τὰ σύμβολα τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ³¹, ἐμφέρονται καὶ εἰσέρχονται (46) ἐν τῷ μητρωπύλῳ.

XI. At sacra dona cum sancto altari imponenda A IA'. Ὅτε δὲ μέλλουσι τὰ ἅγια δῶρα (47) τῇ ἀγίᾳ τραπεζῇ προσαχθῆναι, εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι, καὶ ὑπομιμήσκουσι τοὺς δεσπότης, καὶ περιτιθέσιν αὐτοὺς τὰς ἑαυτῶν χλαμύδας, καὶ ἐξέρχονται οἱ δεσπότης μετὰ τῶν χλαμύδων αὐτῶν ἀποσκέπαστοι (48), καὶ διέρχονται διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας μετὰ τοῦ κουβουκλείου καὶ τῆς συγκλήτου, ὀψικευόμενοι ὑπὸ τῶν σκηπτρῶν καὶ τῶν λοιπῶν σκευῶν, καὶ ἀπέρχονται ὀπισθεν τοῦ ἀμβωνος (49)· ἐκεῖσε γὰρ τὰ ἅγια σκευή ἴστανται (50) ἐκδεχόμενα, καὶ αἱ τῶν δεσποτῶν λαμπάδες ἐκεῖσε οὐτως ἴστανται ἄπτουσαι. Καὶ δὴ παραγομένους ἐκεῖ τῶν δεσποτῶν, αἴρουσι οἱ πραιπόσιτοι τὰς λαμπάδας, καὶ ἐπιτιδοῦσιν ἐν ταῖς χερσὶ τῶν δεσποτῶν, καὶ ὀψικεύουσιν οἱ δεσπότης μετὰ τῶν λαμπάδων τὰ ἅγια. μετὰ καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ κουβουκλείου. Καὶ τὰ σκηπτρα καὶ τὰ λοιπὰ σκευή ἴστανται ἐν ταῖς οικείαις τάξεσι, καὶ οἱ δεσπότης ἀπερχόμενοι διὰ τῆς σωλείας, ἴστανται ἔξω τῶν ἁγίων θυρῶν, ὃ μὲν πρῶτος δεσπότης δεξιᾷ, ὃ δὲ δεύτερος ἀριστερᾷ, τιθέντες τὰς τούτων λαμπάδας ἐν τοῖς στήθεσι (51) τῶν ἁγίων θυρῶν. Τὰ δὲ ἅγια

VARIAE LECTIONES

³¹ Θεοῦ ἐμφέρονται, εἰσέρχονται ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

metatorium, ubi imperatores vacabant aut meditationi solitariae, aut audiebant didascalias publicas ex ambone recitatas, aut lectioni sacrorum librorum aures dabant. Ex hoc denique ulterius versus orientem procedendo ibatur in (3) Cætonem, ubi probabile est imperatorem vestitum aut paratum fuisse, aut etiam cubasse, si quando in ecclesia pernoctaret. Ex hoc Cætone patebat exitus extra ecclesiam, et alius quoque in Cyclium, seu concham australem sub qua erat etiam sacristia vel diaconicum, pone quam decurrebat Cæton. Metatorii autem nomine interdum etiam Cætonis, comprehendebatur totum illud cubiculorum imperialium systema coherens. Ita Anonymus Combetisianus Cætonem pulchrum a Justiniano in Sancta Sophia conditum, ut ibi dormiret, ait Metatorium ab ipso fuisse appellatum: Ἐκάλεισε δὲ καὶ Μητρωπύριον, ὅπερ ἐκεῖσε ἀνήγειρε, κοιτῶνα ὡραῖον διάχρυσον, ἵνα εἰσπορευομένου αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ ἐκεῖσε καθέσθῃ.

(46) M. Θεοῦ, ἐμφέρονται καὶ εἰσέρχονται. In Θεοῦ subintelligitur: ἐνεσσι: in qua imagine insunt omnes significationes passionis Christi, omnia quæ diversa genera passionum Christi designant; ἐμφέρονται, inferunt sese, nempe domini, id est ὁρμῶσι, D προχωροῦσι, pergunt et intrant.

(47) Sic appellatur eucharistia, panis et vinum benedictum. Simpliciter quoque δῶρα dicuntur, ut p. 37, item τὸ τίμιον δῶρον, p. 53, init. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v., et Latini v. Donum et Munus.

(48) Nudo capite, detecto vel detracto stemmate.

(49) Ambo, ut notum, est suggestus, e quo in ecclesia textus Evangelii, epistolares, psalmi, sacrae orationes recitantur. [De ambone ecclesiarum, evangelii et epistolæ v. Giorn. dei Letter. XXIII, 346 et 347.] Figuram ambonis exhibet præter Du Cangium in *CPLI Christiana Menologium Basilianum*, t. I, p. 37, et 135. Vox est bene Græca. Ἄμβων contractum ex ἀμβάων, ab ἀναβαίνειν, locus, in quem ascenditur.

(50) Ut hoc intelligatur, apponendus locus ex Haberti Pontificali, p. 105: *Advertendum est, ait, post ingressum Evangelii et ipsius recitationem celebrari majorem ingressam, τὴν μεγάλην εἴσοδον, in qua sacerdotes, assumpta ex ara minori protheses dicta sancta dona, panem scilicet et vinum, benedicta quidem orationibus, sed nondum verbis Christi consecrata, ad altare majus, seu sanctam mensam translaturi, prodeunt extra sanctuarium per januam lateralem in secundam ecclesiam partem, qui virorum locus est, idque solemnem quadam pompa sancta munera capiti imposta tenentes, cereis ac thuribus præcedentibus, diacono thus adolente, hymno inter Cherubico personante. Populus ad hæc in ecclesiis Græciæ profunda inclinatione sese demittit.*

(51) Græci novi appellant στήθη id, quod Vitruvius *pluteos* dixit, hodie dicimus *balustres a palo*, vel *vallo*, omnes illas sepes, aut ligneas, vallis seu sudibus ordinatim stantibus, aut columellis marmoreis æneisve, quæ sudes imitentur, compositas, et epistolio superne junctas, ejus altitudinis, ut ad hominis erecti pectus pertingant. Quapropter στήθη et θώρακες videntur fuisse appellatæ. Eleganter describit Theophanes Cerameus in Homil. 55, (apud Du Cange v. Κάγκελος): Τὸ τῆς ἀδρότητος τελετῆς χωρίον μαρμάρων θώραξ τοῖς ἱερεῦσι περικλείει, ἐφ' ᾧ ἐστὶν ἐπαναπαύεσθαι τε καὶ μετ' ἀσφαλείας ἐστάναι καὶ τέρπειν τῇ θείᾳ τὴν ὕψιν. Κώλυμα δὲ τοῦτο τῶν, εἰ τις προπετῆς καὶ ἀνέτρος εἴσω τῶν ἀδύτων ὑπερβῆναι φιλονεικεῖ. Schol. Aristoph. δρῶφακτοι, θώρακες ξύλινοι, τὰ διαφράγματα, ἣ τὰ περιτειχίσματα. Dicuntur quoque διάστολα (v. Du Cange h. v.), quia διαστέλλουσι naum a tribuna· Eusebius Hist. eccl. X, 4, appellat τὰ ἀπὸ ἐξέλου δίκτυα. Latini medii avi *pogia* pro *podia* (utrumque eodem modo pronuntiabant) et *pectoratia*, item *loricas* appellabant, et *soleas*, vel *solearia*. Mabillon. *Introd. ad Cerimon. Rom.*: *Qui presbyterium a choro cantorum dirimebant cancelli pogium et pectoratia dicebantur.* V. Du Cange v. *Pectorale*. * [Θωράκιον

εἰσερχόμενα (52) εἰς τὴν σωλιάν ἴστανται, καὶ ἔρχεται ὁ ἀρχιδιάκονος, καὶ θυμίζ τὸς δεσπότης, καὶ εἴθ' οὕτως τὸν πατριάρχην, καὶ μετὰ τούτων (53) τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται πάντα τὰ ἄγια, καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν πάντα ἀποχαιρετίζουσι οἱ δεσπότες τὸν πατριάρχην, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους τοῦ βήματος ἔξωθεν, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ μητρωρίῳ, καὶ μετὰ τοῦτο ἐξέρχονται πάλιν οἱ δεσπότες ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι: εἰς τὴν ἁγάπην (54), καὶ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ βήματος πρὸς τὸ μητρωρίον ἵσταται ὁ πατριάρχης ἔνδον τῶν κιγκλίδων, καὶ ἐν πρώτοις οἱ δεσπότες ἀπάζονται τὸν πατριάρχην ἱστάμενον ³² (55) ἔξω τῶν κιγκλίδων, καὶ μετ' ἐκείνων τὸν τε σύγκλον (56) καὶ τοὺς μητροπολίτας καὶ ἀρχιεπισκόπους καὶ τὸν πρωτοπαππὸν (57) τῆς Μεγάλτης Ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ πατριάρχου: εἰσέρχονται δὲ οὗτοι πάντες οἱ τοὺς

VARIÆ LECTIONES.

³² ἱσταμένου cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Latine *maceria*, a θώραξ *pectus*; v. Comment. Patini ad tres inscriptiones Græcæ Smyrna advectas. Reperitur quoque *culandra* apud Jacob. de Vitriaco (v. Du Cange ea voce): *Majores congregati sunt ad calandram templi, quid facerent, deliberaturi*. Ea vox est Germanica, *Gelinder* talia podia dicimus. Insignis est locus Chronici Casinensis III. 33: *Fecit cancellos quatuor ex ære fusiles, ante altare*, [id est ante tribunal seu bema; nam altare idem est vi vocabuli atque βῆμα, omne altum, ad quod gradibus ascenditur,] *scilicet hinc inde* [dextra et sinistra transversim per totam latitudinem ecclesiæ] *inter chorum et adytum* [id est inter soleam et adytum] *statuendos trabem quoque nihilominus* [id est pari modo] *fusilem ex ære cum candelabris numero quinquaginta, in quibus utique lotidem cerei per festivitates præcipuas ponerentur, lampadibus* [oleo nutritis] *subter in æneis uncis ex eadem trabe triginta et sex dependentibus. Sub qua trabe quinque numero teretes* [id est rotundas], *tredecim vero quadratas imagines paris mensuræ ac ponderis desuper statuit, rotundis vero omnes argentea solum urna* [id est ἀμυρῶν, nostrates Rahmen dicunt] *circumdans, etc.* Bene cum his congruunt, quæ de collocatis super his cancellis cereis, de adoratis imaginibus, de tribus foribus sacris, Constantinus noster passim narrat. Cum enim cancellos quatuor numeret Chronicon Casinense, non possunt non tres fores fuisse. *Transennam* appellavit hæc στήθεα Anastasius in Sexto III: *ornavit transennam et altare confessionem sancti Laurentii*.

(52) Hic idem est atque μέλλοντα εἰσερχεσθαι, dum in eos sunt, ut intrent in sacrarium, aut dum celebrant introitum, majorem nempe, subsistant in solea. Cæterum illa sacrorum donorum per ecclesiam circumgestatio et ostentatio manavit ex more veterum gentilium extra manibus circumgestandi, et sacrificantibus aut sacrificio assistentibus ostentandi, de quo vid. Polyæn, p. 334, cd. Maasvic. n. 14.

(53) Novæ Græciæ more pro μετὰ τούτους. Scatet Noster dictionibus ejusmodi. Vid. pag. 108, 130.

(54) De agapis veterum seu convivii in memoriis martyrum, item de communione sancta, agape quoque dicta, multa scriptores antiquitatum ecclesiasticorum. Agape quoque nostro est convivium charitatis, in specie illud, quod imperator feria quinta post Pascha patriarchæ et clericis in Chrysotriclinio dabat; vid. p. 55, et Du Cange v. Ἀγάπη et *Charitas*, necnon Murator, in *Analectis Græcis*, p. 241, sqq. Verum hic quidem loci Agape nihil aliud est quam osculum pacis, quod episcopus illis, qui secum communicaturi essent, et fideles

A dextro bœmatis latere ad metatorium patriarchæ intra cancellos stat, quem Domini extra cancellos progressum ante omnes, deinde syncellum, metropolitam, archiepiscopos, protopapam Magnæ ecclesiæ et officiales patriarchæ osculantur. Hi omnes ad dominos osculandos manu referendarii adducuntur, et postea rursus patriarcham osculantur, pauloque infra cancellos constituti, eundem honorem senatoribus omnibus, qui per ceremoniarium adducuntur, exhibent: domini, vale patriarchæ dicto, metatorium ingrediuntur.

Ipsi communicaturi de cœna Domini sibi invicem in ecclesia dabant nondum incepta communionem. Quod osculum aut junctis labiis, aut per traducem fiebat, ope porrectæ crucis, aut tabulæ, in qua pictus esset Christus crucifixus, pro diversitate personarum et temporum: qua de re hic agere opportunum non est. Ἀγάπην pro ἀσπαρμῷ posuit etiam Pachymeres apud Du Cange v. Ἀσπασμός: ubi inter alia citatur locus e typico S. Sabæ, e quo totus ritus osculi pacis discitur. *Fideles*, ait idem in v. Εἰρήνη, *dicebantur sibi invicem εἰρήνην dare, cum inter missæ solemnità sese osculabantur, dum sacerdos post hostiæ confectionem hæc verba profert: Pax Domini sit semper vobiscum*. V. idem v. *Osculum pacis*. Insignis est locus Chrysostomi, quo præcipuas sacri officii partes eo quo sese excipiebant, ordine, sermone quoque prosequitur. Ὅταν εἰσέλθῃ ὁ τῆς ἐκκλησίας προεστώς, εὐθὺς λέγει Εἰρήνη πᾶσιν (cf. Antholog. II. Stephan. p. 130, fin., ubi acerbum scommata in episcopum cum sorore Irene dicta cohabitantem ad hunc morem pacem apprecandi alludit): Ὅταν ὁμιλήῃ Εἰρήνη πᾶσιν ὅταν εὐλογήῃ Εἰρήνη πᾶσιν. Ὅταν ἀσπάζεσθαι κελεύῃ Εἰρήνη πᾶσιν. Ὅταν ἡ θυσία τελεσθῇ Εἰρήνη πᾶσιν καὶ μετὰ τὸ πάλιν Χάρις ὁμῶν καὶ εἰρήνη. Fiebant hæc salutationes et oscula singulis diebus Dominicis, et festis quæ in dies Dominicis inciderent, præcipue majoribus Paschatis et Nativitatis Christi. E Luitprando constat, post adorationem seu inclinationem corporis profundam proceres ad osculum imperatoris admissos fuisse. Locus ille, ubi ait, Nicephorum, *falsidicis nœniis* (ita populi appellat acclamations) *inflatum ingredi S. Sophium, dominis suis imperatoribus* (intelligit Basilium et Constantinum, Romani filios, quorum vitricus et tutor erat Nicephorus) *se a longe sequentibus et in pacis osculo ad terram usque adorantibus*. De osculo pacis et de οἴκῳ ἀσπαρμῶν v. Vales., ad Ammian. Marcell. p. 97. [Alteserra ad Anastas. p. 87. De osculo pacis festo Paschatis additis verbis: *Resurrexit Dominus*, Moleon, p. 27. Idem p. 420, notat Agapen nupturis olim datam fuisse. De ritu episcoporum eos osculandi, qui volebant communicare, v. p. Lvi. Comment. in Ordin. Roman.]

(55) M. ἱσταμένου. V. supra ad p. 5.

(56) De Syncello egi ad p. 306.

(57) *Primum papam*, seu sacerdotem principem *Magnæ Ecclesiæ*, seu S. Sophiæ. Vid. Goar. ad Codin. p. 14, n. 42, et Gretser. p. 172. Non recte intellectus Codini locus persuasit Fabrotto, ut in Glossario Cedreni traderet, esse *primum post patriarcham sacerdotem*. * [Apud scriptores post Theophan. p. 240, memoratur Κωνσταντῖνος πρω-

δεσπότης ἀπαζόμενοι διὰ χειρὸς τοῦ ῥεφερενδάρου (58), καὶ εἴθ' οὕτως ἀπάζονται πάλιν τὸν πατριάρχην, καὶ ἴστανται ὑποκάτω ὀλίγων τῶν κιγκλίδων, καὶ ἀσπάζονται τοὺς τῆς συγκλήτου (59) πάντες γὰρ οὗτοι διὰ χειρὸς τοῦ τῆς καταστάσεως εἰσάγονται· καὶ ἀποχαιρετίζοντες οἱ δεσπότες τὸν πατριάρχην, εἰσέρχονται ἐν τῷ μητατωρίῳ.

XII. Postquam communi advenit, domini eo ritu, quem supra explicavimus, in dextrum bematicis latus se conferunt, sacram ibi communionem excipientes, et patriarcham pro more osculati, metatorium ingrediuntur, ibique cum optimatibus et quibus familiariter utuntur senatoribus confabulantur; quo facto præpositi cum iis, qui mulatoriis præsumunt, intrant, suisque tunicis dominos induunt, deinde iidem patriarcham adducunt, qui eos osculatus, ad parvam januam usque sacrum ad puteum cum ipsis egreditur. Intra hujus enim januæ limen dominus et patriarcha, præpositus vero et argenteo præfectus extra illud, subsistunt. Tunc præpositus ex argyri seu argenteo præfecti manu marsupia auro plena sumit, traditque imperatori, hinc iis, qui ea accipere debent, clamante argyro: « N. N. domini boni! » Hoc autem beneficio archidiaconus,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

τοπαῖς τοῦ παλατίου, quod redditur *Constantinus palatini cleri Sacerdotum primus*.] Videtur in omni certe majori quaque Ecclesia fuisse Protopapas, ejus loci, qualis apud nos pastor.

(58) Hic referendarius imperatoris an patriarchæ intelligatur, dubium est. Puteum tamen, illum potius quam hunc, debere intelligi, cum pene omnibus e locis hujus codicis, quibus referendarii imperialis fit mentio, colligi queat, ei solummodo cum patriarcha et rebus ecclesiasticis negotium fuisse.

(59) Sunt comitatenses omnes vel proceres aulici. De strictiori significato vocabuli συγκλητικοί, dico ad p. 37, et ad p. 38.

(60) *Communiō*, seu participatio totius cœtus fidelium de sancta Eucharistia, et hic loci, tempus ejus percipiendæ. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et infra, p. 79.

(6) Crama seu mixtum celebrant, hoc est dejejnant cum haustu vini et tantillo liborum aut bellariorum. Κράμα novis Græcis idem esse atque ἀριστον, jentaculum, patet e Nostri p. 216, ubi dicuntur cantores Latini εἰς τὸ κράμα inter crama dicere hæc verba: *in gaudio prandete, domini*. Recte igitur interpretis noster p. 40, reddit *convivium celebrat*. Conf. p. 47, 53, 58, 62, 65; quibus e locis patet imperatorem consuevisse cum procerum selectis, interdum et cum patriarcha, in triclinio illius Ecclesiæ, in quam identidem processisset, post peractum sacrum officium sese Mixto, hoc est dejejnatione reficere, antequam in palatium ad epulas meridianas reverteretur. De more in Ecclesiis epulandi, traducto ad Christianos a gentilibus Græcis, quorum in templis peculiaris par erat ἐστιατήριον dicta, (v. Philostrat. p. 605, ed. Olear.), testatur Codinus Antiq. CPL., perhibens metatorium in S. Sophia a Justiniano ideo excitatum fuisse, ἵνα ἐκεῖσε παραμένη μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ πολυλάκις ἐσθῆι. Sed hoc de ritu pluribus infra dixi ad p. 324.

(62) Cisterna, vel lacus ille in vestibulo ecclesiæ, in quo qui volebat se lavabat, antequam in Narthecem intraret. Quales lacus Muhammedani ante Mesgidas suas vastos marmoreos habent, exemplo a Græcis procul dubio traducto. Distinguendus hic sanctus puteus ἀπὸ τοῦ λουτήρος, a fonte baptismali, qui erat intra narthecem; vid. p. 45. Erat

IB. Ὅτε δὲ φθάσει ἡ κοινωνία (60), πάλιν ἐξέρχονται οἱ δεσπότες ἐν τῷ προειρημένῳ σχήματι, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ βήματος, καὶ δέχονται κάκεισε τὴν ἅγιαν κοινωνίαν, καὶ ἀσπαζόμενοι κατὰ τὸ εἰωθὸς τὸν πατριάρχην, εἰσέρχονται ἐν τῷ μητατωρίῳ, καὶ κραματίζουσιν (61) ἐκεῖσε μετὰ τῶν μεγιστάνων καὶ οἰκειοτέρων ἀνθρώπων τῆς συγκλήτου· καὶ μετὰ τὸ κραματίσαι τοὺς δεσπότες εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι μετὰ καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἀλλαξιμίων, καὶ ἐπιτιθέασιν τοῖς δεσπότηταις τὰς ἐσπτῶν χλανίδας, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσάγουσιν οἱ αὐτοὶ πραιπόσιτοι τὸν πατριάρχην, καὶ ἀσπάζεται τοὺς δεσπότες, καὶ συνέξεισιν αὐτοῖς ἕως τῆς μικρᾶς θύρας τῆς εἰσφερούσης πρὸς τὸ ἅγιον φρέζ (62). Ἐν γὰρ τῇ φλιζῇ τῆς αὐτῆς θύρας ἴστανται οἱ τε δεσπότες καὶ ὁ πατριάρχης, ὁ δὲ πραιπόσιτος καὶ ὁ ἀργυρος (63) ἴστανται ἔξω τῆς αὐτῆς θύρας· καὶ δὴ

sacer puteus asylum illuc confugientibus, ut intra septa Ecclesiæ constitutus. V. Procop. Anecd. p. 75.

(63) Est Argentarius, seu nummularius, trapezites, cambiator aulicus, qui pecuniam, qua opus est, comparat, et rogas atque donaria imperialia, saccos largitionales ab imperatore distribuendos, præposito tradit. Ejusdem simul erat, eos, qui largitionem accipere deberent, nomenclare, seu nominalim evocare, ut ex hoc loco patet. Cf. p. 41, et Murat. Ant. Ital. t. I, p. 884. Apud eundem t. II, p. 812 est charta, cui multi officiales domini papæ aut sanctæ Cameræ subscripserunt, et inter eos etiam aliquis *Paschalis cambiator*. Dubium non est, eum quoque ad apostolicum ministerium pertinuisse. Qui ibidem præcedunt *viserii*, videntur esse *vincernæ*, ut quorum esset dolia vinaria visere, id est injecta bolido explorare, quantum insit vini, et cujus notæ. In Laudo veteri apud Du Cange Gl. I. v. *Anaglistum*, habentur *Campsiores Domini archiepiscopi Coloniensis*. Apponam locum, quia simul docet, quare illi homines ἀργυροπράται fuerint appellati. *Dictimus, quod exceptis campsioribus D. archiepiscopi nemo debeat emere argentum, nisi ad usus peregrinantium vel ad anaglisti speciem comparatur*. Opponitur hic *argentum*, seu solidæ et grandes moles argentæ τῷ κέρματι, minutæ pecuniæ, qualis in vita communi usu venit, ἀργυροπράται illas emunt, hanc vendunt, illas his comparant. Hic dicuntur Symmacho X. 49, *vendere solidos*. *Vendendis solidis* [id est nummulis, τῷ κέρματι], *quos plerumque usus publicus exposcit, collectariorum* [idem sunt cum Argyropratis] *corpus obnoxium est*. Hinc *monetarii et nummularii* perinde audiunt. Tabular. Ecol. ap. DC. v. *Nummularius*, qui in vv. *Collectarii et Argentarii* conferri potest, ubi ex Salmasio et aliis affert, hos homines etiam *coactores* fuisse appellatos, et inde emendandas esse glossas veteres, quæ habent κομάτωρ, *argentarius*, scilicet legendum esse κοκίτωρ. Recte vero, si fingendæ sunt illæ glossæ ad Latinismum grammaticum. At quid, si vulgus sic pronuntiaverit, ut quasi *u* inter *a* et *o* intersereret, at efferret *convuctor*, unde deinceps natum *comactor*? Sane *clovaca pro cloaca* dicebant, et ἀπορροφή pro ἀπόρροφή. Vid. Du cange v. ἀπορροφή, *defluxio*. Reliquiæ hæc sunt digammatæ Æolicæ. Hi *campsiores* non tantum

διὰ χειρὸς τοῦ ἀργύρου λαμβάνει ὁ πραιπόσιτος τὰ ἄχρυσά βελάντια καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς δίδωσι τοῖς μέλλουσι ταῦτα λαμβάνειν, κρίζοντος δὴλονότι τοῦ ἀργύρου. Τῷ ὁ δεῖνα δεσπόται ἀγαθοί (64)· εἰσὶ δὲ οἱ λαμβάνοντες τὰύτην τὴν εὐεργεσίαν διὰ χειρὸς τοῦ δεσπότου ὁ τε ἀρχιδιάκωνος καὶ οἱ ὀστιάριοι (65) καὶ οἱ ψάλται (66) καὶ οἱ πένντες καὶ οἱ προσημονάριοι (67). Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέρχονται ἐν τῷ βήλῳ τῷ κρεμαμένῳ εἰς τὸ ἄγιον φρέαρ, καὶ στέφει αὐτοὺς ὁ πατριάρχης (68). Καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

grandes summas argenti procurabant, et numerabant a principibus, et communibus, ad quos pertinebant, jussi, verum etiam ipsi curabant nummos cudi, et erant iidem atque olim praefecti A, A, A, F, F, auro, argento, æri, staudis, feriundis, et a monetariis cusam pecuniam accipiebant et servabant. Patel ex privilegio Ludovici Marchionis Brundenburgici A, 1343, indulti, a J. P. de Ludewig, t. VII. Reliq. MStor. p. 89, edito, ubi leguntur hæc: *Si denariis dictorum monetariorum varum decrevimus adhibere, hoc nusquam, quam in eorum fabrica vel in eorumdem camporum assere [hanc] faciemus.* Formula varum adhibere, id est probam, explorationem, bonine sint nummi commatis, adhibere, venit a germanica voce *Wahre*, observatio, consideratio, unde *Warte, Garde et Wahrnehmen*, explorare, et *bewähren*, probare, tentare, probumque quid sit. In legibus Wisigothorum l. II. Tit. 4, § 4. *Argentarii* quoque inter honestiora officia palatina numerantur: *Ut non immerito palatinis officis liberaliter honorentur, id est stabulariorum, Gilonariorum, [id est pincernarum, a gillo, ἀρύτανα, unde nostrum Gelle,] Argentarium, Coquorum quoque praepositi.* Adhibitos fuisse argentarios ad præstandam protinus pecuniam pro dignitate aulica vel militari, si quis eam emeret, discimus e Zosimo IV, 28, p. 412. ed. Cellar.

(64) Scilicet δίδοται τοῦτο, *tali vel tali dant honi domini hanc largitionem, hoc saccellum.* Τῷ ὁ δεῖνα est Græcismus novus. Veteres simpliciter dicebant τῷ δεῖνα. Manet illud ὁ ita alligatum voci δεῖνα, ut non varietur, quicumque tandem alius casus genuere apponatur, τὸν ὁ δεῖνα, τῆ ὁ δεῖνα, τοὺς ὁ δεῖνα, etc. Exemplum miræ dictionis natat in hoc codice. Similiter obtinebat in aula veterum Franciæ regum, ut in publicis conviviiis regiis in majoribus festis præco clara voce sub tubæ signo proclamaret *Largesse*, et nominatim quemque, cui donum destinatum erat, evocaret, Vid. Du Cange ad Joinvil. p. 88, ubi e vetustis rationariis citat, tantum et tantum datum fuisse illi et illi, *héraults poursuivants*, [sunt aut mandatores aut διατρέγοντες nostri codicis] *ménestrels* [histrionibus, thymelicis, bufonibus.] *Et trompettes pour avoir au jour de Pentecôte crié au diner du roi: Largesse devant sa personne.* Modum, quo pontifex Romanus olim Cardinalibus et aliis sedis Romanæ proceribus presbyterium seu munus apostolicum dare solebat, describit pontificale sic: *Pontifex sedens dat presbyterium hoc modo: Cardinalibus duos aureos et duos grossos argenteos. Veniunt Cardinales et profunde caput inclinant ante pontificem, porriguntque ei mitram apertam, in quam pontifex immittit pecuniam. Illi autem accepta pecunia pontifici manum osculantur. Pecunias capit pontifex e manu numerari. Alii prælati genu seclant ante pontificem, et accipiunt in mitra aureum unum et unum grossum, et osculantur dextrum genu pontificis.* Alii vero prælati et officiales accipiunt in manu tantumdem, et osculantur pedem. Imperator munera distribuere suis manibus, τῆ χειρὶ κομῶν τὸ δίδόμενον, ἀτουργῶν, οὐ κελύων, ut ait Libanius in Excerpt. rhetor. p. 122.

ostiarrii, psaltæ, pauperes et ecclesiæ custodes a domino afficiuntur. Deinde domini cum patriarcha exeunt, et velum in sacro puteo suspensum intrant, eosque patriarcha coronat. Quo facto sacras e patriarchæ manu oblatas seu panem benedictum accipiunt, easque præpositis reddunt; deinde patriarcha unguenta ipsis offert, et apocombia ab eis recipit, 12 eumque osculati domini, e sacro puteo recedunt. Et fit prima receptio extra sacrum puteum.

μετὰ τὸ στεφθῆναι αὐτοὺς λαμβάνουσιν ἐκ χειρὸς

(65) Intelliguntur hic *ostiarrii ecclesiæ*, non palatini. Officium eorum erat hoc, ut perhibet Isidorus Junior apud Du Cange Gloss. Lat. h. v: *Ad ostiarium ecclesiæ claves pertinent, ut claudat et aperiat templum Dei et omnia, quæ sunt intus exstique, custodiat, fideles recipiat, infideles et excommunicatos rejiciat.*

(66) Cantores, musici vocales ecclesiastici. Musica enim instrumentalis, ut res profana, in ecclesiis Græcis locum nullum habet. Psaltos hos ordinatos fuisse et ad clerum pertinuisse, demonstravit Habertus pontifical. p. 44. Nunquam igitur vacare poterant musicæ, profanæ, thymelicæ. Fuerint iidem cum Cractis, jam in superioribus dixi, dubium esse. Si fuerunt, dicti fuerunt in ecclesiis quidem psaltæ extra eas autem Cractæ. Certum id est, psaltas populo in ecclesiis prævisse laudes imperatorum, ut cractæ extra ecclesias iaciebant. Habebant hi psaltæ canonarcham, seu directorem chori musici, qui quas voces moduloseque illi sequi deberent, præibat, Symeo Thessalonie: τὸς θεῖους; ὕμνους προλέγει τοῖς ψάλλουσιν, ἔτοι κανοναρχεῖ. Stetit illos in ambone, patet e variis Nostri locis et e canone 15 concilii Laodiceni: *μη δέ πλεον τῶν κανονικῶν ψαλτῶν, τῶν ἐπὶ τὸν ἀμβωνα ἀναβαινόντων καὶ ἀπὸ διφθέραι ψαλλόντων, ἐτέρους τινὰς ψάλλειν ἐν ἐκκλησίᾳ.* Quid hoc in loco significet ἀπὸ διφθέραι ψάλλειν, fateor me ignorare, nisi διφθέρα sit codex membranaceus ecclesiasticus, in quo perscriptæ essent hymnorum cantandorum formulæ cum notis musicis. Neque prorsus intelligo illum Niconis monachi locum (apud Du Cange v. Βηματαίχια), quo psaltarum declaratur officium διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις προχειρίζεται ψάλτας, ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους καὶ πρεσβυτέρους. Ψάλτας μὲν, διὰ τὸ ψάλλειν καὶ φθεῖν μετὰ μέλους καὶ ἔχου καὶ ἔσματος, καὶ προκαθηγείσθαι τοῦ λαοῦ εἰς τὸ, Ἄγιος ὁ Θεός, καὶ εἰς τὰ προκειμένα, καὶ προψάλματα, καὶ τὰ βηματαίχια, καὶ εἰς τὴν προέλευσιν. Canticum Ἄγιος ὁ Θεός vel Τρισάγιον cantant in ecclesiæ ingressu. V. Superius citato loco La Croixii p. 31. Τὰ προκειμένα sunt textus e Psalmis aut Veteris Testamenti alio quodam libro, diei præsentis apti. Προψάλματα sunt preces, quæ ante lectionem Psalterii dicuntur. Βηματαίχια sunt, ni fallor, hymni aut preces sub ingressum tribunæ, seu introitum minorum, dictæ aut cantatæ. Ἡ προέλευσις videtur illa hic designari, quæ alios introitus major dicitur. Apparet hinc, psaltarum fuisse, non tantum hymnos cantandos, sed etiam preces recitandas harmonice voce seu melodice incipere et populo præire.

(67) Dicuntur quoque *προσημονάριοι*, quia προσημονοῦσι τῷ ναῷ, *custodes templi, mansionarii*, qui semper in eo manent, et curam ejus gerunt. Sunt quales apud Turcas sunt *Mulzen*, qui in pharis ecclesiarum habitant, et precum tempus clamore indicant, aut ut sacristani nostri, qui in ædibus ecclesiæ vicinis habitant, sive, ut dictione medii ævi utar, manent; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et v. *Superista*.

(68) Mos erat, ut imperator ad ecclesiam veniens

τοῦ πατριάρχου τὰς εὐλογίας (69), ἤτοι προσφορὰς, καὶ ἀντιδιδουσι³³ (70) ταῦτας τοῖς πραιποσίτοις, καὶ μετὰ ταῦτα δίδουσι τοῖς δεσπόταις ὁ πατριάρχης τὰ ἀλειπτὰ (71), καὶ ἀντιλαμβάνει παρὰ τῶν δεσπο-

VARIAE LECTIONES.

³³ ἀντιδιδουσι: ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ante ingressum in naum deponeret infulam seu coronam, quam aut non reponebat toto sacro durante officio, aut saltem, si reposuit capiti, demere solebat ad lectionem Evangelii, ad processionem sacrorum, seu introitum magnum, ad agapen et communionem; donec tandem finitis sacris ritibus omnibus, cum exire imperator et domum remeare vellet, patriarcha et coronam suis manibus reponeret, non tanquam is, cujus in arbitrio esset coronam imperatori aut indulgere, aut negare, quemadmodum morem hunc illis traxerunt quidam, sed in significationem fuit esse ritus omnes, quorum reverentia imperator caput nudaverit.

(69) Id est benedictiones, vel particulas de illis benedictis panibus, quos fideles secum in ecclesiam afferbant, et sacerdoti benedicendis offerebant. Solebant olim superstitionis paganæ memores, aut panes cibosve in templum efferre, et sacerdotali benedictione mactos rursus domum referre, parte eorum sacerdoti in operæ mercedem relicta, aut etiam panes aliaque in communionem afferre et in communi deponere, indeque collatitias epulas facere, quas in ipsa Ecclesia assumebant. Qui mos eatenus fuit mutatus, ut sacerdotes oblatos a fidelibus panes alioque cibos inferrent in tribunam, eorum partem consecrarent, de qua et ipsi communicarent, et fidelium quotquot vellent, reliquis domum abeuntibus portionem adderent, εὐλογίαν dictam, reliqua omnia sibi servarent, distributione ex ipsorum arbitrio facta. Gentiles quoque post hymnos cantatos et confectum sacrificium consumebant in templis partem victimæ, reliqua secum sumebant domum, aut ibi absumenda, aut in macello venum exponenda. Christiani pariter aut ipsius consecrati panis quas in communionem accepissent particulas viri quidem nudis manibus, feminæ autem linteo exceptas domum deferebant, et quousque vellent asservabant; aut panis, benedicti quidem, at non consecrati, particulas, ἀντιδωρον et εὐλογία dictas, referebant. Cujus rei multa documenta in scriptis veterum theologorum exstant. V. DC. v. *Oblata et salutes et Eucharistia*. Gentiles mazis illas, vel liba, crustulas, quas inter sacrificandum communicantibus distribuiebant, et quas vel in templis consumere, vel secum domum auferre licebat, ὑγιείας, *sanitates* appellabant, neque nomine, neque re multum a Christianorum εὐλογίας abul-dente. V. Athenæi l. III, c. 30, p. 115, et ibi not. Casauboni. Ab his *eulogiis* seu *benedictionibus*, id est particulis panis benedicti, quæ ad comedendum fidelibus dabantur, factum est, ut vox *eulogia* et *convivium* et *donum* significaret, v. Du Cange, v. *Alogia*, quod Latini ex εὐλογία effecerunt, forte decepti ductu scribarum Græcorum, qui eo sic sæpe exarant, ut ab α distinguere nequeat. Ordericus Vitalis (apud Du Cange, v. *Benedictio*) *eulogias benedictionis* dixit, pro quo Petrus Damianus *donum benedictionis*. Hinc intelligatur locus Gregorii M. I. II. Epist. 33: *transmisimus 8. Petri Apostoli benedictionem, crucem parvulam. cui de catenis ejus beneficia sunt inserta, id est reliquiæ catenarum ejus*. Pariter Coned. Laodiceen. canon. 14, *eulogia pro dono*, præsertim tali, quale amici die festo inter sese missitare solent, legitur: *Ἐπι τοῦ τὰ ἄγια μὴ εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας διαπέμπεσθαι*. Sedicit mos erat eo tempore, ut episcopus de pane a se consecrato particulas in Ecclesias suæ inspectionis et ad presbyteros earum mitteret, in significationem, se cum illis communicare, ipsosque pro fratribus

et collegis agnoscere, ipsorumque parochiæ ascriptos pro membris Ecclesiæ suæ; quo cum affingerent posteriora tempora opinionem, per talem ab episcopo missam eulogiam consecratam communicari vim sanctitatis panibus a presbyteris consecrandis, cœperunt id *fermentum* appellare. Vid. Du Cange, v. *Fermentum*. Eulogia verro, de qua hic sermo est, erat particula benedicti quidem, at non consecrati panis, quam patriarcha imperatori ex ecclesia domum redeunti, in sigum charitatis, ut pater filio crustulum, una cum oratione seu benedictione, addebat, velut munusculum, quo ipsi festi diei hilaritatem gratularetur et auget, et mori illi satisfaceret, quo amici diebus festis sportulas cum panibus, carnibus, aliisque esculentis et potulentis, rebusque aliis jucundis missant, μερίδας ἑορταστικὰς, aut simpliciter ἑορταστικὰ dictas. V. Du Cange, v. *Festitia* et *Feriatia*. Idem igitur quodammodo est eulogia et ἀντιδωρον. Quæ si diversitas intercedit, ea hæc erit, ut ἀντιδωρον tantum illis daretur, qui non communicassent: eulogia vero etiam illis, qui jam communicassent de pane consecrato. Nam supra dicitur imperator communicasse, cui patriarcha hic dicitur eulogiam dare. Morem hunc eulogias distribuendi sacerdotes Rusorum a Græcis assumpserunt. In ipso natali die Joannis Baptistæ triumque magorum, ait Paulus Jovius libello de legatione Moscovica, et in Paschate presbyteri sacralos pane parvos toti populo largiuntur, quorum esu febribus confictatos allevari existimant. Ipsos quoque imperatores per festum dierum hilaritatem panes in circelli modum pistos inter amicos distribuisse satis constat e Codini de officiis p. 98, ubi ait imperatorem CPlanur Potestato Januensi ad se festum diem gratulatum venienti in manus dare κολλικιον, *bucellam circularem tortam*. V. Du Cange, v. *Oleum benedictum*. Quia eulogiæ solebant abeuntibus addi, ex eo factum, ut λαμβάνειν τὴν εὐλογίαν idem significet, atque veniam abeundi impetrare. Liber τῶν ἐπιτιμίων, εἴ τις ἐξέλθοι τοῦ μοναστηρίου μὴ λαβὼν τὴν εὐλογίαν, ἢ ἀπολυθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου μετὰ εὐχῆς, ἔστω ἀκονώνητος. Antequam ab hoc argumento decedam, monebo id unam adhuc, morem illum panem et vinum secum in Ecclesiam afferendi adhuc obtinere in Ecclesia Mediolanensi veterum rituum retinentissima, ut perhibet angelus a Nuce ad Chronic. Casinens. p. 373, edit. Murat., cujus hæc sunt verba huc congrua: *In publica missa fiebat olim a populo panis et vini oblatio pro sacrificio ad arbitrium consecrationis. Non enim cogebantur. E quibus oblationibus sacerdos partem aliquam seligebat consecrandam, reliquas a sacerdote benedictas et propterea eulogias appellatas, clerici inter se et fideles dividebant, non vero catechumenos. Usque adeo autem crevit offerentium ambitio, ut aliquando nomina eorum, qui obtulcrant, publice recitarentur*. Invenio quoque datas in die Paschatis a pontifice fidelibus præter osculum pacis et benedictiones seu bucellas benedictas, τρικέφαλα seu nummos trium imperatorum vultibus signatos. Vid. Balsamon. Locus a Du Cange, v. *Ἀσπασμός* citatus. Ea liberalitate opus non habebant patriarchæ apud imperatorem, quicum Glanci permutationem faciebant, aureos nummos ipsi accipientes, et eorum in vicem bucellas panis reddentes, et minuta thura, et pyxides aromatas et cereos, et alias ejusmodi reculas.

(70) M. ἀντιδιδουσι. Et hæc forma δίδω, δίδει, δίδειν, etc. in illis est constanter observata: alte-

τῶν τὰ ἀποκόμβια (72)· καὶ ἀσπάζονται οἱ δεσπόται τοῦτον, καὶ ἐξίσι τοῦ ἁγίου φρέατος³⁴ (73). Καὶ γίνεται πρώτη δοχὴ ἔξω τοῦ ἁγίου φρέατος³⁵.

II. Καὶ δέχεται κάκεισε τὸ μέρος τῶν Βανέτων Α μετὰ καὶ τοῦ ἐαυτῶν δημάρχου, καὶ ἀκτολογοῦσι τοὺς δεσπότας κατὰ τὸ εἰωθός· λιβελλάρια γὰρ οὐ δίδονται ἐν τῇ ὑποστροφῇ τῶν δεσποτῶν καθὼς καὶ ἐν τῇ ἀφίξει αὐτῶν· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς δοχῆς ἐπιτελεῖται· καθὼς προσίρηται. Καὶ πάλιν γίνεται δευτέρα δοχὴ εἰς τὴν ἔξω τοῦ χυτοῦ (74) τῆς χαλκῆς τοῦ ἐκείσε φορνικοῦ καμάραν εἰς τὴν σιδηρᾶν πύλην, καὶ δέχεται κάκεισε ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ καὶ τοῦ δήμου τοῦ ζουσίου· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς δοχῆς

XIII. Ibi quoque Venetorum factio cum tribuno suo eos excipit et ut mos est Dominis acclamat: libelli enim in reditu dominorum uti dum exeunt non dantur: cætera autem, quæ ad hunc ritum pertinent ut supra relatum fuit peraguntur. Rursus SECUNDA receptio fit extra fornitem chalces in camera ad ferream portam, et excipit ibi dominos tribunus Prasinorum cum transitoria sua factione russa: cætera vero, quæ in receptionibus observare convenit, ut supra notatum est perficiuntur. Sic

VARIÆ LECTIONES.

³⁴ ΣΧΟΛΑ. Ἰστέον, ὅτι ὀφείλει· ἔχειν τὸ ἀ [πο] κόμβιον χρυσοῦ λίτ.· (75) καὶ ε [ἰ μὲν] ἔστιν εἰς βασιλεὺς, [δίδωσι] τὰς ἰ λίτ., εἰ δὲ δὴ [ο] εἰσίν, εἴτε καὶ γ' εἰσίν, . . . οὐκ αἰ δέκα λίτραι, ε . . . εἰ καὶ γ' πλήν τοῦ . . . βασιλέως, ὀφείλει· εἶναι τ [οῦτο] τὸ ποσὸν τοῦ δὲ . . . ὑπὲρ τῶν ἄλλων τῶν Δ. . . ἐξίσης ὡς σμμο. . . ρουσθ. . . διὰ τῶν ἀμφοτέρ. . . τὰς δέκα λίτρας. Suppletum et emend. ex cod., ut hic exhibetur, a Reiskio. ³⁵ Verba καὶ γίνεται — φρέατος om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ram δίδουσι vel δίδουσι non memini ibi videre. B (74) Unguenta vel pyxides unguentarias, odoratas. Mos est Orientalium in refectioem amicis sbeuntibus addere et venientibus offerre odora-menta et unguenta. Solent quoque eecum gestare pyxides ambra et musco plenas. Ita Josua Stylites in Chronico Syriaco apud Asseman. t. I, Bibl. Or, p. 268: Cives per septem dies totam noctem per urbem discurrunt, funalia et odoratas pyxides manu gerentes, et carmina modulantes. Vid. ad p. 270, et 362, ult. Quam studiosi veteres narium fuerint, et quantos fecerint sumptus in rosas in conviviis, ilem in thus, et alia suffimenta in sacrificiis suis, ex Athenæo et aliis constat.

(72) Quid sicut apocombia et unde dicta, pluribus dico ad p. 261. Hic monebo tantum verbo, esse sacculos sericeos aut panneos cum insutis nummis.

(73) Hæc ipsa verba in continentia recurrentia in membranis effecerunt, ut quædam ex editione nostra exciderint, nempe hæc: Καὶ γίνεται πρώτη C δοχὴ ἔξω τοῦ ἁγίου φρέατος, inter finem § 42, et iutium § 13, inserenda: quam in paragraphos seu sectiones capitum contruncationem in membranis a nostra diversam esse alibi jam monuimus.

(74) Alibi χυτοῦ scribitur, ut ignores, sitne a χύτης nominativo, an a χυτός. Neque constat, quid significet. Doctus interpres hic præterit, p. 58; vertit concameratio, p. 94; locum editum, p. 107, 135, et alibi ipsam vocem retinuit Chylum reddens. Ego quidem certiora non novi. Neque topographicorum, quæ hic pluscula occurrunt, a me quis explanationem expectet. Labor is esset parum utilis, et utcumque sedulum ea in re te præbeas, semper tamen imperfectus futurus.

(75) Schol. 2. λίτραι ἰ. Ter per annum, festo scilicet Nativitatis Christi, Paschatis et Pentecostes offerebat imperator in Magna Ecclesia, seu S. Sophiæ, et quidem festo Paschatis centenarium, aut centum auri libras (qua de re vid. ad p. 20, dicend.). reliquis denas. Originem hujus consuetudinis si necum reputo, credo eam fuisse, præter necessitatem aliquid in sustentationem structurarum ecclesiæ et ministrorum ejus conferendi, etiam aliquale studium pœnitentiam commonstrand. Nam cum imperatores solerent magni illis tribus festis, publicas processiones ad Magnam Ecclesiam facere, et ibi publice communicare, debebant prius peccata sua apud patriarcham profiteri, et pœnitentiam irrogatam præstare. Summa vero multa erat decem auri librarum (Vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 330). Non igitur improbabile, imperatorem decem auri libras in magno altari identidem velut pœnitentiam deposuisse. Vel

potest hæc oblatio fuisse signum, quo imperator gratum animum erga Deum demonstraret, qui sibi vitæ usum ad hunc usque festum hilaremque diem indulsisset. Non de his, quæ festis diebus Ecclesiæ ab imperatore offerri solebant, apocombiis, seu sacculis auro plenis, sed de alia quadam annua gratificatione vel stipendio loqui videtur Nicetas initio vitæ Manuelis Comneni, p. 27, ed. Venetæ quamvis ducentenas minas et talenta nominando effecerit, ut quantitatem summæ minus intelligamus, quam si missa ridicula et obscura sua vntustatis affectatione nominibus ista ætate usitatis res quasque appellasset, litras et numismata. Locus hic est: Γράμμα ἐρυθροστίμαντον σφραγίδι τε χρυσεῖα καὶ σιρκίω νήματι ἐμπεδον, κόγχης ἀναδευ-μένω νήματι, τῷ κλήρω τοῦ Μεγάλου Νεῶ ἐπιδίδωσι, τυποῦν αὐτοῖς ἀργυρεὰ κέρματα ἐτήσια, εἰς δις ἑκατὸν μνᾶς κορυφούμενα. Ἐλέγετο δὲ καὶ ἐτέραν ἑρυθροδανωμένην βασιλεῖον γραφὴν ἐπιφέρεισθαι τὸν Ἄξουχον [est nomen Turcicum aqsouk] δύο χρυσεῶν τάλαντα βραβεύουσαν. Ita legendum esse existimo, credoque, si quid in hoc loco video, μνᾶν esse Nicetæ id, quod Nostro est λίτρα, et τάλαντον id, quod Nostro κεντηγάριον. Libra auri, quam Paulus Warnefrid I. III, 13, memorat, est Francica vel Longobardica, et multum differt C Ptana. Paulus enim ibi aureos singularum librarum Hilperico, Francorum regi, a Tiberio Augusto imp. CPlano missos memorat, quos constat eosdem esse cum Nostro dictis numismatibus vel solidis aureis, quorum 72 in libram vel litram C Ptanam veniebant. Illustrandis nostris apocombiis egregie facit locus Joannis Pauli Mucantii in Cerem. Coronationis Clementis VIII: Pontifex ad altare accessit, eoque, deposita mitra, in medio osculato, super illud aurea scula L. obtulit, quæ inclusa in rubra crumena sericea R. P. D. Bartholomæus Gæsius, S. S. Generalis thesaurarius, pontifici ministravit. Quo in loco notandum primum ἡ ἀπόστειψις vel ὁ ἀποσσε-πασμός, depositio mitræ, reverentiæ causa facta ab accedente ad altare, secundum ὁ ἀσπασμός τῆς ἐνδοτῆς, osculum sacræ endytæ vel instrato altaris, et quidem medio, impressum, ut ab episcopo. Nam diaconi et minores cornua tantum endytæ osculabantur. Tertium depositio 50 aureorum scutorum vel scutatorum super endyta in sacco serico. [De offranda regum Francorum vid. Ceremoniel de France, t. I, p. 24. Consistebat in pane, vino et XIII aureis.] Debeo adhuc scholion huic loco in margine membranarum scriptum, sed a bibliopecto misere truncatum exhibere, cujus edita tantum pars fuit, cum cætera legi non possent (vid. var. lect.).

TERTIA intra chalcem ad portam, quæ in scholas A ducit, receptio fit, et excipit ibi tribunus Venetorum seu domesticus scholarum cum factione sua transitoria alba, et reliqua ut supra diximus exequitur. Deinde QUARTA receptio fit in atrio S. S. apostolorum sive in scholis, et ibi quoque tribunus Prasinorum seu excubitor cum factione sua transitoria russa adest: cætera uero ut supra expositum fuit a factione perficiuntur. ULTIMA fit in tribunali seu ante lychnos, ubi Venetorum princeps seu domesticus cum transitoria sua factione alba expectat: cæteraque ut supra ostendimus observantur. τελευταία δοχὴ γίνεται εἰς τὸ τριβουνάλιον, ἤγουν τῶν Βενέτων, ἤγουν ὁ δομίστικος, μετὰ καὶ τοῦ δοχῆς ἐπιτελεῖται καθὼς προεῖρηται.

XIV. Post hanc receptionem domini per lychnos B et triclinium excubitorum digrediuntur, ubi rursus tam nomici, quam dipanitæ et quæstoris cancellarii, solemnnes appreciationes ut supra dictum est in locis suis constituti, recitant. Per candidatorum vero triclinium transeuntibus dominis, in porta ipsius triclirii, quæ in atrium novemdecim accubitorum ducit, vocales musici duo stant, dominis quæ festo hoc die mos est apprecantes. Inde consistorium adeunt, ubi quoque excepturi domino fausta-que ipsis preaturi adsunt protosecretarius et protonotarius cum a secretis cæterisque officiis, 13 notariis, chartulariis et reliquis. In onopodio stant imperatoris famuli cum capitaneo et domestico suo: magistri, proconsules, patricii et officiales cum ceremoniaro angiporum aureæ manus intrant, et ipsi quidem ad dextram, ad sinistram vero ministri aurei triclirii astant.

ἔπατοι καὶ πατρικιοὶ καὶ ὄφρικιάλιοι ἅμα τοῦ τῆς ὑπατοῦ καὶ πατρικιοὶ καὶ ὄφρικιάλιοι ἅμα τοῦ τῆς χειρὸς, καὶ ἴστανται δεξιᾷ μὲν οὗτοι, ἀριστερᾷ δὲ οἱ τοῦ

XV. Digredientibus vero dominis cum clava armatis et magnis excubiis, acclamant omnes, tum ibi constituti, tum qui dominos comitantur. Ipsi vero soli triclinium augustalis intrant (nam eo quoque cubicularii cum præpositis præcedunt), et ordine in accubitis astant, dominisque cum solis cubiculariis ingressis, januæ augustalis a cubiculariis claudentur: præpositus Romanam vocem: *Fit*, pronuntiat. Præcentor cubiculi eos excipit, dicitque sonore et harmonice: « Feliciter: » cubicularii

ἐπιτελεῖται καθὼς προεῖρηται. Καὶ εἴθ' οὕτως γίνεται τρίτη δοχὴ ἐνδοθεν τῆς χαλκῆς πρὸς τὴν πύλιν τὴν εἰσφέρουσιν εἰς τὰς σχολὰς, καὶ δέχεται κάκεισε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἤγουν ὁ δομίστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς δοχῆς ἐπιτελεῖται καθὼς προεῖρηται. Καὶ μετὰ ταύτην γίνεται τετάρτη δοχὴ εἰς τὸ προπύλαιον τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ἤγουν εἰς τὰς σχολὰς, καὶ δέχεται κάκεισε ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίτων, ἤγουν ὁ ἐκσκουβίτιος, μετὰ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δήμου τοῦ ρουσίου· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς δοχῆς ἐπιτελεῖται καθὼς προεῖρηται. Καὶ πρὸ τῶν λύχνων, καὶ δέχεται κάκει ὁ δημοκράτης

ΙΔ'. Καὶ δὴ μετὰ ταύτην τὴν δοχὴν διέρχονται οἱ δεσπότης διὰ τε τῶν λύχνων καὶ τοῦ τρικλίνου τῶν ἐκσκουβίτων, ἐν δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐκσκουβίτοις πάλιν εὐφημοῦσι τὰς εὐφημίας οἱ τε νομικοὶ καὶ οἱ διπαινῖται καὶ οἱ τοῦ κοιαιστωρος καγκελλάριοι καθὼς καὶ προεῖρηται, δηλονότι ἐν τοῖς οικείοις τόποις ἰστάμενοι. Τῶν δὲ δεσποτῶν διερχομένων διὰ τοῦ τρικλίνου τῶν κاندιδάτων ἐν τῇ θύρᾳ τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου τῇ ἐξαγοῶσῃ ἐπὶ τὸ ἐξάερον (76) τῶν δεκαεννία ἄκκουβίτων (77), ἴστανται δύο βουκάλιοι, τὰ συνήθη τῆς ἑορτῆς λέγοντες τοῖς δεσπότηται· καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχονται ἐν τῷ κονιστωρίῳ, κάκεισε δηλονότι ἐναπομερόντων καὶ ἐπευχομένων τοῖς δεσπότηται, ὅ τε πρωτοσηκρήτης καὶ ὁ πρωτονοτάριος μετὰ τῶν ἀσηκρητῶν καὶ λοιπῶν ὄφρικίων, τοὺς τε νοταρίους καὶ χαρτουλαρίους καὶ λοιπούς· ἐν δὲ τῷ ὄνοποδίῳ πάλιν ἴστανται οἱ βασιλικοὶ ἄνθρωποι, μετὰ καὶ τοῦ δομίστικου αὐτῶν· οἱ δὲ μάγιστροι καὶ ἀνοθηροὶ καὶ χρυσοτρικλίνου.

ΙΕ'. Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν διερχομένων μετὰ τε τοῦ μαγλαβίου καὶ τῆς μεγάλης ἐταιρείας, ἐπεύχονται πάντες οἱ κάκεισε ἰστάμενοι καὶ οἱ τοῖς δεσπότηται συνιόντες. Τῶν δὲ δεσποτῶν μόνων εἰσέρχομένων ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ αὐγουστῆως (κάκεισε γὰρ οἱ τοῦ κουβουκλείου προπορευόμενοι μετὰ τῶν πραιποσίτων), καὶ αὐτοὶ κάκεισε στιχηδὸν ἐπὶ ἄκκουβίτων ἴστανται, καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν μετὰ τῶν κοιτωνιτῶν καὶ μόνων (78) εἰσιόντων, κλείονται μὲν αἱ τοῦ αὐγουστῆως θύραι διὰ τῶν κουβικουλαρίων, ὁ δὲ πραι-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(76) Ἐξάερον. Locus apricus, subdialis, atrium, deambulacrum, quod juxta porticum esset, olim παραδρομὴς, de qua v. Salmas. ad Tertull. p. 230.

(77) *Accubitus* vel *accubita* sunt Græcis et Latinis mediæ ævi mensæ, quibus accumbebant convivæ. Dictum inde fuit celebre *triclimum*, vel *tribunal* (nam idem est et perinde appellabatur) *Novemdecim accubitorum*, in quo imperatores diebus festis majoribus excipere solebant suos proceres, cujus toties mentio fit in Cleorogio, et de quo multi dixerunt, ut Du Cange CPlI Christ. p. 135, usque ad 140. Goar. ad Theophan. p. 333, et 342, item ad Cedren. p. 385. Vales. ad Amniam. Marc., p. 490; conf. Casaubon. ad script. hist. Aug. I. p. 832, ubi multa de *accubitis*, Bacchin. tom. II, Murator.

D Script. Ital. p. 61. Luitprandi locum ex Hist. VI, 3, p. 470, citatum jam aliis, quamvis egregium, non excusabam. In hoc triclino exponi spectatum solebant imperatorum funera, ut ad Cap. 60 libri i dicam.

(78) Valet idem atque μόνων vel μόνων. Sæpe καὶ ante numeros apud veteres abundat. In hoc genere frequens ad nauseam est Ælianus in historia animalium. Conf. Nicetas p. 32, pen. 68. Καὶ πᾶς pro simplici πᾶς est in Antholog. H. Stephani p. 480. (n. 2587, 2.) Abundat quoque alias in narratione historica, ut paulo post hoc ipso loco, et p. 218, καὶ λαμβάνουσι, item in compositionibus nominum adjectivorum, ut καπιὸς pro καὶ ποδὸς *aliqualis*; v. Du Cange h. v.

πόσιτος λέγει ταύτην Ῥωμαϊκὴν λέξιν· Βίτ. (79). Καὶ δέχεται ὁ τοῦ κουβουκλείου φωνοβόλος (80), καὶ λέγει εὐήχως πως καὶ ἑναρμονίως· Καλῶς. Καὶ ἀποκρίνονται οἱ τοῦ κουβουκλείου πάντες καὶ λέγουσιν· Καλῶς ἤλθετε (81) αἱ μουλτούσαννοι (82)· ἐν δὲ Πάσχα, καὶ μόνον προστιθέσσι καὶ ταύτην τὴν Ῥωμαϊκὴν

Ἰζ'. Καὶ μετὰ ταῦτα εἰσέρχονται οἱ δεσπόται μετὰ τοῦ κουβουκλείου ἐν τῷ ὀκταγώνῳ (85) κουβουκλείῳ τῆς πρὸ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἐκεῖσε ἀποστέφονται, ἐκβάλλοντες καὶ τὰς ἑαυτῶν χλαμύδας, καὶ εἰσέρχονται ἐκ τῶν κοιτῶν τῆς; Δάφνης ἀπὸ διδραχμῶν ³⁷ (86), καὶ κεῖσε σκεπαζόμενοι καὶ τὰ χρυσοπερικλίστα ἀμφιεννύμενοι σάβια, εἰσέρχονται εἰς τὸ ἱερὸν παλάτιον, δηλονότι προπορευομένων τῶν πραιποσίτων μετὰ τοῦ κουβουκλείου. Καὶ δὴ ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ εἰσόντος τοῦ κουβουκλείου μετὰ τῶν πραιποσίτων, ἴστανται Β

omnes respondent: « Feliciter venistis: multos annos! » In sancta vero et magna Dominica seu sancti Paschathis has tantum Romanas voces addunt: « Annos felicissimos! »

τῆ ἀγία καὶ μεγάλη Κυριακῇ (83), ἤγουν τοῦ ἁγίου λέξιν· Ἄνω, φιλικήσιμε ³⁸ (84).

XVI. Postea domini cum cubicularis octangulum cubiculum, quod est ante S. Stephani aedem, ingrediuntur, et ibi tunicas et coronas deponunt. Cubiculum Daphnes ingressi, dibetesium induunt, et auro prætextis sagis ornati, sacrum palatium intrant, præpositis scilicet cum cubiculo præeuntibus, Quod postquam una cum præpositis aureum tricladium intravit, ordine ad orientalem ejus plagam constitutum, dominis transeuntibus acclamat: *In multa bonaque tempora Deus majestatem vestram inducat!* » Egressis autem cubicularis cum præpositis, domini reversi, ad Deum precantur in concha

VARIÆ LECTIONES.

³⁶ Ἄνωφιλικήσιμε ed. ³⁷ διδραχμῶν. Sic R. pro διδραχμῶν quod cod. exhibet, διδραχμῶν ed. ³⁸ ἐπεύχονται R. ex scriptura cod. ἐπευ superscripto χ, ἐπεύχεται ed.

JOAN. JAC. KEISKII COMMENTARIUS

(79) Ita est in membranis. Quare autem Βίτ, vel *fit*, dixerint isti gratulantes, non assequor. Forte volebant dicere, *fiat*, nempe *bene*, sed præ incipientia linguæ latinæ *fit* dicebant. An volebant *sit* dicere, *sit bene* pro quod *felix faustumque sit*. An est pro *vivat*, βίβατ. Postremum hoc omnium mihi maxime placet. Nam *καλῶς* non videtur ad hoc Βίτ trahendum esse, sed esse classicum vel σύνθεμα, antiphonæ *καλῶς ἤλθε* a cubiculariis cantandæ. Vid. C

ad p. 42, dicenda.

(81) *Præcentor*, ὁ βάλλων τὴν φωνήν, ὁ ἐξάρχων, qui phonom incipit, cui alii antiphonam occidunt.

(81) Solemnis est formula Græcorum aliquem salutandi. Spon. Itiner. t. II, p. 1°, edit. German. Καλῶς ἤλθετε, ἄρχοντες idem ait valere atque *bonjour*, *Messieurs*. Proprie est *bene veneritis*. Nam improprie imperfectum in ea phrasi cum subjunctivo mutatum est. Debebat enim ἔλθης et ἔλθητε dici. *Bene veneris*, huc ad nos scilicet; videamus te saluum et felicem, bonis in omnibus. Vel, si ea formula novum alicui munus gratularentur, significat *bene veneris*, fausto pede adeas ad illam dignitatem. Sic novo patricio dicebat veteres, jam collegæ: *Bene veniatis, domine Patricie*, etc. V. Du Cange Gloss. Lat. Infra in Tactico nostro militari acclamant milites imperatori in castra venienti: *καλῶς ἤλθετε*, et a libi passim in Circo et in Ecclesiis populis: *καλῶς ἤλθετε*, ἡ προβολὴ τῆς Τριάδος. Potest quoque reddi *bene provenias*, vel *pervenias*. *Provenire* et *pervenire* Latini sequiores dicebant pro læto suarum rerum successu gaudere, ad lautam fortunam pervenire (v. Spartian. in fine cap. 1. Pescennii Nigri, et quæ in Miscell. Lips. ad illud Trimalcionis Petroniani: *Satis vivus pervenero notavi*.) Imo ipse jam Virgilius Eclog. IX, 2:

O Lycida, vivi pervenimus [eo præclare fortunæ scilicet], *advena nostri,*

Quod nunquam veriti sumus, ut possessor agelli
Diceret: Hæc mea sunt, veteres migrate coloni.

Unde Franci retinuerunt suum *jarvenir*, cui respondet Nostrum *fortkommen*, ita quoque Græci vulgares ἔρχεσθαι dicebant pro vita et fortuna, præsertim bona, frui, ut constat ex inscriptione Græca laudata Du Cangeo Gl. Gr. v. ἐπιδημεῖν et CPlī Christ. p. 175: Βίττος Πάρδο ἐπιδημησεν καλῶς, ἤλθα καλῶς, καὶ κίμ [id est κίμα] καλῶς.

Ἐξήται [id est εὖξίτε, sic loquebatur tum vulgus Græcus, pro εὖξασθε], ὑπὲρ ἡμοῦ, id est ἐμοῦ, Ait cippo interprete Bizzus Pardus, se bene immigrasse, nempe in hunc mundum, felici sidere et parentibus non infimis natum fuisse; id enim significat ἐπιδημεῖν; se vita et fortuna usum fuisse commoda, se bene pervenisse, nempe ad votorum, aut, si malis, ad vitæ finem: se tandem bene jacere honestis exsequiis et tumulo gravissimum. [Sub Anastasio, cum procederent monachi canticum psallentes, exclamabat populus: *καλῶς ἤλθον οἱ ὀρθόδοξοι.*] *Bene perveniant vel bene huc loci veniant, vel venerint.*

(82) Vocabulum adjectivum μουλτούσαννος *multandus nullis annis*, aut *multos annos emensus*, formatum a Græculis e Latino *multos annos*, nempe vobis optamus, pro quo plebs Latina dicebat *multus annus*. V. ad p. 235, et quæ supra ad p. 8 penult. [de *polychronio* diximus.]

(83) Bene addit hanc interpretationem, ἤγουν τοῦ ἁγίου Ηάσχα. Festum enim Paschalis omni tempore habitum a Græcis pro summo festorum omnium fuit, teste Procopio l. 1. belli Wandalici. V. Du Cange v. Κυριακῇ, et hac ipsa pagina in fine, et p. 14.

(84) Sic M. duabus vocibus. De quibus quid staterit doct. interpres, patet ex ejus interpretatione. Quid si ἄνω idem hic valeat atque nostratibus notum illud *hoch*, in acclamatione et jubilo: *Vivat hoch?* Ut *tieff* in opposita illi acclamatione: *pereat tieff*, notat dejectionem e fastigio gloriæ, κατὰπτωσιν, ut Noster loquitur, ita ἄνω, *hoch*, significat ὑψώσιν, ἀνύψωσιν, elevationem in sublimem honoris et fortunæ gradum. Ut ἄνω φιλικήσιμε ad hunc modum significet: sublimem te ponat Deus, sursum eas, emineas super hostes tuos et omnium spes atque vota, o felicissime. Erat autem *Felicissime* compellatio Cæsari propria, ut ad p. 256.

(85) M., ubique hæc vox occurreret, exhibebant pro sexta littera ω.

(86) De dibetisio profero conjecturas quasdam ad p. 240.

(87) Non in longitudinem, ἐπὶ μῆκος; sed *in latitudinem*. Recurrit hæc dictio apud Nostrum aliquoties.

(88) Membranæ ἐπευ superscripto χ unde efficio ἐπεύχονται.

aurei triclinii, ubi Domini ac Dei nostri divina sanctaque imago humana specie in throno collocata cernitur, oratione facta: post hæc ad sacrum suum cubiculum discedunt. Sciendum vero est, secundum hunc ordinem et ritum sanctum magnamque dominicam Paschatis, 14 sanctam Pentecosten, divino splendore coruscantem transfigurationem, sanctum ac natale Domini Deique nostri festum ei sacram splendidamque diem luminum celebrari.

λείται ἡ τε ἅγια καὶ μεγάλη Κυριακὴ τοῦ Πάσχα καὶ ἡ ἅγια Πεντηκοστὴ καὶ ἡ Θεολαμπὴς Μεταμόρφωσις ἡ τε ἅγια καὶ γενέθλιος τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ ἑορτὴ καὶ ἡ ἅγια ³⁹ ὑπέρλαμπρος τῶν Φώτων ἡμέρα.

XVII. Porro notandum est, quod, cum in sancta magnaue Dominica ritu ac more supra exposito procedunt, suaqua dibetesia in cubiculo Daphnes mutant, postquam senatores omnes in porticu magni triclinii XIX accubituum et onopodio convenerunt, præpositi dominos monituri intrent. Hi sua tzitzacia induunt perquo magnum accubituum XIX accubituum inter obsequia cubiculi, manclavitarum et corporis custodum, qui a dextrum et sinistrum triclinii latus stant, exeunt, et in dextra triclinii parte in deauratis gemmatisque sellis consistunt. Tunc rector, præpositi, cubicularii intrant, et dominos osculantur: postea vero ad nutum domini præpositus sua veste ostiario virgam auream gestanti signum dat, qui egreditur, ut a dextro latere capitaneum imperatoriorum cum domestico et aurei triclinii præfecto, cerimoniarario, silentiariis et admissionali ordine adducat. Intra velum autem postquaua m ostiarius venit, subsistit nutumque præpositus a domino accipit, et sua veste ostiario signum dat, qui ad pedes dominorum decenter procumbens, dextra manu retro velum pulsant, per quod a silentiariis reductum, supra memorati adducuntur, qui et ipsi dominos osculantur, rursus-

VARIÆ LECTIONES

³⁹ ἡμῶν Θεοῦ -- καὶ ἅγια ed. ⁴⁰ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι τὰ τζιτζάκια ἐκ τῆς χαζάρικος φορέουσι, ἅτινα ἀπὸ τῆς χαζάρικος τῆς ἀγούστης ὑπεδέχθησαν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι θεοφυλάκτῃ πόλει. ⁴¹ καὶ τὴν ed. ⁴² ἀπὸ δεξ. ed. ⁴³ κατ' ἐπάνω ed., καπετάνω conj. Leich.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(89) Non sine tædio legens toties factam commemorationem vestium mutatarum, mirari cepi causam moris tam tædiosi et incommodi; visusque mihi sum eam in absurditate et superstitione creduli illius sæculi reperisse, cui facile persuaderi poterat, magna latere mysteria in tiara, pallave hoc in loco posita, in alio deposita, in aliis talibus mimis. Accedebat, quod morem illum diu aluit, neque cito deponere jussit quod vestes tantum exteriores induerent et exuerent, amplas illas et facili negotio mutabiles; quod nequit in strictis nostris vestibus aequè commode fieri.

(90) *Rursus congregentur*, nempe ad processionem pomeridianam, qui jam antea ejusdem diei mane congregati fuerant. V. de hoc usu particulæ ἀπὸ in compositis, quæ ad pag. 301, diximus.

(91) Quæle fuerit vestimentum Tzitzacium, non magis novi, quam quid dibetesium fuerit. Peregrinum esse sonus ipse prodit, et scholion hic loci additum indicat esse Chazaricum. In scholio ipso pro φορέουσι: erat φορεσι: in membranis, quod quid sit non expedit. Paulo post restituitur ex iisdem βασιλίδι καὶ θεοφυλάκτ. Augusta Chazarica, quæ ibi memoratur, est mater Leonis Chazari, uxor Constantini Copronymi. De Chazarorum vel Cho-

πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους ὁ Θεὸς ἀγάγοι τὴν βασιλείαν ἡμῶν. Τῶν δὲ τοῦ κουδουκλείου μετὰ τῶν πραιποσίτων ἐξιόντων, ὑποστρέφουσι οἱ δεσπότες, καὶ τῷ Θεῷ ἀπευχαριστοῦσιν, εὐχὴν ἀποδοδόντες ἐν τῇ κόγχῃ τοῦ αὐτοῦ χρυσοτρικλίνου, ἐν ᾧ ἰσθόρηται ἡ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ θεανῶρισελος ἅγια εἰκὼν ἐπὶ θρόνου καθεζομένη, καὶ εἶθ' οὕτως εἰσέρχονται ἐν τῷ ἱερῷ αὐτῶν κοιτῶνι. Χρῆ δὲ εἰδέναι ὅτι κατὰ τὴν τάξιν ταύτην καὶ τὸν τύπον ἐπιτε-

IZ'. Χρῆ γινώσκειν, ὅτι τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Κυριακῇ ἐξιόντων τῶν δεσποτῶν κατὰ τὸν προειρημένον τύπον καὶ ἀλλασσόντων (89) τὰ ἑαυτῶν διδραχμια ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς Δάφνης, ὅτε ἀποσυναχθῶσι (90), πάντες οἱ τῆς συγκλήτου ἐν τῷ πόρτικῃ τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων καὶ ἐν τῷ ὄνοποδιῳ, εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι, καὶ ὑπομιμνήσκουσι τοὺς δεσπότες, καὶ βάλλουσιν οἱ δεσπότες τὰ ἑαυτῶν τζιτζάκια ⁴⁰ (91), καὶ ἐξέρχονται διὰ τοῦ μεγάλου ἀκκουβίτου (92) τῶν ἰθ' ἀκκουβίτων, ὑψικουόμενοι ὑπὸ τοῦ κουδουκλείου καὶ τῶν μαγαλιβιτῶν καὶ τῆς ἑταιρείας, ἰσταμένων δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ τοῦ τοιοῦτου τρικλίνου, ἐν δὲ τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου καθέζονται ἐν τοῖς χρυσοῖς καὶ διαλίθοις σελλίοις. Καὶ εἶθ' οὕτως εἰσέρχεται ὁ τε βασιλεὺς (93) καὶ οἱ πραιπόσιτοι καὶ οἱ τοῦ κουδουκλείου, καὶ ἀσπάζονται τοὺς δεσπότες, καὶ μετὰ τοῦτο διὰ νεύματος τοῦ δεσπότη νεύει διὰ τῆς ἑαυτοῦ χλανίδος τῷ ὄστιριῳ τῷ τῆν ⁴¹ χρυσῆν βέργαν κατέχοντι, καὶ ἐξέρχεται τοῦ εἰσῆξει ἀπὸ τοῦ δεξιῶ ⁴² μέρους στιχῆδὸν τὸν τε κατεπάνω ⁴³ τῶν βασιλικῶν, μετὰ καὶ τοῦ δομestικού καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου (94) τοῦ τε τῆς καταστάσεως καὶ τῶν σιλεντιαρίων καὶ τοῦ ἀμηνσουναλίου (95). Καὶ εἰσερχόμενος ὁ ὑσιτά-

zarorum sede dicam ad p. 333. Nam a quibusdam in Chersoneso Cimbrica, ab aliis ad mare Caspium, idque rectius, collocantur.

(92) Vocabulum *Accubitus* hoc loci non *mensam*, quod alias notare solet, sed triclinium, aut salam, tribunalve aut palatium (omnia illa idem sunt) significat, in quo collocati sunt accubita. Vid. p. 15 et 16.

(93) Vide quæ de rectore ad pag. 413 dico.

(94) Id est, cum domestico famulorum, aut basilicorum, chrysotriclini, et cum grege ipsius. Nullus enim alius hic loci domesticus significatur, quam eorum, quos dixi. Habebat unumquodque palatium suos famulos, seu basilicos homines, ut palatium Lausiacum, palatium XIX accubituum, palatium Augusteonis, et sic porro; et unumquodque eorum collegium tale habebat domesticum seu principum suum. Oī ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου *præfecti*, *curatores chrysotriclini* ita sunt dicti, ut οἱ ἐπὶ τῆς τραπέζης, *præfecti mensæ*.

(95) *Admissionalis*, qui admittendos ad imperatorem intramittit. Vid. Guthar. pag. 611. Vales, ad Ammian. Marcell. pag. 89, et Du Cange Gloss. Lat. h. v.

ριος ἔνδοθεν τοῦ βήλου, ἴσταται, καὶ λαμβάνει νεῦμα A que unus post alterum qua venerant via egrediuntur. ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ δεσπότη, καὶ διὰ τῆς οἴ-

κείας χλανίδος νεύει τῷ ὀστιάρῳ, καὶ δὴ ὁ ὀστιάριος σχηματοειδῶς πῶς προσκυνῶν τοὺς δεσπότης, μετὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ὀπισθίως (96) κρούει τὸ βήλον, καὶ διὰ τοῦ βήλου ὑπὸ τῶν σιλεντιαρίων συρομένου (97) εἰσάγονται οἱ προειρημένοι, καὶ ἀσπάζονται καὶ αὐτοὶ, καὶ πάλιν ἐξίσαιεν εἰς καθ' εἰς (98) δι' τῆς ἄλλου ὁδοῦ.

II'. Καὶ μετὰ ταῦτα ἀνίστανται οἱ δεσπότης, καὶ αἵρουσιν οἱ κουβικουλάριοι τὰ σελλία, καὶ ἰστώνσιν αὐτὰ εἰς τὴν ἐκ κισσοῦ καὶ μυρβίνης καὶ δενδρολιθάνου κατασκευασμένην ἐν εἴδει τοῦ ταῦ στοιχείου φῖναν (99) ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου. Καὶ εἴθ' οὕτως λαμβάνει πάλιν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ δεσπότη, καὶ εἰσέρχεται μέσον τῆς αὐτῆς φῖνας, καὶ προσκυνεῖ σχηματοειδῶς πῶς, καὶ ἐξέρχεται τοῦ εἰσαγαγεῖν τὰ βήλα. Καὶ συνεξίσαιεν αὐτῷ καὶ οἱ δύο ὀστιάριοι, καὶ ἴστανται ἔνδοθεν τοῦ βήλου, καὶ ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν, ἦγουν ὁ δεξιός, προσκυνῶν καὶ αὐτὸς σχηματοειδῶς πῶς τοὺς δεσπότης, καὶ οὕτως μετὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ὀπισθίως κρούει τὰ δύο βήλα. Οἱ δὲ σιλεντιάριοι σύρουσι διχῶς τὰ βήλα, οἷον δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ, καὶ εἰσέρχεται ὁ πραιπόσιτος, προπορευόμενος τῇ τάξει τῶν τε ⁴⁴ μαγίστρων καὶ ἀνθυπάτων, ἦγουν τῶν φορούντων τοὺς δώδεκα χρυσοῦφάντους λώρευσ (1). Καὶ ὁ μὲν πραιπόσιτος ἴστανται εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ὁμοίως καὶ οἱ ὀστιάριοι ἴστανται εἰς τοὺς ἰδίους τόπους, οἱ δὲ μάγιστροι καὶ οἱ λοιποὶ ἀσπάζονται κατὰ τύπον τοῖς δεσπότης· πρῶτον μὲν τοῖς αὐτῶν γόνασσι, ἔπειτα καὶ ταῖς χερσίν, καὶ εἴθ' οὕτως τῷ στόματι (2), καὶ ἴστανται δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ κατὰ τὰς οἰκείας τάξεις.

III'. Καὶ πάλιν ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι μετὰ τῶν αὐτῶν ὀστιαρίων, καὶ εἰσέρχονται πάλιν οἱ δύο ὀστιάριοι καθὼς προειρήται, καὶ ἐνεργεῖ ὁ ἀριστερᾶ ἰστάμενος ὀστιάριος καθὼς C καὶ ὁ εἰς τὰ δεξιὰ, ἦγουν ὡς προέγραπται. Καὶ

XVIII. Postea surgunt domini, sellasque sublatas cubicularii in partem, ex hedera, myrrha, ligno thuris, ea forma, quam littera T habet, constructa in medio ejus triclinii, collocant. Rursus nutum a domino præpositus accipit, mediamque porticum decenter se prosternens intrat, post adducendorum velorum causa egreditur. Una cum ipso duo ostiarii exeunt, intraque velum subsistunt, 15 quorum unus ad dextram constitutus, decenter coram dominis procumbit, duoque vela dextra manu retro pulsant. Silentiarii autem utrumque, dextrorsum scilicet et sinistrorsum, vela reducant, et intrat præpositus, pro munere sui dignitate magistros et proconsules seu duodecim lora auro intexta gestantes præcedens. Et is quidem æque ac ostiarii loco suo stat, magistri vero ac reliqui dominos ut mos est osculantur: primum quidem genua eorum, deinde manus, postea os, dextraque et sinistra secundum ordinem suum astant.

XIX. Eodem modo præpositus cum ostiariis ipsis iterum egreditur, ac denuo duo ostiarii ut supra dictum est intrant, et ostiarius ad lævam constitutus, omnia, quæ de altero observavimus, peragit. Eodem quo primum ritu secundum velum induci-

VARIÆ LECTIONES

⁴⁴ τῶν δὲ μ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(96) *Manu retro acta pulsat velum, vultu irretortu, et semper ad imperatorem converso.*

(97) *De velorum variis generibus v. quæ dico ad p. 303. Potest συρόμενον βήλον hic esse aut quod funibus attractis in altum tollitur, aut quod in diversa distrahitur. Conf. p. 15.*

(98) *Viritim, non post alterum.* Ita loquuntur novi Græci, pro καθ' ἑνα. Theophanes quoque habet καθ' εἰς. pag. 105, omisso primo εἰς.

(99) *Locum hunc expono ad p. 272, ubi dico fuisse pergulam ad instar litteræ T formatam, sic ut scapus ejus esset sive teres atque cylindricus, sive etiam quadratus, intus cavus, in quo sederi posset, e quo scapo exirent in diversum duo velut brachia oblonga, sub quibus deambulari posset.*

(1) *Ut in festo Paschatis duodecim patricii loros gestabant, ad referendam imaginem duodecim discipulorum Christi, cujus personam imperator sustinebat, quemadmodum e Nostri l. ii. cap. 40, const. t. ita ex hoc loco discernimus, festo Nativitatis Christi in aula Byzantina exhibitum fuisse eundem mimum. Multum thymelæ admistum erat tunc temporis cultui divino, et videntur ipsi illi sacerdotes, qui hodie thymelicis communionem Christianorum vivos mortuosque arcent, eo tempore in ipsis alytiis suæ religionis dramata agisse, quorum nos hodie pudet. Recogitemus modo festum stultorum, festum palmarum, festum asporum, de qui-*

bus Du Cange Gloss. Lat. v. *Festum.*

(2) *Rarissime alias concessum, ut proceres imperatoris labium oscularentur, ob sanctimoniam festi, ob quam imperator sese humiliabat, et proceres suos sibi æqualabat et pro fratribus agnoscebat, concedebatur. Veteres quidem imperatores Romani solebant, quamvis non omnes, senatum, et ante omnes præfectum prætorio osculari, ut e Script. Hist. Aug. t. I, p. 297 constat. Procedente autem tempore non licebat, nisi ad summum dextram mamillam osculari, aut genam, si quis maximæ dignitatis esset. Patriarcha tamen et imperator sibi invicem labiis oscula figebant, quod hic illum pro patre spirituali, et ille hunc pro filio agnosceret. Tale osculum *labratam* appellabatur. Glossæ: *Labratum*, φιλῆμα βασιλικόν, ἀπαστικόν βασιλέως. Salmasius tamen ad Ser. H. A. t. II. p. 686 aliter exponit. Vid. Selden. Tit. Hon. I, p. 53 sqq., ubi multis de osculo imperatoribus dato et ab ipsis accepto agit. [*Les Pairs baisent le roi. Cerimon. de France, t. I, p. 28.*] Nempe recens coronatum. Arnoldus Lubecensis II, 15: *Est quædam detestabilis consuetudo regi Græcorum, ut osculum salutationis nulli offerat, sed quicumque faciem ejus videre meretur, incurvatus genua ejus osculatur. Quod Conradus rex ob honorem imperii omnino detestatur.* De variis imperatorem osculandi modis egi quoque ad pag. 240.*

tur, proconsules scilicet et patricii in suis camisiis albisque tunicis clavis aureis ornatis, qui et ipsi dominos osculantur, et ad dextram et sinistram sub iis, qui aurea lora ferunt, astant. Rursus eodem quo supra ostendimus ritu præpositus exit tertium velum, protospatharios et officiales, adducturus, qui et ipsi dominos osculantur, inque dextro et sinistro latere sub secundo velo astant. Posthac eodem ritu ad dextram iterum præpositus exit, et quartum velum, a secretis et notarios secretorum, adducit, qui etiam dominos, ad dextram et sinistram sub veli tertii ordine stantes, osculantur. γέγραπται, καὶ εἰσάγει δ' βῆλον, τοὺς ἀσκήτας καὶ νοταρίους ⁴⁵ τῶν σεκρέτων, καὶ ἀσπάζονται καὶ αὐτοὶ δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ὑποκάτω τῆς τρίτου βήλου.

XX. Sic omnibus in locis suis constitutis, præpositus canore et harmonice dicit: « Jubeo. » Omnes deinde acclamant: « In longa et felicia tempora Deus justam majestatem vestram inducat! » cunctisque egressis, surgunt domini, et magnum acubitum cum præpositis et cubiculariis solis intrant. In argenteis ejus triclinii columnis vela suspenduntur, ne, dum lora induunt domini, conspiciantur: ibi enim mutatores cubiuli et vestitores cum præpositis, secundicerio et cubiculariis dominis lora induunt. **16** Quo facto coronati a præpositis domini dextra acaciam, sinistra cruces aureas gemis et margaritis ornatas sumunt, cumque per gradus accubituum descenderunt, manclavitæ et

A εἰσάγονται κατὰ τὸ πρῶτον σχῆμα δεύτερον βῆλον, οἱ τε ἀνθύπατοι καὶ πατρικιοὶ μετὰ τῶν ἐκνυτῶν καμησιῶν καὶ τῶν λευκῶν χρυσοτάβλων χλανιδίων ⁴⁵ (3), καὶ ἀσπάζονται καὶ αὐτοὶ τοὺς δεσπότες, καὶ ἴστανται δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ὑποκάτω τῶν φοροῦντων τοὺς χρυσοὺς λώρους. Καὶ πάλιν ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι καθὼς καὶ προειρηται, καὶ εἰσάγει γ' βῆλον, τοὺς πρωτοσπαθαρίους (4) καὶ ὀφφικιαλίους, καὶ ἀσπαζονται καὶ αὐτοὶ τοὺς δεσπότες, καὶ ἴστανται καὶ αὐτοὶ δεξιᾷ καὶ αὐτοὶ τοὺς δεσπότες, τοῦ δευτέρου βήλου, καὶ πάλιν μετὰ τοῦτο ἐξέρχεται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι ὁ πραιπόσιτος καθὼς καὶ προειρηται, καὶ εἰσάγει δ' βῆλον, τοὺς ἀσκήτας καὶ νοταρίους ⁴⁶ τῶν σεκρέτων, καὶ ἀσπάζονται καὶ αὐτοὶ δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ὑποκάτω τῆς τρίτου βήλου.

A K'. Καὶ πάντων σπάντων εἰς τοὺς ἰδίους τόπους, λέγει διὰ ⁴⁷ νεύματος τοῦ δεσπότη τοῦ πραιπόσιτος εὐχῆς πως καὶ ἑναρμονίως « Κελεύσατε. » Καὶ μετὰ τοῦτο ἐπέχονται πάντες « Εἰς πολλοὺς χρόνους καὶ ἀγαθοὺς ὁ Θεὸς ἀγάγοι τὴν δικαίαν ὑμῶν βασιλείαν! » Καὶ μετὰ τὸ ἐκθῆναι πάντας ἀνίστανται οἱ δεσπότες, καὶ ἀνέρχονται ἐν τῷ μεγάλῳ ἀκκουβίτῃ μετὰ τῶν πραιποσίτων καὶ τῶν κοιτωνιτῶν καὶ μόνων· ἐν τοῖς γὰρ ἀργυροῖς κίσι τοῦ αὐτοῦ ἀκκουβίτου κρέμονται βῆλα πρὸς τὸ μὴ ὄρασθαι τοὺς δεσπότες, ὅτε ἐνδιδύσκονται τοὺς λώρους· ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ ἀκκουβίτῃ ἐνδύουσι τοὺς δεσπότες τοὺς λώρους οἱ τε ἄων ἀλλαξιμῶν τοῦ κουβουκλείου καὶ οἱ βεστητορες, μετὰ τῶν πραιποσίτων καὶ τοῦ

VARIÆ LECTIONES

⁴⁵ χλανιδίων R. ex scr. ood. χλανι superscripto δ., χλανιδίων ed. ⁴⁶ ἀσκήτους νοταρ. ed. ⁴⁷ λέγει δὲ διὰ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(3) De *tabliis*, seu prætextæ egi ad p. 255. Chlaniides aureis tabulis prætextæ hic dicuntur. Erant enim aliæ, quæ purpureas, aliæ, quæ segmentinas haberent tabulas, seu prætextas. In membranis est χλανι, δ̄ superimposito. Cum igitur accentus super i desit, id argumento mihi est, χλανιδίων legendum esse. In lectionibus dubiis nostri codicis respexi semper ad accentum, cujus præsentia aut absentia mihi sæpissime fuit certus gnomon. Si librarius χλανιδίων voluisset dare, accentum non omisisset.

(4) Tertius hic erat et summus gradus spathariorum. Primi erant spatharii, tum spatharocandidati, seu spatharii et candidati simul, tandem protospatharii. Differebant hi tres ordines genere vestitus et armorum, quæ in pompis publicis, processionibus, Circo, coram imperatore gestabant. Spatharii gestabant scuta et hastas, vel etiam dextralis seu securæ; spatharocandidati eadem, et candidas et in collo torques: protospatharii torques et spathas latas super longis contis ligneis, quales spathobacilia appellabant. Patet ex pag. Nostri 169. Sæpe reperitur hoc nomen in nostro codice ἀσπαθάριος scriptum. Scilicet illud ᾱ eo in casu notat πρῶτος. In membranis distinctionis gratia semper habebat hoc a *primum* significans capitellum aliquod, velut geminum pluteum, z̄.

Reperitur quoque passim ὁ scriptum. * [De ὁ seu protospathario v. Bandur. p. 126, ad Constant. De *administr. imperto*. Protospatharius phialæ erat judex navium imperialium dromadariarum. Constant. De adm. imperto p. 140. Protospatharius camasum accipiebat, in Lausiæcum progrediebatur

C et accipiebat libram unam; ibid. p. 138. Protospatharii dignitas erat absque functione, ut patriciatibus. sed minor. Script. post Theoph. p. 293. fine.] Nescio, possitne hoc isto e loco, evinci. Functionem sane exercebant omnes, qui in armis, coram imperatore comparebant, sacri corporis tuendi causa. Si quidam impetrata missione titulum protospathariorum retinuerunt, ex eo non sequitur, dignitatem hanc mere dignitatem, seu titularem, fuisse. Apud Assemannum t. I Bibl. Orient. p. 149, reperio protospatharium aliquem in aula Mamlucorum Ægyptiacorum; quod valde miror, neque intelligo, quomodo Christianus aliquis Cateb, seu secretarius, appelletur simul protospatharius, cum titulus hic in orientali seu Muhammedano toto imperio nunquam auditus fuerit. Refert ibi Assermannus subscriptionem Arabici alicujus codicis quam Latine damus: *Convertit hunc librum protospatharius, Cateb* (seu secretarius) *Melchita Ibrahim, filius Joannis Antiochenus, et dictavit eum isti, qui exaravit eum manu sua, sermone Arabico ex codice Græco*. Ita sonat illa subscriptio. Forte fuit olim aliquando iste Ibrahim in aula Byzantina functus munere protospatharii; deinde delatus in aulam Mamlucorum servivit illis ut secretarius; cui muneri præcipue Christianos adhibitos illa in aula fuisse constat ex Elmacino et aliunde. Inde factum ut veteris novæque dignitatis nomen simul gereret. Quid sibi vult illud apud Constant. Porph. de adm. imp. καθέζεσθαι ὡς πρωτοσπαθάριον καὶ φορεῖν ἐπικουρῶσιον? Estne hoc scaramangium? Fuitne scaramangium protospathariorum?

δευτέρου (5) καὶ τῶν κοιτωνιτῶν. Καὶ μετὰ τὸ ἐνδου- A
θῆναι ⁴⁸ τοὺς λώρους τοῦ δεσπότη καὶ ὑπὸ τῶν
πραϊποσίτων στεφθῆναι λαμβάνουσιν ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ
χειρὶ τὴν ἀκακίαν (6), ἐν δὲ τῇ εὐωνύμῳ τοὺς ἐκ
λίθων καὶ μαργάρων ἡμισμμένους χρυσοὺς σταυ-
ροὺς, καὶ ὅτε κατέλθωσι τὰ δάθρα τοῦ αὐτοῦ ἀγκου-
βίτου, ἐπεύχονται αὐτοῖς οἱ τε τοῦ μαγαβίου καὶ οἱ
τῆς ἑταιρείας. Οἱ δὲ δεσπότη ἐξέρχονται τὴν μέσην
κλειῖον ⁴⁹ εἰς τὸν πόρτηκα, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε
ἐκεῖ, οἱ τε μάλιστα καὶ ἀνθύπατοι οἱ φοροῦντες τοὺς
λώρους καὶ οἱ λοιποὶ μετὰ τῶν ἰδίων ἀλλαξίμων, καὶ
ἀπὸ τῶν ἐκείσε κατέρχονται ἐν τῷ κονιστωρίῳ, καὶ
τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται καθὼς καὶ ἀνωτέρω εἴρηται
καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελεύσεσι.

ΚΑ'. Καὶ τοῦτο δεῖ ⁵⁰ εἰδέναι, ὅτι ἡ ἁγία καὶ
μεγάλη Κυριακή, εἰς τὰ ἅγια καὶ εἰς τὸν ἀσπα-
σμὸν καὶ εἰς τὴν ἁγίαν κοινωνίαν μετὰ τῶν
χλανιδίων ἐξέρχονται οἱ δεσπότη καθὼς καὶ ἐν
ταῖς λοιπαῖς προελύσεσι, καὶ οὐ μετὰ τῶν
λώρων, ἀπὸ δὲ τοῦ κράματος ἀμφιέννυνται τοὺς
λώρους, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται καθὼς καὶ ἐν ταῖς
λοιπαῖς προελύσεσι. Χρὴ γινώσκαι ⁵¹, ὅτι τῇ ἑορτῇ
τοῦ γενεσίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου οὐ στέφονται
οἱ δεσπότη καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελύσεσιν,
ἀλλὰ πάντων τελουμένων καθὼς προεῖρηται, ἐξέρ-
χονται οἱ δεσπότη ἀπὸ διβητηρίου ἀπὸ τοῦ κοιτώ-
νος τῆς δάφνης, καὶ ἐν τῷ ὀκταγώνῳ κουβουκλείῳ
βάλλουσι τὰς ἐκείτων χλανίδας κατὰ τὸν τύπον τῶν
προλεχθεισῶν προελύσεων, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται
καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελύσεσι: πλὴν δοχαὶ
παρὰ τῶν δῆμων οὐ γίνονται ⁵² (7), ἀλλ' ἐν τοῖς
τόποις, ἐν οἷς αἱ δοχαὶ γίνονται, οἱ τῶν δύο μερῶν
νοτάριοι καὶ μάλιστα Πρωμαίζουσι τοὺς δεσπότης
τὰ τῇ ἑορτῇ ἀρμύζοντα, ἀπὸ μὲν τῆς δοχῆς τῶν
λύχνων ὁ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων νοτάριος, καὶ
δὲ ⁵³ αὐτὸν περιπατεῖν ὅπισθεν τῶν δεσποτῶν πλη-
σὸν καὶ λέγειν τοὺς κατὰ τύπον ἱμβοὺς ἕως τῶν
κυλῶν τῶν ἀγόντων εἰς τὰς σχολὰς. Ἀπὸ γὰρ τῶν
ἐκείσε εἰσφερόντων μεγάλων πυλῶν, ἤγουν ἀπὸ τοῦ
προπυλαίου τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἄρχεται ἱαμβί-
ζειν ὁ τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων μάλιστα ἕως τῆς
μεγάλης πύλης τῶν σχολῶν τῆς ἐξαγούσης ἐπὶ τὸν
τῆς χαλκῆς θόλον. Ἐνδοθεν γὰρ τῆς αὐτῆς πύλης
ἵσταται ὁ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων μάλιστα, καὶ
ἀπὸ τῶν ἐκείσε ἄρχεται καὶ αὐτὸς ἱαμβίζειν ἕως
τοῦ στενακίου τοῦ ἐξάγοντος πρὸς τὸν ἑμβόλον (8) τοῦ
ἁγίου φρέατος: ἔξω γὰρ τῆς σιδηρᾶς πύλης τοῦ

A hetæria seu cohors prætoris ipsis acclamat.
Exeunt autem per medium triclinium, a cubiculo
stipati, ad porticum, inde ad onopodium, ubi eos
excepturi magistri et proconsules lora gestantes,
cæterique cum suis mutatoris adsunt, postea ad
consistorium transeunt, cætera ut supra dictum est
et in reliquis pompis peraguntur.

τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου, ὀψικευόμενοι ὑπὸ τοῦ κουβου-
κλείου ἐν τῷ ὀνοποδίῳ, καὶ γίνονται α' δοχῇ
ἀπέρχονται ἐν τῷ ὀνοποδίῳ, καὶ γίνονται α' δοχῇ
καὶ οἱ λοιποὶ μετὰ τῶν ἰδίων ἀλλαξίμων, καὶ
ἀπὸ τῶν ἐκείσε κατέρχονται ἐν τῷ κονιστωρίῳ, καὶ
τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται καθὼς καὶ ἀνωτέρω εἴρηται

XXI. Porro sciendum est, in sancta et magna
Dominica ad sacra et osculum sanctamque com-
munionem dominos tunicis ut in cæteris proces-
sionibus indutos exire, non autem cum loris, quæ,
postquam cum amicis confabulati sunt, induunt:
B cætera ut in reliquis processionibus peraguntur.
Sciendum quoque est, dominos festo nativitatæ
sanctissimæ Deiparæ non ut reliquis pompis
coronam gestare, sed peractis ut supra expositum
est omnibus, dibetesio amicti a cubiculo Daphnes
procedunt, et in octangulo cubiculo tunicas suas
induunt, more prædictarum processionum servato
et cæteris ita ut in aliis pompis peractis. Factiones
tamen a populo non instituuntur, sed iis locis, ubi
adesse solent, duarum partium notarii et magistri
dominis Romanis verbis, quæ ad festo apta sunt,
acclamant, et quidem ab ea, quæ ad lychnos
stare solet, notarius Venetæ adest, quem proxime
a tergo ad dominos accedere, et secundum morem
iambos ad portas usque, quæ ad scholas ducunt,
dicere, oportet. A magnis enim portis eo ferentibus
C seu a Sanctorum Apostolorum atrio usque ad ma-
gnam scholarum portam, ad tholum calces ferentem,
magister Prasinorum iambos dicere incipit.
Intra scholarum portam, magister Venetæ factionis
constitutus, inde usque ad angiportum ad porticum
sancti putei ducentem iambos recitare incipit: ex-
tra ferream enim ejus angiportus, in quo concame-
ratio est, januam notarius Prasinæ stat, 17 qui et
ipse inde usque ad sanctum puteum iambicos versus
canere incipit.

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁸ ἐνδουθῆναι R. ex ser. cod. ἐνδου, ἐνδύεσθαι ed. ⁴⁹ ὑποκάτω κουβ. ed. ⁵⁰ δεῖ R. pro δὲ, quod est
in cod., χρὴ ed. ⁵¹ ΣΧΟΛ. Ἰστίον, ὅτι ταυτὴ τῇ ἑορτῇ ἀπὸ τοῦ ὀκταγώνου κουβουκλείου οὐκ εἰσέρχον-
ται οἱ δεσπότη ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἀλλ' εὐθὺς ἐν τῷ κοιτῶνι. ⁵² ΣΧΟΛ. Ἰστίον, ὅτι ταύτη
τῇ προελύσει οὐ γίνονται [δοχαὶ] ἐν τῷ πόρτηκι [τοῦ] αὐγουστῆως, ἐν [τῇ] χρυσοῦ χειρὶ, [ἀλλ' ἐν τῷ] ἀνο-
ποδίῳ καὶ ἐν τῷ [κον]ιστωρίῳ, τὰ [λοιπὰ καθὼς προεῖρηται. Suppletum et emend. a Reiskio ex cod.
⁵³ δεῖ conj. Leich., δὴ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(5) Sæpe occurrit in hoc libro *Deuterus* sive nuda, D
et tunc semper intelligitur *Deuterus Papiæ*, id est
ucundicerius Papiæ. Alias in quovis munere aut
ordine, qui secundus et proximus est primicerio,
ejus que absentis vices gerit, est *δεύτερος*. Ut in
militia, ὁ μὲν *Σέργιος* πριμικήριος ἦν, ὁ δὲ *Βάχος*
δεύτερος αὐτοῦ, *Menolog.* Basil. t. II, p. 99. Ita
δευτερέων (id enim idem est) *Demarchi* habetur
supra p. 9., *δευτερέωντας* τῶν *δηφενσῶρων*, *ιερίων*,
διακόνων, etc. habet *Du Cange Gloss. Gr. h. v.*

(6) Quid sit *ἀκακία*, *clementia*, et *ἀνεξι-
καί*, quod idem significat, dicam ad p. 332.

(7) Scholion ad hunc locum, multis compendius
scriptum et a bibliopega præsectum fuit. Quas
duobus uncis inclusi voces, eas a cultello perierant,
et sagacitate cl. Leichii suppletæ fuerunt. Debet
autem sic legi: Ἰστίον, ὅτι ταύτη. etc., ut in var.
Lect.

(8) Vox hæc *porticum* notat, ambulaeum desu-
per coopertum, in quem quis se potest ἐμβάλλειν,

γενομένης τῆς τε εὐχῆς παρὰ τοῦ πατριάρχου τελομένης, καὶ τὰ ἐξῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως γενομένης πάσης, ἐξέρχονται οἱ δεσπότες ἅμα τῷ πατριάρχῳ, προπορευομένων αὐτῶν τοῦ τε σταυροῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου (13).

ΚΓ. Καὶ δὴ ἐρχομένων ⁵⁵ αὐτῶν ὄπισθεν τοῦ ἀμβωνος, ἤγουν πρὸ τῶν μεγάλων πυλῶν (14), ἴστανται ἐκεῖσε οἱ τε δεσπότες καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ τε τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ δὴ ἐρχομένων αὐτῶν, γίνεται κάκεισε εὐχὴ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν, καὶ εἶθ' οὕτως συνεξέρχεται ὁ πατριάρχης τοῖς δεσπότησι τὰς βασιλικὰς πύλας, καὶ ἀσπάζεται αὐτοὺς κάκεισε, καὶ οἱ μὲν δεσπότες εἰσέρχονται ἐν τῷ βήλῳ τῷ κρεμαμένῳ ἐν τῷ νάρθηκι, καὶ ἐκεῖσε σκεπαζόμενοι, πάλιν ἐξέρχονται, καὶ ἀσπάζονται τὸν πατριάρχῳ, καὶ ἀποκινουσι ⁵⁶ μετὰ τῆς οἰκείας λιτῆς, καὶ ἀπέρχονται ἕως τοῦ πορφυροῦ μεγάλου κίονος τοῦ φόρου (15), καὶ οἱ μὲν δεσπότες ἴστανται ἐν ταῖς τοῦ πορφυροῦ μεγάλου κίονος ἀναβάθραις, οἱ δὲ μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι καὶ λοιποὶ συγκλητικοὶ ἐν τοῖς δεξιῷς μέρεσι πρὸ τῆς τῶν δεσποτῶν στάσεως ἴστανται, ἤγουν ἐνδοθεν τῆς κιονοστασίας (16) τοῦ φόρου, οἱ δὲ τοῦ κουβουκλείου ἐν ταῖς δεξιαῖς ἀναβάθραις τοῦ αὐτοῦ κίονος, οἱ δὲ δῆμοι τῶν δύο μερῶν ἴστανται ἐν ταῖς ἐκεῖσε μικραῖς ἀναβάθραις ἀντικρῶ τῶν δεσποτῶν, δῆλονότι· ἔξω τῆς κιονοστασίας τοῦ δεξιῷ μέρους, ἐν ᾧ οἱ τῆς συγκλήτου ἴστανται.

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁵ διεργου. ed. ⁵⁶ ἀποκρίνουσι. ed.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

gine : ἀντίφωνα prophetarum de Christi adventu aracula designant, p. 142, ibidem habentur hæc : Ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων (secundicerius) μετ' εὐλαβείας λέγων καθ' ἑαυτὸν· Κύριε, τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν χάριν σου, καὶ οὕτως ἐκφωνεῖ· Εὐλόγησον, δεσποτα. Hinc ἐκφώνως adverbialiter alta voce. Typicum (apud Du Cange, v. ἀστοκλασία) : λαθῶν ἄρτον ἕνα ἐπὶ χεῖρας καὶ τυπώσας ἐν αὐτῷ σταυρὸν ἐπέυχεται τὴν εὐχὴν ταύτην ἐκφώνως. Manavit hic mos e paganismo. Veteres pagani numina sua in templis invocantes eorum quidem nomina clare citabant, at, quæ sibi quisque indulta vellet et flagitare, ea secum submissa voce dicebant, ne audirentur. Patet ex Horatii illo Epist. 1, 16, 57 :

*Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
Quandoque deos vel porco vel bove placat,
Jane pater clare, clare cum dixit Apollo,
Labra movet, metuens auliri : Pulchra Laverna
Da mihi fallere ; da justo sanctoque videri.*
Conf. infra ad pag. 29 ad dictionem ἀπό φωνῆς dicenda.

(13) [Evangelium præferre inter supplicationum ritus erat. Constantin. De administr. imper. p. 55.] Manavit ille mos codicem genti pro sacro habitum proferendi ad Muhammedanos, quorum in historiis Alcoranus passim legitur e conto suspensus a supplicantibus prolatus fuisse. Ita Abulfeda ad ann. 37. [Chr. 657] narrat, Amrum, vaferrimum nequam, quod ullimum in desperatis rebus consilium, suasisse Moawiz, male sibi de militibus suis ad seditionem spectantibus metuenti, codices Alcorani pilis suffixos [tanquam κτρυκεῖα] proferret, divinorumque oraculorum reverentiam rebellantibus interponeret. Neque carebat effectu, frustrabaturve destinationem consilium. Idem ad an. 320 [Chr. 932] hæc narrat : His obsecutus, utut invitus, Bagladio contra Munasum prodibat al Moctadar, al Bordah [pallium Muhamedis est, unum de sacratissimis quondam Chalfatus insignibus et sacriis] indutus præce-

XXIII. Pone ambonem vero seu ante magnas portas transeuntes domini et patriarcha cum cruce et Evangelio, subsistunt, ipsisque advenientibus, precatio ibi secundum ecclesiasticum ritum instituitur : deinde patriarcha cum dominis per imperatorias portas egreditur, eosque ibi osculatur ; post velum in narthece suspensum intrant, ibique capite aperto rursus egrediuntur, et patriarcham osculantur, cumque sua processione et comitatu **18** abeunt, et ad porphyreticam magnam columnam in foro procedunt, ubi ipsi in gradibus magnæ ejus columnæ, magistri autem, proconsules, patricii cæterique senatores in dextro latere ante dominorum stationes seu intra locum, ubi columna in foro erecta est, subsistunt ; cubicularii in dextris ejus columnæ gradibus, duarum autem factionum factionarii in parva scala coram dominis, scilicet extra columnam in dextro latere, ubi senatores stant, præsto sunt.

B in dextris ejus columnæ gradibus, duarum autem factionum factionarii in parva scala coram dominis, scilicet extra columnam in dextro latere, ubi senatores stant, præsto sunt.

dentibus Fakihis [seu doctoribus legis] et Carræis, [seu scripturariis], qui apertos coram se codices Alcorani gerebant, tanquam si inde legerent ; eoque modo se sperabat aut hosti reverentiam sacri codicis incusurum, aut moturum misericordiam, aut si sperneret supplicem et majestatem sacri libri, crudeli facturum invidiam. Hamzah Isphaha-nensis in descriptione tumultuum, qui Bagdadum suo tempore, hoc est sæculi p. C. N. decimi parte prima, convellebant, inter alia hæc narrat : *Dainawaresens*, a Mardawigjo cæsus *Bagdadum confugisse trepidos, lamentantes, supplices opem flagitantes, viliu nigratos, et Alcorani codices in concis sublatis præferentes et Deum immortalem atque misericordem obtestantes. Mardawigj enim Ghilanensis ille paulo ante ipsos, absque discrimine, gladio pascendos objecerat et dira clade luceraverat. Pariter narrat Marai in libello de principibus Ægypti ab initiis Moslemicæ sectæ usque ad sæculum superioris, Halebenses, post ingentem illam pugnam, qua Mamlucorum Solthanus Cansu Gauri a 922 [Chr. 1516] cæsus et imperiam Mamlukicum eversum fuit, victori Selimo sese dedentes processisse extra urbem, et obviam ivisse cum Alcoranis explicitis et clara voce clamantes illam Alcorani sententiam : *Si prostravisti hostem, non tu prostravisti eum, sed Deus. Quo audito Sultanus eos benigne et honorifice excepit.* De ritu hoc ago ad Abulfeda latius.*

(14) Magna porta fuit, quod ego quidem ex hoc loco elicio, media inter duas alias laterales, quæ e narthece in naum ducebant, eadem cum basilica, sic dicta, quod soli imperatori et patriarchæ per eam ingredi liceret, cæteris per laterales ingredientibus. Alii aliter tradunt.

(15) Forum Constantini intelligitur, in quo stabat porphyretica columna Constantini, de qua hic sermo. Vid. Du Cange, p. 76, lib. II *Constant. Christ.*

(16) Videtur hæc vox totum ambitum et fundum, quem columnam cum suis appendicibus occupat, significare, et hic ambitus clathris ferreis septus fuisse.

XXIV. Patriarcha cum suo comitatu veniente, A defensores suos baculos gestantes intra columnam ante primum scalæ imperatoriæ gradum procedunt, et metropolitæ et archiepiscopi intrantes, solemnem adorationem, scilicet a cærimoniaro et referendario ad dominos adorandos adducti, faciunt, et in sinistro latere graduum columnæ adstant. Deinde primi ecclesiasticæ pompæ canentes, postea patriarcha cum cruce et Evangelio, a prædictis ecclesiæ et suis ministris stipatus, ingreditur. At postquam ad primum imperatoriæ scalæ gradum pervenit, præpositi cereos domini pro more tradunt, qui venerandam vivificæ crucis imaginem adorant, tam sanctum Evangelium, quam ipsam crucem, postremo patriarcham osculantes. Domini quo primum steterant loco subsistunt, cruz in basi gradibus imposita collocatur: patriarcha vero cum Evangelio suisque diaconis et psallit oratorium columnæ seu S. Constantini intrat, et ad præpositi nutum duæ factiones hymnum festi canere incipiunt. Quo ter cantato, solemnis a diacono, per portas sinistræ partis oratorii se inclinante, inlunatio seu extensa fit. Qua finita, post orationem patriarchæ Domini ipsum eo loco, ubi subsistunt, salutant, et cum idoneis precibus procedit ad templum sanctæ scilicet Deiparæ chalcoprateorum, sedentque in narthexæ ejus ecclesiæ, 19 ministris imperatoriis, scilicet cubiculariis, a secretis, chrysotriclinii præfectis et famulis suis, ipsis adstantibus. Metropolitæ dum digrediantur adorationem ritu supra memorato repetunt, deinde præcipui, qui ad ecclesiasticam pa-

ΚΔ'. Καὶ δὴ τοῦ πατριάρχου ἀνερχομένου μετὰ τῆς οἰκείας λιτῆς, προεσιέρχονται: μὲν ἔδοθεν τῆς κιονοστασίας οἱ ἐκδικοὶ (17) μετὰ τὰς ἑαυτῶν βακτηρίας πρὸ τῆς πρώτης ἀναβάσεως τῆς δεσποτικῆς ἀνάδοι τοῦ κίονος καὶ 57 εἰσέρχονται οἱ μητροπολίται καὶ ἀρχιεπίσκοποι, καὶ τὴν κατὰ τύπον ἀποτελοῦσι προσκύνησιν, δηλονότι: διὰ τοῦ τῆς καταστάσεως καὶ τὸ βεφερενδάρου προσαγομένους καὶ τοὺς δεσπότης προσκυνῶντας 58, καὶ ἴστανται μὲν οὗτοι ἐν τῷ εὐωνύμῳ μέρει τῶν ἀναβάθρων τοῦ κίονος. Καὶ μετὰ ταῦτα εἰσέρχονται οἱ προπορευόμενοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς λιτῆς καὶ ψάλλοντες 59, καὶ εἰθ' οὕτως εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης μετὰ τε τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, παρακρατούμενος (18) ὑπὸ τῶν πρώτων καὶ αἰκείων αὐτοῦ· καὶ ὅτε αἷς (19) πρώτης βαθμίδος τῆς δεσποτικῆς ἀναβάσεως ἔλθοι, ἐπιδίδουσι: τοὺς δεσπότης οἱ πραιπόσιτοι τοὺς συνήθεις κηρούς κατὰ τὸ εἰωθὸς, καὶ προσκυνῶσι τὸν σεβάσμιον τύπον τοῦ ζωοποιῦ (20) σταυροῦ, ἀσπαζόμενοι τό τε ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ αὐτὸν τὸν τιμίον σταυρὸν, ἔπειτα τὸν πατριάρχην. Καὶ οἱ μὲν δεσπότης ἴστανται ἐν τῷ τόπῳ καὶ προϊσταντο, ὁ δὲ σταυρὸς ἴστανται ἐν τῇ ἐπιδρυμένη βάσει ταῖς αὐταῖς ἀναβάθραις, ὁ δὲ πατριάρχης μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν αἰκείων διακόνων καὶ ψαλτῶν ἀνέρχεται ἐν τῷ εὐκτερίῳ τοῦ αὐτοῦ κίονος, ἔχουσαν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, καὶ διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου ἄρχονται ψάλλειν τὰ δύο μέρη τῆς ἑορτῆς καταβασίαν. Καὶ τούτου τρισπῶς ἄδομένου, γίνεται ἡ συστήθης ἔκτενή (21) παρὰ τοῦ διακόνου, δηλονότι προκύπτοντος διὰ τῶν θυρίδων (22) τοῦ εὐωνύμου μέρους τοῦ αὐτοῦ εὐκτερίου. Καὶ δὴ τῆς ἔκτενης τελεσεθείσης, μετὰ τὴν τοῦ πατριάρχου

VARIÆ LECTIONES

57 καὶ αὐτὴ ἀρχιεπ. om. ed. 58 προσαγοόμενοι — προσκυνῶντες conj. Leich. 59 ψάλλονται ed.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(17) *Defensores*, ecclesiæ nempe, hic in specie intelliguntur, et forte tantum ecclesiæ Sophianæ, seu S. Sophiæ defensores, de quibus v. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et lat. v. *Advocati ecclesiarum*. Munus eorum erat præcipue jura ecclesiarum, et eos, qui illuc confugerent, defendere.

(18) Comprehensus et interceptus a comitibus, subjecto brachio suo eum sublevantibus. De honore hoc, quem humiliores honoratoribus, quos deducunt, exhibent, egi ad pag. 326.

(19) Plenior quidem impresso codice non est calamo exaratus, nihilo tamen minus non dubito, πλησίον hic excidisse.

(20) Ζωοποιῦ habet Garc. de Loaisa in notis ad Chronic. Isidauri edit. Taurini a. 1593, ubi p. 62 ait: « Alexander monachus libello eis εὐρεσιν τοῦ ζωοποιῦ σταυροῦ, qui in bibliotheca mea est nondum editus. »

(21) Dicitur ἔκτενή et ἔκτενης promiscue *extensa*, certa precum series longior, prolixior, fervidior, unde ipsi nomen. Ita ἔκτενης λιτανεία processio supplex longa et fervidis precibus Deum exorans, apud Scylitzen p. 816. Recitabatur ἡ ἔκτενή post Evangelii lectionem, ut e sequente pagina patet, et in ea pro circumstante populo et tota communione, præsentē, absentē, pro principibus, sacerdotibus, magistratibus, benefactoribus ecclesiarum, aliis, vivis, mortuis, preces fiebant. Est ergo das

Kirchengaboth et Muhammedanorum *chothbah*, unum de regalibus summorum principum, de quo v. D. Herbelot Bibl. Orient. p. 999 sine. Habertus in Pontificali p. 26 exponit ἔκτενή, *precum quarumdam series, cui respondetur Kyrie eleison*. Potest quoque etymologia ἀπὸ τῆς ἐκτάσεως τῶν χειρῶν repeti, qui scilicet sacerdos eas preces manibus super populum expansis pronuntiabat, vel quia ἐκτάδην stabat per illas populus, rectus. Chrysostomus XXIX homil. ad populum Antiochenum conjungit εὐχή καὶ δέησις ἔκτενης et formalam ὀρθοί, στῶμεν καλῶς. Vid. ad Nostri p. 140. Sed rectius ὅτι μετὰ ἔκτενης *cum animi contentione* pronuntiabatur. Chrysostom. Hom. 2 de prophet. obscur. : Κοινῇ πάντες, ἀκούοντες τοῦ διακόνου κελεύοντος καὶ λέγοντος· Δεηθῶμεν ὑπὲρ τοῦ ἐπισκόπου — καὶ ὑπὲρ τῶν ἐνταῦθα, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπανταχοῦ, οὐ παραιτεῖσθε ποιεῖν τὸ ἐπιταγμα, ἀλλὰ καὶ μετ' ἔκτενης ἀναφέρετε τὴν εὐχὴν. Videntur Latini hanc orationem quoque *longa* appellasse; et hinc interpretandum esse locus S. Aicardi abbas Gemetic. c. 20 : *Nec mora, post longa paracta* [ergo in plurali efferebant, aut *post delendum erit*] *et missarum solemnibus celebratis post fractionem panis, commendato grege domino petierunt prosperum iter*.

(22) *Prospiciente et caput exserente per fenestras*, etc. De verbo προκύπτειν, *prospicere e summo despicere, prominers*, dico ad p. 142.

ἐκφώνησιν ⁶⁰ ἀποχαιρετίζουσι τοῦτον οἱ δεσπόται ἐν A triarchæ pompam pertinent, et psaltæ intrant, ipse οἷς ἴστανται τόποις (23) καὶ μετὰ τῆς οἰκείας λιτῆς cum cruce et Evangelio sequitur. κατέρχεται ἕως τοῦ ναοῦ τῆς ⁶¹ ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν χαλκοπρατείων (24), καὶ καθίζονται ἐν τῷ νόρ-
θῃ· ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, τῆς βασιλικῆς τέξεως ἐκείσε περιταμένῃς, ἔγρουν τοῦ κουδουκλείου καὶ τῶν ἀσηρητῶν χρυσοτρικλινιτῶν τε καὶ βασιλικῶν ἀνθρώπων. Καὶ δὲ τῶν μητροπολιτῶν διερχομένων, ποιοῦσι πάλιν προσκύνησιν κατὰ τὸν εἰρημένον ἄνωθεν τύπον τῆς προσκυνήσεως, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρ-
χονται καὶ οἱ τῆς λιτῆς τοῦ πατριάρχου προπορευόμενοι καὶ ψάλλοντες, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης μετὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου.

ΚΕ'. Καὶ ἀνίστανται οἱ δεσπόται, καὶ ὑπαντῶσιν αὐτῷ καὶ ἀσπάζονται, καὶ ἴστανται ἀμφοτέρω ἐπὶ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ τῆς συνήθους εὐχῆς τε-
λουμένης ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καθὼς ἀνωτέρω εἴρη-
ται, γίνεται ἡ εἴσοδος, καὶ δὲ τῶν δεσποτῶν εἰσερχο-
μένων ἐν τῷ βήματι καὶ τὸ ἀποκόμιδιον ἐπὶ τῆς
ἀγίας τραπεζῆς ἀποτιθεμένων, ἐξέρχονται διὰ τοῦ
ἀριστεροῦ μέρους τοῦ αὐτοῦ θυσιαστηρίου, καὶ διέρ-
χονται διὰ τοῦ γυναικίου (24) τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. B
Ἐν δὲ τῷ γυναικίῳ ἐναπομένει πᾶσα ἡ σύγκλητος, ἐ-
πευχόμενοι ⁶² τοῖς δεσπόταις, καὶ εἰσέρχονται οἱ
δεσπόται μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ κουδουκλείου
διὰ τῆς τροπικῆς (25) εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν τῆς
ἀγίας σορῆς (26), καὶ πάλιν διὰ τῆς τρισεπῆς μετὰ
τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαιριστοῦσι τῷ θεῷ,
ἀποτιθέασιν ἕτερον ἀποκόμιδιον ἐν τῇ ἀγίᾳ σορῇ,
καὶ εἴθ' οὕτως ἐν τῷ εὐωνύμῳ εὐκτηρίῳ τῆς αὐτῆς
ἐκκλησίας μετὰ τῶν κηρῶν εὐχόμενοι, ἀποτιθέασιν
ἕτερον ἀποκόμιδιον ἐν τῇ ἀγίᾳ σορῇ. Καὶ ἀπὸ τῶν
ἐκείσε εἰσέρχονται ἐν τῇ τροπικῇ τῆς ἀγίας σορῆς,
καὶ ἀσπάζόμενοι ἀποχαιρετίζουσι τὸν πατριάρχην,
καὶ ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπόται τὰ χρυσοκέντητα τού-
των πορφυρᾶ σκαραμάγγια (27) καὶ μετὰ τὴν τοῦ
Εὐαγγελίου ἀπόδυσιν καὶ τῆς ἕκτενης πάλιν εἰσέρ- C
χεται ὁ πατριάρχης ἐν τῇ αὐτῇ τροπικῇ, καὶ στέφει τοὺς δεσπότας, καὶ τὰς συνήθεις διδῶσιν εὐλογίας,
VARIAE LECTIONES.

⁶⁰ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι τῆς ἕκτενης λεγομένης ὑπὸ τῶν πραιποσίτων λαμβάνουσιν τοὺς κηροὺς οἱ δε-
σπόται, καὶ μέχρι συμπληρώσεως ταύτης βαστάζουσι, καὶ εἴθ' οὕτως διὰ τρισεπῆς προσκυνήσεως τῷ θεῷ
ἀπευχαιριστοῦντες ἐπιδιδούσιν τοὺς κηροὺς κατὰ τὸ εἰωθὸς τοῖς πραιποσίτοις. Emend. a Reiskio ex cod.
⁶¹ Verba καὶ μετὰ — ναοῦ τῆς absunt ab ed. ⁶² ἐπευχόμενη ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(23) De æde Deiparæ in Chalcooprates (locus is
erat, ubi olim tabernæ habebant ferramentorum
mercatores) agit Du Cange CP. Christ. lib. II,
p. 85, et ad Alexiad. p. 293. Fallitur autem,
quando ait, Theophanem istius templi auctorem
nominare Theodosium. Locum p. 88, non satis
attente inspexerat, quod multis aliis, vel minus,
quam ille fuit, diligentibus, facile contingat; ἀ-
νέγειρον non ad Theodosium, sed ad Pulcheriam
redit.

(24) Locus ecclesiarum Græcarum, qui capit
feminas, ita appellatur, Partem mulierum appellant
Latini. * [De γυναικίῳ in ecclesia S. Sophiæ v.
Smith. p. 89. De matronæo, loco, ubi feminæ in
sacris ædibus erant, v. Alteserra ad Anastas.
p. 1.] Colligas ex hoc loco, stationem matronarum
fuisse a sinistra ingredientibus in Ecclesiam, adeo-
que ad boream; idque confirmat Gerlach in Itine-
rario, p. 496, sed, ut ex illo ipso loco constat, etiam
ad dextram vel austrum feminas sedisse, ita e
Nostri p. 325. id ipsum quoque confici potest, ut
adeo extrema Navis in utramque partem occupasse
feminæ videantur, sed clathris septa et ab aspectu
virorum separata. Habebant quoque sedes in Ca-
techumenis, seu porticibus superioribus, de qui-
bus alio loco dicimus. Gerlachi verba hæc sunt:

XXV. Surgunt domini ei obviam ituri, ipsum
osculantur, utriusque ad portas imperatorias subsi-
stunt, solemnibus autem precibus a patriarcha ut
supra dictum est, per. etis, fit introitus, domini
bema ingrediuntur, et posito in sacro altari mune-
re, per sinistram sacrarii partem egressi, per
gynæceum ejus ecclesiæ transeunt. In hoc senatus
omnis fausta dominis apprecaturus exspectat, et
infrant ipsi cum patriarcha et cubiculariis per tropi-
cien ad aram sancti Sepulcri, ubi rursus cum
cereis adorantes, preces ad Deum fundunt, et aliud
munus in sacro sarcophago reponunt: post in sini-
stro ejus ecclesiæ oratorio cum cereis precati,
novum apocombium in sancto sarcophago offerunt.
Inde tropicem sancti sepulcri ingrediuntur, osculo-
que dato, patriarcham salutant, suaque purpurea
et auro intexta scaramangia mutant, ac finita
Evangelii lectione et extensa, eadem tropicem
patriarcha rursus intrat, ibique dominos coronat,
et solita munera, hostias scilicet et unguenta,
distribuit, pro quibus apocombia ab ipsis recipit:
hæc omnia autem ritu supra exposito peraguntur.
Postremo domini, osculo dato, valere patriarcham
jubent, qui eos egredientes præcedit.

Apud introitum ecclesiæ S. Georgii est clathrum,
vel transenna, per quam feminæ in ecclesiam prospici-
unt; et ad dextram locus separatus, ubi stant fe-
minæ plebeiæ. Græcæ enim ecclesiam non intrant,
sed aut foris restitant in narthece, quod fit in ecclē-
sia patriarchali, aut in porticu stant ad sinistram,
ubi S. Euphemia jacet. In æde Galatensi Chrysopeges
est earum statio in extremo recessu ecclesiæ et ad
sinistram in superioribus apud murum, unde per
transennam possunt despiciere.

(25) De hac voce dixi ad pag. 329.

(26) Sanctum feretrum vel sancta theca appella-
batur cum capsâ ipsa, qua vestis et lodices sepul-
crales B. Mariæ Virginis continebantur, tum ædes,
in quæ depositæ illæ reliquiæ asservabantur. Fuit
duplex ἀγία σορῆς, una in æde B. Virginis Chalco-
opratorum, ubi cæteræ vestes et fasciæ, cujus me-
minit Noster hic et p. 98, altera in æde Blachern-
ensi, ubi omophorium. Conf. Du Cange CPL.
Christ. IV, p. 86, n. 9, ad Zonar. p. 103, et præ-
cipue ad Alexiad. p. 330, seq. * [H ἀγία σορῆς in
Blachernis Theophanionis religione incluta. Conf.
Theoph. p. 223.]

(27) Nomen vestis in hoc codice frequentissimum
sed cujus est ratio etymologica et forma perobscura.
Satis quidem patet fuisse extimam vestem, cæteris

ἤτοι τὰς προσφορὰς καὶ τὰ ἀλειπτὰ, καὶ ἀντὶλαμβάνει παρὰ τῶν δεσποτῶν τὰ ἀποκόμβια· ταῦτα δὲ πάντα ἐπιτελεῖται κατὰ τὸν προειρημένον τύπον. Καὶ μετὰ ταῦτα ἀσπαζόμενοι τοῦτον ἀποχαρτίζουσι. καὶ προσῆξει τῶν δεσποτῶν ὁ πατριάρχης.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

superinjici solitam, et amplane an stricta, undique corpus ambiens, an hians quibusdam in locis, et unusne omnium scaramangiorum color, an varius fuerit, et fuerintne quæque unicoloria, an diversicoloria, non liquet. Conjeci tamen in line præfationis ad primum volumen, scaramangia esse pallia illa, quæ tres illorum quatuor procerum gestant, quæ Nicephorum Botoniotam imperatorem in illa imagine circumstant, quam Montfauconius exhibet in Bibliotheca Coisliniana. Stricte corpori adhærent illa pallia, sibi una alterave in pectore astringuntur, deinde rursus circa ventrem et crura recedunt oræ a se, et intra sese recedit vestis, in imo angustissima et rotunda pene, ad instar scuti in summo lati, in imo in orbem imperfectum aut apsidem abeuntis. Si itaque falsus conjectura non fui, et scaramangia revera sunt ea pallia, quæ in dicta imagine conspiciuntur, convenit in ea, demptis quibusdam. descriptio mantellorum, quam dedit Jo. Mussus, homo sæculi xiv, in Chronico Placentino apud Murat. t. II Antiq. Italic., p. 319: *Matronæ, ait, sive dominæ antiquæ portabant nobile mantum sive mantellum, largum et longum usque in terram et rotundum versus terram et crispum per totum [ambitum nempe] et apertum de antea usque in terram. Tamen est pomellatum de versus gulam, [id est in regione pectoris, quæ gulæ vicina est, habet pomellas, hoc est globulos nodulosve, quorum ope astringatur,] pomellis argenti deaurati, vel de perlis per unam spanam, [id est spithamam,] et fiunt pro majore parte cum collare, hoc est maniacio, segmento serico torquato. Da Cinge Glossario Latin. vestem hanc penulam fuisse putat, quæ totum corpus operiret, eamque e Leunclavio sic describit. « Scaramanga est vestis, quam viri militares gestant supra vestes alias interiores ad arcendas pluvias, nives, gelu, cætera denique aeris incommoda. Videtur omnino scaramangium ad pænu- las pertinere. Nam cum scaramangium vestis esset honoratorum, id est virorum ordinis senatorii et munera publica in aula et urbe gerentium, recte concludi posse videtur, ad illud respicere glossas veteres: *pænulatus, συγκλητικὸς ἀντήρ, ὁ ἔχων πορφύραν*. Nihil enim hoc de aula Byzantina et sequioribus temporibus accipiatur statuaturque, quod olim penula erat, id scaramangium tunc temporis fuisse dictum, veritati et antiquis Romanis institutis per prima tria post C. N. sæcula pugnat locus, quibus pænula non magis senatorum, quam de plebe cujusque erat. Basilius quoque presbyter in notis ad Gregorii Nazianzeni Steliteutic. tribones, quibus æquivalere dicuntur pænulæ, idem pronuntiat cum scaramangiis esse. Verba ejus sunt: *Τριθῶνες, περιδελματὰ τινα, τῶν μὲν ἡγετῶρων ἐρυθροὶ τε καὶ ποινικοὶ, φαιοὶ δὲ τῶν φιλοσόφων. Παρρησιμον δὲ τοῦτο ἦν αὐτοῖς καθ' ἐκαστὴν φορούμενον, ὡς τοῖς πολιτευομένοις τὸ σκαρμάγγιον*. Constaret ergo sic, scaramangium et pænulam idem, aut propemodum, fuisse. At qualis erat forma pænulæ? De ea non constat. Fuitne scaramangium pellitum seu pelle duplicatum? E Nostro quidem non constat, qui pene nusquam pellitii mentionem facit. Quod hic appellatur scaramangium castoreum, potest æque bene e pilis castoris textum, quam castorina pelle foderatum esse. Puto tamen omnino, Græcos Byzantinos, ut frigidæ Thraciæ incolæ et commercii frequentissimis cum gente Russica junctos, cum aliis Russiæ mercibus pelles quoque, quarum pretiosissimarum illa regio mater est, accepisse. Pænulas autem pellitas fuisse,*

A clare apparet ex eo, quod *penulatus* idem atque *pellitus* vel *pellitio duplicatus* notat; Vid. Du Cange v. *Penulatus*. Et sane *penula* nihil aliud est, quam *pellula*; πῆλος et πῆλας est *pellis*; pro *pellula*, ut *ovilla* pro *ovina* et alia talia. Sed satis de forma scaramangii. Videamus nunc de etymologia. U: solet in obscuris antiquis rebus, variæ conjecturæ hac de re subnatæ animum in diversa distraxerunt. Quas proferamne, an premam, anceps hæreo. Proferam tamen unam alteramve, quæ aliquali veri specie se commendant. Videbatur igitur aliquando vocis origo repetenda a verbo Arabico quod sonat, *longus, prolixus*. Hoc sensu vocem rariorem habet Gerir, poeta sæculi octavi:

Quando exspecto, ut illæ [camelii meæ] momento rumpantur defuligatione, tunc illarum generosæ, longæ, non obstante itineris tardio, insano feruntur impetu, velut in stadio contententes:

B Verum et vox poetica est et ab usu vulgari remota, et syrmatosam fuisse vestem scaramangium, non constat. Incidit ergo scrupulus, essetne hoc vocabulum ex antiquioribus valde frequentato Arabico pariter vocabulo *saraballa*, pro quo etiam *sarabura* dicebant. B et m, item n et l permutari notum est. Hos posito, *saramanna, sarannannum* fuerit initio dictum pro *saraballa*, deinde *scaramangium*, cum Græci et Latini geminum n ut ng vel gn in voce *Bretagne, gagner* e. c., pronuntiant. Sed et huic opinioni præter alia id obstat, quod *saraballa* fuerit amplum, totum hominem involvens, et cingulo in lumbis adstringi solitum, quod ex illo Chalifæ alicujus apud Abulfedam dicto patet, affirmantis erga Cadhium mirantem astantes principi speciosos juvenes spatharios, *super neminem eorum se unquam saraballam suam solvisse*, id est nunquam eorum pudicitiam improbe tentasse. Atqui hoc in superiorem nostram scaramangii descriptionem non congruit. Fuit quoque cum vocis σαρομάντιον (quomodo chlamydem, teste Etymologico M., sequioribus temporibus appellabant), sub voce nostra latere corruptelam suspicarer. Tandem in eo hactenus acquiesco, ut credam hanc Gothicam, id est Saxoniam aut Germanicam, esse. Gothos fuisse vicinos accolæ Thraciæ, ex antiqua historia Valentis imp. et ex eo constat, quod adhuc hodie apud incolas Chersonesi Cimbricæ sermonem in usu esse aiunt aut prorsus Gothicum antiquum, aut ejus certe reliquias. Specimina profecto illius sermonis, quæ Busbekius Epistola IV, p. 244, dedit, luculenta præsentant vestigia Germanici. Gothos olim circa Borysthenem habitasse, florentibus rebus Græcis et Romanis, deinde, indulgentibus imperatoribus Constantino M. paulo antiquioribus et junioribus, propius ad orbem Romanum trajecto Danubio concessisse, loquitur velus historia et Saxonica lingua in Transsylvania superstes. Credunt vulgo Carolum M. coloniam Saxonum in Daciam deduxisse. Mihi vero id tabulam redolet. Denique Gothi multi erant in militia palatina, saltim sæculo quinto et sexto; a quibus vocabulum scaramangium cum re et immisum in orbem Romanum et ad posteros transmissum fuisse videri queat, ut fuit vocabulum *Chosbaitæ* e. c. Si igitur a Gothis vel Saxonibus vel Francis aut Barangis derivamus, quorum sermo unus olim idemque fuit, notat vox *scaramangium* idem, quod σκέπη, tegmen, tamen, defensio, protectio. *Scharmen* olim dicebant pro eo, quod nos *schirmen, beschirmen, occultare, tegere, tueri, adversus injurias. Schamarag et Scharamang* olim

Κζ'. Καὶ εἰθ' οὕτως ἐξέρχονται οἱ δεσπότες, καὶ γίνεται δοχὴ ἐν αὐτῷ τῷ γυναικίῳ τῆς ἐκκλησίας παρὰ τοῦ τῶν μεγίστων ἀνθυπάτων τε καὶ πατρικίων καὶ λοιπῶν ὀφφικιαλίων, καὶ διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου λέγει ὁ τῆς καταστάσεως τό· « Κελεύετε. » Καὶ δὴ τῶν συγκλητικῶν ἐξίόντων, συνεξέρχονται καὶ οἱ δεσπότες, καὶ καθβαλικεύουσι ἐν τῷ ἐμβόλῳ, καὶ γίνεται πρώτη δοχὴ εἰς τὸ μίλιον (28) εἰς ἃ τὴν καμάρην, καὶ δέχεται ἀκαίσις ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, δηλονότι τῆς συνήθους τάξεως τελομένης κατὰ τὸν τύπον τῆς δοχῆς. Καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν δέχεται ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίμων μετὰ καὶ τοῦ δήμου τοῦ ρουσίου, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται κατὰ τὸν τύπον τῆς δοχῆς. Πάλιν μετὰ μικρὸν δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίμων, ἔχουν ὁ ἐκσκοδιδίος, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Πρασίμων, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται κατὰ τὸν τύπον τῆς δοχῆς. Καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν, ἔχουν εἰς τὸ κάρκελον τὸ εἰσάγον εἰς τὴν χαλαρῆν, δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἔχουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται κατὰ τὸν τύπον τῆς δοχῆς. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκαίσις διέρχονται οἱ δεσπότες, καὶ ἀποκαταβαίνουσι πρὸ τῆς μεγάλης πύλης τοῦ τρικλίνου τῶν κωνιδάτων, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκαίσις διέρχονται ἐν τῷ νάρθηκι τῆς τοῦ Κυρίου (-9) ἐκκλησίας, καὶ καίσις, ἀτραλιζομένων (30) ὑπὸ τῶν κωνιδάτων

XXVI. Cum vero domini abeunt, in dicto ecclesie gynæceo receptio a magistris, proconsulibus, patriciis et reliquis ministris fit, et ad nutum præpositi ceremoniarum dicit: « Jubete » Senatoribus discedentibus, una egrediuntur domini, et equos in porticu conscendunt, fitque in milio et quidem in ejus camera prima receptio, ubi Venetorum tribunus cum factione sua alba, peracturus omnia, quæ factionarii solent, adstat. Haud magno spatio interjecto, tribunus Prasinorum cum factione russa exspectat, et reliqua pro more peragit. 20 Iterum non procul inde Prasinorum tribunus seu excubitor cum transitoria factione Prasina præsto est, cæteraque ut consuetudo est perficit. Tandem exiguo spatio interjecto, in cancellis ad obalcem ducentibus Venetorum tribunus seu domesticus scholarum cum transitoria factione Veneta adest; cætera more solito peraguntur. Postea domini ad magnam triclinii candidatorum portam equis descendunt, inde ad narthecem ecclesie abituri, ubi, portis a cubiculariis occupatis, præpositis coronas reddunt, templum Domini intrant, terque cum cereis Deum invocantes, se prosternunt. Inde ad sacrum palatium cum cubiculo procedunt, quod ad aureum triclinium ipsis ut supra diximus, acclamat.

τῶν πυλῶν, ἀποστρέφονται παρὰ τῶν πραιποσίτων

VARIE LECTIONES.

⁶³ μίλιον καὶ εἰς ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

dicebant pro *Scherming*, ut Belgæ, et *Schirmung*, *Beschirmung*, ut Germani dicimus. Dicebant quoque veteres *Scharameye*, quod illis idem sonabat, atque nobis *Scharamege*. Nam quod nos per *g* scribimus, exarabant illi per *y*, cujus rei exempla profero in disputatione de Chosbaitis; unicum hic tantum allegabo *Scharawayta* pro *Scharawagta*. V. du Cange v. *Scaraguayta*, *Scharwache*. Vocabulum *Scharmeye* pro *scaramagnio* habet Stettler in *Annalibus Helveticis* p. 254: *Sie* [dux Burgundiæ Carolus Audax et exercitus ejus ab Helvetis profligatus] *haben ihre seidinem Scharmeyen* [pallia]. *Kleider* [vestes interiores] *und andere Kostbarkeiten widerum zugerichtet*. Veteres in usu habebant terminationes in *ag*, *eg*, quæ apud nos, ignorantia veteribus *y* ut consonantem *g* fuisse pronuntiatum, ut *ai* vel *ei* efferimus, ut *Heucheley* e. c., hypocrisis, *Armetay* paupertas. Veteres hoc *Ormetay* (nostro more *Ormetag*) efferunt, unde corruptus Orosiani libri titulus natus *Ormeta mundi* pro *ormestey mundi*, *Armetey der Welt*, pauperies, miseria mundi. Conf. Du Cange v. *Guarnacchia*, quæ a *warn*. *wehren*, *Bewehrung*, apparatus, instructio sui defensoria, unde *garuir*, *garantir*. Veteres dixisse *Scharn* vel *Scharam*, ubi nos *Schirm*, patet ex *Chronic. Pictur. Bothonis* (p. 323, Scriptor. Rerum Brunswic.): *He halp ome syn lunt in Bescharminge beholden*. Patet quoque e verbo *Scharmützel* et *escarmoucher*, velitari, velitatō: quod venit a *scharmen*, gladiatoria exercitia veruto facere, batuere, quia qui id faciunt se tuentur et defendunt ab insultu alieno. *Schermen*, *schermieren* adhuc superest cum multis derivatis pro gladiatoriam exercere. Inde prælia, quæ gladiatorio tali exercitio essent similia, *Scharmützel* fuerunt appellata, quasi dicas prælia gladiatoria, non militaria, vid. Menag. Orig. Gall. v. Es-

crimer. Sed Italicum *Scaramuccio*, *Scharmütz* et *Schwerenzel* nobis, pro persona ridicula in scena, τῷ γελωτοποιῷ, venit a *scharm*, *tutela*, et *mütz*, *bonetum*, ut *Scharm-mütz* sit *bonetum defensorium*. Talia boneta vel pilei erant in onum acutum fastigiati, lati in imo cum umbella seu aere, qui solem arceret, quales sunt pilei nautici; quales quia buffones gestare solerent, inde ipsi nomen acceperunt. Denique dissimulare non possum conjecturam, quæ aliquando in mentem venit, panni colorati striati genus, quod nos *Calamank* appellamus, a *scaramagnio* venisse.

(28) De Milio cf. Du Cange *Cpli Christ.* II, p. 72 sqq.

(29) *Ecclesia Domini*, vel et Κύρου, *Cyri*, dicta, erat intra palatium. Sane interdum in nostro codice Κύρου offendi pro Κυρίου, neque tamen confundi debet cum ecclesia *Deiparæ Cyri*, de qua v. Du Cange *Cpl. Christ.*

(30) *Clausis foribus*. Ἀσφαλίζειν pro *claudere* novis Græcis est admodum frequens: neque veteribus fuit ignotum. Eo sensu habet Polybius p. 716, 34, ed. Wechel. In loco Theophylacti *Simocattæ Histor.* I. iv: *προσπάττει καὶ δεξιολάβοις δυνάμειν ἰχνηλατεῖν καὶ τὰς ἀτραποὺς πάσης κατασφαλίσασθαι* potest æquo jure *claudere* et *occupare* verti. Infra Noster habet ἀσφαλίζειν τὴν ὄρναν 199 et 200. Vide Du Cange v. *σφαλίζειν*. Nam Latini quoque *firmare fores* pro *claudere* dicebant, præsertim obditis seris aut obicibus, quos *firmacula* appellabant. *Janitor ut signum* [id est campana] *pulsabatur ad Completam, confestim portas monasterii firmat, claves Abbati refert*. Verba sunt auctoris Vitæ S. Agili apud Du Cange v. *Completa*. Vid. idem v. *Firmare*. Inde *diffirmare*, id est *defirmare*, notabat medio sævo reserare fores, aperire, et contra *refir-*

οὐ δεσπόται, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῇ ναῷ τοῦ Κυρίου, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχονται εἰς τὸ ἱερὸν παλάτιον, συνεισιδόντος ⁶⁴ αὐτοῖς καὶ τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου εὐφημοῦνται, καθὰ ⁶⁵ προεῖρηται.

XXVII. Sciendum vero est, prorsus ad hujus processionis formam et eam, quæ die Annuntiationis beatæ Virginis instituitur, celebrari. Hæc enim si in Sabbatum seu Dominicam diem incidat, factiones populi conveniunt, et organa in quatuor illis receptionibus pulsantur; sin in alium diem, factiones seu populus in dictis ordinis sui locis adsunt, ac dominis cum pompa solemnī transeuntibus fausta quidem in suis stationibus precantur et cruce eos signant, sed acclamationes omittunt. Porro sciendum est, secundum hujus processionis ritum et sancti magnique Sabbati processionem institui. Domini enim vestes, quas paganas dicunt, in cubiculo Daphnes mutant, et in octangulum cubiculum, ubi paganas chlamydes exuunt, se recipiunt

VARLE LECTIONES.

⁶⁴ συνεισιδόντος R., συνεισιδόντος cod., συνιδόντος ed. ⁶⁵ καθὼ ed. ⁶⁶ εἴτε ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

mare, apertas rursus claudere Miracula S. Aigulfi c. 6: *Armarius diffirmavit, et tres calices cum patenis inde rapiens, refirmato armario, etc.* Inde *firmaculum pro sera, claustro*, Ugulio: *Expectorare, exsolvere* [ἀπολύειν, laxare, egerere] *firmaculum a pectore removere.*

(31) [De hac processione habet Georg, Monach. p. 548, 537. In processione diei Annuntiationis ad Chalcopterea imperator a patriarcha prolatum sanguinem Domini accipiebat cum Basilio, fœdus sanguiturus. Syn. Logoth. p. 447. Εὐαγγελισμόν τῆς ὑπεραμώμου Παρθένου καὶ Θεοτόκου memorat Anonym. in script. post Theophan. p. 243]

(32) De organis v. Du Gange h. v. et copiose de illis agentem Muratorium t. II. Ant. Ital. p. 356 seqq. Dubitatur, habuerintne Græci organa suis in ecclesiis et sacris. In hoc quidem codice non memini legere quod affirmet. Nam non ita stringit et liquetloous p. 442, ut rem conficiat. Dicuntur ibi τῆς θείας λειτουργίας τελουμένης, in ecclesia Phari, μετὰ τῆν ἐκφώνησιν τοῦ μουσικῶ ὄργάνου omnes vestes mutare. Non enim dicitur ibi organum in ecclesia stare, aut audiri. Stabant autem sonabantque talia organa, et usum præstabant illum, quem in urbibus et aulis hodiernis interdum campanæ aut nolæ minores, interdum tubæ præstant, id est moderabantur actionum dictionumve certarum tempora eaque indicabant, in magno triolinio 19 accubitorum, in Magnaura, in Circo et alibi; sæpiusque apud Nostrum dicuntur exerceri, cum aut exclamandum populo Circensi in laudes imperatorum est, aut convivio Augusti assidendum surgendumve de mensa, aut legatis ad dominum accedendum recedendumve. V. ad p. 167. Ita c. c. Theophanes p. 324, καθ'ἀλλήριον μετὰ δοχῆς καὶ ὄργάνων memorat, equestre certamen, in quo imperator senatores et factiones excipiebat, seu copiam sui adorandi spectandive illis dabat, et organa sonabant. Necesse est, ut grandia non fuerint illa organa, sed qualia unus homo portaret, aut ad summum duo. Patet e Nostri p. 249. Passim dicitur κρούσαι τὰ ὄργανα, vel etiam παύσαι, *pulsantur*, vel *feriuntur*, alias ἀλύσαι. Quo si quis in eam opinionem veniat, per organa pulsata tympana et abenotyn-pana intelligi, per inflata vero illa, quæ nos stricte solemus organa pneumatica appellare, nescio a veroneille, et quantum abeat. Potest tamen utraque dictio de organis flatilibus accipi, qualia sunt quæ nostras ecclesias personant. Nam cano-

KZ'. Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι κατὰ τὸν τύπον ταύτης τῆς προελεύσεως (31) ἐπιτελεῖται καὶ ἡ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ προέλευσις κατὰ πάντα ὁμοίως. Εἰ γὰρ φθίστη εἴτε ἐν Σαββάτῳ εἴτε ἐν Κυριακῇ, καὶ αἱ δοχαὶ παρὰ τῶν δῆμων γίνονται, καὶ τὰ ὄργανα (32) ἐν ταῖς τέσσαρσιν ἀλύσαι δοχαῖς· εἰ δὲ ⁶⁶ τύχη ἄλλη ἡμέρα, ἴστανται μὲν τὰ μέρη, ἦτοι οἱ δῆμοι, ἐν τοῖς προεῖρημένοις αὐτῶν τῆς τάξεως τόποις, καὶ δὴ διερχομένων τῶν δεσποτῶν μετὰ τῆς συνήθους τάξεως τῆς προελεύσεως, ἐπέχονται μὲν ἐν οἷς ἴστανται τόποις, κατασφραγίζοντες αὐτοὺς, μηδὲν ἀκτολογοῦντες. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι κατὰ τὸν τύπον ταύτης προελεύσεως τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐπιτελεῖται καὶ ἡ προέλευσις τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Σαββάτου· ἀλλασσόντων γὰρ τῶν δεσποτῶν τὰ λεγόμενα παγανά (33) ἐν τῇ κοι-

B nes lignei, qui fistulas aperiunt depressi, et rursus claudunt sibi permisi, et digitis feriuntur et pedibus tunduntur atque calcantur. Et fuisse illa organa Nostro sæpius dicta similia nostratibus ecclesiasticis patet e Niceta Choniata, qui I. in Alexii Comneni c. 2. p. 271 ed. Venet. positis in metis circi φύσας τῶν πολυαύλων ὄργάνων *folles organorum multis fistulis instructorum* memorat, et e Nostri dictione p. 211, οἱ φυσῶντες τὰ ὄργανα Σκλάβοι intelligas. Sclavi ligitur adhibebantur, ut mancipia, calcandis follibus, qui fistulas organicas animarent, quemadmodum apud nos eidem negotio fax plebis adhibetur. Et organa proprie sunt Græcis instrumenta musica flatilia, ut patet e Carm. 136. Jenseianorum vs, 4, ubi de cicada dicitur αὐτοῦργῳ μέλει ἡδὺς κατοργάνιζε τῆς ἐρημίας, *suavi carmine esse absque aliena ope effecto personabat vel organum infrequentes hominum campos*. Ubi loci nisi ὄργανον sit aut *fistula*, id est *syrinx*, aut *tibia*, dicendum erit, organa jam Augusti Cæsaris ætate in usu fuisse, cui æquales fuerent Apollonides et Philippus Thessalonicensis, quorum uni alterique carmen hoc diversi tribunt. Vult quoque Salmasius ad script. Hist. Aug. t. I. p. 179, vocabulum *organa* in illo veteris epigrammatis dicto de pyrhhicha:

*Lusus habet pugnam, sed habent certamina pacem,
Nam remeare jubent organa blanda pares.*

fistulas notare. Nihil tamen ego quidem video, quod prohibeat quominus organa ibi loci idem sint, quod nobis hodie, nisi forte poetæ prohibeat ætas, de qua mihi non constat. [Organæ Græci inter sua præcipua decora numerabant. Vide Nigel. p. 76, et ibi Murator. Loco metarum ingentes interdum folles pneumaticorum organorum ponebantur. Wagnereck ad acta SS. martyrum Anargyrorum p. 15. Organi aurei sit mentio apud Constantin. de vita Basilii Macedonis c. 23, et Georg. Monach. p. 533.]

D (33) Credo esse vestimenta non auro aliove ornatu splendida, sed communia, qualia diebus paganis, id est non solemnibus, geruntur. Habemus paulo post παγανάς χλαμύδας, et p. 109, παγανὸν διθητήσιον, et passim processionibus paganas, quæ opponuntur τοῖς φολεμνίοις ἦτοι φωταφίαις. Fiebant enim diebus profestis, quando ut ait Silentiarius, θεόστειπος ἑορτή, qua imperator coronam gerere debebat, non esse, absque indictione, absque coreis, in vestibus communibus, et imperator in illis neque coronam gerebat, neque acclamatio-

τῶν τῆς Δάφνης, καὶ ἐξερχομένων ἐν τῷ ὀκταγώνῳ A
 κουδουκλείῳ, καὶ βαλόντων τὰς παγανάς χλαμύδας,
 ἐξέρχονται διὰ τοῦ αὐγουστίνου. Ἐνδὸν γὰρ τῆς
 μεγάλης πύλης τοῦ αὐτοῦ αὐγουστίνου ἵσταται κου-
 δικουλάριος, ἐπὶ μίον φόρτωμα τὸ κεντινάριον φέ-
 ρων (34) καὶ περιπατῶν ὀπισθεν πλεῖστον τῶν δεσπο-
 τῶν. Καὶ δὴ τῆς συνήθους τάξεως τελομένης ἐν ταῖς
 δοχαῖς κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς προελεύσεως τοῦ
 Εὐαγγελισμοῦ, ἱκμιβίζουσι καὶ οἱ τῶν μερῶν νοτά-
 ριοι καὶ οἱ μαῖστορες ἐν τοῖς οἰκείοις αὐτῶν, καθὼς
 προεῖρηται ἐν τῷ Εὐαγγελισμῷ τόποις, καὶ δὴ διὰ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

nes a factionibus accipiebat, neque aurum in ara
 ecclesie, ad quam procederet, deponebat, verbo
 processionem faciebat, ut ita dicam, *incognito*. Appellationis origo videtur hæc esse. *Paganus* proprie
 erat nondum nomine insignitus, nondum baptizatus, B
 nondum in cœtum fidelium Christianorum solemnibus ritibus receptus. Inde nondum matura et perfecta, sed affecta tantummodo *pagana* dicebant. Ita *pagani patricii* sunt p. 423, οἱ χωρὶς ὀφφικίων, ut ipse auctor per ἐπεξεγγησιν declarat, *meri patricii* et *titulares*, quibus ad splendorem patriciae
 nondum accesserant officia. Alibi *pagana Domnica*, cui ad honorem et celebritatem deest processio publica, non *officiata*, seu in qua officium, obsequium non peragebatur. V. Du Cange v. *Officiari* et *Inofficiari*. Anonymus apud Du Cange v. *Paganus*, ait, *paganum eum esse, qui sine aliquo jure est alienum a jure et sacris constitutionibus*. Est ergo dominica *pagana* ea, in quam sacre constitutiones Typici seu Ritualis non cadunt. Infans *paganus*, qui nondum nomine donatus, nondum legibus Christianis adstrictus est. Omnia ista sunt non a *pago*, sed a *vago*. Vagum omne nulli regulæ, ritui, nomini, adstrictum, sed sibi permissum, βραχόν, *paganum*, est.

(34) Site hic loci centenarius unus, unica massa constans, an saccus tot nummis plenus, quot requiruntur ad conficiendum centenarium, imaginariam æris summam, non liquet. Cusus fuisse nummos centenario pondere æquivalentes, liquet e Nostri p. 272. Dicitur enim ibi imperator in castra pergens ad sufficiendum necessariis sumptibus secum sumere centenaria et milliaresia, id est ingentes massas et minutam pecuniam, hanc ad minutas expensas, illas commodioris transvectionis gratia. Cum legerem aliquando in Itinerario Keisleri t. I. p. 367, Florentiæ in Vestiarium magni ducis asseruari grandem auream massam a Joanne VII Palæologo Imp. Græco, qui concilio Florentino interfuit. cusam, et illuc allatam, medaglionum quotquot exstant maximum, cœpi conjicere, forte id centenarium esse. Constitit mihi tamen ex eo, quod addit ille auctor, pondere nummum illum 117 ludovicis aureos, pravam eam fuisse conjecturam. Centenarius enim tenebat centum litras auri. Litra tenebat 72 numismata. Numisma æquivalere creditur plus minus ducato aureo Hollandico aut sequino Veneto. Si ergo 72 centies multiplices, habebis 7200 ducatos aureos, seu valorem centenarii unius, præter propter. Solebant ævo medio principes viri, si quo proficiscerentur, auri et argenti massas ingentes secum ducere, quo promptius imponi jumentis et lutiis transvehi possent. Quales massas *rotas* appellabant, Arabes quasi *lapides morales*, id est massas lapidibus molaribus similes. Ita narrat Abulfeda ad an. æræ Saracenicæ 360 (A. C. 971.) de Almoezzo sedes e Libya in Ægyptum transferrate, et recens conditam suis auspiciis Alcahiram occupante, *Exibat [nempe Africa seu Almahdia] cum familia thesaurisque suis, quos tantos et tam*

A perque augustale egrediuntur. Intra magnam portam ejus cubicularius, centenarium humeris portans, adest, et a tergo proxime ad dominos accedit. Solemnibus autem receptionibus plane ut in festo Annuntiationis peractis, notarii factionum et magistri locis suis, ut supra diximus, iambos recitant, et dominis per sanctum puteum 21 et bema ut diximus, intrantibus, ac sacro instrato secundum Ecclesie ritum mutato, præpositus a cubiculario centenarium sumit, et imperatori tradit, qui id in atrio maris sanctæ mensæ reponit. Postea domini,

luculentos ferunt fuisse, ut cusum omne aurum curaret in moles lapidum molarium similes constari et camelis imponi. Idem de rege quodam Arabiæ felicis hæc narrat ad an. 593. [Chr. 1197.] *Acervos apum incredibiles coegit, ut aurum colliquatum ad instar lapidum molarium in cellis deponeret*. Habebant quoque rotas argenti. Vincent. Belloc. XXXI, 143. de soldano Sebastie loquens: *Argentearia de Levena valere dicitur tres rotas argenti depurati, quæ valent tria millia soldanos, solutis operariis*. Ipse manibus meis gessi, et admodum gravem sensitalem centenarium argenteum in gazophyacio Ducali Gothano, Aureng Zebo, Indorum celebri superiore sæculo regi, grandi Mogolo vulgo dicto, oblatum, teste inscriptione Persica. Quem nummum cl. Kehrhus, quondam in hac Academia LL. OO. lector, deinceps in aula Petropolitana interpres, peculiari libello illustravit, quo inter alia de more hodiernorum in Oriente principum, nummos ad rotarum instar vægrandes et ponderosos cudendi disserit. Neque tam novum illud est institutum, Heliogabalus enim centenarias invenisse formas seu massas auri dicitur Lampridio in vita Severi, pag. 967. quas tamen non centum auri libras, sed centum solidos aureos tantum tenuisse ex illis, verbis colligitur. Qualis forma cum nummo Florentino superius memorato satis bene convenit. Procul dubio tales massæ rotundæ, rotæ, fuerunt centenarii quoque Nostro commemorati, grandes, ut bajulus vix par esset uni ferendo. Quapropter ἐπωμάδιον φόρτωμα dicitur nostro in loco. Potest tamen etiam saccus vel pera fuisse. Sane per peras et bursas adhuc solvunt et numerant Turcæ, et medio ævo Latini per coria cervina, et Arabes per badras seu coria caprilla solvebant et numerabant; et in historiis Arabum legitur Almamun, quo imperante res Chalifatus Bagdadici summum fortunæ illustri fastigium, sed parum diu, obtinuerunt, per badras argentum donasse, tanta profusione, ut opes illius imperii æquasse, quin superasse, Romani quondam stupendas opes intelligas. Tenebat autem badra quævis decies millenos nummos argenteos, *dirhem* Arabibus dictos, id est drachmas, seu milliaresia Græcis novis. Sed rationes has nummarias subtilius ingenium et in his rebus exercitatus me melius exponet. Morem festo Paschatis aurum ecclesie offerendi et in ara deponendi primus instituit Constantinus M. Vid. Vales. ad Euseb. de Vita Constantini l. IV c. 22. Quoties endytam seu instratum altaris in Sancta Sophia mutarent, quod magno quoque Sabbato, id est eo, quod proxime diem festum Paschatis antecedit, fiebat, deponebat imperator infra aram in sobello ibi posito centenarium auri, ut hic dicitur aut, quod idem est, ut verbis utar Codini Offic. p. 107, n. 8, centum auri libras, per vestiarium offerebat inter clericos dividendas. Ipse Noster quoque infra p. 107, centum libras offerri præcipit, ut dubium jam non sit, auri centenarium idem esse atque centum auri libras, non autem centum auri numismata, vel solidos.

secundum morem qui festo Annuntiationis beatæ Virginis obtinet, incensant, et transeuntes per sinistram bematis partem, locum, ubi sacra vasa custodiuntur, intrant, quibus incensatis, ipsi in aureis sellis suis, patriarcha in throno ibi collocato, consistit.

τίθησι τοῦτο ἐν τῷ πεζούλιῳ τοῦ θαλασσιδίου (36) τοῦ τοῦ δεσπότητος κατὰ τὸν προειρημένον τύπον τοῦ τοῦ αὐτοῦ βήματος, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ (37), κάκεισε θυμιῶντος τοῦ δεσπότητος τὰ ἱερὰ σκεύη, καθίζονται ἐν τοῖς χρυσοῖς τούτων σελλοῖς (38), ὁ δὲ πατριάρχης ἐπὶ τοῦ ἐκείσε ἱσταμένου θρόνου.

XXVIII. Tunc nardum et cinnamomum dominis patriarcha offert, postea chartularius sacrorum vasorum eos adorat, et benedictione a patriarcha accepta, egrediens nardum senatoribus distribuit. Quo facto, domini cum patriarcha egrediuntur, et per sinistram bematis partem Sanctique Nicolai ædem transeuntes, ad magnam portam in sacrum puteum ducentem exeunt. Intra hanc enim patriarcha stat, et hostias seu oblatas dominis tradit, qui, osculo dato, ipsi valedicunt, perque sanctum puteum transeunt. Exteriori vero sacri putei porta pedem efferentibus tribunus Venetorum cum factione alba cruce dominos signante præsto est, dum factiones interea et cantores quæ festo illi conveniunt, acclamant. Non enim intra factionum acclamationes domini, ut mos est, subsistunt, sed

τοῦ ἁγίου φρέατος τῶν δεσποτῶν ⁶⁷ διερχομένων, καθὼς προείρηται, καὶ ἐπὶ τοῦ βήματος εἰσερχομένων, καθὼς εἴπομεν, καὶ τῆς ἐνδοτῆς κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν ὑπαλλαττομένης (35), λαμβάνει ὁ πρῆπιόσιτος ἐκ χειρὸς τοῦ κουβικουλαρίου τὸ κεντινάριον, καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀποτῆς αὐτῆς ἁγίας τραπέζης. Καὶ εἶθ' οὕτως θυμιῶντος εὐαγγελισμοῦ, διέρχονται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῆς αὐτῆς ἁγίας τραπέζης. Καὶ εἶθ' οὕτως θυμιῶντος τοῦ δεσπότητος τὰ ἱερὰ σκεύη, καθίζονται ἐν τοῖς χρυσοῖς τούτων σελλοῖς (38), ὁ δὲ πατριάρχης ἐπὶ τοῦ ἐκείσε ἱσταμένου

ΚΗ'. Καὶ δὴ τοῦ πατριάρχου ἐπιδιδόντος τοῖς δεσπότηταις τὸ τε νάρδον καὶ τὰ τριψίδια (39), καὶ μετὰ ταῦτα προσκυνεῖ ὁ τοῦ σκευοφυλακίου χαρτουλάριος, καὶ λαμβάνει εὐχὴν παρὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἐξερχόμενος ποιεῖ τὴν διανομὴν τοῦ νάρδου εἰς τοὺς τῆς συγκλήτου, καὶ μετὰ τὸ τελειωθῆναι τὴν τοιαύτην διανομὴν, ἐξέρχονται οἱ δεσπότηται μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ βήματος καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου διερχόμενοι, ἐξέρχονται πρὸς τὴν μεγάλην πύλην τὴν ἐξάγουσαν εἰς τὸ ἅγιον φρέαρ. Ἐνδοθεν γὰρ ταύτης τῆς πύλης ἱσταμένου τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν δεσποτῶν, ἐπιδίδωσιν ὁ πατριάρχης τὰς εὐλογίας, ἦτοι τὰς προσφορὰς, τοῖς δεσπότηταις, κάκεισε δὲ τοῦτον ἀπαζήμενοι οἱ δεσπότηται ἀποχαιρετίζουσι, καὶ διὰ τοῦ ἁγίου φρέατος διέρχονται. Ἐξιδόντων δὲ τῶν δεσποτῶν τὴν ἕξω πύλην

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁷ τῶν διὲ δεσπ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(35) Solebant imperatores quovis magno Sabbato C endytam in æde Sanctæ Sophiæ mutare, et die proxime anteriore, seu Veneris, caro per eminentiam dicto, id faciebant in æde Blachernensi. Vid. ad p. 107 et 442. Insignis est locus Theophanis pag. 379: Τῆ ἁγία Παρασκευῆ ἐκέλευσεν αὐτοὺς ὁμοῖαι... καὶ τῆ ἐπαύριον, ἥτις ἦν τὸ ἅγιον Σάδοβατον... προῆλθεν ὁ βασιλεὺς (Leo Chazarus)... εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ ὑπαλλάξας τὴν ἐνδοτὴν, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς βασιλεῦσι, ἐπανῆλθεν ἐν τῷ ἀμβωνί σὺν τῷ υἱῷ, et adacto populo in fidem sacramentumque sibi et filio dicendum... τῆ ἐπαύριον, ἥτις ἦν ἡ μεγάλη Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, summo mane in Circo, ministrante patriarcha, ἔστεψε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ οὕτω προῆλθεν ἐν τῆ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ οἱ δύο βασιλεῖς...

(36) Πεζούλιον puto esse scabellum, quod coram mari aræ positum erat, ut in eo vasa aræ reponerentur, si quæ evacuanda aut eluenda erant. Θαλασσιδίου aut θαλασσα, seu mare, erat lapis cavus, in quem reliquæ vini aut squæ benedictæ, quibus amplius opus non erat, effundebantur. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

(37) Custodiaro, vel thesauro ecclesiæ, æde, in qua ecclesiæ vasa et cimelia asservabantur. Τὰ ἱερὰ σκεύη in missæ celebratione usitata recenset Goar. ad Codin, p. 134, n. 45. Τὰ ἱερὰ σκεύη, quæ in processionibus circumferri solebant, erant inter alia τὸ ἅγιον μανδύλιον, sudarium Christi Elessenum, ejus ad Abgarum epistola, et τὰ ἅγια σπάργανα, (Cædren. in Michaele Paphlagone,) oniphorium Mariæ, et zona ejus. Multo plures reliquias sacras CPLi, ut ferebatur, asservatas recenset epistola Alexii imp. ad Robertum Frisonem, Hollandiæ et Flandriæ comitem, apud Du Cange ad Alexiad. p. 334 et 336, quarum neque Constantinus noster, neque alii

meminere. Sacra hæc vasa, quo pertinent, quoque candelabra, cruces, calices, alius ornatus aureus et argenteus, vestes soricæ, etc., sæpe ostentationi imperatorum inserviebant, qui ea aut monstrabant peregrinis legatis (v. Leon. Grammat. p. 485), aut e templis petebant, et palatia sua iis instruebant, ut passim in hoc codice factum legitur, aut et Circum iis ornabant, quod de Alexandro, Leonis fratre, scriptores post Theophanem referunt p. 234. Habemus l. 2. c. 49, indicem sacrarium, quæ in variis ecclesiis palatinis asservabantur.

(38) Non tota aurea subsellia erant, sed lignea foliis aureis obducta. Et id in universum de aureis per hunc codicem dictis vasis intelligendum est, auro tantum incrustata fuisse.

(39) Mos erat, ut sabbato magno scenophylax in scenophylacio Magnæ ecclesiæ coram imperatore et patriarcha nardos, id est pyxides nardo plenas, distribueret, illo puta unguento odorato, nondum consecrato, quod post consecrationem a sacerdote factam τὸ μύρον appellatur et unguendis crucibus, aris aliisque sacris vasis servit. Vid. pag. 107 et 442. Solebant enim eo tempore homines elegantiores pyxides nardi secum gerere, ut nos hodie pyxides pulvere sternutatorio gerimus onustas. Aldhelmus de laudibus virginitatis: *Omne patrimonium et ornamentorum gloriam tam discriminalia capitum et periscelides crurum, quam olfactoriola nardi et crepundia collo e gemmiferis lunulis pendencia ad stipem mancis et matriculariis prodiga liberalitate contulerunt.* Alias leguntur imperatores ante festos dies et processiones solemniores τριψίδια, frusta, schidia cinnamomi, item ὄσπράδια seu fasciculos florum distribuisse, de quibus dixi suo loco.

τοῦ ἀγίου φρέατος, ἴστανται κάκεισε ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ καὶ τοῦ δῆμου τοῦ λευκοῦ κατασφραγίζοντες· διερχομένων τῶν δεσποτῶν [καθὼς προεῖρηται, ἀκτολογοῦσι ⁶⁸ τὰ μέρη (40)] καὶ ἀκτολογοῦντες τὰ τῆ ἑορτῆ προσήκοντα. Οὐ γὰρ ἴστανται οἱ δεσπότες, κατὰ τὸ εἰωθός, ἐν τῷ ἀκτολογεῖν τὰ μέρη, ἀλλὰ διερχομένων τῶν δεσποτῶν, καθὼς προεῖρηται, ἀκτολογοῦσι τὰ μέρη. Ὁ δὲ τῶν Πράσινων δῆμαρχος ἴστανται μετὰ τοῦ δῆμου τοῦ ρουσίου εἰς τὴν σιδηρᾶν πύλην, καὶ τῶν δεσποτῶν διερχομένων, καὶ αὐτοὶ ἀκτολογοῦσι τὰ τῆ ἑορτῆ προσήκοντα. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε διέρχονται οἱ δεσπότες διὰ τε τῆς χαλκῆς καὶ τῶν σχολῶν καὶ τῶν ἐκκουβίτων, καὶ εἰσέρχονται διὰ τοῦ Κυρίου (41) ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

CAPUT II.

Ἄκτα τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων.

Acclamations in festo Nativitatis Domini.

A. Ἐξιώντων τῶν δεσποτῶν ἀπὸ τοῦ παλατίου εἰς τὴν προέλευσιν καὶ τῆς εἰωθυίας πάσης τάξεως ἐπακολουθούσης, γίνεται πρώτη δοχὴ εἰς τὸ τριβουάλιον, ἧγουν εἰς τοὺς λύχνους, καὶ δέχεται κάκεισε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἧγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δῆμου τῶν Βενέτων, καὶ μήπω τῶν δεσποτῶν φθασάντων ἐκείσε, λέγουσιν οἱ κράκται τὴν φωνὴν ἧχ γ' (42)· « Ἄστῆρ τὸν ἥλιον προμηθεύει ἐν Βηθλεὲμ Χριστὸν ἀνατελλαντα ἐκ παρθένου. » Δοχὴ α' ⁶⁹. Καὶ δὲ τῶν δεσποτῶν ἐρχομένων καὶ ἱσταμένων εἰς τὸν εἰωθότα τόπον τῆς αὐτῶν στάσεως ⁷⁰, ἧγουν εἰς τὴν καμάραν, λέγουσιν οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ. » Καὶ πάλιν οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι ἢ ἔνθεος βασιλεία (43). » Φθογγεῖ ⁷¹ (44) καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων· » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Δύρουσαι τῶν Ῥωμαίων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι· σὺν ταῖς αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννητοῖς. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἅπαξ· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεὸς τὴν ἀγίαν βασιλείαν σας (45) εἰς πολλὰ ἔτη. »

VARIÆ LECTIONES

⁶⁸ Verba καθὼς — μέρη R. ejicienda putat. ⁶⁹ δοχὴ ἄ om. ed. ⁷⁰ καταστάσεως ed. ⁷¹ φθογγεῖ R., φθογγῆ cod., φθογγῆ ed. et sic ubique.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(40) Inclusa delenda sunt. In ipsis quidem conspiciuntur membranis, fateor, sed librarius primæ syllabæ κα duo puncta, et ultimæ syllabæ ρη item duo puncta superscripserat, indicaturus, ea omnia, quæ istis quatuor punctis intercepta essent, perperam scripta et delenda esse. Nolebat nempe litura codicis elegantiam corrumpere. Recurrunt ea statim post suo loco.

(41) Potest reddi aut *per*, aut potius *præter Ecclesiam Domini*, de qua paulo ante diximus.

(42) De tonis musicis Græcorum conf. Du Cange Gloss. Gr. v. ἦχος. [Theophilus musica quædam fecit quarti toni et ex ode octava. Contin. p. 66. De τόνῳ πλῆγῳ, qui idem est ac βάρύς, v. Leo Allatus de libris Ecclesiasticis Græcorum pag. 66. ed. Paris. *Respue de octavo, impleat de quarto*, vid. *tono*. Moleon. pag. 359.]

(43) Quia Græci imperatores pro talibus haberi volebant, qui Dei et Christi suffragio et judicio adepti essent regnum, et ἐν Θεῷ in nomine, voluntate, auctoritate et loco Dei regnarent, inde se θεοπροβλήτους, θεοστέπτους et alia talia nominant,

et regnum suum τὴν ἔνθεον βασιλείαν, *divino munere tributum*.

(44) Ubi locorum in membranis integre expressum erat hoc vocabulum, habebat ultima littera η super se semicircellum, id est circumflexum. Nam circumflexus in illis membranis ubique semicircellum pronum referebat, id est talem, cujus apiculus cornua deorsum prospicerent. Venit igitur in hoc quoque verbo usu, quod singulis pene paginis observatur contigisse, η pro ei fuisse exaratum, et φθογγεῖ legi debere, id est *sonat*. Φθογγεῖν rarior veteres pro φθέγγεσθαι usurpant, probum tamen est. Habemus hoc capite, habebimusque in sequentibus formulas responsionum in laudibus, seu phonas et antiphonas, a cantoribus et populo vicissim cantando recitatas, quarum exemplum in Ecclesia Latina qui videre cupiat, inveniet lepidum apud Du Cange Gloss. Latini. v. *Festum astinorum*, ubi *vocatores* appellantur, qui hic κράκται sunt.

(45) Σας aut σας, est novæ Græciæ, pro *vester*, aut *vestrum*, ὑμῶν. Vid. Codin. *Offic.* p. 125, n. 40.

II. Secunda receptio ante portas Sanctorum Apostolorum seu in scholis: stat ibi tribunus Prasinarum seu excubitor cum factione Prasina, et nondum eo progressis dominis, cantores voce toni III dicunt: « Qui sine matre in cœlo est, sine patre in terra nascitur. » Aliud: « Sator et amicus hominum homo nasci amat. » Dominis autem venientibus et in solita statione sua seu camera subsistentibus, cantores dicunt: « Multos, multos, multos? » Populus: « Multos annos in multos! » Cantores: « Longa vobis tempora, a Trinitate electi! » Clamat et populus ter: « Sancte. » Cantores: « Longa vobis tempora N. N. imperator Romanorum! » Clamat et populus ter: « Sancte. » Cantores: « Longa vobis tempora, famuli Domini! » Clamat et populus ter: « Sancte. » Cantores: « Longa vobis tempora, N. N. Augustæ Romanorum! » Clamat et populus ter: « Sancte. » Cantores: « Longa vobis tempora, Domini, cum augustabus et porphyrogenetis! » Clamat et populus: « Diurnam Deus sanctam, etc. »

Oī κράκται: « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, δεσπότηι, σὺν ταῖς αὐγούσαις καὶ τοῖς προφυρογενήτοις. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός: « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἅγιαν βασιλείαν σας εἰς πολλὰ ἔτη. »

III. Receptio tertia intra chalcœn: stat ibi tribunus Venetorum seu domesticus scholarum cum factione Veneta, et nondum eo progressis dominis, cantores voce toni III dicunt: « Peccati catenas qui fregit Deus, fuscis in præsepi involvitur: » lætæ autem acclamationes a cantoribus et populo ut in cæteris receptionibus recitantur. Receptio quarta extra chalcœn: stat tribunus Venetorum cum factione alba, dicuntque cantores voce toni tertii: « Stella præcurrit et lucet in spelunca, ut Magis Dominum solis ostendat. Puer enim apparuit, et caro e Virgine pristinam Adami inobedientiam extinxit. Ipse majestatem vestram, Domini, per longam temporum seriem ad salutem Romanorum servabit. » Faustæ autem acclamationes a cantoribus et populo, ut in prima receptione dictum fuit, recitantur.

IV. Receptio quinta ad Achillem quem vocant prope magnam portam Meletii. Ibi tribunus Prasi-

A B'. Δοχὴ β' πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. ἤγουν εἰς τὰς σχολὰς. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίων, ἤγουν ὁ ἐκσκοῦβιτος, μετὰ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Πρασίων, καὶ μήπω τῶν δεσποτῶν φθασάντων ἐκεῖσε, λέγουσιν οἱ κράκται τὴν φωνὴν ⁷³ (46) ἤχ. γ' « Ὁ ἀμήτωρ ἐν οὐρανοῖς, ἀπάτωρ τίκτεται ἐπὶ τῆς γῆς. » Ἄλλοι: « Ὁ φυτουργὸς τῶν ἀνθρώπων φιλεῖ ἄνθρωπος καταδέχεται ἄνθρωπος γεννηθῆναι. » Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν ἐρχομένων καὶ ἰσταμένων εἰς τὸν εἰωθότα τόπον τῆς αὐτῶν στάσεως ⁷³, ἤγουν εἰς τὴν κμαράν, λέγουσιν οἱ κράκται: « Πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαός: « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ. » Οἱ κράκται: « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ἡ ἐκλογὴ τῆς Τριάδος. Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ', « Ἄγιε. » Οἱ κράκται: « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτωρ ⁷⁴ Ῥωμαίων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου: « Ἄγιε. » Οἱ κράκται: « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ' « Ἄγιε. » Οἱ κράκται: « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Λύγουσαι τῶν Ῥωμαίων. Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ' « Ἄγιε. »

τάς αὐγούσαις καὶ τοῖς προφυρογενήτοις. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου: « Ἄγιε. » Οἱ κράκται: « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ' « Ἄγιε. » Οἱ κράκται: « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Λύγουσαι τῶν Ῥωμαίων. Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ' « Ἄγιε. »

Γ'. Δοχὴ γ' ἐνδοθεν τῆς χαλκῆς: δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἤγουν ὁ δομίστικος τῶν σχολῶν, μετὰ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, καὶ μήπω τῶν δεσποτῶν, φθασάντων ἐκεῖσε, λέγουσιν οἱ κράκται τὴν φωνὴν ἤχ. γ' « Σειρὰς ῥηγνύων τῆς ἀμαρτίας σπαργανούται Θεὸς ἐν φάτῃ. » τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ δ' ἐξωθεν τῆς χαλκῆς: δέχεται ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, καὶ λέγουσιν οἱ κράκται τὴν φωνὴν ἤχ. γ' « Ἀστὴρ προτρέχει καὶ λάμπει ἐν σπηλαίῳ, τὸν δεσπότην τοῦ ἡλίου τοῖς Μάγοις καταμηνύσαι: βρέφος γὰρ ὤφθη, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς Παρθένου τὴν παλαιὰν παρακοὴν τοῦ Ἀδάμ ἐξήφανίζεν ⁷⁵. Ἀὐτὸς τὸ ⁷⁶ κράτος ὑμῶν, δεσπότηι, εἰς μῆκος χρόνων φυλάξει εἰς ἀνέγερσιν Ῥωμαίων. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν τῇ α' δοχῇ εἴρηται.

Δ'. Δοχὴ ε' εἰς τὸν λεγόμενον Ἀχιλλεῖα πλησίον τῆς μεγάλῃς πύλης τῆς Μελετίου ⁷⁷ (47): δέχεται

VARLÆ LECTIONES.

⁷³ τῆ φωνῆ ed. ⁷⁴ κταστέα, ed. ⁷⁵ αὐτοκράτωρ. cod. ⁷⁶ ἐξαφανίζον cod., ἐξαφανίσων conj. R. ⁷⁷ Pro τὸ ed. δ. ⁷⁷ Μελε superscripto τ cod., Μελέτης conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(46) Phona est ille hymnus, qui citatur, ὁ ἀμήτωρ etc., et eclus seu tonus ejus est modulatio. Phonæ succedebat antiphona populi.

(47) Subintellige μονῆς. De hoc monasterio nihil invenio apud Du Cange in *Const. Christ.* In codice est Μελε cum littera τ superimposita, unde fieri quoque poterat Μελέτης, *Studii*. Et sane sic exstat p. 34, tam in editione, quam in membranis, litteris omnibus integre exaratis. Eratne ergo hoc monasterium celebre illud *studii*, unde Theodorus *Studia* et alii prodierunt? Suntne idem *Meletiana*, quæ in tabula Peutingeriana prope CPlin conspiciuntur? Si *Meletiana* et τὰ Μελέτης et *Cænobium*

Studii idem sint, liquet illam tabulam ætate Theodosii multo recentiorem esse. Allegavi inter alia hoc quoque argumentum evincendæ recentissimæ ætati illius tabulæ in recensione novæ editionis Viennensis in libello menstruo vernacule edito. Ἀχιλλεύς erat nomen thermarum, haud procul Chalœn et Sanctam Sophiam. V. Du Cange *CPI. Christ.* p. 88. Sic dictæ illæ thermæ a celebri statua Achillis ibi conspicua. Mos nempe erat illis temporibus thermas publicas a statutis ibi erectis nominandi. Ita apud Tripolin erat balneum ὁ Ἰκαρος dictum a statua Icarum ibi posita, teste Malala t. II, p. 73.

ἐκείσε ὁ δῆμαρχος τῶν Ἰρασίτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ βουσιου⁷⁸, καὶ λέγουσιν οἱ κράκται τὴν φωνὴν ἤχ. α'. « Ὁ ἀμήτωρ ἐν οὐρανοῖς, ἀπάτωρ τίκτεται ἐπὶ τῆς γῆς. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ ε' εἰς τὸ ὠρολόγιον τῆς Ἁγίας Σοφίας· δέχονται ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος τῶν Ἰρασίτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, καὶ λέγουσιν οἱ κράκται τὴν φωνὴν ἤχ. γ'. « Τὸν ἐν Ἐδέμ παράδεισον ἠνέμψεν ἐν Βηθλεὲμ ἡ παρθένος, ἐξ ἧς ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν εὐδόκησε τεχθῆναι· σαρκωθεὶς γὰρ ἐξ αὐτῆς ριλιανθρώπως τῆς πικρᾶς ἡλευθέρωσεν ἡμᾶς γούσεως τῆς ἀμαρτίας· τὸν γλυκασμὸν τῆς ἀφάρτου αὐτοῦ μεγάλης ἐξουσίας καὶ τὴν ἐν κρυφίῳ τρυφῇ· ἐξ αὐτῆς σωτήρα⁷⁹ ἡμῶν εὐρηκότες, σύμφοροι γεγοναμεν τῆς θείας αὐτοῦ κληρονομίας. » Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν ἐρχομένων καὶ ἰσταμένων εἰς τὸν εἰωθότα τόπον τῆς αὐτῶν στάσεως, ἔγουν εἰς τὸ ὠρολόγιον, λέγουσιν οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλά· » ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράκται, « Ὁ τῶν πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ τεχθεὶς ἐκ Παρθένου ἁγίας. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Τοὺς χρόνους ὑμῶν πληθυνεῖ σὺν ταῖς ἀγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοισι· » ὁ λαός· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν σας εἰς πολλὰ ἔτη. »

ὑποστροφῇ τῶν δεσποτῶν ἀπὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας πρὸς τὸ πάλαιον.

Ε'. Τῶν δεσποτῶν στεφομένων ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ εἰωθῶτι τόπῳ τοῦ ἀγίου φρέατος ἔνδον τοῦ βήλου, λέγουσιν οἱ κράκται τὴν φωνὴν ἤχ. γ'. « Ἀστὴρ τὸν ἥλιον πριμηνύει, » καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν ἐξίόντων καὶ ἰσταμένων· λέγουσιν οἱ κράκται· « Καλῶς ἔλθετε⁸⁰, τὸ πρόβλημα τῆς Τριάδος. » (48-49) Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Καλῶς ἔλθε. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς προείρηται· τὸ δὲ τελευταῖον ἄκτον λέγουσιν οἱ κράκται· « Προσκυνήσαντες τοῦ τεχθέντος Χριστοῦ τὴν δόξαν. » καὶ ὁ λαός· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν. » Δοχὴ δευτέρα· ἔξω τοῦ θόλου τῆς σιδηρᾶς πύλης δέγεται ὁ τοῦ μέρους τῶν Ἰρασίτων δῆμαρχος μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, καὶ λέγουσιν οἱ κράκται τὴν φωνὴν ἤχ. γ'. « Ὁ οὐρανὸς τὸν ἀστὴρα πέμπει καθοδηγῶν τοὺς Μάγους ἐν τῇ γεν-

norum cum factione russa stat, dicuntque cantores voce toni III : « Is, qui sine matre in cœlo est, sine patre in terra nascitur. » Lætæ vero acclamationes a cantoribus et populo ut in reliquis receptionibus cantantur. Receptio sexta ad horologium Sanctæ Sophiæ : stat ibi tribunus Venetorum cum populo albo, dicuntque cantores voce toni tertii : « Paradisum in Eden virgo, e qua Christus et Deus noster nasci voluit, Bethlehemem aperuit. Amator enim hominum ex ea incarnatus, ab amaro peccati gustu nos liberavit ; infandæ magnæque potentiæ ejus dulcedinem et in occulto voluptatem ex nostra salute capientes, divinæ ejus hæreditatis compotes evasimus. » Venientibus vero dominis inque solita sua statione seu in horologio subsistentibus, cantores dicunt : « Multos, multos, multos ! » Populus : « Multos annos in multos. » Cantores : « Creator omnium et Dominus. » Populus et cantores ter : « Longa vobis tempora natus ex sancta Virgine ! » Clamat et populus ter : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Tempora vestra cum conjugibus et porphyrogenetis multiplicet ! » Populus : « Longævam in annos multos sacram majestatem vestram Deus faciat ! »

Reditus dominorum a templo Sanctæ Sophiæ ad palatium.

V. Dominis a patriarcha in loco consueto sancti putei intra velum coronatis, voce toni III cantores dicunt : « Stella solem annuntiat, » etc. Exeuntibus vero et subsistentibus ipsis, cantores dicunt : « Feliciter venistis, promoti a Trinitate. » Clamat populus ter : « Feliciter veniunt. » Acclamationes autem a cantoribus et populo, ut supra de reliquis receptionibus dictum, cantantur : ultima a cantoribus recitatur : « Adorantes Christi nati gloriam : » populus respondet : « Longævam Deus esse jubeat sanctum, etc. » Receptio secunda extra tholum ferreæ portæ : factionis Prasinæ tribunus cum albo populo præsto est, et dicunt cantores voce toni tertii : « Cælum sidus præmittit, iter Magis in nativitate monstrans ; terra speluncam ad suscipiendum rerum Creatorum parat : ipse, qui nostram ex Virgine carnem suscepit, vestram a Deo coronatam majestatem in pur-

VARIE LECTIONES.

⁷⁸ αὐτοῦ βουσι, ed. ⁷⁹ Σωτήρα. R. ex compendio cod., σπρ., σωτηρίας ed. ⁸⁰ ἔλθε ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(48-49) Volebant nempe a Deo electi, constituti, rebus præfecti videri. Sic passim occurrit ὁ ἐκ Θεοῦ προβληθείς, ἡ ἐκ Θεοῦ βασιλεία ὑμῶν, ὁ θεόστεπτος, etc., tritum illud in acclamationibus : *Dii vos servent, dii vos fecerunt, dii vos servent*. Est autem πρόβλημα ille, qui προβάλλεται τοῖς πράγμασι, præficitur, præponitur rebus administrandis. Est enim πρόβλημα idem quod ἐπιστάνας. Ita apud Zosimum p. 342 : Ὁ τῶν ἀντικόντων ἰδίᾳ τῷ βασιλεὶ ταμίῳν προβεβλημένος, *præfectus* (seu comes) *terum privatarum* pro ἐπιτεταγμένος. Proprie est πρόβλημα in fronte, in vertice rei, in acie collocare, *imperator* προβεβλημένος, qui in cuspide

populi constitutus et ei præfectus est, ἄρχων προβεβλημένος, qui in collegii sui cuspide collocatur, qui honos recens electis habebatur. Ὁ ταῦρος προβάλλει ἑαυτὸν τῆς ἀγέλης, ait Epictetus apud Arrian. p. 89 ult., cui consentit dictio Malake t. II, p. 67 : Εἰ ἔχει τὸ ἐξπεδίτον σου ὄλον ἄνδρα δυνάμενον μονομαχῆσαι καὶ νικῆσαι ἕνα ἡέρσην προβαλλόμενον παρ' ἐμοῦ, *prodire ante aciem et velut munimentum exercitui sese objicere a me jussum*. Hinc παραβάλλειν τινί, ad latus alicujus se collocare, alicui se adjungere, disciplinæ ejus se tradere, frequenter occurrit apud Diogen. Laertium.

pura custodiatur! » Acclamationes a cantoribus et a populo, ut supra de prima receptione reditus observatum, recitantur. Receptio tertia intra chalcen: excipit ibi imperatorem tribunus Venetorum seu domesticus scholarum cum factione Veneta, dicuntque cantores apelaticum tomo III: « Paradisum in Eden virgo Bethlehemi aperuit, etc. » Acclamationes vero a cantoribus et populo, ut in prima receptione dictum, recitantur.

δήμου τῶ Βενέτων, καὶ λέγουσιν οἱ κράται τὸν ἀπελατικὸν (50) ἤχ. γ'. « Τὸν Ἐδὲμ παράδεισον ἠνέφξεν ἐν Βηθλεὲμ ἡ Παρθένος », καὶ τὰ ἐξῆς. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρὰ τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν τῇ πρώτῃ δοχῇ τῆς ὑποστροφῆς εἴρηται.

VI. Receptio quarta ad Sanctos Apostolos seu ad scholas: stat ibi tribunus Prasinorum seu excubitor cum factione Prasina, et cantores ejus voce toni III dicunt: « Qui creaturam omnem implet ejusque dominus est, non inani exinanitione propter nos exinanitur, ut mundum superiorem ex genere nostro inferiori impleat. Ipse vitæ largitor cornu vestrum, Domini in orbe universo exaltabit gentesque omnes in servitutem rediget, et majestati vestræ munera sicut magi offerant. » Acclamationes a cantoribus et populo, ut in secunda receptione dictum instituuntur. Quinta in tribunali seu ad lychnos: stat ibi tribunus Venetorum seu domesticus scholarum cum transitoria factione Veneta, dicuntque cantores apelaticum toni III: « Stella præcurrit lucetque in spelunca, etc. » Acclamationes a populo et cantoribus, ut in prima receptione dictum recitantur. Sciendum est, ad normam ritumque festi hujus receptiones et acclamationes in festo Luminum, sancto Paschate, sancta Pentecoste et festo Transmutationis, tum dominis ad Sanctæ Sophiæ abeuntibus, tum inde ad palatium revertentibus, institui.

τῆς τε ⁸⁶ ἑορτῆς τῶν φώτων καὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἀγίου Πάσχα καὶ τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς ⁸⁷ καὶ τῆς ἑορτῆς τῆς μεταμορφώσεως, καὶ ἀπιόντων ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ τῶν δεσποτῶν καὶ πάλιν ἀπ' αὐτῆς ὑποστρεφόντων ἐν τῷ παλατίῳ.

CAPUT III.

Festum Epiphaniæ. Duarum factionum acclamationes.

Receptio prima, Venetorum, vox toni obliqui IV: « Hodie is qui draconum capita in aquis

νήσει, ἡ γῆ δὲ σπήλαιον εὐτρεπίζει ὑποδέξασθαι τὸν τῶν ὄλων ποιητήν· ἀλλ' αὐτὸς ὁ τὴν ἡμετέραν προσλαβόμενος σάρκα ἐκ τῆς Ἡαρθένου, τὴν ὑμῶν ⁸¹ θεόστυπτον βασιλείαν φυλάξει ἐν τῇ πορφύρᾳ. » Τὰ δὲ τῆς ⁸² εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρὰ τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν τῇ πρώτῃ δοχῇ τῆς ὑποστροφῆς εἴρηται. Δοχὴ τρίτη ἔνδοθεν τῆς χαλκῆς. Δέχεται κάκεισε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἦγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ

γ'. Δοχὴ τετάρτη εἰς τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, ἦγουν εἰς τὰς σχολάς· δέχεται κάκεισε ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἦγουν ὁ ἐκσκοῦθιτος μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Πρασίνων. Καὶ λέγουσιν οἱ κράται τοῦ περατικοῦ τὴν φωνὴν ἤχ. γ'. « Ὁ πάσης κτίσεως πληρωτῆς καὶ δεσπότης ἀκένωτῳ κενώσει τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐκκενοῦται, ἵνα τὸν ἄνω πληρώσῃ κόσμον ἐκ τοῦ ἡμῶν κατωτάτου γένους· ὁ ζωοδότης αὐτὸς τὸ κέρας ὑμῶν, δεσπόται, ἀνυψώσει ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, τὰ ἔθνη πάντα δουλώσει τοῦ προσφέρειν, ὡς οἱ μάγοι, τὰ δῶρα τῆ ὑμῶν βασιλείᾳ· » τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρὰ τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ δοχῇ εἴρηται. ⁸³ Δοχὴ πέμπτη εἰς τὸ τριβουνάλιον, ἦγουν ⁸⁴ εἰς τοὺς λύχνους· δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἦγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, καὶ λέγουσιν οἱ κράται τὸ ἀπελατικὸν ⁸⁵ ἤχ. γ'. « Ἀστὴρ προτρέχει καὶ λάμπει ἐν σπηλαίῳ, » καὶ τὰ ἐξῆς. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρὰ τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν τῇ πρώτῃ δοχῇ εἴρηται. Εἶδέναι δὲ χρῆ, ὅτι κατα τὸν τύπον καὶ τὴν τάξιν ταύτης τῆς ἑορτῆς γίνονται αἱ δοκαὶ καὶ εὐφημίαι ἀγίου Πάσχα καὶ τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς καὶ τῆς ἑορτῆς τῆς μεταμορφώσεως, καὶ ἀπιόντων ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ τῶν δεσποτῶν καὶ πάλιν ἀπ' αὐτῆς ὑποστρεφόντων ἐν τῷ παλατίῳ.

ΚΕΦΑΛΑ. Γ'.

Ἐορτὴ τῶν Φώτων (51). Ἄκτα τῶν δύο-μερῶν.

Δοχὴ πρώτη, τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. πλαγ. δ'. « Σήμερον ὁ συντρίψας ἐν ὕδασι τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων

VARIÆ LECTIOMES.

⁸¹ ἡμῶν ed. ⁸² τὰ τὲ τῆς ed. ⁸³ καὶ εἴρ. ἐν τῇ δ. δ. ed. ⁸⁴ ἦτουν cod. h. l. et passim. ⁸⁵ ἀπελάτιον ed. hic ut et alibi nonnunquam ⁸⁶ τῆς δὲ ed. ⁸⁷ Πεντεκοστῆς ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(50) Carminis aut rhythmici genus hoc esse liquet; non item, unde dictum sit. Cogitari posset fuisse carminis genus, quod accineretur abeunti, quo abiens προῦπέμπετο, aut quot a premoventibus caneretur, ὑπὸ ἀπελαυόντων πρὸς ἀπελαύοντα, ut nostri sic dicti *Marsche* sunt moduli, qui a tubis et tympanis accinuntur militibus in acie procedentibus: aut repetendam esse vocem ab illa in actis populorum frequenti formula ἀπελα, ἀπέλα, *abige*, *abige*, ut in acclamationibus concilii 5 CPTani sub Mena: Ἀπέλα τὰ τοῦ Ἀκεφάλου ἀπέλα τὰ τῶν αἰρετικῶν. In exemplis tamen apelaticorum, quæ et hic et alibi nostri codicis produntur, nihil est, quod aut huic aut illi opinioni faveat. Num a cele-

ritate cantus nomen habuit, voce velut per vim ad cursum adacta? ut *motetum* (v. Du Cange h. v.) » sæpius variatio vocis motu. Aut ἀπελατικὸν idem est, quod *pensum*, quantum aliquis canere debet, ut *missa* quoque *pensum* valet; V. Du Cange v. *missa*, ubi hoc citat Aureliani episcopi: *facite sex missas de Isaiâ propheta*, h. e. sex ἀπολύσεις, ἀπελάσεις, *pensu*.

(51) *Festum Luminum*, vel *Epiphaniæ*. Incidit in diem 6 Januarii. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. [Symeon. Mag. p. 406. Oratio in festo Luminum incipit: πάλιν ὁ Ἰησοῦς ἐμός. Contin. Constantin. p. 30. S. Gregorii Nysseni oratio in S. Lumina seu festum baptismi Christi, accensis cereis celebrari

τὴν κεφαλὴν ὑποκλίνει τῷ προδρόμῳ φιλανθρώπως. » A Δοχὴ β', τῶν Πρασίνων, φωνὴ πλαγ. δ' · « Χριστὸς ἀγνίζει λουτρῶν ἅγιον τὴν ἐξ ἔθνῶν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν. » Δοχὴ γ', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. πλαγ. α' · « Ἐπὶ θεότητος ἐν Ἰορδάνῃ ⁸⁸ (52) φλόγα σβεννύει τῆς ἀμαρτίας » Δοχὴ δ', τῶν Βενέτων, φωνὴ πλαγ. δ' · « Ὁ συνάναρχος τῷ Πατρὶ Θεὸς Λόγος ⁸⁹ ἐν Ἰορδάνῃ σήμερον προῆλθε βαπτισθῆναι, καὶ τὴν κάραν ὑποκλίνει δουλικῶς τῷ προδρόμῳ, ὃν οὐρανῶν αἰδυνάμεις τρέμουσι καθορῶσαι · ἀλλ' ὁ τὸν κόσμον φωτίσας τῇ αὐτοῦ ἐπιφανείᾳ ὑψώσει καὶ μεγαλυνεῖ τὸ κράτος τῆς ὑμῶν βασιλείας εἰς εὐτυχίαν καὶ δόξαν Ῥωμαίων, » Δοχὴ ε', τῶν Πρασίνων, ἤχ. πλαγ. δ' · « Χριστὸς ἐνδύεται ρεῖθρα φιλανθρώπως τοῦ Ἰορδάνου. » Δοχὴ ς', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. πλαγ. α' · « Ἐπὶ τῆς θεότητος Ἰορδάνου » καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄκτολογία τῆς ς' δοχῆς · λέγουσιν οἱ κράκται · « Ὁ βαπτισθεὶς ἐν ὕδασι Ἰορδάνου. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου · « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται · « Καὶ τὴν κάραν ὑποκλίνει δουλικῶς τῷ προδρόμῳ. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου · « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται · « Τοὺς χρόνους ὑμῶν πληθυνεῖ σὺν ταῖς αὐγουστάις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » ὁ λαὸς · « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν σας εἰς πολλὰ ἔτη. »

Ἰποστροφὴ τῶν δεσποτῶν τῇ αὐτῇ ἑορτῇ.

Δοχὴ α', τῶν Βενέτων, ἀπελατικὸν ἤχ. πλαγ. α' · « Ὁ συνάναρχος τῷ Πατρὶ Θεὸς Λόγος » καὶ τὰ ἐξῆς. Δοχὴ β', τῶν Πρασίνων, ἀπελατικὸν ἤχ. γ' · « Ὁ φωτίζων (53) ἐν Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἐβαπτίσθη ὕδατι ἐπιγέλω, καὶ τὸ φῶς τοῦ βαπτίσματος ἐδωρήσατο ἀνθρώποις · ἀλλ' ὁ ταῦτα τελέσας Χριστὸς φιλανθρώπως τὸ ὑμέτερον βασιλεῖον κράτος κατὰ σειράν (54) ἀδιάδοχον κελεύει εὐτυχεῖν Ῥωμαίους ⁹⁰ καὶ βασιλεύειν. » Δοχὴ γ', τῶν Βενέτων, ἀπελατικὸν ἤχ. πλαγ. α' · « Ὁ κεφαλὰς τῶν δρακόντων, εὐεργέται, ἐν Ἰορδάνου τοῖς ρεύμασι συντρίψας, πρὸ ποδῶν ὑμῶν συντρίψει τὰς κεφαλὰς τῶν Βαρβάρων · θεόστεπτοι εὐεργέται, ἡ Τριάς ἡ τρισάγιος τὰς νίκας ὑμῶν πληθυνεῖ · ὁ βαπτισθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ σάρκα καὶ ἀγίασας τὴν φύσιν τῶν ὑδάτων. » Δοχὴ δ', τῶν Πρασίνων, ἀπελατικὸν ἤχ. δ' · « Ὁ τῇ παλάμῃ βαπτισθεὶς σήμερον τοῦ Προδρόμου τῇ φρικτῇ αὐτοῦ παλάμῃ βασιλεῖς ὑμᾶς κηρύττει (55), θεόστεπτοι

A contudit, præcursori caput amice inclinat, » Receptio secunda, Prasinorum, vox toni obliqui IV : « Christus sancto lavacro collectam sibi e gentibus Ecclesiam expiat. » Receptio tertia, Venetorum, vox toni obliqui I : « Igne divinitatis in Jordane flammam peccati exslinguit. Receptio quarta, Venetorum, vox obliqui IV : « Coæternus Patri Deus, Verbum, hodie in Jordanem, ut baptizetur, descendit, et caput more servi præcursori inclinat, quem cælestes Potestates intuentes contremiscunt. Sed qui apparitione sua mundum illuminavit robor majestatis vestræ ad felicitatem et gloriam Romanorum augeat et exaltet ! » Receptio quinta, Prasinorum, vox toni obliqui IV : « Christus amore hominum Jordanis fluente subit. » Receptio sexta, Venetorum, vox toni obliqui IV : « Igne divinitatis in Jordane, etc. » Acclamatio in sexta receptione : dicunt cantores : « Baptizatus in aquis Jordanis. » Clamat et populus ter : « Longa vobis tempora ! » Cantor : « Et caput servi more præcursori inclinans. » Clamat et populus ter : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Tempora vestra cum augustabus et porphyrogenetis **26** augeat ! » Populus : « Longævam Deus per multos etc. »

Reditus dominorum eodem festo.

Receptio prima, Venetorum, apelaticum toni obliqui I « Coæternus Patri Deus, Verbum, etc. » Secunda, Prasinorum, apelaticum toni obliqui III : « Illuminans in Spiritu sancto baptizatus est aqua terrestri, lumenque baptismi hominibus donavit. Sed qui, hæc, amore in homines incitatus, fecit Christus, imperatoriam majestatem vestram per non interruptam seriem annorum felices reddere Romanos et imperare jubeat ! » Receptio tertia, Venetorum, tono obliquo I : Qui capita draconum, o benigni principes, in Jordanis fluentis contrivit, ante pedes vestros Barbarorum capita conterat ! A Deo coronati benefactores, ter sancta Trinitas vestras victorias augeat : qui baptizatus est pro nobis secundum carnem et aquarum naturam sanctificavit. » Quarta Prasinorum, apelaticum toni IV : « Baptizatus hodie Præcursoris manu, sua tremenda manu vos, imperatores a Deo coronati benefactores, præ-

VARIE LECTIONES.

⁸⁸ θεότητος Ἰορδανῶς cod. ⁸⁹ Θεὸς, λόγος ed. ⁹⁰ Ῥωμαίους ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

solitum, memoratur Lambecio Comm. Vindob. I. III, 6, cod. 111.] Vid. Codin. Offic. c. 8. Appellationis ratio apparet e verbis paulo inferioribus C. 10 : ὁ τὸν κόσμον φωτίζειν τῇ αὐτοῦ ἐπιφανείᾳ. Est enim natalis apparitionis Christi in carne, quam propterea quod luminosa, illustris esset, et *Lumina* appellarunt, et accensis luminibus celebrarunt, nec non baptismi, qui absque luminibus non erat, initiandis ardentibus cereos tenentibus. Qua de re alias agimus.

(52) Liqueat aliquid deesse : quod dum suggerant meliores libri, acquiescamus conjecturæ Leichianæ.

(53) Græci novi φωτίζειν et pro *illuminare* et

pro *baptizare* usurpant. Unde intelligitur lusus in ambiguo verbi.

(54) Græci sobolem alicujus per sæcula continuatam, stemma genealogicum, σειράν, id est *catenam*, dicunt, ut nos *arbores*. Σειρά ἀδιάδοχος est series generis desinens, quam alia series non excipit. Conf. quæ ad p. 157. De verbo διαδέχασθαι *cessare, desinere*, dicam.

(55) Qualis dictio παλάμη κηρύττει ! Voces prædicatur, non manu. Expectes χεῖρας aut στεφανῶν vel simile quid, quod manus faciat. Verum Æthiopem lavet, qui balbutiem infantilis ævi corrigere instituat.

dicat, unctosque orbi universo ostendit. Lavaoro enim sanctificans, integritatis oleo majestatem baptizat, salutem Romanis et maximum auxilium et gloriam imperii donat. » Receptio quinta, Venetorum, apelatice toni obliqui IV; « Lumen materialiter in corpore apparuit, ut nos lumen facti cum Dei luce commisceremur: præsto est aqua implens et perficiens spiritu: una ad ipsum accedamus, ut una cum eo exaltemur. Signati sumus arcano modo, qui virtutem mysterii cognovimus, suscepimus omnes secundum, non primum, Adamum, ut renati. » Acolamationis verba cantantur a præcentoribus et populo, ut in cæteris factionibus. Postremo cantores quoque acclamant: « Adorantes Christi manifestati gloriam. » Populus: « Diutissime majestatem vestram Deus custodiat! »

ὁ λαός · « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἅγιαν βασιλείαν. »

27 CAPUT IV.

Acclamationes in sancti Paschatis festo.

Receptio prima Venetorum, vox toni I: « Divinæ resurrectionis potentia mortis bellum solutum est. » Secunda, Prasinorum, vox toni I: « Lucis inaccessæ faces mortuis, qui in tenebris erant, illuxere. Christus enim mortuus apparuit, morte mortem exstinguens, captivos post tres dies resurgens exsuscitavit. Ipse gloriam vestram, domini, diu in purpura custodiet! » Receptio tertia, Venetorum: vox toni III: « Pascha Domini hodie videntes, melodice et unanimiter clamamus. » Quarta, Venetorum, vox toni I: « Divinæ resurrectionis potentia mortis, etc. » Quinta, Venetorum, vox toni I: « Æternum cum Patre imperans ultimis diebus temporaliter cum hominibus conversatus fuit et in cruce tartarum mortemque captivam ducens, post tres dies sua resurrectione mortuis resuscitationem renovat. Ipse cornu vestrum, domini, victoriis contra Barbaros exaltabit! » Receptio sexta, Venetorum, vox toni III: « Lucis inaccessæ faces, » etc. Acclamatio in sexta receptione: dicunt cantores: « Creator omnium et Dominus. » Clamat et populus ter: « Multos annos vobis. » Cantores: « Mirabiliter e sepulcro

εὐεργέται, καὶ Χριστοὺς ⁹¹ (56) ὑμᾶς δεικνύει πάση τῇ οἰκουμένῃ. Τῷ λουτρῷ γὰρ ἁγιάσας, τῆς ἀφθαρσίας τῷ ἑλαίῳ βαπτίζει τὴν βασιλείαν, σωτηρίαν δωρούμενος τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ἀντιλήψιν (57) μεγίστην καὶ δόξαν τῆς βασιλείας. » Δοχὴ ε', τῶν Βενέτων, ἀπελατικὸν ἤχ. πλαγ. δ'. Τὸ φῶς ἐπέφανε ὑλικῶς ἐν σώματι, ἵνα φῶς γενόμενοι Θεοῦ φωτὶ μιγῶμεν. Ἡέρεστιν ὑδατι πλύνων καὶ τελειῶν τῷ πνεύματι, συγκατέλωμεν τούτῳ, ἵνα συναυψωθῶμεν. Σημειωθῶμεν μυστικῶς τοῦ μυστηρίου τὴν ἰσχὺν ἐγνωκότες, ἀναλάβωμεν οἱ πάντες τὸν δεῦτερον μὴ τὸν πρῶτον Ἀδὰμ ὡς ἀναγεννηθέντες. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρά τῶν κρατῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Τὸ δὲ τελευταῖον ἄκτον λέγουσιν οἱ κράται: « Προσκυνήσαντες τοῦ ἐπιφανέντος Χριστοῦ τὴν δόξαν. »

B

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Ἄκτα τῆ ἑορτῆ τοῦ ἁγίου Πάσχα.

Δοχὴ πρώτη, τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. α'. « Θεϊκῆς ἐγέρσεως δυναστεία ὁ τοῦ θανάτου πόλεμος διελύθη. » Δοχὴ β', τῶν Πρασίνων, φωνὴ ἤχ. α'. « Φωτὸς ἀπροσίτου λαμπηδόνες νεκροὺς ἐπέλαμψαν τὸ ἐν σκότει. Χριστὸς γὰρ ὥφθη νεκρὸς ἐν τάφῳ, θανάτῳ θάνατον θανατώσας, συνανέσκησε τοὺς δεσμίους τῆ τριημέρῳ αὐτοῦ ἐγέρσει: αὐτὸς τὴν δόξαν ὑμῶν, δεσπότης, εἰς μῆκος χρόνων φυλάξει ἐν τῇ προφύρῃ. » Δοχὴ γ', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. γ'. « Πάσχα Κυρίου σήμερον καθορῶντες μελωδικῶς κραυγάζομεν καὶ ⁹² ὁμοφρόνως. » Δοχὴ δ', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. α'. « Θεϊκῆς ἐγέρσεως δυναστεία, » καὶ τὰ ἐξῆς. Δοχὴ ε', τῶν Πρασίνων, φωνὴ ἤχ. α'. « Ὁ ἀχρόνιος τῷ Πατρὶ συμβασιλεύων ἐπ' ἐσχάτων τοῖς ἀνθρώποις χρονικῶς συνανεστράφη ⁹³, καὶ ἐν τῷ σταυρῷ τὸν ἄδην καὶ θάνατον αἰχμαλωτίσας, τριημέρῳ αὐτοῦ ἐγέρσει τοῖς νεκροῖς τὴν ἀνάστασιν ἐγκαινίζων (58): αὐτὸς τὸ κέρα ὑμῶν, δεσπότης, ἀνυψώσει ταῖς νίκαις κατὰ Βαρβάρων. » Δοχὴ ς', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. γ'. « Φωτὸς ἀπροσίτου λαμπηδόνες » καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄκτολογία τῆς ς' δοχῆς. Λέγουσιν οἱ κράται: « Ὁ τῶν πάντων Ποιητὴς καὶ Δεσπότης. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνιοι. » Οἱ κρά-

VARIE LECTIONES.

⁹¹ χρηστοὺς cod. ⁹² καὶ om. cod. ⁹³ συνανεστράφη ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(56) M. χρηστοὺς. Quorum utrum præset, in dubio relinquo. Uctine fuerint novi imperatores Cptani, disputo ad p. 218.

(57) *Auxilium*. Proprie est reprehensio, seu apprehensio a postica, vel retractio lapsi aut proclivis in ruinam. Ἀντιλαμβάνεσθαι τινος est idem nostro *sich jemandes annehmen*, pro curare, solari, juvare aliquem, ejus curam suam facere, ad se trahere. Vid. *Infra* p. 30, 203. et Constantin. Vit. Basil. p. 141. Hinc intelligas illud Sexti Empirici Pyrrhon. I: Ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτοῦ παθῶν ἀντιληπτικὸς ἐστὶ καὶ παρηγορικός, *solatur et mulcet ejus passiones*; proprie reprehendit eas ab excessu, aut ad se trahit, putat eas ad se pertinere. Ἀντιλήψιν τῶν δημοσίων πραγμάτων, *procuracionem rei publicæ* habet Cedren. p. 490. et Contin. Theophan. p. 88. Potest quoque reddi vocabulum *protectio*,

D ut sæpe fecit Habertus in Pontificali.

(58) *Resurrectionem mortuis encæniare* est mortuis in resurgendo præire suo exemplo, resurrectionem ordiri, mortuis resurrectionem ut rem novam et insuetam præstare, exhibere, monstrare, mortuos resurrectione initiare. Est enim *initiare aliquam aliqua re* eum illius rei notitia et experimento, antea incognitæ, imbueret, instruere. *Encæniare* ait Du Cange Gloss. Lat. h. v., ἐγκαινίζειν, est *initiare vel aliquod primo exercere vel induere: unde vestem novat, encæniat, qui primo eam induit vel portat*. Inde est ἐγκαινίζειν urbem, balneum publicum, statuam, circum, ecclesiam initiare, innovare, pro prima vice usurpare, initium facere utendi eorum unoquoque, secundum indolem cujusque.

κται· « Ὁ ἀναστάς παραδόξως ἐκ τάφου. » Φθογγεῖ A
καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται·
« Καὶ τὸ χαῖρε δεδωκώς μυροφόροις (59). » Φθογγεῖ
καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ
κράκται· « Τοὺς χρόνους ὑμῶν πληθυνεῖ σὺν ταῖς
αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » Ὁ λαός·
« Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν
τας εἰς πολλὰ ἔτη. »

Ἰποστροφή τῶν δεσποτῶν τῇ αὐτῇ ἑρτη.

Δοχὴ α', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἕχ. α'. « Τὸ μέγα
καὶ σεβάσιμον τῆς ἀναστάσεως μυστήριον λαμπρο-
νομένη σήμερον ἢ κτίσις ἑορτάζει· ὁ γὰρ τῆς δόξης
Κύριος τὸ σκυθρωπὸν ἀφανίσας τοῦ θανάτου καὶ τὰ
τοῦ ᾄδου σκυλεύσας βασιλεία, συνανέστησε τοὺς
πάλαι τεθνεώτας, χαρὰν ἀνεκλάητον καὶ θεῖον
ἡσάχα⁹⁴. Τελεῖται παραδόξως, μεγαλύνεται τὸ κρά- B
τος ὑμῶν, δεσπότης, εἰς δόξαν, εἰς καύχησιν, εἰς
ἀνεγερσιν (60) τῶν Ῥωμαίων. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας
ἄκτα ᾄδονται παρὰ τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς
καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Τὸ δὲ τελευταῖον ἄκτον
λέγουσιν οἱ κράκται· « Καλῶς ἦλθον οἱ δεσπό-
ται σὺν ταῖς αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννή-
τοις. » Ὁ λαός· « Καλῶς ἦλθετε. » Οἱ κράκται·
« Προσκυνησαντες τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ τὴν δό-
ξαν. » Ὁ λαός· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεός. »
Δοχὴ β', τῶν Πρασίνων, ἀπελατικὸν ἕχ. α'. « Σή-
μερον τὸ τοῖς ἀγγέλοις ἀπόβρῆτον ἐκτελεῖται τῆς
ἀναστάσεως μυστήριον. Ὁ γὰρ ἐμπιπλῶν πᾶν ζῶν
εὐδοκίας σαρκὶ θανατοῦται ὡς ἄνθρωπος, καὶ τὴν
ἄπληστον τοῦ ᾄδου τυραννίδα αἰχμαλωτεύει, νεκρώ-
σας τὸν νεκρωτὴν· νῦν ἔφανεσθη τὸ πρὸ αἰῶνων
αἵσχος, νῦν ἐξήνησεν ἡ χαρὰ τῶν περάτων (61). Ὁ C
παντάνης δὲ θεὸς καὶ ζωοδότης, τοὺς δεσπότης φύ-
λαττε ἐκ τῆ πορφύρας. » Δοχὴ γ', τῶν Βενέτων, φωνὴ
ἕχ. α'. « Σταυρὸν καὶ θάνατον ὑπομείνας Χριστὸς,
κατήλθεν ἐκὼν ἐν τάφῳ, καὶ τὰς τοῦ ᾄδου συντρέψας
πύλας τῆ θεῆκῃ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ, πᾶσιν ἀνάστασιν
ἐγκαινίζει τοῖς ἀπ' αἰῶνος νεκρωμένοις. Ἦ κτίσις
σήμερον ἑορτάζει· διπλοῦν τὸ Πάσχα τῆς σωτηρίας,
ὄρῳσα τὸ σκῆπτρον ὑμῶν, δεσπότης, τῇ ἀναστάσει
Χριστοῦ συνανατέλλον. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα
ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς
καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Τὸ δὲ τελευταῖον λέγουσιν
οἱ κράκται· « Προσκυνησαντες τοῦ ἀναστάντος Χρι-
στοῦ τὴν δόξαν. » Ὁ λαός· « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ
θεὸς τὴν » κ. τ. λ. Δοχὴ δὲ τετάρτη, τῶν Πρασίνων
φωνὴ ἕχ. γ'. « Πάσχα Κυρίου σήμερον καθορῶντες » D
καὶ τὰ ἐξῆς. Δοχὴ ε', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἕχ. α'.
« Ἐγκαινίζεται σήμερον τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις,
παραδόξως ἐκ φθορᾶς μεταπλαττομένη πρὸς ἀφθαρ-
σίαν, στολίζεται τὴν στολὴν τῆς προτέρας δόξης,
μηκέτι τῷ θανάτῳ κατεχομένη. Ὁ γὰρ ἔχων τὸ

resurgens. » Clamat et populus ter : « Longa vo-
bis tempora. » Cantores : « Et qui salutem un-
guenta afferentibus dixit. » Clamat et populus ter :
« Longa vobis tempora ! » Cantores : « Tempora
vobis, augustabus et porphyrogennetis augeat ! »
Populus : « Longævam Deus sacram, etc. »

Reditus dominorum eodem festo.

Receptio prima, Venetorum, vox toni I : « Ma-
gnam et venerandum resurrectionis mysterium
splendens hodie creatura celebrat. Dominus enim
gloriæ terrorem mortis removit, inferorum regnum
spoliavit, quondam mortuos una excitavit, ineffa-
bile gaudium ac divinum Pascha ! Mirabiliter ce-
lebratur, augetur robur vestrum, domini, ad glo-
riam, famam et salutem Romanorum. » 28
Acclamationis autem verba a præcentoribus et po-
pulo, ut in cæteris receptionibus, cantatur. Ultimum
cantores dicunt : Pulchre venerunt domini cum
augustabus et porphyrogennetis. » Populus : « Pul-
chre venistis. » Cantores : « Adorantes resurgen-
tis Christi gloriam. » Populus : « Longævam
Deus, » etc. Receptio secunda, Prasinorum, ape-
laticum toni I : « Hodie impenetrabile angelis
resurrectionis mysterium celebratur. Omne enim
vivum gratia replens in carne ut homo occidit,
et insatiabilem orci tyrannidem captivam ducit,
occisore occiso : nunc æternum evanuit oppro-
brium, nunc exurgit gaudium terminorum. Rex
omnium Deus vitæque dator, serva dominos in
purpura ! » Tertia, Venetorum, vox toni I : « Cru-
cem mortemque perpessus Christus, sponte in sep-
ulchrum descendit, contritisque divina potentia
sua orci portis, omnibus in sæculo mortuis resur-
rectionem renovat. Creatura hodie duplex Pascha
salutis celebrat, videns sceptrum vestrum, domini,
cum Christi resurrectione una exorians. » Accla-
mationis acta a cantoribus et populo ut in cæteris
factionibus cantantur. Postremo præcentores
dicunt : « Adorantes Christi resuscitati glo-
riam, » etc. Populus : « Longævam Deus fa-
ciat, etc. » Receptio quarta, Prasinorum : vox
toni III : « Pascha Domini hodie intuentes, » etc.
Quinta, Venetorum : vox toni I : « Renovatur ho-
die humana natura, admirandum in modum ex
corruptione in integritatem transmutata : induit
prioris gloriæ vestimentum, non amplius a morte
superanda. Tenens enim robur mortis coæternum
Patris et æque inaccessum Verbum, orci regnum
spoliavit, solvit captivorum vincula, libertatem om-
nibus donavit : hic custodiet robur majestatis, ad

VARLÆ LECTIONES

⁹⁴ χαρὰ ἀνεκλάητος καὶ θεῖον Πάσχα τελεῖται ἑδ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(59) Ad mulieres unguenta ad sepulcrum Christi
ferentes respicitur Marc. xvi, 1 ; v. Du Cange Gloss.
Gr. v. Μυροφόροι.

(60) Hinc corrigatur Contin. Constant. p. 264,

ubi ζνεσιν legitur. Opponitur τῇ καταπτώσει τῶν
Βαρβάρων ; v. p. 29.

(61) Gaudium totius terrarum orbis. Πέρατα τοῦ
κόσμου vel τῆς οἰκουμένης intelliguntur.

laudat, gloriam et salutem Romanorum. » Acclamationis acta a cantoribus et populo ut in cæteris cantantur. Ultimum vero cantores dicunt : « Adorantes resurgentis Christi gloriam : » Populus : « Longævam Deus, » etc. μαίων. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρατῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Τὸ δὲ τελευταῖον ἄκτον λέγουσιν οἱ κράκται. » Προσκυνήσαντες τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ τὴν δόξαν. » Ὁ λαός· « Πολυχρόνιον. »

29 CAPUT V.

Acta in feria secunda septimanæ renovationis.

Peracto ecclesiastico officio, quando domini mensæ assident, Venetorum organum sonat, et dicit populus : « Sancta. » Organum silente, præcantores : « Ter sancte, cum dominis simul impera. » Clamat et populus ter : « Ter sancte. » Cantores : « Et tu eorum curam in omnibus suscipe. » Clamat et populus ter : « Ter sancte. » Cantores : « Augens vitæ tempora. » Clamat et populus ter : « Ter sancte. » Cantores : « Ad perfectam lætitiā Romanorum. » Clamat et populus ter : « Ter sancte. » Cantores : « Cum piis Deique amantibus conjugibus. » Clamat et populus ter : « Ter sancte. » Cantores : « Et venerandis porphyrogennetis in purpura. » Clamat et populus ter : « Ter sancte. » Cantores : « Et Venetorum, fidelium servorum vestrorum. » Clamat et populus ter : « Ter sancte. » Cantores : « Resurgens Deus noster, dominos custodi. » Clamat et populus similiter ter : « Resurgens Deus noster, dominos custodi. » Cantores : « Spiritus sancte, augustas serva ! » Populus eadem ter. » Cantores : « Mater Dei nostri. » Cantores : « Domine, vitam eorum per nostram. » (II.) Hymnus toni I : « Aperiantur sepul-

κράτος τοῦ θανάτου, ὁ τοῦ Πατρὸς συνάναρχος καὶ συναΐδιος λόγος, σκυλεύσας τὰ βασίλεια τοῦ ᾄδου, ἔλυσε τὸν δεσμὸν τῶν αἰχμαλώτων, πᾶσι δωρησάμενος ἐλευθερίαν. Ὅς καὶ φυλάξει τὸ κράτος τῆς βασιλείας εἰς δόξαν, εἰς κἀρχημα, εἰς ἀνέγερσιν Ῥωμαίων. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρατῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Τὸ δὲ τελευταῖον ἄκτον λέγουσιν οἱ κράκται. » Προσκυνήσαντες τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ τὴν δόξαν. » Ὁ λαός· « Πολυχρόνιον. »

ΚΕΦΑΛ. Ε΄.

Ἄκτα τῆ ἑορτῆ τῆ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου ⁹⁵ (62.)

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας, ὅτε ἀκουμβίσωσιν (63) οἱ δεσπότες ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἀυλεῖ τὸ ὄργανον τῶν Βενέτων, καὶ λέγει ὁ λαός· « Ἄγιαχάς (64). » « Καὶ ὅτε παύσῃ τὸ ὄργανον, λέγουσιν οἱ κράκται : « Τρισάγιο, συμβασίλευσον τοὺς δεσπότες ⁹⁶. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου· « Τρισάγιο. » Οἱ κράκται : « Καὶ σὺ αὐτοὺς θεράπευσον ἐπὶ πᾶσιν. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ'· « Τρισάγιο. » Οἱ κράκται : « Πλεονάζων τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνους. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ'. « Τρισάγιο. » Οἱ κράκται : « Εἰς τελείαν χαρμονὴν τῶν Ῥωμαίων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ'· « Τρισάγιο. » Οἱ κράκται : « Σὺν ἀγούσταις ἐυσεβέσι φιλοθέοις. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ'· « Τρισάγιο. » Οἱ κράκται : « Καὶ τοῖς τιμίοις πορφυρογεννήτοις ἐν τῇ πορφύρᾳ. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου· « Τρισάγιο. » Οἱ κράκται : « Καὶ Βενέτων τῶν γνησίων ὑμῶν δούλων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ'· « Τρισάγιο. » Οἱ κράκται : « Ἐς, ὁ ἀναστὰς Θεὸς ἡμῶν, τοὺς δεσπότες φύλαττε. » Καὶ ὁ λαός ὁμοίως ἐκ τρίτου· « Ἐς (65), ὁ ἀναστὰς Θεὸς ἡμῶν, τοὺς δεσπότες φύλαττε. » Οἱ κράκται : « Ἐνεῦμα τὸ πανθενεῖον τῆς ἀγούστας σκέπασον (66). » Καὶ ὁ λαός ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται : « Μήτηρ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, φύλαττε τὰ πορφυρογέννητα. » Καὶ ὁ λαός ἐκ γ'. Οἱ

VARLE LECTIONES

⁹⁵ διακαινησίμου R.. διακαινησίμου cod. et. ed. ⁹⁶ τοῖς δεσπότης conj. Leich.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(62) Sic frequenter in hoc codice est exaratum pro διακαινησίμου. Ἡ διακαινήσιμος ἐβδομάς, vel ἐβδομάς τοῦ διακαινησίμου (ita Græci novi efferunt pro τῆς διακαινήσεως), septima renovationis, ut vulgo vertunt, (non prorsus recte, nisi renovationis vocabulum pro gestatione novarum vestium accipiatur, quæ significato medio ævo usitata hodie exoluit,) est ea, quæ diem Paschatis immediate sequitur. Græci enim septimanam a die lunæ ordiuntur, et finiunt in dominica. Vid. Du Cange Gl. Gr. h. v. Dicitur ἡ διακαινήσιμος, quia neophyti illa septimana διακαινῶν in albis, quas in baptismo vigilia Paschatis acceperant, incedebant, et ἡ Καὶνή, nempe Κυριακή, Dominica nova, dicebatur, in quas novas et candidas vestes pro ultima vice gestabant, seu deponabant. Methodius patriarch. CPTanus de iis, qui abnegarunt : Βαλλέσθω ἱμάτια καινὰ κατὰ τὸν τύπον τῶν βαπτιζομένων. Vestes illæ a Latinis quidem albæ, a candore, Græcis vero αἱ καινὰὶ appellabantur. Terminatio ἱμων novis Græcis valde frequentatur, pro nomine substantivo terminato in ις, ut τὸ διακαινήσιμον pro διακαινήσις, processio in novis vestibus ; τὸ ἀναλήψιμον pro ἡ ἀνάληψις ; αἰτήσιμον et αἰτήσιον pro αἰτήσις. Ita quoque ἀσπαστικὸν pro osculo, ἀσπασμῶν vel actu osculandi. Glossæ : Labratum, φιλημα βασιλικόν.

ἀσπαστικὸν βασιλέως.

(63) Non putem negandam Luitprando fidem, qui in legatione ait, Græcos imperatores in solemnibus conviviis per dies festos non assedisse mensis, sed accubuisse vetusto more. Putem itaque, verbum ἀκουμβίζειν, ubi occurrit in hoc codice. (occurrit autem sæpius in Cletoologio,) per accumbere reddi debere.

(64) Quid illud γὰς sibi velit, nescio. Videtur ad illa vulgaria pertinere, qualia in hoc codice in Laudibus passim occurrunt, ut paulo post ἐς, et οἱ ἐς, νανά, etc., quorum ratio dari nulla potest, neque debet.

(65) Recurrit sæpius in hoc codice. Est procul dubio idem, quod ἐς, heus, exclamatio ; v. Du Cang. v. ἐς, pro quo etiam εἰς habemus ; item ας apud Symeon. Mag. p. 495, item οἱ ἐς, quod aliud nihil quam hue, ohe.

(66) Est votum Augustabus proprium, quas optant populi, ut Spiritus sanctus obumbret, tegat, obnubat. Quia nempe velo nuptæ prodibant. Simile illud Hincmari in coronatione Judithæ, cum nuberet Edelfredo, regi Anglorum : Nubas in Christo, obnupta nube cælesti et refrigerata gratia spiritali.

κράτται· « Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν. » A (B.) Φωνὴ ἤχ. α'. « Ἐξανοιγέσθ' ὡσαν τάφοι, καὶ νεκροὶ ἐξαναστήτωσαν· ὁ γὰρ Κύριος ἐκ τάφου 97 σήμερον ἐξάνεστη. Εὐφραίνεσθ' ὡσαν οἱ ζῶντες καὶ ζωῆς (67) ἐντροφάτωσαν· τοῦ γὰρ θανάτου τὸ κέντρον σήμερον ἠφανίσθη. Ἄευχαιμονεῖτω ἡ κτίσις τὸν κτίστην ἀνευφημοῦσα· ἡ τυραννὶς γὰρ τῆς ἀμαρτίας σήμερον καθρέθη. Ἀγαλλιᾶσθω μεγάλως ἡ πόλις ὑμῶν, δεσπότηι, θεότηι τῇ ἐν Τριάδι σήμερον προσκυνούσα, εἰς κατὰπτωσιν Βαρβάρων καὶ ἀνέγερσιν Ῥωμαίων. » Καὶ ἀπὸ φωνῆς (68) λέγουσιν ἀπελατικὸν ἤχ. α'. « Τὸ μέγα καὶ σεβάσιμον μυστήριον τῆς ἀναστάσεως » καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ μετὰ τὸ τελειῶσαι τὸν δῆμον τῶν Βενέτων ἀκολογεῖ ὁμοίως καὶ ὁ δῆμος τῶν Πρασίων, καὶ λέγει ἀπελατικὸν ἤχ. α'. « Σήμερον τὸ τοῖς ἀγγέλοις ἀπόρρητον » καὶ τὰ ἐξῆς. B Καὶ μετὰ τὸ τελειῶσαι τὸν δῆμον τῶν Πρασίων λέγουσιν οἱ κράτται τῶν Βενέτων· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης Ῥωμαίων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἐστεμμένους. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης σὺν ταῖς αὐγούσαις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Ἐς ὁ ἀναστὰς Θεὸς ἡμῶν τοὺς δεσπότης φύλαττε. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ κριτοῦ· « Οἱ εἰς, ὁ ἠναστὰς Θεὸς ἡμῶν, τοὺς δεσπότης φύλαττε. » Οἱ κράτται· « Πνεῦμα τὸ πανάγιον τὰς Αὐγούστας σέβασσον. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράτται· « Μήτηρ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, φύλαττε τὰ πορφυρογεννήτα! » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράτται· « Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Καὶ εὐθὺς ῥίπτει ἄνωθεν ἀπὸ τῆς θυρίδος ὁ ἀρτοκλίνης τὰ δύο μέρη (69) τὰ ἀποκόμβια, καὶ ἐπεύχονται τοῖς δεσπότηις, καὶ ἀναχωροῦσι.

Ἐποστρωθῆ τῶν δεσποτῶν δειλῆς 98 (70) ἀπὸ C τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους 99 πρὸς τὸ παλάτιον.

Α'. Δοχὴ α' εἰς τοὺς Λέοντας. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἡγὼν ὁ δομέτικος τῶν

cra et mortui resurgant! Dominus enim hodie e sepulcro surrexit. Gaudeant viventes, et ob vitam exsultent: mortis enim stimulus hodie evanuit. Candidam vestem creatura, laudans Creatorem, induat: peccati enim tyrannis hodie sublata est. Valde exsultet urbs vestra, domini, divinitatem in trinitate hodie adorans, in perniciosam Barbarorum et Romanorum salutem. » Post hanc cantionem dicunt apelaticum toni I: « Magnum ac venerandum resurrectionis mysterium, etc. » Postquam Venetorum factio acclamare desiit, populus Prasinus similiter acclamat et apelaticum toni I dicit: « Hecdie ineffabile angelis mysterium, etc. » Quo finito, Venetorum præcentores: « Domine, serva Romanorum dominos! » Clamat et populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « Domine, a te coronatos serva! » Clamat et populus ter: « 30 Domine, serva! » Cantores: « Serva Domine, imperatores cum augustabus et porphyrogenetis! » Clamat et populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « Qui resurrexisti, Deus noster, dominos serva! » Idem ter populus. Cantores: « Spiritus sancte, Augustas protege! » Clamat et populus idem ter. Cantores: « Mater Dei nostri, porphyrogenetos custodi! » Clamat et populus eadem ter. Cantores: « Domine, vitam eorum per vitam nostram. » Clamat et populus eadem ter: et statim triclinarius e fenestra duabus factionibus missilla distribuit, quæ, fausta dominis apprecatæ, discedunt.

« Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν. »

Reditus dominorum vespertinus a templo SS. Apostolorum ad palatium.

I. Receptio prima ad Leones. Stat ibi princeps Venetorum, seu domesticus scholarum, cum po-

VARIÆ LECTIONES

97 ἐξ τάφου ed. 98 δὴλῆς cod. 99 ἀπὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων conj. Leich.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(67) Ita membranæ. Erunt, qui ζωὴ malint.
(68) *Assa voce, sed clara*. Opponitur cum τῷ ἀπὸ φθογγῆς, quod est *modulata voce* (v. p. 147, et 183), tum voci pressæ, aut tacitæ recitationi, τῇ ἡσυχαίῳ καὶ καθ' ἑαυτὸν. Prorsus idem est atque μετ' ἐκφωνήσεως, aut ἐκφώνως, de quo supra diximus ad p. 17. Liqueat e novella Justin. 127, quæ vetat consecrationem sacrorum donorum, aut in baptismo preces, tacite a sacerdote recitari, deprehensio forte uno et altero, qui tacite se ea dicere jactans, tamen nihil dixisset, et ne formulam quidem teneret; sed μετὰ φωνῆς clara voce, quam omnes audiant, recitari jubet. Κελεύομεν πάντας ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους μὴ κατὰ τὸ σιωπημένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουμένης τὴν θεῖαν προσκομιδὴν καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτισματι προσευχὴν ποιεῖσθαι. — Διὰ ταῦτα προσήκει τὴν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ προσκομιδῇ καὶ τὰς ἄλλας προσευχὰς μετὰ φωνῆς παρὰ τῶν σιωπητῶν ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων προσφέρεσθαι τῷ Κυρίῳ. Neque scrupulum injicere debet, quod additur ἤχῳ α', Nulla enim vox, sive *assa*, sive *modulata sit*, potest

absque tono quodam proferri. Et significatur hic tantummodo, illam, quæ subicitur, rhesin esse nuda quidem voce, at in eodem semper tono primo recitandam, quod Latini sequiores dicunt *directare*. *Psalmus directaneus*, unico tono, nullo flexu, nulla modulatione absolutus. V. Du Cange v. *Directare* et *φωνή*. Veteres quoque dicebant ἀπὸ φωνῆς, *oraliter*, ut vulgo dicunt, alicui aliquid mandare renuntiandum alteri, imperare agendum, vel vetare. Ita narrat Appianus Parthicorum initio, Ateium trib. plebis Crassi expeditioni intercedentem πρῶτον μὲν ἀπὸ φωνῆς κωλύσαι καὶ διαμαρτυρασθαι μὴ βαδίζειν, etc., *clara voce*, conceptis verbis, *expeditionem vetuisse*.

(69) Si recte habet hæc lectio (et sæpe sic est in codice), debet accusativus pro dativo hic accipi. Alias posset eic ob præcedentem syllabam excidisse videri.

(70) M. δὴλῆς, quod eo indico, ut intelligatur mos librarii η et εi permutandi, non tanquam rectum sit. Ἀπὸ τοῦς ἁγίους ἀποστόλους est idiotismus novæ Græciæ.

CONSTANTINI PORPHYROGENITI

o, et dicunt præcentores : « Felicitate tua venisti. » Acclamationis autem cantantur. Abeuntibus dominis, populus dicit : « Salve, potentissime imperator orbis, famule Dei, Romanorum titia Venetorum, voluptas et decus, tu centum annos populo tuo præses es ! Domini enim gaudium induti, tu in majestate splendent, et orbi felicitas. Ipsum enim gaudium nostrum orbis titia est. » Aliud : « Dextra Dei nostri, potentiam fecit, in proprio imperio que in ipso, ad clementiam, in fide exaltaudeant cælestes spirituum exercitus, gaudio Romanorum, Christiani omnes, festum celebraturi, simul gaudeant ! » Sciendum est, cursive in cæteris quoque processionibus.

Receptio secunda in ædes Sancti Polyeucti. Stat ibi tribunus Venetorum cum factione alba, et dicit cantores : « Feliciter venit divina majestas. » Acclamationis vero acta a cantoribus et populo, ut in cæteris quoque receptionibus, cantantur. Receptio tertia ad Sanctam Euphemiam Olybrii. Stat ibi tribunus Prasinorum seu excubitor cum censorio Prasinorum populo, et cursoria tonitruum : « Qui æternum Patri, » etc. Acta vero acclamationis a cantoribus et populo, ut in cæteris receptionibus mos est, cantatur. Receptio quarta ad Philadelphium. Stat ibi princeps Venetorum seu presbiter scholarum cum Venetorum populo. Acclamationis autem acta a cantoribus et populo, ut in cæteris receptionibus obtinet, cantantur. Receptio quinta ad Taurum ; stat ibi tribunus Prasinorum cum factione russa ; acta vero acclamationis a cantoribus et populo ut in cæteris receptionibus cantantur. Sexta ad fornicem pistorum : reversus in tribunus cum russis, dominos ibi excoipit. Acclamationis autem acta a præcentoribus et populo ut in cæteris receptionibus cantantur. Septima in foro ; stat ibi princeps Prasinorum seu excubitor cum populo Prasino. Acclamationis vero acta a cantoribus et populo ut in cæteris receptionibus cantantur. Octava in Prætorio : stat ibi tribunus Venetorum cum populo albo. Acclamationis

σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, καὶ λέγουσιν οἱ κράτται· « Καλῶς ἦλθεν ἡ ἐνθεος βασιλεία. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Καλῶς ἦλθετε ἰ. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρά τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς, καὶ μετὰ τὸ ἀποκινήσαι τοὺς δεσπότης λέγει ὁ δῆμος τὰ δρομικά (71)· « Χαίροις, κραταιότητε αὐτόκρατορ, χαρὰ τῆς οἰκουμένης, τοῦ Θεοῦ ὁ θεράπων, Ῥωμαίων εὐτυχία, ἀγαλλασίς Βενέτων, εὐφροσύνη, καὶ κοσμιότης, σὲ ἡ θεότης ἐπὶ χρόνους ἐκπτόν ἀξίωση τὴν ἑαυτοῦ διέπειν πολιτείαν. » Ἄλλο· « Χαρὰ ὦδε σήμερον, γαλήνη, καὶ πραότης μεγάλη· οἱ γὰρ δεσπότης χαρὰν ἡμφιεσμένοι ὡς ἑωσφόροι ἐκλάμπουσιν ἐν τῇ κράτει, καὶ δεξιούται τῇ κόσμῳ εὐτυχία. Αὐτὴ γὰρ χαρὰ ἡμῶν καὶ ἀγαλλασίς κόσμου. » Ἄλλο· « Ἐποίησε δύναμις ἡ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, δεσπότης, ἀντελάβετο εἰρήνη τῆς ἰδίας πολιτείας, καὶ ἐν αὐτῇ ἐν τῇ πίστει ὑψώσε πρὸς εὐμένειαν. Ἀγάλλεσθε οὐράνιαι στρατιαὶ τῶν ἀσιμαμάτων, συναγάλλου στρατόπεδον τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἐπαγάλλεσθε πάντες Χριστιανοὶ ἑορτάζειν Κυρίῳ. » Ἰστέον, ὅτι ταῦτα τὰ δρομικά λέγονται καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελεύσεσι.

B. Δοχὴ β' εἰς τὸν ἅγιον Πολύευκτον. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, καὶ λέγουσιν οἱ κράτται· « Καλῶς ἦλθεν ἡ ἐνθεος βασιλεία. » Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρά τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ γ' εἰς τὴν ἁγίαν εὐφημίαν τοῦ Ὀλυβρίου. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἦγουν ὁ ἐσκοῦδῖτος μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Πρασίνων, καὶ λέγει δρομικά ἤχ. α'· « Ὁ ἀχρόνος τῷ Πατρὶ » καὶ τὰ ἕξῃς. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρά τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ δ' εἰς τὸ Φιλαδέλφιον. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἦγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρά τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ ε' εἰς τὸν Ταῦρον. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ βουσίου. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρά τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ ζ' ἐν τῷ φουρνικῷ τῶν ἄρτοποιῶν (72). Ὑποστρεφόμενος αὐτὸς δῆμαρχος μετὰ τοῦ δήμου τοῦ βουσίου, ποιῶσιν (73) ἐκεῖ δοχὴν. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ἄδονται παρά τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Δοχὴ ζ' ἐν τῷ φέρῳ. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἦγουν ὁ

VARIÆ LECTIONES.

ἡλ. superscripto θ cod., ἦλθεσ sive ἦλθετε R. * καθὼς ἐν ed. * συναγάλλεσθε ed. 4 ὁ ante δομέστ ed. 5 ἀφοπουλῶν cod. 6 ποιῶσιν cod.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

carminis concitatoris, dactylici, quale abeunti accinitur, 34.

aptum. (73) M. ποιῶσιν. Frequentissime aut librorum noster, aut auctor ipse ex more sæculi subjunctum pro indicativo usurpat, aut potius ω ποιῶσιν habent, ut nativus modo in ἀποστολῇ

ἐκονούβιτος, μετὰ τοῦ περατικῶ δῆμου τῶν Πρασί-
νων. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν
κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς
δοχαῖς Δοχὴ ἡ ἐν τῷ πραιτωρίῳ. Δέχεται ἐκεῖσε
ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων, μετὰ τοῦ δῆμου τοῦ λευ-
κοῦ. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ᾄδονται παρὰ τε τῶν
κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς
δοχαῖς. Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ ἄκτῳ λέγουσιν οἱ κράκται·
« Καλῶς ἦλθεν ἡ ἀναίρεσις τῶν τῆς Ἄγαρ (74). »
Ἐν τῷ ἄλλῳ « Πολυχρόνιον ποιήσαι ὁ θεὸς τὴν ἀγίαν
βασίλειάν σας εἰς πολλὰ ἔτη ». Δοχὴ θ' ἐν τῷ φου-
ρικῷ τοῦ Μιλίου. Ὑποστρεφόμενος ὁ αὐτὸς δῆμαρ-
χος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δῆμου τοῦ λευκοῦ, ποιεῖ
ἐκεῖσε δοχὴν. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ
τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς
λοιπαῖς δοχαῖς. Καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν τῆς τοιαύτης
δοχῆς δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίτων, ἤγουν ὁ
δομέστικος τῶν ἐκκουβίτων. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας
ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ,
καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Καὶ πάλιν μετὰ
μικρὸν τῆς τοιαύτης δοχῆς δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν
Βενέτων. ἤγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, εἰς τὸ
κάγκαλλον τῆς χαλκῆς. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ
τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν
ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Ἄκτα τῆ ἑορτῆ τῆ Κυριακῆ τοῦ Ἀντίπασχα.
Ἰστέον, ὅτι τῆ Κυριακῆ τοῦ Ἀντίπασχα (75), ὅτε
ἀκουμβίωσιν οἱ δεσπότες ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἡ αὐτὴ
τάξις καὶ ἀκολουθία γίνεται τῆς δευτέρας τῆς δια-
καινησίμου, δηλονότι καὶ αἱ ἀκτολογίαι τῶν δύο με-
ρῶν, καὶ πάντα, καθὼς προεῖρηται· πλὴν οἱ μὲν
βένετοι· λέγουσιν ἀπελατικὸν ἤχ. πλαγ. δ'· « Ἀνα-
καινίζου ἡ κτίσις, Χριστὸς ἀνέστη, ἐόρταζε τῷ Κυ-
ρίῳ τὰς ἑορτάς σου. Ἐσφραγισμένου γὰρ τοῦ τά-
φου, ὁ τῆς ζωῆς ἥλιος ἀνατείλας, καὶ ὄφθεις ἀπο-
στόλοις τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
δι' αὐτοῦ ἐγκαινίζει, καὶ εἰρήνην χαρίζεται πᾶσι τῇ
οἰκουμένῃ, καὶ τὸ βασιλεῖον κράτος ἀστέρος ἀνα-
τολῆ τοῦ ἀδύτου νεουργεῖ καὶ (76) μεγαλύνει, ὡς
λαμπρὸς ἥλιος, προσερχόμενος σήμερον εἰς δόξαν, C
εἰς καύχημα, εἰς ἀνέγερσιν Ῥωμαίων. » Οἱ δὲ Πρά-
σινοι τόνδε· « Ἀποβαλόντες σύμβολα λυπηρᾶς κατ-
αρφείας οἱ ἀπόστολοι, χαίροντες προῆλθον εἰς Γαλι-
λαίαν καὶ εἶδον ὃν ἐπόθουν ἐκ νεκρῶν ἐγγεγενημένον.
Ἀπόββητον ἐδέξαντο παρ' αὐτοῦ μυσταγωγίαν, καὶ
ὡς ἄκτινες διαδραμόντες τὸν κόσμον φαιδρόμορφον
ἐκίρυσεν τῆς ἀναστάσεως τὴν ἡμέραν. Αὐτῶν ἡ προσ-
τασία τῆ θεϊκῆ παντευχίᾳ (77) ὑμᾶς διαφυλάξει,
δεσπότης, εἰς εὐτυχίαν Ῥωμαίων. » Ἰστέον, ὅτι
ὑποστρεφόντων τῶν δεσποτῶν δειλῆς ἀπὸ τοῦ Ἁγίου
Ἀποστόλου εἰς τὸ παλάτιον ταύτῃ τῇ ἑορτῇ, ἡ
αὐτὴ τάξις καὶ ἀκολουθία γίνεται τῆς δευτέρας τῆς
διακαινησίμου, δηλονότι καὶ αἱ δοχαὶ ἐν τοῖς προει-

A vero acta a cantoribus et populo ut in cæteris re-
ceptionibus cantantur. Postremo cantores Dicunt :
« Pulchre venit exitium Agarenorum. » Populus :
« Longævam Deus sacram majestatem vestram in
multos annos faciat ! » Nona in fornice Milli : re-
versus idem Venetorum tribunus cum populo albo,
imperatores ibi excipit. Acclamationis vero acta a
præcentoribus et populo ut in cæteris receptioni-
bus cantantur. Non procul inde princeps Prasino-
rum seu domesticus excubitorum iterum adest.
Acolamationis vero acta a præcentoribus et populo
ut in cæteris receptionibus cantantur. Non longe
inde Venetorum princeps seu domesticus schola-
rum iterum in cancellis chalces adest. Acclama-
tionis vero acta a cantoribus et populo ut in cæte-
ris receptionibus cantantur.

ὁ δομέστικος τῶν ἐκκουβίτων. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας
ἄκτα ᾄδονται παρὰ τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ,
καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς. Καὶ πάλιν μετὰ
μικρὸν τῆς τοιαύτης δοχῆς δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν
Βενέτων. ἤγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, εἰς τὸ
κάγκαλλον τῆς χαλκῆς. Τὰ δὲ τῆς εὐφημίας ἄκτα ᾄδονται παρὰ
τε τῶν κρακτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ ἐν
ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς.

B

32 CAPUT VI.

Acta ferie secundæ Dominicæ post Pascha.

Sciendum est, Dominica secunda post Pascha,
quando mensæ domini assident, eundem ritum
idemque officium ac secunda feria renovationis
observari. Scilicet et duarum factionum acclama-
tiones et omnia quæ supra declarata fuerunt :
nisi quod Veneti apelaticum toni obliqui IV
dicant : « Renova te, creatura, Christus resur-
rexit : celebra Domino festa tua. E sepulcro enim,
sigillo munito, vitæ Sol exortus est, et apostolis,
clausis januis, apparuit. Spiritus sanctus per
ipsum renovat et pacem orbi universo largitur,
majestatem imperatorum sideris nunquam occiden-
tis ortus renovat et magnificat, procedens hodie
ut splendidus sol ad honorem, gloriam et salutem
Romanorum. » Prasini vero dicunt : « Signa
tristis mœstitiæ apostoli deposuerunt, in Galilæam
cum gaudio processere, et quem desideraverant
resuscitatum e mortuis viderunt. Doctrina ineffa-
bili ab eo imbuti, orbem sicut radii penetrantes.
splendidam resurrectionis diem nuntiarunt : quo-
rum patrociniū per gratiam divinam vos, do-
mini, ad Romanorum felicitatem custodiat ! » Scien-
dum est, dominis ab æde Sanctorum. Apostolorum
ad palatium hoc festo revertentibus, eundem ri-
tum et ordinem ac in secundo renovationis ob-
servari : scilicet et excipiuntur in dictis locis, ac
acclamationes supra commemoratæ recitantur :

VARIÆ LECTIONES.

* ἔτη deest in cod. * καὶ om. cod. * τῶν ἀγίων Ἀποστόλων conj. Leich.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(74) Simile illud Francorum, ni fallor, de Josse-
Dino Corteniæense, mors pallida Saracenorum.

(75) Est Dominica proxima a festo Paschatis, alias
in albis, vel quasimodo diota.

(76) M. deest copula, quo aliquanto vehementior sit
oratio. At ἐγκαινίζει trahendum sequentibus com-

mune τὴν οἰκουμένην. Spiritus sanctus per eum ini-
tial totum mundum, in rebus novis et insuetis, in
vita nova constituit.

(77) Videtur vocabulum a πᾶν omne, et τού-
τοι facere, compositum esse, atque omnipotentiam
Dei significare.

præterquam quod Veneti tono obliquo IV canunt: Α ρημένοις τόποις καὶ αἱ ἀκτολογίαι, καθὼς προεῖρηται. Πλὴν λέγουσιν οἱ Βένετοι ἀπελατικὸν ἤχ. πλαγ. δ'· « Ἀνακαινίζου ἡ κτίσις » καὶ τὰ ἐξῆς. Οἱ δὲ Ἡράσινοι ἤχ. πλαγ. δ'· Ἀποβαλόντες τὰ σύμβολα λυπρᾶς κατηφείας » καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄλλο ἤχ. α ξ. « Ὁ ἀχρόνως τῷ Πατρὶ » καὶ τὰ ἐξῆς.

CAPUT VII.

In feria iv septimanæ iv post Pascha.

Sciendum, in hac mediæ Pentecostes processione, procedentibus iterumque revertentibus dominis, similes receptiones et acclamationes ut in secunda feria renovationis institui: nisi quod Veneti apelicum toni I dicant: « Magne et venerande Spiritus, qui in cœlo cum Patre **SS** ut Dominus omnium celebratus, in templo cum Hebræis conversans, flumina sapientiæ scaturire docet, et Altissimi Sapientia admirandum in modum exclamat: Accedite, sitientes, et Spiritus, qui potus perennis est, haustu irrigamini. Populi bibentes exsultant, et potentiam vestram, domini, ad gloriam, honorem et incrementum Romanorum venerantur. Prasini vero voce toni I: « Mediator creaturæ sui que Patris divinum Verbum, in medio templo hoc festo libere loquitur: qui e latero purissimo in totum orbem flumina immortalitatis effusus es, nunc sitientibus, e labiis, doctrinæ flumina profundis; at imperitum vulgus miratur quidem, sed agnoscere recusat, tua sapientia omnia esse confecta tuaque gubernatione contineri. Tu igitur, Deus, qui manu tua dominos coronasti, ad lætitiā Romanorum eos custodi. » Sciendum est, hoc mediæ Pentecostes festo, dominis mensæ accumbentibus, eundem ritum et morem ac in secunda renovationis feria observari.

CAPUT VIII.

In festo Ascensionis.

I. Sciendum est, festo Ascensionis, dum mensæ domini accumbunt, eosdem ritus ac secundo renovationis die, scilicet tum acclamationes duarum factionum, tum alia omnia, quæ supra commemoravimus, observari; nisi quod Veneti tono obliquo I, dicant: « Ut perenne flumen te, fontem sacrum, solam sanctissimam Dei Matrem, Christiani invenimus. Veneramur te tanquam Deiparam, et obte-

VARIE LECTIONES.

^{10,17} μὲν om. ed. ¹⁸ δροσίζεσθε. Τοῦ πνευμ. τ. πόσ. ἐκ. τ. ἀ. πόμα τὰ πλήθη conj. R. ¹⁹ τὸν super-scripto Δ pro τόνδε cod., unde R, τὸ δρομικὸν conj. ²⁰ ἀφθοσίας R., ἀφθασίας cod., ἀθανασίας conj. Leib., ἀφθνασίας ed. ²¹ Verba οὐ βούλεται πάντα om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(78) Dies vigesima quinta a Pascha, vel feria quarta septimanæ quartæ post Pascha. [Προέλωσις μεσοπεντηκοστῆς memoratur Georg. Monacho p. 556, Leo in ea vulneratus ipsam abrogavit. Ad S. Mocii instituebatur p. 464. Chrysostomi oratio in Μεσοπεντηκοστῆν habetur apud Lambecium cod. 40, n. 20.]* Ut Μεσοπεντηκοστῆς dicitur dimidiata pro μέση τοῦ Πάσχατος καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, ita quoque ἡ μέση τοῦ Πάσχατος dicitur pro eodem integro, aut quod totum tempus inter Pascha et Penteco-

sten intercedens Pascha diceretur; et ipsa Pentecoste. *Pascha rosata*. Vid. Du Cange h. v.

(79) Veteres βλύειν frequentabant; novi autem sæpe et permutant. Vid. Themist. pag. 260 ed. Harduin. et Procop. Anecd. p. 85.

(80) Est aut pro παρρησιόδη more librarii η et ει promiscue habentis, aut atticismus est, quem tamen in hoc quidem libro vix quæsierim, vix admittam.

ΚΕΦΑΛ. Ζ.

Τῇ ἑορτῇ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς (78).

Χρῆ εἶδέναι, ὅτι καὶ τῇ προελεύσει ταύτῃ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, καὶ ἀπιόντων τῶν δεσποτῶν καὶ πάλιν ὑποστρεφόντων, καὶ αἱ δοχαὶ καὶ αἱ ἀκτολογίαι ὁμοίαι γίνονται τῆς δευτέρας τῆς διακαινησίμου. Πλὴν οἱ μὲν ^{10,17} Βένετοι λέγουσιν ἀπὸ φωνῆς ἀπελατικὸν ἤχ. α'· « Πνεῦμα μέγα καὶ σεβάσιμον, ὁ ἄνω δοξαζόμενος σὺν τῷ Πατρὶ ὡς πάντων Κύριος, ἐν ἱερῷ συνόμιλος ὢν Ἑβραίοις διδάσκει Σοφίας βρῦειν νάμπα (79), ὑπερφυῶς ἡ Σοφία τοῦ Ἰψίστου ἀναφω- νῶν. Οἱ διψῶντες προσέρχεσθε, καὶ δροσίζεσθε ¹ τοῦ Πνεύματος τὴν πόσιν, ἐκεῖνο τὸ ἀείζων πόμα. Τὰ πλήθη ἀγάλλονται πίνοντα, καὶ γεραίρουσι τὸ κράτος ὑμῶν, δεσπότηι, εἰς δόξαν, εἰς καύχημα, εἰς ἀνύψωσιν Ῥωμαίων. » Οἱ δὲ Ἡράσινοι λέγουσι τόνδε ¹⁹ ἤχ. α'· « Ὁ μεσίτης ὢν πλάσματος, καὶ Πατρὸς τοῦ ἰδίου, θεῖε Λόγε, τοῦ ναοῦ ἑορτῆς ἐν μέσῳ παρρησιάζει (80)· ὁ μέλλων ἐκ τῆς πλευρᾶς τῆς ἀχράντου βεῖθρα προχέειν ἀφθοσίας ²⁰ ὄψω τῷ κόσμῳ, νῦν διψῶντας ποτίσεις ἐκ χειλέων διδασκαλίας νάματα, καὶ ὁ ἀσύνητος ὀτῆμος θαυμάζει μὲν, οὐ βούλεται ²¹ δὲ γνῶναι, ὅτι σὴ ἐξείργασται σοφία πάντα καὶ συνέχεται σὴ κυβερνήσει. Σὺ οὖν δοξάσας τῷ στέφει, Θεέ, δεσπότης παλάμη σου, φύλαττε εἰς ἀνέγερσιν Ῥωμαίων. » Χρῆ εἶδέναι, ὅτι ταύτῃ τῇ ἑορτῇ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, ἐπὶ τῆς τραπέζης τῶν δεσποτῶν καθιζομένων, ἡ αὐτὴ τάξις καὶ ἀκολουθία γίνεται, καθὼς καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Τῇ ἑορτῇ τῆς Ἀναληψίμου.

Α'. Ἰστίον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Ἀναληψίμου, ὅτε ἀκουμβίτωσιν οἱ δεσπότηι ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἡ αὐτὴ τάξις καὶ ἀκολουθία γίνεται τῆς δευτέρας τῆς διακαινησίμου, δηλονότι καὶ αἱ ἀκτολογίαι τῶν δύο μερῶν καὶ πάντα, καθὼς προεῖρηται. Πλὴν οἱ μὲν Βένετοι λέγουσι τὴν φωνὴν ἤχ. πλαγ. α'· « Ὡς ἀείζων βεῖθρον, πηγὴν ἀγίαν Χριστιανοὶ εὐρηκότες μόνην σὲ, τὴν πανάγιον τοῦ Θεοῦ Μητέρα, δυσωπού-

μεν ὡς Θεοτόκον, καὶ ἔξαιτούμεν στόματι ἀσιγήτω· πτέρυξι τῆς σῆς πρεσβείας ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα περι- φύλαττε μέχρι τέλους. « Ὁ ἀπελατικός ἤχ. δ'· « Σὲ, τὴν παστάδα τοῦ Χριστοῦ, δι' ἧς ἔλαμψε Χριστὸς κατὰ σάρκα τοῖς βροτοῖς, αἰνοῦμεν λαοὶ ἐπαξίως· Θεοτόκε, τοὺς δεσπότας ὡς φωστῆρας περιώζε εἰς ἀνίγεισιν τοῦ κόσμου, καὶ Βενέτων ἀεὶ σε κεκτημέ- νων κραταίωμα βοήθειας. » Οἱ δὲ Πράσινοι λέγουσι τὴν φωνὴν πλαγ. δ'· « Ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς Ῥωμίων, Παρθένε, Μήτηρ Θεοῦ τοῦ Λόγου, συστρατήγησον μόνη τοῖς δεσπόταις ἐν τῇ πορφύρᾳ, τοῖς λαβοῦσιν ἐκ σοῦ τὸ στέφος, ὅτι αὐτοὶ σε κέκτνται κατὰ πάντα θυρεὸν ἀπροσμάχητον ἐν τῇ πορφύρᾳ. » Ἄλλο ἤχ. δ'. « Καταφυγῆς ἔλπιδα καὶ σωτηρίας καὶ ἀντιλήψεως κλέος σὲ τὴν πάναγγον ²² Χριστιανοὶ κεκτημένοι, ἔξαιτούμεν ὡς σκέπη, πρεσβευτικαῖς περιπέε πτέρυξι· σὲ γὰρ κέκτνται ἰσχὺν κατ' ἐχθρῶν τροπαιο- φόρον. »

B' Ἰστίον, ὅτι ταύτῃ τῇ ἑορτῇ γίνονται αἱ δοχαὶ οὕτως· δοχὴ α' ἐξωθεν τῆς καμάρας τοῦ ἐμβόλου, ἐν ᾧ καὶ ὁ κίων ἴσταται. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἔγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ τοῦ παρατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων. Δοχὴ β' εἰς τὸ ἀγωγόν, ἐν ᾧ τὸ ὕδωρ ἐκρεῖ. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἔγουν ὁ ἐκσκουδῖτος. Δοχὴ γ' εἰς τὸν ἄγιον Μώκιον. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δήμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ. Δοχὴ δ' ἐν τῷ Ἐξακτιονίῳ. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δήμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ βουσίου. Δοχὴ ε' εἰς τὸν Σηρόλορον ἀντικρὺ τοῦ εὐκτερίου τοῦ ἀγίου Καλλινί- κου. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δήμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ καὶ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ. Δοχὴ ς' εἰς τὸν Βοῦν. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἔγουν ὁ δομέστικος τῶν ἐκσκουδῖτων. Δοχὴ ζ' εἰς τὰ ²³ Ἀμαστριανοῦ (81). Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἔγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν. Δοχὴ η' εἰς τὸ Φιλαδέλφιον. Ὑποστρεφόμενος ὁ δήμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, ποιεῖ ἐκεῖσε δοχὴν. Δοχὴ θ' εἰς τὸν Ταῦρον. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δήμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ βουσίου. Δοχὴ ι' ἐν τῷ φουρνικῷ τῶν ἀρτοποιῶν ²⁴. Ὑποστρεφόμενος ὁ δήμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ βουσίου, ποιεῖ ἐκεῖσε δοχὴν. Δοχὴ ια' ἐν τῷ φόρῳ. Ὑποστρεφόμενος ὁ δήμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ βουσίου ποιεῖ ἐκεῖσε δοχὴν. Δοχὴ ιβ' ἐν τῷ πραιτωρίῳ. Δέχεται ἐκεῖσε ὁ δήμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ. Δοχὴ ιγ' ἐν τῷ φουρνικῷ τοῦ Μιλίου. Ὑποστρεφόμενος ὁ δήμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, ποιεῖ ἐκεῖσε δοχὴν. Καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν τῆς τοιαύτης δοχῆς δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἔγουν ὁ ἐκσκουδῖτος, μετὰ τοῦ παρατικοῦ δήμου τῶν Πρασίνων. Καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν ὑποστρεφόμενος ὁ δήμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ βουσίου, ποιοῦσιν ἐκεῖσε δοχὴν ἀντικρὺ τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὴν πόλιν τῆς Μελέτης, καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν τῆς τοιαύτης

A stamur ore nunquam silente : alis tuæ intercessio- nis N. N. perpetuo tuere. » Apelaticus toni quarti : « Te, thalamum Christi, per quam secundum car- nem Christus hominibus apparuit, merito populi laudamus. Deipara, dominos, ut lumina ad salu- tam orbis, et Venetorum tibi semper addictorum robur et præsidium, conserva. » Prasini dicunt tono obliquo IV : « Fons vitæ Romanorum, Virgo, Mater Dei Verbi, sola cum dominis in purpura milita, quod ipsi te in omnibus, tanquam invictum clypeum in purpura receperunt. » Alius tono IV : « 34 Christiani, qui te sanctissimam, refugii spem et auxilii salutisque gloriam nacti sumus tanquam præsidium, oramus, tutelaribus alis eos circum- ambias ! Tua enim virtute, ab hostibus victoriam reportant. »

II. Sciendum est, hoc festo principes ita excipii solere. Prima receptio fit extra cameram in porticu, ubi et columna stat. Hic princeps Venetorum seu domesticus scholarum cum Venetis adest. Receptio secunda ad aquæductum, per quem aqua effluit : stat ibi princeps Prasinorum seu excubitor. Tertia in S. Mocii, ubi Venetorum tribunus cum populo albo adest. Quarta in Exacionio, ubi tribunus Pra- sinorum cum factione russa. Quinta in Xerolopho e regione sacelli S. Callinici : stat ibi tribunus Prasinorum cum populo albo. Sexta in foro Bovis : ibi princeps Prasinorum seu domesticus excubito- rum. Septima in foro Amastriano : stat ibi Vene- torum princeps seu domesticus scholarum. Octava in Philadelphio : revertens Venetorum tribunus cum populo albo ibi principes excipit. Nona in Tauro : ubi tribunus Prasinorum cum populo russo adest. Decima in fornice pistorum : revertens tri- bunus Prasinorum, cum populo russo principes excipit. Undecima in foro : revertens Prasinorum tribunus, cum populo russo præsto est. Duodecima in prætorio : stat ibi tribunus Venetorum cum po- pulo albo. Decima tertia in fornice Milii : revertens tribunus Venetorum cum populo albo principes excipit. Non procul inde princeps Prasinorum, seu excubitor, cum transitoria factione Prasina, nec magno spatio interjecto revertens Prasinorum tri- bunus cum populo russo, ante Achilleas thermas ad portam Meletes adest. Venetorum autem prin- ceps seu domesticus scholarum cum transitorio Venetorum populo in cancellis chalces eos ex- cipit.

VARIÆ LECTIONES.

²² πανάγειον ut supra conj. Leich. ²³ εἰς τὰ R., εἰς cod. superscr. τ, εἰς τὸν ed. ²⁴ ἀρτοποιῶν cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(81) Quando cœnobium indicare volunt Græci ab hoc vel illo structum aut denominatum, adhi-

bent neutrum plurale τὰ, ut τὰ Ἀμαστριανοῦ, τὰ Νηροῦ, τὰ Ὀλυβρίου, etc. Vid. pag. 102.

δοχῆς δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἦγουν ὁ δομῆστικός τῶν σχολῶν, μετὰ τοῦ περατικοῦ δῆμου τῶν Βενέτων εἰς τὸ κάγκελλον τῆς χαλκῆς.

III. Sciendum est, acclamationes factionum eadem ac secunda renovationis die esse. Hymni Venetorum, quos cursorie dicunt : « Salva, potentissime imperator, » etc. Apelatici : « Patrocinium immaculatum 35 et virgineam tutelam, a Deo coronati evergetæ, accepistis, ejusque purissimis muneribus superbientes, inimicis gentibus appareris. Ipsa enim belli tempore vertices vestros obumbrat, et monstrat vos victoriarum coronis onustos ad felicitatem et gloriam Romanorum. Alius toni tertii : « Mons Oliveti laudetur ; in eo enim chorus apostolorum celebratur, qui gloriam Altissimi, ad cælum in carne elatum Deum æternasque portas apertas et Dominum excipientes viderunt. Angelorum vero exercitus Patrem quoque cantu celebrant, ad Filium dicentem : Sede ad dextram meam, usque dum creaturæ omnes genua tibi inclinent. » Alius tono obliquo tertio : « Christus apostolis astitit, ipsisque pacem nuntians apparuit, et verbis prophetarum expositis, omnes ad unum in montem Olivetum duxit, manusque ad cælum attollens eisque benedicens, in cælum assumptus est, annuntians ipsis sancti Spiritus præsentia ipsisque gaudio impletis. Propterea et Deus noster, benefici imperatores, vobis in omnibus benedicet, vestramque majestatem gaudio implebit. » Prasinorum cantiones, quas tono quarto dicunt : « Refugii spem et salutis » etc. Alia tono tertio : « Apostoli Christum cælo receptum simul adorantes, Hierosolyma cum gaudio petiere, quod Christum Jesum Dei Filium, de quo Moses et cæteri prophetae scripserant, invenerunt, gloriamque ejus cum cruce ad dextram Patris sedentis viderunt. Ille vos, benefici imperatores, infelicitatem Romanorum servabit. » Alia tono gravi : « Peregrinum miraculum ! ut enim pluvia super vellus, sic verbum Patris : et nunc videte qui carnem por-

A Γ. Χρῆ εἰδέναι, ὅτι αἱ ἄκτολογίαι τῶν δοχῶν γίνονται καθὼς καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῆς δικαίου, σίμου. Αἱ φωναὶ τῶν Βενέτων, ἃς λέγουσι δρομικῶς (82) · « Χαίροις, κραταιότατε ἀυτόκρατορ, » καὶ τὰ ἐξῆς. Οἱ ἀπελατικοὶ · « Προστασίαν ἀκαθαιρετον καὶ σέπην τὴν ἀνύμφευτον λαθόντες, θεόσπετοι εὐεργέται, καὶ ταῖς αὐτῆς ἐγκαυχόμενοι (83) παναρχάντοις προσβαλαῖς, ἀκαταμάχητοι ὄντες ἔθνεσιν ὑπεναντίοις. Αὐτὴ γὰρ ἐπισκιάζει ἐν ἡμέρᾳ πολέμου τὰς κορυφὰς ὑμῶν, καὶ ταῖς νίκαις ὑμῶν 34 δεκνύει στεφανίτας εἰς εὐτυχίαν καὶ δόξαν τῶν Ῥωμαίων. » Ἄλλο ἤχ. γ' · « Εὐλόγηται 35 τὸ ἄστρο Ἐλαιῶν ἐν αὐτῷ γὰρ εὐλόγηται ἡ χορεία τῶν ἀποστόλων, καὶ εἶδον δόξαν Ἰησοῦ, ἐκεῖθεν πρὸς οὐρανὸν σαρκὶ ἀναφερόμενον Θεὸν καὶ πύλας ἀβωνίους ἀνοιγομένας καὶ τὸν Δεσπότην προσδεχομένας. Στρατιαὶ δὲ τῶν ἀγγέλων ὕμνο-
B λογοῦσι καὶ τὸν Πατέρα πρὸς τὸν Υἱὸν εἰπόντα · Κάθου ἐν δεξιῶν μου, ἕως ἂν σοὶ κλίνη πᾶν ποιημάτων γόνου. » Ἄλλο ἤχ. πλαγ. δ' · « Ἐπέστη Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις καὶ ὤφθη αὐτοῖς εἰρήνην λέγων, καὶ τὰς ῥήσεις τῶν προφητῶν αὐτοῖς ἐρμηνεύων, πρὸς τὸ ἄστρο τῶν Ἐλαιῶν πάντας ἐξήγαγεν 36 ἄρδην, καὶ τὰς χεῖρας εἰς ὕψος ἄρας, εὐλόγησας αὐτοὺς 37, εἰς οὐρανὸν ἀνεβήθη, ἐπαγγελάμενος αὐτοῖς καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρουσίαν, χαρᾶς αὐτοῖς ἐμπλήσας. Διὸ αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἡμῶν, εὐεργέται, εὐλόγησει ὑμᾶς ἐν πᾶσι, καὶ χαρᾶς ἐμπλήσει τὴν ὑμῶν βασιλείαν. » Αἱ φωναὶ τῶν Πρασίνων, ἃς λέγουσιν ἤχ. δ' · « Καταφυγῆς ἐλπίδα καὶ σωτηρίας, » καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄλλο ἤχ. γ' · « Προσκυνήσαντες πάντες 38 οἱ ἀπόστολοι ὁμοῦ Χριστὸν εἰς οὐρανὸν ἀναβήθοντα, κατ-
C ἄλαβον (84) τὴν Ἱερουσαλὴμ μετὰ χαρᾶς, ὅτι εὐροσαν 39 (85) Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὃν ἔγραψε Μωσῆς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν προφητῶν, καὶ ἔθεάσαντο τὴν δόξαν αὐτοῦ μετὰ σταυροῦ ἐκ δεξιῶν καθημένου τοῦ Πατρὸς · αὐτοὺς ὑμᾶς φυλάξει, εὐεργέται, εἰς εὐτυχίαν Ῥωμαίων. » Ἄλλο ἤχ. βαρ. 30.

VARIE LECTIONES.

³⁴ ὑμῶν ed. ³⁵ εὐλόγηται R. ex script. cod. εὐλόγεται, εὐλογεῖται ed. ³⁶ ἐξήγαγεν ed. ³⁷ αὐτοῖς ed. ³⁸ πάντες om. ed. ³⁹ εὐροσαν ed. ³⁰ ἤχ. βαρ. cod., unde R. efficit ἤχος βαρὺς sive ἤχου βρῆτος, ed. ἤχ. γ'. Βαρδάρων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(82) Ultima syllaba erat per compendium ξ scripta, ut dubium esse possit. δρομικόν, an δρομικά legi debeat. Carmina vel moduli, qui voce præcipiunt et multum accelerata canerentur, tanquam si curreret, ut sunt hymni e multis dactylis constantes.

(83) Ita quoque M. solemnè more o et ω permu-
tandi.

(84) Verbi καταλαμβάνειν apud Græcos novus usus est frequentissimus pro ἔρχεσθαι, ἀφικέσθαι, pervenire aliquo. Proprie est occupare locum aliquem. Frequenter in nostro codice sic occurrit : neque monerem, nisi viderem, ex eo, quod ad usum hunc non attenderent, viros doctos in æstum datos fuisse in interpretando loco Diogenis Laertii p. 275. l. ed. Meib., ubi reddi debet donec venerit e Mucedonia. Ergo jam Aristotelis ætate καταλαμβάνειν hoc sensu in usu erat.

(85) Sic formant novi Græci pro εὐρον. Exstat

D εὐροσαν apud Nicetam Choniaten, Isaaci Angeli l. II. c. 5. pag. 214, ed. Venet. : ὡς δ' οὐδένα εὐροσαν ἐντίμαχον οἱ πολλοί. Idque sic posuit more suo. Amatenim hanc formam. Ita p. 54. habet προβλήσαν pro προβλήθον, et p. 81, Ἀπλήθουσαν. Neque novum hoc schema est sed vetustissimum, Posidippo Siculo, poetæ epigrammatario, usurpatum, qui Meleagro antiquior fuit, cujus in Anthologia ed. Wechel. p. 614 (Steph. p. 473.) hæc leguntur :

τὴν δὲ θαλάσσης
Ψάουσαν, πρῆξις εἶχουσαν αἰγιαλοῖ.

ubi Obsopceus hæc annotat : « Notabis hoc loco εἶχουσαν poni pro εἶχον, more Chalcidensium, qui tertiis personis pluralibus inter onunt σα. Sic legitimus psalmo xxviii : Ὁ Θεὸς, ἔληθουσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου, ubi quoque ἔληθουσαν ponitur pro ἔληθον. »

« Ξόνον θαῦμα ἰ ὡς γὰρ ὑετός ἐπὶ πόκον (86), λόγος τοῦ Πατρὸς· καὶ νῦν ὁρᾶτε, εἰς οὐρανοὺς ἀνιῶν εὐκοφός, ὅτι ἐπλήρωσε τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, συγκαλέσας τὰ ἔθνη πάντα τῇ ἀληθείᾳ λατρεύειν, ὅθεν καὶ πληρώσας τὴν καθ' ἡμᾶς οικονομίαν (87), ἐκ δεξιῶν ἐκάθισε τῆς δυνάμεως Κυρίου. Αὐτὸς ὑμᾶς φυλάξει, εὐεργεταί, εἰς εὐτυχίαν Ῥωμαίων. »

ΚΕΦΑΛΑ· Θ'.

Τῇ ἑορτῇ τῆς Πεντηκοστῆς,

Α'. Τῶν Βενέτων φωνὴ ἤχ· πλαγ. δ'. « Ἡ τοῦ θεοῦ Πνεύματος παρουσία ⁸¹ τοῖς ἐν γῆ ἐπέλαμψε θεογνωσίᾳ ⁸² (88). » Ἄλλο, ἤχος δ' αὐτός. « Ὁ Παράκλητος σήμερον οὐρανόθεν, ὡς ἐν πυρίναις γλώσσαις (89) ἐπιφοιτήσας τοῖς ἀποστόλοις, ἐδίδασκεν κηρύττειν τὴν ὁμοούσιον πίστιν τῆς Τριάδος (90), τὰ ἔθνη ἐφώτισεν, τὴν πλάνην κατέφλεξε, τοὺς εὐεργέτας ταῖς νίκαις ὠραίζει, καὶ τῶν βραχίων αὐτῶν βαρβάρους καθυποτάσσει· ἀγαλλιάσθω πᾶσι ἡ οἰκουμένη, ὅτι νίκη βασιλεύει καὶ χαρὰ ἐν τοῖς Ῥωμαίοις. » Δοχὴ β, τῶν Πρασίμων. φωνὴ ἤχ. δ'. « Τῇ τετραπλῇ τριάδι ἀποστόλων ἡ τῆς Τριάδος ὄψθη πυρροφαία ⁸³. » Ἄλλο, ἀπelaτικὸς (91) πλαγ. δ'. « Ὁ ἐν πυρίναις γλώσσαις Χριστὸς τὰ ἔθνη εἰς ἐπίγνωσιν ἀγαγὼν ἀληθείας, αὐτὸς ὑμᾶς (92), θεόστοκτοι εὐσεβεῖς εὐεργεταί, ἐν τῇ τοῦ Πνεύματος ἐπιφοιτήσει· ἡγιασμένον στέφανον ἐπέθηκεν οὐρανόθεν ταῖς τιμαῖς κορυφαῖς ὑμῶν· διὸ κῦτόν δυσωποῦμεν ⁸⁴ ἐκ καρδίας ἐπιπύσως. Κύριε, ὁ αἰωνίως βασιλεύων, τοὺτους ἡμῖν χάρισον (93) εἰς χαρὰν καὶ ἀνέγερσιν τῶν Ῥωμαίων. » Δοχὴ γ, τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. δ'. « Πυρὸς ἐν εἴδει τὸ Πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις ἐπέστη σήμερον οὐρανόθεν » Ἄλλο, ἤχος δ' αὐτός· « Ὁ γλωττομόρφους θεὸς πυρροφαίαις τὰς τῶν ἔθνῶν ἐκμειώσας ἀθείας, δι' ὑμῶν, ἀνδρείοτάτοι δεσπόζει, ἐκπολεμῆται ἐπαγγέλλεται καὶ ἐκμειώσας τὰς τῶν ἔθνῶν ἀθείας, καὶ ὁμογλώττους ἐν πίστει τοὺς ἀλλογώσσους ἐλάσει ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, ἡ χαρὰ καὶ ἀνέγερσις τῶν Ῥωμαίων. »

Β'. Δοχὴ τετάρτη, τῶν Βενέτων, φωνὴ πλαγ. δ'. « Ἡ τοῦ θεοῦ Πνεύματος παρουσία, » καὶ τὰ ἐξῆς·

VARIAE LECTIONES.

⁸¹ παρουσία. Τοῖς ἐν ed. ⁸² θεογνωσία ed. ⁸³ πυρροφαία R., πυρροφαία ed. ⁸⁴ δυσωποῦντες cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(86) Videtur aliquid post hanc vocem deesse : D sed si tollatur punctum post πατρὸς, possit hic locus utcumque integer videri, quamvis obscurus sit ampullosus hic stylus theologico-poeticus. Et tunc ὁρᾶτε est idem atque ὁρᾶται· *conspicitur*. Solet enim hic librarius αἰ et ε permutare. Alluditur ad historiam Gideonis.

(87) Dictione theologiae usurpata, *ordinem salutis designans*, de qua v. Vales. ad Euseb. H. Eccl. p. 1, 1.

(88) Θεογνωσίᾳ idem est atque μετὰ θεογνωσίας.

(8) [Vid. Majus *im Hessischen Hebofer* Parl. XXV. p. 460.]

(90) Id est predicare Trinitatem consubstantialem, et eam ut credant auditoribus persuadere.

(91) Μᾶλλον ἀπelaτικόν. In membranis compendio ξ exarata erat ultima syllaba. Idem tenendum ad D. 6.

taverat, impleta Patris voluntate, in caelum abiit, gentes omnes ut veritati serviant convocat ; quare, œconomia salutis nostræ peracta, ad dextram potestatis Domini sedet. Ipse vos, evergetæ, ad Romanorum salutem tuebitur !

CAPUT IX.

In festo Pentecostes

I. Venetorum hymnus tono obliquo quarto : « Spiritus divini præsentia iis, qui in terra degunt, cum divina cognitione apparuit. » 36 Alius ejusdem toni : « Ipse Paraclitus hodie cœlo delapsus, tanquam in igneis linguis apostolis apparens, consubstantialem Trinitatis fidem prædicare docuit, gentes illustravit, errorem igne delevit, benefactores opportunis victoriis beat eorumque brachio Barbaros subjicit. Universus orbis gaudeat, quod victoria et gaudium apud Romanos imperat. » Receptio II, Prasinorum, cantio toni IV : « Quadruplici apostolorum trinitati flamma Trinitatis apparuit. » Hymnus apelaicus toni IV : « Christus in linguis igneis gentes ad cognitionem veritatis perduxit. Ipse, a Deo coronati imperatores, Spiritus sancti præsentia sacram coronam venerandis verticibus vestris imposuit : propterea eum ex animo indesinenter et venerabundi intuemur : Domine, æternum imperans, hos nobis in gaudium et salutem Romanorum serva. » Receptio III, Venetorum vox toni IV : « Ignis specie in apostolos Spiritus sanctus hodie e cœlo descendit. » Alia eodem tono : « Deus, qui flammis linguas mutantibus gentium impietatem delevit, vobis, Domini fortissimi, vincere et exstinguere gentium impietatem edixit : qui diversis nunc linguis utuntur, hos una lingua in fide loquentes trahet N. N. gaudium et salus Romanorum. »

II. Receptio quarta, Venetorum, tono obliquo IV : « Divini Spiritus præsentia » etc. Alia vox tono IV.

(92) Scabra et hiulca oratio, ut videatur aliquid deesse. Ita tamen membranæ, nec plura, habent.

(93) Ita M. Sic solent novi et plebei Græci, pro χάρισι. Multa talia in ipsorum scriptis occurrunt, active prolata, quæ veteres non nisi deponentialiter seu in medio, usurpant, et vice versa. Ut χάρωμαῖ est apud Nostrum pro χάρω. Vid. ad p. 172. et p. 179. Ita Nicetas Chon. p. 150. ed. Venet. βιάζειν pro βιάζεσθαι posuit ; et pag. 228 : ἐρήπω pro ἐρέπωμαι. Ἐρχω pro ἔρχομαι habet Nicolaus Lucas apud Du Cange V. Σεύιν, id est εἶδεν *se movere*, unde σεβεῖν deinceps factum. Verba ejus sunt :

Ἐήργησαν νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ σεύουν εἰς τὰ [τείχη.

Quæ bene Græce sic efferas :

Καὶ ἤρχοντο ἵνα πολεμήσωσιν, καὶ ἵνα σεβῶσιν [εἰς τὰ τείχη.

Suprema Trinitas, N. N. a Deo coronati, corona vestra perpetuo delectatur. Hoc enim die Pater tabulas Mosi tradit, filius Spiritum sanctum apostolis donat, ipse Spiritus in linguis igneis apparet. Triplicato autem festo vestro, domini, celebratur hodie, quæ vos coronavit, consubstantialis Trinitas. » Receptio quinta, Prasinorum, hymnus ton. III : « Portus divinæ doctrinæ, sancti Spiritus gratia » Apoliticus hymnus : « A sancto Spiritu vos, domini Romanorum, coronati estis, et in ipso populum vestrum, in omni veritate divinam majestatem adorare docetis. » Receptio sexta, Venetorum, hymnus tono IV : « Specie ignis Spiritus, etc. Alius, obliquo IV : » Deus Spiritus hodie apostolis **37** in linguis figuram ignis habentibus apparuit, et vos, a Deo coronati imperatores, purpura coronaque ornavit, ac divino consilio Romanis pro dignitate imperare potestatem dedit. Gloria Deo, qui vos in salutem Romanorum coronavit. » In receptione sexta ita acclamatur : cantores dicunt : « Multos, multos, multos ! » Populus : « In multos annos, in multos ! » Cantores : « Creator omnium et Dominus. » Clamat et populus ter : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Paracletum sanctum que Spiritum. » Clamat et populus ter : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Qui in linguis apostolorum demisit. » Clamat et populus ter : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Annos vestros, Augustarum et porphyrogenitorum, augeat ! » Clamat et populus ter : « Longævam Deus sacram majestatem vestram esse jubeat ! » Trilexia in eumdem festum diem, obl. IV : « Suscipe servos, Domine, pietatem tuam canta celebraturos ; Deus, qui sua manu vestrum verticem honore coronavit.

Ἄλλο ἤχ. δ'. « Ἡ ὑπεράρχιος (94) Τριάς, ὁ δαίνα καὶ ὁ δαίνα θεόσπετοι, ἀδιαιρέτως ἐν τῷ στίφει ὑμῶν δεικνύται εὐδοκαῦσα· ἐν ταύτῃ γὰρ τῇ ἡμέρᾳ Πατὴρ τὰς πλέκας Μωσῆ παρέχει, Ἰῶς τὸ Πνεῦμα τοῖς μαθηταῖς δωρεῖται, αὐτὸ τὸ Πνεῦμα πυρίναις γλώσσαις τυπούμενον φανεροῦται· τριπλασιαζομένη· δὲ τῆς ἑορτῆς ὑμῶν, θεολογεῖται (95) σήμερον ἡ ὁμοούσιος Τριάς ἢ στέφουσα ὑμᾶς. » Δοχὴ ε', τῶν Πρωμάτων, φωνὴ ἤχ. γ' « Διμήν τῶν θείων διδασκαλῶν, ἡ τοῦ πνεύματος Πνεύματος χάρις. » Ἀπελατικός· « Τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἐστέφθητε, οἱ δεσπόται τῶν Ρωμαίων, καὶ ἐν αὐτῷ ὁδηγεῖτε τὸν λαὸν ὑμῶν ἐν πάσῃ προσκυνεῖν ἀληθείᾳ τὸ τρισυπέθεον κράτος. » Δοχὴ ζ', τῶν Βενέτων, φωνὴ ἤχ. δ'. « Πυρὸς ἐν εἶδει τὸ Πνεῦμα » καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄλλο πλαγ. δ'. « Θεὸς τὸ Πνεῦμα, σήμερον ἐγνωρίσθη τοῖς ἀποστόλοις ἐν γλώσσαις πυριμόρφοις, καὶ ὑμᾶς, θεόσπετοι εὐεργεταί, τῇ ἀλουργίδι καὶ τῷ στίφει δοξάσας, ἰδουκαίωσεν βουλῆσει θεοκρίτῳ βασιλεῦσιν ἐπαξίως Ρωμαίων. Δόξα Θεῷ τῷ στίφοντι ὑμᾶς εἰς ἀνέγερσιν Ρωμαίων. » Ἀκτολογία τῆς ἑκτῆς δοχῆς. Λέγουσιν οἱ κράται· « Πολλὰ, πολλὰ πολλά. » Ὁ λαός· « Εἰς πολλὰ ἔτη, εἰς πολλὰ. » Οἱ κράται· « Ὁ τῶν πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράται· « Ὁ τὸ παράκλητον καὶ ἅγιον Πνεῦμα. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράται· « Καταπέμφας ἐν γλώσσαις τῶν ἀποστόλων. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράται· « Τοὺς χρόνους ὑμῶν πληθυνεῖ σὺν ταῖς αὐγοῦσαις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » Φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Πολυχρόνιον ποιῆσαι ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν σας. » Τριλέξια (96) εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν, πλαγ. δ'. « Δέξαι δούλους, Δέσποτα, τοῦ ὑμνεῖν τὸ εὐσεβές σου ὁ Θεὸς ὁ στίφας αὐτοχειρῶς τὴν κορυφὴν ὑμῶν ἀξιώσει (97),

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(94) Vox rarior, a nova Græcia conflictata, videtur id significare, quod super omne initium positum est, quod initio caret. ut supra bis habuimus συνάρχος, coæternus. Nam ἀναρχος novo significatu ibi notat æternum.

(95) Ad verbum dicitur Trinitas Deus consubstantialis, id est, celebratur Trinitas sermonibus, qui asseverant, tres personas Trinitatis æque divinas atque consubstantiales esse. Θεολογεῖν est de Deo sermones facere. Theophan. p. 59, 77, 350, et Combefis. ad illius p. 59, Theologis in specie sermo et disputatio de divina Christi natura est θεολογία. Vid. Vales. ad Euseb. p. 5. Sic κυνολογεῖν de Sirio sermones facere apud Athenæum I. p. 23, ubi vid. Casaubon.

(96) Non reperio, qui vocem hanc exposuerit. Videtur carmen notare, quod aut ter iterabatur, aut potius a tribus cantoribus simul recitabatur, ut τετράλεκτα, quæ a quatuor cantoribus recitabantur. Vid. p. 165.

(97) Post hanc vocem deesse aliquid, manifestum est. Nam debebat saltem ὑμᾶς εἰς χρόνους ἑκατὸν τὴν ὑμῶν δέξαι πολιτεῖν, ut p. 30, sed multo plura deesse deprehendet, qui sequentia cum antecedentibus attente conferat Nam non respondent inscriptioni, sed aliud tractant. Promittit inscriptio, et instituit initium noni capitis, enarrationem Actorum festi Pentecostes. Pro maxima vero parte ri-

tus processione paschalis exponit hoc caput, quod deinceps luculenter evincam. Incipit hæc argumenti discrepantia a §. 3, et voce ἐθεν; cui præcessisse etiam aliqui, manifestum ex eo est, quod oratio hiat. Satis verbum ἐπαύρουσιν aut εὐρούσιν vel simile desideratur. Sed multo plura desunt de processione procerum seu conventu in aulam ad imperatorem in Chrysotriclinum. Clara tandem res est ex eo, quod pagina aversa vel posterior folii 41 in voce ἀξιώσει desinebat, et pagina adversa folii 42 voce ἐθεν incipiebat. Debebat ergo folium unum, aut potius multo plura, forte integer quaternio, seu decem folia, periisse. Patet ex numero capitum, qui ab hoc capite inde discrepat a nostra editione. Nam quod huic editioni caput decimum est, id est in codice capituli xix pars secunda, quod hic est xi caput, id est codicis vigesimum, hic xii in Codice xxi, et sic semper porro decurrit hic ordo per totum librum primum, sic ut codex semper nostram editionem novenario superet. Ex. c. caput nobis 31 est codicis 40; nobis 92, est codicis 101. Mallem ab hoc numerandi ordine discessum non fuisse. Sed quum non tantum decessor meus, sed et Majus ita instituerit numerare capita, ut in hac editione conspicitur, debui eos in illa reliqua libri primi parte, quæ sub oculis meis excusa fuit, sequi. Quid autem desideretur, seu qualia tractaverint argumenta illa capita,

I'. Ἐνθεν κἀκεῖθεν τὰ βῆλα οἱ σιληντιάριοι, καὶ εἰσάγει ὁ πραιπόσιτος βῆλον α', μαγίστρου· καὶ ὁ μὲν πραιπόσιτος ἀνέρχεται καὶ ἵσταται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ. Οἱ δὲ μάγιστροι καὶ οἱ μέλλοντες καθεζῆς εἰσερχοσθαι, ἐν ἑκάστῃ βῆλῃ²⁵ εἰσερχόμενοι οὐ πίπτουσι, καὶ ἀπελθόντες ἵστανται ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου ἔνθεν κἀκεῖθεν, κατὰ τὰς αὐτῶν τάξεις καὶ στάσεις. Εἴθ' οὕτως λαβὼν πάλιν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος ἐξέρχεται μετὰ τῶν δύο ὀστιαρίων καὶ εἰσάγει βῆλον δεῦτερον, πατρικίους τοὺς καὶ ἀνθυπάτους. Βῆλον γ' πατρικίους καὶ στρατηγούς. Βῆλον τέταρτον τὸν ὑπαρχὸν τῶν πραιτωρίων, τὸν κουκίστωρα, ἀνθυπάτους τῶν θεμάτων καὶ ἐπάρχους (98). Βῆλον ε' τὸν λογοθέτην τοῦ στρατιωτικοῦ (99), τὸν δομέστικον τῶν ἱκανῶν (1), τὸν δο-

²⁵ βῆλῃ. Εἰσερχ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

quæ perierunt, haud difficile est assequi, si ordo quem auctor instituit, consideretur. Cœpit primo capite generalem ideam processionum sacrarum in exemplo processionis ad S. Sophiam in festo Nativitatis Christi dare. Deinde voluit simul ante omnia referre Acta vel laudes imperatoribus occasione talium processionum dici solitas. Itaque post recensita Acta festi Nativitatis Christi, Epiphaniæ, Paschatis, Antipaschatis, Mesopentecostes, Ascensionis, venit tandem hoc nono capite ad Acta Pentecostes, eaque per primos duo paragraphos ejusdem recenset. Cum itaque quæ post verbum ἀξιώσει, seu finem secundi paragraphi sequuntur, ad hoc caput non pertineant, et supersint aliquot dies festi in æstatem et autumnum incidentes, quorum Acta ut etiam describerentur par erat, et instituto libri congruum, et a lectoribus quoque expectabatur; verisimile mihi ex eo fit, capita, quæ olim fuerunt, et e nostro codice exciderunt, Acta illorum festorum recitasse. Deinde resumpsit auctor tractationem de ipsis processionibus, et singulorum festorum processionem seorsim executus fuit. Igitur ea quidem, quæ a voce ἔνθεν incipiunt, exponunt ritus processionis Paschalis, qualis nempe ipso die festo Paschatis primo, qui proprio Pascha dicitur, peracta fuit. Liquet hoc ex loco p. 40, ubi dicitur, proceres, dum imperatori pacis osculum in templo S. Sophiæ ante communionem dant, humi non prociudere propter festum Resurrectionis, προσκυνῶσι τὸν βασιλέα μὴ πίπτοντες διὰ τὴν ἀνάστασιν. Quæ verba absurda essent, si locus ille de festo non Paschatis, sed aut Pentecostes aut alio quovis ageret. Pag. 42, δι' ἄλης τῆς διακαινησίμου αὐτῆς ἰολῆς ἑβδομηκονταίτης, *renovationis*, aut *paschalem*. P. 43. Εἰ τὴν ἡμέραν τῆς εὐαγγελισμοῦ τῆς αὐτῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, *si dies Annuntiationis B. V. in ipsum illum diem Paschatis incidat*. In fine capituli p. 43, hæc lego: Τελεῖ ἅπαντα ἀκολούθως τὰ τοῦ Πάσχα, ὡς ἀνωτέρω προσηγήθη, *peragit omnes caeremonias festi Paschatis ordine prius exposito*. Agunt ergo præcedentia absque controversia de festo Paschatis, non Pentecostes.

(98) Hi diversi non sunt ab Anthypatis, seu proconsulibus thematum. Erant autem hi proconsules præfecti legati juri dicundo et observandæ politis in provinciis, quemadmodum proconsules Strategi rem militarem potissimum administrabant. sic tamen, ut in civilibus quoque valeret eorum auctoritas, quippe qui ipsis Præfectis Imperarent. Possis hos duos magistratus cum Legato et procuratore comparare, quorum munera intelligas ex illo Taciti in Agricola, c. 15: *singulos*

III. His dictis, silentiarii hinc et illinc cortinas reducunt, et præpositus velum primum, magistros, adducit. Præpositus venit, et in ordine suo subsistit, magistri et qui post ipsos intrare debent, in singulis velis intrantes, non prociidunt in genua, et cum abiere, stant hic et illic post cubiculi præfectos secundum ordines et stationes suas. Deinde iterum, signo dato, præpositus cum duobus ostiariis exit, et velum secundum, patricios et proconsules, adducit. Eodem modo velum tertium, patricios et strategos; velum quartum præfectum prætorio, quæstorem, thematum præfectos et præpositos; velum quintum, logothetam castrensem, domesticum icanatorum, domesticum numerorum, domesticum optimatum, domesticum murorum,

VARIÆ LECTIONES

Sibi, olim reges fuisse: nunc binos imponi, e quibus legatus in sanguinem, procurator in bona sævire.

(99) *Rationalem militarem, logothetam castrensem*. Subintelligitur λόγου aut λογείου, aut πρωταξίου aut ταμείου, aut θησαυροῦ. Vid. Du Cange v. *ναστρέσιον, castrense peculium*. *Præpositus tabularum rationis castrensis* appellatur in Inscript. apud Reines. p. 559. Στρατιωτὴς (si bene habet ea lectio) appellabatur ille rationalis in Ægypto. V. Du Cange v. Στρατιωτὴς et Goar. ad Codin. p. 31 n. 47, ubi quatuor statuit Logothetas, 1) magnum, qui rationalibus et ærariis omnibus præesset, 2) Genicum, *vel publicorum redituum*, 3) τοῦ οἰκιακοῦ vel τοῦ εἰδικοῦ, *privati peculii imperialis*, 4) τοῦ στρατιωτικοῦ, *militaris ærarii*. Erant adhuc alii Logothetæ, ut Dromi, seu *ursus publici*, de quo antea dixi. Logotheta prætorii, de quo vid. supra p. 8. et script. post Theophan. p. 294. Logotheta τῶν ἀγγελῶν, seu *gregum*, in appendix libri nostri primi sæpe memoratur, de quo suo loco dicam. Rationalis fisci militaris etiam ὁ τοῦ στρατιωτικοῦ simpliciter appellatur, pro ὁ ἐπὶ τοῦ στρατιωτικοῦ, vid. p. 114; et ὁ στρατιωτικός; vid. p. 276. [Ὁ τῆς στρατιωτικῆς δέσπτης ἐπισημαμένος est apud Contin. Constant. p. 76.] Justinianus eum instituit, si vera perhibet Procopius Anecd. p. 104. Sed jam sub Anastasio Dicoro commemorat Josua Stylites apud Asseman. t. I, Bibl. Or. p. 275. Appionem ærarii castrensis in urbe Amida præfectum, et p. 279 Calliopium in urbe Edessa. Vid. ibi notata, unde Procopius ipse sibi contradicere deprehenditur.

(1) Jam supra dixi, domesticum novis Græcis notare præfectum, præpositum. De domestico Hicanatorum autem velim conferri Du Cangium Gloss. Lat. verb. *Domesticus*. Hicanati sunt genus aliquod lectæ militis, ita dictæ, quod homines essent ἱκανοί, corpore animisque vigentes et rebus gerendis pares. Du Cange Gloss. v. ἱκανός observat, hæc vocem notare *strenuum*, et Latinos quoque pro eo *idoneum* dixisse. ἱκανός pro *alacri, prompto, agili, vigili*, habet Aristides t. II, p. 148; opponitur enim ibi τῷ ἀργῷ. Euseb. Hist. Eccl. III, 23, *νεανίσκων ἱκανῶν τῷ σώματι καὶ τῇ ὀψὶ ἀστέιον* appellat, ubi reddit Valesius *statura corporis egregium*, et apud Polybium in Excerptis Peirescianis p. 125, sine, hominem κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ἱκανόν, *specie honesta*. Unde constat, hanc vocem in lingua vulgari Græca, qua Polybius scripsit, eo sensu jam vetustis temporibus usu venisse. Nicetas p. 136: Φυλῆς σώματος ἡ ὥρας ἱκανωτάτης μεταλαχθῆναι, *in zlate agere, quæ rebus gerendis maxime par est*. Cinnamus p.

sacellarium, sacello et; rehus privatis præfectos, A tribunos factionum, curatorem magnum, vicarium scholarum, consulares, spatharios, senatores, consules; velum sextum, comites scholarum; septimum, imperatorios candidatos; octavum, domes-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

74: Ἰκανός, ait, *virus robustus*. Ἰσχυρῶν τῶν περὶ αὐτὸν ὀπλιζόμενος, εἴπερ, ὡς κατὰ παντὸς αὐτῶν ξυναπλῶσι, πιστεῖς ἔδοσαν φθάσαντες. Unde intelligitur, non solum imperatorem Hicanos secum habuisse, sed etiam procerum quosque; et deinde illorum officium fuisse, herum adversus quoscumque demum protegere, etiam si ipse imperator esset, qui hero male vellet. Conf. Zosim. IV, p. 229. Theophan. p. 83, 89, 321, 391, 392, e quibus locis patet, proprie ἰκανός dici de viro militari, ut λόγιος de politico, et sæpe βωμάλιος καὶ ἰκανός jungi. Est igitur ἰκανός recentioribus idem, quod veteribus ὀ τέλειος, perfectæ staturæ et ætatis et roboris vir, ὃς ἴκανεν vel ὁ ἀφικόμενος εἰς τὸ τῆς κῆρας τέλος. Aliam etymologiam respexit Anastasius Biblioth., qui Conoil. VIII, act. 1, *Icanatorum* interpretatur *parentum*. Forte quia præsto aderant ad jussum heri, *parentes*, obsecundantes. Fueruntne οἱ ἰκανοὶ sagittarii? Videor mihi id colligere posse ex Alexiade p. 115: Ἰκανός εἶχε στρατιώτας τῆς τοξείας εἰδήμονας. E scriptoribus post Theophan. p. 244, patet, Hicanos et Hicanatos non tantum in urbe augusta, sed etiam in provinciis præsidia egisse. Leo in Tacticis p. 33, sic eos describit: Ἰκανώτατοι, ἤγουν ὄσοι καὶ πιστοὶ καὶ εὐγνώμονες φαίνονται τῇ Ῥωμαϊκῇ πολιτείᾳ ἡμῶν, μαρτυροῦνται δὲ καὶ ἀνδρείοτατοι. Hic locus et alter ille Theophanis p. 392. Ῥωμαίος τε καὶ ἰκανώτατος με inducit, ut credam, vocem ἰκατάτος esse contractam ex ἰκανώτατος. Amant Græci novi superlativum pro positivo adhibere.

(2) Optimates erant ea tempestate milites viliores, et contumelia pæne erat, optimatum esse. Idem atque *garciones* apud Latinos eorum temporum. Vid. Du Cange h. v., quod vocabulum est Germanicum, repetendum a *warten*, observare, servire. Coniunguntur *garciones* et *summularii* seu *agasones* in charta vetere apud Du Cange v. *Garcifer*. Inde Francium *gards*. Erat eorum cæteris militibus in castris agentibus servire, mulos et equos pastum agere, onerare, exercitus in itinere custodire, infima quoque officia obire, ut ex appendice primi libri nostri codicis patet. Non repetam, quæ Du Cange de horum origine in utroque Glossario habet, item Casaubonus t. II, Script. Histor. Aug. p. 770. Conf. Constantin. de Thematibus p. 10. Id unum tantummodo noto de ipsorum nomine, sic dictos fuisse illos Gothos, quoniam de magno numero captivorum gentis suæ optati, id est delecti, et pro optimis habiti, militibus ascripti et fundis militaribus in Bythynia, quæ deinceps de ipsis thema optimatum appellata est, donati fuerint.

(3) Nominantur hic, ut distincti homines, *sacellarius* et *sacellio præfectus*, et *Idicus*, seu *rei privatæ præfectus*. Qua vero in re distincti fuerint, non liquido mihi constat. Erant enim omnes sacello, vel potius sacculo, id est ærario, præfecti. Thesaurus enim *saccus* appellabatur. Si reputo, magnam fuisse auctoritatem sacellarii, ut etiam Logothetam Genicum, seu rationalem ærarii publici, Quæstorem, Idicum, alios sub se habuerit, imo et officia et scrinia omnia, ut ex nostri codicis p. 416 patet; miror, qui fiat, ut hic loci post domesticum optimatum, domesticum mœnium vel castrorum, viles dignitates, nominentur. In Occidente quoque sacellarii magna pollebant auctoritate, iudicabant causas gravissimas, mittebantur a Strategis ad urbes in rebus momenti maximi componendis (vid. Sigon. de regn. Ital. pag. 5, 44. p. 24, 34, p. 9,

μέστικον τῶν νόμῶν, τὸν δομέστικον τῶν ὀπτιμάτων (2), τὸν δομέστικον τῶν τειχῶν, τὸν σακελλάριον (3) τὸν τοῦ σακελλίου, τὸν τοῦ εἰδικοῦ, τοὺς δημάρχους τῶν δύο μερῶν, τὸν κουράτορα τὸν μέγαν (4), τὸν τοποκριτὴν τῶν σχολῶν (5) καὶ δυσυπά-

init. Murat. t. II. Rer. Ital. p. 99), seu stipendia, militibus erogabant, adeoque non tantum cum privato peculio principis, sed et cum fisco publico ipsis erat res. Sane in ordine Romano p. 572. inter officiales curiæ Romanæ præcipuus post *arcarium*, tertium ordine, qui præstat tributis (respondet ille Genico) recensetur quarto loco *Sacellarius*, qui stipendia erogat militibus, item alio loco — *osculantur pedes pontificis et accipiunt a Sacellario unum byzantinum*: vid. Du Cange utroque glossario. De Sacellario patriarchæ, dignitate ecclesiastica, idem disserit, et Goarus ad Codin. p. 10. Memoratur hic in codice nostro p. 101 fine, ubi dicitur imperatori cruces argenteas festo palmarum distribuendas afferre. Sed id ipsum Sacellio, qui Sacellario inferior erat, p. 68, tribuitur. In eo pene consentiunt scriptores, Sacellio tantum cum privata re imperatoris negotium fuisse. Vid. quæ ad p. 266, de Sacellio dicam. Idicus, seu *specialis*, ὁ εἰδικός vel ἰδικός, item ὁ τοῦ ἰδικοῦ, et ὁ τοῦ οικιακοῦ, nempe θησαυροῦ, λογοθέτης, erat rei privatæ, sacro peculio præfectus, de quo v. Guther. de Off. D. A. Hunc describit Agathias p. 69: Ταμίης τῶν βασιλικῶν χρημάτων, οὐ μὴν τῶν ἐκ τῆς δασμοφορίας ἐρανιζομένων (ἄλλω γὰρ τῷ ἐπιτέτραπτο ταῦτα), ἀλλὰ τῶν, ὅσα ἐκ τῶν βασιλείων θησαυρῶν etc. Conf. Du Gang. Gloss. Gr. v. Ἰδικόν.

(4) Magnus curator videtur fuisse, qui curatoribus omnibus moribus, curatoriarum inspectoribus, præerat. Sunt autem curatoris prædia, agri, domus, urbanæ suburbanæque, interdum quoque integri tractus terræ, quorum redditus ad imperatorem solum, seu ad privatam rem, pertinebant. Curatores olim iidem atque Logothetæ aut rationales erant (vid. t. I, Hist. Aug. p. 997) et in specie curatores dicebantur ædibus præfecti, in quibus pecuniæ asservabantur, vid. Du Cange utroque glossario et ad Alexiad. p. 339. Goar. ad Codin. p. 31. n. 49. De curatoribus urbium et provinciarum v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 41, qui, p. 323, originem curatorum rei privatæ habet. Goar. ad Cedren. p. 479. Κουρατωπλᾶ interpretatur *principis privatam peculium dominum*. Et inde patet, quid sit provinciam in curatoriam redigere. Scilicet provincia, quæ armis subigeretur et pristinis adjiceretur, cedebat non reipublicæ, sed imperatori, et redditus ejus non ad ærarium publicum, sed ad rem privatam pertinebant, ita tamen, ut præsidia iis imposita de suo deberet imperator alere. Itaque provincia Melitene, quam Romanus Lecapenus in curatoriam dicitur redegissee, (vid. Dissert. cl. Leichii de Constantino Porphy. p. XVIII. § 5, ubi egregie Annæ locum adversus Du Cangii tentamen defendit), ad imperatorem deinceps peculium pertinuit. Oppositæ igitur erant curatoris thematibus, aut, ut Latini medii ævi dicebant, duatibus. Ekehardus junior de casibus S. Galli: *Nondum adhuc illo tempore Suenia in ducatum erat redacta, sed fisco regio peculiariter parebat, sicut hodie et Francia. Procurabant ambas Cameræ* [id est τοῦ ἰδικοῦ], quos sic vocabant nuntii. Eum morem imperatores Ottomanici, ut multa alia, ex institutis aulæ Byzantinæ retinuerunt

(5) Videtur vicarius, locum tenens, domestici scholarum fuisse. Vid. Du Cange v. *Lociservator*.

τους, σπαθαρίους ³⁶, συγκλητικούς (6) καὶ ὑπάτους. Βῆλον ζ' κόμητᾶς τῶν σχολῶν. Βῆλον ζ' βασιλικούς κανδοδάτους. Βῆλον η' δομεστικούς τῶν σχολῶν. Βῆλον θ' τοὺς ἀπὸ ἐπάρχων (7). Εἰ τύχῳσι ³⁷ δὲ καὶ πρέσβεις μεγάλου ἔθνους, εἰσέρχονται ἀπὸ καλεῦσεως, καὶ προσκυνήσαντες τὸν βασιλέα καὶ ἀσπασάμενοι, ἐξέρχονται, μηδὲν ἕτερον πράττοντες.

Δ. Καὶ εἴθ' οὕτως λαβὼν νεῦμα ὃ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, λέγει: μεγάλως τὸ, «Κελεύσατε.» Ἀπαντες δὲ ἀνταποκρίνονται. «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους ὁ Θεὸς ἀγάγοι τὴν βασιλείαν ὑμῶν.» Καὶ ἐξέρχονται ὄθεν εἰσῆλθον, βασταζομένου τοῦ βῆλου, τοῦ ὄντος κάτω ἐν τοῖς κίοσιν, ὑπὸ τῶν προσηρμένων δύο σιλεντιαρίων. Καὶ πάντων ἐξεληθέντων, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπέρχεται ὀπισθεν τῶν θ, ἀκουβίτων πρὸς τὸ ὑπαλλάξει τὸν λῶρον διὰ τῶν βεστιτόρων, καὶ ἡνίκα ὑπαλλάξει, ἐξέρχονται οἱ βεστιτόρες, καὶ μένει ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ κουβουκλαίου μόνου, καὶ στέφεται ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου, καὶ ἐξέρχεται, κρατῶν ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ χειρὶ ἀνεξικακίαν, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ σκηπίωνα ἐπικείμενον τῷ ὄμφῳ αὐτοῦ (8), καὶ διέρχεται μέσον διὰ τοῦ μεγάλου

sticos scholarum; nomum, expræfectos, adducit. Si vero etiam magnæ cujusdam gentis legati in urbe adsint, ex mandato intrant, et imperatore salutato osculoque dato, nihil præterea agentes discedunt.

§ IV. Deinde signo ab imperatore accepto, alta voce præpositus dicit: «Jubete»; omnes vero respondent: «In longa felicitate tempora Deus majestatem vestram perducat!» Post qua ingressi erant exeunt, velo, quod infra in columnis est, a dictis duobus silentiariis portato. Omnibus egressis, surgit imperator, et ad XIX accubitus abit, ut lorum per vestitores mutet, quo facto, vestitoribus discedentibus, cum cubiculo solo manet, et a præposito coronatus, procedit, dextra manu acaciam, sinistra scipionem humero impositum gestans, perque medium magnum triclinium et duas columnas, ubi suspensum velum est, transit. Imperator autem e velo egresso, ad sinistrum drungarius vigilum barbarique protospatharii stant, et ipse a

VARIÆ LECTIONES

³⁶ δυσυπάτους σπαθ. sine distinctione cod. ³⁷ ἂν τύχ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

runt. Nam recens expugnatae urbes et provinciae omnes, veterique orbis Moslemici Imperii adjectae propriae sunt imperatoris et ad *Chasné*, non ad *Beitelmal*, seu fiscum publicum pertinent. Aliter fortiter instituebantur tunc temporis bello subactae provinciae, quam olim saeculo quinto e. c., quo illae non ad solum imperatorem, sed ad ipsum et totam rem Romanam, τὴν ἀρχὴν τῶν Ῥωμαίων vel τὸ δημόσιον pertinebant, et fundi a vetustis possessoribus soluto eorum pretio redimi debebant, tanquam si prius non habuissent. Vid. Procopius Hæc. chel. 142 et 143. Invenio apud Symeon. Mag. p. 427, κουρατωρῶν εἰς τὸ κατοικεῖν ἐκείσε γυναῖκας τὰς μὴ εἰδίας σωφρονεῖν. Ergone sedes castigandis improbis destinatae sunt etiam κουρατωρῶν appellatae? Videtur omnino, et sane improbi atque mentis haud composites curatoribus opus haberi. At quid, si *curator magnus* esset generalis receptor aeris, quod e portoriis, pedagiis, pontaticis, plateaticis assaticis, etc. redibat. *General-Axis-Einnehmer*? Curata enim vestigia dicebatur medio ævo, et curatoria *die Steuer-und Acciseinnahme*, vii. Du Cange Gloss. Lat. h. v. et Murator. A. I. t. II. p. 28.

(6) M. hic nullam distinctionem agnoscunt. Non dixerim, quam bene maleve. Putem tamen, membranarum potius obtemperandum et ex illis discedendum esse, in aula CPTana fuisse Dishypatos Spatharios duplioris generis, et nos Basilicos seu imperiales, alteros Syncreticos, seu Senatorios, quos in comitatu, dispositione stipendiisque suis habent Senatorios, ad curanda tuendaque diversa senecula sui tribunalia. E p. 415 certe patet, senatorios et imperiales diversos fuisse. Aut possent dici hi Dishypati Spatharii syncretici tales fuisse, qui quamvis spatharii essent, tamen nihilominus ad τὴν σύγκλητον pertinerent. Nam sensu strictiore ἢ σύγκλητος sunt tantum officiales civilibus rebus expediendis lecti, quos Latini *togatos* vocant; ut patet e Nostri p. 142, ubi patricius syncreticus patricio alicui τῷ ἀνὸ σπαθίου, sagato, militari, contradistinguitur. Hypati et Dishypati ea ætate de infamis erant magistratibus. [Ducibus Veneticis ornamenta et titulum Hypati dabant Græci impe-

ratores; unde etiam vestitus. Giann. t. II. p. 367.] * Simile huic videri posset, quod Sigebertus Gemblac. refert, *Clodovrum ab Anastasio imperatore codicillos de consulatu et coronam auream cum gemmis et tunicam blutteam accepisse, et ex ea die consulem et Augustum fuisse dictum.* Sed ad hos Hypatos ea non pertinent. Multum defecerant Nostri etate consules ab antiquo splendore. Conf. quæ dixi in Actis eruditor. anni 1751, in recensione Eduardi Corsini Notarii Græcarum, ubi *Hypati et Spatharii* mentio fit in bulla plumbea. Vid. du Cange Gloss. Lat. v. *Disputatus* et *Hypatus*. In universum hæc de dignitatibus aulæ Byzantinæ et provincialibus eo tempore magistratibus doctrina perobscura est.

(7) *Expræfecti*. Non hic de illis cogitandum, qui præfectura urbis augustæ functionaliquando esseent, sed fuerunt hi expræfecti, qui olim eparchi provinciales fuerant, quales paulo ante cum ἀνθυπάτοις τῶν θεμάτων memorati fuerunt. Unaqueque enim eparchia videtur suum eparchum habuisse id clare confirmatur p. 410, ubi στρατηλάται ἐπὶ θεμάτων, *stratelatae in provinciis constituti* et ἀπὸ ἐπάρχων pro iisdem accipiuntur.

(8) Scipiones eburneos et mappas fuisse veterum Consulum Romanorum gestamen, e diptychis et aliunde constat. Non servabant eundem ordinem in gerendo, neque semper scipiones dextra, mappasve sinistra tenebant, sed et illos et has modo dextra, modo sinistra, ut liberet, conspiciuntur gestasse. Conf. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 29; Du Cange dissert. de nummis mediæ ævi, § 11 et 21; Leich. de diptychis c. 2, et Negelin. de diptycho Norimbergensi p. 22. Nolo enim a viris doctis tradita repetere. Sed pro mappa, quam Circensem placet viris doctis appellare, quia ea misera consules equorum carceribus emittendorum signum dabant, conspiciuntur quoque consules interdum in diptychis volumen convolutam gerere. Utrumque retinuerunt quodammodo Græci et sacris Christianis accommodarunt, et nugis præterea suis contaminarunt, ut solent res omnes, quas atreolant, antiquas, veterum morum inscitia. Tria itaque in hac disputatione mihi exponenda sumo, primum, ut commenta Græcorum de acacia vel anaxiacia

cubiculi præfectis stipatus, per magni cubiculi A porticum, ubi apparatus XIX accubituum instrui-

COMMENTARIUS. JOAN. JAC. REISKII.

perstringam; secundum utriusque vocabuli, eandem rem significantis, originem et rationem demonstram: tertio, ut evincam morem manu gestandi tam mappas, oraria, sudaria, tergendis naribus et ori, quam rotulos, pipas, volumina membranacea temporibus antiquissimis Romanorum in usu fuisse.

Perhibet Codinus Offic. vi, 27, acaciam esse sacculum e panno purpureo confectum, serico subtili mantili involutum, intus refertum terra (ἐντὸς ἔχει χῶμα), ut significet et nomine et terra intus contenta, imperatorem debere humilem et terrenæ suæ originis memorem esse. Consentit Symeo Thessalonico, quorum amborum locos habet Du Cange v. Ἀκακία et diss. antea laudata. Procul dubio hinc natum est, quod Petrus Damianus Epist. i, 17, narrat, sed solus, Græcis in more fuisse positum, ut aliquis imperatori recens coronato una manu vasculum plenum mortuorum ossibus et pulveribus offerat [paulo post cineres dicit], in alia vero stuppam lini subtiliter pezam ac pilis pensilibus molliter demolitum (ἄρεμα εἰς ὕψος ἐπιρμήνην, ὑποκαχωνώμενη), cui prolixius ignis adhibetur, et repente in ictu oculi flamma subito vorante consumitur, ut in altero considerare debeat, quod est, in altero videre valeat, quid habet. In cineribus siquidem se cinerem recognoscit, in stuppa vero colligit, in die iudicii quam subito mundus ardebit, etc. De stuppa combusta silent Græci scriptores. In Romana tamen curia mos erat coram coronato pontifice floccos stuppæ comburendi, clamante præcone: Sic transit gloria mundi. De vasculo autem illo ossibus et cineribus pleno quod narrat, videtur male auditum et male relatum esse ex acacia, quam fuisse revera sacculum sericum terra plenum, ab imperatoribus non postremis tantum Codini æqualibus, sed Constantini Porphyrogeneti jam ætate, patet e Nostri p. 443, ubi dicitur: Imperatores ἐν ταῖς δεξιαῖς χερσὶν αὐτῶν τὸ νικητικὸν τοῦ σταυροῦ τρόπαιον κατέχουσι (successit nempe cruz, Christianorum idolum, in vicem scipionum eburneorum veterum consulum), ἐν δὲ ταῖς ἀωνύμοις τὴν ἐξ ἀνάστασιν τῆς χοιρῆς ἡμῶν οὐσίας, in sinistra vero tenent resurrectionem, id est symbolum resurrectionis, terrenæ nostræ partis. Clarum est, nihil aliud quam acaciam designari.

Sed quare Acucias et Anexicacias appellarunt hos sacculos? Dicam. Veteres harum nugarum nihil norant, sed chartas, hoc est membranas, τόμου, segmenta membranæ convoluta, rotulos, pipas gestabant. Hoc in universum omnibus in publicum procedentibus, viris feminisque commune erat, ut qui aut quæ manipulum, mappam, sudarium alterutra manu non deterret, ferret membranæ segmentum, sive convolutum, sive ex una tantum extremitate manu retentum, cætera præpendere promissum, sive dimidia ex parte præpendens, ambabus autem extremitatibus comprehensum, ut commentarios rerum in publico aut gestarum a se aut gerendarum. Imperatores autem, nisi mappam gererent, acaciam seu membranæ segmentum, libellum supplicem, gerebant, quem sibi in publicum procedentibus plebei obtulissent. Quod igitur tales libellos supplices ἀκάκιως, clementer absque ulla asperitate et morositate, et ἀνεξικάκιως, cum tranquilla molestiarum a subditis suis sibi creatarum in legendo et audiendo tolerantia susciperent, aut sane deberent suscipere, prædicabat aut saltem admonerat utrumque nomen ἀκακία et ἀνεξικάκια. Ἀκακία enim novis Græcis est clementia: vid. Nicetas Choniad. p. 24. Initio quidem nudi rotuli membranacei tradebantur a supplicibus imperatori,

τρικλίου καὶ τῶν δύο κίωνων, ἔθα τὸ βῆλον κρέμαται. Ἐξερχόμενος δὲ τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοῦ βήλου,

deinceps autem ordinatum fuit, ut quidquid ejus generis imperatori traderetur, non nisi sindone serica subtili, μετὰ μανδύλου, involutum traderetur. Manavit ille mos libellos supplices, item litteras quascunque sericis capsulis includendi et has capsulas demum obsignandi a Græcis ad Saracenos et Turcas, ut pluribus ad Abulledam dicam, et vel e solo Busbekio constat p. 76, ubi ait, se litteras Solimani ad Ferdinandum imperatorem panno aureo teclas et obsignatas accepisse. Latinis medii avi idem in usu erat, ut e Du Cange v. Armigeri constat, ubi imaginem Caroli Calvi a Baluzio p. 1278 Capitul. Franc. editam illustrat, in qua tres monachi sacrum codicem Carolo porrigunt pretioso panno involutum. Mos quippe is apud monachos observabatur, verba sunt Du Cange, ut codices, quos ad legendum accipiebant, manu regio involverent, ut est in epistola Theodomari ad Carolum M., quæ manuergia camistas librorum vocant statuta antiqua Curtusiensium. Videntes itaque monachi Græci suos imperatores ex veteri instituto cum tali libello supplici procedentes in admonitionem, se ideo procedere, ut querelas et supplicationes civium accipiant, monachi, inquam, aut ignorantibus hujus vetusti moris rationem, aut dissimulantes et ubique mysticam suam theologiam vel analogiam potius ingerere studentes, persuaserunt imperatoribus, ut pro fasciculo libellum supplicem referente bursulam pulvere aut terra plenam sibi fieri et in manus dari curarent, tanquam alias conditionis suæ non memores futuri, aut tali bursula arrepta protinus omne fastum exuturi. Alii Græci, dubitantes quidnam sibi vellet illa cum rotulis membranaceis processio et pictura, conjiciebant eos rotulos esse volumina Evangeliorum. Sane Rhamnusius, forte auctore Vilharduino, ubique pro acacia codicem Evangeliorum imperatoribus CPTanis in manus tribuit, ut p. 140. Non admodum improbable aut incongruum hoc ipsis est, et in aliis personis admiserim: acaciarum tamen imperialium originem eam esse, quam dixi, constat ex eo quoque superstitie veteris moris documento, quod regibus Angliæ adhuc hodie preces et requisitiones Parliamenti non in litteris more nostro complicitis, sed in tomis chartæ pergamenæ convolutis exhibentur, (pipas appellant,) quarum dorso inscribit rex, aut ejus, jussu inscribitur, si quidem petitis annuit: Soit fait comme il est désiré, si autem negat: Le roi avisera. In reliquorum autem præter imperatores imaginibus negare nolim volumina membranacea manibus delata codices evangelicos representare. Auctor Vitæ Basilii Mædonis (n. 58 ed. Allat.) narrat, Basilium in æde quadam sacra a se condita liberos suos curasse pingi cum voluminibus in manu, quæ divina præcepta continerent. Ὅν οἱ μὲν ἀβρίνες, αἱ, τόμους ἐπιφερόμενοι δείκνυνται τὰς θείας ἐντολάς, αἱ στοιχεῖν ἐπαιδεύοντο, περιέχοντας· τὸ δὲ βῆλυ γένος καὶ αὐτὸ βίβλους κατέχον ὁρᾶται νόμων θείων ἐχούσας περιοχὴν. Ipse Basilus in nummo apud Du Cange Famil. Byz. p. 138, primo sinistra globum vel pomum imperii cum cruce, dextra conspicitur non tomum seu rotulum, sed codicem quadratum, reliquatum, Evangeliorum gestare. Paulus Silentiarum parte II, v. 361, de quadam imagine Christi in S. Sophia:

Ἐοικε δὲ δάκτυλα τείνειν δεξιτερῆς, ἅτε μῦθον ἀειζώνοντα παραύσκων, λατῆ βίβλον ἔχων ζαθῶν ἐπίστορα μῦθον Joannes Mæschus Limon. c. 87: Ἐκράτει δὲ καὶ μεγαλείον ἔχον ἀργυροῦν σταυρόν. Unde patet, talia volumina habuisse interdum pro umbrionibus crucis sibi affixas. Est autem μεγαλείον, volumen, non

ἴστανται ἐξ ἀριστερᾶς ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλας καὶ πρωτοσπαθάριοι βαρβάτοι (9), καὶ θηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ πύργου τοῦ μεγάλου τρικλίνου, ἔνθα ἡ ἔκθεσις (10) τῶν ἐν ἀκουσίτων τίθεται, καὶ ἀπελθὼν ἴστανται ἐν μέσῳ τῶν δύο κίωνων. Καὶ δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε εἰς τὸν ὀνόποδα πατρικιοῦ τε καὶ στρατηγῶν, καὶ προσκυνήσαντες τὸν βασιλέα μὲν πεσόντες κάτω νεύει ὁ πραιπόσιτος τῇ τῆς καταστάσεως, κακῆνος λέγει· «Κελεύσατε·» αὐτοὶ δὲ τὸ, «Εἰς πολλοὺς χρόνους καὶ ἀγαθούς.» Ἐν δὲ ταύτῃ τῇ δοχῇ ἴστανται σπαθαροκανδιόδοι καὶ οἱ σπαθάριοι ἔνθεν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Græcæ, sed Hebraicæ aut Arabicæ originis הַגָּב *meyillah* vox apud Judæos nofissima, unde ad Christianos transiit.

Qua vero tandem manu tenebant et gerebant imperatores acaciam? Modo dextra, modo sinistra. Nullus enim certus in ea re modus servabatur, sed usus erat arbitrio. Apud Nostrum p. 16 dicitur imperator dextra manu acaciam, sinistra crucem ferre, et p. 38 gerit imp. anoxicaciam dextra, scipionem humero sinistro incumbentem. Contra vero p. 443 loco paulo ante citato inverso modo dextra crucem, sinistra acaciam gerit. Sic quoque Constantinus M. in Menologio Basiliano t. II, p. 112, pingitur sinistra manu tomum convolutum gerens. Leo M. autem primus, si recte observavi, in nummis eorum, qui acaciam aut tale quid gerunt, in nummo quarto apud Du Cangium Famil. Byz. p. 77, tam ab antica quam a postica volumen dextra, crucem sinistra gerit. Pari modo Phocas in nummo apud Du Cangium p. 109, Leo Isaurus p. 123, Isaacius Angelus p. 201. Consul in diptycho regio apud Du Cangium diss. de nummis tab. I scipionem eburneum, præcursorem crucis. dextra, mappam, cujus succedanum acacia fuit, sinistra tenet. Et sic quoque dextra crucem, sinistra volumen tenet Constantinus Ducas in nummo apud Du Cangium Fam. p. 159, Manuel Comnenus p. 168, Isaacius Angelus p. 201. Theodorus Lascaris p. 218, Michael Palæologus p. 233, Manuel Palæologus p. 242.

Sed ne nimis diu minutiis inhæreamus, demonstrandum nunc superest, veteres quoque Romanos in publicum procedentes alterutra manu aliquid, aut manipulum, aut volumen membranaceum deferre consuevisse. Nil profecto frequentius conspicitur in vetustis marmoribus, quam sinistra manu manipulum tenentes, qui mappæ interdum similis est, interdum clare membranam convolutam exhibet. Aspice mihi philosophum apud Montfaucon. t. III Antiqu. Explicat., t. I, fig. 2, item tabulas V, VI. Lucian. II, 467, 92. In arcu Constantini M. et Theodosii uterque imperator tenet rotulum. Sculptor illius laminæ æneæ quæ portam basilicæ S. Pauli extra Urbem in via Ostiensi tegit, quam Ciampinus t. I Monum. Veter. exhibet, opus sæculi xi, ex imitatione veteris moris, an sui quoque adhuc rotulum talem sancto, non memini cui, in manus dederit, non patet. Imago diptychi Bosiani apud Montfaucon. l. I. tab. XXVI, conspiciendum præbet in tablo pallii, quod regina gerit rexem, Franciæ, ut puto, gerentem in dextra manipulum vel mappam, in sinistra scipionem eburneum, qui ad formam crucis accedit, et in summo fasciculum florum cum superimposito pomo præfert. Ciampinus in modo laudatis monumentis tot exhibet imagines cum chartis membranaceis aut in rotulum convolutis, aut ad instar mappæ corrugatis, aut explicitis dependentibus, aut denique ambabus tantum extremis oris complicitis et manu com-

pressis, reliquo toto sinu dependente, ut pæne pigeat illas tabulas indicare; vid. tomi I, tab. 15, 27, 32, 36, 76; t. II, tab. 43, 47, 50, 52, 53, 54. Conf. Murat Inscript. p. 1461. Commune olim utrique sexui gestamen erat talis rotulus, successu temporis autem partim manserunt viris rotuli, per aliquantum temporis, partim in chirothecarum, partim denique in baculorum imperatoriorum (*Commando-Stäbe*) gestationem abierunt. Feminæ autem pro rotulis sumpserunt in manus ventilabra, βεπίδια, quod neque antiquis temporibus extra usum erat. Certe S. Pudentiana apud Ciampinum t. II, tab. 49, tenet aliquid in manu, quod flabello simile est. Manipulum an chirothecam appellem id, quod Longobardi quidam in tabula Madoetianæ coronationis regis Longobardi apud Horatium Blancum ad Paulum Diaconum gerunt, ambigo. Pro rotulis gerebant imperatores Cæptani extremi, ruente illo imperio, *νάρθηκας* ferulas. Codin. xvii, 34. Hunc nati baculi summorum militarium ducum, qui a commendando seu imperato *Commandostäbe* appellantur.

(9) *Barbati*, il est non *castrati*. Nam et eunuchorum bene multi erant protospatharii.

(10) Quid significet hic loci *ἔκθεσις*, non bene novi. Probabiliter tamen reddidit cl. Leichius *apparatus*. Videtur nempe apparatus ferulorum, suppellectilis aureæ et argenti, vinorum, etc., quæ conviviis apponi debebant. publico aspectui expositi designari. Occurrit hæc vox significatu subobscuriore, sed simili, apud Scriptor. post Theopban. p. 107, antep. ἔργα σῆς βασιλικῆς ἐκθέσεως, ubi vertitur *regia magnificentie suppellex*. forte *supellex ostentationis* aspectui exponi solita. Illa certe notione vocabulum hoc veteribus frequentabatur, et sæpissime Athenæus *ἔκθεσιν* appelleat eam mensulam παρατραπέζιον, *credentiam* posterioribus dictam, in qua calyces, disci, lanceæ, et reliqua triclinaris supellex conspectui exponebatur convivarum. Apte ille p. 142: Ποτηρίων πολλῶν ἐκθέσεις ἐν βρωμάτων παντοδαπῶν παραθήσεις jungit. Idem p. 197, κλίνην *mensam*, nominat πρὸς τὴν τῶν κυλικίων καὶ ποτηρίων τῶν τε λοιπῶν τῶν πρὸς τὴν χοῆσιν ἀνηκόντων κατασκευασμάτων ἔκθεσιν, et p. 212, *domum* κεκοσμημένην στρωματικῆς τε καὶ γραφικῆς καὶ ἀνδριάσι καὶ ἀργυρωμάτων ἐκθέσει, *ornatum stragula veste, et picturis et signis et argentea supellectile ostensionali spectatum exposita*. Hinc intelligas, quam eleganter Græci ἐκθέσθαι dicant pro declarare animi sui sensu, et Latini pariter *exponere*, velut supellectilem pompaticam in clara luce et conspectu ponere. Idem Athenæus p. 211, *dictionem alicujus*, ait εἰ καὶ μακροτέρα ἐστὶν ἐκθέσομαι, *etiamsi longior sit, tamen, velut signum, in medio exponam*, contemplatum et judicatum. Vid. ad p. 420, dicenda. De alia significatione vocis *ἔκθεσις*, qua significat *tabulas census publice propositas*, et quæ ex eodem fonte manavit, dicam ad Taxidium.

stipatus, per pulpitum descendit, et sub camelaucio in lapide rubro stat, eumque patricii et strategi cum senatu ibi excipiunt. Postquam imperatorem, haud proni tamen in terram, adorarunt, praepositus a mandato signum silentiario dat, qui dicit; « Jubete ».

στερᾶς πύλης· Ὁ δὲ βασιλεὺς δεηγευόμενος ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου, κατέρχεται τὸ πούλιτον, καὶ ἴσταται ὑπὸ τὸ καμελαύκιον ἐν τῷ πορφυρῷ λίθῳ, καὶ δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε πατρῖκοι καὶ στρατηγοὶ μετὰ τῆς συγκλήτου (12). Καὶ προσκυνήσαντων τὸν βασιλέα μὴ πεσόντων ³⁹ κάτω, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ καλεύσεως τῷ σιλεντιαρίῳ, κάκεινος λέγει· « Καλεύσατε. »

V. Inde ad his omnibus stipatus imperator, per excubias scholasque transiens, perque magnam portam, medium Millii et Augustale progressus, portam horologii magni templi ingreditur. Notandum vero est, ritus omnes eo modo, quem supra in universali processione natalis Domini **39** exposuimus, in hac processione imperatoris observari. Ingressum per dictam horologii portam factio Veneta excipit; tribunus autem ejus libellum non tradit; sed tantum acclamat, nec quicquam praeterea facit. Deinde imperator velum pone narthecis portam in metatorio suspensum ingreditur, et postquam praeposi-

Β κάκεισε, καὶ οἱ μὲν σπαθαροκανθιδάτοι καὶ οἱ σπαθῆριοι κατέρχονται τὰ γραδῆλια τοῦ κονιστωρίου, οἱ μὲν ἐκ δεξιῶν, οἱ δὲ ἐξ εὐωνύμων τῶν πυλῶν. Οἱ δὲ πατρῖκοι καὶ οἱ στρατηγοὶ διέρχονται τὴν μέσην πύλην καὶ εὐθέως οἱ μὲν ἀπὸ δεξιᾶς πατρῖκοι καὶ στρατηγοὶ κατέρχονται τὰ γραδῆλια (11) τῆς ἀρι-

Ε. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε δεηγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτῶν πάντων, διέρχεται διὰ τῶν ἐκκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν, καὶ ἐξέρχεται τὴν μεγάλην πύλην, καὶ διερχόμενος διὰ μέσου τοῦ μιλίου καὶ τοῦ ἀγρουστῆως, εἰσέρχεται ἐν τῇ πύλῃ τοῦ ὄρολογίου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἰστέον δὲ, ἐν τῇ διόδῳ τοῦ βασιλέως τελοῦνται ἅπαντα τὰ ἀσια (13) ἀκολουθῶς, ὃν τρόπον ἄνωτέρω ἐν τῇ καθόλου προελύσει (14) τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἐξεθέμεθα. Καὶ εἰσελθόντος τοῦ βασιλέως ἐν τῇ προειρημένῃ πύλῃ τοῦ ὄρολογίου, δέχονται αὐτὸν οἱ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων ἐκεῖσε, οὐκ ἐπιδίδωσι δὲ ἐκεῖσε ὁ δῆμαρχος λιβελλάριον, εἰ

VARIÆ LECTIONES

³⁹ ἴστανται cod. ³⁹ πεσόντων R. ex compendio cod. πεσον superscripto τ, πεσόντες ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(11) Exciderunt post hæc verba quædam procul omni dubio, quamvis codex manuscriptus plura, quam editus, non habeat. Exciderunt autem hæc τῆς δεξιᾶς πύλης οἱ δὲ ἐξ εὐωνύμων κατέρχονται τὰ γραδῆλια. Facile potuit librarius usam lineam prætervidere, eadem voce bis recurrente, ut sæpe factum est. Conf. p. 44, ubi locus integer existat.

(12) Mireris hic loci et p. 152, et alibi Patricios et Strategos a Senatu distingui, cum tamen illi hujus quoque pars fuerint. Sed solet vox *senatus* modo ampliore, modo strictiore significato adhiberi. Quando ampliore, omnes dignitates, summas, imas, civiles, militares amplectitur; strictiore autem opponitur Senatui militaribus officiis illustribus, et significat senatores procurationi rerum civilium deditis, et in tribunalia varia distributos, qui non simul essent, neque patricii, ut luculenter locus Nostri p. 144, demonstrat, neque basilici, seu private imperatoris familiaris ascripti, ut e p. 413, init. liquet; verbo qui alias οἱ *σεκρητικοί*, seu tribunales, curiales dicuntur (v. p. 430), quod alii alia tribunalia, vel curias, judicia, procurationes nacti sint, in quibus se exerceant, et reipublicæ sunt utiles, hi rationes publicas, alii privatas, alii militares, alii politiam, alii rem navalem, et sic porro. P. 410, distinguuntur οἱ *συγκλητικοί* a τοῖς *προελουσιμαίοις*, id est rebus administrandis adhibiti a pompaticis, quorum tantum erat quotidie in curiam procedere et numerum comitatus augere, quales erant patricii meri, seu titulares. Alias generali sensu Patricii quoque sunt syncretici, seu senatorii, ut patet e Nostri p. 142, ubi patricii syncretici contra distinguuntur τοῖς ἀπὸ σπαθίου seu spathariis, et in universum militaribus. Erant enim patricii quidam mere titulares, et ad neutram classem pertinentes, neque ad τὴν συγκλήτον stricte sic dictam, neque ad Strategos, aut spatharios, similesve gradus militares. Et hi erant patricii *ἀπρακτοί*, absque actione vel functione, mere titulares. Alii patricii erant syncretici, seu togati, muneribus togæ fungentes, artibus pacis regendis deputati; alii denique erant patricii militares. E multis Nostri locis

hoc intelligitur. Ita quoque Malalas patricium syncreticum appellat Arintheum t. II, p. 26: Ἀφορίσας συγκλητικὸν αὐτοῦ, τὸν πατρικίον Ἀρίνθειον, δέδωκεν αὐτῷ τὸ πᾶν. Interdum usurpatur vox syncreticorum sensu strictissimo, et exclusis non solum Patriciis et Strategis, sed etiam ipsis Hypaticis, seu viris a gradu Hypatorum inde inferioribus, significat solos tales, quales e. c. sunt Logothetae, Chartularii, Notarii, praefecti Urbis, Canioleus et alii similes qui non sint simul Patricii. Vid. p. 169. C. [Honorius Constantinum facit συγκλητικὸν quod redditur *Senatorem*. Theoph. p. 66.] Guith. p. 135, vertit vocem *συγκλητικοί*, *sucri palatii proceres*, et reprehendit Basilicorum interpretem, qui *Senatores* dederat. Inaurimus itaque eandem, in notam, qui sæpe idem fecimus. Sed forte immerito vapulamus, et nil nocet itæ vertere, dummodo teneatur, Senatam idem nobis esse atque comitatum, neque nos eandem ideam vocabulo senatus tribuere, quam habebat sub republica Romana a iure libera aut primis tribus Caesarum sæculis Maluit Anastasius vocem ipsam Græcam retinere, quamvis librarii eam obscuraverint, *inclytos* pro *synclitibus* scribentes in Agathone: *Post hæc Patricii, Υπατι, omnes syncliti introierunt*, et in Constantino: *Cum patriciis et omnibus synclitis*. Quæ Alteserra p. 73, affert vulgatæ tuendæ lectioni, non sufficiunt.

(13) *Omnes ritus læti simul et solemnes, omnia læta, splendida et solemnia*. Græci novi vocem *ἀσιας* eo significato adhibent, ut *ἀσιας ἡμέραι* apud Theophan. p. 209, pro *dies solemnes*. Conf. Nostri p. 165, 184., ubi ποιῆν τὸ ἀσιασιν est *volunt illud dicere: ἀσιας γενέσθω αὐτῇ ἡμέρᾳ, felix et fausta sit hæc dies*, pro quo *σωλῆννια* quoque dixerunt. Vid. Du Cange h. v.

(14) Illa itaque de processione in festo natali Christi fuit tanquam generale aliquod schema vel simulacrum processionum omnium, quas deinceps per singulos festos dies majores minoresque persuevit, in quarum enarratione multa præsupponit, ut ex illa generali jam nota et inde repetenda.

μη μόνον (15) ἀπολογεῖ, μη πράττων ⁴⁰ ἑτερόν τι. Α καὶ εἶθ' οὕτως εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐνδον τοῦ βήλου τοῦ κραιμαμένου ὀπισθεν τῆς πύλης τοῦ νάρθηκος ἐν τῷ μητατωρίῳ, καὶ λαβὼν ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, εἰσέρχονται ἐν τῷ νάρθηκι, καὶ ἀπαντᾷ αὐτὸν ὁ πατριάρχης, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀσπάζεται τὸ τε εὐαγγέλιον καὶ τὸν σταυρὸν. Καὶ εἶθ' οὕτως προσκυνήσαντες ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ ἀσπασμένοι ἀπέρχονται μέχρι τῶν βασιλικῶν πυλῶν. Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης ἄρχεται τελεῖν τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας, ὁ δὲ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου λαβὼν κηρία, εὐχεται. Καὶ ἀποδόντων ἀμφοτέρως τὰς εὐχὰς αὐτῶν τῷ Κυρίῳ, ἐπιδίδωσιν ὁ βασιλεὺς τοὺς κηροὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ αὐτὸς τῷ τῆς καταστάσεως. Ὁ δὲ βασιλεὺς προσκυνεῖ τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ τὸ ἄχραντον εὐαγγέλιον καὶ διέρχεται μετὰ τοῦ πατριάρχου μέσον τοῦ ναοῦ, καὶ διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ἁμβωνος (16) εἰσέρχονται ἐν τῇ σωλῆφ, καὶ πλησιάζαντες ταῖς ἁγίαις θύραις, ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὁ δὲ βασιλεὺς ἄψας κηροὺς καὶ εὐξάμενος ἐπιδίδωσι τοὺς κηροὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον (17) μέλλοντος δὲ εἰσεῖναι ⁴¹. Ἰστανται μητροπολίται κατέγοντες τὰ ἅγια θύρια, καὶ ἐπινευσάντων αὐτὰ πρὸς τὸν βασιλέα μικρὸν, φιλεῖ ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐπ' αὐταῖς πεπαρμένους σταυροὺς, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ εὐξάμενος ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης ἐφαπτοῖ ἐν αὐτῇ εἰλητὰ (18) δύο, καὶ ἐπιτίθησι τὰ προσνευχθέντα, δίσκους δύο καὶ ποτήρια δύο (19), εἶτα ἀσπάζεται τὰ ἅγια σπάργανα, καὶ εἶθ' οὕτως λαβὼν ἀποκόμβιον πρὸς τοῦ πραιποσίτου, τίθησι καὶ αὐτὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ.

VARIAE LECTIONES.

⁴⁰ πράττοντες cod. ⁴¹ εἰσεῖναι ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(15) *Sed tantum*. Est novæ Græciæ usitatum. Vid. Theophan. p. 135, 153. Dicunt quoque ei μη pro sed. Theophan. p. 348. Habet ipse jam Aristophanes Avilius v. 1690, ubi leg. εἰ μη βαδίζε γ' aut εἰ μη ββακίζε γ'. sed tantum nugatur et inarticula loquitur ut hirundines. Palladas in Anthologia l. vii, p. 466: Εἰ μη τὰς πόρνας παραπέμπεται, verum (vel aliquid) meretrices præterit. Imitati fuerunt Latini novi, nisi tantum pro sed tantum dicentes Joannes diaconus in Chronico Neapolitano apud Murator, t. I, Ser. Rer. Ital. p. 294: *Hic constituit, ut sacrificium altaris non in serico, nec in panno linco, nisi tantum in linco terra procreato celebraretur*. Etiam nisi solum pro sed usurpabant. Vid. Du Cange v. Nisi, et nisi quod etiam pro sed etiam habet Capitolinus in Vita M. Antonini philosophi, p. 359.

(16) *Præter latus ambonis præterit*. Ita stabat ambo in medio Nao, ut de quatuor lateribus suis unum, e quo ascendebatur per gradus, respiceret bema alterum, e quo descendebatur item per gradus, portam regiam, et narthecem, tertium et quartum, ambo cœca seu clausa, septentrionem et austrum respicerent. Præter unum ergo tale latus dextrum sinistrumve præteribat imperator e Nao ad solem tendens, quæ media inter bema et ambonem erat. Vox πλαγία pro latus novæ Græciæ frequens est. Vid. Du Cange Gloss. Gr. v. πλαγί, ubi reddit latus πλευρῆ. Et sic quoque accepit Nostri cl. Interpres p. 46, 61.

(17) *Sacrificatorium, Bema*, locus, in quo Deo victima incruenta offertur vel sacrificatur. Anastasius p. 177, altarium vertit. Θύειν pro communionem celebrare, et pro offerre Deo, usurpant Græci novi. Inde θύτης est hieromonachus, cui licet mis-

tus a capite ejus coronam dempsit, narthecem intrant ipsique patriarcha occurrit, imperator vero Evangelium crucemque osculatur. Postquam imperator et patriarcha se invicem venerati osculatique sunt, ad portas imperatorias abeunt, ubi patriarcha preces introitus divini officii agit, imperator vero cereos, quos a patriarcha accepit, tenens, precatur. Quo facto, cereos præposito, hic ceremoniali tradit, imperator autem venerandam crucem sacrumque Evangelium adorat, mediumque templum cum patriarcha transit, perque obliquitatem ambonis solem intrat. Sacris januis appropinquantes, patriarcha sacrarium ingreditur, imperator cum cereis accensis precatus, eos præposito tradit, et ipse sacrarium intrat. Dum vero ingressurus est, metropolitani sacras januas occupant easque versus imperatorem paululum inclinant; is cruces eis affixas osculatur; mox sacrarium intrat, et ad sancium altare precatus, duo corporalia ei insternit, allatosque discos duos totidemque calices imponit, sacras fascias osculatur sumptumque a præposito apocombium sacræ tabulæ imponit.

sam facere. Vid. Fabric. Bibl. Gr. t. VI, p. 479, nota. Θύειν τὰ ἐξίτηρια, *communicare, antequam ex urbe in bellum eatur*, quod facere solebant imperatores, est apud Cedren. p. 671. Idem p. 678: Θύειν τὰ ἐπιτίθια habet Deo de præda partem offerre et consecrare. [De sacrificio, quo vocabulo Missam veteres significabant, vid. Goldast. ad Egiard. p. 203.]

(18) *Corporalia*, seu mappæ, sudaria, manuciola, lintea; et quidem in specie illæ mappæ sic dicuntur, quibus panis benedictus et vinum benedictum immediate imponitur, et quibus discus atque calix sacer involvuntur. Unde ratio appellationis intelligitur. Habertus Pontif. p. 103, sic describit: *Est velum quondam quadratum lineum, quod convolvitur et evolvitur. Explicatur quidem post lectum Evangelium, complicatur post synaxim. Super illud sacrum mysterium conficitur ad corporalis nostri instar — et quoad formam et quoad materiam. Præterea Græci suo ειλῆτιν seu corporali inserunt reliquias sanctorum; nec non in quibusdam ecclesiis nomen episcopi inscribitur.*

(19) Duo nempe disci, seu lancee profundiores, quibus imponebantur benedictus panis, et duo calices, continentes vinum consecrationi destinatum, semper inter celebrationem officii stabant in altari, v. pag. 78. Et solemne donum anuum ab imperatoribus S. Sophiæ faciendum erat διὰ σκοπῆρα καὶ ἐνδυτὰι, *dissi cum calicibus et vestrata*; Vid. Script. post Theophan. p. 266, et Cedren., p. 790. Justinianus cupam ingentem offerens conspiciatur in opere musivo ecclesiæ Ravennatis S. Vitalis, in ære apud Almann. ad Procop. Anecd. et Du Cange in Famil. Byzant., de qua imagine conf. Murat. Ser. Rer. Ital. t. II, p. 97. Conf. quæ dicam

VI. Imperator et patriarcha flexo genu se invicem salutant, et egressus e sacrario imperator, ad metatorium abit, ubi cereos accendit precatusque lorum mutat, et finito divino officio, dum Sacra processura sunt, tunicam induit, et a consueto ministerio stipatus, eo, ubi cereus seu lampas, quam portaturus est, stat, procedit, perque medios patricios ab utroque latere adstantes transit. Postquam vero cereum a præposito accepit, Sacra comitaturus procedit, soleam intrat et prope sacras januas constitutus, **40** cereum præposito reddit, qui ipsum supra soleam prope sacras januas in dextro latere imponit, imperator autem ad cereum, usque dum Sacra processerunt, subsistit. Quo facto ipse et patriarcha se invicem flexo genu venerantur, mox imperator cum solemnī comitatu extra sacrarium ad metatorium abit. Sacra autem communiōe appropinquante, id cerimoniaris præposito imperatori indicat, qui a dictis ministris, scilicet a præfectis cubiculi, patriciis, strategis et senatoribus stipatus, egreditur, et in dextra parte sacrarii, cancellis in antimensio lateris obliqui accumbit sacramque agapen patriarchæ, metropolitidis, episcopis, præfectis ecclesiæ cæterisque pro more distribuit. Deinde postquam ipse et patriarcha se invicem flexo genu salutarunt, imperator ad locum, ubi agapen in omnibus processionibus distribuere solet, abit. Tunc in uno velo magistri, patricii, strategi, cum domesticis, iisque, qui supremis officiis admoti sunt, demarchi et cerimoniaris, intrant. Omnes autem ad osculandum imperatorem ingressi, non in terram procumbunt ob resurrectionis memoriam, sed singuli abeuntes imperatori osculum pacis dant. Posthac omnes in locis suis adstant, imperator et patriarcha mutua sibi oscula

ς. Καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ μητατώριον, καὶ ἄπτων ἐκεῖσε κηρὸς καὶ εὐξάμενος, ὁπαλλάσσει (20) τὸν λῶρον καὶ τῆς θείας λειτουργίας τελεσθείσης (21) ἡνίκα μέλλουσι διέρχεσθαι (22) τὰ Ἅγια, περιβάλλεται ὁ βασιλεὺς χλανίδα, καὶ δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν ἐξ ἔθους, ἀπέρχεται ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ ἴσταται τὸ κηρίον, ἤγουν ἡ λαμπὰς (23), ἡνπερ μέλλει βαστάσαι, καὶ στάντων πάντων τῶν πατρικίων ἔνθεν κἀκείσε, διέρχεται ὁ βασιλεὺς μέσον αὐτῶν. Ὁ δὲ πραιποσίτος λαβὼν τὸ κηρίον, ἐπιδίδωσιν αὐτὸ τῷ βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς διέρχεται ὀψικεῶν (24) τὰ Ἅγια, καὶ εἰσελθὼν ἔνδον τῆς σωλείας, καὶ πλησίον τῶν ἁγίων θυρῶν γενόμενος, ἐπιδίδωσι τὸ κηρίον τῷ πραιποσίτῳ, κἀκεῖνος ἐπιτίθησιν αὐτὸ ἐπάνω τῆς σωλείας πλησίον τῶν ἁγίων θυρῶν, ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, ὁ δὲ βασιλεὺς ἴσταται πλησίον τοῦ αὐτοῦ κηρίου, τὼς ἂν διέλθωσι τὰ Ἅγια. Καὶ ἡνίκα διέλθωσι τὰ Ἅγια, προσκυνοῦσιν ἀμωότεροι ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν κατὰ συνήθειαν διὰ τῶν ἔξω τοῦ θυσιαστηρίου ἐν τῷ μητατώριῳ. Καὶ τοῦ καιροῦ τῆς θείας ἀγάπης ἰγγίσαντος, δηλοῖ ὁ τῆς καταστάσεως τῷ πραιποσίτῳ, κἀκεῖνος τῷ βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξέρχεται, καὶ δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν προσηρημένων τουτέστι τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, μετὰ καὶ τῆς συγκλήτου ἀπέρχεται, καὶ ἴσταται ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ θυσιαστηρίου ἐπακουμβίζων (25) τῷ καρχέλλῳ ἐν τῷ ἀντιμισθῳ τῆς πλαγίας, καὶ ἐκεῖσε δίδωσιν ὁ βασιλεὺς ἀγάπην τῷ τε πατριάρχῃ μητροπολίταις τε καὶ ἐπισκόποις. ἄρχουσὶ τε τῆς ἐκκλησίας, καὶ πᾶσι τοῖς ἐξ ἔθους, καὶ εἴθ' οὕτως προσκυνήσαντες ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, κατέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ

VARIE LECTIONES.

⁴⁰ ὁ βασιλεὺς ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

add. n, c. 31. Talibus diebus plerumque imagines Christi cum suis discipulis Pascha celebrantis insculptæ erant. Joannes Damascenus in Synodica ad Theophilum imper. : Ἰδὲ τὰ ἱερὰ αὐτοῦ ἀναθήματα, τὰς ἱερὰς ἐνδυτάς, τὰ ἱερὰ σκεύη. Ψηλάφησον καὶ ἰδὲ τὸν μέγιστον αὐτοῦ δίσκον, εἰς ὃν περ ἐγκαυστικοῖς καλλιτερήμασι ὁ μαρτυρὸς τοῦ Χριστοῦ δεῖπνος μετὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἐγκέκλωτο.

(20) Frequens verbum hoc Nostro est pro ἀπαλλάσσει, *deponit exuit*. Utroque utitur.

(21) Debet vocabulum liturgiæ hi loci strictius accipi pro illis omnibus, quæ confectionem sacramenti et introitum majorem antecedunt. Alias λειτουργία in specie de confectione sacramenti usurpatur, quod si velis etiam hic obinere, accipiendum erit τελεσθείσης pro *adhuc conficienda*, nondum confecta : quod dubito num procedat.

(22) E tribuna nempe per navim transire et pone ambonem redire illino, unde venerant.

(23) Ergo idem est *cereus* et *lampas*, saltem apud Græcos novos. Conf. pag. 79, et Du Cange Gloss. Græc. v. Κηρός, ubi e Moschopuli Lexico Philostrati citat hæc : Κηρός ὁ κερωρισμένος τοῦ μέλιτος. Λαμπάς, ἡ ἐκ τούτου κατασκευασμένη πρὸς τὸ φαίνειν. Goar. ad Codin. 104, nullum aliud discrimen inter λαμπάδα et κηρόν agnoscit, quam inter communem et inter majorem arteque exquisitiore com-

ptum cereum, quorum hic imperatori, illæ turbæ aulicorum distribuuntur. At Latini aliter. Treb. Pollio Aug. l. II, pag. 203, *cereos et lampades in processionibus* ut diversa memorat. Et sic quoque Acta S. Silvestri apud Du Cange l. c. μετὰ κηρῶν καὶ λαμπάδων τῆδε κἀκεῖσε ἀναπτομένων. Attamen Antipater Thessalonicensis, qui Tiberio Cæsare floruit, λαμπάς et κηρίον et λύχνος pro eodem habet Antholog. H. Steph. pag. 426. sic dicens : Λαμπάδα κηροχίτωνα, κρόνου τυφρήρα λύχρον. Et Codino ipsi λαμπάς modo est *lampas* cum oleo et ellychnio, modo *cereus*. Vid. de Offic. pag. 96, collat. p. 85. Et versa vice Juvenalis *candelam* pro lampade dixit, in illo Satyr. VI, *digito candelam temperat*, προβύει τὸ ἐλλύχνιον.

(24) *Obsequens*, quod videretur præcedentia sacra pone sequentem notare. Et sane verbum *obsequi* proprie id notat. Vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 96, sed hic loci significat *pone sequentia sacra ipse præambulans*. Sic usurpant novi Græci verbum ὀψικεῖν, *obsequiare*, et ὀψικιον, *obsequium*, σημαίνει τῇ Ἑλλήνων φωνῇ τοὺς προπορευομένους ἐμπροσθεν τοῦ βασιλέως ἐπὶ εὐταξίᾳ καὶ τιμῇ, ut ait Constantin. de Themat. pag. 9. Vid. Du Cange Gloss. Græc. h. v. et Lat. v. *obsequiare*.

(25) *Brachiis nixus, vel incumbens, super cancellis, qui sunt apud antimensium laterale*. Credo itaque

ἴσταται, ἔνθα εἴθιστα αὐτὸν διδόναι τὴν ἀγάπην καθ' ἑκάστην προίλευσιν. Καὶ εἰσέρχονται ἐν ἐνὶ βήλῳ μίγιστροί τε καὶ πατρίκιοι καὶ στρατηγοί, μετὰ καὶ δομestίκων, καὶ οἱ τὰ πρῶτα ὄφφικια κατέχοντες δῆμαρχοί τε καὶ ὁ τῆς καταστάσεως, ἅπαντες δὲ οἱ προειρημένοι εἰσερχόμενοι πρὸς τὸ ἀσπάζεσθαι τὸν βασιλέα προσκυνούσι, μὴ πίπτοντες διὰ τὴν ἀνάστασιν (26), ἀλλ' ἀπερχόμενοι ἑκαστος κατὰ τάξιν, δίδωσι τὴν ἀγάπην τῷ βασιλεῖ. Καὶ εἴθ' οὕτως ἅπαντες ἴστανται ἐν ταῖς τάξεσιν αὐτῶν, καὶ προσκυνούσιν ἀμφοτέροι ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ μητατωρίῳ. Καὶ τῆς θείας κοινωνίας ἐγγιζούσης, εἰσέρχεται ὁ τῆς καταστάσεως καὶ δηλοῖ τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξέρχεται καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων πάντων, ἀπέρχεται καὶ ἴσταται ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου ἐν τῷ βασιλικῷ ἀντιμίστῳ, καὶ εὐξάμενος ἑκάστῳ ἀνέρχεται, καὶ κοινωνεῖ ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου χειρῶν ὃν τρόπον ἐν τῇ προλαβούσῃ ἑορτῇ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως εἴρηται, καὶ μετὰ τὸ κοινωνῆσαι τὸν βασιλέα προσκυνούσιν ἀμφοτέροι ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ μητατωρίῳ, καὶ ἐξελθὼν ἐν τῷ τρικλίνῳ, κραματίζει μετὰ φίλων, ὧν ἂν κελεύει.

Z. Χρῆ δὲ εἶδέναι, ὅτι, ἡνίκα ⁴⁴ ἄρξεται ἡ θεία λειτουργία, εὐθέως ἀνέρχονται οἱ τοῦ κουδουκλείου ἐν τοῖς κατηγουμένοις (27), καὶ ἐξέρχεται ἡ Αὐγού-

dant; mox ille in metatorium abit. Appropinquante sacra communione, ceremoniaris præposito id nuntiaturus intrat, is imperatorem monet, qui a prædictis stipatus abit, et ante sacrarium in antimensio imperatorio subsedit precatusque ascendit, et e patriarchæ manu sacram communionem, ut supra in festo Nativitatis Christi commemoravimus, accipit. Qua ipsi impertita, patriarcham, patriarcha imperatorem flexo genu venerat, et imperator ad metatorium abit, et in triclinio cum amicis, quos vocari jussit, convivium celebrat.

VII. Sciendum est, in introitu divini officii, cu bicularios ad catechumena abire, Augustam vero e metatorio, quod in catechumenis est, egressam

VARIE LECTIONES.

⁴³ κατέχοντες Leich. idemque cod., κατέχοντα ed. ⁴⁴ εἴθ' ἡνίκα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

antemensium, vel arulam suos quoque cancellos habuisse, coram quibus communicaturus, et retro quos sacerdos communionem daturus staret. Conf. hujus pag. C. penult., ubi βασιλικὸν ἀντιμίσιον ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου memorat, et p. 47, e quibus locis patet, imperatores ex illa ara communionem accipere consuevisse. Ibidem (p. 47), memoratur aliud ἀντιμίσιον βασιλικὸν ἐν τοῖς κατηγουμένοις. Est autem ἀντιμίσιον arula portatilis, consecrata, item tapes consecratus; qui, quoniam aræ consecratæ non ubique circumvehî possunt, mensæ vulgari instratus Græcis sacerdotibus pro ara est. Vid. Gretser. ad Codin. p. 169, Goar. ad Theophan. p. 379, Du Cange Gloss. Gr. h. v. Heinec. III, 430. Tale antemensium *credentia* Latinis mediæ ævi appellabatur. Cæremoniale Patricii tit. II, § 1: *Paretur etiam ante altare credentia pro consecratore et credentia pro pontifice electo cum rebus opportunis ad ordinationem.* Græci προθήσις appellabant. Tenendum tamen, τὰς προθήσις intra tribunam stetisse, et serviisse sacris vasis ibi reponendis. Antimensium autem, de quo hic sermo est, stabat extra tribunæ cancellos. Dixi paulo ante, mihi videri hanc arulam stetisse apud cancellos tribunæ. Rectius tamen forte fuerit dicere eam inferius stetisse, quia paulo post C penult. dicitur imperator, postquam stetisset coram regio antimensio, ἀνέρχεται, ascendere per gradus tribunæ, ut ibi communionem a patriarcha accipiat. Ἀντιμίσιον vel Ἀντιμύσιον origine tenuis est *antemensa*, vel *mensa* coram alia posita, ut ἀντικωνιστώριον, consistorium, quod primum occurrit, antequam in verum et magnum consistorium veniat, *atrium consistorii*: ut *anticamera*, camera vel triclinium coram alio nobiliore positum, atrium cameræ ut ἀντικίανθος, *Antecantharus*, atrium *Canthari*, quod nomen erat balnei Alexandrini. Apud Theop. p. 130, et apud Nostrum pag. 97, ἀντιφορος, *anteforum*, forum minus majori prætentum. Ἀντίπικνον quod panno præponitur, vel præstitur. Vid. Salmas. ad Scr. II. A. t. II, p. 575. Jam veteribus Græcis ἀντί, et Latinis quoque *anti* et *ante* inde natum notavit *præ* in compositionibus: ut ἀντίπαρις *præpuer*, nondum puer, sed mox futu-

rus. Κάρυον λεπτής ἀντίδωρον λεπτός (si proba est ea lectio), *narx*, quæ est ante deglutitionem tenuis *pallicula*, Anthologias pag. 430, id est ea, quæ illuc pervenit maturitatis, ut incipiat patise deglubi Ἀντικνήμιον, quod *præ supra est*, ἀντιπρόσωπον navis, quasi dicas *antefacios*, est prora sic dicta apud Artemidorum p. 140, respectu faciei posterioris, vel posticæ, puppis nempe Apud Suidam auctori alicui recentiori ἀντιπαράτοῦρα est *anteperatura*, *præparatio*. Pari modo Latini dicebant *anticipit* pro *incipite*. Vid. Du Cange h. v. et *antiani*, *les anciens*, pro anteriores ætate, et *antigena*, pro ante nato, unde patet Græcis illos liberorum, qui natu majores essent, Ἀντιγόνους et Ἀντιγόνας fuisse dictos; *antilogium*, pro præfatione, *antipuries* pro antemurali, *antipedes* pro præeuntibus *antipodium* pro fulcro anteriori, *antisper* et *antisecus* pro ante, ἔμπροσθεν. Notum quoque vocabulum *antistes*.

(26) Non licebat imperatorem diebus festis majoribus et dominicis in genubus aut humi jacentem adorare. Vid. ad p. 240.

(27) Catechumenia erant porticus superiores tria ecclesiæ latera ambientes, boreale occidentale et australe, ita ut sub parte occidentali narthex, sub parte boreali et australi autem porticus virorum essent; ipsa catechumenia erant statio mulierum, illarum nempe, quæ in τῷ γυναικίῳ non sederent. Sunt igitur illud, quod nos, a Latina voce *porticus* in deterius formata alia, *Boorkirchen* appellamus, quasi dicas *ecclesiæ porticus*; converso tamen usu Catechumenia penes nos viri occupant, penes veteres tenebant feminæ; fundum ecclesiæ seu navim implebant olim viri, hodie obsident feminæ. Ascendebatur e narthece per cochleam in Catechumenia, et habebat imperator ibi metatorium in quo metabatur, id est agebat, hærebat, dum sacra fierent, et ipsi ad introitum in tribunam, ad evangelium audiendum, ad obsequendum sacris in introitu majore, ad Agapen dandam, et ad communionem accipiendam non esset procedendum, sed vacare liceret aut hymnorum cantationi, aut homiliæ auscultationi. Adjunctum erat illi metatorio triclinium, in quo epulabatur, quoties placeret in templo manere, neque domum ad præ-

sellæ insidere, cubiculariis omnibus ab utroque latere, eunuchis vero protospathariis a tergo Augustæ adstantibus. Signo ab Augusta dato, præpositus cum duobus ostiariis virgas gestantibus exit, et velum primum, patricias zostas: secundum, magistrissas: tertium, patricias et proconsulares: quartum, patricias et strategorum feminas: quintum, præfectorum et quæstorum: sextum, præfectorum thesaurariorum ac proconsulum uxores, drungarium vigiliæ, protospatharias, spatharocandidatas, spatharias, turmarcharum uxores, consulares et stratorissas, adducit. Velum septimum, in quo comitissæ scholarum, candidatæ, scribonissæ, domesticæ ordinarum, vestitorissæ, silentiarum, comitissæ numerorum et exorbitorum, sequitur. Hæ omnes postquam ab Augusta osculum pacis acceperunt, ea signum præposito dat, qui dicit: « Jubeo. » Ipsæ: « In longa ac felicia tempora Deus, » etc., mox abeunt. Dein Augusta surgit, et metatorum cum suis cubiculariis ingreditur, cæteri vero cubiculi ministri ad imperatorem accedunt.

Ἀναστᾶσα δὲ ἡ Ἀγούστα, εἰσέρχεται ἐν τῇ μητατωρίῳ μετὰ τῶν οικειᾶκῶν αὐτῆς κουδικουλαρίων οἱ δὲ λοιποὶ τοῦ κουβουκλείου καταργονται εἰς τὸν βασιλεῖα.

VIII. Qui postquam e convivio discessit, loco a vestitoribus induitur, et præpositus patriarcham advocare jubet, qui postquam advenit, se invicem salutant, et per triclinium, in quo convivium actum fuerat, ad sacrum puteum egrediuntur, in cujus

Ἄστα ἐκ τοῦ μητατωρίου ⁴⁵ τοῦ ὄντος ⁴⁶ (29) ἐν τοῖς κατηχομενοῖς, καὶ καθίξεται ἐπὶ σελλήου, καὶ ἴστανται οἱ τοῦ κουβουκλείου ἅπαντες ἔμφαν κἀκίσει, οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθᾶριοι ἴστανται ὀπισθεν τῆς Ἀγούστης, καὶ λαβῶν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τῆς Ἀγούστης, ἐξέρχεται μετὰ δύο ὀστιαρίων βασιλεῶν των βεργία, καὶ εἰσάγει βῆλον α', πατρικίας ζωστίας (29) · βῆλον β', μαγιστρίας · βῆλον γ', περικίας καὶ ἀνθυπάτους (30) · βῆλον δ', πατρικίας καὶ στρατηγίας · βῆλον ε', ἐπαρχίας (31) καὶ νομιστωρίας · βῆλον ζ', ἐπαρχίας θεματικῆς ἀνθυπατίας, τὴν δρουγγαρίαν τῆς βίγλης, πρωτοσπαθαρίας, ⁴⁷ σπαθαροκανδιδάτίας, τουρμαρχίας τοποτηρητίας, σπαθαρίας ὑπατίας, καὶ στρατωρίας · βῆλον ζ', κομητίας τῶν σχολῶν, κανδιδάτίας, σκριδωνίας (32), δομεικίας τῶν ταγμάτων, βεσιτωρίας, σιλεντιαρίας, κομητίας τοῦ ἀριθμοῦ, κομητίας τῶν ἐκανάτων. Καὶ μετὰ τὸ δοῦναι πάσαις τὴν ἀγάπην τὴν Ἀγούστην νεύει τῷ πραιπόσιτῳ, κἀκείνος λέγει: « Κελεύετε. » Αὐταὶ δὲ τὸ, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ἐξέρχονται.

Ἡ· Καὶ ἀναστᾶς ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ κράματος, περιβάλλεται τὸν λῶρον διὰ τῶν βεσιτόρων, καὶ κελεύσας τῷ πραιπόσιτῳ, προσκαλεῖται ⁴⁸ τὸν πατριάρχην, καὶ τοῦ πατριάρχου ἐλθόντος, προσκυνῶσιν ἀμφοτέρω ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς ⁴⁹ καὶ ὁ πατριάρχ-

VARIE LECTIONES.

⁴⁵ ἐκ τοῦ μητατωρίου R., ἐν τῇ μητατωρίῳ eod. ⁴⁶ προσκαλεῖ ed. ⁴⁷ ὁ δὲ βασιλ. ed.

et. ed. ⁴⁸ τῷ ὄντι conj. Leich. ⁴⁹ ἀσπαθαρίας ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

dium reverti, et cæto, ubi dormire poterat, si qua in ecclesia pernoctare vellet. Multa de Lis Catechumeniis Du Cange ad Paulum Silentiar. et CPLi Chr. I. iii, item Gloss. Græc. et alii. De appellationis ratione verbo adhuc dicendum superest. Si certum esset, olim in veteri Ecclesia Catechumenos ibi stetisse, posset videri nomen loco mansisse, quamvis Catechumeni deinceps desinerent. Putem igitur Catechumenia dicta fuisse a feminis, quæ forte fuerint τὰ κατηχοίμυνα (subint. πρόσωπα) appellatæ, subjecta, quæ tantummodo audiunt institutionem fidei Christianæ et sacrorum, quæ sunt, sonum eorum autem, quæ aguntur, nil vident, quandoquidem porticus earum clathris oppositis septæ essent, ipsisque sub pœna anathematis tempore processionis sacrorum deorsum per transennam despiciere interdictum esset. Erunt igitur Catechumenia loca, in quibus agunt personæ, solo sono sacræ doctrinæ, precum reliquorumque sacrorum feriendæ.

(28) Conf. p. 41. Egreditur Augusta a metatorio, quod est in Catechumeniis, nempe foras, in ipsa Catechumenia.

(29) Cum imperatrix non haberet nisi unam patriciam zostam, miraris quare hic plures memorentur. Forte ideo id factum, quod cum tum essent Augustæ, socrus et nurus, quarum unaqueque suam zostam haberet. Erat patricia Zosta feminei comitatus Augustæ princeps, eique proxima comes et amica, sic forte dicta, non quod cineret et comeret Augustam, sed quod cingulum seu baltheum, honoris indicium, adipisceretur in sua promotione atque generet. Sane quæ alias plerumque dicitur ἡ ζωστής p. 152, est ἡ ζωστία. * Anastasia

C patricia eademque titulo Zostes dignata. Vita Basilii Junioris d. 26, Martii p. 673: 'Ἄλλ' ἡ μὲν Θεοδώρα διαδέχμασι βασιλείας πάλαι δὴ κατεστέρητο, καὶ ἡ αὐτῆς μήτηρ Θεοκτίστη ζωστή τε καὶ πατρικίᾳ τετιμητο, Cont. Const. p. 56, ubi versio Latina perperam reddit.] Combesisiana versio sic habet: Mater quoque Theoctista Zostæ, quam vocant (ad est cingulo donatæ) ac patriciæ dignitatem consecuta erat. Qua in versione quid reprehendendum sit, equidem non video.

(30) Ita quoque M, neque culpo; moneo tantum, ne quis aliud in M. fuisse suspicetur. Τρατος communis generis est. Solet tamen alias *Hypatissa* formari.

(31) Uxores hic intelliguntur præfectorum urbi et præfectorum prætorio. Quæ autem proximo deinceps loco nominantur Eparchissæ, sunt uxores præfectorum provincialium, seu legatorum in provincias juri dicundo et cogendis tributis.

D (32) *Uxores scribonum*. Erant autem scribones genus aliquod τῶν δορυφόρων καὶ σωμαφυλάκων, custodum corporis, de quibus vid. Du Cange utroque Glossario, Goar. ad Theophan. p. 231, Guther. p. 505 et 517. Videntur Scribones et Candidati et Mandatores imperatorem in Circum euntem stipasse. Vid. Codicis nostri p. 52. Scribones et Mandatores gestabant virgas, et in processionibus equestribus ibant pedites, p. 59. Mittabantur sæpe in provincias ad exsequenda et perferenda mandata imperialia: quo factum, ut interdum in municipiis magistratus supremos agerent. Lupus Protospatha anno 1058: *Tromby patricius fecit occidere scribonem in civitate Goltrois*.

χης, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ τρικλίνου, ἐν ᾧ ἐκράμα-
τισε. καὶ μελλόντων ἐξέρχασθαι ἐν τῷ ἀγίῳ φράτι,
ἵσταται ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ πύλῃ μετὰ τοῦ πατριάρχου,
ὁ δὲ πραιπόσιτος καὶ ὁ ἀργυρὸς ἵστανται ἔξω τῆς
αὐτῆς θύρας, καὶ δὴ διὰ χειρὸς τοῦ ἀργύρου λαμ-
βάνει ὁ πραιπόσιτος τὰ χρυσὰ βαλαντίδια, καὶ ἐπι-
δίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς δίδωσι τοῖς μέλ-
λουσι ταῦτα λαμβάνειν, κρᾶζοντος δηλονότι τοῦ ἀρ-
γύρου. « Τῷ δὲ δεινῷ δεσπότηι ἀγαθοί. » Εἰσὶν δὲ
οἱ λαμβάνοντες ταύτην τὴν εὐεργεσίαν ὁ τε ἀρχιδιά-
κονος καὶ οἱ ἀσπιέροι καὶ οἱ ψάλται καὶ οἱ προσμο-
νάχοι, καὶ εἰθ' οὕτως ἐσέρχονται ἔνδον τῆς κορτίνας
τῆς κρεμαμένης ἐν τῷ ἀγίῳ φράτι. Ὁ δὲ πραιπό-
σιτος λαβὼν τὸ στέμμα, ἐπιδίδωσι τῷ πατριάρχει, καὶ
οἱ πατριάρχου τὸν βασιλέα, καὶ ἐπιδίδοντες τοῦ
ὁμοίως καὶ τῷ μικρῷ, λαβὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ
δὲ πατριάρχου τῷ βασιλεῖ ἀλειπτὰ, ὁμοίως καὶ ὁ ἕτερος
βασιλεὺς τὸ αὐτὸ ποιεῖ.

Θ'. Προσκυφίσαντες δὲ ἀμφοτέρω ἀλλήλους καὶ
ἐσπασάμενοι οἱ τε βασιλεῖς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐξέρ-
χεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε, καὶ διέρχεται διὰ
τῆς μέσης (34), καὶ εἰσέρχεται τὴν μεγάλην πύλῃν
τὴν χαλκῆν (35), ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσε διὰ τε τῶν σχο-
λῶν καὶ τῶν ἐκκουβίτων, ἐκτελούντων τῶν περτι-
κῶν μερῶν ἀκολούθως καὶ τῶν πολιτικῶν ἅπαντα
τὰ κατὰ συνήθειαν. Καταλαβούσης δὲ τῆς συγκλή-
του ἐν τῷ κοινοιστωρίῳ, μένει ἐκεῖσε ὑπερευχομένη
τὸν βασιλέα. καταλθὼν δὲ τὰ γραδῆλια ὁ βασιλεὺς,
μένει ἐκεῖ, καὶ ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλεντια-
ρίων καὶ βεσητόρων, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα τὸ,
« Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Ὁ δὲ βασιλεὺς
δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου
καὶ τῶν πατρικίων, διέρχεται μέχρι τοῦ στονοῦ (36),

A porta imperator et patriarcha, extra portam præ-
positus et argentarius, stant. Tunc præpositus
crumenas auro plenas ex argentarii manu sumit,
et imperatori, hic iis, quibus numera distribui
solent, tradit, clamante interea argentario: « N.
domini boni. » Hoc autem munus archidiaconus,
ostiaril, psaltæ et custodes ecclesie accipiunt.
Postea cortinam in sacro puteo suspensam intrant,
ubi præpositus coronam sumit, eamque patriarchæ
tradit, hic imperatori imponit, et panem benedi-
ctum magno æque ac minori imperatori tradit.
Imperator pro iis apocombium a præposito allatum
patriarchæ, hic imperatori unguenta offert, quod
etiam alter imperator facit.

τῷ πατριάρχει τῷ μεγάλῳ (33) βασιλεῖ εὐλογίας,
πραιποσίτου ἀποκόμβιον, ἀντιδίδοι τῷ πατριάρχει, ὁ
βασιλεὺς τὸ αὐτὸ ποιεῖ.

B 42 IX. Postquam vero imperatores et patriarcha
si invicem adorarunt osculatique sunt, imperator
abit, perque medium templum digressus, magnam
æneam portam intrat, inde per scholas et excubias
dum factiones transitorie ac politici omnia pro more
et consuetudine sua peragunt, procedit. Senatus au-
tem in consistorio congregatus, imperatorem faustis
acclamationibus excipiendum expectat. Qui ut
per scalas descendit, ibi subsistit, cerimoniarius
autem cum silentiariis et vestitoribus ipsi acclamat:
« In multa bonaque tempora » etc. Inde a præfectis
cubiculi patriciisque stipatus, ad stenum usque
abit, ubi patricii faustis præcationibus eum excepturi
adsunt. Dum vero tricolinium augustale intrat, januas
cubicularii occupant: imperator autem præposito

VARIE LECTIONES.

³³ τῷ ὁ R., τὸ ὁ ed. ³⁴ τὰ om ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(33) *Magno*, id est *seniori domino*, et *parvo*, id est
juniori. Illum simpliciter *dominum*, hunc *domi-
cellum*, *Jamoiæ* appellabant Latini medii ævi. Vid.
Du Cange v. *domicellus*. Græci quoque veteres μέ-
γας et μικρός pro *senes* et *juvenes* ponebant, v. cl.
Abresch ad Æschyl. p. 287, Diog. Laert. p. 305,
ed. Wetsien., ubi male nomen proprium ex eo
fecerunt, it. p. 49, ubi de Pittaco recentiore sermo
est.

(34) *Per Mesen*, seu *mediam*. Erat id nomen
longæ latæ plateæ, quæ ab aurea porta ad palatium
neque pertinēbat, et *mediam urbem* secabat. Unde
factum, ut sæpe quoque *mediam urbem* notet, et
vertatur *per mediam urbem*. Vid. Cangii CPL. Christ.
p. 70. Meminit hujus plateæ et hic noster Codex,
et alii Byzantini, ut Theophanes, Cedrenus, Leo
Grammaticus, Continuator Theophanis, perfræ-
quenter. Vid. Theoph. p. 88, 200, 308, 372. Leo
Gramm. 462, 470, 496, 510, Cedren. p. 757; Cont.
Theoph. p. 55. Patet ex his locis, interdum ἡ μέση
simpliciter, interdum addito πλεῖστα aut λεωφό-
ρος efferrī. Est illa longæ latæ via, cujus meminit
Della Valle I. i Itinerarii. Potest tamen etiam verti
per intermediam viam, qualiscunque ecclesiam et
palatium intercedit: ἡ μέση, nempe ὁδός, idem est
atque τὸ μέσον, vel τὸ ἐν μέσῳ. Procop. de ædific.
Justin.: Περὶ τῆς χρυσῆς τῆς χαλκίδος ἐπέκειτο, λίθον
ἐπὶ μέσῳ περιφράττουσά τινα ἐντιμον, *in medio sui*.
Leo Grammat. p. 450: Ἡ μέση τῆς ὁδοῦ, *media
vis*. Cedren. p. 318: Κατὰ μέσην, *media in via*

C Idem p. 348 et 351: Ἐν τῇ μέσῃ τῆς πόλεως. Ita
infra apud Nostrum p. 86: Διὰ μέσης τοῦ ναοῦ,
per medium templum, p. 87: Ἐν τῇ μέσῃ τοῦ φό-
ρου, *in medio foro*, et paulo post ἐν τῇ μέσῃ τῶν
ἀξιωματικῶν, p. 124: Εἰς τὴν μέσην τῶν ὑπᾶτων,
p. 142: Εἰς τὴν μέσην τοῦ τρικλίνου.

(35) Est enim parva quoque porta Chalces,
v. p. 75. Chalce vero erat porta palatii, vel ædifi-
cium cum amplo aditu ad palatium, et vastis valvis,
quæ æneis laminis obtectæ erant. Unde ποιεῖται.
Alii a tegulis æneis repetunt. Χαλκηλάτους πό-
λεις appellat Genesis p. 3. Laminæ illæ æneæ de-
auratæ videntur a Justiniano ablatæ et ad statuam
suam efficiendam adhibitæ fuisse. Vid. Cedren.
p. 374, et Goar. ad eumd. p. 528, ubi de dupli-
ci Chalce; una palatii, et altera ecclesie fori, agit,
et præ cæteris Du Cange CPL. Christ. p. 113 seqq.
fuse narrat. [Porta, quæ Chalce dicitur, Scr. post
Theophan. p. 397. Chalces maxime conspicua ædes.
Constant. vit. Basil. c. 25: Κωνσταντῖνος εὐφημού-
μενοι — εἰσῆλθε διὰ τῆς σιδηρᾶς πόρτης τῆς χαλ-
κῆς. Script. post Theophan. p. 239. Τὸ πορφυροῦν
ἄμφαλλον τῆς χαλκῆς, ibid. p. 266.] Vid. ad p. 50.

(36) *Per angiportum*. Dubito, sitne hic loci no-
men appellativum, an proprium. Ducebat hic angipor-
tus, ut ex hoc loco apparet, et palatio in Augu-
stæonem, qui a palatio ad S. Sophiam usque
pertingebat. Alias notum est, sed aliud, Sienum,
cervix ponti Euxini, littus, in quo sita est Constān-
tinopolis, et ei opposita ora Asiaticæ.

signum dat, ac latine dicit: « Fit: » unus autem A cubiculariorum respondet: « Bene; » ceteri autem cubicularii imperatorem eo modo, qui litteram « II » exprimit, circumstantes, Latine dicunt: « Vivas multos annos felicissime. » Imperatori octangulum triclinium ingresso coronam præpositus demit, vestitores lorum exiunt, et egrediuntur. Ille aureo sagio indutus, a cubiculo, protospathariis ceterisque famulis stipatus, per augustale et apsidem a Deo custoditum palatium petit.

μα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχονται οἱ βασιλέως καὶ ἀπαλλάσσουν τὸν λῶρον, καὶ ἐξέρχονται. Ὁ δὲ βασιλεὺς περιβαλλόμενος σάγιον χρυσοῦν, ἀπὸ τῶν ἐκείσε, δηριγεύμενος ὑπὸ τε τοῦ κουβουκλείου πρωτοσπαθαρῶν τε καὶ λοιπῶν οικειᾶκῶν, διέρχεται διὰ τοῦ ἀγούστῆως καὶ τῆς ἀψίδος· καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ παλατίῳ.

X. Hora autem instante, mensæ quæ excisa est assidet, cubicularii intrant, et ab utroque cœnaculi latere, ut mos est, adstant: intrant quoque amici imperatoris, et patriei quidem tunicas suas gestant, quæ, cum cibi afferuntur, rursus induunt. Sciendum est, præfectos cubiculo tota septimana renovationis in eadem mensa, scilicet aurea, duplicem concessum facere. Porro si legati magnarum gentium adsint eosque advocari imperator jusserit,

I. Καταλαβούσης δὲ τῆς ὥρας, καθέζεται ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἡ δὲ τράπεζα ἐστὶν ἀποκοπτή (38), καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου, καὶ παρίστανται καθὼς καὶ ἡ τάξις ἔχει ἔνθεν ἄκείσε τοῦ κλητῶριου (39)· εἰσέρχονται δὲ καὶ οἱ φίλοι ἐν τῷ κλητωρίῳ, φοροῦντες οἱ μὲν πατρίκιοι τὰ χλαν(δια αὐτῶν, καὶ πάλιν (40), ἤνικα εἰσέλθῃ τὸ δούλικιον⁵⁸, περιβάλλονται αὐτά. Ἰστέον δὲ, ὅτι οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου δι' ἄλλης τῆς διακαινησίμου ἐν τῇ αὐτῇ τραπέζῃ, ἔγουν

VARIE LECTIONES.

⁵⁸ Pro stantes cod. πάντες. ⁵⁹ δουλικὴν cod.

JOAN. JAC. REISII COMMENTARIUS.

(37) Sic erat superius p. 13. Hic autem et p. 80. dabant membranæ Διθ tanquam compendium esset, ut exarari solet Δαδ pro Δαβιδ. Estne ergo compendium scripturæ pro *dicite*? Vix credibile hoc est, Græcos librarios vocem Latinam sibi ignotam compendio exarasse.

(38) *Abscissa mensa* ad verbum, id est separata ab aliis, seorsim posita. Hæc quia major erat quam cæteræ, atque sublimior, ideo solet quoque ἀποκοπτή major reddi, quamvis in se non significet, vid. p. 57 et 171. Erat mensa in triclinio XIX accubitorum, ex transverso e regione ostii in summo posita, ad cujus utrumque latus cæteræ 18, ex unoquoque latere novenæ protendebantur, ut patet e Cleorologio. Sed hæc, de qua hic loci sermo est, aurea separata mensa stabat in Chrysolriclino. Spon. Itiner. t. II, p. 15, quoque narrat, abbatem in monasteriis Græcis ad niensam a reliquis sequestratam, hoc est remotam, epulari. *Il y a trois tables*, ait La Croix in Ritibus Ecclesiæ Græcæ c. 15, quo cæremonias exponit, quibus festum Paschatis ab Hospodaro Moldaviae peragitur, *une petite sur une estrade sous un dais pour le prince, lequel mange seul et deux fort longues à droite et à gauche de celle-là, l'une pour le métropolitte et le clergé, et l'autre pour les officiers de la noblesse et les nobles*. Hæc est illa summa tabula, quam Spartianus in vita Adriani c. 17. appellat, loco adhuc corrupto in editionibus, t. I, Scr. Hist. A. p. 161, qui mihi sic legendus esse videtur: *Ad deprehendas obsoniatorum fraudes, cum plurimis* [subintellige vicibus, id est plurimum, plerumque], *summa tabula pasceret* [id est cibum caperet], *ferculu de aliis mensis etiam ultimis quibusque jussit apponi*. Utilur alias quoque Spartianus vocabulo plurimis adverbialiter pro ut plurimum, ut eadem vita cap. 20, *libros statim lectos, et ignotos quidem, plurimis memoriter reddidit*. Ipse jam Tacitus Annal. III, 75, exemplum præbuit: *Quia robore exercitus impar, furandi melior, plurimis* (ita leg. est) *per lobos incuraret eluderetque et insidias simul tentaret*. Reges Parthorum quoque talibus mensis assidebant, ut ex Athenæo intelligitur, cujus hæc sunt verba, p. 153: Περὰ Πάρθους

ὁ βασιλεὺς ἐν τοῖς δείπνοις τὴν τε κλίνην, ἐφ' ἧς μόνος κατέκειτο, μεταωροτέραν τῶν ἄλλων καὶ κενωρισμένην εἶχε, καὶ τὴν τράπεζαν μόνῳ, καθ' ἑαυτῷ, πλήρη βαρβαρικῶν θοινημάτων παρακαίμενην. Etiam veteres Græcos et Thracicos reges atque tyrannos in mensa separata epulari consuevisse, constat ex ejusdem Athenæi loco p. 252, ubi ait, parasitum aliquem regi suo, Thraci cuidam, etiam absenti, quotidie posuisse separatam mensam. Πραεῖθει, privatae nempe suæ mensæ, καθ' ἐκίστην ἡμέραν, ὅποτε μέλλοι δεῖπνεῖν, τράπεζαν χωρὶς, ὀνομαζῶν τῷ δαίμονι τοῦ βασιλέως, ἐμπλήσας σίτου καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων.

(39) Vocabulum hoc variæ significationis est, et interdum notat convivium, interdum autem, ut hic loci, triclinium, salam, ubi convivium celebratur, per metonymiam. Est a καλεῖν, κλῆσις, *vocando, invitando*. Plura de Cletoriis imperatorum CPL anorum dicendi occasio erit, quando ad finem libri pervenerimus. Interea liceat hoc tantum observare, aut mutata fuisse instituta aulæ Byzantinæ post editum nostrum hoc Cæremoniule, aut errare Codinum, quando p. 94, ait: Imperatorem quinquies per annum epulari publice, festo Nativitatis Christi, Luminum, Palmarum, Paschæ et Pentecostes. Contrarium apparet e Cleorologio nostro.

(40) Nihil quidem plus habent hic loci membranæ, quam editio. Liqueat tamen aliquid deesse. Εὐ. ἀ πρὸ τοῦ καθεσθῆναι, aut κατακλιθῆναι, ἀποτίθενται, *quas deponunt antequam considerant ad mensam*. Patebit ex Cleorologio. Pro δουλικῶν est in membranæ more solito δουλικὴν. Est autem *dulcium* missus, quo dulcia inferebant sub convivii finem, ut placentas, opera mellita pistoria, tragemata, sed a bellariis, seu fructibus horæis diversa. Patet e Lampridio in Heliogabalo t. I, p. 863, qui *dulciores pomariis* opponit. Conf. ibid. Salmastius, p. 873, et II, p. 603, et Du Cange Gloss. lat. h. et *Dulcium*. Cedren. p. 539, sic describit: Ῥώγιας παρακαμάζουσης, καὶ τῶν τραγημάτων, πλακοῦντων δη ετῆ καὶ πεμμάτων, παρατιθεμένων. Conf. Script. post Theoph. p. 145, ubi sitne δουλικῶν rescribendum pro δουλικῶν, an retinenda posterior scriptio, et

τῆ χρυσῇ (41), τελοῦσι διπλοῦν παραστάσιμον. Χρῆσται δὲ εἰδέναι, ὅτι εἰ μὲν τύχῳσι πρόσθεις μεγάλων ἐθνῶν, καὶ καλεῖται ὁ βασιλεὺς τούτους καλεῖσαι, ἴσταται ἢ χρυσῇ μικρὰ τράπεζα ἄνω ἔνθα τὸ πενταπύργιον (42) ἴσταται, καὶ καθέζεται ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς, οἱ δὲ πρόσθεις καθίζονται ἐν τῇ μεγάλῃ χρυσῇ τραπέζῃ. Ἀριστερᾶ δὲ τοῦ πενταπύργιου ἴσταται σκάμνον (43), ἔχον βάρβα, καὶ ἀνέρχεται δι' αὐτοῦ ὁ τῆς τραπέζης (44), καὶ ἴσταται ἄνω καθουπουργῶν τῶ βασιλεῖ, οἱ δὲ ἐγγιστιάριοι ⁵⁴ (45) ἴστανται πάντες κάτω, ἴστανται δὲ ὁμοίως καὶ ἐξ ἀριστερῶν τοῦ αὐτοῦ πενταπύργιου, ἔχοντος καὶ αὐτοῦ βάρβα, καὶ ἀνέρχεται δι' αὐτοῦ ὁ ἐπιγέρτης ⁵⁵ (46). Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἴστανται ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ χρυσοτρικλίνου τῆ ἐξαγούση πρὸς τὸν τριπέτωνα παρατρέπεζα (47) δύο, εἰ δὲ καλεῖται ὁ βασιλεὺς γενέσθαι κατὰ προσθήκην ἕτερα δύο παρατρέπεζα, ἴσταται τὸ ἐν ⁵⁶ ἐν τῇ ἀριστερᾷ καμάρᾳ, τὸ δὲ ἕτερον ἐν τῇ δεξιᾷ. Γνω-

aurea mensa parva eo loco, ubi pentapyrgium est, stat, cique imperatur, legati vero majori mensæ aureæ assident. **43** In sinistro autem pentapyrgii latere scamnum gradibus instructum apponitur, per quod mensæ præfectus imperatori ministraturus ascendit, infra autem engistarii omnes ad lævam pentapyrgii stant, quod etiam gradus habet, per quos pincerna ascendit. Præterea observandum est, in camera aurei triclinii ad tripetonem ducente duas tabulas apponi, quod si vero et alias duas parari imperator jusserit, una in sinistra, altera in dextra camera instruitur. Si porro festum annuntiationis in diem Paschatis inciderit, ita celebratur. Venit imperator cum processione ex palatio suo a Deo custodito a Sancta Deipara Phari, perque porticus quadraginta sanctorum apsidemque progressus, templum Sanctæ Deiparæ in Daphne, inde Sancti Stephani petit, ritibusque solemnibus servatis, inde

VARIE LECTIONES.

⁵⁴ ἐγγιστάριοι ed. ⁵⁵ ἐπιγέρτης ed., πιγέρτης conj. Leich. ⁵⁶ τὸ μὲν ἐν conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Interpretanda cæna cum Combesio, aut *servitium*, mensale nempe, id est apparatus epularis, cum Du Cange in Gloss. Gr. mihi quidem non satis liquet. Malim tamen prius Superiori Cedroni loco respondet illo Contin. Theophan. p. 100: Ὡς οὖν τὰ τῆς εὐχίας παρήχμασεν, καὶ εἰς βρῶσιν τὰ τραγῆματα μετὰ τῶν πλακούντων παρέριτο, etc. Cum igitur dulcium ultimus esset in epulis missus, induebant illo illato convivæ suas chlamydas, quas sub initium convivii deposuerant, ut abtuiti se accingentes. Placentas et poma in convivii veterum postrema fulsæ (uti etiam adhuc hodie sunt in nostris) constat satis ex Alciphrono, Luciano, Petronio. *Dulcium* appellabant latini mediæ species. Ceremoniale Daveniriæ: *Regi servietur de speciebus cum dragerio cooperto*. Dragerium est ferculum vel arca dragearum, τραγήματων, pastillorum, morsulorum saccharatorum. Acta Visitationis Simonis archiepiscopi Bituric. p. 235: *Biberunt cum domino, et de drageria comederunt*. Ordo Romanus Amalii c. 69: *Omnibus lotis dantur species et vinum*. Non tam odoramenta, incensa, aquas rosatas intelligi per species, quam morsulos, fructus saccharo conditos, confectiones, sic vulgo dictas, apparet ex Ceremon. Augustini patricii III, 13: *Epulis abunde ministratis fit secunda lotio manuum*. — *Ponuntur deinde vinum et confectiones, sive species, ut habent antiqui codices, et demum finito convivio dicit, Lector: Tu autem, Domine, miserere nobis*. Ubi vid. Joseph. Catalanus in notis p. 159, et Du Cange verb. *Species*.

(41) *Aurea mensa* est eadem cum τῇ ἀποκοπῇ, separata, sic dicta, non quod tota aurea, sed quod aurea lamina obducta esset. Potest quoque ex eo sic dicta esse, quod aureis tantum vasis in ea ministraretur, non argenteis, ut testatur Luitprand. *Hist.* vi, 3. Mallem tamen prius; et pari modo auream unam atque tres argenteas mensas habuisse puto Carolum M. de quibus narrat Eginhardus in ejus vita διπλοῦν παραστάσιμον τελεῖν significat mensa quidem sententia in duplici serie astare. Solebant alias in quotidianis epulis proceres cubiculi mensæ imperiali simplici tantum serie astare; in solemnibus vero per dies festos convivii astabant serie gemina. Et sic accepit quoque cl. interpres p. 94, Conf. p. 100.

(42) Armarium cum quinque turriculis, in quo stabant pendebantve jocalia pretiosissima, ut coronæ aureæ gemmatæ, monilia margaritarum, an-

nuli aurei, torques, disci, crateres aurei, et alia talia, quæ luxum et opulentiam demonstrant et oculum feriunt: quemadmodum nos in talibus scrinulis porcellanas aliaque rara et pretiosa, exponimus. Verbum hoc pluribus expono ad pag. 335.

(43) Patet ex hoc loco, mensam auream, cui imperator assidebat, aut accumbebat, apocoptam, seu separatam dictam, sublimiorem cæteris fuisse.

(44) Alias quoque ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης. * [*Dapifer* et *senescalcus* regis. Du Fresne ad Zonar. p. 85. *Eccardus regis mensæ præfectus* occurrit apud Eginhardum anno 778.] *

(45) Sic M. et sic quoque pag. 48, 162 et 168, editum fuit. Sunt autem οἱ ἐγγιστάριοι enginarum, id est machinarum, motores et moderatores, per quas ponderosæ lances in auream imperialem mensam sublevabantur, cum virorum humeris attolli nequirent. Egregiam lucem affert huic loco Luitprandus *Hist.* vi, 3, cujus hæc sunt verba: *Post cibum aureis vasis tribus sunt poma* [τὸ δουλικὸν] *delata, quæ ob immensum pondus non hominum manibus, sed purpura tectis vehiculis sunt allata*. Apponuntur autem hoc modo. *In mensa per foramina laquearis tres sunt funes pellibus deauratis lecti, cum annulis aureis, qui ansis, quæ in scutulis prominent, positi, adjuvantibus inferius quatuor aut eo amplius hominibus per vertibile, quod supra laquearium est, ergatum, in mensam subvehuntur, eodemque modo deponuntur*. Vid. Du Cange Gloss. lat. v. *Ingenium*, machina bellica, *Ingeniosi*, *ingeniarii*. Vocabulum est originis bene Græcæ. Quod recentiores maluerunt ἄγγος et ἄγγιον efferre, appellabant veteres ἔγγος, unde ἔγγος-θήκη. Vid. Athen. p. 153, et 209, unde Latini suum *incitheca* habuerunt. de quo v. Casaubon ad Athen. p. 368. Erat horum ingeniariorum, vestes a proceribus ante epulas exutas accipere et servare, atque sub exitum epularum suas cuique reddere. Vid. pag. 162.

(46) M. ἐπιγέρτης (*edebatur* ἐπιγέρτης), quod pro istorum temporum more bene habet. *Pincerna* inde decurtatum est. Prima et recta scriptio est ἐπιγέρτης, ab ἐπιγέρτην. Conf. Goar. ad Codin. p. 24. Du Cange Gloss. Gr. v. *πιγέρτης*,

(47) Ita membranæ. Veteres maluissent dicere παρατρέπεζα, ut etiam p. 57, habetur. *Credentis* Latinis mediæ ævi audiebant.

sacerdotes in processione ad palatium revertuntur, A
imperator vero cubiculum augustale ingressus, B
tempus exspecta. quo veniente, cerimonias in
Paschatis festo quasque supra exposuimus obser-
vandas peragit.

καὶ τῆς ἀψίδος (50), καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας Θεοτόκου ἐν τῇ Δάφνῃ, ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσε ἀπέρχεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ τελείαντος τὰ συνήθη ⁵⁷, οἱ μὲν ἱερεῖς ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε λιτανεύοντες, ὑποστρέφουσιν ἐν τῷ παλατίῳ, ὃ δὲ βασιλεὺς εἰσέρχεται ἐν τῷ ἐκείσε ὄντι κοιτῶνι τοῦ αὐγουστῆως, ἐκδεχόμενος τὸν καιρὸν, καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ, τελεῖ ἅπαντα ἀκολούθως τὰ τοῦ πάσχα, ὡς ἄνωτέρω εἴρηται.

CAPUT X.

Observanda die secunda septimanæ renovationis.

I. Præfecti omnes, albis tunicis induti, celeriter in apsidem procedunt, patricii tunicas aureis clavis, B
cæteri vestes pro suo ordine ac dignitate, præpositi cubiculo et primicerii ostiariorum tunicas aureis clavis, spatharocubicularii spathas suas gestant. Aperto palatio, cubicularii omnes per quadraginta sanctorum ædem intrant imperatorem excepturi; patricii vero et strategi cum domesticis in hemicyclio triconchii, ut ipsi mos est, astant. Stipatus autem a cubiculariis imperator, sago aureo ornatus per cancellos triconchii egreditur, eumque patricii, strategi et domestici ibi excipiunt. Post a proto-

VARIE LECTIONES.

⁵⁷ Στεφάνου, τελείας τ. συνήθη. Οἱ μὲν ed. ⁵⁸ τῶν διαβατικῶν om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(48) Haud procul a Chrysotriclino intra Pala- C
tium erat templum Deiparæ Phari, et poterat e
cœtone Chrysotriclini per macronem, seu longam porticum, in hoc templum perveniri. Vid. pag. 68, 69. Pharus autem, unde templo nomen est, ibi erat pro navigantibus, noctu ardere solitus. Vid. Contin. Theophan. p. 13 init. Non confundenda hæc ædes cum æde Deiparæ τοῦ φόρου, quæ in foro, Constantini M. scilicet, erat. Erant autem in palatio duo potissimum templa celebria. ἡ Θεοτόκος τοῦ φόρου et ἡ Νέα Ἐκκλησία, præter alia oratoria, εὐκτήρια, quæ unumquodque minus palatium, ut XIX, Accubita, Lausiæcum, Chrysotriclinium, habebant sibi peculiaria. Deserviebant hæc clerici palatini, capellani dicti Latinis, a capella, sic εὐκτήρια appellabant regibus privata. Apud Sigonium de regno Italiæ p. 71. (32.) de Luitprando, rege Longobardico, lego, illum in suo palatio oratorium S. Salvatoris condidisse, et, quod nulli alii reges habuerant, sacerdotes et clericos instituisse, qui ei quotidie divina officia celebrarent. Verum de regibus Longobardicis illud tantummodo intelligendum. Nam Eusebius I. IV, de vita Constantini testatur, hunc jam imperatorem basilicas aliquot intra palatii sui, septa condidisse, quibus procul dubio etiam clericos deservientes addidit. * [Κληρικὸς τῶν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων τεταγμένων εἰς appellatur Joannes Cameniata, qui scripsit de Thessaloniciæ excidio p. 362. Clerici palatini benedictionem nuptialem dabant. Ser. post Theoph. p. 222. Constantinus Rhodius Clericus palatinus ad pacem cum Bulgaris ineundam mittitur ibid. p. 255; κληρικὸς τῶν βασιλικῶν αὐλῶν ἀρχηγός, ib. pag. 20. Conf. pag. 24, ubi egregius locus de clero Palatino.]

(49) [Templum quadraginta martyrum schola nobilis Byzantii, Contin. Theoph. p. 117.] De illis quadraginta martyribus Sebastii sub Licinio passis, vid. Menolog. Basil. m. Martio die 9. t. III,

ΚΕΦΑΛ. Γ.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν τῇ δευτέρῃ ἡμέρῃ τῆς διακαινησίμου.

A. Προέρχονται τάχιον (51) ἅπαντες οἱ ἄρχοντες ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων ἐν τῇ ἀψίδι, ἀλλάσσουσι δὲ οἱ μὲν πατρῷικοι χλανίδια χρυσόταβλα, οἱ δὲ λοιποὶ ἕκαστος κατὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν τε καὶ ἄξιαν, τοῦ δὲ κουδουκλείου οἱ μὲν πραιπόσιτοι καὶ ὀστιαροπριμικῆριοι περιβέβληνται χλανίδια χρυσόταβλα, οἱ δὲ σπαθαροκουδουκλάριοι τὰ σπαθία αὐτῶν. Ἀνοίξαντος δὲ τοῦ παλατίου (52), οἱ μὲν τοῦ κουδουκλείου ἅπαντες εἰσέρχονται διὰ τῶν διαβατικῶν ⁵⁸ τῶν ἀγίων μ', ἐκδεχόμενοι ἐκεῖσε τὸν βασιλέα, οἱ δὲ πατρῷικοι καὶ στρατηγοὶ ἅμα τῶν δομοστικῶν ἴστανται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τοῦ τρικόνχου, ὡς εἴρηται αὐτοῖς.

p. 10.

(50) De apside conf. Du Cange Glous. lat. et Constant. Christ. * [Pisidas De officio mundi pag. 6. et prioris Morelli. Apsis est, ubi stabat episcopus. Alteserra ad Anastas. p. 184.] Durandus p. 6. *Exedra est Absida sive volta [vouite] modicum a templo vel palatio [nempe distans].* Ugutio: *Absida est Græcum et interpretatur lucida, id est latus adificii vel trebuna.* Figuram ejus videre est in omnibus pene nostris Ecclesiis, structura nempe illa est, sub qua altare stat, et quam totus sic dictus chorus implet; et si quis veterem desideret, inspicat p. 82. t. I, Menologii Basil.

(51) *Cito, mature, de bonne heure*, ut olim θᾶττον pro ταχέως, comparativus pro positivo. Ita quoque usurpat Cedren. p. 761, script. post Theoph. p. 291. Pariter Latini. Anonymus Patavinus apud Murator. t. II, Ant. Ital. pag. 316: *Nobiliores mulieres si choream aliquam faciebant, non fuisset ausus aliquis popularis, eam [domum] intrare, quia juvenes filii nobilium super ipsorum maxillas quam citius [pro quam citissime, quantocyus, confestim, absque mora.] alapas apponetant.* Odo de Diogilo: *Reverentiæ, quas regibus exhibent caput et corpus submissius inclinantes.* Luitprandus quoque histor. p. 426, brevius pro breviter dixit. Et sic multi alii eo tempore tam Græci quam Latini. Potest quoque τάχιον pro τάχιστα positum esse. Sic Lamberius Ardensis pag. 173: *Dominum Arnoldum juvenem [in excommunicatione mortuum] imbloctatum extra parietes capellæ suæ, eo, quod ibi non esset atrium adhuc benedictum, neque cimelerium, quam proprius [id est quam proxime] ad parietes potuerunt, collocaverunt.*

(52) Nempe ἐαυτὸ, quando se aperit palatium. aut pro ἀνοιχθῆντος, aperto palatio. Ita Scylitzes p. 855, ὑπανοίγοντος τοῦ εἰρος. Et noster infra p. 355, κρούει, pro pulsatur adhibuit: item παύσει τὰ ὄργανα pro παύονται p. 328.

Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν τοῦ κουβουκλείου, φορῶν σαγίον χρυσοῦν, ἐξέρχεται διὰ τῆς γανωτῆς πύλης (53) τοῦ τρικόγχου, καὶ δέχονται αὐτὸν ἑκείσε πατρικιοὶ ⁵⁹ τε καὶ στρατηγοὶ ἅμα δομιστικοί, καὶ δηριγευόμενος ἀπὸ τε τῶν τοῦ κουβουκλείου πρωτοσπαθάρων ⁶⁰ βαρβάτων, μαγαβιτῶν, καὶ λοιπῶν οικειᾶκῶν, διέρχεται διὰ τῆς Δάφνης, ἅπτων ὡς ἐξ ἔθους ἐν τοῖς εὐκτεροῖς κηρία, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῇ κοιτῶνι τοῦ αὐγουστῆως, ἐκδεχόμενος τὸν καιρόν. Καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ, περιβάλλεται χλανίδα διὰ τῶν βεσητόρων λευκὴν χρυσοφργῆ (54), καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως, ἴστανται δὲ ἔξω τῆς πύλης, ἔνθα τὸ βῆλον κρέμαται, πρωτοσπαθάριοι βαρβάτοι, ἡλλαγμένοι, βασιάζοντες σπαθοδάκλια (55). Καὶ διελευθὼν ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ στανου τῆς χρυσῆς χειρὸς, ἀνέρχεται ἐν τῇ χαλκῇ πύλῃ τοῦ ὄνοδος, καὶ δέχονται αὐτὸν πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ προσκυνησάντων δὲ τῇ βασιλεῖ, νεύει δὲ πραιπόσιτος τῇ τῆς καταστάσεως ἀπὸ κελύσεως, καὶ

A spathariis barbatis cubiculi, manclavitis cæterisque domesticis stipatus, per Daphnem transit, accensis pro more in oratoriis cereis, inque cubiculo augustali tempus statutum exspectat. Quo veniente, tunica alba auro splendente a vestitoribus induitur, atque cubiculo præfectis stipatus, per augustale transit, stantibus extra portam, ubi cortina suspensa est, protospathariis barbatis, qui mutatorias suosque spathobaculos gestant. Digressus imperator, **44** per stenum aureæ manus, ad æneam portam onopodii procedit, ubi patricii et strategii eum excipiunt, quibus imperatorem adorantibus, præpositus cerimoniaro a mandato signum dat, isque dicit : « Jubele : » at illi : « In multa bonaque tempora » etc. Spatharocandidati vero et spatharii cum **B** dextralibus suis ab utroque latere astant.

καὶ εἰσέρχεται ἐν τῇ κοιτῶνι τοῦ αὐγουστῆως, ἐκδεχόμενος τὸν καιρόν. Καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ, περιβάλλεται χλανίδα διὰ τῶν βεσητόρων λευκὴν χρυσοφργῆ (54), καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως, ἴστανται δὲ ἔξω τῆς πύλης, ἔνθα τὸ βῆλον κρέμαται, πρωτοσπαθάριοι βαρβάτοι, ἡλλαγμένοι, βασιάζοντες σπαθοδάκλια (55). Καὶ διελευθὼν ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ στανου τῆς χρυσῆς χειρὸς, ἀνέρχεται ἐν τῇ χαλκῇ πύλῃ τοῦ ὄνοδος, καὶ δέχονται αὐτὸν πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ προσκυνησάντων δὲ τῇ βασιλεῖ, νεύει δὲ πραιπόσιτος τῇ τῆς καταστάσεως ἀπὸ κελύσεως, καὶ

VARIE LECTIONES.

⁵⁹ πατρικιοὶ καὶ ed. ⁶⁰ πρωτοσπαθ. Sic h. l. et v. 17 scribendum ut supra p. 67, pro eo, quod ed. exhibet ἀσπαθ., monente Reiskio ad p. 24, 23.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(53) *Per cancellos reddidit ol.* Interpres, et sic quoque p. 150, γανωτοὶ πυλώνες, *cancellata vestibula*. Si recte, longe aliud notabat olim hæc vox, nempe *politum* ; et ex eo significatu reddi posset *per portam politam*, id est lamina aurea vel marmorea polita, vel vitreata incrustata, *geglasirt*. *Glissina* dicebant medio ævo, a *glissire*, quod notat λειοῦν, item *vitreata*. 1 Ita accipio verba Hist. episcop. Antisid. c. 52. *Parietes chori ecclesie vitreavit*, id est crusta polita obducere, velut ficuli ollas solent. In *Tactico militari* deinceps habemus γανωτά de vasis æneis, id est *instannata*. Eustathius ad Homer. Iliad. T : Τὸ γανώσθαι λαβούσα ἐξ Ὀμήρου καὶ ἡ χυδαία γλῶσσα ἐπιλέγει αὐτὸ γαλκώματιν, ἃ κασιτερὸς ἀλείφων χρώζει πρὸς ἀργυρωμάτων ὑπόκρισιν. Ἰγανωμένον γὰρ διὰ τὴν αἰτίαν λέγεται.

(4) *Auro splendentem.* Ita cl. interpres. Potest id notare, potest quoque aurea φεγγα seu lunulas intextas habentem. Vid. ad p. 340.

(55) Posset ambigi, fuerintne spathobacilia duæ diversæ et separatæ res, spathæ dextra et baculi sinistra manu gestari soliti; an unum compositum corpus, conti longi lignei cum infixis spathis, seu longis et latis mucronibus, venabulis, rhombæis, ut appellare malis; quales contos *Hellebardas* vocare solemus. Solent Græci cum veteres tum novi sic componere duo vocabula et commiscere, ut et duo separatæ, et duo juncta corpora significant, ut infra p. 48, habemus σελλοχάλινον, *sellam equinam et frenum equi*; p. 205 καρτοκαλαμάριον, *chartam cum thecu calamorum*; p. 335, τοξοφόρετρα, *pharetra cum sagittis et arcu*, ubi velim cum *arcu* in Latinis addi. V. quæ ad. p. 6 : de χειρνοοξέστῳ seu *peloi manibus lavandis cum gutturnio* dixi. Sic Brodæus ad Antholog. VI. 25. pag. 444, in carmine Leonidæ exponit θυρεόσπιδες *parma et scuta*. Potest tamen illud vocabulum ejusmodi scuta significare, quæ in medio perfecte rotunda fuerint, ad formam τῶν ἀσπίδων, in summo autem et imo ἔκφυσιν, excessum habuerint geminum, unde de forma quodammodo et appellatione τῶν θυρεῶν participaverint. p. 180. ed. H. Steph. ejusdem Anthologiæ est ἀρτολάγνος *lagenu*, seu lacuna, id est patera cava, vino plena cum intrito pane. Apud Du Cange Gloss. Lat. est *Bactroperatæ ho-*

mines baculis et peris instructi; Item *pharocantharus*, hoc est pharus, seu corona pensilis multis cereis gerendis, cum cantharis, hoc est discis, pro excipiendis guttis cereorum demanantibus. Apud eundem Gloss. Gr. : Ἀνδρόγονον est *par hominum utriusque sexus*, et τυλοπροσκεφάλαιον, *stragule cum cervicali*. Possent immanes acervi similitum exemplorum e Græcis omnis ætatis comportari, si id ageremus. Sed voluimus tantummodo demonstrare, modum hunc compositionis utramque ferre superius positam interpretandi rationem. Patet tamen e Nostri p. 49 : Σπαθοδάκλια fuisse contos in summo vertice præferratos, ubi postquam seorsim memorasset spathas, addit καὶ τὰ σπαθοδάκλια αὐτῶν ἐπιχείμενα τοῖς ὤμοις αὐτῶν. Videtur hoc armorum pompaticorum genus monachus Sangallensis lib. 1, de rebus gestis Caroli Magni cap. 36, ita describere : *Antiquorum Francorum paratura* [ornatus, σχῆμα] *erat contus, de arbore malo nodis paribus admirabilis, rigidus et terribilis cuspide manusli* [hoc est securi, alias dextrario dioto] *ex auro vel argento cum calaturis insignibus præfixo, portabatur in dextra*. Unde patet, illo jam ævo morem obtinuisse, laminas gladiatorum auro et argento, inscriptionibusque et flguris foliorum, animalium, aut insignium gentilitiorum ornandi. *Contos* hoc genus appellat Paulus Warnefrid. reg. Longob. V. 10. : *Unus de exercitu regis, qui regium contum ferre solebat, unum Græcolum eodem conto utrisque manibus fortiter percutiens, de sella, super quam equitabat, sustulit, eumque super caput suum levavit*. Habebant medio ævo spathobacilia quoque ab una tantum parte acuta. Quarum præclaram imaginem vidi in codice quodam manuscripto membranaceo bibliothecæ Senatoriæ Lipsiensis, picturis elegantissimis illustrato continente gallicam interpretationem Valerii Maximi, factam sub Carolo V, rege Galliarum, exaratam an. 1420. Talia spathobacilia videntur mihi fuisse illæ hastæ, quas Flandrenses, qui iis præcipue utebantur, *Gotendæ*, id est *bonus dies, bon jour*, appellabant, ferme ut nos hodie nervum taurinum, quo castigandi scelerati excipiuntur in ædibus correctoriis, *den Willkommen* appellamus. Illas Godendacas describit poeta Franciscus apud Du Cange h. v.

λέγει: « Κελεύσατε » αὐτοὶ δὲ ὑπερέυχονται, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Οἱ δὲ σπαθαροκν διδάτοι καὶ σπαθάριοι ἴστανται ἔνθεν κάκειθεν βασιτάζοντες τὰ Διστράλια (56) αὐτῶν.

II. Imperatore ab his stipato, spatharocandidati A et spatharii per scalam consistorii descendunt, et illi quidem per dextram, hi per sinistram, patriicii per mediam portam, exeunt, ita ut ad dextram stantes, per scalas dextræ portæ, ad sinistram per gradus sinistræ portæ descendant. Imperator autem cum cubiculo ad pulpitem descendit, subque camelaucio in lapide porphyretico stat, eumque rursus in consistorio patriicii et strategi cum senatu excipiunt, dumque adorant, præpositus silentia-

B'. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε δηριγευομένου τοῦ βασιλέως, οἱ μὲν σπαθαροκανδιδάτοι καὶ σπαθάριοι κατέρχονται τὰ γραδῆλια τοῦ κοινοστρωρίου, οἱ μὲν τὴν δεξιὰν πύλην, οἱ δὲ τὴν ἀριστερὰν, οἱ δὲ πατριίκιοι ἐξέρχονται τὴν μέσην πύλην, καὶ οἱ μὲν ἐκ δεξιῶν κατέρχονται τὰ γραδῆλια τῆς δεξιᾶς πύλης, καὶ οἱ ἐξ ἀριστερῶν κατέρχονται τὰ γραδῆλια τῆς ἀριστερᾶς πύλης. Ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τοῦ κουδουκλείου κατέρχεται τὸ πούλιτον, καὶ ἴστανται ὑπὸ τὸ καμελαύκιον (57) ἐν τῷ πορφυρῷ λίθῳ, καὶ δέχονται αὐτὸν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(56) *Dextralia*. Ita vocabant ævi medii homines seouros, alias μονοπελέκεις vel ἑτεροπελέκεις dictas, quas principum protectores dextris gestabant. V. Du Cange Gloss. Gr. v. Διστρία, et Latin. v. *Dextralis*, et infra ad p. 333 pluribus.

(57) Sæpe fit in hoc codice mentio *triclinitii*, in quo stat *camelaucium*. Puto fuisse triclinium, in cuius medio aut steterit columna cum superimposita umbella vel utranisco, aut penderit polycandelum, a similitudine cum camelaucio sic dictum, quod camelaucium, hoc est infulam, almucciam (*un bonnet*) referret, sive ut exempla nostrum aliquibus forte captu propiora futura allegem, campanam aut conum vel panem saccharinum, suffixis in eo vel dependentibus ex eo per ambitum luocernis illustrantibus triclinium. Erant varii generis camelaucia. Unum prorsus apsidatum seu camaratum, ut cassis. Talia gestare solent apud nos aut de corio viles homines, vulgo *Blehmützen* appellamus, nomine a *Blehmützen*, nummis bracteatis, repetito, quoniam velut caucia, scyphia, cymbia, conchæ insident capiti, exacte congruentia ipsius peripheriæ et in conum aut vacuum spatium non assurgunt. Appellamus quoque *Fuhrmannsmützen*, almuccias carrariorum, quia carrarii vectores talis formæ bonnetis lineis cum villis λινομαλλωτοῖς uti solent. Hujus generis camelaucia gestant illi duo proceres, eunuchus protovestiarius et canicleus, qui in imagine Ceremoniali nostro præfixa Imperatori a dextra stant; item protectores in imagine Justiniani Ravennate apud Du Cangium Famil. Byzantin. p. 97. extremi a dextra imperatoris; item illi Galli in monumento sub Tiberio Aug. condito, quod apud Murator. p. mxxvii æri incisum conspicitur. Josephus hoc genus videtur πῖλον ἄκωνον appellare, quod Rufinus vertit *pileum in modum calamauci sive cassidis*. Locum debeo Du Canguio v. *Camelaucium*, ubi egregia hac de re habet. Alterum camelaucii genus erat ἐσφενδονισμένον, e fundo, (fundum appello extremum marginem, qui frontem tegit,) e fundo igitur orbiculari latiore in apicem conicum desinens; cui apici aut recto in altum stanti, ad modum pilei nautici aut Arabici, et ex parte quoque mitræ episcopalis, (quam *Phrygiam* appellabant, quod pileo Phrygio similis esset, vid. ad p. 332. A. 5.) aut in latum reclinato, aut nihil, aut σειρά, libella, nutans aliquid et laxè pendens additum est, *eine Troddel* vel *Pommel*, *Quaste* dicimus (*une Houppes* Franci, *dondola* Itali dicunt). Hujus generis camelaucia gerunt proceres duo reliqui in illa imagine nostra ad imperatoris sinistram stantes, et tres Magi dona Christo recens nato offerentes in nummo Joannis Tzimiscæ apud Du Cangium Famil. Byzant. p. 152, versus primo, et gerebat princeps Antiochiæ Gerardus in torneamento cum Manuele Comneno apud Antiochiam instituto, teste Niceta p. 57. : Ἐχὼν ἐπὶ κεφαλῆς πῖλον κατὰ τὰς ἀνὰ πικλινῆ. Tale camelaucium erat id, de quo nostro in loco agitur, cujus occasione

de camelaucis dicere cœpi. Quia enim coronæ luminosæ, τὰ πολυκάνδηλα, ecclesiarum et tricliniorum camaris suspendi solita, in imo ampliores, et quo altius ascenderent, eo minores circulos habebant, pariterque camelaucium secundi generis ad modum conii sacchari coibat in apicem: factum ex eo fuit, ut tale polycandelum per metaphoram camelauciam diceretur. Erat quoque tertium genus camelauciorum, ad instar modioli, angustius in imo, qua frontem premebat, latius in summo et planum, quale gestat imperator Nicephorus Bottoniatus dicta in imagine. Hæc et similia solebant plerumque στέμματα appellare. Pertinent, ad hoc tertium genus tulbani Turcici, de quorum, ut etiam Arabicorum, forma et differentia ad Abulfedam dico.

Videamus nunc, unde nomen *camelaucium* veniat. De *calamauco* vel *calamaucio*, quomodo multi Latinorum scriptorum efferunt, nunc non dicam, cujus originem fateor me ignorare, si nolumus cum viris doctis id pro corrupta pronuntiatione camelaucii habere. Mitto alias aliorum derivationes contendoque, esse idem atque *camella* ejusque productum, terminatione *acium* et *aucium* apposita. Est autem *camella* diminutivum a *camara*, *camera*. Pro *cameram* *camella* dictum fuit, ut pro *capera* *capella*. Est ergo *camella* idem atque *parva camara*, omne apsidatum, hemisphæricum. Hinc fiscella hemisphærica, vas potiorum aut haustorium ligneum, κύπελλον, *cupella*, qualibus in urbibus Batavicis lac vendunt, item froccus, capitium, pannus, quo monachi capita tegunt, omnia ista Latina *camella*, id est parva camara, parva apsis, dicebantur: vid. Cedren. p. 169. C. 1., cujus quamvis obscuris et perplexis verbis, ut, a Græculo Latina attrahenti expectari par est, id tamen intelligitur, Latinos sporiam ad circuli dimidiati modum plexam *camellam* appellasse. Neque in eo fallitur, quod camelaucium inde derivat. *Camellam* pro haustra vel scypho dixit Petronius c. 137, ubi vid. interpp. Pro frocco vel caputio, cucullo habet Theodulfus l. vi, c. 18. de vestibus episcoporum, eleganti non minus quam vera sententia:

Fluzas [id est ampla, sinuosa] *camilla caput, mentem legit atra voluntas,*

Aspera lana artus, vestis ovina lupum.

Non repugnabo tamen, si quis *camella* pro *capella* dictum existimet, idque a *capillo* repetat: *m* et *p* permutari novum non est. Italia quoque adhuc hodie *capello* pro *capillo* dicunt. Olim quoque *capellas* idem atque *camelaucia* appellabant. Ordinarius ecclesiæ Rothomagensis apud Du Cangium v. *Peregrinus*: *habent capellos super capita*, et in alia charta apud eundem v. *Purpumentum* numeratur inter arma *capellus ferreus*, hoc est *galea*. Essent igitur *camelaucia* idem atque *capellacia* vel *capillacia*, tegumenta capillorum. Chronicon Vosiense (apud Du Cangium v. *Boneta*): *mitras gestabant*

πάλιν ἐν τῷ κονιστωρίῳ (58) πατρίκιοι καὶ στρατηγοὶ ἅμα τῇ συγκλήτῳ, καὶ προσκυνήσαντες, νεύοντος τοῦ πραιποσίτου τῷ σιλεντιαρίῳ ἀπὸ κελεύσεως, λέγει· «Κελεύσατε.» Αὐτοὶ δὲ τό· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.» Ἄπο δὲ τῶν ἐκεῖσε δηριγεύμενος· ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν προσηρημένων, λέγοντος τοῦ τῆς καταστάσεως κατὰ βᾶθρον· «Καπτάτε ⁶¹ (59),

A rio a mandato signum dat, qui dicit: «Jubete;» ipsi vero: «In longa bonaque tempora.» Inde a supra dictis stipatus imperator, dicente cerimonia-rio, dum per gradus descendit: «Captate, domini,» per excubias scholasque et chalcem transit, et ad sanctum puteum abit, factiones autem in solemnibus stationibus signantes, nec quidquam præterea

VARIE LECTIONES.

⁶¹ καπτάτε cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

juvenes utriusque sexus, quas vocabant bonetas post capellas de lino vel coffias. Clare patet hic loci, capellas esse tegumenta capitis, quæ immediate capillos tangunt et hos inter atque bonetos intercedunt, qualibus hodie apud nos quidem solæ feminæ adhuc utuntur, (*Hauben* appellant,) olim autem etiam viri, cum apud nos, tum etiam apud Græcos, medio ævo nempe utebantur. Græcorum clerici et nostratium pauci quidam adhuc hodie dupla gerunt camelaucia, unum interius augustius, alterum exterius amplius, splendidus. Prius *subcamelaucium*, id est *subcamelaucium*, appellabant, item *suppileos*, posterius *camilaucium* simpliciter; v. Du Cange v. Σαχαμιλαύχιον p. 501. et *Ependecen*. Terminatio autem *aucium* pro *acium*, *camilaucium* pro *capillaceum*, nemini debet mira accidere. Sæpe interponunt Latini u abundans, ut pro πλάυς, *platus*, dicunt *plautus*, (vid. Salmas. ad Tertull. p. 175.) *baccalaureus* pro *baccalarius*, de qua voce alibi in his notis dico.

De aliis camelaucium nominibus, ut e. c. *theristro*, quo Luitprandius ea sæpe appellat. Græci, si bene memini, nunquam, item de eorum origine (sunt admodum antiqua, videntur tamen a Scythiis ad Macedones primos sub nomine causiæ, dein ad reliquos quoque Græcos pervenisse,) non constitui hic disserere; [de camelaucio imperatorum, quod pontifices imitati sunt, vide. Du Fresne ad Joinvill. p. 291. Alteserr. ad Anastas. p. 89.] neque de camelaucium diversitate diversi ordinis indicio, ut sunt diversi tulbani apud Turcas, ut cuique vitæ generi sui, quos etiam diversos apud Græcos fuisse constat e Niceta p. 143 d. 9. Procedo potius ad polycandela, quæ ex eo, quod similia vittis capitis, camelaucis dictis, essent, eorum nomine venerunt. Non melius apparebit amborum similitudo, pharorum circularium inquam seu coronarum multis lucernis et cereis illuminatarum cum vittis conicis convenientiam, quam si tab. 26 et 27 Monument. veterum Campini inspicias, ubi coronæ hæc e camaris ecclesiarum dependentes cum catenis ad instar trianguli æquicrurii in summo convergentibus exacte referunt conum sacchari aut bonetum cuspidatum vel pileum nauticum. Superest adhuc moris antiqui talia camelaucia illuminantia in ecclesiis suspendendi documentum in basilica Aquisgranensi a Carolo Magno condita, corona (sic enim pharos illos pensiles lychniferos appellabant, unde nos retento nomine *Kronenleuchter* dicimus,) non aurea, neque a Carolo Magno gestata, ut vulgus autumat, sed ferrea, accensis cereis et lucernis ecclesiam illuminare facta. *Erat in eadem basilica, sic scribit de illa corona Eginhartus in Vita Caroli Magni, in margine [id est cantho seu imo lato circulo ferreo] coronæ, quæ inter superiores arcus interiorum ædis partem ambiabat synoptice [id est ἐν εὐσυνόπτῳ, grandibus, claris, perspicuis litteris, quæ in oculos incurrent et a quovis commode legi possent,] scriptum continens, quis esset auctor ejusdem templi. Ectypum ære expressum hujus coronæ per intervalla turrium et ecclesiarum imaginibus distinctæ vidi aliquando in descriptione Antiquitatum urbis*

Aquisgranensis, auctore nescio quo; nomen enim memoria excidit. Latini mediæ ævi pharos hos orbiculares pensiles a figura arcus et coronas, et pharos ab officio, Græci a multitudine luminarum, quæ gerebant, πολυκάνδηλα appellabant. * [Πολυκάνδηλον reddit Combesis in Contin. Theoph. p. 131. *circulus multiplici face in orbem sustentanda factus*] V. du Gange v. *Arcus et Corona seu Pharus*, et Angel. de Nuce ad Chronic. Cassinens. 1, 26, p. 300, cujus hæc sunt verba: *Coronæ erant amplæ quidam circuli pendentes per catenulas e laquearibus in ecclesiis, ad quas coronas appendebantur lychni ad illuminandas tenebras in nocturnis vigiliis et ad ornatum. Earum nunc usus exolevit præterquam Mediolani, cujus ecclesia priscorum rituum retinentissima perseverat. Ex coronæ ferebantur cruce, de quibus hic et l. III, c. 73: coronam argenteam deauratam et lapidibus pretiosis ornatam, ferens [pro ferentem] cruce sex. H. T. Eleganter hos pharos describit Chronicon Cassinense III. 33., sed multo magis adhuc Paulus Silentiarius. Verba illius hæc sunt: *Fecit et pharum seu coronam maximam de argento librarum circiter centum, habens [sic scribebant et loquebantur illo ævo pro habentem] in circuitu cubitos viginii, cum duodecim turribus extrinsecus prominentibus, sex et triginta ex ea lampadibus dependentibus, eumque extra chorum [id est soleam] ante crucem majorem satis firma ferrea catena, septem deauratis malis distincta, suspendit. Pauli autem locus Eophras. v. 457 (p. 520), ubi polycandelorum arcus in imo amplissimos, quo altius autem ascenditur, eo minores atque minores cum fagorum aut pinuum coma in conum eunte comparat, quod redit pariterque aptum est, atque, quod posterioribus ævis magis placuit, comparatio cum camelaucio apicato, hic est:**

Κεῖνα γὰρ ἢ κίονοισιν ὀριτρεφέσσειν ὁμοία
Δένδρεα τις καλέσειεν ἢ ἀβροκόμοις κυπαρισ-
[σοις]

Εἰσὶ μὲν δρυκάρηνα, περιτρογᾶουσι δὲ κύκλοι
Εὐρύτεροι κατὰ βεῖον, ἕως ἐπὶ λοίσθιον ἔλθῃς
Ἄντυγος, ἢ περὶ πρεμνὸν ἐλίσσεται, ἔλθεν ἐκεί-
[ναις]

* Ἄνθος ἀπεβλάστησε πυρίσπορον.

(58) *In Consistorio*, nos diceremus *in corpore*. Vox hic loci non, ut alias, locum, sed totum collegium senatorum in uno loco consistentium notat.

(59) *Μ. καπτάτε*, non tantum hic, sed etiam deinceps constanter; quod, cum sæpius recurrere ab editore animadverteretur, exhibitum fuit in posterioribus abjecta emendatione, quæ prima fronte probabilis videatur, et sensui profecto quadrat optime. Dicitur nempe Cerimoniarius imperatori per gradus descendenti dextram suam, non nudam, quod non liceat absque majestatis violatione, sed tunica obvolutam porrigere, ut eam apprehenderet dominus, eumque sic per scalam manu deduceret dicendo κατὰ βᾶθρον, singulis in gradibus: *Captate Domini*, id est, firmiter apprehendite manum meam, teneteque, ne cadatis, aut uno gradu aberratis. V. p. 88. Tædiosum sanc offseium, si ad singulos gra-

agentes eum excoipiunt, notarii vero et magistri A iambos præscriptos iis in locis ubi mos est recitant. Imperator cum cereis accensis precatus, eos præposito tradit, patriarcha vero egressus, ipsi in sancto puteo occurrit, et postquam se mutuo adorarunt osculatique sunt, in ecclesiam ingrediuntur, ubi ad sanctas januas progressi, patriarcha sacrarium petit. Imperator ad sanctas januas, cereos manu tenens, precatur, precatus eos præposito reddit, et sacrarium ingressus precatusque, sacrorum mensam adorat, perque solem digreditur unde dum exire vult, cereum processionalem a præposito accipit, psaltæ interea in ambone canunt: « Christus resurrexit. »

θυρῶν εὐχεται κρατῶν κηρῶς, καὶ εὐξάμενος ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ εὐξάμενος προσκυνεῖ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ διέρχεται διὰ τῆς σωλείας· μέλλων δὲ ἐξέρχεται τὴν σωλείαν, λαμβάνει παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρολιτανίαν, καὶ εὐθὺς ἄρχονται οἱ ψάλται ἐν τῷ ἁμῶνι τό· « Χριστὸς ἀνέστη. »

III. 45 Imperator ab omnibus pro more stipatus, B per medium templum, portas regias, narthecem et baptisterium transit, per scalas athyris descendit, perque milium mediamque forum petit, et usque ad columnam, ubi templum S. Constantini

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

das iteratum fuit, quod hic perhibetur. Sed erant ea sæcula ridicule affectata et φορτικὰ, quod e Caroli Magni exemplo intelligas, quem perhibet Anastasius, omnes gradus sigillatim sanctissimæ B. Petri ecclesie deosculatum fuisse, et ita pervenisse ad pontificem, qui in atrio super gradus apud fores ecclesie stabat. Nihil igitur habet Captate, quod offendant, solum si sensum spectes. Putem tamen καπλάτε re- C ctum esse. Certum est, a Græco verbo κάπω, arripio, unde capio et capto manarunt, vocem capulus venire, quæ mere Græca est. A κώπη enim, ansa, omni quod capi manibus et teneri potest, κωπύλλιον formari potuit. A capulus factum fuit verbum capulare, et contracte captare, ut Græce quoque dici potuit κωπύλλειν. Sane caplum dixerunt pro fune, a capiendo: unde Belgis reliquum factum vocabulum Cabel, pro fune nautico. Isidorus: Caplum funis a capiendo dictum; ut σκαπλίον Græci dicebant pro σκαπουλλον a scapula, et ταβλίον pro ταβουλαν, a tabula. Ergo quoque καπλάτε dicere potuerunt pro καπουλάτε et hoc pro κωπύλλεατε. Dicebant quoque Latini medio ævo capulare pro stringere. seu apprehendere, vel mulcere. Si quis mulieri mamillam capulaverit, idem manum, brachium, cubitum, est in legibus Salicis. V. Du Cange v. stringere. Ab illo officio, quod olim militum prætorianorum erat, dicti ipsi fuerunt δεξιόλαβοι, quod dextras eorum apprehenderent, iisque se fulcirent ambulantes imperatores. Unde patet, Latinum interpretem in Actis apostolorum c. xliii, 23, recte reddidisse vocem δεξιολάβους per lancearios. Nam protectores principum erant scutati, et lanceati, quamvis spondere non ausim, jam illa Lucæ ætate ad milites prætorianos pertinuisse officium, dextram ambulanti- bus imperatoribus pro fulcro præbendi, aut tam insolentes et affectatos jam tum fuisse imperatores, ut alerent homines peculiari- bus, quorum manibus velut pueruli duocerentur. Quod nolim tamen ita accipi, ac si antiquitati Actorum apostolorum controversiam facere vellem. Quod autem paulo ante dicebam, Cerimoniarii non nudam, sed velatam manum ab imperatore apprehensam fuisse, debetur invidæ ambitioni principum illorum, qui majestatem suam violari credebant, si aut nudam alterius manum ipsi apprehenderent, aut sinerent, ab alio suam nudam

δόμνῃ, » διέρχεται διὰ τῶν ἐκκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν καὶ τῆς χαλκῆς, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ ἁγίῳ φρέατι, τὰ δὲ μέρη δέχονται τὸν βασιλέα εἰς τὰς συνήθεις στάσεις σφραγίζοντες, μηδὲν ἕτερον ποιούν- τες, λέγουσιν δὲ οἱ νοτάριοι καὶ οἱ μαίστορες τοὺς κατὰ τύπον λάμβους, ἐν οἷς τόποις εἶθισται αὐτοῖς, Ἄψας δὲ κηρῶς ὁ βασιλεὺς καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πατριάρχης ἐξελη- θὼν ἀπαντᾷ τὸν βασιλέα ἐν τῷ ἁγίῳ φρέατι, προσ- κυνήσαντες δὲ καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, εἰσέρχονται εἰς τὴν ἐκ- κλησίαν, ἀπελθόντων δὲ αὐτῶν ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται ἐν τῷ θυσια- στηρίῳ, ὁ δὲ βασιλεὺς ἔμπροσθεν ἐστὼς τῶν ἁγίων

Γ'. Καὶ δριγυεῦμένως ὁ βασιλεὺς ὑπὸ πάντων τῶν κατὰ συνήθειαν, διέρχεται μέσον τοῦ ναοῦ, καὶ διέρ- χεται διὰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ διελθὼν τὸν νάρθηκα καὶ τὸν λουτήρα, κατέρχεται τὰ γραδῆλια τοῦ ἀθύρου (60), καὶ διέρχεται διὰ τοῦ μιλίου καὶ

apprehendi. Inde est, quod apud Wilhelmum Tyrium XIX, 18. legimus, Chalifam Ægypti cum Almerio rege Hierosolymæ per legatos ejus pactum ineuntem, cum urgeretur, fidem suam porrecta manu, more principum Europæorum, dare, neque posset effugere, quin faceret, quamvis multum oblectantem, quia Orientalibus hoc pro læsione et humiliatione majestatis habebatur, tandem eo concessisse, ut manum velatam porrigeret. Tandem vero (verba Wilhelmi) post multam deliberationem et Soldani diligentem instantiam manum porrigit invitum nimium, sed velatam. Cui Hugo de Cæsarea. multum admirantibus Ægyptiis, quod tam libere coram summo principe loqueretur, dixit, in fide, per quam se solent, principes obligare, omnia debere esse nuda; propterea aut nudam manum dabis, aut fictum aliquid et minus puritatis habens ex parte tua cogemur opinari. Tum demum invitum plurimum et quasi majestati detrahens, quod multum ægre tulerunt Ægyptii, dextram suam in manum domini Hugonis nudam præbuit.

(60) Nominativus hujus genitivi non potuit alias quam idem fuisse. Sed interdum quoque ἀθύρας in nominativo et ἀθύρα in genitivo reperitur. Compositum an simplex sit hoc vocabulum, non plane perspectum est. Et deinceps, si pro composito accipiat, non liquet, illud α significetne πρῶτον, an μόνον. Constat enim α illud modo primum, modo unum in compositis notare. Vid. quæ Du Cange sub πρωτοπαθῆριος habet, et v. πρωτόθυρον, ubi præter rem Meursium reprehendit, item quæ nos ad p. 59. dicimus. Apud Nostrum quoque habemus p. 194 πρωτόθυρον. Ego tamen malim per μονόθυρον interpretari, propterea quoniam alia quoque monothyra Nostro commemorantur, id est portæ solitariae, non valvæ, aut quæ fratres non haberent, ut p. 54 est monothyrum Idici; alias monothyrum Circi, seu porta solitaria, per quam imperator in Circum intrat, μονόπορτον (non μονόκατον, ut male editur,) τοῦ καθίσματος Theophani p. 157 ult., et Chron. Alexand. pag. 784. Alias quoque α in compositis unum valet, ut ἀμιτα μονόμιτα, unilicia, apud Higon. Falcand. in Hist. Sicul., ἄμαλον pro μονόμαλον, v. ad p. 287. ἄβολας pro μονόβολος, μονοδαφής, semel colore tinctus, unde abolla. Infra p. 395. marg.

τὴν μέσην, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸν φέρον, καὶ μέχρι A
τοῦ κίονος ἰκελθῶν, ἔνθα καθίδρυσται ὁ ναὸς τοῦ
'Αγίου Κωνσταντίνου, ἀνέρχεται ὁ βασιλεὺς τὰ ἔμ-
προσθεν γραδῆλια τοῦ ναοῦ, καὶ ἴσταται ἐκεῖσε,
ἑπακουμβίζων τῷ καγκέλλῳ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, καὶ
ἤνικα μέλλει ἀνέρχεσθαι τὰ αὐτὰ γραδῆλια ὁ βασι-
λεὺς, δίδωσι τὸ κηρίον αὐτοῦ τῷ πραιποσίτῳ. Οἱ δὲ
πατρίκιοι καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες ἴσταται κάτω,
ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν τε καὶ στάσιν,
ὡς προεῖρηται, καὶ καταλαμβάνοντος τοῦ πατριάρχου
μετὰ τῆς λιτῆς, διέρχεται μέσων αὐτῶν, καὶ μέλλον-
τος τοῦ σταυροῦ ἀνέρχεσθαι τὰ γραδῆλια, ἔνθα ὁ βα-
σιλεὺς ἴσταται, ἄπει κηροῦς ὁ βασιλεὺς, καὶ προσκυ-
νεῖ τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ προσκυνήσας ἐπιδίδωσι
τοὺς κηροῦς τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ τῆς κατα-
στάσεως, καὶ πῆγνυσιν αὐτοὺς ⁶² ὁ τῆς καταστάσεως
ἐν τοῖς τῆς λιτῆς μανουαλοῖς (61)· ὁ δὲ σταυρὸς
ἀνέρχεται καὶ ἴσταται ἐν τῇ βάσει ὀπισθεν τοῦ βα-
σιλέως ἔμπροσθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ. Ὁ δὲ πα-
τριάρχης ἀνέρχεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν κατὰ
συνήθειαν ἀνερχομένων μετ' αὐτοῦ καθ' ἑκάστην (62)
καὶ ὁ κληρὸς ἴσταται κάτω μετὰ τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἐξ
ἀριστερᾶς τοῦ βασιλέως, καὶ τῆς ἐκτενοῦς τελουμέ-
νης, λαμβάνει ὁ βασιλεὺς πυρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρία.
καὶ προσύχεται, καὶ πάλιν δίδωσιν αὐτὰ τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιποσίτος τῷ τῆς καταστάσεως, αὐτὸς
δὲ πῆγνυσιν αὐτὰ ἐν τοῖς τῆς λιτῆς μανουαλοῖς. Καὶ παραυτίκα ὁ τῆς καταστάσεως διευθετεῖ τοὺς τε πα-
τρικίους καὶ λοιποὺς ἄρχοντας, τοὺς μέλλοντας δηριγεύειν τὸν βασιλέα, καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους ⁶³
δ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἄρχονται ψάλλειν τὸ τροπάριον οἱ ψάλλται· « Χριστὸς ἀνέστη. »

Δ'. Κάκειθεν δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν προεῖρημέ-
νων, διέρχεται τὴν μέσην λιτανεύων, τὸ δὲ τροπά-
ριον ἐν τῇ τῆς λιτῆς περιόδῳ ἄρχεται ὁ τῆς κατα-
στάσεως, καὶ ἀθ' ὧν τὴν μέσην (63) διέρχεται. Διὰ

VARIÆ LECTIONES.

⁶² αὐτοὺς Leich. αὐτὰ cod. ⁶³ προσκ. τοὺς ἀλλήλους ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

est βούλλα ἀσολδία, *bullæ aureæ solidi unius*. Hesych.: C
"Ἄδρυα (id est μονόδρυα) πλοῖα μονόξυλα, Κό-
πριοι. Potest tamen *Athyra* etiam a fluvio Thraciæ
Athyra dictum fuisse triclinium, seu ædificium, ut
aliud fuit. *Danubius* dictum. Simile quid de Hadria-
no narrat Spartianus in ejus vita p. 215.: *Tiburti-
nam villam mire exædificavit, ita ut in ea et provin-
ciarum et locorum celeberrima nomina inscriberet,
velut Lycæum, Academiam, Prytaneum, Canopum,
Pæcilen, Tempa, vocaret.* Julius Capitolinus in
Pertinace p. 561. pariter memorat locum in Palatio,
cui nomen *Sicilia* fuerat, ubi Casaubonus e Suetonio
notat, habuisse Augustum locum *Syracusas* dictum.

(61) *Manulia* appellant Græci discos paterasve ca-
vas, scapis cereorum suppositas, ad excipiendas
guttas et fungos eorum, κρητῆρας dictas Paulo Silen-
tario in Eophrasi p. 520. v. 463.: Ἄντι δὲ ῥίχης
ἀργυροῦς κρητῆρας ἴδοις ὑπένερθε παγέντας δένδρεσι
προσκόμοισι. Latini medii sævi *canistra* ἀπὸ τοῦ
κανοῦ vel κανισκίου et *cantharos* appellabant. V. Du
Cange his in vocibus, et Altoserr. ad Anastas. p.
21. Canales autem vel tubulos, in quibus hærebant
et recti sustinebantur cerei, appellabant *hasta* et
erosata, seu stationes cereorum, in quibus cerei
stare jubentur, unde junguntur *cantharu cerosata*,
seu disci, e quibus eminent acetabula capiendis et
sustinentis cereis. Potuerunt quoque manualia fuis-
se scapi illi lignei, vel pulpita, super quibus candela-
bra cum cereis poni solent, *des guéridons*, quemad-
modum manuale est pulpitum, quod Evangeliorum
aliorumve sacrarum librorum impositos codices su-

stinet, e quibus in Ecclesia recitandum est. Glossæ:
Manuale, Ἀναλόγιον, seu pulpitum, e quo ἀναλέ-
γεται, subleguntur verba, et continua serie recitan-
tur. Et eo sensu accepisse Agnellum hanc vocem
existimo in illo p. 68. Pontific. Revennat. ed. Mu-
rator.: *Galla Placidia Augusta super quatuor rotas
rubeas marmoreas, quæ sunt ante nominatas regias,
jubebat ponere cereostates cum manudtia, ad mensu-
ram [sui corporis nempe] et jactabat noctu se in
medio pavimento Deo fundere preces, et tandiu per-
noctabat in lacrymis orans, quandiu ipsa lumina
perdurabant.* Du Gange Gl. Gr. vocem hanc inter-
pretatur per *candelabrum manuale*, seu quod manu
geritur. Quem secutus fuit Montfauconius in veteri
diplomate Græco, quod p. 405. Palæographiæ Græcæ
edidit, interpretando; ubi μαγνουάλια scribitur;
nullo discrimine. Solent novi Græci litteras, quas
non oportebat, geminare, et geminandas semel tan-
tum ponere, geminumque γγ perinde atque νν
usurpant. In eodem, quo dixi, diplomate est ἰγδῆν,
quod, quia Montfauconius in Latinis præterit. liceat
mihi in transitu interpretari. Significat igitur *morta-
rium*, et est vetus Græcum ἰγδῆ. Ibidem sunt γαρ-
ριστάρια, pocula seu vitra, e quibus hauritur
aqua mane ori eluendo.

(62) Subint. προέλευσιν. Integra dictio legitur
p. 46.

(63) Hic et deinceps non est *Media*, nomen pla-
tæ, sed idem atque τὸ ἐν μέσῳ, quod inter exitum
et finem processionis aliosve duo quoscumque ter-
minos interjacet viæ.

selle insidere, cubiculariis omnibus ab utroque latere, eunuchis vero protospathariis a tergo Augustæ adstantibus. Signo ab Augusta dato, præpositus cum duobus ostiariis virgas gestantibus exit, et velum primum, patricias zostas: secundum, magistrissas: tertium, patrioias et proconsulares: quartum, patricias et strategorum feminas: quintum, præfectorum et quæstorum: sextum, præfectorum thematum ac proconsulum uxores, drungariam vigiliæ, protospatharias, spatharocandidatas, spatharias, turmarcharum uxores, consulares et stratorissas, adducit. Velum septimum, in quo comitissæ scholarum, candidatæ, scribonissæ, domesticæ ordinum, vestitorissæ, silentiarie, comitissæ numerorum et excubitorum, sequitur. Hæ omnes postquam ab Augusta osculum pacis acceperunt, ea signum præposito dat, qui dicit: « Jubete. » Ipsæ: « In longa ac felicia tempora Deus, » etc., mox abeunt. Dein Augusta surgit, et metatorum cum suis cubiculariis ingreditur, cæteri vero cubiculi ministri ad imperatorem accedunt.

'Αναστᾶσα δὲ ἡ Ἀυγούστα, εἰσέρχεται ἐν τῷ μητατωρίῳ μετὰ τῶν οικειᾶκῶν αὐτῆς κουδικουλαρίων οἱ δὲ λοιποὶ τοῦ κουβουκλείου κατεργονται εἰς τὸν βασιλεῖα.

VIII. Qui postquam e convivio discessit, loro a vestitoribus induitur, et præpositum patriarcham advocare jubet, qui postquam advenit, se invicem salutant, et per triclinium, in quo convivium actum fuerat, ad sacrum puteum egrediuntur, in cujus

VARIE LECTIONES.

⁴⁵ ἐκ τοῦ μητατωρίου R., ἐν τῷ μητατωρίῳ eod. ⁴⁶ προσκαλεῖ ed. ⁴⁷ ὁ δὲ βασ. ed.

στα ἐκ τοῦ μητατωρίου ⁴⁵ τοῦ ὄντος ⁴⁶ (28) ἐν τοῖς κατηχομνείοις, καὶ καθίεται ἐπὶ σελλίου, καὶ ἴστανται οἱ τοῦ κουβουκλείου ἅπαντες ἔνθεν κἀκείσε, οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθᾶριοι ἴστανται ὀπισθεν τῆς Ἀυγούστης, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τῆς Ἀυγούστης, ἐξέρχεται μετὰ δύο ὀπτιαρίων βασιταζόντων βεργία, κ.τ. εἰσάγει βῆλον α', πατρικίας ζωστᾶς (29)· βῆλον β', μαγιστρίσας· βῆλον γ', πατρικίας καὶ ἀνθυπάτους (30)· βῆλον δ', πατρικίας καὶ στρατηγίας· βῆλον ε', ἐπαρχίας (31) καὶ νομιστωρίας· βῆλον ζ', ἐπαρχίας θεματικᾶς ἀνθυκτισσας, τὴν δρουγγαρίαν τῆς βίγλης, πρωτοσπαθαρίας, ⁴⁷ σπαθαροκανδιδάτισσας, τουρμαρχίας τοποτηρητίας, σπαθαρίας ὑπατίας, καὶ στρατωρίας· βῆλον ζ', κομητίας τῶν σχολῶν, κανδιδάτισσας, σκριθωνίας (32), δομειτικίας τῶν ταγμάτων, βεσιτωρίας, σιλεντιαρίας, κομητίας τοῦ ἀριθμοῦ, κομητίας τῶν ἰκανάτων. Καὶ μετὰ τὸ δοῦναι πάσαις τὴν ἀγάπην τὴν Ἀυγούστην νεύει τῷ πραιποσίτῳ, κἀκείνος λέγει· « Κελεύσατε. » Αὗται δὲ τὸ, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ἐξέρχονται.

Η'. Καὶ ἀναστὰς ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ κράματος, περιβάλλεται τὸν λῶρον διὰ τῶν βεσιτόρων, καὶ κελεύσας τῷ πραιποσίτῳ, προσκαλεῖται ⁴⁸ τὸν πατριάρχη, καὶ τοῦ πατριάρχου ἐλθόντος, προσκυνούσιν ἀμφοτέροι ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς ⁴⁹ καὶ ὁ πατριάρ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

dium reverti, et cæsto, ubi dormire poterat, si qua in ecclesia pernoctare vellet. Multa de his Catechumeniis Du Cange ad Paulum Silentiar. et CPLi Chr. I. iii, item Gloss. Græc. et alii. De appellationis ratione verbo adhuc dicendum superest. Si certum esset, olim in veteri Ecclesia Catechumenos ibi stetisse, posset videri nomen loco mansisse, quamvis Catechumeni deinceps desinerent. Putem igitur Catechumenia dicta fuisse a feminis, quæ forte fuerint τὰ κατηχούμενα (subint. πρόσωπα) appellatæ, subjecta, quæ tantummodo audiunt institutionem fidei Christianæ et sacrorum, quæ sunt, sonum eorum autem, quæ aguntur, nil vident, quandoquidem porticus earum clathris oppositis septæ essent, ipsisque sub pœna anathematis tempore processionis sacrorum deorsum per transennam despiciere interdictum esset. Erunt igitur Catechumenia loca, in quibus agunt personæ, solo sono sacræ doctrinæ, precum reliquorumque sacrorum feriendæ.

(28) Conf. p. 41. *Egreditur Augusta e metatorio, quod est in Catechumeniis, nempe foras, in ipsa Catechumenia.*

(29) Cum imperatrix non haberet nisi unam patriciam zostam, miraris quare hic plures memorantur. Forte ideo id factum, quod quæ tum essent Augustæ, socrus et nurus, quarum unaquæque suam zostam haberet. Erat patricia Zosta feminei comitatus Augustæ princeps, eique proxima comes et amica, sive forte diota, non quod cineret et comeret Augustam, sed quod cingulum seu baltheum, honoris indicium, adipisceretur in sua promotione atque generet. Sane quæ alias plerumque dicitur ἡ ζωστή p. 152, est ἡ ζωστῖσα. Anastasia

C patricia eademque titulo Zostes dignata. Vita Basilii Junioris d. 26, Martii p. 673: 'Ἄλλ' ἡ μὲν Θεοδώρα διαδέχεται βασιλείας πάλαι δὴ κατετέλετο, καὶ ἡ αὐτῆς μήτηρ Θεοκτιστῆ ζωστή τε καὶ πατρικίᾳ τετιμήτο, Cont. Const. p. 56, ubi versio Latina perperam reddit.] Combefisiana versio sic habet: *Mater quoque Theoctista Zostæ, quam vocant (ad est cingulo donatæ) ac patriciæ dignitatem consecrata erat.* Qua in versione quid reprehendendum sit, equidem non video.

(30) Ita quoque M, neque culpo; moneo tantum, ne quis aliud in M. fuisse suspicetur. Ὑπατος communis generis est. Solet tamen alias *Hypatissa* formari.

(31) Uxores hic intelliguntur præfectorum urbi et præfectorum prætorio. Quæ autem proximo deinceps loco nominantur Eparchissæ, sunt uxores præfectorum provincialium, seu legatorum in provincias juri dicundo et cogendis tributis.

D (32) *Uxores scribonum.* Erant autem scribonæ genus aliquod τῶν δορυφόρων καὶ σωματοφυλάκων, custodum corporis, de quibus vid. Du Cange utroque Glossario, Goar. ad Theophan. p. 231, Guther. p. 505 et 517. Videntur Scribonæ et Candidati et Mandatores imperatorem in Circum euntem stipasse. Vid. Codicis nostri p. 52. Scribonæ et Mandatores gestabant virgas, et in processionibus equestribus ibant pedites, p. 59. Mittabantur sæpe in provincias ad exsequenda et perferenda mandata imperialia: quo factum, ut interdum in municipiis magistratus supremos agerent. Lupus Protospatha anno 1058: *Tromby patricius fecit occidere scribonem in civitate Coltroni.*

χης, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ τρικλίνου, ἐν ᾧ ἐκραμά-
τισσε καὶ μελλόντων ἐξέρχασθαι ἐν τῇ ἀγίῳ φρέατι,
ἵσταται ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ πύλῃ μετὰ τοῦ πατριάρχου,
ὁ δὲ πραιπόσιτος καὶ ὁ ἀργυρὸς ἵστανται: ἔξω τῆς
αὐτῆς θύρας, καὶ δὴ διὰ χειρὸς τοῦ ἀργύρου λαμ-
βάνει ὁ πραιπόσιτος τὰ χρυσὰ βαλαντίδια, καὶ ἐπι-
δίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς δίδωσι τοῖς μέλ-
λουσι ταῦτα λαμβάνειν, κρίζοντος δηλονότι τοῦ ἀρ-
γύρου. « Τῷ ὁ δὲ δεινὰ δεσπόται ἀγαθοί. » Εἰσὶν δὲ
οἱ λαμβάνοντες ταύτην τὴν εὐεργεσίαν ὃ τε ἀρχιδιά-
κονος καὶ οἱ ἀστιάροι καὶ οἱ ψάλται καὶ οἱ προσμο-
νάρτοι, καὶ εἴθ' οὕτως ἐσέρχονται ἔνδον τῆς κορτίνας
τῆς κρεμαμένης ἐν τῇ ἀγίῳ φρέατι. Ὁ δὲ πραιπό-
σιτος λαβὼν τὸ στέμμα, ἐπιδίδωσι τῷ πατριάρχει, καὶ
στέφει ὁ πατριάρχης τὸν βασιλέα, καὶ ἐπιδίδοντος τοῦ
ὁμοίως καὶ τῷ μικρῷ, λαβὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ
δὲ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ ἀλειπτὰ, ὁμοίως καὶ ὁ ἕτερος βασιλεὺς τὸ αὐτὸ ποιεῖ.

Θ'. Προσκυνήσαντες δὲ ἀμφοτέροι: ἀλλήλους καὶ
ἐσκαζόμενοι οἱ τε βασιλεῖς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐξέρ-
χεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε, καὶ διέρχεται διὰ
τῆς μέσης (34), καὶ εἰσέρχεται τὴν μεγάλην πύλην
τὴν χαλκῆν (35), ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσε διὰ τε τῶν σχο-
λῶν καὶ τῶν ἐκκουβίτιων, ἐκτελούντων τῶν πεπρα-
κῶν μερῶν ἀκολούθως καὶ τῶν πολιτικῶν ἅπαντα
τὰ κατὰ συνήθειαν. Καταλαβούσης δὲ τῆς συγκλή-
του ἐν τῇ κοινοστρωρίῳ, μένει ἐκεῖσε ὑπερευχομένη
τὸν βασιλέα· κατελθὼν δὲ τὰ γραδῆλια ὁ βασιλεὺς,
μένει ἐκεῖ, καὶ ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλεντια-
ριῶν καὶ βεσητόρων, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα τὸ,
« Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Ὁ δὲ βασιλεὺς
δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκκείου
καὶ τῶν πατρικίων, διέρχεται μέχρι ταῦ στονοῦ (36),

A porta imperator et patriarcha, extra portam præ-
positus et argentarius, stant. Tunc præpositus
crumenas auro plenas ex argentarii manu sumit,
et imperatori, hic iis, quibus numera distribui
solent, tradit, clamante interea argentario: « N.
domini boni. » Hoc autem munus archidiaconus,
ostiaril, psaltæ et custodes ecclesie accipiunt.
Postea cortinam in sacro puteo suspensam intrant,
ubi præpositus coronam sumit, eamque patriarchæ
tradit, hic imperatori imponit, et panem benedi-
ctum magno æque ac minori imperatori tradit.
Imperator pro iis apocombium a præposito allatum
patriarchæ, hic imperatori unguenta offert, quod
etiam alter imperator facit.

τοῦ πατριάρχου τῷ μεγάλῳ (33) βασιλεῖ εὐλογίας,
πραιποσίτου ἀποκόμιδιον, ἀντιδίδοι τῷ πατριάρχει, ὁ
βασιλεὺς τὸ αὐτὸ ποιεῖ.

B 42 IX. Postquam vero imperatores et patriarcha
si invicem adorarunt osculatique sunt, imperator
abit, perque medium templum digressus, magnam
æneam portam intrat, inde per scholas et excubias
dum factiones transitorie ac politici omnia pro more
et consuetudine sua peragunt, procedit. Senatus au-
tem in consistorio congregatus, imperatorem faustis
acclamationibus excipiendum exspectat. Qui ut
per scalas descendit, ibi subsistit, ceremoniarius
autem cum silentiariis et vestitoribus ipsi acclamat:
« In multa bonaque tempora » etc. Inde a præfectis
cubiculi patriiciisque stipatus, ad stenum usque
abit, ubi patricii faustis præcationibus eum excepturi
adsunt. Dum vero triclinium augustale intrat, januas
cubicularii occupant: imperator autem præposito

VARIE LECTIONES.

³⁰ τῷ ὁ R., τὸ ὅ ed. ³¹ τὰ om ed.

JOAN. JAC. HEISKII COMMENTARIUS.

(33) *Magno, id est seniori domino, et parvo, id est juniori.* Illum simpliciter *dominum*, hunc *domicellum*, *Lamoiel* appellabant Latini medii sævi. Vid. Du Cange v. *domicellus*. Græci quoque veteres μέγας et μικρός pro *seno et juvene* ponebant, v. cl. Adresch ad *Æschyl.* p. 287, *Diog. Laert.* p. 305, ed. *Wetsten.*, ubi male nomen proprium ex eo fecerunt, it. p. 49, ubi de Pittaco recentiore sermo est.

(34) *Per Mesen, seu mediam.* Erat id nomen longæ latæ plateæ, quæ ab aurea porta ad palatium neque pertinebat, et mediam urbem secabat. Unde factum, ut sæpe quoque mediam urbem notet, et vertatur *per mediam urbem*. Vid. *Cangii CPL. Christ.* p. 70. Meminit hujus plateæ et hic noster *Codex*, et alii Byzantini, ut *Theophanes*, *Cedrenus*, *Leo Grammaticus*, *Continuator Theophanis*, *perfrquentar.* Vid. *Theoph.* p. 88, 200, 308, 372. *Leo Gramm.* 462, 470, 496, 510, *Cedren.* p. 757; *Cont. Theoph.* p. 55. Patet ex his locis, interdum ἡ μέση simpliciter, interdum addito *πλατεία* aut *λεωφόρος* efferrī. Est illa longæ et lata via, cujus meminit *Della Valle I. i Itinerarii*. Potest tamen etiam verti *per intermediam viam*, qualiscunque ecclesiam et palatium intercedit: ἡ μέση, nempe ὁδός, idem est atque τὸ μέσον, vel τὸ ἐν μέσῳ. *Procop.* de ædificio *Justin.*: Περὶ ἰνὴν χρυσοῦ τῆ χλαμύδι ἐπέκειτο, λίθον ἐπὶ μέσῳ περιφραγμένον τινὰ ἐντιμον, *in medio sui*. *Leo Grammat.* p. 450: Ἡ μέση τῆς ὁδοῦ, *media vis*. *Cedren.* p. 318: Κατὰ μέσην, *media in via*

C Idem p. 348 et 351: Ἐν τῇ μέσῃ τῆς πόλεως. Ita infra apud *Nostrum* p. 86: Διὰ μέσης τοῦ ναοῦ, *per mediam templum*, p. 87: Ἐν τῇ μέσῃ τοῦ φόρου, *in medio foro*, et paulo post ἐν τῇ μέσῃ τῶν ἀξιωματικῶν, p. 124: Εἰς τὴν μέσην τῶν ὑπάτων, p. 142: Εἰς τὴν μέσην τοῦ τρικλίνου.

(35) Est enim parva quoque porta *Chalces*, v. p. 75. Chalce vero erat porta palatii, vel ædificium cum amplo aditu ad palatium, et vastis valvis, quæ æneis laminis obtectæ erant. Unde nomen. Alii a tegulis æneis repetunt. Χαλκηλάτους πύλας appellat *Genesisius* p. 3. Laminæ illæ æνεæ deauratæ videntur a *Justiniano* ablatæ et ad statuam suam efficiendam adhibitæ fuisse. Vid. *Cedren.* p. 374, et *Goar.* ad eumd. p. 526, ubi de duplii Chalce; una palatii, et altera ecclesie fori, agit, et præ cæteris *du Cange CPL. Christ.* p. 113 seqq. fuso narrat. [Porta, quæ Chalce dicitur, *Scr.* post *Theophan.* p. 397. Chalces maxime conspicua ædes. *Constant. vit. Basil.* c. 25: Κωνσταντῖνος εὐφημούμενοι — εἰσήλθε διὰ τῆς σιδηρᾶς πόρτης τῆς χαλκῆς. *Script.* post *Theophan.* p. 239. Τὸ πορφυροῦν ὀμφάλιον τῆς χαλκῆς, *ibid.* p. 266.] Vid. ad p. 50.

(36) *Per angiportum.* Dubito, sitne hic loci nomen appellativum, an proprium. Ducebat hic angiportus, ut ex hoc loco apparet, et palatio in Augustæonem, qui a palatio ad *S. Sophiam* usque pertingebat. Alias notum est, sed aliud, *Stenum*, cervix ponti *Euxini*, litus, in quo sita est *Constantinopolis*, et ei opposita ora *Asiatice*.

signum dat, ac latine dicit: « Fit: » unus autem A cubiculariorum respondet: « Bene; » cæteri autem cubicularii imperatorem eo modo, qui litteram « II » exprimit, circumstantes, Latine dicunt: « Vivas multos annos felicissime. » Imperatori octangulum triclinium ingresso coronam præpositus demit, vestitores lorum exuunt, et egrediuntur. Ille aureo sagio indutus, a cubiculo, protospathariis ceterisque famulis stipatus, per augustale et apsidem a Deo custoditum palatium petit.

μα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχονται οἱ βεστήτορες καὶ ἀπαλλάσσουν τὸν λῶρον, καὶ ἐξέρχονται. Ὁ δὲ βασιλεὺς περιβαλλόμενος σαγίον χρυσοῦν, ἀπὸ τῶν ἐκείσε, δηριγευόμενος ὑπὸ τε τοῦ κουβουκλείου πρωτοσπαθαρῶν τε καὶ λοιπῶν οικειῶν, διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως καὶ τῆς ἀψίδος· καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ παλατίῳ.

X. Hora autem instante, mensæ quæ excisa est assidet, cubicularii intrant, et ab utroque cœnaculi latere, ut mos est, adstant: intrant quoque amici imperatoris, et patricii quidem tunicas suas gestant, quas, cum cibi afferuntur, rursus induunt. Sciendum est, præfectos cubiculo tota septimana renovationis in eadem mensa, scilicet aurea, duplicem concessum facere. Porro si legati magnarum gentium adsint eosque advocari imperator jusserit,

καὶ μένουσιν οἱ πατρῷοι, καὶ αὐτοὶ ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ αὐγουστῆως, παραυτίκα ἀσφαλίζουσι τὰς θύρας κουδικουλάριοι, ὁ δὲ βασιλεὺς νεύει τῷ πραιποσίτῳ καὶ λέγει Ῥωμαῖστί· « Βίτ (37)· » καὶ ἀποκριθεὶς εἰς τῶν κουδικουλάρων λέγει· « Καλῶς. » Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες τοῦ κουβουκλείου, στάντες ⁸² δίκην τοῦ Π στο:χείου, λέγουσιν καὶ αὐτοὶ Ῥωμαῖστί· « Ἦλθεσθὶ μούλτος ἄννος, φιλικήσιμα. » Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ ὀκταγώνῳ, λαβόντος τοῦ πραιποσίτου τὸ στέμ-

μα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχονται οἱ βεστήτορες καὶ ἀπαλλάσσουν τὸν λῶρον, καὶ ἐξέρχονται. Ὁ δὲ βασιλεὺς περιβαλλόμενος σαγίον χρυσοῦν, ἀπὸ τῶν ἐκείσε, δηριγευόμενος ὑπὸ τε τοῦ κουβουκλείου πρωτοσπαθαρῶν τε καὶ λοιπῶν οικειῶν, διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως καὶ τῆς ἀψίδος· καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ παλατίῳ.

I. Καταλαβούσης δὲ τῆς ὥρας, καθέζεται ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἡ δὲ τράπεζα ἐστὶν ἀποκοπητὴ (38), καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου, καὶ παρίστανται καθὼς καὶ ἡ τέξις ἔχει ἐνηεν κάκεισε τοῦ κλητῶρου (39)· εἰσέρχονται δὲ καὶ οἱ φίλοι ἐν τῷ κλητῶρι, φοροῦντες οἱ μὲν πατρῷοι τὰ χλανίδια αὐτῶν, καὶ πάλιν (40), ἡνίκα εἰσέλθῃ τὸ δούλικιον ⁸³, περιβάλλοντα αὐτά. Ἰστέον δὲ, ὅτι οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου δι' ἄλλης τῆς διακαινησίμου ἐν τῇ αὐτῇ τραπέζῃ, ἔχουν

VARIAE LECTIONES.

⁸² Pro stantes cod. πάντες. ⁸³ δουλκίην cod.

JOAN. JAC. REISII COMMENTARIUS.

(37) Sic erat superius p. 13. Hic autem et p. 80. dabant membranæ Δ:θ tanquam compendium esset, ut exarari solet Δαδ pro Δαβδ. Estne ergo compendium scripturæ pro *dicite*? Vix credibile hoc est, Græcos librariorum vocem Latinam sibi ignotam compendio exarasse.

(38) *Abscissa mensa* ad verbum, id est separata ab aliis, seorsim posita. Hæc quia major erat quam cæteræ, atque sublimior, ideo solet quoque ἀποκοπητὴ major reddi, quamvis in se non significet, vid. p. 57 et 171. Erat mensa in triclinio XIX accubitorum, ex transverso e regione ostii in summo posita, ad cujus utrumque latus cæteræ 18, ex unoquoque latere novenæ protendebantur, ut patet e Cletorologio. Sed hæc, de qua hic loci sermo est, aurea separata mensa stabat in Chrysotriclino. Spon. Itiner. t. II, p. 15, quoque narrat, abbatem in monasteriis Græcis ad mensam a reliquis sequestratam, hoc est remotam, epulari. *Il y a trois tables*, ait La Croix in Ritibus Ecclesiæ Græcæ c. 15, quæ cæremonias exponit, quibus festum Paschatis ab Hospodaro Moldaviæ peragitur, *une petite sur une estrade sous un dais pour le prince, lequel mange seul et deux fort longues à droite et à gauche de celle-là, l'une pour le métropolitite et le clergé, et l'autre pour les officiers de la noblesse et les nobles*. Hæc est illa *summa tabula*, quam Spartianus in vita Adriani c. 17. appellat, loco adhuc corrupto in editionibus, t. I, Scr. Hist. A. p. 161, qui mihi sic legendus esse videtur: *Ad deprehendendas obsoniatorum fraudes, cum plurimis* [subintellige vicibus, id est plurimum, plerumque], *summa tabula pasceret* [id est cibum caperet], *ferculu de aliis mensis etiam ultimis quibusque jussit apponi*. Utilitur alias quoque Spartianus vocabulo *plurimis* adverbialiter pro *ut plurimum*, ut eadem vita cap. 20, *libros statim lectos, et ignotos quidem, plurimis memoriter reddidit*. Ipse jam Tacitus Annal. III, 75, exemplum prævit: *Quia robore exercitus impar, furandi melior, plurimis* (ita leg. est) *per globos incursaret eluderetque et insidias simul tentaret*. Reges Parthorum quoque talibus mensis assidebant, ut ex Athenæo intelligitur, cujus hæc sunt verba, p. 153: Παρὰ Πάρθοις

ὁ βασιλεὺς ἐν τοῖς δαίπνοις τὴν τε κλίτην, ἐφ' ἧς μόνος κατέκειτο, μεταωροτέρην τῶν ἄλλων καὶ κεχωρισμένην εἶχε, καὶ τὴν τράπεζαν μόνῳ, καθύπερ ἡρωῖ. πλήρη βαρβαρικῶν θοινημάτων παρακειμένην. Etiam veteres Græcos et Thracicos reges aique tyrannos in mensa separata epulari consuevisse, constat ex ejusdem Athenæi loco p. 252, ubi ait, parasitum aliquem regi suo, Thraci cuidam, etiam ubi absenti, quotidie posuisse separatam mensam. Παρετίθει, privatæ nempe suæ mensæ, καθ' ἐλάχιστην ἡμέραν, ὅποτε μέλλοι δειπνεῖν, τράπεζαν χωρὶς, ὀνομαζῶν τῷ δαίμονι τοῦ βασιλέως, ἐμπλήσας σίτου καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων.

(39) Vocabulum hoc variæ significationis est, et interdum notat convivium, interdum autem, ut hic loci, triclinium, salam, ubi convivium celebratur, per metonymiam. Est a καλεῖν, κλήσις, *vocando, invitando*. Plura de Cletoriis imperatorum CPL anorum dicendi occasio erit, quando ad finem libri pervenerimus. Interea liceat hoc tantum observare, aut mutata fuisse instituta aulæ Byzantinæ post editum nostrum hoc Cæremoniale, aut errare Codinum, quando p. 94, ait: Imperatorem quinque per annum epulari publice, festo Nativitatis Christi, Luminum, Palmarum, Paschæ et Pentecostes. Contrarium apparet e Cletorologio nostro.

(40) Nihil quidem plus habent hic loci membranæ, quam editio. Liqueat tamen aliquid decesse. Ec. ἂ πρὸ τοῦ καθισθῆναι, aut κατακλιθῆναι, ἀποτίθενται, *quas deponunt antequam considerant ad mensam*. Patebit ex Cletorologio. Pro δουλκίον est in membranæ more solito δουλκίην. Est autem *dulcimum* missus, quo dulcia inferebant sub convivii finem, ut placentas, opera mellita pistoria, tragemata, sed a bellariis, seu fructibus horæis diversa. Patet e Lampridio in Heliogabalo t. I, p. 863, qui *dulcioris pomarii* opponit. Conf. ibid. Salmastius, p. 873, et II, p. 603, et Du Cange Gloss. lat. h. et *Dulcimum*. Cedren. p. 539, sic describit: *Κύωλιας παρακμαζούσης, καὶ τῶν τρηγημάτων, πλακούντων δη ετὴ καὶ πεμμάτων, παρατιθεμένων*. Conf. Script. post Theoph. p. 145, ubi sitne δουλκίου rescribendum pro δουλκίον, an retinenda posterior scriptio, et

τῆ χρυσῆ (41), τελοῦσι διπλοῦν παραστάσιμον. Χρῆ A δὲ εἶδέναι, ὅτι εἰ μὲν τύχῃσι πρέσβεις μεγάλων ἐθνῶν, καὶ καλεῖται ὁ βασιλεὺς τούτους καλεῖσαι, ἴσταται ἢ χρυσῆ μικρὰ τράπεζα ἄνω ἔνθα τὸ πενταπύργιον (42) ἴσταται, καὶ καθέζεται ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς, οἱ δὲ πρέσβεις καθίζονται ἐν τῇ μεγάλῃ χρυσῆ τραπέζῃ. Ἀριστερᾷ δὲ τοῦ πενταπύργου ἴσταται σκάμνον (43), ἔχον βάθρα, καὶ ἀνέρχεται δι' αὐτοῦ ὁ τῆς τραπέζης (44), καὶ ἴσταται ἄνω καθουπουργῶν τῷ βασιλεῖ, οἱ δὲ ἐγγιστάριοι ⁵⁴ (45) ἴστανται πάντες κάτω, ἴστανται δὲ ὁμοίως καὶ ἐξ ἀριστερῶν τοῦ αὐτοῦ πενταπύργου, ἔχοντος καὶ αὐτοῦ βάθρα, καὶ ἀνέρχεται δι' αὐτοῦ ὁ ἐπιγέρτης ⁵⁵ (46). Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἴστανται ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ χρυσοτρικλίνου τῆ ἐξαγούση πρὸς τὸν τριπέτωνα παρατρέπεζα (47) δύο, εἰ δὲ καλεῖται ὁ βασιλεὺς γενέσθαι κατὰ προσθήκην ἕτερα δύο παρατρέπεζα, ἴσταται τὸ ἐν ⁵⁶ ἐν τῇ B ἀριστερᾷ καμάρᾳ, τὸ δὲ ἕτερον ἐν τῇ δεξιᾷ. Γνω-

aurea mensa parva eo loco, ubi pentapyrgium est, stat, cique imperatur, legati vero majori mensæ aureæ assident. **43** In sinistro autem pentapyrgii latere scamnum gradibus instructum apponitur, per quod mensæ præfectus imperatori ministraturus ascendit, infra autem engistarii omnes ad lævam pentapyrgii stant, quod etiam gradus habet, per quos pincerna ascendit. Præterea observandum est, in camera aurei triclinii ad tripetonem ducente duas tabulas apponi, quod si vero et alias duas parari imperator jusserit, una in sinistra, altera in dextra camera instruitur. Si porro festum annuntiationis in diem Paschatis inciderit, ita celebratur. Venit imperator cum processione ex palatio suo a Deo custodito a Sancta Deipara Phari, perque porticus quadraginta sanctorum: apsidemque progressus, templum Sanctæ Deiparæ in Daphne, inde Sancti Stephani petit, ritibusque solemnibus servatis, inde

VARIE LECTIONES.

⁵⁴ ἐγγιστάριοι ed. ⁵⁵ ἐπιγέρτης ed., πικέρτης conj. Leich. ⁵⁶ τὸ μὲν ἐν conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Interpretanda cæna cum Combessio, aut *servitium*, mensale nempe, id est apparatus epularis, cum Du Cange in Gloss. Gr. mihi quidem non satis liquet. Malim tamen prius. Superiori Cedreni loco respondet illo Contin. Theophan. p. 100: Ὡς οὖν τὰ τῆς εὐωχίας παρήχμασεν, καὶ εἰς βρώσιν τὰ τραγῆματα μετὰ τῶν πλακούντων παρέριτο, etc. Cum igitur dulcium ultimus esset in epulis missus, induebant illo illato convivæ suas chlamydas, quas sub initium convivii deposuerant, ut abitui se accingentes. Placentas et poma in convivii veterum postrema fulsæ (uti etiam adhuc hodie sunt in nostris) C constat satis ex Alciphrone, Luciano, Petronio. *Dulcium* appellabant latini mediæ species. Ceremoniale Daveniriæ: *Regi servietur de speciebus cum dragerio cooperto*. Dragerium est ferculum vel arca dragearum, τραγημάτων, pastillorum, morsulorum saccharatorum. Acta Visitationis Simonis archiepiscopi Bituric. p. 235: *Biberunt cum domino, et de drageria comederunt*. Ordo Romanus Amalii c. 69: *Omnibus lotis dantur species et vinum*. Non tam odoramenta, incensa, aquas rosatas intelligi per species, quam morsulos, fructus saccharo conditos, confectiones, sic vulgo dictas, apparet ex Ceremon. Augustini patricii III, 13: *Epulis abunde ministratis fit secunda lotio manuum*. — *Ponuntur deinde vinum et confectiones, sive species, ut habent antiqui codices, et demum finito convivio dicit, Lector: Tu autem, Domine, miserere nobis*. Ubi vid. Joseph. Catalanus in notis p. 159, et Du Cange verb. *Species*.

(41) *Aurea mensa* est eadem cum τῇ ἀποκοπῆ, separata, sic dicta, non quod tota aurea, sed quod aurea lamina obducta esset. Potest quoque ex eo sic dicta esse, quod aureis tantum vasis in ea ministraretur, non argenteis, ut testatur Luitprand. *Hist.* vi, 3. Mallem tamen prius; et pari modo auream unam atque tres argenteas mensas habuisse puto Carolum M. de quibus narrat Eginhardus in ejus vita διπλοῦν παραστάσιμον τελεῖν significat mea quidem sententia in duplici serie astare. Solebant alias in quotidianis epulis proceres cubiculi mensæ imperiali simplici tantum serie astare; in solemnibus vero per dies festos convivii astabant serie gemina. Et sic accepit quoque cl. interpres p. 94, Conf. p. 100.

(42) Armarium cum quinque turriculis, in quo stabant pendebantve jocalia pretiosissima, ut coronæ aureæ gemmatæ, monilia margaritarum, an-

nuli aurei, torques, disci, crateres aurei, et alia talia, quæ luxum et opulentiam demonstrant et oculum feriunt: quemadmodum nos in talibus scrinulis porcellanas aliaque rara et pretiosa, exponimus. Verbum hoc pluribus expono ad pag. 335.

(43) Patet ex hoc loco, mensam auream, cui imperator assidebat, aut accumbebat, apocoptam, seu separatam dictam, sublimiorem cæteris fuisse.

(44) Alias quoque ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης. * [*Dapifer* et *senescalcus* regis. Du Fresne ad Zonar. p. 85. *Eccardus regis mensæ præfectus* occurrit apud Eginhardum anno 778.] *

(45) Sic M. et sic quoque pag. 48, 162 et 168, editum fuit. Sunt autem οἱ ἐγγιστάριοι: enginarum, id est machinarum, motores et moderatores, per quas ponderosæ lances in auream imperialem mensam sublevabantur, cum virorum humeris attolli nequirent. Egregiam lucem affert huic loco Luitprandus *Hist.* vi, 3, cujus hæc sunt verba: *Post cibum aureis vasis tribus sunt poma* [τὸ δουλικὸν] *delata, quæ ob immensum pondus non hominum manibus, sed purpura tectis vehiculis sunt allata*. *Apponuntur autem hoc modo*. *In mensa per foramina laquearis tres sunt funes pellibus deauratis lecti, cum annulis aureis, qui ansis, quæ in scutulis prominent, positi, adjuvantibus inferius quatuor aut eo amplius hominibus per vertibile, quod supra laquearium est, ergatum, in mensam subvehuntur, eodemque modo deponuntur*. Vid. Du Cange Gloss. lat. v. *Ingenium*, machina bellica, *Ingeniosi, ingeniarii*. Vocabulum est originis bene Græcæ. Quod recentiores maluerunt ἄγγος et ἄγγιον efferre, appellabant veteres ἔγγος, unde ἔγγο-θήκη. Vid. Athen. p. 153, et 209, unde Latini suum *incithecæ* habuerunt. de quo v. Casaubon ad Athen. p. 368. Erat horum ingeniariorum, vestes a proceribus ante epulas exutas accipere et servare, atque sub exitum epularum suas cuique reddere. Vid. pag. 162.

(46) M. ἐπιγέρτης (*edebatur* ἐπιγέρτης), quod pro istorum temporum more bene habet. *Pincerna* inde decurtatum est. Prima et recta scriptio est ἐπιγέρτης, ab ἐπιγέρτης. Conf. Goar. ad Codin. p. 24. Du Cange Gloss. Gr. v. πικέρτης,

(47) Ita membranæ. Veteres maluissent dicere παρτραπέζια, ut etiam p. 57, habetur. *Credentisæ* Latinis mediæ ævi audiebant.

sacerdotes in processione ad palatium revertuntur, imperator vero cubiculum augustale ingressus, tempus exspecta. quo veniente, cerimonias in Paschatis festo quasque supra exposuimus observandas peragit.

καὶ τῆς ἀψίδος (50), καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀπέρχεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ τελέσαντος τὰ συνήθη ⁵⁷, οἱ μὲν ἱερεῖς ἀπὸ τῶν ἐκείσε λιτανεύοντες, ὑποστρέφουσιν ἐν τῷ παλατίῳ, ὃ δὲ βασιλεὺς εἰσέρχεται ἐν τῷ ἐκείσε ὄντι κοιτῶνι τοῦ αὐγουστῆως, ἐκδεχόμενος τὸν καιρὸν, καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ, τελεῖ ἅπαντα ἀκολουθῶς τὰ τοῦ πάσχα, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται.

CAPUT X.

Observanda die secunda septimanæ renovationis.

I. Præfecti omnes, albis tunicis induti, celeriter in apsidem procedunt, patricii tunicas aureis clavis, cæteri vestes pro suo ordine ac dignitate, præpositi cubiculo et primicerii ostiariorum tunicas aureis clavis, spatharocubicularii spathas suas gestant. Aperto palatio, cubicularii omnes per quadraginta sanctorum ædem intrant imperatorem excepturi; patricii vero et strategi cum domesticis in hemicyclo triconchii, ut ipsi mos est, astant. Stipatus autem a cubicularii imperator, sago aureo ornatus per cancellos triconchii egreditur, eumque patricii, strategi et domestici ibi excipiunt. Post a proto-

VARIE LECTIONES.

⁵⁷ Στεφάνου, τελέσας τ. συνήθη. Οἱ μὲν ed. ⁵⁸ τῶν διαβατικῶν om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(48) Haud procul a Chrysotriclino intra Palatium erat templum Deiparæ Phari, et poterat e cæstæne Chrysotriclino per macronem, seu longam porticum, in hoc templum perveniri. Vid. pag. 68, 69. Pharus autem, unde templo nomen est, ibi erat pro navigantibus, noctu ardere solitus. Vid. Contin. Theophan. p. 13 init. Non confundenda hæc ædes cum æde Deiparæ τοῦ φόρου, quæ in foro, Constantini M. scilicet, erat. Erant autem in palatio duo potissimum templa celebria. ἡ Θεοτόκος τοῦ φόρου et ἡ Νέα Ἐκκλησία, præter alia oratoria, εὐκτήρια, quæ unumquodque minus palatium, ut XIX, Accubita, Lausiæcum, Chrysotriclinum, habebant sibi peculiaria. Deserviebant hæc clerici palatini, capellani dicti Latinis, a capella, sic εὐκτήρια appellabant regibus privata. Apud Sigonium de regno Italiæ p. 71. (32.) de Luitprando, rege Longobardico, lego, illum in suo palatio oratorium S. Salvatoris condidisse, et, quod nulli alii reges habuerant, sacerdotes et clericos instituisse, qui ei quotidie divina officia celebrarent. Verum de regibus Longobardicis illud tantummodo intelligendum. Nam Eusebius I. iv, de vita Constantini testatur, hunc jam imperatorem basilicas aliquot intra palatii sui, septa condidisse, quibus procul dubio etiam clericos deservientes addidit. * [Κληρικὸς τῶν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων τεταγμένων εἰς appellatur Joannes Cameniata, qui scripsit de Thessalonice excidio p. 362. Clerici palatini benedictionem nuptialem dabant. Scr. post Theoph. p. 222. Constantinus Rhodius Clericus palatinus ad pacem cum Bulgaris ineundam mittitur ibid. p. 255; κληρῶν τῶν βασιλικῶν αὐλῶν ἀρχηγός, ib. pag. 20. Conf. pag. 24, ubi egregius locus de clero Palatino.]*

(49) [Templum quadraginta martyrum schola nobilis Byzantii, Contin. Theoph. p. 117.] De illis quadraginta martyribus Sebastii sub Licinio passis, vid. Menolog. Basil. m. Martio die 9. t. III,

στέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι εἰ μὲν τύχη ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα, τελεῖται οὕτως, ἔξέρχεται μετὰ λιτῆς ἐκ τοῦ θεοφυλάκτου αὐτοῦ παλατίου, ἀπὸ τῆς παναγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου (48), καὶ διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν ἁγίων μ' (49) Παναγίας Θεοτόκου ἐν τῇ Δάφνῃ, ἀπὸ δὲ τῶν ἐκείσε ὄντι κοιτῶνι ⁵⁷, οἱ μὲν ἱερεῖς ἀπὸ τῶν ἐκείσε ὄντι κοιτῶνι τοῦ αὐγουστῆως, ἐκδεχόμενος τὸν καιρὸν, καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ, τελεῖ ἅπαντα ἀκολουθῶς τὰ τοῦ πάσχα, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται.

ΚΕΦΑΛ. Γ.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τῆς διακαινησιμου.

A'. Προέρχονται τάχιον (51) ἅπαντες οἱ ἄρχοντες ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων ἐν τῇ ἀψίδι, ἀλλάσσουσι δὲ οἱ μὲν πατρικιοὶ χλανίδια χρυσόταβλα, οἱ δὲ λοιποὶ ἕκαστος κατὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν τε καὶ ἀξίαν, τοῦ δὲ κουδουκλείου οἱ μὲν πραιπόσιτοι καὶ ὀστιαροπριμικῆριοι περιβέβληται χλανίδια χρυσόταβλα, οἱ δὲ σπαθαροκουδικουλάριοι τὰ σπαθία αὐτῶν. Ἄνοιξαντος δὲ τοῦ παλατίου (52), οἱ μὲν τοῦ κουδουκλείου ἅπαντες εἰσέρχονται διὰ τῶν διαβατικῶν ⁵⁸ τῶν ἁγίων μ', ἐκδεχόμενοι ἐκείσε τὸν βασιλέα, οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ ἅμα τῶν δομαστικῶν ἴστανται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τοῦ τρικώγγου, ὡς εἴθισται αὐτοῖς.

p. 10.

(50) De apside conf. Du Cange Gloss. lat. et Constant. Christ. * [Pisidas De officio mundi pag. 6. et prioris Morelli. Apsis est, ubi stabat episcopus. Alteserra ad Anastas. p. 184.] Durandus p. 6. Exedra est Absida sive volta [voute] modicum a templo vel palatio [nempe distans]. Ugutio: Absida est Græcum et interpretatur lucida, id est latus adificii vel trebuna. Figuram ejus videre est in omnibus pene nostris Ecclesiis, structura nempe illa est, sub qua altare stat, et quam totus sic dictus chorus implet; et si quis veterem desideret, inspicat p. 82. t. I, Menologii Basil.

(51) Cito, mature, de bonne heure, ut olim ὄαττον pro ταχέως, comparativus pro positivo. Ita quoque usurpat Cedren. p. 761, script. post Theoph. p. 291. Pariter Latini. Anonymus Patavinus apud Murator. t. II, Ant. Ital. pag. 316: Nobiliores mulieres si choream aliquam faciebant, non fuisset ausus aliquis popularis, eam [domum] intrare, quia juvenes filii nobilium super ipsorum maxillas quam citius [pro quam citissime, quantoque, confestim, absque mora,] alapas apponebant. Odo de Diogilo: Reverentia, quas regibus exhibent caput et corpus submissius inclinantes. Luitprandus quoque histor. p. 426, brevius pro breviter dixit. Et sic multi alii eo tempore tam Græci quam Latini. Potest quoque τάχιον pro ταχίστα positum esse. Sic Lambertus Ardensis pag. 173: Dominum Arnoldum juvenem [in excommunicatione mortuum] imbloctatum extra parietes capellæ suæ, eo, quod ibi non esset alrium adhuc benedictum, neque cimeterium, quam proprius [id est quam proxime] ad parietes potuerunt, collocaverunt.

(52) Nempe ἐαυτὸ, quando se aperit palatium. aut pro ἀνοιχθέντος, aperto palatio. Ita Soylytes p. 855, ἀπανοιγόντος τοῦ εἰρος. Et noster infra p. 355, κρούει, pro pulsatur adhibuit: item παλοῦσι τὰ ὄργανα pro παλόνται p. 328.

Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν τοῦ κουβουκλείου, φορῶν σαγίον χρυσοῦν, ἐξέρχεται διὰ τῆς γανωτῆς πύλης (53) τοῦ τρικόνγχου, καὶ δέχονται αὐτὸν ἑκαστὸς πατρικιοὶ ⁵⁹ τε καὶ στρατηγοὶ ἅμα δομιστικοί, καὶ δηριγεύμενος ἀπὸ τε τῶν τοῦ κουβουκλείου πρωτοσπαθαρίων ⁶⁰ βαρβάτων, μαγλαβιτῶν, καὶ λοιπῶν οικειακῶν, διέρχεται διὰ τῆς Δάφνης, ἄπτων ὡς ἐξ ἔθους ἐν τοῖς αὐκτερίοις κηρία, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῇ κοιτῶνι τοῦ αὐγουστῆως, ἐκδεχόμενος τὸν καιρὸν. Καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ, περιβάλλεται χλανίδα διὰ τῶν βεσητηδῶρων λευκὴν χρυσοφργγῆ (54), καὶ δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως, ἴστανται δὲ ἔξω τῆς πύλης, ἔνθα τὸ βῆλον κρέματα, πρωτοσπαθαρίοι βαρβάτοι, ἡλλαγαμένοι, βασιάζοντες σπαθοδάκλια (55). Καὶ διεληθὼν ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ στενοῦ τῆς γρυσῆς χειρὸς, ἀνέρχεται ἐν τῇ χαλκῇ πύλῃ τοῦ ὀνόποδος, καὶ δέχονται αὐτὸν πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ προσκυνησάντων δὲ τῷ βασιλεῖ, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως ἀπὸ κελύσεως, καὶ

A spathariis barbatis cubiculi, manclavitis cæterisque domesticis stipatus, per Daphnem transit, accensis pro more in oratoris cereis, inque cubiculo augustali tempus statutum exspectat. Quo veniente, tunica alba auro splendente a vestilioribus induitur, atque cubiculo præfectis stipatus, per augustale transit, stantibus extra portam, ubi cortina suspensa est, protospathariis barbatis, qui mutatorias suosque spathobaculos gestant. Digressus imperator, **44** per stenum aureæ manus, ad œneam portam onopodii procedit, ubi patricii et strategii eum excipiunt, quibus imperatorem adorantibus, præpositus ceremoniario a mandato signum dat, isque dicit : « Jubete : » at illi : « In multa bonaque tempora » etc. Spatharocandidati vero et spatharii cum B dextralibus suis ab utroque latere astant.

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁹ πατρικιοὶ καὶ ed. ⁶⁰ πρωτοσπαθ. Sic h. l. et v. 17 scribendum ut supra p. 67, pro eo, quod ed. exhibet ἀσπαθ., monente Reiskio ad p. 24, 23.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(53) *Per cancellos reddidit ei.* Interpres, et sic quoque p. 150, γανωτοὶ πυλώνες, *cancellata vestibula.* Si recte, longe aliud notabat olim hæc vox, nempe *politum* ; et ex eo significato reddi posset *per portum politam*, id est lamina aurea vel marmorea polita, vel vitreata incrustatam, *gegiasiri.* *Glissina* dicebant medio ævo, a *glissire*, quod notat λειοῦν, item *vitreata.* 1 Ita accipio verba Hist. episcop. Antisid. c. 52. *Parietes chori ecclesiæ vitreavit*, id est crusta polita obducere, velut ficuli ollas solent. In Tactico militari deinceps habemus γανωτά de vasis æneis, id est *instannata.* Eustathius ad Homer. Iliad. T : Τὸ γανώσθαι λαβοῦσα ἐξ Ὀμήρου καὶ ἡ χυδαία γλῶσσα ἐπιλέγει αὐτὸ γαλκῶμαξιν, ἃ κασιτέρως ἀλείφων χρώζει πρὸς ἀργυρωμάτων ὑπόκρισιν. Γεγανωμένον γὰρ διὰ τὴν αἰτίαν λέγεται.

(4) *Auro splendentem.* Ita cl. interpres. Potest id notare, potest quoque aurea φεγγίτα seu lunulas intextas habentem. Vid. ad p. 340.

(53) Posset ambigi, fuerintne spathobacilia duæ diversæ et separatæ res, spathæ dextra et baculi sinistra manu gestari soliti; an unum compositum corpus, conti longi lignei cum infixis spathis, seu longis et latis mucronibus, venabulis, rhomphæis, ut appellare malis; quales contos *Hellebardas* vocare solemus. Solent Græci cum veteres tum novi sic componere duo vocabula et commiscere, ut et duo separatæ, et duo juncta corpora significant, ut infra p. 48, habemus σελλογάλινον, *sellam equinam et frenum equi*; p. 205 καρτοκαλαμάριον, *chartam cum thecu calamorum*; p. 335, τοξοφάρετρα, *pharetra cum sagittis et arcu*, ubi velim cum arcu in Latinis addi. V. quæ ad. p. 6 : de χειρνοοξέστῳ seu *pelvi manibus lavandis cum gutturnio* dixi. Sic Brodæus ad Antholog. VI. 25. pag. 444, in carmine Leonidæ exponit θυρέασιπιδες *parma et scuta.* Potest tamen illud vocabulum ejusmodi scuta significare, quæ in medio perfecte rotunda fuerint, ad formam τῶν ἀσπίδων, in summo autem et imo ἐκρυσιν, excessum habuerint geminum, unde de forma quodammodo et appellatione τῶν θυρέων participaverint. p. 180. ed. H. Steph. ejusdem Anthologiæ est ἀρτολάγνος *lagenu*, seu lacuna, id est patera cava, vino plena cum intrito pane. Apud Du Cange Gloss. Lat. est *Bactroperatæ ho-*

mines baculis et peris instructi; Item *pharocantharus*, hoc est pharus, seu corona pensilis multis cereis gerendis, cum cantharis, hoc est discois, pro excipiendis guttis cereorum demanantibus. Apud eundem Gloss. Gr. : Ἀνδρόγονον est *par hominum utriusque sexus*, et τυλοπροσκεφάλαιον, *stragule cum cervicali.* Possent immanes acervi similium exemplorum e Græcis omnis ætatis comportari, si id ageremus. Sed voluimus tantummodo demonstrare, modum hunc compositionis utramque ferre exuperius positam interpretandi rationem. Patet tamen e Nostri p. 49 : Σπαθοδάκλια fuisse contos in summo vertice præferratos, ubi postquam seorsim memorasset spathas, addit καὶ τὰ σπαθοδάκλια αὐτῶν ἐπιχείμενα τοῖς ὤμοις αὐτῶν. Videtur hoc armorum pompaticorum genus monachus Sangallensis lib. 1, de rebus gestis Caroli Magni cap. 36, ita describere : *Antiquorum Francorum paratura* [ornatus, σχῆμα] *erat contus, de arbore malo nodis paribus admirabilis, rigidus et terribilis cuspide manuali* [hoc est securi, alias dextrario dicto] *ex auro vel argento cum celaturis insignibus præfixo, portabatur in dextra.* Unde patet, illo jam ævo morem obtinuisse, laminas gladiatorum auro et argento, inscriptionibusque et flguris foliorum, animalium, aut insignium gentilitiorum ornandi. *Contos* hoc genus appellat Paulus Warnefrid. reg. Longob. V. 10. : *Unus de exercitu regis, qui regium contum ferre solebat, unum Græculum eodem conto utrisque manibus fortiter percutiens, de sella, super quam equitabat, sustulit, eumque super caput suum levavit.* Habebant medio ævo spathobacilia quoque ab una tantum parte acuta. Quarum præclaram imaginem vidi in codice quodam manuscripto membranaceo bibliothecæ Senatoriæ Lipsiensis, picturis elegantissimis illustrato continente gallicam interpretationem Valerii Maximi, factam sub Carolo V, rege Galliarum, exaratam an. 1420. Talia spathobacilia videntur mihi fuisse illæ hastæ, quas Flandrenses, qui his præcipue utebantur, *Godendæ*, id est *bonus dies, bon jour*, appellabant, ferme ut nos hodie nervum taurinum, quo castigandi scelerati excipiuntur in ædibus correctoriis, *den Willkommen* appellamus. Illas Godendacas describit poeta Franciscus apud Du Cange h. v.

λέγει· « Κελεύσατε » αὐτοὶ δὲ ὑπερέυχονται, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Οἱ δὲ σπαθαροκὰν διδάτοι καὶ σπαθάριοι ἴστανται ἔνθεν κάκειθεν βασιτάζοντες τὰ Διστράλια (56) αὐτῶν.

II. Imperatore ab his stipato, spatharocandidati A B'. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε δηριγευομένου τοῦ βασι-
et spatharii per scalam consistorii descendunt, et λέως, οἱ μὲν σπαθαροκανδιδάτοι καὶ σπαθάριοι κατ-
illi quidem per dextram, hi per sinistram, patricii ἔρχονται τὰ γραδῆλια τοῦ κονιστωριου, οἱ μὲν τὴν
per mediam portam, exeunt, ita ut ad dextram δεξιὰν πύλην, οἱ δὲ τὴν ἀριστερῶν, οἱ δὲ πατρίκιοι
stantes, per scalas dextræ portæ, ad sinistram per ἐξέρχονται τὴν μέσην πύλην, καὶ οἱ μὲν ἐκ δεξιῶν
gradus sinistræ portæ descendunt. Imperator autem κατέρχονται τὰ γραδῆλια τῆς δεξιᾶς πύλης, καὶ οἱ ἐξ
cum cubiculo ad pulpitum descendit, subque ἀριστερῶν κατέρχονται τὰ γραδῆλια τῆς ἀριστερᾶς
camelaucio in lapide porphyretico stat, eumque πύλης. Ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τοῦ κουβουκλειου κατέρ-
rursus in consistorio patricii et strategi cum sena- χεται τὸ πούλιτον, καὶ ἴστανται ὑπὸ τὸ καμελαύ-
tu excipiunt, dumque adorant, præpositus silentia- κιον (57) ἐν τῷ πορφυρῷ λίθῳ, καὶ δέχονται αὐτῶν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(56) *Dextralia*. Ita vocabant ævi medii homines seoures, alias μονοπελέκεις vel ἑτεροπελέκεις dictas, quas principum protectores dextris gestabant. V. Du Cange Gloss. Gr. v. Διστρία, et Latin. v. *Dextralis*, et infra ad p. 333 pluribus.

(57) Sæpe fit in hoc codice mentio *triclinitii*, in quo stat *camelaucium*. Puto fuisse triclinitium, in cuius medio aut steterit columna cum superimposita umbella vel uranisco, aut penderit polycandelum, a similitudine cum *camelaucio* sic dictum, quod *camelaucium*, hoc est infulam, *almucciam* (*un bonnet*) referret, sive ut exempla nostrum aliquibus forte captu propiora futura allegem, *campanam* aut *conum* vel *panem saccharinum*, suffixis in eo vel dependentibus ex eo per ambitum lucernis illustrantibus triclinitium. Erant varii generis *camelaucia*. Unum prorsus *apsidatum* seu *camaratum*, ut *cassis*. Talia gestare solent apud nos aut de corio viles homines, vulgo *Blehmützen* appellamus, nomine a *Blehmützen*, nummis bracteatis, repetito, quoniam velut *caucia*, *scyphia*, *cymbia*, *conchæ* insident capiti, exacte congruentia ipsius peripheriæ et in conum aut vacuum spatium non assurgunt. Appellamus quoque *Fuhrmannsmützen*, *almuccias* carrariorum, quia carrarii vectores talis formæ *bonnetis* lineis cum villis λινομαλλωτοῖς uti solent. Hujus generis *camelaucia* gestant illi duo proceres, eunuchus *protovestiarius* et *canicleus*, qui in imagine Ceremoniali nostro præfixa Imperatori a dextra stant; item protectores in imagine Justiniani Ravennate apud Du Cangium Famil. Byzantin. p. 97. extremi a dextra imperatoris; item illi Galli in monumento sub Tiberio Aug. condito, quod apud Murator. p. mxxvii æri incisum conspicitur. Josephus hoc genus videtur πῖλον ἄκωνον appellare, quod Rufinus vertit *pileum in modum calamauci sive cassidis*. Locum debeo Du Cango v. *Camelaucium*, ubi egregia hac de re habet. Alterum *camelaucii* genus erat ἐσφενδοισµένον, e fundo, (fundum appello extremum marginem, qui frontem tegit), e fundo igitur orbiculari latiore in apicem conicum desinens; cui apici aut recto in altum stanti, ad modum pilei nautici aut Arabici, et ex parte quoque mitræ episcopalis, (quam *Phrygiam* appellabant, quod pileo Phrygio similis esset, vid. ad p. 332. A. 5.) aut in latum reclinato, aut nihil, aut σειρά, libella, nutans aliquid et laxè pendens additum est, *eine Troddel* vel *Pommel*, *Quaste* dicimus (*une Houppé* Franci, *dondola* Itali dicunt). Hujus generis *camelaucia* gerunt proceres duo reliqui in illa imagine nostra ad imperatoris sinistram stantes, et tres Magi dona Christo recens nato offerentes in nummo Joannis Tzimiscæ apud Du Cangium Famil. Byzant. p. 152, versus primo, et gerebat princeps Antiochiæ Gerardus in torneamento cum Manuele Comneno apud Antiochiam instituto, teste Niceta p. 57. : Ἐχων ἐπὶ κεφαλῆς πῖλον κατὰ τὰς ἀρὰν ἐπικλινη. Tale *camelaucium* erat id, de quo nostro in loco agitur, cujus occasione

de *camelaucis* dicere cœpi. Quia enim coronæ luminosæ, τὰ πολυκάνδηλα, ecclesiarum et triclinitiorum *camaris* suspendi solita, in imo ampliores, et quo altius ascenderent, eo minores circulos habebant, pariterque *camelaucium* secundi generis ad modum conii *sacchari* coibat in apicem: factum ex eo fuit, ut tale *polycandelum* per metaphoram *camelauciam* diceretur. Erat quoque tertium genus *camelauciorum*, ad instar *modioli*, angustius in imo, qua frontem premebat, latius in summo et planum, quale gestat imperator Nicephorus Bottoniatus dicta in imagine. Hæc et similia solebant plerumque στέμματα appellare. Pertinent, ad hoc tertium genus *tulbani Turcici*, de quorum, ut etiam Arabicorum, forma et differentia ad *Abulfedam* dico.

Videamus nunc, unde nomen *camelaucium* veniat. De *calamauco* vel *calamaucio*, quomodo multi Latinorum scriptorum efferunt, nunc non dicam, cujus originem fateor me ignorare, si nolumus cum viris doctis id pro corrupta pronuntiatione *camelaucii* habere. Mitto alias aliorum derivationes contendoque, esse idem atque *camella* ejusque productum, terminatione *acium* et *aucium* apposita. Est autem *camella* diminutivum a *camara*, *camera*. Pro *cameram camella* dictum fuit, ut pro *capera capella*. Est ergo *camella* idem atque *parva camara*, omne *apsidatum*, *hemisphæricum*. Hinc *fiscella* *hemisphærica*, *vas* *potiorum* aut *haustorium ligneum*, κύπελλον, *cupella*, qualibus in urbibus *Batavici* *lao* vendunt, item *frocus*, *caputium*, *pannus*, quo *monachi* *capita* tegunt, omnia ista Latina *camella*, id est *parva camara*, *parva aphis*, dicebantur: vid. *Cedren. p. 169. C. 1.*, cujus quamvis obscuris et perplexis verbis, ut, a *Græculo* Latina attrahenti expectari par est, id tamen intelligitur, Latinos sporiam ad circuli dimidiati modum plexam *camellam* appellasse. Neque in eo fallitur, quod *camelaucium* inde derivat. *Camellam* pro *haustra* vel *scypho* dixit *Petro-nius c. 137*, ubi vid. interpp. Pro *frocus* vel *caputio*, *cucullo* habet *Theodulfus l. vi. c. 18*. de *vestibus episcoporum*, *eleganti* non minus quam vera sententia:

Fluzas [id est *ampla*, *sinuosa*] *camilla caput*,
mentem legit atra voluntas,

Aspera lana artus, vestis ovina lupum.

Non repugnabo tamen, si quis *camella* pro *capella* dictum existimet, idque a *capillo* repetat: *m* et *p* permutari novum non est. Italia quoque adhuc hos die *capello* pro *capillo* dicunt. Olim quoque *capellas* idem atque *camelaucia* appellabant. Ordinarius ecclesiæ *Rothomagensis* apud Du Cangium v. *Peregrinus*: *habent capellos super capita*, et in alia charta apud eundem v. *Purpumentum* numeratur inter arma *capellus ferreus*, hoc est *galea*. Essent igitur *camelaucia* idem atque *capellacia* vel *capillata*, legumenta capillorum. *Chronicon Vosiense* (apud Du Cangium v. *Boneta*): *mitras gestabant*

πάλιν ἐν τῷ κοινοστωρίῳ (58) πατριχιοὶ καὶ στρατηγοὶ ἅμα τῆ συγκλήτῃ, καὶ προσκυνήσαντες, νεύοντος τοῦ προκαποσίτου τῷ σιλεντιαρῷ ἀπὸ κελεύσεως, λέγει· «Κελεύσατε.» Αὐτοὶ δὲ τό· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.» Ἄπο δὲ τῶν ἐκεῖσε δηριγευμένοι· ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν προειρημέλων, λέγοντος τοῦ τῆς καταστάσεως κατὰ βῆθρον· «Καπτάτε»⁶¹ (59),

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹ καπλάτε cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

juvenes utriusque sexus, quas vocabant bonetas post capellas de lino vel coffas. Clare patet hic loci, capellas esse tegumenta capitis, quæ immediate capillos tangunt et hos inter atque bonetas intercedunt, qualibus hodie apud nos quidem solæ feminae adhuc utuntur, (*Hauben* appellant,) olim autem etiam viri, cum apud nos, tum etiam apud Græcos, medio ævo nempe utebantur. Græcorum clerici et nostratium pauci quidam adhuc hodie dupla gerunt camelauca, unum interius augustius, alterum exterius amplius, splendidus. Prius *subcamelaucium*, id est *subcamelaucium*, appellabant, item *suppileos*, posterius *camilaucium* simpliciter; v. Du Cange v. Σακαμιλάχιον p. 501. et *Ependecen*. Terminatio autem *aucium* pro *acium*, *camilaucium* pro *capillaceum*, nemini debet mira accidere. Sæpe interponunt Latini u abundans, ut pro *πλάτυς*, *platus*, dicunt *plautus*, (vid. Salmas. ad Tertull. p. 175.,) *baccalaureus* pro *baccalarius*, de qua voce alibi in his notis dico.

De aliis camelaucium nominibus, ut e. c. *theristro*, quo Luitprandius ea sæpe appellat. Græci, si bene memini, nunquam, item de eorum origine (sunt admodum antiqua, videntur tamen a Scythiis ad Macedones primos sub nomine causiæ, dein ad reliquos quoque Græcos pervenisse,) non constitui hic disserere; * [de camelaucio imperatorum, quod pontifices imitati sunt, vide. Du Fresne ad Joinvill. p. 291. Alteserr. ad Anastas. p. 89.] neque de camelaucium diversitate diversi ordinis indicio, ut sunt diversi tulhani apud Turcas, ut cuique vitæ generi sui, quos etiam diversos apud Græcos fuisse constat e Niceta p. 143 d. 9. Procedo potius ad polycandela, quæ ex eo, quod similia vittis capitis, camelaucis dictis, essent, eorum nomine venerunt. Non melius apparebit amborum similitudo, pharorum circularium inquam seu coronarum multis lucernis et cereis illuminatarum cum vittis concis convenientia, quam si tab. 26 et 27 Moniment. veterum Campini inspicias, ubi coronæ hæc e camaris ecclesiarum dependentes cum catenis ad instar trianguli æquicrurii in summo convergentibus exacte referunt eorum sacchari aut bonetum cuspidatum vel pileum nauticum. Superest adhuc moris antiqui talia camelauca illuminantia in ecclesiis suspendendi documentum in basilica Aquisgranensi a Carolo Magno condita, corona (sic enim pharos illos pensiles *lychniferos* appellabant, unde nos retento nomine *kronenleuchter* dicimus,) non aurea, neque a Carolo Magno gestata, ut vulgus autumat, sed ferrea, accensis cereis et lucernis ecclesiam illuminare facta. *Erat in eadem basilica*, sic scribit de illa corona Eginhartus in Vita Caroli Magni, in *marginè* [id est cantho seu imo lato circulo ferreo] *coronæ, quæ inter superiores arcus interiorem ædis partem ambiabat synoptice* [id est ἐν εὐσυνόπτῳ, grandibus, claris, perspicuis litteris, quæ in oculos incurrent et a quovis commode legi possent,] *scriptum continens, quis esset auctor ejusdem templi.* Eulyppum ære expressum hujus coronæ per intervalla ferrum et ecclesiarum imaginibus distinctæ vidi aliquando in descriptione Antiquitatum urbis

A rio a mandato signum dat, qui dicit: «Jubete;» ipsi vero: «In longa bonaque tempora.» Inde a supra dictis stipatus imperator, dicente cerimonario, dum per gradus descendit: «Caplate, domini,» per excubias scholasque et chalcem transit, et ad sanctum puteum abit, factiones autem in solemnibus stationibus signantes, nec quidquam præterea

Aquisgranensis, auctore nescio quo; nomen enim memoria excidit. Latini mediæ ævi pharos hos orbiculares pensiles a figura *arcus* et *coronas*, et *pharos* ab officio, Græci a multitudine luminarium, quæ gerebant, *πολυκάνδηλα* appellabant. * [Πολυκάνδηλον reddit Combefis. in Contin. Theoph. p. 131. *circulus multiplici face in orbem sustentanda factus*] * V. du Gange v. *Arcus* et *Corona* et *Pharus*, et Angel. de Nuce ad Chronic. Cassinens. 1. 26, p. 300, cujus hæc sunt verba: *Coronæ erant amplii quidam circuli pendentes per catenulas e laquearibus in ecclesiis, ad quas coronas appendebantur lychni ad illuminandas tenebras in nocturnis vigiliis et ad ornatum. Earum nunc usus exolevit præterquam Mediolani, cujus ecclesia priscorum rituum retinentissima perseverat. Eæ coronæ ferebantur cruce, de quibus hic et l. III, c. 73: coronam argenteam deauratam et lapidibus pretiosis ornatam, ferens [pro ferentem] cruce sex. H. T. Eleganter hos pharos describit Chronicon Cassinense III. 33., sed multo magis adhuc Paulus Silentarius. Verba illius hæc sunt: *Fecit et pharum seu coronam maximam de argento librarum circiter centum, habens [sic scribebant et loquebantur illo ævo pro habentem] in circuitu cubitos viginti, cum duodecim turribus extrinsecus prominentibus, sex et triginta ex ea lampadibus dependentibus, eumque extra chorum [id est solem] ante cruce[m] majorem satis firma ferrea catena, septem deauratis malis distincta, suspendit.* Pauli autem locus Eephras. v. 457 (p. 520), ubi polycandelorum arcus in imo amplissimos, quo altius autem ascenditur, eo minores atque minores cum fagorum aut pinuum coma in conum eunte comparat, quod redit pariterque aptum est, atque, quod posterioribus ævis magis placuit, comparatio cum camelaucio apicato, hic est:*

Κεῖνα γὰρ ἡ κίονισιν ὀριτροφέεσσιν ὁμοία
Δένδρεά τις καλέσειεν ἢ ἀβροκόμοις κυπαρισ-
σοῖς

Εἰσι μὲν ὀξυκάρηνα, περιτρογάουσι δὲ κύκλοι
Εὐρύτεροι κατὰ βῆθρον, ἕως ἐπὶ λοίσθιον ἔλθης
Ἄντυχος, ἢ περὶ πρεμνὸν ἐλίσσεται, ἐνθεν ἐκεῖ-
ναις

* Ἄνθος ἀπεβλάστησε πυρίσπορον.

(58) *In Consistorio*, nos diceremus *in corpore*. Vox hic loci non, ut alias, locum, sed totum collegium senatorum in uno loco consistentium notat.

(59) *M. καπλάτε*, non tantum hic, sed etiam deinceps constanter; quod, cum sæpius recurrere ab editore animadverteretur, exhibitum fuit in posterioribus abjecta emendatione, quæ prima fronte probabills videatur, et sensui profecto quadrat optime. Dicitur nempe Cerimonarius imperatori per gradus descendenti dextram suam, non nudam, quod non liceat absque majestatis violatione, sed tunica obvolutam porrigere, ut eam apprehenderet dominus, eumque sic per scalam manu deduceret dicendo κατὰ βῆθρον, singulis in gradibus: *Caplate Domini*, id est, firmiter apprehendite manum meam, teneteque, ne cadatis, aut uno gradu aberretis. V. p. 88. Tædiosum sanc officium, si ad singulos gra-

agentes eum excipiunt, notarii vero et magistri A iambos praescriptos iis in locis ubi mos est recitant. Imperator cum cereis accensis precatus, eos praeposito tradit, patriarcha vero egressus, ipsi in sancto puteo occurrit, et postquam se mutuo adorarunt osculatique sunt, in ecclesiam ingrediuntur, ubi ad sanctas januas progressi, patriarcha sacrarium petit. Imperator ad sanctas januas, cereos manu tenens, proclatur, precatus eos praeposito reddit, et sacrarium ingressus precatusque, saoram mensam adorat, perque solem digreditur unde dum exire vult, cereum processionalem a praeposito accipit, psallens interea in ambone canunt: « Christus resurrexit. »

θυρών εύχεται κρατῶν κηρούς, καὶ εὐξάμενος ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῆ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ εὐξάμενος προσκυνεῖ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ διέρχεται διὰ τῆς σωλείας μέλλων δὲ ἐξέρχεται τὴν σωλείαν, λαμβάνει παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρολιτανίαν, καὶ εὐθέως ἔρχονται οἱ ψάλται ἐν τῆ ἄμῳνι τό· « Χριστὸς ἀνέστη. »

III. 45 Imperator ab omnibus pro more stipatus, B per medium templum, portas regias, narthecem et baptisterium transit, per scalas athyris descendit, perque milium mediamque forum petit, et usque ad columnam, ubi templum S. Constantini

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

dus iteratum fuit, quod hic perhibetur. Sed erant ea saecula ridicule affectata et φορτικὰ, quod e Caroli Magni exemplo intelligas, quem perhibet Anastasius, omnes gradus sigillatim sanctissimæ B. Petri ecclesiae deosculatum fuisse, et ita pervenisse ad penitentiam, qui in atrio super gradus apud fores ecclesiae stabat. Nihil igitur habet Captate, quod offendat, solum si sensum spectes. Putem tamen καπλάτε retum esse. Certum est, a Græco verbo κάπω, arripio, unde capio et capto manarunt, vocem capulus venire, quæ mere Græca est. A κόπη enim, ansa, omni quod capi manibus et teneri potest, κωπύλλιον formari potuit. A capulus factum fuit verbum capulare, et contracto captare, ut Græce quoque dici potuit κωπύλλειν. Sane caplum dixerunt pro fune, a capiendo: unde Belgis reliquum factum vocabulum Cabel, pro fune nautico. Isidorus: Caplum funis a capiendo dictum; ut σκαπύλλον Græci dicebant pro σκαπουλλον a scapula, et ταβύλλον pro ταβουλλαν, a tabula. Ergo quoque καπλάτε dicere potuerunt pro καπουλάτε et hoc pro κωπύλλετε. Dicebant quoque Latini medio ævo capulare pro stringere. seu apprehendere, vel mulcere. Si quis mulieri mamillam capulaverit, idem manum, brachium, cubitum, est in legibus Salicis. V. Du Cange v. stringere. Ab illo officio, quod olim militum prætorianorum erat, dicti ipsi fuerunt δεξιόλαβοι, quod dextris eorum apprehenderent, iisque se fulcirent ambulantes imperatores. Unde patet, Latinum interpretem in Actis apostolorum c. xiiii, 23, recte reddidisse vocem δεξιόλαβους per lancearios. Nam protectores principum erant scutati, et lanceati, quamvis spondere non ausim jam illa Lucæ ætate ad milites prætorianos pertinuisse officium, dextram ambulantiibus imperatoribus pro fulcro præbendi, aut tam insolentes et affectatos jam tum fuisse imperatores, ut alerent homines peculiaries, quorum manibus velut pueruli ducerentur. Quod nolim tamen ita accipi, ac si antiquitati Actorum apostolorum controversiam facere vellem. Quod autem paulo ante dicebam, Cerimoniarii non nudam, sed velatam manum ab imperatore apprehensam fuisse, debetur invidæ ambitioni principum illorum, qui majestatem suam violari credebant, si aut nudam alterius manum ipsi apprehenderent, aut sinerent, ab alio suam nudam

δομήνι, » διέρχεται διὰ τῶν ἑσκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν καὶ τῆς χαλκῆς, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῆ ἁγίῳ φρέατι, τὰ δὲ μέρη δέχονται τὸν βασιλέα εἰς τὰς συνήθεις στάσεις σφραγίζοντες, μηδὲν ἕτερον ποιούντες, λέγουσιν δὲ οἱ νοτάριοι καὶ οἱ μαίστορες τοὺς κατὰ τύπον λάμβους, ἐν οἷς τόποις εἴθισται αὐτοῖς, Ἄψας δὲ κηρούς ὁ βασιλεὺς καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῆ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πατριάρχης ἐξελθὼν ἀπαντᾷ τὸν βασιλέα ἐν τῆ ἁγίῳ φρέατι, προσκυνήσαντες δὲ καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, εἰσέρχονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀπελθόντων δὲ αὐτῶν ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρών, ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται ἐν τῆ θυσιαστήριῳ, ὁ δὲ βασιλεὺς ἔμπροσθεν ἐστώς τῶν ἁγίων

Γ'. Καὶ δρηγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ πάντων τῶν κατὰ συνήθειαν, διέρχεται μέσον τοῦ ναοῦ, καὶ διέρχεται διὰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ διελθὼν τὸν νάρθηκα καὶ τὸν λουτήρα, κατέρχεται τὰ γραδῆλια τοῦ ἀθύρου (60), καὶ διέρχεται διὰ τοῦ μιλίου καὶ

apprehendi. Inde est, quod apud Wilhelmum Tyrium XIX, 18. legimus, Chalifam Ægypti cum Almerico rege Hierosolymæ per legatos ejus pactum ineunte, cum urgeretur, fidem suam porrecta manu, more principum Europæorum, dare, neque posset effugere, quin faceret, quamvis multum obluentem, quia Orientalibus hoc pro læsione et humiliatione majestatis habebatur, tandem eo concessisse, ut manum velatam porrigeret. Tandem vero (verba Wilhelmi) post multam deliberationem et Soldani diligentem instantiam manum porrigit invitum nimium, sed velatam. Cui Hugo de Cæsarea. multum admirantibus et stupentibus Ægyptiis, quod tam libere coram summo principe loqueretur, dixit, in fide, per quam se solent, principes obligare, omnia debere esse nuda; propterea aut nudam manum dabis, aut fictum aliquid et minus puritatis habens ex parte tua cogemur opinari. Tum demum invitum plurimum et quasi majestati detrahens, quod multum ægre tulerunt Ægyptii, dextram suam in manum domini Hugonis nudam præbuit.

(60) Nominativus hujus genitivi non potuit alius quam idem fuisse. Sed interdum quoque ἀθύρας in nominativo et ἀθύρα in genitivo reperitur. Compositum an simplex sit hoc vocabulum, non plane perspectum est. Et deinceps, si pro composito accipiat, non liquet, illud a significetne πρῶτον, an μόνον. Constat enim a illud modo primum, modo unum in compositis notare. Vid. quæ Du Cange sub πρωτοσπαθῆριος habet, et v. πρωτόθυρον, ubi præter rem Meursium reprehendit, item quæ nos ad p. 59, dicimus. Apud Nostrum quoque habemus p. 194 πρωτόθυρον. Ego tamen malim per μονόθυρον interpretari, propterea quoniam alia quoque monothyræ Nostro commemorantur, id est portæ solitariae, non valvæ, aut quæ fratres non haberent, ut p. 54 est monothyrum Idici; alias monothyrum Circi, seu porta solitaria, per quam imperator in Circum intrat, μονόπορτον (non μονόπατον, ut male editur,) τοῦ ναθίσματος Theophani p. 157 ult., et Chron. Alexand. pag. 784. Alias quoque a in compositis unum valet, ut amila μονόμιτα, unilicia, apud Hugonem. Falcand. in Hist. Sicul., ἄμαλον pro μονόμαλον, v. ad p. 267. ἄβολας pro μονόβολος, μονοδαφής, semel colore linctus, unde abolla. Infra p. 395. marg.

τὴν μέσην, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸν φέρον, καὶ μέχρι τοῦ κίονος ἰπελθὼν, ἔνθα καθίδρυται ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἀνέρχεται ὁ βασιλεὺς τὰ ἔμπροσθεν γραδῆλια τοῦ ναοῦ, καὶ ἴσταται ἐκεῖσε, ἑπακουμβίζων τῷ καγκέλλῳ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, καὶ ἠνίκα μέλλει ἀνέρχεσθαι τὰ αὐτὰ γραδῆλια ὁ βασιλεὺς, δίδωσι τὸ κηρίον αὐτοῦ τῷ πραιποσίτῳ. Οἱ δὲ πατρίχιοι καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες ἴσταται κάτω, ἑκαστος αὐτῶν κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν τε καὶ στάσιν, ὡς προεῖρηται, καὶ καταλαβόντος τοῦ πατριάρχου μετὰ τῆς λιτῆς, διέρχεται μέσων αὐτῶν, καὶ μέλλοντος τοῦ σταυροῦ ἀνέρχεσθαι τὰ γραδῆλια, ἔνθα ὁ βασιλεὺς ἴσταται, ἄπται κηρούς ὁ βασιλεὺς, καὶ προσκυνεῖ τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ προσκυνήσας ἐπιδίδωσι τοὺς κηρούς τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ πήγνυσιν αὐτοὺς ⁶² ὁ τῆς καταστάσεως ἐν τοῖς τῆς λιτῆς μανουαλλίοις (61). ὁ δὲ σταυρὸς ἀνέρχεται καὶ ἴσταται ἐν τῇ βᾶσει ὄπισθεν τοῦ βασιλέως ἔμπροσθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ. Ὁ δὲ πατριάρχης ἀνέρχεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν κατὰ συνθήσειαν ἀνερχομένων μετ' αὐτοῦ καθ' ἑκάστην (62). καὶ ὁ κληρὸς ἴσταται κάτω μετὰ τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἐξ ἀριστερᾶς τοῦ βασιλέως, καὶ τῆς ἐκτενοῦς τελοῦμένης, λαμβάνει ὁ βασιλεὺς πυρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρία, καὶ προσεύχεται, καὶ πάλιν δίδωσιν αὐτὰ τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως, αὐτὸς δὲ πήγνυσιν αὐτὰ ἐν τοῖς τῆς λιτῆς μανουαλλίοις. Καὶ παραυτίκα ὁ τῆς καταστάσεως διευθετεῖ τοὺς τε πατρικίους καὶ λοιποὺς ἄρχοντας, τοὺς μέλλοντας θηριγεύειν τὸν βασιλέα, καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους ⁶³ ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἄρχονται ψάλλειν τὸ τροπάριον οἱ ψάλλται. « Χριστὸς ἀνέστη. »

Δ. Κάκειθεν θηριγευόμενος ὑπὸ τῶν προεῖρημένων, διέρχεται τὴν μέσην λιτανούων, τὸ δὲ τροπάριον ἐν τῇ τῆς λιτῆς περιόδῳ ἄρχεται ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ ἀνθ' ὧν τὴν μέσην (63) διέρχεται. Διά

VARIE LECTIONES.

⁶² αὐτοὺς Leich. αὐτὰ cod. ⁶³ προσκ. τοὺς ἀλλήλους ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

est βούλλα ἀσολδία, *bullā aurea solidi unius*. Hesych. : Ἄδρυα (id est μονόδρυα) πλοῖα μονόξυλα, Κύκριοι. Potest tamen *Athyra* etiam a fluvio Thraciæ *Athyra* dictum fuisse triclinium, seu ædificium, ut aliud fuit. *Danubius* dictum. Simile quid de Hadriano narrat Spartianus in ejus vita p. 215. : *Tiburlinam villam mire exædificavit, ita ut in ea et provinciarum et locorum celeberrima nomina inscriberet, velut Lycæum, Academiæm, Prytaneum, Canopum, Pæcilen, Tempe, vocaret.* Julius Capitolinus in Pertinace p. 561. pariter memorat locum in Palatio, cui nomen *Sicilia* fuerat, ubi Casaubonus et Suetonio noiat, habuisse Augustum locum *Syracusas* dictum.

(61) *Manulia* appellant Græci discos paterasve cavas, scapis cereorum suppositas, ad excipiendas guttas et fungos eorum, κρητῆρας dictas Paulo Silentario in Ecephrasi p. 520. v. 463. : Ἄντι δὲ ῥίζης ἀργυρέους κρητῆρας ἴσοις ὑπένερθε παγέντας δένδρεσι πυρσοκόμοισι. Latini medii sævi *canistra* ἀπὸ τοῦ κηροῦ vel κωνισκίου et *cantharos* appellabant. V. Du Gange his in vocibus, et Altesserr. ad Anastas. p. 21. Canales autem vel tubulos, in quibus hærebant et recti sustinebantur cerei, appellabant *hasta* et *cerostata*, seu stationes cereorum, in quibus cerei stare jubentur, unde junguntur *canthara cerostata*, seu disci, e quibus eminent acetabula capiendis et sustinendis cereis. Potuerunt quoque manualia fuisse scapi illi lignei, vel pulpita, super quibus candelabra cum cereis poni solent, *des quérillons*, quemadmodum manualis est pulpitum, quod Evangeliorum aliorumve sacrorum librorum impositos codices su-

est, abijt, per scalas templi ascendit, ibique subsistit, cancellis dextri lateris accumbens, quod priusquam facit, cereum suum præposito tradit. Patricii vero et præfecti omnes in inferiori loco, singuli pro suo ordine et dignitate ut supra monuimus, stant, per quos medios patriarcha cum processione adveniens transit, dumque crux per scalas, ubi imperator stat, ascensura est, ipse cereos accendit, et venerandam crucem adorat, quo facto cereos præposito, præpositus cerimoniaro tradit, qui eos in manualibus processions figit : crux vero affertur, et pone. Imperatorem in basi ante portam templi constituitur. Tunc patriarcha ecclesiam cum iis, qui pro more singulis festis cum ipso procedunt, petit : clerus autem cum populo communi ac sinistram imperatoris stat, finitaque extensa, imperator a præposito cereos sumit, precatur eosque præposito, præpositus cerimoniaro reddit, qui ipsos in manualibus processions refigit. Tunc cerimoniarus patricios cæterosque proceres imperatorem stipaturos ordinat. Imperator vero et patriarcha postquam se invicem salutarunt, psaltæ troparium : « Christus resurrexit, » incipiunt.

IV. Inde a prædictis stipatus per mediam procedit, troparium vero in processione cerimoniarus incipit, et propterea per mediam transit. Per tabernaculum vero pistorum forumque tauri digressus, sanc-

stinet, e quibus in Ecclesia recitandum est. Glossæ : *Manuale*, Ἄναλόγιον, seu pulpitum, e quo ἀναλέγεται, subleguntur verba, et continua serie recitantur. Et eo sensu accepisse Agnellum hanc vocem existimo in illo p. 68. Pontific. Revennat. ed. Murator. : *Galla Placidia Augusta super quatuor rotas rubeas marmoreas, quæ sunt ante nominatas regias, jubebat ponere cereostates cum manualia, ad mensuram [sui corporis nempe] et jaclabat noctu se in medio pavimento Deo fundere preces, et tandiu pernoctabat in lacrymis orans, quantiu ipsa lumina perdurabant.* Du Gange Gl. Gr. vocem hanc interpretatur per *candelabrum manuale*, seu quod manu geritur. Quem secutus fuit Montfauconius in veteri diplomate Græco, quod p. 405. Palæographiæ Græcæ edidit, interpretando ; ubi μαγνουάλια scribitur ; nullo discrimine. Solent novi Græci litteras, quas non oportebat, geminare, et geminandas semel tantum ponere, geminumque γγ perinde atque υν usurpari. In eodem, quo dixi, diplomate est ἰγδόν, quod, quia Montfauconius in Latinis præterit. liceat mihi in transitu interpretari. Significat igitur *mortarium*, et est vetus Græcum ἰγδόν. Ibidem sunt γαρ-γαριστάρια, pocula seu vitra, e quibus hauritur aqua mane ori eluendo.

(62) Subint. προέλευσιν. Integra dictio legitur p. 46.

(63) Hic et deinceps non est *Media*, nomen plateæ, sed idem atque τὸ ἐν μέσῳ, quod inter exitum et finem processions aliosve duo quoscumque terminos interjacet viæ.

tæ Deiparæ diaconissæ ædem petit imperator, ubi A cereum processionalem reddit, et ad Philadelphium usque progressus, a dextra deflectens per Olybrii et Constantianas thermas usque ad sancti Polyeucti vadit, ubi etiam cereum mutat, alioque a præposito accepto, per mediam ad SS. Apostolos abit, et narthecem ingressus, in sella assidens, patriarcham expectat. Qui postquam cum processione advenit, clerici communes 46 et politici per dextram portam, imperatoris proximam, orphani per mediam, templum ingrediuntur: sic etiam metropolitæ et episcopi per portas imperatorias ingressi, imperatorem, non pronos tamen in terram corpore, adorant. Appropinquante patriarcha, imperator surgit, postque mutuam adorationem et salutationem, ad portas imperatorias abeunt, ubi patriarcha preces introitus divini officii instituire incipit. Imperator autem cum accensis cereis precat, eos præposito, hic ceremoniarum tradit, et precatioe finita, imperator sacrosanctum Evangelium ac venerandam crucem adorat, perque medium templum et ambonis latus digressus, soleam, patriarcha sacrarium, intrat. Imperator autem ab sacras januas, ut ipsi solemne est, precat, moxque in sacrarium ingressus, sacram mensam veneratur, et acceptum a præposito apocymbium in ea reponit.

τοῦ ναοῦ διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ἄμβωνος, ἔρχεται εἰς τὴν σωλείαν, καὶ ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ὁ δὲ βασιλεὺς εὐξάμενος, ὡς εἴηται αὐτῷ, ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ προσκυνήσας τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ 66 πραιποσίτου ἀποκόμβιον, τίθεισιν αὐτὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ.

V. Imperator deinde preces in monumento Patris C nostri Chrysostomi et theologi sancti Gregorii fundit, cereisque accensis uterque, imperator et patriarcha, per sinistrum sacrarii latus egrediuntur, sanctique Constantini sepulcrum petunt, ubi pariter cum cereis accensis precati discedunt ad sanctissimorum patriarcharum, Nicephori et Methodii, sepulcra abituri: ubi imperator postquam cum cereis ardentibus precat, est, monumenta imperatorum intrat, et ibi quoque cereis accensis, abeunt. Inde uterque, imperator et patriarcha, per sinistrum latus templi seu gynæceum sacrario obversum transeunt, et postquam se mutua adoratione salutarunt, patriarcha ad divinum officium celebrandum redit; imperator autem per

τε τῶν ἀρτοπωλίων 66 καὶ τοῦ ταύρου, καταλαβὼν τὸν ναὸν τῆς παναγίας Θεοτόκου τῶν διακονίσσης, ἐπιδίδωσιν ὁ βασιλεὺς τὸ λιτανίκιον, καὶ μέχρι τοῦ φιλαδελφίου διελεθὼν, ἐκκλίνει τὸ δεξιὸν μέρος (64), καὶ διέρχεται διὰ τε τῶν Ὀλυβρίου καὶ τῶν Κωνσταντιανῶν μέχρι τοῦ ἁγίου Πολυεύκτου, ὑπαλλάξας δὲ κάκεισε κηρίον, καὶ λαβὼν ἕτερον κηρίον παρὰ τοῦ πραιποσίτου, διέρχεται τὴν μέσην μέχρι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν νάρθηκα, καθέζεται ἐπὶ σελλίου προσμένων τὸν πατριάρχην. Καὶ τοῦ πατριάρχου καταλαβόντος μετὰ τῆς λιτῆς, οἱ μὲν κοινοὶ (65) κληρικὴ καὶ οἱ πολιτικοὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν διὰ τῆς πλησίον οὔσης τῶν βασιλικῶν πυλῶν δεξιᾶς πύλης, τὰ δὲ ὄρφανὰ (66) εἰσέρχονται διὰ τῆς μέσης πύλης ὡσαύτως καὶ οἱ μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι εἰσερχόμενοι διὰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, προσκυνοῦσι τῷ βασιλεῖ, μὴ πίπτοντες κάτω. Πλησιάζοντος δὲ τοῦ πατριάρχου, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς καὶ προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, ἀπέρχονται μέχρι τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ ὁ μὲν πατριάρχης ἔρχεται τελεῖν τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἄψας κηροῦς 66 καὶ εὐξάμενος ἐπιδίδωσιν αὐτοῦς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ αὐτὸς τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ τοῦ πατριάρχου τελέσαντος τὴν εὐχὴν, προσκυνεῖ ὁ βασιλεὺς τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον καὶ τὸν τίμιον στάυρον, καὶ διέρχεται μέσον

Ε'. Εὐξάμενος δὲ εἰς τὸν τάφον τοῦ τε πατρὸς ἡμῶν Χρυσοστόμου (67) καὶ τοῦ θεολόγου τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, καὶ ἄψαντες κηροῦς, ἐξέρχονται ἀμφοτέροι ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης διὰ τῆς ἀριστερᾶς πλαγίας τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῇ σορῷ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, κάκεισε εὐξάμενοι, καὶ ἄψαντες κηροῦς, ἐξέρχονται, καὶ ἀπέρχονται ἐν τοῖς τάφοις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν Νικηφόρου καὶ Μεθοδίου. ἄψας δὲ κάκεισε κηροῦς ὁ βασιλεὺς καὶ εὐξάμενος, εἰσέρχεται ἐν τοῖς τάφοις τῶν βασιλέων, καὶ ἄψας κάκεισε κηροῦς, ἐξέρχονται. Καὶ διέρχονται ἀμφοτέροι ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ ναοῦ, ἦγουν τοῦ γυναικείου, ἄντικρυ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι ἀλλήλους ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ὑπο-

VARIÆ LECTIONES.

66 καὶ ἀνθῶν τ. μέσ. διέρχεται διὰ τε τῶν ἀρτοπωλίων cod., ἀρτοπολίων ed. 65 κηροῦς, εὐξ. ed. 66 παρ' αὐτοῦ πρ. ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUM.

(64) Subintellige πρὸς, vel ὡς, quod idem est, D vertit se ad dextram plagam. Vid. ad. p. 116.

(65) Clerici communes videntur mihi ideo sic appellari, quod tam imperatori, quam urbi servirent, et neque palatini, βασιλικοί, neque urbani, πολιτικοί, sed amborum unibus destinati essent. Possunt tamen quoque sequiores clerici, seu vilioris ordinis esse. Ita p. 97, τὸ κοινὸν τοῦ κλήρου videtur turba miscellanea, fax cleri esse.

(66) Subintell. παιδία.

(67) De Chrysostomi et Constantini M. sepulcris in æde S. S. Apostolorum v. Du Cange CPl Christ. L. III. p. 108. sq. Cum illud templum olim esset patriarchalis ecclesia, humabantur in eo patriarchæ, quales fuerunt Gregorius Nazianzenus et Chrysostomus; item Nicephorus et Methodius, quorum ille ab 806 usque ad 815, hic autem ab 842 usque ad 846 thronum tenuit. Erant ibidem quoque magna ex parte imperatores CPlani sepulti, quorum urnæ Libro II, Cap. 43 nostri codicis recensentur.

στρέφει (68) πρὸς τὸ ἐκτελέσαι τὴν, θείαν λειτουργίαν, ὃ δὲ βασιλεὺς διέρχεται διὰ τοῦ γυναικίτου καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸν νάρθηκα, καὶ ἐκκλίνας πρὸς τὸ ἐξ ἀριστερᾶς μέρος τοῦ λουτήρου, οἱ μὲν πατρικιοὶ ἴστανται ἔξωθεν τῆς πύλης τοῦ κοχλίου ⁶⁷, ὑπερευκόμοιοι τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ βασιλεὺς δριγυόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, σπαθαροκανδιβάτων καὶ ἐπὶ τῶν οικειῶν (69) καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ μαγλαβίου καὶ λοιπῶν, ἀνέρχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀριστεροῦ κοχλίου (70) ἐν τοῖς σεπτοῖς κατηχουμενεῖσι, τὰ δὲ βῆλα ⁶⁸ τὰ κρεμαμμένα ἐν τοῖς κατηχουμενεῖσι σιλεντιᾶριοι ποιοῦσι (71), καὶ ἀπελθὼν ἴσταται ἐν τοῖς δεξιῶς μέρεσι, ἔνθα εἴθισται αὐτῷ καθ' ἐκάστην προέλευσιν ἴστασθαι, καὶ τελεῖ τὴν θείαν λειτουργίαν, οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ ἔρχονται ὕπισθεν τοῦ βασιλέως διὰ τοῦ αὐτοῦ κοχλίου, καὶ ἴστανται ἀπέναντι τοῦ θυσιασπίου, ἔνθα καὶ τὸ βασιλικὸν ἀντιμίσθιον πρόκειται, ἐν ᾧ καὶ κοινωνεῖ ὁ βασιλεὺς ἐν ταῖς τοιαύταις προελεύσεσιν.

Ζ. Καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ τῆς θείας κοινωνίας, ἀπέρχονται σιλεντιᾶριοι δύο ἀπὸ κελύσεως, καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην, καὶ ὁ πατριάρχης, παρακατούμενος ὑπ' αὐτῶν, ἀνέρχεται, καὶ ἀπαντῶσιν αὐτὸν ἐν τῷ τοῦ κοχλίου πληρώματι (72), ἥνικα μέλλει εἰσέρχασθαι ἐν τοῖς σεπτοῖς κατηχουμενεῖσι, οἱ τοῦ κουβουκλείου ἄρχοντες. Καὶ εἰσελθὼν ἐν τοῖς κατηχουμενεῖσι ὁ πατριάρχης, προτίθῃσιν ⁶⁹ τα δῶρα ἐν τῷ βασιλικῷ ἀντιμίσθῳ, ὃ δὲ πραιπόσιτος ἀπελθὼν μετὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, προσκαλεῖται τὸν βασιλέα, καὶ ὑπ' αὐτῶν δριγυόμενος ὁ βασιλεὺς, ἀπέρχεται, καὶ κοινωνεῖ ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου χειρῶν, εἶτα εἰσέρχεται ἔνδον τοῦ δεξιῶ βήλου, καὶ καθέζεται ἐκάστω ἐπὶ σελλίου, μέχρις ἂν κοινωνήσωσιν ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου χειρῶν πατρικιοὶ τε καὶ στρατηγοὶ μετὰ τῶν λοιπῶν τῶν ἐξ ἔθους. Εἰθ' οὕτως ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφότεροι ἀλλήλους ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ὃ μὲν βασιλεὺς ἀπέρχεται ἐν ᾧ τόπῳ ἐκτελεῖ τὴν θείαν λειτουργίαν, ὡς προέφημεν, ὃ δὲ πατριάρχης κατέρχεται πληρῶσαι τὴν θείαν λειτουργίαν, καὶ διασώζουσιν αὐτὸν οἱ τοῦ κουβουκλείου ἄρχοντες μέχρι τοῦ τόπου, ἐν ᾧ καὶ ἀπήντησαν αὐ-

A gynæceum narthecem intrat, dumque ad sinistrum baptisterii latus declinat, patricii extra portam cochleæ fausta imperatori apprecantes adstant. Qui a præfectis cubiculi spatharocandidatis et domesticis, tum manuclavatis cæterisque stipatus, per eandem sinistram cochleam, ad septa catechumena abit, dum interim silentiarii in catechumenis vela suspendunt, et postquam eo venit, in dextris partibus, ubi in singulis processionibus stare solet, subsistit, sacramque liturgiam celebrat, patricii vero et strategii post imperatorem per eandem cochleam veniunt, 47 et e regione sacrarii, ubi etiam antimensium imperatorium, in quo in ejusmodi processionibus imperator communicare solet, repositum est, subsistunt.

B VI. Tempore autem sacræ communionis instante, duo silentiarii a mandato abeunt, et patriarcham advocant, qui, ab ipsis stipatus, ascendit, eique præfecti cubiculi in plenitudine cochleæ, dum septa catechumenorum ingredi vult, obviam procedunt. Quo cum patriarcha pervenit, imperatorio antimensio sacra dona imponit: præpositus vero cum præfectis cubiculi abit, et imperatorem vocat, qui ab ipsis stipatus venit, et ex patriarchæ manibus communicat, postea dextrum velum ingressus, ibi in sella assidet, usque dum patricii et strategii cum cæteris, quibus mos est, sacram communionem e patriarchæ manibus accepere. Ita mox imperator regreditur, et postquam ipse et patriarcha se mutuo salutarunt, ad eum locum, ubi divinam liturgiam, uti diximus, celebrat, abit, patriarcha autem ad complendum sacrum officium descendit, comitantibus ipsum cubiculi præfectis, ad eum locum usque, ubi, cum ascenderat, obviam ipsi processerant, inde duo silentiarii eum ad templum comitantur. Peracto divino officio, imperator per loca, quæ ante catechumena sunt, et per interiora ad palatium a Deo servatam, quod scilicet ibi

VARIE LECTIONES.

⁶⁷ κοχλίου ed. ⁶⁸ βῆλα τὰ κρεμαμμένα cod., βῆλα κατακρεμαμμένα ed., ⁶⁹ προτίθῃσιν R. προστίθῃσιν cod. et ed.

JOAN. JAC. RESKII COMMENTARIUS.

(68) Requirit forte aliquis ante hoc verbum, ὃ μὲν; sed solet Noster id omittere. Similis locus est p. 96, ubi ante ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ quoque deest ὃ μὲν. Sunt alibi quoque apud Nostrum alii tales multi loci.

(69) Ita quoque clare dant. M.; credo tamen legendum esse καὶ εἰ τι τῶν οἰκ., et quidquid ibi adest domesticorum. Εἴ τι pro ὅ τι utrique Græciæ, novæ et veteri, usitatum est.

(70) Sic M. Ubique constanter (edebatur κοχλίου) a nominativo κοχλιάς, contracto ex κοχλιάριος, cochlearis, subintellige ἀνάβαθμος. De illa forma in ᾧ contracta ex ἀριος alibi dico.

(71) Dicunt novi Græci κοίτην τὰ βῆλα pro curare, atollere et demittere, adducere et reducere. Recurrit dictio pag. 178 Similiter ἐποίησα ἐπὶ πέντε ἡμέρας τὰ φῶτα τοῦ ναοῦ, curavi luminaria ecclesiæ, est apud Cyrillum Scythopolitan. in vita macta S. Sabæ. Locum habet du Gange v. φῶτα. Conf.

D Athen. p. 170 disputans, idem esse τραπεζοκοιὸς atque τραπεζοκόμος, curator mensæ.

(72) In fine scalæ cochlearis. Sed quomodo putatur ille finis? Estne ultimus gradus descendenti, an summus ascendenti? Certe utrobique finitur scala, tam in summo, quam in imo. Sed res tanti non est, ut anxie de ea quæretur. Infra. p. 60 et 65, non potest hæc dictio aliter, quam de gradu accipi, qui descendenti ultimus est, aut imus. Attamen p. 90 videtur potius summus esse. Non adeo recens aut vilis est vocabuli πλήρωμα usus pro finis, ut veteres et elegantes quoque auctores eo abstinerent. Philostrat. p. 604. sect. 3. lin. 5, ed. Olear. Ἐς τὸ πλήρωμα τῆς ἀκροάσεως habes, sub finem prælectionis, aut disputationis, et πληρῶν εἰς ομφalon, complere, hoc est finire, tandem abire et desinere, in umbilicum dixit Aristides t. 1. p. 99. 7. ed. Anglig.; v. Du Gange v. Complere.

aitum est, abit cubiculumque suum ingreditur. A Tunc duo silentiarii a mandato abeunt et patriarcham arcessunt; quem, dum appropinquat, cubiculo præfecti excipiunt, et postquam advenit, paulisper assidet, dum adventum ejus imperatori præpositus nuntiat. Tunc quidem imperator, patriarcham advocare præpositum jubet, dumque ambo, imperator scilicet et patriarcha, una in triclinio, ubi mensa stat, adsunt, hic sacerdotes vocat, qui stichum faciunt, patriarcha autem, postquam mensæ benedixit, omophorium suum deponit, quod postquam sacerdotes sumpserunt, exeunt, imperator autem cum patriarcha mensæ accumbit: cubicularii ab utroque mensæ latere, ut diximus, astant. 48 Postquam imperator et patriarcha semel omnino biberunt, præpositus a mandato signum dat, omnesque ministri intrant, e

τὸν, ἐν τῇ ἀνέρχεσθαι αὐτὸν, κάκειθεν διασώζουσιν αὐτὸν σιληντιᾶριοι δύο μέχρι τοῦ ναοῦ. Καὶ τῆς θείας λειτουργίας τελεσθείσης, διέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τῶν ἔμπροσθεν ⁷⁰ (73) κατηχουμενείων, καὶ διὰ τῶν ἔδον ἀπέρχεται ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ παλατίῳ, ἡγουν τῷ ὄντι ἐκείσα, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ. Καὶ κατέρχονται δύο σιληντιᾶριοι ἀπὸ κελεύσεως καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην, καὶ τούτου ἀνελθόντος καὶ πλησιάσαντος, δέχονται αὐτὸν ἄργοντας τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἔλθων καθίεται μικρὸν, καὶ εἰσελθὼν ὁ πραιπόσιτος δηλοῖ τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς κελεύει τῷ πραιπόσιτῳ προσκαλέσασθαι τὸν πατριάρχην, καὶ ἐνωθέντες ἀμφοτέροι δ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης ἐν τῇ τρικλίῳ, ἐν τῇ ἴσταται ἡ τράπεζα, προσκαλεῖται τοὺς ἱερεῖς, καὶ ποιοῦσι τὸν στίχον (74), καὶ εὐλογήσας τὴν τράπεζαν ὁ πατριάρχης (75), ὑπαλλάσσει τὸ ὠμοφόριον (76) αὐτοῦ, καὶ λαβόντες

VARIAE LECTIONES.

⁷⁰ τῶν καὶ ἔμπρ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(73) Τὰ ἔμπροσθεν Catechumenia videntur ea esse, quæ super narthece erant, et ex opposito ad tribunam prospectabant.

(74) Recitant *versum*, preces ante prandium dicendas. Vid. ad p. 433. Ὁ στίχος est excerptum aliquod e Psalmis aut sacra Scriptura, invocatio Dei, cujus partem forte veteribus faciebat, ut nostratibus fuit, Psalmus 147. : *Gratias agite Domino, quia Dominus benignus est, et misericordia ejus manet in æternum*. Benedicebat signo crucis addito Patriarcha, id est dicebat: Εὐλογία τοῦ Κυρίου ἐφ' ὅμας καὶ ἐπὶ ταύτην τὴν τράπεζαν, clerici ejus faciebant, id est, recitabant *versum*, uno unam periodum recitante, altero alteram, suscipientibus invicem et continuantibus ambobus phonas quasi et antiphonas. Est alias quoque ὁ στίχος invocatio sancti aut sanctæ alicujus, ut in pontific. Haberti. p. 279. : Μετὰ τὸ, εὐλογία Κυρίου ἐφ' ὅμας, λέγει τὸν στίχον τούτον ἀντι ἀπολύσεως· Διὰ προσβειῶν, etc.

(75) De benedictione mensæ seu ciborum v. Du Cange Gl. Lat. v. *Benedictio*, et Joseph. Catalanus ad Aug. patricii Ceremoniale Eccles. Rom. p. 155. ad illa: *Postquam omnes laverint, pontifex benedicit mensam*. Synodus Nannetensis canon. 54: *Presbyteri quando ad convivium conveniunt, prior eorum aliquis versum ante mensam incipiat, cibum autem potumque per vices benedicant; tum secundum ordinem considerant post refectionem hymnum domini exemplo dicant*.

(76) Erat omophorium gestamen patriarcharum et episcoporum, pallio, quod hodie Romani pontifices episcopis mittunt, simile; signumque dignitatis: ut τὸ ὠμοφόριον ἐπιδιδόναι esset idem atque patriarcham vel saltim episcopum declarare atque investire, et περιαιρεῖν, adimere omophorium, idem atque remove cathedra episcopali. Nicephor. patr. CPlan. brev. pag. 95; Pyrrhus patriarcha τὸ περικαίμενον αὐτῷ ὠμοφόριον περιελών τῇ ἱερῇ ἀποτίθεται τραπέζῃ, φήσας: τῆς ἱεροσύνης μὴ ἀφιστάμενος ἀποτάσσομαι λαφ' ἀπειθεῖ. Latini hoc *orarium* appellabant; et *orarium alicui tollere* pro episcopatu depellere. Anastasius in Silverio: *Joannes subdiaconus tulit pallium de collo ejus*. Recte ait *de collo ejus*. Nam, ut ex imaginibus perspicuum est, ambibat collum ab antica et postica paulum descendens super pectus, ex humeris in angulum acutum convergens, et sic quoque a tergo. Quidam tali formæ nihil addebant, ut videre est in imaginibus S. Nicolai, Chrysostomi et Basilii apud Du Cange tab. IX, ante dissert. de nummis Byzantinis,

alii addebant tænias deorsum ad pedes ferme dependentes, natas e tabliis seu latis clavis laicorum ut videre est p. 166. Menol. Basil. t. I, Insignis, sed luce donandus, est ejusdem Anastasii locus in Stephano IV: *Iterum præfatus Constantinus ad medium allatus, lectisque sacratissimis canonibus ita depositus est. Accedens enim Maurianus subdiaconus orarium de collo ejus abstulit; et ante pedes projecit, et compages ejus abscidit*. At quænam erant orarii compages? Erant illæ cruces, quæ in citatis Du Cange, Menologii Basiliani, Muratorii t. II, Ser. Rer. Ital. p. 73, tab. 2, aliisque orariorum vel omophoriorum imaginibus conspiciuntur. Scilicet omophorium proprie est et erat olim initio pallium solidum, ἀμφίβαλος, totum hominem amiciens et involvens, nullibi patens, nisi qua caput et collum exserit. Gestamen hoc proprie episcoporum erat extimum. Et propterea omophorium quoque, quod truncata et alterata nostri vocabuli est pronuntiatio, pallium significat, quale diximus. Quia vero talis vestis brachiorum usum liberum adimit, certe valde restringit, neesse interim erat, ut libera illa haberent, regerebant, vel replicabant hoc pallium super humeros, ibique fibulis aut acubus, aut loris vel tæniis panni cōstringebant, ne super humeros decideret, et sacris operantes turbaret. Fieri ergo aliter non poterat, quin super pectus et dorsum deorsum dependeret vestis, in humeris congesta et coangustata reliqua mole. Habitus talis cum gravis et incommodus esset, abiit deinceps in desuetudinem, remanente umbra et simulacro ejus, orario puta. Et quia sæculum illud stauromania laborabat, cui nihil placeret, quod non aut ad instar crucis conformatum, aut cruce saltim signatum esset, effingebant in cruois instar illa quoque retinacula, quæ ambobus in humeris congestam pallii molem continuarent et represserant, Græcis ἀναβολίας et ἀναλάβους dicta, Latinis *rebrachiatoria*, Nam ἀνέβαλον, *rejiciebant* in cervicem, et ἀνέλαβον, *sursum assumebant* attollebantque illam utrinque pallii partem, quæ absque ipsis erat delapsura, et eam *retro brachia* regerebant. Cassianus de monachis Egypti; *Gestant resticulas* [male alii *vesticulas*. Recte igitur *resticulas*, id est brandeas, tænias.] *duplices lanceo plexas subtegmine, quas Græci ἀναλάβους vocant, nos vero succinctoria, seu redimicula, vel proprie rebrachiatoria possumus appellare, quæ descendentiæ per summa cervicis et a lateribus colli divisa utrarumque alarum sinus* [id est illa pallii, quæ humeros te-

αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς ἐξέρχονται, καὶ εἶθ' οὕτως καθέζονται. Ἄμφότεροι ἐν τῇ τραπέζῃ ὅ τε βασιλεὺς καὶ ἡ πατριάρχης· οἱ δὲ τοῦ ⁷¹ κουβουκλείου παρισταντοί ἐν τῇ τραπέζῃ ἔνθεν κάκεισε, ὡς εἴρηται. Καὶ πίνοντων προσάπαξ (77) τοῦ βασιλείως καὶ τοῦ πατριάρχου, νεύει ὁ πραιπόσιτος ⁷² ἀπὸ κελεύσεως, καὶ εἰσέρχονται οἱ τῆς ὑπουργίας, ὁ δὲ τῆς τραπέζης εἰσελθὼν ἴσταται ἐν τῇ γάτῃ πύλῃ ἔμπροσθεν τοῦ βήλου, καὶ νεύει αὐτὸν πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως, καὶ νύσσει

quibus mensæ præfectus ingressus, ad inferiorem portam ante velum stat, idque, signo a præposito dato, manu pulsat, engistiarii vero attollunt, quo facto amici ingrediuntur, omnisque mensæ ordo peragitur. Hi fausta imperatori precati surgunt, et abeunt, imperator cum patriarcha et astante cubiculo solus manet, et postquam adhuc semel potum sumpsere, surgunt; accessiti autem sacerdotes a mandato intrant, et postquam omophorium pa-

VARIE LECTIONES

⁷¹ τοῦ om. ed. ⁷² νεύει πραιπ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

gunt, volumina] ambiunt, atque hinc inde [dextro sinistroque humero] succingunt, ut constringentia latitudinem vestimenti ad corpus contrahant, atque conjungant, et ita inconstitit brachiis impigri ad omne opus expeditiue reddantur. Sozomenus III, 14, Hist. Eccl. apud ad hunc locum: Ζώνη δὲ καὶ ἀναβολεὺς, ἡ μὲν τὴν ὄσφιν περισφιγγουσα, ὁ δὲ τοὺς ὤμους καὶ τοὺς βραχίονας ἀνέχων, ἐτοίμουσ ἐῖναι ποιεῖ εἰς διακονίαν Θεοῦ καὶ ἐργασίαν. Vid. du Cange v. 'Ανάλαβος, et Rebrachiatorium. Hæc igitur vincula compages appellat Anastasius; quibus similia quoad usum erant in togis Romanorum illa, quæ Tertullianus in Pallio suo *forcipes custodes* appellat. Custodiebant enim togarum umbones, quibus subiacebant, ne diffunderent. Vid. Salmas. ad Tertull. p. 348. His igitur palliorum retinaculis rescissis necesse erat, ut pallium, hactenus circa humeros rugosum et confertum, solutis jam vinculis relaberetur in pristinam amplitudinem, qualis exercitium functionis episcopalis impediret, formamque amitteret, episcopali pallio debitam, qua nempe ante pectus et medio in dorso dependet acutis alis, in humeris autem regestum est. Verum, ut dixi, procedente tempore desiit mos talia pallia cum istiusmodi compagibus aut forcipibus ad cruois instar factis gestandi, et remansit umbra eorum, pallium hodie sic dictum, quale quidem Chrysostomi et æqualium Patrum imagines præferunt, nolim tamen propterea credas, illos quoque hæc recentiora, et gestatu expeditiora omophoria gestasse. Vetusta illi solida, ponderosa pallia gerebant. Verum pictores illis sæculorum suorum habitum tribuebant. Medio ævo cum fastus et importunitas immanem in modum crevisset, non imaginem solummodo veteris pallii, sed simul cum ea ipsum quoque pallium gerebant, ut ex imagine Græci pontificis, quam Du Cange ante dissert. de nummis Byzant. IX, dedit, patet. Sticharium est vel mandyas, vel γιτών (perinde enim est), dalmatica talaris, quam ille sacerdos gestare conspicitur. Quod super ea geminis longis angustis loris vel tæniis parallelis dependet, est *orarium*, diversum ab eo, quod Anastasius in locis superius allatis memorat. Hoc inter et superincumbentem solitariam tæniam, ἐπιτραχήλιον dictam, intercedit omophorium in humeros regestum, alias saccus, item phelonium dictum. Huic landem superincumbit τὸ ἐπιτραχήλιον, umbra veteris omophorii vel pallii. Diversum esse *orarium* et *superhumeralis*, patet e Codino de Offic. eccl. c. 9: "Ὅταν ὁ πατριάρχης σφραγίζει τοὺς τοιοῦτους ἐξωκατακόλους, ποιεῖ αὐτοὺς φορεῖν φελώνην ὡς καὶ πρότερον, καθ' ὃ ἱερεῖς ἐφόρουσ, ὁ μὲν καὶ ἐπιτραχήλιον, ἀλλ' ὠράριον. Orarium sub sacco geminis tæniis, superhumeralis super sacco unica, illud longius, hoc brevius, dependebat. Quando itaque in nostro codice Patriarcha dicitur ad sacram mensam assessurus omophorium tollere, intelligi hoc debet de ipso ejus sacco vel phelonio, una cum incombente ipsi superhumerali, quod illi

sic adhærebat, ut uno dempto, alterum quoque simul tolleretur. Quando vero patriarcha et episcopi dicuntur instante Evangelii lectione in ejus honorem ἐκβάλλειν, aut (si bene habet lectio apud Habertum in Pontific. p. 72) συμβάλλειν omophoria, quod idem est atque laicorum ἀποσκευασμός, detractio pileorum et infularum; tunc intelligi debet de solo superhumerali. Et facile intelligitur est, quare dictum fuerit, si fuit, συμβάλλειν τὸ ὠμοφόριον. Retro enim rejiciebant omophorii dependentem ante pectus laciniam superream, quæ a tergo dependebat. Rationem, quare deposuerint episcopi pallium ad lectionem Evangelii, reddit Isidorus pro mystica, qualis est, sic satis scitam, si quid scitum esse potest, quod mysticum est, certe risui movendo non malam. Epist. 143, l. 1: Τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὠμοφόριον ἐξ ἐρέας ὄν, ἀλλ' οὐ λίνου, τὴν τοῦ προβάτου δορὰν σημαίνει, ὅπερ πλανηθὲν ζητήσας ὁ Κύριος ἐπὶ τῶν οἰκείων ὤμων ἀνέλαβεν. Ὁ γὰρ ἐπίσκοπος εἰς τύπον ὄν τοῦ Χριστοῦ τὸ ἔργον ἐκείνου πληροῖ, καὶ δείκνυσι διὰ τοῦ σχήματος, ὅτι μιμητὴς ἐστὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ μεγάλου ποιμένος καὶ πρόσχετος ἀκριβῶς. Πλὴν γὰρ αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν παραγίνεται διὰ τῆς τῶν Ἐδαγγελίων τῶν προσκυνητῶν ἀναπτύξεως, ὑπανίσταται, καὶ ἀποτίθεται τὸ στήμα τῆς μιμήσεως ὁ ἐπίσκοπος, αὐτὸν παρεῖναι δηλῶν τὸν Κύριον τὸν τῆς ποιμαντικῆς ἡγεμόνα καὶ Θεόν. Ut porro chlamydem, extimum honoris vestimentum laicorum procerum, deponere debebant ad sacram mensam accubitari magnates politici et militares, ita quoque patriarcha et episcopi suum insigne, omophorium, debebant tunc temporis deponere, quandoquidem ipse quoque imperator absque chlamyde assideret. Quo de ritu vestes extimas in aditu ad sacras epulas exuendi, et in reditu repetendi, dico infra ad Clerotologium, Unum hoc addo, Latinos hoc pallium *epidelen*, ab ἐπίδελω, et *epiditen* ab ἐπίδωω appellasse, pro quo Græci dicebant ἐπενδύτην. Vid. Du Cange v. *Epidecen*, pro quo leg. *Epideten*. [Constant. vit. Basil. c. 19: Γροῦλλον τὸ τοῦ πατριάρχου ἐπιφημίσιμα ὄνομα καὶ ἀρχιερατικὴ χρυσοστίκτη καὶ ὑπερλάμπρῃ κοσμησας στολῆ καὶ ὠμοφόριον περιθεῖς, etc.] (77) M. πρὸς ἅπαξ hic et deinceps, quod non annotassem, nisi scirem, criticos talia quoque venari. Vid. Dukeri præfat. ad Thucyd. Notat autem πρὸς ἅπαξ *unusquisque semel*. De illo usu præpositionis πρὸς infra ad pag. 281 ago. Ter solebat bibi inter epulandum, initio ante gustationem, in mediis epulis, et in fine. Quod videtur a veteri more ultimum tria pocula in honorem deorum evacuandi traductum fuisse. Ordo Romanorum: *Descendant primates Ecclesiæ ad accubita, invitante notario vicedomini, et bibunt ter, de Græco* [nempe vino, seu Malvasia vel Cyprio] *primo, de Pactis* [id est Nau-pactens], *de Procopia* [hoc est apud Tataros Pre-copenses nato, vel Mæotico.] *tertio. Postquam biberint omnes presbyteri per acolythi et singulos titulos, redeunt ad faciendas vespas.*

triarcha induit, stichum faciunt, deinde pane be- A τὸ βῆλον μετὰ τῆς χειρὸς, καὶ αἴρουν αὐτὸ ὑπερθε-
nedicto imperatori a patriarcha dato, discedunt. ἐγγιστάριοι, καὶ εἰσέρχονται οἱ φίλοι (78), καὶ τε-
λεῖται ἅπανα ἡ τῆς τραπέζης ἀκολουθία. Καὶ ἀνίστανται ὑπερευξάμενοι τὸν βασιλέα, καὶ ἐξέρχονται, καὶ
ὁ μὲν βασιλεὺς μένει μετὰ μόνου τοῦ πατριάρχου, καὶ τοῦ κουβουκλείου παρισταμένου, καὶ πίνοντες
προσάπαξ ἀνίστανται, καὶ προσκληθέντες οἱ ἱερεῖς ἀπὸ κελεύσεως εἰσέρχονται, καὶ περιβαλλόμενος ὁ
πατριάρχης τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, ποιοῦσι τὸν στίχον, καὶ ἐπιδοῦς ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεὶ εὐλογίας, ἐξέρ-
χονται οἱ ἱερεῖς.

VII. Postquam imperator et patriarcha se mutua
adorationis venerati osculatique sunt, abit hic a
cubiculariis ad catechumena usque stipatus; im-
perator autem ibi paulisper subsistit, et hora in-
stante, colobium triblatteum, aureis tæniis orna-
tum lapidibusque et unionibus distinctum, quod
et botrys vocatur, induit, gladioque aureo et pa-

Z'. Καὶ εἴθ' οὕτως προσκυνήσαντες ἀλλήλους, καὶ
ἀσπασάμενοι ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἀπέρ-
χεται μὲν ὁ πατριάρχης καὶ διασώζουσιν αὐτὸν οἱ
τοῦ κουβουκλείου μέχρι τῶν κατηχουμένων, ὁ δὲ βα-
σιλεὺς ἀναπαύεται μικρὸν ἐκεῖσε, καὶ καταλαβούσης
τῆς ὥρας περιβάλλεται ὁ βασιλεὺς κολόβιον (79) τρι-
B βλάτιον (80) χρυσοσωληνοκέντητον (81), διὰ λῆθων

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(78) Sic sæpe occurrit in hoc oodice. Interdum
quoque pro legatis exteris idem hanc vocem adhi-
bet. Imperatores autem consuevisse clericos ad sa-
cram mensam adhibere, multis locis hujus Ceremoni-
alis apparet, et e Leone Grammat. p. 481.
[Theophan. p. 17.]

(79) De colobio v. Du Cange utroque Glossario,
Vales. ad Amm. Marcell. v. 51. Petav. ad Themist.
p. 377, et 446, ubi Servii locum citat, e quo apparet,
colobia fuisse talia palliola cervicem amicientia
pectus et scapulas et humeros ad cubitos usque
tegentia, qualia gestant Lipsienses rectores Magni-
fici et Decani facultatum, e vetere instituto, cujus
vestigia reperio in Fortescue Encomio legum Angli-
cæ c. 51, citato a DC, ubi nominat *colobium cum
duobus labellutis*, [id est libellis, seu oscillis, no-
strates *Quasten* et *Troddeln* appellant.] *qualiter
uli solent doctores legum in universitatibus qui-
busdam*. Sed valde variant auctores in descri-
ptione colobii. Quidam ipsi manicas perbreves
tribuunt, alii nullas. Neque certum est de ejus for-
ma et longitudine, fuerintne pertusum in regione
humerorum, an solidum. Uguccio, *colobium*, ait, *palli-
um virginale, ad talos descendens absque manicis*.
Si solidum fuit in regione humerorum, et pertinuit
ad talos, idem ergo erit atque maphorium, vel om-
phorium, vel clocca, vel saccus. Idem enim omnia
ista sunt. Si vero solidum quidem fuit in regione
humerorum, et tantummodo ad cubitum pertinuit,
erit idem atque epomis. Si pertusum fuit et pertinuit
ad media fere femora, erit idem atque armclausia,
vel sclavina. Sed videtur fuisse ohlanis vel χιτών
talaris, stricte corpori adhærens, absque manicis,
vel medium humerum procedentibus, cum foramini-
bus tamen, per quæ humeri exsererentur. Si ju-
dices secundum Nicoetam in Thesaur. orthodoxæ fidei
c. 39. et auctorem de initis hæresium c. 15.,
idem erit *colobium* atque *dalmatica*. Atqui *dalmatica*
erat longa vestis talaris. Rursus vero si judices se-
cundum Symeonem Logothetam p. 402, collato
Genesis p. 3, e quo locus Symeonis mutilus inter-
grandus est, erit colobium idem atque ἀστὸς, genus
aliquod chlamydis levissimum et vento permissum,
Genesis verba sunt: Ἐκδιδύσκειται τὴν ἐσθῆτα, ἣν
ἐπεβέβλητο ἐν δυοὶ ῥοδοειδέσι χροιαῖς ἀετίζουσαν, ἣν
κολόβιον τῆ ἐγγυριῶν ῥήσει προσονομάζουσι, καὶ
ταύτην ἀνεμμένην ζωστήρος κατὰ τὸ ἔκπαλαι τηρηθῆν
ἔθος τοῖς στρατηλάταις. Cassianum si audias, *colo-
bium* a reliquis tunicis nihil differebat, nisi in eo,
quod, cum manicæ tunicarum, quo proprius ad ma-
nus accederent, eo strictiores haberent manicas,
ipsa colobia manicas habebant per omnia æque
amples, non tamen multo breviores manicis tunica-
rum, sed fere ad carpos manuum pertingentes.
Verba ejus sunt de habitu monachorum c. 5: *Colo-
bits quoque lineis induti, quæ vix ad cubitorum ima
pertingunt nudas de reliquo manus circumferunt. Ima*

cubitorum procul dubio sunt commissuræ cubiti cum
manu, seu regio carpi. Id quoque significare velle
videtur locus Dorothei: κολόβιον μὴ ἔχει χειρίδα,
τῶν ἄλλων πάντων ἔχόντων. Est enim *χειρίς* proprie
illa manicæ pars, quæ carpum arcte stringit et am-
bit. Sed, ut dixi, colobium variis temporibus longe
diversarum vestium fuit appellatio. Quod ita conti-
git. Colobium veterum monachorum et sacerdotum
erat revera id, quod nomen vult, nempe vestis mani-
cis aut prorsus nullis, aut valde brevibus, et breve
quoque ipsum. Deinde cum indecens putaretur inter
sacra peragenda nudos humeros sacerdotum conspi-
ci, mutatum quidem fuit colobium in *dalmaticam*,
nomen tamen ipsi mansit. Patet ex Honorio Augu-
stodunensi l. I, c. 211. de vestibus pontificis: *Colo-
bium erat cucullata vestis sine manicis, sicut ad-
huc videmus in monachorum cucullis, sive nuntiarum
tunicis*. Quod colobium a S. Silvestro in *dalmaticam
est versum, et additis manicis infra sacrificium por-
tari instituta, quæ ideo ad Missam a pontifice por-
tatur*. Cum his verbis viderint alii quomodo concil-
liant Anselmum Decretalem, qui perhibet, a *Silvestro
et presbyteris ejus cæpisse colobiorum usum, post hos
autem colobia in dalmaticas fuisse conversa*. Mutandi
ratio erat, quia, ut scribit auctor vitæ Silvestri PP.,
τὸ τῶν βραχιόνων γυμνὸν ἐψέγετο, et inde factum, ut
dalmaticæ maniciæ potius quam colobia appellaren-
tur. Δαλματικὰ μανικίαια. μάλλον συνῆθη ὀνομασθῆ-
ναι ἢ περ κολόβια. Sane evanuit nomen colobiorum
in vestitu sacerdotum sensim, et *dalmatica* cæpit in
ejus locum succedere.

(80) *Panni triblati sunt triplici tinctura blattæ
infecti*, ait Murat. Ant. Ital. t. II. p. 409., ubi de
blatteis vestibus late disputat, in eo tamen, si quid
video, falsus, quod blattam et vermiculum tinctorium,
unde coccus tingitur, eadem facit. Blatta veteribus
dicebatur illa ipsa purpura, murex, conchylium, unde
purpuræ color. Tertia tinctura habebatur pro opti-
ma, vividissimi luminis. Memorantur tamen, sed
raro, plures. Apud Longobardico-Latinum illum
ohymicum octavi sæculi, quem Muratorius eodem
volumine p. 367 edidit, *tinctiones quatuor pellis ale-
tinæ* seu purpuræ habentur, et in charta vetere apud
Du Cange v. *Baldekinius, tetrablattum*, ita enim puto
leg. esse pro *cutablattum*. Factum deinceps e frequenti
usu talium vestium diblattearum et triblattearum, ut
creditum fuerit, blattam idem esse atque colorem
quemounque, et blattæ fuerint appellati panni illi quo-
que, qui blattæ seu purpura tincti non essent. Petr. Da-
mian. Et IV, 7. *pallium*, ait, *quod triblathon appella-
tur trium quippe colorum est*. Rectius tamen ubi videtur
color pro immersione in cortinam tinctoriam accipi.

(81) Ambigo, quale vestimenti genus hoc sit;
fuerintne vestes, quæ assutos habent et dependen-
tes aureos tubulos, an quarum pannus in multas
rugas parallele decurrentes, et passim filis aureis
trajectas, ne rugæ vel plicæ diffuerent, compositus

καὶ μαργάρων ἡμφιεσμένον, ὃ καὶ βότρυς (82) καλεῖται, καὶ σπαθίων ὁμοίως χρυσοῦν διὰ λίθων καὶ μαργάρων ἡμφιεσμένον, καὶ εἴθ' οὕτως ἐπιτίθησιν ὁ πρακτικὸς τὴν τόγα (83), ἣ γοῦν τὴν τιάραν, ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλεως τιμίας κεφαλῆς. Καὶ ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, φορούντων αὐτῶν σαγία ἀληθινὰ (84), καὶ διέρχεται διὰ τῶν κατηχουμενείων τοῦ νάρθηκος, τὰ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

esset. Tales vestes *rugatas* Latine appellabant, et *crusnas* atque *crusinas*, quarum vocum rationem etymologicam deinceps dabo. Habet utraque sententia quo se commendat. Aureos tubulos, sive jam illi solido auro, sive filato et circa cylindros ligneas circumvoluto facti fuerint, e stibriis vestium dependentes gestasse veteris, patet ex illo Anthologisæ p. 425. Ἀήρων οἱ χρυσοὶ κάλαμοι, et clarissime e loco Pauli Silentiarum Ecphras.

Ἡᾶσα διαστράπτει χρυσῆ σκολίς. Ἐν γὰρ ἐκείνῃ Τρητὸς λεπταλέος περὶ νήματα χρυσοῦ ἐλιχθεῖς Σχήμασιν ἢ σωλήνος ὁμοίος ἢ τινοῦ αὐλοῦ Δέσμιος ἡμέροεντος ἐρεῖδεται ὑψῶθι πέπλου Ὁξυτόροις βαφίδεσι δεθεῖς καὶ νήμασι Σηρῶν.

Habes hic cylindros forte ligneas, aut potius pergamenas perquam graciles, primum filis sericis, dein aureis circumvolutas, et filis sericis ad vestis oram ita assutas, ut libere, dependentes oscillarent. Alteri tamen quoque conjecturæ haud pauca, favent. Non tantum mos hodiernus feminarum Græcarum vestes στολιδωτὰς, rugatas, multis plicis, artificiose in seriem compositis divites gestandi (teste Sponio t. I, p. 41, llin.) sed etiam imagines veteres, et in his illa Farnesiana, egregio commentario nuper ab eruditissimo Corsinio illustrata. Herculem exhibens non τὸν ἀναπαύομενον, *requiescentem*, sed τὸν ἀναπλόμενον ἐξ ἄδου, *ex inferis revertentem*; in qua tabula sacrificantium duarum feminarum vestes miro modo plicatæ conspiciuntur. Fraudem tamen in ea quidem tabula Farnesiana commissam cavere nolim, quam quæ prodere videantur, non desunt. V. Salmas. ad Tertull. p. 334, ubi ait rugas illas vestium in strias deductas et ordinatas fuisse σωλήνας, tubulos, a Græcis dictos, ipsasque tales vestes σωληνωτὰς et στολιδωτὰς, item *tubulatas* et *strigilatas*. Vid. infra p. 334, ubi ἀετοῦς κολυγύρους nominat Noster, quos a rugatis his vestibus diversos fuisse non puto. Talia perizomata [nos *Schürzen*. Francit *devanteaux*, *devantiers*, appellant] mulieres ævo medio gestasse intelligitur e Vincentio Bellovacensi Spec. hist. l. xxx, c. 85: *Aliz mulieres boqueranno stricto sub cingulo nullis plicis sumptuosius operato et consulto vestiuntur*. Vid. Du Cange v. *Buquerannus*, quæ significat ἐσθῆτα ἐπὶ ζωδίων. Originem alibi damus. A *fallis* (id est sermone Germanico plicis vel rugis) appellabant olim has vestes *fallas* et *fallones*. Kilianus: *Falle*, [sic leg. non *fallis*] *palla cyclas*, *vestis muliebri totum corpus ambiens*; qualem me admodum puerulum in oppido patrio ab anu gestatam olim vidisse adhuc meminì; unde necesse est, ut patrum avorumque nostrorum memoria talis vestis in usu esset. Apellabant illam cycladem mei cives *eine Schaub*; forte a *schieben*, *zusammenschieben*, συνωθεῖν, constipare, quia plicæ in talibus vestibus confortæ, constipatæ sunt. Alias reperimus vocabula ejusdem originis et significationis *crusina*, *crusna*, *crusna crocea* et *crosea*. Omnia a *crus*, quod nobis *crispum* notat; unde quoque *Gecros* cum mesenterium et appensa ipsi intestina ob multiplices eorum gyros, tum illa finissimæ telæ cameracensis assumenta *crispa*, quæ una cum ipsorum fulcris, indu-

A riter gemmis ac margaritis ornato se accingit: tunc patriarcha togam seu tiaram venerando imperatoris capiti imponit. Is postea a cubiculo præfectis saga purpurea gestantibus stipatus per catechumena narthecis transit, cubiculariis vela, quæ ibi sunt, portantibus, perque sinistram cochleam, per quam venerat, redit, eumque magistri, et patricii extra cochleam eandem in baptisterio, ubi

siis lino candidiore factis, viri nostri extra vestes in regione pectoris propendere sinunt, appellamus. Croseam sic describit Auctor Ceremon. Romani l. 1, Sect. 1: *Genus chlamydis longæ ad terram usque a parte anteriori aperta o summo ad imum rugosa*. Neque tantum in vestibus affectabant plicæ, ut videre est in rusticis a districtu, quem incolunt, Altenburgensibus dictis, veteris vestitus tenacissimis: sed etiam in collaribus, qualia, grandibus rotis similia, conspiciuntur frequentissima in picturis et imaginibus ære expressis sæculi xvi, et supersunt eorum adhuc in urbibus quibusdam Germaniæ monumenta, quarum sacerdotes tales croseas vel tubulatas collares rotas gerunt ex veteri ritu. De quarum antiquitatibus vir Historiæ ecclesiasticæ callentissimus *Urb. Gotfr. Siber.* nuper Noster, peculiarem libellum edidit. Inde quoque factum, ut omne collare, etiam si planum et simplex, nostro sermone *Grause*, hoc est *crispum* dicatur.

(82) Sive a multitudine margaritarum conflatarum in globos dicta fuit hæc vestis *uva*, sive, si priorem nostram τῶν χρυσοῦν σωλήνων interpretationem assumas, a multitudine tubulorum aureorum ex ejus ora dependentium.

(83) De *tuga* vel *tufa* infra dicam ad pag. 291.

(84) *Veri luminis, purpurea*. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Lat. v. *Alithinus*. Latini enim hac quoque voce, et voce *verus* pro purpureo vel rubro utuntur. Item Salmas. ad Hist. Aug. t. II, pag. 411, ubi mihi quidem male tentare, videtur locum codicis Theodosiani Leg. XI, de sceniciis: *His quoque vestibus noverint abstinendum, quas Græco nomine a Latino crustas vocant, in quibus alio admistus color puri ruber muricis inardescit*. Hæc est vulgata lectio. Putat pro *Latino* reponendum esse *Latini*. Mallet equidem *Alethinocrustas*, vel *alethinocrustas*, id est tales, in quibus trama veri luminis vel purpurea pectine textorio densata est. Conf. Du Cange v. *Crusta*. Non recte vertit hanc vocem Goar apud Theophan. p. 263, ἐκ τῶν ἀληθινῶν τζαγγίων, *ex veris et propriis suis calceis reddens*. Volebat *purpureis*. Vid. Vales. ad Ammian. Marcell. pag. 326, ubi quem citat Constantini Porphyrogeneti locum, is est in libro de administr. imper. p. 57, ubi vid. Bandur. p. 35. Vox quæ ibidem occurrit *χαρτερια* videtur Arabica *harir* esse quæ *sericum*. *opera serica* notat. Non tam recens, est, quam videatur, hic vocis ἀληθινῶς usus. Jam apud Xenophontem in *Oeconomico* (pag. 56, edit. cl. Bacchii) πορφυρὰ ἀληθινῆ, *purpura vera*, opponitur τῇ ἐξιτῆλφ, *pallidæ*, cujus verum lumen exstinctum est. Apparet hinc, ἀληθινόν et *verum* proprie splendidum, splendore ardens et oculos feriens notare, adeoque non tantum de rubro dici, quamvis plerumque de illo dicatur, sed etiam de aliis coloribus. Sane apud Anastasium occurrunt *albaveræ gemmæ*, id est margaritæ veri luminis candidi, quorum candor ardet et oculos præstringit. Vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Albaveræ* [Conf. Schurzfleisch ad Eusebii Chronicon p. 93.] Apud Nostrum infra habemus p. 370, ἀληθινάεργα χρυσοῦ, vestes *veri luminis* aut *veri juris, coloreas*.

et mane advenientem imperatorem exspectaverant, faustis precationibus excipiunt. Is in porta, ubi id in singulis processionibus facere solet, equum, ephippio aureo gemmisque ac margaritis distincto instratum, in cauda vero et quatuor pedibus læniis ornatam, conscendit, quod statim et oubiculo præfecti, magistri, patrii, senatores omnes, faciunt, quorum equi cataphractas, ipsi saga sua purpurea, gestant. Similiter et spatharocandidati cum spathariis, 49 equis ut diximus instructis vehuntur, gladiis cinoti, scutaria et dextralia gestantes: spatharocandidati vero torques portant, utrique vero a latere patriciorum hinc et illinc transeunt. Spatharocubicularii in camisiis, spathas ferentes, manibus dextralia gestant atque ipsi in equis prope præfectos cubiculi hinc et illuc vehuntur. Cerimoniaris purpureo sago ante imperatorem pedibus una cum silentiariis, qui et ipsi saga purpurea aureasque virgas gemmatas gestant, abit: protostrator et ocomes stabuli ab utroque imperatoris latere, stratores circa ipsum, utrique pedibus, prodeunt. Candidati, scribæ et mandatores imperatorii in mutatoriis suis, cursores porro et decani ante imperatorem, pedibus secundum ordinem suum procedunt. Sequuntur stratores cum scutariis, ramos palmarum manibus gerentes, et ipsi imperatorem præcedentes, a tergo vero protospatharii eunuchi equis vecti, speciis purpureis clavisque aureis accincti spathasque suas et spathobaculos humeris impositos portantes: eorum porro equi cataphractis instructi sunt. Hos proxime sequitur logotheta dromi sago purpureo indutus, in equo ornato, protospatharii barbati speciis accincti, spathobaculos humeris portantes, et ipsi in equis ornatis: post cubicularii in equis, drun-

A δὲ βῆλα τὰ ὄντα ἐκείσε κoubικουλάριοι βρατάζουσι, καὶ διέρχεται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ κοχλιοῦ, δι' οὗ καὶ ἀνήλθεν, καὶ δέχονται αὐτὸν οἱ τε μάγιστροι καὶ πατρικιοὶ ἐξωθεν τοῦ αὐτοῦ κοχλιοῦ εἰς τὸν λουτήρα, ἔνθα καὶ τὸ πρῶτ' ἀνερχομένου τοῦ βασιλέως ἔμειναν, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς, ἰππεύει ἐν τῇ πύλῃ (85), ἐν ᾗ εἰθίσται αὐτῷ καθ' ἐκάστην προέλευσιν τοῦτο ποιεῖν, ὃ δὲ ἵππος ἔστρωται σιλλοχάλιον χρυσοῦν διάλιθον, ἡμφισμένον ἀπὸ μαργάρων, ἐν δὲ τῇ οὐρᾷ τοῦ αὐτοῦ ἵππου καὶ τοῖς τέσσαρσι ποσὶν ἀποκρέμνεται πέτασοι πρᾶνδιοι (86), ἰππεύουσι δὲ εὐθὺς ἀπὸ τῶν ἐκείσε οἱ τε ἄρχοντες τοῦ κoubουκλείου μάγιστροι, πατρικιοὶ καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος ἐφ' ἵππων ἐστολισμένων ὑπὸ καταφράκτων ⁷³ (87), ἅπαντες δὲ αὐτῶν ἀπὸ σαγίων ἀλθρινῶν. Ἰππεύουσι δὲ ὡσαύτως καὶ οἱ σπαθαροκανδιδάτοι ἅμα τοῖς σπαθαρίοις, ἰππεύουσι δὲ ἐφ' ἵππων ἐστολισμένων ὡς προεῖρηται, περιβεβλημένοι σπαθία κρατοῦντες σκουτάρια τε καὶ διστράλια, ἀλλ' οἱ μὲν ⁷⁴ σπαθαροκανδιδάτοι φοροῦσι καὶ μανιάκια (88), διέρχονται δὲ ἀμφότεροι αὐτῶν ἐν τοῖς πλαγίοις τῶν πατρικίων ἔνθεν κᾶκῆσε. Οἱ δὲ σπαθαροκoubικουλάριοι ἀπὸ καμισίου φοροῦντες τὰ σπαθία, κατέχουσιν ἐν ταῖς χερσὶ διστράλια καὶ διέρχονται καὶ αὐτοὶ ἐπιπνοὶ πλῆσιον τῶν ἀρχόντων τοῦ κoubουκλείου ἔνθεν κᾶκῆσε. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἀπὸ σαγίων ἀλθρινῶν διέρχεται ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως πεζὸς μετὰ καὶ σιλεντιαρίων πεζῶν, ὁμοίως καὶ αὐτοὶ ἀπὸ σαγίων ἀλθρινῶν, βρατάζοντες καὶ βεργία χρυσᾷ διάλιθα, ὃ δὲ πρωτοστράτωρ καὶ ὁ κόμης τοῦ στάβλου ἔνθεν κᾶκῆσε τοῦ βασιλέως, οἱ δὲ στράτορες πέριξ, ἀμφότεροι (89) δὲ αὐτῶν πεζοί. Κανδιδάτοι δὲ καὶ σκρίβονες καὶ μανδάτορες βασιλικοὶ δηριγεύουσιν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως ἡλλαγμένοι πεζοὶ κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν, οἱ δὲ κούρσορες καὶ δεκανοὶ (90) δηρι-

VARIAE LECTIONES.

⁷³ ὀποκαταφράκτων cod. ⁷⁴ ἄλλοι μὲν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(85) Mos erat, ut imperator in processione equestri portam extimam alicujus ecclesiae, per quam in ejus Horologium intraretur, equo non transiret, sed ante eam descenderet. Vid. p. 309.

(86) Prandia brandia, brandæ sunt fasciæ, vittæ. tæniæ. Vid. Du Cange Gl. Gr. h. v. et Lat. v. Brandeum et Goar. ad Theophan. pag. 196. [S. Gregorius pontifex petentibus reliquias martyrum pyxidibus brandeum concludebat. Canis. t. VI, p. 420.] Proderit ad intelligendum hunc locum citatum Cangii Gloss. Latin inspicere. Πέτασοι autem hic appellantur οἱ πρᾶνδιοι, tanquam adjectivo, quia latæ, expansæ erant illæ vittæ, vel tæniæ, ἀναπεπταμέναι. Apprime congruit vox mediæ latininitatis *fasciolo*, quod aliud nihil est quam πέτασος, *tænia lata*. Monachus Sangallensis de Carolo Magno l. II, c. 41: *Ita ut nobilitioribus quibuscunque aut baltheos, aut fasciiones pretiosaque vestimenta a latissimo imperio* [id est amplissimo et maximo: nam ut adhuc hodie Belgæ *breed* pro magno, sive Latini medio ævo *latum* pro magno dicebant. Designat imperium CPTanum.] *perlata distribui juberet*. Sive Latine sit originis vox *fasciolo* et a *flagellum* rependens, sive Germanicæ, et a *flad*, *platt*, *planus*, (unde *fluden*, *πλακῶδες*, *flatschen*, *πλάξ*, *planites*, spatium late pansum.) semper notat prandia petasa, seu tænias latas, late explicitas, qualia olim in corrigiis calceorum, infra genua, et in collo gestare

solebant, *breite Schleifen*. Tales petasos seu latas tænias equi cruribus alligatas videre est in nummo Balduini Flandri, imp. CPTani, apud du Cange ad Alexiad. p. 206, ubi vir doctissimus pro *τουβλοιο* accipit.

(87) M. ὀποκαταφράκτων una voce. Ἐπὶ in hac compositione notat idem atque ἀπὸ vel μετὰ, ut in ὑπόβλαπτον, quod est e blatta vel serico factum, vel sericum secum habet, ὀποφιάλιον, ὀποκαμπάγιν, quod cum phialis, enm campagis est; ita quoque ἵππος ὀποκατάφρακτος est, qui cum καταφράζει, totum corpus tegente armatura, est. Idem significat, quod pag. 49 legitur ἵπποι ἐστολισμένοι ἀπὸ καταφράκτων, id est, μετὰ καταφράξιν seu δπλων καταφραττόντων. Præfero nihilominus tamen emendationem Leichianam propter præcedens ἐστολισμένων, quod proprie est *stragula lecis*, oportorio, quale solet equorum dorsis insterni.

(88) Vid. ad p. 238. Vocabulum satis antiquum Græciæ vulgaris *torquem* significans. Habet enim Polybius p. 163 et 165 ed. Gron.

(89) *Omnes illi simul sumpti*. De hoc significato vocabuli ἀμφότεροι dico ad pag. 266.

(90) *Lictores*. Vid. Du Cange utroque Glossario. Valdesius ad Amm. Marcell. p. 264, 497. De munere Decanorum ecclesiae disserit Murator. t. II, Sor. der. Ital. p. 100.

γύουσιν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως πεζοὶ κατὰ τάξιν. Ἀθηριγεύουσι δὲ ⁷⁵ καὶ (91) στρατορες πεζοὶ μετὰ σκουαρίων, κατέχοντες ἐν ταῖς χερσὶ κλάδους δαφνῶν, καὶ οὗτοι μὲν ἀθηριγεύουσιν ἔμπροσθεν, ὀπίσθεν δὲ διέρχονται ἐπιποιοὶ πρωτοσπαθάριοι ⁷⁶ εὐνούχοι, περιβεβλημένοι σπέκκια (92) ἀληθινὰ χρυσόκλαδα καὶ σπαθία, κατέχουσι δὲ καὶ τὰ σπαθοδάκλια αὐτῶν, ἐπικαίμενα τοῖς αὐτῶν ὤμοις· οἱ δὲ ἵπποι αὐτῶν τῶν πρωτοσπαθαρίων εὐνούχων ὁ λογοθέτης τοῦ ἱστολισμένου, ἀπὸ δὲ αὐτῶν (93) πρωτοσπαθάριοι σπαθοδάκλια ἐπικαίμενα τοῖς ὤμοις αὐτῶν, ὁμοίως καὶ λάριοι ἐπιποιοὶ, ὁ δὲ δρουγγάριος τῆς βίγλης καὶ οἱ πεζουόντων, τοποτηριτῶν τῶν ταγματῶν καὶ κομητῶν, διέρχονται ἀπὸ διαστήματος, κρατοῦντες (94) τῶν ὀπίσθεν προέλευσιν κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν, ὀπίσθεν δὲ αὐτοῦ ὁ τοποτηρητῆς τοῦ ἀριθμοῦ, κρατῶν τὰ πλήθη τῶν λαῶν πρὸς τὸ μὴ συγχυθῆναι αὐτοὺς ἐν τῇ προαλεύσει.

Ἡ. Ἀθηριγεύομενος ὑπὸ τῶν προειρημένων πάντων ὁ βασιλεὺς, διέρχεται μέχρι τῶν μαρμαρίνων λεόντων, καὶ δέχεται αὐτὸν ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἤγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, μετὰ καὶ τοῦ παρατικού δήμου τῶν Βενέτων, αὐτὸς δὲ ὁ δημοκράτης κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως ἀπέρχεται, καὶ προσκυνήσας τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως ἀσπάξεται αὐτοὺς, ὁ δὲ βασιλεὺς δεξιὰς αὐτὸν ἐπιδίδωσιν αὐτὸν τῆ κόμητι τοῦ στάβλου, ὁ δὲ δημοκράτης στάς πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ στάσει, τοῦ μέρους ἀκτολογούοντος, κατασφραγίζει τὸν βασιλέα. Τελέσαντος δὲ

garius vigiliæ et manclavitæ cum cæteris domesticis, qui non pedibus ire solent, legatis turmarum et comitibus, ex intervallo processum eorum, qui imperatorem sequuntur, secundum ordinem suum conducentes: pone ipsum vero vicarius numeri multitudinem populi ne processioni immisceatur continens, sequitur.

ἱστολισμένοι ἀπὸ καταφράκτων. Πλησίον δὲ τῶν αὐδρόμου, περιβεβλημένος σάγιον ἀληθινὸν, ἐφ' ἵππου βαρβάτοι, περιβεβλημένοι σπέκκια, κατέχοντες σπαυτοὶ ἐφ' ἵππων ἱστολισμένων· εἰθ' οὕτως κουδικουοὶ οἱ μαγλαβίται μετὰ τῶν λοιπῶν οἰκειακῶν τῶν μὴ οἰκειακῶν τῶν μὴ διαστήματος, κρατοῦντες (94) τῶν ἀριθμῶν, κρατῶν τὰ πλήθη τῶν λαῶν πρὸς τὸ μὴ συγχυθῆναι αὐτοὺς ἐν τῇ προαλεύσει.

VIII. Imperator ab his omnibus stipatus, ad marmoreos leones venit, ubi ipsum princeps Venetorum seu domesticus scholarum cum transitoria Venetorum factione excipit, et a cerimoniarario ad ductus abit, humique prostratus, pedes imperatoris osculatur, quem is suscipiens comiti stabuli tradit: is vero iterum in sua statione constitutus, imperatorem, dum factio acclamat, signat. Postquam factiones ea quæ mos est pererere, imperator discedit, quem factiones præcedunt, dromica dicentes, 50 et si imperator jusserit, etiam apela-

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁵ δὲ om. ed. ⁷⁶ ἀσπαθάριοι et h. l. et mox.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(91-92) Specia, nomen vestitus haud infrequens hoc in codice, fuerunt mea sententia nihil aliud quam quod nobis *Spitzen* sunt, Gallis *de points*, *de dentelles*, Belgis *Canten*, subtilis e candidis filis tenuissimi lini textura cum minutissimis ocellis, tessulis, rhombis, speculis, innumeris figuris intextis. Neque improbabile est, a Græco σπέκκια, *specia*, manasse nostrum *Spitzen*, quamvis etiam a voce Germanica *Spitze*, acies, mucro, repeti possit, quia opus hoc punctatum, dentatum prominentibus cuspidibus velut hispidum est; unde Franciæ appellationes desumptæ sunt. Latini mediæ ævi texturam hanc *tasselos* appellabant, unde Anglis remansit *tassel*, idem significans, a taxillis intextis, vid. Du Cange v. *Tasselus*, et nostrum *Tatzen*, quamvis diversæ nonnihil significationis. Hinc emendandus est Anastasius in Benedicto II: in ecclesia B. Valentini fecit coopertorium super altare cum clavis et fascellis. Sic vulgo editur, sed leg. cum tascellis id est taxillis; item in Leone III, super altare majus fecit tetraveta holoserica alythina cum astillis et rosis chrysoclavis. Leg. cum tascillis vel tassillis, quod perinde est. Liceat hac occasione Isidorum quoque corrigere, in cujus Glossis hæc leguntur: *vasculum, discus, fasculum*. Dubito pro ultima voce *fasculum*, φασκλον, (de qua voce supra dixi,) *lagenam vitream vini, anbasinum, λεξάνην*, patinam, an denique *tastulum*, quod idem est, reponam. *Dast* et *Tast patinam, discum, scutellam, missorium* significat. Sed ut redeam, unde deflexi, σπέκκια est vox Latina a *speciando*, videndo, *specium* et *speculum* idem est. Quæ ergo texturæ specula, id est figuras orbiculares aut ovales, aut quadratas, aut rhomboideas referent, (specula enim veterum omnes has figuras habuisse reperiuntur,) ea propter similitudinem specula appellantur, sive illæ figuræ pertusæ

essent eoque perspicuæ, ut sunt in speciis nostris. sive intextæ aut insulæ essent panno eoque opacæ. Hinc est, quod specia quoque possint esse vestes ἀστραγαλωτοί, *tassilatæ* vel *tesselatæ*, quales *tallatas* appellabant et *stragulatas*, quæ vox ipsissima Græca ἀστραγαλωτὸς est, et *laculatas*. Wilhelmus episcopus Colon. A. 1306. (apud Du Cangium v. *Fractillatus*): *monemus universos et singulos clericos, ne de cætero vestes partitas, virgatas, taliatas, scaccatas deferant*, id est ne in posterum gerant vestes, quarum una dimidia pars hujus coloris, altera alterius esset, neque vestes *βαδωτοῦς*, striatas, neque talis vel areis quadratis, neque schaccis seu tessulis rhomboideis distinctas. *Laculatas* vestes appellant Isidorus XIX, 22, et Papias illas, *quæ lacus quadratos* [id est *areas* habent *cum pictura* [id est coloribus distinctivis] *intextos aut acu additos*: vid. Salmas. ad Ser. Hist. Aug. t. II, p. 556 et 694. Præfero tamen priorem conjecturam, neque dubito ipsis quoque veteribus Romanis specia nostra non ignota fuisse. Specula veterum aut quadrata, aut rhomboidea, sed plerumque rotunda erant, ut ex illo Tertulliani loco de Resurrectione carnis c. 12. apparet: *retornantur* [id est rursus tornantur, rursus rotunda fiunt,] *specula lunæ, quæ menstruus numerus* [nempe dictum] *attriverat*; ubi vulgo male *redornantur* legitur.

(93) *Post eos autem, se. διέρχονται, veniunt procedunt*. Ita p. 36: Ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κροουκλείου, *post præfectos cubiculo*, p. 103: ἀπὸ τῆς λιτῆς, a *processione*, nempe *finita*, post processionem 191, *σίσσειν ἀπὸ βατοῦ post acceptam palmam saltare*. Et eo sensu ἀπὸ jam adfuit in superioribus, et frequens ex vetustis.

(94) *Finientes, claudentes*, et velut firmo repagulo *coercentes* processionem eorum, qui extremo in agmine eunt.

tica, ipsumque ad S. Christophori conducunt. Sciendum est, principes duarum factionum transitoriarum et tribunos politicæ, singulos pro suis factionibus, in prima tantum receptione, non autem in cæteris, libellum tradere; hoc enim tantum semel fieri solet. Politici Venetæ factionis imperatorem in S. Christophori excipiunt, ubi tribunus imperatori libellum dat: actisque finitis, imperator abijt, quem factio conducens, dromica, si jusserit, et apelatica recitat. Hoc singulæ factiones imperatorem comitantes, in ejus receptione observant. Populus transitorie factionis Prasinæ imperatorem ad S. Olybrii excipit, princeps ejus libellum tradit ipsumque ad philadelphium, ubi transitoria Venetorum factio adest, conducit. Hæc eum in philadelphio excipit et usque ad Prasinus politicæ in modium ducit, a quibus in modio excipitur, ubi tribunus imperatori libellum tradit, et omnibus ut supra dictum est peractis, ad taurum, ubi politica Venetorum factio, eum perducit. Hæc imperatorem in tauro excipit et ad tabernas pistorum, ubi politica factio Prasinorum adest, deducit, quæ eum in foro transitorie factionis Prasinæ, in substructione milii politicæ factionis Prasinæ excipit. In zeuxippo cum transitoria Venetorum factio, deinde in chalice, excipit. Mox omnes pedibus incedunt, solus imperator equo vehitur, et inde ab omnibus stipatus ut dictum est, per cortinas usque ad interiorem magnam portam excubitorum, ubi scribarum promotio instituitur, transit, equo descendit perque excubias ante tres consistorii portas dispositas abijt senatores fausta imperatori precantes subsistunt: is vero mediam portam ad templum Domini ducentem ingreditur, ubi patricii et strategi, qui et ipsi fausta imperatori apprecantur, adsunt. Quo æneam portam templi Domini ingresso, cubicularii januas statim claudunt et imperatori acclamant, qui postquam præpositus togam seu tiaram a capite ejus dempsit, intrat, 51 ad sanctas januas subsistit et precatur. Quo facto per porticum templi Dei hemicyclum triconchii perque porticum quadraginta sanctorum aureum trichinium intrat, ubi cubicularii omnes stantes. *In multa bonaque tempora*, imperatori acclamant, mox egrediuntur.

ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου, μένουσι δὲ ἐκεῖσε οἱ πατρικιοὶ βασιλέα. Καὶ εἰσελθόντος τοῦ βασιλέως εἰς τὴν χαλκῆν πύλην τοῦ Κυρίου, κλείουσιν εὐθέως τὰς θύρας οἱ

τὰ ἐξ ἔθους τοῦ μέρους, ἀποκινεῖ μὲν ὁ βασιλεὺς, αὐτοὶ δὲ οἱ τοῦ μέρους προπορεύονται ἔμπροσθε ⁷⁷ (95) τοῦ βασιλέως, λέγοντες δρομικά, εἰ δὲ κελεύει ὁ βασιλεὺς καὶ ἀπελατικά, ἀποσώζοντες τὸν βασιλέα μέχρι τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου. Χρῆ δὲ εἶδέναι, ὅτι οἱ δημοκράται τῶν δύο μερῶν τῶν περατικῶν καὶ οἱ δήμαρχοι τῆς πολιτικῆς, ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὸ μέρος αὐτῶν, ἐν τῇ α' δοχῇ ἐπιδιδόσασιν λιβελλάριον, ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς δοχαῖς λιβελλάρια οὐκ ἐπιδιδόσασιν. πρὸς ἅπαξ γὰρ τοῦτο καὶ μόνον. Ἡ δὲ πολιτικὴ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων μετὰ καὶ τοῦ δημάρχου δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ ἁγίῳ Χριστοφῶρι, καὶ ἐπιδιδώσιν ὁ δήμαρχος τῷ βασιλεῖ λιβελλάριον, τελέσαντες δὲ τὰ ἄκτα, ἀποκινεῖ ὁ βασιλεὺς, τὸ δὲ μέρος διασώζει τὸν βασιλέα, λέγοντες ἔμπροσθεν δρομικά, εἰ κελεύει, καὶ ἀπελατικά· τοῦτο δὲ τελεῖ ἐν ἕκαστον μέρος ἐν τῇ αὐτοῦ δοχῇ ⁷⁸. Διασώζοντες τὸν βασιλέα, δέχονται ἐκεῖσε τῶν περατικῶν μερῶν Πρασίνων ὁ λαὸς τὸν βασιλέα ἐν τοῖς τοῦ Ὀλυβρίου, καὶ ἐπιδιδώσιν ὁ δημοκράτης τῷ βασιλεῖ λιβελλάριον, καὶ διασώζουσι τὸν βασιλέα μέχρι τοῦ φιλαδελφίου τῶν περατικῶν μερῶν τῶν Βενέτων. Καὶ δέχεται ὁ περατικὸς δῆμος τῶν Βενέτων τὸν βασιλέα ἐν τῷ Φιλαδελφίῳ, διασώζουσι δὲ ἕως τῶν Πρασίνων τῆς πολιτικῆς τοῦ μοδίου, καὶ δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ μοδίῳ, καὶ ἐπιδιδώσιν ὁ δήμαρχος λιβελλάριον τῷ βασιλεῖ, καὶ τελέσαντες ἅπαντα, ὡς προεῖρηται, διασώζουσι τὸν βασιλέα μέχρι τοῦ ταύρου τῆς πολιτικῆς τοῦ μέρους τῶν Βενέτων. Καὶ δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ ταύρῳ καὶ διασώζουσιν ἕως τῶν ἀρτοποιίων τῆς πολιτικῆς τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων, καὶ δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ φῶρῳ τῶν περατικῶν Προσίνων, ἐν τῷ πλακωτῷ ⁷⁹ (97) τοῦ μιλίου τῆς πολιτικῆς μέρους τῶν Πρασίνων, δέξονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ ζευξίπῳ τῶν περατικῶν μερῶν Βενέτων, δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ χαλκῇ. Καὶ εὐθέως πεζεύουσιν (98) ἅπαντες, καὶ μένει ἐφιππος ἄλλος ὁ βασιλεὺς· κάκειθεν δηριγεύμενος ὑπὸ πάντων, ὡς προεῖρηται, διέρχεται διὰ τῶν κορτίων μέχρι τῆς ἐνδον μεγάλης πύλης τῶν ἐσκουβίτων, ἐν ἧ γίνεται ἡ τῶν σκριθόνων προβολή, καὶ πεζεύει ἐκεῖσε καὶ διέρχεται διὰ τῶν ἐσκουβίτων ἔμπροσθεν τῶν τριῶν πυλῶν τοῦ κονιστωρίου, μένουσι δὲ ἐκεῖ οἱ τῆς συγχεύτου ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα, καὶ εἰσέρχεται ὁ βασι-

λεὺς τὴν μέσην πύλην τὴν εἰσάγουσαν ⁸⁰ πρὸς τὴν καὶ οἱ στρατηγοὶ ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοὶ τὸν βασιλέα. Καὶ εἰσελθόντος τοῦ βασιλέως εἰς τὴν χαλκῆν πύλην τοῦ Κυρίου, κλείουσιν εὐθέως τὰς θύρας οἱ

VARIE LECTIONES.

⁷⁷ ἔμπροσθεν ed. ⁷⁸ δοχῇ, διασ. τ. βασιλέα. Δέχονται ed. ⁷⁹ πλάκω τῷ ed. ⁸⁰ πύλην εἰσάγουσαν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(95) Sic M. quæ sæpe exhibet tales formas absque v. Vocum ἀπελατικά et δρομικά fines per compendium litteræ ξ simile scriptas exhibebant eadem, ut dubium sit, singularis, an pluralis præferri debeat.

(96) Construenda sic sunt verba paulo implicitiora, μέχρι τῶν περατικῶν μερῶν τῶν Βενέτων τῶν τοῦ Φιλαδελφίου, usque ad Peraticas [seu ripenses] catervas Venetorum, quæ stant in Philadel-

phio. Idem quoque tenendum de dictione μέχρι τοῦ Ταύρου, etc., quæ mox occurrit.

(97) Πλακωτὸν videtur solum esse magnis tabulis saxeis aut marmoreis (Quadersteinen) stratam. Illæ enim sunt tabulæ latæ et vastæ saxæ. Ita p. 63, μαρμαρωτὸν, locus, solum marmorum stratam.

(98) Ante Chalcen ergo descenderant ex equis, qui imperatorem procedentem in equestri pompa

τοῦ κουβουκλείου καὶ ὑπερεύχονται τὸν βασιλέα, καὶ λαβόντος τοῦ πραιποσίτου τὴν τύγα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἵσταται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ ἄψας κηρὸς, εὐχεται ἑκάστω, καὶ εὐχόμενος διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ Κυρίου καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τοῦ τρικώγχου, καὶ διελθὼν καὶ τῶν διαβατικῶν τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα, εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, καὶ σάντες οἱ τοῦ κουβουκλείου πάντες ἐν τῷ αὐτῷ⁸¹ τρικλίῳ ὑπερεύχονται τὸν βασιλέα· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » καὶ ἐξέρχονται.

Θ'. Ἰστέον δὲ, ὅτι εἰ μὲν τύχη τῇ αὐτῇ προελεύσει, ἂν ἦγον τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου, ἢ ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τελεῖται οὕτως· Ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἡλλαγμένος τὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ στολὴν, καὶ ἀνέρχεται ἐν τῷ φόρῳ, τῇ τάξει καὶ προελεύσει τῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἑορτῆς, καὶ ἀνελθὼν ἐν τῷ φόρῳ καὶ τελέσας ἅπαντα κατὰ συνήθειαν, ἃ εἴωθεν ἐν τῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἑορτῇ τελεῖν, διέρχεται τὴν μέσσην λιτανεύων, ἀρχαμένου τοῦ τῆς καταστάσεως τῆς ἑορτῆς τροπάριον· « Σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον, » καὶ ἀπέρχεται μέχρι τῆς Παναγίας Θεοτόκου τῶν δικονίσσης. Καταλαβὼν δὲ ἑκάστω, εἰσέρχεται ἐν τῷ ναῷ καὶ τελεῖ τὸ προκείμενον (99), τὸν Ἀπόστολον (1) καὶ τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, καὶ μετὰ τὴν ἐκτενῆ ἀπαλλάσσει ὁ βασιλεὺς τὴν στολὴν, ἣν φορεῖ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, καὶ περιβάλλεται τὴν τῆς αὐτῆς ἡμέρας στολὴν, ἣγον δευτέρας τῆς διακαινησίμου, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται. Καὶ ἀρχαμένων ἐν τῷ ἄμβωνι τῶν ψαλτῶν, « Χριστὸς ἀνέστη, » ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἑκείσε, καὶ ἀπέρχεται λιτανεύων, ἀρχομένου τοῦ τῆς καταστάσεως τῆς τροπάριον ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, καὶ ἐκτελοῦνται τὰ τῆς προελεύσεως δευτέρας τῆς διακαινησίμου ὡς ἀνωτέρω εἴρηται. Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐπὶ Λέοντος τοῦ τῆς θείας λήξεως (2) ἐγένετο ἡ

IX. Sciendum est, hanc processionem, scilicet secundæ diei septimanæ renovationis, si festum Annuntiationis incidit, hoc ritu celebrari. Imperator, veste quam festo Annuntiationis gestare solet indutus, ad forum in ordine et processione festi Annuntiationis procedit, quo facto, peractisque pro more omnibus quæ eo die peragi solent, per mediam solemnem ritu procedit, cerimoniaro troparium festi: « Hodie principium salutis nostræ, » inchoante. Deinde ad Sanctam Deiparam diaconissæ abit, ubi templum ingreditur. Quo postquam accessit, templum intrat, repositum ibi apostolicum librum et sanctum Evangelium recitat et post extensam, veste Annuntiationis, quam gestat, exuta, habitum diei ejus seu secundæ septimanæ renovationis, sumit, ut supra dictum est. Psaltis in ambone hymnum « Christus resurrexit, » exorsis, egreditur et cum solemnem pompa abit, cerimoniaro troparium in Sanctorum Apostolorum æde inchoante: cæteri ritus processionis secundæ renovationis, ut supra exposuimus, observantur. Sciendum est, sub Leone gloriosæ memoriæ hunc ordinem institutum esse. Imperator cum scaramangio auro intexto equo ad Sanctos Apostolos vehitur, et revertens, colobio, quod botrys dicitur, induitur, capiti alba corona

VARIÆ LECTIONES.

⁸¹ καὶ πάντες οἱ τοῦ κουβουκλείου ἐν τῷ αὐτῷ ed.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

illuc deduxerant; solus imperator intro in equo procedebat. Paulo post autem ipse descendit, et eo ipso loco, quo descendit, in palatium rediens, eodem ascendit in equum exiens; neque licet ipsi equum ante chrysotriclinium conscendere, sed pedes ipse sequitur usque ad scholas et templum Salvatoris equum coram præductum. Vid. Creden. p. 761, et infra nostri codicis pag. 59, et supra p. 20. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 329. [Nemo eques poterat aulam CPTanam intrare præter imperatorem. Du Cange ad Villehard. p. 304.] Nicetas Choniates p. 35, describens ingressum Manuëlis Comneni novi imperatoris in urbem et palatium, ἐν τῷ παριέναι, αἰτ, μεθ' Ἰππου Ἐραβος ἐριαύχενος νὰ ἀνάκτορα, καὶ μέλλειν εἰσεῖναι διὰ τῆς πύλης, μεθ' ἣν ἔκ τῆς ἑδρας [e sella, equestri nempe,] ἀπόδασις ἐφείται μόνοις τοῖς αὐτοκράτορσιν, etc. Cinnamus. l. iv, p. 407, de Balduino IV, Hierosolymitano rege, ad Manuelem Comnenum in campis Antiochiæ invisente narrat, eum aut exhibitis honoribus inflatum, aut innata arrogantia in equo intrasse in aulam regiam, et ibi loci descendisse, ubi descendere imperator ipse consueverit, quod ægerrime tulisse Manuelem, ideoque multos honores ipsi antea destinatos omisisse et suppressisse. Ὁ δὲ τότε οἱ ἐπαρθεῖς, εἶτε καὶ ξύμφοτόν τινα τρέσων ἀλλζονείαν, ἐπειδήπερ εἰς τὴν βασιλειὸν εἰσῆλθον αὐτὴν ὑπὸ τε τῶν βασιλείων βαβδούχων καὶ Ῥωμαίων τῶν ἐπὶ δόξης παραπεμπόμενος, ἐνταῦθα τοῦ Ἰππου ἀπέβη, ἐνθα καὶ βασιλεὺς αὐτὸ ποιεῖν ἤθετο. Ἐφ' οἷς ἀγερῶχ(αν αὐτοῦ καταγνοὺς ὁ

βασιλεὺς πολλὰ τῶν ἔτι μᾶλλον εἰς τιμὴν ὀρώντων ἐνέλιπεν αὐτῷ.

(99) *Propositum*, seu particulam e Psalmis Davidis illi diei festo congruam et imputatam. Canunt nempe Græci singulis diebus versus e Psalmis excerptos alios atque alios, qui Evangelis et epistolis cujuscunque die congruunt. Et ea pensa e Psalmis τὸ προκείμενον τῆς ἡμέρας, *propositum*, *argumentum*, *materiam diei* appellant. Vid. infra pag. 355. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Goari Euehologium. Et quidem primo loco *Propositum*, tum Apostolum, seu epistolicum textum, ex epistolis apostolorum, tandem Evangelium legebant. Dicebatur autem τὸ προκείμενον sic, quia πρόκειται τοῦ Ἀποστόλου, ante lectionem Apostoli vel epistolæ legitur; et sic est dictio elliptica: nam integra est τὸ προκείμενον τοῦ Ἀποστόλου. Pontificale Haberti p. 71 initio: Exclamat ὁ διάκονος· Σοφία, Verbum Dei, sapientia æterna, vobis annuntiabitur. Ὁ ἀναγνώστης. Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ. Ὁ διάκονος Πρόσχωμεν· καὶ λέγει ὁ ἀναγνώστης τὸ προκείμενον τοῦ Ἀποστόλου. Ὁ διάκονος· Σοφία. Ὁ ἀναγνώστης [scilicet λέγει] τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ἀποστόλου. Ὁ διάκονος· Πρόσχωμεν. Ὁ ἀναγνώστης ἀναγινώσκει τὸν Ἀπόστολον.

(1) Apostolus est liber ecclesiasticus Græcorum continens lectiones e Pauli epistolis excerptas. V. Du Cange h. v. in Gloss. Græc.

(2) Recurret in sequentibus sæpius dictio de imperatoribus ὁ τῆς θείας λήξεως. Expedienda igitur ejus origo et significatio. Alemannus ad Procopium p. 13, *pie mortuas* vertit. Gretser. in Co-

imposita, et ita revertitur, id quod ad hunc diem A τάξις αὐτῆ· Ἰππεύει ὁ βασιλεὺς ἀπὸ σκαραμαγγίλου observari solet.

χρυσουφάντου ἰστεμμένος, καὶ οὕτως ἀπέρχεται εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, καὶ πάλιν ὑποστρέφων ἐπιπρος περιβάλλεται κολώδιον ⁸³ τὸν λεγόμενον βότρυν· καὶ στέφεται τὸ ἄσπρον στέμμα καὶ οὕτως ὑποστρέφει, καὶ τελεῖται οὕτως ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας.

CAPUT XI.

Observanda die tertio septimanæ renovationis in Sancti Sergii.

I. Proceres omnes tunicis candidis, unusquisque suo ordine vesteque, procedunt, et intrat pompa Justiniani triclinium. **ΣΖ** Circa horam tertiam metastasimum seu processio instituitur, ubi imperator dibetesio albo et tiztazio indutus, præfectis cubi-

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.
Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῆ γ' διακαινησίμου εἰς τὸν Ἁγίον Σέργιον.

Α'. Προέρχονται ἅπαντες οἱ ἄρχοντες ἠλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων, ἕκαστος κατὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν καὶ τὴν αὐτοῦ στολὴν, καὶ εἰσέρχεται ἡ προέλευσις ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίῳ. Περὶ δὲ ὧραν τρίτην γίνεται ἀπὸ κελεύσεως μεταστάσιμον (3), καὶ περι-

VARIE LECTIONES.

⁸³ κολώδιον τῷ λεγομένῳ βότρυν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

dino p. 183, et Combefis. in Script. post Theophan. B p. 48, reddunt *piæ* aut *beatæ memoriæ*. Sic satis bene ad sensum, sed vim vocis non expriment. Derivarunt illi forte a λέγω, *desino*, sed est a λαγώνω. Probare tamen, si constaret, solos defunctos ea appellatione donari, viventes non item. De quo in neutram partem equidem decernere adhuc valeo, cum explorare neglexerim. Si solis vita functis competeret, significaret eos, qui ad Dei peculium pertinent, qui omni se cum rebus humanis consortio exuerunt. Sane τῆς ἄνω λέξεως ἀξιοθῆναι, dixit Cedrenus p. 519, pro *caelitum sortis* vel *conditione beari*; πρὸς τὴν ἐκείθεν λέξιν μεθίστασθαι dixit Cinnamus p. 15 fine (ita ferente sæculo pro ἐκεῖ) pro *illuc ire*, ad Deum nempe, rebus humanis excedere. Imitati hac in re Christiani gentiles fuerint, qui pro *mori* dicebant πρὸς τὴν καλλίω καὶ θεοφιλεστέρην λέξιν μεταστῆναι, vid. Aristid. t. I, p. 70, ubi λέξις aut *sors* vel *conditio* est, aut διατριβή, χώρα ἐν ἣ διατρίβεται, *locus in quo agitur*; ut λέξις τῶν ὀμμάτων, *sedes oculorum orbita*. Euseb. Hist. Eccl. ix, 10: Προπυθῶσιν αὐτῶν ὄμματα καὶ τῆς ἰδίας λέξεως ἀποπεσόντα πηρὸν αὐτὸν ἀφίγησιν. Nicetas p. 34: Τοῦ βῆγος εἰς τὴν ἕψαν λέξιν διαβάντος, et p. 199: Πῶς ἡ ἕψα καὶ ἐσπέρτος ὑπὸ Ρωμαίου τεκοῦσα λέξις αὐτῷ προσεχώρησε. Pariter si quis σοφίας λέξις appelletur, ut factum fuit Theodoro Metochitæ (v. Du Cange v. Σχιάδιον), dubium est, sitne ille, qui sapientiæ in peculium cessit, aut ἐνδιατήμα, sapientiæ diversorium, habitaculum. Quod si vero exemplis evincatur, quod evinci posse vix dubitem, civis quoque imperatoribus tributum hunc titulum fuisse, arcessenda erit ejus ratio ex illo more divina omnia appellandi, quæ ad imperatores pertinent. Erit itaque ille, cujus conditio divina est, cujus mandata, scripta, instituta, res omnes divina dicantur. Confirmat hanc interpretationem dictio ὁ τῆς εὐσεβοῦς λέξεως *piæ sortis vel conditionis*, qua utitur Eustathus apud Alemani. in notis ad Procopium p. 87, vir in cujus titulis etiam pii titulus esset; item ὁ τῆς αἰοιδίμου, vir in cujus titulis etiam ille τοῦ ἀοιδίμου esset, apud Nicetam Choniat. p. 28.

(3) Fit *metastasis*, vel *metastasis*. Solet nempe Græci terminationem in *mon* pro terminatione in *is* adhibere, ut διακαινησίμου, pro διακαινίσις, ἀναλψίσιμον pro ἀνάλψις, δέξιμον, σάξιμον, pro δέξις vel δοχή, σάξις, et sic quoque μεταστάσιμον pro μεταστάσις, *secessus fit*; *secessus a jussione*, id est jubetur voce silentiarii aut ceremoniarii, ut proceres in consistorio congregati illinc abeant, demigrent. Recte ergo cl. Reimarus apud Xiphilinum μετόστη vertit *emigravit*, abiit in exilium, p. 1087. Inde processiones quoque imperatorum ex urbe in suburbana prædia μεταστάσιμα et μεταστάσις, *secessus*. Citat Goar. ad Theoph.

p. 192, locum ex antiquo Chronico aliquo CPTano, in quo hæc leguntur; εἰς τὰ πρόκεινα αὐτοῦ, ἢ ὡς μεταστάσιμα. *Processus* ibi loci *secessus* in ægrum notant. Et eo quoque sensu occurrit apud Script. post Theophan. pag. 266, et in loco Luitprandi de legatione, quem Gangius ad Zonar. p. 105, et Leichius in adversariis citant. *His tribus hebdomadibus habuit Nicephorus μεταστάσιον, seu stationem extra CPlin ad πηγάς, seu fontes*. Non recte vertit *stationem*. Est enim transmigratio ex priore statione in aliam novam. Combefis. in Script. post Theophan. pag. 295, plane transitit verba εἰς μεταστάσιμον in sua versione. Narrat ibi, Romanum juniorem sæpe uno die post spectaculum circense et epulas cum proceribus celebratas agitasse pilam equestrem horis pomeridianis, et colusoribus sæpe victis, καὶ πολλάκις νικήσας τούτους, εἰς Ὀνωράτας μετέβη secessionem in rusticorum palatium, prædiumve, de Honorata cognominatum, *fecisse*, deinde cæsis ibi per venationem apris in urbem sera vespera rediisse. Ita μεθίσταναι τινὰ τῆς ἀρχῆς est *aliquem a magistratu remove, translocare*. Hic autem loci est emigratio receptus procerum e conspectu domini. Ita quoque in novella Manuclis Alexii apud Labbeum, p. 134: Μετάστασις est *excessus hac vita*, quod alii κοίμησιν dicunt; διὰ τὴν ὑπέροχον τῆς ἀγίας Θεοτόκου μεταστάσιον; uti o contrario παράστασις, τὸ παρεστῆναι, *astare*, est coram eo stare, in consistorio *astare* sedenti, de qua voce vid. ad initium capituli 67. Ex eodem fonte fluxit, quod ædes Conversarum, seu mulierum, quæ a pristina flagitiosa et propudiosa vita ad meliorem frugem redierunt, et monadicam vitam amplexæ fuerunt, *μετάστασιμα* appellarunt, *secessus*, loca in quibus agunt οἱ μεταστάντες, qui deseruerunt mundum, *die der Welt abgestorben sind*. Vid. Script. post Theophan. p. 266. Appositum est ad rem nostram, quod apud Demosthenem et rhetores Atticos occurrit μεθίσταναι, quod facere dicuntur iudices, cum litigantes e tribunalibus secedere jubent, quo possint ipsi per otium et libertatem dispicere, quæ sententia ferenda sit. De usu vocis *μετάστασις* de republica, quo notat prolapsam a meliori statu ad deteriores, egit Vales. ad Harpocrat. v. Στασιώτης. Non possum facere, quia hæc occasio elegantem Athenæi locum, aut potius scholæ Pythagoricæ sententiam perpulchram, illustrem, atque a perversa interpretandi ratione, qua in eo usi fuerunt viri docti, asseram. Stabat ea schola, animas corpori a diis illigatas fuisse, idque propterea δέμας quasi vinculum aut carcerem dicit, quo qui sponte sua præmature excedant, aut erumpant potius, eos multo pejora deinceps mala et tormenta subire; Διὸ πάντας εὐλαβομένους τὴν τῶν κυρῶν ἀνάστασιν, φοβεῖσθαι τοῦ ζῆν ἐκόντας ἐκδοῖναι, *quapropter omnes observare et manere tempus illud, quod opportunum visum fuerit* τοῖς

βαλλόμενος ὁ βασιλεὺς διθητίσιον λευκὸν καὶ τριζάκιον, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ τοῦ τριπέτωνος καὶ ἴσταται ἐν τῇ ἐξαγούσῃ πύλῃ τοῦ τριπέτωνος πρὸς τὸν λαυσαϊκόν, οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ ἴστανται εἰς τὴν αὐτὴν πύλην μέχρι τῆς ἐξαγούσης πύλης εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν ἔνθεν κάκεισε. Προσκυνησάντων δὲ πάντων τῷ βασιλεῖ, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τῆς τῆς καταστάσεως καὶ λέγει· «Κελεύσατε·» αὐνοὶ δὲ ὑπερέχονται τῷ βασιλεῖ· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.» Καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ πάντων αὐτῶν, ἐξερχεται τῷ τρικλίῳ ⁸³ (4) τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἴσταται ⁸⁴ ἐν τῷ πρώτῳ ὀμφαλίῳ τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου. Ἐνωθέντες δὲ οἱ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ ἐκεῖσε καὶ ἡ λοιπὴ σύγκλητος καὶ περόντες, νεύοντες τοῦ πραιποσίτου ἀπὸ κελεύσεως σιληντιαρῆ τῷ ἱστῶτι ἐν μέσῳ τῆς δοχῆς, κάκεινος λέγει ⁸⁵· «Κελεύσατε·» αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται τῷ βασιλεῖ· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.» Οἱ δὲ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ οἱ σπαθάριοι ἴστανται ὀπισθεν τῶν πατρικίων, καὶ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου ἔνθεν κάκειθεν ὡς εἴθισται αὐτοῖς ἐν ἐκείτῃ προσλεύσει τοῦτο τελεῖν. Δηριγευόμενος δὲ ὑπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, διέρχεται ἐπὶ τὰ σκῦλα (5), ἐν δὲ τῷ ἵπποδρομίῳ ἴστανται κανδιδάτοι, σκριθωνες καὶ βασιλικοὶ μανδάτορες (6) ὡς μέλλοντες δηριγεύειν

VARLE LECTIONES.

⁸³ ἐν τῷ τρικλ. ed. ⁸⁴ ἴστανται ed. et mox τρικλίνου ἐνωθέντες. ⁸⁵ ΣΧΟΛ. Ἰστίον, ὅτι, πραιποσίτου μὴ ὄντος, νεύει τῷ σιληντιαρῆ ὁ πριμικήριος τοῦ κουβουκλείου.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

κυρίως τοῦ ἀναστῆσαι, *illis penes quos auctoritas sibi emigrationem ex hac vita imperandi, et sibi a voluntario sine cavere.* Idem igitur hic loci est ἀνέστασις atque μετὰστασις, *juvisio e loco, in quo quis sibi, surgendi et alio migrandi*, quod sit in τῷ ἀναστάσει, illis, quibus dicitur: *veteres migrate coloni-*

(4) Membranis deest ἐν. Et sic quoque paulo post, ἐξέλιθη τῷ ἵπποδρομίῳ, *procedit in circum.* Sæpe notat Græcis et Latinis dativus motum ad locum; ποῖ est antiquus dativus πο cum adscripto iota. Veteres enim ο pro u scribebant. Πῶ, nempe τόπω, ποῖ, *quorsum?* Exempla plura in sola Anthologia Stephani occurrunt, ut p. 31 :

Ἰχθῶσι καὶ ποταμῷ Κλειτώνουμον ἐχθρὸς ὄμιλος.
Ἦσεν...

protrusit in fluvium et ad pisces; Item p. 45, Πυθοὶ καὶ Ἰσθμῷ ἐκώμασα, *hilarum excursum feci ad Pythia et Isthmia.* Item p. 70 :

Ἦ δ' ἐδάφει κλινοῖσα κατέκτανε παῖδα ποτουσα.

Sic legendus ille locus, id est εἰς ἔδαφος, *illa vero versus solum inclinata, necavit suo casu puerum.* Arrian. Epictet. Diss. sæpius utitur formula ποιεῖ μοι, *facit* πρὸς ἐμέ, hoc curæ et cordi mihi est. Nicephorus Patr. CPL. Breviar. p. 92 : *Ἀνέρχεται ἡμα Πύρρῳ ἄμβωλι* pro εἰς τὸν ἄμβωνα. Photius Bibl. p. 103 : *Στασιασάντων αὐτῶν τῶν δυσμικῶν Γαλατῶν, διαπρεσβευσασμένων τε αὐτῶν καὶ Ὀδοάκρου πρὸς Ζήνωνα, Ὀδοάκρω* [id est πρὸς τὸν Ὀδ.] μάλλον ὁ Ζήνων ἐπέκλιεν. Anna Commena Alex. p. 77 : *Κυνηγεσίαι ἐπίνευον, ad venationes inclinabant.* V. Casaubon. ad Athen. p. 112, ubi explicat ὤρατιν ἰκίσθαι pro εἰς ὤρας, *ad alteram æstatem venando pervenire.* Infra apud Nostrum, p. 352 : *Ἀνεῖσι ταῖς προῤῥήθεισι βάραις*, ubi et ἀνεῖσι ταῖς βάραις notandum pro εἰς τὰς βάραις et ταῖς προῤῥήθεισι βάραις pro προῤῥήθεισι. Non insolens

cali eum comitantibus, per aureum triclinium ac tripetonem transit inque porta ejus ad lausiicum ducente subsistit, patricii vero strategi ab utroque latere portæ ad eam usque, quæ ad Justiniani triclinium ducit, adsunt. Qui postquam omnes imperatorem adorarunt, præpositus a mandato cerimoniaro signum dat et dicit : « Jubete ; » at illi : « In longa et felicia tempora, » etc., acclamant. Ab his omnibus stipatus, e triclinio Justiniani egreditur et in primo ejus umbilico consistit. Patricii autem et strategi ibi congregati cum reliquo senatu adstantes, eum adorant, præposito a mandato signum silentiario dante, eoque dicente : « Jubete ; » ipsi vero imperatori acclamant : « In multa bonaque tempora. » Spatharocandidati et spatharii a tergo patriciis, cubiculo præfecti ab utroque latere ut ipsis in singulis processionibus solenne est adstant. Ab his stipatus imperator ad scyla transit : in circo vero candidati, scribæ et imperatorii mandatores imperatorem in circum procedentem comitaturi adsunt, Qui ut circum intravit, ab his omnibus et ante dictis stipatus, per eum transit, dum multitudo interea fausta ei apprecatura in circum convenit. His comitantibus, per antiquum secretum ad Sancti Sergii abit. Dum catechumena ingressurus est, patricii et strategi foris subsistunt, hegumenus

C id est novis Græcis, nequæopus τοῖς — βάραις isto loco reponere. Posset immanis talium strues construere. Sed poterunt hæc, quæ sub manus venerunt, exempla sufficere ad probandam rem, de qua nemo fere dubitat. Tum est obvia.

(5) Palatium, aut turris, inter triclinium Justiniani et Circum, de quo vid. Du Cange CPL. Christ. p. 178, lib. II ; Luitprandus, p. 479, *Scyllia* (f. *Scylla*) appellat. Eine præfectus fuit ὁ Σκυλλομάγος (interdum enim gemino λ scriptum reperitur), de quo Goar. ad Codin. p. 76 ? Forte fuit *conditorium spoliarum* hostibus ademptorum, unde illi nomen. Du Cange putat Carcerem fuisse. P. 162 Nostrum dicuntur in eo vestes asservatæ fuisse procerum cum imperatore convivantium, donec exurgendi tempus esset. Indene igitur loco nomen, quod τὰ σκῦλα, id est exutæ vestes, ibi asservarentur ; an proprius a vero abest conjectura, locum sic fuisse dictum ab ænea imagine Scyllæ ibi erecta, quod ex ultimo epigrammate, p. 185, Anthologiæ Gr. ed. H. Stephani colligo ?

(6) Mandatores in exercitu sunt οἱ τὰ μανδάτα πρὸς τῶν ἀρχόντων ὀξέως ἐπὶ τοὺς στρατιώτας διακομίζοντες, ut est in Glossis. Regii autem mandatores ἡμεροδρόμοι, οἱ ταῖς βασιλικαῖς διατάξεις ταχῆστα διακονοῦμενοι. Theophani appellantur ἐντολικάριοι (quæ vox idem atque Latina notat) apud Du Cange ad Cinnam. p. 475, ubi de illis disputat. In Circo præcipue erant mandatores vox imperatoris ad populum, ut quæstor in Seuatu, ut elegantur ait Alemann, ad Procop. Anecd. p. 90. Addebantur legatis exteris, ut eos usque ad imperii fines deducerent. Ita narrat Luitprandus, sibi duos mandatores per Ionium mare comites additos fuisse, qui Naupacto se Hydruntem usque deduxerint, Legat. p. 488 init. ; vid. Du Cange Gloss. et Petav. ad Themist. p. 506. Dicti sic fuerunt a *mandando*, id est citando, evocando, vid. Du Cange v. *Mandare*.

vero seu monasterio præfectus thus et unguenta ferens et ante imperatorem incensans, excipit. Qui catechumena ingressus, cereis ante sacrarium super imperatoris portis accensis, precatur: precatus autem in oratorio Sanctissimæ Deiparæ in catechumenis, cereos accendit et ibi quoque precatur, postea egressus, in eminentiori parte sacrarii, ubi in singulis processionibus stare divinumque officium celebrare solot, subsistit, et ibi quoque cereos accendit.

αὐτοῦ ναοῦ δέχεται ἐκεῖσε τὸν βασιλέα ἀπὸ τῆς πύλης, βασιτάζων θυμιατὸν καὶ θυμῶν (7) ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ βασιλεὺς, εἰσελθὼν ἐν τοῖς κατηχομενίοις, ἄπτει κηροῦς ἀπέναντι τοῦ θυσιαστηρίου ὑπερθεῖν τῶν βασιλικῶν πυλῶν καὶ εὐχεται ἐκεῖσε· εὐξάμενος δὲ ἐν τῷ ὄντι τῶν (8) κατηχομενίων εὐκτηρίῳ τῆς Ὑπερργίας Θεοτόκου, ἄψας δὲ κάκεισε κηροῦς καὶ εὐξάμενος ἐξέρχεται, καὶ ἴσταται ἐν τῷ παρακρυπτικῷ (9) τοῦ θυσιαστηρίου, ἐν ᾧ εἴθισται αὐτῷ καθ' ἐκάστην προέλευσιν ἴστασθαι καὶ ἐκτελεῖν⁸⁶ τὴν θείαν λειτουργίαν, ἄπτει δὲ κάκεισε κηροῦς.

53 II. Tempore autem sacræ communionis sacerdos cum reliquis clericis accedit, divinum munus afferens, quo allato, imperator communionem in oratorio accipit, et egressus metatorem intrat. Postquam vero omnibus cubiculariis sacra communio impartita est, sacerdotes abeunt, venerandum donum in antimensio, quod ante sacrarium supra imperatorias januas est, reponunt, et arcesiti a ceremoniario patricii, strategii et senatus, communicant, sacerdotes ad peragendam divinam liturgiam abeunt. Quo facto, imperator per catechumena digreditur, et postquam se ad triclinium contulit, cum amicis, quos vocari jusserit, venerandæ mensæ suæ assidet. Ut a convivio surrexit, tizitacium induit, et a cubiculo præfectis, manclavitis ac reliquis ministris stipatus, per catechumena transit, hegumeno ante imperatorem ad portam usque catechumenorum incensante. Egressum inde imperatorem patricii et strategii in ea porta, in qua in introitu imperatoris remanserant, excipiunt: qui a prædictis eodem ordine stipatus, per antiquum secretum et circum discedit, patriciis interim ad scylla subsistentibus faustaque ei apprecantibus. Inde cum cubiculo præfectis, cerimoniario et silentiariis transit triclinium Justiniani. Cerimoniarius autem cum silentiariis manet in porta lausiaci, et fausta apprecantes comitantur; postea a præfectis cubiculi stipatus, per tripelonem aureum triclinium ingreditur et, exuto tizitacio, venerandæ et aureæ mensæ suæ cum amicis, quos eo die invitari jussit, assidet. Et hoc observandum est, patriarcham eo

τὸν βασιλέα, ἡνίκα ἐξέλθῃ τῷ ἵπποδρόμῳ. Καὶ ἐξεληθὼν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, δηριγεύμενος ἐπὶ αὐτῶν πάντων καὶ τῶν προειρημένων, διέρχεται διὰ τοῦ ἵπποδρόμου, τὰ δὲ πλήθη τῶν δούλων ἴστανται ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Καὶ διεληθὼν ὁ βασιλεὺς δηριγεύμενος ὑπὸ πάντων, διὰ τῶν παλαιῶν ἀσκηρητιῶν ἀπέρχεται ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Σεργίου. Μέλλοντος δὲ τοῦ βασιλέως εἰσερχέσθαι ἐν τοῖς κατηχομενίοις, μένουσιν ἔξω τῆς πύλης πατριῖοι καὶ στρατηγοί, ὁ δὲ ἡγούμενος τοῦ

Β'. Τῷ δὲ καιρῷ τῆς θείας κοινωνίας ἀνέρχεται ὁ ἱερεὺς μετὰ καὶ λοιπῶν ἱερέων, προσφέρων τὸ τίμιον δῶρον, καὶ εἰσελθόντος τοῦ ἱερέως μετὰ τοῦ τιμίου δώρου, κοινωνεῖ ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, καὶ ἐξεληθὼν εἰσερχεται ἐν τῷ μητατωρίῳ. Κοινωνήσαντες δὲ καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου ἅπαντες, ἀπέρχονται οἱ ἱερεῖς καὶ προτιθέασιν τὸ τίμιον δῶρον ἐν τῷ ἀντιμισίῳ τῷ ὄντι ἀπέναντι τοῦ θυσιαστηρίου ὑπερθεῖν τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ προσκληθέντες οἱ πατριῖοι, στρατηγοί τε καὶ ἡ σύγκλητος παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως κοινωνοῦσι, καὶ εἴθ' οὕτως κατέρχονται οἱ ἱερεῖς πρὸς τὸ ἐκτελεῖν τὴν θείαν λειτουργίαν. Καὶ τῆς θείας λειτουργίας τελεσεθείας, διέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τῶν κατηχομενίων, καὶ καταλεθὼν ἐν τῷ τρικλίῳ, καθέζεται ἐπὶ τῆς αὐτοῦ τιμίας τραπέζης μετὰ καὶ φίλων, ὧν ἂν κειυη καλέσαι. Κραματίσας δὲ καὶ ἀναστάς, περιβάλλεται τὸ τζιτζάκιον, καὶ δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, μαγλαβιτῶν τε καὶ λοιπῶν οικειῶν, διέρχεται διὰ τῶν κατηχομενίων. Ὁ δὲ ἡγούμενος θυμῖζ ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως μέχρι τῆς ἐξαγοῦσης⁸⁷ πύλης τῶν κατηχομενίων⁸⁸. Ἐξεληθόντος δὲ τοῦ βασιλέως τὴν αὐτὴν πύλην, δέχονται αὐτὸν πατριῖοι καὶ στρατηγοί ἐν τῇ αὐτῇ πύλῃ, ἐν ἧ καὶ ἔμειναν ἐν τῇ εἰσοῇ τοῦ βασιλέως, καὶ δηριγεύμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν προειρημένων κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν, διέρχεται διὰ τῶν παλαιῶν ἀσκηρητιῶν καὶ τοῦ ἵπποδρόμου, οἱ δὲ πατριῖοι μένουσιν εἰς τὰ σκύλα, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε δηριγεύμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου καὶ τοῦ τῆς καταστάσεως, μετὰ

VARIE LECTIONES.

⁸⁶ καὶ τελεῖν ed. ⁸⁷ ἀγοῦσης ed. ⁸⁸ κατηχομένων cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(7) Latini *condire ecclesiam* pro θυμῖζ dicebant, ut est in Ord. Roman. p. 217 et deinceps frequentier.

(8) Ita M.; si integer locus, subintell. ἐντός.

(9) Pro παρακρυπτικῷ, more Græcorum recentium, qui μ ubique ingerunt, *in fenestra, quæ in sacrificialorium despiciit e catechumeniis*. Nam παρακρύπτειν est *prospicere*. Et igitur παρακρυπτικόν,

prospectorium, locus unde prospicitur. Pachymeres II, 9, τὰς τῶν οἰκημάτων παρακρυπτικὰς ἐξ ὁπτις πλίνθου καὶ τιτάνου παρφοδομημένας habet, *fenestras domorum ex cocto latere et gypso ædificatas*, apud Du Cange CPlI Christ. II, p. 68, antepen. Vel est etiam mœniamum, projectum cum fenestra. Yid, ad p. 142, ubi plura de hoc verbo dico.

τῶν σιλεντιαρίων διέρχεται ⁹⁹ διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ A die cum processione ad Blachernas abire et pro-
 τρικλίνου. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως μένει μετὰ τῶν pterea huic pompæ adesse non posse.
 σιλεντιαρίων ἐν τῇ πύλῃ τοῦ λαυσιακοῦ, ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοὶ τὸν βασιλέα, κἀκεῖθεν δετριγευόμενος
 ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, εἰσέρχεται διὰ τοῦ τριπέτωνος ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ ἀπαλλάξας
 τὸ τζιτζάκιον, καθίθεται ἐπὶ τῆς αὐτοῦ τιμίας καὶ χρυστῆς τραπέζης μετὰ καὶ φίλων, οὓς ἐκέλευσε τῇ
 αὐτῇ ἡμέρᾳ καλέσαι. Χρῆ δὲ ⁹⁰ εἶδέναι καὶ τοῦτο, ὅτι ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης ἐν Βλαχέρ-
 ναις (10) μετὰ λιτῆς, καὶ ἐν τούτῳ οὐχ εὑρίσκειται εἰς τὴν προέλευσιν ταύτην.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ δ' τῆς διακαινησίμου, *Observanda quarta die renovationis, et de ritibus*
 καὶ ὅσα ἐν αὐτῇ τελεῖται. *tunc peragendis.*

CAPUT XII.

Προέρχονται πάντες ἡλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλα-
 νιδίων, ὡς ἀνωτέρω προείρηται, καὶ εἰσέρχεται ἡ
 προέλευσις ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνῳ. Ὁ δὲ βα-
 σιλεὺς περιβάλλεται διθητήσιον καὶ τζιτζάκιον καὶ
 ἴσταται ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ ἐν τῇ ἐξαγοσῇ καμάρᾳ B
 ἐν τῷ τριπέτῳ· τὸ δὲ τῶν ἀργυρῶν πυλῶν βῆλον
 ἀΐεται ὑπὸ σιλεντιαρίου, καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ κελύσεως
 ὀστιάριος, εἰσάγει τὸν ὄρφαντρόφον (11) ἡλλαγμέ-
 νον, καὶ σὺν αὐτῷ εἰσέρχονται φωτισματα ἕξ (12),
 καὶ ἐκ τῶν ὄρφανῶν ὄρφανὰ ἕξ, παρακραιοῦντα (13)

Omnes, ut supradictum est, albis tunicis proeunt,
 et pompa Justinianeum triclinium intrat. Imperator
 autem, dibetesi et tzitzacio indutus, in aurei tri-
 clinii camera, quæ tripetoni proxima est, subsi-
 stit: 54 argenteorum portarum velum a silentiario
 tollitur, et egressus ostiarius a mandato, orphano-
 trophum mutata veste adducit, cum quo sex can-
 delabra totidemque ex orphanis ea portantes in-
 trant, quorum frontem presbyter et orphanotrophus
 abstergunt; imperator autem candelabra ejusmodi

VARIE LECTIONES.

⁹⁹ Verba: διέρχεται — μετὰ τῶν σιλεντιαρίων om. ed., addit R. in not. ⁹⁰ δὲ om. cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(10) Ecclesiam Blachernensem describit Du Cange
 ad Alexiad. p. 330 seqq. [De palatio Blachernarum
 vid. p. 292, 295. Villehard. et Du Cange ad Alex.
 p. 246. Magnaura et Blanchernæ non longe dista-
 bant. Bandur. p. 730. Blachernæ distabant a palatio
 Pegarum. Script. post Theophan. p. 222. Ludi cir-
 censes interdum in Blachernis editi. Wagnerck ad
 Martyr. SS. Anargyror. p. 15, de æde D:iparæ
 Blachernensi et de regia adjuncta, quam τὸ πρό-
 κασσον Βλαχερνῶν dixere, idem p. 35.]*

(11) Erat dignitas non de minimis in aula Byzan-
 tina orphanotrophus, seu curator orphanorum, et
 passim fit ejus in hoc codice mentio. Conf. p. 101.
 Miror tamen promotionem, quam Cedrenus, p. 730
 memorat, e præposito ad Orphanotrophum, cum
 mos non fuerit ex altiori gradu ad humiliorem de-
 primere. Forte idem fuit, qui in curia Romana dic-
 tus fuit *amminiculator*, et inter officiales pontificis
 loco septimo recensetur p. 572 Ord. Rom.: *Se-
 ptimus amminiculator, intercedens pro pupillis et
 viduis, pro officis et captivis.*

(12) *Sex pueri recens baptizati.* Apparet e sequen-
 tibus, sex hos priores pueros non fuisse orphanos.
 Addit enim καὶ ἐκ τῶν ὄρφανῶν φωτισματα ἕξ, *et
 ex orphanis alii sex pueri baptizati.* Solebant nempe
 in veteri Ecclesia pueros non statim a natiuitate, sed
 aliquot annis post, adultiores factos, simul plures, D
 æqualis ætate omnes ex eadem communione
 magno Sabbato diem Paschatis præcedente bapti-
 zare. Appellant autem Græci actum baptizandi φω-
 τισμὸν et φωτίζειν, *illuminationem et illuminare*,
 quia scilicet tunc *lux in Domino* fiunt, qui antea
 mersi tenebris erant; unde *nova lux baptismatis* in
 codice Theodosiano: ipsos vero baptizandos φωτι-
 σματα. Vid. Du Cange Gl. Gr. h. et Lat. v. *Alba*
 et *Illuminare*. Corsini diss. II append. ad notas
 Græcorum. Mabillon. p. xcvi Introd. ad Ordin.
 Roman., ubi ait: *Ad Sabbati magni ritus pertinent
 lectiones ex Scriptura duodecim cum Græce, tum
 Latine olim in Ecclesia Romana recitari solitæ, de-
 inde benedictio fontis et baptismus eorum, qui per
 varia scrutinia in Quadragesima facta ad hoc sacra-
 mentum comparati fuerant.* Pueri tales tota septi-
 mana Paschali in albis tunicis ambulabant cum
 cæcis. Et hi τὰ φωτισματα hio loci sunt. Vita Eu-

sebi episcopi Vercellensis: *Dum in mense Martio
 celebraretur Pascha, in cujus vigilia Papa memora-
 tus sacra perageret et sacratissimum celebraret bap-
 tiserium.* Conradus Urspergensis an. 1124: *Infantes
 suos in Sabbato sanctæ Paschæ et Pentecostes cum
 candelis et cappa, quæ dicitur vestis candida, et pa-
 trinis comitantibus ad baptismum deferant, eosque
 veste innocentie indutos per singulos dies usque in
 octavam diem ejusdem Sabbati ad ecclesiam defe-
 rant, et celebrationi divini officii interesse satagant.*
 Præcipue Sabbatum quod diem Paschatis præcede-
 bat, *baptismale* appellabatur. Petrus Comestor in
 Hist. Schol. cap. xxii Levit.: *In Sabbato bap-
 tismali, in consecratione fontium et in merstone cate-
 chumenorum.* Hæc duo baptismata, Paschatis et
 Pentecostes, *baptismata generalia* dicebantur; lice-
 bat tamen cuique puerum suum, quo vellet die to-
 tius anni, ad baptismum mittere. Qui autem non
 statim a natiuitate baptizari liberos suos curarent,
 illi eos curabant in aliquo baptismate generali ba-
 ptizari. Concil. Rotomagense an. 1072: *Ne gene-
 rale baptismata nisi Sabbato Paschæ et Pentecostes
 fiat; hoc quidem servato, quod parvulis quocunque
 tempore, quocunque die petierint, regenerationis la-
 vacrum non negetur.* Vid. Du Cange Gloss. Latin.
 v. *Baptismus*, ubi de diversis temporibus agit, qui-
 bus pueri solebant in diversis Ecclesiis baptizari.
 Ab illa consuetudine totius alicujus communionis
 pueros ritibus sacris iniciandos uno die baptizandi,
 manavit similis mos Turcarum et Muhammedano-
 rum circa suorum puerorum circumcisionem, de
 quo ad Abulfedam dixi. Posse hic commemorata
 photismata interpretari conversos Saracenos aut
 Judæos baptizandos. Talium conversorum patros
 plerumque fuisse reges et magnates docet Du Cange
 Gl. Lat. v. *Conversus*. Sed non opus, neque credi-
 bile, tantum semper fuisse CPlii numerum conver-
 sorum, ut quotannis eorum sex potuerint baptizari.
 Hos si voluisset auctor, addidisset procul dubio Σα-
 ρακηναί. [De sacro baptismate inter paschalia sacra
 suscipi solito, item de templo e frondibus propterea
 contexto locus insignis est apud Herricum de
 S. Germani Antisiodorensis vita p. 40 edit. Sim.
 Colinæi Paris. 1543.]*

(13) Stribligo hic subest huic auctori consueta.

in fronte osculatur. Quod postquam et in reliquis factum, et singula imperator osculatus est, statim orphani, ut mos est, canunt, et solemnibus apocombiis ab imperatore acceptis, discedunt, paratogue convivio, cibi afferuntur: imperator aureæ ac venerandæ mensæ cum proceribus, quos vocari eo die jussit, accumbit.

καὶ στοιχηθέντος τοῦ κλητωρίου (14), γίνονται μίνσαι, μετὰ καὶ ἀρχόντων, οὓς ἂν καλέσῃ ⁹⁴ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ.

CAPUT XIII.

De patriarchæ invitatione.

Præpositus die quartæ feriæ hora prima imperatorem adire et querere debet, an patriarcham invitari jubeat, ut postero die cum omnibus sacerdotibus, quos secum adducere solet, ad agapen imperatori dandam adque epulas cum eo in splendida aurea mensa celebrandas antiquo ritu et supra accurate exposito præsto sit. Hoc vero singulis diebus, quibus imperator ad cœnam invitari patriarcham jusserit, observatur: pridie enim invitatio a mandato fit, et præpositus cubicularium ac silentiarium mittit, qui patriarcham cum suis comitibus ad epulas advocant.

CAPUT XIV.

Observanda die quinta septimanæ renovationis, dum salutatio in aureo triclinio instituitur.

1. Procedunt omnes albis tunicis induti, singuli ordine suo ut supra dictum est, et ingreditur Justiniani triclinium processio. Mittitur vero a mandato per præpositum cubicularium ac silentiarium, ut patriarcham advocent, qui cum advenit, per apsidem intrat perque porticum triconchii et januam ærarii ad gradus pergit, **55** eumque per scalas lausiaci descensurum cubicularii omnes excipiunt, perque medium lausiaci euntes, in tripetonem ducunt, ubi coram horologio stat. Ibi scamnum, cui aulæum instratum, repositum est; ei, postquam ingressus est, insidet. Præpositus vero venit et imperatori adventum patriarcham nuntiat, qui statim sumpto dibetio suo, tiziacium induit: ille, accepto ab imperatore signo,

VARIE LLECTIONES.

⁹¹ παρακρατοῦντα φωτίσματα conj. Leich. παρακρατῶν φώτισμα cod. et ed. ⁹² ἐκμάτσωσι cod. ⁹³ ὁ δὲ πρεσβ. ed. ⁹⁴ κελύσῃ ed. ⁹⁵ καὶ δέχονται cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Assentior cl. Leichio παρακρατοῦντα emendant, **D** notarium ipsius. Quorum nomina ut impleverant ἐπλήρωσαν, omnia perscripserant], descendebant ad invitandum, et redibant ad sedem.

(14) Mos erat, ut in cramate, seu dejunatione, de qua alias dixi, *ordinaretur convivium* (hoc est στοιχεῖν τὸ κλητώριον) seu denominarentur et nominatim *clamarentur* (ut ovo medio dicebant) seu invitarentur ad prandendum cum Augusto, quos ipse vellet. Simili modo, ut tradit Ordo Romanus, postquam pontifex celebrasset missam et dixisset *Agnus Dei*, nomenclator atque cum eo sacellarius et notarius vicedomini *ascendebant ad altare ante faciem pontificis, ut annueret eis scribere nomina eorum, qui invitandi erant sive ad mensam pontificis per nomenclatorem, sive ad vicedomini, vel*

φωτίσματα ⁹¹, καὶ ἐκμάτσωσι ⁹² τὰ τούτων μέτωπα ὅτε πρεσβύτερος ⁹³ καὶ ὄρφαντρόφος, καὶ ἀσπάζεται ὁ βασιλεὺς τὸ αὐτὸ φῶτισμα ἐν τῷ μετώπῳ. Τελεσθέντων δὲ τούτων καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πέντε φωτίσμασι καὶ ἀσπασαμένου αὐτὰ τοῦ βασιλέως, εὐθὺς φωνοβολουοῦσι τὰ ὄρφανα ὡς εἴθισται αὐτοῖς, καὶ ἐληφότα ἀποκόμβια παρὰ τοῦ βασιλέως ἐξέρχονται, καὶ καθέζεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ τιμῇ χρυσῇ τραπέζῃ

ΚΕΦΑΛ. Π'.

Περὶ τῆς τοῦ πατριάρχου προσπλήσεως.

Χρῆ τὸν πραιπόσιτο τῇ ἡμέρᾳ τῆς τετράδος ὥρᾳ πρώτῃ εἰσελθεῖν πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ὑπομνησαι, εἰ ἄρα κελύσει προσκληθῆναι τὸν πατριάρχην, ὅπως ἐλθὼν τῇ ἐπαύριον ὁ πατριάρχης μετὰ πάντων τῶν εἰωθῶτων αὐτῷ ἱερέων πρὸς τὸ δοῦναι ἀγάπην τῷ βασιλεῖ καὶ ἀριστήσαι ἐν τῇ τιμῇ χρυσῇ τραπέζῃ μετὰ τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν παραδεδομένην ἀκρίθειαν. Τοῦτο δὲ τελεῖται ἐν οἷα δ' ἂν ἡμέρᾳ κελύσῃ ὁ βασιλεὺς ἀριστήσαι μετ' αὐτοῦ τὸν πατριάρχην. Πρὸ γὰρ μιᾶς ἡμέρας γίνεται ἡ πρόσκλησις ἀπὸ κελύσεως, καὶ ἀποστέλλει ὁ πραιπόσιτος κουδικουλάριον καὶ σιλεντιάριον, καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ προειρημένῶν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ε' τῆς διακινήσιμου, τοῦ ἀσπασμοῦ τελουμένου ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου.

C Α'. Προέρχονται πάντες ἠλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων, ἕλαστος μετὰ τὴν (15) αὐτοῦ τάξιν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ εἰσέρχεται ἡ προέλευσις ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνῳ. Ἀποστέλλεται δὲ ἀπὸ κελύσεως διὰ τοῦ πραιποσίτου κουδικουλάριος καὶ σιλεντιάριος, καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην· καταλαθόντος δὲ τοῦ πατριάρχου, εἰσέρχεται διὰ τῆς ἀψίδος, καὶ διεφῶν διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ τρικλίνου, εἰσέρχεται διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ εἰδικοῦ καὶ κατέρχεται τὰ βασιμῖδια, καὶ μέλλοντος αὐτοῦ κατέρχασθαι τὰ σκαλία τοῦ λαυσιακοῦ, δέχονται ⁹⁶ αὐτὸν οἱ τοῦ κουδουκλείου ἅπαντες, καὶ διελθόντες μέσον διὰ τοῦ λαυσιακοῦ, εἰσάγουσιν αὐτὸν οἱ τοῦ κουδουκλείου ἐν τῷ τριπέτωνι, καὶ ἴσταιται ἔμπροσθεν τοῦ ὠρολο-

γίου. Ἰστανται δὲ σκάμνον ἐκεῖ, καὶ ἠπλωται ἐπ' αὐτὸ σκαμνάλιον, καὶ εἰσελθὼν καθίεται ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ πραιπόσιτος εἰσελθὼν δηλοῖ τῷ βασιλεῖ, καὶ εὐθίως ὁ βασιλεὺς φορβῶν τὸ διδητήσιον αὐτοῦ, περιβάλλεται τζιτζάκιον, καὶ λαβῶν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐξέρχεται καὶ προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην ὁ δὲ πατριάρχης, ἐπακουμβίζων τῇ τοῦ πραιποσίτου χειρὶ, εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ δέχεται αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφοτέρω ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης καθίζονται ὁμοῦ ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ. Καταλαβούσης δὲ τῆς ὥρας πρὸς τὸ δοῦναι τὴν ἀγάπην, εἰσέρχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου ἀπὸ κελύσεως. Καὶ οἱ μὲν ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου Ἰστανται ἔνθεν κἀκεῖσε * καὶ τῆς χρυσῆς τραπέζης πλησίον τῶν χρυσῶν σκευῶν, οἱ δὲ σπαθαρκοουδικουλδάριοι καὶ κουδικουλδάριοι Ἰστανται ὀπισθεν τῶν ἐστῶτων ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ σκευῶν ἔνθεν κἀκεῖσε, διὰ τὸ χωρηθῆναι (16) τοὺς μελλοντας εἰσεῖναι ἐν τῇ ἀγάπῃ ἱερεῖς. Καὶ ὁ μὲν τοῦ πενταπυργίου, ὁ δὲ πατριάρχης ὁμοίως καὶ αὐτὸς οὐ μέντοι ἐπίσης (18) οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι * Ἰστανται ὀπισθεν τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν. Λαβῶν δὲ νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ ὀστιάριῳ, κἀκεῖνος ἐξέρχεται κατ'

A egreditur et patriarcham vocat, qui manui præpositi innixus, aureum triclinium intrat, in cujus medio imperator eum excipit, et postquam se invicem adorarunt ac salutarunt, simul in eodem triclinio consistunt. Hora autem, qua agape distribuitur adveniente, cubicularii a mandato intrant, et cubiculo quidem præfecti ab utroque aureæ mensæ latere prope aurea vasa, spatharocubicularii et cubicularii postreposita in aureo triclinio vasa hic illic adstant, ut ingressuris ad agapen sacerdotibus via pateat. Imperator in sella aurea ante pentapyrgium, pariter et ipse patriarcha in sella ad sinistram imperatoris, non ejusdem tamen altitudinis, assidet: eunuchi autem protospatharii pone imperatorem secundum ordinem suum astant. Edito ab hoc signo, præpositus ostiario signum dat, qui virgam auream gemmisque ornatam manu tenens abit, velumque primum, metropolitans, ordinat; deinde reversus, in limine argentearum portarum aurei triclinii stat,

Β βασιλεὺς καθίεται ἐπὶ σελλίου χρυσοῦ ἔμπροσθεν καθίεται ἐπὶ σελλίου ἐξ ἀριστερᾶς τοῦ βασιλέως (17), οὐ μέντοι ἐπίσης (18) οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι * Ἰστανται ὀπισθεν τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν. Λαβῶν δὲ νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ ὀστιάριῳ, κἀκεῖνος ἐξέρχεται κατ'

VARIE LECTIONES.

* κἀκεῖσε R. ex script. cod. κἀκεῖσαι, κἀκεῖθεν ed. * ἀσπαθάριοι cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(16) *Quo capi possint*, quo locum satis spatiosum et capace habent sacerdotes, qui ad Agapen venient. Vid. p. 143 et 150.

(17) *Dextra igitur erat honoratior*. Conf. p. 195 Procopius ed. Hæschel. p. 173, inter Justinianum et Theodatum, Gothorum in Italia regem, hæc narrat fuisse pacta: Εὐφημοῦντα Ῥωμαίων τὸν δῆμον ἀναβοῶσιν ἀεὶ βασιλεῖα πρῶτον, ἔπειτα Θεοῦ δάτον ἐν θεάτροις καὶ ἰπποδρομίαις — εἰκόνα τε χαλκῆν μήποτε Θεοῦ δάτω μόνῳ καθίστασθαι, ἀλλὰ γίνεσθαι μὲν ἀεὶ ἀμφοτέροις, στησεσθαι δὲ οὕτως, ἐν δεξιῷ μὲν τὴν βασιλείω, ἐπὶ θάτερα δὲ τὴν Θεοῦ δάτου.

(18) *Neminilicebat in eadem linea*, ut ait Luitprandus, cum imperatore sedere. Sedebant, ait p. 47) Legat. de Romani junioris filii loquens, *ad sinistram non in eadem linea, sed longe deorsum* [inferius, humilior,] *ejus* [Nicephori Phocæ] *quondam domini, pæne subjecti*. Hinc inter rara et laudabilia facta Joannis Comneni refert, quod καθισταμένης ἔτι, *coenante adhuc et nascente imperio*, fratrem Isaacium καθέδρας τε καὶ τραπέζης ἐξ ἴσου κοινῶν παρελάμβανε καὶ μετὰ τοῦ τῆς ἀναρρήσεως quibus verbis satis indicat, processu temporis et firmato imperio secus factum fuisse. Insignis est Nicephori Gregoræ locus, qui extremo lib. xi laudans Andronicum, humanitatem ejus ex eo demonstrat, quod cum imperialium tricliniorum ita comparatum esset pavimentum, ut cubiculi cujusque extreme quæque oræ ex adverso sese respicientes triente spithamæ essent altiores reliquo medio intercepto plano; præsertim ibi, ubi thronus imperialis staret, ut ea in requoque majestatem eximium quid præ aliis haberet stans, sive in sacris hymnis decantandis, sive in colloquendo cum subditis aut cum legatis exteris, eamque in stationem ascendere, et ex æquo ad stare imperatori liceret nemini, nisi uxori et liberis et germanis, forte quoque patris imperatoris, ipse Andronicus permiserit nobilitati juveni, aliisque etiam humilioribus illuc ascendere et sibi ad stare; quo factum ut sæpe de loco cedere coactus fuerit a premente turba. Verba ejus hæc sunt: Δῆ-

λόν ἐστι τοῖς ἅπασιν ὡς αἱ τοῦ ἐπιπέδου ἐκ διαμέτρου ἀκρότητες τῶν βασιλικῶν τρικλίνων ἀμφοτέρω ὑπέκκινται πρὸς τοῦ μεταξύ ἐπιπέδου μέτροι καὶ εἰς τρίτον σπιθαμῆς, καὶ μέγιστα δὴ καὶ ὁ βασιλικὸς ἔστηκε θρόνος, ἴν' ἴσως ἔχη τι κἀν τούτῳ πλέον τῶν ἄλλων ὁ βασιλεὺς ἰσταμένος, ἐν τε ταῖς ἱεραῖς ὕμνωδαις, καὶ δευτερευόντως, νῦν μὲν τοῖς ὀπτικοῖς, νῦν δὲ τοῖς ἐξ ἔθνων πρέσβεσιν ἐξείναι γε μὴν ἐπὶ ἐκείνης τῆς στάσεως οὐδενὶ τῶν ἀπάντων τῷ βασιλεῖ συνίστασθαι, πλὴν τῆς συζύγου καὶ τῶν υἱῶν καὶ ἀδελφῶν, προσθεῖναι δ' ἐν καὶ τῶν πατραδέλφων. Ἀλλὰ τοῦτο γε ἰσταμένου καὶ ὀμιλοῦντος ἐκείθεν οἷς ἔχρη, ἀνήσαν καὶ συνίσταντο οἱ, οὐχ ὅπως ἅπαντα τῶν εὐγενῶν ἡ νεότης, ἀλλὰ καὶ τῶν χυδαίων καὶ ὑπέρητου τάξιν ἐχόντων, οἷς πρὸς βουλήσεως ἦν, etc. Cinnamus lib. v, pag. 120 init: de Killig Arslani Sultani Iconiensis adventu in Urbem regiam narrans ait: Κλιτζιάσθλαν δὲ ἐπειδὴ περὶ ἐς μέσους παρῆλθε, θάμβους ὄλος ἦν. Καὶ τοῦ βασιλέως καθίζηται τοῦτον προτροπομένου, ὁ δὲ τὸ μὲν πρότερον ἰσχυρώτατα ἀπέλεγεν, ὡς δ' ἐπὶ μᾶλλον ἐγκλιμενον ἔώρα τὸν βασιλεῖα, καθίστο λοιπὸν ἐπὶ χαμαιζήλου τινὸς καὶ ἤκιστα ἐπὶ μετεώροτ καθέδρας. Rex ipse Franciæ, Ludovicus VII, cum in expeditione sua in Palæstinam Cplia transiret, et ad Manuelem Comnenum inviseret, humilior sella jubebatur sedere. Describit idem Cinnamus receptionis ejus cerimoniam lib. II: Εἰσελαύνοντι τοῖνον ἄνδρες ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὀπόσοι τε κατὰ γένος καὶ τύχην βασιλεῖ ἔγγιζον, καὶ ὅσοι τὰς ὑπερηφάνους τῶν τῆνικᾶδε διεῖπον ἀρχὰς, προπέμψοντές τε αὐτὸν εἰς τὰ βασιλεῖα μεγαλοπεπεῖως καὶ τὰ εἰκότα τιμήσοντες. Ἐπειδὴ τε εἰσω τῶν ἀνακτόρων ἦδη ἐγίνετο, ἔμβα βασιλεὺς ἐπὶ μετεώρου καθίστο, χαμαζή τις αὐτῷ ἐκομίζετο ἔδρα, ἦν σελλίον Ῥωμαζήζοντες ὀνομάζουσι ἄνθρωποι, ἐφ' ἧς καθίζησας τὰ εἰκότα τε εἰπῶν καὶ ἀκούσας τότε μὲν ἐς τὸ πρὸ τοῦ περιβόλου ἀπὸ ἡλλάττετο πρόστειον, etc. Francici quidem scriptores hoc factum negant, et Græcos arrogantiam arguunt. Valde tamen est probabile, Cinnamum hic vera tradidisse. Nam alias Ludovicum, Conrado imp. minorem regem, non admisisset imperator

ἔχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βεργίον χρυσοῦν διάλιθον, καὶ ἑτοιμάσας βῆλον α', μητροπολίτας. εἰσέρχεται καὶ ἴσταται ἐν τῷ οὐδῶ ⁹⁸ τῶν ἀργυρῶν πυλῶν τοῦ χρυσοτρικλίνου.

II. Rursus præpositus, signo ab imperatore ac-
cepto, ostiarii admonet, qui velum manu pulsat,
quod silentiarii sursum attollunt. Et intrat per
sinistrum aurei triclinii latus velum primum, me-
tropolitæ et episcopi, qui, stante sub dicto velo
ostiario, in terram procumbunt et, postquam sur-
rexere, ad medium triclinii procedunt. Ante ipsos
ostiarius progreditur et ante lucernam in medio
aureæ mensæ subsistit; hi, postquam ibi iterum in
terram prociderunt et surrexere, abeunt et aureæ
mensæ adstant, eorumque principe ad auream men-
sam constituto, omnes in terram procumbunt,
cerimoniarii autem et referendarius principem eor-
um ad imperatorem adducunt, quem, **56** genua
ejus manusque amplexus, salutatur, et ad dextrum
latus digressus, post cubiculo præfectos adstat.
Quod postquam deinde omnes, eodem ritu ingressi,
fecere, post eum in dextra parte, ut supra dictum
est ordine stant. Rursus egressus ostiarius a man-
dato, per dextram triclinii partem velum secundum,
clericos Magnæ ecclesiæ, adducit: qui cum ipsi
pariter eodem ritu imperatorem adorarent et saluta-
rent, abeunt et in sinistro ejus triclinii latere post
cubiculi præfectos adstant. Sic ostiarius a mandato,
signo a præposito dato, iterum egressus, per sini-
strum triclinii latus velum tertium, hegumenos seu

A Β'. Καὶ λαβὼν αὐθις νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ
τοῦ βασιλέως, νέσει τῷ ὄστιαρῷ, κάκεινος νόσει τὸ
βῆλον μετὰ τῆς χειρὸς, καὶ αἴρουσιν αὐτὸ ὑπερθεὶν
σιλεντιάριοι. Καὶ εἰσέρχεται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέ-
ρους τοῦ χρυσοτρικλίνου βῆλον α', μητροπολίται καὶ
ἐπίσκοποι, καὶ στάντος τοῦ ὄστιαρίου ὑπὸ τὸ εἶρη-
μένον βῆλον, πίπτουσιν οἱ αὐτοί, καὶ ἀναστάντες
δέερχονται μέχρι τῆς μέσης τοῦ τρικλίνου. Ὁ δὲ
ὄστιάριος προπορεύεται αὐτῶν, καὶ ἰστώσας ἀπέναντι
τοῦ πολυελαίου τοῦ κρεμαμένου ἐν τῷ μέσῳ τῆς
χρυσῆς τραπέζης, πίπτόντων τὸ δεῦτερον ἐκείσας
καὶ ἀναστάντων, ἀπέρχονται καὶ ἴστανται ἐπὶ τῆς
χρυσῆς τραπέζης, καὶ στάντος τοῦ πρώτου αὐτῶν
ἐμπροσθεν τῆς χρυσῆς τραπέζης, πίπτουσι πάντες,
λαβόντες δὲ ὁ τε τῆς καταστάσεως (19) καὶ ὁ ῥεφε-
ρενδᾶριος τὸν πρῶτον αὐτῶν, ἀποφέρουσιν αὐτὸν
πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ προσκυνήσας τὰ γόνατα καὶ
τὰς χεῖρας τοῦ βασιλέως, ἀσπάζεται αὐτὸν, καὶ διελ-
θὼν διὰ τοῦ δεξιῶ μέρους ἴσταται ἀπὸ τῶν ἀργόν-
των τοῦ κρουουκλείου. Ἀσπασόμενοι δὲ καὶ οἱ εἰσελ-
θόντες μετὰ ταῦτα ἅπαντες τῇ τάξει ταύτῃ, ἀπέρ-
χονται καὶ ἴστανται ἀπ' αὐτοῦ ἐπ' εὐθείας ἅπαντες
ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, ὡς προεῖρηται. Καὶ αὐθις ἐξελ-
θὼν ὁ ὄστιάριος ἀπὸ κελεύσεως, εἰσάγει διὰ τοῦ δε-
ξιῶ μέρους βῆλον β', τὸν κλῆρον τῆς Μεγάλης Ἐκ-
κλησίας· προσκυνήσαντες δὲ καὶ αὐτοὶ ὁμοίως τῇ

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁸ ἐν τῇ οὐδῶ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

CPTanus, si banc conditionem repudiasset, cum
Conradum, quamvis ex uxore fratrem, in salutato se
CPLi abire siviisset, propterea quod voluisset ut a
pari tractari, quod Græcus negabat. De Balduino
IV rege Hierosolymæ ad eumdem Manuelem in cam-
pis Antiochiæ invisente narrat idem Cinnamus
p. 107, quod Manuel eum coram admissum in hu-
mili sella sedere jussisset, εἶδεν αὐτὸν καὶ προσεί-
μεν, ἔδραν δὲ τινα χρυσαλτὴν καθιζῆσαι παρέθετο.
Cui concinit Wilhelm. Tyrius XVIII, 24, de eodem
colloquio, *secus eum in sede honesta, sed humiliorē
locutus est*. Vid. Du Cange ad Joinville p. 318 sqq.
et ad p. 86. Hinc patet, quid statui debeat de nar-
ratione Bernardi thesaurarii c. 15 de acquisitione
terræ sanctæ t. VI Scr. Rer. Ital. p. 668. *His dictis,
ait, statim jussit [Alexius] Godofredum [Bulioneum]
imperialibus vestibus indutum juxta eum in solio re-
siedere — singulis hebdomadibus a festo Epiphaniæ
usque ad Ascensionem Domini hyperpyros aureos,
quantos duo viri una vice deferre poterant, et insuper
numorum capreorum modia decem*. Tantosne hono-
res Godofredo habuerit ille Alexius, qui Boemundo
Normanno, Antiochiæ et Baris principi, ad se ad-
mitti cupienti, non solum sedere, sed vel stare ex
æquali negabat, teste Anna Comnena Alex. p. 401?
Qui locus quod ceremonias, quibuscumque exteri prin-
cipes ab imp. CPTanis excipi solebant, bene exprimit,
dignus est, qui totus ascribatur. Discimus ex eo,
principes CPTaneos exteri non assurrexisse ad-
venientibus, stare eos siviisse et quidem humiliorē
loco, manum non porrexisse, et flagitasse, ut genu
et caput illi erga se inclinarent, neque siviisse eos
cum thoracibus, aut, si Du Cangii præferimus
interpretationem, cum viris armatis in consistorium
intrare. Conditiones igitur, quibus admitti Boemun-

C dus cupiebat: hæc erant: Μὴ ἀτίμως ὑποδεχθῆναι
παρὰ τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ πρὸ ἐξ σταδίων τοὺς γνη-
σιωτάτους τῶν καθ' αἶμα προσφικνωμένων αὐτῷ
τὴν ἐμὴν ποιήσασθαι προὔπαντησιν. Περὶ δὲ τὴν
βασιλικὴν σηκὴν πελάσαντα ἅμα τῷ τὰς πόδας
εἰσίναι, καὶ αὐτὸν τῆς βασιλικῆς ἐξαναστάντα πε-
ριωπῆς ἐντίμως με ὑποδέξασθαι. — Πρὸς δὲ τούτοις
καὶ τὸν βασιλέα τῆς ἐμῆς κρατῆσαι χεῖρὸς καὶ πρὸς
τῇ κεφαλῇ τῆς κλίνης αὐτοῦ παραστήσαι με, καὶ
μετὰ δύο χλαμύδων τὴν εἰσοδὸν ποιησάμενον μηδ-
όλως εἰς προσκύνησιν κάμψαι γόνυ ἢ τράχηλον τῷ
ἀνάκτορι. Audiamus jam, quid horum concessum,
quid negatum fuerit. Igitur τὸ μὲν ἐξαναστῆναι τοῦ
βασιλικῶς θρόνου αὐτὸν οὐ προσεδέξαντο, internuntii
nempe Alexii, ἀλλὰ καὶ ὡς περιττὴν τὴν αἴτησιν
ἀπεπέμψαντο. Οὐ μόνον δὲ τούτο ἀπεδοκίμασαν,
ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ κλίνειν γόνυ μήτε τράχηλον εἰς
προσκύνησιν τῷ βασιλεῖ. Hæc negata; ista admissa,
τὸ τινὰς τῶν πόρρωτέρω συγγενῶν μεταβῆναι διὰ
στῆμα ἱκανόν, καὶ οὕτω τούτον προσδέξασθαι —
ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ τῆς χειρὸς τούτου τὸν βασιλέα ἐρ-
άσασθαι καὶ στῆσαι πρὸς τῷ ἄνωθεν μέρει τοῦ βα-
σιλικῶς σκίμπος — item τὸ σύν δυοὶ χλαμύδων
εἰσελθεῖν οὐκ ἀπεπέμψαντο. Conf. Polyb. p. 1037,
ed. Gronov., ubi de Philippi cum Tito colloquio
narrat. Tractata fuit a Parthorum regibus hæc su-
perbia ad Romanos imperatores primos, et deinde
per hos ad Græcos Byzantinos, ut patet ex Athe-
næo p. 152 fine, et ex iis, quæ de mensa ἀποκοπτῆ
ad p. 142 dicam.

(19) Aut ad hunc aut ad Referendarium pertinet,
quod in membranarum margine paulo inferius ad-
scriptum erat ἐν ἑλλῶ (nempe ἀντιγράφῳ) ὁ κα-
στῆσις.

προειρημένῃ τάξει καὶ ἀσπασάμενοι τὸν βασιλέα, ἀπέρχονται καὶ ἴστανται ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου, καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου. Καὶ ἐξελθὼν πάλιν ὁ ὀστιάριος ἀπὸ κελεύσεως διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου, εἰσάγει διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους βῆλον γ', ἡγουμένους· ἀσπάζονται τὸν βασιλέα ὃν τρόπον καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν, καὶ διελθόντες διὰ τοῦ δεξιῶ μέρους, ἴστανται ἀπὸ τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων.

Γ'. Καὶ εἶθ' οὕτως λαβὼν ὁ τῆς καταστάσεως τὸν βεφερνδάριον, ῥίπτει αὐτὸν πρὸς τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως· ἀσπασάμενος δὲ τοὺς τε πόδας καὶ τὰ γόνατα αὐτοῦ, ἀναστὰς ἀσπάζεται τὸν βασιλέα, καὶ ἀπελθὼν, ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει ἴστανται μετὰ τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ αὐτοῦ βαθμῷ, καὶ εὐθέως ὁ τῆς καταστάσεως ἐξέρχεται· νεύων δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, λέγει· «Κελεύσατε.» Καὶ ἀπελθόντες πάντες οἱ εἰσελθόντες διὰ τῶν τριῶν βῆλων, ἴστανται ὁμαδὸν ἐν τῷ κατωτέρῳ μέρει τῆς χρυσῆς τραπέζης. Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης ἀναστάντες, ἴστανται ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μέρει τῆς αὐτῆς χρυσῆς τραπέζης, βλέποντες πρὸς ἀνατολὰς, καὶ ποιεῖ ὁ πατριάρχης εὐχὴν συναπτῆν ⁹⁹ (20), καὶ τελεσεύσεως τῆς εὐχῆς, λέγει ὁ πραιπόσιτος· «Κελεύσατε.» Καὶ ἐξέρχονται ἅπαντες οἱ ἱερεῖς τε καὶ ἡγούμενοι, καὶ ὑπερέχονται τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου εἰσέρχονται ¹ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ φάρου, κάκεισε τελοῦσι τὴν θείαν λειτουργίαν, καὶ στοιχηθέντος τοῦ κλητωρίου, γίνονται μίνσαι, καὶ οἱ μὲν κληθέντες ἱερεῖς τε καὶ ἡγούμενοι μένουσιν ἐν τῷ παλατίῳ· οἱ δὲ λοιποὶ εἰληφότες χρήματα ἀναχωροῦσι κπὶ αὐτοὶ ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Τελεσεύσεως δὲ τῆς θείας λειτουργίας, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοστρικλίνῳ· εἰσέρχονται δὲ καὶ οἱ κατὰ συνήθειαν ἱερεῖς ἀπὸ κελεύσεως καὶ ποιοῦσι τὸν στίχον, καὶ καὶ ἴστανται ἔνδον τοῦ βήλου ἐν τῇ καμάρα τῆ οὐση ἐκ δεξιῶν τῶν ἀργυρῶν πυλῶν (21) τοῦ χρυσοστρικλίνου, καὶ ἐκβάλλει τὸ ὠμοφόριον ² αὐτοῦ, καὶ λαβόντες οἱ ἱερεῖς, ἡγουν οἱ κουβουκλείσιοι (22), ἐξέρχονται.

Δ'. Ἐκβαλόντες δὲ τοῦ βασιλέως τὸ σαγίον, ὅπερ φορεῖ, καθίζονται ἀμφοτέρω ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης ἐν τῇ ἀποκοπτῇ, τραπέζῃ, εἰσνεγκάν-

A monasteriis præfectos adducit. Qui et ipsi ingressi et ter imperatorem venerati, eum salutant more cæterorum, qui ante ipsos advenerant, servato, et ad dextrum latus digressi, post metropolitam et episcopos stant.

B Jube. » Et postquam omnes in tribus velis ingressi abiire, in inferiori latere aureæ mensæ una adstant. Imperator vero et patriarcha surgunt et in superiori parte aureæ mensæ ad orientem versi stant, jubente patriarcha, ut collecta instituat, quibus finitis, præpositus dicit : « Jube. » Et egrediuntur sacerdotes et hegumeni omnes imperatori felicia precaturi. Deinde imperator et patriarcha ad templum Sanctæ Deiparæ in pharo divinam liturgiam celebraturi procedunt et instructo convivio, fercula apponuntur, vocatique sacerdotes et hegumeni in palatio manent : cæteri vero, postquam munera acceperunt, et ipsi fausta imperatori precati abeunt. Peracto divino officio, imperator una cum patriarcha ex ecclesia redit aureumque triclinium cum sacerdotibus, qui stichum faciunt, intrat : patriarcha, postquam mensæ benedixit, abit et intra velum in camera ⁵⁷ ad dextrum latus argentearum portarum aurei triclinii sita omophorium deponit, quod postquam sacerdotes seu cubicularii acceperunt, egrediuntur.

εὐλογήσας τὴν τράπεζαν ὁ πατριάρχης, ἀπέρχεται ἐκ δεξιῶν τῶν ἀργυρῶν πυλῶν (21) τοῦ χρυσοστρικλίνου, καὶ ἐκβάλλει τὸ ὠμοφόριον ² αὐτοῦ, καὶ λαβόντες οἱ ἱερεῖς, ἡγουν οἱ κουβουκλείσιοι (22), ἐξέρχονται.

IV. Imperator autem, postquam sagum, quod gestat, exiit, utriusque, imperator et patriarcha, mensæ magnæ accumbunt et semel, allatis a cubiculariis

VARIE LECTIONES.

⁹⁹ συναπτῆν R., συναπτῆν cod. et ed. ¹ εἰσέρχεται ed. ² ὠμοφόρον cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(20) Est ex idiographia librarii (edebatur συν- D απτῆν) qui η et ε promiscue habere consuevit. Ita supra p. 54. cap. XIII pro εἰσελθεῖν (ut ibi recte est editum) dederat εἰσελθῆν. Est autem εὐχὴ συναπτῆ vel simpliciter ἢ συναπτῆ collecta, oratio, quæ inter psalmos aut alias quasvis prolixiores orationes a diacono pronuntiatur, et psalmos aut preces connectit, συνάπτει, unde ipsi nomen. Vid. DC. Gloss. Gr. h. v. ; vertunt quoque exclamatio. Vid. Nicol. Rayæ dissert. ad acoluthiam officii græci t. II, Actor. SS. mens. Junii p. XXX, Heineo. III, p. 278, Grotæger. ad Codin. p. 172. Vel etiam sic dicta fuit hæc oratio, quia absque pausa et interpolatione recitabatur. Certe συνάπτειν pro uno continuo spiritu seriem verborum odoratumve recitare habet Polænius p. 537.

(21) Jam aliquoties mentio facta portæ argenteæ, id est argentea lamina obductæ. Succurrit nunc hoc annotare, portam illam argenteam chrysotriclinii fuisse opus Constantini nostri Porphyrogeneti. Vid. Script. post Theophan. p. 281. [Erat olim in Basilica S. Petri porta argentea. Mabillon. Iter Ital. p. 244.]

(22) Cubucelisi dignitas est ecclesiastica. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v., qui tamen fatetur non bene nosse quodnam ejus munus fuerit. [Joannes Cameniata, qui de Thessaliæ excidio scripsit, erat κουβουκλείσιος, ut in titulo appellatur, quod in margine edit. Combefisianiæ p. 317, hoc scholio exponitur : Κληρικὸς τῶν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων τεταγμένων εἰς.] Obscure et prave. In fine libelli appellatur ille Cameniata κουβουκλείσιος τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

is vasis, quæ cucumaria vocantur, potum sumunt. Mos enim est, ut dum imperator cum patriarcha convivium celebrat, cubicularii cucumaria afferant. Sic, uti dictum est, mensæ præfectus intrat et in limine portarum argentearum subsistit. Mox imperator præposito, hic mensæ præfecto, signum dat, qui postquam velum manu pulsavit, silentiarii illud sursum tollunt, et amici ingrediuntur; per hanc septimanam enim in unoquoque introitu et exitu ejusdem veli a silentiariis portatur. Ingressi autem amici venerandæ aures mensæ imperatoris æque ac appositis tabulis, dumque missus et reliquis apparatus in cœnaculum afferuntur, assident, dumque singuli missus tabulæ imponuntur, imperator patriarcham ad eorum benedictionem invitat. Is igitur unicuique metropolitaram pro sua præcellentia et dignitate id injungit ac benedicit, omnique mensæ ritu peracto, surgunt et imperatori fausta precati abeunt: solus imperator cum patriarcha ad mensam remanet. Postquam vero adhuc semel potum sumpserit, imperator sagum suum induit: vocati sacerdotes intrant, et patriarcha omophorio suo in dicta camera per sacerdotes indutus, abit. Hi stichum faciunt, deinde patriarcha panem benedictum imperatori tradit, sacerdotes egrediuntur, et postquam imperator et patriarcha se adorarunt et salutarunt, ille ad suum cubiculum abit, patriarcham vero præfecti cubiculo et cubicularii excipiunt ipsumque usque ad spatharicii portam comitantur.

καὶ ἐξέρχοντα οἱ ἱερεῖς, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι ἀλλήλους ὅτε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης καὶ ἀσπασάμενοι, ὁ μὲν βασιλεὺς εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, τὸν δὲ πατριάρχην λαβόντες οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου καὶ οἱ κουβικουλάριοι, διασώζουσιν αὐτὸν μέχρι τῆς πύλης τοῦ σπαθαρικίου (25).

CAPUT XV.

Observanda in vigilia septimanæ renovationis.

Omnes tunicis albis induti, ut dictum est, in palatium conveniunt, quo sperto, **SS** processio novum triclinium, quod Justiniani vocatur, intrat. Hora autem adveniente, cœnaculum paratur ferulaque apponuntur. Vocati ad convivium amici manent, cæteri omnes domum petunt. Imperator egressus, aureæ mensæ in aureo triclinio cum amicis, quos vocari jussit, assidet hi toto convivii ordine peracto, surgunt et omnes domum abeunt. Sciendum est, eundem morem et sequenti die seu Sabbato ejus septimanæ obtinere.

ἐρχονται ἕκαστος ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν. Ἰστίον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ αὐτὴ τάξις παρακολουθεῖ καὶ ἐπὶ τῇ αὔριον, ἦγουν τὸ Σάββατον τῆς αὐσῆς ἑβδομάδος.

³ ἐν τῇ ὁδῷ ed. ⁴ στείχεται: ed.

VARIE LECTIONES.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(23) Videntur calices ampli ventris ad instar D cymbalorum aut dimidiati globi fuisse, et nomen a cucumis traxisse, vasis æneis ventricosis, in quibus aqua solebat caleferi. Lin. 12, pro ὁδῷ leg. est ὁδῷ e codice, ut supra jam monui.

(24) Hæc verba aut huc non pertinent, aut mutila sunt. Ego certe non percipio quid sibi velint. Εἰσοδικόδος est vox novæ græcæ compositionis, introitus et exitus. Intelligimus igitur ex hoc loco,

A τῶν δὲ τῶν κουβικουλαρίων τὰ κουκουμάρια (23), πίνουσι πρὸς ἄπαξ. Τῇ γὰρ τάξει ταύτῃ εἰσέρχονται τὰ κουκουμάρια διὰ τῶν κουβικουλαρίων, ἤνικα ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου ἀριστῆ· Καὶ εἴθ' οὕτως, ὡς προεῖρηται, εἰσέρχεται ὁ τῆς τραπέζης, καὶ ἴσταται ἐν τῷ οὐδῷ ³ τῶν ἀργυρῶν πυλῶν. Εἶτα νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ τῆς τραπέζης. Τοῦ δὲ τῆς τραπέζης νύξαντος τὸ βῆλον μετὰ τῆς χειρὸς, αἴρουσιν αὐτὸ σιλεντιάριοι: ὕπερθεν, καὶ εἰσέρχονται οἱ φίλοι· διὰ γὰρ τῆς ἑβδομάδος ἐν ἑκάστη εἰσόδῳ καὶ ἐξόδῳ τοῦ αὐτοῦ βῆλου ὑπὸ δύο σιλεντιαρίων βαστάζεται. Εἰσελθόντες δὲ οἱ φίλοι, καθέζονται ἐν τῇ τ.μ.ε.α χροστῇ τραπέζῃ τοῦ βασιλέως, ὡσαύτως καὶ ἐν τοῖς παρατραπέζοις, ὡσαύτως καὶ ἐν ταῖς τῶν κλητῶριων εἰσοδικόδοις μίντων τε καὶ

B λοιπῶν χροστῶν (24)· ἐν δὲ τῇ εἰσόδῳ τοῦ ἐνὸς ἑκάστου μίνσου ἐν τῇ τραπέζῃ ἀξιοὶ ὁ βασιλεὺς τὸν πατριάρχην πρὸς τὸ εὐλογησαί. Ὁ δὲ πατριάρχης προτρέπεται κατὰ μίνσον ἐνὶ ἑκάστῳ μητροπολίτη κατὰ τὴν ἑαυτοῦ προκαθεδρίαν καὶ εὐλογεῖ, καὶ πάσης τῆς τοῦ τραπέζου ἀκολουθίας τελεσθείσης, ἀνίστανται, καὶ ὑπερευξάμενοι τὸν βασιλέα ἐξέρχονται, καὶ μένει ὁ βασιλεὺς μετὰ μόνου τοῦ πατριάρχου ἐν τῇ τραπέζῃ. Πιόντες δὲ πάλιν πρὸς ἄπαξ ἀνίστανται, καὶ εὐθὺς ὁ βασιλεὺς περιβάλλεται τὸ σάγιον αὐτοῦ, προσκληθέντες δὲ καὶ οἱ ἱερεῖς εἰσέρχονται, καὶ περιβαλλόμενος ὁ πατριάρχης τὸ ὡμοφόριον αὐτοῦ ἐν τῇ προλεγεθείσῃ καμάρα διὰ τῶν ἱερέων, ἐξέρχεται. Καὶ ποιῶσι τὸν στίχον, καὶ μετὰ τὸν στίχον ἐπιδιδῶσιν ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ εὐλογίας,

καὶ εἰσέρχονται οἱ ἱερεῖς, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι ἀλλήλους ὅτε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης καὶ ἀσπασάμενοι, ὁ μὲν βασιλεὺς εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, τὸν δὲ πατριάρχην λαβόντες οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου καὶ οἱ κουβικουλάριοι, διασώζουσιν αὐτὸν μέχρι τῆς πύλης τοῦ σπαθαρικίου (25).

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ παρασκευῇ τῆς διακαινησίμου.

Προέρχονται ἅπαντες ἐν τῷ παλατίῳ ἡλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων, ὡς προεῖρηται· ἀνοίξαντος δὲ τοῦ παλατίου εἰσέρχεται ἡ προέλευσις ἐν τῷ νέφῳ τρικλίνῳ τῷ καλουμένῳ Ἰουστινιανῷ. Καταλαβούσης δὲ τῆς ὥρας, στοιχεῖται ⁴ τὸ κλητῶριον, εἴθ' οὕτως γίνονται μίνσαι. Καὶ οἱ μὲν κληθέντες φίλοι πένουσιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἅπαντες ἀπέρχονται ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξελθὼν καθέζεται ἐπὶ τῆς χρυσῆς τραπέζης ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ μετὰ τῶν φίλων, ὧν ἐκέλευσε κληθῆναι, καὶ πάσης τῆς τοῦ τραπέζου ἀκολουθίας τελεσθείσης, ἀνίστανται καὶ ἀπέρχονται ἕκαστος ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν. Ἰστίον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ αὐτὴ τάξις παρακολουθεῖ καὶ ἐπὶ τῇ αὔριον, ἦγουν τὸ Σάββατον τῆς αὐσῆς ἑβδομάδος.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'.

Ἔσται δὲ παραφυλάττειν τῇ Κυριακῇ τοῦ ἀντίπαρχα, ἀπιόντος τοῦ βασιλέως ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ.

Εἰσέρχεται ἡ προέλευσις ἀπὸ ἀλλαξίμων εἰς τὸ Ἰουστινιανόν, καὶ περὶ ὧραν τρίτην δίδονται μίνισαι, καὶ γίνεται μεταστάσιμον (26) ἐν τῷ κοινοιστωρίῳ, καὶ ἀπέρχονται οἱ δεσπῶται εἰς τὸν αὐγουστέα, καὶ ἀλλάσσουσι τὰ διδητέσια καὶ τὰς χλαμύδας καὶ ἐξέρχονται. Καὶ γίνεται ἡ πρώτη δοχὴ, τῶν πατρικίων ἐν τῷ ὀνοποδίῳ· καὶ λέγει ὁ τῆς καταστάσεως· « Κελεύσατε· » καὶ ἐπέχονται· « Εἰς πολλοὺς χρόνους. » Καὶ ἐξέρχονται ἕως τοῦ μεγάλου (27) κοινοιστωρίου, ἔνθα ἴστανται ὑπατοὶ κοινοιστώριον * (28) καὶ οἱ λοιποὶ συγκλητικοί, καὶ στάντων τῶν δεσποτῶν εἰς τὸ κιβώριον (29) ἐπάνω τῶν προφυρῶν γραθλίων, πίπτουσιν οἱ συγκλητικοὶ πάντες ἅμα τοῖς πατρικίοις, καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, λαμβάνει ὁ σιλεντιάριος νεῦμα διὰ, (30) τοῦ πραιποσίτου καὶ λέγει· « Κελεύσατε· » οἱ δὲ· « Εἰς πολλοὺς χρόνους, » καὶ ἀπέρχονται διὰ τῶν σχολῶν· Τὰ δὲ μέρη ἴστανται κατασφραγίζοντα καὶ μόνον, οἱ δὲ νοτάριοι καὶ οἱ μαίστορες λέγουσι τοὺς ἰάμβους. Καὶ διὰ τοῦ χυτοῦ ἀπέρχονται εἰς τὰ κτηχούμενα οἱ δεσπῶται καὶ μόνον ἅμα τοῦ κoubouκλείου καὶ τῶν σιλεντιαρίων ἡ καὶ λειτουργοῦσιν ἐκείσε καὶ ἀριστοῦσι ἢ μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ὑποστρέφοντες φοροῦσι τὰ διδητέσια οἱ δεσπῶται καὶ τζιτζάκια, καὶ ὑποστρέφουσιν ὀφικευόμενοι ὑπὸ τῶν πατακίων καὶ σιλεντιαρίων φοροῦντων σαγία ἀλλθινά, καὶ εἰσέρχονται διὰ τοῦ Κυρίου τῆς ἐκκλησίας.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'.

Ἔσται δὲ παραφυλάττειν τῇ τετραδί τῆς μεσοπεντηκοστῆς καὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Μωκίου προελεύσεως.

Α'. Προέρχονται ἅπαντες οἱ ἄρχοντες ἐννύχιοι ἡλαζγμένοι ἐν τῷ παλατίῳ, ἦγουν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Κυ-

A

CAPUT XVI.

Observanda Dominica secunda post Pascha, imperatore ad Sanctæ Sophiæ abeunte.

Processio in mutatorii triclinium Justiniani ingreditur, circa horam tertiam fercula afferuntur et metastasim in consistorio fit: domini ad augusteum abeunt, dibetesia chlamydesque mutant et prodeunt. Prima receptio a patriciis in onopodio instituitur, ubi cerimoniarum dicit: « Jubete, » et precantur: « In multa bonaque tempora, » etc. Inde ad magnum consistorium, ubi comites in consistorium cæterique senatores adsunt, procedunt, dominisque in ciborio super porphyreticis gradibus stantibus, senatores omnes una cum patriciis se prosternunt, et postquam surrexerunt, silentiarii signum per præpositum accipit et dicit: « Jubete; » ipsi vero: « In multa bonaque tempora » aclamant, perque scholas abeunt. Factiones quoque adsunt, tantum imperatorem signantes, notarii vero et magistri iambos dicunt. Domini per concamerationem ad catechumena soli cum cubiculariis et silentiariis abeunt, peractoque ibi divino officio, cum patriarcha convivantur, revertentes dibetesia et tiztacia gestant, a patriciis et silentiariis stipati, qui saga purpurea gestant, perque ecclesiam Domini ingrediuntur.

CAPUT XVII.

Observanda feria quarta septimanæ quartæ post Pascha et in processione ad templum Sancti Mocii.

I. Procere omnes in mutatorii noctu ad palatium seu ad templum Domini procedunt, quos

VARIE LECTIONES.

* εἰς τὸν cod. ἢ ὑπατοὶ, κοινοιστώριον R. ex script. cod., κοινοιστώριο superscripto o, ὑπατοὶ κοινοιστωρίου ed. ἡ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι τῇ Κυριακῇ τῇ αὐτῇ [ταύτῃ ed.] τοῦ ἀντίπαρχα ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐπιπρὸς ἔμπροσθεν εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους [τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου ed.] νεωστὶ γὰρ τοῦτο ἐξέθεντο. ἢ ἀριστώσει ed,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(26) *Secessus fit, seceditur in consistorium, et quidem in Circo, aut prope illum.* Pag. enim 416, cf. lego de spathariis τοῦ σπαθαριχίου ἦτοι τοῦ ἱπποδρόμου.

(27) *Erat nempe parvum quoque consistorium, τὸ χειμερινόν, hibernum dictum, magno vicinum.* D p. 436.

(28) *Stant hypati consistorium, id est congregiuntur et constant in consistorium, seu in corpus consistens.*

(29) *Nemo hic de Ciborio sacro vel ecclesiastico cogitet, de quo plerumque ea vox usurpatur, et cui debebat propria esse ex origine: sed intelligitur hic τὸ κιβώριον τοῦ κοινοιστωρίου, thronus imperialis in Consistorio sub Ciborio stans, ad quem tribus gradibus porphyretici marmoris ascendebatur. Est proprie κιβώριον originis Hebraicæ תרבות notatque τὸ ἱλαστήριον, arcam fœderis, apud quam expiabantur Judæi; deinde imitamentum ejus et successio in Ecclesiis Christianis, pegma illud quatuor columnis constans et suffultum, tegens altare sub eo positum, tectio sive absidato, θολωτῶ, sive pyramidalis, sive tandem plano quadrangulari. Deinde vero propagato et ampliato usu κιβώριον omne illud dictum fuit,*

quod eundem usum præstaret, quem Ciborium tribunæ præstat altari, id est quod suppositas sellas homines tegit, et ab illapsu radiorum solis, aliarumve aeris injuriarum tuetur, umbraeolum, baldachinus: item lectica gestatilis. Gloseæ: Βαστέρνα, κιβούριν ἐκ ξύλων, ἢ ὀχλοῦσιν αἱ παρθένοι. Item structuræ illæ aut arcuatæ in summo, aut in conum, pyramidemve assurgentes, super sepulcris. Vid. Du Cange h. v. Veteres quoque reges sub uranisco sedisse, patet e Plutarchi Vitis p. 1389. 3, ed. H. Steph. et e descriptione throni Alexandri M. apud Diodorum Sicul. l. xviii, et res nota est. De ciboriis ecclesiasticis hoc addam, ob argumenti similitudinem, *arcas et ecclesiasea fuisse dicta. Coopertura argenti* [id est argentea] *arca: S. Apollonii memoratur in thesauro ecclesiæ Canusinæ apud Murator. t. V Rer. Ital. p. 385. Ademar. Caban. (apud Du Cange v. Ecclesia et Munera): Hic composuit super altare Servatoris Ecclesiam ex auro et gemmis et argento, quam vocant Muneram, id est minaret, turrim, vel pharum. Propitiatorium dicunt auctores, quos Du Cange h. v. laudat exacte ad originem Hebraicam vocis Κιβώριον.*

(30) *Διὰ, per, accipit νεῦμα, divinam annulationem ab imperatore per præpositum tanquam per traducem.*

inter patricii, strategi, præpositi, ostiarii et primicerii saga purpurea, eunuchi, protospatharii æque ac barbati protospatharii, spatharocubicularii et cubicularii a camisiis specia purpurea, spatharocubicularii etiam dextralia sua, candidati vero, mandatores et scribones stolas suas pro more gestant. Aperto palatio, quod templo Dei proximum est, imperator scaramangio albo aureis clavis ornato et a præposito coronatus, e porta ejus egreditur, ubi eum patricii et strategi excipiunt. A quibus omnibus stipatus, ad magnam portam exhibitorum, ubi scribones promoventur, procedit, et equo ephippio aureos lapidibus et unionibus ornato, in cujus quatuor pedibus et cauda tæniæ seu brandea pendent, vectus, per cortinam et chalcen transit. Patricii, strategi et cubiculo præfecti cum universo senatu, saga purpurea gestantes, extra portinas equis consensens, cum silentiariis, extræ-

Α ρίου, φοροῦντες σαγία ἀληθινὰ, πατρικιοὶ τε καὶ στρατηγοὶ, πραιπόσιτοὶ τε καὶ δοσιῆριοι καὶ πριμικῆριοι· οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθῆριοι * (31) σπέκιά ἀληθινὰ, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ βαρβάτοι πρωτοσπαθῆριοι, οἱ δὲ σπαθαροκουβικουλάριοι καὶ οἱ κουβικουλάριοι ἀπὸ καμινίων, βασιλεύοντες οἱ σπαθαροκουβικουλάριοι καὶ τὰ διαστῆλια αὐτῶν, οἱ δὲ κανδιδάτοι καὶ μανδάτορες, ὡσαύτως καὶ οἱ σκριβωνες, τὰς ἑαυτῶν στολὰς, ὡς εἴθισται αὐτοῖς ἀνοίξαντες δὲ τοῦ παλατίου ἐπὶ τοῦ Κυρίου (32), φορῶν δὲ βασιλεὺς σκαραμάγγιον διάσπρον (33) χρυσοκλῆθρον καὶ στεφθεὶς ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου, ἐξέρχεται ἔξω τῆς πόλης τοῦ Κυρίου, καὶ δεχονται αὐτὸν ἐκείσε πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ. Καὶ δηριγεύμενος ὑπ' αὐτῶν πάντων, ἐξέρχεται μέχρι τῆς μεγάλης πόλης τῶν ἑσκουβίτων, ἐν ἧ καὶ οἱ σκριβωνες προβάλλονται· ἵππευεὶ δὲ ἐκείσε ὁ βασιλεὺς ἐφ' ἵππου ἑστρωμένῳ ἀπὸ σελοχαλίνου χρυσοῦ διαλίθῳ χειμευτῷ (34),

VARIE LECTIONES.

* ἀσπαθῆριοι οἱ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(31) Id est protospatharii (*εδεβατὺρ ἀσπαθῆριοι*). Sæpe α inat compositione πρῶτον valet. In membranis quidem nostris α illius notionis aut triangulo æquicruri, basi destituto, aut transversa virgula / designatum erat. Ad prius idque frequentius exemplum curavi ego, in illa parte, quæ sub meis oculis impressa fuit, a typographis hunc characterem poni, α'. Mos ille, α pro πρῶτος scribendi, antiquus est. Artemidorus aquilam in Onirocriticis ait *primum annum* notare. Ergo ἀπὸς idem est atque α' ἔτος, id est πρῶτον ἔτος. Locus hic est p. 107, lin. 17: Σημαίνει δὲ ὁ ἀπέδος καὶ τὸν ἐνεστώτα ἐνιαυτὸν. Ἔστι γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ γραφὴν οὐδὲν ἄλλο ἢ πρῶτον ἔτος. Quia vero πρῶτος et εἰς eodem signo α solebant exprimi, factum fuit, ut socordes aut imperiti librarii lectoresve aut typhothetæ unum pro altero ponerent e. c. ἢ μία τῶν Σαββάτων reperitur pro ἡ πρώτη τῶν Σαββάτων, *dte Paschatis festo*, qui error e signo α aut α' natus fuit.

(32) Ita quoque M. Ego vero non dubito quædam hic excidisse.

(33) Amant Græci recentiores particulam διὰ et δι' in compositis colores notantibus præponere, ut διροδον, δικίτρινον, διδένετον, etc. Nihil arguet hoc significationem, sed notant ea simpliciter *album, roseum, citrinum, venetum*, etc. Retinent quædam eorum adhuc Itali, ut *diaspro*. διὰ vero in hac compositione exprimit *incrustationem*, significat, hunc illumve colorem in rei extima superficie conspicuum esse. Ita dicitur *διάχρυσον*, non quod totum aureum est, sed quod aureum apparet. Sane p. 369 et 382, ἀργυρὰ διάχρυσα opponuntur *δλοχρῶσις*. Contra vero Du Cange v. *Diagnatus* asseverat, διὰ in talibus compositionibus valde augere significationem, ideoque *diacitrinus* vertit *coloris citrini intensioris*; *diacynthinus, hyacinthini coloris intensioris*, etc. Sed annon potius διὰ in his coloribus maculositatem, nonuniformitatem, τὴν ποικιλότητα coloris notat? *διροδίνος, sparsum maculis roseis, χρυσοκλῆθρον, aureis clavis ornatum, vel aureo clavo*. Si nempe clavis pro longa lata tænia purpurea vel aurea sumatur. Sed putant viri docti clavos fuisse nodos, circellos, quibus vestes arcte ad corpus astringuntur, continentur, *Knöpfe, des boutons*. Veteres gestasse tales in vestibus nodos, saltim minutæ sortis homines, ut milites, apparitores, etc., apparet ex Menologio Basiliano t. II, p. 143. Goar. ad Theophan. p. 207, *κλαβιον* interpretatur *circulus* et

Du Cange χρυσοκλαβαρικόν, *circellis aureis ornatum* (Gloss. Gr. v. Ἀζρ, p. 34). Goar autem ad Codin. p. 45, in margine vertit *opere phrygio auro ductili pictum*. Conf. idem p. 47, n. 3, et initio capituli 4, p. 50, *κλαπωτός* (quod idem atque *κλαβωτός*) vertit *filis sericis auro tectis lectus*. * [Vid. Du Fresne ad Joinvill. p. 295.] Verum non meminerant viri docti, quid clavis esset. Est nempe lata, seu lignum longum, gracile, non admodum latum, sed per omnia ejusdem cressitiei et latitudinis. Unde *lata tænia purpurea tunicæ prætexta clavis* dicta fuit. Docte vocis significationem exposuit Salsmasius ad Scr. II. Aug. I, p. 279 sqq., ubi docuit quid *clavis*, quid *kursus clavularis*, quid *plaustra clavularia* fuisent.

(34) Exponendum mihi cum esse sentiam de re obscura, et attingendas artes mihi prorsus ignotas, picturam nempe illam, quæ smaltitum vel *email* appellatur, veniam statim in ingressu hujus disputationis deprecor, si de rebus incomperitis, ut cæcus, quod in proverbio aiunt, de coloribus disputo. Scribitur modo *χειμευτόν*, modo *χυμευτόν*, utrumque recte. Nam si *χειμών* dicitur a *χίω*, potest quoque *χειμα* dictum fuisse, quamvis *χίωμα* frequentetur in libris, unde *χυμευτόν*. Et sane *χίρα* περιχειμένον εὐνή (pro περιχειμένον vel περιχειμένον) dixit Herodes Atticus in Dedicatione status Regillæ vers. 24, ubi non opus erat Salsmasio reponere *περιχειμένον*. Nam *περιχίεσθαι εὐνή, sese circumfundere stragulis*, verbum in ea re proprium est. Vid. Athen. p. 484, *ἀναπαύου μικρῶς περιχειμένος*. Dixerunt veteres *χυμα* non tantum liquidum aliquid, sed etiam massam solidam, cujus superficies æquabilis, nitida, velut vitrum aut glacies esset. Ita Sophocles apud Stobæum in Eclogis Grotianis p. 263, *χυμόν* appellat *aquam congelatam*, accretum digitis glaciæ frustum, amorem glaciæ comparans. Dubium igitur, *χυμευτόν* sitne id, quod Latini medio ævo *fusile* appellabant, id est, non osium malleo diductumque vi, sed ex fervente liquido metallo una fusione in debitam formam coactum; an sit ejusmodi compositio, qualis erat, testibus auctoribus, illa mensa sacra, a Justiniano M. in Sancta Sophia a se condita dedicata, fundo aureo, sed cui contritæ gemmæ, margaritæ, argentum aliæque materiæ pretiosæ admixtæ et in unam massam conflatæ atque colliquatæ erant; an tandem fuerit *χυμευτόν* smaltitum, quale nostrum hodiernum est; aut alla quædam ratio imagines in

ἡμφιεσμένον ἀπὸ μαργάρων· ἐν δὲ τοῖς τέσσαρσι ποσὶ τοῦ αὐτοῦ ἵππου καὶ τῇ οὐρᾷ πρᾶνδιοι πέτασοι ἀποκρέμανται, καὶ διέρχεται διὰ τῶν κορτίνων καὶ τῆς χαλκῆς. Οἱ δὲ πατρῷοι καὶ στρατηγοὶ καὶ ἄρ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

metallis pingendi. Nulla harum conjecturarum caret specie, quod de singulis ostendam.

Fusile appellabant Latini, ut dixi, oppositum cuso malleis. Memorabilis est locus apud Du Cange v. *Absida*, id est, sandapila reliquiis sanctorum onusta. *Absida, quam deferebant, erat fusilis ex auro et argento, quod electrum dicitur.* Scilicet illa a composito, qua ad auri tres partes quarta argenti accoderet, *electrum* dicebatur illo ævo; v. Chilmead, ad Malal. t. II, p. 161, et DC. v. *Freda et Capa cum tintinnabulis.* Utrumque idem valet, *fusile et electrum*; nempe *elictum*, eliquatum, fusum; adeoque idem cum *χυμεντῷ* esse potest; et potuerunt secuta tempora idem *χυμεντόν*, id est *χυμόν* appellasse, quod priores *fusum*, *fusile* et *electrum*. At quid sunt *imagines fusili opere cælatæ*. *Chronicon* Abbatii S. Trudonis l. vi, p. 403, apud Du Cange memorat *pelviculam intus habentem imaginiolas fusili opere cælatas*. Non possum aliter animo concipere quam fuisse pelvim, quæ non cusa malleo, sed et crucibulo et forma quadam argillacea, in qua effectæ prius fuissent illæ imagines, fusa fuerit; qualia necesse quoque est ut fuerit *vitrea vascula anaglyphæ fusilitate cælatæ*, quæ citat Petrus Damianus in Vita S. Odilonis, Nam alias contradicere sibi videtur, qui *fusilitate cælatum* dicit. Accipiendum igitur vocabulum *cælatas* pro habente figuras exstantes, easque non cælo insculptas, sed ab illa forma, in quam vitra fusa fuerunt, sub ipsa fusione et congelatione impressas. Fuitne talis quoque discus, quem *speciosis imaginibus incaustis insculptum* dicit Joannes Damascenus in Synodica ad Theophilum imperatorem: *Ἡλιόφρησον καὶ ἴδε τὸν μέγιστον αὐτοῦ δίσκον, εἰς ὃν περ ἑκαυστικῶς καλλιεργήμασιν ὁ μυστικὸς τοῦ Χριστοῦ δεῖπνος μετὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἔγκολοῦσται.* Intelligerem locum, si auctor aut omisisset *ἑκαυστικῶς*, aut pro ultima voce dixisset *ἑγγέγραπτο*. Jam vero non potest aliter accipi, quam *fusum* fuisse hunc discum formatumque in forma, quæ ipsi signa sua imprimeret. Adeoque erunt τὰ *ἑκαυστικὰ καλλιεργήματα* formosæ imagines per fusionem impressæ. Aut sic quoque potest locus reddi: insculptas cælo figuras deinceps coloribus incrustatas, et hos colores super igne vivo inustus fuisse. Quo de genere picturæ deinceps dicetur.

Dixi porro, τὸ *χυμεντόν* esse posse illam compositionem, quam Græci novi electricam appellant, mensæ magnificentiam enarrantes, quam aræ S. Sophiæ Justinianus instravit. Si talis fuit illa compositio, qualem Græculi perhibent (at mihi quidem somnare videntur, et nugas suas Justiniano affligere), fuit procul dubio ridicula et insana; fuit tamen ætas illa stultitiæ omnis capax. Audiamus igitur, qualis ea fuerit compositio. *Χρυσὸν καὶ ἄργυρον*, ait Codinus apud Du Cange ad Paulum Silentiar. p. 567, qui plura hac de mensa habet, *λίθους τε τιμίους ἐκ πάντων, μαργάριας, χαλκόν, σίδηρον, μόλιθον, ὕλον, καὶ πᾶσαν ὕλην τετραμήνην καταμίξαντες ἀμφοτέρω καὶ χωνεύσαντες ἔχουσιν ἄββάκιον.* Alius ait: Justinianum coactis omnibus, quæ terra, aer et aqua ferunt pretiosis vilibusque, τὰ μὲν κρείττονα καὶ τιμιώτερα πλείω, τὰ δὲ ἐνδεέστερα ἕλάττω, τὰ τηκτὰ τῆξας, τὰ ξηρὰ ἐπίβαλεν, καὶ οὕτως εἰς τύπον ἐπιχίας συνεπέλθρωσεν αὐτήν. Ὅθεν καὶ ποικίλη φαينوμένη θάμβος παρέχει τοῖς εἰς αὐτὴν ἀνελίζουσιν. Ibidem citat Du Cange e Glossis ms. hæc: *Ἡλεκτρον χάλκωμα καὶ θαρόν ἢ ἀλλότρυπον χρυσόν, μεμιγμένον ὕλην καὶ λίθους, οἷας ἦν κατασκευῆς ἢ τῆς Ἁγίας Σοφίας τρά-*

fectis et cerimoniaro, in medio ipsorum procedente et pompam ordinante, imperatorem comitantur; reliqui pedibus euntes hi sunt: spatharii dextralia soutariaque sua gestantes, candidati simili habitu,

πεζα. Videtur tamen talis compositio ne quidem possibilis esse. Quapropter crederem potius, tabulæ illi Justinianæ infixas fuisse gemmas et margaritas, et fumo aliisve chymicis liquoribus adspersos varios colores, ut in variis distantibus spectanti varios colores exhiberet. Frenum et sella, quæ Nostro memorantur, tali auro *χυμεντῷ* vestita, possunt ad hunc modum auro fuso in varias formas et gommis atque margaritis ope glutinis cujusdam infixis respersa fuisse.

Sed potuere quoque picta fuisse imaginibus. Certe sunt loca, in quibus *χόμενσις* notare videtur picturam in metallo, sive jam illa adhuc recens et madda, ut maneret, incocta metallo fuerit, sive illi superinducta crusta vitrea etiam incoquenda, sive tandem laminæ tenues aureæ argenteæve coloratæ pro lubitu pictoris eo modo primum componerentur, deinde vi ignis colliquantur, et conferruminantur, ut in musivis cum vitreis staminibus fiebat. Sane non ignorasse veteres artem metallâ colorandi patet ex Plutarchi Pericle pag. 289 antep. ed. H. Stephani, ubi ait distinguendum: *Βαρφαίς χρυσοῦ, τινκτορες αὐρί, μαλακτιῆρες ἐλέφαντος ἐμολιτορες ἐβορίς*, ad inde conficienda varia corpora. Narrat quoque Philostratus l. i Vit. Apoll. Tyan. p. 71, Indos habuisse imagines e variis metallis compositas, varieque coloratas. Quæ quamvis fabulosa sint et conficta, apparet tamen, Philostratum ea ad sui sæculi morem confinxisse, quod non fuisset facturus, si modus metallâ pingendi, aut variis coloris metallâ in unius imaginis massam componendi nolus tunc nondum fuisset. Si certe constaret, quid fuisset medio ævo *smallitum opus*, posset dici, quid fuerit τὸ *χυμεντόν*. Nam unum idemque fuisse utrumque, admodum probabile sit, cum aliis ex argumentis, tum e loco *Chronici Casinensis*, III, 33, ubi dicuntur peritissimi artifices operis *smalliti* Byzantio petiti fuisse, illo tempore quo τὰ *χυμεντὰ* in usu CPoli erant. *Ad regiam urbem quamdem de fratribus cum litteris ad imperatorem, et auro XXXVI librarum pondō, transmittens, auream ibi in altaris facie tabulum cum gemmis ac smallis valde spectosam parari mandavit, quibus videlicet smallis nonnullas quidem ex Evangelio, fere autem omnes B. Benedicti miraculorum insigniri fecit historias.* Videor tamen mihi verba hæc bene considerans, ex iis intelligere, fuisse smalta vitra metallicis liquoribus imbibitis varie colorata, quæ comminuta stylo tollerentur et pro lubitu pictoris disponerentur super metallo, fornaci deinceps immittendo toto apparatu, quo vitra ad certum gradum cum metallo pariter liquefacta coalescerent in solidum. Adeoque *χόμενσις* et *ἑκαυσις* idem fuerunt. *Constant. Vit. Basil. Macedon. p. 203, ἀργυρόν στιβαρόν μετ' ἑκαύσεως* memorat, et eadem pagina, versu, *trabem auream, in qua Christi imago μετὰ χυμεύσεως ἐντετόπιται. Auri petiæ smallitæ* apud Anastas. in Benedicto III videntur tabellulæ aureæ esse cum pictis smalto et inustus imaginibus, *Reletotum*, ait, *e gemmis abaveris et bullis aureis, inclusas etiam auri petias in se habens smallitas.* Fuisse smallum veteribus idem, quod nobis est, nempe cylindrosos cavos vitreos varie coloratos, quales quidam filis sericis assutos auris vestarum seu tunicarum adhuc hodie gerunt, patet e *Chronici Casinensis* III, 57, ubi *coopertiorum sericium altaris memoratur cum urna [id est ora] purpurea ornatum margaritis ac smallis.* Conf. Du Cange v. *Pernæ*, ubi *smalta impernata* sunt cylindri *smallitæ* aut filis ad modum pernarum seu perlarum

scribones et mandatores cum virgis suis, omnes imperatorem utrinque ambientes; in medio eorum silentiarii quatuor, virgas aureas gemmis ornatas gestantes, procedunt.

τῆς καταστάσεως διερχομένου ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἰστώντος ἐν τῷ προέλευσιν, οἱ δὲ περὶ οἱ διερχόμενοι τὸν βασιλέα εἰσὶν οὗτοι· σπαθάριοι βαστάζοντες διαστράλια, φοροῦντες καὶ τὰ σκουτάρια αὐτῶν, κανδιδάτον βαστάζοντες ὁμοίως, σπρίθωνες καὶ μανδάτορες βαστάζοντες τὰ βεργία αὐτῶν, πάντες δὲ οὗτοι ἔνθεν κάκεισε διερχόμενοι τὸν βασιλέα, ἐν δὲ τῷ μέσῳ αὐτῶν σιλεντιάριοι τέσσαρες, βαστάζοντες χρυσαῖα διάλιθα βεργία, φοροῦντες σαγία ἀληθινά.

II. Ab his omnibus partim equis, partim pedibus euntibus stipatus imperator, per forum, taurum, philadelphium, forum bovis, xerolophum et hexacionium transit. Postquam vero in trivium, ubi templum S. apostoli Onesimi situm est, pervenit, dextrorsum deflectens, per S. Jacobi Persæ transit; inde templum S. martyris Mocii petit. 60 Baptistarium autem ingressus, ubi adscalas narthecis pervenit ibique manus lavit, per narthecem transit, patricii autem et strategi cum senatu prope portam in cochleam ducentem adstantes, fausta imperatori eo quo diximus modo apprecantur. Deinde a præfectis cubiculo et imperatoriis ministris, cerimoniariorum et silentiariis clausus, per cochleam ascendit, et paulo ad sinistram declinans, per catechumena narthecis ad suum cubiculum transit, quod ingressus, dibetesium album mutat, ennuchi protospatharii dibetesia alba et sabana mutant, suosque spathobaculos et spathas gestantes, a tergo imperatoris, ut ipsis mos est, procedunt. Cerimoniariorum ingressus præpositum monet, tempus processionis cum patriarcha instare, quod imperatori indicat. Quo e cubiculo suo in catechumena super

Α χοντες τοῦ κουκουβουκλείου μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου, φοροῦντες σαγία ἀληθινά, ἱππεύουσιν ἔξω τῶν κορτίνων, καὶ οὗτοι μὲν ἐφ' ἱππων διερχόμενοι τὸν βασιλέα μετὰ σιλεντιαρίων καὶ ἀποεπάρχων καὶ τοῦ

Β'. Διερχόμενος δὲ ὑπ' αὐτῶν πάντων ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τε πεζῶν καὶ ἐφιππων, διέρχεται διὰ τε τοῦ φόρου καὶ τοῦ ταύρου, τοῦ φιλαδελφίου, τοῦ βοῦς, τοῦ ξηρολόφου καὶ τοῦ ἑξακονίου. Καταλαβὼν δὲ ἐν τῇ τριόδῳ, ἔνθα ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ὁνησίμου, ἐκνεύει δεξιᾷ καὶ διέρχεται διὰ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Πέρσου· ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχεται ἐν τῷ σεπτῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου μάρτυρος Μωκίου. Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ λουτρῷ καὶ διελθὼν μίχρ: τῶν γραδηλίων τῶν ἀνερχομένων ἐν τῷ νάρθηκι, κάκεισε νιψάμενος, διέρχεται διὰ τοῦ νάρθηκος, στάντες δὲ οἱ πατρικοί καὶ στρατηγοὶ μετὰ τῆς συγκλήτου πλησίον τῆς εἰσαγωγῆς πύλης εἰς τὸν κοχλίαν, ἐπεύχονται τὸν βασιλέα, ἕκαστος αὐτῶν ὡς προεῖρηται. Ὁ δὲ βασιλεὺς διερχόμενος ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουκουβουκλείου καὶ βασιλικῶν οἰκεικῶν, τοῦ τῆς καταστάσεώς τε καὶ σιλεντιαρίων, ἀνέρχεται διὰ τοῦ κοχλίου, καὶ μικρὸν ἐκκλίνας ἀριστερὸν, διέρχεται διὰ τῶν κατὰ τοῦ νάρθηκος καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ, καὶ εἰσελθὼν ἀπαλλάσσει διδητήσιον ἄσπρον, οἱ δὲ εὐνοῦμοι πρωτοσπαθάριοι ¹⁰ ὑπαλλήττουσι διδητήσια ἄσπρα καὶ σαβάνια (35), βαστάζοντες καὶ τὰ σπαθοβάκλια αὐ-

VARIE LECTIONES.

¹⁰ ἀσπαθάριοι ed. et sic deinceps ubique

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

consertæ, aut margaritis intermixtæ. Non infrequens smalti et smaltiti operis mentio apud scriptores mediæ ævi. Conf. Du Cange hac voce in Gloss. Lat. et in Græco v. Σμάγδος. Ita enim Græci efferebant pro σμάλτος et σμαγδόνειν pro σμαλτοῦν. Fallitur tamen vir doctus, illam vocem a malto vel malta repetens, quæ architectis solida mentum notet. Malta huc non pertinet. Est enim Arabicæ originis: malat notat cæmento consolidare murum, et malat cæmentum, et omne malagma, quod struem lapidum consolidat, coagmentat. Smaltum autem est Germanicum vocabulum, liquatum vel liquorem χυμόν notans.

Jam intelligatur, quid sint χυμευταὶ λίθων χρυσοκολλήτων in illo Anastasii Sinaitæ, quod Du Cange ad χυμευτόν citat: οὐ γὰρ δὴ χρυσοκόου ἡμᾶς καὶ λιθοργούς καὶ χυμευτάς χρυσοκολλήτων λίθων ἀπεργάσασθαι βουλομένη ἡ Γραφή καὶ παιδεύουσα ταῦτά φησι. Sunt procul dubio coloratores, tinctores gemmarum; unde constat, illa quoque tempora novisse artes gemmas adulterandi. Χυμὸς Græcis liquorem coloratum in specie notat; et quia chymia hoc opus est metallorum aliarumque rerum colores producendi et mutandi, hinc nomen arti mansit quod Arabes suo articulo al auxerunt, unde alchymia nata est. Vid. Du Cange v. Inquimatizare, quod nihil aliud est, quam ἐγχυματίζειν.

Non confundendum hoc opus cum opere de nigello, cælaturæ specie, quam credo Græcis ignoratam prorsus fuisse. Vid. Ciampin. Monument. Vet. t. I, p. 35, et Du Cange v. Nigellum et Μέλαν, ubi

tamen τὸ μέλαν, quod Theophanes et Cedrenus memorant, cum hoc nigello prorsus nihil habet commune, sed est glastum, quod vulneribus acu in carne factis infricatur, et sic stigma facit. Opus de nigello videtur esse tabula illa Isiacæ, vulgo Bembina dicta, Taurini asservata, ex illis, quæ de ea Keyserus t. I Itiner. pag. 194 retulit. Liceat mihi adhuc unum locum huc quodammodo pertinenter illustrare. Citat Du Cange in v. Mazer hæc e Doubleto: *Le hanap du roy S. Louis, dans lequel il beuvoit, fait de madre avec son couvercle de même matière, garny d'un pied d'argent doré, et dedans iceluy hanap, au milieu du fond, un émail de demy rond taillé de fleurs de lys d'or à champ d'azur.* Vocabulum madre est Arabicum, madr, glebam vel bolum significans, et in specie illam præstantiorem, e qua porcellanæ sunt. Sed pergamus.

(35) Sabana, lintea, sudori et sordibus faciei atque manuum abstergendis. Vid. Du Cange Gloss. utroque. Heinecc. III, 138. Ni fallor, jam alibi monui, vocem hanc Arabicæ originis esse mihi videri saouân, τὰ ποτεθησαυρισμένα, τὰ ἀπόθετα, a sán, custodiivi, præsertim vestem in arca a pulvere, fumo et sordibus contactus. Βαστάζειν et φορεῖν solet Noster sæpe jungere, et illud quidem dicit de armis et rebus, quæ manu librata gestantur, ut dextralia, vel secures dextrales, hastæ vel halberdæ, virgæ, quales sunt ostiariorum; φορεῖν autem de rebus usurpat, quæ in et ab ipso corpore gestantur dependentes e loro, aut aliunde, ut gladius e balthea dependens. Vix unquam vidi Nostrum hunc morem

τῶν, φοροῦντες καὶ τὰ σπαθία αὐτῶν, διέρχονται ἅπασιν τοῦ βασιλείως, ὡς εἴθισται αὐτοῖς. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως εἰσελθὼν δηλοῖ τῷ πραιποσίτῳ, ὡς ὅτι ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῆς λιτῆς μετὰ τοῦ πατριάρχου, ὃ δὲ πραιπόσιτος εἰσελθὼν δηλοῖ τῷ βασιλεῖ. Τοῦ δὲ βασιλείως ἐξεληθόντος ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ ἐν τοῖς κακηχομενίοις ὑπερθεν τῶν βασιλικῶν πυλῶν, εἰσέρχονται οἱ βεσητόρες καὶ ὑπαλλήλοισι τὴν χλανίδα τὸν βασιλέα, τὰ δὲ ἐκεῖσε κρεμάμενα βῆλα ἐν τοῖς κατηχομενίοις κουβικουλάριοι ποιοῦσιν. Ἐξεληθὼντα δὲ τὸν βασιλέα ἐκ τῶν βῆλων καὶ δηριγεύμενον ¹¹ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, δέχονται ἐκεῖσε ἔξω τοῦ βήλου πατρίκιοι τε καὶ στρατηγοί, καὶ πεσόντες προσκυνοῦσι, καὶ νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τὸν τῆς καταστάσεως, κάκεινος λέγει· « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχονται τὸ, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ δηριγεύμενος ὑπὸ πάντων φοροῦντων τὰ χρυσόταβλα αὐοῶν χλανίδα, κατέρχεται τὸν κοχλιῶν, καὶ δέχονται αὐτὸν πάλιν ἐκεῖσε, ἤγουν ἐν τῷ πληρώματι τοῦ κοχλιοῦ, πατρίκιοι τε καὶ στρατηγοί σὺν πάσῃ τῇ συγκλήτῳ, καὶ πάντων πεσόντων, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τῷ σιλεντιάρῳ, κάκεινος λέγει· « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχονται· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. »

Γ'. Δηριγεύμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε, B III. His comitantibus imperator per narthecem transit, et e porta magni templi imperatoris obversa prodians, per gradus descendit, et ad sinistram declinans, per portam, per quam egredi in omnibus processionibus solet, exit, in media processioni occurrit, et cum cereis ardentibus precatus, venerandam et vivificam crucem sanctumque Evangelium adorat. Postquam vero imperator et patriarcha se invicem adorarunt, ille cum solemnī comitatu per baptisterium ante processionem transit, et postquam per scalam narthecis ascendit, ¹² ipsum narthecem intrat ibique ad sinistram mediæ portæ, quæ a scalis ducit, in sella aurea sedet, usque dum patriarcha cum processione advenerit, exspectans. Quo facio, dum veneranda crux per sinistram portam scalæ ingressura est, surgit imperator, et ascendente patriarcha per scalam, imperator cum patriarcha recedit, et ambo in limine imperatoriarum portarum subsistunt, ubi imperator quidem cum accensis cereis precatur, patriarcha autem preces introitus divini officii recitat, et precatus imperator cereos præposito tradit : finita precatione, sanctum Evangelium ac venerandam crucem adorat. Mox patriarcham manu prehendit unaque cum eo per medium templum et dextrum ambonis latus soleam intrat, et ad sacras januas progressi, patriarcha sacrarium, æque ac imperator, postquam precatus est et cereos præposito dedit, ingreditur. Sacrarium ingressuro, metropolitæ sanctas januas pro more inclinans, et postquam cruces eis affixas adoravit, sacrarium intrat,

διέρχεται διὰ τοῦ νάρθηκος, καὶ ἐξελθὼν τὴν οὖσαν ἀντικρυ τῶν βασιλικῶν πυλῶν τοῦ μεγάλου ναοῦ πύλην, κατέρχεται τὰ γραδῆλια, καὶ ἐκκλίνει ἐξ ἀριστερᾶς, ἐξέρχεται τὴν πύλην, δι' ἧς εἴθισται αὐτῷ καθ' ἑκάστην προέλευσιν διέρχεσθαι, καὶ ἀπαντᾷ τὴν λιτὴν ἐν τῇ μέσῃ, καὶ ἄψας γηροῦς καὶ εὐξάμενος, προσκυνεῖ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν καὶ τὸ ἔχραντον Εὐαγγέλιον, εἶτα προσκυνήσαντες ἀμφότεροι, ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, διέρχεται ἔμπροσθεν τῆς λιτῆς, δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν κατὰ συνήθειαν, διὰ τοῦ λουτήρος, καὶ ἀνελθὼν τὰ εἰσάγοντα γραδῆλια ἐν τῷ νάρθηκι, εἰσέρχεται εἰς τὸν αὐτὸν νάρθηκα καὶ καθέζεται ἐπὶ σελλίῳ χρυσοῦ ἐξ ἀριστερᾶς τῆς εἰσαγούσης ἀπὸ τῶν βάθρων μίσης πύλης, ἐκδεχόμενος μέχρις ἂν καταλάβῃ ὁ πατριάρχης μετὰ λιτῆς. Καὶ τούτου γινομένου καὶ μέλλοντος τοῦ τιμίου σταυροῦ εἰσέρχεσθαι τὴν εὐώνυμον τῶν γραδῆλιων πύλην, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀνεληθόντος τοῦ πατριάρχου τὰ γραδῆλια, ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ¹³ ἴστανται ἀμφότεροι ἐν τῷ οὐδῷ ¹⁴ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἄψας κηροῦς εὐχεται, ὃ δὲ πατριάρχης τελεῖ τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας, καὶ εὐξάμενος ὁ βασιλεὺς ἐπιδίδωσι τὰ κηρία τῷ πραιποσίτῳ τελεσθεισῆς δὲ καὶ τῆς εὐχῆς ¹⁵, προσκυνεῖ τὸ ἔχραντον Εὐαγγέλιον καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν. Καὶ ἐπιλαβομένου τοῦ βασιλείως τῆς χειρὸς τοῦ πατριάρχου, διέρχονται μέσον τοῦ ναοῦ καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς πληγίας τοῦ ἁμῶνος εἰσέρχονται ἐν τῇ σωλῆξ, καὶ ¹⁶ ἐπαλθόντων μέχρι τῶν ἀγίῳ θυρῶν, ὃ μὲν πατριάρ-

VARIÆ LECTIONES.

¹¹ δηριγευόμενων cod., et mox δέχονται αὐτὸν ἐκ. ¹² τὰ γραδῆλια — πατριάρχου, καὶ om. ed. ¹³ τῇ οὐδῷ ed. ¹⁴ δὲ τῆς εὐχῆς ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

deserere. Paulo ante tamen p. 59, ait βασιλεύοντες ἐπιστάται, φοροῦντες καὶ τὰ σκουτάρια αὐτῶν, ubi βασιλεῖν potius videatur dici debuisse de scutis ;

nisi forte non manu ea libraverint, et librata gestaverint, sed e lorīs dependentia ex humeris.

precatusque instratum sacri altaris, ut solet, mutat eique apocombium imponit, et cum patriarcha per dextrum sacrarii latus ad sanctas januas bematis discedit. Interea patriarcha ad celebrandum divinum officium in sacrario manet, imperator autem inde egressus, per latus gynæcei transit, dum interim patricii extra portam cochleæ cum strategis, cerimoniariis, silentiariis et senatu, fausta imperatori apprecantibus, adstant.

πατριάρχου διὰ τῆς πλαγίας τοῦ θυσιαστηρίου ἐκ δεξιῶν μέχρι τῶν ἁγίων θυρῶν τοῦ βήματος. Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης μένει ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ πρὸς τὸ ἐκτελεῖσαι τὴν θείαν λειτουργίαν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξεληθὼν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου διέρχεται διὰ τῆς πλαγίας τοῦ γυναικείου, οἱ δὲ πατρικιοὶ ἴστανται ἔξωθεν τῆς πόλης τῆς εἰσαγούσης εἰς τὸν κοχλιῶν μετὰ στρατηγῶν, τῆς καταστάσεώς τε καὶ σιληντιαρίων, μετὰ τῆς συγκλήτου ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα.

IV. Hic, a præfectis cubiculi et imperatoriis ministris stipatus, per secrelam cochleam ascendit et capellam, ubi et divinam liturgiam celebrat, ingreditur, ibique, si ipsi placet, patriarcham, usque dum tempus, quo mensæ accumbit, appropinquavit, exspectat: sin minus, per catechumenia, a dictis stipatus, transit suumque cubiculum petit. Appropinquante convivii tempore, iisdem comitantibus, e cubiculo ad catechumenia, ubi et veneranda mensa sua stat, procedit. 2 Invitatum ad convivium patriarcham præfecti cubiculo cum cubiculariis a mandato in cochlea, per quam primum imperator, antequam processionis tempus venerat, ascenderat, excipiunt eumque per catechumena adducunt: ingressus cum imperatore versatur. Intran etiam sacerdotes et stichum faciunt, acceptoque patriarchæ omophorio, exeunt; imperator et patriarcha mensæ assident. Qui postquam semel, ut ipsis mos est, potum sumpserit, intrant amici, omnibusque mensæ ritibus servatis, surgunt et egrediuntur; mox imperator quoque et patriarcha, qui remanserant, a convivio, postquam adhuc semel biberunt, surgunt. Sic posteaquam se invicem adorarunt, patriarcha egreditur, quem ad dictam cochleam præfecti cubiculo conducunt. Imperator a cubiculo præfectis et imperatoriis ministris stipatus, ad suum cubiculum abit, tempus processionis exspectans. Quo appropinquante, e cubiculo suo ad catechumena super imperatorias portas abit, ibique vestem, quam hoc induere festo solet, sumit: præpositus tiaram capiti ejus imponit, ipse a cubiculo stipatus, dictam occidentalem cochleam subit, omnes vero in sagis purpureis in narthece extra cochleæ portam una cum præfectis cubiculo eum

Α χης εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὁ δὲ βασιλεὺς εὐχόμενος καὶ ἐπιδοὺς τῷ πραιποσίτῳ τοὺς κηρὸς, εἰσέρχεται. Ἦνῃκα δὲ μέλλει εἰσέρχασθαι εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἐπιβρέπουσιν οἱ μητροπολίται κατὰ τὸ ἔθος τὰ ἅγια θύρια πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ προσκυνήσας ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐπ' αὐταῖς πεπαρμένους σταυροὺς, εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ εὐχόμενος ὑπαλλάξας τὴν ἁγίαν τράπεζαν, ὡς εἴθισται αὐτῷ, τίθησιν ἐπ' αὐτῇ ἀποκόμβιον καὶ διέρχεται μετὰ τοῦ

Δ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς, δηριγευόμενος ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν βασιλικῶν οἰκειακῶν, ἀνέρχεται διὰ τοῦ μυστικοῦ κοχλιοῦ καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ παρακωπτικὸν (36), ἔνθα καὶ τὴν θείαν λειτουργίαν τελεῖ καὶ εἰ μὲν κελεύει ὁ βασιλεὺς, ἐκδέχεται ἐκεῖσε τὸν πατριάρχην, μέχρις ἂν καταλάβῃ τοῦ ἀκουμβίσαι (37) αὐτὸν ἐν τῇ τραπέζῃ, εἰ δὲ μή γε, διέρχεται διὰ τῶν κατηχομενίων, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν πραιρετημένων, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ. Ἦνῃκα δὲ καταλάβῃ ὁ τοῦ κλητωρίου καιρὸς, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, δηριγευόμενος ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἀπέρχεται ἐν τοῖς κατηχομενίοις, ἐν οἷς καὶ ἡ τιμία τράπεζα ἴστανται αὐτοῦ. Καὶ δὴ καταλαβόντος τοῦ πατριάρχου ἀπὸ προσκλήσεως, δέχονται αὐτὸν ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου μετὰ κουβικουλαρίων ¹⁵ ἀπὸ κελεύσεως ἐν τῷ κοχλιῷ, δι' οὗ ἀνῆλθεν ὁ βασιλεὺς ἐν πρώτοις πρὸς τὸν καταλαβεῖν τὴν λιτὴν, καὶ ἀποφέρουσιν αὐτὸν διὰ τῶν κατηχομενίων, καὶ εἰσελθὼν ἐνοῦται τῷ βασιλεῖ. Εἰσέρχονται δὲ καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ ποιοῦσι τὸν στίχον, καὶ λαβόντες οἱ αὐτοὶ ἱερεῖς τοῦ πατριάρχου τὸ ὠμοφόριον, ἐξέρχονται, καὶ καθίζονται ἀμφοτέροι, ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐν τῇ τραπέζῃ. Πιόντων δὲ ὡς εἴθισται αὐτοῖς πρὸς ἅπαξ, εἰσέρχονται οἱ φίλοι, καὶ πάσης τῆς τοῦ τραπέζιου ἀκολουθίας τελεθεύσης. ἀνίστανται καὶ ἐξέρχονται, καὶ μένει ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ κλητωρίῳ, πιόντες δὲ πάλιν ἀμφοτέροι πρὸς ἅπαξ, ἀνίστανται. Ἔττα προσκυνήσαντες ἀλλήλους ὁ τε ¹⁶ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ὁ μὲν πατριάρχης ἐξέρχεται, διασώζουσι δὲ αὐτὸν ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου μέχρι τοῦ πραιρετημένου κοχλιοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου καὶ βασιλικῶν οἰκειακῶν, ἀπέρχεται ἐν κῷ κοιτῶνι αὐτοῦ,

VARIE LECTIONES.

¹⁵ κουβικουλαρίων R. ex compendio cod., κουβικουλαρίοι ed. ¹⁶ τε om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(36) Supra jam egi de hac voce. Cl. interpres hic *capellam* vertit, quod non improbem. Quamvis enim proprie *fenestram*, unde *prospici et despici queat*, significet, procul dubio tamen ibi *capella*, oratorium erat, in quo imperator divino cultui vacaret. Facile hoc intelligat, qui Lipsienses nostras sacras aedes et in illis numerosas capellas viderit. De

capellis vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v.

(37) Scil. ὁ καιρὸς τοῦ ἀκουμβίσαι, aut ο καιρὸς ὡστε ἀκουμβίσαι. — Frequenter novi Græci τοῦ pro ὡστε ponunt ad morem sanctorum evangelistarum, imo potius vetustissimorum et optimorum quorumque auctorum, qui ὡστε aut ἔνεκα subintelligendam omittunt.

ἐκδεχόμενος τὸν καιρὸν. Καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ **A** excipiunt. Præpositus, signo ab imperatore dato, τῆς προελεύσεως, ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ **cerimoniario annuit, is dicit : « Jubete. »** ἔν τούτοις κατ'ἐπισημασίαν ὑπερβεν τῆς τῶν βασιλικῶν πυλῶν καὶ ὑπαλλάσσει τὴν στολὴν, ἣν εἰθισται αὐτῶ ἐν ταύτῃ τῇ ἑορτῇ περιβεβλητῆσθαι. Καὶ λαβὼν ὁ πραιπόσιτος τὴν τιάραν ¹⁷, ἐπιτίθησιν αὐτῇ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ (38) τοῦ κουβουκλείου, κατέρχεται ὑπὸ τοῦ προειρημένου δυτικῶς κοχλιοῦ, ἅπαντες δὲ αὐτῶν ἀπὸ σαγίων ἀληθινῶν, καὶ δέχονται αὐτὸν ἐν τῷ νάρθηκι ἐξωθεν τῆς πύλης τοῦ αὐτοῦ κοχλιοῦ ὡσαύτως καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου ἄρχοντες. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ τῆς καταστάσεως, κάκεινος λέγει· « Κελεύσατε. »

E'. Καὶ δηριγευόμενος ὑπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς ἐξέρχεται τὴν οὐσαν πρὸς τὰ γραδῆλια μέσην πύλην τοῦ νάρθηκος καὶ ἵππευεῖ ἐκείσε ἐφ' ἵππου λευκοῦ ἰστρομένου ὑπὸ σελοχαλίνου χρυσοῦ διαλίθου χειμευτοῦ, ἡμφιεσμένου ἀπὸ μαργάρων, οἱ δὲ λοιποὶ ἄρχοντες ἵππεύουσι ἐξω τῆς πύλης. Ἐν δὲ τῇ περιόδῳ τοῦ βασιλέως τελεῖται ἡ τῆς προελεύσεως τάξις ὑπὸ τῶν ἐφιππων καὶ πεζῶν ὡσαύτως καὶ τῶν μερῶν, ὃν τρόπον ἀνωτέρω τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἐπὶ λεπτῶ ἐξεθέμεθα. Ἐξεληθόντος δὲ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πύλῃ, ἐν ἣ διέρχεται ἐν ἐκάστῃ προελεύσει, ἤγουν τῇ οὐσῃ πρὸς ἄρκτον, δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε ἐν πρώτοις ὁ δομέστικος τῶν σκολῶν μετὰ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων, ἐπιδίδωσι δὲ λιβελλάριον τῷ βασιλεῖ, φορῶν χλανιδιον ¹⁸ Βένετον χρυσοῦφαντον, καὶ διασώζει τὸν βασιλέα τὸ αὐτὸ μέρος μέχρι τοῦ ἐξακονίου. Ὁ δὲ δομέστικος τῶν ἐσκουβίτων μετὰ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ ἐξακονίῳ, καὶ ἐπιδιδόντος τοῦ δημοκράτου λιβελλάριον, διασώζουσι αὐτὸν μέχρι τῆς μονῆτας· φορεῖ δὲ καὶ ὁ δημοκράτης χλανίδα Πράσινον χρυσοῦφαντον κατὰ τὴν ἀναλογίαν (39) τοῦ μέρους ¹⁹ αὐτοῦ. Καὶ τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ μονῆτῃ, καὶ ἐπιδίδωσι ὁ δῆμαρχος τῷ βασιλεῖ λιβελλάριον καὶ διασώζει τὸν βασιλέα τὸ αὐτὸ μέρος μέχρι τῆς πρώτης καμάρας τοῦ ξηρολόφου, φοροῦντος τοῦ δῆμαρχου χλανίδα Πράσινον. Καὶ τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος ²⁰ τῶν Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ ξηρολόφου ²¹, φοροῦντος τοῦ δῆμαρχου χλανίδα Βένετον, ἐπιδίδωσι δὲ τῷ βασιλεῖ λιβελλάριον, καὶ διασώζουσι οἱ τοῦ μέρους τὸν βασιλέα μέχρι τῆς μέσης τοῦ ξηρολόφου· τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος ²² τῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ μέσῃ τοῦ ξηρολόφου καὶ διασώζουσι αὐτὸν μέχρι τοῦ βοός. Τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ βοί καὶ διασώζουσι μέχρι τοῦ ἀμαστριανοῦ, καὶ δέχεται ἐκεῖσε ὁ ἐσκουβίτης μετὰ τοῦ περατικοῦ μέρους τῶν Πρασίνων, καὶ διασώζουσι αὐτὸν μέχρι τοῦ φιλαδελφίου· τῶν περατικῶν μερῶν ²³ Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ φιλαδελφίῳ καὶ διασώζουσι μέχρι τοῦ μοδίου· τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα

V. Stipatus ab ipsis imperator, per mediam narthecis portam, scalis proximam, exit, et ibi equum album, aureo, gemmis et margaritis ornato alboque ephippio instructum, conscendit : reliqui præfecti extra portam equis vehuntur. Interea processio ordo tum ab iis qui equis, tum ab iis qui pedibus procedunt, æque ac a factionibus, observatur, ut supra de secunda die septimanæ renovationis sanctorum apostolorum breviter exposuimus. Imperatorem scilicet ad portam per quam in singulis processionibus prodire solet, seu septentrionalem, **63** egressum, imprimis scholarum domesticus, tunicam Venetam auro intextam gestans, cum transitoria Venetorum turba excipit, ei libellum tradit, et factio eadem ad hexacionium imperatorem comitatur. Domesticus excubitorum cum transitoria Prasinorum turba imperatorem in hexacionio excipit, et postquam ei tribunus libellum tradidit, ipsum ad monetam usque comitatur. Tribunus ipse tunicam Prasinam auro intextam, respectu ad suam factionem habito, gestat. Politici factionis Prasinæ imperatorem in moneta excipiunt, ubi demarchus libellum imperatori offert, eumque factio eadem ad primam cameram xerolophi perducit, tribuno tunicam Prasinam gestante. Politici Venetæ factionis, cujus princeps habitu Veneto insignis est, imperatorem in camera xerolophi excipit, ei libellum tradit, factionarii autem ad medium xerolophi comitantur. Politici Prasinæ in media xerolophi exceptum ad forum bovis deducunt. Ibi eum politici Venetorum excipiunt et ad amastrianum usque ducunt, ubi eum excubitor cum transitoria Prasinorum turba excipit et ad philadelphium usque prosequitur. Transitoria Veneta imperatorem in philadelphio excipit et ad modium ducit, ubi eum politici Prasinæ excipiunt et ad taurum ducunt, unde politica Venetorum factio ad tabernas pistorum comitatur. Sic eum porro Prasinæ factio ad forum, politica Veneta ad prætorium et rursus ad millium, Veneta politica ad cameram milii prosequitur. Politici Veneti imperatorem in milio seu in camera excipiunt et usque ad locum marmore incrustatum ducunt :

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷ στιάρα cod. ¹⁸ χλανίδιον R. ex comp. cod., χλανίδα ed. ¹⁹ τοῦ μέρους ed. ²⁰ τὸ μέρος conj. R., τοῦ μέρους ed. ²¹ αὐτοῦ ξηρ. ed. ²² τοῦ μέρους ed. ²³ μέρος τῶν conj. R.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(58) Sic in codice est : mallet tamen ἀπό, ut mox infra. Sequentia non satis videntur. Jacent tamen in codice quoque sicut in editione.

(39) Respicit hoc ad Πράσινον. Habebat tunicam viridem, ut quoad colorem suæ factioni similis esset.

ubi eum transitoria Prasinorum factio excoipit et ad zeuxippum comitatur. Politioi Prasinii in zeuxippo exceptum ad chalcen ducunt, ubi eum transitoria Venetorum excoipit, et sic postea omnes pedibus procedunt, solus imperator equo vehitur.

τωρίου και πάλιν τοῦ μιλίου· μέρος Βενέτων τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ μιλίῳ, φηγουν ἐν τῇ καμάρα, και διασώζουσι μέχρι τοῦ μαρμαρωτοῦ· τῶν περατικῶν μερῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ μαρμαρωτῷ και διασώζουσι μέχρι τοῦ ζευξίππου· τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ ζευξίππῳ και διασώζουσι μέχρι τῆς χαλκῆς, τῶν περατικῶν μερῶν Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ χαλκῇ, και εἰθ' οὕτως πεζεύουσιν ἅπαντες, και μένει ἐπιππος μόνος ὁ βασιλεὺς.

VI. Sciendum est, unamquamque factionem in quavis receptione acta solemnia recitare, in processu vero hymnos dromicos, et si imperator jusserit, etiam apelaticos, canere. Inde imperator, ab omnibus, **64** ut supra expositum est, stipatus, per cortinas ad interiorem excoibitorum portam, ubi scribonum promotio instituitur, digreditur atque in eadem pedibus usque ad tres consistorii portas, ubi eum senatores faustis acclamationibus excipiunt, procedit. Imperator mediam portam. ad templum Domini ducentem, ingreditur, ubi patricii et strategi, faustis precationibus eum excepturi, adsunt. Imperatores aeneam portam templi Domini ingresso, cubicularii januas claudunt et fausta ei apprecantur, qui, postquam tiaram a capite ejus praepositus dempsit, intrat sacrisque januis adstat, cum cereis vero accensis praecatus, per Domini porticus transit et hemicyclum triconchii ingreditur. Per sanctorum autem quadraginta porticus transgressus, aureum triclinium intrat, ubi **C** cubicularii omnes adstantes imperatori acclamant: « In multa bonaque tempora majestatem vestram Deus inducat, » et egrediuntur.

βουλαίου ἅπαντες ἐν νῷ χρυσοτρικλίῳ ὑπερέχονται τὸν βασιλέα· « εἰς πολλοὺς και ἀγαθοὺς χρόνους ὁ θεὸς ἀγάγοι τὴν βασιλείαν ὑμῶν, » και ἐξέρχονται.

VII. Porro notandum est, quot receptiones in hac processione a factionibus instituantur. Princeps Venetorum seu domesticus scholarum cum transitoria factione Veneta tres receptiones facit; princeps Prasinorum seu excubitor cum transitoria sua factione duas; tribunus Venetorum cum populo albe receptiones septem instituit. Tribunus Prasinorum cum populo russo receptiones quinque. Numerus omnium receptionum XVII.

CAPUT XVIII.

Observanda in festo et processione sanctae Christi, Dei nostri, Ascensionis.

Prodeunt omnes ministri nocturno tempore in palatium scaramangiis induti, et si jubet imperator, navibus pro more abire, statim cum iis, quos jubet,

ἐν τῷ μοδίῳ και διασώζουσι μέχρι τοῦ ταύρου, καθεῖθεν τὸ μέρος τῆς πολιτικῆς τῶν Βενέτων διασώζει μέχρι τῶν ἀρτοπολλίων. Εἰθ' οὕτως τὸ μέρος τῶν Πρασίνων διασώζει μέχρι τοῦ φόρου· εἰθ' οὕτως τὸ μέρος τῶν Βενέτων τῆς πολιτικῆς μέχρι τοῦ πραιπολιτικῆς μέχρι τῆς καμάρας τοῦ μιλίου· τῆς πολιτικῆς μέχρι τῆς καμάρας, και διασώζουσι μέχρι τοῦ μαρμαρωτοῦ· τῶν περατικῶν μερῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ μαρμαρωτῷ και διασώζουσι μέχρι τοῦ ζευξίππου· τῆς πολιτικῆς τὸ μέρος τῶν Πρασίνων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ ζευξίππῳ και διασώζουσι μέχρι τῆς χαλκῆς, τῶν περατικῶν μερῶν Βενέτων δέχονται τὸν βασιλέα ἐν τῇ χαλκῇ, και εἰθ' οὕτως πεζεύουσιν ἅπαντες, και μένει ἐπιππος μόνος ὁ βασιλεὺς.

Ζ'. Ἰστίον δὲ, ὅτι ἐν ἑκάστῳ μέρος ἐν ἐκείτῃ αὐτῶν δοχῇ λέγει τὰ κατὰ συνήθειαν ἄκτα, ἐν δὲ τῇ προπομπῇ λέγει ἔμπροσθεν δρομικὰ, εἰ τόχη ἀπὸ κελύσεως, λέγει και ἀπελατικούς. Καθεῖθεν θρησκευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ πάντων, ὡς προεῖρηται, διέρχεται διὰ τῶν κορτινῶν μέχρι τῆς ἔνδον πύλης τῶν ἐκσκουβίτων, ἐν ἣ γίνεται ἡ τῶν σκριβίωνων προβολή, ἐν δὲ τῇ αὐτῇ πύλῃ πεζεύει ὁ βασιλεὺς, διελθὼν μέχρι τῶν τριῶν πύλων τοῦ κοιμιστωρίου· μένουσι δὲ ἐκεῖσε οἱ τῆς συγκλήτου, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσέρχεται τὴν μέστην πύλην πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου, και μένουσιν ἐκεῖ πατρικιοὶ και στρατηγοὶ, ὑπερευχόμενοι και αὐτοὶ ὁμοίως. Τοῦ δὲ βασιλέως εἰσελθόντος τὴν χαλκῆν πύλην τοῦ Κυρίου, εὐθὺς κλείουσι τὰς θύρας αὐτοῦ κουβουκλείου και ὑπερέχονται τὸν βασιλέα, και λαβόντος τοῦ πραιποσίτου τὴν τιάραν ²⁴ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς και ἰσταται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, ἄψας δὲ κηρὸς και εὐχόμενος, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ Κυρίου και εἰσέρχεται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τοῦ τρικόγχου. Διελθὼν δὲ διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν ἁγίων μ', εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, και στάντες οἱ τοῦ κουβουκλείου· « εἰς πολλοὺς και ἀγαθοὺς χρόνους ὁ θεὸς ἀγάγοι τὴν βασιλείαν ὑμῶν, » και ἐξέρχονται.

Ζ'. Δεῖ εἰδέναι και τοῦτο, ἀνὰ πόσων δοχῶν δέχονται τὰ μέρη ἐν ταύτῃ τῇ προελεύσει. Ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, φηγουν ὁ δομῆστικός τῶν σχολῶν, μετὰ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δήμου τῶν Βενέτων δέχεται δοχὰς τρεῖς· ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, φηγουν ὁ ἐκσκουβίτικος, μετὰ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δήμου δέχεται δοχὰς δύο. Ὁ δήμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ δέχεται δοχὰς ἑπτὰ. Ὁ δήμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ βουλοῦ δέχεται δοχὰς ε'. Ὅμοῦ δοχῶν ιζ'.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ και προελεύσει τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναλήψεως.

Α'. Προέρχονται ἅπαντες οἱ ἔρχοντες ἐννύχιοι ἐν τῷ καλατίῳ ἀπὸ σκαραμαγγίων, και εἰ κελύσει ὁ βασιλεὺς ἀπελθεῖν διὰ τοῦ πλοῦς (41) κατὰ συνήθειαν,

VARIE LECTIONES.

²⁴ σιάραν σοδ.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(40) Jam habuimus bis vel ter ellipticam hanc dictionem pro οἱ τῆς πολιτικῆς μερίδος, vel ἀγέλης vel πλήθους τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων, *illi qui ad*

urbanam partem factionis Prasinorum, Venetorum pertinent.

(41) Sic nempe ferunt novi Graeci genitivum a

εἰσέρχεται τάχιον εἰς τὸ χελάνδιον (42) μὲθ' ὧν ἂν νελεύσει, καὶ ἀπέρχεται μέχρι τοῦ βραχιαλίου τῆς χρυσοῦς πόρτης, κάκεισθε ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ χελανδίου αὐτοῦ, δίδοται σιλέντιον (43) διὰ τοῦ παραιποσίτου ἀπὸ κελεύσεως τοῖς ἐκείσε ἄρχουσι, καὶ ὑπεξελθόντες μικρὸν ἴστανται οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου, φοροῦντες σαγία ἀληθινὰ, κυκλικῶ τῷ σχήματι· καὶ εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς μέσον ²⁵ αὐτῶν καὶ στέφεται ὑπὸ τοῦ παραιποσίτου διὰ τὸ ὄλωσ, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἔμπροσθε ²⁶ βαρβάτων μὴ στέφουσι· ἔνεκα γὰρ ταύτης τῆς αἰτίας τὴν κυκλικὴν στάσιν ἐκτελοῦσιν οἱ προβήθέντες ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου. Καὶ εἶθ' οὕτως ἵππεύει ἀπὸ τῶν ἐκείσε ἀπὸ σκαραμαγγίου χρυσοκλάβου καὶ διέρχεται διὰ τοῦ ἐκείσε ὄντος λειμῶνος (44) καὶ τοῦ παρατειχίου, καὶ ἀπέρχεται μέχρι τῆς ἐξαγούσης πόρτης ἀπέναντι τῆς πηγῆς, καὶ δέχεται αὐτὸν ἐκείσε ἔξω τῆς αὐτῆς πόρτης ὁ δομέστικος τῶν νομῆρων, φορῶν σαγίον ἀληθινόν, βασιλῆων καὶ θυμιατόν. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε ἀπέρχεται μέχρι τῆς Παναγίας Θεοτόκου τῆς Πηγῆς (45), καὶ πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν τὸν βασιλέα τὴν ἔξω πύλην πεζούσουσιν οἱ τε πατρίκιοι καὶ ἡ σύγκλητος ἅπαντα, καὶ δηριγεύμενος ὑπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, ἔφιππος υἱὸς μόνος, εἰσέρχεται μέχρι τοῦ λουτήρος, καὶ κατελθὼν ἐκείσε τοῦ ἵππου, εἰσέρχεται διὰ τῆς ἐξαγούσης πύλης δεξιᾶς τοῦ λουτήρος, καὶ μένουσιν ἐκείσε πατρίκιοι ἔξω τῆς πύλης τοῦ κοχλιοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, ἀνέρχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ κοχλιοῦ, καὶ διελθὼν διὰ τοῦ στενοῦ τρικλίου, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἄριστον τῆ αὐτῆς ἡμέρας τελεῖται, καὶ διὰ τοῦ μητατωριλίου εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι.

B. Ἀπαλλάξας δὲ τὸ στέμμα διὰ τοῦ παραιποσίτου, C μένει ἐκείσε τὸν καιρὸν προσημένων, ἀλλάσσει δὲ ²⁷ λευκὸν διβητήσιον. Καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ, καὶ δευτέρως ὁ παραιποσίτος παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, αὐτὸς εἰσελθὼν δηλοῖ τῷ βασιλεῖ, καὶ δοθέντος σιλεντίου ἀπὸ κελεύσεως διὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, ἀνέρχονται οἱ πατρίκιοι διὰ τοῦ αὐτοῦ κοχλιοῦ καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ προειρημένῳ στενωπῷ τρικλίνῳ. Ὁ δὲ βασιλεὺς περιβαλλόμενος χλανίδα, ὡς εἴησται αὐτῷ, ἐξέρχεται ἐκ τοῦ κοιτῶνος, καὶ δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, ἀπέρχεται μέχρι τῆς πύλης τοῦ προλεχθέντος στενοῦ τρικλίου,

VARIAE LECTIONES.

²⁵ μέσον conj. R., μέσων cod. et ed. ²⁶ ἔμπροσθεν ed. ²⁷ δι' om. cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

πλοῦς, *navis, itinere maritimo*, nempe per sinum J Ceratinum ad Pegas. Et in dativo formant πλοῖ ut a νοῦς, in genit. νοός et νοῦ, et in dativo νῶ et νοῖ. Propterea rectius fecisset Rhodomannus apud Diodorum Siculum in excerptis libri xxi, non atrectando quod probum erat πλοῖ καὶ πεζῆ p., 862, sine edit. Wesseling. Potest quoque a πλόη. id est πλόησις, πλεύσις, *navigatio*, derivari. Frequentissime feminina in η terminantia per e efferuntur. *φρικί* in Antholog. p. 75 (382, 2) pro φρίκη, ἐκί, et alia talia.

(52) Est corrupta pronuntiatio veteris vocis ἀγελάδιον ab ἀγειν, *agere*, navis actuaria, unde quoque ἐκἀτιον, *navis*, quæ remis agitur. Conf. Du Cange utroque h. v. *Brachiale* est genus propugnaculi, de qua voce idem conferendus auctor.

(43) Hic loci est *imperator proceribus, ut in conspectum imperatoris veniant*. Aliam notat *silentiū*

chelandium intrat et usque brachiale aureæ portæ abit, ubi e chelandio descendit, tunc per præpositum a mandato imperatur proceribus, ut in conspectum imperatoris veniant, 65 et parum egressi principes cubiuli, ferente saga purpureæ, in circulo adstant. Imperator per hos medios ingressus, a præposito coronatur, propterea quod, ut supra relatum est, nunquam omnino coram barbaris coronatur: hanc enim ob causam dicti præfecti cubiculo in circulo adstant. Sic postea inde, scaramangio clavis aureis indutus, equo procedit perque pratium ibi situm et pomerium ad portam, quæ fonti obversa est, abit, extraque hanc domesticus numerorum eum excipit, sago purpureo indutus et thuribulum gestans. Inde ad Sanctissimæ Deiparæ ad Fontem abit, ubi, antequam portam exteriorem intrat, patricii et senatores omnes pedibus procedunt, imperator ab iis stipatus, solus equo ad baptisterium prodit, et postquam ibi equo descendit, per dextram portam baptisterii intrat, patriciis ibi extra portam cochleæ manentibus. Imperator, cubiuli præfectis comitantibus, per cochleam ascendit, perque augustum triclinium, ubi eo die etiam convivium celebratur, perque metatorium digressus, cubiculum intrat.

patriciis ἔξω τῆς πύλης τοῦ κοχλιοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, ἀνέρχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ κοχλιοῦ, καὶ διελθὼν αὐτῆς ἡμέρας τελεῖται, καὶ διὰ τοῦ μητατωριλίου.

II. Hic, postquam præpositus coronam a capite dempsit, remanet, tempus exspectans, albumque dibetesium induit. Tempore instante, monitus a cerimoniarario præpositus, ipse ingressus, id imperatori indicat, datoque silentio a cerimoniarum magistro, per eandem cochleam ascendunt patricii et dictum angustum triclinium ingrediuntur. Imperator tunicea, ut ipsi solemne est, indutus, e cubiculo egreditur, stipatusque ab ejus præfectis, ad portam dicti angusti triclinii obit, ubi patricii eum et strategi, tuniceas aureis clavis gestantes, exeiplunt, flexoque genu dum imperatorem venerantur, præpositus a

conventum procerum coram imperatore, et orationem, quam imperator in senatu recitat. De quibus alibi agendi locus erit. Ὑπεξέρχεσθαι μικρὸν ἔμπροσθεν est paululum ultra illum locum, ubi chelandium, vel liburnica appellit, procedere coram imperatore statim secuturo.

(44) Videtur pratium hoc celebre illud Philopatium fuisse de quo vid. Du Cange CPI. Christ. pag. 173, lib. iv. Nomen ejus in hoc auctore et antiquioribus non reperi, at in recentioribus frequenter occurrit.

(45) De palatio Pegano, et sede Deiparæ ad Pegas, vel Fontem, vid. Du Cange CPII Christ. IV, p. 172, 173. [De imperatoris processione ἐπὶ τὴν πηγὴν vid. Du Fresne not. ad Ducam pag. 105. *Habuit Nicephorus μετέστασιν extra CPII, ad πηγὰς seu fontes*, Luitprand. Legat. p. 143. De templo eis Pegas v. Bandur. p. 728.]

mandato signum cerimoniaario dat et dicit : « Jube- te ; » illi : « In multa bona que tempora. » Inde, cubiculi præfectis et senatu comitantibus, per coohleam, per quam ascenderat, rursus descendit, inque ejus inferiori parte patricii et strategi una cum senatu eum excipiunt, et rursus signo ab imperatore præposito dato, is silentiario annuit, qui dicit : « Jube- te ; » at illi : 66 « In multa bona que tempora, » imperatori acclamant. Qui, ipsis comitantibus, e porta baptisterii egreditur, dum cerimoniaarius pro more ipsi acclamat : « Caplate, Domini, » statimque eum tribunus Venetorum seu domesticus scholarum cum suis excipit, eique a cerimoniaario adductus, cruces e rosis contextas tradit : paulo post princeps Venetorum et ipse a cerimoniaario adductus, cruces ei et fasciculos florum, ut dictum est, offert, quo facto notarius factionis ejus iambos festi orditur. In exte- riori porta tribunus Prasinorum seu domesticus ex- cubitorum adest, qui a cerimoniaario adductus, im- peratori cruces e rosis contextas et flores odoros of- fert. Postremo tribunus Prasinorum imperatorem ex- cipit, eademque quæ cæteri munuscula ipsi tradit. σταυρούς και ὀσφράδια (46), ὡς προείρηται, και εὐθὺς ἄρχεται ὁ νοτάριος τοῦ αὐτοῦ μέρους λέγειν τοὺς ἰάμβους τῆς ἑορτῆς. Ἐν δὲ τῇ ἔξω πύλῃ δέχεται ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων, ἤγουν ὁ δομέστικος τῶν ἐκκουβίτων, ἐπιδίδωσι δὲ και αὐτὸς τῷ βασιλεῖ κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως, σταυροὺς ῥοδοπλόκους και ὀσφράδια. Ἐἴτα δέχεται ὁ δήμαρχος τῶν Πρασίνων, ἐπιδίδωσι δὲ και αὐτὸς τῷ βασιλεῖ και οἱ πρὸ αὐτοῦ.

III. Is paululum a Prasinorum factione digressus, a supra memoratis stipatus, processionem excipit cumque cereis accensis coram veneranda oruce procat et sanctum Evangelium ac ipsam venerandam crucem adorat. Et sic, postquam se invicem adorarunt osculatique sunt, imperator revertitur, et a præfectis cubiculo, patriciis, strategis et senatu stipatus, processionem præcedit, perque mediam baptisterii portam digressus, narthecem intrat et in sella sedet, usque dum processio cum patriarcha veniat, exspectans. Qua veniente, imperator surgit, et postquam se invicem adorarunt osculatique sunt, abeunt et in via imperatoriarum portarum subsi-

A και δέχονται αὐτὸν ἐκείσε οἱ τε πατρίκιοι και στρα- τηγοὶ ἀπὸ χρυσοτάβλων χλανιδίων, και πέσόντες, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τῷ τῆς καταστά- σεως και λέγει : « Κελεύσατε. » αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχον- ται : « Εἰς πολλοὺς και ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ δη- ριγεύμενος ἀπὸ τῶν ἐκείσε ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου και τῆς συγκλήτου, κιτέρχεται δι' οὐ και ἀνῆλθε κοχλιοῦ, και δέχονται πάλιν ἐν τῷ πλη- ρώματι τοῦ κοχλιοῦ οἱ τε πατρίκιοι και στρατηγοὶ ἅμα τῇ συγκλήτῳ, και πάλιν λαβὼν νεῦμα ὁ πραι- πόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ σιλεντιαρίῳ, κάκεινος λέγει : « Κελεύσατε. » αὐτοὶ δὲ ὑπερεύχον- ται τὸν βασιλέα : « Εἰς πολλοὺς και ἀγαθοὺς χρό- νους. » Καὶ δηριγεύμενος ὑπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, ἐξέρχεται τὴν πύλῃν τοῦ λουτήρος, φωνοῦντος κατὰ τὸ σύνθηρος τοῦ τῆς καταστάσεως τὸ, « Καπλάτε, Δό- μνηνι, » και δέχεται εὐθὺς ὁ δημοκράτης τῶν Βενέ- των, ἤγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, και ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ κρατούμενος ²⁸ ὑπὸ τοῦ ²⁹ τῆς καταστά- σεως, σταυροὺς ῥοδοπλόκους, και μετ' ὀλίγον δέχεται ὁ δήμαρχος τῶν Βενέτων, κρατούμενος δὲ και αὐτὸς ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως, ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ τῶν Πρασίνων, ἐπιδίδωσι δὲ και αὐτὸς τῷ βασιλεῖ και οἱ πρὸ αὐτοῦ.

Γ'. Καὶ μικρὸν ὑπεξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς δο- χῆς τῶν Πρασίνων, δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων, δέχεται τὴν λιτὴν, και ἄψας κηρούς, εὐχεται ἐν τῷ τιμίῳ στατῶν και προσκυνεῖ τὸ τε ἄχραντον Εὐαγγέλιον και αὐτὸν τὸν τίμιον σταυρόν. Καὶ εἶθ' οὕτως προσκυνοῦσιν ἀμφοτέροι ἀλλήλους, και ἀσπασάμενοι, ὑποστρέφει ὁ βασιλεὺς, και δηρι- γεύμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πα- τρικίων τε και στρατηγῶν και τῆς συγκλήτου, διέρ- χεται ἔμπροσθεν τῆς λιτῆς, και εἰσελθὼν διὰ τῆς μέσης πύλης τοῦ λουτήρος, εἰσέρχεται ἐν τῷ νάρθηκι και καθέζεται ἐπὶ σελλίου προσμένων, μέχρις ἂν καταλάβῃ ἡ λιτὴ μετὰ τοῦ πατριάρχου. Καὶ καταλα-

VARIAE LECTIONES.

²⁸ ἐπιδίδωσι — κρατούμενος conj. Leich., ἐπιδιδούσι — κρατούμενοι cod. ²⁹ ὑπὸ τοῦ conj. R., ὑπ' αὐτοῦ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(46) Ὀσφράδια. Mos hic imperatori in diebus D festis procedenti fasciculos florum offerendi a Græcis ad Venetos manavit, Græcorum olim vasallos et socios, et apud eos adhuc obtinet. Die nempe Ascensionis Christi, quo Venetorum dux, ut notum est, maris Adriatici imperium reipublicæ suæ de- sponsat, patriarcha Gradensis duci in mare evecto fasciculos florum, sed ὄρτε factorum, non terra na- torum, præsentat. Keyserus in Itinerario pag. 1098, sic narrat : *Unterweges kommt der Patriarch, welcher an diesem Morgen nach einem allen Gebrauch der die mæssige Lebensart der Geistlichen vom ver- gangenen Zeiten noch in Andenken erzehlt, in dem Kloster der Olivetanermönche auf der Insel S. Helena mit Castanien und Wasser tractiret worden, nebst einem Theile der Clerisey auf das Bucentorum, und beschenkt den Doge nebst der Signoria mit künst- lich verfertigten Blumen oder Bouquets, welche diese*

hernach bey ihrer Zurückkunft an gute Freunde schicken. Forte inde quoque manavit mos sedis Romanæ rosam auream in Dominica *Lazaræ* consecran- di, quam papa fert, et cardinali de comitatu cui- dam regive aut principi dono mittit, de qua vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Rosa*. Libellus Fascoois Comitis Andegavensis apud Holstenium Collect. Rom. : *Ubi mihi florem aureum, quem manu gerebat, quem ego ob memoriam et amorem illius Osanna [seu Dominica Palmarum] semper mihi meisque succes- soribus deferendum constitui.* Vide infra Nostri p. 100, ubi imperator Sabbato S. Lazari, seu qui festum Palmarum præcedit, dicitur inter proceres singulos ἀνὰ ἑνὸς βαίου ἔγοντος φοινικόφυλλα και σάμψυχα και ἑτερα εὐώδη ἄνθη, οἷα ὁ τότε παρέχει καιρός *singulos fasciculos e ramis palmarum, et herba majorana et aliis suaveolentibus, qualia tem- pus ferat, distribuere.*

βούσης τῆς λιτῆς, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφότεροι καὶ ἀσπασάμενοι ἀπέρχονται καὶ ἴστανται ἐν τῷ οὐδῶ ³⁰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ λαβὼν κηρὸς παρὰ τοῦ πραιποσίτου ὁ βασιλεὺς, εὐχεται ἐκεῖσε, ὁ δὲ πατριάρχης ἐκτελεῖ τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας. Εὐξάμενος δὲ ὁ βασιλεὺς, ἐπιδίδωσι τοὺς κηρὸς τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ τελέσαντος τοῦ πατριάρχου τὴν εὐχὴν, προσκυνεῖ ὁ βασιλεὺς τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον καὶ τὸν τιμιον σταυρὸν, καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ πατριάρχου καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων πάντων, διέρχονται ἀμφότεροι μέσον διὰ τοῦ ναοῦ καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς πλαγίας τοῦ ἁμβωνος, εἰσέρχονται ἀμφότεροι, ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐν τῇ σωλῆα καὶ οἱ ἀρχόντες τοῦ κουβουκλείου, οἱ δὲ λοιποὶ μένουσιν ἔξω τῆς σωλῆας ἐστῶτες ἕνθεν κάκεισε. Ἐλθόντες δὲ μέχρι τῶν ἁγίων θυρῶν, ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὁ τε βασιλεὺς ἴστανται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ ἄψας κηρὸς εὐχεται καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ προσκυνήσας τὰς ἁγίας θύρας, εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ προσκυνεῖ τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ ἐπιτίθουσιν ἐπ' αὐτῇ ἀποκόμβιον, καὶ ἐξελθὼν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἐξ ἔθους, διέρχεται διὰ τοῦ δεξιῶ μέρους τοῦ ναοῦ καὶ ἀνέρχεται διὰ τοῦ προειρημένου κοχλιοῦ ἐν τοῖς κτηχουμένοις, καὶ ἀπελθὼν τελεῖ ἐν τῷ εἰθισμένῳ τόπῳ τὴν θείαν λειτουργίαν.

Δ'. Καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας κοινωνίας ἀποστέλλει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ καλεύσεως σιλεντιάρλους, καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην, καὶ ἀνέρχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ κοχλιοῦ, καὶ διελθὼν διὰ τῶν κτηχουμένων, ἀπέρχεται ἐν τῷ συνήθει τόπῳ, ἔνθα καὶ τὸ ἀντιμίσιον, καὶ κοινωνεῖ ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου χειρῶν, καὶ εἴθ' οὕτως ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης, καὶ ἴστανται ³¹ ἐν τῷ ἀντιμίσίῳ τῷ ὄντι ἀπέναντι τῆς πύλης, ἐν ᾧ (47) ἀριστᾶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ βασιλεὺς, καὶ κοινωνοῦσιν ἐκεῖσε οἱ συνήθεις ἀρχόντες, καὶ εἴθ' οὕτως κατέρχεται ὁ πατριάρχης ³² πρὸς τὸ ἐκτελεῖσαι τὴν θείαν λειτουργίαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέρχεται διὰ τοῦ τρικλίνου, ἐν ᾧ ἀριστᾶ, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ. Τελεσθείσης δὲ τῆς θείας λειτουργίας, ἀποστέλλονται σιλεντιάριοι πρὸς τοῦ πραιποσίτου ἀπὸ καλεύσεως, καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην. Ὁ δὲ πατριάρχης ἀνέρχεται, κρατούμενος ὑπὸ τῶν σιλεντιάρλων, διὰ τοῦ προειρημένου κοχλιοῦ καὶ εἰσέρχεται ἐν τοῖς κτηχουμένοις, κάκεισε μικρὸν προσμειναντος, εἰσέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ δηλοῖ τῷ βασιλεῖ, καὶ λαβὼν νεῦμα παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐξέρχεται μετὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, καὶ προσκαλοῦνται τὸν πατριάρχην, καὶ ἐνοῦται τῷ βασιλεῖ ἐν τῷ τρικλίῳ, ἐν ᾧ καὶ τὸ κλητώριον ἡτοίμασται, καὶ εἰπόντων τὸν στίχον, ὑπεξέρχεται μιλιρὸν ὁ πατριάρχης καὶ ἐκβάλλει τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, ὡσαύτως καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκβάλλει τὸ σαγίον αὐτοῦ. Καὶ καθίζονται ἀμφότε-

A stult, ubi imperator, postquam cereos a præposito accepit, precatur, patriarcha preces introitus divinæ liturgiæ fundit. Imperator, postquam precatus est, cereos præposito, hic cerimoniarum magistro, tradit, et postquam patriarcha preces finivit, imperator sacrosanctum Evangelium ac venerandam crucem adorat : manumque patriarchæ prehensa, et ab omnibus ante dictis stipati, per medium templum et dextrum ambonis latus digressi, utriusque, imperator et patriarcha, solem intrant : cubicule autem præfecti ac reliqui extra solem utriusque adstantes, manent. 67 Postquam vero ad sacras januas pervenere, patriarcha sacrarium intrat, imperator ad sanctas januas subsistit, ubi cum accensis cereis precatur, eisque præposito redditus, B sacras januas adorat, postea sacrarium intrat flexoque genu sanctam tabulam veneratus, ei apocombium imponit, et e sacrario egressus, cum solonni comitatu per dextrum templi latus digreditur perque dictam cochleam ad catechumenia abit et solito loco sanctam liturgiam celebrat.

IV. Tempore sacræ communionis præpositus a mandato silentiariorum mittit, qui patriarcham advocant ; is per eandem cochleam ascendit, perque catechumenia digressus, ad locum consuetum, ubi antimensium repositum est, procedit, ubi e patriarchæ manibus imperator communicat ; mox patriarcha abit, et utriusque in antimensio ante portam, ubi hoc die imperator convivium agit, subsistunt, et pro more præfecti cubiculi communicant, quo facto, patriarcha ad divinam liturgiam perficiendam se convertit. Imperator autem per triclinium, in quo cœnatur, egreditur, et suum cubiculum petit. Divina liturgia finita, silentiariorum præpositus a mandato mittit, qui patriarcham arcessant. Is a silentiariis ductus, per dictam cochleam ascendit et catechumena intrat, ubi postquam paululum expectavit, præpositus, imperatori id nuntiaturus, ingreditur, signoque ab imperatore dato, cum cubiculi præfectis egreditur, ut patriarcham advocent, qui ad imperatorem in eo triclinio, ubi etiam convivium paratum est, accedit, ubi sticho dieo, patriarcha paululum discedit suumque omophorium seu humerale, æque ac imperator sagum suum, deponit. Tunc ambo mensæ accumbunt, et postquam semel biberunt, amici intrant, et sic quoque factio utraque in baptisterium descendit, et, imperatore convivium celebrante, ipsi consuetas acclamationes ordiuntur, cibisque allatis, imperator apocombia

VARIÆ LECTIONES.

³⁰ ἐν τῇ οὐδῶ ed. ³¹ ἴστανται cod. ³² Verba : ὁ πατριάρχης — καὶ εἰσέρχεται absunt ab ed., add. R., in not.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(47) Ita M. et potest explicari. Ἐν ᾧ notat ubi temporis vel loci. Nihilominus tamen credo τοῦ τρικλίνου accidisse.

mittit, quibus acceptis, fausta ei apprecantur et surgunt; imperator et patriarcha soli remanent, Qui, postquam iterum potum sumpsere, surgunt, et imperator sagum suum, patriarcha omophorium induit, stichoque dicto, se invicem adorant **SS** et imperator ad suum cubiculum, patriarcha quocunque placet, discedunt.

καὶ ὁ πατριάρχης. Καὶ πιδόντων πρὸς ἄπαξ, ἀνίστανται, καὶ περιβάλλεται ὁ βασιλεὺς τὸ σαγίον αὐτοῦ, ὁ δὲ πατριάρχης τὸ ὤμοφόριον αὐτοῦ, εἶτα λέγουσι τὸν στίχον καὶ προσκυνοῦσιν ἀλλήλους, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἀπέρχεται ἐν τῇ κοιτῶνι αὐτοῦ, ὁ δὲ πατριάρχης, ἔπου βούλεται.

CAPUT XIX.

Observanda in vigilia Sancti Eliæ ejusque festo.

I. Vesperi circa horam septimam senatus in scamangiis ad hippodromum procedit, et postquam papas palatium aperuit, senatus per scyola, Justinianeum, et lausiaticum in aureum triclinium convenit, unde ad templum Sanctæ Deiparæ in pharo procedit. Papas ad orientales portas et porphyrium marmorum distariis, basilica gestantibus, adstat, et senatu eo digresso, unicuique basilicum distribuit. Senatu templum Sacrosanctæ Deiparæ ingresso.

ροὶ ἐν τῇ κλητωρίῳ, καὶ πιδόντων πρὸς ἄπαξ, εἰσέρχονται οἱ φίλοι, καὶ εἰθ' αὐτως εἰσέρχονται καὶ οἱ τῶν ἀμφοτέρων μερῶν δημόται κάτω ἐν τῇ λουτήρι, καὶ ἀριστῶντος τοῦ βασιλέως, αὐτοὶ ἐκτελοῦσι τὰς συνήθεις ἀκτολογίας, καὶ ἡνίκα εἰσέλθῃ τὸ δούλικιον, ἀποστέλλει ὁ βασιλεὺς ἀποκόμβια, καὶ λαβόντες αὐτὰ, ὑπερέχονται καὶ ἀνίστανται, καὶ μῆνι ὁ βασιλεὺς

ΚΕΦΑΛ. ΙΘ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ παραμονῇ τοῦ Ἁγίου Ἡλιοῦ (48), καὶ τῇ αὐτῇ ἑορτῇ ⁸³.

Α'. Δείλης περὶ ὦραν ἐβδόμην προέρχεται ἡ σύγκλητος ἀπὸ σκαραμαγγίων εἰς τὸν ἱππόδρομον, καὶ ἀνοίγοντος τοῦ παπία, εἰσέρχεται ἡ σύγκλητος διὰ τῶν σκύλων καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ λαυσιακοῦ εἰς τὸν χρυσοτρικλινον, κἀκείθεν διέρχεται, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου. Ὁ δὲ παπίας ἵσταται εἰς τὰς ἀνατολικὰς (49), εἰς τὸ πορφυροῦν μάρμαρον, μετὰ διαιταρίων βασιζόντων τὰ βασιλικὰ (50), καὶ τῆς συγκλήτου διερχο-

VARIÆ LECTIONES.

⁸³ ΣΧΟΑ. Ἰστέον, δεῖ αὐτῇ [αὐτῇ ed.] ἡ ἑορτῇ ἐκκινουρήθη ἐπὶ Βασιλείου τοῦ φιλοχρίστου.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(48) Notum est ex historia Byzantina, Basilium Maedonem, Constantini nostri avam, maximo cultu veneratum fuisse prophetam Eliam, cui putabat omnem suam se fortunam debere. [De προελεύσει τοῦ ἁγίου Πάλλου memorat Symeō Logotheta p. 466. Eum Basilium cultu prosequatur.] Causam istius cultus exponit Vita Basilii Maced. p. 139. Ibidem p. 203, dicitur Basilium Eliæ peculiare sacellum in palatio condidisse præter id, quod ipsi cum Domino, Deipara, Michaelis et Nicolao in Nova ecclesia commune erat, ubi ejus μῆλωντῆ seu rhenō in ipsius oratorio sub altari deposita ferebatur. Vid. Nostri pag. 70. Erat quoque κατὰ τὸ Πιερῶν ἀδελφὴ Eliæ e Basilio reparata, ut perhibet Cedren. p. 588. Sed quæ hic describitur processio S. Eliæ erat ad Deiparam Phari, ut ex pag. seq. 69 apparet. *Leves Græci*, ait Luitprandus, XIII. Cal. Augusti raptum Eliæ in cælos ludis scenicis celebrant, Legat. p. 483. In scholio ad h. I. pertinente leg. ο M. αὐτῇ.

(49) Nihil plus M., subintell. igitur πύλας, ut p. 73.

(50) Quid fuerint basilioia, vestis, an panni genus, nondum satis liquet, et unde sic dicta, num a fabrica imperiali, in qua texerentur, an ab armis seu insignibus imperialibus, an denique ab imagine vel protome imperatoris intexta. Puto equidem posteriori potius, quamvis prius in Latina interpretatione dederim. Nam si basilicia fuerunt vestes, quæ intexta regni Græci haberent insignia, profecto nihil ab ætate differebant. Insigne enim Græci imperii erat aquila. Fui aliquando in opinione, vestis hoc genus ideo basilicium et Latinis imperiali fuisse dictum, quod dignum esset imperatoribus et ab iis soleret gestari. Sic κηροὶ βασιλικοί, cerei, quales ab imperatoribus gestari solerent, apud Anonymum de festo restitutarum imaginum p. 738: Ἄνα κηρὸν βασιλικὸν εἰς ἕκαστος αὐτῶν βασιλέων. Pari modo Balsamo βασιλικὸν λῶρον dixit eo loco, quo ait, Papam Romanum e Constantini M. concessione iuribus imperatorum omnibus uti, ἄνευ μόνου τοῦ στέμματος: διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν ταῖς ὀπηδήποτε γινομέναις προελεύσειν αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς θείαις ἱεροτελεστίαις διὰ βασιλικῶν λῶρον τὴν κεφαλὴν

καλύπτεται. Latini quoque in hunc modum egregia quæque regia appellabant. Gregor. Turon. IV. 28: *adspicit [lanarium artificem] lascias [Laschen, Borden, Tressen] regias componentem Anastasius Hormisda: chlamydem [hoc est telam panni] imperialem, id est stolam, et substratorium [ita recte emendat Du Cange h. v.] posuit super confessionem [hoc est altare] B. Petri.* Addit huic interpretationi pondus dictio *scaramannia Imperatorum*; vid. Du Cange v. *Imperiale et Scaramanga*. Ipse Du Cange putat ab intextis regulis, avibus sic et βασιλικοῖς dictis pannum nomen invenisse; vid. voc. *Basilicus*, ubi locum hunc Guillelmi Bibliothecarii nostro apertissime congruum citat. Nam ut in Nostro hoc ei ætate et τὰ βασιλικὰ vel βασιλικά (nam perinde est) conjunguntur, sic et ille *aquilata* et *de basilisci* conjungit. Locus hic est: *Fecit in ecclesia Domini Salvatoris vela serica de Blattin Byzantia quatuor in circuitu altaris majoris; duo ex his aquilata et duo de basilisci, ornata in circuitu de olivero.* Ego vero sic dictos putem potius pannos, qui aut in regia fabrica essent facti, aut qui regiam protomam toti telæ intextam et circulis inclusam monstrarent; quemadmodum *aquilæ* sic dictæ aquilæ. Priori opinioni favet dictio nostri codicis p. 180. C. 1 et 5, et alibi obvia, ubi *basilica τοῖς ἀπὸ τοῦ φόρου, ἐν foro emptis*, opponi videntur. Posteriorem tamen sententiam mihi ominus veriolem esse mihi propterea persuadeo, quod non sola sic proprie dicta basilicia, sed etiam ætate et reliqua omnia pannorum genera in officina regia texerentur. Neque insolens erat ea ætate regias protomas in vestibus gestare. Non repetam, quæ supra de tabliis σιγηθῶν βασιλικῶν signalis protuli, quæ huc non facere possint ideo videri, quod vestes illæ, de quibus Theophanes et Chronicon Alexand. loquuntur, ταβλίω βασιλικῶν illuminatæ solummodo in tabula et non alibi unico regiam protomam ostenderent; basilicia vero nostra sententia per totum pannum sparsas numero multas minutas protomas circellis albi coloris circumscriptas habent. Aptior itaque probando illi, quem dixi, mori vestes regum imaginibus aut saltem protomis perspersas gestandi erit locus Monastici Anglicani t. III, p. 314, ubi memorantur

μένης ἐκείσε, δίδωσιν ὁ παπίας ἐνὶ ἐκάστῳ ἀνά βασιλικῷ (51). Καὶ δὴ τῆς συγκλήτου ἐισερχομένης ἐν τῷ ναῷ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἀπέρχεται ἡ ἀκολουθία τοῦ λυχνικοῦ (52), καὶ τρίτης τελομένης, περὶ τὴν ἀπόλυσιν (53) λέγεται ἀπολυτικίον πρὸς τὸ, « Συναφέντες σοι, » ὅπερ ἐποίησε Λέων (54) ὁ σο-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

sandalia cum caligis, de rubeo sameto diasperato brodato [brodéd] *cum imaginibus regum simplicibus*, id est filo eodem, quo reliquus pannus, non item aureo argenteo factis. Vid. Du Cange v. *Circumrotatus* ubi et Chronic. Episcoporum Antissiod. hunc locum citat: *secundum pallium imaginibus regum circumrotatis* [id est circulo inclusis] *regali modo equitantium* [id est in equis cum pompa procedentium] *pollet*. Pingebant autem Latini quidem reges suos cum coronis radiatis in capite et sceptro in manu, Græci autem cum infulis et oruce atque acacia. Obstant tamen huic interpretationi, ne quid dissimulem, loci quidam, quos Du Cange v. *Imperiale* citavit. Nam *imperialis* et *basilicus* pannus idem est. E. c. Visitatio Thesaurariæ Londinensis memorat *tunicam de imperiali cum arboribus rubeis et leonibus*. Si ergo basilicum arbores et leones tenuit, non sane tenuit vultus regum, ideoque vacillare videtur hæc etymologia, quæ ab eorum imaginibus intextis petitur; vid. quæ paulo post de appellatione ῥηγικός dicam. Quallsqualis autem etymologia denique fuerit, apponam exempla quædam, in quibus imperialis panni sit mentio, Du Cange in Gloss. Lat. v. *Imperiale* præterita, e quibus constabit, pannum hunc pretiosum et ævo medio celebrem fuisse. Chronicon Reicherspergense (apud Du Cange v. *Examinum*); *fratri saladini Sabidino* [Arabum *Saiffidino*, quem Arabici auctores amant al Malec al Adelum citare], *misit sex Samitas et duas vestes imperiales*. Radulphus de Diceto (apud Du Cange v. *Pannus*): *peregre profectus* [nempe in Pæstina] *sicut altaria multarum per Angliam ecclesiarum habuerat in memoriam, sic et rediens habuit in veneratione pannos, quos civitas CPLis vocat imperiales, passim locorum distribuens religiosi*. In vetusta charta apud Murator. Ant. Ital. t. II, p. 894, legi *drapes de batilicio*; quod, ni alius codex de bambucio præferret, non dubitarem in *de basilicio* reformare. Appellabant Græci pannum hunc non *basilicum* tantummodo, sed alio quoque, idem tamen significantem nomine ῥηγικός, *regicum*, id est *regium*: v. Du Cange v. ῥηγικός, ubi inter alia ait, in codice msto quodam bibliothecæ regiæ Parisinæ exulare descriptionem aulæ regi, in quo pictum fuerit ver. *Describitur*, ait. in msto reg. 791 *Manuelis Palæologi* εἶδος εἰκῶν ἐν ὑφαντῶ παρατετασµατὶ ῥηγικῷ, *quæ etiam edita est a Leunclavio* p. 442; *cum hoc titulo Latino: Imago veris in aula textili operis phrygii, etc.* Si ergo ver pictum fuit in aula regio, non potuit ab intextis regum vultibus basilicum aut regium fuisse appellatum. Forte igitur tutissimum fuerit, hujus nominis rationem ex eo petere, quod hi panni in fabrica imperiali texerent. Habuisse imperatores Byzantinos fabricas pannorum eorieorum et pretiosorum sibi proprias, multa evadent. Procopius certe Hist. Arcanæ p. 124, c. fin. Justinianum ait seriæ et purpureæ vestis monopolium ad se traxisse et fabricas tales instituisse, quod mercatores ad incitas et ad vendendum solum adegerit; neque dubito posteriores imperatores id institutum retinuisse et cum pannis in fabrica sua paratis mercaturam exercuisse. Pari modo habebant principes Muhammedani, ut Sulthani *Ægypti*, fabricas suas pannorum. Abulfeda sæpe narrat, sibi, quando Misram venerit, dono datos a Sulthano fuisse pannos de Sulthanica apud Alexandriam fabrica. Ita e. o. ad ann. 728 (Chr.

A officium Iyohniei incipit, quo finito, circa ipsam missam oratio: « Una tecum sepulti, » etc., quam Leo, optimus et sapientissimus imperator, composuit, recitatur. Qua a cubiculo et imperatorio clero alternatim cantata et finita singulis magistris, præpositis: proconsulibus, patriis et officialibus ab im-

1327) scribit: *Me filiumque chlamydidibus principibus donabat ultra solitum morem pulchris et loris aureis gemmatis et pannis præstantissimis de illo genere, quod pro ipsius et reliquis celsissimis corporibus in Alexandrina fabrica elaboratur*. Pannis, qui in tali fabrica pararentur, fuerintne Byzantii quoque intexta principum, qui identidem ibidem regnarent, nomina, non dixerim et vix putem, cum ejus rei vestigium nullibi reperiam. Orientales quidem principes nomina titulosque suos pannis, qui in fabricis suis texerentur, vexillis intexti curabant, ut ex illo Abulfedæ loco constat ad Ann. 724 [Chr. 1323], ubi legatos Abu Saidi Bahadur Chani ad Sulthanum *Ægypti* missos attulisse inter alia scribit undecim camelos sagmarios, splendide comptos et oneratos cistis, quæ tenerent pannos de factura illarum regionum, Parthiæ puta et Chaldææ, septingentas telas, quibus intexti fuerint tituli Sulthani. Regale igitur erat, nomen principis pannis, tapetibus, vexillis intexti, et si quis præfectus provinciæ *de fabricis cadere faceret nomen principis*, cujus vasallus esset (loquar Arabum more), hoc est, velaret illud panni porro intexti, rebellionis et ab officio defectionis erat denuntiatio. Ita narrat Abulfeda ad an. 269 [Chr. 882] Tholunum, celebre in historia *Ægyptiaca* nomen, *vetuisse pro salute ad Mowaffaki preces in templo publicis* [τὴν συνακτῆν] *feri et abrogasse nomen ejus ex fabrica pannaria*.

C (51) Fuerintne hæ vestes proceribus commodo tantum datæ, reddendæ post panegyri finitam, quod interdum fiebat: an doni loco datæ, perpetuo servandæ, non liquet. Crediderim tamen potius posterius. De more Byzantinorum imp. suis proceribus in diebus festis novas robas largiendi v. Luitprand. Hist. VI. 5, de eodem more a regibus Franciæ olim festo Nativitatis Christi observato v. DC. ad Joinvill. p. 160, et Gl. L. v. *Mulatoria*, ubi e Matthæo Paris. h. l. citat: *Appropinquante Dominicæ Nativitatis festivitate, qua mutatoria recentia (vulgo novas robas appellamus) magnates suis domesticis distribuere consueverunt*; item v. *Robæ*. Jam in aula Macedonice erat *χλαμύδας* διανεµεῖν δωρεὰ βασιλικωτάτη, ut ait Plutarch. Vitar. p. 1073, penult. Etiam in aula veterum regum Persarum distribui quotannis vestes proceribus consuevisse patet ex Herodoto III, 84.

D (52) *Lychnicum, lucernarium*, lucernariæ preces, prima pars officii vespertini, cum accenduntur lucernæ, recitari solitæ. V. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

(53) *Circa finem, vel missam*, Ἀπόλυσιν est finis cujusque sacri officii, interdum ipsa oratio in fine officii a sacerdote recitata, quo facto plebs dimittitur. Ἀπολυτικίον (sive, ut hic loci in codice erat, ἀπολυτικὴν), nempe στιχηρόν oratio, quæ in ἀπολύσει, seu sine officii cujusvis ecclesiastici, ante tamen formulam τῆς ἀπολύσεως a sacerdote dicitur. Ita Du Cange Gloss. Gr. h. v. Convenit nostro: *Der Herr segne dich und behüte dich*.

(54) Passim in hoc codice ut p. 438, Leonishymni celebrantur, et reconsetur Leo inter celebres Ecclesiæ Græcæ hymnographos, in quibus ære cælestis imago ejus conspicitur p. XX, dissert. Nicolai Rayæi ad acoluthiam officii Græci, t. II. m. Junii Act. S. S. ex Triodio Venetiis excuso. Elogium hic Leonis nomini additum, ὁ σοφώτατος καὶ ἀγαθός

σιτοι ἐξερχόμενοι εἰσάγουσιν αὐτὸν, καὶ δὲ τοῦτον οἱ δεσπότης κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐσπαζόμενοι, εἰσέρχονται μετ' αὐτοῦ μουσικῶς διὰ τοῦ μάκρωνος τοῦ κοιτῶνος εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἱπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου, καὶ κείθεν ἀπέρχονται ἐν τῇ εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἰλλίου, καὶ οἱ μὲν δεσπότης ἴστανται ἐν τῇ νάρθηκι, ὁ δὲ πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ τῆς εἰωθίας εὐχῆς τελουμένης, ἀπάρχονται οἱ ψάλται τὸ τροπάριον. Ὁ δὲ πατριάρχης ἐξερχόμενος ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, βασιτάζων τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ἔρχεται εἰς τὰς βασιλικὰς πύλας τοῦ αὐτοῦ εὐκτηρίου, δηλονότι καὶ τοῦ ὑποδιακόνου βασιτάζοντος τὸν λιτανικὸν σταυρὸν. Οἱ δὲ δεσπότης λαμβάνουσι παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρούς, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ καὶ ἀσπάζονται τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν σταυρὸν, θυμώμενοι ὑπὸ τοῦ διακόνου.

Γ'. Καὶ παρακρατούμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου, ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ διερχόμενος αὐτοῦ μέσον τοῦ ναοῦ τοῦ φάρου, καὶ ἐξίοντος τὴν πύλην τὴν ἐξήγουσαν ³⁷ ἐπὶ τὸν ἡλιακὸν ³⁸ (58), λαμβάνουσιν οἱ δεσπότης παρὰ τῶν πραιποσίτων κηρία λιτανικία καὶ διερχόμενοι λιτανεύοντες διὰ μέσου τοῦ ἡλιακοῦ καὶ τοῦ στενωποῦ τοῦ μονοθύρου, κατέρχονται τὸ καταβάσιον (59) τοῦ βουκολέοντος, καὶ ἐκνεύοντες δεξιᾶ, κατέρχονται πρὸς τὸν νάρθηκα τῆς Νέας (60) Μεγάλης Ἐκκλησίας (ἐκεῖσε γὰρ ἴστανται

A Sancti Eliæ oratorium discedunt, ubi ipsi quidem in narthece subsistunt, patriarcha vero sacrarium intrat, ubi solemnibus precibus peractis, psalterium troparium ordiuntur. Patriarcha e sacrario egressus, sanctum Evangelium portans, ad imperatorias ejusdem oratorii januas procedit, subdiacono crucem processionalē gestante. Interea domini cereos a præposito accipiunt, ternaque cum cereis adoratione facta, ad Deum precantur et Evangelium, a diacono incensati, osculantur.

B III. Deinde sustentatus a patriarcha imperator ex ecclesia redit, perque medium templum phari digressus, per portam ad solarium ducentem exit, ubi domini a præpositis cereos processionales accipiunt, et per medium solarium angustamque januam procedentes, per descensum bucoleontis descendunt, et ad dextram inclinantes, ad nartheceam Novæ Magnæ Ecclesiæ discedunt, ubi senatores omnes adstant, et consueti ritus ecclesiastici introitus celebrantur. Dominis autem cum patriar-

VARIÆ LECTIONES.

³⁷ πύλην ἐξήγουσαν ed. ³⁸ τὸ ἡλιακὸν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(58) Est ὁ ἡλιακός, aut τὸ ἡλιακόν, hic quidem loci, area, deambulacrum subdivale, apricum, unde ipsi nomen, a radiis nempe solis, quibus patebat. Ita exponit Constantinus Vita Basilii p. 207, αἰθῆριον καὶ ἡλιοβολούμενον μαρμαρόστρωτον περίπατον appellans. Et eo quoque sensu adhibetur in locis Eustathii et Leonis sapientis apud Du Cange in Gloss. Gr. h. v., item in illo Anastasii in Gregorio IV, vox solaris debet accipi: *Domum satis dignam undique porticibus* [deambulacris tectis] *ac solaris* [deambulacris in solo plano, apricis] *circumdata*. In reliquis autem duobus apud illum locis Michaelis Attaliotæ, et Theodori Hermopolitæ, in quibus ἡλιακόν per ἐξώστην vel ἐξωστῆριον redditur, habet hæc vox aliam significationem. Scilicet notat ὁ ἐξώστης, vel potius ἡ ἐξωστή, *projectum, mænianum*, extra ædes ipsas aliquantum prominens ædificium, e quo prospici possit; ut sunt nostrates *Erker*, vel *Balcons*. Et in hoc sensu *solaria* quoque interdum dicebant Latini, ut in illo Hieronymi, *habuerunt in tectis domata, que Romæ vel solaria vel mæniana vocant*. Vid. Du Cange Gloss. Gr. v. ἐξώστης, et Caroli Majelli dissert. de Stylitis apud Assemannum juniorem in Actis martyrum Syriacis t. II, p. 247, item Alteserr. ad Anastas. p. 122. Tandem ἡλιακὴ quoque erant deambulacra super tectis ipsis aprica, qualia nostrates *Allane* appellant. *Epicastoria* appellabant Latini medii, quia super hypocaustis erant, vel quia in aprico erant. Gloss. ms. apud Du Cange h. v.: *Epicastorium eminentior locus in ædificio ad speculandum, vel solarium puellare*. *Solarium puellare* id appellatur, quoniam gynæconitis et apud veteres Græcos et apud Latinos medii ævi in summis ædium partibus erat, quemadmodum adhuc hodie apud Moros seu in Barbaria Africa mulieres in summis ædibus habitant, quod exitinerariis constat. Propterea dicit Athenæus p. 57, ex eo, quod Helena nata fuerit ἐν τῷ ὠφί, *in superiore ædium parte*, natam fuisse fabulam de ejus ortu ex ovo. Conf. Euripidis Phœnissarum initium. Et hæc in summis, et illa mæniana in mediis ædibus mu-

niebantur cancellis æneis. Anastasius in Adriano: *Ubi et deambulatorium, scilicet solarium suum, cum cancellis æneis nimis pulcherrime construi fecit*. De tali solario, Altano, capiendus est Nostri locus p. 284, ubi ὁ ἡλιακός vel est præfectus vel totum ministerium et præsidium in Heliaco, vel altano Phari excubare jussum et depositum. [Τὸ ἡλιακόν *solare horologium* vertit Combefis. in Contin. Theophan. p. 125, perperam.]

(59) *Per scalam, per gradus*. Eo sensu occurrit apud Sozomen. Hist. Eccl. IX, 2. Locum habet Du Cange Gloss. Gr. h. v. Cæteris autem locis, quos ibi citat, significat ea vox locum ipsum, at et in quem per scalam descenditur (*confessiones* appellare solebant), qualibus in cavernis latitare olim solebant Christiani persecutionibus afflicti. Vid. quoque Corsini dissert. 2. Appendic. ad Notas Græcorum, ubi inscriptio p. 27, hoc videtur posse modo restitui: QUORASY NOMINAE MASIME MARTYRE DOMI IIIV ^P X CASTULU ISCALA CATABATICY SECUNDI, id est, *Corasii* (puellæ) nomine *Maximæ Martyræ* (id est Martyrissæ) *domini Jesu Christi Castulu* (id est apud *Castulum*, nomen loci, ubi deposita est Castulu græca terminatione *Καστούλου* pro *Castuli*,) *in scala Catabaticii* (*confessionum*) *secundi*. Appellabantur autem confessiones, non quod ibi peccata confiterentur, sed quod reliquias confessorum ibi sitæ essent. De Bucleonte v. Du Cange CPI. Christ. I. II, pag. 149, et ad Alexiad. pag. 265. [De Satyri monasterio et Bucleonte v. Script. post Theophan. pag. 13, 14.]

(60) *Nææ*, aut *Novæ ecclesiæ*, in palatio a Basilio conditæ. Luitprand. Hist. I. c. 2, sine: *Fabricavit* (Basilius) *prelioso et mirabili opere juxta palatium, orientem versus, ecclesiam, quam Νέαν, hoc est Novum, vocant, in honorem summi celestis militiæ principis archangeli Michaelis, qui Græce ἀρχιστράτηγος appellatur*. Vid. Constant. Vit. Basil. Maced. p. 196, et 200. Debet haud procul mari fuisse, ut patet ex p. 71 nostri codicis et ex eo quod hanc inter ec-

cha sacrarium oratii Sancti Eliæ, quod in eadem Nova Ecclesia est, pro more ingressis, patriarcha primus intrat; 70 domini vero extra sacras januas constituti, cereos a præposito accipiunt terque genu flexo ad Deum precantur. Mox oratorium ingressi ante omnia sacras januas, postea sanctum altaris instratum et repositam ibi sancti propheta vestem osculantur, et apocombio, sacra mensæ imposito per bemata transeunt, et cereis in singulis bematibus accensis, instrata pro more osculantur. Per gynæceum ipsum transeuntes, cereos ad effigiem Basilii, imperatoris Christum amantis, accendunt, et vale patriarchæ dicto, ad locum elevatiorem, ubi orantes consistunt, abeunt, inde ad narthecem, qui prope mare seu cavum recessum sacra mensæ est, ubi sellæ positæ velumque suspensum, discedunt, vestes suas mutant, et sancti Evangelii lectionem exspectantes, adstant, acceptisque a præpositis cereis, sanctum Evangelium audiunt. Finita extensa, considunt, et mensæ præfectus cum triclinariis ad convivium ducit, quod ipse magnus imperator ordinat. Sic postea domini secreto per eundem narthecem et mysticum ascensum, qui ibi est, perque superius solarium ejusdem narthecis ad palatium discedunt. Sciendum est, imperatores hoc festo in mutatorii mensæ assistere.

τῶν ἀρτοκλινῶν τὸ κλητώριον, καὶ στοιχεῖ αὐτὸ ὁ μυστικῶς διὰ τοῦ αὐτοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ ἐκείσε τοῦ αὐτοῦ νάρθηκος εἰσέρχονται οἱ δεσπότες εἰς τὸ ἀλλαξιμῶν καθέζονται οἱ δεσπότες ἐπὶ τραπέζης.

CAPUT XX.

Mensis Maii primo encæniam Novæ ecclesiæ: et de ritibus in festo encæniorum Novæ Magnæ Ecclesiæ observandis.

I. Prædix unius diei domini præpositis indicant, senatum omnem mutatis vestibus sequenti die processurum esse: quæ postquam illuxit, circa horam secundam matutinam præpositos intrare jubent, quo facto, cum paucis cubiculariis una cum papa et heteriarcha abeunt, et patriarcham cum metropolitibus et reliquo ejus officio adducunt. Qui per

ἅπαντες οἱ τῆς συγκλήτου), καὶ γίνεται ἡ εἰσβολὴ ἐκκλησιαστικῆ ἀκολουθία τῆς εἰσόδου. Τῶν δὲ δεσποτῶν κατὰ τὸ εἰωθὸς εἰσιόντων μετὰ τοῦ πατρεάρχου εἰς τὸ θυσιαστήριον (61) τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἁγίου Ἐλίου τῆς αὐτῆς Νέας Ἐκκλησίας, ὁ μὲν πατριάρχης προεισέρχεται, οἱ δὲ δεσπότες, ἰστάμενοι ἔξωθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, λαμβάνουσι κηρούς ἀπὸ τῶν πραιποσίτων, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς προσκυνήσεως ἀπειχριστοῦσι τῷ Θεῷ. Ἔττα εἰσερχόμενοι ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ἐν πρώτοις μὲν ἀσπάζονται τὰ ἅγια θύρια, εἶτα τὴν τῆς ἁγίας τραπέζης ἐνδυτὴν καὶ τὴν ἐκείσε ἀποκειμένην τοῦ ἁγίου προφήτου μηλωτὴν, καὶ τιθέντες ἀποκόμβιον ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, διέρχονται διὰ τῶν βημάτων (62), ἀπτοντας κηρούς καθ' ἕνα ἕκαστον βῆμα, ἀσπαζόμενοι κατὰ τὸ εἰωθὸς τὰς ἐνδυτάς. Καὶ διέρχόμενοι διὰ τοῦ αὐτοῦ γυναικείου, ἀπτοῦσι κηρούς εἰς τὴν εἰκόνα Βασιλείου (63) τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη, καὶ εὐθὺς ἀποχαιρετίζοντας τὸν πατριάρχην, εἰσέρχονται ἐν τῷ ἐκείσε προσευχάδιῳ (64), κάκειθεν ἐκβαίνοντες εἰς τὸν πρὸς τὴν θάλασσαν (65) νάρθηκα, ἐν ᾧ καὶ τὰ σελλία ἴστανται καὶ τὸ βῆλον κρέματα, ἀπαλλάσσουσι τὰς ἑαυτῶν χλανίδας, καὶ ἴστανται ἐκδεχόμενοι τὴν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν, εἰθ' οὕτως λαμβάνοντες κηρούς παρὰ τῶν πραιποσίτων, ἀκούουσι τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἑκτενοῦς καθέζονται, καὶ εἰσάγει ὁ τῆς τραπέζης μετὰ καὶ μέγας βασιλεὺς, καὶ εἰθ' οὕτως οἱ δεσπότες διέρχονται μυστικοῦ ἀναβαθίου, καὶ διὰ τοῦ ἀνωτάτου ἡλιακοῦ παλάτιον. Ἰστέον, ὅτι ταύτῃ τῇ ἑορτῇ μετὰ τῶν

C

ΚΕΦΑΛΑ. Κ'.

Μηνὶ Μαίῳ α' τὰ ἐγκαίνια τῆς Νέας, ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ τῶν ἐγκαίνιων τῆς Νέας³⁹ (66) Μεγάλης Ἐκκλησίας⁴⁰.

Α' Πρὸ μιᾶς ἡμέρας κελεύουσιν οἱ δεσπότες τοῖς πραιποσίτοις, προελθεῖν ἐπὶ τῇ αὔριον μετὰ ἀλλαξιμῶν πᾶσαν τὴν σύγκλητον, καὶ τῇ ἑσθῆν περὶ ὠραν δευτέραν κελεύουσιν οἱ δεσπότες εἰσελθεῖν τοὺς πραιποσίτους, καὶ δὴ τούτων εἰσελθόντων μετὰ καὶ ὀλίγων τοῦ κουβουκλείου, ἀπέρχονται ἅμα τοῦ παπῆ καὶ τοῦ ἑταιριάρχου, καὶ εἰσάγουσι τὸν πατριάρχην

VARIE LECTIONES.

³⁹ Νέας om. ed. ⁴⁰ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι καὶ αὕτη ἡ ἑορτὴ ἐκαιουρηγήθη ἐπὶ Βασιλείου δεσπότη.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

clesiam et Deiparan Phari Bucoleo, portus, medius D (64) Videtur προσευχάδιον cellula fuisse, ligneis olathris munita, quales ad singulas sanctorum imagines singulæ erant, similes confessorii, aut confessionibus, ubi sacerdotes confessiones audiunt, in nostrarium et Romanensium ecclesiis. Vid. Du Cange Gloss. h. v. Quædam tamen eorum, quæ ibi citat, loca videntur docere, προσευχάδιον esse scabellum humilia sub sanctorum imaginibus posita, ad quæ infirmiores genua flectebant precantes. Talla sunt scabellum nostratibus aris apposita, ad quæ genua flectunt, qui communionem accipiunt.

(61) Ex hoc loco patet unumquodque orarium qualibus in nna eademque ecclesia plura erant, partes ecclesiæ omnes habuisse, ut narthecem, naum, Sacrificatorium.

(62) Cum dicata esset hæc ecclesia pluribus nominibus, Christo Salvatore, Deiparæ, Archistratego, S. Nicolao, S. Eliæ, debebant totidem oratoria in ea, et in unoquoque singula bemata seu sacrificatoria fuisse.

(63) Ut conditoris ecclesiæ. Solebant enim in ecclesiis imagines conditorum collocare. Vid. Bœchin. ad Agnell. Pontific. Ravenn. p. 68.

(65) Qualls hic θάλασσα significetur, aut quis horum verborum sensus sit, fateor me nescire.

(66) Νέας addunt M. Recl. Non enim de Magna Ecclesia sic dicta, seu S. Sophia, in hoc capite sermo est, sed de Nova. Vid. p. 71.

μετὰ καὶ τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῆς λοιπῆς αὐτοῦ τάξεως ⁴¹. Καὶ τοῦ πατριάρχου εισερχομένου διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ τρικόνγγου, ἔρχεται καὶ κἀθηται ἐν τῇ καμάρῃ ⁴² (67) τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, κἀκείσε περιβάλλονται τὰς ἑαυτῶν χλανίδας, καὶ ἐξερχόμενοι ἔξωθεν τοῦ βήλου τῆς αὐτῆς καμάρας ἴστανται. Οἱ δὲ πραιπόσιτοι ἐξερχόμενοι εἰσάγουσι τὸν πατριάρχην οἱ δὲ δεσπότηι τοῦτον κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀσπαζόμενοι, καθίζονται μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ χρυσοτρικλίνῃ μικρῶν τι, καὶ εὐθὺς γίνεται μεταστάσιμον, καὶ οἱ μὲν μάλιστα καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι καὶ λοιποὶ συγκλητικοὶ κατέρχονται ἐν τῇ νάρθηκι τῆς Νέας Μεγάλης Ἐκκλησίας, οἱ δὲ τοῦ κουβουκλείου ἅπαντες διέρχονται διὰ τοῦ ὥρολογίου καὶ ⁴³ τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ τῆς καμάρας τοῦ πανθίου καὶ τοῦ φύλακος, καὶ ἐκβαίνοντες τὸ μνῆθρον, ἀπίασιν ἐν τῇ ναῦ τῆς Ἑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ φάρου, καὶ οἱ μὲν δεσπότηι ἀνίστάμενοι εἰσέρχονται μετὰ τοῦ πατριάρχου μυστικῶς διὰ τοῦ μακρῶνος τοῦ κοιτῶνος εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ φάρου, καὶ οἱ δεσπότηι ἴστανται ἐν τῇ νάρθηκι, ὃ δὲ πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ τῆς εἰωθυίας εὐχῆς τελομένης, ἀπέρχονται οἱ ψάλται τὸ τροπάριον ὃ δὲ πατριάρχης ἐξερχόμενος ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου. βασιλεύων τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ἔρχεται εἰς τὰς βασιλικὰς πύλας, δηλονότι τοῦ ὑποδιακόνου βασιλεύοντος τὸν λιτανικὸν σταυρὸν, οἱ δὲ δεσπότηι λαμβάνουσι παρὰ τῶν πραιποσίτων κηροῦς, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ ἀσπάζονται τὸ τε Εὐαγγέλιον καὶ τὸν σταυρὸν, θυμιώμενοι ὑπὸ τοῦ διακόνου.

Β'. Καὶ παρακρατούμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐξιδόντων τὴν πόλιν τὴν ἐξάγουσαν εἰς τὸν ἡλιακὸν ⁴⁴, λαμβάνουσιν οἱ δεσπότηι παρὰ τῶν πραιποσίτων κηρία λιτανικία ⁴⁵, καὶ διέρχονται λιτανεύοντες διὰ μέσου τοῦ ἡλιακοῦ καὶ τοῦ στενωποῦ τοῦ μονοθύρου, καὶ κατέρχονται τὸ καταβάσιον τοῦ βουκολέοντος, καὶ ἐκνεύοντες δεξιᾷ, κατέρχονται πρὸς τὸν νάρθηκα τῆς Νέας Ἐκκλησίας (ἐκείσε γὰρ ἴστανται οἱ τῆς συγκλήτου), καὶ γίνεται ἡ ἀκολουθία τῆς εἰσόδου τῶν ἔγκληνιων. Σῶν δὲ δεσποτῶν κατὰ τὸ εἰωθὸς εἰσιόντων μετὰ τοῦ πατριάρχου εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὃ μὲν πατριάρχης προεἰσέρχεται, οἱ δὲ δεσπότηι, ἰστάμενοι ἔξωθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, λαμβάνουσι τοὺς κηροῦς παρὰ τῶν πραιποσίτων καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ· εἴτα εἰσερχόμενοι ἐν τῇ θυσιαστηρίῳ, ἐν πρώτοις μὲν ἀσπάζονται τὸ ἅγια θύρια, εἴτα τὴν τῆς ἁγίας τραπέζης ἐνδυτήν, καὶ τιθέντες ἀποδόμβιον ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, διέρχονται διὰ τῶν βημάτων, ἅπτοντες κηροῦς καθ' ἓνα ἕκαστον (67) βῆμα, ἄσπάζόμενοι κατὰ τὸ εἰωθὸς τὰς ἐνδυτὰς, καὶ διερχόμενοι διὰ τοῦ γυναικίτου, ἅπτουσι κηροῦς εἰς τὴν εἰκόνα

A porticus triconchii ingressus, in camera Sancti Theodori sedet, 71 tunicas suas comites ejus ibi induunt, et extra velum ejus cameræ progressi, subsistunt. Præpositi autem egressi, patriarcham adducunt, quem domini pro more osculati, cum eo paululum in aureo triolinitio consistunt, et statim receptio instituitur, et magietri quidem. proconsules, patrioli et cæteri senatores in narthecem Novæ Magnæ Ecclesiæ descendunt; cubicularii vero omnes per horologium aureumque triolinitium, cameram panthæi et custodiam transeunt, eque monothyro egressi, ad templum Sanctæ Deiparæ phari abeunt. Domini surgentes sine pompa una cum patriarcha per longam porticum cubiculi ad templum Sanctissimæ Deiparæ phari abeunt, et ipsi quidem in narthecæ subsistunt, patriarcha vero in oratorium intrat, solemnique precatatione peracta, psallens troparium incipiunt. Deinde patriarcha ex oratorio egressus, sanctum Evangelium gestans, portas imperatorias ingreditur, subdiacono crucem processionalem ferente, domini autem, cereis a patriarcha acceptis, ter cum ipsis Deum adorant, et Evangelium crucemque, a subdiacono incensati, osculantur.

B in oratorium intrat, solemnique precatatione peracta, psallens troparium incipiunt. Deinde patriarcha ex oratorio egressus, sanctum Evangelium gestans, portas imperatorias ingreditur, subdiacono crucem processionalem ferente, domini autem, cereis a patriarcha acceptis, ter cum ipsis Deum adorant, et Evangelium crucemque, a subdiacono incensati, osculantur.

C II. Imperator a patriarcha sustentatus, e templo egreditur, et postquam per portam ad solarium ducentem exierunt, domini cereos processionales a præpositis accipiunt, et in processione per medium solarium angustiasque monothyri abeunt: postea per descensum bucoleontis progressi et ad dextram se inclinantes, ad narthecem Novæ ecclesiæ se conferunt, ubi senatores adsunt, et officium introitus enocæniarum celebratur. Domialis autem cum patriarcha sacrarium pro more ingressis, patriarcha præcedit, domini autem extra sacras januas constituti, cereos a præpositis accipiunt, terque genu flexo Deum adorant, mox sacrarium ingressi, primo quidem sacras januas, deinde sacrum altaris instratum osculantur, et apocombio inibi reposito, per bemata, cereis in unoquoque bemate accensis, discedunt, sacra instrata pro more osculantur, perque gynæceum digressi, cereos ad effigiem Basilii, imperatoris Christum amantis, 72 accendant, statimque vale patriarchæ dicto, locum excelsum, ubi orantes stare solent, petunt, inde ad narthecem prope mare altaris ascendunt, ubi et sellæ stant et velum suspensum est, suasque tunicas induunt.

VARIABLE LECTIONES.

⁴¹ EXOA. Ἰστίον, ὅτι ὁ ῥεφερνδάριος δηλοῖ τῷ πατρί τὴν τοῦ πατριάρχου ἄφιξιν. ⁴² καμάρῃ. Plura hic excidisse putat R., quæ p. 122 leguntur, inde a vers. 8, τοῦ χρυσοτρικλίνου usque ad v. 12, ἐν τῇ καμάρῃ. ⁴³ καὶ ἀπὸ τοῦ χρυσοτρικλίνου delendum esse putat, R. ⁴⁴ τὸ ἡλ. ed. ⁴⁵ λιτανικὰ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(67) Ita solent novi Græci solæce pro καθ' ἐν ἕκαστον. Pariter p. 176 legimus τὸ δὲ ἄρμα, ἤγουν τὸ σκουτέριον βασιλεύουσιν σπαρθάριοι δύο καθ' ἓνα

(pro καθ' ἐν) ἕκαστος, *Spatharii duo gerunt arma: seu scutum, unusquisque unum.*

cas mutant, et sacri Evangelii lectionem expectantes, adstant, quam, cereos a præpositis traditos manu tenentes, auscultant. Finita extensa, considerant, præfectus mensæ cum tricliniariis convivium parat, quod ipse magnus imperator ordinat. Sic domini per eundem narthecam et secretam scalam perque solarium superius soli digressi, palatium intrant. Sciendum est, secundum hujus diei ritum et Sancti Michaelis festum octavo mensis Novembris instiit solere. ubi observandum, hoc archangeli festum in oratorio templi, Sancti scilicet Michaelis, die dicto celebrari.

διέρχονται μυστικῶς διὰ τοῦ αὐτοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ μυστικοῦ ἀναθασίου, καὶ διὰ τοῦ ἀνωτάτου ἡλιακοῦ τοῦ αὐτοῦ νάρθηκος εἰσέρχονται εἰς τὸ παλάτιον. Χρὴ εἶδέναι, ὅτι κατὰ τὴν τάξιν ταύτης τῆς ἑορτῆς καὶ τὸν τύπον ἐπιτελεῖται καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ ἀρχιστρατήγου μηνί Νοεμβρίῳ ἢ (68) Εἶδέναι δὲ δεῖ, ὅτι ταύτη τῇ ἑορτῇ τοῦ ἀρχιστρατήγου ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ναοῦ, ἤγουν τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἐπιτελεῖται ἡ τοιαύτη ἑορτὴ.

CAPUT XXI.

Obervanda in festo et processione Sancti Demetrii.

I. Pridie unius diei domini præpositis indicant, die sequente cum allaximis senatum universum prodire, mane autem circa horam secundam præpositos ingredi jubent, quo facto, cum paucis cubiculariis, papa et hetæriarcha abeunt, et patriarcham cum metropolitibus et reliquo ejus officio adducunt. Qui per porticum triconchi ingressus, in camera aurei triclinii, quæ proxima pantheo est, considet. Præpositi autem ingressi imperatoribus ejus adventum nuntiant, qui surgunt, et cameram Sancti Theodori ingressi, tunicas suas induunt, et extra velum ejus cameræ egressi, adstant. Interea præpositi patriarcham adducunt, quem domini pro more osculantur et paululum in aureo triclinio cum eo consident, rebusque omnibus bene ordinatis, præpositi intrant, dominis id nuntiaturi, qui confestim cum patriarcha surgunt, et ritu ipsis solemniter egressi, per tripelonem, lausiicum, Justinianicum, scycla et exteriores Marciani porticus transeuntes, oratorium Sancti Petri, quod ibi situm est, petunt. καὶ ὅτε πάντα καλῶς εὐτρεπισθῶσιν, εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι δηλοῦντες τοῖς δεσπόταις, καὶ εὐθὺς ἀνίστανται οἱ δεσπῶται μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἐξερχόμενοι κατὰ τὸν εἰωθῶτα τούτοις τύπον, διέρχονται διὰ τοῦ τριπέτωνος καὶ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν σκύλων καὶ τῶν ἐξω διαβατικῶν τοῦ Μαρκיאνοῦ, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ ἐκεῖσε εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Πέτρου.

73 II. Sciendum est, dominis cum patriarcha ex aureo triclinio procedentibus, ante portas ejus argenteas eunuchos protospatharios et logothetam cursus publici cum protoscriniario et primo nota-

A Βασιλείου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη, καὶ εὐθὺς ἀποχαιρετίζοντες τὸν πατριάρχην, εἰσέρχονται ἐν τῷ ἐκεῖσε προσευχαδίῳ, κάκειθεν ἐκβαίνοντες εἰς τὸν πρὸς τὴν θάλασσαν νάρθηκα, ἐν ᾧ καὶ τὰ σελλία ἴστανται καὶ τὸ βῆλον κρέμαται, καὶ ἀπαλλάσσουσι τὰς ἑαυτῶν χλανίδας, καὶ ἴστανται ἐκδεχόμενοι τὴν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν· εἴθ' οὕτως λαμβάνοντες κηρὸς παρὰ τῶν πραιποσίτων, ἀκούουσι τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκτενοῦς εὐχῆς καθέζονται, καὶ εἰσάγει ὁ τῆς τραπέζης μετὰ καὶ τῶν ἀρτοκλιῶν τὸ κλητώριον, καὶ στοιχεῖ αὐτὸ ὁ μέγας βασιλεὺς. Καὶ εἴθ' οὕτως οἱ δεσπῶται

τοῦ μυστικοῦ ἀναθασίου, καὶ διὰ τοῦ ἀνωτάτου ἡλιακοῦ τοῦ αὐτοῦ νάρθηκος εἰσέρχονται εἰς τὸ παλάτιον. Χρὴ εἶδέναι, ὅτι κατὰ τὴν τάξιν ταύτης τῆς ἑορτῆς καὶ τὸν τύπον ἐπιτελεῖται καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ ἀρχιστρατήγου μηνί Νοεμβρίῳ ἢ (68) Εἶδέναι δὲ δεῖ, ὅτι ταύτη τῇ ἑορτῇ τοῦ ἀρχιστρατήγου ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ναοῦ, ἤγουν τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἐπιτελεῖται ἡ τοιαύτη ἑορτὴ.

B

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

"Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ καὶ προελεύσει τοῦ Ἁγίου Λημητηρίου (69).

A'. Πρὸ μιᾶς ἡμέρας κελεύουσιν οἱ δεσπῶται τοῖς πραιποσίτοις τοῦ προελθεῖν ἐπὶ τὴν (70) αὔριον μετὰ ἀλλαξίμων τὴν σύγκλητον πᾶσαν, καὶ τῇ ἑωθεν περὶ ὥρα δευτέραν κελεύουσιν οἱ δεσπῶται εἰσελθεῖν τοὺς πραιποσίτους, καὶ δὴ τούτων εἰσελθόντων, μετὰ ὀλίγων τοῦ κουδουκλείου ἀπέρχονται, ἅμα τοῦ παπῆα καὶ τοῦ ἑταιριάρχου, καὶ εἰσάγουσι τὸν πατριάρχην μετὰ καὶ τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῆς λοιπῆς ⁶⁶ αὐτοῦ τάξεως. Καὶ τοῦ πατριάρχου εἰσερχομένου, διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ τρικόγχου εἰσέρχεται, καὶ κάθηται ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ χρυσοτρικλίνου τῇ οὐσῇ πρὸς τὸ πάνθειον. Οἱ δὲ πραιπόσιτοι εἰσερχόμενοι ἀναγγέλλουσι τοῖς δεσπόταις τὴν τοῦ πατριάρχου ἄφισιν, καὶ εὐθὺς ἀνίστανται οἱ δεσπῶται καὶ εἰσέρχονται ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, κάκεισε περιβάλλονται τὰς ἑαυτῶν χλανίδας, καὶ ἐξερχόμενοι ἔξωθεν τοῦ βήλου τῆς αὐτῆς καμάρᾳ ἴστανται. Οἱ δὲ πραιπόσιτοι ἐξερχόμενοι εἰσάγουσι τὸν πατριάρχην· οἱ δὲ δεσπῶται τούτον κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀσπαζόμενοι, καθέζονται μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου μικρόν τι, καὶ εὐθὺς ἀνίστανται οἱ δεσπῶται μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἐξερχόμενοι κατὰ τὸν εἰωθῶτα τούτοις τύπον, διέρχονται διὰ τοῦ τριπέτωνος καὶ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν σκύλων καὶ τῶν ἐξω διαβατικῶν τοῦ Μαρκיאνοῦ, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ ἐκεῖσε εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Πέτρου.

D B'. Ἰστέον, ὅτι, τῶν δεσποτῶν ἐξερχομένων ἀπὸ τοῦ χρυσοτρικλίνου μετὰ καὶ τοῦ πατριάρχου, ἴστανται ἀντικρὺ τῶν ἀργυρῶν πυλῶν τοῦ χρυσοτρικλίνου οἱ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθῆριοι, ὃ τε λογοθέτης ⁶⁷ τοῦ

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶ λοιποῖς ed. ⁶⁷ ὁ λογοθ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(68) Atqui rubrica marginalis in M. dat hanc notam, μηνί Νοεμβρίῳ α' τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Sed rectius quod in textu est.

(69) S. Demetrius apud Græcos magno in honore est, et inter martyres militares, seu militum patronos et bellorum præsides et in pugnis adjutores reputatur. V. Cedren. pag. 748. C. Idem quoque p. 744, ait ægros sanari cupidos ad ejus sepulcrum

apud Thessalonicam confluisse. Vid. Heinec. III, 227, et Goar. ad Codin. p. 68, n. 29. E Nostri p. 100 patet, haud procul fano Deiparæ Phari fuisse, et Du Cange ad Alex. p. 259. in extremo angulo Propontidis, e regione Scutari, collocat.

(70) F. ἐπὶ τῇ, ut supra, sed alterum quoque non malum.

δρομου μετὰ καὶ τοῦ πρωτοσηκρήτης καὶ τοῦ πρω-
 τονταρίου ⁴⁸, ἐπὶ δὲ τὸ μέρος τοῦ ὠρολογίου οἱ τοῦ
 χρυσοτρικλίνου. Ἰστέον, ὅτι ἐξόντων τῶν δεσποτῶν
 τὰς χαλκᾶς πύλας πρὸς τὸν λαυσιακὸν ⁴⁹, δέχονται
 οἱ τοῦ μαγλαβίου ⁵⁰ καὶ οἱ τοῦ κουδουκλείου ἅπαντες,
 κλακίθεν δριγγεύουσι τοὺς δεσπότας. Ἰστέον, ὅτι ἐν-
 δον τῶν σκύλων, ἤγουν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Ἰουστι-
 νιανοῦ, ἴστανται οἱ τε μάλιστα καὶ ἀνθύπατοι καὶ
 οἱ ὄφφικιάλιοι, καὶ τῶν δεσποτῶν διερχομένων, πί-
 πουσιν ἐπ' ἐδάφους, τούτους προσκυνοῦντες. Οἱ δὲ
 δεσπόται, καθὼς προείρηται, διέρχονται μέχρι τοῦ
 Ἁγίου Ἀποστόλου Πέτρου, ὃ δὲ πατριάρχης εἰσέρχεται
 εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ τῆς εἰωθυίας εὐχῆς τελου-
 μένης, ἀπάρχονται οἱ ψάλται τὸ τροπάριον. Ὁ δὲ
 πατριάρχης ἐξερχόμενος ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, βα-
 σιλέων τὸ ἄγιον Εὐαγγέλιον, ἔρχεται εἰς τὰς βασιλι-
 κάς πύλας τοῦ αὐτοῦ εὐκτηρίου, δηλονότι καὶ τοῦ
 ὑποδιάκονος ⁵¹ (71) βασιτάζοντος τὸν λιτανικὸν σταυ-
 ρόν. Οἱ δὲ δεσπόται λαμβάνουσι παρὰ τῶν πραιπο-
 σίτων κηρὸς καὶ διὰ τῆς τρισσῆς, προσκυνήσεως
 ἀευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ ἀσπάζονται τὸ τε Εὐά-
 γέλιον καὶ τὸν σταυρὸν, θυμιώμενοι ὑπὸ τοῦ διάκονος,
 καὶ παρακρατούμενοι ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ πατριάρ-
 χου, ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. Ἰστέον, ὅτι, ἀπὸ
 μὲν τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐξερχομένης τῆς λιτῆς, λέγου-
 σιν οἱ ψάλται τὸ τροπάριον τοῦ μάρτυρος πρὸς τὸ,
 « Λαθὼν ἐτέχθης, » ὅπερ ἐποίησε Λέων ὁ σοφώτατος
 καὶ ἀγαθὸς βασιλεὺς, εἰσερχομένης δὲ τῆς λιτῆς εἰς
 τὸ χρυσοτρικλινον, ἀπάρχονται τὸ τροπάριον τῶν
 ἰγκαινίων, ἤγουν τὸ, « Δόξα σοι, Χριστὲ ὁ Θεός, ἀπο-
 στόλων καύχημα. » Καὶ διερχόμενος, ὅθεν ἕκαϊσε
 ἀπῆει, διέρχεται διὰ μέσου τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ
 ἐξέρχεται μετὰ τῆς λιτῆς τὰς ἀνατολικὰς πύλας, καὶ
 οἱ μὲν μάλιστα καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι καὶ
 ὄφφικιάλιοι ἴστανται ἀντικρὺ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου
 Δημητρίου, ἤγουν τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, οἱ δὲ τοῦ
 κουδουκλείου κατὰ ἀνατολικὰς τοῦ ἡλιακοῦ, οἱ δὲ δε-
 σπόται μετὰ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ προπυλαίῳ τῆς

riorum, ministros autem triclinii aurei prope ho-
 rologium adstare. Porro dominos, ex æneis portis
 ad lausiaticum egressos, manclavitæ et cubicularii
 omnes excipiunt et comitantur. Intra scyla seu
 in extrema Justiniani triclinii parte magistri,
 proconsules et officiales adsunt, et transeunt
 dominos, procidentes in terram, adorant. Illi autem,
 ut supra observatum est, ad Sancti Apostoli Petri
 abeunt, ubi patriarcha sacrarium ingreditur, et
 post preces solemnes peractas psaltæ troparium
 incipiunt. Patriarcha deinde ex sacrario, sanctum
 Evangelium manu tenens, ad portas imperatorias
 ejusdem oratorii procedit, subdiacono crucem
 processionalem præferente. Domini cereos a præ-
 positus accipiunt, terque genu flexo, ad Deum præ-
 cantur, tunc Evangelium et crucem osculantur, et
 diacono incensante, imperator, patriarchæ innixus,
 e templo egreditur. Observandum quoque est, pom-
 pa a Sancti Petri procedente, cantores troparium
 martyris, quod Leo, sapientissimus et optimus im-
 perator, composuit, usque ad verba : « Latens natus
 es ; » ingrediente autem processione triclinium au-
 reum, troparium encæniorum scilicet : « Gratia tibi,
 Christe Deus, apostolorum gloria, recitare. » Impe-
 rator inde, quo abierat, digressus, per medium
 chrysotriclium pergat et ex orientalibus portis
 cum processione egreditur, dum interea magistri,
 proconsules, patricii et officiales e regione templi
 Sancti Demetrii seu ad sinistram partem, cubicularii
 vero ad orientales solarii, domini cum patriarcha
 in atrio templi stant, ac solemnibus encæniorum
 ritibus peractis, introitus st. Patriarcha sacrarium
 intrat, domini per mediam ecclesiam transeuntes,
 egrediuntur, et in tetrasero, quod ibi est, lectionem
 Evangelii audituri, adstant. Postea per argenteas
 macronis seu porticus oblongæ januas progressi,
 tunicas suas induunt, areumque triclinium in-
 gressi, pro more consistunt, 74 et brevi post

VARIE LECTIONES.

⁴⁸ ἀνοταρίου ed. cf. R. ad p. 24, 23 et 99, 2. ⁴⁹ τὸ λαυσ. ed. ⁵⁰ οἱ μαγλ. ed. ⁵¹ ὑποδιάκονου et 20, διακόνου ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(71) Nomocanon Cotelierian. n. 115 : Ἐὰν δια-
 κων δεσμεύει τὸν ἱερέα, μὴ εἰσχωρεῖται. Sic paulo
 post 13, in M. est διάκω, quod διάκωνος esse, non
 διακόνου, ex accentu intelligitur. Nil frequentius
 hac forma *diacones diaconibus*, in libris ecclesiasticis
 Græcorum Latinorumque medii ævi. Vid. Du
 Cange v. *Apaltor* (log. *Appactor*, conductor pro certa
 mercede), ubi legitur : *prohibemus clericis et præ-*
cipue presbyteris et diaconibus, ne officia vel commer-
cia secularia exercent maxime inhonesta. Tales
 formæ perfrquentes in illorum sæculorum monu-
 mentis, ut pag. 234, habemus ὅπερες pro *operæ*,
 κλάδους συνομοθρόνας p. 223 (ubi vide notata), pro
 συνομοθρόνους. P. 235, πούερας pro *pueros*, tanquam
 a πούερες. Apud Scriptores post Theophan. pag.
 226, εἰσ ἀποικες pro ἀποικοί. Infra p. 172, φιάλεσι
 pro φιάλαις tanquam a φιάλας pro φιάλαι. *Domines*
(pro domini) et feminæ est in charta apud Du Cange
 v. *Acofrare*. Κρισίν, *judicibus*, a nominativo κρίτες,

pro κριταῖς a nom. κριτάι, legitur in Anthologia
 pag. 65 (n. 319, 3), Πέρσεες pro Πέρσαι apud Malal.
 t. II, p. 19. *Buriches* et *mannes* pro *burichi* et *manni*
 apud Hieronymum, v. Du Cange v. *Buriches*, *pateres*
 pro *pateræ*, idem Du Cange v. *Cantharus* e Gestis
 Innocentii III, *choleres* pro *choleræ*, id est κρασεις,
 humores, temperamenta. *Daces* pro *Dacæ*, unde
Dacesiani. Vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. t. II,
 p. 396, Vicissim μυριάδαι pro μυριάδες Theophanes
 habet pag. 339, ἡποσπάδα Anna Alexiad. p. 450,
lampadæ pro *lampades* apud Pollionem, ut e vet.
 libris notavit Salmasius, Ἄρματοῦρα pro *armato-*
res, qui cum armis saltant. Παῖνοι pro παῖ-
 νες, *laudes et jubili*, Pachymeres lib. II, *Sandalibus*
 pro *sandalis* est apud Du Cange h. v. : *More epi-*
scopi in sandalibus missam celebret. Mitto alia innu-
 mera hujus generis quæ coacervari possent. Vid.
 quæ ad p. 224 dico.

missa datur. Convivio autem hoo die patriarcham A metropolitans et quoscumque volunt senatores adhibent.

διεσπότηται, διερχόμενοι μίσην τῆς ἐκκλησίας, ἐξέρχονται καὶ ἴστανται ἐν τῷ ἐκείσε τετρασέρῳ (72), ἐκδεχόμενοι τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν, ἐξερχόμενοι τὰς ἀργυρὰς τοῦ μέκρωνος πύλας, ἀπαλλάσσοι τὰς τοῦτων χρυσοτρικλίνου, καθὼς εἶθιςται αὐτοῖς, καὶ μετὰ μικρὸν δίδονται μίσην. Τῇ αὐτῇ δὲ ἡμέρᾳ συνεσιῶνται τῷ πατριάρχει καὶ τοῖς μητροπολίταις καὶ τῇ συγκλήτῳ, οἷς ἂν κελεύσωσιν.

CAPUT XXII.

Observanda in festo et processione Exaltationis venerandæ crucis.

I. Cubicularii, patricii et domestici cæterique proceres omnes in scaramangii ad spatharicium hora nona seu decima noctis abeunt, cujus porta, dum imperator processurus est, aperitur, et præfecti cubiculo, sua saga gestantes, intrant, imperatorem adoraturi, qui, ipsis comitantibus, progreditur. Tunc patricii cum domesticis extra spatharicium portam eum excipiunt, ministri, adoratione facta, ipsum præcedunt, et sic a cubiculariis et ministris suis stipatus, per magnaurem et superiores ejus porticus transit, perque scalam ligneam ad Magnæ Ecclesiæ catechumena descendit, ubi, cereis accensis et precatus, in dextro latere assidet. Deinde cubiculo præfecti et cæteri cubicularii tantum camisia sua, patricii tunicas processionales mutant, patriarcha a præposito, mandato ab imperatore dato, arcessitur, et postquam paululum cum imperatore consedit, ad parvum secretum, ubi venerandum lignum repositum est, imperatorem excepturus, discedit. Postquam autem concio populi: «Gloria in excelsis Deo,» incepit, imperator a cubiculo stipatus, ad venerandum lignum ad-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(72) Videtur idem eum τετραθύρω vel τετραπόρτῳ fuisse.

(73) De origine festi Exaltationis crucis vide Sigon. de Regn. Ital. p. 36, (39) qui ad annum 629 refert. Ipse tamen ritus oruces in ecclesiis et plateis manibus elevandi et in pulpito aut altari depandendi, populis spectandas et adorandas multo antiquior (a), et ut pleraque rituum Christianorum aut a Judæis aut a gentilibus promanarunt, sic aut ab Ithyphallis, quos Athenienses circumgestasse in suis sacris, ex Aristophane et aliis notum est, aut ab agyrtis illis Cybeles repetendus est, qui palma in trivii collocata ex ea deæ suæ imaginem dependentem superstitiosis monstrabant, miracula ejus credulis jactabant, et stiitem ab ipsis corradabant. Id est, quod Arrianus φοινικα ἱσάειν, Aristides φοινικα περικομίζειν appellat. Et hi sunt illi dendrophori inscriptionum, de quibus multum disputatum fuit, et de quibus v. Salmas, ad Script. II. Aug. t. I, p. 729. Ut olim ævo medio reges in urbem venientes oblati thuribulis et crucibus et hymnis cantatis excipiebant, ita narrante Athenæo p. 253, Demetrius Poliorceta Athenas venientem ἴσες Athenienses ἰδέχοντο οὐ μόνον θυμιῶντες καὶ στεφανοῦντες καὶ εἰνοχοοῦντες, ἀλλὰ καὶ προσφῶδια καὶ χοροὶ καὶ ἰθύφαλλοι μετ' ὀρχήσεως καὶ ψῆδης ἀκόντων αὐτῷ. Nequeunt omnino idololatriæ radices ex hominis animo evelli; mutatis tantum objectis ludit semper eadem. Sed hoc non est hujus loci. Invidit hoc festum Exaltationis crucis in 14 Septembr., unde Melitensis hic mensis mensis orucis appellatur, teste Agio de Soldanis in grammatica

(a) Cave. Lutheranum.

ἐκκλησίας, καὶ τῆς εὐθυσίας ἀκολουθίας τελεσθεῖσθαι, ἤγουν τῶν ἐγκαινίων, γίνεται ἢ εἰσοδος. Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, οἱ δὲ βασιλεῖς, δηριγευόμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐξέρχεται. Οἱ δὲ πατρικιοὶ ἅμα τῶν δομειστικῶν ἐκδέχονται τὸν βασιλέα ἔξω τῆς πύλης τοῦ σπαθαρικίου, ὡσπύτως καὶ οἱ βασιλικοὶ προσκυνήσαντες διερχονται ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως· ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τῆς τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν βασιλικῶν, διερχεται διὰ τῆς μανναύρας (75) καὶ τῶν ἀνωτέρων αὐτῆς διαβατικῶν, καὶ διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας ἀνελθὼν, εἰσέρχεται ἐν τοῖς κατηχομενίοις τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, εἰθ' οὕτως ἄψας κηρὸς καὶ εὐξέμενος, παρακύπτει ἐν τοῖς δεξιῶσι μέρεσιν. Ἐπειτα ἀλλάσσοισιν οἱ τοῦ κουβουκλείου ἄρχοντες, οἱ δὲ κουβουκλάριοι τὰ καμίσια αὐτῶν καὶ μόνον, οἱ δὲ πατρικιοὶ χλανίτια λιτὰ, εἶτα κελεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ προσκαλεῖται ὁ πατριάρχης; καὶ ὀλίγον μετὰ

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

Ἄρα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ καὶ προσελούσει τῆς Ἰψώσεως τῶν τιμίων ξύλων (73).

Α'. Προέρχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου, πατρικιοὶ τε καὶ δομειστικοὶ καὶ οἱ λοιποὶ ἅπαντες ἄρχοντες ἀπὸ σκαρμαγγίων ἐν τῷ σπαθαρικίῳ ὥραν ἑνάτην ἢ καὶ δεκάτην νυκτός (74) καὶ μέλλοντος τοῦ βασιλέως ἐξέρχασθαι, ἀνοίγεται ἡ πύλη τοῦ σπαθαρικίου, καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου εἰσελθόντων καὶ τὰ σαγία αὐτῶν φορούντων, προσκυνοῦσι τὸν βασιλέα· ὁ δὲ βασιλεὺς, δηριγευόμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐξέρχεται. Οἱ δὲ πατρικιοὶ ἅμα τῶν δομειστικῶν ἐκδέχονται τὸν βασιλέα ἔξω τῆς πύλης τοῦ σπαθαρικίου, ὡσπύτως καὶ οἱ βασιλικοὶ προσκυνήσαντες διερχονται ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως· ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τῆς τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν βασιλικῶν, διερχεται διὰ τῆς μανναύρας (75) καὶ τῶν ἀνωτέρων αὐτῆς διαβατικῶν, καὶ διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας ἀνελθὼν, εἰσέρχεται ἐν τοῖς κατηχομενίοις τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, εἰθ' οὕτως ἄψας κηρὸς καὶ εὐξέμενος, παρακύπτει ἐν τοῖς δεξιῶσι μέρεσιν. Ἐπειτα ἀλλάσσοισιν οἱ τοῦ κουβουκλείου ἄρχοντες, οἱ δὲ κουβουκλάριοι τὰ καμίσια αὐτῶν καὶ μόνον, οἱ δὲ πατρικιοὶ χλανίτια λιτὰ, εἶτα κελεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ προσκαλεῖται ὁ πατριάρχης; καὶ ὀλίγον μετὰ

linguæ Punicæ seu Melitensis p. 110, Conf. Goar. ad Codin. p. III.

(74) Id est hora quarta aut quinta matutina, secundum nostrum computum. Vid. Cedren. pag. 495; Theophanes p. 402, memorat horam noctis quartam ante mediam noctem. Sunt et aliæ apud eum notæ, e quibus intelligitur, Græcos ab initio noctis horas usque ad 12, et diei pariter ab ejus initio computasse.

(75) Erat Magnaura, vel magna aula, palatium spatiosum et splendidum, quod præcipue admittendis ibi legatis exteris et celebrandis nuptiis destinatum erat. In eo quoque recitabat imperator suas orationes in Silentiis. "[In Magnaura magnos duces excipere solebat imperator. Vid. Constantini vit. Basil. Maced. c. 53. Leo in Magnaura et XIX, Acubitis nuptias celebrat. Georg. Monach. p. 574. Legati Saracenorum a Leone in Magnaura excipiuntur. Script. post Theophan. pag. 231. Basiliius tam in Magnaura, quam in Ciroo pro tribunali sedet. Glycas pag. 295. De magnaura optime Du Fresne ad Zonar. pag. 54.]" et CPl. Christ. II, p. 117 seqq. De etymologia certum est. Græci enim sæpe λ et ρ permutant, ut recte observavit Luitprandus Hist. VI, 2. Ita quod alibi ἀνεμοδόριον audit, offendo apud Codin. Lambec. p. 91, ἀνεμοδόριον dictum. In hoc ipso codice p. 380, habemus ἀρεύριον pro ἀλεύριον, farina, φραγέλιον pro flagellum, p. 410, κενοφλόριον est apud Cedren. pro καινοφρούριον, novum castrum. Alibi Τύρμισσος et Τέλιμισσος promissus, et κόρφας πρή

τοῦ βασιλέως καθεσθεις ἐξέρχεται, καὶ ἄπεισιν ἐν τῷ Ἀ μικρῷ σεκρέτῳ, ἐνθα πρόκεινται τὰ τίμια ξύλα, ἐκδεχόμενος τὸν βασιλέα. Ἀρχομένης δὲ τῆς ἐκκλησίας τὸ, « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, » ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς, δηριγευόμενος ὑπὸ τοῦ κουδουκλείου εἰς προσκύντησιν τῶν τιμιῶν ξύλων, καὶ προσκυνήσας τὰ τίμια ξύλα, ἐξέρχεται ἐν τῷ μεγάλῳ σεκρέτῳ, καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτῷ ὁ πατριάρχης κηρίον λιτανικιον ⁵² (76) ἄνευ φιαλλίου. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ σεκρέτῳ δέχονται τὸν βασιλέα οἱ πατριῆκοι ἅμα τῇ συγκλήτῳ, βασιτάζοντες κηρία ἄνευ φιαλλίων, οὐ πίπτουσι δὲ· εἶτα ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου καὶ πατρικίων καὶ πάσης τῆς συγκλήτου, ὀψικεύων τὰ τίμια ξύλα, κατέρχεται διὰ τοῦ μεγάλου κοχλιοῦ, καὶ ἐκκλίνας τὸ εὐώνυμον μέρος, διέρχεται διὰ τοῦ διδασκαλείου, ἐνθα ἐπιγίγραπται τὰ πασχάλια (77), καὶ τὰ βάρθρα

⁵² λιτανικην cod.

VARIE LECTIONES.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

κόλπος, sinus. Apud Annam Comnenam p. 76, πλῆστηρ est (si recte habet et typothetis imputari non debet) pro πρηστήρ; *algalia* pro *algaria*, ἐργαλεία est apud Matth. Silvaticum. Vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. *Almarium* pro *armarium*, βάλκα Nicetæ pro βάρκα, βοόρκαν, (quod etiam Arabes assumpserunt, *al Borcan*, unde tandem in Franciam manavit *Oracan*, erater montis ardentis, pro *Vulcano*, nisi forte a *vorago* sit repetendum. (Vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Burca*.) *Calbasius* pro *carbasius*, v. ibid. h. v., *cervinaria* pro *cella vinaria*, *archimia* pro *alchimia* (quod est ab Arabico articulo *al*, ὁ, ἡ, τό et *χυμια* χυμεῖν), *clasterii* pro *κρημαστῆρες*, *durus* pro *dulus*, servus, *duraria*. *C* ancilla, *palergium* pro *parergium*, παλμουλάριον apud M. Antonin. Phil. I. 1, pro *parmularius*, ubi vid. not. Gatakeri alia exempla hujus permutationis afferentis, *flocus* pro *frocus*, quæ est vox originis Arabicæ, *faruca*, unde notum illud, *perruqus*, venit. A *frocco* videtur Germanicum *Rock* natum. Scribebamus enim olim *Wrock*. Sed a longo jam tempore assuevimus illud *w* et *v* initiale omittere, quod Sueci et Angli retinuerunt. *Malina* pro *marina*, accessus maris, nisi malis ab Arabico *plentitudo* derivare, ut oppositum ejus *Ledo*, decrementum, recessus maris, procul dubio est ab Arabico *lhetto* decrementum, imminutio, humiliatio, Ἀρτήρες Artemidorus I. 57 p. 48, antep. pro ἀλτήρες. Idem p. 56, 28, στεργίδες pro στεργίδες. Utrouque enim modo scribitur Ἐύστρα ibi sunt non *strigiles*, sed *Bursten*, defricatoria e setis porcinis ad fricandam cutim et detergendas e vestibus sordes. Agnellus pontifical. p. 108, t. II, Murator. *Vascula mirifice anagrypha operatione* pro *anaglypha*. Supra vidimus βρούειν pro βλύειν, *scaturire*. Mos ρ et λ permutandi antiquus est. Probat quæ Artemidorus p. 12, *de camelo* somniat. De horto Magnauræ vid. Constant. vit. Basil. p. 208. In Magnaura condebat Bardas, Michaelis Ebriosi avunculus, academiam sub directione Leonis philosophi. Contin. Theophan. p. 117 et 119. Contingam palatio magno, seu Constantiniano, fuisse Magnauram e multis patet locis hujus codicis, et inter alios ex hoc, ubi Magnaura inter palatium et S. Sophiam media ponitur.

(76) Ita nempe est in codice pro λιτανικιον. *Cereus* autem *processionalis* absque *phiale* est, cui deest *phiale*, seu lamina lata cum parvo stylo vel scapo, quo rectus tenetur cercus, et in quam laminam defluunt, quæ a cereo deliquescunt et ejus sordes. Contrarii sunt τὰ ὑποφάλα κηρία, p. 93, cercicum suppositis patellis pro excipiendis cereorum lacrymis et sordibus. Ratio appellationis a *phiale*, quæ est lacus fonti salienti excipiendo suppositus,

orationem abit, qua peracta, patriarcha cereum processionalem sine *phiale* ipsi tradit. In eodem secreto patriicii cum senatu, cereos sine *phialis* gestantes, imperatorem, non prona tamen in terra facie, excipiunt. Is deinde cum præfectis cubiculi, patriicis et universa senatu veneranda ligna sequens, per magnam cochleam descendit, et ad sinistram inclinans, per didascalium, ubi cyclo paschales scribuntur, digreditur, et postquam per sealam descendit, magnam narthecis portam ingreditur, cum vero ad imperatorias portas pervenit, subsistit, cereum, 75 quem tenuerat, præposito reddens, aliosque ab eo accipit, et precatus eos præposito, hic cerimoniaro rursus tradit. Deinde iterum processionalem suum a præposito sumit, et sacro Evangelio adorato, cum patriarcha per

repetenda. Ut enim hic aquam a siphone projectam recipit, ita *phiale* seu patella orbicularis cereo supposita ceræ lacrymas defluentes excipit. De tali *phiale* cereum sustinente accipio verba Anastasii in Sylvestro papa, apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Phiale*: *In medio fontis columna porphyretica, quæ portat phialam auream, ubi candela est aureo purissimo*, etc. Habebant autem Græci pro variis usibus varios cereos, ut processionales, et alios τῆς προσευχῆς. Vid. p. 75, nostri codicis et hujus pagine sub finem, ubi imperator cereum processionalem præposito reddere, et ab eo vicissim cereum accipere dicitur, quicum preces faciat, et rursus resumere processionalem et cum eo sanctum Evangelium adorare.

(77) Didascaleum fuisse ante narthecem, patet ex hoc loco. Puto itaque locum fuisse, ubi catechumeni doctrina christiana imbuti fuerunt, quod ante vel in nartheca fiebat. *Διδάσκειν* interdum notat *catechisare*, interdum *sermones sacras ad populum facere*, ut constat e Glossario Gr. Du Cangii h. voce. Videtur ibi tabula cum cyclo paschali exposita fuisse. Et forte de hac tabula accipienda sunt perobscura illa Luitprandi verba Legat. p. 480: *Armiger hujus (nempe Nicephori) sagitta calamo immissa aeram in ecclesia ponit, quæ prosequitur, quo nimirum tempore imperare cæperit*. Alias quoque *διδάσκειν* est *sacras orationes recitare*, *διδάσκαλος* sacer orator. Adeoque posset *διδασκαλεῖον* locus esse, ubi stat ambo, e quo sacer orator populum docet, et *διδασκαλλας*, doctrinas suas, seu sacras orationes recitat. Conf. Theophan. p. 75. Sed hic loci nequit esse, quia ambo in medio Nao stabat. De didascaleo Evangeliorum et epistolarum vid. Du Cange ad Cinnam, p. 460: "[In cereo Paschali annotari olim solebant anni a Christi incarnatione. Mabillon. Comm. in Ord. Rom. p. 191, v. Moleon. Voyage Liturgique.]" V. Du Cange Gloss. Lat. v. *Cereus paschalis*, ubi ait: «Cereus paschali affigi solet *titulus* seu *tabella*, quam paschalem vocant, in qua *praenator* inscribit, *quotus annus sit Dominicæ incarnationis, quota indictio, concurrens, et epactæ, item circulus lune, terminus Paschæ, littera Dominicalis, dies Dominicus Paschæ, luna ipstus diei, et aureus numerus, Pontificante N. Papa, et quot anni sunt ejus Pontificalus, regnante illustrissimo rege Francorum, et quot anni sunt regni ejus et a Nativitate ejusdem.* » Habet ibidem e veteribus chartis titulum cerei paschalis capellæ regis Parisinæ scriptum anno Domini MCCCXXVII. Titulus hic in Ecclesia Latina una cum cereo paschali stabat ante Lectorium. Secus in Ecclesia Græca.

medium templum abit dextramque ambonis partem A
per soleam ingreditur, patriciis interim in solea
stantibus suosque cereos gestantibus.

και ἕτερα παρ' αὐτοῦ λαβῶν καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτὰ τῷ πραιποσίτῳ, ὃ δὲ πραιπόσιτος τῷ τῆς
κταστάσιως. Ἐπειτα λαμβάνει τὸ λιτανίκιον αὐτοῦ πάλιν παρὰ τοῦ πραιποσίτου, καὶ προσκυνήσας τὸ
ἄχραντον Εὐαγγέλιον, διέρχεται μετὰ τοῦ πατριάρχου μέσον τοῦ ναοῦ, καὶ ἐν τοῖς δεξιόις μέρεσι τοῦ
ἄμβωνος εἰσέρχεται διὰ τῆς σωλέας, τῶν πατρικίων ἐστῶτων εἰς τὴν σωλέαν, καὶ βασταζόντων τὰ αὐτῶν
κηρία.

II. Imperator autem ad sacras januas constitu-
tus, cereum suum præposito tradit aliosque ab eo
sumit, et post preces ipsi reddit : sacrarium in-
gressus, veneranda ligna adorat, deinde per so-
leam reversus, gradum tertium aut quartum quo-
que ambonis ascendit, et ibi, cereum tenens, sub-
sistit : cubiculo præfecti in solea coram impera-
tore, eunuchi protospatharii in sinistro ambonis
latere in scamno, manclavitæ pone eos in sinistra
parte ambonis subsistunt, quoniam nemo coram
imperatore prodire potest. Patriarcha cum vene-
randis lignis ambonem ingresso, imperator ce-
reum suum processionalem præposito tradit, et
aliis supplicationis acceptis, cum ipsis subsistit,
donec exaltatio crucis in quatuor ambonis lateri-
bus facta est. Postea cereis præposito redditus
ambo, imperator et patriarcha, per soleam digressi,
sacrarium intrant, venerandis lignis ibi expositis,
et postquam precatus imperator est lignumque
venerandum adoravit, per sacrarii obliquitatem
egreditur, eumque patriarcha usque ad sacrum C
fontem ducit. Ubi postquam se invicem osculati
sunt, imperator cum processione per parvam por-
tam chalces, ubi factio Prasina, imperatorem
usque dum transiit signans, nec quidquam præterea
faciens, adest, ingreditur. Ingressum in chalcen
Venetorum factio in dextro triclinii latere excipit,
eodemque, quo Prasini modo signat. Per scholas
deinde et excubias digressus, per consistorium
abit, ubi senatus adstat, imperatori : « In multa bo-
naque tempora, » acclamans : per onopoden tran-
seuntem cerimoniarius cum silentiariis, fausta
precaturis, excipit, quod idem patricii in steno
faciunt. Postremo per augusteum palatium ingre-
ditur, ubi omnes proceres mutatorias deponunt,
et in scaramangiis manent. ¶ Processio autem D
nulla eo die ad palatium instituitur.

ὃ τῆς καταστάσεως μετὰ τῶν σιληντιαρίων, καὶ αὐτοὶ ὑπερωχόμενοι τὸν βασιλέα, οἱ δὲ πατρικιοὶ εἰς τὸ
στενὸν καὶ αὐτοὶ ὁμοίως ποιοῦσι. Καὶ διελθὼν διὰ τοῦ αὐγουστῆως εἰσέρχεται εἰς τὸ παλάτιον, καὶ εὐθέως
ἀπαλλάσσουν οἱ ἄρχοντες πάντες ⁵⁴, καὶ μένουσιν ἀπὸ
προέλευσις οὐκ εἰσέρχεται.

CAPUT XXIII.

*Observanda in festo die et processione sacræ Christi,
Dei nostri, Nativitatis secundum carnem.*

I. Procedunt omnes in mutatoriis ad hemicyclum
apsidis, patricii, cubicularii et supremis muneris-

νάρθηκος, καὶ τὰς βασιλικὰς πύλας καταλαβὼν, ἴστα-
ται, ἐπιδοῦς τῷ πραιποσίτῳ κηρίον, ὃπερ κατέχει,

ταί, ἐπιδοῦς τῷ πραιποσίτῳ κηρίον, ὃπερ κατέχει,
ταί, ἐπιδοῦς τῷ πραιποσίτῳ κηρίον, ὃπερ κατέχει,

B'. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν
ἐστῶς, ἐπιδίδωσι τῷ πραιποσίτῳ τὸ ἴδιον κηρίον, καὶ
ἕτερα παρ' αὐτοῦ λαβῶν καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν
αὐτὰ αὐτῷ, καὶ εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσελθὼν, καὶ τὰ
τίμια ξύλα προσκυνήσας, ἐξέρχεται, εἴθ' οὕτως ὑπό-
στρεψας διὰ τῆς σωλέας, ἀνέρχεται τρίτον βῆθρον
τοῦ ἄμβωνος ἢ καὶ τέταρτον, καὶ ἴσταται ἐκεῖσε,
κρατῶν τὸ κηρίον· οἱ δὲ τοῦ κουδουκλειοῦ ἄρχοντες
ἴστανται ἐν τῇ σωλέᾳ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, οἱ δὲ
εὐνοῦχοι πρωτοσπαθᾶριοι ἐξ εὐνόμου τοῦ ἄμβωνος
εἰς τὸ σκάμνον, οἱ δὲ τοῦ μαγλαβίου ὀπισθ τῶν εὐ-
νούχων πρωτοσπαθᾶριων, ἴσον τοῦ κριστέρου μέρους
τοῦ ἄμβωνος, διὰ τὸ μὴ διοδεῦν τινὰ ἐνώπιον τοῦ
βασιλέως. Τοῦ δὲ πατριάρχου ἀναλθόντος μετὰ τῶν
τιμίων ξύλων εἰς τὸν ἄμβωνα, ἐπιδίδωσιν ὁ βασιλεὺς
τὸ λιτανίκιον αὐτοῦ κηρίον τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λα-
βὼν ἕτερα τῆς προσευχῆς, ἴσταται μετ' αὐτῶν, ἕως
ἂν ὑψώσῃ ἐν τοῖς τέσσαρσι μέρεσι τοῦ ἄμβωνος. Ἐἴτα
ἐπιδοῦς ὁ βασιλεὺς τοὺς κηροὺς τῷ πραιποσίτῳ, κατ-
έρχονται ἀμώτεροι διὰ τῆς σωλέας, ὃ τε βασιλεὺς
καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ θυσιαστή-
ριον, προτιθεμένων τῶν τιμίων ξύλων, καὶ τοῦ βα-
σιλέως εὐξάμενου καὶ προσκυνήσαντος τὰ τίμια ξύλα,
ἐξέρχεται διὰ τοῦ πλαγίου τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ
διασώζει αὐτὸν ὁ πατριάρχης μέχρι τοῦ ἁγίου φράκ-
τος. Κάκεισε ἀλλήλους ἀσπασάμενοι, ὁ μὲν βασιλεὺς
μετὰ τῆς προελεύσεως εἰσέρχεται διὰ τῆς μικρᾶς
πύλης τῆς χαλκῆς, ἐν ἣ ἴσταται μέρος τῶν Πρασίνων
καὶ κατασφραγίζει τὸν βασιλέα, ἕως ἂν διέλθῃ, καὶ
οὐδὲν ἕτερον ποιεῖ. Τοῦ δὲ ⁵³ βασιλέως εἰσελθόντος
εἰς τὴν χαλκῆν, δέχεται αὐτὸν μέρος τῶν Βενέτιων ἐν
τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ τρικλίνου (78), καὶ κατασφρα-
γίζει τὸν βασιλέα, ὃν τρόπον καὶ οἱ Πράσινοι· τὰς δὲ
οχολὰς καὶ τὰ ἐσκουθίτα διελθὼν, ἀπέρχεται διὰ τοῦ
κονιστωρίου, καὶ μένει ἡ σύγκλητος ἐκεῖσε, ὑπερ-
ευχόμενη τὸν βασιλέα· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς
χρόνους, » διελθόντα δὲ τὸν ὀνόποδα, δέχεται αὐτὸν

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΓ'.

Ἄπαντες ἡλλαγμένοι ἐν τῷ ἡμι-
κυκλίῳ τῆς ἀψίδος, φοροῦντες οἱ πατρικιοὶ καὶ οἱ

VARIE LECTIONES.

⁴³ δι' om. ed. ⁵⁴ πάντες om. ed. ⁵⁵ δι' om. cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(78) Hunc locum sanum esse non spondeo.

τοῦ κουδουκλείου καὶ οἱ τὰ πρῶτα ὀφρῖκια κατέχον-
τες χλανίδια, οἱ μὲν τύρα (79) καὶ μηλινοκάθρυπτα,
ὁμοίως καὶ οἱ τοῦ κουδουκλείου τύρα, οἱ δὲ ταῦ-
νας (80) κογγευτοὺς, ἕτεροι δὲ μικράζυλια καθ-
υπουργοῦσι δὲ οἱ αὐτοὶ μετὰ τῶν αὐτῶν χλανιδίων
μέχρι τῆς πρὸ μιᾶς ἡμερῶν παραμονῆς τῶν φάτων.
Τοῦ δὲ παλατιοῦ ἀνοξάντος, οἱ τε πατρῖκιοι καὶ
στρατηγοὶ καὶ οἱ τοῦ κουδουκλείου εἰσρχονται εἰς τὸ
ἡμικύκλιον τῆς ἀψίδος, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐξ ἔθους
εἰσερχόμενοι. καὶ πάντων ἐν τῷ παλατίῳ εἰσελθόντων,
οἱ μὲν πατρῖκιοι ἅμα τῶν στρατηγῶν τε καὶ δομε-
στικῶν δεχονται τὸν βασιλέα ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῆς ἀψί-
δος, ἔχουν τοῦ ὀριζόγγου· οἱ δὲ τοῦ κουδουκλείου
ἅπαντες εἰσερχόμενοι διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν
Ἀγίων μ'. Κάκειθεν δριγυεῦσθαι ὑπ' αὐτῶν ὁ βα-
σιλεὺς διέρχεται διὰ τῆς δάρνης εἰς τὴν Ἁγίαν Β
Τριάδα, κάκεισε κηρὸς ἄψας, ἐξέρχεται διὰ τῆς
πλαγίας τοῦ βήματος καὶ εἰσέρχεται, ἔνθα τὰ λαί-
ψανα τῶν ἁγίων ἀπόκεινται, ἅπτων ἐκείσε κηρὸς,
ὡσαύτως ἅπτει κηρὸς καὶ εἰς τὸν βαπτιστήρα ἐξω

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(79) Videntur vestes sericæ purpureæ fuisse ;
quales apud Tyrum et Berytum fabreliebant, ἱμάτια
ἐκ μετάξης ἐν Βηρυτῶν καὶ Τύρω, πόλεσι ταῖς ἐπὶ
Φοινίκης, ἐργάζεσθαι ἐκ παλαιῶν εἰωθόσι, ut ait
Procop. Anecdôt. p. 111, vid. Du Cange Gl. Lat.
v. Tyrium, ubi exponit *purpura Tyria, aut pannus
purpureus*. Ut autem Græci sericas vestes a Tyro
tyreas, ita vicissim nostrates a vicina illi urbe Si-
dore, quam medio ævo *Saidam, Sagedam, Sagillam*
dicebant, *seidam, setam* dixerunt : vid. Du Cange
v. *Seta*. Veteres quoque *Sidonias chlamydes* pro
purpureis sericis usurpabant. Virgil. :

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo

Hinc corrigo locum Trebellii Pollionis in Zenobia
t. II Scr. Hist. Aug. p. 328 : *post Odenatum mari-
tum imperiali sagulo perfusa per humeros, habitu*
[id est veste] *Sidonis ornata* ; nisi quis malit *perfusa
per humeros, Arabiæ donis* [id est unionibus, qui
in littore Arabico ab Arabibus capiuntur] *ornata*,
quid autem fuerint *μηλινοκάθρυπτα*, non novi. Id
quidem video, inesse voci τὸ *μηλινόν, colorem lu-
teum, vel flavum*, qualis est pomorum. Vid. Salmas,
ad Scr. II Aug. t. II, p. 563, et Du Cange Gloss.
Lat. v. *Melinas*. Intelligo quoque ex ejusdem Gl.
Gr. v. *καθρίστης* et *καθρίπτης*, novos Græcos pro
κόκκινα esse *κίθρυπτα*. Quid autem deinceps
tota hæc compositio significet, non assequor. Forte
fuerunt vestes flavæ, citrini aut pomacei coloris,
um intextis rotundis, quadratis, rhomboideis,
aliisve figuræ tessulis, quæ *κίθρυπτα, specula*, a
figura dicta fuerint. Vide supra not. 92. col. 000.

(80) *Pavones*, id est vestes cum intextis pavonum
imaginibus. * [In usu tum erant vestes animalibus
intextæ. Alteserr. ad Anastas. p. 143, ubi Anastasius
memorat *velum Alexandrinum habens phasianos
duodecim*. Magni ducis vestem leonibus signatam,
capillis ornamentum, cingulum, vid apud Nicephor,
Gregor. Vestis χρυσοῖς περίξει πεποικιλμένη est apud
Contin. Constant. p. 128.] De vestibus cum in-
textis animalium figuris vid. Valcs. ad Ammian. Mar-
cell. p. 26, et Salmas. ad Histor. Aug. t. II, p. 300,
ubi ζωδιωτικῆς scribit appellatas fuisse vestes tam
animalium, quam aliarum rerum imaginibus insi-
gnes, item *sigillatas*, sigillis nempe, hoc est imagi-
nibus, decoratis. Anastasius passim memorat vestes
de stauraci, id est quibus intextæ cruces. Ita p. 127
ait : *Fecit vestem de stauraci cum cruce et gammadiis
simul et paratrapetis suis*, id est curavit fieri endy-

bus præfecti, tunicas, Tyrias illi quidem et laneas,
cubicularii Tyrias, hi pavonibus conchisque pictas,
alii marzaulia gestantes : ministrant vero suis in
tunicis ad eum diem, qui vigiliam festi luminum
præcedit. Palatio aperto, patricii, strategi et cubi-
cularii, cum cæteris qui ingredi solent, hemicyclum
apsidis ingrediuntur, quo facto, patricii cum stra-
legis et domesticis imperatorem in hemicyclo
apsidis seu triconcho excipiunt. Cubicularii omnes
per porticus Quadraginta Sanctorum intrant, unde
ab iis stipatus imperator per daphnem ad S. Trini-
tatis abit, ubi cum cereis ardentibus per obliqui-
tatem hematis exit, et locum ubi sanctorum re-
liquiæ repositæ sunt petit, et ibi, æque ac in
exteriori parte baptisterii, in crucibus cereos accen-
dit. Digressus deinde per augusteum ad S. Stephani
abit, ubi cum cereis accensis precat, cubiculum
suum, tempus expectaturus, intrat. Magister
cerimoniarum venit, et horam imminere præposito,
is imperatori indicat, qui e suo cubiculo egreditur,

tam, eamque aræ donavit, cui intexta erat mediæ
magna crux, et per totum pannum cruces parvæ,
gammadia de quadruplo dictæ. Nam unam crucem
quatuor Vad rectos angulos oppositæ efficiunt, quem-
admodum in nummis Francicis quatuor L initiales

nominis Ludovici ^{LL} _{ηΓ}. Passim occurrunt in imagini-
bus S. Chrysostomi, Gregorii Nazianz. et aliorum
tales vestes *de stauraci cum gammadiis de quadruplo*.
Vid. e. c. fig. IX, dissertationi Cangianæ de num-
mis Byzant. præmissarum. Idem Anastasius de
Paschali I : *fecit vestem de staurace habentem pa-
vones et obtulit vestem chrysoclavam ex auro gem-
misque confectam habentem historiam virginum cum
facibus accensis mirifice complam*. In Leone IV, me-
morat *velum acupicibile habens effigiem hominis se-
dentis super pavonem unum*. Chronicon Casinense
passim recenset pallia cum elephantis, signis duo-
decim mensium, aquillis, leonibus, et alibi occurrunt
intextæ imagines unicornum, caballorum, avium,
gryphorum, anatum, arborum, etc. Verba sunt An-
geli de Nuce ad Chr. Cas. p. 328. Verum suntne
pavones potius vestes de pennis pavonum consutæ,
aut de pennis aliarum quoque avium sic factæ, ut
pavonum caudam imitentur ? Non putem, quamvis
non nesciam, eo tempore tales vestes fuisse gestatas,
de quibus agit Murator. Ant. Ital. t. II, diss. XXV,
quæ agit de textrina mediæ ævi, ubi multa quoque
de more figuras vestibus intextendi. Quibus addi
quoque potest locus insignis monachi Sangallensis,
ubi proceres Italiæ ad Carolum M. apud Forum
Julii agentem convenisse, et, quia feriatus dies es-
set, ἡλλαγμένους processisse ait hoc modo : *Cæleri,
utpote feriatis diebus, et qui modo de Pavia venissent,
ad quam nuper Venetici de transmarinis partibus
omnes orientalium divitias adveclussent, Phœnicum
pellibus avium* [videtur tergora plumata phœnicum
pteris seu papagiis aut etiam corvis indicis detracta
significare] *et pavonum collis cum tergo et clunis* [id
est *clunibus*] *mox florescere* [hoc est ardere, varios-
que vibrare colores] *incipientibus, Tyria purpura,
vel diacedrina litra* [hoc est litra, vel pelle lutrina,
quæ induta esset panno serico dicitrino seu galbino],
alii de lodicibus [videtur bysum candidam
velle], *quidam de gliribus* [hoc est muribus Ponticis
vel hermelinis] *circumamicti procedebant*. Pavonum
pennis olim confectum fuisse diadema pontificis
Romani ait Guibertus apud Murator. t. III Script.
Rer. Italic. p. 648 :

tunica sua a vestitoribus indutus, iisque egressis, a praeposito coronatur, perque augusteum ad stenum abit, protospathariis barbatis extra portam in latere sinistro intra velum stantibus, ubi imperator cum praefectis cubiculo constitutus, praeposito, praepositus ostiario signum in velo inferiori dat, tunc patricii stenum cum strategis intrant, et imperatorem adorant: praepositus, accepto ab eo signo, dicit: « Jubete. »

των αὐτῶν, στέφεται ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ ἀγουστέως εἰς τὸ στενὸν, ἐστῶτων πρωτοσπαθρίων βραβάτων ἔξω τῆς πύλης ἐξ εὐωνύμων εἰς τὸ βῆλον, καὶ τοῦ βασιλέως ἐκεῖσε μετὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου σπάντος, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιπόσιτος δίδωσι νεῦμα τῷ ὀστιάριῳ εἰς τὸ βῆλον κάτω, καὶ εἰσέρχονται οἱ πατρικιοὶ εἰς τὸ στενὸν μετὰ τῶν στρατηγῶν, καὶ προσκυνοῦσι τὸν βασιλέα, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, λέγει: « Κελεύσατε. »

II. Sic imperator a cubiculo, patriciis et strategis stipatur, vestitores crucem praeferentes, coram patriciis et senatu in tota processione transunt. ¶ Imperator per pulpiti portam seu ad onopodium progressum et ibi stantem, rursus patricii caeterique prono in terram vultu adorant. adest quoque ceremoniarius, cui praepositus, accepto ab imperatore signo, annuit, dicens: Jubete, et omnes ad consistorium abeunt, et imperatorem, sub camelaucio in porphyretico lapide constitutum, una cum senatu universo adorant, silentiario quoque ante portam stante. Deinde rursus imperator praeposito, praepositus silentiario signum dat qui dicit: « Jubete. » Imperatoria vero arma gestantes spatharii post barbatos protospatharios sic in unaquaque processione prodeunt, perque excubias omnes procedunt. Ante tres consistorii portas celerus Domini cum cruce et suffimentis stat; imperator, ut in solemnibus pompis ipsi mos est, cruce adorata, a senatu et ministris secundum ordinem ac receptum morem utrinque stipatus, ante magnam crucem transiit. Dum vero ad magnam excubitorum portam digressurus est, si quis scribo provomendus est, eum, imperatore in medio portae constituto, domesticus excubitorum et ceremoniarum magister, scribonem comitantes, adducunt. Cui imperator acceptam a praeposito virgam tradit, is eam tenens abit, et in ordine suo stat. Deinde imperator e magno pulpito descendens, scholas

εἰς τοὺς σταυροὺς. Διοδεύων δὲ διὰ τοῦ ἀγουστέως, εἰσέρχεται εἰς τὸν Ἅγιον⁵⁶ Στέφανον, ἄψας δὲ κάκεισε κηρὸς καὶ εὐχόμενος, ἐξέρχεται, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, ἐκδεχόμενος τὸν καιρὸν. Τοῦ δὲ τῆς καταστάσεως εἰσελθόντος καὶ ἐνέγκοντος ἀπόκρισιν (81) τῷ πραιποσίτῳ, ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα, εἰσέρχεται ὁ πραιπόσιτος, καὶ λέγει τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ κοιτῶνος αὐτοῦ, καὶ τὴν χλανίδα αὐτοῦ περιβαλλόμενος διὰ τῶν βεστητόριον, καὶ ἐξελθόν-

Β Β'. Εἴθ' οὕτως δηριγεύεται ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τε τοῦ κουδουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, ὡσαύτως καὶ οἱ βεστήτορες, βασιτάζοντες τὸν σταυρὸν, διέρχονται ἐνώπιον τῶν πατρικίων καὶ τῆς συγκλήτου δι' ἄλλης τῆς προελεύσεως τοῦ δὲ βασιλέως ἐξελθόντος τὴν τοῦ πουλίτου πύλην, ἤγουν εἰς τὸν ὀνόποδα, καὶ σπάντος αὐτοῦ ἐκεῖσε, αὐθις πεσόντες οἱ πατρικιοὶ καὶ οἱ λοιποὶ, ἰσταμένου τοῦ τῆς καταστάσεως ἔμπροσθεν, λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει: « Κελεύσατε, » καὶ κατέρχονται πάντες εἰς τὸ κόνιστιόριον, καὶ σπάντος τοῦ βασιλέως ὑποκάτω τοῦ καμελαυκίου εἰς τὸν πορφυροῦν λίθον, προσκυνοῦσι πάντες οἱ προειρημένοι μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου, ἐπιτότος καὶ σιλεντιαρίου ἔμπροσθεν τῆς πύλης· εἶτα νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιπόσιτος τῷ σιλεντιαρίῳ, κάκεινος λέγει: « Κελεύσατε. » Τῷ δὲ βασιλικῶν ἄρμα βασιτάζοντες σπαθάριοι βασιλικοὶ διοδεύουσιν ὀπισθεν τῶν βραβάτων πρωτοσπαθρίων ἐν ἐκάστη προελεύσει οὕτως, καὶ διέρχονται ἅπαντες διὰ τῶν ἐκκουδίτων. Ἐμπροσθεν δὲ τῶν τριῶν πυλῶν τοῦ κόνιστωρίου ἀντικρὺ ἵσταται ὁ κληρὸς τοῦ Κερίου, βασιτάζων σταυρὸν καὶ θουμιατὸν, καὶ προσκυνήσας τὸν σταυρὸν ὁ βασιλεὺς, ὡς εἴρηται αὐτῷ κατὰ προέλευσιν ποιεῖν, διέρχεται διὰ τῶν ἐκκουδίτων, ὑψικεύόμενος ὑπὸ τε τῆς συγκλήτου καὶ τῶν σκευῶν κατὰ τὰς ἔμπροσθεν τοῦ μεγάλου σταυροῦ ἔθεν κάκεισε. Τοῦ δὲ βασιλέως μέλλοντος τὴν μεγάλην πύλην τῶν ἐκκουδίτων διελθεῖν, εἰ μὲν εἰσι

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁶ εἰς τὸ ἅγιον ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Tunc senior levita manu diadema vetustum Imperii signum, pavonis cortice candens, Pannorum intexto gemmis radiantibus auro Vallatum in gyrum, cui summo in vertice carbo Evomit et subius gemmarum maxima flammæ.
In statutis Massiliensibus memoratur (apud Du Cange v. *Gardacorsium*) *gardacorsium muliebre de panno vario cabrionato cum penna et caputium vel almussia cum pennis, et guarnachia cum penna.* Ubi *cabrionatus pannus est paratus, ornatus* [hodie *chamarre* dicunt] ab Arabico vocabulo *ornare, comere*. Quid autem propter hoc loci sint τῶνες κογγοῦ? non liquet. Fortis intexti erant talibus vestibus aliqui sinus, cavitates, conchæ speciem imitantes, qui velut umbracula desuper togerent

D pavones. Quid μαρζαύλια sint, prorsus non ex-puto.

(81) Recte versum *indical*; ἀπόκρισις enim non tantum *responsum ad quæsitum*, notat novis Græcis, sed etiam *significationem, notificationem* quacunque, etiamsi cum imperio fiat. Hinc infra p. 118 est ἀπόκρισιν δέχεσθαι, *mandatum expectare*, et p. 122, δίδεται ἀπόκρισις ἀλλαξιμῶν. *datur mandatum de mulatoriis*. Conf. Script. post Theophan. pag. 123, ubi Combesis, non recte *responsum* vertit Gl. L. apud DC. v. *Veredarii*: *Veredarii dicuntur a vehendo, quia festinanter in equis currunt, non descendunt ne equo antequam responsa sua liberant.* id est reddiderint commissiones sibi imperatas, delegatas.

σκριβωνες μέλλοντες προβληθῆναι ⁵⁷ τῇ τάξει ταύτῃ, ἅσταντος τοῦ βασιλέως μέσον τῆς πύλης, εἰσάγει ὁ δομέστικος τῶν ἐκκουβίτων καὶ ὁ τῆς καταστάσεως, κρατοῦντες τὸν σκριβωνα. Καὶ λαβὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου τὸ βεργίον (82), ἐπιδίδωσι τῷ σκριβωνι· εἶτα λαβὼν τὸ βεργίον, ἀπέρχεται καὶ ἵσταται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ. Καὶ καταβῶν τὸ μέγα πούλιτον ὁ βασιλεὺς καὶ εἰς τὰς σχολὰς εἰσελθὼν ἔνδον τῆς πύλης εἰς τὸ στρογγύλον, ἔνθα ὁ σταυρὸς ἵσταται καὶ οἱ τοῦ λογοθεσίου, ἅπται κάκεισε κηροῦς, καὶ στὰς ἐν τῇ καμάρῃ τοῦ στρογγύλου, εἰ μὲν εἰσι κόμητες οἱ μέλλοντες προβληθῆναι, προβάλλονται οὕτως.

Γ'. Κρατοῦσιν ὁ τε δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ ὁ τῆς καταστάσεως τὸν μέλλοντα προβληθῆναι κόμητα, καὶ ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα· ὁ δὲ βασιλεὺς λαβὼν παρὰ τοῦ πραιποσίτου ὠρατίωνα (83), ἐπιδίδωσι αὐτῷ, ἀπέρχεται καὶ ἵσταται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ· ὁμοίως δὲ ἐάν εἰσι καὶ δομέστικοι ἢ καὶ προτηκτωρες μέλλοντες προβληθῆναι, κρατούμενοι ὑπὸ τοῦ δομεστικού τῶν σχολῶν καὶ τοῦ τῆς καταστάσεως, ἄγονται πρὸς τὸν βασιλέα, ὁ δὲ βασιλεὺς λαβὼν παρὰ τοῦ κανικλείου τὰ ⁵⁸ χαρτία, οἷα τῶν ὑπάτων, ἐπιδίδωσι τοῖς προβαλλομένοις, καὶ ἀπελθόντες ἵστανται ἐν τῇ τάξει αὐτῶν ⁵⁹. Ὁ δὲ βασιλεὺς διέρχεται διὰ τῶν σχολῶν, καὶ ἐν τῇ πέμπτῃ σχολῇ ἔλθων, ἅπται ἐκεῖσε εἰς τὸν σταυρὸν κηροῦς, καὶ ἅσταντος αὐτοῦ ἐν τῇ τῆς πέμπτης σχολῆς πύλῃ, δέχεται αὐτὸν ὁ περατικός δῆμος ⁶⁰ τῶν σχολῶν καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν λιβελλάριον, ὁ δὲ βασιλεὺς δίδωσι τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιποσίτος κουδικουλαρίῳ, καὶ τοῦ δομεστικού καὶ τοῦ τῆς καταστάσεως ἅσταντων ἐν τῷ τόπῳ αὐτῶν, εὐφημοῦντος καὶ τοῦ δήμου τὸν βασιλέα, ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν κατασφραγίζει μετὰ τῆς χροακῆς (84) αὐτοῦ τῆς φορεῖ χλανίδος. Καὶ τοῦ δήμου ἐκτελέσαντος τὰς ἐξ ἔθους εὐφημίας, διέρχεται διὰ τῶν σχολῶν καὶ ἐξέρχεται τὴν μεγάλην πύλῃν τῆς χαλκῆς, εἶτα δι-οδεύων διὰ τῆς μέσης, εἰσέρχεται διὰ τοῦ ἀγρου-στίωνος. Αἱ δὲ λοιπαὶ δοχαὶ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Πρασίνων καὶ δήμου τῶν Βενέτων καὶ αὐτοὶ εὐφημοῦσι, καὶ ἐπιδιδόντες τὰ λιβελλάρια, ποιοῦντες καὶ σταυρία, ὁ δημοκράτης τῶν Πρασίνων καὶ οἱ δύο δήμαρχοι τῶν μερῶν ἐκτελοῦσιν ἅπαντα ἀκολούθως, ὃν τρόπον καὶ ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν ἐξετέλεσεν.

Δ'. Καὶ εἰσελθόντος τοῦ βασιλέως πρὸ τοῦ νάρθηκος ἔνδον τοῦ βήλου, λαμβάνει ὁ πραιποσίτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ νάρθηκι, καὶ δέχεται αὐτὸν ὁ πατριάρχης, εἶτα προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, κρατήσαντες ἀλλήλων τὰς χεῖρας, διέρχονται μέχρι τῶν βασιλικῶν πυλῶν, κάκεισε στὰς ὁ βασιλεὺς ἅπται κηροῦς, καὶ τοῦ πατριάρχου ἐκτελέσαντος τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας, ἐπιδίδωσιν ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ τοὺς κηροῦς, καὶ ὁ πραιποσίτος τῷ τῆς καταστάσεως. Καὶ ἀσπασάμενος ὁ

ingreditur, in porta et strongylo, ubi crux et logothelæ stant; ibi quoque cereos accendit, stansque in strongyli camera, si qui comites adsunt, qui promoveri volunt, eis his cerimoniis novam dignitatem impertire solent.

III. Domesticus scholarum et cerimoniarius comitem promovendum suscipiunt et ad imperatorem ducunt: qui acceptam a præposito orationem ei tradit, tunc abit et locum suum occupat. Similiter si domestici aut protectores promovendi sunt, a domestico scholarum et cerimoniario stipati, ad imperatorem ducuntur, **78** qui allatas a canicelæ præfecto chartas, iis, quas consules accipiunt, similes, candidatis tradit, ipsi abeuntes in suo ordine consistunt. Imperator per scholas digressus, postquam quintam intravit, cereos ibi in cruce accendit, stantemque in porta scholæ quintæ transitoria scholarum factio excipit, earumque domesticus libellum imperatori, is præposito, præpositus cubiculario tradit, et domestico ac cerimoniario in loco suo constitutis, et factione imperatori acclamante, domesticus scholarum tunica sua variegata, quam gerit, crucis signum facit postquam factio solemnes acclamationes peregit, per scholas transit, digressus per scholas, e magna porta chalces procedit, perque mediam transiens, augusteum intrat. At reliquæ partes transitorii Prasinorum ac Venetorum populi et ipsæ acclamant, libellisque traditis, dum signum crucis faciunt, princeps Prasinorum cum factionum tribunis omnia eo ordine, quem domesticus scholarum servavit, peragit.

IV. Imperatore ante narthecem intra velum ingresso, præpositus coronam a capite imperatoris demit, qui narthecem intrat et a patriarcha excipitur, ubi, postquam se invicem adorarunt osculati-que eunt, manibus junctis ad imperatorias portas discedunt, ubi imperator stans, cereos accendit, et precibus introitus divinæ liturgiæ peractis, eos præposito, is cerimoniario tradit. At postquam imperator sanctum Evangelium osculatus est, per medium templum et obliquitatem ambonis soleamque digressus, cereos a præposito sumit, eosque

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁷ προβληθῆναι, τῇ τάξει ταύτῃ ἅσταντ. ed. ⁵⁸ τὰ om. ed. ⁵⁹ ἐαυτῶν ed. ⁶⁰ Post δῆμος R. excidiisse putat τῶν Βενέτων μετὰ καὶ τοῦ δομεστικού.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(82) Erat ergo virga scribonis insigno, quo accepto dignitatem obibat. Τὸ στρογγύλον videtur a dicitur aliquod rotundum notare. Οἱ τοῦ λογοθεσίου sunt, qui ad ænarium et dispositionem logothetæ pertinent.

(83) Quid hoc sit, fateor me ignorare, et ne conjectura quidem assequi. Est quidem oratio interdum idem atque liber precum, breviarium. Vid. Du Cange Gloss. Latin. Sed quid hoc ad comitem? (84) Vide not. ad pag. 333.

precatus iterum præposito reddit, deinde sacrarium intrat, ibique duo instrata sacro altari imponit, duosque sacros calices totidemque discos et fascias Domini osculatus, acceptum a præposito apocombium in sacra mensa reponit, perque latus bema-tis metatorium petit, ubi etiam cereos accendit. Finito sancto officio, dum sacra transitura sunt, egreditur, a patrio- cisterisque præfectis stipatus, perque latus templi eo, ubi cereus, quem gestaturus est, stat, abit, 79 et cum ad eum locum pervenit, senatores utrinque subsistunt, per quos medios transit. Appropinquant imperatori lampadem seu cereum suum præpositus tradit, quo accepto, iterum revertitur, a præfectis stipatus, post quos, sacra comitans, procedit, perque soleam digressus et prope sacras januas constitutus, præposito cereum tradit, qui eum suprasoleam prope sacras januas reponit; imperator vero, prope eum constitutus, exspectat, dum sacra procedent, seque invicem imperator et patriarcha adorant.

Καὶ πλησιάζωντος τῆ λαμπάδι αὐτοῦ, ἔγουν τῷ κηρίῳ, λαμβάνει αὐτὸ ὁ πραιποσίτης καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ λαβὼν αὐτὸ, αὐθις ὑποστρέφει, ὀψικεύμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, καὶ διέρχεται ὀπισθεν αὐτῶν, ὀψικεύων τὰ ἅγια, καὶ διέρχεται διὰ τῆς σωλαίας, καὶ τῶν ἁγίων θυρῶν πλησίον γενόμενος, ἐπιδίδωσι τὸ κηρίον 82 τῷ πραιποσίτῳ, ὃ δὲ πραιπόσιτος τίθεισιν αὐτὸ ἐπάνω τῆς σωλαίας, πλησίον τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ πλησίον αὐτοῦ ἑστῶς ὁ βασιλεὺς, ἐκδέχεται ἐκεῖσε, ἕως ἂν διέλθωσι τὰ ἅγια, καὶ προσκυνοῦσιν ἀμφότεροι ἀλλήλους, ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης.

V. Illerursus ad metatorium abit, et cum solemnia oscula impertienda sunt, rursus abit, et patriarcham, metropolitam, episcopos, præfectos ecclesiarum, et clericos, qui pro more osculum ab imperatore accipiunt, æque ac tria baptisteria, osculatur, et eo loco, ubi agapen proceribus distribuere solet, constitutus, patricii, strategii et domestici primisque officii admoti, tribuni factionum et cerimoniarum, omnes ordine suo, adorant, eum osculantur suoque in loco et statione ab utroque latere astant, et postquam dicti omnes imperatorem osculati sunt, ipse et patriarcha se invicem adorant et osculantur. Deinde imperator rursus ad metatorium abit, et divina communionem appropinquante, cerimoniarum præpositum, præpositus imperatorem admonet, qui a dictis stipatus et prope patriarcham constitutus, ut sacri corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi particeps fiat, duo ostiarii dominicale evolutum tenent, ipse manibus suis venerandum donum accipiens, osculatur patriarcham, et a pulpito descendens idque ter cruce signans, communicat. Sic ad idem pulpitum ascendit, ostiarii dominicale revolvunt, et sacro vino a patriarcha accepto, abit, et postquam precatus est, se invicem ad-

Α βασιλεὺς τὸ ἄχραντον Ἐθαγγέλιον, εἰσέρχεται μέσον διὰ τοῦ ναοῦ, καὶ διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ἁμβωνος καὶ τῆς σωλαίας διελθὼν, ἵσταται ἐνώπιον τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ λαβὼν κηρία ἀπὸ τοῦ πραιποσίτου καὶ εὐξήμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτὰ πάλιν τῷ πραιποσίτῳ καὶ εἰσέρχεται ἔνδον εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ὑφαπλοῖ ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ δύο εἰλιτὰ, ἀσπαζόμενος δύο ἱερὰ ποτήρια καὶ δύο ἱεροὺς 81 δίσκους καὶ τὰ σπάργανα τοῦ Κυρίου· εἶτα λαβὼν ἀπὸ τοῦ πραιποσίτου ἀποκόμβιον ὁ βασιλεὺς, τίθεισιν αὐτὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ καὶ ἐξέρχεται διὰ τῆς πλαγίας τοῦ βήματος, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ μητατώριον, ἄπτων κἀκεῖσε κηρούς. Τελουμένης δὲ τῆς θείας λειτουργίας, ἥνικα μέλλουσι τὰ ἅγια διέρχεσθαι, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς, δηριγευόμενος ὑπὸ τε τῶν πατρικίων καὶ λοιπῶν ἀρχόντων, καὶ κατέρχεται διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ναοῦ, καὶ ἀπέρχεται, ἔνθα ἵσταται τὸ κηρίον, ὅπερ μέλλει βασιτάξαι 82, καὶ πλησιάζωντος τοῦ βασιλέως εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἵσταται τὸ κηρίον αὐτοῦ, ἵσταται ἡ σύγκλητος ἔνθεν κἀκεῖθεν, καὶ διέρχεται μέσον αὐ-

Ε. Ἀπέρχεται πάλιν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ μητατώριον· ἥνικα δὲ ἐγγίσει ὁ ἀσπασμὸς, ἐξέρχεται πάλιν, καὶ ἀπελθὼν ἀσπάζεται τὸν πατριάρχην, μητροπολίτας τε καὶ ἐπισκόπους ἀρχοντάς τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ κληρικούς τοὺς ἐξ ἔθους ἀσπαζόμενους τὸν βασιλέα, ὁμοίως καὶ τρία φωτισματὰ, καὶ στάντος τοῦ βασιλέως ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ εἴθισται αὐτὸν πάντοτε διδόναι τὴν ἀγάπην τοῖς ἄρχουσιν, εἰσέρχονται οἱ πατρικιοὶ, στρατηγοὶ τε καὶ δομέστικοι, καὶ οἱ τὰ πρῶτα ὀφθίκια κατέχοντες, οἱ δὲ δημαρχοὶ καὶ ὁ τῆς καταστάσεως, ἅπαντες δὲ οὗτοι κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν τάξεις προσκυνοῦντες, ἀσπίζονται καὶ ἵστανται εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν τάξεις τε καὶ στάσεις ἔνθεν κἀκεῖσε, καὶ μετὰ τὸ ἀσπάζεσθαι τὸν βασιλέα πάντας τοὺς προῤῥηθέντας, προσκυνοῦσιν ἀμφότεροι ἀλλήλους ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης. Πάλιν ἐπέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ μητατώριον, καὶ τῆς θείας κοινωνίας καταλαβούσης, ὃ τῆς καταστάσεως δηλοῖ τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ὁ πραιπόσιτος τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐξέρχεται δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων, καὶ πλησίον τοῦ πατριάρχου γενόμενος πρὸς τὸ κοινωνῆσαι τοῦ ἄχραντου σώματος καὶ αἵματος (85) τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κρατοῦσι δύο ὀσιτάρια δομνικάλιον (86) ἱπλωμένον, καὶ δεξήμενος τὸ τίμιον δῶ-

Καὶ πλησιάζωντος τῆ λαμπάδι αὐτοῦ, ἔγουν τῷ κηρίῳ, λαμβάνει αὐτὸ ὁ πραιποσίτης καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ λαβὼν αὐτὸ, αὐθις ὑποστρέφει, ὀψικεύμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, καὶ διέρχεται ὀπισθεν αὐτῶν, ὀψικεύων τὰ ἅγια, καὶ διέρχεται διὰ τῆς σωλαίας, καὶ τῶν ἁγίων θυρῶν πλησίον γενόμενος, ἐπιδίδωσι τὸ κηρίον 82 τῷ πραιποσίτῳ, ὃ δὲ πραιπόσιτος τίθεισιν αὐτὸ ἐπάνω τῆς σωλαίας, πλησίον τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ πλησίον αὐτοῦ ἑστῶς ὁ βασιλεὺς, ἐκδέχεται ἐκεῖσε, ἕως ἂν διέλθωσι τὰ ἅγια, καὶ προσκυνοῦσιν ἀμφότεροι ἀλλήλους, ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης.

VARIE LECTIONES

81 τὰ δύο ἱερὰ ποτ. καὶ τοὺς δύο conj. R. 82 βασιτάξαι ed. 83 τὸ κηρίῳ cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(85) [De communione sub utraque et quando abrogata fuerit v. pag. 62 Ord. Rom. pontifex et rex Franciæ prirent ensemble du pain et du vin bénits. Mezeray, Abrégé, p. 325. Κοινωνίᾳ veteris, in quo habentur preces quædam in Ecclesia dici solitæ, descriptio exstat in Montfauconii Biblioth. Mss.

inter codices Crasserii Leodicensis. Depictus ibi patriarcha imperatori sacram communionem impertiens. p. 603.]

(86) Apparet esse sudarium vel mappam, quo sacrum Christi corpus excipere et secum deferre domum solebant communicantes. Quo de ritu v.

ρον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, ἀσπάζεται τον πατριάρχην, καὶ τὸ πούλιπτον κατελθὼν⁶⁴ καὶ σφραγίσας ἐκ τρίτου, κοινωνεῖ τὸ ἅγιον δῶρον. Εἴθ' οὕτως ἀνέρχεται τὸ αὐτὸ πούλιπτον, καὶ ὑφαπλοῦσιν οἱ ὀστιάριοι τὸ δουμνικάλιον ὑποκάτω, καὶ λάβων τὸ νᾶμα⁶⁵ (87) παρὰ τοῦ πατριάρχου, κατέρχεται, καὶ εὐξάμενος προσκυνοῦσιν ἀμφότεροι ἀλλήλους, εἶτα ὑποστρέψα εἰσέρχεται εἰς τὸ μητατώριον καὶ κραματίζει μετὰ τῶν πατρικίων καὶ λοιπῶν ἀρχόντων, οὓς ἂν κελεύσῃ. Εἶτα περιβάλλεται διὰ τῶν βεσθητῶρων τὴν χλανίδα αὐτοῦ, καὶ κελεύει τῷ πραιποσίτῳ προσκαλέσασθαι τὸν πατριάρχην, καὶ διέρχεται μετὰ τοῦ βασιλέως ἕως τοῦ Ἁγίου Φρέατος, κάκεισε στάντος τοῦ βασιλέως, κράζει ὁ ἄργυρος τοὺς εἰσθότας λαμβάνειν τὰ χρυσᾶ βαλαντίδια. Ὁ οὖν πραιπόσιτος λαμβάνων ἐκ τοῦ ἀργύρου τὰ βαλαντίδια, ἐκιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς δίδωσιν, οὓς κράζει ὁ ἄργυρος, καὶ εἰσελθὼν ἔνδον τοῦ βήλου μετὰ τῶν τοῦ κουδουκλείου ἀρχόντων, ἐπιδίδωσιν ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα τῷ πατριάρχῃ, κάκεινος στέφει τὸν βασιλέα, καὶ εἴθ' οὕτως ἐπιδίδωσιν ὁ πατριάρχης εὐλογίας τῷ βασιλεῖ, εἶτα λαβὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἀποκόμεβιον, ἀντιδίδωσι τῷ πατριάρχῃ, ὁ δὲ πατριάρχης ἀντιδίδωσι τῷ βασιλεῖ ἀλειπτὰ.

ζ. Καὶ ἀλλήλους ἀσπασάμενοι, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἴσταται ἔξω τῆς πόλης τοῦ Ἁγίου Φρέατος τῆς ἐξαγούσης εἰς τὸν ἔμβολον, κάκεισε δέχεται αὐτὸν τὸ μέρος τῶν Βενέτων, φοροῦντος τοῦ δημάρχου χλανίδα Βένετον, καὶ ἀκτολογοῦσιν, ὡς εἴθισται αὐτοῖς, εὐφημοῦντες τὸν βασιλέα, ὁμοίως καὶ οἱ τοῦ περατικῆς δήμου δημοκράται καὶ ὁ δήμαρχος τῶν Πρασίνων τοῦτο ἐκτελοῦσι κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν. Καὶ αὖθις διέρχεται διὰ τε⁶⁶ τῶν σχολῶν καὶ τῶν ἐκκουβίτων, κάκεισε ἴσταται ἡ σύγκλητος ἐν τῷ κοινοιστωρίῳ, λέγουσα. « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ μένουσιν ἐκεῖσε, εἰς δὲ τὸν ὄνοποδα μένει ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλευντιαρίων ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοὶ τὸν βασιλέα. Οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ ἴστανται εἰς τὸ στενὸν, ὁμοίως ὑπερευχόμενοι, ὡσπερ ἡ σύγκλητος, καὶ μένουσιν ἐκεῖσε. Τῶν δὲ τοῦ κουδουκλείου εἰσελθόντων εἰς τὸν αὐγουστία καὶ στάντων δίκην τοῦ Π στοιχείου, καὶ τοῦ βασιλέως εἰσελθόντος, εὐθὺς αἱ μεγάλαι πόλαι τοῦ αὐγουστῆως ἀσφαλίζονται, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος, λέγει Ῥωμαϊκῇ διαλέκτῳ « Βίτ (88) » ἀποκριθεὶς δὲ τῶν τοῦ κουδουκλείου τῆς λέγει « Καλῶς, » καὶ οἱ τοῦ κουδουκλείου ἀποκριθέντες λέγουσι Ῥωμαϊστὶ « Πλοῖση μούκτους ἄνους φιλληκῆσιμε. » Εἴθ' οὕτως εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ὀκτάγωνον, καὶ λαβόντος τοῦ πραιποσίτου τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχονται οἱ βεσθητορες καὶ ἀπαλλάσσουν τὴν χλανίδα αὐτοῦ. Εἴθ' οὕτως ἀκουμβίζει, καὶ ἀναστὰς περιβάλλεται τὸ σαγῖον αὐτοῦ, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τε τοῦ μαγαβίου καὶ τῶν τοῦ κουδουκλείου, εἰσέρχεται εἰς τὸ παλάτιον· οἱ δὲ τοῦ κουδουκλείου, στάντες ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, λέγουσι τὸ « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ἀναχωρεῖ ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

VARIE LECTIONES

⁶⁴ ἀσπάζεται — κατελθὼν om. ed. ⁶⁵ τὸ νᾶμα cod., τὸν ἄμα ed. ⁶⁶ τε om ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Du Cange et Habert. Hodie in communionem nostram ad scabellam aræ pretensa bini scholares pueri stare solent, hinc illinc singuli, et pretendere sub mento communicantis tale dominicale, ne hostia, aut gutta vini in terram decidat.

(87) Græci recentes, ut corpus Christi in Eucha-

orant. Deinde reversus, metalorium intrat, et tibi cum patriciis et reliquis ministris quos jussit convivium celebrat. Postea tunica sua a vestitoribus indutus, præpositum, ut patriarcham advocet, jubet, isque cum patriarcha ad Sanctum Puteum abit, ubi imperatore constituto, argentarius eos, qui auro plenas crumenas accipere solent, indicat. 80 Quas ex argentarii manu acceptas, præpositus imperatori, is quos argentarius recitat, tradit, et cum intra velum cum præfectis cubiculo ingressus est, præpositus coronam patriarchæ tradit, qui eam imperatori imponit, postea ipsi panem benedictum offert, pro quo apocombium, a præposito sumptum, patriarchæ donat, hic ipsi suffimenta dat.

ἰκιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς δίδωσιν, οὓς κράζει ὁ ἄργυρος, καὶ εἰσελθὼν ἔνδον τοῦ βήλου μετὰ τῶν τοῦ κουδουκλείου ἀρχόντων, ἐπιδίδωσιν ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα τῷ πατριάρχῃ, κάκεινος στέφει τὸν βασιλέα, καὶ εἴθ' οὕτως ἐπιδίδωσιν ὁ πατριάρχης εὐλογίας τῷ βασιλεῖ, εἶτα λαβὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἀποκόμεβιον, ἀντιδίδωσι τῷ πατριάρχῃ, ὁ δὲ πατριάρχης ἀντιδίδωσι τῷ βασιλεῖ ἀλειπτὰ.

B VI. Post mutua oscula imperator egressus, extra portam Sacri Putei, quæ ad porticum ducit, subsistit et ibi cum factio Veneta, cujus tribunus chlamydem Venetam gestat, excipit, et pro more acta celebrat et acclamat, quod etiam transitorie factionis principes et Prasinorum tribunus secundum ordinem suum faciunt. Imperatore rursus per scholas et excubias digrediente, senatus ibi in consistorio adest, dicens: « In multa bonaque tempora, » et ibi manet, cerimoniarum vero et silentiarum in onopodio subsistit, et imperatori acclamant: patricii vero et strategi in steno stantes æque ac sonatus acclamant et ibi remanent. Cubiculariis vero augusteum ingressis, et ad formam litteræ II stantibus, imperatore veniente, statim magnæ portæ auguste clauduntur, et signo accepto, præpositus lingua Romana dicit: « Fit, » unus autem e cubiculariis: « Bene, » cæteri lingua Romana respondent: « Venias in multos annos felicissime. » Sic postquam imperator octagonum intravit, præpositus coronam e capite ejus demit, et vestitores ingressi tunicam ejus mutant, mox cubiculum suum petit, unde egressus acumbit, et surgens sago suo induitur et, manclavitis et cubiculariis comitantibus, palatium intrat. Cubicularii in aureo triclinio stantes, dicunt: « In multa bonaque tempora, » et omnes domum abeunt.

εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ. Εἶτα ἐξελθὼν εἰσέρχεται εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τε τοῦ μαγαβίου καὶ τῶν τοῦ κουδουκλείου, εἰσέρχεται εἰς τὸ παλάτιον· οἱ δὲ τοῦ κουδουκλείου, στάντες ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, λέγουσι τὸ « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ἀναχωρεῖ ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

ristia consecratum τὸ τίμιον δῶρον et τὴν τιμὴν προσφορὰν appellant, ita appellant vinum consecratum νᾶμα, laticem. Exempla habet Du Cange GL Gr. h. v., ubi vid.

(88) Vid. not. ad. p. 42.

CAPUT XXIV.

Observanda primo mensis Januarii, in S. Basilii.

1. Solemni ac diurna processione ad sacrum palatium instituta, **S**1 et omnibus in mutatoriis ob festos dies dodecaemeri progressis, hora secunda domini præpositum arcessunt, qui cum præfæctis mutatoriarum ingressus, dominos suis tunicis induit, ipsique sine pompa per porticum oblongam cubiculi ad narthecum Sacrosanctæ Deiparæ Phari abeunt. Magistri autem, patricii ac cæteri proceres una cum cubiculo, si tempus serenum est, in solaro chrysoetriclinii; sin minus, intra chrysoetriclinium consistunt. Sic postea domini a templo Sanctissimæ Deiparæ processionem incipiunt et cum pompa ad templum S. Basilii abeunt, ubi, processione finita, usque ad lectionem sancti Evangelii astant, finitaque extensa, rursus sine pompa ad aureum triclodium redeunt. Accidit autem hoc die indicatione tertia, finita processione, sicut relatum est, ut post cerimonias sacras peractas metastasimum fieret, et omnes proceres ad Magnauram abirent. Domini autem Christum amantes dibetesiis sagisque auro prætextis induti abiire, inque cubiculo Magnauræ consederunt, omnique receptionis ritu peracto, tunicas suas et quæ ad eas pertinent, coronas sumpsere, et ascendentes recens paratum thronum, in medio triclodium Magnauræ collocatum, ibi consederunt. Interea cerimoniarum extra vela magistros, patricios ac cæteros senatores pro more ordinat, et omnibus rite peractis, admonentur imperatores, qui tunicas et coronas suas sumunt **C** et thronum suum ascendunt, ibique consistunt.

Ζψ (92) τῶν ἱσταμένων ἐν τῷ τοιοῦτῳ τῆς Μαναύρας τρικλίνῳ ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἔξωθεν διίσταται τὰ βῆλα, κατὰ τὴν συνήθειαν ἔχει, μαγίστρους, πατρικίους καὶ λοιποὺς συγκλητικούς, καὶ ὅτε πάντα καλῶς εὐτρεπισθῶσι, ὑπομιμνήσκεται ὁ βασιλεὺς, καὶ περιβάλλονται (93) τὰς χλαμύδας καὶ τὰ στέμματα. καὶ ἀνιόντες καθίζονται ἐπὶ τῶν ἑαυτῶν θρόνων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(89) Dodecaemera appellantur duodecim dies a Nativitate Christi ad Epiphaniam, ab omni jejunio liberi, in quibus hilaria solebant imp. CPtani agere, et proceres aulæ suæ convivii excipere, ut e Cleorologio constat. Vid. Du Cange Gloss. Græc., h. v.

(90) *Sine pompa, secreto, privatim*, ut λογοθέτης τῶν οἰκειακῶν, *rationalis rei privatæ*.

(91) *Reddere processionem* est aliquo deducere, **D** et Ecclesiæ sanctove alicui veluti debitum solvere atque præsentem sistere.

(92) *Se-su*, id est throno, solio. Passim prostant talium soliorum, qualibus insidere solebant imp. CPtani, imagines, ut apud Du Cange CPli Christ., Montfaucon in Bibl. Coislin.; præsertim in Menologio Basiliano passim occurrunt formæ thronorum imperialium, qualibus vetusti Romani imperatores usi fuerunt, si pictoris a fide pendes, sed illæ procul dubio ad instar tunc in aula Byzantina usitatum effictæ sunt, Ut t. I, p. 112, exhibetur thronus Constantini M., p. 176, conspicitur Maximianus super throno cum astante candidato, vel protectore, et p. 20. t. II, ubi præcipue notandi ejus calcei margaritis obsiti. T. II p. 66. est Herodis thronus, etiam cum astante protectore. Est autem σένχος vel σένχος idem quod σένχος *sessus*, sella, sedile. Solent novi Græci et seriores Latini v sæpe inserere et omittere,

ΚΔΦΑΑ. ΚΔ΄

Ἄσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ α' Ἰαννουαρίου μηνός, τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

Α' Τῆς συνήθους καὶ καθημερινῆς προελεύσεως γινομένης ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ, καὶ πάντων μετὰ ἀλλαξίμων προερχομένων διὰ τὰς τῆς δωδεκαμήρου (89) ἑορτασίμους ἡμέρας, περὶ ὧραν δευτέραν ζητοῦσιν οἱ δεσπότες τὸν πραιπόσιτον, καὶ εἰσερχόμενος μετὰ καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἀλλαξίμων, ἐνδύουσι τοὺς δεσπότες τὰς ἑαυτῶν χλαμύδας, καὶ εἰσερχονται οἰκειακῶς (90) οἱ δεσπότες διὰ τοῦ μάρκωνος τοῦ κοιτῶνος εἰς τὸν νάρθηκα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου. Οἱ δὲ μάγιστροι καὶ πατρικιοὶ καὶ λοιποὶ συγκλητικοὶ μετὰ καὶ τοῦ κουβουκλείου, εἰ μὲν ἔστιν εὐδία, ἴστανται ἐν τῷ τοῦ χρυσοτρικλίνου ἡλιακῷ, εἰ δὲ οὐκ ἔστιν εὐδία, ἴστανται ἐνδον τοῦ χρυσοτρικλίνου. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐπαίρουσιν οἱ δεσπότες τὴν λιτὴν ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ ἀπέρχονται λιτανεύοντες εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, κάκεισε ἀποδιδόντες τὴν λιτὴν (91), ἴστανται μέχρι τῆς ἀπολύσεως τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἔκτενοῦς εἰσερχονται πάλιν οἰκειακῶς ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ. Εὐνέθη δὲ καὶ τοῦτο γενέσθαι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ Ἰνδικτιῶν γ', τῆς λιτῆς τελεσεύσεως. καθὼς προεῖρηται, μετὰ τὴν τῆς λειτουργίας ἀπόλυσιν ἐγένετο μεταστάσιμον καὶ ἀπῆλθον πάντες οἱ ἄρχοντες ἐν τῇ Μαναύρᾳ. Οἱ δὲ φιλόχριστοι βασιλεῖς ἀπῆλθοσαν, ἀπὸ διδρητρίων πενιθροβλημένοι καὶ τὰ χρυσοπερίκλασιτα σαγία, καθίσαντες ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς Μαναύρας, καὶ δὴ πάσης τῆς καταστάσεως τῆς δοχῆς τελεσεύσεως, περιβάλλονται τὰς ἑαυτῶν χλαμύδας καὶ τὰ τούτων στέμματα, καὶ ἀνεθόντες ἐκάθισαν ἐν τῷ νεοκατασκευάστῳ σέν-

χοῦ (92) τῶν ἱσταμένων ἐν τῷ τοιοῦτῳ τῆς Μαναύρας τρικλίνῳ ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἔξωθεν διίσταται τὰ βῆλα, κατὰ τὴν συνήθειαν ἔχει, μαγίστρους, πατρικίους καὶ λοιποὺς συγκλητικούς, καὶ ὅτε πάντα καλῶς εὐτρεπισθῶσι, ὑπομιμνήσκεται ὁ βασιλεὺς, καὶ περιβάλλονται (93) τὰς χλαμύδας καὶ τὰ στέμματα. καὶ ἀνιόντες καθίζονται ἐπὶ τῶν ἑαυτῶν θρόνων.

ubi non opus erat, aut potius pro geminanda littera ponunt, ubi Hebræi dagesch forte et Arabes teschdid ponunt. Vid. quæ dicam ad p. 269, de κονδρίτσησι. Ea ratione quos alii Βρεττίους, alii Βρεντίους appellant, *antestari* pro *attestari* dixere. *Thensaurus* et *thensaurizare* pro *thesaurus*, *acintabulum* pro *acelabulum*, *meses* pro *menses*; *mesi mesorum* itidem pro *menses*, *mensium*. Vid. Corsin. Append. ad notas Græcorum diss. 2 pag. 28. Πρένσιθ pro *præstel*, *ancipiter*, pro *accipiter*, *accensuncu/a* pro *accessiuncula*, *paroxysmus* (sic morbum comitalem appellabant). *Antalia* pro *Attalea*; βαυτιδέρια pro βαυτιτέρια, *batitoria* vel mola fullonica, *Walkmühle* apud Du Cange Gl. Lat. h. v.; *flandertia* pro φιλάτρια, id est filatoria, filatrix, quæ linum vel lanam in fila ducit; *flanto* pro *flato* aut *flado*, *ein Fladèn*; ἀδιάντροπος, *impudens*, pro ἀδιάρτροπος; *ancheropyta* pro ἀχειροπολιτος apud Anastasium in Stephano III. *Internupta* dicebant pro *iternupta*, hoc est *iterum nupta*, *renupta*; vid. Du Cange illa voce; *interrogare* est *iterum atque iterum rogare*. *Armentarium* pro *ermetarium*, ἐρμητάριον, columella, ad quam appendebantur flagellandi, *mercuriolum*.

(93) Alibi jam dedi exempla talis subsultus a singulari ad pluralem et ab hoc ad illum.

B. Καὶ εὐθὺς διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου εἰσέρχεται τὸ κουδούκλειον, καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν τὸ κουδούκλειον καὶ σταθῆναι δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ, καθὼς ἡ συνήθεια τῶν δογῶν ἔχει, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ ὀστιάριῳ τῷ τὴν χρυστὴν ῥάβδον κατέχοντι, καὶ ἐξερχόμενος ὁ ὀστιάριος, εἰσάγει βῆλον α', τοὺς μαγίστρους βῆλον β', τοὺς πατρικίους βῆλον γ', τοὺς συγκλητικούς, καὶ ἀπλῶς ὅσα ἂν βῆλα ἔχει ἡ συνήθεια καὶ ἡ τάξις τῶν δογῶν. Καὶ μετὰ τὸ σταθῆναι πάντας νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ ὀστιάριῳ τῷ τὴν χρυστὴν βέργαν κατέχοντι, καὶ εἰσελθὼν εἰσάγει βῆλον α', τὸν μάλιστα καὶ ἄρχοντα τοῦ ταρῶ (94). Καὶ δὴ τούτου εἰσελθόντος, ὑπὸ τοῦ κατεπάνω τῶν βασιλικῶν κρατουμένου καὶ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου, καὶ πεσόντος καὶ προσκυνήσαντος τοὺς δεσπότας, φέρουσιν αὐτὸν ὡς ἀπὸ ὀλίγου διαστήματος τοῦ βασιλικοῦ θρόνου. Καὶ ὑπὸ τοῦ λογοθέτου ἐρωτώμενος (95) τὰς συνήθεις ἐρωτήσεις, εἰσάγει ὁ πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου τὸ τούτου κανίσκιον (96), καὶ δὴ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κανισκίου πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς πεσὼν, προσκυνήσας ἐξέρχεται. Καὶ πάλιν διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου κατέρχεται ὁ ὀστιάριος ὁ τὴν χρυστὴν βέργαν κατέχων, καὶ εἰσάγει βῆλον β', τοὺς φίλους Βουλγάρους (97) τοὺς κατὰ τόπον ἐρχομένους,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(94) Taro videtur idem esse atque Dara vel Δάρας, de qua infra dicam ad cap. 89. Sane charta geographica Deslisiana imperii orientalis ad mentem Constantini Porphyrogeneti concinnata, quam Bandurius t. II, inseruit, regionem Taro ibi collocat, ubi Dara sita fuit, ad confinia Mesopotamiæ. Fluctua tamen adhuc, sitne potius Dara quam Abulseda in Thabarestan seu Hyrcania ponit. *Dara est quoque nomen arcis probe munitæ in montibus Thabarestanæ.* Et huic opinioni favet totum pene caput 43. Constantini De administrando imperio, ubi res principis Taronis cum rebus principum Iberiæ, Abasgiæ etc. implicantur. Major otium et majorem curam flagitat hæc inquisitio. Cæterum regulos illos tractuum Scythiæ Asiaticæ ad Ponti Euxini sinem sitæ fuisse vasallos imperatorum CP tanorum, ideoque magistrorum honore decoratos, non ex hoc tantum loco; sed ex multis aliis patet; ut ex Nostri pag. 397, ibique allatis titulaturis principum Hyrcanorum, et ex Constant. de administr. imperio, p. 115, edit. Bandur. : εἰσελθόντος δὲ τοῦ Κριχορικίου ἐν τῇ Θεοφυλάκτῳ πόλει, καὶ τῇ τοῦ μαγίστρου καὶ στρατηγῶν Ταρῶν ἀξία τιμηθέντος, etc., item p. 126, Ὁ μακάριος βασιλεὺς ὁ κύριος Ῥωμανὸς ἀπέστειλε τὸν πατρικίον Κώνσταντα — δεδωκῶς αὐτῷ καὶ ἑμίτιον μαγιστράτου, πρὸς τὸ ποιῆσαι τὸν Κουρκένιον τὸν Ἰβήρα μάλισταρον.

(95) Apparet ex hoc loco, principes externos imperatorum CPtanorum vasallos per Logothetam dromi introductos fuisse ad dominum, et ab eodem interrogatos. In universum erat Logothetæ munus in audientis legatos interrogare, et imperatoris nomine respondere (nisi hic ipse id facere vellet). Patet ex libri II, cap. 47, pag. 393. Luitpr. Hist. VI, 2, pag. 370 : *Imperator non voce sua, per logothetam, cum legatis loquitur.*

(96) *Ejus sportulam*, id est donum, quod exteri principes aut eorum legati in aulam Byzantinam venientes afferre solebant. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. Συμπλήρωσις τοῦ κανισκίου est, quando totum munus oblatum a bajulis coram imperatore tractum eisque monstratum fuit, ita ut nihil amplius supersit, sed omnes abierint, et sportulam in

II. Cubicularii, signo a præposito dato, intrant, et ingressi ad dextram et sinistram, ut mos est in imperatoris receptione, astant, quo facto, præpositus ostiario, auream virgam tenenti, signum dat : is egressus, velum primum, magistrum, secundum; patricos, tertium; senatores, et uno verbo omnia vela pro more et ordine receptionum adducit. His omnibus ibi constitutis, præpositus ostiario, auream virgam tenenti, signum dat, qui ingressus velum primum, magistrum et præfectum taronis introducit. **92** Qui a capitaneo imperatoriorum et logotheta cursus publici sustentatus, ingreditur, procedit et imperatores adorat, deinde exiguo intervallo a throno imperatoris ab iis adducitur. Interrogatur autem a logotheta, uti consuetudo est, et protonotarius cursus publici sportulam ejus affert, qua accepta rursus in terram procedit, et imperatore adorato, discedit. Rursus signo a præposito accepto, ostiarius, virgam auream tenens, descendit et velum secundum, amicos Bulgaros, qui pro more festum cum imperatoribus Christum amantibus celebraturi advenere, adducit, ac cerimoniis supra memoratis rursus servatis, et ipsi egrediuntur. Iterum signo a præposito dato, alius ostiarius, virgam auream

sacrum vestiarium illatæ fuerint. Non enim unum solum individuum offerebatur, sed plura dona simul, longa serie stantibus bajulis; quemadmodum in aulis Turcica, Persica, Mogolica, adhuc usitatum est; vid. pag. 236.

(97) Multum reverebantur et honorabant superbi Græci CPLi Bulgaros, a quibus vehementer et sæpissime cæsi et in angustias compulsi fuerant. Concedebant nempe ipsis libere CPLi habitare, et negotia, seu mercaturam, exercere: et in diebus festis semper imperatores aliquot Bulgaros in urbe commorantes mercatores optimos ad publicas suas epulas adhibebant, iisque locum supra ipsos alios omnes legatos exterorum principum assignabant. Insignis est de re locus queruli Luitprandi Legat. p. 48', sed eum commodiori occasione reservo. Cæterum φίλοι appellabantur, qui epulis adhibebantur, et eo sensu vox amici apud Lampridium quoque occurrit pro *convivis*. Vid. Ser. Hist. Aug. t. I, p. 957. Sic quoque Athenæus p. 152, sine: Ὁ καλούμενος φίλος τραπέζης μὲν οὐ κοινωνεῖ, (et p.) 155: Ἴνα τῆς πολυτελείας θεαταὶ οἱ φίλοι [convivæ, γένωνται. [Ad ceterorum in imperatoris ædibus constructum præter senatus proceres fideles Bulgaros, qui tum CPLi debebant, invitavit. Constant. vit Basil. C, 19.] Possent quoque per vocem φίλοι intelligi *legati*, quales a rege Bulgarorum quotannis ad Byzantium mitti consuevisse, ut solemnibus et stipulatis honoribus fruerentur, et cum imp. CPtanis festos dies hilariter transigerent, aut potius velut obsides fidei Bulgarorum adversus Græcos essent: colligo e dictione τοὺς κατὰ τόπον ἐρχομένους, etc. Constant. de adm. imp., p. 58; item in vita Basilii Macedonis p. 143. Πρὸς τὴν εὐχαίαν ἀπῆει συμπαραλαβὼν καὶ τοὺς ἀπὸ Βουλγάρων φίλους συνήθως κατὰ τὸν τότε καιρὸν τῆ βασιλευδοῦς ἐνδιατρύθοντας. Φίλος enim Nostro sunt legati, non tantum exteri ad Græcam imp., ut p. 329, sed etiam Græcus, qui ad aulam exteram mittitur, φίλος est, p. 394, respectu ejus nempe, ad quem mittitur. Potest tamen in illa dictione τοὺς κατὰ τόπον ἐρχομένους per verbum ἐρχεσθαι non *venire in urbem*, sed *in aulam ad sacras epulas* intelligi.

tenens, descendit velumque tertium, lectos comites magistri et præfecti taronis adducit, ac dictis ceremoniis tum quoque observatis, et ipsi abeunt. His omnibus sic rite peractis, postquam præpositus, «Jubete,» dixit, et omnes : « In multa bonaque tempora, » precati sunt, magistri patricii, senatores ac cæteri omnes abeunt, et rursus a præposito dicto, «Jubete,» cubicularii, ut commemoravimus, faustis omnibus imperatorem prosecuti, abeunt. Et statim a thronis suis domini descendunt, suisque coronis et tunicis depositis, sagis auro prætextis induti, palatium suum a Deo custoditum petunt. Magister autem taronis et amici Bulgari, qui eo die imperatoris mensæ non admoventur, ad sua diversoria abeunt.

τοί. Καὶ εὐθὺς κατιᾶσιν ⁶⁷ οἱ δεσπόται ἀπὸ τῶν χλανίδια, καὶ περιβαλλόμενοι τὰ χρυσοπερικλειεστα σαγία, εἰσέρχονται ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ αὐτῶν παλατίῳ. Ὁ δὲ μάγιστρος ὁ ταρωνίτης καὶ οἱ φίλοι Βούλγαροι ἐν τοῖς ἰδίοις ἀπέρχονται ἀπλήκτοις, αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μὴ συνεσιτώμενοι τοῖς βασιλεῦσιν.

CAPUT XXV.

Observanda in vigilia Sanctorum Luminum.

I. Præpositus hora secunda aut tertia ejus diei, vigiliæ Luminum scilicet, imperatorem adit, eum de patriarcha moniturus, quod vesperi ad consecrationem venturus sit, et qua hora ipsam advenire jubeat, utrum primum in ecclesia Magna, posteaque in templo S. Stephani, an primum in S. Stephani, deinde ad Magnam ecclesiam reversas, ibi consecrare debeat. et simul ac imperator præpositum jusserit, mittit cubicularium et silentiarium, ut patriarcham ea hora, que id imperatori visum fuit, ad consecrationem arcessat. **SS** Sciendum est, ab his etiam sequenti die patriarcham ad convivium vocari. Mane in vigilia mutationes non flunt, usque ad horam nonam, soli cubicularii mutant, et postquam Magna ecclesia lectionem quartam aut quintam recitavit, silentarius venit, et ceremoniarium, hic præpositum, præpositus imperatorem admonet ; qui per palatii porticum perque daphnem et augusteum digressus, cubiculum daphnes prope templum S. Stephani intrat, ubi, signo accepto, præpositus sacerdotibus divinam liturgiam in templo S. Stephani, ubi consecratio peragitur, inchoare imperat. In augusteo vero et consistorio tantum patricii mutatorias sumunt ; nullum enim

συνεορτάζοντες τοῖς φιλοχρίστοις δεσπόταις, καὶ ἐπὶ τούτων τῆς προβόρηθείσης τάξεως ἐπακολουθησάσης, ἐξέρχονται καὶ αὐτοί. Καὶ πάλιν διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου κατέρχεται ὁ ἕτερος ὀστιάριος ὁ τὴν χρυσὴν βέργαν κατέχων, καὶ εἰσάγει βῆλον γ', τοὺς προκρίτους ἀνθρώπους τοῦ μαγίστρου καὶ ἀρχοντος τοῦ ταρῶ, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῆς προβόρηθείσης τάξεως ἐπακολουθησάσης, ἐξέρχονται καὶ αὐτοί. Καὶ τούτων οὕτως τελεσθέντων, καὶ τοῦ πραιποσίτου εἰπόντος. « Κελεύσατε, » πάντων ἐπευξαμένων τό. « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » ἐξέρχονται οἱ τε μάγιστροί καὶ πατρῖκιοι καὶ συγκλητικοὶ καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, καὶ εἴθ' οὕτω πάλιν τοῦ πραιποσίτου εἰπόντος τό, « Κελεύσατε, » ἐπεύχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου, καθὼς προεῖρηται, καὶ ἐξέρχονται καὶ αὐθρόνων, καὶ τὰ τούτων ἐκβάλλοντες στέμματα καὶ

B

ΚΕΦ. ΛΑ. ΚΕ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ παραμονῇ τῶν Ἁγίων Φώτων.

A'. Εἰσέρχεται ὁ πραιποσίτος ὡραν δευτέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἢ καὶ τρίτην ἤγουν τῆς παραμονῆς τῶν Φώτων, εἰς τὸν βασιλεῖα, ὑπομιμνήσκων αὐτὸν περὶ τοῦ πατριάρχου, ὅπως ἐσπέρας εἰς τὸν ἀγίασμον ἔλθῃ (98), καὶ ὅποιαν ὡραν κελεύει παραγενέσθαι αὐτὸν, ἢ πρῶτον ἀγιάσας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν Μεγάλην, εἴθ' οὕτως εἰσέλθῃ, ἀγιάσων εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἢ πρῶτον ἀγιάσει εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον καὶ εἴθ' οὕτως ὑποστρέψας ἀγιάσει εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν, καὶ καθὼς κελεύσει ⁶⁸ ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, ἀποστέλλει κουβικουλάριον καὶ σιλεντιάριον, προσκαλέσασθαι τὸν πατριάρχην εἰς τὸν ἀγίασμον, ἐν ᾗ ὡρα κελεύει ὁ βασιλεὺς. ^C Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι διὰ τῶν αὐτῶν καὶ τῇ ἐξῆς προσκλεῖται εἰς τὸ κλητώριον ὁ πατριάρχης τὸ δὲ πρῶτ' τῇ παραμονῇ ἀλλάξιμα οὐ γίνεται, ἕως ὡραν θ' ἀλλάσει τὸ κουβούκλειον μόνον, καὶ ὅτε λέγει ἡ Μεγάλη ἐκκλησία ἀνάγνωσμα (99) τέταρτον ἢ καὶ ⁶⁹ πέμπτον, ἔλθων σιλεντιάριος μηνύει τῷ τῆς καταστάσεως, κάκεινος τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ παλατίου, καὶ διὰ τῆς δάφνης καὶ τοῦ αὐγούστῆως εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς δάφνης, πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, κάκεισε λαβῶν

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁷ κατιᾶσιν ed. ⁶⁸ κελεύει ed. ⁶⁹ καὶ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(98) *Ad consecrationem, aquæ scilicet, veniat* Ὁ ἀγίασμός, ὁ μέγας ἀγίασμός est aquæ benedictio, quæ fit in sanctis Theophaniis, ut ait DC. Gl. Gr. h v. Theophaniæ festum autem et Epiphaniæ et τῶν φώτων idem est. Vid. quæ horum Commentariorum p. 5. e libro Belgico, dicto *Staat von groot Rusland*, protuli, ubi ceremoniæ sanctificationis aquæ copiose enarratur. D. t. et ἀγίασμός μικρός, qui singulis mensibus fit. Verum de hoc sermo hic loci non est. Magnus Hagiasmus fiebat nomine Christi : minor nomine Mariæ Virginis singulis Kalendis

mensium. Integra dictio est ἀγίασμός των. ὑδάτων. Ita Proclus CPTanus apud Fabric. Bibl. Gr. t. VIII, pag. 602. Conf. Goar. ad Codin. p. 96, 108, 412. Est etiam ἀγίασμός panis benedictus apud Balsamon. citatum a Goaro p. 135 et Codinns p. 126, ἀγίασμα idem appellat. Est denique ἀγίασμός quoque benedictio, sanctificatio sui met ipsius, a tactu sancti, apud Theophan. p. 17, Sed hæc aliena ab hoc loco.

(99) Est particula S. Scripturæ, aut Patrum, quales Græci solent inter sacra officia recitare.

νεῦμα ὁ πραιπόσιτος, λέγει τοῖς ἱερεῦσιν, ὅπως ἀρ-
ξωνται τῆς θείας λειτουργίας εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου
Στεφάνου, ἐν ᾧ ὁ ἁγιασμὸς τελεῖται. Εἰς δὲ τὸν
πατρικίους καὶ μόνον τῇ γὰρ ἑσπέρᾳ ἐκείνῃ ἄλλο
κουδοῦκλειον.

Β'. Ὁ δὲ βασιλεὺς φορῶν τὸ διδρητήσιον αὐτοῦ καὶ
τὸ τζιτζάκιον, ἵσταται εἰς τὸ ὀκτάγωνον, ἐκτελῶν τὴν
θεῖαν λειτουργίαν· τελεσεθείσης δὲ τῆς θείας λει-
τουργίας, εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης εἰς τὸν ναὸν τοῦ
Ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἀρξαμένου αὐτοῦ ἐκτελεῖν
τὴν μεγάλην εὐχὴν τοῦ ἁγιασμοῦ, ἐπιδίδωσιν εὐθὺς
ὁ πραιπόσιτος τῷ βασιλεῖ κηρία, καὶ ἵσταται ὁ βα-
σιλεὺς ὀπισθεν τῆς κολυμβήθρας, ἕως ἂν ἐκτελέσῃ ὁ
πατριάρχης ἅπασαν τὴν εὐχὴν, οἱ δὲ πρωτοσπαθά-
ριοι οἱ εὐνοῦχοι ὀπισθεν τοῦ βασιλέως ἵστανται ἡλ-
λαγμένοι ὡσαύτως καὶ οἱ πατρικίους ἵστανται, κρα-
τοῦντες κηροὺς βασιλικούς. Τελεσεθείσης δὲ τῆς εὐ-
χῆς, ἐπιδίδωσιν ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ ἄπερ
κατέχει κηρία, ὁ δὲ πραιπόσιτος τοῖς ἱερεῦσιν, καὶ
λαβὼν ὁ πατριάρχης ἁγίασμα, ἐπιχέει ἐν ταῖς χερ-
σὶ τοῦ βασιλέως, ὁ δὲ βασιλεὺς νιψάμενος τὰς χεῖ-
ρας καὶ τὴν κεφαλὴν ἀλείφας καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ
εἰ θέλει, πιῶν ἐξ αὐτοῦ, προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι
ἄλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἀπέρχε-
ται μὲν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ, κάκεισε
ἐνδον τοῦ βήλου ἑστὼς ἐκδέχεται τὸν πατριάρχην,
ἕως ἂν τὴν διακονίαν, ἤγουν τοῦ ἐπιχέειν τὸ ἁγία-
σμα, ἐκπληρώσῃ, εἰς τε τοὺς πατρικίους, καὶ τοῦ
κουδοῦκλείου (2), στρατηγούς τε καὶ δομεστικούς.
Εἴθ' οὕτω μὴνύει ὁ πραιπόσιτος τῷ βασιλεῖ, καὶ
δίδωσι νεῦμα τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος ἐξεληθὼν προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην ἐν τῇ ἐκακλησίᾳ, καὶ
ἑνοῦνται ἀμφοτέροι ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης ἐν τῷ ὀκτάγωνῳ, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ πατριάρχης τῷ
βασιλεῖ εὐλογία. ὁ δὲ βασιλεὺς, λαβὼν παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἀποκόμβιον, ἐπιδίδωσι τῷ πατριάρχῃ.

Γ'. Εἶτα κρατήσαντες ἀλλήλων τὰς χεῖρας ὁ τε
βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐξέρχονται μέχρι τοῦ
αὐγουστῆως, καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ
ἀσπασάμενοι, ὁ μὲν πατριάρχης ἀπέρχεται ἐν τῇ
Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, διασώζουσι δὲ αὐτὸν δύο ἀρχον-
τες τοῦ κουδοῦκλείου καὶ ὁ τῆς καταστάσεως καὶ
σιλεντιάρχοι· δύο μὲν τοῦ ὀνόματος ἦ καὶ τοῦ κον-
σιτωρίου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέρχεται ἐν τῷ ἱεροφυ-
λάκῳ αὐτοῦ παλατίῳ, καὶ ἐκβαλὼν, τὸ τε τζιτζά-
κιον καὶ τὸ διδρητήσιον, περιβάλλεται σκαραμάγγιον
δίασπρον χρυσόκλαδον, καὶ εἴθ' οὕτω καθέζεται ἐπὶ
τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης. Ὁσαύτως ἀπαλλάσσουν
καὶ οἱ πατρικίους, καὶ ἐνδυσάμενοι τὰ σκαραμάγγια
αὐτῶν, εἰσέρχονται οἱ κληθέντες εἰς τὸ κλητώριον·
ἐπὶ γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ἀλλάξιμα οὐκ εἰσιν, οἱ δὲ
τοῦ κουδοῦκλείου ἅπαντες παραστάσιμον οὐ ποιοῦ-
σιν. Ἰστέον δὲ, ὅτι τῇ ἑσπέρᾳ ἐκείνῃ, ἤγουν τῇ
παρρημονῇ τῶν φώτων, τὰ ἀλλάξιμα διὰ λευκῶν χλα-
νιδίων τελοῦνται, οἱ δὲ πατρικίους τῇ ἑσπέρᾳ ἐκείνῃ
οὐ φοροῦσι χλανίδια χρυσόταβλα, ἀλλὰ χλανίδια

A officium præter patricios et cubicularios ea vespera
mutatorias induit.

αὐγουστῆα (1) καὶ εἰς τὸ κονσιτώριον ἀλλάσσουν οἱ
ὀφφίκιοι οὐκ ἀλλάσσει, εἰ μὴ οἱ πατρικίους καὶ τὸ

II. Imperator dibetesis et tztizacio suo indutus,
in octangulo stans, sacram liturgiam celebrat, qua
fnita, patriarcha templum S. Stephani petit, et
postquam magnas preces consecrationis exorsus est,
præpositus imperatori cereos tradit, qui post la-
brum baptisterii, usque dum patriarcha preces uni-
versas finivit, subsistit, protospatharii autem eunu-
chi pone imperatorem in mutatoriis, æque ac pa-
tricii, cereos imperatorios tenentes, astant. Pre-
catione finita, imperator quos tenuerat cereos præ-
posito, hic sacerdotibus, reddit, patriarcha aquam
benedictam sumit inque manus imperatoris infun-
dit, qui manus lavat, caput faciemque inungit, et
inde, si placet, bibit. Postquam vero se mutuo im-
perator et patriarcha adorarunt, ille cubiculum
suum petit, et ibi intra velum constitutus exspe-
ctat, dum patriarcha officium aquæ benedictæ,
patriciis, cubiculariis, strategis et domesticis im-
pertendæ, celebravit. Sic præpositus imperatorem
admonet, signumque præposito dat, qui egressus
patriarcham ad ecclesiam vocat, et uterque, impe-
rator et patriarcha, in octangulum conveniunt,
ubi hic illi panem benedictum offert, imperator
autem sumptum a præposito apocombium pa-
triarchæ tradit.

III. Sic junctis invicem manibus, imperator
et patriarcha ad augusteum usque abeunt, ubi,
postquam se adorarunt osculatique sunt, patriarcha
ad Magnam ecclesiam abit, eumque duo præfecti
cubiculi, cerimoniarum duoque silentiarii usque ad
onopodem seu consistorium comitantur. Imperator
autem ad palatium suum a Deo custodium disce-
dit, exutoque tztizacio et dibetesis, scaramangium
album, aureo clavo ornatum, induit et sic postea
pretiosæ mensæ suæ assidet. Sic etiam patricii mu-
tant, suæque scaramangia induti, vocati ad couvi-
vium veniunt: ab Ecclesia enim mutationes nullæ
sunt, nec cubicularii omnes eo die ad imperatoris
thronum præsto sunt. Observandum vero est, ea
vespera seu vigilia luminum mutationem albis tu-
nicis fieri, patricios autem non tunicas aureis tabu-
lis, sed purpureis gestare: ob festum enim lumi-
num imperator et senatus vestes albas induunt,
ostliarii paragaudia sua virgasque protospatharii
eunuchi dibetesia spathasque gestantes, ante impe-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(1) In Augusteone, ut Augustæ palatio, muta-
bant vestes patricii cubicularii, aut spadones: in
consistorio, seu chrysotriclino cæteri patricii bar-
bati.

(2) Ita est in codice. Grammatica flagitat καὶ τοὺς
τοῦ κουδοῦκλείου. Sed supra jam habuimus exem-
pla omissi articuli. Vid. not. ad. p. 61.

ratorem, quando e palatio progreditur, procedunt: **A** ἔχοντα ταβλία ἀπὸ ὀξέου ⁷⁰ (3)· διὰ γὰρ τὴν ἄορτην, quo ad palatium revertente, si mutata veste redit, τῶν φώτων δ' τε βασιλεὺς καὶ ἡ σύγκλητος λευκὰ et ipsi in mutatoriis revertuntur. ἀλλάσσουν· οἱ δὲ ὀστιάριοι φοροῦσι τὰ παρα-

γίδδια (4) αὐτῶν, βαπτίζοντες καὶ τὰ βεργία αὐτῶν. Οἱ δὲ πρωτοσπαθάριοι οἱ ⁷¹ εὐνοῦχοι φοροῦντες τὰ διδρητήσια καὶ τὰ σπαθία, ὀψικεύουσιν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, ἥνικα ἐξέρχεται ἐκ τοῦ παλατίου ὑποστρέφοντος δὲ τοῦ βασιλέως ἐν τῷ παλατίῳ, ἐπειδὴ ἠλλαγμένοι ὑποστρέφει, καὶ αὐτοὶ ἠλλαγμένοι ὑποστρέφουσιν.

CAPUT XXVI.

Observanda in festo et processione Luminum.

I. Omnes, qui cum solemni pompa procedere solent, pro more nocte ad hemicyclium apsidis in mutatoriis albis abeunt, et, aperto palatio, intrant et imperatorem ordine suo, ut ipsis mos est, excipiunt. Qui a solemni ministerio stipatus, per daphnem digreditur, cereos in oratoriis, ut ipsi mos est, accendit, et ad augusteum usque progressus, tempus exspectat. Quod postquam appropinquavit, cerimoniaris præposito, præpositus imperatori id indicat, qui e suo cubiculo ad octangulum se recipit, ibique tunicam induit, et coronatus per augusteum, stenum et onopodem transit, receptio autem et adoratio ab iis, quibus mos est, **85** sicut in processione Nativitatis Christi commemoravimus, in janua inferiori, quæ prope consistorium est, peragitur. Et si imperatori magistri dignitate aliquem ornare placet, signum præposito dat eique, cum ad se accessit, nomen candidati indicat, quod præpositus cerimoniaris dicit, isque una cum silentiario a sua statione evocatum, in parte inferiori pulpiti ante patricos constituit, statimque præpositus sticharium seu strictiorem vestem et baltheum imperatori tradit, cerimoniaris vero candidatum manu prehensum ad imperatorem ducit, ad cujus pedes postquam procidit eosque osculatus est, surgit. Deinde stichario et baltheo e manibus imperatoris acceptis, pedes ejus osculatur, quo facto, cerimoniaris cum silentiario eum ad interius consistorium ducit, sticharioque indutum et baltheo cinctum abducit, et ante imperatorem infra pulpitem collocat. Omnes ingressi adorant, ut in promotione

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Ἵσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἰορτῇ καὶ προελεύσει τῶν Φώτων.

A'. Προέρχονται ἅπαντες ἐννύχοι οἱ ἐξ ἔθους προερχόμενοι ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῆς ἀψίδος, ἠλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν, καὶ ἀνοίξαντος τοῦ παλατίου, εἰσέρχονται καὶ δέχονται τὸν βασιλέα εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν, ὡς εἴθισται αὐτοῖς. Καὶ δηριγεύμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἐξ ἔθους, διέρχεται διὰ τῆς δάφνης, καὶ ἅπτε· κηρους εἰς τὰ εὐκτήρια, ὡς εἴθισται αὐτῷ, καὶ ἀπέρχονται ⁷² μέχρι τοῦ αὐγουστῆως, ἐκδεχόμενος τὸ καιρὸν. Καὶ τοῦ καιροῦ ἐγγίσαντος, ὁ γλοῖ ὁ τῆς καταστάσεως τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιπόσιτος τῷ ⁷³ βασιλεῖ, καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ εἰς τὸ ὀκτῆγωνον, περιβάλλεται τὴν χλανίδα αὐτοῦ, καὶ στεφθεὶς διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως καὶ τοῦ στενοῦ καὶ τοῦ ὀνόπουδος, τὴν δὲ δοχτὴν καὶ προσκύνησιν ἐκτελοῦσιν οἱ ἐξ ἔθους, ἐν τρόπον ἐδηλώσαμεν ἐν τῇ προελεύσει τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἐν τῇ κἀτω πύλῃ τῇ οὐτῇ ἔμπροσθεν τοῦ κωνιστωρίου. Καὶ εἰ μὲν κελεύει ὁ βασιλεὺς ποιῆσαι μαγίστρος, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἀπελθὼν πρὸς αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος, λέγει αὐτῷ τὸ ὄνομα τοῦ μέλλοντος προβληθῆναι, ὁ δὲ πραιπόσιτος λέγει τὸ τῆς καταστάσεως, κάκεινος λαμβάνει αὐτὸν ἀπὸ τῆς στάσεως αὐτοῦ μετὰ σιλεντιαρίου, καὶ ἴσθησιν αὐτὸν κἀτωθεν τοῦ πουλιπίτου ἔμπροσθεν τῶν πατρικίων, καὶ εὐθὺς ἐπιδίδωσιν ὁ πραιπόσιτος τῷ βασιλεῖ στιχάριον (5) καὶ βαλτιδίον, ὁ δὲ τῆς καταστάσεως, κρατήσας τὸν μέλλοντα προβληθῆναι, ἄγει αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ προσκυνήσας τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως καὶ ἀσπασάμενος αὐτοὺς, ἀνίσταται. Εἶτα, λαθὼν τὸ στιχάριον ⁷⁴ μετὰ τοῦ βαλτιδίου ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ βασιλέως, φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, λαθὼν δὲ αὐ-

VARIAE LECTIONES.

⁷⁰ ὀξέος ed. ⁷¹ οἱ ante εὐνοῦχοι om. ed. ⁷² ἀπέρχεται ed. ⁷³ τῷ ante βασιλεῖ om. ed. ⁷⁴ στιχάριον ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(3) Formarunt igitur ὀξέος, ἐξ, ἐόν, ἐου, ἐψ, etc. Ταβλία ἀπὸ ὀξέου, *tabulæ veri luminis*, id est, *purpurea*. Solet enim ὀξέος plerumque de purpureo colore dici, quamvis et de aliis coloribus adhibeatur, ut clare patet e Nostri p. 370, ubi ὀξέα χρυσά conjunguntur, *acuta varii coloris*. Τὸ ὀξέον et purpuram idem esse patet e Contin. Theophan. p. 91. Solent tamen alii auctores πορφύρα ὀξέα dicere *purpura acuta*, ardens, feriens oculos. Dicitio hæc proba et antiqua est. Exstat jam apud Aristophanem in Pace et apud Plutarch. in Vitis p. 1398, est ἡ κατακόρος ἰρυθρὰ καὶ ὀξέα πορφύρα. Latini talem purpuram *clarissimam* et *veri luminis* appellant. Vid. Scr. Hist. Aug. t. I, p. 870. Du Cange ad Alexiad. p. 275, ὀξέον γλατον verit *intense purpureum*, et diversum facit a violaceo colore, quem hyantinum ait esse. In Glossario Græco tamen ὀξέος reddit per *violaceus*. Et ego sane fateor, sæpe videri purpuram cum violaceo eundem esse colorem; interdum tamen clare

D patet esse colorem rubrum subobscurum et nigricantem. Neque satis decernit hanc rem Artemidorus p. 66, dicens: Ἐχει τὸ πορφυροῦ χρωμὰ τινα συμπάθειαν πρὸς τὸν θάνατον. Dubium enim reliquum est, intenderitne cæruleum lividum mortuorum colorem, an sanguinis concreti et aridi. Videatur tamen potius prius in mente habuisse.

(4) Vel παραγυδία. Græci enim novi β et υ ut f pronunciant Parsgaudæ sunt vestes sericæ auro intertextæ opere phrygio vel barbaricario, quarum oræ et manicæ revolutæ (*die Aufschläge*) sunt de panno aureo aut aureis filis intertextæ. Vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Guther Off. D. A. p. 720. Salmas. t. II. Hist. Aug. pag. 232, 406, 562.

(5) Sic est in codice. *Sticharium, strictorium*, est tunica corpus arcte astringens. Vid. Du Cange utroque Glossario. Erat ergo magistri symbolum sticharium et baltheus. Vid. ad p. 256.

τὸν πάλιν ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλεντιάρχου, A εισφέρει αὐτὸν εἰς τὸ ἔνδον κοιμιστώριον (6), καὶ ἐνδύσας αὐτὸν τὸ στιχάριον, περιζώσας αὐτὸν καὶ τὸ βασιλίδιον, ἐξάγει αὐτὸν καὶ ἵστησιν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως κάτωθεν τοῦ πουλπίτου· καὶ πάντες εἰσελθόντες προσκυνοῦσιν, ὃν τρόπον καὶ ἐν τῇ προβολῇ τῶν πατρικίων, καὶ ἄγει αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἀνίσταται, ὑπερευξάμενος τὸν βασιλέα, κρατῆσας δὲ αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως, εἰσάγει (7) αὐτὸν ὀπισθοφανῶς καὶ ἵστησιν αὐτὸν ἐν τῇ ἐφαρμοζούσῃ αὐτῷ τάξει τε καὶ στάσει.

B. Εἴθ' οὕτως λαθὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ σιλεντιάρχῳ τῷ ἐστῶτι ἐν τῇ πύλῃ, καὶ λέγει· «Κελεύσατε.» Εἴθ' οὕτως διέρχεται διὰ τῶν ἐκκουδίων καὶ τῶν σχολῶν μέχρι τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ δοχῆς ⁷⁵ καὶ τάξει, καθ' ὃν τρόπον ἐδηλώθη ἡμῖν ⁷⁶ ἐν τῇ προελύσει τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, καὶ εἰς τὸν νάρθηκα εἰσελθὼν, εἰσέρχεται ἔνδον τοῦ βήλου. Καὶ λαθὼν ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται διὰ τοῦ νάρθηκος, καὶ δέχεται αὐτὸν ἐκεῖσε ὁ πατριάρχης, καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, εἰσέρχονται καὶ ἵστανται ἔμπροσθεν τῶν μεγάλων πυλῶν. Καὶ ἄψις ἐκεῖσε κηρούς, δίδωσιν αὐτοῦς τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ προσκυνήσας τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ διελθὼν διὰ τῆς σωλαίας, ἵσταται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ λαθὼν παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρία καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτὰ τῷ πραιποσίτῳ. Καὶ εἴθ' οὕτως εἰσελθὼν εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὑφαντοῖ ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ εἰλιτὰ δύο, ἀσπαζόμενος δύο ἱερὰ ποτήρια καὶ δύο ἱεροῦς ^C δίσκους καὶ τὰ σπέργανα τοῦ κυρίου, καὶ λαθὼν ἀποκόμιδιον παρὰ τοῦ πραιποσίτου, τίθησιν αὐτὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, καὶ ἐξελθὼν διὰ τῆς πλαγίας τοῦ θυσιαστηρίου, εἰσέρχεται εἰς τὸ μητατώριον, εἰς δὲ τὰ ἄγια, καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν κοινωνίαν ἐκτελεῖ, ὡς ἡ συνήθεια ἔχει. Καὶ μετὰ τὸ κραματίσαι καὶ ἐξελεῖν τοῦ Ἁγίου Φρέατος, εἰσέρχεται ἔνδον τοῦ βήλου μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ στέγεται παρ' αὐτοῦ, καὶ εἴθ' οὕτως ἐπιδίδωσιν ὁ πατριάρχης εὐλογίας τῷ βασιλεῖ· εἶτα λαθὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἀποκόμιδιον, ἀντιδίδωσι τῷ πατριάρχῃ, ὁ δὲ πατριάρχης ἀντιδίδοι τῷ βασιλεῖ ἄλειπτὰ.

Γ. Καὶ ἀλλήλους ἀσπασάμενοι, ὁ μὲν βασιλεὺς, διοδεύων τὴν μέσην, εἰσέρχεται διὰ τῆς μεγάλης πύλης τῆς χλακῆς· αἱ δὲ δοχαὶ τῶν περατικῶν μερῶν καὶ τῶν πολιτικῶν τελοῦνται ἐν τῇ τάξει καὶ στάσει, ὃν τρόπον ἐτελέσθησαν ἐν τῇ προελύσει τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως. Καὶ τὰς σχολὰς καὶ τὰ ἐκκουδία ^D διελθὼν καὶ τοῦ κοιμιστώριου καὶ τοῦ στενοῦ, εἰσέρχεται εἰς τὸν αὐγουστέα, καὶ οἱ τοῦ κουδουκλείου, τελέσαντες τὴν συνήθειαν, εἰσέρχονται εἰς τὸ ὀκτάγωνον, καὶ λαμβάνει ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, καὶ εἰσελθόντες οἱ βασιτῆτορες ἀπαλλάσσουσι τὴν χλανίδα αὐτοῦ. Εἶτα

patriciorum notavimus, et ducit ceremoniarius candidatum ad imperatorem, cujus pedes ut osculatus est eumque adoravit, surgit et fausta ipsi apprecatur: apprehendit autem eum ceremoniarius, et sic retrorsus adductum, in suo ordine et statione collocat.

propter tunc basilicam, et prostratus et aspersionem propter basilicam, et tunc de eum in statione collocat.

II. Postea præpositus, signo ab imperatore accepto, silentiario ad portam stanti annuit, et dicit: «Jubete,» et sic imperator per excubias scholasque ad Magnam ecclesiam, eo ordine eaque pompa, quam in processione Natalis Christi exposuimus, procedit, et narthecem ingressus, velum intrat. Tum præpositus coronam a capite imperatoris demit, qui per narthecem accedens a patriarcha excipitur, cum quo post mutuam salutationem ingreditur et ad magnas portas subsistit. Accensos ibi cereos præposito, præpositus ceremoniario tradit, et adorato sancto Evangelio, ecclesiam intrat, perque soleam digressus, ad sacras januas subsistit cereosque a præposito accipit, quos ipsi, postquam precatus est, reddit. Sic sacrarium ingressus, duo instrata sacræ mensæ imponit duoque sacra pocula ^S duosque sanctos discos et fascias domini osculatus, acceptum a præposito apocombium in sacra mensa reponit, perque obliquitatem sacrarii ad metatorium et sacra progreditur et agapen ac communionem, ut consuetudo est, celebrat. Post breve colloquium e Sacro Puteo egressus, intra velum cum patriarcha abit, a quo coronatur et panem benedictum accipit, pro quo ei allatum a præposito apocombium imperator tradit, et suffimenta varia a patriarcha recipit.

III. Post mutua oscula imperator per forum digressus, magnam portam chalcas intrat: excipitur autem a transitoriis urbanisque factionibus eo ritu locoque, quem in processione Natalis Domini supra declaravimus. Per scholas et excubias consistorii stenique digressus, augustale intrat, cubicularii, ritibus suis servatis, ad octangulum se recipiunt, et præpositus coronam a capite imperatoris demit, vestitores ejus tunicam mutant. Posthæc in S. Stephani patriarcha ingreditur, et cum imperator in novemdecim accubitis convivium acturus est, præposito signum dat, ut patriarcham advocet, quo

VARIÆ LECTIONES

⁷⁵ τῆ δοχῆ conj. B. ⁷⁶ ὁμῶν cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(6) Non hoc est secundum velum, aut interius consistorium, de quo memorat Alamannus ad Procop. Anecdol. pag. 103. Id ipsum enim consistorium, in quo magistro dignitas conferebatur, erat interius. Sed pone illud erat cubiculum, vel potius

oratorium, S. Theodoro sacrum, in quo honorati suæ dignitatis insignibus induebantur, ut ex aliis hujus codicis apparet locis et e Cleorologio.

(7) Usurpat Nostre εἰσάγειν pro ἐξάγειν et ἀπάγειν.

facto, se invicem adorant, et sacerdotes ingressi stichum faciunt, tunc patriarcha rursus S. Stephani intrat suumque omophorium deponit. Imperator pariter sagum suum exuit, et sic rursus conversantur, atque a cubiculo stipati, egrediuntur, et una in accubito mensæ assidentes, semel bibunt. Sic postea præpositus, signo ab imperatore accepto ministris signum dat, et intrant, idemque et apud reliquos amicos observatur.

κευόμενοι ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἀκουμβίζουσιν ἄπαξ. Καὶ εἰθ' οὕτω λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος ἐρχεται, τοῦτο δὲ ποιεῖ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν φίλων.

IV. Cum vero surgere imperator vult et amici egressi sunt, ramanent ii, qui in superioribus accubitis locum tenent, metropolitæ et, qui in primis accubitis ad dextram et sinistram assident, episcopi. Bibunt vero iterum semel imperator et patriarcha et qui remanserunt amici, et sic, a præposito signo accepto, ipsi egrediuntur, postquam vero signum protospatharius accepit, ministerium rursus discedit. Quo facto, imperator cum solo patriarcha et cubiculo manet, **S7** et postquam ambo iterum semel hiberunt, surgunt, et abit patriarcha ad S. Stephani suumque humerale, imperator sagum, induit ac rursus in octangulo conveniunt, et stichum faciunt. Tum imperator, pane benedicto a patriarcha accepto, usque ad augustale procedit, et postquam se adorantur osculatique sunt, patriarcham duo cubicularii suscipiunt et ad stenum seu onopodium usque perducunt. Imperator vero a cubiculo et manolavitis stipatus, palatium intrat, omnesque cubicularii, in aureo triclinio constituti, imperatori: « In multa bonaque tempora, » acclamant. Hæc autem acclamatio, finito demum dodecaemero, instituitur.

δὲ τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀπάντων ἐν τῷ χρυσοτρικλίμφ, ὑπερέυχονται τὸν βασιλέα τό· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Γίνεται δὲ ἡ εὐχὴ αὕτη, ἐπειδὴ πληροῦται τὸ δωδεκαήμερον.

CAPUT XXVII.

Observanda in festo et processione Purificationis B Mariæ Virginis.

I. Si imperator abire et vigiliis nocturnas in Blachernis agere cupit, pridie festi diei abit et nocturnas vigiliis instituit. Sequenti die festi omnes tunicas albas, cubicularii æque ac spatharocubicularii camisia induunt. Eunuchi protospatharii plerique mutatorias ferunt et spathobaculos, barbati pro-

VARIE LECTIONES

⁷⁷ Pro εἴτα ed. καί. ⁷⁸ ὑπαπάντης R., ὑπαπαν superscripto cod., ὑπαπαντήσεως ed. ⁷⁹ τῆς πρὸ μιᾶς cod. ⁸⁰ δὲ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(8) *Sella æque alta.* Nam interdum aliquanto inferiore sella sedebat patriarcha quam imperator. Vid. ad p. 55.

(9) Amici, qui in primo accubitu, cui imperator et patriarcha accumbunt, et qui in summo ex transverso stat, sedent. Erant nempe sic dispositi accubitus, seu mensæ, ut introeunti ad dextram novem strarent in longitudinem porrectæ, et totidem ad sinistram ex opposito, et una prima, ἡ ἀποκοπη dicta, in summo in latitudinem e regione ostii, Primæ assidebat, ut dictum, imperator et patriar-

Α εἰσελθὼν ὁ πατριάρχης εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον, καὶ τοῦ βασιλέως μέλλοντος ἀκουμβίσαι εἰς τὰ εἶθ' ἀκούβιτα, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, καὶ προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην, καὶ τούτου γενομένου, προσκυνούσιν ἀλλήλους, καὶ εἰσέρχονται οἱ ἱερεῖς, καὶ τὸν στίχον ποιήσαντες, εἰσέρχεται πάλιν ὁ πατριάρχης εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον καὶ ἐκβάλλει τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ. Ομαίως καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκβάλλει τὸ σαγιὸν αὐτοῦ καὶ ἐνοῦνται πάλιν, καὶ εἶθ' οὕτως ἐξέρχονται, ὅψι- οὶ δύο ἐξ ἔσου (8) ἐν τῷ ἀκουβίτῳ καὶ πίνουσι πρὸς παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τὴν ὑπουργίαν καὶ εἰσ-

Β Δ'. Μέλλοντος δὲ ἀνίστασθαι τοῦ βασιλέως καὶ τῶν φίλων ἐξεληθόντων, μένουσιν οἱ τοῦ ἄνω ἀκουβίτου φίλοι (9), οἱ μητροπολίται καὶ ὅσοι εἰσὶν εἰς τοὺς πρώτους ἀκουβίτους, ἔρχονται εἰς τὸν δεξιὸν καὶ εὐ- ἄνωμον, ἐπίσκοποι· πίνουσι δὲ πάλιν πρὸς ἄπαξ ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης καὶ οἱ ἐναπομείναντες φίλοι, καὶ εἶθ' οὕτως λαβόντες νεῦμα παρὰ τοῦ πραιποσίτου, ἐξέρχονται καὶ αὐτοὶ, καὶ εἶθ' οὕτως λαβὼν νεῦμα ὁ πρωτοσπαθάριος, ἐξέρχεται καὶ αὐ- θὴς ἡ ὑπουργία. Καὶ πάντων ἐξεληθόντων, μένει ὁ βασιλεὺς μετὰ μόνου τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ κουβουκλείου. Καὶ πιόντες πάλιν ἀμφοτέροι πρὸς ἄπαξ, ἀνίστανται, καὶ ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον καὶ βάλλει τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ σαγιὸν αὐτοῦ, καὶ ἐνοῦνται πάλιν εἰς τὸ ὀκτάγωνον, καὶ ποιοῦσι τὸν στίχον. Ἐἴτα ⁷⁷ λαβὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πατριάρχου εὐλογίας, ἐξέρχεται μέχρι τοῦ αὐγουστέως, καὶ προσκυνήσαντες ἀλλή- λους καὶ ἀσπασάμενοι, τὸν μὲν πατριάρχην λαμβάνουσι δύο κουβικουλάριοι, καὶ διασώζουσιν αὐτὸν μέχρι τοῦ στενοῦ ἢ καὶ τοῦ ὀνόποδος. Ὁ δὲ βασιλεὺς, δηριγεύμενος ὑπὸ τε τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν μαγλαβιτῶν, εἰσέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ· ἐστῶτων

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.
*Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ καὶ προελεύσει τῆς Ὑπαπαντῆς ⁷⁸ (10).
Α', Εἰ κελεύει ἀπελθεῖν ὁ βασιλεὺς καὶ παννυχεῦσαι ἐν Βλαχέρναις, ἀπέρχεται τῇ πρὸ μιᾶς ⁷⁹ τῆς ἑορτῆς ἡμέρᾳ, καὶ ἐκτελεῖ τὴν πάννυχον. Τῇ δὲ ⁸⁰ ἐξῆς ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς ἀλλάσσουν ἅπαντες ἄπὸ λευκῶν χλανιδίων· οἱ δὲ κουβικουλάριοι ἀλλάσσουν καμίσια καὶ μόνον, ὡσαύτως καὶ οἱ σπαθαροκουβι-

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ καὶ προελεύσει τῆς Ὑπαπαντῆς ⁷⁸ (10).

Α', Εἰ κελεύει ἀπελθεῖν ὁ βασιλεὺς καὶ παννυχεῦσαι ἐν Βλαχέρναις, ἀπέρχεται τῇ πρὸ μιᾶς ⁷⁹ τῆς ἑορτῆς ἡμέρᾳ, καὶ ἐκτελεῖ τὴν πάννυχον. Τῇ δὲ ⁸⁰ ἐξῆς ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς ἀλλάσσουν ἅπαντες ἄπὸ λευκῶν χλανιδίων· οἱ δὲ κουβικουλάριοι ἀλλάσσουν καμίσια καὶ μόνον, ὡσαύτως καὶ οἱ σπαθαροκουβι-

⁷⁷ Pro εἴτα ed. καί. ⁷⁸ ὑπαπάντης R., ὑπαπαν superscripto cod., ὑπαπαντήσεως ed. ⁷⁹ τῆς πρὸ μιᾶς cod. ⁸⁰ δὲ om. ed.

cha, quoties cum imperatore epularetur, cum præcipuis aliquot metropolitanis: primis proximis ad utrumque latus mensis assidebant reliqui inferiores metropolitani et episcopi.

(10) Est festum τῆς ὑπαπάντης, quo Christus templo exhibitus fuit et Symeon justus ei occurrit. Invenitur quoque ὑπαντή. [Ὑπαντῆ *Domini*, hoc est, *obviatio S. Symeonis Tagnis decessit*. Ditmar. p. 120: vid. Anastas. Bibl. p. 154.] Conf. Du Gange Gloss. Lat. v. *Hyrapants* et Gloss. Gr. h. v.

κουλάριοι. Οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι φοροῦσι Ἀ τὰ ἀλλάξιμα αὐτῶν πλήρεις ⁸¹, βαστάζοντες καὶ σπαθοβάκλια, οἱ δὲ βαρβάτοι πρωτοσπαθάριοι φοροῦσι τὰ σπέκια αὐτῶν καὶ σπαθία, οὐ βαστάζουσι δὲ σπαθοβάκλια. Οἱ δὲ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ σπαθάριοι καὶ οἱ τοῦ μαγλαβίου καὶ οἱ λοιποὶ οἰκειακοὶ σπαθάριοι περιπατοῦσιν ἔνθεν κάκειθεν, ὅπισθεν τῆς προελεύσεως, εἰς τὰ πλάγια ⁸² τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν πατρικίων, τοῦτο τελοῦντες καθ' ἑκάστην προέλευσιν· ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις προελεύσεσι φοροῦσι τὰ μανιάκια αὐτῶν, βαστάζοντες καὶ μανιάκια αὐτῶν καὶ σκουτάρια καὶ διστράλια μονοπέλυκα (11)· οἱ δὲ σπατάριοι σκουτάρια καὶ διστράλια, ἀπὸ σκαρμαγγίων δὲ ἀμφότεροι.

Β. Τοῦ δὲ τῆς καταστάσεως ἐλθόντος καὶ μηνυσαντος τῆς πραιποσίτης, ὡς ὅτι ὁ καιρὸς ἤγγικεν, εἰσέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ μὴνύει τὸν βασιλέα, Β ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξελεθὼν ἐν τῆς τρικλίνης τῆς καλουμένης Ἀναστασιακῆς, φορῶν τὸ δηθητήσιον αὐτοῦ, ἵσταται ἐκεῖσε, καὶ ἵστανται οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου ἔνθεν καὶ ἔνθεν, οἱ δὲ σπαθαροκουβικουλάριοι καὶ οἱ κουβικουλάριοι ὅπισθεν αὐτῶν, οἱ δὲ πρωτοσπαθάριοι οἱ εὐνοῦχοι ἵστανται ὅπισθεν τοῦ βασιλέως. Προσκαλεῖται δὲ ὁ πραιπόσιτος τοὺς βεστήτορας, καὶ ὑπαλλάξας ὁ βασιλεὺς τὴν χλανίδα αὐτοῦ δι' αὐτῶν, εἶτα κατελθὼν ὀστιαρίος, ἵσταται ἐν τῆς βήλας, καὶ νεύει ὁ βασιλεὺς τῆς πραιποσίτης, ὁ δὲ ⁸³ πραιπόσιτος τῆς κουβικουλαρίων τῆς αἴροντι τὸ βήλον, καὶ εἰσάγοντι πατρίκιοι καὶ στρατηγοὶ, καὶ εἰσελθόντες πίπτουσι. Καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, λέγει· « Κελεύσατε. » Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, ἐξέρχεται ἐν τῆς τρικλίνης τῆς καλουμένης Δανουδίας· ἵστανται δὲ οἱ τε βαρβάτοι πρωτοσπαθάριοι καὶ ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης ἔνθεν καὶ ἔνθεν πλησίον τῆς θύρας. Οἱ δὲ πατρίκιοι καὶ στρατηγοὶ πραιποσίτος παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ νεύει τῆς τῆς ὑπερευχονται· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. »

Γ. Καὶ ὑπ' αὐτῶν δηριγευόμενος, διέρχεται, ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἐν ⁸⁴ τῆς μέσῃ, καὶ κατὰ βᾶθρον ἐπιστρέφόμενος πρὸς τὸν βασιλέα, ἐφαπλῶν δὲ καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ⁸⁵ ἔνδοθεν τοῦ χλανιδίου αὐτοῦ, λέγει πρὸς τὸν βασιλέα· « Καπλάτε Γύμνην. » τοῦτο ἐκτελῶν, ὅπως ἐν τῆς διόδῃ τοῦ βασιλέως μὴ τύχη βᾶθρον ⁸⁶. Καὶ ἔξω τῆς πύλης ἐξελεθὼν τῆς ἐξαγοῦσης πρὸς τὸν ἔμβολον, διέρχεται ἐν τῆς δεξιῆς μέρει τοῦ ἔμβολου, οἱ δὲ πατρίκιοι τῆς αὐτῆς πύλης ἔξω λαμβάνουσι τὰ κηρία

VARIÆ LECTIONES.

⁸¹ πλήρης cod., πλήρη conj. R. ⁸² εἶτα πλάγια ed. ⁸³ ὁ δὲ om. ed. ⁸⁴ ἐν om. ed. ⁸⁵ Pro αὐτοῦ ed. τοῦ ⁸⁶ Pro μὴ τύχη βᾶθρον, R. legi vult aut ἀποτύχη βᾶθρου, aut τύχη παραβαίνων βᾶθρον.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(11) Posterior vox est interpretatio prioris; altera idem quod altera valet. Vid. ad p. 333, ubi μονοπέλυκα esse dico securas, unipennes. Dextralia autem appellabantur hæ securas, quod non ut hastæ sinistra, sed dextra manu gererentur, ad instar baculi, cujus adminiculo ambulamus. Sane talem securam ad baculi usum formatam, aut, si malis, baculum securi armatum gerit in dextra Persa in imagine nonagesima illarum centum, quas M. de Forriol, legatus Francicus ad Portam, anno 1708, in Oriente ad vivum delineari curavit, deinde cælatores Parisini æri insculperunt, et pictores colori-

bus illuminarunt. Quod opus cum Francica interpretatione Parisiis a. 1714, magno folio prodiit. Dextralis, quod Persa ille gerere conspicitur, hæc est imago, quæ ab illa dextralis descriptione, quam Leo imp. Tacticor. VI, § 11, dat, parum differt, et in eo solo, quod unum ex adverso securis habeat, aut δρέπανον veluti, cum dextrale Leonis habuerit sicam rectam ad hunc modum. Itali quoque securas *manuaris* ab antiquo more appellant. Vid. Murat. Ant. Ital. t. II, p.

II. Cerimoniaro autem veniente et, tempus appropinquare, præpositum monente, intrat is idque imperatori indicat, qui e triclinio, quod Anastasii vocatur, egressus, dibetesio suo indutus, ibi subsistit, ab utroque latere cubiculo præfecti, spatharocubicularii et cubicularii post ipsos, protospatharii autem eunuchi a tergo imperatoris. **SS** Deinde præpositus vestitores vocat, quorum opera tunicam suam imperator mutat, ostiarius descendens in velostat, imperator præposito, præpositus vero cubiculario velum tollenti signum dat, et adducuntur patricii, et strategii: ingressi procumbunt. Qui postquam surrexerit, præpositus, accepto ab Imperatore signo, dicit: « Jubete. » Imperator, a præfectis cubiculi, patriciis et strategiis stipatus, ad triclinium, quod Danubius dicitur, abit, barbati protospatharii et drungarius vigiliæ utrinque prope januam stant. **C** Patricii vero et strategii cum senatu procedunt, et postquam præpositus signum ab imperatore accepit, ceremoniaro annuit, isque dicit: « Jubete, » ipsi: « In multa bonaque tempora, » acclamant.

III. Ab his stipatus digreditur, ceremoniarus vero in medio, et in scala conversus ad imperatorem, veste sua manibus involutis, ad eum dicit: « Capite Domini, » quod propterea facit, ut in transitu imperator scalam non contingat. Ex porta, quæ ad porticum ducit, ad dextrum hujus lateris discedit, patricii autem extra eandem cereos suos discunt, dum interea duarum factionum cantores iambo recitant, singuli a statione sua digressi, et

postquam cantum unus finivit, alter incipit. Imperator autem, cum prope columnam, in plenitudine porticus oblique positam, transivit, patriarcham cum processione ibi excipit, sumptisque a præposito cereis et precatus, eos rursus præposito tradit, et sancto Evangelio ac veneranda cruce adorata, se iterum flexo genu imperator et patriarcha venerantur et osculantur, quo facto, a præposito cereum processionalem accipit, et reversus per eandem porticum digreditur. Tunc vero ceremoniarum incipit: « Salve, gratiæ plena Virgo Deipara: » quod troparium omnes, qui solemnem pompam instituunt, canunt, deinde narthecem magni templi intrant, ubi imperator in throno in narthecē considet, **89** et usque dum patriarcha cum solemnī processione advenit, exspectat, patricii vero et senatores intrant, et in templo, ut ipsi mos est, imperatorem exspectantes, subsistunt.

μένων μέχρις ἂν καταλάβῃ ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς λιτῆς, οἱ δὲ πατρίκιοι καὶ ἡ σύγκλητος εἰσέρχονται καὶ ἴστανται ἐν τῇ ναῷ, ὡς δὲ εἰθίσται αὐτοῖς, προσμένοντες τὸν βασιλέα.

IV. Patriarcha autem cum processione appropinquante, imperator surgit, et post mutuam adorationem ambo discedunt inque porta Magni templi stant. Tunc patriarcha preces introitus divinæ liturgiæ exorso, imperator, cereis precationis solemnī a præposito traditis, precatur, post eos præposito, hic ceremoniarum magistro reddit. Ipse, sacro et intemerato Evangelio adorato, cum patriarcha per medium templum perque obliquitatem ambonis soleam intrat, et ad sacras januas constitutus cumque cereis accensis precatus, sacrarium ingreditur. Sanctum vero instratum osculatus, allatum a præposito apocombium in sacra mensa reponit, et, accepta a sacerdotibus benedictione, per medium templum abit. Dum autem ad narthecem progreditur, in sinistro magnæ portæ latere orphani in scamnis stant, et modulantes, ut ipsis solemnē est, fausta imperatori apprecantur. Is una cum patriarcha ad styracium pergīt, unde patriarcha post mutuam salutationem et adorationem ad Magnum templum, sacram liturgiam celebraturus, abit, imperator autem per styracium in oratorium ascendens, cereos ibi, æque ac in catechumenis, in cruce accendit, in oratorio vero divinam liturgiam celebrat, dum patricii interea ac cæteri proceres foris in catechumenis subsistunt.

λέως, διὰ τοῦ στυρακίου ἀνελθὼν ἐν τῇ εὐκτηρίῳ ἄπται ἐκεῖσε κηροῦς, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τοῖς κατηχομενοῖς, εἰς τὸν σταυρὸν, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῇ εὐκτηρίῳ, ἴσάται ἐκεῖσε, ἐκτελῶν τὴν θεῖαν λειτουργίαν, οἱ δὲ πατρίκιοι καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες ἅπαντες ἴστανται ἔξω ἐν τοῖς κατηχομενοῖς.

VARIAE LECTIONES.

⁸⁷ ἰάμβ:α ed. ⁸⁸ γάρ om. ed. ⁸⁹ οἱ ἱερεῖς διὰ sine distinctione ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(12) Videtur στυράκιον hic loci idem esse atque toties memoratus κοχλιάς vel scala cochlearis, per quam e narthecē in catechumenia ascendebatur. Est enim στυράκιον proprie columna intus cava et gradibus cochlearibus instructa, ita ut in verticem columnæ ascendi posset; de quibus vide Vales. ad Ammian. Marcell. pag. 144, not. d, ad illud: *elatos vertices scansili suggestu*. Talem columnam memorat Lampridius Heliogab. t. I, p. 858, et Contin.

αὐτῶν, λεγόντων τῶν δύο μερῶν ἰαμβικὰ ⁸⁷, ἕκαστος αὐτῶν διερχόμενος ἀπὸ τῆς στάσεως αὐτοῦ πληροῦντος γὰρ ⁸⁸ τοῦ ἐνός, ἄρχεται ὁ ἕτερος· διελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς πλησίον τοῦ κίονος τοῦ κειμένου ἐγκρισίως ἐν τῇ πληρώματι τοῦ ἐμβόλου, δέχεται ἐκεῖσε τὸν πατριάρχην μετὰ τῆς λιτῆς, λαθὼν δὲ κηρία παρὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτὰ πάλιν τῷ πραιποσίτῳ, καὶ προσκυνήσας τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ πάλιν προσκυνήσαντες ἀμφότεροι ἀλλήλους, ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ ἀσπασάμενοι, λαμβάνει ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρίον λιτανίαιον, καὶ ὑποστρέψας, δέσχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐμβόλου, Ἄρχεται δὲ ὁ τῆς καταστάσεως « Χαῖρε, κεχαριτωμένη Θεοτόκε Παρθένε » ψάλλοντες δὲ τὸ

αὐτὸ τροπάριον οἱ τῆς προσελύσεως ἅπαντες, εἰσέρχονται ἐν τῇ νάρθηκι τοῦ Μεγάλου ναοῦ, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς καθέζεται ἐπὶ σελλίῳ ἐν τῇ νάρθηκι, προσ-

Δ'. Καταλαβόντος δὲ τοῦ πατριάρχου μετὰ τῆς λιτῆς, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφότεροι ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἀπέρχονται ἀμφότεροι καὶ ἴστανται ἐν τῇ πύλῃ τοῦ Μεγάλου ναοῦ· καὶ εὐξάμενος ὁ πατριάρχης τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας, λαθὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρία τῆς προσευχῆς, καὶ εὐξάμενος δίδωσιν αὐτὰ πάλιν τῷ πραιποσίτῳ, καὶ αὐτὸς τῇ τῆς καταστάσεως. Καὶ προσκυνήσας ὁ βασιλεὺς τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, δέσχεται μέσον διὰ τοῦ ναοῦ μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ἁμβιουνοῦ εἰσέρχεται ἐν τῇ σωλαίᾳ, καὶ στάς ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν καὶ ἄψας κηροῦς καὶ εὐξάμενος, εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ἀσπασάμενος δὲ τὴν ἁγίαν ἐνδυτὴν, λαθὼν ἀποκομβίον παρὰ τοῦ πραιποσίτου, τίθησιν αὐτὸ ἐν τῇ ἀγίᾳ τραπέζῃ καὶ ἐξέρχεται, καὶ διδοῦσιν αὐτῷ εὐλογίας οἱ ἱερεῖς ⁸⁹, διὰ μέσης τοῦ ναοῦ. Μέλλοντος δὲ τοῦ βασιλέως ἐξέρχεσθαι ἐν τῇ νάρθηκι, ἴστανται ὀρθρὰ ἐπάνω τῶν σκίμων ἀπ' ἀριστερᾶς τῆς μεγάλης πύλης, καὶ ρωνοβολοῦντες ὑπερέχονται τὸν βασιλέα, ὡς ἡ συνήθεια ἔχει. Ἐλθόντες δὲ ἐξ Ἰσοῦ ἐν τῇ στυρακίῳ (12) ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, προσκυνήσαντες καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ὁ μὲν πατριάρχης ἀπέρχεται ἐν τῇ μεγάλῃ ναῷ τοῦ ἐκτελέσαι τὴν θεῖαν λειτουργίαν, ὁ δὲ βασι-

λεὺς, ὁ μὲν πατριάρχης ἀπέρχεται ἐν τῇ μεγάλῃ ναῷ τοῦ ἐκτελέσαι τὴν θεῖαν λειτουργίαν, ὁ δὲ βασι-

leus, ὁ μὲν πατριάρχης ἀπέρχεται ἐν τῇ μεγάλῃ ναῷ τοῦ ἐκτελέσαι τὴν θεῖαν λειτουργίαν, ὁ δὲ βασι-

Β. Τῆς δὲ θείας κοινωνίας ἐγγιζούσης, προστάσσει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ ἀποστέλλει σιλεντιάρχους δύο πρὸς τὸ προσκαλέσασθαι τὸν πατριάρχην, καὶ ἀνάγουσιν αὐτὸν διὰ τοῦ στυρακίου ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, ἐν ᾧ ἴσταται ὁ βασιλεὺς. Κοινωνήσαντος δὲ τοῦ βασιλέως παρὰ τοῦ πατριάρχου τοῦ ἀρχάντου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσελθόντος πατριχίου τε καὶ στρατηγῶ καὶ δομέστικοι καὶ οἱ τὰ πρῶτα ὀφθίικια κατέχοντες, κοινωνοῦσι καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πατριάρχου καὶ πάντων ἐξελθόντων καὶ τοῦ πατριάρχου μέλλοντος κατέρχεσθαι, ἐστῶτος τοῦ βασιλέως ἔμπροσθεν τῆς θύρας τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, προσκυνοῦσιν ἀμφοτέροι ἀλλήλους, καὶ ἀπελθὼν ὁ πατριάρχης ἐκτελεῖ τὴν θεϊκὴν λειτουργίαν ἄψαξ. Τελεσθείσης δὲ τῆς θείας λειτουργίας, διέρχεται ὁ βασιλεὺς ἠλλαγμένος διὰ τοῦ τρικλίνου τῆς Ἁγίας Σοροῦ, βασιζόντων τῶν κουβικουλαρίων τὰ ἐκείσε ὄντα βῆλά τε καὶ κορτίνας (13), καὶ ἀνέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ βισαλωτοῦ καὶ τοῦ κοχλιοῦ, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ Διουδίῳ τρικλίῳ, καὶ ἴσταται ἡ τιμὴ αὐτοῦ τράπεζα ἐκείσε, καὶ μένουσιν ἐκείσε πρωτοσπαράριοι βαρβάτοι, λοιποὶ ἄπαντες οἰκιακοὶ, καὶ τότε οἱ μὲν κληθέντες ἕκαστος ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ⁹⁰.

Γ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνελθὼν ἐν τῷ Ἀναστασιακῷ τρικλίῳ καὶ ἀπαλλάξας, μένει μετὰ τὸ διόκητιον αὐτοῦ· οἱ δὲ σιλεντιάρχιοι, προσκαλεσάμενοι τὸν πατριάρχην, ἀναφέρουσιν αὐτὸν μέχρι τοῦ κοχλιοῦ, καὶ καθίσας ἐκείσε πλησίον τῆς εἰσαγωγῆς πύλης ἐν τῷ τρικλίῳ, ἐν ᾧ ἡ τράπεζα ἴσταται, μὴνύει τῷ βασιλεῖ ὁ πραιπόσιτος, ὁ δὲ βασιλεὺς κελεύει τῷ πραιποσίτῳ προσκαλέσασθαι τὸν πατριάρχην, καὶ ἴσταται ὁ βασιλεὺς, φορῶν ἐν τῷ σαγίῳ αὐτοῦ, ἐν τῇ τραπέζῃ ἐκδεχόμενος τὸν πατριάρχην, καὶ καταλαθόντος τοῦ πατριάρχου, προσκαλοῦνται παρὰ τοῦ πατριάρχου οἱ ἱερεῖς καὶ ποιοῦσι τὸν στίχον. Καὶ εἴθ' οὕτως ὁ μὲν βασιλεὺς ἐκβάλλει τὸ σαγίον αὐτοῦ, ὁ δὲ πατριάρχης τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, καὶ λαθόντες αὐτὸ οἱ ἱερεῖς, ἐξέρχονται. Καὶ καθίσαντες ἐν τῇ τραπέζῃ ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, εἰσφέρουσι τὰ κουκουμάρια κουβικουλάριοι δύο, καὶ πίνουσι πρὸς ἄπαξ, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται οἱ φίλοι, καὶ ἐπιτελεῖται ἡ συνήθεια πάντα τοῦ τραπέζιου καὶ ἀναστάντων τῶν φίλων καὶ ἐξελθόντων, μένει ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ εἰσφέρουσι πάλιν οἱ κουβικουλάριοι τὰ κουκουμάρια, καὶ πίνοντες πάλιν πρὸς ἄπαξ ἀνίστανται, καὶ ὁ μὲν πατριάρχης μικρὸν ὑπεξελθὼν, βάλλει τὸν ὠμοφόριον αὐτοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ σαγίον αὐτοῦ, καὶ εἰπόντες τὸν στίχον, ἐπιθίδωσι τῷ βασιλεῖ ὁ πατριάρχης εὐλογίας, καὶ ἐξέρχονται οἱ ἱερεῖς. Καθίσταται δὲ ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης μικρὸν, ὁμιλοῦντες πρὸς ἀλλήλους, εἶτα προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, ἐξέρχονται, καὶ ὁ μὲν πα-

V. Divinæ autem communionis tempore imminente, præpositus a mandato cerimoniarum magistrum jubet, ut duos silentiarios patriarcham vocaturos mittat, quem per styracium in oratorium, ubi imperator est, adducunt. Postquam imperator e patriarchæ manu corpus et sanguinem Domini accepit, cubiculum intrat, in quo patricii, strategî, domestici et supremis officiis admoti sacra communionem a patriarcha impertiuntur: quibus omnibus egressis, dum patriarcha, imperatore ad portam cubiculi sui constituto, descendere vult, se invicem adorant, patriarcha ad sacram liturgiam celebrandam abit. Qua ad finem perducta, imperator mutata veste per triclinium Sancti Sepulchri transit, cubiculariis vela et cortinas, quæ ibi sunt, portantibus, et per lateritiam substructionem cochleamque triclinium Dalubium intrat, ubi veneranda mensa ejus reposita, et protospatharii barbati, spatharocandidati, manclavitæ cæterique ministri omnes congregati sunt: ex his, quos cœnæ adhiberi imperator jusserit, ibi, cæteri proceres, singuli in suo cubiculo, manent.

σπαθαροκανθιδάτοι καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ μυγαβίου καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκδέχονται ἐκείσε, οἱ δὲ λοιποὶ ἄρχοντες

VI. Imperator in triclinium Anastasii ascendit, et, vestibus exutis, in suo dibetatio manet: silentiarii vero advocatum patriarcham ad cochleam ducunt, ubi, dum prope portam in triclinium, ubi mensa posita est, ducentem, residet, præpositus id imperatori indicat, qui præpositum jubet, ut patriarcham arcessat; ipse sago suo indutus, ad mensam patriarcham excipit, qui veniens, sacerdotes ad stichum seu orationem dicendam vocat. Imperator deinde sagum suum, patriarcha vero omophorium deponit, sacerdotes postquam accepere, abeunt. Interea dum mensæ imperator et patriarcha assident, duo cubicularii cucumaria afferunt, ac semel bibunt, deinde, anicis ingressis, omnis mensæ ordo peragitur: postquam vero surrexere amici et egressi sunt, imperator et patriarcha remanent, cubicularii rursus cucumaria afferunt, et postquam adhuc semel ante egressum, omophorium, imperator sagum suum induit, dictaque oratione, patriarcha imperatori benedictionem dat, sacerdotes abeunt. Postquam vero adhuc paulisper imperator et patriarcha conversati sunt, post adorationem et salutationem mutuam egrediuntur, et patriarcham quidem præfecti cubiculi ad cochleam, inde silentiarii ad inferiora conducunt, imperator vero, quandiu cupit et lubet, ibi permanet.

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁰ Pro ἄρχοντες — αὐτοῦ R. conj. ἄρχ. ἀπίσιν ἕκαστος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(13) Quale discrimen sit inter vela et cortinas, equidem non intelligo. Non enim videntur hic loci cortinæ vela in fenestris suspensa esse.

postquam cantum unus finivit, alter incipit. Imperator autem, cum prope columnam, in plenitudine porticus oblique positam, transivit, patriarcham cum processione ibi excipit, sumptisque a præposito cereis et precatus, eos rursus præposito tradit, et sancto Evangelio ac veneranda cruce adorata, se iterum flexo genu imperator et patriarcha venerantur et osculantur, quo facto, a præposito cereum processionalem accipit, et reversus per eandem porticum digreditur. Tunc vero ceremoniarius incipit: « Salve, gratiæ plena Virgo Deipara: » quod troparium omnes, qui solemnem pompam instituunt, canunt, deinde narthecem magni templi intrant, ubi imperator in throno in narthecē considet, **89** et usque dum patriarcha cum solemnī processione advenit, exspectat, patricii vero et senatores intrant, et in templo, ut ipsi mos est, imperatorem exspectantes, subsistunt.

μένων μέχρις ἂν καταλάβῃ ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς λιτῆς, οἱ δὲ πατρίκιοι καὶ ἡ σύγκλητος εἰσέρχονται καὶ ἴστανται ἐν τῷ ναῷ, ὡς δὲ εἰδῶσται αὐτοῖς, προσμένοντες τὸν βασιλέα.

IV. Patriarcha autem cum processione appropinquante, imperator surgit, et post mutuam adorationem ambo discedunt inque porta Magni templi stant. Tunc patriarcha preces introitus divinæ liturgiæ exorso, imperator, cereis precationis solemnis a præposito traditis, precatur, post eos præposito, hic ceremoniarum magistro reddit. Ipse, sacro et intemerato Evangelio adorato, cum patriarcha per medium templum perque obliquitatem ambonis soleam intrat, et ad sacras januas constitutus cumque cereis scensis precatus, sacarium ingreditur. Sanctum vero instratum osculatus, allatum a præposito apocombium in sacra mensa reponit, et, accepta a sacerdotibus benedictione, per medium templum abit. Dum autem ad narthecem progreditur, in sinistro magnæ portæ latere orphani in scamnis stant, et modulantes, ut ipsis solemne est, fausta imperatori apprecantur. Is una cum patriarcha ad styracium pergat, unde patriarcha post mutuam salutationem et adorationem ad Magnum templum, sacram liturgiam celebraturus, abit, imperator autem per styracium in oratorium ascendens, cereos ibi, æque ac in catechumenis, in cruce accendit, in oratorio vero divinam liturgiam celebrat, dum patricii interea ac cæteri proceres foris in catechumenis subsistunt.

λεὺς, διὰ τοῦ στυρακίου ἀνελθὼν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ ἄπται ἐκεῖσε κηροῦς, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τοῖς κατηχομενίοις, εἰς τὸν σταυρὸν, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, ἴσάται ἐκεῖσε, ἐκτελεῶν τὴν θεῖαν λειτουργίαν, οἱ δὲ πατρίκιοι καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες ἅπαντες ἴστανται ἔξω ἐν τοῖς κατηχομενίοις.

VARIE LECTIONES.

⁸⁷ ἰάμβια ed. ⁸⁸ γὰρ om. ed. ⁸⁹ οἱ ἱερεῖς διὰ sine distinctione ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(12) Videtur στυράκιον hic loci idem esse atque toties memoratus κοχλιάς vel scala cochlearis, per quam e nartheco in catechumenia ascendebatur. Est enim στυράκιον proprie columna intus cava et gradibus cochlearibus instructa, ita ut in verticem columnæ ascendi posset; de quibus vide Vales. ad Ammian. Marcell. pag. 144, not. d, ad illud: *elatos vertices scansili suggestu*. Talem columnam memorat Lampridius Heliogab. t. I, p. 858, et Contin.

αὐτῶν, λέγοντων τῶν δύο μερῶν ἰαμβικά ⁸⁷, ἕκαστος αὐτῶν διερχόμενος ἀπὸ τῆς στάσεως αὐτοῦ πληροῦντος γὰρ ⁸⁸ τοῦ ἐνός, ἄρχεται ὁ ἕτερος· διελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς πλησίον τοῦ κίονος τοῦ κειμένου ἐγκαρσίως ἐν τῷ πληρώματι τοῦ ἐμβόλου, δέχεται ἐκεῖσε τὸν πατριάρχην μετὰ τῆς λιτῆς, λαθὼν δὲ κηρία παρὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτὰ πάλιν τῷ πραιποσίτῳ, καὶ προσκυνήσας τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον καὶ τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ πάλιν προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι· ἀλλήλους, ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ ἀσπασάμενοι, λαμβάνει ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρίον λιτανείου, καὶ ὑποστρέψας, δέχεται διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐμβόλου, Ἄρχεται δὲ ὁ τῆς καταστάσεως· « Χαῖρε, κεχαριτωμένη Θεοτόκε Πικροβένε· » ψάλλοντες δὲ τὸ

αὐτὸ τροπάριον οἱ τῆς προελεύσεως ἅπαντες, εἰσέρχονται ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ Μεγάλου ναοῦ, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς καθίσταται ἐπὶ σελλήῳ ἐν τῷ νάρθηκι, προσβ

Δ'. Καταλαθόντος δὲ τοῦ πατριάρχου μετὰ τῆς λιτῆς, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφοτέροι· ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἀπέρχονται ἀμφοτέροι καὶ ἴστανται ἐν τῇ πύλῃ τοῦ Μεγάλου ναοῦ· καὶ εὐξάμενος ὁ πατριάρχης τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας, λαθὼν ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρία τῆς προσευχῆς, καὶ εὐξάμενος δίδωσιν αὐτὰ πάλιν τῷ πραιποσίτῳ, καὶ αὐτὸς τῷ τῆς καταστάσεως. Καὶ

προσκυνήσας ὁ βασιλεὺς τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, δέχεται μέσον διὰ τοῦ ναοῦ μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ἄμβωνος εἰσέρχεται ἐν τῇ σωλαίᾳ, καὶ στάς ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θύρῶν καὶ ἄψας κηροῦς καὶ εὐξάμενος, εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ἀσπασάμενος δὲ τὴν ἄγιαν ἐνδοτὴν, λαθὼν ἀποκόμβιον παρὰ τοῦ πραιποσίτου, τίθησιν αὐτὸ ἐν τῇ ἀγίᾳ τραπέζῃ, καὶ ἐξέρχεται, καὶ δίδωσιν αὐτῷ εὐλογίας οἱ ἱερεῖς ⁸⁹, διὰ μέσης τοῦ ναοῦ. Μέλλοντες δὲ τοῦ βασιλέως ἐξέρχασθαι ἐν τῷ νάρθηκι, ἴστανται ὄρφανά ἐπάνω τῶν σκάμων ἀπ' ἀριστερᾶς τῆς μεγάλης πύλης, καὶ φωνοβολοῦντες ὑπερέχονται τὸν βασιλέα, ὡς ἡ συνήθεια ἔχει. Ἐλθόντες δὲ ἐξ ἴσου ἐν τῷ στυρακίῳ (12) ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, προσκυνήσαντες καὶ ἀσπασάμενοι· ἀλ

λήλους, ὁ μὲν πατριάρχης ἀπέρχεται ἐν τῷ μεγάλῳ ναῷ τοῦ ἐκτελέσαι τὴν θεῖαν λειτουργίαν, ὁ δὲ βασι-

Theophan. p. 87, et Noster infra p. 347. Aut si στυράκιον diversum quid est a cochliis, fuit structura instar vastæ columnæ aut pilæ parieti ecclesiæ apposita, intus habens cochleares gradus, per quos in catechumenia ascendebatur, quales vidi e. c. in vetusta æde B. Virginis Halæ Magdeburgicæ. Perparum ergo inter ambas sententias interest, et hoc unum solummodo, quod cochliis intra parietes ecclesiæ, styracium extra fuerit astruatum.

Ε. Τῆς δὲ θείας κοινωνίας ἑγγιζούσης, προστάσσει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελύσεως τῆς καταστάσεως, καὶ ἀποστέλλει σιλεντιάρχους δύο πρὸς τὸ προσκαλέσασθαι τὸν πατριάρχην, καὶ ἀνάγουσιν αὐτὸν διὰ τοῦ στυρακίου ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, ἐν ᾧ ἴσταται ὁ βασιλεὺς. Κοινωνήσαντος δὲ τοῦ βασιλέως παρὰ τοῦ πατριάρχου τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, εἰσέρχεται ἐν τῇ κοιτῶνι, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσελθόντος πατριῶσι τε καὶ στρατηγοὶ καὶ δομέστικοι καὶ οἱ τὰ πρῶτα ὄφρικια κατέχοντες, κοινωνοῦσι καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πατριάρχου· καὶ πάντων ἐξελθόντων καὶ τοῦ πατριάρχου μέλλοντος κατέρχεσθαι, ἐπιτότος τοῦ βασιλέως ἔμπροσθεν τῆς θύρας τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, προσκυνοῦσιν ἀμφοτέροι ἀλλήλους, καὶ ἀπελθὼν ὁ πατριάρχης ἐκτελεῖ τὴν θείαν λειτουργίαν ἄπασαν. Τελεσθεὶς δὲ τῆς θείας λειτουργίας, διέρχεται ὁ βασιλεὺς ἠλλαγμένος διὰ τοῦ τρικλίνου τῆς Ἁγίας Σοροῦ, βασιλεύοντων τῶν κουβικουλαρίων τὰ ἐκείσε ὄντα βῆλά τε καὶ κορτίνας (13), καὶ ἀνέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ βισαλωτοῦ καὶ τοῦ κοχλιοῦ, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ Δανουβίῳ τρικλίῳ, καὶ ἴσταται ἡ τιμὴ αὐτοῦ τράπεζα ἐκείσε, καὶ μένουσιν ἐκείσε πρωτοσπαράριοι βαρβάτοι, λοιποὶ ἅπαντες οἰκιακοὶ, καὶ τότε οἱ μὲν κληθέντες ἕκαστος ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ ⁹⁰.

Ζ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνελθὼν ἐν τῷ Ἀναστασιακῷ τρικλίῳ καὶ ἀπαλλάξας, μένει μετὰ τὸ διθητήριον αὐτοῦ· οἱ δὲ σιλεντιᾶριοι, προσκαλεσάμενοι τὸν πατριάρχην, ἀναφέρουσιν αὐτὸν μέχρι τοῦ κοχλιοῦ, καὶ καθίσας ἐκείσε πλησίον τῆς εἰσαγωγῆς πύλης ἐν τῷ τρικλίῳ, ἐν ᾧ ἡ τράπεζα ἴσταται, μὴνύει τῷ βασιλεῖ ὁ πραιπόσιτος, ὁ δὲ βασιλεὺς κελεύει τῷ πραιποσίτῳ προσκαλέσασθαι τὸν πατριάρχην, καὶ ἴσταται ὁ βασιλεὺς, φορῶν τὸ σάγιον αὐτοῦ, ἐν τῇ τραπέζῃ ἐκδεχόμενος τὸν πατριάρχην, καὶ καταλαβόντος τοῦ πατριάρχου, προσκαλοῦνται παρὰ τοῦ πατριάρχου οἱ ἱερεῖς καὶ ποιοῦσι τὸν στίχον. Καὶ εἴθ' οὕτως ὁ μὲν βασιλεὺς ἐκβάλλει τὸ σάγιον αὐτοῦ, ὁ δὲ πατριάρχης τὸ ὠμοφόριον αὐτοῦ, καὶ λαβόντες αὐτὸ οἱ ἱερεῖς, ἐξέρχονται. Καὶ καθίσαντες ἐν τῇ τραπέζῃ ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, εἰσφέρουσι τὰ κουκουμάρια κουβικουλάριοι δύο, καὶ πίνουσι πρὸς ἄπαξ, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται οἱ φίλοι, καὶ ἐπιτελείται ἡ συνήθεια πάντα τοῦ τραπέζου καὶ ἀναστάντων τῶν φίλων καὶ ἐξελθόντων, μένει ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ εἰσφέρουσι πάλιν οἱ κουβικουλάριοι τὰ κουκουμάρια, καὶ πίνοντες πάλιν πρὸς ἄπαξ ἀνίστανται, καὶ ὁ μὲν πατριάρχης μικρὸν ὑπεξελθὼν, βάλλει τὸν ὠμοφόριον αὐτοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ σάγιον αὐτοῦ, καὶ εἰπόντες τὸν στίχον, ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ ὁ πατριάρχης εὐλογίας, καὶ ἐξέρχονται οἱ ἱερεῖς. Καθίζεται δὲ ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης μικρὸν, ὁμιλοῦντες πρὸς ἀλλήλους, εἶτα προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, ἐξέρχονται, καὶ ὁ μὲν πα-

V. Divinæ autem communionis tempore imminente, præpositus a mandato cerimoniarum magistrum jubet, ut duos silentiariorum patriarcham vocaturus mittat, quem per styracium in oratorium, ubi imperator est. adducunt. Postquam imperator e patriarchæ manu corpus et sanguinem Domini accepit, cubiculum intrat, in quo patricii, strategii, domestici et supremis officiis admoti sacra communionem a patriarcha imperantur: quibus omnibus egressis, dum patriarcha, imperatore ad portam cubiculi sui constulito, descendere vult, **90** se invicem adorant, patriarcha ad sacram liturgiam celebrandam abit. Qua ad finem perducta, imperator mutata veste per triclinium Sancti Sepulchri transit, cubicularii vela et cortinas, quæ ibi sunt, portantibus, et per lateritium substructionem cochleamque triclinium Darubium intrat, ubi veneranda mensa ejus reposita, et protospatharii barbati, spatharocandidati, manclavitæ cæterique ministri omnes congregati sunt: ex his, quos cænæ adhiberi imperator jusserit, ibi, cæteri proceres, singuli in suo cubiculo, manent.

σπαθαροκανδιδάτοι καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ μαγλαβίου καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκδέχονται ἐκείσε, οἱ δὲ λοιποὶ ἄρχοντες

VI. Imperator in triclinium Anastasii ascendit, et, vestibus exutis, in suo dibetasio manet: silentiarii vero advocatum patriarcham ad cochleam ducunt, ubi, dum prope portam in triclinium, ubi mensa posita est, ducentem, residet, præpositus id imperatori indicat, qui præpositum jubet, ut patriarcham arcessat; ipse sago suo indutus, ad mensam patriarcham excipit, qui veniens, sacerdotes ad stichum seu orationem dicendam vocat. Imperator deinde sagum, patriarcha vero omophorium deponit, sacerdotes postquam acceperunt, abeunt. Interea dum mensæ imperator et patriarcha assident, duo cubicularii cucumaria afferunt, ac semel bibunt, deinde, amicis ingressis, omnis mensæ ordo peragitur: postquam vero surrexerunt amici et egressi sunt, imperator et patriarcha remanent, cubicularii rursus cucumaria afferunt, et postquam adhuc semel potum sumpserunt, surgunt, et patriarcha paulo ante egressus, omophorium, imperator sagum suum induit, dictaque oratione, patriarcha imperatori benedictionem dat, sacerdotes abeunt. Postquam vero adhuc paulisper imperator et patriarcha conversati sunt, post adorationem et salutationem mutuam egrediuntur, et patriarcham quidem præfecti cubiculi ad cochleam, inde silentiarii ad inferiora conducunt, imperator vero, quandiu cupit et lubet, ibi permanet.

VARIE LECTIONES.

⁹⁰ Pro ἄρχοντες — αὐτοῦ R. conj. ἄρχ. ἀπίσιν ἕκαστος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(13) Quale discrimen sit inter vela et cortinas, equidem non intelligo. Non enim videntur hic loci cortinæ vela in fenestris suspensa esse.

τριάρχης προπέμπεται ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ⁹¹ τοῦ κουδουκλείου μέχρι τοῦ κοχλιοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ὑπὸ σιλενταρίων ἕως κάτω. Ὁ δὲ βασιλεὺς διαγίνεται μετὰ ταῦτα, ὡς δ' ἂν κελεύη καὶ βούληται.

VII. Sciendum est, si imperator processionem e A superiori palatio seu triclinio Anastasiano institui non jubeat, hos ritus observari. **¶** Imperator a cubiculo S. Sepulcri in mutatorii egressus, in triclinio quod ibi est subsistit, ubi vela suspensa sunt, et præfecti cubiculo et pone imperatorem spatharocubicularii et cubicularii stant : ibi patricios et strategos excipit, qui, imperatore adorato, surgunt ; præpositus vero, signo ab imperatore accepto, ait : « Jubete ; » cæteri : « In multa bonaque tempora. » Ab his stipatus imperator, per gradus a bannario ducentes descendit, et postquam ad gradus inferioris processionis accessit, ubi qui processuri sunt conveniunt, subsistit, patricii cum senatu conjuncti adsunt, præpositus vero, signo cerimoniarum magistro dato, « Jubete, » ait ; cui reliqui omnes : « In longa bonaque tempora, » respondent. Porstremo cerimoniarum ad gradus constitutus, ait, « Capite Domini, » et sic ab eo loco solemnem processionem, ut diximus, instituunt.

ἀποκριθάντες δὲ ἅπαντες λέγουσιν· « Εἰς πολλοὺς γαί· « Καπλάτε Δόμνην· » ἐκτελοῦσι δὲ ἀπὸ τῶν τέρω εἰρήχαμεν ⁹⁶.

Observanda, quando festum Purificationis S. Mariæ in feriam secundam primæ septimanæ incidit.

I. Hora prima ejus diei in lausiaco triclinio ritu solemniter imperator excipitur, qui sago indutus, egreditur et ad Magnauram abit, ubi in Prasino lapide supra gradus constitutus, populum ad celebrandam cum reverentia et metu sacram et venerandam qua-

Z'. Ἰστέον ὅτι, εἰ μὲν οὐ κελεύει ὁ βασιλεὺς ποιῆσαι τὴν προέλευσιν ἀπὸ τοῦ ἄνω παλατίου, ἔχουν ἀπὸ τὸν Ἀναστασιακὸν τρικλινιον ⁹² (14), τελεῖται οὕτως· Ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ κούτιωνος τῆς Ἀγίας Σοροῦ ἠλλαγμένος, ἵσταται ἐν τῷ τῆς Ἀγίας Σοροῦ τρικλίνω, ἔνθα τὰ βῆλα κρέμανται, ἐστῶτων καὶ ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ ἵστανται σπαθαροκουδουκουλάριοι καὶ κουδουκουλάριοι, καὶ δέχεται ἐκεῖσε τοὺς τε πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ προσκυνήσαντες τὸν βασιλέα, ἀνίστανται· λαθὼν δὲ νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, λέγει· « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ τό· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς. » Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπ' αὐτῶν, διέρχεται διὰ τῶν βαθμίδων τῶν κατερχομένων ἀπὸ τὸ βανιάριν ⁹³ (15), καὶ ἐλθὼν εἰς τὰ βῆθρα τῆς κάτω προελεύσεως, ἔνθα, προκένσου γινομένου ἐν τοῖς ἐκεῖσε, ἵσταται ἡ προέλευσις, ἵσταται ὁ βασιλεὺς, οἱ δὲ πατρικίω ἐνωθέντες τῇ συγκλήτῳ ἅπασῃ, πίπτουσι πάλιν μετ' αὐτῶν, ὁ δὲ πραιπόσιτος δίδωσι νεῦμα τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· « Κελεύσατε » χρόνου· ὁ δὲ τῆς καταστάσεως κατὰ βῆθρον λέγει· « Καπλάτε Δόμνην· » ὁ δὲ τῆς καταστάσεως κατὰ βῆθρον λέγει· « Καπλάτε Δόμνην· » ἐκτελοῦσι δὲ ἀπὸ τῶν τέρω εἰρήχαμεν ⁹⁶.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, εἰ τύχη ἡ ἑορτὴ τῆς Ἰγαντῆς ⁹⁵ τῆ β' τῆς γ' ἐβδομάδος (16).

A'. Δίδεται μεταστάσιμον ὄρα α' τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐν τῷ λαυσιακῷ τρικλίνω, καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ σαγίου, ἀνέρχεται ἐν τῇ Μανιούρα, καὶ στὰς ἄνωθεν τῶν γραδελίων ἐν τῷ Πρασίνω λίθω, διαλαλεῖ (17) ἐκεῖσε τὸν λαόν, τὸ ἐν ἀγγελίᾳ καὶ ὀδῶν

VARIE LECTIONES.

⁹¹ τῶν ἀρχόντων R. τοῦ ἀρχοντος ed. ⁹² τῶν Ἀναστασιακῶν τρικλινίων ed. ⁹³ τὸ βανιάριον ed., τοῦ Φαυαρίου conj. Leich. ⁹⁴ προειρήχαμεν ed. ⁹⁵ Ἰγαντῆς ed. vid. supr.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(14) Non semel jungit Noster ἀπὸ cum accusativo.

(15) Id est βανιάριν, *banniarium, bagniarium, balnearium*, seu balneum. De balneo Augusti in palatio Blachernensi v. ad cap. 12 libri secundi.

(16) Unde intelligitur, quod supra dicebam, ὡς ἐστὶν ἡ ἐορτὴ αὐτῆς ἡμέρας ἐν τῷ λαυσιακῷ τρικλίνω, καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ σαγίου, ἀνέρχεται ἐν τῇ Μανιούρα, καὶ στὰς ἄνωθεν τῶν γραδελίων ἐν τῷ Πρασίνω λίθω, διαλαλεῖ (17) ἐκεῖσε τὸν λαόν, τὸ ἐν ἀγγελίᾳ καὶ ὀδῶν

(17) Verbum κέριον. Orationes imperatoris ad consistorium, seu proceres, item ad populum in circulo et alibi, διαλαλεῖ appellabantur. Solemne autem erat imp. CPlani instante quadragesimali jejunio ad procerum consistorium in Magnaura orationem recitare, qua eos ad rite religioseque celebrandum jejunium præpararet et adhortaretur. De hac ipsa oratione hic sermo est, et est quoque libro II, cap. 10. Non nihil id obscuravit editio nostra exhibendo ἑορτήν, ut credi posset ad festum Hypapantes respici. Sed in Membr. loco istius vocis est littera μ cum superimposita virgula, id est τεταρακοστήν. Legendum itaque τὴν πανσέβαστον καὶ ἁγίαν τεταρακοστήν. Frequens orationis hujus quadragesimalis mentio apud scriptores Byzantinos. Ita Cedreno p. 606, memoratur ἡ ἐν τῆς ἐγκρατείας καιρῷ συνθηγῆς δημηγορία, ad quem locum Goarus aliena profert. Conf. Scriptor. Vitæ Leonis in Script. post Theopban. p. 232, ubi ait : Ὡς τε μολίς δυνήθηται αὐτὸν κατὰ τὸν βασιλικὸν τύπον ἐν

τῷ τῆς ἐγκρατείας καιρῷ δημηγορεῖν. Leo (Grammaticus p. 486, id idem sic effert. Leonem philosophum imp. ait ita ægrotasse, ὥστε μὴ δύνασθαι ἐξελεῖν ἐν τῇ Μανιούρα, τὴν δημηγορίαν διαλαλεῖν ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν νηστειῶν. [Leo ἐν ταῖς νηστειαῖς erat orationem habiturus. Gregor. Monach. p. 526, quæ etiamnum exstat. Tempore jejunii imp. CPlani solemnem orationem habebat. Cedren. de Leone philosopho p. 606, quæ oratio *silentii* appellatur. Zonar. p. 181.] Has orationes imperator ipse recitabat, cum alias solerent quæstor, aut mandator, aut asecretis. ut paulo post hic loci memoratur, aut et patriarcha interdum eas loco et nomine imperatoris recitare ; dictabat autem, id est concipiebat et commentabatur eas qui imperatori ab epistolis esset ; vid. Nicet. Choniast. p. 273 : Κατηχητήρους οὖν τιθεὶς λόγους, τὴν τῶν νηστειῶν ἡμερῶν προηβησμένων ἐφεστάναι προκαταγγέλλοντας, καὶ τοὺς τῆς πνευματικῆς πάλης πρόδρότον ἁγῶνα ὑπαλείφοντας. Du Cange ad Cinnam. p. 492, cujus insignis est locus. Ait Cinnamus p. 169, cap. 13, initio de Manuelli Comneni. : Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ τὸν σιλεντίου [i. σιλεντίου] ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ξυνετάξαστο λόγον, οὗχ, ὥσπερ εἶθιστο, τοῦ ἀσηκρήτις ἐκ βασιλείως δῆθεν ὑπαγορεύοντος, *hac fere tempestate silentii sermonem* [in silentio recitandum [imperator ipse composuit, non, ut vulgo moris est, secretarius cum dictabat] id est concipiebat et in calamus scribis dictabat] *imperatoris ea persona disserens*. Non puto in his verbis dici,

Θεοῦ ἐκτελεῖσαι τὴν πανσέβαστον καὶ ἀγίαν Τετταρακοστήν ⁹⁶. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐπιτρέπει ἀσηκρήτη καὶ ἐπαναγινώσκει τὸ ἐπαναγνωστικὸν (18), τελεσθεισῆς δὲ τῆς ἀναγνώσεως, εὐφημῆι πᾶς ὁ λαὸς τὸν βασιλεῖα· μετὰ δὲ τὴν εὐφημίαν τοῦ λαοῦ ἀποκινεῖ ⁹⁷ ὁ βασιλεὺς καὶ διέρχεται διὰ τοῦ εὐωνύμου μέρους τῆς μανναύρας, καὶ δηριγεύμενος ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ κουβουκλείου καὶ πρωτοσπαθαρίων, καὶ διερχόμενος ⁹⁸ διὰ τῶν ἐκσκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν, διὰ τῆς μικρᾶς πύλης τῆς χαλκῆς, εἰσέρχεται ἐν τῷ ἀγίῳ φρέατι καὶ ἄπτει κηρούς· ὁ δὲ πατριάρχης δέχεται αὐτὸν ἐν τῷ ἀγίῳ φρέατι, ἐν τῇ πύλῃ τῆς εἰσγωγῆς ἐνδὸν τοῦ ναοῦ, καὶ εἰσέρχονται ἀμφότεροι μέχρι τῶν ἀγίων θυρῶν.

B. Ἄψας δὲ κηρούς ὁ βασιλεὺς καὶ εὐξήμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ. Καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἀπέρχεται ἐν τῷ μητατωρίῳ· τῇ γὰρ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὁ βασιλεὺς οὐκ εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ τελεῖσας τὴν τριτοέλητην (19), ἐξέρχεται ἐκ τοῦ μητατωρίου. Καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀπασάμενοι, διέρχεται μὲν ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους τοῦ ναοῦ, τοῦ νόρθου καὶ τοῦ ὠρολογίου, καὶ ἐξέρχεται ἐν τῇ πρὸς δύσιν οὔσῃ μεγάλῃ πύλῃ τῆς ἐξαγωγῆς ἐπὶ τὸν ἀθύραν, Ἰππεύσας δὲ ἀπὸ τῶν ἐκείσε, διέρχεται διὰ τοῦ μιλίου, φόρου τε καὶ τοῦ μαρτοῦ ἐμβόλου τοῦ Μαυριανοῦ καὶ τοῦ Μετρίου, καὶ ἀπέρχεται μέχρι τῆς Παναγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις. Κῆκείσε κατάλαδων, κατέρχεται ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ ἀνέρχεται ἐν τοῖς κατηχομενίοις, εὐξήμενος δὲ ἄπτει κηρούς ἐν τε τῷ παρακουτικῷ τῆς Ἀγίας Σοφοῦ, ἐν τῷ εὐκτηρίῳ καὶ ἐν τῷ ἔξω σταυρῷ τῶν κατηχομενίων· ἐξελθὼν ἀπὸ τῶν ἐκείσε, ἀπέρχεται ἐν τῷ Ἀναστασιακῷ τρικλίῳ, καὶ εἴθ' οὕτως ἐκτελεῖ ἅπαντα, εἶον τὰ τε ἀλλάξιμα καὶ αἱ δοχαί. Ἡ τε τῆς λιτῆς ὑπάντησις καὶ ἡ τῆς θείας λειτουργίας εἰσοδός τε καὶ πρεσευχή, ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐν τῇ πρώτῃ κατατάσει τῆς αὐτῆς ἑορτῆς ἐξεθέμεθα.

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ τῆς Ὁρθοδοξίας (20).

A. Ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης ὑπὲρ τοῦ Σαββάτου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις,

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁶ τετταρακοστήν R. ex sigla cod., ἑορτὴν ed. ⁹⁷ ἀποκρίνει ed. ⁹⁸ καὶ διερχόμενος R., καὶ διέρχεται cod., καὶ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

cretarium imperatoris nomine tales orationes recitasse, sed dictasse, id est composuisse. Glossæ Nomios dant : διαλαλία, πρόσταξις. Videtur ex Latina voce *interlocutio* manasse, qua Justinianus in Novellis utitur, utraque autem ex eo, quod imperator διὰ μεσίου, per internuntium, alloqui populum aut proceres soleret per quæstorem, mandatorum, præpositum, etc.; vid. p. 154.

(18) Quod ἐπὶ τῇ δημηγορίᾳ ἀναγινώσκειται, quod post recitatam orationem e schedula scripta recitatur. Quid autem hæc schedula scripta continuerit, non liquet; forte ordinem jejunii demonstravit, quo die incipere debeant abstinentiam a carne, quo abstinentiam a caseo et lacte, etc.

(19) Seu, ut mss. exhibent, τρίτο ἔκτην. Ita appellatur officium ecclesiasticum quod inter tertiam et sextam horam canitur. Alias τρίτη καὶ ἕκτη nominatur passim; vel quod tunc canonis, id est seriei hymnorum in ecclesia decantandorum odæ tertia,

dragesimalem hortatur. Quo facto, secretarius jussu ejus lectionem recitat, eaque finita, populus fausta quævis imperatori apprecatur: qui post solemnem acclamationem populi abit, perque sinistram magnauræ partem, stipatus a præposito cæterisque cubiculariis et protospathariis, per excubias scholasque transit, perque parvam portam æneam ad sacrum puteum accedit cereosque accendit. Ibi patriarcha ipsum in Janua ad templum ducente excipit, unde ambo ad sacras portas pergunt.

II. Cum cereis autem accensis precatus imperator, eos præposito tradit, et postquam se invicem imperator et patriarcha venerati sunt, ille ad metatorium abit: hoc enim die sacrarium non intrat: finito officio tertiæ et sextæ, e metatorio egreditur. Post patriarchæ salutationem per dextram templi, narthecis et horologii partem ad occidentalem magnam portam, quæ in atyrem ducit, progreditur. Inde equo vectus imperator, per millium, forum longamque porticum Mauriani et Petrii ad Sanctæ Deiparæ in Blachernis abit. Quo postquam venit, equo descendit et ad catechumena abit, precatus vero cereos in throno Sancti Sepulcri, in oratorio et cruce exteriori catechumenorum accendit, indeque egressus, ad triclinium Anastasii abit, et ibi quoque omnia peragit, scilicet vestes mutantur et solemnibus exceptio fit. Processionis vero occursus, divinæ liturgiæ introitus, et supplicatio, ut supra de prima ejusdem festi cerimonia animadversum fuit, peragitur.

III. Cum cereis autem accensis precatus imperator, eos præposito tradit, et postquam se invicem imperator et patriarcha venerati sunt, ille ad metatorium abit: hoc enim die sacrarium non intrat: finito officio tertiæ et sextæ, e metatorio egreditur. Post patriarchæ salutationem per dextram templi, narthecis et horologii partem ad occidentalem magnam portam, quæ in atyrem ducit, progreditur. Inde equo vectus imperator, per millium, forum longamque porticum Mauriani et Petrii ad Sanctæ Deiparæ in Blachernis abit. Quo postquam venit, equo descendit et ad catechumena abit, precatus vero cereos in throno Sancti Sepulcri, in oratorio et cruce exteriori catechumenorum accendit, indeque egressus, ad triclinium Anastasii abit, et ibi quoque omnia peragit, scilicet vestes mutantur et solemnibus exceptio fit. Processionis vero occursus, divinæ liturgiæ introitus, et supplicatio, ut supra de prima ejusdem festi cerimonia animadversum fuit, peragitur.

IV. Hæc τε τῆς λιτῆς ὑπάντησις καὶ ἡ τῆς θείας λειτουργίας εἰσοδός τε καὶ πρεσευχή, ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐν τῇ πρώτῃ κατατάσει τῆς αὐτῆς ἑορτῆς ἐξεθέμεθα.

CAPUT XXVIII

Observanda in Dominica Orthodoxiæ.

I. Patriarcha vesperi die Sabbati ad templum Sanctissimæ Deiparæ in Blachernis, unaque metro-

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁶ τετταρακοστήν R. ex sigla cod., ἑορτὴν ed. ⁹⁷ ἀποκρίνει ed. ⁹⁸ καὶ διερχόμενος R., καὶ διέρχεται cod., καὶ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

quarta, quinta et sexta cantari solent; vid. Du Cange v. Κινῶν, τριθίστη καὶ τρίτη. Verba ejus sunt: *Canones dividuntur in novem odas... Post quartam canon interrumpitur τὰς ἀναγνώσει. Tum enim lectianes de vitis sanctorum, quorum eo die commemoratio celebratur, aut de diei historia altiori voce a sacerdote vel alio leguntur, quibus finitis reliquæ canonis odæ percurruntur.*

(20) Orthodoxia, et festum Orthodoxiæ appellata fuit prima Dominica jejunii seu Quadragesimæ, in qua celebratur apud Græcos festum restitutionis imaginum sub Michaelæ et Theodora imp. legiturque synodicum in hæc rem editum. (Verba sunt Du Cangeii Gloss. Gr. h. v.) Conf. Contin. Theophan. p. 98, 99; Cedren. p. 539, et ibi Goar. Menolog. Basil. t. II, p. 181. [Pompa Orthodoxiæ prima Dominica sanctorum jejuniorum. Contin. Theoph. p. 96, 99, Georg. Monach. p. 527. Sym. Logoth. pag. 432. Th. Smith. de eccles. Gr. p. 28]

politæ, archiepiscopi, episcopi, qui forte eo die in A urbe versantur, clerici quoque Magnæ Ecclesiæ et templorum suburbanorum, et quicumque vitam solitariam in omnibus monasteriis per hanc a Deo custoditam urbem agunt, abeunt et hymnum nocturnum in templo venerando recitant. Postera die, quæ Dominica est, patriarcha cum dictis omnibus e templo cum solemnī pompa per porticum publicam progreditur; imperator vero, e palatio egressus, sagum ferens, per portam spathariciū transit, stipatusque a cubiculariis, sagis suis vestitis, per magnauram et transitus ejus superiores perque ligneam scalam Magnæ Ecclesiæ catechumena intrat, et ibi cum cereis accensis precatus, tum ipse, tum cæteri omnes, secundum ordinem suum, mutatoria alba induunt. Processione appropinquante, silentium datur, **ΘΘ** imperator ex metatorio catechumenorum procedit, quem patricii una cum universo senatu in magno triclinio secreti excipiunt, et procedunt. Deinde præpositus, signo ab imperatore dato, magistro cerimoniarum annuit, qui dicit: « Jubete; » ipsi: « In multa bonaque tempora, » acclamant. τῶν κατηχοµενῶν, καὶ δέχονται αὐτὸν οἱ πατρικιοὶ τῆς συγκλήτου καὶ πίπτουσιν. Ἐῖτα λαβὼν νεῦμα ὁ καταστάσεως καὶ λέγει: « Κελεύσατε » καὶ αὐτοὶ ὑπερέχονται: « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. »

II. Sic ab omnibus cereos cum phialis gestantibus stipatus et per magnam cochleam et didascalium, ubi cycli paschales constituuntur, perque scalam digressus, magnam narthecem non intrat, sed ad lævam supra metatum a trigono divertitur: ceremoniarum vero ad scalas constitutus ait: « Caplate Domini, » perque scalam athyris descendit atque ibi processionem excipit. Accensis autem cereis, precatur et venerandam crucem et sacrum Evangelium adorat, patriarcham salutatur et ante solemnem pompam procedit. Cerimoniarum troparium: « Veri cultus imaginum, » orditur, quod omnes procedentes canunt. Imperator interea, narthecem ingressus, sedet et tantisper dum patriarcha cum processione venit, exspectat. Postquam vero is cum processione advenit, surgit, et uterque ad regias portas subsistunt, ubi imperator quidem cum cereis ardentibus precatur, patriarcha autem preces introitus instituit, imperator, finitis precibus, cereos præposito, hic ceremoniarum magistro, tradit. Patriarcha postquam ritum introitus celebravit, et imperator sacrum Evangelium adoravit, prehensis invicem manibus, per medium templi transeunt, perque obliquitatem ambonis soleam intrant, sacrisque januis astant: ubi cum cereis imperator precatur, deinde eos præposito reddit. Et postquam ipse et patriarcha se invicem adorarunt, hic sacrarium sanctæ liturgiæ celebrandæ causa, imperator, divinos ritus peractus

συναπέρχονται δὲ αὐτῶ μητροπολίται, ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι, ὅσοι δ' ἂν τύχῳσιν ὄντες τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐν τῇ πόλει. ὁμοίως καὶ οἱ κληρικοὶ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ οἱ τῶν ἔξω ἐκκλησιῶν (21), καὶ ὅσοι δ' ἂν ἐν πᾶσι τοῖς μωαστηρίοις τὸν μονήρη βίον ἀσκούσιν ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῃ πόλει, καὶ ἔκτελοῦσιν ἅπαντες παννύχιον ὕμνον ἐν τῷ σεπτῷ ναῷ. Τῇ δὲ ἐξῆς, ἥτις ἐστὶ κυρία τῶν ἡμερῶν, ἐξέρχεται ὁ πατριάρχης μετὰ τῶν προβόρηθέντων ἀπάντων ἐκ τοῦ ναοῦ μετὰ τῆς λιτῆς, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ δημοσίου ἐμβόλου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξελεθὼν ἀπὸ τοῦ παλατίου, φορῶν σαγίον, διὰ τῆς πύλης τοῦ σπαθαρικίου, καὶ δηριγεύμενος ὑπὸ τε τῶν ⁹⁹ τοῦ κουβουκλείου φοροῦντων τὰ σαγία αὐτῶν, διέρχεται διὰ τῆς μανναύρας καὶ τῶν διαβατικῶν αὐτῆς τῶν ἀνωτέρων, καὶ διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας εἰσέρχεται ἐν τοῖς νατηχοµενοῖς τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, καὶ εἰσελθὼν ὁ βασιλεὺς ἐν τοῖς κατηχοµενοῖς καὶ εὐξάμενος, ἀπτῶν κηρῶς, ὑπαλλάσσει, ὡσαύτως καὶ πάντες τὰ κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν, ἀλλαγίματα αὐτῶν τὰ ἄσπρα. Τῆς δὲ λιτῆς ἐγγιζούσης, δίδεται σιλέντιον, καὶ ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ μητατωρίου ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ τοῦ σεκρέτου μετὰ πάσης πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, δίδωσι τῷ τῆς

Β'. Κάκειθεν δηριγεύμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ πάντων βασταζόντων κηρία ὑποφίλια, κατέρχεται διὰ τοῦ μεγάλου κοχλιοῦ καὶ διὰ τοῦ διδασκαλείου, ἔθθα τὰ πασχάλια, καὶ κατελθὼν τὰ γραδῆλια, οὐκ εἰσέρχεται ἐν τῷ μεγάλῳ νάρθηκι, ἀλλ' ἐκνεύσας ἀριστερὸν ἐπὶ τὸ μητᾶτον ἀπὸ τοῦ τριγώνου, λέγων ὁ τῆς καταστάσεως κατὰ βάθρον: « Καπλάτε, Δόμνην: » καὶ κατέρχεται τὰ γραδῆλια τοῦ ἀθύρα, καὶ δέχεται ἐκείσε τὴν λιτὴν. Ἄψας δὲ κηρῶς καὶ εὐξάμενος, προσκυνεῖ τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, ὡσαύτως καὶ ἀσπάζεται τὸν πατριάρχην, καὶ διέρχεται ἔμπροσθεν τῆς λιτῆς. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἔρχεται τὸ τροπάριον, « Τὴν τῶν ἀληθινῶν δογμάτων, » τὸ αὐτὸ ψαλλόντων καὶ παντῶν τῆς προελεύσεως. Ὁ δὲ βασιλεὺς, εἰσελθὼν ἐν τῷ νάρθηκι, καθίεται, μέχρις ἂν καταλάβῃ ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς λιτῆς. Καὶ τοῦ πατριάρχου καταλαβόντος, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ ἵστανται ἀμφότεροι ἔμπροσθεν τῶν βασιλικῶν πυλῶν, καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἄψας κηρῶς εὐχεται, ὁ δὲ πατριάρχης τελεῖ τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου, καὶ εὐξάμενος ὁ βασιλεὺς ἐπιδίδωσι τὰ κηρία τῷ πραιποσίτῃ, κάκεινος τῷ τῆς καταστάσεως. Τοῦ δὲ πατριάρχου τὴν εὐχὴν τελέσαντος καὶ προσκυνήσαντος τοῦ βασιλέως τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, κρατήσαντες ἀλλήλων ἰτὰς χεῖρας, διέρχονται μέσον τοῦ ναοῦ, καὶ διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ἁμβωνος ἐκνεύσαντες, εἰσέρχονται ἐν τῇ σὼλαῖα καὶ ἵστανται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν,

VARIE LECTIONES.

⁹⁹ ὑπὸ τε τῶν. Aliquid deesse videtur R. ἰ κρατήσαντες δὲ ἀλλήλων ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(21) Alias et ἔξω ecclesiæ sunt suburbanæ. Hic autem puto esse urbanas reliquas præter S. Sophiam.

κάλειτε λαβὼν κηρούς ὁ βασιλεὺς εὐχεται, εἶτα *A rus, metatorium petit: hoc enim die sacrarium in-*
diducis in autōtis τῶν πραιποσίτων. Καὶ ἀλλήλους προσ- *trare non solet.*
 κωνήσαντες ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον πρὸς τὸ τὴν θείαν λειτουρ-
 γίαν ἐκτελεῖσαι, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπέρχεται εἰς τὸ μητατώριον, ἐκτελῶν ἐκεῖσε τὴν θείαν λειτουργίαν.
 ἐν ταύτῃ γάρ τῃ ἡμέρᾳ εἰς τὸ θυσιαστήριον ὁ βασιλεὺς οὐκ εἰσέρχεται.

Γ. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐν μὲν τῇ προσόδῳ τῶν
 ἁγίων καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ τῶν θυρῶν (22) οὐκ ἐξέρχεται,
 ἐν δὲ τῇ κοινωνίᾳ ἐξέρχεται καὶ κοινωνεῖ, καὶ
 τῆς θείας λειτουργίας τελεσεθείας, ἐξέρχεται ὁ βα-
 σιλεὺς ἀπὸ τοῦ μητατωρίου καὶ ἐνοῦται τῷ πατριάρ-
 χῃ, καὶ διέρχονται ἀμφοτέρωθεν μέχρι τοῦ ἁγίου
 φρέατος, προσκυνήσαντες δὲ ἀλλήλους καὶ ἀσπασά-
 μενοι, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε, καὶ διὰ
 τοῦ χυτοῦ τῆς μικρᾶς πύλης τῆς χαλκῆς εἰσελθὼν,
 διὰ τε τῶν σχολῶν καὶ τῶν ἐσκουδίων διερχόμενος,
 λέγοντος τοῦ τῆς καταστάσεως: « Καπλάτε, Δόμηνι. »
 Καὶ καταλαβόντος ἐν τῷ κονιστωρίῳ, μένει μὲν
 ἐκεῖσε ἡ σύγκλητος, ὑπερευχομένη τὸν βασιλέα, ὁ
 δὲ τῆς καταστάσεως καὶ οἱ σιλευτιᾶριοι μένουσιν
 εἰς τὸν ὄνοποδα, ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοὶ ὁμοίως.
 Ὁ δὲ βασιλεὺς διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως, καὶ
 εἰσέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ, τοῦ δὲ κλητῶριου στοι-
 χηθέντος, γίνονται μίνσαι, καὶ εὐθέως ἀπαλλάσσου-
 σιν ἅπαντες. Ὁ δὲ βασιλεὺς καθίεται ἐπὶ τῆς τιμῆς αὐτοῦ τραπέζης ἀπὸ σκαραμαγγίου, καὶ οὐκ
 ἐκίλεισε καλεῖσαι, καὶ αὐτοὶ ἀπὸ σκαραμαγγίων, οἱ δὲ τοῦ κουβουκλείου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνη παραστά-
 σιμον οὐ ποιοῦσιν,

Δ'. Ἰστέον, ὅτι τὸ παλαιὸν ὁ τοιοῦτος τύπος ἦν
 νῦν δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ ἄλλα πάντα ἐκεῖλεῖ μέχρι τῆς
 εἰσόδου², καθὼς εἴρηται. Εἰς δὲ τὴν εἴσοδον εἰ-
 ἴρχεται εἰς τὸ βῆμα ἔνδον, καὶ προσκυνῶσι τὴν
 ἁγίαν τράπεζαν καὶ τὴν ἐνδοτήν, καὶ διὰ πλαγίας
 τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ καλλιῶ τοῦ ὀπισθεν τῆς
 κόγχης ἀναλθὼν εἰς τὰ κατηχομένια, εἰσέρχονται
 εἰς τὸ μητατώριον, καὶ ἀπαλλάσσουσι τὰς ἐαυτῶν
 χλαμύδας καὶ μόνον, καὶ ἀκούουσι τοῦ θείου Εὐαγ-
 γελίου καὶ τῆς ἐκτενοῦς, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσέρχεται
 ὁ τῆς τραπέζης μετὰ τῶν ἀρτοκλίνων, καὶ στοι-
 χεῖ τὸ κλητῶριον. Καὶ ἐξέρχονται οἱ δεσπότες καὶ
 ἀπέρχονται εἰς τὸ μητατώριον τοῦ πατριάρχου, καὶ
 εὐθὺς δίδονται μίνσαι, ἐκδύομενοι τὰ δίδητῆσια αὐ-
 τῶν, καὶ ἐκδέχονται τοῦ τελειωθῆναι τὴν θείαν λει-
 ουργίαν καὶ ἀναλθεῖν τὸν πατριάρχη. Οἱ δὲ πραι-
 πόσιτοι ἀπέρχονται, καὶ καθίζονται εἰς τὴν ἄνοδον,
 δι' ἧς ὁ πατριάρχης ἀπέρχεται, καὶ τὸ (23) ἀναλθεῖν
 αὐτὸν κρατοῦσι τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἀσπαζόμενοι αὐ-
 τὰς, καὶ ἀπελθόντες εἰσάγουσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς
 δεσπότες. Καὶ ἐκβαλὼν ὁ πατριάρχης τὰ ἀλλαξι-
 ματα αὐτοῦ, λαβὼν τοὺς δεσπότες, ἐξελθὼν ἀκουμ-
 βίζει μετὰ τῶν³ τῆς τραπέζης, καὶ εἰσέρχονται
 οἱ κληθέντες καὶ ἀριστοῦσι μετ' αὐτῶν, καὶ τὸν ἀνα-
 στῆναι αὐτοὺς, ἀπέρχονται πάλιν οἱ δεσπότες διὰ

III. Porro sciendum, in processu sanctorum et
 agape imperatorem ex portis illis non progredi, in
 communionem autem prodire et communicare solere,
 finitaque divina liturgia, 24 ex metatorio prodire
 æque patriarchæ adjungere, deinde utrumque ad
 sacrum puleum procedere, et post mutuum adora-
 tionem et salutationem imperatorem per locum edi-
 tum parvæ januæ intrare, deinde per scholas
 et excubias transire, dicente cerimoniaro: « Cap-
 plate Domini. » In consistorio senatus omnis, fausta
 imperatori venienti apprecans, magister vero ceri-
 moniarum et silentiarii in onopode, bonis omni-
 bus eum prosequentes, consistunt. Imperator per
 angustale palatium intrat, ubi convivio instructo,
 missus afferuntur, statimque omnes vestes mutant.
 Imperator in scaramangio æque ac convivæ, quos
 vocari jussit, pretiosæ menæ assident, cubicularii
 autem hoc die ei non astare solent.

IV. Sciendum quoque est hos ritus olim quidem
 observatos, nunc vero ad introitum usque, ut dictum
 est, omnia aliter ab imperatore institui solere. In
 introitu vero bema ingreditur, ubi et sacram mem-
 sam et instratum adorat perque latera sacelli et
 cochleæ, quæ pone concham est, in catechumena
 ascendit, metatorium intrat, tunicam suam tantum
 mutat ac divinum Evangelium et extensam audit:
 deinde præfectus mensæ una cum triolinaris
 epulas parat. Egressi autem domini ad meta-
 torium patriarchæ abeunt, statimque missus affe-
 runtur, tunc dibelesia sua exiunt, et usque dum
 divina liturgia celebrata est et patriarcha ascendit,
 expectant. Præpositi in aditu, per quem advenit
 patriarcha, consident, cujus advenientis manus oscu-
 lantur, deinde abeunt eumque ad dominos addu-
 cunt. Is, ex utrisque vestibulis suis, egreditur et cum do-
 minis mensæ accumbit, vocati ad convivium intrant,
 et una cum his epulantur, quibus surgentibus, do-
 mini rursus per porticus ad palatium abeunt.
 Sciendum est magistros, præpositos et patricios ex
 œconomico cereos, sub domino Theophylacto au-
 tem etiam unguenta odora accipere. 25 Dominus
 Theophylactus patriarcha in parte oratorii sancti
 Theophylacti etiam convivium instruxit, cui domini

VARIÆ LECTIONES.

² ΣΧΟΛ. Τοῦτο ἔσχατον ἐτυπώθη. ³ μετὰ τῶν R., μετ' αὐτῶν ood. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(22) Nempe extra metatorium non procedere.
 (23) Etiam alibi hoc in codicibus τὸ pro μετὰ τὸ

occurrit. Ita paulo post τὸ ἀναστῆναι pro μετὰ τὸ
 ἀναστῆναι. Sane codex hic editioni consentit.

cum magistris, præpositis cæterisque quos jusserant, A τῶν διαδοτικῶν εἰς τὸ παλάτιον. Ἰστίον δὲ, ὅτι καὶ interfuere.

κρηία ἐκ τοῦ οἰκονομίου ⁴ (24) λαμβάνουσιν οἱ τε μάγιστροι καὶ πραιπόσιτοι καὶ πατρικιοί, ἐπὶ δὲ τοῦ κυρίου (25) Θεοφυλάκτου καὶ θυμιάματα εὐσμομα, ἀλλ' οὖν καὶ δούλικιον ἐποίει ὁ κύριος Θεοφύλακτος ὁ πατριάρχης ἐπὶ τὸ μέρος (26) τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἀγίου Θεοφυλάκτου, καὶ οἱ δεσπότες ἀπήλαυον τοῦ δουλικίου μετὰ τῶν μάγιστρων καὶ τῶν πραιποσίτων καὶ λοιπῶν, ὧν ἐκέλευσαν.

CAPUT XXIX.

*Observanda in Dominica mediæ hebdomadis jejuni-
norum, quando venerandum et vivificum crucis
lignum adoratur.*

Patricii, protospatharii, domestici et vicarii ministrique omnes noctu ad palatium procedunt, quo statim aperto, patricii sua saga et scaramangia, cæteri scaramangia gestantes, intrant, perque magnum triclinium digressi, Sanctæ Deiparæ Phari templum petunt, adoratoque ibi venerando crucis ligno, rursus discedunt et in hippodromo consistunt. B Hora qua palatium intrare debent appropinquante, magnum triclinium processionsis, ut reliquis communibus diebus, ingrediuntur, ubi suo tempore convivio instructo, missus afferuntur, et egressus imperator, venerandæ mensæ suæ in eodem processionsis triclinio accumbit. Sciendum est, priscais temporibus in festo Annuntiationis proceres vestes suas albas in consistorio mutasse, et tempore instante, dominos discessisse, et in onopodio, non tamen intra porticum, in augustali, a patriciis exceptos esse : quod si non in Dominicam incidebat, in terram proni imperatores adorarunt, et sic in consistorium abiere ; sin erat Dominica, adorantes non in terram procubuerunt, sed flexo tantum genu honorem adorationis imperatori exhibuerunt. C ἂν μὲν οὐκ ἦν Κυριακῇ (30), ἐπιπτον κάτω, προσκυνοῦντες τοὺς δεσπότες. καὶ οὕτως καθήρχοντο εἰς τὸ κοινοστῶριον. Εἰ δὲ ἦν Κυριακῇ, οὐκ ἐπιπτον κάτω προσκυνοῦντες, ἀλλὰ μέχρι τῶν γονάτων ἐποίουν τὸ σέβας τῆς προσκυνήσεως.

ΚΕΧΑΛ. ΚΘ'.

Ἄσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ Κυριακῇ τῆς μέσης ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν, ἦν ἴκα τὸ τίμιον καὶ ζωοποιὸν ξύλον τοῦ σταυροῦ προσκυνεῖται.

Προέρχονται ⁵ ἐν νυκτι ἐν τῷ παλατίῳ οἱ τε πατρικιοί, πρωτοσπαθάριοι τε καὶ δομέστικοι καὶ οἱ τοποτηρηταὶ καὶ οἱ οἰκειακοὶ ἅπαντες, καὶ ἀνοίγει τὸ παλατιον τάχιον, καὶ εἰσέρχονται οἱ πατρικιοὶ φοροῦντες τὰ σαγία (27) αὐτῶν ἀπὸ σκαραμαγγίω, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπὸ σκαραμαγγίω, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ μεγάλου τρικλίνου, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας Θεοτόκου ἐν τῷ Φάρῳ, καὶ προσκυνήσαντες τὰ τίμια ξύλα, ἐξέρχονται πάλιν καὶ καθίζονται ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ καὶ τῆς ὥρας ἐγγιζούσης πρὸς τὸ εἰσελθεῖν αὐτοὺς ἐν τῷ παλατίῳ, εἰσέρχονται ὅν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν κοινῶν ἡμερῶν, ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνῳ τῆς προελεύσεως, καὶ ἦν ἴκα ἐγγίση ἡ ὥρα καὶ στοιχηθῆ τὸ κλητώριον, γίνονται μίνσαι, καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἀκουμβίξει ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ τῆς προελεύσεως. Ἰστίον (28), ὅτι ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις τῇ ἡμερῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἤλασσον οἱ ἀξιωματικοὶ (29) εἰς τὸ κοινοστῶριον χλανῖδια λευκὰ, καὶ ἦν ἴκα κατέλαβεν ὁ καιρὸς, ἐξήρχοντο οἱ δεσπότες καὶ ἐδέχοντο αὐτοὺς οἱ πατρικιοὶ εἰς τὸν ἀνόπτο-

C ἂν οὐκ εἶδον τοῦ πορτικίου, εἰς τὸν ἀνόπτο-

VARIE LECTIONES.

⁴ οἰκονομίου ed. ⁵ προσέρχονται ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(24) Videtur œconomium idem atque vestiarius fuisse, et ad curam τοῦ λογοθέτου τῶν οἰκειακῶν, rei privatæ rationalis, pertinuisse.

(25) In codice est κυροῦ. Theophylactus hic memoratus est filius Romani Lecapeni imperatoris ; l. II, c. 38. De dissoluta et luxuriosa ejus vita pleni scriptores historiæ Byzantinæ.

(26) In parte oratorii, in plaga. Μέρος sæpe Græcis novis pro plaga, tractu, ponitur. Vid. Constant. Tact. p. 23. Ita quoque Latini mediæ ævi, e. o. in partibus infidelium pro in plagis, tractibus, terris. Ita pars mulierum, pars virorum pro statione in ecclesia.

(27) Non video, qui potuerint saga simul et scaramangia gestari. Utrumque erat amiculum exterius : sagum paulo laxius, sed magis curtum ; scaramangia strictius, sed magis prolixum. Ambo ad pallii modum accedebant.

(28) Huic paragrapho ascriptum erat in margine ἐξ ἑτέρου παλαιοῦ τακτικοῦ, ex alio veteri ordinati vel ceremoniali ; vid. supra col. 74 not.

(29) Axiomatici, honorati, qui ἀξιώματα gerebant, dignitates, tam muneribus vel functionibus liberæ, quam junctas. Hoc enim in codice amplius patet hujus vocis notio. Alias ἀξιώματα sunt dignitates

muneribus liberæ, quæ solo in honore consistere et opponuntur passim ἔρχοντες et ἀξιωματικοί. Ita Codin. p. 139, n. 6, axiomaticos appellat tales, quales sunt despota, cæsar, nobilissimus, qui solam dignitatem absque functione sustinerent ; cæteros appellat ἔρχοντας. Conf. p. 120, ubi οἱ τε ἀξιώματα ἔχοντες καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἔρχοντας, et p. 122, 127. Pari modo Theophanes p. 42. D. pen. opponit ἀξιώματα, dignitates, et στρατείας, militias seu officia. Vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 18, ubi de honoratis agit, quos ait fuisse magistratus civiles militaribus oppositos, item Angelus de Nuce ad Chronic. Cassinens, l. 12. Ἀξιωματικός alicujus urbis est unus de collegio senatorio, vel magistratu. Malala II, 93. Sæpe quidem in hoc codice ἀξιωματικός de dignitatibus togatis tantum dicitur ; est tamen ubi etiam de militaribus, Ita p. 113. Τὰ ἀξιώματα τῶν σχολῶν καὶ ταγμάτων. Infra p. 427, axiomatici scholarum sunt forte assessores in judiciis militaribus. [Axiomatici seu exercitus et populus hujus Romanæ urbis. Liber diurnus p. 16, conf. not. et p. 23.] Conf. Du Cange Gloss. utroque, et ad Alex. p. 275.

(30) De hoc ritu diebus Dominicis non ingeniculandi vid. ad. p. 240 dicenda.

ΚΕΦΑΛΑ. Α'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν, εἰ τύχη ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Ἑπεραγίας Θεοτόκου τῆ Κυριακῆ τῆς μέσης ἑβδομάδος (31).

Α'. Ἰστίον δὴ καὶ τοῦτο, ὅτι, εἰ μὲν τύχη ἡ αὐτὴ ὁ ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆ Κυριακῆ τῆς μέσης ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν, τελεῖται οὕτως. Προέρχονται ἅπαντες ἐννύχιοι ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ ἀλλάσσουν οἱ μὲν πατρικιοὶ χλανιδιά λευκά, ἔχοντα ταβλία ἀπὸ ὀξέων (ἐν γὰρ ταύτῃ τῇ ἑορτῇ οὐ φοροῦσι τὰ ὑποχρυσολάβων ἑταβλίων χλανιδία), ὡσαύτως καὶ ἡ σύγκλητος ἅπαντα ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων, οἱ δὲ πραιπόσιτοι ἀλλάσσουν μετὰ τοῦ κουβουκλείου, ὡς εἶθις αὐτοῖς. Ἀνοίξαντες δὲ τοῦ παλατίου, τείχιον ἀπὸ κλειύσεως εἰσέρχονται ἅπαντες, καὶ διεληθόντες διὰ τοῦ χρυσοτρικλίνου, εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου, καὶ προσκυνήσαντες τὰ τίμια ξύλα, ἐξέρχονται, καὶ εὐθὺς ἀπὸ κλειύσεως δίδεται μεταστάσιμον. Μεσοῦσης δὲ τῆς δευτέρας ὥρας, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ διέρχεται διὰ τῆς δάφνης, ἅπτων ἐν τοῖς εὐκτηρίοις κηροῦς, ὡς εἶθις αὐτῷ, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ ἀγιοσταίως, καὶ ὑπαλλάξας τὸ διδρητήσιον αὐτοῦ, ἐκδέχεται τὸν καιρὸν. Καὶ τοῦ καιροῦ καταλαβόντος, δηλωθεὶς ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, εἰσελθὼν δηλοῖ τῷ βασιλεῖ. Καὶ πεπιβαλλόμενος ὁ βασιλεὺς τὴν χλανίδα αὐτοῦ, καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει, ἐξέρχεται καὶ διέρχεται διὰ τοῦ ἀγιοσταίως, εἶθ' οὕτως δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ τῆς χρυσῆς χειρὸς, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸν ὀνόποδα, καὶ σταντος αὐτοῦ ἐν τῇ πύλῃ τῇ χαλκῇ, δέχονται αὐτὸν ἑκείσε πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ, καὶ ἴσταται μίσην αὐτῶν ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ πάντων προσκυνησάντων, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κλειύσεως τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει. «Κλειύσατε,» καὶ εἶθ' οὕτως κατέρχονται οἱ αὐτοὶ ἐν τῷ κονιστωρίῳ, ἐνούμενοι τῇ συγκλήτῳ ἀπάσῃ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἴσταται ὑποκάτω τοῦ καμελαυκίου ἐν τῷ πορφυρῷ λίθῳ, καὶ πεσόντων τῶν πατρικίων μετὰ τῆς συγκλήτου, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ σιλεντιαρίῳ ἀπὸ κλειύσεως τῷ ἴστωι κάτω, κάκεινος λέγει. «Κλειύσατε.»

Β'. Καὶ δηριγευόμενος ὑπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, διέρχεται διὰ τῶν ἑσκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν, καὶ ἐξέρχεται τὴν μεγάλην πύλην τῆς χαλκῆς, τὰ οὐ μέρη ἴστανται ἐν ταῖς στάσεσιν αὐτῶν, σφραγίζοντα τὸν βασιλέα καὶ μόνον, λέγουσι δὲ καὶ οἱ νοτάριοι τοὺς ἰάμβους. Καὶ εἰσελθὼν ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ πύλῃ τοῦ ἁγίου φρέατος, ἅπτει κηροῦς καὶ εὐχεται ὁ δὲ πατριάρχης δέχεται τὸν βασιλέα εἰς τὴν πύλην τὴν εἰσαγούσαν ἀπὸ τοῦ ἁγίου φρέατος εἰς τὸν ναὸν, καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι, εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἅπτων κηροῦς, εὐχεται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ εὐξάμενος εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ προσκυνήσας τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ εὐξάμενος, ἐξέρχεται ἀπὸ

A CAPUT XXX.

Observanda, ubi incidit festus dies Annuntiationis sanctæ Deiparæ in Dominicam mediæ hebdomadis.

I. Sciendum est, ubi festus Annuntiationis dies in Dominicam mediæ hebdomadis jejuniorum incidit, sic eum celebrari. Omnes nocturnam processionem ad palatium instituunt, patricii quidem tunicis albis cum orbiculis violaceis induti (hoc enim die tunicas aureis clavis prætextas non gerunt), 96 senatus quoque omnis albis vestibus, præpositi et cubicularii ut semper solent. Aperto autem palatio, subito omnes a mandato intrant, perque aureum triclinium templum Sanctæ Deiparæ Phari petunt, ubi venerando crucis ligno adorato, statim processus ex mandato datur. Hora secunda media imperator procedit, et per daphnem, accensis In ejus oratorio cereis, ut solet, venit et cubiculum augustalis ingressus, mutato dibetio suo, tempus præstolatur. Quo veniente, monitus a ceremoniarum magistro præpositus, ad imperatorem ingreditur eique tempus adesse indicat. Is tunica sua, ut mos est, indutus, progreditur et per augustale transit, unde a cubiculi præfectis stipatus, per stenum aureæ manus ad onopodium ascendit: in porta ænea stantem patricii et strategi, inter quos medios ceremoniarum astat, excipiunt, et postquam omnes imperatorem adorarunt, præpositus a mandato signum ceremoniarum dat, qui dicit: «Jubete;» posthac universo senatui juncti ad consistorium abeunt. Imperator sub camelaucio in lapide porphyretico stat, dumque patricii cum senatu procedunt, præpositus silentiario e mandato, in loco inferiori constituto, signum dat, is dicit: «Jubete.»

II. Ab his stipatus imperator, per excubias, scholas magnamque portam chalcos progreditur, factiones in suis stationibus, imperatorem cruce signantes et nihil præterea agentes, adsunt, notarii etiam iam-bos dicunt. Imperator portam sancti putei ingressus, cereos accendit et precatur, patriarcha vero eum in porta, a sacro puteo ad templum ducente, excipit, unde post mutuam adorationem et salutationem templum ingrediuntur. Imperator ad sanctas januas cum cereis accensis precatur, sacrarium intrat, sanctaque mensa adorata, precatur et e bemate abit, perque soleam transit. Unde egressuro præpositus cerum processionalem tradit, statimque troparium processionis: «Hodie salutis nostræ

VARLE LECTIONES.

⁶ ἡ αὐτὴ ed. ⁷ ὑπὸ χρυσοκλ. eod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(31) Nempe jejunii quadragesimalis.

caput, » omnes cereos tenentes ordiuntur. 77 Imperator, omnibus comitantibus, per medium templum transit, et per regias portas egreditur perque narthecem baptisteri et athyrem ac millium, inde per mediam transiens, ad forum et columnam templo Sancti Constantini proximam pergit; ubi gradus qui ante templum sunt ascendit, et ibi constitutus, dextro cancellorum lateri incumbit. In hanc scalam ascensurus, processionalem cereum praeposito reddit, Patriicii et senatus prope columnam, reliqua officia hinc inde in media fori, protospatharii et reliqui imperatoris ministri ad dextram et sinistram ejus in medio foro astant.

ἐπακουμβίζων τῶν δεξιῶν μέρει τοῦ καγκέλλου. Ἦνίκα δὲ μελλεῖ ἀνέρχασθαι τὰ αὐτὰ βῆθρα, δίδωσι τῶν πραιποσίτων τὸ λιτανίκιον κηρίον. Οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ ἡ σύγκλητος ἴστανται κάτω πλησίον τῶν κίωνων, ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ταγματῶν ἴστανται ἐν τῇ μέσῃ τοῦ φόρου ἔσθην κάκεισε. Οἱ δὲ πρωτοσπαθῆριοι καὶ οἱ λοιποὶ βασιλικοὶ ἴστανται ἐκ δεξιῶν τοῦ βασιλέως ἐν τῇ μέσῃ τοῦ φόρου, ὡσαύτως καὶ ἐξ ἀριστερῶν.

III. Patriarcha cum solemnī comitatu per eos medios procedit, patres conscripti in sinistro processionis latere prope senatum (aëdificiū nomen est), orphani in media procerum stant. Dumque crux per gradus, ubi imperator stat, ascensura est, cereos accendit, et cruce adorata, eos statim praeposito, hic cerimoniarum magistro tradit, qui eos in candelabris processionis reponit. Crux in media pone imperatorem prope templi portam collocatur, patriarcha vero cum iis qui una cum ipso pro more advenerunt, in ecclesiam ascendit; ceteri autem et clerici infra cum populi turba ad sinistram imperatoris astant. Finita externa, cereos imperator accendit et precatur, deinde eos rursus praeposito, hic cerimoniarum magistro, tradit, qui eos in manualibus processionis reponit. Imperator, per scalam descendens, cereum processionalem a praeposito accipit, et a praedictis omnibus stipatus, per antiforum digressus, porticum prope lausi palatium ingreditur, unde ad templum Sanctissimae Deiparae Chalcoopratorum procedit et in nartheca assidet, patriarcham exspectans. Quo cum processione veniente, senatus urbis et clerici communes per dextram portam regiarum intrant, orphani, metropolitae et episcopi in conspectu imperatoris trans-eunt, eoque adorato, per regias januas templum ingrediuntur. 78 Adveniente patriarcha, imperator

τοῦ βήματος καὶ διέρχεται διὰ τῆς σωλαίας. Μέλ-
λοντι δὲ ἐξέρχασθαι τὴν σωλαίαν, ἐπιδίδωσιν αὐτῶν
ὁ πραιπόσιτος κηρίον λιτανίκιον, καὶ εὐθὺς ἀρχον-
ται τὸ τροπάριον τῆς ἑορτῆς: « Σήμερον τῆς σωτη-
ρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον, » κρατοῦσι δὲ κηρία ἀπαν-
τες. Καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ πάντων ὁ βασιλεὺς,
διέρχεται μέσον τοῦ ναοῦ καὶ ἐξέρχεται διὰ τῶν
βασιλικῶν πυλῶν, διερχόμενος διὰ τοῦ νόρθου
τοῦ λουτήρος καὶ τοῦ ἀθύρα, ἐξέρχεται ἐν τῷ μιλίῳ,
κάκειθεν διέρχεται τὴν μέσην καὶ ἀνέρχεται ἐν τῷ
φόρῳ, καὶ ἀπελθὼν μέχρι τοῦ κίονος, ἔσθην καθίδου-
ται ὁ νόθος τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἀνέρχεται τὰ
ἔμπροσθεν γραδῆλια τοῦ ναοῦ, καὶ ἴστανται ἐκεῖσε,
ἐπακουμβίζων τῶν δεξιῶν μέρει τοῦ καγκέλλου. Ἦνίκα δὲ μελλεῖ ἀνέρχασθαι τὰ αὐτὰ βῆθρα, δίδωσι
τῶν πραιποσίτων τὸ λιτανίκιον κηρίον. Οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ ἡ σύγκλητος ἴστανται κάτω πλησίον τῶν
κίωνων, ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ταγματῶν ἴστανται ἐν τῇ μέσῃ τοῦ φόρου ἔσθην κάκεισε. Οἱ δὲ πρω-
τοσπαθῆριοι καὶ οἱ λοιποὶ βασιλικοὶ ἴστανται ἐκ δεξιῶν τοῦ βασιλέως ἐν τῇ μέσῃ τοῦ φόρου, ὡσαύτως καὶ ἐξ
ἀριστερῶν.

Γ'. Καταλαβὼν δὲ ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς λιτῆς,
διέρχεται μέσον αὐτῶν, τὸ δὲ πολιτεῦμα (32) ἴστα-
ται ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει τῆς προσλεύσεως πρὸς τὸ
σινᾶτον, τὰ δὲ ὄρφανά ἴστανται ἐν τῇ μέσῃ τῶν
ἀζιωματικῶν. Καὶ τοῦ σταυροῦ μέλλοντος ἀνέρχε-
σθαι τὰ γραδῆλια, ἔσθην ὁ βασιλεὺς ἴστανται, ἅπτε
κηρὸς ὁ βασιλεὺς καὶ προσκυνεῖ τὸν σταυρὸν, καὶ
ἀσθίς ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῶν πραιποσίτων, καὶ αὐτὸς
τῶν τῆς καταστάσεως, καὶ πῆγνυσιν αὐτὰ ἐν τοῖς
μανουαλοῖς τῆς λιτῆς. Ὁ δὲ σταυρὸς ἴστανται ἐν τῇ
μέσῃ ὀπισθεν τοῦ βασιλέως πλησίον τῆς πύλης τοῦ
ναοῦ, ὁ δὲ πατριάρχης ἀνέρχεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ
μετὰ τῶν κατὰ συνήθειαν συνερχομένων αὐτῶν· οἱ δὲ
λοιποὶ κληρικοὶ ἴστανται κάτω εἰς τὸ κοινὸν τοῦ
λαοῦ ἐξ ἀριστερῶν τοῦ βασιλέως. Καὶ τελουμένης
τῆς ἔκτενους, ἅπτε ὁ βασιλεὺς κηρὸς καὶ προσ-
εύχεται, καὶ πάλιν ἐπιδίδωσιν αὐτὰ τῶν πραιποσίτων,
κάκεινος τῶν τῆς καταστάσεως, καὶ πῆγνυσιν αὐτὰ
ἐν τοῖς τῆς λιτῆς μανουαλοῖς. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατέρ-
χεται διὰ τῶν βῆθρων, καὶ λαμβάνει παρὰ τοῦ
πραιποσίτου κηρίον λιτανίκιον καὶ διέρχεται, δηρι-
γευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων ἀπάντων, διὰ τοῦ
ἀντιφόρου (33), καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ ἐμβόλῳ πλη-
σίον τοῦ λαύσου, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἀπέρχεται εἰς
τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρα-
ταίων, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ νόρθῳ, καθίεται προσ-
κυνεῖ τὸν πατριάρχην. Καταλαβόντος δὲ τοῦ πα-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(32) *Patres conscripti* vertit Cl. interpres. Senatum urbanum πολιτεῖαν appellat Codinus offic. p. 128, 1. Valesius ad Amm. Marcell. 18, in loco Libanii τοὺς πολιτευομένους vertit *decuriones*, id est magistratus urbanos municipales, quatenus τοῖς ἀρχουσι, *regiis officialibus* opponuntur, conf. p. 346, ubi ὁ δῆμος, *populus*, οἱ πολιτῆται, *ordo*, id est senatus, aut *decuriones*, et οἱ ἀζιωματικοὶ, *honorati* ab aula dependentes, contradistinguntur. Ibidem p. 475, in Chronici Alexandrini loco κόμης καὶ πολιτευόμενος τῆς πόλεως vertitur *comes et decurio urbis*. In Nov. Just. p. 53 conjungitur ἡ βασιλεία καὶ ἡ πολιτεία. Apud Cedren. 525. potest πολιτεία aut civitatem CPlanam, aut totum imperium Romanum notare. Apud Procop. anecdot. p. 11, posteriore sensu occurrit. Magistratum urbanum

Procopius pag. 168 : τὸ τῆς πόλεως λεύκωμα appellat. Vid. Bandur. p. 608. Propterea infra apud Nostrum p. 335, ἡ πολιτικὴ vertit *corpus magistratus urbani*. Potest tamen etiam τὸ πολιτεῦμα in nostro praesente loco totum corpus civium significare. Consuevisse processiones in certas classes dividi, viro-
rum, mulierum, puerorum, cleri, etc., patet e Gregorii M. processione septuplici, de qua alibi diximus. Nicetas Choniates, veteris Graeciae imperitus et ridiculus affectator, senatum urbanum τοὺς ἀγοραίους nominat et a *regiis* distinguit p. 216 : Ἀρκώθησαν ἔσθην τοῦ μεγίστου νεῦ ἀπὸ τῶν ἀγοραίων καὶ τῆς βασιλείου αὐλῆς πεντακόσιοι.

(33) Anteforum erat locus CPlī ante forum Constantini M., ut videtur; vid. Du Cange v. Φόρος, p. 1691.

τριάρχου μετὰ τῆς λιτῆς, τὸ μὲν πολιτεύμα καὶ τὸ κοινὸν τοῦ κλήρου εἰσέρχεται διὰ τῆς δεξιᾶς πύλης τῶν βασιλικῶν πυλῶν, τὰ δὲ ὄρθρα καὶ οἱ μητροπολίται καὶ οἱ ἐπίσκοποι διέρχονται ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, προσκυνοῦντες αὐτὸν ⁸, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ ναῷ διὰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν. Καταλαθόντος δὲ τοῦ πατριάρχου ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι ἀπέρχονται καὶ ἴστανται ἔμπροσθεν τῶν βασιλικῶν πυλῶν. Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης ἐκτελεῖ τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου, ὁ δὲ βασιλεὺς, λαοῶν παρὰ τοῦ πραιποσίτου κηρούς, εὐχεται καὶ πάλιν ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ τῆς καταστάσεως.

Α'. Τοῦ δὲ πατριάρχου τὴν εὐχὴν τελέσαντος, προσκυνεὶ ὁ βασιλεὺς τὸν τιμιὸν σταυρὸν καὶ τὸ ἄχραντον Εὐαγγέλιον, καὶ κρατήσαντες ἀλλήλων τὰς χεῖρας, διέρχονται μέσον τοῦ ναοῦ καὶ εἰσέρχονται ἐν τῇ σωλαίᾳ, καὶ ἀπέρχονται μετὰ τῶν ἁγίων θυρῶν. Ἄπτων δὲ κάκεισε κηρούς καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ προσκυνήσας τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ λαθῶν ἀποκόμβιον παρὰ τοῦ πραιποσίτου, τίθησιν αὐτὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, καὶ διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ἀριστεροῦ μέρους ἐξελθὼν, εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἁγίαν Σορὸν, καὶ στὰς ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν, ἄπτει κηρούς, καὶ εὐξάμενος εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ προσκυνήσας τὴν ἁγίαν τράπεζαν, τίθησιν ἐπ' αὐτῇ ἀποκόμβιον, καὶ θυμιάσας αὐτὴν κυκλόθεν, ἐξέρχεται. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ ἐξ ἀριστερᾶς ὄντι εὐκτηρίῳ εὐξάμενος, τίθησιν ἀποκόμβιον ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ, καὶ ἐξέρχεται καὶ ἀνέρχεται διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας ἐν τοῖς κατηχουμένοις, κάκεισε τελεῖ τὴν θείαν λειτουργίαν. Καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας κοινωνίας κατέρχονται δύο σιλεντιάριοι, καὶ προσκαλοῦνται ⁹ τὸν πατριάρχην, καὶ ἀνελθὼν δίδωσι σὺ βασιλεῖ τοῦ ἁγίου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος. Καὶ κοινωνήσας ὁ βασιλεὺς εἰσέρχεται εἰς τὸ μητατώριον, καὶ λαθῶν νεῦμα ὁ τῆς καταστάσεως παρὰ τοῦ πραιποσίτου, προσκαλεῖται πάντας τοὺς τῆς συγκλήτου, καὶ κοινωνοῦσιν ἐκ τῶν τοῦ πατριάρχου χειρῶν. Καὶ εἶθ' οὕτως ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ μητατωρίου, καὶ προσκυνήσαντες ἀμφοῖτεροι ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ὁ μὲν πατριάρχης κατέρχεται ἐκτελέσαι τὴν θείαν λειτουργίαν, ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπαλλάσσει σκαρამάγγιον χρυσόκλαβον καὶ σπαθίον σιάλιθον, ἡμφιεσμένον ἀπὸ μαργάρων, οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου σαγία ἀληθινά. Καὶ τῆς θείας λειτουργίας τελεσεθίσης, ἀνέρχεται ὁ πατριάρχης, καὶ προσκυνήσαντες ἀλλήλους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ εὐλογία, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπιδίδωσιν αὐτῷ ἀποκόμβιον, ὁ δὲ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ ἀλειπτά.

Ε'. Καὶ στεφθεὶς ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου, κατέρχεται διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας τοῦ γυναικίτου τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, καὶ κατελθὼν τὰ γρηθῆλια τῆς κόγχης ἐν τῷ διδασκαλείῳ, καὶ πρὸς τὴν ἐξέγουσαν ἐπὶ τὸν ἔμβολον πύλην ἐξελθὼν, ἵππευει ἐκεῖσε, ὡσαύτως καὶ οἱ πραιπόσιτοι καὶ οἱ ὀστιάριοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως, φορῶν σαγίον ἀληθινόν, δηρίγυει ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως πεζός, καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ σιλεντιάριοι τέτταρες ¹⁰, φοροῦντες σαγία ἀληθινά, βρατάζοντες

A surgit, et post mutuam adorationem et salutationem abeunt ante regias portas consistunt: ubi patriarcha preces introitus recitat, imperator, cereis a præposito traditis, precatur, post eos rursus præposito, hic cerimonario, reddit.

IV. Precibus a patriarcha, finitis, venerandam crucem et immaculatum Evangelium adorat, et prehensa patriarchæ manu, ambo per medium templum in soleam intrant et ad sacras januas discedunt. Ubi postquam cum cereis ardentibus imperator precatus est, eos præposito reddit, et sacrarium petit ubi ad aram procumbens, allatum a præposito apocombium inibi reponit, perque sinistræ partis obliquitatem ad sanctum sepulcrum abit, et ad sacras januas constitutus et cum cereis accensis precatus, sacrarium intrat, sanctaque mensa adorata, apocombium in ea reponit, et postquam eam circulatim incensavit, discedit. Eodem ritu in oratorio ad sinistram precatus, apocombio in sacra mensa reposito, abit, perque ligneam scalam ad catechumena, sacram liturgiam hic quoque celebraturus, abit. Tempore divinæ communionis duo silentiarii ad patriarcham vocandum abeunt, qui ascendit et imperatori sanctum corpus et pretiosum sanguinem impertit. Post communionem imperator metatorium intrat et ceremoniarium, signo a præposito accepto, omnes senatores vocal, qui e manibus patriarchæ communionem accipiunt. Sic metatorio imperator egreditur, et postquam ipse et patriarcha se invicem salutarunt, hic ad divinam liturgiam celebrandam descendit, imperator scaramangium aureis clavibus induit enseque gemmis et margaritis ornatum sumit; patrici vero et cubiculo præfecti saga purpurea gestant. Finita divina liturgia, patriarcha ascendit et post mutuam salutationem et adorationem imperatori benedictum panem, hic ipsi apocombium, patriarcha imperatori unguenta tradit.

Καὶ τῆς θείας λειτουργίας τελεσεθίσης, ἀνέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ εὐλογία, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπιδίδωσιν αὐτῷ ἀποκόμβιον, ὁ δὲ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ ἀλειπτά.

V. Imperator, a patriarcha coronatus, per ligneam soalam gynæoei sinistræ partis perque gradus conchæ ad didascalium descendit, et ad portam in embolum seu porticum ducentem egressus, cum præpositis, ostiariis ac reliquis omnibus equum conscendit. Cerimoniarius, sago rubro indutus, ante imperatorem, ante ceremoniarium vero quatuor silentiarii, saga rubra virgasque aureas gemmis ornatas gestantes, procedunt. Imperatorem, in milium venientem, factio Veneta, acta sua pro more

VARIÆ LECTIONES.

⁸ αὐτῷ cod. ⁹ προσκαλοῦνται: R., προσκαλοῦν superscripto τ cod., προσκαλοῦντες ed. ¹⁰ τέτταρες R., ex sigla cod. δ., δύο ed.

recitans, excipit; tribunus ejus, a cerimoniaro sustentatus, ad imperatorem abii, cui, pedes ejus osculatus, libellarium offert. Et postquam factionarii omnia pro more peregere, imperator paululum digreditur, quem transitoria Prasinorum factio excipit eadem, quæ Veneti, peragit, tribunus ejus libellum imperatori tradit, quem digressum postea in augustati Prasina factio excipit, et postquam eodem ritus servavit, imperator ab ipsis abii, quem in chalce princeps Venetorum seu domesticus scholarum cum transitoria sua factione suscipit: quæ postquam et ipsa omnia perfecit, et organum, uti in reliquis tribus receptionibus, pulsatum fuit per cortinas discedit.

κράτης τῶν Βενέτων, ἤγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν οὗτοι πάντα, αὐλοῦντος καὶ τοῦ ὄργάνου ὡς καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν τριῶν δοχῶν, διέρχεται διὰ τῶν κορινθῶν

VI. Sciendum est, si domesticus scholarum imperatorem excipere debeat, omnes pedibus procedere, solum imperatorem equo vehi, et ab his omnibus stipatum, a chalce ad templum Domini procedere, ubi senatus ante tres consistorii portas, imperatori: « In multa bonaque tempora, » acclamans, patricii vero et strategi, fausta quævis apprecaturi, extra portam templi Domini exspectant. Imperatore portam ingresso, eam cubicularii custodiunt, et faustum ac diuturnum imperium ei approbantur. Præpositus ab imperatoris capite coronam deicit, qui templum Domini ingressus cumque cereis accensis precatus, eos præposito tradit perque porticus Domini triconobum intrat, deinde per porticus quadraginta sanctorum ad aureum tricolonium abii, patricii vero et cæteri per januam ærarii lausiæ ingrediuntur. Tempore appropinquante, imperator procedit cumque proceribus, quos eo die invitari jusserit, pretiosæ mensæ sæ assidet. 100 Observandum vero est patricios et convivas omnes in mutatoriis sive tunicis ad epulas venire, cubiculo vero præfectos sagis rubris indutos. duplicem parastasis eo die facere, seu bis solemni ritu imperatori stare. Præterea, si ær eo die turbidus est, per porticum ad senatum (hoc ædificii nomen est) in foro abeunt, et antimensium in senatu ponunt, cætera omnia, quæ hactenus ordine exposuimus, observantur, et imperator rursus per eandem porticum perque lausum descendit, et sinistrorsum inclinans, ad Chalcoptatia abii. Sciendum, hæc omnia observari, præterquam quod imperator nunc ad catechumena non abeat, sed in tropice Sancti Sepulcri stans, divinam liturgiam celebret, et in palatium ingressus sine mutatoriis, veste sua indutus, mensæ assideat: neque vero tunc cubiculum solemni ritu latus imperatoris cingit.

πάντα τελεῖται, πλὴν ὁ βασιλεὺς οὐκ ἀνέρχεται νυνὶ ἐν τῆς Ἀγίας Σοροῦ, ἐκείσε τελεῖ τῆν θείαν λειτουργίαν, καὶ πάλιν εἰς τὸ παλάτιον εἰσέλθων, χωρὶς τῶν ἀλλεξιμῶν ἀπὸ ἱματίου (34) καθέζεται ἐπὶ τῆς 15 τραπέζης· ἀλλ' οὔτε δὲ τὸ κουβούκλειον παραστάσιμον ποιεῖ.

VARIÆ LECTIONES.

¹¹ μόνον ed. ¹² τὸ χρυσοτρ. ed. ¹³ ἴστανται ed. ¹⁴ τελεῖται ἄπ. conj. R. ¹⁵ καὶ ἐπὶ τῆς τρ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(54) Recurrit hæc dictio p. 106, significatque idem atque ἀπὸ [id est μετὰ vel διὰ] χιτῶνος, ἢ

Βεργία χρυσῆ διάλιθα. Καὶ καταλαβόντος τοῦ βασιλέως ἐν τῷ μιλίῳ, ἐέχονται αὐτὸν οἱ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων, λέγοντες τὰ κατὰ συνήθειαν αὐτοῖς ἄκτα· ὁ δὲ δῆμαρχος, κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως, ἀπέρχεται πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἀσπασάμενος τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἐπιδίδωσιν αὐτῷ λιβελλάριον. Καὶ τέλοςαντος τοῦ μέρους τὰ κατὰ συνήθειαν, διέρχεται ὁ βασιλεὺς μικρὸν, καὶ δέχονται αὐτὸν οἱ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Πρασίνων, καὶ αὐτοὶ τὰ ὅμοια τέλοςαντές, ἐπιδιδόντος καὶ τοῦ δημοκράτου λιβελλάριον τῷ βασιλεῖ, διέρχεται, καὶ δέχονται αὐτὸν εἰς τὸν αὐγουστία οἱ τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων, καὶ αὐτῶν τὰ ὅμοια ποιησάντων, διέρχεται ἀπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, καὶ δέχεται αὐτὸν ἐν τῇ χαλκῇ ὁ δημοκράτης τῶν Βενέτων, ἤγουν ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν μετὰ τοῦ περατικοῦ αὐτοῦ δήμου. Τελέσαντες δὲ καὶ λοιπῶν τριῶν δοχῶν, διέρχεται διὰ τῶν κορινθῶν

ζ· Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι, ἤνικα μέλλει δέξασθαι ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν τὸν βασιλέα, περσεύουσιν ἅπαντες, καὶ μένει ἐφιππος μόνος ¹¹ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπὸ τῆς χαλκῆς, δηριγευόμενος ὑπὸ πάντων αὐτῶν, ἀπέρχεται μέχρι τοῦ Κυρίου, καὶ μένει ἐκεῖσε ἡ σύγκλητος ἔμπροσθεν τῶν τριῶν πυλῶν τοῦ κωνιστωρίου, ὑπερευχομένη τὸν βασιλέα· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους· » οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ μένουσιν ἔξω τῆς πύλης τοῦ Κυρίου, ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοὶ τὸν βασιλέα. Τοῦ δὲ βασιλέως εἰσελθόντος ἐνδὸν τῆς πύλης, ἀσφαλίζουσιν οἱ κουβικουλάριοι τὴν πύλην, ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοί· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ λαβὼν ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ ναφ τοῦ Κυρίου, καὶ λαβὼν κηρὸς καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ Κυρίου, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ τρικόγχῳ. Εἰθ' οὕτως διέρχεται τὰ διαβατικὰ τῶν ἁγίων μ', καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν χρυσοτρικλινον ¹², οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ οἱ λοιποὶ εἰσέρχονται διὰ τοῦ ὄντος εἰς τὸ ἰδιὸν μονοθύρου ἐν τῷ λαυσιακῷ. Καὶ τοῦ καιροῦ ἐγγίσσαντος, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμῆς αὐτοῦ τραπέζης μετὰ τῶν ἀρχόντων, οὐς ἐκέλευσε τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καλεῖσθαι. Ἰστίον δὲ, ὅτι οἱ μὲν πατρικιοὶ καὶ οἱ κληθέντες ἅπαντες ἠλλαγμένοι εἰσέρχονται εἰς τὸ κλητῶριον ἄνευ χλαυδίων, οἱ δὲ τοῦ κουβουκλείου ἀρχόντες, φοροῦντες ἀλθρινὰ σζγά, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τελοῦσι διπλοῦν παραστάσιμον. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι, εἰ μὲν τύχη τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀήρ, διοδεύουσι διὰ τοῦ ἐμβόλου, καὶ ἀνέρχονται ἐν τῷ τοῦ φόρου σινάτῳ, καὶ ἴστανται ¹³ ἀντιμίσιον ἀνὰ μεταξὺ τοῦ σινάτου, καὶ τελεῖ τὰ ἄκτα ¹⁴ ἐκείσε, ὡν ἀκολουθῶς εἰρχάμεν, καὶ πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐμβόλου κατέρχεται καὶ τοῦ λαύσου, καὶ ἀριστερόν ἐκκλίνας, ἀπέρχεται εἰς τὰ Χαλκοπράτεια. Ἰστίον, ὅτι ταῦτα τοῖς κατηχομένοις, ἀλλ' εἰς τὴν τροπικὴν ἑστὼς τῆς Ἀγίας Σοροῦ, ἐκείσε τελεῖ τῆν θείαν λειτουργίαν, καὶ πάλιν εἰς τὸ παλάτιον εἰσέλθων, χωρὶς τῶν ἀλλεξιμῶν ἀπὸ ἱματίου (34) καθέζεται ἐπὶ τῆς ¹⁵ τραπέζης· ἀλλ' οὔτε δὲ τὸ κουβούκλειον παραστάσιμον ποιεῖ.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'.

A

CAPUT XXXI.

Ἔοσα δὲ παραφυλάττειν τῇ παραμονῇ τῆς Βασιλοφώρου.

Observanda in vigilia Palmarum.

Τῷ Σαββάτῳ τοῦ Λαζάρου (35) δειλῆς ἀνοιγομένου τοῦ παλατίου, εἰσέρχεται πᾶσα ἡ σύγκλητος, μάλιστα, ἀνθύπατοι, πατρικιοὶ καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου ἀπὸ σκαρμαγγίων καὶ μόνον, ὁ δὲ βασιλεὺς ἵσταται ἐν τῷ ναῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου πρὸ τῆς χειμευτῆς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου πρὸς τὴν ἐξάρχουσαν θύραν εἰς τὸ ἡλιακόν. Καὶ τῶν συγκλητικῶν ἐξιόντων τὰς ἀργυρὰς ἀνατολικὰς πύλας, σημαίνει ἡ Ἐκκλησία (36).

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ματι. Propterea dicit noster χωρὶς τῶν ἀλλαξιμῶν.

(35) Lazari Sabbatum, seu dies Sabbati illo, quo memoria Lazari celebratur, præcedit immediate Dominicam Palmarum; vid. Fabric. Bibl. Gr. t. XII, 282. Codin. offc. p. 99. Du Cange ad Zonar. p. 96.

(36) Sed quomodo id factum? Campanis, an illis lignis, quæ hodieum adhuc in Ecclesia Græca usui sunt, σημαντρα appellata, tabulæ lignæ longæ, sed parum latæ, ῥόπτρω, seu baculo ferreo, vel martello instructæ, quo percusso sonum edunt, quem moderari norunt Græci, ad quem fideles in ecclesiam convocantur, vid. Du Cange v. Σημάτων. Procul dubio factum id fuit non campanis, quamvis Du Cange demonstraverit Gl. Gr. p. 774, sæculo Constantini Monomachi, hoc est undecimo, eas in usu apud Græcos fuisse; et quamvis apud Latinos eadem jam sæculo Justiniani M. in usu essent; qua de re verbum unum alterumve deinceps addam: sed illis, quæ dixi, lignis, quod liquet e Nostri pag. 194; Τοῦ ξύλου σηµαίνοντος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας. Liber miraculorum S. Anastasii Martyris: τοῦ ἱεροῦ ξύλου σηµάντος συναθροίσθησαν ἐν τῷ πανόπτῳ ναῦ. Non igitur, ut nos campanas, ita Græci sua σημαντρα ad significandas horas, quas sic more nostro appellamus, id est ad dividendum diem noctemque in viginti quatuor æquales particulas et temporum spatia, sed ad significandas τὰς ὥρας, hoc est, καίρους εὐθέτους καὶ κυρίους τῶν εὐχῶν, horas, tempora statuta precum, pulsabant. Sæculo jam septimo illum morem concienti fidelem plebem in sacra concionem percusso ligno obtinuisse in Ecclesia Græca orientali apparet e Geriro, poeta Arabe, qui in Syria vixit, et sub illo Masalma floruit, eumque et ejus gentiles, itemque illum Χρυάγον laudavit carminibus, quorum apud Theoph. in rebus Constat. Pogonati sæpius fit mentio. Poeta ille alteri cuidam poetæ Arabi Christiano, Achthalo dicto, infensissimos, quando ipsum carminibus insectatur, quod sæpiissime facit, strepitum Nakusorum ipsi exprobrat. *Nakus* nempe Arabes appellant illud a nobis supra descriptum Græcorum sacrum lignum, σημαντρον. Ita dicit e. o.: *Expergefæcit me cantus gullorum et pulsatio nacusorum.* De illo Abu Ejubo, sancto Mubammedano, regnt Turcici patrono tutelari, ad cujus sepulcrum novi Solthani processiones solennes faciunt, et cingulum sibi accingunt, quæ ipsorum est inauguratio regia, de illo itaque narrat Elmacimus p. 48, eum durante illa urbis CPTanæ sub Constantino Pogonato diuturna obsidione, de qua Theophanes p. 294 narrat, vita excessisse et sub mœnibus CPleos sepultum fuisse, velut pignus et certam fiduciam, illud solum, in quo illustrem aliquem suum duce Arabes humassent, sui juris aliquando fore. Et cum Græci, excursionem ex urbe facta, ertere defuncti ossa minarentur, contraminatum fuisse Iasidum, duce exercitus his verbis: *Per Deum immortalem, si cruatur, non sinemus*

In Sabbato Lazari palatio vesperi aperto omnis senatus, magistri, proconsules, patricii et cubicularii tantum in scaramangiis intrant, imperator in templo Sancti Demetrii coram fusa imagine Deiparæ ad portam in solarium ducentem subsistit. Senatu per portas argenteas orientales egresso, Ecclesiam signum dat, et intrant senatores ordine, unus post alterum, in templum Sancti Demetrii, et sin-

ullum *nakus*, [σημαντρον, non campanam, ut Erpenius vertit,] *pulsari per omnem Arabum ditionem, quandiu nos quidem et dominabimur*; CPTanos his minis torritos abstulisse ab ossibus sepulti turbandis. E Tebrizio ad Hamasam porro intelligimus, ipsum Muhammedem, qui instituta quam plurima a Christianis Syris et Arabicis assumpsit, prius nactus fuisse usum, donec videns suis morem Christianam ex odio religionis displicere, præcones illos institueret, qui clara voce precum tempora e turribus significarent. Fuit igitur ille mos jam ante Muhammedem; quod etiam e superius citato auctore de miraculis S. Anastasii constaret, si spurius non esset. Sed habueruntæ Latini quoque talia ligna significatoria? Habuerunt omnino. Quod non tantum e verbis anonymi colligi potest, auctoris regulæ Magistri, quem Mabillonius ante sæculum VIII floruisse vult, apud quem hæc leguntur, c. 541: *Cum advenisse divinam horam* [id est tempus precum aut in ecclesiam conveniendi], *percussus in oratorio index monstraverit*; item cap. 951: *Cum ad opus divinum oratori index sonaverit*; sed etiam luculentius certiusque (possunt enim illa superiora de campanis quoque accipi), luculentius, inquam, id colligitur ex illis, quæ Muratorius diss. XXXIII Antiqu. Ital. habet, quæ agit de origine et etymologia vocum Ital. sub v. *Tempella*. Verba ejus sunt: *Tabula lignea, in cujus media superficie mobilia duo vel plura velut manubria e ferro utrinque infixasunt, a monachis appellabatur et adhuc vocatur tempella. Tabula hæc noctu manibus agitata monachos excitabat, ut ad chorum accederent* (Quare facile intelligimus ideo crepitaculo ejusmodi inditum nomen *tempella*, quod tempus indiceret a lectulo consurgendi). Egregie conveniunt hæc loco Arabici poetæ supra laudato, ubi scholiastes addit: *Contingit pulsatio nacusorum sub auroram*; item alteri poetæ alicujus in Hamasah extrema: *Streptus nacusorum sub auroram excitat me; imo vero galli sunt, qui desiderium amorum meorum mihi excitant.* Ipsa vero etymologia non satisfacit; potius putem esse a τύμπανον repetendum vocabulum. Τύμπανον est omne τυπτόμενον, percussibile, usule. De his *tempellis* an de campanis accipi debeat locus Chronicæ Casinensis, I, 32: *Universis reboantibus signis procedebant solemniter*, in dubio relinquo; videntur tamen campanæ potius respici, quas *signa* fuisse dicitas Angelus a Nuce ad illum locum et Du Cange Gloss. Lat. h. v. docent, item v. *Campanas baptizari* et v. *Circuli signorum, seu campanarum*. E Prisciani l. VI patet, si locus ille et scholiastæ interpretatio bene habet, campanas sub Justiniano jam in usu fuisse, cui grammaticus ille æqualis fuit. *Claxendix est concha, qua tegitur signum.* Scholiasta *signum* hic idem esse atque *tubam*, ecclesie nempe, hoc est campanam, vult, cujus interpretationem Du Cange v. *Claxendix* dedit. Sed potest quoque *signum* idem atque *vexillum*, item *status* esse, et statuas sub uranicis fuisse poni solitas, ne

guli ab imperatore ramum unum cum palmæ foliis, sampsucho aliisque odoris floribus, quos tunc tempus fert, accipiunt. Magistri præterea et præpositi singuli magnam argenteam crucem, officiales et cæteri omnes parvam argenteam, proconsules et patricii singuli magnam argenteam crucem accipiunt: si vero cruciulæ argenteæ abundant, etiam prothospathariis ennuclis distribuuntur. Per alteram portam Sancti Demetrii in templum Sanctissimæ Deiparæ Phari omnibus ingressis, statim lucernarium inchoatur, quo finito, hymnum: 101 « Sub terra tecum sepulti, « unam partem cubiculum, alteram clerici imperatoris canunt. Præpositi vero palmæ ramos majores sumunt suisque manibus cubiculo distribuunt, et lucernario ab Ecclesia finito, omnes per eburneam portam egrediuntur.

Βούκλειον καὶ μίαν οἱ βασιλικὸν κληρικὸν. Οἱ δὲ ἰδίων χειρῶν διανέμονται τὸ κουβούκλειον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὸ λυχνικὸν τελεσσάσης, ἐξέρχονται ἅπαντες διὰ τῆς Ἐλεφαντίνης (42).

CAPUT XXII.

Observanda in festo et processione Palmarum.

I. Omnes per hippodromum ad palatium eunt, quo a papia aperto, præpositi, patricii et eubicularii, tunicis albis induti, intrant. Inde ad Justinianæum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

corvi earum capita concacarent, ut est in Priapeis, res nota est, demonstravitque Scaliger ad Catalecta, ab illis meniscia morem venisse sanctorum statuis et imaginibus pictis orbem radiantem apponendi, aut capitellum. Sæculo nono campanas in Ecclesia Latina in usu fuisse, patet e Du Cange v. *Nolarium*. Ino his ipsis diebus, quibus hæc exaro legi in schedis publicis, rerum novarum casus significantibus, in Austria reparatam esse campanam. sæculo vii, jam furam et in ecclesiæ usus adhibitam, quæ jam ætatem mille annorum excedat, et credatur adhuc sexcentum annos ferre posse.

(37) Mirum hoc, patricios e manu imperatoris palmas accipere, non a patriarcha aut episcopo quodam. Certe clerici in Ecclesia Latina palmas distribuendi sibi vindicabant, et pontifices Romani alique primates episcopi imperatoribus Occidentis sacras palmas mittebant. Landulph. Jun, in *Histor. Mediolan.* l. 37: *Mediolanensis archiepiscopus prout moris et legis consuetudo exigit, pro rege Henrico oravit, et ei ramos palmarum in Germaniam misit*; ubi vid. Saxius in notis. Nisi forte imperator CPlanus prius ramos a patriarcha consecratos accipit, quod deinde inter suos distribuit. Sed hodie quidem obtinet mos in Ecclesia Græca, teste Gerlachio p. 469, ut ramos oleæ, myrti et palmarum Sabbato Lazari in ecclesiam deferant, ubi consecrantur, die autem ipso Palmarum a patriarcha aut e vicarii manibus recipiant.

(38) Quia imperatores solebant die Palmarum proceribus et domesticis suis una cum palmarum ramis alia quoque munuscula dare, factum ex eo fuit, ut donum omne βαίον, palma, appellaretur (nisi de palma Circensi repetere malis): vid. Du Cange Gl. Gr. h. v. et Luitprand. *Hist.* VI, 5., cuius capitulis hæc est inscriptio: *de erogatione numismatum et aliorum donorum pro veteri imperatorum Græcorum more ante diem Palmarum in magistratus et clientes imperatorios*. De more in festis diebus fasciculos florum, distribuendi v. ad p. 66. Est igitur βαίον hic loci fasciculus florum, un bouquet.

καὶ εἰσέρχονται οἱ τῆς συγκλήτου στιχηδὸν, εἰς καθ' εἰς, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καὶ λαμβάνουσιν ἕκ χειρὸς τοῦ βασιλέως (37) ἀνὰ βαίον ἐνὸς (38), ἔχοντος φοινικόφυλλα καὶ σάμψυχα (39) καὶ ἕτερα εὐώδη ἄνθη, οἷα ὁ τότε παρέχει καιρὸς. Καὶ οἱ μὲν μάγιστροι καὶ πραιπόσιτοι ἀνὰ ἐνὸς ἀργυροῦ σταυροῦ μεγάλου, οἱ δὲ ὀφφικιάλιοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες ἀεὶ ἐνὸς ἀργυροῦ σταυροῦ μικροῦ, οἱ δὲ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι ἀνὰ ἐνὸς ἀργυροῦ σταυροῦ μεγάλου· εἰ δὲ εἰσι κατὰ περισσεύαν (40) σταυρὶ ἀργυρᾷ μικρᾷ, δίδονται καὶ τοῖς πρωτοσπαθαρίοις εὐνούχοις. Καὶ διὰ τῆς ἑτέρας πύλης τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου, καὶ εὐθὺς ἀρχεται τὸ λυχνικὸν, καὶ εἰς τὴν ἀπόλυσιν τοῦ λυχνικοῦ ψάλλουσιν.

Β « Ὑπὸ ἔρην συνταφέντες (41) σοι. » μίαν τὸ κουβούκλειον λαμβάνουσι φοινίκας μεγάλας, καὶ ἐξ Ἐκκλησίας τὸ λυχνικὸν τελεσσάσης, ἐξέρχονται

ΚΕΦΑΛΑ. ΑΒ'.

Ὅσα δε παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ καὶ προσλεύσει τῶν Βαίτων.

Α'. Προέρχονται πάντες ἐν τῷ παλατίῳ διὰ τοῦ ἱπποδρόμου, καὶ ἀνοξάντος νοῦ παπίου, εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι, ἡλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων,

(39) Sampsuchum alias quoque amarus et majorana, quod postremum nomen notius est, appellatur. Revocat hoc nomen mihi in memoriam elegantissimum epigramma Græcum, quod e Maffeo reddidit Muratorius t. I Inscription. p. 140:

Ἄνθεα πολλὰ γένοιτο νεοδημήτην ἐπὶ τύμβῳ,
Μὴ βάτος ἀύμηρῃ, μὴ κακὸν αἰγίπυρον.
Ἄλλ' ἴα καὶ σάμψυχα καὶ ὑδατίνη νάρκισσος,
Οὐεῖβις, καὶ περὶ σοῦ πάντα γένοιτο ῥόδα.

Plurimus hunc tumulum flos ambiat, atque [facessant

*Hinc rubi horrentes, ægyptusque mala,
At violæ huc coeant, et amarus et narcissus,
Omnia circa te, Vibie, sunt rosæ.*

(40) In abundantia sunt, id est, abundant. Amata Nostro dictio recurrit sæpius. Alii ex περισοῦ dicunt. Mauricius Strateg. xii, 6. σαγίττας καὶ τόξα ἐκ περισσοῦ.

(41) Ed. ψάλλουσιν ὑπὸ ἔρην συνταφέντες σοι. Mss. sic distinguunt: ψάλλουσιν ὑπὸ ἔρην· συνταφ... Quorum distinguendi rationum utra sit melior, facile constaret, si de significatione aut probitate vocis ἔρην liqueret. Leichianæ interpretationi obstare videtur vocis ἔρην pro terra usus rarior et tantum poeticus. Sunt quidem, fateor, quod ex hoc nostro cerimoniali colligitur, nonnulla Græcæ plebi trita, haud alibi penes veterum nisi solos poetas obvia. Cogitavi tamen aliquando, essetne ἔρην compendium scribendi pro ἑσπέρην. Cui conjecturæ obmoveri non debet hoc, quod non ἑσπέρην, sed ἑσπέρην debuisset dici. Eadem enim culpa possit alteri quoque lectioni aspergi. Sed amant novi Græci Ionismum, in hæc terminatione vocum in ρα exeuntium, quem passim apud Nicetam Choniatem et alios animadverti.

(42) Ἐλεφαντίνης. Nempe θύρας vel πύλης. Carceri palatino id nomen erat. Vid. Du Cange ad *Alexiad.* p. 413. Nisi potius ibi mansio fuerit eubiculariorum et vestiarii regium, quod colligo ex pag. 248.

ὁμοίως καὶ οἱ πατρικιοὶ καὶ τὸ κουδούκλειον. Καὶ εἰς
 ελθόντων αὐτῶν γίνεται ἡ προέλευσις ἐν τῷ Ἰουστι-
 νιανοῦ τρικλίνῳ, καὶ εἰσελθὼν ὁ ὄρφανοτρόφος ἐν τῇ
 προελύσει, ἐπιδίδωσι τὰ σύμβολα (43) τοῖς ἐξ ἔθους
 λαμβάνουσι καὶ ἐξέρχεται. Εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται οἱ
 δῆμαρχοι καὶ ἐπιδιδούσι τοὺς προῤῥηθέντας πάντας,
 μαγίστρους, πραιποσίτους καὶ πατρικίους καὶ λοι-
 πούς τοὺς τιμίους σταυρούς, ὁποίους ἢ τῆς ἑορτῆς
 τάξις ἀπαιτεῖ. Καταλαβούσης δὲ τῆς ὥρας, ὑπαλ-
 λάσσει ὁ βασιλεὺς διβητήσιον καὶ χλανίδα, καὶ καθ-
 ἕζεται ἐπὶ τοῦ σένζου εἰς τὸ χρυσοτρικλινον, οἱ δὲ
 τοῦ κουδουκλείου ἅπαντες ἴστανται ἔνθεν κάκεισε, ὡς
 εἴθισται αὐτοῖς. Καὶ λαβὼν νεῦμα [ὁ] ὀστιάριος ἀπὸ
 κελεύσεως παρὰ τοῦ πραιποσίτου, ἐξέρχεται, κρα-
 τῶν βεργίον χρυσοῦν διάλιθον, καὶ εἰσάγει βῆλον α',
 τὸν ὄρφανοτρόφον, κομίζοντα τῷ βασιλεῖ τὸ τῆς
 πίστεως σύμβολον, καὶ εἰσελθὼν προσκυνεῖ τὸν βα-
 σιλέα, μὴ τελείως πίπτων κάτω, ἀνθ' ὧν (44) βασιτά-
 ζει τὰ σύμβολα. Τοῦ δὲ συρτοῦ βῆλου συρομένου καὶ
 τοῦ ὄρφανοτρόφου ἐμφανιζομένου τῷ βασιλεῖ, ἄν-
 ἴσταται (45) ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ θρόνου, ἐκδεχόμενος
 δεξασθαι τὸ τῆς πίστεως σύμβολον, καὶ τοῦτο δεξά-
 μενος καὶ ἀσπασάμενος, ἐπιδίδωσι τῷ πραιποσίτῳ,
 καὶ τελείας (46) τὰς ἐξ ἔθους τρεῖς προσκυνήσεις,
 ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ τὰ σύμβολα, ἀσπασόμενος τῇ
 τῷ μέσῳ, καὶ προσκυνήσας τὸν βασιλέα, πίπτει κάτω, καὶ

ὑπερευξάμενος αὐτὸν, ἐξέρχεται.
 II. Rursus signo accepto, ostiarius velum secun-
 dum, sacellarium Sanctæ Sophiæ, imperatori cruces,
 sinistro humero impositas, oblaturum, 102 dextra
 autem crucem aliam gestantem, adducit, qui in-
 gressus eum, uti consuetudine receptum est, ter
 adorat, et cruce, quam dextra manu portat, pri-
 mum imperatori tradita, ejus manum osculatur.
 Imperator crucem osculatur eamque præposito dat,
 ille tunc et reliquas cruces imperatori offert, qui
 eas osculatus, præposito tradit. Sacellarius disce-
 dens in medio subsistit, et procumbens, imperato-
 rem adorat, eique felicia apprecatus, abit: hoc idem
 reliqui, cum cruce in unoquoque velo ingressi,
 faciunt. Ostiarius a mandato rursus egressus,
 velum tertium, custodem vasorum Sacrosanctæ
 Deiparæ in Blachernis cum chartulario sancti se-
 pulcri; quartum, hospitalarem Theophili; quintum,
 principes factionum; sextum, hospitalarem Sam-
 peonis; septimum, hospitalarem Eubuli; octavum,

VARLE LECTIONES.

¹⁰ κατ' ἕνα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(43) Eunthavit in plurali, quia plura ejusdem
 formulæ, Symboli fidei Nicæni puta, exempla erant.
 Quinam autem fuerint oī ἐξ ἔθους λαμβάνοντες τὰ
 σύμβολα, illi, qui e veteri instituto Symboli Nicæni
 exemplaria acciperent ab orphanotropheorum in-
 spectore sibi tradita, mihi non constat, neque
 meminī quidquam alibi de hoc more exemplaria
 manu exarata symbolorum fidei distribuendī le-
 gere.

(44) Propterea quod. In Anthologia inedita Carm.
 649, quod etiam ex Grutero apud Fleedwodum
 in Sylloge inscriptionum et Muratorium legitur:

Ανθ' ὧν δὲ χρονίας ἐπετήσιον οὐκ ἀπίδωκε, etc.
 Ἀλγίσιος φρεσι πολλά...

triclinium processio fit, quo orphanotrophus quoque
 cum solemnī pompa venit, et symbolis omnibus iis,
 quibus hæc distribui solent, divisīs, rursus disce-
 dit. Post eum tribuni factionum seu demarchi in-
 trant, et dictis omnibus, magistris, præpositis,
 cæteris, tot venerandas cruces, quot ordo festi requir-
 it, distribuunt. Tempore autem veniente, impera-
 tor dibetesiō et tunica sua indutus, in throno
 chrysotriclinii sedet, a cubiculariis, ut mos est, cir-
 cumdatus. Tunc ostiarius a mandato, signo a præ-
 posito dato, egreditur, et virgam auream lapidibus
 pretiosis ornatam tenens, velum primum, orpha-
 notrophum, symbolum fidei imperatori offerentem,
 adducit: is imperatorem, non prono tamen in ter-
 ram corpore, quia symbola gestat, adorat. Reducto
 autem, quod suspensum est, velo, dum orphanotro-
 phus comparet, imperator a throno surgit, inteme-
 ratæ sanctæque fidei symbolum excepturus, quod
 postquam accepit et osculatus est, id præposito
 tradit: ille post ternam adorationem symbola impe-
 ratori reddit, manum ejus osculatur, et, versa
 semper ad eum facie, discedens, in medio subsistit,
 imperatorem prono in terram vultu adorat, fausta-
 que omnia ipsi apprecatus, discedit.

χειρα αὐτοῦ, καὶ ἀπελθὼν ὀπισθοφανῶς, ἴσταται ἐν

χειρα αὐτοῦ, καὶ ἀπελθὼν ὀπισθοφανῶς, ἴσταται ἐν

De more diebus Dominicis aut festis majoribus,
 item si quis sacrum quid corpore ferret, coram su-
 periore non procidendi, egi ad pag. 240, ubi locum
 hunc exposui.

(45) Honoris significandi causa, quem symbolo
 fidei exhibeat, cum alias neque procerum, neque
 principum, neque legalorum exterorum cuiquam
 assurgeret imperator...

(46) Redit ad orphanotrophum. Postquam dixisset
 auctor, quæ imperator faceret accepto symbolo
 fidei, subjicit quæ orphanotrophus faciat illud tra-
 dendo. Similis constructio est pag. 102, ubi ἐπι-
 δώσει pariter non ad præpositum, sed ad sacellarium
 pertinet.

hospitalarem Irenes; nonum, hospitalarem Narsetis decimum, hospitalarem Sanctæ Irenes; undecimum velum, senatores urbis, adducit. Hi omnes, cum crucibus ingressi, ea quæ supra observavimus peragunt.

τὸν ξενοδόχον τῶν Ναρσοῦ· βῆλον ι', τὸν ξενοδόχον τῶν πολιτικῆς. Ἄπαντες δὲ οὗτοι εἰσερχόμενοι, βαστάζοντες

III. Quo facto, imperator præpositum, hic ceremonialium jubet, ut, pro more accedentes cruceque ex imperatoris manibus sumpturus suo ordine collocet, ut singuli secundum ordinem ac dignitatem suam ingrediantur. Sic, si adsunt, patricii, strategii, cubiculo præfecti, domestici, primis officiis admoti et vicarii, singuli pro more, in unoquoque velo ad imperatorem intrant. Postquam vero in terram procumbentes eum adorarunt, singulis crucem donat, hi felicia imperatori apprecati, abeunt. Sic quoque processus in lausiaco a mandato instituitur, omnesque per monothyrā, quæ ad ærarium privatum in phiala secreta triconchi ducit, cereos processionales gestantes, procedunt, imperator chrysotriclinium petit, sacerdotes, crucem ecclesiæ præferentes, e templo Phari prodeunt, et interea troparium processionis: « Communem resurrectionem, » exordiuntur. Imperator, cubiculariis comitantibus, processionem sequitur et hemicyclum phialæ triconchi petit, ubi patricii, senatus omnisque pompa eum excipit: unde ad daphnenum pergens, 103 templum Sanctæ Deiparæ ingreditur, cumque cereis accensis precatus, extensam ibi canit, ad cruces accedit, precatusque per triclinium augustalis templum Sancti primi martyris Stephani intrat, et precatus extensam ibi canit, mox ab iisdem stipatus, per augustale et triconchi apsidem transit in cujus apside triconchi imperatoris ministri, fausta domino apprecaturi, adsunt.

εὐξάμενος διέρχεται διὰ τοῦ τρικλίνου τοῦ ἀγουστέως, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, κακεῖ εὐξάμενος τελεῖ τὴν ἐκτενῆ, καὶ δηριγευόμενος δι' αὐτῶν, διέρχεται διὰ τοῦ ἀγουστέως καὶ τῆς ἀψίδος τοῦ τρικόγγου, καὶ μένουσιν οἱ βασιλικοὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀψίδι τοῦ τρικόγγου. Ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα.

IV. Is porro a præfectis cubiculi, patriciis, protospathariis et senatu, spatharocandidatis, manclavitis et cæteris domesticis cinctus, per januam ad fiscum privatum ducentem transit perque scalas lausiaci descendit. Ad senatus, spatharocandidati, manclavitæ cæterique domestici utrinque in lausiaco subsistunt, imperatori acclamantes, qui a præsentibus stipatus, tripetonem, ubi protospatharii, fausta ei apprecantes, adsunt, ingreditur. Deinde cum cubiculariis et patriciis chrysotriclinium petit, et abiens, in dextro latere ejus prope et quasi ad cameram in cubiculum ducentem subsistit, patricii

τῶ χαρτουλαρίου τῆς Ἀγίας Σοροῦ· βῆλον δ', τὸν ξενοδόχον (47) τῶν Θεοφίλου· βῆλον ε', τοὺς δημοκράτας τῶν περατικῶν δήμων· βῆλον ς', τὸν ξενοδόχον τῶν Σαμφῶν· βῆλον ζ', τὸν ξενοδόχον τῶν Εὐδούλου· βῆλον η', τὸν ξενοδόχον τῶν Εἰρήνης· βῆλον θ', τῆς Ἀγίας Εἰρήνης· βῆλον ια', τοὺς δημάρχους τῆς σταυροῦς, τελοῦσιν ἅπαντα, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται.

Γ'. Εἴθ' οὕτως κελεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ κάκεινος τῷ τῆς καταστάσεως, ὅπως τοὺς ἐξ ἔθους εἰσερχομένους καὶ λαμβάνοντας σταυροὺς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ βασιλέως διευθετήσῃ¹⁷, ὅπως ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν καὶ τιμὴν εἰσέλθῃσι. Καὶ εἰσέρχονται πατρίκιοι, εἰ τύχῃσι, καὶ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου, δομέστικοι τε καὶ οἱ τὰ πρῶτα ὄφθικια κατέχοντες καὶ τοποτηρηταί, οἱ συνήθως εἰσερχόμενοι πάντες ἐν ἐνὶ βῆλῳ στιχιδόν. Πεσότων δὲ καὶ προσκυνησάντων τὸν βασιλέα, ἐπιδίδωσιν ἐνὶ ἐκίστῳ ὁ βασιλεὺς ἀνὰ σταυρὸν ἓνα (48), καὶ ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα, ἐξέρχονται, καὶ εἴθ' οὕτως δίδονται ἀπὸ κελεύσεως μεταστάσιμον ἐν τῷ λαυσιακῷ. Καὶ ἀπέρχονται ἅπαντες διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸν¹⁸ εἰδικὸν ἐν τῇ μυστικῇ φιάλῃ τοῦ τρικόγγου, βαστάζοντες ἅπαντες αὐτῶν κτρία τῆς λιτῆς, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξέρχεται ἐν τῷ χρυσοστρικλίῳ, ἐξέρχονται δὲ καὶ οἱ ἱερεῖς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Φάρου, βαστάζοντες τὸν σταυρὸν τῆς ἐκκλησίας, καὶ παρ' αὐτὰ ἄρχονται τὸ τροπάριον τῆς λιτῆς, « Τὴν κοινήν ἀνάστασιν. » Καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀπάντων, διέρχεται ὀπισθεν τῆς λιτῆς καὶ ἐξέρχεται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ φιάλης τοῦ τρικόγγου, καὶ δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε πατρίκιοι καὶ σύγκλητος καὶ πᾶσα ἡ προλευσις, κακεῖθεν ἀπέρχεται λιτανεύων ἐν τῇ δάφνῃ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ ἄψας κηροῦς καὶ εὐξάμενος, τελεῖ ἐκεῖσε τὴν ἐκτενῆ, καὶ ἀπέρχεται εἰς τοὺς σταυροὺς, καὶ εὐξάμενος διέρχεται διὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, κακεῖ εὐξάμενος τελεῖ τὴν ἐκτενῆ, καὶ δηριγευόμενος δι' αὐτῶν, διέρχεται διὰ τοῦ ἀγουστέως καὶ τῆς ἀψίδος τοῦ τρικόγγου, καὶ μένουσιν οἱ βασιλικοὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀψίδι τοῦ τρικόγγου.

Δ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ πρωτοσπαθάρων καὶ τῆς συγκλήτου, σπαθαροκανδιδάτων τε καὶ ἐπὶ τοῦ μαγαβίου καὶ λοιπῶν οικειακῶν, διέρχεται διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ ἐπὶ τὸν¹⁹ εἰδικὸν, καὶ κατέρχεται τὰ βαθμίδια τοῦ λαυσιακοῦ. Οἱ δὲ τῆς συγκλήτου, σπαθαροκανδιδάτοι καὶ οἱ τοῦ μαγαβίου καὶ λοιποὶ οικειακοὶ μένουσιν ἐν τῷ λαυσιακῷ ἔθνεσιν κάκεισιν, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε, εἰσέρχεται ἐν τῷ τριπέτωνι, καὶ μένουσιν ἐκεῖσε οἱ πρωτοσπαθάριοι ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ

VARIE LECTIONES.

¹⁷ διευθετήσῃ ed. ¹⁸ ἐπὶ τὸ ed. ¹⁹ ἐπὶ τὸ ed.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(47) Xenodochia et xenones erant hospitia pro vetulis infirmis ægris corporibus, quos xenodochi recipiebant, curabant, alobant, vestiebant, humabant, ut patet ex Theophan. p. 157, et Asseman. t. I, Bibl. Orient. p. 271. Videntur parabolis suc-

cessisse, de quibus vid. Harenbergii diss. Miscell. Lips. t. VII, parte 4.

(48) Ita quoque codex, et proba est atque antiqua ea forma. Solet tamen Noster multo frequentius illa altera uti ἀνὰ ἐνός σταυροῦ.

βασιλεὺς εἰσέρχεται μετὰ τοῦ κουβουκλείου καὶ πα-
 τρικίων ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, καὶ ἀπελθὼν ὁ βασι-
 λεὺς ἴσταται ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ χρυσοτρικλίου
 πλησίον ὡς πρὸς τὴν καμάραν τὴν εἰσάγουσαν πρὸς
 τὸν κοιτῶνα, οἱ δὲ πατρικιοὶ ἴστανται ἐν τῷ ἀρι-
 στερῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ χρυσοτρικλίου, καὶ ἴστανται
 ἔμπροσθεν τοῦ σένζου, βαστάζοντες τὰ τε λιτανίδια
 αὐτῶν κηρία καὶ τοὺς σταυροὺς οἱ δὲ ἱερεῖς ἀνέρ-
 χονται μίσον διὰ τοῦ χρυσοτρικλίου, καὶ ἴστανται
 πλησίον τοῦ σένζου. Ὁ δὲ διάκονος τίθησι τὸ εὐαγ-
 γέλιον ἐν τῷ βασιλικῷ θρόνῳ, καὶ γίνεται ἡ συνήθης
 ἔκτενή, καὶ ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ κουβου-
 κλείου καὶ τῶν ἱερέων εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἵπεραγίας
 Θεοτόκου ἐν τῷ Φάρῳ, οἱ δὲ πατρικιοὶ ὑπερυξά-
 μνοι τὸν βασιλέα ἐξέρχονται. Καὶ εἴθ' οὕτως, εἰ
 κελύσει ὁ βασιλεὺς, προσκαλοῦνται τοὺς πατρικίους,
 καὶ συλλειτουργοῦσι τῷ βασιλεῖ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἵπερ-
 αγίας Θεοτόκου, ἢ καὶ οὐχί, λειτουργοῦσιν ἔξω εἰς
 δὲ τοῦ κλητωρίου, γίνονται μίνσαι, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυ-
 σιν τῆς θείας λειτουργίας ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς
 καὶ καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ
 τρικλίῳ ἀπὸ σκαραμυγγίου, ὡσαύτως καὶ οἱ
 κληθέντες ἀπὸ γὰρ τῆς λιτῆς πάντες ἀλλάσσουσιν.

Εἰ. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι, εἰ μὲν τύχη ἐν ταύτῃ τῇ
 ἡμέρῃ ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τε-
 λείται οὕτως. Λιτανεῦει ὁ βασιλεὺς, ὡς ἀνωτέρω εἴ-
 ρηται, ἐκτελῶν ἅπαντα ἀκολουθῶς ἐν τῷ εὐκτερῷ
 τῆς δάφνης, τελείας δὲ ἅπαντα, ὡς εἴθισται αὐτῷ
 τῇ τῶν Βασιῶν ἡμέρᾳ τελεῖν. Οἱ μὲν ἱερεῖς, μετὰ τὸ
 ἐκτελεῖσαι πάντα ἀκολουθῶς ἐν τῷ Ἁγίῳ Στεφάνῳ,
 ἀπέρχονται αὐτοὶ μόνον ἐν τῷ παλατίῳ λιτανεύοντες,
 ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, ἐκ-
 δεχόμενος τὸν καιρὸν, Καταλαβόντος δὲ τοῦ καιροῦ,
 μὴνεὶ ὁ τῆς καταστάσεως τῷ πραιπόσιτῳ, ὁ δὲ πραι-
 πόσιτος δηλοῖ τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς
 ἐν τῷ ὀκταγώνῳ, περιβάλλεται τὴν χλαμίδα αὐτοῦ
 διὰ τῶν βεστητόρων, καθὼς εἴθισται, καὶ δριγυεύ-
 μενος ὑπὸ τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀρχόντων, ἐξέρχεται
 διὰ τοῦ αὐγουστέως, καὶ διελθὼν τὸ στενὸν,
 ἤγουν τὴν χρυσὴν χεῖρα, ἀνέρχεται εἰς τὸν ὀνόποδα,
 καὶ στὰς ἐν τῇ χαλκῇ πύλῃ τοῦ ὀνόποδος, δέχονται
 αὐτὸν ἐκεῖσε οἱ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ πεισόν-
 των δὲ καὶ προσκυνησάντων, νεύει ὁ πραιπόσιτος
 τῷ τῆς καταστάσεως ἀπὸ κελύσεως, κάκεινος λέγει·
 « Κελεύσατε. » Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖ διέρχεται, τελῶν
 ἅπαν ἀκολουθῶς, ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐν τῇ προελύ-
 σει τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἐπὶ σεπτῷ ἐξεθέμεθα. Ἰστίον,
 ὅτι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῶν Βασιῶν καὶ ἡ Αὐγουστα δέχεται
 τὰ βῆλα (49) ὁμοίως τῷ βασιλεῖ, καὶ τοὺς σταυροὺς
 λαμβάνει ἐκ τῶν κατὰ τύπον εἰσερχομένων ἐπὶ τοῦ βασιλέως
 οὕτως καὶ ἐπ' αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ
 εἰ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλέως περιόδου ἐν τοῖς
 γηροκομείοις.

Ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ παλατίου ὥρα
 πρώτη ἢ καὶ δευτέρα ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ. Ἰππεύσας
 δὲ ἐκεῖσε, δριγυεύμενος ὑπὸ τῶν κατὰ συνήθειαν,

VARIÆ LECTIONES.

²⁰ οἱ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(49) Nempe uxores illorum procerum, quibus
 imperator cruces argenteas distribuit : et eodem
 ordine admittuntur feminina vela, atque virorum,

A autem in sinistro latere ejusdem triclinii throno
 astant, processionales cereos et cruces gestantes,
 sacerdotes per medium eorum ad triclinium ascen-
 dunt et prope thronum consistunt. Diaconus Evan-
 gelium in thronu imperatoris reponit, qui, solemnī
 extensa cantata, cum cubiculo et sacerdotibus ad
 templum Sanctæ Deiparæ Phariabit ; patricii vero,
 fausta ei præcati, discedunt. Sic postea, si jusserit
 imperator, accessunt patrioii, unaque cum eo in
 templo Sanctæ Deiparæ sacris intersunt ; sin vinus,
 extra templum in Sancti Stephani in hippodromo
 sacros ritus celebrant. Parato vero convivio, missus
 afferuntur, et peracta divina liturgia, imperator
 discedit, ac venerandæ mensæ eusæ in Justiniani
 triclinio in scaramangio, quo etiam convivæ in-
 dulti sunt, assidet : ante processionem enim om-
 nes mutatorias sumunt.

B τὸν Ἁγίον Στέφανον τοῦ ἵπποδρομοῦ. Στοιχηθέντος
 δὲ τοῦ κλητωρίου, γίνονται μίνσαι, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυ-
 σιν τῆς θείας λειτουργίας ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς
 καὶ καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ
 τρικλίῳ ἀπὸ σκαραμυγγίου, ὡσαύτως καὶ οἱ
 κληθέντες ἀπὸ γὰρ τῆς λιτῆς πάντες ἀλλάσσουσιν.

V. Sciendum est, si in eum diem Annuntiatio
 sanctissimæ Virginis incidit, eam ita celebrari :
 104 Imperator, sicut supra demonstratum est,
 procedit, omnia ordine in oratoriis daphnes per-
 agens, observatis iis ritibus, quos solet in die Pal-
 marum observare. Sacerdotes tantum, sacris in
 Sancti Stephani celebratis, in processione ad palatium
 abeunt ; imperator autem ad suum cubiculum,
 tempus expectaturus, se confert. Quo appropin-
 quante, cerimoniaris præpositum, hic imperato-
 rem admonet, qui octagonum ingressus, tunica sua
 per vestitores, ut mos est, induitur, et præfectis
 cubiculo ipsum comitantibus, per augustale transit,
 perque stenum seu auream manum digressus, ad
 onopodem ascendit, in cujus ænea porta constitutum
 patricii et strategii excipiunt. Dum autem procedunt
 et adorant, præpositus cerimoniaris a mandato sig-
 num dat, is dicit : « Jubete. » Inte omnibus rite
 peractis, quæ supra in processione Annuntiationis
 breviter explicuimus, discedit. Sciendum, festo
 Palmarum die Augustam quoque vela, æque ac
 imperatorem, admittere, et dum ab ipsam eo ritu,
 quo ad imperatorem ingrediuntur, ab ipsis cruces
 accipere solere.

τὰ βῆλα (49) ὁμοίως τῷ βασιλεῖ, καὶ τοὺς σταυροὺς
 λαμβάνει ἐκ τῶν κατὰ τύπον εἰσερχομένων ἐπὶ τοῦ βασιλέως
 οὕτως καὶ ἐπ' αὐτῆς.

D

CAPUT XXXIII.

Observanda in sancta et magna feria quinta, et de
 imperatoris circuitu in gerocomiis.

Imperator a palatio hora prima aut secunda ad
 hippodromum procedit. Equo autem ibi conscenso,
 comitantibus eum, qui solent, ad gerocomia abit,

VARIÆ LECTIONES.

et ab iisdem viris, orphanotropho nempe atque xeno-
 docho, accipit Augusta cruces, a quibus imperator
 acceperat.

ut verba a Propheta, aut potius a Domino prolata A impleat: « Sparsit munera, dedit pauperibus, justitia ejus in sæcula sæculorum manet: ditans omnes et sublevans ex inexhaustis thesauris, quos ipsi Deus donavit. » Omnibus, quæ solent in singulis gerocomiis peragi, observatis, ad palatium revertitur, instructoque convivio, missus afferuntur, et invitati quidem amici remanent, cæteri vero ad sua domicilia abeunt. Hora autem divinæ liturgiæ instante, templum Sanctissimæ Deiparæ Phari imperator sacrorum rituum celebrandorum causa ingreditur, et si jubet, 105 patricii vocantur, et qui una cum ipso sacra celebrant; sin minus, ad templum Sancti primi martyris Stephani progressi, sacras ibi cerimonias peragunt, et si ita imperatori visum fuerit, patricii advocantur. Divina autem liturgia B finita, is in narthece ejus templi in scamno sedet, et magistri, patricii, præpositi et reliqui ingressi, e manu ejus singuli duo poma et cinnamomum accipiunt. Si vero ibi considere imperatori non libuerit, abit ad imperatoriam cameram chrysotriclini ibique in scamno considet, omnes prædictas cerimonias observans. Illi vero, osculati imperatoris manus, post faustas acclamationes discedunt, et posthac ipse imperator abit suæque pretiosæ mensæ cum amicis, quos eo die invitari jussit, assidet. Sciendum autem est, mutatorias hoc die non indui solere.

ζόμενοι τὰς τοῦ βασιλέως χεῖρας, ἐξέρχονται ὑπερευχόμενοι αὐτόν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέρχεται ὁ βασιλεύς καὶ καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης μετὰ φίλων, οὓς ἂν ἐκέλευσε τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καλεῖσθαι. Ἰστέον δὲ, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀλλὰξίμικ οὐκ εἰσὶν.

CAPUT XXXIV.

Observanda in magna vigilia, et quomodo celebrari solet.

Circa horam secundam imperator circum ingressus, equum conscendit et Blachernas petit, ibique templum ingressus ad sacras januas pergit, ubi cum cereis ardentibus precatus, oratorium ingreditur, et sumpto thuribulo, illud circulatim incensat, et postquam novo instrato sacram mensam vestivit, apocombium inibi reponit, perque obliquitatem egressus, templum Sacri Sepulcri petit, et cereis ibi in precatione, ut ipsi mos est, ante sacras januas accensis, inque sacrarium ingressus, sumpto thuribulo, sa-

VARIÆ LECTIONES.

²¹ συλλειτουργοῦντες R., συλλειτουργοῦν superscripto τ cod., συλλειτουργοῦνται ed. ²² τελοῦντες R. ex eodem cod. compendio, τελοῦνται ed. ²³ ἢ δὲ ed. ²⁴ καθίζονται cod. ²⁵ Verba: ἐν Βλαχέρναις — ἀπέρχεται: om. ed., addit R. in notis.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(50) Proclamabat præco hæc ipsa verba etiam in D pontificum Romanorum inauguratione, ut legisse in cerimoniali tali quodam recordor.

(51) Ratio linguæ flagitat Θεοῦ.

(52) Jam aliquoties habuimus, *missæ sunt*, id est consistoria procerum, qui processerant seu in aula convenerant, dimittuntur; quo facto, abeunt aliqui, alii manent, jussi nempe cum domino epulari.

(55) Est idem atque προσευχάδιον, nempe scabellum, quale præfixum est altarium nostrorum ambabus πλαγίαις, et illi, ubi corpus Christi, et illi, ubi sanguis ejus dispensatur; super quo flexis

ἀπέρχεται ἐν τοῖς γηροκομείοις, ἐκπληρῶν τὴν παρὰ τοῦ προφήτου, μᾶλλον δὲ τοῦ Κυρίου, εἰρημένην φωτὴν. « Ἐσκόρπισεν (50), ἔδωκε τοῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· πλουτοποιῶν ἅπαντας καὶ παραμυθούμενος ἐκ τῶν παρὰ Θεῶν (51) δεδωρημένων αὐτῷ ἀνεξαντλήτων θησαυρῶν. » Ἐκτελέσας δὲ ἅπαντα τὰ κατὰ συνήθειαν ἐν ἐκείτῃ γηροκομείῳ, ὑποστρέφει ἐκ τῆς πλατίᾳς, καὶ στοιχηθέντος τοῦ κητωρίου, γίνονται μίνσαι (52), καὶ οἱ μὲν κληθέντες φίλοι μένουσιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπέρχονται ἐν τοῖς ἰδίῳις αὐτῶν τόποις. Καταλαβοῦσης δὲ τῆς ὥρας τῆς θείας λειτουργίας, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ναῷ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου πρὸς τὸ ἐκτελεῖσαι τὴν θείαν λειτουργίαν· καὶ εἰ κελεύει ὁ βασιλεὺς, προσκαλοῦνται οἱ πατρίκιοι, καὶ συλλειτουργοῦντες ²¹ αὐτῷ, εἰ δὲ μήγε, ἐξέρχονται ἐν τῇ ναῷ τοῦ Ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ἐκεῖσε τελοῦντες ²² τὴν θείαν λειτουργίαν, καὶ εἰ κελεύει ὁ βασιλεὺς, προσκαλοῦνται οἱ πατρίκιοι. Τῆς δὲ θείας λειτουργίας τελεσθεῖσης, καθέζεται ἐν τῇ νάρθηκι τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ἐν τῇ σκάμῃ, καὶ εἰσελθόντες οἱ τε μάλιστα καὶ πατρίκιοι, πραιπόσιτοι καὶ λοιποὶ, λαμβάνουσι διὰ χειρὸς τοῦ βασιλέως ἀνά μῆλων δύο καὶ ἐνὸς κινναμώμου. Εἰ δὲ ²³ οὐ κελεύει ὁ βασιλεὺς καθεστάναι ἐν τοῖς ἐκείσε, ἀπέρχεται ἐν τῇ βασιλικῇ καμήρᾳ τοῦ χρυσοστρικλίνου, καὶ καθέζεται ²⁴ ἐν τῇ ἐκείσε ὄντι σκάμῃ ἐπιτελῶν πᾶσαν τὴν προῤῥηθεῖσαν διανομήν. Αὐτοὶ δὲ ἀσπασ-

ΚΕΦΑΛΑ. ΛΔ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ, καὶ ὅσα ἐν αὐτῇ τελεῖται.

Περὶ ὥραν δευτέραν ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ἵπποδρομίῳ, ἵππεύει ἐκεῖσε καὶ ἀπέρχεται ἐν Βλαχέρναις ²⁵, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῇ ναῷ, ἀπέρχεται μέχρι τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ ἄψας κηροῦς καὶ εὐξάμηνος, εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ λαβὼν θυμιατόν, θυμιᾷ κυκλόθεν, καὶ ὑκαλλάξας τὴν ἁγίαν τράπεζαν, τίθησιν ἐν αὐτῇ ἀποκόμβιον, καὶ ἐξελθὼν διὰ τῆς πλαγίας, εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοροῦ, καὶ ἄψας κηροῦς εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν ἐν τῇ προσευχῇ (53) αὐτοῦ, ὡς εἴθισται αὐτῷ, ἔμπροσθεν

genibus preces Deo persolvunt, qui aut non valent ob corporis imbecillitatem humo se sternere, aut qui salva dignitate non audent. Typicum ms. Monasterii Kecharitomenes (apud Du Cange v. Προσευχάδιον): μετὰ τὴν εὐχὴν γινεσθαι τὰς συνήθεις γονυκλισίας τὰς μὲν δυνατωτέρας [scil. moniales] ἀπὸ γῆς ἀνευ προσευχαδίου τὰς ἀσθενεστέρας δὲ καὶ μετὰ τινος ὑποστηρίγματος ταπεινοῦ καὶ βήματος. Talia quoque scabellum suppedanea servant nostratibus in confessionibus, ut illis genua impendant coram confessionario suo penitentiam faciētes; item in diebus penitentialibus publicis, quando dominica oratio in genibus a toto populo

τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ θυσιαστήριον, λαβὼν θυμιατὸν, θυμῶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν κυκλόθεν, καὶ λαβὼν ἀποκόμβιον, τίθησιν αὐτὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ, τραπέζῃ, καὶ εἰθ' οὕτως ὑποστρέφας εἰσέρχεται ἐν τῷ πάλτιῳ, εἴτε ἔφιππος, εἴτε τοῦ πλοῦς (54). Καὶ περὶ ὧραν τρίτην ἢ καὶ τέταρτην τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀπέρχονται οἱ πατριῆκοι ἀπὸ καλεύσεως ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, ὅπως, τελούντος τοῦ πατριάρχου τὰς θείας κατηχήσεις (55) ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ, τύχουσιν ἐκείσε. Ἰστέον δὲ, ὅτι, εἰ μὲν πρὸ τῆς τριτοῦκτης ὑποστρέφει ὁ βασιλεὺς ἀπὸ Βλαχέρνας, εἰσέρχεται πρῶτον ἐν τῷ βεστιαρίῳ (56), καὶ ἐκβάλλει (57) τὴν τε χρυστὴν τράπεζαν μετὰ τῶν λοιπῶν χρυσῶν σκευῶν τῶν μελλόντων καθυπουργῆσαι τῇ διακαινησίμῳ ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ εἰθ' οὕτως τελοῦσι (58) τὴν τριτοῦκτην, καὶ προσκυνῶσι τὴν τιμὴν λόγῃν (59). Ὅμοίως εἰσέρχονται καὶ οἱ πατριῆκοι ἀπὸ καλεύσεως μετὰ τοῦ κουδουκλείου, πρωτοπαθῆριοι τε καὶ οἱ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν, προσκυνήσαντες καὶ αὐτοὶ τὴν τιμὴν λόγῃν, καὶ ὑπερυξάμενοι τὸν βασιλέα, ἐξέρχονται. Εἰ δὲ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

recitatur. Est igitur hic loci ἡ προσευχὴ αὐτοῦ, nempe imperatoris, statio vel sedes imperatoris in ecclesia Blachernensi, cum adjuncto scabello genuali, peragendæ ejus devotioni inserviens, quæ erat ἐμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν. Dubium non est, ad cancellos tribunarum reliquarum quoque sacrarum ædium posita fuisse talia scabella, super quibus preces diceret imperator antequam in tribunam intraret. Noster deinceps, p. 10., βασιμίδιον appellat.

(54) Ita quoque M. Subintell. διὰ vel μετὰ vel ἀπὸ. Goanf. col. 424.

(55) Debebat igitur patriarcha CPTanus die Veneris caro dicto vel magno homiliam in æde Blachernensi recitare. Olim initio rei Christianæ pene nullæ erant conciones seu conventus sacri absque homilia. Sed prolapsis æd superstitionem et ignorationem cum litterarum omnium, tum veri quoque Christianismi Græciæ, abierunt in desuetudinem homiliæ, raroque tale quid auditur in ecclesiis Græcis hodie, nisi forte hieromonachus aliquis egregie doctus admirationem et laudes mereri, et dierum festorum majorum (nam illis pene solis talis habetur honor) illustrare festivitatem velit. Ut in Ecclesia Latina, ita quoque in Græca officium perorandi a sacerdote avulsum fuit.

(56) Vestiarium non tantum dicebatur illis sæculis conditorium suppellectilis vestiarie, sed omnis omnino pretiosæ suppellectilis horreum, thesaurus, gazophylacium, ut e Nostro patet, qui p. 267 et II, 43. p. 388., quo de expeditione Cretenſi agit, recenset ea, quæ ad vestiarum pertinuerint, et ex eo erogata fuerint in usum castrænis expeditionis. Vid. Du Cange v. Βεστιαρίον et Vestiarium, et ad Alexiad. p. 285. Goar. ad Codin. p. 53, Guther. p. 658. idem I. I. Themat. c. I. μινσοῦριζ memorat ἀργυρῶν, ἅπερ κεῖται ἐν τῷ βασιλικῷ βεστιαρίῳ. Hinc quando vestiarium vestium in species designare vellent, addebant plerumque commemorationem vestium, ut continuatur Constant. p. 86, βεστιαρίον appellat τῶν ἀποθησαυριζομένων πέπλων ἐκείσε σηρικῶν. Ita quoque hodiernum thesaurus cimeliorum regaliū garde-robs appellatur. Henricus Knython ad A. 1381. : Juravit, quod credidit, quod non esset aliquis rex christianus, habens meliorem garde-robsiam. Num, ut dixit, tanta erat copia vasorum et jocalium de argento, etc. [Vestiarium

crum altare circulatim incensat et apocombion in eo reponit, et sic ad palatium aut equo aut nave rursus revertitur. Circa horam tertiam aut quartam ejus diei patricii a mandato ad Sanctæ Irenes templum procedunt, ut patriarchæ divinam catechesin in hoc templo peragenti adsint. Sciendum vero est, imperatorem, si ante tertiam et sextam e Blachernis non revertatur, primum in vestiarius ingredi, aureaque mensa et reliquis vasis, quæ in aureo triclinio in renovatione adhiberi debent, inde amotis, tertiam et sextam ibi celebrare aureamque lanceam adorare. 106 Eodem ritu patricii a mandato cum cubiculariis, protospathariis et præfectis domesticorum, sacram lanceam adoraturi, ingrediuntur, quo facto, fausta imperatori apprecati, discedunt. Si vero post tertiam et sextam imperator a Blachernis, ea scilicet ibi jam celebrata, redeat, venerandam lanceam cum dictis in Pharo adorat, deinde vestiarius ingressus, vasa, ut supra monuimus, inde removet. Porro sciendum est, imperatorem etiam nave ad Blachernas abire, et sacrum bema Sancti Sepulcri

Augustæ memoratur Script. post Theophan. p. 89.]

(57) Exproxi inde se præsentē et in chrysotriclini atrio illo, in quo sacræ epulæ sunt, deponi jubet. Καθυπουργεῖν et ὑπουργεῖν in specie de servitio triclinari seu epulari adhiberi, supra jam dixi.

(58) Nempe sacerdotes palatini Deiparæ Phari, in cujus æde sacram lanceam, qua Christi latus perfussum jactabatur, asservabatur, ut e p. 106 constat. Sensus igitur hujus loci hic est : Si imperator ante tertiam et sextam abeat ex æde Blachernensi, eum protinus in vestiarius, hoc est gazophylacium, tendere, et inde exproxi coram se curare suppellectilem triclinarem auream, crateres, discos, missoria, etc., quæ septimana Paschali in solemnibus epulis, quibus excipienda tunc erat tota comitativa, servire deberent, eoque negotio confecto abire ad Deiparam Phari, ibique audita tertia et sexta, sacram lanceam adorare. Si vero tertius et sextæ cantandæ intersit in æde Blachernensi, tunc eum illinc directæ ad C. V. Phari tendere, ibique adorata lancea, in vestiario, quæ ordinanda sint, cœcinare.

(59) Mirum est, hujus lanceæ mentionem in epistola Alexii apud Du Cange ad Alex. p. 336 non fieri, in qua reliquiæ sanctorum CPLi, ut ferebant, asservatæ magno numero exponuntur. Magna in fama erat ævo medio CPLis ob abundantem copiam sacrarum reliquiarum. V. Du Cange CPLi. Christ. III. p. 4. [Fulcher. Carnotens. in Gestis Francor. peregrinor. laudat CPLin ob auri, argenti, palliorum et reliquiarum usum p. 386.]* Forte ex eo, quod in supra memorata epistola lanceæ mentio non fit, impostura possit argui. Contendit quidem Du Cange eam epistolam genuinam esse. Verum sunt multa, quæ spuriam et a Latino semibarbaro conflictam esse produnt; et inter alia hoc de lancea desumptum argumentum, quam non omisisset Alexius nominare, si revera hanc epistolam scripsisset. Verum norat auctor ejus Latinus, reges Francos Hierosolymitanos lanceæ possessionem sibi arrogare. Propterea non poterat eam inter cimelia imperii CPTani numerare. Omisit quoque omophorium et reliquias fascias B. Virginis et alia quæ CPTani possidere jactabant.

ornare, deinde reversum in veste quam semper gestat, ad gerocomia cyphes abire, ac rogis seu donis senibus et infirmis distributis, ad palatium reverti. Ἀ μετὰ τῆς τριτοέκτης ὑποστρέφει ἀπὸ Βλαχέρνας, ὡς τελείας ἑκαίσε πρῶτον τὴν τριτοέκτην, προσκυνεῖ τὴν τιμίαν λόγχην μετὰ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων ἐν τῷ Φάρῳ, καὶ εἰθ' οὕτως εἰσέρχεται ἐν τῷ βεστιαρίῳ, καὶ ἐκβάλλει τὰ σκεύη, ὡς προεῖρηται. Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ πλοὺς ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν Βλαχέρναις, ἀλλ' οὖν καὶ φιλοκαλεῖ (60) τὸ ἄγιον βῆμα τῆς Ἁγίας Σοροῦ, καὶ ὑποστρέφας ἀπὸ ἱματίου, εἰσέρχεται εἰς τὰ γηροκομεία τῶν κύφης. καὶ βρογεῖ τοὺς γέροντας καὶ λωδοὺς (61) καὶ ὑποστρέφει εἰς τὸ παλάτιον.

CAPUT XXXV.

Observanda in sancto magnoque Sabbato.

I. Circa horam tertiam cubiculum mutatorias sumit, et a mandato metastasimam sive solemnis processio per cerimoniarium in lausiaco indicitur, præfecti barbati per januam ærarii privati in semicirculum secretæ phialæ triconchi abeunt. Imperator autem, a cubiculo stipatus, ab aureo triclinio per porticus quadraginta sanctorum, sago indutus, ad semicirculum secretæ phialæ triconchi abit, deinde, omnibus comitantibus, per apsidem et daphnem digressus, cerasos in oratoriis, quæ ibi sunt, accendit et cubiculum augustalis intrat. Tunc patricii, domestici et omnis senatus tunicas atrabaticas, præfecti cubiculo vestes tyrias, præpositi leontaria aureis fibriis induunt. Tempore veniente, imperator diabetesium paganum et tunicam hubernam gestat, et a præpositis cæterisque cubuli præfectis stipatus, per augustale et stenum seu auream manum ad onopodem abit, in cujus ænea porta con-

VARIÆ LECTIONES.

²⁶ ἐπὶ τὸ ἐδ. ²⁷ ἡμικύκλιω ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(60) *Abstergit, everrit*, verriculo nempe e plumis pavonum facto. In genere est φιλοκα εἶν comere, mundare, parare, ornare. Hinc Latini suum *filoparis, ornatus*, sumpserunt. Ut φιλοκαλεῖν est studere efficere, ut aliquid pulchrum appareat, affectare decorum et honestum, ita Latinis hybrida vox *filoparare* est studere efficere, ut aliquid *paratum*, id est ornatum, complum appareat, et *philoparis*, res, cui conficiendæ studium paraturæ seu ornatus et decoris fuit adhibitum, elegans, ecita, speciosa. Vid. Du Cange h. v.

(61) Λωδοί, ut plerisque placet, dicuntur recentioribus Græcis scriptoribus, qui Latini *leprosi*, tametsi hac voce *mutilati* generatim intelligi possint. Verba sunt Du Cangii in Gloss. Gr. h. v. Idem in CPLI Christ. 4, 9, § 17, ex Zonara docuit, ita appellari τοὺς τὰ σώματα λελωσημένους ἐκ τῆς νόσου τῆς ἱερᾶς καὶ τοὺς λελερωμένους. Æneas Gazæus p. 39, 7 ed. Barth. λελωθημένον pro *leproso* posuit, et apud Cedren. p. 319, opponuntur λελωθημένοι et πεπηρωμένοι, ubi vid. Xylander et Goar. ad Cedr. p. 399. Λώδη apud Theophan. modo *labes* redditur p. 59. modo *tabes* p. 136, modo *contagium* p. 142. Vid. Combesis. ad Theophan. pag. 71. Cæterum non erat cur de probitate vocis λωδός dubitarent viri docti ad Themiét. p. 247; vid. not. p. 500. *Lazaros* et *leprosos* vocabant medio ævo tales miseros: unde talia nosocomia nostrates adhuc *Lazarete*, Batavi autem *Leprosenhuisen* dicunt; non quod omnes illuc depositi leprosi essent, sed plerique. Ad leprosos non tantum pertinebant scabiosi, ulcerosi, sed etiam lue gallica infecti. Luem illam vetustis jam temporibus in humanum genus sævisse, non obscuri colligitur veterum testimoniis. Unum citabo satis luculentum ex Isidoro Mercatore, sæculi VII, ut reputatur, scriptore: *Pro his, qui in animalibus [ex concubitu cum animalibus] ut ani-*

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ.

Α'. Περὶ ὧραν τρίτην ἀλλάσσει τὸ κουδούκλειον, καὶ δίδεται ἀπὸ κελεύσεως μεταστάσιμον (62) διὰ τοῦ τῆς κατὰστάσεως ἐν τῷ λαυσιακῷ, καὶ οἱ μὲν βαρβατοὶ ἄρχοντες διέρχονται διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸν ²⁶ εἰδικόν, καὶ ἐξέρχονται ἐν τῷ ἡμικύκλιῳ ²⁷ τῆς μουσικῆς φιάλης τοῦ τρικύκλου. Ὁ δὲ βασιλεὺς διεγυμένως ὑπὸ τῶν τοῦ κουδουκλείου, ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ διέρχεται διὰ τῶν διαδατικῶν τῶν ἁγίων μ', φορῶν σάγιον, καὶ ἐξέρχεται ἐν τῷ ἡμικύκλιῳ τῆς μουσικῆς φιάλης τοῦ τρικύκλου, εἰθ' οὕτως διέρχεται, διεγυμένως ὑπὸ πάντων, διὰ τε τῆς ἀψίδος καὶ τῆς δάφνης, ἅπτων ἐν τοῖς ἑκαίσε οὖσιν εὐκτηρίοις κηρίαι, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ αὐγουστέως. Καὶ ἀλλάσσουν οἱ τε πατρίοιοι, δομέστικοί τε καὶ ἡ σύγκλητος ἅπαντα ἀτραβατικά (63) χλανίδια, ὁμοίως καὶ οἱ τοῦ κουδουκλείου ἄρχοντες περιδέβληνται χλανίδια τόρεα, οἱ δὲ πραιπόσιτοι λεοντάρια (64)

malia fracescunt [computrescunt] vel in masculis [id est ἐξ ἀρρένοκοιτίας] leprosi efficiuntur. Aliud exemplum in dissert. observationes medicas ex Arabum monumentis exhibente protuli ex Abi Ozeiba et possent hujus rei plura dari argumenta, si locus hic esset.

(62) Jubentur proceres reliquique officiales, quibus negotium est in tribunalibus Lausiaci, ferriari et missa facere ea, in quibus sunt; verbo, *jubenter abire* et clauduntur expeditionibus rerum destinatæ diætæ.

(63) De vestibus atrabaticis quod dicam post Du Cangium in Gloss. Lat. h. v., non habeo. Nondum constat, cujus coloris fuerint et quomodo formatæ, vilosæne, an læves, crassæ, an tenues, lanæne an cottoneo vel serico. Videntur tamen atri aut subobscuri coloris fuisse, quia plerumque in luctu adhiberi solebant. Forte igitur ab atro colore sic sunt dictæ. Sed derivant viri docti ab Atrebatibus, ubi fabrefactæ fuerint. Si proba est etymologia Frischii in Lexico Germanico, *Rasch*, notum genus panni lanei apud nos, ab *Arras*, urbe Belgica, derivantis in voce *Arrasch*, constat jam, quid fuerint Atrabaticæ vestes. Verum propius a vero videtur abesse altera ejusdem vocis derivatio, ab ipso in v. *Rasch* proposita, a *rasum*. Si atrabaticæ ab Atrebatibus repetendæ, et eadem sunt cum vestibus vel pannis *arazzo* (de quibus vid. Du Cange h. v.) sunt quoque eadem cum vestibus *arest*, de quibus idem Du Cange h. v. inter alia hunc locum habet ex veteri libro: *Tres magni panni pendali [id est vela] consuli in quorum quolibet continentur sex panni de arest.*

(64) Id est vestes cum intextis leonum figuris, ut εὐκολλόντες in specie erant vestes cum intextis leonibus in fundo vel campo candido.

χρυσόταβλα. Καὶ καταλαβόντος τοῦ κοιροῦ, περιβαλ- A
 λόμενος ὁ βασιλεὺς διβητήσιον τὸ παγανὸν (65) καὶ
 χλανίδα τὸν ὀψιμαρον (66), καὶ δριγυόμενος ὑπὸ
 τε τῶν πραιποσίτων καὶ λοιπῶν ἀρχόντων τοῦ κου-
 βουκλείου, διέρχεται διὰ τε τοῦ ἀγουστέως καὶ τὸν
 στενοῦ, ἤγουν τῆς χρυσῆς χειρὸς, καὶ ἀπέρχεται
 πύλῃ τοῦ ὀνόποδος, δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ, καὶ πεισόντων νεύει ὁ πραιπόσιτος
 τῷ τῆς καταστάσεως ἀπὸ κελεύσεως, καὶ λέγει, «
 « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. »

B. Καὶ δριγυόμενος ὑπ' αὐτῶν πάντων, ἐξέρ-
 χεται ἐν τῷ κόμιστωρίῳ, καὶ σάντος ἐν τῷ κα-
 μελαυκίῳ ἐπὶ τοῦ πορφυροῦ λίθου, πίπτουσιν αὖθις
 οἱ πατρικιοὶ καὶ ἡ σύγκλητος, καὶ λαβῶν νεῦμα ὁ
 πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ σιλεντι-
 αρίῳ, κάκεινος λέγει· «
 « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ ὑπερ-
 εὔχονται τὸν βασιλέα· «
 « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς
 χρόνους. » Κάκειθεν δριγυόμενος ὑπὸ πάντων αὐ-
 τῶν, διέρχεται διὰ τε τῶν ²⁸ ἐξκουβίτων καὶ τῶν
 σχολῶν, καὶ ἐξέρχεται διὰ τῆς μικρᾶς πύλης τῆς
 χαλκῆς ²⁹ τοῦ χυτοῦ, καὶ ἀπέρχεται μέχρι τοῦ ἀγίου
 φρέατος. Τὰ δὲ μέρη δέχονται τὸν βασιλέα ἐν ταῖς
 στάσεσιν αὐτῶν, σφραγίζοντα τὸν βασιλέα καὶ μό-
 νον, λέγουσι δὲ καὶ οἱ νοτάριοι καὶ οἱ μαῖστορες, ὡς
 εἴθισται αὐτοῖς, τοὺς ἰάμβους. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσελ-
 θὼν ἐν τῷ ἀγίῳ φρέατι καὶ ἄψας κηροῦς, δέχεται
 παρὰ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ ἀγίῳ φρέατι, καὶ προσ-
 κυνήσαντες ἀμφοτέροι ἀλλήλους καὶ ἀσπασάμενοι,
 εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν, καὶ ἀπελθόντες μέχρι τῶν
 ἁγίων θυρῶν, ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ
 θυσιαστήριον, ὁ δὲ βασιλεὺς, στάς ἔμπροσθεν τῶν
 ἁγίων θυρῶν, καὶ ἄψας κηροῦς καὶ εὐξάμενος, εἰσ-
 ἔρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ μετὰ τὸ ὑπαλλά-
 ξαι τὴν ἁγίαν τράπεζαν τὰς αὐτῆς ἐνδυτὰς, λαμβά-
 νει παρὰ τοῦ πραιποσίτου χρυσοῦ λίτρας ρ', καὶ
 τίθησιν αὐτὰς εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν ἐν τῷ βασιμι-
 δίῳ, ἐν ᾧ ὁ βασιλεὺς ἴσταται, καὶ ἦνίκα ὑπαλλάξῃ
 τὴν ἁγίαν τράπεζαν, λαβῶν ἀποκόμβιον ἕτερον,
 ἔχον καὶ αὐτὸ χρήματα πάμπολλα παρὰ τοῦ πραι-
 ποσίτου, τίθησιν αὐτὸ εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν, εἴτα
 λαβῶν παρὰ τοῦ πατριάρχου θυμιατὸν, θυμιᾷ ἐκ
 τρίτου τὸ θυσιαστήριον κυκλόθεν, καὶ ἐξέρχεται
 διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῆς πλαγίας, καὶ ἀπέρχεται
 εἰς τὸ σκευοφυλάκιον. Εἰσελθὼν δὲ καὶ ἄψας κη-
 ροῦς εὐχεται, καὶ εὐξάμενος θυμιᾷ τὰ σκεύη ἀπαν-
 τα, καὶ καθέζεται μικρὸν μετὰ τοῦ πατριάρχου. Εἰθ' οὕτως εἰσέρχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου καὶ οἱ
 λοιποὶ ἄρχοντες οἱ κατὰ συνήθειαν εἰσιόντες, λαμβάνουσι παρὰ τοῦ σκευοφύλακος νάρδον, καὶ εἴθ'
 οὕτως ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ σκευοφυλακίου, διέρχεται διὰ τοῦ γυναικίτου νάρ-
 θκος (67), ἐν ᾧ καὶ τὴν συνήθη στάσιν κέκνηται· αἱ τῆς αὐτῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας διακόνισσαι, καὶ

II. Deinde ab his omnibus stipatus, ad consi-
 storium abit, **107** et dum sub camelaucio in porphy-
 retico lapide stat, rursus patricii et senatores pro-
 cidunt, et postquam præpositus signum ab impera-
 tore accepit, silentiario annuit, qui dicit: «
 « Jubete, »
 cæteri faustum ac diuturnum imperium principi
 precantur. Inde, his omnibus comitantibus, per
 excubias scholasque transit, perque parvam æneam
 portam chyti ad sanctum puteum venit. Factiones
 imperatorem in suis stationibus accipiunt, et totum
 cruce signant, notarii vero et magistri, ut ipsis
 mos est, iambos recitant. Imperator sacrum puteum
 ingressus, cereos accendit, et a patriarcha in sancto
 puteo excipitur, ubi, postquam se invicem adora-
 runt ac salutarunt, templum intrant, et ad sanctas
 januas progressi, patriarcha sacrarium intrat. Im-
 perator ad sacras januas constitutus, cereos accen-
 dit, et precatur sacrarium intrat, mulatoque sacri
 altaris instrato, a præposito centum libras auri su-
 mit, qui eas in gradu ponit, in quo imperator stat,
 novoque instrato imposito, aliud apocombium, quod
 et ipsum admodum pretiosum est, a præposito su-
 mit inque sacra mensa offert, deinde suffimentis a
 patriarcha acceptis, sacrarium in circulo ter incen-
 sat, perque sinistram obliquitatis partem ad locum
 ubi vasa asservantur, abit. Ingressus vero cum ce-
 reis ardentibus, precatur, deinde vasa omnia incen-
 sat et pululum cum patriarcha considet. Posthac
 cubicularii et reliqui præfecti, qui pro more intrare
 solent, ingressi, a thesaurario nardum accipiunt,
 imperator vero surgit, et a scenophylacio egressus
 per gynæceum narthecis, ubi solitam stationem
 suam diaconissæ Magnæ Ecclesiæ habent, transit
 perque sinistram bematis portam, accepto a patriar-
 cha benedictione, egreditur.

VARIE LECTIONES.

²⁸ διὰ τῶν ed. ²⁹ πύλης καὶ χαλκ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(65) Dibitisiūm, genus superhumeralis non
 valde prolixi, paganum, hoc est auro et splendore
 omni carens, quale geritur in luctu, (et sane luctus
 Christianorum maximus ille est, quem ob Christi
 mortem instituunt), et quando imperator paganus,
 hoc est ἑταίρος, ab omni pompa remotus, velut latere
 cupiens procedit.

(66) Quid hæc vox sibi velit, ne conjectura qui-

dem assequor. Quamvis enim succurrat, forte sic
 dictam esse illam chlamylem, quod vesperæ, ὀψὲ
 τῆς ἡμέρας, gestaretur, obstat tamen, quod hæc
 mane fieri dicantur.

(67) Nihil plus præstant M.; nihilo tamen
 minus deesse quædam dubio vacat, forte ex p. 110
 supplenda.

ἐξέρχεται διὰ τῆς ἀριστερᾶς πύλης τοῦ βήματος (68) καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτῷ ὁ πατριάρχης εὐλο-
γίας.

III. Postquam ambo per angustam porticum S. A Nicolai, quæ pone bema est, transiere, ad sanctum puteum abeunt, ubi patriarcha imperatori rursus benedictionem dat: post mutuatam vero salutationem, omnibus comitantibus, imperator egreditur, perque parvam portam æneam ad consistorium usque procedit, 108 ubi senatores, fausta ipsi precantes, adsunt. Cum vero ad stenum venit, patricii ibi congregati felicia apprecantur, unde in palatium ingreditur, ubi, convivio parato, missus afferuntur, omnesque mutatorias deponunt, amici vocati manent, cæteri vero ad suas quisque ædes discedunt. Cubiculum circa horam nonam vestes mutat, et tempore divini officii appropinquante, imperator ad sacram missam celebrandam in pharum abit, et, si jusserit, patricii intrant unaque cum ipso sacra celebrant, sin minus, ad circum abeunt et ibi in templo S. protomartyris Stephanis sacram liturgiam celebrant. Cum vero Psaltes: « Deus, resurge » inchoaturus est, cubicularii extra aureas cortinas suspensa vela tenentes, astant, et dum hymnum: « Deus, resurge, » orditur, æqualiter extendentes, vela exteriora tollunt manentque tantum aurea. Divino officio peracto, postquam ibi congregati exclamarunt: « Conservet Deus imperatorem nostrum? » statim organum in tripetone collocatum pulsatur, imperator egressus, venerandæ mensæ suæ, scaramangio albo clavibus aureis indutus, assidet, cum quo amici invitati partim albis, partim variegatis scaramangiis induti assident: præfecti cubili, depositis mutatoriis, discedunt, spatharocubicularii vero et cubicularii, mutatoriis exutis, in scaramangiis imperatori astant. βασιλεὺς καθίσταται ἐπὶ τῆς τιμῆς αὐτοῦ τραπέζης, καθίστανται καὶ οἱ κληθέντες φίλοι, οἱ μὲν ἀπὸ σκαραμαγγίων λευκῶν, οἱ δὲ χροακῶν (68*), εὐθὺς δὲ οἱ μὲν ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου ἀπαλλάξαντες ἀναχωροῦσι, οἱ δὲ σπαθαροκουβικουλάριοι καὶ κουβικου-
λάριοι ἀπαλλάξαντες, παρίστανται ἀπὸ σκαραμαγγίων.

IV. Sciendum est, si festum Annuntiationis in eadem diem sancti Sabbati incidat, imperatorem ad S. Sophiæ abire, et ibi ritus omnes magni Sabbati supra recensitos tum in sanctæ mensæ instrato mutando, tum in sacrarii incensatione aurique oblatione servare, et inde egressum, ut ei mos est, ad custodiam vasorum abire. Ibi enim postquam omnia, quæ supra tradidimus, peregit, per supra commemoratam portam egreditur, et benedictione ibi patriarcha accepta, per angustam S. Nicolai porticum ad sacrum puteum abit, acceptaque rursus benedictione, ad mediam, ob festum Annuntiationis in palatium abiturus, 109 non procedit, sed reversus, parvam portam in sancto puteo, ubi in

Γ'. Καὶ διελθόντες ἀμφοτέρωθεν διὰ τοῦ ὄπισθεν τοῦ βήματος στενοῦ διαβατικοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἀπέρχονται μέχρι τοῦ ἁγίου φριάτος, καὶ αὖθις ἐπιδούς ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ εὐλογίας, καὶ ἀμφοτέρωθεν ἀλλήλους ἀσπασάμενοι, ἐξέρχεται μὲν ὁ βασιλεὺς, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων πάντων, καὶ εἰσέρχεται διὰ τῆς μικρᾶς πύλης τῆς χαλκῆς, καὶ μέχρι τοῦ κονιστωρίου ἰληθῶν, μένουσιν ἐκεῖσε οἱ τῆς συγκλήτου, ὑπερευχόμενοι τὸν βασιλέα. Καὶ καταλαβόντος αὐτοῦ τὸ στενὸν, μένουσιν ἐκεῖσε οἱ πατρικιοὶ, ὑπερευχόμενοι καὶ αὐτοὶ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ παλάτιον, καὶ στοιχηθέντος τοῦ κλητωρίου, γίνονται μίσαι, καὶ ἀπαλλάσσουσιν ἅπαντες, καὶ οἱ μὲν κληθέντες φίλοι μένουσιν, οἱ δὲ ἀπέρχονται ἕκαστος αὐτῶν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Καὶ περὶ ὧραν θ' ἀλλάσσει τὸ κουβουκλειον, καὶ καταλαβούσης τῆς ὥρας τῆς θείας λειτουργίας, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸ ἐκτελεῖσαι τὴν θείαν μυσταγωγίαν ἐν τῷ φάρῳ, καὶ εἰ μὲν κελεύσει εἰσέρχονται καὶ πατρικιοὶ καὶ συλλειτουργοῦνται αὐτῷ, εἰ δὲ μήγε, ἐξέρχονται³⁰ εἰς τὸν ἵπποδρομον, καὶ λειτουργοῦσιν ἐκεῖσε ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου. Καὶ μέλλοντος τοῦ ψάλτου ἄρξασθαι τὸ, « Ἀνάστα ὁ Θεός, » ἴστανται κουβικουλάριοι, κρατοῦντες τὰ ἐξωθεν τῶν χρυσῶν βήλων κρεμάμενα βῆλα, καὶ ἠνίκα ἄρξῃται τὸ « Ἀνάστα ὁ Θεός, » παρευθὸς τανύσαντες ἐξ ἴσου, αἶρουσι τὰ ἐξωθεν βῆλα, καὶ μένουσι τὰ χρυσᾶ βῆλα καὶ μόνον. Καὶ τῆς θείας λειτουργίας τελεσθείσης, καὶ ἀνακρίξαντες οἱ ἐν τοῖς ἐκεῖσε: « Στερεώσαι ὁ Θεός τὸν βασιλέα ἡμῶν! » εὐθὺς αὖτε τὸ ἔργον, ὃ ἴστανται ἐν τῷ τριπέτωι, καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς καθίσταται ἐπὶ τῆς τιμῆς αὐτοῦ τραπέζης, καθίστανται καὶ οἱ κληθέντες φίλοι, οἱ μὲν ἀπὸ σκαραμαγγίων λευκῶν, οἱ δὲ χροακῶν (68*), εὐθὺς δὲ οἱ μὲν ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου ἀπαλλάξαντες ἀναχωροῦσι, οἱ δὲ σπαθαροκουβικουλάριοι καὶ κουβικου-
λάριοι ἀπαλλάξαντες, παρίστανται ἀπὸ σκαραμαγγίων.

Δ'. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι, εἰ μὲν τύχη ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἁγίου Σαββάτου, ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, καὶ ἐκτελεῖ ἅπαντα τὰ τοῦ μεγάλου Σαββάτου, ὡς ἀνωτέρω εἶρηται: καὶ ἐν τῇ ὑπαλλαγῇ τῆς ἁγίας τραπέζης καὶ ἐν τῇ θυμιάσει τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἐν τῇ εἰσκομιδῇ τοῦ χρυσίου, καὶ ἐξελθὼν, ὡς εἴρηται αὐτῷ, ἀπέρχεται ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ. Καὶ τελέσας ἐκεῖσε ἅπαντα, ὡς προείρηται, ἐξέρχεται διὰ τῆς ἀνωτέρω εἰρημένης πύλης: καὶ λαβὼν ἐκεῖσε παρὰ τοῦ πατριάρχου εὐλογίας, διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου διαβατικοῦ ἀπέρχεται ἐν τῷ ἁγίῳ φριάτι, καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ πατριάρχου εὐλογίας, οὐκ ἐξέρχεται ἐν τῇ μέσῃ πρὸς τὸ ἀπελθεῖν αὐτὸν ἐν τῷ πα-

VARIÆ LECTIONES.

³⁰ εἰσέρχονται ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(68) Significatur porta non e tribuna in Naum, sed e Sceuophylacio seu sacristia extra ecclesiam in atrii plagam borealem eduens.

(68*) Opponuntur *coloræ vestes albis*. Vide not. ad p. 364.

λατίῳ διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἀλλ' ὑπο-
 σρήφας εἰσέρχεται ἐν τῇ μικρᾷ πόλῃ τῆ οὔσῃ ἐν
 τῷ φρέατι, ἐν ἣ ἴσταται ἐν ταῖς ²¹ μεγάλας προ-
 ελεύσεσιν, ἐπιδοῦς τοῖς ψάλταις καὶ λοιποῖς τὰς
 πλουσίας αὐτοῦ δωρεὰς ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ κράζειν
 τὸν ἄργυρον. Καὶ ἐκεῖθεν διέρχεται διὰ τοῦ τρικλί-
 νου, ἐν ᾧ κραματίζει ὁ βασιλεὺς ἐν τοῖς μεγάλας
 προελεύσεσι, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ μητατωρίῳ, καὶ
 ἀπαλλάξας τὴν στολὴν, ἣν φορεῖ τοῦ ἁγίου Σαββά-
 του, ὑπαλλάσσει τὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ στολὴν.
 Ἐξελθὼν δὲ ἀπὸ τῶν ἐκείσε ἠλλαγμένος, ἀπέρχεται
 ἔμπροσθεν τῶν θυρῶν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ εὐξά-
 μενος, κρατῶν καὶ κηρὸς εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσια-
 στήριον, καὶ προσκυνήσας τὴν ἁγίαν τράπεζαν,
 ἐξέρχεται καὶ διέρχεται διὰ τῆς σωλαίας, καὶ μέλ-
 λοντος αὐτοῦ διέρχεσθαι διὰ τῆς σωλαίας, λαμβάνει
 ἀπὸ τοῦ πραιποσίτου κηρίον λιτανίον, καὶ παρ'
 αὐτὰ ἄρχονται τὸ τροπάριον τῆς ἑορτῆς τὸ, « Σήμε-
 ρον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον. » Καὶ δρι-
 γευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου,
 πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν καὶ τῆς συγκλήτου,
 διέρχεται διὰ τοῦ ναοῦ, καὶ ἐξέρχεται διὰ τῆς ²²
 νάρθηκος καὶ τοῦ λουτήρος. Κατελθὼν δὲ τὰ γραδή-
 λια τοῦ ἀθύρα, ἐξέρχεται ἐπὶ τὸ μέλιον, καὶ διοδοῦν
 τὴν μέσσην, ἀνέρχεται ἐν τῷ φόρῳ καὶ τελεῖ ἐκείσε
 ἅπαντα ἀκλόυθως, ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐδηλώθη.
 Καὶ κατελθὼν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἑπεραγίας Θεοτό-
 κου ἐν τοῖς χαλκοκρατείοις, τελεῖ ἐκείσε τὴν θείαν
 λειτουργίαν μίχρι τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐ-
 αγγελίου κατέρχεται διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας, καὶ
 τῇ ἡμέρᾳ ἡ θεία λειτουργία οὐ τελεῖται ἅπασα,
 ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ ἐμβόλῳ, ὡς εἴρηται,
 ἵππευεῖ ἐκείσε μετὰ τῶν κατὰ συνήθειαν, καὶ ἀπὸ
 τῶν ἐκείσε δριγευόμενος ἀπέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ,
 ἐκτελῶν ἅπαντα ἐν τῇ διόδῳ, στάσει τε καὶ
 δοχῇ, ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐν τῇ καθόλου προελεύσει
 τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐπὶ λεπτῷ ἐξεθέμεθα. Καὶ εἰσελθὼν
 εἰς τὸ καλᾶτιον, τελεῖ τὰ τοῦ ἁγίου Σαββάτου ἅπαντα.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προελεύσει ἐνώσεως
 Ἑκκλησίας (69).

Ἰστίον ὅτι καὶ ἡ προελεύσις τῆς ἐνώσεως τῆς
 Ἑκκλησίας ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ προελεύσεις ἐπιτελεῖ-
 ται· καὶ γὰρ ἐμπράττως (70) ὁ βασιλεὺς ἄπεισι ²³,
 καὶ αἱ δοχαὶ κατὰ τύπον γίνονται, δηλονότι καὶ τῶν
 δῆμων κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀκτολογοῦντων ἐν τοῖς τόποις
 αὐτῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπερχόμενος ἕως τοῦ ἁγίου
 φρέατος, ἀποστέφεται ἐκείσε, εἶτα δεξαμένου αὐτὸν
 τοῦ πατριάρχου, ἀπέρχονται ἀμφοτέρω εἰς τὸν ναὸν
 τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Καὶ δὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς
 πάσης τάξεως τελομένης, ἐπαίρουσιν ἀπ' αὐτοῦ
 τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης τὴ λιτὴν, καὶ ὑπο-
 στρέφουσιν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας λιτα-
 νεύοντες, καὶ εἰσέρχονται διὰ τοῦ γυναικείου μέρους

A magnis processionibus psaltis cæterisque copiosa
 munera sua inter solemnes argentarii acclamationes
 erogat, ingreditur. Inde per triclinium, ubi in
 majoribus processionibus convivium celebrat, tran-
 sit et metatorium petit, mutataque stola, quam
 sancto Sabbato gestat, eam, qua in Annuntiatione
 utitur, induit. Unde, mutata veste, ad januas sacra-
 rii abit, ubi cum ardentibus cereis precatus, sacra-
 rium intrat, et sancto altari adorato, discedit per-
 que solem digreditur, digressurus, cereum proces-
 sionalem a præposito accipit, quo facto, statim
 troparium festi exordiantur: « Hodie caput salutis
 nostræ. » Deinde a præfectis cubiculo, patriciis,
 strategis et senatu stipatus, per templum transit,
 perque narthecem et baptisterium abit. Per gradus
 autem athyræ descendens, ad millium et per mediam
 in forum abit, omnia ibi, ut supra ostendimus, or-
 dine peracturus. Deinde ad templum Sanctissimæ
 Deiparæ chalcoprateorum venit, et divinam litur-
 giam ibi ad Evangelium usque celebrat. Quo reci-
 tato, per ligneam scalam descendit, et finita extensa,
 discedit: hoc enim die sacra liturgia non tota, sed
 ad Evangelium usque et extensam celebratur. Imper-
 ator in porticum, ut diximus, egressus, equum cum
 iis, quibus mos est, conscendit, et ab his stipatus,
 ad palatium abit, omniaque in transitu, statione et
 receptione, quæ supra in solemni processione annun-
 tiationis breviter exposuimus, observat. Ingressus
 palatium, ritus sancti Sabbati omnes celebrat.

ἐξέρχεται, τελεσθεῖστος τῆς ἐκτενοῦς· ἐν ταύτῃ γὰρ
 ἀλλ' ἕως τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς ἐκτενοῦς. Καὶ
 ἵππευεῖ ἐκείσε μετὰ τῶν κατὰ συνήθειαν, καὶ ἀπὸ
 τῶν ἐκείσε μετὰ τῶν κατὰ συνήθειαν, καὶ ἀπὸ
 τῶν ἐκείσε δριγευόμενος ἀπέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ,
 ἐκτελῶν ἅπαντα ἐν τῇ διόδῳ, στάσει τε καὶ
 δοχῇ, ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐν τῇ καθόλου προελεύσει
 τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐπὶ λεπτῷ ἐξεθέμεθα. Καὶ εἰσελθὼν
 εἰς τὸ καλᾶτιον, τελεῖ τὰ τοῦ ἁγίου Σαββάτου ἅπαντα.

CAPUT XXXVI.

*Observanda in processione unionis Ecclesiæ, seu
 quando totius unionis Ecclesiæ prælegitur.*

Observandum est, processionem quoque unionis
 Ecclesiæ eo ritu, quo cæteræ processionibus, institui.
 Imperator enim ad templum cum officiis abit, et
 receptiones pro more instituuntur, factiones scilicet
 in suis stationibus ei acclamant. Deinde ad sa-
 crum puteum procedens, coronam deponit, **110**
 ibique a patriarcha exceptus, cum ipso una ad
 sanctæ Irenes pergat. Peracto ibi divino officio ab
 ipso S. Irenes templo pompam ordiuntur, et sic in
 processione ad templum S. Sophiæ reversi, per gy-
 nacem et narthecem ejus ædis intrant, datoque ibi
 processionis ordine, introitus fit, imperatore et pa-
 triarcha cum sacerdotibus omnibus ingrediente. Re-

VARIÆ LECTIONES.

²¹ ταῖς om. ed. ²² τε om. ed. ἀπίσει: cop. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(69) Vid. dissert. Cl. Leichii de vita Constantini
 Porphyrog. § IV.

(70) Est idem atque ἐμπράκτως, cum solemne
 comitatu, ut vertit Goar. apud Theophan. p. 335,
 a., vel, quod idem est, cum solemne obsequio ut

vertit Anastasius p. 334., vid. Du Cange Gloss. Gr.
 h. v. De ἐμπράκτοις vel ἐμπράκτοις, et ἀπράκτοις
 vel ἀπράκτοις dignitatibus dicam suo loco. Ἀπί-
 σει est quoque in codice: sed leg. ἄπεισι.

deunt autem eo, qui in reliquis processionibus A servatur, ordine.

οδοσ, καὶ εἰσοδεύει ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ καὶ πάντων τῶν ἱερέων. Τὰ δὲ τῆς ὑποστροφῆς ἐπιτελεῖται καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προσλεύσεσι.

CAPUT XXXVII.

Observatio de vestibus, quomodo ab imperatoribus in festis diebus ac processionibus mutantur.

I. In sancta et magna Dominica Paschatis, domini violaceis scaramangiis et sagis auro prætextis e palatio progrediuntur, in cubiculo daphnes loricas et tzitzacia mutant, sitque ibi solemnitas in magno triclinio XIX accubituum salutatio, qua peracta, tzitzacis depositis, lora et coronas, albas illas quidem aut rubras, sumunt, manu sinistra scipiones aureos, gemmis et margaritis ornatos, dextra vero acaociam fuerunt: sic processio, ut supra observavimus, instituitur. Sciendum est, dominos, templum ac metatorium pro more ingressos, lora deponere, et cum ad loca sacra, communionem sanctamque cenam prodire volunt, non lora sed chlamydes induere. Reversi autem ad palatium, lora et coronas sumunt, si albam mane, in reditu rubram, si rubram egressi, albam redeuntes capiti imponunt. Porro domini die secunda renovationis e palatio egressi, alba auroque intexta scaramangia et gemmis ornatos gladios gestant. In templo autem Domini coronas viriles capiti addunt, et ad S. S. Apostolorum sedem abeunt, eamque dibetesiis albis ac tunicis suis induti, intrant, reduces vesperi colobia et gemmis ornatos gladios et albas coronas sumunt; sin vero tiaram seu tupham capiti imponere malunt, hoc quoque a consuetudine non alienum habetur. ¶¶¶ Hac septimana renovationis dibetesiis alba induunt, si vero processionem ad templum, aut pompam, aut receptionem institui jubent in palatio, tzitzacia induunt. Dominica nova seu clausarum portarum eodem modo celebratur. Saepe etiam, si dominis libet, hoc festo pro albis auroque intextis scaramangiis purpurea auro ornata induunt. In festo mediæ Pentecostes similibus mutatoriis utuntur. In festo Ascensionis Domini scaramangiis triblatteis e palatio progressi, celocem conscendunt et ad portam auream abeunt, ubi aureis gemmatisque gladiis cincti, equo ornamentis circa collum instructo vehuntur, et ad

ΚΕΦΑΛ. ΑΖ'.

Χρῆ εἰδέναι, πῶς ἀλλάσσουν οἱ δεσπόται ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ προσεύσεσι.

Α', Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα ἐξήρχονται οἱ δεσπόται ἀπὸ τοῦ παλατίου μετὰ ὀξων σκαραμαγγίων καὶ χρυσοπερικλείστων σαγίων, καὶ ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης ἀλλάσσουν τὰ θωράκια, περιβάλλονται δὲ καὶ τὰ τζιτζάκια, καὶ γίνεται ὁ ἀσπασμὸς (71) ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ τῶν ἐθ' ἀκουσίων, καὶ μετὰ τὸν ἀσπασμὸν ἐκβάλλουσι τὰ τζιτζάκια καὶ περιβάλλονται τοὺς λώρους καὶ στέμματα, εἰ κελεύουσι, λευκὰ εἴτε ρούσια, καὶ ἐν μὲν τῇ εὐωνύμῳ χειρὶ κρατοῦσι σκηπίονας χρυσοῦς ἐκ λίθων καὶ μαργάρων ἡμφιεσμένους, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ χειρὶ τὴν ἀνεξικακίαν· τὰ δὲ τῆς προσεύσεως ἐπιτελεῖται, καθὼς εἰρηκαμην. Ἰστέον, ὅτι, τῶν δεσποτῶν εἰσοδευσάντων κατὰ τὸ εἰωθὸς καὶ εἰσελθόντων ἐν τῷ μητατωρίῳ, ἐκβάλλουσι τοὺς λώρους, καὶ δὴ ἐκβαίνοντες εἰς τὰ ἅγια (72) καὶ εἰς τὴν ἀγάπην καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, οὐ περιβάλλονται τοὺς λώρους, ἀλλὰ χλαμύδας· ἐν δὲ τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς ἐν τῷ παλατίῳ, περιβάλλονται τοὺς λώρους καὶ στέμματα, εἰ μὲν ἐν τῷ πρώτῳ λευκὰ, ἐν τῇ ὑποστροφῇ ρούσια, εἰ δὲ τῷ πρώτῳ ρούσια, ἐν τῇ ὑποστροφῇ λευκὰ. Ἰστέον, ὅτι, τῶν δεσποτῶν τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου ἀπὸ τοῦ παλατίου ἐξερχομένων, περιβάλλονται τὰ λευκὰ χρυσαῖα σκαραμάγγια καὶ τὰ διαλίθα τούτων²⁴ σπαθία. Ἐν δὲ τῇ τοῦ Κυρίου ἐκκλησίᾳ περιβάλλονται στέμματα πράσινα, καὶ ἠπέρχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, καὶ περιβάλλονται τὰ ἑαυτῶν λευκὰ διβητήσια καὶ τὰ χλανίδια καὶ εἰσοδεύουσι, δειλῆς δὲ ἐν τῇ ὑποστροφῇ περιβάλλονται τὰ κολώθια, ἤγουν τοὺς κριοὺς (73), καὶ τὰ διάλιθα ζωστικά σπαθία καὶ στέμματα λευκὰ, εἰδὲ βουληθῶσι βάλλειν τὰς τιάρας, ἤγουν τὰς τούφας, περιβάλλονται αὐτάς. Ἰστέον, ὅτι ταύτῃ τῇ ἑβδομάδι τῆς διακαινησίμου φοροῦσιν οἱ δεσπόται τὰ ἄσπρα διβητήσια, εἰ δὲ βουληθῶσι ποιῆσαι ἢ πρόκεινσον ἐν ἐκκλησίᾳ, εἴτε λιτὴν εἴτε δοχὴν ἐν τῷ παλατίῳ, περιβάλλονται τὰ τζιτζάκια. Ἰστέον, ὅτι τῇ καινῇ Κυριακῇ (74),

VARIE LECTIONES.

²⁴ τούτων om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(71) Id est veneratio Augusti et gratulatio, quam ipsi proceres ob festum diem feliciter aditum et absolvendum, sæpiusque deinceps iterandum præstant.

(72) Subintell. δῶρα. Triplex hic memoratur processio imperatoris, dum in ecclesia est, e suo metatorio: 1) εἰς τὰ ἅγια, quando sacris nondum consecratis, sed mox consecrandis, obviam it, dum ea in introitu magno sic dicto per ecclesiam circumferuntur adoranda; 2) ad Agapen, seu osculum pacis; 3) ad communionem.

(73) Forte ab intexta figura arietum sic dicta fuerunt hæc colobia. Ζωστικά σπαθία videntur esse, quæ e baltheo gestantur, cum aliæ spathæ sint, quæ manu; παραζωνίδια appellat Athenæus l. IV.

(74) Varia nomina habet hic dies Dominicus, qui proximus seu octava est a die Paschatis. Nam ἡ καινή, item ἡ νέα Κυριακή, ut et ἡ διακαινησίμος appellatur, et ἡ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, quia evangelium: *Et cum januæ essent clausæ*, tum prælegitur. Ἡ Διακαινησίμος dicitur, quia neophotisti tunc pro ultima vice in albis procedebant, quapropter etiam in latina ecclesia hæc dominica in *Albis* appellatur; ἡ νέα aut ἡ καινή vero, quia est proxima futura dominica post Dominicam eximie sic dictam, id est diem Paschatis. Simili modo nunciamus nos vocem *neu* in sermone nostro: *die neue Woche* est septimana proxime futura, imminens. Vid. Du Cange Gloss. Gr. p. 760.

ἡγουν τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὁμοίως ἐπιτελεῖται· A πολλὰκις δὲ, εἰ κελεύουσιν οἱ δεσπότες, ταύτη τῇ ἑορτῇ ἀντὶ τῶν λευκῶν χρυσῶν σκαραμαγγίων περιβάλλονται τὰ πορφυρᾶ χρυσᾶ σκαραμάγγια. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Μυσοπεντηκοστῆς ὁμοίως ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Ἀναλήψεως ἀπὸ μὲν τοῦ παλατίου ἐξέρχονται οἱ δεσπότες μετὰ τριβλατίων σκαραμαγγίων, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν δρόμωνα καὶ ἀπέρχονται μέχρι τῆς χρυσῆς πόρτης, καὶ καθαικικεύοντες τὰ χιῶματα, ἀπέρχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑπεραγίας Θεοτόκου τῆς πηγῆς, καί τις ἀλλάσσει τὰ ἐαυτῶν λευκὰ διβητήσια, καὶ εἰσοδεύουσιν· ἢ δὲ ὑποστροφῇ τελεῖται καθὼς καὶ τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Νέας Μεγάλτης Ἐκκλησίας (75) ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες διβητήσια πορφυρᾶ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς πεντηκοστῆς ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης λευκὰ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας καὶ στέμματα λευκά, ἐν δὲ τῇ ὑποστροφῇ στέμματα λευκά.

B. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῶν Ἁγίων Πάντων (76) B περιβάλλονται οἱ δεσπότες χρυσᾶ σκαραμαγγία, ὅσα κελεύουσιν, καὶ στέμματα ὁμοίως. Ἰστέον, ὅτι καὶ ἡ ἑορτῇ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ὁμοίως τελεῖται, Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Ἥλλου ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες διβητήσια ²⁵ πορφυρᾶ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Μεταμορφώσεως ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες λευκὰ διβητήσια ²⁶ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας καὶ στέμματα πράσινα, ἐν δὲ τῇ ²⁷ ὑποστροφῇ στέμματα λευκά. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Κοιμήσεως (77) τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες ἀπὸ τοῦ παλατίου τὰ ὄξια τούτων σκαραμάγγια, καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν δρόμωνα, ἀπέρχονται ἐν τῷ ταῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέραις, ἐν δὲ τῷ ἐκείσε κοιτῶνι ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρᾶ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τοῦ Γενεσίου τῆς Ἑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες διβητήσια πορφυρᾶ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, καὶ ἀνέρχονται μετὰ τῆς λιτῆς ἕως τοῦ φόρου, καὶ ἀπὸ τῆς ἔκτενοῦς κατέρχονται μετὰ τῆς λιτῆς ἕως τοῦ ναοῦ τῆς Ἑπεραγίας Θεοτόκου τῶν χαλκοπρατείων, καί τις ἀλλάσσει τὰ πορφυρᾶ χρυσᾶ σκαραμάγγια, περιβαλλόμενοι καὶ τὰ τούτων σπαθία καὶ στέμματα,

A venerandam sacrosanctæ Deiparæ fontium ædem abeunt, albisque dibetesiis suis induti eam ingrediuntur: atque ita, ut in secunda renovationis animadvertimus, redeunt. In festo Novæ Magnæ Ecclesiæ dibetesia purpurea suasque tunicas induunt: in festo Pentecostes vero in cubiculo daphnes candida cum tunicis, quæ ad ea pertinent, coronas quoque rubras, in reditu vero albas capiti imponunt.

ἐκείσε δὲ βάλλοντες τὰ αὐτῶν χρυσᾶ διάλιθα σπαθία ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑπεραγίας Θεοτόκου τῆς πηγῆς, καί τις εἰσοδεύουσιν· ἢ δὲ ὑποστροφῇ τελεῖται καθὼς καὶ τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Νέας Μεγάλτης Ἐκκλησίας (75) ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες διβητήσια πορφυρᾶ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς πεντηκοστῆς ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης λευκὰ διβητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας καὶ στέμματα λευκά, ἐν δὲ τῇ ὑποστροφῇ στέμματα λευκά.

II. In festo Omnium Sanctorum domini aurea scaramangia quæ volunt, et pariter coronas gestant: quod in sanctorum quoque Apostolorum festo obtinet. In die S. Eliæ sacro dibetesia purpurea et tunicas ejusdem coloris gestant. Festo Transfigurationis in cubiculo daphnes alba dibetesia et chlamydes albas, coronas vero prasinas, et in reditu albas, sumunt. In memoria Obitus S. Deiparæ in palatio violacea scaramangia sua induunt, et conscensa nave, ad ædem S. Deiparæ in Blachernis vehuntur, inque cubiculo, quod ibi conditum est, purpurea dibetesia et similes chlamydes; in Nativitate S. Virginis Deiparæ vero in cubiculo daphnes dibetesia purpurea ac similes chlamydes induunt: et in processione ad forum, extensa finita, usque ad S. Deiparæ chalcoprateorum abeunt, ubi purpurea aureaque scaramangia induunt gladiosque et coronas, quas volunt, sumunt, 112 et Evangelio recitato, equis suis ornamentis circa collum instructis vecti redeunt. In festo Exaltationis sanctæ et venerandæ crucis purpurea dibetesia et ejusdem coloris tunicas induunt, quem morem et in sancti Demetrii et sancti archangeli observant. In Natali Servatoris purpurea dibetesia ac similes chlamydes in cubiculo daphnes, coronas quoque prasinas, in reditu albas, sumunt. Die Voti

VARIÆ LECTIONES.

²⁵ τὰ διβητ. ed. ²⁶ διβητήσια om. ed. ²⁷ ἐν τῇ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(75) Festum Novæ Magnæ Ecclesiæ est dies natalis Eucænorum ejus, seu quo inaugurata fuit. Ex eo, quod ille dies hic loci inter dies festos Ascensionis Christi et Pentecostes medius commemoratur, conficere licet, inauguratam illam ecclesiam a Basilio Macedone illo tempore fuisse, quod Assumptionem Christi et Pentecosten intercedit. Sane Symeo magister, p. 456, inauguratam fuisse perhibet illam ædem Calendis Maiis anni XIV Basili, qui respondet anno Christi 880. Vid. de illa ecclesia Du Cange Constantinopoli Christ. I. iv. c. 3, p. 97.

(76) Sanctorum omnium festum incidebat in Dominicam primam post Pentecosten, seu in festum nobis Trinitatis dictum; (vid. Du Cange v. πεντηκοστήρον;) festum Sanctorum Apostolorum in diem 29 Junii; Eliæ in d. Julii 20; Transfigurationis Christi in diem Augusti 6; Dormitionis seu obitus B. Virginis in d. 15 Augusti; nativitatis ejusdem in d. 8 Septembris; Exaltationis Crucis in d. 14 Septem-

bris: S. Demetrii in d. 15. Novembris; Archistrategi, seu Michaelis Archangeli, in diem aliquem decimo quinto Novembris posteriorem et festo Nativitatis Christi priorem, quia a Nostro medius inter utrumque collocatur; festum Basili in Kal. Januar. (sed. v. quæ ad Cleorologium dicemus.) Quando sit festum Hypapantes seu occursus, nobis Purificationis Mariæ, notum est. Festum Orthodoxiæ incidebat in primam Dominicam Quadragesimalis jejunii, nobis Quadragesimæ. Festum Annuntiationis Virginis instabile est, sed semper incidit in Quadragesimale tempus. Hæc volui simul persequi ad ductum Nostri qui omnes hos festos dies ad seriem temporis recensuit, initio a Paschate, ut festo omnium maximo, facto.

(77) [Callisti patriarchæ CPTani in obdormitionem seu assumptionem B. Virginis Deiparæ oratio hactenus inedita in cod. CXI. Lambec. l. III. 6.]

in circo pagana vestimenta proceres atrabaticas tunicas gestant. In certaminibus equestribus omnibus purpurea dibetesia et chlamydes purpureas, et quas volunt coronas. In festo sanctorum Luminum in cubiculo daphnes præter debetesia et tunicas purpureas Venetas coronas, in reditu albas, sumunt. In festo occursus seu Purificationis B. Mariæ violacea sua scaramangia mutant, et celoce ad templum tersanctæ Deiparæ in blachernis vehuntur, inque ejus cubiculo purpurea dibetesia et similes chlamydes induunt. Dominica, sanctis Imaginibus restituta, ora, e palatio violaceis scaramangiis suis et sagis auro intextis veniunt, et ad catechumena S. Sophiæ progressi, purpurea dibetesia, et quæ ad ea pertinent chlamydes induunt, et cum solemnī pompa ingrediuntur; deinde sacro Evangelio in catechumenis audit, ad ædes patriarchales discedunt. In festo Annuntiationis sanctissimæ Virginis Deiparæ in cubiculo daphnes dibetesia purpurea ac similes tunicas induti, cum processione ad forum, inde post extensam ad templum S. Deiparæ chalcoprateorum progrediuntur, ubi purpureis aureisque scaramangiis induti, suisque gladiis, et quibus volunt coronis cincti, adsunt, prælecto vero Evangelio, equis circa collum pulchre ornatis domum vehuntur.

τὸν δρόμωνα, ἀπέρχονται ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις, ἐν δὲ τῷ ἐκείσῃ κοίτῳ ἀλλάσσουν τὰ πορφυρὰ, διδητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες ἀπὸ τοῦ παλατίου τὰ ὄξεια τούτων σκαραμάγγια καὶ τὰ χρυσοπερικλίστα σαγία, καὶ ἀνέρχονται ἐν τοῖς κατηγουμενεῖσι τῆς Ἁγίας Σοφίας, κἀκεῖσε ἀλλάσσουν τὰ πορφυρὰ διδητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, καὶ λιτανεύοντες εἰσοδεύουσιν (80). Εἶθ' οὕτως ἀνερχόμενοι ἐν τοῖς κατηγουμενεῖσι, ἀκούουσι τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ πατριαρχείῳ. Ἰστέον, ὅτι τῇ τῇ ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες διδητήσια πορφυρὰ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, καὶ ἀνέρχονται μετὰ τῆς λιτῆς ἕως τοῦ φόρου, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκτενοῦς κατέρχονται μετὰ τῆς λιτῆς ἕως τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν χαλκοπρατείων, κἀκεῖσε ἀλλάσσουν τὰ πορφυρὰ χρυσαῖα σκαραμάγγια, περιβαλλόμενοι καὶ τὰ τούτων σπαθία καὶ στέμματα, ὅσα κελεύουσιν, καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου ὑποστρέφουσιν ἐπιπιοὶ μετὰ τῶν χιωμάτων.

CAPUT XXXVIII.

Observanda in coronatione imperatoris.

113 I. Omnes in mutatoris procedunt, vestesque senatus omnis, proceres eorum ac cæterorum officiorum mutant, et vasa seu arma, dominos comitaturi, depromunt. Paratis omnibus, imperator scaramangio suo et sago purpureo indutus, ex augustali procedit, et cubiculariis eum comitantibus,

VARIE LECTIONES.

⁸⁰ τοῦ ἁγίου Βασιλείου ed. pro τοῦ βότου quod dedit R. in notis.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(78) *Die voti*, quo votum peragebatur, seu votorum, scilicet pro salute imperatorum, nuncupatio; qui festus dies in tertium Nonas Januariarum incidebat, et ludis circensibus decorabatur. Propterea fit quoque hic loci mentio hippodromi, cui cum festo S. Basilii, quod in Kalendas Januariarum incidebat, commune nihil erat. Vid. supra cap. XXIV, et Du Cange Gloss. utroque. Mireris tantam discrepantiam lectionum.

(79) Absurdum et ridiculum videri queat, et est omnino, ἱππικὰ ἱπποδρόμια dicere, si ad puritatem veterum et indolem linguæ exegeris. Sed sic loquebatur Constantini sæculum, ἱπποδρόμια appellans, omnia spectacula, quæcumque ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ, seu circo exhiberentur, etiamsi equestria non essent,

ὅσα κελεύουσιν, καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου ὑποστρέφουσιν ἐπιπιοὶ μετὰ τῶν χιωμάτων. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Ὑψώσεως ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρὰ διδητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρὰ διδητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρὰ διδητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρὰ διδητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας καὶ στέμματα πράσινα, ἐν δὲ τῇ ὑποστροφῇ στέμματα λευκά. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Βότου ⁸⁰ (78) ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες τὰ παγανά, καὶ οἱ ἄρχοντες τὰ ἀτραβaticὰ χλανίδια. Ἰστέον, ὅτι ἐν τοῖς ἱππικῶσι πᾶσιν ἱπποδρομίαις (79) ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρὰ διδητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας καὶ στέμματα. ὅσα κελεύουσιν. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῶν ἁγίων Φώτων ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες τὰ πορφυρὰ διδητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας καὶ στέμματα βένετα, ἐν δὲ τῇ ὑποστροφῇ στέμματα λευκά. Ἰστέον, ὅτι τῇ ἑορτῇ τῆς Ὑπαπαντῆς ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες ἀπὸ τοῦ παλατίου τὰ ὄξεια αὐτῶν σκαραμάγγια, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν δρόμωνα, ἀπέρχονται ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις, ἐν δὲ τῷ ἐκείσῃ κοίτῳ ἀλλάσσουν τὰ πορφυρὰ, διδητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας. Ἰστέον, ὅτι τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες ἀπὸ τοῦ παλατίου τὰ ὄξεια τούτων σκαραμάγγια καὶ τὰ χρυσοπερικλίστα σαγία, καὶ ἀνέρχονται ἐν τοῖς κατηγουμενεῖσι τῆς Ἁγίας Σοφίας, κἀκεῖσε ἀλλάσσουν τὰ πορφυρὰ διδητήσια καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, καὶ λιτανεύοντες εἰσοδεύουσιν (80). Εἶθ' οὕτως ἀνερχόμενοι ἐν τοῖς κατηγουμενεῖσι, ἀκούουσι τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ πατριαρχείῳ. Ἰστέον, ὅτι τῇ τῇ ἑορτῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς δάφνης ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες διδητήσια πορφυρὰ καὶ τὰς τούτων χλαμύδας, καὶ ἀνέρχονται μετὰ τῆς λιτῆς ἕως τοῦ φόρου, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκτενοῦς κατέρχονται μετὰ τῆς λιτῆς ἕως τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν χαλκοπρατείων, κἀκεῖσε ἀλλάσσουν τὰ πορφυρὰ χρυσαῖα σκαραμάγγια, περιβαλλόμενοι καὶ τὰ τούτων σπαθία καὶ στέμματα, ὅσα κελεύουσιν, καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου ὑποστρέφουσιν ἐπιπιοὶ μετὰ τῶν χιωμάτων.

C

ΚΕΦΑΛΑ, ΔΠ.

"Ὅσα δεῖ παραυλάττειν ἐπὶ στασίμῳ Βασιλέως.

Α'. Προέρχονται πάντες μετὰ ἀλλαξίμων, καὶ ἀλλάσσει πᾶσα ἡ σύγκλητος καὶ τὰ ἀξιώματά τῶν σχολῶν καὶ τῶν λοιπῶν ταγμάτων, καὶ προλαμβάνουσι τὰ σκαῖα πρὸς τὸ ὀφικεῦσαι τοὺς δεσπότες. Καὶ ὅτε πάντα ἐτοιμασθῶσιν, ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ αὐγουστῆως, φορῶν τὸ σκαραμάγγιον αὐτοῦ καὶ

ut cursorum, funambulorum, θαυματουργῶν omnium; ut veteres ἀπροάμματα appellabant spectacula omnia animam exhilarantia, etiamsi nihil haberent, quod audiretur. Erit itaque non superfluum τοῖς ἱππικῶσι, ut videri possit, sed significabit dictio τὰ ἱππικὰ ἱπποδρόμια equestria circensia seu in circo edenda spectacula.

(80) In solemnī litania seu processione per ecclesiam intrat in Tribunam. Scilicet prius quam intraret imperator in Navim ecclesiam, ascendebat in Catechumenia protinus e Nartheco, ibique sumpto ornatu in illum diem congruo, descendebat, intrabat in Naum, et per eum in solemnī processione intrabat deinceps in Tribunam, et ex ea per Cyclium ascendebat rursus in Catechumenia.

σαγίον πορφυροῦν, ὀψικεύμενος ὑπὸ τοῦ κουδουκλείου, καὶ ἐξέρχεται μέχρι τοῦ ὀνόποδος, καὶ γίνεται ἡ πρώτη δοχὴ τῶν πατρικίων ἐν τῷ ὀνοποδίῳ, καὶ λέγει ὁ τῆς καταστάσεως, « Κελεύσατε » καὶ ἐπεύχονται, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ κατέρχονται μέχρι τοῦ μεγάλου κονιστωρίου, ἔνθα ἴστανται οἱ ὑπατοὶ κονιστωρίων καὶ οἱ λοιποὶ συγκλητικοί, καὶ ἴστανται οἱ δεσπότες εἰς τὸ κιβώριον (81), καὶ πίπτουσιν οἱ συγκλητικοὶ πάντες ἅμα τοῖς πατρικίοις. Καὶ ἀναστάντων, αὐτῶν, νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει ὁ σιλεντιάρχιος, « Κελεύσατε » καὶ ἐπεύχονται, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ ἀποκινουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῶν σχολῶν, τὰ δὲ μέρη ἴστανται ἐν τοῖς τοποῖς αὐτῶν ἡλλαγμένα, σφραγίζοντες ** καὶ μόνον.

B. Καὶ ὅτε εἰσέλθῃ ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ὠρολόγιον, σηκοῦται τὸ βῆλον, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ μητατωρίῳ καὶ ἀλλάσσει τὸ διδητήσιον καὶ τὸ τζιτζάμιον, καὶ βάλλει ἐπάνω τὸ σαγίον καὶ εἰσοδεύει μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἅπτε κηροὺς εἰς τὰς ἀργυρὰς πύλας καὶ εἰσοδεύει ἐν τῷ ναῷ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν σωλαίαν καὶ εὔχεται εἰς τὰ ἅγια θυρία, ἄψας κηροὺς, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸν ἄμβωνα ἅμα τοῦ πατριάρχου. Καὶ ποιεῖ τὴν εὐχὴν ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῆς χλαμύδος, καὶ ὅταν πληρώσῃ τὴν εὐχὴν, ἐπαίρουσιν αὐτὴν οἱ τοῦ κουδουκλείου καὶ ἐνδύουσι τῷ δεσπότη. Καὶ πάλιν ποιεῖ εὐχὴν ἐπὶ τοῦ στέμματος αὐτοῦ, καὶ πληρώσας λαμβάνει αὐτὸς ὁ πατριάρχης τὸ στέμμα, καὶ τίθεισιν αὐτὸ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δεσπότη, καὶ εὐθὺς ἀνακράζει ὁ λαός· « Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος (82)!

A ad onopodium progreditur, ubi prima receptio solennis a patriciis fit, cæremoniario dicente : « Jubete, » reliquis acolamantibus : « In multa bonaque tempora. » Inde ad magnum consistorium pergunt, ubi consules et cæteri senatores congregati sunt : ibi domini in ciborio consistunt, senatores cum patriciis in terram procidunt. Qui postquam surrexere, domini præposito signum dant, quo facto, silentarius dicit : « Jubete, » cæteri acclamant : « In multa bonaque tempora. » Domini per scholas ad templum procedunt, factiones vero mutata veste in suis stationibus præsto sunt, cruce tantum illos signantes.

B H. Ingressus autem horologium imperator, velum suspenditur, tunc metatorium, dibetesium et tiztacium induturus ac sagum his superimpositurus, cum patriarcha ingreditur, cereis in portis argenteis accensis, templum petit, inde ad solem abit, cumque cereis ardentibus ad sacras januas precatus, cum patriarcha in ambonem ascendit. Ibi patriarcha preces super chlamyde dicit, quibus finitis, cubicularii eam tollunt dominumque induunt. Rursus patriarcha preces super corona fundit, quibus peractis, eam sumit et capiti imperatoris imponit, populo statim ter acclamante : « Sanctus, sanctus, sanctus ! Gloria in excelsis Deo, pax in terra ! » Postea : « N. magno imperatori et augusto multos annos, etc. » Imperator coronam gestans, descen-

VARIÆ LECTIONES.

** σφραγίζοντα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(81) Patet hinc, κιβώριον non tantum pensile illud operculum esse, quod altari superimmineret, sed etiam illud, quod thronum regium tegit. Franci *dais* appellant a Latinobarbaro *dagus*, quod est a germanico *Dach, tectum*. Conf. p. 136, d. 137, 138. (82) Addunt M. tertium ἅγιος. Est nempe canticum illud prophetæ : *Sanctus, sanctus, sanctus, Deus, omnis terra plena est gloria ejus: quem hymnum Trinitatis appellabant*. V. Du Cange v. *Hymnus*. Codinus Offic. XVII. 18. : Ὁ πατριάρχης χρῆσι σταυροειδῶς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως τῷ δεξιῷ μέρει ἐπιλέγων μεγάλη φωνὴ τὸ, Ἄγιος. Οἱ δὲ ὄντες ἐν τῷ ἄμβωνι πάντες πρὸς τοῦ πατριάρχου διαδεχόμενοι τὴν φωνὴν λέγουσι καὶ αὐτοὶ ἐκ τρίτου τὸ, Ἄγιος, Ὁμοίως καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ λαοῦ ἐκ τρίτου λέγει τὸν αὐτὸν λόγον. Confirmatur hoc ex aliis Nostris locis. Vid. p. 169. Sed ad quemnam pertinet illud ἅγιος; ad Deumne, an ad imperatorem? Videatur prima fronte ad Deum pertinere, ut quem sanctum et venerabilem in suis judiciis ut in ipsa quaque cujusque imperatoris electione admirabilem esse significare volint clamantes. Putem tamen potius appellationem eam esse, qua veluti renuntiant patriarcha, clerus et laici novum imperatorem, quasi dicendo : *Tu es ἅγιος, sanctus et inviolabilis, sacra est jam deinceps tua majestas*. Concludas hoc e verbis Symeonis Thessalonicensis : τὸν βασιλέα χρῶν ὁ ἀρχιερεὺς ἅγιον ἀνακηρύττει. [Guntherus in Hist. CPtana : *Acclamatum est a mulieribus : ἅγιος βασιλεὺς Marthio; expugnata nempe CPLi a Francis.*] Ex ignoratione originis et veræ significationis atque vis, quæ voci ἅγιος inest, factum fuit, ut imperatorem suum Græci τὸν ἱσαπόστολον καὶ ἅγιον βασιλέα appellarent. Vid du Cange. v. ἱσαπόστολος et disert. de numis Byzant. n. 15

G Nullus pene est Græcus sacerdos, cui titulus *sanctissime pater et sanctitas tua* non tribuatur hodie. Olim pertinebat ad imperatores veteris Romæ. Lampridius in Vita Hellogabali t. I, Scr. His. Aug. p. 877. *Constantine venerabilis*, ait, id est ἅγιος, quem p. 795. *sacratissime* compellaverat. Idem in Alexandro Severo p. 888 : *Ab aliis Pius appellabatur, ab omnibus certe sanctus et utilis reipublicæ*. Præclare de usu vocis *sanctus* pro *venerabilis* egit Salmasius ad eosdem Scr. H. A. p. 629. t. II. Pari modo appellatio ἅγιος et Κύρις ἡγιασμένε (in novella Romani junioris apud Labbeum p. 80. fn.) tam invidenda non est, et nihilo plus quam *sacratissima vestra majestas* notat, tanquam si diceret *venerabilis*, aut *venerandissime*, aut et *charissime Domine*. Nam ἅγιος ab ἅγω vel ἄγω, ἔζομαι, venit, *magni duco, veneror*; item ἄγαμαι, ἀμο, *charum habeo*; et ἡ σὴ ἀγιότης est proprie *tua venerabilitas*, aut *tua dignitas*, vel et *tua admirabilitas*, aut tandem *tua inviolabilitas*. Cæterum de festo *Agios* olim sæculo XII in ecclesia Mediolanensi celebrato, quo nempe hymnus ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, vel etiam ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ὁ Ἰσχυρός, ἅγιος ὁ ἀθάνατος, *sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis*, cantari solebat, hæc perhibet Landulphus junior Hist. Mediol. c. 22 : *Parochianis ecclesię S. Marię cum viridibus frondibus et ramis*

dit et in mutatorium abit, inque throno sedet, quem proceres ingressi adorant ejusque genua osculantur. Sunt autem : velum primum, 114 magistri; secundum, patricii et strategi; tertium, protospatharii; quartum, scribæ castrenses, excubiis et numeris icanatis præfectus, spatharii, senatores et consules; quintum velum, spatharii; sextum, stratores; septimum, comites scholarum; octavum, candidati equestres; nonum, scribones et domestici; decimum, a secretis, vestitores, silentiarii; undecimum, mandatores imperatorii et candidati pedestres; duodecimum, comites numerorum icanatorum, tribuni comites classis constituunt. Tunc præpositus dicit : « Jubete, » ipsi longum faustumque imperium dominis precati abeunt. Omnia autem, quæ ad agapen et communionem, ut consuetudo festorum est, et reliqua pertinent, etiam pro more peraguntur.

τὸ, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ἐξέρχονται⁴⁰. Εἰς δὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν κοινωνίαν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια τῶν ἑορτῶν, καὶ τὰ λοιπὰ (87) πάντα πληροῦνται, καθὼς ἐστὶν ἡ συνήθεια.

VARIÆ LECTIONES

⁴⁰ ἐξέρχονται εἰς δὲ sine distinctione ed,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

arborum candelis accensis illigatis, iisdem et cantantibus Agios, propter quod festum dicitur de Agios, quod est nomen Dei. Conf. Menolog. Basil. i. p. 69. [Duo diaconi cappis rubris cantantes Agios. Moleon. p. 208.] Vid. de Trisagio Habert. pontific. p. 64. Juvat hac occasione indicare, quare Græci CPtani dicantur hoc ἅγιος et alias tales formulas ex τρίτου vel τρίτον, *ter*, iterare. In Trisagio quidem volumus cum theologia pugnare, documenta Trinitatis inventibus; antiquarii tamen et in ea formula et in aliis ter iteratis antiquitatis notas agnoscunt. Scilicet primi homines, idearum et verborum pauperes, cum vellent aliquam rem ἐμφατικῶς significare et velut inculcare, idem verbum, eandem formulam, iterum atque iterum repetebant. Unde venit illa formula : *Bis, terque, quaterque beatus*, id est, Talis, qui mereatur, ut vocabulum *beatus* de eo ter quaterque iteretur. Numinum, quæ gentiles celebrarent, nomina bis et ter citabant in suis hymnis. Theocrit. :

Ἦμνῶμες Ἀἴδας τε καὶ αἰγιόχου Διὸς υἱῶ,
Κίστορα καὶ φοβερόν Μολυδαῖκα πῦξ ἐρεθίζεν,
Ἕμνῶμες καὶ δις καὶ τὸ τρίτον ἄρσενά τέκνα,
κούρης Θεσιάδος. Id. XXII. vs. 1.

Præsertim Orientalium ille mos erat, et in laudibus nominibusque Dei et in salutationibus amicorum eandem formulam aliquoties iterare. Unde factum apud Arabes, ut idem verbum quod *duplicare*, *bis iterare* proprie sonat, etiam *laudare*, *celebrare* significet, et vox quæ proprie *iterario* est, etiam *laudes* notet. Inde formula : *Laudavit Deum et reflexit* [nempe sermonem] *super eum*, id est, aliquoties iteravit formulam : *Laudatus sit Deus*.

(83) Nempe λογοθέτης, *rationalis rei militaris*. Cl. Deceptor ad δ ascripserat in Apographo Draudiano, ita ut intelligatur eum ol emendatum ivisse, quod etiam Latina ejus referunt.

(84) M. δ τοῦ ἐξκουβίτου τῶν ἱκανάτων. Retinere malim correctionem Leichianam, inserto præterea commate post ἐξκουβίτων. Diversi enim excubitores et hicanati. In δ subintelligitur *domesticus*; ut adeo loci hujus ille sensus sit, quarto loco introduci domesticum excubitorum, domesticum hicanatorum et domesticum numerorum.

(85) Infra p. 138 domestici et scholarii τοῦ πεδίου, peditatus, memorantur. Nam alii equestres candidati erant, quos paulo ante Noster nominabat κανδοῦτος καβαλλαρικός.

Ἀδὲα ἐν ὑψίστοις Θεῶ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ! » τρίτον· εἶτα· « Ὁ δεινὰ μεγάλου βασιλέως καὶ αυτοκράτορος πολλὰ τὰ ἔτη, » καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ φορῶν τὸ στέμμα κατέρχεται καὶ ἀπέρχεται ἐν τῇ μηταωρίῳ, καὶ καθέζεται εἰς τὸ σελλίον καὶ εἰσέρχονται τὰ ἔξωματα, πίπτοντες καὶ φιλοῦντες τὰ δύο γόνατα αὐτοῦ· Βῆλον α', οὐ μάγιστροι· βῆλον β', οἱ πατρικοί καὶ στρατηγοί. Τρίτον βῆλον, πρωτοσπαθάριοι· τέταρτον, ὁ τοῦ στρατιωτικοῦ (83), ὁ τῶν ἐξκουβίνων τῶν ἱκανάτων (85) καὶ τῶν νομῆρων, σπαθάριοι, συγκλητικοὶ καὶ ὑπατοὶ· πέμπτον, σπαθάριοι· ἕκτον, στρατορες· ἕβδομον, κόμητες τῶν σχολῶν· η', κανδοῦτοι καβαλλαρικοῦ· θ', σφρίβωνες καὶ δομῆτικοι· ι', ἀσκητῆται, βεσιτήτορες καὶ σιλεντιάριοι· ια', μανδάτορες βασιλικοὶ καὶ κανδοῦτοι πεζοί (85)· ιβ', κόμητες τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱκανάτων, τριβούνοι· κόμητες (86) τοῦ πλοῖμου. Καὶ λέγει ὁ πραιπόσιτος, « Καλεῖσθε » καὶ ἐπεύχονται

ὁ πραιπόσιτος, « Καλεῖσθε » καὶ ἐπεύχονται

(86) Comma post τριβούνοι M. nullum monstrabant, unde colligo, jungendos esse ambo titulos, et *tribunos comites classis* eosdem, non diversos tribunos comitibus fuisse. Vid. ad p. 120.

(87) Ad cæteros coronationis imperialis ritus Nostro præteritos pertinere quoque videtur ἡ ὕπατα. Nicephorus patriarcha in fine brevitarii historici narrans Constantinum Copronymum duo filios Cæsares et unum Nobilissimum creasse, ait: Προόδου κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπὶ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν [Syncliam Sophiam puta] γενομένης, ὕπαταίαν ἐποίησαν, καὶ τοῖς παρελθοῦσι χρήματα δίδεναιμιν ἐκ τοῦ παλατίου ἀρξάμενοι, μέχρι τῆς ἐκκλησίας τοῦτο ἐπιτελοῦντες. Notabile est, hypatias seu munera consularia sparsa fuisse in processione a palatio ad S. Sophiam usque. Forte idem quoque fecerunt in reditu ex ecclesia ad palatium. Hypatias adhuc Basilio Macedonis tempore in usu fuisse, testis est Georg. Monach, p. 544. Sub Constantino autem Porphyrogenneto num adhuc vigerint, posset in dubium vocari, quandoquidem nulla earum memoria in nostro codice habetur. Apud Latinos quidem obtinebant adhuc longo tempore post, et adhuc obtinent. Ita narrat Donizo Vita Mathildis Comitissæ de præcessionem in coronatione Henrici IV imp. :

*Lampadibus multis cum claro lumine sumptis
Antiquo more processio regis honore
Facta; fit extensa nummis ejus cooperta.*

D Id est, per totam islam extensam seu longam processionem e Laterano ad limina S. S. Apostolorum spargi fecit Henricus nummos in populum. Sæculo ix, etiam apud Saracenos in usu fuisse missilia, constat ex Abulfeda ad A. 210, ubi celebris illius Chalifæ Almamonis nuptias describit, quem locum insignem quidem, cum non liceat in præsentibus explicare, ponam tamen, ut intelligatur, quem splendorem luxumque suis in nuptiis principes eorum temporum monetraverint. *Hoc anno*, ait Abulfeda [est in anno 210, qui respondet anno æræ Christianæ 825] *celebrabat ad Mamun nuptias cum Burana, filia 'l Hasani filii Sakti, apud Fames Selch; quo se Bagdado contulerat. Ibi enim puellæ pater agebat. Avia sponsæ paterna tum sponso mille margaritas primæ formæ et maximi pretii super caput effundebat. Cereus ambra factus, quadraginta mannos [scilicet octoginta libras] pendens tunc ardebat. Pater sponsæ*

Ἀκτολογία τῶν δῆμων ἐπὶ στεφίμῳ (88) βασι-
λέως.

Συνήθους ἑορτῆς τελομένης, καὶ τῶν δεσποτῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ προσέλευσιν ποιουμένων καὶ πάντα τὰ συνήθη ταῖς προελεύσεσιν ἐπιτελουμένων, τῶν δεσποτῶν δὲ ἀνιόντων μετὰ τοῦ πατριάρχου εἰς τὸν ἄμβωνα (ἐκεῖσε γὰρ ἵσταται ἀντιμῆσιον, ἐν ᾧ ἀπόκειται ἡ τε χλαμύς καὶ τὰ στέμματα), εἶτα ⁴¹ ποιεῖ εὐχὴν ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῆς χλαμύδος, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἐπιδίδωσι ⁴² ὁ πατριάρχης τὴν γλαμύδα τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ. Καὶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν πραιποσίτων ἐνδύουσι τὴν γλάνδα τὸν νεοχειροτόνητον βασιλέα (89), καὶ πάλιν ποιεῖ εὐχὴν ἐπὶ τῶν στεμμάτων, καὶ πρῶτον μὲν ἰδίαις χερσὶ στέφει ὁ πατριάρχης τὸν μέγαν βασιλέα, εἶτα ἐπιδίδωσι τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ τὸ στέμμα, καὶ στέφει ὁ βασιλεὺς

A *Acclamatio factionum in coronatione imperatoris.*

Festo pro more celebrato, dominis cum pompa ad sanctam ecclesiam progressis, et omnibus, quæ in solemniori processu observari debent, observatis, domini una cum patriarcha ad ambonem veniunt, ubi mensa seu ara, in qua tunica et corona jacent, posita est, preces super veste patriarcha facit, quibus finitis, tunicam magno imperatori tradit. Is cum præpositis recens creatum cæsarem ea induit, tunc precibus super coronis recitatis, patriarcha suis manibus primum magno imperatori coronam imponit, is deinde recens appellatum imperatorem coronat, quo facto, elata voce duæ factiones acclamant: « Dignus. » Et adorant sceptrum et reliqua vasa cum

B *bandis, hinc illinc ad dextram et sinistram consti-*

⁴¹ εἶτε ed. ⁴² ὁ πατρ. ἐπιδίδ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

inter proceres aulæ pro missilibus spargebat schedas, in quarum singulis scripta erant singulæ villæ suæ; quarum quodcumque nomen quisquis sorte nancisceretur, ille reddita schedula villam accipiebat. Nolo historiam missilium hujusmodi e Romana repetere. Neque permittit hic locus, ut expromam, quæ de sparsione margaritarum et auri super caput sponсорum, aut nobilitandorum apud orientales, item de usu ambrae in cereis, de cereo Paschali ambra facto qui ardero per festum Paschatis olim in Basilica Lateranensi solebat, et aliis talibus, afferri possent. Reservo ea editioni Abulfeda, si ea unquam defungi mihi fatale sit. Jam pergo. Pertinet porro quoque ad ritus coronationis imperatorum Græcorum τὸ ἀποκρίμιον, quod imperator recens coronatus in ara Magnæ Ecclesiæ deponebat. Id quod erat centenarius auri ex more. Cinnamus l. II, Manuelem Comnenum narrans a Michaële patriarcha ἐπ' ἐκκλησίας (Magnam intelligit seu S. Sophiam) τῷ βασιλικῷ τετακνωθῆαι διαδῆματι, addit p. 18: "Ὅτε καὶ χρυσοῦ κεντηνάριον τραπέζῃ τῇ ἱερᾷ καταθεῖς, τότε μὲν ἔφη, τὸ ἐλευθέριον αὐτοῦ καὶ μεγαλοπρεπὲς ἐν τοῖς ἀπάντων καταλειποῦς στόμασιν. [Atqui typus ille erat, et omnes dabant.] Εἰσέπειτα δὲ καὶ ἐτήσιον τῷ κλήρῳ ἐκ παλατίου κεντηναρίων δύο προσαφῆρισε δόσιν. Καλοῦσι δὲ τοῦτο τὸ νόμισμα δεῦτερον. Conf. alius ejusdem auctoris locus infra ad pag. 123 allegandus. DC. ad illum superiore locum exemplum Michaelis Rhangabe citat, qui, teste Theophane p. 418, ἐστέφθη παρὰ Νικηφόρου πατριάρχου ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐφ' ᾧ κοινὴ ἀγαλλίασις γέγονεν, καὶ ἔδωρθετο τῷ πατριάρχῃ χρυσοῦ λίτρας πενήκοντα καὶ τῷ κλήρῳ εἰκοσίπεντε. Hæ 75. libræ efficiebant tunc temporis Centenarium, cum olim centum eum consecissent. De unctione alibi disputo.

(88) Id est ἐπὶ στέφει vel ἐπὶ ἡμέρᾳ στεφίμῳ. * [Coronationem imperatorum CPTanorum describit Cantacuzenus in Andronico p. 281. Ordo ad benedicendum imperatorem [occidentalem] quando coronam accipit, Ord. Roman. p. 216. Ditmar. init. l. vn.] Ascripserat Cl. Leichius in Adversariis multa loca e Cerimon. Francico, ut t. I, p. 11, 14, 17, 23, 24, 28 et 46, eo consilio, procul dubio, ut coronationes regum Francorum cum Byzantinorum coronatione conferret. Quæ quoniam proxime ad rem non faciunt, omitto. * [Coronationes Byzantinorum Imperatorum passim celebrant istius historiarum scriptores. Ita apud Theophan. p. 210. Justinus Tiberium Cæsarem renuntiassæ dicitur, et hic missilia in vulgus sparsisse. Leo Armenus στεφθεὶς ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ πατριάρχου Georg. Monacho p. 409, memoratur, et Sym. Mag. 409, et post inaugura-

tionem imaginem Salvatoris ad portam Chalces adorasse dicitur Sym. Mag. 402. Theophilus et Icaesia coronantur in S. Stephani oratorio in die Pentecostes Georg. Mon. p. 415. Theophilus filium coronavit φιλοτιμησάμενος πάντας ὡς ἕθος ἐν τῷ στεφίμῳ Georg. Mon. p. 427. Basilius in festo Pentecostes ex accubitore imperator creatus est, lecto tomo per Castorem a secretis, cui deinde acclamatum est, Μιχαὴλ καὶ Βασιλεῖος πολλὰ τα ἔτη. Sym. Logoth. p. 449. Coronatus ille in templo Sophiæ fuit. Constant. vit. Basil. c. 16, Leo coronatur per Euthymium patriarcham. Georg. Monach. p. 561. De coronatione Christophori, filii Romani, vid. Script. post Theophan. pag. 244 et 253. De Coronatione Stephani, filii Romani, Georg. Mon. p. 581. Coronatio Romani a Constantino facta per Nicolaum patriarcham p. 17 m. Decemb. Georg. Mon. p. 574. De unctione et coronatione regum et quando orta in imperio Romano et Græco vid. Selden. *Titles of Honour* p. 239, et Alemann. *Pariet. Lateran.* p. 29.] Locum Cantacuzeni valde celebratum I, 40, de coronatione impp. CPTanorum agentem primus seorsim e ms. edidit Habertus in pontificali p. 610 seqq. Habet quoque Goar. in fine sui euchologii ceremoniale coronationis. Idem ad c. 17. Cordini satis diligenter hoc argumentum exposuit, et inter alia n. 24, recenset imperatores a patriarchis coronatos. et alia nota disputat de loco coronationis. Coronabantur frequenter magnis diebus festis, ut Paschatis et Pentecostes, modo in S. Sophia, modo in S. Stephano Daphnes, Theoph. p. 250, modo in Augusteone, Theoph. p. 252 et 335, modo in triclinio XIX accubitorum, Theoph. p. 335, 374, 418, modo in Circo, idem p. 379. Apocombium seu congiarium tunc patriarchæ ab imperatore datum certum nullum fuit. Michaël Rhangabe dabat 50 libras auri, Theophanes p. 418, et in filii coronatione dabat centum libras auri, p. 419 Accipiebant aut assumebant interdum in coronatione nova nomina. Vid. Contin. Theophan. p. 26. De alii coronationis ritibus erit agendi locus ad Caput hujus libri XCI.

(89) M. βασιλέων. More novæ Græciæ, quo ex accusativo tam singulari quam plurali tertiæ declinationis nominativum in ας et α faciunt, et ex hoc accusativum suum novum in av terminandum; ut a βασιλεὺς fit ordinarie accusativus pluralis βασιλέας, hunc ipsum pro nominativo singulari assumunt novi Græci, unde suum accusativum βασιλέων formant. In femininis pari modo procedunt. Θυγάτηρ facit ordinarie in accusativo singulari θυγατέρα. Hunc ipsum accusativum singularem pro nominativo ad-

tuta, dum interea senatores omnes et factiones orientem versus in dextra ambonis parte subsistunt. ζουσι τὰ δύο μέρη καὶ λέγουσιν. « Ἄξιος. » Καὶ προσκυνοῦσι τὰ σκήπτρα (90) καὶ τὸ λοιπὸν σκεύη μετὰ τῶν βάνδων, ἐστῶτα δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ἔνθεν κάσιθεν, οἱ δὲ τῆς συγκλήτου πάντες καὶ τὰ μέρη ἴστανται ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὴν δεξιῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ ἄμβωνος.

II. Et dicunt cantores: « Gloria in excelsis Deo et pax in terra; » populus eadem ter. Cantores: « Apud homines christianos beneplacitum; » populus eadem ter. Cantores: « Quod misertus est Deus populi sui; » eadem populus ter. Cantores: « Hæc magna Domini dies; » populus eadem ter. Cantores: « Hæc dies vitæ Romanorum; » populus eadem ter. Cantores: « Hoc gaudium et gloria orbis est; » populus eadem ter. Cantores: 115 « In qua corona regni; » populus similiter. Cantores: « Vertici tuo ex merito imposita est; » populus eadem ter. Cantores: « Gloria Deo omnium Domino; » populus eadem. Cantores: « Gloria Deo, qui caput tuum coronavit; » populus similiter. Cantores: « Gloria Deo, qui te imperatorem ostendit; » populus eadem. Cantores: « Gloria Deo, qui te sic ornavit; » populus eadem. Cantores: « Gloria Deo, qui te sic honoravit; » populus eadem. Cantores: « Sed qui te N, sua manu coronavit; » populus eadem. Cantores: « Custodiet te multa tempora in purpura; » populus eadem. Cantores: « Cum augustis conjugibus et porphyrogenitis; » populus eadem. Cantores: « In gloria et resurrectionem Romanorum; » populus eadem, Cantores: Exaudiet Deus populum vestrum; » similiter populus.

B'. Καὶ λέγουσιν οἱ κράκται· « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Ἐν ἀνθρώποις Χριστιανῶν εὐδοκία. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται· « Ὅτι ἤλθησεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται· « Αὕτη ἡ ἡμέρα Κυρίου ἡ μεγάλη. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται· « Αὕτη ἡ ἡμέρα τῆς ζωῆς τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ', Οἱ κράκται· « Αὕτη ἡ χαρὰ καὶ ἡ δόξα τοῦ κόσμου. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Ἐν ἧ τὸ στέφος τῆς βασιλείας. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Τῆς κορυφῆς σου ἀξίως περιετέθη ⁴³. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται· « Δόξα Θεῷ τῷ ⁴⁴ Δεσπότη πάντων ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται. « Δόξα Θεῷ τῷ στέφανι τὴν κορυφὴν σου. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Δόξα Θεῷ τῷ ἀναδείξαντί σε βασιλέα. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Δόξα Θεῷ τῷ δοξάσαντί σε οὕτως. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Δόξα Θεῷ τῷ εὐδοκῆσαντι οὕτως. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Ἄλλ' ὁ στέψας σε, ὁ δεῖνα βασιλέα, αὐτοχείρως. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Φυλάξει σε εἰς πλῆθῃ ⁴⁵ χρόνων ἐν τῇ πορφύρῃ. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις (91). » ὁ λαὸς ὁμοίως, Οἱ κράκται· « Εἰς C δόξαν καὶ ἀνέγερσιν τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Εἰσακούσῃ ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ ὁμῶν. » ὁ λαὸς ὁμοίως.

VARIÆ LECTIONES.

⁴³ περιτέτο ed. ⁴⁴ τῷ Θεῷ δεσπ. ed. ⁴⁵ πλῆθος ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

hibent novi Græci, et ex eo deinceps formant suum accusativum θυγατέρα. Exemplis rem declarabimus et probatam dabimus. Ipsum nostrum βασιλέαν habet Malaxus apud Du Cange v. Συντυγγάνειν. Idem Malaxus apud DC. Gloss. Gr. p. 927, habet ἄνδρας pro ἀνήρ. Apud Nostrum infra p. 192, membranæ non χεῖρ, quod editori debetur, sed χεῖραν habent. Theophanes p. 167, νόκταν pro νόκτα. Polyanus, novi Græculi opus, τὸν θῆραν pro θῆρα, aprum, p. 17, ed. Maasvici, ubi vid. Casaubon. Anna Comnena in Alexiad. p. 140. τὴν φάλαγγα, a nominativo ἡ φάλαγγα, et p. 430, τὴν νῆα, a nomin. ἡ νῆα, navis. Στάμα pro στάμα habet Du Cange Gl. Gr. h. v., ἰεράν pro ἰερά Nomocanon. Cotelierian. apud Du Cange Gl. Gr. p. 203. Idem Nomocanon n. 212 habet ἀνδραν et ἕναν, virum et unum, a Nom. sing. ἄνδρας et ἕνας. Du Cange v. εἰλογεῖν dat γυνέκαν pro γυναῖκα, a Nom. γυνέκα. Idem ἰκμάδα et θυγατέρα in Nom. pro ἰκμάς et θυγάτηρ habet, et καλαμῶνας pro καλαμῶν, arundinetum. Idem p. 581, habet τὸν κανῶνά μου, μῆναν Achmet Onirocrit. c. 251; σκυταλίδα pro σκυταλίς Hesyebius in voce Ῥόχανον, ubi σκυταλίδα nominativus est, et præterea ἀπορρίγλουσι legendum, Σμηκτρίδα γῆ pro σμηκτρὶς habet Du Cange v. σμηκτρίδα, et τινάν pro τινά, aliquem, h. v., γάλαν pro γάλα, v. σφακτὸν, λίβαν, austrum, pro λίβα, v. φιάλη, ubi ex Alexandri monachi encomio S. Barnabæ hæc citat: κατὰ τὸ κλίτος τοῦ ναοῦ πρὸς λίβαν, in *plaga templi australi*. Χεῖραν idem

Du Cange habet h. v. Spohn in Dictionario novæ Græciæ, quod suo Itinerario subjunxit, nonnulla talia habet, ut λειπόντας perhibet novos Græcos dicere in nomin. singul. pro λειπών, *deficiens* aut *derelinquens*, unde accusativus sing. λειπόνταν formatur, ἔρωτας pro ἔρω, ἀρχοντας pro ἀρχων, χεῖμῶνας pro χεῖμῶν. Erunt forte, qui μουνορύχαν δρυγα Carm. 527. Anthologiæ ineditæ et c. 529, αἰγιπόδων χίμαρον huc referant. Mitto alia, cum hæc sufficere queant.

(90) Adorant sceptra seu longi conti cum appendis vexillis vel bandis, et τὰ σκεύη (quæ puto conatos esse cum impositis in summo vertice figuris panopliæ; *τρόπαια, trophæa* appellare solent), ea itaque et hastæ quoque adorant novum dominum, eique velut sacramentum dicunt, quando versus eum et in ejus honorem et ad ejus recitatum nomen inclinantur versus humum, et deinceps eriguntur; quod etiam nostris militibus in more positum est. Quo de more vexilla et hastas inclinandi, aut etiam sternendi in solo, dico ad librum Nostri secundum.

(91) Nota vox, illosque significat, qui a patre jam imperium tenente procreati fuerunt. Verisimillimum est a purpura, veste imperiali, eam repetendam esse, ut sint qui in purpura nati, purpura excepti et fasciati fuere. Luitprandus Histor. p. 426 non de veste purpura, sed de cubiculo *Purpura* dicit, in quo Augustæ puerperio vacare consueverint, appellatos putat. Conf. Du Cange CPlī Christ. p. 120 et ad Alex. p. 320 et Gloss. Gr. h. v. Possunt ambæ

Γ'. Οὐ κρέκται: « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ » ὁ λαός, A « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ. » Οὐ κρέκται: « Πολλοὶ ἡμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων » ὁ λαός, « Πολλοὶ ἡμῖν χρόνοι. » Οὐ κρέκται: « Πολλοὶ ἡμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου » ὁ λαός, « Πολλοὶ ἡμῖν χρόνοι. » Οὐ κρέκται: « Πολλοὶ ἡμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγουσταὶ τῶν Ῥωμαίων » ὁ λαός, « Πολλοὶ ἡμῖν χρόνοι. » Οὐ κρέκται: « Πολλοὶ ἡμῖν χρόνοι, τῶν σκήπτρων ἢ εὐτυχία » ὁ λαός, « Πολλοὶ ἡμῖν χρόνοι. » Οὐ κρέκται: « Πολλοὶ σου χρόνοι, ὁ δεῖνα βασιλεὺ τῶν Ῥωμαίων » ὁ λαός, « Πολλοὶ σου χρόνοι. » Οὐ κρέκται: « Πολλοὶ σου χρόνοι, θεόστεπτε ὁ δεῖνα » ὁ λαός, « Πολλοὶ σου χρόνοι. » Οὐ κρέκται: « Πολλοὶ ἡμῖν χρόνοι, δεσπότης, σὺν ταῖς Αὐγουσταῖς καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοισι » ὁ λαός, « Πολλοὶ ἡμῖν χρόνοι. » Οὐ κρέκται: « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης » ὁ λαός ὁμοίως. Οὐ κρέκται: « Ὁ στέψας ἡμᾶς τῆ αὐτοῦ παλάμη » ὁ λαός ὁμοίως. Οὐ κρέκται: « Τοῦς χρόνους ἡμῶν πληθύνει σὺν ταῖς Αὐγουσταῖς καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοισι » ὁ λαός ὁμοίως. Οὐ κρέκται: « Εἰς τελείαν σύστασιν τῶν Ῥωμαίων. » Καὶ ἀπὸ τούτων εὐφημοῦσι τὰ β'. μέρη καὶ λέγουσι: « Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων, » καὶ τὰ ἐξῆς τῆς εὐφημίας, καὶ ἐπεύχονται καὶ ἐξίσιν ⁴⁶ (91).

ΚΕΦΑΛ. ΑΘ.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ στεφανώματι βασιλέως (92).

Α'. Τῆς συνήθους ἐκκλησιαστικῆς τάξεως τελομένης ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου.

III. Cantores: « Multos, multos, multos; » populus: « Multos annos in multos. » Cantores. « Longa vobis tempora, N. N. imperatores Romanorum; » populus: « Longa vobis tempora. » Cantores: « Longa vobis tempora, famuli Domini; » populus: « Longa vobis tempora. » Cantores: « Longa vobis tempora, N. N. augustæ Romanorum; » populus: « Longa vobis tempora. » Cantores: « Longa vobis tempora, felicitas sceptrorum; » populus: « Longa vobis tempora. » Cantores: « Longa vobis tempora, N. imperator Romanorum; » populus: « Longa vobis tempora. » Cantores: « Longa vobis tempora, N. a Deo coronate; » populus: « Longa vobis tempora. » Cantores: « Longa vobis tempora, domini, cum Augustabus et porphyrogenetis; » populus: « Longa vobis tempora. » Cantores: « Sed omnium Creator et Dominus; » similiter populus. Cantores: « Qui sua vos manus coronavit; » populus pariter. Cantores: « Tempora vestra augebit cum augustabus et porphyrogenitis; » populus similiter. Cantores: « In perfectam Romanorum salutem. » His dictis, duæ factiones fausta precantur, dicentes: « Multos annos imperatoribus, » et reliquas preces et felicia omnia dicunt, et abeunt.

CAPUT XXXIX.

Observanda in coronatione nuptiali imperatoris.

§ I. Consuetudo ritu ecclesiastico in S. Stephani primi martyris æde, quæ in palatio daphnes

VARLE LECTIONES.

⁴⁶ ἐξίσιν cod.

JOAN. JAC. REKSII COMMENTARIUS.

etymologiæ veræ simul esse, et casu quodam coincidere. Priorem tamen puto a nugacitate, quæ Græcis mediæ ævi adhærebat, longius abesse. At quis primus fuit *Porphyrogennetus* dictus? Veteres ante Constantini nostri tempora imperatores et imperatorum liberi, quamvis ἐν τῇ πορφύρᾳ τεχθέντες, ἐν τῇ ἀλουργίᾳ τραφέντες passim a panegyristis appellentur; titulus tamen *Porphyrogennetus* in usu non deprehenditur fuisse ante tempora Constantini nostri, Leonis filii, qui Constantinus, si fidem meretur Codinus, hoc titulo primus fuit ornatus. Codini verba hæc sunt: Τὴν ἁγίαν Θεοφανῶ τὴν οὖσαν ἔβωθεν τῆς παλαιᾶς κόγχης τῶν βασιλικῶν μνημοσίων εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους ἀνήγειρεν Κωνσταντῖνος ὁ πρῶτος πορφυρογέννητος, ὁ υἱὸς Λέοντος τοῦ σοφοῦ. Atqui Luitprandus l. c. Leonem, ejus patrem, jam eo nomine citat, et Sigonius (nescio, quo auctore). p. 90, de regno Italiæ Porphyrogennetum appellat Leonem, Copronymi filium, alias Chazarum dictum, et p. 91, 54, Constantinum, istius Leonis Chazari ex Irene filium. Sed hanc questionem ulterius inquisitioni committo. Posset deinceps ex hoc et similibus locis hujus libri argumentum duci, Constant. Porphyr. seniore auctorem hujus libri esse, non juniorem, Romani filium; quia Porphyrogenneti memorantur: nisi responderi posset, Porphyrogennetorum nomen ad filias quoque traduci posse, quas geminas habuit Constantinus junior; et præterea potuisse ipsu mex antiquioribus libri hæc præcepta ceremonialia verbotenus exscribere.

(91*) M. ἐξίσιν. Ad acta seu laudes, quales hoc caput et alia plura nostri ceremonialis tam in su-

perioribus, quam in sequentibus magno numero præstat, conferendi scriptores Historiæ Augustæ, qui etiam talibus formulis scitent.

(92) Quando imperator corona nuptiali redimitur? [Στεφάνωμα est corona nuptialis ejusque formula. Smith. de Ecclesia Græca p. 128. In nuptiis Mauritii imp. Palatii eunuchus Martinus paranymphus fuit. Theophan. p. 218. Heraclius imperator cum sponsa a Sergio patriarcha coronas nuptiales accipit, et eodem die imperator simul et sponsus renuntiatur, et corona nuptiali insignitur. Theoph. p. 250. Eudoxia corona nuptiali ornata in æde S. Stephani. Georg. Monach. p. 529. Leo nuptias celebrat in Magnaura et 19 accubitis. Georg. Mon. p. 547. Corona nuptialis et convivium in nuptiis Petri, Bulgarorum ducis, Protovestiario sponsam comitante, ibid. p. 530. Benedictio nuptialis a patriarcha facta p. 584. De Constantini nostri cum Helena nuptiis ita Script. post Theoph. p. 244: Ἄδεται ἀρράβων γαμικοῦ συναλλάγματος παρὰ Κωνσταντῖνου βασιλέως Ἑλένη τῇ θυγατρὶ Ῥωμανοῦ, καὶ τῇ τρίτῃ τοῦ Πάσχματος λεγομένη τῆς Γαλιλαίας εὐλογοῦνται καὶ στεφανοῦνται ἅμα αὐτῇ παρὰ Νικολάου τοῦ πατριάρχου. De nuptiis Constantiæ imperatricis et Henrici imperat. scripsit Arnoldus Abbas eadem ætate. Vid. Giannon. p. 377, t. II.] Inter hæc loca a Cl. Leichio citata memorabilis est ille Georgii Monachi p. 529, c. ubi ait, Michaelem cum Eudoxia fuisse coronatum. ἐστεφανοῦτο ἐν τῷ ἁγίῳ Στεφάνῳ τῷ εἰς τὴν Δάφνην, γεγονότος τοῦ παστοῦ μὲν εἰς τὴν Μαννάραν, τῆς δὲ συγκλήτου ἀνακλιθεῖσης ἐν τοῖς ἰθ' Ἀκκουβίτοις. In S. Stephano itaque, ædicula

est, peracto, coronatisque sponsis, hi per octagonum et augustale aureamque manum egrediuntur, et magistri et patricii imperatorem in onopodio excipiunt, et stantibus ibi sponsis, officium solemne celebratur. Inde in obsequio magistrorum, patriciorum ac reliquorum ministrorum ad secretum usque consulum veniunt, ubi omnes senatores cum magistris et patriciis ipsos excipiunt: ritusque omnes, commorantibus ibi sponsis, pro more celebrantur. Factiones in triclinio candidatorum ab utraque parte prope scalas magnaure stant, et sponsis per consistorii portas euntibus, organa duarum factionum, quæ in sinistra parte loci, ubi ascenditur per scalas, constitutæ sunt, pulsantur.

II. Extemplo cantores duarum factionum exclamant: « Multos, multos, multos! » populus: « Multos annos in multos. » Præcentores: « Salvator noster, serva dominos! Sacrosancte Spiritus, serva Augustas! Domine, vitam eorum ex nostra auge! Imperator ac sponse, Deus te servet! Auguste virtutibus instructe, Trinitas te tueatur, Deusque cælestis nuptiis tuis lætitiæ addat, ut omnium benignissimus, qui Cananæis olim nuptiis adfuit, inque ipsis aquæ, ut amans hominum, benedixit, et vinum auxit hominibus ad recreationem, hic tibi adsit et conjugii tuæ, detque tibi Deus porphyrogenitos! Hæc est dies lætitiæ Romanorum, qua nuptias N. imperator cum N. felicissima Augusta celebravit. »

III. Abeuntibus sponsis, factiones cœnaculum ingrediuntur, stantibusque ibi sponsis coronatis, cantores duarum factionum simul exclamant: « Multos, multos, multos! » populus: « Multos

Α νου τοῦ ἐν τῷ παλατίῳ τῆς δάφνης, καὶ τῶν νεονύμφων στέφανουμένων ⁴⁷, ἐξέρχονται διὰ τοῦ δκταγώνου καὶ τοῦ αὐγουστέως καὶ τῆς χρύσεης χειρὸς, καὶ δέχονται αὐτὸν οἱ τε μάγιστροι καὶ πατρικιοὶ ἐν τῷ ὄνοποδίῳ, καὶ τὸ στήναι (93) τοὺς νεονύμφους, γίνεται ἡ συνήθης ἀκολουθία. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε ὀφικευομένων τῶν νεονύμφων ὑπὸ τε μαγίστρων καὶ πατρικίων καὶ τῆς λοιπῆς πάσης τάξεως, ἔρχονται μέγρι τοῦ σεκρέτου τῶν ὑπάτων, καὶ δέχονται ἐκείσε πάντες οἱ συγκλητικοὶ ἅμα μαγίστρων καὶ πατρικίων, καὶ τὸ στήναι τοὺς νεονύμφους, γίνεται ἡ συνήθης ἀκολουθία. Τὰ δὲ μέρη ἴστανται ἐν τῷ τρικλίῳ τῶν κανδιδάτων ἐνθεν κάκειθεν πλησίον τῶν γραδηλίων τῆς μανναύρας, καὶ δὴ τῶν νεονύμφων ἐξόντων τὰς πύλας τοῦ κοινοστρωρίου, αὐλοῦσι τῶν δύο μερῶν

Β τὰ ὄργανα, δηλονότι ἴσταμένων ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει τῆς ἀναβάσεως τῶν αὐτῶν γραδηλίων.

Β'. Καὶ εὐθέως λέγουσιν οἱ κράται τῶν δύο μερῶν ἠνωμένοι ⁴⁸ ἅμφω, « Πολλά, πολλά, πολλά! » ὁ λαός: « Πολλά ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράται: « Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, τοὺς δεσπότας φύλασον! Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τὰς Αὐγούστας σκέπασον! Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν! βασιλεῦ νέονυμφε, Θεὸς διαφυλάξει σε! Ἐντιμε, ἐνάριτε ⁴⁹. Τριάς κατακοσμήσει σε, καὶ χαρὰν παρέξει σοι: Θεὸς ὁ ἐπουράνιος, εὐλογῶν τὸν γάμον σου, ὡς μόνος ὑπεράγαθος: ὅς ἐν Κανᾷ τὸ πρότερον τῷ γάμῳ παρεγένετο καὶ ἐν αὐτῷ εὐλόγησε τὸ ὕδωρ ὡς φιλόνητος, καὶ οἶνον ἀπέτελεσεν ἀνθρώποις εἰς ἀπόλαυσιν, οὗτος εὐλογήσει σε μετὰ τῆς συζύγου σου, καὶ τέκνα σοι δωρήσεται Θεὸς πορφυρογέννητα! Αὐτὴ ἡ ἡμέρα τῆς χαρᾶς τῶν Ῥωμαίων, ἐν ἧ ἠνομφεύθη ὁ δεινα ἄναξ ὁ δεινα τῆ εὐτυχεστάτη Αὐγούστη! »

Γ'. Καὶ ἀποκινούντων τῶν νεονύμφων, εἰ σέρχονται τὰ μέρη εἰς τὸν παστὸν (94), καὶ ἴσταμένων τῶν νεονύμφων ἐν τῷ παστῷ ἐστεφανουμένων, ἀκτολογοῦσι τῶν δύο μερῶν οἱ κράται, ἠνωμένοι ἅμφω,

VARIAE LECTIONES.

⁴⁷ ΣΧΟΛ. Χρὴ εἰδέναι, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐστεμμένος στεφανοῦται. (Schol. hoc om. ed., dedit R. in notis.) ⁴⁸ ἐνώμενοι ed. h. l. et infra, ἐνώμενοι cod. ⁴⁹ ἐνάριστε ed.

JOAN. JAC. RESKII COMMENTARIUS.

palatii Daphnes, consecrabantur a patriarcha novi sponsi, et accipiebant coronas nuptiales; boni omnino, ut puto, gratia, seu allusionis ad τὸ στεφάνωμα, quod tamen deinceps mutatum. In Magnaura positus fuit thalamus nuptialis, in quem novum par augustum conveniebat, et Senatores in XIX accubitis accumbabant seu epulabantur. Etiam in Latina Ecclesia novis nuptiis apud copulationem a sacerdote coronæ turritæ ex floribus imponebantur. Vid. Murator. l. II, p. 111 Antiquit. Ital. Conf. Du Gange utroque Glossar. Manavit inde ad nos ille mos, quo sponsæ virgines sertis coronatæ in ecclesiam procedunt ad impetrandam benedictionem sacerdotalem. Benedictionem nuptialem debebat patriarcha imperatoribus largiri, nisi ille negaret ob nuptias pro illegitimis habitas. Ita * [Leo coronatus a clerico quodam palatino, ὃ ἐπίκλην Σινάπη. Contin. Theophan, p. 222.]*

(93) Id est μετὰ τὸ στήναι, ut integre Noster extulit p. 118, 122, 147, 155 et alibi, Sæpe μετὰ post significans omittitur. Vid. p. 124, 308, et hac ipsa nostra, in qua sumus pagina, paulo infra. Sic πρός

omittitur p. 154, καὶ νόμων διακράτησιν, id est καὶ πρός v. δ. Sic etiam εἰς omittunt in illa formula δεξιά καὶ ἀριστερά. Vid. p. 45. Item μέρος, pro ἐν parte, in plaga, versus. Apud Eustathium in Vita S. Eutychii patriarchæ CPTani est πριμικηρίω μέρος Αὐγούστης pro εἰς τὸ μέρος Αὐγούστης, *Primicerio partis* (seu Comitativæ) *Augustæ*. Sic supra p. 101, διανέμουσιν [subintell. εἰς] τὸ κοινοστρωρίον. Omittitur ἀπὸ vel διὰ vel μετὰ cum; ut p. 105, εἴτε [nempse μετὰ vel ἀπὸ] πλοῦς, εἴτε πανί.

(94) Vel παστάδα, triclinium, in quo stat thalamus nuptialis. Non semper instruebatur hic in Magnaura. Romani junioris παστάς ἐγνωρίζετο conspiciebatur, καὶ ἐτελεῖτο, *das Beylager wurde vollzogen*, in triclinio Justiniani Rhinotmeti. Scriptor. post Theoph. p. 286. Male vertitur ὁ παστάς *cœnaculum* apud Leonem Gramm. p. 458, ubi dicitur Michael Imp. et Eudoxia Augusta coronas nuptiales in S. Sophia accepisse γενόμενου τοῦ παστοῦ ἐν τῇ Μανναύρα τῆς δὲ συγκλήτου ἀνακλιθεῖσης ἐν τοῖς ἰθ' ἀκκουβίτοις. (Vid. Du Gange CPl. Chr. II, p. 136.)

« Πολλά, πολλά, πολλά! » ὁ λαὸς, « Πολλά ἔτη εἰς Ἀ
πολλά! » Οἱ κράτται· « Καλῶς ἦλθες, ὁ δεσπότης τῶν
Ῥωμαίων! » Ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κράτται·
« Καλῶς ἦλθες, ὁ δεσπότης, σὺν τῇ Αὐγούστῃ! » ὁ
λαός, « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κράτται. « Καλῶς ἦλθες,
θεοεπίλεκτε Αὐγούστα! » ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθες! »
Οἱ κράτται· « Καλῶς ἦλθες, θεοσεβέπαστε Αὐγούστα! »
ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κράτται· « Καλῶς ἦλθες,
ὁ δεῖνα χαρὰ Ῥωμαίων! » ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ
κράτται· « Καλῶς ἦλθες, ἡ εὐγένεια ⁵⁰ τῆς πορφύρας! »
ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθες! » Οἱ κράτται· « Καλῶς ἦλθες,
ἡ ποθομένη, παρὰ πάντας! » ὁ λαός, « Καλῶς ἦλ-
θες! » Οἱ κράτται· « Σὺ ἐκ θείας ψήφου προεχει-
ρίσθης, εἰς σύστασιν καὶ ἀνέγερσιν τοῦ κόσμου, σὺ
ἑνομφεύθης ἐκ Θεοῦ τῇ πορφύρα, σε εὐλόγησεν ὁ
Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, στεφανώσας σε τῇ αὐτοῦ πα-
λάμῃ! ἀλλ' ὁ εἰς ταύτην καλίσσας σε τὴν ἀξίαν καὶ
συζύξας σε ὁ δεῖνα τῇ δεσπότη, τοὺς χρόνους σου
πληθύνει ἐν τῇ πορφύρα· εἰσακούσει ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ
ὁμῶν! »

Δ'. Χρῆ γινώσκειν, ὅτι μετὰ τὴν ἀκτολογίαν τοῦ
δήμου, τῶν δεσποτῶν ἀνιόντων πρὸς τὴν κόγχην τοῦ
παστοῦ πρὸς τὸ ἀποθέσθαι τὰ στέμματα καὶ τοὺς
στεφάνους, λέγουσιν οἱ κράτται τῶν δύο μερῶν,
ἠνωμένοι ἄμφω, ἔσ (95)· « Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τὸν γά-
μον ἐπευλόγησον! » ὁ λαός ἐκ τρίτου τὸ αὐτό. Οἱ
κράτται· « Ὁ ἐν Κανῆ Χριστὸς εὐλόγησας τὸν γά-
μον· » ὁ λαός ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράτται· « Εὐ-
λογήσῃ τὸ στεφάνωμά σου, ὁ δεῖνα αὐτεκράτωρ! »
ὁ λαός ἐκ τρίτου ἔσ. « Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τὸν γά-
μον ἐπευλόγησον! » Οἱ κράτται· « Μετὰ συζύγου
σου τῆς ὁ δεῖνα! » ὁ λαός ἐκ τρίτου ἔσ· « Πνεῦμα
τὸ πανάγιον! » Οἱ κράτται, « Εἰς ἡμέρας καὶ και-
ροὺς καὶ χρόνους! » ὁ λαός ἐκ τρίτου ἔσ· « Πνεῦμα
τὸ πανάγιον! » Οἱ κράτται· « Ἔως ἄκρου γήρως
ὁμῶν ἐν βίῃ! » ὁ λαός ἐκ τρίτου ἔσ· « Πνεῦμα τὸ
πανάγιον! » Οἱ κράτται· « Εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ εἰς
σύστασιν τῶν Ῥωμαίων! » ὁ λαός ἔσ· « Πνεῦμα τὸ
πανάγιον! » Οἱ κράτται· « Εἰσακούσει ὁ Θεὸς τοῦ
λαοῦ ὁμῶν! » ὁ λαός ἔσ· « Πνεῦμα τὸ πανάγιον! » Οἱ
κράτται· « Πολλά, πολλά, πολλά! » ὁ λαός, « Πο-
λλά ἔτη εἰς πολλά! » Οἱ κράτται ἔσ· « Κύριε ὁ
τούτους συζύξας, σὺ αὐτοὺς περιωρε! » ὁ λαός
ἔσ· « Πνεῦμα τὸ πανάγιον! » Οἱ κράτται ἔσ· « Ὁ
Θεὸς ἔπιον, δὲς αὐτοῖς ὁμόνοιαν· » ὁ λαός ἔσ· « Πνεῦ-
μα τὸ πανάγιον! » Οἱ κράτται ἔσ· « Τοῦτο τὸ βασι-
λειον, Κύριε, στερέωσον! » ὁ λαός ἔσ· « Πνεῦμα τὸ
πανάγιον! » Οἱ κράτται ἔσ· « Πνεῦμα τὸ πανάγιον,
τὸν γάμον ἐπευλόγησον! » ὁ λαός, « Ἡολυχρόνιον! »
καὶ ἐξέρχονται. Καὶ μετὰ ταῦτα ἀπέρχονται οἱ νεό-
φυφοὶ ἐστεφανωμένοι εἰς τὴν κόγχην τοῦ παστοῦ,
ἐνθα ἴσταται ὁ βασιλικὸς χρυσοῦς κράβατος, καὶ

annos in multos! » Cantores : « Pulchre venisti,
domine Romanorum! » populus : « Pulchre ve-
nisti! » Cantores : « Pulchre venisti, domine, cum
augusta! » populus : « **117** Pulchre venisti! »
Cantores : « Pulchre venisti, a Deo electa augu-
sta! » populus : « Pulchre venisti! » Cantores :
« Pulchre venisti, Dei cura, augusta! » populus :
« Pulchre venisti! » Cantores : « Pulchre venisti,
N. gaudium Romanorum! » populus : « Pulchre
venisti. » Cantores : « Pulchre venisti, nobilitas
purpuræ; » populus : « Pulchre venisti! » Cantor-
es : « Pulchre venisti omnium votis expetita! »
populus : « Pulchre venisti! » Cantores : « Tu di-
vina sorte ad conservationem salutemque orbis
electa fulsti, tu divinitus purpuræ conjuncta es!
benedixit tibi Deus omnipotens, qui manu sua te
coronavit : at is, qui ad hanc te dignitatem voca-
vit junxitque cum N. domino, augustæ tem-
pora tua in purpura! Exaudiat Deus populum ve-
strum! »

IV. Sciendum est, post acclamationes populi,
abeuntibus dominis ad concham thalami, ut sarta
et coronas ibi deponant, duarum factionum cantores
una voce dicere : « Spiritus sanctissimus nuptiis
annuat! » populus eadem ter repetit. Cantores :
« Christus, qui nuptiis Cananæis benedixit; »
populus eadem ter. Cantores : « Benedicat connu-
bio tuo, imperator N. » populus ter : « Spiritus
sanctissime, nuptias prospera! » Cantores : « Cum
conjuge tua N. ; » populus ter : « Spiritus sanctis-
sime! » Cantores : « In dies, tempora, sæcula! »
populus ter : « Spiritus sanctissime! » Cantores :
« Usque ad extremam senectutem vestram in hac
vita! » populus ter : « Spiritus sanctissime. Can-
tores : « Ad gloriam tuam et salutem Romano-
rum! » populus ter : « Spiritus sanctissime. » Can-
tores : « Exaudiet Deus populum vestrum; »
populus : « Spiritus sanctissime. » Cantores :
« Multos, multos, multos! » populus : « Multos an-
nos in multos! » Cantores : « Domine, qui hos
junxisti, tu ipsos serva! » populus : « Spiritus
sanctissime. » Cantores : « Deus sancte, da ipsis
concordiam! » populus : « Spiritus sanctissime! »
Cantores : « Regnum hoc custodi, Domine! » po-
pulus : « Spiritus sanctissime. » Cantores : « Spi-
ritus sanctissime, his nuptiis benedicas! » popu-
lus : « In longum tempus, etc., » et egrediuntur.
Deinde sponsi ad concham thalami coronati abeunt,
118 ubi imperatorius aureus grabatus stat, in
quo coronas reponunt : corollas vero officiales cu-
biculi in pentapyrgio, ubi imperatorius grabatus
positus est, suspendunt, et statim domini per por-

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁰ εὐγένεστέτῃ ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(95) Ἔς. Occurrunt tales aliquot voces in hoc
codice, nihil, ut videtur, significantes, ut ἔς, οἶ ἐς,
οἶ, etc. Non video, quid possint aliud esse, quam
notæ musicæ, quales sunt *ut, re, mi, sol*, etc. præ-
fixæ hymnis, ut sciatur, quo tono sint recitandi.

Aut forte est ἔς idem, quod Latinum *heus*, et οἶ idem
atque ο, quod est apud Aristophanem in *Pluto*, ubi
parasitus nidorem assæ suillæ naribus captat; aut
Latinum *huy*.

ticum ad XIX accubitus quasi ad amores transeunt, A άποτιθεῖσι⁵¹ τὰ μὲν στέμματα ἐν τῷ αὐτῷ κραβάτ-
 et mensæ ibi accumbunt. τῷ, τὰ δὲ στεφάνια κρεμῶσιν οἱ τῆς τάξεως τοῦ
 κουβουκλείου ἐν τῷ πανταποργίῳ, ἐν ᾧ ἴσταται ὁ βασιλικὸς κράβατος (96)· καὶ εὐθὺς ἀπέρχον-
 ται οἱ δεσπόται διὰ τῶν διαβατικῶν ὡς ἐπὶ τὸν ἔρωτα (97), εἰς τὰ ἰθ' ἀκούδιτα, καὶ ἀκουμβίζουσιν
 ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Acclamations ad Augustam.

V. « Bene precemur, ut decet gaudio nostro, Augustæ ! » Cantores : « Longa tibi tempora, a Deo promotæ Augustæ ! » populus ter : « Longa tibi tempora ! » Cantores : « Longa tibi tempora, felicissima Augustæ ; » populus ter : « Longa tibi tempora. » Cantores : « Longa tibi tempora, conjux domini ! » populus ter : « Longa tibi tempora. » Cantores : « Tu divino suffragio electa es ; » populus eadem ter. Cantores : « Benedixit Deus omnipotens ; » populus eadem ter. Cantores : « Tu Dei gratia cum purpura conjuncta es ; » populus eadem ter. Cantores : « Qui te manu sua coronavit ; » populus eadem ter. Cantores : « At qui te ad hanc dignitatem vocavit ; » populus hæc ter repetit. Cantores : « Teque cum domino N. conjunxit ; » populus eadem ter. Cantores : « Tempora tua dominique augeat ; » populus eadem ter. Cantores : « Exaudiat Deus populum vestrum ; » eadem populus ter. Cantores : « N. pientissimæ Augustæ multos annos ; » populus : « In multos annos, etc. »

VI. Observandum vero est, et illud olim contigisse tradi, ut, postquam factiones dictam actorum formulam ante scalam, qua ad magnauram ascenditur, finierunt, duæ factiones præcederent, et Veneti quidem ad scamna, in loco magnauræ arboribus consito hinc inde posita, abirent, nec responsum ad cantum suum acciperent, cantores vero has deinde acclamations recitarent : « Multos annos imperatoribus : » quibus populus, quæ responderi solent, respondet. Postquam sponsi constiterent, prima receptio fit, et cantores populusque dictas acclamations recitant. Post hanc receptionem secunda a Prasinis parvo intervallo in eodem arboreto instituitur, sponsisque consistentibus, cantores populusque, uti diximus, acclamant ; quo facto, ritus, de quibus supra, celebrantur. ¶ Cæterum

VARIE LECTIONES.

⁵¹ άποτιθεῖσι ed. ⁵² νομφεῦθης ed. ⁵³ ὅτι λέγεται om. ed. ⁵⁴ γεγονέναι conj. R., γέγονε cod. et ed. ⁵⁵ τῷ βασιλεῖ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(96) Diversus hic est grabbatus ab illo, quem hujus paginæ principium memorat.

(97) Erosest nomen cubioli, cujus appellatio unde sumpta et qui nata non liquet. Fuit enim initio armarium, et armis imaginibusque armorum plenum, ut ex Contin. Theophan. p. 88, sine (quem locum Adversariis Leichianis debeo) constat. Armis et Amori parum convenit. Fuitne lavacrum ? V. Antholog. H. Stephani p. 354, med. et p. 374, 375.

(98) Est ἀναδενδράδιον locus arboribus consitus, deambulacrum sub arboribus, sive rectæ stent arbores, et per quincuncem dispositæ, sive in apsidem flexæ. Saneit quidem Salmasius ad Dedicat. Herodis Attici p. m. 102, ἀναδενδράδας esse ambulacra tan-

Ἄκτολογία εἰς τὴν Αὐγοῦσταν.

Ε'. « Εὐφημήσωμεν κατὰ χρέως τὴν χαρὴν ἡμῶν τὴν Αὐγοῦσταν ! » Οἱ κράκται : « Πολλοὶ σου χρόνοι, θεοκρόβλητε Αὐγοῦστα ! » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου, « Πολλοὶ σου χρόνοι. » Οἱ κράκται : « Πολλοὶ σου χρόνοι, εὐτυχιστάτη Αὐγοῦστα ! » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου, « Πολλοὶ σου χρόνοι ! » Οἱ κράκται : « Πολλοὶ σου χρόνοι, ἡ σύζυγος τοῦ δεσπότου ! » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου, « Πολλοὶ σου χρόνοι. » Οἱ κράκται : « Σὺ ἐκ θείας ψήφου προεχειρίσθης. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται : « Εὐλόγησεν ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ. » ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κράκται : « Σὺ ἐνομφεῦθης⁵² ἐκ θεοῦ τῇ πορφύρᾳ. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται : « Στεφανώσας σε τῇ ἰδίᾳ παλάμῃ. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται : « Ἄλλ' ὁ εἰς ταύτην καλέσας σε τὴν ἀξίαν. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κράκται : « Καὶ συζεύξας σε ὁ δεῖνα τῷ δεσπότη. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται : « Τοὺς χρόνους σου πληθύνει σὺν τῷ δεσπότη. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται : « Εἰσακουσεὶ ὁ θεὸς τοῦ λαοῦ ἡμῶν. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται : « Οὐ δεῖνα τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγοῦστῆς πολλὰ τὰ ἔτη. » ὁ λαὸς, « Πολυχρόνιον. »

Ζ'. Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι λέγεται⁵³ καὶ τοῦτο γεγονέναι⁵⁴ ποτὲ, ὅτι μετὰ τὸ πληρῶσαι τὰ μέρη τὴν προῤῥηθείσαν ἄκτολογίαν πρὸ τῶν γραδηλίων τῆς ἀναβάσεως τῆς μαναύρας προανέρχονται τὰ δύο μέρη, καὶ οἱ μὲν Βένετοι ἀνέρχονται εἰς τὰ σκάμνα τὰ ἰστάμενα ἐν τῷ τῆς μαναύρας ἀναδενδραδίῳ (98) ἔθην κάκειθεν, καὶ ἀποκρίσιν μὴ δεχόμενοι, λέγουσιν οἱ κράκται κατάλεγμα (99), « Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλείων⁵⁵ ! » καὶ ὁ λαὸς ἀποκρίνεται τὰ ὀφειλόμενα τοῦ καταλέγματος. Καὶ μετὰ τὸ στήναι τοὺς νεονύμφους γίνεται δοχὴ α'. καὶ λέγουσιν οἱ κράκται καὶ ὁ λαὸς τὰς προῤῥηθείσας ἄκτολογίας. Καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν τῆς τοιαύτης δοχῆς, γίνεται δοχὴ β', καὶ δέχονται οἱ Πράσινοι ἀπὸ μικροῦ διαστήματος ἐν τῷ αὐτῷ ἀναδενδραδίῳ, καὶ τῶν νεονύμφων ἰσταμένων, λέγουσιν οἱ κράκται καὶ ὁ λαὸς τὰς προῤῥηθείσας

tum vitibus obumbrata et apsidata ; trichilas alias appellant. Sane Etymologicum M. : ἀναδενδράς ἡ ἔμπικλος ἡ πρὸς τὸ δένδρον ἀνερχομένη. Sed ἀναδενδράδα etiam de arboribus aliis erectim stantibus et vite non obumbratis usurpari patet et Anthol. p. 27 : ὄγνη χειρὸς ἑμῆς, etc. Forte olim apud antiquos Græcos ἀναδενδράς tantum usurpatum fuerit de arboribus, quas vites ambibant et circumplebantur. Recentiores autem Græci procul dubio de loco quocunque arboribus cum cura ordinatis et cultis opaco adhibent.

(99) Est aliquid, quod κατὰ λέγμα, voce simpliciter, recitatur, qualis est in vita communi sermocinantium cantui opposita.

ἀκτολογία, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπακολουθεῖ ἡ τάξις, καθὼς προεῖρηται. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐν τοῖς ⁵⁶ ἑσχάτοις καιροῖς ἐκαιουρηγήθη τοῦ γίνεσθαι ⁵⁷ τὸ στεφάνωμα τοῦ βασιλέως ἐν τῇ ναῦ τοῦ παλατίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου· καὶ δὴ τῶν νεονύμφων ἐξιόντων διὰ τοῦ χρυσοτρικλίνου, δηλονότι ὀψικευομένων ὑπὸ τε τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν μαγίστρων καὶ πατρικίων, μελλόντων αὐτῶν ἐξιέναι τὰς ἀργυρὰς τοῦ χρυσοτρικλίνου πύλας, αὐλεῖ τὸ προεῖρηται.

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ στεψίμῳ Αὐγούστης ⁵⁸.

A. Ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν αὐγουστία, φορῶν τὴν χλαμύδα ἑσπεμμένος, καὶ ποιεῖ προαγωγὰς ⁵⁹, καὶ περὶ ὧραν τρίτην καθίξεται μέσον τοῦ τρικλίνου. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως εὐτρεπίζει τὰ βῆλα, ὡς ἔχει ἡ ⁶⁰ συνήθεια, καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότες τῶν πραιποσίτων, καὶ ἐξέρχεται μετὰ ὀστιαρίων καὶ βεργίων, καὶ προσκαλεῖται βῆλον α', τοὺς μαγίστρον β', πατρικίους· τρίτον, τοὺς συγκλητικούς, ὀπάτους, κόμητας, κωνιδάτους, ἀπὸ ἐπάρχων καὶ στρατηλάτας ⁶¹ (1), βῆλα βῆλα. Ὁ δὲ πατριάρχης ἔρχεται διὰ τῆς δάφνης, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον καὶ ἐκδέχεται τοὺς δεσπότες, καὶ δεξιὰ εἰσέλθωσι τὰ βῆλα πάντα καὶ πληρωθῶσι, νεύουσιν οἱ δεσπότες τῶν πραιποσίτων καὶ ἀπάρχεται καὶ προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν αὐγουστία. Καὶ ἐξέρχεται ἡ βουλομένη στεφθῆναι, ὀψικευομένη ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἐγείρονται οἱ δεσπότες καὶ ἀπέρχονται ἕνα ἴσταται τὸ ἀνιμίσιον ἄμα τοῦ πατριάρχου, καὶ τῆς Αὐγούστης φορούσης μαφόριον, ποιεῖ ὁ πατριάρχης τὰς συνήθεις εὐχάς. Καὶ δεξιὰ πληρῶση τὴν εὐχὴν, ἐκδύουσι τὴν Αὐγούστην τὸ μαφόριον, καὶ ἐνδύουσιν αὐτὴν οἱ δεσπότες τὴν χλαμύδα, καὶ αὖθις ποιεῖ εὐχὴν ὁ πατριάρχης ἐπὶ τοῦ στέμματος, καὶ μετὰ τὴν πληρωσὴν τῆς εὐχῆς λαμβάνει ὁ πατριάρχης τὸ στέμμα τὴν κεφαλὴν τῆς Αὐγούστης, καὶ συντάσσεται (2) ὁ ὀκταγώνου κοιτῶνος, καὶ καθίζονται οἱ δεσπότες καὶ ἡ Αὐγούστα ἐπὶ τὸ εὐώνυμον ⁶² μέρος τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

B. Καὶ εἰσέρχονται οἱ πατρικιοὶ καὶ οἱ λοιποὶ πάντες, κρατούμενοι ὑπὸ σιλεντιαρίων πίπτοντες καὶ φιλοῦντες τὰ δύο γόνατα αὐτῶν, καὶ ἀπευχαρι-

recentiori ætate id novum institutum est, ut nuptialis imperatoris coronatio in templo palatii sacrosanctæ Virginis Delparæ Phari perageretur : et sponsi per aureum triclinium cum obsequio cubi- culi, magistrorum et patriciorum egressi, dum et portis aurei triclinii argenteis procedere volunt, organum aureum pulsatur, et factiones, quas diximus, acclamationes recitant.

χρυσὸν ὄργανον, καὶ τὰ μέρη ἀκτολογοῦσι, καθὼς

CAPUT XL.

Observanda in coronatione Augustæ.

I. Egreditur imperator ad augusteum, corona et chlamyde ornatus, promoliones facit et circa horam tertiam in medio triclinio residet. Cæremoniarum vela, uti mos est, ordinat, præpositus vero, signo a dominis dato, cum ostiariis virgisque prodit, ac velum primum, magistris; secundum, patricios; tertium, senatores; deinde consules, comites, candidatos, exprefectos ac belli duces, singulos in velis suis, accessit. Patriarcha per daphnem ad S. Stephani, dominos excepturus, venit, ac velis omnibus ingressis nulloque deficiente, domini præposito signum dant, qui abit, patriarcham vocat et augusteum ingreditur. Tunc domini corona ornanda, a cubiculariis stipata, procedit; domini surgunt et ad locum, ubi ara reposita est, cum patriarcha abeunt, et Augusta maforium gestante, preces solemnnes patriarcha recitat. His finitis, Augustæ maforium exuunt, eamque chlamyde domini vestiunt, statimque patriarcha super corona precatur: quo facto, coronam imperatori tradit, qui eam Augustæ imponit: ille dominis se adjungit, et sic per cubiculum octangulum domini et Augusta digressi, in thronis, illi in dextro, hæc in sinistro latere S. Stephani, consident.

καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, κἀκείνος τίθησιν αὐτὸ εἰς πατριάρχης τοῖς δεσπότης, καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ ἡ Αὐγούστα ἐπὶ σελλίων εἰς τὸ δεξιὸν μέρος, ἢ δὲ Αὐ-

II. Tunc patricii ac cæteri omnes, a silentiariis sustentati, procidunt eorumque genua osculantur et gratulantur, finitaque gratulatione, domini præ-

VARLÆ LECTIONES.

⁵⁶ τοῖς om. ed. ⁵⁷ τὸ γίνεσθαι ed. ⁵⁸ τῆς αὐγ. ed. ⁵⁹ προσαγορὰς ed. ⁶⁰ ἡ om. ed. ⁶¹ στρατηλάτων ed. ⁶² εὐώνυμον deest in cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(1) Olim idem erat στρατηλάτης et στρατηγός. Deinde vëro hic major erat magistratus, ille minor. Habemus στρατηλάτην τῆς Ἀνατολῆς apud Constant. Porpb. de Themat. p. 4, (ubi quod in transitu monere liceat, ἀργυρὰ leg. pro ἀργά.) [Georg. Monach. p. 534 memoiat Περρωνῶν στρατηλάτην τῆς Ἀνατολῆς καὶ Νάσαο τῶν Βουκελλαρίων.] In his στρατηλάτης idem valet atque στρατηγός. Verum secutis temporibus erat stratelates magister militiæ, vel militum per singulas urbes excubantium, ita ut singulis oppidis et præsidii singuli stratelate præessent; stratego autem integris magnis provinciis præerant et multos

stratelatas seu magistros militum sub se habebant: vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 131 et interpres Script. post. Theophan. p. 217 et 218. Stratelates in habitu suo militari conspicitur in Menolog. Basil. t. II, p. 172.

(2) *Valedicil*. Vid. de hac significatione cl. Dorville ad Charitonem pag. 151. Recurrit p. 175. Dixerunt autem συντάττεισθαι pro *valedicere* propterea, quod abeuntes inter se συντάττεινται, com- ponunt, condiunt diem et tempus, quo rursus convenire, aut quæ interea facere velint. Vid. Goar. ad Theoph. p. 59.

posito signum dant, is dicit : « Jubete ; » precantur omnes : « In longa bonaque tempora, » et sic egrediuntur. Et statim secretum feminarum intrat, velum primum zostæ ; 120 velum secundum, patriciæ ; tertium, protospathariæ ac spathariæ ; quartum, consulares ; quintum, stratorissæ ; sextum, comitissæ, candidatissæ ; septimum, scribonissæ, domesticissæ ; octavum, silentiariissæ ; nonum, mandatorissæ imperatoricæ, comitissæ numeri iocinatorum ; velum decimum, tribunissæ comitissæ rei navalis ; undecimum, protectorissæ ; centurionum uxores. Hæ omnes ordine ingressæ, dominorum æque ac Augustæ genua venerantur, et consistorio astante, signum præposito domini dant, qui dicit : « Jubete, » deinde egrediuntur. Reliqui ex urbis incolis ordinibus et numeris, æque ac vasa omnia, in tribunali XIX accubituum ordinantur : patricii in onopodio, senatores in porticu XIX accubituum stant. Augusta a cubiculo stipata egreditur, unaque cum ipsa domini ad auream manum procedunt ac revertuntur. Ipsa vero onopodium ingressa, patricii cum cæteris senatoribus procumbunt, et postquam surrexerunt, signum cæremoniario dant, qui dicit : « Jubete, » reliqui faustum ac diuturnum imperium apprecati, ipsam ad solarium tribunalis comitantur. Tunc consules ac reliqui senatores descendunt, patricii vero hinc illinc in scala stant, dumque ipsa vultum suum ostendit, factiones acclamant : « Sanctus ! Sanctus ! Sanctus ! Gloria in excelsis Deo, et pax in terra ! » Deinde factiones ea, quæ coronationi conveniunt, acta recitant, Augusta cereos ad venerandam crucem accendit, populus vero et dominis et Augustæ fautea apprecatur, quo facto, in utroque latere Augusta adoratur, perque augusteum una cum obsequio revertitur. Consules in porticu, patricii ad auream usque manum stant, et missa dantur.

στα κρηρὸς, καὶ ἄπται πρὸς τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ εὐφημεῖ ὁ λαὸς τοὺς δεσπότας, εὐφημεῖ καὶ τὴν Αὐγούστην, καὶ ὅτε πληρωθῆ ἡ εὐφημία, προσκυνεῖ ἡ Αὐγούστα ἔνθεν κάκειθεν, καὶ ὑποστρέφει διὰ τοῦ αὐγούστειως ὀψικευομένη· οἱ δὲ ὑπάτοι ἴστανται εἰς τὸν πόρτικα, οἱ δὲ πατρίκιοι μέχρι τῆς χρυσης χειρὸς, καὶ δίδονται μίνσαι.

VARLÆ LECTIONES

⁶³ ἐπληρώθη ed. ⁶⁴ κανδιδάτισσαι om. ed. et mox pro σκριβώνισσαι — βῆλον ἡ, habet βεστητόρισσαι ἡ'. ⁶⁵ τριβούνισσαι, κομητίσσαι ed. ⁶⁶ ἴστανται ed. ⁶⁷ αὐτῆς τὴν ὄψιν R., αὐτὴν ὄψιν cod., αὐτὴν ὀψικευομένην ed. ⁶⁸ ἡ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(3) M. rursus comma hic non agnoscebant, ut adeo tribunissæ comitissæ non duæ diversæ, sed eadem dignitas essent, ut tribunus comes. Vid. ad pag. 114.

(4) Est sensus : ostendente Augusta vultum suum. Sponsæ nempe Græcorum, ut notum est, nubunt vultum, neque ostendunt eum, nisi amicis, quibus bene volunt, et quibus honorem exhibere volunt convivis ad nuptias celebrandas vocatis. Sponsam talem flammeo nuptiam Armenam in ecclesiam deducendam, et aliam Turoicam sub πασάδι, in mariti domum deducendam, videri qui cupit. extremas inspicit Tabulas Ferriolenses, Parisiis 1714, editas. Dies quo id fiebat, olim τὰ ἀνακαλυπτήρια appellabatur ; v. Olear. ad Philostr. p. 611. not. 8 ; et dona, quæ sponsæ vultum revelanti dabantur, iidem erant ἀνακαλυπτήρια et ἀνακά-

Α στούντες, καὶ ὅτε πληρωθῆ ⁶³ ἡ εὐχαριστία, νεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος λέγει. « Κελεύσατε » καὶ ἐπεύχονται πάντες, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ἐξέρχονται. Καὶ εὐθὺς εἰσέρχεται τὸ σέκρετον τῶν γυναικῶν, βῆλον α'. αὶ ζωσταί· βῆλον β', αὶ πατρίκιοι· βῆλον γ', αὶ πρωτοσπαθάρια καὶ σπαθάρια· βῆλον δ', ὑπάτισσαι· βῆλον ε', στρατώρισσαι· βῆλον ς', κομητίσσαι, κανδιδάτισσαι ⁶⁴· βῆλον ζ', σκριβώνισσαι, δομεστικισσαι· βῆλον η'. σιλεντιάρισσαι· βῆλον θ', μανδατόρισσαι βασιλικαὶ, κομητίσσαι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱκανάτων· βῆλον ι', τριβούνισσαι ⁶⁵ (3) κομητίσσαι πλοίμων· βῆλον ια', πρωτικτόρισσαι, κεντάρχισσαι. Εἰσέρχονται κατὰ τάξιν, προσκυνοῦσαι τὰ δύο γόνατα τῶν δεσποτῶν ὁμοίως καὶ τῆς Αὐγούστης, καὶ ἴστανται ⁶⁶ κονιστώριον, καὶ νεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει, « Κελεύσατε, » καὶ ἐξέρχονται. Τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως καὶ τῶν ταγμάτων καὶ τῶν νομῆρων καὶ τὰ σκεύη πάντα ἐτοιμάζονται εἰς τὸ τριβουνάλιον τῶν ἰθ' ἀκουσίων. Καὶ ἴστανται οἱ πατρίκιοι ἐν τῷ ὄνοποδιῳ, οἱ δὲ συγκλητικοὶ εἰς τὸν πόρτικα τῶν ιθ' ἀκουσίων. Καὶ ἐξέρχεται ἡ Αὐγούστα, ὀψικευομένη ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου, καὶ συνεχέρονται δὲ αὐτῇ καὶ οἱ δεσπῆται μέχρι τῆς χρυσης χειρὸς, καὶ ὑποστρέφουσι. Καὶ ἐξεληθούσης σὺτῆς εἰς τὸ ὄνοπόδιον, πίπτουσιν εἰ πατρίκιοι μετὰ τῶν λοιπῶν συγκλητικῶν, καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, νεύουσι τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει, « Κελεύσατε, » καὶ ἐπεύχονται, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ὀψικεύουσιν αὐτὴν μέχρι τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ τριβουναλίου. Καὶ κατέρονται οἱ ὑπάτοι καὶ οἱ λοιποὶ συγκλητικοί, οἱ δὲ πατρίκιοι ἴστανται εἰς τὰ βῆθρα ἔνθεν κάκειθεν, καὶ δεικνουόσης αὐτῆς ⁶⁷ τὴν ὄψιν (4), ἀνακράζουσι τὰ μέρη· « Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος. Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη. » Καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ μέρη τὰ τῷ στεψίμῳ ἀρμόζοντα, καὶ λαμβάνει ἡ ⁶⁸ Αὐγούστα κρηρὸς, καὶ ἄπται πρὸς τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ εὐφημεῖ ὁ λαὸς τοὺς δεσπότας, εὐφημεῖ καὶ τὴν Αὐγούστην, καὶ ὅτε πληρωθῆ ἡ εὐφημία, προσκυνεῖ ἡ Αὐγούστα ἔνθεν κάκειθεν, καὶ ὑποστρέφει διὰ τοῦ αὐγούστειως ὀψικευομένη· οἱ δὲ ὑπάτοι ἴστανται εἰς τὸν πόρτικα, οἱ δὲ πατρίκιοι μέχρι τῆς χρυσης χειρὸς, καὶ δίδονται μίνσαι.

Β ἴστανται ⁶⁶ κονιστώριον, καὶ νεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει, « Κελεύσατε, » καὶ ἐξέρχονται. Τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως καὶ τῶν ταγμάτων καὶ τῶν νομῆρων καὶ τὰ σκεύη πάντα ἐτοιμάζονται εἰς τὸ τριβουνάλιον τῶν ἰθ' ἀκουσίων. Καὶ ἴστανται οἱ πατρίκιοι ἐν τῷ ὄνοποδιῳ, οἱ δὲ συγκλητικοὶ εἰς τὸν πόρτικα τῶν ιθ' ἀκουσίων. Καὶ ἐξέρχεται ἡ Αὐγούστα, ὀψικευομένη ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου, καὶ συνεχέρονται δὲ αὐτῇ καὶ οἱ δεσπῆται μέχρι τῆς χρυσης χειρὸς, καὶ ὑποστρέφουσι. Καὶ ἐξεληθούσης σὺτῆς εἰς τὸ ὄνοπόδιον, πίπτουσιν εἰ πατρίκιοι μετὰ τῶν λοιπῶν συγκλητικῶν, καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, νεύουσι τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει, « Κελεύσατε, » καὶ ἐπεύχονται, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ὀψικεύουσιν αὐτὴν μέχρι τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ τριβουναλίου. Καὶ κατέρονται οἱ ὑπάτοι καὶ οἱ λοιποὶ συγκλητικοί, οἱ δὲ πατρίκιοι ἴστανται εἰς τὰ βῆθρα ἔνθεν κάκειθεν, καὶ δεικνουόσης αὐτῆς ⁶⁷ τὴν ὄψιν (4), ἀνακράζουσι τὰ μέρη· « Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος. Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη. » Καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ μέρη τὰ τῷ στεψίμῳ ἀρμόζοντα, καὶ λαμβάνει ἡ ⁶⁸ Αὐγούστα κρηρὸς, καὶ ἄπται πρὸς τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ εὐφημεῖ ὁ λαὸς τοὺς δεσπότας, εὐφημεῖ καὶ τὴν Αὐγούστην, καὶ ὅτε πληρωθῆ ἡ εὐφημία, προσκυνεῖ ἡ Αὐγούστα ἔνθεν κάκειθεν, καὶ ὑποστρέφει διὰ τοῦ αὐγούστειως ὀψικευομένη· οἱ δὲ ὑπάτοι ἴστανται εἰς τὸν πόρτικα, οἱ δὲ πατρίκιοι μέχρι τῆς χρυσης χειρὸς, καὶ δίδονται μίνσαι.

Γ λυπτρα. Vid. Plutarch. Timoleonte p. 435. ed. II. Steph. Vales. ad Harpocrat. p. 223, ed. Gronov. et Du Cange v. θρώρητρον, quod est quidam sponsus sponsæ dat ἀνακαλυπτηρίων die, cum sponsa se videndam præbet et in publicum prodit ; ubi multa Du Cange de hoc more vultum revelandi, Admodum invidæ sui vultus monstrandi erant Augustæ CPTanæ. Nam cum ipso imperatore pone velum et cancellos loquebantur. Malalas, t. II. p. 54. Vid. ad Nostri p. 362, et ad p. 124, ubi dicitur ἀναφαίνει, quod potest reddi : conspiciendam se dat, et conspiciendum dat vultum. Non enim idem est se, et vultum suum conspiciendum dare. Prins absque revelatione veli potest fieri, non item posterius. In priori ἔλην ταυτήν, in posteriori solum τὸ πρόσωπον intelligitur.

Ἀκτολογία τῶν δῆμων ἐπὶ στεφίμῳ Αὐγούστης. Α

Τῆς συνήθους πάσης τάξεως τελουμένης τοῦ στεφίμου ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ αὐγουστέως, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε κατὰ τὸν εἰωθότα τύπον ὀψικευομένης τῆς Αὐγούστης ὑπὸ πάσης τῆς συγκλήτου, οἱ μὲν τῆς συγκλήτου ἐξέρχονται διὰ τοῦ μεγάλου κυλῶνος τοῦ τριβουναλίου, οἱ δὲ τῶν ταγμάτων ἄρχοντες ἴστανται ἐν τῷ αὐτῷ τριβουναλίῳ, ἐνθα ἴσταται ὁ σταυρὸς, τὰ τε σκήπτρα καὶ τὰ λοιπὰ σκεύη μετὰ καὶ τῶν λαβούρων, τὰ δὲ δύο μέρη ἅμα ἴστανται ἔμπροσθεν τῶν σκήπτρων καὶ σκευῶν καὶ βάνδων. Καὶ δὴ τῆς Αὐγούστης ὀψικευομένης ὑπὸ τε τοῦ πραιποσίτου καὶ τῆς λοιπῆς τάξεως τοῦ κουδουκλείου, καὶ τὸ ἐξελεθῆν αὐτὴν καὶ στῆναι ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ, κρᾶζουσι τὰ δύο μέρη· « Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος. » καὶ εὐθὺς προσκυνοῦσι τὰ τε σκήπτρα καὶ σκεύη μετὰ τῶν βάνδων. Καὶ λέγουσιν οἱ κράκται· « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Ἐν ἀνθρώποις Χριστιανῶν εὐδοκία. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κράκται· « Ὅτι ἡλέησεν, ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται· « Αὕτη ἡ ἡμέρα Κυρίου ἡ μεγάλη. » ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Αὕτη ἡ ἡμέρα τῆς ζωῆς τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Αὕτη ἡ χαρὰ καὶ ἡ δόξα τοῦ κόσμου. » ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Ἐν ᾗ τὸ στέφος τῆς βασιλείας τῆ κορυφῆ σου ἀξίως περιετέθη. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Δόξα Θεῷ τῷ Δεσπότη πάντων. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κράκται· « Δόξα τῷ Θεῷ τῷ ἀναδείξαντι σε βασιλίσσαν. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κράκται· « Δόξα τῷ Θεῷ τῷ στέφαντι τὴν κορυφὴν σου. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κράκται· « Δόξα Θεῷ τῷ εὐδοκῆσαντι οὕτως. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κράκται· « Ἄλλ' ὁ στέφος σε ὁ δεῖνα αὐτοχειρως. » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Φυλάξει σε τοῦ ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Εἰς δόξαν καὶ ἀνεγερσιν τοῦ ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Εἰς δόξαν καὶ ἀνεγερσιν τοῦ ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Εἰσακούσει ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ ὑμῶν. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου.

Ἀκτολογία εἰς τοὺς βασιλείας⁶⁹.

Οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων. » ὁ λαός· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » ὁ λαός· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, τῶν σκήπτρων ἡ εὐτυχία. » ὁ λαός· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ σου χρόνοι, ὁ δεῖνα βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαός· « Πολλοὶ σου χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, δεσπόται, σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » ὁ λαός· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης. » ὁ λαός ἐκ τρίτου. Οἱ κράκται· « Ὁ στέφος ὑμᾶς τῆ αὐτοῦ καλᾶμη. » ὁ λαός ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Τοὺς χρόνους ὑμῶν πληθύνει σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » ὁ λαός ὁμοίως. Οἱ κρά-

Acclamatio factionum in coronatione Augustæ.

Universo coronationis ordine in triclinio augustei pro more peracto, dum Augusta ab universo senatu, ut solet, stipata, inde procedit, senatus quidem per magnam portam tribunalis procedit, tagmatum autem seu numerorum præfecti in eodem tribunalii, ubi crux, 121 sceptræ ac reliqua vasa cum labaris stant, et ante sceptræ, vasa ac banda duæ factiones. Porro Augusta, a præpositis et reliquis cubiculo ascriptis cineta, dum procedit et in solaro subsistit, factiones acclamant : « Sanctus, sanctus, sanctus ! » statimque sceptræ et vasa cum bandis procedunt. Cantores dicunt : « Gloria in excelsis Deo, et pax in terra ! » eadem populus ter. Cantores : « In hominibus Christianis beneplacitum ! » eadem populus ter. Cantores : « Quoniam Deus populi sui misertus est ; » populus similiter. Cantores : « Hæc est magna dies Domini ; » populus eadem ter. Cantores : « Hæc est dies vitæ Romanorum ; » populus eadem ter. Cantores : « Hæc est gaudium et decus orbis ; » populus eadem ter. Cantores : « In qua corona regni tuo vertici ex merito imposita est ; » populus eadem ter. Cantores : « Gloria Deo, omnium Domino ! » sic populus ter. Cantores : « Gloria Deo qui te imperatricem ostendit ; » populus eadem ter. Cantores : « Gloria Deo, qui verticem tuum coronavit ; » populus eadem ter. Cantores : « Gloria Deo, cui hoc ita visum fuit ; » populus eadem ter. Cantores : « Sed qui sua manu te N. coronavit ; » populus eadem ter. Cantores : « Servet te longum tempus in purpura ; » populus eadem ter. Cantores : « In gloriam et salutem Romanorum ; » populus eadem ter. Cantores : « Exaudiet Deus populum vestrum ; » populus eadem ter.

εἰς πλήθη χρόνων ἐν τῇ πορφυρᾷ· « ὁ λαὸς ἐκ τριτῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται·

Acclamatio ad imperatores.

Cantores : « Multos, multos, multos ! » populus : « Multos annos in multos. » Cantores : « Longa vobis tempora, N. N. imperatores Romanorum ! » populus : « Longa vobis tempora. » Cantores : « Longa vobis tempora, servi Domini ! » populus : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Longa vobis tempora, felicitas sceptrorum ! » populus : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Longa tibi tempora, N. imperator Romanorum ! » populus : « Longa tibi tempora ! » Cantores : « Longa vobis tempora, domini, cum Augustabus et porphyrogenitis ! » populus : « Longa vobis tempora ! » Cantores : « Sed omnium Creator et Dominus ; » populus eadem ter. Cantores : « Qui sua vos manu coronavit ; » populus eadem. Cantores : « Tempora vestra cum Augustabus et porphyrogenitis augeat ! » populus similiter. 122 Cantores : « In perfectam salutem Romano-

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁹ εἰς τοὺς βασιλείας R. em. ex sigl. cod., εἰς τὴν βασιλίσσαν ed.

rum. » Postea duæ factiones accinunt : « Multos A annos imperatoribus ! » et reliqua acclamationis. Quibus paractis, fausta apprecati abeunt.

CAPUT XLI.

Observanda in Augustæ coronatione et nuptiis.

I. Pridie unius diei mandatum de mutatoris datur ; sequenti omnes senatores statim procedunt vestesque in consistorio mutant, patricii quoque et cæteri secretarii, si ita dominis videtur, ad auream manum ascendunt, thronosque in augusteo reponunt, in quibus Domini coronati consident et secreti vela pro more excipiunt. Universo secreto astante, cerimoniaris et quinque alii silentiarii post secretum ab utroque latere intrant, signoque B ab imperatore præposito dato, S. Stephani templum ingrediuntur : tunc patriarcha accersitur, ut ad augusteum veniat : quo facto, domini surgunt eumque suscipiunt. Post thronos imperatorios antimensium stat, in quo chlamys imperatoria jacet, ad quod cum patriarcha accessit, imperator præposito signum dat, et intrant episcopi et clerus secreti patriarchalis, et a tergo imperatorii secreti ad apsidis partem consistunt. Tunc mandato imperatoris præpositus Augustam, præter maforium vestem astrictam, quam sticharium imperatorium vocant, gestantem, per S. Stephani porticum ad augusteum, cum antea in cubiculo interiori octanguli fuisset, ad dominos duoit, et statim patriarcha preces in chlamydem recitat.

διαβατικοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἰς τὸν αὐγουστία, οὗσης αὐτῆς εἰς τὸν κοιτῶνα ἔνδον τοῦ ὀκταγώνου, πρὸς τοὺς δεσπότας, καὶ εὐθὺς ἄρχεται ὁ πατριάρχης τὴν εὐχὴν εἰς τὴν χλαμύδα.

II. Interea, dum patriarcha precatur, Augusta cereos sumit, et precibus finitis, eos primicerio seu ostiario tradit : domini maforium Augustæ exuunt, quod cubicularii sumunt et circa ipsam complicant. Patriarcha vero chlamydem dominis tradit, qua statim Augustam induunt, ipsique fibulis eam connectunt ; hic I 23 rursus super corona vittisque precatur, finitisque precibus, coronam dominis tradit, qui ipsam capiti Augustæ imponunt. Eodem modo patriarcha ipsis vittas dat, quas coronæ Augustæ appendunt ; mox patriarcha S. Stephani ædem

καὶ « Εἰς τελείν συστασιν τῶν Ῥωμίων. » Καὶ ἀπὸ τούτων εὐφημοῦσι τὰ δύο μέρη, καὶ λέγουσι : « Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων. » καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ καταλέγματος. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιύχονται καὶ ἐξιοῦσιν ⁷⁰.

ΚΕΦΑΛ. ΜΑ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ στεψίμῳ Αὐγούστης καὶ στεφανώματος.

A'. Πρὸ μιᾶς δίδοται ἀπόκρισις (5) ἀλλαξίμων, καὶ τῇ ἐξῆς τάχιον προέρχονται πάντες οἱ συγκατατικοὶ, καὶ ἀλλάσσουσιν ἐν τῷ κοιτιστωρίῳ, καὶ ὅτε καλεύουσιν οἱ δεσπότες, ἀνέρχονται οἱ πατρικιοὶ καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ σεκρέτου εἰς τὴν χρυσῆν χεῖρα, καὶ τιθέασι σελήια εἰς τὸν αὐγουστία, καὶ καθίζονται : οἱ δεσπότες ἐστεμμένοι, καὶ δέχονται τὸ σέκρετον βῆλα, βῆλα ⁷¹, καθὼς ἔγει ἡ συνήθεια. Καὶ μετὰ τὸ στήνα τὸ σέκρετον ὄλον, συνεισέρχεται ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ καὶ ἄλλων πόντε σιλεντιαρίων ὄπισθεν τοῦ σεκρέτου ἔνθεν κἀκεῖθεν, καὶ νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν Ἁγίον Στέφανον, καὶ προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην, καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸν αὐγουστία, καὶ μετὰ τὸ ἐξελεῖν τὸν πατριάρχην ἐγείρονται οἱ δεσπότες καὶ δέχονται αὐτόν. Καὶ ὄπισθεν τῶν βασιλικῶν σελίων ἴσταται ἀντιμίσιον, ἔνθα κέεται ἡ βασιλικὴ χλαμύς, καὶ στάντος τοῦ πατριάρχου εἰς τὸ ἀντιμίσιον, νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσέρχονται οἱ ἐπίσκοποι καὶ ὁ κληρὸς τοῦ σεκρέτου τοῦ πατριάρχου, καὶ ἴστανται ὄπισθεν τοῦ βασιλικοῦ σεκρέτου ἐπὶ τὸ τῆς ἀψίδος μέρος. Καὶ εὐθὺς νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσάγει τὴν Αὐγούστην ἀπὸ μαφορίου, φοροῦσαν καὶ στιχάριον βασιλικόν (6), διὰ τοῦ

C

B'. Καὶ ὅτε ἡ εὐχὴ παρὰ τοῦ πατριάρχου τελείται, λαμβάνει ἡ Αὐγούστη κηρούς, καὶ πληρωθείσης τῆς εὐχῆς ἐπιδίδωσι τοὺς κηρούς τῷ πριμικηρίῳ εἴτε τῷ ὀστιαρίῳ, καὶ ἀποσκαπάζουσιν (7) οἱ δεσπότες τὸ μαφόριον τῆς Αὐγούστης, καὶ λαμβάνουσιν αὐτὸ οἱ κουδικουλάριε ἀπλοῦντες (8) αὐτὸ γύροθεν αὐτῆς. Καὶ λαμβάνει ὁ πατριάρχης τὴν χλαμύδα καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς δεσπότης, καὶ εὐθὺς περιτιθίσαισιν οἱ δεσπότες τὴν χλαμύδα τῇ Αὐγούστη, καὶ φιδλώνουσιν αὐτὴν οἱ αὐτοὶ, καὶ πάλιν ποιεῖ εὐχὴν ἐπὶ τοῦ στέμματος καὶ τῶν πρεπενδουλίων (9), καὶ ὅτε πλη-

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁰ ἐξίσαιν ed. ⁷¹ βῆλα om. ad.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(5) Est ἀπόκρισις omnis enuntiatio, declaratio suæ voluntatis, sensuum suorum, quasi secreto, effusio animi sui ; hinc mandatum. Hinc dicti apocrisarii, qui apocrisese, mandata perferunt et renuntiant, tam illius qui mittit, quam illius ad quem mittuntur. A Græco hoc vocabulo manavit, quod Latini sequiores *responsa* pro negotiis, commissionibus usurpant. Chronic. Cassia. IV, 68 : *Petrus diaconus, pro responsis Casinensis cenobii apocrisarii, ad Lotharium III Romæ imp. directus*. Significat igitur dictio nostra : δίδοται ἀπόκρισις ἀλλαξίμων, eduntur mandata seu significationes de induendis mutatoris.

(6) M. στιχάριον βασιλικόν, id est, βασιλικόν.

D De hac contractione terminationis τὸν in ἡν et τὸς in ἡς alibi dico et stichario ad. p. 256. Talis forma est καισαρίκην, σπαθαρίκην, etc.

(7) Apparet hinc, maphorium caput ipsum quoque involvisse, quod alio loco quoque demonstramus. Nam *καπέταίν* de vestibis in specie dicitur illis, quæ aut solum caput, aut hoc ipsum quoque cum aliis membris tegunt.

(8) Explicant maphorium Augustæ et velut cortinam ipsi prætendunt, ne a barbato quodam præter imperatorem et patriarcham nudo capite conspiciantur.

(9) Puto præpendulia idem atque τὰ καπέταστα esse, flæ illa margaritarum et stemmatibus,

ρώσῃ τὴν εὐχὴν ὁ πατριάρχης, ἐπιδίδωσι τὸ στέμμα ἅ
τοῖς δεσπόταις, καὶ οἱ δεσπόται ἐπιτιθέσιν (10)
αὐτὸ εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς Αὐγούστης. Ὁμοίως ἐπι-
δίδωσιν ὁ πατριάρχης καὶ τὰ πρεπενδοῦλια τοῖς
δεσπόταις, καὶ κρεμῶσιν αὐτὰ οἱ δεσπόται ἐν τῷ
στέμματι τῆς Αὐγούστης, καὶ εὐθέως εἰσέρχεται ὁ
πατριάρχης εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον καὶ οἱ ἐπίσκο-
ποι καὶ τὸ σέκρετον τοῦ πατριάρχου, καὶ τίθεται
σελλίον ἄλλο λόγῳ τῆς Αὐγούστης, καὶ εὐθέως καθ-
έζονται οἱ δεσπόται καὶ ἡ Αὐγούστα. Καὶ μετὰ τοῦτο
εἰσάγονται παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως πάντες,
προσκυνοῦντες τὰ γόνατα τῶν δεσποτῶν καὶ τῆς Αὐ-
γούστης, καὶ μετὰ τὸ προσκυνῆσαι πάντος τοῦ σε-
κρέτου, ἴστανται καὶ οἱ σιλεντιάριοι, καὶ εἰσάγει
αὐτοὺς ὁ τοποτηρητὴς τῷ κόμητι τῶν ἀδμησιδίων,
καὶ προσκυνοῦσι καὶ ἴστανται ὄπισθεν, καὶ προσκυ-
νεῖ καὶ ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ εὐθέως λαμβάνει
νεῦμα παρὰ τῶν δεσποτῶν ὁ πραιπόσιτος καὶ λέγει·
« Κελεύσατε, » καὶ ἐξέρχονται ἐπευχόμενοι, καὶ
ἀπέρχονται οἱ πατρίκιοι εἰς τὸ ὄνοπόδιον, καὶ οἱ ὑπα-
τοι εἰς τὸν πόρτικα τῶν ἰθ' ἀκουβίτων, καὶ ἴσταν-
ται κονιστιώριον εἰς τὸ σχιστὸν βῆλον, οἱ δὲ κόμητες
καὶ οἱ κανδιδάτοι καὶ οἱ δομέστικοι καὶ οἱ λοιποὶ
ἀπέρχονται ἐν τῷ τριβουναλίῳ, καὶ ἴστανται ἔμπροσ-
θεν τῶν σκευῶν. Καὶ ἐξεληθόντος τοῦ σεκρέτου ἀπὸ
τοῦ πόρτικου τοῦ ἀγουστῆως, εὐθέως εἰσάγει ἄ τῆς
καταστάσεως μετὰ καὶ ἑτέρου σιλεντιαρίου⁷². κρα-
τοῦντες τὴν πρώτην τῶν συγκλητικῶν, καὶ ὄπισθεν
αἱ λοιπαὶ ἀκολουθοῦσι, ἔμπροσθεν δὲ ὀστιάριος⁷³
μετὰ βεργίου, καὶ ἐνθα νεύσει, προσκυνοῦσι τρίτον.
καὶ εἰσάγονται αἱ προῤῥήθεισι ὑπὸ σιλεντιαρίων
κρατούμεναι, καὶ προσκυνοῦσι τὰ γόνατα τῶν δεσποτῶν,
ὁμοίως καὶ τῆς Αὐγούστης, καὶ δτε πληρώ-
σουσιν αἱ συγκλητικαὶ τὴν προσκύνειν, ἐξέρχονται αὐταὶ
εἰς τὴν χρυσῆν χεῖρα καὶ ἴστανται ἐνδοθεν τῆς
κορτίνας. Καὶ τῆς Αὐγούστης ἐξεληθούσης εἰς τὴν
χρυσῆν χεῖρα, εἰσέρχονται ὄπισθεν αὐτῆς αἱ πατρί-
κιοι καὶ αἱ λοιπαὶ συγκλητικαὶ, καὶ ἐξέρχεται ἡ Αὐγούστα
ἐν τῷ ὄνοποδίῳ, ὄψικευομένη ὑπὸ τοῦ
κουδοκλεῖου, καὶ ἴστανται οἱ πατρίκιοι κονιστιώριον
εἰς τὸ αὐτὸ ὄνοπόδιον, καὶ στάσῃς αὐτῆς, πί-
πτουσιν οἱ πατρίκιοι. Καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, νεύει ὁ
πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, »
καὶ ἐπεύχονται· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. »

Γ'. Καὶ ἀποκινοῦσιν ὄψικεύοντες, καὶ αἴρεται ἡ
κορτίνα ὑπὸ δύο σιλεντιαρίων, καὶ ἴστανται πάλιν ἡ

A una cum episcopis et secreto suo intrat, alius
thronus Augustæ ponitur, statimque domini cum
Augusta consistent. Deinde omnes, imperatores et
Augustam adoraturi, a ceremoniaro adducuntur,
et postquam secretum adoravit, silentiarii adsunt
et per vicarium ad comitem admissionum adducti,
adorant, deinde a tergo astant, magister cerimo-
niarum adorat, præpositus vero, sigao a Domino
accepto, dicit : « Jubete. » Et sic fausta precentes
egrediuntur, abeuntque patricii ad onopodium, con-
sules ad triclinium XIX accubituum et ante fissum
velum, comites vero, candidati, domestici ac reliqui
in tribunali et ante vasa consistunt. Egresso autem
secreto e porticu augustei, ceremoniarus et alius
silentiarius statim vela adducunt, primam senator-
iarum manu ducentes, quam reliquæ sequuntur, cor-
am quibus ostiarius cum virgis procedit, et post-
quam his signum dedit, ter procidunt. Omnes vero
a silentiariis stipatæ accedunt, et imperatorum
æque ad Augustæ genua venerantur, peracta vero
adoratione, senatorum femine ad auream manum
abeunt et intra cortinam subsistunt. Augusta ad
eumdem locum digressa, patriciorum ac reliquo-
rum senatorum uxores post ipsam intrant: inde,
cubiculo comitante, ad onopodium pergit, ubi
patricii consistorium constituunt et astantem
Augustam adorant. Ipsi surgentibus, præpositus
cerimoniario signum dat, et dicit : « Jubete, » cæ-
teri faustum ac diuturnum imperium apprecantur.

III. Dum hi ex onopadio in obsequio abeunt, cor-
tina a duobus silentiariis tollitur, Augusta rursus

VARIE LECTIONES.

⁷² καὶ τοῦ σιλεντ. ed. ⁷³ ὁ ὀστιάρ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

seu infulis sacris propter aures et super genas
dependentia; aut, si qua est differentia, sunt forte
τὰ κατάσιστα ea [vid. ad p. 336], πρεπεν-
δοῦλια autem frontalis ornatus, sive lamina aurea
lata frontem tegens, aut textum aureum de fronte
inter oculos super nasum dependens, quale femine
orientales olim gestabant et adhuc gestant. Unde
explicandus ille Jobi locus xiiii, 17 : *O quod non
habeo suspensas, velut, et : Latum frontale, μετω-
πίδιον, e vultu meo tenebras ! et o quod non habeo
coram vultu meo calyptram caliginis !* Hieronym.
IV. in Ezech. c. 16 : *Et usque hodie inter cætera
ornamenta mulierum solent aurei circuli in os ex
fronte pendere, quas lunulus appellare solebant.*

(10) Et simul Augustam nuncupant Cinnamus
l. v, 120, describens nuptias Manuelis Comneni
cum Maria, principis Antiocheni filia: Εἰς τὸν
περιώνυμον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας οἶκον λαμπρῶς
καταχθεῖς, ἐναύθα ταύτην ἀρμόζεται, Λουκά τὴν
ἐν Κωνσταντινίου πόλει Ἐκκλησίαν τηρικαῦτα λα-
χόντας, Σωφρονίου Ἀλεξανδρείας, καὶ τοῦ Θεουπόλειως

[Antiochiæ] Ἀθνασίου, ἡ Χριστιανοῖς ἔθος ἐστίν,
αὐτοῖς τὰς χεῖρας ἐπιθέντων Αὐγουστῆν (sic leg. est)
τε αὐτὴν ἀνεικῶν, ἐς τὰ βασίλεια παλιδρομεῖ,
μεγαλοπρεπέσι τε δαίμονι τοὺς ἐν τέλει εἰσάγει.
καὶ δημοβοινίας ἀπανταχῆ τῶν τῆς πόλεως ἐκάθισσε
στενωπῶν. Τῇ ἐξῆς δὲ συνδειπνήσαντας αὐτῶν τοὺς
πατριάρχας ἦγεν, ἀφθόνῳ τε χρυσίῳ δεξιωσάμενος
ἕκαστον ἀπέλυε. Πρὸ πάντων γε μὴν χρυσοῦ κεν-
τηναρίῳ τὴν Ἐκκλησίαν ἐδώρησατο. Ὀλίγῳ δὲ ὑπε-
ρον καὶ ἀμύλλαις ἵππων διῆγε τὸν δῆμον. Insignis et
memorabilis hic locus est, in quo memorantur ad
nuptias pertinentia hæc : splendida processio ad S.
Sophiam ; ibi nuptis impositæ manus a præsentibus
tribus patriarchis ; renuntiata sponsa ab Augusto
Augusta per impositionem coronæ aut infulæ ; cum
proceribus epulæ celebratæ eodem die, populoque
item in publicis viis et angiportibus appositæ ;
altero die vocati ad convivium patriarchæ et auro
donati ; ecclesia auri centenariio donata ; ludi cir-
censes deinceps celebrati.

in dicio subsistit, senatores vero una cum patriciis adorant, ipsis que surgentibus, præpositus silentiario signum dat, et dicit : « Jubete, » cæteri pro more acclamant. 124 Inde senatus discedit, et per mediam tribunalis portam progressus, in superiori scalæ parte ab utroque latere, ut in obsequio, astat, cæterorum vero officiorum principes ad item tribunal, ubi crux, sceptræ, labara cum cæteris vasis, duabus factionibus ac omni reliqua turba adsunt, descendunt, præfecti turmarum suas stationes ante vasa occupant. Dumque senatus et patricii egressi astant, Augusta a præposito et primicerio adducta, comparet, eique, in medio solarario astanti, factiones et omnis populus acclamant : « Sanctus, sanctus, sanctus ! Gloria in excelsis Deo, pax in terra ! » recitant deinde factiones laudes coronationi aptas. Postquam Augusta e modio solarario excessit, ad medios cancellos subsistit, ubi ostiarius duos ipsi cereos tradit, quos manu tenens, ad crucem adorat ; quo facto, proceres, vasa omnia, sceptræ, labara et reliqua in genua procumbunt, et ipsam venerantur.

ριος ζυγὴν κηρὸς καὶ λαβοῦσα τοὺς κηρὸς ποιεῖ οἱ ἄρχοντες καὶ προσκυνοῦσιν αὐτὴν καὶ τὰ σκεύη πάντα, σκήπτρα, λάβουρα καὶ τὰ λοιπά.

IV. Postremo, actis inaugurationis completis, postquam factiones precatæ sunt : « Regnum hoc, Deus, firma et custodi, » tunc triclinium XIX accubitorium senatorum petunt, et consistorium usque ad dicionium et onopodium consistuunt, dumque senatus interiorē portam ingressus est, feminæ senatorum una astant, et ad portas eburneas castrensium abeunt, ibi, dum Augusta ingrediatur augusteum, expectaturæ. Senatus, usque dum duæ factiones acclamant : « Multos annos, etc., » ibi manet ; peracta vero acclamatione, Augusta hinc illinc ad duas factiones adorat, mox introgreditur, factionibus dicientibus : « Deus Augustam servet ! » Interea patriciæ intra portam tribunalis stant et Augustam, a solarario huc venientem, ad auream manum patricii comitantur : secretum vero consulum usque ad dicionium stat, quo postquam Augusta accessit, acclamant : « In multa bonaque tempora ! » Sic etiam patricii in aurea manu adsunt, dumque Augusta transit, augusteum, ubi totum cubiculum congregatum est, ingressura, dicunt lingua Romana : « Bene, bene, bene, Augusta ! pulchre venisti, Augusta ! » 125 Postea in octagonum extra S. Stephani ædem venit, quod dum imperator cum Augusta ingredi-

Α Ἀυγούστα εἰς τὸ δικιόνιον⁷⁴, καὶ πίπτουσιν οἱ συγκλητικοὶ ἅμα τοῖς πατρικίοις, καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ σιλεντιαρίῳ, καὶ λέγει : « Κελεύσατε, » καὶ ἐπέχονται. Καὶ ἀποκινεῖ ἡ σύγκλητος⁷⁵, καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ μέσου πυλῶνος τοῦ τριβουναλίου ἔνθεν κάκειθεν εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν βήθρων, καθὼς ὀφικεῖουσιν· οἱ δὲ λοιποὶ ἄρχοντες τῶν ταγμάτων κατέρχονται ἐν τῷ αὐτῷ τριβουναλίῳ, ἔνθα ἴσταται ὁ σταυρὸς καὶ τὰ σκήπτρα, λάβουρα τε ἅμα καὶ τῶν λοιπῶν σκευῶν, τὰ δὲ δύο μέρη ἐν τῷ ἅμα, καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν τοῦ λαοῦ καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν ταγμάτων ἴστανται ἔμπροσθεν τῶν σκευῶν εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν. Καὶ ὅτε ἐξέλθῃ ἡ σύγκλητος ἅμα τοῖς πατρικίοις καὶ στῶσιν, ἀναφαίνει (11) ἡ Ἀυγούστα, ὀδηγουμένη ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου καὶ πριμικηρίου, καὶ στάσης αὐτῆς εἰς τὴν μέσην τοῦ ἡλιακοῦ, ἀνακράζουσι τὰ μέρη καὶ ἅπαν τοῦ λαοῦ : « Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος· δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, » καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ μέρη τὰ τῷ στεψίμῳ ἀρμόζοντα. Καὶ ἀποκινεῖ ἡ Ἀυγούστα ἀπὸ τῆν⁷⁶ μέσην (12) τοῦ ἡλιακοῦ, καὶ ὅτε ἀπέλθῃ εἰς τὸ μέσον κάγκελον. Ἰσταυρὸν, καὶ ἐπιδιδῶσιν ὁ ἀστιάριος προσκύνῃσιν ἐπὶ τὸν σταυρὸν, καὶ εὐθὺς πίπτουσιν

Δ'. Καὶ ὅτε πληρώσουσιν τὰ μέρη τὰ ἄκτα τῆς ἀναγορεύσεως, καὶ εἴπωσι (13) : « Τοῦτο τὸ βασίλειον (14), Κύριε, στερέωσον, » εὐθὺς εἰσέρχεται ἡ σύγκλητος εἰς τὸν πόρτηκα τῶν ἐθ' ἀκουσίων, καὶ ἴστανται κονιστωρίον μέχρι τοῦ δικιονίου καὶ ὄνοποδίου, αἱ δὲ συγκλητικαὶ γυναικες ἀκολουθοῦσαι, ὅτε ἀποκινήσει ἡ σύγκλητος τὴν ἔσω, μεθίστανται αἱ γυναῖκες καὶ ἀπέρχονται ἐπὶ τοὺς ἐλεφαντίνους πυλῶνας τοῦ καστρησιαίου, καὶ ἐκδέχονται ἐκεῖσε, μέχρις ἂν εἰσέλθῃ ἡ Ἀυγούστα εἰς τὸν αὐγουστία. Ἡ δὲ σύγκλητος ἴστανται, μέχρις ἂν πληρώσωσι τὰ μέρη. « Πολλὰ τὰ ἔτη⁷⁷, » καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ὅτε πληρώσωσι τὴν εὐφρηρίαν τὰ μέρη, προσκυνεῖ ἡ Ἀυγούστα ἔνθεν κάκεισε πρὸς τὰ δύο μέρη, καὶ ἀποκινεῖ τὴν ἔσω, καὶ λέγουσι τὰ δύο μέρη : « Περιώσει ὁ Θεὸς τὴν Ἀυγούσταν » αἱ δὲ πατρικιαὶ ἴστανται ἔνδον τῆς πύλης τοῦ τριβουναλίου, καὶ ὅτε εἰσέλθῃ ἡ Ἀυγούστα ἀπὸ τοῦ ἡλιακοῦ, ἀποκινοῦσιν οἱ πατρικιοὶ μέχρι τῆς χρυσῆς χειρὸς ὀφικεῖοντες· τὸ δὲ σέκρετον τῶν ὑπᾶτων ἴστανται μέχρι τοῦ δικιονίου, καὶ ὅτε μεσάσῃ ἡ Ἀυγούστα εἰς τὴν μέσην τῶν ὑπᾶτων, ἐπέχονται τὸ : « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Ὁμοίως καὶ οἱ πατρικιοὶ εἰς τὴν χρυσὴν χεῖρα, καὶ διέρχεται ἡ Ἀυγούστα, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν αὐγουστία, καὶ ἴστανται τὸ

VARIE LECTIONES.

⁷⁴ δικιόνιον cod. ⁷⁵ συγκλητικὴ ed. ⁷⁶ ἀπὸ τὴν conj. R., ἐπὶ τὴν cod. et ed. ⁷⁷ πολλὰ ἔτη ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(11) Subintell. ταυτὴν, semetipsam conspicendam dat, prodit in conspectum ; quod potest fieri etiamsi non sublato velo ; vel τὸ πρόσωπον ταυτῆς, quod ut fiat, tollendum est velum. Vid. ad pag. 120.

(12) Solent novi Græci ἀπὸ cum accusativo construere.

(13) Cohærent enim areto nexu cum his sequen-

tia et apodosis ad ὅτε est in verbis εὐθὺς εἰσέρχεται.

(14) Hæc vox Græcis novis idem atque βασιλεία, regnum, valet. Hinc intelligitur mira illa pictio Theoph. : Ἄρχειν τὸ βασίλειον τῶν Σκυθῶν, adipisci regnum Scytharum. Theoph. p. 88 : conf. p. 57.

πᾶν τοῦ κουβουκλείου εἰς τὸν αὐγουστία, καὶ ῥω- **A** tur, officium celebratur, et sic e templo discedunt. μαίζουσι· « Βαῖνε, βαῖνε (51), ἡ Αὐγούστα· καλῶς Liturgiam vero sacram patriarcha celebrat, qua ἤλαθε, ἡ Αὐγούστα. » Καὶ εἰσέρχεται ἡ Αὐγούστα εἰς τὸ ὀκτάγωνον τὸ ἔξω τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ εἰσέρ- finita, Domini cum Augusta intrant, et coronatio χεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ Αὐγούστα εἰς τὸ Ἅγιον Στέφανον, καὶ γίνεται τὸ μνηστρον (16), καὶ ἐξέρχονται nuptialis peragitur. τῆς ἐκκλησίας. Καὶ λειτουργεῖ ὁ πατριάρχης, καὶ ὅτε ἀπολύσει· ἡ λειτουργία, εἰσέρχονται οἱ δεσπότες καὶ ἡ Αὐγούστα, καὶ γίνεται τὸ στεφάνωμα.

Εἴ. Χρῆ δὲ εἶδέναι, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐστεμμένος στε- V. Neque prætermitti hoc loco debet, imperatorem φανοῦται, καὶ ἐξέρχονται ἑσπεφανωμένοι· ἐπὶ τὴν serto redimitum coronari, et ad auream manum εgressum a patriciis in onopodio excipi, qui, dum χρυσῆν χεῖρα, καὶ δέχονται οἱ πατριῖοι ἐν τῷ ὀνο- subsistunt Domini, in terram procidunt. Postquam ποδίῳ, καὶ στάντων τῶν ⁷⁸ δεσποτῶν, πίπτουσι οἱ vero surrexere, præpositus signum cerimoniaro dat, qui dicit : « Jubete, » reliqui faustum ac diu- αὐτοί. Καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῶν τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » καὶ ἐπεύχονται· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » B et sic in obsequio ad thalamum pergunt. Factiones in triclinio candida- καὶ ἀποκινουῦσιν, ὀψικεύοντες μέχρι τοῦ σερκίτου τῶν ὀπάτων, καὶ στάντων τῶν δεσποτῶν, πίπτουσι οἱ συγκλητικοὶ πάντες ἅμα τοῖς πατριῖοις, καὶ qui postquam surrexere, præpositus signum silentia- ἀναστάντων αὐτῶν, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῶν σιλε- riorum dat, qui dicit : « Jubete, » et sic in obsequio ad thalamum pergunt. Factiones in triclinio candida- τιαρίῳ, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » καὶ ἀποκινουῦσιν ὀψικεύοντες μέχρι τοῦ παστοῦ. Τὰ δὲ μέρη δέχονται torum ab utroque latere prope gradus Magnauræ consistunt, ambarum vero factionum cantores, in- εἰς τὸν τρίκλινον ⁷⁹ τῶν κανδιδάτων ἔνθεν ἀκείθεν vicem juncti, cantiones simul recitant, dum organa πλησίον τῶν γραδηλίων τῆς Μανάρρας, οἱ δὲ κράτται in parte Prasinorum pulsantur. Coronatione peracta, factiones ad thalamum, ubi coronis ornati impera- τῶν δύο μερῶν ἠνωμένοι λέγουσιν οἱ ἀμφοτέροι ὁμοῦ τὰς ἀναφωνήσεις, τὰ δὲ ὄργανα αὐλοῦσιν ἐπὶ τὸ μέ- tores stant, abeunt et solemnes acclamationes per- ρος τῶν Ἡρασίων. Καὶ ὅτε διέλθῃ τὸ στεφάνωμα, εἰσέρχονται τὰ μέρη εἰς τὸν παστὸν, καὶ ἴστανται οἱ agunt. Illi vero coronati, ad concham thalami, ubi grabatus imperatorius repositus est, discedunt, ac βασιλεῖς ἐστεμμένοι εἰς τὸν παστὸν, καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ μέρη τὰ κατὰ συνήθειαν. Καὶ ἀπέρχονται οἱ δε- depositis ibi coronis, per porticum, quasi ad amores, σπότες ἑσπεφανωμένοι εἰς τὴν κόγχην τοῦ παστοῦ, ἐνθα ἴστανται ὁ βασιλικὸς κράβαττος, καὶ τιθέσσι τὰ στέμματα ἐπὶ τὸν κράβαττον, καὶ εὐθὺς ἀπέρχον- ad XIX accubitus abeunt, ac ibi mensæ accum- ται οἱ δεσπότες διὰ τῶν διαβατικῶν, ὡς ἐπὶ τὸν C lamum intrant. ἔρωτα, εἰς τὰ ἰθ' ἀκουδίτια, καὶ ἀκουμβίζουσι, καὶ ὅτε ἐκσπῶσιν, ὀρίζει, οὗς κελεύει φίλους (17), καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν παστὸν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια.

Ζ. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι οὐ καθέζονται οἱ δεσπό- VI. Porro animadversione dignum est, quod do- ται μετὰ χλανίδια εἰς τὸν παστὸν μετὰ τῶν φίλων, mini non in chlamydis cum amicis in thalamo considerant, sed magnus imperator aureum sagamo, ἄλλ' ⁸⁰ ὁ μέγας βασιλεὺς φορῶν σαγίον χρυσοῦν, ὁ minor tiztaciium, amici vestes, in quibus accum- δὲ μικρὸς βασιλεὺς φορῶν τζιτζάκιον, οἱ δὲ φίλοι, bunt, gestent. Sciendum quoque est, Augustam in καθὼς ἀκουμβίζουσι. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι, ἐὰν triclinium cum corona egressam, spatharios dex- ἐξέλθῃ ἡ Αὐγούστα ἐστεμμένη ἐν τῷ τρίκλινω, οἱ traalia manibus ferentes comitari, arma vero non σπαθᾶριοι μετὰ διστράλια ὀψικεύουσι, τὸ δὲ ἄρμα οὐκ ἀκολουθεῖ· εἰ δὲ ἐπὶ τῶν ἰθ' ⁸¹ ἀκουδίτων, οὐκ ὀψικεύουσιν οἱ σπαθᾶριοι τὸ σύνολον. Αἱ δὲ συγκλη- sequi solere : si vero ad XIX accubitus abeat, spa- τικαί, ἀφ' οὗ εἰσέλθῃ ἡ Αὐγούστα ἀπὸ τοῦ τριβουνα- tharios eam plane non comitari. Quæ postquam a λίου εἰς τὸν αὐγουστία, εἰσέρχονται καὶ αἱ γυναῖκες tribunalium in augusteum ingressa est, senatorum uxores per triclinium XIX ¹²⁶ accubituum per introitum imperatorii accubitus intrant, et ad porti- οὐκ ἀκολουθεῖ· εἰ δὲ ἐπὶ τῶν ἰθ' ἀκουδίτων, οὐκ ὀψικεύουσιν οἱ σπαθᾶριοι τὸ σύνολον. Αἱ δὲ συγκλη- cum augustei, ubi cortina suspensa est, abeunt. Cum τικαί, ἀφ' οὗ εἰσέλθῃ ἡ Αὐγούστα ἀπὸ τοῦ τριβουνα- coronatio in aurea manu acta est, patriciæ ac cæ- λίου εἰς τὸν αὐγουστία, εἰσέρχονται καὶ αἱ γυναῖκες teræ post ipsam usque ad pontem, ad convivium διὰ τοῦ τρίκλινου τῶν ἰθ' ἀκουδίτων διὰ τῆς εἰσόδου τοῦ βασιλικῷ ἀκουδίτου, καὶ ἀπέρχονται εἰς τὸν πόρ- tium post ipsam usque ad pontem, ad convivium

VARIE LECTIONES.

⁷⁸ τῶν om. ed. ⁷⁹ τὸ τρίκλ. ed. ⁸⁰ ἀλλ' deest in cod. Forte plura desunt. ⁸¹ τῶν θ' ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(15) Bene, *bons*. Proximum sequens καλῶς ejus est interpretatio.

(16) *Desponsatio*, ritus et actus desponsationis nubentium, quæ coronationem nuptialem debet præcedere.

(17) Imperatores in nuptiis suis senatores adhibebant convivibus cum uxoribus eorum et iis munera

distribuebant. Dionis Cassii quidem tempore accipiebant milites 250 drachmas in epulum, populares 159; Xiphil. p. 1358, 75. Desiitne hic mos sub imp. CPTanis? Equidem nulla ejus vestigia reperio; illa certe tempora, si forte majorem aliquam ferrent, tantam tamen profusionem, ut acciso imperio, non ferebant.

vocatæ usque ad cochleam S. Christinæ abruunt, A reliquæ discedunt. Notandum quoque est, patricias in coronatione Augustæ propoloma (quod capitis tegumentum est) non gestare. Porro imperator ordinarias patricias, quas vult, deligit, ut, in augusteum per octangulum ingressæ, Augustæ coronationem videant. Sic etiam ad nuptias ordinat, ut paranymphus et patricii, quoscunque vult, accedant, qui, peractis nuptiis, rursus egrediuntur et cum reliquis in suis stationibus consistunt.

παράνυμφος (20), καὶ πατρικίους. οὗς κελεύει, καὶ ὅτε πληρωθῆ τὸ στεφάνωμα, ἐξέρχονται οἱ αὐτοὶ πατρικοί: καὶ ἴστανται εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν μετὰ καὶ τοὺς λοιποὺς πατρικίους.

VII. Die tertia lavacri, quando cerimonia peragi debet, factio Veneta in dextra porticu Magnauræ, quæ porta augustei est, in modum pilæ majoris, Præsini in opposito latere prope stabulum astant. Organum in arboreto, aliudque in stabuli aditu intervallo quodam; aliud organum in pulpito, unde ad balneum descenditur, positum est. Quando vero sabana, myrotheca, scrinia et sictotrulla procedunt, consules ea usque ad descensum balnei una cum thymelicis omnibus pro more comitantur, et postquam sabana deduxerunt, redeunt, et in substructione pontis, patricii vero ad mensam ejusdem pontis consistorium constituunt. Et quando Augusta e thalamo egressura est, patricii, eam comitantes, ad descensum pontis partemque ovati, consules ad

εἰσέρχονται αἱ πατρικίαι καὶ αἱ λοιπαὶ ὅπισθεν τῆς Αὐγούστης μέχρι τῆς γαφύρας, καὶ αἱ γλητωρευθεῖσαι ἀπέρχονται ἐπὶ τὸν κοχλιὸν τῆς ἀγίας Χριστινῆς, καὶ οἱ λοιπαὶ ἀναχωροῦσιν. Χρῆ δὲ εἶδναι, ὅτι οὐ φοροῦσιν αἱ πατρικίαι εἰς τὸ στεφάνωμα τῆς Αὐγούστης προκόλωμα (18). Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὁρίζει ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς πατρικίαις (19), οἷας θέλει, ἵνα εισέλθωσιν εἰς τὴν αὐγουστία διὰ τοῦ ὀκταγώνου, καὶ ἴδωσι τὸ στέψιμον τῆς Αὐγούστης. Ὁμοίως καὶ εἰς τὸ στεφάνωμα ὁρίζει ὁ βασιλεὺς, ἵνα εισέλθῃ ὁ

Z. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι τῆ τρίτῃ τοῦ λουτροῦ (21), ὅπως (22) ὀφείλει γενεσθαι ἡ ἀκολουθία, ἴστανται τὸ μέρος τῶν Βενέτων εἰς τὸν δεξιὸν ἔμβολον τῆς Μανάραις, ὅς (23) ἐστὶν ἡ πύλη τοῦ αὐγουστέως, τὰ ἴσα τοῦ πίνσου, ἀμοίως καὶ οἱ Πράσινοι: εἰς τὸ ἀντικρὺ μέρος πλησίον τοῦ στάβλου, τὸ δὲ ὄργανον εἰς τὸ ἀναθενδράδιον, καὶ τὸ ἔκτρον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ στάβλου, ὀλίγον ἀπὸ ὁ δισαστήματος, καὶ ἄλλο ὄργανον ἐκείθεν (24) τοῦ πουλίτου τοῦ καταβασίου τοῦ λουτροῦ. Καὶ ὅτε ἐξέλθωσιν τὰ σάβανα (25), ἡ μυροθήκη, τὰ σκρινία καὶ τὰ σικλότρουλλα, ὀφικεύουσιν αὐτὰ ὑπατοὶ μέχρι τοῦ καταβασίου τοῦ λουτροῦ, τὰ θυμελικὰ (26) πάντα ὀφικεύουσιν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ ἀποσωθέντων (27) τῶν σαβάνων, ἐρχονται οἱ ὑπατοὶ, καὶ ἴστανται: εἰς πόδωσιν (28) τῆς

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸ Pro ὅτι, quod R., inseruit. cod. et ed. ex præcedentibus perperam repetunt: εἰς τὸ φοροῦσιν αἱ πατρικίαι. ¹⁹ στάβλου ὀλίγον, ἀπὸ ed. ²⁴ θυμελικὰ ed. ²⁵ ἀπὸ σωθέντων ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(18) Turrta capitis vitta, veluti modiolus. Latius C

phan. p. 57, νινία πολλά κατὰ τὸ κιδώτιον. Neque improbable, Augustas, pupularum (ut est femininum leve genus) amatrices, sanctum talem comitatum ubique secum circumduciat. Nunc tamen magis inclino eo, ut credam σικλοτρούλλας esse trullas, id est, vasa semicircularia, profunde cava, velut cymbia, una cum situlis vel gutturniis. Proprius enim hoc lavacrum tangit et novi Græci situlam σίκλαν appellant.

(26) Id est, famulitium omne thymelicum, ludionum, citbarædorum, cantorum, etc., cum suo apparatu, quales medio ævo *ministellos* et *ministrellos* appellabant.

(27) Σώζειν est proprie *promovere*, ex uno loco ad alterum σάειν, σοβεῖν. Hinc διασώζειν, *traducere*, comitando aliquid, per aliquam regionem ducere, de quo verbo infra suo loco dicitur, διασώστης comes *traductor*; ἀποσώζειν, *abducere*.

(28) Non satis intelligo, quid sit πόδωσις τῆς D γαφύρας. Novi quidem, πόδωσις esse novis Græcis idem atque ποῦς. Sed non video quid sit *pes pontis*; nisi forte scabellum inferius, per quod humo in pontem ascenditur. Videtur tamen mihi potius esse id, quod nostrates *Golender* appellant, στήθια, δρυφάτους, balustradas, septa lignea, vel altius generis, quæ ambabus pontis oris præstentur, ne transeuntes in aquam possint incidere. Latini pariter illos cancellos aut sepes *podia*, *appodiamenta*, *appodialoria*, appellabant, ab *appodiando*, id est fulciendo, ionitendo, quia sunt res, quibus effulcire se quis potest; vid. Du Cange. v. *Podium*. Dubito quoque circa *ράπεζαν* τῆς γαφύρας. Forte id est media planities pontis, in qua ambulatur. Certe Latini omne planum et latum *mensam* appellant. Ita *mensa* est lapis sepulchralis horizontaliter

(24) Ἐκείθεν est *ultra*: *ultra pulpitem*... ut ἐπίκεινα probis Græcis.

(25) Sabana esse lintea, præsertim tergendis corpori, liquet ex supra notatis: myrothecam quoque ad balneum pertinere, sponte palat. Quo autem scrinia faciant et quid continerint, non dixerim. Forte vestes mutatorias continebant, quas Augusta post balneum induebat. Σικλότρουλλα, vox rarior, quid significet, non dixerim. Conficiebam aliquando, falsæ arculam cum sigillis, id est, parvis sanctorum iconculis, qualem describit Continuat. Theo-

γεφύρας κονιστώριον· οἱ δὲ πατρίκιοι ἴστανται εἰς Ἀ τὴν τράπεζαν τῆς γεφύρας. Καὶ ὅτε ἐξέλθῃ ἡ Αὐ γούστα ἀπὸ τοῦ παστοῦ, ἀποκινουῖσιν οἱ πατρίκιοι ὀφικεύοντες ἐπὶ (29) τὸ καταβάσιον τῆς γεφύρας τὸ μέρος τοῦ ὠάτου, καὶ ἀποκινουῖσιν οἱ ὑπατοὶ ὀφικεύοντες μέχρι τοῦ καταβάσιου τῆς ἀγίας Χριστινῆς. Καὶ δέχεται πρῶτον τὸ μέρος τῶν Βενέτων, ὅτε ἀναφανῶ ἡ Αὐγούστα, καὶ ἀκτολογοῦσιν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια. Αὐλοῦσιν ⁸⁶ καὶ τὰ ὄργανα, καὶ ὅτε μεσάσει ⁸⁷ ἡ Αὐγούστα εἰς τὸ ἀναδεδράδιον, ἄρχονται ἀκτολογεῖν καὶ οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Καὶ εἰσέρχεται ἡ Αὐγούστα εἰς τὸ λουτρὸν, καὶ ὅτε ἐξελθῇ, ὁμοίως γίνεταί ἡ ἀκολουθία τοῦ ὀφικίου τῆς συγκλήτου, καὶ εἰσέρχονται ὀφικεύοντες μέχρι τοῦ παστοῦ, καὶ ἴστανται κονιστώριον, ἕως οὗ εἰσέλθῃ ἡ Αὐγούστα εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς κόγχης. Τὰ δὲ μέρη ἔρχονται καὶ αὐτὰ ὀπισθεν ἀκτολογοῦντα ἕως τοῦ παστοῦ, καὶ δὲ κληθεῖσαι γυναῖκες ἀπέρχονται ὀπισθεν τοῦ ὠάτου. Κρῆ δὲ γινώσκουσιν, ὅτι περιπατοῦσι τρεῖς ῥοδιῶνες διάλιθοι πορφυροὶ, τὸ μὲν ἐν βαστάζει ἡ παρακαθίστρια (30) ὀπισθεν τῆς Αὐγούστης, καὶ ἄλλοι δύο ἐνθεν ἀκείθεν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ΄.

Ἄκτολογία τῶν δῆμων, ὅταν τεχθῇ παιδίον πορφυρογέννητον.

Α΄. Ἀνιόντων τῶν δύο μερῶν ἐν τῇ φιάλῃ τοῦ σιγματος, λέγουσιν οἱ κράκται· « Τοῖς δεσπόταις ⁸⁸. » ὁ λαός· « Νίκαις καλῆ ἡμέρα (31). » Οἱ κράκται· « Καὶ τί πρὸς αὐτούς; » ὁ λαός· « Καὶ ἐνίσχυσον αὐτούς, ναί, Κύριε, σὺ αὐτούς σῶσον, ναί, Κύριε, νίκαις καλῆ ἡμέρα. » Οἱ κράκται· « Ταῖς Αὐγούσταις· » ὁ λαός· « Νίκαις καλῆ ἡμέρα. » Οἱ κράκται· « Καὶ τί πρὸς αὐτάς; » ὁ λαός· « Καὶ ἐνίσχυσον αὐτάς, ναί, Κύριε, σὺ αὐτάς σῶσον, ναί, Κύριε, νίκαις καλῆ ἡμέρα. » Οἱ κράκται· « Τῇ συγκλήτῃ· » ὁ λαός· « Νίκαις καλῆ ἡμέρα. » Οἱ κράκται· « Καὶ τί πρὸς αὐτήν; » ὁ λαός· « Καὶ ἐνίσχυσον αὐτήν, ναί, Κύριε, σὺ αὐτήν σῶσον, ναί, Κύριε, νίκαις καλῆ ἡμέρα. » Οἱ κράκται· « Τῷ στρατοπέδῳ ⁸⁹. » ὁ λαός· « Νίκαις καλῆ ἡμέρα. » Οἱ κράκται· « Καὶ τί πρὸς αὐτούς; » ὁ λαός·

B

CAPUT XLII.

Acta factionum, quando puer porphyrogenitus natus est.

I. Dum factiones posteaquam ad phialam sigmatis ascenderunt, cantores dicunt : « Domnis ; » populus : « Dies victoriis insignis. » Cantores : « Et quid contingat dominis ? » populus : « Corroborā eos, imo, Domine, tu ipsos serva ! imo, Domine, dies hæc victoriis insignis est. » Cantores : « Augustabus ; » populus : « Victoriis insignis dies. » Cantores : « Et quid contingat ipsis ? » populus : « Tu ipsas corroborā ! imo, Domine, tu ipsas conserva ! imo, Domine, insignis victoriis est hæc dies. » Cantores : « Senatui ; » populus : « Dies hæc victoriis insignis est. » Cantores : « Quid hæc contingat ? » populus : « Tu ipsum corroborā, imo, Domine, pulchra victoriis est hæc dies. » Cantores : « Exercitibus ; » populus : « Victoriis insignis est

VARIÆ LECTIONES

⁸⁶ συνήθεια, αὐλοῦσι· ed. ⁸⁷ μεσάσει· ed. τὸ om. ed. ⁸⁸ τοὺς δεσπότης cod. ⁸⁹ τῶν στρατοπέδων cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

monumento instratus; vid. Du Cange v. *Mensa*. Τράπεζα Græcis quoque omne latum et planum est. Ita τράπεζαν appellant Græci *ein Fach in et-wen Bucherschranke*, pluteum, seu tabulam ligneam in armario librario, super qua libri reponuntur. Sic in Catalogo Græco Codd. Mest. Bibl. Vaticane (vid. Montfauc. Bibl. Biblioth. p. 1), ἐν τῇ πρώτῃ τραπέζῃ κεῖται τάδε. Est quoque τράπεζα tabula cum inscriptione in loco conspicuo suspensa, ut ab omnibus legi queat. Nicophorus Callist. XIV, 2 : Ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων τιμίων θαυμάσιόν τι χρῆμα θεαμάτων κάλλιστον ὑπὲρ τῆς ἰδίας παρθενίας καὶ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ ἡγεμονίας ἱερὰν ἀνέθετο [Pulcheria] τράπεζαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Κ11, καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς τραπέζης, ὡς ἂν πᾶσιν ἔνδηλα ᾖ, τάδε ἐπέγραψεν. Esset igitur sensus hujus loci hunc ad modum : hypætes quidem in extremis pontis oris præter cancellos stare, patricios autem in medio pontis, sic tamen, ut geminas in longas series dextram sinistramque porrecti relinquerent in medio transeundi spatium.

(29) Ἐπὶ est idem, quod μέχρι τοῦ καταβάσιου. Calabarium puto idem esse atque Latinis quod *Con-*

fessio, cella sacra, ad quam per gradus descenditur a piis devotionem peracturis. Neque pontes illis caruisse puto. Qualis autem pons ille fuerit, non dixerim, cum fluvius nullus, quod sciam, CPlin aut palatium perluerit. Τὸ μέρος est Nostro solemnī formula idem, quod ὡς τὸ μέρος, *versus partem*. Vult itaque dicere : *Patricii comitantur Augustam in obsequio usque ad Confessionem pontis, qua itur ad Ovatum*. Ovatum autem palatium, quod in summo fastigio teclum habet ovale rotundum, ὠωτόν, θολωτόν, putatque Du Cange ad *Silentiarium* p. 547, idem fuisse hoc ædificium cum celebri illo Trullo, in quo sexta synodus ex eo dicta celebrata fuit.

(30) Videtur femina fuisse, qualis panaymphus in viris, sponsæ proxime assidens et comes.

(31) Græci καλὰς ἡμέρας appellant dies festos, ut Latini bonos dies. *Nam bonus dies est pro festo*, etc. Verba sunt Salmasii ad t. II, *Scr. Hist. Aug.* p. 415. Memini me adhuc puerum sæptis audivisse inter populares meos salutationem matulinam et diurnam : *Bonus dies*, corrupta voce pro *bonus dies*, scilicet est id, quod tibi vel vobis appropior, καλημέρα; vid. ad p. 218.

hæc dies.» Cantores : « Et quid ipsis contingat ? » A
populus : « Tu ipsos corrobora, imo Domine, tu eos
serva, imo, Domine, insignis victoriis est dies. »

II. His finitis, cantores alia deinde acta reci-
tant : « Pulchras ac felices dies dominis, veram
religionem servantibus, Deus tribuat ! » populus
eadem ter. Cantores : « Felicibus diebus Deus re-
gnum impleat ! » populus eodem modo ter. Can-
tores : « Deus felices dies dominis concedat ! » po-
pulus similiter tribus vicibus. Cantores : « Deus
felices dies Augustæ et porphyrogenitis concedat ; »
populus eadem ter. Cantores : « Perfectas victo-
rias Deus N. et N. tribuat ; » sic populus ter. Can-
tores : « Deus felices dies ac natales porphyroge-
nito, quem suscepistis, concedat ! » populus eodem
modo ter. Cantores : « Spiritus sanctissime, Au-
gustas tuere ; » populus eodem modo. Cantores :
« Mater Dei nostri, serva porphyrogenitos ; » po-
pulus similiter. Cantores : « Deus sancte, domi-
nos serva ; » populus eodem modo. Cantores : 128
« Domine, vitam eorum ex nostra vita ; » populus
eadem modo. Postremo omnes : « Deus imperium
vestrum diuturnum esse jubeat ! »

CAPUT XLIII.

Observanda in Cæsaris electione.

I. Senatus et omnis exeroitus de promovende Cæ-
sare sententia postulatur, quo facto, et, si domi-
ni jubent, quando electio in sancta Dominica sanctæ
Resurrectionis celebratur, ita instituitur. Procedunt
dioto die statim omnes proceres et copiæ militares
ad tribunal aræ, quod extra XIX accubitus est, et
imperatoribus acclamant eodem modo. Tum ob Cæ-
sarem precantur et brevi responsum accipiunt, dum
aut imperator ipse progreditur, aut id per alium
edit, et silent. Domini in magno triclinio novemdecim
accubitus consistunt, patriarcha vero celeriter
ingressus, in S. Stephani exspectat, et postquam
consederunt domini, secreti velum primum, magi-
stros, deinde reliqua vela pro more excipiunt, qui-
bus omnibus, nullo deficiente, ingressis, jubent
domini, dibetesia, chlamydes et coronas suas ge-
stantes, ut de Cæsare sermo instituat, et quando
omnes in electione Cæsaris consentiunt, domini
præposito signum dant, qui dicit : « Jubete. » Tunc
post faustas acclamationes secretum discedit, patriicii
consistorium in porticu XIX accubitus constitunt,
reliqui senatores abeunt et in gradibus aræ ab
utroque solarium latere, scoptra vero et labara et vasa
omnia cum cruce et populo universo in tribunali con-
sistent, ubi etiam antimensium collocatur, cui chla-

« Καὶ ἐνίσχυσον αὐτούς, καὶ, Κύριε, σὺ αὐτούς σῶ-
σον, ναὶ, Κύριε, νίκαις καλῆ ἡμέρα. »

B'. Οἱ κράτται δὲ λέγουσιν ἀπὸ τούτων ἕτερα ἄκτα.
« Καλὰς ἡμέρας καὶ ἀγαθὰς ὁ θεὸς πράσῃ τοῖς
ὀρθοδόξοις δεσπόταις » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κρά-
τται. « Ὁ θεὸς καλαῖς ἡμέραις πλεονάσει τὴν βασι-
λειαν » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράτται. « Ὁ θεὸς
καλὰς ἡμέρας καταπέμψει τοῖς δεσπόταις ⁹⁰. » ὁ λαὸς
ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράτται. « Ὁ θεὸς καλὰς ἡμέ-
ρας καταπέμψει ταῖς Αὐγουστάις σὺν τοῖς πορ-
φυρογεννήτοις » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράτται.
« Τελείας νίκας ὁ θεὸς χορηγήσει ὁ δεῖνα καὶ ὁ
δεῖνα » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράτται. « Ὁ
θεὸς καλὰς ἡμέρας καὶ καλὰ γενέθλια παράσῃ τῷ
τεχθέντι ὑμῖν ὁ δεῖνα τῷ πορφυρογεννήτῳ. » ὁ λαὸς
ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράτται. « Πνεῦμα τὸ πανάγιον,
τὰς Αὐγουστάς σκέπασον » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ
κράτται. « Μήτηρ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, φύλαττε τὰ πορ-
φυρογεννήτα. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράτται.
« Ὁ θεὸς ὁ ἅγιος ⁹¹, τοὺς, δεσπότας φύλαττε. » ὁ λαὸς
ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράτται. « Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ
ζωὴν ἡμῶν. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Καὶ λέγουσι πάν-
τες. « Ἡολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεός. »

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ χειροτονία Καίσαρος.

A'. Αἴτησις γίνεται τῆς συγκλήτου καὶ πάντων
τῶν στρατευμάτων, καὶ ὅτε κελεύουσιν οἱ δεσπόται,
τῆς ὑποσχέσεως γενομένης τῇ ἀγίᾳ Κυριακῇ τῆς
ἀγίας ἀναστάσεως, γίνεται οὕτως. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ
προέρχονται τάχιον πάντες οἱ ἄρχοντες καὶ στρα-
τεύματα εἰς τὸ τριβουνάλιον τῆς ἀραίας (32) ἐξυθην
τῶν ἰθ' ἀκουσίτων, καὶ εὐφημοῦσι τοὺς βασιλεῖς (33)
κατὰ τὸν ὁμοῖον τρόπον. Καὶ αἰτοῦνται διὰ τὸν Καί-
σαρα, καὶ συντόμως λαμβάνουσιν ἀπόκρισιν, εἴτε
αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ἐξερχομένου, εἴτε δηλοποιούντος
αὐτοῖς, καὶ σιωπῶσιν. Καθεζόνται δὲ οἱ δεσπόται ἐν
τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ τῶν ἰθ' ἀκουσίτων, καὶ εἰσέρ-
χεται ὁ πατριάρχης τάχιον, καὶ ἐκδέχεται εἰς τὸν
Ἅγιον Στέφανον, καὶ καθισθέντων τῶν δεσποτῶν,
δέχονται τὸ σέκρετον, βῆλον α', τοὺς μαγίστρους, καὶ
τὰ λοιπὰ βῆλα κατὰ τάξιν, ὡς ἔχει συνθήκη, καὶ
ὅτε εἰσιθῶσι τὰ βῆλα καὶ πληρωθῶσι, κελεύουσιν
οἱ δεσπόται λαλῆσαι αὐτοῖς τὰ περὶ τοῦ Καίσαρος,
φοροῦντες καὶ τὰ διδητήσια καὶ τὰς χλαμύδας καὶ
τὰ στέμματα αὐτῶν, καὶ πάντων συναινούντων ⁹²
ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ Καίσαρος, νεύουσιν οἱ δεσπό-
ται τῷ πραιποσίτῳ καὶ λέγει « Κελεύσασε, » καὶ
ἐπαύχονται. Καὶ ἐξέρχεται τὸ σέκρετον, καὶ ἴσταν-
ται οἱ πατριῖκοι κοιμιστώριον εἰς τὸν πόρθημα τῶν
ἰθ' ἀκουσίτων, οἱ δὲ λοιποὶ συγκλητικοὶ ἐξέρχονται

VARIE LECTIONES.

⁹⁰ τοὺς δεσπότας cod. ⁹¹ θεὸς ἅγιος ed. ⁹² συναρπύωντων ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(32) *Aræ*, id est, vacuæ planitiæ, quæ coram XIX
accubitis est. Vox est Latina. Ἐποσχέσεως γενο-
μένης, quando imperatores petitioni senatus et exer-
cituum indulturos se esse promiserint. Volebant
enim id rogari, quod ipsi plerumque cupiebant et

studebant.

(33) M. non post h. v. (ut erat in edit.), sed post
τρόπον distinguit, ut itaque sit : uno eodemque modo
ambo, vel plures, si sunt, imperatores, aut et impe-
ratorem atque imperatricem laudant.

και ἴστανται εἰς τὰ γραδῆλια τῆς ἀρχίας ἐνθεν κά- A
κειθεν τοῦ ἡλιακοῦ, τὸ δὲ σκήπτρα καὶ τὰ λάβουρα καὶ
πάντα τὰ σεαυῆ καὶ ὁ σταυρὸς ἴστανται ἐν τῷ τριβουναλίῳ καὶ πᾶς ὁ λαὸς, καὶ τιθέασιν ἀντιμίσιον ἐν τῷ τριβου-
ναλίῳ, ἐν ᾧ κείνται αἱ χλαμύδες μετὰ τῶν φιδῶν (34) καὶ τῶν περικεφαλαίων, ἤτοι τὰ λεγόμενα καισαρῖκια.

B. Καὶ ἐξέρχονται οἱ δεσπόται ἅμα τοῦ πατριάρ-
χου, καὶ δέχονται οἱ πατρίκιοι ἐν τῷ πόρτικι, καὶ
ὀφικεύοντες τοὺς δεσπότας ἐξέρχονται ἐν τῷ τριβου-
ναλίῳ, καὶ ἴστανται οἱ πατρίκιοι εἰς τὰ γραδῆλια
ἐνθεν κάκειθεν, οἱ δὲ δεσπόται ἀνέρχονται ἐν τῷ
ἡλιακῷ μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ εὐθέως ὁ βασι-
λεὺς προσομιλεῖ τῷ λαῷ, εἴ τι βούλεται, καὶ εἴ τι
ἔχουσιν ἀποκριθῆναι ὁ λαὸς, ἀποκρίνονται. Καὶ ἐπι-
τρέπαι ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ καὶ τῷ μγχιστρῷ,
καὶ ἀπέρχονται καὶ φέρουσι τοὺς ὀφείλοντας χειρο-
τονθῆναι ἀπὸ διβητησίων (35) καὶ καμποτούδων (36).
Τὰ γὰρ χλανίδια καὶ τὰ φιδῖα ἐπάνω τῶν χλανιδίων
καὶ τὰ καισαρῖκια εἰς πλάγια τῶν χλανιδίων, καὶ B
ἐπίκεινται (37) εἰς τὸ ἀντιμίσιον, καὶ ὁ μὲν πα-
τριάρχης ἴσταται ἔμπροσθεν τοῦ ἀντιμίου, οἱ δὲ
δεσπόται ἐνθε κάκειθεν ⁹⁴ αὐτοῦ, καὶ ὀπισθεν τοῦ
πατριάρχου ὁ διάκονος, καὶ οἱ ὀφείλοντες χειροτον-
θῆναι Καίσαρες ἴστανται ὀπισθεν τοῦ διακόνου ⁹⁵.
Καὶ λαμβάνουσιν οἱ δεσπόται καὶ οἱ Καίσαρες κηρούς
καὶ ἄπτουσι, καὶ λέγει ὁ διάκονος · « Ἐν εἰρήνῃ τοῦ
Κυρίου δεηθῶμεν » στρέφεται οὖν ὁ βασιλεὺς κατὰ
ἐνατολὰς καὶ ἀποκρίνεται · « Κύριε, ἐλέησον. » Καὶ
μετὰ τὸ πλῆρωσαι τὸν διάκονον τὴν λίτανειαν καὶ
ἐποκριθῆναι τὸν λαόν · « Σὺ, Κύριε, » ἀπάρχεται ὁ

II. Dominos cum patriarcha progressos patricii
in porticu excipiunt, eosque stipantes, ad tribunal
procedunt, in cujus gradibus ab utroque la-
tere subsistunt; domini vero cum patriarcha ad
solarium ascendunt, ubi Dominus, si lubet, cum
populo conversatur, qui si quid habet, id ad im-
peratorem defert. Præpositus et magister imperatoris
jussu abeunt, et ad Cæsaris dignitatem provehendos
in dibetesii et campotubis adducunt. 139 Tun-
icæ enim et fibulæ super tunicis, et cæsarioia in la-
tere tunicarum in antimensio jacent, ad quod pa-
triarcha, domini ad utrumque latus ejus, et a tergo
patriarchæ diaconus, post hunc ii qui Cæsaris di-
gnitate ornandi sunt, subsistunt. Tunc domini et
Cæsares cereos eumunt eosque accendunt: diaconus
dicit: « In pace Domini precemur; » huic Imperator;
facie ad orientem conversa, respondet: « Domine,
miserere. » Litania a diacono completa, postquam po-
pulus respondit: « Tu, Domine, » patriarcha preces:
« Deus ac Domine noster » orditur, hisque ad verba:
« Nunc et semper et in sæcula sæculorum, » recitatis,
postquam populus respondit: « Amen, » patriarcha
tunicam fibulæ impositam tollit et vestitoribus tradit,
quam statim evolutam coram dominis tenent.

VARIE LECTIONES.

⁹⁴ καὶ om. ed. ⁹⁵ ἐνθεν ed. Cf. Reisk. ad h. l. ⁹⁶ τοῦ διακόνου ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(34) Fibulam intelligit, quæ chlamydem cæsaream
in dextro humero constringebat. Τὰ καισαρῖκια
erant coronæ vel infulæ Cæsaribus propriæ, ab in-
folis imperatorum diversæ: στεφάνια καισαρῖκια
appellat Theoph. p. 374, ubi cerimonias quasdam
creati Cæsaris affert. Landulphus Sagax eum locum
interpretans reddit *Cæsariæ guleas*. Locum habeo
ex Seiden De titul. honor. t. II, et 13. « [Les empe-
reurs d'Orient accordèrent ordinairement la couronne
aux Cæsars et aux premières dignités de l'Empire.
Verba sunt du Fresne ad Joinville p. 301. Τὰ και-
σαρῖκια περικεφάλαια, Cæsarum ornamenta, Nice-
tas, qui nobilissimus factus τὴν χρυσὴν χλαίναν
καὶ τὸν στέφανον accepit. Idem ibid. Despotarum,
Cæsarum, Sebastocratorum coronas Matth. Mona-
chus De dignit. palatin. descripsit.] Eratne Cæsar
sub Byzantinis tanquam ὁ μονοστράτηγος, summus
militiæ magister? Videtur ex Constantino De the-
mat. p. 14. Sane falluntur, qui Cæsarem præsumpti-
vum imperii hæredem sub Byzantinis putant fuisse.
Nam imperatores plerumque filios suos collegas im-
perii assumebant, quod idem est atque nostro sermo: hæredes imperii declarabant. Videtur isti opinioni,
Cæsares fuisse summos exercituum duces, favere
titulus ipsis datus εὐτυχιστάτος, et interdum quoque,
sed rarius, ἀνίκτης, qui etiam in Italiam et regnum,
Romano-Germanicum deinceps traductus est. « [De
titulo ἀνικτήτου Καίσαρος Berengario dato et aliis
similibus v. Valesius ad Anonymi carmen t. II.
Murator. p. 387.] » Ita non sine causa minor frater
et collega, sed inferior Leonis Sapientis, Alexander
infra in Cletoologio p. 452, Ὁ εὐτυχῆς Ἀλέξανδρος
Ἀβγουστος appellatur, quoniam respectui Leonis non

C tam βασιλεὺς, quam Cæsar erat.

(35) In dibetesio productum quoque fuisse Basi-
lium Macedonem, cum post procuratam ab ipso
cedem Cæsaris Bardæ in submoti locum Cæsar esset
creandus, significat Leo Grammaticus; ejus locum,
quia ritus coronationis illius describit, huc transfe-
ram e p. 466 fine, ut cum Nostro conferri possit:
Δεδοκῶς ὁ βασιλεὺς Φωτίῳ τῷ πατριάρχῳ τὸ στέμμα
ἄρας ἐκ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς. ὅς εἰσαγαγὼν ἐν τῇ
ἀγία τραπέζῃ ἐποίησεν εὐχὴν ἐπ' αὐτῷ, καὶ οἱ πραι-
πόσιτοι ἐνέγκαντες διβίτισιν καὶ τζαγγίαν ἐνέδυσαν
Βασιλείον. Ὅστις βαλὼν τὴν χλαμύδα ἔπεισεν εἰς τοὺς
πόδας τοῦ βασιλέως. Καὶ ἐξῆλθεν ὁ πατριάρχης,
καὶ ἔφην ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως τὸ στέμμα,
καὶ ἐπέδωκεν αὐτὸ τῷ βασιλεῖ, καὶ τῶν σκήπτρων
πεσόντων, ὡς ἔθος, ἔστειψεν ὁ Μιχαὴλ τὸν Βασιλείον,
καὶ εὐφήμησεν πάντες· Μιχαὴλ καὶ Βασιλείου πολλὰ
τὰ ἔτη.

(36) Femoralia appellant Græci corrupta Latina
voce καμπότουβι, quasi diceres camparum, hoc
est genuum, tubas, seu amacula ad tubarum instar
perta et in uno extremo ampliora quam in altero.
Cave ne cum campagiis confundas, de quibus suo
loco pag. 240 dicitur. Conf. p. 133, ubi exsertis
verbis καμπότουβια et καμπάγια distinguuntur.

(37) M. καὶ ἐπίκεινται et paulo post ἐνθε pro
ἐνθεν, sive librario v postremum pro more suo
solemni omittente, sive etiam, quod sic Græci di-
cere solerent, de quo dubitare non sinunt per frequen-
tia ejus rei et in hoc codice et in probatissimis
atque vetustissimis scriptoribus exempla, ut πρόσθεν
pro πρόσθεν, ὀπισθεν et alia talia.

πατριάρχης τῆς εὐχῆς τό· « Δέσποτα Κύριε· » καὶ ὅτε πληρώσῃ τὴν εὐχὴν μέχρι τοῦ, « Nūn· καὶ αἶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, » καὶ ἀποκριθῆναι τὸν λαόν· « Ἀμήν, » ἔπαίρει ὁ πατριάρχης τὸ χλαυίδιον ἐπιχειμένον ⁸⁶ εἰς αὐτὸ τὸ φιδίλον καὶ ἐπιδίδωσι τοὺς βεστῆτορας, εὐθὺς ἀπλοῦσιν αὐτὸ οἱ βεστῆτορες, κρατοῦντες αὐτὸ ἔμπροσθεν τῶν δεσποτῶν.

III. Quo facto, præpositus et magister promotus A in conspectum dominorum adducit, qui manus pandunt, et chlamyde sublata Cæsares induunt eosque osculantur: factionarii seu cantores dicunt: « Feliciter, feliciter, » idemque populus ter repetit. Tunc patriarcha ter cruce populum, ut ipsi mos est, signans, dicit: « Pax omnibus; » populus respondet: « Et spiritui tuo. » Diaconus: « Capita nostra Domino inclinemus: » populus: « Tu, Domine. » Tunc populus caput paulisper inclinat, quod et patriarcha et imperatores et Cæsares faciunt; preces vero secundas patriarcha instituit. Quibus finitis, populus, « Amen, » dicit; ipse vero cæsaricia sublata osculatur et dominis tradit, qui ea quoque osculantur ac Cæsaribus osculanda tradunt. Cum his deinde supra caput sublatis signum crucis faciunt, invocato S. Trinitatis nomine, post electi Cæsaris capiti imponunt dum factiones interea et populus omnis acclamant; cantores quidem: « Felicissime, felicissime, felicissime; » populus ter: « Felicissime. » Cantores: « Multos annos imperatoribus! N. N. magnis imperatoribus multos annos! a Deo promotis imperatoribus, » et quæ sequuntur.

Καίσαρος, καὶ εὐθὺς ἀνακράζουσι τὰ μέρη καὶ λιχήσιμε, φιλικήσιμε· » καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « βασιλέων, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων πολλά τὰ ἔτη, θεοπροβλήτων βασιλέων, ², » καὶ τὰ ἐξῆς.

130 IV. Hac acclamatione et Cæsarum inauguratione peracta, domini cum patriarcha et Cæsaribus triclinium XIX accubituum ingressi, in thronis, et ad utrumque latus eorum Cæsares considerent. Tunc statim vasa, factiones et omnis populus abeunt, in locis suis subsistunt, et considerantibus dominis, a latere agapen distribuentes intrant, genua magni et minoris imperatoris osculantur, ita ut unum genu Cæsaris ad dextram, unum ad sinistram assidentis venerentur, ad hæc etiam agapen distribuunt. Quibus omnibus peractis, secretam totum intrat, velum primum, magistri, et cætera suo ordine, ut more receptum est; senatus, adoratione facta, agapen dat, qua distributa, præpositus a mandato dicit: « Jubete. » Tunc egressi domini lora et coronas, Cæsares lora et cæsaricia mutant et abeunt, et omne officium festi, ut in typico præscriptum est, celebratur. Ad agapen et communionem primum domini cumque ipsis Cæsares abeunt, simulque metatorium intrant, omniaque secundum ordinem festi, ut in typico seu ordinario est, aguntur.

τοπικόν. Ἐξ δὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν κοινωνίαν πρῶτον οἱ δεσπότες, καὶ μετ' αὐτῶν οἱ Καίσαρες (38)

Γ. Καὶ φέρει ὁ πραιπόσιτος καὶ ὁ μάλιστα τοὺς προβληθέντας, καὶ παριστῶσιν αὐτοὺς τοῖς δεσπότης, καὶ ἐφαπλοῦσιν οἱ δεσπότες τὰς χεῖρας, καὶ κρατοῦσι τὴν χλαμύδα, καὶ περιβάλλουσι τοὺς Καίσαρας ⁸⁷ καὶ φιλοῦσιν αὐτοὺς, καὶ ἀποκρίνεται ὁ λαός, ἤτοι οἱ κράκται, λέγοντες· « Εὐτυχῶς, εὐτυχῶς· » καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου τὸ αὐτό. Καὶ εὐθὺς ὁ πατριάρχης κατασφραγίζει πρὸς τὸν λαὸν τρίτον τὰ κατὰ συνήθειαν τρία σταυρία καὶ λέγει· « Εἰρήνη πᾶσιν· » καὶ ἀποκρίνεται ὁ λαός· « Καὶ τῷ πνεύματί σου. » Καὶ λέγει ὁ διάκονος· « Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνωμεν· » καὶ ὁ λαός· « Σὺ, Κύριε. » Καὶ κύπτοντος τοῦ λαοῦ μικρὸν μέρος, καὶ ὁ πατριάρχης κύψας καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ Καίσαρες, λέγει ὁ πατριάρχης τὴν δευτέραν εὐχὴν. Καὶ ὅτε πληρώσῃ τὴν εὐχὴν, καὶ ἀποκριθῆ ⁸⁸ ὁ λαός τὸ· « Ἀμήν, » ἔπαίρει ὁ πατριάρχης τὰ καίσαρεια, φιλῶν αὐτὰ, καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς δεσπότης, καὶ λαμβάνοντες οἱ δεσπότες, φιλοῦσιν αὐτὰ καὶ ποιοῦσι φιλεῖσθαι καὶ τοὺς Καίσαρας. Καὶ εὐθὺς κατασφραγίζουσι οἱ δεσπότες μετ' αὐτῶν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, κατονομάζοντες ⁸⁹ τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, βάλουσιν αὐτὰ ⁴ εἰς τὴν κεφαλὴν ⁵ τοῦ χειροτονουμένου πᾶς ὁ λαός, οἱ κράκται· « Φιλικήσιμε, φιλικήσιμε. » Οἱ κράκται· « Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν

Δ'. Καὶ ὅτε πληρωθῇ ἡ εὐφημία καὶ ἀναγόρευσις τῶν Καισάρων, εἰσέρχονται οἱ δεσπότες μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν Καισάρων εἰς τὸν ⁴ τρίκλινον τῶν ἰθ' ἀκουσίτων, καὶ καθίζονται ἐν σάλλοις, καὶ οἱ Καίσαρες ἔθεν κάκειθεν. Καὶ εὐθὺς τὰ στεῦτα καὶ τὰ μέρη καὶ πᾶς ὁ λαός ἀπέρχονται καὶ ἵστανται εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν, καὶ καθισθέντων τῶν δεσποτῶν, εἰσέρχονται οἱ διδόντες τὴν ἀγάπην ἀπὸ πλαγίου, καὶ προσκυνοῦσι τὰ δύο γόνατα τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ προσκυνοῦσιν ἐν γόνατον ⁵ τοῦ Καίσαρος τοῦ ἐκ δεξιῶν καὶ ἐν τοῦ ἐξ εὐωνύμων, καὶ προσκυνοῦντες δίδωσι καὶ τὴν ἀγάπην. Καὶ ὅτε πληρώσουσι τὰ ἀπὸ πλαγίου, εἰσέρχεται τὸ σέκρετον ὄλον, βῆλον α', οἱ μάλιστα, καὶ τὰ λοιπὰ βῆλα κατὰ τάξιν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ προσκυνοῦσα ἡ σύγκλητος δίδωσι τὴν ἀγάπην, καὶ πληρωσάσης, λέγει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κλεεύσεως τό· « Κελεύσατε. » Καὶ ἐξέρχονται καὶ ἀλλάσσουσιν οἱ δεσπότες τοὺς λώρους καὶ τὰ στέμματα, ὁμοίως καὶ οἱ Καίσαρες τοὺς λώρους καὶ τὰ καίσαρεια, καὶ ἐξέρχονται, καὶ πληροῦται πᾶσα ἡ ἀκολουθία τῆς ἑορτῆς, ὡς ἦν

VARIE LECTIONES.

⁸⁶ καὶ ante ἐπιχειμένον excidisse putat R. ⁸⁷ καὶ κρατοῦσι Καίσαρας om. ed. ⁸⁸ ἀποκρίνεται ed. ⁸⁹ καὶ ὄνομ. pro κατονομ. ed. ¹ αὐτὰ R., αὐτὸ ood. et ed. ² εἰς κεφ. ed. ³ θεοπροβλήτων βασιλεῖ ed. ⁴ εἰς τὸ ed. ⁵ γόνου ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(38) Scilicet κοινωνοῦσι, communicant, communionem sanctam percipiunt. Vid. p. 134. Metá in hac cum genitivo constructione significat post.

καὶ ⁶ εἰσέρχονται ὁμοῦ ἐν τῷ μητατῶρι, καὶ πληροῦνται πάντα κατὰ τάξιν τῆς ἑορτῆς, ὡς ἦν τυπικόν.

⁷ Ἀκτολογία τῶν δῆμων ἐπὶ χειροτονίᾳ Καίσαρος. A

A'. Τῶν δεσποτῶν διερχομένων μετὰ καὶ τοῦ πατριάρχου διὰ τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῶν ἰθ' ἀκουβίτων, μὴπω φθασάντων ἐν τῷ ἡλιακῷ τοῦ τριβουναλίου, ἐν ᾧ προαποτίθεται ἀντιμίσιον, εἰς δ' πρόκεινται ἢ τε χλαμύς καὶ ὁ στέφανος, ἦγουν τὰ καισαρικήα, λέγουσιν οἱ κράκται· « Ἀνάτειλον, ἡ ἔνθεος βασιλεία. ὁ λαὸς ἐκ γ' » « Ἀνάτειλον (39). » Οἱ κράκται· « Ἀνάτειλον ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ρωμαίων· » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράκται· « Ἀνάτειλον οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου· » ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράκται· « Ἀνάτειλον ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγουῦσται τῶν Ρωμαίων· » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράκται· « Ἀνάτειλον οἱ δεσπόται σὺν ταῖς Αὐγουῦσταις· » ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Ἀνάτειλον. » Καὶ δὲ ἐξερχομένων τῶν δεσποτῶν καὶ ἱσταμένων ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ αὐτοῦ τριβουναλίου, τοῦ πατριάρχου ἱσταμένου ἐν τῷ ἀντιμίσῳ καὶ τοῦ διακόνου ὑπισθεν αὐτοῦ, κατασφραγίζουσιν οἱ δεσπόται τὸν λαὸν ἐκ τρίτου, καὶ εἰθ' οὕτως λέγουσι τὰ δύο μέρη. « Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος. » καὶ αἰτοῦνται ἀπὸ φθογγῆς, λέγοντες· « Δεσπότης τῆς οἰκουμένης, δέξασθε τοὺς δούλους ὑμῶν παρακαλοῦντας, ὡς δοῦλοι τολμῶμεν παρακαλέσαι, μετὰ φόβου⁸ δυσωποῦμεν τοὺς δεσπότες, καὶ ἀνεξικίκως παρακλήθητε, ὡ εὐεργέται, εἰς τὴν δεξιὴν τοῦ λαοῦ ὑμῶν, δεσπότης, χαροποιήσατε τοὺς δούλους ὑμῶν, δεσπότης ὑπὲρ εὐφροσύνης τῆς πόλεως ὑμῶν δυσωποῦμεν· ἐπιφανείσθω⁹ τοῖς δούλοις ὑμῶν ὁ Καίσαρ, παρακαλοῦμεν οἱ δοῦλοι ὑμῶν, δεσπότης, εἰς δόξαν μεγίστην τῆς συγκλήτου, εἰς εὐτυχίαν μεγίστην τῶν ὑμῶν ἐπιφανείσθω. »

B'. Καὶ ὅτε γένηται τὸ νεῦμα παρὰ τοῦ πραιποσίτου τοῦ σιγῆσαι τὰ μέρη εἰς τὸ λαλῆσαι τὸν βασιλέα πρὸς τὸν λαὸν καὶ εἰς τὸ τέλος δῶσαι·¹¹ εὐχὴν ἀνακράζουσιν οἱ κράκται· καὶ λέγουσι· « Τῆς δεξιῆς ἡμῶν εἰσήκουσαν οἱ στεφοδοῦται, εὐφράναντες τὸν λαὸν αὐτῶν μεγάλως, χαροποιήσαντες τὴν πολιτείαν οἱ δεσπότης, εἰς πλάτος καὶ αὐξήσιν τῶν Ρωμαίων, εὐδοκίᾳ¹² τοῦ στέφαντος ὑμᾶς, εὐεργέται· ἀλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης τοὺς χρόνους ὑμῶν πληθύνει σὺν ταῖς Αὐγουῦσταις καὶ σὺν τῷ Καίσαρι, τὸ κράτος ὑμῶν φυλάξει εἰς πλῆθη χρόνων ἐν τῇ κορφοῦρᾳ, εἰσακούσει ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ ὑμῶν, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα φιλόχριστοι ἐν Θεῷ, νικᾶτε. » Καὶ δὲ τοῦ μέλλοντος γενέσθαι Καίσαρος ἱσταμένου ὑπισθεν

Acclamatio factionum in promotione Cæsaris.

I. Domini cum patriarcha per magnum triolium XIX accubituum procedunt, ac nondum ipsis solarium tribunalis, in quo ara cum chlamyde et corona seu cæsariolis ante reposita fuit, ingressis, cantores accinunt : « Appareat divina majestas ! » populus ter : Appareat. » Cantores : « Appareant N. N. imperatores Romanorum ; » populus ter : « Appareant ! » Cantores : « Appareant famuli Domini ; » populus ter : « Appareant. » Cantores : « Appareant N. et N. Augustæ Romanorum ! » populus ter : « Appareant. » Cantores : « Appareant domini cum Augustabus ; populus ter : « Appareant. » Egressi autem domini et in solarium tribunalis constituti, dum patriarcha in antimensio, post hunc diaconus stat, populum ter signant, dum factiones dicunt : « Sanctus, sanctus, sanctus, etc., » et precantur voce modulata hunc in modum : « Domini orbis terrarum, excipite servos vestros obtestantes : ut servi audemus precari : cum timore veneramur dominos : benevole, o domini munifici, ad preces populi vestri attendite : gaudio servos vestros, o domini, perfundite : ob salutem urbis vestræ vultu ad terram domisso precamur. Appareat servis vestris Cæsar, rogamus nos servi vestri, o domini, ad gloriam maximam senatus, felicitatem perfectam castrorum ac lætitiâ vestram, domini benigni. »

παρακαλοῦμεν οἱ δοῦλοι ὑμῶν, δεσπότης, εἰς δόξαν στρατοπέδων, εἰς χαρμοσύνην τῶν ὑμῶν¹⁰, εὐεργέται.

II. Postquam vero a præposito signum factionibus, ut sileant, datum est, et imperator ad populum verba fecit ac tandem preces recitavit, cantores voce elata dicunt : « Preces nostras coronarum datores, qui populum vestrum summæ lætitiæ participem fecerunt, audivere : audiverunt domini, qui rempublicam ad florem et incrementum Romanorum exhilararunt, beneplacito ejus, qui vos, benefactores, corona ornavit. At Creator rerum omnium ac Dominus tempora vobis, Augustabus et Cæsari diuturna concedat, ac robur vestrum diutissime in purpura custodiat ! exaudiat Deus populum vestrum, N. et N. Christi amantes, in Deo vincite. » Dum vero futurus Cæsar pone diaconum stat, cæreos a præpo-

VARIÆ LECTIONES

⁶ καὶ ante εἰσέρχ. om. ed. ⁷ Pro λέγουσιν ed. καὶ. ΣΧΟΛ. Ἰστίον, ὅτι ἐν οἷς τόποις ἴστανται οἱ τῆς συγκλήτου καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ τὰ β' μέρη καὶ πᾶς ὁ λαός, ὅτε σταυρὸς καὶ τὰ σκήπτρα καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἐν τῷ στεφίμῳ τῆς Αὐγουῦσταις, ἴστανται καὶ ἐν τῇ χειροτονίᾳ τοῦ Καίσαρος. ⁸ παρακαλέσαι μετὰ φόβου, ed. ⁹ ἐπιφανείτω cod. leg. ἐπιφανήτω. ¹⁰ τῶν δούλων ὑμῶν conj. R. ¹¹ δώσει cod. ¹² εὐδοκίᾳ cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(39) Ἀνάτειλον, *Surge, veni, prodi in conspectum. solemnis formula acclamationum a factionibus imperatorem poscentibus vel salutantibus, tam ad unum, quam ad plures. Vid. ad p. 163. Insignis et celebris est Luitprandi locus supra quoque a nobis citatus et alius Cedroni p. 404. fine : Ποιήσαντες αὐτοῦ ἰπικιδόν καὶ πολλῶν χρησμένου τῷ οἴνῳ καὶ*

βραδύνατος ἀνελεῖν, ἔκραξεν ὁ δῆμος· Ἀνάτειλον, Φωκᾶ. Μὴ ἐξερχομένου δὲ αὐτοῦ τάχιον πρὸς τὴν θέαν, etc. Hinc ανατέλλειν est *advenire* ; vid. Nostri p. 183, et ἡ ἀνατολή *adventus*, p. 178, ubi est ἐπιδοχόμενοι τὴν ἀνατολήν τοῦ δεσπότου, *expectantes adventum domini*.

sito domini et candidatus cæsareæ dignitatis sumunt, ac ter repetita adoratione gratias Deo agunt, omnis vero populus ad orientem faciem convertit. Interea dum futurus Cæsar a præposito et primo magistro adducitur, diaconus dicit : « In pace Domini precemur ; » populus : « Domine, miserere ! » quo facto, preces solennes patriarcha orditur, quibus finitis, postquam populus : « Amen, » respondit, patriarcha chlamydem tollit eamque vestitoribus tradit, vestitores coram dominis explicant, præpositus et primus magister designatum Cæsarem adducunt, statimque domini manus expandunt, chlamydem tenent eaque Cæsarem vestiunt, vestitum osculantur, et cantores : 132 « Feliciter, feliciter, feliciter ! » populus idem ter repetit.

χειροτονούμενον Καίσαρα, καὶ εὐθέως ἀπλοῦσιν οἱ δεσπότες τὰς χεῖρας καὶ κρατοῦσι τὴν χλαμύδα, καὶ περιτίθειαι τῷ Καίσαρι· καὶ φιλοῦσιν αὐτὸν καὶ λέγουσιν οἱ κράκται· « Εὐτυχῶς (40), εὐτυχῶς, εὐτυχῶς. » καὶ ὁ λαὸς ἐκ' τὸ αὐτό.

III. Tunc patriarcha ter populum cruce signat et dicit : « Pax vobis. » Populus : « Et spiritui tuo. » Porro diaconus : « Capita nostra Domino inclinemus. » Peracto autem solemnī ritu inclinationis capitis, scilicet postquam imperatores æque ac Cæsar caput inclinarunt, precesque finitæ sunt, patriarcha coronam seu casaricum sumit, idque oculatus imperatori tradit, qui id etiam osculatur osculandumque Cæsari tradit, statimque super capite ejus signum facit ac dicit : « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. » Sic quoque coronam capiti designati Cæsaris imponit, cantores dicunt : « Felicissime, felicissime, » tum populus ter : « Felicissime, » deinde acclamant : « Multos annos, » et rel. ; postremo : « Multos annos felicissimo Cæsari ; » deinde : « Nos servi imperatorum, nos servi Cæsaris, Fili Dei, da ipsis vitam, Fili Dei, da ipsis victoriam ! » Peracta vero acclamatione, domini cum patriarcha et Cæsare triclinium novemdecim accubituum intrant, considunt. et adoratio peragitur. λοι τοῦ Καίσαρος, Ἰηὲ Θεοῦ, ζῶν ἑαυτοῖς Ἰηὲ Θεοῦ, νίχην αὐτοῖς. » Καὶ ὅτε πληρωθῆ ἡ εὐφημία, εἰσέρχονται οἱ δεσπότες μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ Καίσαρος εἰς τὸν τρικλίνιον τῶν ἰθ' ἀκουσίτων, καὶ καθέζονται, καὶ ἐπιτελεῖται ἡ προσκύνησις.

CAPUT XLIV.

Observanda in promotione Nobilissimi.

I. Pridie unius diei demarchis et referendario mandatum de festo datur, omnique senatui indicatur, ut sequenti mane cum mutatoribus veniant, quare eo die omnis senatus æque ac præfecti scholarum ac reliquorum ordinum vestes mutant, vasaque ad deducendos in obsequio dominos adducunt. Paratis omnibus, patriarcha venit perque daphnem ad S. Stephani pergīt, dominos excipit, vasa omnia una cum cruce ad

τοῦ διακονοῦ, λαμβάνουσι τοὺς κηρούς παρὰ τοῦ πραιποσίτου οἷ τε δεσπότες καὶ αὐτὸς ὁ μέλλων γενέσθαι Καίσαρ, καὶ δια τῆς τρισησῆς προσκύνησεως ἀπευχαριστοῦσι τῷ Θεῷ, καὶ στρέφεται ἅπας ὁ λαὸς κατὰ ἀνατολάς, εἰσαγομένου τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι Καίσαρος παρὰ τε τοῦ πραιποσίτου καὶ τοῦ πρώτου μαγίστρου, καὶ ¹³ λέγει ὁ διάκονος· « Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δετρωόμεν. » καὶ ὁ λαός. « Κύριε ἐλέησον. » καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τὸν διάκονον ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης τὴν εὐχὴν, καὶ δὴ τοῦ πατριάρχου τὴν εἰσθῦϊαν πληροῦντος εὐχὴν, καὶ τοῦ λαοῦ ἀποκρινόμενου τὸ, « Ἀμήν, » αἶρει ὁ πατριάρχης τὴν χλαμύδα καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς βεστῆτοσι, οἱ δὲ βεστῆτορες ἀπλοῦσιν αὐτὴν ἔμπροσθεν τῶν δεσποτῶν, καὶ φέρει ὁ πραιπόσιτος καὶ ὁ πρῶτος μάγιστρος τὸν δεσπότην τὰς χεῖρας καὶ κρατοῦσι τὴν χλαμύδα, καὶ περιτίθειαι τῷ Καίσαρι· καὶ φιλοῦσιν αὐτὸν καὶ λέγουσιν οἱ κράκται· « Εὐτυχῶς (40), εὐτυχῶς, εὐτυχῶς. » καὶ ὁ λαὸς ἐκ' τὸ αὐτό.

Γ'. Καὶ εὐθέως ὁ πατριάρχης κατασφραγίζει πρὸς τὸν λαὸν τρίτον, καὶ λέγει ; « Εἰρήνη πᾶσιν. » ὁ λαός. « Καὶ τῷ πνεύματι σου. » Ἔτ' αὖ λέγει ὁ διάκονος· « Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνωμεν. » Καὶ τῆς συνήθους τάξεως τῆς κεφαλολογίας τελουμένης, δηλονότι κεφαλοκλινούντων καὶ τῶν βασιλέων καὶ τοῦ Καίσαρος, καὶ μετὰ νῆν τεγείωσιν τῆς εὐχῆς αἶρει ὁ πατριάρχης τὸν στέφανον, ἦτοι τὸ καισαρικόν, φιλῶν αὐτό, καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτὸ τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀσπάζεται αὐτό, καὶ ποιεῖ φιλῆσαι αὐτό καὶ τὸν Καίσαρα, καὶ εὐθέως κατασφραγίζει ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ λέγων· « Εἰς τὸ ὄνομα σοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος ἁγίου. » Καὶ εἰθ' οὕτως περιτίθειαι τὸν στέφανον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ χειροτονουμένου Καίσαρος, καὶ λέγουσιν οἱ κράκται· « Φιλικήσιμε, φιλικήσιμε, φιλικήσιμε, » καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Φιλικήσιμε ¹⁴, » καὶ εἰθ' οὕτως γίνεται ἡ εὐφημία. « Ἠολλὰ τὰ ἔτη ¹⁵, » καὶ τὰ ἐξῆς, ἐν δὲ τῷ τελευτᾷ· « Ἠολλὰ τὰ ἔτη τοῦ εὐτυχεστάτου Καίσαρος. » Ἔτ' αὖ « Ἠμεῖς δοῦλοι τῶν βασιλέων, ἡμεῖς δοῦλοι νίχην αὐτοῖς. » Καὶ ὅτε πληρωθῆ ἡ εὐφημία, εἰσέρχονται οἱ δεσπότες μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ Καίσαρος εἰς τὸν τρικλίνιον τῶν ἰθ' ἀκουσίτων, καὶ καθέζονται, καὶ ἐπιτελεῖται ἡ προσκύνησις.

ΚΕΦΑΛ. ΜΔ'.

« Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ χειροτονίᾳ Νωβελήσιμου. »

Α'. Ἡρὸ μιᾶς δίδεται ἀπόκρισις εἰς ἑορτὴν τοῖς δημάρχοις καὶ τῷ ῥεφερενδαρίῳ, καὶ μηνύεται πᾶσα ἡ σύγκλητος, ἵνα πρῶτ' ἔλθωσι μετὰ ἀλλαξίμων, καὶ τὸ πρῶτ' ἀλλάσσει πᾶσα ἡ σύγκλητος καὶ τὰ ἀζιώματα τῶν σχολῶν καὶ τῶν λοιπῶν ταγμάτων, καὶ παραλαμβάνουσι τὰ σκεύη πρὸς τὸ ὀφικεῖσαι τοὺς δεσπότες. Καὶ πάντων εὐτρεπισθέντων, ἔρχεται ὁ πατριάρχης καὶ εἰσέρχεται διὰ τῆς δάφνης εἰς τὸν

VARLE LECTIONES

¹³ καὶ om. ed. ¹⁴ φιλ. φιλ. καὶ — φιλ. om. ed., dedit R. not. ¹⁵ πολλὰ ἔτη ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(40) Sapit hoc veterum Romanorum in electionibus imperatorum acclamandi morem. Ita in Actologia senatus ad Pertinacem post necem Commodi hæc habet Lamprid. t. I *Hist. Aug.* p. 325 : *Fidei*

praetorianorum feliciter ; praetoriis cohortibus feliciter ; exercitibus Romanis feliciter ; pietati senatus feliciter. Inde *feliciter alicui optare* est idem, atque imperatorem Rom. nuncupare ; *Spartian.* t. I, p. 644, 5.

* Ἄγιον Στέφανον, καὶ ἐκδέχεται τοὺς δεσπότας, καὶ ἀξίονται τὰ σκεύη πάντα καὶ ὁ σταυρὸς ἐν τῷ τριβουναλίῳ τῶν ἰθ' ἀκουσίτων, ὁμοίως καὶ τὰ μέρη καὶ οἱ τῆς πόλεως καὶ τὰ στρατεύματα· ὁ δὲ τῆς καταστάσεως εὐτρεπίζει τὰ βῆλα εἰς τὸν πόρτηκα τῶν ἰθ' ἀκουσίτων, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ καθέζονται οἱ δεσπότες εἰς τὸν αὐτὸν τρίκλινον ἐν σελλίοις, φοροῦντες τὰ διδητήσια καὶ τὰς χλαμύδας καὶ τὰ στέμματα, καὶ εἰς Καίσαρ καθέζεται ἐκ δεξιῶν καὶ εἰς ἐξ εὐωνύμων, καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται μετὰ δοστωριῶν καὶ προσκαλεῖται βῆλον α', τὸν κουροπαλάτην ¹⁶ (41)· δεύτερον, μαγίστρον γ', τοὺς πατρικίους, καὶ τὰ λοιπὰ βῆλα κατὰ τάξιν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια. Καὶ ὅτε πληρωθῇ πάντα τὰ βῆλα καὶ σταθῇ τὸ σέκρετον ὄλον, καλεῖουσιν οἱ δεσπότες λαλῆσαι αὐτοὺς τὰ ¹⁷ περὶ τοῦ νωβελήσιμου, καὶ εἰ τι βούλονται, ἀνταποκρίνονται.

Β'. Καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει, « Καλεῖσθε » καὶ ἐπευχόμενοι ἐξέρχονται, καὶ ἐξέρχεται ἡ συγκλητός καὶ ἵσταται εἰς τὰ γραδῆλια τοῦ τριβουναλίου ἔνθεν κἀκείθεν τοῦ ἡλιακοῦ. Οἱ δὲ πατρικιοὶ ἵστανται εἰς τὸν πόρτηκα τῶν ἰθ' ἀκουσίτων κοιμιστώριον, καὶ εὐθέως ἐξέρχονται οἱ δεσπότες ἅμα τῶν καισάρων καὶ τοῦ πατριάρχου, καὶ δέχονται αὐτὸν οἱ πατρικιοὶ ἐν τῷ πορτήκῳ, καὶ εὐθέως πίπτουσι, καὶ λέγει ὁ τῆς καταστάσεως· « Καλεῖσθε. » Καὶ ἐξέρχονται καὶ ἵστανται εἰς τὰ γραδῆλια τοῦ τριβουναλίου ἔνθεν κἀκείθεν· οἱ δὲ δεσπότες ἐξέρχονται διὰ τῶν μέσων πυλῶν ἐν τῷ ἡλιακῷ, καὶ εὐθέως καλεῖουσιν λαλῆσαι τοὺς λαοὺς τὰ περὶ τοῦ νωβελήσιμου, καὶ εἴ τι ἂν θέλωσιν, ἀποκρίνονται, καὶ τίθεται ἀντιμίσθιον, ἔνθα κεῖται ἡ τε χλαμὺς καὶ ἡ φέβλα, Ἡ μὲν χλαμὺς ἐστὶ Πρασινος (42), ἔχουσα ῥόδα χρυσᾶ καὶ ταβλία χρυσᾶ. Καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ καὶ τῷ μαγίστρῳ, καὶ ἀπέρχονται καὶ φέρουσι τὸν ὀφείλοντά προχειρίζεσθαι νωβελήσιμον, φοροῦντα διδητήσιον ῥούσιον καὶ καμπότουδα ¹⁸ (43) καὶ καὶ κμπάγια· καὶ ἵσταται ὁ πατριάρχης ἐμπροσθεν τοῦ ἀντιμισθοῦ, οἱ δὲ δεσπότες εἰς τὸ πλάγιον τοῦ πατριάρχου ἔνθεν κἀκείθεν, καὶ ὀπίσθεν τῶν δεσποτῶν οἱ Καίσαρες, καὶ οὕτως ὁ νωβελήσιμος. Καὶ λαμβάνουσιν οἱ δεσπότες καὶ οἱ Καίσαρες

tribunal XIX accubituum procedunt, factiones, ciues, exercitus sequuntur. Cerimoniarius vela in porticu XIX accubituum pro more ordinat, sedentque Domini in eodem triclino in sellis, dibetesia et chlamydes et coronas ferentes : unus Cæsar ad dextram, alter ad sinistram sedet, domini præposito annunt, qui cum ostiariis egressus, ¹³³ velum primum, curopalatem ; secundum, magistros ; tertium patricios, ac reliqua vela ordine, ut mos est, arcessit. Completis autem velis omnibus ac secreto universo astante, jubent eos domini, ut, quæ nobilissimo accini solent, recitent, sique volunt, respondent.

II. Tunc signum Domini præposito dant, isque dicit : « Jubete, » precatique egrediuntur unaque senatus, et in gradibus tribunalis in utroque latere solarii subsistunt. Patricii vero in porticu XIX accubituum consistorium constituunt, unaque domini cum Cæsaribus et patriarcha egrediuntur, quem postquam in porticu patricii exceperere, se prosternunt, cerimoniario dicente : « Jubete. » Egressi omnes in gradibus tribunalis ab utroque latere stant ; domini vero per medias portas ad solarium abeunt, statimque populum jubent, ut nobilissimo acclamet, cui, si lubet, respondent, mox antimensium, in quo chlamys et fibulæ reponuntur, collocatur. Chlamys illa prasina est, rosas aureas ac simbria aurea ornata. Mox domini præposito ac magistro signum dant abeuntque, eum, qui nobilissimus creari debet, russumque dibetesium, campotuba et campagia gestat, adducturi : patriarcha coram antimensio, ad utrumque ejus latus domini, post hos Cæsares, deinde nobilissimus, stant. Tunc domini, Cæsares et nobilissimus cereos accendunt, et quando diaconus litaniam recitat, patriarcha inclinato capite preces dicit, quo facto, tunicam sumit et vestitoribus tradit, quam explicant, statimque præpositus et magister nobilissimi dignitate

VARIE LECTIONES.

¹⁶ κουροπαλάτην cod., κουροπαλάτιον ed. ¹⁷ αὐτὸ καὶ τὰ cod. ¹⁸ καμπότουδα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(41) De curopalata vid. Goar. et Gretser. ad Codin. et Du Cang. Gloss. Gr. h. v. et Lat. v. *Cura*. Est proprie *cura palatii*. Seculo sequiore *cura procuratorum* dicebant, ut *ratio* pro *rationali* seu λογοθέτῳ ; *ratio patrimonii* ; vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. t. II, p. 609 et pluribus t. I, p. 391. Primam hanc fuisse dignitatem post regii sanguinis principes in aula Byzantina, constat ; non item satis bene, quale illorum munus fuerit. Forte fuit dignitas absque functione. Perhibent curæ palatii commissam fuisse curam ædificiorum imperialium conservandorum et reparandorum. Forte id primis temporibus ita fuit ; quod haud obscure colligas e Nostris pag. 405 ; posterioribus multo nobilior ea dignitas fuit. Neque idem cum oomite excubitorum fuit curopalata, ut putat Alemann. ad Procop. p. 17. [Curopalates idem qui major domus apud Francoos ; vid. Scriptor. apud Bessel. ad Eginhart. de Vita Caroli M., p. 14. Iber curopalata quo ritu fuerit a Romano

D Lecapeno susceptus, Script. post Theophan. p. 249.] Observavit Du Cange, principes Iberiæ semper titulum curopalatae gessisse. Simile id esset cum titulis hereditariis electorum nostratium, qui archimaresoballi, arcchancellarii, etc., audiunt.

(42) Non concilio hoc cum iis quæ sequente p. 134 leguntur : Ἡ δὲ χλαμὺς ἡ τούτῳ περιεθεμένη οὐκ ἐστὶν πορφυρᾶ, οἷα τοῦ Καίσαρος, ἀλλὰ κόκκινος. [An purpura nobilissimi insigne ? V. Zosimus in Constant. Jun. l. II, et Cangiug in Hannibaliano p. 149 Famil. Byzant.]

(43) Μ. καμπότουδα, id est, tubæ pro campis, hoc est gambis seu cruribus. Ne de tubis bellicis cogitetur, propterea mentionem membri corporis humani, cui servit, addiderunt. Nos braccas appellamus. Ad p. 240 latius de campotubis, alias etiam simpliciter tubis dictis, seu braccis, et de campagiis seu genere amiculæ cruralis, udonum, latius disputo.

ornandum in conspectum dominorum producant, qui accepta tunica eum induunt, osculantur, factionibus et omni populo exclamantibus: « Multos annos imperatoribus! N. N. magnis imperatoribus ac dominis multos annos! N. piæ Augustæ multos annos! felicissimo Cæsari multos annos! N. illustrissimo nobilissimo multos annos! »

δεσποτῶν, καὶ λαμβάνουσιν οἱ δεσπότης τὴν χλαμύδα καὶ περιβαλλουσιν αὐτῶν, καὶ φιλοῦσιν αὐτὸν, καὶ εὐθέως ἀνακράζουσι τὰ μέρη καὶ πᾶς ὁ λαός· « Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων· ὁ δὲ οὐκ εἶνα καὶ δεῖνα μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη· ὁ δὲ οὐκ εἶνα τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγούστης πολλὰ τὰ ἔτη· ὁ δὲ οὐκ εἶνα εὐτυχιστάτου Καίσαρος πολλὰ τὰ ἔτη· ὁ δὲ οὐκ εἶνα ἐπιφανιστάτου (44) νωβελήσιμου πολλὰ τὰ ἔτη. »

III. Finita acclamatione, domini, Cæsares et nobilissimus, ingressi in triclinio novemdecim accubituum 134 consident, ubi, unus Cæsar in dextro, alter in sinistro latere sedent, nobilissimus vero ad dextram stat, et intrant secreti vela singula, ut mos est. Siquæ sancta et magna Dominica incidit, senatus flexis genibus agapen dat; si aliud festum, tantum adorat: veneratur autem pedes et genua magni æque ac minoris domini, unumque genu ejus, qui ad dextram sedet Cæsaris, et unum ejus qui ad sinistram est, nobilissimi autem astantis manum osculatur, et post adorationem consistorium constituit. Gratiarum actione a senatu completa, domini præposito annunt; is dicit: « Jubele, » et precantur, et secretum abit, omneque officium festi, ut institutum præscriptumque est, peragitur. Cæterum observari meretur, in agape et communionem Cæsares ac nobilissimum cum dominis communicare unaque agapen accipere.

ἀγάπην (45) καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν οἱ Καίσαρες καὶ ὁ νωβελήσιμος μετὰ τῶν δεσποτῶν κοινωνοῦσιν ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ἀγάπην.

Acclamatio factionum in promotione Nobilissimi.

Observandum est, si imperator nobilissimum creare voluerit, omnem ritum ac officium idem, quod in Cæsaris promotione, obtinere, acclamationes quoque factionum similes, tantum tunicam, qua induitur, non purpuream, ut Cæsaris, sed coccineam esse. Corona vero ipsi non imponitur, neque, sicut Cæsar, a proceribus adoratur.

CAPUT XLV.

Observanda in promotione Curopalatæ.

I. Domini dibetesia, tunicas coronasque suas mutant inque throno consident. Cerimoniaris foris vela ordinat, ut mos est; domini præposito signum dant, isque cum ostiariis et virgis progressus, vela advocat, primum, magistros; secundum, patricios, cum quibus is, qui curopalates fieri cupit, ingreditur; velum tertium, senatores; dein vela consu-

καὶ ὁ νωβελήσιμος κηρούς, καὶ ἄπτουσι, καὶ ὅτε λέγει ὁ διάκονος τὴν λιτανίαν, κύπτει ὁ πατριάρχης καὶ ποιεῖ τὴν εὐχὴν, καὶ ὅτε πληρώσῃ τὴν εὐχὴν, λαμβάνει τὴν χλαμύδα καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς βεσπότηροσι, καὶ οἱ βεσπότηρες ἐφαπλοῦσιν αὐτὴν, καὶ εὐθέως προσφέρει ὁ πριεπόσιτος καὶ ὁ μάγιστρος τὸν ὀφείλοντα προχειρίζεσθαι νωβελήσιμον ἔμπροσθεν τῶν δεσποτῶν, καὶ περιβαλλουσιν αὐτῶν, καὶ φιλοῦσιν αὐτὸν, καὶ εὐθέως ἀνακράζουσι τὰ μέρη καὶ πᾶς ὁ λαός· « Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων· ὁ δὲ οὐκ εἶνα καὶ δεῖνα μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη· ὁ δὲ οὐκ εἶνα τῆς εὐσεβεστάτης Αὐγούστης πολλὰ τὰ ἔτη· ὁ δὲ οὐκ εἶνα εὐτυχιστάτου Καίσαρος πολλὰ τὰ ἔτη· ὁ δὲ οὐκ εἶνα ἐπιφανιστάτου (44) νωβελήσιμου πολλὰ τὰ ἔτη. »

Γ'. Καὶ ἐν τῇ συμπληρώσει τῆς εὐφημίας εἰσέρχονται οἱ δεσπότης καὶ οἱ Καίσαρες καὶ ὁ νωβελήσιμος, καὶ καθίζονται ἐν τῷ τρικλίῳ τῶν ἰσθμίων, καὶ εἰς Καίσαρ καθέζεται ἐν τῷ δεξιῷ μέρει καὶ εἰς ἐξ ἀριστερῶν, καὶ ἵσταται ὁ νωβελήσιμος εἰς τὸ δεξιὸν μέρος, καὶ εἰσέρχεται τὸ σέκρετον, βῆλα βῆλα, ὡς ἔστιν ἡ συνήθεια. Εἰ μὲν ἔστιν ἡ ἀγία καὶ μεγάλη Κυριακή, προσκυνοῦσα ἡ σύγκλητος δίδωσι τὴν ἀγάπην, εἰ δὲ ἄλλη ἑορτή, τὴν προσκύνουσιν καὶ μόνον, καὶ προσκυνοῦσι τοὺς πόδας καὶ τὰ δύο γόνατα τοῦ μεγάλου δεσπότη, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ προσκυνοῦσιν ἐν γόνατον τοῦ ἐκ δεξιῶν Καίσαρος, καὶ ἐν τοῦ ἐξ εὐωνύμου, τοῦ δὲ ἐπιώτου νωβελήσιμου φιλοῦσι τὴν χεῖρα, καὶ προσκυνοῦντες ἵστανται κονιστῆριον. Καὶ ὅτε πληρώσῃ ἡ σύγκλητος τὴν εὐχαριστίαν, νεύουσιν οἱ δεσπότης τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » καὶ ἐπέχονται, καὶ ἐξέρχεται τὸ σέκρετον, καὶ πληροῦται πᾶσα ἡ ἀκολουθία τῆς ἑορτῆς, ὡς ἦν τυπικόν. Ἐρῆ δὲ γινώσκων, ὅτι εἰς τὴν νωβελήσιμος μετὰ τῶν δεσποτῶν κοινωνοῦσιν ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ἀγάπην.

C 'Ακτολογία τῶν δῆμων ἐπὶ χειροτονίᾳ Νωβελήσιμου.

Χρὴ γινώσκων, ὅτι, ἐὰν βασιλεὺς θελήσῃ ποιῆσαι νωβελήσιμον, ἡ πᾶσα τάξις καὶ ἀκολουθία τελεῖται, ὡς ἐπὶ τοῦ Καίσαρος, ὁμοίως καὶ αἱ ἀκτολογίαι τῶν δῆμων, ἡ δὲ χλαμύς ἡ τοῦτο περιτιθεμένη οὐκ ἔστι πορφύρα, οἷα τοῦ Καίσαρος, ἀλλὰ κόκκινος· στέφανον δὲ οὐ περιτίθεται, οὔτε μὴν προσκυνεῖται, ὡς ὁ Καίσαρ, ὑπὸ τῶν ἀρχόντων.

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΕ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ Κουροπαλάτου.

A'. Ἀλλάσσοσιν οἱ δεσπότης τὰ διβητήσια καὶ τὰς τοῦτων χλαμύδας καὶ τὰ στέμματα αὐτῶν, καὶ καθίζονται εἰς τὸ σέκρον· ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἔξω ἑστὼς εὐτραπέζει τὰ βῆλα, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότης τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται μετὰ ὀστιαρίων καὶ βεργίων, καὶ προσκαλεῖται βῆλα α', τῶν μαγίστρων β', τοὺς πατρικίους· συνει-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹ ἐκ δεξιῶν cod.. ἐκ δεξιῶν R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(44) Nobilissimo proprium hoc erat epitheton, illustrissimus, ut Cæsari εὐτυχιστάτος, felicissimus. Vid. Theophan, p. 46 et Goar, ad illum locum.

(45) Putem verba εἰς τὴν ἀγάπην hic delenda

esse. Recurrunt enim protinus loco suo, et in agape seu osculo pacis, quod communionem præcedebat, nulla erat communio.

έρχεται ²⁰ δὲ καὶ ὁ βουλόμενος γενέσθαι (46) κουρο- A
 πλάτης· βῆλον γ', τοὺς συγκλητικούς, ὑπάτους, κώμητας, κωνδιότους, ἀπὸ ἐπάρχων καὶ στρατηλάτας, βῆλα βῆλα· συνεισέρχονται καὶ σιλεντιάριοι εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν βῆλων, καὶ ἴστανται, καὶ ὅτε εἰσέλθωσι τὰ βῆλα πάντα καὶ πληρωθῶσι, νεύουσιν οἱ δεσπότες τῶν πραιποσίτων, καὶ ἐπαίρει τὸν ὀφειλόντα προβληθῆναι, καὶ ἴστησιν αὐτὸν μέσον τοῦ πεκρέτου, καὶ πίπτει, καὶ πάλιν προσφέρει αὐτὸν, καὶ πίπτει καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατά τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ ἀναστὰς ἀπλοῖ τὰς χεῖρας, καὶ λαμβάνει παρὰ τῶν δεσποτῶν διβητήσιον ἀληθινόν, καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας αὐτῶν. Καὶ ἐπαίρει αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος, καὶ ἐξέρχεται εἰς ἐπισκοπὴν (47) τῶν πατρικίων, καὶ ἐκβάλλει (48) τὸ ἴδιον αὐτοῦ χλανίδιον καὶ ἐνδύει αὐτὸν τὸ διβητήσιον, καὶ προσφέρει ²¹ αὐτῶν (49) πάλιν ὁ πραιπόσιτος, καὶ πίπτει ἔμπροσθεν τῶν δεσποτῶν, καὶ λαμβάνουσιν οἱ πριμικήριοι καὶ οἱ ὀστιάριοι τὴν χλαμύδα, καὶ βάλλουσιν αὐτὴν αὐτῶν οἱ δεσπότες καὶ ἴδιαις χερσὶ, καὶ ὀπισθοποθεῖ αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος, καὶ ἴστανται αὐτοὶ ὀρθοί, καὶ φιλοῦσιν ²² αὐτὴν (50) καὶ ἴστανται εἰς τὸ μέσον, καὶ εἰσέρχονται πάντες, κρατούμενοι ὑπὸ σιλεντιαρίων, πίπτοντες καὶ ἀψευχαριστοῦντες.

Β'. Καὶ ὅτε πληρῶσθαι ἡ σύγκλητος τὴν εὐχαριστίαν, νεύουσιν οἱ δεσπότες τῶν πραιποσίτων, καὶ προσφέρει αὐτὸν καὶ λέγει· « Καλέσατε » καὶ ἐπεύχονται τῷ· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ ἐξέρχεται τὸ σέκρετον, συνεξέρχεται καὶ ὁ προβληθείς, καὶ ἴστανται πατρικιοὶ, ὑπάτοι, σιλεντιάριοι, κονσιστώριον καὶ δύο σιλεντιάριοι βαστάζοντες βεργία. Οἱ πατρικιοὶ ὀψικελοῦσιν αὐτὸν ὀλίγον τόπον, οἱ δὲ ὑπάτοι καὶ σιλεντιάριοι συνεισέρχονται μετ' αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐκκλησίας (51) τοῦ Κυρίου, καὶ ἄπτε κηροῦς καὶ ἐξέρχεται ὀψικελούμενος ὑπὸ τῶν ὑπάτων καὶ σιλεντιαρίων μέχρι τῆς ῥηγίας (25), καὶ ἀναχωροῦσιν οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ καὶ κώμητες τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τὰ

VARIAE LECTIOES.

²⁰ συνέρχεται ed. ²¹ προσφέρει αὐτὸν malit R. ²² φιλοῦσιν cod. ex emendatione vetustæ manus, φιλοῦσιν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(46) Id est, Ὁ μέλλων γενέσθαι, qui in eo est, ut ille vel illo fiat. Vid. ad p. 173.

(47) In conspectum patriciorum; sistit se illis et exhibet contemplandum.

(48) Mos ille, vestes, quas quis corpore gerit, quando vestem honorariam a suo principe accipit, exeundi et missam vel donatam a principe in ejus vicem induendi, ut ex hoc loco patet, una cum toto more atque ritu proceres vestibus honorariis donandi, a Byzantinis ad sultanos Ottomanicos et hodiernos Persarum reges veteresque Bagdadi Califfas et orientales omnes principes fluxit. Exposuit della Salle. l. iv Itinerarii. ceremonias, quibuscum talis honoraria vestis *Challah* Orientalibus dicta, ab honorato accipitur. Incidit hac occasione monere, vocem Gallicam *gala*, *en gala*, pro splendido amictu, hanc ipsam Arabicam vocem *Challah* esse, et *comparere in gala*, proprie esse, quoad originem, procedere in aulam, et se monstrare principi in eo habitu, quem honoris causa ab eo missum acceperat. Deinde latius manavit usus ille, ut etiam vestes omnes splendidas, quas de suo quis sibi comparaverit, complectatur.

(49) Mallem αὐτόν. Passim in his M. observavi ω positum pro ον. Possis quoque οὕτω legere.

(50) Patrocinari videntur huic loco dictiones

p. 129 et 132; vel si quis mallet αὐτόν, posset præsidium ex p. 129 et 131 ult. accessere. Verum honorem, quem imperator Cæsari et Nobilissimo, ut eminentis dignitatis viris, et imperii principibus exhibebat, eum curopolatæ, si non multum, at inferiori tamen, non exhibebat, ideoque neque ipsum, neque vestes ejus osculabatur. Denique intelligi nequit, quid sit φιλεῖν τὰς ἰδίαις χερσὶ, *manibus propriis osculari*. Præferenda itaque scriptio M. ex emendatione quidem, at ipsius ejusdem vetustæ manus, quæ cætera scripsit: φιλοῦσιν, *fibulant*. Chlamydem humeris impositam commissa fibula sic astringunt, ut corpore hæreat neque decidat. Αὐτὴν quoque ab eadem vetusta manu correctum est, pro quo videtur prius αὐτόν scriptum fuisse.

(51) De more, quo recens honorati statim a promotione in ecclesiam ibant, Deo gratias agebant, benedictionem sacerdotalem accipiebant et munus ecclesiarum offerebant, egi ad p. 255.

(52) *Usque ad regim*, nempe *portam*. Cave sumas pro πύλας βασιλικῆς, quæ e narthece in naum ducebant. Hæc ῥηγία, *regia*, erat porta extrema templi, hic loci templi Domini, quæ e palatio in urbem ducebat. *Regiæ* dicebantur olim majorum omnium ædificiorum portæ extremæ; vid. Du Cange Gloss. L. h. v.

laria ipse a demarchis accipit, hi acolamant, ut patriciis quoque solent. Deinde per chytum chalces ad Sanctum Puteum descendit, et cereos accendit, patriaroha procedit, sacras preces recitat et communionem impertit, ipse domum abit, ab his ac duobus silentiariis, qui per tres dies virgas ipsi præferunt, stipatus sagumque purpureum gestans. His etiam comitibus, dum recedit, utitur.

καὶ ὑποστρέφει εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὀψικεύμενος τὰς τὰ βεργία αὐτῶν μέχρι τριῶν ἡμερῶν, φεροῦντος αὐτοῦ ὀψικεύμενος ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ^{53*}.

De promotione Curopalatæ.

Notandum est, in promotione curopalatæ silentium non fieri; sed imperator in privato cubiculo candidatum dignitatis curopalatæ excipit, **136** virgamque ab uno imperatoriorum ostiariorum sumptam ei tradit. Atque ita ipsius promotio peragitur.

CAPUT XLVI.

Observanda in promotione Magistri, si imperator jubet, ut in processu Magnæ ecclesiæ instituitur.

I. Imperator coronatus ac chlamyde indutus, ex augusteo procedit, et in aurea manu ad velum picturis avium ornatum subsistit: præpositus ostiario velum marmorei pulpiti, quod in onopodium protenditur, tenenti annuit. Hi signo dato, patricios, ut festis diebus consuetudo est, adducunt, cum quibus is, qui magistri dignitate ornandus est, una ingreditur, et in angiportu aureæ manus, ubi domini stant, omnes procidunt. Postquam vero surrexere, domini præposito annuunt, is: « Jubete, » dicit, et sic in obsequio dominorum ad onopodium, ubi cerimoniaris et arma et spatharii sua arma gestantes adsunt, procedunt patricii, pro more se prosternunt, præpositus vero cerimoniaris annuens, dicit: « Jubete. » Patricii dominos ad magnum usque consistorium, ubi consules ac reliqui senatores adsunt, lætis omnibus prosequuntur, ac dominis in ciborio super porphyretica scala constitutis, senatores omnes procumbunt.

μεγάλου κονιστωριου, ἔνθα ἴστανται οἱ ὑπατοὶ κονιστωριον καὶ οἱ λοιποὶ συγκλητικοί, καὶ στάντων τῶν δεσποτῶν εἰς τὸ κιβώριον ἐπάνω τῶν πορφυρῶν γραβηλῶν, πίπτουσιν οἱ συγκλητικοὶ πάντες.

VARIÆ LECTIONES.

^{53*} αὐτοῦ om. ed. ⁵³ τὰ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(53) Membranae aliter quam editus codex distinguunt. Sed præfero distinctionem a cl. Leichio Introductam. Distinguunt autem membranae sic... Οἱ δεκανοὶ διὰ τῶν σχολῶν δέχονται τὰ μέρη. Εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν. Λαμβάνει. Utcunque versos, semper deest aliquid; forte plura; vid. p. 138 et præcipue p. 140. Ad minimum deest verbum ὀψικεύουσι. Nam post ἀναχωροῦσιν recte collocavit librarius in codice punctum perfectum: - - usque ad regionem, et abeunt deinceps. Axiomatici vero, vel honorati... comitantur eum per scholas.

(54) Subintelligitur S. Sophiam.

(55) Νεμπρ ὑποστρέφουσι μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, quod facile e superioribus a communi repe-

Α σκουτάρια τοῦ ἀριθμοῦ καὶ κούρσωρες καὶ οἱ διαιτάριοι τῶν ἄλων διαιτῶν καὶ οἱ δεκανοὶ διὰ τῶν σχολῶν δέχονται τὰ μέρη εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν, λαμβάνει (53) καὶ λιβελλάρην παρὰ τῶν δημάρχων, καὶ ἀκτολογοῦσιν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια καὶ ἐπὶ τῶν πατρικίων. Καὶ εἰσέρχεται διὰ τοῦ χυτοῦ τῆς χαλκῆς εἰς τὸ ἅγιον φρέαρ (54), καὶ ἄπτει κηροῦς, καὶ ἐξέρχεται ὁ πατριάρχης καὶ ποιεῖ εὐχὴν, καὶ κοινωνεῖ, ὑπὸ τῶν αὐτῶν, καὶ δύο σιλεντιάριοι (55) βασιτάζοντες αὐτοῦ σαγιὸν ἀληθινόν· οὕτως προέρχεται (56)

Περὶ προαγωγῆς Κουροπαλάτου.

Χρὴ εἰδέναι, ὅτι, γινομένου κουροπαλάτου, οὐ γίνεται σιλέντιον (57), ἀλλ' ὁ βασιλεὺς λαμβάνων ἐν τῇ ἰδίῃ τὸν μέλλοντα γενέσθαι κουροπαλάτην, ἐπαίρει βεργίον ἐξ ἐνὸς τῶν βασιλικῶν ὄστιαριῶν, καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτῷ, καὶ γίνεται ἡ προαγωγή αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ Μαγίστρον, εἰ κελεύει (58) αὐτὸν ποιῆσαι ἐν προκίνοσφ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ὁ βασιλεὺς.

Α'. Ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ αὐγουστῆως ἐστειμένως, φορῶν τὴν χλαμύδα, καὶ ἴστανται εἰς τὴν χρυσὴν χεῖρα ἀπέναντι τοῦ βήλου τοῦ ταγμαρίου, καὶ νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ ὄστιαρίῳ τῷ κρατοῦντι τὸ βῆλον τοῦ μαρμαρινοῦ πουλπίτου τοῦ ἐξερχομένου εἰς τὸ ὀνοπόδιον. Καὶ ὅταν λάβῃ τὸ νεῦμα, εἰσάγουσι τοὺς πατρικίους, καθὼς ἔχει ἡ συνήθεια τῶν ἑορτῶν· συνεισέρχεται δὲ καὶ ὁ βουλόμενος γενέσθαι μάγιστρος, καὶ πίπτουσιν εἰς τὸ στενάκιον τῆς χρυσῆς χειρὸς, ἔνθα ἴστανται οἱ δεσπότες. Καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει: « Κελεύσατε, » καὶ ἐξέρχονται ὀψικεύοντες τοὺς δεσπότες καὶ τὸ ὀνόποδος, ἔνθα ἴστανται ὁ τῆς καταστάσεως καὶ τὰ ⁵³ ἄρματα καὶ οἱ σπαθάριοι βασιτάζοντες τὰ ὄπλα αὐτῶν, καὶ πίπτουσιν οἱ αὐτοὶ πατρικιοὶ κατὰ συνήθειαν, καὶ νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει: « Κελεύσατε, » καὶ ἐπεύχονται οἱ πατρικιοὶ, ὀψικεύοντες τοὺς δεσπότες μέχρι τοῦ

D tendum. Nam recte codex post αὐτῶν punctum plenum collocat. Duo silentiarii, gestantes virgas, vel bacillos suos, comitantur eum domum usque suam. Deinde gerit per triduum purpureum sagum.

(56) Ut verum fatear, non video, quid hæc postrema sibi velint: οὕτως προέρχεται, etc.

(57) Id est: per silentiarios, cursores et mandatores non indicitur illo vel illo die consistorium solemne fore.

(58) Sæpe usurpant novi Græci pro velle, et sic usurpavit quoque jam Euripides. Si vult imperator eam facere, processionem in Magnam ecclesiam, seu S. Sophiam, facturum.

Β'. Καὶ εἴθ' οὕτως νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραι-
 ποσίτῳ, καὶ εἰσάγει τὸν ὀφείλοντα προβληθῆναι
 μάγιστρον εἰς τοὺς πόδας τῶν δεσποτῶν, καὶ πίπτει
 εἰς τὸ πρῶτον γραδῆλιον ⁵⁵ ὁ προβαλλόμενος, καὶ
 ἀναφέρει αὐτὸν εἰς τὸ τρίτον γραδῆλιον, καὶ πραι-
 κυνῶν φιλεῖ τοὺς πόδας τῶν δεσποτῶν, ἐστῶτων
 αὐτῶν καὶ οὐ καθεζομένων, διότι εἰς ἐξέρτην προ-
 βάλλεται ἐν προκίνσῳ τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἀσπασί-
 μενος τοὺς πόδας ὁ προβληθεὶς, ἀνίσταται, καὶ ὁ
 ἕτερος πραιπόσιτος παρέχει τοῖς δεσπόταις τὸ στι-
 χάριον καὶ τὸ βαλτιδίον, καὶ οἱ δεσπότες ἐπιδίδουσι
 τῷ προβαλλομένῳ μαγίστρῳ, καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας
 τῶν δεσποτῶν ὁ προβληθεὶς, λαμβάνων τὸ στιχάριον
 καὶ τὸ βαλτιδίον, καὶ λαμβάνει αὐτὰ ὁ αὐτὸς πραι-
 πόσιτος, εἰσάγων αὐτὸν ἐν τῷ χειμερινῷ κονιστω-
 ρίῳ, καὶ ἐνδύει αὐτὸν τὸ στιχάριον καὶ ζώνουσιν
 αὐτὸν τὸ βαλτιδίον, καὶ φορεῖ τὸ γλανίδιον αὐτοῦ τὸ
 ἴδιον ἐπάνω τοῦ στιχαρίου. Καὶ ἐπαίρει αὐτὸν ὁ αὐ-
 τὸς ⁵⁵ πραιπόσιτος, καὶ εἰσάγει αὐτὸν εἰς τὸ κιθώ-
 ριον, ἔνθα ἴστανται οἱ δεσπότες, καὶ πίπτει εἰς τὸ
 πρῶτον γραδῆλιον καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας τῶν δεσπο-
 τῶν, καὶ ἀναστὰς ἀπευχαριστεῖ, καὶ ἴστησιν αὐ-
 τὸν ὁ πραιπόσιτος εἰς κεφαλὴν τοῦ σεκρέτου ἐπάνω
 πάντων τῶν πατρικίων, καὶ εὐθέως οἱ σιλεντιάριοι
 ὀπισθεν τοῦ σεκρέτου ἔνθεν κἀκαίθην εἰσάγουσι κατὰ
 τιμὴν ἕκαστον, καὶ πίπτουσιν ἔμπροσθεν τῶν δεσπο-
 τῶν ἀπευχαριστούντες, ὡς λαβόντες κεφαλὴν σεκρέτου (59), ὁμοίως καὶ ὑπάρχουσιν μέχρι τοῦ ἐσχάτου
 τῶν συγκλητικῶν. Εἴθ' οὕτως νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, κἀκεῖνος νεύει διὰ τῆς γλανίδος
 αὐτοῦ τὸν σιλεντιάριον τὸν ἐστῶτα μέσον τοῦ σεκρέτου, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » καὶ ἐπεύχεται πάντα ἢ σύγ-
 κλητος· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ⁵⁶ ἀποκινεῖ ἐν τῷ προκίνσῳ τῆς ἐκκλησίας ἅμα τοῖς δεσπόταις.
 Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ μαγί-
 στρον, εἰ κελεύει αὐτὸν ποιῆσαι εἰς κυριακὴν
 καὶ γὰρ.

Α'. Πρὸ μιᾶς τῆ αὐτῆ ἡμέρας ἀσφαλίζονται οἱ
 τρεῖς πυλῶνες οἱ ἐλεφαντινοὶ τοῦ κονιστωρίου, καὶ
 οἱ ἑξερχόμενοι εἰς τὸν μάκρωνα τῶν κωνιδάτων καὶ
 κρεμύσι βῆλα εἰς τοὺς τρεῖς πυλῶνας, ἀσφαλιζε-
 ται καὶ τὸ τρίθυρον τοῦ ὄνοποδίου. ὁμοίως καὶ αἱ
 θύραι τοῦ δέλφακος, καὶ ἴστανται τὸ σένζον εἰς τὸ
 κωνιδάριον τοῦ κονιστωρίου, καὶ τῆ ἡμέρας φυλάττε-
 ται ὑπὸ σιλεντιαρίων καὶ ἰχουσαίτων, καὶ οὐδεὶς
 διέρχεται τῆ ἡμέρας ἐκεῖνη ἐν τῷ κονιστωρίῳ,
 ἰσταμένου τοῦ σένζου. Καὶ μηνύεται ἀπ' ἐσπέρας
 πάντα ἢ συγκλητος, ἵνα προέλθωσιν ἐπὶ προελεύσει,
 καὶ τὸ πρῶτ' (60) ⁵⁷ ἀλλάττει ἢ σύγκλητος ἐν τῷ
 μάκρωνι τῶν κωνιδάτων, καὶ οἱ πατρικιοὶ ἀλλάσ-
 σουσιν εἰς τοὺς Ἰνδοὺς, μὴ ἔχοντες ἄδειαν εἰσεῖναι
 ἐν τῷ κονιστωρίῳ, ἰσταμένου τοῦ σένζου. Καὶ ὅτε
 κελεύουσιν οἱ δεσπότες καθῆσαι εἰς τὸ σένζον ἑξέρ-
 χονται ἐκ τοῦ ἀγουστῆως ἑστημένοι, φοροῦντες
 καὶ τὰς χλαμύδας, καὶ μυστικῶς ὀψικευόμενοι ὑπὸ
 τοῦ κουδουκλείου, καθέζονται εἰς τὸ σένζον, ὁ δὲ
 τῆς καταστάσεως ἔξωθεν τῶν ἐλεφαντίνων πυκῶν
 ἔλευσις, εὐτρεπίζει τὰ βῆλα ἀπὸ τε μαγίστρων, πατρικίων καὶ λοιπῶν συγκλητικῶν.

VARIE LECTIONES.

⁵⁵ γραδῆλιον προβαλλ. ed. ⁵⁶ αὐτὸς om. ed. ⁵⁷ καὶ ante ἀποκινεῖ om. cod. add. Leich. ⁵⁸ τῷ προτ' ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(59) *Ut nacti caput, vel principem secreti, seu corporis procerum, quod apud imperatorem ad de-*

II. Tunc, accepto a dominis signo, præpositus
 magistri dignitate ornandum ad pedes eorum ad-
 ducit; is in primo gradu se prosternit, deinde ad
 tertium ascendens, adorat ac pedes dominorum, qui
 stant, non sedent, quoniam festo die in processione
 ecclesiæ creatur, osculatur. Osculo pedibus infixo,
 promotus surgit, aliusque præpositus sticharium et
 balteum dominis, hi magistro promoti dant, is manus
 dominorum osculatus, sticharium ac balteum sumit,
 rursus eadem idem præpositus accipit, ipsum, in
 hibernum consistorium deductum, stichario induit
 balteoque cingit, 137 et gestat propriam tunicam
 super stichario. Tunc idem præpositus eum ad ci-
 borium, ubi domini stant, adducit, ibi in primo
 gradu procumbens, pedes eorum osculatur, et post-
 quam surrexit, gratias agit: dein præpositus ad
 caput secreti super omnes patricios eum constituit,
 ac statim silentiarii post secretum singulos pro sua
 dignitate adducunt, qui proni in terram quasi in
 capite secreti constituti, dominis gratias agunt: sic
 et consules cæterosque usque ad postremum sena-
 torem adducunt. Ultimo domini præposito, is tunica
 sua silentiario in medio secreto constituto signum
 dat, et dicit: « Jubete; » senatus vero, « Multa bo-
 naque tempora, » dominis apprecatus, in processu
 ecclesiæ una cum dominis discedit.

B
 C *Observanda in promotione magistri, si jubet impe-
 rator, ut die festo pagano celebretur.*

I. Pridie ejus diei vesperi tres eburnæ portæ
 consistorii, tum quæ ad macronem seu porticum
 candidatorum exeunt, clauduntur, vela in tribus
 portis suspenduntur, triplex janua onopodii æque
 ac portæ delphacis clauduntur, thronus in ciborio
 consistorii collocatur et vespera a silentiariis et
 chosbaitis custoditur, nec licet ulli hac vespera,
 posito throno, consistorium ingredi. Porro vesperi
 senatus omnis, ut in processione prodeat, monitus,
 mane in macrone candidatorum, patricii in eo loco,
 qui ad Indos vocatur, quoniam ipsis, throno
 constituto, consistorium intrare interdictum est, ves-
 tes mutant. Si vero domini in throno considerare vo-
 lunt, coronas ac chlamydes gestantes, ex augusteo
 prodeunt, et cubiculo eos secreto comitante, in throno
 consistant, cerimoniarius vero extra portas ebur-
 neas in longa porticu candidatorum, unde processio
 fit, vela magistrorum, patriciorum ac reliquorum
 senatorum ordinat.

εἰς τὸν μάκρωνα τῶν κωνιδάτων, ἔνθα καὶ ἡ προ-

liberationes secretiores convenire solet.

(60) Vid. not. ad p. 138.

laria ipse a demarchis accipit, hi acclamant, ut patriciis quoque solent. Deinde per chytum chalcos ad Sanctum Puteum descendit, et cereos accendit, patriarcha procedit, sacras preces recitat et communionem impertit, ipse domum abit, ab his ac duobus silentiariis, qui per tres dies virgas ipsi praeferunt, stipatus sagumque purpureum gestans. His etiam comitibus, dum recedit, utitur.

καὶ ὑποστρέφει εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὀψικεύμενος τὰ βεργία αὐτῶν μέχρι τριῶν ἡμερῶν, φεροῦντος αὐτοῦ ὀψικεύμενος ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ²².

De promotione Curopalatæ.

Notandum est, in promotione curopalatæ silentium non fieri: sed imperator in privato cubiculo candidatum dignitatis curopalatæ excipit, **136** virgamque ab uno imperatoriorum ostiariorum sumptam ei tradit. Atque ita ipsius promotio peragitur.

CAPUT XLVI.

Observanda in promotione Magistri, si imperator jubet, ut in processu Magnæ ecclesiæ instituat.

I. Imperator coronatus ac chlamyde indutus, ex augusteo procedit, et in aurea manu ad velum picturis avium ornatum subsistit: præpositus ostiario velum marmorei pulpiti, quod in onopodium protenditur, tenenti annuit. Hi signo dato, patricios, ut festis diebus consuetudo est, adducunt, cum quibus is, qui magistri dignitate ornandus est, una ingreditur, et in angiportu aureæ manus, ubi domini stant, omnes prociidunt. Postquam vero surrexere, domini præposito annuunt, is: « Jubele, » dicit, et sic in obsequio dominorum ad onopodium, ubi cerimoniaris et arma et spatharii sua arma gestantes adsunt, procedunt patricii, pro more se prosternunt, præpositus vero cerimoniaris annuens, dicit: « Jubele. » Patricii dominos ad magnum usque consistorium, ubi consules ac reliqui senatores adsunt, lætis omnibus prosequuntur, ac dominis in ciborio super porphyretica scala constitutis, senatores omnes procumbunt.

μεγάλου κονιστωριου, ἔνθα ἴστανται οἱ ὑπατοὶ κονιστωριου καὶ οἱ λοιποὶ συγλητικοί, καὶ στάντων τῶν δεσποτῶν εἰς τὸ κιθῶριον ἐπάνω τῶν πορφυρῶν γραδηλίων, πίπτουσιν οἱ συγλητικοὶ πάντες.

VARIÆ LECTIONES.

²² αὐτοῦ om. ed. ²³ τὰ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(53) Membranae aliter quam editus codex distinguunt. Sed præfero distinctionem a cl. Leichio introductam. Distinguunt autem membranae sic... Οἱ δεκανοὶ διὰ τῶν σχολῶν δέχονται τὰ μέρη. Εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν. Λαμβάνει. Utunque versos, semper deest aliquid; forte plura; vid. p. 138 et præcipue p. 140. Ad minimum deest verbum ὀψικεύουσι. Nam post ἀναχωροῦσιν recte collocavit librarius in codice punctum perfectum: - - usque ad regionem, et abeunt deinceps. Axiomatici vero, vel honorati... comitantur eum per scholas.

(54) Subintelligitur S. Sophiæ.

(55) Nempe ὑποστρέφουσι: μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, quod facile e superioribus a communi repe-

σκουτάρια τοῦ ἀριθμοῦ καὶ κούρσωρες καὶ οἱ διατάριοι τῶν ὄλων διατῶν καὶ οἱ δεκανοὶ διὰ τῶν σχολῶν δέχονται τὰ μέρη εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν, λαμβάνει (53) καὶ λιβελλάρην παρὰ τῶν δημάρχων, καὶ ἀκτολογοῦσιν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια καὶ ἐπὶ τῶν πατρικίων. Καὶ εἰσέρχεται διὰ τοῦ χυτοῦ τῆς χαλκῆς εἰς τὸ ἅγιον φρέαρ (54), καὶ ἄπτει κηροῦς, καὶ ἐξέρχεται ὁ πατριάρχης καὶ ποιεῖ εὐχὴν, καὶ κοινωνεῖ, ὑπὸ τῶν αὐτῶν, καὶ δύο σιλεντιάριοι (55) βαστάζοντες αὐτὸν ἀληθινόν· οὕτως προέρχεται (56)

Περὶ προαγωγῆς Κουροπαλάτου.

Χρὴ εἰδέναι, ὅτι, γινομένου κουροπαλάτου, οὐ γίνεται σιλέντιον (57), ἀλλ' ὁ βασιλεὺς λαμβάνων ἐν τῇ ἰδίῃ τὸν μέλλοντα γενέσθαι κουροπαλάτην, ἐπαίρει βεργίον ἐξ ἑνὸς τῶν βασιλικῶν ὀστιαρίων, καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτῷ, καὶ γίνεται ἡ προαγωγή αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ Μαγίστρου, εἰ κελεύει (58) αὐτὸν ποιῆσαι ἐν προκένσῳ τῆς Μεγάλῃς ἐκκλησίας ὁ βασιλεὺς.

Α'. Ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ αὐγουστῆως ἐστεμμένος, φορῶν τὴν χλαμύδα, καὶ ἴστανται εἰς τὴν χρυσὴν χεῖρα ἀπέναντι τοῦ βήλου τοῦ ταγναρίου, καὶ νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ ὀστιαρίῳ τῷ κρατοῦντι τὸ βῆλον τοῦ μαρμαρινοῦ πουλιπίτου τοῦ ἐξερχομένου εἰς τὸ ὄνοπόδιον. Καὶ ὅταν λάβῃ τὸ νεῦμα, εἰσάγουσι τοὺς πατρικίους, καθὼς ἔχει ἡ συνήθεια τῶν ἑορτῶν· συνεισέρχεται δὲ καὶ ὁ βουλόμενος γενέσθαι μάγιστρος, καὶ πίπτουσιν εἰς τὸ στενάκιον τῆς χρυσῆς χειρὸς, ἔνθα ἴστανται οἱ δεσπότηται. Καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, νεύουσιν οἱ δεσπότηται τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » καὶ ἐξέρχονται ὀψικεύοντες τοὺς δεσπότητας μέχρι τοῦ ὄνοποδος, ἔνθα ἴστανται ὁ τῆς καταστάσεως καὶ τὰ ²² ἄρματα καὶ οἱ σπαθάριοι βαστάζοντες τὰ ὄπλα αὐτῶν, καὶ πίπτουσιν οἱ αὐτοὶ πατρίκιοι κατὰ συνήθειαν, καὶ νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » καὶ ἐπεύχονται οἱ πατρίκιοι, ὀψικεύοντες τοὺς δεσπότητας μέχρι τοῦ

tendum. Nam recte codex post αὐτῶν punctum plenum collocat. Duo silentiarii, gestantes virgas, vel bacillos suos, comitantur eum domum usque suam. Deinde gerit per triduum purpureum sagum.

(56) Ut verum latear, non video, quid hæc postrema sibi velint: οὕτως προέρχεται, etc.

(57) Id est: per silentiarios, cursores et mandatores non indicitur illo vel illo die consistorium solemne fore.

(58) Sæpe usurpant novi Græci pro velle, et sic usurpavit quoque jam Euripides. Si vult imperator eam facere, processionem in Magnam ecclesiam, seu S. Sophiam, facturus.

Β'. Καὶ εἴθ' οὕτως νέουσι οἱ δεσπότης τῶν πραι-
 ποσίτων, καὶ εἰσάγει τὸν ὀφείλοντα προβληθῆναι
 μάλιστα εἰς τοὺς πόδας τῶν δεσποτῶν, καὶ πίπτει
 εἰς τὸ πρῶτον γραδῆλιον ²⁶ ὁ προβαλλόμενος, καὶ
 ἀναφέρει αὐτὸν εἰς τὸ τρίτον γραδῆλιον, καὶ προσ-
 κυνῶν φιλεῖ τοὺς πόδας τῶν δεσποτῶν, ἐστῶτων
 αὐτῶν καὶ οὐ καθεζομένων, διότι εἰς ἑορτὴν προ-
 βάλλεται ἐν προκίνοσφ τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἀσπασά-
 μενος τοὺς πόδας ὁ προβληθείς, ἀνίσταται, καὶ ὁ
 ἕτερος πραιπόσιτος παρέχει τοῖς δεσπότης τὸ στι-
 χάριον καὶ τὸ βαλτιδίον, καὶ οἱ δεσπότης ἐπιδιδοῦσι
 τῶν προβαλλομένων μαγίστρων, καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας
 τῶν δεσποτῶν ὁ προβληθείς, λαμβάνων τὸ στιχάριον
 καὶ τὸ βαλτιδίον, καὶ λαμβάνει αὐτὰ ὁ αὐτὸς πραι-
 πόσιτος, εἰσάγων αὐτὸν ἐν τῶν χειμερινῶν κονιστω-
 ρίω, καὶ ἐνδύει αὐτὸν τὸ στιχάριον καὶ ζώνουσι
 αὐτὸν τὸ βαλτιδίον, καὶ φορεῖ τὸ χλανίδιον αὐτοῦ τὸ
 ἴδιον ἐπάνω τοῦ στιχαρίου. Καὶ ἐπαίρει αὐτὸν ὁ αὐ-
 τός ²⁵ πραιπόσιτος, καὶ εἰσάγει αὐτὸν εἰς τὸ κιβώ-
 ριον, ἔνθα ἴστανται οἱ δεσπότης, καὶ πίπτει εἰς τὸ
 πρῶτον γραδῆλιον καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας τῶν δεσπο-
 τῶν, καὶ ἀναστὰς ἀπευχαριστεῖ, καὶ ἴστησιν αὐ-
 τὸν ὁ πραιπόσιτος εἰς κεφαλὴν τοῦ σεκρέτου ἐπάνω
 πάντων τῶν πατρικίων, καὶ εὐθέως οἱ σιλεντιάριοι
 ὀπισθεν τοῦ σεκρέτου ἔνθεν ἀκαίθην εἰσάγουσι κατὰ
 τμήν ἕκαστον, καὶ πίπτουσι ἔμπροσθεν τῶν δεσπο-
 τῶν ἀπευχαριστοῦντες, ὡς λαβόντες κεφαλὴν σεκρέτου
 (59), ὁμοίως καὶ ὑπάτους μέχρι τοῦ ἐσχάτου
 τῶν συγκλητικῶν. Εἴθ' οὕτως νέουσι οἱ δεσπότης
 αὐτοῦ τὸν σιλεντιάριον τὸν ἐστῶτα μέσον τοῦ σεκρέτου,
 καὶ λέγει « Κελεύσατε, » καὶ ἐπέυχεται πᾶσα ἡ σύγ-
 κλητος. « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ²⁶ ἀποκινεῖ
 ἐν τῶν προκίνοσφ τῆς ἐκκλησίας ἅμα τοῖς δεσπότης.
 Ὅσα δεῖ παρυφαλλάττειν ἐπὶ προαγωγῆ μαγί-
 στρου, εἰ κελεύει αὐτὸν ποιῆσαι εἰς κυριακὴν
 παγανήν.

Α'. Πρὸ μιᾶς τῆς αὐτῆς ἐσπέρας ἀσφαλίζονται οἱ
 τρεῖς πυλῶνες οἱ ἐλεφαντινοὶ τοῦ κονιστωρίου, καὶ
 οἱ ἐξερχόμενοι εἰς τὸν μάρκωνα τῶν κανδιδάτων καὶ
 κρεμῶσι βῆλα εἰς τοὺς τρεῖς πυλῶνας, ἀσφαλίζου-
 νται καὶ τὸ τρίθυρον τοῦ ὄνοποδίου. ὁμοίως καὶ αἱ
 θύραι τοῦ δέλφακος, καὶ ἴστανται τὸ σέτζον εἰς τὸ
 κηδῶριον τοῦ κονιστωρίου, καὶ τῆς ἐσπέρας φυλάττε-
 ται ὑπὸ σιλεντιαρίων καὶ ἰχουσαῖτων, καὶ οὐδεὶς
 διέρχεται τῆς ἐσπέρας ἐκεῖνη ἐν τῶν κονιστωρίω,
 ἱσταμένου τοῦ σέτζου. Καὶ μνησεται ἀφ' ἐσπέρας
 πᾶσα ἡ σύγκλητος, ἴνω προίλθωσιν ἐπὶ προελεύσει,
 καὶ τὸ πρῶτ' (60) ²⁷ ἀλλάττει ἡ σύγκλητος ἐν τῶν
 μάρκων τῶν κανδιδάτων, καὶ οἱ πατρικιοὶ ἀλλάσ-
 σουσι εἰς τοὺς Ἰνδοὺς, μὴ ἔχοντες ἄδειαν εἰσεῖναι
 ἐν τῶν κονιστωρίω, ἱσταμένου τοῦ σέτζου. Καὶ ὅτε
 κελεύουσι οἱ δεσπότης καθίσαι εἰς τὸ σέτζον ἐξέρ-
 χονται ἐκ τοῦ ἀγουστῆως ἐστεμμένοι, φοροῦντες
 καὶ τὰς χλαμύδας, καὶ μυστικῶς ὀφικεούμενοι ὑπὸ
 τοῦ κουδουκλείου, καθίζονται εἰς τὸ σέτζον, ὁ δὲ
 τῆς καταστάσεως ἔξωθεν τῶν ἐλεφαντίνων ποικῶν
 ἔλευσις, εὐτερπίζει τὰ βῆλα ἀπὸ τε μαγίστρων, πατρικίων
 καὶ λοιπῶν συγκλητικῶν.

VARIAE LECTIONES.

²⁵ γραδῆλιον προβαλλ. ed. ²⁶ αὐτὸς om. ed. ²⁷ καὶ ante ἀποκινεῖ om. cod. add. Leich. ²⁷ τῶν pro† ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(59) *Ut nacti caput, vel principem secreti, seu corporis procerum, quod apud imperatorem ad de-*

II. Tunc, accepto a dominis signo, præpositus magistri dignitate ornandum ad pedes eorum adducit; is in primo gradu se prosternit, deinde ad tertium ascendens, adorat ac pedes dominorum, qui stant, non sedent, quoniam festo die in processione ecclesie creatur, osculatur. Osculo pedibus infixo, promotus surgit, aliusque præpositus sticharium et balteum dominis, hi magistro promotodant, is manus dominorum osculatus, sticharium ac balteum sumit, rursus eadem idem præpositus accipit, ipsum, in hibernum consistorium deductum, stichario indult balteoque cingit, **137** et gestat propriam tunicam super stichario. Tuna idem præpositus eum ad ciborium, ubi domini stant, adducit, ibi in primo gradu procumbens, pedes eorum osculatur, et postquam surrexit, gratias agit: dein præpositus ad caput secreti super omnes patricos eum constituit, ac statim silentiarii post secretum singulos pro sua dignitate adducunt, qui proni in terram quasi in capite secreti constituti, dominis gratias agunt: sic et consules ceterosque usque ad postremum senatoreum adducunt. Ultimo domini præposito, is tunica sua silentiario in medio secreto constituto signum dat, et dicit: « Jubeto; » senatus vero, « Multa bonaque tempora, » dominis apprecatus, in processu ecclesie una cum dominis discedit.

C *Observanda in promotione magistri, si jubet imperator, ut die festo pagano celebretur.*

I. Prædie ejus diei vesperi tres eburne portæ consistorii, tum quæ ad macronem seu porticum candidatorum exeunt, clauduntur, vela in tribus portis suspenduntur, triplex janua onopodii æque ac portæ delphacis clauduntur, thronus in ciborio consistorii collocatur et vespere a silentiarii et chosbaitis custoditur, nec licet ulli hac vespera, posito throno, consistorium ingredi. Porro vesperi senatus omnis, ut in processione prodeat, monitus, mane in macrone candidatorum, patricii in eo loco, qui ad Indos vocatur, quoniam ipsis, throno constituto, consistorium intrare interdictum est, vestes mutant. Si vero domini in throno considerare volunt, coronas ac chlamydes gestantes, ex augusteo prodeunt, et cubiculo eos secreto comitante, in throno consistent, cerimoniarius vero extra portas eburneas in longa porticu candidatorum, unde processio fit, vela magistrorum, patriciorum ac reliquorum senatorum ordinat.

εἰς τὸν μάρκωνα τῶν κανδιδάτων, ἔνθα καὶ ἡ προ-

liberationes secretiores convenire solet.
 (60) Vid. not. ad p. 138.

II. Præpositus, signo a dominis accepto, foras per mediam consistorii portam, a duobus ostiariis stipatus, procedit, et vela adducit : primum, magistrus; secundum, patricios; tertium, consules; **¶¶¶** quartum, comites²⁸; quintum, expræfectos et duces copiarum. Vela sic completa postquam consistorium ingressa sunt, domini præposito signum dant, qui magistri dignitate ornandum ex patriciorum ordine adducit, et in medio graduum porphyriticorum coram ciborio, deinde in tertio gradu constituit : is ad scabellum throni procumbit, pedesque et ambo genua magni imperatoris æque ac minoris osculatus, surgit et expansis manibus sticharium et balteum a dominis accipit. Tunc eum præpositus, in hibernum consistorium deductum, stichario induit et balteo cingit, sicque ad pedes dominorum constituitur, quos, ut primum, osculatus, ipsis gratias agit. Tunc eum præpositus in capite secreti patriciorum constituit, et adducuntur patrioii omnes, silentiariis stipati, et gratias agunt, caput secreti quasi tenentes. Silentarius autem, in medio secreto constitutus, nutum a præposito accipit, et dicit : « Jubete; » senatus, « Multa ac felicia tempora, » præcatur, et sic in macronem candidatorum se conferunt, silentarius missam dat. Promotus ad magistri dignitatem ad Indos discedit sagumque purpureum supra sticharium suum induit, et domum abit : quæ si proxima palatio est, proceres, domestici et scholarii pedites, scutarii numeri, diætarii et decani eum sequuntur, sin remotior, iidem, exceptis proceribus, comitantur. Observandum vero est, eum festo quoque die, si promotus est, his comitantibus, domum reverti.

μάγιστρος ἐξέρχεται εἰς τοὺς Ἰνδοὺς, καὶ ἀλλάσσει ἀναχωρεῖ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ εἴ μὲν ἔστι πλησιάζων τῷ παλατίῳ ὁ οἶκος αὐτοῦ, ὀφικεύεται ὑπὸ ἀξιωματικῶν καὶ δομῆστικῶν παιδίου καὶ [σχολαρίων παιδίου (62) καὶ σκουταρίων τοῦ ἀριθμοῦ καὶ διαιταρίων καὶ δεκανῶν· εἰ δὲ ἔστι μακρόθεν, οἱ αὐτοὶ ἄνευ τῶν ἀξιωματικῶν. Χρῆ δὲ γινώσκειν ὅτι καὶ ἐν ἐοστῇ, ἐὰν προβληθῇ, οὕτως ἀναχωρεῖ.

CAPUT XLVII.

Observanda in promotione patricii senatoris et militum præfecti.

I. Pridie unius diei responsum datur, omnisque senatus monetur, ut in mutatoriis procedat : is mane

VARIÆ LECTIONES.

²⁸ βῆλα, α' μάγιστρος, καὶ β' ed. ²⁹ σεκόρων, vocabulum incertæ significationis cod. h. l. præbet et infra p. 237. 11 et 12 Leichius ex conjectura ler σακρῶν. semel autem σεκρίτων rescripsit. utrumque jure improbante Reiskio. ³⁰ πληρωθῆ ed. εἰσέλθωσιν R., εἰσέλθωσιν cod., εἰσῆλθωσιν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(61) Quid sit σεκόρων, me non assequi fateor; neque tamen assensum dare, aut auctoritatem Leichianæ conjecturæ σακρῶν, cui ipse diffidit, quandoquidem p. 139. A σεκρίτων pro σεκόρων substituit, astruere valeo. Obtinuerintne seris illis temporibus comites sacrarum largitionem in aula Byzantina, valde dubilo; item, nudene sic dicti fuerint sacrarum, pro sacrarum largitionum comites : quod quidem apud Latinos in usu erat, apud Græcos autem ideo non videtur fuisse, quod illi σάκρας appellarent imperatorum edicta. Præterea non erant plures comites largitionum, sed unus; neque etiam tam viles, ut hypalis posteriores essent et stratelatis æquipararentur. Neque unquam me-

Β' λαμβάνει νεῦμα παρὰ τῶν δεσποτῶν ὁ πραιπόσιτος καὶ ἐξέρχεται ἔξω διὰ τοῦ μέσου πυλῶνος τοῦ κονιστωρίου, ὀφικεύμενος ὑπὸ δύο ὀστιαρίων, καὶ εἰσάγει βῆλον α', μάγιστρος²⁸. βῆλον β', πατριλλοῦς· βῆλον γ', τοὺς ὑπάτους· βῆλον δ', τοὺς κόμητας σεκόρων (61)²⁹. βῆλον ε', τοὺς ἀπὸ ἐπέρχων καὶ στρατηλάτας. Καὶ ἀφ' οὗ πληρωθῶσι³⁰ τὰ βῆλα καὶ εἰσέλθωσιν ἔνδον τοῦ κονιστωρίου, νεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσάγει τὸν ὀφειλοντα προβληθῆναι μάγιστρον ἐκ τῆς τάξεως τῶν πατρικίων, καὶ φέρει αὐτὸν μέσον τῶν πορφύρων γραδῆλιων ἔμπροσθεν τοῦ κιβωρίου, καὶ ἀναφέρει αὐτὸν εἰς τὸ τρίτον γραδῆλιον, καὶ πίπτει ἔμπροσθεν τοῦ ὑποποδίου τοῦ σένζου, καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ μεγάλου δεσπότου καὶ τὰ δύο γόνυα, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ ἀναστὰς ἀπλοῖ τὰς χεῖρας καὶ λαμβάνει παρὰ τῶν δεσποτῶν τὸ στιχάριον καὶ τὸ βαλτιδίον. Καὶ εἰσάγει αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος ἐν τῷ χειμερινῷ κονιστωρίῳ, καὶ ἐνδύει αὐτὸν τὸ στιχάριον καὶ ζώνουσιν αὐτὸν τὸ βαλτιδίον, καὶ εἰθ' οὕτως προσφέρει αὐτὸν πρὸς τοὺς πόδας τῶν δεσποτῶν, καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας, ὡς τὸ πρότερον, ἀπευχαριστῶν τοὺς δεσπότας. Καὶ λαβὼν αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος ἴστησιν αὐτὸν εἰς κεφαλὴν τοῦ σεκρέτου τῶν πατρικίων, καὶ εἰσάγονται ἀπὸ τε πατρικίων μέχρι τῶν ἐσχάτων, κρατούμενοι ὑπὸ σιλεντιαρίων, καὶ ἀπευχαριστοῦσιν, ὡς λαβόντες κεφαλὴν σεκρέτου. Ὁ δὲ σιλεντιάριος, ἐστὼς μέσον τοῦ σεκρέτου, λαμβάνει νεῦμα παρὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » καὶ ἐπεύχεται ἡ σύγκλητος· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ ἐξέρχονται ἐν τῷ μάκρῳ τῶν κανδιδάτων, καὶ δίδονται μίνας παρὰ τοῦ σιλεντιαρίου. Ὁ δὲ προβληθεὶς σαγίον ἀληθινὸν ἐπάνω τοῦ στιχαρίου αὐτοῦ, καὶ ἐπιβάντων τῶν παλατίῳ ὁ οἶκος αὐτοῦ, ὀφικεύεται ὑπὸ ἀξιωματικῶν καὶ δομῆστικῶν παιδίου καὶ [σχολαρίων παιδίου (62) καὶ σκουταρίων τοῦ ἀριθμοῦ καὶ διαιταρίων καὶ δεκανῶν· εἰ δὲ ἔστι μακρόθεν, οἱ αὐτοὶ ἄνευ τῶν ἀξιωματικῶν. Χρῆ δὲ γινώσκειν ὅτι καὶ ἐν ἐοστῇ, ἐὰν προβληθῇ, οὕτως ἀναχωρεῖ.

ΚΕΦΑΛ. ΜΖ.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ πατρικίου συγκλητικῶ (63) καὶ στρατηγούωντος.

Α'. Πρὸ μιᾶς δίδεται ἀπόκρισις, καὶ μηνύεται πᾶσα ἡ σύγκλητος, ἵνα προέλθῃ μετὰ ἀλλαξιμῶν,

mini me candidatos aut domesticos sacrarum largitionum legisse, quos Latina interpretatio p. 139 commendat. Mihi quidem ne probabilis quidem conjectura succurrit de sensu, aut emendatione, si qua opus est, vocabuli σεκόρων.

(62) Videtur idem esse atque *peditatus*, et opponi domesticis et scholaris equitatus, vel equestribus. Domestici, alias protectores domesticis (deinceps *scholaris* dicti, nomine domestici in ipsorum caput et præfectum transeunte), geminam habebant scholam, unam *peditam*, alteram *equitam*; vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 52. B.

(63) Opponuntur hic patricii curiales, qui ad τὴν σύγκλητον, senatum regni, pertinebant, proceres con-

καὶ τὸ πρῶτ' ἀλλάσσει ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, καὶ εἰσέρχεται ἢ προέλευσις εἰς τὸ τρίκλινον τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ πᾶς ὁ λαὸς, καθὼς ἔχει ἢ συνήθεια τῆς Κυριακῆς. Καὶ ὅτε κελεύουσιν οἱ δεσπότες δέξασθαι τὸ σέκρετον, λέγουσι τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ λέγει τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ προσκαλεῖται ὁ τῆς καταστάσεως τοὺς πατρικίους καὶ τὴν σύγκλητον. Καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν τριπέτωννα, καὶ εὐτρσπίζει τὰ βῆλα εἰς τὸν αὐτὸν τριπέτωννα, καὶ ἀλλάσσουν οἱ δεσπότες τὰ διβητήσια καὶ τὰς χλαμύδας καὶ τὰ στέμματα αὐτῶν, καὶ καθέζονται ἐν τῷ σένζῳ. Καὶ εὐθέως εἰσέρχονται οἱ κουβικουλάριοι μυστικῶς ἀπὸ πλαγίου ἔνθεν κἀκείθεν, καὶ ἴστανται κοιμιστώριον, καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται μετὰ ὀσπαρίων, ὡς ἔχει ἢ συνήθεια, καὶ προσκαλεῖται βῆλον γ', τοὺς ὑπάτους· βῆλον δ', τοὺς κόμητας τῶν σεκρόρων³¹· βῆλον ε', τοὺς κανδιδάτους σεκρόρων· βῆλον ς', ἀπὸ ἐπάρχων, τοὺς στρατηλάτας.

β'. Ὁ δὲ ῥεφερενδάριος εἰσέρχεται ἀπὸ πλαγίου, ὅτε εἰσῆλθε τὸ βῆλον τῶν πατρικίων, καὶ ἴσταται ὀπισθεν αὐτῶν· οἱ δὲ ἀσηκρῆται οἱ μὴ ὄντες ὑπατοὶ εἰσέρχονται ἀμνηυτῆ, ὅτε εἰσέλθῃ τὸ βῆλον τῶν ὑπάτων, καὶ ἴστανται ὀπισθεν τῶν ὑπάτων· ὁμοίως εἰσέρχονται οἱ σιλεντιάριοι εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν ζ' βῆλων, καὶ ἴστανται ὀπισθεν ἔνθεν κἀκείθεν. Τῷ δὲ τῆς καταστάσεως κελεύουσιν οἱ δεσπότες λαλῆσαι πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὰ βῆλα τῷ ὑφείλοντι προβληθῆναι, καὶ ὅτε θέλει εἰσάξει τὰ βῆλα, λέγει πρὸς τὰ μέρη τὸ ὄνομα μυστικῶς, καὶ ἀπέρχονται τὰ μέρη, καὶ ποιούσι (64) τὰ ποιήματα τοῦ προβαλλομένου κατὰ τὸ ὄνομα. Καὶ ἀφ' οὗ σταθῆ τὸ σέκρετον (65) κοιμιστώριον, καὶ σταθῶσιν οἱ σιλεντιάριοι ἔνθεν

mutatorias in circo induit, et processio omnisque populus, ut diei dominicæ solemnitas postulat, triclodium Justiniani ingreditur. Et si dominis secretum excipere placet, id præposito dicunt, qui egressus, cerimoniarium admonet, ut patricios senatumque advocet. His tripetonem ingressis, ipse vela ibi ordinat, domini dibetesia, chlamydes coronasque suas mutant, inque throno consistunt. **139** Tunc statim cubicularii secreto ab utroque latere veniunt et consistorium constituunt, domini signum præposito dant, qui cum ostiariis pro more egressus, advocat velum primum, magistros; secundum, patricios; tertium, consules; quartum, comites³²; quintum, candidatos³³; sextum, domesticos³⁴; septimum, expræfectos et militum duces.

α', τῶν μαγίστρων· βῆλον β', τοὺς πατρικίους· βῆλον γ', τοὺς κανδιδάτους σεκρόρων· βῆλον δ', τοὺς στρατηλάτας.

II. Referendarius ex obliquo post velum patriciorum ingreditur, ac pone illud subsistit, a secretis vero, qui consules non sunt, ingresso velo consulum, non vocati intrant ac a tergo consulum consistunt: eodem modo silentiarii ad septem vela complenda intrant, ac postea in utroque latere subsistunt. Domini cerimoniarium jubent, ut, antequam vela ingrediantur, cum candidato loquatur: is igitur, vela adducturus, factionibus nomen candidati clam dicit, hæc abeunt et carmina, quæ promoti accini solent, secundum nomen ejus conficiunt. Ex quo vero secretum consistorium constituit, ac silentiarii ab utroque latere adsunt, domino præposito, is cerimoniarium signum dant, cerimoniarium cum secundicerio pro-

VARIE LECTIONES.

³¹ Pro priore σεκρόρων ed. σεκρίτων, pro altero σακρῶν, idemque versu proximo.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

sistoriales, illis, qui ad militiam pertinerent et στρατηγοί, strategæ, præfecti provinciarum et excubantium per cohortes legionum essent. Dicit ergo, se expositurum cerimonias in promotione patricii, tam curialis, quam militaris, solemnes. Infra claris verbis οἱ συγκλητικοὶ πατρικιοὶ opponuntur τοῖς ἀπὸ σταθίου.

(64) Erant apud Græcos eo tempore Cpli poetæ, quales ea forebat ætas, qui conscribendis ad omnes bilares tristesque casus, festos dies, promotiones ad honores, victorias circenses, etc., carminibus victitabant, eaque semper in promptu habebant et vendebant, ut opus nihil esset aliud, quam ejus nomen inserere, cui quodque destinaretur. Nunquam caruit orbis terrarum miseris id genus, quos nostrales appellant *gratulantibus*. Talem ποιητήν, poetam gratulantem, carminum in publicis solemnitatibus conditorem, fuisse putem Olympiodorum, auctorem materiæ historicæ. V. Fabricii Bibl. Gr. VI, p. 238, ubi refert Reinesii, quam ego equidem probare nolim, opinionem, fuisse *operatorem chmicum*. Solebant tales poetæ nominibus patronorum, ad quos carmina spectabant, ludere, et istis allusionibus, acrostichis et aliis talibus faciliis insipida alias futura pro captu suo condire. Illic tendit, quod Noster ait, ποιούσι ποιήματα κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ προβαλλομένου. Poetæ illi medii sævi Byzantini super omnibus casibus, qui proceribus aulæ contingerent, poemata faciebant, quæ

factionales una cum demarchis suis, ad proceres adeundo, coram ipsis recitabant. Ita narrat Anna Comnena in Alexiade p. 51, plebem cantuuncula gratulatam fuisse Alexio, Annæ patri, tum adhuc domestico Occidentis, detectam contra se conspersionem et elusam: Τὸ πλῆθος ἀποδεξάμενον τῆς ὀρμῆς τὸν Ἀλέξιον καὶ τῆς ἀγγινοίας, ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἄσματιον αὐτῷ ἀνεπέσαντο ἐξ ἰδιώτερος μὲν συγκείμενον γλώττης, παρεμφαίνον δὲ τὴν τε προαίθησιν τῆς κατ' ἐκείνου ἐπιβουλῆς, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ μεμηχανημένα. Τὸ δὲ ἄσματιον αὐταῖς λέξουσιν εἶχεν οὕτως· « Τὸ σάββατον τῆς τυρινῆς χαρεῖς, Ἀλέξιε, ἐνόησες τὸ, καὶ τὴν δευτέραν τὸ πρῶτ' ἔπτα καλῶς γεράκιν μου. Εἶχε δὲ ὡδὲ πως ἐνοίας τὸ διαφωμιζόμενον ἐκεῖνο ἄσματιον, ὡς ἔρα κατὰ μὲν τὸ τυρώνυμον σάββατον ὑπέρευγέ σοι τῆς ἀγγινοίας. Τὴν δὲ μετὰ τὴν κυριακὴν δευτέραν καθάπερ τις ὑψιπέτης ἰσράξ ἀφίπτατο τῶν ἐπιβουλεύοντων βραβάρων. » Apposui totum locum, ut simul quoque specimen egregiæ poeseos illorum phonasorum haberetur, in qua neque metrum, neque rhythmus est, neque boni sensus quidquam. Conf. quæ ad pag. 335 de basilicis dico.

(65) Paulo ante dicebam, quid fuerit secretum. Unde patet sensum esse: Ex quo secretum, hoc est senatus, corpus procerum curialium, convenerit et constituerit, ita ut factum sit consistorium, seu corpus constans, in uno loco stans congregatum.

motum patricium in medium secretum perducit, a magistro cerimoniarum alioque silentiario stipatus: sique unus est, aut duo tresve, omnes, silentiariis stipati, una intrant, candidati semel se prosternunt, et primus eorum ad scabellum dominorum perducitur; is pedes et ambo genua magni ac minoris imperatoris osculatus, surgit, et expansis manibus codicillos a dominis accipit, eorumque manus osculatur.

ἔμπροσθεν τοῦ ὑποποδίου τῶν δεσποτῶν, καὶ πίπτει καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ δύο ἄνω γόνατα τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ ἐγερθεὶς ἀπλοῖ τὰς χεῖρας, καὶ λαμβάνει τὰ κωδικιέλλια (66) παρὰ τῶν δεσποτῶν καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας αὐτῶν.

III. Tunc ipsum cerimoniarum eo in loco, ubi reliqui stant, constituit et secundum adductum in scabello collocat; is procumbit, ac pedes et genua dominorum osculatur, codicillis vero acceptis, manus osculatur et abit: sic etiam reliqui, quotquot eorum sunt, tres quatuorve, faciunt. Ambo vero postquam, acceptis codicillis, constiterunt, a magistro senatores omnes, a primo ad ultimum, in conspectum dominorum, stipati silentiariis, ducuntur et gratias agunt. Qua gratiarum actione a senatu peracta, cerimoniarum primum e promotis iterum adducit, is in scabello se prosternit, pedes ac genua magni aequae ac minoris imperatoris osculatur, ac dominis, nova dignitate ornatus, fausta precatur. Tunc cerimoniarum ipsam in loco, quem ejus dignitas postulat, sive dux militum ordinarius, seu honorarius sit, constituit, sic et reliquis facit, qui se itidem prosternunt pedesque ac genua osculantur, deinde singulis pro suo munere locum assignat, et postquam utrique promoti cerimonias ritusque omnes peregere, domini praeposito signum dant, is dicit: «Jubete,» et, «Multos annos,» apprecantur. Tunc senatus cum su-

ἀκάθειν, νεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ὁ πραιποσίτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ ἐπαίρει ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ τοῦ σεκουνοδηγηρίου τὸν προβελλόμενον πατρίκιον, καὶ ἵσταται μέσον τοῦ σεκρέτου, κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ἑτέρου σιλεντιαρίου· κἄν τε εἷς ἔσται, κἄν τε δύο, κἄν τε τρεῖς, καὶ αὐτοὶ συνεισέρχονται ὑπὸ σιλεντιαρίου κρατούμενοι, καὶ πίπτουσιν οἱ προβελλόμενοι καὶ μόνον, καὶ εἰσάγουσι τὸν πρῶτον αὐτῶν

καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ δύο ἄνω γόνατα τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ ἐγερθεὶς ἀπλοῖ τὰς χεῖρας, καὶ λαμβάνει τὰ κωδικιέλλια (66) παρὰ τῶν δεσποτῶν καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας αὐτῶν.

Γ. Καὶ ἴστησιν αὐτὸν, ὅπου ἴστανται οἱ λοιποὶ, καὶ εἰσάγει τὸν δεύτερον, καὶ προσφέρει κἄκεινον ἐν τῷ ὑποποδίῳ, καὶ πίπτει καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας (67) ὁμοίως καὶ τὰ γόνατα τῶν δύο δεσποτῶν, καὶ λαβὼν τὰ κωδικιέλλια φιλεῖ τὰς χεῖρας, καὶ ὀπισθοποδεῖ κἄκεινος, ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ, ὅσοι ἴδαν εἶσι, ποιῶσιν οὕτως, κἄν τε τρεῖς, κἄν τε τέσσαρες. Καὶ ὅτε λάβωσιν οἱ ἀμφότεροι τὰ κωδικιέλλια καὶ σταθῶσιν, εἰσάγονται ἀπὸ τοῦ μαγίστρου μέχρι τῶν ἰσχυάτων συγκαλητικῶν ἔμπροσθεν τῶν δεσποτῶν, κρατούμενοι ὑπὸ σιλεντιαρίων, ἀπευχαριστοῦντες. Καὶ ὅτε πληρώσῃ ἡ σύγκλητος τὴν εὐχαριστίαν, προσφέρει πάλιν ὁ τῆς καταστάσεως τὴν προβελλόμενα πρῶτον, καὶ πίπτει ἐν τῷ ὑποποδίῳ καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα τοῦ μεγάλου δεσπότου, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ εὐχεται τοὺς δεσπότας, ὡς τιμηθεῖς. Καὶ ἴστησιν αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως ἕνθα ἔστιν ἡ τιμὴ αὐτοῦ, κἄν στρατηγὸς ἔμπρατος (68), κἄν τε ἄπρατος, ὁμοίως καὶ τοῖς λοιποῖς ποιεῖ οὕτως, πίπτουσι κἄκεινοι καὶ φιλοῦσι τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα, καὶ ἴστησιν αὐτοὺς, ἕλαστον κατὰ τὴν τιμὴν αὐτοῦ, καὶ ὅτε συμπληρώσουσιν ἀμφότεροι οἱ προβελλόμενοι,

VARIAE LECTIONES.

³¹ ὁ δὲ τῷ τῆς ed. ³³ καὶ δύο ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(66) Codicillos, quibus nempe patricius nuncupabatur.

(67) Id ipsum quoque sibi fieri flagitabant imperatores Carolingici a ducibus quibus provincias concederent, imitatione aulæ Byzantinæ. Vetus Chronicon apud du Cange Gloss. Lat. v. Bigot, de Rollone, primo Normannorum duce: *hic non est dignatus pedem Caroli osculari, nisi ad os suum evaret. Cumque sui comites illum animarent, ut sedem regis in acceptione tanti muneris* (Neustriæ provinciae) *oscularetur, lingua Anglica respondit: Ne se bigot [Nicht so bey Gott, vel, ut rustici et carrarii Thuringioi pronuntiant: Na so bi Gott], quod interpretatur: Ne per Deum. Rex vero et sui illum derident et sermonem ejus corrupte referentes illum vocarunt Bigoth. Unde Normanni adhuc Bigothi vocantur.*

(68) Vel ἔμπρατος, novæ Græciæ more pro ἔμπρατος; ut contra ἄπρατος pro ἄπρατος. Ἐμπρατοι, qui sunt in actione. Apellabant Latini sequiores actionem, quod nos functionem. Vid. Du Cange Gloss. L. v. Actio et Actus. Dignitas, quæ ipso gestu præfulget, ἔμπρατος, et quæ honoraria est, ἄπρατος, opponuntur; vid. Guther. Off. D. A. p. 54, et 431., ubi triplex honoratorum discrimen statuit: qui in actu sunt, vacantes, seu allecti vel suffecti, et honorarii. Primi sunt ἔμπρατοι, secundi μεσόπρατοι, tertii ἄπρατοι. Capitolin. in Pertinace.

t. I Hist. Aug. p. 543: *Jussit eos qui præturas non gessissent sed allectione accepissent, post eos esse qui vere prætores fuissent.* Vegetii locus II, 21, quem Gutherus citat, præclarus est; *His enim multiplicatur annonæ, qui in actu sunt; quæ illis etiam vacantibus tribuuntur, quas honorarii nullas habent.* Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Vales. ad Amm. Marc. p. 78, ubi et *præcincti honore cinguli otiosi* dicuntur, et Selden. Tit. Honor. p. 2, p. 32, 33; non tamen confundendi cum ascriptitiis vel vacantibus, qui erant milites supernumerarii, stipendia percipientes absque militiæ functione. Vid. Casaub. Hist. Aug. t. I, p. 902. Harduino ad Themistium p. 475, *in actu constituti* sunt præf. prætorio, præfectus urbi, magistri militum: diversi autem generis (adeoque ἄπρατοι) comes sacrarum largitionum, comes rei privatae, magister officiorum, quæstor. Sed falli eum palam est. Nam et hi, si qui alii unquam, erant ἔμπρατοι. Verum toto cælo diversa tradit ab his auctor Cleorologii infra p. 461, qui primi ordinis procederet, ut patricios strategos, ad τοὺς ἔμπρατους refert; mediis ordinis, ut patricios officiales, seu in munitis aulicis, non militaribus, sed civilibus, constitutos, ἐπολιτευτικούς, μεσοπρατους; tandem inferioris ordinis, ut protospatharios, etc., ἄπρατους nominat, quamvis hi non minus atque illi superiores in functione essent.

κεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πρᾶιποσίτῳ, καὶ λέγει· « Κε- A
 γεύσατε, » καὶ εὐχονται τὸ· « Εἰς πολλοὺς χρόνους. »
 Καὶ ἐξέρχεται ἡ σύγκλητος μετὰ τῶν προβήθρων, καὶ λαμβάνουσιν οἱ σιλεντιάριοι τὰ κωδικέλλια αὐτῶν, καὶ ἕκαστος σιλεντιάριος ὀφικεύει τὸν ἴδιον αὐτοῦ, βασιάζοντες τὰ κωδικέλλια αὐτῶν.

Δ'. Καὶ ἐξέρχονται διὰ τῆς προελεύσεως, καὶ ἀπέρ-
 χονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἵπποδρόμου, καὶ ἔκτουσι κηροὺς, ὀφικεύμενοι ὑπὸ ἀξιωματικῶν,
 καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ κονιστωρίῳ, καὶ ἄπτουσι
 κάκεισι κηροὺς, ὁμοίως καὶ εἰς τοῦ Κυρίου. Καὶ
 ἴστανται οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τὰ σκουτέρια τοῦ
 ἀριθμοῦ καὶ οἱ διατάριοι τῶν ὄλων διατῶν καὶ οἱ
 δεκανοὶ εἰς τὸν μάκρωνα τῶν κανδιδάτων, καὶ ἀπέρ-
 χονται οἱ αὐτοὶ πατρίκιοι ὀφικεύμενοι μέχρι τῶν
 χαλκῶν πυλῶν τῶν κορτινῶν, καὶ λέγει ὁ ἀδμησου-
 νάλιος, ἄπερ φωνοβολεῖ ὁ νομεράριος· καὶ λέγει (69)
 « Στήτω » καὶ κρατεῖ ὁ νομεράριος τὸ βῆλον, καὶ
 πάλιν λέγει ὁ ἀδμησουνάλιος, ἄπερ φωνοβολεῖ ὁ
 νομεράριος· « Λεβᾶ, πατρίκιε στρατηγῆ, λῶκ, » καὶ
 ἐξέρχεται ὁ πρῶτος πατρίκιος, καὶ πάλιν λέγει·
 « Στήτω, » εἰς τὸν δεύτερον, καὶ λέγει, ἄπερ φωνο-
 βολεῖ ὁ νομεράριος, εἰ μὲν ἐστὶν ἐπαρχος, εἴτε
 λογοθέτης, εἴτε κωαίστωρ, λέγει· « Λεοᾶ, πατρίκιε
 ἐπαρχε, λῶκ, » εἰ δὲ ἐστὶ πατρίκιος μόνον, « Λεβᾶ,
 πατρίκιε. » Καὶ ἐξέρχεται κάκεινος εἰς τὴν πύλιν,
 καὶ ἀπέρχονται οἱ αὐτοὶ πατρίκιοι ὀφικεύμενοι διὰ
 τῶν σχολῶν, καὶ δέχονται τὰ μέρη ἕκαστος εἰς τοὺς
 ἰδίους τόπους, καὶ ἀκτολογοῦσιν ἕνα ἕνα πατρίκιον,
 ἕκαστον κατὰ τὴν τιμὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπιδίδωσι τὸ
 λιβελλάριον ὁ δῆμαρχος τῷ πρώτῳ ὡς πρώτῳ, τῷ δευ-
 τέρῳ ὡς δευτέρῳ, ὁμοίως καὶ τοῖς λοιποῖς, λέγων καὶ

predictis discedit, silentiarii codicilloseorum sumunt
 ac singuli singulos candidatos comitantur, ipsorum
 codicillos portantes.

IV. Egrediuntur vero in processione ad ecclesiam
 hippodromi, cereos, proceribus circumdati, accen-
 dunt, ad consistorium abeunt, et ibi æque ac in tem-
 plo Domini cereos accendunt. Proceres, scutarii
 numeri, diastarii omnium diastarum et decani in lon-
 ga porticu candidatorum stant, ipsi quoque patricii
 in obsequio ad æneas cortinarum portas discedunt
 admissionalis, quibus numerarius præiverat, verba
 repetit, ac dicit : « Sta. » Tunc numerarius velum
 tenet, et admissionalis verba numerarii : « Leva
 te, patricie stratege loco, » repetit, et egreditur
 primus patricius : rursus dicit : ad secundum :
 « Sta, » et dicit secundum numerarium, seu præfe-
 ctus sit, seu logotheta, seu quæstor : « Leva te, pa-
 tricie præfecte, loco ; » si vero patricius tantum
 est : « Leva, patricie. » Ipse ad portam dum pro-
 cedit, iidem patricii per scholas abeunt, fac-
 tionarii singuli in locis suis adsunt, et unicuique
 patricio pro sua dignitate acclamant, demarchus
 primo libellum ut primo, secundo ut secundo, sic
 etiam cæteris, tradit simulque carmina in eos recitat
 Dum vero nomen ac dignitatem singulorum dicit,
 demarchum ac populum adorat, demarchus vero
 cultum solemnem ipsi exhibet : 141 eodem modo
 etiam reliquis una cum populo Veneto acclamant.
 Et abeunt promoti per chytum chalces ad sacrum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(69) Aut νομεράρης, ut hic et deinceps est in
 M. Qui qualis fuerit, non bene novi, sitne idem,
 qui numerarius, de quo v. Guther. Off. D. A., p.
 389. Vales. ad Amm. Marcell. p. 93 et 353, Du
 Cange Gloss. Lat. h. v. et auctores ab eo numerosi
 citati. Erant autem illi computistæ vel calculatores,
 deinceps tabularii dicti, qui publicum nummum
 ærario inferabant, seu qui pecuniam regiam ex
 tributis, portoriis et vectigalibus partam in æraria
 inferabant. Fuit quoque *numerarius* ille, qui gladi-
 atores et aurigas numeraret et in *libellum numero-*
rum referbat, de quo vid. Salmas. ad Scr. Hist.
 Aug. t. II, p. 192. De alio numerario Horrei vid.
 ad p. 405. Si talis hic intelligitur numerarius, non
 video rationem, quare admissionali addatur et quid
 ambobus rei commune sit in negotiorum tanta dis-
 similitudine. Ait autem auctor noster, admissio-
 nalem prævisse numerario verba, quæ numerarius
 deinceps clara et sonora voce recitaverit ; et pri-
 mum quidem Græce clamasse numerarium ab ad-
 missionali edoctum στήτω, *surgat*, nempe patricius
 D
 e loco suo, aut *stet* in pedibus suis erectus ; et deinde
 id ipsum Latine quoque repetisse : *Leva, patricie,*
loco, aut : *Leva, patricie stratege*, aut *patricie*
præfecte, loco. Verti p. 230 vocem *leva* : *tolle velum*.
 Neque desunt mihi rationes quibus eam interpreta-
 tionem defendam. Sed mallem tamen vertisse *at-*
tolle te, surge in pedes. Ita solebant mediæ ævo
 verbum *levare* adhibere pro *levare*, tollere semet
 ipsum, surgere, ut ex Ordinalibus Romanis constat
 l. c., p. 447 : *Finita litania surgit dominus pontifex*
dicens : *Oremus. Diaconus* : *Flectamus genua. Re-*
spondetur : *Levate, Pontifex dicit orationem*, etc.

C In Ecclesia Græca hoc dicebant ὄρθοι, et con-
 junctim ac velut per epexegesin ὀρθοί, στώμεν κα-
 λῶς. Nam quando evangelium legendum esset, assur-
 gebant et stabant per totam illam lectionem : item,
 quando preces essent faciendæ, assurebant. Chry-
 sostomus homil. XXIX ad populum Antiochenum :
 Εὐχὴ καὶ δέησις ἐκτενής. Καὶ γὰρ αὐτοῦ τοῦτο τὸ πα-
 ρακλειύεσθαι τὸν διάκονον ἄπαισι καὶ λέγειν· Ὀρθοί,
 στώμεν καλῶς, οὐχ ἄπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ νενομοθέτη-
 ται. — Διὰ τοῦτο γὰρ καλῶς ἐστάναι κατ' ἐκείνον
 τὸν καιρὸν κελεύομεθα. Τὸ γὰρ καλῶς ἐστάναι οὐδὲν
 ἄλλο ἐστίν, etc. Liqueat ex his verbis, ὄρθοι seorsim
 et distinctim a sequentibus στώμεν καλῶς efferen-
 dum esse, et novos Græcos inscitia antiquitatis et
 errore aurium, ex detestabili suo iotacismo sub-
 nato, conjungere in suis exclamationibus ante
 lectionem sacrarum librorum in Ecclesia σοφία,
 ὀρθή, tanquam si esset *sapientia recta* ; cum debe-
 rent ex veteri instituto clamare : *Σοφία Sapientia*,
 Dei nempe, *nunc loquetur*, *nunc recitabitur* ; ὄρθοι,
 scilicet *estote*, *recti sitis*, *levate*. Albertus Stadensis
 A. 1179 : *Data sententia* [a summo pontifice]
volenti loqui deposito [in genibus et terra jacenti]
data non est audientia, sed hostiarii clamabant :
Levate, andate [seu abite hinc]. *Tenentes locum et*
locum, cubantes et levantes [seu surgentes] *in justitia*
 [territorio] *alicujus*, occurrunt in veteribus char-
 tis. Sic quoque infra apud Nostrum p. 404, *transfer*
 pro *transfer te*, alio migra ; vid. Du Cange Gloss.
 Lat. h. v. Ut redeam unde deverti, videtur mihi
 numerarius esse cohortalis aliquis de tagmate *Nu-*
meri vel *Arithmos* dicto.

puteum; cumque cereis accensis templum ingressi, in scamno patriciorum consistunt, et cum tempus precatationis a patriarcha super patriciis recitandæ appropinquat, venit referendarius eosque advocat, et sic templum et solem, ubi antimensium positum est, intrant. Patriarcha ab altari procedens, codicillos ab ipsis sumptos in antimensio reponit, preces recitat, et his finitis, unicuique patricio suos codicillos tradit; quo facto, singuli patricii dona sua seu apocombia in antimensio offerunt, strategus nummos LXXII, ordinarius L, honorarius XXXVI. Patriarcha ad antimensium, in quo dona reposuerunt, progresso, patricii intrant, et communione ipsis impertita, ad scamnum patriciorum discedunt, omnes saga purpurea gestant, et obsequio promotis distributo, ad domos suas cum comitibus discedunt. Silentarii sagis russis induti, conscensis equis, ipsorum codicillos portant et usque ad domos suas eos sequuntur. Si promotus patricius uxorem habet, silentarius codicillos patriciis tradi, et ab ea nummos XII accipit: si cælebs est, silentarius codicillos in grabato ejus reponit, ab ipso nummos XII accipit, et convivio insuper exceptus, domum discedit.

καὶ διαιμερίζεται (75) τὸ ὄψικιον εἰς τοὺς προβληθέντας, καὶ ἀναχωροῦσιν εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν ὀψικεύομενοι. Καὶ οἱ σιλεντιάριοι φοροῦντες σαγία ῥύτις καβαλλάριοι, βαστάζοντες τὰ κωδικέλλια αὐτῶν, καὶ ἀπέρχονται μέχρι τῶν οἰκῶν αὐτῶν ὀψικεύοντες. Εἰ μὲν ἔχει γυναῖκα ὁ προβληθεὶς πατρικίος, ἐπιδίδωσιν ὁ σιλεντιάριος τὰ κωδικέλλια τῇ πατρικίᾳ, καὶ λαμβάνει ἐξ αὐτῆς νομίσματα ἰβ'. εἰ δὲ οὐκ ἔχει γυναῖκα, τίθησιν αὐτὰ εἰς τὸν κράβατον αὐτοῦ, καὶ λαμβάνει τὰ ἰβ' νομίσματα ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἀριστᾶ μετ' αὐτοῦ (74), καὶ οὕτως ἀναχωρεῖ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

V. Observandum est, quod die festo promotio patricii non instituat, instituat vero in dodecaemero festorum, in hexaemero septimanæ renovationis, in die Palmarum et Dominica pagana. Sancto Sabbato senatus admonetur, ut albis tunicis et atrebatibus incedat, et priusquam domini in ecclesiam veniant, secretum candidas tunicas gestans in chrysotriclinio præsto est, promotio ad patriciatum dignitatem celebrato, et in consistorio solemnibus imperatoris in throno consessus sit, senatus omnis atrebatibus tunicas, ut die sancti Sabbati mos est, patricii recens creati atrebatibus mutant, sique in his strategus est, sagum purpureum suos-

τὰ ποιήματα αὐτῶν. Ὅτε δὲ λέγει τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἀξίαν, προσκυνεῖ πρὸς τὸν δῆμαρχον καὶ τὸν δῆμον, καὶ ὁ δῆμαρχος πρὸς αὐτὸν ποιῶν τὸ σέβας (70), ὁμοίως ἀκτολογοῦσι καὶ τοὺς λοιποὺς, ὁμοίως καὶ ὁ δῆμος τοῦ Βενέτου. Καὶ ἀπέρχονται οἱ προβληθέντες διὰ τοῦ χυτοῦ τῆς χαλκῆς εἰς τὸ ἅγιον φρέαρ, καὶ ἄπτουσι κηροῦς καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἴστανται εἰς τὸ σκάμνον τῶν πατρικίων, καὶ ὅτε ἐστὶν ὁ καιρὸς γενέσθαι τὴν εὐχὴν τῶν πατρικίων παρα τοῦ πατριάρχου, ἔρχεται ὁ βεφερενδάριος καὶ προσκαλεῖται αὐτοὺς, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν εἰς τὴν σωλαίαν, ἐνθα ἴσταται τὸ ἀντιμισίον. Καὶ ἐξέρχεται ὁ πατριάρχης ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ λαμβάνει τὰ κωδικέλλια ἐξ αὐτῶν, καὶ τίθησιν αὐτὰ ἐν τῷ ἀντιμισίῳ, καὶ ποιεῖ τὴν εὐχὴν, καὶ εἴθ' οὕτως ἐπιδίδωσιν ἐνὶ ἐκάστῳ πατρικίῳ τὰ κωδικέλλια αὐτῶν, καὶ ἕκαστος πατρικίος τίθησι τὸ ἀποκόμβιον αὐτοῦ ἐν τῷ ἀντιμισίῳ, ὁ στρατηγὸς νομίσματα (71) οβ', ὁ ἔμπρατος νομίσματα ν', ὁ ἔπρατος νομίσματα λς'. Καὶ ἀπέρχεται ὁ πατριάρχης ἐν τῷ ἀντιμισίῳ, ἐνθα μεταδίδει^{34,35} (72), καὶ εἰσέρχονται οἱ πατρίοι καὶ κοινωνοῦσιν, εἴθ' οὕτως ἀπέρχονται εἰς τὸ σκάμνον τῶν πατρικίων, καὶ φοροῦσι σαγία ἀληθινὰ ἀμφοτέροι

Ε. Χρῆ δὲ γινώσκων, ὅτι ἐν ἑορτῇ προβολῆ πατρικίου οὐ γίνεται, τὴν δωδεκαήμερον (75) τῶν ἑορτῶν γίνεται καὶ τὴν ἑξαήμερον τῆς διακαινησίμου, καὶ τὴν ἡμέραν τῶν Βαίων καὶ ἐν παγανῇ Κυριακῇ³⁶, καὶ τὸ ἅγιον Σάββατον μηνύεται ἡ σύγκλητος, ἵνα βαστάζωσι τὰ ἄσπρα χλανίδια μετὰ τῶν ἀτραβατικῶν, καὶ πρὸ τοῦ ἀπελθεῖν τοὺς δεσπότης εἰς τὴν ἐκκλησίαν δέχεται σέκρετον μετὰ λευκῶν χλανιδίων εἰς τὸ χρυσοτρικλινον, καὶ γίνεται ἡ προβολὴ τῆς πατριότητος, καὶ δίδεται μεταστάσιμον ἐν τῷ κονιστωρίῳ, καὶ ἀλλάσσει πᾶσα ἡ σύγκλητος ἀτραβατικὰ χλανίδια κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἡμέρας τοῦ ἁγίου Σαββάτου, ὁμοίως καὶ οἱ προβληθέντες

VARIE LECTIONES.

^{34,35} μεταδίδωσι ed. ³⁶ κυριακῇ, καὶ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(70) Videtur peculiare aliquod genus inclinationis corporis seu προσκυνήσεως, adorationis, fuisse. Τὸ προσκύνον ἀπονέμειν σέβας habet Cedren. p. 489. Idem σέβας pro fide atque religione posuit p. 604.

(71) M. . νν, ὁ duplici superimposito. Id est νομίσματα. Mos ille fuit librarii, ut plurales numeros per compendia scribens litteras geminaret; ut κοκο sunt comites, λλ sunt λίτραι, ubi unum κο fuisse κόμης et unum λ una libra. Nomismata autem sunt nummi aurei, quorum 100 initio et secutis temporibus 72 tantummodo libram auri efficiebant, et singula duodena miliaria continebant.

(72) M. μεταδίδει, hoc est μεταδίδει. Sæpissime Noster δίδειν pro δίδοναι usurpat.

(73) Vult dicere: Tota turba silentiariorum cæterorumque officialium, qui recens honoratum obsequiare et cum pompa domum deducere debent,

D tunc sese dividit, hi se huic patricio, alii secundo, alii tertio et sic porro aggregant, et eum obsequant. Ἀμφοτέροι, ut in præcedentibus jam aliquoties offendimus, omnes notat, non ambo. Quotquot demum fuerint patricii, ἀμφοτέροι, simul omnes.

(74) De conviviis amicorum cum recens creato quocunque magistratu die sui officii, seu eo, quo primum promotus fuit, v. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 84, et infra p. 412.

(75) Nihil plus edito M. hic loci habent. Nihilominus certum est aliquid deesse, e. c. ὕλλα, vel εἰ μὴ μόνον, vel ὅταν δὲ κατὰ. Ut duodecim erant dies a festo Nativitatis Christi usque ad festum Luminum seu Theophaniæ, quibus tota curia hilaria agebat, ita quoque convivabantur in aula per τὸ ἑξαήμερον, sex dies, qui festum Paschatis et octavam in albis intercedebant.

πατρικιοὶ τὰ ἀτραβατικὰ, εἰ μὲν ἐστὶ στρατηγός ἄ πορὲ σαγίον ἀλθρινὸν, βασιτάζων καὶ τὰ κωδικέλλια αὐτοῦ ἐμπροσθεν τῶν δεσποτῶν. Καὶ ἀπερχονται μέχρι τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὅτε ἀλλάξουσιν οἱ δεσπότες τὰς ἐνδύτας τῆς ἐκκλησίας, ὑποστρέφουσιν ἐν τῷ παλατίῳ καὶ ἀλλάσσουν οἱ προβληθέντες πατρικιοὶ τὰ ἄσπρα χλανίδια, καὶ ἐπαίρουσιν οἱ σιλεντιάριοι τὰ κωδικέλλια αὐτῶν. Οἱ μὲν στρατηγοὶ μετὰ σαγίων ἀλθρινῶν ἀπερχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καθὼς τὰ προβρήθέντα, διὰ τῶν σχολῶν καὶ τὰς δοχὰς τῶν μερῶν, καὶ ἐξέρχεται ὁ πατριάρχης ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ποιεῖ τὴν εὐχὴν, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ ἀναχωροῦσιν εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται. Ἐν ἡμέρᾳ παρακῦπτικοῦ φιάλης (76) γίνεται, καὶ παρακῦπτει μετὰ τὸ κωδικέλλιον ⁵⁷, καὶ ἐν τῇ συμπληρώσει τοῦ παρακῦπτικοῦ τῆς φιάλης τῶν Βενέτων ἀπερχονται τὰ μέρη εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν εἰς τὰς σχολὰς, ὁμοίως καὶ οἱ προβληθέντες πατρικιοὶ ὀφικευόμενοι ἀπερχονται εἰς τὰς σχολὰς, καὶ δέχονται αὐτοὺς τὰ μέρη, καὶ ἀπερχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ πληροῦται πᾶσα ἡ ἀκολουθία, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται. Εἰ δὲ οὐκ ἔστι συγκλητικὸς ὁ προβληθεὶς πατρικίος, ἀλλ' ἔστιν ἀπὸ σπαθίου, οὐκ εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, ἀλλ' ἐνδύει αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως σαγίον ῥοῆς. Καὶ ὅτε εἰσέλθωσι τὰ βῆλα

⁵⁷ τῶν κωδικέλλιον ed.

VARIÆ LECTIONES.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(76) Quo die imperator in phiala sese monstrat populis pyrrhicham saltantibus et acta acclamantibus. Est autem phiala proprie lacus marmoreus, aquam ex superimposito siphone prosilientem excipiens, qualis erat in tricoucho, quod Theophilus imp. struxerat, et deinceps illa ipsa area, in qua exstabat ille lacus, circa quem factiones statim temporibus desultabant, imperatore e fenestra prospectante, quod est προκῦπτειν et παρακῦπτειν. Ita dicitur Michael Calaphates προκῦψας ἐκ τοῦ καθίσματος δημηγορεῖν, deorsum prospiciens e fenestris vel etiam e mœniano tribunalis circensis, cathisma dicti, ad populum perorasse, apud Cedren. p. 751. Conf. p. 761, collat. p. 752. In voce προκῦψας vacillarunt interpretes apud Codinum. Gretser. p. 92, supplicatio vertit, quem correcturus Goarus in margine substituit ostentatio, et p. 66, n. 50, ille verterat oratorium, hinc locus imperatorii throni; vertit Goar. προκῦψας, loca, in quibus in throno sublimis sedet, et late illa de voce disputat. P. 75 exponit tribunal imperiale acclive aliquot gradibus editius. Hinc apparet ratio interpretationis Leichianæ. Παρακῦπτειν et προκῦπτειν est Græcis spectare, item in conspectum venire, se conspectui offerre, præsertim derespente, sive de plano, sive per fenestram. Ita usurpat Aristophanes in illo de meretricibus perquam lepido: Παρακλίνασαι τῆς οὐλειᾶς παρακῦπτουσι, κἄν τις προσέχη τὸν νοῦν αὐταῖς, ἀναχωροῦσι: κἄν ἦν ἀπὴν, παρακῦπτουσι. Item Aristides t. I, p. 367, 4. ed. Anglio., ubi στόλος παρακῦψας est classis derespente, nescientibus unde, neque exspectantibus superveniens. Et cum thronus imperialis in circo et alibi, ubi παρακῦπτικῶ, prospectacula, erant, seu fenestræ velis prætensæ, unde prospiceretur, cortinis cinctus erat, quibus reductis subito in conspectum venire, vel etiam prospicere ipse sic, ut a nomine conspiceretur. poterat imperator, ex eo locus ipse editior tribu-

que codicillos coram dominis gestat. Et abeunt ad ecclesiam, dumque domini instrata ecclesiæ mutant, ad palatium revertuntur, promoti patricii albas tunicas induunt, silentiarii eorum codicillos gestant. Strategisagis purpureis, ut diximus supra, ad ecclesiam **142** per scholas et factionum stationes abeunt, patriarcha ab ara progressus, ut mos est, precatur, sicque domum unusquisque, ut diximus, discedit. Porro si promotio eo die, quo in phiala thronus imperatorius ponitur, instituitur, is quoque cum codicillo prospicit, et postquam Veneti eo die solemnes cerimonias phialæ peregere, factiones ad loca sua in scholas se conferunt: abeunt quoque promoti patricii cum obsequio in scholas, ubi a factionibus excipiuntur, deinde in ecclesiam, omnisque ritus ibi pro more, quem nos supra exposuimus, peragitur. Si promotus patricius non senatorii ordinis, sed unus de spathariis est, non ingreditur chrysotriclinium, sed cerimoniarum ipsam sago russo induit. Velis omnibus chrysotriclinium pro more ingressis et in consistorio constitutis, cerimoniarum candidatum in pulpito portarum argentearum cum alio silentiario tenet, tunc solus ostiarius venit, eum in velo interiori constituit, et signo a præposito dato, velum pulsat, quod silentiarius tollit, et sic promotus patricius in sago

nalibus, ubi stabat ille thronus in circo, et in tricouchio alius, e quo prospectabat in subjectas areas, πρόκυμμα εἰ παράκυμμα appellabatur, et se monstrare populo, ejusque aut certamina equestria cursoriave, aut ludos alios, ut saltationes, spectare, dicebatur παράκυψιν ποιεῖν. Nicetas in Alexio I, n. 8; ἔστι ἐπάνω τόπου ὑψηλοῦ εξαίφνης φανεῖς, ποιήσας τὴν νῦν λεγομένην πρόκυψιν. Data hac occasione emendabo insignem Athenæi locum, quo narrans de ordine epularum regiarum in aula Persica, eorum ait ad convivia invitatos non in eodem cum rege triclinio accubuisse, sed ambos seorsim in separatis diætiis; sic tamen fuisse structum triclinium regis, ut per παράκυμμα, prospectorium (sive ea fenestra vitris, sive clathris ferreis ligneisve munita fuerit) despiciere in diætā conviviarum suorum, eorumque actiones observare et sermones audire potuerit, ipse nemini observandus. Locus hic est p. 145: "Ἔστιν οἰκῆματα δύο κατ' ἄντικρυς ἀλλήλων, ἐν ᾧ ὁ βασιλεὺς τὸ ἄριστον ποιεῖται, καὶ ἐν ᾧ οἱ σύνδειπνοι, θύρα καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκείνους ὁρᾷ διὰ τοῦ παρακῦμματος [ita leg. pro παρακαλύμματος vulgatorum librorum] τοῦ ἐπὶ τῇ θύρᾳ, ἐκείνοι δ' αὐτὸν οὐκ ὁρῶσιν. Qua in narratione quis est qui Divanum Turcicum, imitatum Persicum hoc institutum, non agnoscat, qui quidem itineratores, Petrum della Valla et simile de rebus Turcarum narrantes legit? quibus meliores huic loco Athenæi interpretes non habeo, quos edam. Erant porro talia προκῦμματα varia, ut in circo, in sigmate seu area triconohii, in ecclesiis. Fuerint hæc procryptica plana cum superficie perpendiculari ædificiorum, in quibus erant, an projecta et exstantia (mœniana Latini appellant, Græci ἔξαιτα vel ἔξαιτα, ab ἔξω ἔσθαι, Erker, Francogalli des balcons), non liquet. Phialæ erant varis, ut in circo, ubi utraque factio, Veneta nempe et Prasina, suam phialam habebat, item in sigmate.

russo, a cerimoniaro alioque silentiario sustentatus, ingreditur et una cum silentiariis primam adorationem exhibet, secundam in medio triclinio, tertiam quodam a throno intervallo. Mox ab iis deductus, pedes ac genua magni et minoris imperatoris osculatur, et expansis manibus, postquam codicillos a dominis accepit, dexteris eorum osculatur, cerimoniarus eum ad locum, ubi tertium procubuit, reducit, et patricii a magistris, cæteris patriciis ac silentiariis circumdati, intrant, e quibus tantum patricii gratias dominis agunt, reliqui vero senatores, quoniam non unus sui ordinis promotus est, haud procidunt. Postremo in solemni obsequio ad consistorium, inde ad ecclesiam abit, ubi reliqua omnia pro more etiam a cæteris patriciis persaguntur, ex ecclesia vero discedens, sagum purpureum gestans, domum abit.

ὅπισθοποδεῖ αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως, ἔνθα τὸ ἀπὸ τε μαγίστρων καὶ τῶν λοιπῶν πατρικίων, κρατούμενοι ὑπὸ σιλεντιαρίων, ἀπευχαριστοῦντες τοῖς δεσπότηαις πατρικίοι καὶ μόνον· οἱ δὲ λοιποὶ συγκαλητικοὶ οὐ πίπτουσιν, ὡς μὴ γενομένου σύγκλητικοῦ. Καὶ ἀπέρχεται ὀφικεούμενος ἐν τῇ κονιστωρίῳ, καὶ οὕτως ἀπέρχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα πληροῦται, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ὅτε ἀναχωρεῖ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, φορεῖ καὶ αὐτὸς σαγὸν ἀληθινόν, καὶ οὕτως ἀναχωρεῖ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

143 CAPUT XLVIII.

Observanda in promotione patriciorum.

I. Imperatore cameram prope templum Sancti Theodori intra velum ingresso, præpositus vestitores vocat, qui ipsum tunica induunt, hisque egressis, a præposito coronatur, deinde e camera ubi coronatus est prodit atque in throno suo in chrysotriclinio constituto sedet. Interea præfecti cubiculo ab utroque latere, cubicularii et spathocubicularii a tergo throni in circulo astant, ut est semicirculus, quo per octo vela ingressuri venire debent: protospatharii vero eunuchi propethronum consistunt, Deinde mensurator aut etiam papias palatii magni thuribulum sumit, et a velo sublato chrysotriclinii cum thure veniens, imperatorem incensat, quo facto, discedit. Tunc præpositus, signo a domino accepto, abit et coram imperatore in medio præfectorum cubiculi stat, manibusque una cum tunica sua expansis, imperatorem veneratur, non inclinatis tamen genibus; est enim tantum species adorationis, qualem ordo diei requirit. Sic cum duobus ostiariis, qui ante ipsum virgas suas in tripetone gestant, progreditur, magistrus a cerimoniaro ordinatus reperit, eosque præpositus advocat: extra velum portæ chrysotriclinii duo silentiarii stant et accessitis a præposito magistris, velum a silentiariis sursum tollitur, et ingreditur primum velum magistrorum cum præposito, qui prope illud constitutus, dum post se magistrus habet, ostiariis signum dat intra velum stantibus. Porro præpositus in velo, signo ab imperatore accepto, mensuratori aut cubiculario velum tollenti capite aunuit, et ingreditur præpositus, suumque locum occupat. Magistri vero

ὅλα κατὰ τὴν συνήθειαν ἐν τῇ χρυσοτρικλίῳ καὶ σταθῶσι κονιστωρίον, κρατεῖ ὁ τῆς καταστάσεως τὸν ὀφειλοντα προβληθῆναι εἰς τὸ πούλιπτον τῶν ἀργυρῶν πυλῶν μετὰ ἄλλου σιλεντιαρίου, καὶ ἔρχεται ὁ³⁸ ὀστιάριος μόνος, καὶ ἴσταται εἰς τὸ βῆλον ἔσωθεν, καὶ δεξιὰ τὸ νεῦμα παρὰ τοῦ πραιποσίτου, κρούει τὸ βῆλον, καὶ ἐπαίρει αὐτὸ ὁ σιλεντιάριος, καὶ εἰσέρχεται ὁ προβληθεὶς πατρικίος ἀπὸ σαγίου βοῆς, κρατούμενος ὑπὸ τῆς καταστάσεως καὶ ἐτέρου σιλεντιαρίου, καὶ πίπτει μετὰ τῶν σιλεντιαρίων ὁ προβληθεὶς τὸ πρῶτον τὸ δεύτερον πίπτει εἰς τὴν μέσην τοῦ τρικλίνου, τὸ τρίτον πίπτει ἀπὸ διαστήματος τοῦ σένζου. Καὶ φέρουσιν αὐτὸν, καὶ πίπτει ἔμπροσθεν τοῦ ὕποποδίου, καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ τὰ δύο οὐτοῦ γόνατα, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ ἀπλοῖ

τὰς χεῖρας καὶ λαμβάνει παρὰ τῶν δεσποτῶν τὰ κωδικέλλια, καὶ φειλεῖ τὰς χεῖρας τῶν δεσποτῶν, καὶ τρίτον προσεκύνησε, καὶ εἰσέρχονται οἱ πατρικίοι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀπευχαριστοῦντες τοῖς δεσπότηαις πατρικίοι καὶ μόνον· οἱ δὲ λοιποὶ συγκαλητικοὶ οὐ πίπτουσιν, ὡς μὴ γενομένου σύγκλητικοῦ. Καὶ ἀπέρχεται ὀφικεούμενος ἐν τῇ κονιστωρίῳ, καὶ οὕτως ἀπέρχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα πληροῦται, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ὅτε ἀναχωρεῖ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, φορεῖ καὶ αὐτὸς σαγὸν ἀληθινόν, καὶ οὕτως ἀναχωρεῖ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΜΗ΄.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προβολῇ πατρικίων.

Α'. Εἰσελθὼν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν καμάραν τὴν οὔσαν πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου ἐνθὸν τοῦ βήλου, προσκαλεῖται ὁ πραιπόσιτος τοὺς βεσιτήτορας, καὶ περιβάλλουσι τὴν χλανίδα τὸν βασιλέα, καὶ τούτων ἐξεληθόντων, στέφεται ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου, ἔπειτα ἐξέρχεται ἐκ τῆς καμάρας, ἐν ἣ ἑστῆθη, καὶ ἀνελθὼν καθέζεται ἐπὶ τοῦ σένζου αὐτοῦ τοῦ σταμένου εἰς τὸ χρυσοτρικλίνον. Στάντων³⁹ δὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου ἔσθην κἀκείθεν, οἱ κουβικουάριαι καὶ οἱ σταβοκουβικουάριοι ἴστανται ὀπίσω κύκλῳ τοῦ σένζου, καθὼς ἐστὶ τὸ ἡμικύκλιον, διὰ τὸ χωρηθῆναι τοὺς μέλλοντας εἰσελεῖν διὰ τῶν ὀκτὼ βῆλων· οἱ δὲ πρωτοσπαθάριοι εὐνοῦχοι ἴστανται πλησίον τοῦ σένζου. Εἶτα λαβῶν τὸν θυμιατὸν ὁ μινσουράτωρ ἦ καὶ ὁ παπίας τοῦ παλατίου τοῦ μεγάλου, θυμιά ἀπὸ τοῦ αἰρομένου βήλου τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ ἀνέρχεται θυμιῶν τὸν βασιλέα, καὶ τοῦτο ποιῶν ἐκ τρίτου ὕποχωρεῖ. Καὶ λαβῶν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, ἀπέρχεται καὶ ἴσταται ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως μέσον τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, καὶ ἐφαπλώσας τὰς χεῖρας αὐτοῦ μετὰ τοῦ χλανιδίου αὐτοῦ, προσκυνεῖ τὸν βασιλέα, μὴ κλίνας τὰ γόνατα, εἰ μὴ μόνον τὸ σχῆμα τῆς προσκυνήσεως, ὅσῳ τρόπον ἡ τῆς ἡμέρας τάξις ἀπαίτεῖ. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐξέρχεται μετὰ δύο ἀστυαρίων, ἔμπροσθεν αὐτοῦ βασταζόντων καὶ τὰ βεργία αὐτῶν ἐν τῇ τριπέτωνι, καὶ εὕρισκε τοὺς μαγίστρος ἡτοιμασθέντας παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, καὶ προσκαλεῖται αὐτούς ὁ πραιπόσιτος καὶ ἴστανται ἔξω τοῦ βήλου τῆς πύλης τοῦ χρυσοτρικλίνου δύο σιλεντιάριοι, καὶ ἠνίκα προσκληθῶσιν οἱ μέγιστροι παρὰ

VARIE LECTIONES.

³⁸ ὁ om. ed. ³⁹ ἰστάντων ed.

rursus ingressus, in suo ordine stat, et signo ab imperatore dato, in medium pergit, factaque adoratione, cum ostiariis et virgis tripetonem petit, ac comites scholarum ad quintum velum perducit, qui eosdem, ac priores, ritus observant. Præpositus vero accedens, in suo loco subsistit, ac rursus signo dato, in medium venit, adorat, et egressus, candidatus ad velum sextum ducit, qui et ipsi, postquam solemnia, ut diximus, celebrarunt, in suo ordine consistunt. Iterum præpositus ingressus, post adorationem, domesticos, velum septimum, adducit, qui easdem cerimonias observant: deinde octavum, expræfectos.

ὡς προεῖρηται, τὰ συνήθη ἐκτελέσαντες, ἴστανται ἐν τῇ τάξει αὐτῶν. Καὶ ὁ πραιπόσιτος εἰσελθὼν πάλιν καὶ προσκυνήσας, εἰσάγει δομestίκοις, βῆλον ζ'· καὶ αὐτοὶ ἐκτελοῦσιν ὁμοίως. Ἐἴτα εἰσάγει τοὺς ἀπὸ ἐπάρχων, βῆλον η'.

III. Octo autem velis ita completis, cum octavo cerimoniarum et silentiarum **145** ab utroque latere post secretum intrant, et si candidatus patriciæ dignitatis in uno ex his velis ingressus est, inque loco secreti stat, imperator præpositum, et quem ad patricii dignitatem evehere vult, vocat, nomen ejus præposito, is cerimoniarum indicat, qui secum sumpto silentiario et candidato, statim eos in medium in conspectum imperatoris producit. Si vero foris mansit, cum scilicet ejus dignitas ipsi cum octo velis intrare non permittit, cerimoniarum ac unus e silentiariis cum eo remanet, imperator vero præpositum vocat ac nomen promovendi ipsi indicat, præpositus in medio secreto adorat, deinde cum duobus ostiariis egressus, eum arcessit sagumque rubrum gestantem adducit. Cerimoniarum et silentiarum eum comitantur, et in medio secreto coram imperatore constituunt, præpositus cameram ingressus, tabulas a secundicerio sumit easque imperatori tradit. Adducunt vero candidatum cerimoniarum silentiarum, eumque ante pedes imperatoris prosternunt, quos, adoratione facta, æque ac genua, deinde et manus, tabulis acceptis, osculatur. Tunc ipsum retro abductum in medio secreto inter cubiculi præfectos constituunt, ipsi silentiarii partim ad dextram, partim ad sinistram discedunt, quorum is qui ad dextram stat primum magistrum ducit, et ad dextram promoti patricii statuit, qui, adoratione facta, imperatori prospera apprecatur, deinde ad stationem suam ordinemque abit. Precibus autem et solemnibus gratiarum actione a primo magistro peractis, statim silentiarius ad sinistram constitutus magistrum ab alio latere adducit, eumque ad sinistram promoti patricii sistit, ipse so-

βραστήτορες καὶ ὁ λογοθέτης καὶ ὁ δεκανὸς εἰσιόντες οὐ πίπτουσιν, ἀλλ' ἴστανται ὀπισθεν τοῦ σεκρέτου ἔνθεν κάκειθεν, ἡ δὲ σύγκλητος, ὡς προεῖρηται, ἐπελοῦσα ἐκτελεῖ ἅπαντα, ὡς καὶ οἱ πρότερον. Ἐἴτα ἀνελθὼν ⁴³ πάλιν ὁ πραιπόσιτος, ἴσταται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ, καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ βασιλέως νεῦμα, εἰσέρχεται μέσον, καὶ προσκυνήσας ἐξέρχεται μετὰ ὀστιαρίων καὶ βεργίων ἐν τῷ τριπέτῳ, καὶ εἰσάγει τοὺς κόμητας τῶν σχολῶν εἰς τὸ ε' βῆλον· ἐκτελοῦσι δὲ καὶ αὐτοὶ ὁμοίως. Ὁ δὲ πραιπόσιτος ἀνέρχεται καὶ ἴσταται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ, καὶ αὐθις λαβὼν νεῦμα εἰσέρχεται εἰς τὸ μέσον καὶ προσκυνεῖ, καὶ ἐξελθὼν εἰσάγει κανδιδάτους, βῆλον ζ', καὶ αὐτοὶ, καὶ αὐτοὶ ἐκτελοῦσιν ὁμοίως. Ἐἴτα εἰσάγει τοὺς ἀπὸ

Γ'. Καὶ τελεσθέντων τῶν η' βῆλων, συνεισέρχονται μετὰ τοῦ ὀγδόου βήλου ὁ τῆς καταστάσεως καὶ οἱ σιλεντιάριοι ἔνθεν κάκειθεν ὀπισθεν τοῦ σεκρέτου, καὶ εἰ μὲν εἰσῆλθεν ὁ μέλλων γίνεσθαι πατρίκιος ἐν ἐνὶ τῶν βῆλων, καὶ ἴσταται ἐν τῇ δοχῇ τοῦ σεκρέτου, προσκαλεῖται ὁ βασιλεὺς τὸν πραιπόσιτον, καὶ ὄν ἔν κελύῃ ⁴⁴ προβαλέσθαι πατρίκιον, λέγει τὸ ὄνομα αὐτοῦ τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος λέγει τῷ τῆς καταστάσεως, κάκεινος λαβὼν μετ' αὐτοῦ σιλεντιάριον καὶ τὸν μέλλοντα προβληθῆναι, ἐξαίφνης ἄγουσι καὶ ἴστανται ⁴⁵ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως· εἰ δὲ ἔξω ἔμεινεν, ὡς μὴ ἀξίως οὕσης τῆς τάξεως αὐτοῦ εἰσελθεῖν μετὰ τῶν η' βῆλων, μένει μετ' αὐτοῦ ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλεντιαρίου ἐνός, ὁ δὲ βασιλεὺς προσκαλεῖται τὸν πραιπόσιτον καὶ γνωρίζει τὸ ὄνομα τοῦ μέλλοντος προβληθῆναι, ὁ δὲ πραιπόσιτος ἴσταται μέσον τοῦ σεκρέτου, καὶ προσκυνήσας, ἐξελθὼν μετὰ δύο ὀστιαρίων, προσκαλεῖται αὐτὸν, καὶ εἰσάγει, φοροῦντα σάγιον ῥοῆς. Κρατοῦσι δὲ αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως καὶ σιλεντιάριος, καὶ ἴστανται ⁴⁶ αὐτὸν μέσον τοῦ σεκρέτου ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, ὁ δὲ πραιπόσιτος εἰσελθὼν ἐν τῇ καμάρα καὶ τὰς πλάκας (81) παρὰ τοῦ δευτέρου λαβὼν, ἐπιδίδωσιν αὐτὰς τῷ βασιλεῖ. Ἄγουσι δὲ τὸν μέλλοντα προβληθῆναι ὁ τῆς καταστάσεως καὶ ὁ σιλεντιάριος, καὶ πίπτουσιν αὐτὸν εἰς τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, καὶ προσκυνήσας ἀσπάζεται αὐτοὺς, εἴτα τὰ ⁴⁷ γόνυα αὐτοῦ, εἴτα λαβὼν τὰς πλάκας ἀπὸ τοῦ βασιλέως, φιλεῖ καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἀποφίρουσιν ὀπισθοφανῶς, καὶ ἴστανται αὐτὸν μέσον τοῦ σεκρέτου ἀναμεταξὺ τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀρχόντων, διαμερίζονται δὲ οἱ σιλεντιάριοι, οἱ μὲν ἐκ δεξιῶν, οἱ δὲ ἐκ εὐωνύμων, καὶ λαβὼν ὁ δεξιὸς τὸν πρῶτον μάγιστρον, ἄγει αὐτὸν καὶ ἴστανται ἐν τῷ

VARIE LECTIONES.

⁴³ ἀνέλθῃ ed. ⁴⁴ κελύει cod. προβάλλεσθαι ed. ⁴⁵ ἴστασι ed. ⁴⁶ ἴστασιν ed. ⁴⁷ τὰ om. cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

vertitur ea de re; πολλοὶ olim appellabant id, quod ὑπόκιβρος deinceps dicebant. Color is est hodie nobis de capucinis monachis appellatus, quod eorum caputia vel frocci panno soleant confecti esse hujus coloris. Est autem dilutissime rufus, inter album et rufum, sed sic ut ad hunc magis, quam ad illum, accedat, *rothgrau*.

(81) Tabulas vel codicillos patriciales quibus patricialis tribuitur. Sunt propriæ eburneæ tabulæ diptychæ, seu duarum alarum, plicatiles, quæ medio suo continebant diploma honoris in membrana exaratum; v. p. 151: ubi *tabulæ cum codicillis* et p. 153, ubi *tabulæ abique codicillis* memorantur.

δεξιῷ μέρει τοῦ προβληθέντος πατρικίου, κάκεινος προσκυνήσας, ὑπερέχονται ⁴⁸ τὸν βασιλέα, καὶ εἰθ' οὕτως ἀπέρχεται ἐν τῇ αὐτοῦ στάσει τε καὶ τάξει. Καὶ ἥνικα τελήσῃ τὴν εὐχὴν καὶ εὐχαριστίαν ὁ πρῶτος μάγιστρος, εὐθέως καταλαμβάνει ὁ εὐώνυμος σιλεντιάριος, εἰσάγων μάγιστρον ἐκ τοῦ ἐτέρου μέρους, καὶ ἴστησιν αὐτὸν ἐξ εὐώνυμων τοῦ προβληθέντος πατρικίου, καὶ αὐτὸς ὑπερέχεται τὸν βασιλέα ἀπευχαριστῶν ἥνικα δὲ μέλλει ἐξελεῖσθαι ὁ αὐτὸς μάγιστρος, καταλαμβάνει ⁴⁹ ὁ ἐκ δεξιῶν τὰ αὐτὰ ποιῶν. Ἰστέον δὲ, ὅτι πάντες οἱ εἰσελθόντες διὰ τῶν ὀκτῶ βήλων χωρὶς τῶν ἀσηκρητῶν καὶ τῶν βεστητόρων καὶ τοῦ βεφερνδαρίου, ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν, εἰσέρχεται, κρατούμενος ὑπὸ σιλεντιαρίου, πλησίον τοῦ προβληθέντος πατρικίου, οἱ μὲν ἐκ δεξιῶν, οἱ δὲ ἐξ ἀριστερῶν, ἐκτελοῦσι δὲ καὶ αὐτοὶ πάντα ἀκολουθῶν, ὃν τρόπον ὁ ἐκ δεξιῶν μάγιστρος καὶ ὁ ἐξ ἀριστερῶν ἐξετέλεσαν. Καὶ πάντων προσκυνησάντων καὶ ἀπευχαριστησάντων τὸν βασιλέα, λαβόντες τὸν προβληθέντα πατρίκιον ὁ τε τῆς καταστάσεως καὶ ὁ σιλεντιάριος, ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν ⁵⁰ βασιλέα, καὶ πεσὼν φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, εἶτα τὰ γόνατα αὐτοῦ, καὶ εὐχόμενος καὶ ἀπευχαριστήσας τὸν βασιλέα, ἀπελθὼν ἴσταται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ, εἶτα λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως λέγει : « Κελεύσατε. »

Δ'. Καὶ πάντες ὑπερευχόμενοι ἐξέρχονται, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, εἰσέρχεται ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, καὶ λαβὼν ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, προσκαλεῖται τοὺς βεστήτορας, καὶ ἀπαλλάσσουσιν αὐτοὶ τὴν χλανίδα αὐτοῦ. Ὁ δὲ προβληθεὶς πατρίκιος ἐξέρχεται διὰ τῶν σκύλων ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, καὶ περιπατεῖ ἔμπροσθεν αὐτοῦ σιλεντιάριος βασιλικῶν τὰς πλάκας, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Σεφάνου, ἄπται κηρὸς, καὶ εὐχόμενος ἐξέρχεται ἐκεῖθεν, καὶ ἀριγευόμενος ὑπὸ τε ἀξιωματικῶν (82), σκευοφόρων, στρατιωτῶν ταγματῶν ⁵⁰, δεκανῶν καὶ διαιταρίων, διέρχεται διὰ τοῦ ἵπποδρόμου καὶ τῆς θερμάστρας (83), καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ κονιστωρίῳ, καὶ ἄψας κηρὸς ἐξέρχεται, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀριγευόμενος, ἐξέρχεται διὰ τε τῶν ἐγκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν. Δέχονται αὐτὸν οἱ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων, ἐν ᾧ ἄπται κηρὸς ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ τρίτῃ τάξει, ὅτε προέρχεται ἔξωθεν ⁵¹ τῶν μεγάλων πυλῶν, ἀκτολογοῦσι δὲ αὐτὸν, καθὼς τελοῦσιν ἐν ταῖς προβολαῖς τῶν πατρικίων, λέγοντες καὶ τότε : « Ὁ δεῖνα, » καὶ : « Εἶσε πατρίκιος (84) » καὶ ἐπιδίδωσιν

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁸ ὑπερέχεται conj. R. ⁴⁹ ἐξελεῖσθαι, ὁ αὐτὸς μάγιστρος κατὰ. ed. ⁵⁰ τὸν om. ed. ⁵¹ ἀξιωματικῶν σκευοφόρων, στρατιωτῶν, ταγματῶν ed. ⁵² τῶν om. ed. δὲ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(82) *Ab honoratis* (seu *syncreticis*, vel *ordinis senatorii atque togati viris*), a *sceuopharis* (seu magistratibus militaribus, quorum est τὰ σκεύη, vasa, ut *scutum*, *hastam*, *signa*, *labara*, etc., coram imperatore ferro, ut sunt *spatharii*, *candidati*), a *militibus tagmatum* (seu *praesidiorum urbanorum*). Conf. p. 147, ult. ubi ἴστανται οἱ τε ἀξιωματικοὶ καὶ τὰ σκευάρια (sunt iidem atque οἱ σκευοφόροι) καὶ οἱ διαιτάριοι.

(83) *Thermastra* est vel *balneum*, vel *vaporarium*. *Puteum* posterius potius, hic quidem loci, quam prius. Erant autem *vaporaria* et *pyrilia* in aedibus, in monasteriis, in scholis militum, grandes caei vel saes, in quibus ignis accendebatur et conveniebant, qui calefieri vellent; in quibus etiam sole-

lemmes imperatori gratias agit, fausta que precatur, egressurum vero magistrum silentiarius qui ad dextram constitutus est, eosdem ritus observans, excipit. Cæterum omnes ac singuli, præter secretarios, vestitores et referendarium, per octo vela pro sua dignitate ac ordine, a silentiariis stipati, prope patricium promotum, partim a dextra, partim a sinistra, ingrediuntur, et omnia ordine, 146 quæ magister ad dextram sinistramque pegerunt, peragunt. Postquam vero omnes adorationem et gratiarum actionem imperatori exhibuere, cerimoniarum et silentiarius promotum patricium excipiunt, a quibus ad imperatorem perductus, pronus in terram pedes ac genua ejus osculatur, precatus vero et gratis imperatori actis, ad suum ordinem abit : præpositus, signo ab imperatore dato, dicit : « Jubete. »

IV. Sic omnes fausta precati discedunt, imperator vero a throno surgens, cameram Sancti Theodori ingreditur; præpositus, corona a capite ejus dempta, vestitores vocat, qui tunicam imperatoriam mutant. Promotus autem patricius per scyla ad hippodromum abit, coram quo silentiarius, tabellas gestans, procedit; ipse, templum Sancti Stephani ingressus, cereos accendit, precatuque egreditur, et ab honoratis, a scenophoris, a militibus tagmatum, decanis ac diastariis stipatus, per circum balneumque in consistorium abit, et cereis accensis, iisdem comitantibus, per excubias scholasque discedit. Factionarii Veneti eum, ubi imperator cereos accendit, in tertio ordine excipiunt, et dum per magnas portas procedit, ipsi, ut in promotionibus patriciorum solent, acclamant, dicentes : « N. N. » et : « Es patricius ; » demarchus vero ipsi libellum tradit. Ad portam prope chalcem ascendentem factio Præsina excipit, demarchus libellum ipsi tradit, in medio, ut semper in his receptionibus solet, constitutus. His a factionibus peractis, per chalcem egreditur, et ad sanctum puteum digressus, cereos

bant refici seu cibum capere. V. Du Cange v. *Pyrie* et *Vaporarium*. Hic loci est vaporarium scholarium seu militum comitatensium, ut qui haud procul circo stationem seu scholam suam habebant. Quia tamen vapore balneari solebant, seu *Laconica*, et πυρῖσθαι balneari notat, item θερμαίνεσθαι, nihil obstat, quo minus θερμαστρα etiam balneum notet, præsertim cum calefactoria et balneatoria juncta et sibi contigua plerumque essent.

(84) Vulgari Græcismo εἶσε hic est pro εἶ vel εἶς, *es patricius*, id est, *vere es patricius, creatus es patricius, gaudemus audientes te talem esse*. Εἶσε, vel potius εἶσε, est idem atque εἶσαι. Nam promissione novi Græci scribunt αἰ et ε, iidemque verbum substantivum non εἶσαι, εἶς vel εἶ, εἶσαι conju-

accendit, postea Magnam ecclesiam ingreditur, ubi ad sacras januas subsistens, precatur : patriarcha, postquam eum advocavit, inclinato capite precatur, a quo postea sacrum corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi accipit, datoque osculo, dimittitur. Patricius, solempni munere ecclesiae oblato, per medium templum ad narthecem abit, ubi, mutata veste, scaramangium suum sagumque purpureum induit, et conscenso equo, una cum silentiario, tabellas ante ipsum ferente sagumque purpureum gestante, discedit : 147 reliqui usque ad aedes suas eum comitantur. Hic vero observandum est, eos, quos supra commemoravimus, pedibus comitari, quos quidem patricius domi omnes excipit, ubi sella silentiario ad mensam prope patricium ad sinistrum latus, aequo honore, quod ejus dignitas postulat, ponitur : accipiunt vero et ipsi silentiarii ac coplis praefecti a patricio solempnia munera, omnesque domos suas, gratias Deo agentes et clementissimum imperatorem nostrum laudantes, repetunt.

καμεν, δηριγεύουσιν αὐτὸν μέχρι τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Ἰστέον δὲ, ὅτι οὐς ἀνωτέρω εἴπομεν, περὶ δηριγεύουσι, καταλαβὼν δὲ ὁ πατρικίος τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὑποδέχεται πάντας, ἡ δὲ ἐν τῇ τραπέζῃ καθέδρα τοῦ σιλεντιαρίου πλησίον τοῦ πατρικίου εἰς τὴν ἀριστερὴν μέρος ἰσοτίμως καθίεται (85) ἡ γὰρ τάξις οὕτως παρέχει· λαμβάνουσι δὲ καὶ αὐτοὶ παρὰ τοῦ πατρικίου οἱ τε σιλεντιάριοι καὶ οἱ στρατιῶται τὰς ἐξ ἔθους διδομένα αὐτοῖς συνθησίας (86), καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, εὐχαριστοῦντες τὸν Θεὸν καὶ ὑπερευχόμενοι τὸν πλουτοποιὸν ἡμῶν βασιλέα.

Acta et acclamationes factionum in promotione patricii.

I. Solito promotionis patricii ritu in palatio peracto, in pompa egreditur, comitante silentiario, eo scilicet, qui codicillos patricii portat, et ad Sancti Stephani ecclesiam in hippodromo abit, ac cereos ibi accendit. Deinde ab officiis aulae stipatus, ad consistorium pergens, cereos ibi accendit : ita et in ecclesia Domini, ubi proceres et scutarii numeri et diaetarii omnium diaetarum et decani in portione candidatorum adsunt. A quibus stipatus patri-

αὐτῷ ὁ δῆμαρχος λιβελλάριον. Καὶ ἀνελθὼν ἐν τῇ πύλῃ πλησίον τῆς χαλκῆς, δέχεται αὐτὸν τὸ μέρος τῶν Πρασίνων, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ δῆμαρχος τὸ λιβελλάριον, καὶ ἵσταται μέσον, ὡς εἴθισται αὐτῷ πάντοτε ἐν ταῖς δοχαῖς γίνεσθαι. Ἔττα τελεσάντων τῶν δύο μερῶν, ἐξέρχεται διὰ τῆς χαλκῆς, καὶ διελθὼν μέχρι τοῦ ἁγίου φρέατος, ἄπται ἐκεῖσε κηρούς, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχεται εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν, καὶ ἐμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν ἵστώσ, εὐχεται, καὶ προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ πατριάρχης, κλίνει τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν, λέγων εὐχὴν, εἰθ' οὕτως κοινωνεῖ τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἀσπασάμενος αὐτὸν ὁ πατριάρχης, ἀποπέμπει αὐτόν. Ὁ δὲ πατρικίος τὴν ἐξ ἔθους τῇ ἐκκλησίᾳ διδομένην συνθησίαν δεδωκώς, ἐξέρχεται διὰ μέσου τοῦ ναοῦ εἰς τὸν νάρθηκα, κάκεισε ἀπαλλάξας βάλει τὸ σκαρμαγγίον αὐτοῦ καὶ σαγίον ἀληθινόν, καὶ εἴθ' οὕτως ἐξελθὼν ἀπέρχεται ἐπιππος αὐτὸς, καὶ ὁ σιλεντιάριος ἐμπροσθεν αὐτοῦ, βασιάζων τὰς πλάκας, φορῶν σαγίον ἀληθινόν, οἱ δὲ λοιποὶ, οὐς ἀνωτέρω εἰρή-

καμεν, δηριγεύουσιν αὐτὸν μέχρι τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Ἰστέον δὲ, ὅτι οὐς ἀνωτέρω εἴπομεν, περὶ δηριγεύουσι, καταλαβὼν δὲ ὁ πατρικίος τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὑποδέχεται πάντας, ἡ δὲ ἐν τῇ τραπέζῃ καθέδρα τοῦ σιλεντιαρίου πλησίον τοῦ πατρικίου εἰς τὴν ἀριστερὴν μέρος ἰσοτίμως καθίεται (85) ἡ γὰρ τάξις οὕτως παρέχει· λαμβάνουσι δὲ καὶ αὐτοὶ παρὰ τοῦ πατρικίου οἱ τε σιλεντιάριοι καὶ οἱ στρατιῶται τὰς ἐξ ἔθους διδομένα αὐτοῖς συνθησίας (86), καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, εὐχαριστοῦντες τὸν Θεὸν καὶ ὑπερευχόμενοι τὸν πλουτοποιὸν ἡμῶν βασιλέα.

Ἀκτολογία τῶν δῆμων ἐπὶ προαγωγῇ Πατρικίου.

A. Τῆς συνήθους τάξεως τελουμένης ἐν τῷ παλατίῳ ἐπὶ τῇ τοῦ πατρικίου προαγωγῇ, ἐξέρχεται διὰ τῆς προελεύσεως, ὀψικευόμενος ὑπὸ σιλεντιαρίου, δηλονότι τοῦ σιλεντιαρίου βασιάζοντος τὸν τούτου κωδικελλον. καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἵπποδρόμου εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον, καὶ ἄπται ἐκεῖσε κηρούς. Καὶ ὀψικευόμενος ὑπὸ ἀξιωματικῶν, ἀπέρχεται ἐν τῷ κονιστωρίῳ, καὶ ἄπται ἐκεῖσε κηρούς, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἐκκλησίαν,

VARIAE LECTIONES.

⁸⁵ καὶ εἴθ' ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

gant ; sed εἶμαι, sum, εἶσαι vel εἶσαι, es, εἶναι, vel εἶνε, est. Vid. Grammat. linguae Graecae vulgaris Du Cange Glossario Graeco praefixam p. 31. Apud eundem v. κουροπαλάτης haec prostant Ptochodromi : οὐκ εἶσε σεβαστοῦ παιδίν, οὐτε κουροπαλάτου. Pag. Nostri 154, ubi nostra editio dat εἶσε, M. habent εἶς. Et sane veteribus quoque Graecis in usu fuisse medium verbi εἶμαι, demonstrat εἶ, quod nihil aliud est, atque contractum εἶσαι. Veteres, in scriptis certe, amabant formas contractas in medio ; at in scriptis novorum, plebeio sermone conceptis, saepius terminatio secundae personae singularis in medio sai occurrit, ut apud Nostrum p. 219, Κομίξσαι pro κομίξην, fers, p. 360, ἀναλαμβάνουσαι pro ἀναλαμβάνην, accipis. Apud Theophan. p. 118, est λυθροῦσαι pro λυθροῦ, liberaris (85) Mira dictio ἡ κάθεδρα καθίεται pro ἵσταται, καθίεται, κατατίθεται ; vel, si καθίεται malis ad silentiarium referre, debent verba ἡ δὲ καθέδρα sic accipi : quantum autem ad sedem silentiarii in convivio attinet, sedet ille ἰσοτίμως, eadem

in linea, seu altitudine sellae, ἐξ ἴσου, non humiliter.

D (86) *Consuetudines et solemnities sunt honoraria, conchiararia, salaria consuetata et constituta, dari jussa.* Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Latin. v. *consuetudo*, item v. Σολέμνια et *solemnities*. Συνθησία, ἔκταγῆ, ἔκταγιατικὰ, *sportulæ*, significant idem. Labbeus ad Synops. Basil. p. 74, *sive quodam suffragii solutione percipere*, est ad honorem et collegium aliquod provenire, etiamsi pro introitu nihil solvatur ; Guther. p. 502. Notitias talium consuetudinum habet aliquas codex noster libro secundo. Notitiam consuetudinum praefect. praet. et sportular. offic. per Africam habet e codice Justiniano Guther. p. 436 sqq. Notitia quantitatis consuetudinum ab archontibus dandarum est in Novell. Justin. p. 47, sq. Praeterea in fine multarum constitutionum additur, quantum honoratus pro codicillis aut insignibus dare debeat, ut p. 118, 112 fin. ed. Scrimgeri.

καὶ ἴστανται οἱ τε ἀξιωματικοὶ καὶ τὰ σκουτέρια τοῦ ἀριθμοῦ καὶ οἱ διαιτᾶριοι τῶν ὄλων διαιτῶν καὶ οἱ δεκανοὶ εἰς τὸν μᾶκρωνα τῶν κωνιδάτων. Καὶ ἀπέρχεται ὁ αὐτὸς πατρίκιος, ὀψικευόμενος ὑπ' αὐτῶν, ἕως τῶν χαλῶν πυλῶν τῶν κορινθῶν, καὶ λέγει ὁ ἀδμηνοσυνάλιος· « Στήτω, » καὶ κρατεῖ ὁ νομερᾶριος τὸ βῆλον καὶ λέγει· « Λεβὰ, πατρικιε, ἔλωκ. » Καὶ πάλιν λέγει ὁ ἀδμηνοσυνάλιος, ἄπερ φωνοβολεῖ ὁ νομερᾶριος, καὶ ἐξέρχεται ὁ πατρίκιος, καὶ διέρχεται διὰ τῶν σχολῶν, ὀψικευόμενος δηλονότι ὑπὸ τῶν προειρημένων. Τὸ δὲ μέρος τῶν Ἱρασιῶν ἴστανται εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους εἰς τὰς σχολὰς, ἐκδεχόμενον ⁸¹ (87) τὸν πατρίκιον, καὶ μετὰ τὸ στήναι τὸν πατρίκιον εἰς τὸν εἰωθότα τόπον, λέγει ὁ δῆμος· « Ἐπὶ πάντων εὐφημησάμεν τοὺς δεσπότης τῆς οἰκουμένης, » οἱ κράτται· « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλείων καὶ αυτοκρατόρων ⁸² πολλὰ τὰ ἔτη, » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράτται· « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα εὐσεβεστάτων ⁸³ αὐγουστῶν πολλὰ τὰ ἔτη, » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κράτται· « Τῶν πορφυρογεννήτων πολλὰ τὰ ἔτη, » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οὕτως οἱ κράτται καὶ εἰτα λέγουσιν ἅκτα ἀπὸ φθογγῆς· « Τίς οὐκ ἔχει ἐπὶ πλεῖον δοξάσαι (88) τὸν μόνον ἀθάνατον βασιλέα, » ἐκ γ'· « καὶ προδιβάλλοντα ἀξίαν τοῖς ἀξίοις, » ἐκ γ', « καὶ σὲ ὁ δεῖνα ἐτίμησαν παραδόξως (89), » ἐκ γ'· « τὴν τοῦ πατρικίου περιδόξον ἀξίαν, » ἐκ γ'· « ἀλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης τοὺς χρόνους αὐτῶν πληθύνει σὺν ταῖς αὐγουσταῖς καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. » Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιδίδωσι τὸ ⁸⁴ λιβελλάριον ὁ δῆμαρχος τῷ πατρι-

cius ad æneas portas cortinarum abit, dicitque admissionalis : « Sta ; » numerarius autem, velum tenens, inquit : « Leva te, patricie, e loco. » Rursus admissionalis, quæ acclamaverat numerarius, repetit, et egressus patricius per scholas transit, scilicet a dictis stipatus. Factio Prasinorum in Sanctorum Apostolorum œde in scholis excipiens patricium, præsto est, quo loco solemnî constituto, populus ait : « Ante omnia fausta dominis universis prece-mur. » Cantores : « N. N. magnis imperatoribus e cæsaribus multos annos ! » eadem populus ter. Cantores : « N. N. piissimis augustis multos annos ; » eadem populus ter. Cantores : « Porphyrogenitis multos annos ! » eadem populus ter, et sic postea cantores acta recitant : « Quis non maxime laudaret æolum immortalem regem, » ter ; « Et dignitatem dignis tributentem, » 148 ter ; « Et te gloriose honorarunt N. N., » ter ; « Splendida patricii dignitate, » ter ; « Sed omnium Creator et Dominus tempora vestra cum augustabus et porphyrogenitis augeat ! » Postea demarchus libellum patricio tradit, et dicunt cantores : « Tu es N. N., imo es N. N., » ter ; populus : « Tu es patricius, es ! » Cantores : « Pulchre venisti, a benefactoribus promotus ! » populus : « Pulchre venisti. » Cantores : Pulchre venisti, desiderium principum ! » populus : « Pulchre venisti. » Cantores : « Pulchre venit nobilis a majoribus ! » populus : « Pulchre venit ! » Cantores : « Pulchre venisti, N. N., patricie Romanorum ; » populus : « Pulchre venisti. » Cantores : « Pulchre venisti ad populum tui amantem ; » populus : « Pulchre

VARIE LECTIONES.

⁸¹ ΣΧΟΛΑ. Ἰστέον ὅτι, προελύσεως οὔσης ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ, ἐὰν σύμβῃ γενέσθαι πατρίκιον, πρῶτως δέχεται αὐτὸν τὸ μέρος τῶν Βενέτων εἰς τοὺς λύχνους μετὰ καὶ [καὶ om. ed.] τοῦ δημάρχου· τὸ δὲ μέρος τῶν Ἱρασιῶν εἰς τὰς σχολὰς μετὰ καὶ τοῦ δημάρχου. — ἐκδεχόμενος cod. ⁸² μεγάλῃ βασιλεῖ καὶ αυτοκρατορι ed. ⁸³ εὐσεβεστάτῃ ed. ⁸⁴ οὕτως om. ed. ⁸⁵ τὸ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(87) M. ἐκδεχόμενος, quod reprobandum quidem videatur post μέρος præcedens. Injicit tamen scrupulum, quod p. 155, § 2, ἐκδεχόμενος quoque est in codice, ubi cl. Leichius pariter correxit ἐκδεχόμενον. Si recte habet membranarum scriptio, debet δῆμος subintelligi, adeoque respici ad τὸ σημαίνόμενον.

(88) Habeat glorificare, id est possit, vel velit glorificare, glorificet. Ita Theophan. p. 398, μὴνῶσαι ἔγω, deferam, significabo. Anonym. Theophani additus p. 429, εἶχον βαλεῖν τὰς χεῖρας, adorturi essent ; ἔχομεν νικῆσαι, vicemus ; 432, ἔχομεν ποιῆσαι pro θέλομεν ποιῆσαι, volumus facere. Ita quoque vetus interpretatio Italica apud Marc. X, 38, illud δόνασθαι τὸ βάπτισμα βαπτισθῆναι, ὃ ἐγὼ μέλλω βαπτίσεσθαι ; sic reddit : potestis baptismum baptizari, quod ego habeo baptizari ? Tertulian. adv. Praxeam, c. 20 : Præfatio Joannis Evangelizatoris demonstrat quod retro [antea] fuerit, qui caro fieri habebat ; ὃ μέλλων ἑσαρκώσθαι. Innocentius apud Alemani. ad Procop. Anecd. p. 72 : Si in virtute uniri habent nobis id est, possunt uniri, aut unientur. S. Benedictus in insomnio ad S. Henricum imp. in cœnobio Cassinensi dormientem sic ait Chron. Cassin. II, 43 : cum primum hodie surrexeris, in egestionem urinæ tuæ tres lapillos non parvos mingere habebis, id est, minges. Vetus inscriptio Romæ in Ecclesia IV coronat. : Cod estis,

fui : et cod sum, essere abetis, id est, eritis. Neque tam recens ille verbi usus est ; εἶχον ἰδεῖν, visuri fuissent, jam Demosthenes p. 260, 2 dixit ; Barth. ad Gu. Briton. p. 50 fine, et du Cange v. habere et ἔχειν.

(89) Sic etiam est in M. F. leg. τιμήσαντα π., aut si ἐτίμησαν recte habet, debet ad οἱ βασιλεῖς tacite subintelligendum referri. Sed videtur potius aliquid deesse, e. c. καὶ σὲ, ὃ δεῖνα, οἱ ἐκ Θεοῦ κραταϊόμενοι ταῖς νίκαις, κοσμοπόθητοι δεσπότης Ῥωμαίων ἐτίμησαν, etc., ut p. 155 et 183, A. Pro παραδόξως malebam aliquando περιδόξως. Sed novi Græci splendidum et illustre quodque παράδοξον appellant, more e theatro ducto. Nam illi, qui in certaminibus solemnibus populo placuissent, atque e theatro gymnasiove victor abissent, et acclamari consuevisse χαῖρε, παράδοξε notat et exemplis confirmat Reinesius Inscript. Syntagm. p. 313, quem conferri velim et unde solum Curiî Fortunatiani locum referam, qui solacismum vulgarem, quo παράδοξος pro περιδόξῃ vel ἐνδόξῃ usurpabatur, jam suo tempore notabat his verbis : Vulgi consuetudine potius, quam ratione, Olympionicæ et cæteri in sacris certaminibus coronati vocari paradoxi solent. Parum enim diligenter [hoc est, cum delectu, judicio, studio elegantiss] Græce loquentes quidam τὰ παράδοξα pro his quæ sunt bonæ opinionis, accipiunt.

venisti! » Cantores: « Merito te amarunt domini, ut egregium dignumque virum! » populus: « Pulchre venit! » Cantores: « Sed omnium Creator et Dominus; » populus: « Pulchre venit! » Cantores: « Te, o patricie, quam diutissime conservet! » ὁ λαός: « Καλῶς ἦλθες. » Οἱ κράκται: « Καλῶς ἦλθεν ὁ εὐγενής ἐκ προγόνων. » ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθεν. » Οἱ κράκται: « Καλῶς ἦλθες, ὁ δεῖνα πατρικίαι τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαός: « Καλῶς ἦλθες ἔσ. » Οἱ κράκται: « Καλῶς ἦλθες εἰς φιλοῦντά σε δήμον ἔσ. » ὁ λαός. « Καλῶς ἦλθες. » Οἱ κράκται: « Ἀξίως σε ἠγάπησαν οἱ δεσπότες, ὡς ὄντα καθαρὸν καὶ ἁγίον. » ὁ λαός: « Καλῶς ἦλθες. » Οἱ κράκται: « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης. » ὁ λαός. « Καλῶς ἦλθεν. » Οἱ κράκται: « Φυλάξει σε, πατρίκιε, εἰς πλῆθη χρόνων ἔσ. »

II. Inde gradum dimovente patricio, comitatur eum a fronte populus, et apelaticum dicit ex quarto tono: « A suprema Providentia coronati pro merito suo et sapientissimi benefactores te, ut charissimum servum, N. N., summis honoribus ornarunt, protospatharium illustrem et nobilem a majoribus, adque splendidam patricii dignitatem promoverunt. » Sic abducunt eum in obsequio ad Venetam factionem; illuc enim delatis desinit carmen; quo facto, cantores dicunt; « Deus sancte, serva patricium; » populus ter: « Deus sancte. » Factio Venetorum in chalce patricium excipit, peragiturque officium et ordo factionis, ut ante a Prasina: præterea dicit apelaticum toni IV: « A Deo custoditi, » ut supra relatum est. Deinde per chylum chalces sanctumque puteum, ubi cereos accendit, transit, ac soleam, ubi antimensium stat, ingreditur. At patriarcha exil a sacrario ejusque codicillos sumit, quos in antimensio reponit, deinde preces facit, et his finitis, patricio codicillos tradit, quibus acceptis, apocombium ibi reponit. Deinde patriarcha 140 sacrarium intrat, et ad altare, ubi festis diebus etiam imperatores communicant, abit et sacramentam cœnam patricio impertit: Quo peracto, patricius ad scamnum patriciorum discedit, sagumque purpureum induit, et inde exiens, equo domum vehitur, a dictis omnibus et duabus factionibus stipatus, quarum unaquæque suum apelaticum dicit: silentiarius autem, sagum russum ferens, equo conscenso, patricium, cujus codicillos portat, comitatur. Cumque domum suam sic deductus est, comites omnes cum duarum factionum hominibus revertuntur; convivium vero cum patricio in ædibus ejus præpositi aliique patricii et officiales, duo demarchi et silentiarius eo die celebrant: præpositi quoque singuli vestes consutas, limbo purpureo ornatas, tribuni seu demarchi abdia accipiunt.

Ἐπισημασθῆναι τὸν πατρικίον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ὑποστρέφουσιν οἱ ὄψικεύοντες, πάντες καὶ οἱ τῶν δύο μερῶν δῆμοι, συνασιτῶνται δὲ τῷ πατρικίῳ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ οἱ πραιπόσιτοι καὶ ἕτεροι πα-

VARIE LECTIONES

⁵⁹ ἦλθε ed. ⁶⁰ ἦλθεν ed. ⁶¹ ΣΧΟΛ. Ἰστίον, ὅτι, τοῦ δημάρχου λέγοντος: « Καλῶς ἦλθες, ὁ δεῖνα πατρικίαι, » προσκυνεῖ ὁ πατρικίος πρὸς τὸν δημάρχον καὶ τὸν δῆμον καὶ ὁ δῆμος πρὸς αὐτὸν ὁμοίως, ποιῶν τὸ σέβας. ⁶² εἰς φιλοῦντας δήμον ed. ⁶³ χρόνον ed. ⁶⁴ ἀξιοδόται ed. ⁶⁵ ἔσ om. ed. ⁶⁶ λέγουσιν αὐτὸ λέγεται R. ex. compend. cod. ⁶⁷ μετὰ εὐχῆν ed. ⁶⁸ λαμβάνειν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(90) Ἀξιοδότως idem atque ἀξίως valet, coronati a Deo ex merito suo, dono in locum dignum collato. Vid. p. 183.

κίψ, καὶ λέγουσιν οἱ κράκται. « Ἐἶσε ὁ δεῖνα, εἶσε ὁ δεῖνα, εἶσε ὁ λαός ἐκ γ' » Ἐἶσε πατρικίαι, εἶσε. » Οἱ κράκται: « Καλῶς ἦλθες ἔσ, προβολὴ τῶν εὐεργετῶν. » ὁ λαός: « Καλῶς ἦλθες ἔσ. » Οἱ κράκται: « Καλῶς ἦλθες, ποθητὴ τῶν ἀνάκτων. » ὁ λαός, « Καλῶς ἦλθεν. » Οἱ κράκται: « Καλῶς ἦλθες, ὁ δεῖνα πατρικίαι τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαός: « Καλῶς ἦλθες ἔσ. » Οἱ κράκται: « Ἀξίως σε ἠγάπησαν οἱ δεσπότες, ὡς ὄντα καθαρὸν καὶ ἁγίον. » ὁ λαός: « Καλῶς ἦλθες. » Οἱ κράκται: « Φυλάξει σε, πατρίκιε, εἰς πλῆθη χρόνων ἔσ. »

B. Καὶ ἀποκινουῦντος τοῦ πατρικίου, ὄψικεύει ἔμπροσθεν αὐτοῦ ὁ δῆμος, λέγων ἀπελατικὸν ἤχ. δ'. « Οἱ ἐκ τῆς ἄνω Προνοίας ἔστε μὲν ἀξιοδότως ἔσ(90) πάνσοφοι εὐεργεταί σε, ὡς προσφιλέστατον δοῦλον, ὁ δεῖνα, ἐτίμησαν ἐν ὑπερτέροις ἀξίαις, πρωτοσπαθάριον ἐντιμον καὶ εὐγενῆ ἐκ προγόνων, καὶ εἰς ὑπερτίμιον δόξαν, τὴν πατρικίου ἀνύψωσαν ἔξισαν. » Καὶ ἀπάγουσιν αὐτὸν ὄψικεύοντες ἕως τῆς δοχῆς τῶν Βενέτων (μέχρι γὰρ ἐκεῖσε πληροῦται (91) τὸ ποίημα), καὶ μετὰ τὸ πληρωθῆναι λέγουσιν οἱ κράκται ἔσ ἔσ. « Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, σώσον τὸν πατρικίον. » καὶ ὁ λαός ἐκ γ' ἔσ. « Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος. » καὶ δέχεται αὐτὸν τὸ μέρος τῶν Βενέτων εἰς τὴν χαλκῆν, καὶ γίνεται ἡ ἀκολουθία καὶ ἡ τάξις τῆς δοχῆς, καθὼς καὶ πρῶτον ἐπὶ τῆς δοχῆς τῶν Ἱρασίων πλὴν λέγει ἔσ ἀπελατικὸν ἤχ. δ'. « Οἱ ἐκ Θεοῦ κρατούμενοι, » ὡς προεγράφη, Καὶ διέρχεται διὰ τοῦ χύτου τῆς χαλκῆς, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἅγιον φρέαρ καὶ ἄπται κηρὸς, καὶ μετὰ τοῦτο εἰσέρχεται εἰς τὴν σωλέαν, ἔνθα ἴσταται τὸ ἀντιμίσιον. Ὁ δὲ πατριάρχης ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ λαμβάνει τὸν κωδίκιον αὐτοῦ, καὶ τίθησιν αὐτοῦ ἐν τῷ ἀντιμίσίῳ, εἶτα ποιεῖ τὴν εὐχῆν ἔσ, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἐπιδίδωσι τὸν κωδίκιον τῷ πατρικίῳ, καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν ἔσ τὸν κωδίκιον, τιθεὶ ὁ πατρικίος τὸ ἄποκόμβιον ἐν τῷ ἀντιμίσίῳ. Ὁ δὲ πατριάρχης εἰσέρχεται ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ ἀντιμίσίῳ, ἔνθα καὶ τοῖς δεσπότηται ταῖς ἑορταῖς μεταδίδωσι, καὶ μεταδίδωσι τῷ πατρικίῳ μετὰ δὲ τὴν μετάληψιν ἀπέρχεται ὁ πατρικίος εἰς τὸ σκάμνον τῶν πατρικίων, καὶ περιβάλλεται ἀληθινὸν σαγίον, καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ τῶν ἐκείσε, καὶ καθβαλικεύει, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὄψικεύμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων καὶ ὑπὸ τῶν δύο δῆμων, καὶ λέγει ἕκαστος αὐτῶν τὸ ἴδιον ἀπελατικόν. ὁ δὲ σιλεντιάριος φορῶν σαγίον ῥοῆς, καὶ αὐτὸς καθβαλλάριος, ὄψικεύει τὸν πατρικίον, βαστάζων τὸ τοῦτου κωδίκιον. Καὶ μετὰ τὸ

ἔσ τὸν κωδίκιον, τιθεὶ ὁ πατρικίος τὸ ἄποκόμβιον ἐν τῷ ἀντιμίσίῳ. Ὁ δὲ πατριάρχης εἰσέρχεται ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ ἀντιμίσίῳ, ἔνθα καὶ τοῖς δεσπότηται ταῖς ἑορταῖς μεταδίδωσι, καὶ μεταδίδωσι τῷ πατρικίῳ μετὰ δὲ τὴν μετάληψιν ἀπέρχεται ὁ πατρικίος εἰς τὸ σκάμνον τῶν πατρικίων, καὶ περιβάλλεται ἀληθινὸν σαγίον, καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ τῶν ἐκείσε, καὶ καθβαλικεύει, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὄψικεύμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων καὶ ὑπὸ τῶν δύο δῆμων, καὶ λέγει ἕκαστος αὐτῶν τὸ ἴδιον ἀπελατικόν. ὁ δὲ σιλεντιάριος φορῶν σαγίον ῥοῆς, καὶ αὐτὸς καθβαλλάριος, ὄψικεύει τὸν πατρικίον, βαστάζων τὸ τοῦτου κωδίκιον. Καὶ μετὰ τὸ

(91) Illuc enim delatis finit, desinit carmen, eo usque inter ambulandum cantando protensum.

τρικίοι καὶ ὀφφικιάλιοι καὶ οἱ δύο δῆμαρχοι καὶ ὁ σιλεντιάριος, οἱ δὲ πραιπόσιτοι λαμβάνουσιν ἀνὰ ἱματίων ἐβραμμένων ἀπὸ τριβλαττίων ⁶⁹ ὀρνεμένων (92) β', καὶ οἱ δῆμαρχοι ἀβδία (93).

ΚΕΦΑΛ. ΜΘ'.

A

CAPUT XLIX.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προβολῇ ἀνθυπιάτων.

Observanda in promotione proconsulum.

A'. Καθίεται ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ σένζου ἐστεμμένος, φορῶν τὴν χλανίδα αὐτοῦ, καὶ ἵστανται οἱ τοῦ κουβουκλείου ἄρχοντες ἐν τῇ τάξει αὐτῶν οἱ δὲ σπαθαροκουβικουλάριοι καὶ οἱ κουβικουλάριοι ἵστανται ὀπισθεν τοῦ βασιλέως κύκλον ⁷⁰ (94) τοῦ ἡμικυκλίου. οἱ δὲ πρωτοσπαθάριοι οἱ εὐνοῦχοι ἵστανται πηξίον τοῦ σένζου, φοροῦντες τὰ σαβάνια αὐτῶν, βασταζόντες καὶ τὰ σπαθοβάκλια αὐτῶν. Καὶ λαβῶν θυμιατὸν ὁ παπίας, θυμιά ὁμοίως, ὡς ἐπὶ προβολῇ πατρικίων, καὶ ὑποχωρεῖ. Εἶτα λαβῶν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, εἰσέρχεται καὶ ἵστανται μέσον ἀναμεταξὺ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, καὶ προσκυνήσας, ἐξέρχεται ἐν τῷ τριπέτωνι μετὰ δύο ὀστιάριων, καὶ ἐκτελεῖ πάντα, ὃν τρόπον ἀνωτέρω εἰρήκαμεν ἐν τῇ προβολῇ τῶν πατρικίων. Καὶ εἰσάγει βῆλον α', μαγίστρος, καὶ ἐκτελοῦσι πάντα, ὡς ἡ συνήθεια ἔχει, ὁμοίως πάλιν ἐξελθὼν εἰσάγει βῆλον β'. πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ ἀπλῶς τὰ λοιπὰ βῆλα, τοὺς τε δημάρχους καὶ τὸν τοποτηρητὴν τῶν σχολῶν. Καὶ εἰ μὴ εἰσῆλθεν ἐν τῇ δοχῇ ὁ μέλων γενέσθαι ἀνθύπατος, προσκαλεσάμενος ὁ βασιλεὺς τὸν πραιπόσιτον, λέγει τὸ ὄνομα τοῦ μέλλοντος προβληθῆναι, κάκεινος λέγει τῷ τῆς καταστάσεως, κάκεινος λαβῶν αὐτὸν, ὡς ἐπὶ πατρικίου, ἵστησιν αὐτὸν ἔμπροσθεν τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου,

I. Imperator in throno coronatus suaque tunica indutus sedet, cubiculo præfecti secundum ordinem suum, spatharocubicularii et cubicularii a tergo imperatoris, in semicirculo protospatharii eunuchi propo thronum, sabania sua et spathobaculos ferentes, astant. Papias, thuribulo sumpto, similiter, ut in processione patriciorum, incensat et discedit. Deinde signo ab imperatore accepto, intrat præpositus et inter cubuli præfectos medius stat, peracta adoratione, in tripetonem cum duobus ostiariis procedit, omnemque ritum, quem in promotione patriciorum supra exposuimus, observat. Deinde velum I sive magistrōs, qui omnia, ut mos est, perficiunt: iterum egressus, velum II, patricios et strategos, cæteraque vela, demarchos quoque et scholarum vicarium adducit. Si vero futurus proconsul in processione non ingressus est, præposito accito imperator nomen promovendi dicit, hic cerimoniarario, qui ipsum excipiens, ut supra de præposito observatum est, coram præfectis cubiculi statuit, et purpureum quaternionem imperatori tradit: **150** cerimoniararius vero cum silentiario eum in conspectum imperatoris ductum adorare pedesque et genua ejus osculari jubent. Postea ab imperatore purpureum quaternionem seu procon-

VARIE LETIONES.

⁶⁹ τριβλατίων ὀρνεμένων ed. ⁷⁰ κυκλόθεν cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(92) M. τριβλαττίων ὀρνεμένων. Erit itaque sic distinguendum: ἀπὸ ἱματίων ἐβραμμένων *vestibus consutis* (de quibus ad p. 371 disputo) et ἀπὸ τριβλαττίων ὀρνεμένων, (id est, ὠρνημένων a verbo ὀρῆν *orna*, hoc est *ora*, vel potius *ornatione*; hoc est *prætexta instruere*), *instructis orna triblattea*, seu *serica prætexta ter tincta*, seu saturatissimi coloris purpurei. Ὅρα non tantum Græcis, sed et Latinis mediæ ævi est *ora*, omne quod aliquam non modo vestem, sed etiam rem quamcunque ambit et quasi continet; vid. Du Cange Gloss. Gr. v. ὄρα et Lat. v. *urna*, quibus addam hunc Chron. Cassin. III, 33: *rotundas imagines omnes argentea solum urna quatuor librorum circumdans*; ubi *urna* idem est atque id, quod nostrates *Rahmen* appellant. Idem III, 57, memorat *coopertorium altaris sericum cum urna purpurea, ornatum margaritis ac smaltis*. Sed ut dixi, credibilis mihi quidem est, *orna* esse pro *ornatio* vel *ornatura*; cujus formationis exempla plura, et in iis hoc ipsum quoque, Salmasius protulit ad Scr. Hist. Aug. t. II et 773. Non possum in fine hujus capituli, quin formulam veterem Latinam creandi patricii, quam ex Paulo Foro-Juliano de gestis Longobardorum Du Cange in Gloss. Lat. v. *Patricius* edidit, hic addam. Poterit nonnulla nostri codicis illustrare, et jucundum erit ambo conferre. *Patricii dignitas taliter disponenda est, quatenus illa non vili personæ, nec alicui concedatur ignoto. Sit enim valde notus imperatori, sit fidelis et prudens, non elatus. Protospatharius ventiens ante imperatorem osculetur suum humerum et dicat: Maxime imperatorum, ades, quem vocasti. Tunc*

*stet ad sinistram imperatoris illius hyparchus, quem nos dicimus præfectum, et dicat ei imperator: Cum protospathario futurum patricium adducito. Dum autem venerit patricius, imprimis osculetur pedes imperatoris, deinde genu, ad extremum osculetur ipsum, tunc osculetur omnes Romanos circumstantes, et dicant omnes: Benevenialis. Nobis nimium laboriosum esse videtur concessum nobis a Deo ministerium solum procurare: quocirca te nobis adiutorem facimus, et hunc honorem tibi concedimus, ut Ecclesiis Dei et pauperibus legem facias, et inde apud altissimum Judicem rationem reddas. Tunc induat eum imperator mantum, et ponat ei in dextro indice annulum, et det ei bombacinum propria manu scriptum ubi taliter continetur scriptum: Esto patricius, misericors et justus. Tunc ponat ei in caput aureum circulum, et dimittat. Observo ad hanc formulam adhuc, post salutationem *Benevenialis* (καλῶς ἤλθε) deesse: *tunc ait imperator*, aut simile quid. Pro *legem facere* diceremus hodie *justitiam administrare*. De *annulo et circulo patriciali* Græci nihil habent. *Bombacium* notat chartam bombycinam, in qua diploma patriciatu scriptum erat. Græci tabulas eburneas diptycha, adhibebant cum intus jacente codicillo, seu libello chartaceo, id est pergamento. Vid. ad p. 411.*

(95) De hac voce conjecturam profero in not. ad pag. 271.

(94) M. κυκλόθεν. Forte quoque εἰς σχῆμα deest, εἰς σχῆμα ἡμικυκλίου; conf. p. 143, nisi κυκλόθεν ipsis notet δίκην κύκλου.

ulares codicillos, manus ejus osculans, recipit, et ita retrorsum abductum in medio collocant. Omnes vero in processione ingressi solemnem adorationem, ut supra de promotione patriciorum dictum est, exhibent.

λαβὼν τὸ πορφυροῦν τετράδιον παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ εἶθ' οὕτως ἀπαγαγόντες ⁷¹ αὐτὸν ὀπισθοφανῶς, ἰστασιν αὐτὸν μέσον· ἅπαντες δὲ οἱ ἐν τῇ δοχῇ εἰσελθόντες ἐκτελοῦσι τὴν προσκύνησιν, ὃν τρόπον ἀνωτέρω εἴρηται ἐν τῇ προβολῇ τῶν πατρικίων.

II. Si vero promovendus in pompa ingressus non est, sed foris remansit, quod in pompa intrare majus est quam pro ejus dignitate, aut si, quia posterior ordine est, foris substitit, egressus patricius eum adducit, et peraguntur omnia, usque dum ab imperatore proconsulares codicillos accepit, ut supra in cerimonia patriciorum declaravimus. Omnes vero, qui eum excipiant, postquam consuetam adorationem et faustam appellationem pergere, promotum proconsulem ceremoniarum cum silentiario ad imperatorem ducit, quem postquam adoravit, revertitur et in suo loco stat, acceptoque signo ab imperatore, præpositus dicit: « Jubeo. »

CAPUT L.

Observanda in promotione patriciæ costes.

I. Domini, dibetisiis et chlamydis mutatis, ad portas phari, medium atrium prospicientes, tergo ad orientem converso, subsistunt, coronas vero non gestant. Signo ab ipsis dato, præpositus patricios et partem consulum ac silentiariorum ad processionem ecclesiasticam ducit, qui in templo consistorium hinc et inde ingressi faciunt. Signo a dominis accepto, præpositus in paranarthecem egreditur, et promovendam a custodia, ubi cancellis instructa vestibula sunt, ad mediam portam adducit, ubi semel in genua procidit. Postquam vero surrexit, coram dominis eam constituit, ad quorum pedes procumbit, et postquam surrexit, manus explicat, atque dominis dalmaticam, thoracem et matorium album recipit, et manus eorum osculatur. Tunc eam præpositus ad custodiam, unde egressa est, reducit **151** ipsique dalmaticam induit, matorum album gestanti; iterum eam in ecclesiam phari, ubi domini

VARIE LECTIONES.

⁷¹ ἀνθυπατικὸν B., ἀνθυπατικὸν cod. et ed. ⁷² ἀπάγοντες ed. ⁷³ Post βουλομένην deesse censet Leich. προβάλλεσθαι aut aliquid simile. ⁷⁴ ἀντιπεπτοὶ cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(95) Purpureum quaternionem seu membranæ D purpura tinctæ complicata quatuor folia; de quo more membranas colore purpureo, flavo, cæruleo, alio inficiendi, videndi viri docti ad Evangeliarium quadruplex Blanchini.

(96) *Quia vero venit*, cæteris collegis jam intro vocalis et ingressis.

(97) Non solet Noster καταλαμβάνειν hoc sensu, nempe pro *adipisci*, usurpare, sed pro *advenire*. Num igitur λάβῃ, aut καὶ λάβῃ legendum?

(98) *Pro capacitate ecclesiæ*, nempe Phari vel Deiparæ Phari, tot numero, quot χωρεῖν, capere commodo potest ecclesia.

(99) M. ἀντιπεπτοὶ gravi accentu. Puto tamen

καὶ λαβὼν ὁ πραιπόσιτος πορφυροῦν τετράδιον (95) ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ ὁ δὲ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλεντιαρίου, ἐνέγκαντες αὐτὸν πλῆσιον τοῦ βασιλέως, ποιοῦσι προσκυνῆσαι καὶ φιλῆσαι τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, εἶθ' οὕτως τὰ μόνατα αὐτοῦ. Ἐἴτα ἡγουν τὸ ἀνθυπατικὸν ⁷¹, φιλεῖ καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἰστασιν αὐτὸν μέσον· ἅπαντες δὲ οἱ ἐν τῇ δοχῇ εἰσελθόντες ἐκτελοῦσι τὴν προσκύνησιν, ὃν τρόπον ἀνωτέρω εἴρηται ἐν τῇ προβολῇ τῶν πατρικίων.

B'. Εἰ δὲ οὐκ εἰσῆλθεν ἐν τῇ δοχῇ ὁ μελλων προβληθῆναι, ἀλλ' ἐναπέμεινεν ἔξω, ὡς μὴ ἐνδέχεσθαι τὴν ἀξίαν αὐτοῦ εἰσέρχασθαι ἐν ταῖς δοχαῖς, ἢ κατὰ ὑστέρησιν (96) ἐναπέμεινεν ἔξω, ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ εἰσάγει αὐτὸν, τελεῖται δὲ μέχρις ἀν καταλάβῃ (97) τὸ ἀνθυπατικὸν παρὰ τοῦ βασιλέως, ὡς ἀνωτέρω ἐν τῇ καταστάσει τῶν πατρικίων ἐδηλώσαμεν. Τελέσαντες δὲ πάντες ἐν τῇ δοχῇ τὴν συνήθη προσκύνησιν καὶ εὐχαριστήσαντες, λαμβάνουσι τὸν προβληθέντα ἀνθύπατον ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλεντιαρίου, καὶ ἀπάγουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ προσκυνήσας τὸν βασιλέα ὀπιστρέφει, καὶ ἰστανται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, λέγει: « Κελεύσατε. »

ΚΕΦΑΛ. Ν'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ ζωστῆς πατρικίας.

A'. Ἀλλὰ ζουσιν οἱ δεσπότες τὰ διδωτέσια καὶ τὰς χλαμύδας, καὶ ἰστανται: εἰς τὰς πύλας τοῦ φάρου, βλέποντες ἐπὶ τὸν μέσον πυλῶνα, τὰ νῦτα ἔχοντες πρὸς ἀνατολήν, στέμματα δὲ οὐ φοροῦσιν οἱ δεσπότες. Καὶ ὅτε λάβῃ ὁ πραιπόσιτος τὸ νεῦμα παρὰ τῶν δεσποτῶν, εἰσάγει τοὺς πατρικίους καὶ μέρος τῶν ὑπάτων καὶ μέρος τῶν σιλεντιαρίων πρὸς τὴν γώρησιν τῆς ἐκκλησίας (98), καὶ ἰστανται κονιστώριον εἰς τὴν ἐκκλησίαν οἱ εἰσελθόντες ἔνθεν καθεῖθεν. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τῶν δεσποτῶν, ἐξέρχεται εἰς τὸν παρανάρθηκα, καὶ ἐπαίρει τὴν βουλομένην ⁷² ἀπὸ τοῦ φύλακος, ἔνθα εἰσὶν οἱ γανωτοὶ πυλῶνες οἱ ἀντιπεπτοὶ ⁷⁴ (99), καὶ εἰσάγει αὐτὴν ὁ πραιπόσιτος ἔνδον τῶν μέσων πυλῶν, καὶ πίπτει πρὸς τοὺς πόδας (1) αὐτῆ καὶ μόνον, καὶ ἀναστᾶσθαι αὐτῆς, ἀποφέρει αὐτὴν πρὸς τοὺς δεσπότες, καὶ πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ἀναστᾶσθαι ἀπλοῖ τὰς χεῖρας καὶ λαμβάνει παρὰ τῶν

editam accentuationem rectius habere. Sed difficile est, certam de etymologia et significatione vocis obscuræ et alibi non lectæ et difficulter cum analogia Græci sermonis conciliandæ pronuntiare. Videor mihi quidem percipere significationem, quæ est mea sententia, valvæ quæ sibi invicem obvertuntur, quarum una super alteram et adversus alteram inclinatur. Sitne ab ἀντιπίπτω, aut ab ἀντιπετώ, non dixerim. Neutri derivationi favet analogia. Sed Græci novi sibi multum in corrupenda veteri lingua indulgent. Num denique ἀντιπεπτοὶ legendum?

(1) Cujusnam? non imperatoris certe. Num igitur πρὸς τὸ οὐδας, *procidit in solum?*

δεσποτῶν τὸ δελματικὸν καὶ τὸ θωράκιον καὶ μαφόριον ἄσπρον, καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας τῶν δεσποτῶν. Καὶ ἀποφέρει αὐτὴν εἰς τὸν φύλακα, ὅθεν ἐξῆλθε, καὶ ἐνδύει αὐτὴν τὸ δελματικὸν, καὶ φορεῖ τὸ μαφόριον τὸ ἄσπρον, καὶ πάλιν εἰσάγει αὐτὴν εἰς τὸν φάρον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔνθα ἴστανται οἱ δεσπότες καὶ οἱ συγκλητικοί. Εἴθ' οὕτως φιλεῖ τοὺς πόδας τῶν δεσποτῶν, καὶ ἐξέρχεται ἀπευχαριστοῦσα, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ πάνθειον, καὶ μετὰ μικρὸν λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος, καὶ λέγει· «Κελεύσατε.» Καὶ ἐξέρχεται ἡ σύγκλητος ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ τριπέτῳ, καὶ ὁ τῆς καταστάσεως εὐτρεπίζει τὰ βῆλα ἀπὸ τε τῶν πατρικίων καὶ τῶν λοιπῶν συγκλητικῶν εἰς τὸν αὐτὸν τριπέτῳ, καὶ ὅτε ἀπέλθῃ ἡ ζωστὴ πατρικία εἰς τὸ πάνθειον, ἐνδύεται τὸ θωράκιον ἐπάνω τοῦ δελματικοῦ, καὶ φορεῖ καὶ λῶρον καὶ τὸ προπόλωμα.

B. Καὶ εἴθ' οὕτως φοροῦσιν οἱ δεσπότες τὰ στέμματα, καὶ καθίζονται ἐν τῷ σένζῳ, καὶ νεύουσι τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται μετὰ ὀστιαρίων καὶ βεργίων, καὶ προσκαλεῖται βῆλον α', μαγίστρου· βῆλον β', πατρικίου· βῆλον γ', συγκλητικούς, ὑπάτους, κόμητας, κανδιδάτους, δομεστικούς, ἀπὸ ἐπαρχῶν καὶ στρατηλάτας· συνεισέρχονται δὲ καὶ οἱ σιλεντιάριοι ὀπισθεν τῆς συγκλήτου ἔνθεν κάκειθεν. Καὶ ὅτε πληρωθῇ τὰ βῆλα καὶ σταθῇ τὸ σέκρετον ὅλον, νεύουσι οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται διὰ τῆς πληρώσεως (1^η) τῆς τάξεως τῶν πατρικίων, καὶ μέρος τοῦ πανθίου, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ πάνθειον, ἔνθα ἐστὶν ἡ προβληθεῖσα ζωστὴ πατρικία, καὶ εἰσάγει αὐτὴν, κρατῶν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ὤμων, καὶ διέρχεται εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς τάξεως τῶν πατρικίων, καὶ ἴστανται αὐτὴν μέσον τοῦ σέκρετου τῶν πατρικίων, φοροῦσαν τὸν λῶρον ⁷⁶ καὶ τὸ προπόλωμα. Καὶ προσκυνεῖ μικρὸν, ὡς μὴ δυναμένης αὐτῆς πεσεῖν διὰ τὸν λῶρον (2) καὶ τὸ προπόλωμα, καὶ πάλιν ἀποφέρει αὐτὴν ὀλίγα βήματα, καὶ προσκυνεῖ ὁμοίως, καὶ εἰς τὸ τρίτον (3). Προσφέρει ⁷⁶ αὐτὴν εἰς τὰ γόνατα τῶν δεσποτῶν, καὶ φιλεῖ τὰ δύο γόνατα τοῦ μεγάλου δεσπότη, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, πόδας δὲ οὐ φιλεῖ, ὡς μὴ δυναμένης αὐτῆς πεσεῖν. Εἴθ' οὕτως ἀπλοῖ τὰς χεῖρας, καὶ λαμβάνει τὰς πλάκας μετὰ τῶν κωδικέλλων, καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας τῶν δεσποτῶν, καὶ ὑποχωρεῖ ὀλίγον κρατούμενη παρὰ τοῦ πραιποσίτου, καὶ εἰσάγονται ὑπὸ σιλεντιαρίων κρατούμενοι ἀπὸ τε μαγίστρου μέχρι τῶν στρατηλατῶν ἀπευχαριστοῦντες διὰ τὴν τιμηθεῖσιν. Καὶ ὅταν συμπληρωσῇ ἡ σύγκλητος τὴν εὐχαριστίαν, εἰσάγει αὐτὴν πάλιν ὁ πραιπόσιτος εἰς

et senatores stant, perducit. Deinde pedes dominorum osculata et gratias actis, exit ad pantheum, brevique interjecto tempore, præpositus, accepto signo ab imperatore, dicit: «Jubete.» Senatus ex ecclesia ad tripetonem abit, et cerimoniarum magister vela e patriciis et cæteris senatoribus ad eundem tripetonem ordinat. Ad pantheum vero cum accessit zoste patricia, thoracem super dalmaticam induit, lorum quoque et propoloma gestat.

B II. Porro domini, coronis ornati, in throno sedent et signum præposito dant, qui cum ostiariis virgas gestantibus egressus, velum primum, magistratos, velum secundum, patricios, tertium, syncreticos, consules, comites, candidatos, domesticos, expræfectos, ductores exercitus advocat, unaque silentiarii post senatum hinc et inde ingrediuntur. Quando vela completa totumque secretum constitutum est, domini præposito signum dant, perque cœtum ordinis patriciorum factio ad pantheum abit, ubi promotâ zoste patricia stat, quam humeris sustinens adducit, digressamque per patriciorum cœtum, lorum et propoloma ferentem, in medio secreti patriciorum sistit. Hæc paululum se inclinat, quod loro impedita procidere nequit, deinde iterum per paucos gradus adducta, similiter se inolinat, et tertio. Tum genibus dominorum admota, ambo magni æque ac minoris domini genua, non autem pedes, cum procidere nequeat, osculatur. Postea manibus expansis tabulas cum codicillos sumit, dominorum manus osculans, paululumque a præposito sustentata recedit: tunc omnes a silentiariis sustentati, a magistro ad ducem exercitus inducuntur, pro dignitate ipsi collata gratias acturi. Quibus a senatu peractis, ipsam præpositus ad genua dominorum iterum adducit, ipsaque gratias agit. Imperator vero, ut signum præposito ad latus throni constituto dedit, etiamsi primicerius sit, præter eum qui zosten **152** sustentat, dicit: «Jubete.»

VARIE LECTIONES.

⁷⁶ τὸ λῶρον ed. ⁷⁶ τὸ τρίτον προσφ. ed.

JOAN. JAC. RESKII COMMENTARIUS.

(1^η) *Per finem ordinis patriciorum*, illinc, ubi desinunt stantes in serie patricii. Τὸ μέρος, *versus*, pro ὡς vel πρὸς τὸ μέρος, *ad plagam templi*.

(2) Videtur ergo non licuisse illis, qui loros corpore gererent, vestem principem virorum et majestati pene tantum atque patriciis propriam, genua flectere, aut humi procidere. Vir doctus, qui in Relationibus Gotingensibus de primo nostri operis volumine iudicium et indicium dedit, producto in aliis hoc quoque loco, causam in addita notula edidit quæ quidem sibi videatur, quare patricia zoste non prociderit, lorum et propoloma gerens. *Qui si, ait, ob id ipsum datæ vestes rigidæ primariis feminis, ut ne possint quidem, etsi oblitæ dignitatis velent, se abji-*

cere? Ignoscat nobis vir doctus, quisquis ille fuerit-cujus nomen ignoramus, si abejus sententia discedimus profitemurque, subtiliora et quesitoria ea esse, quam veriora. Ut diebus testis et Dominicis, ob temporis religionem, codicem sacrum aut crucem, aut symbolum fidei, aut vas aliquod sacrum manu gestantibus ingeniculare non licebat ob majestatem et reverentiam habitus gestaminis sui, sic tantæ venerationis et auctoritatis erat lorum, veterum trabes imago, ut qui eam corpore gereret, exemptus esset necessitate in genibus adorandi.

(3) M. post h. v. recte distinguunt; subintelligitur enim προσκυνεῖ, a communi repetitum.

τὰ γόνατα τῶν δεσποτῶν, καὶ ἀπευχαριστεῖ τοῖς δεσπόταις. Καὶ νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ τῷ ἑστῶτι εἰς τὸ πλαγίον τοῦ σέντζου, κᾶν τε πριμικήριος τύχη, ἀνευ τοῦ κρατοῦντος τὴν ζωστὴν, καὶ λέγει· «Κελεύσατε.»

III. Fausta apprecatus, senatus unaque zoste egreditur, cujus tabulas silentiaris accipit, et ad lausiacum in obsequio silentiariorum et cubiculariorum, tunicas albas gestantium, ad tropicem lausiaci abit, nec eo, ubi processio est, sed ad erotem pergens, ad latus magnauræ atque ad porticum candidatorum, ad exoubias perque scholas venit, ubi a factionibus, ut patriois, excipitur, libellum quoque a tribunis accipit, et, ut mos est, ipsi factiones acclamant. Abit postea per chytum chalces ad sanctum puteum, ingreditur templum sacrasque januas, ubi antimensium positum est: patriarcha ab oratorio egreditur, sumens ejus tabulas, quas in antimensio reponit, precesque, ut super patriois, recitat. Ad ecclesiam proceres et reliquæ dignitates una ipsam comitantur, peractisque a patriarcha precibus, cubicularii et silentiarii ad metatorium in triclinium Thomaites dictum deducunt, perque porticus transeuntes, intus stant. Proceres vero ac cæteri ab ecclesia discedunt, patriois et strategisæ consistorium in triclinio magnauræ, zosten excipientes, constituunt. Quæ cum eo pervenit, a capite inter patriois media constituitur, unaque et item altera procidentibus in genus, sportulam ab illa accipiunt, singulæ scilicet nummos VI, et sic abeunt. Similiter strategisæ eam adorant, dominisque et promotæ felicia apprecantur. Deinde discedunt patriois, ad cubicularii cum silentiaris eam excipiunt, perte erotem et porticum sanctorum XL in palatium duunt, unde per solarium chrysotriclinii transiens, pharum intrat, et felicia dominis precata, in antimensio nummos XII reponit, et cereis accensis, ad ædes suas redit. Cæterum observandum est, festis diebus, Dominica pagana excepta, promotionem nullam institui.

αὐτὴν οἱ κουβικουλάριοι καὶ οἱ σιλεντιάριοι, καὶ εἰσφέρουσιν αὐτὴν ἐν τῷ παλατίῳ διὰ τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἀγίων μ', καὶ ἐπικόπτει τὸ ἡλιακὸν τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν φάρον, εὐχόμενῃ τοῖς δεσπόταις καὶ τιθεῖ σπόρτυλον νομισματα β' εἰς τὸ ἀντιμίσιον, καὶ ἄπει κηρὸς καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸ καλλίον αὐτῆς. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐν ἑορτῇ οὐ γίνεται, εἰ μὴ ἐν Κυριακῇ παγανῇ.

153 CAPUT LI.

Observanda in promotione præpositi.

I. In die mutationis vestium, quando domini secretum in processione excipere jubent, mutant ipsi

Γ'. Καὶ ἐπεύχεται ἡ σύγκλητος καὶ ἐξέρχεται, συνεξέρχεται δὲ καὶ ἡ ζωσθεῖσα, καὶ λαμβάνει τὰς πλάκας αὐτῆς σιλεντιάριος, καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸ λαουσιακὸν, ὀψικευομένη ὑπὸ σιλεντιάρων καὶ κουβικουλαρίων φορούντων χλανίδια λευκά, καὶ ἀπέρχεται ἐπὶ τὴν τροπικὴν τοῦ λαουσιακοῦ, καὶ οὐκ ἐξέρχεται, ἐνθα ἐστὶν ἡ προέλευσις, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ἔρωτα, καὶ ἐκβαίνει ἐπὶ τὸ πλαγίον τῆς μαναύρας, καὶ ἐπὶ τὸν μάκρωνα τῶν κανδιδάτων εἰς τὰ ἐξουδία καὶ διὰ τῶν σχολῶν, καὶ δέχονται τὰ μέρη, ὡς ἐπὶ τῶν πατρικίων, λαμβάνει καὶ λιβελλάριον παρὰ τῶν δημάρχων, καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ μέρη, ὡς ἡ συνθήσια ἔχει. Καὶ ἀπέρχεται διὰ τοῦ χυτοῦ τῆς χαλκῆς εἰς τὸ ἅγιον φρέαρ, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ ναῦ εἰς τὰ ἅγια θυρία, ἐνθα πρόκειται τὸ ἀντιμίσιον, καὶ ἐκβαίνει ὁ πατριάρχης ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ [λαμβάνει τὰς πλάκας αὐτῆς, καὶ τίθησιν αὐτὰς εἰς τὸ ἀντιμίσιον, καὶ ποιεῖ εὐχὴν, ὡς ἐπὶ τῶν πατρικίων. Συνοψικεύουσι δὲ αὐτὴν μέχρι τῆς ἐκκλησίας καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀξιωματῶν (4), καὶ ὅταν συμπληρῶσιν τὴν εὐχὴν ὁ πατριάρχης, ἐπαίρουσιν αὐτὴν οἱ κουβικουλάριοι καὶ οἱ σιλεντιάριοι, καὶ ἀναφέρουσιν αὐτὴν εἰς τὸ μητατώριον ἐπὶ τὸν Θωμαίτην 77 (5), καὶ τὰ διαβατικὰ ἀναχωροῦντες ἔσωθεν ἰστᾶσιν 77. Οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ λοιποὶ ἀναχωροῦσιν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, αἱ δὲ πατρίκια καὶ αἱ στρατήγισσαι ἴστανται κονιστώριον εἰς τὸν τρίκλινον 78 τῆς μαναύρας, ἐκδεχόμεναι τὴν ζωσθεῖσαν. Καὶ ὅτε φθάσῃ 79, ἴσεται κατὰ κεφαλῆς ἀνὰ μέσον (6) νῶν πατρικίων, καὶ ἀπέρχεται μία μία προσκυνούσα καὶ λαμβάνουσα σπόρτυλον παρ' αὐτῆς, ἔχοντα ἀνὰ νομισματα ζ', Ὀμοίως καὶ αἱ στρατήγισσαι προσκυνοῦσιν αὐτὴν, καὶ ἐπεύχονται τοῖς δεσπόταις, καὶ τὴν προβληθεῖσαν. Καὶ ἀναχωροῦσιν αἱ πατρίκια, καὶ ἐπαίρουσιν

ΚΕΦΑΛ. ΝΑ'.

Ἄ' Ἐν ἡμέρᾳ ἀλλαξίμων, ὅτε κελεύουσιν οἱ δεσπόταις δεξασθαι ἕκρετον ἐπὶ προελεύσει, ἀλλάσσοσιν οἱ

VARIE LECTIONES.

77 τὸ Θωμαίτιον ed. 78 ἔσωθεν ἰστᾶσι Leich., ἔξωθεν ἔσω oonj. R. ἔσωθεν ἔσω ood. 79 τὸ τρίκλ. ed. 79 φθάσαι ood.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(4) Quinam hi sint, et qui diversi ab axiomaticis, fateor me nescire.

(5) Thomaites erat triclinium seu palatium patriarchæ, in foro Augustæ situm, ubi patriarchæ bibliotheca erat; vid. Du Cange ad Silentiar. p. 540, et CPl. Christ., Item Rhamnus. p. 92.

(6) Non potest hic loci in medio notare, sed debet

idem valere atque ἐν τῷ χορῷ; constat primo et supremo loco inter patriois, in collegio patriois. Alias consistere nequeunt κατὰ κεφαλῆς et ἀνὰ μέσον. Nisi forte dicas collatam eam in medio fuisse, sed extra seriem patriois, ut hos ad dextram, alios ad sinistram pone se habuerit; conf. P. 153.

δεσπότης τὰ διδητήσια αὐτῶν καὶ τὰς χλαμύδας καὶ τὰ στέμματα, καὶ καθίζονται ἐν τῇ σίνζφ εἰς τὸν ⁸⁰ χρυσοστρίκλινον, καὶ εἰσέρχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου ἀπὸ πλαγίου, ὡς ἔστιν ἡ συνήθεια, καὶ ἴστανται κονιστωρίον. Καὶ νεύουσιν οἱ δεσπότης, κἄν τε πραιπόσιτος ἕτερός ἐστι, κἄν πριμικήριος, καὶ ἐπαίρει τὸν ὀφείλοντα προβληθῆναι πραιπόσιτον, καὶ εἰσάγει αὐτὸν κατὰ παντὸς μέσον (7) τοῦ σερκίτου τοῦ κονιστωρίου τοῦ κουβουκλείου ⁸¹. Καὶ πίπτει, καὶ εἰσάγει αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ ὑποκοδίου τῶν δεσποτῶν, καὶ πίπτει καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ ⁸² γόνατα τοῦ μεγάλου δεσπότη, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, οἱ δὲ τοῦ κουβουκλείου ἴστανται ὡσπερ II. Καὶ ἀναστὰς ἱερακοὶ τὰς χεῖρας, καὶ λαμβάνει παρὰ τῶν δεσποτῶν πλάκας ἕνευ κωδικελλίων, καὶ φιλεῖ τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ ὀπισθοποδεῖ μικρὸν ἀπὸ τοῦ σίνζου, καὶ εὐθὺς ἀπευχαριστοῦσι πάντες οἱ τοῦ κουβουκλείου. Καὶ πάλιν προσφέρει αὐτὸν ἔμπροσθεν τῶν δεσποτῶν, καὶ πίπτει καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα τῶν δεσποτῶν, καὶ ἀπευχαριστεῖ, καὶ ἐπαίρουσιν αὐτὸν οἱ κουβουκλήριοι καὶ οἱ ὀστιαριοί, καὶ ἐξέρχονται ὀφικεύοντες αὐτὸν μέχρι τοῦ τριπέτωνος, ἕνεα ἴστανται οἱ πατρικιοὶ καὶ οἱ λοιποὶ συγλητικοί, ζων καὶ τὰς πλάκας οὗτου, καὶ πάλιν εἰσέρχεται ὁ αὐτὸς τὴν καθέδραν τῶν δεσποτῶν, βασιτάζων καὶ τὰς πλάκας.

B'. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως εὐτρεπίζει τὰ βῆλα εἰς τὸν τριπέτωνα, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ ὅτε κελεύσωσιν οἱ δεσπότης εἰσελθεῖν τὰ βῆλα τοῦ σερκίτου, νεύουσιν τῇ προβληθέντι πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται μετὰ δύο ὀστιαρίων καὶ βαργίων, βασιτάζων καὶ τὰς πλάκας. Καὶ εἰσάγει βῆλον α', τοὺς μαγίστρος, καὶ τὰ λοιπὰ βῆλα, ὡς ἔχει ἡ συνήθεια. Καὶ ὅταν ἔλθωσιν ὅλα τὰ βῆλα, νεύουσιν οἱ δεσπότης τῇ προβληθέντι πραιποσίτῳ, καὶ λέγει· «Κελεύσατε,» καὶ ἐπεύχονται· «Εἰς πολλοὺς χρόνους καὶ ἀγαθοὺς,» καὶ ἐξέρχονται, καὶ πληροὶ πάντα τὰ νοῦμερα (8) ὁ προβληθείς πραιπόσιτος. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι καὶ πατρικίον εἰ κελεύσωσιν ⁸³ αὐτὸν ποιῆσαι, ἄλλας πλάκας λαμβάνει μετὰ τῶν κωδικελλίων, καὶ πληροῦται

ΚΕΦΑΛΑ. NB'.

*Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ ὀπαρχοῦ.

A'. Προσκαλεῖται ὁ βασιλεὺς, ὃν ἂν βούλεται προβαλεῖσθαι ⁸⁴ ὑπαρχον, προσκαλεῖται καὶ τὸν πραιπόσιτον, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἄπελθε, καὶ παραδος

A dibetesia, ohlamydes et coronas, sedentque in throno in chrysotriolinio; at cubicularii a latere, ut mos est, ad consistorium constituendum intrant. Signo a dominis dato, seu alius præpositus, seu primicerius adsit, simulsis promovendum præpositum, eumque per medium secreti consistorii cubiculi inducit. Deinde postquam genu flexit, eum ad dominorum subsellia constituit, procidensque in terram, pedes et genua magni et minoris domini osculatur: cubicularii vero ea forma, quam littera II habet, astant. Surgens, manibus expansis, tabulas sine codicillis a dominis accipit, eorumque manus osculatus, paululum a throno retrocedit, statimque omnes cubicularii bene precantur. Deinde iterum ad dominos adductus, procumbit, eorumque pedes ac genua osculatus, fausta insuper apprecatur: quo peracto, eum cubicularii et ostiarii sumunt, et ad tripetonem usque, ubi patricii ac cæteri senatores stant, eum comitati, abeunt. Ipse inclinato corpore patricios et quoscunque vult salutat, tabulas portans, iterumque præpositus idem cum cubiculo intrat, et ad thronum dominorum, tabulas gestans, accedit.

καὶ προσκυνεῖ τοὺς πατρικίους καὶ οὐς βούλεται, βασιτάζων καὶ τὰς πλάκας μετὰ τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἴστανται εἰς

II. Cerimoniarius vela in tripetone, ut mos est, ordinat, ac dominis, ut ingrediuntur vela secreti, jubentibus, signum promoti præposito dant, qui cum duobus ostiariis et virgas gerentibus, tabulasque portans, abit. Mox velum primum, magistrus ac cætera vela, ut mos est, adducit. Quibus omnibus ingressis, domini præposito signum dant, qui dicit: «Jubete,» et, «Longa bonaque tempora» præcati, egrediuntur, omnesque numeros promotus præpositus congregat. Sciendum vero est eum, si ipsum patricium quoque esse velint, alias tabulas cum codicillis accipere, officium vero ritusque omnes, **154** ut in cæterorum patriciorum promotione, celebrari. τότε ἡ ἀκολουθία, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πατρικίων.

CAPUT LII.

Observanda in promotione præfecti.

I. Imperator præfectum quem creare vult, æque ac præpositum vocat, et dicit ad hunc: «Abi, et ipsum urbi præfectum impone.» Quem sumens

VARIE LECTIONES.

⁸⁰ εἰς τὸ ed. ⁸¹ τοῦ σερκίτου, τοῦ κονιστωρίου, τοῦ κουβουκλείου ed. ⁸² τὰ om. ed. ⁸³ κελεύσωσιν ed. ⁸⁴ προσκαλεῖσθαι pro προβαλεῖσθαι ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(7) Difficilis hic locus. Non enim apparet, ad sequentians pertineat, ex interpretatione et distinctione Leichiania, diversa tria, secretum, consistorium et cubiculum; ita ut toties debeat repeti, κατὰ παντὸς τοῦ σερκίτου, κατὰ παντὸς τοῦ κονιστωρίου, κατὰ παντὸς τοῦ κουβουκλείου; an subintelligi debeat ἀνθρώπων; an denique, sublati commatibus post σερκίτου et κονιστωρίου, quæ ibi looorum in M. nulla sunt, debeat reddi et construi κατὰ μέσον (vel ἐνὰ μέσον, κατὰ) παντὸς τοῦ σερκίτου τοῦ κονιστωρίου τοῦ κουβουκλείου, in medio et in fronte totius secreti consistorii cubiculi. Sed æque mirum mihi accidit secretum seorsim nominari, nulla nota di-

stinctiva addita, quam dictio *secretum consistorii cubiculi*. Malo tamen cum M. facere. Nam de solo consistorio seu collegio cubiculariorum hic sermo esse, excludo consistorio barbarorum procerum, ex eo liquet, quod hoc capite sermo de præposito sit, hoc est, capite eunuchorum. Et quamvis sufficere possit consistorium cubiculi pro collegio spadonum, cum tamen placuerit auctori dicere secretum consistorii cubiculi, neque absurdum id sit, debemus acquiescere.

(8) Numeros omnes implet, hoc est: munus et officii provincie sue satisfacit. Dictio e latinismo transumpta.

præpositus, sago rubro induit, etatimque silentiarium ad convocandum omnem civitatis magistratum in consistorium mittit, præpositus cum præfecto per lausiacum et scalas perque januam, quæ ad fiscum privatum ducit, egreditur, indeque cum processione per porticum et apsidem usque ad augusteum transit, ubi uterque expectans, dum magistratus præsto sit, assidet. Silentarii vero adventantes et nuntiantes, magistratum in consistorio adesse, rursus a præposito mandatum de magistratu in onopodem deducendo accipiunt. Tunc præpositus præfectum sumit, et egressus ex augusteo, per stenum transit, præfectus intra portam ad onopodem ducentem manet, ac solus exit, ubi magistratus stat, cui ab imperatore de æquitate servandisque legibus præcepta tradit.

λαβὼν ὁ πραιπόσιτος τὸν ὑπαρχον, καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ αὐγουστέως, διέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ καὶ μένει ὁ ὑπαρχος ἔνδον τῆς πόλης τῆς ἐξαγωγῆς πρὸς τὸν ὀνότοδα, ἐξέρχεται ὁ μόνος, ἔθθα ἴσταται τὸ πολίτευμα, καὶ λέγει αὐτοῖς, ἃ ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ βασιλέως λέγειν νοουθεσίας ἕνεκα καὶ νομίμων διακράτησιν.

II. Post hoc colloquium præpositus cerimoniarium jubet, velum aperiat præfectumque advocet: quem egressum præpositus civitati præfectum patremque urbis tradit. Postea præpositus ab onopodio ad palatium revertitur, cerimoniarium autem cum silentiariis præfectum assumit, eumque in consistorium ducit, ubi eum præfecti veste, camiso, scilicet pelonio et loro, pedes vero caligis induit. Deinde cerimoniarium cum civitate populoque duarum factionum, qui eum omnes paululum præcedunt, per excubias scholasque, inter acclamationes dicentium: « N. N. præfatus es, » transeunt; si patricius est, acclamatione: « N. N. præfatus esset patricius, etc. » Atque sic ad Magnam ecclesiam per sanctum puteum abit, cereisque accensis, et precatus, domum revertitur. εἶσε ὑπαρχος· » ἔάν δέ ἐστιν πατρικίος, ἀκτολογοῖ οὕτως· « Ὁ δεῖνα εἶσε ὑπαρχος, εἶσε καὶ πατρικίος » καὶ τὰ ἕξῃς. Καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχεται ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ ἁγίου φρέατος, καὶ ἄψας κηρὸς καὶ εὐχάμενος, ὑποστρέφει εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

155 CAPUT LIII.

Acta et acclamationes factionum in promotione præfecti.

I. Consueto promotionis præfecti ritu in palatio peracto, cum eum præpositus per triconchum et apsidem ad augusteum eduxit, in onopodium abeunt, quo postquam omnis ordo præpositi pervenit, præpositus patrem urbis promotum præfectum constituit. Deinde cerimoniarium eum sumit inque consistorium hibernum ducit, ubi camisio loro caligisque indutus, ad porticum candidatorum venit, ab omni prætorii ordine ad seneas usque cortinarum portas stipatus, admissionali dicente: « Sta, » tenetque numerarius velum, et: « Lava te, hyparche præfecte, loco, » inquit, statimque admissionalis dicta a numerario repetit. Præfectus abit, per scholas, a

ὁ νοµεράριος τὸ βῆλον, καὶ λέγει· « Λεβὰ, ὑπαρχ

VARIE LECTIONES.

⁸⁵ σκαλιών ed. ⁸⁶ καὶ ante εἰσέρχ. om. ed. ⁸⁷ ὁ δὲ πραιπόσιτος ante ἐξέρχεται excidisse putat R. ⁸⁸ λέγειν om. ed. ⁸⁹ τὸ λῶρον ed. et sic deinceps. ⁹⁰ ἀκτολογοῦμενοι ed. ⁹¹ εἶσε ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(9) Itaque illi barbære pro præfecte, de qua terminatione plura dico ad p. 200. Solebant autem vo-

Α αὐτὸν ὑπαρχον πόλεως. » Παραλαβὼν δὲ αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος, περιβάλλει αὐτὸν σαγιὸν βόης, καὶ εὐθίως ἀποστέλλει σιλεντιάριον, προσκαλίσασθαι τὴν πολιτικὴν κατάστασιν ἅπασαν ἐν τῇ κοινοιστωρίῳ, καὶ ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος μετὰ τοῦ ὑπάρχου διὰ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τῶν σκαλιῶν ⁸⁵, καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ ὄντος εἰς τὸ εἰδικὸν, καὶ ἐκεῖθεν θρηγισόμενος, διοδέων διὰ τῶν διαβατικῶν καὶ τῆς ἀψίδος, καὶ εἰσέρχεται ⁸⁶ μέχρι τοῦ αὐγουστέως, καὶ κοθίζονται ἀμφοτέροι ἐκεῖσε, ἐκδεχόμενοι μέχρις ἂν καταλάβῃ τὸ πολίτευμα. Τῶν δὲ σιλεντιαρίων ἰλθόντων καὶ ἀπαγγειλάντων, ὡς ὅτι πάρεστι τὸ πολίτευμα ἐν τῇ κοινοιστωρίῳ, λαμβάνουσι πάλιν οἱ αὐτοὶ σιλεντιάριοι πρόσταξιν παρὰ τοῦ πραιποσίτου πρὸς

Β τὸ ἀπαγαγεῖν τὸ πολίτευμα εἰς τὸν ὀνότοδα. Τότε λαβὼν ὁ πραιπόσιτος τὸν ὑπαρχον, καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ αὐγουστέως, διέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ καὶ μένει ὁ ὑπαρχος ἔνδον τῆς πόλης τῆς ἐξαγωγῆς πρὸς τὸν ὀνότοδα, ἐξέρχεται ὁ μόνος, ἔθθα ἴσταται τὸ πολίτευμα, καὶ λέγει αὐτοῖς, ἃ ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ βασιλέως λέγειν νοουθεσίας ἕνεκα καὶ νομίμων διακράτησιν.

Β'. Μετὰ δὲ τὴν διαλαλίαν κελεύει ὁ πραιπόσιτος τῇ τῆς καταστάσεως ἀνοιγῆναι τὸ βῆλον, καὶ προσκαλεῖται τὸν ὑπαρχον, κἀκεῖνὸν ἐξελεθόντος, παραδίδωσιν αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος τῇ πολιτείᾳ ὑπαρχον καὶ πατέρα πόλεως, καὶ εἴθ' οὕτως ἀπὸ τοῦ ὀνότοδος ὑποστρέφει ὁ πραιπόσιτος ἐν τῇ παλατίῳ, ὁ δὲ τῆς καταστάσεως μετὰ τῶν σιλεντιαρίων λαμβάνει τὸν ὑπαρχον, καὶ εἰσάγει αὐτὸν ἐν τῇ κοινοιστωρίῳ, καὶ ὑπαλλάσσει αὐτὸν τὴν τοῦ ὑπάρχου στολήν, ἦγουν τὸ καμήσιον καὶ τὸ πλώριον καὶ τὸν λῶρον ⁸⁷, καὶ ὑποδύει αὐτὸν καὶ τὸ καλίγιον. Καὶ εἴθ' οὕτως ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν δημοτῶν τῶν δύο μερῶν, ὀλίγον ὀφικεύοντες αὐτὸν, διέρχονται διὰ τε τῶν ἐκκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν, ἀκτολογοῦμένου ⁹⁰ ὑπ' αὐτῶν, λεγόντων αὐτῶν· « Ὁ δεῖνα εἶσε ὑπαρχος, εἶσε καὶ πατρικίος » καὶ τὰ ἕξῃς. Καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχεται ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ ἁγίου φρέατος, καὶ ἄψας κηρὸς καὶ εὐχάμενος, ὑποστρέφει εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΝΓ'.

Ἀκτολογία τῶν δῆμων ἐπὶ τῆς ὑπάρχου προαγωγῆς.

Α. Τῆς συνήθους τάξεως τελουμένης ἐν τῇ παλατίῳ ἐπὶ τῇ τοῦ ὑπάρχου προαγωγῇ, καὶ τοῦ πραιποσίτου τοῦτον ἐξέγοντος διὰ τοῦ τρικόνχου καὶ τῆς ἀψίδος εἰς τὸν αὐγουστέα, ἀπέρχονται ἐν τῇ ἰονοποδίῳ, καὶ δὴ πάσης τῆς τάξεως τοῦ πραιποσίτου ἐν τῇ ὀνοποδίῳ ἀνερχομένης, παραδίδωσιν ὁ πραιπόσιτος πατέρα πόλεως τὸν προβληθέντα ὑπαρχον. Ἐἴτα ἐπαίρει αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ εἰσφέρει αὐτὸν ἐν τῇ κοινοιστωρίῳ τῇ χειμερινῇ, καὶ ἐνδύει αὐτὸν τὸ καμήσιον καὶ τὸν λῶρον, καὶ ὑποδύεται καλήγιον, καὶ ἔρχεται ἐπὶ τὸν μάκρωνα τῶν κανθιδάτων, ὀφικεύόμενος ὑπὸ πάσης τῆς τάξεως τοῦ πραιτωρίου ἕως τῶν χαλκῶν πυλῶν τῶν κορτινῶν. Καὶ λέγει ὁ ἀδμησουνάλιος· « Στήτω » καὶ κρατεῖ προφέκτωρ (9), λῶκ, » καὶ πάλιν λέγει ὁ ἀδμησου-

νάλιος, ἄπειρ φώνοβολοι ὁ νομεράριος. Καὶ ἐξέρχεται ὁ ὑπαρχος, καὶ διέρχεται διὰ τῶν σχολῶν, ὀψικευόμενος ὑπὸ τῶν προσηρημένων.

Β'. Τὸ δὲ μέρος τῶν Βενέτων ἵσταται εἰς τοὺς λόχους, ἐκδεχόμενος ⁹² τὸν ὑπαρχον, καὶ πρὸ τοῦ φθάσαι αὐτὸν εἰς τὸν τοῦ Βενέτου δῆμον λέγει ὁ δῆμος ποιημὰ δρομικὸν ἤχ. δ'· « Οἱ ἐκ Θεοῦ κραταιούμενοι ταῖς νίκαις, κοσμοπόθητοι δεσπότες τῶν Ῥωμαίων, σὲ, ὡς γνησιοπόθητον (10) καὶ πιστότατον δοῦλονι προεβίβασαν ἀξίως ἐν ὑπερτέραις ἀξίαις, πρωτοσπαθῆριον ἔντιμον καὶ εὐγενῆ ἐκ προγόνων, καὶ εἰς ὑπέρτιμον δόξαν τῆ τοῦ ὑπάρχου ἀνύψωσαν ἀξία. » Καὶ μετὰ τὸ στῆναι τὸν ὑπαρχον εἰς τὸν εἰωθότα τόπον τῆς αὐτοῦ στάσεως λέγει ὁ δῆμος· « Πρὸ πάντων εὐφημησωμεν τοὺς δεσπότες τῆς οἰκουμένης· » οἱ κρᾶται· « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλείων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη· » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κρᾶται· « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τῶν εὐσεβιστάτων αὐγουστῶν πολλὰ τὰ ἔτη· » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Καὶ ⁹³ εἶθ' οὕτω λέγει ἄκτα ἀπὸ φθογγῆς· « Τίς οὐκ ἔχει ἐπὶ πλείον δοξάσαι; » ἐκ γ'. « Τὸν μόνον ἀθάνατον βασιλέα, » ἐκ γ'. « τὸν τοιοῦτους δεδωκότα ὑμῖν δεσπότης, » ἐκ γ'. « προνοούμενος ἐκάστη τὴν σωτηρίαν, » ἐκ γ'. « καὶ προβιδάζων ⁹⁴ ἀξίαν τοῖς ἀξίοις, » ἐκ γ'. « καὶ σὲ ὁ δεῖνα ἐτίμησαν παραδόξως, » ἐκ γ'. « τῆ τοῦ ὑπάρχου περιδόξῃ ἀξία, » ἐκ γ'. « ἄλλ' ὁ πάντων ποιητῆς καὶ δεσπότης τοὺς πορφυρογεννήτοισι. »

Γ'. Ἐἶτα λέγουσιν οἱ κρᾶται· « Εὐφημησωμεν κατὰ χρέως τὸν ὑπαρχον Ῥωμαίων. Εἶσε ὁ δεῖνα, εἶσε ὁ δεῖνα, εἶσε ἂ δεῖνα ⁹⁵, εἶσε ὑπαρχος, εἶσε. » Καὶ εἶθ' οὕτως λέγουσιν οἱ κρᾶται· « Καλῶς ἤλθε, θεοστέπτων ⁹⁶ ὁ δοῦλος· » ὁ λαός· « Καλῶς ἤλθε. » Οἱ κρᾶται· « Καλῶς ἤλθε, προβολὴ εὐεργετῶν· » ὁ λαός· « Καλῶς ἤλθε. » Οἱ κρᾶται· « Καλῶς ἤλθε, ὁ εὐγενὴς ἐκ προγόνων· » ὁ λαός· « Καλῶς ἤλθε. » Οἱ κρᾶται· « Καλῶς ἤλθε, ὁ δεῖνα ὑπαρχε τῶν Ῥωμαίων· » ὁ λαός· « Καλῶς ἤλθε ⁹⁷. » Οἱ κρᾶται· « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης φυλάξει σε, ὑπαρχε, εἰς πλήθη χρόνων· » Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιδίδωσι λιβελλάριον ὁ δῆμαρχος τῷ ὑπάρχῳ, καὶ λέγουσιν οἱ κρᾶται· « Καλῶς ἤλθε, ποθητὴ τῶν ἀνάκτων· » ὁ λαός· « Καλῶς ἤλθε. » Οἱ κρᾶται· « Καλῶς ἤλθε, ὁ δεῖνα ὑπαρχε τῶν Ῥωμαίων· » ὁ λαός· « Καλῶς ἤλθε. » Οἱ κρᾶται· « Καλῶς ἤλθε εἰς φιλοῦντά σε δῆμον· » ὁ λαός· « Καλῶς ἤλθε. » Οἱ κρᾶται· « Ἀξίως σε ἠγάπησαν οἱ δεσπότες· » ὁ λαός· « Καλῶς ἤλθε. » Οἱ κρᾶται· « Ὡς ὄντα καθάρων καὶ ἐπάξιον· » ὁ λαός· « Καλῶς ἤλθε. » Οἱ κρᾶται· « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης φυλάξει σε, ὑπαρχε, εἰς πλήθη χρόνων. »

VARIÆ LECTIONES.

⁹² ἐκδεχόμενον ed. ⁹³ καὶ om. ed. ⁹⁴ προνοούμενος et προβιδάζοντας conj. R. ⁹⁵ Tertium εἶσε ὁ δεῖνα om. ed. ⁹⁶ θεόσπετος ed. ⁹⁷ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι, τοῦ δήμου λέγοντος· « Καλῶς ἤλθε, ὁ δεῖνα ὑπαρχε, » προσκυνεῖ ὁ ὑπαρχος πρὸς τὸν δῆμον καὶ τὸν δῆμαρχον, ὁμοίως καὶ ὁ δῆμος πρὸς αὐτὸν ποιῶν τὸ σέβας.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

eibus Latinis explicationis gratia Græcas earum interpretationes addere. Ita infra Αὐγουστε σεβαστέ, posteriore voce priorem explicante.

(10) Resolvi debet in γνήσιον καὶ ποθητόν, *benivolium vel sincerum et cupitum seu desideratum*. Vid. ad p. 43. Adhibent novi Græci vocem γνήσιος libenter de liberis, amicis et servis, pro *sincerus, candi-*

II. Factio Veneta stat ad lychnos, præfectum ex-cipiens, qui priusquam ad eum pervenit, ducit populus cursorium carmen toni IV : « Per Deum victoribus insignes, desiderium orbis, domini Romanorum te, ut ab omnibus expetitum, fidelissimum servum, merito in summa dignitate collocarunt, illustrem et nobilem genere majorum protospatharium, teque ad excelsum honorem officii præfecti provexerunt. » In solito autem loco stationis sue præfecto collocato, populus dicit : « Ante omnia concelebremus universi dominos. » Cantores : « N. N. magnis imperatoribus et Augustabus piissimis multos annos ; » populus eadem ter ; postea magna voce acclamat : « Quis nollet vehementer collaudare, » ter ; « solum immortalem regem, » ter ; « qui tales nobis Dominos dedit, » ter : « omnium prospiciens saluti, » ter ; « et dignitatem dignis tribuens, » ter ; « et te N. splendide honorarunt, » ter ; « excelsa præfecti dignitate, » ter ; « at omnium Creator et Dominus tempora eorum cum Augustabus et porphyrogenitis augeat. »

III. Postea cantores dicunt : « Laudemus ex debito præfectum Romanorum ; tu es N., tu es N., tu es N., præfectus es. » 156 Deinde cantores : « Benevenisti, famule a Deo coronatorum ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Bene venisti, a beneficis dominis promote ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Bene venisti, nobili genere illustris ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Bene venisti, N. Romanorum præfecte ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « At omnium Auctor et Dominus te, præfecte, multa tempora conservet. » Postea tribunus præfecto libellum tradit, et cantores dicunt : « Bene venisti, desiderium principum ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Bene venisti, N. Romanorum præfecte ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Bene venisti ad factionem tui amantem ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Digne te amarunt domini ; » populus : « Bene venisti. » Cantores : « Ut præclarum et dignum ; » populus : « Benevenisti. » Cantores : « Omnium auctor et Dominus te, præfecte, diu conservet ! »

duis, integer, benevolus ; vid. Codin. Offic. p. 121, 123. Theophan. p. 81. Nicephor. CPTan. Patr. p. 12. Vel potest quoque γνήσιος in hac compositione accipi pro caro, amato, adeoque γνησιοπόθητον esse *amatam atque desideratam*. Ita in Antholog. p. 218, Ὁ μὴδ' ἀστοῖσι φιληθεῖς Τίμων οὐδ' Ἄϊδῃ γνήσιός εἰμι νέκυς.

IV. Abentem præfectum præcedit populus, cursorium carmen toni IV canens : « Per Deum victoriis insignes. » Supra id retulimus. Eteum ad Prasinam factionem adducunt ; ibi enim carmen completur : quo facto, cantores : « Unus Deus sanctus servet præfectum ! » populuseadem ter, Prasinorum factio eum in scholis excipit, cujus factionis ritus et ordo idem ac Venetæ est, transitque per chytum obalces, etsauctum puteum intrans, cereos accendit. Sciendum vero, patriarcham preces pro præfecto eodem, ac pro patriciis, modo dicere. Præfectus scamnum patriciorum intrat, ubi cerimoniariorum ipsi et pelonium induit ; egreditur per latus templi ad partem metatorii in horologium, ubi equus albus collarum ornatus, calamarium et officiales cum suis peloniis adsunt ; deinde, equo conscenso, præfectus in prætorium abit, quo cum pervenit, inque sella sua consedit, officiales æque ac cives exclamant : « Dignus, dignus, dignus, multi anni imperatoribus ! » et cætera acclamationis, cui adjiciunt in fine : « Et promote. » 157 Sic rursus, conscenso equo, stipatus a dictis, domum abit.

τοῦ θρόνου, λέγουσιν εἰ τῆς τάξεως (12) καὶ τῆς βασιλείων » καὶ τὰ ἐξῆς τῆς εὐφημίας· ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ εὐφημίᾳ λέγουσι· « Καὶ τοῦ προβληθέντος. » Καὶ εἴθ' οὕτως πάλιν καθαικίσει τὸ χίωμα ⁹⁹ (13), καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὄψικευμένος ὑπὸ τῶν προβλήθέντων.

VARIE LECTIONES.

⁹⁸ χαιώματος ed. ⁹⁹ χαιώμα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(11) Redditur hæc vox in Cangii Glossario *calamarium*, *theca calamorum*, *atramentarium*. Forte itaque notat scribarum præfecto urbis additorum et sub ejus dispositione constitutorum scrinium seu officium : quibus opponantur οἱ ταξιαῖται, vel, quod idem est, at aliquanto ad leges grammaticas Græcæ propius, ταξιώται. Notat hæc vox primum officiales, id est apparitores majori cuidam magistratui additos et ad ejus τάξι, officium, comitatum pertinentes, ad exsequenda ejus mandata, comprehendendos et puniendos delinquentes, quæ notio hio obtinet. Erant autem tales plerumque milites, aut certe armati. Deinde notat quoque milites gregarios, cohortales, præsidarios. Vid. Guther. p. 372, et 626. et Du Cange Gl. Gr. h. v. Quid si vero, ut ad τὸ καλαμάριον redeamus, interpretemur urnam, in quam conjiciuntur τὰ καλάμια, tesserae, quales olim dabantur illis, qui beneficio panium gradillum fruebantur : de quibus docte disputat Salsmasius ad Sor. Hist. Aug. t. II. p. 502, 503. Desierat quidem ista dilargitio panium gradillum, at supererat tamen eorum quædam imago in τῷ λαχανικῷ. Aut quid, si calamarium fuerit theca calamorum cum suppellectile omni scriptoria, velut symbolum investituræ præfecti urbis, ut cui multum negotii cum chartis et scriptione ? De more recens honorandum una aliqua earum rerum, in quarum tractatione officium ejus versaretur, investiendi, ago ad Cleto- rologium.

(12) Officiales, ad ejus τάξι, comitatum armatum, officium vel obsequium pompaticum pertinentes ; vel potius οἱ τῆς τάξεως sunt viri ad ordinem pertinentes, hoc est senatores, senatus urbanus, quibus opponuntur οἱ τῆς πόλεως, *communis civium*. Senatus etiam Latinis nude *ordo*, interdum *ordo honestissimus* appellatur ; unde assumpsertunt novi Græci usum vocabuli τάξι pro *senatu* ; vid. ad pag. 163.

(13) Est mea sententia χίωμα illud pretiosum in-

Δ'. Καὶ ἀποκινῶντος τοῦ ὑπάρχου, ὄψικεύει ἐμ- προσθεν αὐτοῦ ὁ δῆμος, λέγων τὸ δρομικὸν ποίημα ἤχ. δ'· « Οἱ ἐκ Θεοῦ κραταιοῦμενοι ταῖς νίκαις. » Προεγράφη. Καὶ ἀπάγουσιν αὐτὸν ἕως τῆς δοχῆς τῶν Πρασίνων (μέχρι γὰρ τῶν ἐπεισε πληροῦται τὸ ποίημα), καὶ πληρωθέντος λέγουσιν οἱ κράται· « Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, σῶσον τὸν ὑπαρχον » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Καὶ δέχεται τοῦτον τὸ μέρος τῶν Πρασίνων εἰς τὰς σχολὰς, καὶ γίνεται ἡ ἀκολουθία καὶ ἡ τάξις τῆς δοχῆς, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν Βενετῶν, καὶ διέρχεται διὰ τοῦ χυτοῦ τῆς χαλκῆς, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἅγιον φρέαρ, καὶ ἄπτει κηρούς, ἴστέον, ὅτι ὁ πατριάρχης εὐχὴν τοῦ ὑπάρχου ποιεῖ κατὰ τὸν εἰωθότα τύπον τῶν πατρικίων. Καὶ μετὰ τοῦτο εἰσέρχεται εἰς τὸ σκάμνον τῶν πατρικίων, καὶ ἐκεῖ ἐνδύει αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως τὸν τε λῶρον καὶ τὸ πελώνιον, καὶ ἐξέρχεται διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ναοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ τοῦ μητατωρίου μέρος, εἰς τὸ ὠρολόγιον, ἐνθα ἴσταται ὁ λευκὸς ἵππος μετὰ τοῦ χιώματος ⁹⁸ καὶ τὸ καλαμάριον (11) καὶ οἱ ταξιαῖται μετὰ τῶν πελωνίων αὐτῶν, καὶ καθαικίσει ὁ ὑπαρχος καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ πραιτωρίῳ, καὶ αὐτοῦ ἀνεβλόντος καὶ καθεσθέντος ἐπὶ τοῦ ἑαυ- τοῦ θρόνου, λέγουσιν εἰ τῆς πόλεως· « Ἄξιος, ἄξιος, πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλείων » καὶ τὰ ἐξῆς τῆς εὐφημίας· ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ εὐφημίᾳ λέγουσι· « Καὶ τοῦ προβληθέντος. » Καὶ εἴθ' οὕτως πάλιν καθαικίσει τὸ χίωμα ⁹⁹ (13), καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ὄψικευμένος ὑπὸ τῶν προβλήθέντων.

C voluorum, auro, gemmis et margaritis illustratum, quod equo, quem Augustus incendit, insternitur. Qualem morem sultani Turcici ex aula Byzantina transumptum adhuc retinent. Equo enim, quo sultanus ad S. Sophiam vehitur diebus Veneris, semper insternitur τὸ χίωμα operculum sellæ equinæ, quod, quam primum sultanus in portæ templi descendit, strator ejus tollit, sub axilla sua recondit, et ipse in eodem equo rursus in palatium revehitur. Quod ipsi licet : modo tollat operculum. Sed operculo augusto insidere capitale est. V. P. della Valle Epistol. Itiner. I. 13, et Leo Afric. III. 53. Crediderunt viri docti, τὸ χίωμα esse tantum ornatum colli equini, inducti ut videtur, ex loco Codine de officio. XVII, 47 : Ἐν πρότερον συνίθεια φορεῖν τὸν τοῦ βασιλέως ἵππον ἐν τῇ τοιαύτῃ πανηγύρει περὶ τὸν τράχηλον καὶ ὀπισθεν τῆς σέλλας ἐπάνω τῶν σκαπουλλίων ἄπερ ὀνομάζοντο χαιώματα, ἐκ μαργάρων καὶ λίθων συγκείμενα. Crediderunt τὰ σκαπούλια *scapulas* notare : et qui poterant aliter ? qui Latinam hanc esse vocem scirent et quid Latinis *scapula* significet. Sed novis Græcis *lumbo* vocabulum illud significat, quo vel ipsa verba ὀπισθεν τῆς σέλλας, *pone sellam*, ducere poterant · vid. Goar. p. 70. Forte ex eo, quod essent hæ stragule lineis duabus diagonalibus gemmarum et margaritarum in medio se ad angulos acutos secantibus distinctæ, χαιώματα sunt dictæ. Χιῶν est aliquid ad inстар litteræ Græcæ X facere. Notum, quid sit in rhetoricis ὁ χιασμός, et χιωτῶς in Glossis idem est atque *καγκελωτῶς*, *decussatim*. Glossæ Nomicæ Vaticanæ apud Du Cange Gloss. Gr. v. μετὰξί : Μετὰξί ἐνδύσεμα σηνιόβ [σηρικῶδ legit du Cange] εἶπουν τὰ ἐνδεδεμένα ἀλλήλοις καγκελωτῶς, εἶποι χιωτῶς. Noster certe codex plerumque et nescio an non semper χίωμα scriptum exhibet, non χαιώμα, ut Du Cange, qui conf. h. v., ubi aliam dat etymologiam. Ut *subsellium* appellabant Latini sequiores

ΚΕΦΑΛ. ΝΑ΄.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ κοιαιστῶ-
ρος (14.)

Κελεύουσιν οἱ δεσπόται ζητῆσαι τὸν ὀφείλοντα
προβληθῆναι κοιαιστῶρα, καὶ ἐάν εὐρεθῆ, ζητοῦσι
τὸν πραιπόσιτον μετὰ τοῦ προβαλλομένου (15), καὶ
παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος παρὰ τῶν δε-
σποτῶν, ἵνα ἀπελθὼν προβάλληται αὐτὸν κοιαιστῶρα.
Καὶ ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος, ὀψικευόμενος, ὑπὸ
κουδικουλαρίων καὶ σιλεντιαρίων, ἢ ἐν τῷ ἡμικυ-
κλίῳ, ἢ ἐν τῇ θερμάστρῳ, καὶ ζητεῖ τοὺς ἀντιγρα-
φῆς (16) καὶ καγκελλαρίους, καὶ παραδίδωσιν αὐτοῖς
τὸν κοιαιστῶρα ¹, καὶ ἐπαύχονται τοὺς δεσπότας καὶ
ἀναχωροῦσι. Καὶ εὐθέως ὁ προβληθεὶς ἀποστέλλει
ἄνθρωπον ² (17) αὐτοῦ μετὰ τοῦ χωσβαίτου τοῦ βε-
στιαρίου, καὶ ἐπαίρει τὴν στολὴν τοῦ κοιαιστῶρος τοῦ διαδεχθέντος (18), καὶ ὅτε εἰσὶν ἀλλάξιμα ἐν τῇ προελού-
σει, ἀλλάσσει κακέϊνος.

A

CAPUT LIV.

Observanda in promotione quæstoris.

Mandato dominorum quæstor promovendus quæ-
ritur, eoque invento, præpositum cum promotō
quærent, quem præpositus a dominis, ut abiens
quæstorem eum constituat, secum abducit. Ipse a
cubiculariis ac silentiariis stipatus, aut in hemicy-
clium, aut ad eamini abiens, scriniorum magistros
et cancellarios quærit, qui, quæstore sibi tradito,
fausta dominis precati, abeunt. Statim promotus
primum famulum suum cum chosbaita vestiarii
mittit, et sumit vestem decedentis quæstoris, cumque
mutationes in processione fiunt, ipse quoque vestes
mutat.

VARIE LECTIONES.

¹ αὐτὸν κοιαιστῶρα cod. et ed. ² ἄνθρωπον R. ex compendio cod., ἀνοτάριον ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

stragulam sub sella equina positum, sic posset hæc B
stragula *supersellium* appellari, quia super sellam,
non infra eam, poneretur.

(14) Scribitur quoque hæc vox propius ad Lati-
nam κοιαιστῶρα. Græci novi librarii ὁ οἱ οἱ promissive
habent. Quisnam vero quæstor hic intelligatur, so-
crine palatii, an urbanus, certo non liquet: videtur
tamen potius prior designari, de quo jam alibi egi,
et dicam adhuc deinceps.

(15) Est idem atque μέλλοντος vel ὀφείλοντος
προβληθῆναι. Jubet imperator arcessi eum, qui
quæstor honorandus vel nuncupandus est, ille cum
aliis, ad quos ea res pertinent, adit ad præpositum,
qui honorandum imperatori præsentat, a quo præ-
positus jubetur recens honorandum ad scrinium
quæstoris adducere, ejusque membris novum quæsto-
rem sistere et præficere. Pertinet autem ad scri-
nium vel τὰξιν quæstoris οἱ ἀντιγραφεῖς, magistri
scriniorum et cancellarii. His præpositus novum
quæstorem tradit; qui eum pro capite suo agnoscunt,
et propter ea domino gratias agunt. Deinde mittit
recens honoratus suorum aliquem et chosbaitam,
qui a veteri amoto quæstore vestem quæstoris repe-
lit. Vestes enim symbolice seu illæ, quibuscum in-
vestituræ fiebant, et nova munera conferebantur, non
manebant apud honoratos, sed illis decedentibus
reddi vestiario sacro, ad quod pertinebant, debebant
et sic transibant ad novos successores; v. p. 158.
Hoc fere argumentum est hujus capituli, quod
quia paulo obscurius mihi videbatur esse, placuit
aliquanto uberius exponere. Verba παραλαμβάνει
αὐτὸν geminum sensum patiuntur. Nam aut reddi
possunt: accipit eum in persona, corpus ejus, ab
imperatore sibi editum præpositus; aut tantum
ejus nomen sibi editum, ut. p. 159.

(16) In hac voce Latine convertenda non idem
sentient viri docti, dubiumque, ut in re antiqua,
quis rectius. « Ἀντιγραφεῖς notariorum principis
contrascriptores forte dici possent, » ait Guther.
p. 595. sed addit: « Sic tamen appellati sunt a *re-
scriptis*, quæ ipsi componebant et efformabant. Nam
ἀντιγραφῆ est *rescriptores imperatoris* Consentit cum
his, quæ p. 519, habet: « Ἀντιγραφῆς, *magistri scri-
niorum dictatores et scriptores*. Dictabant nempe,
id est, commentabantur τὰς ἀντιγραφάς, responsa,
quæ imperatores ad prius exhibitæ sibi aliorum
litterarum, quæstiones, flagitationes ἀντιγραφῶν,
rescribebant, qui erant a regis ἀντιγραφῆς. Gloss.
Basil.: Ἀντιγραφῆ λέγεται ἡ βασιλικὴ πρόσταξις,
διὰ τὸ ὡς ἐπὶ πλείστον ἐκ προηγουμένων ἀναφρῶν
γίνεσθαι τὰς βασιλικὰς προσταγὰς. E. Nostri p. 416,

certe patet antigraphos a scribis diversos fuisse.
Ergo non exarabant seu in mundum redigebant
ipsi sacras formas, sed ipsi potius dictabant seu
concepiebant, in lituris eas exarabant, quas scribæ
mundarent, ἀντιγραφῶν ante scribebant, vel præ-
scribebant, quæ scribæ post scriberent vel exscriber-
ent. Nam ἀντὶ Græcis quoque sæpe idem atque
ante notare, supra demonstravimus. Evincit exem-
plum Eugenii, qui, teste historia Miscella XIII
*grammaticus olim, litterarum Latinarum doctor, relin-
quens scholas in palatio militabat, eratque imp. Va-
lentiniani antigraphus et propter eloquentiam a mul-
tis honoratus* In Novell. XI Constantini Porphyrog.
ed. Meurs. p. 233, redditur *rescriptores*; a Gretsero ad
Codinum *contrarotulares*. Goarus apud Theophan.
60, vertit *contrarotularis*, vel *ratiocinarii munere
fungens*; in notis autem emendat sic: ἀντιγραφῆς
magister scriniorum, est, ὃ βασιλεὺς τὴν βασιλικὴν
γλώσσαν ἐπέτρεψε. Eunap. in Nymphidiano: *Talis
est, qui nomine imperatoris litteras exarat et dictat.*
Idem Goarus ad Codin. p. 30, *actuarius* reddit.
Apud Leonem Grammat. p. 450, redditur *exceptores*.
Theophylactus Simocatta nominatur in titulo histo-
riæ suæ ἀπὸ ἐπάρχων καὶ ἀντιγραφῆς, quod apud
Cl. Fabricium. (Bibl. Gr. t. VI, p. 281) *præfectus
et tabularius* redditur, aliis *expræfectus et observator
coactorum*: cujus interpretationis rationem ego
nullam video. Ἀντιγραφῆς τοῦ βασιλέως vertit
Vales. ad Amm. Marcell. p. 84: *Magister scrinii
sacri*, et ἀντιγραφῆς τῆς μνήμης, qui *dictat ad
memoriam, magister memoriæ*. Salmastius autem ad
Script. Hist. Aug. t. II, p. 785, ubi fere de his an-
tigraphis agit, negat scriniorum magistros fuisse,
sed illis proximos. Conf. Du Cange. Gl. Gr. h. v. et
Latin v. *Antigraphus*, ubi citat aliquot loca, e qui-
bus concludatur, *antigraphos et cancellarios* eosdem
esse, quos tamen et noster codex et alii bene multi
distinguunt ut diversos. In universum obscuræ
sunt rationes dignitatum.

(17) Notat hic vox ἄνθρωπος, homo, famulum.
Ea significatione utraque vox in utraque lingua
scriptoribus sequiorum temporum frequenter usur-
patur, ut Capitolin. in Pertinace t. I. Sor. Hist.
Aug. p. 666. *mercaturus exercuit imperator per
homines suos*, quod idem p. 537, dixerat: *mercaturus
est per servos suos*. Artemidorus jam ἄνθρωπος pro
familiari posuit, p. 93. Numero carent exempla hu-
jus usus in hoc nostro codice prostantia V. DG.
Gloss. v. Ἀνθρωπος et Homo.

(18) Recte M. Ed. διαδεχθέντος [διαδεχθέντος]
ejus, qui δίδοχον exceptorem, successorem nactus

CAPUT LV.

A

ΚΕΦΑΛ. ΝΕ.

Observanda in promotione demarchi.

I. Prædix unius diei præpositus a dominis responsum de eo, qui tribunus fieri cupit, accipit, idque ceremoniarum refert, qui per admissionalem factioni, hoc est secundicerio, gitoniarcho ac reliquis factionis præfectis indicat, ut principes sequenti die in consistorium cum sagis veniant. Mane igitur, quando factionarii cum sagis suis in consistorium conveniunt congregatique sunt, præpositus a ceremoniarum magistro admonitus, dominos de eo certiores facit, qui præposito, quem tribunum creare velint, indicant. Is statim a cubiculario stipatus, una cum promotus exit, per lausiaticum, erolem et daphnem in augusteum ascendit, ibique sedet. At silentiarius, factionem advocaturus, abit, et omnes in onopodium saga ferentes conveniunt, et ibi subsistunt. Præpositus et ceremoniarum cum silentiariis, qui per eam septimanam officio funguntur, saga rubra gestantes, progrediuntur: cubicularius vero præpositum comitatus, unaque promotus, sago rubro indutus, præpositum a tergo sequitur, sagram autem in augusteum usque gestat.

ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλεντιαρίων (22) τῶν ὄντων ἑβδομαρίων, φοροῦντες ἀμφότεροι σάγια ῥότζς, ὁμοίως καὶ κουβικουλάριος, ὄψικεύων τὴν πραιπόσιτον, ὁμοίως καὶ ὁ προβληθεις, φορῶν σάγιον ῥότζς, ἀκολουθεῖ ὀπίσω τοῦ πραιποσίτου, τὸ δὲ σάγιον φορεῖ εἰς τὸν αὐγουστέα.

II. Deinde præpositus in onopodium ascendit, et, ut mos est, 158 tribunum promotum factioni tradit, dicens: « Jubent domini, hunc tribunum accipiatis; » factio dominis fausta precatur, sumentesque

Ἔσσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ δημάρχου.

A', Πρὸ μιᾶς ἡμέρας λαμβάνει ἀπόκρισιν ὁ πραιπόσιτος παρὰ τῶν δεσποτῶν περὶ τοῦ βουλομένου προβληθῆναι δημάρχου, καὶ λέγει τῷ τῆς καταστάσεως, κάκεινος ἀποστέλλει ἄδμηγσουνάλιον, ἴνα, μηνύσῃ τοῖς τοῦ μέρους, τουτέστι τῷ δευτερεύοντι (19), τῷ γειτονιάρχῳ (20) καὶ τοῖς λοιποῖς ἄρχουσι τοῦ μέρους, καὶ τὰ πρωτεῖα (21) αὐτῶν, ὅπως τῇ ἐξῆς ἔλθωσιν ἐν τῷ κονιστωρίῳ μετὰ σαγιῶν. Καὶ τὸ πρῶτ', ὅτε συμφθάσῃ καὶ ἔλθωσιν οἱ τῶν μερῶν ἐν τῷ κονιστωρίῳ μετὰ σαγια³ αὐτῶν, μηνύεται ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, καὶ ἀναγάγει⁴ τοῖς δεσπόταις, καὶ παραλαμβάνει ὁ πραιπόσιτος παρὰ τῶν δεσποτῶν, ὃν βούλεται προβάλλεσθαι δημάρχον. Καὶ εὐθὺς ἐξέρχεται ὄψικεύμενος ὑπὸ κουβικουλαρίου, καὶ αὐτὸς ὁ προβληθεις μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀνέρχεται διὰ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς δάφνης εἰς τὸν αὐγουστέα, καὶ καθέζεται ἐκεῖσε. Καὶ ἀπέρχεται σιλεντιάριος, καὶ προσκαλεῖται τὸ μέρος, καὶ ἀπέρχονται πάντες ἐν τῷ ὄνοποδίῳ, φοροῦντες τὰ σάγια, καὶ ἴστανται ἐκεῖσε. Καὶ ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ

Β'. Καὶ ἀνέρχεται ὁ πραιπόσιτος ἐν τῷ ὄνοποδίῳ, καὶ καθὼς ἔχει ἡ συνήθεια, παραδίδωσι τὸν προβληθῆντα δημάρχον, λέγων τῷ μέρει: « Κελεύουσιν οἱ δεσπότες, παραλίβετε αὐτὸν δημάρχον, » καὶ ἐπέ-

VARIE LECTIONES.

³ σαγιῶν ed. ⁴ ἀνάγει ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

est, ejus, qui munere decessit, aut amotus fuit. Sæpiissime occurrit apud Spartiacum *successorem alicui dare*, pro *munere amovere*. Theophanes p. 208: Διεδέχθη Προκόπιος ὁ ὑπαρχος τῆς πόλεως καὶ γέγονεν ἀντ' αὐτοῦ Ἄνδρέας ὁ ἀπὸ λογοθετῶν, *Procopio urbis præfecto exauctorato institutus est Andreas exlagotheta*. Idem auctor in significatione activa adhibet *διαδέχεσθαι* pro *exauctorare*, curare, ut alicui veniat, subeat διάδοχος successor. p. 221: Ο αὐτοκράτωρ πάλιν τῆς στρατηγίας τὸν Φιλιππικὸν διαδέξαμενος, Κομεντιόλον στρατηγὸν τῆς Ἀνατολῆς ἀπέστειλεν *Philippicum regendi excercituum munere abdicatum, Commentiolo Orientis duce misso, imperator revocavit*. Vid. ad codicis nostri p. 158. Herodianus dixit διάδοχόν τινι κέμπειν καὶ τοῦ ἔθνους ἐξελεῖν κελεύειν. Vid. Casaub. ad Ser. Hist. Aug. t. I. p. 207, 257. Salmas. ad t. II. p. 99. Vales. ad Ann. Maro. p. 562. Hinc διάδοχὴ opponitur τῇ προβολῇ apud Annam Comnenam Alexiad. p. 84, *remotio ab officio* admotioni, promotioni ad officium. D Ἀποδέχεσθαι interdum quoque dictum pro διαδέχεσθαι Martyrium met. S. Eusignii Antiocheni: Ἐξήκοντα γὰρ ἔτη ἑστρατευσάμην, καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ οὐδαμῶς εὐρέθην μὴ ἀρίσας, ἢ διερεκτώρια πράξας, [faciens directione, correctione, animadversione digna.] ἀλλὰ καὶ ἀρίσας ἀπεδέχθη, *sed etiam præclara cum laude dimissus militium fui*. Ita legendus et accipiendus hic locus est quem Du Cange v. Δισερτώριον vitiose dedit. Ita ἀποδέχεσθαι pro *dimittere* dixit Malalas t. II. p. 20: Ἀπεδέξατο αὐτοὺς μὴ ῥονοῦσας αὐτοὺς, ubi non recte reddit interpres, *accepit eos*; notat enim *dimisit eos neque*

C *occidit*. Idem tamen Chilmead. recte p. 29 exponit vim verbi *διαδέχεσθαι*, *abdicare*. Hinc infra p. 249: Μείνεις ἀδιάδοχος *manens absque successore*, semper in tua dignitate, non removearis.

(19) Nempe τοῦ δημάρχου *secundicerio demarchi*, vicario. Vid. p. 9.

(20) Non novi, qualis hic fuerit in factionibus magistratus, ut in universum res circencis et factionalis perobscura est. Videtur tamen idem atque *vici magister* fuisse. Γειτονία enim est *insula*, *regio urbis vicus*, unde *vicinia*; vid. Theophan. p. 58. Medio ævo Latini hos *consules viciniarum* appellabant et *patronos regionum*; v. Du Cange v. *Patricii* et *Patronus*. De vicomagistris agit idem CPI. Christ. p. 61. Discimus e Cletologio nostro fuisse duodecim vicomagistros aut gitoniarchoas. Atqui erant quatuordecim regiones urbis. Quare igitur hic loci tantum unus nominatur? Significaturne gitoniarchoarum omnium princeps? Ἀμφοδάρχας vel *μφοδιάρχας* appellabant etiam hos vicorum magistratos. Vid. Du Cange Gl. Gr. h. v.

(21) Credo esse factionales, qui quamvis magistratum factionalem non gererent, tamen in factione sua post magistratus essent viri primarii et maxime spectati. Conf. Theoph. p. 246.

(22) Silentiarum et ostiarum per septimanas serviebant, et absoluta septimana vaniebant alii, suas vices obituri, illos priores absolutum. Cencius in Cerim. Rom.: *Ego Cencius, camerarius ex parte domini Papæ præcipio vobis ostiariis, ut a modo hebdomadam in vice vestra faciatis; vel, si iustam excusationem habueritis, unusquisque vestrum committat hebdomadam uni de sociis vestris ostiariis.*

χοντα: οἱ τῶν μερῶν τοὺς δεσπότες, καὶ λαμβάνουσι τὸν προβληθέντα δῆμαρχον, ὀψικεύοντες αὐτὸν μέχρι τοῦ κονιστωρίου. Καὶ εἰσέρχεται ὁ προβληθείς, καὶ ἄπτει κηρὸς ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἐκκλησίαν, καὶ ἄπτει κἀκείσε κηρὸς, καὶ ἀπέρχεται ὀψικευόμενος διὰ τῶν κορτινῶν, καὶ εὐφημοῦσιν αὐτὸν εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἀπὸ τῆς χαλκῆς μέχρι τοῦ μηλίου. Καὶ καθαικνεύει ὁ προβληθείς ἀπὸ σαγίου, καὶ ὀψικεύεται ὑπὸ τοῦ μέρους, φορούντων κἀκείνων σαγία ῥοῆς καὶ σκαραμάγγια. Καὶ ἀπέρχεται οὕτω μέχρι τοῦ στάβλου τοῦ μέρους (23), καὶ θεωρεῖ τοὺς ἵππους αὐτοῦ, καὶ καθαικνεύει, καὶ ἀπέρχεται ὀψικευόμενος μέχρι τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ἀκολουθούτων καθάλλαιων τοῦ δευτερεύοντος καὶ τοῦ γειτονάρχου καὶ τοῦ νοταρίου, φορούντων σκαραμάγγια. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι προλαμβάνουσιν εἰς τὸν οἶκον τοῦ προβληθέντος ὁ αὐτὸς γειτονάρχης καὶ ὁ νοτᾶριος καὶ οἱ λοιποὶ, καὶ ἵστανται μετὰ τοῦ μέρους, εὐφημοῦντες τὸν προβληθέντα, εἰς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ, καθὼς ἔχει ἡ συνήθεια, καὶ καλεῖ τὸν δευτερεύοντα καὶ τὸν γειτονάρχην καὶ τὸν νοτᾶριον καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας καὶ τὰ πρωτεῖα. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ αὐτὴ ἀκολουθία γίνεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου μέρους.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, εἰ κελεύει ὁ βασιλεὺς προβαλεῖσθαι ὁ δὲ δῆμαρχος ἐν τῷ ἄμα.

Μηνύονται καὶ ἀνέρχονται τὰ δύο μέρη ἐν τῷ ὀνοποδίῳ, καὶ παραδίδωσιν ὁ πραιπόσιτος τὸν πρῶτον δῆμαρχον εἰς τὸ μέρος αὐτοῦ, ὁμοίως καὶ τὸν ἕτερον εἰς τὸ μέρος αὐτοῦ· τὰ δὲ λοιπὰ πάντα τελεῖται, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται. Τὰ μὲν χλανίδια ἐπαίρουσιν οἱ δῆμαρχοὶ ἀπὸ τῶν διαδεδεγμένων (24) δῆμαρχων, ὁ Βένετος Βίνετον καὶ Τύρεον, καὶ ὁ Πράσινος ὁμοίως, ἐπειδὴ βασιλικὰ εἰσιν.

ΚΕΦΑΛ. ΝΖ΄.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ δευτερεύοντος.

Κελεύουσιν οἱ δεσπότες τῷ πραιποσίτῳ περὶ προβολῆς δευτερεύοντος, καὶ ἀποστέλλει ὁ πραιπόσιτος σιλεντιᾶριον, καὶ ζητεῖ τὸν δῆμαρχον, καὶ ἐὰν εὐρεθῆ, δίδωσιν ἀπάντησιν τοῖς δεσπότηταις, καὶ οἱ δεσπότες παραδιδούσιν τῷ πραιποσίτῳ ὃν βούλονται προβαλεῖσθαι ὁ δευτερεύοντα. Καὶ ἐξέρχεται ὀψικευόμενος ὑπὸ κουδικουλαρίων καὶ σιλεντιαρίων τῶν ὄντων ἐβδομαρίων, καὶ παραδίδωσι τὸν δευτερεύοντα τῷ δῆμαρχῳ, καὶ ἐπεύχονται τοῖς δεσπότηταις. Προβάλλεται δὲ ἢ ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ, ἢ ἐν τῇ θερμίστρῳ, εἰ δὲ ἀσθενεῖ ὁ δῆμαρχος, ἐπαίρει αὐτὸν ὁ ἐβδομαρίος σιλεντιᾶριος παρὰ τοῦ πραιποσίτου, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ δῆμαρχου, καὶ παραδίδωσι τῷ δῆμαρχῳ τὸν δευτερεύοντα. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι, ὅτε ὁ πραιπόσιτος παραδίδωσι τῷ σιλεντιαρίῳ τὸν δευτερεύοντα, εὐρίσκονται καὶ οἱ τοῦ μέρους, ὁ γειτονάρχης, ὁ νοτᾶριος, ἔτι οἱ χαρτουλάριος, ὁ ποιη-

A promotum tribunal, eum ad consistorium comitantur. Intrat ille, cereisque in cruce ac ecclesiam Domini petit, ibique cereos accendit in obsequio per cortinas abit, eique in loco porta chalcas ad millium omnes felicia apprea. Promotus, sago indutus, quo vehitur, præcedit eum factione, quæ etiam rubra et scaramangia Sic ad stabulum factionis procedit, ejusque conspicatus, domum in solemnibus pompa equo vehi caballarii secundicerii seu vicarii, gitioniarchi notarii, scaramangiis induti, ipsum sequuntur. Ceterum observandum est, in ædibus promoti gitioniarchi, notarium ac reliquos expectare, et cum factione promoti gratulantes in atrio ejus, ut m est, adesse, ubi secundicerium, gitioniarcham, notarium ac ceteros præfectos et principes ad convivium vocat. Atque idem ritus ab altera etiam factione observatur.

Observanda, si imperatori duos demarchos una constituere placuerit.

Duæ factiones admonitæ in onopodium ascendunt, et præpositus primum tribunal factioni suæ, pariter et alterum suæ, tradit. Cætera omnia ut supra dictum est, peraguntur. Tunicas vero accipiunt ab exactoratis tribunis, Venetus Venetiam et Tyriam, ita et Prasinus, quoniam hæc imperatoris sunt.

159 CAPUT LVI.

Observanda in promotione secundicerii.

Domini præposito de promotione secundicerii mandatum dant, et mittit præpositus silentiarium, ut tribunal quærat; quo reperto, responsum ad dominos perfert, hi præposito, quem secundicerium constituere volunt, tradunt. Ipse egreditur, a cubiculariis et silentiariis, qui ea septimana illo munere funguntur, stipatus, hi secundicerium tribuno tradunt, dominisque fausta præcantur. Promovetur autem vel in hemicyclo vel in camino. Si autem tribunus morbo laborat, silentiarius qui per illam septimanam officio fungitur, eum a præposito suscipit, et abiens ad tribuni ædes, ipsi secundicerium tradit. Observandum vero est, quod dum præpositus secundicerium silentiario traditurus est, factionis gitioniarcha, notarius seu chartularius, poeta, musicus et magister, ut ipsi quoque eum a præposito accipiant, adsint. Cæterum

VARIÆ LECTIONES.

ὁ προβάλλεσθαι ed. ὁ διαδεδειγμένων ed. ὁ προβάλλεσθαι ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(23) Habebant ergo factiones peculiaria sibi stalla, pro equis suis certamini committendis, iisve additos ἵπποκόμους. Olim, eum adhuc ferre

in aream producerentur, habebant ἄρκτητρόφους vel θηριοκόμους; vid. Procopius Anecdot. pag. 40. (24) Exactoratis: vid. paulo ante not. 18.

utriusque factionis, Venetæ et Prasinæ, secundarius eodem ritu creatur.

CAPUT LVII.

Observanda in promotione assessorum iudicii et logothetarum.

Domini præposito mandant, ut eos renuntiet, at is non exit sed silentiarium qui per eam septimanam officio illo fungitur ad processionem hippodromi mittit, ut, an præfectus ibi sit, videat. Si adest, silentiarius intrat, et præposito responsum dat, is vero admonet dominos, et ab iis assessoris munere ornandum accipit. Dein præpositus in cubiculariorum et silentiariorum obsequio procedit, ut præfectum in hemicyclo scyolorum quærant, et ipsi assessorem tradant, faustaque dominis precati egrediuntur. Præfecto autem in processione non reperto, a cursore publico quæritur, et si, antequam mensæ domini accubuerunt, venit, præpositus id dominis annuntiat, servatoque ritus supra memorato, ipsum in camino tradit. Si vero accidit, ut ægrotus sit præfectus, domini assessorem præposito tradunt, qui egressus, quærit, utrum logotheta sit, an allus assessor, eumque, ipsis præsentibus, silentiario ejus septimanæ committunt, ut, abiens ad præfecti domum, assessorem ipsi tradat. 160 Eodem modo et prætorii logotheta constituitur, quippe qui æqualem plane, nec majorem minoremve dignitatem habet.

ὅπως ἀπελθὼν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ὑπάρχου, παραδῶν αὐτῷ οὕτως προβάλλεται, μὴ ἔχων ἀκολουθίαν ἢ τάξιν πλείω ἢ ἐλάσσω.

Α τῆς ὁ μελισσῆς (25) καὶ ὁ μαίστωρ, ἵνα καὶ αὐτοὶ παραλάβωσιν αὐτὸν παρὰ τοῦ πραιποσίτου Χρῆ δὲ εἶδέναι, ὅτι οἱ δύο δευτερεύοντες τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν ἔχουσι, τοῦ Βενέτου καὶ Πρασίνου.

ΚΕΦΑΛ. ΝΖ.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ σύμπων καὶ λογοθέτων * (26).

Κελεύουσιν οἱ δεσπῶται προβάλλεσθαι αὐτοὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ὁ πραιποσίτος οὐκ ἐξέρχεται, ἀλλ' ἀποστέλλει σιλεντιάριον τὸν ἔχοντα ἑβδομάδα ἐν τῇ προελύσει τοῦ ἱπποδρόμου, ἵνα ἴδῃ, ἐάν ἐστιν ὁ ὑπαρχος ἐκεῖσε. Καὶ εἰ μὲν ἐστιν, εἰσέρχεται ὁ σιλεντιάριος, καὶ δίδωσιν ἀπόκρισιν τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ὁ πραιποσίτος ἀναγίνει * τοῖς δεσπῶταις, καὶ παραλαμβάνει παρὰ τῶν δεσποτῶν τὸν ὀφείλοντα προβληθῆναι σύμπονον. Καὶ ἐξέρχεται ὁ πραιποσίτος ὀφεικόμενος ὑπὸ κουδικουλαρίων καὶ σιλεντιαρίων, καὶ ζητοῦσι τὸν ὑπαρχον ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῶν σκύλων, καὶ παραδίδουσιν ¹⁰ αὐτῷ σύμπονον, καὶ ἐπιέχονται τοῖς δεσπῶταις, καὶ ἐξέρχονται. Ἐάν δὲ οὐχ εὑρεθῇ ὁ ὑπαρχος ἐν τῇ προελύσει, ζητεῖται παρὰ τοῦ διατρέχοντος (27), καὶ εἰ μὲν ἔλθῃ πρὸ τοῦ ἀκουμβῶσαι τοὺς δεσπῶτας, ἀναγγέλλει ὁ πραιποσίτος τοῖς δεσπῶταις, καὶ γίνεται ἡ ἀκολουθία, κηθῶς ἀνωτέρω εἴρηται, παραδιδούς αὐτὸν ἐν τῇ θερμάστρῳ. Εἰ δὲ συμβῇ ἀσθενεῖν τὸν ὑπαρχον, παραδίδουσιν οἱ δεσπῶται τὸν σύμπονον τῇ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξελθὼν ὁ πραιποσίτος ζητεῖ, ἐάν ἐστὶ λογοθέτης ἢ καὶ ἕτερος σύμπονος, καὶ παραδίδωσιν αὐτὸν ἐνώπιον αὐτῶν τῷ σιλεντιαρίῳ τῷ ὄντι ἑβδομαρίῳ, σύμπονον ὁμοίως καὶ ὁ λογοθέτης τοῦ πραιτωρίου (28)

VARIÆ LECTIONES.

* λογοθέτων cod. * ἀνάγει ed. ¹⁰ παραδίδουσιν cod. h. l. et mox.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(25) Ut poetas suos sibi proprios habebant factiones, qui magistratibus novos honores, factionalibus victorias in circo paratas, imperatoribus nomine factionis suæ processionem solemnem ad ecclesiam in die festo, nuptias, natales imperii, natales porphyrogenitorum, spectacula circensia etc., carminibus gratularentur: ita suos quoque melistas seu musicos habebant, qui modulis et fidibus, ubi opus, hilaritatem spectaculorum et poetarum carmina prosequerentur et illustrarent. Leo Grammat. (apud Goar. ad Codin. p. 88): Ὑπὸ πάντων ἐδοξάζοντο, καὶ οἱ δῆμοι ἐμίλιον ποιήματα καθ' ἕκαστον ἔχον πρὸς εὐφημίαν αὐτῶν πᾶσαν ἡδονὴν κολακείας παρέχοντα. Apud Theophan. p. 201. Memoratur ὁ ἀπὸ μελιστῶν, *exmusicus regius*, qui olim musicus regius fuerat. Ubi miror potuisse viros doctos eo delabi, ut *monetarium* aut *exmonetarium* redderent. [Utitur hac voce Anastas. Biblioth. p. 110: *Imperator et omnes melisti ejus.*]

(26) M. λογοθέτων. Intelliguntur hic loci solummodo logothetæ prætorii. Vid. pag. 160.

(27) Cursor, transcursor, discursor, internuntius ultro citroque means. Forte est *vernaculus*, quem magister regionis sub se habebat vel servum in omnibus et internuntium regionis. Vid. Descript. Urbis apud Du Cange in CPLi Christian. p. 64, 65. Latinis sequioribus audiebant *discursores*, *missi discursores*, *missi discurrentes* (nam interdum in provinciis mittebantur); vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Discurrere* et *Missi discurrentes*, seu *decurrentes*. Unde patet, eos interdum indicasse et executiones mandatorum dominicorum instituisse, sed tantum

in rebus minoris momenti. Dicebantur quoque *corretarii* et *correatii* a currendo, ad Græcum, ut puto, exemplum; vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Unde adhuc hodie Galli *courtiers* appellant ministros publicos, quorum est variatum mercium, quæ advehuntur, aut venum in foro exponuntur, qualitatem inspicere, expendere et venditioni invigilare, quales nos variis nominibus appellamus *Marktvoigt*, *Visitator*, *Guetterbeschauer*. Habebant quoque Latini *currerios*, apparitores, quorum erat communitati oestitim indicare, si convenire in curiam deberent, aut indictos census solvere, vel similia; vid. Du Cange v. *Currerios* et *Cursor*. Certè adhuc hodie *cursores* Romæ audiunt mandatarii papæ, qui cardinales ad consistoria et alios alibi publice excitant. Forte διατρέχοντες CPtani id idem fecerunt. *Cursores* quoque dicti præcones tam civitatum publici, ut qui proclamabant res vendendas, quam dominorum et principum, qui cum armis seu insignibus ipsorum præcurrunt ipsis et viam parant, aut eorum nomine in giustis et alibi publice proclamant. Joannes Chryostom. Hom. 3 in Jobum: Οὐκ εἶδες καὶ τοῦς παρ' ἡμῖν ἄρχοντας, ὅταν μετὰ τιμῆς τινα καλοῦσιν, πῶς ἀποστέλλουσι τοὺς δρομεῖς, κούρωρας καλουμένους Ῥωμαῖστί. Vid. quæ alia Du Cange v. *Κούρωρας* habet.

(28) Nam, ut symponus erat adjutor præfecti urbis in iudiciis et sententiis dicendis, ita logotheta quoque prætorii erat sub ejus dispositione (vid. Script. post Theophan. p. 294) et habebat præcipue curam carceris et delinquentium in custodiam missorum.

ΚΕΦΑΛ. ΝΗ΄.

Ἐπὶ προαγωγῇ ἀντιγραφῆως.

Κελεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πραιποσίτῳ, καὶ ἐξέρχεται καὶ ζητεῖ σιλεντιάριον, καὶ ἀποστέλλει, ἵνα ἴδῃ, ἐὰν προῆλθεν ὁ κοιαιστῶρ, καὶ ἐὰν εὐρεθῆ, λαμβάνει ἀπόκρισιν ὁ πραιπόσιτος, καὶ ἀναγγέλλει τοῖς δεσπότηταις, καὶ παραλαμβάνει παρὰ τῶν δεσποτῶν τὸν ὀφείλοντα προβληθῆναι ἀντιγραφῆά, καὶ ἐξέρχεται ὀφικνούμενος, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ ζητεῖ τὸν κοιαιστῶρα ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ, καὶ παραδίδωσι τὸν ἀντιγραφῆα, κἄν τε εἰς ἐστὶ, κἄν τε δύο, καὶ ἐπεύχονται τοῖς δεσπότηταις, καὶ ἐξέρχονται ἐν τῇ προελύσει (29). Εἰ δὲ συμβῆ μὴ εὐρεθῆναι τὸν κοιαιστῶρα ἐν ταύτῃ τῇ προελύσει, ζητεῖται παρὰ τοῦ διατρέχοντος, πεμπομένου αὐτοῦ παρὰ τοῦ πραιποσίτου, καὶ εἰ μὲν ἔλθῃ πρὸ τοῦ ἀκουμβί- **B**σαι, ἀναγγέλλει ὁ πραιπόσιτος τοῖς δεσπότηταις, καὶ λαμβάνει τὸν ὀφείλοντα προβληθῆναι, καὶ ζητεῖ τὸν κοιαιστῶρα ἐν τῇ θερμάστρῃ, καὶ παραδίδωσιν αὐτῷ τὸν ἀντιγραφῆα, καὶ ἐπεύχονται τοῖς δεσπότηταις καὶ ἀναχωροῦσιν. Εἰ δὲ συμβῆ ἐν ἀσθενείᾳ εἶναι τὸν κοιαιστῶρα, καὶ θελήσουσιν οἱ δεσπόται προβάλεσθαι ἀντιγραφῆα, γίνεται πᾶσα ἡ ἀκολουθία, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται ἐπὶ συμπόνῃ.

ΚΕΦΑΛ. ΝΘ΄.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, σπαθαροκανδιδάτου μέλλοντος γίνεσθαι πρωτοσπαθαρίου.

Κελεύουσιν οἱ δεσπόται τῷ πραιποσίτῳ, καὶ εἰσέρχεται ὁ μέλλων γίνεσθαι πρωτοσπαθῆριος ἀπὸ σκαραμαγγίου καὶ σπαθίου, εἰσαγόμενος ὑπὸ ὀστιαρίου, κρατούμενος ὑπὸ πρωτοσπαθαρίου εὐνούχου, καὶ πίπτων φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα τῶν δεσποτῶν, καὶ βάλλουσιν οἱ δεσπόται τὸ μανιάκιον ¹¹ (30) εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἐξέρχεται. **C**

ΚΕΦΑΛ. Ξ΄.

Ἐπιτάφιος (31) βασιλέων.

Ἐξέρχεται τὸ λείψανον (32) διὰ τοῦ καθαλαρίου, καὶ τίθεται εἰς τὰ ἰθ' ἀκούβιτα (33) ἢ χρυσῇ κλίνῃ ¹² ἢ ἱκονομαζομένῃ λύπης, καὶ πρόκειται ἐκείσε τὸ αὐτὸ λείψανον, ἵστεμμένον μετὰ διδρητηρίου καὶ

A

CAPUT LVIII.

In creationis magistri scriniorum.

Ad mandatum dominorum egressus præpositus silentiarium quærit, eumque mittit, ut videat an processerit quæstor, quo reperto, responsum accipit præpositus, id dominis nuntiat, sumitque ab his scriniorum magistrum promovendum, et in obsequio egressus, ut dictum est, quæstorem in hemicyclio quærit, cui scribam tradit, unus duove sint, et felicia dominis apprecati, in processione egrediuntur. Si vero accidit, ut quæstor in illa processione non repererit, per cursorem a præposito missum quæritur, et si adest antequam mensæ acubuerunt domini, hoc præpositus ipsis nuntiat, sumitque promovendum, et quæstori in camino quæsito scriniorum magistrum tradit, faustaque apprecati dominis, discedunt. Sin contingat, ut quæstor ægro- **B**tet, ac domini scribam creare velint, id eodem modo, ac supra de assessoris promotione dictum est, peragitur.

κοιαιστῶρα, καὶ θελήσουσιν οἱ δεσπόται προβάλεσθαι ἀντιγραφῆα, γίνεται πᾶσα ἡ ἀκολουθία, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται ἐπὶ συμπόνῃ.

CAPUT LIX.

Observanda, quando spatharocandidatus ad protospatharii dignitatem provehendus est.

Mandato a dominis præposito dato, futurus protospatharius cum scaramangio et gladio intrat, ab ostiario adductus, a protospathario eunucho sustentatus. Procumbens humi, pedes et genua dominorum osculatur, et postquam torquem collo ejus imposuerunt, egreditur.

CAPUT LX.

Deductio funeris imperatoris.

Corpus exanime per caballarium effertur, repositoque in XIX accubitibus aureo lecto, dicto doloris, ibi collocatur, ¹⁰¹ corona, diabetesis, aurea tunica et campagilis ornatum, et Sanctæ Sophiæ

VARIE LECTIONES

¹¹ μανιάκιν cod. ¹² χρυσῇ τρικλίνῃ, ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(29) Si contingat, ut eo die in curiam atque in tribunal suum non processerit, ut facere debebat ex officio.

(30) Erat torques, μανιάκης, μανιάκιον, insigne militum, præsertim honestissimorum, qui uno aliquo inferiore magistratu militari fungerentur. **D** Sergius et Bacchus martyres degradati seu exuti militia (primicerius enim ille, hic secundicerius erat), ἀφηρέθησαν τῶν ἀξιωμάτων αὐτῶν καὶ τῶν μανιακίων. Menolog. Basil. t. II, p. 99. Vid. ad p. 130. Dicit autem non sine causa εἰς τὸν τράχηλον αὐτῶν. Nam et interdum torques capiti, vel verticis, imponebantur. Quod tamen præter imperatorem novum sibi factum fuisse non memini.

(31) Nempe κόσμος aut πρόλευσις. Cerimonias, quibus funus Pertinacis imperatoris elatum fuit, Dio apud Xiphilin. p. 1224 distincte describit. Juvat hic aliquot ritus funebres in exsequiis imperatorum Cæsarum observatos, Nostro præteritos, commemorare. Discitur itaque a Theophane p. 42, urbem defunctorum imperatore ad septem dies claudi consuevisse; a Codino p. 115, collatis p. 101. cap. 11 et p. 143, cap. 21, et Du Cange v. Ἐνετα,

luctum super mortuorum illustrium sepulcris novem dies durasse, ex antiquo ritu Græciæ, de quo vid. Brodæus ad Anatholog. p. 238, ed. Wechel., a Nicephoro Gregora p. 81, n. 2, imperatores in luctu albas vestes gestasse, contra vero depositis albis senatores luxisse in coloreis. Conf. Nostri p. 364, et Du Cange Gl. Gr. p. 897, v. μελανεμονεῖν: a Malala p. 146, t. II, in purpura quoque luctum fuisse, et ex ejusdem p. 127 et 146, imperatorem in luctu stemma non gestasse. "[Ritus funebris habetur apud Contin. Theophan. p. 217. Imperatrices aureis et gemmis distinctis sandapilis componere mas erat, et comitante senatu deducere. Script. post Theophan. p. 297.]"

(32) *Suprema* appellant Latini; vid. Vales. ad Amm. Marcell. pag. 286. Du Cange. Gloss. Lat. v. *Lipsana*.

(33) Solebant in triclinio novendecim accubitorium imperiales reliquiæ exponi; vid. Scriptor. post Theophan. p. 291, ubi egregie ritus funeris imperialis exsequitur, mereturque cum hoc loco nostro conferri.

gelones et clerus, æque ac senatus omnis, in scarangiis intrant, canuntque ea quæ canere mos est. Postea præpositus ceremoniarum magistro signum dat, qui dicit: « Egrederere, imperator, Rex te regum et Dominus dominantium vocat: » quo ter repetito, statim a ministris imperatoris tollitur corpus, et in chalcen deportatum, ibi reponitur, omniaque more solenni peraguntur. Cum corpus efferrī debet, ceremoniario præpositus signum dat, qui ter dicere incipit: « Egrederere, imperator, » et quæ sequuntur, atque ita corpus ab imperatoris protospathariis e chalce exportatum, per mediam transit, eumque ad locum, ubi componi debet, pervenit officium, cantus et cætera quæ institui solent, ibi peraguntur. Postea ceremoniarius, signo a præposito dato, ter exclamat: « Intra, imperator, vocat te Rex regum et Dominus dominantium; » deinde sic: « Depone coronam a capite tuo, » et statim hæc a præposito tollitur, et imponitur fascia purpurea simplex; at alio in monumento reponitur. Sciendum est eundem morem, eundem ritum eandemque consuetudinem etiam in Augustæ funere observari. Debet autem ceremoniarius in funere Augustæ dicere: « Egrederere, imperatrix, vocat te Rex regnantium et Dominus dominantium. »

καὶ τίθεται ἐν τῷ μνημείῳ. Ἰστέον, ὅτι ὁ αὐτὸς τύπος καὶ ἡ αὐτὴ τάξις καὶ ἀκολουθία γίνεται καὶ εἰς τὴν τῆς αὐγούστης κηδείαν. Χρὴ δὲ τὸν τῆς καταστάσεως ἐπὶ τῆ ἐξόδῳ τῆς αὐγούστης λέγειν: « Ἐξέλθε, βασιλισσα, καλεῖ σε ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων. »

CAPUT LXI.

Observanda post finitas preces et vota in natali die imperatoris.

I. Præfecti omnes postquam vestibus mutatis progressi sunt, processio in Justiniani triclinio subsistit, horaque appropinquante, convivium paratur, mensæ in Justiniani triclinio reposita. Deinde egreditur imperator, dibetesio purpureo amictus, venerandæ mensæ suæ assidet, et ad convivium vocati magistri patricii ac reliqui senatores intrant. Omnes vero mutatoria, ut mos est, veste incedunt, patricii tunicis auro prætextis, strategis sagis suis, protospatharii

Ἀ χρυσοῦς χλαμύδος καὶ καμπαγίων, καὶ εἰσέρχονται οἱ τῆς Ἁγίας Σοφίας γύλωνες (34) καὶ ὁ κληρὸς, ὡσαύτως καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος ἀπὸ σκαραμαγγίων, καὶ ψάλλουσι κατὰ ἀκολουθίαν. Εἶθ' οὕτως νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει ἐκεῖσε: « Ἐξέλθε, βασιλεῦ, καλεῖ σε ὁ Ἁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων. » τοῦτο λέγει τρίτον, καὶ παραυτίκα αἴρεται τὸ λείψανον παρὰ τῶν βασιλικῶν, καὶ πάλιν εἰσφέρουσιν αὐτὸ ἐνδὸν τῆς χαλκῆς, καὶ τιθέασιν αὐτὸ ἐκεῖσε, καὶ ποιοῦσι τὰ ἐξ ἔθους. Καὶ ὅτε ὀφείλει ἀρθῆναι τὸ λείψανον, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ ἄρχεται λέγειν ἐκ τρίτου τὸ, « Ἐξέλθε, βασιλεῦ, » καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ εἶθ' οὕτως ἐξέρχεται τὸ λείψανον ἀπὸ τῆς χαλκῆς, βασταζόμενον ὑπὸ βασιλικῶν πρωτοσπαθάρων, καὶ διέρχεται διὰ τῆς μέσης, καὶ τὸν τόπον καταλαμβάνων ¹⁴, ἐν ᾧ μέλλει κηδευθῆναι, γίνεται ἡ ἀκολουθία τῆς ψαλμωδίας καὶ τὰ συνῆθη. Εἶτα νεύει πάλιν ὁ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ ποιεῖται τὴν ἀναφώνησιν οὕτως: « Ἐξέλθε, βασιλεῦ, καλεῖ σε ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων, » ἐκ τρίτου. Εἶθ' οὕτως: « Ἀπόθου τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς σου. » καὶ εὐθέως αἴρεται παρὰ τοῦ πραιποσίτου, καὶ τίθεται σημεντέιον ¹⁵ (35) μετὰ πορφυρᾶς λιτῆς (36),

ΚΕΦΑΛ. ΕΔ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν, τῆς αἰτήσεως (37) τελευτούμενης γενεθλίων ἡμέρᾳ τοῦ βασιλέως.

Α'. Προσέρχονται ἅπαντες οἱ ἄρχοντες ἡλλαγμαῖνοι, καὶ ἴσταται ἡ προέλευσις ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ, καὶ τρίτης ὥρας καταλαβούσης, στοιχεῖται τὸ κλητώριον, ἡ δὲ τράπεζα ἴσταται ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνοῳ. Καὶ ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς περιβεβλημένος διδρητήσιον προφυροῦν, καὶ καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμῆς αὐτοῦ τραπέζης, καὶ εἰσέρχονται οἱ κληθέντες ἀπὸ τε μαγίστρων, πατρικίων καὶ λοιπῶν συγκλητικῶν. Ἄπαντες δὲ αὐτῶν εἰσέρχονται ἡλλαγμαῖνοι,

VARIE LECTIONES.

¹⁴ ὁ om. ed. ¹⁵ καταλαμβάνων ed. ¹⁶ σημεντέιον ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(34) Probane sit hæc vox et quid significet, alii forte melius, quam ego, dixerint. Incidit tamen aliquando, an non leg. sit γέροντες, *accolæ* vel *incolæ*, Solebant certe, more ex veteri gentilismo retento, multi præter olerum in templis habitare, ad ejus ministerium destinati. Et apud Muhamedanos templa sunt diversoria dervischorum et mendicorum.

(35) Id est *segmentinum*. Subintelligitur *camelaucium*, vel *stemma* factum ex segmentis, id est fasciis longis et latis serici villosi. Unde vox nostra *Sammel* videtur quoque provenisse. De segmentis aliter censet Salmasius l. II. Hist. Aug. p. 570, scilicet esse auro consutas et contextas oras vestium, prætextas, paragaudia, frisium vel phrygionicum opus. Verum non videtur ipsi favere locus noster, in quo memoratur camelaucium segmentinum, cum purpura, pura, id est auro non insignita, absque sutura aurea vel opere phrygio. Potest tamen *πόρφυρα* non de camelaucio vel infula, sed de chlamyde, si quis velit, accipi. Pag.

171, habemus χρυσοστέμνεντα, *aurea segmenta*: quod etiam adversus Salmasium pugnare videtur.

(36) Purpura est, quæ auro argenteove aut alio caret ornalu.

(37) Quando rogant proceres et factiones, ut sibi liceat coram imperatore saximodeximum seu tripudium vel pyrrhicam celebrare, eoque modo natales imperii ejus decorare. Formulam rogationis habet caput sequens. Huic vero inscriptio non congruit. Quare cœpi de lacuna suspicari. Sane perfectum nihil est hoc in capite, neque liquet, qui solemnitati faciant ea, quæ præcipit. Confirmat me in hac sententia dictio, ὡς προείρηται, p. 168. Atqui hic loci debuit dictum fuisse, in frustro, quod periit, illud, quod ibi dicitur jam in superioribus commemoratum fuisse, et tamen nusquam apparet. Hæc autem si conjectura displiceat, debet κλητώσις aut ἀριστήσις aut ἱεράσις pro αἰτήσις reponi. Caput enim exponit, quomodo imp. proceres convivio excipiat.

καθὼς εἴθισται, οἱ μὲν πατρῴικοι τὰ χρυσόταβλα αὐτῶν χλανίδια, οἱ δὲ στρατηγοὶ τὰ σαφῆ αὐτῶν, οἳ δὲ πρωτοσπαθᾶριοι καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες, ἕκαστος καθίζονται ἐν τῇ κλητωρίῳ ἡλλαγμένοι.

Β'. Καὶ πάντων καθεσθέντων τῶν προειρημένων ἀρχόντων ἐν τῇ κλητωρίῳ, δηλοποιεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς πατρῴικοις διὰ τοῦ τῆς τραπέζης, ὡς ὅτι « Ἐκβάλλετε τὰ χλανίδια ὑμῶν, » καὶ ἀναστάντες οἱ πατρῴικοι καὶ οἱ στρατηγοὶ ὑπερέχονται τὸν βασιλέα, καὶ ἀπαλλάσσουσιν οἱ μὲν πατρῴικοι τὰ χλανίδια αὐτῶν, οἱ δὲ στρατηγοὶ τὰ σαφῆ αὐτῶν, ἀπολαμβάνουσι δὲ τὰς αὐτῶν στολὰς ἑγγιστιάριοι βασιλικοὶ οἱ περιστάμενοι ἐν τῇ κάτω τραπέζῃ, καὶ ἐπιτιδοῦσι αὐτὰ τοῖς ὑπουργοῖς αὐτῶν εἰς τὰ σκύλα. Οἱ δὲ ἄρχοντες τοῦ κουδουκαλείου ἡλλαγμένοι ὄντες ἐκτελοῦσι διπλοῦν παραστάσιμον, εἰ τύχη ἐν Κυριακῆς (38) οὐ δὴ τοῦτο ἀλλάσσει πᾶσα ἡ σύγκλητος.

ΚΕΦΑΛ. ΕΒ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν παραμονῇ ἐξίμου (39).

Α'. Εἰσέρχονται τὰ δύο μέρη εἰς τὸ σῆμα, καὶ αἰτοῦνται, λέγοντες οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλά· » ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, τὸ πρόβλημα τῆς Τριάδος· » φθογγεῖ ¹⁶ καὶ ὁ λαός ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ βεράποντες τοῦ Κυρίου· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγουῦσαι τῶν Ῥωμαίων· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Ὡς δοῦλοι τολμῶμεν παρακαλέσαι· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Μετὰ φόβου δυσωποῦμεν τοὺς δεσπότας· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαός ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Ἀνεξικάκως παρακλήθητε, ὡ εὐεργέται ¹⁷. » ὁ λαός ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται· « Εἰς τὴν δέησιν τῶν δούλων ὑμῶν Βενέτων· » ὁ λαός ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Τὴν

VARIE LECTIONES.

¹⁶ φθογγῇ ed. ubique præbet, ut supra. ¹⁷ ὡς εὐεργ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(38) Sic M., recte, ex more novæ Græciæ. Vid. not. ad p. 312.

(39) Pridie ejus diei, qui imperatori natalis imperii est, et quo solemniter adorandum se dare factionibus debet. De die natali imperii hoc capite agi, liquet e A, 1 : τὴν αὐτοκρατορίαν σου αἰτούμεθα ἰορτάσαι. Videor mihi hoc in loco vestigium ætatis, ad quam referri cerimoniale nostrum debet, deprehendere, si modo de tempore suo locutus fuit auctor hic loci, neque totum hoc caput cum sequentibus e veteri cerimoniali transcripsit, aut anni tempora persequi voluit. Scilicet exceptionem factionum gratulantium imperatori natalem imperii collocat auctor ante aureum circense, quod in diem lunæ proximum a Dominica in Albis fuisse celebratum constat. Unde concludas, illum imperatorem, ad quem hoc caput pertinet, imperium ante illum diem adiisse. Constantinus, Leonis Sapientis filius, ille noquit esse; quippe qui a patre ipso esto Pentecostes collega dictus et coronatus fuit.

ac cæteri ministri ¹⁶² pro sua quisque dignitate vestes gestant et in convivio et in mutatoriis consident κατὰ τὸ ἴδιον ἄξιωμα, φοροῦσι καὶ τὰς στολὰς, καὶ

II. Omnibus autem dictis proceribus assidentibus, per mensæ præfectum imperator patriciis edicit, vestes suas deponant, surgentesque patricii et strategi fausta imperatori precantur, mutantque patricii tunicas, strategi saga, quorum vestes imperatoris apparitores, in inferiori mensæ astantes, sumunt, et eorum famulis in scyulis stantibus tradunt. At cubiculo præfecti, mutata veste, duplicem faciunt consessum, si Dominica die contingit: non enim eo die susceptio solennis imperatoris fit, et propterea omnis senatus mutat.

γὰρ ἐνδέχεται ταύτη ἡμέρᾳ γενέσθαι δεξιμόν, καὶ

CAPUT LXII.

Observanda pridie ejus diei, quo imperator in urbe excipendus est.

I. Duæ factiones sigma intrant, et precantur; dicunt cantores: « Multos, multos, multos; » populus: « Multos annos in multos. » Cantores: « Multa vobis tempora, trinitatis propugnaculum; » clamat et populus ter: « Multa vobis tempora. » Cantores: « Multa vobis tempora, N. N. imperatores Romanorum; » clamat et populus ter: « Multa vobis tempora. » Cantores: « Multa vobis tempora, famuli Domini; » clamat et populus ter: « Multa vobis tempora. » Cantores: « Multa vobis tempora, N. N. Augustæ Romanorum; » clamat et populus ter: « Multa vobis tempora. » Cantores: « Ut servi precari audemus; » clamat et populus eadem ter. Cantores: « Cum timore suspicimus dominos; » clamat et populus similiter. Cantores: « Non injuria invocamini, benefeci; » clamat et populus similiter tribus vicibus. Cantores: « Ad preces servorum vestrorum Venetorum; » clamat et populus ter. Cantores: « Majestatem tuam festum hunc diem ut nobis celebrare permittat, precamur; »

Congruit igitur hoc in Constantinum Juniores, Romani filium, ut qui una cum fratre Basilio, potuit in patris, XV. Martii defuncti, regnum, adeoque ante Paschatis festum successisse dici, quamvis fratres illi minores sub duobus tutoribus, Nicephoro Phoca et Joanne Tzimisce, diu vixerint absque imperio. Sed, ut dixi, debile hoc argumentum est. Non enim constat, auctorem temporum anni seriem in recensione hilariorum factionum et circensium sequi voluisse; præsertim cum eum ipse turbet, post aureum circense narrans de exceptione hiberna in area triconchii facta, et inter lachanicum, quod XI Maii, Urbis regiæ, natali, fiebat, et ipsi immediate continuum Macellarium seu Lupercal intergerens Votorum ludicrum, quod in mensem Januarium incidit. Deinde potest hoc caput quoque ad imperatorem aliquem respicere, qui ante Constantinum Leonis vixit, et ante festum, vel ipso festo Paschatis coronatus et inauguratus imperio fuit.

clamat et populus similiter. Cantores : « Dominos Romanorum serva, Domine; » clamat et populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva dominos cum Augustis conjugibus et porphyrogenitis. »

II. Vesperī dūe factiones, sigma cum facibus intrantes faulariam (ita enim dicitur), celebrant, et saltantes, apclaticum toni gravis cantant: 103 « Salvete, domini Romanorum; salvete, deliciis universi orbis salvete; reges, N.N., quos Trinitas victores et benefactores constituit. Posthac ascendunt in gradus, et dicunt apclaticum toni gravis IV : « Gaudet orbis, te imperatorem dominumque conspiciens, tusque urbs lætatur. A Deo coronate N., lætatur ordo, principem te ordinis conspiciens, et beata sunt sceptrā, te sceptrigerum nacta. Ornes enim solium paternæ majestatis, una cum Augusta pulchri ordinis radios emittens, quare fortunata per te civitas imperii tui diem ut festum agit. » Cantores acclamant : « Domine, serva dominos Romanorum; » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva a te coronatos; clamat et populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva imperatores cum Augustis conjugibus et porphyrogenitis! »

Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότας σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. »

CAPUT LXLI.

Observanda mans ejus diet, quo in urbe excipiendus est imperator.

I. Antequam domini in thronum ascenderunt, cantores dicunt : « Oriatur divina majestas; » clamat et populus ter : « Oriatur, » et cætera acclamationis. Postquam consederunt in solio, primum cruce signant, dicente populo : « Sanctus, sanctus, sanctus. » Porro cantores : « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax; » populus similiter. Cantores : « Inter homines Christianos beneplacitum; » clamat

¹⁰ δεῖ δεετ in ood.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(40) Rogamus liceat nobis natalem imperii tui, eum, quo imperium adiisti, hilariter peragere. Conf. p. 165, τῆς σῆς αὐτοκρατορίας ἑορτάζει τὴν ἡμέραν, et p. 163, ubi recte interpret. Vid. Casaubon. ad Ser. Hist. Aug. t. I, p. 44, ubi de diversis natalibus agit. De rogationibus factionum vid. ad D p. 63 et 170.

(41) Saltatio, chorea cum facibus. Ergo jam tum temporis quoque saltationes cum faculis aut cereis in usu erant, ut hodie sunt in aulis principum. De illuminationibus et ignibus artificialibus veterum annotavi quædam ad p. 351, ubi de hilaris triumphalibus egi.

(42) Id est καλλωπίζεται et μεγαλουργεῖται, hoc velut ornatum quemdam suum ostentat, eo sese parat et fastuatur atque gloriatur, ἡ τάξις, ordo (senatorius nempe), quod tu sis ejus ταξίαρχης, ordinarius, princeps ordinis. Ita Zosim. IV, 38, ἐπὶ κατορθωμένοις πράγμασιν ὠραῖσθαι dixit, ob res bene gestas sese velut ὠραῖον, speciosum, ostentare. Sic ἡ παρδεν, sic ἡν δαμῖτ wissen, nos dicimus. Idem IV, c. 42 : ὠραῖζομένου τῷ πλῆθει καὶ μεγάλαι τῶν δωρῶν, cum sibi placeret ob copiam magnitudinemque numerum. Nicetas, p. 29, Ταῖς

αὐτοκρατορίαν (40) σου αἰτούμεθα ἑορτάσαι· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότας τῶν Ῥωμαίων· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότας σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις. »

B'. Καὶ δειλῆς εἰσέρχονται τὰ μέρη τὰ δύο εἰς τὸ σῖγμα μετὰ φακλῖα, καὶ γίνεται ἡ λεγομένη φακλαρία (41), καὶ λέγουσι τὸν ἀπελατικὸν χορεύοντες, ἡχ. βάρυς· « Χαίρετε, δεσπότα τῶν Ῥωμαίων· χαίρετε, ὁ κόθος τῆς ὅλης οἰκουμένης· χαίρετε, ἀνακτὰς ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, οὗς ἡ Τριάς ἀνηγόρευσιν νικητὰς καὶ κόσμου εὐεργέτας. » Καὶ μετὰ ταῦτα ἀνέρχονται εἰς τὰ βάρη, καὶ λέγουσιν ἀπελατικὸν ἡχ. κλ. δ'· « Χαίρει ὁ κόσμος ὁρῶν σε αὐτοκράτορα δεσπότην, καὶ ἡ πόλις σου τέρπεται, θεόσταπτε ὁ δεῖνα ὠραίζεται (42) ἡ τάξις σε βλέπουσα ταξίαρχην, καὶ εὐτυχούσι τὰ σκηπτρα σκηπτεῦχόν σε κειτημένα. Κατακοσμοῖς γὰρ τὸν θρόνον τῆς πατρῆας βασιλείας, σὺν τῇ Αὐγούστῃ προπέμπων μαρμαρυγὰς εὐταξίας. ὅθεν εὐημεροῦσα διὰ σοῦ ἡ πολιτεία, τῆς σῆς αὐτοκρατορίας ἑορτάζει τὴν ἡμέραν. » Καὶ λέγουσιν οἱ κράτται τὰ ἄκτα· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότας Ῥωμαίων· » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἑστεμμένους· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. »

ΚΕΦΑΛ. ΕΓ'.

Ἄσα δεῖ ¹⁰ φυλάττειν τῇ ἐπαύριον εἰς τὸ δέξιμον.

A'. Πρὸ τοῦ ἀνίειν τοὺς δεσπότας ἐπὶ τοῦ σενζου (43) λέγουσιν οἱ κράτται· « Ἀνάτειλον ἡ ἔνθεος βασιλεία (44)· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἀνάτειλον, » καὶ τὰ ἐξῆς τῶν ἄκτων. Καὶ δεῖ ἀνέλθωσιν οἱ δεσπότης ἐπὶ τοῦ σένζου, κατασφραγίζουσι (45) πρῶτον, καὶ λέγει ὁ λαὸς· « Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος. » Οἱ κράτται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ· » ὁ λαὸς· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ. » Καὶ εἰθ' οὕτω λέ-

VARIÆ LECTIONES.

ἀρεταῖς προσανέιχε καὶ ὠραῖετο, virtutibus insentia mundum ab iis sibi quærebatur. Ἢ τάξις ordinem honestissimum, id est senatorium, in specie notat, imitatione Latinorum. Occurrit hoc sensu in Cod. Theodos. non semel. Conf. Du Cange v. Ordo et Τάξις. Forma Constantini M. in marmore Asiatico inter inscriptiones a Richardo Pocockio editas p. 9, n. 5, quam inde integram repetiit in recensione mea illius libri actis eruditorum anni hujus inserta, dicit Augustum salutem dicere ordini civitatis Orcistanorum.

(43) De throno Cathismatis seu palatii circensis, e quo ludos spectare solebat imperator, hic sermo est.

(44) Adveni, o majestas auctoritate divina regnans.

(45) Imperatores Romani olim cum in circumvenissent, osculo jacto manibus adorabant et salutabant populum; vid. Dion. Cass. p. 1055, 71, ed. Hamb. Ejus in locum successit mos signo crucis signandi ope rhostelli, seu chlamydis certo quodam modo compositæ, de quo deinceps sæpius occurret sermo.

γουσι τὰ ἄκτα οἱ κράκται· « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Ἐν ἀνθρώποις Χριστιανῶν εὐδοκία » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Ὅτι ἠλέησεν ἁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται· « Δόξα Θεῷ τῷ δεσπότη πάντων » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως, Οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » Τριλέξιον ¹⁶ (46) α, ἤχ· δ' » Ὁ Θεὸς ὁ δεσπότης ἀοράτων καὶ ὁρωμένων ἀξιώσει ὑμᾶς, δεσπότης, ἕκατόν ἐν εἰρήνῃ χρόνους βασιλεύειν αὐτοκρατορίας ἑορτάζειν. »

Β'. Ἄκτον α'. λέγουσιν οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ἡ ἔνθεος βασιλεία » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, » καὶ τὰ ἐξῆς τῶν ἔκτων. Τριλέξιον β' « Ἀσύγκριτοι στρατιῶται (47), οἰκουμένους οἱ πρόμαχοι, στεφηφόροι, τί ἐκ Θεοῦ ὑψωθέντες ²⁰ ἐπὶ θρόνου τῆς βασιλείας, διέσκορπίσατε ἔθνη ὑπλοῖς ἐνθέοις τῆς εὐσεβείας· ἀλλ' ὁ Θεὸς ὁ στέφας ὑμᾶς καὶ πάντων κτίστης ἐπὶ πλείων πλειονάτι ὑμῶν τὰς ἡμέρας. » Ἄκτον β' λέγουσιν οἱ κράκται· « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη ὡς τὰ αἴσια ἅπαντα εἰς τὰ πέρατα ἐκφωνεῖσθαι. Εὐφημησώμεν βένετοι κατὰ χάριος· εὐσεβεῖς, πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι· νικηταί, πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι· ἐκλογὴ τῆς Τριάδος, πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Τριλέξιον γ' « Παρὰ Θεοῦ φιλανθρώπου ὑμεῖς ἐστέφητε, Αὐγοῦσται, νοητῶ δὲ ἐλαίῳ ἐπευλογήθητε οὐρανόν ἐν εἰς χαρμοσύνην τοῦ λαοῦ ὑμῶν, θεοπρόβλητοι Αὐγοῦσται, καὶ εἰς κατὰπτωσιν πάντων ἐνααίων. » Ἄκτον γ'. λέγουσιν οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγοῦσται τῶν Ῥωμαίων » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ. » καὶ αὐλεῖ τὸ ὄργανον. Καὶ λέγουσιν. « Ἀγιασας. Καὶ ὅτε πληρώσῃ, λέγουσιν οἱ κράκται φωνὴν ἤχ. π. δ' « Τὸ ἔχθρον ἄγια » καὶ ὁ λαός. « Ἀνδρῖζεται ἡ πόλις ἡ τῶν Ῥωμαίων, δεξαμένη ἐκ τοῦ ἰδίου θρέμματος τὴν σωτηρίαν· καὶ δοξάζεται τὸ σκῆπτρον τῆς ἐξουσίας· ἀπάνγια ²¹, ὅτι ἐπεσκέπαστο αὐτῶ ἀνατολὴ ἐξ ὑψους διὰ σοῦ, ὁ δεῖνα ἄναξ, τοῦ ἀγαπήσαντος δικαιοσύνην καὶ χρισθέντος ἐν ἐλαίῳ ἀγίῳ πατὰ Κυρίου, ἐξ ἔχθρων τοὺς αἰχμαλώτους. »

Γ'. Ἀπελατικὸν ἀπὸ φωνῆς ἤχ. π. δ' « Χαίρει ὁ κόσμος ὁρῶν σε αὐτοκράτορα δεσπότην, καὶ ἡ πόλις σου τέρπεται, θεόσεπτε ὁ δεῖνα· ὠραίζεται ἡ τάξις σε βλέπουσα ταξίαρχην, καὶ εὐτυχοῦσι τὰ σκῆπτρα, σκηπτοῦχόν σε κακτημένα. Κατακοσμεῖς γὰρ τὸν θρόνον τῆς πασφίας βασιλείας σὺν τῇ Αὐγοῦστῃ, προπέμπων μαρμαρυγὰς εὐταξίας, ὅθεν εὐήμεροῦσα διὰ σοῦ ἡ πολιτεία τῆς αὐτοκρατορίας ἑορτάζει τὴν ἡμέραν. » Καὶ ἀπὸ τούτου λέγουσιν οἱ κράκται·

A mat et populus eadem ter. Cantores : « Quod populi sui Deus misertus est ; » similiter clamat et populus ter. Cantores : « Gloria Deo omnium domino ; » populus eadem ter. Cantores : « Multos, multos, multos ; » populus : « multos annos in multos. » Trilexium I. toni IV : « Deus, dominus invisibilium et visibilium, vos centum annos in pace Romanis imperare sinat, presentemque diem vestri imperii ut festum celebrare !

βασιλεύειν Ῥωμαίων, καὶ τὴν παροῦσαν, ἡμέραν τῆς

II. Aclamatio I ; dicunt cantores : « Longa vobis tempora majestas divina ; » populus ter : Longa vobis tempora, » et cætera acclamationis. Trilexium II : « Incomparabiles milites, defensores ac tutores universi, coronati a Deo, ¹⁶⁴ exaltati in throno majestatis, subigite gentes divinis armis pietatis. Sed Deus, qui vos coronavit, creator omnium, dies vestros magis magisque auget. » Acclamatio II ; dicunt cantores : « N. N. magnis imperatoribus et Augustis multos annos, ut felicia omnia in terminis imperii nuntientur. Aclamemus Veneti ex debito. Longa vobis, o pii, tempora ! victores, longa vobis tempora ! electi a Trinitate, longa vobis tempora ! » Trilexium III : « A Deo, hominum amico, coronatæ estis, Augustæ, et sapientiæ oleo ad lætitiæ populi vestri cœlitus perunctæ, a Deo promotæ Augustæ, et in exilium omnium inimicorum. » Acclamatio III ; cantores : « Longa vobis tempora, N. N. Augustæ Romanorum ; » clamat et populus ter : « Longa vobis tempora. » Cantores : « Multos, multos, multos ; » populus : « Multos annos in multos ; » et sonante organo dicunt : « Sancte. » Quo finito, cantores tono obliquo IV : « Sancta ; » et populus : « Confirmatur urbs Romanorum a proprio alumno salutem naeta, et exaltatur sceptrum potentis : o sanctissima ! quod ipsam oriens ex alto invisit per te, N. imperator, qui amavisti justitiam et unctus es oleo sancto a Domino ! civitati pax per eum, qui captivos ab inimicis liberavit, donata est. »

III. Apelaticum toni obl. IV : « Gaudet orbis, intuens te imperatorem dominumque ; lætatur urbs tua, a Deo coronata N. ; exultat ordo, te ordinis institutorem videns ; felicia sceptrum sunt ; te sceptrigerum naeta. Ornat enim thronum paternæ majestatis cum Augusta, emittens splendorem boni ordinis, quare per te exhilarata res publica imperii tui diem celebrat. » Postea cantores dicunt : « Domine, serva dominos Romanorum ; » populus ter :

VARIE LECTIONES.

¹⁶ τριλέξιον cod. ²⁰ στεφηφόροι ἐκ Θεοῦ, ὕψ. ed. ²¹ ἀναναγία cod. pro ἀπαν. ²² διὰ τοῦ βυσαμίνου ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(46) Sen, ut M., τριλέξιον pulo esse sic dictum, quia tota allocutio tribus λέξεσι sat longis constabat, uno quoque λέξει actis interpolata.

(47) Satis humiliter pro imperatore; decentius στρα-

τηγὸς appellassent. At quis in sæculo rudi et inficeto decus requirat ?

(48) Subint. ἐν, ἐν salvante, hoc est per salvan-tem.

« Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva a te coronatos ; » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva dominos cum Augustis conjugibus et porphyrogenitis ; » populus ter. Cantores : « Domine, serva. »

IV. Deinde Prasini excipiunt, qui postquam finierunt, cantores duarum factionum simul dicunt : « Hoc imperium, Domine, confirma ; » eadem populus ter. Cantores : « Spiritus sanctissime, Augustas tuere ; » populus similiter. Cantores : « Mater Dei nostri, serva porphyrogenitos ; » 165 populus similiter. Cantores : « Domine, vitam eorum per nostram vitam ; » eadem populus ter. Surgentibus dominis a solio, dicit cantor : « Nana ; » et incipiunt duæ factiones : « Conservet Deus dominos ; » eadem populus ter. Cantores : « Multos, multos, multos ; » populus : « Multos annos in multos ; » silentque duæ factiones, et prospicit per æneos cancellos ante thronum cubiculi præcentor, schedamque tenens, ibi inscripta legit in hunc modum : « Omnipotens et misericors Deus, qui serenitatem vestram coronavit, per intercessionem beatæ Virginis sinat nos simul cum vobis Christi amantibus has dies tranquille et feliciter transigere. »

τὴν ὑμῶν γαλήνην διὰ πρεσβειῶν 23 τῆς παναρχάντου αὐτοῦ Μητρὸς ἀξιῶσαι ἡμᾶς ἅμα τοῖς φιλοχρίστοις ὑμῖν, ἐπὶ πολλοὺς χρόνους εἰρηνικῶς τὰς ἀσίας ταύτας ἐπιτελεῖν (52). »

V. Postea præcentor ille dextram manum extendit, digitis instar radorum porrectis ac rursus in

VARIÆ LECTIONES.

23 Θεοῦ, ἡμῶν ed. 24 παναγία ed. 25 νόμον ed. 26 διαπρεσβεῶν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(49) Verbum nihil significans, frequentis tamen usus novis Græcis, præsertim in sine vocum : ut *σήμενος* pro *εἰς ἐμὴ, in me* ; *σείνα* pro *εἰς σέ, in te* ; *σιλάννα, tacite, quiete, σίγα*. Forte manavit ab Hebraico *נל נל, quæso, quæso*, et cum *ho ianna* venit ad Græcos ; vid. pag. 224 Nostri in Lexico Gothico.

(50) Erat ergo ante cathisma projectum, clathris æneis munitum, in quod progredi et stare et ambulare homo pluresve poterant. Nos hodie talia *Erker* appellamus et *balcons* ; veteres πρόφορα, chalcidica, peribola et patibula (quia paterant ; neque enim ausim hanc lectionem damnare), pergulas, mœniana, de quibus vid. Salmas. ad Ser. Hist. Aug. t. I, p. 677, et deinceps dicenda ad p. 167.

(51) *Schedium membranaceum*, in quo perscriptum erat votum cubiculariorum ad imperatorem ; conf. Du Cange Gloss. Gr. h. v. Venit a *τέμνειν*, et proprie notat frustum membranæ de tergore animalis resectum.

(52) Post hanc vocem deesse hanc sententiam : Καὶ τελεῖσθαι αὐτοὺς ἀρχονται τὰς συνήθεις αἰτήσεις αἰτεῖσθαι, καὶ ἐκάστης αἰτήσεως τελεσθῆναι, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ φωνοβόλῳ, καὶ εἴθ' οὕτως etc., patet e p. 168. Licebat nempe populo quocunque in ludo circensi quatuor, quæ vellent, sibi indulgenda rogare, eaque imperatores ipsis gratificabantur. Infra p. 170, τὰς συνήθεις τίσσαρας αἰτήσεις habemus, et p. 365, τῶν μερῶν αἰτησάμενων τὰς δ' αἰτήσεις, ἃς ἐξ ἕθους εἰώθασιν αἰτεῖσθαι, καὶ τοῦ βασιλέως συναξαμένου τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν τεσσάρων αἰτήσεων γίνεσθαι. Quatuor hæc rogationes plerumque minoris erant momenti, ut, hunc vel illum aurigam fieri, qui populo place-

« Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης Ῥωμαίων » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται : « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐτεμεμένους » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται : « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης σὺν ταῖς Αὐγουστάις καὶ νοῖς πορφυραγενήτοις » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. »

Δ'. Καὶ ἀπὸ τούτων δέχονται οἱ Πράσινοι, καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τοὺς Πρασίνους λέγουσιν οἱ κράκται τῶν δύο μερῶν ἔσ' « Τοῦτο τὸ βασίλειον, Κύριε, στερέωσον » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται : « Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τὰς Αὐγουστάς σκέπασον » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται : « Μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν 28, φύλαττε τὰ πορφυρογέννητα » ὁ λαὸς ὁμοίως. Οἱ κράκται : « Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Καὶ ἀνισταμένων τῶν βασιλέων ἀπὸ τοῦ σένζου, λέγει ὁ κράκτης φρογγῆ : « Νανά 42 (49). » Καὶ ἀρχονται λέγειν τὰ δύο μέρη : « Ηερσιώσει ὁ Θεὸς τοὺς δεσπότης » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κράκται : « Πολλά, πολλά, πολλά » ὁ λαὸς : « Πολλά ἐτῆ εἰς πολλά. » Καὶ σιωπῶσι τὰ δύο μέρη, καὶ προκύπτει διὰ τῶν χαλκῶν καγκέλλων ἔμπροσθεν τοῦ σέντζου (50) ὁ τοῦ κουδουκλείου φωνοβόλος, κατέγων τὸν τόμον 25 (51), καὶ λέγει τὰ ἐκεῖ ἐγγεγραμμένα, ἄπερ εἰσὶ ταῦτα. « Ὁ παντοδύναμος καὶ πολυέλεος ἡμῶν Θεὸς ὁ στέψας

Ε', Καὶ εἴθ' οὕτως ἐκτείνει ὁ αὐτὸς φωνοβόλος τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα (53), τοῖς ἐκτοῦ δακτύλου

ret, aut præfectum urbi aliquem amoveri ; panem, oleum vinumve sibi gratis donari, aut vilioris vendi ; querimonie de malis magistratibus, quorum per fraudem annona chara esset ; vid. Juliani Misopogon. p. 368. C. ed. Spanhæn. et præcipue Theophan. p. 155, 156, ubi præclarum habetur monumentum talis expositulationis populi cum imperatore. De clamoribus populi, aurigis et pantomimis similibusque vestem et dona flagitantis vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 414. De paupuli insanis in circo clamoribus in universum scitum habet locum Dio Chrysostomus p. 103.

(53) Illa quam Noster hic luculenter describit, manus composito significabat τὴν συνθήσιν τοῦ βασιλέως, assensum imperatoris ad ipsorum vota ; vid. p. 168. Solemnis ille per digitos certo formatos sermo, et postulandi sic promittendique mos in theatris et circis olim vigeat. Insignis est Xiphilini locus de M. Antonino Philosopho narrantis, cum, a Germanica expeditione redux (μεταξὺ λέγοντος αὐτοῦ τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι πολλοῖς ἐτεσιν ἀποδεδημηκῶς ἦν, ἀνεβόησαν Ὀκτώ καὶ τοῦτο καὶ ταῖς χερσίν, ἵνα δὴ καὶ χρυσοῦς τοσοῦτους εἰς τὸ δειπνον λάβωσι, προσενεδείξαντο διεμειδίστε, καὶ ἔση καὶ αὐτὸς Ὀκτώ, καὶ μετὰ ταῦτα ἀνὰ διακοσίας δραχμὰς αὐτοῖς κατένειμεν, ὅσον οὕτω πρότερον εἰλήφεισαν), in concione ad populum multorum annorum commemorasset a patria absentiam, conclamasse turbam : *octo*, eundemque numerum manibus expressisse, quo simul aureos totidem in cœnam se cupere significabant. Ad hoc risisse Marcum et ipsum quoque *octo* condidisse, et viritum ducentenas drachmas distribuisse. Quem ad locum conferri velim doct. Reimari notas, p. 119, et Artemidor., p. 150, item Spartianum in Didio

ακτινοειδῶς διαστέλλων, καὶ πάλιν βοτρυδὸν ἐπι-
 συστέλλων. Καὶ λέγουσι τὰ δυο μέρη ἔσ. οἱ
 κράκται. « Νανά » καὶ ὁ λαός. « Εἰσκαοῦσαι ὁ
 Θεὸς τῆς φωνῆς ἡμῶν. » Οἱ κράκται. « Ἠολλὰ,
 πολλὰ, πολλὰ » ὁ λαός. « Ἠολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ. »
 Οἱ κράκται. « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, τὸ πρόβλημα τῆς
 Τριάδος. » καὶ ὁ λαός. « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, » καὶ
 τὰ ἐξῆς τῶν ἄκτων. Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι κατὰ τὸν τύ-
 πον καὶ τὴν τάξιν τῆς ἐπιτελουμένης ἀκολουθίας
 τῆ παραμονῆ τοῦ δεξίμου, ὁμοίως καὶ δεῖλγος ἐν τῇ
 φακλαρίᾳ, καὶ πάλιν ἐπὶ τῇ αὔριον εἰς αὐτὸ τὸ δεξι-
 μον ἐπιτελοῦνται πάντα τὰ δεξιμα, πλὴν οἱ ἀπελατι-
 κοὶ καὶ τὰ τριλέξια καὶ τὰ τετράλεξια ὁφείλωσι λέ-
 γεσθαι, περὶ οἷας ὑποθέσεως ἔστι τὸ δεξιμον²⁵, ἐν
 μὲν τῇ αὐτοκρατορίᾳ τὰ τῆς αὐτοκρατορίας, ἐν δὲ
 τῷ χρυσῷ Ἱπποδρομίῳ τὰ τοῦ Ἡάσχα, ἐν δὲ τῷ λα-
 χανικῷ τὰ τοῦ γενεθλίου (54), ἐν δὲ τῇ Μεντηκοστῇ

uvæ formam compositis, et dicunt una duæ factio-
 nes : cantores : « Nana ; » populus : « Exaudiet Deus
 vocem nostram. » Cantores : « Multos, multos, mul-
 tos ; » populus : « Multos annos in multos. » Can-
 tores : « Multa vobis tempora, Trinitatis propugna-
 culum ; » populus : « Multa vobis tempora, » et re-
 liqua acclamationis. Sciendum vero est, secundum
 formam et ordinem peracti in vigilia susceptionis
 officii, ut et vesperi facularia, ac denuo sequenti
 die in ipsa susceptione omnia, quæ ad illum ritum
 spectant, peragi præter quod qua ratione et argu-
 mento apelatici, trillexia et tetrallexia fiant, dici de-
 beat : scilicet in imperii suscepti memoria, quæ
 ad eam pertinent eique conveniunt ; in aurea hip-
 podromo, quæ Paschati ; in lachanico, quæ natali ;
 in Pentecoste, quæ Pentecoste, uno verbo, cujus
 rei causa susceptio imperatoris instituitur, quæ

VARIÆ LECTIONES.

²⁷ πανα ed. ²⁸ ἐπὶ τὸ δεξι, ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Juliano p. 578 : *e senatu in Capitolium pergenti*
 [Juliano] *populus obstitit, sed ferro et vulneribus*
et pollicitationibus aureorum, quo ipse Julianus, ut
fidem faceret, digitis ostendebat, summotus atque
depulsus est. Vid. Casaub. ad illum locum.

(54) Natali urbis, qui in d. xi Maii incidebat.
 Dies ille sic nude τὸ γενεθλίον appellabatur ; vid.
 Theophan. p. 191, 195, Malal. t. II, p. 8. Habemus hic
 quatuor exceptiones et tres ludos Circenses. Excep-
 tionem gratulantis populi natalem imperii, absque
 ludo circense ; dein circense aureum in diem lunæ
 proximum a Dominica in albis dicta incidebat ;
 oleraceum seu herbaceum diei urbis natali seu xi
 Maii congruum, et Pentecostes, alias Macellarium.
 Alio loco habemus quoque Vota, non equestre, sed
 pedestre ludicrum, de cuius tempore non liquido
 constat. Videntur hæc quinque ludicra stata et
 solemnia imitatio fuisse septem illarum processio-
 num et munerum, quæ consules Romani olim ex
 more per annum edebant, de quibus v. Guther. p.
 446. Facularia enim saltatio non est peculiaris
 ludus, sed semper præcedebat τὸ δεξιμον seu ado-
 rationem et gratulationem populi, vespera una ;
 hoc ordine, ut post rogatam in vigilia deximi seu
 pomeridianis horis ejus diei, qui deximum antece-
 deret, veniam altero die Imperatorem adorandi
 publice, proxima vespera saltarent cum faculis, et
 proximo mane adorarent Imperatorem, ipsique
 læta, quæ identidem contingerent, gratularentur.
 Cum tractatio de ludis circensibus hinc incipiat,
 non inutile puto, totum illud caput, quod huc per-
 tinens in cl. Leichil Collectaneis notarum ad Con-
 stantini nostri Cerimoniale reperi, illinc excerptum
 hic edere, loco maxime opportuno. Est autem hoc :
 Imperator victor in circensibus ludis ad S. Ma-
 mantis. Georg. Monach. p. 541, ubi multa. In ludo
 equestri ab Alexandro Basilii filio, candelabra et
 sacra suppellex ex templis adhibita, p. 564. Ἡ σφεν-
 δόνη circi, p. 533. Μεγαλὴ βασιλεὺς ἵππον τῷ
 Ἱππικῷ βουλόμενος ὑπεζεύξαι P. 529 confera-
 tur. Theophilus imperator urbem petens ac spolia
 triumpho exhibens, circensibusque exhibitis, ipse
 primo munere ludens (τὸ πρῶτον βῆτον πᾶ-
 ξας), albis invecus equis utque Veneto in-
 ductus colore, cum victor exisset, coronatus est, ac-
 clamantibus factionibus : *Bene fausteque venisti, etc.*,
 καλῶς ἤλθεας ἀσύχριτα φακτιονάρια. P. 519. Syme-
 on. Logoth. p. 452. Theophilus imp. gradus ad
 subsellia (ἀναβάθρας) factionum struit ; phialam
 quoque, in qua Σαξίμοδεξιμον fit. P. 424. Annal.

Symeon. Logoth. Elegans inscriptio apud Murator.
 de factionario circensi. In theatri circo imp. con-
 salutatus Basilius. P. 397. Script. post Theoph.
 Triumphus Const. M. in circo de Saracenia. P. 283.
 Imperator cum senatu epulatur in circo. P. 295.
 Ἡ σφενδόνη ἢ κατὰ τὸν Ἱπποδρομον Conf. Const.
 P. 76. Venetorum demarchus prope domesticum
 excubitorum stabat, Prasinæ juxta scholarum do-
 mesticum, Contin. Const. P. 88 ; in aureo gemmis-
 que distincto sedebat solio, nec prius surgebat, ut
 libris bellica ipsaque domestica imperatorum conti-
 nentibus statutum est. Ἡ φυγὴ πρὸς τὸν Ἱπποδρο-
 μον κατὰ τὰ ἀσχηρήτεια καὶ γὰρ ἐκείσε τόδε τὸ τῶν
 ἀσχηρήτων ὑπῆρχε καταγώγιον Contin. Const.
 l. vi. p. 106. De factionibus quatuor locus. P. 123.
 Proxime orientalem metam in circo (ἀγχιστα τοῦ
 τῶν τετράρων ἑφῶν καμπτήρος ὅς ἐπικέκλητο
 τοῦ Ρουσίου ἀρμπτηλάται ἄνδρες ἀνεστήλωντο).
 Nicetæ Choniatae fragm. de Latinor. dirept. P. 415.
 Fabr. V, VI, De throno imperatorum, ex quo ludos
 spectabant, Du Cangius ad Bondelm. P. 183. 29.
 Phalæ in circo dicuntur divisiones inter euripum
 et metas, quod ibi constructis ad tempus turribus
 his telis pugna edi solebat. Servius Æn. ix, v. 705.
 Φάλιν τὸ λευκόν, ἐξ οὗ καὶ τὰ φαλάρια. Eustath.
 P. 87, t. I, in Hom. In statuam Justiniani, quæ fuit
 in Hippodromo, equestrem epigr. V. Band. P. 138,
 ex manubiis Assyriis. Porphyrii Prasinæ et Venetæ
 factionis victoris equis mutatis mentio fit ap. Band.
 P. 166. Prasima factio cantu victorem celebrat.
 P. 169. Colossum structilem, qui erat in Hippodro-
 mo CSP., a Const. Porph. erectus, canit Epigr.
 P. 18ff. In encænii urbis statua Fortunæ ad Hip-
 podromum ducebatur. V. Band. P. 257, ubi non-
 nulla de encænii urbis. De his factionibus v. p. 501
 Bandur. De eorum coloribus p. 664. Δίμους καὶ
 λαοὺς Thessalonicæ in Circum adductos confodiendos
 militibus tradit imper. Theodosius, et ceciderunt
 25,000. Theophan. P. 62 Justinus uxorem nomine
 Lupiciana ἐστειψεν Αὐγουσταν ἦν οἱ δῆμοι ἐκάλισαν
 Εὐφημίαν εἰς τὸ στέψαι αὐτήν. P. 14. De factione
 Prasino-Veneta v. p. 194. Imperator ad factiones
 Circenses ἐπεμψεν μανδάτα misit mandata, ad Ven-
 etos his verbis : *Imperator Justinianus penes vos*
obiit ; ad Prasinus : Imp. Justinianus penes vos
vivit. Theoph. P. 205. Sergius δῆμαρχος (tribunus)
 Prasinæ factionis, cujus ope Germanus imperium
 quærit. P. 342. Theoph. Locus notandus p. 246,
 sub Phoca, cuius in nuptiis laureatæ Prisci et Do-
 mentis imagines suspensæ sunt, in equestri certa.

ipsi congruunt, apelatiosi, trilexia, tetralexia debent recitari.

τὰ τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ ἀπλῶς περι οἷας ὑποθέσεως ἐστὶ τὸ δεξιμόν, ὀφείλουσι λέγεσθαι οἱ τε ἀπελατικοὶ καὶ τὰ τριλέξια καὶ τὰ τετράλεξια (55).

166 CAPUT LXIV.

Observanda, si imperator in aureo hippodromo postridis antipaschæ excipiendus est.

I. Paratum a mandato per præpositum die Dominica vesperi, quando imperator a processione sancti Mocii revertitur, datur, eoque die duæ factiones, unaquæque in propria phiala, faulariam suam, quam singulæ agere solent, celebrant. Sequenti vero seu secunda die omnes albis tunicis induti, patricii quidem tunicis auro prætextis, cæteri vero pro sua quisque dignitate procedunt. Cerimoniaris autem venit, præposito, quod tribuni suos libellos attulerint, nuntiaturus, omnesque in Justiniani triclinio adsunt, præpositi etiam tripetonem, ut supra dictum est, cum omnibus cubiculariis ac ostiariis virgas suas portantibus ingrediuntur. Ab his omnibus stipati ex tripetone procedunt, perque lausiaticum transeunt, Justiniani triclinium intrant. In hoc cubicularii omnes, cerimoniaris et silentiarii ab utraque parte secundum suam dignitatem, præpositi in capite medii inter ipsos stant. Ἰουστινιανῶν τρικλίνῳ. Καὶ οἱ μὲν τοῦ κουβουκλείου ἀπαντες καὶ ὁ τῆς καταστάσεως καὶ εἰλεντιάριοι ἴστανται ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ ἔνθεν κάκεισε κατὰ μέση αὐτῶν πρὸς τῇ κεφαλῇ.

II. Tribuni silentiariis appropinquant, inclinato capite præpositos salutant, postea medium cubiculum transeunt, libellos ipsis tradunt, qui eos sumunt, paratoque a mandato reddunt, postea inde reversi præpositi, dictis comitantibus, per lausiaticum tripetonem intrant: sic et tribuni abeunt, in sua quisque phiala omnia deximo seu exceptioni imperatoris necessaria parant. Quando factiones ordinate, vasa progressa sunt, et verbo omnes, quorum ministerio in deximo opus est, pro-

ΚΕΦΑΛ. ΞΔ'.
Ἵσα δαὶ παραφυλάττειν εἰς τὸ δεξιμόν τοῦ χρυσοῦ ἵπποδρομίου δευτέρῃ ἡμέρῃ μετὰ τὸ ἀντίπασχα.

Α'. Δίδονται τὸ πέρατον ⁵⁵ (56) ἀπὸ κελεύσεως διὰ τοῦ πραιποσίτου τῆ Κυριακῆ ἑσπέρας, ἡνίκα ὑποστρέψει ὁ βασιλεὺς τῆς τοῦ ἁγίου Μωκίου προελύσεως (57), καὶ ἐκτελοῦσι τῇ αὐτῇ ἡμέρῃ τὰ δύο μέρη, ἕκαστον ἐν τῇ ἰδίᾳ φιάλῃ, τὴν αὐτοῦ φαλαρίαν, ὡς εἴθισται αὐτοῖς ἐν ἐκάστη τοῦτο τελεῖν. Τῇ δὲ ἐπιούρῃ, ἤγουν τῇ δευτέρῃ, προέρχονται ἀπαντες ἡλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων, οἱ μὲν πατρικιοὶ διὰ χρυσοτάβλων χλανιδίων, οἱ δὲ λοιποὶ, ἕκαστος κατὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἐλθὼν δηλοῖ τῷ πραιποσίτῳ, ὡς ὅτι οἱ δῆμαρχοὶ ἤνεγκαν τὰ λιβελλάρια αὐτῶν (58) καὶ ἴστανται ἐν τῷ Ἰουστινιανῶν τρικλίνῳ ἀπαντες αὐτῶν ⁵⁹, οἱ δὲ πραιπόσιτοι εἰσελθόντες ἐν τῷ τριπέτῳ, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται μετὰ τῶν [τοῦ] κουβουκλείου ἀπάντων, βασταζόντων τῶν ὀστιαρίων τὰ αὐτῶν βεργία. Καὶ διεργιεύμενος ⁶¹ ὅπ' αὐτῶν πάντων ἐξέρχονται ἐκ τοῦ τριπέτωνος καὶ διελθόντες διὰ τοῦ λαυσιακοῦ, εἰσέρχονται ἐν τῷ τὰς αὐτῶν τάξεις· οἱ δὲ πραιπόσιτοι ἴστανται ἐν τῇ

Β'. Καὶ ἐλθόντες οἱ δῆμαρχοὶ πλησίον τῶν σιλεντιαρίων, προσκυνοῦσι τοῖς πραιποσίτοις, εἶτα διελθόντες μέσον τῶν τοῦ κουβουκλείου, ἐπιδοῦσι τὰ λιβελλάρια τοῖς πραιποσίτοις, αὐτοὶ δὲ δεξιμένοι αὐτὰ ἀντιδοῦσι ἀπὸ κελεύσεως τὸ πέρατον (59), καὶ εἴθ' οὕτως ὑποστρέψαντες ἀπὸ τῶν ἐκείσε οἱ πραιπόσιτοι, διεργιεύμενοι ὑπὸ τῶν προειρημένων, εἰσέρχονται διὰ τοῦ λαυσιακοῦ ἐν τῷ τριπέτῳ· ὁμοίως καὶ οἱ δῆμαρχοὶ κατέρχονται, ἕκαστος αὐτῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ φιάλῃ, προσυτρεπίζοντες τὰ τοῦ δεξιμοῦ ἡνίκα

VARIE LECTIONES.

⁵⁵ πέρατον B., πέρατον cod. ⁵⁹ ἀπαντες αὐτῶν. H. aliquid deesse. aut αἰτοῦντες legend. censet. ⁶¹ διεργιεύμενοι conj. Leich.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

mine. Protocoursoris ibi mentio. P. 247. De circo et ludis circo. Giorn. dei Letterati, VIII, 160. De obelisco in scenis. XV, 54, ib. Urnæ præmium victurum in ludis. IV, 287. Organa Græci inter sua præcipua decora numerabant. V. Nigellus p. 76, et ibi Murat. Demi in circo conciderunt. Sym. Logoth. p. 491. De circensibus ludis in encænii urbis et nuptiis imperatorum celebrari solitis v. ad Martyr. SS. Anargyrorum Wagneroccius p. 14 sqq. Eadem spectacula interdum in Blachernis celebrari solebant p. 15. Loco metarum interdum ingentes pneumaticorum organorum folles ponebantur. P. 15. Σπυρδόνη, funda in circo. Μανία populi in sponsionibus circensibus. P. 17 Anargyror. De factionibus in solemnibus προελύσει ex negotiatoribus constantibus Luitprandus locum notabilem habet p. 136 Legationis. Equorum nobillium genealogia olim a Romanis litteris tradebatur. Vid. Grævii præf. ad t. XII Thea. (Fa. in Equus.) Hactenus Collectanea Leichiana.

D (55) Ut τὰ τριλέξια sunt, mea sententia, longæ rheses ternis pausis actorum interpolatæ, ita tetrallecta erunt dictiones quaternis actorum vicibus distinctæ. Quodsi vero illa fuerint dictiones, quas terni cantores simul recitent, erunt hæc quoque dictiones a quaternis simul recitandæ. Difficile in rebus antiquis et obscuris certum et verum dicere.

(56) *Datur paratum*, id est, imperatur, ut omnes parati sint. Conf. p. 166 et 168.

(57) Nam eo die Dominico ad S. Mocium procedebat imperator, ut patet ex inscriptione cap. 16, p. 58 et 59 init.

(58) Illas nempe schedas, in quibus scripta essent carmina gratulatoria præsentî hilaritatî congrua. Conf. not. 60 seq. et p. 173.

(59) M. τὸ πέρατον. Fortè exaravit librarius hic loci ω pro ο, ut ipsi solempne fuit, ideoque leg. τὸ πέρατον; quod idem est atque τὸ πέρατον, *reddidit ipsis, quod imperatoris jussu acceperat, PARATUM*;

δὲ εὐτρεπισθῶσι τὰ μέρη, ἐξέλθωσι δὲ καὶ τὰ σκεύη, A καὶ ἄπλῶς ἅπαντες οἱ καθυπουργοῦντες ἐν τῷ δεξιῷ, εἰ τυχῶσι δὲ καὶ ἀποκρισάριοι, καὶ ἴστανται³³ κάτω ἐν τῇ φιάλῃ, καὶ τότε εἰσέρχεται ὁ τῆς ἅπαντα ἑτοιμά ἐστιν.

Γ', Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσελθὼν ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου καμάρα καὶ στεφθεῖς, διέρχεται διὰ τοῦ χρυσοτρικλίνου, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, ὅπισθεν δὲ τοῦ βασιλέως εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι, φοροῦντες τὰ τε στιχάρια αὐτῶν καὶ σαδάνια, βαστάζοντες καὶ³⁴ τὰ σπαθοδάκλια αὐτῶν, καὶ ἐξελθόντες ἐν τῷ τρίπέτῳ, ἴστανται ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἐξαγωγῆς πύλης ἀπὸ τοῦ τρίπέτῳ ἐν τῷ λαυσιακῷ, οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ ἴστανται ἔνθεν κάκεισε ἐν τῷ λαυσιακῷ μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς πύλης ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ. Ἐμπροσθεν δὲ τῆς αὐτῆς πύλης τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἴστανται ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ πεσόντων τῶν προειρημένων πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ τῆς καταστάσεως ἀπὸ κελεύσεως, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, ἐξέρχεται ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνῃ τῆς προελεύσεως³⁴. Καὶ στάντων ἁπάντων ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῃ ἔνθεν κάκεισε τῶν προειρημένων πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου, ἴστανται ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ πρώτῳ ὀμφαλίῳ. Ἐλθόντες δὲ ἅπαντες οἱ προελεγμένοι προσκυνοῦσι, καὶ ἀναστάντες, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ σιλενταρίῳ τῷ ἐστῶτι ἐν τῷ κατωτέρῳ μέρει τῆς αὐτῆς δοχῆς ἀπὸ κελεύσεως, κάκεινος λέγει· « Κελεύσατε » αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται τὸν βασιλέα, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. »

Δ'. Καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτῶν πάντων ἅμα σπαθαροκανδιδάτων, φόρουτων μανιάκια καὶ σπαθία, βασταζόντων καὶ σκουτέρια καὶ διαστράλια, διέρχεται, καὶ μελλόντων αὐτῶν ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς ἐξαγωγῆς ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὸ ἑλκιδιὸν πύλην, εὐθὺς ἐφαπτοὶ τὸ παρακτυκιδὸν (60) ἔμπροσθεν τοῦ σέντζου ἐπάνω τοῦ στηθέου τοῦ καγκέλου κουβουκλάριος ὁ φωνοδόλος· ὁ δὲ τῆς καταστάσεως λαβὼν τὸ ἄκρο τῆς τοῦ βασιλέως χλανί-

cesserunt, apocrisarii autem, si qui adsint, infra stant in phiala, tunc intrat ceremoniarius præposito parata esse omnia nuntiaturus.

III. Imperator autem S. Theodori cameram ingressus et corona redimitus, per chrysotriclinium, a præfectis cubiculo stipatus, post eum eunuchi protospatharii tunicas, sabana et spathobaculos ferentes, prodeunt, egressique in tripetonem, prope portam a tripetone ad lausiaco ducentem, patricii vero et provinciarum præfecti ab utroque latere in lausiaco usque ad portam in triclinium Justiniani ducentem consistunt. Ad portam hanc etiam ceremoniarius adest, et dictis patriciis et strategis proidentibus, præposito ceremoniario a mandato signum dat, inque comitatu præfectorum cubiculi, patriciorum et ducum ex processione in Justiniani triclinium ingreditur. 167 In utroque hujus triclinii latere dictis patriciis et præfectis omnibus cum toto senatu congregatis, imperator stat in primo umbilico. Venientes autem dicti omnes adorant, et postquam surrexere, signum præpositus silentiario in inferiore parte eorum stanti a mandato dat, isque dicit : « Jubele ; » ipsi imperatori acclamant : « In multa bonaque tempora. »

IV. His omnibus comitantibus, una cum spatharocandidatis, torques et gladios, scutaria et dextralia gestantibus, abit, et dum ipsi ex porta Justiniani triclinii, quæ ad solarium fert, egressuri sunt, statim velum ante molium super pectoralis cancellorum cubicularius præcentor tollit : ceremoniarius autem, apprehensa extrema imperatoris tunica, rhosthelium facit, idque imperatori tradit, qui ascendens ante thronum stat, terque populum

VARIÆ LECTIONES.

³³ καὶ ante ἴστανται om. ed. ³⁴ σαδάνια βαστάζοντες, καὶ ed. ³⁵ προέλευσις ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

hoc est, edicit illam unius vocabuli formulam : *Paratum* ; quo significat debere omnes et omnia paratos et parata esse, vel etiam paratum esse imperatorem ad procedendum ; vel *paratum*, τὸ ἄρμα, milites in armis (v. ad p. 168) advoco.)

(60) Insternit pulvinar, e quo deorsum despiciere solet et potest imperator in circum, podiamento cancellorum, qui sunt coram throno imperiali. Supra p. 165. A. 11, monuimus fuisse coram illa dicta vel sala circensi, in qua stabat thronus, cancellis æneis munitum mœnium, in quod procedi et stari poterat. Hujus cancelli podiamento, seu columen illi transversæ, quæ cancellorum perpendicularares columellas continēbat, insternebatur προκτυκιδὸν seu pulvinar, ad similitudinem illius pulvinaris, de quo Suetonius Claudio c. 4 et Nerone c. 45. De velo, quod solio imperatoris prætendebatur, et de quo alibi dicemus, hic sermo non est. Hic tantum notabo, mihi videri tale quoque mœnium coram illa sede circense fuisse, e qua Ro-

mani imperatores olim Romæ ludos spectare solebant ; et ex illo podio propositas identidem fuisse tot gypseas alteriusve materiæ Victorias, quot identidem essent Imperatores. De quo more insignis est locus apud Spartianum in Severo c. 22 : *Die circensium, quum tres victoriæ more solito essent locatæ gypseæ cum palmis, media, quæ ipsius nomine inscriptum orbem palma* [sic leg., hoc est manu] *tenebat, vento icta de podio stans* [id est sic, ut recta, non inversa, neque in pronum inclinata, sed linea perpendiculari deferretur,] *decidit, humique constitit ; ea, quæ Gotæ nomine inscripta erat, corruit et omnis comminuta est ; illa vero, quæ, Bassiani titulum præferēbat, amissa palma venti turbine vix constitit.* Videntur imperatores Byzantini quoque in pulpito sui cathismatis tales victorias, (πτυχία recentior ætas appellabat pro εὐτυχίοις,) habuisse stantes, quamvis in nostro codice nullum ejus rei vestigium deprehendam.

signat, quo acclamante : « Sanctus, » in throno suo residet. Cubiculo vero præfecti ab utroque latere, patricii similiter cum domesticis et senatu prope cancellorum fenestras stant, non autem ipsis innituntur, sed recti stant, et postquam populus, organo in phiala sonante, exclamavit : « Sanctus, etc. » nutum præpositus ab imperatore accipit, et ter manu signum dat, silente organo. Postea factio consueta omnia peragere incipit, interque faustas preces et acclamationes populi organum sonat, quo silente, apellatum populus orditur. Tunc præpositus a mandato signum ceremoniarum, hic abiens, magnis domesticis cohortium pro more dat, qui descendentes in phialam, in suo ordine astant. Apellatio finita, organum sonat, eoque cessante, factionarii, ut eorum mos est, tetralecta dicunt, et acclamant : præterea augustalia dicunt, hisque peractis, cantum incipiunt. Quo facto, signum ceremoniarum a præposito a mandato accipit, datque consularibus ; ipsi vero abeunt, et Justiniani triclinium intrantes, hinc et illinc in suo ordine stant, peracloque cantu, surgit imperator, et statim organum sonat. Imperator prope thronum, ejus ministri, qui mutare vestes solent, præfecti cubiculo, 168 patricii et strategi coram imperatore usque ad portam, quæ a latere in Justiniani triclinium ducit, utrinque astant.

ἄρχονται τὴν φωνὴν, λαμβάνει νεῦμα ὁ τῆς καταστάσεως ἀπὸ τοῦ πραιποσίτου ἀπὸ κελεύσεως, καὶ νεύει τοῖς ὑπατικοῖς, οἱ δὲ ἀπέρχονται καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ, καὶ ἵστανται ἐν τῇ αὐτῶν τάξει ἔνθεν κἀκεῖθεν, καὶ τῆς φωνῆς τελεσθείσης, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ εὐθέως πάλιν αὐλεῖ τὸ ὄργανον. Καὶ ἵσταται ὁ βασιλεὺς ὀπίσθεν τοῦ σέντζου, καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἵστανται εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι 25 ἡλλαγμένοι (64). οἱ δὲ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου, πατρῖκιοι τε καὶ στρατηγοὶ ἵστανται ἔνθεν κἀκεῖθεν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς πύλης ἀπὸ πλαγίας ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ.

V. Admonitus ab imperatore præpositus, cubiculario præcentori signum dat, is prospiciens ter signum populo dat : organo, cumque ipso duabus factionibus silentibus, statim præcentor incipit : « Omnipotens et misericors Deus, » et postquam desinit, consuetas petitiones dicere incipiunt, quibus singulis finitis, præposito signum præcentori dante, is ter post singulas preces manu signo dato, ipsis

δοσ, ποιεῖ τὸ ῥωσθελίον (61), καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνελεθῶν (62) ἵσταται ἔμπροσθεν τοῦ σέντζου, καὶ σφραγίζει τὸν λαὸν ἐκ τρίτου καὶ παντός τοῦ λαοῦ ἀναφωνήσαντος, « Ἅγιος, » κἀκεῖται ἐπὶ τοῦ σέντζου αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου ἵστανται ἔνθεν κἀκεῖσε, εἴθ' οὕτως ἵστανται πατρῖκιοι ὁμοίως ἔνθεν κἀκεῖσε ἅμα τοῖς δομestικoῖς καὶ τῆς συγκλήτου πλησίον τῶν παρακουπτικῶν τοῦ καγκέλλου, μὴ ἐπεριδόμενοι ἐπ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἵστανται ὄρθιοι, καὶ μετὰ τὸ ἀνακράξαι τὸν δῆμον τὸ, « Ἅγιος, » αὐλοῦντος καὶ τοῦ ὄργανου (63) ἐν τῇ φιάλῃ, λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ νεύει διὰ τῆς χειρὸς ἐκ τρίτου, καὶ λήγει τὸ ὄργανον, καὶ εἴθ' οὕτως ἄρχονται οἱ τοῦ μέρους ἐκτελεῖν τὰ συνήθη ἅπαντα, εὐφημήσαντος δὲ τοῦ δῆμου καὶ ἐκφωνήσαντος, αὐλεῖ τὸ ὄργανον, καὶ πύσαντος αὐτοῦ, ἄρχεται ὁ δῆμος τὸν ἀπελατικόν. Καὶ ἤνικα ἄρχεται ὁ δῆμος τὸν ἀπελατικόν, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τῷ τῆς καταστάσεως, ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἀπελεθῶν νεύει τοῖς μεγάλοις δομestικoῖς τῶν ταγματικῶν κατὰ συνήθειαν, καὶ κατέρχονται κάτω ἐν τῇ φιάλῃ, καὶ ἵστανται ἐν τῇ αὐτῶν τάξει. Καὶ πληρουμένου τοῦ ἀπελατικοῦ, αὐλεῖ τὸ ὄργανον, καὶ πύσαντος αὐτοῦ, λέγουσιν οἱ τοῦ μέρους, ὡς εἴθισται αὐτοῖς, τὰ τετράλεκτα, καὶ ἀκτολογοῦσι λέγουσι δὲ καὶ ἀγουστιακὰ, καὶ τελεσθέντων τούτων, ἄρχονται τὴν φωνὴν. Ἦνικα δὲ

ἄρχονται τὴν φωνὴν, λαμβάνει νεῦμα ὁ τῆς καταστάσεως ἀπὸ τοῦ πραιποσίτου ἀπὸ κελεύσεως, καὶ νεύει τοῖς ὑπατικοῖς, οἱ δὲ ἀπέρχονται καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ, καὶ ἵστανται ἐν τῇ αὐτῶν τάξει ἔνθεν κἀκεῖθεν, καὶ τῆς φωνῆς τελεσθείσης, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ εὐθέως πάλιν αὐλεῖ τὸ ὄργανον. Καὶ ἵσταται ὁ βασιλεὺς ὀπίσθεν τοῦ σέντζου, καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἵστανται εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι 25 ἡλλαγμένοι (64). οἱ δὲ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου, πατρῖκιοι τε καὶ στρατηγοὶ ἵστανται ἔνθεν κἀκεῖθεν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς πύλης ἀπὸ πλαγίας ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ.

Ε'. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει κουβουκλίῳ τῷ φωνοδόλῳ, κἀκεῖνος παρακύψας νεύει ἐκ τρίτου τῷ λαῷ, καὶ παύει τὸ ὄργανον καὶ σὺν αὐτῷ οἱ τοῦ μέρους, καὶ εὐθέως ἄρχεται ὁ φωνοδόλος λέγειν : « Ὁ παντοδύναμος καὶ πολυέλεος Θεός, » καὶ τὰ ἕξῃς. Καὶ τελεσάντος αὐτοῦ, ἄρχονται τὰς συνήθεις αἰτήσεις αἰτεῖσθαι, καὶ ἐκάστης αἰτήσεως τελεσθείσης. νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ

VARIE LECTIONES.

25 Verba : ὀπίσω — πρωτοσπαθάριοι R. add. Vid. p. 470.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(61) Nuspiam invenio hanc vocem ejusve significationem. Forte Slavonicæ originis aut similis est, non certe Arabicæ. Videtur tamen significare laciniam vestis ad modum illum digitorum compositam et plicatam, quo benedicere populo Græci sacerdotes solent.

(62) Quia nempe ad cathisma in editiore continuatione, sub qua porticus erat, gradibus debebat ascendi. Hinc, ubicumque tandem de imperatore dicitur, eum in circum ivisse ludos spectatum, dicitur ἀνελεθῆναι ; vid. Theophanes p. 63. C. 8. Alias posset quoque hæc ratio verbi dari, quod Byzantii quicumque e plaga septentrionali ad australem iret, diceretur ἀνέρχασθαι, et qui contra, κατέρχασθαι. Vid. Nostri p. 97. A. 5, ubi imperator e S. Sophia in forum ad statum Constantini M. procedens ἀνέρχεται. Circus autem palatio ad au-

strum situs erat. Patet e loco Luitprandi Histor. VI, 3, qui, *Est domus, ait, juxta hippodromum aquilonem versus miræ et altitudinis et pulchritudinis, quæ decaænna accubita vocantur.* Atqui magnum palatium et triclinium XIX accubitorum erant contigua. Patet quoque e Niceta, qui processum incendii, quod CPlii contigit, quum ea urbs a Latinis caperetur, describens p. 294, circum in regione urbis australi ponit, et S. Sophiam in boreali.

(63) Quod organa in circo CPlano, id præstabant in Romano citharæ et cymbala atque tympana. V. Reim. ad Xiphil. p. 1000. n. 438.

(64) Membranzæ nihilo editis locupletiores. Nihilominus tamen certum est, et liquet e p. 170. B. 7, ita integrandum esse hunc locum : καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἵστανται εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι ἡλλαγμένοι.

φωνοδόλφ, κάκεινος συντιθεται (65) διὰ τῆς χειρὸς ἐκ γ' καθ' ἑκάστην, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται. Καὶ πάντων τελεσθέντων, διέρχεται ὁ βασιλεὺς, δηριγεύμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, ἡ δὲ σύγκλητος ἅμα σπαθαροκανδιδάτων καὶ σπαθαρίων ἴστανται ἔνθεν κάκεισε, ὡσαύτως καὶ τὸ ἄρμα (66) ἴστανται ἐξ ἀριστερᾶς τῆς ἐξαγοῦσης πύλης ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐν τῷ λαυσιακῷ, ἐν ἧ καὶ τὸ σκάμνον ἴστανται τοῦ κουρουπαλάτου (67). Διέρχόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς, ὡς προεῖρηται, μέσον τῆς συγκλήτου, οὗτοι ἅπαντες ὑπερέυχονται· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » καὶ δηριγεύμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ τριπέτωνος, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ εἰσελθὼν ἔνδον τοῦ βήλου ἐν τῇ καμάρᾳ τοῦ ἀγίου Θεοδώρου, λαμβάνει ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως, καὶ εἶθ' οὕτως εἰσελθόντες οἱ βεσητόρες ἀπὸ κελεύσεως, λαμβάνουσι τὴν χλανίδα τοῦ βασιλέως ⁸⁵ καὶ ἐξέρχονται. Ὁ δὲ βασιλεὺς καθίεται, μέχρις ἂν ἡ παρασκευὴ ἅπασα τοῦ δεξιμοῦ ὁμοιοτρόπως τῆς φιάλης τῶν Ἡρασίνων μετέλθῃ ἐν τῇ φιάλῃ τῶν Βενέτων τουτέστι τὰ τε σκεῦη καὶ τὸ πολίτευμα, εἰ τύχωσιν, ὡς προεῖρηται (68), καὶ πρέσβεις ἐθνῶν, καὶ εἶθ' οὕτως μετὰ τὸ πάντας εὐτρεπισθῆναι τοὺς μέλλοντας καθυπουργεῖν ἐν τῷ δεξιμῷ φιάλης τῶν βενέτων, εἰσέρχεται ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ δηλοῖ τῷ πραιποσίτῳ, ὡς ἑτοιμὰ ἐστὶ πάντα, καὶ ὁ πραιπόσιτος δηλοῖ τῷ βασιλεῖ, ἃ παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως ἐδιδάχθη, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ τῆς καταστάσεως παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἀπὸ κελεύσεως, δίδωσι μεταστάσιμον ἐν τῷ λαυσιακῷ.

Ζ. Καὶ διέρχονται οἱ τε πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ μετὰ τῶν συγκλητικῶν καὶ ὑπατικῶν τῆς θερμάστρας (69), καὶ ἀνελθόντες τὰ γραδῆλια, εἰσέρχονται διὰ τῆς διαιταρικίου πύλης, ἐλθόντες δὲ διὰ τῆς καμάρας ἔμπροσθεν τοῦ πανθέου, ἐξέρχονται διὰ τοῦ μονοθύρου ἐν τῷ ἡλιακῷ, καὶ πάντες οἱ προεῖρημένοι ἐν τῷ ἡλιακῷ ἴστανται ἔνθεν κάκεισε ἀπὸ τῆς ἐξαγοῦσης πύλης τοῦ χρυσοτρικλίνου, ἐν τῷ προεῖρημένῳ ἡλιακῷ μέχρι τοῦ καμελαυκίου, ἐν ᾧ καὶ τὸ σντζον ἴστανται. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσελθὼν ἔμπροσθεν τοῦ εἰρημένου βήλου, περιβάλλεται τὴν χλανίδα αὐτοῦ διὰ τῶν βεσητόρων, καὶ τῶν βεσητόρων ἐξελεθόντων, στίφει ὁ πραιπόσιτος τὸν βασιλέα, καὶ δηριγεύμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, ἀπέρχεται μέχρι τῆς καμάρας τῆς οὔσης πρὸς ἀνατολὰς τοῦ χρυσοτρικλίνου, ἐστῶτων ἔνθεν κάκεισε ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου· αἱ δὲ λοιπαὶ πύλαι τοῦ χρυσοτρικλίνου αἱ ἐξάγουσαι πρὸς τὸ ἡλιακόν εἰσι κεκλεισμέναι. Καὶ ἴστανται δύο κουβικουλάριοι, εἷς ἐκ δεξιῶν, ὁ δὲ ἕτερος ἐξ ἀριστερᾶς, κατέχοντες ἀνὰ μίαν πύλην, λαβόντες δὲ νεῦμα οἱ αὐτοὶ κουβικουλάριοι ἐξανοίγουσιν αὐτὰς ἄφνω, καὶ

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁵ διὰ τοῦ βασιλ. ed.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(65) *Consentit, annuit ipsis, spondet*, ut recte vertit interpres p. 170; proprie sese ponit in eodem cum ipsis loco voluntatis; postquam, ait, terna ad singulas rogationes manus illa, quam p. 164. B. 7. diximus, compositione imperatoris assensum significaverit.

A annuit, ut supra dictum est. Peractis omnibus, imperator a præfectis cubiculo, patriciis et ducibus stipatus, per Justinianum triclinium discedit, senatus autem cum spatharocandidatis, spathariisque hinc et illinc astant, milites quoque ad sinistram portæ e Justiniani triclinio in lausiicum ducentis stant, ubi scamnum curopalatæ est. Imperatori, per medium senatum, ut diximus, digredienti, omnes longa ac felicia tempora apprecantur, quo facto, a cubiculo præfectis stipatus, per tripetonem ad aureum triclinium transit; velumque in camera S. Theodori ingreditur, ubi præpositus coronam ab ejus capite tollit, vestitores quoque a mandato ingressi tunicam ejus sumunt, et abeunt. Imperator sedet, usquedum omnis apparatus deximi eodem modo, quo in phialam Prasinorum, in phialam Venetorum translatus est, vasa nempe, senatus et legati gentium exterarum, si qui, ut diximus, adsint. Sic omnibus, quorum ministerio in deximo phialæ Venetorum opus est, ordinatis, cerimoniaris intrat, parataque omnia esse, præposito, præpositus imperatori, ut a cerimoniaris accepit, nuntiat, et postquam huic præpositus a mandato signum dedit, solemnem imperatoris in lausiaco consessum ordinat.

189 VI. Patricii et strategi cum senatoribus et consularibus per caminum digressi, per scalam ascendunt, ac portam cœnaculi, inde per cameram coram pantheo perque januam solarium ingrediuntur, et in utroque ejus latere a porta aurei triclinii ad dictum solarium ducente usque ad camelaucium, ubi thronus positus est, astant. Imperator ad dictum velum ingressus, tunica sua a vestitoribus induitur, quibus egressis, præpositus ei coronam imponit. Deinde, præfectis cubiculo comitantibus, ad cameram, quæ versus orientem aurei triclinii est, abit, præfectis cubiculi utroque in latere constitutis: reliquæ aurei triclinii portæ ad solarium ducentes clausæ sunt. E duobus cubiculariis unus ad dextram, alter ad sinistram stant, unamque portam singuli tenent, quas, signo dato, statim aperiant. Ab his cubiculariis stipatus imperator, solarium petit, et ibi in porphyretico lapide stat: ocyus patricii et strategi cum omni senatu in terram procidunt: post ipsos protospatharii, spatharocandidati et spatharii stant, quorum isti torques et spathobaculos suos, hi torques et scutaria,

(66) *La parade*, Milites in armis parati astant.

(67) Conf. p. 175. ubi scamna consulum in Justiniani triclinio memorantur.

(68) V. dicta ad p. 161.

(69) M. καὶ τῆς θερμ., quod lacunam prodit.

spatharii pariter scutaria et dextralia gestant. Magister cerimoniarum in medio eorum, qui imperatorem excipiunt, stat, et postquam omnes adorarunt ac rursus consurrexere, præpositus a mandato cerimoniarum signum dat: hic dicit: « Jubete. »
 ριοι, σπαθαροκανδιδάτοι καὶ σπαθάριοι, οἱ μὲν πρωτοσπαθάριοι φοροῦντες τὰ μανιάκια αὐτῶν, βαστάζοντες καὶ τὰ σπαθοδάκλια αὐτῶν, οἱ δὲ σπαθαροκανδιδάτοι τὰ μανιάκια αὐτῶν, βαστάζουσι δὲ καὶ σκουτάρια, ὡσαύτως καὶ οἱ σπαθάριοι σκουτάρια καὶ διστράλια. Ἰσταται δὲ ὁ τῆς κασαστάσεως ἐκ τῆν μέσην τῆς δοχῆς, καὶ δι, ὡς προεῖρηται, προσκυνησάντων πάντων καὶ ἀναστάντων, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τῆ τῆς καταστάσεως, κάκεινος λέγει: « Κελεύσατε. »

VII. Patrioii et strategii cum senatu et consularibus abeunt, et, ut diximus, in sua statione consistunt, cerimoniarum vero rhosthelium pro more facit, et imperatori tradit, statimque cubicularius præcentor fenestram, quæ super pectorali prope thronum sub camelaucio est, aperit, unde imperator populum ter, uti solet, signat, et in throno considet: demarchus, dum pulsatur organum, magna voce exclamat: « Sanctus. » Præpositus, signo ab imperatore accepto, prospicit, terque manu annuit, quo facto, 170 organum sillet, et principes factionis solemnia quæque peragunt. Post fausta omnia et lætas acclamationes organum pulsatur; tacente eo, populus apelaticum orditur. Porro præpositus, signo ab imperatore dato, cerimoniarum, hic quatuor comesticis numerorum, ut mos est, annuit, qui in phialam descendunt, inque suo ordine consistunt. Finitis apelaticis, organum sonat. eoque cessante, factionarii tetralecta et augustalia recitant, posthæc illdem voce canunt. Quorum cum fieri initium debet, cerimoniarum a præposito signum accipit et consulares admonet, ipsi vero abeunt ad aureum triclinium, ubi ordine suo consistunt. Post cantum imperator surgit, organum pulsatur, imperator pone thronum, a tergo ejus eunuchi protospatharii in mutatoris, ante ipsum præfecti cubiculo ab utroque latere cum patriciis et strategis ad portam usque in aureum triclinium ducentem stant. Præpositus, signo ab imperatore accepto, cubicularium præcentorem monet, is prospiciens ter manu populo annuit, organoque et factionariis silentibus, precari incipit: « Omnipotens et dives misericordia Deus, etc. » Quo finito, factionarii quatuor solemnes petitiones instituunt, quarum ut data copia est, imperator præposito, hic præcentori annuit, is manu ter annuit, idque ad singulas preces, ut supra diximus, repetit.

νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, δίδωσι νεῦμα κουδικουλαρίῳ τῆ φωνοδόλῳ, κάκεινος παρακύψας, νεύει ἐκ τρίτου τῆ λαῖν διὰ τῆς χειρὸς, καὶ παύει τὸ ὄργανον, σὺν αὐτῆ καὶ οἱ τοῦ μέρους, καὶ ὁ φωνοδόλος λέγει: « Ὁ παντοδύναμος καὶ πολυέλεος θεός, » καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ τελέσαντος αὐτοῦ, ἄρχονται οἱ τοῦ μέρους αἰτεῖσθαι τὰς συνήθεις τέσσαρας αἰτήσεις, καὶ τούτων πέρασ εὐληφῶτων, νεύει ὁ βασιλεὺς τῆ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῆ φωνοδόλῳ, κάκεινος συντίθεται διὰ τῆς χειρὸς, ἐκ τρίτου τοῦτο τελεῶν καθ' ἑκάστην αἴτησιν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(70) Dicit hic auctor, pectorale aut cancellos mœniani, adeoque mœnianum ipsum, e quo prospiciebatur in circum, fuisse sub camelaucio. Apparet tegmen illud, mœniano superpositum (umbellam aut meniscum appelles), quod pluviam solemque ab eo arceret, fuisse camelaucium propterea dictum,

δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν προῤῥηθέντων ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, ἐξέρχεται ἐν τῆ ἡλιακῆ καὶ Ἰσταται ἐν τῆ πορφυρῶ λίθῳ, καὶ παραυτίκα οἱ τε πατρίκιοι καὶ στρατηγοὶ καὶ ἡ σύγκλητος πᾶτα πίπτουσι, καὶ ὀπισθεν αὐτῶν Ἰστανται πρωτοσπαθάριοι, σπαθαροκανδιδάτοι καὶ σπαθάριοι, οἱ μὲν πρωτοσπαθάριοι φοροῦντες τὰ μανιάκια αὐτῶν, βαστάζοντες καὶ τὰ σπαθοδάκλια αὐτῶν, οἱ δὲ σπαθαροκανδιδάτοι τὰ μανιάκια αὐτῶν, βαστάζουσι δὲ καὶ σκουτάρια, ὡσαύτως καὶ οἱ σπαθάριοι σκουτάρια καὶ διστράλια. Ἰσταται δὲ ὁ τῆς κασαστάσεως ἐκ τῆν μέσην τῆς δοχῆς, καὶ δι, ὡς προεῖρηται, προσκυνησάντων πάντων καὶ ἀναστάντων, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τῆ τῆς καταστάσεως, κάκεινος λέγει: « Κελεύσατε. »

Z. Καὶ οἱ [μὲν πατρίκιοι καὶ στρατηγοὶ μετὰ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ὑπατικῶν ἀπέρχονται, καὶ Ἰστανται, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἐν τῆ αὐτῶν Ἰστάσει· ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ποιήσας τὸ ῥωσθέλιον, ὡς εἴθισται ἀτῆ, ἐπιδίδωσι τῆ βασιλεῖ, καὶ παραυτίκα ὁ φωνοδόλος κουδικουλαρίος ἐφαπλοῖ τὸ παρακυπτικὸν ὑπερθεν τοῦ ὄντος ὑπὸ τοῦ καμελαυκίου (70) στηθίου ἔμπροσθεν τοῦ σέντζου, καὶ κατασφραγίζει ὁ βασιλεὺς τὸν λαὸν ἐκ τρίτου, ὡς εἴθισται αὐτῆ, καὶ καθέζεται ἐπὶ τοῦ σέντζου, καὶ εὐθέως ὁ δήμαρχος, ἀλοῦντος καὶ τοῦ ὄrganου, ἀνακράζει μεγάλως τὸ, « Ἄγιος. » Λαβὼν δὲ νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ παρακύψας, νεύει διὰ τῆς χειρὸς ἐκ τρίτου, καὶ παύει τὸ ὄrganον. Παύσαντος δὲ τοῦ ὄrganου, ἄρχονται οἱ τοῦ μέρους ἐκτελεῖν τὰ συνήθη ἅπαντα. Εὐφημήσαντος δὲ τοῦ μέρους καὶ ἐκφωνήσαντος, αὐλεῖ τὸ ὄrganον, καὶ παύσαντος αὐτοῦ, ἄρχεται ὁ δῆμος τὸν ἀπελατικόν. Καὶ εὐθέως λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ νεύει τῆ τῆς καταστάσεως, κάκεινος [τοῖς τέσσαρσι (71)

δομestικοίς τῶν ταγμάτων, ὡς κατὰ συνήθειαν, καὶ κατελθόντες Ἰστανται κάτω ἐν τῆ φιάλῃ ἐν τῆ τάξει αὐτῶν. Τελεσθέντων δὲ τῶν ἀπελατικῶν, αὐλεῖ τὸ ὄrganον, καὶ παύσαντος αὐτοῦ, λέγουσιν οἱ τοῦ μέρους τὰ τετράλεκτα ἀκτολογοῦντες, λέγουσι δὲ καὶ ἀγουστιακά, καὶ τούτων τελεσθέντων, ἄρχονται οἱ αὐτοὶ τὴν φωνήν. Ἦνίκα δὲ ἄρξηται, λαμβάνει νεῦμα ὁ τῆς καταστάσεως παρὰ τοῦ πραιποσίτου, καὶ νεύει τοῖς ὑπατικοῖς, αὐτοὶ δὲ ἀπελθόντες, εἰσέρχονται ἐν τῆ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ Ἰστανται ἐκεῖσε ἐν ταῖς αὐτῶν τάξεσι· τελεσθείσης δὲ τῆς φωνῆς, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ αὐλεῖ τὸ ὄrganον, καὶ Ἰσταται ὁ βασιλεὺς ὀπισθεν τοῦ σέντζου, καὶ ὀπίσω αὐτοῦ Ἰστανται εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι ἡλλαγμένοι, καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ Ἰστανται ἄρχοντες τοῦ κουδουκλείου ἔνθεν κα

D καίσε μετὰ πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς πύλης ἐν τῆ χρυσοτρικλίνῳ. Καὶ λαβὼν νεῦμα κουδικουλαρίῳ τῆ φωνοδόλῳ, κάκεινος παρακύψας, νεύει ἐκ τρίτου τῆ λαῖν διὰ τῆς χειρὸς, καὶ παύει τὸ ὄrganον, σὺν αὐτῆ καὶ οἱ τοῦ μέρους, καὶ ὁ φωνοδόλος λέγει: « Ὁ παντοδύναμος καὶ πολυέλεος θεός, » καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ τελέσαντος αὐτοῦ, ἄρχονται οἱ τοῦ μέρους αἰτεῖσθαι τὰς συνήθεις τέσσαρας αἰτήσεις, καὶ τούτων πέρασ εὐληφῶτων, νεύει ὁ βασιλεὺς τῆ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῆ φωνοδόλῳ, κάκεινος συντίθεται διὰ τῆς χειρὸς, ἐκ τρίτου τοῦτο τελεῶν καθ' ἑκάστην αἴτησιν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται.

quod ita mœnianum tegeret, ut camelaucium caput legit; præsertim si haberet aut orbicularem, aut conicam figuram.
 (71) Erant enim quatuor tagmata, quorum singula singulos domesticos habebant: scholæ, excubitores, hicanati et numeri.

Η'. Εἴθ' οὕτως διέρχεται ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ αὐτοῦ Ἀ ἡλιακοῦ, δηριγευόμενος ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, καὶ ἵσταται ἔμπροσθεν τοῦ σέντζου, οἱ δὲ προειρημένοι πάντες ἵτανται ἔνθεν ἀκαίῃσιν. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, λέγει· « Κελεύσατε » οἱ δὲ ὑπερέχονται τὸν βασιλέα· « Εἰς πολλοὺς χρόνους, » καὶ ἐξέρχονται. Τοῦ δὲ βασιλέως εἰσελθόντος, λαμβάνει ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ εἰσελθόντες οἱ βεσητόρες λαμβάνουσι καὶ αὐτοὶ τὴν χλαμύδα, καὶ ἐξέρχονται, ὁ δὲ βασιλεὺς, εἴ κελεύει, προβάλλεται προβολὰς ἀξιωματῶν, ἀπὸ τε ἀπὸ ἐπάρχων ⁵⁷ προαναβιβάζων μέχρι πατρικίων, καὶ εἴθ' οὕτως, στοιχηθέντος τοῦ κλητωρίου, γίνονται μίνσαι. Ἰστέον, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ σάξιμα Β ἐν τῷ κλητωρίῳ οὐκ εἰσέρχονται, ἀριστῶσι δὲ οἱ δῆμαρχοὶ κατὰ τὸ σύνθημα ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ φιάλῃ μετὰ καὶ τοὺς τῶν μερῶν προὔχοντας.

ΚΕΦΑΛ. ΞΒ'.

Ἵσα δὲ παραφυλάττειν εἰς τὸ σάξιμον ⁵⁷ (72), ἔχουν εἰς τὸ κλητώριον ⁵⁸.

Α'. Μετὰ τὴν τοῦ δεξίμου ἀπόλυσιν δίδονται μίνσαι, καὶ γίνεται κλητώριον ἀποκοπτόν (73) ἐν τῷ εὐπρεπεστάτῳ τρικλίῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ τῶν δεσποτῶν ἀκουμβιζόντων ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐπιτελεῖται ἡ συνήθης τάξις τοῦ κλητωρίου, καὶ ἀπὸ τοῦ ὀπτομίνσου (74) ἐξέρχονται οἱ ἀρτοκλίνας, καὶ εἰσάγουσι τοὺς ὀφείλοντας χορεύσαι ἐν τῷ σαξίμῳ, ἔχουν τὸν δομίστικον τῶν σχολῶν καὶ τὸν νοῦμερον καὶ τὸν δῆμαρχον τῶν Βενέτων μετὰ καὶ τοῦ ἰδίου μέρους, τοὺς τε τριβούνους καὶ βικαρίους. Καὶ δὴ ⁵⁹ τούτων εἰσερχομένων ἔνδοθεν τοῦ βήλου, ἐπεύχονται τοὺς δεσπότης πολυχρόνιον, καὶ εὐθέως κρατεῖ το λιβιλλάριον τῇ δεξιᾷ χειρὶ ὁ δομίστικος τῶν σχολῶν. Εἶτα κατέρχεται ὁ τῆς τραπέζης, καὶ αἶρει

VARLE LECTIONES.

⁵⁷ ἀπὸ τε ἐπάρχων ed. ⁵⁸ εἰς σαξ. ed. ⁵⁹ εἰς κλητ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(72) Saximum appellatur tripudiatio, chorea, saltatio, praesertim quae coram imperatore fiebat. Et talis chorea, quae fiebat postquam saltaturi ad adorandum dominum admissi fuissent, saximodeximon, id est deximon μετὰ σαξίμου δοχὴ μετὰ σάξιως appellatur. Chorea in honorem Augustorum agitata fuisse, apparet ex Vopisco l. II Hist. Aug. p. 427, ubi vid. Salmasium. De choreis post epulas publicas agit Du Cange CPlI Christ. p. 138. init. Saltabant autem factiones coram domino variis in locis; ut in circo; cujus rei origo fuit a pyrrhichis, ibi olim saltari solitis, de quibus Vales. ad Amm. Marcell. p. 127. Hic loci habemus saltationem in triclinio Justiniani circa mensam sacram; p. 222, saltationem Gothicam in triclinio XIX acubitorum. Regionum curatores et sebastophori saltabant xv Octobris in Augustæ in regis honorem, ait Gyllius de CPlI, ed. Bandur. p. 382, A. e. Suida. Locus erit in sequentibus de hac re pluribus agendi [Theophilus imp. gradus ac subsellia, ἀναβάθρας factionum struit, phialam quoque, in qua σαξίμοδέξιμον sit. Sym. Logothet. p. 424.] Conf. Leo Gramm. p. 455. C. et Contin. Theoph. pag. 88. Τα σαξίμοδέξιμα igitur et τὰ ἱπποδρόμια conveniunt cum curiis medi ævi, quae curiæ

VIII. Sic imperator per idem solarium digressus, praefectis cubiculi, patriciis, strategis comitantibus, aureum triclinium ingreditur, et ante thronum subsistit, in utroque ejus latere, quos diximus, proceres. Praepositus, ut ab imperatore signum accepit, dicit: « Jubete; » hi imperatori tempora multa apprecati, discedunt. Imperatore ingresso, praepositus coronam ab ejus capite demit, vestitores tunicam sumunt et egrediuntur: ille, si placet, promotiones procerum ab expraefectis inde usque ad patricos instituit, paratogue convivio, missae dantur. 171 Cæterum observandum est, eo die saxima ad convivium non accedere, sed demarchos pro more, singulos in propria phiale, una cum principibus factionum epulas solemnes celebrare.

CAPUT LXV.

Observanda in saximo seu in convivio.

I. Finito deximo, missa datur, mensaque magna in splendidissimo Justiniani triclinio reponitur, cui postquam domini accubuerit, solemnis ritus convivii peragitur, tricliniarum ab optomense discedunt, eosque, qui saltare in saximo debent, domesticum scilicet scholarum et numerorum, demarchum Venetorum cum sua factione, tribunis et vicariis adducunt. Hi intra velum ingressi, dominis vitam longævam apprecantur, statimque domesticus scholarum libellum dextra manu tenet: id praefectus mensæ accedens, tollit, sublatumque ministro a lotionibus tradit, dum factiones interea apellaticum toni I recitant: « Hodie, reposita in manibus tuis potestate, Deus te imperatorem dominumque con-

banditæ appellabantur eo, quod undecunque nobiles et divites emisso banno (velut κρεμαμένου πανίου ἢ βήλου ad eas invitarentur. In illis enim curiis indulgebant conviviis et choreis. Vid. Murat. Antiq. Ital. T. II. diss. XXIX, ubi de ludis halarum medio ævo agit. Plerumque etiam mensa palatina omnibus adventantibus parata erat, ut ait idem. Praesertim hilares isti populorum conventus celebrari solebant, quando princeps aliquis uxorem duceret, aut honore militiæ donaretur. Philippicus apud Nicephorum Patriar. Brev. p. 151: Τὴν γενέθλιον τῆς πόλεως ἡμέραν ἐπιτελεῖσας καὶ ἀμιλλητήριον τῶν ἱππων ἀγῶνα ἐπιδειξάμενος εἶτα τοὺς φίλους συμποσιῶσας amicis convivio exceptis, εἰς ὕπνον κατὰ τὸν μεσημβρινὸν τῆς ἡμέρας καιρὸν ἐτρέπετο Aliquoties Xiphilinus testatur in Neronis Vita, eum post editos ludos populum cœna excessisse.

(73) Convivium sequestratum, ad quod non omnes, neque omnis generis proceres, sed tantum familiares et domestici invitantur; vel potius, quum inter multas alias mensas ad unam seorsim positam imperator cum gentilibus suis assidebat.

(74) Est missus carniū assatarum, μίνσος τῶν ὀπτημένων vel τῶν ὀπτῶν.

stituit, magnus dux exercituum, caelo progressus, coram facie tua portas imperii aperuit. Hinc orbis ad sceptrum dextræ tuæ procumbens, gratias Domino, cui sic visum fuit, persolvit. Te enim imperatorem pium, dominumque et pastorem desideravit, N. auguste. » Sic deinde mensæ præfectus revertitur, extensaque dextra digitos instar radiorum demittit, rursusque at uvæ componit, domesticus scholarum ac numerorum cum demarcho, tribunis, vicariis, factionariis saltare terque circa mensam discurrere incipit. Hoc loco observandum est tribunos et vicarios aurea segmenta, artificiose exoisa, cum curtis manicis Venetis et albis, in pedibus ocreas, manibus lunulas, quæ phengia vocantur, gestare.

καὶ βικαρίων καὶ τῶν δημοτῶν, περιερχόμενοι γυρόθεν καὶ οἱ βικάριοι περιδῆληνται τὰ χρυσοσήμηντα (76) διακοπτὰ κοντομάνικα Βένετὰ τε καὶ λευκὰ, καὶ ἐν τοῖς ποσὶ τὰ ποδόψελλα (77), βαστάζοντες ἐν ταῖς χερσὶ τὰ λεγόμενα φεγγίλια (78).

172 II. Postquam ter choreas duxere, descendunt omnes, inque parte mensæ inferiori e regione dominorum consistunt. Tunc cantores : « Hoc regnum, Domine, confirma ! » populus ter : « Hoc regnum, Domine, confirma ! » Cantores : « Domine, vitam eorum per nostram vitam ! » sic populus ter. Tunc mensæ præfectus cum apocombio, quod tricliniarius gestat, descendit, idque domestico tradit, hisque procidentibus, cantores : « Multos, multos, multos ; » populus : « Multos annos in multos. » Porro hymnum saltationi aptum canunt : « Splendent domini, lætatur orbis ! Splendent Augustæ, lætatur orbis ! et Porphyrogeniti, lætatur orbis. Exsultat senatus totumque palatium, lætatur orbis. Exsultat urbs et Romania universa, lætatur orbis. Augustæ, divitiæ et gaudium nostrum ! ita, Domine, multos ipsis annos concede. » Cantores : « Imperatoribus ; » populus : « Multos annos ! » Cantores : « Felices annos imperatori-

A αὐτὸ, καὶ ἀναφέρει, καὶ ἐπιδίδωσι τῶν νηφιστιαρίων, καὶ λέγουσιν οἱ τοῦ μέρους ἀπελατικῶν ἤχ. α· « Ἐν ταῖς χερσὶ σου σήμερον παραθέμιος τὸ κράτος, θεός σε ἐπεκύρωσεν αὐτοκράτορα δεσπότην, καὶ προσελθὼν οὐρανόθεν ἀρχιστράτηγος ὁ μέγας, πρὸ προσώπου σου ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς βασιλείας· ὅθεν ὁ κόσμος προσπίπτει τῶ σκήπτρῳ τῆς δεξιᾶς σου, εὐχαριστῶν τῶ Κυρίῳ τῶ εὐδοκῆσαντι οὕτως. Σὲ γὰρ ἔχειν ἐπεπόθει τὸν εὐσεβῆ βασιλέα, δεσπότην τε καὶ ποιμένα, ὁ δεῖνα αὐτοκράτωρ. » Καὶ εἰθ' οὕτως στρέφεται ὁ τῆς τραπέζης, καὶ ἐκτείνει τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα, καὶ τοὺς δακτύλους ἀκτινοειδῶς διαστελλῶν καὶ πάλιν βοτρυδὸν ἐπισυστέλλων, ἀρχεται χορεύειν, ὃ τε δομῆστικός τῶν σχολῶν μετὰ καὶ τοῦ νομέρου καὶ τοῦ δημάρχου καὶ τῶν τριβούτων τῆς τραπέζης τρίτον ³⁹. (75). Χρῆ δὲ γινώσκαι ὅτι οἱ

B Β'. Καὶ μετὰ τὸ χορεύσαι τρίτον κατέρχονται πάντες, καὶ ἴστανται κάτωθεν τῆς τραπέζης ἀντικρὺ τῶν δεσποτῶν. Καὶ λέγουσιν οἱ κράκται ἔσ· « Τοῦτο τὸ βασίλειον, Κύριε, στερέωσον. » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' οἱ ἔ· « Τοῦτο τὸ βασίλειον, Κύριε, στερέωσον. » Οἱ κράκται· « Κύριε ⁴⁰, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν. » καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Καὶ εἰθ' οὕτως κατέρχεται ὁ τῆς τραπέζης μετὰ τοῦ ἀποκομβίου, δηλονότι ὑπὸ ἀρτοκλίνου βασταζόμενον ⁴¹ (79), καὶ ἐπιδίδωσι τῶ δομῆστικῳ, καὶ τούτων προσκυνούντων, λέγουσιν οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ. » Καὶ λέγουσι τὸν χορευτικόν· « Λάμπουσιν οἱ δεσπόται, χαίρεται (80) ὁ κόσμος· λάμπουσιν αἱ Αὐγοῦσαι, χαίρεται ὁ κόσμος· καὶ τὰ πορφυρογέννητα, χαίρεται ὁ κόσμος· ἀγάλλεται ἡ σύγκλητος καὶ ὅλον τὸ παλάτιον, χαίρεται ὁ κόσμος, ἀγάλλεται ἡ πόλις καὶ ὅλη ἡ Ῥωμανία (81), χαίρεται ὁ κόσμος· Αὐγοῦσαι, χαρὰ καὶ ὁ πλοῦτος ἡμῶν, καὶ, Κύριε, πολλὰ τῶν (82) τὰ ἔτη. »

VARIAE LECTIONES.

³⁹ ΣΧΟΛ. Ἰστίον, ὅτι, τῶν χορευόντων διερχομένων [scd. διέρχουσαι] ἔμπροσθεν τῆς ἀποκοπτῆς τραπέζης, ἐφ' ἧς οἱ δεσπόται καθίζονται, ἐπέυχονται τοὺς δεσπότας ταῖς [τοῖς ed.] χερσὶ μόνον. ⁴⁰ Κύριε ἀντὶ ζωὴν R., καὶ ed. ⁴¹ βασταζομένου ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(75) Vid. similem locum p. 222.

(76) Aurea segmenta, serici villosi aureis filiis interstinoti tæniæ, διάκοπτα, in quibus ocelli vel tessellæ essent, velut opus cancellatum ; vel etiam scissa, sic ut vestis inferior per fenestras panni superioris transpareret. De quo genere vestitus plura dico ad p. 336. D. 2, κοντομάνικα, cum curtis manicis ad carpos usque non porrectis, sed supra cubitum desinentibus.

(77) Sunt aut tæniæ, prandæ pretiosæ, aut circuli aurei suris, aut statim sub genu, aut proxime super malleum pedis, circumligati, quales sunt armillæ, pericarpia aut brachialia in manu et humeris, verbo περισκελίδες.

(78) Baculi cum orbibus argenteis ad instar lunæ, vertici eorum, ad instar pilei plani, superaffixis, aut cum ansis et fulcris manus semicircularibus, ad instar lunæ cornutæ, per baculum trajectis. Latius hac de re expono ad p. 340.

(79) Subint. ἔστι : δηλόν, ἔστιν ὅτι τοῦτο βασταζόμενον ἔστιν.

(80) Hoc est ex vulgari usu loquenti pro χαί-

ρει Antiquum hunc Macedoniæ loquendi modum esse patet ex Aristophanis illo noto, quod irridet, velut Thracicum, ἤδομαι καὶ χαίρομαι. Usus eo quoque fuit Antiphilus in Antholog. p. 85. 1. ed. H. Steph. Ducas Hist. C.34 : Τὸ τῶν Μουσουλιμανῶν γένος ἰδυσφόρει καὶ οἱ καθούριδες [Cafferi Christiani] ἐχαίροντο.

(81) Orbis Romanus, id est Græcus, Byzantino imperio tunc subjectus. [Ut apud recentiores Græcos, ita apud Coptitas et Arabes Ῥωμανία et Roma non Romanum hominem aut Romam, sed Græcum Græciamve significat. Renaudot. dissert. ante Liturg. Græc. p. 112.]

(82) Τῶν pro αὐτῶν vel τούτων Frequens. scriptoribus sequioris ætatis hic usus articuli ὁ, ἡ, τὸ est, neque ipsis vetustis et probis ignotus. Amat eum Procopius et Agathias et Continuator Constantianus. e. c. p. 56, τῶν ὧν ἐρωτώμεθα, id est τούτων περὶ ὧν ἐρωτώμεθα p. 58, τῆς, ἧς εἶχεν τιμῆς pro ταύτης. Conf. p. 86, 124 ; Euseb. Hist. eccl. II, 1 : Λοιμώδους καὶ φωραλέας νόσου δίκην τῆν Ἐκκλησίαν ὑποδύομενοι λυμαινόνται τὰ

Οἱ κράτται· « Τῶν βασιλέων· » ὁ λαός· « Ἠολλὰ ἄ bus! » populus : « Imo, Domine, multos ipsis et felices annos! » Cantores : « Et Augustabus ; » populus : « Multos annos! » Cantores : « Felices annos! » populus : « Imo, Domine, multos ipsis et felices annos tribus! » Cantores : « Porphyroge- nitis : » populus : « Multos annos! » Cantores : « Felices ipsis annos! » populus : « Imo, Domine, multos ipsis adde et felices annos! » Postremo omnes vitam longevam apprecantur. Saximum II. Factio Prasina, ritu supra exposito cum domestico excubitorum, præfecto murorum, demarcho item, tribunis, vicariis et factionis ejus populo ingreditur. De reliquo notandum est, secundum cerimonias ad- ductas hoc etiam saximum sine ulla immutatione celebrari, præterea quod tribuni et vicarii aurea segmenta excisa, curtis manicis, Prasina russaque induant. Idem ritus in Augustæ etiam convivio ser- vatur.

Οἱ κράτται· « Καλὰ τὰ ἔτη τῶν βασι- λέων· » ὁ λαός· « Ναὶ Κύριε, πολλὰ καὶ καλὰ τῶν τὰ ἔτη. » Οἱ κράτται· « Καὶ τῶν Αὐγουστῶν· » ὁ λαός· « Πολλὰ τὰ ἔτη. » Οἱ κράτται· « Καλὰ τῶν τὰ ἔτη· » ὁ λαός· « Ναὶ Κύριε, πολλὰ καὶ καλὰ τῶν τὰ ἔτη. » Οἱ κράτται· « Τῶν πορφυρογεννήτων· » ὁ λαός· « Πολλὰ τὰ ἔτη. » Οἱ κράτται· « Καλὰ τῶν τὰ ἔτη· » ὁ λαός· « Ναὶ Κύριε, πολλὰ καὶ καλὰ τῶν τὰ ἔτη. » Καὶ εἴθ' οὕτως ἐπέυχονται πάν- τες πολυχρόνιον. Σάξιμον β'. Εἰσέρχεται τὸ μέρος τῶν Πρασίνων κατὰ τὸν προόρθηθέντα τύπον μετὰ καὶ τοῦ δομαστικῶν τῶν ἐξκουβίτων καὶ τοῦ τειχεώ- του καὶ τοῦ δημάρχου καὶ τῶν τριβούνων καὶ βικα- ρίων καὶ τῶν δημοτῶν τοῦ μέρους. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι κατὰ τὸν πρτεριημένον τύπον ἐπιτελεῖται καὶ τοῦτο τὸ σάξιμον ἀπαρζλλάκτως, πλὴν οἱ τριβούνοι καὶ οἱ βικάριοι περιβέβληνται τὰ χρυσοσήμενα δια- κοπιτὰ κοντομάνικα Πράσινα τε καὶ ρούσια. Ἰστίον, ὅτι αὕτη ἡ τάξις ἅπασα ἐπιτελεῖται καὶ ἐπὶ τοῦ αὐ- γουστιακοῦ κλητωρίου.

ΚΕΦΑΛ. ΕΣ'.

Ἄσα δεῖ παραφυλάττειν, δεξίμου γινομένου ἐν τῇ μυστικῇ φιάλῃ τοῦ τρικόγχου, χειμῶνος ὄντος καὶ βιαιῶν ἀνέμων, καὶ μὴ συγχωρῶντων γενέσθαι ἐν ταῖς ἐξ ἔθους φιάλαις.

Α'. Προέρχονται τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐννύχιοι πατρι- κιοὶ καὶ στρατηγοὶ καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος, καὶ ἕκα- στος αὐτῶν ἀλλάσσει τὴν ἰδίαν στολὴν, ὃ δὲ τῆς κα- ταστάσεως λέγει τῷ πραιποσίτῳ, ὡς ὅτι τὰ μέρη ἑτοιμά εἰσιν, οἱ δὴμαρχοὶ ἔνεγκαν τὰ λιβελλάρια αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνῳ εἰς τὰ τῶν ἑπάτων σκάμνα ἐκδέχονται. Καὶ ὁ πραιποσίτος εἰσ- ἔλθων ἐν τῷ τριπέτωνι μετὰ πάντων τοῦ κουβου- κλείου, προστάσσει τοὺς ὀστιαρίους λαβεῖν τὰ βερ- γία αὐτῶν, καὶ δηριγευόμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐξέρχεται εἰς τὸ λαυσιακὸν, κάκεισε δέχεται αὐτὸν ὁ τῆς κα- ταστάσεως μετὰ τῶν σιλεντιαρίων, εἶτα ἐκεῖθεν δη- ριγευόμενος ὑπὸ τῶν τοῦ κουβουκλείου καὶ τοῦ τῆς καταστάσεως, ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν σιλεντιαρίων καὶ τῶν ὀστιαρίων βασταζόντων τὰ βεργία αὐτῶν, ἐξέρ- χεται ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνῳ. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι, τοῦ πραιποσίτου δηριγευομένου διὰ τοῦ λαυσια- κοῦ, ἀνίστανται πάντες· τῇ γάρ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως διέρχεται, καὶ διὰ τοῦτο φυλάττεται ἡ τάξις καὶ ἡ τιμὴ οὕτως. Οἱ δὲ τοῦ κου- βουκλείου ἄρχοντες ἴστανται ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ ἔνθεν καὶ ἔνθεν, καὶ ὁ πραιποσίτος μέσον αὐτῶν. Εἶτα ἔρχονται οἱ δὴμαρχοὶ βασταζόντες λιβελλάρια, καὶ διερχόμενοι μέσον τοῦ κοντουκλείου, πλησιάζουσι τῷ πραιποσίτῳ, καὶ προσκυνῶσιν αὐτῷ· καὶ

CAPUT LXVI.

Observanda, si saximum in secreta phiala triclonchii institui debet hiberno tempore et ventis acriter commotis, qui non permittunt, ut solitis in phialis celebretur.

I. Nocte ejus diei patricii, strategiet senatus om- nis, singuli vestibus mutatis procedunt, 173 cerimoniarum præposito, factiones paratas esse, demarchos libellos attulisse, inque Justiniani triclinio in consulum scammis adesse, nuntiat. Tunc præ- positus, tripetonem cum omnibus cubiculariis in- gressus, ostiarios virgas suas sumere jubet, et ab his stipatus, ad lausiaticum, ubi cum cerimoniarum cum silentiariis exspectat, inde cubicularis, ceri- moniario, silentiariis et ostiariis cum virgis suis comitantibus ad Justiniani triclinium progreditur. Observandum est, præposito per lausiaticum cum comitibus procedenti, omnes assurgere: hoc enim die personam imperatoris sustinet, quare et ritus idem ac honos ipsis, ut principi, habetur. Cubiculo præfecti in utroque ejusdem triclinii latere stant, in medio ipsorum præpositus. Tunc demarchi cum libellis veniunt, perque medium cubiculum transeuntes ad præpositum accedunt, eumque adorant: ipse, inclinato paulum corpore, libellos, quos sin- gulos duo demarchi tenent, unum imperatoris, al- terum præpositi nomine, recipit. Inde vero rever- sus, cum solemnem comitatu dictorum tripetonem petit, ubi parumper moratus, abit, omnesque ad suos ordine se conferunt. Paratis factionibus, va-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

μέγιστα τοὺς [pro τούτους], οἷς ἐναπομείψασθαι οἷοί τε ἐν εἶν τῶν ἐν αὐτοῖς ἀποκεκρυμμένον δυσασθῆ καὶ χαλεπὸν ἰόν. Ipse jam Plato in Philebo: Ζῶντες οὐκ ἀνθρώπου βίον ἀλλὰ πνεύμονος ἢ τῶν ὄσα θαλάττει μετ' ὀστρεῶν ἐμψυχά ἐστι σωματῶν. In Thucydide quoque et Demosithene vestigia hujus usus me deprehendisse memini, et ὅδε, ἦδε, τόδε nihil aliud est quam ὃ, ἡ, τὸ pro ὄβτος positum.

superfluo addito ὅ, nihil significante. Herodes Atticus in dedicatione templi:

Ἔμμι γὰρ Ἡρώδης, ἱερὴν ἀνά γαίαν ἔθηκε τὴν [h. e. ταύτην]. ὄσσην περὶ τεῖχος ἐδτροχον [ἐστεφάνωται].

Vel etiam posset hic loci τῶν accipi pro τόνων in- terrogative, quorumnam? ut τῶν βασιλέων, τῶν Αὐ- γουστῶν, etc. responsio sit.

sis, et, ut verbo dicam, omnibus, qui in dextima ministrare volunt, progressis, legati quoque, si qui adsint, in phiala consistunt. Tunc cerimoniaris intrat, parataque esse omnia præposito nuntiat: is ingressus imperatorem de eo certiore facit, et tunc solemnis processio instituitur. Patricii et proceres omnes barbati per lausiaum et scalas ejus perque januam ærii privati in hemicylum secretæ phialæ triconchi conveniunt.

πάντων τῶν καθυπουργεῖν βουλομένων (84) ἐν τῇ καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν φιάλῃ. Ἐῖτα εἰσέρχεται ὁ τῆς ἡτοίμασται, καὶ ὁ πραιπόσιτος εἰσελθὼν μὲν τῇ πατρικίοι καὶ πάντες οἱ βαρβάτοι ἄρχοντες διέρχονται διὰ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τῶν ἐκεῖσε βαθμίδων, καὶ διὰ τοῦ μονοθύρου τοῦ ὄντος εἰς τὸν εἰδικὸν εἰσέρχονται ἐν τῇ ἡμικυκλίῳ τῆς μυστικῆς φιάλης τοῦ τρικύχλου.

II. Dictis omnibus e regione templi S. Joannis B. stantibus ac imperatorem expectantibus, venit ille, comitante cubiculo, seque per porticus quadraginta Sanctorum et januam cancellatam hemicycli ad triconchum confert. Deinde præpositus vestitores vocat, qui postquam imperatorem chlamyde induerunt, 174 omnes discedunt: coronam ipsi præpositus cubiculi, qui ibi astat, imponit. Hic notandum est, imperatorem in conspectu barbarorum nunquam coronari, quæ consuetudo ab initio servata est. Ab utraque parte cubiculo præfecti, post hos spatharocubicularii et cubicularii, illi in conchæ superiori parte in scala, hi ad sinistram in eadem scala

αὐτὸς μικρὸν τι ἄσ προσκυνήσας αὐτοῖς, δέχεται τὰ λιβελλάρια αὐτῶν, κρατοῦσι δὲ οἱ δύο δήμαρχοι ἀνὰ δύο λιβελλάρια, ἐν μὲν λόγῳ (83) τοῦ βασιλέως, τὸ δὲ ἕτερον λόγῳ τοῦ πραιποσίτου. Καὶ ὑποστρέφας ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ὁ αὐτὸς πραιπόσιτος καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων, εἰσέρχεται ἐν τῇ τριπέτανι, κάκεισε μικρὸν ἐστὼς ἐξέρχεται, καὶ καθέζονται εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν ἅπαντες. Τῶν δὲ μερῶν ἡτοιμασθέντων καὶ τῶν σκευῶν ἐξελεθόντων, καὶ ἀπλῶς δεξιμῳ, εἰ τύχῳσι δὲ καὶ ἀποκρισιάριοι, ἴστανται καὶ λέγει τῷ πραιποσίτῳ, ὅτι πάντα βασιλεῖ, καὶ εἴθ' οὕτως δίδεται μεταστάσιμον. Οἱ δὲ μεταστάσιμον. Οἱ δὲ μεταστάσιμον. Οἱ δὲ μεταστάσιμον.

B. Κάκεισε πάντων τῶν προειρημένων στάντων ἐνώπιον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ ἐκδεχομένων τὸν βασιλέα, ὁ βασιλεὺς, δηριγευόμενος ὑπὸ τοῦ κουδουκλείου, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἁγίων μ' (85), καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ γανωτοῦ μονοθύρου τοῦ ἡμικυκλίου, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ τρίκωνον. Εἴθ' οὕτως προσκαλεῖται ὁ πραιπόσιτος τοὺς βεστήτορας, καὶ περιβάλλουσιν αὐτὸν τὴν χλανίδα αὐτοῦ, καὶ παραυτίκα ἐξέρχονται πάντες ὁ δὲ βασιλεὺς στέφεται παρὰ τοῦ πραιποσίτου τοῦ κουδουκλείου ἐκεῖσε παρισταμένου. Χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἐνώπιον βαρβάτων ὁ βασιλεὺς οὐδέποτε στέφεται, εἰ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς (86) ταύτης τῆς παραδόσεως φυ-

VARIÆ LECTIONES.

⁸³ μικρὸν τε ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(83) Demarchi ambo singuli binos libellos tenent: C unum pro imperatore, alterum pro præposito. Id enim notat vox λόγῳ scriptoribus Byzantinis eo sensu perferens, pro, propter, in usum, Vid. Goar. ad Codin. p. 120, ubi observat, vulgum pro eo λόγου dicere, cujus rei exempla quoque in hoc nostro codice extant, item εἰς τὸν λόγον Chronic. MSt, apud Du Cange Gl. Gr. Εὐσεβίῳ δὲ τοῦ Παμφίλου βιβλίου ἱερὰς Κωνσταντίνου κατασκευάσαι προσέταξε λόγῳ τῶν ἐκκλησιῶν κπλεως. Alia idem habet p. 832. v. λόγος Conf. Theoph. p. 24, sine. Leo Grammat. p. 482. Obtinebat quoque apud veteres Græcos: vid. Aristid. 1, p. 427, ed. S. Iebb. lin. ult., ubi legendum: Ποταμούς ἐπιλείποντας τοῖς ἐπιούσι καὶ πόλεις ὄλας ἀναλισκομένας εἰς δειπνοῦ λόγον τῷ βασιλεῖ pro una cæna, propter vel in unam cænam regi apparandam.

(84) Novi græci sæpe βούλεσθαι et θέλειν ponunt pro μέλλειν Adeoque τῶν βουλομένων καθυπουργεῖν idem valet atque eorum, qui officio suo functuri erant. Conf. p. 134 et 136 et 150 Infra p. 329: "Ὅσοι ἂν θέλωσιν [εἶνα] φίλοι: quotquot tandem adfuturi sunt cæteri. Macedonius Hypatus in Antholog. p. 24, c. fin.:

Ἐπταρον ἄγχι τάφοιο καὶ ἤθελον εὐθύς ἀκούσαι,
Ὅτι ἀπερ' οὐράνῃ μοῖραν ἐμῆς ἐλόχου
Sternutabam prope sepulcrum, et prolinus auditurus
[eram,

Ut mihi quidem persuadebam, de fato meæ conjugis. Polyænus p. 252. de Iphicrate: Εἰ μὴ πόλεμος ἦν, αἰετὶ προστάττειν, ἢ ὀρύττειν, ἢ παφρεῖν, ἢ δένδρα κόπτειν, ἢ ἀναζεγγύειν, [ἢ μετασκευάζειν] est aut varians lectio, aut interpretatio præcedentis verbi,] ὡς ἐν τῇ σχολῇ νεωτερίζειν βουλομένων id est νεωτερισόντων aut νεωτερισόντων. Philemon in Excerptis Stobæi Grotianis p. 385: "Ὅστις πένης ὦν

ζῆν παραζῆν βούλεται, omni, pauper κινδυνεύει παραζῆν in periculo constitutus est vita sua in noxiam aliorum suamque abutendi. Sic quoque Latini velle usurpant. Bruno de bello Saxonico p. 135: unus ex ipsis cujusdam nobilis ex curia crusinam [id est vestem tubulatam, rugosam] gulis [seu pelliceo collum obeunte segmento] ornatum quasi furtim abscidit, et inde recessit; e. tamen volebat deprehendi, ut acciperet, quod accepit: id est, et tamen non potuit pœnam suam effugere, deprehendendus erat, in fatiis erat, ut deprehenderetur. In lingua nostra quoque verbum wollen sic accipitur. Das Schiff will sinken, navis vult submergi, id est in periculo submerisionis versatur. Das Haus will einfallen, domus vult cadere, minatur ruinam. Der Mensch will sterben, homo vult mori, animam agit. Potest quoque reddi: paratorum ad officio fungendum; θέλει pro πέφυκε etiam veteres Attici dicebant: Τρίγλη οὐκ ἐθέλει νεύρων ἐπιθράνος εἶναι apud Athenæum p. 5, mugil nervis [sensu obscuro] amicus natus non est. Conf. Palaiet observ. ad N. Testam. p. 5. ad Matthæi II, 18.

(85) Quadraginta martyres fuerunt, qui apud Sebastiam in stagno mersi fuerunt, quorum memoria celebratur die nono Martii. Vid. Menologium Basil. t. III, p. 20. Theoph. p. 13, 217. Cedren. 761, 8, Du Cange Gl. Gr. p. 1504, fin. Ad hocque quadraginta martyres pertineat ἡ λεγὼν τῶν ἁγίων μ' μαρτύρων ἡ λεγομένη κεραινοδόλος, viderint alii.

(86) Designat origines conditi a Constantino M. et imperii CPTani et urbis regie. Cujus in aula valuisse eunuchos non equidem meminisse legere, at multum eos potuisse in aliorum perniciem apud Constantium, ejus filium, odioque sceleram ejectionem ex aula nequissimum genus a Juliano fuisse, te-

λαττομένης ἐστῶτων δὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου ἔνθεν κἀκείσε, οἱ σπαθαροκουβουκλάριοι, καὶ οἱ κουβουκλάριοι ἴστανται ὅπισθεν τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, οἱ μὲν ἐν τῇ κόγχῃ ἄνωθεν εἰς τὸ βαθμίδιον, οἱ δὲ ἐξ εὐωνύμων, καὶ αὐτοὶ ὁμοίως εἰς τὸ βαθμίδιον. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ ὁστιαρίῳ τῷ ἐστῶτι εἰς τὸ βῆλον, καὶ εἰσάγει πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ εἰσελθόντων αὐτῶν ἐν τῷ τρικλίῳ καὶ στάντων, κουβουκλείου, καὶ λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος εἰπεὶν μειζῶνως τὸ « Κελεύσατε » οἱ δὲ ὀπαρεύονται τὸ. « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Τοῦτο

Γ'. Εἶτα ἰξέρχονται ἔξω τῶν ἀργυρῶν πολῶν ἔνθα ἴστανται τὸ σέντζον, κἀκείσε ἴστανται, καὶ ἰξέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν ἀργυρῶν πύλιν, καὶ προσκυνοῦσιν αὐτὸν πάντες οἱ προσηρημένοι. Εἶτα λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ τῆς καταστασεως, κἀκείνος λέγει « Κελεύσατε, » καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ τάξει τε καὶ σιάσει. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ποιήσας τὸ ῥωσθελίον, ὡς εἰθισται αὐτῷ, ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνελθὼν ἐν τῷ σέντζῳ, κατασπρραγίζει τὸν λαὸν ἐκ τρίτου. καὶ καθέζεται. Καὶ ὁ πραιπόσιτος λαβὼν νεῦμα παρὰ τοῦ βασιλέως, παρακύψας νεύει τῷ λαῷ ἐκ γ' διὰ τῆς χειρὸς, καὶ ἡσυχίζουσι τὰ ὄργανα, τὰ δὲ δύο μέρη τὰς συνήθεις φωνὰς καὶ εὐφημίας ἐκτελοῦσι, καὶ τούτων παυσαμένων, αὐλεῖ τὸ ὄργανον μέρους Βενέτων, καὶ τούτου αὐλήσαντος καὶ παυσαμένου, ἄρχεται ὁ δῆμος τῶν Βενέτων τὸν ἀπελατικὸν, καὶ τούτου τελεσθέντος, ἄρχεται τὴν φωνήν. Εἴθ' οὕτως λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, κἀκείνος ἀπελθὼν, λαμβάνει τοὺς δομεστικούς τοὺς μεγάλους, ὡς ἡ συνήθεια ἔχει, καὶ κατελθόντες, ἴστανται εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν τὸ αὐτὸ δὲ ποιοῦσι καὶ οἱ Ἰράσινοι, λέγοντες τὰ ἄκτα αὐτῶν, καὶ τοῦ ὄργάνου αὐλήσαντος, λέγουσι τὸν ἀπελατικὸν, εἴθ' οὕτως τὴν φωνήν. Καὶ ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ σέντζου αὐτοῦ, καὶ αὐλοῦσι τὰ ὄργανα, ὁ δὲ βασιλεὺς ἴστανται εἰς τὸ σέντζον, οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ ἴστανται εἰς τὸ τρίκογχον ἔνθεν κἀκείσε, εἶτα λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ νεύει τῷ φωνοδόλῳ κουβουκλάρῳ τῷ λέγοντι « Ὁ παντοδύναμος καὶ πολυέλεος Θεὸς, » καὶ τὰ ἐξῆς, ὁ δὲ κουβουκλάριος νεύει ἀπὸ τοῦ παρακρυπτικοῦ, καὶ παύουσι τὰ ὄργανα, καὶ ἄρχονται τὰ μέρη αἰτεῖσθαι τὰς τέσσαρας αἰτήσεις, καὶ ἐκάστης πέρας εὐφημίας, λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος, καὶ νεύει τῷ φωνοδόλῳ, κἀκείνος συντίθεται τῷ λαῷ ἐκ τρίτου διὰ τῆς χειρὸς κατὰ τὰς αἰτήσεις αὐτῶν. Καὶ συνταξάμενος (87) αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς, εἰσέρχεται εἰς τὸ τρίκογχον, εἶτα σταῆς ἔμπροσθεν τῆς βαθμίδος τῆς κόγχης τοῦ τρικλίνου ὁ βασιλεὺς, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιπόσιτος λέγει. « Κελεύσατε. »

VARIE LECTIONES.

⁴⁵ ἀνίστανται. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

stantur auctores. Secutos imperatores, Theodosios, ad Justinianum usque multum eunuchis detulisse, constat etiam ex historia.

(87) Verbum συντάσσεισθαι gemino sensu accipi potest hic loci, aut *valedicendi*, aut *spondendi*, *promittendi*, *indulgenti*, ut p. 358, et 375: τοῦ βασιλέως συνταξάμενου τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν δ' αἰτήσεων, *cum imperator condixisset ipsis futuram implerionem* (concessionem) *quatuor postulationum*.

Astant. Præpositus, signo ab imperatore dato, ostiario in velo stanti annuit, statimque is patricios et strategos adducit, quibus triclinium ingressis et adstantibus, imperator a præfectis cubiculo adoratur, signumque præposito dat, ut magna voce exclamet: « Jubete; » reliqui apprecantur: « In multa bonaque tempore, » idque, quoties novum velum intro-mittitur, fieri solet.

προσκυνεῖται ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ τρίκογχου κατ' ἐκάστην δοχὴν τοῦ βασιλέως.

III. Posthac e portis argenteis, ubi thronus repositus est, egressi, consistunt, et imperatorem portam argenteam ingressurum diu omnes adorant, Tunc præpositus signum ab eo accipit, datque cerimoniaro: is dicit: « Jubete, » omnesque ad suam stationem et ordinem discedunt. Cerimoniarus, facto, ut mos est, rhosthelo, id imperatori tradit, qui, throno conscenso terque populo signato, in eo assidet. Præpositus ab imperatore monitus, prospiciens, ter populo signum manu dat, et, silente organo, duas factiones solemnes acclamationes et laudes recitant, quibus finitis, organum Venetæ pulsatur, quo facto et silente eo. Veneti apelicum ordiuntur, eoque finito, voce canunt. Tum præpositus, signo ab imperatore accepto, discedit, magnosque domesticos, ut mos est, assumit, qui descendunt inque locis suis astant: idem Prasinii faciunt, acta sua recitant, et postquam organum sonuit, apelicum, dein cantiones incipiunt. Imperatore a throno surgente, organum pulsatur, eoque in throno stante, patricii et strategi utrinque in triconcho consistunt. Porro præpositus, signo ab imperatore accepto, præcentorem cubicularium monet, dicitque: « Deus omnipotens et multæ misericordiæ, etc. » Cubicularius etiam e fenestra prospicit, 175 silentque organa, factiones vero quatuor postulationes instituunt, singulisque ipsis concessis, præpositus, signo accepto, præcentorem monet, qui ter manu populo secundum preces ejus componit. Imperator, omnibus ordinatis, triconchum ingreditur, et e regione scalæ conchæ triclinii constitutus, præposito annuit, qui dicit: « Jubete. »

ἰδοὺ, ἀποδηήσκομεν, δεσποτα. Τάξει τῷ Θεῷ, *stipulare, paciscere cum Deo, voto promittit Deo*, περὶ σωτηρίας, ἵνα, ὁ Θεὸς ἐάν ἀποδώσῃ σοὶ τὴν βασιλείαν σου, μηδένα ἀμύνεσθαι τῶν ἐχθρῶν, *se non ulturum esse injurias acceptas in quoquam inimicorum tuorum, si Deus tibi regnum tuum reddiderit*.

IV. Præfectis omnibus egressis, imperator cum A solo cubiculo remanet, præpositus vero, dempta ab ejus capite corona, vestitores vocat, ut ipsi tunicam exuant. Sic e triconcho per easdem porticus digressus, ad aureum cubiculum abit, præpositus vero, duarum factionum apocombiosumpto, cubiculi præfectis comitantibus, per porticus ad hemicyclum phialæ triconchi abit, et in loca inferiora prospicit; Veneti autem tunicam demarchi sui expansam tenentes, apocombium ab imperatore per præpositum ipsius missum recipiunt: idemque et Prasini faciunt. Sic præpositus cum cubiculo redit: at imperator sagum suum gestans inque throno assidens, promotiones multorum procerum institui jubet, a mandatoribus per omnes ordines usque ad protospatharios progressus; si placet, et etiam patricios creat. His peractis, venerandæ mensæ in Justiniani triclinio assidet, et saxima intrare jubet. Horum primum cubiculum est; in secundo ordine patricii cum protospathariis ac cæteris imperatoriis veniunt; in tertio domesticis scholarum cum factionis Venetæ transitorio populo; in quarto exubitor cum Prasinae factionis; in quinto Veneti; in sexto Prasini factionarii. Singuli horum ordinum, accepto apocombio haud mediocri pretii, absunt, Deoque gratias agunt, et laudant ipsum et concelebrant.

ελεθὲν σάξιμα· καὶ εἰσάγεται πρῶτον σάξιμον, τὸ πατρικιοῦ ἄμα τῶν πρωτοσπαθαρῶν καὶ λοιπῶν βασιλικῶν· τῇ τρίτῃ δὲ καταστάσει εἰσέρχεται ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν μετὰ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Βενέτων⁴⁶· τῇ δὲ τετάρτῃ καταστάσει εἰσέρχεται ὁ ἐξκουβίτης μετὰ τοῦ περατικοῦ τῶν Πρασίνων δήμου· τῇ δὲ πέμπτῃ καταστάσει εἰσέρχονται οἱ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων· τῇ δὲ ἕκτῃ καταστάσει οἱ τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων· Καὶ ἐκάστη αὐτῶν ταξίς λαβοῦσα ἀποκόμβιον, ἔχον χρήματα ἱκανὰ. ἐξέρχεται, εὐχαριστοῦσα τὸν Θεὸν⁴⁷ καὶ εὐφημοῦσα καὶ ὑπερευχόμενη αὐτῷ.

176 CAPUT LXVII.

De loco et ordine, quo proceres omnes in singulis dezinis, in majoribus phialis institutis, astare solent.

I. Notandum est, post imperatorem, eo ritu, quo exposuimus, in solio assidentem, eunuchos protospatharios, astrictiori veste indutos suaque sabbania, torques, item et in humeris spathobaculos suos gestantes, prope thronum astare: post hos in medio solario protospatharios barbatos in mutatoriis cumque speciis et torquibus. Arma seu scutarium spatharii duo, unus post alterum, gestant, cumque his barbati protospatharii consistunt: spatharocubicularii et cubicularii omnes ad horum sinistram locum utrinque habent. Cerimoniaris paulo ante cubicularios stat, ut a mandato accipere signa a præposito possit. Post dictos protospatharios bar-

Δ'. Καὶ πάντων τῶν ἀρχόντων ἐξεληθόντων, μένει ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ κουβουκλείου μόνου, ὁ δὲ πραιπόσιτος, λαβὼν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ στέμμα, προσκαλεῖται τοὺς βεστήτορας, καὶ ἀπαλλάσσει τὴν χλανίδα τοῦ βασιλέως. Εἰθ' οὕτως ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ τρικύγχου, καὶ διέρχεται πάλιν διὰ τῶν αὐτῶν διαβατικῶν, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸν⁴⁴ χρυσοτρικλινον, καὶ ὁ πραιπόσιτος, λαβὼν ἀποκόμβιον τῶν δύο μερῶν, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ φιάλης τοῦ τρικύγχου, καὶ παρακύπτει κάτωθεν, οἱ δὲ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων κρατοῦσιν ἠπλωμένην τὴν χλανίδα (88) τοῦ δημάρχου αὐτῶν, εἰς ἣν δεχονται τὸ ἀποκόμβιον τὸ διὰ τοῦ πραιποσίτου παρὰ τοῦ βασιλέως πεμφθὲν αὐτοῖς. Ὅμοιος δὲ καὶ οἱ Πράσινοι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν. Ἔττα ὑποστρέφει ὁ πραιπόσιτος μετὰ τοῦ κουβουκλείου, καὶ τοῦ βασιλέως κηθεσθέντος ἐπὶ τοῦ σέντζου, φοροῦντος καὶ τὸ σαγίον αὐτοῦ, καὶ τοῦ κουβουκλείου εἰς τὸν χρυσοτρικλινον ἰστῶτος, κελεύει εἰσαχθῆναι τὰς προβολὰς ἀξιωματῶν πολλῶν, ἀπὸ τε μνηδατέρων προναβιδάξων καθ' ἐκάστην τάξιν ἕως πρωτοσπαθαρῶν, εἰ κελεύει δὲ, προβάλλεται καὶ πατρικίους. Καὶ τούτων τελεσθέντων, καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης εἰς τὸν⁴⁵ Ἰουστινιανοῦ τρίκλινον, καὶ κελεύει εἰσεκδοῦκλειον καὶ τῇ δευτέρῃ τάξει εἰσέρχονται ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν· τῇ τρίτῃ δὲ καταστάσει εἰσέρχεται ὁ περατικός τῶν Βενέτων⁴⁶· τῇ δὲ τετάρτῃ καταστάσει εἰσέρχεται ὁ ἐξκουβίτης μετὰ τοῦ περατικοῦ τῶν Πρασίνων δήμου· τῇ δὲ πέμπτῃ καταστάσει εἰσέρχονται οἱ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων· τῇ δὲ ἕκτῃ καταστάσει εἰσέρχονται οἱ τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων· Καὶ ἐκάστη αὐτῶν ταξίς λαβοῦσα ἀποκόμβιον, ἔχον χρήματα ἱκανὰ. ἐξέρχεται, εὐχαριστοῦσα τὸν Θεὸν⁴⁷ καὶ εὐφημοῦσα καὶ ὑπερευχόμενη αὐτῷ.

C

ΚΕΦΑΛ. ΕΖ'.

Περὶ τῆς τῶν ἀπάντων ἀρχόντων τάξεως τε καὶ παραστάσεως ἐν ἐκάστῳ δεξίμῳ ἐπιτελουμένῳ⁴⁸ ἐν ταῖς μεγάλαις φιάλαις.

Α'. Ἰστίον ὅτι, μετὰ τὸ καθεσθῆναι τὸν βασιλέα ἐν τῷ σέντζῳ τῇ τάξει ἢ ἀνωτέρω εἰρήναμεν, ἴστανται εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι ὀπισθεν τοῦ βασιλέως πλησίον τοῦ σέντζου, ἡλλαγμένοι τὰ τε στιχάρια αὐτῶν καὶ τὰ σαβάνια, φοροῦσι δὲ καὶ τὰ μανιάκια, καὶ ἐπὶ ὤμων βαστάζουσι τὰ σπαθοδάκλια αὐτῶν, ὀπισθεν δὲ τῶν αὐτῶν πρωτοσπαθαρῶν ἴστανται μέσον τοῦ ἡλιακοῦ πρωτοσπαθάριοι βαρβάτοι ἡλλαγμένοι τὰ τε σπέκια αὐτῶν καὶ τὰ μανιάκια. Τὸ οὐ ἄρμα, ἡγουν τὸ σκουτάριον, βαστάζουσι σπαθάριοι δύο καθ' ἕνα ἕκαστος αὐτῶν, καὶ ἴστανται μετὰ τῶν αὐτῶν βαρβάτων πρωτοσπαθαρῶν⁴⁹ οἱ δὲ σπαθαροκουβικουλάριοι

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁴ εἰς τὸ ed. ⁴⁵ εἰς τὸ ed. ⁴⁶ ΣΧΟΛ, Ἰστίον, ὅτι, εἰ [οὐ ed.] ἀδυνάτως [δύναμιν ed.] ἔχει ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, εἴτε ὁ δομέστικος τῶν ἐξκουβίτων, ἐκπροσωποῦσιν αὐτοὺς [sic. ex comprehend. cod., αὐτῶ ed.] πατρικιοῖ. ⁴⁷ τὸν θεῖον βασιλέα pro τὸν θεὸν conj. R. ⁴⁸ ἐπιτελουμένῳ R., ἐπιτελουμένων cod. et ed. ταῖς om. ed. ⁴⁹ βαρβάτοι ἀσπαθάριοι ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(88) Ex ritu vetere, dona sine expanso excipiendi, non manu cava. Ammian. Marcell. l. XVI: *Inductis quadam solemnitate agentibus in rebus in consistorium, ut aurum acciperent, inter alios qui-*

dam ex eorum consortio non, ut moris est, expansa chlamyde, sed utraque manu cavata suscepit; et imperator: Rapere, inquit, non accipere sciunt agentes in rebus.

καὶ οἱ κουβικουλάριοι ἴστανται ἐπ' εὐθείας ἅπαντες ἔνθεν κἀκείσε τῶν αὐτῶν βαρβάτων πρωτοσπαθαρίων. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἴσταται ἔμπροσθεν τῶν κουβικουλαρίων μικρὸν πρὸς τὸ λαμβάνειν αὐτὸν ἀπὸ καλεῦσεως ἐκ τοῦ πραιποσίτου τὰ νεύματα. Οἱ δὲ σπαθαροκανδιδάτοι ἴστανται ὀπισθεν τῶν προσηρημένων βαρβάτων πρωτοσπαθαρίων, σπαθαροκουβικουλαρίων τε καὶ κουβικουλαρίων ⁵⁰ βασιτάζοντες τὰ σκουτάρια αὐτῶν, φοροῦντες καὶ τὰ μανίακια καὶ τὰ σπαθία αὐτῶν, ὡσαύτως καὶ οἱ σπαθάριοι φοροῦντες τὰ τε σπαθία αὐτῶν καὶ σκουτάρια, βασιτάζοντες τὰ διστράλια αὐτῶν, ἴστανται ἔνθεν κἀκείσε τῶν σπαθαροκανδιδάτων, ὁμοίως εἰ τύχῃσι καὶ σπαθάριοι διὰ πόλεως (89). Οἱ δὲ σιλεντιάριοι ἴστανται ἐν τῷ κρεμαμένῳ βήλῳ πύλης τοῦ ἡλιακοῦ ἐν τῷ μαρμαρίνῳ πουλίτῳ ἄρχοντες δὲ τοῦ κουδουκλείου καὶ πατρικιοῦ ἴστανται ἔνθεν κἀκείσε ἐν τοῖς παρακουπτικοῖς καγκέλλοις ὄρθιοι, ἐπεριδόμενοι ἐπ' αὐτοῖς.

Β'. Ἰστίον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι, εἰ τοχοὶ γενέσθαι τὸ δέξιμον ἐν τῇ μυστιγῇ φιάλῃ τοῦ τρικόγγου, τελεῖται ἢ τῆς παραστάσεως τάξις οὕτως· καθέζεται ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ σέντζου, ὡς εἴθισται αὐτῷ, καὶ ἴστανται ἐνώπιον αὐτοῦ ἄρχοντες τοῦ κουδουκλείου, οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ ἴστανται ἅπαντες ἔνθεν κἀκείσε ἀπὸ τοῦ πουλίτου (90) ἐν ταῖς θυρίσι· οἱ δὲ συγκλητικὸι ὑπατικοὶ ἴστανται ἀπ' αὐτῶν ὁμοίως καὶ αὐτοὶ ἐν ταῖς θυρίσιν. Ὡσαύτως καὶ οἱ εὐνούχοι πρωτοσπαθάριοι ἴστανται ὀπισθεν τοῦ βασιλέως πλησίον τοῦ σέντζου ἡλλαγμένοι· οἱ δὲ βαρβίτοι πρωτοσπαθάριοι καὶ οἱ τὸ ἄρμα κατέχοντες, ὡς προσηρηται, ἴστανται ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν τοῦ τρικόγγου ⁹¹. Ὅπισθεν τῶν προῤῥηθέντων εὐνούχων πρωτοσπαθαρίων ⁵² σπαθαροκουβικουλάριοι τε καὶ κουβικουλάριοι ἴστανται ἐν τῇ τρίτῃ πύλῃ τοῦ τρικόγγου, οἱ δὲ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ οἱ σπαθάριοι ἴστανται ἔνθεν κἀκείσε τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς μαρμαρίνοις πουλίτοις· ὁ δὲ τῆς καταστάσεως ἴσταται ἔμπροσθεν τῶν ὀπισθεν δὲ τοῦ τῆς καταστάσεως ἴστανται σιλεντιάριοι.

ΚΕΦΑΛ. ΞΗ'.

Περὶ τοῦ χρυσοῦ ἵπποδρομίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ τελουμένων.

Α'. Προέρχονται ἅπαντες ἐννύχοι, ἡλλαγμένοι ἀπὸ λευκῶν χλαυιδίων, οἱ μὲν ἐν τῇ θερμάστρῃ, οἱ δὲ ἐν τῇ ἀψίδι· καὶ λαβῶν κομβίαν (91) ὁ πραιπό-

VARIE LECTIONES.

⁵⁰ σπαθαροκουβικουλάριοι τε καὶ κουβικουλάριοι ed. θρίων οἱ σπαθαρ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(89) Habebat non tantum imperator, sed proceres quoque et urbs, suos spatharios, ut urbes nostræ alere solent suos milites urbanos, a castrisibus diversos, ad custodienda loca publica, ædificia et mœnia. Videtur tamen e p. 424, protospatharios τοὺς διὰ πόλεως, qui ibi τοῖς ἐξωτικοῖς, suburbanis aut campestribus opponuntur, illis nempe, qui in palatiis rusticanis excubabant, fuisse imperiales quoque stipendiis aulæ allos, et per urbis loca custodiam requirentia dispositos. *Urbaniciani* possent dici ad exemplum Spartiani in Geta, t. I, Scr. Hist. Aug. pag. 743.

(90) Pulpitum in cubiculo aut sala est aut id, quod Nicéphorus Gregoras sine l. XI ait esse altius ad spithamæ trientem reliquo solo ἐπίπεδον, aut quod Turci hodie Sofah appellant, suggestum, qui totum parietem foribus diætæ oppositum prætendit, eum πασάδι seu nidulo, cavo parietis, in quo sedere et cubare solet paterfamilias aut honoratissimus quisque. Qua de re consuli velim Itineratores orientales. Θυρίδες sunt fenestræ.

batos spatharocandidati, spatharocubicularii vero et cubicularii scutaria sua, turques et gladios, spatharii idem gladios suos et sua dextralia gestantes ad utramque spatharocandidatorum manum astant: sic etiam spatharii, si qui in urbe adsunt. Silentiarrii in velo suspenso portæ solaris in pulpito marmoreo, præfecti cubiculo et patricii utrinque in cancellis, unde prospicere solent, recti ipsieque innixi astant.

II. Quod si in secreta phiala triconchi deximum instituitur, omnes hoc ordine astare solent. Imperator, ut ipelus mos est, in solio sedet, ante ipsum præfecti cubiculo, patricii et strategii utrinque a pulpito in januis, post eos senatores et consulares pariter in januis consistunt. Sic et eunuchi protospatharii pone imperatorem prope thronum in mutatoriiis, barbati protospatharii et qui arma tenent, ut dictum est, coram portis triconchi. A tergo eunuchorum protospathariorum, quorum supra meminimus, spatharocubicularii et cubicularii in tertia parte triconchi, 177 spatharocandidati et spatharii ad utrumque imperatoris latus in marmoreis pulpitis, cerimoniaris ante dictos spatharocandidatos et spatharios, et a tergo ejus silentiarrii astant.

ἴστανται ἔνθεν κἀκείσε τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς μαρμαρίνοις προσηρημένων σπαθαροκανδιδάτων τε καὶ σπαθαρίων,

CAPUT LXVIII.

De aureo hippodromo, et quæ in illo peraguntur.

I. Omnes albis vestibus induti nocte partim ad caminum, partim ad apsidem procedunt: præpositus, accepta a silentiario combina, intrat eamque

(91) Combina est tessera, cujus vi alicui facultas permittitur, aut publico cursu, aut equis circensibus utendi, aut committuntur alicujus curæ equi et muli imperiales, pastum ducendi et reducendi. Medius significatus hic obtinet. Primus occurrit sæpius in historia Romana; vid. Guther. pag. 641 et 649, ubi ait combinas, synthemata, tractorias, evectiones idem notare, nempe codicillos, quos exhibenti facultas sebat cursu publico utendi. Ut autem nemini licebat absque evectioe cursu publico uti, sic neque licebat equos eurules in circo decursuros absque permissu principis et absque combina seu evectioe vel tessera scripta jungere; vid. Casaub. ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 83. Et quia jubebantur, quibus illæ tessere scribebantur, equos combinare, hoc est ante currum suum jungere, vel etiam quadrigas suas cum quadrigis alterius de alia quadam factione componere, combinare (quod ἄμιλλαν ἀρμάτων Græci dicebant; v. Athenæus p. 139. c. fin.), forte quoque subscribebatur Augusti manu imperativus combina: ex eo

imperatorī tradit, qui praepositum paratum dare jubet, isque cum omnibus cubiculariis abiens, per porticus Sanctorum quadraginta progreditur. In hemicyclum triconohi venientem cerimoniaris cum omnibus silentiaris excipit, his comitantibus, per apsidem et daphnem transit. Postquam vero ad augusteum pervenit, ad triclinium in aurea manu pergit, ibique cursores cum decanis suis utrinque constitutos invenit. Per medium horum tribunū et actuarius ingressi, ad praepositum accedunt, et prono in terram corpore eum salutant, quo facto, eis paratum dat, et ab his reversus, in dictorum comitatu palatium intrat.

σιάζοντες τῷ πραιποσίτῳ, προσκυνοῦσιν αὐτῷ, καὶ εἴθ' οὕτως δίδωσιν αὐτοῖς ὁ πραιποσίτος τὸ πέρατον, εἶτα ὑποστρέφας ἀπὸ τῶν ἐκείσε, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων, εἰσέρχεται ἐν τὰ παλατίῳ.

II. Imperator sagum suum auro prætextum gestans et a cubiculo præfectis stipatus, per porticum triconohi, apsidis et daphnes transit, accensis pro more in oratoriis cereis. Digressus vero per augusteum, ad S. Stephani procedit, inde per secretam coohleam ad cubiculum throni ascendit, unde, usquedum omnia parata sunt, prospicit. Cerimoniaris abit, et praeposito nuntiat vasa omnia prompta esse, aurigas egressos ad decursionem se

Α σιτος παρά σιλεντιαρίου, εἰσέρχεται καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτὴν τῷ βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς καλεῖται τῷ πραιποσίτῳ δοθῆναι τὸ πέρατον, καὶ ἐξελθὼν μετὰ τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀπάντων, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα. Εἶτα ἐλθόντα ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τοῦ τρικόγγου δέχεται αὐτὸν ἐκείσε ὁ τῆς καταστάσεως μετὰ σιλεντιαρίων ἀπάντων, καὶ διέρχεται μετ' αὐτῶν ὁ πραιποσίτος διὰ τε τῆς ἀψίδος καὶ τῆς δάφνης ⁵³. Ἀπελθὼν δὲ μέχρι τοῦ αὐγουστῆως, ἐξέρχεται εἰς τὸ στενὸν ἐν τῇ χρυσῇ χειρῇ, καὶ εὐρίσκει ἐκείσε ἐστῶτας τοὺς κούρρωρας μετὰ τῶν δεκανῶν ἐνθεν κἀκείσε. Διελθόντες δὲ μέσον αὐτῶν οἱ τε δῆμαρχοι ⁵⁴ καὶ ὁ ἀκτουάριος καὶ πλη-

εἴθ' οὕτως δίδωσιν αὐτοῖς ὁ πραιποσίτος τὸ πέρατον, εἶτα ὑποστρέφας ἀπὸ τῶν ἐκείσε, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων, εἰσέρχεται ἐν τὰ παλατίῳ.

B B'. Ὁ δὲ βασιλεὺς περιβαλλόμενος τὸ χρυσοπερικλειστον αὐτοῦ σαγίον καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τῶν διαβατικῶν τοῦ τρικόγγου, ἀψίδος τε καὶ τῆς δάφνης, ἄπτων κηρὸς ἐν τοῖς εὐκτηρίοις, ὡς εἴθιστα αὐτῷ. Καὶ διελθὼν διὰ τοῦ αὐγουστῆως, εἰσέρχεται εἰς τὸν Ἁγιὸν Στέφανον, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε ἀνέρχεται διὰ τοῦ μουσικῆς κοχλιοῦ ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ καθίσματος (92), καὶ ἐκείσε παρακύπτει, μέχρις ἂν

VARIAE LECTIONES.

⁵³ ΣΧΟΛ. Ἰστέον ὅτι πάντα τὰ ἱπποδρόμια, τὰ τε πρῶτ' καὶ δεῖλης [δηλ. ἡς οὐδ. ed.] γινόμενα, τοῦτον τὸν τύπον καὶ ταύτην ἔχουσι τὴν τάξιν. ⁵⁴ οἱ δὲ δῆμ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

dicta fuit talis tessera κομδίνα, et scribere huic officio deputati, nempe scribendi et expediendi tales combinas, appellabantur κομδινογράφοι, quod pura Graeca voce dicas ἀμυλλογράφοι, quales utraque facilio, tam Veneta, quam Prasina, sibi proprios habebat. Nisi potius combina sic dictum fuerit pro combinatio, ut orna pro ornatio. Quo casu quemadmodum evectio dictum fuit pro venia et jussione evecti in curru, ita quoque combinatio pro venia et jussione combinandi aut equos singulos, vel equorum bina paria ante currum suum, aut eorum curru alterius. Vid. Du Cange Gl. Gr. et Lat., sed illo praecipue, ubi diversae eruditorum sententias de hac voce proponit et examinat. In loco Continuat. Constantin. p. 123, in quo combinographorum mentio fit, putem verbum σχολάζειν notare muneri suo vocare, eo fungi. Tertia significatio, quam dedi verbo κομδίνα, satis clare apparet ex appendice libri primi nostri Codicis.

(92) Cathisma, item τὰ καθίσματα (ut p. 439, D quod tamen rarius), est tribunal vel triclinium, id est splendidum aedificium, palatium, in quo sedebat imperator, quoties ludos circenses spectaret. Vid. Du Cange Gloss. Graec. Καθίσμα θρωπλου βασιλικῆς appellat Malalas II. 6. Dictum fuit ἀπὸ τοῦ καθίσθαι, quasi dicas residentia. [Τούτων ἀπάντων ἔφορος ἦν ὁ βασιλεὺς καὶ θυμηδίας ἀπάσης πληρούμενος, ἐν χρυσῷ διαλίθῳ θρονῷ καθημένος, καὶ μὴ πρότερον ἐξανιστάμενος..... ἢ τῶν σκιρτημάτων ἐκείνων ἀπολαύσαι διὰ τῆς θείας καὶ τῶν πολιτικῶν ἐξαλάτων. Cont. Constant. p. 88.] Tale locum Aegypti regibus Lagidis in theatro vel circo Alexandrino proprium memorat Polybius p. 718, ed. Wechel. : οἱ δὲ Μακεδόνες, παραλαβόντες τὸν βασιλεῖα καὶ ταχέως εἰς τὸν ἵππον ἀναβιβάσαντες ἤγον εἰς τὸ στάδιον. Ἄμα δὲ τῷ φανῆναι μεγάλῃς κραυγῆς καὶ κρότου γνηθέντος, ἐπιστήσαντες τὸν ἵππον καθεῖλον τὸν παῖδα, καὶ προσαγαγόντες ἐνάθισαν ἐς τὴν βασιλικὴν θῆαν. Ubi egregie Casaubonus postrema reddidit in regibus proprio spectandi suggestu collocant. Cathismatis CPtani supersunt adhuc hodie rudera, saltem in effigie aere expressa, quam Bandurius t. II Antiqu. Imp. Orient. p. 664 dedit, in qua conspiciuntur septem porticus, ut credibile est, de illis duodecim superstites, quorum senos ad factionem quamcumque pertinuisse, et emittendis atque recipiendis post confectum cursum equis servisse supra diximus. Quamvis breviter, satis tamen luculenter hoc cathisma describit Nicetas Choniates p. 62, ed. Venet., appellans πυργον κατὰ τὸ θέατρον *turrim in theatro conditam*, οὗ κάτωθεν μὲν αἱ τῶν ἐπὶ σταδίου θεόντων ἀφειρήσαι εἰς ἀψίδας παραλλήλους κεχῆνασιν, *sub qua carcerum, e quibus emittuntur in stadio currentes, ora in apsidas (seu volutas) hiant, sibi vicinas et oppositas* ἄνωθεν δὲ ἵπποι χαλκίηλοι πατήγασσι πίστερες χρυσῷ ἀηλιμμένοι, τοὺς αὐχίνας ὑπόγυροι, ἀντιβέποντες ἀλλήλοις, καὶ δρόμον καμπτήρος πνέοντες, διαπτήναι τὸ στάδιον ἐπηγγάλλοντο, *super ipso autem stabant quatuor equi aenei deaurati, ad cursum veluti anhelantes*. Imitatio haec erat sedis consulum antiquae in circis olim Romanis, ut e Sardonio Apollinari patet, cujus hi sunt iambi de circo Narbonensi :

Mos est Caesaris hic die bis uno (Kal. Januar.)

(Privatos vocant) parare ludos.

Tunc castus juvenum, sed aulicorum,

Elxi simulacra torva campi.

Exercent spatiantibus quadrigis.

Et jam te urna petii; cietque rauce

Acclamatio sibilans coronæ.

Tum qua est janua, consulatque sedes,

Ambit quam paries, utrinque sentis

Cryptis carceribusque fornicatus.

Uno e quatuor axe, sortis lecto.

Curvas ingrederis frequens habenas.

ἅπαντα εὐτρεπισθῶσι. Τοῦ δὲ τῆς καταστάσεως ἐλ-
θόντος καὶ δηλώσαντος τῆ πραιποσίτῳ, ὡς εἶναι πάντα
ἑτοιμὰ ἐστὶ τὰ σκευή, ἐξεληθόντες οἱ ἡνίοχοι ἐποίη-
σαν τὰ ἀποδιαλύσιμα (93) αὐτῶν, καὶ ἴστανται ἐν
τοῖς ἰδίοις τόποις μετὰ τῶν ἀρμάτων αὐτῶν, οἱ δὲ
δημοκράται καὶ οἱ δῆμαρχοι ἀνῆλθον ἐν ταῖς ἐξ-
ἴθους καθέδραις ἐπισθεν τῶν δῆμων (94), ἐκδεχό-
μενοι τὴν ἀνατολὴν (95) τοῦ δεσπότου, ὅπως ἀνέλ-
θωσιν ἕκαστος ἐν τῇ αὐτοῦ δῆμῳ, ἅπαντες οἱ ἵπποι
τῶν ἀρμάτων ἀνῆλθον, ὁ στρατὸς μετὰ τῶν φλαμού-
λων (96) ἴστανται ἐν ταῖς τέξεσιν αὐτῶν, ὁ κοινὸς λαὸς
ἀνῆλθον καὶ ἐπληρώθησαν τὰ βάρη· τότε εἰσελθὼν
ὁ πραιπόσιτος δηλοῖ τῆ βασιλεῖ, ὡς εἶναι ἅπαντα
ἑτοιμὰ ἐστὶν· ὁ δὲ βασιλεὺς κατέρχεται διὰ τῆς λι-
θίνης σκάλας, καταρχόμενος δὲ λέγει τῆ πραιπο-
σίτῳ· « Δὸς μεταστάσιμον (97) »· « κάκεινος λέγει
μεγάλως· « Μεταστάσιμον »· εἰσέρχεται δὲ ὁ βα-
σιλεὺς ἐν τῇ κοιτῶνι αὐτοῦ, καὶ προσκαλεσάμενος
ὁ πραιπόσιτος τοὺς βεστήτορας, εἰσέρχονται καὶ
περιβάλλουσι τὴν χλανίδα τῆ βασιλεῖ, ἐπὶ τῆ δὲ τοῦ
ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος, καὶ στεφθεὶς ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου
ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, στὰς δὲ εἰς τὸ
ὄστιριον, καὶ ὁ ὄστιριος εἰσάγει τοὺς πατρικίους, τὸ δὲ
Γ. Εἰσελθόντες δὲ ἔσω οἱ πατρικιοὶ μετὰ καὶ τῶν
στρατηγῶν, πίπτουσι, καὶ ἀναστάντων αὐτῶν, νεύει
ὁ βασιλεὺς τῆ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει μεγάλως· « Κε-
λεύσατε. » Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσε διεγυμνωμένοι οἱ βα-
σιλεὺς, ἐλθὼν, ἴστανται ἐν τῇ τρικλίνῳ, ἐν ᾗ ἀριστῆ
τῆ αὐτῆς ἡμέρας, καὶ εἰσελθόντες ⁸⁵ σιλεντιάριοι τρεῖς
καὶ τέσσαρες, οἱ μὲν τρεῖς διέρχονται ἐν τῇ δεξιᾷ
μέρῃ τῆς δοχῆς ἐπισθεν, ὁ δὲ ἕτερος ἴστανται ἐν τῇ
μέσῳ. Λαβὼν δὲ νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ
βασιλέως, δίδωσιν νεῦμα τῆ σιλεντιάρῳ, ὁ δὲ σιλεν-
τιάριος ἀπέρχεται ἐν τῇ βῆλῳ, καὶ λέγει μεγάλως·
« Λεβά »· καὶ εἰσάγει τὸν τῆς καταστάσεως, καὶ
ἴστανται μέσον τῆς δοχῆς, λαβὼν δὲ πάλιν νεῦμα ὁ

accinxisse, inque locissuis cum curribus consistere :
princeps vero et tribunos factionis ad solitas sedes
pone factiones ascendisse, et mandata a dominis,
178 ut singuli in sua factione accedant, exspe-
ctare, equos omnes curribus jungendos adductos
esse, exercitum cum flammulis in suis ordinibus
astare, communem populum ascendisse scalasque
omnes complevisse. Tunc præpositus ad imperato-
rem accedens, paratâ omnia esse nuntiat : is per
scalam lapideam descendens, præposito edicit :
« Da processum ; » is elata voce : « Processus. »
Imperator se ad cubiculum confert, ad quem vesti-
tores a præposito arcessiti intrant, et imperatorem
tunica induunt, præposito dicente : « Jubete ; » vesti-
tores e cubiculo seunt, et ipse imperator, a præpo-
sito coronatus, præfectis cubiiculis comitantibus,
discedit, inque angusta porticu constitutus, signum
præposito, hic ostiario dat, qui patricos, adducit,
ejus portæ velum silentiario curante.
præposito· « Κελεύσατε, » ἐξέρχονται οἱ βεστήτορες
ὁ βασιλεὺς ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος, διεγυμνωμένος
στεινὸν, νεύει τῆ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιπόσιτος τῆ
βῆλον τῆς πύλης ἐκεῖνης σιλεντιάριος ποιεῖ.

III. Patricii intro cum strategis ingressi proci-
dunt, quibus surgentibus; imperator rursus præ-
posito signum dat, qui magna voce exclamat : « Ju-
bete. » Ab his imperator stipatus, in triclinium
prodit, ubi eo die coronatur, simulque tres quatuorve
silentiarii intrant, quorum tres ad dextram factionis
partem a tergo transeunt, unus in medio consistit.
Signum ab imperatore postquam præpositus accepit,
silentiario annuit, qui ad velum digressus, magna
voce clamat : « Leva, » et œrimoniarium adducit,
inque medio factionis collocat, iterumque signo ab
imperatore dato, præpositus magistro annuit, aut,
si is præsens non est, questori. Quodsi vero præ-

VARIE LECTIONES.

⁸⁵ εἰσελθόνται ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

*Id collega tuus, simulque vobis
Pars adversa facit micant colores,
Albus, vel venetus, rubens, virensque.*
(93) Recte puto cl. Interpretem vertisse ad *de-
cursionem se accinxisse*. Absolvebantur enim equi
et currus a stabulis et præsepibus et vinculis, in
quibus hæctenus steterant. Itaque erunt τὰ ἀποδια-
λύσιμα præparatoria ad absolutionem equorum et
currum a carroceribus.

(94) Obscurum est, quam significationem hic
habeat vox δῆμοι, notetne *factiones*, an *gradus*,
in quibus factiones stabant, vel potius stationem
super gradibus editiorem. Vid. Cedren. p. 631,
et ibi Goar. Præfero tamen posterius.

(95) *Adventum vel apparitionem*, processum in
conspectum. Vid. diota ad p. 183, C. 3, Cl. In-
terpres ita reddidit, ac si ἐντολὴν maluisset.

(96) De flammulo, vexilli genere, v. Du Cange
Gloss. utroque. Quæ Goarus ad Codin. p. 69 n. 5,
de flammuli forma disputat, suo loco relinquam.
Videtur tamen vir doctus sibi passus imponi a sono
vocis cum Latina *flamma* conveniente, ut crederet
ejus formam ad instar lingule ignis aut
flammæ fuisse. Ejusdem sententiæ quoque fuit Du
Cange ad Joinville p. 245 vocem *oriflamme* deri-
vans *flamma aurea*: *Le nom de flammulum ou*

*flamma était donné à cette espèce de bannière, parce
qu'elle était découpée par le bas en forme de flamme.*
Forte fuit. Sed ideo certe non fuit dictum *flammu-
lum*, quod flammam imitaretur, sed a *flabello*. Erat
nempe φλάμουλον lodix vel tænia liutea sericave,
hastis affixa et inde dependens, quæ cum indelinetur
a ventis agitaretur, erat veluti *flabellum*, ἐπι-
δίων. Huic derivationi consentit codex noster mem-
branaceus Lipsiensis, qui, quantum memini, nus-
quam φλάμουλον, sed semper aut φλάμουλλον aut
φλάμουλον simpliciter exaratum exhibet. Memini
nostrates dicere, Ulanos, gentem Tataricam, cum
tempore nuperi belli Bohemici per Saxoniam nos-
tram vagarentur (neque enim ipse vidi tunc in
Belgio degens), habuisse suis in hastis talia φλά-
μουλλα, *flabella*, tænicas dependentes, non nobiles
aut vexilliferos, sed gregarium unumquemque.
Talia flabella fuisse quoque φλάμουλλα scriptori-
bus Byzantinis memorata, evincunt loca pene
omnia a Du Cange in Gloss. Gr. h. v. citata.
[In Monomachi flammulum edidit Pselli versus
Leo Allatius diatribæ de Psellis p. 59, edit. Fa-
bric.]

(97) *Da processum*, id est indica secedendum pro-
ceribus alio esse neque ulterius comitandum impe-
ratorem.

fectus prætorio et quæstor patricii non sint, ante senatum proprium velum ingrediuntur: magister quoque, signo accepto, cerimoniaro annuens, dicit: « Comites, » isque discessurus, ait: « Leva. » Senatores ingressi, adorant, suoque singuli ordine astant. Rursus imperator præposito, is magistro, magister iterum cerimoniaro signum dat, et dicit: « Præfecte. » At isin velum procedens, dicit: « Leva: » quo facto, expræfectus intrat, et, postquam adoravit, in ordine suo astat. Posthac præposito imperator, præpositus cerimoniaro annuit, qui dicit: « Jubete; » illi: 179 « In multa bonaque tempora, » etc., acclamant.

καὶ εἰσέρχεται ὁ ἀπὸ ἐπάρχων προσκυνήσας δὲ καὶ βασιλεὺς τῶν πραιποσίτων, κάκεινος τῶν τῆς καταστάσεως, καὶ πολλοὺς καὶ ἀρχοὺς χρόνους. »

IV. Statim cerimoniaris, comprehensa imperatoris tunica, rhosthelium facit, idque huic tradit, ut, throno conscenso, populum eo more solemniter signet. Stipatus ergo ab his omnibus, ut supra dixi, imperator, abit inque sedem suam revertitur, et ante thronum constitutus, ter populum signat, primo quidem medium, secundo Venetam, tertio Prasinam factionem, rursusque in throno residet. Peracta vero factionis et militum acclamatione, imperator præposito signum dat: is a throno progressus, supra in gradibus stat, et patricios pro more adorantes advocat, qui suo ordine ad thronum ingressi, imperatorem adorant, faustaque apprecati, discedunt, et ante magnam portam infra ad gradus astant. Peractis omnibus, præpositus signum ab imperatore accipit, et iterum egressus, supra in gradibus ante magnam portam constitutus, eos, qui adorant, ut ad ordines suos in scamna discedant, admonet. Actis vero quatuor palmis, imperator e throno surgit, patricii et strategi in triclinio, ubi imperator eo die convivium instituit, utrinque astant: ipse a cubiculi præfectis, longa ac felicia tempora apprecantibus, stipatus, procedit. Ingresso

πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῶν μαγίστρων, μὴ ὄντος δὲ μαγίστρου, νεύει τῶν κοιαίστωρι, Ἰστίον δὲ δεῖ, εἰ μὲν ὁ ὑπαρχὸς τοῦ πραιτωρίου καὶ ὁ κοιαίστωρ οὐκ εἰσὶ πατρικιοί, πρὸ τῆς συγκλήτου ἴδιον βῆλον εἰσέρχονται· λαβὼν γὰρ νεῦμα ὁ μάγιστρος, νεύει λέγων τῶν τῆς καταστάσεως. « Κόμητες, » κάκεινος ἀπελθὼν λέγει· « Λεβῶ. » Καὶ εἰσέρχονται οἱ τῆς συγκλήτου, προσκυνήσαντες δὲ ἴστανται ἕκαστος αὐτῶν ἐν τῇ τάξει αὐτῶν· εἶτα νεύει πάλιν ὁ βασιλεὺς τῶν πραιποσίτων, ὁ δὲ πραιπόσιτος τῶν μαγίστρων, ὁ δὲ μάγιστρος νεύει τὸ δεύτερον τῶν τῆς καταστάσεως, λέγων· « Προφέκτωρ (98)· » κάκεινος εἰς τὸ βῆλον ἀπελθὼν λέγει· « Λεβῶ, » αὐτὸς, ἴσταται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ. Εἶτα νεύει ὁ βασιλεὺς· « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται· « Εἰς

Δ'. Καὶ εὐθὺς κατασχὼν ὁ τῆς καταστάσεως τὸ ἄκρον τῆς χλανίδος τοῦ βασιλέως καὶ ποιήσας βρωθέλιον, ἐπιδίδωσι τῶν βασιλεῖ, ὅπως ἀνελθὼν ἐν τῶν σίντζη, σφραγίσῃ μετ' αὐτοῦ τὸν λαὸν κατὰ συνήθειαν. Δηριγευόμενος δὲ, ὡς προσέρηται, ὅπ' αὐτῶν πάντων ὁ βασιλεὺς, ἐξέρχεται καὶ ἀνέρχεται ἐν τῶν καθίσματι, καὶ στὰς ἔμπροσθεν τοῦ σίντζου, σφραγίζει τὸν λαὸν ἐκ γ', πρῶτον μὲν μέσον (99), δεῦτερον τὸν τοῦ Βενέτου δῆμον, τρίτον τοῦ Πρασίνου, καὶ καθίσταται ἐπὶ τοῦ σίντζου. Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τῆς εὐφημίας τοῦ δήμου καὶ τῶν στρατευμάτων νεύει ὁ βασιλεὺς τῶν πραιποσίτων· ὁ δὲ πραιπόσιτος ἐξελθὼν ἔξω τοῦ καθίσματος, ἴσταται ἐπάνω τῶν βάθρων, καὶ προσκαλεῖται τοὺς τε πατρικίους τοὺς κατὰ συνήθειαν ἐκτελοῦντας προσκυνήσιν, καὶ εἰσελθόντες κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν ἐν τῶν καθίσματι, προσκυνοῦσι τῶν βασιλεῖ, καὶ ἐξέρχονται ὑπερευχόμενοι, καὶ ἴστανται ὑποκίτω τῶν βάθρων ἔμπροσθεν τῆς μεγάλης πύλης. Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν πάντων λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐξελθὼν ἴσταται πάλιν ἐπάνω τῶν βάθρων, καὶ νεύει τοῖς τὴν προσκυνήσιν τελέσασιν, ὅπως ἀπέλθωσι ἐν ταῖς αὐτῶν τάξεσιν ἐν τοῖς σκαμνίοις. Τελεσθέντων δὲ τῶν δ'

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁸ τὸν τῆς κατ. cod. ⁹⁷ ἀπέλθωσι R., ἀπελθόντες cod., ἀπέλθονται ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(98) De voce προφέκτωρ pro præfecte vid. nol. ad p. 227.

(99) Græci se cruce signant a dextra ad sinistram; avec trois doigts, qu'ils portent d'abord à la bouche et de la bouche à l'estomac, de la droite à la gauche (verba sunt La Croisii De l'Eglise grecque pag. 25), h. e. ab ore in regionem ventriculi, ad humerum porro dextrum, et in sinistro tandem desinunt. Cum igitur dicatur imperator populum crucis signo benedixisse, primum versus medium circum, dein ac a Venetam, tandem ad Prasinam factionem, velut osculo projecto, liquet Venetos ad dextram, Prasinios ad sinistram sedisse. Claris quoque verbis id dicit Procopius p. 42. 5, ed. Hæschel.: Ἐπειδὴ περὶ τὴν βενέτιον ἐγγόνει στοάν. ἢ τοῦ βασιλέως θρόνου ἐν δεξιᾷ ἐστίν. Insignis quoque locus est Malalæ t. II, p. 401: e quo liquet Prasinios in sinistra cathismatis, ut caros imperatori, qui id ordinavit, honestiore loco, sedisse et imperatorem a sinistra pariter quoque spectasse. Quod posterius fueritne servatum deinceps, non

dixerim; putem tamen Constantini nostri statim imperatores e medio cathismate et ex æquo in ultramque circi partem spectasse. Locus Malalæ hic est de Theodosio juniore: Ἐχαιρε τῶν Πρασίνων μέρει, καὶ ἀντεποιεῖτο αὐτῶν κατὰ πόλιν. Ἐν δὲ Κπόλει μετήγαγεν αὐτοὺς, θεωροῦντας πρῶτην εἰς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ μέρη, καὶ ἐποίησεν αὐτοὺς θεωρεῖν εἰς τὰ ἀριστερὰ βάθρα, καὶ τοὺς τῆς παιδαγούρας στρατιώτας τοὺς κατάναντι τοῦ καθίσματος θεωροῦντας μενίστησεν ἐπὶ τὸ Βένετον μέρος καὶ τὰ βάθρα ἔδωκε τοῖς τοῦ Πρασίνου μέρους, εἰρηκῶς τῶν ἐπάρχων Κύρων, ὅτι « Οὐδὲ φιλῶ, κατάναντί μου θέλω θεωρεῖν. » καὶ ἔκραξαν ἐν Κπόλει οἱ ἐκ τοῦ Πρασίνου μέρους τῶν αὐτῶν βασιλεῖ· « Τὰ ἴδια τοῖς ἴδιοις. » καὶ ἐπέμψεν αὐτῶν μανδᾶτα διὰ τοῦ πρωτοκόουρωρος, λέγων, ὅτι « Ἐγὼ, ὡς τιμῶν ὑμᾶς, εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ καθίσματος, ἔθηα θεωρῶ. μετέστησα ὑμᾶς. » Καὶ εὐφήμησαν αὐτόν. Καὶ ἐκέλευσε κατὰ πόλιν εἰς τὰ ἀριστερὰ τῶν ἀρχόντων θεωρεῖν τοὺς Πρασίνους.

βαίων (1), ἀνίσταται ὁ βασικεὺς ἀπὸ τοῦ σέντζου, οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ ἴστανται ἐν τῇ τρικλίνω, ἐν ᾗ ἀριστῆ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ βασιλεὺς, ἐνθεν κἀκείσε, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται, αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » Καὶ εἰσελθόντος τοῦ βασιλέως εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ, λαμβάνει ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ εἰσελθόντες οἱ βεσπῆτορες ἀπὸ κελεύσεως, λιβάνουσι τὴν γλανίδα, καὶ ἐξέρχονται· εἴθ' οὕτως ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς, καὶ καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτραπέζης μετὰ καὶ φίλων (2), ὧν κελεύει, καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ κλητωρίου ὁ βασιλεὺς καὶ μικρὸν ἀναπαύσας ἐκδέχεται, μέχρις ἂν τὰ πάντα ἐτοίμασθῶσιν ἐν τῇ ἱππικῇ.

Περὶ τοῦ δειλινοῦ ἱπποδρομίου.

Α'. Ἐἴτα εἰσελθὼν ὁ τῆς καταστάσεως δηλοῖ τῷ πραιποσίτῳ, ὡς οἱ ἅπαντα ἐτοιμὰ ἔστι, καὶ ὁ πραιπόσιτος δηλοῖ τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ βασιλεὺς διέρχεται ἰδιὰ τῆς λιθίνης σκάλας, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, καὶ περιβάλλεται τὴν γλανίδα αὐτοῦ καὶ τὸ στέμμα κατὰ τὸ εἰωθὸς, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ τρικλίνου. Καὶ ἐξέρχεται ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνω, ἐν ᾗ ἀριστῆ, καὶ στάς ἐκείσε ἄμα τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, κἀκείνος τῷ ὀστιάριῳ, καὶ εἰσάγει πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ προσκυνησάντων τὸν βασιλέα, λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » καὶ εὐθέως ἐξελθόντες ἕξ τῆς πύλης οἱ τε πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ μετὰ τῆς συγκλήτου, ἴστανται ἐνθεν κἀκείσε. Καὶ τοῦ βασιλέως ἐστῶτος ἐν τῇ πύλῃ, πίπτουσιν οἱ προειρημένοι ἅπαντες, καὶ ἀναστάντων, λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος κἀκείνος λέγει· « Κελεύσατε, » αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται τὸν βασιλέα.

Β'. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκείσε δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, ἀνέρχεται ἐν τῷ καθίσματι μετὰ τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀρχόντων καὶ δύο μαγλαβιτῶν (3), σπαθαρῶν βασταζόντων ⁸⁸ τὰ διαστράλια

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁸ μαγλαβιτῶν σπαδαρίων, βασταζόντων ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(1) *Quatuor palmis exactis*, id est finitis quatuor cursibus vel decursionibus utriusque factionis, per quas palmæ seu victoriæ insignia acquirebantur, vel et distributis quatuor palmis, quod eodem redit. Palmæ singulas enim post singulas decursiones victoribus dabantur, neque plures erant, quam quatuor palmæ et quatuor decursus pro quavis factione, in universum ergo octo mane, et totidem vespere. Du Cangii sententia de hac dictione Gloss. Gr. pag. 168. præposita mihi quidem improbabilis videtur. Ait βατὰ fuisse dicta munera vel rogas, erogationes ab imperatoribus populo in solemnioribus cerimoniis distribui solitas : ideoque cum non unica die, sed pluribus continuis eæ largitiones seu, uti a Marcellino Comite appellatur, *Augustalia* peragerentur, ea dona, quæ primo die darentur, fuisse dicta πῶτον βατόν, id est primum donum ; eoque sensu accipi debere locum Theophanis p. 313 : Ἐπάτησε τὸν τράχηλον αὐτοῦ ἄχρις ἀπολύσεως τοῦ πῶτον βατοῦ. Sed recte ibi dedit interpretes : *donec circi munus primum exhiberetur*. Eodem tenet Miscella locum si reddens : *usque ad solutionem primi bravii*, id est βραβείου, τοῦ πρώτου ἄθλου, τοῦ πρώτου ἀγῶνας ὁρόμου. Apparet quoque e *ζυμεον*. Mag. pag. 421 : Ἰππικὸν ποιήσας καὶ τὸ

A autem cubiculum suum coronam præpositus a demit, ingressi a mandato vestitores tunica munt et abeunt. Sic deinde imperator egrediti una cum amicis, quos invitari jussit, veneri mensæ suæ adsidet, postquam a convivio suri et paululum quievit, dum omnia ad equorum de sionem parata sint, expectat.

καὶ εἰσελθόντες οἱ βεσπῆτορες ἀπὸ κελεύσεως, λιβάνουσι τὴν γλανίδα, καὶ ἐξέρχονται· εἴθ' οὕτως ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς, καὶ καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτραπέζης μετὰ καὶ φίλων (2), ὧν κελεύει, καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ κλητωρίου ὁ βασιλεὺς καὶ μικρὸν ἀναπαύσας ἐκδέχεται, μέχρις ἂν τὰ πάντα ἐτοίμασθῶσιν ἐν τῇ ἱππικῇ.

De vespertina equestri decursione.

I. Post hæc ingressus cerimoniarum præpositus omnia parata esse, nuntiat, præpositus imperatori qui per lapideas scalas digressus, cubiculum suum intrat, tunica indutus, coronam pro more sumit, atque præfectis cubiculo stipatus, per angustum triclinium transit. Inde ad magnum triclinium, ubi epulæ instituantur, una cum omnibus cubuli præfectis se confert, et præposito, is ostario, signum dat, et patricios ac strategos adducit, qui postquam imperatorem adorarunt, præpositus, signo ab eo dato, dicit : « Jubete, » statimque patricii et stratego, extra portam egressi, utrinque adstant. In porta autem imperatore adstante, dicti omnes in terram procidunt, qui postquam surrexere, præpositus signum ab imperatore accipit, ac cerimoniarum annuit, qui dicit : « Jubete, » ipsi felicia quævis imperatori apprecantur.

παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ νεύει τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· « Κελεύσατε, » αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται τὸν βασιλέα.

II. Imperator a cubiculo præfectis, patriciis et strategis stipatus, thronum cum cubiculariis et duobus manclavitis, spathariis dextralia sua spathasque gestantibus, ut facere in omnibus decursionibus solent, conscendit. Quo facto, et populo

πῶτον βατόν παίζας, (*primoque ipse munere ludens vertit Combesiius*.) ἀρματι λευκῇ ἐποχησάμενος, καὶ τὰ λάρυρα θριαμβεύσας ἐστεφανώθη, τῶν δέξιμων ἐπιβοώντων· Καλῶς ἔλθεις, ἀσύγκριτε φακτιονάρη. » Describit ludum curulem triumphalem, seu post actum de hostibus triumphum editum, de quo Noster suo loco dicit. Malalas t. II, p. 32, memorat *quintam palmam* ; vid. ibi Chilmead. Apparet e Nostri hoc loco collato cum p. 172, eo tempore plures octonis palmas distributas per diem non fuisse, quaternas mane, totidem pomeridie, cum olim XXIV darentur. Vid. Petav. ad Juliani Misopogonem p. 340, ubi Julianus ait, se ad sextam usque palmam in circo manere, deinceps abire. [Calendarii Constantiniani loca quædam exponuntur p. 205. Ducatian. Hieronym. Alexander M. XXIV. exponit *circenses missuum XXIV*. De palmis gladiatorum locus insignis in inscriptione Lugdunensi apud Sallengre : *Mémoir. de Littérature*, t. I, p. 144. De Prasino colore in circensibus v. Fonseca de basilica Damasi l. II, c. 13.]

(2) Solebant imperatores in ludis circensibus procures ad mensam suam adhibere. Vid. Script. post Theophan. p. 295, et supra ad p. 171.

(2) Distinctio post h. v. collocata et post σπα-

ter signato, sedet, et populi acclamatione finita, præpositus e mandato egreditur, patriciis et strategis signum daturus, qui omnes ad ordinem ad sedem suam discedunt. Vesperi enim hoc ritu, et non ut mane, imperator procedit. Peractis quatuor palmis, a throno surgit, patriciis et strategis in triclinii, ubi convivium celebrat, utroque latere adstantibus, et in obsequio præfectorum cubiculo per medios, multa et felicia tempora ipsi apprecantes, transit, perque angustum triclinium digressus, cubiculum suum petit, ubi tunica et corona deposita, sagum pro more induit, perque secretam oocleam, augusteum, apsidem et triconchum proædit. Cubicularii omnes eum comitantur, protospaharii vero et manclavitæ in hemicyclo triconchante sancti Joannis ædem adstant. A dictis stipulante imperator, per idem hemicyclum transit, ipsis fausta ei apprecantibus, perque cancellatam portam et porticus quadraginta Sanctorum aureum triclinium intrat, ubi cubicularii omnes alta voce ei acclamant : « In longa et felicia tempora ! » et sic abeunt, et singuli ad ædes suas discedunt.

κυκλίῳ τοῦ τρικόγχου ἔμπροσθεν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Καὶ διέρχεται ὁ βασιλεὺς, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν προσηρημένων, διὰ τοῦ αὐτοῦ ἡμικυκλίου, αὐτοὶ δὲ ὑπεριύχονται τὸν βασιλέα, καὶ διελθὼν διὰ τῆς γανωτῆς πύλης τοῦ μονοθύρου καὶ διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἀγίων μ', εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ, καὶ ὑπερυξάμενοι μεγάλως οἱ τοῦ κουβουκλείου ἄπαντες τὸ, « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους, » εἰσέρχονται, καὶ ἀπέρχονται ἕκαστος αὐτῶν ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ οἴκῳ.

181 CAPUT LXIX.

ΚΕΦΑΛ. ΞΘ'.

Observanda, quando equitatus fit designatio.

Ἔσχα δεῖ παραφυλάττειν, ἵππικου ἄγομένου τοῦ καταλόγου (4).

1. Domini præpositos vocant, utque velarium dent seu pannum suspendendum curent, præcipiunt. Præpositus vero discedit, et tesserario dicit : « Abi, sursum projice, » atque sic tesserarius ad stationem circi, quæ formam litteræ II refert, accedit, et ter populum cruce signat, inde ad secundam eta-

C Α'. Προσκαλοῦνται οἱ δεσπόται τοῖς πραιποσίτοις, κελεύοντες δοθῆναι τὸ βηλάριον, ἤτοι κρεμάσαι τὸ πάνιον (3). Ὁ δὲ πραιπόσιτος ἐξελθὼν, λέγει τῷ θεσσαρίῳ (6). « Ἀπελθε, βάλε ἄνω (7). » Ὁ δὲ ἐξερχόμενος ἔρχεται εἰς τὸ στάμα, ἤγουν εἰς τὸ Π (8), καὶ κατασφραγίζων, ποιεῖ τρεῖς σταυροῦς, καὶ ἀπὸ

VARIE LECTIONES.

⁵⁹ αὐτοῦ om. ed.

JAON. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

σπαρίων deleta est codice manu exarato auctore. Maglabitæ enim non poterant simul iidem atque spatharii esse : neque gestabant illi dextralia et scuta, sed hi. Sensus ergo est : *ascendebat imperator in cathisma seu tribunal circense cum proceribus oubiculi et duo maglabitæ : spatharii vero gestantes dextralia et spathas suas astabant.*

(4) Neque ex ipsa hac voce, neque ex contextu capituli patet appellationis ratio : *circense allectionis* vel *lustrationis*. Fuitne forte celebratum ob novos magistratus factionales, aut ob novos aurigas ministrosve alios factionum allectos, aut ob recens creatos senatores ? aut quando recenserentur capita et facultates civium ?

(5) Παρέχων τὸ τοῦ ἵππικου βῆλον ait auctor Chronici Alexandrini apud Du Cangium v. Μάπανα et Constantinop. Christ., II, l. p. 104, ubi ait παρέχων τὸ βῆλον fuisse sua sententia ludos circenses præbere seu Μάπανα, uti loquitur Justinianus No-

vell. CV. Cassiodor. I, 51 : *Hinc tractum est, ut ostensa mappa certa videatur promissio circensium futurorum.* Cavendum tamen, ne hæc mappa ante diem ludi edita, suspensa, monstrata, cum illa mappa, quam ipso ludi die consul ad equos carceribus emittendos projiciebat, confundatur. Trahunt huc aliqui locum Corippi, qui

Signa dedit cursor posita de more lacerna pro lucerna legunt. Vid. Eschenbach. Dissert. acad. p. 538.

(6) Contracte, ut multa sunt, quæ vulgus arripit ex aliena lingua, pro θεσσαρίῳ. Videtur fuisse, qui tesseras combinarum seu aurigationum circensium edebat.

(7) Videtur verti posse *tolle, attolle* vel *suspende, nempe velum*. Conf. infra not. 10.

(8) Porticus similis litteræ Græcæ II et inde dicta erat statim coram cathismate. Similem porticum ære cœlatam in imagine villæ Diocletiani

τῶν ἐκεῖσε ἀπέρχεται εἰς τὸ δεύτερον κριτάριον (9), ἅ κακεῖσε ὁμοίως κατασφραγίζει τρίτον ἐπὶ τὰς θύρας, καὶ λέγει τρίτον μεγάλη φωνῇ· « Ἀπελθε, βάλε ἄνω, » καὶ εὐθέως ὁ κουστωδιάριος (10) κρεμᾷ τὸ βῆλον ἄνω, καὶ ὁ μάγγανάριος (11) ἱσκά τὰ κάγκελλα. Ὁ δὲ θεσσαύριος ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε κατερχόμενος ἀπέρχεται εἰς τὸν σταῦλον ⁶⁰, καὶ ἴσταται εἰς τὴν φλιάν τοῦ μεγάλου πυλῶνος, καὶ λέγει μικρᾷ τῇ φωνῇ· « Δεῦτε ἔμπροσθεν, παιδία, χαίρετε, ἄγετε ⁶¹. » καὶ ἀνταποκρίνονται λέγοντες μεγάλη φωνῇ πάντες οἱ σταδῶλῃσιανοί.

tionem, ubi pariter ad januas crucem facit, terque magna voce exclamat: « Abi, sursum projice; » tunc custodiarius velum statim in superiori loco suspendit, et machinarius cancellos constituit. Tesserarius ab eo loco descendit, stabulumque ingressus et ad limen magnæ portæ subsistens, voce submissa dicit: « Euge, huc, filii mei, salvete agite; » stabularii omnes elata voce respondent: « Salvete. » Postea inspector: « Dei victoriam habet; » stabularii: « Faciem tuam, cœlestis: » Pra-

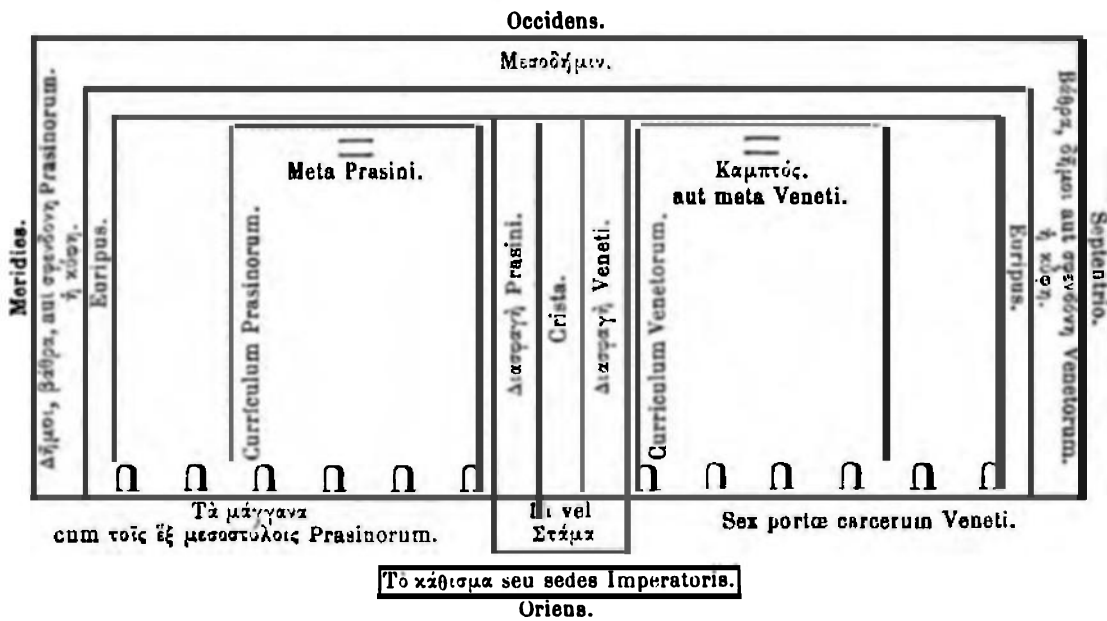
VARIÆ LECTIONES.

⁶⁰ εἰς τὸ στάβλον ed. ⁶¹ ἄγεται cod. ef. R. ad pag. 185, C. 6.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Saloniæ exhibit Sponius Itiner. t. I, p. 20. Ut intelligantur forma circi et vocabula deinceps sæpius

recursura, subjiciam typum, qualem ex hujus ceremonialis præscripto animo concepì.

(9) Puto idem esse atque κριτάριον, tribunal judicarium pro dirimendis litibus aurigantium et factionum. Vid. Scr. post Theoph. p. 119.
 (10) Est idem atque custos, apparatus nempe circensis ad equos, currus, aurigas, factionum magistratus etc., pertinentis, qui servaret omnia, usus tempore expromeret, et rursus post usum reconderet. Forte igitur est conditor gregum, qui in inscriptionibus memoratur. Sed valde discrepant virorum doctorum de conditore circensi sententiæ; vid. Gruteri inscript. 338 ed. Græv., ubi Grævius ait, esse conditorem gregum, qui equorum greges ad jukum assueceret atque exercebat; alius exponit ἀλείπτῃν ἵππων, quod Casaubono est hortator atque instigator, Salmasio medicus equorum. Scaligero ad Catalecta sunt conditores, qui factionem ederent et missus suppeditarent.
 (11) Est ille, qui τὰ μάγγανα, hoc est carceres vel cancellos ligneos curat, a quibus equi dimittuntur. Græci novi μάγγανον appellant in specie vectem et vectis illam partem, quæ ferrum glandiforme habet, in foramen in poste factum immitendum, alias βάλανον dictum. Glossæ Ms. apud Du Cange Gl. Gr. p. 841: Βάλανός ἐστι τὸ εἰς τὸν μόχλον σιδήριον, ὃ καλοῦσι μάγγανον. Et forte Macarius quoque loco ibidem allegato vocem μάγγανα eo sensu posuit: Ὁ πολύπλοκος διάβολος

ἔχων μάγγανα καὶ τρίθυρα καὶ ποικίλιαν πολλήν; nisi potius μάγγανα ibi positum pro μηχανὰς fuerit. Ut concipiatur, quid fuerit βάλανος in re serraria, perobscura profecto, dicam in transcurso, fuisse ferrum vecti aut exemptili, aut ope clavi ad januam affixi, sursum deorsum mobili præfixum, globosum, ad instar glandis, unde nomen habuit, quæ glans ferrea immittebatur in cavitatem in poste factam ita, ut excipiendæ et tenendæ glandi apta esset. Super ferreo scapo, qui glandem cum vecte jungeret, depangebatur in poste clavus, qui impediret, ne vectis cum glande et suo sinu elevaretur. Carceres igitur circi CPTani erant cancelli lignei cum additis vectibus vel seris, quibus sublatis aperiebatur cursus equis. Hi carceres eximi poterant et reponerentur usus tempore. Quod qui curaret, ille manganarius erat. Et cum in circo unuscujusque factionis, Venetæ inquam et Prasinæ, essent sena μεσάτωλα seu intercolumnia, quorum quaterna quaternos currus in singulis palmis simul emittebant, bina redeuntes ab obita meta recipiebant: necesse erat, ut totidem quoque essent in singulis factionibus κάγκελλα, cancelli, et μάγγανα seu seræ, quæ clauderent emissis equis et aperirent recipiendis a finito cursu equis et currubus manganarii seu serarii.

sini: « Olympie, » eodemque modo albæ, Prasini russæ factionis principi acclamant. Rursus ille voce elata: « Sancte, ter sancte; » cui omnes respondent, et dicunt: « Victoria Venetis; » Prasini: « Prasinis. » Inspector: « Domina Deipara; » populus: « Victoria Venetis; » Prasini: « Prasinis. » Inspector: « Crucis potentia; » populus: « Victoria Venetis; » Prasini: « Prasinis. » Inspector: « Dei victoriam facies tua, o cœlestis, habet: » Prasini: « Olympie! » Ut vero factionario, ita et micropannitæ acclamant.

Bένετον » οἱ Πράσινοι « Εἰς τὸ Πράσινον. » Ὁ θεωρητής « Θεοῦ τῆν νίκην ἔχει τὸ πρόσωπόν σου, οὐράνιε: » οἱ Πράσινοι « Ὀλύμπιε. » Ὁμοίως τοῦ φακτιοναρίου εὐφημοῦσι (15) καὶ τὸν μικροπανίτην.

II. Acclamatione finita, tesserarius accedit, et pro consuetudine tria hordei cribra accumulata

VARIÆ LECTIONES.

⁶² συνθηλας R., συνη superscripto in fine θ cod., συνῆσει ed. κριθῆς Reisk. ex cod. compendio, κριθῆρι ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(12) Qui tesseras combinationum, equos curules, currus, aurigas, alia inspiciebat, num apta cursui essent, et numquid fraudis subesset. Vide num. II. (13) Id est ex Θεοῦ divinam, hoc est a Deo petendam et indulgendam, victorium habet persona tua, Urani, Olympi.

(14) *Facies vel persona tua, Urani, victoriam habeat a Deo, id est, tu ipse, Urani, vincas.* Πρόσωπον est Græcis novis persona ipsa, homo ipse' ὁ ἐκ προσώπου τινός ὢν, quod paulo post p. 182 occurrit, *alicujus vicem gerens*, aut, ut Anastasius loquitur, *in alicujus personæ vice deputatus*. Latini corruptius *emprosupus* efferebant, v. Du Cange Gl. Lat. h. v. et Palairot Observ. ad N. T. ad Matth. xii, 16. Theophranis obscuræ dicitio p. 78, ἀπέστειλαν αὐτὸν εἰς πρόσωπον τῆν καθαίρειν αὐτοῦ, quam Goarus non recte percepit, notat, *millebant aliquem aut aliquos, qui formulam depositionis ipsius præsentem in manus darent.* Πρόσωπον pro persona, subjecto, jam veteres dicebant, V. Artemidor. p. 27, 5 et alibi sæpius. Nomina vero *Urani, Olympi, Icaisi, Anatellon*, etc., sunt nomina agitatorum in ludis, quibus factiones in ludis læta voce victoriam apprecabantur, eo tempore, quo exarabatur hæc circensis particula ab auctore suo, quicumque tandem ille fuerit, celebra, Olympii quidem apud Prasinos, Uranii autem apud Venetos, Icaisi apud albos, Anatellontis apud russos. Juvat hic Francisci Weisii verba ex addendis ad ejus Catalogum numismatum Bibliothecæ Bodleianæ p. 343 adscribere, ubi de nummis contorniatibus agit. « An igitur nummi isti, aut sunt votivi, pro bono certaminum eventu, an triumphales, ob victorias partas? *Euthymius, Olympius, Stefanus, Cervomilius, Filinus* athletarum et certatorum in ludis nomina fuisse volunt antiquarii. — Quæstionem porro movent, Romani cusi isti nummi an Byzantii fuerint. Litteræ quidem Latinæ sunt, sed inscriptiones Latinas nondum apud CPTanos exolevisse satis evincunt imperatorum nummi aurei, argentei, ærei. Nec ideo inscriptiones: *Eulimii vincas, Urse vincas, Petroni placeas*, contorniatos Romæ fuisse effictas probant, quod putant nonnulli, cum *Olympi nika, Pannoni nika*, quæ in aliis comparent, ad CPLin omnino pertinere videantur. » Passim occurrunt tales acclamationes circenses in vetustis monumentis: ut *Garamanti Nica, Genti Nica* in corpore Inscript. Gruteri p. 338, 2, quod video a viris doctis non recte exponi. Sunt enim *Garamanti* et *Genti* vocativi a nominativis *Garamantius* et *Gentius*.

A « Χαίρετε. » — « Εἴτα λέγει ὁ θεωρητής (12) « Θεοῦ (13) τῆν νίκην ἔχει » εἴτα οἱ σταβλησιανοί: « Τὸ πρόσωπόν σου, οὐράνιε (14) » οἱ Πράσινοι: « Ὀλύμπιε. » Ὁμοίως εὐφημοῦσι τὸν τοῦ λευκοῦ, οἱ δὲ Πράσινοι τὸν τοῦ ρουσίου. Καὶ πάλιν λέγει ὁ θεωρητής φωνῆ μεγάλῃ « Ἄγιε, τρισάγιε » καὶ ἀποκρίνονται πάντες καὶ λέγουσι: « Νίκη εἰς τὸ Βένετον » οἱ Πράσινοι: « Εἰς τὸ Πράσινον. » Ὁ θεωρητής: « Δέσποινα Θεοτόκε » ὁ λαός: « Νίκη εἰς τὸ Βένετον » οἱ Πράσινοι: « Εἰς τὸ Πράσινον. » Ὁ θεωρητής: « Τοῦ σταυροῦ ἡ δύναμις » ὁ λαός: « Νίκη εἰς τὸ Βένετον » οἱ Πράσινοι: « Εἰς τὸ Πράσινον. » Ὁ θεωρητής: « Θεοῦ τῆν νίκην ἔχει τὸ πρόσωπόν σου, οὐράνιε: » οἱ Πράσινοι: « Ὀλύμπιε. » Ὁμοίως τοῦ φακτιοναρίου εὐφημοῦσι (15) καὶ τὸν μικροπανίτην.

B B'. Μετὰ δὲ τὸ πληρωθῆναι τὰς εὐφημίας εἰσερχόμενος ὁ θεσσαῖος λαμβάνει λόγῳ τυνθηλας ⁶² (16)

(15) In codice est εὐφη, quod significetne id, quod editum fuit, an εὐφημοῦντος, cum decernere nequeam, aliis relinquo judicandum. Inclino tamen eo, ut putem, lectionem vulgatam εὐφημοῦσι altera conjectura præstare. Factionarius quis fuerit, non bene constat. Videatur ex celebri loco Leonis Grammatici p. 453 [Symeon Logoth. p. 452 et Georg. Monach. p. 519.] colligi posse, factionarium unumquemque fuisse de factione circi. Verum ex hoc loco potius colligitur, et ex aliis multis nostri codicis, cuique factioni non fuisse nisi unum factionarium. Glossæ apud Du Cange Gloss. Gr. h. v., quæ φακτιονάριος reddunt per ποιητής, τεχνίτης, rem magis obscurant. Dubium enim, an vox ποιητής, pro poeta, carminum conditore debeat accipi an pro quovis cujusque operis conditore, fabricatore. Prius si obtinet, constat e superioribus poetam factionalem a factionario diversum fuisse. Si posterius, non liquet, quomodo a manganario seu cancellorum structore diversus sit. [Elegans inscriptio apud Muratorium de factionario circensi.] Utinam V. D. paginam indicasset. Ex p. 182 nostri codicis patet factionarium fuisse de ministerio factionum vilior. Obscurum denique pariter est, quis fuerit *micropanites*, penes quem τὸ μικρὸν πανίον, parvus pannus, seu parvum vexillum videtur fuisse. Quale autem fuerit parvum vexillum, et quale magnum, et cui rei atque temporis servierit, non novi. Forte fuerit factionarius ille, qui currum Circensem equis jungeret suoque periculo certaret, agitator, cujus deuterus, hoc est secundicerius, vicarius aut minor (ut ævo medio loquebantur) fuerit ὁ μικροπανίτης; sane p. 190 sine dicitur e micropanita factionarius fieri; p. 191 dicitur deuterus in factionarium promoveri. Idem ergo fuerint necesse est deuterus et micropanites. Ibidem dicitur deuterus in ἑνίοχον aurigam, agitatore, oveh. Ergo idem fuerint agitator et factionarius, consequitur.

(16) *Accipit pro consuetudine sua*, nomine consuetudinis suæ, *tres hordei modios* aut *sportas cummulatas*, De significatione vocis λόγῳ, pro, nomine, supra egi. *Consuetudo*, συνῆσια, hic est *tributum solemne*, constitutum, fixum, alicui dari solitum. Et de hoc quoque vocabulo supra dictum est. Ταγῆριον est aut *sportā, canistrum*, aut potius *modius*. In genere et omne, in quo ταγαί, *præbendæ*, pabulum, victus equorum mensuratur aut continetur; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. *Sportam* significare hanc vocem et ei affinem ταγίστρον, concludas ex eo quod apud Nicetam Choniāt. p. 238, pro σπιριδίῳ

αὐτοῦ κριθῆς ταγάρια γ' κουμουλάτα καὶ χορταρίου δέματα γ', καὶ εὐθὺς ἀναχωρεῖ, καὶ ἀπέρχεται εἰς ⁶³ τὸν τοῦ Πρασίνου στάβλον, κάκεισε τὰ δμοια ἐκτελῶν, εὐθὺς δὲ λέγουσιν οἱ ἡνίοχοι: « Νικήσατε ⁶⁴ (17) τὰς θύρας » τούτέστιν, « Ἀσφαλίσατε. » Καὶ τοῦτου γενομένου, ἴστανται οἱ δύο ἡνίοχοι καὶ οἱ δύο μαϊστόρες καὶ οἱ δύο θεωρηταί, καὶ ἐπιτρέπουσι (18) τοὺς σταβλησιανούς, καὶ ἐκβάλλουσιν ἕνα ἕκαστον ἵππον εἰς τὸ μέσον τοῦ στάβλου ἀπὸ τοῦ πρώτου ἕως τοῦ ἑσχατοῦ, καὶ θεωροῦσιν ἀμφοτέροι (19) τὸ σώσιππον. Δείλης δὲ προέρχονται οἱ θεωρηταί μετὰ τῶν βηγαρίων εἰς τοὺς οἴκους τῶν κρατούντων ἡνιόχων (20), καὶ ἀμφοτέροι, οἱ τε ἡνίοχοι καὶ οἱ βηγαριοὶ καὶ οἱ θεωρηταί, ἔρχονται εἰς τὸ ὄρνατόριον (21). Μετὰ δὲ τὸ προελθεῖν τοὺς ἡνιόχους ἀνέρχεται ὁ δῆμαρχος μετὰ ὀλίγων δημοτῶν καὶ τῶν λοιπῶν φυλιτῶν ⁶⁵ (22), καὶ συναθροίζόμενοι πάντες ἀντιβάλλουσι: πρὸς ἀλλήλους τὰ κάγκελλα (23) καὶ τοὺς ἵππους. Οἱ δὲ ὀφφικιάλιοι κράζουσι τοὺς θεωρητάς, ἵνα πειράσωσι τὰ κάγκελλα καὶ τοὺς ἵππους (24) μετὰ δὲ τὸ πειράσαι τούτους τὰ κάγκελλα ὁ μαγγανά-

A totidemque fœni fasciculos sumit, et statim ad Prasinorum stabulum abiens, idem facit: tunc aurigæ dicunt: « Vincite januas, » id est, « custodite. » Quo facto, duo aurigæ, totidem magistri et circenses stant, et stabulariis præcipiunt, ut in medium stabulum singulos equos a primo ad ultimum deducant, quos num sani sint, omnes inspicunt. Vesperi autem circenses cum bigariis ad victorum aurigarum ædes se conferunt, et utrique, tum aurigæ, tum bigarii et inspectores ad urnatorium discedunt. ¹⁸² Quo postquam aurigæ accesserunt, demarchus cum factionariis nonnullis et cæteris sodalibus ascendit, et omnes ibi congregati cancellos et equos invicem conferunt et inspiciunt. Officiales vero inspectores hortantur, ut cancellos et equos examinent ac tentent, quo facto machinarius cancellos omnes aperit, et, urgente tribuno, aurigæ et bigarii cum inspectoribus et præside descendunt ac tribunal ingrediuntur.

VARIÆ LECTIONES.

⁶³ εἰς τὸ ed. ⁶⁴ νικήσατε ed. ⁶⁵ φιλιτῶν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

in quibusdam codicibus exstat ταγίσριον. *Modium* vero significare, ex eo probabile fit, quod Zosimus Panopolita du Cangio h. v. citatus cribrum perforatum ταγάριον appellat. Est autem cribrum perforatum nihil aliud similis, quam modius frumentarius.

(17) Bene fecit auctor, quod interpretationem hujus verbi, cujus sensum alias vix conjectura fuisse assecutus, addidit, nempe *claudite*. Dictu facile non est, quomodo a *vincendi* notione plebs (træcula ad notionem *claudendi* fuerit delapsa. Nisi forte putes νικήσατε esse per aphæresin et alias corruptiones pronuntiatum pro ἐνοικήσατε, *intrudite, ingerite*. Ἐνοικήσιν ἐνοικήσιν, item ἐνώκειν (ut διώκειν) eet idem atque ἐνέβριον *inserere, ἐνέβαιναι, immittere*. Sciat vulgari Græcus sermo exemplis verborum, a quorum capite prima consonans, ut σ, aut vocalis, ut ι, abjecta fuit; ut e. o, pleraque verba sunt, quæ ab sic incipiunt vel ἔξ. Quorum alibi longum texo catalogum.

(18) Verbum ἐπιτρέπειν novis Græcis pro προτρέψαι, *adhortari*, est perferens; vid. Theoph. p. 62, 80, 82, 85. Eodem modo accipiendum est apud Xiphilin. p. 1305. 80, ἐπέτρεψε κατατρώσαι, *jussit ut confoderent*. Item apud Theodoretum Hist. Eccles. l. v, c. 37, ubi narrat de Theodosio Juniore imp., qui excommunicatus a monacho quodam, cum venisset prandendi tempus, cum familiaribus sumere cibum volebat, sed πρὸς τὸν οἰκουμηνικὸν (ita leg.) ἔπεμψε παρακαλῶν ἐπιτρέψαι τῷ δεδωκότι τὸν δεσμὸν διαλύσαι, *ad œcumenicum episcopum mittebat, rogans eum, velit isti, qui se vinculo excommunicationis astrinxerat, imperare, ut nodum rursus solvat*. Sic quoque ἐντρέπειν apud Aristid. l. I, p. 72, 15, proprie facere aliquem mentem alio versam huic advertere, ut ἐπιστῆ τῷ πράγματι.

(19) *Omnes*, nempe paulo ante enumerati, agitatores, magistri et inspectores. Et sic quoque vocabulum hoc accipi debet versu penultimo.

(20) Videntur aurigæ κρατούντες illi dici, qui proxime superioribus ludis victoriam adepti erant. Nam eos, qui præsentibus coronanti essent, non designari liquet, cum nemo illos nosset, quales futuri essent. Bigarii autem videntur agitatores bigarum, ut οἱ ἡνίοχοι quadrigarum fuisse.

(21) Disputatum fuit a Goaro ad Theophan. p. 321, ad Cedren. p. 393, quid esset ὄρνατόριον τῶν

πρασίνων. Quæ autem affert, deteriora sunt illis, quæ codex noster nos docet. Recte Cl. Leichius reddidit *urnatorium*. Erat autem urnatorium ædes, in qua stabant urnæ, in quas sortes conjiciebantur et in quibus sortes agitabantur, quo scilicet ordine aurigæ singuli deberent decurrere, ut e sequentibus constabit. Scilicet cum in singulis palmis (quarum octonæ per diem dabantur) semper committerentur quaterni cursus in unaquaque factione, debebat sorte decidi, quis e carcere ad metam proximo, quis e carcere a meta remotissimo, qua in re momenti multum ad victoriam auferendam situm erat, emitteretur. Nam qui ad metam proximo, interiore gyro, curram agitaret, breviorum habebat orbitam conficiendam, longiorem, qui exteriori gyro decurreret, ut constat e Sophoclis *Electra*, et illis, qui de regymnastica veterum scripserunt. Inde patet, quare in nummis urbium *neocorarum præter templa sæpe conspiciatur urna, horum certaminum typus fere solemnis, cum palmæ ramis exsurgentibus victorum præmia indicans*. Verba sunt paulo ante laudati Fr. Weisii l. c. p. 197. Loquitur ibi de certaminibus musicis, poeticis, gymnasticis, equestribus navalibusque in honorem imperatorum quotannis aut per quinque anna iterari solitis. "[Urnæ præmium victorum in ludis. Giornali dei Letterati t. IV, p. 287. In Museo Gervasiano globuli exstant eburnei, in quibus nomina ludorum Græcorum, neocoriarum, et præsidum, sub quibus acti sunt, notantur. Eisdem occurrere in nummis, ad hos ludos pertinentibus, sæpe mensæ, duo vascula palmis plena sustinenti, suppositos, aiunt Monumenti degli antiqui Pelasgi dell'Abbate Olivieri p. 26.]"

(22) Videntur fautores factionis fuisse, etiamsi ad factionem non pertinerent.

(23) Quare cancellos factiones inter se suos quæque cum cancellis alterius contulerit, non exputo. Cancelli enim omnes duodecim uno eodemque tempore aperiebantur, ut certe illi octo, quaterni cujusque

(24) In decreto populi Patavini apud Murator. t. II, Ital. Ant. p. 851: — *ita tamen, quod currere non debeat ad cursum* [id est in cursu vel circo] *dextrarius aliquis, qui non fuerit æstimatus libras quinquaginta per judicem et militem potestatis, id est per spatharium summi in quaque urbe principis*

ριος ⁶⁶ ἀνοίγει πάντα, ἐπιείγοντος δὲ τοῦ τριβούνου, κατέρχονται οἱ τε ἡνίοχοι καὶ οἱ βηγάριοι καὶ οἱ θεωρηταὶ καὶ ὁ ἐπιστάτης (25), καὶ εἰσέρχονται ἀμφότεροι εἰς τὸ τριβουνάλιον.

De urna, quomodo agitari debeat.

A

Περὶ τῆς ὄρνυς (26), πῶς δεῖ κυλλεῖν.

I. Urna in medio tribunali constituta, factionarius duos globulos factionis suæ in stabulo ejus loco proprio, ubi et sedem suam habet, reponit, quod idem factionarius alterius partis facit: in medio silentarius, personam præpositi sustinens, secundus post hunc tribunus, tertius cursor, quasi actuarii loco, quartus combinographus imperatorius, et pone urnam duo combinographi, unus Venetæ, alter Prasinæ, adsident, a tergo horum combinographorum officiales adstant. Aurigæ in lateribus, duo in uno, totidem in altero, cumque ipsis præfecti, considunt. Tunc omnes inspectorem unum, cujus nempe factio præcipuam dignitatem habet, adducunt, ut urnam moveat; is in medio constitutus, sententiam hos quatuor rogat et dicit: « Quomodo jubetis, equos instructos probatosque uti vos habetis, et nos habemus. » Quæ postquam inspector ordinavit, ad aurigas dicit: « Quomodo jubetis; » et statim globos a stabulo tollit, eosque in urnam projicit, quater agitata, quicumque globulus remansit, exit, et subito desiniunt, ac vocant omnes sinistros quatuor palmarum, et ordine discedunt, inque urnatorium se recipiunt, ubi trigas suas inter se comparant et ordinant, dum inspectores

α'. Ἰστέον, ὅτι ἡ ὄρνα ἴσταται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τριβουναλίου, καὶ ὁ φακτιονᾶριος τιθεῖ εἰς τὸ φατνίον τῆς ὄρνυς τὰ δύο σφαιρίδια (27) τοῦ μέρους αὐτοῦ ἐπὶ τὸν τόπον τὸν ἴδιον ⁶⁷, ἔνθα καὶ κάθηται, ὁμοίως τοῦτο ποιεῖ καὶ ὁ τοῦ ἐτέρου μέρους φακτιονᾶριος· εἰς δὲ τὸ μέσον καθέζεται ἐκ προσώπου (28) τοῦ πραιποσίτου σιλεντιᾶριος, δεῦτερος μετ' ἐκείνων ὁ τριβούνος, τρίτος ὁ κούρσωρ, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ ἀκτουαρίου, τέταρτος ὁ βασιλικὸς κομθηνογράφος, καὶ ὅπισθεν τῆς ὄρνυς δύο κομθηνογράφοι, εἰς βενέτου καὶ εἰς Πρασίνου, ὅπισθεν δὲ τῶν τοιοῦτων κομθηνογράφων παρίστανται οἱ ὀφφικιαῖοι (29). Οἱ δὲ ἡνίοχοι ἐκ πλαγίων καθέζονται, δύο ἔνθεν καὶ δύο ἐκεῖθεν, καὶ μετ' αὐτῶν οἱ ἐπιστάται. Ἐῖτα φέρουσιν ἀμφότεροι θεωρητὴν ἕνα, οἷον μέρος ἔχει προτίμησιν, ἵνα κυλλίσῃ, τοῦ δὲ ἰσταμένου ἐν τῷ μέσῳ, λαμβάνει γνώμην τῶν ὀ (30), καὶ λέγει: « Πῶς κελεύετε, ἰππάρια τὰ προζεύξαντα (31) καὶ γνωρίζόμενα ἕως ὅτου ἔχετε, καὶ ἔχομεν. » Καὶ συνταξάμενος ὁ θεωρητὴς, λέγει πρὸς τοὺς ἡνιόχους: « Πῶς κελεύετε, » καὶ εὐθέως αἴρει τὰ σφαιρίδια ἀπὸ τοῦ φατνίου, καὶ βάλλει αὐτὰ εἰς τὴν ὄρνυν καὶ κυλλεῖ τρίτον, καὶ οἷον ἂν χαλάσῃ (32) σφαιρίδιον, ἐξέρχεται, καὶ εὐθέως ὀρίζουσι, καὶ ὀνομάζουσιν ἀμφότεροι

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶ τοῦτους τὰ κίγκελλα, ὁ μ. ed. ⁶⁷ τόπον ἴδιον ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

cujusque factionis, e quibus equi et currus emittendi in cursum erant; neque erat verendum, ut cancellus unus fragilior esset altero. In equis alia est ratio. Nam ad victoriam obtinendam multum valebat fortes aut debiles, sanos aut morbosos equos esse. Forte tamen ea omnino erat ratio cancellos ambarum factionum inter se comparandi, quia verendum erat, ne cariosum, si forte quod esset, lignum cancelli perrumperent anhelantes in cursum equi. Quod satis indicare videtur Sidonius Apollinaris in Panegyrico Narbonæ his verbis:

*Hortantur obiter juvantque blandis
Ultero plausibus, et voluptuosum
Dictant quadrupedantibus furorem.
Illi ad claustra fremunt, repagulisque
Incumbunt, simul et per obseratas
Transfumant tubulas, et ante cursum
Campus flatibus occupatur absens.
Impellunt, trepidant, trahunt, repugnant,
Ardescunt, saliant, timent, timentur,
Nec gressum cohibent, sed inquieto
Duratum pede stipitem flagellant.
Tandem murmure buccinæ strepentes
Suspensas tubicen vocans quadrigas
Effudit celeres in arva currus.*

(25) Est ille, qui τὴν ἐπιστήμην, bonum ordinem, modestiam, disciplinam circensem observari curat, de qua vocis notione alibi ago.

(26) Hæc urna circensis extra usus tempus reposta erat in vestiario regio, ut patet e p. 211.

(27) Ergo quæque factio binos habebat globulos in urnam mittendos, quæ prius debebant in φατνίῳ

seu capsâ, arcula oblonga, spectatum et indicatum exponi, ita ut duo globuli Venetæ factionis eam circi partem, in qua Veneti sederent, et globuli Prasinæ factionis eam partem, in qua Prasinæ sederent respicerent.

(28) *Vicem gerens, locum tenens*, qui pro persona alicujus est. Latini mediæ ævi *imaginarios* tales appellabant. Vid. Du Cange h. v.

(29) Officiales, ad officium pertinentes, democratæ scilicet, aut, si malis, demarchi, ut erant magistri, cursores, agitadores, etc.

(30) Agitatorum nempe, quorum binos de Veneta et binos de Prasinâ in illo sortiendi actu assedisso, paulo ante Noster dixerat.

(31) Videtur significare equos, qui antea jam currerint in ludis circensibus et juncti bigis aut quadrigis, et clarum nomen adepti fuerint. Quid autem diolio ἕως ὅτου, *quousque*, sibi velit, non exputo. Tempus designari, patet e sequenti συνταξάμενος *postquam inspector tempus ambabus factionibus placitum constituisset*. Sed locum hunc ex integro non intelligo.

(32) Id est ἐξάλλεται, *exsiliet*. Nam in gyrum quatiebatur urna ter ita, ut unus globulus exsiliret. Cujus rei fuisse artem, ita ut, qui agitare urnam, posset efficere, ut globulus partis, cui faveret, exsiliret, constat e p. 212. Quare autem quatuor globuli et non duo in urnam injicerentur, cum non essent nisi duæ factiones sortientes, non exputo, neque quid sibi velit ἐξέρχεται, et redeatne ad τὸν θεωρητὴν, an ad σφαιρίδιον. Est hæc pars libri nostri quæ de circensibus agit, inter difficillimas et obscurissimas.

τοὺς ἀριστεροὺς (33) τῶν δ' βατίων, καὶ στοιχοῦντες **A** abeunt et veniunt, cumque imperatorio combinogra ἐκβαίνουσι, καὶ ἀνέρχονται εἰς τὸ ἀρματούριον (34), **pho** palmas omnes ordine disponunt. καὶ ἀντιβάλλοντες πρὸς ἀλλήλους στοιχοῦσι τὰς τρίγας, τῶν θεωρητῶν ⁶⁸ (35) ἀμφοτέρων ἀπερχομένων καὶ ἐρχομένων, μετὰ τοῦ βασιλικοῦ κομδηνογράφου ἀποστοιχοῦσι τὰ βατὰ δλα.

B. Καὶ τῆ ἑωθεν ἀνέρχονται οἱ δῆμαρχοι ἐν τῷ μεγάλῃ τρικλίνῃ τοῦ καιαστωρίου, καὶ δίδοται ἐκεῖσε τὸ πέρατον, καὶ εἰ ἔχουσι τι πρὸς ἀλλήλους οἱ δῆμαρχοι, λαμβάνουσιν ἐκεῖσε δίκην (36) κατενώπιον τῶν πραιποσίτων, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε κατέρχονται οἱ δύο δῆμαρχοι, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν διασπαγὴν (37), καὶ σπρραγίζει ἕκαστος τὸν ἴδιον δῆμον ἀνὰ τριῶν σταυρῶν. Καὶ λέγει ὁ λαὸς ἀπὸ τοῦ δήμου ἔσ' ἄ οἱ σο κυρι: « Καίρε ὅλη ἡμέρα σήμερον, καλῆ σου ἡμέρα γίνεται. » Καὶ εὐθέως λέγουσιν οἱ κράκται ἐκάστου δήμου ἀπὸ φθογγῆς: « Καλῶς ἦλθε θεοστέπτων ὁ δοῦλος· καλῶς ἦλθε προβολῆ εὐεργετῶν καλῶς ἦλθεν ὁ πρωτοσπαθάριος τῶν δεσποτῶν ὁ ⁶⁹ ὑπῆκοος. » Τῶν δὲ δημάρχων ἀπερχομένων πρὸς τοὺς ἰδίους δήμους, ἀπάρχεται ὁ λαὸς ἐκάστου δήμου ἀπελατικὸν ἤχ. π. δ· « Οἱ τῆν ἀξίαν θεόθεν ἀξιοδότως λαβόντες, θεοστεφεῖς ⁷⁰ εὐεργεταί, ὡς προσφιλέστατον καὶ οἰκειοπόθητον δοῦλόν σε ἐδοξασαν σήμερον ἐν ὑπετέραις ἀξίαις πρωτοσπαθάριον ἐντιμον καὶ δῆμαρχον ἐπαξίως, ὅπως σὺ εὐτυχῆσης νικητικῶς, ὁ δαίνα ἡγαπημένε ⁷¹, τὸν χρυσιοθένητον δῆμον, » οἱ Πράσινοι: « Χρυσιοπράσινον. » Καὶ δετε ἀνέλθη (38) ἕκαστος τῶν δημάρχων εἰς τὸν ἴδιον δῆμον, λέγουσιν οἱ κράκται ἐκάστου δήμου: « Καλῆν

II. Mane demarchi ad magnum triclinium quæstoris veniunt, ubi paratum datur, et si forte demarchitem aliquam inter se habent, causa ibi coram præpositis dirimitur, unde duo demarchi, **183** unusquique ad locum, ubi populum signare solet, discedunt, suamque factionem tribus crucibus signant. Quo peracto, populus factionis dicit: « Salve, tota dies hodierna! Pulchra tibi lux oritur. » Cantores singularum factionum modulata voce: « Feliciter advenit servus principum, a Deo coronatorum! Feliciter venit a benefactis principibus promotus! Feliciter evenit protospatharius dominis obsequens. » Demarchis vero ad factiones suas accedentibus, populus uniuscujusque factionis apellaticum toni obl. **IV** orditur: « Qui ex merito dignitatem divinitus acceperunt, a Deo coronati benefactores, ut amicissimum et desideratum servum, te hodie in excelsiori fastigio, protospatharium illustrem et demarochum, pro merito constituerunt, ut victoriis tuis, o dilecte N., felicem reddas populum Venetum: » Prasinii: « Prasinum. » Et quando singuli demarchi ad suam factionem accessere, cantores factionum dicunt: « Faustam hodie lætamque diem Veneti cum tribuno transigamus; » Prasinii similiter. **Ac**

VARIE LECTIONES.

⁶⁸ πρὸς ἀλλήλους, στοιχοῦσι τὰς τρίγας τῶν θεωρ. ed. ⁶⁹ ὁ om. ed. ⁷⁰ θεοστεφεῖς ed. ⁷¹ ἡγαπημέναι cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(33) Videntur oī ἀριστεροὶ esse agitatores proximi a primo agitatore, seu illo, qui brevissima in orbita, ad metam proxima agitaret. **C**

(34) Vid. Du Cange CPlī Chr. II. p. 156, qui locum ideo sic dictum putat, quod factiones ibi arma sua servarent atque induerent. Cl. Leichium, ut pro ἀρματούριον *urnatorium* redderet, videtur locus Theoph. p. 321 movisse, ubi ὀρνυτῶριον τῶν πρᾶσίνων vocat, quod Cedrenus, eandem rem narrans, p. 448, ἀρματῶριον appellat. Sed ibi loci Goarus cum Cedreno facit, et mihi quoque Cedreni lectio præstare videtur. Nam urnatorium sibi peculiare unaquæque factio non habebat, sed commune: armatorium vero quæque suum habebat, ut e Nostro constat. Ratio appellationis *armatorii* forte ea fuit, quam e Du Cange modo indicavi. Potuit tamen et alia fuisse; nempe hæc, quod ibi solerent τὰς ἀρματοῦρας, id est pyrrhichas, in armis saltationes exercere. Interpres ad Ptolemæi Tetrabiblon, Cangio, l. c. et Vales. ad Amm. Marcell. p. 58, laudatus ὀπλορχηστὰς appellat τοὺς μεθ' ὅπλων ὀρχουμένους, οὓς καλοῦσιν ἀρματοῦρας. Non hoc est a nominativo singulari ἀρματοῦρα, sed ab ἀρμάτωρ, quod item est atque ἀρμάτος ut πρεμρέκτωρ pro πρέμφοκτος, *præfectus*, et alia talia, ἀρμάτωρες et ἀρματοῦρες inde dicti sunt *armati*, saltatores in armis. Hinc ἀρματῶρια quoque sunt appellata scuta, in quibus armatores suas armaturas. id est pyrrhichas, peragebant. Glossæ veteres: πέλται, μικρὰ ὄπλα, ἔχοντα κύμβαλα προσπεπηγότα, ἅπερ λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ἀρματῶρια. Formæ tales in οὐρίον deflexæ a Latina terminatione *orium* frequentes erant illa ætate etiam apud Latinos. Sic apud Du Cange in Gl. Lat. legimus: *apparaturium, araturium, empturium,*

D (35) Accipiunt satisfactionem, jus sibi debitum.

(37) Est διασπαγή, intersectio, agger aut fossa, verbo, omne quod διασφάττει (nove pro διακόπτει), intersectat, separat duas res a se invicem. Videtur διασπαγή in circo fuisse, fossa, apud cristam, una in septentrionem ad Venetam, altera in austrum ad Prasinam pertinens, e regione graduum ejusque factionis, sic ut qui demarchus in tali διασπαγῇ staret, lotos suæ factionis gradus collustrare uno ictu oculi et a factione conspici posset.

(38) Scilicet sedebant demarchi in summo gradu, pone τοὺς δῆμοτας et spectatores omnes. Possunt quoque ideo dici ἀνέρχουσαι, quia ex plano in gradus circi acclives se conferbant.

statim hymnum in honorem Trinitatis recitant : A « Trinitatem nos Veneti (Prasini) canamus, Dominum universi Deumque nostrum, unam indivisam Divinitatem, ter substantialem majestatem et potestatem, ante omnia saecula existentem, inque omnia saecula permansuram ! Lumen hoc quasi triplicis solis est, quo orbis illuminatur ! Deum caelestem, ex Virgine nobis natum, celebremus, qui cum natura sua hominum amantissimus sit, homo fieri voluit primoque parente nostro ab antiquo peccato liberato, totum mundum miseratus est. Gloria ipsius bonitati.

III. Cantores dicunt : « Domine, N. N. Romanorum imperatores conserva ; » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Qui in Trinitate celebraris, Augustas adjuva ! » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Porphyrogenitos custodi, tu qui in caelis laudaris ! populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Auge imperii, auge Venetorum felicitatem ! » populus ter : « Domine, serva ! » Tunc organo trisagium modulante, cantores dicunt : « Ter sancte, dominos adjuva ! » populus ter : « Ter sancte. » Cantores : « Tu in omnibus curam eorum gere ! » populus eadem ter. « Adaugens tempora vitae ipsorum ; » 184 sic populus ter. Cantores : « Cum imperatriciibus piis Deique amantibus ; » populus eadem ter. Cantores : « Cum Venetis humillimis servis vestris ; » populus similiter. Cantores : « Sancte, ter sancte, dominos tuere ; » eadem populus ter repetit, Cantores : « Spiritus sanctissime, Augustas protege ! » populus : « Spiritus sanctissime. » Cantores : « Mater Dei nostri, porphyrogenitos custodi ; » populus : « Mater Dei nostri. » Cantores : « Domine, vitam eorum per nostram vitam auge ! » populus : Imo, Domine, vitam eorum per nostram ! »

IV. Sic domini ritus solemnes celebrant, dumque thronum conscensuri sunt, actuarius preces instituit, et si Veneti praecipuam dignitatem habent, cantores eorum dicunt : « Exorere, divina majestas ! » Prasini : « Exorere, Trinitatis electio ! populus ter : « Exorere ! » Cantores : « Exoriantur N. N. Augustae Romanorum ! » populus ter : « Exoriantur ! » Cantores : « Exoriantur famuli Domini ! » populus ter : « Exoriantur ! » Cantores : « Exoriantur a Deo coronati domini cum imperatricibus ! » populus ter : « Exoriantur ! Tunc apelaticum cursorium

ἡμέραν ποιήσωμεν οἱ Βένετοι μετὰ τοῦ δημάρχου. » οἱ Πράσινοι ὁμοίως· καὶ εὐθὺς λέγουσιν τριαδικόν· « Τριάδα ὑμνήσωμεν οἱ Βένετοι (οἱ Πράσινοι), τὸν Δεσπότην τοῦ παντός καὶ Θεὸν ἡμῶν, μίαν ἀδιαιρέτον Θεότητα, τὴν τρισυπόστατον ἐξουσίαν, καὶ δύναμιν πρὸ πάντων τῶν αἰῶνων ὑπάρχουσαν, καὶ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας διαμένουσαν· φῶς ὑπάρχει τρισήλιον, δι' οὗ καὶ ὁ κόσμος φωτίζεται, Θεὸν ἐπουράνιον δοξάζωμεν τὸν ἐκ τῆς Παρθένου ἡμῖν ἀνατείλαντα· φύσει ἦ γὰρ ὑπάρχων φιλόανθρωπος, ἀνθρωπος γενέσθαι κατηξίωσε, τὸν προπάτορα (39) βυστάμενος τοῦ ἀρχαίου παραπτώματος, καὶ κόσμον ὅλον ἠλέησε. Δόξα τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι. »

Γ'. Καὶ λέγουσιν οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τοὺς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται· « Τὰς Αὐγούστας βοήθησον, ὁ ἐν Τριάδι ὑμνούμενος. » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται· « Τοὺς πορφυρογεννήτους φύλαξον, ὁ ἐν οὐρανοῖς δοξαζόμενος. » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται· « Αὖξει τὸ βασίλειον, αὖξει καὶ τὸ Βένετον (40). » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Καὶ τρισαγιάζοντος τοῦ ὄργάνου, λέγουσιν οἱ κράκται· « Τρισάγιε, βοήθησον τοὺς δεσπότας. » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Τρισάγιε. » Οἱ κράκται· « Καὶ σὺ αὐτοὺς θεράπευσον ἐπὶ πᾶσι. » καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. « Πλεονάζων τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνους. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου. Οἱ κράκται· « Σὺν Αὐγούσταις εὐσεβέσι φιλοθέσις. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'· Οἱ κράκται· « Κά! Βενέτων τῶν γενήσιων ὑμῶν τῶν δούλων. » καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'· Οἱ κράκται ἔσ'· « Ἄγιε, τρισάγιε, τοὺς δεσπότας φύλαξον. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'· Οἱ κράκται· « Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τὰς Αὐγούστας σκέπασον. » ὁ λαὸς οἱ ἔσ'· « Πνεῦμα τὸ πανάγιον. » Οἱ κράκται· « Μήτηρ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τοὺς πορφυρογεννήτους φύλαξον. » ὁ λαὸς οἱ ἔσ'· « Μήτηρ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. » Οἱ κράκται· « Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν. »

Δ'. Τῶν δὲ δεσποτῶν τὰ εἰωθότα τῆς τάξεως πρατόνων καὶ μελλόντων ἀνιέναι ἐπὶ τοῦ καθίσματος, ποιεῖ ὁ ἀκτουάριος τὸ ἀΐσιον (41), καὶ εἰ μὲν ἔχει ὁ Βένετος προτίμησιν (42), λέγουσιν οἱ τούτων κράκται· « Ἀνάτειλον, ἡ ἐνθεος βασιλεῖα. » εἰ δὲ οἱ Πράσινοι, λέγουσιν· « Ἀνάτειλον, ἡ ἐκλογή τῆς Τριάδος. » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράκται· « Ἀνάτειλον ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγούσται τῶν Ῥωμαίων. » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράκται· « Ἀνάτειλον οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου. » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράκται· « Ἀνάτειλον οἱ θεό-

VARIÆ LECTIONES.

⁷² φύσιν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(39) *Adamum*, v. Du Cange Gl. Gr. h. v. et v. προμήτωρ, mater omnium prima. Sic Evam appellant. Dio Chrysostom. p. 206, Deum appellat hominum προπάτορα, auctorem generis.

(40) In margine ascriptum erat οἱ Πράσινοι, τὸ Πράσινον.

(41) Id est, ut interpretor, dicit : αἴσιος γενέσθω αὐτῇ ἡμέρα, felix esto hic dies.

(42) Pene semper proferebantur Veneti Prasinis,

favore imperatorum, quibus Prasini plerumque invidi erant. Consistebat autem prerogativa in eo, quod primi ab imperatore salutarentur et benedictionem acciperent, primi imperatorem adorarent, primi praemia ferrent. Cum tamen haec protίμησις videatur, ex nostro quidem codice, non tam ex voluntate imperatoris quam potius ex arbitrio solitis perpendisse, non poterant Veneti semper in his rebus primas ferre.

στεπτοι δεσπότηται σὺν ταῖς Αὐγούσταϊς· » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἀνάτειλον. » Καὶ εἴθ' οὕτως λέγουσιν ἀπελατικὸν δρομικὸν ἤχ. π. α'. « Τὸ θεοπρόβλητον κράτος τῆς ὑμετέρας δουδεος, ὁ δεῖνα αὐτοκράτωρ καὶ ὁ δεῖνα ἡ δόξα τῆς πορφύρας, ἐκλάμψατε ἐπὶ δούλους γνησίους, εὐφραίνοντες, δεσπότηται, τὸν λαὸν ὑμῶν. » Καὶ πάλιν λέγουσιν οἱ κράτται· « Ἀνάτειλον, τὸ ὀρθόδοξον κράτος· » ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράτται. « Ἀνάτειλον, τῶν Ῥωμαίων ὁ πόθος· » ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράτται, « Ἀνάτειλον ἡ χαρὰ τῶν καὶ δόξα· » ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Ἀνάτειλον. » Οἱ κράτται· « Ἀνάτειλον ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Ἀνάτειλον.

Ε'. Τῶν δὲ δεσποτῶν ἀνιόντων ἐπὶ τοῦ καθίσματος καὶ ἰσταμένων ἔμπροσθεν τοῦ σέντζου, κατασφραγίζουσι μετὰ ⁷³ τὸ ἄκρον τῶν χλανιδίων αὐτῶν, πρῶτον μὲν μέσον, ἦγον τὸ μεσοδίμην ⁷⁴ (43), ἔπειτα τὸν τοῦ Βενέτου δῆμον· εἴθ' οὕτως τὸν τοῦ Πρασίνοῦ, καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν σφραγιζόντων, λέγουσιν οἱ δῆμοι· « Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος. » Οἱ κράτται, « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαὸς, « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά, » Οἱ κράτται· « Ὁ δεῖτα καὶ ὁ δεῖνα φιλόχριστοι, ἐν Θεῷ νικᾶτε » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Καὶ οἷον μέρος ἔχει προτίμησιν, λέγουσιν. « Οὐράνιε· » καὶ ὁ ἀντίς ⁷⁵ (44), « Στέφον νίκαις τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν. » Καὶ ὁ ἀντίς, « Σούτους σιμασίλευσον· » καὶ ἂ ἀντίς, « Ἢ ἐξουσία ἡ ἄνω. » Καὶ ὁ ἀντίς, « Κοσμοπύθητοι· » καὶ ὁ ἀντίς. « Μιμησασθε Θεοῦ φιλανθρωπίαν. » Οἱ Πράσινοι, « Τὴν ἄνωθεν ἐξουσίαν· » καὶ ὁ ἀντίς, « Ἦμεῖς δὲ, ὡ στρατοπεδα, πῶς τροπώσωμεν πολεμίους ; » οἱ Πράσινοι· « Τοῦ στέφαντος τοὺς δεσπότητας Ῥωμαίων Θεοῦ φυλάττοντας ⁷⁶ τὴν πίστιν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην δεσποτῶν. » Καὶ λέγουσιν οἱ κράτται, « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαὸς, « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, τὸ πρόβλημα τῆς Τριάδος· » οἱ Πράσινοι· « Ἢ ἐκλογὴ τῆς Τριάδος· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι· » οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε. » Οἱ κράτται. « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Καὶ πάλιν λέγουσιν οἱ κράτται. « Πόσῃν χαρὰν ἔχει ἡ πολιτεία, ὅτι βλέπει τοὺς ἰδίους δεσπότητας· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Πολλὴν ἔχει χαρὰν ἡ πολιτεία. » Οἱ κράτται. « Ἦμεῖς ὑπάρχετε ἡ χαρὰ τῶν Ῥωμαίων· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Ἄγιε. » Οἱ κράτται· « Ἦμεῖς ὑπάρχετε ὁ πόθος τῶν Ῥωμαίων· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Ἄγιε ⁷⁷. » Καὶ οἷον μέρος ἔχει προτίμησιν, λέγουσιν οἱ τούτου ⁷⁸ Οἱ κράτται· « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα φιλόχριστοι, ἐν Θεῷ νικᾶτε· » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ', τὸ αὐτὸ δὲ λέγει καὶ

A hymnum toni obl. IV : « A Deo firmatum robur ultriusque vestrum, N. imperator et N. gloria purpuræ, illustrate radiis vestris vobis servos addictos ! exhilarate, domini, populum vestrum ! » Cantores iterum : « Exorere, robur rectæ fidei ! » populus ter : « Exorere ! » Cantores : « Exorere, desiderium Romanorum ! » populus ter : « Exorere ! » Cantores : « Exorere gaudium et gloria nostra ! » populus ter : « Exorere ! » Cantores : « Exorere N. N. imperator Romanorum ! » populus clamat ter : « Exorere ! ;

V. Postquam vero domini in suggestum ascenderunt et ante thronum stant, extrema tunica sua primo populum medium seu in medio constitutum, deinde Venetum, postremo Prasinum signant, quod dum agunt, factiones acclamant : « Sanctus, sanctus, sanctus ! » Cantores : « Multos, multos, multos. » Populus : « Multos annos in multos ! » Cantores : « N. N. Christi amantes, in Deo vincite ! » populus eadem ter : postea ea factio, quæ reliquis antefertur, dicit : « Cælestis ! » respondet altera : « Victoriis imperatores nostros corona ! » Factio prior : « Cum his regnum gere ! » altera : « Potestas suprema. » Respondet superior : « Orbis desiderium ! » altera : « Divinam clementiam imitami ! » Prasina : « Supremam majestatem ! » altera factio : « Nos vero, o exercitus, quomodo hostes superabimus ? » Prasini : « Dei, qui dominos Romanorum coronavit, fidem et æquitatem dominorum servantes. » Porro cantores : « Multos, multos, multos ! » populus : « Multos annos in multos ! » Cantores : « Multa vobis tempora, propugnaculum Trinitatis ! » Prasini : « Electio Trinitatis ! » populus ter : « Multa vobis tempora ! » Prasini : « Sancte ! » Cantores : « Multa vobis tempora, N. N. imperatores Romanorum ! » populus ter : « Multa vobis tempora ! » Cantores : « Multa vobis tempora, famuli Domini ! » populus ter : « Multa vobis tempora. » Rursus cantores : « Quanto non gaudio civitas exultat, dum dominos suos intuetur ! » clamat et populus ter : « Insigni lætitia civitas exultat. » Cantores : « Vos gaudium Romanorum estis ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « Vos estis desiderium Romanorum ; » populus ter : « Sancte ; » et quæcumquæ factio reliquis antecellit, ejus cantores dicunt : « N. N. Christi amantes, in Deo vincite ; » hoc item populus et opposita factio, alba quoque et russa, repetunt, quibus uterque populus respondent et dicunt : « N. N. Augusti, tu vincas ! » et si Veneti præcipuam laudem habent, cantores eorum

VARIÆ LECTIONES.

⁷³ μετὰ οὐδ. ⁷⁴ μεσοδήμιον ed. ⁷⁵ Pro ἀντίς, h. e. ἀντίος ed. ubique ἄν τις. ⁷⁶ φυλάττοντες ed. ⁷⁷ Verba : οἱ κράτται· « Ἦμεῖς ὑπάρχετε ὁ πόθος τῶν Ῥωμαίων· » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἄγιε, » om. ed. ⁷⁸ τούτων ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(43) Videntur fuisse gradus, in quibus consisterent, aut sederent cives, qui ad factionem nullam pertinerent.

(44) M. constanter ὁ ἀντίς, id est novæ more Græciæ ὁ ἀντίος, *contrarius, ex adversario stans*. Phonæ sunt et antiphonæ.

dicunt : « Senatores, surgite, dominis bene precemur ; » sic et populus ter. Si vero Prasini majore dignitate sunt, cantores eorum dicunt : « Pedaturæ murorum, resuscitemini, dominos precemur ; » sic etiam populus ter. Cantores : « Multos annos amicis nostris ! » et rursus : « Mala tempora inimicis nostris ! » sic populus ter.

λέγουσιν οἱ τούτου κράτται· « Οἱ τῶν πεδατουρῶν, ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράτται ἔσ' « Τῶν φιλοῦντων ἡμᾶς πολλὰ τὰ ἔτη. » καὶ ἄλλιν· « Τῶν δὲ μισουντων ἡμᾶς κατὰ τὰ ἔτη » καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'.

VI. Hæc etiam reliquæ factiones dicunt, quibus omnes hunc in modum respondent : « Ut Judas olim, suffocatur, qui domines suos non amat ! » hoc idem populus ter repetit, ac statim organum pulsatur, et quæcunq; factio præcipue diligitur et probatur, ea phonam dicit cantorum ore ; voce toni obl. I B dicunt : « Gratias tibi, Christe Deus noster, persolvimus, 186 quod consilia gentium dissipas, hostes conteris, et miracula tua in populo tuo, o potentissime, amplificas. Inimicos enim nostros tua potentia subjecisti, cornu fidelium imperatorum nostrorum munere Genitricis tuæ, ut solus plenus misericordia, exaltasti. » Postea cantores modulantur : « Nanaia : » populus ; « Laudamus te, Christe. » Cantores : « Nana ; » populus : « Imperator sæculorum ! » Cantores : « Nana ; » populus ; « Unigenitum Patris Verbum ! » Cantores : « Ananaia ; » populus : Quod respexisti et illuistrasti. » Cantores : « Nana ; » populus : « Populum tuum. » Cantores : « Sancta ! » populus : « Et potestate tua nos liberasti. » Cantores : « Nanaia ; » populus : « Et adduxisti nos. » Cantores : « Nanaia ; » populus : « Deo et Patri. » Cantores : « Ananaia ; » populus : « Mediatrix. » Cantores : « Ananaia ; » populus : « Ut solus omnipotens. » Sic et omnis populus postea dicit : « Æternam Deus sacram majestatem esse jubeat ! » Eadem quoque altera factio recitat, et quæ superior est, dicit : « Fili ; » altera : « Dei ; » prior : « Victoria » ter. Postea cantores : « Sancte, ter sancte, vitam ipsis et gloriam tribue ! » Rursus, quæ superior habetur : « Tu, qui dominos adjuvas ! »

VARIE LECTIONES.

⁷⁹ ἔγειρεσθε· τοὺς δεσπ. εὐξ., R., ἔγειρεσθαι τοὺς δεσπ. εὐξ. cod. et ed. ⁸⁰ λέγουσι φωνῆς ἀπὸ κράτται ed. ⁸¹ νανά ed. passim. ⁸² μεσιτεία conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(45) Edit., ἔγειρεσθαι. Reliquæ hæc sunt idio-graphiæ librarii, qui codicem Lipsiensem exaravit et cui solenne erat αι et ε permutare. Ἐγειρεσθαι hic loci non est infinitivus, sed imperativus ἔγειρεσθε, *surgite, bene precemur dominis*. Sic p. 181 exaratum erat in M. αχεται pro ἄγετε, et p. 183 ἡγαπημένοι, et p. 187, εὐξασθαι, et ibidem ἐλάους pro ἐλέους, p. 135, ἔταιρος pro ἕτερος, v. 190, αἰτήσασθαι pro αἰτήσασθε, vid. ad p. 188. Et talia ὡς νόμις in eo codice. Id idem quoque dictum et non neglectum velim ad proxime sequentem similem locum : οἱ τῶν πεδατουρῶν, ἔγειρεσθαι, ο vos, qui ad pedaturas pertinētis, *surgite, bene precemur dominis*. Sunt autem, qui ad pedaturas pertinent, quantum ego equidem conjicio, magistratus militares ; et bene hi τοῖς τῆς συγκλήτου opponuntur, de quibus modo sermo præcessit. Pedaturæ nempè, vel pedituræ, vel pedationes sunt spatia certi nu-

οἱ ἀντὶς δῆμος, ὁμοίως καὶ ὁ τοῦ λευκοῦ καὶ ὁ τοῦ ῥουσοῦ, καὶ ἀποκρίνονται ἀμφοτέρω οἱ δῆμοι καὶ λέγουσιν· « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγουστοὶ τούμθη-κας. » Καὶ εἰ μὲν ἔχει ὁ Βένετος προτίμησιν, λέγουσιν οἱ τούτου κράτται. « Οἱ τῆς συγκλήτου, ἔγειρεσθε ⁷⁹ (45)· τοὺς δεσπότης εὐξώμεθα » καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'· εἰ δὲ ἔχει ὁ Πράσινος τὴν προτίμησιν, ἔγειρεσθε· τοὺς δεσπότης εὐξώμεθα. « καὶ ὁ λαὸς πολλὰ τὰ ἔτη. » καὶ ἄλλιν· « Τῶν δὲ μισουντων

ζ'. Ταῦτα δὲ λέγουσιν καὶ οἱ λοιποὶ δῆμοι, καὶ ἀποκρίνονται πάντες, καὶ λέγουσιν· « Ἀπάγξεται ὡς ὁ Ἰουδᾶς ὁ μὲν φιλῶν τοὺς ἰδίους δεσπότης· » καὶ ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ τρίτου, καὶ εὐθέως αὐγεῖ τὸ ἕργανον, καὶ οἷον μέρος ἔχει προτίμησιν, λέγει φωνὴν ἀπὸ κρακτῶν ⁸⁰ ἤχ. πλ. α'· « Εὐχριστοῦμέν σοι, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, τῷ διασκεδάζοντι βουλάς ἐθνῶν καὶ συντρίβοντι πολεμίους, ὅτι ἐμεγάλυνες τὰ θαυμάσιά σου ἐπὶ τὸν λαόν σου, δυνατέ. Τοὺς γὰρ ἐχθροὺς ἡμῶν ὑποτάξας ἐν τῇ δυνάμει σου, ὕψωσας τὸ κέρασ τῶν πιστῶν βασιλέων ἡμῶν πρεσβείαις τῆς τεκουσῆς σε, ὡς μόνος πολυέλεος. » Καὶ εἰθ' οὕτως λέγουσιν οἱ κράτται τὸ ἰχάδιον, « Νανάια ⁸¹. » ὁ λαός· « Δοξάζομέν σε, Χριστέ· » Οἱ κράτται, « Νανά (46)· » ὁ λαός· « Βασιλεῦ τῶν αἰώνων. » Οἱ κράτται, « Νανά ὁ λαός· Μονογενῆ Λόγε τοῦ Πατρός. » Οἱ κράτται, « Ἀνανάια. » ὁ λαός, « Ὅτι ἐπισκέψω καὶ ἐφώτισας. » Οἱ κράτται, « Νανά· » ὁ λαός· « Τὸν λαόν σου. » Οἱ κράτται, « Ἀγία. » ὁ λαός· « Καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου ἀπήλλαξας ἡμᾶς. » Οἱ κράτται· « Νανάια· » ὁ λαός· « Καὶ προσήγαγες ἡμᾶς. » Οἱ κράτται· « Νανάια· » ὁ λαός· « Τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. » Οἱ κράτται· « Ἀνανάια· » ὁ λαός· « Μεσιτεία ⁸² (47). » Οἱ κράτται, « Ἀνανάια· » ὁ λαός· « Ὡς μόνος παντοδύναμος. » Καὶ εἰθ' οὕτως λέγει ὁ λαός ἄπας· « Ἡολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν. » Ἰστέον, ὅτι τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ ἀντὶς δῆμος. Καὶ ἄλλιν ὁ ἔχων προτίμησιν λέγει, « Γιέ· » καὶ ὁ ἀντὶς, « Θεοῦ. » Καὶ ὁ ἀντὶς « Νίκη » γ'· καὶ εἰθ' οὕτως λέγουσιν οἱ κράτται· « Ἄγιε, τρισάγιε, ζωὴν καὶ δόξαν δὸς αὐτοῖς. » Καὶ

(46) Hic et deinceps erat in codice νανά, accentu in ultima.

(47) Ita quoque est in codice. Sed sorib. μεσιτεία in dativo, per *intercessionem, mediationem tuam*. Venias tamen ex collatione loci p. 189 in eam opinionem, ut credas omnia quædam hic esse, nempè τῶν πιστῶν βασιλέων ἡμῶν, *intercessione fidelium nostrorum imperatorum*.

πάλιν ὁ ἔχων προτίμησιον λέγει· « Ὁ βοηθῶν τοὺς Ἀ
δεσπότης » καὶ ὁ ἀντίς, « Εἷς ὁ θεός. » Καὶ ὁ ἀν-
τίς· « Σὺ αὐτοὺς σώσον. » καὶ ἄλλος, « Ναὶ Κύριε. »
Ὁμοίως καὶ οἱ μικροὶ δῆμοι τὰ αὐτὰ λέγουσι, καὶ
ἀποκρίνονται· οἱ τῶν μεγάλων δῆμων, καὶ λέγουσιν
ἐκ γ· « Τοὺς χρόνους αὐτῶν πληθύνον. » Εἶθ' οὕτως
λέγονται τὰ τριλέξια καὶ τὰ τετράλεξια τὰ τῆ ἑορτῆ
ἀρμόζοντα, δι' ἣν καὶ τὸ ἵπποδρόμιον ἐγεγόνει.

Ἄκτα ἐπὶ νίκῃ τῶν ἡνίοχων.

Α'. Λέγουσιν οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ! »
ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράκται· « Κα-
λῶς ἦλθετε, θεοστέπων οἱ δοῦλοι! » καὶ ὁ λαός γ·
« Καλῶς ἦλθετε. » Οἱ κράκται· « Καλῶς ἦλθετε,
προβολῆ εὐεργετῶν! » καὶ ὁ λαός γ· « Καλῶς ἦλ-
θετε. » Οἱ κράκται· « Καλῶς ἦλθετε, οὐράνιε, μετὰ
νίκης! » οἱ Πρασίνοι· « Ὀλύμπιε! » καὶ ὁ λαός γ·
« Καλῶς ἦλθετε! » Οἱ κράκται· « Καλῶς ἦλθετε, B
ἐκάσιε νικῆσας. » οἱ Πράσινοι· « Ἀνατέλλων. » ὁ
λαός γ· « Καλῶς ἦλθετε. » Οἱ κράκται· « Τὰ ἴσα (48)
αἰτούμεθα τῆς ἐκ Θεοῦ νίκης ὑμῶν! » οἱ Πράσινοι.
« Τοῦτό ἐστιν ἐκ Θεοῦ νικῆσαι. » ὁ λαός γ· « Καλῶς
ἦλθετε, » Οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ! » ὁ
λαός. « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά! » Καὶ ὅτε λαμβάνου-
σιν οἱ ἡνίοχοι· τὰ (49) ἐπαθλα ⁸³ λέγουσιν οἱ κρά-

VARIE LECTIONES.

⁸³ τὸ ἐπαθλα ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(48) Fuit aliquando, cum crederem hanc dictio-
nem significare : *flagitatus exempla victoriae vestrae*,
id est schedulas, quibus testimonium victoriae ves-
træ perhibetur, quibus authentice profitetur imper-
ator, vos vicisse. Ἴσον certe est exemplum, ca-
lamo scriptum alicujus συμβολαίου aut scripti vel
acti, cujuscunq; tandem naturæ, tam originale,
πρωτότυπον, *Urschrift, Urkunde*, quam *copiæ* vel
antigraphi, Abschrift, Copie. Vid. Du Cange Gloss.
Lat. v. *Appar et Copia* ; ubi citat ex Concil. Con-
stantinopol. Ἴσον πράξεως συστάσης, *copia actionis
formatæ contra* —. Sed significat quoque interdum
prototypum, originale scriptum, ut apud Latinos
vocabulum *par*. Radevicius, l. 10 : *Porro quia multa
paria* [id est exempla, auto grapha] *litterarum apud
eos reperta sunt* [quæ scilicet ejusdem omnes ar-
gumenti, lisdemque formulis conceptæ, sed ad
diversos exaratae essent, et tantum in paucis, no-
minibus nempe virorum, ad quos directæ essent,
variarent,] *et schedulæ sigillatæ ad arbitrium eorum
scribendæ* ; quales nos hodie *cartes blanches* appel-
lamus. Eo sensu usurpat v. Ἴσον Theophanes p.
114, ubi sic narrat ; dignus enim est locus exposi-
tione, quem doctus interpret non recte percepit.
Acacio defuncto, ait, *successit Fravitas in episco-
pato CPTano, qui ad Felicem, Romæ, et ad Mon-
gum, Alexandriæ episcopum, litteras dabat adversas
sibi et utrique fucum facturæ. Verum litteras ad
Mongum interceptas ab orthodoxis accipiebat Felix
primus, quam apocrisiarii vel responsales aut legati
Flavitæ cum suis litteris Romam venirent*. Hinc est
eensus obscuræ dictionis : Φίλιξ δὲ τὰ ἴσα πρὸς
τὸν Μόγγον πεμφθέντα ἐδίξατο παρὰ τῶν ὀρθοδόξων
προλαβόντα. Eodem sensu accipi debet in illo Con-
stantini Porphy. de vit. Basil. Maced. p. 197 τὸ
ἴσον τῆς διατάξεως αὐτῆς ἐπὶ χεῖρα λαβῶν, *testa-
menti exemplum* (prototypum) *in manus sumens*.
Attuli, quæ potui, ad speciem expositioni meæ fa-
ciendam. Verum cum deinceps pag. 187, τὰ
ἴσα τῆς νίκης ὑμῶν κατὰ βαρβάρων et τὰ ἴσα τῶν
στρατοπέδων et τὰ ἴσα τῶν λαῶν habeamus :

altera : « Unus Deus ! » Prior : « Tu ipsos con-
serva ! » altera : « Imo Domine. » Sio et minores
populi dicunt, quibus majores respondent, et ter
dicunt : « Tempora eorum adauge. » Postremo tri-
lexia et tetralexia festo diei, ob quem decursio
equestris instituta est, congrua, recitantur.

Acta in victoria aurigarum.

I. Dicunt cantores : « Multos, multos, multos ! »
populus : « Multos annos in multos. » Cantores :
« Feliciter venistis, servi a Deo coronatorum ! »
populus ter : « Feliciter venistis ! » Cantores :
« Feliciter venistis, a beneficis principibus pro-
moti ! » populus ter : « Feliciter venistis ! » Can-
tores : « Feliciter venisti, o cælestis, cum victo-
ria ! » Prasini : « Olympie ! » populus ter : « Feli-
citer venisti ! » Cantores : « Feliciter venisti, victor
strenue. » Prasini : « Exoriens ; » populus ter :
« Feliciter venisti. » Cantores : « Precamur, ut
similia vestrae ex Deo victoriae nobis eveniant ! »
Prasini : « Hoc est per Deum vincere ; » populus
ter : « Feliciter venisti. » 187 Cantores : Mul-
tos, multos, multos ! » populus : « Multos annos

efficitur comparatione locorum istorum cum no-
stro, formulæ istius significationem hanc esse :
Optamus nobis semper tales contingere agitadores,
quales vos estis, victoria a Deo beandi. Nam ὑμῶν
redit ad superius καλῶς ἦλθετε θεοστέπων οἱ δοῦ-
λοι, et προβολῆ τῶν εὐεργετῶν. Pari modo for-
mula τὰ ἴσα τῆς συγκλήτου significat : *optamus, ut
nostræ genti semper sint tales proceres aut magi-
stratus, quales sunt præsentis*. Τὰ ἴσα τοῦ
λαοῦ, *optamus, ut populus noster semper similis sit
præsentis*. Pag. 187 : τὰ ἴσα δεσπότηι, τῆς νίκης
ὑμῶν, *optamus, ut nobis contingant semper domini
victoriosi, ut vos estis, vel etiam : optamus, ut porro
continuetis hostes vestros vincere, quemadmodum
hactenus fecistis*. Sic quoque potest nostri loci for-
mula huic in modum concipi : *Cupimus, ut nunc
quoque propitio Deo vincatis pro nota vestra vincendi
consuetudine et dexteritate, vel quemadmo dum soletis
vincere*.

(49) Aurigarum præmia qualia olim fuerint,
intelligitur ex Vopisc. Aurelian. t. II Script. Hist.
Aug. p. 452. *Videmus proxime, ait consulum* (id
est τῶν ὑπατείων, munus consulare) *Furii Pladici
tanto ambitu in circo editam, ut non præmia dari
aurigis, sed patrimonia viderentur, cum darentur
vestes subsericæ, lineæ paraguandæ, darentur etiam
equi, ingemiscentibus frugi hominibus* : et ex no-
stri codicis p. 192, 193. In senio seu solio, adeo-
que in cathismate, coronatos seu præmiis affectos
fuisse aurigas ab imperatoribus, ut ludorum edi-
toribus, apparet e loco Chryseostomi apud Vales.
ad Ammian. Marcel. p. 61. et e Theophanis p.
107, et e Malala t. II. p. 92, 111 et 180. Unde
constat victores ab ipso imperatore, ut illo, qui
ejus loco præsideret ei ludos ederet, palmam acce-
pisse : quod olim fiebat in Daphne, tribunali vel
palatio sic dicto, quod in eo laureæ dispensa-
rentur. Neque dubito tale ædificium fuisse illud
Ἀριστεῖον in quod trucidatum Commodi corpus
devectum fuisse narrat Herodianus initia libri II :
Τὸ μὲν οὖν σῶμα τοῦ βασιλέως οὕτω κλαπὲν, ἐκκο-

in multos! » Dum vero aurigæ præmia victoriæ accipiunt, cantores dicunt : « Longa vobis tempora, divina majestas! » Prasini : « Electio Trinitatis! » populus ter : « Sancte! » Cantores : « Longa vobis tempora, famuli Domini! » populus ter : « Sancte! » Prasini : « Sancte! » Cantores : « Longa vobis tempora, N. N. Augustæ Romanorum! » populus ter : « Longa vobis tempora! » Prasini : Sancte! » Cantores : « Longa vobis tempora, domini, cum imperatricibus et porphyrogenitis! » populus ter : « Longa vobis tempora! » Prasini : « Sancte! » Cantores : « Longa vobis tempora! Flagitamus Uranio tria numismata! (Prasini : « Olympio; ») populus ter : « Longa vobis tempora! » Cantores : « Domine, serva dominos Romanorum! » populus ter : « Domine, serva! » Cantores : « Æqualia, domini, victoriæ vestræ! » populus ter : « Domine, serva! » Cantores : « Domine, serva a te coronatos! » populus ter : « Domine serva! » Cantores : « Domine, serva divitias obsequentium! » populus ter : « Domine, serva! » Cantores : « Æqualia, domini, senatui! » populus ter eadem. Cantores : « Victorias vestras Verbum divinum augeat! » populus ter eadem. Cantores : « Senatus vos unanimiter amat; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « Æqualia victoriæ vestræ contra barbaros, domini! » populus ter eodem modo; Prasini : « Sancte. » Cantores : « Adversarii vestri divino iudicio pereant; » populus ter : « Sancte; » Prasini : « Sancte! » Cantores : « Æqualia exercitibus, domini, eveniant! » populus ter : « Sancte! » Prasini : « Sancte! » Cantores : « Similia, domini, populo vestro! » populus ter : « Sancte! » Cantores : « Abite et dominis vestris fausta apprecamini! » populus ter : « Sancte! »

II. Postquam vero felicia omnia dominis apprecati sunt, currum aurigæ conscendunt, et cantores voce modulata dicunt : « Multos, multos, multos; » populus : « Multos annos in multos! » Posthac saltatorium hymnum toni IV canunt : « Gloria Deo nostro, quod ita placuit unico omnium Creatori et misericordiæ chorago, sanctificemus labra, vobis acclamantes, maximi benefici, imperatares Roma-

καται· « Πολλοὶ ὑμῶν χρόνοι, ἡ ἔνθεος βασιλεία! » οἱ Πράσινοι· « Ἡ ἐκλογὴ τῆς Τριάδος! » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε! » Οἱ κρᾶκται· « Πολλοὶ ὑμῶν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου! » ὁ λαὸς γ'· « Ἄγιε! » οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε! » Οἱ κρᾶκται· « Πολλοὶ ὑμῶν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγοῦσται τῶν Ῥωμαίων! » καὶ ὁ λαὸς γ'· « Πολλοὶ ὑμῶν χρόνοι! » οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε! » Οἱ κρᾶκται· « Πολλοὶ ὑμῶν χρόνοι, οἱ δεσπότες, σὺν ταῖς Αὐγοῦσαις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις! » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῶν χρόνοι! » οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε! » Οἱ κρᾶκται· « Πολλοὶ ὑμῶν χρόνοι! Τὸ τρία τῶ Οὐρανίῳ (50) » (οἱ Πράσινοι· « τῶ Ὀλυμπίῳ ») καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῶν χρόνοι! » Οἱ κρᾶκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότες Ῥωμαίων! » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον! » Οἱ κρᾶκται· « Τὰ ἴσα, δεσπότες, τῆς νίκης ὑμῶν! » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον! » Οἱ κρᾶκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἐστεμμένους! » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον! » Οἱ κρᾶκται· « Κύριε, σῶσον τὸ πλοῦτος⁸⁴ τῶν ὑπηκόων! » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον! » Οἱ κρᾶκται· « Τὰ ἴσα, δεσπότες, τῆς συγκλήτου! » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'· Οἱ κρᾶκται· « Τὰς νίκας ὑμῶν πληθύνει ὁ θεῖος Λόγος. » ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ κρᾶκται· « Ἡ σύγκλητος φιλεῖ ὑμᾶς ἐν ὁμοσίᾳ. » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε. » Οἱ κρᾶκται· « Τὰ ἴσα, δεσπότες, τῆς νίκης ὑμῶν κατὰ βαρβάρων! » ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως· « Ἄγιε. » οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε. » Οἱ κρᾶκται· « Οἱ ἐχθροὶ ὑμῶν ἀπολοῦνται θεοκρίτως. » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε! » Οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε! » Οἱ κρᾶκται· « Τὰ ἴσα, δεσπότες, τῶν στρατοπέδων! » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε! » Οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε! » Οἱ κρᾶκται· « Καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ θεὸς ὑμᾶς συνεργήσει! » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε! » οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε! » Οἱ κρᾶκται· « Τὰ ἴσα, δεσπότες, τοῦ λαοῦ ὑμῶν! » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε. » Οἱ κρᾶκται· « Ἀπέλθατε⁸⁵ καὶ εὐξασθε⁸⁶ τοὺς ἰδίους δεσπότες. » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε! »

B'. Καὶ μετὰ τὸ ἀπευχαριστῆσαι τοὺς δεσπότες ἀναβαίνουσιν οἱ ἡνίοχοι εἰς τὸ ὄχημα, καὶ λέγουσιν οἱ κρᾶκται ἀπὸ φθογγῆς· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ! » ὁ λαὸς· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ! » Καὶ εἰθ' οὕτως λέγουσι τὸν χορευτικὸν ἤχ. δ'· « Δόξα τῶ Θεῷ ἡμῶν, ὅτι δεδόξασται (51)· μόνῳ τῶ ποιητῆ τῶν ἀπάντων καὶ χορηγῶ τοῦ ἐλέους⁸⁷ ἀγιάζωμεν τὰ χεῖλι, ὑμᾶς ἀνευφημοῦντες, μέγιστοι εὐεργέται, αὐτοκράτορες

VARIE LECTIONES.

⁸⁴ τὸ πλοῦτος cod., τὸν πλοῦτον ed. ⁸⁵ ἀπέλθατε ed. ⁸⁶ εὐξασθαι cod. ⁸⁷ ἐλάους cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

μισθὲν τε τῆς αὐλείου θύρας, νύκτωρ ὄχηματι ἐπιθίντες εἰς τὸ Ἀριστεῖον ἀπέπεμψαν. Quo loco, ut alii alia commenti sunt de voce Ἀριστεῖον, ita ego quoque aliquando Ἀδραστεῖον, templum Nemesios, conjiciebam. Sed, ut dixi, potest τὸ ἀριστεῖον tribunal fuisse, in quo victoribus ludorum τὰ ἀριστεία tribuebantur.

(50) Sc. νομίσματα, flagitamus Ucanio tria numismata, seu solidos aureos, præmium circensis victoriæ dari, v. p. 195 et 209 ubi τὰ δύο, et τὸ ἐν. Olim scenici, flagitante populo, quinos aureos accipiebant. Julius Capitolinus in M. Antonino p. 322, ait cum temperasse scenicas dona-

D tiones, ut quinos aureos scenici acciperent, ita tamen, ut nullus editor decem aureos egrederetur: idemque antea jam obtinebat, ut e Suetonio constat, qui de Galba narrat, eum choraulæ mire placenti denarios quinque donasse, protatos manu sua e peculiaribus loculis suis: ubi loci videtur denarius idem significare, quod deinceps significavit, nempe nummum aureum, ut drachma nummum argenteum. Sed diminutum deinceps hoc pretium fuit forte post Alexandrum Severum, quem Lampridius t. I Script. Hist. Aug. p. 939 ait scenicis nunquam argentum, viz pecuniam [hoc est κέρμα, minutum m ss], donavisse.

Ῥωμαίων. Ἀληθῶς γὰρ ἐν ὑμῖν οἱ πιστεύοντες τὰ ἀγαθὰ καθορῶσιν. » Ἄλλος⁸⁸. « Τίς ἔσχεν εὐεργέτας, ἀγαθοποιούς τοιούτους, φυλάττοντας πᾶσι τὸ δίκαιον ἀνθρώποις καὶ ἀνεγείραντας Βενέτων εὐτυχίαν; Δαβὶδ⁸⁹ σὲ ἔχομεν, ἡγαπημένε, οὐ οὐχ εὐρήσει τὸν δμοῖόν σου μετὰ σὲ ἡ πολιτεία. » Ἄλλος. « Ἡ χαρὰ εἰς τὸ Βένετον ἐπιλαμβάνει, ὅτε ἀνατέλλει τὸ θεοπρόβλημα τῶν ἄνθρωπων, ὡς οἰκίους περιβάλλον τούς Βενέτους· τοῦτο γὰρ κέκτηται ἡ πολιτεία εἰς εὐτυχίαν καὶ δόξαν τῆς βασιλείας. » Ἄλλος. « Ὅτε νικᾷ ὁ δῆμος οὗτος, ὁ βασιλεὺς ἐν πολέμοις σὺν τῇ στρατῷ εὐτυχεῖ ταῖς νίκαις, καὶ ἐν τῇ πόλει Ῥωμαίων ὑπερξίξει ἡ εὐθηνία.⁹⁰ Διὸ αἰτούμεν τὸ θεῖον, εἰς τούς αἰῶνας ἔχειν τοῖς Βενέτοις⁹¹ νίκας καὶ δόξαν. »

Γ'. Ἰστέον, ὅτι ἀπὸ τοῦ δευτέρου βασιλεὺς λέγουσιν οἱ κράκται. « Νικᾷ ἡ πίστις τῶν βασιλέων. » ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Τῶν Αὐγουστῶν. » ὁ λαός. « Νικᾷ ἡ πίστις τῶν Αὐγουστῶν. » Οἱ κράκται. « Τῆς πόλεως. » ὁ λαός.⁹² « Νικᾷ ἡ πίστις τῆς πόλεως. » Οἱ κράκται. « Τῶν Βενέτων. » (οἱ Πράσινοι. « τῶν Πρατίνων. ») ὁ λαός. « Νικᾷ ἡ πίστις τῶν Βενέτων. » (οἱ Πράσινοι. « Τῶν Πρατίνων. ») καὶ μετὰ ταῦτα λέγεται ἀπελατικὸν ἤχ. « Π τοῦ στέφους ὑμῶν ἐορτῆ ἐλευθερίαν μηνύει ἀπὸ οὐρανῶν (51) τοῖς ἀνθρώποις, » καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄλλος ἤχ. α'. « Κἄν θέλω σιγῆσαι, τῶν τρόπων σου ἡ χρηστότης οὐκ ἐξ με, Ὁ γὰρ πόθος τὸν φόβον ἐκνικῆσας, βιάζεται με εἰς τὴν σὴν εὐφημίαν· αἱ γὰρ κατ' ἐναντίων⁹³ σου εὐτυχεῖς ὡς βροντῆ ἐξηγοῦνται εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. » Καὶ μετὰ ταῦτα λέγουσι οἱ κράκται ἰχάδιον. « Ἀννά. » ὁ λαός. « Ὅλος ὁ πόθος ὁ τῶν Ῥωμαίων. » Οἱ κράκται. « Νανά. » ὁ λαός. « Εἰς ὑμᾶς ὁρᾶται⁹⁴, τούς εὐεργέτας. » Οἱ κράκται. « Νανά. » ὁ λαός. « Τοῦ κόσμου⁹⁵ γὰρ εὐσεβεῖα δεσπόζειτε⁹⁶ ὅλως. » Οἱ κράκται. « Νανά. » ὁ λαός. « Εἰς δικαίωμα πρῶτον τὸ φιλόγαθον, κράτος ὑμῶν, δεσπόται. » Καὶ μετὰ ταῦτα λέγουσιν οἱ κράκται. « Δοῦλοι. » ὁ λαός. « Ἡμεῖς δοῦλοι τῶν βασιλέων, » ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Ἰδὲ δοῦλοι ἀγαθῶν βασιλέων. » ὁ λαός ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Ἰδὲ δοῦλοι ἡμεῖς φιλοῦντες ἀξίως. » ὁ λαός ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Δοῦλοι. » ὁ λαός. « Ἡμεῖς δοῦλοι τῶν βασιλέων. » ἐκ γ'. Οἱ κράκται. « Ἡμεῖς. » ὁ λαός. « Τῶν βασιλέων. »

Δ'. Ἰστέον, ὅτι οἱ σταυροφόροι (25) ἀπὸ τῶν δ' δόξμων κατέρχονται, καὶ οἱ μὲν τοῦ Βενέτου καὶ τοῦ λευκοῦ διὰ τοῦ κμπτῶ τοῦ Βενένου κάμπτοντες, εἰσέρχονται εἰς τὸ στάμα, οἱ δὲ τοῦ Πρασίνου καὶ τοῦ ρουσίου διὰ τοῦ κμπτῶ τοῦ Πρασίνου κάμπτον-

norum. Vere enim in vobis credentes bona omnia conspiciunt. » 155 Alius : « Quis tam clementes et beneficos dominos unquam habuit, qui omnibus hominibus justitiam servarunt Venetorumque felicitatem promoverunt ? Te, dilecte, Davidem habemus, cui post te parem respublica non inveniet. » Alius : « Gaudium super Venetos resplendet, quando flos a Deo promotus exoritur, eoque Veneti ut servi incalescunt. Hoc enim respublica ad felicitatem et gloriam imperii nacta est. » Alius : « Quando hic populus superior est, imperator cum exercitu e bellis lætam victoriam reportat, inque urbe Romana abundantia augetur et crescit. Quare Deum precamur, ut in sæcula Venetis victoriam gloriamque concedat. »

III. Sciendum est, secundæ palmæ cantores dicere : « Vincit fides imperatorum ; » populus idem ter. Cantores : « Augustarum ; » populus : « Vincit fides Augustarum. » Cantores : « Urbis ; » populus : « Vincit fides urbis. » Cantores : « Venetorum, » (Prasini : « Prasinorum ; ») populus : « Vincit fides Venetorum. » (Prasini : « Prasinorum.) » Postea apellaticum canitur : « Solemnis memoria coronationis vestræ hominibus libertatem cœlitus commemorat, etc. » Alius tono I : « Etiamsi mores tuos tacere velim, Christianus cœtus, id non permittitur : desiderium enim, metu superato, ad celebrandas laudes tuas me excitat : felices armorum tuorum successus contra hostes tuos, ut fulmen, ad terminos orbis resonuit. » Postea cantores modulantur : « Anana ; » populus ; « Totum desiderium Romanorum. » Cantores : « Nana ; » populus : « Nam per pietatem omnem mundum gubernamini. » Cantores : « Nana ; » populus : « In primam justitiam boni amantem, majestas vestra, domini. » Postea cantores dicunt : « Servi ; » populus : « Nos servi imperatorum, » ter. Cantores : « Servi bonorum imperatorum ; » sic populus ter. Cantores : « Servi sumus, qui vos ex merito amant : » eadem populus ter. Cantores : « Servi ; » populus ter : « Nos imperatorum servi. » Cantores : « Nos ; » populus : « imperatorum. »

IV. Sciendum est, crucigeros a quatuor factionibus descendere, et Venetæ quidem albæque per curvaturam Venetæ ad stationem venire, Prasinæ autem et russæ per curvaturam Prasinæ declinantes, ad stationem se recipere. Die vero votorum

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁷ ἄλλος h. l. et deinceps R. ex sigla cod., ἄλλο ed. ⁸⁸ Δαβὶδ R. ex compendio cod., ὁ δεῖνα ed. ⁸⁹ εὐθηνία ed. ⁹⁰ τούς Βενέτους ed. ⁹¹ Verba : ὁ λαός. « Νικᾷ ἡ πίστις τῆς πόλεως, » om. ed. οὐκ ἐξ με R., οὐκ ἐξμαι cod. et ed. ⁹² κατεναντίων ed. ⁹³ ὁρᾶται R., ὁρᾶτε cod. et ed. ⁹⁴ Verba : τοῦ κόσμου — ὁ λαός. om. ed. ⁹⁵ δεσπόζειτε R., δεσπόζεται cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(51) Quia dicitio hæc integre posita non est, certo definiri nequit, rectene hæc verba habeant, an legi debeat ἀπὸ ἐχθρῶν.

(52) Quales hi fuerint, apparet ex p. 189, nempe viri cruces ex floribus concertas et plexas gerentes, quas imperatori volebant offerre.

crucigeri 189 quatuor factionum post secundam palmam a quatuor factionibus descendunt, e floribus contextas cruces gestantes, inque statione consistunt. Cursores vero cruces sublatas ad dominos ferunt, statimque cantores dicunt : « Crux vivifica, dominis opem fer ! » clamat et populus ter : « Sancte ! » Cantores : « In hac, benefici, coronati estis ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « In hac imperatis et vincitis ! » populus ter : « Sancte ! » Cantores : « In hac omnibus populis dominabimini ! » populus ter : « Sancte ! » Organo vero trisagium modulante, cantores dicunt : « Ter sancte, dominis auxilium fer ; » sic etiam populus ter. Sciendum est, si vespere nulli sunt ludi, præmia mane dari, si vero vespere sunt, etiam vesperi distribui.

Observanda in vespertina equorum decursione.

I. Postquam domini eo ritu ac more, qui in matutina decursione observatur, ad suggestum ascenderunt et ante thronum constitere, extrema tunica sua, ut in matutina, ter populum signant. Quod dum faciunt, factiones dicunt : « Sanctus, sanctus, sanctus ! » clamat et populus ter : « Sanctus ! » Cantores : « Multos, multos, multos ! » populus : « Multos annos in multos, » etc., ut de matutina decursione supra diximus. Sique Veneti majori loco habentur, cantores voce toni IV modulantur : « Anana ; » populus : « Laudamus te, Christe. » Cantores : « Nana ; » populus : « Rex sæculorum. » Cantores : « Nana ; » populus : « Unigenitum Patris Verbum ! » Cantores : « Ananaia ; » populus : « Quod respexisti et illustrasti. » Cantores : « Nana ; » populus : « Populum tuum. » Cantores : « Sancta ; » populus : « Et in postestate tua nos liberasti. » Cantores : « Ananaia ; » populus : « Et nos adduxisti. » Cantores : « Ananaia ; » populus : « Deo et Patri. » Cantores : « Ananaia ; » populus : « Mediatrix ! » Cantores : « Ananaia ; » populus :

VARLE LECTIONES

⁹⁷ οὐδέτι ed. ⁹⁸ φωνὴν R., ex sigla cod., φθογγῆ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(53) Vel etiam βωτῶν, utroque enim modo scribitur. Dies votorum quam ob causam fuerit celebratus et quo tempore, non liquet. Dicitur quidem infra p. 434, τὸ βωτῶν πεζοδρόμιον, *votum ludum pedestrem*, seu votis condictum ludum, in quo cursores, non equestres, sed pedestres de pedum velocitate certabant, incidere in diem a natalibus Christi octavum, hoc est secundum aut tertium Januarii. Quod sane pulchre cum traditis virorum doctorum et veteri Romanorum ritu convenit, qui diem novi anni seu mensis Januarii tertium votis pro salute imperatoris publice pronuntiandis deputabant. V. Casaubon. ad Script. Hist. Aug. t. I, p. 205, Petav. ad Julian. p. 106, Du Cange CPLi Christ. p. 439, et v. βωτῶν item *Jejunium Calendar. Januariar. et Calendar. Januariæ*. Verum p. 450 Nostri dicitur idem votum pedestre certamen in mensem Julium incidere. Quod non concilio, nisi dicantur plura vota per annum celebrata ludis cursus pedestris fuisse. Cujus rei vestigium nullum reperio. Recogitans igitur mecum, diem votorum

Α τες, εισέρχονται εἰς τὸ στάμα. Χρὴ εἶδέναι, ὅτι τῇ ἡμέρᾳ τῶν βωτῶν (53) ἀπὸ τοῦ δευτέρου βαΐου κατέρχονται ἀπὸ τῶν δ' δῆμων οἱ σταυροφόροι, βασιτάζοντες τοὺς ἐξ ἀνθῆων πεπλεγμένους σταυροὺς, καὶ ἴστανται εἰς τὸ στάμα. Οἱ δὲ κούρσωρες ἀΐροντες τοὺς σταυροὺς, ἀναφέρουσι πρὸς τοὺς δεσπότας, καὶ εὐθὺς λέγουσι τὰ ἄκτα. Οἱ κράκται· « Ὁ ζωοποιὸς σταυρὸς, βοήθησον τοὺς δεσπότας ! » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε ! » Οἱ κράκται· « Ἐν τούτῳ ἐστέφθητε, εὐεργέται. » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε ! » Οἱ κράκται· « Ἐν τούτῳ βασιλεύετε καὶ νικάτε. » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε. » Οἱ κράκται· « Ἐν τούτῳ βασιλεύετε τὰ ἔθνη πάντα. » ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε ! » Τοῦ δὲ ὄργανου τρισαγιάζοντος, λέγουσιν οἱ κράκται· « Τρισάγιε, βοήθησον τοὺς δεσπότας. » καὶ ὁ λαὸς γ' ὁμοίως. Ἰστέον, ὅτι, εἰ μὲν οὐκ ἔστι ⁹⁷ (54) δειλῆς, δίδονται τὸ πρῶν, εἰ δὲ ἔστι δειλῆς, δίδονται δειλῆς.

Ἄσα δὲ τελεῖν εἰς τὸ δειλινὸν ἵπποδρόμιον.

A'. Ἀνιόντων τῶν δεσποτῶν κατὰ τον τύπον καὶ τὴν ἀκολουθίαν τὴν πρῶν ἐπὶ τοῦ καθίσματος καὶ ἱσταμένων ἔμπροσθεν τοῦ σέντζου, κατασφραγίζουσι μετὰ τὸ ἄκρον τῶν χλανιδίων αὐτῶν τρίτον, καθὼς ἐν τῷ πρῶν προειρήκαμεν. Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν σφραγίζόντων, λέγουσιν οἱ δῆμοι· « Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος ! » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιος. » Οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαὸς· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ, » καὶ τὰ λοιπὰ, καθὼς καὶ ἐν τῷ πρῶν εἴρηται. Καὶ εἰ μὲν ἔχουσιν οἱ βένετοι προτίμωσιν, λέγουσιν οἱ κράκται φωνὴν ⁹⁸ ἤχ. ὃ ἱχαδιον· « Ἀνανά. » ὁ λαὸς· « Δοξάζομέν σε, Χριστέ. » Οἱ κράκται· « Νανά. » ὁ λαὸς· « Βασιλεῦ τῶν αἰώνων. » Οἱ κράκται· « Νανά. » ὁ λαὸς· « Μονογενῆ Λόγε τοῦ Πατρὸς. » Οἱ κράκται· « Ἀνανάγια. » ὁ λαὸς· « Ὅτι ἐπεσκέψω καὶ ἐφώτισα. » Οἱ κράκται· « Νανά. » ὁ λαὸς· « Τὸν λαόν σου. » Οἱ κράκται· « Ἄγια. » καὶ ὁ λαὸς· « Καὶ ἐν τῇ δυνάμει σου ἀπήλλαξας ἡμᾶς. » Οἱ κράκται· « Ἀνάγια. » ὁ λαὸς· « Καὶ προσήγαγες ἡμᾶς. » Οἱ κράκται· « Ἀνανάγια. » ὁ λαὸς· « τῷ θεῷ καὶ Πατρὶ. » Οἱ κράκται· « Ἀνα

in specie illum fuisse dictum, qui a nuptiis esset proximus, ut patet e charta vetere apud Baluz. : *die post noctem nuptialem, qui est dies votorum nostrorum* (id est hilariorum nostrorum : nam ex eo quod in votorum diebus genio soleret indulgeri, factum est, ut hilaria conviviaque omnia *vota* appellarentur), item e Chronico Casinensi apud Murat. t. II Ant. Ital. p. 939 : *tertiam partem de omnibus rebus suis, quæ uxori in die votorum vir dederat ut morgingabam*, cæpi dubitare indicareturne appellatione diei votorum in nostro cærimoniali dies a nuptiis imperatoris proximus, quotannis, at non fixo certoque tempore, sed vage recurrens. Qua de re quid sit, viderint alii.

(54) Subintellige ἱππικά vel πεζοδρόμια. Si vespere nulli sunt aut ludi equestres curules, aut pedestris cursus exercitia, tunc δίδονταν, nempe τὰ ἐπαθλα, dantur præmia mane ; si autem vespere quoque, ut mane, sunt ludi, tunc præmia nulla mane, sed omnia vespere dantur.

λάτᾳ· » ὁ λαός· « Μεσιτεῖα. » Οἱ κράτται· « Ἄνα-
 νάτᾳ· » ὁ λαός· « Τῶν πιστῶν βασιλέων ἡμῶν. »
 Οἱ κράτται· « Ἀνανάτᾳ· » ὁ λαός· « Ὡς μόνος
 παντοδύναμος. » Καὶ πάλιν λέγουσιν οἱ κράτται ἰχά-
 διον ἤχ. π. δ'· « Νανά· » ὁ λαός· « Ὀλος ὁ πόθος
 τῶν Ῥωμαίων. « Οἱ κράτται· » Ἄγλα· » ὁ λαός·
 « Εἰς ὑμᾶς ὀρᾶται⁹⁹, τοὺς εὐεργέτας. « Οἱ κράτται·
 « Νανά· » ὁ λαός· « Τοῦ κόσμου γὰρ εὐσεβείᾳ δε-
 σπόζετε¹ ὄλωσ, εἰς φιλάγαθον κράτος ὑμῶν, δεσπό-
 ται. » Ἄλλος ἤχ. δ'· « Κἂν θέλω σιγῆσαι, τῶν τρό-
 πων σου ἡ χρηστότης οὐκ ἐξέ με, ² » καὶ τὰ ἐξῆς.
 Εἰ δὲ ἔχει ὁ Πράσινος προτίμησιν, λέγει φωνῆν³ ἤχ.
 π. δ'· « Εὐχαριστοῦμέν σοι, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν,
 τῷ διασκαδάζοντι βουλὰς ἰθνῶν, » καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ
 πάλιν λέγουσι τροπάριον, ἤχ. ὁ αὐτός· « Πληρο-
 φορῶ (55) τὸ θεῖον ἐν πᾶσιν ὄντως καὶ τὸ εὐσε-
 βές (56) ὑμῶν, εὐεργέται· οὐκ ἔχει ἄλλην ἢ ψυχῇ
 ἡμῶν θεραπείαν, εἰ μὴ τὸ βλέπειν ὑμᾶς, τοὺς δε-
 σπότας τῆς οἰκουμένης. » Ἄλλος ἤχ. δ'· « Τὸ ὑμέ-
 τερον κράτος, φιλόχριστοι, θεοπροβλήτοι εὐεργέται.
 ἐκ Θεοῦ καταλάμπεται ἀληθῶς καὶ οὐκ ἐξ ἀνθρώπων,
 ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα ἀγαλλίαμα τῶν Βενέτων. » Εἰθ'
 οὕτως λέγουσιν οἱ κράτται· « Ἡμεῖς δοῦλοι τῶν
 βασιλέων· » ὁ λαός ὁμοίως. Οἱ κράτται· « Ἴδὲ δοῦ-
 λοι εὐσεβῶν βασιλέων· » ὁ λαός ὁμοίως. Οἱ κράτται·
 « Δοῦλοι· » ὁ λαός· « Τῶν βασιλέων. » Οἱ κράτται·
 « Δοῦλοι· » ὁ λαός· « Τῶν βασιλέων. »

Β'. Ἰστέον, δεῖ ἀπὸ νίκης λέγονται τὰ προῤῥηθέντα
 ἄκτα τῆς νίκης τῶν ἡνιόχων πρωτῶ. Χρῆ δὲ εἰδέναι,
 δεῖ ἀπὸ τοῦ δευτέρου βατοῦ κατέρχονται ἀπὸ τῶν δ'
 δῆμων οἱ σταυροφόροι, βαστάζοντες τοὺς ἐξ ἀνθέων
 πεπλεγμένους σταυροὺς, καὶ ἴστανται εἰς τὸ στάμα
 οἱ κούρσῳρες, αἴροντες τοὺς τοιοῦτους σταυροὺς
 ἀναφέρουσι πρὸς τοὺς δεσπότας, καὶ εὐθέως λέγουσι
 τὰ ἄκτα. Οἱ κράτται· « Ὁ θεὸς τύπος (57), βοή-
 θησον τοὺς δεσπότας· » ὁ λαός ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ
 κράτται· « Ἐν τούτῳ ἐστέφθητε, οἱ εὐεργέται· » ὁ
 λαός ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράτται· « Ἐν τούτῳ βασι-
 λεύετε καὶ νικάτε· » καὶ ὁ λαός ἐκ γ' ὁμοίως. Οἱ
 κράτται· « Ἐν τούτῳ ὀλέσετε τὰ ἔθνη πάντα· » καὶ
 ὁ λαός ἐκ γ' ὁμοίως. Τοῦ δὲ ὄργάνου τρισαχιάζοντος,

VARIE LECTIONES.

⁹⁹ ὀρᾶτε cod. et ed. ¹ εὐσεβεία δεσπόζεται cod et ed. Vid. supra p. 323. ² cod et ed. Vid. p. 323.
³ φωνῆ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(55) Πληροφορεῖν τινα est *aliquem securum et confidentem facere*, alicui aliquid certo asseverare. Ita Theophanes p. 105, πληροφορεῖν τινα ὄρκους, et p. 110. Est ergo sensus: *Assevero attestorque divino numini et vestræ pietati, domini benefici, revera, modis omnibus, animum nostrum non habere aliam medelam* etc.; vid. infra p. 196.

(56) Titulus principi proprius ὁ εὐσεβής, a novis Græcis confectus, ut Latinum *pius* exprimerent. Sed longe aliud est *pius*, diversum ab εὐσεβής. Quatenus *pius* reverentem Dei significat, congruit εὐσεβής. At *pius* quatenus principi tribuitur, amantem civium, φιλόπολιν, notat, quod cum εὐσεβής nihil habet commune, et originem traxit e novo Testamento et a Christianis. Si Justinian. Nov. 78, titulum imperialem *pius* ab Antonino Pio arcessit, prodit antiquitatum et historiarum ignorantiam, jam tum in

« Fidelium imperatorum nostrorum. » Cantores : « Ananaia ; » populus : « Ut solus omnipotens. » Rursus cantores voce toni obliqui quarti modulantur : « Nana ; » populus : « Unicum desiderinm Romanorum ! » Cantores : « Sancta ! » populus : « In vos, o benefeci, intuetur ! » Cantores : « Nana, » populus : « Pietate enim universo orbi dominamini, in robur vestrum boni studiosum, domini. » 190 Alius tono IV : « Etiamsi virtutes tuas tacere vellem, cœtus Christianus, id non licet, » et reliqua. Si vero Prasini præcipuam laudem retulere, voce toni obliqui IV dicunt : « Gratias tibi, Christo Deus noster, agimus, qui consilia gentium dissipasti, » et cœtera. Rursus troparium eodem tono canunt : « Divinitati in omnibus conspicuæ vestræque pietati, domini, confirmo : anima nostra haud aliam medelam habet, quam si vos, dominos universi, intuetur. » Alius tono IV : « Potestas vestra, Christi amantes atque Deo promoti et benefeci principes, a Deo certe, non per homines, resplendet, N. N. voluptas et gaudium Venetorum. » Postea cantores dicunt : « Nos servi imperatorum ; » populus eadem. Cantores : « Ecce servi piorum imperatorum ! » populus similiter. Cantores : « Servi ; » populus : « Imperatorum, » Cantores : « Servi ; » populus : « Imperatorum. »

II. Post victoriam acta victoriæ aurigarum matutinæ recitantur. Post secundam vero palmam crucigeri a quatuor populis descendunt, cruces e floribus contextas portantes, in statione vero cursores adsunt, hasque cruces sumunt, iisque ad dominos allatis, statim acta recitant. Cantores : « Divina imago, dominis auxiliare ! » eadem populus ter Cantores : « In hac, munifici principes, coronati estis ! » sic populus ter. Cantores : « In hac imperatis et vincitis ; » sic populus ter. Cantores : « In hac omnes populos pessum dabitis ; » sic et populus ter. Organo vero trisagium modulante, cantores dicunt : « Ter sancte, dominos adjuva ; » sic et populus ter. Cæterum omnia spectacula equestria, tum matutina,

Græculos subrepentem, et nugas trahentem ; v. Ale-
 mann. ad Procop. p. 72. et Harduin. ad Themist. p. 427. *Pius* de Deo aut de patre hominum et liberorum amante Latinis vetustis dicebatur. Et quia imperator *pater civium et patriæ* reputabatur atque dicebatur, ideo *pius* audiebat, et qui eum læderet aut offenderet, habebatur *impius* et *impietatis*, τῆς ἀσεβείας, accusabatur, ut contra qui eum coleret et amaret, *pius* erat. Vid. Vales. ad Xiphilina. p. 1084. ed. Reimar. § 57. « [Προσκυνῶ σε ὡς εὐσεβῆ καὶ ἐκ Θεοῦ προβληθέντα βασιλέα. Theophan. p. 404.] »

(57) *Divina imago*, imago Dei patientis. Ita crucem appellant Græci novi. Theoph. p. 18, τοὺς θεῖους τύπους (male τόπους editum fuit,) crucem appellat cum rebus illuc pertinentibus.

tum vespertina, hoc ritu hisque cerimoniis celebrantur : eadem enim acta, eadem acclamationes et cætera cerimoniarum omnes supra expositæ observantur. τὸν τύπον καὶ ταύτην ἔχουσι τὴν τάξιν. Τὰ γὰρ αὐτὰ ἄκτα καὶ αἱ ἑὸς εὐφρημία : καὶ αἱ ἄλλαι ἀπασσι ἀκολουθίαι αἱ προῤῥηθεῖσαι φυλάττονται.

Observanda, cum micropanita factionarius institui decet.

I. Actis circensibus, et auriga micropanite prima palma potito, imperator populo edicit, ut N. factionarium expetant, quo facto, cantores : « Domini orbis, exaudite Venetos precantes ! » populus ter : **¶** « Sancte. » Cantores : « Ut servi rogare audemus ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « Cum timore dominos intuemur ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « Non injuria benefici principes invocamini ; » clamat et populus ter : « Sancte. » Cantores : « Ad preces servorum vestrorum Venetorum ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « Secundarium factionarium petimus ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « Domine, serva principes Romanorum ! » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva imperatores cum conjugibus et porphyrogenitis, » populus ter : « Domine, serva. » Postea Cantores : « Unum adhuc servi vestri precamur ; » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Factionem, domini, N. ; » populus ter : « Domine, serva. » « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης σὺν ταῖς Αὐγούστις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Καὶ εἴθ' οὕτως λέγουσιν οἱ κράκται : « Ἄλλην μίαν αἵτησιν ἔχομεν οἱ δοῦλοι ὑμῶν » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται : « Φακτίονα δεσπότης, τῷ ὀδεῖν (58) » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. »

II. Imperatore autem auream bullam seu factionem tradente, actuarius manu populo signum dat, unde cognoscit, factionem imperatorem dedisse. Actuarius vero, a cursoribus stipatus, uno scilicet ante ipsum procedente elataque manu bullam portante, hanc a cursore sumptam factionario futuro tradit, qui eam, postquam osculatus est oculisque admovit, actuario reddit. Is eam lumbis suis imponit, ac statim cantores factionis dicunt : « Tria, domini, factionis ! » populus ter : Domine, serva. »

VAHIE LECTIONES.

⁴ αἱ om. ed. ⁵ αἰτήσασθαι ed. ⁶ ἐπιδοῖ ed. h. l. et mox.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS,

(58) Id est bullam auream, qua factionem institueri ipsi permittitur, qua factionarius declaratur. Ut *combina* (pro *combinatio*) est diploma, quo venia datur equos combinandi, ut *erectio* testimonium scriptum factæ veniæ ἐξελαύνειν, evectio nis seu processio nis in curru extra urbem et provinciam : ita *factio* attestatum scriptum veniæ factæ factionem instituendi. Ipse Noster in continentis explicat τὴν χρυσῆν βούλλαν ἦγον τὸν φακτίονα.

(59) De aureis bullis sic dictis, non ideo, quod litteris aureis essent exaratae, quamvis id interdum quoque, sed rarius, contingeret, sed quod ab ipsis e filo vel prandeo serico dependeret bulla seu capsula aurea, habens intus imaginem et nomen imperatoris cera expressum, multi multa scripserunt, et quidam integros tractatus ; conf. Du Cange Gl. utroque et ad Cinnam. p. 486. *] Bullæ aureæ imp. interdum aureis litteris scriptæ. Anastas. p. 86. De ἐντολαῖς seu præceptis sigillo signatis v. Luitprand. Leg. p. 144. Leonis de aurea bulla imp.

λέγουσιν οἱ κράκται : « Τρισάγισ, βοήθησον τοὺς δεσπότης » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' ὁμοίως. Ἰστίον, ὅτι πάντα τὰ ἱπποδρόμια, τὰ τε πρῶτῃ καὶ δεύτῃ, τοῦτον

Ὅσα δεῖ τελεῖσθαι, μικροπανίτου μέλλοντος γίνεσθαι φακτιοναρίου.

Α'. Ἰππικῶ ἀγομένου, καὶ ἀνδραγαθοῦντος τὸ πρῶτον βασιλεὺς μικροπανίτου ἡνιόχου, δηλοῖ ὁ βασιλεὺς τῷ δήμῳ, ὡς ὅτι « Αἰτήσασθε ὅ τὸν ὀδεῖν εἰς φακτιοναρίου, » καὶ εὐθέως λέγουσι οἱ κράκται : « Δεσπότης τῆς οἰκουμένης, δέξασθε Βενέτους παρακαλοῦντας » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου « Ἄγισ. » Οἱ κράκται : « Ὡς δοῦλοι τολμῶμεν παρακλέσαι : καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἄγισ. » Οἱ κράκται : « Μετὰ φόβου δυσωποῦμεν τοὺς δεσπότης » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἄγισ. » Οἱ κράκται : « Ἀνεξικίκως παρακλήθητε, οἱ εὐεργέται : φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἄγισ. » Οἱ κράκται : « Εἰς τὴν δέησιν τῶν δοῦλων ὑμῶν Βενέτων » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἄγισ. » Οἱ κράκται : « Τὸν δεύτερον αἰτούμεθα εἰς φακτιοναρίου » καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ' « Ἄγισ. » Οἱ κράκται : « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης Ῥωμαίων » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται : « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἐστεμμένους » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται : « Ἄλλην μίαν αἵτησιν ἔχομεν οἱ δοῦλοι ὑμῶν » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται : « Φακτίονα δεσπότης, τῷ ὀδεῖν (58) » ὁ λαὸς ἐκ γ' « Κύριε, σῶσον. »

Β'. Τοῦ δὲ βασιλέως παρασχόντος τὴν χρυσῆν βούλλαν (59), ἔχουν τὸν φακτίονα, νεύει ὁ ἀκτουάριος μετὰ τῆς χειρὸς τῷ δήμῳ ὅτι δεῖ νοοῦσιν, ὅτι προσέχει τὸν φακτίονα ὁ βασιλεὺς. Ὁ δὲ ἀκτουάριος ὀψικευόμενος ὑπὸ τῶν κούρσων, δηλονότι ἐνὸς κούρσων ἐμπροσθεν τοῦ ἀκτουαρίου περιπατοῦντος καὶ ἐπιρμένη χειρὶ τὴν βούλλαν βασιτάζοντος. Ὁ δὲ ἀκτουάριος ταύτην αἴρων ἀπὸ τοῦ κούρσων, ἐπιδοῖ αὐτὴν τῷ μέλλοντι γίνεσθαι φακτιοναρίῳ. Ὁ δὲ ταύτην ἀσπαζόμενος καὶ τοῖς ὄμμασιν ἐπιθεῖς (60),

D] Mabillon. Itiner. Ital. p. 99. Diploma Rogerii, regis Siciliae, in archivo monasterii Cavensis exstat bulla aurea munitum hac inscriptione : Ῥογέριος ἐν Χρῆ Θεῷ εὐσεβῆς κραταιὸς ῥήξ καὶ τῶν Χριστιανῶν βοηθός ; ibid. p. 118. χρυσοβούλων, hoc est epistolam auro scriptam et signatam mihi dederunt vobis deferendam, sed vobis non dignam. Luitprand. Legat. p. 155. Bullæ aureæ imp. lamellis duabus tenuibus constabant ; vid. Meibom. ad Andronici bullam p. 15. De aurea bulla Byzantinorum imp. v. Constantin. de administ. imperio p. 116, 123. De imp. subscriptione bullis item plumbeis v. DC. ad Alex. p. 255.]

(60) Mos ille imperatorum litteras et mandata scripta osculandi et ad oculos frontemque admovendi a Græcis videtur ad Turcas cum aliis multis ritibus devenisse. Turcarum magistratus quoties firmanam aut ordonantiam Sultani sui accipiunt, osculantur et oculis atque fronti apprimunt, ut ex Itinerariis constat. Antiquum esse hunc morem patet

ει πάλιν τῷ ἀκτουάριῳ. Ὁ δὲ ἀκτουάριος Α ἐπι το ψάσας ἑ αὐτοῦ ἐπιδίνει. (61), καὶ εὐ- ἰπὸ τοῦ δῆμου λέγουσιν οἱ κράτα· « Γὰ τρία, και, τοῦ φακτιόνοσ (62). » ὁ λαὸσ ἐκ γ· « Κὺ- ῶσον. » Οἱ κράτα· « Κὺριε, σῶσον (63). κτιλγψιν ὁ τῶν Βενέτων. » καὶ ὁ λαὸσ ἐκ γ· ε, σῶσον. » Οἱ κράτα· « Κὺριε, σῶσον. Τῆν νησιν τῶν αἰτησίων. » ὁ λαὸσ ἐκ τρίτου. «ε, σῶσον. » Οἱ κράτα. Καὶ ὄτε λαθῆ ὁ βουλλωθεῖσ φακτιονάριοσ τὰ ἐπαθλα, λέγει ὁ δῆμοσ. λαθατε ἰὰ καὶ εὐχασθε τοὺσ ἰδίοσ δεσπότασ, » καὶ εὐθέωσ ἀνέρχεται εἰσ τὸ ἴδιον ἀρμα (64), καὶ σάσσει κατὰ τον, ἤτοι χορεύει (65) καθὼσ εἴθισται ἀπὸ νίκησ.

Munus Venetorum ! » populus ter : » Domine, Serva ! » Cantores : « Domine, serva. Renovatio- nem precum ! » populus ter : « Domine, serva. » Dumque factionarius bulla institutus, præmia vic- toriæ accipit, populus dicit : « Abite et fausta Dominis vestris apprecamini. » Tunc ad currum suum abit et tripudiat seu saltat, ut post victoriam mos est.

VARIÆ LECTIONES.

ι τὴν ψ. ed. * ἐπιτείνει ed, * σῶσον τὴν ἀντ. et mox. σωσον τὴν ἀνακτ. ed. ἰὰ ἀπέλθετε ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Leo Leonti, episcopi Neapolitani, quod refe- Acta synodi vii : "Ὡσπερ ὁ κέλευσιν βασιλέωσ νοσ καὶ ἀσπισμένοσ τὴν σφραγῖδα, οὐ τὸν [f. κηρὸν] ἐτίμησεν, ἢ τὴν χέρτην [pergame- ἢ τὸν μολιῖθρον, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ τὴν προσκῦ- καὶ τὸ σῖδασ ἀπένειμεν. Si πηλόν hic serve- lebet supponi non tantum cera, sed etiam sigillaria, quæ impressum signum recipit et t, signatum olim fuisse. Arethas apud Theo- om p. 270 : Δεξάμενοσ τὴν τοῦ βασιλέωσ σάκραν ἰλῆσε τὴν σφραγῖδα τὴν ἔχουσαν τὸ στηθῆριον ασιλέωσ. Ipsas quoque manus imperatorum antes non ori, sed, quod reverentius, oculis nebant. Nicetas p. 295, D, antep. : Ἐνίστε δὲ τρεθρωμένασ [a chiragra nodosas et rigidas] χεῖρασ [Isaacī Angeli nempe] περιπυτσόμενοι οναχθισ sermo est] καὶ τοῖσ ὀφθαλμοῖσ αὐτάσ ποτεσ. Codex ἐπιδίνει [pro ed. ἐπιτείνει], quod esset t. Nam Græci novi δένειν et δέννειν pro δεῖν isin, ligare, pronuntiant. Esset itaque sensus isin τὴν χρυσόδουλλαν ἐπὶ τὸ ψάσας αὐτοῦ ἐπι- auream bullam e cingulo suspensam super C appendere, in signum legitimætionis, quem- lam milites hodie peras coriaceas, quas vulgo itaschen appellamus, gestant. Factionarius, rysobullam suam sic gestabat, profitebatur se ariam regium auctoritate principali consti- esse. Sane mos olim erat, ut cursores, man- i, præcones principum, arma, id est insignia m, e cingulis dependantia in pyxidibus picta femoribus ferrent ; unde forte mos natus, ilites arma principis, cui militant, super suis balthæaribus (Patroniaschen) gerunt. Apud Nim Uptonum et miliari officio l. 9, dicuntur : peditantes imperatorum, regum et principum e arma dominorum suorum in pyxidibus depi- endentibus in suis cingulis sive cinctortis super Nec eis est permissum dominorum suorum alio aliquo loco portare. Hæc ipsa quoque est τοῦ ἐπιγονατίου in vestitu patriarcharum. autem τὸ ἐπιγονάτιον mappula scutiformis boidea, cruce signata, e cingulo super femur am dependens et fluitans. Eo profitebatur, qui est, se ministrum et prædicatorem crucis esse. Et ποῖα (quod idem atque ψάα) dicebant pro eterum. Hypatus De partibus corpori humani, καὶ ποῖα αἱ σάρκασ αἱ περικείμενα τοῦ νεφροῦ ῖόμενα ἀπῆλα. Dictæ sunt illæ bulgæ Patron- pi, quia qui eas gerunt, in iis insignia domi- n, patronorum, quibus serviunt, ad quorum iam pertinent, ostendunt. Exempla verbi δένειν unevn pro δεῖν, vincire, ligare habet Du Cange δέννειν et v. περιτραχῆλιον. Similis formatio rdi περιγύειν pro — χύειν vel χεύειν vel χεῖν ; v pro βένειν, βένειν ; πέρειν, πέρειν. Et in rum omnia verba contracta in év forman' l in évov et évov, ut verba omnia cōtracta in

ώ formant in óνω vel óνω, ut γυμνώννειν pro γυμνοῦν etc. (62) Si vocabulum φακτιών hic significaret fac- tionarium, crederem τὰ τρία idem valere atque supra p. 187, A, pen., nempe tria numismata factio- nario debita flagitamus. Sed creto potius hic loci τὰ ἴσα subintelligi ; trius exemplaria, tres copias, ut loquuntur, bullæ petimus aureæ, qua factionarius nuncupatur ; unam forte, quæ in archivium regium inferretur, alteram quæ in archivo factionis depo- neretur, tertiam, quam factionarius ipse sibi serve- ret. Conf. p. 235, ubi δύο χάρτια, duo exempla ejusdem formulæ memorantur. (63) Post h. v. hic et paulo post ponendum pun- ctum. Domine, serva ; (flagitamus) munus Venetorum, conchiarium Venetis dari solitum. Notat enim ἀντι- ληψίσ novis Græcis idem αἴque δῶρον, et proprie quidem ἀντιδῶρον, ὅ ἀντι ἔλλου δῶρον ἀντιλαμβά- νουσιν οἱ λαμβάνοντασ. Conf. Script. posi Theophan. p. 268. B. et Nostri p. 218. A. penult., Theophan. p. 422. C. 1. (64) Quod hic ἄρμα vel potius ἄρμα, id paulo post D. pen σκεῦοσ appellatur. Est autem mea qui- lem sententia, locus vel ædificium, ubi non tantum arma agitatorum circensium, ut cassides, lora, scuticæ, stimuli, etc., jacebant, sed etiam ubi sese in pyrrhichis suis exercebant ; quod deinceps p. 194. C. pen. et p. 200. D. pen. ἄρματούρονον et in medio circo situm dicitur. Ascendunt igitur in arma seu locum, ubi arma jacent et induuntur, et armaturæ seu pyrrhichæ, τὰ σῆξιμα, sunt. Quoque modo pute Nostrum p. 192. B. pen. interpretandum esse. (65) Bene factum in eo, quod interpretatio voci obscuræ additur sæpius hoc recurrit in codice, σάσσειν pro saltare et σῆξιμον pro σῆξι, saltatione. Si recte habet Salmasii etymologia dantzan, danser, a Latino densare derivantis (Script. Hist. Aug. t. II, p. 12.) eo, quod ictus pedum in saltatione densentur, crebri fiant, quam etymologiam proba- bilem rediunt Glossæ Græco-Latinæ : δέυπόδια, acupedium, adensatio, (id est addensatio) δέυπόδιω, adenso, denso, acupedium cursor, quasi acutis pedi- bus currens : non improbabilis nascitur conjectura, Græcis eodem ex fonte manasse σάσσειν pro saltare ; σάσσειν, nempe τὰ κρούματα τῶν ποδῶν, offercire, crebros facere ictus pedum ; vel etiam ἀπὸ τοῦ σάσσειν, id est γονυκλίνειν, quia inter saltandum sæ- pius genua flectuntur, et in latera corpus inclinatur. Verbum σάσσειν pro genu flectere reperio in Alexiade, p. 311. C. : Τοῦ πλειονοσ µέρουσ τοῦ πύργου ποδοκοπηθέντοσ κάτωθεν συνέθη σῆξι τὸν πύργου ὡσ ἐπὶ γόνου δοκεῖν ἐπικλιθῆναι. Habet hoc sensu et quoad significacionem magnam convenien- tiam cum Belgico sacken. Potest tamen in Alexi- adis quoque loco σάσσειν pro ἄλλασθαι accipi, qua- lem significatum reperio etiam in composito derivato ἰσπῆμοσ, respiratio, quasi subscultus palmbusis.

Acta, quando secundarius auriga constituendus est. A Ἄκτα, μέλλοντος γίνεσθαι δευτέρου ἡνίοχου.

Cantores dicunt: « Domini orbis, exaudite Venetos precantes! » clamat et populus ter: « Sanctel! » et reliqua, uti supra de factionario notatum: præterquam quo pro: « Tria, Domini, factionis! » dicant: « Tria, Domini, secundarii! » Quod si vero auriga bulla institutus non est, currum non ascendit ut post palmam saltet.

192 Observanda, cum bigarius zona donatur.

I. In decursione equestri cum prima palma auriga. cujuscunque factionis sit, particeps factus est et præmia certaminis accepturus, intrat, per cursorem actuarium admonet, ac dicit: « Aurigam cingere volo. » Hoc actuarius ad imperatorem refert, qui postquam bigarium cingi jussit, futurus bigarius intrat, et se in terram prosternens, primi aurigæ pedes amplectitur, aurigæ vero, acceptis præmiis, discedunt et ante factionem, cruce dominos signantes, subsistunt. Populo autem, quæ in præmiorum distributione recitari solent, acta recitante, domini aurigis, foris scilicet ante factionem stantibus, præmia mittunt. Tunc populus ad aurigas: « Discedite et dominis læta apprecamini, » quibus ad stationem rursus abeuntibus, bigarius cum ipsis intrat, et procidentibus aurigis, ipse quoque procumbit, ac sinistra manu factionarii pedem tenens, dextra signat, præfecto ad dextram factionarii constituto. Aurigæ, ab imperatore dimissi, currus conscendunt, ac saltantes seu tripudiantes deflectunt, ad suam factionem reversi, eam signant, et ad cancellos in discessu se recipiunt. Præfectus et bigarius in statione recti stantes ac signum facientes, remanent.

σίσσοντες ἤτοι χορεύοντες κάμπουσιν, καὶ ἀπερχόμενοι πρὸς τὸν ἴδιον δῆμον, κατασφραγίζουσι καὶ ἀναχωροῦσιν, ἀπιόντες πρὸς τὰ κάγκελλα. Μένει δὲ ὁ ἐπιστάτης μετὰ τοῦ βηγαρίου εἰς τὸ στάμα, ἰστάμενοι ὄρθοι καὶ κατασφραγίζοντες.

II. Imperator aurigarium, quod et δημόσιον seu publicum appellatur, cassidem argenteam pretiosam ac cingulum afferri jubet: actuarius vero abit, ab omnibus cureoribus, tribus scilicet, quorum unus aurigarium seu δημόσιον, secundus cassidem, tertius cingulum gestat, stipatus. Aurigarium bigario in

VARIE LECTIONES.

¹¹ τὰ ante τοῦ om. ed. ¹² βουλλώμενος ed. ¹³ βσί cod. ¹⁴ ἀπέλθετε ed. ¹⁵ χεῖραν cod. ¹⁶ σφραγίζει ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(66) Solent novi Græci augmentum participii præteriti passivi omittere, ut hic βουλλώμενος pro βεβουλλώμενος, βηπτισμένος pro βεβηπτισμένος p. 335, ἀποσκέφθαι p. 369, pro ἀπεσκέφθαι, p. 370, κατακλασμένα pro κατακεκλασμένα, p. 460. Φρυγία κατακαυμένη memoratur, etiam aliis dicta pro κατακεκαυμένη. Referrem hoc quoque locum p. 368 μετὰ καὶ χρυσομένων πεδίων, nisi scirem, fore quosdam, qui καὶ pro κε scriptum contendunt et augmentum verho junctum malint in hunc modum: Μετὰ χρυσομένων π. Exempla similia præstant apud Theophrastum p. 167 (conf. Geogr. ad p. 213), p. 250, 335, 432 (ubi male mutat margo); 417, 455, antep. et alibi multis in locis. Etiam ipsi veteres Græci negligentes augmenti erant, teste Casaubono ad Athenæum p. 418, ubi alia hujus rei exempla

λέγουσιν οἱ κράκται· « Δεσπότης τῆς οἰκουμένης δέξασθε Βενέτους παρακαλοῦντας· » φθογγεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Ἄγιε, » καὶ τὰ ἐξῆς, καθὼς καὶ ἐν τῷ φακτιοναρίῳ προεῖρηται· πλὴν ἀντὶ τοῦ· « Τὰ τρία, δεσπότης, τοῦ φακτίονος, » λέγουσι, « Τὰ τρία, δεσπότης. » Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι, ἐάν μὴ ἔστιν ὁ ἡνίοχος βουλλωμένος ¹² (66), εἰς σκευὸς (67) οὐκ ἀνέρχεται, ἵνα σάξῃ ἀπὸ τοῦ βαίτου.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν, βηγαρίου ζωννυμένου (68).

A'. Ἐγομένου τοῦ ἱππικοῦ καὶ ἐπιτυχίου τοῦ ἡνίοχου οἰουδῆποτε μέρους τῷ πρώτῳ βαίτῳ ¹³, ὡς εἰσέρχεται (69) λαθεῖν τὰ ἐπαθλα, μὴ γνέει διὰ τοῦ κούρσωρος τὸν ἀκτουάριον, λέγων· « Ἡνίοχον θέλω ζῶσαι. » Ὁ δὲ ἀκτουάριος ἀναφέρει τῷ βασιλεῖ, καὶ κελεύοντος τοῦ δεσπότητος ζωσθῆναι τὸν βηγάριον, εἰσέρχεται ὁ μέλλων γίνεσθαι βηγάριος, καὶ πίπτων ἐπὶ τῆς γῆς, κρατεῖ τοὺς πόδας τοῦ πρώτου ἡνίοχου· οἱ δὲ ἡνίοχοι λαμβάνοντες τὰ ἐπαθλα, ἐξέρχονται καὶ ἴστανται κατέναντι τοῦ δήμου, κατασφραγίζοντες τοὺς δεσπότητας. Κράζοντος δὲ τοῦ δήμου πρὸς τὸν βασιλέα τὰ ἄκτα τῶν ἐπάθλων τῆς νίκης, ἀποστέλλουσιν οἱ δεσπότης τὰ ἐπαθλα τοῖς ἡνίοχοις, δηλονότι ἐξωθεν αὐτῶν ἰσταμένων ἀντικρὺ τῶν δήμων. Καὶ εἶθ' οὕτως λέγει ὁ δῆμος πρὸς τοὺς ἡνίοχους· « Ἀπέλθετε ¹⁴ καὶ εὔξασθε τοὺς δεσπότητας. » Καὶ ἀπερχομένων αὐτῶν πάλιν εἰς τὸ στάμα, εἰσέρχεται μετ' αὐτῶν ὁ βηγάριος, καὶ πίπτωντων τῶν ἡνίοχων, πίπτει καὶ ὁ βηγάριος, καὶ κρατῶν τὴν πόδα τοῦ φακτιοναρίου μετὰ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ¹⁵ (70), μετὰ τῆς δεξιᾶς κατασφραγίζει ¹⁶, ὁ δὲ ἐπιστάτης ἴστανται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ φακτιοναρίου. Ἀπολύει δὲ ὁ βασιλεὺς τοὺς ἡνίοχους, καὶ ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ ἄρμα, καὶ

B'. Ὁ δὲ βασιλεὺς κελύει δοθῆναι αὐριγάριον τὸ λεγόμενον δημόσιον (71) καὶ κασιδίον ἀργυροῦν σεμνὸν καὶ τὸ ζωστόν. Κατερχομένου δὲ τοῦ ἀκτουαρίου καὶ ὀψικευομένου ὑπὸ πάντων τῶν κούρσῶρων, δηλονότι τριῶν κούρσῶρων, βασταζόντων, τοῦ μὲν τὸ αὐριγάριον, ὅπερ ἔστι τὸ δημόσιον, τοῦ δὲ κα-

D velustissimis auctoribus producit, quæ ipsis magis quam librariis imputanda esse evincunt marmora; ut διάτρυχεν pro διατάχεν est apud Chrisull. in Antiqu. Asiæ. p. 144, in psephismate Attalistarum.

(67) Significat omnino σκευὸς currum; vid. p. 195; verum quia non video, quomodo aliquis aut cum curru, aut in curru saltare queat, magis propendo ad interpretationem paulo ante propositam.

(68) Bigarius enim instituebatur velin vestiebatur galea argentea et zona; vid. col seq., lin. 3.

(69) Nempe in cathisma, ubi præmia ab imp. distribuebantur.

(70) V. ad p. 114 dicta.

(71) Aurigaria et τὰ δημόσια, publica, erant veteres et communi ærario aurigis datæ; v. p. 200 pen. et 201.

σίδιον, τοῦ δὲ τὸ ζωστόν. Ἐἵτα ἐπιδίδει ¹⁷ ὁ ἀκτουά- A
ριος τὸ μὲν αὐριγάριον εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ· τὸ δὲ
κασσίδιον ἐπιτίθεισιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τὸ
ζωστόν ζωννύει εἰς τὰ μέγα αὐτοῦ, καὶ εἶθ' οὕτως
γέγει ὁ δῆμος τὰ ἄκτα· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλά· ἢ
ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράκται· « Πολ-
λοὶ ὑμῖν χρόνοι, ἡ ἐκλογὴ τῆς Τριάδος· » φθογγεῖ καὶ
ὁ λαός ἐκ γ'· « Ἄγιε. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν
χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου· » ὁ λαός ἐκ γ'·
« Ἄγιε· » οἱ βένετοι· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ
κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα-
αὐτοκράτορες Ῥωμαίων· » ὁ λαός ἐκ γ'· « Πολλοὶ
ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι,
δεσπότης σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεν-
νήτοις· » ὁ λαός ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ
κράκται· « Ὁ δεῖνα σὺ εὐτυχεῖς εἰς τὸν δῆμον τοῦ-
τος· » ὁ λαός ἐκ γ'· « Ἄγιε. » Οἱ κράκται· « Σε-
ρβάνιον, δεσπότης, τῷ βηγαρίῳ. » Καὶ εἶθ' οὕτως
ἀποστέλλουσιν αὐτῷ στεφάνιον καὶ ἱμάτιον, καὶ πάλιν
λέγουσιν οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης
Ῥωμαίωγ· » ὁ λαός ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον· » Οἱ κράκται·
« Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης σὺν ταῖς Αὐγούσταις
καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοις· » ὁ λαός ἐκ γ'· « Κύριε,
σῶσον. » Ἐἵτα λέγουσι πάντες ὁμοῦ πολυχρόνιον. Ὁ
δὲ βηγάριος κατασφραγίζει τρίτον τοὺς δεσπότης,
καὶ προσκυνῶν ἀπευχαριστεῖ, καὶ ἐξέρχεται μετὰ
τοῦ ἐπιστάτου ἕως τῆς δάφνης, εἵτα ὁ βηγάριος ἀπέρχεται ἐπὶ τὸν δῆμον, καὶ κατασφραγίζων τρίτον εἰς
τὸν δῆμον, ἀνέρχεται εἰς τὰ κάγκελλα, καὶ προσκυνεῖ τὸν φακτιονάριον καὶ ἔλους τοὺς ἠνιόχους τῶν
δύο μερῶν καὶ τὸν τριβοῦνον.

Ἄκτα, ἐπινικίων θριαμβευομένων (72) ἐπὶ τοῦ C *Acta, quando victoriales triumphi in hippodromo
celebrantur.*

« Δόξα Θεῷ τῷ Δεσπότη ¹⁸ πάντων, δόξα τῷ Κτι-
στη καὶ δημιουργῷ τῶν ὄλων. Δόξα Θεῷ τῷ θριαμ-
βεύσαντι τοὺς τῆς Ἄγαρ. Δόξα Θεῷ τῷ παμβασιλεῖ
τῶν αἰώνων. Δόξα Θεῷ τῷ ἐνισχύσαντι βασιλεῖς τοὺς
ὀρθοδόξους. Δόξα Θεῷ τῷ ἐπιβλέψαντι ἐφ' ἡμῖν
φιλανθρώπως. Δόξα Θεῷ τῷ πατάξαντι Ἰσμαηλίτας
τοὺς Χριστομάχους. Δόξα Θεῷ τῷ βυσσμένῳ ἐξ
ἐχθρῶν τοὺς αἰχμαλώτους. Δόξα Θεῷ τῷ προθήσαντι
τὰς πόλεις τῶν Ἀράβων. Δόξα Θεῷ τῷ μεταβάλλοντι
τοὺς ἀρνητὰς τῆς Τριάδος. Δόξα Θεῷ τῷ ἀπολέσαντι
τοὺς ἀρνητὰς τῆς Θεοτόκου. Δόξα Θεῷ τῷ καταισχύ-
ναντι τὸ φρόσγμα ὁ δεῖνα τοῦ Χριστομάχου. Δόξα Θεῷ
τῷ εὐδοκῆσαντι οὕτως. Κύριε, τίς οὐ δοξάζει τὴν
βουλὴν σου; Κύριε, τίς οὐχ ὁμνήσει τὰ ἔργα τῶν
χειρῶν σου; Κύριε, εὐχαριστοῦμέν σοι περὶ πάντων, D
ὅτι ἠλέησας τὸν λαόν σου μεγάλως ¹⁹ ἐκ τοιοῦτου
βασιλεῦσθαι κράτους. » Καὶ ὅτε πῆσωσιν οἱ δίσμοιοι
πρηνεῖς ἐπὶ τῆς γῆς, νεύει ὁ ἀκτουάριος, καὶ λέγου-
σιν οἱ κράκται· « Ἐπισσον οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν θεοκρί-
τως· » καὶ ὁ λαός ὁμοίως γ'.

manum tradit, cassidem capiti imponit, cingulo
eum in medio accingit, factione inter hæc accla-
mante : « Multos, multos, multos ; » populus : « Mul-
tos annos in multos. » Cantores : « Multa vobis
tempora, a Trinitate electi ! » Clamat et populus ter :
« Sancte ! » Cantores : « Multa vobis tempora, fa-
muli Domini ! » populus ter : « Sancte ! » Veneti ;
« Multa vobis tempora ! » Cantores : « Multa vobis
tempora, N. N. Imperatores Romanorum ! » populus
ter : « Multa vobis tempora ! » Cantores : « Multa vobis
tempora, Domini cum imperatricibus et porphyro-
genitis ! » **193** populus ter : « Multa vobis tem-
pora ! » Cantores : « Tu feliciter in hoc populo rem
agas ; » populus ter : « Sancte. » Cantores : « Co-
rollam, domini, bigario ! » et statim corollam ac
vestem ipsi mittunt. Rursus cantores : « Domine,
serva dominos Romanorum ! » populus ter : « Do-
mine, serva ! » Cantores : « Domine, serva principes
cum Augustis conjugibus et porphyrogenitis ! » po-
pulus ter : « Domine, serva ! » Postremo omnes
simul dicunt : In multos annos, etc. » Bigarius
vero ter dominos signat, flexoque genu ipsius gratias
agit, deinde cum præfecto ad daphnen, inde ad fa-
ctionem abit, qua ter signata, ad cancellos ascendit
factionarium omnesque duarum factionum aurigas
et tribunum adorans.

« Gloria Deo, omnium Domino, gloria Creatoriet
Conditori universi ! Gloria Deo, triumphos de Aga-
renis agenti ! Gloria Deo regi sæculorum ! Gloria
Deo, qui imperatores recte credentes corroboravit !
Gloria Deo, qui, ut amantissimus hominum, nos
respexit ! Gloria Deo, qui Ismaelitas, Christiano-
rum inimicos, percussit ! Gloria Deo, qui captivos
ab hostibus liberavit ! Gloria Deo, qui urbes Ara-
bum destruxit ! Gloria Deo, qui Trinitatem negantes
prostravit ! Gloria Deo, qui Delparam negantes
perdidit ! Gloria Deo, qui ferocientem N. Christo
inimicum opprobrio implevit ! Gloria Deo, cui ita
visum fuit ! Domine, quis consilium tuum non ce-
lebraret ? Domine, quis non laudaret opera ma-
nuum tuarum ? Domine, gratias tibi præ omnibus
agimus, quod misertus es populi tui, eique huic
pojenti imperio subesse permisisti ! » Cum vero
captivi proni in terram prociderunt, actuario si-
gnum dante, cantores dicunt : « Justo Dei judicio
inimici nostri occiderunt ! » quod populus ter re-
petit.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸ ἐπιβίβοι ed. ¹⁹ Θεῷ δεσπ. ed. ²⁰ σου, μεγάλως ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(72) *Signis victoriae solemnæ cum pompa in urbem introductis.* [Triumphî voce pro solemnî introitus
usurpata Aimonî in Histor. Frano.]

194 *Acta, ubi emirus barbarorum princeps bello A* Ἄκτα ἐπὶ μεγιστάνῳ ἀμηρῶ ἐν πολέμῳ ἡττη-
victus et interemptus fuit. θέντι καὶ ἀναίρεθέντι.

« Gloria Deo hostes conterenti! Gloria Deo, qui atheos sustulit! Gloria Deo, victoriæ auctori! Gloria Deo, qui te, terrarum domine, coronavit! Salve, imperator, felicitas Romanorum! Salve, imperator, robur exercitus tui! Salve, imperator, per quem N. prostratus est! Salve, imp. N. victor! Deus te in purpura servet in gloriam et salutem Romanorum cum veneranda Augusta in purpura! Deus exaudiat preces nostras. »

De equo, qui in prima palma infeliciter certavit, et quo pacto ipsi alii equi substituendi sint.

Si contigerit, ut equus in prima palma noctu male certamen agat, mos alium ei substituendi hic est: Magister uterque factionis contrariæ cum duobus inspectoribus et præfecto adsunt, abeunt ad locum, ubi equus stat, eumque in medium deductum accurate contemplantur, et si certo produci non potest, similem equum ex tertia palma seligunt, qui in locum læsi currat, quodcumque frenum sortitus sit. Is autem equus in propria palma, scilicet tertia, certamen instituere debet, et si ad secundam quartamve pertineat, idem observatur, ut diximus. In vespertina quoque decursione ritus omnes matutinæ similes sunt præter globum ex urna prodeuntem et casum equi male se habentis. Aurigæ postquam omnia, combinas scilicet et cancellos, disposuerunt, in armatorio manent. Cum autem lignum sanctæ ecclesiæ signum dedit, surgunt, ad ecclesiam abeunt ac cereos incendunt, eosque tenentes redeunt, inque circum se conferentes abeunt, in oratorio sanctæ Deiparæ, quod

« Δόξα Θεῷ τῶ συντρίβοντι πολεμίου. Δόξα Θεῷ τῶ καθελόντι τοὺς ἀθέους. Δόξα Θεῷ τῶ αἰτίῳ τῆς νίκης. Δόξα Θεῷ τῶ στέψαντί σε, γεοῦχε· χαίροις συναξί, Ῥωμαίων ἢ εὐτυχία· χαίροις, ἀναξί, τοῦ στρατοῦ σου ἢ ἀνδρία· χαίροις, ἀναξί, δι' οὐ δὲ δεινα κατεπτώθη· χαίροις ²⁰. ἀναξί ὁ δεῖνα καθαιρέτα. Ὁ Θεός σε φυλάξει ἐν τῇ πορφύρῃ εἰς τιμὴν καὶ ἀνέγερσιν τῶν Ῥωμαίων σὺν ταῖς τιμίαις Αὐγούσταϊς ἐν τῇ πορφύρῃ· εἰσακούσει ὁ Θεός τοῦ λαοῦ ὑμῶν. »

Περὶ ἵππου παραγωνιζομένου (73) τοῦ α' βαίου, καὶ πῶς δεῖ αὐτὸν ὑπαλλάττεσθαι.

Ἰστέον, ὅτι, ἐὰν συμβῇ διὰ τῆς νυκτὸς ἐκ τοῦ πρώτου βαίου ἵππον παραγωνίσασθαι, ἔστιν ὁ τύπος τοῦτον ὑπαλλάττεσθαι οὕτως ²¹. Εὐπίσκονται (74) οἱ δύο μαίστωρες τοῦ μέρους τοῦ ἀντίς καὶ οἱ δύο θεωρηταὶ καὶ ὁ ἐπιστάτης, καὶ ἀπέρχονται ἵππου ἰσταται: ὁ ἵππος, καὶ ἐκβάλλουσιν αὐτὸν εἰς τὸ μέσον, καὶ τοῦτον θεωροῦσι μετὰ ἀκριθείας, καὶ εἰ ἔστιν ἐν ἀληθείᾳ ἀθλητός ²² (75), ἐπαίρουσιν ἐκ τοῦ τρίτου βαίου ἀντίστονον ἵππον, καὶ τρέχει εἰς τὸν τόπον τοῦ κακωθέντος, εἰς οἷον ἂν χαλινάριον λήχη (76). Καὶ πάλιν τὸν αὐτὸν ἵππον δεῖ ἀγωνίζεσθαι εἰς τὸ ἴδιον βαῖον, ἤγουν εἰς τὸ τρίτον, εἰ δὲ λάχη, καὶ εἰς δεῦτερον καὶ εἰς τέταρτον, ὁμοίως γίνονται, καθὼς προεῖρηται. Ὅμοίως (77) καὶ δειλίχς ἢ ἀκολουθία πᾶσα ὁμοίως τῆς πρωτῆς γίνεται δίχα τοῦ σφαιρίου τοῦ παραβάτου ²³ καὶ τῆς συμφορᾶς τοῦ ἵππου τοῦ κακῶς ἔχοντος. Οἱ δὲ ἵπποχοι στιχῆσαντες πάντα. τὰς τε κομβίνας καὶ τὰ κάγκελλα, μένουσιν ἐν τῷ ἀρματουρίῳ. Τοῦ δὲ ξύλου σημαίνοντος τῆς ἀγίας ἐκκλησίας, ἐγείρονται καὶ ἀπέρχονται εἰς τὴν ἐκκλη-

VARIE LECTIONES.

²⁰ χαίροις ὁ ἄν. ed. ²¹ οὗτος ed. ²² οὐκ ἀθλητός ed. ²³ παραβατοῦ cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(73) De equo, qui, cum debuisset in prima palma seu in primo a carceribus emissu currere, cursui et certamini obeundo ineptus factus est aliquo casu. Hinc intelligitur proxime sequentium verborum hunc esse sensum: *Quando contingat, ut nocte ante lucos proxima equus primi missus inhabilis certamini fiat.*

(74) *Præsentēs sunt, adsunt*; vid. p. 240, 248, et p. 249; et Nicetas p. 197. Ita Codinus Offic. XII, 8.: Ὁ ἐντιμότερος τῶν καθευρεθέντων, *astantium*, ἀπὸ τοῦ βασιλείως λαμβάνων ἐν τῶν παιδοπόλων δίδωσιν. Interdum est pro simplici *esse*, ut infra p. 223; interdum pro *feri*: Malalas, t. II, p. 79: Πῦρ ἦν καὶ ἐσθίεθη καὶ εὐρέθη κονία, *ignis erat, sed extinctus abijt in cinerem*. Εὐρίσκεισθαι εἰς μέρος τινός, *esse, adesse in partem alicujus*, pro ejus partibus se adjungere, transire in ejus partes, habet Malalas t. II, p. 89. Conf. Du Cange Gloss. Gr. p. 166, ult. Sic quoque Latini mediæ ævi *inveniri* pro *eorum adesse* dicebant. Hugo Flaviniac. in Chronico (apud Du Cange v. *Paparellus*): *aliquando magnum erat, si quis regium osculum merebatur; gratum, si quis vestigia Papæ oscularetur. Nunc versa vice rerum, quicumque inventus fuisset [nempe in præsentia papæ], tenebatur, nec antea dimittebatur, nisi pedem paparelli*

istius oscularetur, et sic demum osculo regis potiebatur. Ipso jam Polybius apud Athenæum p. 193, de rege Antiocho: πρὸς τοῖς ἀργυροκοπέοις εὐρίσκατο καὶ χρυσοκοπέοις, *agebat, versabatur in officinis aurifabrorum*. Quod nostrates apte efferunt: *er liess sich finden*.

(75) Ἴππος ἀθλητός, *equus non producibilis*, produci in aream et certaminis periculo committi ineptus et intutus.

(76) Id est ad quemcumque currum pertineat ille equus, sive eum, qui carcere ad metam proximo exit, sive eum, qui exit carcere remotissimo. Nam singulis palmis vel missibus quaterni currus certabant. Tradit igitur auctor in vicem equi cursui non amplius apti, qui debuisset prima palma certare, substitui equum tertiam palmam destinatum, qui, quamvis jam in prima palma cucurrerit, nihilominus tamen in tertia quoque currere debeat, loco suo, ipsi primum ἄπ' ἀρχῆς destinato. Quod si vero equus secundæ palmæ corrumpatur, ei substitui equum quartæ palmæ attributum, qui ut in secunda, sic nihilominus quoque in quarta currere debeat.

(77) Ab hoc verbo novum caput incipit procul dubio. Sequentia enim titulo non respondent.

σίαν, καὶ ἄπτουσι τὰ κηρία αὐτῶν, καὶ μεταλαμβά- A ad primam portam est, precaturi, quo facto, ad
νοντες (78) ὑποστρίψουσι, καὶ ἐμβαλόντες εἰς τὸ
ἵππικόν, ἀπέρχονται καὶ εὐχονται εἰς τὸ εὐκτῆριον τῆς Ἀγίας Θεοτόκου τὸ ἐν ἐν τῷ πρωτοθύρῳ, καὶ οὕτως
ἀπέρχονται εἰς τὸ ἀρματοῦριον, καὶ βιάλλουσι χειραφορεῖν ²⁵.

Περὶ τοποτηρητοῦ.

A'. Ἰστίον εἰδέναι, ὅτι, ἐὰν λάχῃ ἀσθενῆσαι
φρακτιονάριον ἢ μικροπανίτην, ἐὰν ἔχει ὁ τοποτηρού-
μενος ἐκ τοῦ ἰδίου μέρους ἡνίοχον εἰς τὸ ²⁶ τοποτηρή-
σαι αὐτὸν, καὶ εἰ ἔστι τὸ ἵππικὸν παγανὸν (79), καὶ
εἰ δι' ὅλου ἵππικῆς τοποτηρήσει αὐτὸν, καθ' ἕκαστον
στεφάνιον παρέχει αὐτῷ νόμισμα δωδέκατον· εἰ δὲ
ἐν μέρει (80) νικήσῃ, ἢ διάκρισις ἐνέγκῃ τοῦ τοπο-
τηρουμένου (81), εἰ δὲ καὶ ἀστοχῆσει (82), μηδὲν
κερδαίνων κοπιᾷ· καὶ ἐὰν, μηδὲν ποιούντος (83) τοῦ
τοποτηρουμένου ²⁷, ἕτερος εἰσέλθῃ καὶ ἐπιτυχῇ τῶν
ἐκ τῆς δειλῆς διδομένων ἐπάθλων, ὡς προείρηται, B
λαμβάνει· ἐὰν δὲ δειλῆ (84) ὁ τοποτηρῶν ἄθλον τί
ποτε, καὶ κελεύσῃ ὁ βασιλεὺς φιλοτιμησασθαι αὐτὸν
τῇ τύχῃ τοῦ τοποτηρουμένου (85), οὐκ ἔχει ἄδειαν
ὁ τοποτηρούμενος λαμβάνειν τίποτε· εἰς ἀπολύσι-
μον δὲ ἵππικῆς (86) ἐὰν τοποτηρήσῃ, καὶ τὰ κατα-
τρέχοντα (87) τοῦ ἀπολυσίμου ἐπάθλα κατέλθωσι,
καὶ ἐπιτύχῃ ὁ τοποτηρῶν, λαμβάνει τρία δι' ὅλης τῆς
ἡμέρας. Εἰ δὲ, ὡς προείρηται, ἄθλον δειλῆ, τὸ
κατερχόμενον (88) περισσὸν ἐπάθλον τοῦ τοποτη-
ρουμένου τυγχάνει.

B'. Καὶ ἐπὶ χρόνον, ἐὰν συμβῇ τοποτρεῖσθαι ὁ
ἔχων τὴν βούλλαν ἡνίοχος, οὕτως ἢ συνήθεια κρατεῖ,
καὶ τὰ ἐπάθλα καὶ τὰ παῦστα (89) τῷ τοποτηρου-
μένῳ ἀρμόζουσιν. Εἰ δὲ ἴδιον σκεῦος ἔχει ὁ τοποτη-
ρῶν καὶ οὐ πατεῖ τὸ τοῦ τοποτηρουμένου, κομίζεται C
ὕπερ τοῦ σκεύους αὐτοῦ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας νομί-

VARIAE LECTIONES.

²⁵ τὰ om. ed. ²⁶ χεῖρα φορεῖν cod. ²⁷ τὸ ante τοποτ. om. ed. ²⁷ τοποτηρουμένου conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(78) Posuit præsens pro aoristo secundo μεταλα-
βόντες *accepta sacra communionis*. Μεταλαμβάνειν
simplex pro μεταλαμβάνειν τῆς θείας τραπέζης vel
κοινωνίας vel. συνάξεως novi Græci usurpant. Ita
Theophanes p. 240. Conf. Nostri p. 149. Ita quo-
que simplex μεταδιδόναι pro *sacram cœnam alicui*
porrigere supra p. 141, 149, et alibi.

(79). Quod absente imperatore, quod septimanis
et absque solemnibus cœremoniis fit.

(80) M. ἐμμέρει et sic quoque p. 203. Membr. habent
ἐμμίση e vetere orthographia, quæ passim in
Græcis marmoribus occurrit, ut apud Chishullum
in Antiqu. Asiatic. p. 50, in psephismate Sigæorum:
τῆμ βασιλείαν τῶμ πραγμάτων τῆμ πατρίαν ἀρ-
χὴν p. 147, ἐμ πρωτανείῳ Apud Murat. Inscr. p.
749. II. 5. σύμ πατρί et p. 1437. n. 7, λυγρόμ πό-
τιμον et alibi talia plura; v. Cl. Norvill, ad Chariton.
p. 323. Dictio ἐν μέρει significat quod Gallo-
francicum à son tour. Quando ὁ τοποτηρῶν non so-
lummodo locum et vices alterius, sed ἐν μέρει,
ordine certaminis ad se quoque veniente, ipse quo-
que personam suam gerit.

(81) *Ferat, id est afferat*, nempe *recompensationem*,
retribuatur vicario pro præstita opera quod dignum
iudicaverit præmium, *consideratio, discretio, ejus*
cui opera vicaria commodata fuit. Latini sequiores
considerationem et *discretionem* appellabant τὴν φι-

De vicario.

I. Quodsi contigerit, factionarium aut micro-
panitem ægrotare, et is ex propria factione aurigam, 195
qui locum ejus tenere potest, habet, pagana decursione
institutum, si per omne illud tempus ejus vicarius
fuit, pro singulis coronis nummum duodecimum ipsi
solvit: si in factione vicerit, judicium ejus erit,
cujus vices gessit: si a scopo aberrat, absque lucro
laborat, et si, dum is nihil agit, alius ingreditur
ac præmiorum certaminis nocturni particeps fit,
quam diximus, summam accipit. Si vero victoriam
aliquam vicarius reportaverit, et imperatori placuerit,
eum fortuna vicarii honorare, is, cujus locum tenet,
nullum libertatem aliquid sumendi habet. Finito
certamine equestri, in quo locum alterius gessit,
dum præmia solennia certaminis proferuntur et
vicarius adest, per totum diem tres nummos accipit.
Si vero victoriam, ut diximus, reportavit, quod
superest, vicarii præmium ipsi datur.

II. Si per tempus vicarium munus exercere au-
rigæ bullam habenti contigit, consuetudo est, ut ei,
cujus vices gessit, præmia et munera tradantur. Si
propriam currum vicarius habet, nec alterius cur-
rum conscendit, pro curru suo singulis diebus
nummos XVI ex muneribus et ipsi debita a combi-

λοτιμίαν, quam quis alteri pro judicio suo dat, aut
ipsum judicium, quo alterius operam æstimat,
quanti faciendâ et remunerandâ sit. Theodorici
rex apud Cassiodorum: *dudum Thomati aurigæ ex*
Orientis partibus advenienti annonam rationabiles
consideratio nostra largita est,

(82) Si vicarius non vincit, nil fert ab eo cujus
vicarius est.

(83) Si de vicario suo aliquis nihil constituerit,
nullum denominaverit, et aliquis ultro in ejus locum
succedat, palmamque ferat, accipit præmium unum
aliquod de illis, quæ, ut diximus, vespere distri-
buuntur.

(84) Si potest monstrare victoriam a se compa-
ratam.

(85) Forte τοποτηρουμένου. Si imperator ipsi
gratificari vult concessionem totius sortis, quæ de
jure pertinisset ad eum cui opera vicaria præ-
stita fuit.

(86) Quando sub finem, versus exitum demum
ludorum instituat vices alius gerere.

(87) Præmia ultima, ob quæ κατατρέχεται, pro
ultima vice decurritur stadium.

(88) *Congruum, conveniens*.

(88) Est multa, quam solvere debet ille, qui ob
delictum aliquod a cursu cessare debet; vid. pag.
197.

gariis suis, ex quacunque factione sit, pro more accipit. Deo autem victoriam concedente, vicarius currum saltationis causa non concedit, nisi bullam habens, seu factionarius, seu micropanites sit : si factionarii partes gerit, loco ejus ad dextram micropanitæ ambulat, ad sinistram factionarii autem, si micropanitæ vicarium egit. Si forte aurigarum bulla creatorum aliquis aberraverit, aut ob qualemcunque prætextum certamen omnino deseruerit, quintus auriga eligitur, aut ex reliquis bigariis, qui aptissimus est : etiam si ex alia factione electus bigarius sit, eumque cæteri in suam factionem suscipere volunt, micropanitem reddunt, inque locum secedentis bigarium promovent. Vicarius si ex contraria factione, ut solet nonnunquam, sumptus est, sic eligitur, et currum agit, signumque panno, quod *allipanisium* vocatur, singulis spectaculis equestribus dat. Si vero in factionem, in qua vicarium agit, translatus est, etiam pro factionis ratione vestem gymnasticam induit. γόμενον ἀλλιπανίσιον πρὸς ἕνα ἵππικόν. Ἐὰν δὲ μεταστᾶθῃ εἰς τὸ μέρος, ἔνθα τοποτηρεῖ, φορεῖ καὶ γυμναστικόν ⁹² (92) κατὰ τὸ μέρος.

196 De diversarum factionum certamine.

Postquam imperator vesperi certamen equestre diversarum factionum institui juseit, actuarius descendit, et quatuor aurigas, duarum factionum præfectos et inspectores ad primum signum ducit, hisque diversium instituire et equos invicem mutare Imperat. Aurigæ emissores, equos et inspectores adducunt, currus sibi mutuo tradunt ; combinam matutinae decursionis primæ palmæ et cancellos tamen non solvunt, sed, ut diximus, equos et ministros sibi concedunt, ut qui norunt qualitatem equorum et rationem eos tractandi. Vasa vero non mutantur, sed unusquisque proprio insistit, fide insuper ab omnibus data, nolle se currum sine ordine producere specie doli, ferunt quoque pannos seu signa, e quibus a Venetis gestata Prasinam notant, a Prasinis Venetam, ab albis russam, a russis albam. Victores ad factionem, cujus equi sunt, discedunt, et postquam præmia acceperunt, et ab imperatore coronati sunt, ad proprium populum se conferunt et acta recitant. Si vero aurigæ, qui currus sibi suppeditarunt, non concesserunt sibi janitores, neque inspectores ad officia præstanda,

VARIÆ LECTIONES.

⁹² Pro καὶ cod. νικῆν, R. conj. κέν. ⁹³ γυμναστικὴν ed. ⁹⁴ παραδίδουσιν ἀλλήλους cod. ⁹⁵ καὶ λέγουσιν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(90) Dubito num hoc recte habeat. Membr. dant hanc figuram, quam neque hic, neque p. 389, ubi recurrit, expeditio.

(91) Non exiit Venetam vestem e. c., qui pro tempore in Prasinam factionem transit vicariam operam præstiturus, sed illic transit et transfertur, ὡς φορεῖ eo in vestitu, quem gerit corpore ; tantummodo applicat sibi pannum seu vexillum factionis illius ad quam transit, quod parvum erat vexillum forte humeris aut cassidi additum, quod indicabat eum ex altero mero ex alia factione, mutuo transumptum esse, et ἀλλιπανίσιον ex eo appellabatur, (92) Vestem gymnasticam ; v. p. 341. Est eadem

ἅματα εἰς (90) ἐκ τῶν παύσεων, καὶ τὰ κατατρέχοντα αὐτῶν ἐκ τῶν συμβηγαρίων αὐτοῦ πρὸς συνήθειαν, ἐξ οὗ μέρους ἐστὶ. Τοῦ δὲ Θεοῦ παρέχοντος τὴν νίκην, ὁ τοποτηρῶν εἰς τὸ σκεῦος οὐκ ἀναδίνει χορευσαί, εἰ μὴ ὁ ἔχων τὴν βούλλαν καὶ ⁹² φακτιονάριός ἐστι καὶ μικροπανίτης· καὶ ἐὰν τοποτηρῆ φακτιονάριον, εἰς τόπον αὐτοῦ περιπατεῖ ἐκ δεξιῶν τοῦ μικροπανίτου, ὁμοίως καὶ ἐὰν τοποτηρῆ τὸν μικροπανίτην, εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ φακτιοναρίου. Εἰ δὲ συμβῆ ἀστοχῆσαι ἐκ τῶν ἐχόντων τὴν βούλλαν ἡνίοχων, ἢ ἀπολείψει παντελῶς διὰ οἰασθήποτε προφάσεως, ἐπαίρεται ὁ πέμπτος ἡνίοχος ἢ καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν βηγαρίων οἷος χρησιμωτέρους ἐστίν· ἐὰν δὲ καὶ ἐξ ἑτέρου μέρους ἐστὶν ὁ ἐπιλεχθεὶς βηγάριος, καὶ θέλουσιν αὐτὸν οἱ ἴδιοι αὐτοῦ κρατῆσαι εἰς τὸ μέρος αὐτῶν, ἀποδώσουσι τὸν μικροπανίτην, καὶ προδιβάξουσι τὸν βηγάριον εἰς τὸν τόπον τοῦ ἀναχωροῦντος. Ὁ δὲ τοποτηρῶν ἐὰν ἐστὶν ἐν τοῦ ἐναντίου μέρους, ὡς φορεῖ (91), οὕτως ἐπαίρεται καὶ ἡνιοχεῖ, καὶ βαλλεῖ πανίον σημεῖον τὸ λε-

Περὶ διδρασίου (93).

Δεῖλης κελύοντος τοῦ βασιλέως γενέσθαι τὸ διδρασίον, κατέρχεται ὁ ἀντουάριος, καὶ φέρει τοὺς δ', ἡνίοχους καὶ τῶν δύο μερῶν τοὺς ἐπιστάτας καὶ τοὺς θεωρητὰς εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον, καὶ ἐπιτρέπει αὐτοῖς ποιῆσαι τὸ διδρασίον καὶ ἀνταλλάξαι τοὺς ἵππους. Καὶ φέρουσιν οἱ ἡνίοχοι τοὺς ἀφέτας (94), τὰ ἵππάρια, τοὺς θυρνοίκτας (95) καὶ τοὺς θεωρητὰς, καὶ παραδίδουσι ἀλλήλοις ⁹⁶ τὰ ἄρματα, μὴ ἀναλύοντες τὴν κομβίαν τῆς πρωίνης τοῦ α' βίου μηδὲ τὰ κάγκαλα. ἀλλ', ὡς εἴρηται, ἀντιπαραδίδουσι τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ὑπουργοῦντας, ὡς γνωρίζοντας τὰς τε ἕξεις (96) καὶ τὰ κατάθηκα αὐτῶν. Τὰ σκεῦη οὐκ ἀντικαλλάττονται, ἀλλ' ἕκαστος εἰς τὸ ἴδιον σκεῦος πατεῖ, καὶ πληροφοροῦσιν ἀλλήλους, μὴ προδοῦναι ἄρμα ἀτάκτως προφάσει δόλου, φοροῦσι δὲ πανία σημεῖα, μνημόνα ὁ τοῦ Βενέτου Πράσινον, ὁ τοῦ Πρασίνου Βένετον, ὁ τοῦ λευκοῦ βούσιον, ὁ τοῦ βουσίου λευκόν. Καὶ οἱ νικωντες ἀπέρχονται εἰς τὸν δῆμον ὅθεν εἰσὶν οἱ ἵπποι, καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν τὰ ἔπαθλα, στεφομένων αὐτῶν ἐκ τοῦ βασιλέως, ἀπέρχονται εἰς τὸν αὐτῶν δῆμον. Λέγουσιν ⁹¹ αὐτοὶ ἄκτα. Ἐὰν δὲ ἀντιπαραδιδόντες οἱ τέσσαρες ἡνίοχοι τὰ ἄρματα,

cum πολλῇ ἡνιοχικῇ memoratæ Theophani p. 123.

(93) *Diversium* videtur fuisse, cum factiones equis et aurigis et curribus permutatis, Prasinis Venetorum et Veneti Prasinorum, certabant.

(94) *Qui carceribus emittunt.*

(95) *Qui januas circi aperiant.*

(96) M. τὰς τε ἕξεις a nova manu, quæ ἢ substituit, pro e: quod vetusta manus exaraverat. Leg. igitur τὰς τε ἕξεις ut qui norint et qualitates eorum, equorum nempe, et rationem eos tractandi. Hæc sunt τὰ κατάθηκα vel potius κάθηκα ut infra, id est. καθήκοντα.

μη ἀντιπαραδῶσουσι τοὺς ἀφετοθυφανοίκτας (97), μὴν τὸς θεωρητὰς εἰς τὰ κήθηκα, καὶ οἱ νικῶντες ἡνίοχοι εἰς τὸν ἴδιον δῆμον ἀπέρχονται μετὰ τῶν λντικατλλαγέντων ἵππων, καὶ ἐκεῖ κρᾶζοντος τοῦ δήμου τὰ ἴδια ἄκτα, λαμβάνουσι τὰ ἔπαθλα, ἐπειδὴ οἱ θεωρηταὶ πρὸς συνήθειαν κατὰ ἵπποδρομίας παραστανται, καὶ τὰ κήθηκα ἀλλήλων τηροῦσι διὰ κειρὸν διδερσίου. Ἐὰν δὲ νικήσωσιν ³² οἱ λειπόμενοι ἵπποι δι' ἐπιμελείας καὶ μύχθου τῶν μετελθόντων ἡνιόχων, εἰς τὸν δῆμον τὸν ἴδιον ἔρχονται, ἤγουν, ὧν τὰ ἵπ-
πάρια ὑπάρχουσι, καὶ ἐκεῖ λαμβάνουσι τὰ ἔπαθλα.

Περὶ μερίδων.

Κατέρχονται εἰς τὸν ἵππόδρομον τοῦ ἁγίου Σεργίου οἱ δύο δῆμαρχοι καὶ οἱ δύο φακτιονάριοι καὶ οἱ δύο μικροπανίται οἱ ἐπιστάται καὶ οἱ θεωρηταὶ καὶ οἱ βηγάριοι καὶ τὰ πρωτεῖα. Αὐτῶν δὲ τῶν πρῶ-
τείων μὴ τολμώντων λαλῆσαι βῆμα ἕν, ὀρίζουσιν ἕνα ἐκ τῶν δ' ἡνιόχων, καὶ ὁμνύει ἐπὶ πάντων (98), ὅτι οὐχ ἑτερομερήσει. Καὶ ἐξ οὗτου μέρους ὁ θεωρητὴς καὶ οἱ δύο ἐπιστάται ἐκβάλλουσι τοὺς ἵππους ἐκ τοῦ στά-
βλου, καὶ ὡς δοκεῖ τῶν ὁμῶσαντι, στοιβάζει, (99) ἀπὸ Βενέτου ἵππον ἕνα, ἀπὸ Πρασίνου ἵππον ἕνα, ἀπὸ λευ-
κοῦ ἵππον α', ἀπὸ ροσίου ἵππον ἕνα ³⁴ ἀποτελοῦ-
σιν ἄρμω ³⁵ (1) πρωτοβαίτας δ', δευτεροβαίτας δ',
τριτοβαίτας δ', εἰς τὸ τετράδρομον ³⁶ (2) δ'. Καὶ ὅτε
κατασταθῶσι τὰ ἱσ' ἄρματα, λαγχίουσιν οἱ τρεῖς
οἱ μὴ ὁμῶσαντες, καὶ κατὰ τὸν ὄρδινον τοῦ λαχμοῦ
ἐπαίρει ὁ πρῶτος ὅλον θέλει, καὶ τὴν περισσεῖαν
ἐπαίρει ὁ μερίσας. Εἰ δὲ καὶ οὐ θέλουσι τὰ ἱσ' ἄρ-
ματα μερίσαι, εἰ μὴ μόνον τὰ δ' μερίζει λόγῳ
πρώτου βαίτου, καὶ μερίζονται, ὡς γέγραπται,
καὶ τὰ λοιπὰ ἐκβαίνουσιν εἰς τοὺς ἰδίους τό-
πους.

Ἔσα δὲ παραφυλάττειν ἡνιόχον, ἀγομένου τοῦ
βαίου.

Ἡνίοχος φακτιονάριος ἢ μικροπανίτης, τοῦ βαίου
ἀγομένου, εἰς ἐμπέση εἰς τὰς τάβλας ³⁷ (3), οὐκ
ἔχει ἐξουσίαν ἐκβαλεῖν τὸ κασσιδίον αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ
τοῦ κασσιδίου πεζεύει, καὶ κατέρχεται ἕως τῶν θυ-
ρῶν. Ἐὰν δὲ λάχη ἐπὶ τὴν βασιλικὴν τάβλαν πεσεῖν
αὐτὸν, οὐκ ἔχει ἐξουσίαν εἰς τὸ Π, ὅπου οἱ παλαι-
στρίται παλαίουσιν, ἐμπροσθεν τοῦ καθίσματος ἐπι-
κόψαι, ἀλλὰ ἢ ἔσωθεν ἐπὶ τὸν τοῖχον, ἢ ἔξωθεν ἐπὶ
τὸν εὐριπὸν μετὰ τοῦ αὐτοῦ κασσιδίου καταβαίνει
εἰς τὰς θύρας. Ἐὰν δὲ πέση βηγάριος, καὶ λάχη αὐ-
τὸν πεζεῦσαι, τὸ κασσιδίον ἐκβάλλει, καὶ οὕτως
ἀκασιδίωτος καταβαίνει ἕως τῶν θυρῶν. Ἡνίοχος

VARIÆ LECTIONES.

³² νικῶσιν ed. ³³ στοιβάζειν ed. ³⁴ καὶ om. ed. ³⁵ ἄρματα ed. ³⁶ δίδρομον ed. ³⁷ τάβλας conj. Leich.,
στάβλας ed., σταύλας cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(97) *Emissores e carceribus et reclusores forium.*

(98) *Coram omnibus*; vid. ad pag. 199.

(99) Στοιβάζει, nempe ὁ θεωρητὴς, *stipat*, id est
unum equum apponit ad latus alterius, condensat,
confercit equos.

(1) Id est *copulam*, coagmentum, collegium, *n*,
corpus, ab ἄρῳ, *apto*, *compro*.

(2) In quartum cursum vel palmam.

(3) Μ.σταύλας; sed leg. ταύλας aut τάβλας, ut
paulo post et p. 213, ubi ἡ πέμπτη τάβλα est. Quid

*victores aurigæ cum equis mulatis ad suam factio-
nem abeunt, et, ab hac propriis acclamationibus
institutis, præmia accipiunt, quia inspectores pro
more decursionis equestri adsunt, et tempore diver-
sii officia sua observant. Si vero equi reliqui cura
et labore venientium aurigarum vicerunt, ad suum
populum seu quorum equi sunt, veniunt, et ibi
præmia certaminis accipiunt.*

εἰς τὸν δῆμον τὸν ἴδιον ἔρχονται, ἤγουν, ὧν τὰ ἵπ-

De præmiorum distributione.

Duo demarchi, duo factionarii totidemque micro-
panitæ, præfecti, inspectores, bigarii et principes
factionis ad hippodromum sancti Sergii descendunt.
Cum vero principes factionis ipsi verbum nullum
proferre audent, unum e quatuor aurigis deligunt,
qui jurejurando omnium nomine affirmat, nolle se
iniquè præmia distribuere. Ex quacunq; vero
factione delectus auriga est, ex alia inspector ac
duo præfecti equos e stabulo producunt, et si ei,
qui juravit, ¹⁹⁷ placet, a Venetis equum unum, a
Prasinis unum, ab albis russisque unum sumere,
curribus quatuor primæ palmæ, quatuor secundæ,
totidem tertiæ, adque didromum totidem equos
jungunt. Hi sedecim currus postquam sic dispositi
sunt, tres, qui non jurarunt, sortiuntur, et ordine
sortionis, primus quantum vult, reliquum is, qui
distribuit, sumit. Si vero sedecim currus dividere
nolunt, sed tantum quatuor ratione primæ palmæ,
hi, ut a nobis scriptum est, dividuntur; reliqui ad
loca sua discedunt.

Quænam aurigæ observanda sint, quando præ- miorum seu palmarum dies celebratur.

Auriga factionarius aut micropanites, si, dum
palma profertur, in tabulas incidit, potestatem
non habet cassidem suam abjiciendi, sed cum ea
pedes procedit, et usque ad januas abit. Si vero in
imperatoria tabula forte ceciderit, haud licet ipsi
ad II, ubi luctatores exercentur, ante consessum
diverti, sed aut intro ad murum, aut foras ad euri-
pum cum casside sua ad portas descendit: si vero
bigarius exciderit, et pedibus forte processerit,
cassidem deponit, et sic usque ad portas sine cas-
side abit. Auriga si in curvatura Venetorum curru
suo alliserit, et ad funem usque seu lineam albam

autem fuerint tabulæ in circo, in quas qui curru
impingeret agitator, debebat curru descendere et
pedes usque ad fores circi ire, mihi non constat.
Forte idem fuerint cum cancellis, quas facile rum-
peret equus ad cursum anhelans et moræ impatiens.
Carceres certe *tabulas* appellat Sidonius Apollin.:
*Illi ad claustra fremunt, repagulisque
Incumbunt, simul et per observatas
Transfumant tabulas — et inquieto
Duratum vede stipitem flagellant.*

*Illi ad claustra fremunt, repagulisque
Incumbunt, simul et per observatas
Transfumant tabulas — et inquieto
Duratum vede stipitem flagellant.*

secundam pervenerit, et ad sinistram constitutus auriga eadem contigerit, cessat. Auriga, prolata palma, si cum opposito sibi una procurrit, isque manum suam expandere et cassidem huic auferre potest, etiamsi ei a tergo sit, vicit tamen, et is, cui cassis detracta, superatus est. Auriga, palma producta, si cassis ejus prociderit, si coram est et equi ejus procurrun, magis quam currus toti, abundabit et cessabit.

ἔμπροσθεν ἐστὶ, καὶ τρέχουσιν οἱ ἵπποι αὐτοῦ πλείω τῶν ἀρμάτων δλων, ποιήσει (7) περισσὴν καὶ παύσει.

De velis suspendendis ac tollendis.

Si, velis suspensis, die decursionis aer turbidus oritur, et equestre certamen propterea non instituitur, etiamsi organa a sua statione prolata, velum suspensum, combina equorum et cancelli ad urnam sublatis sint, velum per dies aliquot suspensum manet: 198 si vero tollitur, etiam organa constitutis, combina et cancelli amoventur.

De equo damnatum passo.

Equus si damnatum patitur, magistri duarum factionum abeunt, et si incolumis est, ad diippium in stabulum abit, cauda colligata. Si vero hi certo cognoverint, eum omnino malum esse passum, caudam ejus dissolvunt, et, detractis de pedibus fasciis, paulisper abducunt.

De proba

Auriga factionarius aut micropanites, si in primo artis equestris specimine seu proba cassidem suam perdit, non potest aliam sumere, si vero bigarius est, quando de curru descendit, cassidem deponit, oaque, quae primis aurigis permittuntur, sibi adjungit.

VARIAE LECTIONES.

³⁸ ἢ κομβίνα ed. ³⁹ εἰς τὸ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(4) Cassiodorus Variar. III, *albam lineam* memorat, sed quae videtur a nostra diversa esse. Nostra enim videtur in line circi ultra metam fuisse, suam vero *albam lineam* ait Cassiodorus *non longe ab ostiis in utrumque podium quasi regulam directam produci, ut quadrigis progredientibus inde certamen oriretur*. Forte tamen fuerint duae albæ lineæ, una apud carceres, altera (Nostro hic ἡ δευτέρα λευκὴ appellata) ultra metam, extra quam currui nulli liceret evagari.

(5) Nempe ἵππος.

(6) Si eadem in linea currunt duo currus, ut neuter neutrum prævertat, aut saltem unus alterum perparum.

(7) M. ἄς huic verbo præmittunt, quod non magis intelligo quam ποιήσει περισσὴν. Num leg. κοπιᾶσαι περισσὴν, frustra laborabit. Si licet ex compendio ἄ, quod πρώτως significat, concludere, debet inde πρώτως effici. Sed frustra nos laboramus in loco obscuro et re minuta.

(8) Combina hic loci est combinationum secretum vel cancellaria, in qua diplomata combinationum circensium expediuntur.

(9) Forte εὑρονται inveniuntur, hoc est manent in Cylistra seu tribunali urnæ circensis agitantæ.

ἂν λάβῃ ῥάξιν εἰς τὸν καμπτὸν τοῦ Βενέτου, καὶ ἀπέλθῃ ἕως τοῦ σχοινοῦ, ἤγουν τῆς δευτέρας λευκῆς (4), καὶ πατήσῃ ὁ ἀριστερὸς αὐτοῦ (5) τὴν αὐτὴν δευτέραν λευκὴν, ἔπαυσε. Ἡνίοχος, ἀγομένου τοῦ βατοῦ, ἐὰν ζυγώσῃ (6) μετὰ τοῦ ἐναντίου αὐτοῦ, καὶ δυνηθῆ ἀπλώσαι τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἀποκασιδῶσαι αὐτὸν, κἂν ὀπισθερότερός ἐστιν, ἐνίκησε, καὶ ὁ ἐποκασιδωθεὶς ἐλείφθη. Ἡνίοχος, ἀγομένου τοῦ βατοῦ ἐὰν ἐκπίσῃ τὸ κασιδίον αὐτοῦ, ἐὰν

Ἡρὶ τοῦ κρεμάσαι καὶ ἀποκρεμάσαι.

Εἰδέναι δεῖ, ὅτι, ἐὰν κρεμάσῃ, καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ ἵππικου συμβῆ γενέσθαι ἀέρα, καὶ οὐκ ἀχθῆ τὸ ἵππικόν, κἂν τὰ ὄργανα κατέλθωσιν ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐτῶν στάσεως, τὸ δὲ βηλάριον κρέμαται, ἡ κομβί-
B να ³⁸ (8) τῶν ἵππαρίων καὶ τὰ κάγκελλα αἰρωνται (9) κατὰ τὴν κυλίστραν, ὅσασδήποτε ἡμέρας μείνει τὸ βηλάριον κρεμάμενον, εἰ δὲ ἐπαρθῆ τὸ βηλάριον, κἂν τάχα τὰ ὄργανα ἴστανται, ἡ κομβίνα καὶ τὰ κάγκελλα ἀναλύονται.

Ἡρὶ ἵππου ἀπολύοντος (10).

Ἴππος ἐὰν ἀπολύσῃ, γρηὶ ἀπελθεῖν τῶν δύο μερῶν τοὺς ματτωρας, καὶ ἐὰν ἔχει σωτηρίαν, κατέρχεται ἐπὶ τὸ δίππιον (11) εἰς τὸν ³⁹ στάβλον, δεδεμένγς τῆς οὐρᾶς αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ πληροφορηθῶσιν, ὅτι τελείαν ἀπέλυσε, λύοντες τὴν οὐρὰν αὐτοῦ καὶ τὰ καλάδρια (12) ἐκ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ἐκβάλλουσιν αὐτὸν τὴν μικράν (13).

Περὶ πρόδας.

Ἡνίοχος φρακτιονάριος ἢ μικροπανίτης εἰς τὴν πρόδαν αὐτοῦ ἐὰν ἐκβάλλει (14) τὸ κασιδίον αὐτοῦ, οὐκ ἔτι ἔχει ἐξουσίαν ἄλλο ζεῦξαι (15), ἐὰν δὲ ἐστὶ βηγάριος, καθὼς κατέλθῃ ἐκ τοῦ σκεύους, τὸ κασιδίον ἐκβάλλει, καὶ ὅσα ἐπιτραπῆ παρὰ τοῖς πρώτοις ἡνιόχοις ζευγνύει.

(10) Nempe τὸν δρόμον, *decursum finiente equo*; aut potius τὸν βίον, *vitam finiente, animam agente*.

(11) De dihippion v. Gour. ad Theoph. p. 242. A. 6. et Cedren. p. 456. B., item Du Cange CPLI Christ. I. p. 74., unde constat, locum fuisse haud procul circo aut immediate apud ejus introitum a parte septentrionali. Quod colligas ex eo, quod Constantinus patriarcha præter dihippium in circum per τοὺς δῆμους seu gradus circenses traductus fuisse usque iu τὸ στάμα perhibetur. Et quidem fuit stabulum equorum circensium διὰ τοὺς ἵππους, *pro equis*, iocus, unde illi nomen. Hinc est p. 205, ἀπολύουσι τὰ δίππια, laxant, *aperiunt stabula*, et equos *emittunt*. Stabulum est generale nomen ædificii, cujus pars erat τὸ δίππιον, *statio equorum*, proprie sic dicta; reliquæ mansiones erant pro æquisonibus et magistris equorum, pro servandis stragulis, lupatis, loris et reliquo apparatus equestri.

(12) *Ocreas*; v. not. ad p. 267.

(13) Forte significat hæc dictio *per portam parvam*.

(14) *Deponit, demit de capite*.

(15) Nempe ἄρμα non potest alium currum jungeri, aliud cursus periculum facere.

sito coronatur, per cubiculum, a praefectis ejus stipatus, egreditur inque medio augustae porticus constitutus, praeposito, is ostiario signum dat, qui patricios deinde adducit; velum portae, qua ingrediuntur, silentiarius tollit. Dumque intrant patricii cum strategis, procumbunt, et his surgentibus, imperator praeposito signum dat, is dicit: « Jubete; » ipsi bona ac diuturna tempora apprecantur. Inde praefectis cubiculo, patriciis et strategis comitantibus, ad triclinium, in quo eo die convivium celebrat, transit ac ibi subsistit; silentiarii tres aut quatuor intrant, e quibus tres, pone excipientes imperatorem, ad dextram digrediuntur, unus in medio, consistunt, et postquam praepositus signum ab imperatore accepit, silentiario in medio comitatus imperatorii constituto signum dat, qui velum ingressus, voce elata dicit: « Leva, » et ceremoniarium adducit, inque medio astantium collocat. Praepositus, signo ab imperatore dato, magistro signum dat; si is forte absens, est, quaestori, magister ceremoniariorum, dicens: « Comites; » is ad velum dicit: « Leva, » et senatores ingressi, adorant suoque in loco consistunt. Deinde imperator iterum praeposito, 200 praepositus magistro signum dat, is ceremoniariorum, dicens: « Praefecte; » ceremoniariorum vero velum ingressus, dicit: « Leva; » expraefectus accedit, et, adoratione peracta, in loco suo consistit.

αὐτοῦ, προσκαλεῖται ὁ πραιπόσιτος τοὺς βεστῆτορας, καὶ εἰσελθόντες περιβάλλουσι τὴν χλανίδα τὸν βασιλέα, εἴθ' οὕτως σιφεταὶ ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου, καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, καὶ ἐστὼς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στενοῦ, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ στρατηγῷ, κάκεινος εἰσάγει τοὺς πατρικίους· τὸ δὲ βῆλον τῆς πύλης, δι' ἧς εἰσέρχονται, σιλεντιάριος αἶρει. Εἰσελθόντες δὲ οἱ πατρικιοὶ μετὰ τῶν στρατηγῶν πίπτουσι, καὶ ἀναστάντων, νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει· « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται τὸ « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ ἐκεῖθεν δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, διέρχεται μέχρι τοῦ τρικλίνου, ἐν ᾧ ἀριστῆ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἴσταται ἐκεῖσε· εἰσελθόντες δὲ σιλεντιάριοι τρεῖς ἢ τέσσαρες, οἱ μὲν τρεῖς διέρχονται ὀπισθεν τῆς δοχῆς ἐν τῷ δεξιῷ μερῇ, ὁ δὲ ἕτερος ἴσταται μέσον, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ ἐστῶτι μέσον τῆς δοχῆς σιλεντιάρῳ, κάκεινος, ἀπελθὼν ἐν τῷ βήλῳ, λέγει μεγάλως· « Λεβά· » καὶ εἰσάγει τὸν τῆς καταστάσεως, καὶ ἴσταται μέσον τῆς δοχῆς. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ μαγίστῳ, μὴ παρόντος δὲ μαγίστρου, νεύει τῷ κοιμιστῳ, καὶ νεύει μάλιστα τῷ τῆς καταστάσεως, λέγων· « Κόμητες. » Κάκεινος λέγει εἰς τὸ βῆλον· « Λεβά· » καὶ εἰσέρχονται οἱ τῆς συγκλήτου, καὶ προσκυνήσαντες, ἴστανται ἐν τῇ τάξει αὐτῶν. Εἶτα νεύει πάλιν ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιπόσιτος τῷ μαγίστῳ, κάκεινος τῷ τῆς καταστάσεως λέγων· « Πρὸς μὲν τῶν (20)· » ἀπελθὼν δὲ ὁ τῆς καταστάσεως εἰς τὸ βῆλον, λέγει· « Λεβά· » καὶ εἰσέρχεται ὁ ἀπὸ ἐπάρχων, καὶ προσκυνήσας καὶ αὐτὸς, ἴσταται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ.

III. Quo facto, imperator praeposito, is ceremoniariorum signum dat, ac dicit: « Jubete; » ipsi longam ac felicem aetatem apprecantur. Tunc extremam imperatoris tunicam ceremoniariorum apprehendit, et, facto rhostelio, imperatori tradit, qui thronum suum petit. Dictus silentiarius ad curvaturam Prasinorum, urnam secum auferens, cumque ipso factionarii ascendunt, et postquam omnibus, qui pro more una advenerunt, bullam praefecti ostendit, urnam movet, et sic postea omnes, qui cum eo ascenderunt, cum silentiario descendunt, et in eadem curvatura seu meta olera, et super his placentas reponunt: in altera vero meta ac diversis Euripi locis pariter olera ac placentas pridie decursionis equestris accumulavit: Prasinorum meta

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(20) Προφέκτωρ est praefectus. Notum, Graecos novos ubique μ ingerere. Solebant quoque medio aevo voces in us exeuntes per ωρ efferre. Ita quoque Latini advocator pro advocatus, allector pro allectus; Du Cange Gloss. Lat.; opinator pro opinatus seu electus, bonae opinionis et famae miles, ideoque optatus, delectus, optio; v. Du Cange v. optio, ubi Glossae Anglosaxon. : optio, yekosen Kempan. Hinc est, quod infra pag. 227. ἀδοράτορ per προσευκτέος exponitur, quasi adorandus esset, rogator pro rogatus, id est roga donatus, stipendiat. Vicissim in us terminabant, quae in or debebant terminari, ut adjutus pro adiutor: unde aiutus, aidus, aide; alienatus morbus pro alienator quia sensus alienat;

αὐτοῦ, προσκαλεῖται ὁ πραιπόσιτος τοὺς βεστῆτορας, καὶ εἰσελθόντες περιβάλλουσι τὴν χλανίδα τὸν βασιλέα, εἴθ' οὕτως σιφεταὶ ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου, καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος, δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, καὶ ἐστὼς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στενοῦ, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ στρατηγῷ, κάκεινος εἰσάγει τοὺς πατρικίους· τὸ δὲ βῆλον τῆς πύλης, δι' ἧς εἰσέρχονται, σιλεντιάριος αἶρει. Εἰσελθόντες δὲ οἱ πατρικιοὶ μετὰ τῶν στρατηγῶν πίπτουσι, καὶ ἀναστάντων, νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, καὶ λέγει· « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται τὸ « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ ἐκεῖθεν δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, διέρχεται μέχρι τοῦ τρικλίνου, ἐν ᾧ ἀριστῆ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἴσταται ἐκεῖσε· εἰσελθόντες δὲ σιλεντιάριοι τρεῖς ἢ τέσσαρες, οἱ μὲν τρεῖς διέρχονται ὀπισθεν τῆς δοχῆς ἐν τῷ δεξιῷ μερῇ, ὁ δὲ ἕτερος ἴσταται μέσον, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ ἐστῶτι μέσον τῆς δοχῆς σιλεντιάρῳ, κάκεινος, ἀπελθὼν ἐν τῷ βήλῳ, λέγει μεγάλως· « Λεβά· » καὶ εἰσάγει τὸν τῆς καταστάσεως, καὶ ἴσταται μέσον τῆς δοχῆς. Καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, νεύει τῷ μαγίστῳ, μὴ παρόντος δὲ μαγίστρου, νεύει τῷ κοιμιστῳ, καὶ νεύει μάλιστα τῷ τῆς καταστάσεως, λέγων· « Κόμητες. » Κάκεινος λέγει εἰς τὸ βῆλον· « Λεβά· » καὶ εἰσέρχονται οἱ τῆς συγκλήτου, καὶ προσκυνήσαντες, ἴστανται ἐν τῇ τάξει αὐτῶν. Εἶτα νεύει πάλιν ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, ὁ δὲ πραιπόσιτος τῷ μαγίστῳ, κάκεινος τῷ τῆς καταστάσεως λέγων· « Πρὸς μὲν τῶν (20)· » ἀπελθὼν δὲ ὁ τῆς καταστάσεως εἰς τὸ βῆλον, λέγει· « Λεβά· » καὶ εἰσέρχεται ὁ ἀπὸ ἐπάρχων, καὶ προσκυνήσας καὶ αὐτὸς, ἴσταται ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ.

Γ. Εἶτα νεύει ὁ βασιλεὺς τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· « Κελεύσατε· » αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους. » Καὶ εἴθ' οὕτως κατασχὼν τὸ ἄκρον τῆς χλανίδος τοῦ βασιλέως ὁ τῆς καταστάσεως καὶ ποιήσας ῥωσθελίον, ἐπιδοδοῖ τῷ βασιλεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνέρχεται ἐν τῷ καθίσματι· ἀνέρχεται δὲ καὶ ὁ προβῆθεις σιλεντιάριος ἐν τῷ τοῦ Πρασίνου καμπῆ, συναναφέρων ἑαυτῷ καὶ τὴν ὄραν, συνανέρχονται δὲ αὐτῷ καὶ οἱ κατὰ συνήθειαν ἀνερχόμενοι σὺν αὐτῷ τῶν μερῶν ὑποδείξας δὲ τοῖς συνανεληθοῦσιν αὐτῷ ἅπασιν τὴν τοῦ ὑπάρχου βούλλαν, κυλεῖ, καὶ εἴθ' οὕτως κατέρχονται ἅμα τῷ σιλεντιάρῳ οἱ συνανεληθόντες αὐτῷ πάντες, καὶ στοιβάζουσιν (21) ἐν τῷ αὐτῷ καμπῆ λάρνα (22), καὶ

D allocatus pro allocator, confessor, sponsor. Dictatus pro dictatore, qui dicit, id est concipit scripto, epistolas aut rationes: v. Du Cange h. v.

(21) Exaggerant; proprie est στοιβάζειν, conficere, condensare; vid. pag. 196, 201. Frequentissime hoc verbo utitur Nicetas Choniates, ut pag. 31, et 37, ubi est ἀναστοιβάζειν retro condensare, id est reprimere, repellere: p. 64, fluvium ἀπαναστοιβάζειν, opposito aggere retro agere, et elicere, ut congeretur, constipetur; p. 82, στοιβασμὸς τῶν κόντων, hastarum conferta seges; pag. 246, νίκας ἐπὶ νίκαις ἀναρῆσθαι καὶ τρέπια τροπαίοις ἐπιστοιβάζειν.

(22) Disoimus ex hoc loco, quare λαχανικὸν αρ-

ὑπαρθῆν αὐτῶν πλακοῦντας· Ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ καμ-
πτῷ καὶ ἐν διαφόροις τόποις τοῦ εὐρίπου προστοι-
βάζουσιν ὁμοίως λάχανά τε καὶ πλακοῦντας, ἔχουν
τῆ πρό μιᾶς τοῦ ἱππικοῦ· οὗτος δὲ ὁ καμπτός τῶν.
Πρασίμων ἕνεκα τοῦ κυλίσει παραφυλάττεται.
Ἰστανται δὲ καὶ αἱ βῆγαι ἐν τοῖς κριταρίοις, μετὰ
δὲ τὸ ἐξελεῖν τὸν βασιλέα ἐν τῷ καθίσματι καὶ
σφραγίσαι τὸν λαὸν καὶ καθίσει αὐτὸν ἐν τῷ σέντζῳ,
τελεσθείσης τῆς προσκυνήσεως τῶν πατρικίων, εἰ
τόχῳσι, καὶ στρατηγῳ, ἔργονται τὰ πρωτεία τῶν
μερῶν μετὰ καὶ σταυρῶν ῥοδοπλόκων, καὶ Ἰστανται
ἐν ταῖς διασφραγῆς, καὶ εἴθ' οὕτως δίδωσι νεῦμα ὁ
ἀκτουάριος ἀπὸ κελεύσεως, καὶ ἀπολύονται αἱ βῆ-
γες. Ἦνίκα δὲ καταλάβωσιν ἐν τῇ βασιλικῇ τάβλῃ
ἐν τῷ καθίσματι, ἐπεύχονται τὸν βασιλέα· εἴθ' οὐ-
τως νεύει ὁ ἀκτουάριος ἀπὸ κελεύσεως, καὶ αὐλεῖ τὸ
αὐτῶν ἐπὶ τὰ μέρη, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ στάματι, καὶ
λαβόντες τοὺς στωφάνους ἀμφοτέρω αὐτῶν, ἀπαναχω-
ροῦσι. Καὶ εἴθ' οὕτως ἐξέρχονται οἱ προειρημένοι τῶν
μερῶν, καὶ ἐπιδίδωσι τοὺς σταυροὺς, ἐπευξάμενοι δὲ τῷ
βασιλεῖ, καὶ αὐτοὶ ἀναχωροῦσι.

Δ'. Καὶ ⁴⁰ εἴθ' οὕτως τελεῖται τὸ πρῶτον βαίον, καὶ
λαμβάνουσιν οἱ νικηταὶ ἑνίοχοι τὰ ἔπαθλα αὐτῶν
διπλασίως, καὶ ἐξ αἰτήσεως τοῦ μέρους δίδονται τὰ
δημόσια (23), καὶ λαβόντες αὐτὰ χροσθαίται, ἀνάγου-
σιν αὐτὰ μέτρον τοῦ ἱππικοῦ ἐν τῷ ἀρματουρίῳ τῶν
νικητῶν ἑνίοχων. Καὶ τελεσθέντων τῶν δ' βαιῶν,
πράττουσιν οἱ τοῦ λογίου (24) τὰ κατὰ συνθήκην
ἀπαντα, ἀλλάξαντες δὲ οἱ ἑνίοχοι τῆς νίκης τὰ δη-

VARLÆ LECTIONES.

⁴⁰ καὶ om. ed.

JOAN. JAC. HEISKII COMMENTARIUS.

pellatum fuerit hoc ludicrum circense, quia nempe
λάχανα, olera, placentæ et pisces populo diripienda
dabantur, et Lachanicum hoc celebratum fuisse die
natali urbis. Reliquæ ergo hæc sunt institutorum
ub urbis conditore Constantino M. *pantium civilium*
aut *graditium*, qui ad tempora usque Heraclii quo-
tidie gratis distribui inter τοὺς καλαμηφόρους seu
tesserarum exhibitores solebant; de quibus docte
multa disputat Salmasius ad Scr. H. A. t. II. p.
502, sqq., ad quem id unum observatum velim,
τοὺς κτητορας esse *divites et mobiles*, τοὺς ἐργαστη-
ριακούς autem *mechanicos*, ut medio ævo dicebant,
seu *sellulariarum artium cultores*. Neque solos
panes accipiebant, sed etiam vinum, oleum, lardum,
alia. Sed abrogati fuerunt hi panes gradiles et
unico tantum die per annum revocatus in memoriam
obsoletus eorum mos. Cujus adhuc supersunt ves-
tigia in illis, quas vulgares appellant *spendis*, in-
stitutis hominum pro veteri more priorum et libera-
lium, sed non magno cum emolumento in commune.
Illud ipsum autem λαχανικὸν adhuc hodie viget
Neapoli, ute Keysleri itinerario intellexi, cujus locus
insignis præsentem rem egregie illustrans ascribi
meretur. *Man sagt insgemein*, verba ejus sunt,
wenn ein Viceroy [Neapolitanus nempe] *das ge-
meine Volk im Zaume und Ruhe behalten wolle,*
müsse er besorgt seyn, dass es an drey Dingen, so
mit dem F anfangen, niemals mangle. Diese sind
Ferte, Farina, Forche, weil das gemeine Volk immer
öffentliche Lustbarkeiten und Gepränge, nebst der
Wohlfeile des Brods und Meels verlangt, dabey
*aber auch scharf gehalten seyn muss, und daher of-
tere Todesurtheile an den Missethatern zu vollziehen*
sind. Unter die öffentlichen Lustbarkeiten gehoret
der Aufzug, welcher id den vier letzten Sonntagen
vor der Fasten mit vier Triumphwagen gemacht
wird, und deren der erste mit Brod, der andere mit

A ob urnam circumagendam custoditur. Bigae in cri-
tariis stant, et postquam imperator ad sedem suam
processit, populoque signato, in throno consedit
peracta patriciorum et strategorum, si qui adsunt,
adoratione, principis factionum cum crucibus et
rosis textis veniunt, et ad lineas subsistunt: actua-
rius a mandato signum dat, et bigæ solvuntur.
Postquam vero ad imperatoriam tabulam in throno
venere, felicia imperatori precantur: deinde actua-
rius a mandato signum dat, et organum imperato-
rium pulsatur, ipsi vero e bigis suis ad factiones
descendunt, et stationem ingressi, coronis acceptis
abeunt. Sic postea dicti factionarii egrediuntur,
crucisque tradunt, et fausta imperatori precali-
diacedunt.

B IV. Mox prima palma celebratur, ubi aurigæ du-
plicia præmia accipiunt, et secundum factionis pre-
ces munera publica distribuuntur, quæ chosbaitæ
per medium circum ad armatorium victorum auri-
garum perferunt. Quatuor palmis celebratis, ~~201~~
rationales omnia pro more agunt, aurigæ, præmiis
victoriæ induti, e januis in curru descendunt,
factionarii partis victricis laureas ex rationario de-

C *Fleisch, der dritte mit Kräuterwerke, und der vierte*
mit Fischen versehen ist. Sie sind beynahe haushoch,
und haben Musikanten auf sich, und werden von
gewaffnetem Handwerksleuten so lange bewacht, bis
*sie Preis gegeben werden. Noch einen grossern Zu-
lauf hat ein Castell, Cocagna oder Cucagna genannt,*
weil es gleichsam zusammengesetzt und überzogen ist
*mit Ochsenvierteln, Schinken, Speck, Gansen, wul-
schen Hahnen und andern Esswaaren, womit das*
*Schlaraffenland oder Cocagna angefüllt zu seyn be-
schrieben wird. Dieses ganze Werk ist nach der Bau-
kunst eingerichtet, und wird jährlich einmal aufge-
fähret hal auf beyden Seiten Fontainen, woraus das*
*ganzen Tag Wein springet, und wird durch Solda-
ten bewacht, bis der Viceroy sich auf dem Balcon*
sehen lässt; denn dieses ist die Lösung oder das
Zeichen, dass dem Vulke nie Erlaubnis gegeben
*wird, sich des Castells mit stürmender Hund zu be-
meistern.*

D (23) Ita appellabant vestes quas τὸ δημόσιον,
commune, ut medio ævo dicebant, victoribus dabat,
ex ærario publico; vid. p. 192, et p. 340, unde
tamen concludere licet, vestes illas δημόσια dictas
rursus ademptas victoribus esse, absoluto ludo et in
vestiario factionis reconditas. Τὸ δημόσιον quoque
est fiscus publicus, civicus, unde publica ædificia
struebantur, ludi circenses et alia speculata ede-
bantur, lucernæ per plateas de nocte ardentes ale-
bantur, etc., vid. Procop. Anecdot., pag. 114.

(24) Jam p. 199, adfuit hæc dictio, quam non
intelligo, neque novi buccine pertineat, aut quid
sibi velit, quod in margine scriptum circa hunc
locum dabant membranæ μιμολό., credas μιμολόγιον
aut μιμολόγων, non autem μιμολογίου, ob accen-
tum. Sed fateor hoc in loco, ut in multis aliis, Da-
vum me esse, non OEdipum.

promunt, aurigas in curribus constitutos ante ipsam factionem accipiunt, et saltantes ad metam usque, stationem petunt. Quo postquam pervenere, praefectis numerorum signum datur, hi descendunt et ad metas, inque caeteris locis Euripi supra commemoratis, ubi acervi olerum ac placentarum jacent, subsistunt. Aurigæ postquam cum grege factionis ad stationem venere, ibi in curribus subsistunt, factionarii fausta imperatori apprecantur, quo facto, aurigis victoribus imperator coronas per actuarium et vicarium mittit: hi digressi eos coronant, et rursus ad consessum revertuntur. Tunc factio statim veniam abeundi inque platea saltandi petit, qua ab imperatore accepta, in plateam, quæ *media* appellatur, progreditur. Sic postea imperator surgit, turba vero populi descendit, et ex acervis olera placentasque sumit, dum interea pisces plurimos in navicula plaustro imposita advehunt, et in solum circi proficiunt: quos itidem turba commixta populi diripit.

ἐν τῇ μέσῃ. Καὶ εἴθ' οὕτως ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ μετὰ τὸ ἀναστῆναι τὸν βασιλέα κατέρχεται τὸ πλῆθος ⁴¹ τοῦ λαοῦ, καὶ ἀρουσὶν ἐκ τῶν στοιβῶν τὰ τε λάχανα καὶ τὰς πλακοῦντας, ἐν δὲ τῷ αὐτῷ εἰσφέρουσι χιλανδὸν φερόμενον ἐπὶ ἀμάξης πλῆθος ἰχθύων, καὶ βίπτουσιν αὐτὰ ⁴² ἐπὶ ἐδάφους ἐν τῷ ἵπικῳ· ἀρουσὶ δὲ καὶ ταῦτα τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ.

V. Imperator, ut diximus, a throno surgit, et praefectis cubiculo comitantibus, per medios patrios et strategos in triclinio, in quo eo die convivium celebrat, constitutos transit: ipsi longa ac felicia tempora ei apprecantur. Inde cubiculum petit, dumque praepositus a capite ejus coronam demit, vestitores intrant, et, tunica ipsi exuta, discedunt. Imperator egressus, pretiosæ mensæ suæ cum amicis, quos ad convivium vocavit, assidet: postquam vero surrexit et paulisper quievit, donec omnia ad certamen parata sint, exspectat. Veniente cerimoniarario et praeposito indicante, omnia jam parata esse, praepositus imperatorem de eo certatiorem facit, qui per lapideam scalam ad cubiculum abit, tunicaque et corona pro more induitur. Stipatus a cubiculi praefectis, per angustum triclinium **202** ad magnum, in quo eo die epulæ instituuntur, se confert, et ibi cum praefectis cubiculi stans, praeposito, is ostiario, signum dat, patricii et strategi adducuntur, et postquam imperatorem adorarunt, praepositus dicit: « Jubete. » Patricii et strategi cum senatu foras progressi, ab utraque parte astant: imperatore vero in porta constituto, dicti omnes se prosternunt, et postquam surrexere, praepositus a mandato cerimoniarario signum dat et dicit: « Jubete; » ipsi multa bonaque tempora apprecantur.

Καὶ ἐξεληθόντες ἔξω τῆς πόλης οἱ τε πατρίκιοι καὶ

Ἀ μόσια, κατέρχονται ἐπ' ὄχημασιν ἐκ τῶν θυρῶν, καὶ καταλθόντες οἱ τοῦ νικήσαντος μέρους δημόται, ἀρουσὶ δάφνης ἐκ τοῦ λογίου, καὶ δέχονται τοὺς ἡνιόχους ἐπιδιφριοὺς ἔμπροσθεν τοῦ αὐτοῦ δήμου, καὶ σάξαντες μέχρι τοῦ ἀντικάμπου, ἀνέρχονται ἐν τῷ στάματι. Ἀνερχομένων δὲ αὐτῶν, δίδεται νεῦμα τοῖς ἄρχουσι τῶν ταγμάτων, καὶ καταλθόντες ἴστανται ἐν τοῖς καμπτήρσι καὶ ἐν τοῖς προσηρημένοις λοιποῖς τόποις τοῦ εὐρίπου, ἔνθα αἱ στοιβαὶ τῶν λαχάνων καὶ τῶν πλακοῦντων εἰσίν. Ἐλθόντες δὲ οἱ ἡνιόχοι μετὰ τῶν δημοτῶν τοῦ μέρους ἐν τῷ στάματι, ἴστανται ἐκάστω ἐπιδιφριοί, καὶ ἀπολογουῦσι μετ' εὐφημίας οἱ τοῦ μέρους τῷ βασιλεῖ, καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς εὐφημίας ἀποστέλλει αὐτοῖς τοῖς νικηταῖς ἡνιόχοις ὁ βασιλεὺς στεφάνους διὰ

τοῦ ἀκτουαρίου καὶ τοῦ δευτέρου, καὶ καταλθόντες στέφουσι τοὺς ἡνιόχους, καὶ ἀνέρχονται πάλιν ἐν τῷ καθίσματι. Καὶ εὐθέως ἄρχεται τὸ μέρος αἰτεῖσθαι τοῦ ἐξελεθῆναι καὶ χορευσαὶ εἰς τὴν πλατεῖαν, καὶ λαβόντες τὴν αἴτησιν παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐξέρχονται

Ε'. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ὡς προσηρῆται, ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ σέντζου καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου, διέρχεται μέσον τῶν τε πατρικίων καὶ στρατηγῶν, ἐστῶτων αὐτῶν ἐν τῷ τρικλίῳ, ἐν ᾧ ἀριστᾷ τῇ ἡμέρᾳ, αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται τό· « Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρέονους. » Καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι, λαβόντος δὲ τοῦ πραιποσίτου τὸ στέμμα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, εἰσέρχονται οἱ βεστήτορες, καὶ ἀπαλλάξαντες τὴν χλανίδα, ἐξέρχονται. Καὶ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς, καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης μετὰ καὶ φίλων, ὧν ἂν κελεύει, καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ κλητωρίου καὶ μικρὸν ἀναπαυσάμενος, ἐκδέχεται, μέχρις ἂν τὰ πάντα ἐτοιμασθῶσιν ἐν τῷ ἵπικῳ (25). Ἐλθόντος δὲ τοῦ τῆς καταστάσεως καὶ γνωρίσαντος τῷ πραιποσίτῳ, ὡς ὅτι ἐτοιμὰ ἴστι πάντα, ὁ πραιπόσιτος, δηλοῖ τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ βασιλεὺς κατέρχεται διὰ τῆς λιθίνης σκάλας, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι, καὶ περιβάλλεται τὴν χλανίδα καὶ τὸ στέμμα κατὰ συνήθειαν. Καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδουκλείου διέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ τρικλίου, καὶ ἐξέρχεται ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ, ἐν ᾧ ἀριστᾷ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, κάκεισε ἑστῶς ἅμα τοῖς ἄρχουσι τοῦ κουδουκλείου, νεύει τῷ πραιποσίτῳ, κάκεινος τῷ ὀστιαρίῳ, καὶ εἰσάγει πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ προσκυνησάντων τῷ βασιλεῖ, λέγει ὁ πραιπόσιτος· « Κελεύσατε. » στρατηγοὶ ἅμα τῇ συγκλήτῳ, ἴστανται ἔνθεν κά-

VARIÆ LECTIONES.

⁴¹ τοὺς πλ. ed. ⁴² αὐτοὺς ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(25) Post hanc vocem erat in codice spatium, ut nota distinctionis et novæ tractationis, et in margine adscriptum merat Δης, id est δειλής, *observanda in*

ludo vespertino vel pomeridiano. Nam plerumque vox δειλής scripta erat in hoc codice per geminum η.

κείσε· στάντος δὲ καὶ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πύλῃ, πίπτουσιν οἱ προσηρημένοι ἅπαντες, καὶ ἀναστάντων, νεύει ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· «Κελεύσατε· αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.»

ζ'. Καὶ εἴθ' οὕτως κατασχὼν τὸ ἄκρον τῆς A χλανίδος τοῦ βασιλέως ὁ τῆς καταστάσεως καὶ ποιήσας ῥωσθῆλιον, ἐπιδίδοι τῷ βασιλεῖ. Εἶτα ἐκείθεν δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, ἀνέρχεται ἐν τῷ καθίσματι μετὰ μόνων τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀρχόντων καὶ δύο μαγλαβιτῶν καὶ σπαθαρίων βσταζόντων διατρέχλια, φοροῦντων καὶ τὰ σπαθία αὐτῶν, ὡς ἐν ἐκάστῳ ἱππικῷ. Ἀνελθὼν δὲ ἐν τῷ σέντζῳ ὁ βασιλεὺς καὶ σφραγίσας τὸν λαὸν ἐκ τρίτου, καθέζεται, καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς εὐφημίας ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ κελεύσεως, καὶ νεύει τοῖς τε πατρικίοις καὶ στρατηγοῖς, ἀπελθεῖν ἕκαστον ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ καὶ καθύδρξ· τελεσθέντων δὲ τῶν δ' βασιλῶν, ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ καθίσματος, καὶ ἱσταμένων τῶν πατρικίων ἐν ᾧ ἀριστῇ ὁ βασιλεὺς τρικλίνῳ, καὶ B δηριγευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται μέσον αὐτῶν, αὐτοὶ δὲ ὑπερέχονται· «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους.» Καὶ διελθὼν διὰ τοῦ στενοῦ τρικλίνου, εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι, καὶ ἀπαλλάξας τὸ τε στέμμα καὶ τὴν χλανίδα αὐτοῦ, περιβάλλεται σαγίον, καὶ κατέρχεται διὰ τοῦ μυστικοῦ κοχλιοῦ, καὶ δηριγευόμενος ὑπὸ πάντων τοῦ κουβουκλείου, διέρχεται διὰ τοῦ αὐγουστῆως, ἀψίδος τε καὶ τοῦ τρικλόγγου, διὰ τοῦ μονοθύρου καὶ τῶν διαδοτικῶν τῶν Ἁγίων μ', καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ· στάντες δὲ οἱ τοῦ κουβουκλείου καὶ ὑπερευρέμενοι τὸν βασιλέα, «Εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους,» ἐξέρχονται καὶ ἀπέρχονται εἰκαδῶ.

Ἔσα δεῖ τελεῖσθαι τῇ παραμονῇ τοῦ λαχανικοῦ C Ἱπποδρομίου, ἡγουν τοῦ γενεθλίου ταύτης τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως.

Ἰστίον εἰδέναι, ὅτι οἱ τῶν δύο μερῶν δῆμαρχοι μετὰ τε τῶν δευτερευόντων καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων τῶν μερῶν καὶ τῶν δημοτῶν ἀπίσαι τὸ δειλινόν, ἕκαστος εἰς τὸ ἴδιον στάδιον, καὶ εὐθέως ὁ θεωρητῆς ἕκαστου μέρους ταβρίζει τὸ τρίπλοκον, καὶ λέγει ὁ λαὸς ἐκ γ'· «Νίκα, Βένετα·» ὁμοίως καὶ οἱ Πράσινοι, «Πράσινα.» Καὶ δέχεται ὁ φωνοβόλος λέγων μεγάλη τῇ φωνῇ· «Ἔχεται ὁ βοθηθῶν ἡμῖν Ἰησοῦς 44·» ὁ λαός· «Ἀεὶ νίκα.» Οἱ κράκται· «Εἰς 45 ὁ Θεός, σὺ αὐτοὺς σῶσον·» ὁ λαός· «Ναί, Κύριε.» Καὶ ὅτε ἐξέλθωσιν ἐπὶ τὸ ἐξέερον, κρούει ὁ θεωρητῆς τὴν θύραν γ', καὶ λέγει ὁ λαός· «Νικᾷ ἡ πίστις τῶν βασιλέων, νικᾷ ἡ πίστις τῶν αὐγουστῶν, νικᾷ ἡ πίστις τῆς πόλεως καὶ τῶν D Βενέτων» (οἱ Πράσινοι, «Πρασίτων»). Καὶ λέγουσιν οἱ κράκται· «Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων, ναὶ εἰπὲ ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων·» καὶ ὁ λαός· «Κύριε, βοήθει.» Οἱ κράκται· «Εἰς Θεός, σὺ αὐτοὺς σῶσον·» ὁ λαός· «Ναί, Κύριε.» Καὶ εἴθ' οὕτως λέγεται τὸ δρομικὸν ποίημα ἔμπροσθεν τοῦ Ἱπποδρομίου· «Οἱ τῶν ἀγώνων σὲ δυσωποῦμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ Σωτῆρα· νίκαξ

VI. Mox ceremoniaris, collecta extrema tunica imperatoris, rhosthelium facit, idque imperatori tradit. Qui a præfectis cubiculo, patriciis ac strategis stipatus, cum solis cubiculo præfectis, duobus manclavitis et spathariis dextralia spathasque suas, ut in omnibus certaminibus equestribus solent, gestantibus, ad consessum suum ascendit. Conscenso vero throno, terque populo signato, sedet, et, acclamatione finita, præpositus a mandato egreditur, patriciis et strategis signum dat, ut ad ordinem locumque suum singuli se recipiant. Quatuor palmis celebratis, imperator a throno surgit, et patriciis in triclinio, ubi convivium celebrat, constitutis, a præfectis cubiculo stipatus, per medium illorum transit, dum felicia ipsi ac diuturna tempora apprecantur. Inde per angustum triclinium ad cubiculum abit, ubi corona sua et tunica deposita, sagum induit, perque secretam cochleam, cubiculariis omnibus comitantibus, per augusteum, apsidem, triconchum, perque monothyrum et porticus Sanctorum XL aureum triclinium ingreditur: cubicularii vero astant, et imperatori multos ac felices annos apprecati, discedunt domumque abeunt.

Observanda in vigilia hippodromi lachaniri seu die natali hujus a Deo custodite et imperatoris urbis.

Duarum factionum principes, vicarii, reliqui factionum præfecti et populus vesperi ad stabula sua abeunt, ubi inspector uniuscujusque factionis 203 triplicem scuticam sumit, populo ter acclamante: «Vince, Venete! » similiter Prasini: «Prasine!» Præcentor voce elata canit: «Habemus Jesum, adiutorem nostrum; » populus: «Semper vince.» Cantores: «Deus es, tu ipsos serva; » populus; «Ita, Domine!» Quando in atrium processere, inspector scutica ter insonat, populo dicente: «Vincit Augustorum Augustarumque fides, vincit urbis ac Venetorum fides!» (Prasini: «Prasinorum.») Cantores: «N. et N. magnorum imperatorum I dic omnino, magnorum imperatorum; » populus: «Domine, adjuva.» Cantores: Tu Deus es, ipsos serva; » populus: «Ita, Domine!» Sic postea dromicum carmen ante circum recitatur: «Nos factionarii te Deum ac servatorem nostrum veneramur! Victorias Venetis concede!» (Prasini: «Prasinis!») Adsis benignus Uranio! (Prasini: «Olympio!») ut iterum post victoriam tripudiemus. Aliud carmen albæ: «Deipara, quæ firmum quasi teg-

VARIE LECTIONES.

42 κα: om. ed. 44 ἔχετε τὸν ὁ βοθηθῶντα ἡμῖν Ἰησοῦν ed. 45 εἰς ed. ubique in seqq.

men tutumque auxilium eorum es, qui ad te accurrunt, rogamus Veneti,» (Prasini : « Prasini, ») detur hoc nobis et Icasio, ut victoriis in certamine excellamus, et nos exilaremur.

ἢ Θεοτόκος, καὶ ἀντιλήψις βεβαία τῶν εἰς σὲ προστραχόντων, ἐξαιτούμεν οἱ Βένεσοι » (οἱ Πράσινοι : « Πράσινοι ») « δωρηθῆναι ἡμῖν τοῦτο, τῷ Εἰκασίῳ, διαπρέπον ⁴⁷ ταῖς νίκαις σὺν αὐτῷ εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἡμᾶς εὐφρανθῆναι. »

CAPUT LXXI.

Ritus in facularia celebratione solemnēs.

I. Vesperi duas factiones cum facibus secretam phialam triconchi intrant, et facularia, ut vocant, instituitur, aque sallantibus apolaticum toni obl. IV canitar : « Corroretur manus tua, exaltetur dextra tua, N. imperator ! Ecce enim urbs tua te ipsias amantem intuetur, præclaris facinoribus tuis contra hostes renovatur, inque medio imperio gratia regnat, quoniam administratio tua, urbs magnis imperatoris, conspecta est, quando arma robore tuo armantur, hostesque odio ejus, qui te natali honore urbis tue coronavit, cinguntur. » Deinde ad subsellia se recipiunt, ac singulis in loco suo constitutis, cantores verba solennia recitant : « Auxilium Dominorum ! » populus : « Tu es Deus ! » **☉** Cantores : Tu ipsos serva ; » populus : « Ita, Domine. » Cantores : « Auxilium Augustarum ! » populus : « Deus es. » Cantores : « Tu ipsos serva ; » populus : « Ita, Domine ! » Cantores : Tu, qui Porphyrogenitos adjuvas ; » populus : « Deus es. » Cantores : « Tu ipsos serva ; » populus : « Ita, Domine ! » Cantores : « Qui urbem juvas ; » populus : « Deus es ! » Cantores : « Tu ipsam serva ; » populus : « Ita, Domine ! » Cantores : « Qui præfectam juvas ; » populus : « Deus es ! » Cantores : « Tu ipsum serva ; » populus : « Ita, Domine ! » Cantores : « Qui Uranium adjuvas ; » populus : « Deus es ! » Cantores : « Tu ipsum serva ; » populus : « Ita, Domine ! » (Prasini : « Qui Olympium. ») Cantores : « Qui Prasimum adjuvas ; » (Prasini : « Qui Anatellontem ; ») populus : « Deus es. » Cantores : « Tu ipsum serva ! » populus : « Ita, Domine ! »

II. Deinde alius cantor ingressus verba cum antecedentibus conjungenda recitat : « Qui Dominos, Augustas, Porphyrogenitos, urbem, præfectum, Uranium, (Prasini : « Olympium, ») Icasium, (Prasini : « Anatellontem, ») adjuvas ; » populus : « Deus es. » Cantores : « Tu ipsos serva ; » populus : « Ita, Domine. » Cantores : « N. N. magnorum principum et imperatorum ! » populus : « Domine, eos adjuva. » Deinde alius cantor intrat, dicens : « Semper, semper, » Cantores ; « Superior sis et victor ! » populus : « Perpetuo, o clarissime ! » Cantores : « Sancte, ter sanote, victoria Venetæ ! (Prasini : « Prasinae. ») Cantores : « Domina Delpara ; » po-

Α τοῖς Βενέτοις βοήθει » (οἱ Πράσινοι, « Πράσινοι »), « καὶ χορήγησον τῷ Οὐρανίῳ (οἱ Πράσινοι : « Τῷ Ὀλυμπίῳ »), « ἵνα καὶ πάλιν χορεύσωμεν ⁴⁶ μετὰ νίκης. » Ἄλλος εἰς τὸ λευκόν : « Ὡς κραταιὰ σκέπη

ἢ Θεοτόκος, καὶ ἀντιλήψις βεβαία τῶν εἰς σὲ προστραχόντων, ἐξαιτούμεν οἱ Βένεσοι » (οἱ Πράσινοι : « Πράσινοι ») « δωρηθῆναι ἡμῖν τοῦτο, τῷ Εἰκασίῳ, διαπρέπον ⁴⁷ ταῖς νίκαις σὺν αὐτῷ εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἡμᾶς εὐφρανθῆναι. »

ΚΕΦΑΛ. ΟΑ'.

Ἵσα δεῖ παραφυλάττειν, τῆς φακλαρίας τελουμένης.

Α'. Δεῖλῆς εἰσέρχονται τὰ δύο μέρη ἐν τῇ μυστικῇ φιάλῃ τοῦ τρικόγγου μετὰ φατλίων, καὶ γίνεται ἡ λεγομένη φακλαρία, καὶ λέγουσι τὸν ἀπελατικὸν χορεύοντες ἤχ. π. δ' : « Κραταιωθήτω ἡ χεὶρ σου, ὑψωθήτω ἡ δεξιὰ σου, ὁ δεῖνα αὐτοκράτωρ. Ἴδου γὰρ, ἡ πόλις σου φιλόπολιν βλέπει σε βασιλέα, καὶ ταῖς σαῖς ἐγκαινίζεται κατ' ἐχθρῶν ἀνδραγαθίας, καὶ πολιτεύεται χάρις ἐν μίση τῆς βασιλείας, ὅτι ὤφθη τὸ πολίτευμά σου, πόλις τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὅθεν καθοπλίζονται τὰ ὄπλα σου δυναστεία, καὶ περιβάλλονται ἐχθροὶ τὴν ἐχθραν τοῦ στίψαντός σε τῇ γενεθλίῳ δόξῃ τῆς πόλειώς σου. » Καὶ μετὰ ταῦτα ἀνέρχονται εἰς τὰ βάρη, καὶ ἰσταμένου ἑκάστου εἰς τὸ ἴδιον μέρος, λέγουσιν οἱ κράκται τὴν ἀναυφημίαν : « Ὁ βοθηθῶν τοὺς δεσπότης. » ὁ λαός : « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται : « Σὺ αὐτοὺς σῶσον. » ὁ λαός : « Ναὶ, Κύριε. » Οἱ κράκται : « Ὁ βοθηθῶν ταῖς Αὐγούσταις. » ὁ λαός : « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται : « Σὺ αὐτὰς σῶσον. » ὁ λαός : « Ναὶ, Κύριε. » Οἱ κράκται : « Ὁ βοθηθῶν τοῖς πορφυρογεννήτοις. » ὁ λαός : « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται : « Σὺ αὐτοὺς σῶσον. » ὁ λαός : « Ναὶ, Κύριε. » Οἱ κράκται : « Ὁ βοθηθῶν τῇ πόλει. » ὁ λαός : « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται : « Σὺ αὐτὴν σῶσον. » ὁ λαός : « Ναὶ, Κύριε. » Οἱ κράκται : « Ὁ βοθηθῶν τῷ ἐπάρχῳ. » ὁ λαός : « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται : « Σὺ αὐτὸν σῶσον. » ὁ λαός : « Ναὶ, Κύριε. » Οἱ κράκται : « Ὁ βοθηθῶν τῷ Οὐρανίῳ » (οἱ Πράσινοι : « Τῷ Ὀλυμπίῳ ») ὁ λαός : « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται : « Σὺ αὐτὸν σῶσον. » ὁ λαός : « Ναὶ, Κύριε. » Οἱ κράκται : « Ὁ βοθηθῶν τῷ Εἰκασίῳ » (οἱ Πράσινοι : « Τῷ Ἀνατέλλοντι ») ὁ λαός : « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται : « Σὺ αὐτὸν σῶσον. » ὁ λαός : « Ναὶ, Κύριε. »

Β'. Εἴτα εἰσέρχεται ἕτερος κράκτης καὶ λέγει τὴν σὺνάφειαν ; « Ὁ βοθηθῶν τοὺς δεσπότης, ταῖς Αὐγούσταις, τοῖς πορφυρογεννήτοις, τῇ πόλει, τῷ ἐπάρχῳ, τῷ Οὐρανίῳ » (οἱ Πράσινοι : « Τῷ Ὀλυμπίῳ »), « τῷ Εἰκασίῳ » (οἱ Πράσινοι : « Τῷ Ἀνατέλλοντι ») ὁ λαός : « Εἰς ὁ θεός. » Οἱ κράκται : « Σὺ αὐτοὺς σῶσον. » ὁ λαός : « Ναὶ, Κύριε. » Οἱ κράκται : « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλείων καὶ αὐτοκρατόρων. » ὁ λαός : « Κύριε, βοήθει. » Εἴτα εἰσέρχεται ἕτερος κράκτης, καὶ λέγει : « Ἰοὺς αἰεὶ, αἰεὶ ⁴⁸. » Οἱ κράκται : « Προτόνου καὶ νικῆς. » ὁ λαός : « Εἰς αἰεὶ ⁴⁹, εὐδόκιμο. » Οἱ κράκται : « Ἄγιε, τρισάγιε, νίκη εἰς τὸ Βένετον » οἱ Πράσινοι : « Εἰς τὸ Πράσινον »). Οἱ

VARIAE LECTIONES.

⁴⁶ χορεύσωμεν ed. ⁴⁷ διαπρέπον R., διαπρέπην ed. ⁴⁸ αὐτῷ σῶσον cod. h. l. et sic paulo post ⁴⁹ αἰεὶ, αἰεὶ cod. ⁵⁰ εἰσάτα cod.

κράττει· « Δέσποινα Θεοτόκε » ὁ λαός· « Ναί, Δέσποινα Ἀ Θεοτόκε, νίκη εἰς τὸ Βένετον » (οἱ Πράσινοι· « Εἰς τὸ Πράσινον »). Οἱ κράττει· « Τοῦ σταυροῦ ἡ δύναμις » ὁ λαός· « Ναί τοῦ σταυροῦ ἡ δύναμις, νίκη ⁵¹ ἔχει τὸ Βένετον » οἱ Πράσινοι· « Ἐχει ⁵² τὸ Πράσινον »). Οἱ κράττει· « Θεοῦ τὴν νικην ἔχεις ⁵³ τὸ πρόσωπόν σου, Οὐράνι » (οἱ Πράσινοι· « Ὀλύμπιε »). Οἱ κράττει· « Ὀλη δειλῆς σήμερον » ὁ λαός ἔσ· « Ὀλη δειλῆς σήμερον· καλὴ σου δειλῆς γίνεται. » Οἱ κράττει· « Κύριοι, πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι· » ὁ λαός· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι » (οἱ Πράσινοι· « Ἄγιο »). Καὶ εἰσέρχεται ἕτερος κράττης καὶ λέγει· « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων » ὁ λαός· « Θεοτόκε, βοήθει. » Οἱ κράττει· « Εἰς ὁ Θεός, σὺ αὐτοὺς σῶσον. » ὁ λαός· « Ναί, Κύριε. » Ἔτα λέγει ὁ κράττης· « Ναί εἰπέ καὶ ποιεὶ τὸ ἀγωγεῖν ⁵⁴ τῷ Οὐρανίῳ » (οἱ Πράσινοι· « Τῷ Ὀλυμπίῳ ») ^B « ναί εἰπέ καὶ ποιεὶ τὸ ἀγωγεῖν τῷ Ἐκασίῳ » (οἱ Πράσινοι· « Τῷ Ἀνατέλλοντι ») ὁ λαός· « Καλὸν ἀγῶνα » Οἱ κράττει· « Εἰς ὁ Θεός, σὺ αὐτοὺς σῶσον. » ὁ λαός· « Ναί, Κύριε· » Ἰστέον, ὅτι τὰ αὐτὰ ἄκτα καὶ ἡ αὐτὴ εὐφημία λέγονται καὶ ἐπὶ τοῦ ἵπποδρομίου εἰς τὸ στάμα, ἤγουν εἰς τὸ Π ⁵⁵, δηλονότι τοῦ ὑπάρχου καθεζομένου εἰς τὸ κάθισμα, ἔνθα ὁ καὶ ⁵⁶ ἀκτουάριος ἵσταται.

Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἵπποδρομίου, πῶς δεῖ κυλίειν·

Πρὸ τοῦ ἵπποδρομίου γίνεται ἡ πομπὴ τῶν ἵππων, καὶ τῷ πρώτῳ τίθεται ἡ ὄρνα εἰς τὸν καμπτόν τοῦ Βενέτου, καὶ κατέρχονται οἱ τῶν δύο μερῶν ἡνίοχοι· ἕκαστος τῶν κουβινογράφων, φοροῦντων αὐτῶν τῶν κομβινογράφων ἀρμελαύσια (26) βένετον καὶ λευκόν καὶ τὰ μασσία (27), ὄντων αὐτῶν καὶ ἀνυποδῆτων, ^C βασιάζοντες καὶ χαρτοκαλαμάρια, καὶ κυλιούσης τῆς ὄρνας, οἷον ἐκβάλλει σφαιρίον, ὀνολάζει τὸν μεσαριστερον. Καὶ ὅτε πληρώσωσι τὰ δ' βαῖα, ἀπέρχονται εἰς τὰ ὄρνατούρια, καὶ ποιῶσι τὸ πέρασ τῆς κομβίνας, καὶ ἀνερχομένου τοῦ βασιλέως, ἀπολύουσι τὰ δειπία, καὶ ἵσταται ὁ μαξιλλάριος εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ καὶ οἱ δύο θεωρηταί, εἰς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ εἰς ἐξ εὐωνύμων, βασιάζοντες τὰ καλαμάρια, ἕως οὗ πετάσῃ (28). Καὶ τοῦ Θεοῦ παραχόντος τὴν νικην, μετὰ τὸ λαβεῖν τὰ ἐπαθλα ἀπέρχονται εἰς τὰς θύρας, καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν δ' βαῖων ἐκδύνουσι τὰ ἄρματα τῶν νικησάντων, φοροῦντων

VARIAE LECTIONES.

⁵¹ νικην ἔχεις ed. ⁵² ἔχεις ed. ⁵³ ἔχει conj. R. ⁵⁴ ἀγωγὴν cod. h. l. et mox. ⁵⁵ εἰς II ed. ⁵⁶ καὶ om. cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(26) Vestis brevis, velut sagum, absque manicis. ^D Vid. infra dicenda p. 387. Quid autem sint μασσία, non novi. Χαρτοκαλαμάρια sunt thesæ chartis pergamenis (χάρτη enim in hoc libro pergamenam notat), et calamis plenis. Quid μαξιλλάριος sit, educeri ab aliis cupio. Forte erat, qui τὰ μαξιλλάρια, cervicalia, pulvinaria, populo in circo sedenti substernebat, aut pro mercede locabat, aut, quod mihi quidem probabilius videtur, qui maxillis equorum circensium ad factiones pertinentium ferro candente notam cujusque factionis inurebat; vid. Du Cange v. *maxilla* et *maxillare*, ubi redditur στο-

populus: « Imo, domina Deipara, victoria Venetis! » (Prasini: « Prasinis! ») Cantores: « Crucis potentia; » populus: « Imo crucis potentia! victoria Venetam factionem habet; » (Prasini: « Prasinam habet. ») Cantores: « Dei victoriam habet persona tua, o Uranie! » (Prasini: « Olympie! ») Cantores: « Tota victoria hac vespera tibi contingit; » populus: « Omnis tibi hodie ac pulchra victoria contingit. » Cantores: « Multa vobis tempora, domini! » populus: « Multa vobis tempora! » Prasini: « Sancte! » Alius deinde cantor intrat, et dicit: « N. et N. magnorum principum et imperatorum; » populus: « Deipara, hos adjuva. » Cantores: « Deus es, tu ipsos serva; » populus: « Imo, Domine. » Postremo prætor: « Ita dic et fac, Uranius agat! » Prasini: « Olympius! » imo agat Icausius! » (Prasini: « Anatellon agat! ») populus: « Egregium certamen. » Cantores: « Deus es, tu ipsos serva! » populus: « Imo, Domine! » Sciendum est, eadem acta 205 eademque acclamationes etiam in decursione in statione seu II recitari, præfecto in consessu, ubi actuarius quoque stat, sedente.

De eadem accursione, quomodo sortes misceri debeant.

Ante decursionem processio equorum instituitur, urnaque in meta Venetæ factionis mane posita, angustæ utriusque græcis cum combinographis, armelausia Venetum albumque et massia gestantibus, discalceatis præterea et chartocalamaria ferentibus, descendunt, et, urna agitata, quicumque globulus exierit, is *mesaristerum* (quasi medium sinistrum) constituit. Quatuor palmis completis, ad urnatoria abeunt, terminum combinæ faciunt, et, imperatore accedente, diippia solvunt: maxillarius in loco suo, e duobus inspectoribus unus ad dextram, alter ad sinistram stant, et calamaria, usquedum velum extenderint, gestant. Postquam vero Deus victoriam concessit, et aurigæ præmia victoriæ accipere, ad januas abeunt, completis vero quatuor palmis, currus victorum progrediuntur, aurigæ præmia publica ferunt, ad metam Prasinæ Venetæque factionis deflectunt, deinde ad proprium gre-

μοκοπεῖν. Non enim putem, illos homines fuisse δημίους, carnifices, qui sontes naribus et labiis utiilarent et stigmatibus notarent, quamvis supplicia de sontibus in circo sumpta fuisse contest.

(27) Forte *clavas*, significat, βόπαλα, ut vox Francogallica *masse*. Du Cange Gloss. Lat. *servientes ad clavam* intrepertatur, *sergeans à masse*.

(28) Nempe τις, *donec mappam aliquis extendat*, explicitam, expansam monstret. Vel potest πετάσῃ intransitive accipi, subintelleto ταυτό (nempe τὸ βῆλον) pro πετασθῆ; quod non insolens huic libro.

gem redeunt, factionarios sumunt, ac saltantes ad metam Praeinæ, ut supra diximus, divertunt. Postremo ad stationem se conferunt, descendit actuaris, eos dimittit, sic et in publicum saltantes procedunt.

De bigis, quomodo ordinari debeant.

Si certamen equestre, ubi imperator adoratur, instituitur, bigæ in primo critario, bigarii in curribus, stant, et imperatore veniente, quatuor aurigæ accedunt, aureas pilas occupant, et inde reversi, ad suas lineas redeunt. Postea, signo ab actuario dato, rursus intrant, armillam auream sumunt, ac redeunt cum facibus ad factiones accedunt, bigæ vero abeunt. Bigarii vestes, Venetam unam, alter Prasinam, alis quasi instructas, e centunculis confectas, 206 a tergo ad lumbos usque, pro galeis vero camelancia e centunculis gestant.

τοῦκλων⁵⁸ ἐβραμμένα, ὑπισθεν εἰς τὰς ψύας αὐτῶν, νη⁵⁹.

Acta post victoriam in eodem certamine reportatam.

I. Post palmam secundam cantores : « Multos, multos, multos ! » populus : « Multos annos in multos ! » Cantores : « Multa vobis tempora, divina majestas ! (Prasini : « Propugnaculum Trinitatis ! ») populus ter : « Multa vobis tempora » ! (Prasini : « Sancte » !) Cantores : « Multa vobis tempora, N. N. Romanorum imperatores ! » populus ter : « Multa vobis tempora ! » (Prasini : « Sancte » !) Cantores : « Multa vobis tempora, famuli Domini ! » populus ter : « Multa vobis tempora ! » (Prasini : « Sancte ! ») Cantores : « Multa vobis tempora, N. N. Augustæ Romanorum ! » populus ter : « Multa vobis tempora ! » (Prasini : « Sancte » !) Cantores : « Domini orbis terrarum, suscipite Venetos precantes ! » (Prasini : « Prasinos ! ») populus ter : « Sancte ! » Cantores : « Ut servi rogare audemus ! » populus ter : « Sancte ; » Prasini similiter. Cantores ; « Cum timore dominos intueri audemus ; populus ter : « Sancte ! » Prasini similiter. Cantores : « Merito invocamini benefici principes ! » populus ter : « Sancte ! » Prasini similiter. Cantores : « Ad preces servorum vestrorum Venetorum ; » populus ter : « Sancte ! » Prasini similiter. Cantores : « Præmia servis vestris, si jubetis, » populus ter : « Sancte ! » Prasini similiter. Cantores : « Domine, serva dominos Romanorum ! » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva a te coronatos ! » populus ter : « Domine, serva ! » Cantores : « Domine, serva principes orbis terrarum ! » populus ter ; « Domine, serva. » Cantores : « Et cum ipsis Deus in nobis operetur ! » populus ter : « Domine,

τῶν ἡνιόχων τὰ δημόσια, καὶ κάμπτουσι καμπτὸν Πρασίνου καὶ Βενέτου, καὶ ἔρχονται εἰς τὸν ἴδιον δῆμον, καὶ ἐπιίρουσι τοὺς δημότας, καὶ ἀστύοντες κάμπτουσιν, ὡς προεῖρηται, καμπτὸν Πρασίνου. Καὶ ἔρχονται εἰς τὸ στάμα, καὶ κατέρχεται ὁ ἀκτουάριος, καὶ ἀπολύει αὐτοὺς, καὶ κατέρχονται χομεύοντες εἰς τὸ δημόσιον.

Ἐπὶ νῶν βηγῶν, πῶς δεῖ αὐτὰς τελεῖσθαι.

Ἰππικοῦ ἀγομένου προσκυνησίμου, αἱ βῆγες ἴστανται εἰς τὸ πρῶτον κριτάριον, καὶ οἱ βηγάριοι ἐπάνω τῶν ἀρμάτων, καὶ ἀνερχομένου τοῦ βασιλέως, ἐμβαίνουνσιν οἱ δ' ἡνιόχοι καὶ λαμβάνουσι τὰ χρυσᾶ πισσία· καὶ στρέφονται, καὶ ἴστανται εἰς τὰς ἰδίας διασφαγὰς. Καὶ εἰθ' οὕτως νεύει ὁ ἀκτουάριος, καὶ πάλιν εἰσέρχονται· καὶ λαμβάνουσιν ἀπὸ ψελίου⁵⁷ (29) χρυσοῦ, καὶ ὑποστρέφοντες ἐκφωτίζουσιν (30) ἐπὶ τοὺς δῆμους, καὶ ἐκβαίνουνσιν αἱ βῆγες Φοροῦσι δὲ οἱ βηγάριοι ἱμάτια, ἡ μὲν εἰς Βένετον, ἡ δὲ ἕτερος Πράσινον, ἔχοντα ὡσπερ πτερά, ἀπὸ κενάντι δὲ κασιδίων φοροῦσι καμελαούκια κεντουκλί-

Ἄκτα ἀπὸ νίκης εἰς τὸ αὐτὸ⁶⁰ ἵπποδρόμιον.

Α'. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου βαΐου λέγουσιν οἱ κράκται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ. » ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλὰ. » Οἱ κράκται· « Ἐοῦσι ὑμῖν χρόνοι, ἡ ἔνθεος βασιλεία » (οἱ Πράσινοι. « Τὸ πρόβλημα τῆς Τριάδος. ») καὶ ὁ λαός ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι » (οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε »). Οἱ κράκται. « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων » καὶ ὁ λαός ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι » (οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε »). Οἱ κράκται. « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου » ὁ λαός ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι » (οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε »). Οἱ κράκται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα Αὐγουσταί τῶν Ῥωμαίων » καὶ ὁ λαός ἐκ γ'· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι » (οἱ Πράσινοι· « Ἄγιε »). Οἱ κράκται· « Δεσπότης τῆς οἰκουμένης, δέξασθε Βενέτους παρακαλοῦντας » (οἱ Πράσινοι. « Πρασίνους ») καὶ ὁ λαός ἐκ γ'· « Ἄγιε. » Οἱ κράκται· « Ὡς δούλοι τολμῶμεν παρακαλεῖσθαι· » ὁ λαός ἐκ γ'· « Ἄγιε. » οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Μετὰ φόβου δυσωποῦμεν τοὺς δεσπότης » ὁ λαός ἐκ γ'· « Ἄγιε. » οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Ἀνεξικακῶς παρακλήθητε εὐεργεταί » ὁ λαός ἐκ γ'· « Ἄγιε. » οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Εἰς τὴν δέησιν τῶν δούλων ὑμῶν Βενέτων » ὁ λαός ἐκ γ'· « Ἄγιε. » οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Δημόσια τοῖς δούλοις ὑμῶν, εἰ κελεύετε » ὁ λαός ἐκ γ'· « Ἄγιε. » οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης τῶν Ῥωμαίων » ὁ λαός ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἑστεμμένους » ὁ λαός ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης τῆς οἰκουμένης » ὁ λαός ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράκται· « Καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ

VARIE LETIONES.

⁵⁷ ἀνὰ ψελίου conj. R. ⁵⁸ κενδοκλου cod. ⁵⁹ κεντουλεινὰ ed. ⁶⁰ εἰς αὐτὸ ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(29) Forte leg. ἀνὰ ψελίου, unusquisque armillam auream.

(30) In altum sublevant et ostendant.

Θεὸς ἡμᾶς συνεργήσαι· » ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Κύριε, Ἄ σωσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότη-
τας σὺν ταῖς αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοισι· » ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Κύριε, σῶσον. »

B'. Καὶ ἀπὸ τοῦ τετάρτου βαβίου κατέρχεται ὁ μαί-
στωρ μετὰ τοῦ λαοῦ, καὶ ἵσταται ἔμπροσθεν τοῦ
δήμου. Ὁ δὲ δήμαρχος ἀπομένει μετὰ τῶν πρω-
ταίων ἄνω εἰς τὸν δῆμον. Ἐἴτα λέγουσιν οἱ κάτω
ιστάμενοι κράτται· « Εἴ τι (31) ὁ Θεὸς ὠνόμασε· »
καὶ ἀποκρίνονται ἄνω εἰς τὸν δῆμον· « Τίμιον τὸ Βέ-
νετον » (οἱ Πράσινοι, « τὸ Πράσινον). » Οἱ κράτται·
« Ὁ βοηθῶν τοὺς δεσπότης⁶¹. » — « Εἰς ὁ Θεός, » ὁ
λαὸς, καὶ τὰ λοιπά. Ἐἴτα ἀνέρχονται οἱ ἡνίοχοι ἐν
τοῖς ἄρμασι, φοροῦντες τὰ δημόσια, καὶ σάσσουναι,
καὶ ὁ δῆμος ἔμπροσθεν αὐτῶν λεγόντων τὸ δρομι-
κόν· « Ἀγάλλου, Βένετε, οἱ δεσπότηαι ἐνίκησαν » B
(οἱ Πράσινοι « Πράσινε). » Καὶ ὅτε ἔλθωσιν εἰς τὸ
Π, ἔμπροσθεν τῶν βασιλέων ἵστανται καὶ λέγουσιν
οἱ κράτται, « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ· » ὁ λαὸς, « Πολλὰ
ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράτται· « Ὁλλοὶ ὑμῖν χρόνοι,
ἡ ἔνθεος βασιλεία, » (οἱ Πράσινοι, « ἡ ἐκλογὴ τῆς
τριάδος). » Ὁ λαὸς ἐκ τρίτου, « Ὁλλοὶ ὑμῖν χρόνοι, »
(οἱ Πράσινοι « Ἄγιε). » Οἱ κράτται· « Ὁλλοὶ ὑμῖν χρόνοι,
ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων· » ὁ λαὸς
ἐκ τρίτου, « Ὁλλοὶ ὑμῖν χρόνοι, » (οἱ Πράσινοι,
« Ἄγιε. » Οἱ κράτται· « Ποιοὶ ὑμῖν χρόνοι, οἱ θερά-
ποντες τοῦ Κυρίου· » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου, « Ὁλλοὶ
ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Ὁλλοὶ ὑμῖν χρόνοι,
ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐγούσται τῶν Ῥωμαίων· » ὁ
λαὸς γ', « Ὁλλοὶ ὑμῖν χρόνοι, » (οἱ Πράσινοι, « Ἄγιε).
Οἱ κράτται· « Ὁλλοὶ ὑμῖν χρόνοι, δεσπότηαι, σὺν
ταῖς αὐγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήτοισι· » C
ὁ λαὸς γ', « Ὁλλοὶ ὑμῖν χρόνοι, » (οἱ Πράσινοι,
« Ἄγιε). » Οἱ κράτται, « Πολλὰ, πολλὰ, πολλὰ· »
ὁ λαὸς, « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κρά-
τται· « Δεσπότηαι τῆς οἰκουμένης, δέξασθε Βενέ-
τους παρακαλοῦντας, » (οἱ Πράσινοι, « Πρασί-
νους). » ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Ἄγιε. » Οἱ κράτται· « Ὡς
δοῦλοι τολμῶμεν παρακλήσαι· » ὁ λαὸς γ', « Ἄγιε. »
Οἱ κράτται· « Μετὰ φόβου δυσωπούμεν τοὺς δε-
σπότης· » ὁ λαὸς γ', « Ἄγιε. » Οἱ κράτται· « Ἀνε-
ξικάκως παρακλήθητε, εὐεργέται· » ὁ λαὸς γ',
« Ἄγιε. » Οἱ κράτται· « Εἰς τὴν δέησιν τῶν δούλων
ὑμῶν Βενέτων, (Πράσινοι⁶², « Πρασίνων). » ὁ λαὸς
γ', « Ἄγιε. » Οἱ κράτται· « Στεφανώσατε τοὺς δού-
λους ὑμῶν, εἰ κελεύετε· » ὁ λαὸς ἐκ τρίτου, « Ἄγιε· »
οἱ Πράσινοι ὁμοίως.

Γ'. Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης
Ῥωμαίων· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Κύριε, σῶσον. » Οἱ
κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἵστεμ-
μένους· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Κύριε, σῶσον. » Οἱ
κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης σὺν ταῖς

serva! » Cantores : « Domine, serva imperatores,
augustas et porphyrogenitos ! » populus ter : « Do-
mine, serva ! »

II. Post quartam palmam magister cum populo
descendit, et ante factionem subsistit : demarchus
in loco superiori cum principibus in factione reman-
net. Deinde cantores infra constituti dicunt : « Si
Deus vocavit ; » respondent supra in factione con-
stituti : « Venetum gregem venerandum ! » (Prasini,
« Prasinum. » Cantores : « Qui dominos adjuvat ! »
populus : « Deus es » et cætera. Deinde aurigæ,
207 publica præmia ferentes, currus conscendant,
factione ante ipsos dromicum carmen recitante :
« Exsulta, Venete, domini vicerunt ; » (Prasini,
« Prasine. » Et quando ad II pervenere, coram
imperatoribus stant, cantores dicunt : « Multos,
multos, multos ; » populus : « Multos annos in mul-
tos. » Cantores : « Multa vobis tempora, divina
majestas ! » (Prasini : « Electio trinitatis !) » popu-
lus ter : « Multa vobis tempora ! » (Prasini :
« Sancte !) » Cantores : « Multa vobis tempora,
N. N. imperatores Romanorum ; » populus ter :
« Multa vobis tempora ! » (Prasini : « Sancte !) »
Cantores : « Multa vobis tempora, famuli Domini ! »
populus ter : « Multa vobis tempora ! » Cantores :
« Multa vobis tempora, N. N. Augustæ Romano-
rum ; » populus ter : « Multa vobis tempora ! » (Pra-
sini : « Sancte !) » Cantores : « Multa vobis tem-
pora, domini, cum augustis conjugibus et porphy-
rogenitis ! » populus : « Multa vobis tempora ! »
(Prasini : « Sancte !) » Cantores : « Multos, multos,
multos, » populus : « Multos annos in multos ! »
Cantores : « Domini orbis terræ, suscipite Venetos
precantes ! » (Prasini : « Prasinus !) » populus ter :
« Sancte ! » Cantores : « Ut servi precari audemus ; »
populus ter : « Sancte ! » Cantores : « Verecunde
intuemur et cum timore dominos ; » populus ter :
« Sancte. » Cantores : « Haud male benefici prin-
cipes invocamini ! » populus ter : « Sancte. »
Cantores : « In preces servorum vestrorum, Vene-
torum ! » (Prasini : « Prasinorum ;) » populus ter :
« Sancte ! » Cantores : « Coronate servos vestros,
si placet ; » populus ter : « Sancte ! » Prasini simi-
liter.

D
III. Cantores : « Domine, serva dominos Romano-
rum ! » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Do-
mine, serva a te coronatos ! » populus ter : « Domine
serva. » Cantores : « Domine, serva imperatores, augu-
stas, et porphyrogenitos ! » populus ter : « Domine, ser-

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹ δεσπότης εἰς ὁ Θεός, ὁ λαὸς καὶ τ. A. ed. ⁶² Πράσινοι, « Πρασίνων » om. ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUM.

(31) Sensus et constructio hujus dictionis hæc
est : Εἴ τι ὁ Θεὸς τίμιον ὠνόμασεν ἔστι τοῦτο τῷ

Βένετον si Deus aliquid honorabile appellavit, est
illud Venetus, vel factio Veneta.

va. » Cantores : « Unum adhuc servi vestri a vobis petimus; » populus ter : « Sancte; » Prasini similiter. Cantores : « Abeamus saltaturi, si vobis, domini, placet; » populus ter : « Sancte! » Cantores : « Domine, serva Romanorum dominos! » populus ter : « Domine, serva. » Cantores : « Domine, serva a te coronatos! » populus ter : « Domine, serva! » Deinde actarius descendit, aurigas coronat, et ad eos dicit : « Ordine ac decenter saltate. » Cantores : « Decenter saltabimus in vita vestra, domini. » Et solenni consessu instituto, postquam a throno domini surrexere, populus omnis aurigas sequitur, **¶** carmen recitantes : « Exsulta, Venete, domini vicerunt; » (Prasini : « Pravine. ») Et quando cancellos intrarunt, cantores dicunt : « Crescat imperium, crescant Veneti. » Sic postea aurigas ad ecclesiam usque comitantur, Veneti ad tagisteum, Prasini ad diaconissam, carmen dromicum recitantes : « Exsulta, Venete! » (Prasini : « Pravine! ») Domini vicerunt. »

εις τὸν ταγιστῆα (32), οἱ δὲ Πράσινοι εἰς τὰ διακονίσσης, λέγοντες τὸ δρομικὸν ποιήμα· « Ἀγάλλου, Βένε-
τε, » (οἱ Πράσινοι, Πράσινα,) « οἱ δεσπότης ἐνίκησαν. »

Acclamatio, quando unius factionis cursores certatim decurrunt.

Præcentor dicit : « Habetis auxiliatorem vestrum, Jesum! » populus ter : « Semper vincit! » Præcentor : « Victorias ostendat! » populus; « Heus, adjuva! » Præcentor : « Augent victoriam; » populus : « Palmarum! » Præcentor : « Servator orbis! » populus : « Nobis auxilium affer! »

Acclamatio, quando cursores cito procurrant.

Citato gressu cursores procurrant, et ad proprium gregem veniunt: cantores dicunt : « Hos omnes, Domine, adjuva! principes, Deus trinune, adjuva! Tuo munere vincant, o Deipara! Vincant, lætitiaregnum aerepublicam implentes! Vincant, Venetos exhilarantes! Deus sancte, victoriam ipsis concede! » Sub Michaelis, Imperatore Christiano amante, Bambaludes, Prasinorum cursor, cum curru jungerentur, ac proba seu specimen ederetur, non aderat, quoniam Petrona patricio tenebatur; die vero votorum, urna jam agitata, cum Veneti transissent, advenit, et secundum Prasinæ factionis preces mandato imperatoris in tertia palma occurrit, et victoriam reportavit.

ἀγούσταις καὶ τοῖς πορφυρογενήτοις· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Ἐτι μίαν ἀτησιν ἔχομεν οἱ δοῦλοι· » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Ἄγιε. » οἱ Πράσινοι ὁμοίως. Οἱ κράτται· « Ἀγπίλωμεν χορεύσασαι, δεσπότης, εἰ κελεύετε. » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Ἄγιε. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης Ῥωμαίων. » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς ⁶³ ἐκ σοῦ ἐστεμμένους. » ὁ λαὸς ἐκ γ', Κύριε, σῶσον. » Ἔττα κατέρχεται ὁ ἀκτουάριος, καὶ στέφει τοὺς ἡνιόχους, καὶ λέγει αὐτοῖς, « Εὐτάκτως χορεύσαστε. » Οἱ κράτται· « Εὐτάκτως χορεύσομεν ἐν τῇ ζωῇ ὑμῶν, δεσπότης. » Καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι μεταστάσιμον καὶ ἀναστῆναι τοὺς δεσπότης ἀπὸ τοῦ σέντζου, ὀψικεύει ἄπας ὁ δῆμος τοὺς ἡνιόχους, λεγόντων τὸ ποιήμα· « Ἀγάλλου, Βένετε, οἱ δεσπότης ἐνίκησαν. » (οἱ Πράσινοι, Πράσινα.) « Καὶ ὅτε ἔλθωσιν εἰς τὰ κάγκαλλα, λέγουσιν οἱ κράτται ἐς· « Ἀὔξει ⁶⁴ τὸ βασίλειον, αὔξει καὶ τὸ Βένετον. » Καὶ εἴθ' οὕτως ὀψικεύουσι τοῖς ἡνιόχοις ἕως τῆς Ἐκκλησίας, ἔγουν οἱ μὲν Βένετοι

λέγοντες τὸ δρομικὸν ποιήμα· « Ἀγάλλου, Βένε-
τε, » (οἱ Πράσινοι, Πράσινα,) « οἱ δεσπότης ἐνίκησαν. »

Ἄκτα, ὅτε τρέχουσιν οἱ δρομεῖς τοῦ ἐνὸς μέρους ἀπὸ δρόμου ἀπὸ καὶ.

Λέγει ὁ φωνοβόλος· « Ἐχέτε βοθηθῆντα ὑμῖν Ἰησοῦν. » ὁ λαὸς ἐκ γ', « Ἀεὶ νικᾷ. » Ὁ φωνοβόλος, « Νίκας δειξέι. » ὁ λαὸς, « Ἐσπίουτα (33). » Ὁ φωνοβόλος, « Αὔξει νίκη. » ὁ λαὸς, « Τῶν βετιῶν. » Ὁ φωνοβόλος, « Σωτήρ τοῦ κόσμου. » ὁ λαὸς, « Βοθηθῶν ἡμᾶς. »

Ἄκτα εἰς τὸν ἀπολακτισμὸν τῶν δρομίων.

Ἀπολακτίζουσιν οἱ δρομεῖς, καὶ ἔρχονται ἔμπροσθεν τοῦ ἰδίου δῆμου, καὶ λέγουσιν οἱ κράτται· « Ὅλους τοῦτους, Κύριε, βοθηθῶσιν, τοὺς πρώτους βοθηθῶσιν, ὁ ἐν Τριάδι, νικήσουσι πρεσβείας σου, Θεοτόκε, νικήσουσι χαροπηιοῦντες τὴν βασιλείαν, τὴν πολιτείαν, νικήσουσι χαροποιοῦντες τοὺς Βένετους· ἐς ὃ θεὸς ὁ ἅγιος, νικήν αὐτοῖς παράσχου. » Ἰστέον, ὅτι ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ φιλοχρίστου δεσπότης ὁ Βαμβαλούδης ὁ τῶν Πρασίνων δρομεὺς εἰς τὰ ζυγιστῆα (34) καὶ εἰς τὰς πρῶτας (35) οὐκ ἦν ἐκράτειτο γὰρ ὑπὸ τοῦ πατρικίου Πητρωνᾶ (36), τῇ δὲ τοῦ βοτοῦ ἡμέρας, τελεσθείσης τῆς κυλίστρας καὶ παραβάντων (37) Βένετων, μετὰ ταῦτα ἔλθεν ὁ Βαμβαλούδης, καὶ ἐξ αἰτήσεως τοῦ δῆμου τῶν Πρασίνων ἔδραμεν ἀπὸ κελεύσεως εἰς τὸ τέταρτον βετιῶν, καὶ ἐνίκησεν.

VARIE LECTIONES.

⁶³ τοὺς om. ed. ⁶⁴ ἔσι αὔξει ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(32) De loco ταγιστῆα dicit nihil habet Du Cange in CPl Christ.

(33) Heus, adjuva seu adjuva, succurre; vid. ad p. 204.

(34) In compositione et coordinatione atque conjugatione curruum et equorum combinandorum, ut curru certant.

(35) Edebant nempe specimina sui, faciebantque pericula curruum et equi et aurigæ ante certamen publicum.

(36) Erat ille Patricius Petronas aut Petronax

frater Theodoræ augustæ, matris Michaelis Ebrici et domesticus Scholarum; v. ad p. 374. Nomen Petronacis aut Petronæ medio ævo erat frequentissimum: quod in aliis argumentis unum quoque est, e quo recentior ætas fragmenti Trajuranæ evincit potest; quamvis largiar lubens, neque a docto Dalmata, qui primas id edidit, neque forte sæculo xiv, conflictum id fuisse. Nihil enim impedit, quominus id ad Justinianæ ævum referamus.

(37) Videtur idem significare atque ἐχόντων τὴν προτίμησιν, ut alias solet Noster loqui, quam pri-

Ἄκτα εἰς τὴν κυλίστραν τῶν πεζῶν.

« Εἰς ἐκείνας τὰς θύρας ἀπέλθωμεν, Θεὸς καὶ Κύριε τῶν ἀπάντων, ὅπου ἔσται ἐκ Θεοῦ νικῆσαι. Τοῦτό ἐστιν ἐκ Θεοῦ νικῆσαι. Καὶ δυσωποῦμέν σε, Θεοτόκε· νίκας λάβῃ ὁ δῆμος οὗτος. »

Ἄκτα κἀμνοντος τοῦ μαπαρίου εἰς τὸ πεζόν.

« Νανά. Ἀ', Ἀνανάα· » ὁ λαός, « Ἐπίστη ἡ ἡμέρα. » Οἱ κράτται, « Νανά· » ὁ λαός, Ἄγια Θεοτόκε. » Οἱ κράτται, « Νανά· » ὁ λαός, « Ἡ νίκη τῶν Βενέτων, (οἱ Πράσινοι, τῶν Πρασίνων). Οἱ κράτται, « Νανά· » ὁ λαός, « Χαρεῖ ἡ πολιτεία. » Οἱ κράτται, « Νανά· ὁ λαός, « Ἄγια Θεοτόκε. » Καὶ ὅταν ὑψώσῃ τὰς χεῖρας ὁ μαπάριος, λέγουσιν· « Ἄρει καὶ ἄρει, Κύριε, βοήθησον. »

Ἄκτα, μέλλοντος λαμβάνειν τὰ ἐπαθλα τοῦ συμπερίστου (38) καὶ τοῦ δευτέρου.

« Στεφάνιον, δεσπότης, τῶν Ρωμαίων. Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης Ῥωμαίων. Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἐστεμμένους· Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης σὺν τοῖς Βενέτοις » (οἱ Πράσινοι, « σὺν τοῖς Πράσινοις). Τὰ δύο (39), δεσπότης, τῶν συμπερίστου· τὸ ἓν, δεσπότης, τῶν δευτέρου. Κύριε, σῶσον τὸ ὀρθόδοξον κράτος· Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότης σὺν ταῖς αὐγούσταις Ῥωμαίων. »

ΚΕΦΑΛ. ΟΒ'.

Περὶ τοῦ βοτοῦ, ὅπως δεῖ τελείσθαι.

Α'. Ἰστίον, ὅτι τὸ πέρατον οὐ δίδοται τὸ πρῶτον, ὡς περὶ τὸ ἵππικόν (40), ἀλλὰ λαμβάνει τῇ πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ βοτοῦ ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως ἀπόκρισιν, καὶ δίδωσι διταξίν τῷ τῆς καταστάσεως, ὥστε τῇ ἐξῆς ἄγεσθαι. Καὶ ἑσπέρας ὦραν θ' ἢ ἰ' τὰ μέρη Βενέτων καὶ Πρασίνων ἀνέρχονται εἰς τοὺς δῆμους αὐτῶν· οἱ δὲ δήμαρχοι ἴστανται κἄτω, λέγοντες σκαπτικὰ πρὸς ἀλλήλους (41), καὶ ὅσα δεῖ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

num patium habent Veneti; qualis autem ea prærogativa esset, scire me nescire. Aut potius paradantem est quum transissent, hoc est prævertissent in cursu Veneti Prasinus per tres palmas seu missus, venit Bambaludes et vicit quarta, nomine suæ factionis Prasinæ. Ita *Transit* dicebant Latini sequiores. Cassiodor. Var. III. : *transit Prasinus, pars populi marel*; *præcedit Venetus, et tollit turba civitatis affligitur.*

(38) Reddidit doct. Interpres, qui primus attigit metam; videtur a συμπεραίνειν, convenire ad terminum, derivasse, et magnum pondus ejus sententiæ addere locus perobscurus Nostri p. 211, ubi dicitur *cursoris stare* [sed ubi? num apud metam?] *et tenere*, κρατῆσαι τοὺς συμπερίστους πρὸς τὸ κἀτιχεῖν αὐτοὺς ἐν ἐσφαλείᾳ, ὅπως μὴ γένηται τι σφάλμα δι' αὐτῶν *symperestas, ut contineant eos in securitate vel luto, quin contingat per eos error.* Fuerunt ergo *symperestas* quoque pars certaminum circensium; ut ex eo quoque colligitur, quod præmia acceperint. Fuit aliquando, cum crederem hos *symperestas* foisse custodes vel ædituos ædis circensis S. Stephano dicat, qui, quod in alto habitarent, deberent certaminis fortunam observare et victorum ordines atque nomina consignare scripto; quapropter præmia acceperint, ut oblationes pro suâ ecclesia. Et deuteris interpretabar eorum vicarios aut secundicerios. Sane *superista* dicebant Latini pro ædituo medio ævo. Sed ipse ego parum huic conjecturæ tribuo.

A *Acclamationes, dum urna peditum circumagitur.*

« Ad has januas, Deus ac Domino omnium, abeamus: ubi erit per Deum vincere. Hoc est per Deum vincere. Te veneramur, o Deipara, ut hæc factio victoriam obtineat. »

300 *Acta, dum mapparius in pedestri pugna laborat.*

« Nana! Ananaia! » populus: « Dies advenit. » Cantores: « Nana; » populus: « Sancta Deipara! » Cantores: « Nana; » populus: « Victoria Venetorum; » (Prasini: « Prasinorum). » Cantores: « Nana; » populus: « Gaudebit respublica. » Cantores: « Nana; » populus: « Sancta Deipara! » Et postquam mapparius manus sustulit, dicunt: « Nunc et nunc, Domine, adjuva. »

Acta, quando præmia symperesta, seu qui primus attigit metam, et qui ab eo secundus est, accipere debent.

« Corollam, domini, symperestas! Domine, serva Romanorum dominos! Domine, serva a te coronatos! Domine, serva imperatores cum Venetis, » (Prasini: cum Prasinis). Duas corollas, domini, symperestæ, unam, domini, secundo. Domine, serva majestatem rectæ fidei observantem! Domine, serva Romanorum imperatores et Augustas.

CAPUT LXXII.

De voto, quomodo celebrari debeat.

I. Paratum mane, ut in decursione equestri, non datur, sed pridie diei votorum præpositus responsum ab imperatore accipit, et magistro cerimoniarum præcipit, sequenti die votam celebrari debere. Vespere hora ix aut x Venetorum ac Prasinorum greges ad suas factiones discedunt: demarcho vero infra stant, se invicem cavillantes, deque ritibus ea vespere observandis colloquentes: cursores procur-

(39) Nempe *nomismata* vel *solidos aureos*, ut τὸ ἓν, nempe νόμισμα.

(40) Ex aliis quoque locis, in quibus τὸ βοτῶν πεζοδρομίον memoratur, ut ex hoc nostro, colligitur in voto seu votis ludis cursu pedestri tantum a cursoribus fuisse certatum.

(41) Conviciis et sarcasmis obvius impetendi licentia in hoc votorum ludo trahebat originem a vetusta libertate circensi, de qua vid. Salmas. ad Scr. H. A. p. 848. Mos ille scommata in quælibet jectandi impune et summa cum licentia, manavit a satyris, ludis Græcorum, unde satyræ quoque seu carmina contumeliosa nomen habuerunt; item a noctis illis Atheniensium γεφυριασμοῖς. Romæ quoque in processibus ludorum votivorum, item triumphalibus, nec non exæquialibus, satyristarum choros, μετὰ τῆς καρτόμου καὶ τωχαπτικῆς παιδιᾶς adfuisse, docet Dionysius Halicarnæus. Ant. Rom. l. vii. p. 477, insigni loco, quem lectoribus commendo. Idem factum ait Herodianus l. 10. in matronalibus. Dio Chrysostomus, oratione, Alexandrina dicta de iis, ad quos eam dixit, ipsorum scurrilitatem et petulantiam graviter increpat, qua summos quoque viros et innocentes probris ingentibus fodabant et vexabant. Lampridius in vita Alexandri Severi pag. 909. ult. in Antiochenis et Egyptiis seu Alexandrinis ut rem notam notat ipsorum morem *tempore festo*, aut, ut Salmasius ait in membranis Palatinis reperisse, *tempore frustæ*, conviciis vel ipsos imperatores, nedum alios, lacescendi. Locus hic est: *Volebat vi-*

runt, et praefectus ad signa sedet, omnia, quae partium ipsius sunt, peracturus. Sequenti die omnes noctu ad hemicyclum apsidis procedunt, praefecti cubiculo tunicis Tyriis, patricii, cerimoniarum et senatus atrebatensis, apertoque palatio intrant et in suo ordine, ut in die decursionis equestris, quem supra descripsimus, singuli adstant. Ab his stipatus imperator per apsidem, augusteum et cochleam secretam digressus, ad thronum in clathris constitutum procedit, silentiarius cum urna ad stationem abit, et in conspectu duarum factionum ibi adstantium 210 eam ter movet, et, quaecumque factio exierit, statim singuli gregem suum ordinant, hi primam, illi decimam januam. Imperator patricios, strategos, cubiculo praefectos et principes officialium ad clathra vocal, ipsisque tesseras pauperibus, ut more antiquo in trichinio novemdecim accubituum cum eo accumbant, distribuendas tradit.

πατρικίους καὶ στρατηγούς καὶ τοὺς τοῦ κουβουκλείου δίδωσιν αὐτοῖς σφραγίδας διανεῖμαι τοῖς πτωχοῖς (42), κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν.

II. Quo facto magister cerimoniarum praeposito edicit, omnia parata esse, praepositus imperatori. Is per lapideam scalam descendens, ad praepositum dicit: « Sollemnem consessum ede; » is elata voce: « Consessum. » Tunc imperator ad cubiculum discedit, ubi a vestitoribus tunica sua indutus et a praeposito coronatus, per angustum trichlinium egreditur, et cubiculario velum sumente, magnum trichlinium, ubi ea die convivium celebrat, et praefecti cubiculo adsunt, petit. Ostiarius infra ad velum stat, praepositus, signo ab imperatore accepto, ostiarium velum custodientem admonet, patriciosque, ut in equestri decursione, adducit. Patricii in terram prociidunt ipsisque in locis suis constitutis, praepositus, signo accepto, dicit: « Jubete. » Postea in obsequio abeunt, et rursus extra velum in terram prociidunt, praepositus admonitus, signum cerimoniarum dat, qui dicit: « Jubete. » Sic abeunt, imperatorem ad portam usque et subsellia comitaturi, qui thronum suum conscendit, praefectis cu-

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁵ ἀνακληθῶσι μετὰ τοῦ ed. ⁶⁶ ὡς om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

deri originem de Romanorum gente trahere, quia eum pudebat Syrum dici, maxime quod quodam tempore festo, ut solent Antiochenses et Aegyptii seu Alexandrini, laceraverunt eum conviviolis, Syrum archisynagoyum et archier. a vocantes. Ephesii eandem licentia in omnem ordinem sexumque grassabantur in festo quodam καταγωγή dicto, ut constat e Du Cange Gloss. Gr. p. 607. *Heliogabalus*, teste Lampridio t. II, Scr. H. Aug. p. 817, *instiluebat, ut in festo vindemiarum multa in dominos jocularia, ipsis audientibus, dicerentur.* Ex Athenæi p. 182 et 187 aliaque, qui convivia velusta narrarunt, constat, veteres inter epulas studiuisse mutæ diceriorum jactationi, et fuisse penes eos certum quoddam hominum genus, τοὺς μυκτηριστὰς dictos, diversos a parasitiis, quorum esset convivas subornare et acri sale defricare. Eisdem licentia obtinebat in ludo Gothico et festo stultorum, de quibus partim

A ἐκτελεῖν τῇ ἑσπέρᾳ ἐκείνῃ, ἀπολακτίζουσι δὲ οἱ δρομῆες, καὶ καθίζεται ὁ ὑπαρχος εἰς τὰ σημεῖα, ἐκτελῶν πάντα, ἃ δεῖ αὐτὸν ἐκτελεῖν. Γῆ δὲ ἐξῆς προέρχονται ἅπαντες ἐννύχιοι ἐν τῷ ἡμικυκλίῳ τῆς ἀψίδος, φοροῦντες οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου χλανίδια τύρα, οἱ δὲ πατρῖκιοι καὶ ὁ τῆς καταστάσεως καὶ ἡ σύγκλητος φοροῦσι χλανίδια ἀτραβατικά, καὶ ἀνοίξαντος τοῦ παλατίου, εἰσέρχονται, καὶ ἴστανται ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν, ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἵππικῆς, καθὼς προείρηται. Καὶ δηριγευόμενος ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτῶν, διέρχεται διὰ τῆς ἀψίδος καὶ τοῦ αὐγουστῆως καὶ τοῦ μυστικοῦ κοχλιοῦ, καὶ ἀνέρχεται ἐν τῷ καθίσματι εἰς τὸ κλούβιον, καὶ ὁ σιλεντιάριος κατέρχεται μετὰ τῆς κυλίστρας εἰς τὸ στάμα, καὶ τῶν δύο μερῶν ἐκάστω ἐστώτων, κυλῖαι ὁ σιλεντιάριος ἐκ γ', καὶ οἶον ἂν μέρος παραβῆ, εἴθ' οὕτως ἕκαστος αὐτῶν τὸ ἴδιον μέρος εὐτρεπίζει, οἱ μὲν πρωτόθυρον, οἱ δὲ τὸ δίκαιον. Ὁ δὲ βασιλεὺς προσκαλεῖται εἰς τὸ κλούβιον ἄρχοντας καὶ τοὺς τὰ πρῶτα ὄφφικια κατέχοντας, καὶ

B'. Τοῦ δὲ τῆς καταστάσεως δηλοποιήσαντος τῷ πραιποσίτῳ, ὡς ⁶⁶ ὅτι ἤτοιμάθησαν ἅπαντα, ὁ πραιπόσιτος δηλοῖ τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατέρχεται διὰ τῆς λιθίνης σκάλας, καὶ λέγει τῷ πραιποσίτῳ· « Δὸς μεταστάσιμον, » κἀκεῖνος λέγει μεγάλως· « Μεταστάσιμον. » Καὶ εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν κοιτῶνα, καὶ περιβάλλεται τὴν χλανίδα αὐτοῦ διὰ τῶν βεσητόρων, καὶ σιφθῆεις ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου, ἐξέρχεται διὰ τοῦ στενοῦ, καὶ λαβόντος κουβουκλαρίου τὸ βῆλον, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ, ἐν ᾧ ἀοιστῆ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, κἀκεῖσε ἴστανται οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου. Ὁ δὲ ὀστιάριος ἴσταται εἰς τὸ βῆλον κάτω, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, δίδωσι νεῦμα τῷ ὀστιάρῳ τῷ κρατοῦντι τὸ βῆλον, καὶ εἰσάγει τοὺς πατρικίους, καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἵππικῆς, καὶ πίπτουσιν οἱ πατρῖκιοι, καὶ στάντων αὐτῶν εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν, λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος, καὶ λέγει κατ' ἰδίαν· « Κελεύσατε. » Καὶ ἐξέρχονται ὀψικεύοντες, καὶ πάλιν ἔξω τοῦ βῆλου

C. nos dicemus ad p. 222, partim dixit Du Cange v. *Festum*, et nuperrime Gallus quidam, cujus nomen non succurrit, peculiari libro. Adhuc hodie rusticanis et oppidanorum rudibus oblectatio et otii abusus est, in jaciendis invicem scommatibus ingenium experiri et ostentare.

(42) Mos pauperes ad mensam vocandi manavit a veterum agapis seu conviviis, quæ in ecclesiis post sacra peracta celebrari solebant et pauperum maxime in gratiam instituebantur; vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Agape*. De tesseras distributis inter pauperes, ut ad earum ostentationem ad sacras epulas admitterentur, dixi ad p. 440. Qui in urbes aliunde venirent homines peregrini, accipiebant apud portas tesseras. Quo cavebatur, ne mendici, meretrices et omne genus nebulonum in urbem confluere. Patet ex Aristophanis *Avibus*, v. 1213.

πίπτουσιν οἱ πατρικιοὶ, καὶ λαβῶν νεῦμα ὁ πραιπό- A
 σιτος, νεύει τῷ τῆς καταστάσεως κάκεινος λέγει·
 «Κελεύσατε,» καὶ ἐξέρχονται ὀψικεύοντες τὸν βα-
 σιλέα μέχρι τῆς πύλης εἰς τὰ βάθρα, καὶ ἀνέρχεται ὁ
 βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ σέντζου αὐτοῦ, τῶν ἀρχόντων τοῦ
 κουβουκλείου ἐστῶτων καὶ δύο σπαθάρων ἔνθεν
 κάκεισε, βασταζόντων τὰ διστράλια αὐτῶν· οἱ δὲ
 εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι ἴστανται ἐπάνω τοῦ σκά-
 μνου ὀπισθεν τοῦ σέντζου, καὶ τὸν λαὸν ἐκ τρίτου κατασφραγίσας καθέζεται. Καὶ πληρωθείσης τῆς εὐφημίας,
 λαβῶν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος καὶ ἐξεληθὼν, εὐρίσκει ἐν τῇ μεγάλῃ πύλῃ ἐστῶτας τοὺς πατρικίους καὶ στρατηγούς,
 καὶ δίδωσιν αὐτοῖς νεῦμα, καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν.

Γ. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐν ἡμέρᾳ τοῦ Βοτοῦ οὐκ
 εἰσέρχονται ἐν τῷ καθίσματι· εἰς προσκύνησιν τοῦ
 βασιλέως, ἀλλὰ τελεῖται, ὡς προείρηται· καὶ τῶν
 δ' βαίων τελεσθέντων, ἀναστὰς ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ
 σέντζου, διέρχεται διὰ τοῦ τρικλίνου, οὗ εἴθισται B
 ἀριστῆν, τῶν πατρικίων ἐστῶτων ἔνθεν κάκεισε, καὶ
 δηριγεύμενος ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ
 κουβουκλείου, εἰσέρχεται διὰ τοῦ μέσου αὐτῶν, αὐτοὶ
 δὲ ὑπερεύχονται τὸν βασιλέα. Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ
 εἰς τὸν κοιτῶνα, λαμβάνει ὁ πραιπόσιτος τὸ στέμμα
 ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ εἰσέρχονται οἱ βεστή-
 τορες, καὶ ἀπαλλάττουσι τὴν χλανίδα αὐτοῦ, καὶ
 περιβαλλόμενος τὸ σάγιον αὐτοῦ, κατέρχεται διὰ τοῦ
 μυστικῆς κοχλιοῦ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ
 οὐκατῶνου πλησίον τοῦ ἀγίου Στεφάνου, καὶ ἐξεληθὼν
 εἰς τὰ ἰθ' ἀκουδίτια, ἀκουμβίζει ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ
 τραπέζης μετὰ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, τὸν
 τοῦ σκελλίου, τὸν τῆς καταστάσεως καὶ τὸν ἀκτου-
 αριον, εἰς δὲ τοὺς κάτω ἀκουδίτους καθίζονται οἱ
 διὰ Χριστὸν ἡμῶν ἀδελφοί. Καὶ ἀναστὰς ὁ βασιλεὺς
 περιβάλλεται τὸ τούτου σάγιον, καὶ δηριγεύμενος
 κευόντων αὐτὸν, ἔρχεται ἐν τῷ θεοφυλάκῳ αὐτοῦ παλατίῳ.

Δ'. Χρῆ δὲ τὸν πραιπόσιτον παραγγέλλειν καὶ C
 ἀσφάλειαν ποιῆσαι πρὸς πάντας τοὺς τὰς συνήθεις
 ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ ἐκτελοῦντας δουλείας, τοὺς μὲν
 γαγαναρίους μὴ τολμῆσαι ἐξ ἑκατέρου μέρους δῶρα
 λαθεῖν καὶ ποιῆσαι δόλον, τοὺς δὲ κούρσωρας τοὺς
 μέλλοντας ἐστάναι καὶ κρατῆσαι τοὺς συμπερίστας
 πρὸς τὸ κατέχειν αὐτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ ὅπως μὴ γέ-
 νηται τι σφάλμα δι' αὐτῶν· ὁμοίως καὶ τοὺς λοιποὺς
 κούρσωρας τοὺς τὸν εὐριπὸν ⁶⁷ κατέχοντας πρὸς
 τὸ μὴ εἶσαι τινα κατελεθεῖν καὶ ποιῆσαι ἄτακτόν τι·
 ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς δεκανοὺς τοῦ ἔχειν πᾶσαν
 ἀσφάλειαν εἰς τε τὰς διασφαγὰς καὶ τὰς θύρας τὰς
 ἐξαγούσας ἀπὸ τῆς κύφης, ὅπως μὴ, ἀγομένου τοῦ
 πράγματος, ἐξεληθὼν τις παρεμποδίσῃ τινὰ τῶν δρο-
 μέων· τοὺς δὲ τὰ ὄργανα φυσῶντας Σκλάβους μὴ
 εἶναι ἴσασθαι ἐκεῖσε, ἀλλ' ἀνάγειν αὐτοὺς εἰς τὰ σκα-
 λίτ, εἰς δὲ τὰς παρασκευὰς, ἵνα ἴστανται κούρσωρες D
 δύο, ὅπως μὴ ἐξεληθὼν τις ποιήσῃ ἐμπόδιόν τι· τοὺς
 δὲ δημότας καὶ τοὺς βασταζόντας τὰ ἱμάτια τῶν
 δρομέων, μὴ εἶναι αὐτοὺς κατέρχεσθαι εἰς τὰς παρα-
 σκευὰς, ἀλλὰ μένειν αὐτοὺς ἄνω· τῶν ⁶⁸ τεσσάρων
 ταγμάτων (43) τοὺς ἀρχοντας τοὺς κατερχόμενον

A biculo ac duobus spathariis, cum suis dextralibus,
 ub utroque latere constitutis : eunuchi protospathari
 super soamno pone thronum stant, in quo impe-
 rator, ter populo signato, assidet. Aclamatione
 finita, præpositus signum accipit, egressusque pa-
 tricios et strategos ad magnam portam constitutos
 reperit, qui signo ipsis dato, ad suos ordines sin-
 guli abeunt.

III. Die Voti ad thronum imperatoris, ut eum
 adorent, non accedunt, sed, ut diximus, diem
 illum celebrant, et palmis quatuor finitis, impera-
 tor a throno surgit, perque triclinium, in quo so-
 lemne convivium instituitur, 211 patriciis utrinque
 adstantibus, transit, et a præfectis cubiculo stipatus,
 per medium eorum, dum felicia omnia ipsi appre-
 cantur, procedit. Ut cubiculum intravit, præpositus
 coronam a capite ejus demit, vestitores quoque
 accedunt, tunicam mutaturi : ipse, sago injecto, per
 cochleam secretam cubiculum octogoni prope S.
 Stephani petit, ac triclinium xix accubituum in-
 gressus, venerandæ mensæ suæ cum præfectis cu-
 biculo, sacellario, cerimoniarum magistro et actua-
 rio accumbit, in inferioribus locis fratres nostri per
 Christum adsident. Imperator surgit, et ad cubicum
 daphnes progressus, sagram suam induit, atque
 cubiculariis et reliquo solemnibus obsequio cinctus,
 palatium suum a Deo custoditum petit.

IV. Præpositum mandata dare, omnesque con-
 sueta ministeria in decursione equestri peracturos
 commonere oportet : manganarios quidem, ne ab
 altera parte dona sumere dolosque committere au-
 deant : cursores, qui stare et symperestas tenere
 debent, ut hos in ordine contineant, ne per eos er-
 ror committatur ; pariter ceteros cursores Euripum
 occupantes, ne cui descendere et aliquid contra or-
 dinem agere permittant ; similiter decanos moneat,
 ut omni cura lineas januasque a cyphe educentes
 custodiant, ne, dum spectaculum editur, egrediatur
 aliquis, et cursores impediatur : Sclavos quoque or-
 gana inflaturos ibi stare non sinat, sed in scalas ac
 tabulata, ubi duo cursores præsto sunt, deducat, ne
 quis egressus impedimentum ullum injiciat ; fa-
 ctionariis, et qui vestes cursorum portant, ad ta-
 bulata ascendere non permittat, sed supra stare
 eos jubeat ; quatuor ordinibus præfectis, qui ad
 lineas Euripi descendunt, ne qui ab ordine alienum
 in cursores committant affectus causa, sed potius
 summa cum verecundia adstant, quæ ipsis man-
 data sunt, peracturi. Nolandum, preces populi ad

καὶ ἐξεληθὼν ἔμπροσθεν τοῦ κοιτῶνος τῆς δάφνης,
 ἀπὸ τοῦ κουβουκλείου καὶ λοιπῶν τῶν ἐξ ἔθους ὀψι-
 κευόντων αὐτὸν, ἔρχεται ἐν τῷ θεοφυλάκῳ αὐτοῦ παλατίῳ.

VARIÆ LECTIONES

⁶⁷ εὐριπὸν cod. et ed. idemque v. 21. ⁶⁸ ἄνω τῶν ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(43) Quatuor tagmata sunt ; Scholæ, Excubita, Hicanati et Numeri.

vela suspendenda a tertia palma institui. Ceterum A
præpositus tribus quatuorve diebus ante silentia-
rium urnam circumacturum monere debet, 𐀀𐀁𐀂
ut e vestiario urnam depromat, ejusque curam ha-
beat, ne ex imperitia eo die error oriatur.

τοῦ τρίτου βαΐου γίνεται. Χρὴ δε τὸν πραιπόσιτον πρὸ τριῶν καὶ τεσσάρων ἡμερῶν προστάξει τὸν βίβλον
τιτάριον πὸν μέλλοντα κυλίειν, ἄραι πὴν κυλίσταν ἀπὸ τῆ βεστιαρίου καὶ προμελετήσῃ αὐτήν, ὅπως μὴ ἐν
αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ γένηται δι' ἀπειρίαν σφάλμα τι.

CAPUT LXXIII.

De hippodromo macellario, Lupercal appellato.

I. Pridie ejus decursionis præpositus ad impera-
torem venit, quærens, an hoc equestre certamen
institui jubeat; et postquam decretum de ejus ce-
lebratione accipit, ab imperatore discedit, advoca-
tumque cerimoniarium ad demarchos et civilem B
magistratum ablegat, ut de certamine instituendo
eos certiores faciat. Ingressitur etiam tessarius,
quem præpositus a mandato velum suspendere ju-
bet. Sequenti die imperator ab omnibus pro more
stipatus, progreditur, perque augusteum et secre-
tam cochleam ad palatium throni fenestris instru-
cti procedit, et dum omnes congregati sint, exspe-
ctat. Cerimoniarium præpositum nuntiatur, omnia pa-
rata esse; is ad imperatorem accedit statimque
per lapideam scalam ad vestram mutandam in cubi-
culum abit, indeque egressus, ad præpositum dicit:
« Solemnam consessum ede; » hic: « Solemnam
concessum. » Imperator vero, qui ibi est metatorium
ingressus, suaque tunica indutus et pro more coro-
natus, abit, et a præfectis cubiculi cinctus, triclini-
um, in quo convivium eo die institui solet, petit. C
Hic patricii eum et strategi excipiunt, quibus ad-
rantibus, præpositus mandatum ab imperatore ac-
cipit, et dicit: « Jubete. » Patricii et strategi om-
nes egressi, cum senatu extra portam standi, impera-
tor in limine ejus; ubi postquam omnes in terram
proiderunt, præpositus a mandato cerimoniarium
signum dat, et dicit « Jubete. »

νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ λέγει: « Κελεύσατε. » Καὶ ἐξελθόντες πάντες οἱ τε πατρι-
κιοὶ καὶ στρατηγοὶ, ἔξω τῆς πόλης ἴστανται μετὰ τῆς συγκλήτου· ὁ δὲ βασιλεὺς ἴστανται ἐν τῇ οὐδῆ τῆς
πόλης καὶ πάντων προσκνησάντων, δίδωσιν ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ καλεῦσεως νεῦμα τῷ τῆς καταστάσεως καὶ
λέγει: « Κελεύσατε. »

II. Inde his comitantibus, imperator thronum
cum præfectis cubiculi conscendit, quo postquam
venit, cerimoniarium extremam ejus tunicam sumit, D
factoque rhosthelio imperatori in manum tradit,
ut populum signet. Dum in thronum ascendit, fa-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(44) Ergone sequebatur immediate post votorum
ludos, in quibus pedum cursu certabatur, aliud
circense equestre? Liquido id ex hoc loco patet.
At quodnam illud erat? Non dixerim. Lupercalne
vel Macellarium alias dictum, de quo proximo loco
auctor disserit? Videtur ferre. Atqui medio id vere,
inter circense natalis urbis seu xi diem Maii et
festum Pentecostes fuit celebratum, ut e p. 213
constat. Ergone votorum quoque ludicrum in illud
tempus incidebat? quod alias in anni seu Januarii
initia, interdum quoque ad mensem Julium refertur.
Nodum hunc non expedio.

ΚΕΦΑΛ. ΟΓ'.

Περὶ τοῦ μακελλαρίου ἵπποδρομίου τοῦ λεγομένου
Λουπερκάλ (45).

A'. Εἰσέρχεται πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ αὐτοῦ ἵππο-
δρομίου ὁ πραιπόσιτος πρὸς τὸν βασιλέα, ὑπομιμνή-
σων αὐτὸν, εἰ καλεῖται ἀχθῆναι τὸ αὐτὸ ἵπποδρόμιον,
καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ βασιλέως συγκατάθεσιν πρὸς
τὸ ἄγεσθαι αὐτὸ, ἐξέρχεται, καὶ προσκαλεσάμενος
τὸν τῆς καταστάσεως, ἀπεπέλασε αὐτὸν πρὸς τοὺς
δημάρχους καὶ ὃ ἰσχυροὺς καὶ εἰπεῖν πρὸς αὐτοὺς,
ὡς ὅτι ἔγεται ἵπποδρόμιον. Εἰσέρχεται δὲ καὶ ὁ θεσ-
φόριος, καὶ προστάσσεται παρὰ τοῦ πραιποσίτου
ἀπὸ καλεῦσεως, ὅπως κρεμάσῃ. Καὶ τῇ ἐξῆς ἐξέρ-
χεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ παλατίου, θηριγευόμενος
ὑπὸ τῶν ἐξ ἔθους, καὶ ξιέρχεται διὰ τοῦ αὐγο-
στῆως καὶ τοῦ μουσικῶν κοχλιῶν, καὶ ἀγέρχεται ἐν
τῷ παλατίῳ τοῦ καθίσματος, ἔχων εἰς τὰ παρακυ-
πτικὰ, ἐκδεχόμενος, μέχρις ἂν συμπθέσῃσιν ἅπαν-
τες. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως δηλοῖ τῷ πραιποσίτῳ,
ὡς ὅτι πάντα ἔτοιμά ἐστι, κάκεινος εἰσέρχεται πρὸς
τὸν βασιλέα, καὶ εὐθὺς κατέρχεται διὰ τῆς λιθίνης
σκάλας πρὸς τὸ ὑπὸ κλάξαι ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, εἰθ'
οὕτως ἐξερχόμενος λέγει τῷ πραιποσίτῳ: « Δὸς
μεταστάσιμον. » κάκεινος λέγει: « Μεταστάσιμον. »
Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσελθὼν ἐν τῷ ἱερίῳ μεταπωρίῳ
καὶ περιβαλλόμενος τὴν χλαμίδα αὐτοῦ καὶ στεφθεῖς,
ὡς ἡ συνήθεια ἔχει, ἐξέρχεται, καὶ θηριγευόμενος
ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουδοκλείου, ἐξέρχεται καὶ
ἴστανται ἐν τῷ τρικλίῳ, ἐν τῷ ἀριστῷ τῇ ἡμέρᾳ
ἐκείνῃ. Καὶ δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε οἱ τε πατρικιοὶ καὶ
στρατηγοὶ, καὶ τούτων προσκνησάντων, λαμβάνει
ἀνέρχεται ἐν τῷ καθίσματι μετὰ τῶν τοῦ κουδο-
κλείου ἀρχόντων, καὶ ἡνίκα ἀποκινήσῃ, λαβὼν ὁ τῆς
καταστάσεως τὸ ἄκρον τῆς χλαμίδος αὐτοῦ, ποιεῖ ῥω-
σθῆλιον καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ

B'. Κάκειθεν θηριγευόμενος ὑπ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς
ἀνέρχεται ἐν τῷ καθίσματι μετὰ τῶν τοῦ κουδο-
κλείου ἀρχόντων, καὶ ἡνίκα ἀποκινήσῃ, λαβὼν ὁ τῆς
καταστάσεως τὸ ἄκρον τῆς χλαμίδος αὐτοῦ, ποιεῖ ῥω-
σθῆλιον καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ

(45) In codice erat λουπερκ'. Quare autem ludus
hic curulis vel circensis *Macellarius* fuerit appella-
tus, et quare *Lupercal*, si ea vera est lectio, ut esse
videtur, non novi. Forte prius nomen habet ex eo,
quod carnes tum inter populum distribuebantur,
aut ab antiquis pancarpis seu venationibus circensibus,
quando feræ laniatum populo permittebantur;
posterius, quod eo tempore agitaretur, quo solebant
olim Lupercalia Romæ agi. Atqui Lupercalia inen-
se Februario agebantur Romæ et hoc Lupercal
CPIi mense Maio, ut paulo ante diximus.

πρὸς τὸ σφραγίσαι τὸν λαόν. Καὶ ἀνελθόντος τοῦ βασιλέως ἐν τῷ καθίσματι, φωνοῦσιν οἱ δῆμοι, ὡς εἴθισται αὐτοῖς, καὶ λαβὼν νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐξέρχεται, καὶ νεύει τοὺς πατρικίους, καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος ἐν τῇ αὐτοῦ καθίδρω. Ἰστέον δὲ, ὅτι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ οὐκ εἰσὶν οἱ πατρικιοὶ ἐν τῷ καθίσματι· εἰς προσκύνησιν διὰ τὸ εἶναι τὸ ἱππικὸν παγνόν, καὶ τελεῖται πάντα τὰ κατὰ συνήθειαν ⁶⁹ καὶ ἀχθέντων τῶν τριῶν βαίων, ἀπὸ τοῦ τρίτου βαίου νεύει ὁ ἀκτουάριος ἀπὸ κελεύσεως μετὰ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, κρατῶν ἐγγχείριον (46), τὸ πολιτεύμα, καὶ ἀποκινεῖ ἐκ τοῦ διιππίου διὰ δύο. Ἐλθόντος δὲ ἕως τὰ κριτάρια, ἀρχονται λέγειν ἀντιφωνικῶς, τὸ μὲν ἐν μέρος· « Ἴδε τὸ ἕαρ τὸ καλὸν πάλιν ἐπανατέλλει· » τὸ δὲ ἕτερον μέρος· « Φέρον ὕψισταν καὶ χαρὰν καὶ τὴν εὐήμερίαν, » καὶ τὰ λοιπὰ, καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει. Καὶ κατελθόντες μέχρι τῶν Ἡρασιῶν καμπτοῦ, ἐνοῦνται ἀμφοτέρω, καὶ λέγουσιν ἀπελατικῶς τρεῖς ⁷⁰ μέχρι τοῦ καθίσματος· κατέρχεται δὲ καὶ ὁ ὑπαρχος πόλεως ἀπὸ κελεύσεως, καὶ ἐνοῦται τῷ πολιτεύματι εἰς τὸν χαλκόν, συνεισέρχόμενος αὐτοῖς μέχρι τοῦ στάματος, καὶ ποιῶσι προσκύνησιν ἅπαντες ἐν τῷ στάματι. Καὶ εἴθ' οὕτως ἴσταιται ὁ νεανίσκος ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ ὑπαρχοῦ, οὐφημῶν καὶ λέγων οὕτως· « Ὁ βοηθῶν τοὺς δεσπότης· » ὁ λαός· « Εἰς ὁ Θεός, » καὶ τὰ ἐξῆς, καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει. Καὶ ἀνέρχονται ἐπὶ τὰς θύρας εὐφραμοῦντες τὸν βασιλεῖα, λέγοντες καὶ τοῦτο· « Ναὶ Κύριε, πολλὰ αὐτῶν τὰ ἔτη, » καὶ ἐξέρχονται. Ὁ δὲ ὑπαρχος λαβὼν νεῦμα ἀπὸ κελεύσεως παρὰ τοῦ ἀκτουαρίου, εὐθέως ἀπὸ τοῦ στάματος ἀπέρχεται, ὅθεν κατῆλθε, καὶ μετὰ ταῦτα τελεῖται τὸ τέταρτον βαίον. Καὶ ἀναστὰς ὁ βασιλεὺς καθέζεται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτοῦ τραπέζης, καὶ πάλιν ἐξέρχεται ἐν τῷ καθίσματι, ὡς ἡ συνήθεια ἔχει. Καὶ ἀχθέντων τῶν τριῶν βαίων, ἐν τῷ τετάρτῳ βαίῳ ἀπὸ πέμπτης τάβλας κατέρχονται οἱ δ' ἡνίοχοι ἐν τῷ τοῦ Ἡρασιῶν καμπτῷ, καὶ τρέχουσιν ἡνιοχοῦντες ἀλλήλους (47) μέχρι τοῦ στάματος, καὶ λαμβάνουσι τὰ ἐπαθλα, ὡς ἐπὶ πρώτου βαίου τῆς δειλινῆς. Τοῦτο δὲ τὸ αἰτήσιον γίνεται, ἡγουν τοῦ τρέχειν αὐτοὺς πεζοῦς, διὰ τὸ συγκλείσθαι τὰ ἵπποδρόμια τοῦ χρόνου (48). Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι διὰ τὸ εἶναι τὸ ἵπποδρόμιον παγανὸν οὐκ ἀνέρχονται οἱ μεγάλοι δομέστικοι εἰς τοὺς δῆμους, ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ τὸ θῶναι τὰ ἐπαθλα ἀνίσταται, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ παλάτιον.

¹ Ἀκτολογία τῶν δῆμων εἰς τὸ Μακελλαρικὸν ἵπποδρόμιον.

² Ἀπὸ τοῦ τετάρτου βαίου κατέρχονται οἱ τῶν δύο μερῶν δημῶται ἀπὸ τῶν οἰκείων δῆμων, καὶ ἴστανται ἔμπροσθεν τοῦ συμπόνου, καὶ τῆς πολιτικῆς ἱσταμένης εἰς τὰ σημεῖα, ὀψικεύοντες οἱ δημῶται τῆν

A ctionarii pro more acclamant, præpositus vero, signo ab imperatore accepto, abii, ac patriciis signum dat, qui ad sedem suam singuli **213** discedunt. Ceterum patricii eo die ad consessum imperatoris adorationis ergo non accedunt, quoniam equestre certamen paganum est; reliqua omnia pro more aguntur, tribusque palmis celebratis, actuarii post tertiam, mandato accepto, tenens manucionium, cum eo nutum dat communitati civicae, quæ ex dihippio per paria procedit. Qui postquam ad critaria pervenit, factiones alternatim canere incipiunt, una: « Ecce ver pulchrum rursus exoritur; » altera: « Salutem, gaudium, tranquillitatem afferens, » et cetera, ut mos est. Deinde ad metam Prasinorum digressæ, omnes junguntur, et ad consessum usque tres hymnos apeliicos canunt; descendit quoque præfectus urbis a mandato, et in chalca cum civibus se jungit, unaque cum iis ad stationem procedit, ubi omnes adorant. Juvenis porro in dextra parte præfecti constitutus, acclamat, et ita dicit: « Qui dominis auxilium præstat; » populus: « Unus Deus, » et reliqua pro more; mox ad januas ascendentes, imperatori acclamant et dicunt: « Ita, Domine, multos ipsis annos! » et discedunt. Præfectus signum a mandato ab actuariis accipit, statimque a statione, quo descendit, revertitur, et sic postea quarta palma celebratur. Imperator surgens venerandæ mensæ suæ assidet, deinde rursus ad thronum, ut consuetudo est, progreditur. Tribus palmis actis, in quarta æurigæ quatuor e quinta tabula ad curvaturam Prasinorum descendunt et currunt, pedibus tenentes unæ alterum atque regentes a loris, quibus se capistrant, ad stationem et præmia certaminis, ut in prima palma decursionis nocturnæ, accipiunt. Præcantur quoque tunc, ut liceat sibi pedibus decurrere, quoniam ludii equestres anni præsentis clauduntur. Notandum est, quia certamen paganum instituitur, magnum domesticos ad factiones non descendere, imperatorem vero, distributis præmiis, surgere et ad palatium discedere.

D Acclamatio factionum in hippodromo Macellario.

Factionarii utriusque gregis a suis factionibus post quartam palmam descendunt, et ante collaboratorem et cives urbis, **214** in signis constitutos, subsistunt: mox cives more solemnī sequentes,

VARIE LECTIONES.

⁶⁹ τὰ συνήθη ed. ⁷⁰ τρεῖς om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(46) M. post h. v. distinguunt; tenens manucionium cum eo nutum (vel signum) dat magistratui urbaneo, aut communitati civicae, qui (vel quæ) e dihippio per paria procedit, sic ut bini junctim eant.

(47) Currunt pedibus tenentes unus alterum atque

regentes e loris, quibus sese capistrant.

(48) Claudere ludos equestres anni præsentis. Ergone Lupercal ultimus erat ludorum in anno? Claris quidem verbis hoc ait locus Noster et nullus alius posthac memoratur Nostro.

saltatorium hymnum toni primi canunt; cantores incipiunt, populus respondet: « Eoce ver amœnum rursus exoritur, gaudium, salutem, vitam et tranquillitatem, virtutem divinam et victoriam, divinitus adversus hostes concessam, afferens! » Quando ad metam Prasini gregis perveniunt, et huc deflectunt, apoliticum hymnum tono gravi recitant: « Urbs tua efflorescens, imperator N., tibi merito felicia precatur: tuam enim mansuetudinem intuens, alterum Davidem te vocat. Fidelæ præconem sapientissimum, alium Paulum apostolum, Christo munitum, cernit te avertentem tela inimicorum: propterea potens es et imperas, ut unctus a Domino. » Quando in II inque conspectum imperatorum venerunt, subsistunt, et dicunt cantores: « Multa vobis tempora, divina majestas! » populus: « Multa vobis tempora! » Cantores: « Multa vobis tempora, N. N. imperatores Romanorum! » populus: « Multa vobis tempora! » Cantores: « Multa vobis tempora, famuli Domini! » populus: « Multa vobis tempora! » Cantores: « Multa vobis tempora, N. N. augustæ Romanorum! » populus: « Multa vobis tempora! » Cantores: « Multa tibi, præfecte, tempora! » populus: « Multa tibi tempora! » Cantores: « Domine, serva dominos Romanorum! » populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « Domine, serva a te coronatos! » populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « Domine, serva majestatem rectæ doctrinæ studiosam! » populus ter: « Domine, serva. » Cantores: « Domine: serva renovationem preoum! » populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « Domine, serva divitias subjectorum! » populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « At omnium Creator et Dominus tempora vestra, augustarum et porphyrogenitorum conservet! » populus ter: « Domine, serva! » Cantores: « Exaudiat Deus populum vestrum! » populus ter: « Domine, serva! » et sic fausta omnes ac vitam diurnam imperatori carmine apprecantur.

σει ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ ὕμων· ὁ λαὸς ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον, » καὶ ἐπεύχονται πάντες· καὶ λέγουσι πολυχρόνιον πῶμα.

215 CAPUT LXXIV.

Quæ a cancellariis quæstoris in processibus dominorum ad Magnam Ecclesiam Latine canuntur, hæc sunt.

In Nativitate Christi: « De Maria Virgine natus D est, et Magi ab oriente cum muneribus adorant. » Responsio: « Christus Deus noster conservet imperium vestrum per multos annos et bonos! Die Luminum: « Joannes in Jordane baptizat Dominum: is rursus (aut, postea) illi acclamat: A te volo

Α πολιτικὴν, λέγουσι τὸν χορευτικὸν ἤχ. α'. Λέγουσιν οἱ κράτται, καὶ ἀποκρίνεται ὁ λαός· α' Ἰδε τὸ ἔαρ τὸ γλυκὺ πάλιν ἐπανατέλλει, χαρὰν, υγιείαν καὶ ζωὴν καὶ τὴν εὐημερίαν, ἀνδραγαθίαν ἐκ Θεοῦ τοῖς βασιλεῦσι· Ῥωμαίων, καὶ νίκην θεοδωρητὸν κατὰ τῶν πολεμίων. » Καὶ ὅτε ἔλθωσιν εἰς τὸν καμπτὸν τοῦ Πρασίνου καὶ κάμψουσι, λέγουσι τὸν ἀπελατικὸν ἤχ. βαρύς· « Ἀναθάλλουσα ἡ πόλις σου, ὁ δεῖνα αὐτοκράτωρ ἐπεύχεται καταχρέως, τὴν γὰρ πραότητά σου ὀρώσα, ἄλλον Δαβὶδ ἢ σε ὀνομάζει (49). Τὸν τῆς πίστεως κήρυκα σοφώτατον, Παῦλον ἀπόστολον τὸν ἐνθωρακιστάμενον Χριστὸν, βλέπει ἢ (50) ἀποστρέφοντα (51) τῶν ἀλλοφύλων τὰ βέλη, διὰ τοῦτο ἰσχύεις καὶ βασιλεύεις, ὡς χρισθεὶς παρὰ Κυρίου. » Καὶ ὅτε ἔλθωσιν εἰς τὸ II ἔμπροσθεν τῶν βασιλέων, ἵστανται, καὶ λέγουσι οἱ κράτται· « Πολλὰ, πολλὰ, πολλά· ὁ λαός· « Πολλὰ ἔτη εἰς πολλά. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ἡ ἐνθεὸς βασιλεία· » ὁ λαός· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐτοκράτορες Ῥωμαίων· » ὁ λαός· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου· » ὁ λαός ἐκ τρίτου· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι, ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐγοῦσται τῶν Ῥωμαίων· » ὁ λαός· « Πολλοὶ ὑμῖν χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Πολλοὶ σοῦ χρόνοι. Τὰ τρία τῶ ὑπάρχῃ· » ὁ λαός· « Πολλοὶ σοῦ χρόνοι. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς δεσπότες Ῥωμαίων. » ὁ λαός ἐν γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τοὺς ἐκ σοῦ ἐστεμμένους· » ὁ λαός ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον ὀρθόδοξον κράτος· » ὁ λαός ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τὴν ἀνααίνησιν τῶν αἰτησιῶν· » ὁ λαός ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Κύριε, σῶσον τὸν πλοῦτον τῶν ὑπηκόων· » ὁ λαός ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης τοῦς χρόνους ὑμῶν πληθύνει σὺν ταῖς σύγοῦσταις καὶ τοῖς πορφυρογεννήταις. » ὁ λαός ἐκ γ'· « Κύριε, σῶσον. » Οἱ κράτται· « Εἰσακούσθε, Νόστερ, κούσιν. ἐσέρβει. ἡμπερίουμ. βέστρουμ. πέρ-

ΚΕΦΑΛΟΝ.

Τὰ ὑπὸ τῶν (52) καγκελλαρίων τοῦ κοιαιστῶρος ἐν ταῖς προελύσει τῶν δεσποτῶν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ Ῥωμαίσι ἀδόμεινα.

Εἰς τὰ Χριστοῦ γέννα ἢ. « Δι. Μαρίας. Βέργηνη. Νάτους. ἐτ. Μάγια. δωριεντεκούμ. μούνερα. ἀδουράντες. » Ἐρμηνεύεται· « Ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου ἐγεννήθη, καὶ Μάγοι ἐξ ἀνατολῶν μετὰ δώρων προσκυνούσιν. » Ἀπόκριμα· « Κρίστους. Δίους. Νόστερ. κούσιν. ἐσέρβει. ἡμπερίουμ. βέστρουμ. πέρ-

VARIE LECTIONES.

ἢ Δαβὶδ om. ed. ἢ βλέπει R., βλέπειν ood., βλέπουσα ed. ἀποστρέφοντα ood. ἢ εἰς τοῦ Χριστοῦ γέννησιν ed. Ceterum Latina omnia Græcis litteris scripta om. ed. Dedit. R. in notis.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(49) Similem locum habuimus supra p. 188.
(50) Appellat te Davidem alterum, et videt te Paulum, Christo, velut Iorica, munitum.
(51) M. ἀποστρέφοντα, ut redeat ad Paulum et

Christum, qui detorquent. Sed præstat tamen emendatio Leichiana.

(52) Hæc sunt illa ipsa acta, de quibus memorat Noster pag. 7.

μουλουσάννος. ἐτ. βόνος. » Ἐρμηνεύεται: « Χριστὸς ἅ Θεὸς ἡμῶν φυλάξει τὴν βασιλείαν ὑμῶν ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσι καὶ κηλοῖς. » Εἰς τὰ Φῶτα: « Ἰωάννης. ἐν Ἰορδάνῃ. βαπτίζεται. Δόμνηουμ. σεκούνδουμ. Ἰλλουμ. βόκατ δὲ. τὲ. βόλο. » Ἐρμηνεύεται: « Ἰωάννης ἐν Ἰορδάνῃ βαπτίζει τὸν Κύριον ἀκολούθως αὐτὸν φωνεῖ ὑπὸ σοῦ θέλω βαπτισθῆναι. » ἄλλως: « Ἰωάννης ἐν Ἰορδάνῃ βαπτίζει τὸν Κύριον ἐκ δευτέρου αὐτὸν ἐφώνησε ὑπὸ σοῦ θέλω βαπτισθῆναι. » Ἀπόκριμα: « Κρίστους. Δέους. νόστερ. κούμ. σέρβετ. ἡμπέριουμ. βίστρουμ. πέρ. μούλτος. ἄννος. ἐτ. βόνος. » Τῆ ἀγία καὶ μεγάλη κυριακῇ τῆς Ἀναστάσεως: Κούμ « κρουκηφίζους. ἐστ. ἐτ. σεκούλτους. ἐτ. τέρξια. διέρρε. σουρρέξιτ. » Ἐρμηνεύεται: « Ἐν τῷ σταυρωθῆναι καὶ ταφῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνάστη. » ἄλλως: « Ὁ σταυρωθεὶς καὶ ταφείς καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνάστης. » Ἀπόκριμα: « Κρίστους. Δέους. νόστερ. κούμ. » Καὶ τὰ ἐξῆς. Εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν ⁷⁴. « Κούμ μανδαβίτ. Σπηρίτους. σάκτουμ. σούπερ. τούος. ἀπόστολος. » Ἐρμηνεύεται: « Ὁ καταπέμφας τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπὶ τοὺς σοὺς ἀποστόλους. » Ἀπόκριμα: « Κρίστους. Δέους. νόστερ. κούμ. σέρβετ. ἡμπέριουμ. βίστρουμ. πέρ. μούλτος. ἄννος. ἐτ. βόνος. » Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν: « Κούν τρνεφιγγουράτους ἐστ. ἰν μώνεμ. » Ἐρμηνεύεται: « Ὁ μεταμορφωθεὶς ἐν τῷ ὄρει. » Ἀπόκριμα: « Κρίστους. Δέους. νόστερ. κούμ. σέρβετ, » καὶ τὰ ἐξῆς.

ΚΕΦΑΛ ΟΕ'.

*Ἐκθεσις τῶν λεγομένων ὑπὸ τῶν βουκαλίων ἐπὶ τῆς τραπέζης τῶν ἰθ' ἀκουσίων.

Τοῦ βασιλέως ἀκουσίου ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ τῆς συνήθους τάξεως πάσης τελευμένης, ἐπειθὴν διὰ νεύματος τοῦ πρῆσιτου ὀφείλωσι καθεσθῆναι οἱ κεκλημένοι φίλοι, λέγουσιν οἱ πέντε βουκαλίου: « Κονσέρβετ. ⁷⁵ (53) Δέους, ἡμπέριουμ. βίστρουμ. » ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον: « Φυλάξει ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν ὑμῶν. » Εἶτα δέχεται ὁ ε' καὶ λέγει: « Βόνα. τοῦα. σέμπερ, » ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον: « Τὰ ἀγαθὰ σου διηνεκῶς. » Καὶ πάλιν λέγει ὁ τέταρτος: « Βίκτωρ σῆς σέμπερ, » ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον: « Τροπαιοῦχος εἶμι ἀεὶ. » Καὶ εἴθ' οὕτως λέγει ὁ γ': « Μούλτους ἄννοους φικίδια ⁷⁶ θ Δέους, » ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον: « Νικοποῖον σε ποιήσει πάντοτε. Καὶ εἴθ' οὕτων λέγει ὁ β': « Βίκτωρ. φατζια. σέμπερ. » ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον: « Νικοποῖος ἦς πάντοτε. » Καὶ τελευταῖον λέγει ὁ α': « Δέους. πρένστεθ (54). » ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον: « Ὁ Θεὸς παρέξοι! » (B'.) Κατὰ δὲ κερασίαν (55) πίνοντας τοῦ βασιλέως, λέγουσιν οἱ βουκαλίου: Βήθητε ⁷⁷ (56), δόμηνη ἡμ-

baptizari. » Sancta et magna dominica Resurrectionis « Cum crucifixus et sepultus esset, tertia die resurrexit. » In sancta Pentecoste: « Qui Spiritum sanctum super apostolos suos misit. » In Transfiguratione: « Qui transfiguratus est in monte. » Responsio semper eadem: « Christus Deus noster, » etc.

baptizari. » Sancta et magna dominica Resurrectionis « Cum crucifixus et sepultus esset, tertia die resurrexit. » In sancta Pentecoste: « Qui Spiritum sanctum super apostolos suos misit. » In Transfiguratione: « Qui transfiguratus est in monte. » Responsio semper eadem: « Christus Deus noster, » etc.

B

CAPUT LXXV.

Expositio eorum, quæ a vocalibus ad mensam XIX accubituum Latine dicuntur.

Imperatore mensæ accumbente, et solemnī ritu omni peracto, quando ad nutum præpositi advocati ad convivium amici considerare debent, quinque vocales seu cantores Latino sermone dicunt: « Conserveat Deus imperium vestrum! » postea quintus accedit et dicit: « Bonatus semper; » rursus quartus dicit: « Victorsis semper! » porro tertius ita: « Multos annos victorem te faciat Deus; » secundus deinde: « Victor sempereris! » postremo primus: « Deus præstat! » II. Aquam vero vino mistam cum imperator bibit, vocales acclamant: « Bibite, domini imperatores, in multos annos! Deus omnipotens præstat! » Postea secundus sequitur, et dicit: « Vivite vitam præclaram, Domini! » mox primus dicit: « Deus præstat. » Dum vinum diluit, primus: « In gaudio prandete, Domini; » secundus Græco sermone: 216 « Hilariter, Domini, convivium celebrate. » Dum cibi afferuntur, primus dicit: « Gratias Deo agentes frumini, domini! » Post missus primus dicit: « Donis Dei frumini. »

VARIE LECTIONES.

⁷⁴ N pro Πεντηκοστήν ed. ⁷⁵ κώνσέρβετ ed. ⁷⁶ φικίδιαθ cod. ⁷⁷ βήθητι cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(53) M. κονσέρβεθ, quod quamvis minutum sit, observo tamen ob sequens φικίδιαθ quod conjunctim exhibet codex. Quid autem hæc posterior vox sibi velit, non assequor.

(54) Tota dictio est: *Deus te nobis præstat, id est, diu te nobis conservet in vivis et salvus, diu te superesse sinat.* Ita apud Trebell. Pollion, t. II Hist. Aug. p. 359: *Lectis litteris Claudii principis, hæc in Claudium dicta sunt: Auguste Claudie, di te nobis præsent; (dictum sexagesies. etc.)* Agnoscas Græculos Latine baud callentes formulas, quas retinebat ex vetusto more Latinas, ita recitasse, ut papago quæ didicerit.

(55) Ad verbum *sub singulas infusiones vini in poculum.* Est ergo dictio κατὰ κερασίαν πίνοντας τοῦ βασιλέως tantumdem atque ὁσάκις πῆρ ὁ βασιλεὺς κράμα vel οἶνον κεκρασμένον Nam κεραννύειν

Græcis, præsertim novis, est *infundere liquorem in vas, etiamsi merum.*

(56) M. βήθητι: Non per πλετε, *bibite*, debuerat hoc a Nostro reddi, quem interpretes suus male Latine et antiquitatem callens in errorum induxerat, sed *vivite*. Nam bibenti imperatori ζήσεις *vivas*, acclamabatur; vin. Vales. ad Amm. Marcellin. p. 137, et insignem locum Xiphilini p. 1218: Κόλις: ῥοπαλωτῆ παρὰ γυναικὸς γλυκὺν οἶνον ἐφυγμένον, λαβὼν ἐπιεν ἀμυστὶ ἐν μέτρῃ τῇ ἀγωνία καμῶν, ἐφ. φ καὶ ὁ δῆμος καὶ ἡμεῖς [senatus] παραχρημα πίντες τοῦτο δὴ τὸ ἐν τοῖς συμποσίοις εἰωθὸς λέγεσθαι ἐξεβοῦσαμεν ΖΗΣΕΙΑΣ. Confirmat sequens ζήστετε καλὴν ζωὴν eadem iterata, sed paulum mutatis verbis benedictio: ut p. 216, benedictio *in gaudio* duobus modis redditur, ἐν χαρμοσίν; et ἐν χαρῆ. Erat quoque solennis formula imp. alloquendi sic

Imperator vero postquam mantile suum in mensa A περατόρες· ἦν· μούλτος· ἄννος Δέους ὀμνήποτους·
deposuit, et amici surrexere, quinque vocales di-
cunt : « Bono domino sit semper gloria ! »
δύναμος παράσχοι. » Ἐἴτα δέχεται ὁ β', καὶ λέγει· « Ζήσατε καλὴν ζωὴν, δεσπόσαι. » Καὶ μετὰ τοῦτο
λέγει ὁ α'· « Δέους· πρένστεθ, » δ' ἔστι μεθερμηνεύμενον· « Ὁ Θεὸς παράσχοι. » Ἐἰς τὸ κρᾶμμα
λέγει ὁ α'· « Ἦν γαυδίω πρηνδεῖτε 79 (57), δέμηνη, » δ' ἔστι θεθερμηνεύμενον. « Ἐν χαρμωσύνῃ
ἀριστήσατε, Κύριοι. » Καὶ εἰθ' οὕτως λέγει ὁ β'· « Ἐν χαρῶ ἀριστήσατε, δεσπόσαι. » Ἐἰς τὸ ὀπτό-
μισον λέγει ὁ α'· « Εὐχαριστοῦντες τῇ Θεῶ ἀπολαύετε, δεσπόσαι. » Κατὰ μίσσον 80 (58) δὲ λέγει ὁ α'· « Τῶν
δωρεῶν τοῦ Θεοῦ ἀπολαύετε. » Τοῦ δὲ βασιλέως ἠποτιθεμένου τὸ μανδύλιον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης·
καὶ τῶν φίλων ἀνισταμένων, λέγουσιν οἱ ε'· « Βόγω δύμνω σέμπερ, » δ' ἔστι μεθερμηνεύμενον· « Τῷ
καλῷ Κυρίῳ ἡ τιμὴ πάντοτε ! »

CAPUT LXXXVI.

Acclamatio, quæ mane simul ab exercitu instituitur.

« N. N. augusti, tu vincas ! » sic populus ter.
Cantores : « Rex cœlestis ! » populus : « Imperatores
nostros victoriis corona, » ter, « Fili Dei, cum his
impera ! » populus similiter tribus vicibus. Cantores : « A Deo promoti ; » populus : « Imitamini Deum
homines amorem. » Cantores : « Nos, o exercitus,
quomodo hostes in fugam vertemus ? » populus :
« Dei fidem ac dominorum æquitatem servantes, »
ter ; rursus populus : « Deus imperatores nostros cor-
roboret ! imo, Domine, multos in annos. »

CAPUT LXXXVII.

*Acclamatio exercitus, si imperator triumphum de
hostibus ducit, aut annona aliave imperialia largi-
tione exercitui distribuitur : eadem quoque, silentio
facto, recitantur.*

« Imperatoribus multos annos ! » ter. « N. N. C
magnis imperatoribus et augustis multos annos ! »
ter. « N. N. piissimis augustis multos annos ! » ter.
Porphyrogenitis multos annos ! » ter. « A Deo pro-
motis imperatoribus multos annos ! » ter. « A Deo
gubernatis imperatoribus multos annos ! » ter.

VARIÆ LECTIONES.

78 περατεθ cod. 79 ΗΥΓ ΑΝΑΙΟ ΗΠΑΝΔΕΙΤΑΙ cod. 80 μίσσον cod. 81 τούτους cod. 82 καὶ ὁ δεῖνα
om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

τὸν αἰῶνα ζῆθι βασιλεῦ ; vid. Malal. II, p. 128,
quod imitati Arabes formulam, *In vivis conservet
Deus Emirum*, præmittent suo ad principem
alloquio. Conf. Casaubon. a. Athen. p. 277.

(57) In codice hæc sic erant exarata ΗΥΓ ΑΝΑΙΟ
ΗΠΑΝΔΕΙΤΑΙ, etc. Conferri ad hanc formulam
præcedenti bene præcandi illa apud Athenæum me-
retur p. 149, εὐ δειπνήσειας.

(58) M. μίσσον *singulis missibus.*

(59) Id est ἄμα τῷ πρωῒ, *simul cum orta aurora,*
quorum primum surgunt homines.

(60) Est *annona* seu stipendium militi annuatim,
aut per ternos quaternosve annos dari solitum,
prout imperii constitutio ferret, alias *roya*. Patet ex
Cedreno p. 797, et Jo. Seylitz. p. 823, ubi τὸ ὄψω-
νικὸν commeatus, res victuales, ad victum facien-
tes, opponuntur τῷ σιτηρεσίῳ stipendio nummis
constanti.

(61) *A Deo renuntiatorum et ad illam dignitatem
provectorum* Amabant nempe imp. tales titulos :
θεοπροβλήτος, θεόσπετος, θεοσπετής, θεοσυνέργη-
τος *cui Deus assistit et collaborat, θεοσύμμαχος,*
*qui Dei causam tuetur, aut cui tuendo servandoque
Deus opitulatum venit ;* quo nempe legitima parium
et administratum a se imperium testarentur. Vel

ΚΕΦΑΛ. ΟΖ'.

Εὐφημία ἅμα προῒ (59) ὑπὸ τοῦ στρατοπέδου
ἐκδωμένη.

« Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα αὐγουστοί, τούμβηκας ! »
ὁ λαὸς ὁμοίως ἐκ γ'. Οἱ κράκται· « Βασιλεῦ οὐρά-
νιε ! » ὁ λαός· « Στέφον νίκαις τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν, »
γ'. « Γιᾶ Θεοῦ, τούτοις 81 συμβασίλευσον ! » ὁ λαός·
ὁμοίως γ'. Οἱ κράκται· « Θεοπροβλήτοι· » ὁ λαός.
« Μιμήσασθε Θεοῦ φιλανθρωπίαν. » Οἱ κράκται·
« Ἡμεῖς, ὦ στρατόπεδα, πῶς τροπώσομεν πολεμί-
ους ; » ὁ λαός· « Θεοῦ φυλάσσοντες τὴν πίστιν, καὶ
τὴν εὐγνωμοσύνην δεσποτῶν, » γ'. Καὶ πάλιν ὁ λαός
λέγει· « Στερωσσεῖ ὁ Θεὸς τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν ! καὶ,
Κύριε, εἰς πολλὰ ἔτη. »

ΚΕΦΑΛ. ΟΖ'.

Εὐφημία λεγομένη ὑπὸ τοῦ στρατοπέδου, ἦν ἡ
κατὰ πολεμίων ἐπινίκια ἄγει ὁ αὐτοκράτωρ,
ἢ σιτηρέσιον (60) δοθεῖν τῷ στρατοπέδῳ. Ἔτε
τις ἄλλη βασιλεὺς διανομή· τὰ αὐτὰ δὲ λέγεται καὶ
σιληντίου ἀγομένου.

« Πολλὰ ἔτη τῶν βασιλέων ! » γ'. « Ὁ δεῖνα καὶ
ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ
τὰ ἔτη ! » γ'. « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα 82 τῶν εὐσεβε-
σεῶτων αὐγοστων πολλὰ τὰ ἔτη ! » γ'. « Τῶν πορ-
φυρογενήτων πολλὰ τὰ ἔτη ! γ'. « Θεοπροβλήτων
(61) βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη ! » γ'. « Θεοκυβερνή-

ipsi tyranni jactabant se divino nutu regnare, ut
exemplum habet Sulpitius Severus in vita Martin!
in Maximo tyranno. [In pseudosymono Photii
p. 259, t. VI Council. ed. Harduin. est θεοπροβλή-
τοις βασιλεῦσι, et p. 289 : βασιλεῖ ὑπὸ τῆς θείας
ἄνωθεν προμηθείας ἐστεμμένῳ, ὀδηγουμένῳ καὶ δια-
κυβερνωμένῳ δεσπότη ἀγαθοποιῷ, νικοποιῷ, θεοσυμ-
μάχῳ. Imperatores CPiani se χριστοὺς Κυρίου,
unctos Domini, proflteri solebant. Irene Nicepho-
rum ἐκ Θεοῦ προβληθέντα agnoscit apud Zonar, et
Cedren. p. 148, not. Freheri ad Script. Rer. Ger-
man. j. Credebant veteres, imperatores a Deo eligi,
ab hominibus constituentibus et inaugurantibus, ut
imperatoribus aliis, senatu, castris et populo, tan-
tum declarari et promulgari divinam voluntatem ;
vid. Themist. p. 207, item p. 73. Quapropter tam
in orientalium quam occidentalium imp. et re-
gum numis et imaginibus conspicuntur manus e
nubibus procedentes et coronam ipsi imponentes ;
vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Armiger*. In corona-
tione Caroli M. legitur *populus lætissimus ter claris-
sima voce acclamasse : CAROLO AUGUSTO A DEO
DATO MAGNO ET PISSIMO IMPERATORI RO-
MANORUM VITA ET VICTORIA.* Vid. Sigon. Regn.
Ital. p. 99, i. Charta vetus apud Murator. I. II An-

των βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη! » γ'. « Κοσμοσυστά-
των (68-65) βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη! » γ'. « Κοσμοπε-
θήτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη! » γ'. « Ἀνδρειοτάτων
βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη! » γ'. « Νικητῶν βασιλέων
πολλὰ τὰ ἔτη! » γ'. « Ἐχθρολετῶν βασιλέων πολλὰ
τὰ ἔτη! » γ'. Τροπαιοῦχων βασιλέων πολλὰ τὰ
ἔτη! » γ'. « Εἰρηνοποιῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη! »
γ'. « Πλουτοποικίων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη! » γ'.
« Ὀρθοδόξων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη! » γ'. « Γιῆ
θεοῦ, ζῶν ἁγίων! » γ'. « Γιῆ θεοῦ, συμβασιλευ-
σον αὐτοῖς! » γ'. « Γιῆ θεοῦ, χάρισαι ἡμῖν αὐ-
τοῖς! » γ'. « Γιῆ θεοῦ, τοὺς χρόνους αὐτῶν πλη-
θυναί! » γ'. « Γιῆ θεοῦ, ἐπάκουσον ἡμῶν! » γ'.
« Δύξει ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν! » γ'. « Ἡμεῖς
δοῦλοι τῶν βασιλέων! » γ'. « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖ-
να μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ
τὰ ἔτη. »

ΚΕΦΑΛ. ΟΗ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ τρυγη-
τοῦ (66) ἐν προκίνοσφ τῆς Ἱερίας.

Δίον εἰδέναι, ὅτι ἐξῶθεν τοῦ παλατίου τῆς Ἱε-

VARIAE LECTIONES.

⁸³ χάρισε cod. et ad.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

tiq. Ital. p. 126: *Imperante domino piissimo perpe-
tuo Augusto Berengario* (sic) *a Deo coronato
pacifico magno imperatore*. Apparet occidentales ti-
tulum orientalis imperii imitatos fuisse. Ibidem p.
789 alia charta: *Dum coram presentia domini nostri
Guaimarii serenissimi et a Deo conservati* [hoc est.
more Græco et Arabico pro *conservandi*] *principis
et ducis*. Insignis et consideratione dignus est locus
chartæ veteris apud Du Cange v. *Thau*. *Thau ebo-
reum* [hoc est baculum cum præfixa cruce, quæ ima-
ginem gemini T tam horizontaliter, quam perpen-
diculariter sibi agglutinati refert] *quod Fulco rex
Jerusalem, comes* [Andegavensis nempe], *dictæ ec-
clesiæ dedit, quod habuit a Soldano Babylonis,
quando Christus in regem Jerusalem ipsum Fulco-
nem sublimavit*. Discimus ex hoc, forte solo, loco,
reges Hierosolymitanos Francorum vasallos Holtha-
norum Ægypti fuisse, regnumque suum ab his ut
feudum gessisse, et pro signo investituræ baculum
æburneum ad crucis instar formatum accepisse;
quemadmodum Francici principes Antiochiæ, res-
pectu sui principatus, vasalli erant imperatorum
Cæptanorum. Rem tanti momenti, omnibusque, quod
sciam et miror, passagiorum scriptoribus indiciam,
satis confirmat historia Arabica, quæ totam Palæ-
stinam Syriamque ad chalifas Ægypti pertinuisse
paulo ante Francorum adventum dicit.

(62-65) Id est οὗς ὁ κόσμος συνίστησι quos terra-
rum orbis commendat.

(66) Describuntur hoc capite ritus feriarum vindemialium, quæ ab imp. Cæptanis in palatio Hiericæ, ex adverso Cæptanis in continente Asiatica ora, recessu illico facto, celebrari solebant. Et illic recessus appellabatur processio Hiericæ. Incidebant illæ feriæ in finem vel potius medium mensis Septembris, ut patet ex indice sermonum catechetico-
rum Theodori Studitæ, quem dedit Fabricius in Bibl. Græcæ t. XII, p. 283, ubi inter homilia Kalendaris Septembris in anni Græci initium, et aliam, in Exaltationem venerandæ crucis, die Sept. xiv, dictam, media occurrit hoc titulo: Περὶ τοῦ μὴ εἰσφέρειν ἀνάστας καὶ τριβόλους κινήσας, ἀλλὰ καρποφορεῖν τοὺς τῆς ἀρετῆς βότρυας Μηνὶ τῷ αὐτῷ (nempe Septembris) εἰς τὸν τρυγητὸν Homilia illæ sequendum Calendarium Græcum dispositæ sunt. Unde

« Orbem constituentibus imperatoribus annos multos! » ter. « Ab orbe expetitis imperatoribus multos annos! » ter. « Fortissimis imperatoribus annos multos! » ter. 217 « Victoribus imperatoribus annos multos! » ter. « Imperatoribus hostium ever-
soribus multos annos! » ter « imperatoribus trium-
phatoribus multos annos! » ter. « Imperatoribus pacificis multos annos! » ter. « Imperatoribus munificis multos annos! » ter. « Imperatoribus orthodoxis multos annos! » ter « Fili Dei, ipsis vitam diuturnam concede! » ter. « Fili Dei, una cum ipsis regna! » ter. « Fili Dei, hos nobis concede! » ter. « Fili Dei, tempora eorum auge! » ter. « Fili Dei, nos exaudi! » ter. « Crescat fides Christianorum! » ter. « Nos servi imperatorum! » ter. « N. N. magnis imperatoribus et Augustis multos annos! »

CAPUT LXXVIII.

Observanda in die vindemiæ in processione e palatio Hiericæ.

Quando extra palatium Hiericæ in campo seu prato

efficitur initium feriarum vindemialium diem Exaltationis crucis seu xiv. Septembris antecessisse. Fuit ergo ista Theodori homilia similis illis quas nostri pastores rusticani in encaniis ecclesiarum suarum mense Novembri pronuntiare solent in Evangelium de Zachæo publicano. Traductus hic mos feriandi ob vindemias, (qui etiam adhuc in Helvetia et alijs vitiferis regionibus obtinet,) e curia veterum imp. Romanorum, de quorum vindemiationibus seu recessibus ad vindemias vid. Casaubon. ad illum Julii Capitolini locum in vita Antonini Pii c. 11: *vindemias privati modo cum amicis agebat*; qui locus e Nostro egregie illustratur. Commemorat ibi loci Casaubonus festum τῶν οἰνομέτων idemque putat cum feriis vindemialibus fuisse. Donec cognovero idoneum ejus vocabuli auctorem, suspectam hanc observationem habebō. Si nullum alium habuerit. Casaubonus, quam Agathiam, cujus locum, vitif immerito suspectum habitum, vindicabo et exponam ad p. 347, ubi sermone Brumalibus, næ falsus ille fuit. Per triginta dies continuasse has ferias intelligimus e Paulo Warnefrido l. 11, 12. et Gregorio Turonens. V. 31, et interea consueta judicia et negotia aulica cessasse. Illius hinc verba sunt: *Sophia Augusta immemor promissionis quam quondam in Tiberium habuerat, [id est Tiberio fecerat] insidias tentavit ingerere. Procedente igitur eo ad villam, ut juxta imperialem ritum triginta diebus in eam jocundaretur, vocato clam Justiniano voluit eum in regno sublimare*. Horatius Blancus ad illum locum demonstrat, non tantum in vindemiis, sed etiam in messe ferias curiales fuisse, citans legem Cod. Theodosi secundam *de feriis*: *Omnes dies jubemus esse juridicos*, etc. Verum etiam in vere tales erant feriæ, *βουσίλια* dictæ; post festum Paschatis celebrari solitæ, quas a *rosis* nomen accepisse putat Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Gloss. Lat. v. *Rosalia*. Possit tamen appellatio quoque a *rure* repeti; *rusalia* pro *ruralia*, quod Balsamo, qui solus harum feriarum meminit, suggerere videtur, quando ait ad Concil. VI. Canon. 62: *Τοιαύτη κινήγουρις ἐστὶ καὶ τὰ λεγόμενα βουσίλια, τὰ μετὰ τὸ ἅγιον Πάσχα ἀπὸ κακῆς συνηθείας ἐν ταῖς ἐξω χώραις γινόμενα* *In prædix suburbanis, ἐν ταῖς ἐξω χώραις αἰτ, id est ruri, unde ruralia, rusalia*. Hucoine pertinet, atque

tugurium constructum, et tempus vindemiæ pulchrum et serenum est, magistri, præpositi, proconsules, patricii, officiales et senatores e regione Iugurii et vitium, post eos duorum gregum factionarii una cum demarchis astant. Imperator, colobio et sago auro circumtexto indutus, cum patriarcha penulam seu casulam gestante procedit, et postquam ad primum vineæ arboretum, ubi mensa marmorea, in qua canistra cum uvis jacent, pervenere, magistri quoque **¶** patricii et senatores cum demarchis et factionariis utriusque factionis accedunt, et curatore dolium uvis plenum proferente, patriarcha preces et officium ecclesiasticum recitat; quo facto uvam unam sumit et imperatori dat, imperator rursus patriarchæ tradit, atque ita ordine principes senatus, magistri, proconsules, patricii, officiales, demarchi et cerimoniarum accedunt, quorum singulis uvas singulas imperator distribuit. Postquam primo magistro uva ab imperatore tradita est, duæ factiones spelatiarum toni primi recitant: « Eprato cognitionis domini sapientiæ floribus sacris collectis, ordo illustrium patriciorum, multis cantionibus prolatis, caput coronemus, ut domum boni odoris cogitationum suscipientes jucundissimæ ejus gratias. Sed, Rex immortalis omnium, da orbi sæpissime festum hunc diem majestatis imperatoris, N. a Deo coronati unctique imperatoris. » Aliud carmen toni obl. quarti: « Virtus tua, ut vitis fecunda uvas lætitiæ proferti,

Α ρείας εις τὸ πεδῖον, ἤγοον εις τὸ Λιβάδιον (67), γίνεται φρινζάτον (68), περικαλλεῖ τε καὶ ὠραῖον, καὶ ἴστανται οἱ τε μάγιστροι καὶ πραιπόσιτοι, ἀνθύπατοί τε καὶ πατρικιοὶ καὶ ὀφφικιάλιοι καὶ λοιποὶ συγκλητικοὶ ἀντικρὺ τοῦ τοιοῦτου φρινζάτου καὶ τῆς ἀμπέλου, καὶ μετὰ τούτους οἱ τῶν δύο μερῶν δῆμοι μετὰ καὶ τῶν δημάρχων. Ὁ δὲ βασιλεὺς κάττεισι μετὰ τοῦ πατριάρχου ἀπὸ κολοβίου, φορῶν καὶ τὸ χρυσοπερίκλειστον σάγιον, ὃ δὴ πατριάρχης ἀπὸ φελωνίου καὶ ὠμοφορίου, καὶ δὴ τούτων εἰσερχομένων ἐν τῷ πρὸ τῆς ἀμπέλου ἀναδενδραδίῳ, (ἐκεῖσε γὰρ ἴσταται τράπεζα μαρμάρινος, ἐν ἣ ἀπόκεινται αἱ σταφυλαὶ μετὰ κανισκίων), καὶ εἶθ' οὕτως πλῆσιάζουσιν οἱ τε μάγιστροι καὶ πατρικιοὶ καὶ συγκλητικοὶ καὶ οἱ τῶν δύο μερῶν δῆμαρχοι μετὰ καὶ τῶν δημοτῶν· καὶ δὴ τοῦ κουράτωρος προσφέροντος τὴν βούτην μετὰ τῶν σταφυλῶν (69), ποιεῖ ἐκεῖσε εὐχὴν ὁ πατριάρχης κατὰ τὴν ⁶⁴ τῆς Ἐκκλησίας ἀκολουθίαν. Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν λαμβάνει ἐν βοτρύδιον ὁ πατριάρχης, καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ· ὁμοίως καὶ ὁ βασιλεὺς πάλιν δίδωσι τῷ πατριάρχῃ, καὶ εἶθ' οὕτως εἰσέρχονται κατὰ τάξιν οἱ τῆς συγκλήτου ἄρχοντες, οἱ τε μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρικιοὶ καὶ ὀφφικιάλιοι καὶ οἱ δῆμαρχοι καὶ ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ δίδωσιν ἐν ἑκάστῃ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς ἀνά μιᾶς σταφυλῆς. Ὅτε δὲ τῷ πρώτῳ μαγίστρῳ ἐπιδοθῆ παρατὸ βασιλέως ἡ σταφυλὴ, λέγουσιν τὰ δύο μέρη ἡνωμένοι ἀπελατικὸν (70) ἤχος α'· « Ἐκ τοῦ λειμῶνος

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁴ κατὰ τὴν R., καὶ τὴν cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

idemne est cum hoc vindemiali epulo *Minervæ* C dietum epulum, de quo vetus Kalendar. apud Du Cange v. *Oblaqueatio*. M. *Septembri dolia picanur, poma leguntur, arborum oblaqueatio, epulum Minervæ.*

(67) Significat locum irriguum, arboribus umbrosus, præterfluentibus aquis humectatum, deambulando et auræ frigidæ captandæ factum. Infra quoque habemus libadium ante portam auream Constantinopolitanam, quod ego quidem puto idem fuisse cum *philopatium* deinceps sic dicto, seu loco, ubi cum jucunditate deambulatur. Ut hodie solent ante urbes nostras talia deambulacra esse, sic etiam veteres habebant. Meminit Malalas l. II, p. 41, *philopatium Antiocheni*.

(68) Variis modis scribitur hoc vocabulum, quod tugurium frondibus consertum, pergulam, trichilam, nota *Φραγγιάττ* (tenendum γ ante i Græcis ut ζ vel τζ ant ut Gallicum g ante ante e et i pronuntiari), *φραγγιάττα*, *φρινζάττα*, *φρονζάττον*, *φρονζάττον*. Exponunt *καλύβη*, *σκιάδιον*, *σκηνή*, et derivant a *frondoso*. Non repugnabo. Mihi quidem aliquando visum fuit Arabicæ originis esse. *Furig*, (id est *Faritsch* nostro Germanico more scribendum), est Arabicus *frigidus* et proprie lætus, jucundus, hilaris, solutus curis, amplius spatiosus. Læta enim illis omnia frigida et vicissim tristia calida appellantur, ut gentibus a sole vehementer patientibus. Hinc nata vox Italica *tanfarruzza*, recreatio, remissio, ampliatio animi, hilaritas, qua sæpe utitur in suo Itinerario Josaphat Barbarus, ut p. 36 edit. Aldinæ: *disse mi che voleva darmi un poco di tanfarruzzo, et mostrar mi le gioie, che gli erano state mandate di questo signore d'India*. Tanfar-

ruzo est Arabicum. Sed liberum cuique sit statuendi hac de etymologia arbitrium. Porro *περικαλλές* legendum esse vel non monente me liquet *Extra palatium Hierisæ, in præterito illi amplo d-ambulacro, erigitur pergula elegans et faceta.*

(69) *Bullam uvis plenam offert*. Habemus adhuc in sermone nostro superstitem hanc vocem *bolte* vel *butte*, pro dolio ligneo in summa parte aperto cum ansa perforata. Venit ab antiquo πῆθος *dolium*, vel βύθος *profundum*. Glossæ Gr. Lat.: *ascopa*, ἀσκοπύθη, id est πηθίγη *butina*, seu uter coriaceus; unde nata vox *boutin*, ut *scortum*, quasi dicas uter *scortus*, in quem sordes conjiciantur. Est autem *ascopa* vox Germanica, composita ex a, articulo, qui *unum* notat, et *Scopa*, *Schoppa*, *une chopine*. Adhuc hodie dicimus *ein Schoppen Wein*, quod proprie est *uter coriaceus vini*. Veteres hoc appellabant *ad corbes sedere*. Lampridius in Heliogabalo, c. II, p. 817, *cum ad vindemias vocasset amicos nobiles*, [tunc temporis magistri et patricii et patriarchæ nondum erant in curia Romana] *et ad corbes sedisset*, etc. Plane ut hic imperator CPlanuse buit uvas inter proceres aulicæ distribuebat, ita tunc quoque Heliogabalus faciebat, ut appareat ritum ab illis antiquis imp. ad juniores demanasse. Interjectis aliquot verbis continuat Lampridius: *Ferunt ab illo primo repertum, ut in vindemiarum festivo multa in dominos jocularia, et audientibus dominis, dicerentur*. Cujus rei simile apud Nostrum nihil invenio.

(70) In sequentibus canticulis specimen habemus difficile, ampullosæ, dithyrambicæ et sano sensu cassæ possessæ atque eloquentiæ quæ illam ætatem inflabat. Vide supra not. 50, col. 216.

τῆς γνώσεως τοῦ δεσπότης τῆς σοφίας (71) τρυγῆ-
σιντες ἄνθη, ἱερὰ τάξεις τῶν ἐντίμων πατρικίων, ἐν
τῷ προσφέρειν τῶν ἁγμάτων τὰ πλήθη, κεφαλὴν
καταστέψωμεν, ὡς οἶκον τῆς εὐωδίας τῶν νοημά-
των, ἀντιλαμβάνοντες τῶν ἱκείνων τερπνῶν χαρίτων.
Ἄλλὰ, ἀθανατε Βασιλεῦ τῶν ἀπάντων, σὺ δίδου ἐπι-
πολὺ ταύτην τὴν ἑορτὴν τῷ κόσμῳ τῆς αὐτοκράτο-
ρος ἔξουσίας ὁ δεῖνα τοῦ Θεοστέπτου Χρισθέντος (72)
βσιλιεύς. » Ἄλλος, ἤχος π. δ'. « Ἡ ἀρετὴ σου, ὡς
ἄμπελος εὐκληματοῦσα, βότρυας εὐφροσύνης βλα-
στάνει, ἐξ ἧς τρυγῶσα ἡ ὑψηλὸς ἅπανα καὶ τὸ πο-
τήριον πλήρες κεράσματος (73) πιούσα, ἐν εὐφρο-
σύνῃ ἔδουσα, σὺν τῇ μουσικῇ σου καὶ δουρικῇ τάξει
τῶν πατρικίων ἑορτάζει τὴν σὴν ἀνέσπερον ἀνάλη-
ψιν (74) τῆς αὐτοκρατορικῆς ἔξουσίας, ὁ δεῖνα, τὸ
ἀκένωτον φρίαρ τῆς οἰκουμένης γ'. » Ἦχος. « Εὐκλη-
ματοῦσα ἄμπελος οἱ κραταῖοι ἀνεδείχθησαν δεσπότες, εὐφρασίας βότρυας διανέμοντες πᾶσι. Διὸ καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(71) Posui comma post hanc vocem, auctore co-
dice manuscripto, ut intelligeretur eam non ad ἄνθη,
sed ad δεσπότην pertinere; e pralo cognitionis do-
mini sapientia. Οἶκος τῆς εὐωδίας τῶν νοημάτων
est tragicte dictum pro sedes cogitationum bonarum;
ἀντιλαμοῦσιν est in vicem sumere, pro muneribus
a se oblati alteri ab eo redhostimentum accipere.

(72) Ergone uncti fuerunt imperatores CPTani?
Quæstio hæc est nondum decisa et commode hic
tractanda occurrit. In Cerimoniali nostro certe
nulla ejus rei fit mentio. Legitur qui em p. 368,
ubi vid. dicenda. ὁ Χριστὸς βασιλεύς. Verum dubio
vacat, librarium ex more suo: et ei et » permu-
tandi sic scripsisse pro χρῆστος, optimus imperator.
Pag. 164, in allocutione laetionum ad Augustas di-
citur quidem, benedictæ fuistis oleo, sed additur
spirituali, νοητῶν ἐλαίῳ ἐπευλογήθητε οὐρανόνθεν.
Paulo obscurior et dubitatiini magis obnoxia est
dictio paulo post sequens ibidem ad imperatorem
χρισθέντος ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ παρὰ Κύριον. Unctum
fuisse Carolum M. a Romano pontifice narrant
historici Græci, mirantes ut rem a suis moribus alie-
nam et Judæismum sapientem. Unde liquei, illis
quidem mediis sæculis, vi ad xii, unctorem impe-
ratorum Græcorum in usu non fuisse. De postrema
autem imperii CPTani ætate idem asseverare non
ausim, cum Pachymeres, IX, 1, de Michaele, An-
dronicii filio, dicat: Χρῆς ὁ ἱεράρχης τῷ θεῷ μύρω
τὸν τῆς βασιλείας συµμετασχόντα καὶ παιανέας ἐν-
τεύθεν καὶ εὐφημίας; et Codinus ciaris verbis di-
cat XVII. 8: Ὁ πατριάρχης χρῆς σταυροειδῶς τὴν
κεφαλὴν τοῦ βασιλέως τῷ θεῷ μύρω ἐπιλέγων με-
γάλη φωνῇ Ἄγιος: ad quem locum conferrī velim
Goari notam n. 132., ubi inter alia formulam hanc
ex Euchologio adducit, quo probet veteres impera-
tores unctos fuisse: χρῆται κατατίωσον τῷ ἐλαίῳ
τῆς ἀγαλλιάσεως. Sed planum est, illam formulam
nihil probare. Est enim metaphorica et e Psalmis
derivata, prætereaque de illius Euchologii ætate
mibi non constat. Habertus, in pontificali p. 37,
ex Arcudio locum hunc Jobi monachi citat: Τάξει
τινὶ ἐπιτελεῖται τὸ θεῖον μύρον ἐν τῇ τελετῇ τῆς
βσιλικῆς, ordine quodam administratur unguentum
in regum inthronatione seu inauguratione, cum in
sella collocantur. Verum non magis constat mibi de
hujus quoque Jobi ætate. Si ille est, cujus excerpta
Photius in Bibl. dedit, est sane non de nihilo hoc
testimonium. Sed invenire locum quæsitum non
potui, et est præterea non satis clarus tantæ rei
probandæ, difficileque extra connexionem de illo
decernere. Locus certe noster præsens nihil probat.
Nam χρῆς metaphorice novis Græcis aliud nihil

e qua terra omnis soli subjecta fructus colligit, et
poculum vino plenum exhauriens lætaque canens,
cum secreto subjectoque tibi patricium ordine
fastigium imperatoris majestatis nunquam obcura-
tum celebrat, N. fons orbis terrarum semper abun-
dans. Ut vitis potentissimis domini, uvæ lætitiæ
omnibus impertientes, ostensi sunt. Propterea scholæ
et senatus lætantur, vindemialem lætitiā, in Hie-
riæ ædibus celebrantes. Propterea clamamus omnes:
« Gaudium ineffabile orbem invisit. » Postquam vero
uvarum distributio proceribus ab imperatore facta
est, unaquæque factio sex numismatum apocombium
imperatoria liberalitate accipit, et dominis felicia
apprecata discedit. Domini vero palatium cum patri-
archa ingressi, unam cum senatu læti convivium
celebrant.

est, quam ἀνυγορεύειν imperatorem, χειροτονεῖν
patriarcham vel sacerdotem, προβάλλειν senatorem.
Neque locus Alexiadis quidquam magis probat p.
359: Ὅν δια πλοῦτος περιουσίαν καὶ γένους ἀμ-
πρότητα βασιλεῖα χρίσειν — σχηματιζόμενος ἐπηγ-
γεῖλατο. Translate, non stricte, verbum χρίσειν ibi
debet accipi, a veteri more nuncupandi reges tra-
ducta, in quorum inauguratione cum actio maxime
solemnis esset unctio, dedit toti actioni de se no-
men; quod deinceps mansit, ipsa unctio præter-
missa. Verbum χρίσειν hoc metaphorico sensu pro
ordinare, inaugurare poni a novis Græcis luculento
patet exemplo Nicetæ Choniatae p. 36: προβληθεὶς
οὖν Μιχαὴλ ὁ πατριάρχης ἐξ αὐτῆς (nempe τῆς
ἡμέρας) τὸν χρίσαντα χρίσει τὰ ἱερὰ ἱσαφικόμενον
μικλάθρη, creatus patriarcha Michael eo ipso die il-
lum, qui se unxerat, ungit, in sacris ædibus; id est
illum inauguraverat. Qui enim alias ungit impera-
tor patriarcham? aut quis iuerit his verbis sensus,
C ni χρίσει tantumdem valeat atque ordinare, inaugu-
rare? Pari itaque modo accipio ejusdem Nicetæ de
eodem Alexio Comneno verba hæc: Εἰσελθὼν εἰς
τὸν τοῦ θεοῦ Λόγου Σοφίας ναὸν ὅπως χρίσθη καὶ
περιβάλλεται τὰ τοῦ κράτους σύμβολα τὸ τῆς πίστεως
ἔγραψε σύμβολον βαφῆ βασιλικῆ, et illa Novellæ
Ismaci Angeli, l. II Juris Græco-Romani, p. 169: Ὡς
καὶ τὴν τοῦ ἐπιστημονάρχου τῆς Ἐκκλησίας τάξιν
λαχούσης τῆς βασιλείας μου παρὰ τοῦ ταύτην γρ-
σαντός τε καὶ βασιλεύσαντος. Luculenter quoque
patet, dictionem χρίσειν εἰς βασιλεῖα nihil aliud quam
imperatorum renuntiare, nuncupare, inaugurare, con-
stituere significare, e loco Photii in oratione in Novæ
Ecclesiæ dedicationem, p. 121. Banduri t. I: Ὁδηγή-
σει σε ἡ τοῦ Ὑψίστου δεξιὰ τοῦ κτισαντός σε καὶ ἐξ
αὐτῶν τῶν σπαργάνων εἰς βασιλεῖα τοῦ οἰκείου καὶ
περιουσίου λαοῦ χρίσαντος. Basilium Macedo profecto,
quem Photius alloquitur, in cunis unctus in impe-
ratorum destinatus jam ab exordio fuisse. Apud Ni-
cetam Chon. p. 298, recte quoque vertit interpre-
s dictionem εἰς βασιλεῖα χρίσειν ἀκοντα ἰνυῖται im-
peratorem inaugurant.

(73) Græcos de vino præcipue adhibere κινρῆν
vel κεραννόνειν, adeoque κέρασμα infusum vinum in
poculum significare, ibi meminī me dicere, ubi de
cramate vel misto exi, et paulo ante p. 109.

(74) Videntur mihi verba hæc sensu carere, nisi
ille imperator, cui hæc in honorem cantata, aut
a quo ad cantandum instituta fuerunt, per ferias
vindemiales ad imperium pervenerit. Dicunt enim
cantantes, se in vindemialibus celebrare vespera, id
est sine atque eclipsi, carentem assumptionem su-

κατευφραίνονται αἱ σχολαὶ καὶ ἡ σύγκλητος, τρυγητικῆν ἀπόλυσιν ἐκτελοῦντες ἐν τοῖς ἑρείας (75) δώμασιν. Διὸ πάντες κραυγάζομεν· « Χαρὰ ἀνεκλάλητος ἐπεδήμησεν τῷ κόσμῳ. » Καὶ μετὰ τὸ πλερῶσαι τοὺς δεσπότας τὴν διανομὴν τῶν βοτρῶων ἐν τοῖς ἄρχουσι, καὶ λαμβάνουσι τὰ δύο μέρη ἀνά νομισμάτων ἕξ ἐδεργείαν διὰ ἀποκομβίων καὶ ἐπέυχονται τοὺς δεσπότας, καὶ ἐξιοῦσιν. Οἱ δὲ δεσπόται ἀνέρχονται μετὰ τοῦ πατριάρχου ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ συνεσιώμενοι εὐφραίνονται ἅμα καὶ ἡ σύγκλητος.

CAPUT. LXXIX.

Acta, dum praefectus dominica Palmarum ad templum S. martyris Romani ubi, recitanda.

Factionarii Veneti in camera Milli praesto sunt, et praefecto digrediente, ante ipsum procedentes acclamant: « Praefecte protospatharie, dies pulchradies tua, pulchra dies tua, pulchrum hoc festum tuum! Qui post quatuor dies Lazarum e sepulcro excitavit, servet te, in via recte ducat, et apud dominos plura concedat. Benevolentiam eorum Deus tibi obsignet, Domini amice; divinum numen te servet, quoniam carus omnibus ac virtutibus ornatus es, preces ab amicis tuis tibi afferat! maneat sine successore in vita dominorum nostrorum! Nos Veneti iure te precamur, quod Deum nostrum habes in corde tuo, et iustitiam semper et ubique amas. Ubi enim praefectus iustitiam servat, ibi et Deus noster celebratur ac laudatur. Deus qui Lazarum resuscitasti, serva praefectum! » 219 Sic quoque grex Prasinus in sancti Joannis Theologi constitutus acclamat, coram praefecto et ipse procedens. Rursus factio Veneta in praetorio praesto est, dumque ipsa coram praefecto procedit, acclamat, usque dum solemnissimus ille ritus peractus est, et sic domum revertuntur.

τῶν Βενέτων ἐν τῷ πραιτωρίῳ, καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ αὐτοῦ, ἕως ἂν πληρωθῇ ἡ αὐτῆ ἀκτολογία, καὶ εἰθ' οὕτως ὑποστρέψουσιν.

CAPUT LXXX.

Observanda in die honoris demarehi die tertia Galilaeae.

Postquam factio cum organo in aulam tribuni abiit, ipseque actu seu in tunica descendit, et equo vectus substitit, factionarii haec ipsi acclamare incipiunt: « Laetis hunc diem cum tribuno Venetorum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

premae potestatis, seu natalem imperii praesentis imperatoris. Quod sane in Constantinum Porphyrogenitum, Leonis filium, non congruit, qui a patre coronatus est Pentecostes festo die, neque in Justinianum M., qui Paschatis die Augustus dictus est. Posset enim alias haec particula ex Petri Magistri opere perὶ καταστάσεως πολιτικῆς, decerpta esse.

(75) Inter varios modos nomen palatii ἑρείας scribendi etiam hic pertinet. Exarant modo ἑραῖον, modo ἱσραῖον, modo ἱερίας, item ἱερία, τὸ ἑρῖον, ἡ ἑρία, τὰ ἑρία et aliis modis; vid. Du Cange CPLi Christ. I. IV, c. 43, p. 175, 176. Quod vs. 8. deinceps appellatur palatium, non est CPtanum, sed D hoo ipsum Hieriae.

(76) In martyrologiis Gaecis aliquot Romanos invenio, nullum cujus memoria in diem palmarum incidat. Neque novi, quis nexus inter hunc martyrem et praefectum urbi fuerit, ut hic debuerit ex veteri ritu Dominica Palmarum ad ejus aedes procedere. Invenio quidem sanctum Patricium Romanum, qui forte fuerit praefectus pariter. Mihi vero non vacat hanc rem diligentius inquirere. De aede S. Romani vid. Du Cange CPLi Chr. I. IV, p. 135.

(77) Lazari mentionem faciunt, quia Sabbatum Dominicam Palmarum immediate praecedens, me-

A

ΚΕΦΑΛ. ΘΘ'.

Ἄκτα ἀδόμηνα τῷ ὑπάρχῳ τῇ κυριακῇ τῆς Βασιφῶρου ἀπιόντι ἐν τῷ ναφί τοῦ ἀγίου μαρτυροῦ Ρωμανοῦ (76).

Δέχονται οἱ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων ἐν τῇ καμέρᾳ τοῦ μιλίου, καὶ τοῦ ὑπάρχου διερχομένου, ἀκτολογοῦσι ταῦτα, δηλονότι ἐμπροσθεν αὐτοῦ προπορευόμενοι· « Ὑπαρχε πρωτοσπαθάριε, καλή σου ἡμέρα, καὶ καλή σου ἡμέρα, καὶ καλή ἑορτή σου. Ὁ ἐγεῖρας Λάζαρον (77) ἐκ τάφου τετραήμερον σώσει καὶ κατεσοδώσει καὶ ἐνδυναμώσει σε, καὶ εἰς τοὺς δεσπότας πλείονά σοι παράθεται τὴν αὐτῶν εὐμείνιαν (78). Θεὸς ἐπισφραγίσει σοι, τοῦ δεσπότου γνήσις. Τὸ Θεῖον περισώσει σε, ὅτι παντοφίλιτος ὑπάρχεις καὶ ἐνάρετος, καὶ εὐχὰς κομίζεσαι (79) ἐκ τῶν ἀγαπώντων σε. Μαίνεις ἀδιόδοχος ἐν ζωῇ τῶν δεσποτῶν ἡμῶν· βένετοι ἀξίως σοι εὐχόμεθα, ἥτι τὸν Θεὸν ἡμῶν ἔχεις ἐν καρδίᾳ σου· καὶ ὡς ἀγαπώντά σοι πάντοτε τὸ δίκαιον· ὅπου γὰρ τὸ δίκαιον ὁ ὑπαρχος φυλάττει, ἐκεῖ καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ὑμνεῖται καὶ δοξάζεται. Ἐσ' ὁ Θεὸς ὁ ἐγεῖρας Λάζαρον, φύλαττε τὸν ὑπαρχον. » Καὶ εἰθ' οὕτως δέχεται τὸ μέρος τῶν Πρασίνων εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν θεολόγον, καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ ὅμοια, δηλονότι ἐμπροσθεν αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ προπορευόμενοι. Καὶ πάλιν δέχεται τὸ μέρος ὅμοια, δηλονότι καὶ αὐτοὶ προπορευόμενοι ἐμπροσθεν

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν εἰς τὴν τοῦ δημάρχου καλημέριν τῇ τρίτῃ τῆς Γαλιλαίας (80).

Ἀπιόντος τοῦ δήμου μετὰ καὶ τοῦ ὄργανου εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ δημάρχου, καὶ αὐτοῦ κατιόντος ἐμπράτως, ἦτοι μετὰ τοῦ χλινιδίου, καὶ καθελικεύοντος καὶ σταμένου, ἄρχονται οἱ τοῦ μέρους ἀκτολογοῦν αὐτῷ

moris Lazari sacrum est; v. supra ad p. 100.

(76) Si est illorum erga te benevolentiam, debent praecedentia eis τοὺς δεσπότας significare in dominiis, in corde dominorum. Si vero haec significanti erga dominos, tunc illa priota notabant tuam erga illos benevolentiam. Ἐπισφραγίσει τῆς significanti benedical tibi. Nam benedictio apud Graecos fit μετὰ τῆς σφραγίδος, cum signo crucis; vid. p. 221, ubi επισφραγίζων etiam est benedicens. In γνήσις subinteligitur δοῦλε.

(79) Κομίζαις cod. et ed. Cum libraril Graeci ei et e perinde habeant, debetur illorum scribendi mori κομίζαις pro κομίζεσαι; et haec est integra, sed inusitatior forma secundae eirg. praesentis indic. medii, pro quo vulgo dicitur κομίζη, quae est forma illinc contracta, fers, au/ers, accipis pla vota ab amantibus te et vitae tua prospera laetaque omnia precantibus. De qua terminatione vid. ad p. 146.

(80) Die tertio festo Paschatis. Graeci hebdomadem Paschatis inter alia nomina quoque Γαλιλαίαν vel τῆς Γαλιλαίας appellant, de cujus appellationis ratione consulatur Du Cange utroque Glossario h. v.

ταῦτα « Γῆν καλὴν ἡμέραν ποιήσωμεν μετὰ τοῦ
 δημάρχου τῶν Βενέτων⁸¹! Τρισάγιοι, βοήθησον τοὺς
 δεσπότας, καὶ σὺ αὐτοὺς θεράπευσον ἐπὶ πᾶσιν,
 πλεονάζων τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνους, σὺν ταῖς τι-
 μίαις αὐγοῦσαις ἐν τῇ πορφύρῃ εἰς τελείαν χαρμονὴν
 τῶν Ῥωμαίων καὶ Βενέτων τῶν γνησίων ὁμῶν δού-
 λῶν. Ἐσ' Ἄγιε, τρισάγιοι, τοὺς δεσπότας φυλάττε,
 Πνεῦμα τὸ πᾶνάγιον, τὰς αὐγοῦστας σκέπασον! Κύ-
 ριε, ζῶν αὐτῶν διὰ τὴν ζῶν ἡμῶν! Ἐσ. ἄ. οἱ ἔσ.
 Κύριε, χαῖρε, καλὴ σου ἡμέρα! ἅλη ἡμέρα σήμερον
 καλὴ σου ἡμέρα γίνεται! ὁ δεῖνα πρωτοσπαθᾶριε
 καὶ δῆμαρχε, πολλοὶ σου χρόνοι! ὁ ἀναστάς Θεὸς
 ἡμῶν ζῶν, ὕψιστος δώσει σοι. Τοῦ δεσπότητος γνησίε,
 τὸ θεῖον περισώσει σε, καὶ πλείονα δωρήσεται Θεὸς
 ὁ ἐπουράνιος, ἵνα εὐτυχοῦντός σου ὀρῶμεν καὶ χει-
 ρώμεθα! τοῦτο πάντως γίνεται προνοίᾳ τοῦ Θεοῦ
 ἡμῶν, Ἄξιως σοι εὐχόμεθα Βένετοι, παγκόσμιε, ὅτι
 ὑπερβάλλουσαν ἔχεις καλοθέλειαν, καὶ εὐχὰς κομι-
 ζοσαι ἐκ τῶν ἀγαπώντων σε ὡς γὰρ ἀγαπῶμέν σοι,
 ἀξίως σε εὐχόμεθα, ἵνα ἀδιάδοχος μείνῃς διοικῶν
 ἡμᾶς ἔσ. Ὁ ἀναστάς Θεὸς ἡμῶν, φύλαττε τὸν δῆ-
 μαρχον. « Ἰστέον, ὅτι καὶ οἱ τοῦ μέρους τῶν Πρα-
 σίνων τὴν ὁμοίαν τάξιν καὶ ἀκολουθίαν ποιῶσιν τῷ
 ἰδίῳ δημάρχῳ, καὶ τὰ αὐτὰ ἄκτα ἀκτολογοῦσιν αὐτῷ,
 Χρῆ γινώσκωσιν, ὅτι, τῆς προβόρῃθεις τῆς τάξεως καὶ
 ἀκολουθίας τελεσθείσης ἐν τῷ τοῦ δημάρχου οἴκῳ,
 ὀφικεύει ἀπὸ τῶν ἐκείσε αὐτὸν ὁ δῆμος ἕως τοῦ ἵππο-
 δρομίου, δηλονότι αὐτοῦ ἱσταμένου ἐν τῷ δεκάτῳ κα-
 κήλῳ. Καὶ τοῦτου ἐκείσε ἱσταμένου, πάλιν ἱσταται
 ὁ δῆμος ἀκτολογῶν αὐτῷ ταῦτα! Οἱ κράκται: « Κα-
 λῶς ἤλθες, θεσπέτων ὁ δούλος! » ὁ λαός, « Κα-
 λῶς ἤλθες! » Οἱ κράκται: « καλῶς ἤλθες, προδολῆ
 εὐεργετῶν! » ὁ λαός: « Καλῶς ἤλθες! » Οἱ κρά-
 κται: « Καλῶς ἤλθες, ὁ εὐγενῆς ἐκ προγόνων! »
 ὁ λαός: « Καλῶς ἤλθες! » Οἱ κράκται: « Καλῶς
 ἤλθες, ὁ δεῖνα πρωτοσπαθᾶριε καὶ δῆμαρχε τῶν
 Βενέτων! » Ὁ λαός, « Καλῶς ἤλθες! » Οἱ κράκται:
 « Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης! » Ὁ λαός
 « Καλῶς ἤλθες! » Οἱ κράκται: « Ὁ ἀναστάς παρα-
 δόξως ἐκ τάφου! » Ὁ λαός, « Καλῶς ἤλθες! » Οἱ κρά-
 κται: « Καὶ τὸ χαῖρε δεδωκώς (81) μυροφόροι! » Ὁ
 λαός, « Καλῶς ἤλθες! » Οἱ κράκται: « Τοὺς χρόνους
 σου πληθύνει εἰς μὴκη χρόνων! » Ὁ λαός, « Καλῶς ἤ-
 λθες! Οἱ κράκται: « Ἐσ' ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, φύλαττε
 τὸν δῆμαρχον. » καὶ ὁ λαός ὁμοίως ἐκ γ'. Ἰστέον,
 ὅτι καὶ οἱ τοῦ μέρους τῶν Πρασίνων τὴν ὁμοίαν τάξιν καὶ
 ἀκολουθίαν ποιῶσιν τῷ ἰδίῳ δημάρχῳ, καὶ τὰ αὐτὰ
 ἄκτα ἀκτολογοῦσιν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ.

ΚΕΦΑΛ. ΠΑ'.

⁸¹ Ὅσαδε παραφυλάττειν ἐπὶ νυμφαγωγίῳ (82).
 Τῆ ἰστέον ἀπέρχονται τὰ δύο μέρη μετὰ καὶ τῶν

A celebremus! ter sancte, dominis auxilium affer,
 curam eorum in omnibus suscipe, vitam eorum
 augens cum venerandis imperatricibus in purpura,
 ad perfectam lætitiā Romanorum ac Venetorum,
 verorum servorum tuorum. Sancte, ter sancte, do-
 minos custodi! Spiritus sanctissime, augustas tuere!
 Domine, vitam ipsorum per nostram vitam! Salve,
 Domine, pulchra est hæc dies tua! hodierna dies
 tota pulchra tibi dies sit! N. protospatharie et da-
 marche, multa tibi tempora! Deus, qui e mortuis
 resurrexit, salvam vobis vitam concedat! Genuine
 Dominorum famule, divinitas te conservet, plura-
 que Deus cœlestis tibi concedat, ut te felicem vi-
 deamus et gaudeamus! hoc omne providentia Dei
 nostri accidit. Merito tibi nos Veneti, ornatissime,
 B apprecamur, quod superabundantem benevolentiam
 habes, et preces a cultoribus tuis accipis: ut enim
 te amamus, ita et fausta tibi jure apprecamur:
 220 ut sine successore diu inter nos commoreris.
 Deus noster, qui resurrexit, demarohum custodiat.
 » Grex Prasinorum eundem ordinem ritumque erga
 suum tribunal observat eademque acta ipsi acciunt.
 Quo ritu et officio in œdibus ejus peracto, factio
 tribunal suum inde ad circum comitatur, ipso
 scilicet in decimo cancello constituto, quo facto,
 rursus populus consistit hunc in modum ipsi accla-
 mans: « Pulchre venisti, famule principum a Deo
 coronatorum! » populus: « Pulchre venisti! » Can-
 tores: « Pulchre venisti, a principibus benevoli
 promote! » populus: « Pulchre venisti! » Canto-
 res: « Pulchre venisti, illustribus majoribus ordo! »
 C populus: « Pulchre venisti! » Cantores: « Pulchre
 venisti, N. protospatharie et tribune Venetorum! »
 populus: « Pulchre venisti! » Cantores: « At om-
 nium Creator et Dominus: » populus: « Pulchre
 venisti! » Cantores: « Qui admirandum in modum
 et sepulcro resurrexit; » populus: « Pulchre ve-
 nisti! » Cantores: « Et unguenta afferentes salata-
 vit; » populus: « Pulchre venisti! » Cantores:
 « Annos vestros multum augeat! » populus: « Pul-
 chre venisti! » Cantores: « Deus sancte, tribunal
 conserva; » populus eadem ter. Cæterum factio
 Prasina eundem ritum idemque officium erga de-
 marchum suum observat, eadem ipsi acta eodemque
 in loco acciunt.

CAPUT LXXXI.

Observanda in sponsæ deductione.

Vesperī duæ factiones cum suis organis et sponsa

VARLÆ LECTIONES.

⁸¹ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι τοῦ δήμου ἀκτολογοῦντος, ἀλλεὶ τὸ ὄργανον.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(81) Intelliguntur tres mulieres unguenta ad sepulchrum Christi ferentes: vid. Evangelistas passionem et resurrectionem Christi describentes, et Du Cange Gloss. Gr. v. Μυροφόροι.

(82) Neque hoc in capite, neque in sequente puto

sermonem de Augusti nuptiis esse, sed de demarohi tantum. Νυμφαγωγίον est deductio sponsæ in ædes sponsi, quam sequitur τὸ στεφάνωμα seu impositio coronarum nuptialium.

precedente, æque multitudine et musicis cymbala manu pulsantibus stipata, abeunt, cumque equo vecta substitit, factiones acclamant : « Feliciter venis, serva principum a Deo coronatorum ! » populus ter : « Feliciter venis. » Cantores : « Feliciter venis, a beneficiis principibus promota ! » populus : « Feliciter venis. » Cantores : « Feliciter venis, nobilissimis majoribus orta ! » populus ter : « Feliciter venis ! » Cantores : « Deus sancte, nuptiis recens conjunctos serva ! Spiritus sanctissime, soceros utrosque serva ! sancte, ter sancte comites sponsæ custodi ! » Postremo voce toni I dicunt : « Flores agri collegi et in thalamum diligenter contuli. Solem novo connubio conjunctum vidi, in venerando cubiculo invicem desideratam voluptatem amplectuntur et fovent. Lætitia pulchritudini ipsorum dulcissimæ, rosæ que pulchra specie nitentes sint ! Lætitia aureo amanti pari. »

CAPUT LXXXII

Observanda in coronatione nuptiali.

Sponsum sponsamque ab ecclesia cum suis comitibus egressam multitudo populi et musici cymbala pulsantes excipiunt, quibus utraque factio acclamat : « Deus, Servator noster, dominus custodi, sancte, ter sancte, vitam salvam ipsis concede ; Spiritus sanctissime, augustos tuere ; Domine, vitam eorum per nostram vitam ! Majestatem hujus imperii, Domine, confirma ! » Quando ad thalamum accessere, cantores tono primo accinunt : « Nostri causa Canæ in Galilæa humilis fuisti, legitimum amorem, ut Deus obsignans. Ex materno enim thalamo, ut homo, te inclinasti, et sicut tum recens nuptos beneficiis, affecisti, ita et nunc par hoc sertis nuptialibus redimitum felici prole orna, ut pacatam vitam transigat ! » Porro cantores : « Nobiles sponsi, Deus vos conservet ; illustres, virtutibus decori. Trinitas vos in recta semita ducat, Deus conjugio vestro annuat, ut solus benignissimus, qui primum Cananæis nuptiis interfuit, inque ipsis pro suo in homines amore aquæ benedixit vinumque ad lætitiâ hominum paravit. Is tibi tumæque conjugii

Α ἰδίων ὀργάνων, καὶ τῆς νύμφης κατιούσης (83) καὶ ὀψικευομένης ὑπὸ πληθίων καὶ χειροκυμβάλων, μετὰ τὸ καθολικῶς αὐτὴν ἵσταται, καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ δύο μέρη ταῦτα· « Καλῶς ἦλθες, θεοστέπτων ἡ δούλη ἡμεῶν ! » Ὁ λαὸς ἐκ γ', « Καλῶς ἦλθες ! » Οἱ κρᾶκται· « Καλῶς ἦλθες, προβολὴ εὐεργετῶν ! » Ὁ λαὸς ἐκ γ', « Καλῶς ἦλθες ! » Οἱ κρᾶκται· « Καλῶς ἦλθες, ἡ εὐγενὴς ἐκ προγόνων ! » Ὁ λαὸς ἐκ γ'. « Καλῶς ἦλθες. Οἱ κρᾶκται, « Ἐς Ὁ θεὸς ὁ ἅγιος, τοὺς νεονύμφους φύλαξον· Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τοὺς συμπενηθεροὺς (84) φύλαξον ! Ἄγιοι, τρισάγιοι, τοὺς παρανύμφους φύλαξον. » Καὶ λέγουσι τὴν φωνὴν ἤχ. α'· « Ἄνθη ἐσώρευσα τοῦ ἀγροῦ, καὶ εἰς τὴν παστᾶδα εἰσήκα σπουδῆ. Ζευγόνυμφον (85) ἤλιον εἶδον εἰς χρυσέντιμον κλίνην· ἀλλήλα ἠγκαλίζοντο ποθητὴν ἐπιθυμίαν· χαρὰ εἰς τὰ κάλλη αὐτῶν τὰ ἐγγλυκοθέατα, καὶ βόδα τὰ ῥοδοσύμωρα· χαρὰ εἰς τὸ ζεῦγος τὸ χρυσόν. »

ΚΕΦ. ΛΑ. ΠΒ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν εἰς στεφάνωμα.

Τῶν νεονύμφων ἐξίόντων ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας μετὰ καὶ τῶν παρανύμφων, δέχονται τοὺς τὰ τε πληθία καὶ τὰ χειροκύμβαλα, καὶ ἀκτολογοῦσι τὰ δύο μέρη ταῦτα· « Ὁ Σωτὴρ θεὸς ἡμῶν. τοὺς δεσπότας φύλαττε. Ἄγιοι, τρισάγιοι, ζωὴν, ὑγίαν δὸς αὐτοῖς. Πνεῦμα τὸ πανάγιον, τὰς ἀγούστας σκέπασον. Κύριε, ζωὴν αὐτῶν διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν ! Ἐσ. Τοῦτο τὸ βασίλειον, Κύριε, στερέωσον ! » Καὶ ὅτε πλησιάζουσιν τῇ παστᾶδι, λέγουσιν ἀπὸ κρακτῶν ἀπελατικὸν ἤχ. α'. « Δι' ἡμᾶς ἐμετρίασας (86) ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας τὴν ἔννομον συνάφειαν, ὡς θεὸς ἐπισφραγίζων· ἐκ μητρικῆς γὰρ παστᾶδος ὡς ἄνθρωπος προεκλήθης (87), καὶ ὡς ἠλόγησας τοὺς ἐκεῖ νυμφευομένους, οὕτως καὶ νῦν εὐλόγησον δυάδα στεφανουμένην, κατακουσῶν εὐτεχνίᾳ καὶ εἰρηναίᾳ βιωσει ! » Καὶ λέγουσιν ἀπὸ κρακτῶν· « Εὐγενεῖς, νεόνυμφοι, θεὸς διαφυλάξει σας· ἔντιμοι, ἐνάρτεοι, Τριὰς κατευθώσει σας, εὐλογῶν τὴν γάμον σας· Ὡς μόνος ὑπερέγαθος, ὅς ἐν Κανᾷ τὸ πρότερον τῷ γάμῳ παρεγένετο, καὶ ἐν αὐτῷ ἠλόγησεν τὸ ὕδωρ, ὡς φιλόανθρωπος, καὶ οἶνον (88) μετεσκευάζεν ἀν-

VARIAE LECTIONES.

87 ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῷ κατιέναι· αὐτὴν καὶ ἐν τῷ ἀκτολογεῖν τὰ μέρη αὐλοῦσι τὰ ὄργανα.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(83) Ut deducere sponsam Latini dicunt pro ex aedibus paternis ad sponsum ducere, sic quoque Græci de sponsa ad maritum transeunte cum suppellectile sua dicunt κατιέναι, devenire aut decedere.

(84) Utrosque soceros, tam sponsi, quam sponsæ patrem atque matrem ; vid. Du Cange Gl. Gr. h. v. et ad Alex. p. 233.

(85) Per solem intelligitur dies. Vult itaque carmen hoc Græculi, sciti sua et suorum opinione procul dubio poetæ, dicere : Video diem hunc par amantium conjungere in throno vel thalamo, auro contra caro. Ζευγόνυμφος est jungens par conjugale, sensu activo. In ἀλλήλα ἠγκαλίζοντο subintelligitur τὰ ζεῦγη, paria hæc sponsalia, aut si ἀλλήλους λέγας, subintelligitur οἱ νύμφιοι. Ποθητὴν ἐπιθυμίαν

est pro μετὰ ποθητῆς ἐπιθυμίας, impetu diu cupido. Dicitio ἄνθη ἐσώρευσα etc., videtur e Cantico cantorum Salomonis tractata. Dicitio ἐγγλυκοθέατα nova et conficta est, notatque ea, quæ cum dulcedine, voluptate spectantur. ῥοδοσύμωρα ejusdem commatis est, tam pulchra, quam rosæ.

(86) Humilis fuisti vel humiliasti te. Sic μετρίότης pro humilitate usurpant novi Græci ; vid. Du Cange v. Μετρίότης.

(87) Id est proέκυπτες vel προεκκλήθης, prodisti, emersisti, procidisti, provolutus es.

(88) Hæc est bene Græca et ubivis obvia dicitio, o. ὕδωρ μετασκευάζειν οἶνον pro εἰς οἶνον. Subintelligendum est εἰς in talibus, quasi dicas : aquam transparavit vinum, ex aqua aliud quid, antea non existens, novum, nempe vinum, fecit.

ιν εἰς ἀπολαυσιν, οὕτως εὐλογῆσαι σε μετὰ ἄ
 ρς συζύγου σου! "Ες ὁ θεὸς ὁ ἅγιος, τοὺς
 φους ψάλλετε! »

ΚΕΦΑΛ. ΠΓ'.

δεῖ παραφουλάττειν ἐν τῷ δείπνῳ τῶν
 ἀκουστικῶν εἰς τὸ λεγόμενον Γοθι-
 (89).

ἐνάτη ἡμέρα τῆς δωδεκάημέρου (90), τῶν
 ὧν ἐπὶ τοῦ δείπνου καθεζομένων, ὃ καὶ τρυ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

*[Luitprandus habet aliquid de ludo Gothico
 ratione. Murator. Ant. Italic. diss. 29. *Ludi
 ei continuati sunt a Gothis, ut apparet ex En-
 et Cassiodoro, fueruntque aut ficti prœlia, aut
 sia et amphitheatralia spectacula. Sic ligneis pu-
 ut sculis tempore Agnelli, armati quoque ligneis*
]Locus Luitprandi mihi non occurrit. Quomodo
 Gothicos descripsit Cassiodorus et Ennodius, **B**
 illi auctores ad manum non sint, non novi, et
 proinde cum illis ludis Gothicis, de quibus Noster
 conferri debeant. Quantum e Muratorii verbis
 o, fuerunt illi Gothici ludi ab his, quos Noster
 at, multum diversi. Illi in circo exhibebant
 nles armis ludicris: hi in curia canticis, sal-
 e, musica, mimis ridiculis absolvebantur, nihil
 e imaginis. Sed potius mihi videntur cum illis
 iticis ludis convenire, quos Vopiscus in Carinno
 rat c. 19. inter multos alios ludos, quos novus
 e populo Romano imperium Carini et Nune-
 eoque memorabile esse ait. Mitto reliqua non
 la. Quæ maxime ad rem nostram faciunt, verba
 unt: *Mimos undique advocavit. Exhibuit et tu-
 Sarmaticum, quo dulcius nihil est. Exhibuit
 om.* Non quidem claris verbis exposuit Vopiscus
 armatici rationem. Quia tamen omnia, quæ
 enarravit et deinceps nominat ludorum genera,
 ca et ridicula sunt, nihil, quod bellicam exer-
 onem sapiat, et, quod caput rei, ludos Gothicos
 yclope jungit, quem pene idem ludicrum esse
 ludis Gothicis Nostro dictis, et his dedisse ori-
 i protinus demonstrabo: credibile est, ludos
 aticos Vopisco et Gothicos Nostro dictos eosdem
 i, eoque id nomen adeptos non ideo, quod a
 alis, aut Gothi recens reperti et in orbem
 eum introducti essent: nam jam dudum antea,
 apud Græcos, vel antiquissimis temporibus in-
 rant et satyræ Græcæ originem dederunt: sed
 in illis Sarmatæ aut Gothi aut etiam Barangi-
 ranci, omnes ejusdem nationis diversi populi,
 itilitio suo vestiti, aut homines Græci et Romani
 odum Scythicum, Gothicum, Baranicum vel
 eicum vestiti, producerentur illos ludos exer-
 is. Neque Nostri solum Constantini temporibus
 ate Carini et Vopisci, non Justiniani, sed etiam
 ii, postremis imperii CPTani temporibus exer-
 itur illi ludi, imo adhuc hodie in plebecula
 ate, Saxonica certe, quamvis minus frequente
 u, noti tamen sunt. Codinus illos Offic. p. 90 n.
 i descriptione hilaritatum aulæ Byzantinæ per
 m Nativitatis Christi sic enarrat: "Ἐπειτα ἔρ-
 αι (assidentur ad mensam imperator postquam
 ores omnes, demarchi, consules Venetus, Pisanus,
 nitanus festum diem gratulati fuerunt, veniunt
 em quoque) καὶ πολυχρονίζουσι καὶ οἱ Β'ρχ-
 κατὰ τὴν πατριὸν καὶ οὗτοι γὰρ ὄσπιν αὐτῶν,
 ν Ἰγκλισί, καὶ τὰς πελέκεις αὐτῶν, συγκροῦν-
 : κτύπον ἀποτελοῦνται, et multos ei annos
 iatur Barangi, patria sua lingua, nempe Angli-
 s, concussisque in vicem securibus suis strepitum
 it. Ascribam quoque quod sequitur: Μετὰ γοῶν
 τάντας τοῦ παλλατίου πολυχρονίσει κατὰ τὰς
 ν μέχρη καὶ τῶν βαρβαρικῶν, κατὰ τὴν πατριὸν
 τούτων φωνῆν ἤτοι Περσισί εἰσερχόνται καὶ οἱ
 αι καὶ πολυχρονίζουσι φάλλοντες μετ' αὐτῶ τῶ

CAPUT LXXXIII.

*Observanda in convivio novemdecim accubulum,
 seu mensarum, quo tempore sic dictum Gothicum
 celebratur.*

Nono die dodekahemeri seu duodecim illorum
 dierum, qui a festo nativitatis Christi inde proximi

κοντάκιον ἢ παρθένος σήμερον ὑπερούσιον τίττει.
 Egrægie hæc descriptio congruit cum descriptione
 Nostri Constantini aut potius antiquioris, e quo
 ille transtulit, auctoris, forte Petri magistri aut
 alius æqualis illis temporibus, quibus Gothi adhuc
 in palatina militia merebant. Nam a Justiniani fere
 temporibus desiit hoc nomen audiri et successerunt
 in eorum locum in Hætheria, seu militia palatina e
 nationibus peregrinis conflata, Barangi seu Franci,
 Saraceni, Fargani, Chazari et alii. Gothi igitur illi
 aut Græci, ad Gothicum modum vestiti, veniebant
 in aulam et ludicro illo hab tu aut potius horriulli
 gratulabantur imperatori diem festum, ab eoque
 munusculum exigebant. Erant ergo in horrifico
 apparatu vere Gothici, hoc est monstræi et absurdi
 hisiriones atque axyrtæ. Quid nos hodie? E-
 mdeum fabulam ludimus. Qui tunc temporis Gothici audie-
 bant, hodie audiunt apud nostros *die Knecht Ruperte*
 seu *equites vel milites Roberti*. Ut enim illi, seu Gothi
 seu ad modum Gothicum vestiti, id est pellibus lupinis
 ursinis, aprinis, cervinis, hirti et setosis induti, non
 in aula tantum, sed etiam in urbe circumvorsitabant,
 clamabant, tripudiabant, obvios terrebant armis
 collisis, teiricoque suo aspectu stipem exigebant,
 non dantes flagellis cædebant, saltem conviciis la-
 cerabant: ita hodieorum quoque sic dicti milites Ro-
 berti omnia eadem faciunt festo Nativitatis Christi
 et toto Dodekahemero (*in den zwölf Nachten* seu
 duodecim illis diebus, qui a festo Nativit. Christi
 ad festum usque Epiphaniæ intercedunt. Vidi,
 puerulus et horru robustos juvenes pelliceis indu-
 tos, cornutos in fronte, vultus fuligine atratos, in-
 tra dentes carbonos vivos tenentes, quos reciproco
 spiritu animabant, et scintillis quaqua versum sparsis
 ignem quasi vomebant, cum saccis cursitantes, in
 quos abdere puerulos occursantes minitabantur,
 appensis cymbalis et insano clamore frementes.
 Medio ævo idem obtinuisse, patet ex Du Cange
 Gloss. Lat. v. *Cervula* et *Jottici* (id est *ludi Gothici*)
 et *Kalendæ et Vetulu*; unde locum unicum e Vita
 S. Eligii ascribam l. ii. c. 15: *Nullus in Kalendis
 Januariis nefanda et ridiculosa, vetulas, aut cervulos,
 aut jotticos faciat*. Mimici illi dæmones medio ævo
fugillatores appellabantur, a *fugo*, id est *foco*, seu
 igne. Uguatio: *Fugillus, ferrum, quo extrahitur ignis
 de petra* [significat silicem]. *Unde fugillare, ignem
 de petra fugillo extrahere, et fugillator. Et hinc per
 figuram*

(90) Græci duodecim illos dies, qui festum Nati-
 vitatis Christi et Epiphaniæ intercedunt *Dodecahe-
 meron* appellant, nostrates *duodecim noctes*, vulgari
 lingua *die 12 Nachte*. Solibat per illos die impera-
 tor CPianus cletoria seu solemnæ epulas instituire,
 quibus proceres suos excipiebat, diebus singulis
 alios, ut patet distincte e Cletorologio. Hæc sunt illa
 ἐξ εθους κλητώρια τῆς δωδεκάημέρου, quæ Cedrenus
 ait Justinian. ob eversæ urbis lucium non locisæ.
 Similes epulas, sed per novem aut decem dies tan-
 tum modo continuatas, præbebat imperator festo
 Paschatis; vid. p. 141, ubi ἡ ἑξαήμερος τῆς
 δεκακαινῆσιμου appellatur festivitas sex proximis a
 Paschatis die diebus peracta. Sed hæc de re suo loco
 dicentur; v. Du Cange v. *δωδεκάημερον*.

festive hilariterque transiguntur, dominis ad oenam, quæ vindemialis appellari solet, assessuris,

Α γητικόν (91) προσαγορεύεται, ἐν ταῖς δυσὶν ἐσθδοῖς τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῶν ἐθ' ἀκουσίτων ἴστανται

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

figuram fugillatores dicuntur umbræ dæmonum, qui ignem ferunt. Non alios designat, quam illos nostros milites Robertos. Debent enim ex instituto et volunt diabolos incarnatos repræsentare, et historia Turpini, c. 18, eos larvas barbudas, cornutas, demonibus consimiles appellat. Putabant nempe Græci Latiniq[ue] medio ævo, octiduo post nativitatem Christi diabolos per orbem terrarum circumvagari et a Christo, ad destruendum diaboli regnum adveniente, fugatos abitu[m]que parantes, sed invitos et anxios per plateas in atra et ignivoma specie circumcursitare et accurrentes misere mulcare, præsertim, rabie in parvulos ob parvulum Christum concepta, hos arripere et torquere. Unde nata persuasio, infantes circa id temporis non nasci nisi epilepticos aut maniacos et ad male agendum aliosq[ue] vexandum factos; vid. Du Cange v. Καλλικεντζάρος. Anus protecto nostras duodecim, ut vulgo appellant, noctibus ægre prodeunt extra limen, neq[ue] sinunt quidquam suppellectilis domesticæ efferr[er]i, neq[ue] aliis commodant et parvulis illo maxime tempore sedulo cavent: Quorum omnium institutorum exempla vestustioribus temporibus petita habes apud Du Cange II. cc. Superstitio itaque religioni imputavit, quod naturæ erat. Horridæ sunt per se longæ atræ noctes hibernæ, per quas aut petulantes juvenes comessatum currere cum faculis tempori et mœrori fallendo solent, aut fures aliique malefici sceleribus perpetranda opportuno tempore tenebras nacti invigilant. Verum non a Christianis manserunt hi errores. Græcis debentur, quorum superstitiones, idola, mimi et perversa dogmata, quoniam evelli a mentibus hominum non poterant, quos antiqui Ecclesiæ Patres pro suo cœtu et Christianis haberi cupiebant. asservata fuerunt.

Roberti, incarnati diaboli? Quod hodie nostris puerulis terrendis præstant imaginarii milites Roberti, et sic dicti *Popantzæ*, seu lemures aut Panes aut spectra uno verbo, id erat olim Cyclops. Ut ad illorum speciem in somnis oblatam expavescent et deficiunt pueruli nostrates, incubo oppressi, querunturque se territos a milite Roberti fuisse, ita olim caussabantur Cyclopem. Hinc inter insomniorum phantasmata retulit Artemidorus pag. 13, 7, Κόκλωπα ἰδεῖν ἢ τὸ ἄντρον αὐτοῦ, atq[ue] id significare παραλελῶσαι ἢ νοσεῖν. Sane, quem medici incubum appellant, vulgus et infantes *Alp. Popantzæ* et alia, veteres Cyclopem, resolvit velut et exanimat homines et prosternit momentanea epilepsia. Hinc nati ludi *Cyclopes* et *Cyclopea* dicti, in quibus monstri coclites vultus, terribilissima mæra producebantur, de quibus v. Interpp. ad Hist. Aug. t. II. p. 206 et 843, nullaq[ue] pene in re differabant Gothici ludi a Cyclopiibus, nisi in eo, quod in Gothicis homines prodirent aut Gothi, aut ad Gothicum morem compositi; in Cyclopiibus, qui Satyros et rusticos, opiliones, caprimulgos Græcos referrent. Ut in ludis Gothicis licebat convicia in circumstantes, præsertim si qui rogantibus stipem non darent, spargere, sic licebat quoque Satyris et Cyclopiibus. Rævera origine tenuis nihil differere satyræ a Cyclopiibus; ambo erant ludi rusticani. Ut urbani suas tragœdias et comœdias habebant, dramata suæ utriq[ue] fortunæ, nobiliori et humiliori propria: sic habebant rustici quoque sua dramata, nempe, Cyclopes seu Satyros, qui deinceps satyricam poesin pepererunt, seu ludos rusticanos et pastorales in theatris urbis productos. Satyri non erant revera capripedes, sed integri homines capillis pellibus induti, quarum crura dependentia fabulam de Satyris hircipedibus dederunt. Possem hinc quædam de licentia omnibus pene gentilium festis communi, convicia et dicitoria in obvios quosq[ue] jactandi, quæ etiam a Gothicis ludis non aberat, afferre. Sane in satyricis ludis regnabat, unde etiam dictum fuit satyris aliquem exagitare, et satyrarum nomen pro mordacibus libellis natum est. Sed abduceret me illa res ab instituto. Id tantum dicam, ex illis Gothicis ludis adhuc hodie morem superesse, quo milites, musici, scholastici cum suis rectoribus Kalendis Januariis ad ades honoratorium cum tympanis, tubis aliisque instrumentis musicis accedunt, cantant, novum annum gratulantur et stipem rogant Vigeat ille mos τὸν ἀγγυρμὸν dico, tempore Tzeizæ, qui Chiliad. XIII, vs. 248, hæc habet:

Ὅσοι κατ' ἀρχιμνον τὴν Ἰανουαρίου
καὶ τῆ Χριστοῦ γεννῆσει δὲ καὶ τῆ Φώτων ἡμέρα
Ὅπόσοι περιτρέχουσι τὰς θύρας προσαιτουῦντες.

Festum Nativitatis Christi et tempora sic dicti Adventus et Epiphaniæ debentur Græcis gentilibus, quos credidisse sua numina interdum emigrare alio, dein reditum parere, advenire, redire, comparere, nemini latet. Circa hæc ipsa tempora, quibus ecclesia festa Adventus et Epiphaniæ celebrat, Ephesii olim Timothei, primi Ephesini episcopi, tempore καταγωγῆς, reditus in urbem Dianæ suæ celebrabant modis a ludo Gothico non multum abluentibus. Quod festum cum inhibere et tollere studeret Timotheus, a bacchanibus Ephesiis trucidatus fuit. Martyrium ejus ms. (apud Du Cange v. Καταγωγῆς) sic rem et ritus festi narrat: Τῆς δὲ Ἐφεσίους λείψανα ἐστὶ τῆς πρώτης εἰδωλοκρατίας ἐν τοῖς τὸ τρικαῦτα ταύτην οἰκοῦσιν ἐχούσης Καταγωγῆων οὕτω καλουμένων, ὡς αὐτοὶ τότε ἐκάλουν, ἑορτὴν ἐν ἡμέραις τισὶν ἐπιτελούντων προσχήματα μὲν ἀπρεπῆ ἑαυτοῖς περιτιθέντες, πρὸς δὲ τὸ μὴ γινώσκεισθαι προσωπεῖοις κατακαλύπτοντες τὰ ἑαυτῶν πρόσωπα, ὅσα καὶ τε ἐπιφερόμενοι καὶ εἰκόνας εἰδῶλων, καὶ τινα ἄσματα ἀποκαλοῦντες, ἐπιόντες τε ἀτάκτως ἑλευθέροις ἀνδράσι καὶ σεμναῖς γυναῖξιν, φόνους οὐ τοὺς τυχόντας ἐργαζόμενοι καὶ πλῆθος αἱμάτων ἐκχίνοντες ἐν τοῖς ἐπισήμοις τῆς πόλεως τόποις. Conf. Menolog. Basil. t. II. p. 24 ad diem XIII Januarii, qui martyrio Timothei sacer est. Ut Ephesii ob reditum Dianæ licebat hilaritati usque ad verbera et cædes aliasq[ue] injurias indulgere, sic licebat quoque Christianis ob Christi adventum saturnalia, brumalia, vota, Kalendas, Januarias, ludos Gothicos, festa stultorum, festum hypodiaconorum, barbatorias, Cyclopes agere. Quid enim aliud Cyclopes, quam pellit Gothi, milites

Pervenit ille mos deinceps a Græcis ad nos et ad Russos quoque, de quorum ἀγγυρμῶν locum notabilem ex libro Germanico, qui inscribitur *Verrandert Rusland* Latine redditum ascribam. Habetur ibid. p. 59: *Kalendis ipsis novi anni, qui dies apud Russos inter maxime festos est, — post meridiem incipiebat imperator cum proceribus omnibus id, quod Russi slawen appellabant. Verbum illud slawen notat festum diem celebrare seu Deo gratias agere [ἀπευχρηστοῦν] continuatq[ue] illud institutum per octo dies hoc modo. Duo Russi præcedunt, gestantes instrumentum ferreum, tympano simile; pistilla, quibus id pulsant, hebelandi sicut causa panno involuta sunt. Hos sequitur Cæsar cum toto clero et ingenti comitatu Cæcesorum et Bojorum. Tota caetera trahit*

(91) Quare cœna hæc vindemialis appelletur, media hieme, mihi quidem latet; alii conjectant.

λονται παίζαι 87 (92) τὸ Γοθικὸν οὕτως 88. Ἀν τῷ ἀριστερῷ μέρει, ἐν ᾧ καὶ ὁ δρογγάριος λοῖμος παρίσταται, ἴσεται ὁ τοῦ μέρους τῶν ἐν μαίεστω μετὰ καὶ ὀλίγων δραμοτῶν καὶ τῶν ὑριστῶν μετὰ τῶν πανδοῦρων (93), καὶ ὀπι- αὐτοῦ οἱ δύο Γόθοι φοροῦντες γούνας 89 ἐξ ῥόφου (94) καὶ πρόσωπα (95) διαφόρων εἰδέων, ζῶντες ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ γείτρῃ σκουτέρια (96),

VARIÆ LECTIONES.

ἔξει cod. et ed., 88 ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι οἱ τὸ Γοθικὸν παίζοντες, ἀπὸ τῶν δύο μερῶν τῶν δῆμων εἰσίν. Οἱ Ἰστέοι, ὅτι τὰ σκουτέρια ἀπὸ τῶν σχολῶν ἀΐρουσιν.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

*glacie vel nive vehitur et ad præcipuos palatinos i. Quis in ædes venerint, cantunt ibi Russice um: Te Deum laudamus, et gratulamur novum an- Quibus factis hospes Czaro, ut summo sacerdoti, insignie dat in nummis, satellitumque ad epulas u. Ut satis factum ventri est, post allerum ple- ne horum ablit turba et ad alium procerum di- Hunc ad modum quotidie quinque vel sex illus- lomos adeunt. Eu res, ob Czari præsentiam, cui mbia omnia cedunt, ingens iurrua refert. Inci- ihuc in memoriam veteris ævi ridiculus alius cum Gothico ludo quodammodo conveniens, io v. Du Cange v. *Bombus*. Citat ibi locum ve- ebartæ e Camdeno et Spelmanno, de quodam no, qui terras in comitatu Suffolkiensi tenuit orienciam, pro qua debuit facere singulis annis atali Domini coram domino rege unum sallum, i suffletum et unum bombulum. Id est debuit intri- vicem coram rege Britannia die natali Domini am desultare, σάσσει, buccas inflare ad exci- lum colaphum et crepitem ventris emittere, ut superiore, quam inferiore strepens ore risum aret. Digna illo ævo et barbaris illis oblectatio.*

) Inspiciatur imago alvei lusorii cum Græco- ira inscriptione apud Salinas, ad Script. Hist. t. II. p. 751. Inde manavit verbum τρογοπεκτεῖν τρογοπαικτεῖν apud Artemidorum p. 85, 25 et πακτεῖν apud eundem p. 164. Sic infra apud um p. 252, Ἐξαιώσαι pro ἐξέωσαι, p. 411, ας pro πλάκας, p. 434, παιζοδρόμιον pro ρόμιον et pag. 282, ἐπ' αἰγῶτων pro ἐπ' ὠν in fine tandem, p. 292, δωριῶν pro ὶν; p. 387, χαλῶναι legitur. Apud Theoph. 2, et alibi ἀντέρειν pro ἀνταίρειν. Possent si- exempla integris plaustris congeri et sexcen- oca auctorum ex hoc medicinæ fonte restaura- ed hic locus non est, et satis in præfatione quamobrem gnarus et prudens hac in re li- o potius, qui membranas nostras exaravit, i sæculo noetro morem gesserim.

) Quale sit instrumentum musicum pandura, stro quidem non apparet. At Chronicon Alexan- im prodit tibiam esse, cujus p. 268, hæc legun- Oὐ οὖν ἐκάστου ἀριθμοῦ πανδοῦροι, tibicines cujusque cohortis, ἀπὸ ἐσπέρας [vespera diei edenti] εἰς τοὺς ὀκτὼς ἀπρόντες τῶν καλοῦντων θελον ἐπ' ἀρίστῳ εἰς τῆς ἐξῆς ἡύλουσιν πρὸς τὸ αἰ ἐκείσε. It. vita msta Simeon. Sali. : Ἐλα- v ρεῖ πανδοῦριν καὶ ἤρξατο αὐλεῖν εἰς στενο- v. Huc ideo monendum duxi, quia veteris ordum panduram appellabant; vid. Salinas. ad Hist. Aug., t. I, p. 874. Panduramne voluit tasius, in eujus Adriano I, p. 107, hæc legun- Dixit in ejus [Caroli M.] occursum universos us, ad fere 30 millia ab hac Romana urbe, in v, qui dicitur Nonas, ubi eum cum handora perunt. Sed procul dubio scripsit ille cum e [id est vexillo imperiali] re susceperunt.

i) Vestes pelliceas; vid. Lindenbrog. ad Amm. sell. p. 125, et Du Cange Gl. utroque h. v.

stant in utroque introitu magni triclinii novemdecim accubituum illi, qui, Gothicum ut ludicum edant, parati adsunt. Stant autem hoc modo. Coram sini- stro triclinii ingressu, ubi etiam drungarius ploimi adstal, stat magister Venetorum cum paucis qui- busdam suæ factionis plebeis et panduristis pandu- ras gestantibus: pone illum duo Gothi ferentes gu- nas, id est rhenones aut pallia pellicea ita, ut

[*Pauper et gummata. id est pellicea Saxonica. Luitpr. p. 154.*] Est p. 485, edit. Murat. Remansit vox in sermone Anglicano, in quo *gown* notat *pallium*, scilicet medio ævo ubique terrarum pene pellii incede- bant et eximie honestiores vestes, id est pallia, pellita erant, sic ut hirsuta pars interior gereretur. Possent Gothi et gentes septentrionales videri mo- rem hunc invexisse. Sed Romani jam gestabant penulas, id est pallia pellita: quamvis usus eorum tam frequens non esset, atque fuit ævo medio. Unde mirari subit, qui fiat, ut in mentione tot gene- rum vestitus noster codex tamen pelliciorum pene nullam faciat, idque eo magis, cum Græci com- mercia cum Russis exercerent, a quibus pellicia procul dubio accipiebant. Sed hac de re alibi dico, ubi de ostureis ago. Ad hunc locum adhuc noto, jocularores hos pellitos a Pappia, forte ex ævi sui more, aut certe ex scriptore quodam medii ævi, *setigeros* appellari. *Setiger, jocularior cilicio* [f. *pellicio*] *vesitus*; nisi *cilicium* pro pelle hirsuta, diphthera posuerit. Porro ait Noster gestatas illas gūnas fuisse ἐξ ἀντιστρόφου *inverse*, ita ut pars hirsuta, quæ communi more solet intus versus cutim gestari et pro maxima parte conspectum fugit, extro vertatur, ut ille, de quo Muschus in Limone c. 126, narrat: Ἐν μίτῃ Κυριακῇ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν στρέ- ψας τὸ καμάσιον αὐτοῦ καὶ ἔξω φορέσας τὰ τοῦτου μαλλία. Sed ibi τὰ μαλλία τοῦ καμασίου sunt flocci, villi linei aut lanei. Nam *camasium* lineum aut laneum erat: de quo genere infra dicam, ubi de λινομαλωτοῖς. Omnia quæ perverse, contra quam debet atque solet, fiunt, geruntur, ponuntur, Græci ἐξ ἀντιστρόφου fieri dicunt, et uno vocabulo ἐξ- ἀνίστροφον, quo utitur Theophrastus p. 342 et 372.

(95) Id est *προσωπεῖα, larvas, personas, masques- ras*. De quibus, ut dicam post eos, qui libros deiis integros ediderunt, opus esse non puto. Conf. Du Cange v. *Barbator*, cujus opinioni subscribo, nomen barbatorum (id mimorum genus est) a prægran- dibus barbatis larvis derivantis. Conf. ejusdem Gloss. Gr. v. *Μοσχάρας*, quod ait esse *histrionem jocularorem*, γελωτοποιὸν ὑποκριτῆν et *larvum* quo- que, μορμολυχεῖον. Utrumque recte. *Moscher* in quarta conjugatione et *Mosaccher* in secunda Arabibus est homo *risum ciens*; et *Maschar* est omnis res quæ risum ciat. Hinc patet origo notissima vocis *masque* et *masquerade*, quæ omnem mimum, simulamentum, glaucoma, quo homo ducitatur, luificatur, κωμ- φδεῖται, notat. Longe alia vox est *Ma-ca*, quatenus strigam aut sagam notat, et *masca* vel potius *ma- scara* (hæc enim integra est, illa altera truncata vox), *persona* et *larva*. Illa, *masca*, est Germanica, et adhuc dum dicimus *etine Metzse*, pro femina abomi- nabili, scorto. Hæc vero, *Mascara*, est Arabice originis. Vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Masca*, ubi inter alia e Catholico Armorico hæc profert: *Queen*: Gall. *faux visage*; Lat. *larva*, quod vulgo dicitur *Mascara*. Vocabulum *Queen* est vetus Germanicum *wahn*. Hodie dicimus *Wahn* de omni falsa persua- sione.

(96) Umbra et reliquæ hæc sunt veteris moris

pilosum et villosum extroversum esset, et vultus seu mascheras diversarum specierum, et in sinistra quidem manu scuta, in dextra vero virgas. Eadem omnia pene dicenda et intelligenda sunt de magistro et plebeis quibusdam factionis Prasinæ, qui ad dextrum ingressum stant, adstante drungario vigillæ. Hos itaque tales imperator, statim atque e sphærodromio seu equestre cum pila ludo excesserit, introduci mandat præfecto mensæ aut dapifero; et hic rursus idem archonti thymelæ seu præfecto scenæ ludorumque theatralium mandat. Hic itaque posterior egressus e magno triclinio jubet illos in

JOAN. JAC. REISKII

gladiatores in convivia introducendi, de quo more apud Etruscos, Romanos, Celtas et alios usitato v. Athen. p. 153 et 154, nisi malis reliquias has esse saltationum veteribus inter pocula usitatarum in armis, quarum exempla idem Athenæus p. 155 habet.

(97) Non exercitia pilæ, qualia Romani norant et Græci veteres, sed illud designat, ex oriente a Persis acceptum, quod *Tzucan*, τζυκάν appellat, unde locus, in quo exercebatur, τζυκανιστήριον, cujus mentio fit a Nostro p. 322. Scilicet sedens in equo, clava, quam manu tenet, excutit humi jacentem globum ligneum et rapide provolutum aut volantem potius incitato equo persequitur, ulteriusque agit incusso iterum malleo ligneo, idque toties iterat, donec pila metam attigerit. Itineratores pene omnes de hoc nobili equestri exercitio, sed valde quoque periculoso, multa narrant. Integram de eo dissertationem ad Joinvill. dedit Du Cange. Aliqua etiam in Gloss. Gr. et CPLi Chr. habet p. 125, lib. II. Sed in eo fugit ipsam ratio, quod credidit Græcos hunc ludum a Latinis accepisse et vocem *chicane*, quatenus ludum hunc equestrem notat, Gallicæ originis esse. Nam procul dubio et nomen et res e Persia venit: vid. della Valle et Sauson. Videtur mihi ludum hunc designare Paulinus in Eucharistico vers 143:

*Firmatur facile ad juvenilia vita sequenda,
Ut mihi pulcher equus falerisque ornatio esset,
Strator procerus, velox canis et speciosus
Acripter, Romana et nuper ab urbe petita
Aurula instrueret nostrum sfera concta ludum.*

(98) Præfectum ergo ludorum scenicorum et musicæ instrumentalis habebant. Procul dubio idem est atque *domesticus thymelæ*, qui infra p. 417, inter officiales chartularii sacelli postremus nominatur. Quo loco satis mirari non possum, quod præfectus thymelæ fuerit sub dispositione Sacelli; quem alio loco dico mihi videri similem fuisse nostris almosynariis in aulis principum catholicorum. Non enim amabant imp. Græci musicam instrumentalem et errore superstitionis monachalis infecti pro re turpi et vetita eam habebant. Verum quidem est, thymelam, id est scenam, in qua musica præcipuas partes agebat, multorum vitiorum matrem fuisse antiquis temporibus, et thymelicos, id est histriones musicam exercentes, a Latinis medio ævo ministellos dictos, hodie virtuosos dicunt et castratos, fuisse genus hominum flagitiosissimum, per dendis multis, oblectandis paucis factum, qui vera animi oblectamenta ignorant. Sed propterea musica ipsa contemni non debebat. Certum tamen est Græcos ab ea velut a re infami abhorruisse, eoque errore cum Russos, tum Muhamedanos infecisse, quorum illi musicam instrumentalem omnem suis templis excludunt; hi vel ipsam quoque vocalem, et eo procedunt odii, ut cum velint profligati pudoris hominem dicere, criminibusque odiosissimis inquinatum, atheum, perditum, eum perhi-

en δὲ τῇ δεξιᾷ βεργία. Ὁμοίως καὶ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, ἐν ᾧ καὶ ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης παρίσταται, ἵσταται ὁ τοῦ μέρους των Πρασίνων μαίστωρ μετὰ καὶ ὀλίγων δημοτῶν μετὰ καὶ τῶν πανδουριστῶν μετὰ τῶν πανδούρων, καὶ ὅπισθεν αὐτοῦ οἱ δύο Γότθοι φοροῦντες γούνας ἐξ ἀντιστροφῆς καὶ πρόσωπα διαφύρων εἰδῶν, βασιάζοντες ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ σκουτάρια, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ βεργία. Καὶ δὴ μετὰ τὴν τοῦ σφαιροδρομίου (97) ἔξοδον, τοῦ δεσπότητος κελεύοντος τὸν τῆς τραπέζης τοῦτους εἰσάγεσθαι, εὐθὺς ὁρίζει ὁ τῆς τραπέζης τῷ ἀρχοντι τῆς θυμέλης (98), καὶ αὐτὸς ἐξερχόμενος προτρέπε-

COMMENTARIUS.

beant voce fidibusque canere. Hinc factum, ut oppido raro per codicem hunc nostrum memorentur musici instrumentis canentes, thymelici. Vix unquam illis musicam suam exercere licebat, nisi statutis quibusdam diebus solutæ hilaritatis et licentiæ, qualis erat hic ludo Gothico destinatus. Tunc enim servari debebat antiquus ritus in honorem vetustatis, neque poterat vel a religiosissimis principibus abrogari. Producebantur quoque thymelica spectacula in conviviis, quibus legati exteri excipiebantur; vid. p. 342. Priorum quidem imperatorum Romanorum utebantur aliqui musica et thymelicis inter prandendum. Olympiodorus apud Photium. p. 108. ed. Hæsch. de Constantio hæc narrat: Ἦν κωστάντιος ἐν μὲν ταῖς προόδοις κατηγῆς καὶ σκυθρωπῶς. . . . ἐν δὲ δεῖπνοις καὶ συμποσίοις τερπνὸς καὶ πολιτικὸς [urbanus, lepidus, comis], ὡς καὶ ἐρῆζειν τοῖς μέμοις πολλαῖς παίζουσι πρὸ τῆς τραπέζης. *Mimi*, thymelici, joculariores, musici item sunt. Gloss. mst. Concilii Laodicensis c. 54: *Thymelici, joculariores*. Verum jam in Alexandrino Severo laudat Lampridius p. 985. cap. xli, quod *voluptates scenicas nunquam in convivio habuerit*. Julianus in Misopogone p. 339, ed. Spanh.: Ἐργῶ τῶν θεάτρων ἐμαυτὸν ὑπ' ἀβελτηρίας, αἰτ. Antiochenos subsannans, οὐδ' εἰς τῆς αὐλῆς παραδέχομαι τὴν θυμέλην ἔξω τῆς νεομηναίας τοῦ ἔτους ὑπ' ἀνασθησίας. Insignis locus et rei nostræ apprime congruus. *Arceo me a theatris per summam stultitiam, neque in aulam admittio scenam* [id est histriones et panduristas] *nisi anni Kalendis, præ animi mei stupore*. Idem in Ludovico Pio laudant Annales Metenses A. 873: *Nunquam in risu exaltavit vocem suam, nec quando in summis festivitibus ad lætitiæ populi procedebant thymelici, scurræ et mimi cum coraulis et citharistis coram eo*. Contra vero Theophanes p. 368, inter alia turpia et nefanda, quibus obruere Constantinum Copronymum et invidiam ejus memoriæ facere studet, hoc quoque ponit, quod citharædos epulis suis adhibuerit, et inter patriarchæ, ipsi æqualis atque cognominis et prorsus addicti flagitia numerat, quod talibus conviviis interesse et musicos audire sustinuerit. Ubi enim thymelici essent, neque patriarchæ, neque clerico ulli locus erat. Ἐπεισεν αὐτὸν κιθαρωδῶν ἀνέγεσθαι ἢ τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ. Leo Magnus edicto sanxit, ut diebus dominicis musica omnis instrumentalis feriret. Chronicon Alexandr. anno ejusdecimo hæc habet: Αὐτὸς θεοτότατος βασιλεὺς τὰς κυριακάς ἀπράκτους ἐκέλευσε γενέσθαι, ἐκωωνήσας περὶ τοῦτου θεῖον αὐτοῦ νόμον. Ἴνα μὴ αὐλὸς ἢ κιθάρα ἢ ἄλλο τι μουσικὸν λέγη ἐν κυριακῇ, ἀλλὰ πάντα ἀργεῖν. Conf. Malal. t. II, p. 78. De versione mea hujus loci Latina verbum adhuc addendum. Reddidit vocem θυμέλης, *scenæ ludorumque theatralium*: quod neminem velim ad poesin dramaticam trahere; quævis olim ἢ θυμέλη et ἢ σκηνή, item agones θυμελικοί et σκηνικοί diligenter distinguerentur sic, ut thymelica ἀκροάματα essent musica, fidibus, ti-

ται τούτους εισέλθειν. Οἱ δὲ τρέχοντες καὶ τὰ σκου-
τάρια ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτῶν βαρταζομένων βεργίων
τύπτοντες καὶ κτύπον ἀποτελοῦντες, λέγουσιν « τοῦλ
τούλ (99) ». Καὶ τοῦτο συνεχῶς λέγοντες ἀνέρχονται
πληθὺν τῆς βασιλικῆς τραπέζης, ὡς ἀπὸ ὀλίγου
διαστήματος, κάκεισε μιγνύμενοι ἀμφοτέροι ποιῶσι
κυκλοφερῆ παραταγῆν, οἱ μὲν ἔσω τοῦ κύκλου ἀπο-
κλειόμενοι, οἱ δὲ ἔξωθεν περικυκλοῦντες. Καὶ τοῦτο
τριπῶς ποιοῦντες διαχωρίζονται, καὶ ἴστανται εἰς
τοὺς ἰδίους τόπους, οἱ μὲν τῶν Βενέτων εἰς τὰ ἀρι-
στερὰ, οἱ δὲ τῶν Πρασίνων εἰς τὰ δεξιὰ μετὰ καὶ
τῶν ἑτέρων δημῶν, καὶ λέγουσιν ἄμφω τὰ γοθι-
κὰ, ἅτινά εἰσι ταῦτα, δηλονότι καὶ τῶν πανδοῦρων
τὸ οἰκεῖον μέλος ἀποπληρῶντων· « γὰζας· βόνας·
βηκηθίας· ἄγια· γαυδέτες· ἐλκηθόνιδες· ἐνκέρτους·
ἄγια· βόνα· ὦρα· τούτου· βάντες· βόνα ἀμόρη·
ἐπισκάντες· ἰδεσαλδάτους· νανά· δέους· δέους· σε-
θακιδά· νανά· δευμονογγυβέλε· γυβίλους· γυβίλα-
ρες· νανά· γυβίλους· γυβέλαρες· νανά· τοῦ γεγέμα·
δὲ τούθβελε· νικάτω τουλδο· νανά· ὁ Ἐξελίας ἐν
τοῖς πολέμοις καθοπλισάμενος Ἀσσυρίοις· ἀνά·
τὴν ἐλπίδα καὶ μόνην ἔχων Θεοῦ τοῦ φιλανθρώπου·
νανά· πάντα ὑπάταξεν ἔθνη καὶ ἀθῶν τὴν τυρρι-
νίδα· ἄγια· ὁ σωτήρ, ἀγαθοὶ δεσπότη· νανά· πάντα
ἔχθρον σας δουλώσει πρὸ τῶν ποδῶν σας. Ἰβερ-
ιδερίεμ· τοῦ ἰγγερούα· γεργερερῶ· νανά· σικαδισσε
περέτουρες. » Καὶ εἴθ' οὕτως λέγουσιν οἱ μαῖστω-
ρες μετὰ καὶ τῶν δημῶν τὸ ἀφαθητάρην· « Ἀνανά.
Ἄητητῶ Θεοῦ παλάμη ἐστέφθητε, δεσπότη οὐρανό-
θεν. Βραβεῖον νίκης ὤφθητε, κοσμοπόθητοι εὐεργέται.
Γενναῖοι· ὤφθητε τοῖς ἐναντίοις, δωρούμενοι τοῖς Ῥω-
μαίοις ζωηφόρους εὐεργετίας. » Καὶ εἴθ' οὕτως πάλιν
λέγουσιν οἱ μαῖστωρες· « Ἀγίας τα· ἀνα· τε ἀνετανε.
Ἐντολαί σας ὑπὲρ τὰ ὄπλα ἰσχύουσι κατ' ἐχθρῶν
ἀπάντων. Ζωὴ Ῥωμαίων καὶ πλοῦτος, ἀλλοφύλων
καπάπτωσις ὄντως. Ἡρέθητε τείχος τῆς πολιτείας.
Θεός σοι ἔδωκεν κλάδους συνομόθρονας (1), εὐερ-

A gredi. Accurrentes ergo propere simulque scuta
virgis, quas gestant, pulsantes, magnumque eo
strepitum excitantes, clamant identidem: « Tul Tul, »
et sic pergunt usque proxime ad sacram mensam;
a qua quando parum absunt, concurrentes ibi am-
bæ hinc et illinc factiones formant aciem seu sta-
tionem armatam orbicularem, hi intra circulum
inclusi, illi externo circulo istos interiores conclu-
dentes. Hoc ordine ut ter circa sacram mensam
decucurrerunt, secedit factio quæque suam in lo-
cum, et consistunt quieti, Veneti quidem ad sini-
stram, Prasini autem ad dextram, et recitant, qui
ex ambabus partibus, Gothos referunt, carmina sic
dicta Gothica. 223 panduris interim modulo suo
accinentibus. Sunt autem illa Gothica hæc: γὰζας·
βόνας [et reliqua quæ Græcis a verbis repeti pote-
runt]. — « Ezechias, bellum advereus Assyrios
gerens, » Anana, « unicum habens in Deo spem ho-
minum amante, » Nana, « subegit gentiles, et rebel-
lionem ignorantium Deum. » Hagia. « Salvator, o
boni domini, » Nana, « ponat, ut mancipium, co-
ram pedibus vestris omnem vobis inimicum. »
Iber etc. Post hæc a Gothis ambarum partium dicta
recitant magistri ambo una cum plebeis utriusque
factionis carmen hoc tot constans versibus, quot
sunt alphabeti Græci litteræ, unoquoque versu ab ea
Græca littera, quæ sibi quoad numeri ordinem re-
spondet, ordiente. Est autem hoc: « Anana. Ab
invecta Dei manu coronati estis domini cœlitus
Brabeo victoriae. Monstratis vos toti orbi terrarum
desiderabiles benefactores, generosos et fortes ho-
stibus, donantes Romanis beneficia, quæ vitam se-
cum important. » Post dictum hunc quaternionem
versuum repetunt magistri formulam: « Hagias ta.
Anate. Anetane; » et tum continuantur versus:
« Edicta vestra plus in hostes omnes valent, quam
arma, Vita qui estis et divitiæ Romanorum præci-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

biis, voce, scenica vero fabulæ sermone et gestibus
exhibitis, ut clare patet ex Athenæo p. 350. Verum
poesis dramatica eo ævo jam dudum desierat, neque
nisi sæculo XVI, demum in usum rediit; et scenæ,
nomine appellabant medio ævo τὰ θιάματα pegmata,
in quibus spectacula ludicra ab hisirionibus cir-
cumforaneis edi solebant, ut e canone Concilii
Aquisgranensis de anno 816, apparet, quod non
oportent sacerdotes aut clericos quibuscunque specta-
culis in scenis aut nuptiis interesse, sed antequam
thymelici ingrediantur, exsurgere eos convenit, atque
inde discedere. Hi thymelici sunt, quos medio ævo
joculatores dicebant, et corrupto Italico ore voca-
bulo zigoludri, unde nostrum Zigeuner.

(99) Procul dubio gaudebunt rimatores veteris.
Scythicæ aut Gothicæ linguæ ob antiquas voces hic
ex oblivione in lucem prodeuntes. Mibi autem in,
illis barbariemis otium et ingenium consumere ope-
ræ pretium non videtur. Posset una et altera marga-
rita huic sterquilinio inesse, sed sæpe quoque,
Constantinus, aut quisquis auctor est hujus Glos-
sarii barbarici, ab imperitis aut malignis deceptus,
fuisse. Juval Cl. Leichii judicium alicubi in ejus
adversariis depositum huc ascribere. [Constanti-
nus Porphy. ineptas et barbaricas comminiscitur,
etymologias, ut diadora Romanis est jam erat, de

admin. imperio p. 92 fin. ed. Bandur.] In uni-
versum quidem injuria Constantino non st. At in
allegata causa tamen eum defendere ausim. Dia-
dora recte videtur per ἀπάρι τῆν de nunc erat,
reddi. Nam di adora Italico illorum temporum
aliud nihil significat. Ceterum placuisse sibi illa
tempora nugacia et puerilitatem litterarum rejuve-
nescere gestientium satis prodentia in talibus lusi-
bus cum peregrinis et ignorantibus dialectis, constat
cum ex hoc Nostri loco, tum ex illo, quod, in coro-
natione papæ soleret Evangelium sub Missa non
solum Græce, sed etiam Hebraice prælegi ab ho-
minibus, qui Hebraice et Græce æque bene calle-
bant, atque Europæi nos Tatarice aut Japonice
callemus. Ridiculum æque acroama monachos illos
Hebraice prælegentes audire, atque Gothos et Græ-
culos in hoc nostro capite suum γὰζας βόνας βηκη-
θίας etc., recitantes. Concilii Pisani acta de anno
1409 referunt die 7 Julii, quo Alexander papa fuit
coronatus, præter alia solemnia etiam illud fuisse,
de epistola et evangelio in Missa Græce, Hebraice
et Latine. Vid. quæ infra de usu sermonis Latini
in curia Byzantina, et Græci in curiis et ecclesiis.
occidentalibus dicam ad p. 431.

(1) Duo hic observanda. Unum, κλάδους poni
pro filiis: quod si exemplis vellem demonstrare.

phium et ruina alienigenarum. Habet in vobis res publica manitum castrum. Throni tui collegas, o benefactor, dedit tibi Deus, ramos florentes, teneros, a te satos » (id est filios). Post hæc dicta pronuntiant magistri ad Gothos hanc vocem : « Am-paato, » simul ipsis nutu manuque signum dantes; et Gothi orbem agunt, et pulsantes virgibus scuta sua dicentesque : « Tul Tul, » includunt ambo magistros; quo facto rursus separati ad suam quisque stationem redeunt; magistri autem versus suos recitare 224 pergunt. Γ^{...} Κ^{...} Λ^{...} Μ^{...}. Post hunc quoque quaternionem versuum dictum, sunt eadem, quæ modo diximus; et Gothi rursus separatis et restitutis in loca sua, redit orbis versiculorum decantandorum ad magistros. Ν^{...} Ξ^{...} Ο^{...} Π^{...}. Post hos quatuor dictos versus revolvitur idem actorum ordo: et deinceps dicunt rursus magistri factionum versiculos ab his litteris incipientes : Ρ^{...} Σ^{...}. Τ^{...} Υ^{...}. Repetitis pro ultima vice iisdem, tandem dicunt magistri hæc : « Foras edunt validam lucem, et id quidem in summa vestra potestate, virtutes vestræ, velut sol. Christus adsit unicuique vestrum, curans atque fovens capita vestra; Qui ipsius decreto et voluntate dominamini, O domini et arbitri

γέτα. » Καὶ μετὰ ταῦτα λέγοντες οἱ μαίστωρες πρὸς τοὺς Γόθους « Ἄμπαατῶ, » διὰ νεύματος τῶν αὐτῶν μαίστῶρων κυκλεύουσιν οἱ Γόθοι, καὶ ταῖς βέργαις τὰ σκουτέρια τύπτοντες καὶ λέγοντες, « Τούλ τούλ, » περικλείουσιν ἑνδοθεν τοὺς τῶν δύο μερῶν μαίστῶρας, καὶ πάλιν ἀποχωριζόμενοι ἴστανται εἰς τοὺς οἰκείους τόπους, καὶ ἄρχονται πάλιν λέγειν οἱ μαίστῶρες⁹⁰. « Γ^{...}. Κ^{...}. Λ^{...}. Μ^{...} 90. » Καὶ πάλιν τελεῖται, καθὼς προεῖρηται, καὶ χωριζομένων τῶν Γόθων καὶ εἰς τοὺς ἰδίους τόπους ἱσταμένων, λέγουσιν οἱ μαίστῶρες· « Ν^{...}. Ξ^{...}. Ο^{...}. Π^{...}. » Καὶ πάλιν τελεῖται, καθὼς προεῖρηται, καὶ χωριζομένων τῶν Γόθων καὶ εἰς τοὺς ἰδίους τόπους ἱσταμένων, λέγουσιν οἱ μαίστῶρες· « Ρ^{...}. Σ^{...}. Τ^{...}. Υ^{...}. » Καὶ πάλιν τελεῖται, καθὼς προεῖρηται, καὶ χωριζομένων τῶν Γόθων καὶ ἱσταμένων εἰς τοὺς ἰδίους τόπους, λέγουσιν οἱ μαίστῶρες· « Φῶς ἀνέτειλεν (2) ἐν τῇ κράτει ἡλίου δίκην αἱ ἀρεταὶ σῆς. Χριστὸς συνέστω ἐκίστῳ περιέπων τὰς κορυφὰς σας, Ψηφίσματι αὐτῶν κυριεύοντες, Ὡς (3) κύριοι καὶ δεσπότες τῶν περάτων τῆς ἐξουσίας. » Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἀλφαθηταρίου λέγουσιν· « Πολυχρόνιον ποιῆσαι· ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν σε. » Οἱ δὲ Γόθοι τύπτοντες μετὰ τῶν βεργίων τὰ

VARIE LECTIONES.

Hic et in seqq. erant versus vacui in cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

arriperem locum communem. Suffecerit tantummodo, ὥστε ἀποσιώσασθαι, Pindari Olymp. od. 2. vers. 81. Antholog. H. Steph. p. 8. Carin. 39, et Artemi. dori pag. 91 citare, ubi hæc verba leguntur : Ὡσπερ τῶν δένδρων τέκνα εἰσὶν οἱ βλαστοὶ οὕτω καὶ τῶν ἀνδρῶν τέκνα εἰσὶν οἱ βλαστοί. Nihil frequentius, quam ἔρνος, θάλος, κλάδος, βλαστός et similia de corpore adolescente et ab altero progenito dicere. Hinc elegans et certa confirmatur cl. Leichii emendatio in curis secundis ad Inscriptiones Muratorianas p. 58 proposita, ubi πορφυρόθλαστος κλάδος memoratur; cujus dictionis exempla plura et ille ibi habet et Du Cange v. Πορφυρογέννητος. Alterum est formatio συνομέθρονας pro συνομοθρόνους, tanquam si nominativus esset συνομέθρων. Magnam sibi licentiam in formandis contra regulas grammaticas vulgares nominibus arroganti non tantum novi, qui hoc in genere nimii et ἄλογοι prosus fuerunt, sed etiam veteres. Possent ingentes acervi exemplorum similium congeri, si opus esset. Verum præstat speciminis causa pauca quædam delibare. Notum ἔγγων pro ἔγγονος; v. Du Cange h. v. In dedicatione Herodis statuas Regillæ vers. 35 occurrit πρωτόθρονες ἔδρα. qua si a πρωτόθρων, ubi v. Salmas., qui ad Aram Domiadæ pag. 223 edit. Cren. huic ἔψανδρα pro ἔψανδρον imputat, quasi ab ἔψανδρ. Dioscorides c. 661 κυνόθηρας habet pro κυνοθήραι, *venatores cum canibus venantes*, quasi a κυνόθηρ. Chrysostomus orat. de circo : Ἰππεὺς αὐτοῦ οὐκ ἀπὸ λευκῆς ἐπὶ σφενδόνα μιλιοδρομῶν, quasi a σφενδῶν pro σφενδόνη. Scholiastes ad Harmenopuli Epitomen in Jure Græco-Romano : Συστατικαὶ εἰσὶν αἱ διδόμεναι τοῖς ὑπὸ ἐπιτίμιον ὡς ἀθώοσιν, pro ἀθώοις, tanquam si ab ἀθώων singulari esset. Procapius, in editione Hoescheliana certe, p. 52 ὑπὸ μῆδεσι habet tanquam a nominativo μῆδας pro μῆδες, et p. 55 μῆδαν στρατῶν pro μῆδων, tanquam a μῆς nominativo. In carminibus a Jenson pro anecdotis editis n. 38, de Amphipoli legitur : Αἰγίδεσιν μέγα νεῖκος, *argu-*

mentum contentionis pro *Ægidis seu Atheniensibus*. Ad hunc modum Latini *lines* dixerunt pro *lynol-lacus* vino servando e torculari expresso, aut et aquæ. Στίγες pro στίχοι dixit Homerus et alii. In codice ms. Reimariano Anthologiæ Græcæ inveni pag. 60 ed. Steph. ἀριστονόας ubi editum ἀριστονόους. Ροδοδάκτυλος pro ροδοδακτύλου est in Anthologiæ edit. Flor. et Aldina, ubi edit. H. Stephani dat ροδοδακτύλου p. 124. Ἄραque νοὸς νοῖ αὐνοῦ vel νόου et νόψ, item πλοῦς πλοῦς, πλοῖ, quam πλοῦ vel πλοῦ, πλόψ diei constat. Vid. ad p. 73, ubi de formatione δίακων, δίακωνος, δίακωνι, et in plurali δίακονες dixi. Du Cange v. *Patrum et Pandæ*.

(2) Schema hoc, quo nomina pluralia non neutra cum verbo singulari componuntur, Pindaricum appellatur, de quo vid. Lesbonax. Nescio hucine referam ἦν pro ἦσαν de quo dico ad Thucydid. IV. 75, p. 254. Negare illud nuper voluit Pauvius ad Pindarum. Sed non moramur hominem fanaticum, in Græois quidem litteris. Vid. ad pag. 412 dicenda.

(3) Tam sæpe inveni Græois in libris ὡς pro ὦ positum, ut in Anthologia, Diogene Laertio, Arriano Epicteteo et aliis, ut credam, ὡς novis Græois idem atque ὦ valere et, ut multa alia ejus commatis, a librariis vetustati obtrusa esso, quemadmodum sæpe εἶναι quod novis Græois est significat, pro veteri εἶσι substituerunt. Talis κατηλείς καὶ μαγχανίας infinita occurrunt exempla, ut satis cautus et sagax criticus esse non possit furfuribus istis secernendis. Cæterum, quod ad versionem hujus versus meam attinet, quo intelligatur et tueri se queat, tenendum me, cum veterem, sic construxisset verba : κύριοι τῆς ἐξουσίας τῶν περάτων. Mallem tamen nunc verti *domini finium imperii*. Nam ἡ ἐξουσία idem est atque *imperium*; τὰ περάτα τῆς ἐξουσίας ergo idem sunt atque *finis orbis Romani*. Patet ex p. 164.

σκουτέρια καὶ λέγοντες συνεχῶς » Τοὺλ τοὺλ, » τρέ-
χοντες ἐξέρχονται, οἱ μὲν τῶν Βενέτων ἀπὸ τοῦ
ἀριστεροῦ μέρους, οἱ δὲ τῶν Πρασίνων ἀπὸ τοῦ
δεξιῶ.
identitem: « Tul tul, » et currentes exeunt, Veneti quidem a sinistra parte, Prasini autem a
dextra.

Λεξικὸν τῶν ἐν τῷ Γοθικῷ ἀδομένων.
Γαύλας. χαίρεσθε.
βόνας. καλαί.
βικτῶνας. γειτονεῖαι.
γυδιάντες. χαίρεσθε.
ἐλκηθόνιδες. προσκαλούμενοι.
ἐγκέρτος. ἀγωνιζόμενοι.
βόνα ἄρα. ἀλή ἄρα.
γυβίλους. νανα.
γυβέλαρες. κραυγὴ καὶ κρότης.
γυβίλους. κραυγάζοντες.
γυβέλαρες. κράκτης.
νανα. φωνοβολοῦντες.
τοῦ γεγδεμα. Θεὲ Θεὲ ἢ Θεοῦ Θεοῦ.
δε τουλθελε. ἐξ ἀνατολῆς ἢ ἀρχίζθεν.
νικάτω τουλθο. ἀγαθὸς ὁ Θεός.
τουτέδαντες. νικάτω ὁ Θεός.
βόνα αμαρε. σαλπίζοντες.
ἅγια ἐπισκάντες. καλὴν ἀγάπην.
Ἰδεσαλάτους. ἐπιγόντες.
δέους, δέους. σωζόμενοι.
σεβκιβια. Θεός, Θεός· νανα.
δεμονογγυβελε. ἐκυτοὺς εὐσχυλοῦντες.
ὁ Θεός, ὁ Θεός. ἀποσυνεκτικῆς κραυκῆς.
νανα. πανευκλεῆς κραυγὴ.
Ἰθερ. Θεός, Θεός.
τοῦ ἰγγερ. νανα. Θεὲ, Θεὲ.
ουα. γαυζενθερῶ.
γεργερεθρῶ. νανα.
σικαδισσε. νανα.
περετούρες. περετούρες.
¶ 25 Ἐτέρα ἐρμηνεῖα τῶν προειρημένων λέξεων.
Γαύλας ὁ εὐπρεπής. Ῥωμ.
βίκη τεχνίτης. Ἑβραϊ.
ἅγια φύλαττε. Ῥωμ.

ΚΕΦΑΛ. ΗΔ'.

Ἐκ τῶν τοῦ Μαγίστρου Πέτρου (4). Ὅσα δεῖ
παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ κόμητος ἀδιν-
σιόνων καὶ κόμητος σχολῆς καὶ κωροκαλά-
τον.

Ὁ κόμητος τῶν ἀδμησιόνων ἐπὶ σιλεντίου γίνεται,
καὶ καθήμενος τοῦ βασιλέως ἐν κοινοσιωρίῳ πολ-
λάκις δὲ καὶ εἰς ἱππικὸν ἀνίων, ποιεῖ αὐτὸν ἐν τῷ
μεγάλῳ τρικλίνῳ, ἐν ᾧ τόπῳ δέχεται τοὺς ἄρχον-
τας. Γίνεται δὲ οὕτως· μετὰ τὸ κιτεῦσαι τὸν μά-
γιστρον καὶ εἰσελθεῖν τὸν μάγιστρον καὶ πάντας
τοὺς ἄρχοντας ἐπιτρέπει τῷ κόμητι τῶν ἀδμησιό-
νων τῷ μέλλοντι παθεσθαι ἐνεγκεῖν τὸν πρῶτον δι-
κουρίωνα, λέγων αὐτῷ, ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀρχόν-
των, ἐὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἀπελθὼν φέρει αὐτὸν,
καὶ ἐπιβιδῶσιν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τὰ κωδικέλλα τοῦ
κόμητος τῶν ἀδμησιόνων [ἐπιτρέπει (5) ἐνεγκεῖν].

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(4) Vid. de hoc Petro Magistro quæ dixi præfat.
ad tomum primum p. 1v.
(5) Inclusi verba hæc uncis, quia supervacanea
videbantur esse et aut perperam huc e sequentiibus
translata, aut idem significantia atque ἐπιβιδῶσι

A sinium imperii. » Post finitum carmen alphabeticum
dicunt magistri polybromium seu : « Multenne fa-
ciat Deus sanctum imperium vestrum. » (toti au-
tem pulsantes virgis sua scuta et ingeminantes
identem : « Tul tul, » et currentes exeunt, Veneti quidem a sinistra parte, Prasini autem a
dextra.

Ἑλ. Θεὲ.
δέσ. γνῶθι.
ἅγια. φύλαττε.
ἄρα. φῶς.
βάντες. ἐλθέ.
ἐπισκῶ. ἐάνπερ ἀνέλεθ.
ἰδέ. θεωρουμένην.
νανά. σώσον δὴ σώσον.
σεβά. κάθισον.
νανά. σώσον δὴ σώσον.
ἀγόν. εἰς τὸ βάραθρον.
βελέ. σατανά.
B βήλους. τοῦ διαβόλου.
αἰλάρες. τῶν πνευμάτων.
τοῦ. σῶ.
δετούλ. ἐξάλειψον.
νικάτω. νικάτω.
νανά. σώσον δὴ σώσον.
βόνας. καὶ καλός.
δίας. τὰς ἡμέρας.
γαυζεντες. τὰ εὐπρεπῆ.
νικονί. κτίστα μου.
ἐν κερκως. καὶ ἀσφαλτέως.
βόνα. τὸ καλόν.
τοῦ τοῦ. αὐ σῶ.
ἀμόρε. σὲ ἀγαπῶ.
ἄντες. εἰς τὴν πρῶτην.
σαλβατους. εὐκάθειαν.
δέους, δέους. Θεὲ, Θεὲ.
κιδά. ὡς παρεγένου.
δαμιόν. σιώπα.
C γύ. εἰς τὸ βάραθρον.
γύ. εἰς τὸ βάραθρον.
γύ. εἰς τὸ βάραθρον.
νανά. σώσον δὴ σώσον.
γεγδεμα. ὁ μακαρίτης.
βελέ. τὸν Σατανῶν.
τουλθο. ἡ τροφή τῶν στρατευμάτων.

CAPUT LXXXIV.

E commentariis Magistri Petri. Observanda in pro-
motive Comitis admissionum, et Comitis scholæ,
et Curropolitæ.

Comes admissionum fit in silentio, sedente impe-
ratore in consistorio. Sæpe quoque creat eum Im-
perator adscendens in circum in magno triclino,
ibi ubi proceres excipit. Creatur autem sic. Post-
quam citatus nomine magister intraverit, omnesque
cum eo proceres, imperat imperator comiti admis-
sionum de provincia sua jamjam decessuro, primum
decurionem ut arcesat; simul ipsum nomine ap-
pellans, quemadmodum etiam alios proceres novis
dignitatibus ornandos nomine appellari mos est.
Vetus itaque comes absens arcessit et coram addu-
cit decurionem, sui imperator codicillos comitis
præcedens, Notandus hic processus dignitatum.
E decurione fit comes admissionum, ex hoc Illus-
trius. De his et sequentiibus dignitatibus, ut agen-
tium in rebus, augustalis et aliis. repetere nolo,
quæ Gutherus, Du Cange et alii habent, qui hoc

admissionum porrigit. Quos nactus novus comes osculatur pedes imperatoris, et consistit coram ipso; deia jussus amotum arcescere, excomitem admissionum puta, adducit eum. Huic imperator tradit codicillos illustrii; 226 quos ille nactus osculatur pedes imperatoris extremos. Tum arripiens eum novus comes admissionum abducit et collocat in loco ipsi congruo post agentes, ante omnes honorarios illustrios seu illustres. Hanc enim prerogativam dat ipsi ordo suus et dignitatum constitutio, ut dictum est. Comites autem scholarum et curiopaltas si creare decevit imperator in consistorio, sunt cum ipsis eadem ceremoniam, quae in aliis promotionibus obtinent. Ut plurimum tamen creantur (ille mos invaluit) in cubiculo privalem et ante prandium et vespere, prout visum fuerit imperatori.

CAPUT LXXXV.

Ex eodem Petro. Observanda, quando creatur augustalis aut proconsul.

Pridie antequam ceremonia fiat, significatur creatinum silentium per mandatores. Ipso deinde die et actu primum quidem exiit sua dignitate, qui hactenus fuit, augustalis Alexandriae; dein creatur novus ritibus consuetis. Ut omnia peracta sunt, quae decet, tradit imperator novo augustali suos codicillos. Non tamen ideo laudes et gratiarum actiones accipit a proceribus, ut solet post alios creatos magistratus. Novus enim augustalis, si aliam dignitatem non habeat, sit tantum comes consistorianus, et, quando missae dantur pro isto conventu,

VARIÆ LECTIONES.

⁹¹ ΣΧΟΛ. τοὺς πρᾶττοντας. ⁹² ΣΧΟΛ. τῆς βασιλικῆς.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

argumentum pertractarunt, praesertim cum eorum plerique post Heraclii tempora et forte quoque citius desiderint, mutata curiae augustae forma.

(6) Id ex more novae Graeciae, quae, δίδω, δίδεις, δίδει, et δίδωμι, δίδω, δίδεται format, frequentibus in nostro codice exemplis. In ἔπαυσεν subintelligitur ὁ ἀποκράτωρ, de quo sermo erat in opere olim integro, in illis, quae decerptam hanc particulam antecedeant. Augustales, Aegypti praefectos, Alexandriae residentes, saeculo VII desiisse, Saracenis Aegypto potitis, res nota est.

(7) Regia olim audiebat porta, quae, isto nomine abolito, deinceps Chalce dicebatur, extrema palatii, in urbem educens.

(8) Invidiosum olim erat vehiculis in urbe uti; vid. Vopisc. in Aureliano pag 423 t. II, H. A. Verum omnes honorati, seu militarium, seu civilium ordinum intra urbem vehiculis dignitatis suae, id est carrucis, utantur. Verba sunt legis ibidem p. 416 a Balsasio citata, quem etiam p. 552 inspicere velim, ut etiam Vales. ad Aem. Marcell. illud *judiciale carpentum* p. 630. Hinc in pompa et apparatu praefecti recenset Asterius currum et virgum silentarii vel ostiarii auream, orat. in aconomum iniquitatis: Τὴν δὲ τῶν ὑπάρχων τῆς ἀξίας ἢ σκευῆ; τὸ ἀργυροῦν ὄχημα ἢ καλαμὶς ἢ χρυσῆ. Notabile, quod currum argenteum praefecto tribuit, cum alii aureum, id est aureis bracteis inscrutatum, Harduinus ad Themistium p 488, dignitatibus civilibus et militaribus carruchas bijuges argenteas seu argenteis laminis inductas, praefecto praetorio autem

καὶ λαβῶν φιλεῖ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἵσταται ἔμπροσθεν αὐτοῦ. Αὐτῷ οὖν τῷ δεξαμένῳ τὰ κωδικέλλια τοῦ κόμητος τῶν ἀδμηυσίωνων ἐπιτρέπει ἐνεγκεῖν τὸν παύμενον, τούτέστιν τὸν ἀπὸ κομητῶν ἀδμηυσίωνων, καὶ λαβῶν αὐτὸν ὁ γενόμενος κόμητος προσάγει αὐτῷ, καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς κωδικέλλιον ἰλλουστρίου, καὶ δεξάμενος αὐτὸς φιλεῖ τοὺς πόδας αὐτοῦ κάτω. Καὶ λαβῶν αὐτὸν ὁ κόμητος τῶν ἀδμηυσίωνων ἀπάγει καὶ ἵστησιν αὐτὸν ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ μετὰ τοὺς ἀγέντας ⁹¹ πρὸ πάντων τῶν ὀνοραρίων ἰλλουστρίων. Τοῦτο γὰρ τὸ προνόμιον δίδωσιν αὐτοῖς, ὡς ἐρῆται, ἡ διάταξις. Τοὺς δὲ κόμητας σχολῶν ἢ κουροπαλάτας ἐὰν βουληθῆ ἐν κοινοιστωρίῳ προαγαγεῖν, ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων προαγωγῶν καὶ τούτους ποιεῖ. Ὡς ἐπὶ πολὺ δὲ κατέσχευεν ἔθος ἰδίῳ ἐν τῷ κουδουκλείῳ γίνεσθαι αὐτοῦ καὶ πρὸ ἀρίστου καὶ δείλης, ὡς ἂν δόξη τῷ βασιλεῖ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΙΕ'

Τοῦ αὐτοῦ Πέτρου, Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, δεῖ γέννηται αὐγουστάλιος ἢ ἀνθυπατος.

Τὰ μανδᾶτα δίδεται (6) τῇ πρὸ μιᾶς σιλεντίου, καὶ τὸν αὐγουστάλιον Ἀλεξανδρείας ἔπαυσεν. Καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι πάντα ἐξ ἔθους δίδωσιν αὐτῷ κωδικέλλια. Οὐκ εὐχαριστεῖται δὲ ὁ βασιλεὺς, ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων. Κόμητος γὰρ κοινοιστωριανὸς γίνεται, ἐὰν μὴ ἔχει ἄλλο ἀξίωμα, καὶ εἰς τὰς μίνσας μετὰ τῶν κομητῶν ἵσταται. Συνεξέρχεται δὲ τοῖς ἐπάρχοις, καὶ οὐ κρίζουσιν αὐτῷ τὰ σκρινία. Ἐπὶ δὲ συνεξέληθ' ἕως τῆς ῥίγας ⁹² (7), φορῶν τὸ ἀτραβατικόν, οὕτως, ὡς ἔχει, συγκάθηται τῷ ἐπάρχῳ τῶν πραιτορίων εἰς τὸ ὄχημα αὐτοῦ (8), καὶ

auratam tribuit. Quantum ad posterius attinet, habet sibi consentientem Theophanem, in caeteris adversum. Hoc enim auctore non soli praefecti praetorio, sed etiam archontes quique aureis quadrigis carruchis utebantur. Locus hic est p. 207, ubi narrat. quo in apparatu rex Arabum Aretas legalium Justiniani exceperit: Ἴστικτο ἐπάνω τεσσάρων ἐλεφάντων [sic loquebantur tunc, volentes significare, illum junctos ad currum quatuor elephantos habuisse, et Latini quoque balbutiem eandem imitabantur; sic Turpinus cap. 29: *Beatum Rothlandum super duas mulas cureto aureo subvectum*;] ἐχόντων ζυγὸν καὶ τέσσαρας τροχοὺς καὶ ἐπάνω ὡς ὄχημα ὑψηλὸν ἠμοισμένον χρυσῆσι πετάλοις ὡσπερ ἐστὶ τὰ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἐπάρχων ὄχηματα. Procedeat lux et fastus eo ut auro gemmas et unioes adderent, ut colligitur e loco Fridogodi in S. Wilfrido c. 11:

Gemmata vehitur [episcopus] archontum more curuli.

Quantum ad formam harum carrucarum attinet, ex inspectione tabularum aenearum notitiae utriusque imperii liquet, eas a nostratibus curritus penailibus et tectis multum diversas fuisse. Nam patebant superne et immobiliter incubabant quatuor suis rotis. Ad eundem pene modum facti sunt currus, quibus vehuntur magnates Scytharum in imaginibus arcus Theodosiani apud Bandurium, qualibus in Belgio molitores saccos frumenti et farinae convehunt in molendinas et devehunt rursus, quarum crasse rotæ canibus ferreis septæ non sunt. Cæte-

ἀπερχεται μέχρι τοῦ πραιτωρίου, καὶ ἐκεῖ κατέρχεται, καὶ συνεισέρχεται εἰς τὸ σέκρετον αὐτοῦ, καὶ συντάσσεται αὐτῷ καὶ ἀναχωρεῖ. Τὸ αὐτὸ δὲ σχῆμα γίνεται καὶ ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ, καὶ συγκάθηται ὁ ἀνθύπατος τοῖς ἐπάρχουσιν.

atrabatica veste, quam gerit, talis, qualis est, inscendit una cum præfecto prætoriorum in ejus currum, in quo pergit usque ab prætorium : ibi descendit e curru, et simul ingreditur cum præfecto in ejus secretum, et ibi vale ipsi dicit, ac sic tandem solus domum abit. In Illyrico idem observatur tenor circa proconsulem. Nam Illyrici proconsul assidet præfectis.

ΚΕΦΑΛΑ. ΠΖ'.

Περὶ διαφορᾶς στρατειῶν (9), καὶ πόθεν αὐτὰ δίδονται, καὶ τί ἀρμόζει ἐκάστῃ σκρινίῳ, ὅσα εὐρεῖν ἔδυνάθημεν.

Ὁ γινόμενος σιλεντιάριος εἰσάγεται διὰ τοῦ πραιποσίτου πρὸς τὸν δεσπότην, φορῶν στρατατικὸν χλαμύδα, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ δεσπότης τῷ δεσπότη τὸ χρυσεῖον βεργίον. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπιδίδωσιν αὐτὸ τῷ γινόμενῳ σιλεντιάρῳ, καὶ τοῦτο ἐστὶν ἡ στρατεία αὐτοῦ (10)· λαμβάνει δὲ τὸ καλούμενον ⁹⁴ νι-

VARIE LECTIONES.

⁹³ αὐτῷ cod. ⁹⁴ ΣΧΟΛ. γρηγιάτον. πυμαντικόν.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

rum erat peculiaris domus, καβρύουγιον dicta, in qua stabat præfecti prætorio carrucha, ut e Malal. II, p. 40 discimus. Hinc liquet, quid sit τῆς μεγάλης δράξασθαι ἀπήνης, *grandem carrucham arripere*. in illo epigrammate, quod libro II, Anthologiæ c. 43. et apud Constant. Porphyrogen de thematibus p. 7. oxstat, a Bandurio miris modis expositum. Significat autem dictio, *quando Cappadoces iterum ei tertium apprehendant magnum carpentum*, quando toties præsides provinciarum aut præfecti urbi vel prætorio fiant. Illustra eam locus Actorum S. Julianæ virginis marty. c. I (apud Du Cange Gl. Lat. v. *Carruca*) : *Hæc audiens dedit munera Eleusius imperatori Maximiano et successit præfecto alii administranti, sedique in carruca præfecturæ agens officium*, id est ipso actu capiens possessionem et exercens jura præfecturæ, ubi *carruca* non est sella *curulis*, quod putabat V. D. Postest quoque de consulatu accipi. Procopius sine, l. I, De bello Persico : ἀνδρα ὑπαρχον δυνατόν οὕτω γεγεννημένον, ἐς πατρικίους δὲ ἀναρχφέντα καὶ ἐς τῶν ὑπᾶτων ἀναδεδοχότα τὸν δῖον, οὐ μείζον εἶναι οὐδὲν ἐν γῆ τῷ Ῥωμαίων πολιτείᾳ δοκεῖ. In carruca procedenti præfecto præambulabant ejus officium seusatellites in splendido apparatu. S. Fulgentius homil. LX, de S. Laurentio : *igneæ caruca, quam præcedunt officia pretiosæ, non chlamydati, non scutati et sericati*.

(9) Est hic loci στρατεία, *militia*, non id quod hæc ætate solemus sic appellare, status in armis merentis et patriæ defensionis invigilantis, sed omnis functio, munus quodcunque, seu militare, seu civile, et investitura, seu commissio, impositio ejus in aliquis humeros. Οἱ ἐν στρατείᾳ ἐξεταζόμενοι sunt officii fungentes publicis cujuscuque generis, apud Theophan. p. 42. Idem p. 487 habet στρατεῖσθαι ἐν βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις, *in regii serviliis militare*, id est occupari, seu potius merere stipendium. Ex eo nempe, quod *stipendium merere* a rege vel republica necessarium adjunctum et consequens militiæ esset, factum, ut militare et στρατεύεσθαι diceretur pro honorarium in servitiis aut regis aut republicæ mereri, quocunque modo id fieri. Cedren. p. 516 habet μετεκλήνσε τοῦτον ἡς μετῆι στρατείας, *impediebat eum, arcebat, amovebat, a promotione, collatione, muneris, quod ambiebat, obtinenda*, et p. 485 ὁ στρατεύων τῶν

CAPUT LXXXVI.

De diversis militiis seu officiis, modis ea conferendi, ubi unum quodque conferatur, et quid unicuique scrinio competat. Quantum hoc de argumento reperire potuimus.

Creandus silentiarius introducitur a præposito ad dominum in tunica atrabatica, et ostiarius tradit Domino virgam auream, quam vicissim Dominus ei, quem creat, silentiario tradit. **¶** Et hæc est ejus militia seu investitura in officio suo ; et accipit sic dictum gregiatum, quod Romano seu Latino

ὑποκόμων, *strator eo tempore et die serviens*. Nicephorus Patriarch. Cptanus Breviar. Hist. p. 223 ed. Petav. : *στρατείας τῶν ἀξιωματῶν φιλοτιμούμενοι, investituris, collationibus, commissionibus dignitatibus donati, macti*. Pariter Latini sequiores dicunt eodem sensu *militare*, esse in officio quocunque publico. Imo eo excesserunt quidam, ut *militare* pro officium suum facere, præstare usum de se expectatum et debitum quacunquē in re, etiam de rebus non animatis dicerent. Sic Tertullianus de Pallio : *Aries est machina, quæ muros frangere militat*, id est quæ frangendo muros officium facit et destinationi suæ satisfacit. Ipse jam Horatius Epist. I, 2 :

*venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aula,
Militat in sylvis calulus.*

Hinc *militia* passim auctoribus idem est atque *comitatus*, totum corpus militiarum, id est officiorum et dignitatum aulicarum. Ita Stephanus Garlandus in Chronico Mauriacensi I. II : *Hoc retroactis sæculis fuerat inauditum, ut homo, qui diaconatus jungebatur officio, militiæ simul post regem duceret principatum*. Rectene vero Gutherus p. 533, dicat huiusmodi discrimen inter τὰς στρατείας et τὰς προβολάς hoc, ut hoc majorum dignitatum fuerit, quæ per sacras epistolas impetrarentur, illud minorum, quæ per probatoriam obtinerentur, examinent alii.

Mibi quidem videtur hoc nostrum caput illi favere, in quo interpretando, si patiar id, quod vereor re mihi contingat, vereor autem ne parum satisfecero eruditæ jurisprudentiæ studiosis, meminere velim astutis juris omni vitæ alienum fuisse, et hæc sacra non nisi coactum ferente sic libri hujus serie et argumento, attingere, non sine metu et tergiversatione.

(10) *Et hæc est militia ejus*, seu traditio virgæ aureæ ex manu imperatoris in suam, est investitura ejus, est symbolum, quo ipso declaratur et constituitur aliquis Silentarius. Solebant olim dignitates aut δὲ λόγῳ, simplici verbo et jussu imperatoris, aut per codicillos, aut διὰ βραβείων, traditis honorum signis, conferri. Qua de re infra latius disseretur ad Cletorologium. Hic tantum annotabo haud raro signa illa, quibus quis investiretur et novo muneris prædicetur, propria et accommodata illi muneris fuisse. Silentiariorum et ostiariorum, quos cum Marschallis nostratibus compares, erat in

sermone nibensiatum dicitur, hoc est secundum nos typum seu decretum dominicale, vel assignationem expeditam in scrinio istius laterculi. Extra autem [palatium puta] faciunt stipulationes mutuas inter se emens talem typum et vendens. Si quis autem in locum sufficitur adhuc militantis seu officio fungentis et stipendium merentis, debet typus pragmaticus seu decretum formale magistro insinuari, quo militanti facultas datur, tironem in locum suum vicemque suam præstandi, et ipse porro militandi atque stipendium ferendi. Præsti-

ρηγόρον (11), ἤγουν Ῥωμαιοὶ νηδενσιατόν, τοῦτο ἐστὶν καθ' ἑμᾶς τύπον γινόμενον ἐν τῷ σκρινίῳ τοῦ βενεφικίου τοῦ λατερκούλου (12). Ἐξώθεν δὲ ποιούσιν προσσυμβόλαια πρὸς ἀλλήλους μετὰ τοῦ πιπράσκοντος ὁ ἀγοράζων. Εἰ δὲ εἰς τόπον ἐστὶ στρατευόμενον γίνεται, χρὴ πραγματικὸν τύπον (13) καταπεμφθῆναι τῷ μαγίστρῳ τὸν παρέχοντα τῷ στρατευομένῳ τὰύτην τὴν ἄδειαν ὥστε ἐξεῖναι αὐτῷ τίρωνα (14) βαλεῖν εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ τόπον, καὶ ἐστὶ στρατεύεσθαι. Ὁ δὲ βαλόμενος σοῦπερ νοῦμερος οὐ λαμβάνει ἐκ τοῦ δημοσίου ἀνώνας, μέχρι οὐ

VARIE LECTIONES.

* ΣΧΟΛ. ὑπεραρίθμιος.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

functione sui muneris, quando introducere legatos aliosve aut præcedere processionem, virgam auream, id est aurea bractea inductam, gestare. Traditio ergo talis virgæ, quam deinceps in functione sui muneris gerent, erat optimum et maxime accomodatam signum investituræ. Ita in ecclesiastico ordine hypodiaconus traditione τοῦ χειριβοξέστου seu malluvii investiebatur, seu ordinabatur, et diaconus traditione τοῦ ῥιπίδου, seu flabelli, quoniam illius erat aquam sacerdoti lavanti affundere et pelvis sustinere, hujus muscas flabello a sanctis donis abigere. Pari modo videntur principes orientales investisse. De Alaoddino Chorezimschaho, potentissimo tum et magnificentissimo orientis principe, narrat Abulfeda ad A. F. 628, seu Chr. 1231, quo ista dynastia a Genkischano eversa desiit, ejus aulicorum quemque in vexillis suis notam suo muneri convenientem gestasse. *In vexillis suis eorum quisque gestabat, ait, notam e qua dignosceretur. Sic signum Dawadari* [atramentario vel Caniceo Præfecti, cancellarii,] *erat atramentarium. Signum Selictari* [seu ejus qui arma principis gerit, scutiferi, τοῦ ὑπεραριστοῦ, protectoris] *erat arcus* [ui in aula principis Scythici par erat]. *Teschtdari* [seu pincernæ] *erat Misneh* [videtur lagena argentea esse, aut poculum; non enim mihi constat de significatione vocabuli non Arabici;] *signum Gemdari* [seu stragulis sarcinis bastagiis, vestiario præfecti] *erat sacciperium; signum Amir-Achuri* [seu præfecti equorum, stratorie, aut comitis etabuli] *erat, solea equina. Signum Giauschorum* [seu apparitorum, mandatorum,] *erat Cobhak seu umbella, παστὰς, aurea.* Apparet ergo, principes orientales consuevisse traditione vexillorum vestire quibus intextæ essent imagines et symbola earum rerum, quæ ad cujusque dignitatis curam præcipue spectarent, quæmadmodum imperatores occidentales et Græci traditione ipsarum illarum rerum interdum investirent. Fuit tamen apud hos magna diversitas symbolorum et bracheorum, de quibus conferri potest Du Cange v. *Investire*, et nos quoque infra ad pag. 408 nonnulla his addemus.

(11) Facile liquet γρηγόρον, quod membranæ in margine dabant, esse istius, quod in textu conspicitur, emendationem. Sed scholion additum Græculo dignum est, eumque prodit, a quo profectum fuit, Latinæ linguæ perparum callentem. Putabat homo, quia *grex* πολὺνῆ est, ideo *gregatum*, vel ut tum temporis pronuntiabant, *gregiatum*. (nostro scribendi more *gretschatum*) esse ποιμαντικόν, *pastorium*. Non incommode quidam in *pastorium* appellaretur diploma, quo alicui pastus, id est τροφή, victus, assignatur. Nam id erat *gregatum*, aut *impensatum*, quo alio nomine idem significatur. Verum tamen *gregatum* hoc non est, sed est mutilatum initio *aggregatum*, charta, qua quis stipendiatorum numero, aggregatur. Νηδενσιατόν autem nihil aliud est, quam deformatum a Græculis *impensatum*. Si pro-

forebant ut nos *sch. Impensiatum* sonabat idem atque *impensatum*. Erat autem impensatum charta vel diploma, codicillus, quo significabatur rationali largitionum, impensas in exhibendum deinceps faciendas esse, illum porro opum eorum, qui pensiones seu stipendia e fisco acciperent.

(12) Aut ipsa re, aut saltem tacite in mente et sic dicta grammaticis constructione transponenda sunt verba in hunc modum: Ἐν τῷ σκρινίῳ τοῦ λατερκούλου τοῦ βενεφικίου, *in scrinio laterculi beneficij*. Et sic velim interpretationem meam reformari: *in scrinio istius laterculi*, quod *laterculum beneficij* seu beneficentiae; τῆς εὐεργεσίας, appellari solet. Erant latercula codices in scrinio memoriæ depositi, qui dignitatum et administrationum tam civilium quam militarium et mandatorum principis et promotionum et consuetudinum notitiam continebant, ut ait (Guther. p. 584. Scrinium hoc memoriæ subdivisum in alia minora erat, quorum unum scrinium beneficij, in quo jacebat depositum laterculum seu codex, notitia, index nominum eorum, qui beneficio quodam ex liberalitate principis fruebantur. Talia latercula dicebant quoque *libros*, item *commentarios beneficiorum*; vid. Guther. p. 229. Tertullianus apud eundem p. 627, *matrices beneficiorum* memorat, ubi reponere cum Guthero *beneficiorum* equidem nolim. *Beneficia* sunt *beneficiorii*, ut τὰ ἀλλάξιμα, *mutatoria*, proceres, quibus jus competit in mutatoriis comparandi coram principe. Vid. tamen quæ Casaub. et Salmasius ad Scr. H. A. t. I. p. 17 et 95 habent. Inquisitionem juridicam in morem militiæ palatinæ vendendi et emendi, rerum harum imperitus, non aggredior, permittoque lubens illis, ad quos pertinet.

(13) Pragmatica, id est actualis forma, pragmatica sanctio est ea, juxta cujus formulam et edictum in rebus gerendis, in administratione rerum publicarum potest et debet πράττειν, agi et procedi; vid. Salmas. ad S. H. A. t. II. p. 85, et Du Cange Gloss. utroque. Latini quoque *factum* appellant, ut Salmasius l. c. docuit; quod confirmat Theophanes p. 122. ubi πρᾶξις ἐγγράφως, *factum litteris consignatum*, est jusio regis scripta. Pragmatica historia, qualis in exemplum libri Polybii citari solent, item philosophia pragmatica huc non pertinent, longe alterius generis res, Aptius huc refertur Suetonii formalis epistola, τυπικῆ, τύπος, *forma*, continens normam agendorum. Domitiani c. 13: *Pari arrogantia cum procuratorum suorum nomine formalem dicebat epistolam, sic cepit: Dominus et Deus noster sic ferit jubet.* Simpliciter quoque *typum* et *formam* dicebant. Vid. Du Cange in his vocibus et Alteserr. ad Anastas. p. 63.

(14) Ut στρατεύεσθαι, non tantum de castrensi, sed etiam palatina militia dicitur, ita *tiro* est non ille tantum, qui rudimenta ponit armorum tractan-

φθάζη εις βαθμόν. Χρή δὲ εἰδέναι, ὅτι τῷ μέρει τῆς Αὐτοκρατορίας (15) ἐκ τοῦ κοινοῦ καταλόγου ἀπονενεμα-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

dorum et aliquando successurus est in locum militis stipendiis fruētis, aut prædia militaria possidentis, sed etiam illo, qui alicui munere civili et aulico fungenti adjungitur, ipsi per fata decedenti aliquando in ejus et munus et rogum successurus. Utriusque generis enim tirones stipendia non percipiebant quoad tirones essent. Et ut tiro militaris vice militis, cui substitutus esset, in castra pergere debebat, ipso milite aut nolente, aut non valente expeditioni adesse: sic tiro palatinus munia sui senioris, loco ipsius, obire debebat. Apprime huc facit locus Maorii Homil. 43: "ὡς περ πολέμου γενομένου οὐκ ἀπέρχονται οἱ σοφοὶ καὶ μισθιστᾶνες ἐκεῖ, ἀλλὰ φοβούμενοι τὸν θάνατον ἀπομένουσι, λοιπὸν προβάλλοντα [velut scutum ipsis objiciuntur, et projiciuntur adversus hostes] οἱ τίρωνας καὶ οἱ πένιτες καὶ οἱ ἰδιώται. Vid. Du Cange Gloss. Græc. h. v. Quoniam tales militiæ opimæ erant, et aut rogis annuis, aut fundis militaribus dotata, et facultatem habebant, qui eas possiderent, aliis vendendi, jure approbationis imperatori reservato, caro solebant illæ militiæ venire, et grandis quoque erat taxa pro confirmatione talis contractus fisco solvenda. Sed hæc a Ictis melius tradita esse non dubito.

(15) Ita quoque Latini *pars* dicunt pro *obsequium, comitativa. Res private partis Augustæ est in Notitia imperii*. Cum de parte seu aula et aulica constitutione rerum Augustæ CPlanæ perparum annotatum reperiam, et Augustarum rara mentio fiat apud scriptores Byzantinos, libet, quæ hactenus observavi hujus rei huc in brevem indiculum, nulla habita ordinis ratione, conjicere. Dicitur hic loci Augustæ suum referendarium habuisse. Habebant ergo Augustæ peculiarem sibi aulam et eadem officia atque imperator, quæ quidem femininum sexum decerent. Idem de reginæ Franciæ observaverat cl. Leichius in adversariis. [*Les reines de France avaient leurs offices comme les rois*. Fauchet, p. 477.] Sic habebant primum suum. Eustathius in vita S. Eutychii, Patriarchæ CPTani, commemorat primicerium μέρους Αὐγούστης, apud Du Cange v. primicerius. Erat ipsis peculiare vestiarium seu gazophylacium (v. Script. post Theophan. p. 89), et ærarium. Nicophorus Grægoras l. vii H-stor.: "Ὅθεν χαλιβάδας νομισμάτων οὐκ ὀλίγας τοῖς οἰκοδόμοις δίδωκώς ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν τῆς δεσποίνης χρημάτων. Cudebant monetam et officinam suam monetariam habebant. Sane Theophanes anno 20 Constantini M. ait eum matri Helene monetam indulsisse. Putem tamen id de omnibus Augustabus dici non posse; sed quæ illarum eo jure fruerentur, illas ex peculiari indultu maritorum aut filiorum habuisse. Exercebant mercaturam suis navibus, ut ex historia Theophili constat, quam Cedren. p. 514 narrat. Diebus festis matronas procerum ad se gratulatum procedentes excipiebant epulisque adhibebant, ut ex multis Nostri locis (v. p. 172) et e Pachymeris VIII, 9, constat, cujus hæc sunt verba: ἐπειδὴ γὰρ ἑορτὴ ἦν καὶ εἶδει συνάξεις μὲν τῶν μεγιστάνων πρὸς βασιλέα, προσόδους τε καὶ τῶν ματρωνῶν παρὰ τὴν Αὐγουστὴν γίνεσθαι. Sed assistebantne in consistorio, quando res imperii tractarentur? Interdum id factum puto, ut quando mariti essent uxorii, aut rei summi gerendæ non pares, aut imperium Augustabus deberent, aut urbe abessent et administrandum imperium interea Augustabus commississent. Alexii Comneni matrem, cui filius imperium debebat, sæpe præsedisse in consultationibus, illo præsertim in Epiro adversus Rogerium Normannum bella gerente, discimus ex Alexiade Annæ Comne-

tus autem supernumerus seu supernumerarius non accipit e publico seu ærario annonas, donec, illo

næ. Margareta Augusta, Isaacii Angeli uxor, inter fuisse conciliis dicitur a Rhamnusio p. 87 et 104; de Euphrosyna, Alexii uxor, narrat Nicetas p. 243; sed ut rem novam carpens, eam legatos externos una cum marito in consistorio præsedentem excepisse: Πρὸς βασιλέα μεγίστης ἐθνῶν μελλούσης βασιλεῖ ἐποπτεύεσθαι, θρόνοι συμφυεῖς πολυτελεῖς παρετίθεντο, καὶ συνεδρεύουσα προεκάθητο λαμπρῶς διασκευασμένη. Manuelis Comneni altera uxor, Bertha, Germani sanguinis heroina, ἡ ἐξ Ἀλαμανῶν ἀπὸ συνοικίσεως (ait Cinnamus p. 57) ἐπὶ μέσης ἐξελέγησε τῆς συγκλήτου βουλῆς μεγάλου καὶ αὐτὴ καὶ πολεμικωτάτου γένους εἶναι εἰπούσα (ita leg), coram pleno senatu dicebat, se quidem illustri pariter quoque et bellicosissima gente editam esse, attamen non audivisse. Conf. Nicet. p. 73. Theodoram Augustam, Justiniani conjugem, in consistorio sedisse perhibet Procopius in Hist. Arcana. Sed Theodoram impotentem et avidam imperii feminam, Justinianum autem uxorium fuisse constat. Sedebant autem, si assiderent, pone cancellos et velate, ne conspicerentur a viris barbatis. Quod ex innata orientalium uxoribus verecundia, seu potius ferocia et superbia satis colligitur, et ex illo Malala loco colligi posse mihi videtur t. II, p. 54, ubi narrans de nuptiis Theodosii cum Athenaide, Leonii philosophi filia, deinceps Eudocia dicit, ait eam Theodosio a sorore Pulcheria laudatam ita movisse stimulos, ut eam videre optaret, ideoque imperatorem a sorore rogasse, ut per speciem alicujus negotii Athenaidem in suum, sororis nempe, cubiculum adduceret: "Ἦτησε τὴν ἑκτουτὴ ἀδελφὴν ὡς ἐπ' ἄλλω τινὶ εἰσαγαγεῖν τὴν Ἀθηναίδα ἐν τῷ αὐτῆς κουβουκλίῳ ἵνα διὰ τοῦ βήλου θεάσθῃται αὐτήν, ἵνα trans velum eam spectaret, id est ut ipse stans extra cancellos spectaret illius non stauram solummodo, sed nudum quoque vultum. Βῆλον hio loci non velum, sed cancellos ligneos notat. Saltem id colligi posse videtur ex hoc loco imperatorem quando cum maxime necessariis ageret, extra cancellos substituisse, nedum alios. Vid. quæ ad p. 120 dixi. Quando maritos in castra comitarentur, a mulis gestata cobba vel alcova tecta, quæ est καταπέτασμα aut θολωτόν, absidatum aut in pyramidem fastigiatum, velis undecunque dependentibus et lecticam operientibus. Vid. Alexiad. l. xii, p. 353 init. Rubros calceos gestabant, ut mariti. Georgius Acropolita in Chronico c. 52, de Marquesina. Joannis Vataza concubina: εἰς τοσοῦτον τῆς ἀγάπης αὐτῆς ἐξεκρέματο ὡς καὶ πίδαλα ὑποδεέσθαι δοῦναι ταύτῃ κοκκοβαφῆ καὶ ἐφαστρίδας τοιαύτας καὶ γαλινὰ, ἔπισθαι δὲ αὐτῇ πλείους ἢ τῇ κυρίως δεσποίνῃ. Sceptro Augustas suum sibi proprium, a sceptro Augusti diversum, gestasse patet e Codini libro de officiis Aulæ Byzant., ut c. XVII, n. 24. Habebant peculiarem sibi cletrum et musicam, quam appellant, cappellam. V. Du Cange Gloss. Gr. p. 322. v. Δομῆστικος τοῦ δεσποινικοῦ κλήρου. Magistro sacrorum officiorum partis Augusti licuisse abaque venia, quando vellet ad imperatricem accedere, saltem sæculo V, patet ex Malala t. II, p. 58, ubi de Paullino sic ait: "Ἐχων δὲ πρῆβρησίαν πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδοσίον, ὡς παρὰ νυμφος, καὶ πρὸς τὴν Αὐγουστὴν Εὐδοκίαν εἰσῆι συχνῶς ὁ αὐτὸς Παυλίνας ὡς μέγιστρος. Nisi dicamus Paullinum magistrum non partis Augusti, sed Augustæ fuisse. Nam profecto neque magistro proprio carebat eorum aula. De titulis Augustarum et filiarum, dispoimz περιφανεστάτη, ἐπιφανεστάτη, aliis, et mutationibus, quas temporum decursus in eos invexit, nolo multa congerere, ne nimius in uno sim. Procedamus ergo.

decedente cujus vicem gerit, ipse in ejus gradum perveniat atque succedat. Parti, hoc est aulicæ familiæ, Augustæ attributi sunt de toto silentiariorum corpore quatuor silentiarii, quibus proba adest opinio vitæque honeste actæ publicum testimonium. Quem in gradum quos adsciverit Augusta, illi ad eam introducuntur. Tum illa traditam ab ostiario virgam auream sumens porrigit silentiario, quamvis jam habenti eam dignitatem, utpote ab imperatore collatam nacto. Sic consistunt illi quatuor in Augustæ parte seu comitatu. Referendarius seu anaphoreus, relator, sit a nudis mandatis seu significatione, quæ ipsi perhibetur a præposito. Debet autem talis creandus esse tribunus notariorum. Habet quoque domina unum referendarium, qui eodem modo, atque cæteri, creatur. Exemplo patet. Defuncta enim Diva Theodora, jubebat pius dominus [Justinianus], ut ejus referendarius, ob heræ excessum munere vacans, sibi serviret. De omnibus autem referendariis soli tres accipiunt annonas, nempe duo de parte Augusti, et unus de parte Augustæ; cæteri omnes referendarii, quales, carent annonis; quas autem accipiunt, eas accipiunt ut tribuni notariorum prætoriani punctarii. Vestitores fiunt tales per petitiorum, quod scripsit

μῆνοι εἰσὶν δ' σιληντιάριοι ἐξ ὑπολήψεως χρηστικῆς (16) καὶ βίου μεμαρτυρημένοι (17) σεμνοῦ. Καὶ οὗς ἂν ἐπιλέξῃται ἡ δέσποινα, εἰσάγονται παρ' αὐτῆς (18). Αὐτὴ δὲ λαμβάνουσα τὸ βεργίον τὸ χρυσοῦν παρὰ τοῦ ὀστιαρίου, ἐπιδίδωσιν τῷ σιληντιάρῳ, καίτοι ἔχοντι ἤδη τὴν στρατείαν (19), καὶ προσεδρεύουσιν οἱ δ' οὗτοι εἰς μέρος αὐτῆς Ῥεφερενδάριος ὅς δὲ γίνετα· ἀπὸ ψιλῶν μονδάτων διδομένων αὐτῷ παρὰ τοῦ πραιποσίτου· δεῖ δὲ αὐτὸν εἶναι τριβοῦνον νοταρίων. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ ἡ δέσποινα ἔχει ἓνα ῤεφερενδάριον, καὶ αὐτὸς ὁμοίως τοῖς ἄλλοις γίνετα. Καὶ ὅτι, τελευτήσασθαι τῆς θείας τὴν λῆξιν (20) Θεοδώρας, ὁ εὐσεβῆς δεσπότης ἐκέλευσεν τὸν ῤεφερενδάριον αὐτῆς αὐτῷ ὑπηρετεῖν διὰ τὸ σχολάζειν αὐτὸν, οἷα μὴ οὕσης Αὐγούστης. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι δύο μόνοι τοῦ δεσπότητος ἀνωθενονται καὶ ὁ τῆς Αὐγούστης. Οἱ γὰρ ἄλλοι πάντες δίχα ἀνωναρίων εἰσὶν, ἀλλ' ὡς τριβοῦνοι νοτάριοι πραιτωριανοὶ πουνκτάριοι ⁹⁷ (21) τὰς βόγας λαμβάνουσιν. Βεσπύτορες δὲ γίνονται ἀπὸ πετιτωρίου ⁹⁸, γραφομένου μὲν παρὰ τοῦ χαρτουλαρίου τῆς κατ' αὐτὸν σχολῆς, ὑπογραφομένου παρὰ τοῦ δεσπότητος. Δομίστικοι δὲ καὶ προτίκτορες οὕτως. Πάλαι μὲν ἀπὸ προσκυνήσεως μόντης ἦν ἡ στρατεία αὐτῶν (22)· νῦν δὲ προβατωρεῖν ⁹⁹ (23) ποιεῖ ὁ δεσπότης, καὶ

VARIAE LECTIONES.

⁹⁶ ΣΧΟΛ. ἀναφορεῖς. ⁹⁷ ΣΧΟΛ. πυγματισταί. ⁹⁸ ΣΧΟΛ. αἰτητικοῦ. ⁹⁹ ΣΧΟΛ. δοκιμασίαν ἤτοι καλούμενον ἔδιτον.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(16) Novis Græcis est ὑπόληψις id quod nobis *reputatio*, existimatio, bona vel mala hominum de aliquo opinio. Basilii Patric. in Naumachiis apud Fabric. Bibl. Gr. Vol. VIII, pag. 138: Οἱ ἄλλοι πάντες ὅσοι μεγάλα κατώρθωσαν τὸν ἄνετον εὐθὺς αἰροῦνται βίον καὶ εὐδιάχυτον, καὶ δευτέρους ἀποκνοοῦσιν ἐγχειρεῖν κατορθώμασιν ἵνα μὴ πολλάκις τοῖς ὑπερὸν ἀτυχῆσαντες καὶ τὴν τῶν προτέρων ὑπόληψιν ἀμαυροτέρην παράσχωσι. Sæpe cum χρηστῆ componitur, ut hic, sæpe quoque sic nude ponitur, pro bona opinione, et ut apud Latinos *opinitus* virum bonæ existimationis significat, ita ὑπειλημμένος apud Græcos. Hinc corrigendus Theophanes p. 227, et scrib. ὑπειλημμένος pro ὑπειλημμένος. (Vid. Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. II. 265.) Idem auctor p. 233, εὐυπόληπτος habet. Hinc intelligas illud Lupi Ferrariensis epist. 22, *vestram opinatissimam liberalitatem flagito*, id est celeberrimam et amplissimæ expectationis liberalitatem, de qua summa quæque sperantur, ὑπολαμβάνεται. Infra apud Nostrium p. 233, habemus εὐυπόληπτους, homines, de quibus bona omnia sperantur et existimantur. Latini sequiores tales *creditos*, *creditorios* appellabant (*hommes de crédit*); v. Du Cange bis in vocibus et in Gr. v. ὑπόληψις.

(17) *Commendati ob vilam honestam*. Μαρτυρεῖν τινι: habet Zosimus p. 346, pro *bona et præclara de aliquo prædicare*, et Theophanes p. 48 et 64: μαρτυρεῖν τινι εἰς ἐπισκοπὴν, *commendare, laudare aliquem ut aptum episcopatu*. Boni et mali testimonii sunt in vet. chartis apud Du Cange v. *Nocti vagi*, sunt homines bonæ aut malæ *sumæ*. Μαρτυρεῖν pro *celebrare* est in veteri inscriptione apud Murator. p. MXXVI, 5: γέγονα Ἀλκίσις ἐκεῖνη ἡ πάλαι φίλωνδρος, ἦν καὶ θεοὶ καὶ βροτοὶ ἐμαρτύρησαν σωφροσύνης ἕνεκα.

(18) Id est παρ' αὐτῆς, ut etiam Latini sequiores *introducens quem apud alterum pro ad alterum*.

(19) Jam enim investituram ab imperatore acceperat. Patet ex hoc loco et præcedente κοινοῦ et exemplo patriciæ Zostæ, non licuisse Augustæ aliquem aut aliquam in comitatum et militiam suam assumere, quem imperator non approbasset et assensu edicloque suo confirmasset.

(20) *Femine divinx conditionis*.

(21) Scholion marginale reddit *πυγματισταί*, tanquam si *punctarii et pugnarit et punctum* atque *pugnus* idem significarent. Qui autem punctarii fuerint, a jurisconsultis petatur.

(22) Non enim licebat cuivis principem adorare. Hinc intelligitur, quare paulo post protector et domesticus pariter *adoratores* appellantur, quia nempe ambo *sacram purpuram adorare pervenerant* ut codex Theodosianus loquitur, id est eo bonæ fortunæ pervenerant ut facultate principis adorandi gauderent. Conf. Guther. p. 443. Vales. ad Amm. Marc. p. 346. [*Theodosius adorator numeri Theodosiæ, Georgius Optius numeri militum, Epiphanius agrifex, Theodorus Acolythus S. R. Ecclesiæ*. In his subscriptionibus numerus pro regione ponitur, atque adeo *adorator* fore idem erit atque tribunus sive comes. Quæ conjectura est Ciambini et Fabretti. Mabillon. Comm. in Ord. Roman. p. 29.] Potest omnino adorator et tribunus idem esse, quia tribunus ultimus erat eorum, quibus licebat principem adorare. Et forte protectores omnes gradu tribunis æquivalent. Codex Theodos. I. *Comites et tribunos scholarum tales appellat. qui et divini, epulis adhibentur et adorandi principis facultatem habent*.

(23) Probatoriæ sunt litteræ vel diplomata, quibus ille, qui ad aliquod officium adsciscitur, idoneus et probatus renuntiatur. Vid. Guther. p. 521. Nam debebant prius probari seu tentari, num sese approbaturi probantibus essent. V. ad Scr. Hist. Aug. t. I, p. 997. Ita debebat strategus eum, qui scholarium ambiret, δοκιμάζειν εἰ ἀνδρείος ἔστιν,

προσάγει αὐτὸν ὁ δηκουρίων ἀτραβητικὸν φοροῦντα χλανίδιον, ἢ ἐν κονιστωρίῳ μετὰ τὸ πάντα πραχθῆναι. ἢ ἀνιόντος αὐτοῦ εἰς τὸ ἵππικὸν ἴσταται ἐμπρὸς τοῦ δέλφακος, καὶ λέγει ἐπὶ μὲν τῶν προτικτόρων· « Ἀδοράτορ (24) προτίκτορ ¹ » ἐπὶ δὲ τῶν δομεστικῶν· « Ἀδοράτορ προτίκτορ δομεστικός ² (25). » Καὶ λαμβάνει τὴν προβατωρίαν παρὰ τοῦ δεσπότη, καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας, καὶ ἐξέρχεται. Πάντων δὲ τῶν ἀγοραζόντων τόπους καὶ συμβόλαια ἔξωθεν παρὰ τῶν πιπρασκόντων γίνεται πρὸς τούτοις καὶ σύμβολα (24) γίνεται. Νῦν δὲ καὶ ἐν φερταῖς πολλὰκις ὁ εὐσεβῆς δεσπότης ἡμῶν ποιεῖ. Οἱ δὲ κανδιδάτοι· γίνονται οὕτως. Ἀνιόντος τοῦ βασιλέως εἰς τὸ ἵππικὸν, ἢ προιόντος εἰς οἰονδήποτε πρόκενον, χρὴ τὸν μάγιστρον προεστρεπίσαι τὸν κόμητα τῆς ἑκτῆς ἢ ἑβδόμης σχολῆς καὶ τοὺς πριμικηρίου τῶν κανδιδάτων καὶ μανιάκιν. Καὶ αὐτὸν τὸν μέλλοντα γίνεσθαι κανδιδάτον³, φοροῦντα ῥούσον πεκτοράριον (27) καὶ λευκὸν χλανίδιον, ἀνιόντος τοῦ βασιλέως εἰς τὸ ἵππικὸν, δεῖ στήναι ἐμπρὸς τῆς θύρας τῆς μετὰ τὰ πούλιπτά ποτε· νῦν δὲ εἰληματικῆς γενομένης σκάλης παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν δεσπότη Ἰουστινιανοῦ, τὸν μέλλοντα προάγεσθαι ἔνθα ἴστανται οἱ βάρβαροι καὶ προσκυνούσιν. Καὶ ἄμα εἰσέλθῃ ὁ βασιλεὺς, ὁ κόμητς τῆς σχολῆς, ἐάν παρῆ, εἰ δὲ μὴ πάρεστιν, ὁ πριμικήριος, ἐπιδίδωσιν τῷ μαγίστρῳ τὸ μανιάκιν· καὶ ὁ μάγιστρος, ἐστὼς ἐκ τῶν δεξιῶν τοῦ βασιλέως, κρατεῖ ταῖς δύο χερσίν, καὶ προσέρει τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπιδίδωσιν αὐτῷ τῷ κανδιδάτῳ, καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἀνίσταται. Δεῖ δὲ εἰδέναι, δεῖ ὁ λαμβάνων τὸ μανιάκιν τοῦ κανδιδάτου πάντως καὶ πριαιεντάλιος (28) γίνεται. Ἐάν δὲ ἐναρίθμιός ἐστιν

A chartularius illius scholæ, ad quam petens quisque pertinet, et quod imperator subscripsit. Domestici autem et protectores fiunt sic. Olim namp̄ mos erat, ut per solam adorationem investirentur; nunc autem expedit imperator probatoriam, et decurio producit honorandum in tunica atrabatica, sive in consistorio post negotia omnia expedita; sive etiam imperator in circum ascendens subsistit paulum coram delphace, et inquit ad protectorem quidem: « Adorator protector; » ad domesticum **228** autem: « Adorator protector domesticus. » Quibus cum verbis tradit ipsi probatoriam [seu codicillos eum approbantes velut idoneum muneri], et honoratus osculatur pedes domini atque abit. Fit quoque interdum hoc ævo nostro, ut imperator tales in feriis creet [seu talibus diebus, quibus senatus in consistorium non convenit, nihilque rerum gravium peragitur]. Omnium autem foris ementium a vendentibus loca [inter militantes et stipendiarios] et contractus, illis symbola quoque, hoc est dignitatibus suis debita insignia, dantur. Candidati fiunt sic. Ascendente imperatore in circum, aut procedente in qualicumque tandem processione [id est, secedente e palatio in villam qualemcumque regiam], debet magister in paratis habere comitem sextæ scholæ septimæve et primicerios candidatorum, et torquem, et ipsum illum creandum candidatum, indutum russo pectorario et candida tunica. In hoc apparatu stabat olim quidem talis, si imperator in circum ascenderet, coram foribus, quæ aliquando pone pulpita erant. Nunc autem, ex quo ibi loci gradus cochleares struxit pius noster

VARIE LECTIONES.

¹ ΣΧΟΛ. προσευκτός ὑπερασπιστής. ² ΣΧΟΛ. προσκνητός ὑπερασπιστής οικειακός. ³ ΣΧΟΛ. στηθάτον.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ut ait Leo Grammat. p. 454. Quod scholiastes dat ἔδιτον, est idem atque editum specimen, scilicet probitatis et fortitudinis. Testabantur nempe probatoriam seu testimonia illa, *editum* a petente fuisse specimen, e quo agnitus fuerit idoneus.

(24) Quod scholion marginale vocem *adorator* per προσευκτός et προσκνητός reidit, id non iam errori casam, qui suspicius omnino haberi possit, tanquam rescribendum sit προσευκτός et προσκνητός, quam potius alii ex insectia Latini sermonis orto debetur, quo Græcولي credebant vocum Latinarum terminationes in *or* gerundiis in *us* et *ius* æquivalere. Illo eos errore laborasse ut credam, inducit me vox ῥογίτωρ apud Codicum pag. 63, n. 84, quæ notat *rogandum*, roga vel stipendio afficiendum. Multa ejus commatis apud novos Græcos reperias, in quibus *ωρ* et *ος* promiscue et *ρω* *ης* usurpantur, ut ἐξπλωράτης pro *explorator*, aut Græca terminatione ἐξπλωράτης. *Delegator* pro *delegatus* in novell. 130, Justiniani. *Advocator* pro *advocato* est in charta vetere apud Murator. t. II, Antiqu. Ital. p. 791, ubi nominatur *Wilo Abbas cum Pagano advocatore* (id est *advocato*, syndico, defensora) suo; *μανιάτος* pro *μανιάτωρ*, *nuntius*, *παρασέρπτης* pro *παρασέρτης*, *qui equos dextrarios manu ducit*, *ταλαλάτος* (alii tamen *ταλαλάτος* scribunt, utriusque recte), *σχολινοπλόκος*. Celebris jurisconsulti nomen meretur, cui aliquantulum insitam et lucem affundam. Est Arabice originis. *ῥhállal* enim Arabice notat restionem, qui e fibris et foliis palmarum funes torquet. Vid. Du Cange

Gl. Gr. p. 1509. Sic quoque Latini *barbator* pro *barbatus*, larvam barbata gerens. V. Du Cange Gl. Lat. h. v. Ipsius veteribus Græcis hoc schema non ignotum. Ῥητορόμυκτος est apud Laertium II, § 19, 12. *ρητορομύκτης*, rhetorum subsannator, qui rhetoribus blennam emungit. Inveniet talia multa, qui attendere velit, et forte prodam ipse quædam in notis ad Anthologiam Græcam.

(25) *Protector domesticus* est per frequens in libris et saxis. Memoria itaque deserebat doctissimum Du Cangeum, quando litteras PROTDOMESTICUS in illa inscriptione Mediolanensi, quam in notis ad Cinnamum p. 438, exhibet, per PROTDOMESTICUS explicat, cum punctum debuisset post quartam litteram poni, quo protinus constitisset, esse compendium vocis *protector*.

(26) Superfluum hic aliquid, aut alio modo corruptum. Interpretatus fui, ut potui.

(27) *Pectorarium* est aut illud parvum mantellum e cervicibus dependens usque ad juncturas citorum, undique in orbem solidum, qualia Rectors Magnifici hujus universitatis et decani gerunt in solennibus processionibus (veterum aliqui *colobium* appellant) aut est idem atque *ταδλον*, de quo suo loco dixi. Conf. Du Cange v. *Pectorale*.

(28) Id est comitatensis. Nam qui in comitatu principis sunt, eum præsentem comitantur, dicuntur *præsentes*, *præsentes*, in præsentem esse. Vid. Guther. p. 339. Vales. ad Amm. Marc. p. 8, et 52. Du Cange v. *Præsens*.

imp. Justinianus, stat candidatus creandus ibi loci, ubi stare et collocari Dominumque adorare solent in triumpho producti barbari. Quam primum ergo imperator [in cathisma] ingrediatur, tradit comes scholæ, si adfuerit, aut, eo absente, primicerius, magistro torquem, et magister eum tenens ambabus manibus offert imperatori, eujus ad dextram adstat: imperator tandem candidato torquem tradit; qui procidit humi, osculatur Augusti pedes et resurgit. Quisquis autem torquem candidati acceperit, is eo ipso quoque fit presentalis. In censu quadraginta candidatorum si sit, præhabetur scholarii supernumeraris omnibus, et scribitur atque refertur inter eos, qui anuonas accipiunt. Pridie biduove ante Calendas Maias, cum in eo est primicerius scholarum, ut absolvat [primiceriatum nempe suum, eoque munere decedat], introducit eos [nempe candidatos omnes] eumque adorant tam defuncti [primiceriatu], quam successuri in primiceriatum; reliqui voce tantum gratum animum atque benevolum testantur. Producitur seu presentatur Domino, et ab eo promovetur candidatus etiam in armate, loco scilicet, ubi stare solent candidati, et non tantum in hoc [magno, quo hæc scribuntur], palatio, sed etiam in processionibus, et in universum locis omnibus in quibus imperator agit, talibus tamen absque exceptione, in quibus etiam candidati excubare et stare solent. Quem hactenus persecuti sumus modum ritumque variis officiis investiendi, eum flagitat quidem et importat vetus consuetudo. Sæpe tamen etiam in feriis et absque silentio confert pius noster imperator has omnes militias seu functiones intra sedens, in cubiculo nempe et procul proceribus.

229 CAPUT LXXXVII.

Observanda, quando renuntiatus in partibus superioribus seu occidentalibus imperator huc mittat legatos suos laureatusque suas imagines, nondum ab imperatore, qui hic, Constantinopoli agit, ad imperialem dignitatem admissas; et quomodo imperator ei dignitatem et auctoritatem imperialem astruat atque confirmet, et ejus legatus absolvat seu remittat.

Quando legati [illinc ex Italia vel occidente] veniunt, debet magister ejus rei certior fieri, cognitio-

VARIÆ LECTIONES.

† ΣΧΟΛ. αἰσίσις.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(29) Quinam hi quadraginta sint, alii, qui sciens me melius, dixerint.

(30) Situe hic error calami, an novæ Græciæ mos verba in ow desinentia in infinitivo contrahendi

(31) Non recte Scholiastes reddi αἰσίσις. Sunt quidem omnes αἰσίσις dies, id est solemnes, festivi, feriæ seu tales dies, quibus a silentiis seu deliberationibus aulicis et expeditionibus negotiorum consuetis et a jure dicendo scrinia seu collegia palatina et urbana feriarentur: et non vicissim feriæ omnes sunt αἰσίσις. Dixi de hac voce alibi.

(32) Non multum aberam, quin saltem in Latina interpretatione pro superioribus substituerem inferioribus. Profecto, quod in partibus superioribus seu occidentalibus dederim, non eo factum, quod scirem partes occidentales Græcis fuisse superiores dictas, sed quo ἄνω claris litteris scriptum coram viderem, et partes tamen non septentrionales, sed occidentales

(33) De laureatis litteris et imaginibus suis, quas novi in occidente imperatores in orientem mittere debebant, eo auspicio regni sui significaturi et indultum assensumque imperatoris orientalis rogaturi, pene nihil mihi, quod novum dicerem, reli-

quæ eicis τοὺς μ' (29), προτίττεται καὶ τῶν σουπερνωμίων πάντων σχολαρίων, καὶ ἐνάντωνος τίττεται. Καὶ ἔταν μέλλοι πληροῖν (30) ὁ πριμικήριος τῶν κανδιδάτων πρὸ μιᾶς ἢ δευτέρας ἡμέρας τῶν καλένδων Μαΐων, εἰσφέρει αὐτοὺς ὁ μάλισταρος λευχειμονούνας παρὰ τῷ δεσπότη, καὶ προσκυνούσιν οἱ πληρώσαντες καὶ οἱ μέλλοντες ἐπιβαίνειν τῷ πριμικηράτῳ. Καὶ οἱ ἄλλοι εὐχαριστοῦσιν. Προσφέρεται δὲ κανδιδάτος καὶ ἐν τῷ ἄρματι, ἐνθα ἴστανται οἱ κανδιδάτοι, καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ ἐνταῦθα παλατίῳ, καὶ ἐν τοῖς προκένσοις, καὶ ἐνθα ἂν ἔστιν ὁ βασιλεύς. Πάντως δὲ εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον δεῖ προσενεθῆναι τὸν κανδιδάτον, ἐνθα οἱ κανδιδάτοι καὶ ἐξκουδύουσιν καὶ ἴστανται. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ συνθήκη. Ὁ μέντοι εὐσεβὴς ἡμῶν δεσπότης πολλάκις καὶ ἐν φερίαις⁴ (31) καὶ ἔτω καθήμενος ἐκέλευσεν γενέσθαι πάσας ταύτας τὰς στρατίας καὶ δίχα σιλεντίου.

magister ad imperatorem, candidis vestibus indutos, eumque adorant tam defuncti [primiceriatu], quam successuri in primiceriatum; reliqui voce tantum gratum animum atque benevolum testantur. Producitur seu presentatur Domino, et ab eo promovetur candidatus etiam in armate, loco scilicet, ubi stare solent candidati, et non tantum in hoc [magno, quo hæc scribuntur], palatio, sed etiam in processionibus, et in universum locis omnibus in quibus imperator agit, talibus tamen absque exceptione, in quibus etiam candidati excubare et stare solent. Quem hactenus persecuti sumus modum ritumque variis officiis investiendi, eum flagitat quidem et importat vetus consuetudo. Sæpe tamen etiam in feriis et absque silentio confert pius noster imperator has omnes militias seu functiones intra sedens, in cubiculo nempe et procul proceribus.

ΚΕΦΑΛ. ΠΖ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, ἐὰν ὁ ἀναγορευθεὶς ἐν τοῖς ἄνω μέρεσιν (32) βασιλεὺς ἀποστείλῃ πρέσβεις καὶ λυρωεατα (33), μηδέπω δεχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα βασιλέως εἰς τὴν βασιλείαν (34), καὶ πῶς βεβαίωσι (35) τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ τοὺς πρέσβεις ἀπολύει.

Χρῆ, πρεσβευτῶν ἐρχομένων, προμαθεῖν τὸν μάλισταρον καὶ ἐτοιμάσαι τὰ μετὰ αὐτῶν, καὶ

quum fecit inimitabilis diligentia Du Cangii Gloss. Lat. v. *Laureatæ*. Conferri quoque poterunt Valensius ad Ammian. Marcell. p. 166. Goar. ad Codin. p. 57. et ad Theophan. p. 247, Salmasius ad Script. H. Aug. t. II, p. 686. Laureatæ non aliunde, quam a lauro dicuntur, quod lauro redimitæ essent. Laureatus fasces cum litteris victoriam de hostibus partam nuntiantibus Romam mitti ab imperatoribus olim obtinebat. Sed illis temporibus, quibus imperatores duo, unus in Oriente, alter in Occidente, imperium

(34) Theophanes p. 73, init., ubi de Joanne, Romæ tyranno: Ἰωάννης δὲ τις ἐκ τῶν βασιλικῶν ὑπογραφῶν τὴν ἐν Ῥώμῃ βασιλείαν ἀρπάζει καὶ πρέσβεις πρὸς τὸν Θεοδοσίον ἀποστέλλει, δεχθῆναι εἰς βασιλεία δέομενος.

(35) "[Quando confirmabat imperator orientis occidentalem, mittebat ipsi στέφανον βασιλικόν, ut Theophanes, p. 73, de Theodosio Valentinianum confirmante narrat. Imagines principum adorabantur. Anastas. p. 86.]" Longus hic textus posset catalogus imp. occidentalium et regnum Italiæ Gothicorum, qui confirmari se ab orientalibus et velut investiri se curarunt. Verum id hic loci non agimus.

καὶ εἰς ἀπάντησιν αὐτῶν, καὶ εἰσαγαγεῖν ἅ
 ν εἰς τὸ ἴδιον μητάτον, προεστρεπίζονται δὲ
 JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

in oñ, ubi alii oñ solent, non novi. quidem exemplum talis contractionis aliud occurrit. Sæpiissime quoque librarius noster e. c. dedit pro αὐτῶν, et alia id genus peccata pro ου exarando. Ut facillimum esset, aut necessarium videretur, πληροῦν reponere. tamen existimavi reddere, quod in membræset, bene gnarus veteres Dores et Æoles pro οει extulisse, quorum dialecti reliquias esse esse πληροῦν quis audeat contendere? Pindaricæ est δίδου pro δίδου, quidni pariter δίδου pro dixerint? Quidni in hunc quoque modum et librarius p. 231 inscriptione cap. LXXXVIII, tertio βροατοῖν dare (id est βροατοῦν), præsertim consueverit v finale omittit, aut signo uod longo circumflexo pene simile est, reponere? Sunt alia plures in Nostro reliquiarum, ut e. c. εἰθῶτα pro εἰθῶτα. Atqui Σίθηα pro εἰθῶτα dicebant. Cæterum in πληροῦν, subintelligitur *primiceriatum*. Unde intelligi primicerios non diutius anno militasse, quous Kalendis Maiis in altiore gradum, forte iriorum aut spatharocandidatorum ascendisse. ὡν ἀπὸ σιλενταρίων. *excedere e silentiis* est ὡν. Alex. Vid. Du Cange v. *Complere*. ales designari ipsa res loqueretur. Solent alias Græci partes ad in boream sibi sitas τὰ artes autem ad austrum, et in ejus in utramque in vicinia sitas versus occidentem et orientem τὰ κάτω μέρη appellare. Sic Græcia, Peloponnesus, Sicilia, Calabria, et illinc Palæstina Byzan- τὰ κάτω μέρη sunt, quod paulo post illis demonstrabo. Intercesserunt tamen quæque me consilii ancipitem fecerunt, et id saluauerunt, morem hunc loquendi non fuisse tuum et ipsos Græcos sibi non constare. Priocurrerat Procopii locus, qui lectioni ἀνω πατριναρι videretur. Est Anecdote historie O edit. Lugdunensis: Οἱ τῶν Ῥωμαίων ἀνω- ορες ἐν τοῖς ἀνω χωρίοις γεγεννημένοι. Sed post deserebat me hoc præsidium, cum ex anni notis intelligo, χρόνοις leg. esse pro- is. Majus autem superest hoc alterum in fra- tio auctoris nescio cuius, quod Bandurius p. 10 am ad Constantini Themata citat: Αἱ ἀνω καὶ τὸ ἐπέκεινα τῶν Ἀλπεῶν εἰς τὰ πρὸς ὄν. ὅσον Γαλατία, Ἰσπανία, Γερμανοὶ δὲ οἱ ὅτ. Disputari tamen adversus hanc quoque titatem hoc potest, Gallias superiores dici Pleos, sed Italiæ respectu et Galliæ Cisal- cum hæc κάτω, id est ad austrum, illa Trans- versus boream, adeoque sursum versus porrecta sit. Adhuc tamen unum succurrit, lectioni ἀνω favet. Imperator in S. Sophiam recipie in circum et palatio procedens, id est e trione versus austrum, non καταβάνειν, sed ἀναβάνειν dicitur. Ergone mos erat Byzan- in austrum sita τὰ ἀνω et contraria τὰ κάτω lare? Si fuit, in diversa profecto a Geographa- aliorum suæ gentis scriptorum more et in- abierunt, qui in longitudinem quidem orien- uperiores, occidentem inferiorem statuerunt; dinem autem orbis prosequentes e septen- , tanquam editiore, in austrum, ut humilio- escendunt. Exemplum in promptu sunt. Aristid. o. 355, τὸν κάτω πάντα κόπον ἀνοιχθέντα, *om- /feri em regionem apertam*, suo tempore cum significare vult, tractum maris Mediterranei ntalem, circa Hispaniam, ipsamque oceanum nicum libere navigari, Theophani p. 60, Theo- e Roma CPLin tendens dicitur ἀναβάνειν, p. 78, et vicissim Byzantiō in Italiam euntes

κατέρχεσθαι p. 113. Pari modo qui e Bulgaria et septentrione CPLin tendunt, dicuntur eidem καταβάνειν p. 320. In Tactico nostro sæpe legitur ἀποδύλλειν, armata manu intrare, proprie se abjicere, devolvi in Syriam, utpote CPLi versus meridiem orientalem sitam. Contra e Persia Byzantium venientes dicuntur ἀναβάνειν p. 232. Malalas t. II, p. 58 de Eudocia ad sacra loca in exilium exeunte, εἰς τοὺς ἀγίους τοπούς κατέλθεν, ait, quamvis κατέλθειν hoc quidem loco accipi possit pro ire vel venire aliquo cum intentione perpetuo ibi manendi: quæ notio verba κατέρχεσθαι et κατεῖναι inest. Apud Theophanem p. 360, junguntur τὰ κάτω μέρη cum insulis maris Ægæi et cum Hellade. Sunt ergo insule maris Mediterranei inter Peloponnesum, Ægyptum et Africam usque ad Siciliam sitæ. Idem p. 392, τὰ κάτω μέρη ἕως Σικελίας habet. Hinc intelligas illum Alexiadis locum p. 338: Ὁ Κωντακουζηνὸς τὸν Γενουσιῶν στόλον περὶ τὰ κατώτερα μέρη διαπλέοντα ἐγγὺς που εἶναι μεμαθηκώς. Interpreter verba περὶ τὰ κατώτερα μέρη præterit. Significant autem tractum Ælidis et Spartæ et mare, quod illas alluit, versus Cretam porrectum. Confirmant sequentia, in quibus promontorium Malæ memorantur. Ex Hellade CPLin protectio est ἀνοδος, et contraria seu hinc illuc, est κἀθοδος apud Constantin. in vita Basilii Macedonis p. 196. Ex Alexandria Byzantium navigare est ἀνακομίζεσθαι Agathis p. 49, e Græcia in Pontum navigare ἀναπλεῖν Plutarcho Vitar. I, p. 218, edit. II. Stephani. Conf. Aristidis, t. I, p. 238. Unum adhuc addam e Commentariis Eustathii ad Homerum insignem locum: Τὸ ἀνήγαγεν ὕψους ἐστὶ δῆλωτικόν, καὶ καλῶς εἴρηται, ὡς τοῦ εἰς Τροίαν ἐκ τῶν νοτίων πλόου ἀναγωγῆς τινος ἦτοι ἀναβάσεως καὶ ὡς εἰπεῖν ἀνάπλου ὄντος ὑπερ καὶ ὁ ἐκείθεν ἀνάβροτος Ἑλλησποντός [retro currens Hellespontus] δῆλοὶ κατάρβρους ὡν διὸ καὶ κατωτικά Ἑλλάδα ὁ κωνὸς λόγος φησὶ, Helladem appellat vulgaris sermo partes inferiores, ὡς κάτω κειμένων τῶν ἐκεῖ πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς. Intelligit Thessaliam, cujus respectu Hellas ad austrum jacet. Inversa nos ratione agimus et ad austrum sita superiora, ad boream inferiora dicimus. E. c. Saxonia superior est nostra hæc patria, inferior quæ versus ostia Albis et Visurgis ad mare Germanicum prospectat. Et sic jam olim Zosimus τὴν κάτω Γερμανίαν Belgium dixit VI, 2. Sed ibi variant codices, quorum alii ἀνω præterunt, quod, quamvis damnet Sylburgius, nescio tamen annon sit præferendum. Pariter Nicetas Choniates p. 215, ed. Venet. Flandriam τὰς κάτω Γαλλίας, *Walloniam inferiorem*, appellat. Maximus quoque Tyrius orat. XIX, τὸν κατελθόντα λοιμὸν pestem dixit, quæ ex Æthiopia descendit in Alti- cum, ut e superiore in inferiorem. Ne quid tadem distimulem, esset in Dione Cassio, seu Xiphilino, lectioni ἀνω præsidium, qui p. 1020, ἀνάγειν posuit pro *ex Asia Romam ducere*, nisi de contraria protectione. Roma ad Euphratem, Aristides I, p. 219, ἀνω ἔναι dixisset. Ex his omnibus efficere non valeo nisi hoc unum, auctores modum in his geographicis eundem nos tenuisse, et ob hanc inconstantiam Nostrum recte videri posse Italiam τὰ ἀνω μέρη dixisse, ut austrolem. imperium Romanum, velut collegæ, usum divisio sedibus administrabant, debebat junior, seu qui modo habenas regni suscepisset tractandas, ad seniorem jam dudum regnantem laureatas suas imagines et litteras mittere, simulque veniam regnandi et auctoritatis confirmationem rogare. Quæ si admitterentur a seniore, jubenturque in majorum civitatum

introducatur unumquemque in suum sibi destinatum metatum, stragulis cæteraque supellectile necessaria instructum, ei præterea de victu prospicere, et impensas in eos facere. Postquam ergo in metatis suis illi consederint, adeunt altero inde tertiove die magistrum; qui recipiens eos sessionem cuique ex dignitatis, quam quisque tenet, gradu debitam assignat, locutusque cum ipsis ea, quæ præsens rerum ratio flagitat, rursus dimittit. Interea legati rogant eum, velit de suo adventu ejusque causa ad imperatorem referre. Quod ille pollicetur et præstat. Domino itaque volente et jubente, ut coram illi ad se veniant, dantur silentio mandata pridie

Α και στρώματα και ἀναλώματα αὐτοῖς. Καὶ καταλύουσιν ἐν τοῖς μητάτοις αὐτῶν, καὶ μετὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας ὁρῶσι τὸν μάλισταρον. Ὁ δὲ δεχόμενος παρασκευάζει ἕκαστον αὐτῶν καθίσαι πρὸς τὰ ἀξιώματα αὐτῶν, καὶ διαλέγεται αὐτοῖς, ὅσα χρῆ, καὶ ἀπολύει αὐτούς. Αἰτοῦσιν δὲ αὐτὸν ἐφ' ᾧ μὴ νουθεῖναι τῷ βασιλεῖ, καὶ ὑπισχνεῖται ὁ μάλισταρος τοῦτο ποιεῖν καὶ μὴνύειν αὐτούς. Καὶ ὅτε κελεύσωσιν (36) προελθεῖν, ἀπὸ ὅψε δίδεται μὲνδᾶτα σιλήντιον (37), καὶ τοὺς πρέσβεις τοὺς ἀπὸ Ἰταλίας δέχεται (38)· καὶ ἐὰν ἐπαρχος ἢ ἐπαρχοὶ εἶεν οἱ πρέσβεις, ὁ πρῶξιμος ὁ τῶν ἀδμηνησιόνων ἀπέρχεται πρὸς αὐτούς, καὶ μεταπέλλεται ὁ (39) αὐτούς. Ἐὰν

VARIE LECTIONES.

Ἔ ΣΧΟΑ. πλησίον. ὁ ΣΧΟΑ. ἀπολύει.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

civitatum foris, circis, publicisque aliis locis ad latus suarummet imaginum populo sectatum et adoratum proponi, signum id erat, novum imperatorem in potestatis consortium admitti. Si vero repudiarentur, significatio ea erat, illum, a quo missæ fuerant, non collega, sed pro tyranno agnosci, usurpatione tituli regii et potestatis ipsi interdici et, nisi abstineat, bellum indici. Ante Theodosium quidem si in occidente regnaret senior, seu qui citius regnare cœpisset, confirmabat orientalem, qui serius inciperet. Verum ex quo Theodosius decedens majori natu filio Arcadio orientem cum CPlī sede imperii præcipua, minori Honorio occidentem cum Roma, a veteri dignitate et prin is partibus ad secundas prolapsa, dedisset, nullum repetitur in historiis exemplum imperatoris orientalis ab occidentali confirmari; contrario autem in occidente quotquot regnarunt, si a paucis tumultuariis et subitaneis usurpatoribus secesseris, cæteri omnes regnandi veniam orientalibus rogarunt. Unde merito colligitur occidentales a nutu et imperio orientalium pependisse. Quod ex eo quoque non immerito efficias, quod legati Romani honorati post honoratos CPlanos quisque sui ordinis viro iret. V. p. 230. Ipsi reges Italiæ Gothici, qui in eversum occidentale imperium successerunt, cum venia et ex auctoritate imperatorum orientalium et velut ipsorum legati seu lociservatores in Italia regnabant, leges ipsorum sibi missas admittebant et promulgabant, ipsorum vultus et nomina nummis incudebant, designatos ex eorum voluntate consules constituiebant, scipiones consulum eburneos et codicillos dignitatum aulæ suæ præcipuarum ab illis flagitabant et missos accipiebant et alia agebant, quæ satis demonstrant eos Italiam non sua, non suprema auctoritate tenuisse. Ejectis denique Gothicis rediit omne in Italiam jus, violentia et usurpatione Gothica delibatum, ad imp. CPlanos, qui etiam id plena cum auctoritate exercuerunt ad ea usque tempora, quibus dominationem ambientes Romani pontifices excussa, quam legitimis principibus debebant, obedientia aliis coronam, seu jugum potius imposuerunt, quod tot sæculorum decursus, tot violenti nisus animosissimorum Germaniæ regum rumpere vix valuerunt. Sed quo delabor? De laureatis institutionem dicere. Illæ igitur si quam in urbem inferrentur, si nihil obstaret, a populis excipiebantur candidatis, cereos gestantibus ardentes, clero peallente præeunte et cum thuribulis; oscula jactabantur imaginibus cereis seu protomis potius, in alto conto prælatis, cum subjectis armis et signis aliis triumphalibus. Gestabant illos contos viri munde vestiti auroque ornati, præcedentibus tubis et militibus. Populi laudes ipsis acclamabant, adorabant et in celeberrimis locis dedicabant. A Constantino ferme usque ad Heraclium tenuit hic mos, cujus exempla

B quædam Du Cange l. c. attulit. Ego hic aliqua tantum e Zusimo repetam illi prætermissa, l. IV, p. 251, de Theodosio Maximo adolescentis sic narrat: Θεοδοσίος ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη τὴν Μαξιμίον βασιλέα εἶναι καὶ εἰκότων αὐτῶν κοινωνεῖν καὶ βασιλείως προσηγορίας ἡξίου — καὶ Κωνηγίῳ τῷ τῆς αὐλῆς ὑπάρχῳ πεμπομένῳ κατὰ τὴν Αἴγυπτον — τὴν Μαξιμίου εἰκόνα δεῖξαι τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν ἐπέταξεν, ἀναθεῖναι τὴν δημοσίᾳ, καὶ ὅτι συμβασιλεύουσιν ἔλαχεν αὐτῶν προσφωνῆσαι τῷ δέμῳ. Conf. p. 278, ubi memoratur ad Theodosium parā Eὐγενίου πρεσβεῖα, πυνθανομένη τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου πρότερον τίθεται τῷ βασιλεύειν αὐτὸν ἢ ἀποτίθεται τὴν ἀνάγκησιν. [In basilicam Juliam Caroli M. simulacrum illatum fuit, more majorum, easque basilicæ laureatis Cæsarum imaginibus, quæ quondam mittebantur in provincias, destinata fuit. Alemann. Pariet. Lateran. p. 27. Locus Theophanis notandus p. 246, sub Phoca, cujus in nuptiis imagines laureatæ Prisci et Domentiæ suspensæ sunt in equestri certamine.] Videtur V. D. locum ex memoria citasse. Id unum adhuc noto, rationem Salmasii, ob quam negat λαυράτα a lauro derivari posse, quia nempe λαυράτα dici debuisset, si a lauro vox veniret, non λαυράτα, ut interdum scribitur, nullam esse. Nam primum quidem claris litteris exaratum in membranis inveni et reddidi λαυράτα. Deinde prætendi posset Græculorum inscitia Latini sermonis et imperitia in reddendis Latinis vocabulis, quæ mirum in modum torquent et deformant. Sed neque pravum est *laurata* et potuit a *lauro* formari, ut alterum a *laurea* fuit. Denique exemplo non caret. Λουδάριοι dicunt e. c. novi Græci a *ludo*, quos Latini *ludiarjos*, V. Du Cange Gl. Gr. h. v. Infra habemus βαλαντιάδες pro βαλαντιάδες. Et talia multa occurrunt.

(36) Posset subintelligi οἱ δεσπότη. Sed potest quoque, etiamsi κελεύσωσι pluralis sit, ὁ δεσπότης subintelligi. Jam illo tempore in more positum erat, quod hodie vulgatissimum est, de honoratiore, etiamsi uno, in plurali narrare: *velint jubeat* pro *velit jubeat*; ut nos quoque dicimus: *wenn ihre Majestat befehlen*, pro *wenn Seine Majestat befehlt*. Jam alibi dixi de subsulto momentaneo a singulari ad pluralem et ab hoc rursus ad illum, Græcis et Latinis nullo non tempore usitato.

(37) Est species prosopopœiæ, pro significatur fore silentium hac voce indicta: *Silentium*, nempe *erit*; agetur conventus silentium dictus.

(38) *Exspectat et excipit*, nempe *dominus*.

(39) *Arcessit eos*. Miro modo reddit scholiastes ἀπολύει, quod quamvis incongruum videatur, notat enim alias, *absolvit, licentiam, veniam abeundi dul aut abire jubet*, defendi tamen quodammodo potest interpretando per *ἐξέρπει, excedere e loco, in quo sunt jubet*, vel significat abeundum e metato esse.

δὲ μάγιστρος εἶη, ὁ βοηθὸς (40) τοῦ μάγιστροῦ ἀπέρχεται, καὶ φέρει αὐτὸν εἰς τὸ πάλαιον. Ἐὰν δὲ κόμης λαργιτιόνων⁷ (41), ἢ ἄλλην ἔχων ἰλλουστρίαν ἀρχὴν⁸, ἀδμισσιονάλιος ἀπέρχεται καὶ φέρειν αὐτόν. Οὕτως δὲ σιλεντιάριος ἀπαντᾷ τῷ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων ἢ τῷ τῆς πόλεως, οὔτε ἄλλο τί ποτε τῶν εἰσθότων ἐπὶ ταῖς ἐνταῦθα ἀρχαῖς γίνεται, ἀλλ' εἰσέρχονται πάντες οἱ πρεσβευταὶ εἰς τὴν σχολὴν τοῦ μάγιστροῦ, καὶ ἐκεῖ περιμένουσιν. Καὶ ὅτε καιρὸς, ἀπέρχεται ἀδμισσιονάλιος καὶ ἀναφέρει αὐτούς, καὶ εἰσερχόμενοι προσαγορεύουσιν τοὺς κανδιδάτους κατὰ μέμῃσιν τῶν ἄλλων ἀρχόντων, καὶ δέχονται ἀπὸ τοῦ πραιποσίτου ἀσπαζόμενοι αὐτὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει, καὶ εἰσέρχονται καὶ ἀλλάττουσιν τὰ ἀτραβατικά. Ἀρμάτοι δὲ ἐπὶ τοῦ βασιλέως οὐκ εἰσέρχονται διὰ τὸ μὴ εἶναι βραβάρους τοὺς πρεσβευτάς. Καὶ ἐπὶ καθίσῃ ὁ βασιλεὺς μεθ' δεχθῶσιν⁹ οἱ ἄρχοντες, ὁ κόμης τῶν ἀδμισσιόνων λέγει. « Λεβὰ⁹ (42), » κηρατίονος μὴ γινομένης ὡς ἐπὶ ἄλλων πρεσβευτῶν¹⁰, καὶ εἰσέρχονται καὶ φιλοῦσιν τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, καὶ ἴστανται ἐν τῷ μέσῳ, καὶ λέγουσιν τὴν πρεσβείαν, καὶ ἐξέρχονται. Ἔστιν δὲ ὅτε δονεῖ τῷ βασιλεῖ καὶ παρασκευάζει καὶ λιβελλησίους παραστῆναι καὶ ἐκλαβεῖν τὴν πρεσβείαν, καὶ διαλαλεῖ (43) ἢ βούλεται. Ἐὰν δὲ βεβαιώσῃ

VARIÆ LECTIONES

⁷ ΣΧΟΑ. δαψιλίων. ⁸ ΣΧΟΑ. λαμπρότητα. ⁹ ΣΧΟΑ. ἄρον. ¹⁰ πρεσβείων αὐτῶν πρεσβευτῶν legend. vide-tur R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(40) De adjutoribus scriniorum vid. Guther, p. 391. Adjutor proprie est vicarius magistri scriniorum. Habebat quoque quæstor adjutorem; vid. Fabric. Bibl. Gr. t. XII, p. 377. Ἀρχὴν quoque appellat Joannes Cantacuz.; v. Goar. ad Codin, p. 74, n. 54. Diversi sunt οἱ βοηθοὶ et ἡ βοηθεια, milites prætoriani, οἱ τὸ ταξιδιον ποιούντες in urbibus, paci et securitati publicæ conservandæ, temperandis repentinis tumultibus et coercendis grassatoribus, aliisque adversis casibus invigilantes, unde Arabes quoque milites tales *auxilia*, appellarunt, qua de re ad Abulfedam dicam.

(41) Comes largitionum erat, ὁ τῆς βασιλικῆς μεγαλοδωρίας χορηγός, ut Themistius ait pag. 201, cui *thesaurorum omnium mandata custodia et dispensatio largiendi*, ut Mamertini verbis utar. Gaudebat vocabulum *largitiones* illo ævo, cujus fragmentum hoc est, Justiniano puta, gemina notione. Primum notabat thesaurus publicus, fiscum, ærarium commune, quod qui administrarent comites largitionum (erant enim comitatenses quidam, alii provinciales,) iidem erant cum logothetis seu rationalibus postea sic dictis; quibus omnibus unus præerat logotheta genericus seu rationalis generalis. Vid. Vales. ad Amm. Marc. p. 91. Nomen id fisco propterea datum puto, quia largitiones nummorum inde procedebant, quibus ædificia publica sustentanda aut reoperanda, urbesque, terræ motibus eversæ aut ignibus corruptæ restaurandæ essent. Menander Rhetor, cujus locum paulo post dabo, a largitate derivat, quoniam ibi opum large et abunde sit. Deinde largitiones quoque strictiore sensu et proprie erant αἱ φιλοτιμίαι, εὐσέβειαι, ἀντιλήψεις, *solatia*, *donationes*, quas princeps e re sua privata, e peculio suo sponte, aut ex curiæ ceremoniali, proceribus aliisve, quibus vellet, dabat. Comes ergo largitionum hoc strictiore sensu erat idem cum comite rei privatæ aut idico dicto, cui commissum erat, *large et gratuita dominorum dona illis in*

vespere, antequam id fiat, altero die legatum legatosve ex Italia exceptum a Domino iri. Qui si præfectus [urbis aut prætorii] fuerit, aut si plures iidemque præfecti fuerint, accessit, eos proximus admissionum. Si autem, qui legatus fuerit, dignitate tantum magister sit, abit ad eum adjutor magistri CPlani, et deducit eum in palatium. Si vero tandem comes largitionum fuerit legatus, aliave ornatus illustri dignitate, accessit eum admissionalis. Neque silentiarius occurrit præfecto prætoriorum [tali occidentali] aut præfecto urbis [Romæ], neque aliud quid eorum contingit, quæ circa nostrates proceres eorumque receptiones fieri solent, sed legati, quotquot tandem fuerint, conveniunt in scholam magistri, ubi tempus opportunum præstolantur; quo adveniente, venit admissionalis, et sursum eos in superiora palatii adducit. Ingressi ergo in atrium salutant stantes ibi candidatos, quod et alii nostrates proceres faciunt; et exoi-piuntur a præposito, quem osculo et manus presentatione unus post alterum in suo quisque dignitate ordine cohonestant. Introducti induunt atrabatica. Non autem adstant imperatori in ea receptione armati scutis et hastis milites, quemadmodum in aliorum legatorum receptionibus solent; quia hi

manus tradere aut ipsi domino præstare, ut ille suis manibus tradere posset illis, quibus destinasset; vid. idem Valesius ibid. p. 323. Utrumque genus describit Agathias: Ταμίαις, οὐ μὴν τῶν ἐκ τῆς δασμοφορίας ἐραριζομένων, (ἄλλῃ γὰρ ἐπετραπτο ταῦτα,) [nempe olim quidem, ut Valesius l. c. animadvertit pag. 278, præfecto prætorii, deinceps autem logothetæ genio,] ἀλλὰ τῶν, ὅσα ἐκ τῶν βασιλείων θησαυρῶν ἐπεπόμφει, ἐφ' ᾧ τοῦ ἀριστεύσαντος ἐν ταῖς μάχαις τὰ προσήκοντα τιμᾶσθαι γέρα. Conf. Guther, p. 653, et Du Cange utroque Gloss., item ad Alexiad. p. 286, Scholion marginale vocem *largitionum* exponit ἐαψιλίων. Similiter Menander rhetor in Excerptis largitionum ed. Hæschel, p. 98, quo loco simul officium certis largitionum declarat de Petro dicens: ὅς τῶν ἐν τῇ αὐτῇ καταλόγων πρὸ τοῦτου γενόμενος ἡγεμὼν, (designat aut magistrum officiorum, aut potius domesticum scholarum,) τηλικαῦτα δὲ τῶν βασιλεῖ ἀνειμένων πρόεισθήκει θησαυρῶν, οἷ γε ἀπὸ τῆς δαψιλείας τῇ τῶν Ῥωμαίων προσαγορεύονται φωνῇ. Λάργους γὰρ οἱ Λατινοὶ τὸ δαψιλὲς ὀνομάζουσι.

(42) Recte Scholastes ἄρον. Subintelligitur nempe utrobique αὐτόν. Ego vero male verti *tolle velum*; debueram *tolle te, surge*; vid. ad p. 140. Quæ de citatione monet, intelliguntur ex p. 235. Pro πρεσβευτῶν legendum esse aut πρεσβείων, aut πρεσβευτῶν vel me non monente liquet, et satis suggerit Latina interpretatio.

(43) Verbum tunc temporis frequentatum, uti etiam διαλαλεῖν, pro quibus veteres προσηκτεῖν, προσαγορεύειν dicebant. Διαλαλία est *allocutio*, præsertim quæ ab uno ad multos pertinet. Balsamo factam dans vocis *campana* etymologiam: ὡς ὁ κάμπος τοῖς βουλομένοις εἰς ἐμπορίαν ἀνεμπόδιτος πρόκειται, οὕτως καὶ χαλκοστόμου κώδωνος ἡ μετέωρος διαλαλία τοῖς πᾶσιν εὐπρόδοτος ἤπλωται; vid. Epitom. Diodori Siculi xxii, p. 497, 2. Si ab Artemodoro profecti sunt indiculi libris et capitibus

legati barbari non sunt. **230** Ut consedit imperator post exceptos ab ipso congregatosque eorum ab ipso aulæ suæ proceres, abit comes admissionum et clamat; « Leva, » i. e. surge. Non enim hi legati

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

in editione Rigalliana præmissi, usus ipse quoque fuit eo vocabulo libro IV, sed et indices illi et vox serioris ætatis sunt. Dubium interim penes me est, Græcine Latinos, an hi illos imitati fuerint. Nam seriores quoque Latini *interlocutio* pro *allocutio*, *dissertatio* dicebant, ut constat ex præmio Chronici Windesemensis: *prolixis igitur arengarum interlocutionibus postpositis*. Ni memoria fallit, habetur quoque *interlocutio* pro *allocutio*, edictum, in Codice Justiniano.

(44) Id est *περσικιον*, marsupium, sacellus. Ita certe exponit Du Cange. Cum autem moris, quo novo præfecto urbis aut prætorii marsupium offerrebant, vestigium nusquam reperirem, neque protinus exputare possem, quorsum ea res pertineret, cœpi dubitare, significaretne vox *persicium* præter marsupium adhuc aliud quid, nempe *vestem Persicam* seu Medicam, id est sericam auro illusam; Persæ enim in eo genere valde luxuriantur; aut vestem persi vel persici coloris, id est obscure cyanei. Habemus apud Leonem Grammaticum p. 465, γὰρ τῶν χρυσοπέρσικος, *tunica aureis filis intexta, coloris persi*; vid. Du Cange v. *Persus*. Posset itaque non absurde statui, persicum fuisse vestem admodum pretiosam, quæ in honoris recens collati insigne consueverit præfectis obviam ferri. Obtinet adhuc hodie mos, ex aula non magis orientalium principum, quam Græcorum in Turcicam derivatus, aut novis investendis aut veteribus confirmandis legatis vel exarchis (Bassas id genus vocant) quotannis in provincias a Sultano mitti vestes honorarias (Challas Turcæ appellant, unde nostrum *Gala*), mittendi, quas in signum investituræ et benevolentis principalis et professionem fidelitatis suæ Bassæ debent induere. Quia tamen hoc ad imperatorem ipsum accommodari æque facile haud potest, cui recens electo super carruca in urbem intranti dicuntur p. 240. cruces et persicia præferri vel obviam ferri (signum enim investituræ in hoc casu persicia esse nequeunt, cum chlamydes et coronæ et alia symbola sicut imperatorum), malo nunc a vulgari expositione hujus vocis non recedere, sed potius de marsupio vel bursa interpretari; sive jam præfecto eo sine bursæ hæc nummis plene præferrentur, ut suam veluti eparchiam spargerent, quemadmodum novi consules suum consulatum, id est missilia in populum projicienda (non tamen memini de præfectis idem quod de consulibus legere) sive donarium hoc esset, quod aut imperator, aut urbs novo præfecto conciliandæ benevolentis gratia exhiberet. Quid, si horum persiciorum imaginem haberemus in diptycho illo consulari, cujus ectypum dedit Du Cange tab. I. dissert. de nummis ævi mediæ, ubi ad singula latera sellæ curulis, cui consul insidet, conspiciuntur singuli viri, tenentes utraque manu mapparum lacinias, in quarum mapparum medio jacet aliquid, quod nummis simile est? Certe pro nummis Du Cange quoque habuit, cujus hæc sunt verba § 12: *Nescio an ipsa explicata censeatur esse in eodem diptycho mappa ibi binis figuris, quæ sellæ lateribus appinguntur, quarum singulæ binis manibus mappas explicatas tenent in ludorum editionis symbolum? nisi forte ex mappæ contineant nummorum certam quantitatem, qui effecti quodammodo conspiciuntur, ita ut ad consulatum ὑπατείαν seu missilia referri debeant*. Pariter gemino hoc modo accipi posset locus supra laudatus p. 240. Æque enim probabile est Bursas novo imperatori eo sine oblatas fuisse, ut pecuniam inde depromptam in circumstantem et inbian tempo-

Α τῶν βασιλείων, καὶ ὁ ἑπαρχὸς τῶν πραιτωριῶν καὶ ὁ ἑπαρχὸς τῆς πόλεως, λοιπὸν οὕτως δέχονται ὡς ἐνταῦθα ὄντες ἑπαρχοὶ, καὶ τὸ περσικὴν (44) αὐτοῖς ἀπαντᾷ, καὶ ὁ μάλιστα μετὰ τὸν μάλιστα πρὸν

pulum spargeret, quam eo, ut donum gratuitum ipse sibi haberet, quo oblato respublica novum sibi rectorem, et huic se faustamque fortunam gratularetur. Non enim una bursa, sed plures novo imperatori præferbantur, ut ex l. c. constat. Verum posteriori huic conjecturæ obstat ille locus (infra p. 241 c. 4), quo dicuntur viri ordinis senatorii novo imperatori pittacium seu cambium de ter mille libris auri ut donum gratuitum urbis regiæ offerre, postquam in præcedentibus (p. 240) dictum esset ipsi prælatas fuisse cruces et persicia. Non ergo potuerunt persicia donum gratuitum imperatori destinatum continere. At quid, si præfectorum, quoties procederent, toties persicum obviam ferretur? Quod pene colligas e p. 231. Id si fuerit, persicum neque vestem honorariam, neque bursam nummis refertam significare potest. Ad hanc objectionem quod reponam non habeo. Id tamen certum est, consuevisse veteres, illius ævi homines, pecunias aut in scutellis et scyphis aureis, quæ quidem manibus gestatiles et non nimis grandes essent, aut ponderosiores summas, ideoque humeris bajulandas, in bursis donare et secundum bursas numerare, quemadmodum adhuc hodie Turci faciunt. Sic Henricus III, imperator Alberto vicomiti epulis suis adhibito et abeunti dabat saccum cervinum argento plenum, ut perhibet Donizo in Vita Mathildis l. I, c. 42:

Rex sibi mastrucas post escam maxime pulehras Donavit, florent pariter quoque pelliceones

Hoc regis [Henrici] munus ducis [Bonifacii] ad camaram [id est coctonem, vestiariam, thesaurariam] tulit, unum

Et corium cervi, quod nummis ipse rejlevit.

Idem cap. 4:

. dedit illi plurima gratis.

Cervinos plenos nummis saccos duodenos

Liquerat in propria genitor camara Canusina, Quos penitus totos dedit uno tempore dono.

Pertinet huc quoque locus Theodoretii sermone IX ad Græcos: Συλλέγουσι τὰ ψήγματα, διορύσσουσι τὰ μέταλλα, καὶ ἐπίσημον [cusum] γενόμενον τὸν χρυσὸν καὶ τὸν βασιλικὸν δεξέμενον χαρρακτῆρα, οὐ χρυσὸς ἔξωθεν, ἀλλ' ἢ σκούτιναι ἢ ξύλιναι τοῦ αἵματος θῆκαι. Succurrit hæc occasione, de voce *persicium* disputanti, locus Agnelli, cui vox illa forte restituenda sit. Est p. 155. edit. Murator.: *Abjecerunt, ait, feminæ in luctu publico inaures et annulos et dextruria [armillas] et peresclidas [id est periscelidas] et monilia et obfactoria et acus et speculu et tunulas et liliola, [figuras aureas ad liliorum instar factas, quas super fronte, aut etiam pectore gerebant,] laudosias et præsidia. Pro voce præsidia reponendum putem aut prandea, id est tænia sericas, aut potius brasialia, fascias, quibus brachia illigabant, aut tandem persicia, id est bursulas, quales medio ævo super cingulis et his circum volutas, ventrem ambientes, aut etiam e femoribus dependentes, gestabant, magnum in his luxuriæ querentes argumentum, tantoque illas pretiosiores et ornatiores auro et gemmis et margaritis jactantes, quanto quis esset nobilior et opulentior, ut protinus e zonis et bursis illis agnosci posset hominis conditio. Et quia pictæ filis aureis et argenteis illæ bursæ solebant esse, hinc dictæ fuerunt *marsupia*, id est *res opere phrygionico elaboratæ*. Est enim vox Arabica. Quod autem ad postremam vocem *laudosias* attinet, videntur *laudosis*, et quæ idem, ni fallor, significant *laudamæ*, (v.) esse*

τὸν ἐνταῦθα περιπατεῖ, καὶ ἀπλῶς ἡ τάξις ἐπὶ τῶν ἀξιωματῶν φυλάττεται. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐπὶ τοῦ τῆς θείας λήξεως Λέοντος ἐπέμφθη Ἡλιοκράτης (45) παρὰ Ῥωμαίων, τὰ λαυρεάτα Ἀνθεμίου (46) τοῦ βασιλείως ἔχων καὶ γράμματα αὐτοῦ, καὶ ἐδέχθησαν οἱ πρόσβεις ἐν τῷ κοινοιστωρίῳ, Ἡλιοκράτης καὶ ἡ εἰκὼν Ἀνθεμίου εἰσενέχθη, καὶ ἐδέξαντο αὐτὴν οἱ σιλεντιάριοι, καὶ Διαφερέντιος (47), ἔπαρχος ὧν Κωνσταντινουπόλεως, εἶπεν ἐγκώμια (48) εἰς ἀμφοτέρους τοὺς βασιλεῖς καὶ Διοσκόριος, ἀπὸ ἐπάρχων πόλεως, καὶ διελάλησεν ὁ βασιλεὺς, ὥστε πεμφθῆναι τὰ λαυρεάτα εἰς πᾶσαν τὴν πολιτείαν, καὶ τὰς εἰκόνας κοινῇ ἀνατίθεσθαι ἀμφοτέροις τοῖς βασιλεῦσιν. Ἔστιν δὲ ἡ διαλαλία οὕτως. « Ἀυτοκράτωρ Καῖσαρ εὐτυχῆς Λέων νικητῆς ἀεισέβαστος εἶπεν· Τοῦ προκράτου ἀρχόντος (49) Ἀνθεμίου τὸν χαρακτήρα ἐπὶ πολὺ ἐδέξαμενοι νῦν ἀποδοθέντα, μεγάλην ἡμῖν εὐφροσύνην ἐνεποίησεν. Λιὰ τοῦτο θεῖα νεύσει (50) τὸν αὐτὸν χαρακτήρα τιμίως πρὸς χαρμονὴν πάντων τῶν λαῶν ταῖς ἡμετέραις εἰκόσιν κοινωσιῶν προστάσσομεν, ὡς ἂν πᾶσαι αἱ πόλεις ἐν εὐφροσύνῃ διαγνώσονται κοινωνούσας (51) ἑκατέρων μερῶν τὰς ἐξουσίας, τῇ τε αὐτοῦ ἡμερότῃ ἡμᾶς συνῆνωσθαι. » Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ Αἴβερ, ὁ πατρικίος καὶ ἔπαρχος Γαλλιῶν, ἐπέμφθη ἐνταῦθα παρὰ Θεοῦ (52) τοῦ βῆγος Δόθων καὶ τῆς συγκλήτου Ῥω-

JOAN. JAC. REISKII

armillæ precariæ, rosaria, series conflata sphaerularum vitrearum lignearumve, aut et pretiosiorum, ad quarum numerum multa Christianæ gentes, mulierculæ præcipue, et a Christianis orientalibus docti Muhammedani preces suas absolvunt et Deo annumerant. Arabes talia fila orbiculorum *Musab-behat*, in est *laudatoria*, appellat; quia, qui ea manibus tenent et versant, Deum laudant, et preces peragunt, quarum inagna pars in laudibus Dei versatur. Hinc *laudosiæ* et *laudanzæ* videntur dictæ fuisse.

(45) De hoc vid. Zosim. p. 346 et 361.

(46) De hac legatione vid. Theophan. p. 98, et quos Goarus ibi citavit auctores.

(47) Non Φερέντιος, ut in Chronico Alexandrino legitur, cujus hæc sunt verba: Τούτῳ τῷ ἔτει ἐβασίλευσεν Ἀνθῆμιος καὶ ἀπέπλησεν εἰς Ῥώμην καὶ εἰσπλήσεν τὰ λαβράτα αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ Φερεντίου ἐπάρχου. Leg. enim Διαφερέντιος ἐπάρχου, nempe ὄντος, cum Διαφερέντιος eparchus esset.

(48) Talia encomia sunt duodecim illi sic dicti veteres panegyrici a Cellario et aliis editi, item Juliani quidam et Themistii, et pater omnium ille Plinianus Traiano dictus.

(49) Titulus *πραότατος. clementissimus*, et *γαληνότατος, serenissimus, tranquillissimus*, ut hodie, sic et illis vetustis temporibus erat viris principibus proprius. Gregorius M. Epistol. ad Constantiam Augustam: *Cognoscat autem tranquillissima domina. Cinnamus* p. 128, describens adventum Manuelis Comneni in Hunnicam, et modum, quo exceptus a populo fuit, acclamatum ipsi ait fuisse: Ὁ συμμαχίσας κυριε τῷ πραοτάτῳ Δαβίδ, ὁ domine, vti iam illi, qui *clementissimo regi nostro Davidi assistit*.

(50) Divina dicebantur olim omnia, quæ ad imperatores pertinerent. Ita μάγιστρος τῶν θεῶν ὀφφικίων, κόμης τῶν θεῶν πριβάτων, *divinæ epulæ, divalia constituta* apud Symmach. VII, 95. Ipsi imperatores *divini* et *divinissimi* dicti; vid. Ale-

nominatim et cum cerimoniis citantur, ut alii exteri citari solent. Ingressi ergo pedes osculantur imperatoris, in medioque triclinio stantes enuntiant commissam sibi legationem, et protinus excedunt. Si visum fuerit imperatori, jubet etiam libellenses adstare, legationis argumentum excepturos, et disserit atque mandat, quæ voluerit. Postquam vero Romano imperatoriam dignitatem confirmaverit noster imperator [quod in alia posteriore fit exceptione, de qua proxime sequens caput exponit], tunc demum recipitur et respectatur deinceps ille legatus, sive prætoriorum, sive urbis fuerit præfectus, non aliter ac si nostras esset et eadem munera hic loci gereret; persicium vel marsupium tali tunc obviam fertur; magister talis Romanus, si legatus is fuerit, immediate post magistrum nostratam procedit; verbo, servatur ordo dignitatum et quem quisque Romæ habet honoris gradum et præ alio passum, eundem hic quoque habet, sed secundum a nostratibus. Juvat exemplo rem illustrare. Sub Leone Magno, divinæ sortis imp., legabatur a Romanis Heliocrates, habens secum laureatas imagines Anthemii imperatoris ejusdemque litteras. Recipiebatur totus legationis comitatus in consistorio, Heliocrates et imago Anthemii ad dominum introducebantur, silentiarii recipie-

mann. ad Procop. p. 73 et 79. Scæt talibus formulis uterque codex Justinianus et Theodosianus. Ipsi quoque patriarchæ tributum reperio, ut apud Codin. pag. 12: ἡ θεία καὶ πατριαρχικὴ χεῖρ. *Divina* sunt illis omnia σεμνὰ, et inviolabilia, quæ, ut deos, veneratione prosequi par est. *Divina* vero *annuatio* (sic enim rectius in codice Justiniano, quam *annolutio* legi, ex Nostri hoc loco, et θεία νεύσει patet) est beneplacitum, mandatum imperatoris, quod decoris ei majestatis conservandæ gratia, non ore, sed nutu capitis tantum significat. Inde Themistius p. 26: Οὐ δὲ καὶ μόνον τὸ νεῦμα φερέγυιον πρὸς σωτηρίαν, de imperatore ait, *cujus vel solum numen, id est vel sola annuatio, salutem spondet*. [Vid. Valesii dissert. de honoribus divinis imperatorum et imperatricum Rom. eorumque filiorum et coguatorum. Memoir. de Trevous An. 1706, p. 1611. Carolus imp. libro De imaginibus c. 4, 5, deridet imperatores Græcos ob titulum *numini vestro, perennitati vestræ* et similia, p. 102.] Jam antea irrisi fuerunt et reprehensi ob hanc stultitiam Græci in aula Attilæ, ut narrat Priscus rhetor in excerpt. Legat. Hoeschel. pag. 36: ὁ Βίγλας ἔφη, ὡς οὐκ εἶη Θεὸν καὶ ἄνθρωπον δίκαια συγκρίνειν, ἄνθρωπον μὲν τὸν Ἀτίλλαν Θεὸν δὲ τὸν Θεοδόσιον λέγων.

(51) Hinc patet Orientis et Occidentis imperatores collegialiter unum imperium divisim tantum sedibus administrasse, adeoque figmentum esse, quo fertur Theodosius ita regnum partitus fuisse inter filios, ut orientales imperatores omne jus in Occidentem amitterent; post Augustulum, ultimum in Occidente imperatorem, evasisse Romam in libertatem, ut potuerit sibi imperatorem ex arbitrio suo legere. Romanosque proinde, ut populum sui juris, Carolum M. legisse. Quæ mera commenta sunt.

(52) De Theuda, rege Gothorum in Hispania, hic qui cogitarunt, falsi fuerunt et sefellerunt ipsum me Conf. præf. nostra p. IV. Theodatum designat Petrus, qui Athalarico, regi Gothorum in

bant penes se imaginem, Diaferentius, qui tum præfectus urbis CPTanæ erat, pronuntiabat panegyricum in laudes utriusque imperatoris, uti et Dioscorius, expræfectus urbis. Mandabat deinceps imperator, laureatas per totum differri imperium, amborumque imperatorum conjunctas vel mandatum ore sacro prolatum sic. Ex actis : « Imperator Cæsar felix Leo Victor semper Augustus dixit : Clementissimi principis Anthemii imago magnum nobis gaudium tulit. Quapropter divina annulatione [seu sacro edicto] præcipimus et sancimus, ut illa imago eosdem honores participet, quos nostra, quo populi omnes gaudeant, omnesque urbes lætæ intelligant, ambarum partium, orientis et occidentis, potestates communionem rerum junctas, nos autem ejus [Anthemii] Mansuetudini coadunatos esse. » Etiam Liber, patricius et præfectus Galliarum, mittebatur aliquando hanc in urbem a Theuda, rege Gothorum, et a senatu Romano ; quem pius imperator Justinianus coram admissum jubebat tam in accessu, quam in abitu, locum præfecti prætoriorum obtinere, et in omnibus omnino rebus tractari atque excipi modis iisdem, quibus præfecti Orientis solent excipi.

231 CAPUT LXXXVIII.

Observanda, quando imperator eosdem excipere vult legatos, eo fine ut occidentali imperatori dignitatem imperialem confirmet, et legatos dimittat.

Pridie antequam legati ex Italia venientes [pro secunda vice] ad Dominum admittuntur, circumcursitant mandatores, significantes cras fore illis recipiendis silentium. Postquam igitur in consistorio conderit imperator, et ingressi, qui solent, fuerunt omnes, sit ipsis, legatis, velum proprium, id est seorsim soli post nostrates proceres introeuntur et introducuntur, et iterat supplicationem suam prima proditam exceptione; quam imperator confirmat indulgens, aut scriptis litteris, quæ protinus exhibentur et adduntur abeuntibus, aut absque scripto sola sua promissione, se litteras de re quæsita ad ipsum legationis auctorem missurum esse. Ab eo tempore conveniunt, ut dictum est, in silentia velut imperatoris nostri proceres ; et quisquis eorum præfectus fuerit, ille a domesticis et protectoribus adoratur, et persicium seu masurpium occurrit se suo obvium fertur ipsi, et fiunt reliqua omnia modo consueto. Quando autem imperator illis vult audientiam valedictoriam dare,

Α μαίων, καὶ δεξάμενος αὐτὸν ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς ἡμῶν Ἰουστινιανός, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὡς ἑπαρχὸν πραιτωρίων καὶ προϊέναι καὶ ἀναχωρεῖν, καὶ πάντα οὕτως ἐπὶ αὐτοῦ ἐπράττετο, ὡς ἐπὶ τῶν ἐπαρχῶν Ἄνατολις.

imagines simul proponi. Habebat autem dialalia diu a nobis exspectata, nunc tandem exhibita, magnum nobis gaudium tulit. Quapropter divina annulatione [seu sacro edicto] præcipimus et sancimus, ut illa imago eosdem honores participet, quos nostra, quo populi omnes gaudeant, omnesque urbes lætæ intelligant, ambarum partium, orientis et occidentis, potestates communionem rerum junctas, nos autem ejus [Anthemii] Mansuetudini coadunatos esse. » Etiam Liber, patricius et præfectus Galliarum, mittebatur aliquando hanc in urbem a Theuda, rege Gothorum, et a senatu Romano ; quem pius imperator Justinianus coram admissum jubebat tam in accessu, quam in abitu, locum præfecti prætoriorum obtinere, et in omnibus omnino rebus tractari atque excipi modis iisdem, quibus præfecti Orientis solent excipi.

B ΚΕΦΑΛ. ΠΗ΄.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττεσθαι, ὅτε μέλλει δέχεσθαι τοὺς αὐτοὺς πρέσβεις, καὶ βεβαιοὶ ἴ (53) τὴν βασιλείαν καὶ ἀπολύειν αὐτούς.

Πρὸ μιᾶς δίδοται μανδᾶτα σιλεντίον, καὶ τοὺς ἀπὸ Ἰταλίας πρέσβεις δέχεται. Καὶ μετὰ τὸ καθίσει αὐτὸν ἐν τῷ κοιμιστωρίῳ καὶ εἰσελθεῖν κατὰ τὸ ἔθος πάντας γίνεται αὐτοῖς ἴδιον βῆλον, καὶ εἰσέρχονται, καὶ αἰτοῦσιν πάλιν περὶ τῶν αὐτῶν, καὶ βεβαιοὶ ὁ βασιλεὺς ἢ ἐγγράφῳ ἢ ἀγράφῳ, ὑποχνοούμενος ἐπιστολὰς πέμπει περὶ τούτου πρὸς αὐτόν. Καὶ λοιπὸν, ὡς εἴρηται, ἐν τοῖς σιλεντίοις προέρχονται ὡς ἄρχοντες τοῦ βασιλέως, καὶ ἐὰν ὦσιν ἑπαρχοὶ ἢ ἑπαρχος, προσκυνοῦνται παρὰ τῶν δομestικῶν καὶ προτηκτόρων, καὶ τὸ Περσικὴν αὐτοῖς ἀπαντᾷ, καὶ πάντα κατὰ τὸ εἰωθὸς γίνεται. Ἐπὶ δὲ βέλη ἀπολύσαι αὐτούς, δεῖ τὸν μάλιστα ποιῆσαι γνώσιν (54) κατὰ γνώμην τοῦ βασιλέως, τί ἕκαστος ὀφείλῃ λαβεῖν, καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν τί ἕκαστος λαμβάνει, καὶ δοῦναι τῷ κόμῃ τῶν λαργιτιόνων. Καὶ ἐπὶ ἀκαίριος εὐτρεπισθῆ, δίδωσι σιλεντίον ὁ βασιλεὺς. Καὶ τῇ ἐξῆς πάντα γίνεται ὡς ἐν σιλεντίῳ, καὶ ἔρχονται οἱ πρέσβεις οὐκέτι πάντες ὁμοῦ, ἀλλ' εἰς τοὺς τέλους

VARIE LECTIONES.

¹¹ βεβαιοῦ conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Italia, successit et ejus matrem Amalasantham sustulit. Qui autem Petro Liber est, ille Procopio est Liberius, de hac legatione sic narranti l. 4, Gothicor. p. 171. Theodatus, ait, ideo, quod Amalasantham in lacum Volsinum deportari curaverat, metuens : Μη βασιλεῖ ἡμῶν ἀπ' αὐτῆς προσκεκρουκῶς εἶη, ἀνδρας ἐκ τῆς Ῥωμαίων βουλῆς Λιβέριον τε καὶ Ὀπίλιον στείλας ζῆν ἑτέροις τισὶ παρατεῖσθαι πάση δυνάμει βασιλείαν ἐπήγγειλεν ἰσχυριζομένους μηδὲν πρὸς αὐτοῦ ἄχαρι τῇ Ἀμαλασοῦνθῃ ζυμβῆναι καὶ περ αὐτὸν ἀνίχεστα δεῖν εἰργασμένη τὸ πρότερον. Paulo post addit Procopius, legatos hos CPlin tendentes in via apud Aulonam, Epiri oppidum, offendisse Petrum Magistrum a Justiniano in Italiam missum, ut cum Theodato pariter atque Amalasantha consultationes agitarat. Unde patet hanc legationem in annum Justin. VII exeuntem aut VIII incipientem, id est

Christi 534 aut 535, incidisse.

(53) Vid. quid hoc de loco conjecturæ ad. p. 228 (not. 30) proposuerim.

(54) Quod Gallis hodie est *notice*, id est Græcis γνώσις. *indiculus*. Sed erat quoque Latinis illorum temporum in usu hoc sensu. *Notitia imperii* satis nota ; item *notitia scriniorum*, *notitia taxæ* a magistratibus debitæ pro codicillis, et alia talia frequenter occurrunt in codice Theodosiano ; vid. Guther. pag. 363. Apud Fabricium Biblioth. Græcæ Vol. XII habetur : Γνώσις τίτλων ταῖς ἐκαστοῖς νεαραῖς Ἰουστινιανοῦ ἐπιγραφέντων, *index titulorum Justiniani novellis præfixorum*. Gregor. Magn. Epist. III, 16 : *Omnium rerum non solum de suscepta eos, qui eas tradunt, percipere volumus, sed etiam a te notitias earum subtiliter retineri*. Vid. du Cange v. *Notitia*.

αὐτῶν μετὰ τῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀρχόντων ἀναμειγμένοι, καὶ κελεύοντος τοῦ βασιλέως, εἰσάγει ὁ δικουρίων τοὺς ἀνθρώπους αὐτῶν κατὰ τάγμα τάγμα, λαὶ μηνύει ὁ δικουρίων· « Κόμητες φυλῶν (56), διδασκαλικοὶ, λευκόφοροι, δρομεῖς, δεκανοί, » καὶ ἀπλῶς πάντας τοὺς μετ' αὐτῶν ἔλθοντας, καὶ δίδωσιν ἕκαστον τὴν ῥόγαν (56) ὁ βασιλεὺς. Καὶ μετὰ τὸ ἐξελεῖν τοὺς ἀνθρώπους αὐτῶν τότε καὶ αὐτοῖς τοῖς πρεσβευταῖς δίδωσιν ὅσα ἐκέλευσεν εὐτρεπισθῆναι εἰς λόγον αὐτῶν, καὶ δέχονται αὐτὸν οἱ σιλεν-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(55) Affectata hæc Latinorum vocabulorum, quæ alias retineri a Græcis solent, Græcis æquivalentibus interpretatio negotium interpreti facit. Videntur φολζι hic loci idem atque *scholæ* notare. Cætera quoque nove, id est præter morem dicta, διδασκαλικοὶ pro *magistrianiis*, qui nempe vox διδάσκαλος voci *magister* quodammodo respondet, ergo *magister* sacerorum officiorum etiam apte a Græcis διδασκαλος vocatur. Ergo ejus officiales, Latini *magistriani* et *magisteriani* dicti, recte quoque Græcis διδασκαλικοὶ dicuntur. Sed non pugnamus nunc de verbis, apte ineptave conficiat et dispensata fuerint neone. Liqueat *magistrianos* designari; vid. Guther. p. 603, et Pachomii oratio Græce et Latine edita in calce Læscheri Stromatei sacri p. 166, ubi μαγιστριανὸς *officialis* redditur, item Du Cange utroque Glossario. [Magistriani, qui inter officia palatina militabant sub dispositione magistri officiorum. Alteserra Quæst. pag. 82. Julianum *magistranium* imp. cum sacris ad Aretam. Æthiopum regem, misit. Theophan. p. 200.] Æque insolens, paulo tamen aptior et planior est λευκοφόροι pro *candidati*, λευχετόμοες. Quare autem affectator hic vocem *Decani* non item alia Græca, ut cæteras, mutaverit, miror. Non reprobatur procul dubio commodam.

(56) Rogam dando significabat imperator, et legatos tales et ipsorum homines juris sui esse et stipendia sua mereri; adeoque utrumque imperium unum, et ambo imperatores collegas esse. Est autem *roga* (sic tunc pro erogatione dicebant) largitio, donum, donativum, stipendium, omne quod seu gratuito seu ex debito merenti datur. Erant rogæ duplicis generis comitatensium et militum. Illæ, procerum aulicorum puta, circa festum Paschatis quotannis nomine charitatis seu doni gratuiti, sed re vera pro mercede navatæ operæ et ordinario salario pendebantur. Distributionem talis rogæ elegantè et curate describit, qui interfuit Luitprandus l. vi *Histor.* cap. 5. Memorat quoque Cedrenus p. 793, collata p. 544 et 733, ubi distributionem rogarum factam ait κατὰ τὴν ἀγίαν μεγάλην πέμπτην, id est die Jovis, quem nos *viridem* solemus appellare, proxime præcedentem ante festum Paschalis. Hæ proceribus debita φιλοτιμίαι tam religiose observabantur, ut, cum Isaacius Comnenus eas abrogare vellet, postmodum a Deo punitus diceretur. Scylitz. p. 842. Ex eodem p. 829, constat citius quoque datas fuisse has rogas, et p. 835, memorat datam pridie festi Orthodoxiæ, seu in mediis quadragesimis. Patet ex eodem loco donum proprie in auro fuisse, interdum tamen quod auro deera, vestibus sericis expletum fuisse. [De rogis, quæ dono officii dabantur ex Cod. Theod. pag. 11, de palatinis sacris largitionibus conf. Meurs. Gloss. p. 161. de hypatiis imperatorum p. 162, de roga militibus data v. Alteserr. ad Anastas. p. 60.] Alterum autem rogarum genus erant rogæ militibus quotannis dari solitæ, vel potius, ut codex noster docet, singulis quadriennis, quibus accedebat quinto quovis anno φιλοτιμίαι imperialis, seu donum gratuitum, roga extraordinaria, quini nempe nummi aurei; vid. Procop. Anecd. p. 108. Non ausim tamen affirmare hoc sæculis

A debet *magister* antea notitiam seu indiculum ex imperatoris judicio atque directione facere, quo prescriptum sit, quid legatorum quisque, quid hominum vel famulorum eos comitantium unusquisque in munus et velut viaticum accipere debeat. Hanc schedulam dat comiti largitionum. Qui si et ipse paratus sit, ad promenda nempe et tradenda omnia sibi præscripta, habens omnia in promptu, tunc tandem edit imperator silentium, seu jubet illud per mandatores indici. Altero itaque die sunt

quoque obtinuisse Procopio posterioribus. Differabant autem stipendia pro diuturnitate militiæ jam exactæ; vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 501, et Procop. Anecd. p. 104. Διανεμέσεις appellat idem p. 81: διανεμέσειν enim legendum est pro δυνάμειν, ibi edito. Illa χρήματα ἀπερ' ἐν παραφυχῆς λόγῳ πολλοῖς χορηγίσθαι ἀνὰ πᾶν ἔτος πρὸς βασιλεὺς ἐκ παλαιοῦ διατέτανται, ut ait idem p. 100 initio, sintæ φιλοτιμίαι an rogæ, palatinæ an militares certo non definiam; συντάξεις, appellat Julianus p. 367. Milites hi *rogandi* seu rogati, id est stipendiati, *rogatores* dicebantur, et conveniunt cum genere militiæ, quod hodie Turois in usu est, *Utufegi* dicto. Sunt enim hi qui stipendium pecuniarum, *buccellam*, in mensem aut potius trimestre accipiunt. Contra *timariotæ* respondent *Zaimis* vel *Timariis* hodiernis Turcarum, id est possessoribus fundorum, e quibus se et tirones suos alant. Conf. Goar. ad Codin. pag. 120. et Du Cange Gloss. utroque, item ad Alexiad. p. 269 et 270. De posteriore quidem dubium non est, *Zaimos* timariolis respondere. At rogatores prædia militaria nulla habuisse, vel quod idem est, timariotas rogam accepisse nullam, id est quod mihi persuadere vix possum. Cæterum ab isto usu vocis *roga* seu donum, largitio, pro stipendio, manavit, ut Arabes, quod addi potest Goliario Lexico, stipendium militare, *elhata donum* appellarint. Multa enim, præsertim cæremonias aulicas, a Græcis, vicinis suis, transumpserunt. Quantæ per annum fuerini rogæ militum gregariorum, non dixerim. Videntur tamen non infra viginti nummos aureos, neque supra quadraginta fuisse. Narrat Symeon Logothet. p. 414, sub Michaele Balbo institutam fuisse expeditionem adversus Cretam τεσσαρακοντάριον appellatam ἐκ τοῦ διανεμηθῆναι ἐκαστοῖς ἀνὰ τεσσαράκοντα χρυσίνους. Narrat Theophanes p. 410. Moawiam Isamitarum Syrorum rogas ad ducentos nummos aureos auxisse (avebat enim illis, ut factioni suæ), devictorum autem et in militiam suam abditorum Hirkitarum seu Chaldæorum rogas ad triginta nummos minuisse. Procul dubio modum rogarum militarium Arabes Chalifæ ilorum temporum a Græcis acceperunt, et imitati eos in hac re fuerunt. Quantum autem comitatenses quotannis acceperint, non reperio. Justiniani ætate, cum imperium adhuc amplum et potens esset, necessario major erat roga, quam sæculis in rebus Græcorum undequaque misere accisis. Ad centum auri centenarios patricium unum ætate sua per annum corrotundasse tradii Procopius Anecd. p. 109 et 114, quod tamen pene fidem excedat, certe si ad pauperiam medii ævi respicias. Hinc fiat conjectura de roga, quam tunc magnates acceperunt, non neglecto, in illa immani summa centum centenariorum redius omnis generis e fundis, e sportulis, e roga, et patriciorum quidem, et forte ne eorum quidem omnium, sed præcipuorum tantummodo quorundam contineri. At quanti fuit centenarius auriad nostram monetam? Locus hic non patitur id a me definiri. Alibi erit opportunius si unquam consultum duxero huic inquisitioni me committere.

omnia ut in silentio, veniuntque legati, non jam, ut antea, seorsim, simul omnes in uno corpore, sed separati, suo quisque in loco, inter illos magistratus, ad quos, velut collega, pertinet, adeoque Constantinopolitanis proceribus immixti. Jussu tum imperatoris introducit decurio legatorum homines seu comitatum, unum ordinem post alterum, sic eos clara voce excitans: « [Adestote vos comites tribuum;] » vos « didascalici [seu magistriani]; vos « leucophori » [seu candidati] vos « cursores; vos « decani; » et in universum omnes, qui cum legatis advenerunt, excitat; quibus imperator singulis rogam aut stipem largitur. Illis digressis, tandem ipsis quoque legatis donat ea, quæ ipsis præparari jussit. Quo facto silentiarii se jam componunt ad expectandum imperatoris abitum, et imperator de throno exsurgit, et legati, si patricii non sint, adorant ipsum, valeque ipsi dicunt; quod fit, si præseserit et audentiam dederit imperator in parvo æstivo consistorio apud gradus porphyreticos; 232 quod si autem cerimonia contigerit in magno consistorio, fit valedictio apud fores deuterorum; et abeunt, missæque fiunt. Litteras autem imperatoris ad alterum occidentalem ad se sumit magister, venientibusque ad se legatis et sibi domi suæ valedicentibus eas tradit.

CAPUT LXXXIX.

Observanda sub adventum magni Persarum legati, eoque in urbe præsentis.

Postquam de adventu magni legati ad aulam renuntiatum est, oportet a magistro magistratum aliquem, illustrem [seu protospatharium] aut silentiarium aut tribunum aut etiam unum aliquem de ordine episemorum aut insignium aut magistratorum, aut quemcumque ille voluerit et delegerit, in honorem viri advenientis in confinia mitti, qui eum ibi excipiat, in protectionem suam recipiat et ad Urbem augustam sospitem perducit. Hic itaque in eum finem missus proficiscitur Nisibinam, ubi legatum invisit et salutatur, litterasque imperatoris ad eum, si quas sibi additas habet, ipsi tradit; aut, si non imperatoris, magistri saltem; quibus arces-

Α τιαριοι, και ἐγειρεται ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐὰν μὴ ᾧσιν πατρικιοι, προσκυνουῦσιν αὐτὸν, καὶ συντάττονται, εἰ μὲν ἐν τῷ μικρῷ κἀθηται κοιμιστωρίῳ, ἐμπρὸς τῶν πορφυρῶν βᾶθρων ἐν τῷ θερινῷ κοιμιστωρίῳ· εἰ δὲ ἐν τῷ μεγάλῳ κοιμιστωρίῳ κἀθηται, ἄνω πρὸ τῆς θύρας τῶν δευτέρων (57), καὶ κτερέχονται, καὶ μίσας ποιοῦσι. Τὰ δὲ γράμματα τοῦ βασιλέως λαμβάνει ὁ μάγιστρος, καὶ ἔρχονται καὶ συντάττονται αὐτῷ, καὶ δίδωσιν αὐτά.

ΚΕΦΑΛΑ. ΠΘ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν, πρὸς θεουτοῦ μεγάλου ἐρχομένου Περσῶν.

Δεῖ, μηνυομένου μεγάλου πρὸς θεουτοῦ, τὸν μάγιστρον πέμψαι εἰς τὰ μεθόρια ἕνα ἔρχοντα ἰλλοῦστριον ἢ σιλεντιάριον ἢ τριβοῦνον ἢ καὶ ἕνα τῶν ἐπισήμων (58), ἢ μαγιστριανῶν, ἢ ὃν ἂν συνίδη πρὸς τιμὴν τοῦ ἐρχομένου προσώπου πέμψη, ἵνα δέξηται καὶ διασώσει (59) αὐτόν. Ὁ δὲ πεμπόμενος εἰσέρχεται εἰς τὸ Νησίβιος, καὶ ἀσπάζεται αὐτόν, καὶ ἐὰν ἔχει γράμματα τοῦ βασιλέως, ἀποδίδωσιν· (εἰ δὲ μὴ, τοῦ μαγιστροῦ) προτρέποντα (60) αὐτόν. Ἴσως δὲ οὐδὲ ὁ μάγιστρος γράφει, ἀλλ' ἐκ μνημάτων μόνον ἢ προτροπῆ γίνεται, ἐφ' ᾧ αὐτὸν ἐλθεῖν μετὰ εὐθυμίας καὶ θαλαπείας (61)· καὶ ἐξέρχεται σὺν αὐτῷ. Δεῖ δὲ τοὺς ἔρχοντας τοῦ Δάρας (62) ἀπαντῆσαι

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(57) Sitne hoc a nominativo δεύτεροι, an a δεύτερα non dixerim. Latet ratio appellationis; vestigium ejus nullum in nostro codice. Quo constat, mutata post Justinianum palatii structura, nomen hoc quoque desiisse.

(58) Reddidi *insignium*; forte rectius *clarissimorum*; de quibus v. Guther.

(59) *Traducat eum* per provincias juris Romani; *διασώζειν* est *conducere, salvum et incolumem aliquem aliquo perducere*; vid. Du Cange Gl. Gr. et ad *Alexiad.* p. 352, Luitprand. *Legat.* pag. 487. *διασώστη hoc est ductori meo*; ubi quoque queritur, *sibi et suis datos equos, sarcinis non item*; *σώζειν* pro *traducere*, et *σώζεσθαι* pro *transmigrare, transire, pervenire*, vel et *tendere*, veteres quoque dicebant. Appianus l. i. *Civil.* p. 403, πέντε σπειρῶν ἐν τῷ ἔργῳ σεσωσμένων [id est ἐσσωμένων, *transgressis*] ἐς τὸν Μέτελλον. Maximus Tyrius serm. 5, p. 50 ed. Heins.: ἡ τοῦ σώματος χρεῖα πλυμερῆς τε οὔσα καὶ πολυδεῆς, σώζεται [pervenit vel tendit] τῇ συντελείᾳ τῶν μερῶν πρὸς τῆς ὑπερσίαν τοῦ ὅλου. Ipse jam Sophocles σωτήρ dixit pro comite itineris, qui peregrinantem salvum et sospitem eo, quo destinatio fert, traducit. Versu ultimo Philoctetæ nempe Nymphas νόστου σωτείρας appellat.

(60) *Arcessentia*. Eodem sensu habet hoc verbum Theophanes pag. 145 et 146. Est proprie *prorsum vertere* e loco, quem quis occupat, eum extrahere et ulterius promovere.

(61) Significat hoc loci *otium, commoditas*, sic ut

liceat curæ corporis vacare, itinerum spatia et vices quietis ex arbitrio dispensare. Conf. paulo post o. 12. Malim itaque in Latinis reponi *per otium* aut *non absque valetudinis cura*.

(62) Celebre urbis limitaneæ et munitæ nomen apud Procopium et alios scriptores Byzantinos rerum ipsi æqualium. Theophanes p. 129, appellat χωρίον τῆς Μεσοποταμίας μέγα καὶ ὀχυρὸν μέσον τῶν ὄρων κείμενον Ῥωμαίων νε καὶ Περσῶν, et addit ab Anastasio Dicoro conditam Anastasiopolim fuisse dictam. Conf. Gour. ad h. l. Videtur Δάρας esse, quam Hieroclis Synecdemus in Isauria ponit: vid. p. 710. ed. Wessel. Sitne hæc Daras, an potius Taro, illa, quam Constantinus in Vita Basilii p. 166 Τάραντα appellat, mihi non liquet; vid. Alemann. ad Procop. p. 61, sine. Sim. Asseman. *Bibl. Orient.* t. I, p. 26 et 281, item t. II, p. 119. Evodius Asseman. *Martyrol.* t. I. pag. 141. Abulfeda in *Geographia* ex al Moschtareco appellat, *urbem parvam in pede montis Mardinensis*. Quod si cum Theophane non consentit, reputandum lapsum temporum et vicissitudines rerum veteri urbis splendori detraxisse. Auctor fragmenti geographici, quod Baudurium in notis ad Constantini Thematata p. 10, bnduxit, si per Δάρας hanc Daras designavit, quod fecisse videtur, falsus procul dubio fuit in eo, quod eandem cum Taurizo vel Tebriso facit. Hæc enim multo, quam illa, et recentior et in orientem borealem remotior est. Verba fragmenti sunt Δάρας, τό νῦν Ταῦρες.

αὐτῶ μετὰ τῶν στρατιωτῶν ἐν τοῖς μεθορίοις καὶ δέξασθαι τὸν πρεσβευτὴν καὶ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ. Καὶ εἴ μὲν ἔστιν τι ὀφείλον λαληθῆναι ἐν τοῖς μεθορίοις, λαλεῖται, τοῦ ἄρχοντος τοῦ Νησίβιος μέχρι τῶν μεθορίων μετὰ πλῆθους Περσῶν συνερχομένου αὐτοῦ. Εἰ δὲ μὴ λαλεῖται τί ποτε, καὶ οὕτως δεῖ πάντως συναλθεῖν αὐτὸν μετὰ πλῆθους, καὶ τῶν Ῥωμαίων αὐτὸν παραλαμβανόντων καὶ τοὺς συνόντας αὐτῶ, δεῖ τοὺς λοιποὺς ἀπομείναι τῶν Περσῶν ἐν τοῖς Περσικοῖς τόποις, καὶ αὐτὸν μόνον μετὰ τῶν συνόντων ἐξελθεῖν εἰς τὸ Δάρας καὶ θεραπευθῆναι. Πρόσκει καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ Δάρας πολλὴν ἀγρυπνίαν καὶ πρόνοιαν ποιεῖσθαι, ὥστε μὴ προφάσει τοῦ πρεσβευτοῦ (63) πλῆθος Περσῶν συνεισελθεῖν, κατὰ μέρος ἐπακολουθῆσαι, καὶ δόλῳ κρατῆσαι τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τούτου τοῦ μέρους πολλὴν πρόνοιαν οἱ ἄρχοντες ὄφελον ποιεῖσθαι, καὶ ἐκ τοῦ ἀσυμμετρουῦς (64) ἐργηγορέναι, καὶ φυλάττειν τὸ σχῆμα τοῦτο. Οἱ δουκικοὶ δὲ κατὰ τὸ εἰωθὸς τὸ δαπάνημα τῆς ὁδοῦ μέχρι τῶν ἐνταῦθα ἡμερῶν ῥγ' (65) ἐπιδιδόασιν. Τοσαῦτα γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὠρίσθησαν ἀρκεῖν τῷ πρεσβευτῇ ἀνιόντι, καὶ τοσαῦτα ἀπίοντι. Ἔστιν δὲ ὅτε βραδύνη ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ κελεύει ὁ βασιλεὺς, καὶ προσθήκη αὐτῷ γίνεσθαι. Ἡ δὲ γνώσις τῶν ἐπιδεδομένων αὐτῷ σώζεται ἐν τῷ σκρινίῳ τῶν βαρβάρων (66). Καὶ βέρεδα (67) δὲ κατὰ τὰ πάκτα (68), ἐπὶ Κωνσταντίνου ἐπάρχου πραιτωρίων γενομένου ἀπενεμήθη αὐτῷ πέντε, καὶ ζῶα λ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἐὰν θέλη θεραπεύσαι αὐτὸν, πολὺ πλεον αὐτῷ αὐτῷ ἐπιδοθῆναι κελεύει. Εἰ δὲ θέλει καὶ σιμῆσαι αὐτὸν, χρὴ πέμψαι καὶ δέξασθαι αὐτὸν διὰ τινος τῶν εὐυπολήμπτων ἐπὶ Γαλατίαν καὶ Καππαδοκίαν καὶ θρέψαι ὁμοίως δὲ πέμψαι καὶ εἰς Νίκαιαν καὶ θρέψαι καὶ θεραπεύσαι. Δεῖ δὲ καὶ τὸν μάγιστρον, ἐρχομένου αὐτοῦ περὶ Ἀντιόχειαν, πέμψαι μαγιστριαδὸν ὀφείλοντα ἀπαντῆσαι καὶ ἀσπάσασθαι αὐτὸν, καὶ μαθεῖν, πῶς δια-

situr. Interdum ne ipsi quidem magister litteras legato mittit, sed nudis mandatis et significationibus oralibus invitatur, ut cum fiducia, hilaritate et per otium in Urbem veniat. Missus itaque noster cum legato Persico Nisibina egressus iter et deductionem ejus instituit. Legato illi occurrere in confiniis debent præfecti Daræ cum militibus suis præsidariis, ipsumque famulitiumque ejus excipere. Et, si quid opus est in confiniis moneri atque condici ab una alterave parte, id transigitur, præfecto Nisibinæ cum numero Persarum ad confinia usque legatum comitante. Si vero nihil tale monendum suppetat, oportet nihilominus tamen præfectum Nisibinæ cum cohorte suorum eum comitari, Romanisque legatum et ejus comites excipientibus, retro in locis dictionis Persicæ cum globo suo manere, solumque legatum cum comitatu suo in urbem Daras ingredi et a nostris ibi dignum cultum accipere. Daræ præfecti inter hæc vigili cura circumspiciant caveantque, ne sub prætextu legati multitudo Persarum simul in urbem intret, aut per partes subsequatur, et sic urbe potiantur. Hunc itaque locum diligenter sollicitèque meminerint præfecti, observentque Persas attento oculo, dissimulanter, ut id ageri ab ipsis non apprehendantur. Ducici [hoc est homines ad officium ducum illorum thematum, per quæ trajectus sit, pertinentes] impensas itineris ad hanc usque Urbem augustam in centam et tres dies præstant. Tot enim ab initio statim et jam a longo tempore statuti fuerunt et imputati dies legato, tam illinc huc, quam hinc illuc tendenti. Interdum tamen moras in via trahit et plus temporis impendit adeoque indultu imperatoris additur, quod excurrit impensarum. ¶ Notitia vero vel indulus in eum impensorum deponitur asservandus in scrinio barbarorum. Attribuuntur legato secundum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(63) Egregie hunc locum illustrat Procopius Hæsoh. p. 85.

(64) Sic novi Græci pro ἀσυνόπτου. Nicet. p. 179. vid. Theophan. p. 329, Cedren. p. 673, Scylitz. p. 826. Συμπαγὴς pro σύνοπτον aut ἐμφανὴς habet Polybius p. 158 ed. (Iron. Nunquam non in compositionibus alternant ἐν et σύν. Verba καὶ φυλάττειν τὸ σχῆμα τοῦτο nescio qui factum ut prorsus præterierim in Latinis; debent hunc habitum (celle habitude, celle manoeuvre) semper et ubique servare.

(65) Miror tot dies, tres pene cum dimidio menses legati Persici per Asiam minorem itineri a Daras inde usque ad Hellespontum imputari, cum Anna Comnena scribat Alexiad. p. 169, ab Antiochia ad Nicæam intra octo dies perveniri. Finge id veredis dispositis nulla dierum notitiumque fieri quiete, continuato cursu. Attamen Busbekius CPlI ad Amasiam, quæ sane haud multum abest Anastasiopoli, intra mensem se venisse tradit, epistola I. Debet igitur vitium nostris numeris inesse.

(66) Ubi charitæ ad barbaros spectantes jacebant et asservabantur. Latissimi ambitus vox barbari. Græcis vetustis significabat omnes et illos, qui Græcæ non loquerentur, et qui Græci non essent sanguinis, etiamsi Græco sermone uterentur, ut Macedones. Latinis vetustis audiebant sic omnes, qui Latine non cellarent. Byzantini deinceps Græci

sic in specie appellabant initio Persas, tempore post Saracenos; Latini præcipue Germanoso. Vid. Script. post Theophan. p. 835. [Germani iidem ac barbari; Goldast. ad Eginhard. p. 462.]

(67) Sunt equi curribus juncti et præsertim illi in usum cursus publici, per certas stationes dispositi, semper prompti et parati. Non est vox a *vehendo*, quod putant grammatici, sed Germanica. Veteres Germani *pered* pro equo dicebant. Belgæ adhuc *Paerd* dicunt, nos *Pferd* paulo durius. A Germanis id vocabulum ad Romanos Thracicos, et deinceps ad Arabes transit, qui *Barid* cursum publicum appellant. In cujus vocis etymologia grammatici Arabici valde se macerant, neque mirum. Erit de hoc ad Abulfedam dicendi locus, ad ann. 60 [Chr. 680] quo ait Moaviam obiisse, qui primus apud Arabes al Barid, τὸ βέρεδον ἢ τὸν ὄξια δρόμον, instituerit, quæm Muhammedani principes per multa sæcula, et adhuc sæculo XIII servabant, sed ut regale privato nemini licitum.

(68) *Pacta* sunt alias tributa, quæ una gens alteri ex pacto et conducto debet. Hic sunt ipsa *œdera*, contractus, stipulationes. Ita annales Bertiniani A. 812: *Legati Michaelis ad Carolum M. missi Aquisgranum scriptum pacti ab eo suscipientes more suo, id est lingua Græca, laudes ei dixerunt.*

omnia ut in silentio, veniuntque legati, non jam, ut antea, seorsim, simul omnes in uno corpore, sed separati, suo quisque in loco, inter illos magistratus, ad quos, velut collega, pertinet, adeoque Constantinopolitanis proceribus immixti. Jussu tum imperatoris introducit decurio legatorum homines seu comitatum, unum ordinem post alterum, sic eos clara voce excitans: « [Adestote vos comites tribuum;] » vos « didascalici [seu magistriani]; vos « leucophori » [seu candidati] vos « cursores; vos « decani; » et in universum omnes, qui cum legatis advenerunt, excitat; quibus imperator singulis rogam aut stipem largitur. Illis digressis, tandem ipsis quoque legatis donat ea, quæ ipsis præparari jussit. Quo facto silentiarii se jam componunt ad expectandum imperatoris abitum, et imperator de throno exsurgit, et legati, si patricii non sint, adorant ipsum, valeque ipsi dicunt; quod fit, si præседerit et audentiam dederit imperator in parvo æstivo consistorio apud gradus porphyreticos; 232 quod si autem cerimonia contigerit in magno consistorio, fit valedictio apud fores deuterorum; et abeunt, missæque fiunt. Litteras autem imperatoris ad alterum occidentalem ad se sumit magister, venientibusque ad se legatis et sibi domi suæ valedicentibus eas tradit.

CAPUT LXXXIX.

Observanda sub adventum magni Persarum legati, eoque in urbe præsentis.

Postquam de adventu magni legati ad aulam renuntiatum est, oportet a magistro magistratum aliquem, illustrem [seu protospatharium] aut silentiarium aut tribunum aut etiam unum aliquem de ordine episemorum aut insignium aut magistrianorum, aut quemcumque ille voluerit et delegerit, in honorem viri advenientis in confinia mitti, qui eum ibi excipiat, in protectionem suam recipiat et ad Urbem augustam sospitem perducit. Hic itaque in eum finem missus proficiscitur Nisibinam, ubi legatum invisit et salutatur, litterasque imperatoris ad eum, si quas sibi additas habet, ipsi tradit; aut, si non imperatoris, magistri saltem; quibus arces-

Α τῆροι, καὶ ἐγείρεται ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐὰν μὴ ᾧσιν πατρικιοί, προσκυνούσιν αὐτὸν, καὶ συντάττονται, εἰ μὲν ἐν τῷ μικρῷ κἀθηται κοιμιστωρίῳ, ἐμπρὸς τῶν πορφυρῶν βῆθρων ἐν τῷ θερινῷ κοιμιστωρίῳ· εἰ δὲ ἐν τῷ μεγάλῳ κοιμιστωρίῳ κἀθηται, ἄνω πρὸ τῆς θύρας τῶν δευτέρων (57), καὶ κτερέχονται, καὶ μίσας ποιοῦσι. Τὰ δὲ γράμματα τοῦ βασιλέως λαμβάνει ὁ μάλισταρος, καὶ ἔρχονται καὶ συντάττονται αὐτῷ, καὶ δίδωσιν αὐτά.

ΚΕΦΑΛΑ. ΠΘ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν, πρὸς θεουτοῦ μεγάλου ἐρχομένου Περσῶν.

Δεῖ, μηνυομένου μεγάλου πρὸς θεουτοῦ, τὸν μάλισταρον πέμψαι εἰς τὰ μεθόρια ἕνα ἄρχοντα ἰλλοούστριον ἢ σιλεντιάριον ἢ τριβοῦνον ἢ καὶ ἕνα τῶν ἐπισήμων (58), ἢ μαγιστριανῶν, ἢ ὃν ἂν συνίδη πρὸς τιμὴν τοῦ ἐρχομένου προσώπου πέμψῃ, ἵνα δέξεται καὶ διασώσῃ (59) αὐτόν. Ὁ δὲ πεμπόμενος εἰσέρχεται εἰς τὸ Νησίβιος, καὶ ἀσπάζεται αὐτόν, καὶ ἐὰν ἔχει γράμματα τοῦ βασιλέως, ἀποδίδωσιν· (εἰ δὲ μὴ, τοῦ μαγιστροῦ) προτρέποντα (60) αὐτόν. Ἴσως δὲ οὐδὲ ὁ μάλισταρος γράφει, ἀλλ' ἐκ μνημάτων μόνον ἢ προτροπῆ γίνεται, ἐφ' ᾧ αὐτὸν ἐλθεῖν μετὰ εὐθυμίας καὶ θεραπείας (61)· καὶ ἐξέρχεται σὺν αὐτῷ. Δεῖ δὲ τοὺς ἄρχοντας τοῦ Δάρας (62) ἀπαντῆσαι

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(57) Sitne hoc a nominativo δεύτεροι, an a δεύτερα non dixerim. Latet ratio appellationis; vestigium ejus nullum in nostro codice. Quo constat, mutata post Justinianum palatii structura, nomen hoc quoque desuisse.

(58) Reddidi insignium; forte rectius clarissimorum; de quibus v. Guther.

(59) Traducat eum per provincias juris Romani; διασώζειν est conducere, salvum et incolumem aliquem aliquo perducere; vid. Du Cange Gl. Gr. et ad Alexiad. p. 352, Luitprand. Legat. pag. 487. διασώστη hoc est ductori meo; ubi quoque queritur, sibi et suis datos equos, sarcinis non item; σώζειν pro traducere, et σώζεσθαι pro transmigrare, transire, pervenire, vel et tendere, veteres quoque dicebant. Appianus l. i. Civil. p. 403, πέντε σπειρῶν ἐν τῷ ἔργῳ σεσωσμένων [id est ἐσσωμένων, transgressis] ἐς τὸν Μέταλλον. Maximus Tyrius serm. 5, p. 50 ed. Heins.: ἡ τοῦ σώματος χρεῖα πλυμερῆς τε οὔσα καὶ πολυδετῆς, σώζεται [pervenit vel tendit] τῇ συντελείᾳ τῶν μερῶν πρὸς τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὅλου. Ipse jam Sophocles σωτήρ dixit pro comite itineris, qui peregrinantem salvum et sospitem eo, quo destinatio fert, traducit. Versu ultimo Philoctetæ nempe Nymphas νόστου σωτέρας appellat.

(60) Arcessentia. Eodem sensu habet hoc verbum Theophanes pag. 145 et 146. Est proprie prorsum vertere e loco, quem quis occupat, eum extrahere et ulterius promovere.

(61) Significat hoc loci otium, commoditas, sic ut

liceat curæ corporis vacare, itinerum spatia et vices quietis ex arbitrio dispensare. Conf. paulo poet. o. 12. Malim itaque in Latinis reponi per otium aut non absque valetudinis cura.

(62) Celebre urbis limitaneæ et munitæ nomen apud Procopium et alios scriptores Byzantinos rerum ipsi æqualium. Theophanes p. 129, appellat χωρίον τῆς Μεσοποταμίας μέγα καὶ ὀχυρὸν μέσον τῶν ὄρων κείμενον Ῥωμαίων νε καὶ Περσῶν, et addit ab Anastasio Dicoro conditam Anastasiopolim fuisse dictam. Conf. Goar. ad h. l. Videtur Δάρας esse, quam Hieroclis Synecdemus in Isauria ponit: vid. p. 710. ed. Wessel. Sitne hæc Daras, an potius Taro, illa, quam Constantinus in Vita Basilii p. 166 Τάραντα appellat, mihi non liquet; vid. Alemann. ad Procop. p. 61, sine. Sim. Asseman. Bibl. Orient. t. I, p. 26 et 281, item t. II, p. 119. Evodius Asseman. Martyrol. t. I. pag. 141. Abulfeda in Geographia ex al Moschatareco appellat, urbem parvam in pede montis Mardinensis. Quod ei cum Theophane non consentit, reputandum lapsu temporum et vicissitudines rerum veteri urbis splendori detraxisse. Auctor fragmenti geographici, quod Baudurius in notis ad Constantini Thematia p. 10, produxit, si per Δάρας hanc Daras designavit, quod fecisse videtur, falsus procul dubio fuit in eo, quod eandem cum Taurizo vel Tebriso fecit. Hæc enim multo, quam illa, et recentior et in orientem borealem remotior est. Verba fragmenti sunt Δάρας, τό νῦν Ταῦρες.

αὐτῷ μετὰ τῶν στρατιωτῶν ἐν τοῖς μεθορίοις καὶ δέξασθαι τὸν πρεσβευτὴν καὶ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ. Καὶ εἴ μὲν ἔστιν τι ὀφείλον λαληθῆναι ἐν τοῖς μεθορίοις, λαλεῖται, τοῦ ἄρχοντος τοῦ Νησίβιος μέχρι τῶν μεθορίων μετὰ πλήθους Περσῶν συνερχομένου αὐτοῦ. Εἰ δὲ μὴ λαλεῖται τί ποτε, καὶ οὕτως δεῖ πάντως συναλθεῖν αὐτὸν μετὰ πλήθους, καὶ τῶν Ῥωμαίων αὐτὸν παραλαμβανόντων καὶ τοὺς συνόντας αὐτῷ, δεῖ τοὺς λοιποὺς ἀπομείναι τῶν Περσῶν ἐν τοῖς Περσικοῖς τόποις, καὶ αὐτὸν μόνον μετὰ τῶν συνόντων ἐισελθεῖν εἰς τὸ Δάρας καὶ θεραπευθῆναι. Προσῆκει δὲ τοὺς ἄρχοντας τοῦ Δάρας πολλὴν ἀγρυπνίαν καὶ πρόνοιαν ποιῆσθαι, ὥστε μὴ προφάσει τοῦ πρεσβευτοῦ (63) πλήθος Περσῶν συνειπελθεῖν, κατὰ μέρος ἐπακολουθῆσαι, καὶ δόλῳ κρατῆσαι τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τούτου τοῦ μέρους πολλὴν πρόνοιον οἱ ἄρχοντες ὄφελον ποιῆσθαι, καὶ ἐκ τοῦ ἀσυμμενοῦς (64) ἐρηγορέναι, καὶ φυλάττειν τὸ σχῆμα τοῦτο. Οἱ δουκινοὶ δὲ κατὰ τὸ εἰθὸς τὸ δαπάνημα τῆς ὁδοῦ μέχρι τῶν ἐνταῦθα ἡμερῶν γ' (65) ἐπιδοῦσιν. Τσαῦται γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὠρίσθησαν ἀρκεῖν τῷ πρεσβευτῇ ἀνιόντι, καὶ τσαῦται ἀπίοντι. Ἔστιν δὲ ὅτε βραδύνη ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ κελεύει ὁ βασιλεὺς, καὶ προσθήκη αὐτῷ γίνεσθαι. Ἡ δὲ γνώσις τῶν ἐπιδομένων αὐτῷ σώζεται ἐν τῷ σκρινίῳ τῶν βαρβάρων (66). Καὶ βέρεδα (67) δὲ κατὰ τὰ πάκτα (68), ἐπὶ Κωνσταντίνου ἐπάρχου πραιτωρίων γενομένου ἀπενεμήθη αὐτῷ πέντε, καὶ ζῶα λ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἐν θέρῃ θεραπεύσαι αὐτὸν, πολλὸ πλεον αὐτῷ αὐτῷ ἐπιδοθῆναι κελεύει. Εἰ δὲ θέλει καὶ σιμῆσαι αὐτὸν, χρὴ πέμψαι καὶ δέξασθαι αὐτὸν διὰ τινος τῶν εὐπόλημπτων ἐπὶ Γαλατίαν καὶ Καππαδοκίαν καὶ θρέψαι ὁμοίως δὲ πέμψαι καὶ εἰς Νίκαιαν καὶ θρέψαι καὶ θεραπεύσαι. Δεῖ δὲ καὶ τὸν μάγιστρον, ἐρχομένου αὐτοῦ περὶ Ἄντιόχειαν, πέμψαι μαγιστριανὸν ὀφείλοντα ἀπαντῆσαι καὶ ἀσπάσασθαι αὐτὸν, καὶ μαθεῖν, πῶς δια-

A situr. Interdum ne ipsi quidem magister litteras legato mittit, sed nudis mandatis et significationibus oralibus invitatur, ut cum fiducia, hilaritate et per otium in Urbem veniat. Missus itaque noster cum legato Persico Nisibina egressus iter et deductionem ejus instituit. Legato illi occurrere in confiniis debent præfecti Daræ cum militibus suis præsidariis, ipsumque famulitiumque ejus excipere. Et, si quid opus est in confiniis moneri atque condici ab una alterave parte, id transigitur, præfecto Nisibinæ cum numero Persarum ad confinia usque legatum comitante. Si vero nihil tale monendum suppetat, oportet nihilominus tamen præfectum Nisibinæ cum cohorte suorum eum comitari, Romanisque legatum et ejus comites excipientibus, retro in locis dictionis Persicæ cum globo suo manere, solumque legatum cum comitatu suo in urbem Daras ingredi et a nostris ibi dignum cultum accipere. Daræ præfecti inter hæc vigili cura circumspiciant caveantque, ne sub prætextu legati multitudo Persarum simul in urbem intret, aut per partes subsequatur, et sic urbe potiantur. Hunc itaque locum diligenter sollicitèque meminerint præfecti, observentque Persas attento oculo, dissimulantes, ut id ageri ab ipsis non deprehendantur. Ducici [hoc est homines ad officium ducum illorum thematum, per quæ trajectus fit, pertinentes] impensas itineris ad hanc usque Urbem augustam in centum et tres dies præstant. Tot enim ab initio statim et jam a longo tempore statuti fuerunt et imputati dies legato, tam illinc huc, quam hinc illuc tendenti. Interdum tamen moras in via trahit et plus temporis impendit adeoque indultu imperatoris additur, quod excurrit impensarum. 233 Notitia vero vel indulus in eum impensorum deponitur asservandus in scrinio barbarorum. Attribuentur legato secundum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(63) Egregie hunc locum illustrat Procopius Hæsch. p. 85.

(64) Sic novi Græci pro ἀσυνόπτου. Nicet. p. 179. vid. Theophan. p. 329, Cedren. p. 673, Scylitz. p. 826. Συμφανὲς pro σύνοπτον aut ἐμφανὲς habet Polybius p. 158 ed. (Iron. Nunquam non in compositionibus alternant ἐν et σύν. Verba καὶ φυλάττειν τὸ σχῆμα τοῦτο nescio qui factum ut prorsus præterierim in Latinis; debent hunc habitum (cette habitude, cette manœuvre) semper et ubique servare.

(65) Miror tot dies, tres pene cum dimidio menses legati Persici per Asiam minorem itineri a Daras inde usque ad Hellespontum imputari, cum Anna Comnena scribat Alexiad. p. 169, ab Antiochia ad Nicæam intra octo dies perveniri. Finge id veredis dispositis nulla dierum noctiumque fieri quiete, continuato cursu. At tamen Busbekius CPLi ad Amasiam, quæ sane haud multum abest Anastasiopoli, intra mensem se venisse tradit, epistola I. Debet igitur vitium nostris numeris inesse.

(66) Ubi chartæ ad barbaros spectantes jacebant et asservabantur. Latissimi ambitus vox barbari. Græcis vetustis significabat omnes et illos, qui Græce non loquerentur, et qui Græci non essent sanguinis, etiamsi Græco sermone uterentur, ut Macedones. Latinis vetustis adiebant sic omnes, qui Latine non cellarent. Byzantini deinceps Græci

sic in specie appellabant initio Persas, tempore post Saracenos; Latini præcipue Germanoso. Vid. Script. post Theophan. p. 835. [Germani iidem ac barbari; Goldast. ad Eginhard. p. 462.]

(67) Sunt equi curribus juncti et præsertim illi in usum cursus publici, per certas stationes dispositi, semper prompti et parati. Non est vox a *vehendo*, quod putant grammatici, sed Germanica. Veteres Germani *pered* pro equo dicebant. Belgæ adhuc *Paerd* dicunt, nos *Pferd* paulo durius. A Germanis id vocabulum ad Romanos Thraicos, et deinceps ad Arabes transit, qui *Barid* cursum publicum appellant. In cujus vocis etymologia grammatici Arabici valde se macerant, neque mirum. Erit de hoc ad Abulfedam dicendi locus, ad ann. 60 [Chr. 680] quo ait Moaviam obiisse, qui primus apud Arabes al Barid, τὸ βέρεδον ἢ τὸν ὄξυ δρόμον, instituerit, quem Muhammedani principes per multa sæcula, et adhuc sæculo XIII servabant, sed ut regale privato nemini licitum.

(68) *Pacta* sunt alias tributa, quæ una gens alteri ex pacto et condicto debet. Hic sunt ipsa *foedera*, contractus, stipulationes. Ita annales Bertiniani A. 812: *Legati Michaelis ad Carolum M. missi Aquisgrani scriptum pacti ab eo suscipientes more suo, id est lingua Græca, laudes ei dixerunt.*

omnia ut in silentio, veniuntque legati, non jam, ut antea, seorsim, simul omnes in uno corpore, sed separati, suo quisque in loco, inter illos magistratus, ad quos, velut collega, pertinet, adeoque Constantinopolitanis proceribus immixti. Jussu tum imperatoris introducit decurio legatorum homines seu comitatum, unum ordinem post alterum, sic eos clara voce excitans: « [Adestote vos comites tribuum;] » vos « didascalici [seu magistriani]; vos « leucophori » [seu candidati] vos « cursores; vos « decani; » et in universum omnes, qui cum legatis advenerunt, excitat; quibus imperator singulis rogam aut stipem largitur illis digressis, tandem ipsis quoque legatis donat ea, quæ ipsis præparari jubet, componunt ad expectandum imperatoris abitum, et imperatoris triclii non sint, adorant ipsum, valeque ipsi dicunt; quæderit imperator in parvo æstivo consistorio apud gradus monia contigerit in magno consistorio, fit valedictio apud Litteras autem imperatoris ad alterum occidentalem ad se legatis et sibi domi suæ valedicentibus eas tra-

CAPUT LXXXIX.

Observanda sub adventum magni Persarum, ipsi quoque in urbe præsentis.

Postquam de adventu magni legati

nuntiatum est, oportet a magistro quem, illustrem [seu protospatharium aut tribunum aut etiam] ordine episcemorum aut in honorem, aut quemcumque, ubi tandem, voluerit. Rarius honorem, sed postea verba vulgaria ab eruditibus studio devitata suis carminibus implectebant; unde non mirum si in vulgari Thracum Byzantinorum sermone tales vetustatis reliquias observamus.

(71) Vocabulum ζῶον novis Græcis et equum et mulum significat. Cum igitur τὰ ζῶα h. l. equis opponantur, mulos intelligere necesse est. Integra dictione ζῶον μουλικόν est apud Theophan. p. 144, ubi Anastasius animal mulinum. Leo Grammat. contra p. 470, ζῶδον pro equo posuit. Et sic quoque Latinis animal modo est equus, modo mulus: vid. Du Cange v. Animal, Jurel. ad Symmach. II. 27, et Paullin. de Vita Martini IV, 17. Papias: Burides [l. Burriches pro Burrichi] animalia, manni. Quo in loco animalia pro mulis an equis accipias perinde est. Mannus enim vel burrichus inter ambos quodammodo ἐπαφοτερῆσαι. Vox burrichus quod in transitu aspergere liceat, ex Arabica: al borak, celebratum fabulis et somniis doctorum Muhammedanorum animal. Alborak, quo Muhammed raptus in cælum perhibetur, et ut medium quid inter asinum et mulum describitur, erat hoc de genere, a diversis coloris maculis sic dictum. Omne enim ποικίλον, varium, scheckig nostro sermone, Arabibus est Abrack; vid. Du Cange v. Burrichus.

(72) Modo sic scriptum reperi in membranis, modo Χαλκηδόνι. Utrumque vetera dant monumenta, nec adhuc compertum, utrum rectius. Utrumque nempe in usu erat.

(73) Optionem barbarorum penes Romanos militantium ministerio deputatum. Est autem optio miles optatus, h. e. delectus, honestioris gradus, quales in provincias mittebantur ad celeriter inde nuntios imperatori referendum, et aliis rebus peragendis ob ingenii dexteritatem aliquam in ipsis deprehensam præstiebantur; vid. Casaubon. ad Script. H. A. t. I, p. 16. Eorum quoque et potis-

τιάριοι, καὶ ἐγείρεται ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐν μὴ ὡσιν πατρίκιοι, προσκυνοῦσιν αὐτὸν, καὶ συντάττονται, εἰ μὲν ἐν τῷ μικρῷ κάθηται κοιμιστωρίῳ, ἐμπρὸς τῶν πορφυρῶν βάθρων ἐν τῷ θεινῷ κοιμιστωρίῳ· εἰ δὲ ἐν τῷ μεγάλῳ κοιμιστωρίῳ κάθηται, ἄνω πρὸ τῆς θύρας τῶν δευτέρων (57), καὶ κατέρχονται, καὶ μίσας ποιοῦσι. Τὰ δὲ γράμματα τοῦ βασιλέως λαμβάνει ὁ μάγιστρος, καὶ ἔρχονται καὶ συντάττονται αὐτῷ, καὶ δίδωσιν αὐτά.

et in universum omnes, qui cum legatis advenerunt, excitat; quibus imperator singulis rogam aut stipem largitur illis digressis, tandem ipsis quoque legatis donat ea, quæ ipsis præparari jubet, componunt ad expectandum imperatoris abitum, et imperatoris triclii non sint, adorant ipsum, valeque ipsi dicunt; quæderit imperator in parvo æstivo consistorio apud gradus monia contigerit in magno consistorio, fit valedictio apud Litteras autem imperatoris ad alterum occidentalem ad se legatis et sibi domi suæ valedicentibus eas tra-

VARIE LECTIONES.

JAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

simum erat militibus sibi attributis annonas distribuere et de metalis seu hospitibus prospicere. Vid. Allemann. ad Procop. p. 100. Tusci tales Tschausos appellant, nos *fourniers, provisores*, χορηγούς στρατιωτικούς.

(74) De dictione ἔχειν ποιεῖν, habere facere pro debere facere, aut μέλλειν ποιεῖν, facturum esse dixi alio loco; ποιεῖν, ἡμέρας autem et facere dies Græci Latiniq. juxta dicunt pro transigere: vid. Theophan. p. 37 et 90 Cange Gloss. Lat. v. Facere, Welsten. ad N. T. Matthæi xx. 12 et Palairat observat. ad Nov. Test. Actor XVI. 33. In illo Lucillii aut Luciani, Anthologia p. 127: νόκτα μέσθην ἐποίησε τρέγων ποτὲ Μάρκος ὀπλίτης, mediam noctem faciebat, est idem atque conficiebat, agebat, transigebat, aliquando Marcus currens in stadio cum armis. Ad mediam usque noctem a die vel vespera inde currebat, et tamen media nocte nondum pervenerat ad metam. Ipse jam Demosthenes in orat. contra Codonem ποιεῖν χρόνους dixit.

(75) Vexatus, agrimonia affectus, offensus, læsus fuerit. Ita interpretandum esse hoc verbum ex hoc et aliis Nostri locis et quibusdam eorum patet, quæ Du Cange Gloss. Gr. protulit e novis scriptoribus Græcis, (nam antiquis ignotum fuit,) ubi non potest significare constituere, contrahere, pacisci, quam notionem Du Cange illi tribuit. Citat ibi inter alia locum Nicephori Presbyteri in Vita sanctæ Andree Sali: καὶ στανθεὶς οὖν ἐν τῷ πικρῷ ἔφθ, exacerbatus ergo dicebat amara mente, et hunc Joannis Moschi in Limone c. 205: ἀκούσας δὲ ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα παρ' αὐτῆς στανθεὶς καὶ ἐλθὼν ἐδάκρυσεν, ubi interpret non male, certe haud procul a vero sensu, reddidit commotus. Proprie est contritus, punctus, contristatus. Colligitur idem ex alio loco Vitæ Simeonis Sali, quem Du Cange v. Κοσμάζειν et τζιμιζεῖν citat: ἔστιν ὅτε ἔολλον τὰς χεῖρας αὐτῶν τὰ ἄσπερνα δύναια εἰς τὴν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐσβίονον αὐτὸν καὶ ἐκόσμιζον καὶ ἐτζιμιζον αὐτὸν, interdum quoque inhonestæ potestates (immundi spiritus) mittebant manus suas in ejus sinum et vexabant eum et colaphis contundebant, et attracto sursum naso cervicem ejus retro agebant.

αὐτῶν μετὰ τῶν στρατιωτῶν ἐν τοῖς μεθορίοις καὶ ἀδεύσασθαι τὸν πρεσβευτὴν καὶ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ. Καὶ εἰ μὲν ἔστιν τι ὀφείλον λαλῆσθαι ἐν τοῖς μεθορίοις, λαλεῖται, τοῦ ἀρχοντος τοῦ Νησίβιος μέχρι τῶν μεθορίων μετὰ πλῆθους Περσῶν συνεργουμένου αὐτοῦ. Εἰ δὲ μὴ λαλεῖται τίποτε, καὶ οὕτως δεῖ πάντως συναλθεῖν αὐτὸν μετὰ πλῆθους, καὶ τῶν Ῥωμαίων αὐτὸν παραλαμβανόντων καὶ τοὺς συνόντας αὐτῶν, δεῖ τοὺς λοιποὺς ἀπομείναι τῶν Περσῶν ἐν τοῖς Περσικοῖς τόποις, καὶ αὐτὸν μόνον μετὰ τῶν συνόντων ἐπιθεῖναι τὰ ἀσπίδας καὶ θώρακας καὶ ἔσθια. *στρατοὶ acceduntur. Illi olim, furni et πολλὰν ἀγρῶν calefebant, cum quis solus esset, et profectis litterarumque studiis vacaret. Hæc, autem, aut ad coquendum, aut ad compotationes spectant, via multorum amicorum serviebant. Luculentæ τὴν in iis instructo igni circumsedebatur. Clibani, ὅτι id, quod hodie tennuri sunt orientalium, vas, ἡ αὐτῶν cum plano fundo ferrei lacus, vel catini, basin, ollæ, ut appellare malis, in scrobe depositi, media in zeta defossa satis profunda. Instructi erant illi lacus siphonibus, qui fumum per medios, ibi loci cavos studio relictos, parietes in tectum et deinceps in aureas emitterent. Instructi quoque erant patentibus foraminibus, spiraculis, in quibus aura alendo igni necessaria ventilaretur. Tegebant hos lacus operculo ferreo statim ex quo ardere ignis coepisset, et ut in carbonibus ille abiisset, tapetibus id insternebant, quibus pedes et medium corpus submittebant, qui tepore frui vellent. Sic tennuri instructi sunt, quibus hodie usus est in oriente; vid. della Valle epist. Itin. II. 17. et Olearii Iter Persic. p. m. 415. et aliorum Itineraria. Et sic quoque instructi erant veterum Græcorum ἔπινοι vel κλίβανοι. Clare id patet ex Aristophanis Vespis vs. 147, ubi mentio fit τῆς κλίβανου, latini rotundi operculi, quod τῆ κλίβανου seu τῆ ἔπινοι imponeretur. Posset quidem conjectura fieri, τὰς κλίβανους veterum Græcorum fuisse in istum modum comparatas atque medio ævo in Italia erant apud gentes barbaricas illi incubantes. Tum nempe sic ignem alebant. Mediis in ædibus defossa erat profunda scrobs, in qua ignis ardebat. In tecto autem relicta erat isti scrobi ad verticem opposita fenestra, per quam fumus exibat. Ubi deflagrasset ignis, obdebant isti fenestræ taliam ligneam, aut etiam circa vesperam, quando homines a laboribus diurnis cessarent et cubitum irent. Unde, quemadmodum apud Græcos vespera βούλυτος dicebatur, quia boves aratro tum liberabantur, sic etiam medio ævo *igni legium* idem volebat atque vespera; et quando id faciendum esset, ingruentibus nempe tenebris, signum campana dabatur, quo monebantur homines legendum esse ignem et fumarium, ne per tenebras noxa fieret a flammis, aut etiam ne fumi et ignis conspectu allicerent fures et latrones (v. Du Cange, v. *Ignitegium*, et Murator. t. II. Antiqu. Ital. p. 418). Unde remansit apud nos ille mos sub vesperam campana sonandi. Si quis ex hoc more locum Aristophanis exponere malit, nihil quidem babo quod opponam: et puto profecto penes incultiores Græciæ gentes, item apud rusticanos hunc ignis alendi morem obtinuisse. At in Athenis cum maxime cultis tum rudem in modum fuisse structas ædes, ut per medias pateret pluvis illabendi et fumo exeundi fenestra, qua omnia sordidarentur et conspurcarentur, et ruinosas fierent, vix mihi persuadere. Multo elegantior et commodior illa altera ratio, tennurorum puta. Ab horum tennurorum similitudine (liceat mihi brevitatis et perspicuitatis studioso peregrino hoc vocabulo uti) appellarunt ἔπινοι laternam. Nam et hæc ignem condebant in se rotunda in ambitum, plana in fundo,*

sitor. Interdum ne ipsi quidem magister litteras legato mittit, sed nudis mandatis et significationibus oralibus invitatur, ut cum fiducia, hilaritate et per otium in Urbem veniat. Missus itaque noster cum legato Persico Nisibina egressus iter et deductionem ejus instituit. Legato illi occurrere in confiniis debent præfecti Daræ cum militibus suis præsidariis, ipsumque famulitiumque ejus excipere. Et, si quid opus est in confiniis moneri atque condici ab una alterave parte, id transigitur, præfecto Nisibinæ cum numero Persarum ad confinia usque legatum comitante. Si vero nihil tale monendum suppetat, oportet nihilominus tamen præfectum Nisibinæ cum cohorte suorum eum comitari, Romanisque legatum et ejus comites excipientibus, retro in locis dictionis Persicæ cum globo suo manere, solumque legatum cum comitatu suo in urbem Daras ingredi et a nostris ibi dignum cultum accipere. *desse præfecti inter hæc vigili cura circumspiciant Græchtque, ne sub prætextu legati multitudo Persicorum, nul in urbem intret, aut per partes subsequatur, nul in urbem intret, aut per partes subsequatur. Hinc in medio in contempe urbe potiantur. Hunc itaque locum id est ad partem illamque meminerint præfecti, obserbentur oppositi. Hinc oculo, dissimulante, ut ἀνακαλεῖν δοκεῖν πῦρ. Preprehendantur. Ducici [hoc ἔστι τὰς, καὶ ἐν κλίβανου] cum illorum thematum, μάλιν γονύ. Ἔστι γὰρ ἡ ἔπινοι, si quis sibi videntur igne] impensas itineris cito ardeat, cum in foco, tum in clibano, v. et tres et filiorum generationem promittit. Similis enim, focus, et clibanus mulieri. Hoc e doctrina symbolica, quæ apud veteres Græcos, ut gentem origine Scythicam, frequenti in usu erat, et adhuc est apud Scythas, ut ex scriptoribus rerum Russicarum constat. Egregiam lucem dat hic Artemidori locus illi Herodoti, et accipit vicissim ab eodem, qui p. 322, exstat de Melissa umbra querente, ὅτι ἐπὶ ψυχρὸν τὸν ἔπινον Περιανδρος τοὺς ἄρτους ἐπέβαλλε, Signanter ait Herodotus τοὺς ἄρτους ἐπὶ τὸν ἔπινον ἐπιβάλλειν. Quod non intelligas nisi memoria teneas, veteres Græcos panes suos calefactis illis τῆς κλίβανου ferreis imposuisse coquendos, quibus eos consuevisse suos clibanos tegere paulo ante ex Aristophanis Vespis demonstrabam. Non faciebant illi panes tam grandes atque sunt nostri, quorum unus interdum vel bajulum oneret, neque fermentatos coquebant, sed ut Arabes hodiernum adhuc, quorum in coquendo pane modum sic describit D'Arvieux apud La Rocque dans le Voyage dans la Palestine p. 192: *Ils font du feu dans une grande cruche de grès, et lorsqu'elle est échauffée, ils détrempe la farine dans l'eau, comme nous le faisons pour faire de la colle à chassis, et ils l'appliquent avec le creux de la main sur le dehors de la cruche, cette pâte presque coulante s'étend et se cuit en un instant en ayant desséché toute l'humidité. Le pain s'en sépare mince et délié comme nos gaufres. Cette cuisson se fait si vite qu'en fort peu de temps on en a une quantité suffisante.* Ratio patet quare feminam cum furno et semen humanum, quo illa fecundatur, cum massa panis lactea et tantum non liquida comparaverint, qualis ferma et indoles Græcorum panium fuerit, et quare illi ἄρτους ἐπὶ τὸν ἔπινον ἐπιβάλλειν, non ἐμβάλλειν sicut τὸν ἔπινον dixerint. Sed e diverticulo in viam.*

(77) Vid. Casanb. ab Sor. H., Aug. t. I, p. 609, Guther. p. 759, Vales. ad Amm. Marcell. p. 323 et Du Cange Gloss. Gr.

siones et ipsius et famulorum ejus usui, et optionem barbarorum mittere, ipsique expensas enumerare legato per illum diem diesve, quos Chalcedone transigendos habuerit, faciendas, et simul per ipsum xenia seu munuscula pro felice adventu peregrini amici mittere; sed et mittere, qui suo, magistri, nomine legatum, quamprimum appulerit, salutent et interrogent, quomodo advenerit, et num ægrimoniam injuriamve et incommodum passus fuerit. Verbo, decet magistrum pro virili sua legato grata omnia et amica officia præstare. Ipsa in urbe oportet metatum seu mansionem ejus dignam ipsius persona et multitudini, quam secum trahit, accommodatam præparari, in qua præsto sint grabbati seu lecti, et stromata seu stragulæ, et clibani seu furni, et arulæ seu foculi, et mensæ et operæ ad aquam aggerendam et alia præstandasordida ministeria. Stragulas quidem olim extradebat et præstabat comes privatorum ad magistri mandatum pitacio vel schedula sibi exhibenda prescriptum: nunc translata est hæc cura in saccellarium imperatoris. Lectos autem et scyphos et mensas et furnos et ollas præfectus urbis præstat, et ipse quoque ad pittacium magistri. Focos autem præstant præfecti fabricarum [armorum publicarum nempe et operarum fabrilium]. 234 Præfectus urbis ipsi quoque, legato puta, operas e tabernis vel cauponis sufficit. Etiam balneum illius domus, quam inhabitabit legatus, aut saltem vicinæ, paratum esse debet, quo et ipse, quancumque liberit, et ejus famuli lavari queant, et balneum habeant sibi solis privum et vacans. Appulso ad litus urbis obviam mittere

A κατὰ πιττάκιον (78) τοῦ μαγίστρου ἀπολύει, ἤτοι ὁ σακελλάριος τοῦ βασιλέως· (νῦν γὰρ εἰς αὐτὸν μετα-
 ηνέχθη ἡ χρεία.) τὰ δὲ κραβδίτια καὶ σκύφια καὶ
 τραπέζια καὶ κλιβάνια καὶ χύτρας ὁ ἑπαρχὸς τῆς
 πόλεως ἀπολύει, πάλιν κατὰ πιττάκιον τοῦ μαγί-
 στρου. Τὰς δὲ ἀρούλλας οἱ τῶν φαβρίκων¹⁴ παρέχου-
 σιν (79). Ἀπονέμονται δὲ αὐτῷ παρὰ τοῦ ἐπάρχου
 καὶ ὅπερες ἐκ τῶν καπηλείων (80). Καὶ δεῖ τὸ βαλα-
 νεῖον τοῦ οἴκου ἐκείνου (81), ἐν ᾧ μέλλει οἰκεῖν,
 ἐτοιμασθῆναι, ἢ τὸ πλησίον αὐτοῦ, ἵνα, ὅτε βούλεται,
 καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ λούονται, καὶ αὐτοῖς
 μόνοις σχολάζει τὸ βαλανεῖον. Καὶ ἐπὶ καταπλεύσει,
 δεῖ τὸν μάγιστρον πέμψαι βασιλικούς ἵππους· (δίδωσι
 δὲ αὐτοῖς ὁ σπαθάριος τοῦ βασιλέως·) καὶ δέχονται
 αὐτὸν ἐκ τῶν δρομώνων, καὶ ἀποφέρουσιν εἰς τὸν
 οἶκον αὐτοῦ. Καὶ εὐθὺς πέμπει ὁ μάγιστρος καὶ
 ἀσπάζεται αὐτὸν, καὶ πάλιν ἐρωτᾷ αὐτὸν, πῶς διε-
 σάθη. Ἡέμπει δὲ αὐτῷ καὶ ξένια διὰ τοῦ ὀπτιό-
 νου, ἃ βούλεται· ὡς ἐπὶ πολὺ δὲ καὶ ὁ πρέ-
 σβεις πέμπει, καὶ ἀντασπάζεται τὸν μάγιστρον.
 Καὶ χρὴ τὸν μάγιστρον δεῖξασθαι ἡλίως τὸν
 ἐρχόμενον καὶ δοῦναι ἀνταπόκρισιν ἀρμοδίαν τῷ
 ἀσπασμῷ. Δηλοῖ δὲ αὐτῷ διὰ τοῦ οἰκείου ἀνθρώπου
 ὁ μάγιστρος, ὅτι « Ἀνάκτησαι σεαυτὸν, καὶ ὅτε συν-
 ορᾷς (82), ἀσπάζομαι σε. » Κἀκεῖνος τῇ ἐξῆς ἢ
 μετὰ μίαν προμηνύει, καὶ ἔρχεται καὶ ἀσπάζεται τὸν
 μάγιστρον, καὶ δέχεται αὐτὸν ἀπὸ στόματος (83), καὶ
 ἐρωτᾷ αὐτὸν ὁ μάγιστρος πρὸ πάντων περὶ τῆς ὕ-
 γειας τοῦ βασιλέως (84) αὐτοῦ, ἔπειτα καὶ περὶ
 τῶν τέκνων τοῦ βασιλέως αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν ἐρ-
 χόντων καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ
 ὕγειας, καὶ πῶς ἦλθε, μὴ τί ποτε ἐν τῇ ὁδῷ εἰσίν-
 C

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴ ΣΧΟΛ. τεχνῶν.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(78) [Pittacium est schedula. Anastas, pag. 104.] Vid. Salmas. ad Scr. H. Aug. t. I, p. 912, Grestser. ad Codin. p. 162. Interpret. ad Petronium. Est a πέτω, πετάω, *expando*, πέταξ, πεττάκιον, πιττάκιον. Unde quoque novis Græcis πίτα et πίττα est idem aique πλακοῦς, *placenta*, utrumque a plano, repando et lato.

(79) *Fabricenses*, οἱ φαβρίκιοι, qui ad publicas fabricas pertinent, et in iis laborant, aut etiam fabricas publicas faciunt. Sunt enim fabricæ aut officinæ, in quibus arma et alia talia publica opera confiebant, parabantur; aut ipsa opera publica, ædificia, arma, etc. Hoc sensu accipitur apud Lamprid. Alex. Sever. t. I, Scr. Ilist. Aug. p. 921: *vedigalia civitatibus ad proprias fabricas deputavit*, id est remisit, ut ex iis possent opera publica fieri, restaurari et sustentari. Conf. Guther. p. 614, Fabrott. Gloss. Cedreni, Du Cange Gloss. Lat. v. *Fabricæ*.

(80) Puto καπηλεία esse hospitia publica, tabernæ vino et aliis liquoribus vendendis. Qualibus in ædibus cum multa sint agénda, multis opus sit, ut in hominum frequentia, ministris et vigilibus, credo consuevisse a terbanuriis e prætorio ad diurnos usus petitos fuisse pro mercede in fiscum inferenda captivos Saracenos et alios, ad purgandas ædes aliaque sordida ministeria peragenda, quemadmodum adhuc hodie CPlI captivi Christiani e septem sic dictis turribus petenti cuique ad diurnas operas permittuntur, pro mercede statuta, quam

captivi ipsi pendere suo custodi et ærario publico debent, sub vesperam vinculis restituendi. Idem in nostratibus quoque majoribus urbibus fieri solet, ubi malefici aservantur, æternis vinculis et structuris castellorum aliorumque publicorum operum destinati.

(81) Adhuc hodie CPlI sunt præter balneas publicas etiam in ædibus lautiorum hominum privatæ, quia et in publicis σαπρῶς λούεται, ut scite ait Epictetus apud Arrianum, et aliam quoque ob causam, ob quam nolunt mariti uxores suas ad publica lavacra commeare. Tutum enim non est, Qui scire cupit, adeat Busbekii epistolam tertiam.

(82) Quando voles, quando commodum tibi fuerit, quando censebis. Proprie quidem est idem, quod alter, videre, censere. Sed hic nihilo plus, quam simplex ὄρᾶν notat. Amat in novorum Græcorum sermone οὖν in compositis redundare. Imo συνορᾶν jam Lyco philosophus dixit apud Diogenem Laert. p. 306, 8. Veteres tamen συνιδεῖν malebant quam συνορᾶν. Conf. Theophan. p. 269, 301, Novell. Justin. p. 12.

(83) Idem quod veteres ἀπὸ γλώσσης, *verbis ore prolatis*; δέχεσθαι ἀπὸ στόματος, *aliquem alloquio vel colloquio præsentem excipere*, opponitur τῷ ἀπὸ γραφῆς vel μηνύσεως, *cum aliquo per litteras aut internuntium agere*. Ἀπὸ λέξεως dixit Nicephorus Breviar. Hist. p. 16, 3.

(84) Vid. Cont. Theoph. p. 60.

θη, μή τι ποτε παρελείφθη, καὶ λέγει ὅτι « Ἐξελευσθημεν παρὰ σοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν διαπότου πάντα εἰς θεραπείαν σου ποιῆσαι· ἐὰν οὖν τί ποτε παρελείφθη, τοῦτο ἡμέτερόν ἐστιν πταίσμα. Καὶ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς (85) μήτε λυπηθῆναι (86) μηδὲ σιωπῆσαι, ἀλλὰ εἰπεῖν ἡμῖν, ἵνα διόρθωσις γένηται. » Προσκυνοῦσιν δὲ τὸν μάγιστρον καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες πάντες, ῥίπτοντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (87). Καὶ ὅτε δόξη τῷ βασιλεῖ δέξασθαι αὐτόν, πέμπει ὁ μάγιστρος καὶ δηλοῖ αὐτῷ ὅτι « Ἐκέλευσέν σε ὁ δεσπότης εἰσελθεῖν. » Χρῆ δὲ καὶ τὸν δεσπότην ἐν Χαλκηδόνι, καὶ ἐνταῦθα ἐρχομένου αὐτοῦ, πέμψαι δικουρίωνα καὶ ἀσπάσασθαι αὐτόν καὶ ἐρωτῆσαι περὶ τῆς ὑγείας τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, καὶ πῶς αὐτὸς διεσώθη. Ἐπὶ δὲ δέχεται αὐτόν, πέμπει ἀπὸ ὄψε ὁ μάγιστρος σουβαδιούβαν ¹⁵ (88), καὶ δηλοῖ αὐτῷ ὅτι « Ἐκέλευσέν σε ὁ βασιλεὺς προσελθεῖν, καὶ πρόελθε. » Καὶ ὁ βασιλεὺς ὁμοίως πέμπει δικουρίωνα, καὶ ἀσπάζεται αὐτόν, καὶ δηλοῖ αὐτῷ ὅτι « Τῇ ἐξῆς δεχόμεθά σε, καὶ πρόελθε. » Δίδονται οὖν μανδάτα ἀπὸ ὄψε σιλεντίων, καὶ τὸν πρεσβευτὴν τῶν Περσῶν δέχεται. Καὶ χρῆ τὸν ἀδμισσιονάλιον ἐλθεῖν καὶ ἐρωτῆσαι τὸν μάγιστρον περὶ τῶν λαβαρησίων, καὶ δίδονται μανδάτα, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἀπαντήσωσιν, καὶ δεῖ στήναι αὐτοὺς εἰς τοὺς τόπους μῦτῶν μετὰ τοῦ ἄρματος. Προέρχονται δὲ πάντες οἱ ἄρχοντες ἀπὸ ὀλοσηρικῶν, καὶ εἰσέρχεται ὁ πρέσβεις διὰ τῆς ῥίγας, καὶ δέχεται αὐτόν ὁ μάγιστρος ἐν τῇ σχολῇ αὐτοῦ, καὶ ἐρωτᾷ αὐτόν, εἰ ζῆνια ἔχει τοῦ βασιλέως, καὶ χρῆ αὐτόν ἰδεῖν πάντα, πρὶν εἰσελθῶσιν, καὶ λαθεῖν τὴν γνώσιν αὐτῶν. Καὶ εἰσέρχεται πρὸς τὸν βασιλέα ὁ μάγιστρος, καὶ ἀναφέρει αὐτῷ τὰ περὶ τῶν ξενίων, ἐπιδίδωσι δὲ αὐτῷ καὶ τὴν γνώσιν. Ὁ δὲ πρέσβης ἀναμένει ἐν τῇ σχολῇ τοῦ μαγίστρον. Καὶ μεθ' ὀλοσηρικῶν οἱ ἄρχοντες καὶ εἰσελθῶσιν εἰς τὸ κονισσιώριον, δεῖ τὸν ἀδμισσιονάλιον καὶ τοὺς χαρτουλαρίους τῶν βαρβάρων καὶ τοὺς ἐρμηνευτὰς ἀναγαγεῖν τὸν πρέσβην, καὶ καθῆσαι αὐτόν ἐν τῷ ἀντικονισσιωρίῳ, δοῦναι δὲ τοὺς χαρτουλαρίους καὶ ἐρμηνευτὰς κινάτωριν τοῦ μαγίστρον τοῖς ἀδμισσιοναλίοις, καὶ τὰ ἄλλα γίνονται ὡς ἐν σιλεντίῳ. Χρῆ δὲ τὸν μάγιστρον ἐτοιμάσαι κανδιδάτους ¹⁶ ἀρμάτων (89) καὶ ποῦ-

VARIE LECTIONES

¹⁵ ΣΧΟΛ. ὑποβόθρον. ¹⁶ ΣΧΟΛ. ἀπλίτας.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(85) Perfrequens est apud Græcos et Latinos D ἡμεῖς, et nos pro ego poni. Verum ὑμεῖς, vos, in allocutione ad alterum eumque unum, præsertim cui venerationem testari studium erat, insolentius est. Non desunt tamen exempla, in quibus etiam præsens locus est, quæ mori horum sæculorum jam antiquis illis prælusum fuisse ostendunt.

(86) *Irasci, succensere, offendi.* Nam λύπη novis Græcis *offensionem, simultatem, malevolentiam* notat; vid. p. 245, Theophanes p. 84, 85, 86: Τὰ περὶ Πούληχτας λυπηρὰ κατὰ Φλαβιανῶν, ea quæ circa Pulcheriam acciderant, animum Eudociæ adversus Flavianum exacerbantia; item p. 126, 195, 208, 402; Cedren. p. 337; vid. Chilmead. ad Malal. t. I, p. 50. Usurpavit jam Demosthenes λυπεῖσθαι eo sensu p. 373, 9. edit. Morell.

A debet magister imperiales equos, quos spatharius imperatoris præstat. Hi eum comitesque e drumonibus escendentes excipiunt, et domum suam deferunt. Quo facto magister protinus eum per legatum salutatur, et denuo percontatur, qua ratione et satin ex voto conductus per viam et huc delatus fuerit. Munuscula simul beneventionis ipsi per optionem mittit, qualia placuerit. Ut plurimum vero ipse quoque legatus per suorum quemdam reddat magistro salutationis vices; quem hospitem advenientem magistri est commode benigneque excipere, responsumque salutationi congruum reddere. Quæ autem magister legato per ministrum suum familiarem nuntiat, hæc ferme sunt. Jubet ipsum animumque et corpus otio et quiete ab itineris tædiis et fatigiis recreare; se ipsum coram salutaturum esse, quando permiserit et commodum ipsi fuerit. Tunc legatus aut proximo aut tertio diem significat magistro per præmissum nuntium, se ad ipsum venturum, et sic accedit ad magistrum eumque salutatur. Quem magister vicissim præsentem jam præsens benigno colloquio excipit. Cujus id primum et præcipuum argumentum est, ut magister apud legatum percontetur, quomodo ejus princeps valeat, dein quid agant liberi principales, tum quid et quales ejus proceres; porro in quibus rerum ipse legatus versetur, et quomodo valeat familia ejus; quomodo iter confecerit; num incommodum damnumve acceperit; num quid officiorum ipsi debitorum a nostratibus, itineris comitibus, prætermisum. « Nos quidem (ita debet magister eos errores excusare) in mandatis a pio nostro Domino habuimus, omnia in cultum commodumque tuum facere. Si quid igitur eorum prætermisum fuit, socordia culpaque ea nostra est: rogamusque te comitesque tuos, nolitis illud ægre ferre aut silentio celare; sed eloquere libere, ut imposterum providere et emendare commissa queamus. » Legatus ad hæc magistro gratias agit et venerationem commonstrat. Ejus comites pariter magistrum humillimo cultu adorant in terram provoluti. Quum dein imperatori visum fuerit legatum coram se admittere, significat ea de re magister legato per familiarem quemdam his verbis: « Vult

(87) *In terram provoluti*, toto corpore; minus recte in Latinis reddidi; vid. ad p. 236.

(88) *Subadjuvat* est vicarius adjutoria vel adjuvæ, ut hic est magistri; vid. Guther. p. 391.

(89) Reddidi, ut in membranis inveni, miscellam Græcæ scriptionis et terminationis cum Latina. P pro R et terminatio US pro OS Græca sunt, reliqua Latina; vel potius terminatio *us* Græcis cum vulgo Latino communis est. Etiam grandibus litteris his ipsis, quas vides, lector, exaraverat librarius, quod passim fecit in vocibus Latinis. Solebat autem vulgus Latinum, seu quod sic vetus vulgaris Latinus sermo a majoribus acceptus ferret, seu quod Græcorum consuetudo id invexisset, accusativos plurales quos grammatici in *os* terminant, in *us* finire. Ut hic *armatus* pro *armatos* habemus, sic

imperator te in conspectum suum venire. » Ipse autem imperator debet legato, tam adhuc Chalcedone agenti, quam in Urbem delato, decurionem immittere interrogatum, quomodo valeat herus ipsius, et quomodo ipse conductus haclenus fuerit. Quando autem in eo jam est, ut legatum coram admittat, tunc monet magister ea de re legatum proxime praecedente vespera 235 per subadjuvam seu adjutorem secundarium his verbis: « Edixit imperator, ut coram venias. Tuum ergo nunc est comparere. » Pariter imperator ipse legato salutem per decurionem nuntiat et hanc suam voluntatem: « Cras te excipiemus; veni ergo. » Mandata igitur eapse vespera dantur et senatoribus circumnuntiantur, cras fore silentium, legatumque Persarum

Α ρας ⁴⁷ εὐσχήμους τοὺς ἀκουλουθοῦντας αὐτοῖς. Καὶ ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ κουμβουκλείου, δηριγευόμενος ὑπὸ τοῦ πατρικίου ⁴⁸ (90), καὶ κάθηται εἰς τὸ μέγα κοινοιστώριον, καὶ οἱ ἄρχοντες εἰσέρχονται, δηλονότι μετὰ ἀτραβατικῶν κατὰ τὸ ἔθος. Ἐν τοσοῦτῃ δὲ δεῖ τὸν ἀδμισιονάλιον ἀγαγεῖν τὸν πρέσβην καὶ παραστῆσαι αὐτὸν εἰς τὸν τοῖχον ἀντί τοῦ βήλου τοῦ μεγάλου θερινοῦ κοινοιστωρίου. Ἀνοίγονται δὲ αἱ τρεῖς θύραι τοῦ κοινοιστωρίου, ἐν ἔχῃ ἵππος (91) εἰς τὰ ξένια. Καὶ τρία βῆλα πάντως κρέμονται ὀλοσήρικα. Καὶ μεθὸ δεχθῶσιν πάντες οἱ ἄρχοντες, κιτεύει (ὡς ἐν ὑποθέσει [92]) ὁ μάγιστρος οὕτως: « Κληθήτω Ἰέσδεκος (93) ὁ πρέσβης Χοσρόου τοῦ βασιλέως Περσῶν καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐλθόντες, καὶ ἐπάγει (94) ἀρμάτους. » Ταύτην δὲ

VARIAE LECTIONES.

⁴⁷ ΣΧΟΛ. παιδας. ⁴⁸ πραιποσίτου con]. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

alibi nostri codicis in *multus annus* pro *in multos annos*; item pag. 404, C. PARATUS pro *puratos*, nempe *flagitamus*, vel *arcessimus*, vel *huc adesse volumus*. Apud Muratorium in Thesaurο Inscript. p. 1669, n. 7, in inscriptione retrograde exarata est ELIA VINCENTIA QUE VIXIT ANNUS XVI, et p. 1920, n. 16. VIXIT PLUS MINUS ANNUS XXII. In ejusdem Antiquit. Italic t. II, p. 1011, est inscriptio de fine sæculi quarti IC QUIESCET CUTINUS IN PACE QUI VIXIT ANUS PM (plus minus) XXC. Formulæ veteres apud Bignonium cap. 29: *homo aliquis nomine ille, sic factus, supra me venit cum armis suis, et colpus [id est colpos, de coups, ictus, verbera, venit a colaphus] super me misit, et sic dominus [deus] directum [droit, jus] mihi dedit [id est bonam causam ipsum aggrediendi] et tales colpus ei dedit, pro [id est a] quibus ipse mortuus est. Ex hoc more o et u permutandi manarunt terminationes in ορίον pro orium, ut armaturium, et alia, de quibus suo loco; et ipsum illud, quod hic habemus proxime ἀκουλουθοῦντας pro ἀκολουθοῦντας. De more autem litteras Græcas et Latinas commiscendi vid. Salmas. ad Inscript. Herodis Attici p. 94, edit. Crenianæ. * [Medio ævo commistæ litteræ Græcæ passim cum Latinis sunt, ut apparet ex chartis Ravenatensibus, præcipue Maffei Istoria diplomatica p. 238.] Imo jam sub vetustis Romanis in nummis conjunctæ fuerunt Latinis litteris Græcæ. * [Nummus Alexandri M. cum inscriptione Μακεδόνων in altera facie varia symbola et nomen ÆSILLAS litteris Latinis explicatur p. 484. Memoir. de Trevoux A. 1711, ubi etiam de more Latinis litteris monumenta apud Græcos inscribendi.] Apud Muratorium Inscr. p. 478, in eodem versu ΓΕΑΑCIC et ΑΟΡΤΡΟΝ exaratum conspicitur. Testantur quoque hoc de more nummi Græci medii ævi apud Du Cange in Famil. Byzant., item Achates contorniatas apud Caylusum in Collectione veterum signorum Tab. LXXXVI, cui inscripta sunt hæc duo verba: ΝΕΡUN ΑΓΥCΤΕ. In qua inscriptione duo ad tria exstantia deterioris ævi deprehenduntur vestigia, unum ου pro ω positum, Νέρουν pro Νέρων; alterum Ἄγουστε pro Ἀγούστε, denique υ pro ου.*

(90) Forte præpropere censi vocem hanc vitiosam esse, et illi subsistui in Latinis *Præpositum*; non reputansætate Justiniani, cui fragmentum hoc debetur, non tam numerosos eoque non tam viles fuisse Patricios, quin licuerit Petro magistro patricium κατ' ἐξοχὴν nominare. Patricius tunc temporis idem erat atque pater principis, et erat consi-

liorum ejus conscius et familiaris intimæ admissionis, quod postea mutato nomine ὁ μυστικός et ὁ παραδόναστούων erat. Quod si tamen non sine causa videar præpositum hic loci patricio præhabuisse, id mihi tanto gratius accidit.

(91) Ut nempe traduci coram imperatore possint. Nam humili in loco erat consistorium; ut solebant eo tempore cæterorum quoque principum Europæorum diætæ humili in loco esse; v. pag. 290. Carolus IV Augustus Metis solemnem curiam anno 1356 habebat, in qua, teste Alberto Argentinensi, *electores et officiales seu ministeriales imperii veniebant super equo usque ad mensam. Descendentes vero de equo coram mensa histrionibus et mimis dabatur equus. Ex eo quoque intelligitur principes viros tunc in humlii convivasse, quia boves de scarlata vestili introducebantur, qui cornicabant [cornubus se petebant arietabant] ad singula fercula, quæ apponebantur regi in mansa, nisi forte boves hi docti scalas scandere, aut machinis sublevati fuerunt. Locus desumptus est ex Alberico monacho trium fontium apud Murator. t. I, Antiqu. Ital. p. 846, e quo etiam origo vocis *charlatan*, qua circumforaneum, agyrtam designamus, intelligitur. Nempæ a veste coccinea, scarlato, quam et ipsi et boves atque simiæ gestabant, quos circumductabant et edentes θύματα monstrabant, appellati fuerunt *scarlatati et scarlatani*. Unde autem *scarlatum* seu pannus coccineus? Ab Arabico, *scharal*, quod coccineum colorem notat. Vocabulum in Golii Lexico non prostat. Habetur tamen in Moallacah quinta.*

(92) *Ul exemplum fingam, e quo negotium hoc intelligatur, exempli causa.* Theorianus in Legat. Armen.: Ἐστῶσαν, ὡς ἐν ὑποθέσει, ἐνταῦθα ὑπέρπυρα τρία, *fingamus tantisper, adesse hic coram nobis tria hyperpyra*; ἐν ὑποθήκης μέρι pro eo dixit Plutarchus Opp. philos. p. 178. Notæ sunt hypotheticæ argumentationes Stoicorum. Belgæ peraposte *veronderstellen* dicunt pro ὑποτιθέναι, supponere tanquam verum, aut existens, aut factum quid.

(93) Menander rhetor in excerpt. Legat. Henschel. p. 121, eum Ἰεσδεκούσναφ appellat (locus meretur cum nostro conferri,) et Procopius Hæschelii p. 333, 13, Ἰεδίγουσαν.

(94) Id est ἐπάγει. Nihil librario nostro frequentius, quam indicativos et subjunctivos promiscue habere. Adducat *armatos*, nempe domesticus scholarum, aut silentiariorum, aut alius quicumque, ad cujus curam hæc res spectat. In Latinis supplevi *decurio* ob ea, quæ p. 236 leguntur.

τὴν κιτατίονα χρῆ τοὺς τῶν βαρβάρων ¹⁹ (95), ὡς αὐτῶν εἴρηται, δοῦναι τοῖς ἀδμισσιναλλοῖς, καὶ οἱ ἀδμισσιναλλοὶ ποιοῦσι δύο χαρτία, ἐν μὲν μεγάλοις γράμμασιν γεγραμμένον, καὶ διδώσιν τῷ σιλεντιαρίῳ, κάκεινος τῷ ὀστιάριῳ, καὶ προαναγινώσκειται διὰ τοῦ χαρτουλαρίου ἐν τῷ κουβουκλείῳ τῷ βασιλεῖ, ἕτερον δὲ πιττάκιον ἐπιδίδωσιν τῷ μαγίστρῳ πρὸς ἀνάμνησιν αὐτοῦ. Λαμβάνει δὲ καὶ ὁ τριτοκῆριος (96) τὸ ἴσον τῆς κιτατίονος, καὶ στήκει ὀπίσω τοῦ μαγίστρου, καὶ ὑπὸ μνήσκει αὐτόν. Μετὰ οὖν τὴν κιτατίονα τοῦ μαγίστρου εἰσέρχεται ὁ δηκουρίων εἰς τὸ μικρὸν κονιστώριον, καὶ λαμβάνει τοὺς ἀρμάτους κωνιδιάτους, καὶ ἐκβάλλει αὐτούς, καὶ ἴστησιν αὐτούς δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ἔμπρὸς τῶν ἀρχόντων μετὰ τοὺς ὑπατικούς, καὶ τρικαῦτα ἐξέρχεται ἔξω, καὶ ἐὰν ἴδῃ ὅτι ἔτοιμός ἐστιν ὁ πρεσβευτῆς, κράζει ὁ δικουρίων « Λεβά » ²⁰ (97). Καὶ ἐπαυρομένου τοῦ βήλου ῥίπτει (98) ἑαυτὸν ἔξω ὁ πρέσβης ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἔνθα τὸ πορφυροῦν μάρμαρον, καὶ προσκυνεῖ. καὶ ἀνίσταται. Καὶ μεθ' εἰσέλθῃ τὸν πυλῶνα, πάλιν ῥίπτει ἑαυτὸν, καὶ προσκυνεῖ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ ἀνίσταται. Καὶ πάλιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κονιστωρίου ὁμοίως προσκυνεῖ, καὶ τότε ἔρχεται καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας, καὶ ἴσταται ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἐπιδίδωσι τὰ γράμματα, καὶ λέγει τὸν ἀσπασμόν τοῦ βασιλέως αὐτοῦ. Χρῆ οὖν ἐρωτῆσαι τὸν βασιλέα· « Πῶς ὁ ἀδελφός ἡμῶν (99) σὺν Θεῷ ὑγιαίνει; χαίρομεν ἐπὶ τῇ ὑγείᾳ αὐτοῦ, » καὶ ὅσα θέλει ἐνδιάθετα ῥήματα (1), λέγει πρὸς τὸν πρεσβευτήν. Μετὰ ταῦτα λέγει ὁ πρέσβης ὅτι « Ὁ ἀδελφός σου ἐπέμψεν σοι δῶρα, καὶ παρακαλῶ δεχθῆναι αὐτά. » Καὶ ἐπιτρέπει τοῦτο ὁ βασιλεύς. Καὶ ἐξέρχεται ὁ πρεσβευτής, καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ βαστάζει τὰ δῶρα, καὶ εἰσέρχεται βαστάζων, αὐτὸς μὲν ἢ

VARIE LECTIONES.

¹⁹ τοὺς τῶν Βαρβάρων. Hoc loco aliquid excidisse censet R. ²⁰ ΣΧΟΛ. ἔπαρον.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(95) Hic excidit aliquid e membranis procul dubio. In Latinis supplēvi e B. vs. 12 : Τοὺς ἐρμηνευτὰς καὶ χαρτουλαρίους τῶν βαρβάρων.

(96) Rara *terciocerii* fit mentio. *Primiscerius* et *secundicerius* sæpius leguntur. Quo in scrinio *tertiocerius* hic memoratus fuerit, non liquet; nam multa erant serinia sub dispositione magistri officiorum.

(97) His ipsis litterarum formis exaraverat *libarius*. Pro *velum* malim in Latinis *te* substitui; vid. D dicta ad p. 140.

(98) Humi procidebant et jacentes adorabant imperatorem Græcum legati exteri, ut patet ex Menandri rhetoris eclogis legation. ed. Hæschel. p. 94 : Πνίκα προσῆλθε [Sebochthin, legatus regis Persarum ad Justinum seniore] κατὰ τὸ εἰωθὸς τὸν αὐτοκράτορα προσκυνήσων, χαμαὶ ῥίψαντος ἑαυτὸν, οὕτω ξυμβάν, ὁ πῖλος, ὅς ἐπὶ τῇ κεφαλῇ κατὰ τὸ νενομισμένον τοῖς Πέρσαις ἐπέκειτο, εἰς τοῦδαφος; ἔπειτα

(99) Mos illius temporis, quo reges, qui tum pene duo tantum in orbe erant, Romanus imperator et Persarum, sese invicem fratris appellatione donandi, ad nostra tempora promanavit. Dicam de illo pluribus ad p. 398. Interea hic unum excitabo Menandri Rhetoris locum ex Hæschelianis Legationum Excerptis p. 114. De formula σὺν Θεῷ αὐτὴν v. ad p. 393.

(1) Vertenti mihi hunc locum non succurrebat vera significatio vocabuli ἐνδιάθετος. Est nempe omne, quod quis in animo habet aut agit, quæritus penes se velut disponit, locat, translocat, fovet, volvit et revolvit. Alias adhibetur pro *insito, inherente*. Ut Plutarchus Opuscul. p. 76, περιαντολογία ἐνδιάθετον, *cupiditatem de se loquendi homini insitam* appellat. Idem p. 83. ἔξιν ἐνδιάθετον καὶ φιλόσοφον *habitus animi inhaerentem*, quem animus sentit, a quo movetur et feritur, opponit ἔξει ιστορικῇ καὶ σοφιστικῇ, habitui animi, quo res bonus tantum historice novit, et disserere de illis absque affectione potest. Hoc a nostro loco alienius; utitur tamen hoc sensu dictione nostra κατακόρωσ Casaubonus in epistolis. Pro eo novi Græci σχετικὸς dicunt, de quo inferius suo loco. Eo sensu quoque legitur apud Scholiasten Sophoclis ad Oedip. Colon. vs. 469, ubi vocem. Εὐμενίδας interpretatur : ἔξ ἐμμενῶν στέρων, οἷον μὴ ἐξ ἐπιπολῆς, ἀλλ' ἐνδιάθετως, *non superficialiter, sed toto animi affectu*. A prior autem huic præsentī est alter ille Plutarchi locus p. 1391, ὁ ἐνδιάθετος λόγος, *sermo in mente adhuc abditus*, opponitur τῷ ἐν προφορᾷ, *sermoni per os prolato*. Quodsi tamen aliquis malit in nostro loco ῥήματα ἐνδιάθετα, *verba affectuosa*, charitatem monstrantia, interpretari, me non habebit reluctantem.

per tria vela holoserica curatur ut e tribus portis dependeant. Tandem, quum proceres omnes a Domino accepti et admissi fuerint, citat, ut exemplum fingam, sic verbi gratia: « Vocetur Jesdecus, legatus Chosrois, regis Persarum, et qui cum eo venerunt; et arcessat [decurio] armatos.» Hanc citationem debent interpretes et chartularii barbarorum, ut jam dictum est, admissionalibus exhibere: et hi, admissionales, tum conficiunt duas chartas, unam quidem magnis litteris conscriptam, quam silentiario tradunt, et hic porro tradit ostiario; quo facto illa citatio ex eodem exemplari recitatur a

A πάλιν (2) ἢ κοσμίδιν (3) ἢ ὀτιδῆποτε, ἐν ἔστιν τίμιον, τῶν δὲ ἄλλων ἕκαστος ἐν εἶδος βασιτάζει. Χρῆ δὲ προετοιμασθῆναι αὐτοὺς διὰ τῶν ἐρμηνευτῶν ἐν τῷ ἀντικονιστωρίῳ, καὶ βασιτάζοντας πάντας ἔλθειν. Καὶ αὐτοὶ δὲ πάντες εἰς τὸν ἀντικρὸ τῆς σέλλης τοῖχον ἔξω τοῦ βήλου ἴστανται, καὶ ἐπιπρεμένου τοῦ βήλου, ῥίπτουσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ πάλιν εἰσέρχονται τὴν θύραν, καὶ ῥίπτουσιν ἑαυτοὺς, καὶ τρίτον τοῦτο ποιοῦσιν. Καὶ τότε δέχονται οἱ σιλεντιάριοι πάντα τὰ δῶρα, καὶ κίνδυνον ἔχουσιν (4) καταγαγεῖν αὐτὰ κατὰ τὴν γυνῶσιν τοῦ μαγίστρου εἰς τὴν βεστοσάκραν ²¹ καὶ παραδοῦναι

VARIE LECTIONES.

²¹ ΣΧΟΑ. τιμῶν ἐσθῆτζ,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(2) Ad reges Orientis absque munere accedere nemini licet. Inter dona itaque offerenda præcipuum locum obtinent pallia, id est supellex serica vestiaria cujuscuque generis, dein equi; raro aurum et argentum, raro gemmæ, raro mancipia. Hæc accipiunt reges illi, hæc reddunt illis, quos honorare cupiunt; vid. Murator. Ant. Ital. t. II, p. 841 sqq. : unde tantum unum alterumve locum excitabo. Admirabiles nuptiæ pro ea Mediolani factæ sunt, ait Chronicon Astense. et ibi data fuerunt jocularibus plus quam septemmillia pannorum bonorum... Dominabus Paduanis multa jocalia condonavit et jocularibus multas vestes, quibus deficiuntibus aurum et argentum pro supplemento largitus est. Idem etiam in Historia orientali obtinet. Quod jocularibus principibus Europæis, id poetæ Arabici principibus orientalibus erant. Hos ergo si donare munere pro carmine panegyrico oblato vellet, equo aut pallio, quod illi *challam* appellant. donabant. Item si major princeps minorem honoraret, pallium et equum mitlebatur. In ludis equestribus medii ævi proponebantur inter tria brabea primum et maximum *pallium*, unde nata dictio *cursus ad pallium*, id est pro pallio obtinendo; v. Murator. l. c. p. 850. Est autem, ut dixi, pallium non id solum, quod stricte sic appellamus, sed omnis ἀναβολή, omne quod induitur aut appenditur, vel injicitur, internitur corpori legendo, fovendo, ornando, verbo supellex vestiaria, integræ telæ panni, et quidem serici. Pallium enim, πᾶλλον, aliud nihil est, quam πνίον, *pannus*; v. Du Cange Gloss. utroque h. v. Otto Frisingensis opulentiam Byzantini laudaturus, *ibi abunde ait esse auri et argenti et palliorum*. Pariter Radulphus Cadomensis in Gestis Boamundi et Tancredi introducit Alexium Commenum Imp. sic loquentem in epistola a se confecta: *Hic [Cpli] sunt pallia, hic aurum, hic caballi, hic te omnium manet affluentia thesaurorum*. Joannes Monachus in Vita S. Odilonis abbatis Cluniacensis III, 1: *Relictis namque nativis atque assuetis vestimentis cæperunt fucatas [nempe e purpura, aut certe coloribus, coloreas] atque fluxas [id est amplas, syrmatosas] pallioque [id est serico] ornatas circumferre cucullas*. Turpinus c. 29 (apud Du Cange *Cacelum*, pro quo restituendum *caretum, une charrette*, genus vehiculi): *Beatum Rothlandum super duas mulas caretulo aureo subvectum, palliis tectum ad Blavium Carolus deferri curavit*. Luitprandus in Legationis suæ narratione ait multa pretiosa pallia se Cpli coemisse; sed cum vellet in Italiam mittere, intercepta in ipso portu et imperatoris jussu retracta fuisse. Nolebant enim Græci ad occidentales luxus sui delicias transmittere. Quo factum, ut, quamvis Amalfitani, Pisani, Januenses et Veneti cum orientalibus commerciis exercebant, serica tamen vestis inter carissimas et rarissimas Europæ nostræ cimelia haberetur, quæ ipsis quoque imperatoribus dignum munus esset. Ita cum rumor percubisset, ait Chronicon Casi-

B nense, III, 20, *regem [Imp. Germanicum] in Italiam venturum esse, perrexit [Abbas cœnobii] Amalfin, ibique viginti pannos sericos, quos tribulatos vocant, coemil, ut, si forte necessarium esset, haberet certe, quod regi donaret, pro tutela videlicet et honore monasterii hujus*. De more principum utriusque orbis et sæculi medii vestibus eos donandi, quibus bene vellent, agam ad p. 271.

(3) *Jocalia* appellabant medio ævo. Pertinent eo auro, argento facta opera, pyxides, tæniæ, gemmæ, margaritæ, plumæ avium pretiosæ, arma affabre facta, omnia, quibus corpus ornatur et illustratur.

(4) Rara hæc dictio, mihi quidem nusquam alias reperta, notat, quod nexus et ratio loci monstrat, *laborem habent*, id est deputatum, commissum suæ curæ. Improbabilis ut accidat ob novitatem, necesse est. Sed ejus generis in hoc libro multa sunt; et ne sic quidem ratione caret. Κίνδυνος novis Græcis est *tormentum, pœna, supplicium*; vid. Nicephor. Patr. Breviar. p. 11 et 19. Eodem sensu Latini quoque sequiores *periculum* usurpant. Hinc ipsis κίνδυνος est omne, quod cum cruciati conjunctum est, ærumna, labor tedii plenus, contentio defatigans. Affirmare ausim hanc significationem veteribus Græcis incognitam non fuisse. Sume locos, in quibus vocabulum κίνδυνος legitur, omnes, et expende; videbis eorum longe plurimis significationem laboris ærumnæ, sollicitudinis (prout nempe in Cod. Theod. et Justin. legitur) non minus bene, quam periculi congruere. Diodori Siculi e. c. illud libro xviii, in fine πάντα κίνδυνον ἀναδέχασθαι non magis hanc quam illam significationem tolerat. Recte igitur dixit Zosimus sine capitis 62, l. 1: Ἔργα καὶ κίνδυνους ἀποδείξασθαι, ubi dubito recte ἐποδείξασθαι emendatum eant. Certe ἔργα ἐποδείξασθαι nemo unquam dixit. Allegarem Polyænum, apud quem p. 158, κίνδυνος eo in loco positum est, quo alius quicumque Græcus scriptor purioris sermonis studiosus ἀγών adhibuisset: Ὡς δ' ἐν ἰσχυρῶν κινδόνῳ, παραχωδῶς ἐμπεσόντες, καὶ διὰ νυκτὸς φεύγειν βιασθέντες, ἀπέβαλλον πολλοὶ τὰς ἀπίδας, *multi jacuram scutorum fecerant, ut in vehementi lucta (vel contentione), et invecti cum tumultu, coactique per noctem fugere*. Sed absit a me, ut scriptorem tam infantilem, tam anilem, tam judicio et eloquentia omni cassum, ipsius infimæ et ferreæ Græcitatatis dedecus, ætate argentea (sic enim Antoninorum æqualem appellant) dignum existimem. Quem nos habemus Polyænum, ex ejus commentariis cum insutis suis commentis nugax aliquis Græculus consarcinavit. In Thucydide videor mihi significatum eundem vocabuli hujus deprehendisse, scil. III, 14: Μὴ πρόησθε ἡμᾶς ἔτιον μὲν τὸν κίνδυνον τῶν σωμάτων παραβαλλομένους, qui locus non video qua ratione exponi queat, nisi κίνδυνον pro πόνῳ accipias: *nesinite nos laborem nostrorum corporum discrimini exponere*.

καὶ γίνεται αὐτῶν διατίμησις, καὶ δεῖ τοὺς βεστο-
σακράτους τὴν διατίμησιν τῶν δῶρων εὐθὺς
ἀγαγεῖν τῷ μαγίστρῳ, ὥστε εἰδέναι αὐτὸν, τί ἐστὶν
τὸ προσερχθὲν, καὶ ἐν καιρῷ ἀντιδώρων ὑπομνησαι
τὸν βασιλέα, τί χρὴ αὐτὸν ἀντιπέμψαι διὰ ἰδίων
πρεσβευτῶν. Τῶν δῶρων οὖν προσερχθέντων, λέγει
ὁ βασιλεὺς τῷ πρέσβῃ· « Ἀνάκτησαι σαυτὸν ὀλίγας
ἡμέρας, καὶ εἴ τι ἔχομεν λαλῆσαι, λαλοῦμεν, καὶ
μετὰ καλοῦ ἀπολύομέν σε πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν. »
Καὶ εὐχαριστεῖ ὁ πρέσβης καὶ προσκυνεῖ, καὶ πάλιν
προσκυνεῖ εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους, καὶ ἀναχωρεῖ,
καὶ ἐπὶ χαλασθῆ τὸ βῆλον, ἵσταται ὁ δικουρίων,
καὶ κιττεύει ὁ μάγιστρος « Στρανφερ ²², (5), » καὶ
λαμβάνει τοὺς ἀρμάτους κανδιδάτους ὁ δικουρίων,
καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ μικρὸν κονιστώριον. Καὶ
τότε ἀνίσταται ὁ βασιλεὺς, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα

γίνεται κατὰ τὸ ἔθος. Χρὴ δὲ τὸν πρεσβευτὴν κάτω
ἀναμείναι εἰς τὴν σχολὴν τοῦ μαγίστρου, καὶ τὸν
μάγιστρον κατελεθεῖν καὶ συντάξασθαι αὐτῷ καὶ
ἀπολύσαι.
medio consistorio : qua peracta, propius accedens osculatur pedes Augusti, et adstat coram, traditque
litteras sui principalis, et salutem imperatori ejus nomine nuntiat. Tunc interrogat imperator : « Fra-
ter noster quomodo valet per gratiam Dei ? Lætatur sospes si fuerit ; » et alia verba, quæ animo suo se-
cum volvit et agit. Tum dicit legatus : « Frater tuus misit tibi dona, quæ rogo velis acceptare. » An-
nuente imperatore, exit legatus [in anticonsistorium], et affert ipse una cum familiaribus suis illa
dona intus ad conspectum Domini. Et ipse quidem aut pallam aut pretiosum aliam mundi muliebris
supellectilem aut aliud quodcunque, dummodo magni et excellentis valoris sit ; ceterorum barba-
rorum singuli singulas species bajulant. Debent autem prius in anticonsistorio per interpretes ordi-
nati fuisse atque præparati, suaque quisque sarcina instructi, et absque mora cum suis oneribus in ma-
gnum consistorium intrare. Stantes ad parietem, qui est e regione solii extra velum, prosternunt
sese, simul ac illud sublevatur, humi, tum surgunt ; et ingressi per portam, prosternunt sese iterum et
tandem tertium quoque. Silentarii tunc excipiunt ab illis dona, curamque et officium illud habent, ut illa
secundum cognitionem seu indiculum a magistro sibi traditum in vestosacram seu sacrum vestiarius
deportentur, et in manus vestosacranorum tradantur. Ubi æstimantur, debentque vestosacrani vel
officium sacri vestiarii protinus eam donorum æstimationem in scripto magistro exhibere, quo sciat
ille, quid munerum et quanti pretii legatus attulerit, possitque imperatori ejus rei memoriam reno-
vare quo tempore alia dona in istorum compensationem comparanda et cum nostratibus legatis illud
remittenda sunt. Donis in hunc modum exhibitis, hortatur imperator legatum ²³⁷ his verbis : « In
præsentia quidem abi, post interjectos paucos dies rursus ad colloquium de rebus necessariis vocan-
dus, honestisque omnibus modis ad fratrem nostrum remittendus. Interea quiete te recrea, tempusque
hilariter transige. » Ad hæc gratias agit legatus, et adorât semel atque iterum iisdem in locis, in qui-
bus id antea fecerat accedens, et sic abit. Laxato tum demissoque velo, procedit decurio in medium
consistorium, citatque seu clamat magister : « Transfer. » Quo audito decurio armatos candidatos se-
cum in parvum consistorium transfert. Surgit tum imperator, cæteraque fiunt pro consueto more. Le-
gatus interea debet infra [id est apud introitum palatii] in schola magistri magistrum exspectare, do-
nec hic [e palatio] descendat ipsique vale dicat, et sic domum eum dimittat.

ΚΕΦΑΛ. 4'.

Ἄσα δεῖ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις ἐπὶ τοῦ πρεσβευτοῦ
παραφυλάττεσθαι.

Ἐντυχὼν τοῖς γράμμασιν ὁ βασιλεὺς, δεῖ βούλε-
ται, ἐπιτρέπει τῷ μαγίστρῳ δηλῶσαι τῷ πρεσβευ-

A chartulario in cubiculo coram imperatore, prius-
quam is in consistorium egrediatur ; alterum autem
exemplar ²³⁶ exarant tantum ut pittacium aut
schedulam, quam magistro tradunt memoriam gratia.
Sed et tertiocerius exemplum citationis sumit, et
stans retro magistrum commonet acit ipsum de pro-
nuntianda citatione, quando tempus instat. Post ci-
tationem itaque magistri intrat decurio in parvum
consistorium, sumptosque secum armatos candidatos
illinc educens introducit [in magnum] et collocat
dextraque sinistraque coram proceribus proxime a
consularibus. Quo facto exit rursus, vidensque pa-
ratum esse legatum, clamat : « Leva, » id est
« tolle » [scilicet te]. Velo ad hæc sursum levato,
prosternit se legatus extra consistorium, in terram
ibi, ubi rotundus porphyreticus lapis in pavimento
conspicuis jacet ; Dominumque adorat, eoque facto,
resurgit. Ingressus deinde per fores, protinus se
rursus prosternit, adoratque Dominum humi jacens,
et resurgit. Iterat hanc venerationem tertia vice in

B
C
CAPUT XC.
De iis, quæ oportet per ceteros dies, quos legatus in
Urbe transigit, circa eum observari.
Postquam sic nactus est imperator perlegitque
Persæ litteras, imperat quando ipsi libuerit, ma-

VARIE LECTIONES.

²² ΣΧΟΛ. μετάφερε.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(5) Ita membranæ, quod eo moneo, ne typogra-
phicis operis vitium imputetur. Mira inest novis
Græcis et ridicula scævitas oris in efferendis pore-

grinis vocabulis. Transponere litteras detestabilem
in modum solent. Recte tamen infra p. 404, legitur
Transfer.

gistro, ut significet ad legatum, proximo die in palatium ut veniat. Ipse quoque imperator, si placeat, id idem legato per silentiarium significat, et fit silentium, et arma seu scuta et hastæ tenentur a candidatis, et labarenses astant [cum suis labaris per aulam palatii protenti]. Legatum itaque advenientem excipit magister in schola sua; ibique relinquens sedentem ascendit ad imperatorem, eique significat, legatum adesse. Quem imperator intus sive in porticu [augustei], sive etiam in ipso augustæo excipit. Si vero legatus propria sibi sua dona secum habet, quæ oblata suo nomine imperatori vellet, debet pridie ejus diei, quo secunda vice ad Augustum admittitur, per magistrum supplicari, dignetur Dominus ea acceptare: Dominoque annuente, monstrat ea tunc ipso audientie die magistro in ejus schola et conficitur eorum notitia seu indiculus; quem monstrare prius magister imperatori debet ad eum adscendens. Legatus dein, cum jam in eo et opportunum tempus est, ut excipiat et admittatur ad Dominum, ingreditur, et jam præsens supplicatur Domino, velit munera sua benigne acceptare. Et tum, data ab imperatore venia, introeunt legati domestici, bajulantes ejus dona, fluntque omnia eadem, quæ fieri modo dicebamus, cum ipsius Persarum regis munera imperator acceptat. Et tum demum fit colloquium.

238 Meminerit tum imperator non minus, quam superiore admissione, diligenter solliciteque atque frequenter Persæ nomen honorifico cum elogio citare et interrogare, quem ille animum erga se prodat, et spesne sit impetrandæ ab illo pacis. Post re-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(6) Pro magna gratia et honore debebat reputari, si imperator non principis exteri tantum dona admitteret, quæ sine gravi causa repudiari non solebant, sed etiam a legato suo nomine oblata accipere dignaretur. De Nicephoro Phoca narrat Luitprandus p. 483 eum ultima demum receptione munera sua admisisse. *Magnis die illa effeci precibus, ut munus, quod sæpe aspernatus fuerat, dignaretur accipere.*

(7) *Colloquium.* Sic usurpant novi Græci; v. Theophan. pag. 54. In Anthologia p. 419, init. appellatur litteræ tῶν ἀποδημούντων ὄργανα συντυχῆς instrumenta conventus et colloquii absentium.

(8) Illud sὺν αὐτῷ dubie positum, notetne *præter ipsum*, an *coram ipso*. Qui legationes ad Russicam et Turcicam aulam scripserunt (utraque autem propago Græca quodammodo est), acerbè queruntur, sibi acres circumpositas fuisse vigiliæ, ne cum exteris legatis aliis, aut cum ipsis indigenis consuescerent. Luitprandus jam questus est p. 483, *se diligenter custoditum fuisse, ne cujusquam frueretur sermone, qui actus Nicephori ipsi indicaret.* Insignis est locus Procopii Gothic. IV. pag. 341. 29. ed Hæschel., ubi de eodem nostro legato Persico Iadigunaso, extraordinariis honoribus et officiis excepto a Justiniano, loquitur: Μόνος πρεσβέων ἀπάντων οὗτος εἰς πείραν φηλακῆς οὐδεμιᾶς ἔλθεν, ἀλλ' αὐτός τε καὶ ὅσοι αὐτῷ βάρβαροι εἶποντο πολλοὶ ἐς ἄγαν ὄντες ἐν πολλῇ ἐξουσίᾳ ἐγένοντο ἐπὶ γρόσιου μῆκος ἐντυχάνειν καὶ συγγενέσθαι οἷς ἂν βούλοιντο, καὶ τῆς πόλεως πάντι, περιτῶν ὠνεῖσθαι τε καὶ ἀποδίδοσθαι ὅσα ἦν βουλομένοις σφίσι, καὶ συμ-

τῆ, ἵνα τῆ ἐξῆς προέλθῃ εἰς τὸ παλάτιον· δηλοῖ δὲ καὶ αὐτός, ἐὰν βούληται, διὰ σιλεντιαρίου αὐτῷ, ἵνα προέλθῃ, καὶ γίνεται σιλέντιον, καὶ τὸ ἄρμα κρατεῖται, καὶ οἱ λαβαρήσιοι ἴστανται, καὶ ἐπὶν προέλθῃ, δέχεται αὐτὸν ὁ μάλιστα εἰς τὴν σχολὴν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ἐξ καθήμενον αὐτὸν καὶ ἀνέρχεται, καὶ μὴνυεῖ τῷ βασιλεῖ, καὶ δέχεται αὐτὸν ἔσω, εἴτε ἐν τῷ πορτικῷ, εἴτε ἐν τῷ αὐτῷ αὐγουσταίῳ. Εἰ δὲ ἔχει δῶρα ἴδια (6) ὁ πρέσβης, πρὸ μιᾶς παρακαλεῖ διὰ τοῦ μάλιστα, ἵνα δεχθῶσι, καὶ ἐὰν ἐπιτρέψῃ ὁ δεσπότης, δεικνυσὶν αὐτὰ τῷ μαστρω ἐν τῇ σχολῇ, καὶ γίνεται αὐτῷ γῶσις. Καὶ χρῆ τὸν μαστρον προαναγγεῖν τῷ βασιλεῖ, ἐπιδείξαι δὲ αὐτῷ καὶ τὴν γῶσιν τῶν δώριον. Καὶ ὁ πρέσβης, ἐὰν θέλῃ δέξασθαι, εἰπερχόμενος παρακαλεῖ τὸν δεσπότην, ἵνα δεσπότης τὰ δῶρα αὐτοῦ· καὶ ἐὰν ἐπιτρέψῃ ὁ δεσπότης, εἰσέρχονται οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ βασιλεύοντες τὰ δῶρα αὐτοῦ, καὶ κατὰ το ὅμοιον σχῆμα γίνεται ὡς ἐπὶ τῶν βασιλινῶν δώριον, καὶ γίνεται συντυχία (7). Χρῆ δὲ τὸν βασιλέα πάλιν καὶ συνεχῶς καὶ κελῶς μεμνησθαι τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν καὶ τῆς διαθήσεως αὐτοῦ, καὶ ἐὰν ἐστὶν εἰρήνη, καὶ τοιαῦτά τινα λαλοῦσιν, καὶ ἀπολύει αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀναμένει τὸν μαστρον ἔξω, καὶ ἐξέρχεται ὁ μαστρος καὶ συνάττεται αὐτῷ ἄνω, καὶ ἀπολύει αὐτὸν καὶ αὐτός. Ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡμέραις μεταστέλλεται αὐτὸν, καὶ λαλεῖ τὰ περὶ τοῦ πράγματος. Καὶ ἐὰν συνίδη, ἐπιτρέπει τῷ μαστρω ἢ καὶ ἄλλοις ἄρχουσι σὺν αὐτῷ ἐξῶ λαλεῖν (8) μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ. Ἐὰν δὲ εἴη τελεία φιλιὰ μετὰ τῶν πολιτειῶν, δεῖ τὸν βασιλέα πέμπειν καὶ συνεχῶς αὐτὸν ἐπισκέπτεσθαι καὶ μανθάνειν, πῶς ἔμεινεν (9), καὶ πέμπειν αὐτῷ καὶ μί-

60λαία ποιέσθαι πάντα, ἐργασία τε τῆ περὶ ταῦτα ἐνδιατρέχειν ἐν πάτῃ ἀδείᾳ καθάπερ ἐν πόλει αὐτῶν ἰδίᾳ, Ῥωμαίων οὐδενὸς ἐπομένου ἢ ξυνότου δλας ἢ τρεῖν ἀξιουντος, ἢπερ εἰώθει.

(9) *Quomodo manserit*, id est habitet, in mansione seu habitaculo suo se gerat et sibi placeat: μένειν, παραμένειν, κοιμᾶσθαι, *manere*, idem notat atque hospitari, commorari; vid. Salmas. ad Scr. H. A. t. I, pag. 315. Interpretes ad Plinii Epist. II. 17. Jam Euripidis ætate μένειν sic nude positum significabat *domi manere*, neque opus erat, ut doct. Piersonus Verosicil. p. 142 versum 50 Cyclopi et Barnesium, ibi quidem loci, contumeliose haberet. Hinc παραμένειν erat olim inter nomina parasitica, quia parasitus, degressis reliquiis convivis, maneret apud herum et regem suum, esset, ageret semper circa eum, et veluti stator, apparitor excubaret apud eum; vid. Alciphron. Epist. et Theophrast. Charact. c. 2. Nam οἱ παραμένοντες sunt statores, qui ad heri jussa exsequenda parati stant, παραμένουσι prætolantur, num quid ille velit; et παραμοναί sunt excubiæ principem per vices custodientes; vid. Du Cange ad Cinnam. p. 476. et Gl. Gr. p. IIII Παραμονὴ dicta feria septima, seu dies Sabbati, quoniam fideles tunc in ecclesia a vespera παρέμενον, manebant, exspectabant adventum Dominicæ. Παραμονάριοι, *circummanentes* alicui ecclesiæ, sunt domestici ejus, prope ipsam manentes seu habitantes et ejus servitiis vacantes. *Circummanentes* et *commanentes* sunt Latinis medii ævi, qui marent, id est habitant, agunt, versantur, circum aliquem vel cum aliquo. Gaufredus Malaterra I, 4: *A marito*

ρη (10), καὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς ταῖς ἡμετέραις ²² (11) Α καὶ ταῖς αὐτοῦ ταῖς ἐπισήμοις ξένια, καὶ πολυτρόπως αὐτὸν θεραπεύειν.

in ejus schola] præstolatur. Magister paulo post digressus a Domino exit foras ad legatum, valeque ipsi dicit, et licentiam ipse quoque dat. Post primas has binas admissiones accessit imperator quoties ipsi placuerit, legatum, et cum eo de negotio ambobus imperiis communi hujusque legationis argumento sermones miscet. Si visum fuerit, etiam magistro soli permittit, aliisve proceribus præter eum, foris extra palatium cum legato res agitare. Si denique amicitia perfecta intercedat ambo imperia, est imperatoris nostri, ut visitatores identidem legato immittat, suo nomine percontaturos, quid agat, qui valeat, quomodo sua ipsi mansio arrideat. Item ut ipsi de ferculis mensæ suæ portiones, et tam in nostris diebus festis, quam in illis, quos Persæ suo more et ex religione sua hilariter celebrare solent, munuscula hospitalia mittat, multisque et exquisitis modis eum colat atque demereatur.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'.

Ἀναγόρευσις (12) Λέοντος βασιλέως τοῦ τῆς θείας λήξεως.

Τελευτήσαντος Μαρκιανοῦ τοῦ τῆς θείας λήξεως, καὶ τοῦ ψήφισματος εἰς Λέοντα τὸν τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γινόμενου παρὰ τῆς συγκλήτου, συνῆλθον πάντες ἐν τῷ Κάμπῳ (13), τοῦτο μὲν οἱ ἄρχοντες καὶ αἱ

²² ἡμέραις cod. pro ἡμετέραις.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

plus amabatur et a circumstantibus plurimum appetebatur. Charta Ludovici Pii (apud Du Cange v. *Distringere*): homines ecclesie tam ingenuos quamque servos, super terram ejus commanentes. Catholicon parvum: *Genecium* [γυναικεῖον] potest dici *Sayria* [id est Saydaria, officina sericaria, ubi Sayda, hoc est sericum, laboratur], ubi manent [agunt, degunt] mulieres de sero nendo [seu quarum opus est sericum nere]. Vid. Du Cange v. *Manere*, *emanere*. Pro μένειν interdum quoque κοιμᾶσθαι dicebant, ut *cubare*, *excubare* Latini. Hinc ὁ παρακοιμώμενος idem qui ὁ παραμένων, *excubitor*; vid. quæ de parakœmomeno dico. Latini quoque *morari*, dicebant pro *habitare*. *Moratores* pro *incolæ* Hispanis perirequens. Nostri quoque majores *weilen*, *manere*, *morari*, pro *habitare* dicebant, et *Weil* pro *habitatio*, *mansio*. Remansit hoc vocabulum superstes ex veteri sermone in terminatione nominum multarum civitatum Alamanniæ, quod tamen alii a *villa* derivant.

(10) *Portiones*, *particulas*, dapum nempe. *Partes* quoque Latini dicebant; vid. Scr. H. Aug. t. I, p. 951, et Legat. Luitprandi.

(11) Reposui ἡμετέραις pro ἡμέραις, quod membranæ dabant. Sæpe a librariis voces ἡμέρα et ἡμετέρα permutantur; vid. Cinnam. p. 128, Constantin. Tact. p. 44. De donis per occasionem dierum festorum ad amicos mitti solitis, in quibus etiam edulia, v. Du Cange v. *Festilia* et *Feratica*.

(12) Item ἀνάβησις *renuntiatio*, usurpatur promiscue de imperatoribus, posterius quoque de sacerdotibus. Maximus in scholiis ad Cap. 5 Dionysii de Hierarchia: Τὴν ἀνάβησιν φασὶν εἶναι ἐν αὐτῷ τῷ χειροτονεῖν κηρύττει τὸν χειροτονούμενον ἢ θεία χάρις προχειρίζεται τόνδε εἰς τόνδε. Anastasius p. 70 ἀνάβησιν reddit *appellationem imperii*. Ἀναγορευτήρια θύειν, offerre Deo munera iu grati animi significationem pro sua ad imperium elevatione, electione et renuntiatione, habet Nicetas Choniates in Man. Comneno l. 1; ἀνακλητήρια appellat Polybius pag. 773, 9, ed. Wechel. De cerimoniis, quibus imperator sibi collegam aut Cæsarem assumebat, egit Hadr. Valesius ad Amm. Marcell. pag. 534. Ritus aliquot tum observatos, quum Thierius a Justino Cæsar nuncu-

ciprocatos ejusmodi sermones licentiam dat imperator legato abeundi: qui magistrum extra locum admissionis sursum in ipso palatio [non, ut antea, a Domino] exit foras ad legatum, valeque ipsi dicit, et licentiam ipse quoque dat. Post primas has binas admissiones accessit imperator quoties ipsi placuerit, legatum, et cum eo de negotio ambobus imperiis communi hujusque legationis argumento sermones miscet. Si visum fuerit, etiam magistro soli permittit, aliisve proceribus præter eum, foris extra palatium cum legato res agitare. Si denique amicitia perfecta intercedat ambo imperia, est imperatoris nostri, ut visitatores identidem legato immittat, suo nomine percontaturos, quid agat, qui valeat, quomodo sua ipsi mansio arrideat. Item ut ipsi de ferculis mensæ suæ portiones, et tam in nostris diebus festis, quam in illis, quos Persæ suo more et ex religione sua hilariter celebrare solent, munuscula hospitalia mittat, multisque et exquisitis modis eum colat atque demereatur.

CAPUT XCI.

Renuntiatio Leonis imp. divinæ sortis; seu, quibus cerimoniis Leo dictus imperator fuerit.

Marciano divinæ sortis vita defuncto, suffragioque senatus Leonem piæ sortis imperatorem flagitante, conveniebant omnes in Campo, tam archontes [seu rectores vel honorati] et eholæ [seu vexillationes

VARIÆ LECTIONES.

paretur, et orationem hujus ad illum, habet Theophanes p. 212. Goar. ad illum, locum observat. Tiberium primum fuisse cum εὐχῆ coronatum. Vulgum contra putatur Leo M., de quo hoc capite narratur, primus eorum fuisse, qui solennibus cum cerimoniis a patriarcha CPTano coronati fuerunt; vid. Haberti Pontif. pag. 627. [In templo S. Sophiæ CPTano fiebat imperatorum inauguratio. Nicet. p. 294 Theodora in maguo templo veste purpurea induta cum Zoe Augusta salutatur. Cedren. pag. 751.] Obtinebat id post conditum magnum seu S. Sophiæ templum. Sed antequam Justinianus id conderet, fiebat renuntiatio in templo S. Joannis Baptistæ apud Hebdomum, ut e Theophane p. 243, et e nostri codicis capite hoc, in quo versamur, patet. Hæc enim e Petro Magistro particula ritus renuntiationis imperatorum Justiniano et templo S. Sophiæ antiquiorum exponit, [In theatri circo consulatus imp. Basilii p. 397 Script. post Theophan. Imperator creatur patre vivo Joannes. Nicet. Du Cange ad Alexia d. pag. 325. Conf. Wittekind. de inauguratione imp. Ottonis l. n. Gest. Saxon. Lex Romanorum imp. absolventi reos in inauguratione. Cont. Constant. I. p. 8. Hoc etiam adhuc usu venit.] Vid. Goar. ad Codin. p. 128. n. 4.

(13) *Campo*, vel *Campo Murtio*, quales ante majores omnes urbes erant, ut Romæ, Byzantii, per provincias, et quales ante urbes majores Hollandiæ obsitæ proceris arboribus delectare oculos solent, exercendæ juventuti in ludo sphaerodromico servientes, unde vulgo *die Maillebaïn* appellatur. *Campos* enim fuisse destinatos potissimum juvenibus in armis et aliis gymnasticis exercendis nemini latet. Infra p. 251, memoratur campus Cæsareæ Cappadociæ. Non dubito campum hunc secuto tempore fuisse Philopatium dictum, quod ibi jucunda essent deambulacra et equitationes, quapropter Nicetæ p. 6. τὸ ἱππικὸν φιλοπάτιον appellatur. Campum et Hebdomum idem esse, tribunal Hebdomi et Campi quoque idem esse, et ibi renuntiatos fuisse imperatores, aut du Cange CPLi Christ. p. 140. Diversa tamen esse, sed vicina, patet e nostro hoc capite et Menolog. Basil. t. I, p. 67, ubi ἐν τῷ Κάμπῳ πλησίον τοῦ Ἐβδόμου, ut paulo post ἀπὸ τοῦ Ἐβδόμου εἰς τὸν Κάμπον πρὸς τὸ τρι-

comitatenses] et denique milites, quam etiam Anatolius, tum archiepiscopus Constantinopolitanus, et Martialis magister; labarisque et signis humi jacentibus, incipiebant omnes clamare: « Audi, Deus, te rogamus. Exaudi, o Deus; Leonis vitam indulge. Audi o Deus; Leo imperet. O Deus hominibus benigne; Leonem imperatorem res publica flagitat; exercitus Leonem imperatorem flagitat; Leonem respiciunt leges; Leonem exspectat palatium. Hæc sunt vota palatii: hæc sunt supplicationes castrorum; hæc sunt desideria senatus; hæc sunt vota populi. Leonem orbis terrarum exspectat; Leonem exercitus exspectat. Commune decus, Leo, veniat. Commune bonum, Leo, regnet. Exaudi, o Deus, te rogamus. » Et protinus adducebatur Leo, qui tunc comes et tribunus Mattiariorum erat, eique in tribunal eniso imponebat Busalgius campiductor torquem super caput; **239** imponebat etiam alium torquem Olympius, et is quoque cam-

A σχολαὶ καὶ οἱ στρατιῶται, τοῦτο δὲ καὶ Ἀνατόλιος (14) ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Μαρτιάλου ὄντος μαγίστρου· καὶ τῶν λαδάρων καὶ τῶν σίγων ἐπ' ἐδάφους κειμένων (15), ἤρξαντο πάντες κράζειν οὕτως· « Εἰσάκουσον, ὁ Θεός, σὲ παρακαλοῦμεν. Ἐπάκουσον, ὁ Θεός· Λέοντι ζωὴ. Εἰσάκουσον, ὁ Θεός· Κέων βασιλεύσει. Θεὶ φιλόανθρωπε, Λέοντα βασιλεῦτα τὸ πρᾶγμα τὸ δημόσιον αἰτεῖ· ὁ στρατὸς Λέοντα βασιλεῦτα αἰτεῖ· Κέοντα οἱ νόμοι ἐκδέχονται· Λέοντα τὸ παλάτιον ἐκδέχεται· αὐταὶ εὐχαὶ τοῦ παλατίου αὐταὶ ἐντεύξεις τοῦ στρατοπέδου· αὐταὶ εὐχαὶ τῆς συγκλήτου. αὐταὶ εὐχαὶ τοῦ λαοῦ· Λέοντα ὁ κόσμος ἀναμένει· Λέοντα ὁ στρατὸς ἐκδέχεται· τὸ κοινὸν καλὸν (16), Λέων, ἐλθέτω· τὸ κοινὸν ἀγαθόν, Λέων, βασιλεύσει· εἰσάκουσον, ὁ Θεός, σὲ παρακαλοῦμεν. » Καὶ παραχρῆμα Λέων, κόμης ὢν καὶ τριβούνος τῶν ματτιαρῶν (17), ἠνέχθη, καὶ ἀνεβρόντος αὐτοῦ εἰς τὸ τριβουνάλιον, Βούσαλγος καμμιδοῦκτωρ **240** ἐπέθηκεν (18) τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τὸν μανιάκιν, καὶ ἄλλος

VARIÆ LECTIONES.

* ΣΧΟΛ. παιδαγωγιανός.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

βουνάλιον. Solebant nempe solennes in Campum processiones facere. [Marianus una cum patriarcha processiones solennes in Campum facit. Theoph. pag. 94: Βασιλικὸς ἐν τῷ Κάμπῳ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς, Theoph. p. 104. De campo Martio regum Francorum v. Abrégé de Mézeray t. II. p. 128. Reinesii Variæ et defensio Variarum, Giornal. dei Letterati II, 104. Rivinus de Maiumis, Du Cange ad Joinville Dissert. IV, p. 152] De more imperatores in campo, non Romæ aut Byzantii tantum, sed etiam alibi renuntiandi v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 262.

(14) Quid hic patriarcha aut archiepiscopus CPlanus apud reuntiationem Leonis egerit, codex noster non indicat. Certe claris verbis non dicit, eum coronam novo Cæsari imposuisse. Ait tamen Nicephorus Hist. Eccles. XV, 15, de Leone hoc: Ψήφῳ κοινῇ τῆς συγκλήτου βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀναγορεύεται τοῦ πατριάρχου Ἀνατολίου τὸ διάδῃμα περιτιθέντος αὐτῷ. Vid. quæ ad p. 239 et 241 dicam.

(15) Labara esse vexilla quadrata cruce signata, et signa vexilla imperatoris protomam gerentia, res nota est et alibi a nobis notata. Signa autem invertendi aut humo sternendi mos aut luctum significabat, aut submissionem, aut denique insultationem et humiliationem ejus, cujus signa invertentur. Primum hic loci obtinet. Sternebant enim milites signa, quia imperator, cujus in honorem erecta gestarentur, non aderat, Marciano vivis exempto, et Leone nondum renuntiato. Ubi facta reuntiatio, rursus elevabantur, indicio gaudii; v. Casaubon. ad Spartiani Severum t. I, p. 601. Vales. ad Amm. Marcell. p. 507 et 512. Alias quoque quoties novus imperator aut Cæsar nuncuparetur, sternebantur signa et hastæ, etiamsi senior imperator adesset, et coronatione paracta demum resurrebant ut discitur e Leone Grammat. p. 466: Τῶν στήθεσιν πεσόντων ὡς ἔθος ἐστρεψεν ὁ Μιχαὴλ τὸν Βασίλειον. Pariter invertentur illarum cohortium legionumve signa, quæ cum infamia exauctorarentur. Ita refert Spartianus Severum imperatorem, cum Romam venisset et prætorianos, qui sibi adversari fuerant, exauctorasset, perrexisse in palatium prælati signis, quæ prætorianis ademcrat, supinis, non erectis; v. Scr. Hist. Aug. t. I, p. 601. Narrat quoque Tacitus Annal. III, 2, in exsequiis

Germanici tribunorum centurionumque humeris cineres portabantur, præcedebant incompta signa [hoc est λιτά, purpura et auro spoliata], versi fasces Similis huic mos medii ævi, in interdictis seu excommunicationibus denudandi altaria, cruces et reliquias sanctorum ad terram sternendi, et cymbala invertendi; de quod vid. Du Cange v. Interdictum. De inclinatione et prostratione hastarum et signorum devictis hostibus ademptorum et in triumpho productorum erit infra agendi locus ad libri secundi caput 19, p. 351.

(16) Commune decus, elogium imperatoribus tribui solitum. [Vita S. Germani ab Herrico scripta p. 58.

Laudibus hi plaudunt, persultant plausibus illi, Et commune decus parit pietate salutant.]

(17) Mattiarii dicebatur cohors aliqua militum. De nominis origine non constat; vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 311. Chilmead. ad Malalam t. II, p. 18, et Du Cange h. v. Dicam unde mihi Mattiarii dicti videantur. Erat aliud tagma militare, Bucellarii dicti; non profecto ex eo, quod bucellas acciperent seu diaria panis biscocti; omnes enim milites eas accipiebant; sed quod eas pararent, quod pistores totius exercitus essent. Ut multa necessaria sunt exercitui, sic quoque lanionibus non minus illi opus est, quam pistoriibus. Quid, si ergo mattiarii sic dicti fuerunt ab arte vel officio, quod exercebant? Matere est antiqua vox Germanica pro cedere, occidere; v. Du Cange h. v. Adhucdum hodie Metzger appellamus, lapicidam Steinmetz. Fuerint ergo ex mea quidem sententia mattiarii milites, tempore certe institutionis primæ, Germani quod appellatio satis prodit; secutis autem temporibus potuerunt illis Romani et alii admixti fuisse, qui victimas pro exercitu mactabant. Papias: Mattia, intestina, quæ sordes emittunt; unde qui ea tractant et vendunt mattiarii dicuntur. V. Du Cange v. Mazacare et Mazacrium. Hinc forte lux accedit voci Matteæ, de qua vid. Interpp. Petronii. Quodsi hoc improbable videatur, possit nomen a Mattio, urbe Germaniæ, hodie Metz repeti.

(18) Actio torquem alicui in caput imponendi erat olim apud imperatores quarti et proximorum duum sæculorum præcipua pars inaugurationis et maxime essentialis. Frequens mentio torquis in caput impositi. Celeber est ille Ammiani Marcellini locus de

ις ἀπὸ Ὀλυμπίου, ὁμοίως καμπεδοῦκτορος, ἐν
 ᾧ αὐτῷ ἐπεδόθη· καὶ τὰ λάβαρα εὐθέως ἀνορ-
 καὶ ἐκράγη παρὰ πάντων· « Λέων Αὐγουστε,
 ις, σὺ εὐσεβής, σὺ σεβαστός· ὁ Θεός σε ἔδω-
 Θεός σε φυλάξει· τὸν Χριστὸν σεβόμενος αἰεὶ
 πολλοὺς χρόνους Λέων βασιλεύσει· Χριστια-
 σίλειον ὁ Θεός περιφρουρήσει. » Καὶ παρα-
 σκαπαστός ἀπὸ χελῶνος (19) ἐν τῷ τριβουνα-
 ῖρᾳ τῶν κανδιδάτων καὶ τὴν βασιλικὴν ἐνδυ-
 ς ἐσηῆτα καὶ τὸ διάδημα (20) φορέσας καὶ
 ρανεὶς τῷ δήμῳ, παρὰ πάντων τῶν ἀρχόντων
 ἀξίην προσεκυνήθη, καὶ τὸ σκουτῆριν (21) καὶ
 ἑγκλίαν ἐκράτησεν, καὶ ὁμοίως εὐφημήθη (22)
 ἄντων οὕτως· « Καὶ δυνατὸς καὶ νικητής, καὶ

JOAN JAC REISKII COMMENTARIUS.

1) Apostata, lib. xx. 263 : *Maurus quidam no-*
btractum sibi torquem, quo, ut draconarius,
r, capiti Juliani [qui modo Augustus saluta-
confidenter imposuit. Socrates eadem de re
st. Eccles. 1 : Ὡς στέφανος βασιλικὸς οὐ πα-
; τῶν δορυφόρων ὃν εἶχε περιτραχήλιον ἑαυτοῦ
ν λαβῶν περιέθηκε; et Procopius Persic. I,
39) ed. Hæsch. : Καὶ (οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς οὔτε
α, οὔτε τι ἄλλο, ὢν δὴ βασιλεὺς περιβάλλεσθαι
στρεπτόν τινα χρυσοῦν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ θέμε-
ιλέα Ῥωμαίων ἀνεῖπον. Vid. Lindenbrog. et
ad Amm. Marc. l. c., ubi simillimus Zonaræ
itatur, et Selden. Tit. Honor. p. 173. Pu-
scriptores, torquem novo imperatori tan-
do tunc temporis impositum fuisse, quando
non adesset. Nituntur omnino auctoritate
s modo allegata. Sed contradicit locus nostri
p. 245, ubi Lanceariorum campiductor im-
ie capiti Anastasii torquem dicitur, et paulo
amen patriarcha ipsi coronam imposuisse
alem dicitur. In ipso hoc nobis præsentē loco
1 narratur. Post torquem etiam diadema seu
1 imponitur. Ex hoc igitur et aliis nostri co-
cis sententia Seldeni l. c. refutatur, qui pu-
e Justinum Minorem a patriarcha corona-
peratorum neminem fuisse. In præsentē
loco memorabile est, non tantum capiti im-
1 torquem unum fuisse, sed etiam dextræ
toris novi alterum. Jam vero quæras, quare
impositus, et deinceps corona, cum alter-
certe vel sola corona potuisset sufficere. Vi-
orques imperii militaris, corona vero civilis
1 fuisse, idēque utrumque requisitum, ut
utroque simul utrumque imperium deferri
aretur. Torques decus et præmium erat mi-
Vid. Zotim. IV, 40, p. 149. Candidati om-
quati erant; torquibus donabantur cum mi-
scriberentur. Torques ordinis erat signum,
vicibus circumpositus, non capiti; huic
1 positus torques erat signum collati supremi
es imperii. Successit in locum torquis ca-
positi circulus patriciatus vertici pariter im-
1, de quo insignis locus est apud Wilhelm.
ibur. l. v, citatus a Du Cange v. Patricius.
apud principes orientales Muhammedanos
signia Solthanatus seu magni domesticatus,
Chalifa Solthanum ornare solebat, erat tor-
Elmacinus pag. 290, cerimonias investituræ
i complexus, injiciebat ipsi chlamydem, et
bat ipsi tugam (seu cidarin cum pluma os-
1) et torquem et armillas, et committebat ipsi
verii sui omnes, quæ quidiem excra aulam
ssent. Quo de more pluribus ad Abulfedam
ocul dubio a veteribus Persarum regibus de-

Testudo, quam milites scutis consertis circa

A piductor, ejus dextræ. Quo facto labara rursus eri-
 gebantur, et proclamabatur ab omnibus : « Le-
 Auguste, tu vincis, tu pius, tu Augustus; Deus te
 dedit, Deus te custodiet; Christum colens, somper
 vincis; Leo multos annos regnet; Christianum im-
 perium Deus custodiat. » Et protinus a candidatis
 in tribunali testudine militari cinctus indutusque
 sub ejus præsentu veste imperiali et diademate,
 sese monstrabat populo. Omnes tum proceres eum
 ordine quisque suo adorabant scutum et lanceam
 tenentem; et omnes clamabant pariter sic : « Et po-
 tens, et victor, et Augustus, feliciter, feliciter;
 multos annos. Leo Auguste, imperes. Imperium hoc
 Deus custodiat. Christianum imperium Deus custo-

B novum imperatorem faciebant, eo fine, ne, dum in-
 dueretur vestibus imperialibus, nudus conspicere-
 tur, erat gemina; una supra caput sublevatis scutis,
 altera circa corpus in orbem ductis. Vid. Vales.
 ad Amm. Marcell. p. 159. De posteriore hic loci
 sermo est. Vid. p. 249. Formavit Noster χελῶν χε-
 λῶνος, pro χελόνη, χελόνης. Talibus scatet novus
 Græcismus. Vid. supra ad p. 223.

(20) Unum idemque esse τὸ διάδημα et τὸν στέ-
 φανον extra dubium est. Φορεῖν Græci novi pro
induere sibi usurpant, ut alio loco monstravi. Li-
 quet igitur ex hoc loco, imperatores illos veteres
 ipsos sibi suis manibus coronam imperialem impo-
 suisse. Eoque confirmari videatur opinio Seldeni
 Titui. Honor. p. 174, negantis ante Justinum Mino-
 rem imperatorum quemquam coronam a patriarcha,
 sibi impositam accepisse; sed claris verbis refellit
 Seldenum sequens nostri libri caput, quo coronatio
 Anastasii Dicori describitur, et pag. 245, dicitur pa-
 triarcha ipse chlamydem imperialem et coronam
 imposuisse. Vid. Joseph, Catalan. ad Augustini
 Patricii Cerimon. Eccles. Roman. p. 182.

(21) Scutum et hasta insignia imperatorum. Nunc
 in antiquis nummis hoc habitu semper conspicuntur.
 Ita quoque Longobardi. ex imitatione veteris
 moris, *Alboinum regem Italiæ lætis acclamationi-*
bux salutarunt, eique hastam insigne regium, porre-
xerunt, auctore Sigonio de regno Ital. p. 8. Apud
 Themistium orat. VII, ἐρόμπευσεν ἐκ βαλανεῖου
 ἐν ἀσπίδι καὶ δορατίῳ. Inspice veteres num-
 mos illorum temporum, et plures testes non desi-
 derabis; quos si tamen desideres, adi sis P.
 Pithœi Adversar. l. II, c. 6, p. 285, edit. Gruteri t. II
 Lampadis Criticæ.

(22) Quomodo id factum? Tot numero formulas,
 tam longam orationem quomodo pariter omnes
 recitare potuerunt, ut intelligerentur, quomodo in
 eadem verba conspirare? Procul dubio fuit ut in
 ecclesia et in circo, ita in campo quoque præcentor,
 qui unamquamque seorsim formulam exercitui
 præiret et subjiceret, quam reliqui deinceps seque-
 rentur. At omnesne legiones simul, an singulæ se-
 orsim una post alteram laudes novo dixit Imperatori?
 Puto quidem, omnes simul id fecisse legiones uno
 velut ore, si modo tot catervis præco unus sufficere
 potuit. Discimus tamen a Niceta Comnenorum
 tempore fuisse in more positum, ut singulæ le-
 giones suas seorsim laudes dicerent. Nam in fine
 vitæ Joannis Comneni q. 25: Ἀνεῖπον τὸν Μα-
 νουῆλ ἐκάστου τῶν μεγιστάνων μετὰ τῆς οἰκίας
 τάξεως διακριδὸν ἐφοσταμένου καὶ διατρανοῦντος
 τὴν εὐφημίαν τῷ νέῳ ἄνακτι. Hæ landes erant
 præambulo sacramenti, ad quod legiones adstrin-
 gebantur. Subjicit enim Nicetas: Ἐφεξῆς δὲ τῶν
 θεῶν προτεθέντων, λογίων ἐπ' αὐτοῖς ἐμπεδοῦνται
 τῷ Μανουῆλ τὰ τῆς εὐνοίας καὶ πίστειας πρὸς πάντας.

diat, » et alia talia. Leo post hæc voce libellarif coronam sic alloquebatur : « Imperator Cæsar Leo victor semper Augustus : Deus omnipotens et iudicium vestrum, fortissimi commilitones, imperatorem rei Romnorum publicæ me feliciter elegit. » Clamabant omnes : « Leo Auguste, tu vincis. Qui te elegit, custodiet te. Suam electionem custodiet atque tuebitur Deus. Pium imperium custodiet Deus. Et pius et potens. » Continuabat imperator Cæsar Augustus : « Habebitis me dominum rectorem, qui vobis exemplo suo præbit et magistrabit, ut commilito, labores, quos tolerare tum didici, quum vobiscum militiam facerem. » Clamabant omnes : « Feliciter. Exercitus te imperatorem, o victor ; exercitus te imperatorem, o felix, te desideramus et flagitamus omnes. » Augustus : « Novi, qualia dona dare debeam copiis. » Clamabant omnes : « Et pius et potens et sapientissimus. » Augustus : « Pro eo, quod sanctum et felix imperium meum adii, dabo singulis quinos nummos seu solidos aureos et litram argenti catabuculum » [id est pro singulis buccis seu viitim]. Exclamabant omnes : « Et pius, et liberalis atque magnificus. A te ve-

σεβαστός, εὐτυχῶς, εὐτυχῶς πολλοὺς χρόνους, Λέων Αὐγουστε, βασιλεύσεις· τοῦτο τὸ βασίλειον ὁ Θεὸς φυλάξει· Χριστιανὸν βασίλειον ὁ Θεὸς φυλάξει, » καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Καὶ διαλάλησεν διὰ τοῦ λιβελλαρίου (23) οὕτως· « Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Λέων νικητῆς ἀεὶ σεβαστός· ὁ Θεὸς ὁ παντοδύναμος καὶ ἡ κρίσις ἡ ὑμετέρα, ἰσχυρώτατοι (24) συστρατιῶται, αὐτοκράτορά με τῶν τῶν Ῥωμαίων δημοσίων πραγμάτων εὐτυχῶς ἐξελέξατο. » Παρὰ πάντων ἐκράγη· « Λέων Αὐγουστε, εὐ νικᾷς· ὁ σὲ ἐκλεξάμενος σὲ διαφυλάξει· τὴν ἐκλογὴν ἐαυτοῦ ὁ Θεὸς περιφουρήσει. Εὐσεβὲς βασίλειον (25) ὁ Θεὸς φυλάξει. Καὶ εὐσεβῆς καὶ δυνατός. » Ἐπίκρισις. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ. Αὐγουστος· « Ἐξετέ με ἐξουσιαστὴν ἄρχοντα τῶν κόπων συστρατιῶτην ²⁵ (26), ὧν μεθ' ὁμῶν ἔτι στρατευόμενος ἔμαθον ὑπομένειν. » Παρὰ πάντων ἐδοξήθη· « Εὐτυχῶς ὁ στρατός σε βασιλεύοντα, νικητὰ ὁ στρατός σε βασιλεύοντα, εὐτυχῆ· σὲ ποθοῦμεν πάντες. » Ὁ Αὐγουστος· « Καὶ ἔγνω, ὅποια ὀφείλω δώματα (27) παρασχεῖν ταῖς δυνάμειν (28). » Ἐπὶ πάντων ἐκράγη· « Καὶ εὐσεβῆς καὶ δυνατός καὶ λογιώτατος. » Ὁ Αὐγουστος· « Ἐπεὶ ἐντεύξεως τῆς ἀγίας καὶ εὐτυχῶς βασιλείας μου ἀνὰ ε' νομισμά-

VARIE LECTIONES.

²⁵ συστρατιῶται conj. R.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(23) Puto λιβελλάριος et λιβελλησιος idem esse, *libellensis*. Non enim hic λιβελλάριον, *libellus* locum habet, neque verti potest *e libello*, vel *de libello*. De libellensibus conf. Fabrott. Gloss. Cedren. et Guther. p. 486.

(24) *Fortissimi*. Ejus ætatis erat, ut ἰσχυρός pro ἀνδρείω ponerent, more Latino, quibus *fortis* et pro ἀνδρείω, τολμηρῶ, θυμώδει, *strenno* et pro *robusto, toroso, iacertoso* adhibetur. Vix putem, sic veteres Græcos fecisse, quamvis secus videri posset ex loco Theophrasti cap. VIII Character., ubi est ἀλλ' οὖν ἰσχυρός γε γενόμενος, *at postquam strenuum se præstulit*. Verum auctor ille recentior est, et, ut videtur, e sæculo Juliani Apostatæ, quod non uno ex argumento colligo. Habet quoque Plutarchus δραστήριον καὶ ἰσχυρόν, sed et ille jam Latinismis infectus est. Scholiastes Aristophanis Pluto 1003, ἀκκιμώτατοι reddit per ἰσχυρώτατοι. Hesychius θουρατὴν explicat per ἀνδρείαν θρασεῖαν ἰσχυράν. Alias proprium militum prædicatum erat ἰσχυρώτατοι et ἀνδρείοτατοι *fortissimi*, de quo vide Lindenbr. ad Amm. Marc p. 95. Elegans est locus Theinistii p. 88 init.: Ὁ θεσμός τῆς πολιτείας τὴν ἑκατέροις (imperatoribus et militibus) πρέπουσαν ἀρετὴν ταῖς ἐπικλησέσιν ἐνεδείξατο ὁμᾶς μὲν εὐσεβεῖς καὶ φιλανθρωπικούς προσαγορεύων, τοῖς στρατιώταις δ' ἐξ ἀνδρείας μόνης τᾶς ἐπωνυμίας νομοθετήσας.

(25) *Regnum* ; vox vetustis Græcis ignota, qui βασιλείαν dicunt. Passim occurrit apud Nostrum et alios ; v. p. 124.

(26) In crustavi, ut potui, vitium in Latinis. Mallet tamen συστρατιῶται. Imperatores ita milites appellabant. Vid. Vales. Amm. Marcell. p. 56. In Latinis ad locum Spartiani in Adriano p. 81 respexi : *Militem quasi bellum immineret, exercuit, tolerantia documentis eum imbuens ; ipse quoque inter manipulares viam militarem magistrabat* etc., id est præibat, docebat exemplo suo. Conf. ibid. pag. 672. Egrege locum nostrum illustrat ille Herodiani, II, 11, de

C Severo : Ἐκoinώνει τῶν καμάτων αὐτοῖς, σκηνῆ τε χρώμενος εὐτελεῖ, καὶ σιτία καὶ ποτὰ προσφερόμενος ἅ καὶ πᾶσιν ὑπάρχειν ἠπίστατο. Οὐδαμοῦ δὲ τρυφῆν ἐνεδείκνυτο βασιλικήν. Ὄθεν καὶ μερίζονα παρὰ τῶν στρατιωτῶν εὐνοίαν ἐπιστεύσατο. Οὐ γὰρ μόνον αὐτὸν συμπονοῦντα, ἀλλὰ καὶ τῶν καμάτων ἄρχοντα οἱ στρατιῶται αἰδοῦμενοι μετὰ προθυμίας πάντα ἐπραττον.

(27) Debebant ex antiquo ritu imperatores novi militibus donaria, nummorum aureorum certum numerum quæ *Augustiaca* et *Augustatica* appellabantur. Ammiam. Marcell. p. 487, *ob nuncupationem augustam debita* appellat, ubi vid. Vales., et Theophyl. Simoc., ἐπιβατήρια τῶν σκήπτρων δώρα. Conf. Procop. Anecd. p. 108. Hinc intelligitur oratio Macrini ad milites apud Lamprid. t. 1. Scr. H. Aug. p. 773 : *Habete igitur, commilitones, pro imperio aureos ternos, pro Antonini nomine aureos quinos, et solitas promotiones, sed geminatas. Dii faciunt ut hæc sæpius fiant* (id est, ut quinquennialia sæpius recurrant et ipsis juncta augustatica) ; *dabitur autem per cuncta quinquennia id quod hodie deputavimus. Pro imperio dixit hic loci, pro illo Marcellini ob augustam nuncupationem debita vel ob natales imperii nostri* ὑπερ τῆς αὐτοκρατορίας ἡμῶν. Ex veteri more flagitabant Romani a Friderico I Barbarossa tanquam debitum quinque millia libarum, quod ipsum vehementem in iram accendit ; vid. Otto Frising.

(28) *Exercitui, copiis*. Δύναμις pro exercitu poni, pervulgatum est Δύναμις ξενική et πολλάκις δυνάμεων ἀπηγοόμενος sunt apud Diodor. Sicut. Infra habebimus p. 246, τὰ δυνατὰ στρατόπεδα. Hinc suspenserunt Latini equiores suum *efforcium* ; vid. Du Cange Gl. Lat. h. v. : item *virtus* pro legione. Anastasius in Vigilio : *Quo audito Augusta misit Anthemium scribonem cum jussionibus suis et cum virtute majore, id est amplissimis copiis militibus.*

Θ) καὶ λίτραν ἀργύρου καταβουκόλον (30) ἢ Παρὰ πάντων ἐδοξέθη· « Καὶ εὐσεβῆς καὶ ἰ. Διὰ σοῦ τιμαί, διὰ σοῦ οὐσαί. Χρυσέου βασιλεύουσα εὐτυχῆς εἴη ἡμῶν ἡ βασιλεῖα Ἀυτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγουστος· « Ὁ Θεὸς κῶν. » Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ τὰ γένητο κατὰ τάξιν (31). Μετὰ οὖν τὴν ἀνά- τοῦ λιβελλαρίου εἰσέρχεται εἰς τὸ μουτατώ- ἰ οἱ πατρίκιοι ἐγγὺς αὐτοῦ, καὶ οἱ δύο ἔπαρ- κί ὁ μάλιστα, καὶ εἰσέρχονται τρεῖς κατὰ , καὶ δίδωσιν αὐτοῖς λιγατούρας²⁶ (32), καὶ ὡτα λογάρια γίνεται, καὶ ἀναπληροῦνται (33). δὲ πράξας, ἐξέλθων ἀπῆλθε πεζέων εἰς τὸν ὄνα, τὴν ἐκκλησίαν (34), μὴ ὄντος ἐκεῖ τοῦ του 35) ὁ γὰρ ἐπίσκοπος καὶ ὁ κληρὸς αὐτοῦ

niunt honores, a te facultates. Aurea sæcula moderetur nobis felix faustumque imperium tuum. » Imperator Cæsar Augustus : « Deus sit vobiscum. » Et his dictis intrabat in urbem, fiebantque cætera ut mos est. Scilicet post dictam recitationem libellarii (ille mos est) intrat imperator in mutatorium in comitatu patriciorum et amborum præfectorum [urbis scilicet atque prætorii] et magistri. Tunc accedunt terni 240 e quavis schola, quibus dat legaturas; tum sunt computi [præsentis in ærario publico privatoque pecuniæ] et consummantur vel clauduntur. Post ea peracta abit imperator pedes in papilionem seu tentorium, illud nempe quod ecclesiam castrensem exhibet, quo tempore non adest episcopus [seu patriarcha CPlanus]. Præsit enim

VARIÆ LECTIONES.

ΙΟΑ. πρεσβευτικά.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Macrinus in oratione modo allegata ternos B os aureos promittit militibus pro imperio, ἰσθμίον nuncupationis augustæ. In omnibus nostri codicis exemplis constanter promitti junctos nummos aureos et singulas libras ar- eu centum miliaria. In totum ergo erat au- cum pro unoquoque milite viritim 160 :σία. Indagare nunc, qualem rationem ea pe- cum nostrate habeat, et quantum valuerint) nummi argentei ad nostrum æe, neque neque vacat. Putat du Cange Gloss. Gr. atica per plures dies continuos erogata fuisse. id fieri potuit in tanta militum multitu-

ditne catabuculum idem, aut saltim affine, cum *crustulo*, quod memorat Guther, p. 451.

(31) Quæ jam sequuntur, non amplius Leonis M. inaugurationem in specie spectant, sed typum tradunt inaugurationis imperatorum omnium genera- lem.

(32) Vel, ut scholiastes exponit, πρεσβευτικά, ipsis legaturas dat, id est, nuncupat eos legatos.

(33) Interpretatus hæc verba fui ex conjectura. Fateor enim me illa prorsus non intelligere. Possis etiam sic accipere : fit largilio nummorum, et [co- hortis] integrantur, completantur. Verum non video qui possint hæc tanta et etiam lædiosa tam brevi tempore confici.

(34) De voce *papilio* pro tentorio, unde *pavillon*, vid. du Cange Gloss. Lat., ubi etiam etymologiam eandem e *Papia* et *Jo. de Janua* producit, quam Noster. Utilitur ea voce jam, Spartianus in vita Pescenii Nigri t. 1, Scr. Hist. Aug. p. 672. Pro ἐκκλη- σίᾳ cogitabam aliquando legendum esse κλισίαν. Sed non opus est. Intelligit *ecclesiam castrensem*, papilio- nem, non omnem, sed eum, in quo est ecclesia. Habebant nempe secum capellas, ut hodie appella- mus, vel ecclesias parvas, sub tentorii in castris, ut ex Appendicis p. 269, patet, ubi vide, et e Du- rando, cujus locum ibi ascribam, quamvis ridicula sit etymologia vocis capella, quam affert. Est enim neque a *cappa*, neque *capra* vel *capella*, sed pro *cupella*, id est ὀβελῶ, Apside, structura in summo curva. Quod autem primi Byzantini imperatores, qui adhuc in campo eligebantur primum, castren- sem ecclesiam, sub tentorio constitutam, et dein quoque sanctum Joannem Baptistam Hebdomi prius adirent, quam urbem et palatium intrarent, posset ex veteri more paganorum imperatorum derivatum videri, qui recens electi antequam in curiam intra- rent, prius debebant cellam curiæ, id est sacellum vel capellam, salutare. Vid. Casaubon. ad Hist. Aug. t. I. p. 539, ad illa Capitolini : *E castris nocte quum venisset ad senatum et cellam curiæ jussisset aperiri*. Ipsi quoque milites in castris extra urbem habebant templum castrense, in quo sacra sua per- agebant, ἡσὼν τοῦ στρατοπέδου, cujus meminit Herodianus in Caracalla, IV, 5 init.

Pro *bucca*, unde rostro vestro genioque quea- lificari, vel in *singulas buccas*. Possit quoque s *separatis vacibus scribi κατὰ βουκόλον*, vel οὐκόλαν, ut infra p. 249, est κατὰ χάσμα, sensu. Solebant medio ævo sic loqui. Io. in Chronico Placentino : *Ad præsens si unus in familia sua novem buccas* [id est novem sibi alenda] *et duos roncinos* [equos], *expenni anno ultra stenos auri CCC... et sic pro iccarum videlicet in victu et vestitu*, etc. Conf. inge v. Ἐμποκόνειν. Largitiones illæ κατὰ v erant vetustis temporibus, ante medium admodum frequentes; hinc panes illi gra- t alia talia, quæ morientes imperatores po- lomano legabant. Sed secutis temporibus int, exhaustis fisci viribus, extinctaque Ro- mperii magnificentia et accisis provinciis. De o Lecapeno tantum invenio, eum semel ai τὸ ἰνοικικὰ πάσης τῆς πόλεως ἀπὸ μικροῦ γέλου, in *habitationem mercedes* [den Haus- nisse pro *tota civitate* [quæ nempe in condu- ibus, non suis, habitabat] *nemine excepto*, seneve. Manuel Comnenus, teste Cinnamo pro augustatico singulis domibus binos au- dnebat : Χρήμασι τὸ στρατιωτικὸν δωρησά- . ἐκάστη τῶν ἀνὰ τὸ Βυζάντιον οἰκιῶν χρυ- κάρτεται δύο. Xiphilinus p. 1075, a Domi- iomine patris Vespasiani, recens nuncupati itoris, ait datas fuisse militibus vicenas quinas nas viritim. Verum Antoninum, ex octenni tione reducem factum in urbem, populo de- centenas drachmas viritim ait p. 1196 init., lo nummos aureos, διακοσίας δραχμάς αὐτοῖς αν, ὅσων οὕτω πρότερον εἰλήφεσαν. In nuptiis ibant imperatores militibus viritim 50 dra- popularibus, 150, ut possent genio indulgere iam dominorum sua quisque privata prosecui. n. p. 1358. Antipater ad celebrandum diem n filii sui Alcyonei nummos mittebat Athenas yphis. Diog. Laert. pag. 251, § 41. Vide

(5) Nempe Constantinopolitano, qui tunc temporis, quum Petrus Magister ea scriberet, adhuc episcopus audire non dedignabatur, quamvis archie- piscopi et patriarchæ nomen jam gereret. Quamnam autem designet ecclesiam Magnam, quum proprie sic dici solita. S. Sophiæ scilicet, tunc temporis ante Justinianum nondum existeret, certo non dixerim. Forte designat ædem SS. Apostolorum a Constantino M. conditam, in qua etiam imperatores ante Justinianum tumulabantur.

ille cum suo clero in Magnam ecclesiam: sed ad-
sunt presbyteri in papillione. (Est autem papilio
dictio Romana vel Latina, significans illud animal-
culum vel insectum, quod circa cramben et alia
olera obvolitat. Ratio appellationis hæc est. Vela
papilionis vel tentorii, variis coloribus distincta,
referunt similitudine alas illius animalculi, quod
Romani papilionem appellant. Ex eo factum, ut in-
secti nomen tentorio quoque adhæserit.) In hunc
itaque papilionem intrat imperator, et post deposi-
tam in mutatorio coronam, ibi precedat Deum facit;
sed illinc egressus imponit sibi deinceps coro-
nam rursus, et inscendit in equum album: data-
que magistratibus venia pariter in equos suos
inscendendi, procedit in obsequio ad ædem
S. Joannis Baptistæ. Cujus in mutatorio, quod ante
ejus adventum præparatum fuit, deponit coronam
et præposito tradit, qui eam manibus demissis
gestat; accedentique ad mensam vel altare domino
rursus porrigit. Ibi dominus eam in sacra mensa
deponit; eoque facto, tollit rursus et reddit præ-
posito, et cimelia seu monumenta donaria offert
ecclesiæ, qualia vult, comite privatarum ea ipsi
ministrante. Dein reversus in mutatorium induit
coronam, et inscendit in equum; quo vehitur, do-
neo ad Helenianas venerit. Ibi autem descendit, et
occurrit ipsi custos palatii [quod ab Helena nomen
habet], ingressumque per portam palatii, genu

προέλαβεν εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν· πρεσβύτεροι
δὲ εὐρίσκονται ἐν τῷ παπυλιῶνι. [Ἡ δὲ τοῦ παπυλιῶ-
νοι προσηγορία Ῥωμαϊκὴ ἐστὶ Παπυλι. Ὁ γὰρ λέ-
γεται, ὃ καλοῦσιν οἱ Ἕλληνες ψυχάριον (36) τὸ πε-
τάμενον περὶ τὰς κράμβας καὶ τὰ γοιπὰ λάχανα-
ἐπειδὴ οὖν τὰ παραπετάσματα τοῦ παπυλιῶνος ἴσκειν
τοῖς πτεροῖς τοῦ ζωφίου τούτου, διὰ τοῦτο οἱ Ῥω-
μαῖοι παπυλιῶνα αὐτὸν καλοῦσιν.] Καὶ ἀποθέμενος ὁ
βασιλεὺς ἐν τῷ μουτατωρίῳ τὸν στέφανον, εἰσέρχεται
καὶ εὐχεται, καὶ πάλιν ἐξερχόμενος φορεῖ, καὶ
κάθηται λευκῷ ἵππῳ (37), καὶ ἐπιτρέπει τοῖς ἀρχου-
σιν καθίσει, καὶ ὀψικευόμενος ἔρχεται εἰς τὸν Ἅγιον
Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν (38), καὶ ἐν τῷ μουτατωρίῳ
τῷ εὐτρεπισθέντι ἐπαίρει τὸν στέφανον, καὶ δίδωσιν
αὐτὸν τῷ πραιποσίτῳ· ὃ δὲ πραιπόσιτος ὀποκάτω
B βασιτάζει αὐτὸν, καὶ ὅτε εἰσέλθῃ εἰς τὴν τράπεζαν
ἐπιδίδωσιν αὐτῷ τὸν στέφανον, καὶ ἐπιτίθησιν αὐτὸν
ἐπὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ ἐπαίρει πάλιν καὶ δί-
δωσιν αὐτὸν τῷ πραιποσίτῳ, καὶ προσφέρει κειμή-
λια, οἷα βούλεται, ὀπουργοῦντος τοῦ κόμητος τῶν
πριβάτων. Καὶ εἰσερχόμενος εἰς τὸ μουτατωρίον
φορεῖ τὸν στέφανον, καὶ κάθηται τῷ ἵππῳ ἄχρι
Ἑλενιανῶν, καὶ κατέρχεται ἐκεῖ, καὶ ἀπαντᾷ αὐτῷ
ὁ φύλαξ τοῦ παλατίου, καὶ προσκυνεῖ, ἐὰν μὴ εἴη
Κυριακὴ (39), μετὰ τὸ εἰσελθεῖν αὐτὸν τὴν θύραν
τοῦ πηλατίου. Καὶ ἐὰν εἴη ἀξιωματικὸς, δέχεται αὐ-
τὸν ἀπὸ στόματος· ἐκεῖ δὲ αὐτῷ ἀπαντᾷ καὶ ὁ σταυ-
ρὸς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἱστάμενος ἐπ' ἐδάφους καὶ κρα-

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(36) Credebam aliquando, aut unum aut alterum
membrum abundare, et nam quod dicitur nibilo
plus dicere, quam quod enim Græci appellant. Nunc
tamen crederem potius in postremis reprehensio-
nem et correctionem priorum esse. Quod enim vulgo
dicitur, imo vero quod Hellenes seu idololatraz [pro
sua superstitione] psychorium appellant seu animu-
lam. Non probat ergo usum hujus vocabuli, putans
id nugis gentilis philosophiæ sapere. Pythagorica
enim et Heracliti scholæ ψυχάς appellabant animal-
cula, quibus aer scatet, et papilionem quoque pro
symbolo animæ pingebant.

(37) Conf. infra p. 288. Equis candidis vehi
erat triumphantium. Vid. Dio Cassius p. 350 et 669.
Leo Grammatic. in Theophilo p. 453: Ἐκεῖθεν ἀφ-
ικόμενος εἰς τὴν πόλιν τὰ λάφυρα ἐθριάμβευσεν ἵππι-
κὸν ποιήσας καὶ τὸ πρῶτον βαῖον πάλλας, ἄρματι
λευκῷ ἐποχησάμενος, et Du Cange v. Equi albi, qui
abunde de illis egit.

(38) Solebant novi imperatores, antequam in
urbem intrarent, in templum S. Joannis Baptistæ
seu Prodromi divertere, sive ut ibi donarium depo-
nerent in altari, quæ ratio hic allegatur in nostro
codice, sive ut imperatores ibi renuntiarentur, quæ
causa ex Cedreno intelligitur, sive tandem ut a toto
senatu aulico in corpore ibi salutarerentur et velut
homagium acciperent. Solebant enim proceres ibi
imperatorem, quoties in urbem veniret, sive recens
creatum, sive jam vetustum, ibi excipere. Vid.
Contia. Theophan. p. 12 et Cedren. p. 485. Idem
p. 403. de Phoca tyranno ait: Ἀνυχορεύεται ἐν
τῷ ναῷ τοῦ Προδρόμου, renuntiat imperator in
templo Præcursoris, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐπὶ βασι-
λικῆς ἀμάξης καθεζόμενος εἰς τὰ βασίλεια εἰσέρχεται.

(39) Similis huic et insignis est locus supra p. 95.
quo docemur obreverentiam diæi Dominico habitam

C non adoratum esse imperatorem eo die: Ἐγὼ μὲν οὐκ
ἦν Κυριακὴ ἐπιπτον κάτω, προσκυνοῦντες τοὺς
δεσπότας... εἰ δὲ ἦν Κυριακὴ, οὐβ ἐπιπτον κάτω
προσκυνοῦντες, ἀλλὰ μέχρι τῶν γονάτων ἱποῖον τὸ
σέβας τῆς προσκυνήσεως. Conf. p. 40, item p. 101,
ubi dicitur orphanorum curator die festo symbolum
fidei Nicænum in membrana scriptum imperatori
offerens προσκυνεῖν τὸν βασιλέα μὴ τελῶς πίπτων
κατω, ἀνθ' ὧν βιασάξει τὰ σύμβολα, adorare, non
prorsus tamen usque in humum delabi, propterea quod
symbolum sacrum ferat. At eo tradito jam πίπτει
κάτω. Memorabilia hæc sunt verba, quoniam gemi-
num genus adorationis memorant, humi procidere,
et usque ad genua tantum caput inclinare. Prior ille
modus duo diversæ complectitur. Aut enim in ge-
nua sua procidere adorantes et pedes adorati
osculabantur; aut proni jacebant toto corpore por-
recti, expansis manibus pedibusque velut pulverem
terræ lingentes. Gradus hos ordine persequitur (do
de Diogilo (apud Du Cange v. Polychronia): Poly-
chroniaz vocantur reverentiaz, quas non solum regibus
sed etiam quibuslibet suis majoribus exhibent caput
et corpus submissius inclinantes, vel fixis in terram
genubus, vel etiam sese toto corpore prosternentes.
Primus modus caput et corpus submissius inclinare
est ποιεῖν τὸ σέβας τῆς προσκυνήσεως μέχρι τῶν
γονάτων, officium adorationis usque ad genua facere,
id est caput suum usque ad genua sua demittere.
Vid. infra p. 346. Etfigiam sic adorantis videre est
in Menologio Basiliano t. II, p. 57. Et Russi, si
bene memini, superiores suos hoc modo adorant, a
Græcis docti. Latini sequiores eum inclinationem
ante et retro appellant. Miræ appellationis rationem
suggerit Udalricus l. III, Consuet. Cluniac., c. 2.;
Qualibet novitius est instruendus, ut regulariter sciat
caput inclinare, scilicet non dorso arcuato . . . sed
ita, ut dorsum sit summisus, quam lumbi et caput

τούμενος ὑπὸ τῶν βεστητέρων. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀλλὰ σὺ εἰς τὸ μουτατέριον, καὶ βάλλει καμπαῖα (40)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

summissius quam dorsum, quam inclinationem nos per usum ante et retro appellamus, quia incipit contra orientem et finit contra occidentem. De adoratione prono ventre perfecta insignis est locus apud Procopium pag. 133, Histor. Anecdota: Παρὰ Ἰουστινιανόν τε καὶ Θεοδώραν τὰς εἰσόδους ποιούμενοι οἱ τε ἄλλοι ἅπαντες καὶ ὅσοι τὸ πατρικίον ἀξίωμα εἶχον, ἔπιπτον μὲν εἰς τὸ ἔδαφος, εὐθὺς ἐπὶ στέμα χειρῶν καὶ ποδῶν εἰς ἄγαν τετρασμένων, καὶ χεῖλει ποδὸς ἑκατέρου ἀψάμενοι ἐξανίσταντο. Ubi moram illum a Justiniano et Theodora recens invecum, procul dubio ex imitatione regum Persarum, ut intolerabilis et inhumani fastus argumentum graviter reprehendit; v. ad p. 278. Imago ἐπ' ἑδάφους προσκυνούτους conspiciuntur apud Du Cange tabula II, træmissarum dissert. de nummis Byzantinis pone Glossar. Lat. De adoratione multis egit Selden. Titul. Honor. p. 54 sqq. Quod autem ad morem, ob quem hæc digressio instituta fuit, attinet, illum nempe, diebus Dominicis eos non adorandi, quos alias oporteret, antiquus ille est et Tertulliano jam memoratus, libro de Corona militum: *die Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculo adorare, eademque immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus.* Alios locos citavit Josuas Arnd in Lexico Antiqu. Ecclesiast. Tit. *Dies Dominica* p. 307. Quibus addo illum Nili Monachi Epist. II, 21: Τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ ἐστῶτες εὐχόμεθα. τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος σάσιμον ἐκτελοῦντες. Ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡμέραις τὰ γόνατα κλίνομεν, τὴν διὰ τῆς ἀμαρτίας πῶσιν δηλοῦντες τοῦ ἀνθρώπου γένους. Quandoquidem autem sacra die dominico a geniculatione in cultu Dei absolvebant, multo minus poterat homo honorem flagitare, cujus veniam Deus cultoribus suis faceret. Cum hoc more convenit ille monasticus, quo, qui leve quid peccasset monachus, diebus festis tantum manibus ad terram famissis se inclinaret velut quadrupes, eoque in situ faceret pœnitentiam; reliquis autem de geniculo, ut loquebantur, vel in genua provolutus pœnæ statuta satisfaceret. Ordo Cisterciensis (apud Du Cange v. *Articulus*): *festivis quidem diebus super articulos, privatis vero super genua prosternantur ad sedem.*

(40) Dubium non est καμπαῖα aut καμπάδια legendum esse. Quamvis enim forma καμπαῖα quoad grammaticam bona queat esse, si nempe a καμπή, *campa*, *gamba* derives, eique faveat vox καμπότουσα (vid. p. 129,) quæ notat *campagia cum tubiis*, vel saltim *tubiis ad campagia* aut *ad campas*, hoc est *crura*, *pertinentia*, non tamen in usu est, aut usquam reperitur. Sunt autem campagia, campalia cambadia (nam perinde omnia ista usurpantur) genus indumenti, quod crura et genua tegit, non coctio, sed filtro aut lana factum, et procul dubio a *camba* vel *gamba*, id est crure (unde Francis la *jambe* venit,) dictum, et solis honestioribus viris in toga et aulicis officiis spectabilibus, non item vulgo, non sacerdotibus, non militibus usurpatum. Qualis autem ea parandi et induendi ratio fuerit, non adeo expeditum est dicere. Cum tamen frequens fiat mentio campagiorum in hoc codice, mei puto esse officii, ut argumentum hoc paulo diligentius excutiam, quamvis Salmasius tam id copiose variis in locis tractaverit, ut æstimanti viri doctrinam videri queat vel spicilegium postventuris non reliquisset. Et primo quidem loco proponam conjecturas de vocabuli etymologia, quibus multis profecto et diversis diu tactatus fui, quamvis inter omnes illa mihi maxime arrideat, quæ a *gamba*, flexu et articulo tibiæ cum crure, γάμπα, derivat. Non deerunt quidem, qui a me produci ea, quæ ipse

A flexo, nisi dies Dominica sit, adorat. Si custos palatii simul sit axiomaticus seu honoratus, salutatur eum

improbem, mirabuntur et ridebunt. Forte tamen non carebit ea res usu. Inducebat itaque aliquando locus Corippi a Petavio ad Themist. pag. 378 citatus, ubi de campagiis et tzangis vir ille doctus agit, ut crederem campagia esse a Campania, regione Italiæ, dicta. Locus hic est:

*Cruraque puniceis induxit regia vinclis,
Parthica Campano dederant quæ tergora juco.*

Parthica tergora sunt de illo corii genere, quod nos hodie *Turcicum saffinum rubrum* appellamus. Talia tergora prædicat poeta *Campano juco* infecta. Certe *Canusinæ pelles* admodum celebres erant, non quod ibi coriaria pararentur arte, sed quod ibi rubro colore tingerentur; v. Du Cange v. *Canusinæ pelles*. Sed deprehendi deinceps, campagia non pellibus, sed filtris, πλωτοῖς, fuisse facta. Quare conjectura illa irrita fuit, nisi forte a sic dictis *calabris* ei præsidium querere placeat, quæ fuerunt genus quoddam ligaturæ, quo crura impediri et constringi solebant, ut constat e Pelagonio I. I, Hippiatric. c. 38.: Ἀναπαύοντος αὐτοῦ καλαβρικοῖς τὰ σκέλη ποιεῖ καταδεσμεῖσθαι. In mentem deinde venit, a *camaso* repetendam esse vocem, π λιλτερα servili ex more Græcorum intrusa. Καμπίσιον appellabant veteres τὸ ἀμφίμυλλον. Isidorus: *Camasus*, *amphimullus*. Unde hoc. non novi. *Camasus* certe est vox Arabica, et omnem στολήν, σκευήν, indutum, præsertim τὴν εὐχρηστον, expeditum, agilem, in quo homo se facile movere potest, notat. Sed quamvis filtrina essent campagia, fuisse tamen villosa non legi, nisi uno in loco Bernardi Udonis apud Murator. Scr. Rer. Ital. t. III, p. 629.: *Illico summissi chifionibus* [Pontificis Romani recens electi] *oscula figunt Villosis, dedit ora Pater, dedit oscula blanda.* Sunt autem *chiffones*, *scuffones* et *scaffones* idem atque *udones* et *campagia*; v. Du Cange h. v. Etiam hoc Arabicum est vocabulum; *schoff* vel *schuff* est *pannucia*, pannus vilis, detritus, usu longo tenuis factus. Possit tamen non de nihilo hæc conjectura videri, cum idem pene, quod veteres campagia, nos *Camaschen* appellamus. Cœpi porro suspicari, essetne vox a *campo* derivanda, tanquam si eo vocabulo tibiarum velamenta significarentur, quibus in campo usus esset. Sane femoralia *campestria* ex ista ratione dicebantur. Et poterat nomen rei in bello et in usum militum primum inventæ deinceps retineri, re quamvis ad usum pacis traducta; quod in multis contigit. Ocreas olim *æstivalia* appellabant (unde nobis *Stiefeln*), quoniam iis per æstatem maxime usus erat. Æstate enim pleraque bella geruntur; unde Hispani ad exemplum Arabum expeditionem bellicam *Azeifa*, id est *æstivalionem*, appellant, et in *æstivis habere* dixit Capitolinus in Marco Antonino p. 390 pro in castris et in bello secum habere. Vocabulum tamen *æstivalia* mansit, etiamsi tempore secuto major iis usus per hiemem, quam æstate, esset. Obtulit se deinceps vocabulum *λαμπάδια*. Potuit sane decursu temporis, ingravescente barbarie, pro *l* substitui *c*. Sunt autem *λαμπάδια* fasciæ, lora longa, astrictoria, handagia, ut hodie loquuntur. Vox aliquoties apud Dionem Cassium legitur. Inde nostra Germanica vox *Lumpen*, *pannucie*, et *Lappen*, *ράκος*. Cum tamen jam a tertio p. N. C. sæculo campagia scriptis celebrentur, quo tempore nondum sæviebat omnia deformans barbaries, vix credibile est *c* pro *l* substitutum fuisse, præsertim cum librarii non variant. Ergo magis placebat *κοπάδια*, et littera *μ* pro noto Græcorum more inserta, *κομπάδια*, id est *ράκη*, *λάκη*,

imperator benigno alloquio. Ibidem ipsi quoque A και λευκὸν ἀρόκλαθον διδρητίσιον (41) και τὴν πορ-
occurrit cruz, humi fixa ad ejus dextram etane, φουρᾶν χλαμύδα, και ἐκείθεν ὡς ἐν Μαρτίῳ πᾶσα ἡ

JOAN. JAC. RESKII COMMENTARIUS.

laciniae, frusta. Sane compadiatim habet Paulus Diaconus pro frustatim; vid. Du Cange v. Copulium et Compadiatim. A κόπτω id venire, liquet. Mirum procul dubio nonnullis accidit, me nonnisi chiffones, lampadia, compadia, id est pannucias, lacinias, crepare. Sed, ut patebit paulo post, campagia vix aliud quid, quam laciniae erant. Verum cedo alteram, ais. Eccam. Caba filtrum subtile et multa paratum arte notat Arabibus et Persis. Campagia filtro erant confecta. Quidni ergo inde campagia arcessemus? Sane terminationes meræ videri possent esse ἀόιον et ἀγίον, et sunt quoque in multis vocabulis. Mihi quidem in tanta conjecturarum non improbabiliū multitudine et in rei, ut antiquæ, obscuritate distractus in diversas animus dubitat, cui calculum ferat. Maxime tamen illuc inclino, ut campagia a campa vel gamba, articulo cruris cum femore, derivem, ut supra jam monui. Confirmat hanc etymologiam vocabulum cambale, quod notat candidam illam latam orbicularem linteam fasciam, quæ eummitati ocrearum supponitur et genui circumponitur. Germani ridicula et absurda dictione Stiefelmanschellen appellant, quasi dicas manicas æstivulium seu ocrearum; v. Du Cange v. Cambale, ubi veterem chartam citat, in qua cambalia et picralia memorantur cum alia suppellectile equiti ne cessaria. Picralia ibi sunt calcaria. Sed satis etymologiarum. Videamus nunc, quid rei fuerit campagia. Didicerat Salmasius a Pollione campagia reticulata fuisse, unde hæc edicit ad Tertull. p. 363: *Campagia diversu erant a peronibus vel botlis; non enim solida integraque pelle crura operiebant, sed fasciis multis reticulatim implexis cingebant.* Videtur vir summus verum vidisse, et campagia aliud nihil fuisse, quam fasciæ, quibus veteres crura vestiebant, et de quibus ipse multa disputavit ad Lampridii Alexandr. Severum p. 973 sqq., eoque illum falli, quod campagia barbarici c leamenti genus perhibet fuisse ad Trebellii Pollionis Gallienum p. 234, ubi copiose de campagis disserit. Apparebit hoc ex ejus verbis clarius, quæ illinc non piget excerpere. *Verius ergo, ait l. c. p. 237, reticulos ideo similes visos Gallieno campagos propter lororum et corrigiarum, quibus circa crura alligabantur, variam et multiplicem decussatimque voluntam implicationem, quæ reticulatum plane opus referret.* Magis momenti ad hanc rem conficiendam locus ille Pollionis est, quo refert Gallienum imperatorem campagos reticulos appellasse. Ex illo enim discimus id esse campagia, quod pene ubique in pedibus spiculatorum martyres Christianos omnibus supplicii necantium conspicimus in imaginibus Menologii Basiliani, reticulatum opus, quod sæpe non crura solum, sed ipsa quoque femoralia uno continuo tractu vestit. Opera pretium est ad cognoscendam rem veterum vestiariam illas imagines, rudes quamvis, inspicere. Quædam talium compagiarum seu compagiosarum habent, prorsus ut nostræ Camaschæ, et ut hosæ Husarorum, usque ad summum femur in externa parte nodulos, quibus astringi et resolvi rursus a corpore possunt. Unde venias in suspicionem reticulatum illud opus non ex diversarum fasciarum artificiosa et tædiosa complicatione constare, sed panno intextum esse, aut alia quacunq; arte impressum. Cum tamen aliunde constet, usque ad viii sæculum et ulterius veterem Romanum morem fasciis decussatim plexis crura vestiendi apud occidentales populos perdurasse: pictor autem, qui Menologium Basilianum imaginibus illustravit; res ex sui sæculi more exhibuit, antiquitatis, ut illa ferebant sæcula, prorsus ignarus: necesse est campagia ad-

huc nono sæculo apud Græcos in usu, et non integros solidos pannos, sed fascias complicitas et decussatim contextas fuisse. De more occidentalium, ad quem digitorum intendi, constat. Veterum enim Francorum vestitus cruralis hic erat. *Crura primum telu linea involuebant* (reddo verba cl. Muratorii t. II. Ant. Ital. p. 434), *quam tibiale dicebant; tum fasciolas supertibiales, et super omnia corrigias inducebant, ut aptarent constringerentque telam ad tibias.* Didicit ille hoc a Monacho Sangallensi, cujus hæc sunt verba valde memorabilia: *Erant Francorum antiquorum ornatus vel paratura calceamenta forinsecus aurata, corrigiis tricubitalibus insignata: fasciolæ crurales vermiculatæ [id est coccinæ] et subtilus eas tibiulia ac coxalia linea, quamvis ex eodem colore, tamen artificiosissimo opere variata, super quæ et fasciolas in modum crucis intrinsecus et extrinsecus ante et retro longissimæ illæ corrigiæ tendebantur.* Ait Monachus antiquorum Francorum illum habitum fuisse. Atque spectat Carolum M. in tabula (si bene memini) sexta Parietarum Lateranensium Alemani. videtis in ejus pedibus campagia illa Francica. Inspice imaginem imperatoris Lotharii in capitularibus regum Francorum Baluzianis. Duo illi proceres ipsi astantes (ni memoria fallit, nam neque hic liber scribenti hæc ad manum est) campagia gestant. Compara porro cum loco modo allato Monachi Sangellensis duo de campagis agentes, quos caput illud futile et insulsum codicis nostri, quadragesimum puta libri secundi, suppeditat, intelliges campagia aliud nihil fuisse, quam fascias laneas aut filtrinas tortuosis aofractibus super lineam amiculum, crurium carnem proxime stringens, circumplexas. Illo capite rationem reddere vult ex theologia Græcorum monachorum mystica, quare consules olim Romani, et ad eorum exemplum deinceps magistri et patricii autē CPtanæ festo die paschatis loros seu trabeas et scipiones et campagia gesserint et gererent. Ad campagia hæc illius capitis: *Τὸ δὲ λίνφ ἐσφηνώσθαι ἀμφίφ, μετὰ και χροσωμένων πεδύλων...* et deinceps sub linem capitis: *Ἀπὸ δὲ καμπαγιών, ἡ Λατινων σωνῆ προσαγορεύεται, τοῦ πολεμικοῦ ἀνδρός τὸ εὐκίνητον. ἀλλὰ μὴν και τὸ ὄχυροποιεῖσθαι διὰ τῆς κατὰ τὴ σκέλη, ἐκ πύλων περιπλοκῆς.* Tria hic observamus diversa, *calceos auratos, linteum tegmen crura ambiens*, quod idem cum tubiis videtur fuisse, de quibus v. ad p. 245, et *circumplexum filtrum*. Sic satis bene confecimus, quid fuerint campagia; dicendum nunc est, campagia virorum ordinis senatorii gestatum fuisse. Id quod ex eo patet, quod non liceret coram imp. nisi in campagis comparere, aut ad sacram mensam accumbere, non tantum toga, sed etiam saxo conspicuis proceribus. Quamvis enim milites caligæ gestarent, unde etiam στρατεῖα ἀποκάλυγοι dicuntur, *militiæ de caliga*, vel quæ cum caliga fiunt (vid. Du Cange v. *Apocaligus*), honoratior tamen rectores militum, qui non minimam comitatus partem effliciebant, procedebant in aulam, et sacris epulis adhibebantur in campagis, ut e Cletorologii nostri multis locis patet. Ex eo quoque factum, ut senatus ἡ ὑποκαμπάγιν σύγκλητος passim nostri codicis appelletur. Ut militaris ordo a gestamine pedum *apocaligus*, ita senatorius ὑποκαμπάγιν dictus fuit, ut qui esset ὑπὸ καμπαγιών. Inusitatio quidem usus particulæ ὑπὸ hic est; facile tamen patet, ὑπὸ hic idem atque ἀπὸ valere; ἀποκαμπάγιν, οἱ ἀπὸ καμπαγιών, id est μετὰ καμπαγιών

(41) Scribitur quoque διδρητίσιον, quod idem sonat. Satis frequens hujus vestis mentio apud Nostrum, rara apud

οιρεκτιών 27-28 γίνεται, και κάθεται εις τὴν καρούχαν, ἅ quam vestitiores tenent. Imperator tum mutat vestes in mutatorio, et induit campagia et candidum auroclavum dibetesium et purpuream chlamydem; et inde fit tota directio seu comitatus processionalis

VARIE LECTIONES.

27-28 ΣΧΟΛ. ὀψίλευσις.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

παγίω, προτόντας. Quis ergo clericorum, quis vulgi erat indutus pedum et crurum, si militum caligæ et procerum alicorum campagia erant? Puto non diversum a militari fuisse. Clerici vulgusque pariter atque milites gerebant braccas cum tibialibus ex una solida massa factas, ad malleos pedum prope modum procedentes, quibus perones seu caligas paulo infra genua desinentes superinducebant. Sed de his hic non est disputandi locus. [De compagiis clericis permixtis vid. Donat. Constantini M. p. 66. De calceis patriciorum Romanorum lunula seu Kappa Latino ornatis, propterea compagiis dictis, vid. Salmas. p. 101 seqq. ad Simmiam securim.] Est ad Herodis dedicationem status manibus Regillæ sacratæ p. 153 edit. Crenianæ.

rara apud alios; et neminem pene novi, qui eam memoret, præter Leonem Grammaticum, cujus locum Du Cange Gloss. Gr. h. v. habet, cum expositione, quam Leunclavius in Pandectæ Turcicæ protulit, a Græcis, quibuscum versatus fuit, sibi communicatam, auctoribus dignam. Hos nempe homines antiquitatis et rerum omnium ignaros nungvendulos consultum oportet ire, si quid declaratum cupis. Suidas quoque meminit in Lexico. Sed obscurum, quod aliunt, per æque obscurum exponit. Reddit nempe διβιτήσια per διαβίτια. Nos ille non morabitur. Videbimus potius quid dibitesium fuerit. E Nostro colligitur, fuisse vestem imperialem, qua uti præter imperatorem, Cæsarem et nobilissimum nemini licuerit, quæ stricte corpori adhereret (nam pag. 245, στιχίριον διβιτήσιον appellatur), et pertigerit usque ad talos, et sub chlamyde vel et sagæ fuerit gestata. Patet illud a loco Leonis Grammatici p. 466, et e Nostri p. 13, 113, 129, et 133, mitto alios. Hæc reputanti secum videri possit dibitesium idem atque granatza a Codino dictum et sic descriptum cap. VII Offic. n. 35: "Ἐτι καὶ ἀπὸ τῆς Ἀσσυρίων βασιλείας κατέβη τὸ φόρεμα μέχρι καὶ νῦν τῶν βασιλέων Γρανάτζα λεγόμενον, ὅπερ φορεῖ ὁ βασιλεὺς ἀνευ ζώνης, οὗ κρεμαμένα τὰ μανίκια διήκουσι μέχρι τῶν ἀστραγάλων. Ὁ δὲ φόρεμα καὶ τῶν ἀρχόντων ἐκαστοὶ ἔχουσιν ἐπ' ἀδείας φορεῖν, πλὴν ἐξωσμένον, τῶν μανικίων ἐμπεπηγμένων ὄντων πρὸς τὴν ζώνην ὀπισθεν. Καὶ ὁ μὲν ὁ βασιλεὺς φορεῖ, καλεῖται γρανάτζα, τὸ δὲ τῶν ἀρχόντων λαπατζᾶς, ὅπως δὲ, ἀδηλόν ἐστιν. Si idem fuit granatza et dibitesium, tenemus ejus formam: fuit tunica cum longis ad talos usque dependentibus manicis, qualem vestem Imperator quidem solutam, id est cingulo non strictam, gerebat, manicis libere promissis; proceres autem eam gerebant cingulo ad corpus strictam, manicis intra cingulum abditis. Herilem vestrem granatza dici, ait Codinus; procerum illam lapatzam. Unde id, se ignorare; vestem ipsam ex Assyria venisse. Id ipsum quoque probat vox lapatzā, quæ Arabica est. Lebas in genere amictium, ἱμάτιον notat. Verum garnacia est Germanica; vid. Du Cange h. v. Mirum profecto vocis Germanicæ et Arabicæ in eodem vestitu conjugium. Ipsam vestem Arabicam esse, aut potius orientalem, dubium non est. Manicas longas trahere Arabum est omnium, chalifarum olim erat manicis viginti ulnas longis appendere. Nam revera non hominum tales manicae, sed manicoarum homines sunt appendices. De longis illis chalifarum manicis locus erit ad Abulfedam agendi. Græcos imperatores in tunicis

insigniter manicatis processisse, fidem facit imago imperatricis CPTanæ apud Rhamnusium de bello Veneto ed. Gaffarelli, tab. 2, ubi manicæ perparum a solo absunt. Si ergo dibitesium et granatza non discrepauerit, non improbable esset vesti ab Arabibus acceptæ nominis natales ab Arabibus quoque accessere. Sane si διβιτήσιον scriberetur hæc vox, unica littera addita, non dubitarem eam Arabicam pronuntiare. Dibetsch appellant Arabes vestem splendide auro pictam. Quandoquidem vero lubricum hoc est, satius erit, donec exploratius quid præsto sit, vocabulum nostrum a Latino dives derivare ut dibitesium sit vestis divitis operis, hoc est pretiosa dives auro. Num autem vestis genus Latinis sequioribus celebratum, diapistin cum dibitesio nostro aut cum Suidæ διαβίτια conferri debeat, viderint me doctiores. Certe διαβίτια vestem notat coloris galbini, qui viciam æmuletur; et scriptoras medii ævi vestem diapistin subviridis fuisse coloris aiunt, qui proxime a galbino abest. Hugo Falcandus Hist. Sicul.: Hic diapistin color subviridis intuentium oculos grato blanditur aspectu; v. Du Cange v. Diapistus. Nolo conjecturis diutius immorari, ne in somnia incidam. E Nostri p. 151, intelligitur habuisse hanc vestem quoque cappulium aut cappam, qua caput velaret imperator, si stemma seu infulam non gereret.

(42) Non repetam, quæ supra ad p. 230, de persiciis disputavi. Nunc tantum id dicam, loco crucis et persiciorum vel bursarum consuevisse imperatoribus velutis paganis ignem et purpuram præferri, ut ex Herodiani loco L. VII, c. 1, constat, ubi de Quartio quodam invito ad summam dignitatem rapto ait: Ἀρκίσαντες ἄκοντα καὶ οὐδὲν προσιδότα στρατηγὸν ἐαυτῶν κατέστησαν, πορφύρα τε καὶ πυρὶ πομπεύοντα [quæ lectio bene habet, non mutanda] τιμᾶς ὀλεθροῖς ἐκώσμησαν cum purpura et igni, id est faculis ardentibus, publica in pompa procedentem honoribus exiliilibus affecerunt. Vid. dissert. de igni Augustis præbato, quæ octava est inter Academicas Eschenbachii p. 519, sq.

(43) Solebant veteres imperatores Romani amicum aliquem in currum secum sumere, quia solum vebi aliquem in curru pro arrogantia accipiebatur; v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 141, et infra p. 405.

(44) Ubi humanum et communem se volebat imperator ostendere, manus aut pectus dabat osculanda. Et erant certi gradus osculorum. Quidam, vilissimi nempe, non nisi pedes, honestiores et pedes et genua et manus aut has tantum: charissimi et maximo honore habiti pectus imperatoribus, pares quoque dignitate caput, ut frontem, genas, labia osculabantur. Apud Romanos quidem amicorum alii oculos, alii collum, servi denique manus herorum osculabantur; vid. Arrian. Diss. Epictet. pag. 136 ed. Cantabr. Verum aucto deinceps fastu cum aucta barbarie et imminuta potentia, mores Persici asciti, et procumbere humi atque adorare dominos et osculari eorum genua jussi vel illustres quique. Nam a Persis manasse illum morem osculandi alicujus genua, patet ex Herodoti I. I, c. 134, ubi ait: Οἱ συντυγγάνοντες ἀλλήλοις ἐν τῇσι ὁδοῖσι τῶδε ἀντιδιαγνοῖται, εἰ ὁμοιοὶ εἰσιν... ἀντί γὰρ τοῦ προσαγορεύειν φιλοῦσι τοῖσι στόμασι. Ἦν δὲ ἢ οὐτερος ὑποδέεστερος ἀλίγω, τὰς παρειὰς φιλοῦνται. ἦν δὲ πολλῶν ἢ ὁ ἕτερος ἀγενέστερος, προσπίπτειν προσκυνεῖ τὸν ἕτερον. Bene tenendum ultimis verbis Herodo-

eodem modo, ut paulo ante facta fuerat in Campo Martio; et inscendit imperator in carrucham, præeunte cruce et persiciis. Assessorem habet in curru suo primum patricium, aut quemcunque deligat alium; qui cum inscendit, imperatoris manus osculatur. Cæteri proceres currum præcedunt. Ubi venerit in forum Constantini, descendit e carrucha, et salutatur præfectum urbis et senatum. In his offert ipsi princeps senatorum unaque præfectus urbis modiolum [seu repandam coronam] aureum. Post salutatos verbis senatores omnes rursus ascendit imperator in carrucham, 241 sed solus in ea consistet: illinc sub conductione senatorum et archontum pergit ad Magnam ecclesiam, transitu per augustæum facto e regione horologii, magnumque per pylonem seu portalem intrat in mesaulum seu atrium. In martheesit mutatorum seu vestium mutatio, et deponit imperator coronam, præposito eam tradens. Hic eam deinceps domino reddit, qui eam in sacra mensa deponit, et cimilia, quæ vo-

JOAN. JAC. REISKII

tum non προπίπτων dicere, sed προσπίπτων, accidit ad stantem, et προσκυνεῖ, adgenuat, admovet os ejus genubus. Id enim προσκυνεῖν proprie; κύνοσ et γούνοσ vel γούνα: et γούνατον omnia idem, genu. Vix veniam osculi pedum faciebant imperatores proceribus, solo contenti manu osculo, nisi aut diebus Dominicis aut festis aut alia quadam solemnitate, ubi religio aut vetus ritus eos juberet modestia uti, et de gradu suo se demittere. Cujus rei passim nostri codicis prostant exempla, et paulo superius ad p. 240 a nobis allata fidem faciunt. Veteres quidem imperatores illis capita deosculabantur, quibus osculandum suum pectus opponerent, ut ex Ammiano Marcellino discitur; recentiores ad insolentiam elati nihil horum, satis indulsisse putantes, si manus porrigerent. Locus Ammiani est xxviii: *Ex his quidam cum salutari pectoribus oppositis caperunt, osculanda capita in modum tauro-rum minacium obliquantes adulatoribus offerunt manus aut genua suavianda.* Infra cap. 51 libri secundi dicitur præfectus urbi quando ascensus est in carrucham, in qua cum imperatore procedere in horrea, debet, ei genua osculari, mulio autem, antequam jussus considerat ad regimen equorum capessendum, pedes imperatoris osculari. Sed an solis licebat imperatoribus oscula pedum admittere? aut licebat ne proceribus pati eumdem honorem sibi a suis clientibus haberi? Non succurrit exemplum hominis privati, cui tanta demonstrata fuerit veneratio. Genua tamen et manus patriarchæ osculari mos erat, pedes non item. At quomodo osculabatur patriarcha imperatorem, et hic vicissim illum in Agape seu osculo pacis? Labratone, an per porrectam vicissim crucem? Certe sacerdotes laicis, quibus os aut vel manus præbere dedignabantur, crucem argenteam aut Christum crucifixum in tabula pictum porrigebant osculandum. Muhammedanis sibi invicem occurrentes barbam deosculantur. Ille tamen ritus vix videtur apud Græcos obtinuisse, qui barbas radere solebant; quamvis patriarchæ plerique eas alerent.

(45) Modiolus erat genus coronæ imperialis turritæ in summo latioris, in imo, qua caput tangebatur, angustioris, ad instar situlæ (unde quoque situla medio ævo *modiotus* fuit dicta, vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v.) aut intar vasis potorii, *modioli* quoque dicti, quod, auctore Vitruvio, apud Goarum ad Cedren. p. 485 citato, *ad summum elatum est ad imum revertit*, id est ἀναχωρεῖ, angustius fit, in

ἄλλοι ἄρχοντες προλαμβάνουσι· καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν φόρον Κωνσταντίνου, κατέρχεται ἐκ τῆς καρούγας, καὶ δέχεται τὸν ὑπαρχὸν τῆς πόλεως καὶ τὴν σύγκλητον. Προσφέρει δὲ αὐτῷ ὁ πρῶτος τῶν συγκλητικῶν μετὰ τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως μοδιόλον χρυσοῦν (45). Καὶ μετὰ τὸ δέξασθαι πάντας ἀπὸ στόματος, ἀνέρχεται εἰς τὴν καρούγαν, καὶ μόνος κάθηται. Διτριγύεται δὲ ὑπὸ τῶν συγκλητικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν παριῶν διὰ τοῦ αὐγουσταίου ἀντικεῖ τοῦ ὠρολογίου, καὶ εἰσέρχεται διὰ τοῦ μεγάλου πυλῶνος ἐπὶ τὸ μέσaulον. Ἐν δὲ τῷ νάρθηκι γίνεται μουτατώριον, καὶ ἀποτίθεται τὸν στέφανον, καὶ πάλιν λαμβάνει αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος, καὶ ἐπιδίδωσιν, καὶ ἀποτίθεται αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ἀγίᾳ τραπέζῃ, καὶ προσφέρει καιμήλια, ἄπερ βουληθείη, καὶ (46) χρυσοῖον δωρεαῖς (διαφόροις γὰρ οἱ βασιλεῖς δωρεαῖς φαίνονται πρὸς τοῦτο χρησάμενοι), καὶ ἐξέρχεται καὶ ἴσταται ὀλίγον ἔμπρὸς τοῦ καγκέλλου, καὶ μετὰ ταῦτα εἰσέρχεται εἰς τὸ παρατίκλιον (47), καὶ ἀκούει τοῦ Εὐαγγελίου.

COMMENTARIUS

semet coit. Modiolus quoque terminus fabricorum lignariorum est, Sims vel Crantz, projecturam vel mœniana columnarum vel parietem notans, quibus imponi aliquid potest. Est quoque modiolus illa lignea sepes columnis styliarum quondam in summo circumducta, velut corona, ne in columnis habitantes deciderent; v. Majelli dissert. de Styliis apud Assemanum in Martyrologio t. II. In universum omnia rotunda in imo angustiora, in summo latiora et ampliora *modios* et *modiolas* appellabant. Sic modius erat ille πύργος vel turricula lignea, per quam tali et tessera lusoriæ in tabulam mittebantur. Vid. Du Cange v. *Modiolus* et *Modioloσ* et *Modioloσ*. Facile apparet convenientia cum his τοῦ βασιλικοῦ μοδιόλου, *imperialis modioti* vel *circuli*, de quo Cedrenus l. c. et Noster hic, et cujus egregiam imaginem videre est in monumento Ravennate apud Alemannum ad Procopium p. 77. Quæ Goarus ad l. c. Cedreni multa de modio habet, omnia aliena sunt. Sed venia debet dari docto viro, cui multa ad hanc partem antiquitatis necessaria sua ætate deerant; quod et de aliis dictum volo, si forte quorundam errores tango. Et hanc mihi quoque veniam dari cupio. Dies diem docet. Melius interpretatus est Banduri t. II Ant. orient. imp. p. 497. Accedit ad figuram modioti *propoloma*, ornatus capitii turritus Augustarum, de quo dico ad pag. 151. Tantum hæc intercedit differentia. Modiolus erat lamina aurea in summo aperta. Sed propoloma erat stemme seu infula pannis pretiosis facta, aureis circulis et gemmis ornata, et in vertice clausa, (46) Facile patet ex interpretatione mea, ἢ ante καὶ inserendum esse, quod membrana deest.

(47) Non novi quid sit, Forte idem et atque *paratorium* vel *diaconicum*, de quo vide Du Cange Constant. Christ. III cap. 68 et Gloss. Lat. v. *Paratorium*. Locus ille erat, ubi sese parabant pontifices et sacerdotes, id est vestes sacras ministerio destinatas obscuro induebant. Viderint alii, quantum huic conjecturæ tribuendum sit. Vel potest conjici, scribendum esse παρατίκλιον pro παρατίκλιον. Nam imperatores in cyclo ad dextram seu meridionalem hematis plagam habuisse tres dietas, unam metatorium, alteram triclimum, tertiam cœtonem, in quibus audirent lectiones Evangelii et Epistolæ, pranderent post peractum cultum divinum, et dormirent quoque, supra demonstravi, ubi de cyclo egi p. 9. Possit quoque de παρακύλιον cogitari, *paracyclio*: sed id minus probo.

ἐὰν δὲ θέλει, καὶ συνάγεται (48), καὶ ἀναχωρεῖ, ἐπιτιθέντος αὐτῷ τὸν στέφανον τοῦ ἐπισκόπου (49), κατὰ τὸ ἔθος τῶν προκίσσων τῆς ἐκκλησίας βρογέυει τοῖς κληρικοῖς, καὶ ἔρχεται ἐπὶ τὸ παλάτιον, καὶ ἀπαντῶσιν αὐτῷ πάντες οἱ συγκλητικοὶ ἕσω τῆς ῥηγίας· ἀπαντῶσι δὲ αὐτῷ καὶ οἱ κόμητες τῶν σχολῶν οἱ φυλάξαντες τὴν πόλιν· καὶ τὸ παλάτιον (δεῖ γὰρ τινὰς αὐτῶν ἀπομείναι (50) καὶ φυλάξαι τὸ παλάτιον μέχρι οὗ ὑποτρέψῃ ὁ γενόμενος βασιλεὺς), προσκυνουσὶν αὐτὸν, ἐὰν μὴ εἴη Κυριακῆ, καὶ φιλοῦσιν τοὺς πόδας, καὶ δέχεται αὐτοὺς ἀπὸ στόματος· καὶ μετὰ ταῦτα προσφέρουσιν αὐτῷ οἱ συγκλητικοὶ ἅμα τῷ ἑπάρχῳ τῆς πόλεως πιττάκιον τρισχιλίων λιτρῶν ἀργύρου, καὶ μεθ' οὗ δέξεται, ἀντιχαρίζεται αὐτοῖς τὸ πιττάκιον, καὶ οὕτως εἰσέρχεται δηριγευόμενος ὑπὸ πάντων, καὶ συντάσσονται οἱ ἑπάρχοι καὶ ὁ ἑπαρχος²⁹ (51) ἐν τῷ κοινοστρωρίῳ κατὰ τὸ ἔθος. Οἱ δὲ συγκλητικοὶ καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες ἴστανται, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ κουδούκλειον μετὰ τῶν πατριαίων, καὶ ἐκεῖ συντάττονται οἱ πατρίκιοι καὶ ἐξέρχονται, καὶ δίδονται μίσσαι. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἔρχονται οἱ ἄρχοντες τοῦ παλατίου παρέχουσι, ὡς οὐκ ἐπιβουλεύουσιν αὐτῷ ἢ τῇ πολιτείᾳ, καὶ τὸ περὶ τούτου ὀρκοσκοπικὸν (52) φυλάττεται παρὰ τῷ βασιλεῖ· ἐὰν δὲ

²⁹ μάγιστρος pro ἑπαρχος conj. R.

VARIÆ LECTIONES.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(48) Vel, ut Nicetas p. 24, ait ἐν μεθέξει τῶν θείων μυστηρίων γίνεται, *accipit synaxin*, id est sacras epulas, sacram communionem vel participationem eucharistiæ, vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Synaxis*. Ut autem recens promoti ad dignitates benedictionem in ecclesia et communionem e manibus patriarchæ accipere debebant, ita quoque novi imperatores et reges sub imperii auspiciis eucharistiæ percipere. [*In coronatione regum Francorum tollitur corona major a capite imperatoris et minor imponitur. Ejus inlusium crematur ob sacram unctionem. Communicat sub utraque. Sic jussit Ludovicus IX anno 1179; v. Cæremon. de France t. I, p. II.*] Σύναξις autem non est, ut volunt ineptientes Græculi, ἀπὸ τῆς τοῦ λαοῦ συναγωγῆς, sed a synaxi, congregatione, coitione, convivatione, epulis communibus, ad quas coeunt ejusdem communionis homines; vid. du Cange v. σύναξις μεγάλη, ubi inter alia hæc citat e Joanne Carpathio; Ὡς ὁφεία ἐγένετο ἐποίησε μεγάλην σύναξιν, καὶ εἶπεν Καταλόμεν (*dejejunamus*) δι' ἡμᾶς ὅτι ἀπὸ κόπου ἐστὲ. Vid. Interpretes Diogenis Laertii Vit. Pythagoræ, ubi Gyraldus vocem βάρβαροι de Christianis et eorum synaxibus interpretatur, pag. 518. Uta hac occasione, ut exponam, quid sit λεβιτών, quandoquidem ὁ συνακτικὸς λεβιτών in mentem venit. Sic autem appellabant τριβώνιον, pannucium, quam propterea tunc temporis tantum, quum sacram synaxin celebrarent, seu ad communionem irent, induebant monachi, quoniam in eo sacrum ordinem suscepissent. Est nempe λεβιτών vox Arabica, *filtrum*, πλωτόν notans.

(49) Conf. quæ ad p. 239, ubi contra Seldenum demonstravi, ante Justinum Minorem jam datum fuisse patriarchis, ut imperatores novos coronarent. Multum tamen falleretur, qui hoc ex loco arguere vellet, idem patriarchas jam Leoni Magno perogiasse. Quamvis enim cæperit hoc caput coronationem Leonis exponere, non tamen omnia ad eum pertinent. Constantinus Porphyrogenetus aut homines, quibus compilandi negotium commiserat,

A luerit, offert, aut et signatum quoque aurum donat [ecclesiæ]. Deprehenduntur enim imperatores nostri in hoc auro donario non eundem omnes modum tenuisse. Dein exit imp. [e bimate], paululumque stat ante cancellos; tum intrat in paratielium, et audit lectionem Evangelii. Si cupiat, etiam communionem sacram accipit et abit, episcopo ipsi coronam imponente, secundum consuetudinem processionum ecclesiæ rogam seu stipem dat clericis, et intrat in palatium, ubi omnes senatores ei intra regiam portam occurrunt. Sed et comites scholarum occurrunt, qui urbem et palatium hactenus custodiverant. Debent enim aliqui, cæteris in campum exeuntibus, intus remanere et palatium custodire, donec recens electus imperator redierit. Hi in genubus adorant, modo non sit eadies Dominica, pedesque ipsius osculantur; quos vicissim imperator benigno alloquio excipit. Deinceps offerunt ipsi senatores per præfectum urbis pittacium vel schedulam, in qua ipsi ter mille argenti litræ dono assignantur. Imperator accipit quidem, sed protinus reddit offerentibus neque retinet. Sic itaque ingreditur stipatus ab omnibus ordinibus in interiora palatii. Præfecti tunc et magister in consistorio li-

tumultuarie, absque ordine miscere tempora et res solent. Propterea distinxi p. 239, post vocem τάξιν, et novum paragraphum incepti a verbis μετά οὖν... quoniam quæ deinceps sequuntur ad Leonis coronationem non spectant, sed in universum ritus persequuntur, quibuscum imperatores eorum temporum inaugurari solebant, Leonis sæculo pene recentiores. Quod ex commemoratione ecclesiæ Magnæ seu Sanctæ Sophiæ constat, quæ a Justiniano M. perfecta fuit A. C. 537, sexagesimo quarto post excessum Leonis M. qui A. C. 473 obiit. Non quidem claris verbis S. Sophiæ fit mentio. Atqui cuinam alii competit ille situs, Augustæum et Horologium in vicinia, et prætereunda e palatio in ecclesiam commeaturo? Extra omne dubium est, S. Sophiam, non aliam ecclesiam, ista locorum demonstratione designari. Inpositio autem coronæ caput imperatoris a patriarcha facta, quam præsens locus attingit, non est illa solemnitas, quæ in ipso inaugurationis et nuncupationis actu fit: nam in præcedentibus jam dicitur imperator eam gestasse et deposuisse sub introitum ecclesiæ. Sed necio qualis secundaria inpositio coronæ super altari ecclesiæ cathedralis benedictionibus consecrata, cum antea in antimensio tantum in loco non sancto, tribunali Hebdomi nempe, consecrata fuisset a patriarcha.

(50) Retro manere, domi manere, abeuntibus reliquis. Hinc ἀπομονεύς infra in Tactico dicitur vicarius imperii, qui imperatore in castra excedente domi manet, urbi regiæ et rebus publicis gubernandis.

(51) Non dubito καὶ ὁ μάγιστρος debere reponi, quod etiam in Latinis exhibui.

(52) Scholiastes Basilicor. ad l. xxii, p. 185, habet ὀρκοσκοπίον. V Du Cange Gloss. Græc. h. v. Notat igitur terminatio σκοπίον aut σκοπικὸν *exemplum*, ὀρκοσκοπίον *exemplum juramenti*, in quo exigente necessitate, aut alias lubente animo, inspicere dictum sacramentum, consuli, expendi potest.

centiam abeundi sumunt. At senatores et cæteri magistratus permanent adhuc ibidem stantes, donec ingressus imperator in cubiculum in comitatu patriciorum, his abeundi veniam dederit: his autem egressis, tandem missæ dantur. Non prætereundum, proceres palatinos fidem suam jurejurando obligare, se nunquam aut ipsi imperatori aut imperio insidias structuros esse. Litteris consignatam ejus sacramenti formulam asservat imperator penes se. Si Augusta sit in palatio, obviam it imperatori novo, sed in palatio, id est intra augusteum; ejusque caput imperator osculatur. Ad convivium penes se tum retinet imperator in magno triclinio, ad suam quidem, cui ipse accumbit, **342** tabulam præpositos et patricos, quos voluerit, et præfectos et magistrum; ad reliquos autem accubitus seu mensas milites, quos inse designaverit, aut et magistratus

εἷη Δύγουστα ἐν τῷ παλατίῳ, ἀπαντᾷ τῷ βασιλεῖ ἐν τῷ παλατίῳ, ἤτοι (53) ἐν τῷ αὐγουσταίῳ ἔσω, καὶ ὁ βασιλεὺς φιλεῖ τὴν κεφαλὴν (54) αὐτῆς· καὶ τρέφει (55) ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ, ἐν μὲν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ἀκουσίῳ τοὺς πραιποσίτους καὶ πατρικίους, οὓς βούλεται, καὶ τοὺς ἐπάρχους καὶ τὸν μάγιστρον, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἀκουσίτοις τοὺς στρατιώτας, οὓς ἂν κελεύσει, ἢ ἄρχοντας στρατιωτικῶς. Εἰσέρχονται δὲ καὶ παίγνια ἐν τῷ ἀρίστῳ, ἐὰν συνῖδη ³⁰ ὁ βασιλεὺς. Χρῆ εἰδέναι, ὅτι ἀπὸ Ἑλληνικῶν ἕως τῆς πόρτης δύο κόμητες σχολῶν κρατοῦσι τὰ μῆλα τῆς καρύχης (56), ἀπὸ δὲ τῆς πόρτης ἕως τοῦ φόρου δύο κόμητες δομεστικῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ φόρου ἕως τοῦ παλατίου δύο ἀπὸ ὑπάτων στρατιωτικοὶ (57) κατὰ τὸ σχῆμα τὸ λεχθῆσόμενον ἐν τοῖς περὶ τοῦ Μαρτίου (58) γεγραμμένοις. Εἰ δὲ βούλεται ὁ βασιλεὺς, ἀναχωρῶν ἐκ τῆς ἐκκλησίας ποιεῖ κομισσῶ-

VARIÆ LECTIONES.

³⁰ συνῖδη cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(33) Hic est disjunctivum. Non enim idem est palatium et Augustæum. Palatium est magnum illud palatium, in quo Chrysotriclinium, Lausiæcum, Justinianæum, XIX accubita, etc., et in eo habitabat Augustus. Augustæum autem contiguum quidem illi, at diversum tamen palatium, in quo degebat Augusta. Propterea velim in Latinis hic loci pro verbis *id est reponi aut etiam*.

(54) Multum indulgebant et de majestate sua remittebant, et dans osculum et accipiens, ut parez. Alias enim vix quemquam osculabatur imperator. Valerii Augusti humanitatem et submissionem laudat Ambrosius in oratione in ejus exsequias ex eo, quod *manus et caput sororibus osculabatur, memor imperii, memor germanitatis, et quo magis aliis potestatis jure præstaret, hoc se magis humilem sororibus exhibebat*.

(55) Novus imperator debebat proceres convivio excipere. Non dubito, posse morem hunc e loco Capitolini t. I. Hist. Aug. p. 541 probari, quamvis quod ibi narratur incidit in Kalend. Januariæ, quibus alias quoque imperatores ad epulas vocare Senatam solebant. Verba ejus hæc sunt de novo imp. Pertinacæ: *Ea die etiam ad convivium magistratus et proceres senatus rogavit, quam consuetudinem Commodus prætermiserat*. De Michæle Rangabe Theophanes ait p. 418, eum post coronationem instituisse κοινὴν ἀγγαλλασίαν, id est convivium publicum.

(56) Vid. pag. 405. Videntur *poma carruchæ* esse globi ænei deaurati, quos apprehendebant olim in curru inscendentes et descendentes sublevandi sui et firmioris gradus causa. Currum imperatricis Irenes in publica splendida per festum Paschatis processione a quatuor patriciis apprehensum fuisse narrat Theophanes p. 400, c. 4: Προῆλθεν ἡ βασίλισσα ἐπὶ χρυσοῦ ὀχλήματος ἐποχουμένη τέσσαρσιν ἴπποις λευκοῖς συρομένου καὶ ὑπὸ τεσσάρων πατρικίων κρατουμένου. Ergo in singulis currus lateribus erant bina poma. Qui animo sibi fingere velit, quo loco posita fuerint ista poma, inspicat tabulam 3 et 5 arcus Theodosiani apud Bandurum, ubi principes Scytharum curribus vecti conspiciuntur, in quos inscendebatur per fenestras e quovis currus latere singulas. Talium fenestrarum singulis angulis singula poma metallica apponebantur apprehendenda inscendentibus. Quoniam vero tales currus alti essent, et non habent βασιλῖδα, ut qui ascendere vellent, deberet vastos gressus facere et crura in amplum diducere, hinc

habebant feminæ nobiles suas parasitas, quæ dorsum præberent calcandum in terram pronæ porrectæ, et nixu facio in altum tollerent sibi insistentes. Quod non tantum vetustæ Syriæ reginæ factum, ut e Plutarchi libro de parasitis, ni fallor, constat, verum etiam medio adhuc ævo in usu erat; et viros quoque id fecisse constat e Niceta Choniata, cujus hæc sunt verba: Οὐ βραχεῖς δὲ καὶ τῶν καθ' αἶμα βασιλεῖ ἐγγιζόντων καὶ οἷς τὰ ὑπερήφανα τῶν ὀφικίων ἀνέκειτο τοὺς ὤμους ὡς θρανίδας ὑπεβάλλοντες ἐπὶ τῶν λαμπρῶν καὶ μετεώρων θώκων τὴν βασιλῖδα ἀνέφερον. Vel etiam erant in singulis carruchæ angulis singula poma, e quibus surgebat uranicus pyramidalis, sub quo sedebat curru vehendus; ad illum fere modum, quo fit *Almahmel* seu lectica, qua quotannis al Cairo Maccam devehitur endyta templi Maccani et quam lecticam Vansleb. p. 347 de sa relation d'Égypte sic describit: *Ce Mahmel était fait en forme de lit... il y avait aux quatre coins quatre grosses pommes couvertes d'une étoffe très riche et du milieu de ces pommes il s'élevait en pyramide*. Μῆλον est omne globosum, ad instar mali tuberosum, eminens. Ita quod veteres in galea κώνων appellabant, novis est μῆλον, ut e locis Leonis atque Mauritii constat Du Cange citatis in Gloss. Gr. h. v. Catenæ, e quibus polycandela in ecclesiis dependebant, dicuntur Chronico Cassinensi in 33 malis, id est bulbis, globis æneis deauratis, distingui consuevisse. Idem Chronicon in, 57: *Candelabra argentea cum malis chrysalinis*. Sunt ibi mala globi cum supposito petiolo angusto et foramine perquam exili, per quod oleum guttatim in candelabrum destillat. Super ciborio in ejus apice, ad formam lili efflcto, foliis scissis repandis, sphaera stabat, quam Codinus μῆλον appellat, Paulus Silentarius πῶλον, cum cruce gemmata super insistente; vid. Du Cange ad Paulum p. 572.

(57) Ergo erant quoque exconsules civiles. At qualis dignitas qualeve officium fuerit, seu in curia, seu in castris, apohypatorum, hypatorum et dishypatorum, fateor me ignorare.

(58) Perit hæc particula de campo Martio, quam promittit. Fuitne forte apud primos Byzantinos quoque imperatores talis conventus publicus procerum regni in campo Martio calendis Martiis. qualis in historia Francica celebratur? (Vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Campus*.) Et an hic ille designatur, vix putem.

ριον, καὶ δέχεται πάντας ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων (95) καὶ τζαγγίων (60) διὰ τὸ ὡς ἀπὸ προκένου ἔλθεῖν, καίτοι τοῦ βασιλέως καμπάγια φοροῦντος, καὶ κινεῦνται οἱ ἀρχόντες, καὶ ποιεῖ προαγωγὰς, ἃς βούλεται. Δεῖ δὲ ἐν τῷ ἀρίστῳ πάντας καμπάγια φορέσαι καὶ λευκὰ χλανίδια, καὶ οὕτως συναριστῆσαι αὐτῷ. Τῇ δὲ ἐξῆς ἵππικὸν ἐπιτελεῖται, ἐὰν ἡ ἡμέρα μὴ κωλύει, πάντων ὁμοίως λευκὰ χλανίδια καὶ καμπάγια φοροῦντων, καὶ πάλιν τρέφει, ἐὰν ἀρίσκει αὐτῷ. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ ἀρχαιότης (61). Νῦν δὲ ἐπενοήθη καὶ ἐν τῷ ἵππικῷ (62) τὰς ἀναγορεύσεις γίνεσθαι. Ἀναγκαῖον δὲ ἐνομίσαμεν καὶ ἐτέρων βασιλέων ἀναγορεύσεις ἐν ἐπιτόμῳ γράφαι, ἵνα ἕκαστος τὸ εὐτακτότερον καὶ ἀρίσκον αὐτῷ, καιποῦ γινομένου (ὅπερ βραδύως ὁ θεὸς ποιήσει), ἐπιλέξηται.

ones pro lubitu. In prandio convivali autem debent omnes campagia gestare et candidas tunicas, et si epulis interesse dominicis. Sequentes die, nisi ejus religio prohibeat, peragitur hippicum seu certamen equestre, omnibus omnino candidas tunicas et campagia gerentibus: rursusque editur convivium, si domino placuerit. Et hæc quidem olim in usu erant. Nunc autem ex inventione recentiore solent in hippico [seu circo] novorum principum electiones et proclamationes fieri. Necesse vero nobis visum fuit etiam aliorum præter istum Leonem imperatorum renuntiationes breviter enarrare, ut imperatorum ætate nostra posteriorum unusquisque, tempore veniente, (quod tarde tamen venire jubeat et quam diutissime arceat Deus,) id quod sibi videatur bono ordini decorique maxime congruum et præcipue arrideat, deligat.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Ἀναγορεύσεις Ἀναστασίου βασιλέως τοῦ τῆς θείας λήξεως.

Ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως (63) Ἀναστάσιος ἐν τῷ
JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(59) Color vestium albus erat color curiæ, in C quo comparandum erat coram domino, vide pag. 45.

(60) De tzangis copiose egerunt Salmasius ad Script. Hist. Aug. t. II, Petav. ad Themist. p. 378, Du Cange utroque Glossario et Muratorius Antiq. Ital. t. II, p. 429. Erant ocreæ coriaceæ, quæ ad genua fere pertinerent, interdum quoque magnæ femorum partem tegerent. Unde quoque nomen habent. Nus *crus* appellamus *Schenkel*. Diminutivum hoc est a vetusto *Schank*, irus, unde quoque *Schinken* est *un jambon*. In colore earum dignoscebatur gestantis ordo et dignitas. Imperatores et Augustus rubras gerebant, illi imperatorum nondum coronati violaceas, ut patet e loco Cinnami, quem nolo hic præterire. Est p. 12: Ἐπειδὴ ποτε πρὸς ὕπνον κατέδραθεν ὁ Μανουήλ, γυνὴ τις ἔναρ ἐφίσταται τούτῳ, ὅψις σεμνή, μέλαινα ἐσθῆς, ἐν δὲ χερσὶ πέδιλα, ὅποια βασιλεύουσιν ὑποδεῖσθαι νόμος, καὶ παρῆγε ταῦτα τῷ Μανουήλ, χρῆσθαι D κελύουσα, ἀποσεισμένῳ ταυτί· ἐδείκνυε δὲ τὰ σύνθησιν κωνᾶ. *Cum puerulus adhuc Manuel aliquando dormiret, apparebat ipsi per somnium mulier, vultu venerabilis, pullata, tenens in manibus ocreas, quales gestare solent reges, quas ipsi porrigebat, induere jubens, illas vero alteras (quo cum dicto monstrabat consuetas violaceas) abjicere.* Huic tamen loco adversatur ille Alexiadis p. 79, ubi Anna claris verbis dicit Constantinum Porphyrogenetum. Michaelis Ducæ imp. filium, regnante patre rubras ocreas gestasse, illo autem ejecto et Nicophoro Botoniata in id invadente, μετὰ τῶν παράλυσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Μιχαήλ τοῦ Δουκᾶ τὰ ἐρυθρὰ μὲν ἐκὼν ἀπεδέσαστο πέδιλα, τὰ δὲ κοινὰ καὶ μέλαινα ὑπεδέσαστο. Insignis hic est locus, quo discimus cæterorum calceos aut ocreas fuisse nigras. Pergit Anna: Nicephorus, quasi pudore et miseratione juvenis, ut rubris imperialis coloris usum in

militares. Intranque quoque ludi et ludiones in prandium, sed non nisi conscio et indulgente imperatore. Tenendum quoque hoc est, ab Helenianis inde usque ad portam poma carruchæ teneri a duobus comitibus scholarum; a porta vero inde usque ad forum [Constantini] a duobus comitibus domesticorum; a foro tandem usque ad palatium a duobus exconsulibus, militaribus, secundum ceremoniam, de quo latius exponetur in tractatione de Campo Martio. Si lubet imperatori, facit, postquam ex ecclesia in palatium venerit, consistorium, et excipit omnes candidis tunicis et tzangis seu calceis indutos; quia tanquam a processione veniunt, quamvis ipse imperator adhuc campagia gestet; citantur

B proceres nominatenus, et facit imperator promotiones pro lubitu. In prandio convivali autem debent omnes campagia gestare et candidas tunicas, et si epulis interesse dominicis. Sequentes die, nisi ejus religio prohibeat, peragitur hippicum seu certamen equestre, omnibus omnino candidas tunicas et campagia gerentibus: rursusque editur convivium, si domino placuerit. Et hæc quidem olim in usu erant. Nunc autem ex inventione recentiore solent in hippico [seu circo] novorum principum electiones et proclamationes fieri. Necesse vero nobis visum fuit etiam aliorum præter istum Leonem imperatorum renuntiationes breviter enarrare, ut imperatorum ætate nostra posteriorum unusquisque, tempore veniente, (quod tarde tamen venire jubeat et quam diutissime arceat Deus,) id quod sibi videatur bono ordini decorique maxime congruum et præcipue arrideat, deligat.

CAPUT XCII.

Inauguratio Anastasii imp. divinæ sortis.

Piæ sortis vel memoriæ Anastasii proclamatus
JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

calceis neque negaret prorsus, neque omnino indulgeret, τὰ μὲν μέλαινα ἐκαίνον ἀποδελεῖν διωρίσατο, ἐκ ποικίλων δὲ σηρικῶν ὑφασμάτων ὑποδήματα προτίτατε περιδείσθαι et τὸ μὲν κόκκινον δι' ὄλου ἀπαστρέπτειν αὐτοῦ τῶν πεδίων οἷον ἐφθόνει, τὸ δὲ τινὰς τόπους ἐκ τῶν ὑφασμάτων ἀνθεῖν τὸ κόκκινον ὑπεδέδου. Ergo calceos non corio tantum, sed etiam pannis sericis aliisque gestabant.

(61) Hæc verba et quæ deinceps usque ad finem capituli, non sunt Petri Magistri, cujus præcedentia, sed Constantini Porphyrogeneti aut ejus, qui pro eo compilavit.

(62) Quod olim vetustis Græcis theatra erant, id novis erant circi. Res omnes majoris momenti, quæ ad populum referri debebant, in circo proponebantur et perficiebantur; aut præcipue electio et homagium novis imperatoribus debitum. Exemplum habemus deinceps in Anastasio Dicoro hæc ipsa pagina paulo inferius, et in Justino Seniore p. 248 fine, et in Leone Juniore p. 250 et in Michaelo Balbo, de quo vide Cedren. p. 533. Pariter in Italia rex Longobardorum Adelwaldus in circo Mediolanensi rex fuit salutatus, teste Sigonio de R. It. p. 30 (28). [Gregorius Turonensis p. 157: *Igitur celebrato justitio Maurilius indutus diademate et purpura ad circum processit, acclamatisque sibi laudibus, largiti populo muneribus, in imperio confirmatur.*] Eadem ipsa pene verba leguntur apud Paulum Warnefridum de Gestis Longobard. III, 15, ubi vid. Lindenbrog. Antiquis temponibus electio tam in campo fiebat, quam in circo. Circensis erat magis popularis, campana magis militaris. Campus enim erat velut imago illorum castrorum, quæ Romæ olim ante urbis mœnia erant, in quibus milites prætoriani habitabant.

(63) Res ipsa et hæc formula quoque clamat, etiam caput hoc Petri Magistri esse, cujus etiam

et inauguratus fuit imperator in hippico [seu hip-
podromo] hoc modo. Zenone divinæ sortis vita
defuncto, coibant nocte ab ejus obitu proxima
proceres palatini et senatorii ordinis viri et epi-
scopus [seu patriarcha] in portico, quæ magno
triclino prætensa est. Populus autem [proximo
mane] in hippicum conveniebat, suamque quisque
stationem occupabat. Milites pariter in hippico in
stamate astabant. Hic congregati magna cum vo-
ciferatione et tumultu novum imperatorem flagita-
bant, mortui supremis nondum humatis. Unanimes
consensu igitur suadebant proceres Ariadnæ, di-
vinæ sortis Augustæ, ut ascenderet in hippicum
ibique populum alloqueretur. Ascendebat ergo illa,
imperatoria chlamyde induta, in comitatu amborum
præpositorum et magistri, item castrensis 243 et
quæstoris omniumque reliquorum, quos una cum
imperatore spectare certamina equestria mos est,
Comitabantur eodem quoque pauciquidam cubicu-
larii de parte seu comitativa ejus; item archiepi-
scopus, qui tum erat, Constantinopoleos Euphe-
mius. Cæteri autem proceres eorum in conspectu
dominæ astabant ibi, ubi cursores stare solent,
ad cancellos et in gradibus secundum dignitatum
ordines; chartularici quidem [seu scriniarii vel
togati] ad dextram, militares autem ad sinistram.
Ut itaque stans Augusta sese populo monetrabat,
exclamabant omnes: « Ariadne Augusta, tu vincas.
Pie Domine, vitam ipsi longam indulge. » Sæpius
etiam: « Kyrie eleison » iterabant, et: « Multos

Α ἰππικῶ ἀνηγορεύθη οὕτως. Ἀποθανόντος Ζήνωνος
τοῦ τῆς θείας λήξεως, ἐν τῇ νυκτὶ τῇ ἐξῆς συνήχθη-
σαν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ συγκλητικοὶ (64) καὶ ὁ ἐπί-
σκοπος ἐν τῷ πορτικῷ τῷ πρὸ τοῦ μεγάλου τρικλί-
νου, ὁ δὲ δῆμος ἐν τῷ ἰππικῶ ἐν τοῖς ἰδίοις μέρεσιν,
οἱ δὲ στρατιῶται καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ ἰππικῶ ἐν τῷ στά-
ματι. Καὶ πάντες συναχθέντες ἐξεβόων, τοῦ λειψά-
νου ἔτι ἔσω κειμένου. Συνεῖδον οὖν οἱ ἄρχοντες Ἀριά-
δην τὴν τῆς θείας λήξεως Αὐγούσταν ἀνελεθεῖν εἰς τὸ
ἰππικὸν καὶ προσφωνῆσαι τῷ δῆμῳ. Καὶ δὴ ἀντλήθην
φορέσασα τὴν χλαμύδα, καὶ συνειστέλθον αὐτῇ οἱ δῶο
πραϊπόσιτοι (65) καὶ ὁ μάγιστρος, καὶ ὁ κατρητίσιος,
καὶ ὁ κυαίστωρ, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, ὅσοι ἔθοι ἔχου-
σιν συνθεωρεῖν τῷ βασιλεῖ ἐν ταῖς ἰπποδρομίαις.
Συνειστέλθον δὲ ἐν τῷ ἰππικῶ καὶ κουβουκλάριοι: ὄλι-
γοὶ τοῦ μέρους αὐτῆς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ ἀρχιεπι-
σκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Εὐφῆμιος. Οἱ δὲ ἄλλοι
ἄρχοντες ἐμπρὸς ἔστησαν, ἔνθα οἱ κούρσωρες ἐν τῷ
καγκέλλῳ, καὶ ἐν τοῖς βάθροις κατὰ τάξιν, οἱ μὲν
χαρτουλαρικοὶ ἐκ τῶν δεξιῶν, οἱ δὲ στρατιωτικοὶ ἐκ
τῶν ἀριστερῶν. Καὶ ὡς ἔσθη ἡ Αὐγούστα καὶ ἐφανῆ
τῷ δῆμῳ, πάντες ἔκραξαν: « Ἀριάδην Αὐγούστα, σὺ
νικᾷς εὐσεβῆ Κύριε, ζῶν ἀυτῇ. » Καὶ πολλὰκις
τὸ « Κύριε, ἐλέησον (66), » εἶπον: « Πολλὰ τὰ ἐστὶ
τῆς Αὐγούστης ὀρθόδοξον βασιλεῖα τῆ οἰκουμέ-
νῃ (67). » Ἡ δὲ Αὐγούστα προσεφώνησεν αὐτοῖς διὰ
λιβελλησίων ἐξ αὐτῶν τῶν βάθρων. Ὁ γὰρ λιβελλη-
σίος ἐν αὐτοῖς τοῖς βάθροις ἰστάμενος ἐν τῷ καγκέ-
λλῳ ἐμπρὸς τῆς σέλλης, ἔνθα ἴστανται οἱ κούρσωρες,
ἀνέγνω οὕτως: « Ἡ ὑμετέρα γενναϊότης (68) τὰ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

sunt tria proxime sequentia. Nunquam enim Græ-
culi οἱ κληρικῶμανες, sacerdotum mancipia, decimo
sæculo Anastasium appellarent piæ sortis impera-
torem, qui deprimere nasum gentis ambitiosæ norat
εὖ γε ποιῶν.

(64) Quando archontes et syncletici opponuntur.
videntur illo nomine sagati, οἱ στρατιωτικοί, hoc
autem οἱ χαρτουλαρικοί (ut p. 243 appellantur), id
est togati proceres; quando autem nude archontes
et indefinite memorantur, ut vs. D. 7, proceres
omnes utriusque generis designari.

(65) Nempe ambarum partium, unus Augusti, al-
ter Augustæ.

(66) Vox Christianis Deo supplicantibus frequen-
tissima, non tamen Christianæ originis. Hac ipsa
enim jam gentiles deos suos compellabant, ut ex
Arriani dissert. Epict. p. 186 constat.

(67) Præcipua cura Græcorum, ex quo tricas sa-
cerdotum magnum reputare et revereri didicerunt,
fuit, ut orthodoxum regem haberent. Conf. capita
sequentia, in quibus eadem formula. Subintelligitur
αἰτούμεθα, vel simile quid. Ita acclamationes
concilii Chalcedonensis Actu 1: Τὸν ὀρθόδοξον τῆ
συνόδῳ orthodoxum synodo, nempe datum aut
restitutum volumus episcopum. Apud Malalam, t. II, p.
63: Αὐτὸν ἐπιτροπον, Αὐγουστε hunc procurator-
em, Auguste, flagitamus, a te petimus. Apud eum-
dem p. 126 clamant victoriat: "Ἄλλον βασιλεῖα τῆ
Ῥωμανίq. Natant exempla similia in scriptoribus.
Alia ellipsis infra est p. 300. τὸν λογοθέτην, scil.
χάλει: Quid sit ἡ οἰκουμένη, ibi dicam, ubi de si-
gnificatu vocis ἔρημος agendum erit, p. 257.

(68) *Strenuitas vestra*. Unde remansit apud nos,
Germanos mos, sensim tamen exolescens, allocutio-
ne *Eure Gestrengem* erga nobilem aut judicem præ-
torianum utendi. Mos ille, hodie tam tritus et vul-

garis, viros in abstracto, ut aiunt logioi, appellan-
di, ut virum strenuum si compello, eum titulo *vestra
strenuitas* compellandi, alios *vestra excellentia*, alios
vestra magnificentia, vestra venerabilitas, et sic por-
ro, *clementia, celsitudo, serenitas, gratia, dilectio,
majestas* — *vestra*, jam illis obtinebat temporibus
non sub Anastasio natus, neque sub Leone Magno,
qui postquam (v. supra p. 230) Anthemium, impe-
rii collegam, πρώτατον ἄρχοντα appellasset, sub-
jicit ἡ ἡμερότης αὐτοῦ *clementia* vel *mansuetudo*
aut *gratia ejus*; sed jam in scriptoribus historiæ
Augustæ ejus vestigia prostant. Spartianus Diocle-
tianum alloquens in Vita Ælii Veri p. 224: *Et pro-
pe genere, ait, quo nostris temporibus a vestra cle-
mentia Maximianus atque Constantinus Cæsares dic-
ti sunt*. Concilium Arelatense medio sæculo iv:
*quoniam Lucianam, Capitonem, Nasutium, episcopos
dignitas ejus* [Constantini imp. *jad proprios lares pervenire
præcepit*. Ad imperatores alloqui formulæ erant
ἡ βασιλεῖα ἡ αὐτοκρατορία, ἡ γαλήνη, τὸ κράτος
ὑμῶν, et aliæ. Sic supra p. 165 in acclamatione
ad imperatorem: Θεὸς ὁ στέφας τὴν ὑμετέραν γαλήνην
Erga patriarcham erat formula ἡ ἀγάπη σου (v.
Sym. Nag. p. 457), *μπαριότης* (vid. Novell. Justin.
p. 71. nov. 3.) Constantinus epistola ad Leonem
pontificem: Προτρέπομεν τὴν ὑμετέραν πανιερον
κορυφὴν item τὸ τῆς ὑμετέρας ἀγιωσύνης πρόσσωπον.
Episcopo quoque competebat ἡ ὑμετέρα ἀγγελικὴ
στρατηγία *ductus vester in militia annuntiatoria*,
id est: o tu, qui militantibus in militia seu defun-
gentibus officio annuntiandi verbum Dei præes (vid.
Du Cange v. *Angelus*); ἡ γλυκύτης ὑμῶν *suavitas* vel
dilectio vestra, pater ad filium. Theophan. pag. 87
ἡ σὺ σπείραρότης, *Eure Gestrengem*, *strenuitas* et
rigiditas, inflexibilitas vestra in justitia admini-
stranda, Maximinus in edicto ad præfectum urbi-

πρέποντα καὶ νῦν τῆ καθοσιώσει (69) συνήθως ἐπεδείξατο καὶ τὴν εὐταξίαν ἐθελοκλίωσεν, τὰ ὀφειλόμενα τῆ βασιλείᾳ φυλάξασα! » Παρὰ πάντων ἐβόηθη· « Ἡμεῖς δούλοι τῆς Αὐγούστης· εὐσεβῆ Κύριε, ζωὴν αὐτῆ· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης! Ἀριάδνη Αὐγούστα, σὺ νικᾷς· Ῥωμαίων (70) βασιλέα τῆ οἰκουμένην! » Ἀπόκρισις· « Ὅτι καὶ πρὸ τῶν ὑμετέρων αἰτήσεων ἐκελεύσαμεν τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἄρχουσι καὶ τῆ ἱερᾷ συγκλήτῃ μετὰ κοινῆς τῶν γενναιοτάτων δοκιμασίας ἄνδρα ἐπιλέξασθαι Χριστιανόν, Ῥωμαῖον, καὶ πάσης γέμοντα βασιλικῆς ἀρετῆς ὥστε μὴτε χρημάτων, μὴτε ἄλλω τινί, ὅσον τό γε ἐν ἀνθρώποις, ἀνθρωπίνῃ πάθει ὑποκεισθαι! » Ἐπὶ πάντων ἐκράγη· « Ἡολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης! Ἀριάδνη Αὐγούστα, σὺ νικᾷς! Τῆς φιλοχρίστου βασιλίδος πολλὰ τὰ ἔτη! Κύριε, ἐλέησον. Βασιλεῦ οὐράνιε, δὸς ἡμῖν ἐπίγειον ἀφιλάργυρον βασιλέα τῆ οἰκουμένην! » Ἀπόκρισις³¹. « Ὡστε δὲ καθαρὰν καὶ τῷ Δεσπότη Θεῷ ἀρέσκουσιν τὴν κρίσιν γενέσθαι, ἐκελεύσαμεν τοὺς ἐνδοξοτάτους ἄρχοντας καὶ τὴν ἱερὰν σύγκλητον, συντρεχούσης (71) καὶ τῆς τῶν γενναιοτάτων ἐξ ῥαί-

VARIÆ LECTIONES.

³¹ ἀπόκρισις add. R. b. l. et in seqq. aliquoties.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

apud Eusebium: Ἀκόλουθον ἐνόμισα τοῦτοις τοῖς γράμμασι τὴν σὴν στιβαρότητα ὑπομνήσαι. *Sinceritas vestra* imperator eidem quoque tribuebat, v. Vopisc. t. II Scr. II. Aug. p. 441. Senatoribus dabant titulum *Sapientia vestra*. Sic legatus Manuëlis Comneni in oratione ad Senatum Venetum apud Cinnam. p. 133 eum appellat τὴν ἀγγλινοῦ ὑμῶν, *sagacitatem vestram*. Erga subditos in usu erat, ἡ καθοσιώσις ὑμῶν *devotio Vestra*, de quo in continenti dicam et *solertia vestra*. Charta vetus apud Murator. II. Antiqu. Ital. p. 119 *unicersorum Dei fidelium, tam præsentium, quam futurorum, noverrit solertia*. Ipse de se imperator si modestus esse et personam velut deponere vellet, aut alius quicumque, ἡ ἡμετέρα ταπεινότης; v. Novell. Romani imp. ap. Labbeum p. 80.

(69) Dubitabam mecum, quomodo vocem hanc hic loci redderem, *majestati* ne, an *devotioni*; utrumque recte, sed posterius tamen aptius intentioni sermonis, *conformiter devotioni*, id est *quem-aimodum devotio vestra facere solet*. Potest quoque verti, *ut religioni vestrae solemne est*. In consilio Ephesino p. 1, est κόμητις τῶν καθοσιωμένων δυναστικῶν, quod vertitur *comes religiosorum domesticorum*. Solet tamen plerumque καθοσιώσις *devotio* verti, et καθοσιωμένος *devotus*. Ita in fine Novellæ xx Justin. sunt οἱ καθοσιωμένοι λιβελλήσιοι, *devoti libellenses*. Est autem *devotio* status subditi, status submissionis, quo inferior obligatus est superioris, cujus juri addictus est, commoda omni modo curare, eique favere et servire. Ita καθοσιώται usurpatur apud Plutarch. Vit. p. 1524, et 25, ed. H. Stephani, et Herodianus vii, 6, 40, et alios. Ut autem populus imperatori devotus dicebatur, et ejus καθοσιώσις, *devotio*, celebratur, ita vicissim quoque occurrit imperatoris *devotio*, nempe erga rempublicam. In acclamatione senatus ad D. Claud. ap. Trebell. Pollion. t. II Hist. Aug. pag. 412, legitur: *Claudi, dux fortissime, habes virtutibus tuis, devotioni tuæ*; ubi vid. Casaubon. Et ut titulus *majestas* seu καθοσιώσις, *sacra majestas*, vel quod idem est, *sanctimonia*, item *clementia* proprius est imperatorum, sic vicissim sæpe leguntur hi omnes populo tributi ab imperatoribus. Hinc intelligitur

annos Augustæ! Orthodoxum imperatorem orbi terrarum [flagitamus]. » Tunc Augusta per os libellensis in ipsis gradibus intra cancellum coram sella vel throno imperiali, ibi ubi cursores stare solent, stantis et de charta scripta recitantes eos ita alloquebatur: « Strenuitas vestra decorum etiam nunc pro more suæ devotioni consueto commonstravit, et confirmavit bonum ordinem in eo quod imperiali majestati debitos honores habuit atque custodivit. » Ad hæc clamabant omnes: « Nos sumus servi Augustæ. Pie Domine, vitam illi! Multos annos Augustæ! Ariadne Augusta, tu vincas Romanum imperatorem orbi terrarum! » Responso: « Prævenientes nos vestras preces imperavimus gloriosissimis aulæ proceribus sacroque senatus, ut communicato cum fortissimis exercitibus consilio atque examine virum eligerent Christianum, gente Romanum, omnisque imperatoris virtutis plenum talemque, ut neque avaritiæ, neque alii humano vitio deditus sit, quantum ejus datum est humanæ fragilitati. » Ad hæc exclama-

ille Claudiani locus a Valesio ad Amm. Marcell. p. 143, citatus:

quantamque rependat

Majestas alterna vicem,

id est imperator, qui suam majestatem a majestate populi mutuo sumptam et quasi precariam habet. In specie titulus ille senatus Romano tribuebatur. Vid. Spanhem. ad Julian. pag. 33. Sacratos commilitones suos, ἀγίους vel ὁσίους, vel καθοσιωμένους, id est venerabiles, ἀσώλους, appellat milites suos Maximianus Senior, Script. Hist. Aug. t. II, p. 97. Conf. Salmasius ibid. p. 629, et p. 599, ubi *sanctimonia nostra* ait Consul, p. 605, *vos sanctissimi milites et sacratissimi Quirites*, p. 607, *sanctissimi commilitones*, p. 715, *sanctissimi Quirites*, etc. Anastas. Biblioth. Vit. Pontif. in. Vita Valentini: *Lau-tissimis dapibus, sumptis multis et diversis munerum donis sacram plebem et senatum populunumque Romanum opime dilavit*. Forte hoc ex fonte fluxit, quod episcopi olim in concionibus sacris plebem sic alloquerentur: *plebs sancti ac Deo serviens*, ut intelligo ex nota marginali Evangelii quadruplicis Blanchiniani t. IV, p. 554, unde intelligitur, hanc formulam adhuc in ecclesiis Italicis usitatam esse. Videtur tamen potius hac in formula vox *sancta* novum Christianum nobis hodie frequentatum significatum habere, quam illum veterem Romanum gentilem. *Clementia vestra* titulus est imperatori privus. Atqui Macrinus eum apud Capitolinum t. I, p. 755, senatus tribuit. *Vellemus, P. C. ... clementiam vestram videre*. Novis autem Græcis vox καθοσιώσις pro *majestate* usurpatur; ἐπὶ καθοσιώσει λαμβάνεσθαι, *læse majestatis argui*, est apud Leon. Gramm. pag. 509. Genesisius pag. 8, habet, διαβολὴ καθοσιώσεως ἐπισκίπτεται. Vid. Salmasii longam disputationem t. II, Scr. H. Aug. p. 228, 229, quam nec plane intelligo, nec per omnia laudo.

(70) Est ex idiographia codicis Lipsiensis pro Ῥωμαίων.

(71) *Concurrente*, id est auxiliante, cooperante. Ita usurpant novi Græci: vid. Theophan. p. 21, et συνδρομή pro *assistencia*. Sguroplus in Histor. concilii Florentini viii, 6: Ἐπαίνω τῆς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων συνδρομῆς καὶ προνοίας.

bant omnes : « Multos annos Augustæ ! Ariadna Augusta, tu vincas ? Christum amantis imperatricis multi sint anni ! Kyrie eleison. Imperator cœlestis, da nobis terrestrem imperatorem, pecuniæ non cupidum, qui urbem terrarum regat. » Resp. : « Quo autem pura Dominoque Deo placens fieret electio, imperavimus illustrissimis proceribus et sacro senatui, quibuscum concurrere debet fortissimorum exercituum suffragium, ut coram sanctis Evangeliiis in publico expositis, præsentis quoque sanctissimo atque maxime venerabili regis hujus urbis patriarcha, electionem conficerent, sic ut nemo seu amicitie, seu odii, seu intentionis alicujus remotioris pro paranda sibi sua fortuna, seu affinitatis ulliusve alius cujuscunque tandem privatæ rationis in hoc negotio meminerit, 244 eamque in censum admiserit, sed ut habens unusquisque servansque puram conscientiam, et quæ unice ad Dominum Deum respiciat, electionem conficiat. Quoniam igitur, ut vestra quoque majestas videt, negotium hoc magni momenti est, et de salute totius terrarum orbis agitur, decet vestram majestatem nonnihil remittere moramque temporis concedere, donec exsequiis Zenonis divinæ sortis debito modo peractæ fuerint ; ne ex præcipitata tumultuaria electione argumentum pœnitentiæ subnascatur. » Acclamabant omnes : « Pulchrum Pascha » [seu dies festus et lætus hic est] « orbi terrarum. Bonum ordinem et prosperitatem urbi [o Deus largire] ! Multos annos Augustæ. Amove furem illum præfectum urbi. Multi sint anni imperatrici ! Domine, vitam ipsi ! o Romana, omnia recta et pulchra erunt, te regnante, si peregrinum nihil auget numerum Romani generis. Imperium tuum est. Ariadne Augusta, tu vincas. » Resp. : « Gra-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(72)* [Juratum tuit in librum Evangeliorum. Du Cange ad Alexiad. p. 238, ex Gatpulo morem illum per Evangelia jurandi notat. Procop. p. 289, et Anecd. p. 18. Evangelium gestavit Justinianus populum in circo allocuturus. Chronic. Alexandr. p. 338.] Videntur enim proceres ad electionem pertinentes viritum coram explicito Evangeliorum codice sacramentum dixisse, se nolle μηδὲνα μήτε φιλίας μήτε ἔχθρας, etc. De juramento super S. Evangelio insignis est locus apud Menandr. in Excerpt. Legat. p. 106. De variis modis ad Evangelium jurandi, tacto sacro codice et ori appresso, item inspecto tantum, digitis non tacto, aut etiam super caput posito, vid. Du Cange Gloss. Latin. v. Jurare.

(73) Quia festum Paschatis tempus apud Græcos in toto anno hilarissimum est, tunc enim post longam a carnis esu abstinentiâ revocant carnes ; adeo ut etiam festum illud per excellentiam τὴν ἑορτήν et τὴν ἡμέραν appellant : vid. Alemann. ad Procop. p. 43 ; hinc factum est, ut bilarem quemcunque diem Pascha appellarent, et πασχαζέειν, in hilariis esse. Vid. Goar. ad Codin. p. 95. Pari modo Latini Paschatis nomine dies Dominicas et alios præcipuos festos anni appellant, et *indumenta paschalia*, quæ diebus festis atque Dominicis induunt ; vid. Du Cange Gloss. Lat. v. Pascha. Paulo post legi debere εὐθύνειαν, vix operæ pretium est notare.

των ψήφου, προκραιμένων καὶ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων (72), παρόντος τοῦ δσιωτάτου καὶ ἁγιωτάτου τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως πατριάρχου, καὶ προκραιμένων, ὡς ἐρῆται, τῶν ἁγίω λογίων, γενέσθαι τὴν ἐπιλογὴν, ἐφ' ᾧτε μηδὲνα μηδὲ φιλίας, μηδὲ ἔχθρας, μηδὲ σκοποῦ, μηδὲ συγγενίας, μηδὲ ἄλλου τινὸς ἰδίου μεμνημένον, ἀλλ' ἔχοντα καθαρόν τὸ συνειδὸς καὶ ὄλον πρὸς τὸν Δεσπότην Θεὸν νενευκὸς, οὕτως ποιήσασθαι τὴν ἐπιλογὴν. Ἐπειδὴ οὖν, ὡς καὶ ἡ ὑμετέρα καθορᾷ καθοσίωσις, τὸ πρᾶγμα μέγα καὶ περὶ κοσμικῆς πρόκειται σωτηρίας, προσήκει τὴν ὑμετέραν καθοσίωσιν μικρὸν ἐνδοῦναι, ὥστε καὶ τὴν κηδεῖαν τοῦ τῆς θείας λήξεως Ζήνωνος προβῆναι δεόντως, καὶ μὴ ἐκ προπετοῦς ἐπιλογῆς γενέσθαι τι μεταμελείας ἄξιον. » Ἰπὸ πάντων ἐκράγη· « Καλὰ Πάσχα (73) τῆ οἰκουμένη, εὐταξίαν καὶ εὐθύναν τῆ πόλει. Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστας. Ἐξω βάλει τὸν κλέπτῃν (74) ἔπαρχον τῆ πόλει (75)· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς βασιλείας. Κύριε, ζῶν αὐτῆ· ὅλα τὰ καλὰ ἐπὶ σοῦ γίνονται, Ῥωμαῖα, εἰ οὐδὲν ξένον αὖξει τὸ γένος τῶν Ῥωμαίων. Τὸ βασίλειον σὸν ἐστίν, Ἀριάδνη Αὐγούστα. Σὺ νικᾷς. » Ἀπόκρισις· « Εὐχαριστοῦμεν τῷ Δεσπότη Θεῷ, ὅτι πάντα, ὅσα ὑμῖν ἐστίν καὶ συμφέροντα καὶ καταθύμια, ταῦτα καὶ πρὸ τῶν ὑμετέρων ἀτήσεων εἰς τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον ἔρχεται καὶ πληροῦται. Καὶ γὰρ πρὸ τῆς ἐνταῦθα ἀνόδου συνιδόντες χρῆζειν τὴν ὑμετέραν καθοσίωσιν ἀνδρὸς ἔμφορος καὶ τῆς ὑμετέρας εὐζωίας προνοοῦντος, φθάσαντες καὶ προλαβόντες τὰς ὑμετέρας ἀτήσεις, τὸν ἐνδοξότατον Ἰουλιανὸν εἰς τὴν ὑπαρχον ἀρχὴν, τοῦ Δεσπότη Θεοῦ ἐπινεύσαντος, προβαλλόμεθα. » Ἰπὸ πάντων ἐκράγη· « Ταύτη (76) καλὴ ἀρχή. Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστας, πολλὰ τὰ ἔτη τῶν ἀρχόντων. » Ἀπόκρισις· « Τῆς οὖν ὑμετέρας ἐστὶν καθοσιώσεως, ὥσπερ ἀεὶ ἐφυλάξατε, οὕτω καὶ νῦν φυλάξατε τὴν εὐ-

(74) Inter solemnes populi flagitationes talibus occasionibus et alias in circo publice significatas erat etiam hæc, ut delatores, ut peculatores, faci sanguisugæ, ut extranei, alienigenæ, qui dignitates indigenis præriperent, expellerentur, aut saltem reprimerebantur. Conf. Theoph. p. 155. Cedren. p. 357. In Actologia apud Lampridium t. I Script. Hist. Aug. pag. 525, est : *Exaudi. Cæsar, delatores ad Leonem* : p. 526, est *delatoribus metum, ut securi simus, delatoribus metum*. Acclamationes in Concilio Chalcedon. Act. 1, τὸν ὀρθόδοξον τῆ τσυνόδῃ (scilicet datum cupimus aut restitutum), τοὺς ἀνασεύστας (tubas et faces tumultuum) ἔξω βάλει τοὺς φονεάς, ἔξω βάλει, Passim occurrunt exempla, si bene meminî, in scriptoribus historiæ Augustæ.

(75) Prodit hoc Latinismum ἔξω βάλει τῆ πόλει, *ejice urbe*, pro τῆς πόλεως, ut etiam acclamationes has Latine dicas, et a Petro deinceps verbotenus et presse in Græcum sermonem versas fuisse probabile sit credere. Saltem adhuc tum temporis CPl in sermone Græco multa supererat vestigia colonie Latinæ militum et aliorum a Constantino M. Roma in Thraciam traductæ ; v. ad p. 246.

(76) Ut τούτος pro οὗτος dicebant (v. Malal., apud quem omnibus pene paginis occurrit), ita ταύτη quoque pro αὐτῆ ; τούτοι quoque pro οὗτοι lego apud Athenæum p. 468, quod ipsine auctori, an librario debeatur, in dubio relinquo.

ταξίαν. Τῆς γὰρ ὑμετέρας εὐζωίας καὶ πάντων τῶν συμπερόντων ὑμῶν πρῶτον μὲν ὁ Δεσπότης Θεὸς, ἔπειτα δὲ καὶ ἡμεῖς ἱκανῶς προνοήσαμεν, καὶ εὐθὺς βουλευόμενοι μετὰ τῶν ἐνδόξων ἀρχόντων καὶ τῆς ἱερᾶς συγκλήτου, συντρεχούσης καὶ τῆς τῶν γεννησιότατων ἐξερχίτων συναινέσεως (77), προβαλούμεθα ἄνδρα εἰς τὴν βασιλείαν καὶ ἠρθόδοξον καὶ ἀγνόν (78). Ἀπέστω δὲ φθόνος τῆς καλλίστης ταύτης συμβουλίας καὶ πολιτείας. » Ταύτης οὖν τῆς προσφωνήσεως παρ' αὐτῆς γενομένης, κατήλθεν ἡ Αὐγούστα καὶ οἱ ἀρχόντες ὀφικεύοντες αὐτήν. Καὶ ἡ μὲν Αὐγούστα εἰσῆλθεν εἰς τὸν αὐγουσταῖον· οἱ δὲ ἀρχόντες, τεθέντων σκαμνῶν πρὸ τοῦ δελφακος, ἐκάθισαν, καὶ ἤρξαντο βουλευέσθαι περὶ τοῦ ὀφειλοντος γενέσθαι, καὶ πολλῆ φιλονεικία μεταξὺ αὐτῶν ἐκινήθη. Ὁ δὲ πραιπόσιτος Οὐρβίκιος εὐφρέστερον ἐδήλωσεν αὐτοῖς, ὅτι « Κάλως ποιεῖτε τῇ Αὐγούστῃ παρέχοντες τὴν αὐθενταίαν (79), ἵνα αὐτῇ ἐπιλέξηται, ὃν ἂν βουληθεῖ. » Ἡτησεν οὖν ἡ σύγκλητος τὸν ἐπίσκοπον εἰσελθεῖν καὶ παρακλῆσαι αὐτήν, ἵνα αὐτῇ, ὃν βούλεται, ἐπιλέξηται· αὐτῇ οὖν ἐπιλέξατο Ἀναστάσιον τὸν σιλεντιάριον, καὶ μαθόντες οἱ ἀρχόντες πέντες ἠράσθησαν, καὶ παραγῆμα ἐπέμφθησαν εἰς τὸν οἶκον Ἀναστασίου παρὰ τοῦ μαγίστρου κόμητες προτηκτόρων καὶ δομεστικῶν, καὶ ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὸ παλάτιον, καὶ ἐν τῷ κοινοστωρίῳ ἐφυλάττετο, καὶ οὕτως ἐγένετο ἡ κηδεῖα Ζήνωνος τοῦ τῆς θείας λήξεως. Ἐν αὐτῇ οὖν τῇ ἡμέρᾳ οἱ βεστοσακράνοι ³² καὶ οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ μονητάριοι (80) τὰ συνήθη ἔπραξαν, καθὼς εἴρηται, καὶ ὅψι ἐδόθη τὰ μανδάτα σιλέντιον καὶ κομέντον ³³ (81), καὶ τῇ ἑξῆς προῆλθόν πάντες ἀπὸ λευκῶν χλαυιδίων, καὶ ἐδέχθησαν ἐν τῷ κοινοστωρίῳ, καὶ ἐκεῖ προσηγορεύθησαν, οὐ μὴν ἐν τῷ ἄρματι. Προῆλθεν δὲ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος κατὰ τὸ σήνηδες εἰσελθὼν διὰ τῆς βαλνιαρίας, καὶ μετὰ τὸ δεχθῆναι πάντας κατὰ τὸ ἔθος, ἀνῆλθεν Ἀναστάσιος ἐν τῷ πορτικῷ τῷ πρὸ τοῦ μεγάλου τρικλίνου, καὶ ἔστη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πορτικῆς, καὶ εἰσῆλθον πάντες οἱ ἀρχόντες καὶ οἱ συγκλητικοὶ πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀπήτησαν αὐτὸν ὄρκον (82) δοῦναι πᾶσιν, ὡς οὐδενί, πρὸς ὃν

tias agimus Deo, quod omnia, quæ vobis et conferunt et arrident, etiam nobis, vel ante vestras supplicationes, in mentem veniant, et firmiter decernantur perficienda. Nam et antequam huc ascenderemus, bene gnari, vestræ majestati opus esse vobis prudente, qui, ut vobis bene sit, provideret, prævertimus et præcurrimus vestras preces et decrevimus, quod nunc facimus in nomine Dei ejusque benigno sub favore, illustrissimum Julianum ad præfecturam Urbis promovere. » Acclamabant omnes: « Hic [Julianus] est egregius magistratus. Multi sint anni Augustæ, multi sint anni magistratum. » Resp.: « Vestræ majestatis igitur nunc est, modestiam, tranquillitatem et bonum ordinem, ut semper alias servastis, ita nunc etiam servare. Commodi enim vestri, et ut bonis omnibus afflueretis, primus quidem Deus, deinde vero etiam nos curam sufficientem habuimus; statimque deliberaturi cum illustribus proceribus et sacro senatu, concurrere quoque fortissimorum exercituum suffragio, eligamus imperatorem orthodoxum et a vitiiis purum. Absit autem invidia, neque inturbet pervertatque pulcherrimæ hujus deliberationis et imperii nostri instituta. » Post hanc Augustæ allocutionem finitam, descendebat ipsa, et proceres eam sequebantur; ipsaque in augustæum ingressa, considerant proceres in scamnis aut delphacem positis, et ordiebantur deliberationem de candidato imperii. Verum diu rixabantur inter se, neque in consensum venire aut decernere quidquam poterant. Urbicium ergo præpositus opportunum hoc suppeditabat consilium: « Bene facietis, » aiebat, « Augustæ permittentes auctoritatem optandi, quem ipsa voluerit. » Rogabat igitur senatus episcopum [seu patriarcham], ut ingressus ad Augustam, arbitrium electionis atque denominationis ipsi offerret. Augusta, eo facto, eligebat Anastasium silentiarium. Quod intelligentes proceres omnes approbant; protinusque mittebantur in ædes Anastasii a magistro comites protectorum et domesticorum: hi cum ad palatium

VARIE LECTIONES.

³² ΣΧΟΛ. ἱεροσμφιάσται. ³³ ΣΧΟΛ. σιωπῆ καὶ συνέλευσις.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(77) *Consensus*. Συναινέειν habet quoque Diog. D Laert. p. 10, segm. 32, ult.

(78) *A vitiiis purum, castum, sobrium*. Id profecto notat vocabulum. Sed præcipue solet significare, et hic quoque loci notat, ab avaritia, sordibus, rapinis publicarum opum fidei suæ commissarum alienum, qui manus alienarum opum puras servat.

(79) *Αὐθενταίαν. Auctoritatem*, id est plenam potestatem ex arbitrio agendi; vid. Chilmead. ad Malal. pag. 384.

(80) Pictorum et monetariorum qui usus fuerit in exsequiis imperatoris, non dixerim. Si liceret antiqua tempora e nostris æstimare, si castra doloris, ut appellant, olim erecta fuissent et armis seu insignibus pictis decorata, et si cusi memoriam defuncti et exsequiarum celebrantes atque in vulgum sparsi fuissent nummi, facile usus eorum pareret. Penes me quidem, dubium nullum est, et in tabulis pictas ligneis et cereas laureatas imagines principum veterum ipseorum funeribus præferri consue-

visse. At de monetariis et moneta funebri multum scrupuli adhuc superest. Posset quidem huc trahi locus, quem Du Cange v. *Numularius* citat: *Est insuper alia consuetudo in prædicta Ecclesia, vel in supradicto loco, ut in suo cimiterio ignobiles et potentes, divites et pauperes, sine ulla contradictione sepeliant, numularios, hoc est monetarios, habeant*. Sed fateor, mihi de sensu loci non constare.

(81) Ita pro *conventum* scribebant olim et pronuntiabant. Ita *Convenæ*, urbis in Gallia, hodie audit *Comenge*. Κομέντα pro *conventu* habet Theophanes p. 145, ubi vid. Goar., et p. 364, κομμένδον. Mirum est, quod de Patzinakitis narrat Cedrenus p. 779: Συμβουλή, ἥτις παρ' αὐτοῖς κομέντον καλεῖται.

(82) Nihil hic memorat Noster de juramento illo, quo se Anastasius (ex fide Evagrii III. 32) Euphémio episcopo CPtano obligavit: *Cum Ariadne Anastasium imperiali purpura vestire vellet, Euphémus, reginæ urbis episcopus, consensum suum accommo-*

deducebant, et in consistorio tantisper deponebant, A donec solemne ritu inauguraretur. Interea fiebant exsequiæ Zenonis divinæ sortis. Eo itaque die faciebant vestosacrani et pictores atque monetarii consueta, de quibus alibi diximus, officia [circa decorandum principis funus] vesperæque edebantur mandata pro crastino silentio et conventu. Altero

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

dare renuit, priusquam Anastasius cautionem propria manu scriptam et jurejurando firmatam ipsi dedisset, qua pollicebatur fidem se illibatam servaturum, neque quidquam novi in sanctam Dei Ecclesiam invecturum esse, si imperii compos feret, idque ideo, quod Anastasius Manichæorum sectæ addictus esse a pluribus crederetur. Vid. quæ ad p. 768 dicam ad vocem ἐσφάλεια et Hubert. p. 633.

(83) *Simultatem* aut *litem*; ut Latini *negotium cum aliquo habere*. Ita in veteri inscriptione apud Murator. t. 1, p. 322, 1: Πεντεκαίδεκάχδρον τῶν ἐκδικαζόντων τὰ πράγματα, XV *virum judicandis lilibus*.

(84) Ita solebant tunc pro ἀποτελεσθέντος, vid. Procop. Anecd. p. 121.

(85) Κατ' ἱππικὸν membranæ, in quibus raro spiritus asper comparat etiam in illis vocabulis, quibus nos eum præfigere solemus. Multum variasse veteres in spiritibus, et grammaticorum traditiones aut ignorasse, aut insuper habuisse, et omnia miscuisse, multa suadent. Ἐπιγράφης et ἔρημος efferuntur in Cod. Theodos. *hirenarcha* et *heremus*. Alibi *herestipelas* pro ἑρυστίπelas; ἑρυστίπην pro ἑρυστίπην est apud Plutarch. Vit. p. 556, 16; ἑρυστίπην pro ἑρυστίπην apud Lucam I, 25. in quibusdam codicibus; v. ibi Wetsten. Citatum e Gruteri Corpore Inscriptionum p. 216, reperio ΚΑΘΕΝΙΑΥΤΟΝ. Non dubito Scaligerum et Muratorium talium magnam farraginem in suis indicibus annotasse. Nostræ membranæ constanter ἦπος et ἦπιον exaratum monstrant; cui favet nomen *Craippi*, quod per τ, non per θ scribitur; uti quoque φωταψίαι, non φωθαψίαι. Eædem infra p. 450 habent ὑπεξαιρεῖσθαι pro ὑπεξαιρεῖσθαι, p. 353 ἐπίσσησι pro ἐπίσσησι, p. 152 πελώνιον pro πελώνιον, 292 ἐπ' ἱκανὰς pro ἐπ' ἱκανὰς. p. 419 ἐπίσσης pro ἐπ' ἴσης. Neque sic novi solum Græci, sed etiam veteres variabant. Apud Athenæum p. 401 est ἀρσυνθῆς, quamvis sit ab ἀσάνω. Chishull. Antiqu. Asiat. p. 69 ἀρσυνθῆκαμεν dat, et p. 91 ἀρσυνθῆκαμεν. Inscriptiones Pocokianæ p. 17 κατεσταμένους pro καθεσταμένους. In Carm. 49 Anthologiæ ineditæ est ἐρετίσιον, *annuum*, pro ἐπετίσιον, et *carm.* 329 ἐφιουλικίς pro ἐπιουλικίς, *alliciens*; ἀφιλιπσιμένω est apud Gruter. p. 71. Editio Anthologiæ Florentina, a Constantino Lascari curata, omnium prima, item codex membranaceus, quem cl. Reimarus benigne mecum communicavit, ἐπ' ἴσην habent, ubi edit. H. Stephani p. 93 (466 5.) habet ἐπ' ἴσην. Idem codex Reimarianus ἀπιπταμένων pro Stephani ἀπιπταμένων habet p. 85 (n. 428 2). Eadem editio Florentina ποτ' ἀμάξης habet, ubi editio Stephani p. 287. * ποθ' ἀμάξης exhibet. Omnes editiones dant ἐπιστάμενον, etiam Stephaniana, p. 216 ult. pro ἐπιστάμενον Novi Græci ἐπορχίζειν et ἐπορχιστῆς dicunt; πάπλωμα pro ἐπάπλωμα et hoc pro ἐπάπλωμα; φέτος et ἐφετος pro ἐπ' ἔτος, in *annum*. Vita msta Simeonis Sali (apud Du Cange v. Φουσαρίον) ἀνοιξὸν ἐφετος καὶ συμφέρει σοι, *poscarium aperi* (id est tabernam poscæ) in *annum et conducet tibi*. Medio ævo vix ullum fuisse discrimen auditum in pronuntiando spiritu aspero et leni et littera simplici atque gemina, patet e Niceta Choniati. p. 232, ubi frigidissimum eunuuchi scomma et auctore illaque corona, in qua jactatum fuit, dignum refert lusum inter ἄλλας

ἔσχειν πρᾶγμα (83), φυλάτται λύπη, καὶ δεῖ μετὰ ὀρθοῦ συνειδότος τῆ πολιτεία χρῆσται. Καὶ ἀποτελεσθέντος (84) τοῦ ἔρκου τοῦτου, ἀνῆλθον εἰς τὸ ἱππικὸν, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ τρικλίον, ἐνθα καθ' ἱππικὸν (85) ἔθος ἐστὶν προσκυνεῖν τοὺς συγκλητικούς, ἐφόρεσεν στιχάριον διδητήριον αὐρόκλαβον καὶ ζωνράϊν καὶ τουβία (86) καὶ καμ-

et ἄλλας, eodem judicio atque qui primus dixit. Apud Salmas. ad Scr. H. Aug. t. I, p. 169, est *ealthomidiare* pro *catomidiare*, κατὰ τῶν ἔμων τύπτειν; *ormiscum* dixit Frigidogodus apud Du Cange v. *ormesta* pro *hormisco*, id est torque, de episcopo sic loquens:

Gemmata vehitur, archontum more, curuli.

Induit ormiscum, subiit hoc schemate templum.

B De hac Græcorum in pneumatismis vacillations egit quoque Valesius ad Ammian. Marcell. p. 297, et Gu. Canterus Var. Lect. I, 2. Tam profecto insolenscabant in his membranæ nostræ, ut, si eas voluisssem ubique exprimerem, verendum esset, ne grammatici sinum saxis onerarent, et sanguinem mihi de capite detraherent, ut in leges Græcitatatis omnes perterve græssanti.

(86) Quid *tubia* fuerint fere dubium reddit auctorum inconstantia, qui sic modo vestimenta femorum, modo crurum appellant. Locos eorum citare parcam, quum apud Du Cange Gl. Gr. h. v. exsistent sat copiosi. Videtur mihi rei hujus ratio hæc esse, quod braccæ et tibialia illis hominibus ex una solida massa cohærentia facitarentur et gestarentur, quæ non possent, ut nostratia, separari. sed tam longa fuisse ipsorum femoralia, ut ad malles pedum pæne, aut certe ad medium crus pertinerent, ita ut *tubas* referrent, unde nomen habent, et qui femoralia indueret, tibialia quoque simul indueret. Quod videmus in illis pompaticis satellitibus, ad modum Hungaricum vestitis, quos Heiduccos appellare solemus. Super hæc *tubia* complicabantur decussatim campagiam, et in summo infra aut supra genu astringebantur lata fascia plerumque pretiosa, quæ etiam *τουβίον* appellabatur. Non tamen ita gestabant Græci femoro-cruralia, ut Heiduccones illi; id est nihil eorum in propatulo erat, sed latebant sub τοῖς ἑσωφοροῖς seu intimis chitonibus. Græci interulas suas non immittebant in femoralia sua, sed hæc latebant sub ipsis et proxime tangebant cutem; interulas tegebant braccas, non hæc illas, ut penes nos. Morem hunc a Græcis assumpserunt Turci, quorum braccas in hunc modum describit Rauchwolf in Itinerario I, 1, c. 3: *Sie tragen, sonderslich zu Sommerzeiten, schneeweisse baumwollene weite Bloderhoosen, die ihnen hinab biss auf die Knochen reichen, [id est Knöchel, usque ad talos,] unde unten um ein ziemlich enger seynd eingezogen. Daran haben sie keine Lätz, welche sie auch an andern nil leiden, noch Fürfüß, damit sie sich an heimlichen Orten und Füßen, wie auch an Armen und Hälsen in ihren täglichen Reinigungen uncerhindert nach Auswasung ihres Geselzes abwaschen kondien. Solche Hosen ziehens mit einer Bind über den bloßen Leib zusammenten, dass ihnen also ire Hemder darüber hinhangen. Wenn sie nun (mit Urlaub zu melden) harnem wollen, hokens dazu nieder, lassen die Binden wiederum auff, werfen darzu ihre Kleider, wie die Weiber, um sich, - - und lassen danu also von sich gehen.* Eadem forma hosarum fuit, et quæ de tubis hic attuli, in hosas quoque quadrant, de quibus ad p. 417 dico. Nam idem sunt *hosæ* et *tubia*. At cujus materiæ erant *tubia*? Linea, lanea, serica erant. At erantne quoque coriacea? Non putem. At possintne *tubia* id idem fuisse, quod nobis hodie sunt tibialia, *les bas*, ut

πάγις βασιλικὰ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ κάθισμα γυμνός· τὰ δὲ στρατεύματα κάτω ἴστατο ἐν τῷ στάματι, καὶ τὰς ἄστας καὶ τὰ σίγνα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἶχον κεκλιμένα. Ὁ δὲ δῆμος ἴστατο ἐν τοῖς βάρθοις καὶ εὐφήμει. Ἐστῆκόθῃ οὖν ἐπάνω τοῦ σκουταρίου ἰστάμενος (87), καὶ ἀνελθὼν τῶν λαγκυριῶν καμπιδούκτωρ τὸ ἴδιον μανιάνιν ἐπέθηκετ εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Καὶ εὐθέως τὰ σίγνα ὀρθώθη, καὶ εὐφημήθη παρὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν δημοτῶν. Καὶ μετὰ τοῦτο κατέλθεν ἐκ τοῦ σκουταρίου, καὶ εἰσῆλθεν πάλιν ἐν τῷ τρικλίνῳ, ἔνθα ἐφωρεσαν τὰ βασιλικὰ (88) καὶ ἐβεῖ ὁ ἐπίσκοπος ἐποίησεν εὐχὴν,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Franci dicunt, die *Strümpfe*. Gestarunt profecto, Latini quidem mediū ævi, tibialia, qualia nos, filtrina, lanea, filo lineæ aut xylino facta. Vid. Du Cange v. *Calcias*, ubi producit vetus schedium, in quo memoratur *calcias filtrinæ et calcias venelanæ*, id est de illo panni lanei genere factas, quod solenus *Flanel* appellare. Voc. *Filatitium* habet hunc locum e processu de translatione S. Antonini: *Sanctum corpus caligis ex filaticio*, ut dicunt, *albo et sandaliibus ex ermesino rubro.... more archiepiscoporum calceatum exstitit*. Sed tubia id non fuerunt, neque constat Græcos tibialia, qualia nostra sunt, gestasse. Cont. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. t. I, p. 976. Liceat mihi hac occasione locum insignem Hamasæ seu Anthologiæ Arabicæ explicare, qui in Excerptis ejus a cl. Schultensio editis p. 380 exstat. Describitur ibi vir fortis, qui dicitur fuisse de illorum numero, quos concipiunt matres quum stricti sunt nodi nethaki, quem gerunt. Gerunt nempe Arabissæ, non item Arabes, hosas seu tubia non angusta, sed amplissima, qualia nos *Plauderhosen* appellamus, et quorum effigiem præstat de la Rocque in suo *Voyage dans la Palestine*, p. 250. Describit illud vestitus genus, ipsis *Nethac* dictum, Rauchwollf Itinerar. II, 5, his verbis: *Hosas non gerunt Arabes, sed tantum Arabissæ, plerumque venete tinctas colore, et usque ad malleolos pedum pertinentes, ad modum Turcarum*. Femina, quæ virum admittere vellet, necesse erat, ut tales hosas, ζώνας aut μίτρας solveret; neque poterat vir illi misceri, quandiu connodatum haberet femina suum nethacum. Poetæ igitur Arabes si quem laudant, ut tum conceptum, cum mater ejus zonam solutam non haberet, sed corpori astrictam, significant, talem non ex homine, sed ex dæmone conceptum, ut qui cum muliere congressi possit, etiamsi non soluta. Tale hominum genus, de quo multa fabulantur Arabes, excellere rebus in omnibus, virtutibus vitiiisque, modum humanum perhibent.

(87) De more imperatores recens electos scuto imponendi, cum torque in capite, scuto et hasta stantes in scuto sublevandi et e tribunali turbæ monstrandi, frequens mentio est apud scriptores sequioris ævi, quorum nubem citavit Du Cange v. *Clypeus*. Idem de Chazaris quoque refert Constantinus de admin. imp. c. 38. Sed ejus ætate apud imp. Cyprianos desierat ille mos, ut ex eo non absque causa conficitur, quod in superioribus illo capite, quo coronationis ritus enarrantur, nulla ejus mentio fit. Revocatus tamen in usum fuerit necesse est ætate Comnenorum, aut paulo post, quandoquidem Joannes Cantacuzenus imperator in descriptione coronationis, qualis secum et sua ætate instituta fuit, commemorat quoque regem super scuto sedentem et a patriarcha aliisque proceribus in altum sublatum. Verba hæc sunt: Περὶ δευτέραν μάλιστα ὤραν τῆς ἡμέρας τοῦ μελλοντος

A autem die procedebant omnes in candidis tuniis, et excipiebantur et alloquio cohonestabantur a novo imper. in consistorio, non autem in armate. Procebat quoque [seu veniebat in senatum] archiepiscopus, ingrediens, ut mos est, per balneariam. Omnibus congregatis et exoptis pro more consueto, ascendebat Anastasius in porticum magno triclinio prætensam, mediaque in illa consistebat. Ingressus illuc proceres omnes et senatorius ordo sacramentum ab eo postulabant, quo promitteret se erga neminem, quicum hactenus simultatem aluerit, conservaturum aut exerciturum malevolentem.

χρησθήσεσθαι βασιλέως ἐπὶ ἀσπίδος καθισθέντος, ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ τοῦ ἀναγορευομένου (εἴ γε περιεστί) καὶ ὁ πατριάρχης τῶν ἐμπροσθίων μερῶν ἐπιλαβόμενοι, τῶν δ' ἐπιλοίπων οἱ ἐν ἀξιώματι ὑπερέχοντες δεσπόται τε καὶ σεβαστοκράτορες, εἴπωρ εἰσὶν, ἢ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν συγκαλητικῶν, καὶ μετεωρίζαντες, ὡς ἐνὶ μάκιστα, αὐτὸν ἅμα τῇ ἀσπίδι τοῖς πλήθεσιν ἐπιδεικνύουσι τὸν βασιλέα πάντοθεν περισταμένους. Cl. Schwartz, Prof. Altorfnus, A. 1710 dissertationem de antiquo ritu elevandi principes inaugurandos edidit.

(88) Scil. ἐσθήματα. [Corona, chlamys holoserica, coccinei lapidibusque pretiosis interstincti calcei sunt insignia imperatorum. Constant. Vit. Basil. C. XXI. Discessit Lazorum rex Tzathas φορέσας στέφανον καὶ χλαμύδα βασιλικὴν ἄσπραν, ἔχουσαν ταυλὴν χρυσοῦν, ἐν ᾗ ἐκ κεντητοῦ ἐγκεχάρακτο ἡ εἰκὼν τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου, καὶ στιχάριον ἄσπρον ἔχον πλουμῖα χρυσαῖα καὶ εἰκόνα τοῦ βασιλέως. Τὰ γὰρ τζαγγῖα αὐτοῦ βουσία ἦσαν ἔχοντα μαργαρίτας Περσικῆ σχήματι. Ὁμοίως ἡ ζώνη αὐτοῦ χρυσῇ διὰ μαργαρίτων. Ἐλαβεν δὲ παρὰ βασιλέως δώρα πολλά. Theoph. pag. 144. De diademate cæsarique insignibus Selden. Tit. Hon. p. 257. Ex concessione Constantini imp. XCVI, d. *Constantinus: Ferre potest (pontifex) chlamydem purpuream et tunicam et omnia imperialia indumenta, sc. sceptra, signa et ornamenta*. Est inter Gregorii VII, dicti. 8, quo constituit imperatoris ornamentis neminem uti debere præter pontificem; vid. Bucher. Collect. Concil. t. I, 15 Constantinus in donatione Sylvestro facta permittit ipsi coronam gemmis intextam, eponidem, quæ collum cingat, chlamydem purpuream, coccineam tunicam, ephippia, quibus equi regii sternuntur, et reliqua gloriæ ornamenta.] Cum supra laudato Theophanis loco conferri meretur Agathias p. 85. lin. 18 sqq., ed. B. Vulcanii, et locus Procopii et ms. citatus a Bon. Vulcanio in notis ad Constant. themata pag. 68, edit. Meurs., qui symbola imperii vel regni regum Laziorum, ab imperatore Græco ipsis mitti solita, describit his verbis: χλαμύς ἐξ ἐρίων πεποιημένη (designat chlamydem αλουργῆ, ex mari seu producto quodam marino factam) οὐχ οἷα τῶν προβάτων ἐκπέφυμην, ἀλλὰ ἐκ θαλάσσης συνειλεγμένων... χρυσῶν δὲ ἡ τῆς πορφύρας κατηλθῆσιντο [vel κατελθῆσιντο] μοῖτρα, ἐφ' ἧς εἰώθεν ἡ τῆς αλουργίδος ἐμβολὴ γίνεσθαι: sibilam designat in sequentibus et acum vel spinam sibilæ: περόνη χρυσῇ τῇ χλαμύδι ἐπέκειτο λίθον ἐπὶ μέσῃς περιφράττουσά τινα ἐντιμον, ἀφ' οὗ ὑάκινθοι τρεῖς χρυσαῖς τε καὶ χαλαραῖς ἀλύσειν ἀπεκρέμνυτο. Χιτῶν ἐν μετὰ τῆς ἐγκαλλωπίσματος χρυσοῖς πανταχόθεν ὠραίσμενος, ἀ δὲ νενομίκασι πλουμῖα καλεῖν. Ἰποδήματα μίτρι ἐς γόνυ χρωματός φοινικοῦ, ἀ δὲ βασιλεῖα μόνον Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν ὑποδεῖσθαι θέμις. Non piguit locum integrum describere, perspicue pleneque regis ornatus exsequentem.

tiam; item se recta cum conscientia imperium administraturum esse. Dicto illo jurejurando, ascendebat Anastasius in hippicum seu circum, et ingressus in illud triclinium, in quo senatores, quando certamen equestre peragitur, imperatorem adorare solent, induebat sticharium dibetesium auroclavum et zonarium et tubia seu braccas vel tibialia et campagia imperialia, et ingrediebatur in cathisma nudus [capite corona nondum decorato]. Interea stabant milites infra in stamate; hastæ signaque inclinata humi jacebant. Populus in bathris vel gradibus stans, bona verba acclamabat. Dein sublevabatur Anastasius in scuto stans, et ascendens eodem campiductor lanceariorum imponebat ejus capiti torquem suum sibi abstractum. Quo facto

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(89) Agnosco et hic Latinismum, ut in illo superiore ξῶ βάλει τῇ πόλει. Nam debuerat proprie ad linguæ Græcæ indolem dici τοῦ νεύματος ἀπικτησθαι. Sed extulit in ablativo, ut Latinum *mihi dependere* exprimeret. Præterea novum est et solæcum ἀπαρτίζειν pro ἀπαρτάσθαι. Non enim video quæ alia significatio huc quadret, quam *dependere*. Puto igitur has allocutiones imperatorum aut utroque sermone simul recitatas fuisse, aut Latino solo quidem recitatas, a Petro Magistro autem deinceps Græce redditas fuisse. Prius tamen videtur potius. Nam et propter dignitatem imperii et propter milites, quorum multi ex Italia et Dalmatia Latine callebant, necesse erat, ut Latine quæ promulganda essent promulgarentur, Græce autem propter plebem. Cum Leo minor inauguraretur viginti ferme annis ante Anastasium, ἔκραζον ὁ μὲν δῆμος Ἐλληνιστί... οἱ δὲ στρατιῶται Ῥωμαιστί, ut infra legimus p. 250. Leges utroque sermone editas fuisse sub Justiniano, probat Du Cange præfat. ad Gloss. Græc. p. xii, cujus argumenta non exscribam. Habet etiam hoc de argumento nonnulla Alemannus ad Procopium p. 76. Apud eundem Procopium locus est, quo docemur imperatorem debuisse illa statè edictis publicè proponendis Latine subscribere. Quem locum quia interpres sinistro accepit, operæ pretium est eum emendatum hic proponere et explicare. Ait ibi Procopius, Justinum adeo imperitum fuisse litterarum, ut ne verbum *legi* quidem tabulis subscribendum exarare potuerit, et præterea omnia peragenda quæstori suo permississe, qui pro libitu sacras dictaverit: ὅπως δὲ μαρτυρίαν τῆς βασιλέως χειρὸς ἔγοιεν οἱς ἐπίκειται τὸ ἔργον τοῦτο, (ita legendum doletis asteriscis,) ἐπενοήθη τὰδε, *ut tamen lestimonium regis manus* (qua significaretur, ea imperatori conspecta et probata esse) *haberent illi, quorum ea cura est* (ut subscriptos manu sacra libellos supplices et leges tabulasque publicas habeant, ut officiales quæstoris, etc.), *excogitatum fuit hoc*: Ἐὖλψ εἰργασμένῳ βραχεῖ ἐγκολάψαντες μορφήν τινα γραμμάτων, ἄπερ ἀναγνώσται τῇ Λατίνων φωνῇ δύνανται, γραφίδα τε βαφῆ βάψαντες, ἢ βασιλεῖς γράφειν εἰώθασιν, ἐνεχειρίζον τῷ βασιλεῖ τοῦτο, καὶ τὸ ξύλον, οὐπερ ἐμνήσθη, τῷ βιβλίῳ ἐνθήμενοι [id est ἐπιθέμενοι] λαβόμενοι τε τῆς βασιλικῆς χειρὸς, περιήγον μὲν ξὺν τῇ γραφίδι ἐς τῶν τετραρῶν γραμμάτων τὸν τύπον, ἐς πάσας δὲ τοῦ ξύλου τὰς ἐντομὰς, οὕτω δὲ ἀπηλλάσσοντο, τοιαῦτα βασιλέως γράμματα φέροντες. Non possum meliorem horum interpretationem dare, quam Anonymum Valesianum, qui de Theodorico, Gothorum et Italiæ rege, hæc habet, æque parum hactenus intellecta, et æque corrupta atque Procopii locus fuit. Habet eum Muratorius A. I. t. II, pag. 305, unde recito. *Theodoricus inlitteratus*

καὶ τὸ, « Κύριε, ἐλέησον, » ἐλέχθη, καὶ περιέθηκεν αὐτῷ τὴν χλαμύδα τὴν βασιλικήν. καὶ τὸν στέφανον τὸν διάλιθον, καὶ ὑποστρέψας αὐθις ἀνῆλθεν ἐν τῷ καθίσματι, καὶ ἠσπάσαστο τὸν δῆμον, καὶ ἔκραξαν πάντες « AUGUSTE, σεβαστέ. » Καὶ προσεφώνησε τοῖς στρατιώταις καὶ τῷ δήμῳ. Ἐπεδόθη γὰρ αὐτῷ λιβελλάρην, καὶ αὐτὸς ἐπιδέδωκεν τῷ λιβελλησίῳ, καὶ ἐκείνος ἰστώως ἐν τῷ τριβουναλίῳ προσεφώνησεν αὐτοῖς, καὶ ὑπέσχετο διδόναι αὐγουστιάτικα ἀνὰ νομισμάτων ἑ καὶ λίτραν ἀργύρου. Ἔχει δὲ καὶ ἡ προσφώνησις οὕτως. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγουστος· « Διήλόν ἐστιν τὸ ἀνθρώπινον κράτος τῆς ἀνωτάτης δόξης τῷ νεύματι ἀπαρτίζειν (89). » Παρὰ πάντων ἔδοθη· « Αφθονα τῇ οἰκουμένην ὡς ἔζησας, οὕτως βασιλευσον (90). Ἀγνοῦς ἄρχοντας τῇ οἰκουμένην, »

erat et sic obruto sensu, ut in decem annos regni sui quatuor litteras subscriptionis edicti sui discere nullatenus potuisset. De qua re jussit laminam auream interrastiem fieri [id est hinc illinc pertusam] quatuor litteras regis habentem THEOD., ut, si subscribere voluisset, posita lamina super chartam, per eam penna duceretur et subscriptio ejus tantum videretur. Ita vulgo editur. Atqui litteras THEOD. si subscripsit Theodoricus, quod vult vulgaris illa lectio, subscripsit *quinque*, non *quatuor* litteras. Legendum ergo censeo: *quatuor litteras LEGI habentem, ut, si subscribere.* etc. Recte itaque suspicatus fuit cl. Muratorius, quando t. III, Antiqu. Ital. p. 117, sic ait: *Inter monogrammata Augustorum et regum - multa insperari revera calamo, hoc est manu eorumdem principum exarata; sed nonnulla occurrerunt mihi interdum delineata characteribus tanta elegantia ac linearum ductu adeo delicato ac uniformi impressis, ut facta mihi suspicio fuerit, non calamo, sed stabili aliqua tabella fuisse monogrammata illa efformata. Saltem velim accuratius in hanc rem eruditi inquirent,* etc. E loco Joannis Diaconi porro, quem supra ad p. 7 citavi, concludas, Constantini Copronymi adhuc ætate, id est sæculo vii exeunte, usum Latine linguæ fuisse tantum apud CPTanos, ut populus in ecclesia congregatus sacerdotes Latinos missam Latine celebrantes intelligeret, et laudibus eorum Latine responderet. Sed dixi ibi me de veritate narrationis dubitare. In id enim docti consentiunt, cum Heraclio usum et intelligentiam Latini sermonis in Oriente exspirasse, quamvis in novello Græco sermone multa Latina vocabula et multæ quoque formulæ Latine remanserint, quarum magnam copiam vel solum ceremoniale nostrum præbet. Neque magis, quam Joannis Diaconi locus ad contrarium probandum valet illud, quod Theophanes pag. 218 de τόρνα, τόρνα, φράτρε narrat. Videntur eæ reliquiæ veterum formularum militarium esse, quas tirones cum armorum exercitiis olim a campiductoribus discabant. Cæterum simile huic fragmentum Græcum e primigenio Latino factum est In Actis Concilii sub Mena, id est imperante Justiniano, habiti, epistola Agapeti papæ. Quis ejus non rideat hanc dictionem: *ᾠτινὴ καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς τῶν γαληνοτάτων βασιλέων ἐπεγέλασεν ἢ ἐκλογή, simul reputans, ἐπεγέλασεν referre Latinum arrisit, id est Placuit.* Plura talia conficiat e Conciliis exempla, cui major eorum usus sit, quam mihi quidem est.

(90) Solemnis formula ad novos imperatores. Ita apud Vopiscum in Probo p. 659: *imperet quemadmodum militavit.* Exacte concinit huic nostro loco Codren. pag. 357: Τοῦ Ἀναστασίου τὸ τῆς βασιλείας σχῆμα λαβόντος ἐν τῷ τοῦ ἵπποδρόμου καθίσματι, ἅπας ὁ δῆμος ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος εὐθυδῶτως ἐβό-

καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγούστος· « Ἐπειδὴ τοίνυν ἐμὲ, εἰ καὶ ἄκοντα καὶ ἀναβαλλόμενον, ἡ γαληνωτάτη Αὐγούστα Ἀριάδνη τῇ διακρίσει (91) τῶν ὑπερφουεστάτων πρωτευόντων καὶ τῆς ἐνδοξοτάτης συγκλήτου ἡ ἐκλογὴ καὶ τῶν δυνατῶν στρατοπέδων, τοῦ τε καθοσιωμένου λαοῦ ἡ συναίσεις πρὸς τὸ ἀναδέξασθαι τῆς βασιλείας τῶν Ῥωμαίων τὴν φροντίδα, προηγουμένως τῆς ἐπικαιρίας τῆς θείας Τριάδος, προσχώρησεν (92). » Ὑπὸ πάντων ἐκράγη· « Κύριε, ἐλέησον· Ὑἱὲ Θεοῦ, σὺ πάντων ἐλέησον. Ἀναστάσιε Αὐγούστε, τοῦ μῆθρας· εὐσεβῆ βασιλέα ὁ Θεὸς φυλάξει· ὁ Θεὸς σε ἔδωκεν, ὁ Θεὸς σε φυλάξει, » καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγούστος· « Ὅπόσον μοι βᾶρος ὑπὲρ τῆς κοινῆς πάντων σωτηρίας ἐπέτεθη, οὐκ ἀγνοῶ. » Παρὰ πάντων ἐβοήθη· « Ἄξιε τῆς βασιλείας, ἄξιε τῆς Τριάδος, ἄξιε τῆς πόλεως. Τοὺς δηλάτορας ἕξω βάλε, » καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγούστος· « Ἄλλὰ τὸν Θεὸν τὸν παντοκράτορα δυσωπῶ, ὅπως, οἶόν με ἐν ταύτῃ τῇ κοινῇ ἐκλογῇ γενέσθαι ἠλπίζατε, τοιοῦτον τῇ τῶν πραγμάτων ἐργασίᾳ κατανοήσητε. » Παρὰ πάντων ἐκράγη· « Εἴς ὃν πιστεύεις, αὐτὸς σε σώσει. Ὡς ἔζησας, οὕτω βασιλεύσον. Εὐσεβῶς ἔζησας, εὐσεβῶς βασιλεύσον. Ἀριάδνη, σὺ νικήσ. Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστου. Τὸ ἐξέκριτον σὺ ἔγειρον, τὰς στρατείας σὺ ἔγειρον, τοὺς δούλους σου ἐλέησον. Ὡς Μαρκιανὸς, οὕτως βασιλεύσον, » καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγούστος· « Ὑπὲρ τῆς ἰορτῆς τῆς εὐτυχούς ἡμῶν βασιλείας ἀνὰ εἴ νομισμάτων καὶ λίτραν ἀργύρου ὑμῖν καταβούκολον δώσω. » Παρὰ πάντων ἐβοήθη· « Χριστιανὸν βασιλέα ὁ Θεὸς διαφυλάξει. Αὐταὶ κοιναὶ εὐχαί, αὐταὶ αἱ εὐχαὶ τῆς οἰκουμένης· τὸν εὐσεβῆ (93). Κύριε, φύλαξον· ἄγιο Κύριε, ἔγειρον τὸν κόσμον σου. Νική ἡ τύχη τῶν Ῥωμαίων. Ἀναστάσιε Αὐγούστε, σὺ νικήσ. Ἀριάδνη Αὐγούστα, σὺ νικήσ. Ὁ Θεὸς ὑμᾶς δέδωκεν, ὁ Θεὸς ὑμᾶς φυλάξει. » Αὐτοκράτωρ Αὐγούστος· « Ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν. » Καὶ μετὰ τὸ προσφωνηθῆναι αὐτοῖς κατῆλθεν δριγυρόμενος, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ εἰσῆλθεν διὰ τοῦ νάρθηκος, τὸν στέφανον πρότερον ἀποθέμενος ἐν τῷ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ἔγειρον· Ὡς ἔζησας, οὕτω καὶ βασιλεύσον, δέσποτα... οὗτος τοὺς δελάτωρας ἐκ τῶν πόλεων τελείως ἐξέκοψεν.

(91) Subintellige σύν vel ἅμα, una cum iudicio. De phrasi κρίσει τῆς ἐνδοξοτάτης συγκλήτου καὶ συναίσεις τῶν ἀνδοξοτάτων στρατιωτῶν vid. Spanhem, ad Julian. orat. p. 32. Concinit presentii orationi illa Gordiani apud Capitolin. t. II Ser. Hist. Aug. p. 12 *Invitum me P. C. juvenes, quibus Africa tuenda commissa est, ad imperium vocarunt. Sed intuitu vestrum necessitatem libenter sustineo. -- Nam ego usque ad senatus iudicium incertus et varius fluctuabo.*

(92) Notabilis usus verbi pro προσέβασεν. Est tamen bene Græcum hoc sensu: προχωρεῖν non solum semet, sed etiam alium promovere notat. Pari modo ἐχωρεῖν non tantum semet ipsum, sed etiam alium e loco, in quo est, extrahere, ποιεῖν ἐχωρεῖν. Sic usurpat Diodorus Siculus t. II. p. 25: Ἐπιχειρεῖ λόγοις τὸν τύραννον ἐχωρεῖν τῆς

protinus erigebantur jacentia signa, et fausta vota tam milites quam populares acclamabant. Descendebat tum e scuto, et ingrediebatur rursus in triclinium, ubi basilica seu insignia imperii induebat, ab episcopo preces fiebant. Kyrie eleison recitabatur, idem patriarcha ipsi chlamydem imperialem et coronam gemmatam circumponebat. In hoc ornatu repetebat Anastasius rursus cathisma, et salutabat populum. Exclamabant tum omnes: « Anguste! » 246 ipse vero alloquebatur milites et populum ore libellensis. Nempe libellus, in quo prescripta ore alloquii formula, ipsi ab aliquo tradebatur, quem ipse vicissim libellensis tradebat, hic denique e tribunali recitabat, promittens danda ipsis augustiatica seu munera a novis Augustis populo et militibus dari solita; et quidem viritim nummos aureos quinos et litras singulares argenti. Habet autem alloquium sic. Imperator Cæsar augustus: « Notum est humanam potestatem a nutu supremæ gloriæ dependere. » Exclamabant omnes: « Abunde bonorum orbi terrarum » [nunc contingit, te ad imperium evecto]. « Ut hactenus vixisti, ita porro impera. Puros magistratus orbi terrarum [flagitamus], » et alia talia. Imperator Cæsar angustus: « Cum itaque me, quamvis invitum et cessitantem, serenissima Augusta Ariadne iudicio suo, illustrissimorum procerum et gloriosissimi senatus electio, potentiumque exeroitum ut et sacrosancti populi consensus, eo adegerit, ut, sequens ductum clementiæ divinæ Trinitatis, curam imperii Romanorum in me susciperem. » Ad hæc exclamabant omnes: « Kyrie eleison. Fili Dei, miserere ejus. Anastasie Auguste, tu vincas. Pium imperatorem Deus conservet. Deus te dedit. Deus te conservet, » et alia talia. Imperator Cæsar augustus: « Intellego, quantum onus mihi cum cura communis omnium salutis impositum fuerit. » Acclamabant omnes: « Digne imperio, digne Trinitatis favore atque calculo, digne urbe. Arce delatores, » et similia plura. Imperator Cæsar augustus: « Verum supplicor omnipotenti Deo, velit efficere, ut qualem me fore sperastis, eligentes

ἀκροπόλεως· pro quo alius dixisset ἐκκαλεῖν, ἐκβάλλειν, ἐκχωρεῖν, velut *exclmicare*, ut cimicem egerere, excutere; v. quæ ad p. 253 dicam. Ita Aristophanes Avibus vs. 214: γένυος ξουθῆς καθαρὰν χώρει διὰ φυλλοκόμου σμίλακος ἡχώ. Sic enim ibi leg., aut sane ἔχῃ si καθαρὰ ob metrum servare velimus: *promove purum echo*, aut *puros sonos per canorum guttur usque ad sedes Jovis trans umbrosam laxum χώρει fac cedere, procedere, cedo*. Notanda quoque positio hujus verbi, tam longe sejuncti a nominativo suo *Ariadne*. Tot interjectis ambagibus vix tandem reperimus in fine dimidiæ periodi verbum, quod omnia ista regit. Non sic Græci. Circumductor, est hæc oratio, quam pro Græcis. Tolo habitu Latina est. Apodosis particulæ ἐπειδὴ est in verbis ὅπόσον μοι βᾶρος... quorum quoque structura mera Romana est.

(93) Vox εὐσεβῆ potest accusativus, potest quoque vocativus esse. Posterius si optes, erit τὸν pro τοῦτον accipiendum; *hunc, pie Domine, serva*.

unanimi consensu, talem esse ipso ex operum meorum documento deprehendatis. » Acclamabant omnes: « Ille, cui confidis, te salvabit; ut vixisti, ita impera; pie vixisti, pie impera. Ariadne, tu vincas; multi sint anni Augustæ. Erige tu [Anastasia] exercitum. Miserere servorum tuorum; ut Marcianus, ita tu quoque impera, » et alia talia multa. Imperator Cæsar Augustus: « Pro festo die, felicis nostri imperii natale, dabo vobis in buccam [seu viritim] quinos nummos et singulas litras argenti. » Acclamabant omnes: « Christianum imperatorem conservet Deus. Hæc sunt communia omnium vota. Hæc sunt vota orbis terrarum. Pium dominum, Domine, conserva. 247 Sancte Domine, releva mundum tuum. Vincat fortuna Romanorum; Anastasi Auguste, tu vincas. Ariadne Augusta, tu vincas. Deus vos dedit, Deus vos conservet. » Imperator Cæsar Augustus: « Deus vobiscum. » Finito hoc alloquio, descendebat et procedebat in conductu ad ecclesiam, ingressusque per narthecem deponebat coronam in mutatorio, præposito eam arripiente; deinde rursus ab hoc sibi redditam deponebat in thysiasterio seu sacrificatorio, offerebat dona, redibat ad mutatorium, induebat ibi coronam, revertebatur in palatium, faciebat ibi promotionem præfecti Urbi [paulo ante ab Ariadne denominati], dabat missas, et tandem convivio, quos volebat, proceres adhibebat.

CAPUT XCIII.

Inauguratio imp. Justinii [primi] divinæ sortis.

In electione Justinii piæ et divinæ sortis continebat aliquid turbarum, utpote quum neque Augusta adesset, neque imperator aliquem sibi seu collegam seu successorem denominasset; sed in universum rebus provisum nihil esset. Res ita contigit. Anastasio per noctem vivis exempto, significabatur ea de re a silentiario ad magistrum et comitem excubitorum, quo in palatium convenirent. Adveniebant protinus Celer quidem, tum magister, Justinus autem, divinæ sortis princeps, tum comes excubitorum; et magister quidem in scholas edebat mandata, quibus candidatos cæterosque scholarios arcessebat, Justinus autem militibus [gregariis] et tribunis vicariisque et excubitorum primiceriis conventum imperabat, et ad congregatos ita perorabat: « Dominus noster, ut homo, et quatenus homo fuit, seu corpore tenus, mortuus est. Oportet igitur nos omnes communia consilia eo conferre, ut principem, qui Deo simul acceptus amicusque, et imperio commodus utilisque sit, eligamus. Eodem modo magister quoque ad candidatos et scholariorum primicerios diserebat. Mane facto, coibant

μουτατωρίω, καὶ λαβὼν αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος ἐπέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀπέθετο αὐτὸν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ προσήνεγκεν ὁ βασιλεὺς τὰ δῶρα, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ μουτατώριον ἐφόρεσεν τὸν στέφανον, καὶ ὑπέστρεψεν, καὶ εἰσελθὼν ἐποίησεν τὴν προαγωγὴν τοῦ ὑπάρχου, καὶ ἔδωκεν μίσσας, καὶ ἔθρεψεν τοὺς ἄρχοντας.

Acclamabant omnes: « Christianum imperatorem conservet Deus. Hæc sunt communia omnium vota. Hæc sunt vota orbis terrarum. Pium dominum, Domine, conserva. 247 Sancte Domine, releva mundum tuum. Vincat fortuna Romanorum; Anastasi Auguste, tu vincas. Ariadne Augusta, tu vincas. Deus vos dedit, Deus vos conservet. » Imperator Cæsar Augustus: « Deus vobiscum. » Finito hoc alloquio, descendebat et procedebat in conductu ad ecclesiam, ingressusque per narthecem deponebat coronam in mutatorio, præposito eam arripiente; deinde rursus ab hoc sibi redditam deponebat in thysiasterio seu sacrificatorio, offerebat dona, redibat ad mutatorium, induebat ibi coronam, revertebatur in palatium, faciebat ibi promotionem præfecti Urbi [paulo ante ab Ariadne denominati], dabat missas, et tandem convivio, quos volebat, proceres adhibebat.

B ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Ἀναγορεύσει βασιλέως Ἰουστίνου τοῦ τῆς θείας λήξεως.

Ἐν τῇ ἀναγορεύσει Ἰουστίνου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς θείας λήξεως ἀταξία τις ἐγένετο, οἷα μηδὲ Αὐγούστης οὐσῆς μηδὲ βασιλέως τοῦ χειροτονοῦντος, ἀλλὰ ἀπρονοήτων σχεδόν ὄντων τῶν πραγμάτων. Ἀποθανόντος γὰρ Ἀναστασίου τοῦ τῆς θείας λήξεως ἐν τῇ νυκτὶ, ἐδηλώθη παρὰ τῶν σιλεντιαρίων⁹⁴ (94), τῷ μαγίστρῳ καὶ τῷ κόμητι τῶν ἐξκουβιτόρων ἀπαντῆσαι εἰς τὸ παλάτιον. Παρεγένετο οὖν Κίελερ μάγιστρος, καὶ Ἰουστίνος ὁ τῆς θείας λήξεως, κόμης ὢν ἐξκουβιτόρων (95) τυνικαῦτα. Καὶ παραχρῆμα ὁ μάγιστρος ἐδήλωσεν εἰς τὰς σχολὰς (96), ἴνα καὶ οἱ κανδιδάτοι καὶ οἱ ἄλλοι σχολαῖροι ἀπαντήσωσιν. Ἐδήλωσεν δὲ καὶ ὁ τῆς θείας λήξεως Ἰουστίνος τοῖς στρατιώταις καὶ τριβούνοις καὶ βικαρίοις ἀπαντῆσαι καὶ τοὺς πρώτους τῶν ἐξκουβιτόρων, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι « Ὁ δεσπότης ἡμῶν, ὡς ἄνθρωπος (97), ἐτελεύτησεν· δεῖ οὖν ἡμᾶς πάντας κοινῇ βουλευσασθαι, καὶ τὸν τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα καὶ τῇ πολιτείᾳ συμφέροντα ἐπιλέξασθαι. » Τὸν αὐτὸν τρόπον διελέχθη καὶ ὁ μάγιστρος τοῖς κανδιδάτοις καὶ τοῖς πρώτοις τῶν σχολαρίων. Ὀρθρου οὖν προῆλθον οἱ ἄρχοντες, τινὲς μὲν μύνα φοροῦντες (98),

VARIE LECTIONES.

⁹⁴ Sic conj. R. τῷ σιλεντιαρίῳ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(94) Sic ibi legend. De Justinii electione nihil invenio apud Theophanem et Cedrenum quod huic narrationi comparari mereatur.

(95) Procopius, p. 28 Anecdol., ἄρχοντα τῶν ἐν παλατίῳ φυλάκων appellat.

(96) Notabilis hic locus, e quo apparet scholas quoque, id est scholarios, candidatos, sub dispositione magistri officiorum, et magistrum simul rogatum sagatumque fuisse, ut qui non solum in scriniis, sed etiam in scholis militantes sub se haberet. Discimus hinc porro quoque, quinam ad officium comitis excubitorum tunc temporis pertinerint.

(97) Ambiguo positum: *quia homo*, qua parte homo erat; aut *quia homo*, quia mortalis erat.

(98) Alias candidati procedebant in curiam proceres; hic autem coloratis vestibus. De ritu in

coloreis lugendi dicam ad libri secundi caput 30, p. 364, ubi de sepultura patriarchæ; μύνα mihi videntur esse vestes ejus coloris, qui murium est. cinerei seu dilute cyanei; cæruleo colore potissimum lugere solent Orientales; vel etiam vestes cum intextis murium imaginibus, quales veteres appellabant μυωτοὺς; vid. Pollux VII, 60. Pari modo habebant talpas, genus murium, intextas; vid. Du Cange v. *Talpa*. Διάφορα geminam patitur expositionem; possunt enim intelligi aut vestes floridæ, variæ, βαφῆς διαφόροις πεποικιλμέναι, ut sit Herodianus l. IV, quando unus unius hominis vestitus varios colores simul exhibet, aut tales, quarum una unius hominis unum quidem colorem exhibet; diversum tamen a colore vestis, quam socius gerit, e. c. quando in uno collegio unus violaceam, alter cyaneam, tertius pullam et sic porro gerant.

τινὲς δὲ καὶ διάφορα. Συνήχθη δὲ καὶ ὁ δῆμος ἐν Ἀ τῇ ἵπποδρομίᾳ, καὶ εὐσήμουν τὴν σύγκλητον κρά ζοντες· « Πολλὰ τὰ ἔτη τῆς συγκλήτου. Σύγκλητε Ῥωμαίων, σὺ νικᾷς. Τὸν ἐκ Θεοῦ βασιλέα τῷ ἐξερ κίτῳ. Τὸν ἐκ Θεοῦ βασιλέα τῇ οἰκουμένῃ, » καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Καὶ τεθέντων σκαμνίων ἐν τῷ πορ τίκῳ τῷ πρὸ τοῦ μεγάλου τρικλίνου, ἐκάθισαν πάντες οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ ἤρ ξαντο πρὸς ἀλλήλους φιλονεικεῖν περὶ τῆς προβολῆς τοῦ βασιλέως· ἄλλος γὰρ ἄλλῳ ἐσπούδαζεν· ὡς δὲ χρόνος διετρίβετο, λέγει αὐτοῖς Κέλερ ὁ μάλιστα, ὅτι· « Ἐν ὅσῳ ἔξεστιν ἡμῖν, βουλευσόμεθα καὶ πρά ξομεν. Ἐὰν γὰρ ταχέως ὀνομάσωμεν τὸν ὀφείλοντα γενέσθαι, πάντες ἡμῖν ἀκολουθήσωσιν καὶ ἡσυχά ζουσιν. Ἐπεὶ μετ' ὀλίγον οὐ γινόμεθα κύριοι τῆς βουλῆς, ἀλλ' ἡμεῖς ἐτέροις ἔχομεν ἀκολουθεῖν. » Ὡς δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἡ φιλονεικία ἐπέμεινε, οἱ ἐξκου βίτορες ἄνω ἐν τῷ ἱππικῷ ἀναγορεύουσιν βασιλέα Ἰωάννην τινὰ τριβούνου, οἰκισιόμενον τῷ τῆς θείας λήξεως Ἰουστίνῳ, ὃς μετὰ ταῦτα ἐπίσκοπος Ἡρα κλείας ἐγένετο, καὶ ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σκουτά ριον· Ἀπηρέσθησαν ³⁵ δὲ οἱ βένετοι, καὶ ἔλιθασαν, καὶ τινες καὶ ἐτοξεύθησαν ὑπὸ τῶν ἐξκουβιτόρων. Πάλιν δὲ σχολάριοι ὀρμήσαντες κατέσχον πατρικίον, ὄντα στρατηλάτην, καὶ ἀνήγαγον εἰς τὸν μέσον ἀκ κουδίτον, καὶ ἔστησαν, ὀφείλοντες αὐτὸν στέψαι (99). Ἀπηρέσθησαν δὲ οἱ ἐξκουβίτορες, καὶ ἐπελθόντες κατέσπασαν αὐτὸν, καὶ ἔμελλον μὲν καὶ ἀναιρεῖν, εὐρεθείς (1) δὲ ὁ εὐσεβίστατος δεσπότης Ἰουστι νιανός, τῆνικαῦτα κενδιδάτος ὢν, ἐβρύσατο αὐτὸν, καὶ παρεσκεύασεν αὐτὸν πεμφθῆναι εἰς τὸ ἐξκούδιτον καὶ φυλαχθῆναι. Ἡνάγκαζον δὲ πάντες οἱ ἐξκουβί- C τορες αὐτὸν Ἰουστινιανόν (2) τὸν εὐσεβῆ γενέσθαι βασιλέα. Ὁ δὲ παρητήσατο καθ' ἑκαστον δὲ τῶν ὀνομαζομένων ἔκρουον εἰς τὰς θύρας τὰς ἐλεφαντί νους, ζητοῦντες παρὰ τῶν κουδικουλαρίων τὸ σχῆ μα (3) τοῦ βασιλέως· οἱ δὲ, ἀκούοντες τὰ ὀνόματα τῶν προβαλλομένων, οὐκ ἐπίδοσαν. Τελευταῖον οὖν οἱ συγκλητικοὶ πάντες αἰρούνται τὸν τῆς θείας λήξεως Ἰουστίνου, καὶ τρόπον τινὰ ἠνάγκασαν αὐτὸν ἔλθειν ἐπὶ τὸ σχῆμα. Σχολάριοι δὲ τινες ἀπαρεσθέν τες ἐπῆλθον αὐτῷ, ὥστε καὶ ἕνα δοῦναι αὐτῷ γρόν θον (4) καὶ σχίσει τὸ χεῖλος αὐτοῦ. Πλὴν ἐκράτησεν ἡ γνώμη πάντων, καὶ συγκλητικῶν καὶ στρατιω τῶν καὶ δημοτῶν, καὶ ἀννήχθη εἰς τὸ ἱππικόν, καὶ συνήνεσαν ἐπ' αὐτῷ καὶ βένετοι καὶ Ἡράσινοι, καὶ οἱ κουδικουλάριοι εὐθέως τὸ σχῆμα ἐπεμψαν. Εἰσ- D ῆλθεν οὖν εἰς τὸ κάθισμα, συνόντος αὐτῷ τοῦ ἀρχι-

proceres, partim myma [seu vestes cum intextis murium parvis figuris, aut colorem murium cineritium imitantes], partim diaphora [seu lumina colorum vario fulgentes] induti. Congregabatur quoque populus in circo, et celebrabant senatum laudibus, clamantes : « Multi sint anni senatus. Senatus Romanorum, tu vincas. A Deo datum imperatorem exercitui [flagitamus]. A Deo datum imperatorem orbi terrarum, » et plura talia. 248 Positis interim scamnis in porticu magno triclino pretensa, considebant proceres omnes et archiepiscopus, et incipiebant inter sese de creando futuroque imperatore acriter contendere, alio alii studente. Tempore autem inutiliter labente, adhortabatur Celer magister suos ita : « Agite, aiebat, amici, decernamus tandem aliquando et perficiamus decreta, donec licet. Si absque mora nos e sententia nostra nuncupaverimus futurum imperatorem, sequentur omnes partes nostras, et tranquillos se continebunt. Quod si vero tantillum adhuc cessemus, non erit amplius penes nos deliberandi et decernendi arbitrium, sed coacti erimus aliis obsecundare. » Quum vero nihilominus jurgium et contentio pertinerent, nuncupabant excubitores supra in circo imperatorem aliquem Joannem tribunum, illum, qui tum temporis familiaris Divo Justino erat, et deinceps ad episcopatum Heraclæus pervenit. Hunc attollebant in scutum. Verum Veneti eam electionem non approbantes, dissipabant sparsis saxis illam factionem ; ipsorum autem vicissim aliquot peribant sagittis excubitorum confixi. Ex altera parte ruentes scholarii, raptabant aliquem, quem ipsi tenebant, patricium, stratelatæ munere fungentem, mediumque super accubitum [seu mensam magni triclirii] collocatum in eo erant ut coronarent. At excubitores irati celeriter advolabant hominemque [de accubitu] detractum jam trucidare parabant. Sed forte tum præsens pissimus Dominus noster Justinianus, [Petri Magistri verba sunt] tunc candidatus, liberabat eum a nece efficiebatque, ut ad excubitum [seu stationem et diastam excubitorum] in custodiam mitteretur. Ad hæc afferebant excubitores ad unum omnes Justiniano ipsi vim, quam poterant, omnem, ut pateretur imperator nuncupari. At ille vero deprecabatur. Itaque aliis atque aliis in censum venientibus imperii candidatis, pulsabant partes, quoties aliquem imperatorem nuncuparent, portam eburneam, flagitantes scilicet a

VARIÆ LECTIONES.

³⁵ ἀπηρέστησαν αὐτὸν ἀπηρεστήθησαν eonj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(99) Pro στέψοντες vel μέλλοντες στέψειν. Eo usu verbum ὀφείλειν frequens est apud novos Græcos. Vid. Theophan. p. 44 et p. 335. Malala, t. II, p. 208 media. Noster infra p. 296.

(1) *Præsens existens*, παρών. Eodem sensu supra habetur p. 194, εὐρίσκονται *præsto adsumi*. Et paulo post v. 249. οὐκ ἠδυνήθη εὐρεθῆναι.

(2) Ἰουστινιανόν. Videri queat Ἰουστίνου legendum esse. Ego tamen a vulgata non discedo. Non

enim opus est.

(3) Ita in specie appellabatur habitus vel vestitus regius, insignia regni. Eo sensu jam apud The mistium p. 13, ed. Hard. occurrit ; v. Du Cange h. v.

(4) Vox novæ Græciæ, notans pugni in vultum inflictionem. Dicitur etiam γρόθος ; vid. du Cange Gloss. Gr. h. v. et Theophan., pag. 208, ubi γροθίζεσθαι.

cubicularis schema seu ornatum imperialem. Hi vero negabant, edita eorum audientes nomina, pro quibus partes identidem sacram vestem flagitabant; donec tandem aliquando senatus omnis divum Justinum eligeret, eumque quodammodo ad acceptandum schema adigeret. Quamvis autem et huic negotium facesseret atque obstreperent scholarii quidam tanta cum importunitate et impudentia, ut etiam unus eorum aliquis acutis compliciti pugni condylis in os ejus ingestis labium ipsi funderet: obtinebat tamen omnium tam senatorum, quam militum et popularium factionum sententia; ascendebat Justinus conductus in hippicum, ubi ei se acquiescere publica voce testabantur Veneti æque atque Prasini: et cubicularii mittebant protinus schema seu ornatum imperialem. Intrabat itaque Justinus in cathisma, secum habens archiepiscopum Joannem 249 reliquosque proceres, quibus ingredi cathisma fas et mos est; reliqui autem proceres infra restitabant; dein recipiebat stans in scuto torquem a Godila, campiductore lanceariorum sibi impositum. Quo facto protinus erigebantur signa, quæ hactenus humi jacuerant, quemadmodum in talibus inaugurationibus fieri solet. Non autem intrabat (quod alii facere consueverunt) in triclinium mutandi vestitus gratia; sed milites testudinem circa ipsum scutis suis facientes cingebant eum, et sub hoc tegmine induebat Justinus schema; dein imponebat ipsi episcopus [vel patriarcha] coronam: ipsi manu accipiebat lanceam et scutum, et ascendebat [in cathisma hoc habitu], et tum clamabant omnes: « Justine Auguste, tu vincas. » Tradebatur ipsi porro libellus, in quo perscripta erat ejus ad milites et populum allocutio, et qua illorum singulis scutis [id est viris scutatatis] quinos aureos nummos et singulas litras argenti promittebat. Hanc allocutionem e scripto recitabant libellenses, quandoquidem neque quæstor aderat, neque Celer magister ob articularem morbum, qui pedibus ejus interea supervenerat, adesse poterat, sed pro illo quidem temporis articulo desiderabatur. Habet autem allocutio sic. Imperator Cæsar Justinus

πισκόπου Ἰωάννου καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων τῶν εὐθεότων εἰσερχέσθαι εἰς τὸ κάθισμα, καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχόντες κάτω ἴσαντο, καὶ ἐν τῇ σκουταρίῳ ἐφύρουν τὸν μανιάκιον ἐπιτεθέντα αὐτῷ παρὰ Γωδίλα (5) τοῦ καμπιδούκτορος τῶν λαγκιάρων⁸⁶, καὶ ὠρθώθη παραχρῆμα τὰ σίγνα κείμενα ἐπ' ἐδάφους κάτω, ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀναγορεύσεων εἰθισμένον. Οὐκ εἰσῆλθεν δὲ εἰς τὸν τρίκλινον, καὶ ἤλλαξεν, ἀλλὰ ἐποίησαν χελώνην οἱ στρατιῶται, καὶ ἐκεῖ ἐνεδύσατο, καὶ τὸν στέφανον (6) ἐπέθηκεν αὐτῷ ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ἐκράτησε λαγκίδιν καὶ σκουτάριν, καὶ ἀνῆλθεν, καὶ ἐκράξαν πάντες: « Ἰουστίνε Αὐγουστε, σὺ νικᾷς. » Καὶ προσεφώνησεν τῷ δήμῳ, ἐπιδοθέντος αὐτῷ τοῦ λιβελλαρίου, ἔνθα καὶ ὑπέσχετο αὐτοῖς κατασκουτάρην πέντε νομισμάτα καὶ λίτραν ἀργύρου. Τὸ δὲ λιβελλάριον ἀνεγνώσθη παρὰ λιβελλήσιων, ἐπειδὴ οὕτε κωαίστωρ (7) εὐρέθη, καὶ ὁ μάλιστα Κέλερ διὰ τὴν γενομένην ταραχὴν διὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ οὐκ ἠδυνήθη εὐρεθῆναι, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὄραν ἀκλειέθη. Ἔχει δὲ ἡ προσφώνησις οὕτως. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Ἰουστίνος νικητὴς ἀεὶ σεβαστός: « Τῇ τοῦ παντοδυναμοῦ Θεοῦ κρίσει, τῇ τε ὑμετέρᾳ κοινῇ ἐκλογῇ πρὸς τὴν βασιλείαν χωρήσαντες, τὴν οὐράνιον πρόνοιαν ἐπικαλούμεθα. » Παρὰ πάντων ἐδοχθή: « Ἀφθονα τῇ οἰκουμένῃ ὡς ἐξῆσας, οὕτω βασιλευσον: ἄφθονα τῇ πολιτείᾳ. Βασιλεῦ οὐράνιε, σῶσον τὸν ἐπίγειον. Ἰουστίνε Αὐγουστε, σὺ νικᾷς: τοῦ νέου Κωνσταντίνου (8) πολλὰ τὰ ἔτη. Ἡμεῖς δοῦλοι τοῦ βασιλέως. » Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγουστος: « Ὡς ἀντιὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐνισχύσει ἡμᾶς, ἅπαντα τὰ ὑμῖν τε καὶ τῷ δημοσίῳ ἐπωφελεῖ ὄντα τελέσαι. » Παρὰ πάντων ἐκράγη: « Ἐὶ Θεοῦ, σὺ αὐτὸν ἐλέτησον: σὺ αὐτὸν ἐπελέξω: σὺ αὐτὸν ἐλέτησον. Ἰουστίνε Αὐγουστε, σὺ νικᾷς, » καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Ὁ αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Αὐγουστος: « Ἡμετέρα καὶ γὰρ φρονεῖς ἔστιν ἐν πάσῃ εὐδοῦσαι ὑμᾶς θεῖα προνοία γρησιτάς, καὶ μετὰ πάσης εὐφροσύνης καὶ περιθάλψεως καὶ ἀμεριμνίας ἕνα ἕκαστον ὑμῶν διαφυλάττειν. » Παρὰ πάντων ἐδοχθή. « Ἄξις τῆς βασιλείας, ἄξις τῆς Τριάδος, ἄξις τῆς πόλεως: πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως. Ἄγνοὺς ἀρχόντας τῇ οἰκουμένῃ, » καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Ὁ αὐτοκράτωρ: « Ὑπὲρ τῆς ἑορτῆς τῆς ἡμετέρας εὐ-

VARIAE LECTIONES.

⁸⁶ ΣΧΟΛ. τῶν λογαρίων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(5) Hujus viri videtur Theophanes, p. 150 et 145, mentionem facere. De lanceariis vid. Vales. ad Amm. Marc. p. 311.

(6) Nihil hic de unctione, quam Justino dedisse gloriatur ille Joannes in epistola ad Hormisdam papam apud Baronium A. C. 518, n° 60. Verum illa epistola Baronii est, non Joannis.

(7) Quæstoris enim proprie erat, orationes litterasque et mandata Augusti coram senatu et populo recitare, saltem temporibus illis quarti ad septimum usque sæculum. Pothius, n° LXXV, p. 39, c. f.: Ὅσα (Tiberius) εἰς νοθεσίαν εἶπε Μαυρίκιου, Ἰωάννη τῷ κοιαίστωρι χρώμενος ὑπουργῶν τῶν λόγων, ὅς πρὸς τε αὐτὸν Μαυρίκιον καὶ τὸν δῆμον τὴν ἐν τῷ λόγῳ πράξιν ἐτάχθη πληροῦν τοῦ βασιλέως.

(8) Titulum hunc complures imperatores CPtani

affectedarunt, quod norant, Constantini M. nomen, tam bene de CPLi meritum, apud populum magno in honore haberi et adamari; ut olim *Antoninorum* expetitum Romanis nomen affectabant. Vid. Selden. de Titul. Hon., p. 63, [Adrianus papa in epistola ad Carolum M. meminit donationis Constantini, eamque in Lateranensi scrinio haberi ait, Carolum *Constantinum novum* vocat. Notæ ad Donat. Constant. pag. 50.] Ergo apparet, Petavium recte Themistii locum p. 70, sic constituisse; potius οὐκ ἀρήσεις φωνάς, alloquitur urbem Constantinii... μετὰ τὸν υἱέα, μετὰ τὸν ἀδελφιδούν Κωνσταντίνου, αὐτὸν ἑκάσιν τὸν πάνυ Κωνσταντίνον ἀπελιήφας, *post Constantini filium* (Constantinum), *post ejusdem ex fratre nepotem* (Julianum). *illum ipsum magnum Constantium* [in Joviniani] *recuperas*: v. Du Cange Gl. Gr. v. Νίος.

τυχούς βασιλείας ἀνὰ ε' νομισμάτων καὶ λίτραν Ἀ ἀργύρου ὑμῖν καταχάσμα δωρήσομαι. » Παρὰ πάντων ἐκράγη· « Χριστιανὸν βασιλέα ὁ Θεὸς φυλάξει· αὐταὶ κοινὰ εὐχαὶ τῆς οἰκουμένης, » καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Ὁ αὐτοκράτωρ· « Ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν. » Καὶ τὰ λοιπὰ ἀκολούθως γέγονεν κατὰ τὸ σχῆμα Ἀναστασίου τοῦ τῆς θείας λήξεως.

Victor semper Augustus: Omnipotentis Dei decreto delectuque et vestra communi electione atque suffragio capessentes imperium, invocamus caelestem providentiam. » Acclamabant omnes: « Abunde honorum orbi terrarum. Ut vixisti, ita impera. Abunde honorum civili moderamini. Rex caelestis, serva terrestrem. Justine Auguste, tu vincas. Junioris Constantini multi sint anni. Nos sumus servi imperatoris. » Imperator Cæsar Augustus: « Ut gratia sua nobis vires indulgeat ad ea omnia, quæ nobis et communi rei conducunt, perficiendum. » Exclamabant omnes: « Fili Dei, miserere ejus. Tu eum elegisti, ergo miserere ejus. Justine Auguste, tu vincas, » et plura talia. Imperator Cæsar Augustus: « Etenim curæ nobis cordique erit, auxiliante divina providentiâ, ut vos in omni prosperitate collocemus, et ut unumquemque vestrum omni benevolentia et sollicito teneroque amoris affectu foventes in tranquillitate curarumque otio semper conservemus. » Acclamabant omnes: « Digne regno, digne Trinitate, digne Urbe. Multi sint imperatoris anni. Puros moderatores orbi terrarum [flagitamus, aut presta], » et talia plura. Imperator: « Pro festo natale feliois nostri imperii die donabimus vobis in buccam [seu in singulas buccas] quinos nummos et singulas litras argenti. » Acclamabant omnes: « Christianum imperatorem Deus conservet. Hæc sunt communia vota orbis terrarum, » et multa id genus alia. 250 Imperator: « Deus vobiscum. » Cætera deinceps fiebant eodem ritu, qui supra in Anastasii inauguratione expositus fuit.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

B

CAPUT XCIV.

Ἀναγόρευσις Λέοντος τοῦ μικροῦ.

Inauguratio Leonis junioris.

Ἀναγκαῖον ἐνομισαμένον εἰπεῖν, ὅπως καὶ βασιλεὺς ὑπὸ βασιλείας γίνεται. Ἐπὶ τοῦ τῆς θείας τοίνον λήξεως Λέοντος Λέων ὁ μικρὸς Καῖσαρ ὧν ἐγένετο βασιλεὺς. Συνέβη γὰρ νοσῆσαι Λέοντα τὸν τῆς θείας λήξεως, τὸν αὐτοῦ θεῖον, τὴν ἐπιθάνατον νόσον, καὶ παρεκλήθη ὥστε ποιῆσαι τὸν Καῖσαρα βασιλέα. Τῇ οὖν πρὸ δεκαπέντε Καλανδῶν Δεκεμβρίων (9) ἐν ὑπατίᾳ Λέοντος τοῦ μικροῦ, μαγίστρου ὄντος Εὐσεβίου, συνήλθον ἐν τῷ ἵππικῷ ὁ δῆμος καὶ οἱ πρεσβευταὶ (πολλοὶ γὰρ ἔτυχον ὄντες ἐνταῦθα, καὶ ἐκ διαφόρων ἔθνῶν), καὶ οἱ στρατιῶται πάντες μετὰ τῶν σίγων ἐν τῷ στάματι, καὶ ἔκραζον, ὁ μὲν δῆμος Ἑλληνιστί, προτρέποντες τὸν βασιλέα ἀνελεῖν, οἱ δὲ στρατιῶται Ῥωμαῖστί· καὶ ἀνῆλθεν ὁ βασιλεὺς, C δριγυζόμενος ὑπὸ τῆς συγκλήτου. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἔσω ἦν ἐν τῷ τρικλίῳ, ἔνθα τοὺς συγκλητικoὺς δεχεται, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πόλεως Ἀκίχιος σὺν αὐτῷ, καὶ ἔστη ὁ βασιλεὺς ἐμπρὸς τῆς σέλλης, καὶ οὕτως ἤρξατο προσφωνεῖν τοῖς στρατιώταις καὶ τῷ δήμῳ, καὶ ἔκραζον πάντες· « Παρακαλοῦμεν, ἵνα καθεσθῆς, » καὶ ἠσπάσατο τὸν δῆμον, καὶ ἐκτίσειν (10), καὶ ἔκραξεν ὁ δῆμος τὸ, « Αὐγούστε » καὶ πάλιν πολλαὶ φωναὶ ἐγένοντο παρακαλούντων αὐτῷ στίψαι

Jam videamus, quomodo imperator ab imperatore creetur. Nam et hoc necessarium dictu putamus. Leo magnus ergo (hic exemplo sit) morbo decumbens eo, qui ultimus ipsi contigit, nepotem e filia suum Leonem juniorem, tum Cæsarem, hortatu procerum in imperatorem provehebat. Quod sic peractum, Die xv Kal. Decembres, Cos. Leone juniore, magistro Eusebio, conveniebant in circo populus et legati, qui tum haud pauci variorum gentium aderant; et milites omnes omniumque ordinum cum signis in stamato, et clamabant, populus quidem Græce, rogantes imperatorem, velit ad se in circum ascendere, milites autem Latine. Ascendebat igitur imperator deductus a senatu. Cæsar autem intus manebat in illo triclinio, in quo imperator senatores excipere solet, unaque ipsi aderat Acacius, archiepiscopus Urbis. Imperator, ut in hippicum venerat, consistebat coram sella seu throno, et sic stans incipiebat ad milites et populum perorare; sed exclamabant omnes: « Auguete, rogamus velis considerare. » Gratias propterea populo agebat benigna salutatione, et desidebat, et populus clamabat: « Augusta, » vocibusque frequentibus ipsi ten-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(9) Sumptum hoc a Latinis, qui, quando voluit diem xv Kalendar. Decembrium significare, ante diem xv Kal. Dec. dicunt, quamvis illum ipsum diem, non alium intendant. Ita recte Casaubonus t. I, Sor. H. A. p. 890, ante diem (pro ad) pridie Nonas Martias emendat. Quod moneo, ne quis suspicetur e Latina interpretatione, quam hodierno loquendi mori accommodavi, me voluisse aliquid in Græcis mutatum ire.

(10) Actis populo gratias, quod sibi non bene valenti veniam sedendi fecerit, considebat. Debebat nempe imperatores peroraturi stare, ut e nummis veterum imp. cognoscitur. Conf. p. 243, et infra II, cap. 10, ubi de oratione quadragesimali. Cæterum adoratio ista, ἄσπασμός, consistebat in jactatione osculi permanum ori admotam, cum corporis inclinatione. Sæpe leguntur impera-

tores populum adorare, ἀσπάζεσθαι προσκυνεῖν. Tacitus Hist. I: Nec deerat. Ulho protendens manus, adorare vulgum, jacere oscula. Capitolinus de Pertinace, t. I, p. 566, fuit in curia honorificentissimus [id est Patribus conscriptis in curia honoris plurimum exhibebat], ita ut senatum faventem [sibi fausta acolamantem] adoraret. Claudianus:

... regia circi

Connixum gradibus veneratur purpura vulgus,
Plebis adorata reboat fragor.

Sed sic solebant tantum imperatores vetusti, quoniam sic tumebant, ut sequentes, quorum cum decrescente potestate superbia crescebat. Successit in adorationis locum τὸ ῥωσθελιον et ἡ σφράγις de quibus suo loco dixi.

debat persuadere, ut imperatorem coronaret. Multis vicissim intercedentibus, sacris sermonibus promittebat tandem imperator, id se facturum. Clamabant igitur, velit missis magistro aliisque aliquot patriciis Cæsarem arcessere. Quo imperato, magister et delecti patricii abibant, et adducebant Cæsarem, eumque ad sinistram imperatoris collocabant. Sed episcopus quem una cum Cæsare adducebant, consistebat ad imperatoris dextram, et faciebat preces et pia vota : quibus finitis, omnes : « Amen, » succinebant. Quo facto præpositus imperatori coronam porrigebat, quam hic stans Cæsaris in caput imponebat, acolamans ter : « Felicitet. » Abibat tum episcopus, et considebat imperator Leo magnus ; minor autem Leo salutabat gestu populum ; ad quod omnes exclamabant : « Auguste. » Tunc veniebant præfectus Urbis et senatus a sinistra parte, et offerebant ipsi modiolum seu coronam auream, ut mos est, et alloquebatur imperator milites, 251 licentians ipsis et abeundi veniam dans, simul promittens virilim pro more consueto quinos nummos et litras argenti singulas nomine augustiarum.

CAPUT XCV.

Inauguratio piissimi domini nostri Justiniani.

Pari modo divus Justinus, et ipse quoque gravi morbo decumbens, hortatu senatorum imperatorem faciebat in magno triclinio piissimum nostrum dominum Justinianum ; quod quomodo peractum sit breviter dicitur. Quarto Aprilis die, indictione quinta, magistro Tatiano, imperabat dominus silentium et comentum, seu conventum, et ut scholæ palatinæ ordinesque militares omnes in delphace colirent. Aderat episcopus et preces faciebat, et coronabat ipsum [Justinus], et fiebant omnia eodem modo, quo paulo ante diximus, ea sola cum differentia, quod ibi res in circo sursum, hic in delphace peracta fuit.

VARIE LECTIONES.

²⁷ ὑπήχθησαν conj R., ὑπήκουσαν cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(11) Ante εὐτυχῶς lacunam esse, cujus tamen in codice nullum vestigium est res ipsa loquitur. D Conf. p. 129.

(12) Ergo jam ad eam ætatem adoleverat Leo minor, ut monitus gestu salutare populum posset, ut saperet, ut staret suis pedibus. Nam præcessit paulo ante ἔστησαν. Procopius tamen eum, avo decedente, puerulum paucorum dierum fuisse ait, εἰς ἡμερῶν ἔτι ὀλίγων ἡλικίαν ἤκοντα. Malala eum per unum annum gestum imperii nomine decessisse ait, anno statim septimo. Chronicon Alexandr. XVII annos vitæ ipsi tribuit ; vid. Chilmead ad Malal. t. II, p. 85.

(13) *Valedicens reddidi* ; non male quidem, aliquanto melius tamen fuisset *licentians*, abeundi veniam dans.

(14) De usu præpositionis πρὸς, qui hic obtinet, dicam ad p. 281.

(15) De renuntiatione Justiniani M. vid. Procop. Anecd. p. 45, et ibi not. Alemanni, qui tamen

τὸν βασιλέα, καὶ διαλαλῆσαι πολλὰ περὶ τούτου, ὑποσχόμενου αὐτοῦ τούτο ποιεῖν. Ἐἶτα ἔκραζον ὥστε τὸν μάγιστρον πέμψαι καὶ πατρικίους καὶ ἀγαγεῖν τὸν Καίσαρα. Καὶ ἐπέτρεψεν τῷ μαγίστρῳ καὶ τισὶν πατρικίοις ἀπελθεῖν καὶ ἀγαγεῖν αὐτόν. Καὶ ἐξεληθόντες ἤγαγον τὸν Καίσαρα, καὶ ἔστησαν εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ βασιλέως, καὶ τὸν ἐπίσκοπον σὺν αὐτῷ, καὶ ἔστη εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ βασιλέως ὁ ἐπίσκοπος, καὶ εὐχὴν ἐποίησεν, καὶ ὑπήχθησαν ²⁷ πάντες τὸ, « Ἀμήν. » Καὶ ὁ πραιπόσιτος ἐπέδωκεν τῷ βασιλεῖ στέφανον, καὶ ἐπιτίθεικέν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Καίσαρος, « Εὐτυχῶς, εὐτυχῶς, εὐτυχῶς (11), » καὶ ἀνεχώρησεν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ἔκαθισεν ὁ βασιλεὺς Λέων. Καὶ ὁ μικρὸς Λέων ἠσπάσατο (12) τὸν δῆμον, καὶ ἔκραζεν πάντες « Αὔγουστε. » Καὶ τότε ἤλθεν ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως ἐξ ἀριστέρων καὶ ἡ σύγκλητος, καὶ προσήγαγον αὐτῷ μοδιολον, ἧτοι στέφανον, χρυσοῦν κατὰ τὸ ἔθος, καὶ διεάλησεν ὁ βασιλεὺς ἀποδεχόμενος (13) τοὺς στρατιώτας, καὶ ὑπέσχετο ἑκάστῳ δίδουσι κατὰ τὸ ἔθος πρὸς (14) πέντε νομίσματα καὶ λίτραν ἀργύρου ὑπὲρ αὐγουστιακῶν.

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ΄.

Ἀναγόρευσις τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν δεσπότου Ἰουστινιανοῦ (15).

Ὁ τῆς θείας λήξεως Ἰουστίνος τὸν εὐσεβεστάτον ἡμῶν δεσπότην Ἰουστινιανὸν ἐποίησεν ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ. Καὶ αὐτὸς γὰρ ἐν νόσῳ μεγάλῃ κατέκειτο, καὶ παρεκαλεῖτο ἀπὸ τῆς συγκλήτου εἰς τὸ ποιῆσαι αὐτὸν βασιλέα. Τῇ οὖν τετάρτῃ τοῦ Ἀπριλίου (16) μηνὸς Ἰνδ. ε', μαγίστρον δντος Τατιανοῦ, ἐκέλευσεν σιλέντιον καὶ κομέντον, καὶ τὰς σχολὰς καὶ τὰ στρατεύματα πάντα παραγενέσθαι ἐν τῷ δέλφαι. Καὶ παρεγένετο ὁ ἐπίσκοπος, καὶ εὐχὴν ἐποίησεν, καὶ ἔστεινε αὐτόν, καὶ πάντα κατὰ τὸ ὅμοιον σχῆμα ἐγένετο, οὐ μέντοι ἐν τῷ ἱππικῷ ἄνω, ἀλλὰ ἐν τῷ δέλφαι.

totum hunc locum Procopii partim exiliter adumbravit tantum in Latinis, partim quædam Procopio de suo affinxit, quæ cum historia pugnant. Locus ergo sic verti debuerat : τῶν ῥανῶν τε αὐτίκα... *statim tyrannum se gerebat, ex quo summam potestatem invadebat, violentiam actionis* (τῆς ἐπιδατώσεως, invasionis in imperialem dignitatem) *simulato vultu et prætextu conficto velans. Quidquid enim probum et honestum erat Romanorum* (id est proceres, qui sunt *honestus ordo*), *ipsum renuntiabant, ad suffragium ipsi dandum tot circumstantium periculorum, ni facerent, metu compulsi, præterquam quod Deus etiam hunc orbi dare dominum decreverat.* Susceperunt ergo dominationem Justinianus ac Theodora tertio ante festum Paschatis die, ὅτε δὴ οὕτως ἀπάσασθαι τινα... Sic leg., uno οὕτω eum tribus astericis deleto. Nihil enim ibi deest, sed vitiose οὕτως unum abundat.

(16) Ergo falluntur, qui Kalend. Aprilis eum vivis excessisse aiunt. Indictio incidit in A. C. 527.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ΄.

Ἀναγόρευσις Νικηφόρου (17) βασιλέως τοῦ γεγονότος
δομestικού τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ
φιλοχρίστου καὶ ἀνδρειοτάτου.

Τελευτήσαντος Ῥωμανοῦ βασιλέως τοῦ νέου (18),
υἱοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου καὶ Πορφυρογεννή-
του βασιλέως Ῥωμαίων τοῦ Μακεδόνο (18*), εἰς μῆνα
Μάρτιον ιε', ἰνδ. ς' (19), ἔτους ς'υοα', τῇ Τεσσαρα-
κοστῇ τῶν Νηστειῶν, κατέλιπεν τὴν ἐαυτοῦ βασι-
λείαν Βᾶσιλείῃ καὶ Κωνσταντίνῳ, τοὺς νηπίους υἱοὺς
αὐτοῦ καὶ τὴν ἰδίαν γαμετὴν καὶ Αὐγούσταν Θεοφανῶ
βασιλεύειν τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. Κατέλιπεν δὲ καὶ
τὸν παρακοιμώμενον (20) Ἰωσήφ (21) οἰκονομοῦντα

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(17) De hoc Nicephoro multa habet Luitprandus,
qui eum vidit, in eo libello, quo suam ad ipsum
legationem, nomine Ottonis I peractam, copiose
describit. Revolutionis hoc capite luculenter enar-
ratæ historiam quoque tradit Cedren. p. 646. Ex
eo, quod sub finem inscriptionis habetur τοῦ φιλο-
χρίστου καὶ ἀνδρειοτάτου, item ex eo, quod paulo
post sequitur ὁ εὐσεβῆς καὶ φιλόχριστος βασιλεὺς,
item ex appellatione ὁ ἀναξ, et, quod maximi mo-
menti, e verbis p. 252, αὐτοὶ μᾶλλον [id est μάλιστα
aut magis, quam ipse Nicephorus] σπεύσαντες βίᾳ
καὶ μὴ βουλόμενον αὐτὸν ἀνηγόρευσαν βασιλέα, col-
ligo particulam hanc, quæ de Nicephoro agit, ab
ejus aliquo cliente aut officiali profectam esse;
valdeque miror, qui potuerit Constantinus junior,
Romani filius, ei tot laudibus vitrici refertæ locum
in sua collectione facere, si modo Constantini sit
codex, quem tractamus. Non tamen male neque
immerito tributæ fuerunt illæ laudes Nicephoro,
quem virum fortem et sapientem et gloriam ulti-
mumque pæne fulcrum ruentis imperii Græci fuisse
constat; τὸν βασιλεύσαντον τῷ ὄντι Νικηφόρον τὸν
Φωκᾶν τὸν τῆν ἰσχυρὸν ἡρωικὸν καὶ πολλὸν τὴν
σύνεσιν eum appellat Nicetas pag. 110 ed. Venetæ.
De more illorum temporum constitutos imperato-
ribus, regibus, ducibus, etc., minoribus tutores
imperatores, reges, duces, renuntiandi, coronandi
et pro talibus agnoscendi, donec pupilli adolesce-
rent, egit Du Cange v. *Bæzes*, et exempla ejus ibi
protulit, quibus hoc quoque Nicephori Phocæ et
Joannis Tzimisæ, item Romani Lecapeni potest
addi, qui quamvis imperatores audirent, et ut tales
honorarentur, revera tamen tantummodo admini-
stratores erant.

(18) Morte naturali obierit Romanus, an venenis
et per vim exstinctus fuerit, non constat. Utrumque
perhibet Cedrenus p. 637, Abulfeda eum a Nice-
phoro Phoca necatum tradit. Non certe improbable
est, eum se passum esse a Theophanone Augusta
ad rapiendum imperium et conjugium ejus pellici,
et a perfida femina irretiri, quæ, ut primum mari-
tum veneno sustulerat, ita ipsum quoque secun-
dum ferro curavit tolli, quo tertio potiretur. Abul-
fedæ hæc sunt verba ad A. 359, qui respondet pro
maxima parte anno Chr. 970: *Nicephorus, post-
quam decessorem in imperio suum de medio sustu-
lisset, uxorem ejus in matrimonium duxerat, et,
stirpe ortus non regia, regnum invaserat, meditaba-
turque jam regiam superioris thori prolem, privignos
suos, castrare, quo nemp̄ soboli et stemmali suo
summam potestatem perpetuam assereret, illis prole
defectis. Sed indignum detestata facinus puerorum
mater conspirabat cum domestico (Joanne Tzimisæo)
in viri cædem, structo in hunc modum dolo. Con-
scios, Domesticum et ejus amicos, habitu muliebri de-
formatos, de nocte in sacellum aliquod Nicephori
cubiculo proximum introducebat, et tyranno profun-
dum stertente, foribusque omnibus obseratis, ipsa
surgens per eam portulam intromittebat percussores,*

A CAPUT XCVI.

*Inauguratio Nicephori Phocæ, Christum amantis et
fortissimi imperatoris, antea domestici scholarum
Orientis.*

Imperator Romanus junior, filius Constantini
magni et Porphyrogeneti, imperatoris Romanorum
Macedonis vel e Macedonibus oriundi, vita defun-
ctus mense Martii die xv, ind. 6, anno mundi 6471.
quadragesima magni jejunii, relinquebat regni sui
heredes parvulorum par filiorum, Basilium et Con-
stantinum, suamque uxorem et Augustam, Theo-
phanonem, tutricem imperii Romani, apposito re-
rum publicarum administratore paracæmomeno

*quæ ad sacellum spectabat. Itaque dormientem ag-
gressus Nicephorum Domesticus jugulabat; Deus au-
tem hoc administro quietem suo populo a nequam vexa-
tore præstabat. Domesticus porro unum aliquem Au-
gustæ filium, regio sanguine cretum, in solio colloca-
bat. De reliquo, appellatur ille Domesticus, qui Græcæ
ditioni cis Bosphorum in Orientem porrectæ præest.*

(18*) Ita quidem Byzantini et ipsi litterati prin-
cipes hujus gentis. Alii tamen ex Armenia, alii e
Sclavis arcessunt eorum originem. Sane Hamza
Ispahanensis, æqualis Leoni Sapienti et Romano
Lecapeno, Porphyrogenetas hosce a sclavis deducit.
Verba ejus hæc sunt de Basilio Macedone: *Reg-
nabat Theophilus Michaelis in diebus Almamonis 22
annos et tres menses; deinde Michael, ejus filius,
cum matre in diebus Almoctaderi usque ad vigesi-
mum octavum ætatis suæ annum; deinde translatus
fuit imperium ex hac gente in gentem Sclavorum.
Nam Basilius Sclavus in diebus Almotazzi, anno
[ære Muhammedanæ] 253 [A. C. 876] occidebat
eum, et regnabat per 20 annos. Deinde regnabat
Leo filius Basili, in diebus Almotazi, A. 273
[Chr. 896]; deinde regnabat Alexander filius Basili,
annum et duo menses, in diebus Almoctaderi,
anno 299 [911], mortuusque fuit e phlisis; deinde
Constantinus filius Leonis, 12 menses, quando de-
turbato regnum invasit Constantinus filius Andro-
nici. Hic fuerat apud Irenopolin [id est Bagdadi];
sed post mortem patris illinc aufugiebat, et pervenie-
bat in Romaniam. Cum itaque regnum arripisset, et
in domo palatii, id est arce regni, consedisset im-
petum in eum dederunt satellites Constantini filii
Leonis, et occiderunt eum, et sic potius est Const-
antinus, filius Leonis, A. 301 [913]. Hactenus Ispa-
hanensis, scriptor Constantino nostro æqualis. Li-
buit hanc particulam intexere, ut constaret lectori,
quid Orientales quoque tum temporis de rebus
Græci imperii tradiderint. Quæ incondita, turbida,
chronologiæ veritatique et sibi repugnantia narrat
Persa, facile erit historiæ Græcæ peritis componere
et expedire.*

(19) Indictio sexta et A. mundi secundum Græcos
6471, incidit in A. C. 963.

(20) Paracæmoneni seu accubitores erant viri
maximæ dignitatis et potentis in aula Byzantina,
qui in conclavi, quod proxime ante cætonem seu
dormitorium imperiale erat, dormiebant, vel potius
excubabant, et nunquam ab ejus latere decedebant,
et quibus adeo spiritus imperatoris ipse pæne credi-
tus erat. Eunuchi plerumque hi erant, conf.
p. 420;

(21) Designatur Joseph Bringas eunuchus, cui se
suumque imperium tolum tradiderat Romanus ju-
nior. Vid. Cedren. p. 642. Jam in gratia fuerat
apud Constantinum, v. Script. post Theophan. p.
277 et 293, qui anonymus scriptor virum vehemen-
ter laudat, conf. p. 297 et 299, forte quia sub regno
Romani scribebat, et aut beneficia ab eo exceperat,
aut tutum non erat hominem lædere.

Josepho. Horum potestas valuit a dicta die decima, quinta Martii indictionis sextæ usque ad diem decimam quintam Augusti ejusdem indictionis. Secunda vero Julii die indictionis ejusdem nuncupabatur in partibus Orientis imperator Romanorum ab exercitu suo pius et Christi amans dominus noster Nicephorus. Apud Cæsaream nempe, quæ nunc Cappadocum præfecturæ accensetur, congregati in urbis] campo duces ordinesque militares omnes nuncupabant ipsum imperatorem, tum temporis magistri et domestici scholarum dignitate conspicuum. 252 Repudiabat quidem oblatos honores, ut cui bellum cum Ismaelitis curæ magis et cordi esset; in quod ipse pronus incumbens suos etiam acriter instigabat. Illi autem eo magis instabant, raptumque vi et invitum e tentorio, levatum scuto, imperatorem proclamabant. Neque tamen tum quidem aut coronam aut alium imperialem ornatum assumebat, contentus coccineorum calceorum usu. Ejus rei fama ut in Urbem pervenit, vehementer Josephum accubitorum terruit et ad magnos edendos tumultus impulit. Opponebat enim se domino [Nicephoro] ex contentione et ambitione, eique profligando et arcendo se comparabat. Neque proficiebat Nicephorus imp., blandas litteras ad ipsum exarans et mittens, quibus pollicebatur, velle ipsi dignitatem suam conservare sartam et tectam et pluribus quoque honoribus ipsum cumulare. (Senatui in eandem sententiam perscribebat, de nova

τὰ τοῦ κοινοῦ πράγματα. Ἐκράτησεν δὲ ἡ τῶν ῥηθέντων προσώπων ἐξουσία ἀπὸ πεντεκαίδεκάτης μηνὸς Μαρτίου, ἰνδ. ς', μέχρι Αὐγούστου πεντεκαίδεκάτης, ἰνδ. τῆς αὐτῆς. Ἰουλίου δὲ μηνὸς δευτέρῃ, ἰνδ. ὁμοίως, ἀνηγορεύθη ἐν τοῖς τῆς Ἀνατολῆς μέρεσιν ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόχριστος βασιλεὺς ἡμῶν Νικηφόρος παρὰ τοῦ ἰδίου στρατοπέδου βασιλεὺς Ῥωμαίων. Ἐν Καισαρείᾳ γὰρ τῇ νῦν τῆς Καππαδοκῶν ἐπαρχίας ἐν τῷ κάμπῳ, μαγίστρου αὐτοῦ ὄντος καὶ δομestίκου τῶν σχολῶν, συναθρόντες πάντες οἱ στρατηγοὶ καὶ τὰ τάγματα, ἀνηγόρευσαν αὐτὸν βασιλέα. Τοῦ δὲ μὴ βουλομένου, ἀλλὰ πρὸς τὸν πόλεμον τῶν Ἰσμαηλιτῶν ἐπισπεύδοντος καὶ τὸν λαὸν εἰς τοῦτο προτρέπομένου, αὐτοὶ μᾶλλον σπεύσαντες βίβη καὶ μὴ βουλόμενον ἐκ τῆς τένης ὑφ' ὧσαντες ἀνηγόρευσαν αὐτὸν βασιλέα. Οὐ μὲν δὲ ἐφόρῃσεν στέμμα ἢ ἄλλην τινα βασιλείον ἐσθῆτα, εἰ μὴ μόνον τὰ ὑποδήματα ἐναλλάξας ῥούσα (22), ἤτοι κόκκινα. Ἀκουστὸν δὲ γεγονὸς τοῦτο ἐν τῇ πόλει, ἐπαράχθη ὁ παρακοιμώμενος Ἰωσήφ, καὶ ἀνταίρων (23) ἐφιλονεῖκει, καὶ παρεσκευάζετο ἀντιπατάσασθαι τῷ ἀνακτι. Ὁ δὲ γε βασιλεὺς Νικηφόρος γράμμασιν ἡμέροις χρώμενος πρὸς αὐτὸν, ἐξέπεμπεν, τὴν αὐτὴν δόξαν αὐτῷ ἔχειν ὑπισχνούμενος καὶ τιμὰς πλείους. Καὶ τὴν σύγκλητον τῷ ὁμοίῳ πρόπῳ ἐδήλοποιεῖ. Ὁ δὲ πολλὰς τοῖς τοιοῦτοις ἐσημανθεὶς (24), οὐκ ἠνέσχετο, καὶ δὴ εὐρών τινας τῶν ἀπὸ τῆς συγκλήτου συναγωνιζομένους αὐτῷ, ἀνταίρειν ἐφιλονεῖκει πρὸς τὸν Αὐγουστον. Τὴν τε πόλιν

JOAN. JAC. REISII COMMENTARIUS.

p. 420; non tamen semper, ut constat exemplo Basilli Macedonis, qui paracœmomenus Michaelis Ebriosis fuit. Falluntur enim, mea sententia, qui putant eum παρακοιμώμενον τῆς σφενδόνης, seu sigilli regii custodem fuisse. Dignitas hæc sub Porphyrogennetis ignota erat, recentius nata sub Comnenis. Leviter corruptus est in hac voce Luitprand. Hist. III, 7, p. 447: quibus ad tuendum palatium [verba ejus sunt] tutandamque rem privatam, ut istis moris est, eunuchum officio Parachi mmenon dedit. L. Parachimomenon, Italice nempe pronuntiatio est ut k. Vir doctus sinistre ad illum locum conjecit. Προκοίτους tales appellare videtur Themistius p. 138, uti ibidem cubicularius κατευναστὰς appellat. [In codice epistolarum Bibl. Venetæ occurrunt παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος, κροασθήμενος τοῦ κοιτῶνος, λογιστικὸς τῶν Ἀνατολικῶν θεμάτων] Officium accubitoris erat, præter debitum coram ipso cubandi aut potius excubandi, supra dictum, etiam hoc interdum, ut spatham vel ense imperialem coram imperatore procedente præferret, et admittendos viros honoratiores ad imperatorem introduceret; vid. Leo Gramm. p. 465. Videtur nomine τοῦ φύλακος paracœmomenus designari in illis Anonymi apud Du Cange v. Βεστιάριος: ἐκτὸς τοῦ τοιοῦτου χωρίου πηγνώσθη ἡ τοῦ ἀβεστιαρίου σκηνή... ὅπισθεν δὲ τοῦ ἀβεστιαρίου ἡ τοῦ φύλακος, καὶ καθεξῆς κοιτωνιτῶν καὶ ἐβδομαρίων καὶ λοιπῶν τῶν διακονούντων, ὁμοίως τῇ βασιλικῇ ὑπηρεσίᾳ. Ratio appellationis liquet. Quod olim paramenontes, paramonarii, circummanentes erant, id erant deinceps paracœmomeni. Nam manere et cubare et μένειν atque κοιμᾶσθαι pro agere, versari circa aliquem notat; vid. supra dicta ad p. 258, ad illud πῶς ἔμεινεν. Ita κοιμᾶσθαι πρὸ κοιτῶνός τινος, cubare coram dormitorio alicujus, dixit Epictetus in Dissert.

C Arrian. p. 280, pro perpetuus ipsi comes esse, et Athenæus p. 189, etymologiam dictionis aula regia dans, ait, inter alia ædes regum fuisse aulas dictas διὰ τὸ παραυλιζέσθαι καὶ παρακοιμᾶσθαι τοὺς δορυφόρους τῶν βασιλέων, quod ibi die nocteque vigilant et excubent protectores eorum.

(22) De calceis et caligis rubris, ut insigni imperii CPTani, quo præter imp. nemini licebat uti, nota omnia sunt Vid. Goar. ad Codin. p. 21, n. 3; 145, n. 5, et alibi. Etiam Bulgarorum reges ad instar Byzantinorum πέδιλα ἐρυθρὰ gerebant, vid. Cedren. 638. Et hinc credo intelligi posse obscuram alias locum in Script. post Theoph. p. 255: ἔτι στολῇ ἐκοσμοῦντο Βουλγαρικῇ, adhuc habitum gerebant Bulgaricum, non rubras caligas, non aliud regii ordinis insigne, sed vestiti erant ut cæteri Bulgari privati homines. Conf. Luitprand. Hist. p. 548, et supra p. 242.

(23) *Rebellans*, verbum perfrequens apud novos Græcos, a quibus ad novos Latinos transit. *Inlartizare* inde formavit Anastasius. Subintelligitur τὴν κεφαλὴν αὐτῶν χεῖρας. Contra vero συναίρειν, *assistere alicui*, et *σύναρσις*, *auxilium*, ap. Theophan. p. 312, metaphora deducta ab illis, qui conjunctis manibus et viribus onus aliquod sublevant.

(24) *Jussus*: σημαίνειν, *significare*, novis Græcis notat imperare. Eo sensu apud Theophanem p. 17 occurrit. Si quæ in Xiphilini epitome leguntur, omnia Dionis ipsius verba sunt, Dio Cassius quoque suo usus fuit p. 1077, ubi cl. Reimarus damnat, quod apud Zonaram ejus vice legitur τὰ συμβαινόμενα. Unum æque atque alterum probaverim τὰ συμβαινόμενα sunt *insinuata*, *mandata*, *significata*, *præcepta*; τὰ συμβαινόμενα vero sunt *concessa*, *indulta*, *privilegia*.

κατασφαισάμενος, καὶ τὰς πόρτας ἀνακτίσας (25), καὶ πρὸς τὸ πολίτευμα σκληρῶς φερόμενος, ἀναθέμπτι καθυπέβλε (26) τὸν ἀνακτῆ. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ γε καὶ μυστικῶς. ἤτοι κρυφίως, τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἀνακτος. Νικηφόρου, τὸν τε πατέρα

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(25) Verbum hoc hic loci non id notat, quod alias solet, collapsum ædificium restitueret, sed patientes aditus, seu studio factos, seu ruina et temporum lapsu, intergestis structuris implere, μέχρι τῶν ἔνω, usque ad summum exædificare, ut nihil hiet; τὰς πόλεις τυχισματίως διαλαμβάνειν dixit Nicetas p. 300. Patet, quam oppido parum inter ambas significationes intersit. Ita Latinis quoque *resarcire* non tantum est restaurare, sed etiam implere. Cicero pro Sextio: *Meministis tum, iudices, corporibus civium Tiberin compleri, cloacas resarciri* [ἐνεκτίσθαι, ἀνοικοδομηθῆναι], *e foro spongiis effingi sanguinem*. Non habeo quidem in promptu exempla verbi *οικοδομεῖν* hoc sensu. At potest analogia verbi ἀνακτίσειν eorum vicem fungi. Solent novi Græci verba et particulas in se bonas insolenter componere, quas vetusti non sic solebant conjugare. Hoc volo. Veteres usurpant κτίσειν et οικοδομεῖν eodem sensu pro *struere*; item ἀνά pro *ob*, obstruere, offerre. Verum ἀνά et κτίσειν ad conficiendum sensum obstruendi non conjugabant, sed ἀνά et οικοδομεῖν. Novi tamen, ratiocinantes κτίσειν et οικοδομεῖν idem esse, copulam hanc tentarunt, et dixerunt ἀνακτίσειν, pro quo veteres in usu habebant ἀνοικοδομεῖν. Ad hoc exemplum conformata permulta sunt verba novis Græcis improbabilia, et a quibus abhorruere veteres, ut e. c. καταγίνεσθαι (apud M. Antonin. Philos. I, 14, sine) pro καταφύεσθαι. Item καταπορεύεσθαι pro κατέρχεσθαι apud Diodor. Siculum XIX, de quo auctore nescio qui fiat ut suspicionem animo delere nequeam, eum a novis Græcis vehementer contaminatum et in compendium misum fuisse. Idem t. II, p. 459. ἀπειθεῖν dixit pro ἀπορῆν, *præstolari*, expectare, donec tempus advenerit, ut Athenæus p. 4, sine τὰ δεῖπνα ἀπορῆν dixit, *cænarum tempus opperiri*. Idem Diodorus t. II, p. 498, ἀποκαλεῖν pro ἀπαγορεύειν, *interdicere, velare* habet, quo loco nihil deest, quamvis secus videatur. Noster cum æqualibus ὑπομεῖν usurpat pro ὑποδέστωρος. Polyænus, etiam in novi Græculi officina deformatus, καταγινώσκειν pro καταμαρθάνειν dixit p. 332, cap. II, vs. 2, et p. 452, c. f. ἀπαγορεύειν pro δημηγορεῖν aut ἀπολογεῖσθαι. Procopius Hæschelii p. 367, ἀπολέγειν pro ἀπειθεῖν, *desperare, animum despondere*. Possent similia exempla magno numero coerceri, si opus esset. Hoc vero satis, ut verbo ἀνοικοδομεῖν pro *obstruere* auctoritatem ab analogia et exemplis comparemus, quandoquidem cl. Lambertus Bos ei controversiam in Observation. critic. p. 85 movit. Amant autem veteres et novi præpositivum ἀνά pro ἀπό ponere. Pro ἀποκτίσειν, ἀποφράσσειν, ἀπολαμβάνειν, ἀποπληροῦν, etc., dicunt ἀνακτίσειν, ἀναφράσσειν, *obturare*, Malal. t. II, p. 16, ἀναλαμβάνειν, *occupare, implere* usque ad summum una aliqua re sic, ut alteri aditus non pateat. Athenæus p. 4, Ἀρχὰς ποιημάτων πολλῶν ἐγγραφάμενος ἀνεκτίθει μέχρι τριῶν καὶ τεσσαρῶν τευχῶν (ita enim legendum, non στίχων), *relatis in adversaria initiis multorum versuum imperfectorum impleverat, occupaverat ad tria, quatuor volumina*. Hinc ἀναλήμματα, structuræ in altum fastigiata [Geruste] aditum ad aliquem locum obstruentes. Vid. cl. Wesseling. ad Diodor. Sicul. t. II, p. 215. Ἀνάπληροῦν, usque ad summam oram implere et implere, habet Malal. t. II, p. 191. A multis quoque probatis vetustis novisque scriptoribus verbum ἀνοικοδομεῖν pro *obstruere* usurpatum fuit.

A sua fortuna significans.) Josephus autem quamvis sæpius iisdem insinuationibus admonitus, non tamen auscultabat; sed repertis aliquot viris senatoriis, parti suæ faventibus operamque strenuam navantibus, adversarium Nicephori palam se declarabat

inter antiquissimos est Aristophanes, Pace, v. 99: Τὰς λάβρας καιναῖς πλίνθοισιν ἀνοικοδομεῖν, *lateribus novis undecunque obstruere, oblegere*, quem locum immerito tentavit L. Bos l. c. Elegans est illud apud Diogenem Laertium cognominis Cynici dictum, qui, interrogatus quare hebetes essent athletæ, respondebat: Ὅτι κρέασιν βουλοῖς καὶ βολεῖς ἀνοικοδομῆνται, *quia carnibus bovillis et suis illis usque ad verticem exstructi et velut oppilatissimi sunt*. Utuntur quoque verbo hoc in sensu Xenophon, Hellenic. VI, p. 525, edit. Wechel.; Plutarchus, Vit. p. 876, et Diodorus Siculus, t. I, p. 420, ubi significatum verbi verum Rhodomanno non observatum indicat eique auctoritatem facit oel. Wesseling. ex Appollodoro, Themistoclis epistolæ et Lycurgo. Quibus addi potest Polyænus p. 214. Idem Polyænus ἀνοικοδομεῖν eodem sensu, neque deterius dixit p. 86, et ἐποικοδομεῖν Xiphilinus p. 1340. Sane si concedimus, ut par est, συνοικοδομεῖν idem esse atque *obstruere* [zubauen], admitti quoque ἀνοικοδομεῖν debet, quia σύν et ἐν Græcis promiscue usurpantur. Vid. indic. Diodori Siculi v. ἀνοικοδομῆ. In illo Diodori modo laudato loco eleganter opponuntur ἀνοικοδομεῖν, *opere cæmentario oggesto obturare*, et ἐξοικοδομεῖν, *revulso obturaculo reserare aditum*. Idem auctor, t. II, p. 242, τοὺς τοίχους τοῖς ὀστοῖς ἀνοικοδομεῖν dixit (ita enim integrandus est ille locus), et p. 192. τὸ πεπρωκὸς μέρος τοῦ τείχους ἀνοικοδομήσαν νυκτὸς ἐπιλαβοῦσθαι, quibus ambobus in locis ambiguum positum hoc est verbum, ut æque in altum exstruere, quam obstruere notet. Mitto locos auctorum alios, in quibus hoc verbum legitur, id unum adhuc additurus, me mihi videri exemplum verbi ἀνακτίσειν sensu *obstruendi* reperisse apud Malal. t. II, p. 90, ubi de exitu Basilisci tyranni loquitur: Ἐπεμφεν αὐτὸν καὶ τοὺς αὐτοῦ εἰς Αἴμνας, κάστρον ἐν Καππαδοκίᾳ, καὶ ἐβλήθησαν εἰς ἓνα πύργον τοῦ κάστρου, καὶ ἀνεκτίσθη ἡ θύρα, καὶ ἐφύλακτον τὸν πύργον..., ἕως λιμοκτονηθεῖς... ἀπέδωκαν τὰς ψυχὰς. Proculdubio recte repono ἀνεκτίσθη pro vulgato ἀνεκρήσθη, in quo incrustando frustra laboravit interpres.

(26) Id est, curabat præconis voce Nicephorum ut perfidiam erga legitimos dominos reum proscribi, opes ejus fisco addici, ipsumque et asecelas ejus pro hostibus patriæ declarari; vel etiam clamabat ipse, atque proclamare præconem et recitare plebem, suos clientes, jubebat illam notam et CPTanis usitatam devotionis formulam ἀνασκαφεῖν τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ, qua significabant, non tantum se velle ut ille quem sic devoverant in vivis non amplius esset, sed etiam ut vel ossa ejus quiete non fruantur, sed sepulcro egerantur et spargantur. Colligo hoc e loco Nicetæ, quo τὸ ἀναθέμπτι καθυποβάλλειν opponitur ταῖς εὐφημαῖς. Locus hic est p. 125, ed Ven.: Ὅσπερ ἴφ' ἐνὶ συνθηματι κινηθέντες τὸν μὲν βασιλέα εὐφημοῖς ἐδεξιοῦντο φωναῖς... τὸν δὲ πρωτοσέδοστον καὶ τὴν δέσποιναν καθυπέβαλλον ἀναθέμπτι. ubi loci describitur seditio similis illi, quæ Nostro enarratur, ideoque non sine fructu conferenda. Quodsi tamen quis anathema sic proprie dictum seu bannum ecclesiasticum hic designari urgeat, non repugnabo. Mihi propterea visum fuit de eo cogitari non oportere, quod laicus dicitur Nicephorum anathemati subjecisse, quæ res tamen in patriarchæ auctoritale erat. Invenio tamen etiam apud Nicetam p. 196, ed. Venetæ, laicos excommunicantes et anathemati inimicum agmen

studebatque conatus ejus evertere. Urbem communiebat et claudebat, portas complures structuris opplebat, sævum et impotentem se erga magistratum urbanum gerebat, et dominum Nicephorum anathemati subiciebat. Neque sufficiebat hoc ipsi, sed et clam studebat domini necessarios, patrem et fratrem, exoculare [seu excœcare vel tollere]. Quo illi comperto aufugiebant; et pater quidem domini, idemque magister, Bardas, in Magnam ecclesiam, frater autem domini, et is quoque magister, Leo, in expeditum seu castra; quippe copia, ex Oriente ad Urbem accedentes, jam ad Chrysopolin pervenerant. Verum populi multitudo, divino acta et stimulata zelo, torrentis instar affluebat ad ecclesiam, magistrum a noxa et insidiis adversariorum indemnem conservare studens; et quoties patricius Marianus, Apambas cognominatus, et Nicolaus Tornicius et exstrategus Paschalius eum vi e templo extrahere niterentur (tentabant autem sæpius), magno impetu ingesta extrudebat eos, onustusque conviciis atque contumeliis et malos pro merito male mulctatos depellebat. Die vero dominica, nona mensis Augusti, hora matutina, cum prælegeretur divinum sanctæ Resurrectionis evangelium, penetrabat se accubitor Joseph in ecclesiam, ascendebat in patriarcheum seu palatium patriarchæ, colloquebatur ibi cum ipso et clericis, descendebat rursus, multaque dira interminabatur populo [apud ecclesiam stanti, si pergeret Bardam tueri], et inter alia annonæ interceptionem exiliatoremque famem. Extra templi ambitum insensio

και τὸν ἀδελφὸν, ἀποματώσαι (27) ἐξούλετο. Ὅπερ γινόντες φυγάδες ᾤχοντο, ἡ μὲν πατὴρ Βάρδας καὶ μάγιστρος ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ὁ δὲ γε μάγιστρος Λέων καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἀνακτος εἰς τὸ ἐξεδίτον, τοῦ στρατοῦ ἤδη φθάσαντος ἐν τῇ Χρυσοπόλει. Τὸ δὲ πλῆθος τοῦ λαοῦ ζήλω θείῳ τρωθὲν προσεβρύη τῇ ἐκκλησίᾳ φυλάξαι τὸν μάγιστρον ἀλώδητον τῆς τῶν ἐναντίων ἐπιβουλῆς. Πολλὰκι γὰρ ἐπεχείρησα, ὃ τε πατρίκιος Μαρριανὸς ὁ Ἀπαμβας (28) καὶ ὁ Τορνίκης (29) Νικόλαος καὶ ὁ ἀπὸ στρατηγῶν Πασχάλιος ἐξῆσαι αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας τῇ βίᾳ. Ὁ δὲ λαὸς μετὰ ὀθισμῶν καὶ ὕβρων τοῦτους κάκους κακῶς ἐξέβαλον. Κυριακῆς δὲ οὗτης θ' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς τῇ ἑωθινῇ ὥρᾳ, λεγομένου τοῦ θείου Εὐαγγελίου τῆς ἀγίας Ἀναστάσεως (30), εἰσέδου ἁ παρακοιμώμενος Ἰωσήφ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀνελθὼν ἐν τῷ πατριαρχείῳ, προσιπῶν τινα τῷ κλήρῳ, κατελθὼν αὐθις προσηπέλησε πολλὰ τῷ δῆλῳ καὶ τὸν διὰ λιμοῦ θάνατον, καὶ ἰππεύσας καὶ διελθὼν διὰ τοῦ μελίου τοῖς ἀρτοποιοῖς παρήγγειλεν, ἄρτους μῆτε ποιεῖν, μῆτε εἰς ἀγορὰν προτιθεσθαι. Ἀνελθὼν δὲ ἐν τῷ παλατίῳ καὶ τοὺς παῖδας Ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως μεθ' ἐαυτοῦ λαβὼν, διὰ τῶν ἄνω διαβατικῶν κατῆλθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὥρᾳ ἀρίστου, μὴ ὄντος τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ παρακαλέσας τὸν μάγιστρον ἤρην τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀπέστειλεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Τοῦ δὲ λαοῦ τὸ δειλινὸν ἐλθόντος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τὸν μάγιστρον μὴ εὐρόντων, ταραχθέντες, μᾶλλον δὲ μανέντες, ἀτίμοις φωναῖς πρὸς τὸν πατριάρχην καὶ τὸ ἱερατεῖον ἐχρῶντο, ὡς δὲ παρ' αὐτῶν προεδόθη, καὶ λιθάσαι ἐπεχείρουν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

subjicientes tam valido, ut auctoritate patriarchali opus fuerit ad eos in communionem rursus recipiendos et expiandos. Verba Nicetæ sunt: Ὁρῶν ὁ βασιλεὺς αὐτῶν προσκείμενον τὸ τῆς πόλεως πλῆρωμα, καὶ μὴ μόνον οὐκ ἀνεχόμενον βασιλεύειν θρανῶν ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀναθέματι καθυποβαλλὼν ἐκείνον, et p. 204, narrans de rebellibus ab Isaacio devictis et in gratiam rursus receptis, παρήγει, ait [nempe Isaacius], μετὰ μὲλον ἐπὶ τῇ παραδόσει τῶν πρὸς αὐτὸν ὁμωμοσμένων ἐνδεικνυσθαι, καὶ ἀρχιερεῖ ὀπτανέσθαι τῷ μεγάλῳ, καὶ ζῆτεῖν ἐκεῖθεν λύσιν τοῦ ἀναθέματος, ὅπερ αὐτοὺς οἱ τῆς πόλεως οἰκίητορες καθυπέβαλλον, ἄνωθεν ἐπὶ τῶν πυργοδαρῶν.

(27) Dubium, significetne *excœcare*, an *de medio tollere*, alio asportare, ubi a nemine amplius conspiciatur, vel etiam e vivis tollere. De hoc usu verbī v. interpp. ad Petron. illud *apoculamus* vel *aboculamus nos*. Modum excœcandi Græcis usitatum describit Agnellus p. 160.

(28) Nomen hoc est familiæ, non viri proprium. Nomina familiarum jam diu ante nonum sæculum, nedum illo ipso in usu fuisse contra Muratorium demonstrabitur ad p. 222. Est autem Ἀπαμβας, idem quod Ἀπαμεᾶς et hoc pro Ἀπαμειανός, ex urbe Bithyniæ Apamea oriundus. Talia frequentissima apud Græcos occurrunt. Est ergo hoc de illis familiarum nominibus, quæ a patria primi conditoris familiæ desumpta sunt, qualia frequentissima Batavis sunt. Terminationem vero βας idem esse atque εας demonstrat vox ἐκατόμβη, quæ nihil aliud est, quam ἐκατομῆα, *centuria*, et χιλιάμβη, *milleria*, quæ idem atque χιλιομέα, numerus mille individuorum. Ἐκατόμβη non de sacrificio tantum, sed de omni centuria dicitur. Ita ἐκατόμβη ὧν

est apud Athenæum p. 58. Vox χιλιάμβη rarior exstat in martyrologio: χιλιάμβας ἐξ ἐκάστου γένους θυόμενος αὐτῶν. *lambus* carminis genus est proprie Ἰάμβος vel Ἰάμειος, nempe στίχος vel λόγος, ab *lamo* (de quo v. Aristid. t. I, p. 47), qui aut primus invenit, aut inter primos eo frequentius usus fuit in reddendis oraculis; σίνβλον pro σιμελῶν, locus ubi ai σίμαι, *apes*, degunt; γαμβρός idem est quod γάμπερος, *nuptialis*, *μελλόνυμφος*. Notum *μεσημβρία* et *μεμβλημένος* pro *μεσημερία* et *μεμελημένος*. A *lama* fit *lamea*, *lamena*, *lamella* de quibus vid. ad pag. 416 dicenda. Pro *lamea* reperitur quoque *lamba*, et *cambra* pro *camera*. Vid. Du Cange h. v. Nota palus *Pomptina*, proprie *Pometina*. *Catacumbe*, proprie κατοκοιμαία, quod veteres ut κατακουμέα pronuntiabant. Nolo reliqua hujus generis persæqui.

(29) Id est Τορνίκιος. Gens Torniciorum valde celebris in historia Byzantina. Vid. Leo Grammat. p. 509. Cedren. p. 634, ubi hujus ipsius Nicolai fit mentio, Du Cange ad Alexiad. p. 229.

(30) Commentarium ad hunc locum præsent verba Philippi Vitalis V. D. Hieromonachi S. Basilii M. de urbe, ex epistola ad Josephum Blanchinum data, quæ habetur in Evangeliariorum quadruplici P. I, p. 529: *Undecim Evangelia heothina a Græcis in dominicalibus diebus matutinis recitantur. Quibus completis* [id est, quorum orbe semel absoluto], *iterum a principio incipiunt, Dicuntur anastasima, quia ad resurrectionem D. N. J. C. spectant. Qualibet enim Dominica fit officium resurrectionis a sancto Joanne Damasceno compositum et in octo tonos distributum. Denominantur heothina, quia matutina.*

τοὺς τοῦ κλήρου. Ὁ δὲ πατριάρχης ἐδηλοποίησεν Ἀ τὸν μάλιστα, ἔλθειν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ εἰρηνεύσαι (31) τὸν λαόν. Ὁ δὲ ἐδηλοποίησεν τοῦτο τὸν παρακοιμώμενον· ὃ δὲ οὐκ ἐπέτρεψεν τοῦτο. Γνοὺς δὲ τοῦτο ὁ λαός, ζήλω, ὡς εἴπωμεν, θείῳ φερόμενοι, οἱ μὲν πρὸς τὸν οἶκον τοῦ πανευφήμου μαγίστρου ἀπίεσαν φυλάξαι τοῦτον ἀνεπιβούλευτον· οἱ δὲ πλείους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐναπομείναντες, πάντα τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκ ξύλων σκευὴ ὄπλα χρῆσάμενοι, ἐξήλθον τῆς ἐκκλησίας, καὶ τοῖς ἀνταίρουσιν προσβάλλοντες, παρατεταγμένοι οὖσιν ἐν ὄπλοις Μακεδόσιν καὶ αἰχμαλώτοις τῶν Ἀγάρων (32) καὶ τοῖς ῥηθείσιν προσώποις, Μαρνανῶ καὶ λοιποῖς, τρέψαντες φυγάδας ἐποίησαν, καὶ τὴν νίκην ἀράμενοι πολλοὺς τοῦ κοινοῦ λαοῦ καὶ στρατοῦ ἀπέκτειναν. Κατέστρεψαν δὲ τοὺς οἴκους τῶν παρατατομένων τῷ ἀνακτι μέχρις ἐδάφους, τὰ αὐτῶν πάντα διαρπάσαντες καὶ τὰς πόρτας ἀνοίξαντες, τῷ φουσάτῳ (33) ἐνωθέντες, τῷ βασιλεῖ νατεμήνουσαν σπεῦσαι ἐν τῇ πόλει. Τῇ αὐτῇ δὲ νυκτὶ, δεκάτῃ τοῦ Λυγούστου μηνός, φοβηθεὶς ὁ παρακοιμώμενος Ἰωσήφ τὸν λαόν, ὡς πρὸς ἀπερχόμενον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, φυχῶν τὴν βίαν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσῆλθεν. Καὶ ὁ λαός τὰ αὐτοῦ πάντα ἀρπάσαντες, τὸν οἶκον αὐτοῦ κατηδάφισαν, πολλοὺς τε ἄλλους τῶν τῆς συγκλήτου ἀναίτιους αἰχμαλωτεύσαντες, ἀρπάσαντες τὰ αὐτῶν πάντα καὶ τοὺς οἴκους αὐτῶν κατα-

equo, abibat, milliumque seu milliariam trajiciens, ubi forum erat pistorium, 253 interdicebat pisto-ribus omni panificio et expositione vendendi panis. Dein regressus in palatium, assumptisque secum filiis Romani imper., descendebat per superiora diabatica seu porticus in ecclesiam circa meridiem, tempore, quo prandetur, adeoque nemo intus erat; hortationibusque et promissis pellectum extrahebat ex ecclesia magistrum, atque in suam [magistri] domum remittebat. Populus itaque vespere ad ecclesiam rediens et magistrum non inveniens, exsternali aut potius perciti furore, probrosis verbis lacescebant patriarcham et ordinem omnem sacerdotalem, ut qui supplicem suum prodiderint, et jam instituebant clericorum aliquos saxis impetere. Patriarcha igitur significabat magistro, veniendum ipsi esse in ecclesiam populumque sua presentia placandum. Magister ejus rei notitiam accubitori dabat veniam rogans. Ille vero non sinebat eum abire. Quo cognito, populus divino, ut modo dicebamus, zelo ablatus, pars ad ædes laudatissimi magistri abibant, a noxia et insidiis eum tuituri; plurimi autem, correptis, quotquot in ecclesia reperiebant, lignamentis et in armorum usum con-versis, invadebant adversam partem, quæ armata in acie adstabat, Macedones captivosque Agarenos

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(31) *Ad placandum, sapiendum populum.* Valet hic idem atque εἰρηνοποιῆσαι, καταπραῦναι, μελιξασθαι. Pertinet itaque ad sordidam et novam Græcitatē, quo multa hujus libri. Eo sensu quoque habet Xiphilinus p. 1297: Ἐκέλευσε μὲν φιλικῶς γράμμασιν, ὡς δὲ εἰρηνεύσων αὐτούς, *ad se amice per litteras vocavit, velut inter eos pacem facturum.* Bonis et probis Græcis alia est εἰρηνεύειν *pacem agere, nunquam conciliare.* Hujus generis exemplis abundat novus Græcus sermo. Ἐνεργεῖν est alias *operari, agere.* Sed Symeon Thessalonicensis (apud Du Cange Gloss. Gr. p. 1244) usurpavit pro *in actione, vel functione constituere*, in molium, actionem mittere, et ita quoque Procopius Hæschelii p. 83: Τὰς τε σφειδόνους καὶ τὰ τόξα ἐπ' αὐτοὺς ἐνήργουν. Βασιλεύειν, quod proprie est *regnare*, Nicephoro Patr. CPtano Brev. p. 179, et Continuatori Theophanis p. 129, aliisque est *regem facere, constituere.* In posteriore loco qui citatur versus πρᾶτον μὲν εἶδος, est ex Euripidis *Æolo transsumptus.* Vid. Stobæi cap. 65. Nicephorus idem p. 151, συμποσιάζειν τοὺς φίλους pro *estitum* habet. Anna Comnena in Alexiade p. 17, κυμαίνειν, *in æstum dare vel adigere, eὐτακτεῖν* pro *in ordinem cogere* Codinus Offic. V, 54, ἐκχωρεῖν pro *extrahere* Diodorus Siculus t. II, p. 25. Sed hoc spectatæ probibatis eo sensu verbum antiquum est. Latini quoque paria fecerunt. *Adhærere* dixit Anastasius pro προσκολλῆν, *appingere, applicare.* *Adhærrens*, ait in Stephano III, *eidem imperiali misso quemdam propriæ gentis nefarium virum.* V. Du Cange v. *Innotescere* pro *significare, insinuare.*

(32) Propterea quod Agarenos verti, nemo me putet etiam in Græcis Ἀγαρηῶν voluisse restitutum ire. Recte habet vulgata, Ἀγάρροι vel Ἀγάρες sunt iidem, atque Ἀγαρηνοί. Nam ος et οι et ες et ηνοί sunt tantum formæ terminales, quæ omnes manant ab Arabico aut potius Persico *Aggar* et *Angar.* Ita appellatur Orientalibus, primis Persis,

quorum vox patria, deinde Arabibus, a quibus vox est ascita, mulio, bajulus, quicumque jumento suo aut corpore operam ad tempus præstat, seu mercede, seu gratis et coactus, verbo *angarus*, angariam faciens. Quia vero Arabes plerumque in Palestina, Syria et reliquo Romanis atque Græcis noto Oriente camelis suis vecturas mercibus et itineratoribus olim præstabant et adhuc hodie præstant, eaque negotiatio præter latrocinia ipsis pæne unice victum acquirit, ex eo factum est, ut Arabes in universum a negotio, quod exercebant, ab agario vel angaria, seu præstatione jumentorum vecturarumque Agares, Agari, Agareni appellarentur. Hodie *muckri* appellantur, et nomen hoc frequens est in itinerariis. Itineratores nostri, qui in Orientem excurrerunt, illinc reduces facti secum in linguam nostram induxerunt vocabulum *mucker*, quo hominem vilem eumdēque proditorem et malefidum designamus; unde vox Gallica *poucre* manavit. Proprie notat hominem, qui operam suam in vendendo aliquo ejusve mercibus ex uno loco in alterum elocat mercede, eoque victitat. V. Du Cange Gloss. Gr. v. *μοχθηρός*, ubi adducit locum e Nomocanone Coteleriano, qui hinc potest intelligi et illustrari.

(33) *Fossatum* significat, ut notum est, vallum, castra, exercitum in unis castris congregatum et consistentem; item expeditionem militarem. De variis scribendi modis et significationibus vid. Goar ad Codin. p. 31, n. 52. Du Cange Alex. p. 341, et Gloss. utroque. Hic loci intelliguntur castra Nicephori apud Chrysopolin. Juvat hac occasione locum Capitolini in Gordianis a censura Salmasii vindicare. *Castra omnia*, sic jacent ibi verba, *fossato circuibat, noctibus etiam plerumque vigilias frequentabat. Castra amnia* sunt ibi τὸ δλον στρατόπεδον, ἡ δλη παρεμβολή, partes omnes castrorum; et *fossato* idem est atque ἐν τῷ φουσάτῳ, tempore fossati vel belli.

et eorum duces, paulo ante dictos, Marianum et reliquos, iisque victis et fugatis, multos tam de plebe, quam militum quoque, trucidabant; domos eorum, qui domino adversabantur, ex ipsis fundamentis reuellebant; supellectilem eorum et opes omnes discerpebant atque differebant, effractisque Urbis portis, irruerunt in fossatum et significabant imperatori opus esse celeri in Urbem adventu. Proxime secuta nocte, quæ decimum Augusti diem præcedebat, timore plenus paracæmomenus Josephus, ut vidit populam in se quoque ædesque suas irruere, declinans vim et injuriam, recipiebat se in ecclesiam. Populus interea post direptas ejus facultates omnes domum solo æquabat; multos ordinis senatorii innocentes in vincula rapiebat, differebat eorum facultates omnes, ædesque dejiciebat. Per triduum continuabat in his rabiosa plebs.

Optime igitur erga rem publicam animati proceres magistrum eundemque patrem domini Nicephori ducebant in palatium, ibique manere jubebant usque ad imperatoris filii adventum. Altero autem die a finitis et sopitis hisce tumultibus [id est die decimo quarto Augusti], intrabat magister Leo e fossato in Urbem. 254 Die decimo quinto tandem Augusti mensis imperabat per litteras imperator accubitori Basilio et præposito Joanni, ut cum illis proceribus, quos ipse nominatim in litteris designabat, in palatium Hierie egrederentur, ibique sibi occurrerent. Id quod jussi etiam fecerunt. Die nempe decimo sexto Augusti, indictione sexta, die, quæ tum erat Dominica, inscensu mane facta in imperialem dromonem vel liburnicam, applicabat imperator ad portam auream; ubi ipsi tota urbs, senesque juvenesque, cum lampadibus et sufficientis occurrerent. Relicto dromone et equo conscenso, transibat per externum vel suburbanum parateichium seu pomærium; indeque conversus, per placoten seu viam magnis tabulis saxeis

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(34) Memorat hunc virum Luitprandus p. 481.

(35) Videtur hic locus Du Cange refellere, qui in Constant. Christ. p. 83 et p. 117, τὴν ἀχειροποίητον τῆς Θεοτόκου ab æde Abramii aut Abramitarum distinguit.

(36) Vide supra.

(37) Gestamus hodie pileos et chirothecas et tibialia e pilis castorum parata. Quid ergo? Designabatne noster pallium e pilis castorum factum, an pellibus integris castorum foderatum seu subutum? Decernere arduum est; quis tamen posterius potius pronuntiare. Castoreas enim pelles vestibus assutas et subsutas jam sua ætate gestari consuevisse testatur Herodotus IV, 108: Ἐν τῇ ἐνύδριε ἀλλοκονταὶ καὶ κάστορες καὶ ἄλλα θηρία τραγωνοπρόσωπα, τῶν τὰ δέρματα περὶ τὰς σισύρας περιβράπτειται. V. Du Cange v. *Castorini* et *Beber*, quæ vox si forte Scythicæ aut Sibericæ magis est, quam Germanicæ originis, obtinet tamen in sermone nostro ut castorem *Biber* appellemus. Joannes de Garlandia in Synonymis:

Dant pelles pallis Marder, Bever, Cyrogrillus, Id quoque cuniculus, cismus dant et lareones.

Bernardus Sylvester:

Cismus obrepsit et vestitura potentes Marturis, et spolio non leviori liber,

Id est castor, cujus spodium, σπολάς, σκύλος, σκύτος, exuvie, pellis detracta, non leviori pretio, quam marder, comparatur. Habemus hic aliquot bestias in vulgus non notas. *Cyrogrillus* est χοιρόφυλλος. *Cismus* Germanicum *Ziesmaus*, mus, qui odorem spargit cisimo vel bisamo, id est musco, similem. Frequentissimi usus erat medio ævo, non tantum

σκάψαντες. Τρισὶν γὰρ ἡμέραις τοῦτο ἐποίουν ὁ λαὸς μανέντες.

Οἱ οὖν εὐνούστατοι τῶν ἀρχόντων τὸν μάγιστρον καὶ πατέρα τοῦ ἀνακτος Νικηφόρου ἐν τῷ παλατίῳ ἀνήγαγον, καὶ μένειν ἐκεῖσε ἐποίησαν μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως. τῇ δὲ δευτέρῃ ἡμέρῃ τῆς ἐλευσεως τοῦ βασιλέως ἐσηλθὲν καὶ ὁ μάγιστρος Ἄτων ἐκ τοῦ φοσσάτου ἐν τῇ πόλει. Τῇ δὲ πεντεκαίδεκάτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς ἐδηλοποίησεν ὁ βασιλεὺς τὸν παρακοιμώμενον Βασίλειον (34) καὶ τὸν πραιπόσιτον Ἰωάννην, ὥστε ἐξελθεῖν μεθ' ὧν αὐτοῖς ἔγραψεν ἀρχόντων ἐν τοῖς Ἱερείας παλατίοις καὶ ὑπαντῆσαι αὐτῷ ὅπῃ καὶ ἐποίησαν. Καὶ τῇ ἐπαύριον, ἐξκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ Αὐγούστου μηνὸς, Ἰνδ. ζ', ἡμέρῃ Κυριακῇ πρῶτῃ ἐμβὰς εἰς τὸ βασιλικὸν δρομόνιον προσέβαλεν ἐν τῇ χρυσῇ πόρτῃ. Κάκει προσυπήνησεν αὐτῷ πᾶσα ἡ πόλις, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, μετὰ λαμπάδων καὶ θυμιαμάτων. Κατελθὼν δὲ ἀπὸ τοῦ δρόμονος καὶ ἰππεύσας διῆ..θεν διὰ τοῦ ἔξω παρατειχίου, καὶ διὰ τῆς πλακωτῆς στραφείς ἐσηλθὲν εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἀδραμιτῶν (35) τὴν λεγομένην Ἀχειροποίητον τῆς Θεοτόκου, καὶ ὤραν τρίτην βαλῶν σαραμάγγιον (36) καστῶριον (37)

in frigidioribus et borealibus orbis partibus, sed etiam in ipsa Italia pellicia pretiosa, ut non tantum vestes pellibus duplicarent, verum etiam pelles suis tectis iasternerent; quod e locis a Du Cange citatis abunde constabit; ut, quod paulo ante jam professus fui, hic nequam dissimulare, me valde mirari, qui fiat ut in codice nostro, inter tot nomina vestimentorum, pæne nulla fiat mentio pelliciorum, quibus luxum ostendere lautiores, qui tum erant, homines affectabant, et quorum fama pleni sunt ejus ætatis homines. Vix credas usum pelliciorum Græcis nullum fuisse, algido celo suppositis et amicitis commerciorumque nexu cum Russica gente junctis, nisi non nostro solum in codice, sed etiam apud nullum omnino, quod sciam, scriptorem Byzantinum eorum mentio fieret. In ipsis antiquis Græcis picturis, quas quidem me vidisse memini, nemo pellitus conspicitur. Cujus rei causam dicat qui norit, qui velit. Lectos ipsos pretiosa pelle intratos medio ævo fuisse apparet e loco Petri Cluniacensis, quem eo adduco, ut illustrem atque emendem. Citat eum Du Cange v. *Amorenenses* et *Coopertorium*. Est autem hic: *Nihil se putabat habere, nisi ex pilosis illis et condensis Numantinorum, hoc est juxta modernos Amorensum cattorum pellibus conlecto multi pretii coopertorio lectus muniretur pariter ac ornaretur*. Quinam hi sunt Numantini et Amorenenses calli? Dubio vacat omni, non eos *Armorenenses*, sed *Samorenenses* esse; ideoque legendum: *juxta modernos Samorensum cattorum pellibus*. Vox Arabica *Sammor* mustelam Scythicam, vulgo *Zobel*, notat. *Sammor* autem venit forte a Cymbris olim, hodie Siberis dietis. *Sammoria* et *Siberia*, item *Cimbria* et *Cimmeria* idem. At quid *Numantini* huc faciunt?

καὶ καθβαλικεύσας, ἤλθεν εἰς τὴν μεγάλην χρυσῆν πόρταν, καὶ στὰς ἔφιππος ἐν τῇ αὐτῇ πόρτῃ, ἔνδον τῶν δύο μερῶν τοῦ δήμου ἱσταμένων, εὐφημίσθη οὕτως « Καλῶς ἤλθες, Νικηφόρε, αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων καλῶς ἤλθες, Νικηφόρε, ἀναξ μέγιστε Ῥωμαίων καλῶς ἤλθες, Νικηφόρε, ὁ τροπωσάμενος φάλαγγας πολεμίων· καλῶς ἤλθες, Νικηφόρε, ὁ πορθήσας πόλεις ἐναντίων· καλῶς ἤλθες, ἀνδριώτατε νικητῆ, ἀεισέδαττε· καλῶς ἤλθες, δι' οὗ ὑπετάγησαν ἔθνη. Διὰ σοῦ Ἰσμαὴλ ἠττηθεὶς κατεπτώθη· διὰ σοῦ τὰ σκῆπτρα Ῥωμαίων κρατύνονται· ἔντεινε (38) οὖν καὶ κατενοδοῦ καὶ βατίλευε. Ἠλέησεν ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ἀναδείξας σε, Νικηφόρε, βασιλεῖα αὐτοκράτορα Ῥωμαίων. Εὐφραίνου τοίνυν, πόλις ἡ τῶν Ῥωμαίων. Ἐπόδεξαι τὸν θεόσπετον Νικηφόρον. Ἦλθεν γὰρ ὄντως λάμπων τὴν ὑφήλιον πᾶσαν, » Εἶθ' οὕτως εἰσῆλθε τὴν πόρταν ³⁸, περιπατῶν ἔφιππος τὴν μέσσην μέχρι τοῦ φόρου, κάκει κατελθὼν ἐκ τοῦ ἵππου εἰσῆλθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας Θεοτόκου ἐν τῷ φόρῳ, καὶ λαβὼν φατλία (39) ἐποίησεν προσκύνησιν, καὶ ἐφόρεσεν τὸ διβητήσιον καὶ καμπάγια καὶ καμπότουθα (40). Καὶ ἀπὸ τοῦ φόρου πεζοπορῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν μετὰ λιτῆς καὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ, καὶ στὰς εἰς τὸ ὠρολόγιον εὐφημίσθη παρὰ τῶν δύο μερῶν οὕτως. « Νικηφόρον βασιλεῖα τὸ πρᾶγμα τὸ δημόσιον αἰτεῖ. Νικηφόρον οἱ νόμοι ἐκδέχονται. Νικηφόρον τὸ παλάτιον ἐκδέγεται· αὐταὶ εὐχαὶ τοῦ παλατιοῦ· αὐταὶ ἐντεύξεις (41) τοῦ στρατοπέδου· αὐταὶ εὐχαὶ τῆς συγκλήτου· αὐταὶ εὐχαὶ τοῦ λαοῦ· Νικηφόρον ὁ

A stratam intrabat in monasterium Abramitarum, quod vulgo Acheiropætos [seu imago manibus non facta] Deiparæ appellatur. Hora tertia indutus scaramangium castoreum ibat in equo ad magnam portam auream, ibique subsistens in equo nonnihil, excipiebatur ab ambabus factionibus intra portam stantibus faustis his acclamationibus: « Rene veneris, Nicephore, imperator Romanorum. Bene veneris, Nicephore, domine maxime Romanorum. Bene veneris, Nicéphore, multarum hostilium cohortium victor et fugator. Bene veneris, Nicephore, eversor urbium inimicarum. Bene veneris, fortissime victor, semper Auguste. Bene veneris, per quem subacti sunt alienigenæ. Per te superatus Ismael [id est nomen omne Saracenicum] humi procubuit. Per te scepra Romanorum robur et firmamentum accipiunt. Alacriter itaque et strenue prospereque perage res et administra imperium. Misertus fuit Deus populi sui in eo quod te, Nicephore, Romanorum summa cum potestate imperatorem constituit. Lætare itaque tu, urbs Romanorum. Suscipe Nicephorum a Deo coronatum. Advenit enim, ut revera collustrans suo splendore totum soli suppositum terrarum orbem. » His recitatis, intrabat in urbem per portam, decurrebat eques mediam plateam, sic dictam, usque ad forum, ubi delapsus equo ingrediebatur in ecclesiam sanctissimæ Dei Genitricis in foro, sumptisque cereis, perficiebat adorationem, induebat dibetesium, campagia et campotuba seu tibialia campestria. E foro pro-

VARIÆ LECTIONES

³⁸ ΣΧΟΛΑ, Χρῆ γινώσκειν, ὅτι τὴν μέσσην μεγάλην πόρταν εἰσῆλθεν.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

Toto cælo Numidæ et Cimmerici diversi. Sed puto Numantinos hic dici non in Numidia Africæ, sed apud Nomades, id est vagabundos mapaliæres Scythas natos. Eadem de causa, quod Arabes quoque nomades essent, credo Arabum murem dictum fuisse illud ipsum animal, Zobelum, aut potius cismusum, vel murem odore moschi, quod apud Arabes, hoc est vagabundos Scythas, nasceretur. Nam profecto apud Arabes proprie sic dictos, Ægypti accolæ, mus pretiosus nascitur nullus. Sed verum est, veteres nomadas omnes, etiam eos, quos sævum frigus urit, Arabes appellasse. Arabum murem habet Paulinus in Eucharistico vs. 148:

*Cultior utque mihi vestis foret et nova sæpe,
Quæque Arabi muris leni fragraret odore.*

Nisi forte Paulinus muscum a mure prolificis crederit.

(38) Est e Psalmo XLIV, 5, solemnibus formula recentibus imperatoribus, aut cum triumpho redeuntibus, aut in templum solemnibus processione venientibus, acclamari solita. Vid. Leo Grammat. pag. 451, et Symeon Mag. p. 418. Hunc recenset Anna Comnena p. 58, inter præsentia futuri imperii, patri suo Alexio facta, hoc, quod ipsi equitanti aliquando aliquis, qui subito disparuerit, hæc verba dixerit in aurem: Ἐπιλαμβάνεται κνήμης τοῦ Ἀλεξίου, καὶ πρὸς ἐαυτὸν πεζὸς ὡς ἱππότην ἐφελευσάμενος πρὸς τὸ οὖς τοῦτο δὴ τὸ τῆς Δαυιδικῆς ἀνεφθέρξαστολόγος· Ἐντεινε καὶ κατενοδοῦ καὶ βατίλευε ἕνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης. Καὶ προσέειπε τῷ λόγῳ· Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιε. Conf.

Photii orat. in dedicationem Ecclesiæ Novæ, L. VI Antiqu. Orient. Banduri p. 131.

(39) *Cereos*. Est procul dubio a *facula*. Sæpe Græci, in corrumpendis Latinis vocibus ultra fidem ingeniosi, τ et κ permutant, dicentes φατλία pro φακλία, et vicissim σικλία pro σικλία, *situlæ*, σπέτλον pro σπέκλον, *speculum*, dicunt quoque φύτλιν. Si tamen contractum quis malit existimare pro φατλία, me non habebit repugnantem. Est autem φατλίον, φητλίον, φητλίον et φοιτύλιν (eodem sensu) vox Arabica (*fatilah*) idem significans quod *torchia*, *torche*, funale torticium. V. Du Cange his in vocibus.

(40) Videntur esse tucia et campagia, id est femoralia et tibialia in una massa. Vid. supra dicta de campagiis et tubiis.

(41) Vox vulgaris Græca pro δεήσεις, παρακλήσεις, εὐχαί, *preces*, supplicationes. Ita jam apud Polybium p. 564, ed. Gronov. exstat; saltem potest ibi sic accipi, quamvis etiam non incongrua ibi sit notio congressus, colloquii deliberandi gratia de articulis pacis constituendæ. Recte interpretatur Diodori Siculi t. II, p. 124, τὴν προκεχειρισμένην ἔντευξιν vertit *petitionem institutam*, id est propositam sibi et animo agitatam. Apud Genesium p. 7, redidit *intercessionem*. Conf. locus Phranzæ citatus Du Cange ad Alexiad. p. 244. Xylander ad Cedren. p. 562, non percepit hunc vocis significatum, neque interpretatur Constantini Porphyrogen. de Themat. p. 29, neque interpretatur Alexiadis p. 90. Ἐντευξίδιον pro libello supplicii habet Arrian. Diss. Epictet. p. 142. c. f.

cedebat pedes ad sanctæ Sophiæ ædes in processione solemnī cum sancta cruce, et subsistens in horologio audiebat faustas hasce ambarum factionum acclamationes: « Nicephorum imperatorem res publica flagitat. Nicephorum leges exspectant Nicephorum palatium exspectat [id est comitatus palatinus]. Hæc Hæc sunt preces et oblationes exercitus. Hæc sunt vota senatus. Hæc sunt vota populi. Nicephorum orbis terrarum exspectat. Nicephorum exercitus exspectat. Commune decus Nicephorum exspectat. Nicephorus, commune bonum, imperet. Exaudi, o Deus, te rogamus; exaudi, o Deus. Contingat vita Nicephoro. Nicephore Auguste, tu es pius, tu es Augustus et venerabilis. Deus te dedit, Deus te custodiet. » **255** Christum colens semper vinces. Multos annos Nicephorus imperet. Christianum imperium tueatur Deus. » Post hæc peracta ingressus per horæam pylen seu portam speciosam [S. Sophiæ puta] in metatorium, assumptoque ibi tiztacio, ingrediebatur narthecem; et in magna regia porta sumptis tædis aut cereis a præposito porrectis, adorationem perficiebat, depositaque comitante patriarcha, pergensque per eum medium dextramque ambonis et solæ partem, ut venit ad sacras fores [cancellorum et bematis], faciebat cum cereis a præposito traditis adorationem; inde retro conversus ab aditu bematis ascendebat una cum patriarcha in ambonem; ubi cum patriarcha benedictionem super chlamyde seu paludamento imperiali dixisset, tradebat eam cubiculariis; qui porro eam imperatori induebant. Similiter **

CAPUT XCVII.

De promotione prohedri seu præsidis universi senatus.

Prohedri seu præsidis dignitas hoc habet braebum seu virtutis præmium et honoris insigne: C

** Deest h. I. codici unum folium.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(42) Videtur idem esse, qui olim *princeps senatus*, caputque hoc non decimi sæculi, sed quinti aut sexti esse: aut argumentum hoc cum aliis unum est, ceremoniale hoc post Joannem Tzimiscæ tempora a juniore Constantino, Romani filio, non a seniore, Leonis filio, profectum esse. Puto enim ætate Constantini Porphyrogenneti desiisse principes senatus et prohedrorum phobedros, aut protoprohedros, neque ipsos prohedros in usu jam fuisse. Nam Cedrenus p. 663, refert, Joannem Tzimiscem eum titulum instituisse, videturque in vicem tituli patricii successisse, qui sæculo decimo ineunte et medio adhuc valde frequens erat. Tunc enim, ineunte sæculo undecimo et deinceps, permultos prohedros eodem tempore in aula Constantini reperimus, quorum primicerius erat ὁ πρωτοπρόεδρος, cujus meminit Scylitz. p. 833 et p. 835.

(43) Est insigne, symbolum, indicium, quo colato confertur honor: quod qui gerit, honorem se gerere proficitur, cujus symbolum gerit. Dignitates gemino modo conferebantur olim, διὰ λόγου, *auctoritate* vel *elogio*, et διὰ βραβείων, *præbravia*, id est præmia (nam præmium idem prorsus est atque βραβείον, *bravium*). Tale bravium nancisci *infulas sortiri* appellat Codex Theodos. passim. Alias quoque Græci σύμβολα dicunt. Elegans locus est apud Themistium p. 73: Καθ' ἕνα ὁ νόμος τὸ δῶμα καὶ τὸν στέφανον, οὕτω τὴν πολιὰν ἢ φάσις ἐντιμον ἡγεμονικὸν σύμβολον ἀξιώματος ἐπιτίθησι. Ὅσπερ οὐκ ἀνεκτὸς ὅμιν ὁ δῖγα τῶν ὀμειτέρων συμβόλων (absque vestris infulis, insignibus, braviiis) ἔργων ἐπιχερῶν. — Constantinus

A κόσμος ἀναμένει. Νικηφόρον ὁ στρατὸς ἐκδέχεται· τὸ κοινὸν καλὸν Νικηφόρον ἐκδέχεται· τὸ κοινὸν ἀγαθὸν, Νικηφόρος. βασιλεύσει· εἰσακουσον, ὁ θεὸς, σε παρακαλοῦμεν· ἐπάκουσον, ὁ θεὸς, Νικηφόρου ζωῆ· Νικηφόρε Αὐγουστε, σὺ εὐσεβής, σὺ σεβαστός· ὁ θεὸς σε ἔδωκεν, ὁ θεὸς σε φυλάξει· τὸν Χριστὸν σεβόμενος ἀεὶ νικᾷς· πολλοὺς χρόνους Νικηφόρος βασιλεύσει· Χριστιανὸν βασιλείον ὁ θεὸς περιφρουρήσει· Μετὰ ταῦτα εἰσελθὼν ἔνδον τῆς ὤρωιες πύλης εἰς τὸ μητατώριον ἤλλαξεν τὸ τριτάκιον, καὶ ἐστῆθεν ἐν τῷ νάρθηκι καὶ εἰς τὰς βασιλικὰς μεγάλας πύλας λαβὼν φατλία παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἐποίησεν προσκύνειν, καὶ ἀποσκεπασθεὶς εἰσόδουσεν μετὰ τοῦ πατριάρχου διὰ μέσου τοῦ ναοῦ καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς τοῦ ἀμβωνος καὶ τῆς σωλαίας ἐλθὼν εἰς τὰ ἄγια θύρια, κάκει λαβὼν φατλία παρὰ τοῦ πραιποσίτου, ἐποίησεν προσκύνειν, καὶ στραφεὶς ἄμα τοῦ πατριάρχου ἀνῆλθεν ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν τοῦ βήματος εἰς τὸν ἀμβωνα, καὶ ποιήσας τὴν εὐχὴν ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῆς χλαμύδος καὶ ἐπιδοὺς τοῖς τοῦ κουβουκλείου, ἐκέδυσαν αὐτὴν τῷ βασιλεῖ ὁμοίως **...

B

infula, introibat in naum [seu navim ecclesiæ],

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΖ'.

Ἐπὶ προαγωγῇ προέδρου (42) τῆς ἀπάτης συγκλήτου.

Ἢ τοῦ προέδρου τῆς συγκλήτου ἀξία τότε βραβεῖον (43) ἔχει· διρόδιον (44) χιτῶνα (45) καὶ χρυσόθετον VARIE LECTIONES.

Porphyrogenn. de admin. imperii p. 126, commemorat *vestem magistratus*, seu eam, qua magister sacrorum officiorum investiri solebat.

(44) Contracium ex *diarrodion*. Sic quoque δικίτρινα, διθένετον, pro διακίτρινον, διαθένετον, nisi quis malit, me non improbaturo, a δι, id est Latino *de*, arcessere. Itali quoque *di pro de* dicunt. *Pannus de roseo, de cirino, de veneto*, subintell. *colore*, id est coloris rosei, etc. Reperitur quoque *diarrhodum*. Hugo Falcandus (apud Murat. t. II Ant. Ital. p. 405): *Hic diarrhodon igneo fulgore visum reverberat*. Ergo erat hic color acutus, proxime ad coccineum accedens. Conf. p. 271.

(45) Paulo post dicam, qui differant χλαμύς, χλαμύς et χιτῶν. χρυσόθετον constanter reperio in membranis; quapropter de χρυσόθετος, quod aliquando in mentem ideo venit, quia *auro clusus* dicitur, ut monstravit Salmasius ad Historiam Augustam, cogitari non debet. Ergo alia quaerenda exponendi ratio. Et incipio de probitate meæ interpretationis dubitare. Reddidi *tantiis aureis septam*; forte debueram *aureis exemplis respersam*. Figuras enim vestibus intextas aut insulas *exempla* nominabant: τὰ ἐνθετα et αἱ ἐνθέτα sunt idem, quod *emblemata*, omnia, quæ in opus alius generis ἐντίθετα, ἐμβάλλεται ornatus causa. Erit ergo χρυσόθετον idem atque χρυσοθήετον, *auro incertum*, cui aurum insertum est. Patrocinator utriusque pariter interpretationi, quod proxime sequitur περιφρουρήτων ἐκ διαχρυσόθετων. P. 256, διὰ χρυσῶν θιτῶν scribitur divisus vocibus.

καὶ ζώνην διάλιθον ἀλουργῆ (46) χλαμύδα διάλευκον
περιορνευμένην ἐκ διαχρυσοθέτων καὶ ταβλίων (47)

A tunica roseam aureis tæniis septam, et zonam
gemmatam purpuream, et chlamydem albam circa

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(46) Videtur magis ad colorem, quam ad materiam respici. Zonam purpuream, purpura infectam, non e pinnæ lana factam, Nam quæ aut purpura infecta, aut lana marina parata essent, quinvis diversi generis res, ambo tamen pariter ἀλουργῆ erant, e productis maris parata. Purpura poterant panni quacunque materia, lana, serico, etc., facti tiugi; panni e lana marina facti, poterant colores quoslibet recipere. Bene distinxit Basiliius hom. in divites (quantum colligo e loco, quem non datum est in connexione expendere; debeo enim illum Du Cange Gloss. Gr. v. Πίννα) τὰ ἐκ θαλάττης ἄνθη ἢ κόχλος, purpura, vel murex, dat colores ardentis e mari provenientes, ἢ πίννα ὑπὲρ τὸ ἐκ τῶν προβάτων ἔριον, pinna dat lanas, quæ lanas ovium vincunt; ἢ κόχλος, conchylium, dat colores non tantum purpuram, sed etiam alios, cyaneum et flavum, at lanas non dat. Pinna vero, aliud ostrei genus. lanas quidem, at non colores dat. Asterius vero pinnam pro conchylio posuit, et illi tribuit flavum, aut potius dilute rubrum purpureum succum (apud Du Cango l. c.): Ἀλιεῖς βάπτουσι τὰ ὑπόχρυσά τῶν ἐρίων τὴν ξανθὴν πίνναν θηρεύοντες, piscatores lanas inficiunt capturam pinnarum flavo sanguine. De pinna et vellere pinnino seu marino multis egit Salmasius ad Tertull. p. 175 seqq. Et nihilominus tamen inutiliter non est ascribere quæ Keislerus de pinna et ejus vellere indeque parato pannificio refert in Itinerario Italico p. 744; *Einer sonderbaren Falvike muss ich hierbey gedenken, die vorn hmlich zu Tarento uny Reggio im Schwange ist, und wozu die Fäsergen oder eine Art von Haren und Wolle, die au einer gewissen Sorte von Muscheln gefunden wird, Gelegenheit gegeben. Denn diese hat man also zu reinigen und zuzubereiten gelernt, dass anitzl Camisoler, Mützen, Strümpfe und Schuhe, welche wärmer als Wolle halten darus gestrickt und versertigt werden. An der Weiche und Feinigkeit kommen solche der Seide nicht bey, hingegen behalten sie stets e nen sonderbaren Glanz. Die natürliche Farbe dieser Muschel fällt ins Olivengrüne. Die Muschel, die solche hervorbringt, wird häufig auch um die Inseln Malta, Corsica und Sardinien gefunden, ja selbst in dem Golfo di Venetia habe ich etliche solcher Art angetroffen, an welchen aber die rauhe Mutterie, so man einigermassen mit einem zarten Moose vergleichen kan, sparsam zu finden war, Idem p. 918 sic scribit: Die größten vor den Muscheln der hiesigen Gegend (loquitur de tractu Anconitano) sind die pinnae oder pernae, welche letztere Benennung sie von ihrer einem Schinken gleichengcn Gestalt erhalten haben. Des äusserste ihrer Schaalen ist roth, und bey ihrem spitzigen Ende wächst oder setzet sich insgemein ein byssus marinus an, der zuweilen vier biss sechs Zoll lang ist.*

(47) Cum magna pars nostri hujus codicis in nominibus vestium consumatur, quibusdam vulgo ignotis et prorsus novis, aliis notis quidem, at non satis clare perspectis, non inutile duxi futurum, si in illustranda hac antiquitatis perobscura parte aliquanto diligentius versarer. Gerebant igitur homines, honestiores profectio illorum temporum, in quibus codex noster obhæret, vestes præcipuas tres, quarum reliquæ aut accessiones, aut variæ formæ videri queant. Extima erat chlamys, Romana, non Græcæ vestis, secunda χιτὼν superior, quem alias χλαμύδα appellant, et tertia χιτὼν inferior, proprie et stricte χιτὼν, item στιχάριον dicta. Chlamys erat pallium Romanum (nam Gracum aliter comparatum erat) super reliquis vestes gestari solita, non certè longitudinis in humero dextro, aut proxime ad eum, nunquam medio in pectore. fibulæ ope

constringenda, plerumque ad genua defluens, ampla et libere promissa. Propendebat tamen interdum usque ad talos. ut in imagine Justiniani Ravennate, quam protulit Alemannus ad Procopium p. 73. Hoc pallium valde prolixum videtur Etymologici M. ἀγομαντίον esse, quod usum sagi vel sacci præstaret et tamen formam manti haberet. Mantum nempe erat valde amplum et ad terram demissum. Sagum non item, quod proprie ad genua fere tantum, aut ad mediâ femora pertineret. Vid. ad p. 285. Hoc proprie est chlamys, et fuit sæculo v. et deinceps vestis tam togatæ, quam sagatæ militiæ, postquam toga in desuetudinem abiit. Vidi quoque in vetustis imaginibus tertium chlamydis brevissimum genus, quod apud juncturam humeri cum cubito desineret diversum a colobio eo, quod colobium in pectore apertum esset, chlamys tantum a dextro latere, sic ut dextrum modo humerum sineret exseri, sinistrum occuleret. Chlamydis et sagi et chitonis imaginem videor mihi in Monologio Basiliano t. I, p. 63. in effigie S. Joannis Baptistæ ad habitum mediævi facta videre. Est etiam chlamys, qua indutus conspicitur Nicephorus Bontoniat in imagine Cerimoniali nostro præmissa. Nam per ejus fissuram trajectus lotus dexter humerus cum chitonis manica dextra et ipso pene toto chitone apparet. Sinistra vero manus sola prominens per sublevatam chlamydem apparet. Qua parte coibant oræ dextri et sinistri lateris, in chlamyde lata erat insuta aut intexta tabula, purpurea, aurea, plumata, imagines varias, præcipue vero principum, quorum quis esset subditus, protomas ostendens. Has tabulas *tablia* appellant, de quibus in continenti dieam pluribus, Chlamydis igitur erat fibula in dextro humero, sub qua dexter humerus exerebatur. Constat id multis auctorum locis, de quibus unum Nicetam citabo, qui l. III, Manuelis p. 71 sine, describens torneamentum ab illo imperatore et Franco principe Antiochiæ apud illam urbem institutum, ait imperatorem processisse in equo, χλαμύδα ἡσθημένον ἀσπειρότεραν, περὶ τὸν δεξιὸν ὤμον περονουμένην καὶ ἀφεισίαν ἐλευθέραν τὴν χεῖρα κατὰ τὸ πόρπημα. Chlanides et chitonis habebant quidem interdum quoque fibulas, sed non semper. Multæ enim earum ad nostrum hodiernum morem factæ erant sic ut inter latus colli et juncturam humeri cum claviculis nihil pateret. sed omnis pannus continus esset, et manica cum ipsa vestes cohæreret. In quibusdam tamen chitonibus vel tunicis habebat pannus abutroquelatere, et lata fissura erat utrinque a mamilla pectoris ad sinem scapulæ usque procedens. Geminæ igitur hæ rimæ fibulis astringi debebant. Differebant igitur fibulæ chitonum a fibulis chlamydem, quod hæ semper adessent et nunquam possent abesse, illæ plerumque abessent et fibulæ porro chlamydem semper essent singulares, chitonum contra, ubi adessent, semper gemellæ. Hæ denique extra conspectum latebant sup chlamyde, nisi quis γυμνός, id est tantummodo tunicatus, procederet; fibulæ chlamydem in oculos incurrebant, et maximum erant chlamydis ornamentum et ostentatio divitiarum præcipua Auræ enim plerumque erant, artificioso opere elaboratæ et gemmis fulgentibus obsitæ. Hinc patet in loco Chrysostomi, quem Casaubonus ad Scr. Aug. Hist. t. II, p. 22. citat, e laudatione Babylonæ pro χλαμύδος legi oportere χλαμύδος. Describit ibi pompam et φαντάσιαν seu apparerentiam imperialem Ἰπτόγραφον, ait, αὐτὸν σεμνόν ἀπὸ τῶν ἱματίων φαινόμενον, καὶ τῆς ἀλουργίδος καὶ τῶν λίθων τῶν πανταχοῦ διασπαρμένων, κατὰ τὴν δεξιάν, κατὰ τὴν συμβολὴν τῆς χλαμύδος τῶν ἀπὸ τοῦ διαδήματος. Per

oras tœnia aurea et tabliis duobus auro obsitis ornatam et figuris minutis hederæ folia imitantibus

A δύο χρυσοπάστων καὶ κισσοφύλλων (48) μικρῶν. Παρὰ τοῦ βασιλέως δίδονται ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ (49)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

gemmas in dextra possunt gemmæ in dextrocheriis seu armiliis intelligi, possunt quoque annulorum gemmæ. Cum chlamys seu paludamentum in locum togæ successerit et togæ successio atque imitamentum, *lori* puta, perpauca et oppido raro usurparentur, erat chlamys communis usus omnium utriusque militiæ procerum, saltem temporibus Justiniani M. Nam secutis chlamys erat apud Latinos quidem honoratoris cujusque, apud Græcos autem solius imperatoris, pro quo proceres scaramannio utebantur. Hinc στρατιωτικὴν χλαμύδα appellat Themistius p. 109 et p. 116: ἄχρι χλαμύδος καὶ ζώνης στρατιώτην. Pilostratus p. 223 amore χλαμύδος καὶ στρατιώτου βίου conjungit. Verum proceribus togatæ quoque militiæ tribuitur, et πόρπη, *fibula*, id est chlamys, cujus pars esset *B* *fibula*, pro functione splendidissimi cujusque magistratus urbanici comitatensisve ponitur. Plutarchus Opusc. p. 884: Ἴνα ἵππου τινὸς ἢ πόρπη ἢ τοιαύτης τινὸς εὐήμερας τύχῳσιν, *ut equum, ut fibulam, ut talem aliquam felicitatem consequantur*, id est, ut equites, ut senatores, ut alia talia fiant. Hieronymus: *quod in palatina militia sub chlamyde et candente linteo corpus ejus cilicio tritum sit*, id est, eum primo candidatum principis protectorem ageret et deinceps ad illustriores honores comitatenses promotus mereret. Conf. Agathias p. 109, ubi τὴν πόρπην et τὴν χλαμύδα velut insignia regni conjungit: Ἀρὴ οὐ τῇ πόρπῃ καὶ τῷ χλαμυδίῳ καὶ τοῖς ἐκτὸς φαινόμενοις ἐγκαλλωπίσμασι ταύτην προσέμειν τὴν ἐπωνυμίαν (nempe regni). Vid. Petav. ad Themist. p. 378. Sacerdotibus autem non licebat chlamydem gestare. Hinc cum ad se rapere vellet supremam potestatem ejusque insignia Romanus pontifex, fingenda erat donatio, in qua ipse sibi eum aliis sacerdotio alienis chlamydem et tunicam coccineam et omnia imperialia ornamenta permittit. [Constantinus in donatione Sylvestro facta permittit ipsi coronam gemmis intextam, epomidem, quæ collum cingat, chlamydem purpuream, coccineam tunicam, ephippia, quibus equi regii steruuntur, sceptrum et reliqua gloriæ ornamenta.] Cingulum non chlamydem, sed chitonem, constringebat, et raro chlamys ultra medium femur procedebat. Chiton est proprie vestis talaris, Dalmatica medio ævo dicta. Manicis carebat chlamys, at chiton habebat, certo plerumque. Nam erant quoque chitones absque manicis, colobia dictæ, et διαχιστοί, quoniam ante et retro super utraque manilla usque ad finem scapulæ scissi erant, quales in Menologio Basiliano passim est videre, antiquitatem altiore redolentes. Plerumque tamen erant manicati chitones recentiore instituto. Hinc Luitprandus Græcos ætatis suæ *tunicatos, manicatos* per ludibrium appellat. Hinc etiam invidiam et reprehensionem sibi conciliabat apud suos Carolus Calvus rex, quod *de Italia in Galliam rediens novos et insolitos habitus assumpsit*, ut testantur Annales Fuldenses ad A. 876. Illi habitus quoniam sunt? *Nam talaris, pergunt, Dalmatica indutus et baltheo accinctus, capite serico velamine involutus procedere solebat*. Quæ hic memoratur vestis talaris Dalmatica, illa est chiton. Ea singulo astringebatur. Ætate Procopii affectabant factionales in chitonibus manicas ad carpum strictas. ad humeri caput perampilas gestare, quem ille morem facete ridet. Anecdote historię p. 32, qui locus nonnulla rem vestiarum illius ætatis illustrantia complectitur, quorum partem in dissertatione de hosis ad p. 416 attingo. Chlamydem fuisse vestem Romanam, non Græcam, supra dixi. Res ipsa loquitur et lueuenter confirmat Themistius p. 144: Οἱ τῶν γὰρ τῶν σωμάτων ἐργῶντες πρός μὲν τὰ ἀμφιέσματτα

οὐ διαφέρονται εἴτε Ἑλληνικὰ εἴη, εἴτε χλαμύδες. Opponit Græcis vestibus chlamydes. Ergo Græcis antiquis in usu chlamys non erat: ergo alienæ originis, est, Romanæ scilicet, idem cum paludamento. Nam vetusta Græcorum pallia multum erant a chlamydis diversa. Patebant enim scissa utrinque ab ima pedibus vicina ora usque ad articulum humeri cum scapulis ad utrumque latus, ut exeri possent ambo humeri plane ut candidæ casulæ vel planetæ. quas prædicatores nostri passim locorum adhuc gerunt, *Chorhembden* et *Chorröke* dictas. Erant ergo ipsorum pallia διαχιστὰ et ala utriusque, tam anticæ quam posticæ, utramque oram, dextram sinistramque, revolvebant versus collum et super humeris infixis acubus aut trajectis fibulis conserbant. [In vetere nummo est *Alexis vêtü d'une longue robe ouverte à l'endroit de la droite de laquelle il tient un vârbet*, ut ait Du Cange ad Joinvill. p. 296.] Longa illa roba est chlamys, cujus imagines in nummo, quem Cerimoniali huic præsimi Constantini et Porphyrogeneti, item in illorum nummorum quibusdam, quos Dissertationi Leichianæ de vita Constantini Porphyr. præmissi, et in omnibus pene, præsertim antiquioribus nummis Byzantinis est conspiciere. Non itaque video, qui possim Du Cangeo astipulari chlamydes et clibanias confudenti. Nempe ad Joinvill. p. 141, chlamydem appellat *habit des chevaliers*, et ad Alexiad. p. 401, dictionem μετὰ δύο χλαμύδων interpretatur *avec deux cottes d'armes*, id est cum duobus militibus quia nemini præter milites induere chlamydem seu loricam licuerit. [Carolus M. diebus festis aurea chlamyde, aureis ocreis aureaque corona ornatus procedebat, quo imitabatur Cælianos imperatores, ut Justinianum, de quo Theophanes p. 146, 196, ut apparet ex Annalibus Fuldens. A. 876. Habitus tamen ipsos diversos putat, præcipue τετράγωνον, Du Canhe p. 158t Diss. Joinvill.] Multum diversa pallia quadrata et chlamydes. Illa erant pallia Græca, διαχιστὰ, hæc pallia Romana seu paludamenta. De quadratis illis veniet suo quoque tempore agendi locus. Dicendum unum adhuc, qui sint *chlamydes fixæ super humerum* et *clausæ* in Concil. Andegavens. A. 1365, in verbis: *nec chlamydes fixas super humerum, sed clausas, largas, longas et honestas*. Quæ hic fixæ super humerum chlamydes appellantur, hæc sunt, quas fibula super dextro humero continebat, *Clausæ* vero sunt illæ alias sic dictæ *clocæ* quæ rotundæ, ad instar clocæ vel campanæ in imo tanto ambitu solidæ erant, in summo augustiore ambitu foramen habebant, per quod caput

(48) Longam de tabliis dissertationem hic positam, ad quam modo ablegabam, rogatu typographi ad finem properantis et chartæ defectum causantis, alii loco reservandam duxi.

(49) Cui intexti erant corymbi et helices hederæ, hederam simulantes. Errore enim memoris apium pro hederam in Latinis nominavi. Habet hanc vocem historia msta Bertrandi Romani apud Du Cange v. Σεστός:

Τὰ λαμπροκαλαμύστουλα ὀρθομαρμάρωσις τὰ κισσοφύλλα χρυσοφύλλα, ἴων, κρινῶν καὶ ῥόδιων.

Splendidæ ad calamorum scriptorium instar rectæ columnæ et marmoribus in altum extracti parietes, quibus illudunt hederacei, pampini et aurea folia violarum, liliorum et rosarum. Jam in superioribus aliquoties monui, veteres Græcos et Romanos gestasse vestes floridas (quod adhuc Turci et Orientales omnes servant), figuris variis foliorum, racemorum, florum et aliarum rerum, quas figuras *exempla* nominant, intextas.

τῷ τιμωμένῳ, ἃ καὶ λαβῶν πίπτει καὶ κατασπάσ-
ζεται τοὺς βασιλικούς πόδας καὶ τὰ γόνατα, καὶ
ἀνιστάμενος ἀπέρχεται ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Θεοδώ-
ρου ἐν αὐτῷ τῷ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ ἐνδύεται ταῦτα
παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, παρόντος καὶ τοῦ πραι-
ποσίτου (τῶν καὶ προσαγόντων αὐτὸν πρότερον πρὸς
τὸν βασιλέα ἀπὸ σκαραμαγγίου καὶ μάνικος καὶ κα-
τακοιλίου ⁴⁰ (50) διὰ τοῦ βήλου τῶν ἀργυρῶν πολῶν,
τῆς συγκλήτου ἰσταμένης ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ μετὰ
ἀλλαξιμάτων, ἑσταμένου ὄντος τοῦ βασιλέως), καὶ
μετὰ τὸ ἐνδυθῆναι ἐξίγεται παρ' αὐτῶν, καὶ πάλιν
κατασπάζεται τοὺς πόδας τοῦ δεσπότου καὶ τὰ γό-
νατα; καὶ εὐχαριστῶν ἴσταται ἐν τῷ μέσῳ. Καὶ
προσέρχεται καὶ ἡ σύγκλητος, εὐχαριστοῦσα (51)
τῷ δεσπότη, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει. Καὶ
εἴθ' οὕτως ἀναβιβάζεται ὁ τιμηθεὶς διὰ τοῦ πραιπο-
σίτου ἀνωθεν τῶν μαγίστρων, καὶ δίδεται τὸ νεῦμα,
καὶ ἐξέρχεται σὺν τῇ συγκλήτῳ, καὶ κατασπάζεται
ὑπ' αὐτῆς, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ (52)
φορῶν ταῦτα. Καὶ ὀψικευόμενος παρὰ τε τοῦ τῆς
καταστάσεως καὶ τοῦ πριμικηρίου τοῦ κουβουκλείου
καὶ τῶν σιλεντιαρῶν, διερχόμενος διὰ τῆς χαλκῆς
καὶ ἀκτολογούμενος παρὰ τῶν δύο μερῶν, ὥσπερ οἱ
πατριῖκοι, καὶ δεχόμενος εὐχὴν παρὰ τοῦ πατριάρ-

A respersam. Ab imperatore hæc dantur in aureo tri-
clinio recens honorato; qui ea nactus humi procidit,
et domini pedes genuaque deosculatur; inde resurgit,
et ad ædiculam S. Theodori, quæ in ipso chryotri-
clinio est, abit, ibique a præsentate cerimoniario et
præposito dictis modo vestibus honoris induitur.
(Illi ipsi, cerimoniarius et præpositus, eum antea ad
imperatorem adduxerant, scaramangio indutum et
torque et catacoilio seu ventrali, per velum argenteæ
portæ, senatu in eodem triclinio in mutatoriis stan-
te, imperatore autem stemma seu infulam gerente.)
Ab illis ipsis, jam brabeo suo indutus, e S. Theodoro
educitur honoratus, et præsentatur domino, cujus
pedes et genua iterum osculatur, dictaque gratia-
rum actione, medio in conclavi astat. Tum accedit
senatus et gratias domino [agit pro imposito
sibi capite], illisque peractis, rursus ad suam sta-
tionem redit. Tum producitur honoratus a præpo-
sito et in capite magistrorum collocatur, datoque
imperatoris nutu, et ipse et simul senatus exeunt.
Senatores jam extra conspectum domini agentes
novum suum præsidem consalutant; ille vero porro
ad ædes S. Sophiæ in novo suo ornatu abit, comi-
tantibus cerimoniario et primicerio cubiculi et si-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰ Sic R. h. I. et mox, κατακοιλίου cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

et cervix exsererentur. Talium cloccarum memoria
et imagines passim occurrunt in monumentis me-
dii ævi, ut in Longobardica illa tabula, quæ co-
ronationem regis Longobardici exhibet, ab Horatio
Blanco ad Warnefridum edita. Differt clocca a colo-
bio eo quod illa scissuram modicam inter scapulas,
aut etiam ab antica et postica simul haberet, ab
illo foramine per quod caput exsereretur non mul-
tum deorsum procurrentem, in imo solida; colo-
bium vero scissuram ab ima ora super medio pe-
ctore ad summum usque collare ascendentem habe-
bat, cætera solidum. Discimus de reliquo ex illo
Concilii Andegavensis laudato loco, chlamydes
adhuc xiv sæculo gestari solitas fuisse: item ex
imagine, si quibus eam spectare licet, in codice
quodam membranaceo bibliothecæ hujus urbis pu-
blicæ, qui complectitur duobus grandibus in folio
voluminibus Valerii Maximi Gallicam interpretati-
onem pulcherrime scriptam et auro atque picturis
illuminatam. Singulis libris præmissæ sunt sin-
gulæ grandes et pulcherrimæ imagines, quas qui
intuetur non potest illorum temporum, quibus exar-
atus fuit codex, in pingendo subtilitatem et dexte-
ritatem non mirari.

(50) Credo κατακοιλίου, *ventrale*, fuisse vestis ge-
nua, quod pectus ambit, et in ipsis inguinibus de-
sinit. *Brustlatz* vel *Wambs* nobis dictum, de quo
v. Du Cange v. *Gambeso*, et quæ intra de di-
ploide dicam; aut fuit *ventrale*, si Salmasio cre-
dimus, hac de voce ad Scr. H. Aug. t. I, p. 670
disputanti, lata fascia ventri præcingenda, cum
habentis astrictioris et funda vel marsupio pro
recondendis nummis. Græcos veteres in pronuntian-
do inter υ et οἱ discrimen non statuissent, ex eo
satis apparet, quod neque Græci, neque Latini
librarii υ et οἱ distinguunt, sed ambo promiscue
habent. Novi Græci κόκυλον dicunt pro ὑπό-
κοιλίον vel ὑποκοιλίον, *venter*. Pro Μυσία Latini
Μαρία dixerunt. Pro οἰκειακός *yciacus* exararunt
(v. Du Cange v. *Calapanus*), et *yconomus* pro οἰκο-

νόμῳ; vid. Murator. t. II, Ant. Ital. p. 361. Apud
eundem p. 332, leguntur in imprecatione marmoris
Nepesino inscripta hæc verba: *cum Juda et Capha-
et Pilato habeat portionem, item turpissimam susti-
neat mortem, ut cylo, qui suos tradidit socios, non
ejus sit memoria, sed in asello retrorsum sedeat et
caudam in manu teneat*. Constructio verborum
hæc est: *ut ejus qui socios tradidit, id est prodidit,
memoria non sit in cylo, id est celo*. Salmasius ad
inscript. Herodis Attici p. 44, inter alia ait, ante
inventas a Simonide litteras scribi consuevisse
ΠΣΟΙΚΗΕ pro ψυχή. Infra apud Nostrum est p.
339 συνέτοιχον pro συνέτυχον, et vicissim p.
222 τόχοις pro τοίχοις, πῶλη pro πῶλη, φυνί-
κας in M., ubi editum fuit φοίνικας, p. 101.

(51) Mos erat, ut senatus pro recens honorato
collega gratias imperatori ageret, ut patet e
Themistio p. 200: Δεινὸν οὖν ἐμοὶ κατεφάνη, τὴν
μὲν βουλήν εὐθὺς εἰσελθοῦσαν, ἤνικα αὐτὸν ἀνείπεν
ὁ βασιλεὺς (nempe consulem), δοῦναι τὰ πρέποντα
χαριστήρια.

(52) Mos erat Græcorum, ut recens honoratus
statim a promotione et consistorio ad ecclesiam
aliquam, seu palatinam (ut S. Demetrii, vid. p. 135),
seu urbanam, ut S. Sophiam aut SS. Apostolorum,
abiret, Deoque gratias pro indulto honore ageret, a
patriarcha vel alio quodam sacerdote benedictio-
nem et sacram communionem acciperet, et munus
ecclesiæ donaret. Domum deinde abeuntem collegæ
novi et familiares comitabantur et deducebant, illuc
afferebat regium diploma vel codicillos silentiarius,
et omnes epulabantur; vid. Nostri p. 135, Cedren.
p. 612, Valesius ad Amm. Marcell. p. 523, et Du
Cange v. *Patricius*. Ipsi quoque gentiles Romani
magistratus novo macti honore ibant in Capitolium
Jovi gratias actum; vid. Arriani. dissert. Epictet.
p. 136. [Ritus precum in templo super patricio
inaugurando v. Georg. Monach. p. 568, Script. post
Theophan. p. 239. Patricii Græci precibus in ec-
clesia communiri soliti, S. m. Logothet. p. 475.]

lentiariis. Illuc pergens dum transit per chalcen. excipitur faustis acclamationibus ambarum factionum iisdem, quibus patricii solent excipi; tandem in ipsa Magna ecclesia accipit a patriarcha benedictionem, et abit denique in domum suam sub latis vocibus et elogiis factionum. Sequuntur eum magistri et patricii, quibus libet, et convivio ab eo excepti rursus abeunt. Ex eo tempore procedens diebus communibus 256 et operariis, induit in sede S. Stephani, quæ est in circo, scaramangium

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(53) Cum pers ad vestitum et colores pertinentes vix queant perspicue solis verbis tradi, et multa rei tinctoriæ ignoremus, veteres quoque non iisdem semper rebus eadem nomina tribuerint, sæpe nihil aliud licet, quam conjectura in his talibus exponendis uti. Ego quidem hic loci nescio, debeatne δξόν pro violaceo. an pro acuti juris accipi. Si prius, deberet δξυπρασινοτριβλαττον una voce scribi, et esset vestis, in quo fila per alternas vices modo violacea, modo viridia jacerent. Si posterius, esset vestis prasini, sed vividi et ardentis coloris. Quid porro triblattum fuerit, non magis liquet. Potest enim *triblactum* et potest quoque *trilix* esse. Si prius, fortissimus et saturatissimus fuerit color necesse est; quo enim sæpius fila tingebantur, eo profundius imbebant colorem, ut deleri porro et exteri nequiret. Si vero posterius, fuerint cujusque coloris, tam violacei, quam prasini fila singula tenuis tenuioribus filis contorta. Priori interpretationi favet Petrus Damianus, qui pallium sericum illud, quod *trium esset colorum*, triblactum ait appellari. Locum habet Du Cange v. *Triblathum*. Dicitio *trium colorum* non indicat tres diversos in uno panno colores, sed tres tincturas, ter repetitam in cortinam tinctoriam panni immersionem. Quod e nostro hoc loco liquet, in quo triblatho aut unus color prasinus aut ad summum duo, violaceus et prasinus, non plures tribuuntur.

(54) Quid hæc vocabula sibi velint, alii me dixerint melius. Ego quidem hic nihil video, nisi hoc unum, rhoësiū a colore rubro sic esse dictum.

(55) Dubium, ad prohedrum, an ad drungarium pertineat, et diu fluctuavi. Sane initio veterem: *Illuc ingresso et ab acolutho stipato*, ut ad prohedrum rediret, quo casu legendum sit δψικευόμενος, in accusativo: dein mulavi, nescius optimone consilio. Vereor tamen, ne, quod alias mihi contigit, pejus pro meliore arripuerim deceptus prava lectione.

(56) Acoluthus erat magister illorum militum palatinorum, qui Barangi solent appellari, et custodiæ sacri corporis deputati secures gerebant; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et ad Cinnam. p. 441. "[Varangi seu Angli inter corporis custodes Græci imperatoris. DC. ad Villehard. p. 296. De vocis etymologia v. Bayer I. IV Comment. Academ. Pötopolit.]" Angli sint, an Franci disputatur. Mihi dubium non est, Francos et Barangos et Waragos eodem esse. Abulfeda in Geographia post mare, quod aut *Bartulix*, hoc est Castellæ veteris, aut *Bordilæ*, hoc est *Burdigalix*, mare est (vid. Du Cange v. *Pastorelli*), recenset ut proximum et continuum mare, *mare Warangorum* Liqueat Francicum id esse, nobis hodie Germanicum dictum, ab Aquitania inde usque ad Norwegiam porrectum. Venisse Francos e septentrione, transiisse pro parte in Angliam uno cum Saxonibus sæculo v. notum est. Unde facile conciliari potest, Barangos Francos esse, et tamen Anglos a Codino et Anglice loquentes dici. Nomen Francorum olim *Ferangi* et *Farangi* pronuntiabatur. (V. Barth. ad Guilielmi Briton. Philipp. I, 414,

Α γου, ἀπέρχεται ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, εὐφημούμενος παρὰ τῶν δήμων. Ἐφέπονται δὲ τούτῳ μάλιστα καὶ πατρίκιοι ὄσοι βούλονται, καὶ συνεπιώμενοι ἀναχωροῦσι. Καὶ ἐκ τότε ἐν μὲν ταῖς κοιναῖς ἡμέραις προερχόμενος ἐνδύεται εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον τοῦ ἵπποδρόμου σκαραμάγγιον ὀξὺν πρασινοτριβλαττον (53) καὶ κτακοίλιον καὶ ῥοήσιον ἔχον ἐξαβούλιν (54) χρυσᾷ περιορνευμένη διὰ χρυσῶν θετῶν καὶ κισσοφύλλων μικρῶν. Καὶ ἐν τῷ εἰσέρχεσθαι αὐτῶν, ὀψικευόμενος (55) παρὰ τοῦ ἀκολούθου (56), πρῶτον

p. 28, et Du Cange v. *Ferangi*.) De nominis autem Francorum ratione etymologica discrepant sententiæ, quibus recensendis non immorabor; eam tamen, quæ mihi probabilior videtur, expediam. Primum quidem id improbable videri et causam nostram turbare non debet, quod *w* et *b* et *f* promiscue habemus, dicimusque, a nobis hodie et olim Francos dictos eosdem cum Barangis et item cum Waragis esse. Nam, e. c., quos nos hodie *Wallachos* dicimus, eos Græci Βλάχους vel Βλάχους appellant, Arabes, *Aflak*. Deinde hoc quoque perinde est, *Waragus* an *Warangus* efferas. Utrumque recte, sive ex more Græcorum, sive ex etymologia. Solent Græci *n* ante *g* interponere in nominibus gentium et alii. Ut, quod modo citabam exemplum, Βλάχους appellant, quos alii et ipsi se *Blachos*; item qui proprie *Ugri* sunt, eos Græci et nos ad ipsorum exemplum *Ungros*, *Ungaros* appellamus. Ut nos hodie nomina qualitatis non tantum in *ich* vel *ig*, sed etiam in *ing* terminamus, sic quoque veteres Germani seu Franci suo more non tantum in *ag* et *eg*, sed etiam in *ang* et *eng* terminabant. Pro *gryseus* (*greusig*) dicebant *gryseugus*, vid. Du Cange hac voc.; ita quoque pro *wehrig* dicebant *warag* et *wareg* et *warang* et *wareng*. Ut dicimus *lünling* pro eo, qui juvenis est, *Zwilling* pro eo, qui gemellus est, *Edeling* pro nobili, etc., sic optimo jure, quamvis usus non astipuletur, possemus dicere *Wehring* pro homine tutelari, protectore. Et id quoque in usu olim fuisse probat nomen *Beringer*, *Berengarius*, quod nihil aliud est, quam *Barangus*, *protector*. In usu quotidiano est adhuc hodie vox *Wehre*, *tuitio*, *protectio*. *Sich zur Wehr stellen*, se comparare ad se tuendum. Hinc *war* Anglis et *guerre* Francis aliud nihil est, quam nostrum *Wehre*, pro aris et focis dimicare; *wehren* dicimus pro arcere a nobis, amovere, profligare. Hoc sensu essent Barangi οἱ ἀποσοβοῦντες, qui submovent turbam, aggressores profligant. Vel sic potuerunt dici, quia tantum bello viverent et mercede militatum extra patriam irent. « *Warings* (ait Du Cange v. *Gravaringus*) vocant Angli milites, vocabulo, ut videtur, ducto a *werra*; nostris dicuntur *hommes de guerre*. » V. Du Cange v. *Warantus*. Hi *Barangi* vel *Franci*, id est protectores, habitabant in excubitis vel statione excubitorum. Zonaras in Alexio: Οἱ Βάραγγοι τῶν ἐν τοῖς ἐξουσίτοις διεληφθέντες ὁδὸν, ἐνθαπερ τούτοις ἡ κατοικησις. Gestabant rhomphæas et bipennes super humeris, vel etiam bipennes ad femur habebant pendentes; vid. Nostr. p. 302; et hos intelligit Psellus in Historia msta (apud Du Cange v. *Ρομφαία*), quando ait Theodoram circumstelisse cum aliis protectoribus eos, qui graves terro bipennes ex humeris librabant: Περιεστῆκεισαν δὲ ταύτην ἕξω πολὺ πλῆθος... οἱ μὲν ξίφῃ περιεζωσμένοι, οἱ δ' ἀπὸ τῶν ὤμων ῥομφαίας βαρυσιδήρους ἐπέσειον, ἄλλοι δὲ δόρατα ἡγκαλιζόντο ἐφεξῆς ἐστῆχότες. Non solum in aula militabant Barangi, sed etiam in provinciis. Scylitzes in Monomacho Francos et Warangos in Iberia et Chaldia collocat: Ὁ βασιλεὺς τὸν ἀκόλουθος Μιχαὴλ μεταπεμφάμενος ἐν τῆς ἰσπέρας [ergo hæserat hactenus cum cohorte sua in Magna Græcia aut in Dalmatia]

μὲν προσυπαντᾶ αὐτῷ ὁ δρουγγῶριος τῆς βίγλης καὶ οἱ μάγιστροι καὶ οἱ κριταὶ οἱ ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ καθεζόμενοι, καὶ χαιρετίζουσιν αὐτόν, καὶ ἀντιχαιρετίζονται παρ' αὐτοῦ. Ἔϊτα εἰσέρχεται διὰ τῶν σκύλων, προσυπαντᾶται ⁴¹ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου παρὰ τῶν σιλεντιαρίων καὶ τοῦ ἀδμινισουναλίου, κάκειθεν παρὰ τῶν τοῦ κουδουκλείου, εἶτα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου παρὰ τῶν πρωτοσπαθαρίων καὶ σπαθαροκανδιδάτων καὶ λοιπῶν, καὶ χαιρετίζεται παρ' αὐτῶν, καὶ ἀντιχαιρετίζει αὐτούς. Ἔϊτα εἰσέρχεται εἰς τὸν λαυσιακὸν, προσυπαντᾶται παρὰ τοῦ πραιποσίτου ⁴² καὶ τοῦ ἐταιρειάρχου καὶ λοιπῶν συγκλητικῶν. (Γὸ αὐτὸ ποιεῖ καὶ ὅτε προσυπαντᾶται παρὰ τοῦ πραιποσίτου τοῦ πατριάρχου. Ὁμοίως τὸ αὐτὸ ποιεῖ καὶ ὁ πριμικήριος τοῦ κουδουκλείου μετὰ τῶν πριμικήριων ὀστιαρίων.) Καὶ προκίθηται τῶν μαγίστρων καὶ πραιποσίτων, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα εἰσερχόμενος, ὡσπερ τὸ παλαιὸν ὁ πραιπόσιτος, ἀμέσως εἰσέρχεται, τιμώμενος ὑπὸ πάντων. Ἐν δὲ ταῖς ἑορταῖς φορῶν ἄπερ ἔλαβεν ἀλλάξιμα σὺν καμπαλοῖς καὶ ἀλουργέσι καμποτούδοις προπορεύεται ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως. Ἐν δὲ ταῖς ἱπρικαῖς προελεύσεσι τὰ δίροδα διάχρυστα στιχάριον καὶ σαγίον (57), συμπο-

VARLÆ LECTIONES.

⁴¹ προσυπαντούσι cod. ⁴² πατριάρχου cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

εἰς Ἰθρίαν ἐκπέμπει. Ὅς ἐκεῖ γενόμενος καὶ τοὺς διεσπαρμένους ἐν τε Χαλδίᾳ καὶ Ἰθρίᾳ Φράγκους καὶ Βαράγγους ἀγροχῶς κωλύειν ἠπειγέτο τὸν ἐνοντα τρόπον τοῦ Σουλτάνου. Barangos, quoque in expeditiones bellicas, quas Græci tentabant, ivisse, constat etiam e Chronico Casinensi II, 37, p. 373, ubi Græcidiuntur *Apuliam et Calabriam sibi vindicasse, sociatis in auxilium suum Danis, Russis et Gualannis*. Eisdem originis gentes sunt Dani et Gualanni. Putantur enim Barangi e Dania in Angliam venisse. Atqui Gualanni et Barangi iidem sunt. *Gu* ut *W*. item *nn* ut *ng* olim pronuntiabatur, et *l* sæpe litteræ *r* substitui solebat; ut ergo *Gualanni* et *Barangi* sono prope nihil different. Non solus imperator habebat Barangos sui corporis custodes et perpetuos comites, verum etiam proceres, habebant, si non veros, at certe tamen Græcos ad modum Barangorum vestitos et armatos; ut hodie quos magnates nostri alunt apparatus Heiduckos appellamus, etiamsi natione Germanos, ad modum tamen Heiduckorum compositos. Schol. Basilic. ad I. LX, p. 695: Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ Βαράγγου συγκλητικῶν τὸν ἕτερον Βάραγγον συγκλητικὸν φονεύσαντος. Hic Barangus senatorius est, qui ad senatorum aliquem pertinebat eique apparebat. Horum itaque imperialium Barangorum magister appellabatur peculiari nomine, non patrio quidem, at Græco tamen ad patrium conficto. Patrio enim nomini ipsi se appellabant et a suis citabantur *Folgher*, id est comes, secutor, apparitor, ἀκόλουθος. Vox Germanica est *folgher* et *folgheres*, id est *folger*, *folgerer*, appellabant medio ævo qui aliis deserviunt, ut ait Bracton. I III, tract. 2. c. 10. Apponam ejus locum e Du Cange v. *Folgare*: omnes, qui terram tenent et domum, qui dicuntur *Husfastene Hansfeste, angesessene* et etiam alii, qui aliis deserviunt, qui dicuntur *folgheres*, id est servientes, apparentes in obsequio, sequentes herum, quo eat, comitantes, et a latere ejus non decedentes. Superest adhuc ea vox in sermone Anglico, *fellow*. Nam *fellow* et *fellower* idem est atque *fello*g et *fello*ger. In universum quidem omnes Wa-

A oxyprasinotriblattum seu viridi serico textum, tinctum, vividi luminis, et catacoilium [seu ventrale] et rhoesium, habens exabulium aureum circum oras vel limbos ornatum tæniis aureis et parvis foliis hederæ similibus respersum. Illic ingresso primi occurrunt drungarius vigiliæ, ab acolutho [seu barangorum securiferorum duce] stipatus, et magistri et judices in hippodromo sedentes; jubentque ipsum salvere, et vicissim ab eo jubentur. Dein per scyla transiens beneventatur initio triclinii Justiniani a silentiariis et admissionali, paulo ulterius a cubiculariis; medio in triclinio a protospathariis et spatharocandidatis et reliquis; quibus omnibus datam salutem reddit. Intranter in lausiacum excipiunt præpositus et hetæriarcha et reliqui senatores idemque facit erga hos, quod erga superiores; idem quoque erga excipientes patriarchæ præpositum, primicerium cubiculi et primicerios ostiariorum. Tum primus considet ante magistros et præpositos, et intrat ad imperatorem immediate, non nuntiatum, quemadmodum olim præpositus intrabat; verbo, magno in honore habetur ab omnibus. In diebus autem festis gestat, quæ accipit ab

rangi in militia palatina merentes erant folgheres seu acoluthi; verum ut solemne erat illi aulæ magistrum et caput militaris alicujus tagmatis per excellentiam eo nomine appellare, quod singulari cuique militi competebat; ut e. c. bicanatum pro præfecto bicanatorum, excubitum, ploimum, perisium, etc., pro præfecto excubitorum, ploimorum, perisusæ: sic etiam acoluthum per excellentiam appellabant eum, qui tagmati acoluthorum præseset. Ipsi enim Barangi se *fellows, folgherer, acoluthos* appellabant. Hos Barangos proculdubio intelligit Rhamnusius l. II, de bello CPtano p. 87, 1, *Machrophoros* laudans, *quod satellitium, griffonum vulgo Græcis nominatum, ex Angliis et Danis antiquo Cæsarium Græcorum more conscriptum in stationibus erat. De griffonibus nihil usquam comperi. Videtur tamen auctorem Villharduinum habuisse.*

(57) Sticharium est tunica interior, talaris, σαγίον autem, item χλανίς, est sagum seu tunica brevior exterior; τὸ σαγίον τῆν ἐν χλανίᾳ idem esse satis credo e collatione Cerimonialis nostri p. 6. cum p. 313. *Sticharium* et *stichtum*, item *stigium* (sic diversa ratione idem vocabulum scribitur), ut et *slica*, Latine reddi solet *strictorium*. Facile hinc est, etymologiam ejus indagare. Est diminutivum secundum alterius diminutivi primarii, idem significantis, στιχίον. Hoc venit a στιζειν, στιχω, *per orbem ambire*, et hoc a στάω. Ab ejus futuro στισῶ, collocabo, fit στιζω, ut ab οἰζομαι fit οἰζομαι, quo utitur Moschus in Europa v. 8, et multa talia; χρυσὸν στιζοντα, *aurum ambiens* vel *circumstans*, habet Nicetas, vocum cascarum et poetiarum captator, p. 41. de Germanica quadam Amazone: Ἦτις ἐκ τοῦ στιζοντος χρυσοῦ καὶ περιτρέχοντος τὰ λώματα τοῦ ἐσθῆματος χρυσοῦς κερυομάζετο. Inde formata verba ἀποστιζειν, *seorsim collocare*, et περιστιζειν, *in orbem collocare, amicare*. Illo utitur Moschus in Oarista v. 54: φεῦ, φεῦ, καὶ τῆν μίτραν ἀπέστιχες; recte vertitur *mītram* (τὸ ἐπιμάζιον) *removisti*? et immerito suspectum fuit visum magnis viris Scaligero et Casaubono. Altero verbo περιστιζειν utitur Herodotus

imperatore, mutatoria et campagia et campotuba A purpurea, eoque in ornatu præit imperatorem. In processionibus equestribus vero gerit vestes roseas auro pertextas, sticharium nempe et sagum, eodemque passu tum cum præposito ambulat; et imperatori volenti coronam aut ponere aut depone- re, adest. Actologiæ seu acclamationes factionum hæ sunt: Multi sint anni imperatoris; illius vel illius cum plena potestate imp. multi sint anni; illius vel illius felicissimi Cæsaris multi sint anni; bene veneris, illustrissime præses senatus; bene veneris, tu, qui fidum servum et amicum imperatoris te monstrasti; bene veneris, dilecte imperatori, quem Deus coronavit; bene veneris, dilecte felicissimo Cæsari; bene veneris, dilecte senatui; bene veneris, dilecte universo populo. Gloria sit Deo, qui domino gloriam addidit; gloria sit Deo, qui magnificavit felicissimum Cæsarem; gloria sit Deo, qui te præsidem senatus constituit; gloria sit Deo soli regnanti et dignos dignis præmiis mactanti, et in te præcipue [hic addebant et exprimebant viri nomen] illustrissimam dignitatem præsidis conferenti. Bene veneris, a benefactore nostro dilecte atque promote; bene veneris, nobili sanguine procreate; bene veneris ad populum tui amantem. Merito te amavit dominus, ut purum vitium et eo gradu suoque amore dignum. Omnium autem Conditor et Dominus conservet te, illustrissime præses senatus, multos in annos. Diu vivere sinat Deus imperatorem, principes in ejus familiaritate, et patricios. »

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

bis. Libro IV, 2, p. 223. περιστίζαντα κατὰ ἀγ- C γεῖα τοὺς τυφλοὺς, *singulis gaulis lactis per orbem circumcollocantes gregem servorum caecorum*. Deinde ejusdem libri cap. 202, p. 286, περιέστειξε καὶ τουτοῖσι τὸ τεῖχος. Hinc emendandum Erycii in Sophoclem epigramma p. 274, edit. Henr. Stephani c. fin. n. 1468:

Αἰεὶ τοὶ βούπαισι περιστίζοιτο μελίσαις
Τύμβος, ὕμητταίω λειδόμενος μέλιτι.

Vulgo male περιστίζοιτο legitur; quod si valeret, quid fieret de λειδόμενος, quod procul dubio tunc abundaret inutiliter? *Semper sit obsessus et per orbem ambitus tumulus tuus ab apibus, boum sobole, stillans* (ita ut stille!) *Hymettico melle*. Est ergo στίχος, *stica*, στίχλον, *stichium*, et στιχάριον, *vestis astans*, circumstans homini, stricte inherens; adeoque idem quod χιτῶν στατός, de quo Salmasius ad Tertullianum disputat.

(58) Titulus εὐτυχεστάτε et serioribus sæculis D etiam πανευτυχέστατε Cæsari erat proprius; vid. p. 132 et 264. Habetur in formulis salutationum epistolarum ab Haberto editis: Ὅπως γράφει ὁ μητροπολίτης πρὸς δεσπότην, βασιλέως υἱόν· Τοῦ μὲν ὡς ἀναφέρω τῇ βασιλείᾳ σου, πανευτυχέστατε δέσποτα.

ρεύεται τῷ πραίποσίτῳ, καὶ ὀπρὶνίκα μέλλει στέφε- σθαι ὁ βασιλεὺς ἢ ἀποστρέφασθαι, σύνεστι τούτῳ. Αἱ ἀκτολογίαι τῶν μερῶν· « Πολλὰ ἔτη τοῦ βασιλέως· ὁ δεῖνα βασιλέως αὐτοκράτορος πολλὰ τὰ ἔτη. ὁ δεῖνα τοῦ εὐτυχεστάτου Καίσαρος πολλὰ τὰ ἔτη· Καλῶς ἤλθες, λαμπρότατε πρόεδρε τῆς συγκλήτου· καλῶς ἤλθες, ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φίλος τοῦ βασιλέως ἀναφανείς· καλῶς ἤλθες, ἡγαπημένε τῷ φροστέπῳ βασιλεῖ· καλῶς ἤλθες, ἡγαπημένε τῷ εὐτυχεστάτῳ Καίσαρι· καλῶς ἤλθες, ἡγαπημένε τῇ συγκλήτῳ· καλῶς ἤλθες, ἡγαπημένε τῷ δήμῳ παντί. Δόξα Θεῷ τῷ δοξάζαντι τὸν δεσπότην· δόξα Θεῷ τῷ μεγάλῳ ναντι τὸν εὐτυχεστάτον Καίσαρα (58)· δόξα Θεῷ τῷ τιμῆσαντί σε πρόεδρον τῆς συγκλήτου· δόξα Θεῷ τῷ μόνῳ βασιλεῖ τῷ προθιβάζοντι ἀξίως τοὺς ἀξιόους καὶ τὸ, ὁ δεῖνα, τιμῆσαντι τῇ τοῦ προέδρου λαμπροτάτῃ ἀξίᾳ. Καλῶς ἤλθες, προβολῇ εὐεργέτου· καλῶς ἤλθες, ὁ εὐγενὴς ἐκ προγόνων· καλῶς ἤλθες εἰς φιλοῦντά σε δῆμον· ἀξίως σε ἡγάπησεν ὁ δεσπότης, ὡς ὄντα καθαρὸν καὶ ἐπάξιον. Ἄλλ' ὁ πάντων Ποιητῆς καὶ Δεσπότης φυλάξῃ σε, λαμπρότατε πρόεδρε τῆς συγκλήτου, εἰς πλῆθη χρόνων. Πολυχρόνιον ποιῆσαι· ὁ Θεὸς τὸν αὐθέντην, τοὺς ἀπελτ... (59), ὁμοίως τοῖς πατριχοῖς. »

(59) Deui punctis sensu vacuis explere terminationem vocis hujus per compendium in membranæ exarata, quod assequi non valui. Nam quod in Latinis dedi, non interpretatio vocis est, sed ideo positum, ne omnino nihil dicerem, ne lacunam relinquerem. Sensus loci videbatur id saltem ferre, si non flagitare. Compendium illud qui exprimeret, typum stanneum in forulis habebant nullum operæ typographicæ. Ergo ad puncta confugiendum erat. Erat autem in codice sic exaratum hoc vocabulum, ut supra λ staret τ, eique adjungeretur illud scripturæ compendium, quod alias librarie Græcis terminationem κός, κή, κόν, κός, etc., designare solet. et ad figuram litteræ ξ proxime accedit. Eadem illa est figura, ob quam non perceptam in epistolis Ignatii Thomam Smithum Jacobus Gronovius initio præfationis ad Herodotum pro more suo sævis modis increpat. Multum nempe ignorabat et idiota erat, qui non meminisset πνευματι idem esse atque πνευματικός. Jam viderint doctiores, quid ex ἀπελτῆ efficiant. Ego quidem nihil prorsus extundo, aliquanto meliore fortuna usus p. 322, ubi membranæ quoque in voce ἀνθρακίῃ hanc ipsam figuram præferebant ἀνθραξ, quod aliud esse atque ἀνθρακίῃ, mihi non poteram persuadere.

APPENDIX AD LIBRUM PRIMUM.

CONSTANTINI IMP. PORPHYROGENITI.

PRÆCEPA

IMPERATORI ROMANO BELLUM COGITANTI,

AD CASTRA PERGENTI, IN CASTRIS AGENTI, IN HOSTICUM INTRANTI,

ET INDE CUM VICTORIA IN URBEM REDEUNTI,

OBSERVANDA,

Item de ipsius comitatu, sellariis, sagmariis, cibo, potu, supellectile vestiaria et culinare, vigiliis castrensibus, congiariis, aliis, expositio

AD ROMANUM IMP. PORPHYROGENITUM FILIUM.

Υ πόθεις (1) τῶν βασιλικῶν ταξιδίων (2) καὶ ὑπόμνησις τῶν ἀπλήκτων (3). **A** *Expositio de ratione bellicarum, quas faciunt imperatores, expeditionum, et commemoratio stationum, in quibus metari solent.*

Εἰς τὰ ἀπλήκτα πρῶτον ἀπλήκτον εἰς τὰ Μαλάγινα, δεύτερον τὸ Δορύλειον, τρίτον εἰς τὸ Καβόρκιον, τέταρτον εἰς Κολώνιαν, πέμπτον εἰς Καισάρειαν, ἕκτον εἰς Ἀρμενιακούς εἰς τὸν Δαζιμῶνα. Ὅτε ὁ στρατηγὸς τῶν Θρακησίων καὶ ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν ὀφείλουσιν ὑπαντῆν τῷ βασιλεῖ εἰς τὰ Μαλάγινα. Ὁ δομῆστικός τῶν σχολῶν καὶ ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν καὶ ὁ στρατηγὸς Σελευκείας ὀφείλουσιν ὑπαντῆν τῷ βασιλεῖ εἰς τὸ Καβόρκιον. Ὅτε εἰ μὲν ἴσται τὸ ταξίδιον εἰς Ταρσὸν, τὰ λοιπὰ θέμματα ὀφείλουσιν ἀποσωρεύεσθαι εἰς Κολώνιαν, εἰ δὲ πρὸς τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς (4), ὀφείλουσιν ὑπαντῆν

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(1) Sitne prima hæc particula, quæ ad p. 263 decurrit, ejusdem Constantini, cujus cætera, non liquet. Saltem ex eo dubito, quod p. 260, ὁ ἄγιος Καῖσαρ (sic enim ibi lexo) memoratur. Atqui Cæsaris nomen Constantini Porphyrogenneti ætate jam exoleverat et βασιλεῖς appellabantur imperatores. Forte igitur sæculi quarti aut quinti opus est, quo Cæsares adhuc audivant, ut e superius allegatis allocutionibus novorum imperatorum ad senatum populumque et fortes exercitus, item e Juliani Misopogone p. 346, ed. Spanhem. constat. Vocabulum ὑπόθεις autem hic notat *præceptum, suasionem, præscriptionem rationis, secundum quam agendum; ὑποτιθέναι est suppeditare* (nempe consilium), *suadere*, ut nos dicimus *jemandem unter den Fuss geben*. Hinc interdum pro *præcepto* ponitur. Exempla dat DC. v. Ὑπόθεις. Verbi *expositio*. Eo sensu ὑποτιθέναι idem valet atque ὑπογράφειν, *eam oculis lectoris ponere vel scribere*.

(2) Novi Græci τὰξιν appellant, quod veteres παράταξιν, et ταξιδεύειν in παρατάξει, *provinciu, ordine bellico, acie et armis esse, stare, procedere*. Hinc ταξίδιον vel ταξίδιον omnis processio in armis et acie, sive in urbe fiat, sive in castris. Infra p. 352, τὸ ταξίδιον ποιεῖν significat processionem

257 *Aplicta, vel applicata id est stationes et mansiones castrorum, sunt hæc. Primum aplictum seu prima mansio [post exitum ex urbe augusta trajectumque Bosporum] est in Malaginis; secunda ad Doryleum; tertia ad Caborcium; quarta in Colonia; quinta in Cæsarea; sexta in themate Armeniacorum apud Dasimonem. Et quidem ad Malagina debent imperatori occurrere strategus Thracesium et strategus Anaticorum; ad Caborcium autem debent ipsi occurrere domesticus scholarum et strategus Bucellariorum et strategus Seleuciæ. Si expeditio instituitur adversus Tarsum, debent omnia themata*

B *militarem facere, curare, ducere, eam nempe, quæ quotidie fit, monstrandæ causa dexteritatis militum in tractandis armis et dividendis excubiarum vicibus. Sed plerumque notat hæc vox processionem militum armatam in castra adversus hostem, et moram eorum in acie et armis, id est expeditionem bellicam.*

(3) *Aplictum* novi Græci dicunt pro *applicium* vel *applicatum*, ut ἐξπλήκτων (v. DC. h. v.) pro *explicitum* vel *explicatum*. Appellant autem aplictum et applicatum omnem locum ad quem applicatur, in quem incumbitur, stationem, mansionem.

(4) Partes orientales sunt aut media et quæ mare Hyrcanum respiciunt, aut in specie sic appellabantur olim a Græcis pariter atque ab ipsis Arabibus partes ad Euphraten, interdum quoque partes ad Tigridem sitæ; quod pluribus demonstravi in notis ad *Abulfedæ Historiam*, et ex *Assemani Biblioth. orientali* quoque intelligitur. Hic de *Natolia*, tractu *Minoris Asiæ, Lydiani et Ioniam* complectente (cujus dux hoc ipso loco strategus Anaticorum dicitur), non cogitandum. *Geographica hæc illustrare* quamvis sit hujus loci, non tamen apparatus ad hanc rem necessarius mihi ad manum est; quapropter paucula tantum attingam. *Pylæ confun-*

*Hinc incipit Commentariorum pars inedita. In fine annotationum ad libr. secundum Reiskius hæc subscripsit: *Asolvi rudem hanc Commentarii delineationem bono cum Deo, cui laus et gloria sit soli, die 10 Maii 1752. Poste a plura, schedulis insertis, addidit, nonnulla etiam retractavit: quæ in editione Bonnensi, suo quidque loco, unctis inclusa leguntur.*

[seu legiones provinciales] congregari in thema Coloniarum. Quod si vero ad tractus interioris versus Interamnanam Orientis instituitur, debent Cappadox quidem et Charsianites et Bucellarius in Coloniam convenire; Armeniacus autem et Paphlago et Sebastenus in Cæsaream. Quando autem adversus themata apud Bathyn Rhyaca seu torrentem profundum, oppidum sic dictum.

Constantinus Magnus, si quando expeditionem bellicam animo ageret, consulebat eos, quos norat usu doctos ad proponendas has quæstiones respondere sibi que satisfacere posse: ubi scilicet et quando bellum oporteat instruere. Invento per eam consultationem et loco et tempore gerendi belli, inquirebat porro, num etiam alii essent, qui ea, quæ scire cuperet, perspecta, et maxime per recentissimam experientiam, haberent. Repertos post factam diligentem inquisitionem tales cogebat et ipsos quoque; seorsimque eorum unumquemque interrogando percontabatur, quantum esset via spatium ad certum, quem edebat, locum; quæ via ex orbe Romano illuc ducatur, et qualis; et unicane, an plures; aquis abundant, an careant regiones illuc tendentibus trajiciendæ; angustane via et præcipitiis aliisque periculis horrens, an ampla com-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

dendæ non sunt cum illis Pylis quas longo tempore post Manuel Comnenus struxit et sic appellavit, teste Cinnamo p. 35, *Malagina*, *Μαλάγινα*. *Μαλάγινα*, *Μελάγινα* est oppidum ad Olympum, Mysiæ montem; vid. Du Cange Alexiad. p. 411. Memorat Geographus Nubiensis p. 287. De *Dorylæo* Wesseling. ad Itiner. Anton. Aug. p. 203. De *Caborico* prorsus nihil invenio. *Colonia* est Colonia Armeniæ, de qua Wesseling. ad Hieroclis Synecdemum p. 703 et Du Cange Alex. p. 386. Forte est Geogr. Nubiensis. *Cæsarea* hic memorata est Cappadociæ, etiam Abulfedæ laudata. *Armeniaci* sunt thema aliquod seu provincia. Legendus de his omnibus Constantini libellus De Thematibus Orientis. De *Seleucia* Isauriæ v. Wesseling. l. c. p. 708. "[De *bucellariis* citantur auctores ad Olympiodori Eclogas a Labbeo pag. 90.]" Conf. Fabroti. Gloss. Cedren., Du Cange utroque Glossario, Goar. ad Cedren. pag. 721. *Sebastia* est celebris apud Arabes *Sivas*. *Τεφρικὴ* videtur omnino aut ipsa urbs *Tebris*, aut regio ejus olim fuisse. *Ὁ βαθὺς ῥάαξ* est oppidum sic dictum in themate Armeniaco, de quo Du Cange Alexiad. pag. 340 fine. *Ῥάακα* est e membranis pro *ῥάακα*, uti leg.

(5) Vegetius III, 6: *Dux primum itineraria omnium regionum, in quibus bellum geritur, plenissime debet habere perscripta, ita ut locorum intervalla non solum passuum numero, sed etiam viarum qualitates perdiscat, compendia, diverticula, montes, flumina ad fidem descripta consideret.* Hinc nata tabulæ, qualis sic dicta Peutingeriana est, Notitiæ imperii, Itineraria, ut Antonini dictum, de quibus vid. cap. 2 doctæ dissertationis illustris Francisci Christophori a Scheyb ab tabulam Peutingerianam a se hoc ipso anno Viennæ Austriacæ ex ipsis membranis fideli ex ære redditam. Exstant in nostro quoque hoc Cerimoniali talium tabularum itinerarium, sed particularium, specimina duo, nempe in *Taxidio* p. 283; stationes phanorum et laternarum nominantur, quibus brevi tempore irruptio Saracenorum in solum Romanum elicita ad CPlin nuntia-

τῷ βασιλεῖ ὁ μὲν Καππάδοξ καὶ ὁ Χαρσιανίτης καὶ ὁ Βουκελλάρις εἰς Κολώνιαν, ὁ δὲ Ἀρμενιακός, καὶ ὁ Παφλαγών, καὶ ὁ Σεβαστείας εἰς Καισάρειαν. Ὅτε τὰ Ἀρμενιακὰ θέματα ὑφείλουσιν ἀποσωρεύεσθαι εἰς Τεφρικὴν εἰς τὸν Βαθὺν Ῥάακα.

Terphricen contentio est, congregantur Armeniaca

Ἔσα δὲ παραφυλάττειν, βασιλέως μέλλοντος ταξιδεῦειν.

Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, μέλλον ταξιδεῦειν, ἐβουλεύετο τοῖς ἔχουσι τὴν πείραν τῶν ἐρωτωμένων, ποῦ δεῖ ταξιδεῦσαι καὶ πότε. Ἐκ δὲ τῆς βουλῆς ταύτης εὐρῶν τὸν τόπον καὶ τὸν καιρὸν, ἤρεύνα καὶ, τίνες ἄλλοι γινώσκουσι ταῦτα, καὶ μάλιστα πρὸ ὀλίγου χρόνου, καὶ μαθὼν καὶ εἴ τινες ἄλλοι ἔμπειροι τούτων εἰσὶ, συνῆγε καὶ αὐτοὺς, καὶ ἠρώτα ἰδίως καὶ ἰδίως ἕκαστον, πόση ἐστὶν ἡ ὁδὸς (5) ἡ ἀπίγουσα ἀπὸ τὰ οἰκούμενα (6) εἰς τὴνδε τὴν χώραν καὶ ποδαπή, καὶ εἰ μία ὁδὸς ἐστὶν ἢ πολλαὶ αἱ εἰσάγουσαι εἰς αὐτήν· καὶ εἰ ἀνδρά εἰσι τὰ κατὰ τὴν ὁδὸν χωρία ἢ ἐνυδρα, εἴτα ποῖα ὁδὸς ἐστὶ, στενόχωρος, καὶ κρημνώδης, καὶ ἐπινίνδυνος, καὶ ποῖα πλατεῖα καὶ εὐδιέβατος, καὶ εἴ τίς ἐστὶ κατὰ τὴν ὁδὸν ποταμὸς μέγας καὶ μὴ δεχόμενος πόρον. Εἴτα ἠρώτα περὶ αὐτῆς τῆς χώρας, πόσα κάστρα ἔχει, καὶ ποῖα τούτων εἰσὶν ὄχυρά καὶ ποῖα ἀνόχυρα, καὶ ποῖα πολυάν-

batur; alterum specimen talium tabularum est l. 2, fine capitis 45, Σταδιοδρομικὸν inscriptum. Pertinent hic quoque Notitiæ episcopatum, de quibus ad finem l. 2 dicetur.

(6) Dedi in Latinis *ex orbe Romano*, i. e. ex ditione Romanorum seu græcorum. Græci enim illorum temporum se Romanos appellabant. Proprie est *loca habitata*. Quidquid enim ditionis Romanæ non est, quamvis abundet hominibus et cultura floreat, Græcis tamen ἡ ἔρημος et ἡ ἀόικητος dicitur, quoniam ipsis ibi habitare et versari tuto non licet. Eo sensu accipiendum est vocabulum *τα ἀόικητα* paulo post hujus Tactici p. 262. Pariter veteres τὴν ἔρημον appellabant, ubi ubi quis desertus ab amicis esset; vid. Diogen. Laert. p. 359. Eo sensu legitur ἔρημος ap. Euripidem in *Rheso* 214, ἔρημος χώρος ibi est *hostile solum*. Apud Socratem quoque *Hist. Eccles.* I, 18, τόποι ἐρημότατοι est *media barbaries*, medietullium ditionis hostium, ubi summa est amicorum penuria. Ait ibi Socrates Constantinum M. sibi comparasse castrensem ecclesiam, quam secum ferret in expeditionem Persicam, ἵνα ἔχη κατὰ τοὺς ἐρημοτάτους τόπους εὐκχεῖριον εὐτρεπισμένον. Eodem modo accipiendus *Balsamo Resp.* 13, quando clericos castrenses appellat τοὺς μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων κληρικούς ἐπομένους εἰς πεδιάδας ἐρήμους, *eos, qui imperatores sequuntur in campanis desertis*, h. e. *hostiles*. Hinc emendandus Epicletus ap. Arrian. *Diss.* I, 24, p. 143, v. 11, ed. Cantabr.: καὶ νῦν ἡμεῖς γε εἰς τὴν ἐρήμην κατάσκοπον πέμπομεν, (non εἰς τὴν Ῥώμην, ut ibi editum est,) *nos speculatorem in desertum*, i. e. *solum hostile*, mittimus. Pari modo ut Græci scriptores, qui sub Romanorum imperio floruerunt, quidquid Romani juris non esset, ἔρημον, et quidquid esset, τὴν οἰκουμένην vel τὰ οἰκούμενα dicebant, sic Attici scriptores appellabant τὴν οἰκουμένην quidquid ditionis Atticæ esset. *Lycurgus orat. adv. Leocrat.* p. 178 (in orat. Græc. minor. ed. Hanoviensis).

θρωπα και ποῖα ὀλιγάθρωπα, και ἀπό πόσου δια-
στήματός ἀλλήλων εἰσι, και ποδαπά εἰσι τὰ χωρία
τὰ παρακείμενα αὐτοῖς, μεγάλα ἢ μικρά. και οἱ
τόποι ὀμαλοῖ ἢ ἀνώμαλοι, βοτανηφόροι ἢ ξηροί.
Ταῦτα δὲ ἡρώτα διὰ τὴν χρεῖαν τῶν ἵππων. Εἴτα
ἡρώτα, ποῖος λαός παράκειται ὁ δυνάμενος βοθηεῖν
τοῖς κάστροις ἐκείνοις ἐν καιρῷ πολέμου, και ἀπό
πόσου διαστήματός εἰσιν αὐτῶν, και πότε εἰσιν
ἴπιοι εἰς ταξείδιον, και πότε διεσπαρμένοι και
ἐπαναπαυόμενοι εἰς τὰ ἴδια και πρὸς πόλεμον ἀσύμ-
φαστοι (7), και εἰς ποίους τόπους ταξειδεύουσι και
πότε ἢ οὐδέποτε ταξειδεύουσιν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἴδιας
χώρας εἰσι πάνποτε. Τὰ δὲ αὐτὰ ἡρώτα και περὶ ἄλ-
λων χωρῶν, ἵνα ὠρισμένως μηδεὶς οἴδεν, εἰς ποῖαν
χώραν βούλεται ταξειδεύειν. Πολλάκις γὰρ ὑπὸ τῶν
τοιούτων μηνυθέντες οἱ ἐναντίοι ἡσθάλισκοντο τὰ ἴδια,
ἢ και πρὸς παράταξιν εὐτρεπίσθησαν. Ταῦτα δὲ πάντα
ἔρωτησας και μαθὼν, ἐπέτρεπεν αὐτοῖς ἐγγράφως
δοῦναι αὐτῷ τὰ ἀπληκτα και τὰ διαστήματα αὐτῶν, και
πόσου λαοῦ ἐστὶν ἡ χώρας αὐτῶν. Ἐκ δὲ τούτων ἀπα-
σῶν τῶν ἀποκρίσεων μαθὼν, ὅτι ἰκίνδυνός ἐστιν ἡ ὁδός,
και ὅτι δυνατὴ ἐστὶν ἡ ἐκβασίς τοῦ ταξειδίου, και
ὅτι ἐνδοξόν ἐστι τὸ ταξειδίον και βασιλέως παρου-
σίας ἄξιον, και ὅτι συμμαχίαν ὁ τόπος οὐ δέχεται,
ἢ δέχεται μὲν, κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον οὐ δέχεται,
καθ' ὃν μέλλουσι ταξειδεύειν, αὐτοὺς μὲν τοὺς ταῦτα
διδάσκοντας εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ ἐπαναμιμνήσκοντας
και διδάσκοντας τὰ λείποντα ἐπελαμβάνετο δὲ τῆς
φρόντιδος τοῦ ταξειδίου, και πρῶτα μὲν ἐπέτρεπε
τοῖς στρατηγοῖς κεφάλαια ταῦτα· πρῶτον μὲν ἀμ-
φιᾶσαι και ἀσφαλισσασθαι τὰ κάστρα· δεύτερον δὲ,
ἐπιστήφαι ἄνδρας ἐπιτηδείους εἰς τὴν χώραν, ἵνα,
ἢ συμβῆ ἔλθειν κατὰ τὴν χώραν ἐχθρῶν, αὐτοί,
ἐκσηλεύσωσι (8) τὸν λαὸν και ἀπάγουσιν εἰς τὰ
ὄχυράματα· τρίτον, ἀμφιᾶσαι τὸν στρατὸν τὰ δέοντα
και ὄυσατὰ περὶ τε ὄπλα και ἵππους· τέταρτον,
ἀσφαλισσασθαι τὰς βίβλας τοῦ σπουδάζειν μανθάνειν
τὰ τῶν ἐχθρῶν και ἀναφέρειν αὐτὰ πέμπτον, εὐτρε-
πίσθησαι και πρὸς γεφύρας, ἔνθα ὁ στρατός μέλλει
διαβιβάσθαι, και ἔνθα πόρον ὁ ποταμὸς οὐκ ἔχει·
ἕκτον, παραγγέλλειν τοῖς πολιτικοῖς ἀρχουσιν, ἵνα
τοὺς ἀπομένοντας τῶν στρατιωτῶν καταβάγειαν (9),
ἕως τινός μὲν χρόνου ἐλαύνωσιν εἰς τὸ ταξειδίον,
μετὰ δὲ τὸ ἀποβαλεῖν (10) τὸν λαὸν ἵνα κρύπτωσιν

A modeque permeabilis; magnusne fluvius per viam
occurrat, qui vadum nullum præstet. Porro de ipsa
illa regione sciscitabatur, quot haberet castra et
quænam eorum munita sint, quæ secus; quæ fre-
quentia hominum abundant, quæ contra raros nu-
merent incolas; quantum singula a sese distent;
quomodo adjacentes ipsis habeant regiones; sintne
vastæ, an parvæ et contractæ; solum æquabile, an
inæquale; ferax graminis, an sterile et aridum.
(Id autem sciscitabatur, animo ad equos eorumque
pabulum intento.) Porro interrogabat, quale homi-
num genus in istorum castrorum vicinia degeret,
et potensne castris tempore belli succurrere, et e
quanta distantia; quandonam parati ad expeditio-
nem, et quando e contrario palantes et disjecti,
B suisque potius sedibus incubantes et ad bellum
coire segnes; ubi uiam locorum confluere bellaturi
et quo tempore soleant; aut numquamne parent
expeditionem, ejurato bello, semper inhærentes
territorio suo. Hæc ipsa eodem tempore quoque de
aliis regionibus sciscitabatur, ne quis intelligeret.
in quam præcise regionem arma decrevisset inferre.
Sæpe enim contingit, ut a talibus hominibus in consi-
lium adhibitis admoniti hostes suæ securitati pro-
spexerint loca sua communiendo, aut et acie instructa
ad conflictum sese comparaverint. Hæc omnia sci-
scitatus ut cognorat, mandabat iis, ut scripto con-
signata sibi exhiberent nomina mansionum ca-
streusium, et quanto intervallo una distet ab altera,
et quantam hominum capiat multitudinem. Ex his
C omnibus responsionibus si intellexisset, periculo
carere viam propositam, et educi commode posse
militiam, et gloriose fore finem ejus expeditionis,
ipsamque dignam esse, cui ipse imperator intersit,
locumque, quem invadere armis constituisset, non
admittere auxilia sociorum, aut, si admittat habeat-
que spem sibi succursum iri, eo tamen tempore,
quo invaderetur, auxilia et defensionem accipere
non posse: retinebat secum illos homines, a quibus
ea omnia didicerat, singula dictorum opportuno
tempore in memoriam ipsi revocaturus, et alia
nova præterea nondum tradita identidem demon-
straturus. Et sic suscipiebat curam expeditionis;
mandabatque militum magistris hæc præcipua ipsis

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(7) I. e. οὐ συμφέροντες, non convenientes. Sæpe D
adjectiva illa terminatione passiva significationem
activam habent, ut apud Diog. Laert. p. 530, βεῦμα
δενδρόθρεπτον, fluvius arhores nutriens: ἀφώνητος,
mutus, οὐ φωνῶν, ap. Sophoclem OEd. Col. v.
1247; μεμπτός εἰμι habet idem Trach. 453 pro
μῆμφομαι, accuso, increpo, vitupero.

(8) I. e. expilant, vel, si mavis, expellant, i. e.
ex uno loco expulsos compellant in alium; quemad-
modum ἐξπυλλεῦται est vel expilator vel expulsor,
qui debitos fisco census expellit, i. e. exigit, aut
expilat, cum pulvisculo corradit et in saccum suum
compellit; vid. DC. v. Ἐξπυλλεῦται.

(9) Ex his verbis alium sensum extendere non
potui præter eum, quem in Latinis dedi. Conf. DC.
Gloss. Lat. v. Vagus, ubi vagus dicitur servus fugi-
tivus, nequam. Tales plani, qui peregrinationum

sacrarum prætextu otio torperent et scelera quævis
exercerent, medio ævo erant quamplurimi. Forte
leg. est καταβαγεύειαν. Βαγεύειν est novis Græcis
vagari, v. DC. Gl. Gr. h. v., καταβαγεύειν idem
notat, sed potest quoque notare sinere vel facere
vagari, et supra p. 253 habebimus εἰρηνεύειν pro
pacificare. Proprie est καταβαγεύειν suæ vagationis
totum stadium decurrere, finire vagum suum
absque regula et rectore cursum; κατὰ in talibus
compositionis idem notat, quod de Latinorum in
deservire, deflagrare.

(10) Dicitur ἀποβάλλειν, qui in hosticum irrum-
pit, præsertim si Constantinopoli sit inferius aut
versus austrum situm; ut contra ἀναβάλλειν de
illis dicitur, qui e regionibus australibus versus
CPin hostiliter contendunt; vid. Goar. et Com-
beffs. ad Theoph. p. 294. Frequenter hoc verbo

futura rerum studiorumque capita : primum, ut castra firmis mœnibus amicirent et ad securitatem sufficienter communirent ; secundum, ut viros idoneos imponerent provinciæ, qui, hostibus, si forte, irrupentibus, omnem populum incolam expilent, hoc est e sedibus suis cum tolis familiabus extractum in munita loca compellant et transferant ; tertium, ut militibus de necessario vestitu atque apparatu armorum equorumque prospicerent ; quartum, ut vigiliarum seu excubiarum diligentem haberent curam studerentque actiones et consilia hostium explorare et de exploratis ad se referre ; **259** quintum, ut paratos haberent pontes ibi locorum, ubi exercitui trajiciendus occurrat fluvius non vadosus ; sextum, ut significarent mandarentque civilibus magistratibus, eos milites, qui absque venia retromansuri et castra non secuturi essent, sinerent tantisper libere vagari, quoad copiæ in agrum hostilem immissæ fuerint, post illud temporis autem, ut eos comprehensos in vincula et

αὐτοὺς δεσμῶν. Αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν χρόνον τοῦ ταξιδίου καθ' ἑαυτὸν ὄρισας καὶ πρὸς τὸν χρόνον ἐπιλογισάμενος τὸ χρέμα καὶ τὴν ἄλλην βασιλικὴν χρειαίαν, ἐπέτρεπε τῷ τε σακελλαρίῳ καὶ τῷ πρωτοβεστιαρίῳ καὶ τῷ μινσουράτωρι (11) καὶ τῷ δομestikῷ τῆς ὑπουργίας (12), ἕκαστον κατὰ τὴν ἰδίαν ὑπηρεσίαν κατὰ τὸν ὀρισθέντα χρόνον ἀπαριθμῆσαι τὰ φορτώματα, πόσων σαγμαρίων (13) εἴσι, καὶ τούτων τὸν ἀριθμὸν ἀναδιδάξαι. Λαβὼν δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν σαγμαρίων καὶ προσλαβὼν καὶ ἄλλην προσθήκην διὰ τὰ χλωεύμενα καὶ τὰ κονοδριζόμενα (14) αὐτῶν, ἐπέτρεπε τῷ τε κόμητι τοῦ στάβλου καὶ τῷ λογοθέτῃ τῶν ἀγέλων συστῆσαι τὸν ἀριθμὸν τῶν σαγμαρίων, ἐτι δὲ καὶ τῶν βασιλικῶν ἵππαρίων καὶ ἄλλων τινῶν ἵππων, ὅσα ἔν ἐβουλήθη εἰς τὸ γίνημα δοῦναι οἷς αὐτὸς ἐκέλευεν, ὁμοίως καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν, ὅσον στρατιώταις, πρόσφυξιν, ἄρχουσι καὶ τοῖς ὁμοίοις. Καὶ ταῦτα δὲ πάντα διοικήσας, ὥριζε τὸν ἐκ προσώπου αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει, καὶ ἐδίδου αὐτῷ διατάξεις ταύ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

utitur Diodorus Siculus. Emendandus hinc quoque est Polybius p. 157, ed. Gron. et reponendum ibi ἀπέβαλεν pro ἐπέβαλεν vulgato : διαβάλλειν habet Polynæus p. 501, pro transvehere navibus ex una regione in altam.

(11) *Mensuralorem* appellabant novi Græci, quem veteres Latini *mensorem*, cujus erat castra præcedere et idoneum metandi locum discipere atque designare, principique et ejus comitibus hospitia procurare et postibus hospitis futuri nomen ascribere ; vid. Guther. p. 427. Vales. ad Amm. Marcell. p. 497, DC. v. *Mensor* et *Μινσοκράτωρ*.

(12) Reddidi vocem ὑπουργία *famulitium culinare*. Proprie est *servitium*. Sed ut Franci *service* dicunt pro supellectile triclinari, quæ cibo potuique apponendo et sumendo servit, ita quoque Græcis novis ὑπουργία et Latinis novis *ministerium* pariter est supplex triclinaris. Quando ergo dicitur domesticus s. præfectus ministerii, significatur ille, cujus curæ et fidei commissa est supplex triclinaris et proinde quoque, qui eam ministrant, inferunt, efferunt, cibos potusque parant, servant. Hinc ὑπουργεῖν et ὑπηρετεῖν est *servire ad mensam, porrigere dapes, tollere rursus* ; et ὑπηρετεῖσθαι *ministratum a famulis cibum potumque accipere*, ut ap. Theoph. p. 42 : Ἴδε εἰς ποταπὰ σκευὴ ὑπηρετεῖται ὁ υἱὸς Μαρίας. Ita enim ibi legendum. Notarius τῆς ὑπουργίας est *notarius ministerii triclinaris* ap. Leon. Grammat. p. 496, ubi loci πεπραγαμένων restituendum est pro πεπραγμένων e Script. post Theoph. p. 245. Apud Nostrum p. 261, ἡ χρεια τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας, *indigentia regii ministerii*, est, id, quod requiritur ad serviendum, i. e. cibos apponendum regi, aut id, quod requiritur eo, ut rex cibos serviat s. apponat aliis ; verbo ea, quibus opus et usus est in convivio regio. Antiquus ille usus est vocis *ministerium*, quem dixi. Lampridius in Alex. Severo : *ducentarum argenti librarum pondus ministerium ejus nunquam excessit* ; v. Salmas. t. I Scr. Hist. Aug. p. 984, Du Cange v. *Ministerium* et *Σερβίρειν*. *Ministrare* Latinis est cibum præbere. Paulus Longobardus vi, 35 : *Carolus M. advenientibus ad se legatis exterarum gentium... ut minus Italiæ insidiarentur, nunquam pretiosa vina vel cæterarum rerum delicias ministrabat*. Non multum abluat significatio vocis δημιουργός strictior, quæ significabat eum vel eam, qui vel quæ *placemias faceret*. Τοὺς τὰ πέμματα καὶ τοὺς πλακοῦντας ποιοῦντας οἱ πρότερον δημιουργοὺς ἐκάλου, αἱ

Athenæus p. 172, idque probat testimonio Menandri, cui de suo hæc subjicit : ὅτι δὲ ἐκεχώριστο τὰ τῆς ὑπουργίας, πεμμάτων μὲν προνοουσῶν τῶν δημιουργῶν, ὄψαρτυτικῆς δὲ τῶν μαγειρίων unde patet, vocabulum ὑπουργία jam Athenæi ævo significasse omne studium, etc., ad triclinia et eduliorum confectionem spectans.

(13) [De equo sagmario multa Goldastus ad Eginhart. p. 218. Sagmarii equi vel saumarii sunt sarcinis onerati. Ditmar. p. 59.] Sagmaria hoc in Tactico plerumque pro mulis onerariis sumuntur ; vid. Salmas. ad Scr. H. Aug. t. 2, p. 437, n. 3.

(14) Posset hoc verbum a σκονδρίζειν repeti, et hoc a σκονδύλλειν. Nam sæpe initiale vocum σ omittitur, ut ad p. 265, demonstrabo. Sæpe quoque λ in ρ transit et vocalis exteritur. Notat autem σκονδύλλειν idem, quod ἐκσπονδύλλειν, *excideres vertebris, cervices frangere, sese evertibrare*. Hoc sensus exstat ap. Callisthenem in Vita Alexandri M. mens : Μετὰ δὲ δύο καμπτήρας σκονδύλλει ὁ δεξιὸς ἵππος τοῦ Νικολάου. Ego vero non dubito Arabicam vocem esse. Vide notas meas ad Albufedam. Hoc verbum, ut alia multa, transsumpserunt Græci ab Arabibus, ut viciniis, et civitate sua donarunt. Du Cange vi. Ἀποκοντούρειν exponit *equo dejicere*, p. 732, Gloss. Gr. De loco scriptoris Neo-Græci, quem testem adducit, ut extra connexionem posito et non callens hujus dialecti judicare non valeo. Forte derivavit V. D. eam vocem a κόντουρος, equo valido, crasso, carrario, sagmario. Nilil aliud est κόντουρος, quam κνήβαρος veterum, unde κανθήλιος. At novi Græculi nugacem etymologiam a κοντός et οὐρά afferunt, quasi sic sola jumenta cauda mutilata appellarentur. Juvat hac occasione verbum aliud exponere, quo Græci novi bestię interitum significant ; nempe *πλαντάζειν*. Exempla habet Du Cange v. Πλαντῶν. Est nempe *πλαντάζειν* idem quod *πλαττάζειν* et *πλαταγίζειν*, *crepare, cum crepitu dissilire*. Ut Latiniæ mediæ ævi *crepare* et illinc Franci *créper* pro rumpi, perire ponunt, sic Græci quoque *πλαντάζειν*, cum quo Germanicum *platzen* convenit. Recte igitur exhibent aliqui codices Nicetæ Choniatae *πλανταζάντων*, ubi alii *λαχηζάντων*. Prorsus idem est *λαχεῖν* et *πλαταγίζειν*. Verba Nicetæ hæc sunt : Πολλοὶ δὲ καὶ ἀνοπλοὶ καὶ ἀνίπποι εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπανήλθεσαν, τῇ συντονίᾳ τοῦ δρόμου *πλανταζάντων* σφίσι τῶν ὀχημάτων.

τας ἀπαριθμῆσαι τὸν λαὸν, ὅσοι τε ὑπὸ τὰ τάγματα εἰσι τῆς πόλεως καὶ ὅσοι ὑπὸ τὸν ὑπαρχόν, καὶ τούτους προορίζειν καθ' ἑαυτὸν, ἐν πόλει μέρει ἕκαστον τούτων τῶν συστημάτων φυλάξει τὴν πόλιν ἐν καιρῷ ἐπιδημίας ἐχθρῶν· ἀνορθοῦν δὲ καὶ τὰ τῶν τειχῶν κλίσματα καὶ τὰ μὲν ἐκ δύσεως ἐρχόμενα μανδάτα καταμηνύειν, ἕως ἂν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τὰ οἰκούμενα παρέλθῃ· μετὰ δὲ ταῦτα τὰ μὲν σπουδαῖα καὶ κίνδυνον σύντομον ἀπειλοῦντα διοικεῖν αὐτὸν, καθὼς ἂν νομίση συμφέρον εἶναι, βουλευόμενον μετὰ τῶν χρησιμωτέρων τῆς πόλεως· τὰ δὲ μηδεμίαν σπουδὴν ἔχοντα, ἀλλ' εὐτελεῖ ὄντα καὶ φανερὰ, διοικεῖν, τὰ δὲ μεγάλης φροντίδος δεόμενα ὑποκρατεῖν μέχρι τῆς ὑποτροφῆς τοῦ βασιλέως· προσίχειν δὲ μάλιστα περὶ αἰφνιδίου ἐπιδημίας ἐχθρῶν, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα γράφειν τε συνεχῶς καὶ δεῖξασθαι ἐκ τῶν ἔκρων θεμάτων, καὶ κατασκοπεῖν τὰ τῶν γειτόνων ἐχθρῶν, καὶ μανθάνειν καὶ ἀναδιδάσκειν· ἔτι γε μὴν καθ' ἑαυτὸν φροντίζειν περὶ ὅπλων, ὅθεν ἔξει αὐτὰ ἐν καιρῷ χρεῖας· ταῦτα δὲ λογίζεσθαι καθ' ἑαυτὸν καὶ ἐτοιμάζεσθαι χωρὶς παραχῆς, ἵνα μὴ φόβον ἐμβάλλῃ τῇ πόλει, καὶ πολυτιμότερον καταστήσῃ τὸν σίτον καὶ τὰ λοιπὰ τῶν εἰδῶν (15)· κατασιγῆν (16) δὲ τὰς ἀλόγους φήμας καὶ τὰς παραχὰς, ποτὲ μὲν σώφρονίζοντα τοὺς τὰς φήμας γεννῶντας, ποτὲ δὲ ἐπιλαλεῖν τοῖς πολλοῖταις τὴν τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ λαοῦ σωτηρίαν· ἔστιν δὲ καὶ πλάττειν ἀγαθὰς φήμας, ὡς κελεύσεως ἐλθούσης πλὴν ἀορίστως, ἢ καὶ ἄλλως ἀπὸ τινος τοῦ λαοῦ ἐλθόντων (17), τῶν μὲν τὴν ῥαθυμίαν (18), τῶν δὲ τὰς παραχὰς παύοντα.

A custodiam abderent. Deinde solebat imperator [Constantinus Magnus] tempus expeditionis ejusque diuturnitatem secum constituere et calculum inire, quanta ipsi pecunia et quanto alio apparatu ad expeditionem tam et tam diuturnam futuram opus sit; mandabatque proinde sacellario, et protovestiario, et mensuratori, et domestico hypurgie seu famulitii culinaris, ut eorum unusquisque in ea parte sollicitudinis, quæ ad se spectaret, quot onera quot sagmariorum expeditio defniti, quod edebat, temporis requirat, supputaret; scriptoque consignatum illum calculum sibi monstraret. Nactus numeri sagmariorum indicium, et quanto sit opus supplemento bestiis illis quas aut fatigationes viæ claudas et labori ineptas effecturæ, aut præcipites ruinæ prorsus exanimaturæ essent; mandabat committi stabuli et rationali gregum, ut curarent in promptu atque mundo esse numerum molorum sagmariorum indictum, et equos præterea, tam regios regiisque usibus solis destinatos, quam alios, quos imperator aut ad ineundam expeditionem amicis quibus ipse velit, aut in ipsa expeditione militibus, hostibus in sua castra transituris, item suorum quibus aliqua dignitas militaris et auctoritas adesset, similibusque aliis hominibus honoris gratia in præmiūve largiretur. His ita constitutis, nuncupabat, quem per absentiam suam suas in urbe vices gerere vellet, eique in præceptis dabat hæc, ut recenseret militiam, tam eam, quæ ad cohortes præsidarias urbis pertineret, quam quæ **C** Jurisdictioni præfecti urbis subesset [id est factiones]; amborumque partium singulis peculiarem porro locum assignaret, e quo arcere hostes, si forte, incursantes niterentur; porro ut restauraret mœnium rupturas et ruinas; ut ex Occidente venientes nuntios ad imperatorem per cursum publicum referret, donec ille adhuc Romanum solum calcaret; evecto autem in hostilem agrum, se hunc in modum gereret; ut nempe magni momenti res et præceptis discrimen minantes ipse protinus, ita, ut sibi aliisque urbis optimatibus in consilium ascitis e re communi esse visum fuerit, expediret; res non valde momentosas neque urgentes, sed leves, cuius perspectu faciles et dubitationi atque dubitationi exemptas pro judicio suo exsequeretur; quæ contra, quamvis magnam curam atque circumspectionem requirerent, moram tamen paterentur, eas ad suum, imperatoris, reditum usque reservaret integras; **260** præcipue, ut subitanæ hostium incursioni provideret, et propterea indesinenter litteras legatosque in extimas imperii provincias mitteret, et illinc nuntios reciperet, vigili oculo vicinorum illis populorum orbi Romano inimicorum actiones et instituta lustraret, exploraret, ad se, imperatorem, significaret; præterea socum provideret, ut arma ne desint tempori, quo illis opus et usus esset. Hæc autem versaret secum et moliretur absque magna et tumultu plena commotione, ne urbi terrorem injiciat, frumentique cum reliquis annonariis speciebus caritatem inducat. Rumores quoque improbables et æstum cientes supprimeret, partim auctores eorum castigando, partim asseverando erga cives commodis et ani-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(15) Conventit cum Latina voce *species*, jurisconsultis notissima, quibus idem notat atque veteribus fruges, ut sunt vinum, oleum, frumentum, legumina. Utor verbis Du Cangii in Gloss. Lat. h. v.

(16) Ita Anna Comnena, in Alexiade p. 109, de Alexio ait, quod in castra iverit, fratre Isaacio in urbe relicto: 'Ἐφ' ᾧ τὰ κατὰ τὴν πόλιν ἐδράζεσθαι, καὶ εἴπου τινὲς λόγοι ἀπέφθοντες ἐξ ἐχθρῶν ἐξακούοντο, ὅποια εἶωθεν, αὐτὸν διασκεδάζειν τε καὶ φρουρεῖν τὰ βασίλεια καὶ τὴν πόλιν.

(17) Pro ἐλθουσῶν; redit enim ad τὰς ἀγαθὰς

φήμας. Sic solent novi Græci, Genitivum pluralem masculini et feminini generis componere amant, tanquam si declinare non nosset.

(18) Devissem *nequitiam* aut *improbitalatem* vertere. Est enim sæpe idem ἀρβδιουργία. Cf. p. 264. Ita usurpavit Athenæus pag. 17: 'Ἐν δ' ἄλλων ποιητῶν ἐνιοὶ τὰς καθ' αὐτοὺς πολυτελείας καὶ ῥαθυμίας ἀνέπεμπον, cæterum vero *poctarum aliqui luxuriam et flagitia suorum temporum recoquebant*, aut potius *rejiciebant in vetustiora*. Talis nequitia erat in conviviiis τὰς ἀμίδας ἐν ἀλλήλοις περικαταγνύναι.

num addentibus sermonibus, imperatorem et castra in salvo esse; ipse quoque interdum gratos rumores confingeret atque in vulgum spargeret: venisse sacras litteras, in genere læta, sed nondum definita, nuntiantes; aut et venisse litteras lætas a privato quodam in castris agente. Et his modis levitatem quorundam, aliorum æstuantes et seditiosos animos componeret.

His instructionibus vicario suo datis, amandabat A sanctus imperator cæteram turbam omnem in eum locum, quo congregatæ cohortes eum expectabant, reservans sibi paucos quosdam ad taxin vel cohortem prætorianam pertinentes, ut cum iis urbe excessurus. Præterea quoque præmittebat equorum imperialium sarcinarumque et sagmariorum plurimam partem tentoriaque maxima. Interim coactis, quos inter sanctos et religiosos viros habebat, familiaribus, petebat animam suam per ipsos purificari absolutione et communione S. Sacramenti, dabatque eleemosynas, tam in urbe, quam in vicinis, circuibat sacras ædes precum ibi peragendarum causa, et præcipue visitabat eas, in quas plerumque solebat procedere. Ab illis pietatis officii revertebatur in palatium, e quo exibat ex urbe versus navim, populo multo militiaque, tam ea, quæ sub præfecti urbis attentionem cadebat, quam quæ ad præsidia militaria urbana pertinebat, præsentibus faustisque votis imperatorem cumulante et prosequente. Ingresso tandem in navem, procedebat omnes in littore astantes in genua, ipse autem, Urbe ter signo crucis signata, movebat et abibat. In itinere, donec appelleret in castra suoque exercitui veniret in conspectum, trinis prandebat fer-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(19) Ita membranæ. Verti autem ac si invenissem C δ ἄγιος Καῖσαρ, venerabilis Cæsar aut sacra majesticus imperialis nempe Constantini M., de quo totus hic libellus loquitur. Prædicatum hoc Sancti competit Constantino, sive ut imperatori considerato: nam omnes, omnino imperatores Græci Græcis appellabantur ἄγιοι, neque satis valet argumentum, quod celeb. Schöbinus in epistola ad ill. de Scheyb (v. Tab. Pentinger. ab hoc editæ p. 25) a titulo Sancti repetit ab probandum, seniore potius, quam juniorem Theodosium in controverso Dickwili Heberni loco designari: sive singularem spectes, quam Græci Constantino M. tribuunt, sanctimoniam, ob quam eum parem apostolis faciunt, nullo forte alio merito, quam quod Christianis libertatem et jura quædam opesque noxias indulgeret clero, daretque animum multo plura nunquam concessa sub nominis sui prætextu invadendi.

(20) Forte ἡγολεῖτο. Si bene habet lectio, notabit id, quod in Latinis dedi. Cedrenus p. 671, θύειν τὰ ἐπιτήρια hoc dixit; sacrificare pro fausto ad arma exitu, seu offerre gratum Deo sacrificium, sumere sacram eucharistiam, quam Græca atque Romana Ecclesia pro sacrificio habet. Fuit apud omnes gentes mos ante prælium sacrificare et sacris ritibus se adversus mortis pericula munire aut ad vitam alteram præparare. Vel ipsi Arabes pagani sic fecisse dicuntur. Sed hic locus huic causæ non est.

(21) Idem de Manuele Comneno narrat Nicetas VI. 1. p. 94: Τὰ πρὸς τὴν ἐξοδὸν ἐτοιμασάμενος εἰσεῖσι τὸν μέγαν νεὼν, ὃ ἀπὸ τῆς θείας καὶ ἀρρήτου Σοφίας ὠνόμασται καὶ τὸ θεῖον ἐπικαλεῖται συνέριθον.

(22) In conspectum et colloquium ipsi venire populum, i. e. exercitium. Eo sensu occurrit hoc verbum apud Theopban. p. 367: Συνοψίζεῖν τινὰ

Οὕτω δὲ καὶ περὶ τούτων τῶ ἐκ προσώπου διαταξάμενος ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ (19), ὀλίγους τῆς τάξεως ὑποκρατήσας λόγῳ τῆς ἰδίας ἐξόδου, τοὺς λοιποὺς ἀπέστειλεν ἐνθα τὰ τάγματα τὸν βασιλεῖα ἐξεδέχοντο, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὰ πλείστα τῶν βασιλικῶν ἀλόγων καὶ φορτωμάτων καὶ τὰς μεγίστας σκηνάς. Αὐτὸς δὲ τοὺς γνωστοὺς τῶν ἁγίων συναγωγῶν περὶ καθάρσεως ἤτειτο (20) ψυχικῆς, εἴτα ἐλεημοσύνας ἐποίησεν κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὰ πλησιάζοντα αὐτῇ. Καὶ τελευταῖον ἀπερχόμενος (21) πρὸς τοὺς ναοὺς χάριν εὐχῆς, ἐν οἷς ἐποιεῖτο μάλιστα τὰς προελεύσεις, καὶ ὑποστρέφων ἐπὶ τὸ παλάτιον, ἐκεῖθεν τῆς πόλεως ἐξήρχετο, καὶ πολλοῦ λαοῦ, τῶν τε ὑπὸ τὸν ὕπαρχον καὶ τοῦ τῆς πόλεως στρατοῦ παρόντων ἐκεῖ καὶ εὐχομένων τὸν βασιλεῖα. Τελευταῖον δὲ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον οἱ μὲν παριστάμενοι πάντες ἐπιπτον, αὐτὸς δὲ, τρίτον σφραγίσας τὴν πόλιν, ἐκίνει. Ἐρίστα δὲ, ἄχρι τοῦ συνοψισθῆναι (22) τὸν λαὸν, διὰ τριῶν (23), ἐδείκνει δὲ διὰ δύο πλὴν τῆς Κυριακῆς: Ἀκίνητος δὲ ἔμεινεν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ. Φθάνοντα δὲ αὐτὸν πρὸς τὸν λαὸν, ὑπήντων (24) αὐτῶ οἱ προλαβόντες τῆς τάξεως καὶ τὰ τάγματα ἐπὶ τῶ ἄκρῳ τοῦ ἀπλήκτου, καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως οὕτω συνείποντο ἄχρι τῆς κορτίνος (25). Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκάλει τοὺς

τινι aliquem alicui conciliare, unum ad alterum adducere spectatum et collocutum, habetur ap. Leonem Grammat. p. 473, et Symeon. Mag. p. 456. Vid. ad p. 301.

(23) Non liquet satis, significetne tribus ferculis, an tribus cum amicis. Probabilius tamen est prius; vid. ad p. 349. Verba πλὴν τῆς Κυριακῆς abruptiora sunt, et subintelligendum imperatorem tum διὰ τεττάρων, quatuor ferculis, pransum fuisse. Mos enim erat illorum temporum, ut die Dominicogenio aliquanto magis indulgerent et ferculum unum solitis adderent. Qui mos etiam in cœnobio traductus fuit. Ita dicitur in Chronico Cassinensi monachorum Cassinensium more fratribus cæteris diebus tria pulmentaria cocta, die vero dominico quatuor apponi: die vero Dominico et in festivitibus præcipuis etiam quartum addidimus. V. Murat. Scr. Rer. Ital. t. IV, p. 279, Fragmentum.

(24) De legionibus imperatori occurrentibus vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 561. not. t. Theopbanes p. 249: Ἡρὸς τὸ στρατόπεδον ἀπῆει τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα σὺν αὐτοῖς ποιησόμενος, οἱ δὲ ἡγεμόνες τοῦ στρατοῦ ὑπήντησαν αὐτῶ μετὰ τῶν βάνδων ἀπὸ δύο σημείων τοῦ στρατοπέδου, exercitus duces castris egressi ad passus bis mille bandis sublati processerunt obviam. Nam σημεῖον, est signum militare, lapidis militaris.

(25) Genitivus a κορτίς pro quo alias dicitur κόρτης, κόρτη, cohors, aula vel aulæ Anastasio Bibliothec, la cour aut la courle, tentorium regium, prætorium. Vid. Du Cange utroque Gloss. h. v., Goar. et Combefis. ad Theopban. p. 390. Goar. ad Cedren. p. 476. Constantin. Vit. Basil. Maced. p. 147, collata p. 127; Anonym. Ant. Cpt. p. 14, et ad Constantin. Porphy. de Themat. p. 12, et Vulcanius ibid., p. 64.

ἄρχοντας, καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἀποκόμιον (26), καὶ μαϊουμᾶν (27) τοῖς στρατιώταις. Ἐκείθεν δὲ μετὰ τοῦ λαοῦ κινουῦντα τὸν βασιλέα κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ ταξιδίου, ἕκαστον θέμα ὑπῆντα αὐτῷ κατὰ τὸ πλησιάζον μέρος τῆς ὁδοῦ, ἵνα μὴ κοπιᾷ ὁ λαός· ἐν δὲ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἐδέχετο αὐτὸν τὸ θέμα, ἐκάλει τοὺς ἄρχοντας τοῦ αὐτοῦ θέματος. Τὴν δὲ χρεῖαν τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας, τευτέστι σφακτὰ (28) τε καὶ ἄρνια, καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ τὸ ψωμίον τῆς

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(26) Apocombium appellant Græci sacculum sericeum, qui doni nomine in manus datur aut mittitur amicis, aut sgargitur in vulgum, aut in ara pro offrandā deponitur, cum insutis nummis aureis argenteisque. *Sportulæ* olim, item *lucra* hæc dona dicebantur, v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 28. Habes quoque *κομῖον* in titulo capitis 55 lib. secundi nostri Cerimonialis. Appositus ad locum nostrum est ille Capitolini in Maximin. p. 24: *Eu semper fuit astutia, ut milites non tantum virtute regeret, sed etiam præmiis [brabeis] et lucris [id est apocombiis et maiumadis] sui amantissimos redderet.* Successerunt hæc apocombia in locum veterum missilium et consularium munerum. Nam non soli imperatores apocombia aut in ara deponebant, aut in brumalibus aliisque festis diebus distribuabant inter proceres, aut in circo factionibus mittebant: sed etiam duces urbium singularium, item episcopi, in sua quisque parœcia, civibus apocombia distribuabant, neque licebat alteri hoc facere, nisi venia aut a duce urbis aut ab episcopo impetrata. Insignis in hanc rem est locus in Gnomico Neapolitano Joannis diaconi p. 303: *His peractis [Gratiosus, episcopus Neapolitanus] eum [Pyrrhum, patriarcham CPlanum] munera erogare in populo et cathedram ei poni juxta altare, honorans eum, ut sacerdotem regis urbis.* Latini mediæ ævi hæc dona *almonarias* et *almonaria* appellabant; v. DC. v. *Eleemosyna*, ubi citat e veteri charta hæc: *Dedit mihi dimidiam marcam argenti et unum aureum Byzantinum infra almonariam*, id est in apocombio vel sacculo consulto; item hæc: *relictæ — pro almonariis lacus serici*, id est relictæ fuerunt telæ serici, quo sacculi, almonarii dicti, inde fierent. *Lacus* est vox Germanica *laken*, pannus. Modo ἀποκομῖον, modo ἐπικομῖον scribitur. Illa prior scribendi ratio constanter in nostris membranis servata; posterius habet Codinus p. 124, ubi ait in epicombiis, qualia per coronationem imperatorum spargentur, singulis ternos nummos aureos, ternos argenteos, tandem ternos quoque æneos fuisse insutos et istorum sacculorum tot sparsos in populum fuisse millenarios, quot placuerit imperatori. Neutra scribendi ratio contemnenda. *Κόμβος* novis Græcis δεσμός, vinculum, vel potius nodus, bulbus, omne protuberans. Erit igitur ἀποκομῖον σακκίον ἀποδεμένον, sacculus seorsim ligatus, ἐπικομῖον autem σακκίον ἐπιδεμένον, sacculus colligatus. Sed forte nimis argutor in re quæ Græculorum imperitiæ sermonis patrii et inconstantis et temerario atque indiscreto vocum particularumque usui debetur, *Κόμβος* venit a *κῦθος*, unde *gibbus*. *Κῦθον* esse omne *κῦον*, tumens, notum est. Inde *combi* (pro *combin*, *κομῖον* et hoc pro *κομῖον*) est novis Græcis *nodus* in sphaerula precatoria, *der Knopff an einem Pater-Noster*, teste Sponio in dictionario Græco Itinerario ejus addito. Inde *κομῖον* πολλὰ χρήματα pro *coarceverare, exaggerare multas opes* dixit Malalast. II, p. 109, et *κομῖον* vel *κομῖον* νεινὰ τινα est idem quod *κῦθον* τινα, aliquem *χλυσθῶν*, ἐκλίπειν, tumidum ventosa spe facere, decipere, deludere. Putabat cl. Leichius ex *impono* esse natum. Verba ejus sunt hæc: “[Ex vocibus Latinis male

culis, cœnabat binis, præterquam die Dominico, quo prorsus non movebat, sed considebat quietus. Advenienti in exercitum occurrebant ipsi in extremo applicati, quos ante suum ex urbe excessum coram se in castra præmiserat, tam prætoriani sacri corporis custodes, quam reliquæ cohortes, et prosequerantur eum usque ad cortin seu prætorium vel tentorium augustum. Eo die, quo ad castra applicabat, jubebat duces militares secum epulari,

intellectis, quas Græci usurpant, est etiam *κομῖον*, *decipio, illudo*, pro *impono*, apud Theophan. p. 126.] Significatio tumoris facile in *κόμπος* et *κομῖος* agnoscitur; *κόμβος* et *κόμπος* nihil differunt nisi dialecto. Macedones pro *π* adhibere βαιουabant. Hinc *ἐγκομβώσασθαι, sibi apponere κόμβον*, argumentum tumoris, superbiam, *ἐγκομψεύσασθαι*. Facile liquet, me vexatam illam Petri in epistola primadictionem *ἐγκομψώσασθε τὴν ταπεινοφροσύνην* mente agitare. Significat illa: *facite vos κομψός, comptos* et speciosos humilitate, modestiam vobis apponite ut ornatum speciosum, in quo se quis ostentare et superbire queat; vel etiam reddi post *exaggerate in vobis humilitatem*, ingentem velut penum et apparatus humilitatis in vobis condite. Vid. de hoc verbo Photii epistolam secundam ab Hœschelio post Bibliothecam editam. Nicetas Choniates p. 236. *Ἐγκομβώσας ἐσθημάτων* dixit, *vestes in tumorem exaggeratas*.

(27) Notat hic et sæpe alias refectionem, recreationem, congiarium, donativum, ἀρστέιον aut φιλοτιμίαν, quam imperator militibus exhibebat, ut inde hilares essent, vel in pecunia vel maxime in esculentis, ut ex hujus Tactici locis pluribus constat. Nomen obtinuerunt ex quorundam sententia hæc refectiones seu dona et illinc institutæ hilaritates ex eo, quod solebant olim Kalendis Maii aut alio quodam mensis Maii die hilares esse et convivio celebrare, isque dies in specie appellabatur *der May-Tag* et *Mayertag, dies Maii*. Memorabilia sunt Scheuchzeri verba in Stæcheiographia p. 57, quibus hæc refert ex antiquo Chronico: *Den 17 Mai 1599, ward auf dem Hofe zu Zürich den Bogen-Schützen ein Mayeten, oder Anken-Braut geben, darein gesteckt ein blühender Traube, reife Erdheere, ein reiffes Røcken und Gerstenaere, und eine Hæbthümen*. Quod hic est *Mayeten*, massa nempe butyri cum infixis aristis, fragis, visis, etc., id est apud Nostrum *μαϊουμάς*. In quemcunque tandem diem anni demum incideret talis hilaritas et coepulatio, appellabatur *Mayettag* vel *Mayertag*. Est in Scripturis rerum Brunsvicens. t. III, p. 262: *Anno 1526, am Sontage Kibam d. 8. Iulii hielten die Becker von Hildesheim, Braunschweig, Hannover — öhren groten Mayertag in Hildesheim, und worden do alle D Kälber von denselben upgefrelen*. Mihi tamen potius videtur *μαϊουμᾶν* vox Arabicæ originis et sic detorta esse pro *μουιαμᾶν*, quod sonat, *καλημέριν, ἡμέρα ἀσσοῦ, felix beata dies*. Tales transpositiones perquam frequentes sunt apud Græcos omnia susque deque vertere et corrumpere natos. Tales porro *Maiumas* seu dies solemnes hilaritatis annuæ statis temporibus recurrentes jam Juliani imp. ætate in usu fuisse, ex ejus Misopogone p. 362 patet, ubi vid. Petav. in not. et Du Cange utroque Glossario et Goar. ad Theophan. p. 380, sed præcipue Rivinus et Frankenstein, qui argumentum hoc ex professo tractarunt.

(28) Caro caprilla, licet nobis in usu non sit, fuit tamen olim multo frequentissimus cibus Græcis mediæ ævi, et ipsis Romanis quoque frequentatus, ut e Script. Hist. Aug. t. II, p. 646, et alibi constat.

261 et distribuebat ipsis apocombia, militibus autem dabat maiumam seu refectionem. Illinc moventi cum exercitu imperatori ea via, quam ducebat expeditionis destinatio, occurrobat unumquodque thema seu unaquæque legio provincialis in loco ad viam, qua transibatur, proximo; ne scilicet milites ab imposita necessitate et longinquo occurrendi fatigarentur. Eo autem die, quo unum aliquod thema ipsum excipiebat et ad ipsum appellebat, invitabat imperator ejus thematis rectores ad epulas; quibus necessaria, ut caprillam, agniam et similia, item bucellam largitionalem reliquumque maiumam seu recreationem suppeditabat; identidem protonotarius cujusque thematis transeunti imperatori ex retributibus aërii [seu tributis extraordinariis, quod pro communi vitali aura, quam haurimus, solvitur], vel et ex synonibus seu præstationibus et convectionibus specierum annonariarum; aut si non haberet unde sumeret nummos impensis faciendis necessarios, ipse imperator erogabat ex idico, seu privato, suo peculio, præcipue maiumadas militum præstabat illis, qui e remotioribus thematibus aut provinciis venirent. Processio imperatoris et ordo tagmatum seu cohortium custodiæ sacri corporis et comitatu deputatarum et thematum seu legionum provincialium erat in hunc modum. Primi coram imperatore procedebant ad miliaris distantiam equi, stragulis veris seu purpureis tecti, per paria. Post eos veniebant proceres comitatenses;

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(29) Sæpe recurret hæc vox in hoc codice pro liberalitate, dono gratuito, quod quis studio laudum et honoris impulsu ambitionis dat. Quæ significatum huic voci et verbo φιλοτιμείσθαι astruxit cel. Ernesti in Actis erudit. m. Augusto anni 1731, pag. 449. Ita φιλοτιμείσθαι τὴν ζωὴν τι, *spiritum alicui ex gratia et misericordia indulgere*. Conf. p. 218 et 360, ubi interpres non recte cepit. Eodem quoque sensu accipi debet apud Procopium Anecd. p. 33, ut e p. 36, et Evagrii loco, quem Alemannus istic citat, constat. Plura exempla habet Salmas. ad Vopisci Aureliani p. 499, 504, ubi etiam de bucella largitionali vel pane civili aut gradili pluribus agit.

(30) F. leg. ἀριχοῦ. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et de συνωναῖς idem. Quæ sint συνωναῖ, declarat optime Procopius in Anecdota p. 98 et 102, ubi Alemannus frustra est ἀνώνη pro συνωνή substituere laborans. Est autem comportatio frumenti ad certa præscripta loca, quod maxime molestum accidebat colonis, ut e locis Procopii citatis et Themistio p. 118 constat. Nata est ea vox ex mala aut scriptione librarum aut pronuntiatione vulgi pro σιτώγη, id est σίτου ἀγωγὴ ut κυματώγη quamvis illud ab ἄγω, *duco, conduco, conveho*, hoc ab ἄγω, ἄγνυμι, *frango* repetendum sit. Hodie *Avaria* appellatur hoc contributionis genus a Turcis, ut patet e *La Croix Etat present de l'Eglise Grecque*, p. 7, ubi appellat *tribut annuel pour la fourniture de l'orge, foin, paille et bois, que les Grecs de la campagne sont obligés d'amener aux séraills du Grand Seigneur, des Vesirs et autres grands officiers*.

(31) Quod hic ait maiumas ex privato peculio, non ex generali ærario desumi, egregie confirmat locus Agathiæ p. 69, ed. Vulcan. : Ταμίας ἦν... οὐ μὴν τῶν ἐκ τῆς δασμοφορίας ἐραυό-

φιλοτιμίας (29) καὶ τὸν λοιπὸν μαῖουμᾶν ἐχορήγει ἕκαστος πρροτονάριος ἐν τῷ ἰδίῳ θέματι διερχόμενον τὸν βασιλέα ἐκ τοῦ ἀερίου (30) λόγου καὶ τῶν συνωνῶν ἢ καὶ μὴ ἔχων λαμβάνων ἐκ τοῦ εἰδίου (31), αὐτὸς διφκει τὰυτα, μάλιστα δὲ τοὺς μαῖουμάδας ἐδίδου τοῖς ἐκ τῶν μακροτέρων τόπων ἐρχομένοις θέμασιν. Ἡ δὲ πρόβλευσις τοῦ βασιλέως καὶ ἡ τάξις τῶν ταγμάτων καὶ τῶν θεμάτων (32) ἦν οὕτως· Περιεπάτου ἐμπροσθεν τοῦ βασιλέως ὡς ἀπὸ μιλίου ἵπποι μετὰ ἀθηθινῶν βορκαδιῶν (33) διὰ στιχῶν δύο, δεξιὰ καὶ ἀριστερά· μετ' ἐκείνους δὲ οἱ βασιλικοὶ ἄρχοντες· εἶτα οἱ στραῦρες μετὰ σελλαρίων καὶ ἡ λοιπὴ μυστικωτέρα τάξις· εἴτα ὁ βασιλεὺς· ὄπισθεν δὲ τούτου ὡς ἀπὸ σαγιττοβόλων τριῶν ὄπισθεν κατὰ μίαν εὐθείαν τὰ στρατεύματα. Καὶ μέσον μὲν τὰ τάγματα, καὶ τούτων τὰ τιμιώτερα ἐπὶ τὸν μέσον τόπον, παρ' ἐκάτερα δὲ τῶν ταγμάτων τὰ θέματα, καὶ τούτων πλησιέστερα τοῖς τάγμασι τὰ ἐνδοξότερα τῶν θεμάτων. Οἱ δὲ τὰ ἄπληκτα καὶ τὰς ὁδοὺς τῆς ἡμετέρας γῆς κατέχοντες καὶ γινώσκοντες οἱ μὲν προελάμβανον μετὰ τῆς κόρτης καὶ τῆς ὑπουργίας, οἱ δὲ ἐμπροσθεν τῶν θεμάτων προέτρεχον ὑποδεικνύοντες τοὺς τῶν ποταμῶν πόρους καὶ τὰς εὐθείας ὁδοὺς. Τοὺς δὲ ὁδηγούς καθ' ἕκαστον θέμα κατεῖχεν ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης· ὑπῆρχον δὲ ὑπ' αὐτῷ καὶ αἱ παραμοναὶ τῶν στρατηγῶν πρὸς τὸ δι' αὐτοῦ μηνύειν τοῖς στρατηγοῖς τὰ κλυεύμενα αὐτοῖς. Ἡ δὲ πρώτη δοχὴ ἐκάστου θέματος ἦν οὕτως· ἀπὸ δύο καὶ τριῶν σαγιττοβόλων

μένων, ἀλλὰ τῶν ὅσα ἐκ τῶν βασιλείων θησαυρῶν ἐπεπόμφει ἐφ' ᾧ τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις τὰ προσήκοντα γέρα κομίζεσθαι. Noster tamen maiumadas non prorsus negat e publico fisco sumi, sed monet tantum, ubi nihil suppeditent fisci aërii seu contributionum pro usu communis auræ, et fiscus ærario militari proprius, sitonarum scilicet seu contributionum, quibus coloni excusationem a deportatione specierum annonariarum ad longinqua loca redimant; hi duo fisci publici si nequeant præstare, quod sumptibus illis faciendis sufficiat, tunc e re privata principis illos peti.

(32) Constante id in nostro codice observatur, ut τάγμα de cohorte urbana et præsertim palatina, θέμα vero provinciale appellatur. Alii quoque scriptores, quamvis interdum variant et urbibus quoque municipalibus atque provinciis τάγματα tribuant, plerumque tamen Nostro consentiunt, v. Leo Grammat. p. 478 et Script. post Theophanem p. 222 et 240.

(33) *Stragulis* verti. Et pertinent profecto τὰ βορκάδια ad genus stragularum. Sed debueram et hic strictius interpretari, et p. 280. non eandem in Latinis vocem ignotam lectori reponere, quæ in Græcis est. Non enim mihi tum, cum illos locos verterem, constabat, *borcadium* significare ricam, calyptram capitis, quæ equis induitur, et manasse ab Arabico *borca*, rica, calyptra capitis et vultus. Ut Noster l. c. τὰ σαγίσματα, stragulas, tegumenta dorsi, et τὰ βορκάδια, tegumenta vultus et capitis, conjungit, ita quoque Nicetas Choniates jungit τὰ σαγίσματα et τὰς κεφαλαίας, quæ idem proferuntur cum borcadiis: ἀλογα enim μετὰ κεφαλαίων καὶ σαγισμάτων memorat in Manuele. [Equi imperatorum purpurati a scriptoribus narrantur, quod nulli præterea licebat; v. Villharduin. p. 288.]

τῆς ὁδοῦ τοῦ βασιλέως ἴσχυτο παρατεταγμένον τὸ ἄθιμα· ἐπειδὴν δὲ εἶδον τὸν βασιλέα πλησιάζοντα, ὁ μὲν στρατὸς ἐκάθητο ἐπὶ τῶν ἵππων, οἱ δὲ ἄρχοντες, καταβάντες πάντες, ἐπὶ γῆς ἴσως ἐπιπτον, εἶτα ἀναστάντες μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ εὐφύμουν τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἐξένευε, καὶ ὅπως ἔχουσιν ἡρώτα, καὶ οὕτως πάλιν ὑπέστρεφεν ἐπὶ τὴν ὁδὸν· αὕτη δὲ ἡ κατάστασις ἦν αὐτῷ ἄχρι τῶν οἰκουμένων. Μέλλων δὲ καὶ πρὸς τὰ ἀοίκητα εἰσερχεσθαι, ἀπεβάλλετο τὸ τε περισσώτερον χρῆμα καὶ τὰ φορτώματα καὶ τοὺς τοῦ λαοῦ ἀσθνεσιτέρους καὶ τὰ τῶν ἀλόγων χωλὰ καὶ τετραυματισμένα. Ἐδίδου δὲ αὐτοῖς κεφαλὴν καὶ μέρος δλίγον στρατοῦ εἰς φυλακὴν, ἐκέλευε τε πλησιάζειν καθ' ἕν τῶν ἀσφαλεσιτέρων κίστρων, ὅπερ πλησιέστερόν ἐστι πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐξοδὸν τοῦ λαοῦ γίνεσθαι. Καὶ μετὰ ταῦτα ὄριζεν ἀπὸ τῶν θεμάτων μοίρας τινὰς, τοὺς μὲν προπορεύεσθαι (34) ἔμπροσθεν τοῦ φοσσάτου πρὸς φυλακὴν αὐτοῦ, τοὺς δὲ ὀπισθεν ἐπακολουθεῖν, οὓς καλοῦσι νωτοφύλακας· οἱ δὲ αὐτοὶ ὑπῆρχον καὶ θηρευταὶ τῶν διὰ δειλίαν ἢ βραθυμίαν στρεφόμενων (35)· οἱ δὲ παρ' ἐκτέρω περιεπάτου, οὓς ἐκάλουν πλαγιοφύλακας (36)· οἱ δὲ αὐτοὶ μάλιστα ἐσκόπουσαν τοὺς μέλλοντας προσφεύγειν εἰς τοὺς ἐχθροὺς. Περιεπάτου δὲ πάντες τοσοῦτον ἀπέχοντες τοῦ φοσσάτου, ὥστε μὴ ἀποκρύπτεσθαι ἐξ αὐτῶν διὰ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὅσον δυνατόν ἐστι προετρεπισθῆναι τὸ φοσσάτον εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐχθρῶν ὑπὸ τούτων μηνυθέντας. Οἱ δὲ τοῦ βασιλέως προέχοντες ἐκείνου μᾶλλον ὑπῆρχον τοῦ θέματος, οἱ ἐπλησιάζον τῇ τῶν ἐχθρῶν γῇ διὰ τὸ καὶ πείραν ἔχειν αὐτοὺς τῶν τε ὁδῶν καὶ τῶν λοιπῶν τόπων τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἔτι τὴν πείραν τῶν ἐνεδρευμάτων καὶ τῶν πολέμων αὐτῶν. Αὐτοὺς δὲ καὶ τοὺς ὀπισθο-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(34) Vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Antegarda*, et Gr. v. Ἀντικένωρ. Olim enim hi præcursores *antecessores* audiebant, item *præparatores*, necnon *stratores exercitus* quod nomen ipsis commune erat cum extremo agmine, quod terguum tueretur: v. Du Cange ad Al. x. p. 475. Medio ævo tam apud Græcos, quam Latinos, imo et Arabes atque Orientales, mos erat exercitum in quinque μοίρας dividere. Unde *al Chamis dicitur exercitus, quia quinque partibus constat* (verba sunt al Wahidæi ad al Motanabbium), *corde [media acie, quæ quinta dicitur et maxima atque regia Wittekindo de Gestis Saxonum l. III.], duabus alis [sunt Nostro οἱ πλαγιοφύλακες], præcursoribus [les avant-coureurs, l'avant-garde] et subsecutoribus [l'arrière-garde].* Notanda hic vox Arabica *as Saka* vel *Saka*, absque articulo, quod eam Græci quoque adhibuerunt, ut constat ex Du Cange Gl. Gr. v. Σάκα, ubi locum Anonymi citat, ex quo constat, vocem Græcis idem quod Arabibus notare, nempe *postremam aciem*. Videtur a voce Arabica quæ *crus* sonat, significatio hæc repetenda esse, quia, ut *crus postrema* et vilissima pars hominis est, ita *postrema acies exercitus*. Ex eo quoque hominem vilis sortis, ἀγορζίων, quasi *cruralem*, aut unum de *crure*, id est *postrema acie*, appellarunt Arabes. Quam ipsam quoque vocem Latini sequiores assumpserunt. Vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Alfehna*, pro qua reponendum est *alfehna vel alfehna*; notat ea *seditionem, tumultum rebellionem*. Dignus est locus, qui hæc

atque stratores cum sellariis seu equis sellatis et reliquis domino familiarior ordo. Tandem ipse imperator. Post eum ad sagittæ tres jactus quasi in unam rectam lineam dispositæ ibant militares copię. In medio ibant tagmata; et in ipso mediæ aciei meditullio honestiora tagmata; cingebant autem eos themata, tanto quæque a tagmatibus propiora, quanto essent honestiora. Eorum, qui mansiones castrenses et vias per terras nostræ ditionis occupabant et callebant, pars præibat cum corte seu tentorio augusto et cum famulitio culinædominiæ; pars autem præcurrerat coram thematibus, demonstrans ipsis vada fluviorum viasque rectas et consectandas. Viæ ductores in unoquoque themate seu districtu tenebat secum drungarius vigiliæ; sub cujus dispositione etiam deputati identidem obviandis in prætorio excubiarum vicibus magistri militum erat, idque ideo, quia imperator ipsis per drungarium vigiliæ imperia sua significare solet. Si quod imperatorem thema seu legio provincialis pro prima vice salutaret, fiebant hæc. Ad duo tresve sagittæ jactus distabat illud thema, in aciem instructum, a pia, qua tronseundum erat imperatori. Ut autem videbant imperatorem appropinquantem, manebat quidem in equis reliqua turba, duces autem militares omnes descendebant, 262 et simul omnes procidebant humo; surgentes dein concelebrabat et beneventabat imperatorem faustis acclamationibus una velut voce tota legio. Deflectebat ad eos imperator de via interrogabatque, quomodo valerent. Eo facto, redibat in viam. Ita fiebat, donec in amico solo ambularetur. At cum in eo jam esset imperator, ut histicum intraret, seponerat et retro manere jubebat abperflum supelleotilem sarco-

occasione exponatur. Citat ibi ex veteri charta hæc: *Non requiram contra tuam parlem plus terram nisi istam... in qua non ponam tibi Azaquia* [τοὺς ἀγορζίους, exactores vel sequestros milites, qui tantisper, donec exegerint debitam pecuniam, in istis castris agrisve excubent] *aut al hoderā* [semper presentes, προσμοναρχίους, perpetuos præsidarios,] *qua tibi terram tuam tollam, nec pro pace[m]* [id est per pacem, tempore pacis,] *nec pro alfehna* [ueque tempore tumultus, belli,] *nec cum Mauris, nec cum Christianis* [id est sive cum Mauris illud bellum geratur, sive cum Christianis]. Sed redeo ad argumentum meum. In quinque partes quoque dividit Nicetas p. 72. et cum animali comparat, capud [antecursores], armos [τοὺς πλαγιοφύλακας], truncum [seu corpus militiæ] et crura [τοὺς νωτοφύλακας] habens. Verba ejus hæc sunt: Ἀνδρόνικος μὲν ὄσα καὶ ζῶον τὴν στρατιάν εἰς κεφαλὴν καὶ μέρος τὸ κατόπιν καὶ μέλη ἀνάλογα τῷ παντὶ συνδιαθέμενος εἶχεν.

(35) Verbum *στρέφεσθαι* est *moras neclere*. Nam qui loco aliquo procedere cunctantur, in orbem se aliquoties et modo hac, modo illac vertunt, invito discessu; βραθυμία potest quoque hic loci *nequitiam* significare. Vid. supra p. 260.

(36) Novi Græci *πλάγια* pro *πλευραὶ* dicebant, ut supra jam observavi. Sunt ergo οἱ *πλαγιοφύλακες laterum custodes*. Videntur, iidem esse cum τοῖς *παρὰβάνδταις*, de quibus Du Cange v. Βάνδον..

nasque et multitudinem invalidam jumentorumque A φύλακας ἐν ἄλλαισι διὰ τὸν πλείστον κόπον. Οὐ γὰρ
quidquid ad claudicationem deductum aut vulneri- τὴν εὐθειαν παριεπάτουσαν αὐτοῖ, ἀλλὰ τὴν τραχυ-
bus confectum esset. His imponebat caput vel capi- τέραν καὶ δυσπερίβατον· οὕτω δὲ κινούμενοι, τὰς
taneum aut ducem, exiguamque addebat militarem νόκτας περιχαρῶς κωθέντες καὶ τὴν ἄλλην ἀσφά-
manum, jubebatque eos in vicinam sese recipere λειαν ποιήσαντες διὰ τοὺς νυκτοπολέμους, ἀν-
castrum alicujus munitioris et ad illum propioristra- επαύοντο.
ctum, e quo descensus in hosticum erat exercitus. Deinde deputabat selectos a thematibus ma-
nīpulos, partim præcessuros fossatum seu exercitum hostiumque subitum insultum aversuros, par-
tim subsecuturos alios; quos postremos notophylacas seu custodes tergoris appellare mos est.
Horum tergeticustodum erat eos venari, qui aut imbelles aut segnes castra non assectarentur et
aciem desererent. Alii ab utroque latere comitabantur moventem exercitum, quos plagiophylacas
seu laterum custodes appellabant. Horum erat observare atque coercere, si quæ ad hostem transfa-
gere molirentur. Omnes autem hi, tam præcursores, quam subsequentes et a lateribus comitantes, tan-
tum distabant a fossato, ut numquam suis extra conspectum essent; idque duplici ratione, ne scili-
cet ipsi hostium paterent insidiis, fossatum vero, ab illis de hoste imminente admonitum, sese ma-
ture possit illi excipiendo comparare. Qui tandem coram imperatore proxime ambularent erant ex
illo potissimum themate vel districtu, qui hostico proximus esset. Periti enim erant et viarum, per
quas hostes et invadere et rursus se subducere possent, et locorum, in quibus agere amarent, et
modorum, quibus aut insidias, aut acies bellaque instruere solerent. In his et in postremis custodi-
bus permutabantur et renovabantur identidem sollicitudinum vices; quandoquidem hæc duo ge-
nera plurimum laborem tolerarent. Non enim rectam et expeditam viam, sed asperiore et minus
commodam ibant. In hunc modum promoveentes interdum, coibant per noctem intra vallum, rebus-
que necessariis contra nocturnos hostium impetus prævisis, capiebant quietem.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΕΝ ΧΡΙΣΤῳ (37) ΒΑΣΙΛΕΙ ΔΙΩΝΙῳ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΡΩΜΑΙΩΝ,
ΓΙΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ
ΤΟΥ ΑΟΙΔΙΜΟΥ ΚΑΙ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ,
ΑΠΟΓΟΝΟΥ ΔΕ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΚΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΓΕΝΝΑΙΟΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ,
ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΝΟΝ
ΤΟΝ ΘΕΟΣΤΕΦΗ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΑΙ ΓΙΟΝ ΑΥΤΟΥ,
"Ὅσα δεῖ γίνεσθαι, τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων
μέλλοντος φρασσεῦσαι.

CONSTANTINI

IN CHRISTO ÆTERNO REGE REGIS ROMANORUM, FILII LEONIS,
CELEBERRIMI ET SAPIENTISSIMI IMPERATORIS,
QUI FILIUS ERAT BASILII, FORTISSIMI GENEROSISSIMI IMPERATORIS,
AD ROMANUM
A DEO CORONATUM IMPERATOREM ET FILIUM SUUM.
*Observanda et agenda, quando imperator Romanorum fossatum agere seu in castra ire
et in versari decrevit.*

263 Audi, filii, sermones patris tui, ait Salomo B "Ἄκουε, υἱέ, λόγους πατρός σου, Σολομῶν σοὶ πα-
tibi præcipiens. Quamvis enim a multis accipere ρακελεύεται· παρὰ πολλῶν γὰρ ἀκούσεις τὰ δέοντα,
JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(57) Ordinarius hic erat titulus Byzantinorum Christi gratiæ debere et ejus ut æterni regis.
imperatorum, in Christo, æterno rege, rex Romano- loco et mandato regnare. Minus erat ἐκ Θεοῦ vel
rum, quo volebant dicere, se omnem auctoritatem ἐν Θεῳ, quem titulum minoribus principibus tribue-

ἀλλ' οὐ φύσει τῆς ἀρετῆς εἰσοίσεις διδάγματα, εἰ μὴ παρὰ πατρὸς ἀκούσαι τὰ ἀρίστα. Γνησίους γὰρ παρ' αὐτοῦ καὶ ἀληθεῖς τῶ ὄντι τοὺς λόγους ὑποδεξάμενος, ὡσπερ τινὰ κληρὸν ἔξεις πατρῶον, τὴν σωτηρίαν ἀεὶ προξενούντά σοι· οἱ μὲν γὰρ ἐξ ἄλλων κατὰ χάριν λεγόμενοι τῆς ἀληθείας πολλάκις ἐναποδέονται· οἱ δὲ ἐκ πατρικῆς ψυχῆς μετὰ τῆς ἀληθείας ἀφικνούμενοι πολλὴν χαρίζονται τοῖς υἱοῖς διαπαντὸς τὴν ὠφέλειαν. Ἄκουε τοίνυν, υἱέ, παρὰ πατρὸς, ἃ μὴ καλὸν ἔστιν ἀγνοεῖν· εἰ γὰρ ἄγνοια κακὸν, ἡ τῶν πραγμάτων γνώσις δῆλον ὅτι καλὸν, καὶ μέλιστα τῶν ἀναγκαίων καὶ ὧν πολλὴ καθεστῆκεν ἡ φροντίς. Ἀναγκαιότερον δὲ τί ἄλλο γένοιτο πολεμικῆς εὐτολμίας καὶ τῆς τῶν προγόνων παλαιᾶς εὐταξίας, ἣν ἐν πολέμοις εἶχον τὸ πρότερον βασιλικοῖς ταξειδίοις κατὰστασιν; Ταύτην γὰρ πάλαι φημιζομένην καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ πολλοῖς θρυλουμένην μὴ καὶ ἐγγράφως ἔχειν, οὐ δίκαιον, οὐδὲ καλὸν ἡγησάμεθα. Λυσιτελῆς γὰρ σοι, θεόστυπτε Ῥωμανέ, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἡ τούτων γε· ἡσεται συγγραφή, Ῥωμαϊκὴν δηλοῦσα μεγαλειότητα. Ὅθεν πολλὰ περὶ τούτων ἀνέρευνησαντες καὶ μηδεμίαν ὑπόμνησιν ἐναποκειμένην τῶ παλατίῳ εὐρίσκοντες, ὁφεί καὶ μόλις ποτὲ περὶ τούτων ὑπόμνημα ἐν τῇ μονῇ τῇ καλουμένῃ Σιγριανῆς εὐρεῖν ἠδυνήθημεν, ἐν ἣ Ἄεων ὁ μάγιστρος, ὃ Κατάκυλας ἦν ἐπώνυμον, τὸν μονήρην βίον ἡσπάσατο. Οὗτος γὰρ ὁ μάγιστρος περὶ τούτων ἐγγράφως διέθετο ἐκ προστάξεως Ἀέοντος τοῦ φιλοχρίστου καὶ σοφωτάτου βασιλέως Ῥωμαίων, τοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν καὶ σοῦ πάππου· ἀλλ' ἐπεὶ μουσικῆς Ἑλληνικῆς (38) ἀμέτοχος ὁ μάγιστρος ἦν, πολλὰ βάρβαρά τε καὶ σόλοικα καὶ ἄσυνταξίας ἡ τούτου συγγραφή περιεῖχεν, εἴ καὶ ὁ ἄνθρωπος θεοσεβῆς καὶ ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν ἦν τῶν τοῦ πνεύματος, ὡς εἶδειν ὁ αὐτοῦ βίος. Ἄλλ' ἐν τῷ ἀμοιρεῖν αὐτὸν, ὡς ἔφαμεν, παιδείας Ἑλληνικῆς, καὶ ἡ τούτου συγγραφή μᾶλλον ὑπῆρχεν ἐπισφαλῆς καὶ ἐπιλήψιμος, ὅμως ἐπαινετὴ καὶ ἀληθῆς τῶ θεοσεβῆ εἶναι τὸν ἀνδρα καὶ ἐνάρετον. Ταύτην ἡμεῖς εὐρόντες πηρημελημένην τῶ λόγῳ, καὶ ὡς ἐν ἴχνει σκιᾶς ἀμιδρῶς πως τὰ πράγματα διατέλλουσαν, καὶ μηδὲ τὸ τοῦ τρίτου μέρους τῶν, ὡσπερ ἡμεῖς πρὸς τὸ σαφέστερόν τε καὶ πλατικώτερον (39), μεταγγάγομεν, ἔχουσιν, συνεγραψάμεθά σοι τοῦ καταλιπεῖν εἰς ὑπόμνησιν. Ἡ τοίνυν τοιαύτη τῶν βασιλικῶν ταξειδίων τάξις τε καὶ ἀκολουθία ἐφυλάττετο καὶ ἐνηργεῖτο ἕως Μιχαὴλ τοῦ φιλοχρίστου δε-

possis ea, quæ decet et oportet, a nullo tamen, præterquam a patre accepta et velut ingenita, recondas in animum tuum optima virtutis documenta. A patre quas acceperis genuinas et omnino veras institutiones, habes et habebis per omnem vitam ut hæreditatem patrimoniale, quæ omni tempore tibi salutem præstet. Sæpe enim aliorum ad captandum favorem composita dicta vacant veritate. At quæ ex animo paterno proficiuntur instructiones, ut veræ sunt, ita quoque filiis per omnem ætatem et per omnes rerum casus sunt utiles. Audi ergo, filii, et accipe a patre, quæ ignorare non decet. Ignorantia si turpis est, liquet rerum peritiam pulchram et præclaræ esse, et præcipue rerum necessariarum multasque et diligentes curas exigentium. Quid autem aliud, quæso, magis usu veniat et sit magis necessarium, quam strenuus et acer in bellis animus et vetustus ille bonus et decorus ordo, quem nostri majores in bellis et in regiis, si quæ contingerent, expeditionibus observabant? Hunc autem crebra olim fama celebratum et vel his ipsis adhuc temporibus a multis sermone jactatum si scripto consignatum non haberemus, iniquum et turpe iudicavimus [ideoque hoc volumine comprehendere volumus]. Et proderit tibi, Romane a Deo coronate, ut aliæ, ita hæc quoque tractatio, e qua Romanam poteris magnificentiam intelligere. Scribendi occasionem nobis hoc dedit. Multa diligenteque, sed irrita, in palatio facta inquisitione, si forte depositis alicubi de his rebus commentariis reperiremus, vix tandem aliquando ejus, quod desiderabamus, argumenti libellum aliquem invenimus in monasterio, quod Sigriane appellatur, in quo Leo magister, 264 cui cognomen erat Catacylas, vitam solitariam amplexus est. Hic ipse magister nempe, jussus a Leone Christi amante et sapientissimo imperatore Romanorum, patre nostro et avo tuo, de illo argumento, quod nos quoque tractandum hic suscepimus, scripto exposuerat. Verum quia Græca musica seu docta elegantia imbutus non fuerat, ille magister, multa infersit in suam scriptionem barbara atque solæca, omnemque commiscuit ordinem, quem perspicua futura et grammatica verborum constructio flagitat. Erat profecto vir, ut vita ejus monstravit, Dei reverens et cupiditatum non curis, sed spiritus assectator. Verum ex eo, quod Græcam, ut diximus, litteraturam non delibasset,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

bant, de quo alibi dicam. Inde manavit nostrum *Wir von Gottes Gnaden, Nos Dei Gratia*. Hinc etiam θεοσεφεῖς, θεοστέπτους, θεοπροβλήτους, etc. sese appellabant. Exempla natant hoc codice.

(38) Doctrinæ elegantioris, quæ e libris veterum gentilium Græcorum comparatur. Nam novi quidem Græci ut se dignos vetustis doctrinis non judicaverunt, sed ineptias divinis artibus, quibus veteres claruere, fato quodam suo et insania monachorum prætulærun, sic etiam veterum nomen repudiaverunt, se Romanos appellaverunt et dici voluerunt, Ἑλλήνιν autem præ turpissimo convitio reputaverunt. Ἑλλήνιν illis est idem atque paganus,

idololatra, et Ἑλληνικός idem atque gentilis.

(39) *Fusiuscule, ubertim*, cum non nimio ordinis atque elegantis studio. Hinc putant aliqui dictum Platonem, quod ejus oratio luxuriaret et falcem pateretur, quod quæ brevibus dici potuissent, per ambages enuntiare et iteraret sæpius. Vid. Diogen. Laert. p. 166, et p. 267. 12, ubi Timo Sillographus ipsi τὴν πλατυβόρμυσόνην objecit et ipsum ἀνάπιστον appellat, quales eunt aquæ πλατταῖα: apud Herodotum et Hippocratem, crassæ, quæ salis et roboris parum idque valde dilutum habent et linguam parum afficiunt. Conf. Du Cange v. Πλάτος.

contigit, ut scriptionem ederet reprehensionis obnoxiam, et quæ possit lectores in errores conjicere. Est nihilominus laude digna traditque vera; quale quid a viro Dei reverente et virtutis studioso expectes. Has itaque magistri schedas stilo rudiore et negligentia pleno exaratas cum præterea et paucas esse videremus, (nam ne tertiam quidem partem eorum æquabant, quæ nos in his chartis perspicuo magis et ampliore sermone exposuimus), et rerum tantum obscura velut vestigia extremasque lineas; et umbras exhibere intelligeremus: consilium cepimus hos commentarios conficiendi et tibi tuæque memoriæ relinquendi. Talis itaque, qualem mox exponam, regiarum expeditionum ordo atque formula observabatur sollicitè et in usu erat usque ad Michaelæm, amantem Christi dominum, et ejus patrum, Bardam, Cæsarem felicissimum, propagata ad ipsos ab imperatoribus, eorum decessoribus, Theophilo putat et Michaelæ, modo nominati junioris illius hoc quidem avo, illo autem patre. Simili modo hi ipsi eam a suis majoribus acceperant, vetustis illis imperatoribus, quos vetustos quando nomino, non designo magnum illum et celeberrimum sanctumque Constantinum, non Constantium, ejus filium, non impium illum Julianum, non Theodosium Magnum, non ejus proximos successores: sed Isauros illos designo, qui verè rectaque statuenti fidei gravissimos errores et fœdam hæresin affruxerunt. Sed et sub Basilio, fortissimo et piissimo imperatore et avo nostro diligenter observabatur et in usu erat, quam his litteris exponere

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(40) Etiam hoc prædicatum in titulis imp. C Ptanorum valde frequens, præsertim Michaelæ, Theophili et Theodoræ filio, posteriorum omnium, qui titulum hunc de more et jure sic gesserunt, ut reges Franciæ titulum *Christianissimi* et reges Hispaniæ *Catholici regis*. Nam ante illum Michaelæm fuerunt imperatorum multi, qui eo, quod imagines sanctorum et Christi non venerantur et tanquam idololatriæ luculenta argumenta statuisque numinum gentilium hilum non sanctiores, non diversas, summæ orbe Christiano vellent, meruerunt hoc titulo ab insulis monachis privari, quibus loxica sua suadebat, neminem posse Christum amare, qui pictum lignum aut dolatum in crucifixi figuram divinis honoribus non haberet, aut concidere vel comburere auderet. Postquam autem, regnante fœmina superstitionosa, clero non magis sano obnoxia, vicisset tandem deterior pars sancitumque in concilio fuisset, eum pro impio habendum, diris omnibus devovendum et honoribus omnibus spolandum esse, qui putidas imagines non summo in loco et oculis suis carius haberet: eoque factum, ut vel fortissimi imperatores camarinam hanc movere et jumento suo sibi malum arcessere non auderent: mansit deinceps philochristi et orthodoxi titulus imperatoribus illibatus et omnibus communis. Leoni autem Isauro, Constantino Copronymo, Leoni Armeno, Michaeli Balbo et ejus filio Theophilo nunquam videas eum tribui. quamvis sæculo IV, jam in usu esset, ut constat ex Apologia Athanasii ad Constantium: 'Ο λαός πάνυ πολὺς καὶ τοσοῦτος ἦν, ὅσον ἂν εὖζαινο κατὰ πόλιν [ιμναῖς in urbe] εἶναι Χριστιανῶν φιλόχριστοι βασιλεῖς. In concilio VI appellatur Constantinus Pogonatus ὁ εὐσεβέστατος καὶ φιλόχριστος μέγας βασιλεὺς. Verum non solis imperatoribus proprium erat prædicatum

A σπ'του καὶ Βάρδα τοῦ εὐτυχεστάτου Καίσαρος καὶ θεοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν παλαιότερων βασιλέων ἡ τοιαύτη δηλονότι παράδοσις πρὸς αὐτοὺς καταχθεῖσα, Θεοφίλου τε καὶ Μιχαὴλ τοῦ πατρὸς καὶ πάππου τοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου (40) ὡσαύτως δὲ κακείνοις ἐκ τῶν προτέρων βασιλέων φημί τὴν τοιαύτην παράδοσιν καταλθεῖν. Παλαιότερους δὲ φημι τοὺς Ἰσαύρους ἐκείνους καὶ περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τὰ μέγιστα πλημμελήσαντας· οὐ γὰρ, παλαιότερους εἰπὼν, τὸν μέγαν ἐκείνον λέγω καὶ ἀοιδίμον καὶ ἅγιον Κωνσταντῖνον, οὔτε Κωνσταντῖνον τὸν υἱὸν αὐτοῦ, οὔτε τὸν δυσσεβέστατον Ἰουλιανόν, οὔτε μὴν Θεοδοσίον τὸν μέγαν καὶ τοὺς μετ' ἐκείνων. Ἦν δὲ καὶ πάλιν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ ἀνδρικωτάτου καὶ εὐσεβεστάτου βασιλέως, τοῦ καὶ πάππου, ἡ τοιαύτη τάξις ἐνεργουμένη καὶ τὰ μέγιστα τηρουμένη, καθὼς ἐγγράφως ἡμεῖς ἐκθεσθαι ὡς οἶόν τε πειρασόμεθα. Ὁ μέγας καὶ ὕψηλός αὐτοκράτωρ μέλλων φύσαστεῦν καὶ κατ' ἐχθρῶν ὄπλα κινεῖν καὶ στρατεύματα, εὐθὺς προστάσει τοῦ κρεμασθῆναι ἐν τῇ χαλκῇ ἔξωθεν τῶν πυλῶν λωρῖκιον καὶ σπαθῖον καὶ σκουτέριον. Ἐκ τούτων οὖν τοῖς πᾶσι γίνεται δόγη ἡ τοῦ βασιλικοῦ φροσάτου εὐτρέπεις, καὶ ἐκ τότε ἕκαστος ἄρχων καὶ ἀρχόμενος τὰ ἑαυτῶν ὄπλα καὶ ὅσα ἐπιτήδειζ καὶ ἀρμόζοντα στρατιωτῇ, παρασκευάζειν ἀπάρχεται· εἶτα μετὰ ταῦτα καὶ τῶν ἀγγελῶν λογοθέτῃ (41) προστάσει τοῦ δικαίαν διανομῆν τε καὶ ἐκθεσθαι (42) μετὰ φόβου Θεοῦ ποιεῖσθαι καὶ πάσης εὐσεβείας καὶ ἀληθείας τοῖς τῆς Ἀσίας καὶ Φρυγίας μεττάτοις

C ὁ φιλόχριστος, sed etiam privatis singularibus hominibus et urbis et gentibus tribuebatur. In Actis concilii Ephesini contra Cyrillum est ὁ μεγαλοπρεπέστατος καὶ φιλόχριστος κουβικουλάριος Σχολαστικὸς. In loco concilii VI, quem Du Cange v. Ἐξαρχοὶ citat, audit Italia φιλόχριστος χώρξ. Palladæ in Anthologia p. 337, audit CPlis ἡ φιλόχριστος πόλις. Recte enim ibi τῇ φιλοχρίστῃ πόλει exhibet codex Reimarianus pro φιλοχρίστῃ, quod Stephanus dedit, probatque hic locus, Palladam et CPl vixisse, et post Constantinum M., et Christianum fuisse. [Ὁ φιλόχριστος λαὸς τῆς θεοφυλάκτου ταύτης πόλεως ἐστ ἀπὸ Θεοφάν. p. 322.] De eadem CPl. Οἱ φιλόχριστοι προσγενεῖς αὐτοῦ ἐστ in jure Græco-Romano p. 242. Apud Nostrum infra p. 376, est ὁ φιλόχριστος στρατός.

(41) Rationalis gregum Cæsaris proprie procurator saltuum appellabatur, ait Guther. p. 691 et 692. Magister pecoris, ait, qui et saltuarius. Goar. ad Codin. p. 31, n. 49, ait, eum esse secundum Theodoretum τὸν τῶν ἰδίων τοῦ βασιλέως κτημάτων καὶ χρημάτων ἡγεμονίαν πεπιστευμένον, Nimis late, ni fallor.

(42) Ἐκθεσις est formula ἐκτεθεισα, publice proposita, τῶν ἐκτεθέντων, publice expositorum, cuique imputatorum, impositorum onerum. Vid. I. II. c. 59. inscriptio. Est ergo ἐκθεσις τῆς Φρυγίας καὶ Ἀσίας formula, qua præscribitur, quot equos mulosve Phrygia et Astia præstare debeant. Ita paulo post est ἐκθεσις τοῦ μισουράτωρος formula. quod et quæ mensurator (le fourier) secum ducere debeat; ἐκτεθεσθαι supra aderat p. 58, in scholio pro imperare; ἐκθεσις apud Constantin. in vit. Basilii pro formula occurrit, qua beneficium aliquod alicui assignatur.

κατὰ τὰν ἰσχὺν τε καὶ δύναμιν ἐνὸς ἐκάστου μη-
τάτου, ὡς ἡ τάξις τῶν προκειμένων ἐκάστου τῶν
ὀφειλόμενον ἀριθμὸν ὀρισμένως ἔχουσα πᾶσι καθ-
ίσταται πρόδηλος. Διὰ τῆς Ἀσίας καὶ Φρυγίας μωλά-
ρια σ' ἀνὰ νομισμάτων ιε', ἱππάρια σ' ἀνὰ νομι-
σμάτων ιβ', ὀμοῦ νομίσματα εὐκδ', γινόμενα χρυσοῦ
λίτραι ος'.

est, quam qui parenti necessitate continentur, **265** arma cæteraque militi seu utilia seu decora comparare instituunt. Porro imperat dominus rationali gregum, ut, adhibitis in consilium reverentia Dei, religiosa conscientia atque veritate, concipiat equam et congruam privati cuiusque viribus et justam repartitionem atque notitiam publice promulgandam eorum, quæ metata Asiæ et Phrygiæ secundum notum omnibus et in propatulo positum ordinem cuique metato præscriptum certo et definito numero præstare debent. Debent autem dicta Asiæ et Phrygiæ metata ex definita formula præstare mulos ducentos, singulos numismatibus vel solidis aureis denis quinque æstimates, et ducentos equos idem singulos denis binis numismatibus æstimates unde summa numismatum quinquies mille quadringentorum et viginti quatuor emergit, aut, si eandem summam ad rationem litrarum auri referas, emergunt litræ septuaginta sex. Διὰ (43) τῶν συνηθειῶν τῶν ἀρχόντων τῶν βα-
σιλικῶν σταβλῶν τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ἔξω ἐν
τοῖς σταβλοῖς.

Διὰ τοῦ κόμητος τοῦ σταβλοῦ μωλάρια δ' καὶ ἱπ-
πάρια δ' διὰ τοῦ χαρτουλαρίου (44) καὶ τοῦ ἐπι-
κτου (45) μωλάρια δ' καὶ ἱππάρια δ' διὰ τοῦ ἔξω
χαρτουλαρίου μωλάρια β' καὶ ἱππάρια β' διὰ τῶν
σφραγισμένων (46) μωλάριον α' καὶ ἱππάριον α' διὰ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(43) Usu novæ Græciæ διὰ notat Latinum *de*. In capitum inscriptionibus frequens est. Ita in libello novo Græco Romæ edito anno 1659. Neophyti Rhodini περὶ ἡρώων, στρατηγῶν, φιλοσόφων, ἀγίων καὶ ἄλλων ὀνομαστῶν ἀνθρώπων, ὅπου εὐγῆκασε ἀπὸ τῶ νησι τῆς Κύπρου, *de Cypriis claris*, pene omnibus capitibus præscriptum est hoc διὰ. Ita p. 12. cap. i habet hanc inscriptionem: Διὰ τοὺς ὀνομαστοὺς καὶ περιφήμους ἀνθρώπους ἔθνικοὺς τῆς νησιοῦ τῆς Κύπρου καὶ περὶ ἡρώων. Ita quoque apud Malalam t. II. p. 72. Sed neque vetustis videtur ille particulæ hujus fuisse usus ignotus. Corie apud Diogenem Laertium p. 555. legi διαπορεῖσθαι τῆς διηγῆσεως pro ἀπορεῖσθαι διὰ (id est περὶ vel ὑπὲρ) τῆς διηγῆσεως. Data occasione insignem hunc locum emendabo; sic nempe legendum illum esse existimo: "Ἐν τισὶ μὲν οὖν ἐρμηγευομένοις κατὰ λέξιν σὴν δοκεῖ δύναμιν τινα περιέχειν ἄπειρ ἴσθιν ἐν εὐθυατῇ κείμενα ῥήσει, *quæ quidem plana et vulgari dictione enuntiasit*, τῶν δὲ πλειστοῦν ἐπιτεχνεῖν σκότον, plurimis autem tuarum sententiarum creditur incubare tenebras. Interdum tamen verti διὰ præpositione pro. Et sic quoque adhibet Malalas t. II, p. 99 et p. 126. Psellus (apud Du Cange Gl. Gr. p. 1662): διὰ δόρασι χρᾶσθαι τοῖς ποσι, *pedibus pro hastis uti*; vid. paulo ante.

(44) Sæpe in hoc tactico militari mentio fit chartularii stabuli. Videtur hic idem esse cum illo, cujus meminit Cinnamus l. III, passim, ut hominis militaris, et de quo Du Cange in notis ad Cinnamum p. 452 agit, ubi inter alia scribit: «Imperatoris equis præfectus erat Chartularius, ut docemur ex Zonara in Leone Isauro p. 83, et Niceta in Isaacio Angelo l. III, n. 2. Magnam chartularium eo nomine in aula meruisse scribit Godinus de offic. aulæ cap. v. n. 6. illiusque potissimum fuisse manus, ut equum peregre aut quovis e palatio profecturo imperatori ad palatii ipsius portam adduceret.»

(45) Vertitur passim (ut apud Theophan. 306. Leon. Gramm. p. 479, Cedren. p. 442.) *præpositus operi et cum plena potestate dominans aut compulsor et præfectus operarum*, qui desides urget, ut promo-

A pro virili nostra studebimus. Magnus et excoelsus imperator, quando decrevit in fossatum ire armaque hosti et viros obmovere, imperat coram porta chalcæ loricam et spatham et scutum suspendi. Quo signo statim omnes intelligunt, imperialis fossati seu campestris expeditionis apparationem imperari; protinusque tam illi, quibus jubendi auctoritas adest, quam qui parenti necessitate continentur, **265** arma cæteraque militi seu utilia seu decora comparare instituunt. Porro imperat dominus rationali gregum, ut, adhibitis in consilium reverentia Dei, religiosa conscientia atque veritate, concipiat equam et congruam privati cuiusque viribus et justam repartitionem atque notitiam publice promulgandam eorum, quæ metata Asiæ et Phrygiæ secundum notum omnibus et in propatulo positum ordinem cuique metato præscriptum certo et definito numero præstare debent. Debent autem dicta Asiæ et Phrygiæ metata ex definita formula præstare mulos ducentos, singulos numismatibus vel solidis aureis denis quinque æstimates, et ducentos equos idem singulos denis binis numismatibus æstimates unde summa numismatum quinquies mille quadringentorum et viginti quatuor emergit, aut, si eandem summam ad rationem litrarum auri referas, emergunt litræ septuaginta sex. **B De consuetudinibus archontum, seu de iis jumentis quæ ex præscripta formula et recepta consuetudine præstare debent magistratus imperialium stabulorum iam quæ in urbe augusta, quam quæ foris in provinciis sunt.**

Præstat comes stabuli mulos quatuor et equos totidem; chartularius episcites præstant mulos 4 et equos totidem; chartularius extraneus vel provincialis mulos 2 et equos totidem; saframenta mulum 1 et equum 1, 4 comites mulum 1 et

veatur et absolvatur opus, ἐργαδιώκτης; vid. locus ex Actis S. Sebastiani quem citat Du Cange CPl. Christ. p. 87. et Vales. ad Amm. Marcell. p. 328, ubi ait compulsorem esse, qui fiscalia debita exigit et lentos debitores ad solvendum compellit. Fallitur ergo Gutherius, qui p. 713 putat exactorem auri et argenti esse eum, qui a cusoribus exegerit. Nam, nisi talis est, qualem dixit Valesius, est certe ille, qui aurum et argentum explorat, num proibi sit commatis. Sed hæc huc non pertinent. Sæculo XIII, tales operarum compulsores in Francia *hasteurs* appellabant, v. Du Cange v. *Pagius*.

(46) Quoquo me vertam, non invenio, qui me doceat, quid σφραγίσματα aut σφραγισμένοι fuerint. Dubium enim, quomodo extulerint, in masculino an in neutro genere. Ne conjectura quidem probabilis succurrit: Quamvis enim γ et ε et φ passim permutable sciam a novis Græcis, ut cogitari possit σφραγίσματα positum hic esse pro sacramentis, σφραγισμένα: ut σαῦμα (quod Græci ut sauma pronuntiant) pro σάγμα habet Du Cange: quid tamen sibi volunt *sacramenta* hic loci, ubi de genere quodam villi militiæ sermo est, ut sunt agasones, calones? Si esset σφραγισμένοι, acciperem pro σαυματάριοι vel σαγματάριοι, præfecti oneribus et mulabus atque equisagmaris onerandis et exonerandis. Una est conjectura, in qua tantisper aequaliter acquiesco, donec meliora edoctus fuero, nempe τοὺς Σαφραμέντους vel Σαφραμέντας [supponam vocem generis masculini esse] eisdem esse, atque τοὺς Σαφραμέντους vel Σαυρομάτους et Σαυρομάτας. Fuisse autem Sauromatas a Græcis pro mulionibus adhibitos, id deberet ex idoneis auctoribus demonstrari. Cogitavi aliquando, essetne vox Arabica quæ sonat, *plexuit funem, lorum*, non in rotundum, sed in latum, quo casu significaret saframentarium *restionem*. Est sane restionum, præsertim coriariorum (*Sottile* appellamus, Franci *sellier* dicunt,) magnus usus in exercitu. Infra quoque p. 284, dicuntur Saframentarii equos caligasse. Quod sane optime in sartores lorarios quadraret. Sed non video, unde terminatio μέντα et μεντάριοι venerit.

equum 1. Patet hos magistratus in universum 12 mulos et totidem equos præstare; quorum cum multi singuli denis quinque nummis, et equi denis binis æstimantur, conficitur summa 324 numismatum, quæ si ad rationem litrarum reducatur, habebis litras 4, num. 26. Adde huic summæ superiorem (non per 76 litras), habebis litras 80 et num. 26. Et illos quidem superius dictos ex Asia Phrygiaque ducentos mulos et equos pariter ducentos deducit rationalis gregum ad Malagina usque, ubi eos ab ipso traditos transsumunt comes stabuli et esochartularius [seu chartularius urbanus] stabuli. Debent autem bestiarum quinquennes aut septennes esse, neque cauteria in femoribus habere. Ibi regium signum accipiunt illæ quadringentæ bestiarum ambas in scapulas inustum. Etiam in sequentem annum fit eadem expositio seu exactio et bullatio seu candente ferro signatio bestiarum, et equi omnes sibilantur atque castrantur, et fiunt accessio atque supplementum regionum stabulorum propter instantem bellicam expeditionem. Adducit autem rationalis gregum ducenta illa iumenta sagmaria vel oneraria, mulos puta, suis onerata sagmatibus vel sarcinis aut bisacciis, et in stratis

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(47) Intelliguntur comes scholariorum, excubitorum, bicanatorum et arithmi. Κόμης autem Leonis in Tacticis est ὁ τοῦ ἐνδὸς τάγματος ἢ βάνδου ἀφηγούμενος.

(48) Nolo me in rationem litrarum et numismatum et rei nummarie Græcorum recentium immittere. Vastus ille campus est et ingenti otioque non mei. Saltim id monebo paucis, litram auri numismata seu solidos aureos 74 continuisse. Nam 74 quater additum efficit 296. Reliqua ergo sunt numismata 26, quæ quod quatuor litris deest ad complementum summam 322 numismatum supplet.

(49) Recurret aliquoties in hoc Tactico mentio stabuli regii ad Malagina. Memorat illud quoque Geographus Nubiensis p. 287.

(50) Ergo jam Constantini et Leonis tempore fuerunt comes stabuli, neque demum a Francis in Orientem sacræ militiæ causa tendentibus inventi et ad Græcos propagati tempore Alexii Comneni, quod vult Goar. ad Codin. p. 24.

(51) Ita quoque milites cauterium in manu accipiebant, et de Scythiis Romano solo et in servitute receptis scribit Eunapius in Excerpt. Legat. Hæsch. p. 12, ὅτι οἰκίται βασιλικὰ παράσημα ἔχοντες.

(52) Sic efferunt novi Græci pro σκαπούλας. Est enim ipsis in more positum σ initiale abijciendi, ubi requiritur, et ubi non opus neque mos est, addendi. Intra p. 299 est κάμνον pro σκάμνον. Apud Mauric. Strateg. I, 2. κάπλιον. scapulare, cucullio, ἱπωρίς. Similia permulta habet Du Cange Gl. Gr., ut καρθμός pro σκαρθμός, subsultus, πιθάμη, σπιθάμη, καμπιούσα pro σκαμπιούσα, scabiosa, planta; κούλα pro σκούλα, excubiæ; κουλκεύειν pro σκούλκεύειν, excubare, item speculari, explorare res hostis. Est enim (idque liceat mihi paucis in transitu attingere) ab exculare pro explorare. Exculare et extundere aliquid unde unde dicunt Latini pro studiosa inquisitione comperire; deprehendere, proculcare quoque dicebant pro præcurrere, prius explorare, Φάλαξ dicunt novi Græci pro σφάλεια, et hoc pro ασφάλεια, securitas; φαλιάζειν et φαλίζειν pro φαλλίζειν, aliquem decipere, facere labi, in sphalma inducere; κονδάπτειν pro σκανδάπτειν habet Malalas p. 410, σερνυρε, ubi interpretes fatetur de verbi significatione sibi non constare; τοβίον pro στοβίον,

τῶν τεσσάρων (47) κομήτων μωλάριον α' ὁμοῦ διὰ τῶν ἀρχόντων νομίσματα τετ' (48)), γινόμενα λίτραι δ', νομίσματα κς'. Καὶ ὁμοῦ τὸ πᾶν λίτραι π' : κς'. Καὶ τὰ μὲν μωλάρια τὰ σ', ὡσαύτως καὶ τὰ ἱπάρια τὰ σ' καταβιδάζει ταῦτα ὁ λογοθέτης τῶν ἀγγέλων εἰς τὰ Μαλάγινα (49), καὶ παραλαμβάνει αὐτὰ ὁ κάμης τοῦ στάβλου (50) καὶ ὁ ἕσω χαρτουλᾶριος τοῦ στάβλου πενταέτια, ἐξαέτια καὶ ἑπταέτια, μὴ ἔχοντα σπηλώματα εἰς τὴν ψῆαν. Καὶ σφραγίζονται (51) τὰ τετρακόσια εἰς τὰ δύο μέρη τῆς κηπούλας (52) βασιλικῆν βοῦλλαν. Ἔτι δὲ καὶ εἰς τὸν ἐπερχόμενον χρόνον γίνεται ἡ αὐτὴ ἔκθεσις καὶ βοῦλλωσις. Λαβιδούνται (53) πάντα τὰ ἱπάρια καὶ γίνονται εὐνούχα, καὶ διὰ τοῦ φοσσάτου γίνεται προσθήκη. Καὶ φέροι ὁ λογοθέτης σεσαγματωμένα σ' σαγμαρία ἔχοντα ἐνδύματα ἐν ταῖς στρατοῦραις κέντουκλα μετὰ σωμακρίων φορτωμάτων (54), κεκαλιγωμένα, ἐπιφερόμενα καὶ σελιναῖα, ἅμα καὶ τῶν κηπιστρίων αὐτῶν. Καὶ οὐδὲ ὡσαύτως ἐπαρκοῦσιν εἰς τὴν βασιλικὴν ὑπηρεσίαν· ἐν γὰρ τῇ κηρῷ τοῦ φοσσάτου προπάξ διδούσιν οἱ στρατηγοὶ μωλάρια τῷ βασιλεῖ ὡς τῶν Ἀνατολικῶν μωλάρια γ', ὁ Ἀρμενιακῶν μωλάρια γ', ὁ Θρακικῶν μωλάρια γ', ὁ Ὀψικιανῶν (55)

ιomentum, ἐτρέλλος atque τρέλλος pro στρεβλός, mentis motus, insanus, novæ Græcitatē est; item χαλεβεῖν, pro σκαλεβεῖν, fodicare, et χαράκειν pro σκαράκειν aut σκαράκειν, oriri, de sole. Verbum hoc est Arabicum Scharac, unde Saruceni, id est populi orientales. Etiam in medio sæpe sigma omittunt hi homines, ut φαγύλιον pro φασκώλιον, nisi a facili derivare malis. Addunt contra sigma ridicule, ut pleraque eorum instituta sunt, ubi non oportebat. Sic σκαρρίον dicunt, sors, proprie καρρίον, festuca, qua sortiebantur; item σκλίθεις, urticae, pro κνίδα. Moris hujus σ initiale omittendi vestigia etiam apud antiquos reperio. Glossæ γραφίς, ὅς habent pro σροψς. Vid. quæ Grammatici ad Aristophan. κίνδαφος et σκίνδαφος annotarunt. Hesycheus φαριδίδεν Laconiibus trihuit pro σφαριρίζειν.

(53) Vid. finis præfationis ad tomum primum, ubi dixi verbum hoc significare fibulare. Dedit hoc e Polybio, qui l. vi, p. 469, ed. Wech. voce λαβίς utitur, quæ ibi fibula redditur; πυκναῖς λαβίσι καταπερονῶν, crebris fibulis confingere, id est acubus apprehendentibus, arripientibus continentibusque immissa, occurrentia.

(54) Forte leg. μετὰ σωμακρίων καὶ φορτωμάτων. Sunt autem σωμακρία funes, forte a σω. congrego, colligo in unam inassam, contineo, unde σωρός, acervus, v. Du Cange Gl. Gr. h. v. et v. Σόκος, sic enim scribitur in Olympiodori loco apud Photium, ibidem citato, qui Childeadum non præterit, quin eum scite recteque ad Malal. t. II, p. 68. exponeret.

(55) Asiæ minoris nonnullæ provinciæ temporibus labentis imperii Romani mutabant vetusta nomina novis, quæ ab illis militiæ generibus petebantur, quæ, missione impetrata, pro præmio exactorum stipendiorum in illis provinciis collocabantur et fundis militaribus donabantur. Tales erant thema bucellariorum, thema optimatum et thema obsicii vel obsequii. Est thema, θέμα, districtus, in quem ἀπετίθεντο, deponebantur milites, qui in castris, aut in urbe regia vel prætorianis non militarent. Buccellarii erant, qui bucellam seu panem bisocotum aut facerent aut acciperent. Optimates erant initio delecti et optati milites de Gothiis captivis. De utroque militiæ genere suo loco dixi. Thema tandem obsequii mihi videtur illa provincia fuisse, in quam depone-

μωλάρια γ', ὁ Βουκελλάριος μωλάρια γ', καὶ οἱ λοιποὶ στρατηγοὶ ἀνὰ μωλάρτων β' τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως· ὁ Σελευκίας μωλάρτων α', ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν μωλάρια γ', ὁ δρουγγάριος τοῦ πλοῦμου μωλάρια γ', ὁ ἐξκούβιτος μωλάρτων α', ὁ ἰκκάντος μωλάρτων α', ὁ νοῦμερος καὶ ὁ τειχιώτης καὶ ὁ δομέστικος τῶν ὀπτιμάτων ἀνὰ μωλάρτου α'· ὁμοῦ μωλάρια νη'.

præstare mulos 5; Armeniacus totidem; Thracensis, Opsicianus et Bucellarius pariter quisque pro se, totidem; reliquorum strategorum tam in Oriente quam in Occidente unusquisque binos mulos, præter Seleucis strategum, qui tantum unum præstat; domesticus scholarum mulos tres; drungarius plumi etiam tres; excubitus unum; hicanatus unum; numerus et teicheiotes et domesticus optimatum pariter, id est singuli singulos. Itaque contiunt muli 58.

Διὰ τῶν ὀφφικιαλίων καὶ τῶν λοιπῶν.

Ὁ ὑπάρχος μωλάρτων α', ὁ σακελλάριος δύο, ὁ γενικός μωλάρια β', ὁ κωαίστωρ μωλάρτων α', ὁ τοῦ σακελλίου (56) μωλάρτων α', ὁ τοῦ βεστιαρίου μωλάρτων α', οἱ δύο κουργάτες καὶ ὁ κτημάτινος ἀνὰ μωλάρτου ἑνός, οἱ δύο πρωτονοτάριοι τῶν δύο κουργάτων κίων μωλάρτων α', ὁ ζυγοστάτης (57) μωλάρτων α',

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

retur exacta militia illud militum genus, quod *Obsequentium* nomen habuit, ab imp. M. Antonino philosopho inditum; de quo Julius Capitolinus t. I Scr. Hist. Aug. p. 369. hæc narrat: *Servos, quemadmodum Punico bello factum fuerat, ad militiam paravit, quos voluntarios exemplo volonum appellavit. Armavit etiam [militaribus scilicet armis] gladiatores, quos obsequentes appellavit.* Videtur hoc militiæ genus, *Obsequentium* dictum et e gladiatoribus ad bellum armatis ortum, non ultra sæculum unum alterumve durasse, quamvis Bithyniæ agris, in quos exacta militia deducebantur, *Obsequii* nomen deinceps manserit; quemadmodum de vicinis agris ponticarum provinciarum factum, quamvis militum et Bucellariorum et Optimatum genus atque nomen desiisset. Videtur autem Marcus imp. gladiatoriam illam militiam *obsequentes* et *obsequium* ideo appellasse, quod ubicunque esset aut quo iret imperator, eum obsequi deberent seu comitari.

(56) Occurrunt hic nomina dignitatum, seu potius officiorum aliquot, quæ singula illustrare animus non est. De officiis domus Augustæ disputatio per ampla et perardua est, meisque viribus superior. Unum alterumve, quod non inutile mihi videatur esse, saltuatim quasi aspergam. Quis igitur sacellus fuerit, cum perspicue non tradatur, conjecturam, ut in obscuris rebus, proponam. Distinctum eum esse a sacellario, de quo alibi dixi, locus noster et alii multi testantur. In eo pene consentiunt viri docti, sacellio cum privata re imperatoris negotium fuisse Ex eo, quod p. 68, præfectis hospitalium et invalidariorum jungitur, et quod chartulario sacellii subesse p. 417, inter alios officiales dicuntur non tantum modo dicti præfecti hospitalium et invalidariorum, sed etiam chartularii τῶν οἰκῶν, id est mea sententia τῶν εὐαγῶν οἰκῶν seu monasteriorum, præsertim ab Augustis vel Augustabus conditorum, subnata mihi est suspicio, fueritne sacellius idem cum capellano vel sacellano aut almosinario vel eleemosynario, quamvis potestate minor. Munus ejus certe perinde ut eleemosynarii erat pauperibus eleemosynas principales erogare, ipsis tesseras exhibere, ad quarum exhibitionem suum victum acciperent statutisque diebus ad sacram mensam admitterentur. Dictus ergo a sacello seu sacco fuerit. quomodo Græci videntur almonariam vel almosynariam bursam appellasse. Attamen, ne quid dissimu-

vel tergoribus suis habentia stragulas centones, oneribus ope funium astrictis, caligata quoad crura, et pedes calceata soleis ferreis, et os capistrata. 266 Verum hæc quidem sagmaria famulitio et necessitatibus regiis nequiquam sufficiunt: sed debent strategi quoque tempore fossati semel imperatori mulos nomine xenalii seu munusculi gratuiti præstare in hunc modum: strategus Anatoliæ debet

B *Officiales et reliqui ad eorum ordinem pertinentes præstant mulos onerarios, ut sequitur.*

Hyparchus seu præfectus Urbis 1; sacellarius 2; genicus 2; quæstor 1; præfectus sacellii 1; præfectus vestiarii 1; ambo curatores [scilicet magnus unus, et alter palatii maganorum], et clematinus [seu prædiorum imperialium inspector] singuli singulos; ambo protonotarii ambarum cu-

lem, p. 417, modo laudata sacellii chartulario non tantum subesse dicuntur officiales ad religionem pertinentes, ut præfecti hospitalium, senilium, chartularii monasteriorum, sed etiam civiles, notarii regii, protonotarii legionum aut provinciarum, mensores frumenti, et quod omnium maxime ab ordine sacro abhorret, præfectus thymelæ. Non parum hic locus meam sententiam labefactat.

(57) Mirum videri queat, quare libripendes in bellum et castra ducti fuerint. Non parvus tamen eorum ibi quoque usus erat. Ipsorum enim erat aurum argentumque num probum sit explorare, idque una cum gemmis, margaritis, veste et suppellectile quavis pretiosa æstimare. Si quid ergo hostibus adimeretur in præda cusi auri argenteive aut suppellectilis pretiosæ, operis elegantis et artificiosi, debebant illi hoc æstimare, ponderare, ut quid dignum sit in sacrum vestiarium inferri, et quanti faciendum, aut si quid sub hasta publice secundum esset, pretium ejus sciri posset. Alias in quavis urbe majore constitutus erat libripens, qui monetas exploraret, num probæ et cujus ponderis, ideoque natas controversias dirimeret. V. Panciroli. de magistr. municip. c. XIV. Propterea quoque in receptione pecuniæ adhibebantur, ut constat e Memandro Protectore, cujus verba p. 120, Excerpt. Legation. Hæschel, hæc sunt: Παράχνομένων τινῶν Περσῶν εἰς τὸ Δάρας οἷς τὸ τοιόνδε ἐν φροντίσιν ὀπῆρχε (nempe receptio nummorum, quos Romani Persis debebant) ἅμα ἐνίοις τῶν ἐρμηγνέων καὶ τοῖς τῶν πλαστῶν ἐπιστάταις ἀπεκατέστη τοῖς περὶ τὸν Ζῆχ τὰ ὀφειλόμενα χρήματα τῶν ζ' ἐνιαυτῶν, item Zosimo IV, 28, p. 412, ed Cellar.: Ἦν ἰδεῖν τοὺς ἀργυραμοιβοὺς καὶ ὀβολοστάτας καὶ ἄλλους ἐπ' ἀγορᾶς τὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων αἰσχροτάτα μετιόντας, ἐπιφερομένους τὰ τῶν ἀρχῶν σύμβολα, καὶ τοῖς πλείονα τελοῦσι χρήματα (ita leg.) τὰς ἐπαρχίας παραδίδοντας. Verum non aureos argenteosque tantum nummos et vasa censebant, quopropter etiam infra p. 427, zygotatæ et aurifabri palatini conjunguntur: sed etiam purpuras æstimabant, verine luminis, an falsæ et subdititiæ essent, item gemmas et alia pretiosa. Insignis hæc de re locus est apud Thomastium orat. xxi, p. 247, quem non pigebit ascribere. Ἡ πρὸς Διὸς εἰ μὲν τις χρυσοῖον ὑπόχαλκον ἢ πορφυράν ἐψευσμένην τὸ ἄνθος ἢ ἴθρον ἐπιβουλεύσας εἰς τὴν

ratoriarum unum ; zygostates seu libripens 1 ; A
idicus 1 ; perathalassites seu magister tractus mar-
ritimi in urbe unum ; barbarus seu magister mit-
litum barbarorum unum ; symponus seu adjutor
[præfecti prætorio] et rationalis prætorii ambo sim-
mul 1 ; secretum genici 3 ; secretum sacellii 2,
secretum vestiarii 2 ; faciunt simul omnes mulos
25, quibus si addas superiores 58, habebis mu-
los, xenalii seu muneris nomine imperatori oblatos,
in universum 83. Metropolitæ præstant mulos on-
eratos caligatosque 52, et quinquaginta duo archi-
episcopi præstant alios totidem ; in universum ergo
104. Hos in fidem accipiunt comes stabuli et stabuli
interni seu urbani chartularius, curantque bullarii
seu bullam regiam ipsis inuri, qualem regia pro-
mosella seu equitatus sellarius gerit. Hos centum
et quatuor mulos si superioribus octoginta tribus, B
muneris nomine datis, et illis ducentis mulie equis-
queducentis, a rationale gregum curandis, addas, ha-
bebis bestiarum universum numerum 585. Accedunt
equicentum, quos sancta monasteria præstant, et qui

JOAN. JAC. REISKII

ἀγορὰν ὑμῖν εἰσαγάγοι, ὀργιέσθῃ τε οὐκ ἀν-
έξεσθε, ἀλλ' ὡς κακοῦργόν τινα καὶ παλιμβολὸν μα-
στιγοῦν παραδώσετε τῷ τεταγμένῳ, καὶ διὰ τοῦτο
ἐξεύρηται ὑμῖν πολλὰ μὲν τοῦ χρυσοῦ πολλὰ δὲ πορ-
φύρας πολλὰ δὲ ὑακίνθων βασιανιστήρια καὶ βασι-
ανιστὰι τινες ἐμὶ τούτῳ καθήμενοι οὐς ὅταν ὠνήσῃτε,
παρακαλεῖτε συμπαρτεῖναι ὑμῖν καὶ συνδοκιμάζειν τὰ
 συναλλάγματα. Vox ultima notat merces, de quibus
contrahitur seu mercimonium agitur. Locum idem C
a conjectura Petavii αὐτῶν pro ὑακίνθων sub-
stituentis vindicandus est. Themistius autem no-
mine nnius præcipuæ speciei totum gemmarum
genus designare et complecti voluit. Sole-
bant enim veteres in pretiosis hæc tria potissima
censere, albas seu margaritas, prasinās seu smar-
godos, et hyacinthos, ut Salmas. ad H. A., t. II,
docuit.

(58) Ubique in talibus summis ὁμοῦ comparet
in codice nostro, ibi sciat lector fuisse in membranīs
figuram, quam cum typhethæ in forulis non ha-
berent, debui ὁμοῦ substituere, non dubitans, id
ipsum vocabulum, non aliud, eo scripturæ compen-
dio designari. Referebat autem virgulam oblique
sitam, in summo velut nodulatam, in medio modo
singulari, modo gemina virgula transversa distin-
ctam. Conspicere eam licet in specimine codicis
membranacei ænea tabula expresso et primo volu-
mini præmisso.

(59) Apud Græcos exemptus clerus ab oneribus D
publicis non est ; vid. Constant. Porphy. de admin-
istr. imperio c. 52, p. 144, ubi similis huic recen-
sioni taxa occurrit, ἡ γενομένη ἀπαίτησις τῶν ἱππα-
ρίων ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου ἐπὶ Ῥωμανοῦ
δεσπότης. Apud Latinos olim erant monasteria,
quæ dona et militiam debebant facere (verba sunt
Constitutionis Ludovici Pii apud Du Cange ad
Jofavill. p. 155, qui explicat qui étaient obligés de
fournir non seulement de dons et de présents, mais
encore de soldats) homines monachorum illi appel-
labantur. (Tabular. Cluniac. Chron. 335 : homines
monachorum debent equitarum et exercitum.) Quæ-
dam sola dona sine militia quædam nec dona nec
militiam, sed solas orationes pro salute imperatoris
et filiorum ejus ac stabilitate imperii. Sed actum
agerem, si post Du Cangiū commentari hac de re
vellem, qui Glossario suo Latino v. Hostis longam
et doctam dissertationem de hoste et exercitu epi-

αἰδικὸς μωλάριον α', ὁ παραθαλασσίτης καὶ ὁ βάρ-
βαρος ἀνά μωλαρίου α', ὁ σύμπονος καὶ ὁ λογοθέτης
τοῦ πραιτωρίου μωλάριον α', τὸ σέκρετον τοῦ γενικοῦ
μωλάρια γ, τὸ σέκρετον τοῦ σακελλίου μωλάρια β',
τὸ σέκρετον τοῦ βεστιαρίου μωλάρια β'. ὁμοῦ μω-
λάρια κε' ὁμοῦ (58) διὰ τῶν ἀμφοτέρων μωλαρίων
ξενάλια πγ'. Διὰ τῶν μητροπολιτῶν (59) καὶ ἀρχι-
επισκόπων, μωλάρια σεσαγματωμένα τῶν μητροπο-
λιτῶν νβ'. μωλάρια νβ' τῶν πεντηκονταδύο ἀρχιεπι-
σκόπων τὰ ρδ' σεσαγματωμένα μετὰ καὶ τῶν φορ-
τωμάτων αὐτῶν καὶ κεκαλιγωμένα. παραλαμβάνει
δὲ αὐτὰ ὁ κόμης τοῦ στάβλου ἅμα τῷ τῷ ἔσω στά-
βλου χαρτουλαρίῳ, καὶ βουλλοὶ αὐτὰ μετὰ καὶ τῆς
λοιπῆς προμοσέλλας (60). Ὅμοῦ μωλάρια ρδ' καὶ
ὁμοῦ τὸ πᾶν διὰ τῶν ἀμφοτέρων (61), τῶν τε μετὰ
τῶν τοῦ λογοθέτου τῶν ἀγγελῶν καὶ τῶν ξενάλιων,
μωλάρια φπε'. Διὰ τῶν εὐαγῶν μοναστηριῶν ἱππάρια
ρ' τὰ παρασυρόμενα (62) ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως
δεξιὰ καὶ εὐώνυμα. Ὅφειλοσι δὲ λαβιδουθεῖν καὶ
εὐνοῦχίζεσθαι. Οὐ σφραγίζονται δὲ, διότι, ὅτε κελεύει
ὁ βασιλεὺς τοῦ ποιῆσαι ἕξοδον, ἐξ αὐτῶν ἐξοδιάζον-

COMMENTARIUS.

scoporum inseruit. Russorum quoque clerus hodie
militem contribuit.

(60) Seminarium equorum imperialium, e quo
sellæ seu sellarii equi, Sattelpferde, depromuntur.
Non feliciter versatus fuit hoc in verbo interpre-
tando Goar. ad Theophan. p. 400.

(61) Solent novi Græci ἀμφοτέροι pro πάντες po-
nere, non improbabilius. Quamvis enim ἀμφο-
tantum de duobus dicatur, et veteres ἀμφοτέροι
non de pluribus dixerint, est tamen in particula
ἀμφί, quæ amplexum universæ alicujus rei designat,
aliquid, quod suadeat, novos Græcos vocabulum
ἀμφοτέροι pro omnibus non absque ratione usur-
pare, quasi vellent dicere undique collecti. Sic su-
pra p. 49, ἀμφοτέροι sunt omnes illi, nempe pro-
trotator, comes stabuli, et stratores, p. 181 ;
ἀμφοτέροι sunt aurigæ, magistri et inspectores,
Cf. p. 374, 379, aliquoties, p. 400. Scriptor vitæ
Constantini Porphyrogen. p. 291, in Script. post
Theophan. per ἀμφοτέρους designat Helenam ux-
orem, liberos, nepotes, accubitozem, cætonias, in
universum omnes antea recensitos. Apud Theophan-
em p. 95, nullo vitio laborat locus, se sic verten-
dus est : *Misso (legato) exsecari curavit Cæsario
linguam et simul omnes qui partem in Proterii
cæte habuerant in exsilium egit.* Apud eundem p.
201, delendum est πάντων, ut scholion vocis ἀμφο-
τέρων, item p. 398. Idem auctor alias quoque vo-
cabula πάντες et ἑκάτεροι permutat : ut p. 6,
κοινῇ πάντες οὗτοι sunt non nisi duo, Diocletianus
et Maximianus. Contra vero p. 20, ἑκατέρων τῶν
σταυρῶν ait, quando de tribus crucibus serponem
facit. Non mirum. A Græculo nihil non expectes.
Cælum terra miscent. Quærerem ipsis patrocinium
a Polyæno, qui p. 146, ἀμφοτέροι pro πάντες dixit,
nisi communis eum causa involveret. Non habemus
velustum illum Polyænum, sed a novo Græculo
coinquinatum. Eusebius quoque III, sic posuit : Οἱ
δ' εἶπον ἀμφοτέροι, illi dicebant simul omnes. Apud
Demosthenem quoque videtur ἀμφοτέροι hoc sensu
accipiendum esse in illa dictione : Τούτων ὑμῖν τὰς
τε μαρτυρίας ἀμφοτέρας καὶ τὸν νόμον ἀναγνώ-
σεται, in Orat. adv. Callippum p. 681, n. 28, ed.
Morelli.

(62) Equi συρόμενοι vel συρτοὶ sunt quos Latini
dextrarios appellant, quia dextra seu manu ducun-
tur. Vid. Du Cange ad Alex. p. 227.

ταί δπου κελύει. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐκ τῶν ξεναλίων τῶν προσφερομένων τῇ βασιλεῖ ἐν καιρῷ τοῦ φοσσάτου. Λαμβάνει ὁ κόμης τοῦ στάβλου ἅμα τῇ χαρτουλαρίῳ τοῦ στάβλου ἐκ τοῦ εἰδικοῦ εἰς ἔξοδον λίτρας γ'. Καὶ θεωρεῖ ὁ κόμης τοῦ στάβλου ἅμα τῇ χαρτουλαρίῳ εἰς τὸ κελάριον τὸ βασιλικόν, ὅπως στρατούρας ἔχει βασιλικὰς καὶ καθαλλοκίλια ἀπὸ Λυδίας ἐκ τῆς κουρατωρείας τῶν Τρυχίνων. Καὶ λαμβάνει τὰ σ' σαγματοπασμαγάδια (63) προσάπαξ ἐν τῇ καιρῷ τοῦ φοσσάτου τὰ μητατινά. Ὁμοίως καὶ τὰ ρδ' σαγματοπασμαγάδια προσάπαξ ὁμοῦ σαγματοπασμαγάδια τδ'. Καὶ πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν φπε' σαγματοπασμαγάδιων ἀγοράζει, ἤγουν τὰ ὀφειλόμενα ἀγορασθῆναι καὶ συσταθῆναι στρατούραι καὶ σάγματα σπα'. Δέον δὲ ἀγοράζειν βασικὰ ἀμάλια (64)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(63) Nesciebam, cum Tacticum hoc militare Latine verterem, quid sibi vellet hæc vox; propterea reliqui absque interpretatione, et reposui qualem inveni: quod mihi in aliis quoque locis usu venit, necessitatis remedium, ubi aliud capere consilium non licebat. Post absolutum typis primum volumen in mentem venit vox Turcica *paschmach* et protinus didici vocabulum nostrum significare *sarumata* seu *stragulas* et *sarcinas* cum adjunctis *pasmagadiis* seu *ocreis*, qualibus animalium onerariorum et itinerariorum, ut equorum, boum, camelorum, mulorum, asinorum pedes calceare solent orientales. Ab eadem origine manavit quoque vocabulum *πασμάκκης*, *calceorum femineorum confector*. Consuevisse veteres quoque Romanos et Græcos, non ut nunc nos lacimus soleas ferreas jumentis clavis ferreis supeangere, sed ocreas alligare, demonstravit Josephus Scaliger ad illud Catulli:

*Supinum animum in gravi derelinquere cæno
Forream ut soleam tenaci in voragine mula:*

ubi adducit Arrianum, qui γαλιάρια τοῦ ὄνου, σαμάτια, ὑπόδηματα conjungit prorsus ut Noster. Scita et vera sunt quæ Isaacus Vossius ad notam Scaligeri notavit. Arabes hodie ocreis calceare suos camelos constat ex Itinerariis. Conf. Wanslebii *Voyage dans l'Égypte*, p. 296, 299. Sic solebant tempore Muhammedis, ut e carmine panegyrico constat, quo cum Caab, f. Zoheiri, cecinit, edito Lugd. Batav. haud ita pridem a V. R. Lette. Vid. ibi vers. 27, et Scholiast., cujus verba doctiss. Editor in notis p. 439, prodidit. Sed Jobi jam tempore sic faciebant, cujus in libro insignem locum ex observatione hujus moris licet restituere. Ascribam quæ illi illustrando et reformando faciunt ex opusculo, quod ante quadriennium jam et paravi editioni et promisi, repræsit tamen hactenus, et, ut videtur, reprimet me vivo non voluntas mea, sed mores hujus sæculi, et metus ab iis, qui affectata in animos et opiniones hominum tyrannide præter sua nil rectum censent. Legendum itaque est (nam aliter vulgo editur) apud Jobum cap. xxi, 40: *Bos ejus citellarius ut viam suam. חַסְדֵי מֶי וְלֹא יְחַלְשֵׁתִּי* et non *calceatur*, vel *calceatus fuit*, id est etiamsi non calceatus. Mingrelianos bobus suis ocreas alligare, et Keisler idem de colonis circa Pistoiam in agro Patavino, Itinerarii I, p. 347. Ipse Noster in hoc Tactico sæpius memorat τὰ καλιγώματα τῶν σαγμαρίων, ut p. 277, et supra p. 198, τὰ καλαβρικά. Unum, quod addam, adhuc superest. Probandum scilicet exemplis est solere novos Græcos duo diversæ notionis vocabula componere, quæ a Latino interprete incerta copula et vinciri debent; ut σαγματοπασμαγάδια sunt σάγματα et πασμαγάδια. Posset talium immanis texti recensio. Sed defungemur paucis ali-

coram imperatore iter faciente per geminam seriem dextra sinistraque, præducuntur. Hic fibulari atque exsecari debent; at signum regium non accipiunt ideo, quo possit imperator exiis, quando velit, largitiones facere. Ex his enim, uti et ex illis, qui nomine muneris imperatori in bellum eunti ipsa expeditione offeruntur, fiunt largitiones. Comes stabuli et chartularius stabuli accipiunt ab idico litras tres 267 ad sumptus faciendos [in ea nempe comparanda, quæ statim dicentur]. Deinde lustrant cellarium imperiale et inquirunt, quot in eo adsint straturæ regiæ et cilicia vel filtra pro caballis, e Lydia ex curatoria Trychinorum petita. Sumit inde comes ducenta sagmatopasmagadia metatina seu tempore fossati imperari et dari con-

quod, præsertim cum neque veteribus tales compositiones ignotæ fuerint, ut ex Aristophane constat. Ita Arrianus *Ισαδοκάριον* nominat *ficus et nucæ*, dissert. Epict. p. 284, οἰνόκρα Μαλακ. II, p. 9, *vinum et caro*. Locus ille memorabilis est. Ait Constantinum M. instituisse *panes palatinos*, οὐστιας ἄρτους ἐκάλεισε παλατινοὺς διὰ τὸ ἐν πικλαίῳ ῥογυῖσθαι τοὺς αὐτοὺς ἄρτους, ἐκάστου ἄρτου ἀφορίσας οἰνόκρα καὶ βεστία, ἀφορίσας πρόσδοον ὑπὲρ αὐτῶν ἐκ τῶν ἰδίῳν, et unicuique panem, id est capiti panem accipienti, reposuisse, assignasse, velut appendicem, vinum et carnem et vestes; fundis sumptus in hanc rem suffecturis e re privata dedicatis et destinatis. Idem auctor *ζυτέλιον* habet p. 169, *stipendium, unde ligna et oleum emanantur*, et p. 215, ἀριστόδειπνον, *prandium et cæna*. Apud du Cange habes ἀρχιτέλεια, *initium et finis*, βουκάρατον, *bucca*, id est buccella panis, et *merum seu vinum*, ἀνδρειαζώδιον, id est ἀνδρίας καὶ ζωδιόν, *statua*, sculpta aut ære fusa, et *picta imago*, quam vocem Du Cange v. Ζωδιόν frustra sollicitat, ἥπατοπνεύμων, *hepar et pulmones*, κερπόχειρ, *carpus et manus*, καρδότυρος, *cardium et caseus*, ξυλάχυρον, *ligna et paleæ*, Σαββατοκυριακή, *Sabbatum et Dominica*, σαγμασελλον, *sella equina cum stragula*, σιτόκριθον, *præstatio frumenti (fel farris) et hordei*, σκαροκάραβος, *navis cum adjuncto lembo*, τετραδοπαρασκευή, *quarta et sexta feria*, φαγοποτίον, *cibus et potus*, ξυστρολήκυθος, apud Hesychium, *ampulla olei cum strigile*, ἀρτολάγνος, *panis et lagenæ*, in Anthologia p. 180, n. 447. Apud Nostrium uberrima seges talium, ut σελλογάλιον, *sella equina et frenum* p. 48, βεστιομιλιαρῆσια p. 289.

(64) *Rasum*, *ράσον*, est Græcia novis crassi filii et vilissimi generis pannus, quale cum ex instituto vitæ gestent monachi Græci, appellantur *βασοφορούντες*. Rasica igitur amalia erunt amalia panno crasso facta. Sed quid sunt ἀμάλια? Du Cange vocem hanc e Script. post Theophan. afferens in Gl. Gr. derivat ab ἀμαλός, *tener*, quod id genus lini teneriorum et delicatiorum esset. Verum præter id quod ἀμαλός et ἀπαλός de homine, *μαλακός* de panno dicitur, etiam consistere nequeunt *βασικά* et ἀμάλια, si hæc tenuiora, delicatiora lintea sunt, illa grosso duro panno facta. Venit igitur in mentem mihi germina interpretandi hanc vocem ratio. Utraque a *μαλλός* derivat, verum discrepant in littera initiali *α*, quæ aut negationis, aut unitatis index esse potest. Ἀμαλον potest pro *non floccoso, defloccato*, glabro, et item pro *μόνυμαλλον*, *ex una tantum parte floccoso*, positum esse. Nam veteres etsi litteras scriptura duplicarent, tamen ut simplices efferebant. Sic quamvis *μαλλός* scriberent, tamen ut *μαλός* pronuntiabant. Hinc quoque passim uno tantum *l* tam apud Græcos, quam Latinos

sueta simul; et dein sumit quoque alia (doni nomine oblata) centum et quatuor sagmatopasmagadia simul. Conficiunt hæc 304. Reliqua, quæ desunt ad complendum numerum 585 sagmatopasmagadiorum, id est 281 straturas vel stragulas, et sagmata seu sarcinas vel bisaccia, emi et comparari debita, emit [pro illis tribus auri litris, quas modo dicebamus ab idico præberi]. Debet autem emere rasica

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

scripta reperitur hæc vox. Infra apud Nostrum p. 269, exsunt magis pro magis e fide membranarum et p. 270. λινομαλωτάρια. Apud Gregorium M. Epist. x, 50, etiam *amphimalum* editum fuit. Pariter apud Malalā II, p. 98. salvatores dicuntur ἑμμαλοῖ, id est σύμμαλλοι vel εὔμαλλοι, cum ἑμμία, id est, cinninnis venusti, pulchre cinnati, mallonibus crispatis ad aurescitate dependentibus et undantibus conspicuis, unde quoque data ipsis nomina Χαράμαλλος (pro Χαράμαλλος, Χαριτόμαλλος) et Χρυσόμαλλος. Cum itaque probabile sit vocem hanc a μαλλός repetendam esse, quæri jam posset, quænam ambarum interpretationum præferri debeat. Hinc apud Callimachum echo ad ναῦχ' καλὸς respondet ἄλλος ἔχει, et frigidum scomma lusumque inter ἄλας et ἄλλας apud Nicetam Choniat. p. 232. Ego quidem in posteriorem magis propendeo, nec desunt compositiones, in quibus præfixum à tantumdem atque ἄλλος significat, ut ἄμμιτος, *unilitz*, ἄθυρος, *uniforis*, seu *porta singularis*, ἄβελος, *unicolor*. Hinc corrigendum *alcicus* apud Du Cange Gl. Lat. in *alicius*, unius licii seu coloris, Oppositum igitur esset τὸ ἄμαλον seu μονόμαλλον, quod idem atque ἑτερόμαλλον significat, *ab una tantum parte floccosus*, τῷ ἀμφιμάλλῳ, τῷ δικρόσῳ, ut Arrianus appellat in Periplo maris Erythræi, panno, qui utrinque est, quem Eunapius in Excerptis Leuat. Hæsch. p. 12, ἐπ' ἀμφοτέρα θυσανοειδῆ appellat. Verba ejus sunt: Τὸς δὲ τὸ μέγεθος κατεῖχε τῶν δώρων, τὰ τε λιναῖ ὑφάσματα καὶ τὸ τῶν στρωμάτων ἐπ' ἀμφοτέρα θυσανοειδῆ: unde patet Scytharum hunc habitum, nempe *bigerricas*, fuisse. Sic enim et *amphibulla* dicebant vestes, quæ possent *bis* et *utrinque geri*, interna parte extrorsum versa. De utraque voce conferri potest Du Cange v. *Amphiballum* et *Bigerra* et Salmas. ad Scr. Hist. Aug. II, p. 544. Amplas et commodas fuisse has vestes, quæ possent inverti et ab utraque parte geri, res ipsa loquitur, et e Glossa (apud Du Cange v. Στρίκτα), quæ στρίκτα reddit σινά, ἀναμφίβουλα, *vestes augustas, non bigerricas*. Noster autem βασιλά, *de panno facta*, ut prædicatum addit voci ἀμάλλια, quia scilicet etiam vestis linea quædam floccosa erat, de qua deinceps dicetur ad v. λινομαλωτάρια. Vestem laneam villosam, villis in nodos nexis, eleganter appellat Paulinus in Vita S. Martini:

Vestem octava solidi vix parte coemptam.
Nodosis textum festoso vellere filis.

Antequam hinc discedam, locum Scholiastæ Aristophanis ad Vespas illustrabo, ubi de *caunace* veste hæc habet: Κωνάλης, χλαῖνα Περσική ἀλεινή. Ὁ δὲ Παλαμῆδης φησὶ· καυνάκης ἐστὶ Περσικὸν ἱμάτιον ἔχον ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους μαλλούς. Ungari adhuc hodie vestem villosam arcandæ pluvie *Gepene* vocant, teste Leunclavio in Onomast. ad Histor. Turc. v. *Scaramannium*. Unde patet veteres hanc vocem non ut *caunake*, sed ut *cawanaki* vel *cawanuki* pronuntiasse.

(65) Τάγιστρον est vas omne (sive sporta, sive modius, sive saccus,) in quo jumento ταγή sua, portio victus, diaria exhibentur.

(66) Novi Græci ἀπόθετον et ἀπόθετα appellant *horrea, cellas*. Sic Malala t. II, p. 115, c. fin. ἀπόθετα σίτου *horrea frumenti*, pro quo veteres ἀπόθετρον di-

καὶ βάπτειν ἀληθινά, καὶ ποιεῖν σαγίσματα καὶ βορκάδια ρν'. Καὶ τὰ μὲν ρ' λόγῳ τῶν παρασυρομένων ἱππαρίων ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως· τὰ δὲ λ' λόγῳ τῶν βασιλικῶν σελλαρίων, καὶ τὰ κ' λόγῳ τῶν διὰ ξενάλιων διδομένων ἱππαρίων. Καὶ τάγιστρα (65) ἐκ τοῦ κελλαρίου τοῦ βασιλικῆ ἀποθέτου (66) τοῦ στάβλου ρν' ὁμοίως καὶ βυρσάρια διὰ τὸ γενέσθαι καπίστρια ρπ' καὶ ἐξακάνθηλα (67) λόγῳ κεδραίας (68).

xissent, *locus, ubi aliquid reponitur, repositorium*, ut λουτρόν, *locus, ubi lavatur*. In promptu sunt, exempla novæ hujus formationis. Ita pag. 319, Nostrî et deinceps sæpius est ἀπόδουτα pro ἀπόδουτρον vel ἀπόδουτρα (quod habet Nicetas in Manuele IV, 7), *locus, ubi vestes o loturis in balneo exuuntur*. Ita ὑπόδουτον, *locus refugii*, δπου ὑποδύεται, est in inscriptione apud Reines. pag. 266.

Μάκτρα pro *maetra* dicunt. Χειρόμακτρον apud Nostrum est p. 338 pro χειρόμακτρον, *manutergium*. Glossæ: σκέπαστρον, *cucullio*, ubi Salmas, ad Scr. H. A. I. p. 415, σκέπαστρον reponit, nescio quam recte. Σίτα pro σίτρα, *cribum*, ἀπὸ τοῦ σίθειν; φύλακτρον pro φύλακτρον seu φυλακτῆριον, *amuletum*. Non tamen prorsus ignotum vetustis hoc schema fuisse, apparet e Pindari σκάπτρον pro σκάπτρον, *sceptrum*; unde quoque σκηπτροῦχος, non σκηπτροῦχος dicitur. Procul dubio quoque ἔργαστρον pro ἔργαστρον dixerunt, quia *ergastulum* Latini usurparunt, quod mere Græcum est ἐργάστουλον. Vid. quæ ad p. 321, de *bastactis* dicam.

(67) Verti ut in Latinis jacet. Ut vereretur, ne non satis recte, fecit hoc, quod e Du Cange deduci, ἐξακάνθηλον et ἐξακάνθινον esse *corbem, Cophinum*. Si ergo erravi, induxit me membrana nostra, in qua sic minute erant scripti spiritus, ut sæpe distingui asper a leni non posset, et sæpe quoque promiscue habebantur. In hoc certe loco V. D., qui apographum in usus Maii fecerat, illud, ex quo typotheæ nostri hoc opus excuderunt, legerat et scripserat ἐξακάνθηλα, quod mutavi, quia mihi videbar spiritum asperum super prima vocis littera in membranis

(68) Reddidi *godronio*. Quo me induxit Matth. Silvaticus, cujus hæc verba citat Du Cange Gl. Lat. v. *Cedria*: *kidria, id est alkitran; cedria, id est gummi cedri*. Si *Kidria* idem est, atque *alkitran*, profecto idem quoque est cum *godronio*. Nam *godronium* et *alkitran* idem sunt et re et sono. *Alkitran* varie pronuntiat, modo *cattran*, modo *cat-taran*, modo *kittran*, modo *cottran*. Ipsum quoque an mera terminatio est et accessorium quid. *Kidr*, ergo et *kitran*, idem sunt; ambo *stillam* significant, guttam exstillantem, et hinc pluvie quoque commune est et omni rei liquidæ stillanti. Ipsum *es*

D fusum *kitr* appellatur. Sed in specie sic appellant Arabes gummi vel viscidum liquorem ex arboribus coniferis resinosis, pinu, cedro et talibus excoctum Pino sunt, qui *kitran* picem interpretantur. Sed potius est *godronium*. Nam *sest* pro *pice* dicunt. Pro resina liquida vel bitumine posuit Eugippus in distantis locorum terræ sanctæ p. 105 Symmictorum Leonis Allatii: *multum ibi [ibi mari mortuo] est aluminis, multumque cataranni [delendus asteriscus, locus enim integer est], quod ab incolis reperitur et colitur*. Vid. Du Cange v. *Alquitran*, ubi citat hunc locum e veteri charta Hispanica: *Nec etiam aliquis posset extrahere de terra nostra res prohibitas, scilicet peguntam [Pech, picem], ceyum, [id est sebum], alquatranum, fustam [Pofsten, tigna, materiam struendis navibus], canabum, flum*. Facile jam conciliari cum sententia nostra poterunt, si quæ occurrant de *cedria* ab auctoribus prædicata, quæ in *godronium* quadrare non videantur.

καὶ ἀσπίς εἰς οἶνον καὶ ὄζος λόγῳ τῶν περιοδίων (69) τῶν ἀλόγων, ἀξινόρυγία (70), καὶ πλατυλίσκιαν (71), καὶ πτώρια (72) στίβαρὰ διὰ τοὺς πότζους. Ἐκ δὲ τοῦ βασιλικοῦ βεστιάριου ὀφείλει λαμβάνειν σίδηρον ἢ λίτρας λόγῳ σελιναίων, καὶ ἐξ αὐτῶν ποιῆσαι καὶ μασσήματα ἑλαφρὰ ῥν'. Καὶ ὀφείλει λαβεῖν ῥέτινα (73) καὶ καπιτζάγια ἀπλᾶ ἀπὸ τῶν βυρσαρίων. Ἀπὸ δὲ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

in membranis videre. Si ergo frustra in hoc fui et peccavi, reformanda erit Latina interpretatio sic : *et cophinos procedrea*, eritque vocabulum ab ἐξ et ἀκανθος derivandum et ἐξακάνθηλον idem, quod ἐξακάνθιον, *ex acantho factum*, de qua arbore multa Salmasius ad Solin. p. 372 sqq. Sane ait ibidem V. D. e Theophrasto, acanthum ad tantam altitudinem excrescere, ut materies inde caderetur duodenos cubitos longa. Facile igitur ex acantho potuerunt cophini fieri excavando, non plectendo, id quod etiam necesse erat continendæ rei liquidæ, qualis est cœdrea. Quodsi tamen mecum reputo, non solere sic Græcos componere, ut hoc ἐξακάνθιον est, sed aut ἐξάκανθος aut simpliciter ἀκάνθιος, dicere, terminationemque in ὄς cum præpositione ἐκ pene consistere non posse, incipio de priorē meā interpretatione animum non deponere. Neque desunt illi colores, saltim excusationes. Κάνθος idem esse atque κάθος, κάδος et κάδος, facile concedi potest ; unde *cantharus* et *canthelius*, qui cados gerit asinus vel mulus. Τετρακάνθηλον, quasi dicas *quatercadarium*, habet Theophanes pag. 355, in illo celebri et parum interpretibus intellecto loco, pro quatuor cadis vel cophinis, quorum bini, velut sarcinæ, super singulis jumentis lateribus gestentur. Du Cange Gloss. Gr. p. 573, locum illum recte fuit interpretatus, et ille mihi sic constituendus videtur : Ἐκ πολλῆς οὖν περιστάσεως ἐπενοήθη ἀνὰ δύο ζώων σαγματουμένων ἀπὸ τετρακάνθηλου σαρκίως ἐπιτίθειν καὶ οὕτως ἐκφέρειν τοὺς νεκρούς, *urgente igitur calamitate excogitatum fuit hoc expediens, ut bina jumenta, onerata singula singulis quadrigis corbium [vacuorum] conjugarentur, et super illos octonos corbes extensæ ponerentur latæ tabulæ vel asseres, super quibus cadavera efferrentur*. Ut igitur hic iocī τετρακάνθηλον est quadriga corbium vel cadorum, ita in nostro loco qui ἐξακάνθηλον esse nequeat *seziga* (ut ita dicam) *cadorum*, non video.

(69) Quia medicorum est ægros suos, ut ait Seneca, perambulare seu ab uno ad alterum vadere, et orbem visitationis obire, propterea *medicatio* dicta fuit novis Græcis *περιοδία* et *mederi* περιόδευαι et medici *περιοδευταί* ; vel etiam sic dicti medici, quod cyclo, periodo, methodo, constante dierum certiorum abstinentia, certa formula, certis intervallis exercitationum et medicationum curarent, ut per certas temporum periodos diætæ, exercitiorum, medicationum, etc. vias recurrerent ; *Vid.* Du Cange v. *Cyclus*. Περιόδευεσθαι est *medicina uti*, corpori suo medicinam adhibere. Malala t. II ; pag. 100.

(70) Verti *secures cædendis pariter lignis et fodiendæ terræ aptæ*, respiciens ad ἀξίνην καὶ ὀρύγιον. Solent enim Græci duo vocabula diversi significatus per *et* jungenda in unam massam confiare ; quo de more egi ad p. 43. Verti igitur non improbabilius. Non enim impossibile est, habuisse veteres talia instrumenta ex una parte securi, ex altera rastro vel unico lato armata. Et est sane interdum ἀξίνη *securis, qua lignum cæditur* ; ut vel ex uno Niceta patet (et in re nota exempla præter necessitatem congeram.) l. II, c. 4. in Alexio : Δείδωκε καὶ ἑξινάρια εἰς χεῖρας ὥστε κόπτειν ξύλα. Nunc tamen malim ἀξινόρυγία per *rutra* vel *pastina* interpretari, id est instrumenta illa, quæ manubrio

A *amalia*, id est rasos seu grossioris filii laneos deflocatos pannos, eosque curare colore purpureo imbui et inde fieri sagismata seu straturas equinas et bocardia 150 ; quo de numero centum quidem destinata sunt illis centum equis, qui coram imperatore iter faciente præducuntur et præambulant, triginta vero cedunt sellariis equis imperialibus, et viginti

ligneo satis longum et latum ferrum in summo habent, quod impactum in terram eam revellit. *Picas* appellabant medio ævo a verbo Germanico *picken*, rostro tundere. Francis hodie est *houe*, a vocabulo item Germanico *haue*, quod omne instrumentum cædendi notat. Nos *Hadehauen* appellamus, quasi dicas *rutra rotarum*, quia vectores carrarii eorum ope, si quando currus in profundum terræ aut glaciei lacunam subsiderunt, obstantia perfringunt, revellunt, eoque rotas liberant. Probabile est novos Græcos hanc vocem eo confinxisse, ut has ἀξίνας fodiendo destinatas per appositionem a verbo ὀρύσσειν, *fodere*, accessito distinguerent ab illis ἀξίνας, quæ tantum cædendo ligno inserviunt. Nam et *secures* et *rutra*, qualia dixi, veteres Græci ἀξίνας appellabant ; utrasque ἀπὸ τοῦ ἀγνύσαι, a confringendo, perfringendo. Prior significatio in vulgum nota est ; posterior ignotior et rarior ; ideoque necesse puto allatis aliquot exemplis eam astruere. Polyænus p. 57, inter instrumenta cædendis lignis numerat *δρέπανα*, *falces*, rescindendis ramis non nimis robustis, καλέμας sternendis arboribus, ἀξίνας radicibus arborum e terra eruendis. Luculentius adhuc demonstrat locus Artemidori p. 111 [l. II, c. 24, fol. 65. ed. Ald. 1518] : Ἀξίνη [id est ἀξίνη] στυμνίον ἐστὶ γυναικὸς τε καὶ γυναικείας ἐργασίας. Καὶ γυναικείας μὲν ἐγγασίας διὰ τὸ τῆ κρατοῦντι [nempe τῆν ἀξίνην] συμφέρειν [scil. illam] καὶ προσέλακειν. *Continuat : γυναικὸς δὲ διὰ τὸ ὄνομα, quia scilicet aut ἀγεί, illicit, in amorem sui, ad se trahit virum, sit ejus ἀγγλμα, delicium, aut quod ἀγεται, in matrimonium ducitur a viro.*

(71) Vocis hujus exemplum aut indicem Lexicographum non habeo. Ad ductum igitur conjecturæ et vocis πλατὺς, quæ partem compositionis efficit, verti *palæ latæ averrendæ terræ*, qualibus vespillo nes e. c. effodiunt humum et rursus convertunt egestam super cadaver in fovea depositum. Nos appellamus *Spathen*.

(72) Reddidi *bottas*. Appellant Latini *bottas* vel *buttas* omne vas cylindricum cavum, omnem scapum cavum. Hinc ocreæ *bottæ* dictæ Nos quoque Germani in sermone nostro retinemus adhuc eam vocem in illa dictione *eine Lohbulte* vel *Butte-Loh*. Induxit me, ut sic redderem Du Cange, qui πτώριον (cujus diminutivum πτώριον est) ait veteribus *ventilabrum* significasse, recentioribus autem *lignæum batillum* significare, quo terra egeritur. Nihil poterat V. D. planius aptiusve. Me tamen decepit ambiguum vocis *batillus*. Cum enim non præsens animo haberem, *batillum* palam quoque ligneam notare, ferro non armatam, qua terra egeritur (nos *Schuppe* appellamus), sed solum *batillum* gestabilem, quo candentes prunæ conduntur, mente conciperem, ex eo factum est, ut πτώριον per *bottas* ad *efferendum cœnum* redderem. Male procul dubio. Nam πτώρια sunt *palæ*. Verum suntne præferratæ, an abque ferro, non novi. Apud Du Cange invenio *πτωρί, pala ferrea*. Si πτώριον sit *pala* ligneæ præferrata (*ein Spathen*), debet πλατυλίσκιον esse *palu lignea pura* seu *abque ferro* (*eine Schuppe*), aut vice versa.

(73) Id est *retinas*. Est enim *retina* idem, quod *retinaculum*. Superest in Francico sermone *rénes, lora*. Conf. Du Cange v. *Pétvz*.

tandem equis illis, qui muneri dantur. Etiam a A τῆς κακάθειας, ἣν λαμβάνει ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλικῷ cellario regis apothecæ stabuli sumit 150 tagistra βασιταρίου, ὀφείλει καμῆν σωκάρια. [seu saccos pabulatorios, quales equorum capitibus alligantur,] et coria pro conficiendis inde capistris 180, et hexacantha [seu repositoria scortea singula senas amphoras scortecas intus habentia], pro cedrea vel godronio ibi condendo; et utres pro vino et aceto ad curationem ægrotantium jumentorum adhibendo. Axinorygia quoque comparari debent seu secures cædendis pariter lignis et fodiendæ terræ aptæ; item platyliscia seu palæ planæ latæ ad averrendam egestam terram, et scaphas vel bottas robustas ad efferendum in iis cœnum e puteis egestum. Debet quoque e regio vestiario quinquaginta libras ferri sumere pro parandis inde soleis equinis, item lupatis levioribus centum quinquaginta. Debet quoque lora, quæ maxillas equorum substringant, et capititalia [seu lora frontes eorum ambientia] simplicia [id est, in quibus ferrum non sit] e coriis confieri curare. E cannabi autem, quam accipit e vestiario regio, debet curare, ut restes fiant.

Regis hypurgæ, id est ministerio, quod ad mensam ministrat, imputantur hæc.

Præfectus mensæ, et domesticus ministerii, et peculiaris regius cellarius, præstant sagmaria jumenta [seu mulos] octoginta, portaturas ministerium culinare regium et argenteam regis mensæ suppellectilom. Accipiunt autem præfectus mensæ et domesticus ministerii certam quamdam pecuniæ summam ab idico ad expensas faciendas, et quidem nomine expensarum in condituram ciborum. Vinum dominicum, magistrorum et patriciorum præstat apothecarius, et dominicis quidem præstat quadraginta octo mensuras, scilicet octo paria lagenarum, quarum singulæ ternas mensuras continent. 268 Magistris autem et patriciis præstat paria decem utrium, quorum singuli quinas mensuras continent. Scortizidia aut scorteos utriculos pro oleo dominico condendo ipsumque oleum et phaselos aut fabas, et oryzam et pistachia et amygdala et lentes præstabant olim ambæ curatoris. Reliqua vero edulia, ut lardum, adipem, caseum, salsamenta seu pisces muria conditos, capellas, oves quæ agnos, et vaccas quæ vitulos lactant, et vinum indigenum præstant protonotarii. Bertziticum autem sive salsamentum piscis Oxiani et neurum [quod etiam salsamentum piscarium videtur esse], debent præfectus mensæ et domesticus hypurgis seu ministerii emere. Arithmia tandem [forte piscis genus] et pisces Cyprinos debet mensæ præfectus a regiis curatoris petere. Interea dum regium servitium seu apparatus culinaris consumitur, debet, ubicun-

Διὰ τῆς βασιλικῆς ὑπουργίας.

Ἄ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικος τῆς ὑπουργίας καὶ ὁ οἰκειακὸς βασιλικὸς κελλάριος σαγμαρία π' τὰ μέλλοντα βασιλεύει τὴν βασιλικὴν ὑπουργίαν καὶ τὸ ἀσήμιον (74), τῆς βασιλικῆς τραπέζης. Λαμβάνουσι δὲ ὁ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικος τῆς ὑπουργίας λογάριον ἀπὸ τοῦ εἰδικῷ εἰς ἔξοδον λόγῳ ἀρτυσίας. Οἰνάρην δεσποτικὴν, μαγίστρων καὶ πατρικίων χορηγεῖ ὁ ἀποθηκάριος· τὸ μὲν βασιλικὸν μὴ μέτρα, ζυγοφλάσκια (75) τριμετραῖα ζυγὰς ἡ· καὶ ὑπὲρ τῶν μαγίστρων καὶ πατρικίων ἀσκία πενταμετραῖα ζυγὰς ἰ'. Σκορτζίδια λόγῳ τοῦ δεσποτικῷ ἐλαίου, φασούλιν, ὀμύζιν πιστάκιν, ἀμύγδαλον, φακὴν παρεῖχον πάλαι τὰ δύο κουρατωρῖκια, ὁμοίως καὶ τὸ ἔλαιον· τὰ δὲ λοιπὰ βρώσιμα, ἤγουν λαρδὴν, ἀπόκτιν, τυρὶν, ὄψαρια παστὰ, σφακτὰ, πρόβια ὑπαρνα (76), ἀγελᾶδια ὑπόμοσχα καὶ οἶνον ἐγχώριον χορηγοῦσιν οἱ πρωτονοτάριοι. Βερτζίτικον (77) δὲ καὶ νεῦρον ὀφείλει ἀγοράζειν ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικος τῆς ὑπουργίας· Ἀριθμία δὲ καὶ κμπρίλους ὀφείλει ἔχειν ἀπὸ τῶν βασιλικῶν κουρατωρῖων. Καὶ ἐν τῷ δαπανᾷται ἡ βασιλικὴ ὑπουργία, ὅπου εὖρη καλὸν οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ ὄσπρια, ἵνα ἐπιβάλλει ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτοῦ, καὶ ὄσα ξενάλια φέρουσι τινες τῷ βασιλεῖ τὰ μὲν βρώσιμα λαμβάνει ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικος τῆς ὑπουργίας καὶ ὁ οἰκειακὸς καὶ βασιλικὸς κελλάριος, καὶ ὅπου προστάζει ὁ βασιλεὺς, διανέμουν αὐτά. Χρὴ δὲ γινώσκων τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ ἔχειν σοφρονος δὲ πρὸς τὴν ἀποβολὴν τῆς Συρίας, καὶ δίκτυα (78)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(74) Novæ Græciæ vocabulum hoc notat argentum omne, cusum, non cusum, in nummis, in suppellectile. Proprie et in origine tamen est argentum cusum in nummorum usum. Putatur quidem vulgo Græcæ originis esse, et pro ἀσημιον, non cuso, non signato, positum; deinde ampliatio significatu ad cusam quoque pecuniam tractum fuisse.

(75) Paria flascorum. Nostratibus flascæ, flaschen, flascones sunt ipsæ lagenæ; sed veteribus erant tantum thecæ, in quibus lagenæ reponerantur, sive illæ vimine textæ, sive lignæ, sive coriaceæ essent. Patet ex Isidoro: *Flasca a Græco vocabulo dicta. Hæc pro vehendis ac recondendis phialis plurimum factæ sunt; indeque nuncupatæ; postea in usum vini transierunt manente Græco vocabulo, unde et sumpserunt initium.* Expediant alii obscura hæc verba. De origine Græca videamus. Si fidem

meretur Isidorus, non video, a qua voce alia repeti flasco queat. quam a φόλλισ (quod idem atque φολις, φολίδος,) unde φολίσκος, folascus, flascus, flasco, etc. Ipsum tamen a phiala repetiisse, satis patet.

(76) Hæc est plena dictio, pro qua Euripides solummodo ὑπαρνος dixit, subintelligendum relinquens δὲ; vid. Andromach. 557. Est autem ὑπαρνος quæ cum agno est.

(77) V. Bandur. ad Constant. Porphy. n. 365. et Du Cange Gl. Gr. h. v.

(78) Verti retia. Sed debuisses *cortis retibus clausas*. Ita caveas retibus cinctas, quibus aves asservantur, Vogelbauer, Aristophanem dixit δίκτυα, Avibus v. 1083: *Τὰς περιστράς ἐυλλαθῶν εἴρας ἔχει καὶ ἐπαναγκάζει παλεύειν δεδεμένας ἐν δίκτυω.*

πρὸς τὸ ἀποκλείειν τὰ ὄρνεα, καὶ καυκοπινῆκια (79), ἵνα πίνωσι. Καὶ ὅτε κελεύει ὁ βασιλεὺς ἀποβαλεῖν ἐν Συρίᾳ, ὀφείλουσιν φορτίζειν τὰ π' σαγμάρια τῆς κομπίνας αὐτῶν, καὶ ὅσα σαγμάρια στρέψει ὁ μιν-σουράτωρ, ἵνα κάκεῖνα φορτώσῃ ὁ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικός τῆς ὑπουργίας καὶ ὁ οἰκεικχὸς βασιλικὸς κελῆριος, ἵνα καθ' οἰκονομίαν τρέπον μὴ λείψῃ τι εἰς τὴν βασιλικὴν ὑπουργίαν.

Διὰ τοῦ μινσουράτωρος, ἔχουν τῆς βασιλικῆς κέρτας, σαγμάρια γ'.

Χρῆ ἐπιφέρεισθαι τὸν μινσουράτωρα δύο κέρτας καὶ ἀνάδιπλα τὰς βασιλικὰς τέντας· ἐπειδὴ ἕως μὲν ἔστιν ὁ βασιλεὺς εἰς Ῥωμανίαν, ἡ μία ζυγὴ ἀπέρχεται ἔμπροσθεν μετὰς τῆς ἡμισσίας ὑπουργίας, καὶ προετρεπίζεται τὸ βασιλικὸν ἀπληκτον, καὶ εὕρσκει ὁ βασιλεὺς πάντα εὐτρεπισμένα καὶ ἔτοιμα· δέον δὲ, τὸν μινσουράτωρα ἔχειν σακμνία συστειτὰ, ἵνα καθέζονται εἰς ἐν ἕκαστον σακμνίον ἄνδρες γ'. Ὁμοίως τοῦ μήλους αὐτῶν καὶ τραπέζια συστειτὰ, μεσάλια (80) καὶ μανδύλια τὰ ἀρκοῦντα τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ· ἐπέυχια (81) φούντα (82) τὰ εἰς χαμόκουμβα

A que locorum præstans vinum et oleum et legumina invenerit, comparare bonam eorum copiam et vasa iis sua implere. Hic idem præfectus mensæ et domesticus ministerii et peculiaris regius cellarius accipiunt, si quis imperatori edulia pro munusculo offerat, eaque jussi a Domino distribuunt. Debet quoque præfectus mensæ quatuor furnorum non oblivisci, quos secum feret, ubi in Syriam descenditur; habebit item retia, quibus involvat et coerceat gallinas, quas secum vehet, et cavas patinas ligneas, e quibus illæ bibant. Debent quoque dicti viri, quando imperator jam in eo est, ut in Syriam intret, octoginta sagmaria suæ combinæ, vel ea, quæ sua conjugatio et tessera data ipsis assignant, onerare; item illa omnia sagmaria, quæ mensurator hactenus a se curata in ipsorum porro fidem atque sollicitudinem traditurus et restitutus est; ne scilicet ullo modo circa regium culinæ servitium aliquid deficiat.

B Pro mensuratore aut imperiale corte vel tentorio sagmaria quinquaginta.

Debet mensurator secum ducere duas cortes. unam earum quamque constantem binis tentis. Nam, donec imperator est in Romania seu ditione Romana et solo amico, præit unum per tentarum cum dimidio servitio culinari eo fine, ut adveniens Imperator inveniat per omnia præparatum applicatum vel stationem. Debet quoque mensurator habere scamna complicatilia ejus longitudinis, ut in unoquoque tres homines considerare queant. Ejudem longitudinis mensas quoque debet habere complicatiles, et missalia, id est lances et discos, man-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(79) Vid. Du Cange Gloss. utroque et ad Alex. p. 278, et Salmas. t. I, Scr. Hist. August. C pag. 667.

(80) Non id significat hæc vox, quod Latina perhibent, sed *mensalia*, instrata mensarum, ut *μανδύλια* sunt *manualia* tergendis manibus; vid. Du Cange v. *Μενσάλιον*.

(81) *vid.* Du Cange h. v.; sunt tapetes vel etiam sudaria munda, proprie quidem ii tantum, quos sibi substernere solent cum Græci tum Turcæ preses ad Deum dicturi; quapropter apud Muhammedanos sudarium tale, qualia semper secum gerunt munda, *masalla* vel *musella*, res, quacum vel super qua oratur, audit: deinde vulgatiore usu cujuscunque generis et usus sudarium vel tapes, *ἐπέυχιον*, *res*, super qua oratur, appellatur. Romanis vox *musella* in Hispanica lingua, *almucella*. Testamentum Ramiri, regis Arragoniæ, apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Acitara*, quæ *stragulum* notat, quale, e. c. sellis aut ephippiis insternitur: et *meos vestitos*, et *acitaras*, et *collectras*, et *amucellas*, et *servitium de mea mensa*. Hinc intelligas quoque locum Joannis diaconi in chronico Neapolitano p. 310: *Fecit tres calices aureos cum patena aurea, quam in gyro et in medio gemmis decoravit. Fecit etiam et duo paria macellarium ex auro mirifice sculpta, in quibus Evangelia per festivitates leguntur*. Hæc ipsa pene verba leguntur apud Rainer. de inventione reliquiarum S. Eutychetis et Aculii apud Du Cange v. *Mascellare*. *Mascellarium* hic est a nominativo singulari *mascellare*, quod idem atque *massellure*. Nam *sc* medio ævo scribis idem atque *ss* valebat.

(82) Scribitur quoque *φούντα*, et hæc scribendi ratio frequentata magis. Quandoquidem *fundatæ vestis* in hoc codice et apud Anastasium per frequens fit mentio neque tamen adhucdum satis constat, quid ea fuerit: operæ pretium credimus nos facturos, si aliquanto diligentius in hoc argumentum inquiramus. Et primo quidem loco proponendæ sunt

virorum doctorum hac de voce sententiæ, quas quidem novi. Goarus itaque ad Codin. pag. 49. n. 22. ait *φούντα* et *φούτα* idem esse, atque *τούφα*, *αρεα*, *tiara*, et pag. 62. *margo* exhibet, ut variam lectionem, *φούντα* pro *τούφα*, quod Viro docto errandi occasionem forte dederit. Bulengero fundatus est auro textus, acu pictus (verba sunt Du Cangii Gl. Lat. h. v.). qui idem esse opinatur, quod nobis *étouffe à fond d'or; drapo di fundo d'oro* Dominico Magrio. Sed cum hæc vox etiam tribuatur vasis argenteis et aureis, addit Du Cange, se non videre, quomodo fundatus de acupictili dici queat. Salmasius in epist. ad Sarravium p. 145. ed. Burmann. sententiam suam de veste fundata his verbis exponit, quæ non pigebit, quamvis compluscula, ascribere: « *Vestis de fundato* eo opere facta et aurata, quo reticula liabant, quibus capita feminarum ornabantur; *fundas* etiam appellant, ut Græci *σφενδόνας*, quia fundæ, quibus lapides jaciebantur, ea parte, cui lapis imponebatur vel glans, reticulato opere erant contextæ. In vestibus autem viæ ex auro intextæ vel phrygionico opere insutæ decussatim se intersecabant, ut maciæ in reticulis. Quod opus *de fundato* appellabant, id est de *funda*. Sed *funda*, ut dixi, intelligitur capitibus muliebris ornamentum, quod Græcis *σφενδόνη* et *ὀπισθοσφενδόνη* dicebatur, quæ ornamenta erant *ἐπιχρυσά*, ut Pollux notat. Inde et in vestibus fila aurea ita reticulatim et fundatim intexta nomen acceperunt. *Vias* vocavit Tibullus. — A *funda* autem *fundatum* idem quod *funda*: ut ab *arena arenatum*, a *fossa fossatum*. Quippe recentiores dixerunt *fossatum*, quod veteres *fossam*. » Conf. quæ ad Script. Hist. Aug. t. I, p. 670 et t. II, p. 437, de *funda* et *ventrali* disputavit. Non juvat hæc examinare, neque refutare. Similia sunt cæteris multis Salmasianis, in quibus doctrinam mireris, fidem et verum desideres. Habendus tamen honos magno ingenio etiam ubi fiducia sui labitur. Alteserra tandem ad Ana-

tiliaque sufficiente numero pro regia mensa, item A (83) ἐνεργούντα ταῦτα δὲ οὐκ ἐπιφέρεται ὁ μινισου-
tapetes fundatos, in quibus humi decubetur. Hæc
ράτωρ, ἀλλὰ χορηγεῖ αὐτὰ ὁ πρωτοβουστίαριος τοῦ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

stas. p. 119: *Vela de fundato sunt aureis signis
intexta, ut calyx fundatus est signis insculptus...*
*Apud aurifices, quos vocant, inclusores gemmarum
funda est reticulum ex auro fundæ simile, quo
gemmæ includuntur.* Mihi quidem de significatione
hujus vocis conjecturæ variæ, ut in re antiqua et
obscura, animum subierunt. Tres tamen præci-
puum apud me locum obtinent. Aut enim ex mea
sententia dictæ fuerunt vestes fundatæ ex eo, quod
fundum aureum vel sericum haberent; tramam vel
subtegmen alias appellant; stamen autem alterius
generis; aut ex eo, quod coloris essent δέξω, **B**
acuti, intensi, fundati, ut adhuc hodie dicunt Franco-
Galli *foncé*, profundi coloris et intensi, obscure
cærulei aut pene nigri; aut ex eo, quod intextas
haberent fundas, id est areas orbiculares. Fuit
olim quoque, cum putarem, vestes has ideo funda-
tas fuisse dictas, quia fundas, id est marsupia,
boxeas (*de poches, Taschen*) assutas haberent. Ve-
rum quia tapetes quoque et pallia in altariis de-
dicata fundata dicuntur passim, in quibus marsu-
piorum usus et locus nullus est, abjeo hanc
conjecturam. Reliquis supra positis jam meum est
ut fidem faciam. Disserendum mihi hac occasione
erit de significatione vocis σφενδόνη et funda et de
marsupii veterum quoque. Primæ sententiæ, juxta
quam vestes fundatæ sunt fundum aureum vel ar-
genteum vel sericum, stamen autem alius vilioris
generis habentes, favet illud *tramosericum* vel pan-
nus, cujus trama sericea erat, in charta vetere apud
Du Cange v. *Mafors*, et valde patrocinaretur locus
Anastasi p. 122: *Vela holoserica majora sigillata*
[ζωδιωτῆ] habentia periclysin et crucem de blathin
seu fundato, si recte sic vulgo citarent et corrige-
rent viri docti. Atqui in editione Parisina, qua
utor, lego *de bathin*, idque rectum et probum est.
Bathin, est vox Arabica, notans saturum, nutritium,
bene pastum et distentum atque refertum. Tradu-
ctum hoc ad colorem fuit. Color nutritus, saturatus
est ita densatus, ut intendi et plus particularum
colorum recipere nequeat, verbo, profundus.
Est igitur fundatus color idem, atque profundus.
Sed color profundus, voce in se spectata, potest
omnis color ad obscurum vergens esse. Atqui usu
non omnis color dicebatur profundus, sed tantum-
modo certus quidam color, quem fuisse cæruleum
obscurum, subnigricantem conjicio. Veteribus La-
tinis jam peculiaris coloris species erat color pro-
fundus, ut intelligitur ex epistola Veleriani ad Au-
relianum t. H, Scr. II. A, p. 450, qua inter alia ipse
tribuit *subarmallem profundum*, pro quo deinceps
fundatum dixerunt; unde Gallofranci retinuerunt
dictionem *foncé*. Placuit hæc vocis *fundatus* inter-
pretatio Du Cange Gl. Lat., cui subscribere non
dubito; quamvis fuerit, cum tertæ expositioni, ut
speciosiori et doctius quid condenti, magis essem
addictus, quæ nempe vult vestes fundatas eas
fuisse, quæ intextas haberent areas rotundas, qua-
les *fundas* appellabant; alio quoque nomine *de cy-
claton* et *cum rotis*, de quibus nominibus alius
agendi locus erit. Appellationis autem nostræ hæc
ratio est. *Funda* Latinis et σφενδόνη, Græcis est
omne rotundum, circulare, aut saltem a fundo orbic-
ulari in conum desinens. Hinc σφενδόνη est om-
nis longa fa-cia orbicularis ad similitudinem orbis
corneæ pupillæ ambiens: est meta in circo co-
nica, est canthus seu circulus, qui doliis circum-
ponitur continentorum asserum causa, est tutulus
seu apex capitis, quod mulieres Græcæ vetustæ et
nostrates occidentales quoque medio ævo gerebant,
alte fastigiatum in cono saccharini speciem; quem
apicem in vertice rectum et excelsum gererent, σφεν-

δόνη simpliciter, si in postica parte capitis gererent
inclinatam et obliquam, ὀπισθοσφενδόνη appellaba-
tur; de qua vid. interpp. ad Polluc. V. 96. Erat σφενδόνη
denique apex boneti conicus replicatus dependens
pone caput aut in humerum, et recte e fundo lato ro-
tundo in angustum coiens apicem, ut Virgil. Georg. :
Atque alius latum funda jam verberat amnem.

Funda tandem est *infundibulum* ab *infundendo*
(prorsus ut σφενδόνη ab antiquo σπίνδειν *fundere*,
defundere.) et ad ejus instar mansupium conicum,
sive id lino sericove textum, sive corio concisum
fuerit. Omnia hæc a figura aut prorsus rotunda aut
conica. Superest adhuc in sermone nostro vix *funda*
pro cantho doliari, quando dicimus *Fundgrube* et
Fundleder, fovea circulis ligneis septa, in qua coria
parantur, unde calcei soleantur, et tale crassum,
rigidum bubulum corium in tali fovea paratum *Fund-
leder*, appellatur. Σφενδόνην et *fundam* esse cir-
culum doliæ ambientem et tabulas ligneas con-
tinentem, clare patet e loco Joannis Canabuziæ
(citati a Du Cange v. Χάντρωσις): Τινὰ κύκλον
ἐκείνοι λέγουσι χάντρωσιν καὶ μετὰ τοῦ ἔκτου τοῦ-
του, [f. μετὰ τοῦ διαδότη. cum circulo, aut μετὰ
τοῦ ἐργαλείου τούτου, sed difficile est de hoc loco
extra nexum posito judicare] περιγράφουσι καὶ ποι-
οῦσιν ἴσον κατὰ πάντα ἀρμόδιον εἰς τὴν τοῦ βου-
ζίου περιφέρειαν ἤ, ὡς ἐκείνοι λέγουσι, χάντρωσιν.
Vocabulum χάντρωσις venit a κανθρῶν. Est autem
κάντρον κάνθρον κανθήριον diminutivum a κάνθος
circulo ferreo, qui rotis circumponitur ad illas con-
tinentas. Hinc vox arabica *almocantharal*, astronomi-
s nota, significat circulos ad horizontem parallelos,
item horologium solare talibus circulis signatum.
Jam facile est intelligere verba Codici IV. 53: Τὸ σκα-
ρίνικον αὐτοῦ ἐνδεδυμένον χατῶν ἔχον ἐπὶ κορυφῆς
μικρὰν φόνταν κοκκίνην. Caputium assutum habe-
bat illud *scaranicum* acutum instar panis, quem
appellant, *saccharini*. Apparet quoque, quare φόν-
τα Portio et Ulacio (apud Du Cange Gl. Gr. h. v.)
exponatur per κύτταρος. Est nempe κύτταρος, e. c.,
loveola, cui glandes quærnæ insident, et alia quo-
que vox illa notat a forma infundibuli et conica
non procul abeuntia. Juvat hac occasione locum a
Du Cange l. c. allatum emendare et exponere. Ex
iisdem auctoribus affert nempe Du Cange has glossas;
Antia, τζουλοῦφι φόντα πρόκοιμον; *funda* autem
hic ideo dicuntur *antia*, quia veteres interdum *antias*
crispatas in modum geminæ fundæ seu gemini cono
in latum extruebant, unde creditur Moses *cornutus*
dictus fuisse. Tandem vox τζουλοῦφι Arabica est, et
signat omnia ἄντια, primum occurrentia in oculos,
eminentia. Hinc intelligatur quoque, quid sit ἐσφεν-
δονισμῖνον apud Theopha. 207. Describit ibi habitum
D Arethæ reguli aut phylarchæ Arabum, ad quem a Justo
Jun. imp. legatus fuerat Julianus Magistrianius: Γυμνὸς ἦν ὁ βασιλεὺς Ἀρέθας (id est non indutus
erat chlamyde, sed sola interula; male vertitur
nudus erat) καὶ κατὰ τοῦ ζώματος εἶχεν εἰς τὰς
ψῦας λινόχρυσα ἱμάτια κατὰ δὲ τῆς γαστρὸς ἐφ-
όρει σχίστα διὰ μαργαριτῶν τιμίων καὶ ἐν τοῖς
βραχίοσιν ἀνὰ πέντε κλαδίω (sunt noduli fissuras
panni continentes, quales in stolis veterum Græ-
carum mulierum super brachiis sæpe conspiciuntur
καὶ χρυσὰ ψελλία εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἐν δὲ τῇ
κεφαλῇ

(83) Sunt lecti aut in ipsa humo depositi eamque
immediate contingentes, aut ope fulcorum tantil-
lum solummodo a solo elevati. Vid. Du Cange v. *Cham-
cunizæ*. Ergo pro verbis Latinæ interpretationis in
quibus humi decubetur malim substitui qui adhi-
beantur (vel insternantur) lectis humilibus.

βασιλέως ἀπὸ τῆς φορτώσεως τοῦ οἰκειακοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου. Πιλωτὰ διβλάττια (84) παχέα καὶ πτενὰ (85) διὰ τὰ χαμόκουμβα· δίδονται δὲ καὶ αὐτὰ ὁμοίως ἀπὸ τῆς φορτώσεως τοῦ οἰκειακοῦ βεστιαρίου· ἕτερα πιλωτὰ λινοβένετα (86) ἔχοντα μαλὸν κτενιστὸν ἀνὰ λιτρῶν λ' διὰ τοὺς κλητρωσομένους φίλους· κιλίκια διὰ τὰ χαμόκουμβα πρὸς τὸ ποσὸν τῶν κλητρωσομένων φίλων. Ἀφ' οὗ γὰρ ἀποβάλη ὁ βασιλεὺς ἐπὶ Συρίαν, τὰ σκαμνία καὶ τὰ τραπέζια καὶ τὰς περι-

JOAN. JAC. REISKII

κεφαλή λινόχρυσον φακίλιον ἰσφενδονισμενον, ἔχον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν δεσμῶν σειρὰς τέσσαρας. Postrema de ornatu vel vitta capitis nemo facile intellexerit, nisi coram habeat imaginem Arabici habitus a la Rocque proditam æri incisam p. 4, sui Itinerarii per Palæstinam editi Amstelod. anno 1748. ejusque verba non legerit, quibus tulpanum Arabicum describit. Sænt autem hæc : *Un turban, qui consistait en une calote de drap rouge, entourée d'un voile ou écharpe de soie noire, rayée d'or, de deux aunes en carré, dont la frange torse et longue d'un demi pied pendait sur le front et les joues. — Un des bouts de cette écharpe appelée Bustmani, pendait sur le devant de mon épaule gauche, et l'autre, qui était passé dans les replis de ses détours, sortait du haut du bonnet et formait une manière de panache qui descendait par derrière jusque sur le dos.* Est ergo ἰσφενδονισμένον φακίλιον cidaris aut tulbanus ita factus, ut e lato orbiculari fundo in fundam, in infundibulum et conum abeat. Habebat autem Arethæ cidaris, prorsus ut illa ejus Arabis, quem Gallica ista verba describunt, duos apices, e quorum singulis quaternæ σειραὶ dependebant, hoc est striæ aut tæniæ vel ex auro et sericis filis contextæ, aut fila margaritarum. Hinc porro quoque clarum est, quare crumenam, item stomachum (vid. Gariopont. II. 23.) fundam appellaverint : coibant nempe aut ex amplo orificio in angustum sinem aut ex amplo medio in duo angusta crura, ut funda ; instrumentum illud, quo lapides procul ejiciuntur. Utriusque generis fundis seu crumenis pecuniariis adhuc hodie utimur. Quædam serico textæ in media latiore parte habent foramen duobus diversis oculis commune pro condendis illinc aureis, hinc argenteis nummis. Ita comparata erant veterum ventralia, de quibus nolo repetere, quæ Salmasius ad Scrip. Hist. Aug. disputat. Hæc ventralia circa zonas circumplebant et sic gestabant. Verum habebant quoque, certe ævo medio, tales boxæ (*des poches, Taschen*), quales nos vestibus nostris insutas et abditas gerimus. Quin et tertium quoque genus fundarum gerebant extus in oculos incurrentes, a zonis dependentes eo loco, ubi milites nostri peras suas militares (vulgo *Patrantschen*) gerunt. De postremo genere capiendus est locus Nicetæ (apud Du Cange v. Δισάκκιον) : προῖγεν ἡμῶν ὁ οἰκουμηνικός ἀρχιεπίσκοπος καὶ διδάσκαλος. Vult dicere, patriarcha non gestabat bulgam super femore et in ea aurum. Imaginem viri bulgam talem gerentis dat Valerii Maximi Gallica interpretatio in membranis Lipsiensibus, de quibus supra dixi. In his bulgis aut punchis (quod idem prorsus est et illino manavit) seu bursis, quod conspectui paterent, luxum et divitias ostendere solebant olim, ut patet ex S. Audoeno in vita S. Eligii I. 12 : *Habebat zonas ex auro et gemmis comptas, nec non et bursas eleganter gemmatas.* Bursæ in vestibus sæpe memorantur apud Murator. II Ant. Ital. p. 313-316, et alibi. Bursarum, quales nostræ sunt, intra pannum et ejus duplicaturam abditarum videre est imaginem (neque enim veteres eas ignorabant) apud Ciampinum. t. II veter. monument. tab. 52, et in Menologio Basiliano passim, ut t. I, p. 12, 18 et

A autem postrema secum non fert mensurator, sed quotiescunque illis opus, præstat ea protovestiaris regis ex sarcinis privati regii vestiarii. Præstat idem quoque pilota 269 seu coactilia diblattia seu serica, bis purpura tincta, id est tali involuero serico bis tincto induta ; et plena [forte stragulas plumis refertas], quibus incubetur. Item alia coactilia, lineis venetis indumentis induta, habentia floccos pexos, singula ad triginta librarum pondo, COMMENTARIUS.

170, et t. II, p. 20, 84 et alibi. Aræ enim illæ orbiculares aut plerumque rhomboideæ, in regione genuum conspicuæ, sunt orificia fundarum vel crumenarum. Forte has quoque intelligit Noster, quando intra p. 271 memorat vestes μετὰ περσικίων, *crumenis instructas.* Videamus jam, quid *culices fundati* fuerint. Ex his, quæ hactenus disputavimus, confici potest calices fundatos fuisse aut illos, qui ad fundæ vel infundibuli aut conii modum coirent in imo, aut qui circulo aureo uno per summam oram, aut aliquot per certa intervalla ambirentur ; aut denique qui fundo et pede vel disco lato orbiculari niterentur, cum qui tali pede carerent, in conum præsectum desinentes et ipso calicis fundo nitentes, non fundati dicerentur vel sine pedibus, ut in charta veteri apud Du Cange v. *Mazer* : *Tota supellex mea argentea et cyphi de mazaro* [id est scyphi Megarici operis, fictiles, porcellani] *cum pedibus et sine pedibus.* Interdum calices alterius materiæ erant et alterius ipsorum fundi vel pedes, ut *le hanap de S. Louis était de madre* [porcellana] *garny d'un pie d'argent doré.* Vid. Du Cange v. *Mazer*. Si cui tamen hæc conjecturæ non satisterint, forte illi magis ardebit hæc, cui et ipse ego quoque plurimum tribuo, calices fundatos fuisse fusos, non malleo cusos. Fundare enim dicebant medio ævo pro fundere, et fundator pro fusore, χύτης, liquatore metallorum.

(84) Deleri velim in Latinis seu serica. Quamvis enim βλάττη sæpe sericum notet et coactilia quoque quædam serico viliori, item bombyce flant, putem nihilominus hic loci sermonem tantum de colore blatte seu purpureo esse, de quo forte alias videbimus, qualis fuerit, si unquam aliquid certi in illa auctorum veterum inconstantia hoc de colore constitui potest. Quod autem in Latinis addidi *involuero serico bis tincto induta*, id habui e p. 270.

(85) Vereor, ut et hic recte fuerim interpretatus Verum et ipsius argumenti difficultas, et barbarus novorum Græcorum sermo omnia velut suffusa caligine turbans facile mihi veniam impetrabit. Conjecti πτενὰ esse *culitras plumis refertas.* Nam *culitras* scribere volui, non *stragulas.* Usos certe fuisse veteres plumaciis seu culitris anserum plumis refertis, abunde probant Vales. ad Amm. Marcell. p. 125, et Du Cange v. *Plumacium* ex Χηνοπλομάτα (sub v. Πλούμος), quibus addi queat illud Corippi. l. II :

sedemque paternam

Constructam plumis, pulchrisque tapetibus altam ; patet item ex illo Vitæ S. Winwalœi abbatis loco n. 15 : Pro laneo aut lineo indumento caprinis usus est pellibus, pro plumis aut lectisterniis arboreis utebatur corticibus. Quod si tamen recogito, novos Græcos pro ψιλὰ λεπτὰ tenuia, dicere φθενὰ (vid. Du Cange h. v., a φθίνειν *macescere, tenuari*), subit animum suspicio, πτενὰ hic non plumeas culitras, sed idem atque φθενὰ notare et opponi præcedenti voci παχέα. Ita ut sensus loci nostri hic sit : *conclittia bis tincta crassa et tenuia pro lectis humilibus.* Amant autem novi Græci π et φ permutare, ut φτάρι et πτάριον, φταίσμα pro πταίσμα, φταίγειν pro πταίειν, φτεύειν pro πτεύειν, φλεμμόνι pro πλεμμόνιον, σταπίς pro σσπίς.

(86) Sunt *linea veneti coloris.* Ad hunc igitur modum velim Latina reformari.

quæ substernantur amicis ad regium convivium invitatis, et quæ illis superioribus subjiciant, solo proxima cilicia, proportinato numero convivis. Nam ex quo in Syriam invadit imperator, relinquit scamna et mensas et tentoria superflua et unam cortem apud protonotarium illius loci, e quo identidem immediate in horticum excedit; et iste protonotarius ea disponit ibi locorum, ubi jussus ab imperatore fuerit deponere. Debet porro mensurator quoque secum ferre balneum Turcicum aut [seu corio Parthico vel Corduano rubro]; oucumas seu lebetes æneos duodecim, singulos ternas mensuras capientes, pyromachia [forte batillos gestatiles aneatos pro prunis ardentibus condensis] duodecim in usum balnei; lateres pro camino; grabbata complicatilia, ecclesiam imperialem seu oratorium portatile cum imaginibus cæteroque sacro ejus apparatu. Sacra isthæc secum ferre debet primicerius vestiaril.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(87) Videor mihi ex hoc Nostri loco et aïio Abumasaris colligere, balneum sic dictum Turcicum aut, quod Scythæ, id est Tatari suo sermone τζέργα appellant, esse parvum tentorium coriaceum Abumasaris locus (apud Du Cange v. Τζέργη) hic est: Τῶν ἐνοικοῦντων εἰς τὰς τζέργας καὶ χαρμάδας τῶν τε Ταρτάρων καὶ Τοῦρκων. Vox *Chorcak*, vel *Chorcak* unde nostrum *Horde*, pagi mobiles et nomadici Tatarorum, tentoria lanea, filtrina aut pellita, mihi sæpius apud Abulpharagium et alios lecta. Verum τζέργα nusquam alias legi. Videtur mihi tale tzerga describere liber Germanicus, *Das veränderte Russland* dictus, p. 158 his verbis: «*Sie [die Kosaeken oder Tataren] haben eine Art Hüften von Leder, die einem Reiffenrokke ähnlich sehen, und Kubiten genant werden. Diese stellten sie mit Stangen auf, machten Feuer und Essen darin, und stopften, nachdem das Feuer ausgebrandt, oben das Loch zu, und wärmten sich auf solche Weise des Nachts.*» Agnosceis mores et posteron Scytharum, de quorum balneo sicco seu vaporis Herodotus IV, 75 scite narat, negans eos balneo humido uti; ὑπόδύουσι, ait, ὑπὸ τοῦς πέλους, subrepunt sub tentoria sua filtrina, et injecto in candentes igni lapides semine cannabis, ἀγόμενοι τῇ πυρρῇ πυρῶνται, grato balneo vaporoso se balneant aut foco sese calefaciunt, τοῦτό σφιν ἀντὶ λουτροῦ ἐστίν. Nullus dubito, nostrum τζέργα prorsus idem esse; tentorium nempe coriaceum, figuræ conicæ, campanæ instar, habens in summo fenestram, quæ fumum ardentis foci transmittat, lignoque in carbones mutato occlusa intra tentorii ambitum calorem contineat. E loco certe Abumasaris allegato videtur colligi posse, τζέργα tentorium aut mapale esse. Quia tamen addit noster, μετὰ κινστέρνης δερματινῆς, credendum tale mapale non sicco tantummodo, sed etiam humido balneo inserviisse. Nam cisterna illa scortea erat idem, quod solium in thermis, aqua calida plenum, in quo lavantes considerant.

(88) Quandoquidem certo sciebam adimium idem esse, quod nobis hodie cordobanum appellatur, et præterea mihi persuaseram, veteribus celebratas pelles rubras Armenicas aut Parthicas easdem cum cordubanis esse, dedi quod in Latinis jacet. Notat vox Arabica in genere pellem omnem, in specie tamen rubram, قرطابا Hebræis quoque *rubere* notat. Apparet ex loco Meidanii, ubi narrans historiam Nezari opes suas inter filios distribuentis, sic eum loquentem inducit; *Hæc alcova*, seu *tentorium rubrum sit Modari*, cui addit grammaticus explicationis gratia *Erat autem illud de Adim*, id est corio rubro. Laudabant Romani pelles *Persicas* et *Parthicas* et *Armenicas*, ævo medio *hermelinas*, quas cave cum hermelinis nostris ad exemplum Du

τὰς τέντας καὶ τὴν μίαν κόρτην παραλαμβάνει ὁ κατὰ τὸν τόπον πρωτονοτάριος, καὶ δπου προστάζει ὁ βασιλεὺς, ἀποτίθησιν αὐτά. Λουτροὺν Τοῦρκικον (87), ἔγγουν Σκυθικὸν τζεργὰ, μετὰ κινστέρνης δερματινῆς ἀπὸ ἀδημίου (88)· κουκούμια τριμετραῖα ἰβ' πυρομάχια (89) λόγῳ τοῦ λουτροῦ ἰβ' βίσλαα εἰς τὸ καμίνιον, κραβδάτια συσταλτά· ἐκκλησίαν βσιλικὴν μετὰ ἱερῶν (90). Ἰστέον δὲ, ὅτι τὰ ἱερὰ ὀφείλει βσιτάζειν ὁ πριμικήριος τοῦ βεστιαρίου.

Scythicum tzerga cum cisterna scortea ex ademio [seu corio Parthico vel Corduano rubro]; oucumas seu lebetes æneos duodecim, singulos ternas mensuras capientes, pyromachia [forte batillos gestatiles aneatos pro prunis ardentibus condensis] duodecim in usum balnei; lateres pro camino; grabbata complicatilia, ecclesiam imperialem seu oratorium portatile cum imaginibus cæteroque sacro ejus apparatu. Sacra isthæc secum ferre debet primicerius vestiaril.

Cangii ad Joinvill. p. 131 confundas, toto cælo diversas; item *cordobiscas*, unde nostrum *Cordowan*; nos hodie celebramus *Türkisch Leder*, *Saffian*, *Cordovan*, *Marruquin*, aut si quibus aliis nominibus appellatur. Non differunt hæc pelles aut coria ratione præparationis, sed tantum officinarum. Olim inter res pretiosas erant pelles rubræ, vid. Murat. II Scr. Rer. Ital. p. 143 et Luitprand. Hist. VI, 3. Inter dona, quæ Alaricus ab obsessa Roma flagitabat, erant ter mille δέρματα κοκκοβαφῆ, Zosim. p. 356; et in iis, quæ Theodosii legati reginæ cuidam Illyricæ dabant, erant φιάλαι τρεῖς ἀργυραὶ καὶ ἐρυθρὰ δέρματα, καὶ τὸ ἐξ Ἰνδίας πέπερι καὶ ὁ τῶν φονικῶν καρπός, ut ait Priscus rhetor in Excerpt. Legat. Hæsch. p. 42, V. Vales. ad Amm. Marcell. p. 416. et Salmas. ad Scr. H. Aug. t. II, b. 408. *Hermelinus* aut *ermesinus* has pelles medio ævo appellabant pro *Armeninas*. Nam æque in Armenia, quam Parthia et in vicinis regionibus parabantur. C Processus de translatione S. Antonini (apud Du Cange v. *Filaticum*): *dictum sanctum corpus caligis ex filatico, ut dicitur, albo [weissen Zwirnstrümpfen] et sandalibus ex ermesino rubro — more archiepiscoporum calceatum exstitit*. Quod hic dicitur *ermesinum rubrum*, est idem, quod corium Parthicum rubrum, et multum diversum ab illo pretioso pellitio, quod e Siberia affertur et vulgo *hermelinum* appellatur, quod etiam medio ævo non ignorabant, ut ex Du Cange v. *Hermelinum* constat. At quis unquam *hermelinum* murem rubrum vidit aut eo calceari hominem audivit? De cordobano vid. Du Cange v. *Cordebisus*.

(89) Ex conjectura interpretatus fui, neque adhucdum melius succurrit. Interim considerandum permittam docto lectori, sitne μάγιον terminatio, qualis est c. c. in Latinis *mei tum*, ut *instrumentum*, *tormentum*, etc. Sic certe reperio σακκονμάχιον, quod aliud nihil quam σακκον significare videtur. Sic πυρομάχιον esset igniarium, vas igni tenendo, gerendo, transferendo.

(90) Ecclesiam castrensem *capellam* Latini mediæ ævi appellabant. Talem ecclesiam describit Eckehardus Junior de Casibus S. Galli c. 4, his verbis: *Capellam, qua itinerans utebatur cum reliquiis [nempe sanctorum] et libris et omnibus utensilibus sacris*. Collocata erat talis ecclesia in peculiari tentorio, ut patet e loco; Gauterii Cancellarii in Gestis Dei per Francos p. 454: *Sed hæc manus impiorum jam asportata non inveniunt, exceptis principis et capellæ tentoriis, in quibus nefandissimi certatim auri et argenti ornamentorumque principalium cupiditate contendebant*. Utriusque loci indicium Du Cange in Glossario Latino, v. *Capella*, debeo. Memorabilis est Durandi, Mimatensis episcopi, locus

Διὰ τοῦ οικειακοῦ βασιλικῷ βεστιαρίου καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος (91) διδομένων εἰς φόρτωσιν τοῦ αὐτοῦ βασιλικῷ βεστιαρίου σχημάρια λ'.

Ἡ βασιλικὴ πᾶσα ἀμφίαισι καὶ ἡ λοιπὴ ἐξόπλαισι ἐν σκευαρίοις ἐνδεδωμένοις δι' ἀληθινῶν τομαρίων καὶ σιδήρων γανωτῶν μετὰ καὶ χαρταλαμίων (92)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

in Rationali Div. l. II, c. 10, n. 8 : *In plerisque locis sacerdotes capellani vocantur. Nam antiquitus reges Franciæ ad bella procedentes capam B. Martini secum portabant, quæ sub quodam tentorio servabatur, quod ab ipsa capu dictum est capella, et clerici, in quorum custodia ipsa capella erat, inde capellani dicebantur. — Sunt etiam qui dicunt, quod antiquitus in ipsis expeditionibus in tentorio fiebant domuncule de pellibus caprarum superiectæ, in quibus missæ celebrabantur; et inde capellæ nomen trahunt est.* Sunt ergo τὰ ἱερὰ sacra supellex, aræ portatiles, ἀντιμύνησσι dictæ, vasa cætera missæ celebrandæ et præcipue icunculæ sanctorum, quales adhuc Russi in prælia et itinera secum efferunt. [Imago B. Virginis et reliquiæ SS. in prælia apportantur a Græcis. Du Cange ad Villehard. p. 313.] De ecclesia castrensi, eaque omnium prima, egregius locus est apud Socratem Hist. Eccles. I, 18. (vid. Habert. Pontific. p. 639) : Τοσοῦτος δ' ἦν ὁ τοῦ βασιλέως [Constantini M.] πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν πόθος, ὡς καὶ Περσικοῦ μέλλοντος ἐστῆσαι πολέμου, κατασκευάσας σκητὴν ἐκ ποικίλης θόνης ἐκκλησίας τύπον ἀποτελοῦσαν, ὡσπερ Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐπεποιήκει τούτην φέρεσθαι, ἵνα ἔχοι κατὰ τοὺς ἐρημοτάτους τόπους [in meditullio hostium, ubi nulli amici, nulli Christiani, nullæ ecclesiæ] εὐκτήριον εὐτρεπισμένον. Quod Socrates εὐκτήριον appellat et e sindone diversiculore factum ait, id Balsamo οικισκάριον e tela bombycina factum Respons. XIII: Οὕτω καὶ οἱ μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων ἐπόμενοι κληρικοί εἰς πεδιάδας ἐρήμους ἱερουργεῖν δεδωκίονται κατὰ μόνον τὸ εἰς ἐκκλησίαν βασιλικὴν ἀφορισθὲν οικισκάριον. Ecclesia castrensis erat in prætorio seu Augusti tentorio, tantummodo velo interposito a profanis separata, ut constat e loco Cinnami p. 30, ubi narrat, patrum Manuelis Comneni, Isaacium, spe, fore ut imperator in prælio periret, et cupidine rapiendi imperii ingressum fuisse in oratorium velis tumultuarie concinnatum, ἐπειδὴ τὸ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα ἐπόθετο καὶ ὡς ἐν ἐσχάτοις εἶη κινδύνους, εἰς τὴν βασιλείον αὐτὴν εἰσελθὼν, εἴσω δὲ τοῦ διὰ πέλων σχεδιαζομένου εὐκτηρίου γεγονῶς ἐκπραδύκει τὸ μέλλον. Ad ecclesiæ castrensis supellectilom pertinebat omphorum B. Virginis, quod secum efferrebat in prælio, ut e Romani Lecapeni historia constat, v. Du Cange ad Alexiad. p. 329. Num aliorum quoque sanctorum reliquias et vestes in castra extulerint et suffixas conto gesserint, mihi non constat. De omphorio B. Virginis forte intelligendus est Mauritius l. VII Strategic., ubi ait pone candophorum stare eum, qui capam gestet : ὅπισθεν δὲ αὐτοῦ ὁ τὴν κάπαν βαστάζων καὶ μετ' αὐτὸν ὁ τὴν τούβην. Morem hunc reliquias sanctorum in prælia efferendi a Græcis Muhammedani, ut nugas et superstitiones multas alias, acceperunt. Hi enim Muhammedis quoque bordam seu amiculum non tantum in regni Bagdadici insignibus habebant, sed etiam per acies in gravissimis præliis circumgestabant. Vid. paulo post col. 878. Huc pertinet etiam imago B. V. : ἡ τῆς Θεομήτορος εἰκὼν, ἣν οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων ποιοῦνται συστράτηγον, τοῖς ἐναντίοις ἐλάσκων, ait Nicetas Chon. p. 300, quod traducium ex veteri more signum Victoris et Fortunæ in castris et prætorio habendi. Nam, ut gentiles Romani hæc signa numinum suorum pro pignore felicitatis imperii habebant et absque iis actum de se credebant : sic novi Græci Mariam

Pro privato regio vestiario, editisque e cætone ad illud instruendum oneribus bajulandis, destinata sunt sagmaria triginta.

Regia omnis vestiaria supellex et reliquus eo pertinens apparatus portatur in vasis, quæ induta sunt coriis purpurei coloris fermentisque politis et

patronam et tutricem rerum suarum habebant et cum ejus imagine se credebant prospere acturos. Præter alias imagines habere quoque in capella sua castrensi solebant impp. imagines suas, quod colligo e loco Nicetæ Choniatae, ubi narrat Salum aliquem, hoc est monachum eremitam stultum eundemque pro sancto et propheta habitum, spiritu vaticidico Isaaci Angeli, qui deinceps exocæcandus erat, imagini, ἥτις κατὰ τὸ εἰς εὐχὴν αὐτῷ ἐποτεταγμένον οἰκίδιον χρώμωσιν ἐστῆλω το, oculos eruisse. p. 236.

(91) Quia in illo palatio seu magni palatii parte illa, quæ cæton ex eo appellabatur, quia imperator ibi dormiebat, vestiarium erat et in vestiario summi quæque pretii res, nummi parati, gemmæ, vasa aurea et argentea, vestis serica, etc., asservabantur, hinc est, ut et vestiarium et cæton promiscue de thesauro regio usurpentur. V. Du Cange v. *Vestiarius*. Henricus Knyghton ad an. 1381 : *Juravit quod credidit, quod non esset aliquis rex Christianus habens meliorem gardaropiam. Nam, ut dixit, tanta erat copia vasorum et jocalium de argento.* Hinc est quod, cum Nicetas Choniates in codice quodam ms., teste Montfauconio in Palæographia Græca p. 327, appelletur τῶν κρίσεων ἑρπορος καὶ προκαθήμενος τοῦ κοιτῶνος, id vertitur *præfectus fisci imperialis*. Hinc etiam est, quod Cassiodorus *cubiculum pro gaza* posuit Variar. l. ep. 2 : *cum blatta, quam nostro cubiculo dare singulis annis consuevisti, venire festina.* Quod et alii auclores Latini fecerunt. V. Du Cange v. *Cubiculum, idem quod camara, ærarium, thesaurus*, item ad Alexiad. p. 286, et v. Κοιτῶν. Recte igitur, ad ævi sui quidem mores, Xiphilinus p. 984 ed. Hamburg. vs. 48, τοὺς ἐν τῷ βασιλικῷ κοιτῶνι ὀργανοὺς dixit, quamvis forte Dio non sic scripserit. Non enim semper ita Dionis sermone utitur Xiphilinus, quin de suo inferat. Quare mallem in præstantissima illa editione vocabulum κοιτῶν ejectionem non fuisse. Insignis huc faciens Alexiadis locus prætereundus non est p. 56 : Βυζαντίῳ τινὶ καθ' ὁδὸν ἐντυχῶν χρυσοῦ βαλαντιον ἱκανὸν ἐπιφερομένῳ καὶ πρὸς τὴν μεγαλόπολιν ἀπιόντι... ἐπειδὴ παρ' αὐτοῦ ἐμάνθανεν, ὅτι τε πολὺν χρυσὸν ἐπιφέρειται ἀπὸ τινῶν εἰσπράξεων, καὶ ὅτι πρὸς τὸν κοιτῶνα τούτων διακομίζει, βιάζεται τοῦτον συγκαταλῦσαι αὐτῷ, et inferius eadem pagina : δεδιώς μὴ καὶ ἔμφρουργος γένηται διὰ τὸ κενεῖς χερσὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν βασιλικὸν κοιτῶνα ὀφθῆναι.

(92) Diu me torsit hoc vocabulum, et nihilominus tam fatale mihi fuit, ut in eo Latine reddendo turpiter me darem. Vix audeo tam crassum errorem excusare, natum ex eo, quod noram χάρτης novis Græcis plerumque membranam significare et μ. cum β. sæpe permutari. Ex eo efficiebam, χαρταλάμιον dictum esse pro χαρταλόιον, *ansa chartacea* seu pergamena. Credebam quoque pumice sic poliri posse membranas, ut γανωτὰ commode dici possent. Sed procul dubio aliena hæc sunt. Χαρταλάμια sunt tenues laminæ vel bracteæ, hic loci ferræ. Est ergo vox hæc una de illis, quæ novis Græcis usitato more compositæ e duabus idem significantibus constant, quarum exempla deinceps dabo. *Charta* enim et *lamina* idem omnino significant. « Χάρται et πλάκες idem sunt, » ait Salmasius t. II Hist. Aug. p. 548. « Hinc *chartæ aureæ, chartæ plumbeæ* pro laminis aureis vel plumbeis. » Vid. la

obartalamis [seu manubriis e charta pergamena] pariter politis, quo possint in sagmaria jumenta attolli. Pertinent eodem psychristaria vel cellulæ frigidariæ argenteæ octo in coriaceis suis involucris, quibus œnanthe [genus aliquid odoratu suavis et fortis unguenti], nec non rhodostagma [seu aqua rosarum stillatitia] et aqua asservantur : quorum unum parvum vasculum albam œnantham, duo magna rhodostagma et quinque magna aquam continent. Itam beduria argentea pro aqua condenda duo. Ascodablæ seu utres varii, magni parvique ; alia psychristaria seu frigidaria, ad formam amphorarum facta, ænea stannata magna quatuor pro aqua condenda : beduria ænea stannata duo. Sacra vasa ecclesiæ illius, quam mensurator secum fert ;

JOAN. JAC, REISKII COMMENTARIUS.

Diplomatique des RR. PP. Bénédictins p. 473, et Du Cange in fine articuli *Charta*. Anastasius in Gregorio M.: *In Basilica S. Dei Genetricis, quæ ad martyres dicitur, tectum vetusta incuria demolitum purgari fecit ad purum* [id est vetus omne tectorium ad ipsos usque lapides deruncinari] *et cum calce abundantissima seu* [id est et] *cartis plumbeis a novo restauravit*. Hinc ὑποχάρτωσις est opus tectorium, crusta calcis. Vox λάμια, altera compositionis pars, venit a lama, quam idem esse atque lamina, infra demonstrabo ad p. 416, ubi de illa ejusque productis latius agetur. Liqueet ergo, χαρταλάμιον compositum esse e duabus vocibus idem significantibus. Non desunt exempla in scriptis recentiorum Græcorum pariter atque Latinorum, quæ demonstrant, eos consuevisse duas voces idem significantes, sive ambas Latinas Græcæque, sive ex ambabus linguis commistas componere. Talia sunt vocabula ποντογράφον, πυργικάτελλον, arcivolta, ab arcus et volta (la voule), aruscampus, aruscager, caballialpharaces : nam alphas Arabice est caballiarum σαυράλιον, tibia : nam safr, Arabice est tibia.

(93) Dicuntur γανωτά, quæ aut tritu, aut ictibus mallei lævigata, polita fuerint facta. Item stannata. Posterius hic loci et ubi χαρταλάμια γανωτά occurrunt, obtinet.

(94) OEnanthe Græcis duplex est. Appellant sic tam vinum odoratum, florem vini, vinum optimum et lectissimum, de qua significatione v. Du Cange Gl. Gr. h. v. et v. *Claretum, Pigmentum* et *Species*, quam genus unguenti fortis, fragrantis, quo veteres seque vestesque suas perfundere solebant, de quo egit Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. I, p. 851.

(95) Non latebat mihi locum hunc vertendi significatus hujus vocabuli et Arabice originis id esse. Significat nempe utriculum, quales sunt, quibus viatores nostri folia concisa herbæ Nicotianæ secum gerunt, lato orbiculari fundo. *Badrah* Arabice est *culeus*. In Ribhan ad Albabi legi *deposuit apud eam ante abitum suum utres plenos margaritis*. Hinc *badrah* quoque pro summa decies mille drachmarum dicunt Arabes, quomodo fere Turcæ per *bursas* numerant et Belgæ interdum per *Sakje Sestehalven*. Proprie tamen *badrah* est *culeus*, qualis scilicet tot drachmas capit. Sunt ergo βεδούρια ἀργυρᾶ *utriculi argentei*. Sed insolentia dictionis *utriculi argentei*, cum non nisi coriacei possint esse utriculi, scrupulum injiciebat animo, ut conjecturæ diffidens vocabulum quale inveneram nudum reponerem. Puto tamen dubium hoc superiori interpretationi nihil officere. Sic enim commodo, neque absque exemplo, dici potuerunt vasa argentea *ad culeorum instar facta*. Neque infrequentes sunt apud optimos auctores ejusmodi dictiones. In Anthologia inedita est ἑλληνική χαλκή· atqui ἑλληνική proprie ampulla fictilis

ὁμοίως γανωτῶν (93) διὰ τὸ εἰς τὰ σαγμαρία βαστάζεσθαι. Ψυχριστάρια ἀργυρᾶ μετὰ ἐνδύματων εἰς οἰνάνθην (94) καὶ εἰς ῥοδόσταγμα καὶ εἰς νερόν ἡ· ἐξ αὐτῶν εἰς οἰνάνθην ἄσπρον μικρὸν α', εἰς ῥοδόσταγμα μέγαν δύο, εἰς νερόν μέγαν δ'. Βεδούρια (95) ἀργυρᾶ εἰς νερόν β'. Ἀσκοδάβλαι (96) διάφοροι μικραὶ καὶ μεγάλοι. Ἔτερα ψυχριστάρια δίκην μαγαρικῶν (97) χαλκᾶ γανωτὰ εἰς νερόν μέγαν δ'. Βεδούρια χαλκᾶ γανωτὰ β'. Ἴσρα τῆς ἐκκλησίας (98). ἦν ἐπιφέρεται ὁ μινσουράτωρ. Βιβλία (99) ἡ ἀκολουθία τῆς Ἐκκλησίας, βιβλία στρατηγικά, βιβλία μηχανικά, ἐλεπόλεις ἔχοντα, καὶ βελοποικὰ καὶ ἕτερα ἀρμόδια τῆ ὑποθέσει, ἦγον πρὸς πολέμους καὶ καστρομαχίας· βιβλία ἱστορικά, ἐξαιρέτως δὲ τὸν Πολύταινον (1) καὶ τὸν Συριανόν (2)· βιβλίον τὸν ὄνειροκρί-

est. Θηρίκλεια χρυσᾶ habet Nicetas p. 63, *scyphos aureos similes fictilibus Thericleis*, de Thericle auctore sic dictis. Idem p. 144, dixit κεράμιον μολιθδίνον, *testam plumbeam*, hoc est *urceum*, ut sunt testacei, sed *plumbeum*. Alia exempla habet Casaubon. ad Athen. p. 274, apud quem auctorem p. 199, habes θηρίκλειους χρυσοῦς et p. 200, νεράμια χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ. Idem p. 207, κεραμίδας μολιθδίνας dixit, *legulas plumbeas*.

(96) Sunt utres in formam tympanorum aut cymbalorum vel sphaerarum dimidiarum cum lato fundo orbiculari. Nam δαβλίν, ταβλίν, ταυλίν, *tympanum* significant. V. Du Cange h. v.

(97) Vasa fictilia Græci μαγαρικά appellant, Latini Majorica, v. ad p. 388.

(98) Pertinent ad hanc sacram supellectilem antimensia seu aræ portatiles cum imaginibus sanctorum, et ritualia, disci et calices, cerei et cerostatæ. Ita narrat Nicetas Joannem Comnenum in eo novum (sed novum non erat tot aliis imperatoribus antea usurpatum) et insigne exemplum suæ pietatis, quod ὅποτε τῶν Ῥωμαίων αἱ φάλαγγες ἐκαμνον, τὴν τῆς Θεομητορος εἰκόνα παρεστῶσαν ἔχων, μετ' οἰμωγῆς ἐμβλέπων, ἐλεεινοῖς τοῖς σχήμασι θερμότερα τῶν ἐναγωνίων ἰδρωτῶν κατέλειπε δάκρυα. Non optima laus nostri iudicio ævi. Heroes quidem hodierni eum, qui dicitur ad imaginem pictam calidiores lacrymas sudore bellico fudisse, procul dubio pro pavido habent.

(99) Si quis de proprie sic dictis Bibliis seu sacro codice velit intelligere, non intercedam. Sed vix solebant laici Græci biblia integra legere, contenti ritualibus suis, in quibus pericopæ evangelicæ habebantur. Ἡ ἀκολουθία rituale hic loci notat, quo series divini officii descripta est. V. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

(1) Admodum tritum et charum novis Græcis Polyænum fuisse, satis ex ipso ejus superstitio opere constat. Tot enim modis ipsum mutilarunt et deturparunt, tot nugis contaminarunt hi ineptiarum omnium sedes et artifices, ut mirer, qui tam invideas laudes viri docti huic auctori tribuant, quem si potuerunt Antoninorum tempora talem ferre, possunt quoque vites spinas dare. Syrianus si similis sodandis fuit, ego quidem ejus jacturam facile feram.

(2) Quis fuerit et quando vixerit ille Syrianus, non novi. Non videtur enim idem cum philosopho Syriano. Procli magistro, fuisse, de quo Fabricius, vol. VIII Bibl. Græcæ egit. Reperio Syriani mechanici aut poliorceticici aut disciplinæ militaris magistri nomen in iis, a quibus profecti se et desumpsisse Tactics sua Leo in codice Vindobonensi testatur. Vid. Fabric. Bibl. Gr. t. VI, p. 371.

την (3) βιβλίον συναντηματικόν (4) βιβλίον τὸ περιέχον περί εὐδείας (5) καὶ χειμῶνος καὶ ζέλης, ὑετοῦ τε καὶ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν καὶ ἀνέμων ἐπιφορᾶς· πρὸς τοῦτοις βροντολόγιον καὶ σεισμολόγιον (6), καὶ ἕτερα, ὅσα παρατηροῦνται οἱ πλευστικοὶ (7)· ἴστέον δὲ, ὅτι τοιοῦτον βιβλίον ἐπιλοπονήθη καὶ ἐκ πολλῶν βιβλίων ἠρνήσθη παρ' ἐμοῦ (8) Κωνσταντίνου ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλέως Ῥωμαίων. Ἐπεὶ οὖν αὖ φουνδάτα εἰς τὰ χαμόκουμβα, ἵνα ἀναπαύωνται οἱ φίλοι, ἄπερ καὶ προεῖρηται εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ μινσουράτωρος, ὅτι δίδονται ἀπὸ τοῦ βασιλινοῦ βε-
στιαρίου· θηριάκην, ἡντιζιν (9), ἕτερα ἀντιφάρμακα

JOAN· JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(3) Proculdubio Artemidorum intelligit, qui solus, bona fortuna, nobis superest ex [oneirocriticorum veterum numero. Ut toti nugis et vaporibus dif- ferti erant medii ævi homines, crassis barbarie tenebris sepulti pro fatali quadam istorum sæculorum inclementia, sic etiam relictis utilioribus studiis, in varias artes, interpretationes somniorum, constellationum judicationes et similes quisquillas toto pectore incumbabant.

(4) Sic scriptum more istius sæculi pro συναντηματικόν, librum in quo interpretatio τῶν συναντώ- των, rerum occurrentium, quid earum quæque boni malive portendat, continetur. Amabant veteres ex rebus occurrentibus omen captare. Conf. Spartian. in Severo t. I Scr. H. Aug. p. 637, et Artemidor. IV, 7. Referri huc quoque possunt dicta in libris scriptis primum in oculos incurrentia, e quibus veteres omina captabant. Plebecula nostra et mulierculæ præcipue mane surgentes aut aliquod opus auscipientes evolvunt sacra biblia, et e lætis tristibusve, minis aut promissionibus de futuris conji- ciunt. Idem olim Græci faciebant cum sacro codice, ut e Theophane p. 258. Codren. p. 412, patet. Muhammedani suo Alcorano eundem in finem utuntur, et vidi multos Alcorani codices, quibus in fine additum erat phal nameh seu interpres omnium ex Alcorano emergentium. De sortibus Virgilianis egit Casaubonus ad Script. Hist. Aug. t. I, p. 19, ad locum Spartiani, quem bona cum lectoris venia in transi- tu simul emendabo et illustrabo brevibus. Puto nempe sic legendum eum esse: *fuit* (Adrianus) *in amore Trajani, neclamen ei* (Adriano) *per* (id est) *ob, propter* *paedagogos puerorum, quos Trajanus impensius dilige- bat, Celso faventes detulit* Rescripsi Celso pro Gallo ob ea quæ p. 39 leguntur. *Detulit* autem po- sium pro *multum detulit*, nempe Trajanus, ἐχρηζετο· *deferre* tunc dicebant et sequenti ætate pro *multum* aut *aliquid alicui deferre*. Sic passim occurrit in Script. Hist. Aug. Cano v. concilii Lateranensis apud Neubrigensem l. III, c. 3. *Tantum in Christianos immanitatem exercent, ut nec monasterii deserant, nec viduis ac pupillis, non pueris ac senibus, non cuilibet parcant ætati.*

(5) Imperatorem astronomiæ aequaliter peritum et diei noctisque atque tempestatem esse oportere, luculenter demonstrat Polybius pag. 554 ed. Wechel.

(6) Vid. Du Cange Gl. Gr. v. Βροντολόγιον et Καλανδολόγιον, ubi Calendologion Græcobarbarum exhibuit, quo designatur, quid tempestatis, fortunæ calamitatumve una quisque dies importet. Navigan- tibus usum præstare libros hujus generis et neces- sarios esse facile largimur. Verum excessum in his ad insanum studium et superstitionem fuit, præsertim in Oriente, cujus reges præcipuos ministros et amicos habuerunt semper et adhuc habent *Almonaggem*, astrologum, ut ex historiis et itinerariis, ut Bernierii et aliorum, constat. Neque minus favisse vanæ huic arti Græcos imperatores, ipsorum histo- ria et Nicetas Choniates p. 342 testatur, cujus hæc sunt verba: Οἱ ἐκ ἡμᾶς αὐτοκράτορες καὶ μέχρι

item codices hi: rituale ecclesiasticum; libri artem regendi exercitus bellicque gerendi docentes; item libri mechanici, quibus arte et instrumenta capien- darum urbium: et telorum confectio atque ejaculandi modus describuntur, aliaque proposito præsentia, id est expeditioni militari, congrua et utilia, ut de bellis agentes et de ratione castra oppugnandi; historici quoque, præcipue Polyænus et Syrianus. Liber [Artemidori] Oneirocritis dictus, seu de somniorum interpretatione; alius synantematicus seu de ominibus quæ capiuntur e rebus vivis mu- tistive foras prodeunti aut aliquid instituenti primum

βηματῖσαι τὴν τῶν ἄστρον θέσιν περιεργάζονται, imperatores ab omni ætate ad ipsa nostra tempora fuerunt seduli indagandarum positionum astrorum seu astrologiæ judiciaræ studiosi, adeo ut quidam etiam βήματα descripserint, seu tabulas, in quibus astra in suos gradus et constellationes disposita, triangulis, circulis aliisque figuris distincta sunt e quorum combinatione et calculatione de futuris judicium elicitur. Consulatur Salmasius de annis cli- mactericis. Hic est loci sensus vulgo male intellecti. Verbum βηματῖσαι idem est atque θεματῖσαι, de qua voce vid. Du Cange Gloss. Gr. Rideas legens aliquem inter bona sua et libros alios, quos monasterio cuidam legat (apud Montfaucon, in Palæogr. Gr. p. 414) etiam numerare ἄλλο βιβλίον καλαίων κατὰ ἀστρονόμους ἔχον γενέθλια καὶ ὠρολόγιον καὶ τὰ τριακοντα, ubi *horologium* est liber, in quo significatur, quæ horæ bonæ malæve, et quibus opus quod incipiendum necne, vel de tempestatibus anni. Quid ibi sint τὰ τριακοντα nescio. Forte est astrologus aliquis Arabicus, qui librum suum *capita triginta* inscripsit. Nugacitatem et ignorantiam istorum temporum et inscitiam studiorum utilium atque liberalium non ex illo insano in astrologiam affectu, sed etiam ex eo agnoscas, quod in turba vanorum et inutilium librorum, quos imperatores hic dicuntur in castra secum trahere, tabularum geographi- carum et itinerariorum nulla mentio fiat, quas comitatus fuisse veteres imp. testatur Vegetius III, 6. his verbis: *Solertiores duces itineraria provinciarum, in quibus necessitas* [χρεία, res aliqua necessario peragenda] *geritur, non tantum annotata* [litterario monumentis in libris scriptis consignata], *sed etiam picta habuisse firmantur* [hoc est, certa et vera fama traduntur]; *ut non solum consilio mentis, verum etiam aspectu oculorum viam profecturus eligerent.*

(7) Nantæ, qui sæpius navigant. De terminatione in *χός* pro nomine subbetativo, ut ναυτικός pro *nauta*, στρατιωτικός pro *milite*, v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 161 et 426.

(8) De hoc libro nullibi mentionem factam in- veni.

(9) Cum locum hunc verterem, nesciebam quid hæc vox sibi vellet aut unde veniret, quamvis sus- picarer Arabicam esse. Neque falsus fui conjecturæ. Vix tamen unquam, nisi ipsa experientia et hujus vocabuli exemplo doctus, credidisset Græcos novos, qui penes me quidem ineptiarum et sordium omnium capaces habentur, eo processisse unquam licentiæ in deturpandis et mutilandis peregrinis vo- cibus, ut exemplum tale ederent, quale hoc est. Pro σικτιπινίτζιν, quod *sagapenum* Arabicus notat, ablata meliori parte, expeditionis elocutionis gratia dixerunt ἡντιζιν. Vid. Du Cange v. Σικτινίτζιν, ubi varios scribendi hanc vocum modos profert pravos omnes præter unum σικτιπινίτζιν, et adjecta termina- tione εν (pro τον) σικτιπινίτζιν, aut similes scriptio- nes σικτιδινίτζιν et σικτιβινίτζιν. Sagapenum autem utilissimum esse simplex tam in medicina, quam in chirurgia, notum est.

occurrentibus, 270 alius, qui de tempestatibus agit signisque, quibus instans aut serenitas aut tempestas, seu terrestris, seu marina, cognoscitur, de pluvia, fulminibus, tonitru, ventis, terræ motibus, aliisque quæ nautæ solent observare. Talem librum ego, Constantinus, in Christo æterno rege rex Romanorum, magno studio multis e libris compilavi. Debet porro vestiarius regium tapetes quoque ferre fundatos, quibus convivæ regii incubent; de quibus mentionem superiore capite jam fecimus, cum ea percenseremus, quæ ad mensuratoris curam spectant, dicentes, ea ipsi e regio vestiario suppeditari. Fert quoque vestiarius theriacam, enitzin aliaque antipharmaca composita et simplicia pro iis, qui forte venenum hauserint; pandectas

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(10) Inter emplastra et τὰς ἀλοιφάς et τὰ ἀλείμματα nullum intercedere discrimen puto, nisi consistentiæ, ut crassissima sint emplastra, mediæ consistentiæ inter durum, scissile et liquidum sint et ἀλοιφαί, unguenta, ut litus denique sint τὰ ἀλείμματα. Quæ hic pandectæ appellantur, nos vulgo *Reiseapotheke* dicimus.

(11) Σιτλολέκανα sunt *pelves*, quales adjuncta solent habere σιτλία, *gutturina*, *parvas situlas*.

(12) Ignorantia significatus hujus vocabuli, male hic et p. 329 reddidi. Ἀσπρόχαλκα sunt *orichalcina*, von *Messing*. Nostrates quoque interdum *weiss Kupfer*, cuprum album pro *Messing*, orichalco, usurpant. Patet e scholio Græco, quod Du Cange habet in v, Ἀσπρος σταγών ἐστὶν ὁ γελοῦς οὐρεῖ χαλκός, ἤτοι τὸ ἄσπρον χαλκωμα. Dicebant quoque pro eodem λευκόχαλκος; vid. Du Cange h. v. et Hesychius.

(13) Non exputo quid sit *cucumilium*. Recurrit p. 272, ubi probabili conjectura reddi posset tentorium vel locus ubi cucumæ seu ollæ et apparatus omnisi culinaris asservatur. Verbum id huc non quadrat.

(14) Quid hoc sit, quasi per nebulam aut transennam mihi videre videor: *selta*, quæ habet *cannam* vel *romum totum aureum*. Alias de gladio dicitur χρυσόκανος, qui habet *cannam* seu *manubrium aureum*; vid. ad p. 411. Quia distinctio erat in codice post κοπτάς, retini eam; puto tamen melius abesse.

(15) *Striaturam*. Esset ergo ad verbum *stragule legentes striaturam usus*, id est *stragulæ superiores*, quæ tegunt inferiores alias striatas aut striis sectas usui deputatas. Hinc perspicitur ratio mæ Latinæ interpretationis, quæ procul dubio multis obscura et improbabili videbitur. Apparet ex hoc loco, morem, qui olim in aula sulthanorum Ægypti Mamlucorum obtinuit et adhuc hodie in aula Ottomanica obtinet, e Byzantina manasse; ille nempe, quo sella vel ephippium, quo vehitur imperator, gemina stragula tectum est, quorum uni inferiori immediate insidet imperator, altera vero insternitur priori, si dominus abest; posterior portatur a stratore, dum dominus equitat; illo autem descendente, strator insternit equo stragulam, quam gestat, exteriorem, et licentiam eo ipso habet in equum inscendendi. Prægestatio tegminis est apud principes muhammedanos inter symbola summæ potestatis. Qua de re latius egi ad *Abulfedam*, qui prælatæ coram se suisque gentilibus stragulæ ex indultu sulthanorum Ægyptiorum aliquoties meminit. Interea tantum ascribam verba Leonis Africani ex ejus *Africa* l. iii, c. 33, p. iii. 250: *Utrinque stipalores incedunt, ait, quorum alius stapedes, alius jaculum regis, alius ephippii stragulum, alius equi fert capitrum: ubi regem ex equo descendisse vident, mox*

σκευαστά και μονοειδῆ διὰ τοὺς φαρμακευομένους. Πανδέκται μετὰ παντοίων ἐλαίων και βοηθημάτων και παντοίων ἐμπλάστρων και ἀλοιφῶν και ἀλείμμάτων (10) και λοιπῶν ἱατρικῶν εἰδῶν, βοτανῶν και λοιπῶν τῶν εἰς θεραπείαν ἀνθρώπων και κτηνῶν τυγχανόντων. Σιτλολέκανα (11) ἀργυρὰ και ἐπιχυτάρια μετὰ ἐνδυμάτων λόγῳ τοῦ βασιλέως, και ἕτερα ἀσπρόχαλκα (12) και γανωτὰ λόγῳ ἀρχόντων και εὐγενῶν προσφύγων. Πιλωτὰ διβλάττια παχέα και πιενὰ λόγῳ τοῦ βασιλέως διὰ τὰ χαμόκουμβα· σελλία δύο τῆς προελεύσεως, σελλία τοῦ κουκουμιλλίου (13) ὀλέκανα (14) διάχρυσα κόπτα, ἐπιστρώματα ἔχοντα, και ἕτερα ἐπιστρώματα ἄνωθεν συγκαλύπτοντα τὴν κοπὴν (15) τῆς χρύλας και λόγῳ τῶν εὐγενῶν προσφύγων ἕτερα τοιαῦτα ἀργυροκατάκλειστα (16) δύο

B ephippium stragulo contegunt, etc. Significationem, quam voci κοπή tribui, *striatura*, non parum astruit vox συγκοπή, quam *Combesis script. post Theophan.* 89, reddit *opus tessellatum*. Est idem atque ἐγκοπή. Nam σύν et ἐν novi Græci promiscue usurpant. Ἐγκοπτον habet *historia ms. Belisarii apud Du Cange Gl. Gr. p. 1184*:

Τὸν δὲ θρόνον τοῦ ἀνακτος και τίς νὰ τὸ ἀφ-
[ηγείται;
Ἐγκοπτος ὄλος πλουμιστὸς και παραχρυσώμα-
[νος.

Thronum regis quis describat?

Cum totus variegatus (vel striatus), sil, friso et auro pictus.

Inde genus aliquod pl. centarum, quas nos *Wafeln* et *Gitterkuchen*, quasi clathratas, cancellatas dicimus, Francoi *de gaufres* a Germanico *Wafeln*, Græci κοπτάς dicebant, κοπτάς σισαμίδας habet *Artemidorus I*, 74. De vestibibus κοπταῖς et ἐντεταρμηναῖς ago ad p. 336. Sic etiam Latini mediæ ævi *sectionem* in veste pro radiatura, cancellatura arearum et colorum dicebant. *Inusitata pannorum sectione suorum monachi ab aliis discrepare appetunt*. Verba sunt *Orderici Vitalis* apud *Du Cange v. Birrus*. Hunc enim sensum ea, si non flagitant, quod affirmare nolim, qui locum totum in connexionem non legi, ferunt tamen. Laudato. *Du Cangii loco*, quod in transitu aspergere liceat, *fratrum birratorum* sit mentio. Videantur a birro vel penula pellita sic dicti. Quid, si vero nomen ex eo arcessendum sit, quod vestes *barratas*, id est virgatas, gestarent? Submitto hanc conjecturam æquo lectori.

(16) Est idem atque ἀργυροπερίκλειστα vel ἀργύρε περικλειτσα. Nam ut περί in compositione circum notat, *circumclusus*, sic κατά in compositione notat *prorsus per omnia*, quod Latini dicunt *conclusus*, ἴτα κατάσιγλον γράμμα, *libellus totus plenus sigillis* seu scripturæ compendiis; *V. Du Cange Gl. Gr. p. 1365*; κατάζώγραφος, *totus plenus picturis* et velut obrutus; vid. *ibid. v. Σκιαστριαί*. *Athen.* p. 265, τῆσον τραχείαν και κατάδενδρον appellat, *totam plenam arboribus*. Apud eundem p. 422, poeta quidam Euripidem κατάχρυσον *totum aureum*, auro scatentem, id est sciis sententiis respersum, appellat. *Arrian. dissert. Spictet. p. 214*, κατάγλωσσος, *qui omnia implet lingua sua, qui omnes loquacitate obruit et obtundit*. *Theocritus XV, 34*, καταπυγες ἐμπερόναμα appellat *vestem totam plenam rugis*. *Athenæus p. 471*, *testam* appellat κισσῶν κατάβρυσσαν, *totam florentem hedera*. *Idem p. 495*, habet κλάδον κατάκαρπον, *totum plenum fructibus ramum*, et p. 550, hominem κατάσαρκον, *obesum*, offertum carnibus. *Sophocles κἀθυπνον, somni plenum*, dixit *Trachin. v. 987*, ubi edidit. *vulgatæ vocem male dividunt. V. not. ad p. 390.*

καυκία βασιλικά χαλνίτζια (17) λόγῳ τῶν φιλων τῶν μετὰ τοῦ βασιλέως κλητῶν βασιλικῶν σπαθία βασιλικά δύο, ἐν τῆς προελύσεως, καὶ ἐν τῆς ὁδοῦ. Παραμήριον ἔν. ὕλειπτά, καπνίσματα (18) διάφορα, θυμίαμα, μαστίχην, λίβανον, σάχαρ, κρόκον, μόσχον, ἄμπαρ, ξυλαλοῦν ὕγρᾶν καὶ ξηρᾶν, κιννάμωμον ἀλθρινὸν πρῶτον καὶ δεῦτερον, καὶ ξυλοκιννάμωμον, μυρίσματα λοιπά. Σενδὲς (19), λινομαλωτρία (20), σάβανα (21), σινδόνια, βραναῖα (22) κατωτικά, μανδύλια κατωτικά.

culcitrās plumis refertas] pro imperatore, in quibus humi recubet; sellas [equinas] duas processionis [seu quibus in processionibus usus est.] item sellas cucumilii holocanas auro pertexta striata

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(17) Quandoquidem καυκίον ancipitis est significationis: nam et pateram, e qua jus sorbile cochleari hauritur, aut in qua dapes coctæ apponuntur, et poculum, e quo viam bibitur, notat: ex eo fit, ut de significatione et etymologia vocabuli χαλνίτζιον non constet. Si poculum notare debet, est procul dubio idem, quod χαλνίτζια. Sic novi Græci calicem appellant, transumpta a Latinis voce, ut Latini suam antea e Græco κόλιξ assumpserant; vid. Du Cange Gl. Gr. p. 558. Quod si vero amplam pateram notat, est ab Arabica voce Khalig. [vid. d'Herbelot. Bibl. Or. p. 987, sub voce.] Notat ea canalem omnem grandem aquæ. Hinc fretum CPTanum seu Bosphorus al Khalig in specie celebrari solet. V. Du Cange v. Caligo et Calyx, quas ambas valde errat qui Latinas ibi esse putaverit. Et hinc locum Sanuti Torselli p. I, l. 1, c. 1. corrigas: *Tempore mensis Octobris flumen illud [Nilus] abundat in tantum, quod ipsæ speciarie et mercimonia a Babylonia per dictum flumen intrant per quamdam caligiatam [non taligiatam, ut vulgo editur] longam, et per ducenta milliaria, quæ sunt a Babylonia usque in Alexandriam, deferantur.* Vid. Du Cange v. Talgiata. Verum quia Arabes pro extravaganti sua imaginatione et eloquentia vastas patinas suas, hospitalitatis suæ potissimam gloriam, cibus coctis jurulentis redundantes, cum ingentibus fluviis, lacubus et fretis comparant: ex eo factum, ut vox chalog, quoque patinam, missorium notet. Prævit hanc ideam poetis Arabicis, quam haud segnes imitati fuerunt, Labid in Moallacah V, [75, 76, ed. Sac.]: *Applicant se, velut ad hospitium, ad meorum tentiorum funes omnes misellæ feminæ in corrugatis pannucis, referentes [macie et horribili aspectu] camelum, que ad sepulcrum heri alligata fame sinitur, exspirare. Earum orphanæ cingunt, ut corona tum cum venti adversi inter se, velut præfixæ, plangendi vices obeunt, lacum, ad quem ducentes viæ frequentis commatione trita sunt.* Exempla plura habent commentarii mei ad Abulfedæ Arabicæ.

(18) Volui in Latinis discrimen harum vocum indicare; sed vereor, ut satis bene mihi hoc loco cesserit. ὕλειπτά deliquescentia super carbonibus credebam, adeoque sicca, friabilia aromata; sed et verbi λείβειν, deliquescere, nihil huic vocabulo inest, et τὰ ὕλειπτά videntur potius liquida pigmenta aut species aromatica fuisse, quæ litu frictive corpori ingererentur. Id cum ex etymologia colligo (venit enim ab ἄλειψω), et ex eo, quod infra p. 382, τὰ ὕλειπτά a thymiamate seu thure distinguuntur, et per pyxides numerantur: quod profecto non fieret, si τὰ ὕλειπτά siccum durum corpus essent. Nemo, quæso, miretur, me toties vineta mea cædere. Mallem profecto necessitatem hanc mihi non admotam esse. Præstat tamen errores emendare, quam dissimulare, quandoquidem non licuit non peccare. In tanta copia rerum obscurarum in se, in quibus sola conjectura agendum et velut in tenebris palpandum est, multa par erat ei perperam excidere, qui dere-

porro seu apothecas universales, refertas omnis generis oleis et remediis et emplastris et illitibus et unguentis aliisque speciebus medicis, ut herbis et aliis, quæ sanandis hominibus bestiisque conducunt; item sitlolecana seu gutturnium cum supposita pelvi, ambo argentea, in coriaceis suis involucriis, pro usu imperatoris proprio; alia talia vasa ænea, externe argento, interne stanno obducta in usum ducum militarium et transfugarum nobiliorum. Coacilia porro dibratta densa et ptena [forte

pente velut in alium orbem delatus per instituti hujus perversitatem debuit trepidus librum vertere nondum satis intellectum, nondum satis familiarem. Sed sic in fati erat. Erunt igitur τὰ ὕλειπτά idem quod μύρα. Nam τὰ καπνίσματα ligna suaveolentia dum accensa fumant esse, nullus dubito. Conjungit Nicetas p. 129. τὰ μύρα et τὰ Ἰνδικὰ ξύλα in illis verbis: Ὁ τῆς πόλεως ἄπας δῆμος εἰς ἑρῶν φροντιστήριον συνδραμόντες λαμπροτάτην ἐκείνην συντελεύσει τὴν πρόδον, μύροις τὰς ἀγυῖας τέγγοντες καὶ τοῖς Ἰνδικοῖς ξύλοις καὶ καρυκευτοῖς ἀρώμασι τὸν ἀέρα εὐωδιάζοντες. *Odores Indicos, qui sine carbonibus ad vaporandas zetas incenduntur*, appellat Lamprius in Heliogabalo p. 870.

(19) Vocabulum perfrequens in scriptis tam Græcorum recentium, quam Arabum, qui sondos, efferrunt et quorum Lexicographi (auctore Golio) perhibent esse præstans et subtile panni serici genus; alii pannum Attalicum, auro et argento intextum. Sed de etymologia nondum constat, sitne Arabicæ, aut alterius originis. Missis ergo intricatis et dubiis etymologiis, explicemus locum veteris Romanensis Francisci, quem citat Du Cange v. Boqueranus, in quo nostra quoque vox sendes legitur.

Tyres [tyria] et pailles [pallia], bouquerans et cendex. De voce bouqueran vid. omnino Du Cange l. c., neque aliud addo, nisi hoc, scriptionem bouquerame, qua Itali extulerunt, meliorem et origini propiorem esse. Nam est Arabicum Abukerame, pannus cum intextis figuris, ζωδιωτός.

(20) Retinui nomen ipsum, quemadmodum Combesse, fecit in loco modo citato Constantini Vit. Basil. p. 196. Sunt autem lintea villosa talia propemodum, qualia sunt nostratibus sic dictæ Fuhrmansmützen. Memorantur in Ordine Romano (apud Du Cange Gl. Lat. Cubicularius tonsuratus linteum villosum: liceat eis super linteum villosum sedere, quod mos est ponere super sellam equi. Nisi potius malis λινομαλωτρία esse involucria lectorum vel stragularum linea, quo sensu videtur Theodoros Studita in Catechesi msta (apud du Cange v. Τόσος) posuisse his verbis: πάλιν ἄλλος (nempe φρισίν). Et μὴ ἔχω τόσα μαλωτρία (male typographi dederunt βλωτρία), tot et tot cubillis tegmina, ἧ καὶ προσκεφάλαιον, ἧ καὶ ἄλλαγμα (lodicem linteum, cui incubatur et qui sæpius candido et mundo mutatur) κατάπλυτον (recens lotum), οὐ καταπύσομαι.

(21) Sunt lintea candentia, nitentia; vid. Du Cange utroque Gloss. h. v. Etiam hæc vox est Arabica. Sawan, est theca vestiaria et torcular, quo premuntur lintea, ut niteant. Hinc σαβάνιον, linteum, quod nilorem a torculari habet. Glissina nostri majores appellabant a gliess gleissen, pro quo hodie dicimus Glantz et Glanzten. Vid. Du Cange v. Glizsum, ubi camisia glissina habet, et cl. Hemsterhus. ad Aristoph. Plut. p. 283.

(22) Non dubito βραναῖα legendum esse, id est tantis fasciæ: vid. Du Cange v. Branium et Πρανδίων. Hinc natum nostrum Francken, Gall. Francke.

instrata habentes ; et his superinducta instrata alia, abscondentia ista et demi tum solita, cum imperator in ea insessum it, et pro nobilioribus transfugis alia talia argentea ora ornata duo. Cancias seu cavas patinas imperiales, chalintzia dictos, pro convivis ad regias epulas invitatis. Spathas imperiales duas ; unam pro processione seu qua tunc utitur imperator, quando in regio splendore ipsi comparandum est ; et alteram viæ seu qua utitur itineribus, item paramerion unum seu sicam brevioris e femoribus dependentem. Item suffimenta, quæ carbonibus vivis injiciuntur et deliquescunt, alia, quæ accensa grati odoris fumum sinuntur exhalare et in carbonem atque favillam abire ; quæ varia sunt, ut thus, mastyx, clibanum, saccharum, crocus, moschus, ambara, xylaloe sicca et liquida, oinnamomum verum primum et secundum, syloinnamomum, urguenta reliqua ; [et genera telarum] sendes, linomalotaria seu lintea floccosa, sabana, sindonia, brandeæ viliores et mantilia viliora.

271 De pannis nondum consutis, crudis formatæ **A** Διὰ τῶν ἀρσφίων (23) τῶν εἰς ἐθνικοῦς ἀποσταλ-
que vestium gestabilium nondum adeptis, quæ λομένων λόγῳ ξενίων.

Scaramangia porro secum fert regium vestiarium

Σκαραμάγγια διαφόρων χροίων καὶ ἐξέμπλων (24),

JOAN. JAC. BEISKII COMMENTARIUS.

(23) Quid esse crediderim ἀράφια et τὰ ἐξέμπλωτα **B** *len*, quo melius se movere et agilius manus addere
tum temporis, cum locum hunc Latine interpretarer, posset. Tali᾽ ἀράφῃ, fibulæ, quæ strictius aduci,
patet ex interpretatione. Docuit me longior usus et laxari poterat, imago cum dependente loco conspicui
dies, male me vertisse, potestque totus locus facile potest in imagine Constantini M. Licinium occiden-
quemque docere, interpretationem illam non tialis apud Bandurium Ant. imp. Or. t. II, p. 633.
cedere. Nam si ἀράφια sunt vestes nondum consu- Pergit interjectis quibusdam Salmasius : *Sane, ait*
tæ et formatæ atque adaptatæ gestationi, debuisset cum ῥάπτειν nihil aliud sit — quam τὰ διεσπαρμένα
auctor non scaramannia, non esoforia, sed pannos συνδεῖν, id scilicet præstare fibulas, quæ in unum
vel telas proparandis inde scaramanniis et esotoriis distantia jungunt, et diversas vestimenti partes colligunt
dixisse. Sæpe fit ut per trepidationem deteriora, præteritis melioribus, arripiamus. Ego quidem, multum jactatus animo antequam hæc plagula prelum
liberaret, posui, cum urgerent operæ et moram non darent, quæ posui in Latinis, non quod vera scirem
et explorata haberem, sed quod melius non succurreret. Tandem persuasus sum, rite pensata re, τὰ ἀράφια
esse vestes gestabiles quidem, sed in quibus sutura nulla esse, acus nulla esset adhibita, sed quæ
de toto essent textæ, uno continuo textu, sive id jugo textorio factum fuerit, sive acubus illis seu
cannulis ferreis, quarum ope tibialia lanea parantur a feminis, quod Germani *gestriekt*, Batavi *gebreyt*,
Franci *broché*, *tricoté* dicant. Multum mihi dubitationis iniecit Salmasius de tunica non consutilli D.
N. J. C. disputans ad Script. Hist. Aug. t. II, pag. 566, et parum aberat quin in suam sententiam me
pertraheret. Tam speciosa erat argumentatio, quo suam sententiam fulcit. Vidi tamen tandem veram
eam non esse, quod postea demonstratum dabo. Prius cognoscendum est, quid ille putet vestes ἀράφους
fuisse. Necesse est ut potissima ejus verba huc transcribam. Docta sunt et instruunt, et huc eo quoque
de quibus mox disserendum nobis erit. * Sciendum, ait, ex tunicis alias fuisse σχιστοὺς apud veteres
quæ et ῥάπτοι dicebantur et συμπορητοί, alias ἀράφους, quæ ex toto tectæ conclusæque, et nulla
parte sutiles scissilesque, quemadmodum sum camisiæ nostræ, et interulæ, sive laneæ sint illæ, sive
lineæ ; σχιστοί igitur χιτῶνες erant, qui, ex utraque parte in humeris fibula stringebantur. Pollux : ὁ δὲ
σχιστὸς χιτῶν περόναις κατὰ τοὺς ὤμους διήρτο. Περόναις illas ῥάφας etiam dicebant et ῥαφίδας :
quod studiosè velim observari : nam in eo nostræ hujus novæ interpretationis positum est fundamen-
tum. Hesychius : συμπορητόν, vel σύμπορπον, τὸν ῥάφαις συνειλημμένον κατὰ τοὺς ὤμους ; χιτῶνα. — ῥάφαί sunt Hesychio, quæ Polluci περόναι ; idem
Hes. : ἑτερομάσχαλος χιτῶν δουλικὸς ἐργατικὸς, ἀπὸ τοῦ τὴν ἑτέραν μασχάλην ἔχειν ἐξέμπλῆν, quod
alteram manuleam sulam haberet. * Addere possum Plutarchi locum, in quo ῥάφῃ fibulam notat.
Est in Vitii p. 1509 : τὴν ῥάφῃν παραλοσάμενος ἐκ τοῦ δεξιῦ ὤμου, curabat sibi fibulam tunicæ (de
chitone vel tunica ibi sermo est) laxius astringi, et
iess sich die Schnalle von der Weste locker schnal-

C *len*, quo melius se movere et agilius manus addere posset. Tali᾽ ἀράφῃ, fibulæ, quæ strictius aduci, laxari poterat, imago cum dependente loco conspicui potest in imagine Constantini M. Licinium occidentialis apud Bandurium Ant. imp. Or. t. II, p. 633. Pergit interjectis quibusdam Salmasius : *Sane, ait cum ῥάπτειν nihil aliud sit — quam τὰ διεσπαρμένα συνδεῖν, id scilicet præstare fibulas, quæ in unum distantia jungunt, et diversas vestimenti partes colligunt inter se colligantque : συῥάπτειν περόναις apud Lucianum in divi logo Ἑρωτες est fibulis chlamydem connectere : hinc ῥάφῃν Græci vocant vestis aperturam, quæ fibulis committitur. — Inde χιτῶνες ἄσχιστοι erant quoque ἀράφοι. De eo proinde genere tunicarum, quæ fibulis stringerentur ex utraque parte, non fuisse Domini tunicam, indicare voluit Joannes, cum eam ἀράφον καὶ ἐκ τῶν ἀνωθεν ὑφαντῶν δι' ὄλου ἐκ τῶν ἀνωθεν dixit, quod in superiibus tunicæ partibus ἐὰ ῥάφαί, vel fibulæ, locum magis haberent, quibus stricta tenebatur et sequebatur in humeris tunica. Præclara sunt omnino, quæ vir vastæ lectionis de significatione vocis ῥάφῃ, fibula, habet, et favet illi locus a Du Cange in Gloss. Lat. v. *Botonatus* e veteri charta citatus : *Tunica habent manicas protensas ad pugnum, non consutitias, vel aliquantulum botonatas* ; ubi *consutitiæ manicæ* non possunt aliæ esse, quam quæ fibulis astringuntur ; quandoquidem *botonata* sint, quæ orbiculis, *Knopfen*, astringuntur, Verumtamen opinioni ejus subscribere non possum, sed accedo potius et adhæresco vulgari, quæ censet, tunicam Domini totam textam fuisse nullaque in parte acu et filo consutam. Favent illi expressa verba ὑφαντῶν δι' ὄλου tot imagines non tantum Christi, sed et aliorum sanctorum aliorumque in tunicis conspicuorum, in quibus suturæ nulla nota deprehenditur, et reliqua adhuc monumenta quædam demonstrant, et veteri et medio ævo viguisse adhuc dextrinam illam, quæ vestes δι' ὄλου texebat. Idque mihi videtur perspicuis verbis asseverare Joannes diaconus apud Isidor. l. i, epist. 136 : *Pallium ejus, bysso candente contextum, nullis fuisse cernitur acubus perforatum, sicut velustissimis musis* [hoc est musis, μουσικοῖς, musivis]*

(24) Est ἐξέμπλιον, quod nos *Muster* solemus appellare, voce corrupta e proba Latina, *monstra* pro *monstratio*, δείγμα, scilicet pictura pannis in-texta, sive flores, sive rami arborum vitiumve, sive hominum animaliumve aut aliarum rerum imagines sint. De voce ἐξέμπλιον et ἐξομπλον v. Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 853, et Du Cange Gl. utr., ubi marmoribus quoque exempla tribuuntur. Sunt enim ibi dicta *marmora in exemplis marmora cum exemplis*, exemplis, id est picturis, et acularum similibus, et formis aliis atque aliis candidis, nigris, viridibus, rubris et aliis venis, tessellis, frondibus, et sic porro signata.

σκαραμάγγια διασπρα, δικίτρινα (25), διθένετα, κολόβια (26) μεγαλόζηλα (27) ἐκ τῶν κατ' οἴκους

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

musivis [vel picturis ostenditur. Sane valde impro-
prie esset auctor locutus, si dictione nullis acubus per-
foratum significare voluisset nullis fibulis constrin-
gendum. Latine linguæ rationem omnem perverteret,
qui stolam inconsutilem, quæ apud Du Cangium v.
Semicinctium memoratur, contenderet esse non fibu-
latam. Vid. Ciampini t. II Veter. Monument. Musiv.,
ubi de tetrina veterum attingit, atque se novisse homi-
nem Romæ, qui eamdem artem noverit, et interdum
exercuerit. Passim locorum monstrantur industria
de toto texta et omni sutura destituta, quæ pro inconsu-
tilli tunica Domini venditantur. Ipse ego quoque in
æde R. M. V. apud Ultrajectum ad Rhenum talem
vidi et tractavi. Et inconsutile appellat Matthias a
Michovia illud feltri genus, quo olim Scythæ, hodie
Tatari, vectiles curribus ædiculas suas tegunt. Est
pallium album spissum inconsutile [quod acus nulla
perforavit, nullum filum continet] pro imbribus et
fluviis bene utilis. Paulus Jovius in libello de lega-
tione Moschovitaram eosdem centones nobiles nulla
florum textura, sed coactis ex lanis candidos appel-
lat. Si scaramangium illud est, quod dixi p. 5
(neque dubito esse), refutari ex nostro loco potest
sententia Salmasii. Hic enim referuntur inter ves-
tes ἄρραφοὺς scaramangia, quæ tamen ex mea sen-
tentia in pectore fibula astringebantur. Salmasius
ipse quoque τὰ κολόβια ad τοὺς σχιστοὺς refert et ad
fibulatas vestes. Noster autem nominat ἐν τοῖς
ἄρραφοῖς. Vicissim inter τὰ ἔρραμμένα referuntur
quædam, quæ fibulis opus non habebant, at absque
acu et filo constare non poterant, ut τὰ τοῦδία, τὰ
σφιγκτούρια, τὰ ὑποκαμισοβράκια. Et quare tan-
dem tunicas, vestes sarciles, βαπτὰς, memorarent
veteres, si etiam non sarciles, ἄρραφοὺς; non ha-
buissent. Du Cange Gloss. Lat. v. Sarcile inter alia
loca citat hunc: Pro isto beneficio vult, quod P. F.
det duobus pauperibus tunicas singulis annis ad Na-
tale Domini, et utraque tunica sit de duabus ulnis de
Sarzil, quæ currunt in foro Montisbrusonis. Cogi-
tavi aliquando ἔρραφα esse non maniatata seu non
segmentata, prætexta vel ora serica vel paraguade
destituta; ἔρραμμένα contrarium. Sane ῥάμμα idem
est ac περιῥάμμα, limbus, prætexta, clavus, pericly-
suis; conf. Salmas. I. c. p. 572 et 574; et vestes
consutæ de aliqua re Latinis novis dicuntur illæ,
quibus segmenta vel oræ aut ornæ assutæ sunt.
Concil. Andegav. anni 1365: nec cloccas sericatas sive
consulas de serico alterius coloris, quam fuerit clocca
deferant. Pari modo Noster infra p. 280 memorat ἱμά-
τια ἔρραμμένα μετὰ τριβλατίων. Verum si sic esset,
quare addidisset auctor Noster ad ἔρραμμένα vocem
μανιακάτα et ἀμφιεσμένα ἀπὸ διβλατίων? Et quæ-
dam inter τὰ ἔρραμμένα ejus sunt naturæ, ut præ-
textam vix patiantur, velut tibialia, hypocamiso-
bracciois. Imo claris verbis Noster p. 280, ἀνὰ ἱματίου
ἐνὸς ἔρραμμένου λιτοῦ habet. Atqui si ἔρραμμένον
est prætextatum, non consistentia loquitur auctor
jungens ἔρραμμένα, prætextata, et λιτά, pura, non
prætextata. Cæterum a voce Græca ῥαφή, puto for-
matum fuisse Latinum medii ævi rafimenta. Vid.
Du Cange Gloss. Lat. h. v., ubi e Gloseis vet. citat:
rafimenta, interramenta, id est ἐντάφια βαπτὰ, lo-
dices et vestes sepulcrales.

(25) Cum pariter διακίτρινα et δικίτρινα scriptum
reperiatur, perinde erit, meo judicio, sive ἐι du-
courtatum ex integro διά, sive ex Italico di pro de
transumptum dicas. Nam διὰ in tali compositione
aliud nihil est quam ἀπό, διρόδιος, de rosato,
δικίτρινος, de citrino, nempe colore, seu coloris
rosei, citrei, et sic porro. Monachus Sangallensis
pro sua scribendi et pronuntiandi ratione diacedri-

A diversorum colorum et diversorum quoque exem-
plorum seu picturarum pannis intextarum, ut alba,

nus dixit: tyria purpura vel diacedrina litra, alii de
lodocibus, quidam de gliribus circumamicti procedebant.
Cl. Muratorius, cui locum hunc debeo, putat
t. II Antiqu. Ital. p. 410, pro litra, legendum esse
lista, id est ora, periclysi. Ego quidem præferrem
lutra. In pellibus lutrarum, pretioso panno colorato
indutis, olim processisse nobiles et aliunde constat,
et e Du Cangio v. Lutra.

(26) De colobio V. Du Cange utroque Gloss.,
Vales. ad Ammian. Marcell. p. 51. Petav. ad
Themist. p. 377 et 446, ubi citat Servii locum, e
quo apparet, colobia fuisse talia pallia vel palliola
potius, cervicem obeuntia, pectus et scapulas et
humeros ad cubitos usque tegentia, qualia gestant
in solemnibus actibus academici Lipsiensis rectores
magnifici et decani facultatum, ex ritu vetere cujus
vestigia reperio.

(27) In hac voce et multis aliis hujus militaris
tactici, quæ animum meum diu vexarunt et sus-
pensum tenuerunt, conjecturam debui sequi, me-
lioribus adminiculis destitutus. Et dubitavi profecto
aliquando, recte hanc vocem et similes sequentes
reddiderim, subnascentibus conjecturis, quæ fuit
cum non minus speciosæ et probabiles viderentur.
Nunc tamen non dubito eam interpretaodi rationem,
quam Latina versio suggerit, cæteris præferre. In-
cidebat igitur aliquando in animum, essentne τὰ
μεγαλόζηλα crasso filo texta, μεσόζηλα filo medii
generis, λεπτόζηλα filo tenui. Sane tenuiarum sunt
vestiarii artifices, qui λεπτά, pannificia tenuia,
subtilia faciunt; v. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. t. II,
p. 144. Opponi quidem huic conjecturæ possit hoc,
τῶν λεπτῶν commode non opponi τὸ μέγα, sed τὸ
παχύ, adeoque dici debuisset illo quidem sensu
παχύζηλα. Sed eadem difficultas quoque premit
positam in Latina versione interpretationem. Nam
τὸ μέγα non recte opponitur τὸ λεπτόν, sed τὸ
μικρόν vel τὸ βραχύ. Verum facile difficultas hæc
tollitur. Vulgus Græcum, aut potius Græci omnes,
non exemptis probis hujus gentis et antiquis aucto-
ribus, et λεπτός et ἰσχνός et βραχύς permutant. Sic
Polyænus p. 45, βραχυφωνίαν dixit pro ἰσχυφωνία.
Artemidorus p. 130, τοὺς λεπτοὺς ἀστέροους opponit
τοῖς μέγαις. Idem p. 62, λεπτοκάρυα habet pro
minutis nucibus. Thucydides II, 83, τὰ λεπτὰ πλοῖα
τοῖς μέγαις opponit. Cedren. p. 2: ἡ λεπτή Γένεσις,
parva Genesis. Apud Du Cangium habes in Gl. Gr.
p. 804, λεπτολίχανον pro minuto olusculo, et alibi
λεπτογένεσιν, parvam Genesis, librum Apocryphum.
Sunt igitur in hoc quidem ambæ conjecturæ pares.
Deinde cogitavi, essentne τὰ μεγαλόζηλα idem atque
τὰ μεγαλόγραμμά Cedreni, cujus celeberrimum locum
p. 793, paulo post, data occasione, tractandum
atiquanto latius mihi sumam. Sunt autem τὰ μεγαλό-
γραμμά telæ cum grandibus et latis aut striis aut
floribus, et in universum exemplis; et sic de reli-
quis quoque æstimandum, μεσόζηλα et λεπτόζηλα
puta. Sed animadverti deinceps ζήλος esse meram
terminationem, quæ qualitatem rei indicat, colobium
megalozelum vel megaloxilum ergo idem esse atque
μέγα, et sic porro. Patet ex ἀπόζηλος, quod idem
est atque ἀόζηλος, et hoc idem atque ἀαλλός.
Glossæ Græcobarbaræ apud Du Cangium: ἀαλλός,
κατάζηρος, ζηρός, ζηραμμένος, ἀπόζηλος. Græci
enim υ ut β et interdum ut π efferunt. Patet quoque
ex illa nota, proba, veteri voce χαμζήλος, humilis,
idem valente atque χαμζός. Similis est et ad Græco-
rum instar conficta Latinis medii ævi vox hybride
imixtilus (V. Du Cange Gl. Lat. h. v.) ab imus et
terminatione ζήλος, brevissimæ mensuræ aut vilissi-
mæ speciei. Maxime itaque consentaneum est, cum
diversæ sint staturæ homines, μεγαλόζηλα esse παν-

citrina, veneta : colobia megalozela seu pro proceris ex iis, quæ domi gestantur ; esoforia mesozela seu pro mediocribus staturis, qualia domi gestantur

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

nos majores, μεσόζηλα medicæ, λεπτόζηλα brevis mensuræ. Venio nunc ad illum Cedreni vexatum a Salmasio locum, in quo leguntur ὄθοναι μεγαλόγραμματοι. Locus hic est : Ἐκέλευσε [Michael Stratioticus] τὰς τῶν πολιτῶν κεφαλὰς μὴ διὰ γραμμάτων, ὡς νῦν, ἀλλὰ διὰ μεγαλογράμμων ἐκ βυσσοῦ ἢ πορφύρας [ita legend. aut certe βυσσοῦ πορφύρας in adjectivo] ἐξουφασμένων σκέπασθαι. Salmasius ad Scr. Hist. Aug. t. II, p. 574, pro γραμμάτων legi vult ῥαμμάτων, et pro μεγαλογράμμων μαργελλοῦγράμμων. Sed accidit ei, quod illis solet, qui differti multarum rerum scientia eruditionem suam loco non suo effundunt, et objectis eodem tempore multis ideis a vero aberrant, cupidineque non in vulgum nota docendi pro simplicibus et veris rara et admirationem non intelligentium comparantia arripiunt. Recte pene omnia istius loci, certe vexata illa vocabula habent. Novi sane, ῥάμμα esse *assumentum, segmentum* ; verum id locum hic non habet. Nam quando panni id genus, quod *segmentum* Latini appellant, et a quo æque probabiliter nostrum *Sammet*, quam ab hexamito derivari potest, Græci volunt significare, σήμενον dicunt non ῥάμμα. Procul dubio rectum est γραμμάτων, neque dubium, id non a singulari ῥάμμα, sed a γράμματον, derivari debere ; dubium tamen, sitne *grammatum* (media syllaba producta) idem atque *striatum, virgatum, lineatum, an litteris distinctum, an denique picturis, imaginibus hominum et rerum, illustratum*. Omnia enim ista notare potest vox γράμματον. Ut a πλοῦμα, πλουμίζειν *plumare* sit et *plumatus*, acu pictus, et a γέμα, γεμίζειν sit γέματος, *impletus*, a δρόσος et δροσίζειν, δροσάτος, *uvidus*, ita a γραμμῆ et γραμμίζω sit γράμματος. Est autem γραμμίζειν et *lineare* Latinis perinde *strias ducere et pingere. Lineatum pannum*, id est aut βρόδωτον aut ζωδιωτόν, habet vetus charta apud Du Cangium v. *Afforciatus. Capn de panno aureo lineato*. Puznat adversus Salmasium auctoritas quoque scriptorum ævi medii, qui τὰ γραμμάτα (media producta) inter res et vestes pretiosas numerant, quorum e numero est Malaspina et Balsamo. Illius (apud Murator. t. II, Ant. Ital. p. 313) hæc sunt verba : *Vias medias velaverunt chorflis et funibus, suspensis ad hordas strophis, flectis* [id est *dechlis, tæniis aut catenulis e filis aureis plexis*], *dextrocheriis, periscelidibus, arbitris, grammatis, armillis, frisiis*. Ad extremum hunc locum notat Muratorius se putare nomina quædam hic corrupta esse. Sunt profecto. *Arbitris* enim male habet, et proxime appositum *armillis* ejus correctio. Sunt quidem alias *armillæ*, idem quod *dextrocheria, pericarpia* quoque dicta. Hic loci autem sunt *armillæ, fasciæ vel circuli medijs brachijs innæcti et circumponi soliti*, Possit quoque, qui velit, vocem *frisiis* pro scholio vocis *grammatis* habere. Attamen, mea quidem sententia, sunt *grammata* hic loci vestes aut radiatæ, aut ἀθηραί, picturatæ, figuratæ, ut Græci quoque dicebant φυγογράδαι ; v. Du Cange v. Βιδάκινος. Balsamonis, quem paulo ante promittebam, locus hic est ad Concil. VI, canon. 28 : τὰ πολυτελεῖ χρυσοῦφανα ἐμβλήματα, τὰ δημοτικῶς λεγόμενα μαργέλλια, ῥάμματα [vel γραμμάτα] καὶ ἀντίπανα. Hic fundus est superius memoratarum Salmasii conjecturarum. Tria hæc ergo auctorem Balsamone idem sunt. τῆ μαργέλλια et τὰ γραμμάτα et τὰ ἀντίπανα. *Antipana* idem sunt atque *antepanni*, panni, qui aliis anteponerentur, assuerentur, segmenta, oræ, margines, prætextæ. Μαργέλλια sunt acu picta, *ricamata*, non a margine dicta ; non enim Latinæ civitatis hæc vox est, sed, Arabicæ. Venit enim ab Arabico *Racama*, acu pinxit ; unde Itali-

ἰσωφόρια μεσόζηλα ἐκ τῶν κατ' οἴκους (28), ἰσωφόρια λεπτόζηλα ἐκ τῶν κατ' οἴκους, ἰσωφόρια (29) λεπτόζηλα διαφόρων χροῶν καὶ ἐξεμπλίων ἐκ

cum *ricamato*, quod merum est Arab. *Ricamo*. Hoc vocabulum et *Murcum* atque *Marcam*, quod etiam vulgus *Morgom* pronuntiabat, *acu pictum opus*. Si Græci ἀργέλλιον pro μαρκέμιον dicunt, ea est vulgi corruptela. *Margemium*, non *margellium*, esse veram lectionem, probat Hispanica quædam charta vetus apud Du Cangium v. *Aliphasis*, quæ vox etiam Arabica est *Allibas*, et notat ἱμάτιον, vestem exteriorem. Verba istius chartæ, multis vocabulis Arabicis onusta ideoque declaratione digna, hæc sunt : *plumatos digniores paleos* 10 [id est vestes sericæ, plumatas, seu acupictas pretiosiores et honestiores atque splendidiore], *alios subminores* 8 [ὕπομισίνας, ut Noster amat loqui, ut veteres, ὑπομισίνας], *B aliphases vulturinos* [id est palliacum intextis vulturibus], *almucallas morgomes* [ἐπέβητα γράμματα vel πλουμάτα, *phatoles pulcos*, τοὺς κατ' οἶκον, quotidianas, domesticas vestes, robes de chambre, sericas]. Acceperunt hanc vocem *Riram* Itali ab Arabicis ; V. Du Cange v. Πλουμίζειν, ubi ex Hieronymo Germano hæc glossas citat : *Ricamo*, πλουμὶ *ricamato*, πλουμισμένος. Quales fuerint *Sabanæ litteratæ* in alia charta Hispanica apud Du Cangium v. *Alfanegue*, addubito, fuerintne, in quibus litteræ intextæ, an plumatæ. Sane æqualia in utramque partem momenta sunt. Locus hic est : *lectos cum suos tapetes cum suos plumatos paleos et Græciscos et suas sabunas litteratas et fateles alfanegues*. Postremæ duæ voces sunt Arabicæ, et vestes signant quotidiani domestici usus pellibus illius mustelæ foderatæ, quam fenariam, vulgo fovinam, nos *Iltes* et *Iliz* appellamus, Arabes *Faneg* vel *Feneg*. Aut ergo *Ponticæ* scripsit Matthias Sylvaticus, aut erravit *Parthicas pelles* pro *Ponticis* nominans, quando scribit : *fenucio, id est pellis Parthica*. Non enim consentio Du Cangio v. *Parthica pellis*, glossam hæc e Græcia arcessenti. Varii generis litterati panni veteribus in usu erant. Vestes enim quædam habebant litteras tantummodo unam aut duas ad summum in ima ora ad pedes versus, eo modo intexta, ut apud nos Iodices lectorum nostrorum et supellectilem omnem lineam nominis possessor quisque sui litteris initialibus signari curat. Eo modo litteratæ videri queant illæ *sabanæ*, quæ hæc in charta commemorantur. Memorabilis est Hesychiei locus : Τρίβων, στολή ἔχουσα σημεῖα ὡς γράμματα. Ergo tribones et tribonia sunt illæ vestes Jesu Christi et Apostolorum in veterum ecclesiarum musivis, quæ litteras et figuras litteris similes, sed ignorabilis significationis, conspectui dant, perfruentes apud Ciampinum utroque tomo Veterum Monumentorum, qui etiam de ipsarum institutione, significatione et usu multa disputat. Alio modo litteratæ vestes, quæ unam antiquam litteram per totum textum millenis vicibus repetitam ostendebant, ut sic dicta *gammadia*, de quibus alio loco. Alio denique modo litterabantur vestes, quando nomina gerentium, aut etiam integræ sententiæ intexerentur. Casulæ nominibus episcoporum intra circulares areas intextis cooperatæ insigne exemplum habet Rubens l. III Hist. Ravenn. ad an. 515, unde locum atulit Du Cange v. *Diptychum*. Habent quoque Græci in more positum, ut suis ἐλλοτῆς seu *corporalibus*, de quibus vid. ad p. 39. nomina episcoporum inscribant. Superest adhuc inter insignia regni

(28) De vestibus veterum domesticis V. Casaubon. ad Scr. Hist. Aug., t. I, p. 261. Ibidem p. 990. vestes *forenses* et *domesticæ* opponuntur.

(29) Sine interulæ lineæ, quales nos hodie super ipsa cute gestare solemus, an chitonem infum,

τῶν κατ' οἴκους, ἀπρωμύνια (30), διφαντάρια ἄπρω καὶ ἱαστὰ, λωρωτὰ τρίμιτα (31) καὶ δλόδηρα ἱαστὰ καὶ ἀναλεκτὰ (32) διαφόρων χροῶν. Ἰστέον δὲ, ὅτι ταῦτα πάντα ἐν σκευαρίοις ἐνδεδυμένοις δι' ἀληθινῶν τομαρίων καὶ σιδήρων γανωτῶν μετὰ χαρταχμῶν ὁμοίως γανωτῶν βασιτάζονται.

Διὰ τῶν ἐβραμμένων.

Ἰμάτια ἐβραμμένα δισχιστά (33) μανιακία (34)

JOAN. JAC. REISKII

regni Germanici pallium seu potius epomis Caroli M. sententia Arabica per ambitum litteris sericeis intextis conscripta. Solebant principum orientalium nomina non vexillis tantum, sed etiam pannis, qui in eorum fabricis vestiariis conficerentur et dono mitterentur ad externos aut proceres domesticos, intexi, qua de re ad Abulfedam dixi. Memorabile est, quod narrat auctor *des veranderen Russlandes*, se vidisse in catacumbis imperialibus Moscuae tegumenta serica sandapiliis veteres Czaros condentibus instrata, quorum orae per ambitum scriptura et sermone Russico insuto, non filis sericis aureisve, sed minutis margaritis in figuram litterarum Russicarum coordinatis, resta et fata cujusque Czari. Sed de litteratis his vestibus veniet forte alius amplior dicendi locus. Redeo ad γράμματα, mea, quae possunt tandem quoque telae esse hominum rerumve imaginibus ornatae. Memorabile est quod ait Cedrenus, suo tempore in tulpanis gestasse CPTanos *grammata*. Vivebat medio saeculo xi. Conjici jam posset per *grammata* intelligi non alias telas quam pictas imaginibus hominum rerumve, non litteratas, non radiatas, idque ex eo Joannes Cantacuzenus saeculo xiv, refert suo tempore hoc gestamen in usu Joannis Glycis, patriarchae CPTani, loquitur: Τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καλύπτραν, ἣν τοὺς πατριάρχας φορεῖν ἔθος, ἂν μὴ τοῦ τάγματος ὡς τῶν μοναζόντων, ὀθὼν λευκῇ περιειλημμένην πρότερον αὐτὸς κατεκόσμησε χρυσῷ, εἰκόνας αὐτῆ τοῦ τε Σωτήρος ἡμῶν ἐγγράψας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τεκούσης αὐτὸν Θεοτόκου καὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Veteres quoque Graecos in suis capitum calyptris ζωα, id est imagines, gestasse testatur Democritus Ephesinus: Τὰ δὲ τῶν Ἰωάνων ἰοδαφῆ καὶ πορφυρᾷ καὶ κρόκινα ῥόμβοις ὕφαντὰ, αἱ δὲ κεφαλαὶ κατ' ἴσα διεληγμέναι ζωοῖς. Sic satis mihi videor Cedreni locum et illustrasse et vindicasse.

talares, mihi non constat. Nondum enim satis liquet lineas nostro, an laneas vetusto Graeco et Romano more super cute gestaverint tunicas novi Graeci. Vid. quae inferius de σφιγκτούροις et ὑποκαμισοβραχίοις dicam. Mihi quidem probabilius, vocabulum esophoria non interulas aut indusia, *chemises Hembden*, sed tunicas illis immediate incumbentes, talares, significare. Nam invenio esophoria serica. Sericum autem indusiis adhibitum fuisse vix putem. Anastasius in Nicolao I: *in ciborio Constantianae basilicae optimos de siphori* [id est de esophorio] *et de fundato quatuor pannos appendit*. Fuit ergo genus panni *de esophorio* dictum. Leo Ostiensis, l. 28: *sericam item stericam* [alii *stricam*, et rursus alii *sticam* appellant] *de silphori cum auro et gemmis*.

(30) Quid haec vox, quid διφαντάρια, quid ἱαστὰ significant, fateor me neque nosse neque exputare.

(31) Id est vestes striatas, tēnias ad instar lororum, sed ternis identidem filis trium diversorum colorum vices alternantibus. Sic δίμιτον, bili-

tur; esoforia leptozela seu pro minutis staturis, qualia domi gestantur; et haec quidem postrema variorum colorum et exemplorum; aspromynæa, dihygantaria candida et iasta, lorota trilocia et holovera iasta et analecta variorum colorum. Haec omnia deferuntur in vasis, quae involuta sunt coriis rubris et tecta ferramentis politis et ebartalamiis pariter politis.

De consutis.

Deferuntur porro in expeditionem militarem a COMMENTARIUS.

cen, pannum, πολύμιτον, *multicen*, id est πολύχροον ποικιλόχροον. Forte τετράμιτα sunt illa, quae Anastasius *vela de quadruplo* appellat. Hugo Falconandus l. c: *Hinc etiam videas amita, dimita et trimita minori peritia sumptuque perfecti, hinc hexamita uberioris materiae copia condensari*. Aut sunt vestes trium macularum, in quibus colores tres per maculas huc illuc sparsi sunt nullo certo ordine, neque certa figura. Auctor Mamotrecti: *polymitos vestis ex variis coloribus et guttis, a politis, quod est pluralitas, et mitos, quod est gutta*. Vid. Du Cange v. *Gutta* et *gucla*.

(32) Puto, vel conjicio potius, ἀνάλεκτρον (sic novi Graeci dicebant pro ἀνάλεκτρον) fuisse sudarium vel mappam, ex eo sic dictam, quod analogiis seu pulpitis ecclesiasticis tales mappae solent in sterni iisque sacri codices superponi, e quibus textus evangelici et epistolici recitentur. Talem mappam appellat Monachus Pegaviensis: *Velamen, quod analogio summis in festis superponitur, in quo Evangelium recitari solet, et Acta Murensis monasterii*. p. 29: *Linteam analogio subterponendum in festivis diebus*. Vid. Du Cange Gl. utroque in v. *Analogium*. Vocabulum deinceps a sacris analectis ad mappas omnes profanas quoque similis formae et fabricae transiisse videtur.

(33) Si quae alia pars vetustatis obscura est, res profecto est vestiaria, quam forte nunquam satis intelligemus, cum nullae veteres picturae exstant et quae supersunt vetusta alia monumenta saepe magis implicent, quam juvent, Romani aliis quam Graeci vestibus fuerint usi, et nulla in re magis quam in vestitu

(34) Verti *torquata seu assutis aureis torquibus instructa*. Sed mallem nunc *cum limbis sericis, mit samtenem Kragen oder Aufschlagen um den Hals*. Vid. Du Cange Gloss. Gr. v. *Μανιάκης*, ubi citat e Glossis *μανιάκην τὸ τοῦ ἱματίου περιστόμιον, id, quod ambit vestis os vel hiatus*. In figuris illis Basiliani Menologii, in quibus vestium scissarum imaginem exhiberi dixi, occurrit quoque imago talium limborum, quibus praetensi sunt et cincti illi hiatus seu fissurae, velut segmento quodam serico, aut opere Phrygionico; vid. e c. t. l. p. 105, 113, 161, 162 et alibi, item Salmas. t. II Script. Hist. Aug. p. 569, ubi de segmentis, quae guttur ornabant, agit. *Vestes muliebres, ait, segmentis ad guttur ornabantur, hoc est aureis fasciis*. Non negem, aureas fascias fuisse assutas, sed segmenta proprie sunt fasciae vel tēnias purpureae sericeae plus minusve latae, orae vestis collum ambientis assutae. Pergit Salmasius: *atque inde segmentum pro gutturi ornamento vel monili positum*. Servius: « *Colloque, monile ornamento gutturi, quod et segmentum dicunt*. » *Idem habet Isidorus, et reliqua*. Bandur. ad Constantin. pag. 35, locum Valerii Maximi citat V, 2, ubi segmentum dicitur *ornamentum colli, quod monile vocatur*. Sunt ergo *monilia et maniacae* non tantum aurei torques aut margaritarum fila, sed etiam assuta vestibus segmenta serica aut exametina

vestiario regio vestimenta consuta, bis fissa, [in A από σκαμαγγίων (35) διαφόρων χροϊών και pectore scilicet et dorso,] maniacata [id est tor- ξεμπλιών ἀμφιεσμένα από διβλαπτιών. Πρὸς τοῦτοις

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

vestitu luxuriare hominum cupido novaturienti soleat, res tamen illa sic comparata sit, ut verbis satis clare significari nequeat, nisi coram oculis demonstraretur. Multus sermo apud veteres de vestibus schistis seu scissis vel fissis. Qua in re bene distinguenda auctorum tempora, et vestes quoque, de quibus loquuntur. Alia enim est fissura pallii, alia tunicæ. De pallio primum dicam. Pallium scissum veterum Græcorum aliud erat, quamvis admodum simile pallio Francorum. Pallii veteris Græci imaginem adhuc habemus in illis sic nobis dictis *Chorracken*, robis choralibus sacerdotum nostrorum. Casulas hi, alii planetas appellant. Casula nempe talis usque ad humerum ex utroque latere scissa et in summo circa collum solida, seu collum in orbem ambiens, est veterum pallium quadratum, Constabat pallium Græcum duabus velut alis, una antica, altera postica. Quod hæc duæ alæ quatuor angulos efficerent, quadratum appellabatur. De octangulari dicetur inferius. Has alas ambas ἀνέβαλλον, replicabant, rejiciebant, sic ut pars, quæ pallio promisso pedes tangeret, jam super humeris recumberet, ubi aut περὶ ναις, acubus, affligebatur, aut πόρπη, fibula inserta, firmaretur. Quando plueret, ningeret, ventus spiraret, exempta acu vel laxata fibula sinebant alam deorsum cadere. Propterea assutæ singulis angulis erant lacinie panni, quas aut acubus configebant, aut in fibulas humeris summis insidentes immittebant, quæ alas revolutas sursum retinerent. Has lacinias πτέρυγας appellabant. In universum ubi esset fibula, ibi e regione erat πτέρυξ in fibulam inserenda, ut patet ex Aristophanis loco apud Pollucem VII, 14 :

Τὴν πτέρυγα παραλύσασα τοῦ χιτωνίου,
καὶ τὸν ἐπίδεσμον οἷς ἐνήν τὰ τιτθία.

Talis pallii imaginem non memini uspiam videre. Neque novi Græci eo utebantur. Nam chlamys eorum erat pallium non διαχιστον, sed μονόχιστον. Utebantur autem eo frequentius Latini, medii ævi puta, ut Franci et Itali. Diversimode tamen scissa erant Quorumdam scissuræ laterales tantum ad genua, aut, ei multum, ad caput femoris usque pertingebant. Aliorum autem scissuræ laterales pertingebant usque ad juncturam humeri et scapulæ, prorsus ut in Græcis vetustis palliis. Per hæc tam alte scissa pallia vel casulas commode humeri exerebantur: per illa altera vero minus alte scissa minus commode; debebat enim qui manus exserere vellet pallium attollere et librare manu. Pallium tale quadratum minus alte scissum describit Joannes Mussus ita: *dicta indumenta sic curta* [id est valde curta] *sunt aliquantum plus longa de retro et de antea, quam de galono.* Clarius adhuc Monachus Sangallensis de rebus gestis Caroli M. I. 36: *ultimus habitus eorum [Francorum] erat pallium canum [cinerei coloris] vel sapphirinum, quadrangulum, duplex* [id est διπλωτόν, pellibus aut aliis rebus foderatum], *sic formatum, ut cum imponeretur humeris, ante et retro pedes tangeret, de lateribus vero vix genua contegeret.* De his quadratis pallis V. Du Cange ad Joinvill. p. 158, ubi sæpius in chartis Stephani de la Fontaine memoratur *un long mantel fendu à un côté.* Tale pallium est monoschistum, et accedit propius ad formam chlamydis Græcæ. In eo tantum chlamys et monoschistum Francicum differunt, quod fissura dextri lateris ultra humerum procederet, et super humero ope fibulæ ad alteram chlamydis, posticam puta, partem astringeretur, si modo fissura in chlamyde locum habet: nam chlamys solida erat: sed simus in verbis faciles; in pallio autem Francico monoschisto ultra genu dextrum non ascenderet, adeo ut chlamydem gerens libere et

expedite dextram exsereret, qui vero tale pallium generet, deberet illud, si manum exserere vellet, attollere. Monoschiston an dischiston sit pallium Caroli M., de quo Du Cange l. c. loquitur, æstimabunt jam, quibus t. II, Junii Actorum sanctorum ad manus est. Ibi enim exstat illa imago, quam Du Cange laudat. Neglexi observare, cum eam inspicerem, qualis pallii forma esset, et in præsentem volumen illud Actorum in promptu non est. Interea ut oculis æstimare lectores mei pallium Francicum tetragonum seu bis fissum possint, apponam regis Francici imaginem ex illa ms. Francica Valerii Maximi interpretatione supra jam laudata, quam in membranis habet Bibliotheca senatus Lipsiensis. Hinc quoque apparet, Francicam esse reginam, non imperatricem CPTanam, illam feminam, quam ex diptycho Bosiano Montfauconius Antiqu. Explicat. t. III, tab. 26, in ære representavit. Casula non Græcus, sed occidentalis erat habitus. Luculenta illa in imagine conspiciuntur est pallium quadratum a dextra pene totum patens, a sinistra non tam alte scissum, in ornis seu oris gemina serie albarum seu margaritarum clausum. Insigne quoque in eodem pallio est tablium, item præpendulia, de quibus suo loco. Antequam a fissura palliorum

metina; qualia hic loci puto designari. Talis torquis aut collaris imaginem videre est in illa, quam librarianus, qui codicem Dionysii Halicarnasæi Chigianum, sæculo IX, exaravit, codici suo præposuit, et quam Montfauconius in Palæographia Græca et t. III Antiqu. Explicat. tab. 4, fig. 5, exhibuit, credens vestitum, qui Dionysio a librario ad instar sæculi sui circumpositus fuit, illi quoque veteri ætati, qua Dionysius vivebat, familiarem fuisse. In quo vehementer eum falsum fuisse non dubito. Juvat hac occasione imaginis illius partes breviter enarrare. In capite habet imago viri Dionysium mentientis bonetum vel camelaucium pellicio foderatum; chlamydidum exterius seu dalmatica habet segmentum circa collum etiam pellicium, et manicas longas in acutum desinentes. Χιτών seu tunica interior habet torquem circa collum et σχίσιν, fissuram longam in orbiculum desinentem, torquatam seu segmentatam pariter. Fissuræ tales requirebantur in vestibus, quæ ab antica et postica solidæ erant et supra caput demittebantur, cum induerentur. Similem torquem monstrat primus vir in ultima figura tab. XIV ejusdem tomi Montfauconianarum Antiquitatum, ubi Montfauconius *coleutum* vel *collare tunicæ* appellat et inter novos habitus sæculi Theodosiani refert. Latissimum et elegantissimum tale monile vel collare (nisi potius epomis aut epirhiptarium est, vid. ad C. 9 dicenda,) conspicitur in illa imagine imperatricis CPTanæ, quam Paulus Rhamnusius historis suæ de bello Veneto adversus CPlin. 1204 gesto præposuit. Alias complures maniaciorum imagines habes apud Bandurium t. II Antiqu. imp. Or. p. 632, fig. 3, in Helena cruce inveniende et astantibus ipsi silentiis. Videtur tamen huic expositioni nostræ obstare locus vicinus v. II, ubi habentur *μανιακάτα λινά* ubi vid. quæ proferemus.

(35) Locum hunc non expedio. Nam evertit omnem nostram superiorem descaramannio disputationem. Nam si ad dischista vel bis fissa pertinet scaramannium, non fuit quale superius descripsimus, hemicycloides, solidum per orbem, ad chlamydem accedens, sed fuit aut pallium quadratum Francicum, aut ei simile, id est, habuit ad latus externum utriusque cruris singulares fissuras.

καὶ μεσόζηλα δίσχιστα μανιακάτα ἀμφισμένα ἀπὸ διβλαττίων ἕτερα κολόβια ἐκ τῶν κατ' οἴκους μεσόζηλα δίσχιστα μανιακάτα λιτά (36). Ἰστέον, ὅτι ταῦτα πάντα ἐν σκουαρίοις ἐνδεδυμένοις μετ' ἀληθινῶν τομαρίων καὶ σιδήρων γανωτῶν μετὰ καὶ χαρταλαμίων ὁμοίως γανωτῶν βρατάζονται. Τουβία ἐκ τούτων πάντων, τὰ μὲν προκριώτερα ἀπὸ διβλα-

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

palliorum ad fissuram chitonum transeam, verbulo monendum duco de etymologia vocabuli *casula*, frequentissimi in libris Latinis medii ævi, unde ad nos quoque venit et in voce plebeia *Casaelgen* adhuc superest. Neque Græci ea abstinerunt; ἐπικουζουλον indidem est. V. Du Cange h. v. Est igitur Arabicæ originis. Venio nunc ad χιτώνας σχιστούς. Hi contrario palliis modo erant fissi. Nam ut palliorum fissura ab imo sursum ascendebat, sic descendebat chitonum scissura a summo collo deorsum versus pectus et lumbos. Ut palliorum scissura ad latus externum crurum procedebat, sic chitonum decurrebat super pectore et dorso. Ut pallia quædam δίσχιστα, bis fissa, quadrata, quadrangularia erant (ea enim omnia idem valent). quædem vero τετράσχιστα et octangularia: sic etiam erant quidam chitonones δίσχιστοι et quadrangulares, alii τετράσχιστοι et octangulares. Utriusque generis figuras per frequentes videre est in Menologio Basiliano, illius quidem l. c. t. I, p. 113, ubi tres conspiciuntur martyres quorum unusquisque bis fisso chitone indutus est; hujus autem l. c. t. I, p. 134 et 172. Confer has imagines cum loco Pollucis VII, segm. 54: ὁ σχιστός χιτών περόνη κατὰ τοὺς ὤμους διήρτο. Et facile, quid auctor ille sibi velit, intelliges. Hinc etiam exponi poterit vexatus Theophanis locus p. 207, κατὰ τῆς γαστρὸς ἔφορει (de rege Arabum Aretha loquitur) σχιστὰ διὰ μαργαριτῶν τιμῶν, *gerebat in ventre scissu cum margaritis magni pretii*. Chlamydem dixerat antea regem non habuisse, γυμνός ἦν. At ventre, id est thorace, gerebat chitonem scissum, margaritis oras fissurarum prætextentibus. Talem tunicam intellexit quoque Nicetas Choniates Andronic. II. 6, p. 175, ubi mancipiis et villi plebi tribuit ἀμπεχόντην εἰς γλουτόν ἀμφισχιδὴ καταβαλουσαν, *vestem, quæ gemina instructa fissura, ante et retro, usque ad nates pertingit* (qualem fere veterum Belgarum ait fuisse Strabo IV, p. 300: σαγιφοροῦσι δὲ καὶ κομοτροφοῦσι καὶ ἀναξυρίσι χρώνται περιτεταμέναις [ad femora arcte adherentibus], ἀντὶ δὲ χιτώνων [quales Græci Straboni æquales gerebant in pectore et in dorso solidos manicisque defectos, gerunt alios chitoneas], χειριδωτοὺς φέρουσι μέχρι αἰδοίων καὶ γλουτῶν,) aut, si sic malis Nicetam interpretari, *vestem talarem, cujus gemina fissura [postica scilicet] usque ad nates pertingit*, antica, ut par est, ad inguina descendente. Ἐπιλωρικίας appellat has vestes Tzetzes ad Hesiodi Opera: χιτών καὶ φᾶρος, ait, ἔστι τὸ δίσχισμένον ἱμάτιον ὃ καλοῦμεν ἐπιλωρικίον, *diploides*. Anonymus Paduanus apud Murat. II Ant. Ital. p. 316: *interulas a lateribus scindi faciebant et diploides* [τὰ ἐπιθωρικά, pectoralia,] *ex anteriori parte; tunicus etiam a lateribus scissas et a parte anteriori*. Quæri jam possit, habuerintne veteres Græci tunicas intra pedes apertas, ut nostræ sunt, gradiendi libertatem concedentes. Non putem habuisse. Dubitari quoque possit, an non τὰ σχιστὰ saltem fuerint vestes concisæ, quales sæculis xv et xvi gestabant nostri majores, ut ex antiquis picturis intelligitur. Sed neque Græcis in usu fuerunt vestes tam monstroscæ artificiosæ, neque, si vel eas in usu habuissent, saltem δίσχιστα diversum quid esse, nomen ipsum loquitur. Vid. quæ infra de διακοπτοῖς dicam ad p. 336. Quale genus vestis significaverit

A quata seu assutis aureis torquibus instructa], consistentia in scaræmangiis diversorum colorum et exemplorum cum prætexta diblattea. Præter ea mediocris longitudinis vestimenta bis fissa, maniacata, cum prætextis diblatteis; alia, sed colobia, qualia domi gestantur, mediocris longitudinis, bis fissa, torquata, sed absque prætextis diblatteis. Hæc omnia COMMENTARIUS.

Adalbero Laudunensis episcopus in carmine ad Robertum, Franciæ regem, illis verbis,

*Et vestis crurum tenuis est curtata talaris
Finitur antierius, nec parit posteriori,*

non liquet. Possunt enim æque bene de tunica ad jugulum et inter scapulas scissa, quam de veste inter crura et ab antica et a postica scissa interpretari.

(36) Cum scirem, λιτόν in hoc Tactico, ubi de vestibus sermo, significare vestem, quæ auri argente et præcipue segmenti circa oras collaris orbis et manicas assutum haberet nihil, multum fluctuavi hoc in loco. Aperte enim pugnant maniacata seu torquata, segmentata, et λιτά, pura, quæ segmenti nihil habent. Aut ergo vocabulum λιτός hic alio significato est accipiendum, aut, quod ego quidem malim, καὶ est interserendum, *μανιακάτα καὶ λιτά*. Sensu alio accipi si debet, nequit λιτά aliud significare, quam *minoris præstantiæ, filii deterioris vestimenta*. Quæ interpretatio mihi quidem non probatur. Pari quidem modo reddidit illustris Casaubonus apud Polybium VI, p. 468, λιτόν περιεφάλιον, *vile tegumentum capitis*. At ibi quoque ea dictio significat tegumentum capitis, cui nihil aliud seu signi, seu ornamentum, seu tutelæ terriolumentive adversus ictuum vim, in hostem additum, impositum esset, sed mera et nuda galea. Vid. ibid. p. 469. Ita λιτός ἄρτος apud Diogen. Laert. p. 609, est idem atque ξηρός, *nudus, sicus panis*, absque ullo obsonio. Ad hoc igitur exemplum λιτόν ubique verti *purum*. Nam vestem *puram* appellabant Latini, quæ ornamentis careret. Trebellius Pollio in Claudio p. 390, *interulus puras* habet, id est purpura non prætextatas, aut non segmentatas. Alias *humilem* et *exiguam* appellabant, auctore Salmasio ad t. I, Scr. H. st. Aug. p. 90 et 631. Tacitus Annal. III, 2, *signa incompta* habet, id est purpura et auro, vel et imaginibus aquilarum, victoriarum et principum exuta. Latini medii ævi *simplices* et *alias* appellabant, nempe respectu habito ad vestes *paratas*, id est comptas, ad parandum, ὡς πρὸς ἐπίδειξιν καὶ ὄγκον factas, quas medio ævo *ornatas* quoque appellabant. Nam apud Anastasium est *sarica prasina ornata* nisi potius *ornata* pro περιουρημένη accipias. Regula S. Cæsarii ad Virgines c. 22: *lectualia simplicia sint*. Nam *satis indecorum est, si in lecto religioso stragula sæcularia aut lapetiu picta resplendant*. Chronicon Cassinense III, 74, *dalmaticas paratas*, ornatas de collaribus et manicis et tabulis, memorat, *et alias*, id est diversi generis, *λιτάς non paratas, undecim; tunicas paratas quinque, et alias decem et novem*. (Scholiastes Thucydidis II, 97, p. 162, explicans illam rhesin ὄφαντὰ καὶ λεία, *texla et lævia*, sic ait: λεία τὰ λιτά, πρὸς ἀντιδιαστολήν τῶν ὄφαντῶν καὶ πεποικιλμένων. Sunt ergo illi τὰ λιτά vestes unius filii atque coloris, eoque diversi a vestibus multicoloribus, quæ Thucydidis τὰ ὄφαντὰ per excellentiam dicuntur; nam quamvis unius filii atque coloris vestes non minus sint textæ, quam multilices et multicolores, tamen hæc in specie nomen hoc merentur, quia cum arte et diligentia textæ sunt. (Ex Addend.)

deferuntur in vasis, quæ coriis purpureis involuta sunt et firmata ferramentis politis et chartalamiis

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(37) Reddidi quorum præstantiora quidem assutas habent aquilas diblatteas, sed debueram quorum præstantiora quidem facta sunt ex diblatteo (seu bis-tncto) illo panni genere, quod ab intextis aquilis nomen habet. Credebam nempe tum, aquilas, imperii Græci insigne, assutas tibialibus seu bracciis fuisse. Nondum scilicet tunc videram Cæsaris CPtani imaginem illam, quam Rhamnusius laudato paulo ante libro suo de Bello Veneto, loco tertiam, proposuit, totam respersam intextis aquilæ singularis, non bicipitis, figuris. Ab his aquilis figuratis adhæsit panno nomen. Retulit hanc ipsam imaginem cum reliquis duabus a Rhamnudio editis imaginibus imperatoris et imperatricis CPtanorum Du Cange tabula VI illarum undecim, quas dissertationi suæ de numismatibus ævi infimi præposuit. Verum si compares illud ectypum, editionis certe Francofurtensis, qua utor, cum editione Veneta Rhamnusii a Gaffarello curata, deprehendas, illam Cangianam in multis ab hac abire et nulla cum cura redditam fuisse. In chlamyde profecto Cæsaris nullum vestigium pene aquilarum est in editione Cangiana, quæ tamen luculenter id oculos se ingerunt satis numerosæ in editione Veneta Rhamnusii. Tales vestes aquilatas appellabant. Charta Cornutiana apud Du Cange v. *Majors*: *Majortem tramosericum, rododelinum, aquilatam*. Anastasius: *habentes historiam*, id est imaginem, *aquilarum*, Leone IV, p. 180, ubi memorat *vestem de fundato habentem historiam aquilarum*. Si fundatæ vestes sunt circulis et areis rotundis obitæ, simillimam designavit Anastasius illi, quam Cæsar Rhamnusianus modo memoratus gerit. Chronicon Cassinense memorat *planetas purpureas cum friso et cum aquila de margaritis*. Intexebant igitur et inuebant pariter aquilas vestibus, filis sericis, aureis et margaritis quoque. Non aliam, quam de aquilis historiatam (ut ævo medio loquebantur) tunicam puto illam fuisse, quam Noster p. 339, memorat his verbis: *περιβαλλόμενος τὸν ἀετὸν τὸ χλαμύδιον*. Quod si tamen τὸ χλαμύδιον non per appositionem et ἐπεξεγήσιν, sed per se dictum fuerit, notetque vestem ab æto diversam (quod mihi quidem secus videtur), potest tamen et illud admitti atque explicari de veste æto, quæ extimum humerorum ἐπιβόλαιον, vagans et undans in auris, volantem velut expansis alis aquilam referebat et aut prorsus idem erat cum chlamyde, aut nulla certe in alia re, quam magnitudine differebat. Perfrequens hujus acti figura præsertim in virorum militarium imaginibus est et expressis verbis a Contin. Theophan. Constantin. militare hoc vestimentum appellatur. Ego quidem ambigo, aquilans sit, an chlamys, an utrunque (res nempe eadem diversis nominibus notata), id quod video Constantinum M. partim in pectore sinistro, partim post tergum in auris undans habere apud Bandurium t. II Ant. imp. Or. p. 633, in illa imagine, quæ vincentem Constantinum M. et ejus hasta cadentem Maxentium apud pontem Milvium sistit. Conspicitur ibi victor equo insidens, sago indutus et super illo volitans aquila, in summo dextro humero fibulæ asserta ope lori, quod ad cingulum fere dependet. Plures ætorum aut chlamydem imagines conspiciuntur in figuris arcus Theodosiani ab eodem Bandurio in eodem volumine positæ; vid. p. 56¹, et omnibus pene istius arcus tabulis æneis. In Menologio Basiliani imaginibus longe frequentissime occurrit spiculator, martyrum carnifex, hæc seu aquila seu chlamyde indutus, ut e. c. t. I, p. 59 et 74, et t. II, p. 176. item in t. b. 18, tom. I Monumentor, veterum Ciampini area 23, ubi spiculator S. Bartholomæum strangulat. Insignis est huc faciens et paulo ante a me laudatus locus

τῶν ἀετῶν (37) καὶ βασιλικῶν (38) ἀμφισπόμενα, τὰ δὲ δεύτερα τούτων ἀπὸ βδελλίων (38°) σφιγκτούρια (38°),

Continuatoris Constantiniani p. 12. Scriptorum post Theophanem, ubi inter omnia imperii aliquando ad Michaellem Balbum perventuri hoc refertur, quod ἱματίον φοινικοβαφές, quod Leo Armenus, recens inauguratus imperator, κατὰ τι στρατιωτικὸν ἔθος ἄζωστον ἐπαμφίενυτο (ἀετὸν τοῦτο καλοῦσιν ἢ θάλασσαν), a Leone exutum et sibi, qui deferret manibus traditum induerit. Partem hujus loci, quæ τὸν ἀετὸν idem esse atque τὴν θάλασσαν perhibet, in proximam hinc observationem seponemus. Eandem historiam referunt Symeon Magister p. 402, et Genesis p. 3, quorum verba apponere et comparare operæ pretium est. Ἐκδιδύσκειται τὴν ἐσθῆτα, ait Symeon, ἣν ἐπεβέβλητο ῥοδοειδέσι χροιαῖς ἐκλάμπουσαν, καὶ κολόβιον, ὃ προσνομάζουσι κατὰ τὸ ἔκπαλαι τῶν στρατηλάτῶν τηρηθῆν ἔθος. Genesis autem sic habet: Ἐκδιδύσκειται τὴν ἐσθῆτα, ἣν ἐπεβέβλητο ἐν δυοὶ ῥοδοειδέσι χροιαῖς ἀετίζουσαν, ἣν κολόβιον τῇ ἐγγωρίῳ ῥῆσι προσνομάζουσι, καὶ ταύτην ἀνειμένῃν ζωστήρος κατὰ τὸ ἔκπαλαι τηρηθῆν ἔθος τοῖς στρατηλάταις. Differunt in eo potissimum hi duo auctores, quod Genesis actum et colobium idem facit, alter diversa. Concludas quoque ex iisdem fere ætum fuisse vestem, quæ soleret alias cingulo astringi. Sed in eo, mea quidem sententia, multum falluntur, et apparet, eos turbidam aut nullam potius aetiideam habuisse. Quid obscura et affectata dictio ἐσθῆς ἐν δυοὶ ῥοδοειδέσι χροιαῖς ἀετίζουσα sibi velit, non dixerim: vestemne, quæ aquilam, chlamydem volantem, imitetur, an quæ intextas habeat aquilas? Et quid tandem sunt *duo rosei colores*? Suntne duo, tres pluresve rosei colores? Sunt sane rosæ diversi coloris, dilutiore et profunde purpurei; sed color tamen in vestibus non est nisi unus. Sed quid cum ineptiis nugacium et infantium Græcolorum pugnamus? Ad ætos seu volantes chlamydes redeo, qui sæculo ix, vel etiam citius, desiisse videntur. Horum imago quodammodo supersunt hodie adhuc illi parvi mantelli, quos advocati in urbibus Germaniæ quibusdam, ut Halæ Magdeburgicæ, ubi sæpe vidi, gestant, tam breves, ut extrema eorum in boxæ togarum dextra recondant. Ætorum quoque reliquias puto esse tantias illas argenteis aureisque et sericis filis plexas, longas et multiplices, quas officiales militares minores, item valeti nobiliorum hominum assutas humero dextro gerunt. Neque aliud, quam tales curti mantelli advocatorum, erant illa τὰ κατὰ νῶτου λευκόλινα, quæ a CPtanis ævo suo gestari consuevisse bis narrat Nicetas, primum quidem in Alexio, Manuelis filio, c. 18, p. 174; deinde vero etiam in narratione de rebus urbis ab ea Latinis expugnata p. 382. Prior locus hic est. Narrans ibi gaudium factionis Andronico faventis ob eum imperatorem nuncupatum, ait quosdam mediis in plateis tripodiasse: Ἐξενεγκόντες τὰ συγκλητικῶς ἐξυφασμένα τῶν κεφαλῶν καλύμματα, καὶ τῶν κατὰ νῶτου λευκόλιων νεχυμένων λαδόμενοι, διέλθουν αὐτὰ, ὡς σφαίρας, χροοστατούντες τοῖς ἐκ τῶν τριόδων, *prolatas calyptras, quales senatores capitibus gerere solent, et fusa per dorsum* [candida.

(38) Vide supra not. (50) col. 339.

(38°) *Cum intextis parvis muscis*. Proprie sunt βδελλῖα τὰ τῶν θυλακίων τῆς πειλίας ἐσωθεν ἐξελθόντα μυγαδάρια, *parvæ muscæ, quæ prodeunt e folliculis in ulmis nascentibus*; vid. Du Cange v. *Μυγουδάριον*. Unde videntur nomen habere, βδελλῖα ἀπὸ τῆς πειλίας.

(38°) Quid hæc sint, nescio, nisi forte indusia linea; vid. Du Cange h. v. et quæ paulo post de hypocamisobraciis dicemus.

θάλασσα (38^{***}) καὶ ἀδδία (39) πλατύωρα καὶ ἀδδία A pariter politis. Porro tibialia ad superiora vesti-
 μασουρωτά (40), τὰ μὲν ἀμφιεσμένα ἀπὸ διβλατιών, menta pertinentia, et tot, quot illa, numero; quo-

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

candida linlea apprehendentes, ea velut glomos restiarios evoluebant et obvivo cuique e trivis occurrenti in manus dabant, ut secum, apprehenso velut restie, choream duceret. Designat hic ludum, quem veteres *restim* aut *sertam ducere* dicebant. Alter locus Latinorum urbe potitorum insolentiam exagittans hæc inter alias eorum notat intemperies: Τῶν ἱματίων τὰ πλατύωρα μὴ κατὰ χρεῖαν, πρὸς δὲ γέλων περιβαλλόμενοι τὰς ἀγυῖας περιήσαν, καὶ τὰς ὀθονοσκαπεῖς περικρανιούς καλύπτρας ταῖς κομποφαῖς τῶν ὀχημάτων περιτιθέντες, καὶ τὰ κατὰ νότου κεχυμένα λευκόλινα ταῖς ἱππελαῖς γένουσιν αὐτῶν περιδόντες ἄλλη καὶ ἄλλη τῆς πόλεως ἐξίππάζοντο, *vestes latis clavis (vel tablis) insignes non ad usum, sed lubricium induti circubabant per compita; lectos subtilibus telis pileos imponebant equorum suorum verticibus, candidis limetis, quæ de humeris fusa per dorsum undare promittuntur, eorum ora substringebant, eoque in apparatu huc illuc pervagantes obsequitabant.* Unum ad nostros ætos adhuc addo, videri Russos a Græcis morem aquilas vestibus assuendi aut intexendi accepisse. Minores enim officiales imperiales, ut e. c. vectores currus publici, postiliones, aquilam rubram assutam habent, auctore libro Germanico, *das veranderte Russlandt* inscripto.

(38^{***}) Neque de hac veste multum præter conjecturas afferre valeo. Si fidem habet, et habere omnino debet, superius citatus continuatoris Constantiniani locus, non differunt ἀέτός et θάλασσα. Et esset sane aptum nomen θάλασσα, mare, vesti undanti non minus, quam aquila. Pari modo veteres Græci peplos mulierum undantes et a capite ad pedes demissos ῥάκας appellabant, *fluvios torrentes*; vid. Diogen. Laert. p. 305, ubi male mutarunt. C Forte inde quoque est, quod zaushorum seu mandatorum imperialium apud Turcos vestis exterior θαλασσοφέρτε dicitur, voce e Græca et Arabica composita, quarum pars altera *vestem amplam* notat. Ambæ denominationes congruæ; vestis enim talis, quæ cingulo astringi non solet, ampla est et quasi undat. Fuit tamen, antequam Continuatoris illum viderem locum, cum crederem, thalassas fuisse dictos pannos undulatos, cymatiles, quo de genere est vulgo sic dictus *Camelot*, voce nona camelorum pilis, sed ab illo ipso, sed corrupte prolato, *cymatilis* repetenda; de cuius panni confectione vid. Busbek. Epistol. I. p. m. 57 et 62. (Utor editione Wechel. 1605.) Suspensus porro fui, *maria* fuisse has vestes dictas ab undantibus aut instillis et oris, aut illis per medium pannum intextis, quales veteres μαϊάνδρους appellabant, novi Græci ποταμούς. Antipater in Anthologia l. vi, c. 8, p. 425, habet puellas tres Dianæ donaria dedicantes, quas inter una vestem dedicat cum intextis puellis choream agentibus et flexuosis Mæandri errores amantis fluentis;

Καὶ βιτήν μὲν τὰςδε χοροῖθαλακὰς κίμυς κοῦρας,
 λοξὰ τε Μαϊάνδρου ρεῖθρα πολυπλαντός.

Vid. Salmas. ad Tertull. p. 302, ed. Parisin. Videor mihi tale panni genus θαλασσωτόν, κυματώδες videre in nummis Justiniani; ut ultimo versus primi tabulæ ænæ apud Du Cangium in Familiis Byzantinis p. 88, et ejusdem tabulæ versu secundo, item quarto bis. Novorum Græcorum sic dictos ποταμούς in vestibus sic describit Du Cange. *Linææ sunt*, ait, *candidæ rubeis intermistæ in palliis, mandyis et stichariis sacerdotum Græcorum.* — Andreas a S. Cruce apud eundem cappam ait vidisse Græci patriarchæ *rigis albis purpureisque per transversum a summo usque deorsum variatam.* Nihil profecto aliud sunt illæ per certa intervalla positæ in tuniceis a summa ora ad imam usque

tæniolæ, in quibus binæ extimæ linææ candent, mediæ singulares rubent, quam veterum *mæandri* aut *scalæ* Boetii in Consolatione, ubi habitum philosophi describit. Vestibus eam ait indutam fuisse, *quarum in extremo margine II, in supremo vero Θ legebatur intextum; atque inter utrasque litteras in scalarum modum gradus quidam insigniti videbantur, quibus ab inferiore elemento ad superius esset ascensus.* Disputatur, quid illæ litteræ sibi velint; non enim absque ratione confictas a philosopho fuisse palam est. Quantum colligo e sententia, quam ab aliis relata habeo, extra nexum excerptam, videtur pro II littera Γ reponenda esse, quæ Γένεσις significet, ut Θ notare videtur Θάνατος. Quas autem Boetius *scalas* appellat, eas sunt procul dubio tæniæ purpureæ alteriusve coloris, vestibus a summa ora ad imam parallelæ per certa intervalla assul aut intexi solita; qualium scalarum, mæandrorum undarumve, ποταμών aut θαλασσωτών, exemplum est videre apud Ciampinum t. II Monumenti vet. tab. 39.

(39) Si non contractum est pro ἀβάδια, adeoque non est Arabica vox *Abat*, non novi, quid sit aliud. Est autem *Abah* vel *Abat* gestamen Arabum Chaldæorum præcipue Christianorum, sæculo septimo Satyris Geriri poetæ, Christianis valde infesti, exagittatum, sed et patrum memoria itinerariis Petri della Valle et de la Roque celebratum. Laudatus Italus l. II, epist. 7, describit ut tunicam crassi filii in pectore scissam, absque manicis, quam super indusio gestent Arabes. Gallus autem pallium extimum appellat, pag. 4 de son *Voyage de Seyde au camp du grand Emir.* *J'avais, ait, par-dessus le tout une manière de manteau appelé aba, fait d'une espèce de bourracan bariolé de blanc et de noir avec de petites fleurs tissées d'or.* Miretur nemo me ubique Arabica crepare et captare. Si modum hæc in re excedo, patior quod amantes omnes solent. Vigiles et somniantes amata spectant et audiunt. Amavi quondam Arabicas litteras et strenue colui, magno cum rerum mearum dispendio, paucos in litteras commodo per hujus sæculi indolem, cui Arabica sordent. Non tamen nihilo propterea minus certum est numerosam catervam et velut coloniam vocabulorum Arabicorum in novam Græcam linguam immigrasse, ut a bellis et commerciis continuis gentium vicinarum contingere solet. Multa pacis bellicue negotia Græcis nullo non tempore fuerunt cum Saracenis, donec amorum res florent. Aliquando quoque traductæ in Græciam integræ coloniæ gentium orientalium Arabicæ loquentium. Vid. Nicephor. Patr. CPTani Breviar. p. 204.

(40) Cum μασούριον a Du Cangio Gl. Gr. per *lagenula* exponi viderem, dedi in Latinis *cum intextis lagenulis*. Rectene an secus, viderint alii. Versor profecto, ne rectius fuerit *cum intextis siphonibus* aut cannulis, cylindris longis. Nam quantum colligo ex allatis a Du Cangio in Gloss. Gr. exemplis vocis μασούριον, fuerunt masuria tubi vitrei longi ad inflandum vel injiciendum liquorem in vas aliquod sanguiferum. *Pannum admasurum* invenio apud Du Cangium Gl. L. h. v., qui locum hunc ex Leone Ostiensis I, I, Chronic. Cassin. c. 58, adducit: *pannum admasurum pro Byzantiis octo.* Non dubito dividendam esse vocem in duas ad *masurum*, id est *cum masuris* seu lagenulis intextis. Possem huc non sine specie veritatis referre *toaleas masoricas*, quasi lagenulis intextis ornatas, quarum meminit Anastasius in vita Leonis IV, p. 196: *obtulit tres toaleas* [ita legendum et hic et in altero ejusdem loco p. 188, quos ambos citat Du Cange v. *Olea*] *masoricas* admirabilis pulchritudinis, serico textas coloreque depictas, quæ scilicet

rum præstantiora quidem assutas habent aquilas dibratteas et basilicia seu arma aut insignia imperialia; ab his autem secunda et quoad pretium inferiora habent pro exemplo intexta dbellia seu parvas muscas. Sphincturia seu strictoria, thalassas seu maria [vestis genus ita dictum], et abdia cum latis loris, et abdia cum intextis lagenulis, partim prætextata prætextis dibratteis, partim etiam absque iis seu pura. Porro hypocamisobraccia seu braccas diversarum qualitatum, tam quoad capacitatem, quam quoad pretium. Epirrhaptaria seu injectoria scapularia, scapulas et caput tegentia, veri luminis, primi ordinis et secundi et tertii. Zostria seu cingula veri luminis varia, et pseudoxea seu pallidioris coloris, singula pretio unius nummi et quatuor miliaresiorum, alia pallidioris luminis pretio nummorum singulorum, alia pretio miliaresiorum octonorum. Calceorum ex adimio seu corduano paria diversa. Hæc omnia in bulgis aut et bisaccis debent deferri, et destinata sunt nobilibus transfugis, quibus dantur, et aliis nobilibus magnisque alienigenis, quibus mittuntur. Porro fert secum imperiale vestiarium vestes pro minutis, quales domi gestantur, præstantiores et nitidas, præ-

τὰ δὲ καὶ λιτά. Ἰποκαμισοβράκια (41) διαφόρων ποιότητων. Ἐπιρρίπτάρια, (42) ὄξεια (43) πρῶτα καὶ δεύτερα καὶ τρίτα, ζωστρία ὄξεια διάφορα καὶ ψευδοξεία (44) ἀνὰ νομίσματος ἐνὸς καὶ μιλιαρησίων εἴ. Καὶ ἕτερα ψευδοξεία ἀνὰ νομίσματος α', καὶ ἕτερα ἀνὰ μιλιαρησίων η'. Ἰποδήματα ἀδήμινα ζυγαὶ διάφοροι. Ἰστέον, ὅτι ταῦτα πάντα ἐν βουλγιδοῖς ἤ καὶ ἐν δι-σακκίῳς ὀφείλουσι βαστάζεσθαι. Ταῦτα δὲ διὰ τοὺς εὐγενεῖς πρόσφυγας τυγχάνουσι καὶ διὰ τὸ εἰς εὐγενεῖς καὶ μεγάλους ἔθνικοὺς ἀποστέλλεσθαι. Ἰμάτια λεπτόζηλα ἐκ τῶν κατ' οἴκου πρόσκριτα καὶ καθαρὰ ἀμφισμένα ἀπὸ τριβλαττίων καὶ διβλαττίων ὄξείων καὶ διβλαττίων ἀετῶν καὶ βασιλικίων καὶ βδελλίων, ἀμφοτέρωθεν δίσχιστα μετὰ περσικίων διὰ τοὺς στρατηγούς καὶ κλεισουράρχας. Ἔτερα ἱμάτια ἐκ τῶν κατ' οἴκου λεπτόζηλα δεύτερα λιτὰ δίσχιστα μανιακῆτα διὰ τοὺς θεματικοὺς τουρμάρχας καὶ λοιποὺς πρόσφυγας τε καὶ ἄρχοντας. Ἰστέον, ὅτι ταῦτα πάντα ἐν σκευαρίοις ἐνδεδυμένοις δι' ἀληθινῶν τομαρίων καὶ σιδήρων γανωτῶν μετὰ καὶ χαρταλαμίων ὁμοίως γανωτῶν βαστάζονται. Σφιγκτούρια, θάλασσα καὶ ἀδδία πλατύλωρα καὶ μασουρωτά, τὰ μὲν ἀμφισμένα ἀπὸ διβλαττίων, τὰ δὲ λιτά. Ἐπιρρίπτάρια ὄξεια διάφορα, ἱποκαμισοβράκια

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

festis diebus in circuitu allaris majoris dependerent. Sed masoricæ illæ huc non pertinent, utpote nomen habent de insula Majorica, in qua fiebant. Saraceni Andaluseni medio ævo maximum faciebant in Occidente commercium pannorum pretiosorum, ut passim celebrarentur *panni de Spanisio, purpuræ Almarienses*, et sic quoque *toalæ Majoricenses*.

(41) Id est *hypocamisæ* et *braccas*. In hunc modum reformanda nostra Latina. Quid autem sunt *hypocamisæ*? Quantum intelligo e sarragine exemplorum v. Κάμισσον et Ἰποκάμισσον allatorum a Du Cange in Gl. Gr., fuit κάμισσον idem quod χιτῶν exterior, brevior, ad genua desinens, ὑποκάμισσον autem chito interior, ἐσωφόρον, ad pedes vel talos desinens. Σφιγκτούρια vero forte fuerunt subuculæ, interulæ lineæ cuti proxime incumbentes. Illustrabit hæc nostra et rem illorum temporum vestiariam insignis locus Joannis Mussi in Chronico Placentino apud Murator. t. II, Ant. Ital. p. 320: *juvenes portant alia indumenta et larga [pallia aut chlamydes] et alia curta et stricta; et sic curta, quod ostendunt medias nates et genitalia [videtur τὰ καθάδια vel τὰς διπλοῖδας significare, quas nos Bruslatæ appellamus, quasi βράχη τοῦ στήθους, ἐπιχωράκια], salvo, quod portant caligas [id est braccas, femoralia] de panno sic longas [id est valde longas], ligatas in quinque partibus ad suparellas [id est annexas quinq̄uies τὰς ἐπενδύταις seu pannis illis pectoralibus; V. Du Cange v. *superalia*], quos portant de subtus alia indumenta, quæ cooperiunt totas nates, membrum et genitalia cum dictis caligis. Et etiam de subtus habent saraballas lineas strictissimas. Ergo saraballas appellabant indusia, de voce Arabica. V. Du Cange v. *Saraballa*. Quod addit *strictissima*, miror; nam Arabes *sarabâl* de amplissima quaque et maxime proluxa veste intelligunt. Inducit me tamen hic locus, ut τὰ σφιγκτούρια fuisse credam id, quod nobis indusia sunt. De braccis jam attigi, cum de τουβλοῖς agerem. Nam braccæ Græcorum erant sic formata, ut heiduccorum; procedebant scilicet a ventre imo inde usque infra suras, ut videre est in Menologio Basiliano t. I, p. 9, 22, 23, 26, 27 et*

alibi. Conf. Murat. Ant. Ital. t. II, p. 110. * [D. braccis imperatorum CPlatorum V. Du Cange ad Villeharduin. p. 309.] Antequam argumentum hoc deponam, juvat brevibus Glossam apud Du Cange in Gl. Gr. p. 564, illustrare, hanc nempe: *καμισάτοι dicuntur ministri ecclesiastici, qui in ecclesia calefaciendis sacris lebetibus occupantur*. Vox hæc non a κάμισσον, sed ab alia descendit Arabica vel potius Syriaca, quæ *ministerium* significat. Est quidem κάμισσον etiam Arabicæ originis.

(42) [Ἐπιρρίπτάριον, capitis tegumentum, quo patriarcha utebatur. Georg. Monach. p. 567.] Ex Leone Grammatico p. 490, patet esse capitis tegumentum. Frustra ergo reprehendit Goar. ad Cedren. p. 611. Xylandrum, quod *cucullum* vertit. Pariter Du Cange Gl. Gr. h. v. *frocco* monachorum comparat, ubi vid. Ex Nostri p. 419 apparet, vestem hanc jugulo fibulæ seu agraffi ope astringi potuisse.

(43) Sæpe perarduum est dicere, quem colorem ὄξεις significant, rubrumne, an violaceum. Sane ut plurimum reddere solent viri docti hanc vocem Latina *violaceus*. Sed rubrum quoque eam significare apparet e loco Nicetæ apud Salmas. t. II Hist. Aug. p. 560 et ex illo Chæremonis apud Eustathium ad Odys. K, qui ἰδίως τὰ ῥόδα ὄξυφγγῆ καὶ ἔκρος τιθνηγμχτα appellat. Non pallidi, sed intense rubri et ad fuscum pene accedentis coloris rosas intelligit. Sæpe quoque ὄξεις non colorem, sed coloris modum notat, intensum valde, vividum luminis et oculos ferientis. Hinc opponuntur τὰ ὄξεια et ψευδοξεία, lumine solo in censum veniente. At quando ὄξεια πρῶτα, δεύτερα, τρίτα recensentur, coloris, non luminis habetur ratio. Sæpius enim tingebatur pannus, et *sericum atque coccum non semel tinctum* habet Vita S. Amatoris apud Du Cange in v. *Plumatum*.

(44) Est idem quod *pseudoalthina*, de qua Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 405. Πορφύραν ἰφευσμένην τὸ ὄνθος memorat Theodorus Themistius p. 247, et πολλὰ βασανιστήρια τῆς πορφύρας et βασανιστάς ejus, de quibus supra jam dixi, ubi de ζυγοστάταις.

διαφόρων ποιότητων. Ἰστέον, ὅτι ταῦτα πάντα ἐν βουλγιδοῖς ἢ καὶ ἐν διασακίοις ὀφείλουσι βασιλεύσειν. Λογάριον εἰς ἐξοδὸν τοῦ φοσσάτου εἰς φιλοφρόνησιν τῶν ἀγωνιζομένων ἐν πολέμοις καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ εἰς λοιπὰς ἐξόδους, κεντινάρια (45), μιλιάρησια, σακκία (46) εἰς τὸ διδόναι τοῖς φυλάσσοις σχολαρίοις εἰς τὴν βασιλικὴν φῖναν (47), τοῖς τε βασιλικοῖς ἀγούροις (48) καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς βασιλικῆς ἐταιρείας καὶ ἄλλοις, οἷς ἂν κελεύει ὁ βασιλεὺς εὐσέβειαν (49) διδόναι, εἴτε καθ' ἐβδομάδα ἀπαξ,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(45) Jam quidem egi de centenariis ad p. 20 (horum Commentar. p. 44), neque rursus de illis sermonem instituerem, nisi me tum, cum illa scriberem et prelo excuderentur, præterisset insignis locus Abulfedæ, quem a me impetrare nequeo ut lectori negem, ut qui morem principum orientalium vegrandes et ponderosas auri argentique rotas dictas ad nummorum instar confandi et inscriptionibus ornandi, qualium vix umbræ sunt nostri sic dicti medagliones, præclare illustret. Narratigitur Abulfeda ad A. 377 (C. 998), Sahëbum, filium Ebadi, primum consiliarium et administrum Fachreddaulæ Bujidæ, qui Sahëb primus, ex imitatione forte aulæ Byzantinæ aut Romanæ, titulum *sahëbi*, hoc est *comitis*, in Arabicam gentem intulit (V. d'Herbelot p. 733), domino suo in Kalendis anni strenuè loco obtulisse nummum aureum mille *miscal* seu librarum pondi. Equiparari solet *miscal* sesquidrachmæ. Fuit ergo propemodum mille quingentorum fuculorum Belgicorum pondi. Verba auctoris sunt : *Fuluus* [hic est nummus] *soli tam aspectu* [ratilo], *quam forma* [rotunda] *similis, a cujus attributis attributa solis omnia desumpta sunt*;

Quem qui denarium [hoc est ducatum vel solidum aureum] *appellet, verum ille nomen ei tribuit. At qui mille denarios eum esse asseveret, ille dicit unum aliquod de hujus nummi prædicatis.*

Inventionis prorsus novæ. Nam a rerum principio cusus non fuit alter similis, neque signati fuerunt ejus sodales talibus characteribus.

Refert genus et nomen ad Schahinschahum [seu regem regum, Fachreddaulam et de eo vel Fachricus vel Schahinschahicus appellatur, velut mancipium ejus], *etiãmissi minutus* [et tanto domino indignus] *sit, ut qui munificentiam ejus imploratum veniunt.*

Significat eum in vivis exacturum esse tot annos, quot ipse miscal pendet; quo mundus de longa domini sui ætate lætari et bonam spem alere incipiat.

Dempta et in censum non admissa hyperbole, est elegans et nobile epigramma. En specimen D poseos Orientalium.

(46) Vereor, ut satis assecutus fuerim hujus loci sententiam. Videtur enim velle dicere saccos, qui scholaris in stipendium darentur. Unde concludas, militibus in saccis fuisse tum quoque solum stipendium, ut hodie apud Turcas fit, qui secundum bursas numerant, singulis bursis eandem certam nummorum summam continentibus. Adeoque debet, *sakkia* veluti pro specie quadam pecuniæ sumi, qualis sunt centenarii, etc.

(47) Apparet e pluribus locis hujus Tactici, *fnam* esse *exubias* vel *stationes castrenses*, vel quod essent fines, ὅροι, termini, ad quos finiti, definiti, confiniti (*confinés*, ut Franci dicunt), id est appositii essent et stare jussi milites. Φῖνα in genere est omnis *limes, terminus, ὅρος, ἔρμα*, quod finit rem et secernit eam a vicina. Hinc intelligas, quid sint

A *textatas triblatteis et diblatteis veri luminis et diblatteis aquillis et basiliciis et bdelliis*. Omnia ista sunt bis fissa et persiciis seu marsupiiis instructa et strategis atque cleisurarchis destinata. 272 Alia vestimenta ex genere domesticorum minuta secundi ordinis absque prætextis, bis fissa, torquata, pro turmarchis provincialibus et reliquis transfugis atque tribunis. Hæc in vasis deferuntur, quæ coriis purpureis induta sunt et instructa fermentis politis et chartalamiis [seu manubriis pergamenis] pariter

αὶ τέσσαρες φῖναι in Ecclesia, stationes nempe quatuor et termini velut, quos non excederent, qui a communione reliquorum fidelium separati essent. Anonymus in descriptione S. Sophiæ p. 261, ed. Combefis. in Originibus CPTanis : Τὰς τέσσαρας φῖνας τοῦ ναοῦ ὠνόμασε τοὺς δ' ποταμοὺς ἐξερχομένου ἐκ τοῦ παραδείσου, καὶ ἴδωκε νόμον, ἵνα κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἴστασθαι ἓνα ἕκατον ἀφοριζομένου. Ergo erant finæ illæ Ecclesiæ quas metæ, ubi confiniti, ἀφορισμένοι κεχωρισμένοι, starent a reliquo cœtu peccatores; V. Du Cange, h. v. in Gloss. G., a quo videtur Cl. Leiche inductus fuisse, ut apud Nostrum p. 14, *porticum* redderet. Est et ibi *meta* medio in triclinio statuta ex hedera, myrto et ros-marino sic facta, ut e tronco recto duo velut brachia aut tæcta, umbellas oblongas, extenderet, eoque præstaret usum porticum, non tamen arcuatas neque clausæ a lateribus, sed patentis et planæ ad instar litteræ T formatæ. In nostro præsentis loco per τὴν βασιλικὴν φῖναν intelligitur interior custodia circa tenitorium Augusti vel prætorium. Nam erat alia quoque exterior per ambitum extremum castrorum, ut patet e sequentibus p. 277. In circo quoque *fnæ* erat, alio nomine πῖ diota, porticus constans e duobus lateralibus et uno transverso ambulacro, quarto anteriore latere, per quod intratur, patente, ad instar litteræ Græcæ Πι dictæ, qualem vidi Amstelodami super Nonsfela, et exstat adhuc in Dalmatia apud Salonam ex vetusto palatio Diocletiani, ut patet, e figuris illius imaginis, quam dedit Sponius in Itinerar. t. I, p. 20, et ex eo Banduri not. ad Constant. p. 84 et Montfaucon. t. III, Antiqu. Explic. p. 134. Vide infra p. 355 : ἀνέρχονται μέχρι τῆς φῖνας ἕγουν τοῦ II, *Finæ* nomen illa porticus non eo obtinuit, quod porticus esset : nam φῖνα porticum per se non notat : sed quod in fine circa esset, ubi finiretur cursus. Quod autem *fnæ* hæc porticus esset, id accidens erat, neque ex eo effici potest, finam porticum notare.

(48) Interpretantur ἄγουρον juvenem grandis, robusto et venusto corpore : V. Du Cange li. v. et Γαρσονοστάσιον et Garso et ad Alexiad. p. 338. Veni aliquando in eam opinionem, descendere hanc vocem ab ἄκουρος, *juvenis imberbis*, cui barba nondum crescit. Sæpe γ et x permutantur. Ita παραγάδην habet du Cange Gl. Gr. pro παρακάτιον, *rele*, quod *lembum sequitur a piscatoribus tractum*.

(49) *Pietatem*, id est munificentiam. Ab εὐσέβεια pietate, adhuc superest in Italica lingua *pietanze, portio esculentorum, quæ monachis aliisque personis ultra panem ad victum datur*. Verba sunt Muratorii Ant. Ital. t. II, p. 1265. *Humanitatem* appellabant quoque Latini mediæ ævi et *pietatem*, V. Du Cange his in vocibus. *Solatium, solatia tribuebantur* est in cod. Theod., hoc est principis munificentiam effundebat; v. Guther. p. 499 et Du Cange Gl. Lat. h. v. Goar. ad Codin. p. 75, inter εὐσέβειαν et φιλοτιμίαν ita distinguit, ut illa sit liberalitas in Ecclesias, hæc in proceres et milites erogata. Sed locus noster hanc distinctionem destruit.

politit. Porro strictoria, thalassæ et abdia cum latis loris, et masurota, quædam diblatteis prætexta, quædam pura. Epirrhptaria vel scapularia varia; braccas diversorum generum. Hæc debent in bulgis aut et in bisacciis deferri. Fertporro quoque vestiariarum imperiale secum ad expensas fossati faciendæ logarium seu certam quamdam numeratæ pecuniæ copiam tam in centenariis, quam in miliariis, iisque in sacculos inditis, ut habeat imperator, unde largitionibus eos, qui sese strenuos in bellicis periculis monstrant, et tribunos honorare cæterisque necessariis expensis satisfacere possit; ut et scholaris, qui regiam finam vel custodiam castrensem obeunt, et regis aguris seu ephelis, et illis, qui ad regiam hetæriam pertinent, aliisque, quibus

JOAN. JAC. REISKII

(50) In Latinis permutavi harum vocum significaciones et per errorem tribui pyrecho, quod hisca erat, et vicissim huic, quod illius. Est nempe pyrecho terebella lignea, qua super hyscam agitata fortiter hæc ignem concipit. Hysca vero vel hisca, pro quo Latini propius ad originem *esca* dicebant, est fomes ignis, lignum spongiosum aut materies illa lignea fungosa, quæ in nucibus e. c. inter corticem et medullam sæpe invenitur, aut qualis est illa materies fungosa, quæ nostratibus *Schwamm*, *Feuer-oder Pulverschwamm* appellatur; V. de hac voce Paul. Leopard. Emendat. VIII, 7. et Du Gange Gl. Gr. h. v. Non est vox barbara, quod Græci perhibent, sed bene Græcæ originis, quamvis mutilata. Veteres Græci *εσχάρα* dicebant, item *στορέας*. Illud perhibet Theophrastus Hist. Plant., hoc Scholæstes Apollonii Rhodii ad l. i, v. 5. 1184, ubi sic ait: Τὰ ξύλα παρέτριβον καὶ ἐπ' αὐτῷ (sic leg., *postea, eo facto, per hoc*, aut ἀπ' αὐτῶν *ex illis eliciebant*) τὸ πῦρ ἔβαλλον. Ἡυρήια γὰρ ταῦτά φησι τὰ προστριβόμενα ἀλλήλοις πρὸς τὸ πῦρ ἐγγενῶν, ὧν τὸ μὲν ἐστιν ὑπτιον, ὃ καλεῖται στορέας, θάτερον δὲ παραπλήσιον τρυπάνω, ὅπερ ἐπιτριβόντες τῷ στορεῖ στρέφουσιν. Multis hunc morem ignem excitandi, Græcis, Latinis et Arabibus usurpatum declararunt Petrus Scriverius in Hist. Comitum Hollandiæ p. m. 391, et Schuliens. in Orig. t. I, p. 63.

(51) Hoc vocabulum Græcis cavum quodcumque receptaculum notat, sive vacuum, sive plenum rebus humidis aut siccis. Ita quoque Latini *lacus* dicebant, quo sensu in Latinis posui. Latini sequiores vitreas ollulas, in quibus lychnos per noctem ardentes deponabant metu scintillarum decidendum, ne circumposita incenderent, appellabant *crucibula*. V. Du Cange h. v. Vocabulum id a Germanica voce *Krug*, *crucha*, *cruche*, id est *ollea*, *urceo*, derivanda est, unde factum deminutivum *cruciolum*, interposito, *m*, *crucimolum*, eoque in *b* mutato, *crucibolum*.

(52) Vid. quæ infra ad p. 281 dicam.

(53) Dixi in Latinis, quid sit, ex mea quidem sententia. Nos appellamus *ein Wachsstok*. Forte Idem fuit *crinale*, de quo V. Du Cangium h. v.

(54) Perhibet Du Cange Gl. Lat. *Cereophalum*, a Cinnamo inventionem laternarum castrensiarum Manueli imperatori tribui. Non meminime id in Cinnamo legisse. Certe fallitur. Antiquiores enim illo eas esse, constat ex hoc loco. Tales laternas appellabant Latini *absconsas* et *sconsas* (quod candelæ ardentes in iis absconsæ latent), v. Du Cange Gl. L. h. V. Bernard. Monach. in Consult. Cluniac. : *prior accipit sconsam, quam ea hora candela intus accensa omni nocte parat illi hebdomadarius ad faciendam circum, id est circuitationem, lustrationem, quæ obeundo fit. E variis materiis faciebant tales absconsas, vitro et corio tenuiter raso, membranis*

A εἰτε κατὰ δύο, καὶ εἰς λοιπὰς ἐξόδους. Παραλαμβάνει δὲ ταῦτα ὁ τε σακελλάριος καὶ ὁ εἰδικός, καὶ βασιλεύουσιν εἰς τὰς φορτώσεις αὐτῶν πυρίκβολον μετὰ Ἰσκάς (50) καὶ κανδήλας ἀργυρᾶς γ', καὶ χαλκᾶς γ', μία μὲν εἰς τὸν κοιτώνα, μία δὲ εἰς τὸ κουκουμίλιν, ἑτέρα δὲ εἰς τὸ παρακοιτωνάριον. Ὅφειλει δὲ γίνεσθαι λάκκος (51) ἔχων βάθος σπιθαμᾶς δύο, καὶ ἵνα σκοπιζόνται ἐπάνω τῆς γῆς ὑπὸ πετάλων χαλκῶν κοσκινωτῶν, καὶ συμπαρακείνεται αὐταῖς πρὸς ἓν (52) τρία κηρούλια (53), φανάρια (54) χαλκᾶ κοσκινωτᾶ, καὶ ὠρολόγιον (55) μικρὸν ἀργυροῦν διὰ τὰ νυκτερέσματα, ὅπερ ὀφείλει ἴστασθαι εἰς τὸν κοιτώνα. καὶ ἕτερον χαλκοῦν, ὅπερ ὀφείλει ἴστασθαι ἔνθα οἱ κοιτωνῆται μένουσι. Πρὸς τοῦτοις σκουτέλλια ὀλόχρυσα δ', μινσουράκια ὀλόχρυσα β', ὀρθομί-

COMMENTARIUS.

B tennibus, et cornu, ad tabulas ligneas æneasse afflixis. Elegans est locus apud S. Altelmum de Laude Virginum :

*Nec laterna tibi vilesceat vitrea, virgo,
Tergore vel raso et lignis compacta salignis,
Seu membranarum tenui velamine facta,
Quamlibet ærata præcellit forte laterna.*

(55) Videtur mihi hoc ex loco satis tuto confici posse, jam ævo decimo horologia gestatilia, quæ rotis æneis, clateribus, funibus et appensis ponderibus aguntur, qualia nostra sunt, in usu fuisse. Nam quod *parvum argenteum horologium ad vigilias nocturnas* dicitur, profecto non potuit clepsydra fuisse. Pro totius enim, præsertim hibernæ, noctis spatio magnum vas requirebatur. Multo minus potuit gnomon fuisse. Nihil igitur reliquum aliud est, quam statuere, hoc parvum argenteum horologium fuisse gestabile, non quidem in marsupio, qualia nos perquam minuta habemus (nam id genus eo ævo nondum erat notum), sed quale in mensa reponi aut ad parietem erigi solet. Patet id quoque ex loco noto Regionis, quo dicitur *Haroun al Ruschid*, rex Saracenorum, Carolo M. horologium misisse, quod ille pluribus describit; repetere tamen non lubet. Saltem id ex eo loco colligitur, horologium istud mechanica arte fuisse actum. Habuerintne autem Græci horologia qualia nos in campanilibus Ecclesiarum nostrarum habemus, campanæ sono diei noctisque horas indicantia, non liquet, sed vix videntur habuisse, quamvis in nostro codice passim mentio fiat horologii S. Sophiæ, item Tripetonis et Chrysotricinii, et apud alios horologii S. Joannis Prodromi. Nam potuerunt in illis turribus fuisse reposita illa ligna, *σήμεντρα* Græcis dicta, quibus ad preces evocabantur olim Græci Christiani. Vid. ad p. 100 dicta. Non dissimulare tamen possum, constare e loco quodam Anthologiæ Græcæ sub finem libri iv, jam sæculo vi instructa fuisse horologia Græcorum aut tabulis æneis, in quibus duodecim horæ essent notatæ, aut campanis duodecies per diem sonantibus, initio a singulis ictibus factis et progressu usque ad duodenos. Nam locus potest utroque modo exponi, tam anceps est. Ecceum :

Δῶρον Ἰουστίνωιο τυραννοφόνου βασιλῆος
Καὶ Σοφίης ἀλόχου, φέγγος ἐλευθερίας
Ἐρώων σκοπιάζει σοφὸν σηµάντορα χαλκῶν,
Αὐτῆς ἐκ μονάδος μέχρι δυωδεκάδος.

De Justino juniore loquitur. Memorabile in hoc loco id etiam est, quod *æs, argutum horarum indicem*, appellat *lumen libertatis*. Sexto jam igitur sæculo campanæ earumque pulsatio erat symbolum libertatis urbium, ut hodie est. Vix putem alibi hujus rei vestigium exstare. Et hoc est, quare lo-

λια (56) ὀλίχρυσα δύο. Ἰστέον ὅτι ταῦτα ἐν τῷ συν-
εστῆσθαι ἔθνικους τῷ βασιλεῖ ὀφείλουσιν ἐνεργεῖν. Διὰ
τοῦτο γὰρ καὶ ἐν ταῖς φορτώσεσι τοῦ βασιλικοῦ βεστια-
ρίου τυγχάνουσιν, ὡς μὴ καθ' ἑκάστην ἐνεργοῦντα εἰς
τὸ βασιλικὸν τραπέζιον. Τὸ δὲ ἀσῆμιν τῆς βασιλικῆς
ὑπουργίας ὀφείλει βασιλεύειν ἢ ὑπουργία εἰς τὴν
φορτώσιν τῶν π' σαγμαρίων τῆς βασιλικῆς ὑπουρ-
γίας· ἀπ' οὗ δὲ ἀποκινῆσει ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ἐρή-
μους, δύο φῖναι ὀφείλουσι γίνεσθαι, καὶ καθ' ἑβδο-
μάδα ὀφείλουσι λαμβάνειν μιλιάρησια. Ὅμοιος καὶ
οἱ βασιλικοὶ ἄγουροι μπίουμᾶν καὶ μιλιάρησια. Οἱ
δὲ μπίουστροι καὶ οἱ πατρίκιοι καὶ οἱ ὀφφικιάλιοι συν-
εστῆνται τῷ βασιλεῖ εἰς τοὺς ἀκλήτους σὺν τοῖς
πραϊποσίτοις.

adjacere singulis terna cerulia [id est cerei, ut videtur, non recti, sed conglomerati], et laterne
æneæ, in summo pertusæ foraminibus, velut cribra; et horologium parvum argenteum propter vigiliæ
nocturnas, quod collocari debet in cætone; et aliud æneum, quod ibi debet collocari, ubi cætontis di-
versantur. Præterea scutellas quatuor solidas aureas, et minsuracia seu missoria, vel lances solidas aureas
duas, orthomilia [seu pyramides, quales lancibus ad occultandas dapes superimponuntur,] duæ totæ au-
ræ. Hæc vasa pretiosiora servire et in usum vocari debent tum, quum exteri cum imperatore convivan-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

eum hunc de campanis malim, quam cum aliis de
gnomone sciaterico accipere. Æque dubium porro
est illud, quod Muhammedani in turribus moschea-
rum suarum habebant suos *horarios* seu horarum
obseveratores, ut ex Abu Oseibah didici, qui de quo-
dam Muhammedo ait: *Erat phænix sui temporis in
scientia conficiendi horas* [id est horologia] *et in
scientia stellarum.* Erat ille homo Saladino æqualis,
id est vivebat sæculo XII. Verum quia additur,
eum fuisse peritum astronomiæ, pronum est colligere,
horologia illa gnomones solares horas ex
umbra metientes fuisse. Est tamen apud eundem
Abu Oseibam locus, qui magis stringere et aptius
rei præsentis congruere videtur. Paulo post nempe
infra superiorem de Abul Fadhlo filio, Abdel
Carimi, Al Muhamdeso seu Geometra dicto, Dama-
sceno, qui medio sæculo XIII, in Syria et Ægypto
vixit, inter alia hæc narrat, eum subtilem et
dextrum fuisse mathematicum et mechanicum, initio
quidem dexterrimum fabrum lignarium, deinde ad
altiora litterarum quoque humaniorum et theologiæ
sacra processisse. *Hic est ille, qui reparavit* [ser-
vandis in bono statu et reparandis, si forte labem
contraherent, invigilavit.] *horologia templi majoris
Damasceni, quorum ob inspectionem et visitationem
e fisco salarium fixum accipiebat.* Majus quid et
diversum a sciaterico procul dubio hic designatur.
Nam semel fixo in commodo loco gnomone solari,
non amplius opus eum custodiare, per temporum
intervalla visitare et reparare ruinosum. Verum
continuis vigiliis opus habere horologia nostra
majora campanis instructa, nemo est qui ignoret.
Neque de σημερινῆ ligneo commode dici potest
reparatio, cui non mathematicum hominem opus
est, sed tantum vulgarem fabrum adhibere sufficit;
quamvis de tali ligneo signo rectius, quam de
sciaterico, dicatur id observari. Nam illud sæpius
per diem pulsari debebat, et narrat Brochardus in
descript. terræ sanctæ, Nestorianos ad omnes horas
signum facere tabula lignea, defectu campanarum,
vid. p. 335 edit. Grynæi. Mihi quidem satis esto
rem in medio ponere ulteriori examini doctorum.
Præter alios multos, qui de veterum horologiis
disputarunt, quos Zimmermannus in Florilegio
Philologico v. *Horologium*, et Fabricius in Biblio-
graphia Antiquaria recensent, argumentum hoc
recentissima memoria attigerunt Dn. de Burette
dans les *Mémoires de l'Académie Royale des Inscripti-*

A *imperator vult pietatem seu donum caritatis dare,*
sive semel per septimanam id fiat, sive singulis
quatuordecim diebus semel. Mitto ceteras expensas.
Ista, quæ diximus, accipiunt iisque onerari sua
sagmaria curant sacellarius et idicus, uti etiam
hæc: pyrecbolium seu fomitem ignis ligneum, et
iscam seu terebram ligneam ignariam, et cande-
labra argentea tria et ænea totidem; quorum unum
quidem in cætone seu cubiculo dormitorio impera-
toris, alterum in cucumilio, tertium in paracæsto-
nario seu cubiculo, quod ad latus cætontis est, po-
nitur. Inferius habere debent singula singulos lacus
ad duarum spithamarum profunditatem; in summo
tectos bracteis æneis ad instar cribri perforatis; et
videtur, non recti, sed conglomerati], et laterne
æneæ, in summo pertusæ foraminibus, velut cribra; et horologium parvum argenteum propter vigiliæ
nocturnas, quod collocari debet in cætone; et aliud æneum, quod ibi debet collocari, ubi cætontis di-
versantur. Præterea scutellas quatuor solidas aureas, et minsuracia seu missoria, vel lances solidas aureas
duas, orthomilia [seu pyramides, quales lancibus ad occultandas dapes superimponuntur,] duæ totæ au-
ræ. Hæc vasa pretiosiora servire et in usum vocari debent tum, quum exteri cum imperatore convivan-

B *tions et belles-lettres*, et Cl. Muratorius, t. II,
Antiqu. Ital. p. 389, ubi inter alia miratur, quare
in veteri charta, quam producit, memoretur *noctur-
num horologium*. Non recogitabat scilicet V. D.,
veteres per diem ad solaria horologia respexisse,
de nocte ad clepsydras, aut etiam ad campanalia,
si quæ forte habuere. Et eo prorsus modo accipi
debet Aristoxenus apud Athenæum p. 174, narrans
Platonem sibi fecisse *νοκτερινὸν ὠρολόγιον*. Quæ
quidem in nostro loco memorantur horologia unum
argenteum, alterum æneum, videatur mihi quidem
arte mechanica rotis et ponderibus acta fuisse ut
nostra, illud autem, quod tabulam horarum indicem
argenteam haberet, argenteum, quod vero tabulam
æneam haberet, æneum a Nostro dici. Conf. Du
Cange v. *Horologium*, ubi cum inter alia posuerit
hanc vocem absque interpretatione, ut solet facere
in suspectis et ubi non liquet, juvat in transitu
monere, eo loco, quem e Synodo Nemausensi
citavit, vocem *horologia* significare fructus boræos,
τὰ ἐν ταῖς ὥραις λεγόμενα, collecta in æstate. Pos-
sit quoque *oporologia* ibi reponi.

(56 Quid credam esse, e Latinis meis apparet.
Forte sic appellata fuerunt ea vasa, quod miliare,
columnam miliarem, in conum præsectum desinen-
tem, referrent. Solebant autem olim cibaria coop-
erta introferri. Cerimoniale Davantriæ apud Jos.
Catalannum ad Cerim. Rom. Eccl. p. 150: *Porta-
buntur dicto regi cibaria omnia cooperta — regi
servietur de speciebus* [dulcibus] *cum drugerio cooperto.*
Possent quoque τὰ ὀρθομῖλια illa olim sic dicta
miliaria esse videri, quæ vasa erant metallica,
aquæ calefaciendæ, sic facta, ut in tubum conicum
abirent, habentem in medio sui cavitatem, in qua
carbones vivi reponerentur; quales adhuc hodie
habemus pro aqua theæ calefacienda aut in calore
conservanda. De illis miliaribus vid. Athenæus
III, 20, ubi ridet Græcum philosophum, qui Lati-
nam vocem miliarium Græca a se conficta ἰπυολέ-
της appellaverat, compositione prorsus non ridicula
meo iudicio, sed aptissima. Nam est λέδης, sed ab
imo ad summum cavus, ita ut tubus cavus caminum
referat, et vapor carbonum haud secus atque per
caminum exeat. Miliaria autem dicebantur tales
lebetes, quod forma miliare, passuum in viis indi-
cem, referrent, id est cylindrum perfectum aut
conum. Conf. Antholog. p. 161.

tur ; quem in finem quoque sarcinis vestiarii regii [non autem ministerii culinarius] induunt, utpote quotidie non servientia in mensa regia. Reliquam vero suppellectilem argenteam culinarem debet ministerium culinare in cæteris sarcinis attributorum sibi 273 octoginta mulorum sagmariorum ferre. Ex quo movet imperator in deserta, duæ debent finæ vel vigiliæ fieri, iisque septimanatim miliaria dari, Pariter quoque debent imperiales aguri vel ephēbi majumam et miliaria accipere. Magistri autem et patricii et officiales, uti et præpositi convivantur imperatori, etiamsi non nomine tenus evocati et invitati.

Pro idico destinata sunt sagm. 46.

Sumit idicus e cætone saccos pecuniæ signatæ, tam in centenariis, quam in miliaribus, pro imperiale hetæria et imperialibus aguris et scholaribus circa imperatorem ejus custodiendi causa agentibus; item pannos e foro a mercatoribus emptos decem, alios novem, alios octo, alios septem, alios sex ulnarum, loris distinctos, metaxotos [seu sericatos, id

JOAN. JAC. REISKII

(57) Non idem sunt ἡ ἀγορὰ et τὸ φόρον, quamvis videantur. Τὴν ἀγορὰν accipio hic pro ἡ ἀγορασίς, *panni ex emptione e foro* sunt panni per emptiōnem e foro comparati, non e regia fabrica deprompti. Ἄγορὰ est actus emendi, et τὸ φόρον locus CPLi, ubi panni venales prostabant.

(58) Cogitabam aliquando, annon hæc vestium nomina, decalia, octalia, etc. ad pondus auri intexti respicerent, ut decalia essent, quæ haberent auri intexti decera uncias, et sic porro. Sane Casaubonus ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 407, observat, pondus auri, quod vestibus inerat, a veteribus notari consuevisse, ut dicerent e. c. *subserica alba paragaudia triunæ*, — *bilibris, sexunæ*, etc., et ut p. 773: *tunica auroclavata subserica bilibris*. Sed cum auri hic loci nulla fiat mentio, rectius puto statui, decalia fuisse telas decem ulnarum, e quibus deinceps formandæ vestes essent, et sic porro nonalis, etc. Certe apud Ammian. Marcell. p. 205, interpretatur Valesius *quinguenarias materias* per trabes quinguentia ulnarum. Apparet hinc, quid sit *pallium triacontasimum* in Chronico Cassinensi IV, 17, quod dicitur Alexius Comnenus imp. pro altari ecclesiæ istius cœnobii misisse et donasse. Angelus a Nuce in notis ad illum locum putat ita appellatam fuisse illam telam, quod *triginta operarum, liciorum, florum, vel triginta fortasse colorum fuit*. Putem potius triginta ulnarum fuisse. Ascribam locum alia quoque de causa memorabilem. Ait igitur auctor: Alexius imp. CPTanus *per Joannem choropalsium* [id est curopalatam] *suum transmisit Beato Benedicto vece de dorso suo oxi deauratam*; quem *legatum prædictus abbas honorifice satis suscepit, eumdemque imperatorem participem bonorum, quæ in Casino operantur, in perpetuum manere constituit*. — *Alia vice libras octo solidorum Michalatorum misit idem imberator causa memoriæ et pallium triacontasimum pro altari nostræ ecclesiæ*. Aliam de significatione hujus vocis opinionem suam proposuit Du Cange in Gl. L. h. v., quæ tamen me nondum a me abstractit. Sed quid hic loci est *velis de dorso suo*? Putat Angelus a Nuce significari chlamydem imperialem; sed leg. potius *de diarrhodino*. Sed redeo ad propositum Ad hunc modum est *centenaria* arcus centum pedes amplus, unde Arabes suum: *cantar, pons*, etiam Hispanis servatum, assumpserunt; v. Du Cange h. v., qui tamen rectum non ferit.

(59) Refellit me formatio *ωτα* ut darem id quod in Latinis est. Sed debueram simpliciter vertere *sericos*. Nam μεταξωτὸς novi Græci dicunt pro μεταξίνος, ut constat e Du Cangii Gl. Gr. h. v. Forte quoque delendum punctum post ἀγροπιακὰ, et intelligendi panni, quorum cruda materia, sericum ex Ægypto CPLin advecta et ibi in telas contexta

A

Διὰ τοῦ εἰδικοῦ σαγμάρια μς'.

Λαμβάνει ὁ εἰδικὸς ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος σακκία χάραιγμα κεντηνάρια καὶ μιλιάρησια σακκία λόγῳ τῆς βασιλικῆς ἐταιρείας καὶ τῶν βασιλικῶν ἀγορῶν καὶ τῶν σχολαρίων καὶ τῶν παραμεινόντων τῶ βασιλεῖ εἰς τὴν φῖναν. Ἰμάτια ἐξ ἀγορᾶς ἀπὸ τοῦ φόρου (57) δεκάλια (58), ἐνάλια, ὀκτάλια, ἐπτάλια, ἐξάλια, ἡρωτὰ μεταξωτὰ (59) Αἰγύπτια· ἀληθινὰ ἐνθάδ'.

fuit. Non quidem nascebatur sericum in Ægypto, sed illuc per mare rubrum ex india apportabatur: poterat tamen sericum Ægyptium appellari, qui a Alexandria Constantinopolin mittebatur et illinc peti debebat. Omnes enim merces *anatolicæ* seu orientales (ita legendum apud Vopiscum in Aureliano p. 536, non *anabolicæ*, de qua voce summi viri quærun et rixantur) debebant per Alexandriam in Europam invehī, et Nicetas Choniates p. 244, ed. Venet. *στρικὰ ἐνδύματα* memorat, *ἄπερ ἐκ θηβῶν ἐπαπόλων βασιλεῖ κεχορήγηται*. *Pallia Alexandrina* sæpius leguntur apud Du Cangium v. *Pallium* et *Pigactium*. De fabricis τῆς μετέξης e Beryto et Tyro regnante Justiniano CPLin translatis locus insignis est apud Procopium Anecd. p. 111. Vel etiam sunt sericæ in Ægypto textæ, sed hic, CPLi, purpura tinctæ. Sericas certe telas in Ægypto textas fuisse, satis mihi probare videtur, quod p. 344, lego *δινίαι βλαττία*. Atqui Dinis, Tenis, Tanis, olim *Ταινία* et *Ταινίαις*, item *Διονυσίαις*, ἀπὸ τοῦ Διονύσου, dicta, est celebris urbs Ægypti, vid. quæ ad illum locum dicam. Objici posset, fuisse a Justiniano M. serici fabricas, aut, ut antea nunquam in Græcia notas, primum invectas, aut, saltem postliminio restitutas (qua de re prolixè disputat Salmasius ad Tertullianum) floruisse quoque tunc temporis easdem CPLi, et a Græcis artem serici producendi et fabricandi beneficio Roberti Normanni ad Latinos pervenisse, ut qui captos a se Athenis, in Peloponneso et alibi Græciæ Græcos textores secum in Italiam abripuit: ideoque non opus fuisse Græcis, ut sericum ex India per Ægyptum peterent. Verum facile est respondere, serici apud Græcos nati tantam non fuisse copiam, ut necessitatibus eorum et mercaturæ serici, quam cum Venetis et Pisanis in occidentem versus exercebant, sufficeret; quapropter eos coactos fuisse supplementa ex Ægypto petere. Id ipsum hodie quoque fit. Gignitur serici sat multum in Italia et elaboratur apud Genuam. Nihilominus tamen e Persia et India adhuc petimus. Constat quoque ex historia orientali istorum temporum ab Arabicis scriptoribus tradita, commercium serici tunc valde in Ægypto floruisse, et Saracenos Hispanos, quorum serici panni pro magna parte in Franciam ob viciniam regionum ibant ideoque a Francis scriptoribus sub Almariensium et aliorum pannorum nomine celebrantur, omne suum sericum ex Ægypto et præcipue Alexandria recessivisse. Dicam hæc de re plura ad Abulfedæ Anna. 344, seu Christi 955. Idem Abulfeda sæpius in vita sua meminit fabricæ pannorum sericorum Sulthanicæ seu Sulthanis Ægypti Mamlukis vulgo dictis propriæ apud Alexandriam. Sed de his fusiis dicitur si quando ipse prodierit auctor.

D

ταῦτα πάντα διὰ τὸ ἀποστέλλεσθαι εἰς ἐθνικούς λόγῳ Ἀ ξένων. Ἱμάτια ἐξάγορας ἀπὸ τοῦ φόρου, ἐβράμμενα δίσχιστα μανιακάτα, δεκάλια, ἐννάλια, ὀκτάλια, ἐπτάλια καὶ ἐξάλια, λωρωτὰ μεταξωτὰ Αἰγύπτια, ἀληθινὰ ἐνθάδια, βραμβακερά (60) ἀληθινὰ ἐνθάδια καὶ πράσινα ζωστρία διαφορῶν τιμῶν καὶ ποιότητων· σφιγκτούρια ἐκάστου ἱματίου πρὸς ἀναλογίαν ὑποκαμισοβράκια διαφορῶν τιμῶν καὶ ποιότητων· ἐπιβρίπτάρια διαφορῶν τιμῶν καὶ ποιότητων· τουβία ἐκάστου ἱματίου πρὸς ἀναλογίαν ὑποδήματα διαφορῶν τιμῶν καὶ ποιότητων· σάβανα μετὰ τῶν ἀκολουθῶν αὐτῶν πρῶτα, δεύτερα καὶ τρίτα. Ἰστέον, ὅτι τὰ μὲν βλαττία τὰ τε ἀράφια καὶ τὰ ἐβράμμενα ἐν σκευαρίοις ὀφείλουσι βαστάζεσθαι, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα, οἷον λωρωτὰ ἀληθινὰ ἐνθάδια ἐβράμμενα τε καὶ ἀράφια ἐν βουλγιθίοις ἢ καὶ διασακίοις· πυρ- ἐκβολα μετὰ Ἰσκακας, φανάρια χαλκᾷ κοσκινωτὰ β', B κανδηλαὶ χαλκαὶ εἰς τὰ βασιλικὰ πεντζιμένα δύο. πέταλα χαλκᾷ κοσκινωτὰ διὰ τὸ ἐπισκεπάζεσθαι τοὺς λάκκους, ἔνθα οἱ κανδηλαὶ ἀπτουσιν, Ὅφειλοι δὲ γίνεσθαι λάκκος ἔχων σπιθαμὰς δύο καὶ σκεπάζεσθαι μετὰ πετῶν χαλκῶν κοσκινωτῶν διὰ τὸν ἄνεμον καὶ τὸν καπνὸν, καὶ ἵνα συμπαρακινεῖται καὶ ταῖς κανδηλαῖς φατλία δύο καὶ κηρούλια δύο καὶ φανάρια χαλκοῦν διὰ τὰς ἀνακυπούσας χρείας τῆ νυκτὶ. Κηρούλια διόγκια τ', φατλία λίτρα τ', ἐπειδὴ ὁ δρουγγάριος καθ' ἑσπέραν εἰς τὸ κέρκιτον λαμβάνει ἕν, καὶ ἀπ' οὗ ἐνωθῆ τοῖς θέμασι, καὶ δύο καὶ τρία, ἐὰν ᾖ βία τοῦ ἀνέμου· χαρτία τομάρια τ'. Ἰστέον, ὅτι, ὅτε κελεύει ὁ βασιλεὺς περάσαι εἰς Πύλας, ὀρίζει τὸν κόμητα τοῦ στάβλου, καὶ καταβιάζει τὴν προμοσέλλαν εἰς Πύλας (61). Ὁμοίως καὶ C τὸν δομέστικον τῶν ὀπτιμάτων, ἵνα κάκεινος εὐρεθῆ μετὰ πάντων τῶν ὀπτιμάτων εἰς Πύλας, καὶ παραίγει κατὰ σαγμαρίον ὀπτιμάτων. Καὶ ἵνα προαποστέλλῃ δύο βασιλικούς, τὸν μὲν ἕνα εἰς Πύλας τοῦ διαπεράσαι τὸν λαὸν, ὡς πρῶτος καὶ εἰς τὸν Λευκάτην τοῦ ἐξελαύνειν τὰ καρδία (62) πρὸς τὸν Λευκάτην (63), τὸν δὲ ἕτερον εἰς Σάγγαρον καὶ εἰς τὸν ἅγιον Σαβῖνον. Προαποστέλλει δὲ τοὺς βασιλικούς καὶ πάντας, ἵνα ὑπαντήσωσι τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ εἰς Πύλας, καὶ μαγίστρους καὶ πατρικίους καὶ ἄλλους, οὓς κελεύει, ἅμα καὶ τοῖς πραιποσίτοις ἀναλαμβάνεσθαι μετ' αὐτοῦ εἰς τὰ δρομῶνια, καὶ ἀπὸ ἱκανοῦ διαστήματος τοῦ βασιλείου ὄρου γενόμενος, ὥστε αὐτὸν ἐπισκοπεῖν τὴν πόλιν, ἐγείρεται ἀπὸ τοῦ D

est, ut videtur, filis sericis intertextos] Ægyptios, purpureos indigenas [vel hic, Constantinopoli, paratos]. Destinantur ea exteris, quibus nomine numerum mittuntur. Item pannos e foro a mercatoribus emptos, jam consutos in formam vestimentorum gestabilium, his fissos, torquatos, decem, novem, octo, septem et sex ulnarum, lorotos metaxotos Ægyptios et purpureos indigenas, Bambacera [seu vestimenta e bombace aut xylo facta], purpurea, hic terrarum confecta, et prasina. Cingula diversi pretii et qualitatis. Sphincturia vel strictoria pro unoquoque vestimento talia, qualia unumquodque decent; braccæ diversi pretii et qualitatis. Scapularia quoque diversa ratione pretii et materiæ, tibialia pro singulis vestimentis, unicuique paria et apta; calceos diversi pretii et qualitatis; sabana cum adjunctis illuc pertinentibus, primi, secundi et tertii ordinis. Quidquid est blatteum, sive sit non consutum, sive consutum, debet in vasis vel cistis deferri. Reliqua omnia, ut lorota purpurea hic parata, tam consuta, quam non consuta, debent in bulgis aut et bisacciis deferri. Debet porro idicus secum ferre ignitabula, laternas æneas cribrosas duas, candelabra ænea pro impedimentis regis duo; bracteas æneas cribrosas, quæ sint opercula lacuum, in quibus candelæ ardent. Debet autem unusquisque lacus habere spitthamas in profunditatem duas, et operari æneis bracteis cribrosis ob ventum et fumum [quo simul hunc emittant, illum violentius irruentem arceant]. Debent quoque prope candelabra jacere fatlia duo [seu cerei recti] et cerulia [seu cerei conglomerati] duo et laterna ænea, ob incidentes nempe nocturnas necessitates. Debet porro habere tercentum cerulia, ponderes singula binarum unciarum, fatliorum libras tercentum; nam drungarius vespere ad circitacionem obeundam accipit unum cereum; et, postquam [imperator] ad legiones seu in castra venerit, interdum quoque bina et terna, 274 si ventus vehementer spiret. Tandem quoque fert idicus secum volumina chartæ [seu tergora Pergamena] tercentum. Quando imperator vult Bosporum trajicere et ad Pylas [locum sic dictum] movere, mandat comiti stabuli, ut promosellam seu sellarium equitatum imperatori peculiarem in Pylas deducat; quod is facit. Pariter quoque domesticus optimatum admonetur, ut conveniat ad Pylas cum omnibus optimati-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(60) Seu de bombace facta, hoc est aut de serico villiore, recrementis serici, aut de xylo, lana arboorea nobis dicto, aut tandem illo de genere lanificii, quod nobis *Flanell* dicitur. Latini certe medii ævi bombacinum et panellum, hoc est flanellum, pro eodem habebant, v. Du Cange v. *Panellum*. Pro βραμμάκηρ dicebant Latini medii ævi *Papayer*, unde alii *Papaver* effecerunt. *Vestes de papayer*, vel *papaver* et *papaverata*: vel *papayerata* sunt xylinæ, βραμβακερά. V. DC. v. *Papaver*.

(61) Πύλας. Πύλα: locus in Asia, prima statio a CPlii trajectis, v. Theoph. p. 251, 398, Constant. Themat. p. 9.

(62) Est pro Λευκάτιον, locus haud procul Chry-

sopoli; vid. Symeon Magist. p. 474. Non confundendus cum Leucade ad mare Ionicum, quam memorat Luitprand. p. 488, De utraque, Leucata in Asia, et Leucade apud Actium, insignis est locus apud Aristidem, t. I, p. 21.

(63) Sunt navigia minora, quæ majoribus inserviunt. Tale navigium designat vox Arabica unde hæc orta; v. Du Cange v. *Carabus*. Non confundenda species hæc cum altera navium specie Arabice *gorab* seu *corvus* dicta, unde Latini sua *golabia* nominarunt. Vid. Caffari Annales Genuenses t. VI, Scr. Rer. Ital. Murat. p. 261, et Du Cange v. *Golafri*.

bus et præstet numerum mulionum ex optimatibus sagmariis parem. Præmittit quoque imperator duo basilicos, unum quidem in Pylas, ut populum seu exercitum traducat, cui eidem quoque ad Leucatum eundum est, quo navigia ad Leucatum conducat; alterum vero ad Sangarum et S. Sabinum. Præmittit autem imperator basilicos et omnes reliquos convenire illuc jubet ideo, ut occurrant suæ majestati in Pylis. Magistros autem et patricos et alios, quos vult atque designat, nec non præpositos, sumit secum in dromonia; et satis procul a portu regio, ita ut jam totam urbem simul contueri possit, surgit e crabbato, [est illud cubiculum, quod navis præfecto et nauclero in puppi construi et incoli solet,] et stans in tecto navis, vultu versus orientem converso, tollit manus ad cælum, dextraque ter Urbem signat crucis signo, simulque pii voti hanc formulam pronuntiat: « Mi Deus, Domine Jesu Christo, in manus tuas commendo et depono hanc tuam urbem. Conserva eam ab omnibus eam invasis hostibus et calamitatibus, a bello civili et incursatione gentium exterarum; fac ut capi, ut vastari nequeat. In te collocatas habemus spes nostras: tu es Dominus misericordiæ et Pater commiserationum et Deus omnis consolationis. Tuum est

Α κραδβάτου (64), λαί ἴσταται κατ' ἀνατολὰς (65) τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἄριον, καὶ τρίτον τῇ χειρὶ τὴν πόλιν κατασφραγίσας, εὐχεται τῷ Θεῷ λέγων οὕτως: « Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεὸς μου, εἰς χεῖράς σου παρατίθω ταύτην τὴν πόλιν σου. Φύλαξον αὐτὴν ἀπὸ πάντων τῶν ἐπερχομένων ἐν αὐτῇ ἐναντίων καὶ δυσχερῶν, ἐμφυλίου τε πολέμου καὶ ἔθνων ἐπιδρομῆς. Ἀνάλωτον αὐτὴν τήρησον καὶ ἀπόρθητον, ὅτι ἐν σοὶ τὰς ἐλπίδας ἡμῶν ἀνεθέμεθα, καὶ σὺ εἶ Κύριος τοῦ ἔθους καὶ Πατὴρ τῶν οἰκτιρῶν καὶ Θεὸς πάσης πατακλήσεως, καὶ σὸν ἔστι τὸ ἐλεεῖν καὶ σώζειν καὶ ῥύεσθαι ἐκ πειρασμῶν καὶ κινδύνων νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. » Καὶ μετὰ τὸ διαπεράσαι τὸν βασιλῆα θεωρεῖ τὴν προμοσέλλαν τὰ τε παρῖππια (66) καὶ τὰ μωλάρια, καὶ διατάσσεται τῷ τοῦ στάβλου κόμητι καὶ τῷ χαρτουλάριω, ἵνα, καθὼς κατατέρω βῆθησεται, κομπινεύσῃ τὰ τε σγυμάρια καὶ τὰ παρῖππια. Καὶ κατὰ σγυμάριον ὀφείλει παρέχειν ὁ τῶν ὀπτιμάτων δομέστικος ὀπτιμάτων, ἐν καταγραφῇ ποιούμενος τὸ τε ὄνομα καὶ τὸ χωρὶον καὶ εἰ μὴν ἀπόληται, ζημιούται αὐτὸ ὁ ὀπτιμάτος· εἰ δὲ ἀποθάνῃ, ἀποκομίζει τὰς σφραγίδας (67) εἰς τὸν κόμητα καὶ τὸν χαρτουλάριον. Παρέχει δὲ καὶ ὁ κόμης τοῦ στάβλου εἰς τὰς φορτώσεις

VARIE LECTIONES.

Ἰ ΣΧΟΛ. Εὐχὴ τοῦ βασιλέως. (68).

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(64) Vocabulum hoc hic loci non *grabbatum*, lectulum, sed *diætam*, κατάστεγον, καταφυγὴν in media navi aut etiam in puppi, in quam se nauclerus cum vectorum honestioribus recipit, reliquo vulgo sub tabulatis latente. Batavi *Cayül* appellant. Eo sensu Basilus Patricius quoque in Naumachiis apud Fabricium Bibl. Græc. t. VIII, p. 140, v. 5 usurpat et continuatur Theophanis p. 217. Conspicitur imago talis grabbati in illa tabula ænea, quam Parisini typographi Scriptorum Historiæ Byzantinæ Codino et aliis multis regii illius operis absque iudicio præposuerunt, exhibentem Constantinum Palæologum ut navi Florentiam appellit.

(65) Non alio modo concipi potest quis CPLi in Asiam trajiciens, vultu versus orientem verso, urbem videre, nisi ex ultimo sinu Ceratino solvat. Concipi ergo debet imperator e palatio Blachernensi, aut illo tractu, aut etiam ex angulo urbis meridionali, e portu quodam versus Thraciam et mare Ægæum spectante, navim conscendens. Nam si fingitur e Bucoleonte avehens, ordinario portu augusti in urbe palatii, habebat urbem a dorso et prorsus videre non poterat, nisi vultu in occidentem verso. Et vel sic quoque dictus modo grabbatus respicienti obstitisset. Favet nobis id quoque, quod p. 285, rediens in urbem imperator eodem modo, quo exierat, dicitur in portu et ad portam Rbegii exscendere. Atqui propinqua ea erat Blachernis et in fine sinus Ceratini.

(66) Sæpiissime occurrit in hoc *Tactico* et apud recentiores Græcos hæc vox significatu diverso illi, quem primitus habuit. Origine tenus notat equum, qui præter alterum simul trahitur et inequitatur. *Concessa nempe erectione, unus et alter equus concedi censebatur: cum vero tertius veredus concedebatur, parhippus aut paraveredus dicebatur.* Verba Pancirolli mea feci a Goaro ad Cedron. p. 460 citata; conf. Guther. p. 631. Quoniam vero tales veredi secundarii generis erant deterioris, inde est, quod Anastasius locum Theophanis p. 347 vertens κα-

ρίππιον, *miserum equum* dedit et novi Græci, si bone memini, tantum pro equo carrario usurpant. Vid. Du Cangii Gloss. Gr. h. v. et Lat. v. *Paraveredus*, Vel potius parhippia et paraveredi sunt equi medii inter dextrarios, nobilissimos, et roncinos, vilissimos. *Dextrarii* respondent *promosellæ*. His inequitabant in pugna; cataphraoii enim erant. Ante pugnam et alio tempore, quando corpus movere vellent equitatione, insidebant paraveredis vel palafredis, parhippiis, qui sic dicti videntur fuisse, quod a latere dextrariorum incederent. *Roncini* denique erant sagmarii. Brunetus in Thesaurio MS. apud Du Cangium v. *Dextrarii*: *Il y a chevauz de plusieurs manières, à ce que li uns sont Destrier grant pour le combat, li autres sont palefroy pour chevaucher à l'aise de son cors, li autres sont roncins pour sommes porter.* Qui duobus talibus equis in pugna uteretur, ex uno defatigato, parhippio, in alterum, dextrarium, transsiliens Latinis *desultor*, Græcis ζευγίτης audiebat. Hesychius: ζευγίτης, μεταβάτης. Reddenda hæc vox est Diodoro Siculo XIX, 106. p. 399, ubi vulgo male ζευγίππας legitur. Fuit tamen cum crederem, *paraveredus* non vocem hybridam e Græca et Latina compositam, sed contractam esse ex *paratus veredus*, quia tales veredi cursus publici semper debebant ad celeres nuntios perterendos in mansionibus parati esse.

(67) Si id voluisset auctor, quod in Latinis dedi, potius τὰς κομδίνας vel τὴν κομδίναν dixisset. Ergo rectius puto de inusto cauterio locum hunc intelligere; adeoque debebat optimas seu agaso exsectam e femoribus equi rupli bullam regiam, seu inusta arma regia comiti stabuli exhibere, quibus fidem faciat, secum animal crepuisse.

(68) Scholion hoc in margine membranarum reperi. Nam de meo neque conjecturarum, neque aliud quidquam margini allevi.

κατὰ δέκα σαγμάρια σύντροφοι (69) τῶν Μαλαγίνων, ἵνα οἱ ὀπτιμάτοι σύρωσι τὰ σαγμάρια, καὶ οἱ σύντροφοι ἀκολουθοῦσιν αὐτούς, καὶ διορθοῦνται τὰ γομάρια. Καὶ ὅτε ἀποφορτώσουσιν εἰς τὸ ἀπληκτον τὰ σαγμάρια, ἀναλαμβάνει ταῦτα ὁ χαρτουλάριος τῶν Μαλαγίνων καὶ ὁ σφραμεντάριος μετὰ τῶν κομήτων καὶ τῶν συντρόφων καὶ τῶν ὀπτιμάτων, καὶ ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν βοσκὴν ὁμοίως καὶ εἰς τὰ παρίππια τῶν φορτώσεων κατὰ κ' παρίππια σύντροφοι εἰς. Καὶ ὅτε δώσει (70) τὸ βούκιον, πάλιν φέρουσιν αὐτὰ, καὶ παραδιδόσασιν, καθὼς ἐκομπινεύθησαν. Τὴν δὲ κριθὴν ἔλθον, τῶν τε σαγμαρίων καὶ παρίππων καὶ σελλαρίων, ἐν οἷς ἐκομπινεύθησαν, παραλαμβάνει ὁ χαρτουλάριος τοῦ στάβλου ἅμα τῷ κελλάρῳ τὴν κριθὴν, ἥτοι τὰς ταγὰς αὐτῶν ἐκ τοῦ πρωτονοταρίου τοῦ θέματος, καὶ χορηγοῦσιν ἐκάστου ἀλόγου ταγῆν. Ὁ δὲ πρωτονοτάριος λαμβάνει διάταξιν παρὰ τοῦ βασιλέως περὶ τῶν ἀπληκτων, καὶ ἀποτίθησιν ἐκαὶ τὴν κριθὴν καὶ πᾶσαν ἑτέραν χρεῖαν βασιλικήν. Τὰ δὲ ξενάλια τὰ τῷ βασιλεῖ φερόμενα διὰ κριθῆς παραλαμβάνει ὁ τοῦ στάβλου κόμης, ἐν καταγραφῇ ποιούμενος τὴν ποσότητα, ἅμα τῷ εἰδικῷ καὶ τοῖς νοταρίοις, ποιουμένων κἀκείνων ταῦτα ἐν καταγραφῇ, ἵνα μετὰ τὸ γενέσθαι καταστόλιον (71) λογαριάζηται ὁ πρωτονοτάριος καὶ ὁ χαρτουλάριος εἰς τὸ σέκρετον τοῦ εἰδικοῦ, ἵνα ὑπεξαίρωνται (72) αἱ ἡμέραι τῆς χορηγίας τῶν πρωτονοταρίων. Καὶ μετὰ τὸ περάσαι τὸν βασιλέα καὶ ἰδεῖν τὴν προμοσέλλαν διατάσσεται τῷ κόμητι, καὶ διανέμει αὐτὴν, καθὼς κατωτέρω ῥηθήσεται. Διὰ τοῦ κόμητος τῶν ὀπτιμάτων τῆς ὑπουργίας ἄνδρες σ' καὶ τοὺς μὲν ρ' ὀφείλει ἀναλαμβάνεσθαι ὁ κόμης τοῦ στάβλου καὶ ὁ χαρτουλάριος ἐν καταγραφῇ λόγῳ τῶν ρ' ἵππαρίων τῶν παρασυρομένων. Καὶ τὸν κόμητα μετὰ τῶν ἑτέρων ρ' ἀναλαμβάνεται ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικος τῆς ὑπουργίας καὶ ὁ οικειακὸς βασιλικὸς κελλάριος· καὶ οἱ μὲν π' σύρωσι τὰ π' σαγμάρια, οἱ δὲ κ' ἀκολουθοῦσι. Καὶ ὅτε καταθῆ ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἀπληκτον, ἐπαίρουσιν οἱ σύντροφοι καὶ οἱ ὀπτιμάτοι τὰ παρίππια τῶν ὑπουργῶν, καὶ ἀπάγουσιν εἰς τὴν βοσκὴν πρὸς τὸν χαρτουλάριον τῶν Μαλαγίνων. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ πᾶσαι αἱ φορτώσαι καὶ πάντες οἱ κομπινευθέντες βασιλικὰ ἄλογα, ἤγουν κατα σαγμαρίον ὀπτιμάτος, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται.

D thematis: et deinceps dividunt et unicuique animalii diarium suum pensum porrigunt. Protonotarius autem thematis admonitus imperiali dispositione,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(69) *Syntrophus* est, quicum, in cuius contubernio et oculis creverunt vereli et sagmarii, agaso, mulio. Tales Hispani *azemblarios* dicunt aut dicebant olim. Vox hæc est Arabicæ originis. *Zemil*, et cum præposito articulo *azzemil*, est sagmarium, jumentum onerarium vel onustum. Hinc *azzemilarius*, et prona depravatione *azemblarius*, qui sagmaria curat. V. Du Cangium h. v., ubi e charta quadam Hispanica hæc citat: *Sancimus, quod si quis azemblarius [syntrophus] et sui coadjutores [optimates] et portarii [oppidani, municipales] nostri in capièdo animaliu nobis et curiæ nostræ necessaria nuntiali fuerint, deliquisse*. Qui hic memo-

A commisereri et servare et eripere e tentationibus et periculis nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen. » Postquam fretum trajecerit imperator, lustrat promosellum seu equitatum suum sellarium et parhippia seu equos veredarios et mulos, et mandat comitistabuli et chartulario stabuli, ut eo modo, de quo deinceps exponetur, mulos et parhippia combinent, hoc est mulionibus una cum regia tessera ad requisitionem monstranda committant. Domesticus optimatum debet numerum mulionum ex optimatibus constantem præstare sagmariis parem et indicem facere, in quo scriptum sit et nomen uniuscujusque optimatis, et prædii, quod ex concessionem et assignationem regia possidet. Et si quidem amittat sagmarium suum optimas, sive ad aberaverit a via, sive autugerit, sive raptum ab hoste fuerit, luit ipse jactura fundi sui; quodsi vero exspiraverit bestia, exhibet comiti et chartulario, stabuli nempe, tesseras regias olim sibi, quum bestia sum sollicitudini committeretur, additas. Comes stabuli quoque pro singulis decuriis sagmariorum præstat singulos syntrophos seu contubernales aut comites itineris, e statione et stabulis regis apud Malagina depromptos eo fine, ut optimates quidem præcedentes loro pone se trahant sagmaria, 275 syntrophii autem pone subsequentes ea coram se agent, oneraque aut delapsa, aut ruina minantia rursus allevant, suumque in locum et in æquilibrium reponant. Id idem quoque in parhippiis onerariis obtinet, quorum singulis vicenariis singuli contubernales adsunt. Mulos, ut in stationem appulerunt, sarcinis liberatos tradi et adnumerari sibi curat chartularius Malaginorum; saframentarius autem comitesque et syntrophii et optimates exeunt cum bestiis in pascuum. Quando autem buccina signum receptui dederit, reducant animalia sua coramque exhibent illis, a quibus acceperant, eo modo, quo combinati fuerant, id est bestias simul atque tesseras acceperant. Quantum jam ad totum hordeum attinet, id est tam sagmariorum mulorum, quam parhippiorum, uti et sellariorum equorum, illud, hoc est statuta eorum in hordeo diaria, accipiunt simul et semel in una massa ibi locorum, ubi combinantur bestie [id est in singulis applicatiis] chartularius stabuli et cellarius a protonotario eujusque

D thematis: et deinceps dividunt et unicuique animalii diarium suum pensum porrigunt. Protonotarius autem thematis admonitus imperiali dispositione,

rantur *portarii*, sunt municipales, incolæ oppidorum; v. Du Cange v. *Portas*, *tribus* vel *regio urbis*. Apud Belgas id adhuc superest, qui vicum urbis *eene Buyré*, et civem vel municipalem Amstelodamenses *een Porter* appellant.

(70) Δώσει. Subintell. σημειῶν.

(71) *Reditum domum*. Illa vis inest particulæ κατὰ in multis compositionibus, ut κατὰγειν, *reducere domum hortenens absentem*, καθήκειν, *κατήχεσθαι, redire ab exsilio*. Conf. Aristophan. Ran. v. 1196.

(72) In hoc loco Latine reddendo sudandum mihi fuit, vereorque, ut aptum probumque sit, quod extundere potui.

nomina singulorum applicatorum continente, deponit ibi locorum, ubi deponere jussus fuerit, imputatam sibi copiam non hordei tantum, sed et aliarum omnium regii comitatus necessitatum. Id vero, quod in hordeo nomine muneris imperatori offertur, in fidem curamque suam accipit stabuli comes, scripto consignans identidem, quantum acceperit, coram idico et notariis, qui simul cum ipso idem faciunt, idque ideo fit, ut post reditum ab expeditione domum, quando protonotarius [generalis] et chartularius [stabuli] rationem a se præstiti et accepti penus reddent in secreto idici, remittantur [pro proxima expeditione] protonotariis dies, quibus debuissent alias necessaria præstare. Postquam trajecerit imperator fretum et lustraverit promosellam seu privum sibi suum equitatum, mandat comiti stabuli, quomodo actum cum eo velit, distribuitque eum eo modo, qui deinceps dicetur. Comes optimatum ministerii culinæ præstare debet viros ducentos, quorum partem dimidiam comes stabuli et chartularius ejus in fidem curamque suam accipiunt, nominatim scripto designatos, pro centum equis, qui coram imperatore trahuntur et producantur. Comitum optimatum vero cum altera optimatum centuria suam in fidem curamque accipiunt præfectus mensæ et domesticus ministerii culinæ et privatus regius cellarius. Et horum posteriorum octoginta quidem trahunt pone se totidem sagmaria; reliqui viginti gregem sequuntur. Hi optimates, unaque cum ipsis syntrophî, accipiunt, imperatore in stationem appulso, a ministris culinæ equos veredarios, et ducunt eos pastum ad chartularium 276 Malaginarum. Id quoque fit de reliquis onerariis, et idem faciunt in universum omnes, qui regia jumenta in combinam, id est commissionem fidemque suam, una cum tessera acceperint; nempe optimates singuli singulis sagmariis additi, ut supra jam dictum est.

Onerationes autem sic fiunt.

A [vel pro] regio ministerio culinari muli onerantur octoginta, parhippia sexaginta duo. A regia corte seu tentorii regii famulitio sagmaria quinquaginta, parhippia 43. A privato regio vestiario sagmaria 30, parh. 15. Ab idico sagm. 40, et hebdomariorum parh. 15. A protovestiario sagm. 4 et parh. totidem. A duodecim castonitis 24 sagm. et totidem parhippia. A quadraginta famulismensæ regis adstantibus sagm. 20 et totidem parh. A ducentis ad hæteriam pertinentibus viris sagm. 100 et 24 parhippia. A centum exteris hæteriarum præfectis sagmaria 50, parhippia 100. A comite stabuli sagm. 12 et totidem parhippia. A chartulario et episcita sagm. 16 et totidem parh. A promocondo cellarii regii stabuli sagm. 30 et parh. 12. A comite stabuli Urbis sagm. 2 et equi duo pariter ex urbanis. Ab ambobus stabuli comitibus [uno palatino, qui in Urbe agit, et altero, qui in Malaginis] sagm. 1 et equi ex urbanis 2. A quadraginta syntrophis vel contubernaliis sellariorum sagm. 5., parh. 40. A chartulario Malaginarum sagm. 5., et totidem parh. A saframentario sagm. 1 et equi duo. A quatuor comitibus Malaginarum sagm. 4, parh. 4. A stratiotico [seu rationali rei militaris] pro deferendis membranis regiis sagm. 2. A decano pro deferendis item chartis regiis sagm. 1. A quatuor papadis [vel clericis aut monachis de clero palatino, castra sequentibus] sagm. 4. Efficiunt in universum combinata sagmaria numerum 482. Quibus si addantur parasyrta seu sagma-

A Εἰσὶν αἱ φορτωσίαι οὕτως·
 Διὰ τῆς βασιλικῆς ὑπουργίας σαγμάρια κ', παρίππια ξβ'· διὰ τῆς βασιλικῆς κόρτης σαγμάρια ν', παρίππια μγ'· διὰ τοῦ οικειοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου σαγμάρια λ', παρίππια ιε'· διὰ τοῦ εἰδικοῦ σαγμάρια μ' καὶ τῶν ἐβδομηρίων παρίππια ιε'· διὰ τοῦ πρωτοβεστιαρίου σαγμάρια δ', παρίππια δ'· διὰ τῶν κοιτωνιτῶν τῶν ιβ' σαγμάρια κδ', παρίππια κδ'· διὰ τῶν σαράκοντα (73) τῶν περισταμένων τῆ τραπέζῃ σαγμάρια κ', παρίππια κ'· διὰ τῶν ἐπὶ τῆς ἐταιρείας ἀνδρας σ', σαγμάρια ρ', παρίππια (74). διὰ τῶν ρ' ἐθνικῶν τῶν ἐπὶ τῆς ζταιρείας σαγμάρια ν', παρίππια ρ'· διὰ τοῦ κόμητος τοῦ στάβλου σαγμάρια ιβ', παρίππια ιβ'· διὰ τοῦ χαρτουλαρίου καὶ τοῦ ἐπέκτου σαγμάρια ις', παρίππια ις'· διὰ τοῦ ἀποθέτου τοῦ κελλαρίου τοῦ βασιλικοῦ στάβλου σαγμάρια λ', παρίππια ιβ'· διὰ τοῦ σταβλοκόμητος τῆς πόλεως σαγμάρια β' καὶ πολιτικὰ ἱππάρια δύο· διὰ τῶν δύο σταβλοκομήτων σαγμάρια α', καὶ πολιτικὰ ἱππάρια β'· διὰ τῶν σαράκοντα συντρόφων τῶν σελλαρίων σαγμάρια ε', παρίππια μ'· διὰ τοῦ χαρτουλαρίου τῶν Μαλαγίνων σαγμάρια ε', παρίππια ε'· διὰ τοῦ σαφραμενταρίου σαγμάρια ι, ἱππάρια β'· διὰ τῶν δ' κομητῶν τῶν Μαλαγίνων σαγμάρια δ', παρίππια δ'· διὰ τοῦ στρατιωτικοῦ εἰς τὰ βασιλικά χαρτὰ σαγμάρια δύο· διὰ τοῦ δέκανου εἰς τὰ βασιλικά χαρτὰ σαγμάρια α'· διὰ τῶν δ' παπάδων σαγμάρια δ'· Ὅμοῦ τὰ κομπινευθέντα σαγμάρια υβ'. Παρασυρτὰ τὰ εἰς ὑπαλλαγὴ τῶν ἀποθνησκόντων καὶ τῶν ἀποστασιαρίων, καὶ ἐν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(73) Vulgus Græcus *σάρα* pro *τέσσαρα* effert, adeoque *σαράκοντα* pro *τεσσαράκοντα*; vid. Goar. ad Cod. p. 95, et Theophan. p. 400, v. Σαραντόπηγον et Du Cangii Gl. Gr. p. 800, ubi *σαρυντολειτουργο* habet, *quadraginta missæ, quadragenarium*. Ipsi jam veteres *σάρα* pro *τέσσαρα* et *τάρα* pro *τέτταρα* dicebant, ut patet ex Athenæo p. 224, ubi postea de superbia et scævitate piscariorum querens ait eos tam importunos et feroces esse, ut pretia piscium ne integris quidem verbis, sed

abruptis et parte quadam mutilatis indicent, ut non dicant τεττάρων ὀβολῶν, sed tantummodo τάρων :

οὐ λαλῶν
 Ὅλα ῥήματ' ἀλλὰ συλλαβὴν ἀφελῶν, τάρων
 Βολῶν γένοιτ' ἄν.

(74) Hic deerat absque lacunæ vestigio in codice numerus parhippiorum, quem ex computo deprehendi et supplēvi in Latinis.

καιρῷ τῆς ἀποβολῆς τῆς Συρίας εἰς ταγὴν κριθῆς σαγμάρια ρ'. Ὁμοῦ τὸ πᾶν σαγμάρια φπβ'. Καὶ τὰ παρίππια τὰ κομπινευθέντα υ'. Ἰππάρια καὶ παρασυστὰ τὰ ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως περιπατοῦντα δεξιά καὶ εὐώνυμα, ὁμοῦ τὸ πᾶν ἱππάρια μωλάρια απς'. Καὶ ἐστρωμένα σελλέρια λ'. Καὶ ὅσα ἂν ἐξέλθωσιν ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ὅσα ἂν λαβῆ ἐπὶ φοσσάτου ὁ βασιλεὺς, τούτων πάντων τῶν ἀλόγων τὰς ταγὰς παραλαμβάνει ἐκ τοῦ πρωτονοταρίου ὁ κόμης τοῦ στάβλου καὶ ὁ χαρτουλᾶριος καὶ ὁ κελλᾶριος, καὶ χορηγοῦσιν εἰς πάντα τὰ κομπινευθέντα ἄλογα. Ταγίζονται δὲ τὰ μὲν παρίππια καὶ τὰ μωλάρια διτάγιον, τὰ δὲ σελλάρια τριτάγιον. Ὁ δὲ ἐπεικτής παρίσταται εἰς τὰς ταγὰς τῶν ἵππων καὶ εἰς τὰ καλιγώματα καὶ εἰς τὰ καπίστρια καὶ εἰς τὰ σαγίσματα καὶ εἰς τὸν ποτόν. Θεσπισμα (75) δὲ ἀρχαῖον τυγχάνει βασιλικόν, ἵνα μηδεὶς λαμβάνῃ χαριστικὴν (76), μήτε μωλάριον, μήτε παρίππιον, ἔχον βασιλικὴν σφραγίδα, ἵνα μὴ κατακοινωθῆ ἢ προμοσέλλα καὶ ἀπόληται. Ἐὰν δὲ τις εὐρεθῆ τοιοῦτον ἔχων, ὡς κλέπτης καταδικάζεται· ἐκ δὲ τῶν μὴ ὄντων ἀλόγων ἐσφραγισμένων, ὅπου κελεύει ὁ βασιλεὺς, δίδωσιν, εἴτε ἐθνικοῖς, εἴτε πρόσφυξιν, εἴτε ἄλλοις τισίν, οἷς κελεύει καὶ βούλεται. Ἐσφραγισμένον γὰρ ἱππάριον ἢ μωλάριον βασιλικῆ βούφλῃ οὐδενὶ δίδεται εἰς χαριστικὴν. ἐπειδὴ γὰρ, ὅτε γηράσει καὶ ἀνεργήτων πρὸς ὁδοπορίαν γίνονται ταξειδίου, ἀλλάσσει αὐτὸ εἰς τὴν βασιλικὴν προμοσέλλαν. Ὀφείλει δὲ ὁ κόμης τοῦ στάβλου καὶ ὁ χαρτουλᾶριος μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν παρίστασθαι εἰς τὰς βασιλικὰς φορτώσεις, ἵνα ἕκαστον σαγμάριον βαστάξῃ μοδίω ἢ γομάριον καὶ ἂν εὕρωσι κατὰ τὴν ὁδὸν ἐπιφορτώματα, τύπτουσι τοὺς τεθεικότας τὰ τοιαῦτα, καὶ ῥίπτουσι αὐτά, καὶ μετὰ τὸ ἀποκατασταθῆναι τὴν κομπίαν, τότε, εἰ ἂν κελεύει ὁ βασιλεὺς περιπατεῖν τὴν μίαν κόρτην καὶ τὰς ἡμισείας τέντας, ἅμα καὶ τῆς ἡμισείας ὑπουργίας καὶ προεστρεπίζειν τὰ βασιλικὰ ἄπληκτα, γίνεται οὕτως. Καὶ ἕως οὗ ἐλωθῆ τοῖς θέμασιν, ἢ αὐτὴ ἀκολουθία γίνεται, καὶ ἢ τάξις τῆς περιπατήσεως ἐν τῇ ὁδῷ φυλάττεται κατὰ τὸν τύπον τοῦ διακινήματος.

quando regis sarcinæ jumentis imponuntur, et prospicere, ut sagmarium unumquodque competentens suum onus, quale scilicet octo frumenti modios æquat, accipiat. Potestas illis est, si ipsa in via deprehendant jumentum unum alterumve superoneratum esse, illos fustibus cædendi, qui oneri præscripto plus adjecerint, et ipsa superaddita onera dejiciendi. Ut combinationes jumentorum tandem rite fuerunt reductæ [sc. e pascuis], præcipit imperator, si ipsi placet, alterutram cortem et dimidiam partem tentarum atque ministerii culinaris præcedere et ante adventum suum regia applicata præparare. Et donec sese adjunxerit thematibus seu pervenerit ad legiones, observatur idem tenor et ordo processionis in itinere secundum formam consuetam notus, id est expeditionis bellicæ.

Περὶ τῶν κερκῆτων.

Ἰστέον, ὅτι, ὅτε κερκετεύει ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης τὰς ἐσπέρας, λαμβάνει φατλίον ἀπὸ τοῦ εἰδικοῦ, καὶ οἱ ρ' σχολάριοι, οὓς ἔχει, ποιοῦσι τὴν

aria, quæ vacua oneribus ad latus oneratorum trahuntur et incedunt, substituenda in locum exspirantium aut aberrantium aufugientiumve et abactorum, accipiuntque diarium hordei pensum, quando in Syriam invaditur (sunt autem ea numero centum), conficitur numerus sagmariorum 582. Parhippia combinata conficiunt 400 equos, quibus si addantur illi equi, qui duabus in seriebus, dextra sinistraque, coram imperatore præcedunt (sunt autem illi numero 104), conflunt in universum jumenta mille octoginta sex; et strata incessuque semper adaptata sellaria triginta. Horum omnium, et præterea quotquot accesserint ex Urbe, et quotquot imperator tempore fossali nanciscatur, horum, inquam, jumentorum omnium pensa diaria a protonotario 277 accipiunt comes stabuli et chartularius et cellarius, et inde attribuunt ea combinatis jumentis. Et in parhippia quidem atque mulos imputatur pensum geminum, in sellariis autem equos triplum. Epictes vero [id est compulsor et operarum regiarum præfectus], adstat observator, quando equi pensa sua accipiunt, et caligas et capistra et stragulas et potum. Est porro vetus edictum regium, ne quis in munus accipiat mulum parhippiumve, quod habeat imperiale signum impressum, ne promosella seu equitatus privatis Augusti usibus destinatus in vulgi cedat usus promiscuos, eaque occasione minuatur et pereat. Si quis igitur signatum armis imperialibus jumentum habere deprehendatur, is tanquam fur in jus vocatur et damnatur. De ceteris jumentis non signatis largitur imperator pro lubitu tam exteris, quam transfugis aliisque, quibus vult et dari jubet. Equi autem et muli, augusta signati bulla, nemini, ut dictum est, pro dono gratuito dantur. Vetustate autem detritum et laboribus bellicis itineribusque obeundis ineptum porro factum quidquid fuerit, id, suffectis in ejus locum aliis, absconditur in promosellam imperialem seu promtuarium et scholam velut atque seminarium sellariorum imperialium. Adesse debent stabuli comes et chartularius cum reliquo officio suo,

quando regis sarcinæ jumentis imponuntur, et prospicere, ut sagmarium unumquodque competentens suum onus, quale scilicet octo frumenti modios æquat, accipiat. Potestas illis est, si ipsa in via deprehendant jumentum unum alterumve superoneratum esse, illos fustibus cædendi, qui oneri præscripto plus adjecerint, et ipsa superaddita onera dejiciendi. Ut combinationes jumentorum tandem rite fuerunt reductæ [sc. e pascuis], præcipit imperator, si ipsi placet, alterutram cortem et dimidiam partem tentarum atque ministerii culinaris præcedere et ante adventum suum regia applicata præparare. Et donec sese adjunxerit thematibus seu pervenerit ad legiones, observatur idem tenor et ordo processionis in itinere secundum formam consuetam notus, id est expeditionis bellicæ.

De circitoribus et circitationibus

Quando circitat drungarius vigilis singulis vespers, sumit ab idico fatium seu cereum unum. Centum, quos ille sub se habet, scholarii faciunt finam seu

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(75) Ut divina omnia erant imperatorum, ita quoque mandata, edicta erant θεσπίσματα, oracula; vid. Theoph. p. 22, 80 et 86, ut alios mitam.

(76) Ita membranæ. Sed rectius χαριστικὴν pro χαριστικόν, nisi forte δωρεάν priore in casu subintelligatur.

custodiam externam, illis, qui ad heteriam pertinent, custodiam tenentibus internam sub inspectione heteriarchæ, extra quidem, at prope tamen cortem, ibi ubi annexi palis terminant funes ejus. Signum drungarius ab ipso imperatore privatim accipit, sive Salvatorem, sive Deigenitricem, sive archistrategum, 278 id est archangelum Michaelem, sive alium aliquem SS. Martyrum, qui copiis et rebus militaribus præesse reputantur, sive tandem aliud quodcumque domino videatur, singulis vespere aliud atque aliud. Porro constituit drungarius epistatas seu inspectores, qui excubantibus instent improvisi, totamque per noctem excubias obeundo lustrant. Id ipsum quoque heteriarcha in heteria sua facit. Ex quo drungarius circuitavit, neque cætonites amplius habet facultatem extra souta, id est extra vallum, procedendi, neque ad heteriam pertinens aliquis, neque ullus alius, senex juvenisve sit, dignitate eminens aut inferior, nisi signum ab imperatore accipiat, et illud ad drungarium referat. Si nihilominus præsumat aliquis absque signo edito extra vallum procedere, deprehensum illum in vinculis abripiunt ad drungarium, ejusque rei notitia refertur ad imperatorem, ejusque exploratur sententia, quid de tali actum velit. Si vero nactus ab imperatore signum ediderit apud drungarium, educitur ab illo; meminisse tamen eum oportet, ut per eundem exitum, per quem emissus a drungario fuerit, redeat. Alias enim vincitur a pedituris, et mane traditur imperatori. Observatur id, donec, finita expeditione, domum remigretur. Ex quo autem ad legiones pervenerit imperator, additur superioribus ambabus

A φῖναν τὴν ἔξω, καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ἑταιρείας κρατοῦσι φῖναν ἔσω μετὰ τοῦ ἑταιρειάρχου πλησίον ἔξω τῆς κόρτης, ὅπου εἰσὶ δεδεμένα τὰ σχοινία αὐτῆς, καὶ λαμβάνει σίγνον ἀπὸ τοῦ βασιλέως μυστικῶς, εἴτε τὸν Σωτήρα, εἴτε τὴν Θεοτόκον, εἴτε τὸν ἀρχιστράτηγον, εἴτε τῶν ἁγίων μαρτύρων τῶν στρατηλατῶν (77), εἴτε ἄλλο τι, ὃ κελεύει ὁ βασιλεὺς. Καὶ ὑπαλλάσσει ἐκάστης ἑσπέρας τὸ σίγνον, καὶ ἴσθησιν ἐπιστάτας (78), καὶ περιγυροῦσι δι' ἄλλης νυκτὸς τὴν φῖναν. Τὸ αὐτὸ καὶ ὁ ἑταιρειάρχης μετὰ καὶ τῆς ἑταιρείας. Καὶ ἀφ' οὗ κερκετεύσει ὁ δρουγγάριος, οὔτε κοιτωνίτης ἐπ' ἐξουσίας ἔχει ἔξω τῶν σκουτρίων εἰσελθεῖν, οὔτε τῶν ἐπὶ τῆς ἑταιρείας, οὔτε ἄλλος τις μέγας ἢ μικρὸς, ὑπερέχων ἢ ὑποβεθικῶς, ἐὰν μὴ λάβῃ τὸ σίγνον ἀπὸ τοῦ βασιλέως καὶ ἔλθῃ εἰς τὸν δρουγγάριον. Εἰ δὲ δοκιμάσει (79) τις ἐξελθεῖν ἄνευ σίγνου, δεσμοῦσιν αὐτὸν καὶ ἀπάγουσιν εἰς τὸν δρουγγάριον, καὶ ὑπομινύσκειται περὶ τοῦτου ὁ βασιλεὺς, καὶ εἴ τι κελεύει ἢ βασιλεῖα αὐτοῦ. Εἰ δὲ λάβοι σίγνον παρὰ τοῦ βασιλέως, ὁποθεν αὐτὸν ἐκβάλλει ὁ δρουγγάριος, ἐκείθεν καὶ πάλιν εἰσάγει, καὶ ἀλλαχόθεν οὐκ ἔξιστιν αὐτὸν εἰσελθεῖν, ἐπεὶ παρὰ τῶν πεδητούρων (80) δεσμεῖται, καὶ τὸ πρῶτ' ἐν βασιλείᾳ παραδίδοται. Τοῦτο δὲ φυλάττεται μέχρι τοῦ καταστολίου. Ὅτε δὲ ἐνωθῇ τοῖς θέμασι ὁ βασιλεὺς, γίνεται προσθήκη ἄλλης μιᾶς φῖνας πλησίον τῶν ἐπὶ τῆς ἑταιρείας, ἧγουν ἔξω τῆς ἑταιρείας καὶ ἔσω τῶν τοῦ δρουγγαρίου σκουτρίων. Διερχομένου δὲ τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς θέμασι, ὑπαντάτα' παρ' ἐκάστου θέματος, δηλονότι παρατεταγμένου ὄντος τοῦ θέματος. Καὶ δὴ τοῦ βασιλέως διερχομένου, ὡς C ἀπὸ διαστήματος ἱκανοῦ πρὸ τοῦ τὸν βασιλεῖα καταλαβεῖν, ἀποβαίνουσι (81) τῶν ἵππων ὃ τε στρατηγὸς καὶ

VARIÆ LECTIONES

ἢ ὁ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(77) Sancti militares sunt duo SS. Theodori (Theodorus stratelates et Theodorus tiro), et S. Demetrius et S. Procopius. Atque hi οἱ καλλῖνοι: dicuntur et invocantur a Græcis, ut victoriæ promi condii. Conf. Nicetas 40, vid. Goar. ad Codin. p. 86, et Cedren p. 681. Addit Constantinus Vita Basilii Maced. p. 199 duo alios, Hesperum et Zoen.

(78) *Inspectores*, qui quasi *stant super militibus*. Sed potest quoque reddi *visitatores*, ἀπὸ τοῦ ἐπιστῆναι, qui subito non opinantes opprimunt et lustrant eorum res et actiones: vel denique *observatores*, *custodes* boni ordinis, τοὺς ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης, *modestix vel disciplinæ præfectos*, quorum est videre, ut omnia modeste fiant. Nam ἐπιστήμη novis Græcis est modestia, prudentia, attentio judiciosa hominis ad actiones suas et cuique loco temporisque decorum, τὸ μετὰ ἐπιστάσεως πράττειν. Cyrillus in præfal. ad Catecheses: βλέπει μοι τὸ σιμνὸν τοῦτο τῆς ἐκκλησίας κατὰ στῆμα; θεωρεῖ μοι τὰξιν καὶ ἐπιστήμην, *bonum ordinem et modestiam, discretionem*. Euseb. VIII. 17, p. 316, ὥστε μηδὲν ὑπερνεκτίον τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦς πράττειν. Zosimus, II, 32: τὰ περὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐπιστήμην ἁμαρτανόμενα ταῖς καθήκουσας ἐπ' ἀνώρθου κολλᾶσαι. Clemens I. II, Consist. Apostol. c. 57: χρὴ γὰρ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐπιστημόνως καὶ νηφαλέως καὶ ἔργηγορότως ἕσταναι. V. Du Cange v. ἐπιστημονάρχης, quasi ὁ ἀρχὼν τῆς ἐπιστήμης aut ἐπιστημοσύνης.

(79) *Auleat, attentet*. Ut Franci dicunt *attentor à la vie de quelqu'un*, δοκιμάζειν, periculum facere necis alicui inferendæ, et *attentat* pro audaci scelere, et nos quoque dicimus *probiren pro audere*: *ich wills auf die Gefahr, probiren*: sic quoque Græci novī δοκιμάζειν pro *audere* usurpant. Natant in Theophane et similibus exempla; v. e. c. Nicet. p. 46.

(80) *Pedaturæ* et corruptiori pronuntiatione *pedituræ* sunt certa spatia terræ centum pedum numerum implentia. Hunc stationes militares in mœnibus et castris certo quodam et geometrico tot et tot pedum numero a sese invicem distantes, et tandem melonymice milites ipsi in stationibus, *pedaturis*, excubias agentes; vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Vel sunt *pedaturæ* loca, spatia, in quibus pes, homo *pedatur*, ἐμπεδοῦται, firmiter, stabiliter consistit. Hinc pro arca, in qua homo vel aliud quid consistit. Facile hinc perspicitur, quare *impedatura* dictus fuit articulus unus in arbore genealogica, circulus unusquisque in catena genealogica: τὸ βῆμα, ἢ ἐμπόδωσις. Conf. Du Cangiū voce *Impedatura*. Ut τῆς πεδατούρας στρατιῶται apud Matal. t. II, p. 50, sunt milites, qui per certas proportionatas distantias a throno imperialis stant, hi propius, illi remotius, quod interpres non percepit.

(81) Conf. epistola J. Lipsii ad Dav. Hoeschelium in hujus notis ad Photii Bibliothecam p. 929.

ὁ πρωτονοτάριος τοῦ θέματος καὶ οἱ τουρμάρχαι καὶ οἱ δρουγγαροκόμητες καὶ ὁ μεράρχης καὶ ὁ κόμης τῆς κόρτης καὶ ὁ χαρτουλάριος καὶ ὁ δομέστικος τοῦ θέματος, καὶ ποιοῦσι δέξιμον (82). Καὶ τοῦ βασιλέως διερχομένου, πίπτουσι πάντες οἱ προσηρημένοι ἐπὶ γῆς (83), προσκυνοῦντες τὸν βασιλέα· οἱ δὲ στρατιῶται πάντες ἴστανται καθαλλάριοι. Καὶ μετὰ τὸ προσκυνῆσαι τοὺς στρατηγοὺς σὺν τοῖς προλεχθεῖσιν ἄρχουσιν ἐκνεύει ὁ βασιλεὺς ὀλίγον τῆς ὁδοῦ, λέγων πρὸς αὐτούς· « Καλῶς εὐρομεν (84). » Ἔττα ἐρωτᾷ αὐτούς· « Πῶς ἔχετε, παιδία μου (85); Πῶς ἔχουσιν αἱ γυναῖκες ὑμῶν, αἱ νύμφαι μου, καὶ τὰ παιδία; » Κάκεινοι λέγουσιν, ὅτι· « Ἐν τῇ ζωῇ (86) τῆς βασιλείας σου καὶ ἡμεῖς οἱ δοῦλοι σου ὑγιανομεν. » Καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς ἀποκρίνεται· « Χάρις τῷ ἁγίῳ Θεῷ τῷ ἐν ὑγείᾳ διατηροῦντι ἡμᾶς. » Καὶ πάντων τῷ βασιλεῖ ἐπευχομένων, ὁρίζει ὁ βασιλεὺς τὸν στρατηγὸν καὶ πάντας τοὺς προσηρημένους ἄρχοντας καθαλλικεῦσαι καὶ μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτῶν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἰδίαν καὶ ὠρισμένην αὐτοῖς τάξιν. Εἰ δὲ μᾶλλον καλεῖται ὁ βασιλεὺς ἀποσωρευθῆναι τὰ τε τάγματα καὶ τὰ θέματα, εἴτε ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀρμενιακῶν εἰς τὸν Δαζιμῶνα, εἴτε ἐν τῷ θέματι τοῦ Χαρσιανοῦ εἰς Καισάρειαν, εἴτε ἐν ἑτέρῳ θέματι πρὸς τὸν τόπον, ἐν ᾧ μελλεῖ φορστατεῦσαι, ἐπιτηδείου τυγχάνοντος· καὶ ὅτε ἔλθῃ ἔγγιστα πρὸς τὸ ἀπληχτον ἀπὸ τριῶν μιλίων, προῦπαντῶσι τὰ τε τάγματα καὶ τὰ θέματα ἐπευχόμενοι τῷ βασιλεῖ, καὶ πρὸς ἕναστον τάγμα καὶ θέμα λέγει ὁ βασιλεὺς, ἐκνεύων πρὸς αὐτὸ, οὕτως· « Καλῶς ὑμᾶς εὐρομεν. Πῶς ἔχετε; πῶς ἔχουσιν αἱ νύμφαι μου, αἱ γυναῖκες ὑμῶν, καὶ τὰ παιδία; Πῶς ὑμῖν τὰ ἐν τῇ ὁδῷ διηλύσθη; Ἀγωνίσασθε, τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται καὶ παιδι! ἔμα, ἵνα ἐν καιρῷ δέοντι ἐπιδειξήσθε τὴν γενναϊότητα καὶ τὴν ἀνδρείαν ὑμῶν καὶ τὴν πρὸς Θεὸν καὶ βασιλείαν ἡμῶν πίστιν ὀρθῶν καὶ ἀγάπην, ἵνα ἡ βασιλεία ἡμῶν ἀξίως τῆς ἀνδρείας καὶ γενναϊότητος ὑμῶν καὶ ὀρθῆς πίστεως καὶ ἀγάπης εὐνοίαν ἀποδείξω-

A fua seu custodia tertia, medium tenens locum inter hetæriam et scholarios drungarii. Imperator legiones pertransiens excipitur ab unaquaque legione in armis et acie stante. Scilicet commodo intervallo antequam imperator prope adveniat, descendunt ex equis strategus et protonotarius thematicis, turmarchæ, drungarocomites, meraroha, comes cortis, chartularius et domesticus thematicis; et faciunt deximum seu corpus advenientem dominum excipere atque salutare paratum. Imperatore transeunte, procidunt omnes in terram, ejus majestatem adorantes; milites autem manent considentes in equis. Post factam a strategis et cæteris diotis magistris militaribus adorationem deflectit imperator tantillum de via, et ad eos converso sermone: « In pulchris, » ait, « bonisque omnibus vos agentes reperiamus velim. » Dein interrogat: « Quomodo valetis, mei filii? quomodo valent uxores vestræ, meæ nurus? quomodo liberi vestri? » Respondent: « In vita majestatis tuæ et quamdiu ea bene valet, etiam nos servi tui bene valeamus. » Respondet imperator: « Gratia sit optimo et summe venerando Deo, qui in sanitate nos conservat. » Omnibus ad hæc prosperæ valetudinis continuatum usum et fausta quævis imperatori apprecantibus, imperat stratego cæterisque omnibus antea memoratis rectoribus, ut rursus in equos inscendant, et cum suis quisque copiis in proprium et assignatum sibi suum locum abeant. Quodsi vero imperator non tam singulares pertransire et lustrare legiones, quam potius omnes in eadem castra congregatas videre malit, tagmata pariter atque themata, 279 sive jam id fieri jubeat in themate Armeniacorum apud Dasimonem, sive in themate Charsiani apud Cæsaream, sive in alio themate eo in loco, ubi fossatum agere decrevit, apto nempe et commodo: tunc ad castra appropinquanti ad trium inde milliarium distantiam obviam ipsi eunt tagmata et themata, piis eum votis et faustis clamoribus

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(82) Amant novi Græci formas in ἴμος pro nominibus substantivis, ut δέξιμον pro δοχῇ et δεξιῳσις, *expectatio* vel *excerptio*, salutatio, beneventatio, ἀναλψιμον pro ἀνάληψις, *assumptio Christi in cælum*. Παρμόνιμα ποιεῖν, *excubitus agere* pro παραμονὴν est p. 282, etc. De dictionibus δοχῇ et δέχεσθαι hoc in codice frequentissimis alibi dico.

(83) Morem, quo pronus in terra jacens imperatorem adorabat, primi Justinianus et Theodora introducebant, ut perhibet Procopius Anecd. p. 133, insigni loco, quo etiam de veteri more imperatores adorandi agit. Unde miror, qui honorem hunc τιμὴν ξένην appellaverit Theophanes p. 264, et τὴν παρ' ἔθνεσι, *apud gentiles usitatum*. Verba ejus sunt: Ἠδᾶς ὁ λαὸς τῶν Τούρκων εἰσγῆν ηἰσόντες πρηνεῖς, ὡς ἐκσταθόντες ἐπὶ στόμα τὸν βασιλέα ἐτίμων τιμὴν τὴν παρ' ἔθνεσι ξένην. Non potest hic sensus esse *honore gentibus peregrino, inusitato*; nam humili adorare reges suos Persæ et orientales ab omni tempore consueverunt. Athenæus narrans, qui honores suis convivis a rege Parthorum habentur p. 155, ait: Ῥάβδοις καὶ ἱμάσις ἀστραγάλωτοις μαστιγοῦνται καὶ γενόμενος αἰμόφυρτος, τὸν

τιμωρησάμενον ὡς εὐεργέτην ἐπὶ τὸ ἴδαφος πρηνῆς προσπεσὼν προσκυνεῖ. Continuat Theophanes: Ὁμοίως καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἐπὶ πέτρων ἀναβάντες τῷ αὐτῷ σχήματι ἐπίπτον. Illum Ζενβίλ, de quo ibi loquitur, Arabes appellant Zenbi nec non *Holbil*. Apparet, quam variari potuerit hoc nomen vario punctorum situ.

(84) Ita membranæ ex more solemnī pro εὐρωμεν. *In pace vos inveniam* formula est Augustini Serm. 169, de temper.

(85) Conradus Urspergensis 1101 de Alexio Comneno narrans: *Singularum turmarum principes*, ait, *Alexius more suo sub appellatione filiorum suscepit* [ἐδέξατο id est ἡσπάσατο], *eisdemque post manus acceptas et sacramenta firmata — munera dispertivit*.

(86) Convenit hæc formula cum illa veteri: *Salva Roma, quia salvus imperator*, de qua v. Valles. ad Amm. Marcell. p. 19. Milites ad Othonem apud Xiphillinum p. 4058, ἐν σοί, αἰεβαντ, καὶ ἡμεῖς σωζόμεθα, καὶ ὑπὲρ σοῦ πάντες ἀποθανοῦμεθα.

prosequentes. Imperator ad unumquodque tagma A et thema deflectens nonnihil de via sic ait : « Ut in pulchro statu vos invenerimus ! Quomodo valetis ? quomodo valent nurus meæ, vestræ uxores et liberi vestri ? Quomodo exantlastis itineris fata ? Æmulamini, o milites Christi et filii mei, congruo et opportuno tempore vestram strenuitatem et fortitudinem demonstrare, rectamque vestram in Deum et in regiam nostram majestatem fidem ; quo majestas nostra, quam decet erga vestram strenuitatem et fortitudinem et rectam fidem, demonstret benevolentiam, et compenset studia vestra beneficiis et honoribus variis ornet, et ex indignis dignos [id est, ex privatis publicam personam sustinentes] efficiat, aliaque innumera in vos bona et pia conferat. » Post hunc ad eos pronuntiatum sermonem abeunt pone drungarium et heteriam, et procedunt in armis atque acie ; et ubi offendant augustam viam aut fluvium pontemve, præcedunt tagmata hoc ordine : primi eunt scholarii ; eos excipiunt excubitores ; pone illos arithmus ; et quarto tandem loco hicanati veniunt, tum themata ; et secundum tenorem cerimonialis magistri et patricii et cætonitæ et regii eunuchi ; nisi si quos magistrorum et patriciorum et aliorum adesse sibi voluerit et ad colloquium protinus evocaverit imperator. In ordine patriciorum, ut dictum, procedunt cætonitæ ; paulo post veniunt protovestiarius et præfectus mensæ ; pone eos ad lapidis fere jatum procedunt eunuchi, qui simul patricii et protospatharii sunt. Coram imperatore præcedunt præpositi et cubiculum, mediusque inter præpositos ambulat cubicularius gestans in cervice sanctam et vivificam crucem in sua capsula. Coram cubiculo præcedunt basilioi ; et in eorum medio signifer gestans auream crucem gemmis ornatam. Coram basilicis ad duos sagittæ jactus præcedunt ductiles equi regii centum in stragulis purpureis et calyptris duabus seriebus, ad dextram una 280 et ad sinistram altera. Ad utrumque imperatoris latus modica distantia procedunt residentes in equis duo candidati vel et spatharii, scutis armati, quorum est eos, qui cum libellis supplicibus ad dominum accurrunt, secum sumere et ad imperatorem intro-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(87) Implicatiora hæc non strictissime reddidi in Latinis, contentus sententiam adumbrare. Constructio ita explicanda est : Ἰνα ἡ βασιλεία ἡμῶν ἀξίως τῆς ἀνδρείας — ἀποδεξαμένη [scilicet αὐτῆν] ἀνταμείψῃται εὐνοίαν — ut majestas nostra modis vestra fortitudine et pietate dignis admittens eam et sinens sibi bene placere, retribuatur benevolentiam. (88) Solemnis formula ; vid. Constant. vit. Basil. Maced. p. 210. Ἄξιος est vir spectabilis, venerabilis, ab ἄζομαι, veneror, ἀξίωμα, character, qui gerentem venerabilem reddit, ἀνάξιος, eo cassus, vilis. Frequens vocabulum in marmoribus, ut observavit Ol. Corsinius in notis Græcor. pag. 55. Μητέρα ἄξια idem quod ἀγία, venerabilis, ἀδελφῶ ἄξιω ὄντι καὶ ζήσαντι κτλ. Dignā Domus pro illustri, spectabili, est apud Anastasium in Gregorio IV sub finem.

μένη (87) ἀνταμείψῃται καὶ εὐεργετήσῃ, καὶ τιμαῖς διαφοροῖς τιμήσῃ, καὶ ἐξ ἀναξίων ἀξίους (88) δείξῃ, καὶ μυρία καλὰ εἰς ὑμᾶς ἐνδείξῃται. » Καὶ μετὰ τὸ λαλῆσαι πρὸς αὐτοὺς ταῦτα ἔρχονται ὀπισθεν τοῦ δρουγγαρίου καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἑταιρείας, καὶ περιπατοῦσι παρατεταγμένοι. Καὶ ὅτε εὐρεθῇ στένωμα ἢ ποταμὸς, εἴτε καὶ γέφυρα, διαπερῶσι τὰ τάγματα ἔμπροσθεν· πρῶτον μὲν αἱ σχολαί, δευτέρῳ τὰ ἐξκούδιτα, τρίτον ὁ ἀριθμὸς, τέταρτον ὁ ἰκανάτος· ὁμοίως καὶ τὰ θέματα. Καὶ καθὼς ὁ τύπος ἔχει, περιπατοῦσιν οἱ μάγιστροι καὶ οἱ πατρικιοὶ καὶ οἱ κοιτωνῖται καὶ οἱ βασιλικοὶ εὐνοῦχοι· ὁ δὲ βασιλεὺς εὐθὺς καὶ παρ' αὐτὰ προσκαλεῖται τοὺς μαγίστρον καὶ πατρικίους, καὶ ψῆτιν ἂν καλεῖται, συντυγχάνει, καὶ εἰς μὲν τὴν τάξιν τῶν πατρικίων περιπατοῦσιν οἱ κοιτωνῖται, ὕψισθον δὲ ὄλιγον περιπατεῖ ὁ πρωτοβαστιάριος καὶ ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ ὀπισθεν αὐτῶν ὡς λίθου βολῆν περιπατοῦσιν οἱ εὐνοῦχοι καὶ πατρικιοὶ καὶ πρωτοσπαθῆριοι· ἔμπροσθεν δὲ τοῦ βασιλέως περιπατοῦσιν οἱ πραιπόσιτοι καὶ τὸ κουδούκειον, καὶ μέσον τῶν πραιποσίτων περιπατεῖ κουδικουλᾶριος βαστάζων τὰ τρίμα καὶ ζωποιά ξύλα (89) μετὰ τῆς θήκης ἐπὶ τοῦ τραχήλου· ἔμπροσθεν δὲ τοῦ κουδουκείου περιπατοῦσιν οἱ βασιλικοὶ, καὶ μέσον τούτων περιπατεῖ σιγνοφόρος βαστάζων στυρῶν χρυσοῦν δίζλιθον. Ἐμπροσθεν δὲ τῶν βασιλικῶν περιπατοῦσιν ἀπὸ δύο σαγιττοδόλων παρασυστὰ βασιλικά ἱππάρια ρ' μετὰ σαγισμάτων ἀληθινῶν καὶ βορμαδίων δεξιὰ καὶ εὐώνυμα. Καὶ δύο κανδιδάτοι, εἴτε καὶ σπαθᾶριοι, δεξιὰ καὶ εὐώνυμα τοῦ βασιλέως περιπατοῦσι καθ' ἑαυτοὺς ὡς ἀπὸ διαστήματος μετὰ σκουαρίων, καὶ τοὺς προσερχομένους ἐπαίρουσι καὶ εἰσάγουσι πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἐπερωτῶνται παρ' αὐτοῦ, ὅτι ἂν δέονται, καὶ ἀναλαμβάνονται τὰ δεητικὰ αὐτῶν καὶ ἀποδίδουσιν αὐτὰ εἰς τὸν ἐπὶ τῶν δεήσεων (90). Καὶ ὅτε καταλάβῃ ὁ βασιλεὺς τὸ ἄπληκτον, ἔνθα ἡ βασιλικὴ ἴσταται κόρτη, καλεῖ τοὺς μαγίστρον, τὸν δομέστικον τῶν σχολῶν καὶ πραιποσίτους, τοὺς ἀνωπατοπατρικίους καὶ στρατηγούς καὶ τοὺς ὄφρικιαλίους καὶ κλεισουράρχας, καὶ συνευφραίνεται ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἰστέον, ὅτι εἰς τὸ ἄπληκτον, εἰ καλεῖται ὁ βασιλεὺς, καθὼς πολλὰκις Βασίλειος ὁ ἀοιδίμος βασιλεὺς ἐποίησε, δίδωσι τῷ μὲν στρατηγῷ

(89) Cruces ut res magnæ apud Græcos veneratōnis prælatas in acie fuisse, res nota est et exemplis prolatis demonstravit Du Cange v. Σταυροφάνεια. [Sacrae cruces offerebantur in expeditionem ituris. Scr. post Theophan. p. 572, coll. p. 396. Cum cruce, imaginibus et cereis obviam hosti itum. Nicet. Choniat. p. 367, coll. p. 31, 50, 335, 369, ubi de juramentis in Evangelium.] At carrocium eosdem in acie circumductitasse cum imagine B.V., quod perhibet Rhamnusius p. 113, puto id ipsi ab homine tributum fuisse, qui quod in usu Latinis illa ætate erat, etiam obtinuisse apud Græcos crederet.

(90) De hac dignitate vid. Du Cangii Gloss. Gr. v. Δέσις.

ἱμάτιον ἑβραμμένον μετὰ τριβλατίων, τοῖς τουρμ-
 ἀρχαῖς ἀνά ἱματίου ἑβραμμένου μετὰ διβλατίων βδελ-
 λίων, τῷ μεράρχῃ, τῷ κόμητι τῆς κόρτης, τῷ χαρ-
 τουλαρίῳ καὶ τῷ δομῆσι τῶν τοῦ θέματος δίδωσιν
 ἀνά ἱματίου ἑνὸς ἑβραμμένου λιτοῦ καὶ ταῦτα μὲν
 ἐν τοῖς μεγάλοις καὶ Ῥωμαϊκοῖς θέμασι τελεῖται.
 Τῶν δὲ Ἀρμενικῶν (91) θεμάτων τοῖς στρατηγοῖς
 καὶ κλεισουράρχαις δίδωσιν, εἰ κελεύει, ἀνά ἱματίου
 ἑβραμμένου μετὰ διβλατίων, ἀετῶν ἢ καὶ βασιλι-
 κίου, τοῖς δὲ μεγάλοις τούτων τουρμάρχαις λιτὰ ἐπι-
 δίδωσιν ἱμάτια, τῷ δὲ μεράρχῃ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀνά
 ἱματίου ἑβραμμένου λιτοῦ δεκαλίου ἐπιδίδωσιν ἐκ
 τῶν ἀπὸ τοῦ φόρου ἀγοραζομένων. Ἰστέον, ὅτι,
 ὅτε ἀποκινήσει ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ἐρήμους πρὸς τὴν
 Συρίαν, καταλιμπάνει τοὺλδον καὶ τὴν μίαν κόρτην
 καὶ τὰς περισσὰς τέντας καὶ τὰ συστελτὰ τραπέζια,
 καὶ ἄλλη ὄση ἂν ᾖ ἀποσκευῆ, καὶ τὰ πτωχὰ
 ἄλογα (92) καὶ τὰ χωλὰ, καὶ παραλαμβάνει αὐτὰ
 ὁ πρωτονοτάριος τοῦ θέματος, ὅθεν ἀποβέλλῃ ὁ βασι-
 λεὺς πρὸς τὴν Συρίαν μετὰ καὶ ἀρχόντων τῶν στά-
 βλων τῶν Μαλαγίνων. καὶ ἐκ τῶν σελλαρίων σταβλο-
 κομήτων μετὰ τῶν συντρόφων, καὶ εἰς οἶον ἂν θέμα
 μέλλῃ ὁ βασιλεὺς ἐξελεθῆν ἀπὸ Συρίας, ἀντιπαρὰ δι-
 δῶσι ταῦτα ὁ πρωτονοτάριος τῷ πρωτονοταρίῳ τοῦ
 θέματος ἐκεῖνου, καὶ σωμασκεῖ τὰ ἄλογα τὰ βασι-
 λικά, ἵνα, ὅταν ἐξέλθῃ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ Συρίας, εὐρή-
 σαι αὐτὰ ἀναπεπαιμένα καὶ ἐσταθλισμένα, καὶ ἔχει
 πᾶσαν χρεῖαν βασιλικὴν ἐτοίμην. Καὶ πάντες οἱ ἄρ-
 χοντες οἱ λοιποὶ οἱ παρακάτω ποιοῦσιν ἀποβολὴν καὶ
 συνακολουθοῦσι τῷ τοὺλδῳ τῷ βασιλικῷ· ὁ δὲ μιν-
 σουράτωρ ἔχει πλωτὰ κεντουκλίνα (93) ἰνδεδυμένα
 λινδοβένετα, καθὼς προεῖρηται, καὶ γίνεται ἡ βασιλικὴ
 τράπεζα χαμόκουμδα. Τὰ δὲ πρόφαγα ποιοῦσιν οἱ
 βασιλικοὶ μάγειροι τῇ ἐσπέρα. Οἱ δὲ ὀδοῦχοι

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(91) Opponuntur hic themata seu provinciæ Ar-
 menicæ Romanis non ideo, quod Græcis imp-
 non subessent : pertinebant enim ad Romanam di-
 tionem non minus quam Asia minor aut Thracia :
 sed quod alterius fidei professionem facerent. Græ-
 cis non minus exosuisse Armenos, quam prote-
 stantes sunt Romanocatholicis, res nota est.

(92) Græci novi animalia macilentia πτωχὰ ἀρ-
 pellant, ut Latini *miseræ, elega*. Nescio an huc perti-
 neat Glosse in Nomicis apud Labbeum : Παυπέ-
 ριες, ἡ δὴνα κακουργίας γινομένη ζημία· τοῦτο δὲ
 ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων. Clarius certe et apertius est
 illud e Græcobarbara versione fabularum Æsopi,
 quod Du Cange v. λιγνός citat : τῶρα εἶμαι λιγνός
 καὶ πτωγός, ubi codex Græcus λεπτός εἶμι καὶ
 λιγνός. Illud λιγνός est idem atque ἔλεεινός. Sic
 efferunt corrupte et mutilæ veteres probas voces
 novi, ut λίγος pro ὀλίγος, λαφρός pro ἑλαφρός,
 λειμῶν pro ἑλεμῶν, λήνος pro ἑλεεινός. Latini
 pariter *miseræ et elega*, id est ἑλεεινά, commiseratione
 digna talia jumenta appellabant. Gregor. Magni XII,
 Epist. 30 : *Unum nobis caballum miserum transmisisti et quinque bonos asinos. Caballum illum sedere non possum, quia miser est : illos autem bonos sedere non possum, quia asini sunt. Sed petimus, ut si nos continere disponitis, [ex animi nostri sententia facere et contentos nos reddere cupis,] aliquid nobis condignum deferatis.* Non sic Patriarcha CPTanus, cujus vectura ordinaria erat asellus, ut infra videbimus. Abbo, l. II de bello Parisiaco :

A ducere, qui eos de necessitate et petitione sua interrogat, porro acceptare ipsorum libellos supplices, et magistro libellorum supplicum asservandos tradere. Hæc in via inter castra et illum locum, quo legiones imperatori primum occurrunt. Ut tandem in castra perventum est, ubi regia cœtes stat, advocat imperator magistros, domesticum scholarum, præpositos, proconsules patricios et strategos, officiales, cleisurarchas, et cum ipsis hilariter epulatur. Interdum, si placet imperatori (sic certe persæpe fecit Basilius, celeberrimus imperator), dilargitur in castris vestimenta inter proceres : stratego vestimentum consutum triblattea prætexta munitum ; turmarchis singulis singula vestimenta consuta cum prætextis diblatteis et figuris belliorum seu parvarum muscarum intextis ; merarohæ, comiti cortis, chartulario, domestico thematis, singulis singula vestimenta consuta, sed absque prætextis seu pura. Ita quidem fit cum magnis et Romanis thematibus seu legionibus. Armeniacorum vero thematum strategis et cleisurarchis largitur imperator, quoties nempe ipsi consultum videatur, singulis singula vestimenta consuta cum diblatteis, quibus aut aquilæ aut basilicum aliquod adæreant ; magnis eorum thematum turmarchis vestimenta non prætextata ; merarohæ et reliquis singulis singula vestimenta consuta non prætextata, decalia, ex iis, quæ in foro empta fuerint. Quando jam in deserta [hoc est, hosticum et nostris haud habitabilem agrum] versus Syriam movet imperator, relinquit tuldum seu impedimenta et alterutram cœtem et superflua tentoria et mensas complicatiles et reliquam omnem non necessariam suppellectilem, et paupertina, id est macra et invalida,

Certabant elegi scapulis cornuque juvenct.

Hinc est, quod novi Græci πτωχάλεινι pro *macescere, extenuari* usurpant. Manuel Malaxus in Chronico msto apud Du Cange v. Σεφῆριον, quæ vox Arabica est et notat *comæatum*, cibaria in viam vel iter necessaria et in plur. quæ ad iter secum sumit ciborum viator : ἕνας στρατιώτης εἶχεν ἕνα μουλάρη, τὸ ὁποῖον εἶχε σεησανὰ [i. sunt sagmata, saroi-næ] καὶ ὅταν ἐπάγετε εἰς τὸν πόλεμον ἐφόρτωνε τὰ ρούχὰ του καὶ τὸν ἐδόλλευσε πολλὰ σεφῆρια, ἤλθε καιρός καὶ ἔπαυσαν τὰ σεφῆρα του καὶ τὸ μουλάρη καὶ πλέα δὲν ἐκοίταζεν ὁ στρατιώτης καὶ τὸ μουλάρη ἐπτώχηνε, ἐψωρίσας. *Aliquis miles habebat mulum sagmatium, cui stragulus et multa cibaria imponebat, exiens in expeditionem. Tandem deficiebat cibaria et ipsi et mulo, nec reliquum videbat miles quidquam. Unde pauper [id est macer] et scabiosus evadebat mulus V. Du Cange v. Pauper, ubi carnis pauperum ex aliquo auctore citat.*

(93) Una voce optime significamus *Matrazzen* coactilia e lana, bombyce, serico viliori, stuppa etc. inter duos pannos lineos, bombacinos, sericos etc. interpassata, seu crebris filis trajectis insuta, ne loco dimoveantur. Hæc sunt illa κεντουκλίνα, id est κεντητά, crebra compuncta. Arabes *Motharræz* appellant tale opus, *gesticki*, ἑστιγγμένον, unde vulgare nomen *Matrazze* ; conf. Mural. t. II, Antiqu. Ital. Diss. XXXIII, p. 1245. Latini mediæ ævi *culcitas* punetas appellant, et perpunetas. v. Du Cange h. v. unde vocabulum *pourpoint*. Talia πλωτὰ appellabant quoque *levitones*, λευι-

et clauda jumenta; quæ in fidem curamque suam recipit protonotarius illius thematis vel provinciarum, e qua imperator in hostium, Syriam puta, descendit, uti etiam rectores stabulorum Malaginsium et stabulocomites sellariorum et contubernales. Hæc vicissim ille protonotarius reddit illius thematis seu provinciarum protonotario, in quam reflexurus est imperator in habitu suo e Syria. Hic posterior protonotarius interea exercet bestias variis exercitiis eo, ut rediens ab expeditione Syriaca imperator eas inveniat recreatas diuturna quiete et in stabulis bene habitas; adeoque quicquid eorum ipsi opus fuerit, in promptu et comparatum habeat. Omnes inferiores rectores, seposita non necessaria supellectile, assectantur tuldum regum. Mensurator habet secum coactilia centoniformia et induta linteis venetis indumentis, quemadmodum in superioribus dictum est; 281 et sit imperialis mensa chamocumba seu humilis, in ipso solo expanea super tapetibus. Quotidie vespere comparant coqui regii, quæ altero die debent in jentaculo apponi. Octoginta optimates trahunt sagmaria regia, et viginti alii subsequuntur reponendarum sarcinarum sublantium causa; idem quoque cum suis bestiis faciunt coqui et contubernales Malaginsium. Et quando inveniunt trabes aut arbores in locis desertis [id est in hostili solo] jacentes, concidunt eas contubernales et coqui in truncos, et sumunt singuli truncos singulos, deferuntque ad regiam culinam. Sub instantem promotionem et habitum taldi seu impedimentorum debet præfectus mensæ onerare octoginta regia sagmaria omnibus regis necessitatibus, et sumere a protonotario ad usum regis mensæ et ad majumadas seu recreationes commilitonum oves, quibus agnelli sunt, centum, arietulos 500, vaccas 50, gallinas 200, anseres 100. Quandiu imperator est in Romania, accipiunt majumadas e donis imperatori oblati regii aguri seu ephabi et homines hetæriæ; et cortinarii [seu illi, quorum est cortin imperialem de uno loco in alterum transferre, erigere et destruere], item hebdomarii idici, contubernales sellariorum et coqui.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

τωνας, λεβιτωνας δε quo v. vid. ad p. 241.

(94) Subintelligitur, eis, unus ad unum, id est unus unum ferme, aut unusquisque unum, singuli singulaigna tollunt. Sic supra 2 1, εκάστῳ διδόναι πρὸς πέντε νομισματα, viriisim quinque solidos dare, et p. 272; Συμπαράκεινται αὐταῖς πρὸς ἑντρία κηροβλῖα, ubi πρὸς ἕν idem valet atque εκάστῳ, adiacent unicuique tria cerulia. P. 285: πρὸς ἕνα ἀσκὸν βόειον, cui velut opponitur ἀνά particula, ἀνά δύο ἀσκῶν. Sic jam veteres quoque. Diogenes Laert. p. 161 c. ἴπ. πρὸς ἕτος, singulis annis. Polybius p. 507: πρὸς εἴκοσι τάλαντα κατεγγυησάμενος, cum sibi curasset vicena talenta ab eorum unoquoque vad dato compromitti dependenda, hoc est viginti talenta a Megalea et tantumdem a Critone. Hinc expono locum Chronici Alexandrini in Heraclio p. 902: Ἐὰν οὖν θέλετε λαθεῖν ἕκαστος τῶν ἐν τῇ πόλει πρὸς σαγὴν καὶ καμῖσιν, ποιούμεν σιγγλίον, Si ergo vultis quisque oppidanorum singula cama et camisia sumere, facimus pactum. Menologium: Λαμβάνουσιν

ἀπειμάτοι σύρουσι τὰ σαγμάρια τὰ βασιλικὰ, καὶ οἱ ἀκολουθοῦσιν εἰς διόρθωσιν τῶν σαγμαρίων, Ὁμοίως καὶ οἱ μάγειροι καὶ οἱ σύντροφοι τῶν Μαλαγίνων, καὶ δε εὖρωσι ξύλα ἢ δένδρα εἰς ἐρήμους τόπους καίμενα, κόπτουσιν οἱ σύντροφοι καὶ οἱ μάγειροι, καὶ ἐπαίρουσι πρὸς ἕν ξύλον (94), καὶ ἀποκομίζουσι πρὸς τὸ βασιλικὸν μαγειρεῖον. Εἰς δὲ τὴν ἀποκίνησιν τοῦ τούλδου ὀφείλει ὁ τῆς τραπέζης φορτῶσαι τὰ π' βασιλικὰ σαγμάρια πᾶσαν χρεῖαν βασιλικήν, καὶ ὀφείλει λαθεῖν ἐκ τοῦ πρωτονοταρίου εἰς χρεῖαν τῆς βασιλικῆς τραπέζης καὶ εἰς τοὺς μαϊουμάδας πρόβατα ἕκαστον ρ', κριάρια φ', ἀγελάδεια γ', ὄρνιθας σ', χηνάρια ρ'. Ὅτε δὲ ἐστὶν ὁ βασιλεὺς εἰς Ῥωμανίαν, λαμβάνουσι μαϊουμάδα ἐκ τῶν ξηναλίων οἱ βασιλικοὶ ἄγουροι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ἑταιρείας καὶ οἱ κορτινάριοι καὶ οἱ ἑδομαῖριοι τοῦ εἰδικοῦ καὶ οἱ σύντροφοι τῶν σελλαρίων, ὁμοίως καὶ οἱ μάγειροι. Καὶ δε ἀποβάλλῃ ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ἐρήμους, λαμβάνουσι καθ' ἑκάστην Κυριακὴν μαϊουμᾶν καὶ ἀνά μιλιαρησίου. Λαμβάνουσι δὲ καὶ οἱ τῆς φῖνας τῶν σχολαρίων τῆς ἔσω καὶ τῆς ἔξω καὶ αὐτοὶ ὁμοίως ἀνά μιλιαρησίου· ἐπειδὴ, ἀφ' οὗ ἀποκινήσει πρὸς Συρίαν ὁ βασιλεὺς, δύο φῖνοι κυκλοῦσι τὴν βασιλικὴν κόρτην. Καὶ ὅσοι ἄρχοντες παραμένουσι (95) τῷ βασιλεῖ, λαμβάνουσιν, εἰ κελεύει πολλὰς ὁ βασιλεὺς τοῦτους εὐεργετεῖν, διὰ μιλιαρησίων, εἰ μὲν εἰσιν ἄρχοντες μεγάλοι τῶν ταγματῶν, εἴτε καὶ θεμάτων, ὀφείλουσι λαμβάνειν ἀνά μιλιαρησίων δύο (96) ἢ τριῶν, εἴτε καὶ δ', πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ προσώπου· εἰς δὲ τὴν ἀποβολὴν τοῦ τούλδου, ὅσοι καθ' ἑαυτοὺς βασιλικὰ ἄλογα καὶ ἔχουσι σαγμάρια βασιλικὰ, καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα τὰ βασιλικὰ ἀφείλουσι λαμβάνειν κριθᾶριον ἀνά μοδίον δ' εἰς ταγὴν αὐτῶν ὁμοίως καὶ ὅσα εἰσὶ σελλαρία γυμνά, βαστάζουσιν ὑποκάτω τῶν σαγισμάτων ἀνά μοδίον η'. Καὶ ὅσα παρίππια ἔχει ὁ κόμης τοῦ στάβλου βασιλικὰ καὶ σαγμάρια, φορτοῖ αὐτὰ ἀνά δέκα μοδίον κριθῆς· ὁ δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης ὀφείλει ἔχειν ἔκκουσάτους (79) ἐκ τοῦ θέματος τοῦ ὀφικίου ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Τέμβρη μετὰ καὶ δικτύων, ἵνα κρατῶσιν ὀψάρια εἰς τοὺς ποταμοὺς τῆς ἐρήμου. Ὅτε δὲ ἐστὶν ὁ βασιλεὺς εἰς Ῥωμανίαν, καθ' ἕνα ἕκαστον θέμα ὑπηρετοῦσιν οἱ πρωτονοταριοὶ, ὁμοίως καὶ οἱ κό-

οὶ ἀδελφοὶ κλαστὸν καὶ πρὸς ἕν κρασοβόλιον ἐν τῷ νάρθηκι καὶ πλέον οὐδὲν, Accipiunt fratres frustum panis et singulos vini cyathos in narthece, et nihilo plus.

(95) Est omnino παραμένειν versari circa aliquam. Hic tamen potius debuisse vertere, qui excubant in praetorio.

(96) Duo vel tria miliaria, in regium munus pro magno quodam duce militari primi ordinis, est sane minutum pro nostris temporibus. Aut pauperies ea fuit Græci imperii, aut, si mitius volumus, eorum temporum parsimonia. Non uno tamen argumento elucet in libro Nostro Græci imperii πενιχραλῶνεια.

(97) Excusati sunt beneficiarii, qui gaudent immunitate quadam munerum civilium et personarum et tributorum. Conf. Du Cange ad Alexiad. p. 356, et quæ das veranderts Russlandt p. 45, de fundo albo et nigro sic in Russia dicto habet, ubi incolæ fundi candidi sunt excusati.

μητες τῆς κόρτης, καὶ παρῆχουσιν ἄγγαρίδια τῷ δρουγγαρίῳ τῆς βίγλης εἰς τὰς βασιλικὰς δουλείας. Ὅτε δὲ ὑπάρχει ὁ δρουγγάριος εἰς βασιλικὴν δουλείαν, ἐκπροσωπεῖ αὐτὸν ὁ ἰκανάτος. Ὅτε δὲ ἀποβῆλῃ ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ἐρήμους, οὔτε ἡ κόρτη προλαμβάνει, οὔτε τὰ βασιλικὰ πράγματα, οὔτε ἄλλου τινὸς οἰονδήποτε πρᾶγμα, πλὴν οὓς ἔχει ὀρίσειν ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης ἀπὸ προσταξέως τοῦ βασιλέως ἐκ τῶν θεμάτων, προφυλάττουσι καὶ περιπατοῦσιν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως ὡς ἀπὸ μιλίων δύο ἀκρίται (98) φ', ἄνδρες ἐξωπλισμένοι, καὶ ἕτερον θέμα, οἷον ὀρίσει, ἵνα ὡς πλῆξι φύλακες ὡς ἀπὸ διαστήματος τοῦ βασιλέως μιλίων δύο, καὶ ἕτερα δύο θέματα, οἷα ὀρίσει ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης ἐκ προσταξέως τοῦ βασιλέως, ἵνα ὡς ὀπισθοφύλακες. Καὶ ὑπαλλάσσει τοὺς ἀμφοτέρους ἐκάστη ἡμέρᾳ. Καὶ παραλαμβάνει ὁ δρουγγάριος τοὺς κόμητας τῆς κόρτης τῶν θεμάτων, καὶ ἔχει αὐτοὺς εἰς παραμονὴν τοῦ βασιλέως εἰς τὸ θεῖναι τὴν κόρτην καὶ εἰς τὸ ρίψαι μετὰ τῶν κορτινῶν, διὰ τοῦτο γὰρ καὶ καλοῦνται κόμητες τῆς κόρτης. Καὶ ὅτε θέλει κερκετεῖσαι ὁ δρουγγάριος τὰ θέματα, ἤγουν κατὰ νύκτα, ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς αὐτοὺς κόμητας τῆς κόρτης τῶν θεμάτων καὶ μανδάρους καὶ δύο φατλία ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ βεστιαρίου, καὶ περιγυρεῖ τὰ θέματα, καὶ θεωρεῖ τὰς πεδητούρας καὶ τὰ ἐξωβίγλια, καὶ ἂν εὕρῃ τινὰς τῶν ἀρχόντων ἀμελοῦντας ἐκ τῶν μανδάρων εἰς τὴν πεδητούραν καὶ εἰς τὰ ἐξωβίγλια, καὶ ἀπὸ μὲν τουρμαρχῶν καὶ κατωτέρω τύπτει αὐτοὺς ἰσχυρῶς, καὶ καθὼς εὕρη ἀναγγέλλει τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ πρωτοστράτωρ τοῦ βασιλέως μετὰ καὶ στρατῶρων τριῶν βασιλικῶν ἄμα τῷ κόμητι τοῦ στάβλου καὶ τρισὶν ἵππαρις ἐστρωμένοις ποιοῦσι παραμόνιμα ὀπισθεν τοῦ βασιλικοῦ πύργου (99), ἕως οὗ ἐκβῆ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ Συρίας. Τὰ δὲ ἵππάρια τὰ σεσαγισμένα καὶ παρασυρόμενα οὐκέτι ποριπατοῦσιν ἔμπροσθεν, ἀλλ' ὅπου ἐστὶν ἡ προμοσελλα ἡ βασιλική, ἐκεῖ βόσκονται μετὰ τῶν λοιπῶν, καὶ ἐπιτρέπεται αὐτὰ ὁ βασιλικὸς σταβλοκέρμης, ποιῶν τὴν πρόνοιαν αὐτῶν. Ὅτε δὲ ἀπόληται (1) ἐκ τοῦ λαοῦ οἰονδήποτε πρᾶγμα, ὁ εὐσηκῶς φέρει αὐτὸ, καὶ δίδωσι τῷ δρουγγαρίῳ τῆς βίγλης, καὶ ὁ ἀπολέσας ἔρχεται πρὸς τὸν δρουγγάριον, καὶ λαμβάνει τὸ ἴδιον εὐχερῶς. Εἰς δὲ ὁ εὐρηκῶς τὸ πρᾶγμα ἀποκρύψει αὐτὸ καὶ ἐπ' ἰσχύτων εὐρεθῆ, ὡς κλέπτῃς καταδικάζεται. Ἰστίον, δτι, τοῦ βασιλέως ἐν Συρίᾳ ὄντος, λαμβάνουσιν οἱ μάγιστροι καὶ οἱ πατρίκιοι καὶ οἱ πρωτοσπαθάριοι ὀφφικιάλιοι μαῖουμάν' οἱ μὲν μάγιστροι ἀνὰ δύο σφακτῶν, οἱ δὲ πατρίκιοι ἀνὰ σφακτοῦ ἐνδ', οἱ δὲ πρωτοσπαθάριοι, ὀφφικιάλιοι σὺν δύο τὸ σφακτὸν ἐκάστη Κυριακῇ, τὸ δὲ χῦμα τοῦ λαοῦ, ἤγουν οἱ βασιλικοὶ ἄγουροι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ἐταιρείας καὶ οἱ λοιποὶ σὺν δέκα τὸ σφακτὸν' οἱ δὲ ἔθνικοι σὺν λ' τὸ

A Quando in deserta penetraverit, accipiunt quavis die Dominica majumam, et singuli singula miliarisia. Qui ad finam seu custodiam castrensem utramque pertinent, interiorem puta et exteriorem, scholarii (nam ex quo imperator in Syriam movet, ambit cortem regiam non jam simplex, ut alias, sed gemina scholariorum vigilia), hi ergo scholarii accipiunt pariter singuli singula miliarisia. Etiam archontes seu duces militares, quotquot circa imperatorem versantur, accipiunt persæpe largitiones in miliarisiis, si libuerit imperatori beneficium illis et gratificationem præstare. Majorum quidem ordinum rectores, sive ad tagmata, sive ad themata pertineant, debent eo casu, si nempe nummarium est beneficium, accipere viritum miliarisia bina, aut terna, imo et quaterna, habita nempe ratione eorum, quibus dantur. Neque ipsi tantum eo beneficio fruuntur, sed etiam quo tempore gravis supellex in hosticum immititur, quotquot magistrorum militarium regis vebuntur equis et regis utuntur sagmariis, horum illa ipsa quoque regia animalia debent tunc accipere bordei modios quaternos in pensum diarium. Quotquot sunt sellaria nuda seu equi equitationi quidem destinati, tunc tamen ephippio non instructi neque insessui parati, hi sub stragulis eo tempore debent octonos modios bordei portare; quotquot autem comes stabuli sub se habet regia parhippia et sagmaria, illa onerat denis modis bordei. Præfectus mensæ debet habere excusatos e themate opsioii et quidem e prædio Tembrum dicto, retibus instructos, ut pisces e fluviis deserti capiant. Quandiu imperator in Romania est, debent in unoquoque themate seu districtu, qui cujusque sunt, protonotarii servire et necessaria subministrare. Pariter quoque ~~282~~ comites cortis præstant angaridia seu jumenta coactioia cursus publici pro casu necessitatis urgentis drungario vigiliæ, quando is roziium aliquod mandat expeditum it. Ob quod perficiendum dum is a castris abest, sustinet ejus vices atque personam hicanatus seu præfectus hicanatorum. Quando autem in deserta se projecit suaque castra imperator, tunc neque cortis præcedit itinere diurno, neque res et supellex regia alteriusve alicujus; sed illi quintingenti delecti viri, quos drungarius vigiliæ ex auctoritate regia designaverit et e legionibus evocaverit, armati excubant pro castris, et antevertunt ea ad duorum milliarium distantiam. Alia legio, qualemcumque tandem deputaverit drungarius, expeditur, ut ab utroque latere ad duorum milliarium ab imperatore distantiam excubet; aliæ tandem duæ legiones a drungario ex imperatoris mandato ablegantur pone castra, ut, quæ a tergo sunt, custodiant. Omnes illæ excubiæ anticæ, laterales

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(98) Verti *delecti viri*, nescio que errore, tanquam si ἐκκριτοὶ scriptum invenissem. Sed vulgata lectio sana est et notat τοὺς ἐν ἄκροις τεταγμένους, aciem quæ exercitus τὰ ἄκρα obtinet, extremam, frontem,

alias prodromi, *l'avant garde*.

(99) Hic loci nihil aliud est quam tentorium regium, prætorium.

(1) Conf. Polybius, p. 478, init. ed. Wechel.

et posticæ, quotidie permutant vios. Assumit quoque drungarius e thematibus comites cortis sic dictos, ut proxime circa imperatorem versentur, et depangendæ pariter atque revellendæ corti, quod cortinariorum opus est, adsint: unde etiam nomen comitum cortis adepti sunt. Hos ipsos comites cortis thematum habet drungarius secum, quando de nocte circitare vult, item mandatores et duo fallia seu cereos e regio vestuario depromptos, quibuscum circitat themata seu legiones, et lustrat pedaturas seu stationes, et exobiglia seu extimas vigiliis. Quo tempore si quos rectores militares inveniat incuriose suum officium facientes aut proreus deficientes, eorum qui adesse pedaturis et extimis vigiliis debebant eos ipse partim vehementer verberat, turmarcham nempe et quidquid eo deinceps inferioris ordinis fuerit, partim ad imperatorem refert, prout rei conditionem deprehenderit. Protostrator regius cum tribus regiis stratoribus et comite stabuli et tribus equis sellatis stratisque excubant pone regium burgum, donec imperator e Syria redierit.

Equi strati, qui antea coram domino præduci solebant, non amplius præcedunt, sed ubiubi fuerit regia promosella, ibi pascuntur una cum cæteris equis sub observatione comitis stabuli. Si quid in populo seu inter milites amissum desideretur, id quisquis invenerit desert ad drungarium vigiliæ, eique exhibet; a quo rursus ejus verus possessor qui amiserat, facile recuperat. Si autem quam quis invenerit rem celet, at deinceps tamen amissa res penes eum nihilominus in fine reperiat, is velut fur pœnas dat. **283** Imperatore in Syria hærente, accipiunt quavis die Dominica magistrî patricii, singuli singulas, protospatharii officiales bini quique singulas. Fœx autem populi seu famulitii regii, aguri puta et ad hetæriam pertinentes atque reliqui, per singulas decurias accipiunt singulas capellas. Exteri seu quotquot alienigenæ in castris militant accipiunt per ternas quasque decurias singulas vaccas. Quandiu autem in Romania adhuc versatur imperator, accipiunt prædicti majumam e muneri datis; quæ si nulla adsint, debent protonotarii dicta pecora præstare. Præfectus mensæ et domesticus hypurgiæ seu ministerii culinaris debent in ministerio mensæ regiæ, quandiu imperator in Syria agit, secum ferre vini antiqui Nicœni mensuras centum in utribus, et olei Nicœni mensuras triginta. Pincerna regius quoque vini dominici sufficientem fert copiam. Cætera, quibus opus est, omnia peti debent ex eo apparatu, quem protonotarii sufficere tenentur, e Romania nempe. Equi strati [illi centum et quatuor], quandiu castra hærent in Syria, præcedunt una cum sellariis regiis, et pascuntur intra finas seu vigiliis castrensens. Cum hactenus dictis etiam hæc protinus dicenda digna sunt, quæ tuam ad cognitionem veniant, filii dilectissime. Experientia enim humanorum casuum ampliore cognitione, qualis per doctrinam acquiritur, instructa, quum soleat habilem agendum repertorem promptumque et dextrum efficere intellectum eorum, quibus rerum necessariorum atque se decentium nihil ignorare curæ cordique est, facit, ut, qui ea pollent et præmuniti sunt, ad discrimina deinceps multo, quam natura sua facturi essent, audaciores simul atque tutiores et a lapsibus securiores accedant.

Quandoquidem ergo præscriptam tibi a nobis expeditionem regiarum expeditionum militarium bene solliciteque legisti, filius patri rebus in omnibus obsequens: opportunum nunc est decetque me docere, et te audire ea, quæ ante expeditiones fieri

A ἀγαλάδιον τὸ α'. Ὅτι δὲ ἐστὶν εἰς Ῥωμανίαν ὁ βασιλεὺς, λαμβάνουσι μαζοῦμα ὁ προσηρημένοι ἐκ τῶν ξενάλιων. Εἰ δὲ ξενάλια οὐκ εἰσὶ, χορηγοῦσιν οἱ πρωτονοτάριοι. Ὁ δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ὁ δομέστικος τῆς ὑπουργίας ὀφείλουσι βασιλεύειν ὑπηρεσίαν βασιλικὴν τραπέζιου, δηλονότι τοῦ βασιλέως ἐν Συρίᾳ ὄντος, εἰς ἀπκοὺς οἶνον Νικαινὸν καλαίων μέτρα ρ', καὶ ἔλιον Νικαινὸν μέτρα λ', καὶ ὁ τοῦ βασιλέως οἰνοχόος οἶνον δεσποτικὸν τὸν ἀρκούντα τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ὀφείλουσιν ἀναλαμβάνεσθαι ἀπὸ τῆς χορηγίας τῶν πρωτονοταρίων, ἧγον ἀπὸ Ῥωμανίας. Ὅτι τὰ ἱπάρια τὰ ἱστρωμένα, ὅτι εἰσὶν ἐν Συρίᾳ περιπατοῦσιν ἔμπροσθεν μετὰ τῶν βασιλικῶν σελλαρῶν, καὶ βόσκονται ἔσθθιν τῆς φίνας. Ἔτι καὶ ταῦτα πρὸς τοῖς εἰρημένοις, οὐδὲ πολυέραστε, καλὸν εἰς γνώσιν ἀνήκειν τὴν σὴν. Π γὰρ τῆς κλεινοῦς γνώσεως πείρα, εἰωθῖα τεχνούσιν τὴν διανοίαν τῶν ἐχόντων διὰ σπουδῆς τῶν προσηκόντων μηδὲν ἀγνοεῖν, ὕστερον αὐτοῦς πρὸς τοὺς ἀγῶνας εὐτολμοτέρους ἐργάζεται πολλῶ καὶ ἀσφαλεστέρου.

C Ἐπεὶ οὖν τὴν πρὸς ἡμῶν σοὶ προεκτεθεῖσαν βασιλικῶν ταξειδίων ἔκθεσιν, πατρὶ κατὰ πάντα πειθόμενος, ἀνέγνως καλῶς, προσῆχον ἄρα σοὶ καὶ τὰ πρὸς τῶν ταξειδίων γινόμενα διελεθῆναι τε καὶ ἐκμαθεῖν, ὅπως διὰ φανῶν (2) τινῶν καὶ λαμπρῶν τῶν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(2) De phanis seu laternis, deprædationis Saracenicæ indioibus, observatio hæc trivialis est et apud Scriptores Historiæ Byzantinæ passim occurrit, ut apud Cedren. p. 552. Zonar, t. II, p. 162, Symeone Mag. p. 450, non absque nugis, omnium optime apud Continuat. Theoph. Constant. p. 122, unde possunt Græca nostra emendari ad eum fere modum, quem in Latinis observavi. Non disputabo

nunc de ignibus talibus et eorum diversitate, φιλιόις et πολεμοίσις [v. Aristides t. I, p. 225, l. 6 et Polyænus 584, init.] aliisque hujus argumenti. Vastior ille est campus, quam pro nostris commentariis, neque animus mihi est eum ingredi, neque sufficiens adhuc in eam rem apparatus ad manum est.

ἐκ διαδοχῆς πρὶν ἀνημμένων ὁ βασιλεὺς ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἅ τῶν ἐχθρῶν εὐθὺς κατεμάνθανεν ἔφοδον. Ἄλλ' ἐκ τῶν προκειμένων σοι κεφαλαίων ταῦτα τρανότερον δηλωθήσεται. Ἰστίον, ὅτι τὸ παλαιὸν ἀπὸ Ταρσοῦ Σαρακηνῶν κατὰ Ῥωμαίων ἐξερχομένων, εὐθὺς τὸ κάστρον τὸ λεγόμενον Λουλλον (3) ἐν περιόπτῳ προκειμένον ἐξῆπτε φανόν, ὃν ἐκ διαδοχῆς ὁ καλούμενος Ἀργίας βουνὸς διεδέχετο, καὶ ἦπτε δὲ καὶ αὐτός. Καὶ εἶθ' οὕτως ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ὁ βουνὸς ὁ Σάμος ἀνῆπτε. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐδέχετο τὸ κάστρον τὸ Ἀγγίλον, καὶ ἦπτε καὶ αὐτό. Καὶ ἀπ' αὐτὸ ἐδέχετο ὁ βουνὸς ὁ Ὀλυμπος, καὶ ἦπτε ἐν κορυφῇ. Καὶ μετ' ἐκεῖνον ἐδέχετο ὁ βουνὸς ὁ Κίριζος, καὶ ἦπτε καὶ αὐτός. Καὶ εἶθ' οὕτως ἐδέχετο ὁ βουνὸς ὁ Μουκίλος ἐπάνω τῶν Πυλῶν, καὶ ἦπτε καὶ αὐτός. Καὶ μετὰ τοῦτον ἐδέχετο ὁ τοῦ Ἁγίου Αὐξεντίου (4) βουνὸς ὁ σκοπὸς (5) προσαγορευόμενος, καὶ ἦπτε καὶ αὐτός. Καὶ μετ' αὐτὸν ἐδέχετο ὁ ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Φάρου ἡλιακός, καὶ ἦπτε καὶ αὐτός. Διαιτάριοι γὰρ ἐκεῖσε βίγλας ἀεὶ καὶ πάντοτε κρατοῦντες πρὸς τὸ μὴ λαθεῖν αὐτοὺς, ἀκριβῶς ἀπεσκόπουσαν πρὸς τὸν βουνὸν τοῦ Ἁγίου Αὐξεντίου. Ἰστίον, ὅτι, τῶν φανῶν τούτων πάντων ἀψάντων, εὐθὺς οἱ χαρτουλάριοι τῶν ἐξω στάβλων καὶ σαφραμεντάριοι ἐκαλίγουν τὰ βασιλικὰ ἄλογα, καὶ τὰ βασιλικὰ σαγμάρια εὐτρεπίσαντες εὐθὺς ἐκίβουν, καὶ κατήρχοντο εἰς τὴν τοῦ βασιλέως ἀπάντησιν ἐν Πύλαις. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξήρχετο μέχρι τῶν Πυλῶν, τὰ δὲ βασιλικὰ σελλάρια καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἀπὸ τῆς πόλεως ἐξερχόμενοι τῆς ξηρᾶς, προελάμβανον τὸν βασιλέα εἰς Πύλας, καὶ ὅτε τὸ τῶν Σαρακηνῶν φοσσάτων ὄψθη τισὶ πρὸς τὰ τῆς Ῥωμανίας συστάμενα (6), ἦν ὁ βασιλεὺς εὐθὺς εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ. Ἰστίον, ὅτι οἱ προβῆθέντες φανοὶ διεκράτουν μέχρι τῶν ἡμερῶν Μιχαὴλ βασιλείως τοῦ ἐκ Θεοφίλου. Ὅντος δὲ αὐτοῦ ποτε ἐν τῷ τοῦ Ἁγίου Μάμαντος (7) προκένσῳ καὶ μέλλοντος ποιῆσαι ἱπποδρόμιον, ἐν ᾧ καὶ ἀντὶ βασιλέως ἠνίοχος ἐγνωρίζετο (καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἱππηλασίαις ἀντὶ ἠνίοχου ἱππηλάται), συνέθη τοὺς συνήθειας ἄψαι φανούς, καὶ εἶπε τοῦτο διαλογισάμενος, ὅτι « εἰ κατάδηλος γένηται ἡ ἔξοδος τῶν Σαρακηνῶν, λυπηθήσονται οἱ πολῖται, καὶ οὐ μὴ ἐξέλθωσιν εἰς τὸ ἱπποδρόμιον πρὸς τὸ τῆν ἐμὴν ἱππηλασίαν θεάσασθαι, » καὶ ἐκ

quondam solebant, scilicet quomodo per phanas seu laternas, et per lampades aut faculas seriatim dispositas, singulis earum ardendi vices a proxima acceptas proximæ reddentibus, brevissimo temporis ambitu imperator de hostium invasione modo facta cognoverit. Argumentum hoc clarius ex infra scriptis capitibus seu momentis licebit tibi perspicere. Saracenis itaque Tarsensibus olim adversus Romanos egredientibus, protinus laternam accendebat castrum Lulum dictum, in edito et conspicuo loco situm. Immediate accipiebat ab eo accendendæ laternæ vices collis Argææ dictus. Ab eo collis Isamus dictus. Ab eo castrum Ægilum. Ab eo collis Olympus, qui e summo suo culmine accensam contendebat laternam. Ab eo collis Cyrizus. Ab eo collis Mucilus, qui est supra Pylas. Ab eo collis sancti Auxentii, qui scopus seu meta observationis appellatur. Ab eo tandem heliacus seu præfectus heliaci in palatio Phari. Diætarîi enim ibi semper continuas agebant vigiliæ, sollicitæque, ne unquam se flamma lateret non animadversa, versus collem S. Auxentii respiciebant. Laternis illis omnibus accensis, protinus caligabant seu caligis induebant regios equos chartularîi stabulorum, quæ extra Urbem augustam sunt, et saframentarii, multisque necessario sarcinarum apparatu oneratis, movebant et descendebant ad Pylas imperatori ibi occursum eique sese adjunctum. Imperator autem exibat ex urbe, postquam regia sellaria et duces militares et reliqui, quos ex urbe in castra convenire oportebat, per xeram [id. portæ CPTanæ nomen est] egressi in Pylas prævertissent. Imperator itaque illuc delatus, si quibus aliqua in parte Romani orbis conspecti fuissent Saraceni, protinus eo movebat ipsis obviam. Mos ille per laternas accensas e prædictis speculis de incursatione hostium significandi obtinebat usque ad Michaellem imperatorem, Theophili filium; qui eum abrogavit hac de causa: Contingebat aliquando, illo processionem S. Mamantis agente [id est in palatio S. Mamantis rusticante], et certamen equestre per circum [qui ibi est] edituro, in quo etiam pro rege auriga conspectus fuit, qualem personam induere per sæpe solebat in editione talium spectaculorum:

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(3) Est castrum Elmacino aliquoties memoratum, Dulu.

(4) Erat apud Prusam et Olympum. Damascenus Studita Homil. 25 (apud Du Cangium v. Παραβοῦνι): κυνηγούντας με ἄλλους πολλοὺς εἰς τὸν Ὀλυμπον τῆς Προῦσας πρὸς τὸ τοῦ Ἁγίου Αὐξεντίου παραβοῦνι. v. Du Cangium ad Cinnam. p. 435. et ad Zonar., p. 81.

(5) Forte ex eo, quod admodum excelsus esset, testis Nicephoro Patr. CPTano Brev. p. 223, ubi memorat οἰκίδιον στενωπάτον ὑπὸ τὴν τοῦ μεγίστου ὄρους ἰδρυμένον ἀκρῶρειαν ὅ καλοῦσι τοῦ Ἁγίου Αὐξεντίου λόφον.

(6) Ita membranæ, et patitur expositionem. Τὰ συστάμενα (pro συνιστάμενα) aut τὰ συσταμένα (pro συνεσταμένα) τῆς Ῥωμανίας possunt esse idem atque τὸ σύστημα, totum corpus impe-

rii cum suis appendicibus; malle m tamen συσταμένον.

(7) Imperator victor in circensibus ludis ad S. Mamantis. Georg. Monach. p. 541, ubi multa. Bulgari Mamantis palatium aliasque ædes vastarunt. Symeon. Mag. p. 408. Palatium, in quo Michael Ebriosus sæpe aurigabat, erat extra CPTin. seu in suburbio Pera. Vid. Constant. Vit. Basil. Maced. p. 152, infra p. 290. Hinc dicitur ὄντος ἐν τῷ προκένσῳ τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, cum processionem ad S. Mamantis faceret, ubi rusticatum et simul festum ejus celebratum, quod in diem 17 Junii incidebat, ut e Theophane constat p. 398, qui etiam p. 363, ait in isto festo per peractam solemnem processionem agi consuevisse certamen equestre in Blachernarum palatio.

contingebat igitur eo tempore, ut consueto modo A laternæ illæ belli indices accensæ conspicerentur. Ratiocinabatur itaque secum hoc modo : « Si permisero, ut rumor de Saracenorum invasione in cives emanet, tristitiam inde concipient neque in circum meas aurigationes spectatum convenient. » Et propterea vetabat, imposterum laternas illas accendi. Olim typus seu tenor vel forma hæc observabatur in rogis aut stipendiis militaribus solvendis. Solebant themata seu legiones singulæ quarto quovis anno recurrente suas rogas accipere hoc modulo. Hoc primo anno accipiebant strategi hi : Anaticus, Armeniacus, Thracicus. Secundo anno hi : Opsicianus, Bucellarius, Cappadox. Tertio hi : Chrsiani, Colonis, Paphlagonis. Quarto tandem Thracis, Macedonis et Chaldis. Recurrebat deinde 285 orbis erogationum ad idem principium. B decurrebatque iterum atque iterum easdem vices. Debent strategi mandatum in subditos sibi turmarchas, et hi in subditos sibi drungarocomites edere, ut unumquodque bandum seu vexillum aut cohors habeat suum comodromum seu fabrum ferrarium, ut et autorem calcearium, singulosque utres bovillos, et binos utres ex aluta, quo fluvios profundos et trajectu difficiles facile trajiciant ; item ut penes se nunquam non habeant instrumenta sua abeque ullius defectu, secures puta singulas et dolabras singulas et cultros curvos scalptorios singulas et clavas ligneas. Domesticum quoque scholarum oportet vicario scholarum imperare, ut curet ab sua prompta et parata haberi. Mandata eadem edet excubitus in suos scribones, et drungarius vigilis in comites arithmi, et hicanatus in comites sui ordinis.

Observanda, quando imperator ab expedito seu C expeditione militari, aliis longo et diuturno itinere in urbem revertatur.

Redeunte imperatore, sunt eadem omnia eodem tenore, quæ fieri, eo absente, diximus in superioribus. Ubi autem ad Constantinopolin accessit, occurrant ipsi proceres, qui domi manserant, in Rhegio [navali]. Et tribunus quidem præsentis, qui remanserat in urbe, custodiendæ illius causa, occurrit ipsi in mantio seu sago russo, statim ex quo modo imperator apud Rhegium pedem e navi

τότε διατάξατο μὴ ἄπειν τοὺς φανούς. Ἰτέον, ὅτι τὸ παλαιὸν τύπος ἦν, τὰ θέματα ῥογεύεσθαι κατὰ τέσσαρα ἔτη, οἷον· τῷ καιρῷ τούτῳ ὁ Ἀνατολικὸς, ὁ Ἀρμενιακὸς, ὁ Θρακῆσιος (8) τῷ δὲ ἑτέρῳ χρόνῳ ὁ Ὀψικιανὸς, ὁ Βουκελλάριος, ὁ Καππάδοξ· τῷ δὲ ἄλλῳ χρόνῳ ὁ Χαρσιανίτης, ὁ Κολωνσίαις, ὁ Παφλαγωνίαις· καὶ πάλιν τῷ ἑτέρῳ ὁ τῆς Θράκης, ὁ Μακεδονίαις, ὁ Χαλδίαις. Καὶ τῶν δ' ἡρώων διεληθόντων, πάλιν ἐρρογεύοντο τὰ ῥογευθέντα θέματα τῷ πρώτῳ χρόνῳ. Δίον, πάντας τοὺς στρατηγούς ποιεῖν τε παραγγελίαν εἰς τοὺς τουρμαρχαὺς αὐτῶν, καὶ εἰς τοὺς δρουγαροκόμητας, ἵνα ἐνὶ ἑκάστῳ βάντῳ ἔχωσι τὸν κομοδρόμον αὐτῶν, ὁμοίως καὶ τζαγγάριον· καὶ κατὰ βάντον ἔχωσι πρὸς ἕνα ἄσκον βόειον, καὶ ἀνὰ δύο ἄσκῶν ἀπίσιων πρὸς τὸ εὐκόλως διαπερᾶν αὐτοὺς τοὺς βαθεῖς καὶ δυσκόλους ποταμούς. ἔχωσι δὲ καὶ τὰ ἐργαλεῖα, αὐτῶν ἀνελλιπῶς, ἤγουν ἀξινάριον ἕν, σκεπάριον α', σμιλαριον α' μετὰ τοῦ ξυλοσφύρου αὐτοῦ· τὴν αὐτὴν παραγγελίαν ποιεῖν καὶ ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ εἰς τὸν τοποτηρητὴν τῶν σχολῶν, ἵνα καὶ οἱ κόμηται κατὰ μίαν σχολὴν τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν ἔχωσιν. Ὅμοίως καὶ ὁ ἐκκούβιτος εἰς τοὺς σκρίβωνας αὐτοῦ ποιήσει τὴν αὐτὴν παραγγελίαν, καὶ ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης εἰς τοὺς κόμητας τοῦ ἄριθμοῦ, καὶ ὁ ἰκνάτος εἰς τοὺς κόμητας αὐτοῦ ἔχτω τὰ αὐτὰ ἐργαλεῖα.

Domesticum quoque scholarum uniuscujusque scholarum comite hæc ipsa in schola excubitus in suos scribones, et drungarius vigilis in

Όσα δεῖ γίνεσθαι, ὅταν ἔταν ἐξπεδίτου ἡ μακρῆς ὁδοπορίας, ἐπανέρχεται ὁ βασιλεὺς.

Ἐπανερχομένου τοῦ βασιλέως, τὰ αὐτὰ πάντα γίνεται κατὰ τὴν ὁδόν. ὅσα ἐν τῷ ἀπίεσθαι αὐτὸν εἰρηκαμεν. Γινόμενου αὐτοῦ περὶ Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ἀπομείναντες ἄρχοντες ἀπαντοῦσιν ἐν τῷ Ῥηγίῳ· ἀλλ' ὁ μὲν τριβούνος πραισεντάλιος ὁ ἀπομείνας εἰς παραφυλακὴν τῆς πόλεως ἀπαντᾷ μετὰ μαντίου, ἢ τοῦ σγίλου (9) ῥουσέου, εὐθὺς μετὰ τὸ κατὰ (10) τοῦ Ῥηγίου, καὶ καθήμενος ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν ἵππον

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(8) Est præfectus themati Thraciesiorum seu veteri Ionis vel Asiæ minori, eoque non confundendus cuni sequente ὁ τῆς Θράκης, stratego Thracis vulgo sic dictæ ; vid. Constant. de themat. p. 7. Fabellæ, quam ibi infercit, non sine nugis pro more istius sæculi relata, auctorem habet Herodotum. A Thracibus appellata est ea regio, qui eam sequioribus temporibus occuparunt vel potius ab omni ævo habuerunt, vel antequam Græci colonias illuc ducerent. Protendebatur usque ad ostium Ponti Euxini, adeoque etiam Trojanum agrum in se comprehendebat. Ad Hellesponti utrumque oram habitabant vetustissimis temporibus Thraces, quorum Europæi suum nomen nunquam non servarunt, Asiatici autem pro aliquo tempore perdidērunt, donec sic volente nescio qua fortuna revivisceret. Adeoque recte Guilelmus Brito Philipp. I, v. 10, Homerum describens ait : Qui sup̄ osuū Thraciam victoribus Argis, id est, cujus carmina vastatum Græcis armis agrum Trojanum narrant, falliturque

Barthius, quando locum illum sollicitat. Thema seu lexio Thraciesiorum vel Thraciesionorum erat ἱππικόν, seu equestre, equites ibi presidia agebant, ut colligitur e Constant. de themat. p. 18.

(9) Sitne hic loci ἦτο· particula interpretativa an disjunctiva, non liquet. Videtur tamen prius potius. Quo admissio fuerit idem μαντίον et σγίλον. Sane nou multum diversa fuisse mantum et sagum credo ex iis constare, quæ ad p. 255 disputavi. Præterea malim in Latinis cum supponi pro in : adorantem cum sago. Est autem adorare cum sago motitatione quadam sagi in figuram aliquam certam submissionis dignum facere, ut nos hodie motu et positu quodam pilei solemus ; vid. dicta ad pag. 8.

(10) Est truncata vox pro κατάβασις vel κατάβασιμον, quod novis Græcis idem est atque κατάβασις. Pari modo διάβα dicunt (v. Du Cange h. v.) pro διάβασις, transitus, et ἔκβα vel ἔκπα, ἐντροσίον ; v. Du Cange v. ἔκπα. Ita Latini medii ævi camilla pro capillacium.

δέχεται αὐτόν. Ὁ δὲ προσκυνεῖ μετὰ τοῦ σαγίου μόνον, καὶ ὀψινεύει αὐτό. Οἱ δὲ κόμητες κοινοστωριανοὶ καὶ τριβουνοὶ πάντες λευχειμονοῦντες κατὰ τὸ αὐτὸ σχῆμα προσκυνοῦσιν καὶ ὀψικεύουσιν. Παρίσταται δὲ αὐτοῖς σιλεντιάριος καὶ λέγει· « Φύλαρχος παρουσίας, κόμητες συστατήριος, φύλαρχοι πραιτωρίου, » Ὁ δὲ ἑπαρχος τῆς πόλεως καὶ οἱ ὑπατικοὶ καὶ, ἐὰν εὐρεθῆ, καὶ πατρικίος ἐμπρὸς τοῦ παλατίου ἴστανται, καὶ ὡς κατέλθῃ τοῦ ἵππου, προσκυνοῦσιν, καὶ δέχεται αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἀπὸ στόματος· ἐὰν δὲ βούλωνται τινες τῶν ἀρχόντων καὶ εἰς Ἡράκλειαν ἀπελθεῖν κάκει δέξασθαι τὸν βασιλέα, καὶ τοῦτο ἐξεστὶν αὐτοῖς. Οἱ δὲ συγκλητικοὶ, ἐὰν περὶ ἔρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ Ἑβδομον, ἀπαντοῦσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Νηπίων ἐμπρὸς τοῦ μαρτυρίου, καὶ κατέρχεται ὁ δεσπότης, καὶ δέχεται αὐτοὺς ἀπὸ στόματος, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ μαρτύριον καὶ εὐχεται. Καὶ ὁ μὲν δεσπότης ἀπέρχεται εἰς τὸ Ἑβδομον, οἱ δὲ συγκλητικοὶ, ὅπου βούλωνται. Εἰ δὲ πρὸς ἔρχεται ὁ δεσπότης, ἴστανται πρὸς τῆς αἰγιαλῶ, καὶ ἐξιώντα αὐτόν τοῦ δρόμονος προσκυνοῦσιν ὡς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ἀπομονεύς, καὶ δέχεται αὐτοὺς ἀπὸ στόματος, καὶ ὀψικεύουσιν μέχρι τῆς πόρτης, καὶ ἐκεῖ μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχόντων ἀφίστανται. Ἀλλὰ ταῦτα, ἐὰν ἀπὸ ἐπεδίτου ἔρχεται ἢ μακρῶς ἐδο:πορίας· ἐπεὶ, ἐὰν ἀπέλθῃ ἕως Σαλαμβρίας, ἢ Ἡρακλείας, ἢ ἀλίγῃ πόρῳ τῆρω, καὶ ὀλίγας ἡμέρας ποιήσῃ, καὶ εὐθὺς ὑποστρέψῃ, ὅπου συνετάξαντο οἱ ἀρχόντες, ἐκεῖ καὶ δέχονται αὐτόν. Εἰ γὰρ ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ Ἑβδομοῦ ἐξῆλθεν καὶ εἰς τὸ Ἑβδομον ὑποστρέφει, ἐκεῖ ἀπαντοῦσιν· εἰ δὲ καὶ βούλεται ὀρθοποδεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἐκεῖ πάλιν ἀπαντοῦσιν αὐτῶ, οἱ δὲ συγκλητικοὶ προλαμβάνουσι. Καὶ ἐὰν περὶ εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς, ἀπαντοῦσιν αὐτῶ ἐν τῇ φόρῃ Θεοδοσίου τῆς καλουμένης ταύρω, καὶ προσφέρουσιν αὐτῶ στεφάνους, ἕνα μὲν χρυσοῦν, ἄλλους δὲ ἀπὸ διαφάνων· ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντιδίδωσιν αὐτοῖς νομισματὰ ὑπὲρ τοῦ χρυσοῦ στεφάνου, ὥστε μὴ ζημίαν αὐτοῦς ὑπομείναι. Ἐὰν δὲ ἀπὸ Ἀσίας, ἢ Βιθυνίας, ἢ Περσικοῦ πολέμου ἐπανέρχεται ὁ βασιλεὺς, ὁ ἑπαρχος τῆς πόλεως ἀπαντᾷ ἐνθα ἂν συνῆθῃ ὁ βασιλεὺς μεσάλλαγον ποιῆσαι, εἴτε ἐν τῇ Σατύρῳ εἴτε ἐν τῇ Πλεατικῇ ἢ ἐν Ῥοφηνιαναῖς (11), ἢ ἐν τῇ Ἱερειᾷ· εἰδὲ θελήσει ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ στρατηγοῦ ἀνελεθεῖν, προλαμβάνουσιν οἱ συγκλητικοὶ τὸν φόρον τοῦ στρατηγοῦ (12), κάκει τοὺς στεφάνους προσφέρουσιν. Εἰ δὲ πλὴν βούλεται ὀρθοποδεῖν εἰς τὸ παλάτιον, ἴστανται ἐμπρὸς τῆς σκάλης, καὶ ἐνθα δέχεται κατὰ τὸ ἔθος τὸν ἑπαρχον

A prolatum in continente posuerit; quem imperator in equo residens, adorantem in sago solummodo salutet et obsequentem habet: comites autem consistoriani et tribuni omnes in candidis vestibus adorant eodem omnes modo et obsequuntur, silentiaro astante, qui eos ex ordine sic citat: « Phylarchus parusis » [id est tribunus presentis aut presentialis, scilicet procedat imperatorem adoratum], tum « Comites systaterii » seu consistoriani, adoranto scilicet dominum; tandem: « Phylarchi, » seu tribuni, « prætorii, » nempe officium faciant velim. Præfectus urbis autem et consulares, et, si qui etiam in urbe tunc adsint patricii, consistunt coram palatio [Rhegi nemp], descendentemque ex equo imperatorem adorant, qui eos benignis verbis salutet. Licet quoque, si quis procerum B Heracleam adire ibique cultum suum imperatori monstrare velit. Quod si vero per continentem profectus imperator ad Hebdomum 286 appulerit, conveniunt senatores in ecclesiam Innocentium Puerorum Bethleemiticorum, ibique coram martyreo [seu tymbo illorum martyrum memoriæ sacro ipsi occurrunt: quos imperator benigno alloquio excipit, eoque factio, in martyreum intrat, et preces ad Deum fundit. Et ipse quidem deinceps abit in Hebdomum [seu palatium tribunal Hebdom dictum]: senatorii autem abeunt, quo voluerint. Si navi [in Hebdomum] appellit, stant in littore, et exeuntem e dromone adorant, quemadmodum, qui in urbe remansit, apomoneus seu vicarius regius, ipsa in urbe facit; quos imperator humanis verbis appellat; ipsi autem porro pergunt obsequuntur imperatori usque ad portam tribunalis, ubi cum cæteris proceribus [qui cum ipso ab expeditione redeunt], eum mittunt. Et hic quidem tenetur modus, quando dominus ab expeditione aut itinere longinquo redit. Quod si vero tantum ad Selymbriam, aut Heracleam, aut paulo ulterius excesserit, et paucos tantummodo dies ibi egerit citoque redeat, occurrunt ipsi proceres ibi loci, ubi ei vale paulo ante dixerant. Ex. c. si in Hebdomo deseruerit eos imperator, redit iterum in Hebdomum, adeoque ibi quoque occurrunt ipsi proceres. Quod si vero deflectere noluerit imperator, sed recta potius via in urbem contendat, coeunt quidem proceres in eandem locum: senatorii autem in urbem prævertunt salutandi domini

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(11) Non sunt illæ thermæ urbanæ sic dictæ, de quibus Du Cange CPl Christ. I. I, p. 93: sed palatium suburbanum Asiaticum in suburbio Chalcedonensi situm, de quo idem I. IV, p. 175 conferendus, ubi quoque pluribus de palatio Ἡραίας vel Ἱερειᾶς agit, ejus antiquum nomen mihi videtur fuisse Ἡραῖον, templum Junonis, quod idem Alemanno ad Procopium p. 80 quoque visum fuit. De satyro et poleatico nihil invenio. Neque mirum. Dudum enim ante Constantinum Porphyrogennum nostrum desiderant quædam horum palatiorum et nominum, ut strategicum e. c. deuterum, capitolium, satyrus, poleaticum, etc. Particula hæc

tota de reditu imperatoris in urbem non sæculi decimi, sed sexti est; non Constantini hujus, sed Petri Magistri, e cujus toties laudato libro de Constitutione Reipublicæ hæc verbotenus transcripta fuerunt; ut ex eo quoque collegi, quod imperator in SS. Apostolos, non in S. Sophiam ingredi dicitur, ut quæ tum nondum structa esset. [Palatia Eriæ Constant. Porphyrog. extracta, Script. post Theophan. p. 481.]

(12) Designatur forum Theodosii, quod in ea urbis regione, quæ Strategium appellabatur, existisse dicitur; vid. Du Cange CPl Christ. I, p. 80.

causa. Si ab terrestre quadam in occidentem expeditione redeat imperator, occurritur ipsi in foro Theodosii, quod Taurus appellatur, et offerunt ipsi coronas, unam quidem auream, alias autem e lauro. Pro aurea reddit ipsi imperator æquum in nummis pretium, ne sumptus de suo faciendo damnum passi videantur. Si autem ab Asia Bithyniave, aut Persico bello redeat, occurrit ipsi præfectus urbis ibi, ubi decreverit imperator mesallagum facere, [hoc est, e navi egressus tantisper in Asiatico quodam palatio morari, donec vestitum viaticum splendidiore mutaverit]; sive jam in Satyro id fiat, sive in Poleatico, sive in Rufinianis, sive in Hieria. Si porro per strategium ascendere in palatium velit imperator, prævertunt senatores in forum strategii, et ibi coronas offerunt. Si vero navi recta via inveni in palatium absque diverticulo velit, consistit coram scala seu exscensu, et salutatur præfectum urbis et apomoneum seu vicarium regium; et accipit oblatas sibi coronas. Agendum afferamus exemplum ingressus regii in urbem. Undecimo nempe die Augusti mensis, feria secunda, anno mundi 6033, intrabat pius imperator Justinianus in Constantinopolin circa horam primam per portam monasterii Charisiæ, ubi præfectus urbis et senatorii ipsi, sed absque coronis, occurrebant. Inde abiens ad deuterum preces faciebat 287 in æde SS. Apostolorum, et accendebat cereos in con-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(3) Non potest alius, quam epochæ mundi conditi secundum Græcos annus hic designari. Nam non solent eorum historici annos imperii alicujus imperatoris sic nude citare. Atqui tamen incidit annus ille 33. (id est 6033.) in A. C. 525, quo nondum imperator erat Justinianus. Nam A. C. 527, demum coronatus fuit. Non video, quomodo hoc dubium solvam nisi culpam in librios devolvendo, qui pro more suo sat noto Justinianum hic pro Justino substituerint. Sed solentne titulum τοῦ εὐσεβοῦς etiam defunctis tribuere? Profecto Petrus Magister non sub Justino seniore, sed sub ejus successore Justiniano suum opus condidit.

(14) Scribendum esse Χαρσίλου patet ex Du Cange modo laudato libro p. 50. Videtur ex hodierna hujus portæ appellatione *Eari Capi, porta obliqua*, nomen ipsi olim fuisse non Χαρσίλου, sed κάρσιος, quod idem Græcis est atque ἑγκάρσιος. Si tamen a viro nomen duxit, præferenda lectio Χαρσίλου. Nam *Charisius* nomen fuit viri, non Χαρσίλας. Lectionem Χαρσίλου habet etiam (indice Du Cange) Cantacuzenus III. 85. Idem Du Cange laudato loco hanc portam maritimam facit; at in notis ad Alexiadem p. 258 facit mediterraneam. Posset ex hoc loco ea lis dirimi, si addidisset auctor hujus historiæ nomen tractus aut urbis, unde Justinianus aut Justinus tum venerit.

(15) De more accendendi cereos et ardentibus depangendi coram imaginibus sanctorum si commentari vellem, actum agerem. Res quoque nota est hunc morem gentilis idololatriæ reliquias esse; vid. Arrian. dissert. Epictet. p. 111. Salmas. ad Script. H. Aug. t. II, p. 203. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 357. Indidem quoque ritus manavit cum ardentibus cereis imperatoribus occurrendi. Nam imperatores olim pro diis habebant et divinis omnibus honoribus afficiebant: hinc neque cereorum et ignis prælati honorem ipsis negabant; vid. Theophan. p. 164.

τῆς πόλεως καὶ τὸν ἀπομονεῖα, καὶ τοὺς στεφάνους προσφέρουσιν αὐτῷ. Ἐνδεκάτη τοίνυν τοῦ Αὐγούστου μηνός, ἡμέρα β', ἔτους, ζλγ' (13), εἰσῆλθεν ὁ εὐσεβῆς βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν περὶ ὥραν α' διὰ τῆς πόρτης τῶν Χαρισίου (14), τῶν συγκλητικῶν καὶ τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως ἐκείσε κπαντησάντων δίχα στεφάνων, καὶ ἐλθὼν ἐπὶ τὸ δεύτερον ἠῦξατο ἐν τοῖς Ἀποστόλοις, καὶ ἔψεν κηρούς (15) εἰς τὸ μνῆμα τῆς Δεσποίνης, καὶ κατῆλθεν ἐπὶ τὸ καπετώλιον. Ὡς δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν μέσσην, ὑπῆντησαν δομέστικοι πρωτικτῶρες, αἱ ἐπτά σχολαὶ καὶ μετ' αὐτοὺς τριβούνοι καὶ κόμητες, πάντες μετὰ λευκῶν χλανιδίων καὶ κηρῶν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἰστάμενοι, καὶ μετ' αὐτοὺς μαγιστριανοί, φαβρικησίοι, τάξις τῶν ἐπαρχῶν (16) καὶ τοῦ ἐπάρχου, ἀργυροπράται καὶ πάντες πραγματευταὶ (17), καὶ πᾶν σύστημα, καὶ ἀπλῶς ἀπὸ τοῦ καπιτωλίου μέχρι τῆς χαλκῆς τοῦ παλατίου πάντα ἐπεπλήρωτο, ὥστε μόλις προβαίνειν τὸν ἵππον τοῦ βασιλέως. Ὡς δὲ εἰσῆλθε τὴν χαλκῆν ὁ βασιλεὺς, ἔστη ὁ ἀδμισσιωνάλιος, ἔχων (18) τὸν πρωτικτῶρα καὶ τὸν θριαμβευτήν, καὶ ἔκραζεν τὸ θριαμβευτάλιον. Οὕτω γὰρ συνείδεν γενέσθαι ὁ μάλιστα διὰ τὸ μὴ εἰσέρχεσθαι τὸν βασιλέα διὰ τῆς χρυσῆς πόρτης. Πάντες δὲ οἱ ἄρχοντες καὶ πατρικιοὶ πεζεύοντες ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων ἐδηρίγευσαν, καὶ οἱ κουβιουλάριοι πεζεύοντες ἠκολούθησαν.

(16) Delenda sunt, quæ in Latinis addidi, sed uncis inclusa, nempe *petroriorum*. Cum latine verterem hunc locum, nondum noram, qualesnam hi essent *Eparchi*; nempe provinciales erant, ut mihi videri dixi supra ad p. 37. Forte tamen recte habet illud additamentum. Nam Justiniani ætate adhuc erant præfecti prætoriiis quatuor.

(17) *Negotiores, mercatores*. Ita sæpe apud novos Græcos, v. Theophan. p. 121, 188, et 189. Πραγματεία, *negotialio, mercatura, commercium*, et πραγματεύεσθαι, *sibi acquirere*, ibid. p. 217, 277, σωτηρίαν πραγματεύεσθαι, *salutem sibi comparare*. Cedren. p. 494, *πραγματευτικά σκάφη ναυες mercatoria*. Forte quoque vox *πραγματικοί* apud Polybium p. 678, ed. Wechel. pro *negotiatoribus, mercatoribus castrensibus, lixis* accipienda est. Illustris Casaubonus vertit *spectata prudentiæ viros*, respiciens ad viros in rebus agendis tritos et subactos. Ab ista notione acquirendi, comparandi dicti quoque sunt *πραγματευταί, agentes in rebus, actores rerum Augusti*, [vid. Guther. p. 967.] eo quod cupita et flagitata comparabant, conquirebant, suppeditabant, quales sunt *proxenetae, die Mæckler*, a Plutarcho in libello de sœnore non contrahendo *πραγματευταί* dicti p. 1480, ed. Steph. ubi *πραγματευτάς* et *τραπεζίτας* ita conjungit, ut Noster hic τοὺς *πραγματευτάς* et *ἀργυροπράτας*, quos *seneratorios, trapessitas, cambiarios* esse, supra demonstravi p. 8, Conf. p. 11. Potest ergo locus hic reddi sic, ut exhibetur in Latinis et dari quoque jure *cambiatorios et actores rerum Augusti*. Sed præfero tamen Latina priora. Nostri quoque majores *Handler* pro mercatore dicebant et nos adhuc hodie hanc vocem apponimus aliis, (nam simplici non æque utimur,) ut *Rauchhandler, Lederhandler*.

(18) Verti ac si legissem λέγων αὐτὸν ἡχῶν Alias enim retenta vulgata non video, quis sit ὁ θριαμβευτής præter Justinianum alius.

ditorio Despœnæ seu Dominae nostræ beatæ Virginis. Inde descendebat in Capitolium. In mesen deinceps, id est mediam, viam sic dictam, delato ipsi occurrebant domestici protectores et septem scholæ; post eos tribuni et comites, omnes in candidis tunicis et cereos gestantes, seriatim ad dextram plateæ sinistramque stantes; post eos magistriani, fabricences, ordo seu apparitio præfectorum [nempe prætoriorum], et præfecti [urbis], aurifabri et omnes negotiantes, omne corpus aut collegium; verbo, a Capitolio inde usque ad chalcen palatii [portam] plena hominum erant omnia, adeo ut vix gressum promovere posset equus imperatoris. In chalcen tandem ut venerat, offendebat ibi stantem admissionalem, qui eum titulo protectoris et triumphatoris excipiebat, et clara voce carmen triumphale [Io triumphe] canebat. Ita nempe ordinaverat magister, ut fieret, propterea quod imperator per auream portam ingressus non fuisset. Omnes autem archontes et patricii pedibus euntes stipaverant imperatoris latera a SS. Apostolis inde; cubicularii vero, etiam pedites, obsecuti fuerant.

Ἡ ἀπὸ τοῦ ὄρουσάτου μετὰ νίκης (19) ἑπάνοδος Ἰ. A. *Victoriosus e costris apud Tephricen et Germaniciam reditus Basilii Christum amantis imperatoris.*
Βασιλείου τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως ἀπὸ Τεφρικῆς καὶ Γερμανικίας.

Τοῦ βασιλέως ἐπανελθόντος μετὰ νίκης ἀπὸ τοῦ πολέμου Τεφρικῆς καὶ Γερμανικίας, διεπέρασεν ἐπὶ τὰ Ἡρία (20) ἐν τῇ Ἐβδόμῃ, ὑπαντησάσης αὐτῷ ἐκεῖσε ἀπάσης ἡλικίας τῶν τῆς πόλεως μετὰ στεφάνων τῶν ἐξ ἀνθρώπων καὶ ῥόδων κατεσκευασμένων. Ἐσαύτως καὶ ἡ σύγκλητος πᾶσα ἢ ἐν τῇ πόλει ἐκεῖσε αὐτὸν ἐδέξατο, καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπὸ στοματός αὐτοῦ ἐδέξατο. Εἰσελθὼν δὲ καὶ εὐχόμενος ἐν τῇ τοῦ Προδρόμου ναῦ τῇ ἐν τῇ Ἐβδόμῃ, ἄψας κηροῦ ἐξῆλθεν, καὶ βαλὼν σκαρὰ μίγγιον τριβλάτιον, ἄμα υἱὸν Κωνσταντίνου τῷ νέφ

Imperator cum victoria in urbem rediens e bellica adversus Tephricen et Germaniciam expeditione trajiciebat ex Asiatico palatio Hieria in Hebdomum, ubi omnis ætas urbana ipsi occurrebat cum corollis et rosis aliisque floribus consertis. Ibidem quoque excipiebat ipsum omnis in urbe præsens senatus; quos cum benignis verbis salutasset imperator, intrabat in ædem S. Joannis præcursoris, quæ in Hebdomo est, et post peractas ibi preces accensusque cereos egressus induebat scaramangium tribiat-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(19) Symeon Logothetes p. 455, perhibet Basilium apud Tephricam semper victum fuisse et a Germanicia eum rebus infectis abuisse tradit Glycas p. 296, quam oppugnavit anno imperii sui 13, A. C. 879. Dicunt tamen Constant. Vit. Basil. p. 166, et Cedren. p. 570. Basilium, quamvis urbem Tephricæ capere nequiverit, tamen totum suppositum agrum et nullas in eo arces devastasse atque destruxisse et cum opulenta præda domum rediisse. [Agareni Tephrici commemorantur Script. post Theoph. p. 435, Germanicia a Basilio imp. bello petita Scr. p. Th. pag. 456. Germanica, Germanicopolis, Adata oppidum Syriæ, Glycas p. 295. Addatam, oppidum barbarorum, ab avo frustra obsessum, expugnat Constantinus Porphy., Leonis filius. Vit. Basil. Maced. c. 34, ed. Allatii.] Est ergo Germanicia, al Hadath, quam Geographus Nubiensis p. 292, uno modico die et una statione a Tarso abesse ait. Abulfeda quoque in Historia ad A. C. 636, eodem modo scribit, et sic probatior auctores Græci et Arabes. Sunt tamen etiam libri haud pauci, qui al Hadab, ut Græci Ἄδαπα, exarant; vid. Cedren. p. 640. Ita Elmacinus p. 221, initio obsidebat [A. C. 947.] Leo filius Bardæ Phocæ, al Hadabam, donec eam expugnaret. Sic emendandus ille locus et interpretandus est. Præ cæteris memorabilis est locus Scholiastæ Motanabbii, qui ad poetæ hæc verba, novitne Hadata rabra colorem suum, hæc affert: *Hadat est nomen arcis notæ, quam condidit Saifoddaulah in solo Romano. Quod eam poeta rubram appellat, respicit eo, quod tincta fuerit sanguine Romanorum. Hi nempe surripuerant eam, et communiebant sibi in castrum tutum. Sed Saifoddaulah eos oppressos in ea arce trucidabat.* Hæc si vera sunt, nequit Adata vel Adapa et Germanicia idem esse. Nam Saifoddaulah, Basilio regnante aut nondum natus aut sane aduocum puer eral. Forte igitur rectius scriptores alii aiunt. Germaniciam Arabibus *Tel Sauran* dici. Γερμανικία Συρίας ἢ τῶν Τελεσαύρων legitur in fragmento geographico, quod Bandur. t. II, p. 10, notar. ad Constant. Themata edidit. Omisit librarius pro more novorum Græcorum ultimum ν, et leg. est Τελεσαύραν, ut apud

B Du Cangium ad Zonar. p. 71 exstat. Et ita quoque habet Abulfeda, e quo situm loci aliquantulum intelligere licet. Ait in notis marginalibus ad tab. VI, quæ de Syria agit, sic: *Ad al Awasem* [seu Cleisuras, castra limitanea] *refert Ibn Cardadebah multas, ut eparchias Mambeg et Tizin et Bales et Rosafah et Gumah, item Schaizar, Apamea Maarrat an Nomau, Sauran, al Athamaine, Tel Bascher, Capharthab, Salamiah, Gusiach, Libanum usque ad Castel inter Hemus et Damascus.* Unde hausert notitiam suam cl. Evodius Assemani, non novi. Scribit autem ille in notis ad Acta S. Simeonis Stylitæ pag. 402, sic: « Quæ Syris et Arabibus vulgo *Marhas*, dicitur, Latinis Germanicia. » diversa sunt Maresium et Hadata ut vel ex laudato loco Geographi Nubiensis constat, item ex Abulfeda, qui sub Marasch hæc habet: *al Hadath et Maresch sunt duæ parvæ urbes bene cultæ, aquarum et segetum divites arborumque. Ambæ sunt cleisuræ. Ait Abu Rihan al Birunius longitudinem al Hadatæ esse 62 gr. min. 35, et latitudinem 37, gr. 30 min. In al Azizico scriptum invenio, eam inter et Antiochiam interesse 78 millia, et ipsam inter atque Gihanum seu Pyranum fluvium intercedere mill. 12.* Procul dubio non multum dissitæ fuerunt Hadatha et Sauran. Sed illa in libris Arabicis celebrior est. In Germaniciæ situm inquiri quoque Guil. de l'Isle in annotationibus in chartam suam geographicam imperii Græci et Thematis Constantini Porphyrog. concinnatam, ponitque eam in Syria Euphratesia. Vide sitne, quæ hodie *Germuk* audit et in tabulis geographicis, inter Diarbekir seu Amidam et Muresiam media locatur. Ubi autem collocanda sit Tephricæ, non satis liquet. Forte est Theodorias in finibus Colchidis, corrupta pronuntiatione in Tephriki ex Theodoriki; nam Θεωδωρικη est idem atque Θεοδωρικη et Θεφδωρικη in pronuntiatione. Id si bene habet, haud parum distinctæ spatiis terrarum erant ambæ hæc urbes.

(20) Marginalem notam in codice inveni, de meo non addidi, ut nunquam feci in ea operis hujus parte, quam curavi. Pro ἐπὶ autem legi debere ἀπὸ, facile liquet.

teum, et consensu equo, abibat cum Constantino A filio juniore [qui expeditionis comes fuerat], pariter equitante, in templum sanctissimæ Dei Genitricis in monasterio Abramitarum, præeunte toto senatu et populo urbano cum flamulis quibusdam puris seu purpura non prætextatis. Apud illam ædem descendebant ex equis ambo, pater et filius, intrabant in dictum Dei Genitricis templum, et post peractasibi preces accensosque cereos desiderabant in eo paulisper, donec spolia hostibus erepta in urbem ma-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(21) Lauro redimitas et lucernis ardentibus illustratas fuisse domos jam florente re Romana in publico gaudio, discimus e Tertulliano ad uxorem, ubi ait: *Procedit de janua laureata et lucernata, tanquam de consistorio publicarum libidinum*; (vid. Goar. ad Theophan. p. 11;) et e Xiphilino, qui introitum Severi in urbem Romam, p. 1242, sic describit: Αὐτῷ [βαδίζοντι] ὁ στρατὸς πᾶς καὶ οἱ περὶ καὶ οἱ ἱππεῖς ὠπλισμένοι παρακολούθησαν. Καὶ ἐγένετο ἡ θέα πασῶν, ὧν ἐώρακα [Dio loquitur] λαμπροτάτη· ἦ τε γὰρ πόλις ἀνθεαί τε καὶ δάφναις ἐστεφανώτο καὶ ἱματίοις ποικίλοις ἐκεκόσμητο, φωστὶ τε καὶ θυμιάμασιν ἔλαμπε. Καὶ οἱ ἄνθρωποι λευχειμονοῦντες καὶ γαννύμενοι πολλὰ ἐπευφύμουν, οἷ τε στρατιῶται ἐν τοῖς ὅπλοις ὡσπερ ἐν πανηγύρει τινὶ πομπῆς ἐκπρεπόντως ἀνεστρέφοντο, καὶ προσέτι καὶ ἡμεῖς ἐν κόσμῳ περιήειμεν. Mallem omnino cum cl. Reimaro proficere, processimus. Quod si tamen recte habet vulgata, notabit senatores in gemina serie circa imperatorem processisse. Idem Dio p. 1028, describens aureum sic dictum diem quo Nero Tiridati diadema imponebat, ait: Πᾶσα ἡ πόλις ἐκεκόσμητο καὶ φωστὶ καὶ στεφανώμασι, ubi vid. citatos a cl. Reinaro auctores. Populum in candidis processisse et laureis sertis, ludos in theatro editos fuisse, eoque aperto velo serico, ad arcendum solem, cui velo insutum acu aurea fuisse Neronem curram agitantem, stellis cinctum. Ab illo more theatro sericum velum obducendi videtur natus fuisse mos pannos sericos ductis super medias plateas et ad utriusque lateris ædes firmatis chordis insternendi, aliosque pannos pretiosos ex ipsis ædium tectis suspendendi, quibus in certis intervallis ardentes cerei et funalia et serla laurea aliaque interponebantur. Urbem eo modo ornare, ut nos, qui solis luminaribus utimur, *illuminare* dicimus, sic veteres a corollis suspensis στεφανοῦν ἢ *coronare* dicebant. Arabes, qui a Græcis acceperunt, pompam hanc *ornationem, paraturam* et *Zinah*, appellant. Taliū *Zinarum* frequens mentio est apud Abulfedam. Meminit earum quoque passim et luculenter describit della Valle, et brevius Wansleb. in itinere Ægyptiaco p. 335. Exacte hæc congruunt illuminationibus aut coronationibus medio ævo Byzantii et in Italia usitatis, ut ex afferendis quibusdam exemplis constabit. Ex oriente morem hunc in Græciam venisse, constat e sacris Bacchicis. In his enim, quæ constat e Syria in Græciam transiisse, frequens usus erat lædarum ardentium, sub quibus Bacchus deducebatur. Et hinc intelligas illum Athenæi locum l. iv, p. 148, de M. Antonio triumviro, Athenis luxuriose indulgente et pro Baccho se gerente: μετέβαινε ἐνδοτε καὶ ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν, tanquam in Capitolium triumphantes sub comitatu funaliam, ἀπὸ τῶν τεγῶν λαμπάσι δαδουχομένης πάσης τῆς Ἀθηναίων πόλεως; [secta urbis plana affixasibi habebant lædas, aut dependentes a se lucernas oleo plenas], καὶ ἐκτοτε ἐκλέυσαν ἐκ τὸν Διόνυσον ἀνακηρύττεσθαι κατὰ τὰς πόλεις. Insignis est locus Odonis de S. Blasio apud Du Cangium v. *Coronari*, qui totum coronationis talis ritum complectitur. *Tota coro-*

ἱπεύσαντες ἔλθον ἐν τῷ ναφί τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Ἀβραμιτῶν, προηγούμενης πάσης τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως ἅμα καὶ φλαμούλων τινῶν λιτῶν, καὶ καταβάντες τῶν ἱππῶν εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου. Εὐξέμενοι καὶ ἀφαντες κηροῦς, ἐκαθέσθησαν μικρὸν· ὁ δὲ ἑπαρχος τῆς πόλεως προητοιμάσαστο καταστέψας τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς Χρυσῆς πόρτης μέχρι τῆς Χαλκῆς ἀπὸ δάφνης (21) καὶ δεινρολιβάνου καὶ μερσύνης καὶ βόδων καὶ λοιπῶν ἀνθέων, ἀλλὰ γε καὶ ἀπὸ σκαρι-

natur civitas, ait, tapetibus sertisque diversi generis et pretii compita illustrantibus, thure, myrrha aliisque speciebus odoriferis intus et extra civitatem redolentibus plateis. Sed multo luculentior est Sabæ Malæspinæ locus l. iv Historiæ (editæ. t. VIII, Rom. Italic. p. 842), quo introitum et receptionem Conradini Suevi in urbe Roma anno 1268 describit; neque continere me possum, quin eum, quamvis paulo longiorem, ascribam. *Tripudiantium militum agmina vestium pretiosarum divertorumque colorum desuper arma* [id est armis seu thoraci superinductarum] *habitus distinguebat. Quodque magnum est et auditu mirabile, mulierum choreæ ludentium intra urbem in cymbalis et tympanis, liluis et phiolis et in omni genere musicorum concinunt. Volentesque suarum pretiosarum rerum abundantiam, quam plerumque sequitur voluptas, ostendere, de domo in domum in oppositum consistentem jactatis ad modum arcus aut pontis chordis et funibus vias medias desuper non lauro, nan ramis arboreis, sed caris vestibus et pellibus variis, [du vair] velaverunt, pensis ad chordas strophæis, [id est strophæis, manipulis] flectis, [id est plectis, σειραῖς κατακασίτοις, plectibus florum sericorum, aureorum et margaritarum], dextrocheriis [seu armillis] perisclidibus, grammatis, aurifrisiis et diversorum ac pretiosorum annulorum appensione diadematum etiam et fibularum seu monilium, in quibus gemmæ fulgentissimæ relicebant, bursis sericis, cultris tectis de piancavo, samito, bysso et purpura, cortinis toraliis et linteaminibus contextis auro sericoque per totum, junctis velis et palliis deauratis, quæ docius opifex citra et ultra mare de diversa et operosa materia curaque struxerat.* Ad istud exemplum recepta quoque urbe Roma fuit regina Sueciæ Christina, ut ex illo opusculo Italico appareat, quod ceremonias receptionis ejus describit, et legitur n. LXX Appendicis ad cl. Arkenholtzii Mémoires de la Reine Christine. Verba ejus sunt hæc: *Tutte le strade dal loco detto di Ponte Molle sino al palazzo di S. Pietro, che sono di lunghezza di tre miglia, siano tutte approximate di panni d'arazzi finissimi et alle finestre damaschi et veluti rossi.* Nicetæ Choniæ locum præterire non possum, quem primum omnium dare debueram. Exponens ille pompam triumphalem Joannis Comneni e Colchide cum victoria in urbem regiam redeuntis l. I, p. 13, sic ait: Ἐνστᾶσις τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ πρόεδρος ὄριστο, ἀπαξ πέπλος τὰς ἀγυῖας κατηγάγε χροσοῦφης τε καὶ περιπόρφυρος, οὐδὲ τὰ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἐκεῖθεν ἀπῆν ἀγῆματα, ὅποσα ἱστορικῆ χειρὶ ἐπιπλοῖς ἐνετυπώσαστο, ἃ καὶ εἰρηκέν ἂν τις ἐμψυχα, οὐκ ἐνόησαντα. Ἦν δὲ καὶ τοῦ ἀγασθαι ἄξια καὶ τὰ περὶ τὴν πάροδον ἐκατέρωθεν πρὸς ὑπόδοχὴν τῶν θεωμένων διὰ βύλων πηγμάτων καὶ ἱερῶν. Χῶρος δὲ τῆς πόλεως ἦν, ὅς οὕτωςαι δισκεύαστο, ὃ δεικνύει ἐκ τῶν ἐμῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἐς αὐτὸ τὸ μέγα παλάτιον. Καὶ δὴ τὸ μὲν τέτρωρον εὐτρέπες, καὶ εἶλον τοῦτο πίσυρες ἱπποὶ καλλιτρίχες, χιθῶνος λευκότεροι. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν του ἀρχαίου ἐπίθασιν παρακίωσ, etc., quæ dato ad pag. 352. Memorabile hoc in loco id est, alibi non lectum, fuisse Cpli ad utrumque latus illarum ple-

μαγγίων δια φόρων και σενδές και πόλυκανδήλων· ὡσαύτως και ἡ γῆ πᾶσα φιλοκκληθεῖσα κατέστρωτο ἄνθεσιν ²· ἐν δὲ τῷ λιθαδίῳ τῷ ἔξω τῆς Χρυσῆς πόρτης ἐπήγγησαν τένται, και διεπέρασσαν ἀπὸ Ἱερείας ἐκεῖσε τοὺς εὐγενεῖς και ἐμφανεῖς τῶν αἰγμυλῶτων Ἀγαρηνῶν και τὰ ἐξάρητα τῶν λαφύρων τοῦ πολέμου, φλαμούλων (22) τε και ἀρμάτων, και ἐν ταῖς τέντεσιν ἐνδον ἀποτεθέντα διηρέθησαν, και δι᾿ἔλθον ἐν τῇ μέσῃ θριαμβευόμενα ἀπὸ τῆς χρυσῆς πόρτης ἔως τῆς χαλκῆς τοῦ παλατίου, ἀνοίγεισης τότε τῆς μέσης και μεγάλης Χρυσῆς πόρτης. Μετὰ δὲ τὸ τὰ

VARIÆ LECTIONES.

² ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι δίκην νυμφικῶν παστάδων ἦν κατεσκευασμένη ἡ πόλις.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

tearum, per quas processio triumphalis incederet, B compaginata asseribus tabulata cum gradibus, unde pompa conspici posset, quemadmodum, teste Keyslero, in urbibus Italicis talia pulpita eriguntur in Carnavallis ad spectandos equos de pernicitate certantes. Id ipsum non omittit in alius triumphii descriptione, quæ ad p. 83, ed. Venet. exstat, ubi tabulata illa binarum, imo ternarum quoque contiguationum fuisse ait. Ipsi jam Athenienses olim viis, per quas pompa Minervæ in Panathenæis aliorumve numinum in aliis festis procedebat, præstruebant ad utrumque latus ἱερῆς, in quibus starent spectatores; de quibus hic agendi locus non est. Quandoquidem in conferendis locis auctorum ævi mediis versamur, qui ritus triumphales sui temporis exsecuti sunt, neque hujus loci partem aliquam afferre pigebit, quo triumphus Manuelis Comneni de Pannonibus describitur: "Ἀπας περιπόρφορος πέπλος και χρυσῆ κατὰ τρικτύος ἀπρωρεῖτο — τὰ καθεκώτερα μέρη τῆς ἀγυῖας, καθ' ἣν ἔμελλε τελεῖσθαι ὁ θρίαμβος, παρυφιστάμενα δρύφακτα εἰς διώροφα και τριώροφα παρυφιστάμενα πᾶσιν ἐνεποίει θαυμασμόν. Post currum, in quo sedebat imago B. V., quam dum negat Nicetas polymathis suæ ostentator Minervæ Pisistrati comparari dehera, ipse comparat et ingerit lectori sententiam, quam ipse impiam pronuntiaturus fuisset, neque multi erunt, quibus detestabilis non videatur, sequebantur viri regiæ προσηπῆς et magnates aulici, sequebatur tandem imperator Manuel in equo candido cum Contostephano, copiarum duce. Dixi superius, illustratas fuisse plateas urbium sic comtarum luminibus per certa intervalla dispositis. Verum etiam norant et solebant spectacula ignea in aquis edere. Hujus rei insignis documentum apud Cinuanum p. 120: ὄρωπ πῦρ κατὰ τὸ ἔθος λήμβους και ἀκατίους ἐνεπιμπρα. Apparet ex eo loco, artem pyrotechnicam non eo usque quidem perfectionis perductam fuisse, quo pervenit hodie; fuisse tamen illis in more positum publicæ hilaritatis demonstrandæ gratia super aquis lembos et minora navigia comburere, a quibus picturæ tamen, inscriptiones aliaque ingenii litterati et dexteritatis pyrotechnicæ documenta videntur abfuisse. Apud ipsos orientales ignium artificiosorum invenio vestigia per dies festos in Abulfedæ insigni loco, e quo discitur, morem illum diebus festis ignes præ hilaritate accendendi fuisse Persis quoque notum, et forte ab illis, ut ignis summis cultoribus, ad Europæos venisse, deinde Persas quoque non ignorasse supplicium, quo nobiles nostri medio sævo solebant infamari, nempe *Sellæ equinæ portandæ*, de quo multis egit Du Cange V. *Sellæ gestatio*. Locus hic est ad Ann. 323: *Anno 323 occisus fuit Mardawigj Dailomila, dominus Parthiæ et altiarum regionum, quod hac de causa et ratione contigit: jusserat nempe, quo splendidiorem celebraret diem suum natalem, per circumsilos Isfahanæ montes et colles lignorum ingentes acervos construi, per noctem proxime seculuram arsurus*

gnifice exornatam præcessissent. Curaverat enim præfectus urbis domos illarum platearum, per quas pompæ transeundum erat, id est ab aurea inde porta usque ad æneam palatii, non tantum lauro, rosmarino, myrto, 288 rosis aliisque floribus, sed et scaramangiis variorum colorum et pannis sendes et polycandelis comptas atque illustratas esse. Neque domus tantum ornate erant, sed et omne platearum pavementum verrendo prius mundatum fuerat atque deinceps floribus consitum. In tentoria vero, quæ fixa fuerant in eo prato, quod ante por-

et ope corvorum accendendos, quorum numerum ultra bis mille coegerat, et cum pyxidibus ardentis naphthæ plenis ad eorum pedes religatis quo vellet avolare sinebat. [Monstrosi ignes artificiales, gustus barbarici, sed grande quid produnt.] Præterea apparatissimas epulas jusserat instrui, mille mactari equos, bis mille boves, pecudum vim incredibilem; neque minus dulciariorum comparari. Posita coram tamen fastidiebat, ut majestate sua humiliora, graviterque in aulicos idcirco stomachabatur. Erat enim tracundus, et præ cæteris Turcas vexare solebat in suis castris merentes. Solutio convivio et extincta illuminatione, cum altero mane in urbem redire vellet, (hæc enim omnia in processu in agrum Isfahanensem fiebant,) aderant in armis et equis ad heri tentorium. Equi, ut eundem in locum multi conducti, cum hinnitus strepitumque cederent, fremens iru Mardawigj interrogabat, quorumnam essent illi equi, ad prætorium suum tam prope ausi accedere; et Turcarum esse ductus, jubebat, quo puniret et infamaret exosam sibi gentem, Turcas ipsos ademptas equis sellas humeris tollere, equos gestamine regiam urbem ingredi. Quod cum nequiret non fieri, multum addebant odio, quo Turcæ ardebant in hominem, ne gentilibus quidem Dailomitis admodum acceptum; vultu terribitum indoleque aspera, etc. Sed erunt, quibus spectaculum hoc igneum non tam cum pyrotechnicis nostris, quam cum illo sacrificio Mithridatis, item Persæ aut Parthi, convenire existimabunt, de quo Appianus p. 215 ed. Henr. Stephani narrat inter alia his verbis: ἀπτοῦσι τὴν ὕλην (struem lignorum regis manibus congestam) ἡ δὲ αἰθομένη διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἀπὸ χιλίων σταδίων τοῖς πλεοῦσι γίνεται καταφανής. Constat tamen inde barbaros quoque Orientales olim hilaria sua ignibus illustrasse. Id ipsum faciebant quoque Græci, sed multo, quam isti Hyrcani, elegantius, ut ex Athenæo disco, qui in convivio Carani enarrando l. v, initio p. 130, convivas ait introductos in cubiculum fuisse, εἰς οἶκον, ἐν ᾧ κύκλῳ θρόνους διεσκήπτο πάντα λευκαῖς, και ἀναπετάσθεισών, δῆδες ἐφαίνοντο λάθρα κατὰ μηχανὰς, χασθέντων τῶν φραγμάτων, και Ἐρωτες και Ἀρτέμιδες, και Πᾶνες, και Ἐρμῆς, και τοιαῦτα πολλά εἶδωλα, ἀργυροῖς δαδουχοῦντα λαμπτήροι, cujus omnes plagæ prætensæ erant candidis velis, quibus sursum regestis et subductis, in conspectum prodidisse transmicantes facies per hiatus pegmatum ligneorum, studio factos a quibusdam machinis, et quis eas tenerent super candelabris argenteis Cupidines, et Dianæ, et Panes, et Mercurios, et alia sigilla. En aliquid imaginibus pictis illuminationum nostratium jam temporibus regum Macedonum non absimile.

(22) Varie scriptam inveni hanc vocem in menbranis nostris, modo enim, idque frequentius, geminabant λ, modo simplex dabant; nunquam tamen geminum μ vidi. E quo mihi constituit, vocem hanc a *stabello* derivandam esse, e qua *corruca* fuit.

tam auream est, translati fuerant e palatio Hiericæ A nobiliores atque illustriores captivi Agareni et delecta præstantiora spolia bellica, ut flamula et arma, ibique deposita primum, et deinceps partim captivi ordinati in processionem, partim spolia inter bajulos, quæ in urbem, triumphales spectaculum, ferrent, distributa fuerant. Itaque per medias aureas portæ valvas, quæ in gratiam istius solennis actus aperiebantur, intrabant ea in urbem, et pergebant usque ad chalcen. Postquam ergo spolia cum captivis in triumphali pompa in urbem intrassent, surgebant laudati supra domini et templo S. Dei Genitricis, et induebant,

λάφυρα διελθεῖν (23) ἀναστάντες οἱ δεσπόται καὶ ἐκβαλόντες τὰ σκαραμίγγια, ἐφόρεσαν ὁ μὲν ἀποκράτωρ καὶ μέγας βασιλεὺς ἱμάτιον ἐπιλώρικον (24) χρυσοῦφαντον διόλου καγκλωπὸν διὰ μαργαριτῶν καὶ ἐν ταῖς ὕρναις ἡμφιεσμένον διὰ μαργαριτῶν τελείων, ζωσάμενος καὶ σπαθίον ζωστήκιον³, φορέσας καὶ διαδῆμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καισαρικίον (25)· ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ἐφόρεσε κλιβάνιον χρυσοῦν (26) καὶ σπαθίον ζωστήκιον, ποδόψαλά τε χρυσᾶ, καὶ ἐν τῇ χειρὶ ἔλαβε λόγχην χρυσοῦν διὰ μαργαριτῶν ἡμφιεσμένην. Ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐφόρεσεν φακιόλιον (27) δίκτην προπολωμάτος (28).

VARIE LECTIONES.

³ EXOA. Ἰστέον, ὅτι ὁ χιτῶν οὗτος λέγεται ὁ βόδοβουρος.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(23) Chrysostom. t. VIII, p. 573 : Καθάπερ βασιλεὺς εἰς πόλιν εἰσιόντος οἱ στρατιῶται προλαμβάνοντες τὰ λεγόμενα σίγνα βαστάζουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν προαγγέλλοντες τῇ εἴσοδον αὐτοῦ.

(24) *Tunicam loraticam* verti ad loros recogitans, non recte; debueram *Tunicam lorice superinductam*; vid. Du Cange h. v. Idem mihi ad pag. 291. dictum esto.

(25) Infule Cæsaris erant diversæ formæ ab infulis imperatorum, ut constare potest ex imagine imperatoris cum imagine Cæsaris apud Rhamnusiū initio historię captæ a Venetis CPlenos colata. Imperator in sua infula gerebat interdum crucem, Cæsar in sua nunquam, ut neque in laudata modo imagine gerit, quicum concinit locus Nostri p. 412, ubi ait Cæsaris insigne esse στεφάνον (id est στέμμα χωρίς σταυρικοῦ τύπου. Nescio, an hoc referam locum e vita msta S. Melanæ Romanæ (apud Du Cangium v. Καῖσαρ), ut in quo non satis clarum est, nullæne infule, an diversæ ab imperatoris tribuantur: Τοῦτο δὲ τὸ Καῖσαρος ἀξίωμα] ὁ λαβὼν ἑτερός ἐστιν, ὡς ἂν εἴποι τις ὑποβασιλεὺς· ἀλουργὶς τε γὰρ αὐτῷ κατάχρῆστος καὶ τὰλλα τῆς βασιλείας παράσημα ὅτι μὴ μόνον τῆς χρυσοῦς στεφάνης ἕπαντα ἔχει τὰ τῆς βασιλείας ὄμβολα.

(26) *Clibanum ferreum inauratum*. Diversa esse loriam et clibanum constat; qui autem fuerit, mihi quidem non liquet, Sunt qui clibana fuisse putant πλωτά, talia coactilia, qualia describit Chronicon Colmaniense ad an. 1298 : *wambasta, id est tunicam spissam e uno et stuppa vel veteribus jannis consutam*. Sed illi satis ex eo refutantur, quod hic loci *clibania aurea*, seu ferro inaurato confecta, et alibi ὀλοσίδηρα appellantur. Indicat quoque nomen ipsum *clibanus*, quod idem est atque *chalybinus*, e chalybe, durissimo ferro, factus. Duxerunt me ad hanc etymologiam Glossæ Basilicorum : Οἱ κλιβανάριοι ὀλοσίδηροι. Κλιβανὰ γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ σιδηρὰ καλύμματα καλοῦσιν ἀντὶ τοῦ καλαμίνα. Leg. χαλυβίνα.

(27) Manavit hæc vox a *faciali*, velo, quo vultus olim velari et abstergi sudor, lacrymæ, sordes solebant. Dependebat super humeros, ad medium fere pectus. Frequens talis figura in antiquis imaginibus, ut in illis Mariæ Virginis, quas Du Cange Gloss. Lat. t. III, in fine tab. III et VII dedit. Facialia hæc, cum deinceps aliter formarentur, et circa pileum acutum aut hemisphæricum obvolverentur, evaserunt ex eo tulbani seu cidares, quales hodie gestant Turcæ Græcorum exemplo. Quando mos illas cidares gestandi fuerit invecutus, non liquet. Si mores vetusti sæculi e suo mensus non fuit Georgius Alexandrinus in vita Chrysostomi, exæculo jam quarto fuerunt turbani in usu apud Græcos. Ait enim ille cap. 41 : Ἐκρότου αὐτὸν ὑψοῦντες εἰς τὸν ἀέρα, οἱ μὲν τὰς γλανίδας ἐαυτῶν, οἱ δὲ τὰ περούγια τῶν κουτζούλων, ἑτεροὶ δὲ ἐγγχειρίδια, ἄλλοι δὲ τὰ φακιόλια. Sed jam olim Græci gesta-

bant, ut ex imaginibus Mercurii. Castoris et Pollicis, pileo Phrygio et aliis constat; vid. quæ de camelaucio infra dicam. Disputat quoque multis de antiquitate hujus gestaminis Du Cange Gl. Gr. v., qui conferri meretur. Forte invecutum fuit a Scythis. Nam in columna Theodosiana apud Bandurium Scythæ almucias gestantes frequentes conspiciuntur, ut tab. I. 4, 8, 9, 12, etc.

(28) *Propoloma* est modiolus seu infula turrita, rotunda, in imo angustior, in summo latior, propezzellon vel potius aliquid, quod factum est propezzellon, *eminere et in oculos incurrere*, qualis in Augustarum Byzantinorum imaginibus apud Rhamnuscum, Du Cangium ante gloss. Gr. tab. V. et pone Gloss. Lat. tab. VI et VII conspiciuntur. Vid. idem v. Τυμπάνιον. Facete Nicetas Choniates p. 282, tamen galericulum καθέδραν ἀμφιπέφαλον appellat. Veteres talia στεφάνια appellabant. Nam στεφάνη diversum erat a στεφάνη, ut bene monuit Casaub. ad Athen. p. 352. Hic enim est totus rotundus æqualiter, permodicæ altitudinis, at στεφάνη est procerus circulus, neque semper æqualis per omnia amplitudinis, ut specie turres in mœnibus exstantes referat, itidem στεφάνια dictas. Juvat scitam talis modiolii descriptionem e Busbekio addere, qui Epist. I, ait, se in Bulgariis feminis talem capitis ornatum vidisse. *Nihil, ait, tam novum occurrebat, quam turritum caput, et galeri (si sic vocari potest) plane inusitata forma. Est ille ex stramine inducta tela, figura plane contraria ei, qua apud nos utuntur rusticarum mulieres. Hic enim in humeros demittitur et qua infimus [id est capiti proximus] est, ibi latissimus est, deinde in pyramidem fastigiatur; contra ille infima parte est angustissimus, deinde supra caput surgit in turbinem, fere ad dodrantem; qua vero supinus cœlum spectat, capriciosissimus est et apertus, ut non minus videatur ad imbrem et solem accipiendum factus, quom noster ad arcendum, esse. Eo vero spatio, quod est inter ejus inferiorem et superiorem oram, numuli et imagunculæ et frustra vitri diversi coloris et quidquid nitet, quamvis vile, pro ornamento dependet. Hujusmodi galeri cum ad proceritatem adjuvant, tum ad gravitatem, quamvis levi jactatione ad casum faciles et parati. Ita ergo se inferunt, ut Clytæmnestram aliquam aut Hecubam, sed Troja florente, in scenam prodire putes. Acceperunt Bulgari pariter atque Turcæ a Græcis. Nam etiam Turcis familiare esse hoc galeri genus apparet ex imagine Seraglii CPlani apud Bandur. p. 1016. Ut vero hi a Græcis, sic Græci a Romanis acceperant. Qualia enim tympania modiosve aut galeros Græci aut Græcæ serico altisve subtilibus pannis indutos capite gerebant, tales Romanæ olim crinibus factos gestabant, ut ex illo noto Tertulliani loco de cultu feminarum constat : *affigitis præterea nescio quas enormitates sutilium atque textilium capillamentorum nunc in**

λευκὸν χρυσοῦφαντον, ἔχων ἐπὶ τοῦ μετώπου ὁμοίωμα στεφάνου χρυσοῦφάντου (29). Ἐπέβησαν δὲ ἀμφότεροι ἰππεύσαντες ἐν ἵπποις λευκοῖς ἐστρωμένους χιῶμασιν διαλθούσι. Ἐν ᾧ ἔστησαν ἔφιπποι δεξάμενοι τοὺς δημάρχους καὶ τὰ δύο μέρη, φορούντων τῶν δημῶν καμίσια καὶ στεφάνια σημεντένια (30) ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, ἐν δὲ τοῖς τραχήλοις αὐτῶν ἕτερα στεφάνια ἀπὸ ῥόδων καὶ ἀνθέων κατεσκευασμένα, ταῖς δὲ χερσὶν ἔγχυρία (31) βασταζόντων· τὸν δὲ δημάρχων φορούντων τὰ νικητικὰ αὐτῶν σαγίτα, καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν (32) καμίσια καὶ χλαυδίδια. Ἐν οἷς ἐξεφωνήθη ἐν πρώτοις οὕτως· « Δόξα Θεῷ τῷ ἀποδόντι ἡμῖν μετὰ νίκης τοὺς ἰδίους δεσπότης· δόξα Θεῷ τῷ μεγαλύνοντι ἡμᾶς, αὐτοκράτορας Ῥωμαίων· δόξα σοί, παναγία Τριάς, ὅτι εἶδομεν νικήσαντας τοὺς ἰδίους δεσπότης· καλῶς ἤλθετε νικήσαντες, ἀνδρείοτατοι δεσπότης. » Καὶ λοιπὰ ἰερωφεικῶς νικητικὰ, καὶ ἀπελατικῶς στρατηγικῶν (33) ἐλέχθησαν, ἐμπροσθεν περιπατούντων τῶν δύο μερῶν. Ἀπὸ δὲ τῶν Ἀβραμιτῶν ἐλθόντες ἐν τῇ Χρυσῇ πόρτῃ (34). ὡς εἴπομεν, ἀνοίγεισθε αὐτοῖς,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

galeri modum, quasi vaginam capitis et operculum verticis, nunc in cervicem retro suggestum. Vos plane adjiciis ad pondus collyridas quasdam scutorum umbilicos cervicibus astruendo. Galeros Tertulliano dictos, vaginas capitum, non crinibus quidem exstructos, at pileis in acutum conum abeuntibus et subtilibus telis indutos gestabant feminæ Latinæ vel occidentales medio ævo, ut videre est in imagine Valerii Maximi Francice versi in membranis Lipsiensibus. Collyrides, quas Tertullianus appellat, erant texta crinium orbicularia plana cum exstante acuto cono, velut scuti umbilico. Has, sed pannis factas, sæculo XVI, feminis in usu fuisse, testatur loco paulo ante citato Busbekius, et testantur quoque vetustæ imagines, qualis fere est illa Mariæ Burgundicæ apud Scriverium in Vitis Comitum Hollandiæ t. II, p. 441. Tales collyrides umbonatas auribus appositas ibidem videre est p. 319, in imagine infelicis illius Jacobæ Comitissæ. Κόμβους hos, tumores inanes, *liripipia*, id est *leere Pipen*, dolia aut canales inanes appellabant medio ævo; vid. Du Cange v. *Liripipium*. De κερυφάλοις veterum esset quidem hic agendi locus. Sed nimum ea res nos a proposito abduceret. Propolomatis igitur imago conspicitur quoque in tabulæ XXI, fig. 2, t. III Ant. Explic. Montfauconii, ubi e Begero duo capita redduntur, viri et feminæ. Credit Begerus, ut sunt antiquarii faciles ad omnia sibi persuadendum, ea capita Batti, regis Cyrenarum, et Pheretimæ uxoris esse. Sed sunt procul dubio capita regis alicujus Longobardici aut Hungarici et talis reginæ, aut denique imperatoris et imperatricis Germanorum e medio ævo, quod habitus vultuum, longi capilli et stemma seu infula viri aliæque satis probant. Præstant imaginem propolomatis quoque nummi et lapides ærave vetusta, in quibus imago τῆς πυργόφορου Πείτης (ut in Antholog. p. 457 est) conspicitur.

(29) Pro auro *intextæ* malim in Latinis reponi *auro contextæ*. Referebat hic aureus circulus coronam veterum imp., nisi quod forte dentibus aut radiis per ambitum careret. Aut erat loco frontalis. Sugerius apud Du Cangium v. *Phrygium* appellat *ornamentum imperiale instar galeæ circulo aureo circumcircinatum*. Locus hic integer est: *ipsi [Callisto II] more Romano — circumdantes capiti ejus frigidum* [hoc est calanticam phrygionico opere breudalam], *ornamentum imperiale* [allas βασι-

A sui quidem juris et magnus imperator, Basilius, vestimentum loratum auro pertextum et ubique filis margaritarum cancellatum, et in oris præcipue prætextatum filis margaritarum plenæ et primæ magnitudinis: accingebatque sibi spatham e cingulo dependentem, et imponebat capiti diadema, quale cæsaricum appellari solet, Constantinus autem, ejus filius, gestabat clibanum seu lorica auream, et spatham e cingulo dependentem, et podopsela seu circulos pedum aureos; in manu tenebat hastam auream margaritis amictam; in capite gerebat tiamam, ad modum propolomatis seu ornatus turrili capitis muliebris, compositam, candidam, auro intertextam, habentem in fronte aliquid coronæ simile auro intertextæ. Ambo equis singulis inequitabant candidis, quibus stragulæ gemmis conspicuæ instratæ fuerant. Super talibus equis et in eo paratu consistentes excipiebant primo loco demarchos seu factionum præfectos et ipsas ambas factiones apud ipsum protinus Abramitarum monasterium. Gestabant factiones camisia, et in capite infulas e

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

leian, regnum, dictum] instar galeæ circulo aureo circumcircinatum imponunt. Fueritne hic circulus aureus totus aureus, metallo solo et solido, an aureis filis contextus, non liquet. In ordine ad benedicendum ducent Aquitanicæ appellatur *garlanda aurea: princeps debet venire baronum comitatus caterva et capite suo garlanda [tænia] redimitus aurea, cujusmodi circulus: aureus a capite ejus, cum ibi advenerit, amovebitur.* De circulo aureo patriciorum alibi ago.

(30) Facta ægumentis seu serico villosis, quod secundo resecando fila paratur; unde nomen. Vid. Du Cange v. *Segmentum*. Dixi jam alibi non minus commode ab hac voce *segmentum* derivari posse vocabulum *Sammel* [velours], quam ab *hexamito*, unde vulgo repetitur.

(31) Sunt ἔγχυρία manuicciola, sudaria, facialis, oraria, abstergendæ faciei et ori. Glossæ Basilicor.: Ὀδόνια καὶ ὀδονάρια [sic scribebantur pro ὀδόνια καὶ ὀδονάρια], ὑφάσματα ἐπιμήκη, ἃ καὶ ὠράρια παρὰ τισὶν λέγεται. Ταῦτα δὲ οἱ εἰς τὸ παλάτιον εἰσιόντες συγκλητικοὶ ἐπιφερόμενοι ἐν αὐτοῖς καὶ ἀπεμύττοντο καὶ ἀπέπτυνον. Lucam aliquam hic locus alteri dat apud Oecumenium ad Acta apostolor.: τὰ σημεῖα ἐν ταῖς χερσὶν κατέχουσιν οἱ μὴ δυνάμενοι ὠράρια φορεῖν, οἳ [nempe oraria gerentes] εἰσὶν οἱ φορούντες ὑπατικὰς στολὰς καὶ τουβία. Quæ nos hodie in boxeis circumferimus sudaria, veteres in manibus gestabant, ut latius dico, ubi de *acacia* vel *anexicacia* dispero.

(32) Male in Latinis ad rectores militares retuli, quorum certe gestamen non erat camisia et chlandia; αὐτῶν pertinet ad factionales; magistratus eorum demarchis subminores designantur, quorum frequens fit in hoc codice mentio.

(33) Subintell. ὕμνοι. De apelaticis sententiam alibi jam dixi, et Latina quoque satis declarant, quid penes me quidem fuit.

(34) Per hanc enim portam recipiebantur in urbem imperatores, sive recens electi et e castris pro prima vice in urbem venientes, sive veteres ab expeditione redeuntes cum solemnī pompa. Nicephorus Patr. CPTanus in Breviar. pag. 163: Ὡς ἦν ἔθος βασιλεῦσι διὰ προπομπίου δοχῆς διὰ τῆς Χρυσῆς καλομένης πύλης εἰς τὸ Βυζάντιον εἰσελαύνει, καὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ γενόμενος ἐκείσε τὸν τῆς βασιλείας ἀνεδήσατο στέφανον.

segmentis confectas, et in collo consertas e rosis alisque floribus corollas, in manibus manucciola. Factionum magistri gerebant saga sua victorialis, seu quibus utuntur victoriam in ludis circensibus adepti; archontes tandem seu duces militares ab expeditione reduces gerebant camisia et tunicas. Acclamations, quibus imperatorem excipiebant, primæ erant hæ: « Laus Deo, qui nobis dominos nostros cum victoria restituit; laus Deo magnificenti vos, imperatores Romanorum; laus tibi, sanctissima Trinitas, propterea quod victoriosos videmus nostros dominos; beneveneritis victores, fortissimi domini. » Reliquas mitto fastas acclamations victorialis, et apelatica strategica seu prosecutoria ducalia [vel hymnos, 289 quibus victores imperatores militares prosequi mos est], et quos præcedentes coram dominis ambæ factiones a monasterio Abramitarum inde usque ad Auream portam recitabant. Coram Aurea vero porta, quæ, ut diximus, aperta ipsorum intromittendorum

ἄεσθησαν πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῆς εὐφημηθεῖντες ὁμοίως. Δεξάμενοι ἐκεῖσε τὸν ἑπαρχὸν τῆς πόλεως καὶ τὸν ἀπομονέα, οἵτινες πεισόντες προσεκύνησαν, καὶ προσήνεγκαν τῷ αὐτοκράτορι στέφανον χρυσοῦν (35) κατὰ τὸν παλαιὸν τύπον, καὶ ἑτέρους ἀπὸ δαφνῶν, ὡς τῆς νίκης σύμβολα· ἔλαβον (36) δὲ εἰ αὐτοὶ παρὰ τοῦ βασιλέως νομίσματα χάραγμα τὴν τιμὴν, καὶ πλείω, τοῦ χρυσοῦ στεφάνου. Τῶν δὲ μερῶν πληρωσάντων, εἰσῆλθον τὴν Χρυστὴν μεγάλην πόρταν δηριγευόμενοι, καὶ ἦλθον ἐν τῷ σίγματι, καὶ διὰ τῶν ἀριστερῶν ἐν τῷ ἐξακονίῳ καὶ ξηρολόφῳ, αὐτίκα τὸν βουὴν καὶ τὸ καπετώλιον, φιλαδελφίῳ τε καὶ ταύρῳ, ἀρτοπουλίῳ τε καὶ τῷ φόρῳ*. Ἐπί δὲ τοῦ φόρου ἐλθόντες κατέβησαν τῶν ἵππων (37), καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, προσπακνήσαντος αὐτοὺς ἐκεῖσε τοῦ πατριάρχου μετὰ λιτῆς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐν ᾧ (38) λαβόντες κηρούς παρὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ εὐξάμενοι, ἐξελθόντες καὶ ἐκβαλόντες τὰ στρατηγικὰ, ἐφόρουν διδητήσια τριβλάτια καὶ χλαμύδας χρυσοῦφάντους

VARIE LECTIONES.

* ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι ἐν τοῖς ἐξονομασθεῖσι τόποις δοχαί τῶν μερῶν καὶ εὐφημίας γίνονται.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(35) De corona aurea triumphanti imperatori ab urbe oblata elegantem locum habet Themistius p. 181: Τὸν μὲν ἀπὸ τοῦ πλοῦτου [paulo ante dixerat τοῦ χρυσοῦ] στέφανον εἰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ καλλιπολις εὐτρεπίζεται, καθ' ἣν ἀναδύσεται λαμπρῶς ἐπανήκοντα τροπαιοφόρων ἀπὸ τῶν δυσωνύμων βαρβάρων. De auro coronario vid. Harduin. ibid., Vales. ad Amm. Marcell. p. 461. et Casaubon. ad Scr. H. Aug. t. I, p. 54. Non igitur retractabo pervulgatum locum de coronis triumphalibus, sed tantum hac occasione exponam et emendabo locum Trebellii Pollionis, ad quem Cl. Salmasius egregia quidem nonnulla notat, nescio tamen, an vera omnia. Narrat laudatus auctor t. II, Scr. II. Aug. p. 322, de imagine quadam, in qua Aurelianus pictus est utriusque [Telrico victo victor ipse] prætextam tribuens et senatoriam dignitatem, accipiens ab his sceptrum, coronam civicam picturatam de museo. Cum in Palatino codice Salmasius hic loci reperiret coronam, cycli picturæ de museo, effliciebatur inde coronam cyclum, picta omnia de museo, per cyclum intelligens scutum. Facit conjecturæ suæ speciem, sed veritatem non conciliat. Si omnino reprobanda est vulgata lectio, quod non putem, potius esset servare lectionem codicis Palatini, mutata tantum unica littera picturis pro picturæ: coronam cycli, picturis (id est in picturis, picta) de museo (vel musivo). Est autem corona cycli idem atque circulus patricialis, cognominatus, quod patriciorum Romanorum insigne esset, et in sola rotunda lamina aurea vel orbe consistebat, absque radiis. Radiatæ enim coronæ imperatorum erant. Differentiam ambarum coronarum, imperialis radiatæ et patricialis λιτῆς, prodit Leo Ostiensis apud Du Cangium v. Circulus: eidem Henrico IV, patriciatus honorem Romani contribuunt, eumque præter imperialem coronam aureo circulo uti decernunt; item ille locus Arnoldi Lubecensis ibidem de uxore Philippi Suevi in p.: regina regio diademate, non tamen coronata, sed circulata processit. Credam equidem coronas triumphales absque radiis, adeoque similes fuisse dictis posteriore ævo circulis et coronis cycli; verum dictionem corona cycli jam tempore Pollionis fuisse usitatam difficile probatu esset. Interea non diffiteor, difficile quoque conceptu esse, qui possit hostis victis victori coronam

civicam dare. Quamvis enim hostis civis esset, quo servato victor coronam civicam merebatur, attamen populus Romanus debebat civicam dare, non poterat victus. Expediant hunc nodum doctiores.

(36) Convenit cum hoc exemplo illud Antonini Pii apud Spartian. t. I, Scr. H. A. p. 256: aurum coronarium, quod adoptionis suæ causa oblatum fuerat, Italicis totum, medium provincialibus, reddidit. Vid. supra p. 286. [Olim mos erat dona vel etiam tributa in coronis aureis offerendi. Neque contemendæ erant coronæ tales. Procopius Gothic. I. p. 172. antep. ed. Hæsch. narrat, Petrum Magistrum ita pepigisse cum Theodato, rege Gothorum in Italia, ut hic sponderet præter Siciliam Justiniano quotannis se missurum coronam auream valentem 300 libras auri. Sed an imperatores Græci regibus exteris quoque coronas, et quidem non στεφάνους, sed stemmata, qualia ipsi gerebant, eis φιλοτιμίας ἐπίδοσιν donabant? Asseverant Hungari, qui regni sui coronam se aiant a CPlano quodam Imperatore in præmium præstiti officii accepisse; vid. Gabriel de Juxta Hornad, Initia christianæ religionis inter Hungaros eccles. orient. asserta. Ex Adidend.]

(37) Veteres imperatores Romani reverentia urbis Romæ ante ejus portas descendebant. Xiphilinus de Severo p. 1242. in it: εἰς Ῥώμην ἐσθῆι μέχρι μὲν τῶν πυλῶν ἐπὶ τὰ τοῦ ἵππου καὶ ἐν ἐσθῆτι ἵππινῃ ἐλθὼν, ἐντεῦθεν δὲ τὴν τε πολιτικὴν ἀλαξάμενος καὶ βαδίσας.

(38) Non satis accurate Latina hic loci in isto templo. Ἐν ᾧ notat quo tempore aut loco, quando, ubi vel ibi, quod dum fit, vel hoc modo, Ἐν ᾧ eo sensu sæpe usurpat Thucydides, ut p. 118, ubi non recte interpres; vult enim dicere: difficile est modum in dicendo tenere ibi, ubi vel odumbratæ tantum verbis veritati fides conciliari ægre potest, χαλεπὸν τὸ μετρίως εἰπεῖν ἐν ᾧ (id est ἐν ταῦθα, ὅπου) μόλις καὶ ἡ δόκησις τῆς ἀληθείας δεδαιούται. Vid. Aristid. t. I, p. 114, Diogenes Laert. p. 597. § 104, Dio Cassius p. 287, et alii multi. Est enim pervulgata dictio. Conf. Viger. de idiotismis L. Gr. novissimæ edit. p. 468. Dicunt quoque ἐν οἷς, si præcessit aut sequitur pluralis. Ita certe ἐν οἷς pro ubi accipi potest, si quis velit, p. 320.

καὶ καμπήγια, καὶ στεφθέντες διήλθον τὴν μέσσην τοῦ φόρου, ἴσταμένων καὶ προπορευομένων ἔμπροσθεν αὐτῶν τῶν σκευῶν, λαβούρων, σίγων καὶ βίνδων καὶ τῶν μεγάλων σκήπτρων καὶ τῶν χρουστῶν φλαμούλων καὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ τοῦ μεγάλου τε καὶ διαλίθου, καὶ διελθόντες τὴν μέσσην ἕως τοῦ μιλίου εἰσῆλθον διὰ τοῦ ἐμβόλου τοῦ μιλίου εἰς τὸ ὠρολόγιον, καὶ ἀπέθεντο τὰ στέμματα ἐν τῷ ἔνδον τῆς Ὁραίας πύλης μηταωρίῳ, καὶ εἰσῆλθον ἐν τῷ νάρθηκι εὐξάμενοι μετὰ κηρῶν εἰς τὴν μέσσην ἀγίαν πύλιν, εἰσοδεύσαντες μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τὰ λοιπὰ τῆς θείας λειτουργίας, καὶ ἡ εἴσοδος ἡ πρὸς τὸ πλάτιον ἐτελέσθησαν καθ' ὃν τρόπον ἐν ταῖς ἐμπράτοις προελεύσειν· προετέθη δὲ καὶ κλητώριον μέγιστον ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνῳ, καὶ εὐφρανθέντες δεδώκασιν πᾶσιν τοῖς τῆς συγκλήτου βεστομυλιαρήσια (39). Ἰστέον δὲ, ὅτι τὴν μὲν κατάστασιν τῆς πόλεως καὶ φιλοκαλίαν ἡτοιμάσατο ὁ ἔπαρχος, τὴν δὲ τῆς προελεύσεως τάξιν καὶ ἀπαντῆν τῆς συγκλήτου καὶ τῶν μερῶν τὰς ἐπινικίους φωνὰς καὶ προόδους καὶ τῶν δοχῶν τὰς τοποθεσίας ὁ πραιπόσιτος διωρίσατο, ὑπουργούντων αὐτῷ τοῦ τε τῆς καταστάσεως καὶ τῶν σιλεντιαρίων καὶ τοῦ κουβουκλείου παντός· Ὁ τοίνυν ἑναπομένους μετὰ τοῦ μεγίστου καὶ τοῦ ἐπαρχοῦ, ὁ καὶ διέπων τὴν ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως δουλείας ἀρχὴν Βαζάνης ἦν, ὁ πατρίκιος πραιπόσιτος καὶ σακελλάριος, καθὼς τὸ παλαιὸν ἐγράτε τοῖς βασιλεῦσιν ἔθος, ἐξερχομένου τοῦ βασιλέως ἐπὶ φουσσάτου τὸν πραιπόσιτον παραῖν τὴν ἑαυτοῦ ἀρχῆς ἐπικράτειαν, καὶ τῷ μεγίστῳ καὶ τῷ ἐπαρχῷ τὴν τῆς πολιτείας καὶ τοῦ κοινοῦ τὴν διοίκησιν, Ἐπανιόντι τοίνυν τῷ βασιλεῖ ἀπὸ τοῦ φουσσάτου ἀντικίψεις πλεῖσται καὶ δώρεων παροχαί

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(39) Vid. supra ad p. 267, ubi de vocibus ad hunc modum compositis ab interprete resolvendis et per insertum et jungendis dixi. Significat enim *vestes et milliaresia*. Tam pervulgatus olim mos erat in aulis Persica et orientalibus Muhammedanis omnibus, Russica, Christianis Europæis omnibus, et adhuc est in Turcica, et tam plena ejus monumenta, ut pene supervacaneum sit de illo exponere. Cum tamen toties ejus in nostro codice fiat mentio religioni duco eum plane intactum præterire. Jam antiquissimis temporibus vestes dono dari consuevisse, apparet e Diodoro Siculo, in cujus l. xxi, Eclog. pag. 491, edit. Wesseling. hæc leguntur: ἀσμένως δεξάμενος τὸν νεανίσκον [Agathoclis filium] στολήν περιθείς βασιλικὴν καὶ δῶρα δὸς μεγαλοπρεπῆ ἀπέστειλεν. Apud Nostrum sæpe fit mentio vestium ad externos λόγῳ ξενάλων missarum, item τοῖς πρόσφυξι, principibus exteris sui juris et duobus militaribus alterius ditionis ad imperatorem Græcum venientibus, aut in castra ejus transuentibus, item rectoribus militum strenue se gerentibus honori datarum; ut et vestium, quibuscum recens honorati investiebantur. Luitprandus in historia l. vi, recenset quot vestes cum nummis solemnè ante festum Paschalis largitione summi quique aulæ CPTanæ proceres acceperint. Pachymeres VII, 29: ὑπερβαυμάτας τὸν ἄνδρα πολλοῖς δωρεῖται, ὀφέλλων [id est αὐξάνων] τὴν ἐκείνου τιμὴν, οὐκ ἀλλαγαῖς μόνον ἱματίων, ἀλλὰ καὶ χρυσῶν καὶ ἵπποις αὐτὸν δεξιούμενος. Idem XII, 40: τοῦτον βασιλεὺς μετ' εὐμενίας δέχεται καὶ ἀλλαγαῖς ἀγάλλει et cap. 29: τοῖς νεωάρχοις [Januensibus

A causa fuerat, subsistebant sub faustis acclamationibus excipientes præfectum urbis et apomoneum seu vicarium regium, qui humi procidentes primum adorabant, et dein offerebant seniori summo imperatori auream coronam secundum veterem ritum aliasque lauro factas, ut victoriæ indices. Hi pro aurea corona nummos aureos ab imperatore accipiebant non tantum æquantes et compensantes, sed etiam excedentes impensi auri pretium. Post absolutas factionum faustas acclamationes intrabant domini per magnas Aureæ portæ valvas, et abibant porro, stipati a proceribus, ad sigma, et dein conversi ad sinistram in hexacionium, in xerolophum, bovem, capitolium, philadelphium, taurum, artopolium et forum. In forum autem ut venerant, descendebant ex equis, et intrabant in templum sanctissimæ Dei Genitricis, occurrente ibi patriarcha cum toto ordine Magnæ Ecclesiæ ad modum supplicantium procedente. In isto templo accendebant domini cereos a præposito traditos, et peractis precibus, exhibant, exuebant vestimenta, qualia hactenus gestaverant, militaribus imperatoribus congrua, et induebant contra dibetesia triblattia et chlamydas aurointextas et campagia; et sic porro, præcedentibus coram ipsis sacris vasis, labaris, signis, bandis, magnis sceptris, aureis flamulis et venerabili cruce, quæ magnitudine gemmarumque numero spectabilis est, trajecto medio foro, procedebant usque ad millium; per cujus porticum ingressi in horologium, deponabant infulas et coronas in metatorio, quod est intra Formosam portam [Magnæ Ecclesiæ seu S. Sophiæ], et intrabant in narthecem, peragebant preces cum

nempe] τὰ τῶν ἀναβολῶν, ὧν εἶχον, παρὰ βασιλέως φιλοτιμότερον μετημφίαστο. Chronic. Cassinense III, 39: Michael Parapinacius pro salute anime suæ per præceptum [sacram κέλευσιν] aurea bulla bullatum constituit, ut per unumquemque annum monasterium [Cassinense] accipiat de palatio CPTani imperii auri libras viginti quatuor et pallia quatuor ad nostræ congregationis sustentationem. Caffarus Annal. Genuens. (t. VI Script, Rer. Ital. Murat.) pag. 265, ait, anno 1154 pacem cum legato imperatoris Manuelis Comneni hanc initam fuisse, ut deinceps in perpetuum per unumquemque annum ducentos perperos et duo pallia a curia imperatoris commune haberet, et insuper archiepiscopus per annum in perpetuum perperos sexaginta et unum pallium haberet, dictumque commune unum fundicum et ecclesiam in CPTi. Obtineret ille mos apud nos hodie quoque, nisi vestitum veterem et pallii gestandi morem abjecissemus. Quæ enim nationes aut olim dabant aut adhuc hodie dant vestes in donis, earum dona consistunt in palliis vastis, quæ cuivis staturæ congruunt, et tantummodo injiciuntur reliquis vestibus easque contegunt. Nos autem strictis utimur Tam appetentes hodie sunt talium donorum Turcæ, ut vestes sericas aureis muneribus præferant quod e Busbekii Epistolis constat. De more adhuc apud nos superstitie et olim, in curia tam Byzantina, quam Francica observato liberationes [id est libérées] distribuendi inter aulæ ministros, erit alibi agendi locus. Interea vid. Du Cange v. *Liberatio*.

oereis apud mediam sacrarum portarum, intrabant **A** πᾶσιν κατὰ τὸ δυνατόν τοῖς τε μετ' αὐτοῦ καὶ τοῖς deinceps in bema cum patriarcha, et sic porro reliqua divini officii et ingressus in palatium peragebantur eodem modo, quo peragi solent in solemnibus formalibus processionibus. In fine exponebantur dapes, et fiebat convivium maximum in magno Justiniani triclinio, eaque finita hilaritate, donabant domini senatui vestes et miliaresia. Adhuc notandum, cerimoniam quidem apparitionem et mundationem urbis opus fuisse præfecti urbis; ordinationem vero processionis et **290** occursum senatus et factionum clamores triumphales atque processus et loca receptionum a præposito constituta fuisse, cui eam in rem cerimoniarum et silentiarii totumque cubiculum adjuvices manus præstabant et mandata perficiebant. Regius vicarius, qui, imperatore in Orientem ea vice profecto, una cum magistro et præfecto urbis in urbe manserat et loco imperatoris imperium, sed ut subditus, administraverat, is Baanes erat, patricius, præpositus sacellarius; idque ex antiquo imperatorum more, qui in castra exeuntes præposito quidem administrationem imperii sui permittebant et commendabant, magistro autem et præfecto urbis curam civilis regiminis et rerum communium. Reduce in hunc modum e castris facto imperatore, contingebant largitiones plurimæ, et, prout ejus fieri poterat, impertiebantur dona et præmia tam illis, qui expeditioni cum ipso interfuisent, quam qui domi seu in urbe mansissent.

B *Reditus e fossato Theophili imperatoris, cum Saracenorum Cilicum, qui e Tarso, e Mopsuestia, ex Adana, ex Irenopoli, ex Anazarbo et aliunde adversus ipsum covenant et consurrexerant valida manu, viginti millia cecidisset.*

Rediens itaque Theophius e bello, quod ipsi cum Agarenis in Cilicia fuerat, intrabat in urbem hoc modo. Ut pervenerat in palatium Hieris, exhibant ad ipsum ex urbe Augusta et Diepon seu vicarius regni per imperatoris absentiam administrator et magister et præfectus urbis et totus, qui tum in urbe aderat, senatus, relictis intus exarchis seu præfectis tagmatum pro urbis custodia. Et senatus quidem, ut parum aberat imperator a palatio, humi procidens adorabat eum; Augusta vero occurrebat ipsi, ut modo ex equo descenderat, intra cancel- **C** lum chamætriclinii seu triclinii humilis et solo proximi, et adorans ipsum cum osculo beneventabat. Imperator dein mandabat, ut senatus secum in Hieria seu Hieris palatio, velut in processu seu rusticatione suburbana, in septiduum ageret, donec Agarenorum bello captorum numerus compedibus illigatus advenisset; et ut senatorum uxores ex urbe eodem convenirent Augustæque sodalitiū præstarent. Quo facto, septimo die post excedebat ex Hieria, et transferebat se per fretum in navi ad S. Mamantis palatium, in quo triduum cum senatu exigebat. Inde rursus enavigans appellebat ad Blachernas; **291** egressusque dromone in-scendebat in equum; in quo intra murum exte-

ἐν τῇ πόλει ἰδίδοντο.

B Ἡ ἀπὸ τοῦ φασσάτου (40) ἐπάνοδος Θεοφίλου βασιλέως, ὅτε ἐνίκησεν κατὰ κράτος τοὺς ἀπὸ Κιλικίας στρατοπεδεύσαντας κατ' αὐτοῦ Ταρσίτας, Μομφονεσίτας, Ἀδανίτας, Εἰρηνοπολίτας (41), Ἀναζαρθήτας, καὶ λοιποὺς, χιλιάδας κ'.

Ἐπανελθόντος τοίνυν Θεοφίλου τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοῦ πολέμου τῶν ἀπὸ Κιλικίας κατ' αὐτοῦ στρατοπεδευσάντων Ἀγαρηνῶν, ἐγένετο ἡ πρὸς τὴν βασιλεύουσαν πόλιν εἰσοδος αὐτοῦ τοιαύτη, φθάσαντος αὐτοῦ ἐν τῇ Ἱερείᾳ, ἐξῆλθεν ἡ Αὐγούστα ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ὁ διέπων σὺν τῷ μαγίστρῳ καὶ τῷ ἐπαρχῷ τῆς πόλεως, καὶ ἡ ἐν τῇ πόλει σύγκλητος ἅπασα, παραέσαντες τοὺς τῶν ταγμάτων ἐάρχους εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως. Καὶ ἡ μὲν σύγκλητος ὑπήντησαν τῷ βασιλεῖ ὡς ἀπὸ διαστήματος μικροῦ πρὸ τοῦ φθάσαι εἰς τὸ παλάτιον, καὶ πεισύντες προσεκύνησαν. Ἡ δὲ Αὐγούστα ἔνδον τοῦ καγκέλλου τοῦ χαμαιτρικλίνου τοῦτον ὑπήντησεν ἀποβάντι τοῦ ἵππου, καὶ προσκυνήσασα τοῦτον ἠσπάσατο· ὁ δὲ βασιλεὺς διωρίσατο ὡς ἐπὶ προκίнесου τὴν σύγκλητον διάγειν σὺν αὐτῷ ἐν τῇ Ἱερείᾳ μέχρις ἡμερῶν ἑπτὰ, ὅπως καὶ οἱ δέσμοι τῶν αἰχμαλώτων Ἀγαρηνῶν φθάσωσιν. Ἐκέλευσε δὲ καὶ τὰς γυναῖκας τῶν συγκλητικῶν ἐξελοῦσας τῆς πόλεως διάγειν σὺν τῇ Αὐγούστῃ ἐκεῖσε. Μετὰ δὲ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ἔσπεπλεύσας τῶν ἐκεῖσε ἦλθεν εἰς τὸν Ἅγιον Μάμαντα, καὶ ἐποίησεν ἅμα τῇ συγκλήτῳ ἡμέρας γ'. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκεῖσε διαπλεύσας ἔφθασεν ἐν Βλαχέρναις, καὶ ἐξελθὼν τοῦ δρόμονος ἐπιβὰς ἵππῳ διὰ τοῦ ἕξω τεύχους ἦλθεν εἰς τὴν πρότοιμασθεῖσαν κόρτην ἐν τῷ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(40) Non dubito auctorem Nostrum de illa expeditione loqui, quam ipsi quoque Arabum historici, ut Elmacinus pag. 142, et Abulfeda ad A. C. 838 celebrant, (vid. Leon. Grammat. p. 453, et Symeon. Logothet. Annal. p. 441,) qua Zapetram vel Sozopetram et alia expugnavit, sed vicissim ita in iram concitavit Chaliphum Bagdadicum, Almotasemum, Almamonis fratrem et successorem, ut biennio post, nempe A. C. 838, numerosissimo exercitu Romaniam invaderet, et Amorium deleteret. Triumphum hoc capite enarratum breviter sic describit Symeo I c. : Ἐκεῖθεν [e Brya] εἰς τὴν πόλιν ἀφικόμενος καὶ τὸ πρῶτον βατὼν παῖδας, ἄρματι λευκῷ ἐποχυσάμενος καὶ τὰ λάφυρα θριαμβεύσας

D ἐστειρανῶθη τῶν δῆμων ἐπιβούωντων · Καλῶς ἦλθεσ. ἀσύγκριτε φακτιονάρη.

(41) Ita membrans. Irenopolin designant, sed incertum quam, illamne Ciliciæ, *Neroniadem* alias dictam, an aliam Isauriæ, an denique *Medinat as Salami*, (Medina Cœli, ut cognominem in Hispania vulgus nostrate appellat,) urbs pacis; quo nomine Bagdadum, capitalem Assyriæ et imperii Saracenicæ scriptores Græci et Arabici celebrant. Ego quidem de hac postrema puto hic loci sermone fieri, quamvis vicinia reliquarum urbium hic memoratarum, Mopsuestiæ vel Masisæ, Adanæ, Anazarbi. Tarsi, Ciliciæ totius, potius indicare Irenopolim Cilissam videatur.

λιθωθῆναι τοῦ κομβινοσταίου. Ἐφθασαν δὲ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ οἱ τοὺς δεσμίους φέροντες ἐν Χρυσοπόλει, καὶ βαλόντες αὐτοὺς εἰς πλοῖα, διεπέρασαν αὐτοὺς ἔνθα καὶ ὁ βασιλεὺς παρῆν· ὁ δὲ τῆς πόλεως ἑπαρχὸς τῶν προετοιμάσας καὶ καταστέψας τὴν πόλιν δίκην νυμφικῶν παστῶν (42) ἀπὸ σκαραμαγγίων διάφρων καὶ σενδῆς καὶ ἀργύρου πολυφύτων τε καὶ ἀνθῶν καὶ ῥόδων ποικίλων ἀπὸ τῆς Χρυσῆς πόρτης μέχρι τῆς Χαλκῆς, καὶ διελόντες οἱ τῶν τάξεων ἰδίᾳ καὶ χωρὶς κατὰ τάξιν τοὺς δεσμίους, τὰ λάφυρα τὰ ἄρματα, ἰθριάμβευσαν μίσον τῆς πόλεως. Μετὰ ταῦτα δὲ ἀναστὰς ὁ βασιλεὺς ἐφόρεσεν χιτῶνα χρυσοῦφαντον ἐπιλώρικον τὸν ῥοδόδοτρον, ζωσάμενος καὶ σπαθίον, βαλὼν καὶ τιάραν (43) ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ. Ἐπάθη δὲ ἵππῳ λευκῷ ἐστρωμένῳ χιῶματι διαλίθῳ, λαβὼν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ σκῆπτρον. Ὁ δὲ B

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(42) Aliquoties recurrit hoc in codice hæc comparatio urbis illuminatæ (ut nos loquimur) cum παστῶν vel παστάδι nuptiali; ut pag. 288 sine in scholio. Est παστῆς, item θαλάμη, umbella aut uraniscus, baldachinus, formæ aut quadratæ aut rotundæ, velis et pannis sericis superne tectus et a latere undique dependentibus cinctus, ope aliquot perticarum gestatilis, sub quo olim quidem imagines deorum, hodie interdum monstranzia circumgestatur, reges et reginæ in solemnibus pompis procedunt, (vid. Mémoires de la reine Christine par Msr. Arkenholz t. I. p. 534.) et sponsæ Turcicæ ex more a Græcis derivato in domum mariti deducuntur. Et quia lectus genialis, in quo sponsus et sponsa primum concumbunt, prorsus eodem modo constructus et adornatus est, etiam ipse C retinuerint. Vides quoque, ut Janitzari a Barangis acceperint gestamen libellæ seu fasciculi pennarum, super calantica sua e cono argenteo exsurgentis, qualium in lunam cornutam conformatarum imaginem videre est in collectione Ferriolensi tabularum æri incisarum edita Parisiis 1714, tab. 16. in imagine Sulack Baschi seu Capitanei protectorum magni, domini, et tab. 30, in imagine Tschorbadschi seu Capitanei Janisearorum, *Oscillarium regale signum* hanc libellam appellat Joannes Thwroczius apud Du Cangium v. *Ostillarium* (sic ille male exhibet): *dextrarii solemnnes cum armis et operimentis omnibus ipsorum gloriosissimis, seu attinentiis, cum Sartanea currus* [ita videtur legendum esse, non curru.] *seu mobili aut oscillario regnali. signo desuper forma avis struthionis deaurato et gemmato dicto monasterio dati et concessi exstiterent.* Viderint Hungari, verane tradiderit civissuus, libellam, qualem diximus, Hungaricæ *Sartaneam* appellari. Tufia, qualia vult Taciticum Constantini Meursianum in postica sellarum equinarum figi, sunt setarum aut pennarum fasciculus in imo angustus, in summolatus in orbem. Pro *tufa tyfa* dixit Zonaras, ut locum inveniret etymologiæ suæ. Κατὰ γὰρ θρόνα μὲν, ait, de Basilio imp. loquens, τιάρα ταινιωθεὶς ὀρθία, τῶν τύφαν καλεῖ ὁ δημιώδης καὶ πολὺς ἀνθρωπος, τύφον οἶμαι ὠνομασμένην, ὡς τετυφῶσθαι ποιῶσαν τοὺς ταύτη ἀναδουμένους. Putat nempe non recte a vulgo τύφαν dici, idque depravatam esse ex antiquo nominetύφος, quo rectam hanc acuminatam tiaram veteres ideo appellarent, quod homines τύφου, fastus plenos faceret. Sed est vox Persica a *tug* vel *log* corrupta. Solent Græci γ in φ et vicissim mutare. Ita σαύμα (id est *safma* secundum ipsorum pronuntiationem) dicunt pro σάγμα; εὐλυτροῦν pro ἐκλυτροῦν; Χρίπος pro Εὐρίπος, *Efripus*, Adhuc hodie Turcæ vexillum cauda equina esarissa suffixa factum, *tug*, appellant, contra veteres Germani, Angli vel Anglosexones et ab illis Romani vexilli genus e confertis pilorum plumarumve fasciculis constans *tufam* appellabant; vid. Du Cange v. *Tufa*, Frisch. in *Lex. Germ. v. Zopff*. Lexicographi Francioi v. *Toupet*. A *tufa* vel *tupa* venit *tutupa*, honnetum quadratum clericorum, ut *cufa cucufa*; vid. Du Cange h. v. [De *tupa* imp. corona vid. Du Cange n. 17, dissert. de infer. ævi nummis, Wachterus v. *Zopff*, et specimen codicis, quo antiquus poeta continetur a Scheidio Hannoveræ imprimendus p. 138. Τούφα est genus tiaræ, qua usus Basilius, cum triumphum duceret de Bulgaria. Dufresne ad Joinville p. 292, ubi ex Tzeize locus adducitur.] Talem *tulam* seu galerum conicum vel pyramidalem cum crista inter insignia regni numerat Georg. Acropolis Chronico. c. 11, ubi vid. Georg. Dusa.

(43) Vocem hanc Scholion marginale reddit τούφα. Vicissim p. 48, τὴν τόγα ἔγουν τὴν τιάραν legimus. Est autem *log*, *tug*, τόγα et τούφα idem vox Arabica. *log* vel *tug*. Persis est πῖλος ὀρθοπαγῆς, ἀκλινῆς, D super quo fasciculus pennarum seu plumarum pretiosissimarum auro vel aliunde factarum eminet et velut libella nutat. Libellam dico omne oscillans: λιβέλλιον a *librando* appellant quoque novi Græci. Variis modis corrupta hæc vox a Græcis Latinæ originis ignaris. Modo enim λιθρίον exhibet Taciticum Constantini Meursianum, modo διβέλιον; vid. Du Cange utraque voce et in *Liberatio*. Inter insignia imperialia numerat Codinus c. XV. n. 20. prælatum in ecclesiis procedenti imperatori ὑπὸ τοῦ Τζαγγᾶ (id est a τζαγγαρίου, a calceario imperiali) τὸ διβέλιον ἐπὶ τῶν ὤμων. Idem vid. n. 63, omnes Barangos gestasse libellium, idque imperatori in castra procedenti prælatum fuisse ait. Vides originem caudæ equinæ, insignis militaris Turcici quod Græci post sæculum decimum a Bulgaria assumpsisse (vid. Du Cange Famil. Byzant. p. 311.) et ad Turcas transmississe videntur. Nisi potius Turci, eadem Hunnica origine cum Bulgaria nati, id a patribus, traditum

floribus indui, coronari et illustrari. Militibus in triumpho urbem ingressis, exurgebat imperator e corte, indutus tunica auro pertexta, loros habente, qualem rhodobotryn [seu rosuveam] appellant, spatham ad latus habens e cingulo dependentem, et in capite tiaram seu, ut vulgari sermone appellant, tufam; eoque in apparatu inscendebat in equum candidum, cui phaleræ stragulæque gemmatæ de cervicibus et dorso dependebant, in quo provehebatur, dextra manu sceptrum gerens. Qui ad latus ipsi equitabat Cæsar, [Alexius Moseli, gener ejus,] etiam in equo candido gemmatis phaleris illustri, gerebat corpore lorica auream, armillas aureas in manibus, podopsella seu genualia aurea in cruribus, in capite cassidem cum capitali seu redimiculo aureo, ad latus spatham, et in dextra manu hastam auream. Ad exiguam ab Aurea porta distantiam delatus descendebat imperator ex equo, proci-debat humi, vultu ad orientem converso, et adorabat Deum ter. Deinde resurgens rursus conscendebat equum, et sic tandem intrabat in auream portam. Per cujus magnas medias valvas intranti afferebant, magister et diepon seu vicarius imperii administrator et prefectus urbis auream coronam, gemmis et margaritis magni pretii ornatam; quam acceptans dextro suo brachio circumponebat. Et protinus obventabant ipsi factiones haud aliter, quam in processibus dierum festorum fieri solent, accinentes hymnos triumphales. Inde pergente imperatore per sigma et plateam, quæ ad ædem Sancti Mocii ducit, usque ad millium, descendebant senatores in millio ex equis, et procedebant coram ipso in pedibus ad usque puteum vel cisternam Iustralem Sanctæ Sophiæ. At qui cum imperatore in urbem e castris et expeditione redibant, illi aureis cum loriceis et spathis et contis sen hastis intrabant equites, 292 ordo quisque seorsim, hoc ordine. Coram imperatore præcedebant præpositi et ad cubiculum pertinentes in aureis loriceis; pone eos autem et pone imperatorem ad quinque ferme orgyarum distantiam protospatharii eunuchi, itidem cum aureis loriceis et spathobacliis. Ut ergo in ea processione provenerat imperator ad S. Saphiam, descendebat ex equo, intrabat in templum per aream sancti putei, faciebat ibi preces, factis-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(44) Est parum ultra portam evectus. Eamdem quidem sententiam, sed ambigue in Latinis expressi. Illud alterum, ut clarius, supponi malim.

(45) Ante palatium erat pulpitum seu suggestus, etiam Zosimi jam tempore, qui l. iv, c. 6, τὸ πρὸ τῆς πόλεως βῆμα appellat.

(46) Nempe in pulpitum, quod coram ebalce exstructum erat et in thronum super isto pulpito collocatum. Est autem pulpitum idem, quod βῆμα, suggestus excelsus, e quo magistratus aut imperator verba faciebat. Latini me liti sævi arengariam appellabant ab arengando seu perorando. Luogo dinanzi al palazzo, dove, quando entrava la Signoria, il Podesta salito in bonconia, che così si chiamava quel pulpito di pergamo d'entrel quale arengava e faceva un' orazione. Vid. Du Cange Gl. L. v. Arengaria.

Καῖσαρ ἐφόρεσεν χρυσοῦν κλιθάνιον σὺν μανικελλίῳ καὶ ποδοπέλλῳ καὶ αὐτῶν χρυσοῦν, βελῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ κασίδα σὺν περικεφαλαίᾳ χρυσοῦν, ζωσόμενος καὶ σπαθίον, ἐπιβάς καὶ αὐτὸς ἵππῳ ὁμοίως λευκῷ σὺν χιῳματι διαλίθου. Ἐλαβεν δὲ καὶ τῇ χειρὶ λόγχην χρυσοῦν μικρὸν δὲ τῆς πόρτης πεφθακῶς (44) κατέβη τοῦ ἵππου ὁ βασιλεὺς, καὶ ἔπρην πρὸς ἀνατολὰς προσκυνήσας τρίτον. Ἐπ' οὐτως ἀναστὰς ἐπέβη τῷ ἵππῳ. Καὶ εἰσερχομένη αὐτῷ τὴν μεγάλην Χρυσὴν πόρταν, προσήνεγκαν αὐτῷ ὁ μάγιστρος καὶ ὁ διέπων καὶ ὁ ἑπαρχὸς τῆς πόλεως χρυσοῦν στέφανον κατεσκευασμένον ἐκ λίθων τιμίων καὶ μαργάρων πολυτίμων, ὃν καὶ λαδόμενος ὁ βασιλεὺς, ἐφόρεσεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ δεξιῷ βραχίονος, καὶ εὐθὺς τὰ μέρη αὐτὸν ὑπήντησαν ἐμπράττως, ὡς ἐπὶ ἔορτασίμου προκένσου, εὐφημοῦντες ἐπινίκια. Καὶ διοδεύσας ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διὰ τοῦ σίγματος καὶ τῆς πρὸς τὸν Ἅγιον Μώκιον μέχρι τοῦ μιλίου. Ἐν ᾧ μιλίῳ ἀπέβησαν τῶν ἵππων οἱ τῆς συγκλήτου καὶ περζούοντες δηριέυσαν ἐμπροσθεν τοῦ βασιλέως ἕως τοῦ φρέατος τῆς Ἁγίας Σοφίας. Πλὴν οὖν οἱ ἀπὸ τῶν ἔξω συνεισελθόντες τῷ βασιλεῖ ἐν τῇ πόλει, μετὰ χρυσοῦν κλιθάνιων καὶ σπαθίων καὶ κονταρίων εἰσηλθόντες ἐφιπποῦν, τῆς ἐκάστη ἰδίᾳ καὶ χωρὶς ἐμπροσθεν τοῦ βασιλέως οἱ κραιπνοῖσι καὶ τὸ κουβοῦκλειον, χρυσοκλιθάνοι ὅπισθεν δὲ ὡς ἀπὸ ὄργυιων πέντε πρωτοσπαθῆριοι εὐνοῦχοι μετὰ χρυσοῦν κλιθάνιων καὶ σπαθοβακλίων. Ἐν δὲ τῇ χαλκῇ τοῦ παλατίου ἔστη ἐμπροσθεν τῆς πόλεως πούλιτον (45), καὶ εἰς τὸ ἔν μέρους τὸ χρυσοῦν ὄργανον τὸ λεγόμενον πρωτόθαυμα, εἰς δὲ τὸ ἕτερον μέρος σέντζον χρυσοῦν καὶ διάλιθον, μέσον δὲ τούτων ὁ χρυσοῦς σταυρὸς καὶ διάλιθος ὁ μέγας. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀποβάς τοῦ ἵππου εἰσηλθεν διὰ τοῦ φρέατος εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, καὶ εὐθέμενος ἐξῆλθεν πάλιν διὰ τῆς αὐτῆς πόλεως, καὶ περζούων ἦλθεν ἐν τῇ Χαλκῇ, καὶ ἀνελθὼν (46) κατεσφραγίσατο ἐπὶ τοῦ σέντζου, καὶ ἔκραζαν τὰ μέρη. « Εἰς ἅγιος (47). » Καὶ καθίσας, προσήνεγκαν αὐτῷ τὸ πολίτευμα τῆς πόλεως χρυσοῦς βραχιόλους, καὶ λαβὼν τούτους ὁ βασιλεὺς ἐφόρεσεν ἐπὶ τῶν βραχιόνων αὐτοῦ, καὶ ἀπεδέξατο αὐτοὺς εὐχαριστῶν, δημηγορήσας ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ πολέμου. Καὶ πάντες ἐπινικίως αὐτὸν εὐφήμησαν. ἀναστὰς δὲ τοῦ σέντζου ἐπέβη τῷ ἵππῳ, καὶ διῆλθε διὰ τε τῶν διαβατικῶν τοῦ Ἀχιλλεύος καὶ

Hoc est illud παράθυρον προσκλήνιον, quod memorat Nicetas pag. 203: Ὁ βασιλεὺς τραπόμενος εἰς ἐστίασιν πᾶσαν τῶν ἀρχαίων ἀνῆκε πύλην αὐλείον καὶ παράθυρον προσκλήνιον, ὥστε τοὺς βουλομένους εἰσεῖναι καὶ θεᾶσθαι αὐτὸν τροπαιοῦχον. Coram palatio regum Persarum esse tale pulpitum, asylum illuc confugientibus, memini apud Sansonem legere. Et morem fuisse Latinorum quoque mediævi pulpita coram foribus ædium suarum struendi, patet e Chronico Laurisham. anno 948: paradisum lotum plumbo cooperuit, pulpita ante portas ejusdem paradisi fabricavit.

(47) Ita mihi visus fui in membranis reperisse. In superioribus sæpe est εἰς ἅγιος, es sanctus, vel venerabilis, quod forte præferendum; ἅγιος enim est titulus imperatori competens.

των πλαγιών τῶ Ζευξίππου, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἀσκή-
 παστον ἱππόδρομον (48), καὶ ὑποκίτω τοῦ καθίσματος
 εἰσελθὼν κατέβη διὰ τῆς δάφνης εἰς τὸν κάτω σκεπα-
 στον ἱππόδρομον, καὶ καταβάς τοῦ ἵππου εἰσελθὼν εἰς
 τὰ σκῦλα ἐν τῇ παλατίῳ, καὶ ἐγένετο αἰτήσεις δεξι-
 μου (49). Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐτελέσθη τὸ δεξιμόν, καὶ
 προστέθησαν ἀντιλήψεις πλείσται ἀντιδιδασκόμεναι
 ἀπὸ τῆς τῶν βασιλικῶν μανδατόρων ἀξίας μέχρι τῆς
 κυριωνύμου (50) πατρικιοῦτος, καὶ ὄρωραι πλεί-
 σται τοῖς πολιτάρχαις, καὶ τὸ πολίτευμα παρὰ τοῦ
 βασιλέως ἐδόθησαν, καὶ ἱππικὰ ἐτελέσθησαν, καὶ
 πάλιν τοὺς δεσμίους καὶ τὰ λάφυρα ἐθριάμβευσαν,
 ἐφ' ἱκανὰς δὲ ἡμέρας ἐκράτησεν ἡ δεξιωσις τῶν ὄ-
 ρωτῶν διὰ χειρῶν τοῦ βασιλέως διδόμενων. Ἰστέον δὲ
 καὶ τοῦτο, ὅτι πάλιν ἐκ δευτέρου (51) ἐξελεθόντος
 τοῦ αὐτοῦ Θεοφιλοῦ ἐπὶ φροσάτον, ἐν τῇ ὑποστρέφειν

A que, rursus egrediebatur per eandem portam
 per quam intraverat, et sic procedebat porro pe-
 des usque ad chalcen. In chalce vel ænea, porta
 palatii stabat coram porta pulpitem, ejusque in una
 parte aureum organum, protothauuma seu miracu-
 lum primum et præcipuum dictum; in altera
 hænzum seu sessum, id est solium, aureum gem-
 matum: inter ambo mediis crux illa ingens aurea
 et gemmata. In hoc pulpitem et in illum thronum
 enitebatur imperator, et stans super solio signa-
 bat se crucis signo; quod videntes factiones accla-
 mabant: *Unus est sanctus*. Tunc desidenti offe-
 rebat urbanus magistratus aurea brachialia, quæ
 acceptans ille brachiis circumponebat, et dimitte-
 bat eos, qui exhibuerant, cum gratiarum actione.
 B Dein enarrabat publica oratione non per quæsto-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(48) Videtur non lectum vel apricum, sub nudo
 Jove positum, addere, respectu habito ad porticus
 circi. Vult ergo mediam aream, in qua decurrunt
 equi certantes, designare. Sed ut verum fatear,
 locum hunc non intelligo, ut multos alios, qui to-
 pographiam CPlanam spectant, quos nemo unquam
 intelligit, nisi qui loca ipsa spectaverit. Cum vero
 loca illa destructa et prorsus mutata sint, facile
 liquet, magnam partem hujus codicis in æternum
 mysterium fore. Potest quoque id ex hoc loco non
 sine maxima probabilitate effici, duo fuisse circos
 CPlii, unum superiorem dictum, velis per circum
 medium super chordas diductas tentis et instratis
 non tectum, τὸν ἀσκήπαστον, alium inferiorem dic-
 tum, velis tectum. Sed hæc res ad circensem dis-
 putationem pertinet, quam in superioribus attu-
 limus.

(49) Si quid ab imperatore cuperet populus, id
 claro clamore in Circo flagitabat. Quando igitur
 flagitarent se ad venerandam sacram purpuram
 admitti gratulandi gratia ob natum hæredem, ob
 felicem ab hoste victo redditum, ob ductam Augus-
 tam thori sociam, ob natales imperii et nativitatibus
 renovatos, et alia talia, tunc dicebatur αἰτήσεις τοῦ
 δεξιμοῦ, *flagitatio exceptionis vel expectationis fieri*.
 Nam τὸ δεξιμόν idem est atque δοχή, *receptio*
adventientis aut præstolatio adventuri, aut idem quod
 δεξιωσις τοῦ προσεληθόντος, *beneventatio coram adve-*
nientis. Et fieri δεξιμόν dicebatur, quando impera-
 tor proceres et senatum urbanum et magistrum
 factionum ad se adorandum et sibi gratulandum
 admitteret.

(50) Patriciatus dicitur sic, quia post Augustum
 patriciis proprie competeat titulus κύριος. Legi in
 Procopii Anecd. locum, unde hoc probari possit.
 Sed non enotavi, neque nunc quærenti succurrit.
 Cl. Corsini in Append. ad notas Græcas diss. I. p.
 9. demonstravit quoque pluribus exemplis, etiam
 consules simplices, qui neque Cæsares, neque
 Augusti essent, fuisse dominos nostros et δεσπότας
 ἡμῶν dictos. Du Cange in notis ad Alexiadem p.
 283, citat inscriptionem status Dominico Sylvio,
 Paci Venetiarum, positæ ob victoriam ab ipso in
 Robertum Guiscardum apud Dyrrhachium partam.
 Est autem hæc anno 1081:

*Obsesso repuli Guiscardum Marte Robertum
 Dyrrachio: hinc dominum me vocat præsul Alexis.*

Notat Du Cange in margine, voce dominum desi-
 gnari, titulum Despotæ Duci Veneto attributum
 fuisse. Nihil illustris erat Despotæ titulus, quam ut
 eum imperatores Græci alii, suo sanguine non
 cretis, communicarent. Vult potius dicere, ducem
 illum Venetum ad præstitam egregiam operam ah

Alexio Patricium nuncupatum et κυρίου, domini,
 titulo cohonestatum fuisse. Fateor tamen rarius
 aut forte nunquam hoc sensu κυριωνύμος sic
 occurrere. Notat enim in se vox illa sum, qui hoc
 vel illud nomen proprie et vere gerit, respectu
 habito ad illos, qui improprie id gerunt, aut falso
 sibi arrogant, τοὺς ἀκυριωνύμους aut ψευδωνύμους.
 Ita apud Pachymerem VII, 28, ἡμέρα τῆς κυριωνύ-
 μοῦ vocatur Dominica Caseivorii, quamvis
 multi alii dies per annum esui casei dicati sint,
 sic tamen in specie dicta. Apud Nicetam Chon. p. 300.
 dies Dominica ἡ κυριωνύμοῦ appellatur, *de Domino*
dicta. Secutus fuisset hanc interpretandi ratio-
 nem, si mihi constitisset fuisse Patricios veros et
 alios titulares tantum, cum dignitas patricialis non
 esset officium, sed merus titulus, mera dignitas.
 C Intelligunturque, qui præter dignitatem patricialem
 numeribus aulicis aliis omnibus vacabant?

(51) Secunda Theophili adversus Saracenos
 expeditio, de qua hic sermonem esse vix dubitari
 debet, contigit anno post illam superiorem secundo,
 sc. A. C. 838, habuitque successum triumpho
 certe non dignos, amissa Amorio: πολέμου γενομένου
 ἡττηθεὶς ὁ βασιλεὺς ἔφυγε καὶ μετ' αἰσχύνῃς
 ὑπέστρεψε μόλις διασωθεὶς, ait Symeon Logothetes
 Annal. p. 423. Quem ille Γούδεπ nominat, (ita
 enim legendum, non Γουδέπ, ut editur,) eum
 Abulfeda *Afschin Chaidzar* appellat; quæ discre-
 pantia librariis debetur. Parum enim Arabice dif-
 ferunt, demptis punctis diacriticis, *Giondob* et
Chaidzard. Præferenda tamen procul dubio lectio
 posterior, non ideo tantum, quod Abulfeda, singu-
 las litteras nominatim dictans, velut inculcat
Chaidzar, non aliter, legendum, sed etiam, quod
Chaidzar Persicum nomen est Persæ conveniens.
 D Afschinus enim Persa erat. *Giondob* autem est
 nomen Arabicum adeoque minus aptum. Juvat
 illius belli historiam ex Abulfeda repetere, cum ut
 comparari Græcis auctoribus, tum ut Elmacini de
 eodem locus pag. 141, hinc emendari et recte
 intelligi possit. Habent autem Abulfeda verba sic
 t. II, p. 170: *Hoc anno [ære Muhammedanæ 223,
 A. C. 838.] Amuriæ contigit expugnatio. Nempe
 Theophilus, Romanorum imperator, eadem et rapinas
 ad Zabethram [Sozopetram] usque circumtuleral per
 Moslemicam ditionem, et ita fideles habuerat, quot-
 quot in ejus manus inciderent, ut horros spectanti-
 bus et audientibus esset. Quod quamvis ægerime
 ferret al Molasem, tamen ipsum maxime pupugit,
 aliquam Haschemitidem [prophetæ cognatam] dum
 rapitur a Romanis, alta voce Proh Molasem excla-
 masse [absentis auxilium et vindicias flagitantem].
 Quo ille percitus adeo fuit indigno et intolerabili
 facinore, ut coactis confestim copiis die vigesima*

rem, sed ipse, res sibi eo in bello feliciter et ex animi sententia gestas, gratulationes et fausta omnia omnibus acclamantibus. Desurgens tandem de solio, rursus inscendebat in equum; et transibat per porticus thermarum Achillis et præter latera Zeuxippi, intrabatque in circum non tectum; ubi ingrediens infra cathisma descendebat per daphnem id inferiorem contactum circum, et equo relicto, intrabat per scyla in palatium; quo tempore fiebat regatio deximi, quod altero die contingebat; et fiebant gratificationes atque promotiones longe plurimæ a dignitate regionum mandatorum inde usque ad dignitatem patriciatu, cui cyrii seu domini titulus compellit. Accipiebant quoque urbani magistratus et communitas urbana largitiones; peragebantur certamina equestris; et rursus producebantur ibidem, in circo puta, captivi atque spolia; et in multos dies obtinebat largitio donorum ex augustis manibus venientium. Cum altera vice revertens e fossato Theophilus in eo esset, ut urbem triumphans ingrederetur, imperabat, ut pueri urbani corollis variorum florum ornati sibi occurrerent. In cæteris erat hic alter introitus illi priori similis.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

octavo mensis quinti hujus anni moveat tanto cum armorum et scortorum tentoriorum aliarumque rerum apparatu, quantus Chalifarum nulli ante eum diem comparatus, quantus conspectus nulli fuerat. Agitabat enim animo urbis, Amorii puta, eversionem, quam oculus Christianismi penesque Romanos majore in loco, quam ipsam CPlin, esse et ab Islamismi natalibus inde Arabibus intactam mansisse acceperat. Ea igitur mente procedebat ad Motasem usque ad fluvium mari vicinum, sic ut a Tarso ad diei iter abesset, ubi copiis trifariam distributis, dextro cornu præficebat Afschinum Chaidzarum, filium Cavusi, sinistrum addebat Aschnaso, medium ipsos ducebat. Hæc ita dimissa castra, ut singula binis parasangis a se abessent, quod jussi fuerant. flammis pagos et Romanum omne solum devastabant. Quo facto ad Amorium primus Aschnas, tum ad Motasem, postremus Afschin provehuntur. Quam castra die septimo noni mensis hujus anni juncta cingunt corona et machinis impetunt. Certalium Græcos inter et Moslemos fuit acerrime. Moslemi tandem perforatis mœnibus expugnabant urbem, cædebant viros, opes et debilem sexum diripiebant prædamque ingentem et captivos undecunq; ad principem convehant, cujus jussu redacta urbs in cineres et solo æquata fuit. Quibus intra quintum et quinquagesimum a cæpta obsidione diem peractis redibat ad Motasem ad Marchiam Syriæ.

ΠΙΝΑΞ ⁽⁵²⁾ ΣΥΝ ΘΕΩ

ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ.

INDEX CAPITUM

LIBRI SECUNDI.

262. 1. Quæ oportet observare, quando palatium quotidia reseratur, et quando quotidiana processio fit. α'. Ὅσα δεῖ φυλάττειν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀνοίγοντος τοῦ παλατίου, καὶ τῆς καθημερινῆς ἱσταμένης (53) προελεύσεως.
2. Quæ oportet observare in processione, quæ singulis diebus Dominicis instituitur. β'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν τῇ προελεύσει τῇ καθ' ἑκάστη Κυριακῇ τελουμένη.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(52) Indicem capitum generalem etiam primo libro fuisse olim præfixum, liquet ex ejus reliquiis, sed corruptis, de quibus alibi dixi. Libri hujus secundi indicem jam olim cl. Viri Jo. Henr. Majus in Catalogo Biblioth. Uffenbach. et Jo. Alb. Fabricius t. VI Biblioth. Græcæ publicaverant, interdum ab ipsis titulis capitum, qui medio in opere leguntur, abeuntem. Consuevisse veteres libris suis tales capitum indices præfigere, demonstravit exemplis Henr. Valesius initio notarum ad Eusebii Histor. eccles.

(53) *Stante*, id est succedente, contingente, vel etiam *instante*. Proprie ἵστασθαι pro *incipere*, *adesse*, *instare*, *imminere* ponitur, ut infra p. 442, ἵσταται τὸ κλητῶριον, *incipit* vel *adest* *sacrum epulum*, p. 161, ἵσταται ἡ προελευσις, *incipit processio*, et ἵσταται τράπεζα, *convivium incipit*. Ita, quoque καθ' ἱσταμένην βασιλείαν dixit Nicetas p. 5. ed. Venet. pro *incipiente*, nascente, coeunte imperio. Nota formula μὴνός ἱσταμένου: καθ' ἱσταμένου ἔτι τῆς ἀρχῆς, *incipiente imperio*. Nicetas p. 5; ἱσταμένου τοῦ ἔαρος, *instante* vel *incipiente vere*, Appianus p. 224.

- γ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, τοῦ βασιλέως προβαλλομένου δομέστικον τῶν σχολῶν, ἢ στρατηγούς, ἢ δρουγγάριον τῶν πλοῦμων, ἢ σακελλάριον, ἢ τοῦ σακελλίου, ἢ λοιποῦς ὄφφικιαλλούς.
- δ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ βασιτικῶς.
- ε'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ συγγέλου.
- ς'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, ὡς τὰ νῦν ἐπιτελεῖται ἢ τοῦ ἀγίου καὶ μεγάλου Κωνσταντίνου ἐτήσιος μνήμη, καὶ τὰ ἐγκαίνια τῶν ἰδρυθέντων τιμίων σταυρῶν ἐν τῷ νέῳ παλατίῳ τοῦ Βόνου.
- ζ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν τῇ ἑορτῇ καὶ προσεύσει τῶν ἁγίων πάντων.
- η'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ πρώτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνός, τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἐξερχομένου.
- θ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ τῆς κοιμησεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις μηνὶ Αὐγούστῳ ιε'.
- ι'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ δευτέρᾳ τῆς πρώτης ἑβδομάδος, τοῦ βασιλέως δημηγοροῦντος ἐπὶ τοῦ σιλεντίου τῆς μανναύρας.
- ια'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, τῶν τιμίων σταυρῶν μελλόντων ἐξίνααι τῇ μέσῃ ἑβδομάδι τῆς ἁγίας ιμ'.
- ιβ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, τῶν δεσποτῶν ἀπιόντων λούσασθαι ἐν Βλαχέρναις.
- ιγ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ παγανῇ Κυριακῇ, ἢ ἐν ἄλλῃ κοινῇ ἡμέρᾳ, μελλόντων τῶν δεσποτῶν ἀπιέναι εἰς τοὺς Ἀγίους Ἀποστόλους εἴτε εἰς ἕτερον ναὸν εὐξασθαι.
- ιδ'. Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ χειροτονίᾳ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.
- ιε'. Ὅσα δεῖ (54) παραφυλάττειν, δοχῆς γινομένης ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ τῆς μανναύρας, τῶν δεσποτῶν καθεζομένων ἐπὶ τοῦ Σολομωντείου θρόνου. Περὶ τῆς δοχῆς τῆς γενομένης ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίῳ ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τῶν παρὰ τοῦ ἀμερικινῆ ἀπὸ Ταρσοῦ ἐλθόντων πρέσβων περὶ τοῦ ἀλλαγίου καὶ τῆς εἰρήνης, μηνὶ Ματίῳ λ' ἡμέρᾳ α' ἰνδικτιῶνι δ'. Ἐν ψ̄ καὶ περὶ τῆς τῶν Ἰσπανῶν δοχῆς καὶ περὶ τοῦ γεγονότος τότε ἰπποδρομίου. Ὁσαύτως καὶ περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως καὶ τῆς τοῦ Δελεμίκῃ δοχῆς. Ἐτι τῆς ἡγεμόνος καὶ τῆς ἀρχοντίσης Ἐλγας τῶν Ῥῶς. Ὅποιως ταῦτα πάντα ἐτελέσθησαν.
3. *Observanda, quando imperator domesticum scholarum aut strategos aut drungarium classis, aut sacellarium, aut sacellio præfectum reliquosve officiales creat.*
4. *Observanda in promotione rectoris.*
5. *Observanda in promotione syncelli.*
6. *Observanda in annua, qualis nunc peragitur, celebrationis memoriæ sancti et magni Constantini, et in encæniis sanctarum crucium in novo palatio Boni fixarum.*
7. *Observanda in festo eique adjuncta processione sanctorum omnium.*
8. *Observanda Kalendis Augusti, quando venerabilis et vivifica crux prodit.*
9. *Observanda in festo dormitionis sanctissimæ Deiparæ in Blachernis mensis Augusti die decimoquinto.*
10. *Observanda in feria secunda septimanæ primæ (sanctæ quadragesimæ), quando imperator in silentio seu conventu procerum in magna verba facit.*
11. *Observanda, quando sanctæ cruces in media septimana tessaracostæ seu quadragesimæ circumferendæ in publico sunt.*
12. *Observanda, quando Domini lotum ad Blachernas eunt.*
13. *Observanda in pagana Dominica [id est tali, in quam magnum festum aut processio solemniss non incidit,] aliove die profesto, volentibus dominis ad Sanctos Apostolos aliudve templum devotionis gratia ire.*
14. *Observanda in electione patriarchæ Constantinopolitani.*
- 294 15. *Observanda in exceptione vel audientia, quæ datur in magno triclinio magnauræ, dominis throno Salomoneo insidentibus. In specie exceptione illa, cum Constantinus et Romanus legatos Amerimnæ, qui Tarso permutandorum captivorum et constituendæ pacis gratia in urbem advenerant, die Mati trigesimo primo, feria prima seu die lunæ, indictione quarta exceperunt. Eodem capite quoque agitur de admissione Hispanorum et edito ludo equestri curuli; item de festo transfigurationis Domini; nec non de admissione Delemici; tandem et de receptione Elgæ, quæ fuit hegemon seu ducissa et principissa Russorum. Quæ omnes ad colloquium imperatoris admissiones, exponitur, quibus cum cerimonis contigerint.*

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(54) Titulus hujus capituli in ipso medio opere ab hoc variat, ubi conferri potest.

16. *Observanda, quando magistratus quatuor tagmatum in circum veniunt.*
17. *De inauguratione Romani Porphyrogeniti, filii Constantini imperatoris.*
18. *Observanda in celebratione brumalium tam eorum, quæ imperator senior, quam quæ junior, et tandem, quæ Augusta, edunt.*
19. *Observanda quando triumphus de hostibus devictis in foro cum solemne processione celebratur et imperator cervicis magnatis Agarenorum calcat.*
20. *Observanda in celebratione triumpho in circo.*
21. *Observanda, quando imperatori filius nascitur.*
22. *Observanda in baptismo filii imperatoris.*
23. *Observanda in tonsione capillorum filii imperatoris.*
24. *De promotione cubiculariæ.*
25. *De promotione cubicularii.*
26. *De iis, quæ diversis temporibus contigerunt, mutationibus antiquæ consuetudinis [seu tributi honorarii] Magnæ Ecclesiæ olim solvi solitæ.*
27. *Quomodo Heraclius a suo patre a dignitate Cæsaris ad schema seu ornatum imperialem evectus, et quomodo David, frater ejus, Cæsar creatus fuerit.*
28. *De processione in Magnam Ecclesiam.*
29. *Quomodo die quodam ludi curulis Heraclius senatores, præsentem quoque patriarcha, exceperit.*
30. *De sepultura patriarchæ.*
31. *Quibuscum ritibus imperator donaria Magnæ Ecclesiæ offerat.*
32. *Quomodo, instante die festo, ambæ factiones deximum, sive salutatum ad Dominum admitti, rogent.*
33. *De promotionibus ad dignitates, quæ fiunt diebus annuis, quibus natalis, aut suscepti primum imperii, aut coronationis, aut nuptiarum imperatoris celebratur.*
34. *De promotionibus, quæ fiunt, diebus natalibus aliisve talibus annuatim recurrentibus.*
35. *De saximo seu pyrrhicha.*
36. *De introductione expræfecti die ludi curulis circensis, qui creatus fuit in deximo ejusdem ludi.*
37. *Quomodo accepti ab imperatore fuerint rebelles quidam, qui defecerant, sed in ordinem fuerant redacti.*

- ιζ'. "Όσα δεῖ (55) παραφυλάττειν, προερχομένων τῶν ἀρχόντων τῶν δ' ταγμάτων εἰς τὸν ἵπποδρομον.
- ιζ'. Ἀναγόρευσις Ῥωμανοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου υἱοῦ Κωνσταντίνου βασιλέως.
- ιη'. "Όσα δεῖ παραφυλάττειν, βρουμαλίου ἐπιτελουμένου, εἴτε τοῦ μεγάλου βασιλέως, εἴτε τοῦ μικροῦ, εἴτε τῆς Αὐγούστης.
- ιθ'. "Όσα δεῖ γενέσθαι, θριάμβου ἐπινικίων (56) τελουμένου ἐν τῷ φόρῳ μετὰ λιτῆς, μέλλοντος τοῦ βασιλέως κατῆσαι Ἀγαργινῶν μεγίστανον.
- κ'. "Όσα, δεῖ παραφυλάττειν, θριάμβου τελουμένου ἐπινικίων ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ.
- κα'. "Όσα δεῖ παραφυλάττειν, ὅταν τεχθῆ ἄββεν πιδιον τῷ βασιλεῖ.
- κβ'. "Όσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ βαπτισμῷ ἄββενος παιδὸς βασιλέως.
- κγ'. "Όσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ κουρεύματι παιδὸς βασιλέως.
- κδ'. Ἐπὶ προαγωγῇ κουβικουλαρέας.
- κε'. Ἐπὶ προαγωγῇ κουβικουλαρίου.
- κς'. Περὶ τῶν κατὰ διαφορὰς καιροῦ συμβάντων γενέσθαι περὶ τῆς παλαιᾶς συνθηκῆς τῆς τελουμένης ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ.
- κζ'. "Όπως Ἡράκλειος ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς ἀπὸ τῆς τοῦ Καίσαρος ἀξίας ἀνήχθη εἰς τὸ σχῆμα τῆς βασιλείας, καὶ πῶς Δαβὶδ, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, γέγονε Καῖσαρ.
- κη'. Περὶ προκένσου ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ.
- κθ'. Πῶς ἐν ἡμέρᾳ ἵπποδρομίου ἐδέξατο Ἡράκλειος τοὺς τῆς συγκλήτου, παρόντος καὶ τοῦ πατριάρχου.
- λ'. Περὶ κηδείας πατριάρχου.
- λα'. Πῶς δεῖ προσφέρειν τὸν βασιλέα ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἀναθήματα.
- λβ'. Περὶ αἰτήσεως δεξίμου τῶν δύο μερῶν, ἑορτῆς παρούσης.
- λγ'. Περὶ προαγωγῆς ἀξιωματῶν ἐν ἡμέρᾳ αἰτησίῳ αὐτοκρατορίας καὶ στεψίμου καὶ γενεθλίου καὶ στεφανώματος.
- λδ'. Περὶ προαγωγῆς ἀξιωματῶν ἐν ἡμέρᾳ αἰτησίῳ γεννήσεως καὶ ἐτέρων τοιούτων.
- λε'. Περὶ σαξίμου.
- λς'. Περὶ εἰσαγωγῆς ἀπὸ ἐπαρχῶν ἐν ἡμέρᾳ ἵπποδρομίου προβληθέντος ἐν τῷ δεξιμῷ τοῦ αὐτοῦ ἵπποδρομίου.
- λζ'. Περὶ τινῶν ἀποστατησάντων καὶ πάλιν δουλωθέντων, πῶς ἐδέχθησαν παρὰ τοῦ βασιλέως.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(54) Capitis hujus finis, totum sequens caput et initium capitis 28, desiderantur in codice Lipsiensi, ad minimum folia duo. Utinam rapax manus vel solli capiti 17 percussisset. Studio factam hanc vim fuisse et ab intelligente quid raperet, fere colligas ex eo, quod etiam caput 42 desideretur, in quo

series imperatorum CPTanorum habebatur olim. (56) Bene habet hæc dictio et elegans est. Nam θρίαμβος est pomposa in publicum productio et traductio rei cujuscunque. Ergo θρίαμβος ἐπινικίων est ostentatio processionalis spoliolorum hostibus victis ademptorum.

- λγ'. Περὶ τῆς χειροτονίας Θεοφυλάκτου τοῦ ἀγιοτάτου πατριάρχου.
- λδ'. Περὶ τοῦ πατριάρχου, ὅτι τὸ πλαιῖον ἴδιον εἶχε πραιπύσιτον.
- μ'. Περὶ τοῦ τίνι τρόπῳ τῆ ἀγία καὶ μεγάλη Κυριακῆ τοῦ Πάσχα περιβάλλονται τοὺς λώρους ὅτε βασιλεὺς καὶ οἱ μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι.
- μ". Τὰ ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου κείμενα σκεύη καὶ λοιπὰ, καὶ τὰ εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον ἐν τῇ Δάφνῃ.
- μα'. Ὅσα εἶδη τῶν ἀλλαξιμῶν.
- μβ'. Ὑπόμνημα (57) ἐν συντόμῳ τῶν βασιλευσάντων βασιλέων ἐν τῇδε τῇ μεγάλῃ καὶ εὐτυχεστάτῃ Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τοῦ μεγάλου καὶ εὐσεβεστάτου καὶ ἀγίου Κωνσταντίνου.
- μγ'. Περὶ τῶν τάφων (58) τῶν βασιλέων τῶν ὄντων ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν τῷ ἡρώῳ τοῦ ἀγίου καὶ μεγάλου Κωνσταντίνου ἡρώον τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ. Εὐφημία ὑπὸ τῶν στρατοπέδων, νίκης καὶ θριάμβων ἀγομένων. (Ἰστέον δὲ, ὅτι ἡ αὐτῆ εὐφημία ἔδεται καὶ παρὰ τοῦ λοιποῦ στρατοπέδου, ἡνίκα φιλοτιμίαι τις, ἢ μαζιουμάς παρὰ τοῦ βασιλέως αὐτοῖς παρασχεθῆ.) Ἡ παρὰ τῶν Σάρδων ἀδομένη εὐφημία τοῖς βασιλεῦσιν.
- μδ'. Ἡ γενομένη ἐξόπλισις καὶ ἐξοδος καὶ τὸ ποσὸν τῆς βόγας καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ ἀποσταλέντος κατὰ τῆς θεολέστου Κρήτης μετὰ τοῦ πατρικίου Ἡμερίου καὶ λογοθέτου τοῦ δρόμου ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη.
- με'. Ἡ κατὰ τῆς αὐτῆς θεολέστου Κρήτης γενομένη ἐστρατεία καὶ ἐξοδος ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν Πορφυρογεννητῶν εἰς Ἰνδικτίονα ζ'.
- μς'. Οἷς ὀφείλει ὁ βασιλεὺς ὀνόμασι τιμῶν τοῖς μεγασιτάσιν καὶ πρώτοις τῶν ἰθῶν.
- μζ'. Οἱ τῶν ἀπὸ διαφόρων ἰθῶν ἐρχομένων πρόσβων πρὸς τὸν βασιλέα χαιρετισμοί.
- μη'. Τὰ ἄκτα τῶν εἰς τοὺς ἔθνικοὺς γενομένων ἐπιγραφῶν.
- μθ'. Εἰσὶν τὰ ἐκτεθέντα διδοσθαι παρὰ τῶν ὀφειλόντων τιμᾶσθαι (59) ἐν τε ἀξιώμασι καὶ ὀφφικίοις. Καθὼς ὑπῆρχον ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη.
- ν'. Εἰσὶν αἱ κατὰ τύπον ῥόγαι τῶν στρατηγῶν καὶ κλεισουραρχῶν, καθὼς ἐβρογέοντο ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη.

38. *De electione Theophylacti, sanctissimi patriarchæ.*
39. *Quod patriarcha suum antiquitus habuerit præpositum.*
40. *Quomodo et quare in sancta et magna Dominica Paschatis dominus et magistri atque proconsules et patricii loros induant.*
- 40'. *De vasis et reliquiis in sanctissimæ Deiparæ Phari templo conditis. Item de illis, quæ in æde S. Stephani Daphnes jacent.*
41. *De variis generibus mutatoriorum.*
42. *Indiculus imperatorum, qui a magno piissimo et sancto Constantino inde in hac magna et felicissima Constantinopoli aulam tenuerunt.*
43. *De sepulcris imperatorum, quæ sunt in templo SS. Apostolorum. Heroum S. et M. Constantini, heroum Justiniani M. Lætæ et honorificæ acclamationes atque benedictiones exercituum in triumphis ob hostes devictos peractis. (Tenendum easdem formulas quoque a toto exercitu cantari, quando imperator ipsis munusculi gratuiti erogationem aut majus præstat.) Fausta Sardorum erga imperatores acclamatio.*
44. *De armatura, impensis in eam factis numeroque rogæ seu stipendiorum et populi missi adversus Cretam, quam Deus perdat, duce classis Himerio patricio et logotheta dromi, sub Leone Christum amante domino.*
45. *De expeditione adversus eandem maledictam instituta sub Constantino et Romano Porphyrogenitis, indict. vii.*
46. *Quibus appellationibus imperator magnates et primates aliarum gentium honorare debet.*
- 296 47. *Formulæ, quibus a variis gentibus adventantes legati imperatorem salutant.*
48. *Formulæ titulorum sacris litteris ad aliarum gentium principes inscribendæ.*
49. *Expositio taxæ seu statutorum tributorum, quæ pendere debent ad axiomata seu dignitates, et ad officia seu functiones palatinas promoti, qualis erat tempore Leonis, Christum amantis domini.*
50. *Expositio rogarum seu stipendiorum, quæ statuta ex formula strategis et cleisurarchis dabantur tempore Leonis ejusdem.*

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(57) Totum hoc caput deest. Quod suspicionem movet ab homine non indocto fuisse ablatum, qui membranarum suarum veram ætatem voluerit celare. Constitisset enim hoc ex indice, non avum Constantinum, Leonis filium, sed nepotem, Romani filium, hoc opus condidisse.

(58) Exhibui titulum hunc, qualem inveni. Allum

ex ipso medio opere expromptum dare maluit Majus apud Fabricium Bibl. Græcæ t. VI. p. 618., cujus editionem horum titulorum cum nostra comparari velim.

(59) Dedi *promoti*. Strictius ad litteram est *promovendi*.

51. *Observanda, quando imperator in curru procedit horrea strategii visitatum.*

52. *Accurata expositio constitutionis sacrorum convivorum, et ordinis secundum quem unaquæque dignitas introvocatur et gradum præ altera habet; collecta ex antiquis cleorologiis seu libris ceremonias convivales et nomenclaturarum ordinem exponentibus tempore Leonis Christum amantis Domini. Simul etiam agitur de consuetudine seu tributo omnium dignitatis majoris et patriciorum, qui ad secundam classem convivarum pertinent.*

53. *De ratione pias largitiones imperatoris per brumalia et diebus annuis, quibus memoria inaugurationis et coronationis celebratur, distribuendi.*

54. *Epiphanii, episcopi Cypri, expositio præsessionum patriarcharum, metropolitaram, archiepiscoporum et episcoporum.*

55. *De distributione combiorum, quæ consuetudinibus patriciorum confiunt; item de consuetudinibus quas præpositi accipiunt a tagmalibus hippodromii, seu militia circi.*

56. *Vita Alexandri Macedonis, historice enarrata per facta nonaginta quatuor.*

57. *Physiologi tractatus de admiranda cujusque animalis indole. Sursum ad Deum cordis elevatio. Demoribus in humana vita gratis et decoris. Sermonibus quinquaginta.*

να'. Ὅσα δεῖ παραφιλάττειν, δταν ἐν ὀχλήματι προέλθῃ ὁ βασιλεὺς θεωρεῖν τὰ ὄρῳα τοῦ στρατηγίου.

νβ'. Ἀκριβόλογια (80) τῆς τῶν βασιλικῶν κλητῶν καταστάσεως, καὶ ἐκάστου τῶν ἀξιώματων πρόσκλησις καὶ τιμῆ, συνταχθεῖσα ἐξ ἀρχαίων κλητῶρολογίων ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη. Ἐν ᾧ καὶ περὶ συνηθείας παντὸς ἀξιώματος καὶ πατρικίων κειμένων εἰς τὸ δεύτερον φῶλον τῶν κλητῶρων.

νγ'. Περὶ διανομῶν τῶν εὐσεβιῶν τοῦ βασιλέως ἐν τε τοῖς βρουμαλίοις καὶ στεψίμοις καὶ αὐτοκρατορίαις.

νδ'. Ἐπιφανίου, ἐπισκόπου Κύπρου, ἔκθεσις πρωτοκλησιῶν ματριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων.

νε'. Περὶ τῆς διανομῆς τῶν κομβίων τῶν συνηθειῶν τῶν πατρικίων περὶ τῶν συνηθειῶν τῶν πραιποσίτων, ὧν λαμβάνουσιν ἐν τοῖς τάγμασι τοῦ ἵπποδρομίου.

νς'. Βίος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνο (61), καθ' ἱστορίαν ἔχων φάκτα 48'.

νζ'. Τοῦ Φυσιολόγου ἡ τῶν ἐκάστου θηρίου θαυμαστικὴ ἔξις (62), πρὸς τε θεὸν ἀναγωγῆ, καὶ τῶν ἐν βίῳ εὐαρεστούντων λόγοι 5'.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(60) Titulum hunc aliter exhibet Fabricius l. c.

(61) Caput hoc, vel potius liber hic, cum sequenti prorsus perlit, et videtur secundum hujus miscellanei codicis volumen constituisse. Dictio καθ' ἱστορίαν φάκτα idem valet atque φάκτα τῆς ἱστορίας vel ἐκ τῆς ἱστορίας facta, hoc est *narrationes, historiae*, consentaneas historiae, ex historia petitas, ergo veras, non fictas, Romanticas, ad quas respicitur, et quarum magnus apud Græcos, Arabes, Europæos numerus est. Quamvis, ut verum fatear, maxima pars historiae Alexandri Magni quæ pro vera circumfertur, ut Arrianea illa, mihi quidem pro lepida fabella Græcorum, omnia sua in majus tollere natorum, semper habita fuerit. Legat modo tantilla quis cum atten-

tionem Arrianum, et protinus Romanistam deprehendet, qui nullam chronologiæ, nullam geographiæ, nullam ordiæ, quo natura res humanas agere solet, rationem habet. Φάκτα appellant novi Græci *narrationes*. Vid. Salmas. Script. H. A. t. II. p. 85.

(62) Subintellige πραγμάτων: *rerum uniuscujusque animalis habitus admirationem movens*. Ὁ Φυσιολόγος alias est libri inscriptio, hic ipsius ignoti auctoris designatio. Et hinc pondus accedit ad eorum sententiam, qui non Epiphanio, sed anonymo cuidam, et forte vetustiori, quam Epiphanius est, auctori tribuunt. Editus tamen est hic Physiologus in operibus Epiphanii. Vid. Fabricii Bibl. Græc. vol. VII, p. 427.

CONSTANTINI IMP.

PORPHYROGENITI

DE CERIMONIIS AULÆ BYZANTINÆ

LIBER SECUNDUS.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὁ περὶ τῆς βασιλικῆς καὶ συγκλητικῆς τάξεως λόγος, ἐπειπερ πολυσεδῆς τις ἔστιν καὶ μὴ βραδύως τοῖς πολλοῖς καταλαμβάνομενος, μεταπιπτόντων πάντως καὶ μεταβαλλομένων ταῖς κατὰ καιροῦς τῶν πραγμάτων μεταποιήσεσι καὶ τῶν τάξεων ὅσα μὲν αὐτῶν συγγραφῆς, παρὰ τισιν ἔτυχεν, οὐκ ἐμμελῶς οὐδὲ κεκριμένως, ἀλλὰ χύδην τε καὶ σποράδην ἐκτεθειμένα, ἐξέτηλά τε ὄντα ἤδη καὶ τῶ γέροντι χρόνῳ συγγεγρακότεα, καὶ ὅσον οὐπω πρὸς ἀνυπαρξίαν περιστάσεσθαι μέλλοντα, ἡμετέραις ἐπιμελείαις φιλοπόνως συνθροισθέντα ἐν τῇ πρὸ τῆσδε βίβλῳ εἰρημῶ τινι καὶ ἰσχυρῶς περιελήφθη τε καὶ συντέτακται. Ὅσα δὲ ἡ παρούσα βίβλος ἐμπεριέχει, ἔτυχεν μὲν συγγραφῆς ὑπὸ τινος οὐδαμῶς (65), εἴτε ἀμελείᾳ τῶν πάλαι εἴτ' ἴσως καὶ τῶ μὴ ἐπιτηδείως ἔχειν πρὸς τὰ ἱστορικά. Ταῖς μνήμαις μέντοι διακωλύμενα καὶ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἀκολούθως τοῖς νεωτέροις παραπεμπόμενα τὸν φθόνον (64) ἤδη διαφυγόντα μέχρις ἡμῶν ἰσχυρῶς καταντῆσαι. Οὐ δίκαιον οὖν ψήθημεν κόσμον τοσοῦτον τάξεων ἀσύντακτον παρδεῖν, καὶ ὅσον δήπου τὸ ἐφ' ἡμῖν, τὰ τῆς βασιλικῆς δόξης καταλιπεῖν ἀκρωτηριάζεσθαι καιρία. Ὡς γάρ, ἐν σώματι τινι τῆς κεφαλῆς πονηρῶς ἐχούσης, ὃ γὰρ μὴ τὰ πρὸς θεραπείαν πάντα προσαγαγῶν κατὰ τοῦ παντός ἔτυχε τὸν κίνδυνον ἰπιφέρειν, οὕτως εἶμαι καὶ ὁ τοῦ κοινοῦ τοῦδε τῆς καθ' ἡμᾶς πολιτείας σώματος τῶ μεγαλειότηρῳ μέρει καὶ ὑπερέχοντι κακῶς ἔχοντι μὴ τὰ πρὸς θεραπείαν τε καὶ ὀλοκληρίαν προσενεγκῶν καὶ τὰ παρὰ τὴν ἀταξίαν κάμνοντα συνάγων καὶ συγκροτῶν τοῦ τε δήμου κοινῆ καὶ τῆς πολιτείας ἡμεληκῶς ἔσται καὶ τὸ σύμπαν ἅμα καθηρηκῶς. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ πρὸς τὴν παρούσαν συλλογὴν ταύτην καὶ μὴ τισι πονηθεῖσιν ἄλλοις τῆς τακτικῆς διανέστημεν (65) μεθόδου, τῆν μὲν βασιλείαν

A

PROCEMIUM.

297 Cum multiplex et multifida sit de ordine regio atque senatorio tractatio vulgoque haud facile percipienda (quandoquidem, ut cæteræ res a decursu temporum alias identidem aliasque formas induunt, sic etiam humanarum dignitatum ordines vices suas patiuntur terminosque suos migrant), studuimus primo quidem hujus operis, et, qui hunc præcedit, libro contexta quodam velut filo sapienterque et consulte digesta coordinatione tradere et complecti ea omnia, quæ studium nostrum congregare et eruere e veterum monumentis scripto consignatis ad hoc argumentum spectantia potuit. Neque enim illud a vetustis prorsus derelictum fuit; at ita tamen tractatum, ut, cum illi neque cura, neque delectu et judicio usi fuissent, neque serio rem egissent, sed sua potius, ut tulerat, effudissent atque sparsissent, obsolescere inciperent ab ipsis tradita temporique senescenti consenescere, et tantum non ex usu hominum rerumque circulo excidere minarentur. Quæ vero liber, quem nunc ordimur, complectitur, ea litteris quidem a nomine mandata fuerunt, sive id incuria priscorum hominum contigerit, sive natura minus idonei talibus commentandis illi fuerint: at memoria tamen ea conservavit et a majoribus ad juniores propagavit, potiorque invidia et adversis casibus ad nostra usque tempora transmisit. Iniquum ergo judicavimus nostraque persona indignum permittere, ut tantus et tam pulcher mundus atque ordo subordinationum et constitutionum politicarum inordinatus porro jaceret, et ut (quod socordiam non dediti potueramus impedire), membra velut capitalia imperialis gloriæ, necemque et ruinam imperio, si vulnerentur, illatura contrucarentur unumque post alterum defluerent. 298 Ut enim, si

B

C

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(63) Hæc non nimis stricte ad litteram accipienda. Insunt enim quoque volumini, quæ auctor non de suo dedit, sed ex antiquis codicibus Bibliothecæ Palatinæ excerpserit, ut est Epiphaniæ Notitia episcopatum, Cleutorologium Philothei Articulinarum, item capita 27, 28, 29, 37, 44, 49, 50, 51 et forte alia quædam.

(64) Id est τὸν φθόνον, ut ita dicam, *interitum*.

Quidquid enim vetustatis interit, id fortuna rerum humanarum nobis invidet et subtrahit ex oculis.

(65) *Nos accinximus, consurreximus, aggressi sumus*. Frequentes sunt in hac voce novi Græci: vid. Theophan. p. 78, Cedren. 591, 593, 601, 633; Nicet. p. 200. Habet tamen inter veteres etiam Polybius p. 158. ed. Gron. et ἐπανίστασθαι eodem sensu Arrian. Dissert. Epict. p. 233.

quis capiti male affecto medelam, quam potest, omnem non afferat, totum corpus in excidii periculum conjicit: ita etiam quisquis communis hujus nostrarum civilium gubernationis corpus ita negligit, ut ejus eminentiori atque capitaliori parti ægrotanti ea omnia, quæ vitium sanare et integritatem conservare valent, non applicet, defluviumque minantia et ob turbatum ordinem resoluta pendentia non cogat et destruit. Primi nos itaque ad hanc tentatam hactenus nemini partem ejus disciplinæ, quæ de vicibus munitis civilium ordinum tradit, nos accinximus, ea ratione imperio quidem eo plus majestatis et terroris additari; senatorio autem cœtui totique in universum parenti multitudini vitæ atque consuetudinis mutæ in decore ordine atque tranquillitate transigendæ copiam facturi, quo spectabiliores honestioresque redditi, principum suorum amorem civiumque et æqualium venerationem mereantur, exteris autem in ore atque admiratione sint.

299 CAPUT PRIMUM.

Observanda, quando palatium quotidie sese recludit, et processio in palatium diebus profestis seu quotidiana orditur.

Post absolutum orthrum seu officium matutinarum descendit hetæriarcha cum cæteris magistratibus hetæriæ et cum ejusdem hebdomariis [seu per illam septimanam servitii vices obeuntibus], ut et papias cum hebdomariis diætariorum [vel septimanariis atriensium] horumque primicerio, et aperiunt portam eburneam; et intrant parhebdomarii [seu vicarii septimanariorum] hetæriæ, et ascendunt per cochleam, et descendunt per cochleam, quæ ducit ad portam ganotam [seu polita lamina marmorea inorustata], per quam aditus ad lausiæcum patet. Et per hanc portam intrant in lausiæcum. Tum induunt hetæriarcha atque papias sua scaramangia, prætereuntque cum diætariis chrysotriclinium et horologium, et aperiunt portam, quæ ex horologio in lausiæcum ducit. Deinde aperiunt cum maglabitis et parhebdomariis hetæriæ Justiniani triclinium et scyla et portam, quæ in circum patet. Et ibi quidem in scyllis sinuntur remanere atque residere, qui ad mediam hetæriam pertinent. Hetæriarcha vero atque papias et qui ad magnam hetæriam pertinent atque diætarii revertuntur. Hetæriarcha quidem residet in lausiæco ante portam æneam, quæ in culinam ducit. Papias autem intrat in chrysotriclinium clavesque deponit in scamno, quod stat intra velum camaræ vel forniciæ ad occidentem spectantis sinistræ. Duo autem diætarii unusque maglabita abeunt illinc aperiunt secretarias et portam, quæ ad idicum seu fiscum domini peculiarem ducit. Hebdomarii autem cætonis acceptum a vestiario scaramangium imperatoris deponunt in scamno, quod est extra portam argenteam cætonis illam, quæ in chrysotriclinium educit. Decursa prima hora, venit diætariorum primicerius, et cum clave obicis

Α τὰν βασιλικωτέραν καὶ φοδρωτέραν ἀποδεικνύ-
τες τῷ δὲ συγκλητικῷ πληρώματι καὶ παντὶ τῷ
ὑπηκόῳ τὸν μετὰ τῆς εὐταξίας βίον καὶ τὴν διαγω-
γὴν νέμοντες, ὅφ' ἧς σεμνότεροί τε καὶ κοσμιώτεροι
καθιστάμενοι εἶναι ἂν καὶ βασιλεῦσιν ἐπίπραστοι, αἰ-
δέσιμοι τε ἀλλήλοις καὶ παντὶ ἔθνει θαυμαστοὶ καὶ
περίδοξοι.

et compingat: ille meo quidem iudicio populum destruit. Primi nos itaque ad hanc tentatam hactenus nemini partem ejus disciplinæ, quæ de vicibus munitis civilium ordinum tradit, nos accinximus, ea ratione imperio quidem eo plus majestatis et terroris additari; senatorio autem cœtui totique in universum parenti multitudini vitæ atque consuetudinis mutæ in decore ordine atque tranquillitate transigendæ copiam facturi, quo spectabiliores honestioresque redditi, principum suorum amorem civiumque et æqualium venerationem mereantur, exteris autem in ore atque admiratione sint.

B

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

"Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἀνοίγοντος τοῦ παλατίου καὶ τῆς καθημερινῆς ἱσταμένης προελεύσεως.

Μετὰ τὴν τοῦ ὄρθρου ἀπόλυσιν κατέρχεται ὁ ἑταιρειάρχης μετὰ τῶν ἀρχόντων τῆς ἑταιρείας καὶ τῶν τῆς ἑταιρείας ἑβδομαρίων, ὁμοίως καὶ ὁ παπίας μετὰ τῶν ἑβδομαρίων διαιταρίων καὶ τοῦ πριμικηρίου αὐτῶν, καὶ ἀνοίγουσιν τὴν ἑλεφαντίνην, καὶ εἰσέρχονται οἱ παρεβδομάριοι τῆς ἑταιρείας, καὶ ἀνέρχονται διὰ τοῦ κοχλιῦ, καὶ κατέρχονται τοῦ κοχλιῦ τοῦ κατὰγοντος εἰς τὴν γανωτὴν πύλῃν τὴν εἰσάγουσαν εἰς τὸν λαυσιακόν, καὶ δι' αὐτῆς τῆς πύλης εἰσέρχονται εἰς τὸν λαυσιακόν. Ὁ δὲ ἑταιρειάρχης μετὰ τοῦ παπίου ἀλλάσσουν τὰ ἑαυτῶν σκαρμαγγία, καὶ μετὰ διαιταρίων διέρχονται διὰ τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ τοῦ ὠρολογίου, καὶ ἀνοίγουσιν τὴν ἐξάγουσαν πύλῃν ἀπὸ τοῦ ὠρολογίου εἰς τὸν λαυσιακόν. Εἰθ' οὕτως μετὰ τῶν μαγλαβιτῶν καὶ τῶν παρεβδομαρίων τῆς ἑταιρείας ἀνοίγουσι τὸν Ἰουστινιανῶν τρικλινον καὶ τὰ σκύλα καὶ τὴν ἐξάγουσαν εἰς τὸν ἱκπόδρομον πύλῃν, καὶ οἱ μὲν τῆς μέσης ἑταιρείας ἔωνται καθέζεσθαι εἰς τὰ σκύλα ⁴. Ὁ δὲ ἑταιρειάρχης καὶ ὁ παπίας καὶ οἱ τῆς μεγάλης ἑταιρείας μετὰ τῶν διαιταρίων ὑποστρέφουσιν, καὶ ὁ μὲν ἑταιρειάρχης ἐρχόμενος καθέζεται εἰς τὸν λαυσιακόν πρὸ τῆς χαλκῆς πύλης τῆς ἀνοιγούσης εἰς τὸ μαγειρεῖον. Ὁ δὲ παπίας εἰσέρχεται εἰς τὸν χρυσοτρικλινον, καὶ τίθει τὰ κλειδιά εἰς τὸ σκάμνον τὸ ἱστάμενον ἔνδον τοῦ βήλου τῆς πρὸς δύοσιν ἀριστερᾶς καμάρας. Δύο δὲ διαιτάριοι μετὰ μαγλαβίτου ἀπέρχονται, καὶ ἀνοίγουσιν τὰ τε ἰσηρητεία καὶ τὴν ἐξάγουσαν εἰς τὸ εἰδικὸν πύλῃν· οἱ δὲ τοῦ κοιτῶνος ἑβδομάριοι αἴρουν ἀπὸ τοῦ βεστιαρίου τὸ τοῦ βασιλέως σκαρμαγγιον, καὶ ἀποφέροντες τίθεισιν αὐτὸ εἰς τὸ σκάμνον τὸ ἔξω τῶν ἀργυρῶν πυλῶν τοῦ κοιτῶνος ἱστάμενον, δηλονότι τῶν ἐξαγόντων εἰς τὸν χρυσοτρικλινον. Καὶ τῆς πρώτης ὥρας πληρουμένης, ἔρχεται ὁ τῶν

VARLE LECTIONES.

⁴ ΣΧΟΛΑ, Ἰστέον, ὅτι τῆς μεγάλης ἑταιρείας ἑβδομάριοι ἔωνται καθέζεσθαι ἐπὶ τοῦ ῥαφέου (66).

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(66) Id est ῥαφέου. Puto locum fuisse, ubi sartores imperiales officinam habebant, ubi vestes aulicæ et donariæ consarciebantur.

δαιταρίων πριμικήριος, καὶ κρατῶν τὸ τοῦ ῥωμανη-
σίου (67) κλειθρον κρούει τρίτον ἐπὶ τῆς ἀργυρᾶς
ἐκείνης θύρας, καὶ εὐθὺς, κελεύοντος τοῦ βασιλέως,
εἰσάγουσιν οἱ κοιτωνῖται τὸ σκαραμάγγιον καὶ περι-
βάλλεται τοῦτο ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐξερχόμενος εἰσέρ-
χεται εἰς τὸν χρυσοτρίκλινον, καὶ ἴσταται ἐν τῇ κατὰ
ἀνατολὰς κόγχῃ, ἐν ἣ καὶ ἡ θεανδρείκελος τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ ἐστὶ λογράφεται (68) εἰκῶν, καὶ
τῷ Θεῷ τὰς συνήθεις εὐχὰς ἀποδοῦς καὶ μετάνοιαν (69)
βαλῶν, τὸ δουλικὸν πρὸς Θεὸν δεικνύσει σέβας, καὶ
εἰθ' οὕτως καθέζεται ἐν τῷ ἐκείσε ἱσταμένῳ χρυσῷ
σελλῷ, καὶ λέγει πρὸς τὸν παπῖαν⁵, αὐτοῦ δηλονότι
τοῦ παπῖου καὶ τοῦ δευτέρου ἱσταμένων εἰς τὸ πρὸς
δύσιν δεξιὸν βῆλον, πλησίον τοῦ συρτοῦ βήλου, « Τὸν
λογοθέτην. » Καὶ εὐθὺς ἐξερχόμενος ὁ παπῖας εἰς
τὸν λαυσιακόν, ἔθα οἱ μαγλαβῖται ἴστανται, λέγει
τὸν ἀδμινσουάλιον ἀπελθόντα εἰσάξει τὸν λογοθέ-
την. Ὁ δὲ ἀπερχόμενος εἰς τὰ ἀστηκρητεῖα εἰσάγει
τὸν λογοθέτην προπορευόμενος αὐτοῦ. Ὁ δὲ παπῖας
ἀνίσταμενος ἀπὸ τοῦ τῶν μαγλαβιτῶν σκάμνου, ἀνα-
λαμβάνεται τὸν λογοθέτην προπορευόμενος αὐτοῦ,
καὶ εἰσάγει αὐτὸν εἰς τὸν χρυσοτρίκλινον. Καὶ δὴ τοῦ

VARIÆ LECTIONES.

⁵ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ κόγχῃ, ἐν ἣ βασιλικὸς ἴδρυται θρόνος, δεξιᾷ (70) μὲν πρὸς ἀνατολὰς ἴσταται
χρυσοσελλίον, ἐν ᾧ καθέζεται ὁ βασιλεὺς, εἰ δὲ τύχη καὶ ἑτέρους εἶναι βασιλεῖς, κάτωθεν τῆς κόγχης ἴσταν-
ται τὰ ταύτων σελλία. Ἰστέον, ὅτι καὶ τῷ ἀριστερῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ θρόνου ἴστανται ἕτερον σελλίον βλατ-
τόστρωτον. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ κόγχῃ εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὴν δεξιὸν μέρος τοῦ ἡμικυκλίου ἴστανται δύο
χρυσὰ σελλία καὶ ἕτερα βλαττόστρωτα.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(67) Est *romanisium* obex, vectis quo fores obse-
rantur, interprete Du Cange hac v. Vox est Arabicæ
originis: *romman* est Arabicis *malum granatum*.
Hinc vectem in uno extremo globum aut bulbum
vel corpus habentem malo granato simile *rommani-*
sium appellarunt; et hinc libra Romana, non quod
a Romanis inventa aut sola usurpata esset, sed
quod unum vectis extremum sic formatum esset, ut
granatum pomum. Si recte ex hac voce concludere
quid licet, in usu fuerunt medio adhuc sævo claustra
et claves ad veterem morem facta. Trajiciebantur
autem olim vectes per postem sic, ut ultra eum pro-
minerent nodi vel bulbi vectium, qui, si deberent
tollī, non tantum retrahendi, sed etiam prius in al-
tum erant tollendi. Est admodum obscura res sera-
ria veterum, neque verbis describi potest, nisi cor-
ram demonstretur.

(68) *Picta est*. Græci novi στήλη non de statua tan-
tum, sed de quavis imagine picta usurpant. Vid. Du
Cange Gloss. Gr. h. v., ubi etiam στηλογράφημα ex
Constant., Manasse citat. Στηλοῦν pro *pingere* habet
Nicetas Alexii l. II : ἐν προνάφ, καθ' ὃ δὲ ὁ πρῶτος
καὶ μέγιστος τῶν παραστατούντων τῷ Θεῷ ἀρχαγ-
γέλων Μιχαὴλ ἐσπασμένος ῥομφαίαν ἐστήλωται, ψη-
φίδων λεπταῖς ἐπιθέσει, *opere musivo pictus est*.
idem p. 210. στήλη pro *imagine* metallo vel nummo
incusa habet : ἀργυρεὸν κέκοφε νόμισμα τὴν οἰκίαν
ἐγχαράξας ἐν αὐτῇ στήλῃν.

(69) Novi Græci dicunt βάλλειν μετάνοιαν, *induere*
pœnitentiam, pro caput et corpus sæpius velut pœni-
tentem inclinare. Quoniam pœnitentes et verbis ges-
tibusque pœnitentiam sacerdoti commonstrantes caput
inclinabant et genua flectebant, ideo actus hic
ipse pœnitentia dicitur est. Chrysostomi Liturgia :
Ὁ ἱερεὺς λέγει· Πρόσελθε, διάκονε. Καὶ προσελθὼν ὁ
διάκονος ποιεῖ μετάνοιαν εὐλαβῶς αὐτῶν συγχώρησιν,
sæ. peccatorum. Vid. Goar. ad Codin. p. 97, ubi
βάλλοντας μετάνοιαν τρεῖς *vertit tribus factis reve-*
rentiis, et præcipue Du Cange Gl. utroque h. v.

[vel ea, quæ obicem resolvere et amoliri apta est,
pulsat ter argenteam illam portam. Quo audito,
pœnitentiæ protinus imperatoris jussu intus deferunt
ejus scaramangium. Quo indutus imperator egredi-
tur in chrysotriclinium, 300 et stat erectus in
concha orientali, in qua imago Domini et Dei no-
stri, sub humana specie Deum exhibens, depicta
conspicitur, precesque Deo consuetas exsolvit, et
metanœam induit [id est velut pœnitens caput et
corpus inclinat], se Deo servum ipsique debitum
cultum commonstrans. Quibus peractis, demum
considet in aurea sella, quæ ibi stat, conversoque
ad papiam sermone, qui una cum deuterio seu se-
cundano in occidente triclinii apud dextrum velum
[seu dextros cancellos] prope velum attractile stat,
imperat ei, ut logothetam accessat. Protinus exit
papias in lausiicum, ubi maglabitæ stant, et impe-
rat admissionnali, ut requirat et adducat logothet-
tam. Hic abiens in secretarias adducit logothetam,
eoram illo ambulans, usque ad eum locum, in quo
papias restitavit. Ibi vero papias surgens a scamno
maglabitarum, sumit secum logothetam, et ipse

Apud Contin. Theophan. p. 273, exstat βάλλειν τι-
νι μετάνοιαν, *alicui flexo genu humiliter supplicari*. Pari
modo Latini sequiores *pœnitentiam* pro inclinatione
corporis dicebant. Cassian. de Cœnob. Institut. III. 7 :
Congregationis missam stans præ foribus præstolatur
donec egressis cunctis submissa in terram pœnitentia
negligentiæ suæ vel tarditatis impetret veniam. Petrus
Damianus ipsam vocem retinuit Epist. vi. 27 : *Lorica*
est homo indutus ad carnem, ferreis divisa circulis
ambit membra, militat cum labore metaneas [id est
ægre flectit genua], *allidit in pavementum sæpius*
palmas. *Mittere metaneas* est ipsum nostrum βάλλειν
μετάνοιαν.

(70) Non succurrit nunc, ubi legerim, thronum
imperatorum CPTanorum geminum fuisse, unum a
dextra vacuum Christo dicatum, a quo regnum ha-
bere profitebantur imperatores et quem Regem regum
et æternum Regem, respectu sui, ut regum tempora-
riorum et vicariorum, appellabant; alterum a sinis-
tra, in quo ipsi sederent. Favet illis quodammodo
hic locus, et præcipue proxime sequens, qui ait, so-
lere imperatorem diebus Dominicis thronum dex-
trum, velut Christo, reverentia diei Christo sacri,
vacuum relinquere. Et de hoc intelligo locum Nos-
tri infra p. 311. Pari modo item presentibus legatis
exteris ostentandæ causa devotionis erga suæ reli-
gionis auctorem, in conciliis stabat in summo throno
vacuus cum imposito et publice exposito Evan-
geliorum codice, velut Christo summo doctore præ-
sidente, et a sinistra aliquando inferior thronus
imperatoris, ut videre est in imagine apud Bandu-
rium, unde repetiit Fabricius ante Volumen XI,
Bibliothecæ Græcæ. Insignis et Nostri locus infra
p. 339, ubi dicitur throno, Arcadii dicto, insedisse
Romanus Junior imp., ad ejus sinistram vero ste-
tisse thronum Constantini vacuum. Imagines tamen
vacuum hunc thronum imperialem nusquam exhibent.

quoque coram eo præcedens, introque ducit in chrysotriclinium. Quo ingressus logotheta procidit humi intra velum, et adorat dominum, statimque surgens accedit ad eum. Tenendum, logothetam egredientem et rursus intrantem non rursus, ut prima vice ingrediens fecerat, dominum adorare. Pariter si quem archontem vel honoratum palatinum aut et senatorium videre cupit imperator, ingreditur ille, consuetoque modo adorat humi prociens, et rursus exit. At si denuo flagitatus intret, non iterat adorationem. In reliquis omnibus diebus, quando non urget neque continet necessitas curandi et expediendi publica negotia, dantur missæ, hora tertia finita. Instante autem hora vel tempore, quo missæ dandæ sunt, ait imperator papæ: « Abi, fac missas. » Papias igitur protinus corripens a scamno claves egreditur, easque conquassat, et sic strepitum facit, e quo agnoscunt omnes, papiam e chrysotriclinio egressum missas facere. Communibus seu profestis diebus residet imperator in dextra parte throni, quæ ad orientem spectat, in aurea nempe sella, quæ ibi stat, **301** indutus scaramangio absque sago auro prætextato. Verum in diebus Dominicis sedet in throni sinistra parte in sella, quæ ibi stat, blatteis instrata, indutus præter alia etiam sago auro circumsepto. Et tunc temporis intrant non logotheta primus, sed ante eum ministri, qui ad chrysotriclinium spectant, introducti a papia, qui eos intra velum attractile in occidentali tricolini parte pendens collocat. In eadem sinistra throni parte residet quoque imperator, si vult exteros quosdam ad se admittere, solum indutus auro circumsepto, introeuntibus ante legatis et stantibus chrysotriclinii ministris eodem modo et ibidem, atque dictum est. Diebus Dominicis veniunt magistri et patricii et officiales in sagis russis ad processionem [id est in aulam ad scrinia et expeditiones quisque suas]; diebus autem profestis in scaramangis. At si voluerit dominus etiam profestis magistros et patricios videre, introeunt ad eum in sagis russis. Officiales autem introeunt [ad dominum] diebus quidem Dominicis in russis suis sagis, profestis autem in scaramangis. Si excipere imperator extraneos quosdam in chrysotriclinio vult neque tamen capiti suo infulam imponere, induit coronam eam, quæ dicitur cæsariicum, solumque totum auro contextum et quoad oras vel limbos margaritis prætextatum. Eodem modo Sarcenicis magnates admittit imperator, quibus privatum indulget colloquium. Eodem, quo mane, ritu ordineque vespere quoque aperitur palatium, et in illud proceditur; excepto, quod mane quidem proceres in scaramangis, vespere autem in inte-

λογοθέτου εισελθόντος ἔνδον τοῦ βήλου, πίπτει ἐπὶ ἑδάφους προσκυνῶν, καὶ εὐθέως ἀνέρχεται πρὸς τὸν βασιλέα. Ἰστέον, ὅτι, τοῦ λογοθέτου ἐξερχομένου καὶ πάλιν εἰσερχομένου, οὐ προσκυνεῖ. Ἰστέον, ὅτι οἶόν τινα ἄρχοντα ἢ συγκλητικὸν καλεῖται ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι, εἰσερχόμενος ὁ τοιοῦτος πίπτει καὶ προσκυνεῖ καὶ ἐξέρχεται. Εἰ δὲ πάλιν βουλευθῆ τοῦτο θεάσασθαι ὁ βασιλεὺς, ἐν τῷ εἰσερχεσθαι τοῦτον οὐ προσκυνεῖ. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῷ μεγάλαις ἡμέραις, εἰ οὐκ ἔστιν ἡ ἐπιείγουσα καὶ συνέχουσα δουλεία εἰς τὴν τῶν δημοσίων πραγμάτων ἀντίληψιν, δίδονται μίνσαι (71), ὥρας τρίτης πληρουμένης. Ἰστέον, ὅτι, τῆς ὥρας καταλαβούσης, ὅτε μέλλουσιν γίνεσθαι μίνσαι, λέγει ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν παπῖαν· « Ἀπελθε, ποιήσων μίνσας. » Καὶ εὐθέως αἴρων ὁ παπῖας ἀπὸ τοῦ σκάμνου τὰ κλειδιά, ἐξερχόμενος ταῦτα διασείσει, ὥστε τῇ τούτων διασεισῇ κτύπον ἀποτελεῖσθαι, ἵνα διὰ τοῦ κτύπου γινώσι πάντες, ἐξερχεσθαι τὸν παπῖαν ποιῆσαι μίνσας. Ἰστέον, ὅτι ταῖς καθημεριναῖς ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὰς δεξιῷ μέρει τοῦ θρόνου ἐν τῷ ἐκείσε ἱσταμένῳ χρυσοῦ σελλίῳ καθίεται ἀπὸ σκαραμαγγίου ἄνευ τοῦ χρυσοπερικλείστου σαγίου· ἐν δὲ ταῖς Κυριακαῖς ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ θρόνου ἐν τῷ ἐκείσε ἱσταμένῳ βλαττοστρωτῷ καθίεται σελλίῳ, περιβεβλημένος καὶ τὸ χρυσοπερικλείστον σαγίον. Καὶ πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν τὸν λογοθέτην εἰσερχονται οἱ τοῦ χρυσοτρικλίνου· εἰσάγει δὲ τούτους ὁ παπῖας, καὶ ἴστανται ἔνδον τοῦ συρτοῦ πρὸς δύο βήλου. Ἰστέον ὅτι, εἰ βουλευθῆ θεάσασθαι ὁ βασιλεὺς ἐθνικούς τινας, ἐν τῷ αὐτῷ ἀριστερῷ μέρει τοῦ θρόνου καθίεται, περιβεβλημένος καὶ τὸ χρυσοπερικλείστον σαγίον, καὶ προεἰσερχονται ὁμοίως οἱ τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ ἴστανται, ὡς ἔρηται. Ἰστέον ὅτι ταῖς Κυριακαῖς οἱ τε μάγιστροι καὶ πατρῖκοι καὶ ὀφφικιάλιοι μετὰ σελίων ῥοῆς εἰσερχονται εἰς τὴν προέλευσιν, ταῖς δὲ καθημεριναῖς ἀπὸ σκαραμαγγίων. Ἰστέον ὅτι, εἰ βουλευθῆ ὁ βασιλεὺς ταῖς καθημεριναῖς ἡμέραις τοὺς τε μάγιστρος καὶ πατρικίους θεάσασθαι, μετὰ σαγίων ῥοῆς εἰσερχονται εἰς τὸν βασιλέα. Οἱ δὲ ὀφφικιάλιοι ταῖς μὲν Κυριακαῖς μετὰ τῶν αὐτῶν ῥοῆς σαγίων, ταῖς δὲ καθημεριναῖς ἀπὸ σκαραμαγγίων. Ἰστέον ὅτι, δοχῆς ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ γινομένης πρὸς τὸ θεάσασθαι τὸν βασιλέα ἐθνικούς τινας, εἰ οὐ βουλευθῆ στροφθῆναι, περιβάλλεται ἐν τῇ κεφαλῇ τὸν στέφανον τὸ λεγόμενον καισαρῖκιον καὶ τὸ δι' ὄλου χρυσοῦ φροντον σαγίον τὸ ἀπὸ μαργάρων ἡμφισμένον ἐν ταῖς ὄρναις. Ἰστέον ὅτι καὶ εἰδικώτερον εἰ βουλευθῆ συνωχεῖν ὁ βασιλεὺς Σαρακηνούς μεγιστᾶνας, τῷ αὐτῷ σχήματι τούτους ὀρεῖ. Ἰστέον ὅτι κατὰ τυπὸν καὶ τὴν τάξιν τῆς πρωτῆς γίνεται ἡ ἀκολουθία καὶ δεξιῆς, ἀνοίγοντος τοῦ παλατίου. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι τὸ μὲν πρῶτ' πάντες προέρχονται ἀπὸ σκαραμαγγίων,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(71) Μίνσαι. Vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 318. et Du Cange Gloss. Lat. h. v., ubi non præterit locum in re præsentī capitalem Luitprandi p. 465. a Histor. VI. c. 9: *Moris est palatium hoc (CPTanum) post matutinum diluculum omnibus patere, post tertiam vero*

diei horam dimissis omnibus, dato signo, quod est Mis, usque in horam nonam cunctis aditum prohibere. Traductum id e veteri more consulum senatum hac formula dimittendi: *Nihil vos moramur, patres conscripti.* Vid. Scriptor. Hist. Aug. t. I, p. 330.

δειλῆς δὲ ἀπὸ ἐσωφοροκολοβίων (72). Ἰστέον, ὅτι μάγιστρος, ἢ πατρικίος, ἢ στρατηγός, εἴτε εἰς ταξείδιον ἢ βασιλικὴν δουλείαν, εἴτε καὶ εἰς ἰδίαν αὐτοῦ ὑπάρχων, ἐν τῷ ἀποσυνοψίζεσθαι (73) τοὺς δεσπότης οὐκ εἰσέρχεται μετὰ σαγίου, ἀλλ' ἀπὸ σκαρμαγγίου καὶ μόνον.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Ἅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν τῇ προελεύσει τῇ καθεκάστη Κυριακῇ τελουμένη.

ὑπομιμνήσκει ὁ τῆς καταστάσεως τῶν πραιποσίτων, εἰ ἄρα κελεύει ὁ βασιλεὺς στήναι προέλευσιν. Ὁ δὲ πραιπόσιτος λέγει τῷ κατὰ τὴν ἡμέραν παραδυναστεύοντι (74). Ὁ δὲ ὑπομιμνήσκει τὸν βασιλέα, καὶ εἰ κελεύει ὁ βασιλεὺς στήναι τὴν προέλευσιν, ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ ὁρίζει τὸν τῆς καταστάσεως περὶ τούτου. Καὶ μετὰ τὸ ἀπολύσαι τὴν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(72) In interulis atque colibiis. Velim sic in Latinis reponi.

(73) *Denuo videre.* Egit de verbis συνοψειν et ἀποσυνοψίζειν et ἀποσυνοψίζεσθαι. Du Cange in Gl. Gr. Hic tautum monebo, id verbi tam insolens aut novum non esse, quam videatur. Sane ἄποψις, conspectus amici, conventus cum amico post aliqualem absentiam, *revisio* (ἀπόσις enim in hac compositione idem quod *re* valet,) reperitur in Anthologia p. 53. n. 273 :

Ἴμεις δ' οὐτ' ἀκτῆς ἐπιβαίνομεν, οὐτ' ἐν ἀπόψει, Ἴγνώμεθ' ὡς αἰεὶ, Σώσυλε, καὶ πρότερον.

Vult dicere : non congregimur ut olim Solebant autem potissimum in Piræo et in littoribus urbium maritimarum convenire et de novis rebus sciscitari atque audire, ut vel e solo Plauto constat. In eadem Anthologia p. 471, circa finem est ἀπόπτεσθαι, *rursus videre* ἢ κάλιν τὴν τρουφερὴν Σκύλλαν ἀποψόμεθα. Est prorsus idem κάλιν ἀποψόμεθα atque si dixisset κάλιν αὐ ὀψόμεθα Nam οὐ vix ab ἀπ' (unde ἀπὸ ductum) pronuntiatione differt. Ita ἀποσυνοψίζεσθαι p. 14, *rursus coire.*

(74) Difficilis hic locus cum propter ipsam vocem παραδυναστεύων, tum propter additum κατὰ τὴν ἡμέραν. Colligitur enim sic satis e locis auctorum sat numerosis, in quibus τοῦ παραδυναστεύοντος fit mentio, plures fuisse eodem tempore in aula paradynasteuontes seu amico principis plurimum apud ipsum gratia et auctoritate valentes, neque peculiarem fuisse dignitatem paradynasteuontis peculiaribus ceremoniis collatam, sed qui felicitate principi placendi gauderent, quasunque alias gererent dignitates aut officia, hoc nomine fuisse a vulgo et historicis appellatos. At cum dignitas paradynasteuontis nulla fuerit, nihilominus dici τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν παραδυναστεύοντα, *illo die plurimum valentem apud dominum*, tanquam si dominus soleret gratiam suam per dierum vires partiri et in orbem agere, certis circulis circumscriptam, id mirum est. Nam sive uni præcipue favet, semper eum amabit et penes se habebit, sive plures, habebit eos simul sibi comites. Sed forte dictio κατὰ τὴν ἡμέραν non adeo stricte est sumenda, nihilque aliud valet quam vetustis Græcis usitatam illud ἀεὶ, τὸν ἀεὶ παραδυναστεύοντα, illum, qui quavis in dynastia, apud imperatorem quemque, alius apud alium, plurimum gratia valebit. Interpretes in hac voce Latine reddenda fluctuant, et ipsi quoque Græci hunc ipsum paradynasteuonta alii atque aliis nominibus appellant, modo μυστικόν, modo συμπράκτορα καὶ φίλον τοῦ βασιλέως, ut

rulis atque colobiis adveniunt. Magister, aut patricius, aut strategus, qui licentiam habet extra domini conspectum agendi, sive quod in castra eat, sive quod ad expediendum aliud quoddam imperiale mandatum delegatus peregere proficiscatur, sive etiam ob privatas suas necessitates : ille, quando redux factus Dominos rursus salutatur, nunquam sagum, sed tantum scaramangium gestat.

CAPUT II.

Observanda in processione seu conventu magnatum in aulam, qui singulis diebus Dominicis fit.

Commonefacit cerimonarius interrogando præpositum, num velit imperator processionem fieri. 302 Præpositus autem eadere ad paradynasteuontem [seu proximum a domino curaque gerendarum rerum consortem ministrum], qui eo die ministerio fungitur, refert. Hic admonet ei interrogat imperatorem. Eoque jubente, processionem constare at-

Malalas t. II, p. 54. Forte quoque titulus πατροβασιλέως huc pertinet. Quos alii δορυφόρους, eos Joannes Phocas in descriptione terræ sanctæ c. 22. παραδυναστεύοντας appellat, quia nempe ambo, tam protector vel scutiger, quam paradynasteuon, perpetuo circa principem sunt : Πρόσεγγυς ἐκείνο τὸ φρέαρ ἐστὶ, ἐξ οὗ αἰσθητῶς καὶ νοητῶς ὁ προπάτωρ ἡμῶν πιεῖν ἐπεθύμησεν, οὗ ὕδατος οἱ παραδυναστεύοντες ἐκείνῳ ἄνδρες δύο τὰς τῶν ἀλλοφύλων διατεμόντες παρεμβολᾶς, καὶ διὰ τοῦ καθίδιου ἀρυσάμενοι. Nicephorus Gregoras Muzalon logothetam sic describit : Ἦν ὁ Μουζαλῶν τῷ βασιλεῖ παραδυναστεύων τότε καὶ τοῖς βασιλικοῖς καὶ δημοσίοις μεσιτεύων πράγμασι, καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως μεγίστην καρπούμενος τὴν αἰδῶ. Habemus hic paradynasteuontem et logothetam. Apud Leonem Grammaticum p. 502, est aliquis προβαλλόμενος, πρωτοβεστιάριος καὶ παραδυναστεύων, ubi vertitur *imperti administrer*. In scriptoribus post Theophan. p. 273, est aliquis παρακοιμώμενος καὶ παραδυναστεύων τῆς συγκλήτου, ubi Combefis. reddit : *senatus primis ab imperatore partibus præsidem*. Unde fere concludas, τὸν παραδυναστεύοντα εἶ τὸν πρόεδρον τῆς συγκλήτου, *principem Senatus*, eundem fuisse. Ergone non uni cuidam dignitati alligatus erat Senatus principatus, sed quicunque gratia principis plurimum valeret, illi, quacunq; de cætero dignitate aut officio fungerent, erant Senatus principes. Ibidem p. 293, conjunguntur οἱ παραδυναστεύοντες καὶ πρῶτοι τῆς συγκλήτου. Goarus ad Codin. p. 24, *imperti consortem* reddit. Cl. Ritterus in dissert. de præfecto prætorio p. 15, eosdem putat τοὺς παραδυναστεύοντας et *amicos principis* apud Spartianum, ducem secutus Valesium ad Ammian. Marcell. p. 138. Apud Theophanem p. 84 vertitur ὁ παραδυναστεύων ἐν τοῖς βασιλείοις *summa in palatio potestatem exercens*. Idem paulo post ὁ τοῦ τε παλατίου καὶ τοῦ βασιλέως κρατῶν appellatur p. 402, pen., vertitur *omnia administrans*, et p. 65, τῶν παραδυναστεύόντων αὐτῶν, *ex iis, quorum penesse auctoritas erat summa* Hinc non male conservam esse apparet dictionem Nicetæ p. 423, ed. Venetæ, παραδυναστεία τῆς δεσποίνης, *Augustæ gratia*, tanquam si dixisset ἡ δυναστεία παρὰ τῇ δεσποίνῃ. Verba sunt : Ὁ πρωτοσέβαστος Ἀλέξιος τὴν τῶν ὀλων διοίκησιν εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάτο, τῷ ἰδίῳ φουσιώμενος κράτει καὶ τῇ παραδυναστείᾳ τῆς δεσποίνης καταχρῶμενος. Eleganter idem Nicetas p. 131 : Ὁ βασιλεὺς ἀρχέτω μὴ ὡς στάχυς ταῖς αἶραις, τοῖς παραδυναστεύουσι συμπνιγόμενος. Conf. Idem p. 166. 1. Zosimus 1, 40. Claudium appellat μετὰ τὸν βασιλέα

que celebrari, exit præpositus, mandataque in hanc rem dat cerimoniaio, finitoque divino officio in lausiaco, intrneunt et consident eodem in lausiaco protospatharii illi omnes, quos artoclinius [seu nomenclator convivalis]; cujus vices eo die sunt ad sacras epulas invitare, nominatim citaverit. Reliqui autem non invitati consident in Justiniani triclinio. Tum exit aliquis silentiarius in Justiniani triclinium et clamat clara voce: « Celouate » [id est, « placeat vobis surgere »]. Exeunt tum omnes basilici aut Cæsariani e palatio, et abeunt ad suam quisque mansionem. Magistri autem et præpositi, et officiales consident in scyllis una cum drungario vigiliæ. Acoluthus autem stans ad portam illam triclinii Justiniani, e qua velum tagenarium [ab attagenibus intextisita dictum] dependet, circumspicit, num cerimoniaius atque silentiarii convenerint ad conficiendum intra dictum velum consistorium. Cerimoniarus autem cum ostiario, gestantes camisium et paragaudium [ingressi Justiniani triclinium], salutant ambo genu flexo præpositum. Et ostiarius quidem, postquam tagenarium velum transiit, stat intus, inclinans caput suum versus drungarium vigiliæ. Cerimoniarus autem et

θεῖαν λειτουργίαν ἐν τῷ λαυσιακῷ (75), ὄσους πρωτοσπαθαρίους κλητωρεύσει ὁ κατὰ τὴν ἡμέραν κλητωρεύων ἀρτοκλίνης, εἰσέρχονται καὶ καθίζονται ἐν τῷ λαυσιακῷ· οἱ δὲ λοιποὶ καθίζονται ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ. Ἐξέρχεται δὲ σιλεντιάριος ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνῳ, καὶ λέγει μεγάλως· « Κελεύσατε (76), » καὶ ἐξέρχονται πάντες οἱ βασιλικοὶ, καὶ ἀπέρχονται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια. Οἱ δὲ μέγιστροι καὶ πετριχιοὶ καὶ ὀφφικιάλιοι καθίζονται εἰς τὰ σκύλα ἅμα τοῦ δρουγγαρίου τῆς βίγλης, ὁ δὲ ἀκόλουθος ἴσταται ἀποβλέπων πρὸς τὴν πύλην τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, ἐν ᾧ κρέμαται τὸ ταγγηνάριον βῆλον (77), εἰ ἄρα συνέφθασεν ὁ τῆς καταστάσεως ἅμα τῶν σιλεντιαρίων τοῦ στήναι ἕξω τοῦ αὐτοῦ βῆλου κονισιστώριον. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως μετὰ τοῦ ὄστιαρίου, φοροῦντες καμισίον καὶ παραγαύδιον, προσκυνοῦσιν ἀμφότεροι τῷ κραιπνοσίτῳ, καὶ ὁ μὲν ὄστιάριος μετὰ τὸ εἰσελθεῖν αὐτὸν ἐν τῷ ταγγηνάρῳ βῆλῳ ἴσταται ἐνδοθεν, δευκνῶν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν δρουγγάριον τῆς βίγλης. Ὁ δὲ τῆς καταστάσεως καὶ ὁ σιλεντιάριος ἴστανται, καθὼς ἔχει ὁ τύπος, νεύοντες τῷ ἀκολούθῳ τοῦ εἰσελθεῖν. Ὁ δὲ δρουγγάριος εἰσέρχεται φορῶν τὸ αὐτοῦ σπαθίον, καὶ τῇ δεξιᾷ χειρὶ κραιπῶν τό τε μαγλάδιον (78) καὶ τὸ τζικούριον (79) ἐκκεῖ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(Gallienum) τῶν ὄλων ἐπιτροπεύοντα. Idem est ὁ τοῦ μεγίστου πράγματος προστατεύων apud Euseb. Hist. Eccles. VII, 13, *summæ rei præfectus*. Cf. Zosim. 369 et Petav. ad Julian. Misopog. p. 365 ed. Spanhem. Medio ævo apud Latinos tales appellabantur *deliciosi*, quos recte, ut videtur, existimat Muratorius t. I. Ant. Ital. p. 130, fuisse non alios, quam qui nunc Italis audiunt *confidenti* sive *fovoriti*; item *præcordiales*, ut Conradus III imp. in epistola sua ad Alexium Comnenum apud Otton. Frising. I. 24 lezatum suum, episcopum Wirtzburgensem, appellat, Fridericus I. apud Du Cangeium v. *Exarchus* Heraclium archiepiscopum Lugdunensem appellat *exarchum regni Burgundici et summum principem consilii sui, et in omnibus faciendis agendaque suis præcipuum*. *Auriculares* vel *Auricularios* quoque appellabant. Vid. Alteserra ad Anastas. p. 115. [Nobiles Thracum, imperio aliquali in plebem, sed minore, quam regis est auctoritas, gaudentes, Thucyrides II, 97, p. 162, παραδυναστεύοντας καὶ γενναίους τῶν Ὀδρυσῶν appellat, quod παρὰ τὸν βασιλεῖα, præter regem et ad ejus latus, ipsiusque vice regnarent. Ex addend.]

plis. De vestibus cum intextis animalium figuris. Vide Vales. ad Ammian. Marc. p. 26, et Salmas. ad Hist. Aug. t. II, p. 300, ubi tales vestes, tam animalibus, quam aliis pictas, ζωδιωτάς et *sigillatas*, ut sigillis, hoc est imaginibus, decoratas, ait fuisse dictas et ex oriente venisse. De pictis Persarum aulaeis res nota est. De peplis eum intextis figuris memorat jam Euripides lone, v. 1146 seqq. Dicebant quoque *historiatis*, hoc est historiis seu imaginibus distinctas, Petrus, rex Arragoniæ, in Chronico III, 16 (apud Du Cangeium v. *Dalmatica*): *una Dalmatica de drap vermell historiât ab obres de aur et ab fullatges*, id est *dalmatica panni coccinei, picta acu aurea et mustela vel pellitio. Vela columbina* habet idem Du Cange v. *Amphibatulus*. Vid. ad p. 271, dicta de vestibus cum intextis muscis aliisque imaginibus. *Capellam*, hoc est parvam capram, *albam operatam de brodaria cum papagaldis* seu papagonibus aureis habet Du Cange v. *Papagen*.

.
.
.
.
.
.
.
.
.
.

Vid. Du Cange v. Ἐπιμαχιζιον et Ὑπομαχιζιον et supra dicta ad p. 76, (78) Quid fuerit maglabium v. not. ad p. 62.
(79) Acoluthum fuisse Francorum vel Barangorum magistrum, supra jam fuit expositum. Horum inter arma propria erat *bipennis*, quam pro more sue gentis in humero dextro jacentem gerebant. Nicetas in Alexio I. II, sic Barangos describit: Φρουρὰ Γερμανῶν οἱ κατωμαδὸν τοὺς ἑτεροστήμοις πελτικαῖς ἀνέγουνσι. Concludas ex hoc loco, securus eorum fuisse non ancipites, sed uno tantum a latere secantes, simplices, non geminas. Eaque in sententia confirmaris ad aspectum illius tabulis collectonis Ferriolonsis (num. 35), quæ *Serdingestium* exhibet cum unipenni securi. Est id genus militiæ

(75) At quænam ecclesia erat in Lausiaco? Non certe Nova Salvatoris, neque Deipara Phari, ambæ ecclesiæ palatine. Crediderim quidem fuisse, ut in omnibus tribunalibus, ita quoque in Lausiaco capellos seu ædiculas privatas, in quibus quotidie, antequam negotiorum expeditio susciperetur, cultus Dei peragretur. At tamen diebus Dominicis debant procere in unam aut alteram ecclesiam palatinam convenire, nisi imperator in publica solemnni processione ad aliquam urbanam tenderet, quo proceres eum comitantur. Vid. p. 317 et 323, ubi memoratur oratorium S. Basilii in Lausiaco, quod forte hic loci designatur.

(76) Vide supra not. 82, col. 133.
(77) Vela tagenaria sunt, quibus intexti atlagenes. Solebant enim aulaeis varis figuræ hominum, ferarum, avium, regionum aliorumque intexti et ab intextis appellari. Sic τῶνας, appellabant pannos intextos pavonibus, ἀστούς, aquilis, βόφους, bobus, λευκολεόντας, leonis incandido fundo, et sic porro. Scatet nostrum Ceremoniale talibus exem-

μενον τῷ δεξιῷ αὐτοῦ ὤμῳ. Ἦνίκα δὲ ἔλθῃ ἐν τῷ A
μεγάλῳ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, προσκυνεῖ εἰς ἓν
ἕκαστον τῶν μεγάλων ὀμφαλίῳν (80) τὸν τε τῆς κα-
ταστάσεως καὶ τοὺς σιλεντιαρίους, καὶ ἴσταται ἄνω
ἀποβλέπων πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος, ἤγουν πρὸς τὰ
σκύλα, καὶ παραύτιχα λαμβάνει νεῦμα ὁ ἀκόλουθος
καὶ λέγει τοῖς μαγίστροις: « Κελεύσατε: » οἱ μάγι-
στροι καὶ πατρικιοί, προσκυνοῦντες τὸν τε δρουγγά-
ριον καὶ τὸν τῆς καταστάσεως ἄμα τῶν σιλεντιαρίων
καὶ καθίζονται εἰς τὰ σκάμνα. Καὶ πάλιν λαμβάνει
νεῦμα ὁ ἀκόλουθος παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, καὶ
λέγει: « Κελεύσατε, σεκρετικοί. » Καὶ εἰσέρχονται
οἱ χαρτουλάριοι τοῦ γενικοῦ καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ
καὶ οἱ ἀντιγραφεῖς, φοροῦντες σαγία ῥοτῆς, προσκυ-
νοῦντες καὶ αὐτοὶ κάτω ἐν τῷ τυμπάνῳ τοῦ Ἰουστι-
νιανοῦ, καὶ καθίζονται καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ σκάμνα. B
πάλιν λαμβάνει νεῦμα ὁ ἀκόλουθος παρὰ τοῦ τῆς
καταστάσεως, καὶ προσκαλεῖται τοὺς δ' τῶν ταγμα-
των τοποτηρητὰς, χαστουαρίους, κόμητας τῶν σχο-
λῶν, σκριδωνάς τε καὶ λόιποὺς μεγάλους ἄρχοντας,
καὶ τῶν νομῆρων καὶ τειχέων. Χρῆ δὲ εἶδέναι, δι,
τῶν δ' ταγματων ἐν τῇ πόλει μὴ ὄντων, προσκαλεῖται
τοὺς τοποτηρητὰς καὶ χαρτουαρίους τῶν νομῆρων
καὶ τειχέων καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ ἀριθμοῦ καὶ εἰσ-
έρχονται ἀπὸ σκαρμαγαγίων, φοροῦντες τὰ ἐαυτῶν
σπαθία, καὶ ἴστανται ἐπ' εὖρος τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου,
καὶ τὰς χεῖρας δεδεμέναις ἔχοντες (81) καὶ σιωπῇ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Turcicæ equestris. Multa sane Turci a Græcis mu- C
tuati sunt instituta. Sed πέλεκυς est non securis
unius aciei, sed bipennis hinc et illinc secans, ut e
bipenni Theocriti constat. Putes ergo pro ἑτερο-
στόμους legendum esse ἑκατεροστόμους, id est
ἀμφοτεροστόμους. Verum et in hoc falleris. Novi
Græci susque deque conturbantes omnia ἑτερόστο-
μον, ἑτερόκοπον, ἑτερότηχτον et sic porro pro
utrinque aculo, utrinque secante dixerunt. Conf.
Codin, p. 80, n. 30, et Du Cange ad Alex. p. 257,
et supra ad p. 87. Sane Francorum securæ, ab
ipsis Franciscæ [Franzische] dictæ, fuerunt bipennes.
Hincmarus in Vita S. Remigii: accepit rex fran-
ciscam ejus, quæ vocatur [alibi, quod est] bipenna;
Vid. Du Cange v. Franciscæ. Describit eas Procopius
Gothic. II, p. 247, ed. Hœsch.: gerit eorum unus-
quisque ξίφος καὶ ἀσπίδα καὶ πέλεκυν ἓνα, οὗ δὲ
ὁ μὲν σίδηρος ἀδρός τε καὶ ὄξυς ἑκατέρωθεν ἔς τὰ
μάλιστα ἦν etc. Nicetas p. 9. Barangorum gesta-
men ait fuisse ἀσπίδας περιμήχεις καὶ ἑτεροστόμους D
πέλεκυας. Hinc apparet origo vocis Branca [id est
Franca], quæ spatham seu gladium ἀμφιστομον
notat, a similitudine bipennium Franciscarum sic di-
cta. Vid. Du Cange v. Branca. Dicitur porro hic loci
acoluthus subesse drungario vigiliæ. Atqui p. 416,
dicitur drungario arithmi subesse. Unde consequitur,
aut vitium alterutri loco subesse, aut idem esse
arithmum atque vigiliam.

(80) Vide supra not. 36, col. 161.

(81) Varias manuum compositiones potest hæc
dictio significare. Nam possunt χεῖρας δεδεμέναι
esse manus in dorsum, ὀπισθαγκηδὸν rejectæ et
decussatim sic positæ, ut cruce[m] S. Andreæ dictam
referant, vel talem manuum ante pectus veluti
cancellationem, vel digitorum utriusque manus
mutuam ἐναλλάγηδην consertionem. De utro horum
loquatur Dio Cassius p. 1127 de legatis Decebali
dicens: τὰ δπλα τὰ καταθέντες συνῆσαν τὰς χεῖρας

silentiarius stant loco et more consueto, nutu capi-
tis significantes acolutho, ut ingrediatur. Tum
intrat acoluthus, gerens suam spatham et dextra
manu tenens maglabium seu clavam et securim
super dextro humero repositam. Ubi autem in
magnum Justiniani triclinium pervenit, adorat,
quoties singula magnorum omphaliorum seu um-
bilicorum [id est marmorearum in pavimento ro-
tarum] calceat, cerimoniarium et silentiarios, con-
sistitque in superiore parte, despiciens ad occiden-
tem, id est ad scyla; et protinus accipit acoluthus
nutu significationem, et pronuntiat erga magistros.
« Celeusate, » [id est « velitis huc venire vos, magistri
et patricii. » Eo audito, intrant] magistri et patri-
cii, adorantes drungarium, cerimoniarium et silen-
tarios, desidentque suis in scamnis. Rursus dein-
ceps accipit acoluthus nutu imperium a cerimoni-
nario, et clamat: « Celeusate, secretici. » Tunc
ingrediuntur chartularii genioi seu rationum fisco-
lium, et chartularii stratitici seu rei militaris, et
antigraphi seu magistri scriniorum, induti sagis
russis, adorantes et hi inferius in tympaneo [id est
in statione tympanorum in triclinio] Justiniani,
desidentque tum in scamnis. Rursus dein accipit
acoluthus indicium a cerimoniarario, et advocat
opoteretas quatuor totidem tagmatum [seu cohorti-
um], chartularios, comites scholarum, scribones

ἐν αἰχμαλώτων σχήματι καὶ — ἱκέτευσαν, non li-
quet. Erat tamen veteribus in more potiesimum po-
situm, si submissionem suam, servitutem, imbecil-
litate[m] suam, alteri testari velint, aut ipsi suppli-
cari, manus aut super pectore, aut in dorso decus-
satim componere, ut de alterutro modo accipiendum
esse Dionis συνάπτειν τὰς χεῖρας in illo modo
allato loco videatur. Facit tamen additum ἐν αἰ-
χμαλώτων σχήματι et testimonium Petri Magistri,
ut hunc quidem locum de rejectis in dorsum
manibus interpretemur. Solent enim captivis man-
us post tergum revinciri. Petri locus hic est
p. 15. Excerpti. Legat. Hœschel.: venientes illi
ad Trajanum ἔρριψάν τε τὰ δπλα καὶ τὰς χεῖ-
ρας ὀπισθεν δήσαντες. Est hic loci δήσαντες.
non vincientes loris, sed componentes in formam
crucis decussatæ. Idem p. 20: καὶ νῦν εἰ βούλεται
ἐλαφροτέρας κολάσεως τυχεῖν, ὀπισω τὰς χεῖρας
δήσας προσπεισέτω. Sed forte mos hic supplicandi
Dacorum proprius erat, Parthi et orientales aliter.
Certe utrum designet Dio Cassius et in hoc
p. 1028: εἰς γῆν τὸ γόνυ καθείς [Tiridates] καὶ τὰς
χεῖρας ἐπαλλάξας, δεσπότην τε αὐτὸν [Neronem]
ὀνομάζει καὶ προσκυνεῖ, non liquet. Dubium quoque
ἐπαλλάττειν τὰς χεῖρας Plutarcho de manibus rejectis
in dorsum, an coram pectore decussatis accipi
debeat, in illo p. 923. Vitarum, ubi ait Tigrani καθ-
ημένω καὶ χρηματίζοντι circumstetisse ministros
ἐπῆλλαγμέναις δι' ἀλλήλων ταῖς χερσίν, [puto δα-
κτύλοις dixisset, si consertos digitos voluisset
significare], ὅπερ εἶδομαι μάλιστα τῶν σχημάτων
ἑξομολόγησις εἶναι δουλείας. Cum tamen constat,
Græcos imperatores rituum multos ex antiqua aula
Persica ascivisse, et Græci proceres domino suo
non rejectis in dorsum manibus, sed coram pectore
decussatis astiterint, ut statim demonstrabitur, et e
Græcis morem hunc primum Longobardi, deinde
quoque Turcæ acceperint, qui eo admodum utun-
tur, credibile est, vetustis quoque Parthorum et

cæterosque proceres palatinos et numerorum et A castrorum rectores. Quando autem quatuor tagmata in urbe non adsunt, advocat acoluthus topoteretas 303 et chartularios numerorum et castrorum et magistratus arithmi, qui in scaramangiis intrant gestantes suas spathas seu gladios, et consistunt per latitudinem triclinii, manibus quisque pectori decussatim impositis et taciturni. His omnibus peractis, exit artoclinius spatha accinctus una cum cerimoniaro et ostiario; hi ambo abeunt ad præpositum interrogantes, veline missas dari. Artoclinius autem egressurus adorat drungarium vigiliæ, dein clara voce e tomario cletorii [seu volumine vel codicillo nomenclaturæ] recitat eorum quos ad sacras epulas invitare debet, nomina. Protinus, eo facto, deponit drungarius gladium suum, et exit papias, concutens manu sua claves, et statim dicit silentiarius: « Celeusate » [seu « placeat vobis, » nempe surgere et abire]. Sic dissolvitur processio, et abit unusquisque domum suam.

CAPUT III.

Observanda, quando imperator domesticos scholarum aut strategos [seu magistros militum], aut drungarium classis, aut genicum [seu ærarii publici rationalem], aut sacellarium, sacelli præfectum, reliquosve officiales creat.

Imperat dominus logothetæ, ut promovendum seu honorandum introducat. Egrediens igitur logotheta [ex chrysotriclinio] introducit eum scaramangio indutum; nisi sit dies mutatoriorum, vel in quo pompæ gratia splendide vestes induuntur, et honorandus jam officialis sit. Eo enim in casu introducit eum in suis ipsi competentibus mutatoriis. Velum itaque chrysotriclinii attractile transgressus novi honoris candidatus procidit humi, adorans imperatorem, dein surgit et sequitur

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

Persarum aulis eum obtinuisse morem, ut ministri C coram regibus astarent manibus in pectore decussatis; unde sequitur, dictionem δεδεμένας χερσὶ esse manibus in crucis Andreanæ formam compositis super pectore stare. Græcos autem proceres coram suis imperatoribus hoc modo stetisse, liquet ex imagine Ceremoniali nostro præfixa, unde intelligas, quid sibi velit fictum a Niceta adjectivum δεσμώχειρ Isaaci Angeli l. 1, p. 201, ed. Venet.: ἐν χθὲς ὡς δεσπότην δεσμώχειρες ἐθεράπευον, τούτον ἀθετοῦσι σήμερον, quem heri ut herum manibus decussatis colebant, hunc repudiant hodie. Liquet etiam ex illa apud Horatium Blancum in notis ad Paulum Warnefridum (t. I, Script. Rer. Italic.), quæ coronationem regum Longobardicorum dare dicitur e tabula marmorea Basilicæ Modoetiensis, modo ea satis antiqua sit, ut ætatem Longobardicorum in Italia regnum attingat, de quo non absque re dubitatur. Varia illinc discimus, quæ non inutile erit breviter perstringere. Primum videmus regem, cui episcopus coronam imponit. Cujus id agentis pedum tenet pone astans aliquis clericus vel presbyter. Pone hunc stat acoluthus, manibus, ut videtur, δεδεμένας, decussatis super pectore. Ab altera parte proximus regi sceptrum tenenti et in throno sedenti, pone quod velum suspensum est, stat alius presbyter; tum longo ordine senatores, quorum alii nihil, alii tomos chartæ tenent, qui aut sunt codices Evangeliorum expliciti, aut continent sacramentum vel capitulationem, cui se rex coronandus astringere iurjurando debet; alii tenent mappas manipulosve, aut, si mavis, chirothecas digitatas. Tandem etiam in

χρώμενοι. Καὶ ὅτε πάντα ταῦτα τελεσθῶσιν, ἐξέρχεται ὁ ἀρτοκλίνης φορῶν σπαθίον μετὰ τοῦ τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ὀστιάριου, καὶ ἔρχονται ἀμφότεροι εἰς τὸν πρὸς τὸν ὑπομνησκόντες αὐτῷ τοῦ γενέσθαι μῖνσαι. Ὁ δὲ αὐτὸς ἀρτοκλίνης μέλλων ἐξέρχεσθαι, προσκυνεῖ τὸν δρουγγάριον τῆς βίγλης, εἶτα κράζει ἐν τῷ τοῦ κλητωρίου τομαρίῳ κατ' ὄνομα οὓς ὀφείλει κλητωρεῦσαι, καὶ παρ' αὐτὰ ἐκβάλλει ὁ δρουγγάριος τὸ σπαθίον αὐτοῦ, ἐξέρχεται δὲ καὶ ὁ παπίας τῇ χειρὶ σείων τὰς κλεῖς, καὶ εὐθέως λέγει ὁ σιλεντιάριος τὸ, « Κελεύσατε, » καὶ λύεται ἡ προέλευσις, καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος οἰκαδὲ.

B

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν, τοῦ βασιλέως προβαλλομένου δημοστικούς τῶν σχολῶν ἢ στρατηγούς ἢ δρουγγάριον τῶν πλοσιμῶν ἢ γενικῶν ἢ σακελλάριον ἢ τοῦ σακελλίου ἢ λοιποῦς ὀφφικιαλίους.

Κελεύει ὁ βασιλεὺς τὸν λογοθέτην εἰσάξει τὸν ὀφφίλομενον προβληθῆναι. Ὁ δὲ λογοθέτης ἐξέρχόμενος εἰσάγει αὐτὸν ἀπὸ σακραμαγγίου. Ζ' δὲ ἔστιν ἡμέρα ἀλλαξίμων, ἐὰν ἄρα καὶ ἔστιν ὀφφικιάλιος, εἰσάγει αὐτὸν μετὰ τῶν ἰδίων ἀλλαξίμων. Καὶ γενόμενος ἔνδον τοῦ συρτοῦ βήλου (82) τοῦ χρυσοστρικλίνου, πίπτει ἐπ' ἐδάφους, προσκυνῶν τὸν βασιλέα, εἶτα ἀνίσταμενος καὶ τοῦτου προπορευόμενος ὁ λογοθέτης, ἔρχεται καὶ ἵσταται ἀπὸ ὀλίγου διαστήματος τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ βασιλεὺς παραινεῖ αὐτὸν τοῦ μετὰ φόβου Θεοῦ

oculos incurrunt duo, qui manus decussatim super pectore positas gerunt. In media chirotheca episcopi una, quæ in conspectum venit, foramen conspicitur, quod sitne errori lapidarii, an rupto marmoris, an denique istius sæculi mori tribuendum, pertusas in medio manus dorso chirothecas gestandi, viderint alii. Sed ut redeam ad antiquum morem coram rege decussatis super pectore manibus standi, manavit ex eo ritus in precibus quoque coram Deo sic standi. [Inter ritus precantium erant manus cancellatæ ante pectus. Ordo Roman. XIV. p. 305.] Eo quoque modo junctas habere manus, ut Janitzari Turcarum habere solent, id etiam est stare manibus ligatis, scilicet non super pectore sursum versus compositis, sed super abdomine deorsum. Talis manuum compositionis in illo militiæ genere occurrit aliquoties imago in illa tabularum Ferrioliensium collectione, quæ Parisiis prodit 1714., ut tab. 29.

(82) Erant quædam vela συρτὰ, quæ ope funiculorum in diversa, διχῶς, οἷον δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ut noster ait p. 15. distrabi poterant, alia ἀνελκόμενα, quæ funium ope in altum attollebantur, alia denique αἰρόμενα vel βασταζόμενα, quæ manibus sublecebantur; vid. 38, 107, 108. In quorum primo loco βήλον αἰρόμενον, in altero βῆλον συρτὸν συρόμενον legitimus, in ultimo ἐξ ἴσου τανύσαντες [nempe τοὺς ἰμάντας τῶν βῆλων] αἴρουσι τὰ βῆλα. Chrysostomus ἀνελκόμενα βῆλα habet in illo: ὅταν ἴδῃς ἀνελκόμενα τὰ ἀμφίθυρα [vela tribunæ], τότε νόμισον διαστῆλεσθαι τὸν οὐρανὸν ἄνωθεν. Quo tamen in loco dubium est, sitne ἀνέλκων sursum, an in latum trahere. Quæ demitterentur ex alto dicebantur χαλαῶσθαι. Vid. Nostri p. 257, et Du Cange v. Συρτῆ.

καὶ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης τὴν ἐμπιστευομένην αὐτῷ διέπειν καὶ ἰσθύνειν δουλεῖν, καὶ τὸ ἀδωροδόκητον καὶ ἀπροσωπόληπτον ἔχειν εἰς τοὺς ὑπηκόους, καὶ ἄλλα, ὅσα ἀρμόζει τοῖς τοιαύτας ἐπιστασίαις ἐμπιστευομένοις. Εἰ δὲ τύχη εἶναι ἡ δομέστικον τῶν σχολῶν ἢ στρατηγὸν ἢ ἕτερόν τινα τῶν ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καταλεγόμενων τάγμασιν, τὰ πρὸς ἀνδρείαν καὶ γενναϊότητα ἐπαλείφοντα (83) καὶ διεγείροντα παραινέει. Τοῦ δὲ πρὸς ταῦτα προσαπολογουμένου τὰ δέοντα, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς· « Ἐπὶ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Ἡνεύματος, προβάλλεται σε ἡ ἐκ Θεοῦ βασιλεία μου δομέστικον τῶν θεοφυλάκτων σχολῶν. » Καὶ εὐθέως πῖπτει ἐπ' ἐδάφους καὶ προσκυνεῖ, εἶτα φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ εἶθ' οὕτως τοῦ μικροῦ καὶ ἐξάγεται ὑπὸ τοῦ λογοθέτου εἰς τὸ ὠρολόγιον, ἤτοι εἰς τὸν πόρτικα τοῦ χρυσοστρικλίνου. Καὶ παραδίδωσιν αὐτὸν ὁ λογοθέτης τοῖς πραιποσίτοις λέγων· « Οἱ βασιλεῖς ἡμῶν οἱ ἅγιοι θεοὶ οὐκ ὀδηγηθέντες προεβάλλοντο τοῦτον δομέστικον τῶν σχολῶν. » Καὶ ἐπεύχονται οἱ πραιπόσιτοι κατὰ τὸ εἰωθὸς τοὺς δεσπότας, καὶ ἀναλαμβάνονται αὐτὸν, καὶ ἐξάγουσιν ἐν τῷ λαυσιακῷ, καὶ λέγει πρὸς πάντας ὁ πρωτοπραιπόσιτος· « Οἱ βασιλεῖς ἡμῶν οἱ ἅγιοι θεοὶ οὐκ ὀδηγηθέντες προεβάλλοντο τοῦτον δομέστικον τῶν σχολῶν. » Καὶ πάντες ἐπεύχονται τὸ πολυχρόνιον. Ἰστέον, ὅτι καὶ εἰς στρατηγῶν προβολὴν καὶ εἰς σεκρετικῶν καὶ λοιπῶν ἢ αὐτῆ τάξις καὶ ἀκολουθία φυλάττεται, πλην ἐπὶ μὲν τῷ δομεστικῷ τῶν σχολῶν καὶ τῷ δρουγγαρίῳ τῶν πλοῖμων λέγει ὁ βασιλεὺς· « Ἐν ὀνόματι Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Ἡνεύματος. » Ἐπὶ δὲ στρατηγῶν καὶ σεκρετικῶν καὶ λοιπῶν λέγει· « Ἐπὶ ὀνόματι Κυρίου. » Εἶθ' οὕτως ἀναλαμβάνεται αὐτὸν ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ ἐξάγει αὐτὸν εἰς τὸν ἰπποδρόμον λέγων· « Οἱ βασιλεῖς ἡμῶν οἱ ἅγιοι, » καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν δομεστικῶν καὶ στρατηγῶν· ἐπὶ δὲ τῶν σεκρετικῶν ἢ αὐτῆ τάξις φυλάττεται, πλην ἀπὸ τοῦ ἰπποδρόμου ἀναλαμβάνεται τὸν προδληθέντα ὁ τῆς καταστάσεως, καὶ ἀποφί-

præeuntem logothetam usque ad parvam distantiam ab imperatore. Coram sic adstantem hortatur imperator, ut in timore Dei, veritate, fide atque justitia officium sibi accreditum administret dirigatque, ut erga subditos candore utatur, a nemine munera accipiat, nemini conniveat, et quæ sunt alia plura, isti tempori locoque et homini tantis muneribus præficiendo dictu congrua. Ita si creandus aut scholarum sit domesticus, aut strategus, aut alius aliquis magistratus de ordine militari, præcipit ipsi ea, 304 quæ nobile pectus ad constantiam virilem fortitudinemque stimulare et accendere valent. Honorandus ad eam cohortationem apta decoraque respondet. Quo facto imperator ait : « In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, meum a Deo mihi concessum imperium et suprema majestas creat te domesticum scholarum, quas Deus salvas et sospites semper esse jubeat. » Protinus concidit honoratus humi, et adorat imperatorem, et osculatur pedes senioris domini, et tum quoque junioris ; et sic educitur a logotheta in horologium aut in porticum chrysotriolinii. Ibi tradit eum logotheta præpositis cum hac formula : Sancti et venerabiles imperatores nostri a Deo directi creant hunc domesticum scholarum. » Ad hæc fausta multa comprecantur præpositi dominis, ut mos est, sumptumque secum traducunt honoratum in lausiacum, ubi protopræpositus totum collegium ita alloquitur : « Sancti nostri imperatores a Deo directi hunc nuncuparunt domesticum scholarum. » Omnes ad hæc solemnem illam et notam formulam polychronion dictam : « Multi contingant anni, » etc., acclamant. Idem pene ritus observantur in strategorum et secretalium cæterorumque promotione, præterquam quod imperator domesticum quidem scholarum et drungarium classis creans, utitur jam citata formula : « In nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti. » Verum strategos et secreticos et reliquos creans, dicit simpliciter : « In nomine

VARLE LECTIONES.

^b στρατηγός, cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(83) *Instigantia, hortantia acuentia*. Verbum ἐπαλείφειν hoc sensu, sumptum a palæstra, in qua luctaturi ἀλείφονται ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, ad *ineundum certamen unguntur*, translatum ad aliam quamcunque adhortationem, perfrequens est novis juxta vetustis-que Scriptoris. Apposite Cedrenus ad originem p. 678 : ἀλείφειν πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ad *fortitudinem incitare*. Scriptor. post Theophan. p. 93 : ἀλείπτει καὶ διδάσκαλος κακῶν, *intensor et doctor malorum*. Martyrolog. Basilian. t. I. p. 208 : θεραπεύων καὶ ἐπαλείφων πρὸς τὸ μαρτύριον, ad *martyrium fortiter subeundum impellens*. Anna Comnena Alexiad. p. 214 : Μεταπειπόμενος δι' ἄλτης νυκτὸς οὐδὲ στρατιώτας πολλὰ περὶ τῶν Σκυθῶν ὠμίλει, ἐπαλείφων οἶον αὐτοὺς καὶ τὰ συνοίσοντα πρὸς τὴν ἐπιζοιμένην εἰς νέωτα μάχην συμβουλεύων. Theophan. p. 260 : ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπίσυνάξας τὸν στρατὸν λόγους ἀνεπέρωσεν καὶ παραινέσσει τούτους ἤλειψε. Manuel Comnenus, teste Niceta p. 35, Turcas κατὰ τῶν Ἀλαμανῶν γράμμασιν ἐπέλειφεν. Idem p. 41 : τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων ἐφρόντιζε, μάλιστα πιαίων

συνοῖς φιλοδωρήμασι, καὶ ταῖς καθ' ὥραν γυμνασίαις ὑπαλείφων πρὸς ἔργα πολέμια. Idem p. 81 : εἰδῶς, ὡς μέγα πολλὰκίς ὤνησε τὸν ἀηλοῦντα βραχεῖά τις ὑποφώνησις τοῦ ἀλείφοντος πρὸς τὸν ἐν χερσὶν ἀγῶνα, διανίστησι λόγοις τὸ στράτευμα. Conf. ejusd. p. 273, pen. 284. Hinc emendandus Cinnamus p. 8. init., ubi ait : *monachi quidam Joannem Comnenum ἐπέλειφον* [male editum est ἀπέλεγον] πρὸς τὴν ἐγχείρησιν μονονουχί, *tantum non incitabant ad conatum illum*, θαρσεῖν τὰ ἐπὶ τῇ Γάγγραι ἀλώσει διατεινόμενοι, *jubentes verbis fiduciam facientibus urbis occupationem certo sperare*. Eadem medicina sanandus Nicetae p. 16 : τὸν Εὐστράτιον φωναῖς ἐπέλειφον (vulgo editur ἀπέληφον) οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀντιπλήττειν αὐτὸν ὑπεφώνουν. Neque sic soli novi, sed etiam veteres. Ita Polybius p. 190. 33. ed. Gronov. : βουλόμενος αὐτὸν ἐπαλείφειν ἐπὶ τῶν Ἀντίγονον, et Plutarchus in Themistocle p. 206. ἀρχὴ μειζόνων ἀγῶνων, ἐφ' οὓς αὐτὸν ὑπὲρ τῆς ἄλτης Ἑλλάδος ἤλειφεν αἰεὶ καὶ τὴν πόλιν ἤσκει. Conf. Aristid. t. II, p. 29, et Diogen. Laert. p. 103. § 18.

Domini. » Hos etiam sibi traditos nactus cerimoniaris educit in circum, præsentatque coronæ [ibi congregatæ, cohortium nempe palatarum amborumque factionum] eadem, quam paulo ante posuimus cum formula: « Sancti nostri imperatores, » etc. Circa secretales peculiare hoc observatur.

Cerimoniaris recens honoratum e circo secum in illud secretum, cui ascriptus est, traducit. Hyparchum tandem seu præfectum urbis educit præpositus in onopodium, ibique tradit magistratum futurum præfectum et patrem urbis.

CAPUT IV.

Observanda in profectione rectoris.

In die mutatoriorum seu eorum uno, per quos splendide vestitis procedere fas est, advocat imperator præpositos, 305 jubeique creandum rectorum introduci. Quod si vero dies ille, quo edere imperator hunc solemnem actum constituit, talis per se non sit, in quo proceres debeant in mutatoris comparere: tunc significat imperator præcedente vespera præposito de sua voluntate, totusque senatus venit altero mane in mutatoris in curiam. Introductum itaque et coram imperatore astantem rectoratus candidatum alloquitur ipse sic: « In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, nostra per Dei gratiam majestas imperialis creat te rectorum. » Simulque porrectum sibi a præposito indo-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(84) De hoc titulo, qui præfectis urbi proprius erat, egi ibi loci, ubi de patriciis egi, ad caput I., ubi monstravi, patricium et patrem imperatoris idem olim fuisse, titulum *patris* idem atque *curatoris* valuisse. Sic imperatorem milites appellabant patrem suum. Unde intelligitur obscurus alias et vexatus locus Lampridii in Antonino Diadumeno p. 773: *Antoninus nobis* [milites loquuntur] *dii dederunt patrem* [nempe militum], *Antoninus dignus imperio*. Sic *patrem monasterii* dicebant. Testamentum S. Fulcranni apud Du Cangeum v. *Advisor: tali tenore, ut Mucfredus episcopus sit provisor et pater et ordinator et defensor ipsius monasterii*. In concilio Ephesino memoratur aliquis Dalmatus: *πρεσβύτερος και ἀρχιμανδρίτης πατήρ μοναστηρίου*. Hinc est, quod Januenses olim, item Brixianenses et Mediolanenses populi rectores, prætores et collegiorum quorumcunque præfectos *Abbatas* appellarent, id est *patres*. *Abbas* enim patrem significat. Vid. Du Cange v. *Abbas* et *Advocati urbium* et v. Πατρόβουλος. Est enim ὁ πατρόβουλος vel ὁ πατήρ τῆς βουλῆς *pater senatus*, princeps, cæpud defensor atque curator ejus. Hinc patet, recte intellexisse Scholiasten Anthologiæ Græcæ, quisquis ille fuerit, locum illum Anonymi I. iv, cap. 3, carm. 2:

Ταυτά σοι, ὦ βασιλεῦ Μηδοκτόνε, δῶρα κομίζε: Σῆς Ῥώμης γενέτης και πάτῃς Εὐστάθιος.

Explicat enim vocem γενέτης per ὡς σύμβουλος, alteram autem παίς per ὡς πολιτής. Erat igitur ille Eustathius Romanus, Romæ incola, idemque Pater urbis seu princeps senatus. Male illum locum Brodæus interpretatus fuit. Idem Brodæus sine capitis 23. Libri ejusdem IV, non recte illum Agathis locum interpretatur, quo is se πατέρα πόλεως appellat:

Ἄλλὰ πατήρ με πόλις ἐναλλάξ Ἀγαθίας
ἦχεν ἀρίζηλον τὸν ἀτιμότατον.

Sic apud Libanium ep. 876, 5: *χρῶμενος τοιαύτη δυνάμει πατήρ ἐκλήθη πολλάκις* [militum pater],

ρει αὐτὸν ἐν τῷ ἰδίῳ σεκρέτῳ. Ἀὐτὴ ἡ τάξις και ἐπὶ δομestikῶν και στρατηγῶν και σεκρετικῶν φυλάττεται, καθὼς εἴρηται, πλὴν τοῦ ὑπάρχου. Τὸν γὰρ ὑπαρχὸν ὁ πραιπόσιτος ἐξάγει εἰς τὸν δνόποδα, και παραδίδωσι αὐτὸν τῇ πολιτείᾳ ὑπαρχὸν και πατέρα πόλεως (84).

ΚΕΦΑΛΑ. Δ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ ραίκτωρος.

Ἐν ἡμέρᾳ ἀλλαξίμων προσκαλεῖται ὁ βασιλεὺς τοὺς πραιποσίτους, και κελεύει τοῦ εἰσάξει τὸν ὀφείλοντα προβληθῆναι ραίκτωρα. Ἰστίον, δεῖ, εἰ οὐκ ἔστιν ἡμέρα ἀλλαξίμων, ναί θέλει ὁ βασιλεὺς προβαλέσθαι ραίκτωρα, ἀφ' ἐσπέρας, μηνύεται ὁ πραιπόσιτος, και προέρχεται πᾶσα ἡ σύγκλητος μετὰ ἀλλαξίμων. Τούτου δὲ εἰσαγομένου παρὰ τῶν πραιποσίτων και πλῆσιον τοῦ βασιλέως ἐστῶτος, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς: « Ἐν ὀνόματι Πατρὸς, και Υἱοῦ, και ἁγίου Ἡνεύματος, προβάλλεται σε ἡ ἐκ Θεοῦ βασιλεία ἡμῶν (85) ραίκτωρα. » Και ἐπιδίδει αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἱμάτιον τὸ καλούμενον ραικτωρίκιον. Ἰστίον, δεῖ ὁ πραιπόσιτος ἐπιδίδωσι τὸν βασιλέα τὸ ἱμάτιον. Ἔστιν δὲ τὸ τοιοῦτον διασπρον, ἔχον φιδάλιον (86) σα-

δεξας ὡς ἔστι και στρατιωτῶν ἡγούμενον μὴ χαλεπὸν εἶναι. Vid. dicenda ad p. 413.

(85) Converti ex more nostri sæculi *majestas nostra imperialis*. Poluissimæ ex formula medii ævi *vertere imperium meum*, de qua vid. Du Cange v. *imperium*. [Ὁὐ κατὰ βασιλείαν Ῥωμαίων, *indignum majestate imperat.*, Theophanes p. 9. *imperium tuum pro Votre majesté* est apud Luitprandum p. 12, et ἡ ἀγία σου δεσποτία ibidem.]

(86) *Phiala* vel *phialium* est cucullus, *Kutte*, pannus exteriori vesti circa cervicem asutus, qui replicatus caput legit: ἐρέαν τῆς κεφαλῆς appellat Nicetas Choniatus. p. 249. ubi monachis et clericis velut peculiarem habitum tribuit: Οὐδεὶς τῶν ὕψοθρόνων ἀρχιερέων, αἰι, και τὰς πρώτας καρπούμενων τιμὰς, ἢ τῶν τῆν ἐρέαν τῆς κεφαλῆς μέχρι και ῥινὸς διαχαλῶντων βαθυπωγῶνων μοναστιῶν. Fuisse tamen apud Græcos elegantiorum hominum et nobiliorum hunc vestitum, observavit Du Cange ex Georg. Acropol. in Gloss. Gr. h. v. Figuram phialæ talis et ea induti conspiciere licet in illa imagine Hippocratis, quam Boivinus notis suis ad Nicephorum Gregoram p. 778 inseruit. Recentior Græcus eam procul dubio ad sui sæculi morem effinxit. Ex eadem imagine quoque intelligitur, quid sit περιβεβλητωµένον. Nam phiala illa prætextam nescio qualem, aureamne an sericam, habet, an plumatam seu acu pictam, phrygionicam, *frisium* et *frisum* vulgo dictum. Hinc intelligas illud veteris chartæ apud Ughellum Italiam sacre t. VII, p. 1275: *obtuli Ecclesiæ unum amictum cum friso magno*, id est cum lata prætexta plumata. Latini medii ævi *amictum* appellabant. Vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Amictus*, et Durandus III, 2, ubi sic describit: *Sacerdos celebraturus assumit amictum quo caput tegitur, quem pontifex loco ephod seu superhumeralis habet, et nunc etiam superhumeralis vocari potest — amictus super humeros circumquaque diffunditur — duo funiculi sive chordulæ, quibus amictus ante pectus ligatur. — Amictu collum stringitur, illo etiam caput operitur, ni circumquaque prospicendo illicita cogitemus. Pectus seu cor eo tegi-*

μὸν χρυσοῦφαντον, πλάτος ἔχον ὡσεὶ δακτύλων δ', καὶ μικρὸν τι ἐπὶ τοῖς ὤμοις ἐπεκτεινόμενον μετὰ καὶ ἀκρομανίκων χρυσοῦφάντων σεμνῶν καὶ ἄρνας χρυσοῦφάντους. Γονάτια δὲ οὐκ ἔχει, καθὼς καὶ τὰ τῶν εὐνούχων πρωτοσπαθάρων καὶ τὰ τῶν μαγίστρων στιχάρια. Καὶ τοῦτο ἐκ χειρὸς τοῦ βασιλέως δεξιόμενος ἐπὶ τῆς γῆς προσκυνεῖ, καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως καὶ τὰ γόνατα, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ βασιλέως· καὶ μετὰ ταῦτα ἐξάγουσιν αὐτὸν οἱ πραιπόσιτοι εἰς τὸ βῆλον τὸ πρὸς τὸ ἀριστητήριον (87), ἔχουσι ἔμπροσθεν τοῦ κοιτῶνος, κάκεισε ἐνδύουσιν αὐτὸν τὸ τοιοῦτον ἱμάτιον, καὶ πάλιν ἐξάγουσιν αὐτὸν εἰς τὴν βασιλέα, καὶ πίπτων προσκυνεῖ καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ ἐπιδίδει αὐτὸν ὁ βασιλεὺς τὸ χρυσοπερικλειστον μαντίον, καὶ περιβάλλεται αὐτὸ παρὰ τοῦ πραιποσίτου, καὶ πάλιν πίπτων προσκυνεῖ καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατά τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ. Ἔτα ἐπιδίδωσιν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς μαφόριον (88) ὀξὺν πορφυροῦν, ἔχον δι' ἄλλου χρυσοκέντητα ῥόδα δίκην λουπηρῶν. Ἰστέον, ὅτι καὶ τὸ μαντίον καὶ τὸ μαφόριον ὁ πραιπόσιτος ἐπιδίδει τὸν βασιλέα. Τὸ δὲ τοιοῦτον μαφόριον ἐν τῇ προβολῇ πρὸς ἅπαξ καὶ μόνον. Οὐ περιβάλλεται δὲ οὔτε ἐν τῇ προελεύσει, οὔτε ἐν ἄλλῃ ἤτινι ἢ ὅν ἡμέρα. Καὶ περιβάλλεται τὸ τοιοῦτο μαφόριον παρὰ τῶν πραιποσίτων ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ὥστε τὸ πᾶν αὐτοῦ σῶμα συγκαλύπτεσθαι ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου μαφορίου. Καὶ πάλιν πίπτων προσκυνεῖ καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας καὶ τὰ γόνατα τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ εἴθ' οὕτως ἐξάγουσιν αὐτὸν οἱ πραιπόσιτοι διὰ τοῦ ὄρολογίου εἰς τὸν λαυσιακὸν, καὶ ἀπευχαριστεῖ πᾶσα ἡ σύγκλητος τὸν βασιλέα, καὶ ἀσπάζεται αὐτὸν, καὶ συγκαθέζεσθαι δεῖ αὐτὸν ἐν τῷ λαυσιακῷ τοῖς πραιποσίτοις ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ τάξει. Ἰστέον, ὅτι ἀεὶ ὁ βασιλεὺς τοῖς πραιποσίτοις συγκαθέζεται ἐν τῇ προελεύσει τοῦ λαυσιακοῦ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελεύσεσι.

sede et ordine præpositis in lausiaco assidet. Semper enim assidet rector præpositis, tam in conventu in lausiaco, quam in aliis processionibus.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Ἔσα δεῖ παραουλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ συγκέλλου. Κελεύει ὁ βασιλεὺς τῶν παραδυναστεύοντι, καὶ εἰσάγει τὸν ὀφειλόμενον προβληθῆναι σύγκελλον,

mentum, quod rectoricum appellatur, ipsi tradit. Est autem illud candidum, habens phalium [seu tegmen capitis] perquam splendidum, auro textum, ad quatuor digitorum latitudinem, in humeris nonnihil largius excurrans. Habet idem quoque manicarum extremitates, auro textas perquam splendidas, et limbos vestis auro textos. Genualia non habet, quemadmodum neque eunuchorum protospathariorum, neque magistrorum sticharia ea habent. Indumentum hoc e manu imperatoris senioris nactus, adorat eum humi, pedesque et genua ipsius osculatur, et deinceps idem quoque juniori imperatori facit; et sic educunt ipsum præpositi in velum, quod ad aristeterium seu pransorium spectat, aut quod ante cætonem est. Ibi postquam induerunt ipsi, quod modo descripsimus, indumentum, introducunt eum rursus ad imperatorem. Cujus ille, humi jacens, pedes osculatur atque genua, senioris primum et consequenter junioris quoque. Tum tradit ipsi dominus auro circumseptum mantium vel pallium, quod ipsi protinus a præposito circumjicitur. Quo facto, procidit humi, adorat, et osculatur pedes atque genua senioris imperatoris et junioris pariter. Deinde tradit ipsi imperator maphorium [seu humerale] purpureum vividi luminis, totum rosis aureis acupictis, velut lupinis totidem, obsitum. Hoc maphorium et mantium tradit præpositus imperatori; induitque honoratus maphorium tantummodo semel, in promotione nimirum; deinceps autem neque in processione, neque ullo alio die induit. Sic autem id ipsi tunc circumvolvunt præpositi circa caput, ut totum ejus corpus eo veletur. Hoc facto, rursus procidit et osculatur pedes et genua imperatorum successive amborum; et tum tandem educunt ipsum præpositi per horologium in lausiaco. Totus senatus 306 ad hæc gratias agit imperatori pro dato rectore, et salutatur honoratum, qui sua in

imperii consors] eum, qui debet syncellus creari.

CAPUT V.

Observanda in creatione Syncelli.

Jussu imperatoris introducitur paradynastion [seu

VARIÆ LECTIONES.

* Sic. conj. R., ἄλλη τῶν ἄν cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

tur. — *Amictus*, quo sacerdos caput obnubilat. Corrigatur hinc locus Innocenti III, de mysteriis Missæ apud Du Cangium l. c. Legitur ibi: *duo vasculi, quibus amictus ante pectus ligatur*, etc. Durandus *juniculos aut chordulos* appellat. Ergo legendum est *duo nastuli*. *Nastel* est longum et tenue loram coriaceum, quo e. c. calcei apud rusticos, item pectoralia juvenum et mitræ costis balænarum differetæ, quibus domicellæ mamillas castigant, *die Schnierleiber*, per foramina utrinque crebra trajecto constringuntur. Hinc *Nastel Knüpfen*, nodum in loro facere; *die Nastel* pro recte patibulari olim dicebatur. Vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Nastuli* et Frisch. Lexico. German. v. *Nastel*.

(87) *Pransorium* ἀριστηριον, ut apud Du Cangium ad Alex. p. 411, et CPl. Christ. p. 121 et 123.

(88) Est depravatum ex ὀμοφόριον. Apparet ex paulo post sequentibus, vestem hanc fuisse pallam, quæ totum corpus ambiret, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸ πᾶν αὐτοῦ σῶμα συγκαλύπτεσθαι. Adeoque fuit id, quod Latini *cloccam* appellabant. Est autem *clocca* vox Germanica, campanam notans, et ad ejus instar factum pallium circa collum angustius, infra latius et per orbem ambiens; vid. Du Cange ad Alex. ad p. 329, 330, ubi quod aliis est ὀμοφόριον τῆς Θεοτόκου, aliis est μαφόριον, item Salmas. ad Script. II. Aug. t. II, p. 542.

Hic ut primum intravit in conclave Augusti, genu-
bus flexis adorat eum, et tum accedit propius. Cui
dominus postquam mandavit et injunxit, quæ tan-
dem voluerit, subjungit : « In nomine Patris, et Filii,
et Spiritus sancti, nostra per Dei gratiam imperialis
majestas creat et syncellum. » Protinus procumbit
humi pedesque domini senioris, et deinceps junioris
quoque osculatur. Tunc tradit ipsum imperator cætonitis,
qui eum ad patriarcham ducunt, significantque ipsi nomine
et ex persona imperatoris : « Majestas nostra hunc præsentem
hominem syncellum nuncupavit. » Patriarcha pro more gratias
agit imperatori, et signo crucis confirmat novum syncellum,
advocatque metropolitam et archiepiscopos, quotquot eo tempore
in urbe regia adsunt, significantque ipsi : « Venerabilis et
sanctus imperator noster a Deo directus et illuminatus hunc
virum syncellum creavit. » Id audientes omnes imperatori
gratias agunt et exeunt. Deinde jubet patriarcha scamnum
parvum ad suam sinistram collocari separatim a scamnis
metropolitanarum. Quod si vero adhuc alius adsit syncellus
[alterius patriarchæ], collocatur illud scamnum a dextra
patriarchæ seorsim. Semper enim, ut prius ingrediuntur
syncelli in patriarchale, quam metropolitæ, ita etiam sedent
ab iis seorsim. Magnis in processibus resident syncelli
non in parvis scamnis, sed in suis sellis; scilicet in
secretis patriarchæ tantum, imperatore non præsentem. At
eo præsentem, sedent infra magistros in macroscamnis
vel longis scamnis. Et quando in eo sunt metropolitæ,
ut in secretum veniant, eurgunt syncelli e scamnis suis,
et occurrunt intrantibus metropolitæ in ipsis foribus
secreti, et deinceps rursus a patriarcha jussi consistunt.
Et deinceps rursus ingressuris metropolitæ,

καὶ ἅμα τῷ εἰσιέναι αὐτὸν προσκυνεῖ τὸν βασιλέα,
εἶτα πλησιάζει τῷ βασιλεῖ, καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ
βασιλεὺς, ὅσα καὶ βούλεται. Καὶ εἶθ' οὕτως λέγει·
« Ἐπὶ δνόματος Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος
προβάλλεται ἡ ἐκ Θεοῦ βασιλεία ἡμῶν σύγκελλον. »
Ὁ δὲ πίπτει, καὶ φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ μεγάλου βα-
σιλέως, ὁμοίως καὶ τοῦ μικροῦ, καὶ παραδίδωσιν αὐ-
τὸν ὁ βασιλεὺς κοιτωνίταις, καὶ ἀποστέλλει αὐτὸν
πρὸς τὸν πατριάρχην. καὶ δηλοῖ αὐτὸν, ὡς ὅτι « Ἡ
βασιλεία ἡμῶν προσβάλετο τοῦτον σύγκελλον. » Ὁ
δὲ πατριάρχης κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀπευχαριστεῖ τὸν βα-
σιλέα, καὶ εὐθὺς σφραγίζει τὸν προβληθέντα σύγ-
κελλον, καὶ προσκαλεῖται τοὺς μητροπολίτας καὶ
ἀρχιεπισκόπους τοὺς κατὰ τὸν τότε καιρὸν ἐνδημοῦν-
τας τῇ πόλει, καὶ λέγει πρὸς αὐτούς· « Ὁ βασιλεὺς
ἡμῶν ὁ ἅγιος θεὸθεν ὀδηγηθεὶς τοῦτον προσβάλετο
σύγκελλον. » Καὶ ἀπευχαριστοῦσι πάντες καὶ ἐξέρ-
χονται. Εἶτα κελεύει ὁ πατριάρχης τεθῆναι ἑκα-
μνίον μικρὸν εἰς τὸ εὐώνυμον αὐτοῦ μέρος ἀποκο-
πτὸν (89) τῶν σκάμνιων τῶν μητροπολιτῶν. Εἰ δὲ
τύχη εἶναι ἕτερον σύγκελλον, τίθεται τὴ τοιοῦτον σκα-
μνίον εἰς τὸ δεξιὸν μέρος ἀποκοπτὸν ἅδι γὰρ οἱ
σύγκελλοι προισέρχονται τῶν μητροπολιτῶν (90) εἰς
τὸ πατριαρχεῖον καὶ καθέζονται ἀποκοπτοί. Ἰστέον,
ὅτι ἐν ταῖς μεγάλας προελεύσεσιν οὐκ εἰς μικρά
σκαμνία καθέζονται οἱ σύγκελλοι, ἀλλ' ἐν τοῖς ἰδίῳις
σελλοῖς, δηλονότι ἐν τοῖς τοῦ πατριάρχου σεκρέτοις,
οὐχὶ δὲ τοῦ βασιλέως παρόντος. Ἐπὶ γὰρ παρουσίᾳ
βασιλέως κάτωθεν τῶν μαγίστρων (91) καθέζονται ἐν
τοῖς μακροσκάμνοις. Καὶ ἐν τῷ μέλλειν εἰσιέναι
τοὺς μητροπολίτας τὴν τοῦ σεκρέτου πύλιν, ἀνίσταν-
ται τῶν σκαμνῶν οἱ σύγκελλοι, καὶ τῶν μητροπολι-
τῶν ἐστέρχομένων, εὐρίσκουσιν αὐτοὺς ἐκεῖσε, καὶ
κελεύει ὁ πατριάρχης καθεσθῆναι τοὺς συγκελλοὺς,
καὶ πάλιν εἰσέρχονται οἱ μητροπολίται καὶ οἱ ἀρχιε-

VARIE LECTIONES.

ἡ τεθῆναι conj. R., τεθεῖνα cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(89) Sæpe occurrit hæc vox in nostro Cerimoni-
nali, præsertim dictio τράπεζα ἀποκοπτή, mensa
sequestrata, ut Latini mediæ ævi loquebantur, id est
aliquando spatium semota, separata, distans a reli-
quis, remotior, ut dixit Juvenal. Satyr. VIII, 176 :
communia pocula lectus Nonalium cuiquam, nec
mensa remotior ulli. Ita. p. 346 : ἴσταται ἀποκοπτός
ὡς ἀπὸ ὀργυιᾶς μιᾶς. Solebant illæ sequestratæ
mensæ et subsellia sequestrata altiora esse, idque
ex oriente ductum. Parthorum enim reges ἐφ' ὑψη-
λῆς κλίνης κατέκειντο, et vocati amici seu convivæ
χαμαὶ ὑποκαθήμενοι τὸ παραβληθὲν κυνιστὶ εἰσι-
τοῦντο, ut ait Athenæus p. 152. Hic autem seque-
stratum scamnum syncelli humilior est, quam patri-
archæ; et si quidem syncellus unus esset, sedebat
in sinistra patriarchæ, si vero adhuc alius adesset,
(nam cum tempore vulgabat ille titulus et multi
metropolitæ eum adipiscebantur,) sedebat recens
honoratus in dextra. Nam semper habebatur re-
cens honorato prærogativa τῆς προβολῆς seu collo-
cationis in superiore loco præ aliis ejusdem ordinis
jam veteranis. De mensa sequestrata imperatorum
alibi agendi erit locus. Hic tantum notabo, in Rus-
sia quoque, cum adhuc gauderet patriarcha, hunc
præsedisse in throno quatuor gradus altiori, quam
reliquorum prælatorum throni essent. V. *Verandert
Buslandt* p. 137.

(90) Sæpe agitata videtur fuisse controversia de
præsentia vel præcedentia inter syncellos et me-
tropolitam, et quamvis hic definita videatur fuisse,
tributusque illis super hos gradus, recruduit tamen
sub Romano Argyro, ut patet e Scylitæ p. 723 :
Ἐγένετο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς
ταραχὴ διὰ τὴν καθέδραν ἐν τῇ λειτουργίᾳ, μὴ κατα-
δεξαμένων τῶν μητροπολιτῶν προκαθίσει τοὺς συγ-
κελλοὺς ἐν τῇ συνθρόνῳ.

(91) Erat quædam proportio dignitatum eccle-
siasticarum in aula Byzantina cum aulicis, ut quæ-
dam illarum quibusdam harum essent pares : quod
argumentum latius persequitur Cletorologium : sic
tamen, ut semper aulicæ dignitates iis ecclesiasti-
carum, quæ sibi gradu analogæ essent, præirent.
Melius ergo Græcus clerus, quam Latinus, memor
erat præcepti Christi de humilitate et imitatione
simplicitatis puerilis et contemnendo ambitu pompæ
mundanæ, quamvis paupertatem non professus ;
aut potius Græcos, natura non minus ambitiosos
et, si libertate non caruissent, eadem ausuros cum
Latinis, repressit præsentia imperatorum. Quæ se-
quuntur obscurius tradita non parum negotii mihi
fecerunt vertenti. Quod si recte perfecero, lætabor,
sin autem sinistre, non mirum. Conjectura enim
magis quam certa scientia hic utendum mihi
erat.

πίσκοποι κατὰ τὸ εἰωθὸς τῆ ἐκκλησιαστικῆ καταστά-
σει. Τῶν δὲ μητροπολιτῶν τὴν πύλην τοῦ σεκρέτου
μελλόντων εἰσεύειν, ἀνίστανται ἀπὸ τῶν σκάμων
οἱ σύγκελλοι, καὶ ἴστανται· καὶ ἐσέρχονται πάντες,
καὶ κελεύσει τοῦ πατριάρχου καθέζονται οἱ τε σύγ-
κελλοὶ καὶ οἱ μητροπολίται, καὶ περὶ τινῶν ἐκκλησια-
στικῶν ὑποθέσεων συναίρει λόγον ὁ πατριάρχης μετ'
αὐτῶν, οἷα καὶ ὅσα βούλονται, καὶ μετὰ μικρὸν κε-
λεύσει τοῦ πατριάρχου ἀνίστανται καὶ ἐξέρχονται
πάντες.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, ὡς τανῦν ἐπιτελεῖται ἡ
τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Κωνσταντίνου ἐτήσιος
μνήμη (92) καὶ τὰ ἐγκαίνια (93) τῶν ἰδρυθέν-
των τιμῶν σταυρῶν (94) ἐν τῷ νέῳ παλατίῳ
τοῦ Βόνου (95).

Ἰπὸ ἡμερίων, ὅσων ἂν κελεύσωσιν οἱ δεσπόται,
γίνεται πρόκενσον ἐν τῷ νέῳ παλατίῳ τῷ τοῦ Βόνου,
καὶ τῆ παραμονῇ (96) τελεῖται οἰκειακῶς ἡ παννυ-
χίς εἰς τοὺς τιμῶς καὶ ἁγίους σταυροὺς (97). Καὶ
αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ περὶ ὥραν β' περιβάλλονται οἱ δεσπό-
ται τὰ ὄξεια τούτων σκαρამάγγια καὶ τὰ τούτων σπα-
θία, καὶ ἱππεύουσιν ἀπὸ τῶν ἐνεῖς, καὶ ἀπέρχονται
εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους διὰ τῆς ἀπαγούσης
δοδοῦ εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸ ξηροκήπιον (98), κά-

JOAN. JAC. REISKII

(92) *Memoriae*, μνήμαι, appellabantur solennes
cum supplicationibus et agapis seu silicerniis ap-
positis et distributis inter pauperes et apud tymbos
martyrum aut in porticibus ecclesiarum consumptis
celebrationes emortualium mortis martyrum aut
suorum cuique affinium annuatium iteratæ. Vid.
Du Cange utroque Gloss. h. v. et Muratorius in
Anecdotis Græciæ dissert. de Agapis veterum. Cum
itaque Constantinus M. die 22 Maii obierit, insti-
tutum fuit ab ejus excessu illo die annum ejus
memoriæ sacrum festum, idemque simul matris
Helenæ memoriæ dicatum; vid. Menologia Græca
ad istum diem. [In codice Græco Basileensi N. T.,
scripto in usum alicujus ecclesiæ, additur in mar-
gine: εἰς τὴν μνήμην τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης,
quæ duo postrema festa a Constantino et Helena
instituta fuisse, ex Cerimoniali Constantini appa-
ret. Wetsten. Prolegom. in N. T. p. 19.] Sintne
Wetstenii an Leichii hæc verba, non expediam,
cum ad manum non sint illa Prolegomena. Vel-
lem clarius et uberius exposita, mihi certe non om-
nino pervia.

(93) Dixi de verbo ἐγκαίνια ad p. 27. Quando
autem *encænia* non primam quamque dedicati-
onem: sed dedicationis renovatam memoriam no-
tat, positum est pro ἀνακαίνια. Sæpius celebrabant
encænia, non tantum urbium aut ecclesiarum, sed
etiam natalium aliorumve dierum, quibus cuique
lætum aliquid contigisset. Hinc *encæniare*, hilaria
agere, *encænia*, munera, quæ occasione talis hila-
ritatis ad amicos mittuntur; *encæniare*, aliquem,
hilariter aliquem excipere et in lautis habere, de
quibus vid. Du Cange h. v.

(94) Crucem figere, depangere in aliqua ecclesia,
est eam dedicare, cultui divino aptam declarare, ce-
lebrandi veniam dare et initium facere. Fiebat hæc
crucis fixio plerumque sub initia structuræ, inter-
dum quoque æde jam exedificata. Vid. Du Cange
v. *Crucem figere* et Σταυροπήγιον. Celebratio igitur
natalium *fixarum crucium in aliqua ecclesia* (nam
una pluresve pro lubitu depangebantur) est idem
atque celebratio natalis dedicationis ejus.

sed simul cum archiepiscopis 207 secundum ordi-
nem ecclesiasticarum constitutionum, assurgunt
quidem syncelli e scamnis [non autem occurrunt ip-
sis, sed suo in loco], persistent, donec, omnibus in-
gressis, patriarcha considerare omnes jusserit. Ut
deinceps consederunt pariter eodem tempore tam
syncelli, quam metropolitæ, instituit patriarcha
collationem aut colloquium de argumentis ad Ec-
clesiam pertinentibus, quot et qualibus cœtui pla-
cuerit. Paulo post jussu patriarchæ assurgunt om-
nes et exeunt.

CAPUT VI.

*Observanda (prout nunc quidem ritus est) in cele-
bratione annua memoriæ sancti et magni Cons-
tantini, et encæniorum sacrarum crucium in novo
palatio Boni dedicatarum.*

Tot diebus ante, quot voluerit imperator, fit pro-
cessio [seu transit imperator e magno palatio] in
novum palatium Boni; et in vigiliis festi, quem
diximus, diei peragitur privatim [in gratiam solius
Dominicæ devotionis et procul vulgo] pervigillum
in honorem venerabilium et sanctarum crucium.
Ipso autem illo festo die circa horam secundam in-
duunt domini purpurea sua scaramangia et spathas
suas, et illinc avecti in equis tendunt ad ædem
JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(95) Est in hoc loco argumentum, Constantinum
Seniorem, Leonis filium, non Juniorem, Romani,
auctorem esse hujus Cerimonialis. Nam Romanus
Senior vel Lecapenus, teste Cedreno p. 644, pala-
tium prope cisternam Boni et in vico Boni con-
struxit, idem illud, quod hic loci non ab auctore,
sed a vicinia palatium Boni novum appellatur. No-
vum ergo potuit dici sub Constantino Seniore, at
sub Constantino Junio jam vetustum illud erat.
Accedit, quod paulo post Leonis Sapientis et Basi-
lii Macedonis sepulcra, non recentiora, memo-
rantur.

(96) Sic dictus fuit dies proxime festum ante-
cedens, quia fideles eo inclinante in sacras ædes
conveniebant et tota nocte ibi παρέμενον, *ma-
nebant*, id est, vigilabant et exspectabant adventum
festi.

(97) Non de crucibus illis magnis, spectabilibus,
pretiosis et insignita veneratione olim cultis, quæ
circumferri per urbem lustrandi causa solebant et
in quibus vera crux jactabatur esse, sed de cruci-
bus ecclesiæ palatii Boni propriis intelligendum esse
puto. Nam istæ supra dictæ processionales cruces
majores asservabantur in ecclesia palatina Deiparæ
Phari. Obstat tamen, quod p. 308, dicitur magna
Constantini crux, id est illa, quam Helena, mater
ejus, invenit, aut sane illa, quam juxta visionem
crucis cœlestis fabrefieri curaverat, in æde palatii
Boni stelisse.

(98) Non ignobilis in historia Byzantina locus, de
cujus situ fatisque agere mei non est instituti. Tan-
tum rationem appellationis reddere animus est.
Scilicet ξηροκήπιον notat *hortum nudum*, absque
palatio nempe hortensi aut suburbano, dum alias
adesse hortis imperialibus solebant. Ἐρὸν Græcis
id notat, quod nostratibus *drucken* in dictione
drucken Brodt, panis siccus, absque obsonio quo-
cunque tandem. Ita ξηροὶ λίθαι sunt *rudia, agrestia
saxa*, absque arte, ut creverunt sua sponte, ferro
non cæsa, ut vult Du Cange ad Alex. p. 268, aut
nullo cæmento, juncta, ut statuit Goar. ad Theo-
phan. p. 329. Ita ξηρὸν ἔδραρον, *durum solum*, est

SS. Apostolorum per viam, quæ ad ædes S. Joannis, in xeroceptio ducit. Ut prope venerunt ad SS. Apostolos, descendunt ex equis, et intrant per magnam portam baptisterii in narthecem, declinantesque ad sinistram versus orientem ejusdem narthecis intrant intra velum ibi suspensum, retro quod sellæ imperiales positæ stant, et præparata ipsis jacent sua mutatoria, induuntque ibi dibetia sua et chlamydes, et sic deinceps intrant in naum seu navim SS. Apostolorum. Ibi ante sanctam portam ter cum cereis adorant laudibusque celebrant Deum genibus flexis, tum declinant ad sinistram versus orientem bematics seu tribunalis, quod in illo templo est, et procedunt versus sepulcra, id est versus S. Constantinum. Ibi, intra portam ad ea sepulcra ducentem, excipit eos patriarcha; rursusque Deo in bema, quod ibi est, trina cum cereis adoratione gratum et devotum testantur animum; traditque patriarcha seniori domino thymiatum seu thuribulum; quicum ille et sanctum bema et tymbum Leonis orthodoxi domini [patris Constantini Porphyrogeniti], et sanctæ imperatricis Theophanonis 308 [quæ Leonis uxor fuit], et Basilii, imp. orthodoxi atque boni, et tandem primi Christiani magnique imperatoris Constantini, sancti illius et gloriosi principis, tymbum incensat. Post hæc peracta revertitur imperator cum patriarcha. Et hic quidem intrat in bema SS. Apostolorum, facitque benedictionem, et psaltæ incipiunt troparium, quod ab his verbis orditur: « Crucis tuæ imaginem in cælo contemplatus, » etc. Imperator autem valedicit et esculum pacis imperit patriarchæ, et inter supplicationes atque cantica procedit una cum magistris et patriciis reliquosque senatu, transiitque per atrium fornicis Sanctorum omnium et per viam, quæ illinc in palatium Boni ducit, intrat in aulam palatii. Resident ibi ambo imperatores in sellis per archontogennemata seu valetos allatis et ibi depositis, expectantes, quoad patriarcha cum ecclesiastica supplicabunda proces-

καίσε τῶν Ἰππων ἀποδάντες εἰσέρχονται διὰ τῆς μεγάλης πύλης τοῦ λουτροῦ ἐν τῇ νάρθηκι, καὶ ἐκνεύουσιν ἀριστερὰ πρὸς ἀνατολὴν τοῦ αὐτοῦ νάρθηκος ἐν τῇ ἐκείσε κρεμαμένῃ βήλῃ. Ἐκείσε γὰρ καὶ τὰ βασιλικὰ ἴστανται σελλία καὶ τὰ τούτων γυτρίπται: ἀλλάξιμα, καὶ ἀλλάσσουσιν τὰ τε διβητήσια αὐτῶν καὶ τὰς χλαμύδας, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῇ ναῦ τῶν Ἁγίων Ἀπαστόλων, καὶ πρὸ τῶν ἁγίων θυρῶν διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ, καὶ ἐκνεύουσιν ἀριστερὰ πρὸς ἀνατολὴν τοῦ αὐτοῦ βήματος, καὶ ἀπέρχονται πρὸς τοὺς τάφους (99), ἔγουν εἰς τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον. Κάκεισε ἔνδον τῆς εἰσαγωγῆς πύλης δέχεται τούτους ὁ πατριάρχης, καὶ πάλιν ἐν τῇ ἐκείσε βήματι διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ πατριάρχης θυμιατὸν τῷ πρώτῳ βασιλεῖ, καὶ θυμιατὸν εἰς τε τὸ ἅγιον βῆμα καὶ τὸν τάφον Λέοντος τοῦ ὀρθοδόξου δεσπότη καὶ τῆς ἁγίας καὶ βασιλίδος θεοφανοῦς καὶ Βασιλείου τοῦ ὀρθοδόξου καὶ ἀγαθοῦ βασιλέως, καὶ εἰθ' οὕτως εἰς τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου Κωνσταντῖνου τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου βασιλέως. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιτρέφει ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται ἐν τῇ βήματι ποιῶν τὴν εὐχὴν, καὶ ἀπέρχονται οἱ ψάλλται τὸ τροπάριον: « Τοῦ σταυροῦ σου τὸν τύπον ἐν οὐρανῷ θεασάμενος. » Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀποχαιρετῶν τὸν πατριάρχην, τοῦτον ἀσπάζεται, καὶ λιτανεύουσιν (1) μετὰ τε τῶν μαγίστρων καὶ πατρικίων καὶ τῶν λοιπῶν τῆς συγκλήτου, διέρχεται διὰ τοῦ ἐξαέρου τῆς κόγχης τῶν Ἁγίων Πάντων καὶ τῆς ἐκείσε ἀπαγωγῆς ὁδοῦ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν αὐλὴν τῶν παλατίων, καὶ σελλίων τιθεμένων τῶν ὑπὸ τῶν ἀρχοντοφεννημάτων (2) βασταζομένων, καθέζονται, μέχρις ἂν ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς λιτῆς καταλάβοι. Ἰστέον, ὅτι ἡ λιτὴ, μέχρις ἂν εἰσέλθῃ τὴν πύλην τῆς αὐλῆς τῶν παλατίων, ψάλλει τὸ τροπάριον: « Τοῦ σταυροῦ σου τὸν τύπον ἐν οὐρανῷ θεασάμενος: » καὶ μετὰ τὸ εἰσελ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Cedren. p. 493; ἐπὶ ξηροῖσι καθῆσθαι nempe λίθοις, Idyllio primo Theocriti, super duris lapidibus sedere, nullo stragulo, vellere virgultive substratis. Gloss.: χαμεινία ἢ ξηροκοιλία, humicubatio, cubatio in sicca dura humo, nulla substrata stragula. Sicum vehiculum est apud Script. Hist. Aug. t. II, p. 37, stragulis aut stramine non stratum; πνεῦμα ξηρόν apud Cinnamum pag. 12, ventus solitarius, quem nulla pluvia comitatur; λόφοι ξηροὶ, collisterrei aut arenacei, nullis saxi, nullis venis metallicis intermistis, sed mera terra aggesti, e quibus fluentem aquam Hippocrates maxime probat; vid. Casaubon. ad Athen. l. II. c. 8, p. 93. Suidas v. Διονύσιος θεοφάντωρ: μέλισσα Πρόκλος θεωρήμασι πολλάκις τοῦ μακαρίου Διονυσίου κέχρηται καὶ αὐταῖς δὲ ξηραῖς ταῖς λέξαι. Ξηροπυρῖται iidem panes atque olivæ, tritico solo, absque alterius admixtione. Cæterum adhuc notandum το ξηροκήπιον, sic nude positum esse pro εἰς τὸ ξηροκήπιον, quod in Latinis expressi. Sæpe omititur εἰς vel ἐν et similes præpositiones; vid. ad 308.

(99) Nam in æde SS. Apostolorum sepulti erant plurimi imperatores et in his, qui hoc loco memo-

rantur, Leo, Basilius, Constantinus M., ut capite 42 libri secundi constat.

(1) Est pro λιτανεύει. Sic paulo post καθέζονται pro καθέζεται. De hoc desultorio schemate, quod singularem et pluralem promiscue habet, alibi jam in superioribus egi.

(2) Sunt ἀρχοντοφεννήματα, quos posterior ætas ἀρχοντοπούλους nominavit, filii magnatum, interdum quoque sanguinis regii juvenes ad ministeria minora, non tamen ignobilia, peragenda destinati. Vid. Du Cange h. v. et ad Alexiad. p. 337, et v. Adelingi. Sic enim eos, item scutiferos et servientes armorum appellabant; item pædagogianos, de quibus omnibus conf. Du Cange Gl. Lat. Ut hic loci archontogennemata sellas imperatori in processione deferebant, sic etiam in Ceremon. Romano faldistorium cum suis attinentiis portanti servientes armorum, ut moris est. Veterum quoque tyrannorum aliqui ἠνάγκαζον τῶν πολιτῶν τοὺς μὲν διαφοροεῖν, τοὺς δὲ ῥάβδουχεῖν. etc., teste Athenæo p. 259, quo in loco διαφοροεῖν sitne sellam gestare, ut pedisequus, quam procedenti domino et alicubi sedere cupienti substernat ad mandatum, an sit dominum in lectica ferre, in medio relinquo.

θεῖν τὴν πύλην ἀρχεται ψάλλειν τῶν ἔγκαινίων, ἄ
 ἦγουν τὸ, « Δόξα σοί, Χριστὲ ὁ Θεὸς, ἀποστόλων
 καύχημα. » Καὶ δὴ τοῦ πατριάρχου πλησιάζαντος ἐν
 τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ καθέζονται οἱ δεσπόται, ἀνιστάμενοι
 οἱ δεσπόται δέχονται τοῦτον. Καὶ εὐθὺς τελεῖται ἡ
 ἀκολουθία (3) τῶν ἔγκαινίων, καθὼς εἴθισται τῇ ἐκ-
 κλησιαστικῇ καταστάσει, καὶ τῶν ἀνοίξεων (4) τελε-
 σθέντων, εἰσέρχονται οἱ δεσπόται μετὰ τοῦ πατριάρ-
 χου, καὶ ἀπάρχονται ἐν τῷ βήματι τοῦ ἁγίου Κων-
 σταντίνου (5)· (τὰ γὰρ ἐκεῖσε βήματα, τὸ μὲν ἐν
 τῆς ἀγίας Ἑλένης ὑπάρχει, τὸ δὲ ἕτερον, ἐν ᾧ καὶ
 τὸ ἀργυροῦν κιβώριον, τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου τυγ-
 χάνει) κάκεισε διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν
 προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ, καὶ ὑπο-
 στρέφοντες ἐξ ἀριστερᾶς ἀνέρχονται τὰ βάρη, καὶ
 ἴστανται ἐμπροσθεν τοῦ μεγάλου σταυροῦ τοῦ ἁγίου
 Κωνσταντίνου, ἐκδεχόμενοι τὴν τοῦ ἁγίου Εὐαγγε-
 λίου ἀνάγνωσιν, καὶ τὴν τῆς ἐκτενοῦς ἀπόλυσιν,
 ἀνέρχονται ἐν τῷ ἐκεῖσε παλατίῳ, καὶ μετὰ τὴν τῆς
 λειτουργίας ἀπόλυσιν συνεστιῶνται τῷ πατριάρχῳ καὶ
 τῇ συγκλήτῳ καὶ μητροπολίταις, οἷς ἂν κελεύσωσιν.
 ea, præstolantes recitationem sancti Evangelii, et,
 extensa finita, ascendunt in palatium templo conti-
 guum, peractaque liturgia seu divino officio, epulantur cum patriarcha et sonatu et metropolitibus,
 delectis nempe et invitatis.

ΚΕΦΑΛ. Ζ.

*Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ καὶ προελεύσει
 τῶν Ἁγίων πάντων (6).

*Ἰστίον, ὅτι ἡ προέλευσις τῶν Ἁγίων πάντων ἐπι-
 τελεῖται κατὰ τὸν τύπον τῆς μεσονηστείου (7), καὶ
 ὡς τὰ νῦν ἐπιτελεῖται ἡ τε δευτέρα τῆς διακαινησί-

JOAN. JAC. REISKII

(3) Jam sæpius vidimus, hanc vocem pro tota
 serie, ordine liturgiæ occurrere. Latinis mediæ sævi
 est sequentia et officium. Ordo Rom. in ritibus Pas-
 schalis convivii : cantores ex præcepto domini pon-
 tificis cantant sequentiam, quæ sit conveniens Pas-
 schæ, modulatis organis. Vid. Du Cange Gloss. Lat.
 h. v., qui tamen aliter derivat. Neque vetustis
 Græcis ignota fuit vox hos sensu. Alciphro p. 408,
 τῆς ἐστιαστικῆς τῆν ἀκολουθίαν dixit, et ordinem con-
 vivii Petronius. Mediæ quoque Latini consequentia
 pro serie dicebant. Lambertus Vita S. Heriberti :
 favel in id ipsum tota curia una consequentia.

(4) Apertio, ἀνοίξις, τὰ ἀνοίξις sunt ritus dedi-
 cationis ecclesiæ. Ad dedicationem et inaugura-
 tionem ecclesiæ requiritur primum τὰ ἔγκαινια, ea,
 quæ in nova nondum consecrata ecclesia fieri de-
 bent, præces et consecratio ecclesiæ cum trinis
 processionibus, cum laudibus et gloria, ut loque-
 bantur, seu hymnis et funalibus circa ecclesiam
 adhuc clausam ; alterum ἡ ἀνοίξις, quando ad fla-
 gitationem episcopi vel presbyteri alteriusve dedi-
 cantis, extra portam nartheois cum reliquiis depo-
 nendis in ecclesia stantis, aperitur porta ab illis,
 qui intus sunt ; tertium ὁ ἐνθρονισμὸς, quando dedi-
 cans sacerdos semetipsum, aut alium ecclesiæ illi
 præfuturum in throno seu sede presbyteriali in
 summa tribunæ collocat ; vid. Du Cange v. Ἀνοίξις
 et auctores, qui de ritibus Græcorum sacris scrip-
 serunt. Interim juvat quæ Durandus Rationalis divi-
 nor. offic. l. I, c. VI, de ritibus, quibus Latini
 ecclesiam dedicant, tradit, pro parte ascribere.
 Quarto, ait dicendum est, qualiter ecclesia dedice-
 tur. Et quidem omnibus de ecclesia ejectis, solo dia-
 cono ibi remanente recluso, episcopus cum clero
 ante fores ecclesiæ aquam non sine sale benedicit ;
 interim intrinsecus ardent duodecim luminaria ante

sione eodem advenerit. Intrante illa processione in
 portam aulæ palatii, sonat adhuc troparium modo
 memoratum : « Crucis tuæ, » etc., ea vero porta
 transita, incipit troparium cani diei encæniorum vel
 dedicationis proprium, scilicet illud, quod incipit
 a verbis : « Gloria sit tibi, Christe Deus, qui es
 argumentum gloriationis apostolorum. » Patriarchæ
 tum ad illum locum appropinquanti, in quo sedent
 imperatores, assurgunt hi, et beneventant ipsum.
 Protinusque perficitur ritus encæniorum seu dedi-
 cationis, sanctorum nempe crucium, quemadmodum
 secundum constitutiones ecclesiasticas fieri mos
 est ; et post peractas ancæxes [seu ceremonias, quæ
 præcedunt apertionem templi], intrant domini cum
 patriarcha [in aedes sacras, quæ sunt in palatio
 Boni], proceduntque ad bema S. Constantini. (Sunt
 enim ibi duo bematæ, unum S. Helenæ, alterum
 S. Constantini, argenteo ciborio ornatum.) Ter ibi
 cum cereis adorant Deum, et redeunt deinceps a
 sinistra parte, ascendunt gradus et magnam cruce-
 m S. Constantini ducentes ; et consistunt coram

309 CAPUT VII.

Observanda in festo et processione Sanctorum
 omnium.

Processio Sanctorum omnium peragitur secun-
 dum ritum mesonestimi seu medianæ vel mediæ
 quadragesimarum hebdomadis, et secundum ritum,
 COMMENTARIUS.

C duodecim cruces in ecclesiæ parietibus depictas.
 Postmodum vero, clero et populo insequente, cir-
 cumeundo ecclesiam exterius cum fasciculo hyssopi
 parietes aqua benedicta aspergit et qualibet vice ad
 januam ecclesiæ veniens percussit superliminare cum
 baculo pastoralis, dicens : Atollite portas, principes,
 vestras etc. Et diaconus deintus respondet : Quis iste
 rex gloriosus ? Cui pontifex : Dominus fortis.
 Tertia vero vice reserato ostio ingreditur pontifex ec-
 clesiam cum paucis ex ministris, clero et populo fo-
 ris manente, et dicit litanias, etc. Longam tractatio-
 nem de sacra æde dedicanda habet Symeo Theos-
 salonicensis a p. 114 — 125, multis capitibus,
 quorum indicem habet Fabricius Bibl. Gr. t. ultimo
 p. 64, 65, ubi inter alia cap. 118 quæritur, quare
 claudantur portæ, διὰ τὴν κλειόνται αἱ πύλαι καὶ τὸ,
 Ἄρατε πύλας ἄδεται ; c. 120 : τὴν δύναιται ἡ πρὸ
 τῶν πυλῶν ἔγκαινίων εὐχή ; Caput 124 est περὶ
 τῆς τάξεως τῶν ἔγκαινίων, quod, nisi brevitati stu-
 dendum esset, totum transcriberem.

(5) Pro sancto habere Græcos Constantinum M.
 et dies festus ejus memoriæ sacer. et aræ ipsi dedi-
 catæ testantur. Nihil ergo, quamvis Christianus,
 Augusto deterioris in apothecis conditionis fuit.
 Cum autem in una ecclesia multas aras habeant
 Græci, necesse est, ut tribunas quoque totidem, quot
 aras habeant.

(6) Festum Sanctorum omnium incidebat in festum
 S. Trinitatis more nostro seu in octavas Pentecostes.

(7) Est omnino ἡ μεσονηστεῖος mediana seu heb-
 domas Quadragesimarum mediæ ; vid. Du Cange h.
 v. utroque Gloss. Rectius tamen hic quidem præci-
 puam istius hebdomadis partem, Dominicam ejus
 diem, intelligas, eamque nomine totius appellatam
 existimes, ut partem capitalem.

quo nunc celebrantur tam secunda feria diacœnœsimi vel septimanæ renovationis, id est Paschalis, quam Dominica antipascha, vel quæ proxime festum Paschatis sequitur. Descendunt domini ex equis in porta sanctorum Apostolorum ad horologium ejusdem ecclesiæ ducente, et inde, stipati a cubiculo et consuetis proceribus, declinant versus dextram, trajectoque narthece templi sanctorum omnium, ascendunt in catechumenia ejusdem templi, et intrant intra velum ibi suspensum, fiuntque cœtera, quemadmodum mos est fieri in reliquis processionibus, per quas domini ad sanctos Apostolos in equis vehuntur. Adveniens interim cum turba processionale patriarcha consistit intra ædem SS. Apostolorum extra cancellos sacrificatorii, temporeque opportuno ingruente, intrant præpositi ad Augustos, et amiciunt eos ipsorum tunicis. Exeuntes extra velum dominos excipiunt et venerantur magistri et patricii, fitque ibi doche seu exceptio et consalutatio dominorum et procerum, qua peracta, clamat cerimoniarius, nutu præpositi admonitus : « Celeusate » [seu : « velitis movere »]. Sic descendunt per cochleam et narthecem ; et egredientes e narthece Sanctorum omnium excipit atque veneratur poraticus demus [seu suburbana e Pera factio] Venetorum cum domestico scholarum dominis udoorata ærta rosis implexa tradente. Paulo illinc antequam ingrediantur domini in horologium, excipiunt eos in atrio demarchus Venetorum cum factione alba, sarta et ipse quoque porrigens. Dominos jam ipsam horologii SS. Apostolorum portam intrantes excipit excubitus (seu præfectus excubitorum) cum demo peratico Prasinorum, et ipse quoque corollas tradens. Et tandem intrantes dominos in portam gynæconitæ seu stationis mulierum in æde SS. Apostolorum, excipit demarchus Prasinorum cum factione russa, tradens et ipse, quæ cæteri. Sic porro libere absque impedimento procedentes dominos excipit patriarcha extra cancellos sancti bematii (vel tribunalis), osculoque pacis invicem dato, intrant simul in sacrificatorium, ☩☩☩ ubi domini endytam seu tapetem altari instratum et sacrum Evangelium osculantur, patriarcha utrumque proponente et ori admovente. Exinde ordiuntur supplicabundam processionem, clero canente illud : « Gloria tibi, Christe Deus. » Domini hac in processione e bemate egredientes accipiunt a præpositis cereos processionales, et sic, comitante patriarcha, procedunt cantantes Deoque supplicantes usque ad ædem Sanctorum omnium ; ubi post peractum anœxeon seu apertionum, vel, quod idem est, encœniorum officium, (id est post dictas preces, quæ in annualim renovanda dedicatæ istius ædis memoria dici solent, et per quas nemini ad clausam ædem

(8) Ita est in membranæ pro δηριγεύμενοι, quod præcedentia et sequentia pluralia flagitant.

(9) Ita membranæ. Contextus tamen monstrat, legendum esse ἀπάντων, ut in Latinis dedi. Nam

μου καὶ ἡ Κυριακὴ τοῦ Ἀντίπασχα. Κατέρχονται δὲ οἱ δεσπότες ἀπὸ τῶν ἵππων ἐν τῇ πύλῃ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῇ εἰσαγωγῇ πρὸς τὸ ὠρολόγιον τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, κάκειθεν δηριγεύμενος (8) ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν ἐξ ἔθους ἀρχόντων ἐκτεύουσι δεξιὰ, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ νάρθηκος τῶν Ἁγίων πάντων, καὶ ἀνέρχονται ἐν τοῖς κατηχομενίοις τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰσέρχονται ἔνδον τοῦ ἐκεῖσε κρεμαμένου βήλου, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελεύσεσιν, ἐν αἷς ἀπέρχονται οἱ δεσπότες ἔφιπποι εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους. Ὁ δὲ πατριάρχης μετὰ τῆς λιτῆς καταλαβὼν ἴσταται ἔνδον τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἔξω τῶν κιγκλίδων τοῦ θυσιαστήριου, καὶ τοῦ καιροῦ καταλαβόντος, εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι καὶ περιβάλλουσι τοὺς δεσπότες τὰς αὐτῶν χλαμύδας ἐξερχομένων δὲ τῶν δεσποτῶν τοῦ βήλου, δέχονται τούτους ὅτι τε μάγιστροι καὶ πατρίκιοι, καὶ γίνεται ἐκεῖσε δοχὴ, καὶ ἀπὸ νεύματος τοῦ πραιποσίτου λέγει ὁ τῆς καταστάσεως. « Κελεύσατε. » Καὶ κατέρχονται διὰ τε τοῦ κοχλιοῦ καὶ τοῦ νάρθηκος, καὶ ἐκβαίνοντων τὸν νάρθηκα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (9), δέχεται τούτους ὁ περατικὸς δῆμος τῶν Βενέτων μετὰ καὶ τοῦ δομestίου τῶν σχολῶν, καὶ ἐπιδίδωσιν ὁ δομestικός τῶν σχολῶν τοῖς δεσπότης τὰ ροδόπλακα ὀσφράδιζ. Καὶ μετ' ὀλίγον πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὸ ὠρολόγιον δέχεται εἰς τὸ ἐξάερον ὁ δῆμαρχος τῶν Βενέτων μετὰ τοῦ δήμου τοῦ λευκοῦ, καὶ αὐτὸς ἐπιδιδούς ὁμοίως τοῖς δεσπότης. Καὶ εἰσιόντων τῶν δεσποτῶν εἰς τὴν θύραν ὡς πρὸς τὸ ὠρολόγιον τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, δέχεται ὁ ἐξκουβίτης μετὰ τοῦ περατικοῦ δήμου τῶν Πρασίνων, καὶ ἐπιδίδωσι καὶ αὐτὸς ὁμοίως. Καὶ πάλιν εἰσιόντων τῶν δεσποτῶν εἰς τὴν θύραν τοῦ γυναικείου τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, δέχεται ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων μετὰ καὶ τοῦ δήμου τοῦ βουσιου, καὶ ἐπιδίδωσι καὶ αὐτὸς ὁμοίως. Καὶ εἴθ' οὕτως ἀπέρχονται οἱ δεσπότες, καὶ δέχεται τούτους ὁ πατριάρχης ἔξω τῶν κιγκλίδων τοῦ ἁγίου βήματος, καὶ ἀσπάζονται ἀλλήλους, καὶ εἰσέρχονται ἅμα εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἀσπάζονται οἱ δεσπότες τὴν ἐνδυτὴν καὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, δηλονότι ὑπὸ τοῦ πατριάρχου προσφερόμενα, καὶ ἀφρουσιν ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε τὴν λιτὴν, ψάλλοντος τοῦ κλήρου τὸ, « Δόξα σοι, Χριστέ ὁ Θεός. » Τῶν δὲ δεσποτῶν ἐξερχομένων τὸ βῆμα, λαμβάνουσι παρὰ τῶν πραιποσίτων κηρία λιτανίκια, καὶ ἅμα τοῦ πατριάρχου λιτανεύουσι μέγχι τῶν Ἁγίων πάντων, καὶ τῆς ἀκολουθίας τῶν ἀνοίξεων τελεσεύσεως, ἤγουν τῶν ἐγκαινίων, εἰσοδεύουσι καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ βήματι, καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διὰ τοῦ πρὸς ἀνατολὴν δεξιῶν μέρους εἰσέρχονται ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου μάρτυρος Λέοντος, κάκεισε διὰ τῆς τρίσεως μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ, καὶ εὐθὺς ἀποχαιρετίζουσι τὸν πατριάρχην, τοῦτον ἀσπαζόμενοι. Καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

imperator ex æde SS. Omnium in ædem SS. Apostolorum procedebat, patriarcha vero e patriarchæ vel S. Sophia protinus ad SS. Apostolos.

ὁ μὲν πατριάρχης ἀπέρχεται εἰς τοὺς Ἁγίους πίν-
 τας. Οἱ δὲ δεσπόται διὰ τοῦ ἔνδον τοῦ βήματος κυ-
 κλίου ἀπέρχονται εἰς τὸ εὐκτήριον τῆς ἁγίας καὶ
 βασιλίδος Θεοφανοῦς. Κάκεισε ἀπαλλάσσουσι τὰ χλα-
 νίδια, καὶ καθέζονται ἐκδεχόμενοι τὴν τοῦ ἁγίου
 Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν. Τοῦ δὲ ἁγίου Εὐαγγελίου
 μέλλοντος ἀναγινώσκεισθαι, ἐξέρχονται ἔξω τοῦ αὐτοῦ
 εὐκτηρίου, καὶ ἴστανται (10) ἔνδον τοῦ ἐλεῖσε ἀπο-
 κρεμαμένου βήλου ὡς πρὸς τὸ βῆμα, καὶ ποιοῦνται
 τὴν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀκρόασιν, καὶ μετὰ τὴν
 τελείωσιν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου εἰσέρχονται πάλιν ἐν
 τῷ αὐτῷ εὐκτηρίῳ τῆς ἁγίας Θεοφανοῦς, καὶ καθ-
 εζόμενοι στοχοῦσι τὸ κλητώριον, καὶ εἶθ' οὕτως πε-
 ριδάλλονται τὰ χρυσοπερίκλειστα σαγία, καὶ διέρχον-
 ται διὰ τοῦ νάρθηκος τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἁγίου
 Ἰσπανίου καὶ τοῦ ἐκεῖσε ἐξέγοντος ἐξάερου, καὶ ἀπὸ
 τῶν ἐκεῖσε ἀνέρχονται διὰ τῆς ξυλίνης σκάλας τῆς
 ἐξαγούσης ἔξω τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου τῆς ἀνυγού-
 σης εἰς τὰ κατηχούμενα τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων,
 καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχονται διὰ τῶν κατηχουμέ-
 νων τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, καὶ εἰσέρχονται εἰς
 τὰ παλάτια. Κάκεισε ὑπὲρπίσται ἡ τιμὴ αὐτῶν
 τράπεζα. Τὰ δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης τελούμενα καὶ τὰ
 τῆς δεξιῆς προλεύσεως, καθὼς προεῖρηται, ὁμοίως
 τῆς δευτέρας τῆς διακαινησίμου καὶ τῆς νέας Κυ-
 ριακῆς, καθὼς, τὰ νῦν ἐπιτελοῦνται.

est sacra mensa. Ritus autem in prandio, item in processione pomeridiana, observandi sunt, ut nunc quidem sunt, [similes illis,] quos in descriptione processionis feræ secundæ diacænesimi [seu proximæ a Paschatis festo], et novæ Dominicæ [seu, ejus, quæ in albis dicitur,] exposuimus.

ΚΕΦΑΛ. II'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ πρώτῃ τοῦ Αὐγού-
 στου μηνός, τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ
 ἐξερχομένου.

Ἰστέον, ὅτι, αἱ μὲν λάχρη ἡ πρώτη τοῦ Αὐγούστου
 ἐν Κυριακῇ, ὀφείλει ἐξῆλωχεσθαι ἀπὸ τοῦ σκευοφυλα-
 κίου τοῦ μεγάλου παλατίου (11) ὁ τρίμιος σταυρὸς τῆ
 ὀπισθεν Κυριακῇ, ἤγουν πρὸ ἑπτὰ ἡμερῶν τῆς πρώ-
 τῆς τοῦ Αὐγούστου, Ἐξέρχεται δὲ ψάλλοντος τοῦ ὄρ-
 θρου περὶ τρίτην ἢ καὶ ἕκτην ᾠδὴν, καὶ ἀποτίθεται
 ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ, καὶ ὑπὸ τοῦ πρωτοπάπτα βαλ-
 σαμιζόμενος (12) προτίθεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰς
 προσκύνησιν πάντων. Καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ
 ὄρθρου παρίσταται ἅπας ὁ βασιλεὺς κληρὸς ψάλλον
 τὰ συνήθη σταυρωσίμα, καὶ ὅτε κελεύουσιν οἱ δε-
 σπῶται, εἰσέρχονται καὶ ἀσπάζονται αὐτὸν, καὶ
 ἀπερχόμενοι καθέζονται ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου εἰς

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(10) Statische ad Evangelii lectionem imperatores, e variis Nostri locis patet; vid. p. 308 fin. Fideles quoque idem fecisse, demonstravit Valesius ad Philostorg. III, 6. Conf. Leo Allatus de libris Græc. Eccles. Bibl. Gr. Fabr. t. V, p. 24.

(11) Magnum palatium est ordinaria residentia imperatorum et opponitur aliis urbanis et suburbanis. Quia vero sceuophylacium est tantummodo ædium sacrarum, debet hic quoque ecclesia palatina intelligi, et quidem Deipara Phari, ut e p. 312, patet. Quapropter verba aut et Nea in Latinis hujus paginæ 311, deleri velim.

(12) Magnum curam adhibet Græca Ecclesia in idolorum suorum cultu, neque minus Latina. Tergebant, ungebant ea singulis annis, novam quoque stolam annuatim induunt, concedere gentilibus im-

aditus patet,) inferunt pedem, et progrediuntur in ejus ædis bema, prout mos est; et exinde per dextram tribunalis orientalem plagam intrant in oratorium, quod ibidem est, S. Leonis martyris, et trina cum cereis adoratione Deum ibi venerati, protinus valedicunt et osculum pacis dant patriarchæ. Et patriarcha quidem abit in ædem Sanctorum omnium: domini autem per cyolium, quæ est intra bema, abeunt ad eucterium sanctæ imperatricis Theophanonis [quod est in æde SS. Apostolorum], ibique depositis tunicis, exspectant tempus, quo recitari sanctum Evangelium debet. Eo instante, exeunt oratorio, et stant intra velum ibidem ea parte, quæ bema respicit, suspensum, audiuntque [a nemine conspecti] lectionem sancti Evangelii.

Qua finita, redeunt in idem sanctæ Theophanonis eucterium, ibique residentes ordinant cletorium [id est nomiatiim designant et a nomenclatore citari jubent, quos eo die sibi volunt convivis acumbere]. Tum induti sagis auro septis transeunt per narthecem eucterii seu sacelli S. Hypatii et per atrium illi prætensum; inde ascendunt per scalam ligneam, quæ ex æde S. Constantini exeuntes in catechumenia SS. Apostolorum ducit; trajectisque modo dictis SS. Apostolorum catechumenis, intrant in palatium [isti ædi adstructum]; ubi parata ipsis

311 CAPUT VIII

Observanda Kalendis Augusti, prodeunte in publicum venerabili et vivifica cruce [in qua Christus passus fuit].

Si Kalendas mensis Augusti in diem Dominicum incidere contingat, debet sancta crux proxime præcedente die Dominica seu die retro septimo e sceuophylacio [vel custodiaro pretiosorum vasorum et sacrarum reliquiarum] magni palatii expromi et produci, quo tempore matutinas canunt, intra tertiam sextamve odam. Et primum depromptus e sede sua et depositus humi in sceuophylacio, balsamisatur vel inungitur sacris unguentis a [cleri regii] proto-papa; dein proponitur sio in ecclesia [magni palatii, Deiparæ Phari, ut videtur, aut et nea] communi omnium adorationi. Tum post finitum officium matutinum accedit ad eam sanctam crucem, et coram

pium ducentes. Ordo Roman. p. 572: *Cruce es desuper inuncta balsamo et singulis annis eadem unctio renovatur, quando dominus Papa cum cardinalibus facit processionem in Exaltatione S. Crucis.* Sic quoque pagani, qui, teste Artemidoro p. 122, c. 34, idola sua solebant ἐκμάσσειν, siccis pannis laneis aut linteis extergere, καθαίρειν, aqua, saponē, scalptis, setis porcinis sordes abluere et revellere, ἀλείφειν, ungere, quod Noster βαλσαμίζειν appellat, σαροῦν τὰ πρὸ τῶν νεῶν καὶ τὰ πρὸ τῶν ἀγαλμάτων. Quibusdam gentilibus ea erat dignitas et cura ungenti et lavandi idola. Sic Phidiæ ἔκγονοι erant φαίδρυντα Jovis Olympii, teste Pausania in Eleis, quorum erat statua illam celeberrimam semel per annum abstergere et ornare.

ea consistit totus clerus palatinus, canens consueta A staurosima vel cantica in laudem crucis. Domini, si volunt, [exeuntes e sacro cubiculo, ante consuetam processionem] intrant [in ecclesiam] et venerati crucem abeunt, residentque in chrysotriclino et peragunt ea, quæ in consueta quotidiana processione vel conventu procerum in aulam peragi mos est. Papias tum sublatam in capite gerens sanctam crucem, indutus scaramangio et sago purpureo stipatusque obsequio cleri palatini et protopapæ S. Stephani, Daphnes et diætariorum tam Stephani quam palatii, et horum quidem omnium cereos gestantium, procedit [ex ecclesia palatii] per helliacum seu solarium [illi prætersum], et præter chrysotriclinum. Inde ulterius prolata crux deponitur et exponitur communi totius senatus adorationi in lausiaco, et quidem in ejus sinistra parte ante portam eucterii S. Basili. Adoratam itaque ibi crucem rursus attollit papias, et procedit eodem in obsequio, deponiturque in palatio Daphnes in templo Sancti Protomartyris Stephani. Die vero vigesimo et octavo mensis Julii insipit crux obire atque sanctificare omnem locum omnemque domum regiæ hujus urbis, quam Deus conservare velit; neque ædificia tantum, sed et ipsos urbicruos obit atque sanctificat; quo et ipsa urbs et ei circumjecta gratia et sanctificatione impleantur. Illa Crucis obitio continuat usque ad diem Augusti mensis decimam tertiam. Ea enim die mane redit in sacrum palatium, et proponitur super senzoid [id est sessus vel throno], qui stat in chrysotriclino. Diætarii ad hæc consueta staurosimata seu troparia in laudem crucis canunt, factaque extensa a protopapa, Daphnæ 312 addunt ipsi benedictionem, figentes pro more [id est, voventes concepta consuetaque formula: Velit Deus et urbem, et in ea sanctam crucem, στερεάν, fixam, immobilem nullaque calamitate percellendam esse jubere]. Et protinus rursus attollitur crux a papiis, circumlataque in obsequio protopapæ Daphnes et diætariorum obit atque sanctificat cubacula palatii ipsumque totum. Deinceps deponitur in oratorio S. Theodori. Sub vesperam infert eam papias et deuterus in Pharum, ubi sceu-

τήν συνήθη καὶ καθημερινὴν προέλευσιν. Καὶ εἶθ' οὕτως ἀφρων ὁ παπίας τὸν τίμιον σταυρὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, δηλονότι φοροῦντος αὐτοῦ σκαραμάγγιον καὶ σαγίον ἀληθινὸν, ὀψικευόμενος ὑπὸ τοῦ βασιλείου κλήρου καὶ τοῦ πρωτοπάπα τῆς Δάφνης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ διαιταρίων τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ τοῦ παλατίου, πάντων κηρὸς βασταζόντων, διέρχεται διὰ τε τοῦ ἡλιακοῦ καὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ ἀπαγόμενος προτίθεται εἰς προσκύνησιν πάσης τῆς συγχλήτου ἐν τῷ λυσειακῷ ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει πρὸς τῆς πόλης τοῦ εὐκτηρίου τοῦ Ἁγίου βασιλείου. Καὶ μετὰ τὴν προσκύνησιν πάλιν βασταζέται παρὰ τοῦ παπίου, δηλονότι ὀψικευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων, καὶ ἀποτίθεται ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Δάφνης ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πρωτομάρτυρος Στεφάνου. Τῇ δὲ κη' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἄρχεται περιπολοῦσιν (13) καὶ ἀγιάζειν πάντα τόπον καὶ πᾶσαν οἰκίαν ταύτης τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως, ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτὰ τὰ τεῖχη, ὡς ἂν καὶ αὐτὴ ἡ πόλις καὶ τὰ περὶ αὐτὴν πάντα τῆς χάριτος καὶ τοῦ ἀγιασμοῦ πληρωθῶσιν, μέχρι τῆς γ' τοῦ Αὐγούστου μηνός. Ἐν αὐτῇ γὰρ τῇ γ' τοῦ αὐτοῦ μηνός πρῶτ' εἰσέρχεται ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ καὶ προτίθεται ἐπάνω τοῦ σέντζου τοῦ ἱσταμένου ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ. Οἱ δὲ διαιτάριοι ψάλλουσι τὰ συνήθη σταυρωσίματι, καὶ ἔκτενοῦς γινομένης ὑπὸ τοῦ πρωτοπάπα τῆς Δάφνης, ἀποδοῦσιν τὴν εὐχὴν, στερεοῦντες (14) κατὰ τὸ εἰωθός. Καὶ εὐθὺς αἰρόμενος ὁ σταυρὸς πάλιν ὑπὸ τοῦ παπίου καὶ ὀψικευόμενος ὑπὸ τοῦ πρωτοπάπα τῆς Δάφνης καὶ τῶν διαιταρίων περιέρχεται ἀγιάζων τοὺς τε κοιτῶνας καὶ ἅπαν τὸ παλάτιον. Καὶ εἶθ' οὕτως ἀποτίθεται ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, καὶ τῇ ἑσπέρᾳ εἰσφέρει αὐτὸν ὁ παπίας καὶ ὁ δεῦτερος εἰς τὸν Φάρον, παραδιδόντες αὐτὸν τῷ σκευοφύλακι, καὶ τῇ ἑσθῆν, ψάλλοντος τοῦ ὄρθρου τρίτην ἢ καὶ ἕκτην ψόδῃν, ἐκμασσομένου παρὰ τε τοῦ πρωτοπάπα καὶ τοῦ σκευοφύλακος, ἀποτίθεται ἐν τῷ ἱερῷ σκευοφυλακίῳ. Εἰ δὲ ἐν δευτέρᾳ (15) λάχῃ ἢ πρώτῃ τοῦ Αὐγούστου, ὀφείλει ἐξέρχεται τῇ ἑκτῆν Κυριακῇ, ἦγον πρὸς γ' ἡμερῶν τῆς α' τοῦ Αὐγούστου. Εἰ δὲ ἐν τρίτῃ λάχῃ ἢ πρώτῃ τοῦ Αὐγού-

VARIAE LECTIONES

^a ἢ πρώτη τῇ ἑδ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(13) Describit Christianorum ambarvalia, qui D cruce et Sanctorum reliquiis circum urbis muros et per plateas circumgestatis putabant mala omnia se averruncaturos esse. Vita S. Aniani Episcop. Aurelian. (apud Du Cangium v. *Ambulatorium*): *pontifex fissus in Domino per muri ambulatorium* [est τὸ μεσοτείχιον, *pomæria*; nos *Zwinger* appellamus] *Sanctorum gestans pignora*.

(14) Quid sit στερεοῦν et sione simpliciter, an στερεοῦν τὴν εὐχὴν dicatur, fateor me nescire. Quod in Latinis dedi, non certa scientia, sed conjectura ductus dedi, ne omnino præterirem intactum, et quod videretur locus impuatiæ sententiam, si non flagitare, saltem ferre. Favet ei certe conjecturæ id, quod inter acta seu laudes et acclamationes festivas votaue felicitatis unanimi voce cantari solita esset etiam hæc formula: στερεῶσαι ὁ Θεὸς τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν: vid. e. c. p. 376: item hæc; τοῦτο τὸ βασιλεῖον Κύριε, στερεῶσον ut p. 164.

Et pondus tandem certitudinemque addit Goarus ad Eucholog. p. 26, claris verbis tradens στερεοῦν esse preces recitare, quibus Deus rogatur, ut reges confirmet, ipsamque precum formulam recitans: ἐπουράνιε βασιλεῦ etc., et tandem addens, Græcos sacerdotes de hujus orationis vi loquentes dicere se στερεοῦν τοὺς βασιλεῖς *confirmare reges*, hoc est, ut Deus eos confirmet, rogare.

(15) Sic paulo post recurrit ἐν παρασκευῆς. Non insolens novis Græcis est in cum genitivo componere. Infra p. 373, habemus ἐν χαμοσωρίῳ pro ἐν χαμοσωρίῳ in *humili et parva arcula*. Supra p. 162, ἐν κυριακῆς est in membranis, quod Editor credidit refingendum esse. Procopio perquam frequens est ἐν γειτόνων pro ἐν γειτοσί vel ἐκ γειτόνων, in *vicinia*. Malalas t. II, p. 226: γενεθλίῳ ἀγομῆνου ἐν Βυζαντίῳ ἀμύξια [id est ἀταξία, *insipientia*] ἐγένετο ἐν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν.

σου, ὀφείλει ἐξέρχεσθαι αὐτῇ τῇ Κυριακῇ τῆς τρίτης ἤγουν πρὸ δύο ἡμερῶν τῆς α' τοῦ Ἀγούστου. Εἰ δὲ ἐν δ' λάχῃ ἢ πρώτη τοῦ Ἀγούστου, ὀφείλει ἐξέρχεσθαι αὐτῇ τῇ Κυριακῇ τῆς τετάρτης, ἤγουν πρὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς πρώτης τοῦ Ἀγούστου. Εἰ δὲ ἐν ε' λάχῃ ἢ πρώτῃ τοῦ Ἀγούστου, ὀφείλει ἐξέρχεσθαι αὐτῇ τῇ Κυριακῇ τῆς ε', ἤγουν πρὸ δ' ἡμερῶν τῆς πρώτης τοῦ Ἀγούστου. Εἰ δὲ ἐν Παρασκευῆς λάχῃ ἢ πρώτη τοῦ Ἀγούστου, ὀφείλει ἐξέρχεσθαι αὐτῇ τῇ Κυριακῇ τῆς Παρασκευῆς, ἤγουν πρὸ ε' ἡμερῶν τῆς α' τοῦ Ἀγούστου. Εἰ δὲ ἐν Σαββάτῳ λάχῃ ἢ πρώτη τοῦ Ἀγούστου, ὀφείλει ἐξέρχεσθαι αὐτῇ τῇ Κυριακῇ τοῦ Σαββάτου, ἤγουν πρὸ ἕξ ἡμερῶν τῆς α' τοῦ Ἀγούστου.

Dominica illam tetrada proxime antecedente, seu die tertio ante Kalendas. Ita quoque si Kalendæ in pemptada [seu quintam in feriam vel diem Jovis] incidant, debet Sancta crux die Dominica illam quintam feriam proxime præcedente seu quarto die ante Kalendas offerri. Si denique in Parasceuen [id est sextam in feriam vel diem Veneris] incidant Kalendæ, debet Sancta crux die Dominica Parasceuen illam proxime præcedente seu die quinto ante Kalendas offerri. Si tandem in sabbatum incidant Kalendæ Augusti, debet Sancta crux die Dominica septimam illam feriam seu Sabbati diem antecedente vel die ante Kalendas sexto offerri.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Ἄσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ ἑορτῇ τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου μηνὶ Ἀγούστου ιε'.

Εἰ καλεῖται ὁ βασιλεὺς ἀπελθεῖν καὶ παννυχεῦσαι ἐν βλαχέρναις, ἀπέρχεται τῇ πρὸ μιᾶς ἡμερῶν, καὶ ἐκταλεῖ τὴν παννυχίδα. Τῇ δὲ ἑπαύριον, ἤγουν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς, προέρχονται ἅπαντες ἐννύχιοι μετὰ ἀλλαξίμων, οἱ τε μέγιστροι καὶ πραιπόσιτοι, πατρικιοὶ καὶ ὀφικιάλιοι· οἱ δὲ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθῆριοι μετὰ τῶν ἀλλαξίμων αὐτῶν, βαστάζοντες καὶ τὰ σπαθοδάκλια, οἱ δὲ οἰκειακοὶ πρωτοσπαθῆριοι μετὰ σπεκίων (16)· οἱ δὲ λοιποὶ ἅπαντες μετὰ σκαρμαγγίλων ἄνευ τῶν σεκρετικῶν. Προέρχονται δὲ ἅπαντες ἐν τῷ τρικλίνῳ τῷ λεγομένῳ Δνουβίῳ, καὶ καθέζονται ἐκείσε. Εἰ δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς οὐ θελήσει ἀπελθεῖν καὶ παννυχεῦσαι, τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς ἀλλάσσει τὸ σκαρμαγγίον αὐτοῦ, καὶ εἰ μὲν οὐκ ἔστιν εὐδία, ἱππεύει, καὶ ἀπέρχεται ἀπὸ σκαρμαγγίου· εἰ δὲ ἔστιν εὐδία, ἀπέρχεται διὰ τοῦ πλοός (17). Καθάζεται δὲ ἡ σύγκλητος ἅπασα ἀπὸ σκαρμαγγίου ἐξωθεν τῆς κοιλιωμένης (18) πόρτης, ἐν τῷ αἰγιαλῷ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(16) Vide supra, nota 92, col. 293.

(17) Ita formant Græci: πλοῦς, πλόου, πλόω, πλοῦν et πλοῦς, πλοῦς, πλοῖ, πλόα. Pariter νοῦς, νοῦ vel νόου et νόος, νόω et νοί. Non ergo debuerat mutari apud Diodorum Siculum Eclog. XXI, p. 489: πλοῖ καὶ πεζῖ et idem atque πλόη καὶ πεζῆ. Perinde novis Græcis et πεζῖ et πεζῆ scribere, et veteribus quoque fuit; πλοῖ autem vel α πλοῦς, πλόος potest derivari, quod sæpius apud Nostrum legitur, vid. ad p. 192, vel α πλόη pro πλόησις, πλεῦσις repeti.

(18) *Humilis, depressæ*. Nam novi Græci *humile* κοῖλον appellat et augmentum perfecti participii omittunt. Vid. Goar. ad Codin. pag. 98, n° 8. Et hinc dicti fuerunt οἱ ἕξω κατάκοιλοι, de quibus multum disputatur; vid. Du Cange h. v. Sic nempe dicebantur οἱ ἕξω τῆς ἀναθήρας κατὰ τὰ κοῖλα καθήμενοι, qui extra suggestum patriarchæ aliquot gradus altum in humilioribus desidebant. Liqueat ex Haberti Pontificali p. 27. Et illino quoque

A ophyiaci seu custodi vasorum eam tradunt. Altero mane tandem, dum cantatur matulinum officium, circa tertiam aut et sextam odam, extersa et repurgata crux a protopapa et sceuophylace reponitur rursus in sacrosceuophylacio. Quod si vero kalendæ mensis Augusti in secundam feriam incidant, offerri debet sacra crux penultima retro die Dominica seu octavo die ante Kalendas Augusti. Si porro illæ Kalendæ in feriam tertiam seu diem Martis incidant, debet Sancta crux offerri ipsa illa die Dominica, quæ illam tertiam feriam proxime antecedit, hoc est secundo die ante Kalendas Augusti. Si deinceps incidant illæ Kalendæ in tetrada [seu quartam feriam vel diem Mercurii], debet Sancta crux offerri die

B

CAPUT IX.

Observanda in festo obdormitionis sanctissimæ Deigenitricis die Augusti decimoquinto.

Si cupit imperator magno e palatio exire in blachernas ad peragendum ibi devotum pervigillum, facit id die proxime præcedente, sacroque pervigilio defungitur; et tum altero mane, id est ipso festo die, procedunt omnes, die nondum prorsus orto, in mutatoriis quidem magistris et præpositis et patriocii et officiales; eunuchi autem protospatharii præter mutatoria sua quoque spathobaclia gestant; œciaci autem seu familiares vel domestici protospatharii specia gestant. Præter secreticos reliqui omnes procedunt in scaramangiis. Procedunt autem et conveniunt omnes in triclinium, quod Danubius **ΣΙΣ** appellatur, et ibi consistunt. Quod si autem non placuerit imperatori præcedente die in blachernas ire sacrumque ibi pervigillum perficere, induit ipso festo die scaramangium suum, et equo evehitur, si nempe tranquillum mare non fuerit; illo autem silente atque composito, in liburnica illum

cardinalium titulus repetendus est. Cardinales enim non ideo sic dicti, quod *cardinalium titularum* vel ecclesiarum, parochiarum essent presbyteri, sed quod in cardine, hoc est in ostio, aditu throni pontificalis starent aut sederent, aut etiam, quod in cardine, aditu tribunæ, extra bema in solea locum haberent. Apud Eustathium in vita S. Eutychii contradistinguuntur οἱ τοῦ βήματος illis ὄσοι τῶν κάτω, qui infra hema sedent. Hos Sguropulus τὸς ἕξω τοῦ βήματος appellat. Sant tamen οἱ ἕξω κατὰκοιλοι, in *humili sedentes*, a clero extra tribunam sedente diversi. Significatio hæc vocis κοῖλος, *humilis*, præterquam quod naturæ respondet: nam deorsum versa, cava omnia sunt humilia: etiam vetustis Græcis non ignota fuit. Loca depressa κοῖλα dicebant; ἡ κολλη Λακεδαιμῶν est in Anthologia p. 118. (598, 3) *Lacedæmon in humili sita*. Quod in Anthologia inedita Carm. 469, est κολλη ἄτραπος, est Carm. 470, καταντὲς, ἄτρον, *antrum in profundo situm*.

pergit; ibique a toto senatu excipitur, qui scaramangiis indutus extra portam caeliomenen [seu depressam et in humilium deductam; id ei nomen est] in littoresedet, exspectans domini adventum. Et excedentem quidem e dromonio excipiunt praepositi: aliquanto autem illinc ulterius magistri et patricii et officiales adorantes eum, porroque comitantur eum sursum per cochleam ad catechumenia Magni templi [blachernensis] ducentem. Inde trajecto triclinio sanctae sori [vel conditorii, in quo B. Virginis amictus jacet] ascendit imperator per bisalotum [seu lateribus coctis constructum triclinium] et per cochleam in triclinium Danubium dictum. Eo transmissa, procedit in porticum Josephicam dictam et tandem usque ad caetonem, comitantibus praepositis. Remanent autem magistri et patricii et totus senatus sedentes in Danubio, et induunt mutatoria sua, exspectantque adventum temporis, quo surgendum est. Illo adventiente, indicat cerimoniarum praepositis, instare tempus; hi ad dominum intrant, eaque de re monent. Dominus igitur e caetone procedit in Anastasiacum triclinium, indutus dibetesio suo, ibique stanti sese hinc et illinc, dextra sinistraque, aggregant proceres cubiculi; pone hos stant spathrocubicularii; protospatharii eunuchi autem stant pone dominum. Itaque ordinatis, advocat praepositus vestitores, qui postquam domino chlamydem ejus circumposuerunt, rursus egrediuntur. Post haec descendit ostiarius ad velum, ibique subsistens [extra velum] una cum cerimoniarum dirimit et secedere jubet suam quemque in classem, magistros et patricios, strategos et officiales. Peractis his, rursus intrat ostiarius in Anastasiacum, sed remanet infra stans intra velum. Quod videns imperator, nutum dat praeposito, et hic porro dat ostiario; hic autem, eo accepto, introducit magistros et patricios et strategos et officiales. Qui ingressi humo procidunt. Ut autem resurrexerunt, monitus nutu regis praepositus ait: « Celeusate » [id est « placeat vobis, » nempe movere]. Exit tum imperator, stipatus a proceribus cubiculi, patriciis et strategis in triclinium Danubium: **314** ad cujus ingressum ab utraque parte barbari protospatharii cum drungario vigiliae stant. Hic denuo procidunt in genua patricii, strategi totusque senatus. Ut surrexerunt, accipit nutu regis mandatum praepositus, qui porro cerimoniarum communicat; et hic tandem clamat: « Celeusate. » Inde procedit

A ἐκδεχόμενοι τὸν βασιλέα. Τοῦ δὲ βασιλέως ἐξίοντος ἀπὸ τοῦ δρόμου, δέχονται αὐτὸν οἱ πραιπόσιτοι· παρακατιῶν (19) δὲ, δέχονται αὐτὸν μάγιστροι καὶ πατρικιοὶ καὶ ὄφφικιᾶλοι προσκυνουῦντες αὐτὸν, καὶ ἀναφέρουσιν αὐτὸν ἐν τῇ κοχλίᾳ τῇ εἰσφέροντι εἰς τὰ κατηχουμένα τῷ μεγάλῳ ναοῦ. Καὶ διέρχεται διὰ τοῦ τρικλίνου τῆς ἁγίας σοροῦ, καὶ ἀνέρχεται διὰ τοῦ βισαλωτοῦ καὶ τοῦ κοχλιοῦ, διακόπτων τὸν τρικλίνον τὸν καλούμενον Δανουβίον. Καὶ ἐξέρχονται εἰς τὸν πόρτικα τὸν λεγόμενον Ἰωσηφικόν, καὶ ἀναφέρουσιν αὐτὸν οἱ πραιπόσιτοι ἕως τοῦ κοιτώσος. Οἱ γὰρ μάγιστροι καὶ ἡ σύγκλητος ἅπανα καθέζονται ἐν τῇ Δανουβίῳ, καὶ ἀλλάττουσιν τὰ ἀλλάξιμα αὐτῶν, καὶ καθέζονται ἐκεῖσε ἐκδεχόμενοι τὴν ἔλευσιν τοῦ καιροῦ. Ἐλθόντος δὲ τοῦ τῆς καταστάσεως καὶ μηνύσαντος τοῖς πραιπόσιτοις, ὡς ὅτι ὁ καιρὸς ἔφθασεν, εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι δηλοποιούντες τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξεληθὼν ἐκ τοῦ κοιτώσος αὐτοῦ εἰσέρχεται ἐν τῇ Ἀναστασιακῇ τρικλίῳ, φορῶν τὸ διδητήσιον αὐτοῦ καὶ στᾶς ἐκεῖσε, ἴστανται οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου ἔνθεν κάκειθεν. Οἱ δὲ σπαθαροκουβικουᾶριοι ἴστανται ὀπισθεν αὐτῶν. Οἱ δὲ πρωτοσπαθᾶριοι εὐνοῦχοι ἴστανται ὀπισθεν τοῦ βασιλέως. Προσκαλεῖται δὲ ὁ πραιπόσιτος τοὺς βεστήτητορας, καὶ περιβαλλόμενος ὁ βασιλεὺς τὴν χλαμύδα αὐτοῦ δι' αὐτῶν, ἐξέρχονται. Εἶτα κατελθὼν ὀστιαρίος ἴστανται ἐν τῇ βήλῳ, καὶ δίστησι ἅμα τοῦ τῆς καταστάσεως μάγιστρος καὶ πατρικίους καὶ στρατηγούς καὶ ὄφφικιστοὺς. Καὶ εἰσερχόμενος ὁ ὀστιαρίος ἴστανται κάτω ἐν τῇ βήλῳ, νεύσας δὲ ὁ βασιλεὺς τῇ πραιποσίτῳ ὁ δὲ πραιπόσιτος τῇ ὀστιαρίῳ, εἰσάγει μάγιστρος καὶ πατρικίους καὶ στρατηγούς, καὶ εἰσεθόντες πίπτουσιν. Ἀναστάντων δὲ αὐτῶν, λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ λέγει ἐκεῖσε, « Κελεύσατε. » Ὁ δὲ βασιλεὺς δηριγευόμενος ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου, πατρικίων τε καὶ στρατηγῶν, ἐξέρχεται ἐν τῇ Δανουβίῳ τρικλίῳ. ἴστανται δὲ οἱ τε βαρβάτοι πρωτοσπαθᾶριοι καὶ ὁ δρουγγάριος τῆς βίγλης ἔνθεν καὶ ἔνθεν πλησίον τῆς θύρας. Οἱ δὲ πατρικιοὶ καὶ στρατηγοὶ ἅμα τῇ συγκλήτῳ πίπτουσιν, Ἀναστάντων δὲ αὐτῶν, λαμβάνει νεῦμα ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ αὐτὸς δίδωσι τὸν τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει· « Κελεύσατε. » Δηριγευόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτῶν διέρχεται ἕως πλησίον τοῦ κιονίου τοῦ κειμένου ἐγκαρσίως ἐν τῇ πληρώματι τοῦ ἐμβόλου, καὶ δέχεται ἐκεῖσε τὸν πατριάρχην

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(19) Id est παρακατιόντος vel παρακατιόντα, aliquanto ulterius progresso illo aut progressum; quoad sensum παρακάτω, aliquanto inferius vel ulterius: vid. ad p. 332, ubi ὑποκατιῶν pro ὑποκάτω. In Graecis Latinisque scriptoribus antiquis et novis frequentia hujus enallages occurrunt exempla, et nemo in eo genere κατακορῆστερος Nostro et Philostrato. Vel unum saltem locum adducam ex Alberti Argentinensis Chronico ad A. C. 1356: *electores et officiales imperii veniebant super equo usque ad mensam; descendentes vero* (id est ut autem descenderant ex equis) *histrionibus et mimis dabatur equus*. Sic apud nostrum paulo post hunc locum hac ipsa pagina, στᾶς ἐκεῖσε est

pro stάντος, et περιβαλλόμενος pro περιβαλλόμενος ei, νεύσας pro νεύσαντος; p. 314, ἀσπασάμενοι pro ἀσπασαμένων et p. 356, τῷ βασιλεὶ τεχθέν παιδίον ἄβρην pro τεχθέντος παιδίου ἄβρηνος. Possent exempla integris acervis effundi: unum tamen adhuc addam memorabile ex Georgii Hamartoli Chronico misto (apud Du Cangeum v. Κόρτη, ubi de Constantino M. dicitur: κτίσας ἱππικὸν καὶ παλάτιον καὶ τοὺς μεγάλους ἐμβόλους καὶ τὸν φόρον ἐν ᾧ τότῳ ἔστησεν ἡ κόρτη αὐτοῦ ἐπανελθὼν ἀπὸ Ῥώμης. Duo hoc in loco sunt memoranda, unum ἔστησεν pro ἔστη, et alterum ἐπανελθὼν pro ἐπανελθόντος; nolim tamen de non admissa quodam librarii peccato cavere.

μετὰ καὶ τῆς λιτῆς. Λαβὼν δὲ κηρία παρὰ τοῦ πραι-
 ποσίτου καὶ εὐξάμενος, ἐπιδίδωσιν αὐτὰ πάλιν τῷ
 πραιποσίτῳ, προσκυνήσας δὲ τὸ ἄχραντον Εὐαγγέ-
 λιον καὶ τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν, προσκυνούσιν ἀμφό-
 τεροι ἀλλήλους, ὃ τε βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ
 ἀσπασάμενοι, λαμβάνει ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραι-
 ποσίτου κηρίον λιτανίκιον, καὶ ὑποστρέψας διέρχεται
 διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐμβόλου. Ἄρχεται δὲ ὁ τῆς κατα-
 στάσεως τροπάριον. « Ἐν τῇ γεννήσει τὴν παρθε-
 νίαν ἐφύλαξας. » Ψάλλοντες δὲ τὸ αὐτὸ τροπάριον
 οἱ τῆς προλεύσεως ἅπαντες, εἰσέρχονται ἐν τῷ νάρ-
 θηκι τοῦ Μεγάλου ναοῦ. Τὰ δὲ λοιπὰ πάντα τῆς
 τάξεως φυλάττονται ἐν τῇ αὐτῇ ἑορτῇ, καθὼς καὶ τῇ
 ὑπαπαντῇ. Ἰστέον, ὅτι ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου καὶ
 ὁ ραίκτηρ καὶ ὁ πρωτοσηκρήτης καὶ ὁ μυστικός (20)
 μετὰ τῶν χρυσοτρικλινιτῶν πρωτοσπαθαρίων ἴσταν-
 ται ἐν τῷ Ἰωσηφιακῷ πόρτικι, logothetam dromi et rectorem et protoascretam et
 mysticum una cum protospatharii chrysotriolinii
 in porticu Josephica stare.

ΚΕΦΑΛ. Γ.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ β' τῆς πρώτης ἑβδομάδος,
 τοῦ βασιλέως δημηγοροῦντος (21) ἐπὶ τοῦ σιλεντίου
 τῆς μανναύρας.

Περὶ ὧρων τρίτην δίδοται μεταστάσιμον, καὶ ἀπέρ-
 χεται ἅπασα ἡ σύγκλητος, καὶ ἴστανται κάτω τῶν
 γραδηλίων τῆς μανναύρας οἱ τε μάλιστα καὶ πα-
 τρικοί καὶ οἱ βασιλικοί πάντες ἄνθρωποι καὶ πᾶς ὁ
 πολιτικός ὄχλος, ὃ τε δρουγγάριος τῆς βίγλης μετὰ
 καὶ τοῦ τάγματος αὐτοῦ καὶ τῆς βασιλικῆς περιου-
 σίας (22), καὶ ὁ δρουγγάριος τοῦ πλοῖμου μετὰ καὶ
 τῶν ὑπ' αὐτῷ πάντων. Οἱ δὲ δεσπότα, ἐξέρχονται
 ἀπὸ σκαραμαγγίλων, φοροῦντες καὶ τὰ χρυσοπερι-
 κλειστα αὐτῶν σαγία, καὶ διέρχονται διὰ τε τῶν δια-
 βατικῶν τῶν ἁγίων μ' καὶ τοῦ σίγματος καὶ τῆς τοῦ
 Κυρίου ἐκκλησίας, καὶ ἀπτόουσιν ἐκείσε κηροὺς, καὶ
 ἀπὸ τῶν ἐκείσε διέρχονται διὰ τε τῆς σακέλλης καὶ
 τοῦ ὠάτου καὶ τοῦ ἀνάγοντος στενωποῦ εἰς τὸν τῆς
 μανναύρας ἡλιακόν, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ μεγάλῳ
 τρικλίνῳ, δηλονότι δηριγεύμενοι ὑπὸ τε τοῦ κου-
 βουκλείου καὶ τῶν μαγλαβιτῶν καὶ τῆς ἐταιρείας.
 Ἐκείσε γὰρ ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνῳ κάτωθεν τῆς
 πλαγίας καμάρας τῆς δεξιᾶς πρὸς ἀνατολὴν ἴσταν-
 ται τῶν δεσποτῶν χρυσᾶ σελλία. Κάκεισε μικρόν τι
 καθιζόμενοι, ἕως ἂν ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου πάντα κα-
 λῶς εὐτρεπισθῶσιν (ἐκνικᾶ * γὰρ τὸ καθῆσαι τοὺς

imperator ab iisdem stipatus usque propemodum
 ad columnam transversim positam in fine porticus,
 ibique excipit patriarcham cum lite seu turba sup-
 plicantium eum comitante; sumptisque cereis a præ-
 posito porrectis, facit preces factisque rursus eos præ-
 posito reddit; adoratis deinceps immaculato Evange-
 lio et vivifica cruce, adorant ambo sese invicem, im-
 perator scilicet et patriarcha, pacisque osculum inter
 se commutant, et tum accipiens a præposito cereum
 processionalem imperator legit vestigia sua peream-
 dem porticum; ceremoniarius autem ad hæc intonat
 troparium: « In tuo partu conservasti virginitatem. »
 Omnes, qui processioni huic intersunt, idem tropa-
 rium canentes intrant in narthecem Magni templi
 [blaohernarum]. Reliqui ritus autem eo die festo ob-
 servandi sunt similes ritibus hypapantæ seu festi
 Purificationis Beatæ Virginis. Adhuc id tenendum,
 B

CAPUT X.

Observanda die secundo primæ septimanæ [jejunii
 quadragesimalis], domino in silentio magnaure
 sermonem pronuntiante.

Circa tertiam horam datur metastasimum seu
 abeundi ex aula et negotiis curialibus licentia, et
 abit totus senatus, consistitque infra gradus ma-
 gnauræ, scilicet magistri et patricii et basilioi omnes
 et omnis populus urbanus, drungarius vigilie cum co-
 horte sua et sacra perusia [seu comitativa pecu-
 liare], item drungarius ploimi vel classis cum om-
 nibus ab suam inspectionem pertinentibus. Domini
 autem prodeunt [e magno palatio] in scaramangilis
 et sagis suis auro septis; trajectisque porticibus
 Sanctorum quadraginta [martyrum] et sigmate et
 Domini ecclesia, in qua cereos accendunt, et sacello
 et ovato et angiportu tandem, qui ad solarium
 magnaure ducit, intrant in magnum triclinium
 315 stipati et conducti a cubiculo, maglabitis et
 hetæria. Ibi parumper desident in collocatis sub
 laterali dextro ad orientem fornice magni triclinii,
 sellis aureis, (nam stricte id observandum, et mos
 receptus exigit, ut imperatores nunquam diu stent,
 sed semper sedeant,) donec a præposito præparata
 fuerint omnia. Hic enim exit una cum ceremoniario
 ad ordinandos ascretas et reliqua omnia, quæ ceri-

VARIE LECTIONES.

* ἐκνικᾶ conj. R., ἡνίκα cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(20) Fueritne peculiaris aulica dignitas Mystici, D
 an appellatus sic a vulgo et historicis, qui amicus
 imperatoris familiarior esset, interioris admissio-
 nis, non novi. Satis frequenter memoratur Scripto-
 ribus Byzantinis. Apud Leonem Grammat. p.
 480, retinuit Goar. vocem Græcam *Mysticus* in
 Latinis, ad Cedrenum vero p. 599, adscripsit
 in margine, *senatorem secretioris consilii*: esse.
 Conf. Script. post Theophan. p. 224, et p.
 251, ubi memoratur aliquis ὁ μυστικός καὶ πα-
 ραδυναστεύων. Ibidem p. 276, occurrit aliquis
 μυστιγὸς καὶ καθηγητῆς τῶν φιλοσόφων (Joan-
 nes Nicolaus cognomine *Mysticus* occurrit in cod.

Lambec. Jurid. 77. 1, L. VII.* Conf. Du Cange v.
 Μυστικός et *Mistico*.

(21) De hac solemnī oratione v. dicta superius p. 91.

(22) Quinam hi sint, non exputo. Debent de pro-
 tectorum genere esse, sive scholarii jam sint, sive
 Barangi, sive de alio quocunque genere, quos im-
 perator elegerit sibi perpetuos comites scutiferos,
 qui circa se sint, quocumque eat. Hinc λαὸς περιού-
 σιος est militia chara, delecta et dilecta, militia
 τῆς περιουσίας, peculiaris seu peculiaris; vid. Theo-
 phan. p. 305, ubi ait de Justiniano Rhinotmeto:
 Ἐστράτευσε χιλιάδας λ' καὶ ὀπίσθας αὐτοὺς ἐκωνό-
 μασεν αὐτοὺς λαὸν περιούσιον.

moniale importat. Sunt autem ea hæc. Explicatur per gradus magnauræ a summo gradu ad infimum usque epeuchium seu tapes, super quod domini perorantes stant. Hinc autem et illinc, a dextra nempe et a sinistra, stant in seriem collocati a primo gradu ad infimum usque asecretæ et notarii, verba domini excepturi. In primo autem gradu ad dextram orientalem partem stant logotheta et protoascretis et protonotarius. Interea dum domini sic in magno triclinio magnauræ sedent, expectantes opportunum prodeundi tempus, astant ipsis cubicularii omnes et maglabitæ et helæria et chrysotriclinitæ. Omnibus autem comparatis, intrat præpositus et adorat dominum certo quodam gestu caput inclinans sanguisque suum manibus nonnihil attollens. Quo dato signo, protinus exsurgit dominus egressusque extra cancellos stat in summo gradu super orario ibi expanso; protinusque ad nutum præpositi dicit omnis populus polychronium seu votum diuturnæ et prosperæ vitæ. Reddito silentio, incipit dominus perorare. Quo sic ad teleiam seu perfectionem, vel, quod idem est, ad stasin seu pausam, delato [hoc est sermone finito] tacet ipse quidem; populus autem præpositi nutu monitus recitat canticulum, quo longam ipsi vitam et felix imperium a Deo precatur. Eo finito, signat imperator populum ter, et primum quidem coram se in medio stantes, deinceps ad dextram, et tandem ad sinistram. His peractis, revertuntur domini ad easdem, quibus antea sederant, sellas aureas, ibique resident; et statim incipiunt milites ad arithmum pertinentes consuetas laudes dicere. Interim digressus ab imperatore præpositus reliqua ordinat discessui necessaria et congrua; magistri nempe et patricii et senatores seriatim consistunt in laterali porticu sinistræ occidentalis plagæ, dominorum adventum expectantes. **316** Omnibus bene ordinatis, ingreditur rursus præpositus, adoratque dominos modo, quo paulo ante diximus, simulque sic admonet tacite, parata jam omnia esse. Surgunt ergo domini protinus, et transeunt per sinistram plagam graduum diotamque per porticum, qua magistri et patricii ordinisque senatorii viri stant; et sic porro per portam, quæ ad triclinium candidatorum ducit, egressi pergunt illuc, et illinc continuantes per excubita, per scholas, per chytum chalces, deveniunt ad sanctum puteum [seu phialam S. Sophiæ]. Ibi accendunt cereos, et venerantur sanctum puteum, magnaue in porta, quæ illinc in ecclesiam ducit, occurrit ipsi patriarcha ibi loci, ubi sancta crux adoratam exponitur. Domini patriarcham

δεσπότης), ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος μετὰ καὶ τοῦ τῆς καταστάσεως πρὸς τὸ εὐτρεπίσαι τοὺς τε ἀσηκρήτας (23) καὶ πάντα, ὅσα ἡ συνήθεια ἔχει. Ἄνω γὰρ τῶν γραδῆλιων μέχρι τοῦ τελευταίου τίθεται ἐπέυχιον, ἐν ᾧ ἴστανται οἱ δεσπότηαι· ἔνθεν δὲ κάκεισε, ἤγουν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἤγουν ἀπὸ τοῦ πρώτου γραδῆλιου μέχρι τοῦ τελευταίου, ἴστανται στήχιδόν οἱ τε ἀσηκρήται καὶ νοτάριοι μέλλοντες ἐκλαβῆσθαι τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως δημηγορούμενα. Ἄνω δὲ εἰς τὸ πρῶτον γραδῆλιον ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὰς δεξιᾷ μέρει ἴστανται ὁ τε λογοθέτης καὶ πρῶτος ἀσηκρήτης καὶ ὁ τρωτονοτάριος. Ἰστίον, ὅτι, τῶν δεσποτῶν καθεζομένων, παρίστανται οἱ τε τοῦ κουβουκλείου πάντες καὶ οἱ τοῦ μαγλεβίου καὶ τῆς ἐταιρείας ἅμα καὶ τῶν χρυσοτρικλινιτῶν. Ὅτε δὲ πάντα καλῶς εὐτρεπισθῶσιν, εἰσέρχεται ὁ πραιπόσιτος, καὶ προσκυνεῖ, σχηματοειδῶς πως τὴν κεφαλὴν ὑποκλίνων καὶ ταῖς χερεὶ μετρίως κουφίζων τὸ ἑαυτοῦ σαγίον, καὶ εὐθέως ἀνίστανται οἱ δεσπότηαι, καὶ ἐξερχόμενοι ἔξω τοῦ καγκέλλου ἴστανται ἄνω εἰς τὸ πρῶτον γραδῆλιον, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἐπέυχιον ἤπλωται, καὶ εὐθέως διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου λέγει ἅπας ὁ λαὸς πολυχρόνιον. Καὶ μετὰ τὸ σιγῆσαι πάντας ἄρχεται δημηγορεῖν ὁ βασιλεὺς. Ἰστίον, ὅτι τοῦ βασιλέως δημηγοροῦντος, κατὰ τελείαν, ἤτοι στάσιν, τῆς αὐτῆς δημηγορίας σιγᾷ μὲν ὁ βασιλεὺς, ὁ δὲ λαὸς διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου λέγει· « Πολυχρόνιον ποιήσει (24) ὁ θεὸς τὴν βασιλείαν ὑμῶν ⁴⁰. » Καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι τὸν λαὸν κατασπραγίζεει τρίτον ὁ βασιλεὺς, μέσον, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ. Καὶ εἰθ' οὕτως ὑποστρέψαντες οἱ δεσπότηαι καθέζονται ἐν τοῖς χρυσοῖς τούτων σελλίοις, ὅπου καὶ πρότερον, καὶ εὐθέως ἄρχονται εὐφημεῖν οἱ τοῦ ἀριθμοῦ τὰ ἐξ ἔθους, καὶ ὁ πραιπόσιτος ἐξερχόμενος εὐτρεπίζει πάντα καλῶς· οἱ γὰρ μάγιστροι καὶ πατρίκιοι καὶ συγκλητικοὶ ἴστανται διὰ τοῦ πλαγίου ἐμβόλου τοῦ πρὸς δύοσιν ἀριστεροῦ μέρους, ἐκδεχόμενοι τὴν τῶν δεσποτῶν ἀφιξίν. Καὶ ὅτε πάντα καλῶς εὐτρεπισθῶσιν, εἰσέρχεται ὁ πραιπόσιτος, καὶ προσκυνήσας τῇ προειρημένῃ σχήματι, εὐθέως ἀνίστανται οἱ δεσπότηαι, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῶν γραδῆλιων καὶ τοῦ ἐμβόλου, ἐν ᾧ ἴστανται οἱ τε μάγιστροι καὶ πατρίκιοι καὶ συγκλητικοὶ, καὶ ἐξερχονται διὰ τῆς ἐξαγούσης πύλης ⁴¹ εἰς τὸν τρικλινιον τῶν κανδιδάτων, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε διέρχονται διὰ τε τῶν ἐξκουβίτων καὶ τῶν σχολῶν καὶ τοῦ χυτοῦ τῆς χαλκῆς, καὶ ἀπέρχονται μέχρι τοῦ ἀγίου φρέατος. Κάκεισε ἄπτοντες κηρὸς καὶ ἀσπαζόμενοι τὸ ἅγιον φρέαρ, ὑπαντᾷ τούτους ὁ πατριάρχης εἰς τὴν πύλην τὴν μεγάλην τὴν εἰσάγουσαν ἀπὸ τοῦ ἀγίου φρέατος, ἐν ᾧ τόπῳ εἰς προσκύνησιν τίθεται ὁ τί-

VARIE LECTIONES.

⁴⁰ ποιήσει — ὁμῶν em. R., cod. ποιή. ⁴¹ πύλης cod.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(23) Illi nempe tachygraphicis notis excipere debebant sermonem ab imperatore pronuntiatum; vid. paulo post B 9.

(24) Cod. ποιή. Non dubito id compendium esse formulæ usitatæ: πολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεὸς τὴν

βασιλείαν ὑμῶν. Auctor apographi, Draudius, dederat ποιήμα. In Latinis dedi aliquid, quod ἐπαμφοτερίζει, et illum simul atque hanc conjecturam exprimit.

μιος σταυρός. Καὶ δὴ τοῦ πατριάρχου θυμιῶντος ἅμα ἀπὸ τοῦ τύπον τοὺς δεσπότες, ἀσπάζονται αὐτὸν, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται διὰ τῆς ἐκεῖσε εἰσφερούσης πύλης πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ βήματος. Ἐκεῖσε γὰρ οἱ τῆς συγκλήτου πάντες ἴστανται μετὰ καὶ τῶν βασιλικῶν καὶ τοῦ κουβουλείου, ἐπευχόμενοι τοὺς δεσπότες. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχονται εἰς τὰ τὰ ἅγια θύρια. καὶ ἄπτουσι κηρούς κατὰ τὸ εἰωθὸς, καὶ τὰ ἐξῆς κατὰ τὸν τύπον τελοῦσιν. Καὶ εἴθ' οὕτως παραλαμβάνει ἀπὸ χειρὸς τοῦ καστρησίου ὁ πατριάρχης τὸν θυμιπτόν, καὶ ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ θυμιᾷ ἡ βασιλεὺς πέριξ τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ εἴθ' οὕτως διὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ βήματος ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε μικρῶν ἁγίων θυρῶν ἐξέρχονται οἱ δεσπότες ἅμα τοῦ πατριάρχου ἕως τῶν πορφύρων κίωνων, καὶ ἐκεῖσε ἀποχαιρετίζουσι τὸν πατριάρχην, τοῦτον ἀσπαζόμενοι. Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης εἰσέρχεται εἰς τὸ βῆμα ἐκτελέσων τὴν τριτοέκτην· οἱ δὲ δεσπότες εἰσέρχονται ἐν τῷ μητατωρίῳ, καὶ μετὰ τὴν τῆς τριτοέκτης ἀπόλυσιν ἀνέρχονται μυστικῶς διὰ τοῦ ἐκεῖσε τοῦ μητατωρικοῦ κοχλιοῦ εἰς τὰ κατηχούμενα, καὶ διὰ τῶν διαβατικῶν εἰσέρχονται μυστικῶς ἐθριγευόμενοι ὑπὸ τε τῶν μαγαθιτῶν καὶ τῆς ἑταιρείας εἰς τὸ θεοφύλακτον παλάτιον· οἱ δὲ τῆς συγκλήτου πάντες καὶ οἱ τοῦ κουβουλείου καὶ οἱ βασιλικοὶ ἄνθρωποι μετὰ τὴν τῆς τριτοέκτης ἀπόλυσιν ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε, ἔχου ἀπὸ τῆς ἁγίας Σοφίας, ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια. Διὰ γὰρ τὸ εἶναι τὴν ἡμέραν τούτην παγανὴν εἰς τὴν ὑποστροφὴν οὐ ἐθριγεύουσιν οὗτοι τοὺς δεσπότες.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, τῶν τιμίων σταυρῶν μελλόντων ἐξίτηναι τῇ μέσῃ ἑβδομάδι τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς.

Ἰστέον, ὅτι τῇ τρίτῃ Κυριακῇ τῆς ἁγίας μ', ἔχου ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας, μετὰ τρίτην ἢ καὶ ἕκτην ἡμέραν τοῦ ἔθρου, ἐξέρχονται οἱ τίμιοι καὶ ζωοποιοὶ τρεῖς σταυροὶ, καὶ ἀποτίθενται ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ, καὶ εἴθ' οὕτως ὑπὸ τοῦ πρωτοπάπα βαλσαμιζόμενοι προτίθενται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰς προσκύνησιν πάντων (25), καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἔθρου ἀνοίγει τὸ τῆς νέας ἀναβάσιον, καὶ ἀνέρχεται ὁ τῆς νέας κληρὸς, καὶ ἅμα τοῦ βασιλείου κλήρου τοῦ παλατίου παρίστανται ψάλλοντες τὰ συνήθη σταυρώσιμα. Καὶ ὅτε κελεύουσιν οἱ δεσπότες, εἰσέρχονται καὶ ἀσπάζονται τοὺς τιμίους καὶ ζωοποιούς σταυρούς. Εἴθ' οὕτως ἀπερχόμενοι καθέζονται ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου εἰς τὴν συνήθη καὶ καθημερινὴν προέλευσιν. Καὶ ὁ μὲν εἰς ἀιρόμενος ὑπὸ τοῦ διάκονος τῆς νέας καὶ ὀψικευόμενος ὑπὸ τοῦ ταύτης κλήρου, κατέρχεται καὶ προτίθεται ἐν τῇ αὐτῇ Νέᾳ ἐκκλησίᾳ. Ὁ δὲ ἕτερος ἀιρόμενος καὶ βασταζόμενος ὑπὸ τοῦ παπίου τοῦ Μεγάλου παλατίου, φοροῦντος αὐτοῦ σκαραμάγγιον καὶ σαγιὸν ἀληθινόν, ὀψικευόμενος ὑπὸ τοῦ βασιλείου κλήρου καὶ τοῦ πρωτοπάπα τῆς Δάφνης τοῦ Ἁγίου

dum ab ipso ex more incensantur, osculo pacis venerantur. Tum pergunt per portam ad dextram plagam bematis; ubi senatorii omnes et palatini ministri et cubicularii astant dominis benedicentes. Hi per sacras fores cancellorum ingressi accendunt cereos, ut mos est, et cætera quoque ex ritu peragunt. Tandem acceptum e manu castrens patriarcha thuribulum tradit imperatori. Hic totam circa sacram mensam incensat; et tum exeunt domini a dextra bematis una cum patriarcha per minores, quæ ibi sunt, sacras fores, et usque ad porphyreticas columnas procedunt ambo. Ibi autem valedicunt et osculum pacis impertiunt patriarchæ. Et hic quidem redit in bema, tritohectem, id est officium inter tertiam et sextam horam peragendum, peracturus; domini autem intrant in metatorium, et illinc post absolutionem vel finem tritohectes ascendunt mystice vel clam arbitris et cum intimis amicis et custodibus per cochleam e metatorio ad catechumenia ducentem; et denique per diabatica vel tectas porticus redeunt in palatium, quod Deus custodiat, stipati a maglabitibus et hetæria. Senatorii autem omnes et cubicularii et palatini ministri post absolutam tritohectam abeunt illinc, id est e sancta Sophia, ad sua quisque. Pagana enim cum sit illa dies [id est solemniter et solemniter indictæ processioni non dicata], non comitantur dominos in palatium redeuntes.

317 CAPUT XI.

Observanda, quando cruces efferentæ sunt media septimana sanctæ Quadragesimæ.

Dominica sanctæ quadragesimæ tertia seu, quod idem est, tertia a festo orthodoxiæ et restitutarum sacrarum imaginum, post tertium sextumque canticum canonis matutinarum expromuntur sanctæ et vivificæ tres cruces [e sede et basi sua in palatio] et deponuntur in [ejusdem] sceuophylacio, et deinceps balsamiatæ vel inunctæ a protopapa proponuntur in ecclesia [palatii seu nea] vulgari omnium adorationi. Post absolutum autem orthrum seu officium matutinum recluditur anabasiū [seu gradus, per quos ad catechumenia ascenditur,] neæ [seu Novæ in palatio ecclesiæ], et ascendit illuc neæ clerus una cum olerio palatino; et astant canentes consueta staurusima seu cantica in laudem crucis. Domini, si lubet, intrant [in ecclesiam palatii novam et venerantur sanctas et vivificas cruces; deinde digressi resident in chrysotriclino consuetæ quotidianæ processioni gratia. Trium autem illarum crucium una quidem a diacono neæ sublata descendit [e catechumeniis neæ], comite clero ejusdem neæ seu Novæ ecclesiæ, et exponitur in ea-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(25) Dominica tertia quadragesimæ seu jejunii quadragesimalis, quod incipit a Dominica Orthodoxiæ dicta, Græcis appellatur σταυροπροσκύνησις,

(vid. Du Cange h. v.) et κυριακή τῆς προσκυνήσεως, quia Græci tunc propositam publice in ecclesiis crucem adorant.

dem ipsa Nova ecclesia. Altera vero sublata a papia magni palatii, qui scaramangium et sagum purpureum corpore gerit, et stipata a clero palatino et a protopapa S. Stephani Daphnes et a diatariis palatii, omnibus illis cereos gestantibus, permeat per heliacum [seu solarium] et chrysotriclinum, et illinc porro ablata exponitur adorationi totius senatus in lausiaco ad sinistram, coram porta euoterii [vel sacelli] S. Basilii. Ubi postquam satis adorata fuerit, aufertur rursus a papia in eodem comitatu, et exponitur in palatio Daphnes in templo, quod ibi est, S. Protomartyris Stephani [illius nempe, qui primus martyrum omnium supremum supplicium subiit]. Altero die ejusdem septimanæ post factas missas exit papias et tollit eam crucem e S. Stephano, et profert eam in magnam ecclesiam S. Sophiæ. Tertia nempe crux e sacro palatio non effertur. Parasceve autem seu sexta feria ejusdem mediæ in sancta Quadragesima septimanæ, post absolutionem nonæ [odæ scilicet officii circa nonam horam cantari soliti], **III** infert rursus papias sanotam crucem e S. Sophia in sacrum palatium. Similiter quoque næ clerici inferunt rursus alteram crucem e sua ecclesia eodem die atque tempore. Proxima autem Dominica intra tertiam et sextam odam orthri reponuntur rursus cruces a protopapa et sceuophylace in eodem, quo prius asservatæ fuerant, custodiaro vasorum, prius bene probeque extersæ.

CAPUT XII.

Observanda, quando domini lotum ad blachernas eunt.

Parasceve seu feria sexta mane procedit seu convenit scaramangiis indutus totus senatus in blachernis extra portam palatii ibi loci, ubi domini appellere cum dromonesolent. Pariter induti scaramangiis intrant domini in dromonem una cum privato sui corporis ministerio et logotheta dromi et protosecretis et præfecto supplicationum, hetæriarcha et drungario vigiliæ. Appellunt autem ad portam, ad quam senatus eos exspeolat; et primi quidem magistri, patrioii et officiales extra portam a dextra parte viæ, qua domini transeunt; ad sinistram vero regia stant sellaria [seu equi sellati et ad inequitandum accincti]. Proceres, ubi dominis prope fiunt, adorant humi procidentes; domini autem stipati a præpositis cubiculi et maglabilis, basilicis et hetæria, intrant in ecclesiam [S. Dei genitricis] per viam, quæ illuc duoit. Dominos per portam extimam ingressos subsequuntur magistri, patrioii et officiales. In propylæo seu anteportali autem ecclesiam excipit dominos sceuophylax [seu custodiarus vasorum et sacrarum reliquiarum in ea sede repositarum] cum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(26) Habebant imperatores Græci balneum domesticum et procul dubio plura in magno palatio, quæ quotidie aut sæpius pro more istius nationis frequentarent. Blachernense igitur illud tantummodo ceremoniæ causâ, ex vetere ritu, semel per annum, aut certe oppido raro (ut ad balneum, quod haud vulgarem sanctimoniam utentibus adderet, et benedictionem prosperitatemque largiretur, quas propter etiam infra p. 320, τὸ ἔργον

A Στεφάνου καὶ διαταρῶν τοῦ παλατίου, πάντων κηρούς βροταζόντων, διέρχεται διὰ τε τοῦ ἡλιακοῦ καὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ ἀπαγόμενος προτίθεται εἰς προσκύνησιν πάσης τῆς συγκλήτου ἐν τῷ λαυσιακῷ ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει πρὸ τῆς πύλης τοῦ εὐκτερίου τοῦ Ἁγίου βασιλείου, καὶ μετὰ τὴν ηροσκύνησιν πάλιν βρατάζεται παρὰ τοῦ παπίου, δηλονότι ὀψικευόμενος ὑπὸ τῶν προειρημένων, καὶ ἀποτίθεται ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Δάφνης ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πρωτομάρτυρος Στεφάνου. Καὶ τῇ δευτέρᾳ τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος μετὰ τὸ γενέσθαι μίνσας ἐξέρχεται ὁ παπίας, καὶ αἶρει τὸν σταυρὸν ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ ἀποφέρει αὐτὸν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ὁ δὲ ἕτερος σταυρὸς ἐναπομένει ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ. Ἰστέον, ὅτι τῇ παρασκευῇ τῆς αὐτῆς μέσης ἑβδομάδος τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐνάτης εἰσάγει ὁ παπίας τὸν τίμιον σταυρὸν ἐν τῷ ἱερῷ παλατίῳ. Ὁμοίως καὶ οἱ τῆς νέας κληρικοί εἰσάγουσιν καὶ αὐτοὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὸν ἕτερον σταυρὸν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐνάτης. Καὶ τῇ Κυριακῇ μετὰ τρίτην εἴτε καὶ ἕκτην ψῆδὴν τοῦ ὄρθρου ὑπὸ τοῦ πρωτοπάπα καὶ τοῦ σκευοφύλακος ἐκμασσομένοι κατατίθενται ἐν τῷ αὐτῷ σκευοφυλακίῳ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν, τῶν δεσποτῶν ἀπίοντων λούσασθαι ἐν Βλαχέρναις (26).

Τῇ παρασκευῇ ἔωθεν προέρχεται ἅπασα ἡ σύγκλητος ἀπὸ σκαραμαγγίων ἐν βλαχέρναις ἔξω τῆς πόρτας, ἐν ᾧ τῷ ὄρμῳσιν οἱ δεσπότες οἱ δὲ δεσπότες εἰσέρχονται ἀπὸ σκαραμαγγίων εἰς τὸν δρόμονα μετὰ τῆς οἰκείας αὐτῶν θεραπείας, τοῦ τε λογοθέτου τοῦ δρόμου καὶ τοῦ πρωτοασκηκρίτου καὶ τοῦ ἐπι τῶν δεξίων μετὰ τοῦ ἑταιριάρχου καὶ τοῦ δρουγγαρίου τῆς βίβλας. Ὁρμῶσιν δὲ εἰς τὴν πόρταν, ἔνθα ἡ σύγκλητος τοὺς ἐκδέχεται. Οἱ δὲ μάγιστροι καὶ πατρίκιοι καὶ ἀφφικιάλιοι ἔξω τῆς πόρτης τῷ δεξιῷ μέρει τῆς βασιλικῆς διόδου δέχονται τοὺς δεσπότες, ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ Ἰσταντι τὰ βασιλικὰ σελλάρια. Καὶ ἐν τῷ πλησιάζει πρὸς αὐτοὺς τοὺς δεσπότες πίπτουσι προσκυνούντες. Οἱ δὲ δεσπότες δριγυεῖσθαι ὑπὸ τε τῶν πραιποσίτων τοῦ κουδοκλείου καὶ τῶν μαγλαβιτῶν, βασιλικῶν τε καὶ τῶν τῆς ἑταιρείας, ἀπέρχονται διὰ τῆς ἀπαγούσης ὁδοῦ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. Ἰστέον, ὅτι, τῶν δεσποτῶν εἰσιόντων τὴν πόρταν, κατακολουθοῦσιν ὀπισθεν ὅς τε μάγιστροι καὶ πατρίκιοι καὶ ἀφφικιάλιοι. Ἐν δὲ τῷ προφυλακίῳ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας δέχεται αὐ-

λοῦσμα appellatur) adibant. Quod si fieret, quibuscum ceremoniis fieret, hic exponitur. De balneo isto Blachernensi vid., si tanti est, inepti Græculi commentum, quod habent notæ Alemanni ad Procopium p. 83. Nam præter ipsius rei absurditatem impingit homo quoque in chronologicas rationes. Balneum illud Blachernense diu post Justinum fuit conditum.

τούς ὁ σκευοφύλαξ μετὰ θυμιατοῦ καὶ ὁ τῆς ἐκκλη-
σίας κληρὸς, ὀψικέδοντες αὐτούς. Καὶ δὴ τῶν δε-
σποτῶν εισιόντων εἰς τὸν νάρθηκα, περιβάλλοντα
τὰ χρυσοπερίκλειστα σαγία, καὶ ἄπτουσι κηρούς,
καὶ διέρχονται διὰ μέσης τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς
σωλαίας, καὶ πάλιν ἄπτουσι κηρούς ἕξω τῶν ἁγίων
θυρῶν, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον,
καὶ ἀσπάζονται τὴν ἁγίαν ἐνδυτὴν Ἰστέον; ὅτι, τῶν
δεσποτῶν εὐχομένων εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, ἢ σύγκλη-
τος καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου καὶ οἱ βασιλικοὶ διέρ-
χονται καὶ ἴστανται εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἁγίας σο-
ροῦ. Εἴθ' οὕτως διέρχονται διὰ τοῦ πρὸς ἀνατολὴν
δεξιῦ μέρους τοῦ βήματος καὶ τοῦ σκευοφυλακίου,
καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἁγίας σοροῦ,
καὶ οἱ μὲν βασιλικοὶ ἴστανται ἀριστερᾷ τῆς βασιλι-
κῆς προόδου, οἱ δὲ μάγιστροι καὶ πατριχοὶ δεξιᾷ
ὡς πρὸς τὰς πύλας. Οἱ δὲ δεσπόται ἄπτουσι κηρούς
κατὰ τὸ εἰωθὸς εἰς τὰς βασιλικὰς πύλας τῆς ἁγίας
σοροῦ, καὶ εἰσέρχονται, καὶ εὐθὺς κλείουσι τὰς
αὐτῶν πύλας κουβικουλάριοι· (βαρβάτοι γὰρ ἐκεῖσε
οὐκ εἰσέρχονται, εἰ μὴ οἱ τοῦ κουβουκλείου μόνοι·)
οἱ δὲ δεσπόται πάλιν κατὰ τὸ εἰωθὸς ἄπτουσι κη-
ρούς ἔμπροσθεν τοῦ ἁγίου βήματος, καὶ εἰσέρχονται
καὶ ἀσπάζονται τὴν ἁγίαν ἐνδυτὴν, καὶ λαμβάνει ὁ
πρῶτος βασιλεὺς θυμιατὸν παρὰ τοῦ πραιποσίτου,
καὶ θυμᾶ περιξί τῆς ἁγίας τραπέζης. Εἶτα ἐκβάλ-
λουσι τὰ τούτων σαγία, καὶ λαμβάνει ὁ πρῶτος
βασιλεὺς παρὰ τοῦ πραιποσίτου τὸ ἀπὸ ταυνοπτέ-
ρων ῥιπίδιον (27), καὶ φιλοκαλεῖ περίξ τῆς ἁγίας
τραπέζης, καὶ ἐξέρχονται τοῦ βήματος, καὶ ἀπέρ-
χονται ἀπὸ δεξιᾶς εἰς τὴν ἐπίσκεψιν, καὶ ἄπτουσι
κἀκεῖσε κηρούς καὶ προσκυνοῦσιν. Καὶ ἀπὸ τῶν
ἐκεῖσε ἀπέρχονται ἕξω τοῦ μητατωρικίου, ἐν ᾧ ἢ
εἰκὼν τῆς Θεοτόκου καὶ ὁ ἀργυροῦς Ἴδρωται σταυρὸς,
καὶ ἄπτουσι κἀκεῖσε κηρούς, καὶ εἰσέρχονται εἰς
τὸ μητατώριον (28), καὶ εἰ κελεύουσι, σκεπάζονται.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(27) Inter instrumenta sacra erat quoque flabel-
lum, e tenuibus membranarum, item sindone, pennis
quaque pavoninis factum (unde ῥιπίδιον ταυνοπτέ-
ρον et κύκλος ταυνοπτερος appellatur), quo diaconus
aut unus astant aut duo ad altaris singula la-
tera singuli astantes diaconi muscas, dum sacra
fiebant, abigerent, aut alias pulverem de sacris
endytis decutiebant. Clemens Constit. apostol. VIII,
12: δύο διάκονοι ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν τοῦ θυ-
σιαστηρίου κατεχέτωσαν ἐξ ὑμίνων λεπτῶν ῥιπίδιον,
ἢ πτερόν ταῶνος, ἢ ὀθόνης ἢ ἑρέμα ἀποσοβεῖτωσαν
τὰ μικρὰ τῶν ἵσταμένων ζῶων, ὡς ἂν μὴ ἐγγρι-
πτονται εἰς τὰ κύπελλα. Pontificale Haberti p. 111: ἄλλοι
δύο τῶν διακόνων λαβόντες ῥιπίδια ἴσταν-
ται ἐξ ἑκατέρου μέρους τῆς ἁγίας τραπέζης ἐκ πλα-
γίων καὶ ῥιπίζουσιν ἐπάνω τῶν ἁγίων μετὰ πάσης
εὐλαβείας, ὥστε μὴ καθῆσθαι μυῖαν ἢ τι τοιοῦτον
τῶν ζωιδίων. Quia igitur imperatores cum in Græca,
tum in Latina Ecclesia qualitatem diaconorum aut
subdiaconorum gerebant: quapropter etiam illis lice-
bat in tribunam intrare, epistolam publice præle-
gere, instratum altaris mutare et alia talia laico
non permessa peragere, ut alio loco demonstratum
fuit: licebat ipsis quoque, ut nostro hoc e loco
patet, flabellum tenere, eoque sacram mensam
purgare; vid. Du Cange v. ῥιπίδιον, et ad Alexiad.
pag. 346, Vales. ad Ammian. Marcell. p. 578, Ma-
billon in Museo Italico pag. XLVII. Emendemus

thuribulo; clerus autem ejusdem ecclesiæ subsequi-
tur in obsequio. Domini narthecem ingressi saga
auro prætextata induunt, accendunt cereos, trans-
eunt per mediam partem ecclesiæ et præter solem,
ubi rursus extra sanctas fores accensos cereos de-
ponunt. Inde intrant in sanctum thysiasterium seu
sacrificatorium, et venerantur osculo sacram endy-
tam vel altaris instratum. Interea vero, dum domini
sacro in bemate [vel tribunali] devotione sua defun-
guntur, transeunt senatus et cubicularii et basilici
in narthecem sanctæ sori [vel conditorii sacri amic-
tus B. Virginis], ibique se in series suas collocatos
tenent. Devotione peracta, transeunt domini per
dextram 319 versus orientem partem bematis et
per sceuophylacium, et intrant in narthecem sanctæ
sori, stantibus in via, qua transeundum ipsis est,
ad sinistram quidem basilicis seu imperialibus ho-
minibus, ad dextram autem magistris et patriciis,
respectu ad portam basilicam ejus sacelli habito.
Ad has basilicas fores sanctæ sori accensos figunt
domini cereos pro more, et tum [in navim sori]
intranant. Ingressis autem, protinus claudunt illam
portam cubicularii. Barbati enim illuc non ingre-
diuntur, sed tantummodo cubicularii. Ibi rursus
extra sanctum bema cereos accendunt, ut mos est, et
tum intrant in bema, veneranturque sacram endytam
osculo. Primus autem seu supremus imperator thu-
ribulum a præposito nactus circumcirca incensat
sacram mensam. Eo facto, exeunt domini sua saga,
traditque præpositus majori domino flabellum e
pennis pavoninis factum, quicum ille sacram men-
sam circumverrit. Eo facto, exeunt e bemate, et abe-
unt a dextra parte ad episcepsin [seu visitationem at-
que adorationem sacrarum B. Virginis reliquiarum]
et ibi quoque accendunt cereos et [reliquias] ador-
rant. Illinc procedunt usque ad metatorium, in quo

hac occasione locum Anastasii in Nicolao I, p. 210:
et ripidia duo [sic leg. pro vulgato et repidis duobus]
in typo pavonum [id est picta, ut caudæ pavonine
instar referrent] cum sculis [id est tabulis, tesseriis
pretiosi metalli quadratis aut rhomboideis] et diversis
lapidibus pretiosis. Ab his flabellis nata esse,
quibus domicelle nostræ sese parant et ludunt,
liquet. Habebant imperatores Græci assidentes sibi
dormientibus puellas, quæ ventum agitarent et
muscas abigerent, quod ex Alexiade pag. 254,
patet: τὴν παιδίαν θρασάμενον τὴν τὸν ἀέρα
ἀναρρίπίζουσαν καὶ πόβρω ποι τοὺς κώνωπας
ἀσώθουμένην τοῦ τῶν βασιλέων χρωτός.

(28) Μητατώριον, Cod., ut sæpius. Ita solent novi
Græci pro μητατώριον, omissa littera finali: quem
librarii nostri morem præsertim in secundo volumine
religiose expressi. Nihil frequentius illi quam καρφίον,
σιλέντιο et talia. Sic in specimine nostri codicis
ære expresso est καταπερίσσεια pro κατὰ περίσ-
σειαν, λαβδαρέω pro λαβδαρέων. Paulo ante p. 315
habebamus γραδέλιον. Infra p. 337, habebimus
χλανίδιον pro χλανίδιον, p. 348, κλητωρολόγιον, p. 380,
καρφίον et κυνοστομαίον et σπιθαμαίον, p. 381,
εἰς Συρία. In glossis nomicis Labbei est παρα-
βλέτιο pro παραβλέτιον. Apud cl. Corsinum in
libro de notis Græcorum p. 36, est APXΩ pro
APXΩN, super ω et ad ejus latus ducta linea
circumflexa, quæ ipsissimum est v. Nam litteram

imago Dei Genitricis et argentea crux exstant; in cuius aditu quoque, priusquam ingrediantur, cereos accendunt. Ingressi autem deinceps in metatorium, si quidem cupiunt, infulantur. Tenendum, eo in loco, in quo subsistunt domini preces ad Deum facientes, ibi subsistere quoque, qui hactenus eos comitati fuerant, mediæ heræriæ homines post bona verba dominis dicta. Transeunt porro domini per narthecem, quos venerantur secunda vice magistri et patricii et officiales; et ascendunt domini per cochleam, et ulterius pergunt ad apodyta [vel vestiarium exutorium, ubi a loturis vestes deponuntur]. Interea vero dum hæc fiunt, ordinant sese, qui prius a domino eum in finem abscesserant, basilicæ a dextram sinistramque partem foras paraptera [sive alas aut substructiones laterales] ad apodyta ducentes, dominisque per se medios transeuntibus bona precantur. Domini autem stipati a cubiculo et maglabitibus et magna heræria intrant in paraptera ad apodyta ducentes. Illinc autem egressos comitati aliquantulum, subsistunt post bona verba dominis dicta ma-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

istam in codicibus mestis quoque circumflexo representant. Idem Corsini Appendice ad laudatum opus pag. 28, observat, in Inscriptionibus *Psychario* pro *Psycharion* reperiri. Infra p. 342, est Ἀποχαδδᾶ pro Ἀπουχαδδᾶν. Apud Du Cangeum Gl. Gr. p. 1111. παραμιά pro παραμίαν, Ubique prostat forma Ἀμερουμνῆ vel Ἀμερουμνῆ, quæ lectio nata est ab illis, qui non intelligebant, circumflexum et vice accentus ibi fungi et litteram deficientem v repræsentare. Nam plena et recta forma est Ἀμερουμνῆν, *Amer Mumnin*. Ex hoc canone multa possunt veterum auctorum et marmorum loca emendari, corrupta non tam antiquis ab librariis, et lapidariis, quam a typographis et editoribus nostris, qui compendium scripturæ veteris non percipiunt. Non enim vitium faciunt qui litteram omittunt more sui temporis universaliter, sed illi, qui non addunt in libris typorum ope expressis, in quibus omitti talia non solent. Videbor aliquibus ipsa mihi dicam scribere et in aliis facinus meum improbare. Et profecto aliam instituissem viam, si mihi contigisset hunc librum secundo edere; jam vero cum primus edam e membranarum, quæ gemellas non habere creduntur, legem mihi scripsi eam, ut sequeretur earum exemplum, quod mutet deinceps venturum aliquis editor. Ego vero et illorum et superiorum temporum mores ex auctoritate membranarum religiose reddere volui debuique. Bene enim novi, Græcos hodiernos N finale non in scribendo tantum, sed etiam in sermone omittente; neque novo id exemplo, sed veteres quoque sic consuevisse. Unde enim Latini vocum Græcarum terminationes in ων ultima littera mutilassent, nisi patres eorum, *Æoles* et *Dores*, id eos docuissent? *Plato*, *Amphilruo*, item *statio*, *generatio* dicunt et similia. Sunt enim hæc more Græca; ut a στατός fit στατίων, ita a γενεράτος fit γενερατίων. Neque v finale solummodo, sed etiam c in terminatione ης et ος omittentur. Nihil frequentius apud Lupum Protospatham, quam *Maniaci*, *Stratigo*, *Patricio*, *Anatolico* et talia in nominativo efferre. Sic omnes Lupi ætate loquebantur et scribebant, et ex antiqua traditione loquuntur et scribunt adhuc Itali et Hispani *Paolo*, *Nicolao*, *Domingo*, etc. In tabula XVIII tomi I Monumentorum veterum Ciampini p. 35, habetur in area 23 imago S. Bartholomei, qui trunculatur, cum inscriptione, ὁ

Ἰστίον, ὅτι ἐν ᾧ τόπων ἴστανται οἱ βασιλεῖς ἐπευχόμενοι, ἴστανται οἱ τῆς μέσης ἐταιρείας, καὶ αὐτοὶ ἐπευχόμενοι. Καὶ ἐξιόντες διέρχονται διὰ τοῦ νάρθηκος, καὶ πάλιν δέχονται τούτους οἱ τε μέγιστροι καὶ πατρίσιοι καὶ ὄφικιάλιοι, καὶ ἀνάσειν οἱ δεσπότες διὰ τοῦ κοχλίου καὶ ἀπέρχονται. Οἱ δὲ βασιλικοὶ προαπερχόμενοι ἴστανται δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ ἔξω τῶν εἰσαγόντων παραπτέρων εἰς τὰ ἀποδυτὰ. Καὶ τῶν δεσποτῶν διερχομένων, ἐπεύχονται καὶ αὐτοί. Οἱ δὲ δεσποταὶ δηριγευόμενοι ὑπὸ τε τοῦ κουδουκλείου καὶ τῶν μαγλαβιτῶν καὶ τῆς μεγάλης ἐταιρείας, εἰσέρχονται εἰς τὰ ἀπάγοντα παράπτερα εἰς τὰ ἀποδυτὰ. Καὶ οἱ μὲν τῆς μεγάλης ἐταιρείας ἴστανται εὐθὺς μετὰ ὀλίγων ἐπευχόμενοι, καὶ μετ' ἐκείνων οἱ μαγλαβίται ἴστανται, καὶ αὐτοὶ ἐπευχόμενοι, καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ κουδουκλείου, καὶ αὐτοὶ ἐπευχόμενοι εἰς τὸ εἰσάγον ἐνδότερον μονόθυρον, καὶ ἔξωθεν τοῦ μονοθύρου ἴστανται οἱ πριπόσιτοι καὶ αὐτοὶ ἐπευχόμενοι. Οἱ δὲ δεσπότες ἀπέρχονται ἐν τοῖς ἀποδυτοῖς, καὶ ἀποδυόμενοι περιβάλλοντι τὰ χρυσᾶ τούτων λέντια (29), καὶ

Βαρθόλομο κρεμασθεὶς ἐπὶ σταυροῦ τελειοῦται. Et sic ipsi quoque veteres Græci haud raro c omittent, ut ex ἄφνω pro ἄφνω vel ἄφανως et similibus concluditur, quorum possit immensis copia cogi, si hoc agerem; vid. ad p. 342 dicenda. Interim unum et alterum exemplum omissi v finalis in antiquis marmoribus subjungam in specimen, quomodo cum talibus procedendum sit. In Diario italico Montfauconii p. 425, legitur hoc distichon cum multis aliis:

Τοῦ Διὸς Ἀλκμήνης τε γόνον τιμαῖσιν ἔδω
υἱὸς Λαοθενοῦ στήσεν ἄγαλμα τόδε

C In primo horum versu littera ultima non vitio lapidarii, sed ex more vetusto abest, lectori Græce callenti suppletum relicta. Id idem censendum de inscriptione Herodis Attici, qua Triopium dedicavit; in qua v omissum viros doctos in errorem implicuit, ut v. 6:

Ἰόφρακα ται Τριόπειαι ἐν ἀθανάτοις ἀλέγησθον.

Ita enim legendus ille locus est. In ejusdem dedicatione statuæ Regillæ v. 34, ἀνασσα legitur pro ἄνασσαν et v. 43, μετ' pro μὲν, ubi v omissum dexteras et prudentia legentis tacite supplere debet, non lapidarium criminari, ut neque librarium, qui *Anchialo vastavit* pro *Anchialon* exaravit. V. Script. Hist. Aug. T. I, p. 848, et II, 377. Rectum id est, sive librario tribuas, qui Palatinum codicem exaravit, lineam transversam n significantem omittenti, sive dialecto plebeia, quæ in ipsa pronuntiatione n et m et s finalia omittentur. Sciant talibus inscriptiones et tabula Pentingeriana. *Ad Capsum Juliam* pro *ad Capsum J. Corintho*, *Epidauro*, *Pireo*, quæ perinde sæculi Theodosiani alicui *Decimi* tertii, quo revera exemplum illud membranae, quod adhuc hodie superest, Colmaris ex antiquiore codice efformatum fuit, esse possunt. Nam frustra laborat V. D. demonstrare, Theodosiani sæculi membranas et litteras esse illas, e quibus tabula prodit primum, iterumque nuperrime Viennæ Austriacæ. Textus ipse quidem forte Theodosium ejusve potius agrimensores habet auctores, at illud exemplum absque controversia est recentius; quod ipsa facies litterarum monstrat, exacte similis illi, qua monachi ante hæc quatuor sæcula membranas exarabant.

(29) Sunt quas veteres *lineas paragaudas* appellabant. Notus locus Codicis Theodosiani: *Nemo vtr*

εισέρχονται εἰς τὸ ἅγιον λουῖσμα. Ἰστέον, ὅτι προ-
εισέρχονται τῶν δεσποτῶν οἱ πραιπόσιτοι μετὰ καὶ
τινων τοῦ κουβουκλείου καὶ κουβικουλαρίω βαστα-
ζόντων τὰ φατλία, ἅπερ ἄπτουσι οἱ δεσπόται εὐχό-
μενοι. Καὶ πρὸ τοῦ κολύμβου πλησίον τῆς εἰσαγού-
σης θύρας τῷ δεξιῷ μέρει ἴστανται οἱ πραιπόσιτοι
καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου μετὰ τῆς μυστικῆς θερα-
πειᾶς τῶν δεσποτῶν, τοῦ τε βαλνιάρτου καὶ τοῦ
πρωτεμβαταρίου (30). οἱ δὲ λοιποὶ λουῖσται τῶν
βλαχερνῶν ἀριστερὰ τῶν δεσποτῶν ἴστανται. Καὶ
τῶν δεσποτῶν εἰσιόντων, λαμβάνουσι κηροὺς παρὰ
τῶν πραιποσίτων καὶ ἄπτουσι, καὶ προσκυνοῦντες
τὰς ἀργυρᾶς ἀγίας εἰκόνας τὰς ἐν τῷ κολύμβῳ,
διέρχονται τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ κολύμβου. Ἐν δὲ τῷ
αὐτῷ δεξιῷ μέρει τοῦ κολύμβου ἴστανται δύο κκ-
πιστήρια, ἐν οἷς διερχόμενος ὁ βασιλεὺς, παρὰ
τοῦ πραιποσίτου λαμβάνων ἀλειπτὰ ἰδίαις χερσὶ
τοῖς κκπιστηρίοις ἐντίθησι, εἶτα ἄπτουσι οἱ δε-
σπόται κηροὺς εἰς τὴν πρὸς ἀνατολὴν κόγχην, ἐν
ἧ καὶ ἡ ἀργυρᾶ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἐπὶ τῆς φιάλης
ἴσταται. Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκείσε ἀπέρχονται ἀριστερὰ,
ἐν ᾗ ἡ τῆς χειρὸς τῆς Θεοτόκου ἐκτύπωσις ἐν τῷ
μαρμάρῳ ἐκτετύπεται, καὶ διὰ ἀργυρᾶς περιφε-
ρείας περικλείεται (31), καὶ ἄπτουσι κάκεισε
κηροὺς, καὶ οἰκείᾳ χειρὶ εἰς τὸ ἐκείσε κκπιστή-
ριον ὁ πρῶτος βασιλεὺς ἐντίθησιν ἀλειπτόν, ἐκ τοῦ
πραιποσίτου τοῦτο δεχόμενος. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐκείσε
ὑποστρέφοντες οἱ δεσπόται, εἰσέρχονται εἰς τὸν
ἅγιον Φωτεινὸν εἰς τὸν ἐνδότερον θόλον, καὶ ἀπαρ-

gnæ hetæriæ homines; aliquando ulterius comitati
subsistunt maglabitæ, et hi quoque fausta dominis
omprecati, denique cubicularii subsistunt, neque
hi absque piis votis, haud procul a monothyro [seu
porta singulari] ad apodyta ducente; 320 tandem
præpositi ante hanc singularem portam subsistunt,
etiam hi piis votis dominos prosecuti. Domini autem
intraunt in apodyta, vestibisque depositis, induunt
aurea sua lintea. Quo facto, intrant in sacrum la-
vacrum. Sed prius illuc introeunt regii præpositi et
aliqui de cubiculo et nonnulli cubiculariorum, quo-
rum hi cereos illos gestant, quos accendere solent
domini devotionem ibi suam facientes. Consistent
hi præpositi atque cubiculenses, et qui ad privatum
corporis domini ministerium pertinent, item bal-
nearites seu balneator et protembatarius seu embatæ,
id est solii balnearis, inspector, a dextra parte prope
fores, per quas intratur, ante colymbum seu labrum
vel lacum: reliqui autem Iustæ vel lotores palatii
blachernarum stant a sinistra parte dominorum.
Ingressi domini accipiunt cereos a præpositis, quos
accendant, et adorant colymbi seu labri aut nata-
torii sacras argenteas imagines, et per dextram ejus
regionem transeunt. In illa ipsa vero colymbi dextra
regione stant duo thuribula, in quæ imperator, dum
transit, suis ipse manibus odoramenta, quæ a præ-
posito acceperat, injicit. Deinde accensos figunt ce-
reos imperatores in concha orientale, in quam etiam
argentea Deigenitricis imago super phiala stat.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

*auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis para-
gaudas.* Lampridius in linea aurum memorat p. 972,
t. I, Scr. H. Aug.: *In linea autem aurum milli
etiam demeritum judicabat* [Alexander Severus],
cum asperitati etiam adderetur rigor, vid. ibi doct.
interpretes et ad T. II, p. 452 et p. 231, ubi *man-
tilibus aureis semper straxisse* dicitur Gallienus. Apud
Nostrum infra p. 359, habemus χρυσοῦ ἐγγελ-
ριον, *orarium vel sudarium aureum*, aureis filis in-
textum. S. Audoenus in Vita S. Eligii I, 15. *lineas
metallico gemmas appellat: Habebat quoque zonas ex
auro et gemmis complas, nec non et bursas elegantior
gemmatas, lineas vero metallo rutilas, orasque sar-
carum* [f. leg. *saramancarum* aut *saranicarum*] *auro
operatas.* Jam antiquissimis Herodoti temporibus
erant lintea aurea manuciola in usu, ut ex ejus I. II,
c. 122 patet, ubi ex Ægyptiorum traditione refert,
regem Psammethichum in regnum Plutonis vivam
descendisse, κάκειθι συγκυβεῖν τῇ Δήμητρι· καὶ
τὰ μὲν νικῆν αὐτὴν, τὰ δὲ ἐσοῦσθαι ὑπ' αὐτῆς καὶ
μιν κάλιν ἀπικέσθαι δῶρον ἔχοντα παρ' αὐτῆς
χειρόμακτρον χρύσεον. [Δινόχρυσά τὰς vestes
Græcis audiunt; vid. Theoph. p. 270] et χρυ-
σοῦφαντα; vid. p. 320.

(30) *Protembatarius* est, qui τὰς ἐμβάταις vel
ἐμβάσι, solis balnearibus præest. Nam ἐμβάτας et
ἐμβάδας et ἐμβάσεις ἀπὸ τοῦ ἐμβαίνειν τοὺς λουο-
μένους appellant Græci, *descensiones* Latinis dictas;
vid. Salmas. ad Scr. II. Aug. t. I, p. 691. Du Cange
Gl. Gr. h. v. Ἐμβαδὸν [nisi potius ἐμβαδῶν aut
ἐμβατον aut ἐμβατῶν] est Constantino Porphyr. in
Vita Basilii Macedonis p. 201, phiala, lacus mar-
moreus, qui manantem et salientem et siphone
aquam excipit. Vox *phiala* (unde nostrum *fiola*) est,
bene Græca. Veteres dicebant πύελος. Tales lacus,
in quibus lavantes narent et se abluerent, veteres

πυέλους et μάκτρας appellabant. Corrigan hac oc-
casione locum Polybii, qui Valesio negotium crea-
vit. Est in Excerptis Peiresc. p. 142, eumque ad-
scribam, ut existimo legendum esse: τῆς τῶν Ἀν-
τιγονέων πανηγύρεως ἐν Σικυωνί συντελουμένης καὶ
τῶν βλακειῶν ἐχόντων τὰς τε κοινὰς μάκτρας,
(communis usus mactras seu grandes lacus,) καὶ
πυέλους (solia) ταύταις παρακειμένας, εἰς ἅς οἱ
κομφότεροι τῶν ἀνθρώπων εἰώθασιν κατ' ἰδίαν ἐμβαλ-
νεῖν εἰ ταύταις ποτέ (aut εἰς ταύτας εἴποτε) τις
καθίη [nempe ἐαυτὸν] τῶν περὶ τὸν Ἀνδρωνίδα ἐν
reliqua.

(31) Sic solent novi Græci, ut imagini Mariæ Vir-
ginis dextram manum argenteam porrectam et ex-
tra superficiem picture eminentem addant, ut in-
telligitur e Gerlachi Itinerario p. 63, cujus verba
hæc sunt: *Circa altare in choro* [seu tribuna] *picti
conspiciuntur sancti Gregorius, Basilus, Chryso-
stomus, vultu macilento: item Nicolaus Damascenus
et alii doctores Ecclesie. In summo super omnes emi-
net ὁ παντοκράτωρ sive J. C. cum duobus discipu-
lorum suorum. Semper in tabulatis chori* [super fo-
ribus, quibus sanctarum nomen est] *ad dextram
conspicitur imago τοῦ παντοκράτορος sive D. J.
Christi cum argentea manu, e qua laminæ et mas-
sulæ argenteæ, integros homines, nec non brachia,
manus, pedes et alia membra referentes pendent. In
medio stat imago Detparæ cum puerulo Jesu, dextra
quoque manu argentea dives, e qua pariter tales lam-
inæ et massulæ argenteæ flaque aurea dependent.
Ad sinistram stant imagines mulierum, quæ speciem
plorantium præbent, e quibus etiam donaria suspendi
solent.* Conferat cum his qui volet illos, qui de
donariis veterum scripserunt, et neget deinceps, si
audebit, Christianismum Græcorum esse veterem
paganismum idolorum mutato nomine.

Illinc abeunt ad sinistram, ubi manus Deiparæ marmore expressa sui exhibet formam, argenteo margine circumsepta. Cereos et ibi accendunt: et primus seu major imperator propria manu aleiptum seu suffimentum in thuribulum, quod ibi adest, injicit, a præposito traditum nactus. Illinc revertentes domini, ingrediuntur in sacellum S. Photini, quod est in interiore tholo. Illinc degressi accensos sunt cereos coram marmorea imagine Deiparæ, quæ sanctis suis e manibus ipsa effundit hagiasma seu aquam benedictam. Post accensos ibi cereos accipit præpositus traditam a balnearia sacramentum seu sacrum lixivium, et dominis communicat. Hi suis manibus eo sese cruciatim signant, et lavantur, egressis cæteris. Loti exeunt in minorem exteriorem tholum, positisque suis linteis, induunt alia auro intexta. Protombatarius autem seu solii magister stans coram colymba facit benedictionem; **321** quæ dum dicitur, introducunt iustæ a sinistra colymbi parte duodecim bastactas seu aquigerulos, qui postquam transierunt coram inferiore concha orientale, ordinant sese in stationem in dextra regione colymbi. Quo intrantes domini subsistunt, et primus maximusque imperator dat singulis bajulis singulos aureos nummos. Debet autem præpositus manum cujusque bastactæ seu bajuli prius in eam formam composuisse, ut cum decore atque gratia nummum inditum a domino accipiat. Post finitam hanc nummorum elargitionem atque distributionem sanctificat protombatarius lacum natalorium sua cruce, et cum eadem porrigit dominis e colymba hagiasma seu sanctificatam aut benedictam aquam. Domini, hagiasmate accepto, intrant in colymbum, et dum sit extensa, immergunt sese ter; dein exeunt e colymbo et ascendunt in apodyta, rursusque suis solitis vestibus amici exeunt cum mystico seu privato sui corporis ministerio. Dum vero exeunt domini per portam singularem, coram qua paulo ante dicebamus solere præpositos fausta dominis apprecantes subsistere, atat ibidem quoque gerocomus hospitalis Eugenii, impertiens dominis prætereuntibus eulogias seu benedictiones. Dominis autem apud quemque ordinem eorum, quos in apodyta ingressuri fores stantes reliquerant, prætereuntibus, incipiunt hi se quoque simul commovere et coram abeuntibus dominis præcedere eo ex loco

A χόμενοι ἄπτουσι κηρούς ἔμπροσθεν τῆς μαρμαρίνης εἰκόνης τῆς Θεοτόκου, ἥτις ἐκ τῶν τῆς αὐτῆς ἀγίων χειρῶν προχεῖ τὸ ἅγιασμα. Καὶ μετὰ τὸ ἄψι τοὺς κηρούς λαμβάνει τὴν ἅγιαν στακτὴν ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ βαλνιάρτου, καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς δεσπόταις. Οἱ δὲ δεσπόται οἰκείαις χερσὶν ἑαυτοὺς ἐπισφραγίζουσι, καὶ ἐξίοντες λούονται. Καὶ μετὰ τὸ λούσασθαι ἐξέρχονται εἰς τὸν ἐξώτερον μικρὸν θόλον, καὶ ἀλλάττοντες τὰ τούτων λέντια περιβάλλονται ἕτερα χρυσοῦφανα. Ὁ δὲ προτεμβατάριος ἰστάμενος πρὸ τοῦ κολύμβου, λέγει τὴν εὐχὴν. Ἰστέον, ὅτι, τῆς εὐχῆς λεγομένης, οἱ λούσται εἰσάγουσιν τὰ ἱβ' βαστακτὰ (32) ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ κολύμβου, καὶ διέρχονται πρὸ τῆς κάτω ¹² ἀνατολικῆς (33) κόγχης, καὶ ἴστανται εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ κολύμβου. Οἱ δὲ δεσπόται εἰσιόντες ἴστανται, καὶ ὁ πρῶτος βασιλεὺς ἐπιδίδωσιν ἐκαστῶν τῶν βαστακτῶν ἀνὰ νομίσματος ἑνός. Χρῆ δὲ τὸν πραιπόσιτον τὴν χεῖρα τοῦ βαστακτοῦ προεστρεπίζειν (34) πρὸς τὴν τῆς βασιλικῆς δωρεᾶς ὑποδοχὴν. Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς διανομῆς ἀγιάζει μετὰ τοῦ σταυροῦ ὁ πρωτεμβατάριος τὸν κολυμβον, ἐπιδιδούς τοῖς δεσπόταις ἀπὸ τοῦ κολύμβου ἅγιασμα μετὰ τοῦ αὐτοῦ σταυροῦ (35). Οἱ δὲ λαμβάνοντες τὸ ἅγιασμα εἰσέρχονται εἰς τὸν κολυμβον, καὶ τῆς ἔκτενοῦς γινομένης, καταδύουσι τρίτον, καὶ ἐξερχόμενοι ἀνέρχονται ἐν τῷ ἀποδύτῳ, καὶ ἀμφιασθέντες κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐξέρχονται μετὰ τῆς μυστικῆς αὐτῶν τάξεως. Ἰστέον, ὅτι ἔξω τοῦ μονοθύρου, ἐν ᾧ ἴστανται οἱ πραιπόσιτοι ἐπευχόμενοι τοὺς δεσπότας, ἴστανται ὁ τῶν Εὐγενίου γηρωκομος, ἐπιδιδούς τοῖς δεσπόταις διερχομένοις τὰς εὐλογίας. Γῶν δὲ δεσποτῶν διερχομένων, συγκινουσι προπορευόμενοι τῶν δεσποτῶν, ἀφ' ὧν τόπων ἴστανται, οἱ τοῦ κολουβου κλειοῦ καὶ οἱ μαγλαβίται καὶ τῆς ἑταιρείας. Οἱ δὲ δεσπόται εἰ μὲν κελεύουσιν ἵππεῦσαι καὶ ἀπλθεῖν εἴτε ἐν τῇ πηγῇ, εἴτε ἀλλαχοῦ, τοῦτο ποιούσιν· εἰ δὲ μήγε, εἰσερχόμενοι εἰς τὸν δρόμονα εἰσέρχονται εἰς τὸ παλάτιον, ἧ καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου βούλονται, ἀπέρχονται.

prætereuntibus eulogias seu benedictiones. Dominis autem apud quemque ordinem eorum, quos in apodyta ingressuri fores stantes reliquerant, prætereuntibus, incipiunt hi se quoque simul commovere et coram abeuntibus dominis præcedere eo ex loco

VARIÆ LECTIONES

¹² κάτω conj. R., κατὰ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(32) Aut sic positum fuit pro τοὺς ἱβ' βαστακτὰς, **D** bajuli, aut τὰ βαστάκτα sunt idem atque τὰ βαστάκτρα, *vecles*, quibus res deferuntur (v. ad p. 267 dicta). Posteriore modo si explices, habebit metonymia locum, *instrumentum* pro *utente* nominans. Hi bajuli possunt jam esse aut aquigeruli, qui aquam in lacum congerunt aut egerunt, νεροφόρους Græcis dictos, *vid.* du Cange v. *Aquarius*, aut qui corpus Augusti et Augustæ deferunt in lecticis, aut mulos lecticarios agunt, et in universum τῇ βασταγῇ sarcinas imperiales et impedimenta sacra onerant, exonerant, curant, observant; *vid.* de bastagis et bastagariis Guther. p. 730, du Cange Gl. Lat. h. v. et Vales. ad Ammian. Marcell., p. 83, ubi βασταγὴν exponit « *sarcinalia principis jumenta.* »

(33) Ita est in membranis. Sed leg. aut κάτω ἀνατολικῆς aut κατὰ ἀνατολήν. Incertus quodnam horum amplecterer, prius arripui in Latinis.

(34) *Ad aurum nempe cavatis dexteris accipiendum*, ut ait Amm. Marcell. p. 16 (19) ed. Lindenbr. Alias enim protenso vestis sinu accipiebant oblata.

(35) Ergo crux illa sicerat formata, ut in summo extremo haberet parvam patinam nonnihil cavam, qua aqua hauriretur. Russi a Græcis docti talem patinam adhuc adhibent in lustratione aquæ diæ Luminum, ut ex allato Angli cujusdam loco pag. 6 horum Commentariorum constat, qui nostrum hunc egrægie illustrat et conferri meretur.

et statione, quam quisque obtinet, primi cubicularii e sua, tum maglabitæ, tandem hetæriæ ascripti, e suis quique stationibus. Illinc porro, si placet, avehuntur domini in equis ad pegam [id est ad palatium peganum et Deiparam fontis], aliove, quo libuerit; quodsi vero equitare noluerint, aut alio quo ire libuerit, abeunt.

ΚΕΦΑΛ. ΠΓ.

Ἔσα δεῖ παραφυλάττειν ἐν παγανῇ Κυριακῇ, ἢ ἐν ἄλλῃ κοινῇ ἡμέρᾳ, μελλόντων τῶν δεσποτῶν ἀπίεσαι εἴτε εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, εἴτε εἰς ἕτερον ναὸν εὐξασθαι.

Πρὸ μιᾶς ἡμέρας δίδοται μανδάτα τῷ πραιποσίτῳ καὶ τῷ κατεπάνω τῶν βασιλικῶν, τῇ ἑωθεν ἔλθειν ἅπαντας ἀπὸ σκαραμαγγίλων, ὁπόθεν ἂν κελεύσωσιν οἱ δεσπότες ἰπεύσειν. Καὶ τῇ ἑωθεν προέρχονται ἅπαντες ἀπὸ σκαραμαγγίλων, καὶ εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι μετὰ τοῦ κουβουκλείου, εἴτε ἀπὸ τὸν καθαλλάριον, εἴτε ἀπὸ τὴν τοῦ Κυρίου ἐκκλησίαν, εἴτε ἀπὸ τὸν ἱππόδρομον, εἴτε ἀπὸ τὸ τζουκνισδῆριον, εἴτε ἀπὸ τῆς Δάφνης. Ἀπὸ τούτων γὰρ τῶν εἰσοδῶν εἰώθασιν αἱ ἰπεύειν οἱ δεσπότες.¹³ Οἱ δὲ δεσπότες ἐξέρχονται ἀπὸ σκαραμαγγίλων φοροῦντες καὶ τὰ τούτων σπαθία, καὶ δηριγεύμενοι ὑπὸ τε τῶν πραιποσίτων καὶ τοῦ κουβουκλείου ἰπεύουσιν. Οἱ δὲ πραιπόσιτοι καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου καὶ αὐτοὶ ἰπεύοντες προπορεύονται τῶν δεσποτῶν. Οἱ δὲ μαγλαδίται καὶ οἱ βασιλικοὶ πάντες ἄνθρωποι μετὰ σκαραμαγγίλων καὶ σπαθίων εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστος προπορεύεται τάξιν. Οἱ δὲ μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι καὶ ὀφφικιάλιοι ὁπίσθεν τοῦ ἄρματος μετὰ τοῦ δρουγγαρίου τῆς βίγλης καὶ τοῦ δρουγγαρίου τῶν πλοίμων, ἐπικολουθοῦσι τοῖς δεσπότης. Καὶ δὴ τῶν δεσποτῶν ἀπίόντων εἰς τὸν ναὸν καὶ τῶν ἱππων ἀποβαινόντων, τίθενται ἐσθλὰ, δηλονότι τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχοντογεννημάτων βασταζόμενα, εἴτε ἐν τῷ προπύλαιῳ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, εἴτε ἐν τῷ νάρθηκι, καὶ ἐν τούτοις καθίζονται οἱ δεσπότες, καὶ ὑπὸ τῆς μουσικωτέρας τῶν κοιτωνιτῶν τάξεως κυκλεύμενοι πρὸς τὸ μὴ ῥαδίως τῶν¹⁴ πολλῶν ὀρεῖσθαι, ἀλλά σσουσιν ἄπερ φοροῦσιν ὁποδήματα, περιβαλλόμενοι στρίκτα. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἐκκλησίας καὶ οἱ πραιπόσιτοι περιβάλλοντα τὰ αὐτῶν σαγία. Καὶ εἴθ' οὕτως ἀνιστάμενοι καὶ τὰ ἑαυτῶν χρυσοπερίκλειστα περιβαλλόμενοι σαγία, ἔρχονται πρὸς τὰς βασιλικὰς πύλας, καὶ ὑπὸ τῶν πραιποσίτων λαμβάνουσι κηρούς, καὶ ἀπευχαριστοῦσιν τῷ θεῷ διὰ τῆς τρισσῆς μετ' αὐτῶν προσκυνήσεως. Καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται, καὶ διέρχονται διὰ μέσου τοῦ ναοῦ καὶ τῆς σωλαίας, καὶ ἰστάμενοι ἔξω τῶν ἁγίων τοῦ βήματος θυρῶν πάλιν λαμβάνουσιν ἑτέρους κηρούς παρὰ τῶν πραιποσίτων, καὶ ὁμοίως ποιοῦσιν. Ἐἶτα εἰσερχόμενοι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἀσπάζονται τὴν τὴν ἁγίαν ἐνδυτήν. Ἐἴθ' οὕτως λαμοάνει ὁ πρῶτος βασιλεὺς ἐκ χειρὸς τοῦ πραιποσίτου τὸν θυμιατὸν καὶ ἀλειπτὰ, καὶ οἰκείῃ χειρὶ ἐπιτιθεῖς τῇ ἀνθρακίᾳ¹⁵ (36) θυμῖ πέρειξ τῆς

A

CAPUT XIII.

Observantia, quando in Dominica pagana aut alia die communi domini volunt aut ad SS. Apostolos aut ad aliud aliquod templum devotionis peragenda causa ire.

Præcedente die dantur mandata præposito et catepano basilicorum, ut altero mane omnes in scaramangiis illuc conveniant, unde domini decreverunt et edicunt exequiare. Itaque conveniunt omnes in scaramangiis statim mane, et præpositi una cum cubiculo e palatio prodeunt, sive ad caballarium [id est catadromum vel domitorium equorum], sive ad Domini Ecclesiam, sive ad circum, sive ad tzucanisterium [id est aream exercendæ equestris pilæ], sive ad Daphnen. Ab his enim ad palatium aditibus solent imperatores, quando exequiant, semper avehi, ipsi autem domini procedunt in scaramangiis, gestantes spathas suas, et in obsequio præpositorum et cubiculi caballicant, præpositis nempe atque cubiculo in equis dominos præeuntibus; at maglabitæ et basilici omnes homines cum scaramangiis et spathis, suo quisque in ordine, præambulant. Magistri tandem, proconsules patricii et officiales, itemque drungarius vigiliæ et drungarius ploimorum seu classiariorum sequuntur dominos pone armatum seu spatharocandidatos scutigeros, proximos dominorum satellites. Domini itaque ad ecclesiam delati descendunt ex equis, et resident in illis sellis, quas attulerunt et aut in propylæo istius templi, aut in narthece, deposuerunt archontogennemata seu nobiliores valeti juvenes. Sic considentes eos circumstat facta velut testudine, et impedit, ne a vulgo conspiciantur, intimus cœtonitarum ordo; intereaque domini pone hoc quasi velum mutant, quos gerunt, calceos, et induunt stricta. (Ibidem quoque, in narthece puta, induunt præpositi sua saga.) Calceati surgunt domini, et induunt auro septa sua saga, et accedunt ad portam basilicam, ubi cereos a præpositis accipiunt; quibus cum ter Deum adorant. Eo facto, intrant per eam portam in ecclesiam, transeunt per eam mediam et per soleam, et consistunt extra sacras bemalis fores, ubi rursus accipiunt a præposito cereos alios, quibus cum eosdem ritus devotionis, quos cum præcedentibus, peragunt. Dein sacrum in sacrificatorium intrant, ubi sacram endytam osculo venerantur. Dein accipit maximus imperator e manu præpositi thuribulum, et suffimenta suis ipse manibus imponit prunis ardentibus, sacram mensam circumcirca incensat, eoque facto, rursus reddit

VARIÆ LECTIONES.

¹³ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἄνευ σκαραμαγγίλου καὶ χιῶματος πρῶτ' ἐδ' ἐκκλησίᾳ ἀποστόλων οὐχ ἰπεύσει. ¹⁴ ὑπὸ τῶν ed. ¹⁵ ἀνθραξ eod. pro ἀνθρακίᾳ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(36) Cum in membranis reperirem ἀνθραξ, quod non esse ἀνθραξ, carbo, et sensus et de-

fectus accentus monstrabant, liquebat mihi litteram ultimam non simplicem, sed compositam

præposito thuribulum, et transil[per bema] ea parte, qua eum exire congruit. Tandem his peractis, si volunt in eo templo prandere, fit illud ; **323** sin minus, redeunt equitantes in palatium eodem ordine, quo, ut diximus, illinc in templum pariter equitantes excesserant. Si in Quadragesima domini volunt abire ad ecclesiam, tunc fit metastasimum, seu indicitur discedendi e curia et negotiis curialibus venia, quo tempore tritobecte in lausiaco, et quidem in oraculo S. Basilii, quod ibi est, canitur. Data licentia, abeunt omnes illuc, unde futurum est, ut domini exequent. Congregatis, inscendunt domini in equos, et abitur. Mensis Martii die nono celebratur memoria SS. Quadraginta Martyrum, dominis in eorum ecclesiam venientibus, eodem ritu, qui observatur, quando domini ad ecclesiam aliquam urbanam caballicant, et quem modo exposuimus. Kalendis mensis Julii celebratur memoria SS. Anargyrorum, dominis ad venerabilem eorum ecclesiam, quæ est in vico Paulini, prout placuerit, sive in equis, sive in dromone, pergentibus. Ordo et series processionis est ut supra. Notandum tamen de hoc festo præterea, quocumque tandem modo domini in vicum Paulini pergant, sive in equis, sive in dromone, semper eos scaramangis uti ; deinde hoc, dominos, postquam coram sacris cancellorum foribus devotionem suam cum cereis peregerint, in bema quidem non intrare (id enim eo die fieri mos non est), sed coram cancellis sacras SS. Anargyrorum reliquias adorare, et post accensus ibi fixosque cereos in exaerum seu atrium exire, ubi conscendunt in equos et reditum ad palatium instituunt ; sive jam in equis redeant, sive in dromone. Sæpe autem fit in hac quidem processione, ut cum proceribus in palatio blachernarum epulentur, et sic demum vespere in palatium redeant. Mensis Julii die vigesimo septimo similiter peragitur memoria S. Pantaleomonis, dominis in venerabilem ejus ecclesiam, quæ est in monasterio vel tractu Narsetis, caballicantibus. Quodsi vero dominis placuerit navi illuc ire, fit ordo atque series in hunc modum : Mane procedit totus senatus et cubiculum in scaramangis in tractum vel monasterium Caniclei dictum, et imperator e palatio intrat in imperialem dromonem cum privato suo ministerio et logotheta [dromi] et protosecretis, magistro supplicationum et hetæriarcha

A ἀγίας τραπέζης, εἶτα ἐπιδίδωσι τῷ πραιποσίτῳ τὸν θυμιατόν. Διέρχεται δι' οἴου μέρους ἀρμόξει τοῦτον ἐξίνααι. Καὶ εἰ μὲν κελεύσωσιν οἱ δεσπόται ἐκίσει γεύσασθαι (37), γίνεται τοῦτο καθὼς βούλονται. Εἰ δὲ μήγε, ἀπὸ τῶν ἐκίσει ἰππεύοντες ὑποστρέφουσιν κατὰ τὴν προειρημένην, ὡς ἔφαμεν, τῆς προόδου τάξιν εἰς τὸ παλάτιον. Ἰστέον, ὅτι, εἰ ἐν τεσσαρακοστῇ κελεύσωσιν ἀπίνααι οἱ δεσπόται ἐν ἐκκλησίᾳ, ἀπὸ τῆς ψαλλομένης τριτοῦκτης ἐν τῷ λαυσιακῷ ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἀγίου Βασιλείου, γίνεται μεταστάσιμον, καὶ ἀπέρχονται πάντες, ὅπου δεῖ τοὺς δεσπόται ἰππεῦσαι. Καὶ εἰθ' οὕτως ἰππεύουσιν οἱ δεσπόται καὶ ἀπέρχονται. Μηνὶ Μαρτίῳ θ' ἰστέον, ὅτι κατὰ τὸν προβρόθηθέντα τύπον τῆς ἀφίξεως τῶν δεσποτῶν ἐν ταῖς ἀγίαις ἐκκλησίαις ταῖς ἐν ταῖς πόλεσι ἐπιτελεῖται καὶ ἡ μνήμη τῶν ἀγίων μ' Μάρτυρων, τῶν δεσποτῶν ἀπίόντων ἐν τῷ ἀγίῳ αὐτῶν ναφ. Μηνὶ Ἰουλίῳ α'. Ἰστέον, ὅτι ὁμοίως ἐπιτελεῖται καὶ ἡ μνήμη τῶν ἀγίων Ἀναργύρων (38). Τῶν δεσποτῶν ἀπίόντων εἰς τὸν σεβάσμιον αὐτῶν ναὸν εἰς τὰ Παυλίνου (39), ἀπέρχονται οἱ δεσπόται, κελεύουσιν ἑφιπποὶ, κελεύουσιν πλοῖ. Τὰ δὲ ἐξῆς τῆς προελούσεως ἐπιτελεῖται, καθὼς προεῖρηται. Ἰστέον, ὅτι οἱ δεσπόται ἀπίόντες εἰς τὰ Παυλίνου καὶ πλοῖ καὶ ἑφιπποὶ μετὰ σκαραμαγγίλων ἀπέρχονται. Ἰστέον, ὅτι μετὰ τὸ εὐξασθαι μετὰ τῶν κηρῶν τοὺς δεσπότας ἔμπροσθεν τῶν ἀγίων θυρῶν, εἰθ' οὕτως προσκυνοῦσιν τὰ ἅγια λείψανα, ἄπτοντες κηροῦς, καὶ ἐξερχόμενοι ἔξω εἰς τὸ ἐξάερρον, ἐκίσειν ἰππεύουσιν, καὶ ὑποστρέφουσιν ἐν τῷ παλατίῳ, κελεύουσιν ἑφιπποὶ, κελεύουσιν πλοῖ. Πολλὰκις δὲ συνεσιῶνται τοῖς ἄρχουσιν ἐν τῷ παλατίῳ τῶν βλαχερνῶν, καὶ δειλῆς εἰσέρχονται εἰς τὸ παλάτιον. Ἰστέον, ὅτι ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐκ εἰσέρχονται οἱ δεσπόται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον. Μηνὶ Ἰουλίῳ κζ', ἰστέον, ὅτι ὁμοίως ἐπιτελεῖται καὶ ἡ μνήμη τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος (40), τῶν δεσποτῶν ἀπίόντων εἰς τὸν σεβάσμιον τοῦτου ναὸν εἰς τὰ Ναρσοῦ. Εἰ δὲ βουληθῆ ὁ βασιλεὺς ἀπελθεῖν πλοῖ, γίνεται ἡ ἀκολουθία καὶ ἡ τάξις οὕτως. Πρωτὶ προέρχεται πᾶσα ἡ σύγκλητος καὶ τὸ κουβούκλειον ἀπὸ σκαραμαγγίλων εἰς τὰ Κανικλείου, καὶ ὁ βασιλεὺς εἰσέρχεται ἀπὸ τὸ παλάτιον εἰς τὸν βασιλεῖον δρόμονα μετὰ τῆς οἰκίας αὐτοῦ θεραπείας καὶ τοῦ λογοθέτου καὶ τοῦ πρωτοασηκρήτου καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων καὶ τοῦ ἑταιρειάρχου καὶ τοῦ δρουγγαρίου τῆς βίγλας,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

seu scripturæ compendium esse, quod ἄνθρωποι ἀ interpretabar : aptius nihil inveniens ; vid. dicta ad p. 256.

(37) Græci veteres γεύσασθαι *jentare* dicebant et γεῦμα *jentaculum*, novi pro *prandere* et *prandio* adhibent ; v. Salmas. t. II, pag. 815. Hist. Aug. Palaiet. Observ. ad N. T. ad Acta XX, 11.

(38) *Anargyri* dicti sancti aliquot, et inter eos præcipue *Cosmas* et *Damianus*, qui pauperibus medicinam gratis faciebant : v. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Ricaut Etat présent de l'Eglise grecque, p. 148.

(39) In tractu, in vico, in insula Paulini dicta, vel de ædibus quondam Paulini sic appellata ; vid. Ce-

dren. p. 502, Theophan. p. 318, et ibi Goar. et Du Cange CPI. Christ. I. IV, p. 184. [Anargyrorum templa Dei Genitrici et Blachernis proxima erant. Wagnereck. ad sanctorum Cosmæ et Damiani Vitam p. 28.] Templum hoc erat in ipsi Blachernis seu suburbio sic dicto. In dictione εἰς τὰ, quando hoc sensu debet accipi, subintelligitur οὐκ ἄνευ vel συνοικία vel simile quid.

(40) Fuit et hic sanctus medicus ; vid. Menolog. Basil. t. III, ad diem Julii 27. Script. post Theophan. p. 269, ubi dicitur Romanus *Lecapenus* ipsius nomini ecclesiam et monasterium condidisse, vid. Du Cange CPI Christ. IV, p. 173 fine.

καὶ ἐξέρχονται οἱ δεσπότες εἰς τὰ Κανικλείου. Ὁρμώντων δὲ τῶν δεσποτῶν ¹⁶, δέχονται τούτους οἱ τε μαγλαβῖται καὶ οἱ τῆς ἑταιρείας ἄμα τῶν πραιποσίτων καὶ τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν ἀρχοντογεννημάτων. Καὶ ἐξέρχόμενοι ἀπὸ τοῦ δρόμονος, διέρχονται καὶ ἀπλάσιν εἰς τὴν αὐλήν, καὶ ἐκεῖσε δέχονται τούτους οἱ βασιλικοὶ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἰππεύουσιν οἱ δεσπότες καὶ ἀπέρχονται μέχρι τοῦ ἔξω προπυλαίου τοῦ εἰς τὸν ἔμβολον, καὶ τῶν ἱππῶν ἐκεῖσε ἀποδάντες, ἀνέρχονται τὰ σκαλλία, καὶ διέρχονται διὰ τοῦ πρὸς ἀνατολὴν δεξιῶν μέρους τοῦ λουτήρος. Ἐκεῖσε γὰρ ἴστανται καὶ δέχονται τοὺς δεσπότες οἱ τε μάγιστροι καὶ πατρίκιοι καὶ οἱ λοιποὶ συγκλητικοὶ καὶ βασιλικοὶ ἄνθρωποι, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε εἰσέρχονται οἱ δεσπότες εἰς τὸν νάρθηκα, καὶ περιβαλλόμενοι τὰ χρυσοπερικλειστα σαγία, ἄππουσιν κηροῦ εἰς τὰς βασιλικὰς πύλας. Καὶ εὐθέως εἰσέρχονται καὶ διέρχονται διὰ μέσου τοῦ ναοῦ καὶ τῆς σωλαίας, καὶ πάλιν ἄππουσιν ἔξω κηροῦ τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, καὶ ἀσπάζονται τὴν ἐνδυτὴν καὶ τὴν τοῦ μάρτύρος ἁγίου κάραν (41), καὶ διέρχονται διὰ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ βήματος ἀριστεροῦ μέρους, καὶ ἐν τῷ ἐκεῖσε τετρασέρφω εἰσέρχονται, καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν ἱερέων προσφέρεται ἡ ἁγία κάρα, καὶ πάλιν μετὰ κηρῶν ὑπὸ τῶν δεσποτῶν προσκυνεῖται, καὶ ἀπ' αὐτῆς λαμβάνουσιν ἅγιον ἀπομύρισμα (42), καὶ ἐξέρχονται εἰς τὸ ἑξάερον εἰς τὸ ἐκεῖσε ἀναδενδράδιον, καὶ ἐκεῖσε σκεπαζόμενοι (43) ἐκβάλλουσι τὰ σκαρμάγγια, καὶ κολόβια περιβαλλόμενοι ὑποστρέφουσιν, κελεύουσιν ἔφιπποι, μέχρι τοῦ παλατίου, κελεύουσι πλοῖ, ὃν

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι καὶ οἱ μαγλαβῖται ἴδιον ἔχουσι χελάνδιον, καὶ αὐτοὶ προπορευοῦνται τῷ βασιλεῖ ἄπίνοντι εἰς τὸν δρόμονα.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(41) Retinui vocem *cara*, id est *caput*, in Latinis, quandoquidem Latini quoque scriptores ea utuntur; Vid. Du Cange v. *Cara*. Rhamnusius p. 133, capitulis S. Joannis portionem CPLi a Latinis expugnata Venetias pervenisse, quod olim sub Valente Cilicia in vicinia Chalcedonis, et dein sub Theodosio majore CPLin pervenerit et in Hebdomo fuerit dedicatum.

(42) Liqueur vel odor e reliquiis sanctorum exstillans. Vita Theophanis p. 9 circa fin. et p. 362, ubi de capite sancti Joannis Baptistæ apud Edessam asservato hæc narrat Theophanes: ἡ κάρα — μέχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τῶν πιστῶν προσκυνουμένη εὐωδία σωματικῆ τε καὶ πνευματικῆ τιμᾶται βλύζουσα πᾶσι τοῖς προστρέχουσι ἰάματα. Ita e sepulcro sancti Demetrii apud Thessalonicam ἀναστύλον μύρον memorat Cedren. p. 748, et Anna Comnena Alex. p. 60. Cyrilli, Gortynæ in Creta episcopi, sanguinem μύρον stillare, quod in coils spongiis excipiant, ait Contin. Theophan. p. 48. S. Nicolaus in Myris, oppido Lyciæ, ἀναβλύζει τὰ μύρα κατὰ τὸ τῆς πόλεως ὄνομα, ut perhibet Constantin. Porphyrog. de Themat. p. 16. Tales imagines ivescentes dicebantur μυροδοτεῖν, Theophan. p. 370, eoque procedebant erroris Græci, ut vel arcas humido forte in loco positas, et λιβεράς, ut ait Hippocrates, id est udas, ivescentes, pro signo haberent, intus positum sanctum esse; vid. Scylitz Curpal. p. 812, et Du Cange v. Ἀπομύρισμα Μύρον, Μνάνα et *Manna* et *Oleum S. Crucis*. Manavit hæc su-

et drungario vigiliæ. Cum his pergunt domini [per sinum Ceratenum] ad dictum monasterium Caniclei. **324** Appellentes autem ad continentem excipiunt maglabitæ, hetæria, præpositi, cubiculum et archontogennemata. Transeunt hinc in aulam monasterii, ubi eos basilici excipiunt. Illinc inscendunt domini in equos, et procedunt equitantes usque ad propylæum vel portale, quod in embolum seu porticum ducit. Ibi descendentes ex equis ascendunt per scalam, et transeunt per dextram orientalem plagam luteris seu baptisterii, ubi a magistris et patriciis reliquisque senatoriis et imperialibus hominibus excipiuntur. Illinc intrant in narthecem; ubi induti saga sua auro septa accendunt cereos in porta basilicæ, eoque facto, intrant in ecclesiam, transeunt per naum et per soleam, rursus accendunt cereos coram sanctis foribus, intrant in thysiasterium, osculantur endytam et sanctum martyris caput; tum transeunt per sinistram orientalem plagam bematis et intrant in tetraserum, quod ibi est [seu cellam quatuor seris munitam]. Illuc ipsis denuo præsentatur a sacerdotibus sancta cara seu sanctum caput; quod domini rursus cum accensis cereis adorant; et ab ipso accipiunt sanctum apomyrisma [seu destillantem rorem sanctitatis unctuosum]. Tum exeunt per atrium in anadendradium [quincuncem seu arboretum], quod ibi est, et sub testudinis ambitu exuunt scaramangia, et induunt colobia, et in hoc apparatu revertuntur in palatium, sive in equis, sive in dromone; quod posterius si fiat, eodem modo fit in abitu, atque in adventu di-

perstitio e paganismo, aut potius, ut ejus alia multa apud hodiernos paganos Græcos, Christianos dictos, remansit. Veteres enim optabant quibus bene volebant, vita defunctis, ut ex eorum tumulis largo proventu flores suave fragrantis exurgerent, per quos ipsa eorum corpora viderentur bene olere, et quibus id contingeret, eos pro hominibus habebant, qui, dum viverent, cari diis fuerint. Clare de illa persuasione testatur elegans Græca inscriptio apud Murator. Thesaur. p. 1693, cujus hæc est particula:

Ἄλλὰ σὺ, γαῖα, πῆλοις ἀγαθῆ κουφή τ' Ἀκυλίῳ καὶ δὲ παρὰ κλευράς ἀνθεα λαρὰ φύοις,
 Ὅσσα κατ' Ἀραβίους τε φέρεις, ὅσα τ' ἐστὶ κατ' Ἰνδοῦς,
 ὡς ἂν ἀπ' εὐόδμου χρωτὸς ἰοῦ σα δρόσοις
 Ἀγγέλλῃ τὸν παῖδα θεοῖς φίλον ἐνθάδε κείσθαι,
 λοιβῆς καὶ θυέων ἄξιον, οὐχὶ γόων·
 Tu igitur, terra, Aquilino bona esto et levis,
 et ad ejus latera suavis odoris fertis flores
 quæcunque apud Arabes profers, quæcunque apud
 Indos reperiantur,
 quo de corpore bene fragrantis exsudans ros
 significet, tibi jacere puerum diis carum,
 libationibus et suffimentis [aut sacrificiis], non
 lamentis dignum.

(43) Accepi de testudine, de qua supra dixi in ritibus Coronationis Augustorum, et Noster p. 322 admonet. Potest tamen sensu ordinario de infula induta accipi, quam imperatores in ingressu in ecclesiam deponabant, in exitu rursus in capite reponabant.

cium fuit. Si per sinum maris domini revertantur, intrant ipsorum ex mandato in dromonem simul cum ipsis quotquot ipsi voluerint jusserintque procerum eo die secum epulari. Mensis Septembris die vigesimo sexto similiter celebratur memoria S. Joannis Theologi, dominis eo die ad venerabilem ejus ecclesiam, quæ in dihippio est, abeuntibus. Kalendis mensis Novembris peragitur simili modo memoria SS. Anargyrorum, dominis ad venerabilem eorum ecclesiam, quæ in tractu vel monasterio Basilisci est, abeuntibus. Mensis Augusti die vigesimo nono similiter celebratur memoria decapitationis S. Joannis Præcursoris, dominis ad venerandam ejus ædem, quæ in monasterio Studii est, abeuntibus eodem ritu, quem in memoria seu festo S. Panteleemonis supra exposuimus. Nam lotus senatus in scaramangis convenit mane in monasterium Studii; magistrique et patricii et officiales stant extra portam, quæ ad mare respicit; cubiculum autem et basilicæ et maglabitæ et hetæria et archontogennemata stant in portu, ubi dromo appellit. Monachi autem illius monasterii stant in serie gemina, dextra sinistraque, ab illa inde extrema porta usque ad portum. In quo appellentes domini cum eodem comitatu et eodem ordine, quem in memoria S. Panteleemonis diximus, egressique e nave, procedunt in obsequio cubiculi et maglabitæ et heteriæ, præcedentibus monasterii Studiani hegumeno thuribulum fumans gerente et monachis cum cereis ardentibus. Dominos, ut ad eam portam appropinquarunt, in qua stant magistri, patricii et officiales, adorant hi humo procidentes, et relevati prosequuntur eos iidem. Sic præeuntes domini per atrium ascendunt et transeunt porticus quæ ibi sunt, et sic perveniunt in dextram orientalem partem narthecis, ubi saga sua auro septa induunt, et accensos figunt cereos; porroque interius una cum sacerdotibus [intra navim] pergunt, ubi rursus cereos accendunt. Quo facto, protinus fit introitus [seu initium divini officii]; præpositus thuribulum tradit imperatori seniori, qui id tenens incensat; inde pergunt ad dextram partem tribunæ, ubi caput sancti Præcursoris expositum est; quod religiose venerati exeunt in metatorium, quod ibi est, exiunt scaramangia, induunt colobia, trajectaque parte feminarum, consistunt in dextra orientali plaga hematis, accenduntque ibi cereos pro excipienda S. Evangelii lectione. Dein exeunt rursus in viridarium quod ibi est, sub quo mistum celebrant, adhibitis proceribus pro lubitu delectis, monachis interea pocula et dapes ministrantibus. Post mistum finitum surgunt, et per eadem, qua venerant,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(44) Sæpius hoc in codice τοῦ κράματος καὶ τοῦ κραματίζεω fit mentio. Est autem *κραμα* et *mixtum* dejejunctio, jentaculum, et *κραματίζεω*, dejejungere; vid. Du Cange v. *Mixtum*, ubi multa hujus significationis exempla attulit. Solebant nempe Græci jejuni ad celebrationem divini cultus et missæ præcipue accedere; quia cibum gustare

τροπον εἰρήκαμεν τὴν τούτων ἄφιξιν. Ἰστέον, ὅτι, πλοὶ ὑποστρεφόντων τῶν δεσποτῶν, ὄσους ἂν κελεύσωσιν συνεστιαθῆναι τῶν ἀρχόντων, τῇ τούτων κελεύσει συνεισέρχονται αὐτοῖς εἰς τὸν δρόμονα. Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ κς' ἰστέον, ὅτι ὁμοίως ἐπιτελεῖται καὶ ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου, τῶν δεσποτῶν ἀπιόντων ἐν τῷ σεβασμίῳ αὐτοῦ ναῶ τῷ ἐν τῷ διηπίῳ. Μηνὶ Νοεμβρίῳ α' ἰστέον, ὅτι ὁμοίως ἐπιτελεῖται καὶ ἡ μνήμη τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, τῶν δεσποτῶν ἀπιόντων εἰς τὸν ἅγιον αὐτῶν ναὸν εἰς τὰ Βασιλίσκου. Νηὶ Αὐγούστῳ κθ' ἰστέον, ὅτι ὁμοίως ἐπιτελεῖται καὶ ἡ Ἀποτομὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τῶν δεσποτῶν ἀπιόντων ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ναῶ εἰς τὰ Στουδίου κατὰ τὸν προδρόμηνα τύπον ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Τῇ ἕθθεν γὰρ προέρχεται πᾶσα ἡ σύγκλητος ἀπὸ σκαραμαγγίων εἰς τὰ Στουδίου. Καὶ οἱ μὲν μάγιστροι καὶ πατρικιοὶ καὶ ὄφφικαῖοι ἴστανται ἕξω τῆς πρὸς θάλασσαν πόρτης· οἱ δὲ τοῦ κουβουκλείου καὶ οἱ βασιλικοὶ καὶ οἱ τοῦ μαγλαβίου καὶ τῆς ἐταιρείας καὶ τὰ ἀρχοντογεννημάτα εἰς τὸν ὄρμον, ἔνθα ὁ δρόμων ὄρμα. Ἰστέον, ὅτι οἱ τῆς μονῆς ἀββάδες ἀπὸ τῆς πόρτης ἕως τοῦ ὄρμου ἴστανται στιχηδὸν δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ. Τῶν δὲ δεσποτῶν πλοὶ ἐρχομένων κατὰ τὸν προδρόμηνα τύπον τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καὶ τῆς νηὸς ἐκβάτων, δηριγεύονται ὑπὸ τε τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν μαγλαβιῶν καὶ τῶν τῆς ἐταιρείας, δηλονότι τοῦ ἡγουμένου προπορευομένου μετὰ θυμιατοῦ καὶ ἀββάδων μετὰ κηρῶν. Τῶν δὲ δεσποτῶν πλησιασάντων τῇ πόρτῃ, ἔνθα ἴστανται οἱ τε μάγιστροι καὶ πατρικιοὶ καὶ ὄφφικαῖοι, πίπτουσιν οἱ αὐτοὶ προσκυνούντες τοὺς δεσπότας, καὶ ἀνίστάμενοι συνακολουθοῦσιν ὀπισθεν αὐτῶν. Οἱ δὲ δεσπόται προπορευόμενοι διὰ τοῦ ἑξαιρέτου ἀνέρχονται, καὶ διὰ τῶν ἐκεῖσε διαβατικῶν εἰσέρχονται διὰ τοῦ πρὸς ἀνατολὴν δεξιῷ μέρους τοῦ νάρθηκος, κάκεισε περιβαλλόμενοι τὰ ἑαυτῶν χρυσοπερικλειστα σὰγια, ἄπτουσιν κηροῦς, καὶ εἰσοδεύουσιν μετὰ τῶν ἱερέων, καὶ πάλιν ἄπτουσιν κηροῦς. Ἰστέον, ὅτι εὐθὺς γίνεται ἡ εἴσοδος τῆς λειτουργίας, καὶ ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου λαβὼν ὁ πρῶτος βασιλεὺς θυμιατὸν, θυμιᾷ, καὶ δεξιᾷ τοῦ βήματος ἐρχόμενοι (κάκεισε γὰρ πρόκειται ἡ τοῦ Προδρόμου ἅγια κἀρα), ἄπτουσιν ἐκεῖσε κηροῦς, καὶ ταύτην ἀσπάζονται, καὶ ἐξερχόμενοι εἰσέρχονται εἰς τὸ ἐκεῖσε μητατώριον, καὶ ἐκβάλλουσιν τὰ σκαραμάγια, καὶ περιβαλλόμενοι κολόβια εἰσερχόμενοι ἴστανται εἰς τὸν γυναικίτην εἰς τὸ δεξιὸν πρὸς ἀνατολὰς μέρος τοῦ βήματος, καὶ ἄπτουσιν κηροῦς εἰς τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀκρόασιν. Ἐῖθ' οὕτως ἐξερχόμενοι εἰς τὸ ἐκεῖσε ἀναδενδράδιον κραματίζουσι (44) μεθ' ὧν ἂν κελεύσωσιν ἀρχόντων,

ante sumptam communionem pro magno crimine habent. Ne igitur nimis diu jejunando sese fatigent, solent, antequam ex ecclesia decedant, buccellas panis aliquot et vini poculum, seu meri, seu aqua mixti, seu aromatibus, quæ Latini sequiores *pegmenta* appellabant (vid. Du Cange h. v.), conditi et fructus horæos atque dulciaria in porticus eccle.

διακονούντων ἐπὶ τοῦ κράματος τῶν ἀββάδων. Ἄπο δὲ τοῦ κράματος ἀνιστάμενοι ἀπέρχονται δι' ἧς διήλθον ὁδοῦ εἰς τὸν δρόμονα, δηριγευόμενοι καθὼς εἰρήκαμεν.

viam remeant ad dromonem prædictis cum directione et cerimoniis.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

sia inferre, iisque sese reficere ad positas ibi longas tabulas, antequam domum quisque suam discedant. Imperatores Græci, cum adhuc essent, proceres suos in metatorio suo seu capella imperiali proposito et exhibito hoc mixto seu jentaculo expiciebant, et quando die quodam festo deberent procerum aliquos ad sacras epulas adhibere, debet tempore cramatæ Atriclinus nominatim singulos, quos secum prandere aut cœnare vellet imperator, invitare, ut ex p. 421, patet, ubi memorabilia hæc verba leguntur: δεῖ ὑμᾶς, ὦ φίλοι, ἐν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ sub regis epulis cramatæ, τοῦ κράματος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας καλεῖν εἰς συνεστίασιν τῶν βασιλέων μεγιστάνας. Hæc est brevis idea cramatæ. Jam de origine et rei et vocabuli aliquando uberius dicendum est. Ego quidem puto, crama esse reliquias, imaginem et successionem veterum agaparum. Sentit quidem aliter Joannes Belethus c. 119 Explicationis divini officii, qui mixtum hoc aut parvum prandiolum (ita appellat) perhibet metu institutum fuisse, ne acceptæ eucharistiæ quidquam cum saliva exspuant qui communicaverint, sed collutione hac oris omnia sacra probe deterga in ventriculum descendant. Digna sunt quæ hic legantur ejus verba, neque pigebit ascribere.

gravem Chrysostomum, qui, teste in ejus Vita Paladio, p. 66, πέρηνει πᾶσι μετὰ τὴν κοινωνίαν ἀπογεύσασθαι ὕδατος καὶ παστίλου, ἵνα μὴ ἀκουσῶσι τῷ σιέλῳ ἢ τῷ φλέγματι συνεκπέσωσι τι τοῦ συμβόλου.

Primi Patres Ecclesiæ.

cum viderent, neque Judæos, neque Græcos absque ritibus pontificalibus traduci suos in partes posse, indulserunt ipsis et hostiam et sacrificium et epulas sacrificiis adhærentes. Inde remansit in Ecclesia mos in templis epulandi, de quo cum aliquoties fuisset ad nostrum Ceremoniale disserendi occasio, hic oblatam non dimitemus. Adjuncta nempe erant majoribus ecclesiis, in quas solemniter procedere statis diebus solebant imperatores, palatia, aut ipsis potius ecclesiis sic intexta, ut partem earum efficerent. Erat ibi metatorium, in quo desideret imperator, quo tempore nihil ipsius præsentia opus, aut ipsi nihil in ecclesia peragendum esset, audiens hymnos et sermones, si qui recitarentur. In hoc ipso quoque metatorio crama celebrabat seu jentabat cum proceribus, antequam ex ecclesia in palatium reverteretur pransurus. Adhærebat huic metatorio triclinium, in quo aut solus, aut proceribus, quibus vellet, epulabatur, si nempe vespere in eadem ecclesia celebrare vellet et prandendi causa in palatium reverti nollet. Conf. p. 308. c. fin., 310 c. fin., 323, et alibi. Tandem erat ibi quoque Cœton seu cubiculum, dormitorium, si pernoctare in ecclesia vellet imperator. Huc respiciunt illa Nicetæ Choniatae de Andronico verba p. 175 ult.:

Ἀνεγείρας κατὰ τὸν νεῶν τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων πολυτελεῖ οἰκήματα ἑαυτῷ ἀφώρισεν εἰς ἐνοίκησιν, ἥντινα ἂν ἀφίκοιτο πρὸς τὸ τέμενος. Istius moris imperatorum in ecclesiis prandendi existant alibi quoque exempla, quorum non pauca Du Cange exhibuit in Cplis Christianæ l. ii. p. 136. quibus addo Leonem Grammaticum, apud quem p. 480, hæc leguntur: προφασισάμενος ὁ βασιλεὺς ἀπελθεῖν καὶ δεῖπνεῖσαι εἰς τὸν Ἅγιον Λάζαρον, et Joannem Diaconum in Chronico Neapolitano, p. 304: Constantinus Augustus Romam venit, — dominico die processit ad Sanctum Petrum cum exercitu suo. Omnes cum cereis exiverunt ei obviam, et obtulit super altare ipsius unum pallium auro textilem et celebratæ sunt missæ. Sabbato sequenti venit ad Lateranum, lavit et ibidem pransit in basilica Vigilii. Clerici quoque in ecclesiis convivabant, et hoc convivium κυριακὸν appellabatur, teste Phavorino, in cujus lexico hæc glossa legitur: Κυριακὸν τὸ ἐγκληρον ἐν ἐκκλησίᾳ δεῖπνον, epulum soli clero destinatum et ab eo solo celebrari solitum in ecclesia. Saxius in notis ad Landulphi historiam Mediolan. ait vestigia veterum agaparum seu conviviorum ad fovendam charitatem mutuam institutorum vestigia usque ad sæculum xiv in ecclesia Mediolanensi perdurasse, epulas nempe in ecclesiis soli clero sacra facienti indultas, amoto luxu omni et vulgi promiscui intemperantia. Solent adhuc hodie Græci epulas funebres propinquorum suorum memoriæ sacras, aut illorum martyrum natalitias, quibus ecclesia quæque dedicata est, in porticibus ecclesiæ seu in nartheco celebrare, ubi longa mensa una aut plures stant, quibus dapes imponuntur et assidetur a convivantibus. Vid. Gerlach. Itinerar. p. 206, et Ricaut, De l'état de l'Eglise grecque p. 268.

Exponendum modo est, ait, de parvo quodam pranonendum modo est ait, de parvo quodam prandio, quod fieri debet ante magnum prandium in Paschate, quando communicatum est. Statutum enim est in quibusdam ecclesiis, et ubique terrarum sic deberet fieri, ut illo die panis et vinum in ecclesia haberetur, et, cum homines communicaverint, detur statim unicuique buzea panis, priusquam redeat, et paulum vini, ne forte quidpiam de sacramento in ore remanserit, quod exspuendo facile emitti queat. Posset enim facile contingere, si non statim comederetur. Quæ sane laudata consuetudo omnibus probatur, sumpsitque originem ex institutione B. Benedicti. Instituit namque vir ille sanctissimus ob eandem causam, ut illi, qui aliis fratribus debent in prandio post communionem ministrare, aliquid prius comederent. Atque hoc quidem prandium mixtum appellant. H. T. Locum hunc cum primum pone Durandum (nam ejus Rationali subjunctus est Belethus in edit. Lugdunensi) et deinde apud Du Cangium v. Mixtum quoque legerem: non poteram satis novitatem sententiæ mirari, quæ censet, mixta fuisse ideo instituta, ut saporem et reliquias omnes sacramenti ex ore abstergeret, ejusque nihil quidquam sineret perire. Sed inveni deinceps auctorem antiquum et

329 CAPUT XIV.

Observanda in electione et ordinatione patriarchæ Constantinopolitani.

Vivis exemplo patriarcha, significat imperatque

JOAN. JAC. REISKII

A

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Ὅσα δαὶ παραφυλάττειν ἐπὶ χειροτονίᾳ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (45).

Τελευτώντος τοῦ πατριάρχου, δηλοῖ ὁ βασιλεὺς

COMMENTARIUS.

cujus verba, quoniam crama nostrum illustrant, apponam. Au bout de huit jours [ab exsequiis] on leur rend une visite de charité pour les consoler de leur perte et pour les accompagner à l'église, où il se fait des prières pour le repos de l'âme du mort. Les hommes mangent et boivent encore dans l'église tandis que les femmes renouvellent leurs lamentations ; — à la fin de la cérémonie on donne aux amis du bled et du ris bouilli, du vin et des fruits secs. Cette pratique connue par le nom de τὰ σπερμα πασσε parmi eux pour être d'une très grande antiquité, etc. Est sane, ut e dictis hactenus patet, mos antiquus, qui natalis debet cramati et agapis. Cerelech. hunc morem sic describit p. 63, cujus verba Latine reddam. Post celebratum cultum divinum et distributam Agapen fiebant exsequiæ feminæ cujusdam, id est cantabatur; quem cantum populus sæpe suo, Κύρις, ἐλέτησον interpolabat. Sacerdos dicebat preces, incensabat fructus, was passas, amygdala, legumina alia, dulciaria, in magnis lancibus in superiore parte coram tribuna exposita, interea dum Psaltes cum suis discipulis antiphonas caneret. Postremo fructus illi consecrati cum delicatissimo vino rubro inter concionem distribuiebantur. Quo facto, missæ dantæ, et discussum fuit. Dona hæc, lances inquam saturas dulciariis et vino et bellariis onustas et in memoriis martyrum aut aliorum fidelium ecclesiæ oblatas et in concione distribuendas, κωνσταντία, sportulas olim appellabant. Balsamo ad canon. 4 Apostol. : Τὰ ἐπὶ ταῖς μνήμαις τῶν ἁγίων καὶ τῶν κατοικομένων προσφερόμενα καὶ κωνσταντία λεγόμενα διὰ πολυειδῶν ὀπωρῶν κοσμούμενα τῷ θυσιαστηρίῳ προσφέρονται. Sed redeo ad inceptum de cramate sermonem. Manavit ab hoc cramate seu distributione buccellæ panis cum haustu vini aut buccellæ vino intinctæ aut cochlearis vini cum intrito vel injecto panis frusto, antequam ex ecclesia discederetur, mos laicis poculum negandi.

.

Venit tandem successu temporis etiam crama in desuetudinem, et sic factum, ut laici prorsus calice exiderent, atque pro sacramento id unum retinerent, quod Græci ἀγάπην aut ἀντίδωρον appellant, frustum panis consecrati, quod in Ecclesia Græca solet non communicantibus distribui. Cramatis quoque species est illa largitio monachorum, de qua Goarus ad Euchologium p. 715 refert solere eos die Paschatis, peractis missæ solemnibus, panes, caseum et ova in ecclesia benedicere et consistentibus in narthece ante lautiozem cibum degustanda cum benedictione apponere Ordinarie crama consistebat in frusto uno panis et haustu vini, interdum quoque addebantur τρωκτά, ficus, dactyli, amygdala, item saccharata. Menologium (apud Du Cangium Gl. Gr. p. 752) : Λαμβάνουσιν οἱ ἀδελφοὶ κλαστὸν καὶ πρὸς ἓν κρασοβόλιον ἐν τῷ νάρθηκι, καὶ πλέον οὐδὲν, accipiunt fratres crustutum et singulos cyathos vini in narthece et nihilo plus. Triodidum in Sabbato Sancto : Εὐσέρχεται ὁ κελλαρῆτης, καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς ἀδελφοῖς ἀνά κλάσμα τοῦ ἄρτου καὶ ἀνά ἓξ ἰσγάδων ἢ φοινίκων καὶ ἀνά ἓνὸς κρασοβολίου οἴνου. Huc quodammodo etiam pertinet ille mos (de quo vid. Casalium de Ritibus veter. Christian. p. 61) lac et vinum dulce mixtum

recens baptizatis dandi. Nam ut hæc refectio conclusio rituum baptismi et velut gratiarum actio sacerdotis ad baptizatum pro suscepta fide erat : sic erat quoque crama conclusio divini officii, eoque clerus profitebatur quasi populo gratum animum ob præstitam sibi operam, et hoc quasi præmium studii dabat. Si quæratur, unde panis, vinum, bellaria, totus apparatus jentaculi talis sumptus fuerit, conjicio procuratores ecclesiæ ejusque illas species e redditibus ecclesiæ comparasse : consuevisse quoque fideles portiones panis, vini, aliarum rerum secum in ecclesiam afferre, quorum partem sacerdos auferret sacrificio inde conficiendo, aliam agapæ seu antidoro aliam cramati destinatam. Transeamus nunc ad indagandam nominis etymologiam. Crama potuit vel ideo sic dictum fuisse, quod miscellaneis in speciebus et veluti in satura quadam lance consisteret : vel quod κειραμμένον id est infusum, nempe vinum, exhiberetur, aut quod misceretur, id est infunderetur in eo vinum : vel denique quod vinum daretur aqua mixtum et temperatum. Habent omnes tres etymologiæ species, sed maximam duæ posteriores. Mixtum opponi solet mero et κράμα τῷ ἀκράτῳ : vid. Du Cange v. Merus. Suadet quoque primorum Christianorum, a quibus hic mos manavit, nota sobrietas, vinum, quod in agape fidelibus daretur, aqua mixtum et ideo κράμα dictum fuisse, quod miscendum esset aqua et misceretur, idque Christianos maluisse, quam Græcorum gentilium ἀκρατον, vinum merum, quo illi in suis ἀκράτοις vel ἀκρατισμοῖς, dejectionibus, utebantur. Clare id patet e loco Justini Martyris in Apologia : Ἀλλήλους φιλήματι ἀσπαζόμεθα παυσάμενοι τῶν εὐχῶν, ἐπειτα προσφέρεται τῷ προσώτῳ τῶν ἀδελφῶν ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος καὶ κράματος. Est hic crama vinum meracum, sed aqua miscendum : propterea paulo post pro ea voce οἶνον substituit : Οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδόνασιν ἐκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαρισ[τη]θέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος. Patrocinator huic etymologiæ quoque vox εὐκρατον, de qua vid. Du Cange Gl. Gr. p. 455. Est autem εὐκρατον εὐκράς more novorum Græcorum ὡ pro γ usurpantium idem, quod ἔγκρατον et σύγκρατον. Potest tamen a vino vel maxime meraco dictum fuisse. Nam quamvis mixtum notat illud vocabulum, usurpatur tamen κεράννυειν Græcis et miscere Latinis pariter pro infundere liquorem in vas quemcunque tandem. Exemplum dedit Du Cange v. Miscere. Homerus : Ἐλαῖον θυμῆρει κεράσσασσι κατὰ κρατὸς τε καὶ ὤμων, defundens oleum super caput et humeros. Hinc κρᾶσις est novis Græcis omne vinum, merum perinde ac mixtum, et quia meri haustu solebant dejeuner, propterea κρᾶσιν πίνειν ipsis est jentari, γεύεσθαι. Gloss. Græcobarb. (apud Du Cangium v. Πίνειν) : γεύεται, ἢ γεύεται, ἢ πίνει κρᾶσιν. Consistisse autem ipsorum ἀκρατον seu jentaculum in haustu vini, patet ex loco Cinnami p. 158 sine, ubi Dionysius, Hunnorum dux, in arma suos ire et σὺν εἰρωνειᾷ πολλῇ ἀκρατίζεσθαι ἐκέλευσεν, εἰς ὕλειαν τῶν Ῥωμαίων προσιεμένους τὸ ἔκπομα, οἱ δὲ ἀναστάντες ἐπίον τε καὶ ἐν τοῖς ὄπλοις ἐγίνοντο. Unum adhuc est quod addam de versione Leibiana hujus vocabuli. Quæ etiam mihi non probatur, potuit tamen V. D., ut κραματίζεω pro confabulari acciperet, inducere usus verbi miscere apud Latinos medio ævo, quando miscere simplex idem erat atque miscere sermones ; vid. Du Cange Gl. Lat. h. v.

(45) De ritibus electionis patriarchæ CPTani multi

τοῖς θεοφιλεστάτοις (46) μητροπολίταις ψηφισασθαι ἄ τρεῖς, οἱ καὶ αὐτοῖς ¹⁷ δόξουσιν εἶναι ἄξιοι εἰς πατριάρχην. Καὶ δὴ τούτων συναθροισθέντων ἐν τοῖς κατηχουμένοις τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλῃς ἐκκλησίας (47), καὶ ψηφισάμενοι οὓς ἂν βουλευθῶσι, ἀντιδηλοῦσι τῷ βασιλεῖ τούτους, καὶ κελεύει ὁ βασιλεὺς εἰσελθεῖν τούτους (48) εἰς τὸ παλάτιον. Καὶ δὴ τούτων εἰσελθόντων καὶ στάντων ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, διδοῦσιν ἐγγράφους (49) οὕστινας ἐψηφίσαντο. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰ μὲν συλκατατίθεται καὶ ἀρεσθῆ εἰς ὃν ἂν εὐδοκῆσῃ· εἰ δὲ καὶ μήγε (50), λέγει· « Ἐγὼ

imperator Deo charissimis et Dei amantissimis metropolitit, tres ut candidatos, quos ipsi patriarchatui aptos et dignos reputent, denominent. Conveniunt ergo in catechumeniis sanctissimæ Magnæ ecclesiæ, et vota edunt sua iis, quibus visum fuerit, et electorum a se virorum nomina ad imperatorem renuntiant. Ergo convenire illos jubet imperator in palatium. Ingressi et coram domino collocati porrigunt ipsi scripto designata eorum trium, quos ipsi elegerint, nomina. Quos inter si etiam ille fuerit, quem imperator cupist, aut in quo acquiescat,

VARLE LECTIONES.

¹⁷ οἱ καὶ αὐτοῖς conj. R., οἷς αὐτοῦς cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

multa, ut Habertus in Pontificali, et Du Cange v. Μήνομα et Πρόβλησις, quos hic exscribere volo. De voce *Patriarcha* id unum adhuc noto, rependendam eam esse inde, quod ille sit ἄρχων τῶν πατρῶων, institutorum priorum rituum a majoribus ad posteros transmissorum » ἐξήγητῆς καὶ φύλαξ, *ordinator, preitor et custos*. Notum τὰ πατρια cæremonias, instituta genti cuidam aut familiæ propria notare. Plutarch. in Numa p. 24 : ἕνια τῶν Νουμᾶ πατρῶων ἀπορόθητον ἔχει τὸν λόγον. Caput nostrum de relicto illustrat, et non inutile erit conferre caput hujus ipsius secundi libri 38, quod agit de electione Theophylacti in patriarcham.

(46) Hominum sacri ordinis et Deo dicatorum hic titulus est, clericorum et monachorum. Reddidi « Deo charissimis et Dei amantissimis, » ne vim vocabuli non exhaurirem. Inest sane utraque idea. Poteram tamen posterius omittere. Græci enim quando de talibus loquuntur, θεοφιλεῖς appellant non tam ad eorum amorem erga Deum quam ad amorem Dei erga ipsos respicientes, et observavit Hæschelius ad Vitam sancti Antonii, Deum amantes θεοφίλους et φιλοθέους, a Deo amatos autem θεοφιλεῖς appellari. Quamvis enim clarum sit, θεοφιλῆς πάροδος apud Nicetam p. 32 esse « transitum Dei amantem » qui propter amorem Dei fit, et neutri opinioni repugnet analogia, favet tamen posteriori magis. Ut πορρογενῆς est » a scorto natus, » Basilicor. l. XLIX, tit. 4, c. 18, ita θεοφιλῆς « a Deo amatus. » Hoc sensu Aristides T. I, p. 48, c. fin. postas θεοφιλεῖς dixit : Οἱ ποιητῆται μόνου θεοφιλεῖς εἰσι, « soli sunt Deo » vel « diis chari, » καὶ παρὰ τούτων οἱ θεοὶ ἥδιστα δέχονται τὰ δῶρα. Pariter eundem eodem loco θεοφιλῆ et Θεῶ κεχαρισμένον appellat Alexander Trallianus V, 4, Jabocum Psychristam, medicum sic dictum, quod diæta refrigerante uteretur, μεγάλου ἀνδρός, ait, καὶ θεοφιλεστάτου περὶ τὴν τέχνην γενομένου, « cui Deus ex ingenti amore præclaram in arte medica fortunam et dexteritatem raram indulsit. » ἦν γὰρ θεοφιλῆς καὶ ἐπεικῆς ὁ ἀνὴρ καὶ Θεῶ τῷ ὄντι κεχαρισμένος. De quo loco vid. Schurtzleisch. ad Eusebii Chronicon p. 91. Olim tribuebatur ille titulus etiam imperatoribus; deinde clerus eum in peculium accepit, titulo τῶν φιλοχρίστων imperatoribus permisso. Albanasius in Apologia ad Constantium imp. σὺ δὲ, ὠθεοφιλέστατε Αὐγουστε, ζῆσαις πολλαῖς ἐτῶν περιόδοις καὶ τὰ ἐγκαινία ἐπιτελεσαις. Deinde inter alios titulos, quibus compellabatur patriarcha coram et in scriptis, erat quoque ἡ σὴ θεοφιλεῖα, ut e jure Græco Romano constat. In nostro præsentii loco datur prædicatum θεοφιλέστατοι metropolitit. In formula vero renuntiandi patriarcham, quam Du Cange Gl. Gr. p. 927 e Malaxo refert, datur iisdem prædicatum θεοφιλέστατοι; episcopis autem πανιερώτατοι; vid. paulo post ad 336 dicenda.

(47) *Magna ecclesia* est eadem atque Sancta Sophia, et quia olim sedes patriarchatus CPTani penes eam erat, dicebantur qui ad patriarchatum illum promoverentur « ad excelsum et magnum patriarchalem thronum Magnæ Christi ecclesiæ promoveri. » Sic in laudata modo formula apud Du Cangium Jeremias e metropolita Larissæ in patriarcham CPTanum sublimatur his verbis, quæ referre haud piget neque a re præsentii alienum est. Ἡ θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος τούτους τῶν πανιερωτάτων μητροπολιτῶν, θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν, τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων καὶ παντὸς τοῦ Χριστιανώμου λαοῦ προσκαλοῦνται τὴν ἀρχιερωσύνην σου ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Λαρίσσης εἰς τὸν ὑψηλότατον καὶ μέγαν θρόνον τὸν πατριαρχικὸν τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς ἐκκλησίας.

(48) Hoc primum τούτους pertinet ad *electos*, denominatos, secundum vero proxime sequens τούτους ad *electores*, denominatos. Maluisse tamen pro primo τούτου; αὐτὸν περὶ τούτου; « renuntiant ad imperatorem, se mandata perfecisse. » Quorsum enim opus erat nomina eorum in scripto exhibere, quæ jam orali relatione significasset? Nihil tamen ausus hic fui in Latinis movere, aut a Græcis discedere. De more ternos viros ad episcopatum denominandi, quorum unum primis temporibus ordinator, et deinceps imperator eligeret, agit Habertus p. 459.

(49) Syntagma patriarchale (apud Habertum p. 477 : Ὁρίσθησαν οἱ ἄρχοντες τοῦ πατριαρχείου καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐγγράφως γνωμοδοτῆσαι, καὶ προεβλήθη διὰ προστάγματος Μάξιμος. Vocem πρόσταγμα non recte accepit ibi Habertus. Est enim non, quod ipse vult, designatio nominum candidatorum patriarchatus imperatori a proceribus patriarchei scripto exhibita, sed ipsa πρόβλησις, renuntiatio ex imperatoris ore profecta, ἡ ὁμολογία τοῦ βασιλέως διὰ στόματος οἰκείου, ὡς στέργει τὸν ἐκλεγέντα παρ' αὐτῆς ἐψηφισμένον etc., ut ait Symeon Thessalonicensis apud Du Cangium v. Πρόβλησις.

(50) Apparet ex hoc capite et hoc præcipue loco, τὴν πρόβλησιν seu renuntiationem imperatoris non fuisse meram, ut Symeon Thessalonicensis vult. συγκατάθεσιν, assensionem et contestationem sææ acquiescentiæ in proposito candidato, sed pleno cum jure constitutionem ejus, quem pro suo libero arbitrio, a clero commendatum nec ne, velit jubeat patriarcham esse. Voluerunt quidem Græci sacerdotes jugum hoc dependentiæ sææ a potestate sæculari excutere, verbisque captiosus illuc viam sibi sternere studuerunt: sed æque illis atque Latinis non successit. Verba Symeonis hæc sunt. Ait imperatorem hunc Ecclesiæ honorem habere ut profiteatur ore suo, in actu renuntiationis, ὡς στέργει τὸν ἐκλεγέντα παρ' αὐτῆς ἐψηφισμένον, τὴν Ἐκκλη-

bene res habet, et renuntiat illum : quod si vero præter ibi scriptos alium aliquem patriarcham creatum velit, significat se hunc vel illum, nominatim citans, velle patriarcham creatum habere. Metropolitæ, ut par est, imperiali mandato atque optioni acquiescentibus atque cedentibus (modo dignus et aptus muneris sit a domino denominatus), fit metastasimon, vel exitur e palatio, totusque senatus et metropolitæ omnes, ecclesiastici omnes, proceres et presbyteri reliquique sacerdotes abeunt ad magnauram; quo etiam imperator in scaramangio et sago aurea prætexta septo pergit, et coram ibi astans alloquitur senatum et metropolitæ his verbis : « Divina gratia et nostra, quæ illi debetur, imperialis majestas creat hunc » [quem videtis et monstro] « virum piissimum Constantinopoleos patriarcham. » (Adest enim coram honorandus.) Acquiescunt omnes et acceptant domini iudicium, eique pia vota ingerunt, et alia significant, quæ vo-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

σαν ποιμαίνειν καταδεξάμενον, και ἐν τῇ ἀγίᾳ Τριάδι τῇ δωρησαμένη τούτῳ τὴν βασιλείαν, ἔχει [gratum et acceptum habet,] και αὐτὸς ἀρχιεπίσκοπον ΚΙΙ νέας Ῥώμης και οἰκουμενικὸν πατριάρχην, οὐ μὴν ζυεργεῖ αὐτὸν αὐτὸς, οὐδὲ δίδωσι τούτῳ τι ἀλλὰ συμφρονεῖ και ἐπακολουθεῖ τῷ ἔργῳ. Falsa sunt hæc postrema : « Non tamen in functionem et exercitium muneris enim ipse imperator immittit, neque dat ipsi quidquam, sed consentit et acquiescit rei jam antea perfectæ ab aliis, velut pedisequus pons sequens. » Si vera hæc sunt, nemini unquam ullam dignitatem sæcularem contulit imperator, sed ab ipsis honoratis arseptam tantummodo consensus suo, quem negare non potuerit, confirmavit. Eadem enim formula, qua dignitates et officia quæcunque alia conferebat : « Nostra per Deum majestas creat et renuntiat te talem vel talem, » patriarchatum quoque conferebat. Quæ mentiendi impudentia illud affirmare ad clerum pertinere, et a solo clero tribui, quod ni quis ab imperatore acceperit, nunquam obtineat; cujus collationi sola voluntas et edictum imperatoris intercedere valet. Aliquanto modestius et verius Nicephorus Gregoras I. III : Ἀρσένιος ἱερά-ται και πατριάρχης χειροτονεῖται κοινῇ τῶν τε ἀρχιερέων γνώμῃ και ψήφῳ, και τοῦ βασιλέως τὰ μέγιστα συναίνουντος και ἐπικυροῦντος, ὡς ἔθος ἐστὶ, τὴν ἀρχιερωσύνην. Recte vero addit τὰ μέγιστα quod rei caput est. Nam in voluntate et assensu imperatoris vertebatur totius negotii cardo.

(51) Solemnis formula in ordinationibus seu promotionibus ecclesiasticis, et tanti ponderis, ut absque ea ordinatio irrita et nulla sit; Habet. Pontif. p. 116. Unde apparet, apud Cedrenum p. 449 post ἐκπεφώνηται, non post ἐπίσκοπον, ponendam esse majorem distinctionem. Habet tamen Codinus aliam, cui hæc formula deest, hanc nempe : Ἡ ἀγία Τριάς διὰ τῆς παρ' αὐτῆς δωρηθείσης ἡμῖν βασιλείας προβάλλεται σε ἀρχιεπίσκοπο, ΚΙΙ., νέας Ῥώμης, και οἰκουμενικὸν πατριάρχην.

(52) A pronuntiante hæc verba debebat identidem pro varia qualitate subjecti addi character ordinandi patriarchæ quem hactenus quisque gesserit, ἱερέα aut ἱερομόναχον aut πρεσβύτερον, ἐπίσκοπον, ἀρχιεπίσκοπον, μητροπολίτην, aut denique σύγκελλον. Titulus εὐλαδέστατος erat minoribus gradibus ecclesiasticis proprius. Concil. VI, Act. 12: οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι και οἱ εὐλαδέστατοι κληρικοί οἱ ὑπὸ τὸν θρόνον τυγχάνοντες τῆς Ἀντιοχείων ἀπλευας.

(53) Verbum παρακρατεῖν significat aliquem medium interceptum a lateribus tenere, ut elabi

τὸν ὁ δεῖνα θέλω γενέσθαι. » Και τῶν μητροπολιτῶν ἐπὶ τούτῳ συγκαταθεμένων και τῇ βασιλικῇ προστάξει και κρίσει κατὰ τὸ δίκαιον ὑπεικόντων, εἰ ἄρα ἄξιος εἴη, γίνεται μεταστάσιμον, και ἀπέρχεται ἐν τῇ μαννύργῳ πᾶσα ἡ σύγκλητος και οἱ μητροπολίται πάντες και πάντες οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντες και πρεσβύτεροι και λοιποὶ ἱερεῖς. Και ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ σκαραμαγγίου, φορῶν και τὸ χρυσοπαρικλειστον σαγίον, και ἵσταται, και λέγει πρὸς τε τὴν σύγκλητον και τοὺς μητροπολίτας : « Ἡ θεία χάρις (51) και ἡ ἐξ αὐτῆς βασιλεία ἡμῶν προβάλλεται τὸν εὐλαδέστατον τούτον (52) πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. » Και αὐτὸς γὰρ ἐκείσε πάρεστιν ὁ μέλλων χειροτονηθῆναι. Και πάντων ἐποδεξαμένων, ἐπέυχονται τὸν βασιλέα, και ἄλλα, ὅσα βούλλονται, λέγουσι πρὸς αὐτόν. Εἰθ' οὕτως ὁ βασιλεὺς παραδίδωσιν αὐτὸν τῷ πραιποσίτῳ και ἀρχουσι τοῖς τοῦ κουβουκλείου και σιλεντιαριοῖς, και ὑπὸ τοῦ πραιποσίτου και σιλεντιαρίου παρακρατούμενος (53) και

noqueat. Eleganter M. Antoninus Philosoph. imp. XI, : 18 τὸ πνευμάτιόν σου και τὸ πόρῳδες πᾶν ὅσον ἐγκέκραται παρακρατεῖται ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ συγκρίματος. Hoc modo quos honorare vellent, deducebant comites, præsertim si quis ad imperatorem adducendus esset, medius interceptus a duobus brachia ejus tenentibus coram sistebatur; quod honoris sub specie vere erat imperatoris securitati prospicere. Hodieque mos ille in aula Turcica observatur, in quam e Græca cum multis aliis traductus fuit. « Singuli, » ait Busbekius Epist. I. p. 71, de se suisque comitibus ad Solimannum deductis, « ut ingressi sumus, ad eum a cubiculariis ejus deducti sumus, brachia nostra tenentibus. (Ita enim fert eorum consuetudo ab eo tempore, quo Croata quidam in vindictam domini sui intercepti, Marci, despote Servisæ petito colloquio Amuratem occidit.) Posteaque, veluti deosculata ejus manu, ad parietem oppositum cessim ita sumus reducti, ne illi tergum aut ullam posterioris corporis partem oberteremus. » Potest illa ratio, quam allegat Busbekius, Turcas cautos fecisse, et eo magis hunc morem suasisse. Sed procul dubio manavit in aulam Turcicam e Græca. Illa enim se ad hujus exemplum plurimis in rebus formavit. Sæpius apud Nostrum fit mentio patriarchæ a silentiariis tam in accessu ad imperatorem, quam in recessu, παρακρατούμενος; p. 18, Luitprandus Histor. VI, 2, se ipsum ait « duorum eunuchorum humeris incumbentem ante imperatoris præsentiam deductum fuisse. » Id idem in se quoque instituebant Romani pontifices. [Ordo Roman. I, de missa pontificia p. 15 : *Descendit pontifex de sede cum primicerio notariorum et primicerio defensorum tenentibus ei manus, et p. 141 : Tunc surgit dominus pontifex a duobus sustentatus in processione progrediens, sicut mos est.*] In collectione tabularum Ferriolensium tab. 87, exhibitur imago sponsæ Armenicæ, quam dum amicæ paranymphæ mediam interceptam ad ecclesiam deducunt marito copulandam, tenentes eam utroque brachio, sed manibus non nudis, sed pretioso manucchiolo velatis. Vita sancti Nili junioris p. 152 : Κρατήσαντες αὐτὸν ἀμφοτέρωθεν τῶν χειρῶν ἀνήγαγον εἰς τὸ πατριαρχεῖν καθίσαντες αὐτὸν μέσον. Sed præcipue elegans et memorabilis est locus Sguropuli in Hist. Concilii Florent. sect. IV, c. 5 : Λιερχομένων οὖν ἡμῶν τὰς ὁδοὺς ἐκρατεῖτο ὁ πατριάρχης ἀπὸ τῶν ἀγκυλῶν ἀπὸ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους παρὰ τοῦ Κορώνης Χριστοφόρου εὐκρεπέστερον, ἀπὸ δὲ θατέρου παρὰ τοῦ Ἰορτουγάλου ἄκροισ

ὁπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διεργετούμενος, ἀπάρχεται ἐν τῷ πατριαρχείῳ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὑποστρέφει καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ. Καὶ ἑορτῆς ἐνιστάμενης ἢ Κυριακῆς, γίνεται πρόκεντον ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει, καὶ δέχεται τούτους ὁ ὑποψήφιος (54) μετὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πάσης τάξεως. Καὶ δὴ κατὰ τὸν εἰωθότα τύπον εἰσοδεύσαντες, καὶ τῶν ἐξῆς ἐπιτελεσθέντων κατὰ τὰς λοιπὰς προελεύσεις, ἀπάρχονται οἱ θεοφιλεῖς μητροπολίται τῆς τιμίας χειροτονίας. Οἱ δὲ φιλόχριστοι βασιλεῖς μικρὸν τι ὀπισθοποδοῦσιν (55), ἕως ἂν τελεσθῇ παρὰ τῶν μητροπολιτῶν τὰ τῆς χειροτονίας, καὶ εἰθ' οὕτως διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους τοῦ βήματος καὶ τοῦ κυκλίου εἰσέρχονται ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, ἐν ᾧ καὶ ἡ ἀργυρᾶ ἴδρυται σταύρωσις, καὶ διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχαριστοῦσιν τῷ Θεῷ, καὶ τὸν πατριάρχην ἀποχαιρετίζαντες, ἐξελθόντες, εἰ μὲν ἔστιν μεγάλη Κυριακὴ ἢ Πεντηκοστὴ, εἴτε ἄλλη ἑορτὴ, ἐν αἷς ἀπέρχονται οἱ δεσπόται ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, εἰσέρχονται ἐν τῷ μητατωρίῳ, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται, καθὼς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς προελεύσεσιν. Εἰ δὲ ἄλλη ἑορτὴ, ἐν ἣ οὐκ ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἢ παγανὴ Κυριακὴ, ἀνέρχονται διὰ τοῦ κοχλιοῦ τοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἀγίου Φρέατος ἐν τοῖς πρὸς ἀνατολὴν δεξιοῖς

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

δακτύλοις, καθὼς εἰώθασιν οἱ Λατῖνοι προσενταρίζειν. Ergo minus decorum reputabatur Græcis alicui tantum extremos manus articulos non tam apprehendendos, quam tangendos, solummodo, in specie, Latino more, porrigere, decentius autem, ut Græci ipsi faciebant, suum brachium alterius brachio subicere et circumplicare et sic ipsum ducere. Vetustus ille mos est et ad Byzantinos a Romanis venit. Legitur enim in vita Caracallæ T. I Script. Hist. Aug. p. 710, eum e Capitolio, ubi pro suscepto recens imperio Jovi Capitolino gratias egerat et vota fecerat, in palatium rediisse *innitentem* [παράκρατούμενον] *Papiniano et Chiloni*, ambohus præfectis prætorio. Plerumque qui alterum sic deducere, ipsi erant dignitate suppres; interdum etiam æquales, ut apud nostrum pag. 363 Heraclius junior, e despote dignitate in Cæsarem evehendus, dicitur in solemnibus ad ecclesiam processione ivisse ad latus majoris fratris sui Constantini, ab eodem παρακρατούμενος. Significetne idem Gervasius verbo *Subascellatus* apud Du Cangeum Gl. Lat. h. v., viderint quibus volupe et locus ille ad manus fuerit integer.

(54) Sic appellatur, quem Latini *electum* dicunt, id est suffragiis et spe muneri alicui sacro civilive, seu sacro præcipue, destinatus, nondum tamen ordinatus, renuntiatus aut investitus, ille, ad quem pertinet ἡ ὑποψήφισις vel τὸ ὑπεψηφίσθαι, altera denominatio, priori subjecta et submissa. Clericorum enim denominatio ψῆφος *suffragium*, simpliciter dicitur, et ψηφίζεσθαι, *votare*, ut sic dicam, dicuntur clerici, quando candidatus tres denominant et proponunt imperatoris delectui velut habiles et dignos. Imperator autem dicitur ὑποψηφίζεσθαι, *subvotare*, id est *postvotare*, quando unum aliquem a clero denominatorum aut alium aliquem ipse denominat et ordinari jubet; et talis denominatus ὑποψήφιος, id est *subvotarius, postvotarius*, secundo voto designatus dicitur. Usus hic, quem dixi, verbi ὑποψηφίζεσθαι clare patet in illis Joannis Cantacuzeni, p. 859: τοιγαροῦν ζητήσεως προκειμένης περὶ πατριάρχου τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν

luerint. Tum præsentat et committit imperator novum patriarcham præposito et proceribus cubiculi et silentiariis: et sic utrinque brachio sublevatus deducitur a præposito et uno quodam silentiario in patriarcheum seu residentiam patriarchæ, ecclesiasticis dirigentibus et obsequentibus; imperator autem revertitur in palatium. Proxime illinc instante die festo Dominicove fit processio in Magnam ecclesiam, prout illuc processiones fieri solent. Electus aut præpositus, unaque cum eo totus ecclesiasticus ordo, imperatores ibi cum comitatu exiit. Intratur in navim, et officium fit secundum formulam consuetam, fiuntque omnia deinceps ea serie iisque ritibus, qui aliis in processionibus obtinent. Tum, peractis illis, incipiunt Deo cari metropolitæ electionem et ordinationem patriarchæ. Imperatores autem Christi amantes parum retro in vestigia sua recedunt, et exspectant donec a metropolitæ ea quæ ad ordinationem pertinent peracta fuerint. Tum intrantes per dextram regionem tribunæ et per cyclium in sacellum, in quo argentea dominicæ passionis imago conspicitur, adorant ter Deum cum cereis, et salvere jussu patriarcha, exeunt in metatorium, fiuntque reliqua, ut in consuetis processionibus, si nempe solemnibus

ἀποδίδωμι οὐχ ὁμῶν μᾶλλον ἢ Θεῷ, ᾧ μελήσει μάλιστα τὸν καλῶς τῆς Ἐκκλησίας προστησόμενον ἀποκαλύπτειν. Ὑστερον δὲ καὶ αὐτὸς ἕνα τῶν τριῶν ὑποψηφιοῦμαι ὡς περ ἔθος. Est ergo ὑπὸ in hoc compositione idem quod ἐπὶ, *super, post* aliud quidquam præcedens.

(55) « Cessim se recipiunt, » ut ait Busbekius loco modo laudato, ne posticam præbeant venerabili consensui spectandam. Quorsum autem et quoad cesserit imp., patet ex p. 367, ubi dicitur imp. parumper retro cecisisse μέχρι τοῦ ἀργυροῦ κίονος τοῦ κιβωρίου. Ergo intra altare et cancellos tribunæ perficiebant ordinationem sacerdotes. Mos idem adhuc a Turcis observatur, Græcorum exemplo doctis, ne honoratiori, aut cui quis honorem habere velit, tergum obvertat, sed retro in vestigia sua vultu irretorto eat. Idem Busbekius alio loco p. 14 salutationem Ganizarorum sic describit. « Ubi in cœnaculum erant admissi, ait, capite demisso me salutabant. Inde propere et pæne cursim accedentes vestem mihi aut manum, veluti deosculaturi, tangebant, fasciculumque hyacinthorum vel narcissorum obtrudebant [ὁσφράδια Nostro sunt], et mox pari fere celeritate recessim ad fores, ne mihi tergum obverterent, regrediebantur; id enim institutis eorum habetur indecorum. Ibi summa cum modestia compositis sinum manibus [χερσὶ δεδεμέναις] terramque intuentes tacite adstant, magis ut in iis monachos nostros agnosceres, quam milites. « Noster id ὀπισθοποδεῖν uno verbo et ὀπισθοφανῶς ἀπέρχεσθαι dicit p. 101, item p. 85, et p. 353, habet ὀπισθοφανῶς ἀπάγειν. Xenophon, si bene memini, ἀναποδηδὸν et ἀναποδίξεσθαι dixit. Cæterum non licebat imperatoribus electioni interesse, ne auctoritate sua scilicet clerum terrent et ad electionem vitiosam pertraherent aut cogent; clerus vicissim nolens volens alium quam vellet et jussisset imperator non eligebat, libere tamen eligebat. Sic mimum ludimus, sacrum hi, profanum alii. Conf. Sigon de regno Ialix p. 22, v. 49, ad A. 595.

hæc actio aut in magnam Dominicam seu festum A μέρεσιν τῶν καθηγουμένων, ἐκδεχόμενοι τὴν τοῦ ipsum Paschatis, aut in festum Pentecostes aliumve ἁγίου Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν. diem festum incidat, in quo dominos 327 ad Magnam ecclesiam abire obtinet. Quodsi vero hæc actio in diem festum alium, quo dominus de more non abit, aut in Dominicam paganam [qua processio solemnitas celebrari alias non solet] incidat, ascendunt per cochleam, quæ est in regione sancti putei, ad partem ad orientem, versus dextram catechumeniorum, et ibi expectant audiuntque sancti Evangelii recitationem.

CAPUT XV.

Observanda, quando [legati exteri] exceptio fit in magno triclinio magnaure, dominis super throno Salomoneo residentibus.

Exceptio si fieri debet in magnaure, non recluditur palatium eo, ut ibi matutina constet atque celebretur quotidiana processio et conventus: sed procedit totus senatus mane in magnaurem, ibique mutant vel induunt mutatoria. Finita ferme hora B secunda, cum omnia parata sunt intrant [in dominorum cubiculum] præpositi et cubicularii omnes per ecclesiam Domini. Imperatores autem, induti dibetesia et saga auro prætextata, exeunt per porticus SS. Quadraginta et per sigma, stipantibus cubiculo et maglabitibus et hetæria; per viam intrant in ecclesiam Domini, accendunt ibi cereos, trans-eunt inde per sacellum et ovatum et angiportum, qui ad magnaure solarium ducit. Illinc ingrediuntur in magnum triclinium, in quo Salomoneus thronus collocatus est. Ibi enim in dextra, si ad orientem respicias, parte infra concham stant aureæ sellæ, et exposita jacent paludamenta et infulæ. Domini autem [trajecto triclinio] in cætonem, qui a sinistra parte est, intrant [opportunitate publicæ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(56) Ita dictum fuit solium, super quo sedentes imperatores legatis exteris aures præbebant, ob leones per ejus gradus ad instar throni a Salomone, rege Judææ, facti et usurpati, utrinque dispositos. Thuanus ad ann. 1606, de pseudo-Demetrio, Rusiæ tyranno, narrat, objectum inter alia ipsi fuisse, « quod thronum ex argento inauratum sibi fabricari jusserit, cujus latera seni leones hinc inde gradibus divisi ambiebant, quo fastu nullus decessorum fuerat usus. » Potuit in hac appellatione simul quoque partem habuisse illius ævi mos, quo miranda quævis et spectabilia opera Solomonea appellabant. Ita Nicetas l. III Isaacii Angeli, declaraturus ejus opulentiam et largitatem in distributione dapum, mensam ipsi tribuit Salomoneam, inter alia thrasonica et ampullosa dicens: εἶχεν ἀτεχνῶς τράπεζαν Σολομώντειον. Vid. Du Cange Gl. Lat. v. Salomo, ubi inter alia citat ex Guilielmo Bibliothecario, Stephano VI, locum hunc: « Contulit ibidem cantharam exauratam unam, Salomonem unum, regnum aureum unum cum gemmis pretiosissimis, » etc. Fallitur procul dubio Du Cange, quando hoc in loco, Salomonem significare ait librum Salomonis, Proverbia forte, aut alium, et regnum librorum Regum. Regnum est corona, de qua significatione alias agimus; Salomo autem idem est atque amula. Salam Arab., est situla μόνωτος. Est ergo vox Arabica. Ex altero autem quem Du Cange proxime citat, loco monastici Anglicani clarius patet, medio ævo pretiosa et artificiosa quæque opera Salomonica appellari consuevisse. Est autem ille: *Duas patenas argenteas cum duobus urceolis pretiosissimis ex operibus Salomonis. Tertium, quem ibidem, sed contractius, integrio-*

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, δοχῆς γενομένης ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ τῆς μανναύρας, τῶν δεσποτῶν καθεζομένων ἐπὶ τοῦ Σολομωντείου θρόνου (56).

Ἰστέον, ὅτι δοχῆς μελλούσης γίνεσθαι ἐν τῇ μανναύρᾳ, οὐκ ἀνοίγει τὸ παλάτιον πρὸς τὸ πρῶτῳ στῆλαι τὴν καθημερινὴν προέλευσιν, ἀλλὰ προέρχεται πᾶσα ἡ σύγκλητος πρῶτῳ ἐν τῇ μανναύρᾳ, καὶ ἀλλάσσει ἐκεῖσε τὰ ἀλλάξιμα. Καὶ περὶ πληρωμα τῆς δευτέρας ὥρας, δταν πάντα ἐτοιμασθῶσιν, εἰσέρχονται οἱ πραιπόσιτοι καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου πάντες διὰ τῆς τοῦ Κυρίου ἐκκλησίας, καὶ περιβαλλόμενοι οἱ δεσπόται τὰ διδρητήσια καὶ τὰ χρυσοπερίκλειστα σαγία, ἐξέρχονται διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν Ἀγίων Μ' καὶ τοῦ σίγματος, δεριγευόμενοι ὑπὸ τε τοῦ κουβουκλείου καὶ τῶν μαγλαδιτῶν καὶ τῆς ἑταιρείας, καὶ ἐξέρχονται εἰς τοῦ Κυρίου, καὶ ἄπτουσιν κηρούς, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διέρχεται διὰ τῆς σακέλλης καὶ τοῦ ὠάτου καὶ διὰ τοῦ ἀνιδόντος στενωποῦ πρὸς τὸ τῆς μανναύρας ἡλιακόν. Καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν μέγαν τρικλίον, ἐν ᾧ καὶ ὁ Σολομώντειος ἴδρυται θρόνος. Κάκεισε γὰρ εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὴν δεξιὸν μέρος κάτωθεν τῆς κόγχης ἴστανται τὰ χρυσαῖα σελλία, καὶ ἀπόκεινται αἱ τε γλαμῶδες καὶ τα στέμματα, καὶ οἱ μὲν δεσπόται

COMMENTARIUS.

rem sub voce Fortera ex Antonii Yopez Chronico Ord. sancti Benedicti citat, non possum facere quin illustrem. *Vendant illos vasos vel fortetas Salomonicas in duplum pro plata, et illas alias illo valente, et toto pretio donent illud ad dona Auria et illa dispendat illud in opera de sancta Maria pro mea anima, et meo seniore.* In his barbaricis vasi valent opera aurea et argentea cæzata et pretiosa. Forteræ autem per transpositionem diotæ sunt pro fortetæ vel fodretæ, furrures, panni pretiosi fodetati, pellibus murium exoticorum pretiosius et unio-nibus ornati. Hæc Salomonica appellat ista charta, quod et pretio rerum exoticarum et artificio compositionis essent rara atque admiranda, et viro, qualis Salomo tunc temporis habebatur, digna. Sensus autem istius loci hic est, si quis aliquando meliore Latinitate reddere velit: *Vendant illa vasa et pellias vestes pretiosiores duplo pretio materiarum eorum, sic ut ars operum et raritas tantidem redimatur atque ipsa materia valet: cætera vero minus artificiosa vendant pretio suo, quoniam ingenium artificis nativo eorum valori nihil addidit. Nummos inde confectos omnes exhibeant Dominæ Auria, quæ in ecclesia S. Mariæ et Domini nostri dedicat, in salutem animæ meæ.* More itaque sæculi sui locutus fuit Muhammed in Alcorano, quando miranda quæque et stupenda opera Salomoni tribuit, eaque illum non sine geniorum opera confecisse fabulatur. Quod secuti Arabes imitati deinceps fuerunt. Testatur de illo more locus quoque Lamberti Ardensis apud Du Cangium v. *Platura* (pro quo reponendum est *plastura*, gypsatum tectorium, *Stuccaturarbeit.*). *Capellam* ille memorat *Salomonico tabernaculo in plastura et pictura assimilitam.*

εισέρχονται ἐν τῷ ἐκείσε ἐξ ἀριστερᾶς κοιτῶν. Καὶ ὅτε πάντα καλῶς εὐτρεπισθῶσιν ὑπὸ τε τοῦ τῆς καταστάσεως καὶ τῶν πραιποσίτων καὶ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου, εισέρχονται οἱ πραιπόσιτοι καὶ ὑπομνήσκουσι τοὺς δεσμώτας. Καὶ εὐθέως ἐξέρχονται οἱ δεσπότες καὶ ἀπέρχονται ἔνθα αἱ χλαμύδες καὶ τὰ στέμματα ἀπόκεινται, καὶ περιβαλλόμενοι τὰ αὐτὰ ὑπὸ τῶν πραιποσίτων, ἀνέρχονται καὶ καθέζονται ἐπὶ τῶν θρόνων, καὶ ὁ λαὸς, ἔξω ἐστὼς τῶν δύο πρὸς δύοσιν συρτῶν βήλων, λέγει μεγάλως τὸ πολυχρόνιον. Καὶ εἰθ' οὕτως ἐξερχόμενοι οἱ πραιπόσιτοι εἰσάγουσι τοῖς (57) τοῦ κουβουκλείου διὰ τῶν δύο μερῶν δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ, καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει. Καὶ ἐν τῷ τούτους στήναι νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ ὀστιαρίῳ τῷ τὴν χρυσοῦν βέργαν κατέχοντι, καὶ ἐξέρχεται, καὶ εἰσάγει βῆλον α', τοῦς μαγίστρος. Καὶ πάλιν διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου ἐξέρχεται ἕτερος ὀστιαρίος, καὶ εἰσάγει τῷ αὐτῷ σχήματι βῆλον β', τοὺς πατρικίους. Καὶ πάλιν διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου ἐξέρχεται ὁ ἕτερος ὀστιαρίος, καὶ εἰσάγει τῷ αὐτῷ σχήματι βῆλον γ', τοὺς συγκλητικούς, καὶ ἀπλῶς ὅσα ἂν βῆλα ἔχει ἡ συνήθεια καὶ ἡ τάξις τῶν δοχῶν. Καὶ εἰθ' οὕτως εἰσέρχεται ὁ κατεπάνω μετὰ καὶ τοῦ δομεστικού καὶ τῶν χρυσοστρικλινητῶν, καὶ ἴστανται δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ πρὸ τῶν δύο πρὸς δύοσιν συρτῶν βήλων, καὶ μετὰ τὸ στήναι αὐτοὺς νεύει ὁ πραιποσίτος τῷ ὀστιαρίῳ τῷ τὴν χρυσοῦν βέργαν κατέχοντι, καὶ εἰσάγει τὸν ἔθνικόν, δηλονότι κρατούμενον ὑπὸ τοῦ κατεπάνω τῶν βασιλικῶν ἢ καὶ ὑπὸ τοῦ κόμητος τοῦ σταύλου ἢ καὶ ὑπὸ τοῦ πρωτοστράτηρος, συνόντος αὐτοῖς καὶ τοῦ ἐρμηνευτοῦ, πορευομένου δηλονότι καὶ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου. Καὶ δὴ τούτου εἰσελθόντος, πίπτει ἐπ' ἐδάφους προσκυνῶν τοὺς δεσπότες, καὶ εὐθέως αὐλοῦσι τὰ ὄργανα· εἶτα εἰσέρχεται καὶ ἴστανται ἀπὸ διαστήματος τοῦ βασιλικῶν θρόνου καὶ εὐθέως παίουσι τὰ ὄργανα. Ἰστέον, ὅτι, τοῦ φίλου ἀποκινουόντος πρὸς τὸν βασιλέα, εἰσέρχονται οἱ προκριώτεροι τούτου ἄνθρωποι, καὶ προσκυνοῦντες ἴστανται ἔνδον τῶν δύο συρτῶν βήλων. Καὶ ποιούντος τοῦ λογοθέτου τὰς συνήθεις ἐρωτήσεις εἰς αὐτὸν ἄρχονται βρυχᾶσθαι οἱ λέοντες (58) καὶ τὰ ὄρνεα τὰ ἐν σέντζῳ,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(57) Pro τοῦς. Idiotismus ille est novæ Græciæ, dativum pro accusativo usurpantis; vid. ad p. 390.

(58) De spectaculis, quæ hic commemorantur, aureis, vel potius ligneis deauratis, organis, leonibus rugientibus, arbore aurea et insidentibus ipsi aviculis variis varie cantilantibus, videndi Cedrenus 544, collata p. 568, du Cange ad Zonar. p. 76, et CPLi Christ. p. 128, a quo allatos locos Constantini Manassis et Luitprandi præcipue insignem, qui puerilem hanc comœdiam ipse spectavit et audivit, non exscribam, contentus unum citasse Leonem Grammaticum, qui p. 450, nominat inter alia δένδρον χρυσοῦν, ἐν ᾧ στρουθία ἐπεζόμενα διὰ μηχανῆς μουσικῶς ἐκελάδουν. Ita ibi legendum est. Sed addam insignem Abulfedæ locum, e quo apparet ineptias illas Chalifarum quoque Bagdadiorum aulam invasisse et aut illuc a Græcis, aut illinc ad Græcos transmigrasse, aut eodem tempore utramque regiam sedem corripuisse. Unde mirum non est, si porro a Græcis ad aulas quoque princ-

palationis et legati exceptioni tempus præstantes]. Omnibus itaque rite præparatis tam a ceremoniario, quam a præpositis et rationali cursus publici, intrant præpositi [in cœtonem] et significant ea de re dominis; qui protinus exeunt, et illuc ascendunt, ubi oblectamenta et stemmata jacent; quæ a præpositis induti ascendunt in thronum, et in eo resident; 328 quo facto, turba, quæ extra gemina versus occidentem vela attractilia stat, magna voce clamat polychronium seu votum vitæ diuturnæ. Dein exeunt præpositi et introducunt cubuli ministros ex ambabus plagis, dextra sinistraque, ut consuetudo secum fert. Ut hi constitent, exit ostiarius auream virgam tenens, præpositi nutu monitus, et introducitur velum seu missum vel corpus admittendorum procerum primum, magistrus puta. Eo facto, rursus exit, sed alter ostiarius, et is quoque præpositi nutu admonitus, et introducitur eodem modo velum secundum, nempe patricios. Rursus deinceps monet præpositus illum priorem ostiarium, et is egressus introducitur tertium velum; et hoc alternatim ita fit, donec intraverint vela omnia, quotquot intrare consuetudinis est et ceremoniale receptionum flagitat. His factis, intrant catepano basilicorum et domesticis [chrysotriclinitarum, ut videtur] et chrysotriclinitis, et consistunt hinc illinc ad dextram et sinistram coram ambobus attractilibus velis. Ut hi constitent, exit ostiarius cum aurea virga, præpositi nutu monitus, et introducitur ethnicum seu legatum alienigenam; quem catepano basilicorum aut et comes stabuli aut et protostrator ex brachio tenent, comitante interprete et præeunte logotheta dromi. Legatus [intra velum] ingressus humi statim procidit, et adoratur dominos; et simul sonant organa flatilia. Ut surrexit et processit ulterius, consistit ad aliquam ab imperiali throno distantiam, et protinus intonant organa pulsalia [naccaræ]. Amico, id est legato extraneo, ad imperatorem itaque accedente, intrant honoratiores hominum seu familiarum ejus factaque erga dominum adoratione, subsistunt inferius apud et intra ambo attractilia vela. Logo-

pum occidentalium pervasit puerilis ille sapor. D Narrat autem Abulfeda, anno æræ Muhammedanæ 305, seu Christi 917, venisse legatos imperatoris Græci, id est Constantini nostri porphyrogeneti, quos nominat Leo Magister p. 476, in sulam, ubi excepti fuerint haud vulgari pompa, quam sic describit: Eodem anno Bagdadum veniebant imperatoris Romanorum legati, quos incredibili cum splendore excepit suarumque divitiarum admiratione implevit Al Moctader. Nam quo die illos ad se venerandum evocabat et admittebat, jussu exercitum in acie et armis stare. Totum palatium et armorum et variæ pompæ instructum collucebat ostentatione. Totus exercitus, pedestris cum equestri, sic in Armate stans conficiebat centum et sexaginta capitum millia. Adstabant Aguri cubicularii [designat protospatharios et protectores] in splendidissimis mutatoriiis et cingulis auro gemmisque illustribus. Pariter adstabant eunuchi numero septies mille, quorum quater mille candidi, reliqui nigri coloris erant. Tandem

theta vero consuetas interrogationes erga legatum instituentem, incipiunt aurei leones rugire avesque aureæ tam in sacro throno, quam in aureis arboribus circumpositis sedentes, harmonice cantillare. Feræ autem in throno conspicuæ incipiunt sese suis e basibus in altum et in pedes suos erigere. Interea dum hæc peraguntur, infertur a protonotario dromi legati sportula vel donum, quod imperatori nomine heri sui offert. Paulo post sonant organa pulsantia, et conquiescunt a rugitu leones, desinuntque aves cantillare, et feræ sua in fulcra se rursus demittunt. Post finitam sportulæ ostentationem monetur legatus a logotheta, regemque veneratus exit. Eo ad exitum consurgente et procedente, sonant organa flatilia 320 et leones avesque, sua quæque voce et ratione, feræque suis e gradibus exsurgunt. Legato autem extra velum egresso, pulsantur organa, et aves omittunt cantum, et feræ suas in sedes redeunt. Si præter hunc alius adhuc adest amicus, quem videre volunt domini, intrat ille atque exit iisdem cum ceremoniis eodemque agendorum ordine, ut modo diximus. Et in universum, quotquot sint amici, contingunt eorum unicuique quæ diximus. Egressis amicis, pro-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

etiam processerant ostiarii septingenti. Dromontia et chelandia splendidissimo in apparatu missa fuerant in Tigridem. Quantum ad ornatum palatii Chalifici, suspensa ibi fuerant velorum 38 millia, quæ inter blattæ aurifrisiata erant duodecies mille et quingenta. Tapelum instratorum numerabantur bis et vicesies mille. Conspiciebantur ibi centum leones, singuli cum singulis suis magistris. Inter reliquam pompæ suppellectilem erat aurea partim et partim quoque argentea arbor in octodecim ramos majores diducta, per quos et reliquos minores aves diversæ formæ sedebant, aureæ et argenteæ. Folia pariter hujus arboris ex utroque metallo erant facta. Ut rami machinis acti librati certa lege nutabant, sic etiam aves, demensis quoque et indolis arte organica modulis, pipulabant, hæc et alia plura magnarum opum illustria documenta, quæ singula percensere nimium et lædio esset, postquam vidisset Græcæ legationis princeps, exponebat mandata sua coram al Chalifa, internuntium Waziro agente. Hactenus Abulfeda. Facile liquet hanc arborem esse reliquias platani aureæ Xerxis, olim Græcis tantopere celebratæ, sive ea manserit in aula regum Persarum et cum ipsorum regno ad Saracenicis Chalifas immediate et ab his ad Græcos, sive inverso ordine a Persis ad Græcos primos et ab his ad Saracenos transferentem. Id certum est, a Græcis in ulteriorem Occidentem, in ipsam nostram Germaniam penetrasse hanc pompæ et divitiarum ostentationem. Lego enim in historia Saxonica, Henricum Illustrem anno 1265, in torneamento apud Nordhausen instituto arborem argenteam spectatum exposuisse. Chronicon Veterocellense t. II Scriptor. Rer. German. Menkenii col. 405: « Hic princeps inclytus, magna laude dignissimus, inter omnes principes Alemanniæ ditissimus et virtute famosissimus, quoddam forestum arboribus viridibus consitum, in Thuringia prope civitatem regiam Northusen mirabili pulchritudine construi fecit, ubi tanquam alter Assuerus cunctis regni Alemanniæ optimatibus convocatis divitias regni sui ostendit. Nam arte fabrilis ex auro et argento arborem factam miræ pulchritudinis ibidem collocari fecit et si quis comitum, baronum, militum in hastiludio hastam suam super alio fregit, mox

ὁμοίως καὶ τὰ ἐν τοῖς δένδροις, ᾄδειν ἐναρμονίως· τὰ δὲ ζῶα τὰ ἐν τῷ θρόνῳ ἀπὸ τῶν ἰδίων βαθμῶν ἀνορθοῦνται. Καὶ ἐν τῷ ταῦτα οὕτως τελεῖσθαι εἰσάγεται τὸ τοῦ ἐθνικοῦ κανίσκιον ὑπὸ τοῦ πρωτονοταρίου τοῦ δρόμου, καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον παίουσι τὰ ὄργανα, καὶ οἱ λέοντες ἤρεμοῦσι, καὶ τὰ ὄρνεα τοῦ ᾄδειν παύονται, τὰ τε θηρία τοῖς ἰδίοις τόποις ἐγκατέζονται. Καὶ δὴ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κανισκίου ὑπὸ τοῦ λογοθέτου προτραπείς ὁ ἐθνικός προσκυνήσας ἐξέρχεται, καὶ ἐν τῷ τοῦτον ἀποκινήσας ἐξελεῖν (59) τὰ τε ὄργανα αὐλοῦσιν καὶ οἱ λέοντες καὶ τὰ ὄρνεα τὴν ἰδίαν ἕκαστον ἀποπληροῦσι φωνήν, καὶ τὰ θηρία πάντα τῶν ἰδίων βαθμίδων διανίστανται. Καὶ ἐν τῷ ἐξέλθει τὸν ἐθνικὸν τοῦ βήλου παίουσι τὰ τε ὄργανα, καὶ τὰ ὄρνεα καὶ τὰ θηρία ταῖς ἰδίοις τόποις ἐγκατέζονται. Εἰ δὲ καὶ ἐστὶν ἕτερος φίλος καὶ καλεουσιν οἱ δεσπότες τοῦτον εἰσελεῖν, πάλιν ἐν τῷ εἰσέρχασθαι αὐτὸν καὶ ἐξέρχασθαι ἢ αὐτῇ τάξει καὶ ἀκολουθία φυλάττεται, ὡς τρόπον εἰρήκαμεν, καὶ ἀπλῶς ὅσοι ἂν θέλωσιν φίλοι (60), ἐφ' ἐνὶ ἑκάστῳ τελεῖται, ὡς προσηρῆται. Ἰστέον, ὅτι, τῶν φίλων ἐξελεθόντων, λέγει ὁ πραιπόσιτος μεγάλως « Κελεύσατε, » Καὶ ἐξέρχονται οἱ τε μάγιστροι καὶ πατρίκιοι καὶ συγκλητικὸι ἐπευχόμενοι τὸν, « Εἰς πολλοὺς χρόνους. »

folium argenteum de arbore in signum virilitatis pro merito obtinebat: quisquis vero socium seu comparem de equo dejecerat, ipso persistente, mox folium aureum de dicta arbore in signum virtutis aesequebatur. » Sed aberant ab hac arbore ridicula et puerilia ludicra, cantilantes aviculæ et rugientes ad risum leones. Dixi paulo ante, ab his leonibus dictum fuisse hoc solium Salomoneum. Et dubitari ea de re non debet. Erat tamen in more positum gentibus vel illis quoque, quibus Salomonis et Judæorum prorsus ignota erant instituta, Persis puta et Græcis, ut thronis regum suorum protomas ferarum apponerent pro sustentaculis. A Persis docti imitati iuerunt Græci, ab his Romani. Didici hoc ex insigni loco Diodori Siculi, t. II. p. 278, quo solium illud magnificentum, sive castrum doloris aut lectum paraturæ malis appellare, Alexandro M. vita defuncto ab ejus ducibus dedicatum, copiose describit. Quem locum utinam transferre huc totum et ad Nostri Cerimoniale applicare et uberius exponere per instituti mei rationes possem! Allegabo igitur tantummodo locos illos dictæ periochæ, qui proprie ad rem præsentem faciunt. Ait igitur Diodorus, fuisse ibi conspicuum solium aureum, θρόνος χρυσοῦς, τετράγωνος, ἔχων τραγιάφων προτομάς ἐκτύπους, ἐξ ὧν ἔρτηντο κρῖκοι χρυσοί. Aliquanto post addit: παρὰ τὴν εἰς τὴν καμέραν εἰσοδὸν ὑπῆρχον λέοντες χρυσοί, δεδορκότες πρὸς τοὺς εἰσπορευομένους. Tandem, τῶν δ' ἀξόνων τὰ προέχοντα χρυσῆ κατεσκεύαστο, προτομάς ἔχοντα λέόντων, σιδόνην δὲ κατεχούσας. Thronum Julianæ apud Lambecium et Du Cangium diss. de nummis ævi medii t. II, sustinent aquilæ duo, sellam consulis, in diptycho ibid. t. I, rictus leonum.

(59) Videri possit posterius scholion esse prioris verbi. Sed non opus ea suppositione. Commode enim subintelligitur ὥστε: ἐν τῷ ἀποκινήσας αὐτόν, « dum procedit e loco suo, » ὥστε ἐξελεῖν, « ea mente, ut palatio exeat. »

(60) Aut excidit e membris, aut tacite supplendum est εἶναι ὅσοι ἂν θέλωσιν [id est μέλλωσιν] εἶναι φίλοι. De usu verbi βούλεσθαι et θέλειν pro μέλλειν dixi ad p. 173, et de v. φίλοι pro hospites p. 82.

Καὶ μετὰ τὸ τοῦτους ἐξελεῖν πάλιν λέγει ὁ πραιπό-
 σιτος: «Κελεύσατε.» Καὶ ἐξέρχονται οἱ τε χρυσο-
 τρικλινῖται καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου, ἐπευχόμενοι:
 «Εἰς πολλοὺς χρόνους.» Καὶ πάντων ἐξελεθόντων, κατα-
 ίασιν οἱ δεσπότες ἀπὸ τῶν θρόνων, καὶ τὰ τοῦτων
 ἐκβάλλοντες στέμματα τε καὶ χλανίδια, περιβάλλον-
 ται τὰ χρυσοπερικλειστα αὐτῶν σαγία. Καὶ εἰσέρ-
 χονται μυστικῶς ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ παλατίῳ δι' ἧς
 καὶ ἀνήλθον ὁδοῦ, δηριγεύομενοι ὑπὸ τοῦ κουβου-
 κλείου· τοῦ δὲ κουβουκλείου στάντος ἐν τῷ χρυσο-
 τρικλίῳ, ἐν τῷ δὲρχεσθαι τὸν βασιλέα ἐπέχονται:
 «Εἰς πολλοὺς χρόνους, » καὶ τὰ ἐξῆς.

Περὶ τῆς γενομένης δοχῆς ἐν τῷ περιδλίπτῳ
 καὶ μεγάλῳ τρικλίῳ τῆς μανναύρας ἐπὶ Κων-
 σταντίνου (61) καὶ Ῥωμανοῦ τῶν Πορφυρογεν-
 νήτων ἐν Χριστῷ βασιλέων Ῥωμαίων, ἐπὶ τῇ
 παρουσίᾳ τῶν παρὰ τοῦ Ἀμερικανῆ ἀπὸ τῆς
 Ταρσοῦ ἐλθόντων πρίσβευων περὶ τοῦ ἀλλα-
 γίου (62) καὶ τῆς εἰρήνης, μηνὶ Μαΐῳ λ'α', ἡμέρᾳ
 α', ἰνδικτ. δ'.

Ἰστέον, ὅτι ἐκρεμάσθη ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ
 τῆς μανναύρας, ἐν ᾧ ὁ Σολομώντειος ἴσταται θρόνος,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(61) Cum dicatur horum ex aula Bagdadica lega-
 torum receptio contigisse mense Maio indictionis
 19, regnantibus Constantino patre et Romano filio,
 Porphyrogenetis, efficitur, id contigisse A. C. 946,
 adeoque jam tum coronatum fuisse Romanum,
 quem Du Cange demum anno 948 collegam imperii
 a patre fuisse renuntiatum perhibet in Familiis
 Byzantinis. Chalifa, qui tunc temporis apud Bagda-
 dum sedebat, erat *Almothius*. Sed legatio sub Al
 Mostafio, Bagdado excesserat; si modo unquam
 Bagdado et non potius Tarso recta excesserit. Ad
 quem autem spectabat tunc temporis Tarsus seu
 Cilicia? Quandoquidem Tarsenses hi legati non a
 minore quodam Amiro, sed nomine Amiril Mume-
 mine vel Chalifæ missi leguntur, necesse est Tarsum
 tunc temporis ad Buuidas et quidem ad Mæzzod-
 daulam, Chalifatibus Bagdadici procuratorem vel
 Amiralomaram, pertinuisse. Absque hoc loco es-
 set, credidisset alias Tarsum tunc temporis sub
 ditione aut Hamdanidarum aut Ahschidi, reguli
 Ægypti, fuisse.

(62) Negotiandæ, id est conciliandæ et efficiendæ
 causa permutationis captivorum utriusque partis.
 De hoc pacto permutandorum captivorum et col-
 endæ pacis procul dubio narrat Continuator Theo-
 phanis Constantinianus p. 275, dicens Con-
 stantinum, extincto Romano Lecapeno et amotis
 usurpatoribus, solum imperio gaudentem cogitasse
 de redimendis Christianis ex ærumnis vinculorum
 apud Saracenos. Propterea Joannem Curcuam et
 Cosmam magistrum in Asiam ad Marsenses misisse,
 qui negotium hoc confecerint apud fluvium Lamum.
 Pulchre concordant hæc chronologiæ nostræ. Ro-
 manus senior decessit exeunte a. 944. Sub initio
 anni 945 deturbavit et in exilium egit Constanti-
 nus Romani filios, rivales et usurpatores imperii
 sui. Credibile est eum eodem anno paulo post id
 factum Romano filio stemma imposuisse firmandi
 regni sui causa; et liberum his curis cogitasse de
 redimendis Christianis, legatosque suos eam ob
 rem Tarsum expediisse estate aut autumnum anni
 945, cum quibus redeuntibus vicissim Tarsenses
 CPlin migraverint vere anni 946 redimendorum
 captivorum causa suorum gentilium. Cæterum vo-
 cem ἀλλάγιον varie vertunt interpretes. Goaro ad
 Codinum p. 32, n. 53, *globum, agmen militum,*

nuntiat præpositus sonora voce: «Celeusate» [seu
 «placeat vobis];» et exeunt magistri atque patricii
 et senatores cum boni voti, «Multos in annos,»
 recitatione. Illis egressis, rursus clamat præpositus:
 «Celeusate,» et exeunt chrysotriclinitæ et cubi-
 cularii, et ipsi quoque eadem vota facientes. Itaque
 digressis omnibus, descendunt domini de throno,
 infulisque atque tunicis depositis, induunt auro præ-
 textata saga, et mystice seu absque solemne pompa
 et comitativa redeunt in palatium, quod Deus con-
 servare velit, eadem via qua venerant, stipati a
 cubiculariis; qui cum dominus in chrysotriclinium
 venit, ibi restitant et velut valedicentes ipsi mul-
 tos annos apprecantur.

*De receptione facta in illustri et magno triclinio
 magnaure tempore Constantini et Romani Por-
 phyrogenitorum, in Christo imperatorum Roma-
 norum, ob præsentiam legatorum Amerumnæ,
 qui Tarso advenerant negotiandæ permutationis
 captivorum et pacis causa. Contigit ea receptio die
 trigesimo primo mensis Maii, feria prima, indi-
 cione quarta.*

Suspendebantur in magno triclinio magnaure,
 in quo thronus Salomoneus stat, catenæ cupressæ

(qua de significatione paulo post plura dicentur),
 Fabrotto Gloss. Cedren. *permutatio pecuniarum*,
 interpreti Leonis Grammatici p. 491, vertitur
foedus, quod videtur etiam ibi significare; sed
 p. 505, est procul dubio *permutatio captivo-
 rum*, ut in nostro hoc loco et apud Cedren. p.
 540. Interdum simul hoc est et illud. Cohære-
 re enim solent captivorum permutatio et foedus. De
 archonte allagii, de quo disputant Goarus l. c. et
 Du Cange v. Ἀλλάγιον, breviter monendum est,
 eum fuisse præfectum τοῦ ἀλλαγίου, illius cohortis
 quæ ad custodiam palatii et sacri corporis semel
 per diem et noctem, aut quoties placuerit principi
 ordinatumque fuerit, ἀλλάσσει, cum altera, quæ
 defuncta hactenus fuit eodem officio, *vices per-
 mutat* easque, usque dum ab alia succedente suum
 in locum liberetur, usque ad tempus τῆς ἀλλαγῆς
 καὶ διαδοχῆς, gerit. Franci *la garde* et ἀλλάσσειν,
monter la garde, nos die *Wache* et die *Wache
 ablösen*, *auf die Wache ziehn* dicimus. Hinc facile
 est intelligere quare vox λόγος a scholiaste Op-
 piani l. I Halieutic. per ἀλλάγιον reddatur. Arabes
 exacte ad Græcam vocem *Anubai*, id est τὴν
 ἀλλαγὴν, *vicem*, appellant, quam vocem non Turcæ
 solum, sed etiam Latini assumpserunt; vid. Du
 Cangium v. *Anubda* et *Anurda*, Leunclav. Pan-
 decte Turcica, qui more Turcico *Neubet* offert.
 Noster ταξιδιον quoque appellat l. II, c. 19 et 20.
 Non reperio, quoties mutata per diem et noctem
 fuerint vices excubiarum in aula Byzantina, nisi
 forte ex Nostri capite libri secundi primo concludi
 posset, semel per diem id factum fuisse. Putem
 tamen id potius saltem bis factum. Nam Codinus τοῦ
 ἡμεροβιγλίου meminit. Attamen apud Romanos
 quoque semel per diem et noctem mutabantur
 excubiales cohortes; vid. Julii Africani locus apud
 Du Cangium Gl. Gr. p. 199. Principes Muhamme-
 dani solebant olim ant bis per diem, mane et ve-
 spera, aut quinquies, sub precum quina tempora,
 suas excubias mutare. Per illud Nubarum vel
 Nubarum, sub diei principium et finem in armis
 cum tympanis et tubis explicitisque vexillis proce-
 dens, *Nubat Dixil Carnein*, *allagium Alexandri M.*
 appellabant. Insignis hac de re locus est apud
 Abulfedam, quem, quia dictionem quoque Nostri:
 αὐλοῦσι τὰ δργανα, *sonant instrumenta flautia*, quo

inargentatæ e monasterio sanctorum Sergii et Bacchi, quod est in tractu Hormisdæ, depromptæ, septem a dextra et totidem a sinistra,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

pertinent organa electricæ sic dicta et tubæ atque tibiæ, et alteram: παύσει τὰ ὄργανα, sonant instrumenta pulsabilia, tympana nempe et abenotympana vel naccaræ, illustrat, non pigebit ascribere: *His quatuor filiis quotidie pro more Selgukidarum principum* [quorum successores Chorezimschahi et erant et videri volebant] *quinæ fiebant Nubæ* [vel alternantium excubiarum processiones armatæ] *sub instantia quinarum precum momenta. Sibi vero peculiarem nubam reservabat pater, illam, quæ Nuba Dsil Carnate* [seu Alexandri Magni vel potius τοῦ διέκρωτος] *appellatur et bis per diem, oriente sole et occidente, celebratur. His destinata nubis instrumenta numero erant viginti septem tympana aurea, gemmis variis ornata, quæ, quo die primum institutum fuit, ut pulsarentur a totidem primi ordinis principibus, Soltharico sanguine cretis, perculiebantur.*

(63) Toto hoc sparsa capite habemus exemplum vasorum pretiosorum, e monasteriis et ædibus sacris depromptorum et ostentationis causa spectatum expositorum. Quod clare monstrat, illorum si quid vasorum imperatores in ecclesiis dedicarent, non eo consilio factum id fuisse, ut ecclesiis omni ex parte donarent, suumque omne in eam supellectilem jus ecclesiis permitterent atque transcriberent, sed deponebant ea tantummodo in ecclesiis, ut ipsis ornamento, interdum quoque usui essent, tantisper donec necessitas veniret eam inde repetendi; quando licebat imperatoribus et ipsis, qui deposuissent, et eorum successoribus, ablata vel restituere, si vellent, vel servare, nummos inde cudere alioque modo in usus suos convertere. Neque tamen legimus patriarchas obmutuisse. Unum illum (non succurrit nunc nomen) Alexio Comneno, ni fallor, exprombrantem extracta e sacris ædibus vasa Deo dicata et Saracenis monstrata eoque polluta, minantemque tantum non imperatori anathema, facile regia majestas in ordinem coegit, insolescentem ultra sacerdotis modum et rebus non suis cupidus oculos immittentem et ad Latini cleri exemplum tyrannidi insidiantem. Latini enim, procul a telis imperatoris potestatis positi et dominis non tam parentes, quam dominantes, a quibus ob litterarum ignorantiam impetrari poterant omnia, inulto malas has artes exercebant, quibus non Christianæ rei opes, sed ignavi rerum publicarum turbatores et scelesti hypocritæ, innocenti simplicitati illudere et insultare nati, crescebant. Cum enim, Italia barbaris gentibus obundata extirpatisque bonis omnibus artibus et paulo humanioribus civilibus institutis omnibus exactis, rudes Gothi et Longobardi æraria, in quibus nummos suos conderent, privati homines et parva municipia non haberent, neque litteris mandarent rerum memorias, sed eorum fidei sua omnia, qui verbis magis et astutis strophis, quam ipsa re sanctimoniam magnam apud imperitos opinionem de se faciebant, eo fiebat, ut creduli et simplices homines, decedentes de vita aut etiam vegeti adhuc, si quid opum collegissent, quod furibus servatum vellent, id apud monachos et in ecclesiis, tutiora loca, quibus committeretur, nescientes deponerent, mandato, ut sibi servarent atque redderent, si vel ipsi, vel illi, ad quos eorum hæreditas et dominium deinceps esset perventurum, sibi reddi essent postulaturi. Servata initio per paulum tempus fuit ea fides; deinde vacillante et evanescente gestorum a majoribus traditionali memoria, clerique aucta per laicorum stuporem et opes potentia, quando aut liceret latere prævaricantibus, aut ad reddendum aliena cogi a veris dominis non possent, cœperunt

ἀλυσίδια ἀσπρόχαλα (63) τῆς μονῆς τῶν ἁγίων Σεργίου καὶ Βάχου τῶν Ὀρμίσδου, ζ εἰς τὸ δεξιὸν μέρος καὶ ἑπτὰ εἰς τὸ εὐώνυμον, καὶ εἰς τὰ δ'

Innatam cupiditatem, abjecta dissimulatione, exercere majorumque deposita, ecclesiarum fidei commissa, sibi arrogare, repetentesque per vim arcere et ad silentium redigere. Cujus nequitiam exemplum habes in Chronico Cassinensi I, 26. Consuevisse olim nummos et supellectilem in ecclesiis, ut in loco tuto, deponi repetendos a proprietariis itaque reddendos, patet ex loco Gregorii M. L. II, Ind. II, ep. 49, ubi inter alia (locum integrum dat Du Cange v. *Desusceptu*) hæc habet: *Clericis ejus [ecclesiæ] a puri [ἀπὸ τοῦ ἴσου, ex copia] aliud facere desusceptum [hodie dicimus Recepisse] te convenit, in quo tua fraternitas fateatur, qui desusceptum de iisdem rebus in scripto nostro emiserat, [forte vult dicere: fatearis, te ab hoc vel illo hoc vel illud in scenophylacio ecclesiæ deponendum accepisse] quatenus, dum necesse fuerit, competenti personæ res omnes possint sine detrimento restituui, et I. III, ep. 16: *Omnium rerum non solum desuscepta eos, qui eas tradunt, percipere volumus, sed etiam a te notitias earum subtiliter [id est sollicitè] retineri.* Adhuc hodie solere Græcos in solo non patrio decedentes suas opes monachorum suorum fidei committere, eosque hortari, ut hæredibus flagitantibus reddant, hoc est caprum hortularium facere, testatur Gerlach. in Diario Itineris CPTani p. 477. Eadem olim in Italia et occidente nostro erat facies, idem agendi mos atque apud Colebos vel Mingrelios Rusbekii ætate, hoc est ante duo fere sæcula, de quibus ille Ep. III, p. 153, sic narrat: *Argenti signati minimum penes eos est, argenteum nummum norunt pauci, aureum pauciores, habent fere nulli. — Eatenus tamen argento honos est, ut, si quod e peregrinorum commercio redactum fuit, ut fieri necesse est, id omne ad usum templorum conferatur, crucibus aut calicibus aut aliis templorum ornamentis constandis: quæ rebus ubi visum, per publicæ necessitatis speciem omnia convasat, ad seque avertit.* Sic quoque narrat Athe, næus p. 337, de aliquo divite Atheniensi paulo post bellum Persicum, qui ἤτησεν Ἀθηναίους ποτὲ ἐν ἀκροπόλει τόπον, ἵν' οἰκοδομησάται τοῖς χρήμασιν ὅπου κείσονται, λέγων, ὡς οὐκ ἀσφαλὼς ὂν ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ πολλὰ χρήματα εἶναι: καὶ ἔδοσαν Ἀθηναῖοι. Exercuisse Græcos imperatores jus suum in sua et deprompsisse vasa ex ecclesiis ad usum, cordatos nempe illos et vere viros, muliercularum et monachorum terculamentis non obnoxios, constat cum hoc e loco et multis aliis hujus Cerimonialis, tum e Leonis Chazari exemplo, qui depositum ab Heraclio in Magna ecclesia stemma ex ara depromebat et in processione quadam gerebat. A qua cum haud multo post fato suo decederet, clamabant infruniti Græculi clerici et æque fatuus Theophanes, eum in capite, quo peccasset, visibiliter et e vestigio punitum a Deo fuisse enato carbone, et phrenesi correptum. Ἀπηνθρακώθη, dicit, ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ κακῆν κακῶς τὴν ψυχὴν ἀπέβρηξε, τῆς ἱεροσυλίας κομισάμενος τὰ ἐπιχειρήματα. Non sacrilegium commisit, o boni, Leo, sed non sinebat vos alienis, ad vos nihil quidquam pertinentibus, incubare. Hodie ineptæ ejusmodi ratiocinia ridemus. Sed corollæ hæ sunt virtutis præmia, quas Leo non tulisset, si mollis et indulgens ignavis et nequam agyrtis fuisset. Conf. Constantin. de admin. Imp. p. 63, 64, ed. Bandur. [Aurea vasa e templis sumit et non reddit Isaacius Angelus, Nicet. p. 200. seqq., item p. 233, n. 7, 253, 1. Conf. p. 294, 296. Mos dedicata in templis usus tempore promendi derivatus a gentilibus, vid. Diodor, Sicul. t. II, p. 73, 68, Gregor. Turon. apud Cangium v. *Palla*.*

μεγάλα κίονια ἀπὸ τῆς αὐτῆς μονῆς δ', καὶ ἄξω τοῦ τρικλίνου εἰς τὴν μεγάλην τροπικὴν (64) ἀπὸ τῆς αὐτῆς μονῆς ἕν καὶ ἐν τούτοις ἀλυσιδίους ἐκρεμάσθησαν τὰ τῆς Νέας μεγάλα ἀργυρᾶ πολυκάνδηλα. Ἔστησαν δὲ ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ τῆς μπανιάρας ἐν μὲν τῷ δεξιῷ μέρει μέσον τῶν μελάλων κίωνων τὸ χρυσοῦν ὄργανον ἔξω τῶν ἐκεῖσε κρεμμένων βήλων, καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ ὡς πρὸς ἀνατολὴν τὸ τοῦ Βενέτου ἀργυροῦν ὄργανον, ὁμοίως καὶ ἐν τῷ εὐωνύμῳ μέρει τὸ τοῦ Πρασίνου ἀργυροῦν ὄργανον. Ἰστίον, ὅτι τὸ ἀναδενδράδιον ἕλον ἐποίησαν οἱ παστοποιοὶ δίκην τροπικῆς ἀπὸ σενδέε· ἔθεν δὲ κάκεισε τῶν κιονίων ἀπὸ τῶν σετδέε μέχρι τοῦ ἐδάφους ἐκρεμάσθησαν σκαραμάγγια μεγάλα τὰ καὶ δοθέντα ἀπὸ τοῦ παλατίου. Ἰστίον, ὅτι, τῶν Ἰσπανίων (65) ἐλθόντων, γέγονεν δοχὴ κατὰ πάντα ὁμοίως

A et quatuor aliæ ex eodem monasterio petiitæ et quatuor magnis columnis; et extra triclinium in magna tropica seu trichila una ex eodem monasterio. Ex his catenis dependebant argentea Novæ ecclesiæ polycandela seu candelabra multorum cereorum hastis seu foveolis et cantharis multisque cereis in ambitum instructa. **330** Collocaverant quoque in eodem triclinio magnaureæ a dextra parte medium intra magnas columnas aureum organum extra vela ex illis columnis dependentia, et ab utraque ejus parte ad dextram quidem superius versus orientem organum argenteum Venetæ factionis, ad sinistram vero inferius organum argenteum Prasinæ factionis. Arboretum vel atrium triclinii arboribus obsitum B efformaverant aulærii e pannis sendes ad instar

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(64) Verti *trichila*, id est porticus curva, hemisphærium pensile, ambulacrum cujuscunque formæ, sive in longum productum, sive rotundum esset, quacunque tandem re, seu vitibus, seu palliis sericis, tectum et obumbratum. Ad Athenæi exemplum p. 148, σκεδιάν et ἄντρον, *une grotte, antrum juctitium, cito structile* appelles. Coef. ejusd. p. 196 et p. 200. Ut Latini *curvam* et *curvulam*, sic Græci τροπικὴν appellabant a τρέπω, *verto, curvo, volvo, volutam, une volute*. Propterea recte Combesis in Contin. Theophan. p. 87, vertit *apsis*. P. 273 vertit *tropica, sic dictus palatii locus*. Foris induxit eum, ut locum palatii sic dictum crederet, (in quo falsum eum fuisse nolim equidem asseverare), locus Theophanis p. 373 sine, ubi de Niceta patriarcha imaginibus inimico hæc habet: τὰς ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ εἰκόνας τοῦ μικροῦ σεκρέτου διὰ μουσείου οὐσας ἔξεσαν, καὶ τοῦ μεγάλου σεκρέτου τῆς τροπικῆς ἐξ ὑλογραφίας οὐσας κατήνευκεν, *exstantes in patriarchæo imagines, musivo quidem opere factas in parvo secreto abradi, in magno autem secreto tropicæ in ligno pictas tolli curavit*. In quo loco interpretando instituta a Goarato mihi quidem non placet. Potuit quidem Tropica nomen proprium alicujus structuræ in palatio fuisse, eique id nomen ad hæsiisse ab adjuncta curva porticu. Sed in hoc quidem loco Theophanis tropica non palatii, sed patriarchæi memoratur, et *secretum tropicæ* dictum ideo mihi videtur, quod *curvulam* adjunctam haberet. Consuevisse tales porticus vitibus obumbratas palatiis et basilicis seu ecclesiis apponi, constat e Du Cangio v. *Lobia* et *Laubia* [vox est Germanica], unde duo tantum hosce locos excerpere juvat, unum chartæ veteris apud Puricellum: *Peto, ut tectum seu lobiam moveant penitus et auferant, quam fecerunt vel feri fecerunt, juxta murum ecclesiæ*, et alterum alterius chartæ Ludovici IV Imp. apud Ughellum, quæ data dicitur *in palatio, quod est fundatum juxta basilicam beatissimi principis Apostolorum, in laubia majore ipsius palatii*. Talem porticum, lobiam (a *Laub*, id est frondibus et virgultis dictam) Marcus carmine in S. Benedictum appellat *silvam comis domatam*, id est in domæ, tholi seu cuppola modum arcuatum:

Pomiferisque viret silva domata comis.

De porticu *curva* vid. Salmas. ad Sor. H. Aug. t. I, p. 656, de *trichila* idem p. 86, ubi tamen vulgatum ego quidem servare malim. *Curvulas* quoque dictas fuisse pergulas tales vitibus obumbratas et perplexas, conjicio e loco quodam Joannis Canani p. 189: *Κατέκασε καὶ ἐνεπέρισε πᾶν ζῦλον κάρπιμον καὶ δένδρον εὐκαρπον, καὶ τὰς κουργούλας τῶν ἀμπελώνων ἐκ βίτζης ἀπέτεμον*, ubi vocem

illam κουργούλα a Latino *curva, curvula*, nempe porticus, quam a κούρμος pro κόρμος, *truncus*, derivare malim. Præter exempla hujus vocis, quæ Du Cange Gl. Gr. 1618, in serie protulit, habet idem quoque aliud in v. *Πραχέλλιον, latrina*, p. 630. Concludo ex hactenus dictis, tropicam nostri loci fuisse deambulacrum, porticum, *curvam*, pergulam aut vitibus reversa obumbratam et palliis sericis ad breve tempus pompæ causa tantum amictam; aut porticum ad talis pergulæ modum factam, non tamen vitibus perplexam, sed pompæ causa tantummodo asseribus aut schidiis tumultuario opere constructam, quo amiciri posset palliis sericis, sub quorum velo et umbra consideri et deambulari, auraque libere perspirans captari posset. Differt igitur τὸ ἀναδενδράδιον a tropica. Illud est seris arborum erectarum, stantium et liberum cœli aspectum permittentium, certo ordine dispositarum. In hac vero vites aut aliæ arbores flexiles coactæ in apsidem demunt ad aspectum cœli. Quando igitur paulo post dicit Noster, *anadendradium vel topiarium injectis pannis sericis fuisse ad imaginem tropicæ conformatum*, significat eo, fuisse tropiario superimpositas camaras e lattis seu longis schidiis factas pro sustinendis palliis sericis, quæ insterni debebant. Fuisse morem ævi medii talibus pergulis e lattis concamaratis pannos sericos in ostentationem insternendi aut eos de armariis ad parietes erectis suspendendi, probant non tantum loci auctorum, quos ibi citavi, ubi de triumphalibus processionibus egi, sed etiam hi duo a Du Cangio v. *Mutatoria* citati, unus S. Bernardi: *Quid juvant tot mutatoria vel extensa in perticis vel plicata in mantlicis*, alter Jacobi de Vitriaco: *Mimus et histrio ad mensam cantat, multa vestium mutatoria ad ostentationem vanitatis in pertica extenduntur, et Christi pauperes fame et frigore cruciantur*.

D (65) Utinam addidisset auctor, a quo rege Hispano et cujus Hispanici regni domino (tunc enim adhuc Saraceni Hispaniam obtinebant et minuta regna in unum corpus nondum coierant), et quando et ad quem Græcum imperatorem hæc legatio missa fuerit. Concludas fere ex eo, quod horum nihil nos docuit auctor, et quod hæc legatio in rebus memoratur sub Constantino, hujus operis auctore, gestis, haud diu ante scriptum hoc opus eam legationem CPLin venisse; quapropter crediderit auctor nihil amplius et propius de ea, ut re nuper gesta et in recenti lectorum memoria adhuc hærente, narrare. Ego quidem non dubito, sermonem hic esse de illis legatis Hispanis, de quibus Luitprandus Hist. VI, 2, memorat, dicens paulo post adventum suum CPLin eodem quoque venisse nuntios Hispanos. Ait autem ipse XIV Cal. Octobris illuc appulisse. Cum igitur temporum ratio utrinque concordet,

tropices seu ambulacri fornicati. Ab utraque autem parte columnarum e pannis sendes inde fornicem sursum tegentibus usque ad fundum suspendebantur scaramangia magna, a palatio suppeditata. Legati Hispani cum adessent, recipiebantur eodem prorsus modo, atque illi Tarsenses, ea tantum differentia, quod anadendradium vel viridarium magnaure non pannis sendes, sed totum scaramangiis coornatum fuerit. Suspendebantur quoque tunc opera materiæ pretiosæ, smaltita vel incausto picta, e phylace seu ærario dominico deprompta. Hispani, quos dixi, admissi fuerunt die 24 Octobris. Sed redeo ad cœptam narrationem de legatis Tarsensibus. In illa itaque tropica e pannis sendes confecta suspendebantur catenæ quatuordecim ænæ inargentatæ, ex Hormisdæ (vel S. Sergii) monasterio petitæ, et totidem polycandela argentea ex Nea. In fornice autem, qui in triclinium candidatorum ducit, suspensa erat catena una cum uno polycandelo. Triclinium candidatorum instructum et ornatum fuerat a sacellario magnis blatteis scaramangiis variisque argenteis imperialibus operibus, et habebat quinque catenas, e quibus totidem argentea Novæ ecclesiæ polycandela dependebant. Spatium, quod extra stabulum mulorum est, et primam scholam ornaverant præfectus urbis pannis sericis et haplomatibus seu vastis altarium mappis et sindicis prætereaque affabre factis et exsculptis operibus argenteis, ad varia hospitalia peregrinorum et ænium et ecclesias pertinentibus, et alias ibi depositis. Et coram stabulo mulorum quidem dependebant quinque polycandela e suis catenis, in prima vero schola dependebat tantum unum e medio trullo. In triclinio excubitorum dependebant e sex catenis totidem argentea polycandela ex ecclesia Nova petita. 331 Tribunal [seu triclinium XIX acubituum] ornaverant præfectus urbis eo modo, ut fieri solet in processionibus, nempe blatteis, haplomatibus et sendes pannis, item operibus aureis incausto artificiose pictis argenteisque eleganter exsculptis, quæ cambiatores suppeditaverant. Ibidem dependebant duodecim argentea polycandela e totidem catenis. Hæc ad Novam ecclesiam pertinebant.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

non dubito quia legationem et Luitprandi et Hispanorum in unum commemoravit, majorem negligens et minutiarum consecrator, prorsus ut Noster infra quoque pag. 343, « *Die Kal. Augustarum*, ait, *Papia egressus*, » sed annum reticet, « *Venetias veni*, » quo nempe CPlin iret, a Berengario secundo, qui anno 947 Italiæ regnum recuperaverat, illic legatus. « *Ubi*, pergit, *et Salomonem comitem* (forte comitis appellatione *protospatharium* voluit exprimere), *Græcorum nuntium*, κοινωτήτην, *eunuchum*, *reperi ab Hispania et Saxonia regressum*, » etc. At quid egerat Salomo in Hispania et Saxonia? Videtur Romanus Lecapenus expeditionem contra Cretenses Saracenos animo agitans in societatem belli regem aliquem Christianum in Hispania, forte Arragonium, sollicitare voluisse, qui e mari Mediterraneo eos adoriretur, aut regulum Valentis Mubammedanum armis vexaret, eoque prohiberet, ne ille Saracenis Cretensibus, suis civibus, succurreret. Saraceni

Α ταύτης, πλην τὸ ἀναδενδράδιον τῆς μανναύρας οὐ κατεσκομήθη ἀπὸ σενδῆς, ἀλλ' ἔλον διὰ σκαρμαμαγγίων, μεγάλων καὶ ἐκρεμάσθησαν ἐν αὐτῷ καὶ τὰ χειμευτὰ ἔργα τοῦ φύλακος (86). Γέγονε δὲ ἡ τῶν Ἰσπανῶν δοχὴ μηνί 'Οκτωβρίῳ κδ' Ἰστίον, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ τροπικῇ τῇ ἀπὸ τῶν σενδῆς κατασκευασθεῖσιν ἐκρεμάσθησαν ἀλυσίδια ἀσπρόχαλκα ιγ' ἀπὸ τῶν Ὁρμισδοῦ καὶ πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ ἀπὸ τῆς Νέας ἐκκλησίας. Καὶ εἰς τὸ φουρνικὸν τὸ ἐξάγον εἰς τὸν τρίκλινον τῶν κανδιδάτων ἕτερον ἀλυσίδιον α' καὶ πολυκάνδηλον α'. Ἰστίον, ὅτι ὁ τρίκλινος τῶν κανδιδάτων ἐξωπλίσθη παρὰ τοῦ σακελλαρίου ἀπὸ βλαττίων σκαρμαμαγγίων μεγάλων καὶ ἀπὸ βασιλικῶν διαφόρων ἀργυρῶν ἔργων, καὶ ἐκρεμάσθησαν ἐν αὐτῷ ἀλυσίδια ε' καὶ πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ ἀπὸ τῆς Νέας ἐκκλησίας ε'. Ἰστίον, ὅτι τὸ ἔξω τοῦ σταύλου τῶν ἡμιόνων καὶ τὴν πρώτην σχολὴν ἐξώπλισεν ὁ ὕπαρχος ἔνθεν κάκειθεν ἀπὸ βλαττίων καὶ ἀπλωμάτων καὶ σενδῆς, καὶ ἀπὸ τῶν ἐναποκειμένων ἀναγλύφων ἀσημίων ἐν τοῖς ξενῶσι καὶ γηροκομείοις καὶ ταῖς ἐκκλησίαις. Ἐκρεμάσθησαν δὲ ἀλυσίδια ἔξωθεν μὲν τοῦ σταύλου τῶν ἡμιόνων ε' ἐν δὲ τῇ πρώτῃ σχολῇ μέσον τοῦ τρούλλου α' ἐν δὲ τῷ τρίκλινῳ τῶν ἐκουβίτων ἐκρεμάσθησαν ἀλυσίδια ς', καὶ ἐν τούτοις ἐκρεμάσθησαν πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ ἀπὸ τῆς Νέας ἐκκλησίας. Ἰστίον, ὅτι τὸ τριβουνάλιον ἐξώπλισεν ὁ ὕπαρχος κατὰ τὸ εἰωθὸς τῆς προσλεύσεως ἀπὸ τε βλαττίων ἀπλωμάτων καὶ σενδῆς καὶ ἀπὸ ἔργων χρυσῶν καὶ χειμευτῶν καὶ ἀναγλύφων ἀργυρῶν, δηλονότι τῶν ἀργυροπρατῶν ταῦτα παρεχόντων. Ἐκρεμάσθησαν δὲ ἀλυσίδια ιβ' καὶ πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ ἀπὸ τῆς Νέας ἐκκλησίας δώδεκα. Ἰστίον, ὅτι τὸν τρίκλινον τῶν σχολῶν ἐξώπλισεν ὁ ὕπαρχος ἔνθεν κάκειθεν ἀπὸ βλαττίων καὶ ἀπλωμάτων καὶ σενδῆς καὶ ἀπὸ τῶν ἐναποκειμένων ἀσημίων ἐν τε τοῖς ξενῶσι καὶ γηροκομείοις καὶ ταῖς ἐκκλησίαις ἐκρεμάσθησαν δὲ ἀλυσίδια ε' καὶ πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ ἀπὸ τῆς Νέας ἐκκλησίας ε'. Ἰστίον, ὅτι ἔσθην τῆς χαλκῆς πύλης οὐδὲν ἀπὸ βλαττίου ἢ ἀπλωματος ἢ σενδῆς γέγονεν ἐξώπλις, ἀλλ' ἢ μόνον ἐκρεμάσθησαν ἀλυσίδια β' καὶ πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ ἀπὸ τῆς Νέας ἐκκλησίας δύο. Ἰστίον, ὅτι, ἔξω τῆς χαλκῆς πύλης ἐξώπλισεν ὁ ὕπαρχος ἔνθεν κάκειθεν

D enim Hispani e regno Valentis Cretam imperante Theophilo rapuerant. Quid autem in Saxonia egerit tum quidem, non exputo. Volebatne Othonem I imperatorem in societatem belli adversus rebelles Campagnis regulos pertrahere, aut adversus Hungarie regem armare? Quis verum dixerit? Quid quid autem hujus rei sit, videntur Hispani legati, quorum hic sit mentio missi ab illo Hispano rege, ad quem Romanus miserat, ut responsum ejus ad Græci legationem referrent. Aliam post hoc tempus in Hispaniam misisse legationem ipsum Constantinum A., C. 948., forte ex eo patet, quod infra p. 383, regis classi adversus Cretam destinatæ computantur cum aliis tria navigia, et hæc dicitur ostiarius et nipsistarius Stephanus cum regia commissione in Hispaniam missus secum sumpsisse. Illa autem classis adversus Cretam expedita fuit, teste nostro Ind. VII, A. C. 949. V. dicenda ad p. 383.

(86) Vide supra not. 54. col. 113.

ἔως τοῦ ἐξέγοντος ἐκείσε καγκέλλου ἀπὸ βλαττίων καὶ ἀπλωμάτων καὶ κενθές, ἐκρεμάσθη, δὲ ἀλυσίδιον ἓν καὶ τὸ μέγα πολυκάνδηλον τὸ ἀργυροῦν τῶν Βλαχερινῶν. Ἰστέον, ὅτι ὁ τρικλινος, ἓν ᾧ καὶ τὸ καμελαύκιον ἴσταται (67) καὶ οἱ μάγιστροι, γίνονται, καὶ τὸ λεγόμενον ὄνοπόδιον ἐξωπλίσθη παρὰ τοῦ σακελαρίου ἀπὸ βλαττίων καὶ ἀπὸ βήλων τοῦ χρυσοτρικλίνου. Ἰστέον, ὅτι ὁ πόρτηξ τοῦ αὐγουστέως, ἤγουν ἡ χρυσῆ χεῖρ, ἐξωπλίσθη παρὰ τῶν δέξων βήλων τοῦ χρυσοτρικλίνου. Ἰστέον, ὅτι τὰ ἀπὸ τοῦ αὐγουστέως διαδοτικά ὡς πρὸς τὴν ἀψίδα ἐξωπλίσθησαν ἀπὸ διαφόρων βήλων κεντητῶν. Ἰστέον, ὅτι ὁ ἱππόδρομος ἐξωπλίσθη παρὰ τοῦ ὑπάρχου ἀπὸ βλαττίων καὶ ἀπὸ βασιλικῶν διαφόρων βήλων. Ἰστέον, ὅτι ἐγραμίστησαν ἀπὸ δαφνῶν κατὰ τὸ εἰωθὸς τῶν προελεύσεων, οἷον σταυρία (68) καὶ στεφάνια τὰ λεγόμενα σκισαστὰ, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἓν τοῖς τοίχοις (69) ὑπὸ καγκέλλων τῶν λεγομένων ποταμιῶν, καὶ τῶν ὀρθίως ἴσταμένων τῶν λεγομένων δένδρων, ἀλλὰ καὶ λοιπῶν ἀνθῶν, ὧν ὁ τότε καιρὸς παρεῖχαν· ἀλλὰ καὶ τὰ τούτων ἐδάφη κατεράνθησαν κισσοῦ τε καὶ δάφνης, τὰ δὲ οικισιότερα ἀπὸ μυρρίνης καὶ δενδρολιθάνου. Ἰστέον, ὅτι, μετὰ τὸ εἰσελθεῖν τὰ βῆλα ἐν τῇ μεγάλῃ τρικλίνῃ τῆς μανναύρας, κατεράνθη ὅλος ὁ τρικλινος ἀπὸ ῥόδου. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ ὄλῃ ἐδάφει τοῦ ἀναδενδραδίου καὶ τοῦ ἀνέγοντος πουλίτου εἰς τὸν μεγατρικλινὸν ἠπλώθησαν ἀπλώματα πέριξ καὶ τολύτσιμα. Ἰστέον, ὅτι οἱ μάγιστροι καὶ οἱ εὐειδέστεροι τῶν ἀνθυπάτων ἐφόρεσαν τοὺς λώρους (70).

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(67) Vide supra not. 57, col. 271.

(68) Perticas lauro implicatas cum trabe in summo transversa quo crucem referant, adhuc sua ætate circumgestari in Græcis ecclesiis consuevisse easque se vidiisse, testatur Gerlach. in Diario p. 64, his verbis: *Vor ihnen* [loquitur de sacerdotibus et tribuna procedentibus et Venerabile per ecclesiam circumferentibus] *gingen her zween Knaben mit Wachskertzen, und noch zween andere mit gezierten Lorberstangen, welche fast den Crucifixen, wie man sie im Pabstum hoch auffgerichtet trägt, gleich sind*: [et paulo post]: *Zur Seiten begleiteten sie zween Knaben, welche zween vergüllte Spies oder Stangen mit Loberkrantzten umwunden, und oben fast wie ein Creutz waren, und wie ein Spiegel glantzten trugen.*

(69) Ita membranæ pro τοίχοις et καγκέλλο pro καγκέλλῳ. Fluctuavi diu quomodo locum hunc redderem, et prius verteram sic: *Lauro, ut mos est facere in processionibus, et aliis quibusdam, quos illa ferebat anni tempestas, floribus configuratæ — ad dextram pariter atque sinistram parietum a cancellis inde Potamiorum sic dictorum, et ab illis e recte stantibus vulgo sic dictis Arboribus affixæ erant.* Deinde mutavi, malo fato, procul dubio. Quamvis enim nescio quid Potamia, quid Arbores fuerint: non dubito tamen hanc, quam modo attuli, interpretationem illi præferendam esse, quæ Græcis verbis apposita fuit. Sed sæpe contingit nobis homuncionibus, ut per trepidationem omissis et abjectis melioribus, quæ in promptu et in manibus erant, deteriora arripimus. Τὰ δένδρα videntur arbores opere topiario factæ, buxus vel taxus in arborum speciem concisa, fuisse. Τὰ ποτάμια vero forte fuerunt metæ marmoreæ cum lineis undantibus, coram illis cancellis positæ; vid. Du Cange v. Ποταμοί, et quæ supra dixi ad p. 271 de *thalassis*; aut fuerunt genus aliquod materiæ seu lignæ seu marmo-

Triclinium scholarum ornaverat idem præfectus urbis ab utraque parte blatteis et haplomatibus et pannis sendes operibusque argenteis in variis hospitalibus, senicuriis et ecclesiis dedicatis, et decem argenteis Novæ ecclesiæ polycandelis e totidem catenis dependentibus. Intra chalcen nullæ suspendebantur blatteæ, mappæ aut panni sendes, sed lantum duæ catenæ et totidem polycandela e Nova ecclesia. Verum extra chalces portam suspendi curaverat præfectus urbis ab utraque parte usque ad cancellos, per quos illuc intratur, blatteas et pallia et pannos sendes et dependens ex sua catena unicum magnum illud e Blachernis argenteum polycandelum. Sacellarius exornaverat triclinium, in quo camelaucium stat magistrique creantur, et, quod ita dicitur, onopodium blatteis et velis chrysotriclinii. Porticus augusteonis aut manus aurea sic dicta compta fuerat purpureis velis chrysotriclinii; porticus ab augusteone inde usque ad apsidem instructæ variis erant velis acu pictis. Circum ornaverat præfectus urbis blatteis variisque imperialibus velis. Lauro, ut mos est facere in processionibus, nec non cancellis sic dictorum potamiorum, et illis erecte stantibus vulgo sic dictis arboribus, imo et aliis quibusdam, quos illa ferebat anni tempestas, floribus configuratæ, veluti parvæ cruces et corollæ, (vulgo ea sciasta solent appellari) ad dextram pariter atque sinistram parietum affixæ erant: sparsaque illius tractus humus hederis et

C rææ, cujus aut asseres aut tabulæ saxæ sic pictæ naturave formatæ essent, ut undantes rivos exhiberent, id est habent lineas serpentino more fluctuantes. Scilicet ea, quæ γραδωτῶς, *per gradus*, sed non recte, verum undatum parallelis procedunt, ea novi Græci ποτάμια appellant. Contin. Theophanis L. III, n. 42: Ὁ Καριανὸς οὕτω φέρει τὴν κλήσιν διὰ τὸ ἀπὸ τῆς γραδωτῶσως ἔχειν ἀπὸ λίτου Καριανοῦ οἶον πλατῶν τινα ποταμὸν: vid. Du Cange h, v. et dicta a nobis ad p. 302 de umbilicis,

(70) Quamvis de loris, de scipionibus et anexiaciis vel acaciis, de quibus hic sermo sit, ample disseruerit Du Cange in dissertationis de nummis ævi mediæ ingressu, reliquum tamen nihilominus nobis quoque, quod diceremus, fecit. Tria, quæ diximus, loris et scipiones et acacias vetustis consulibus Romæ propria fuisse, si non ipsa iisdemque nominibus, at res tamen admodum similes, aliquantum mutatas longo temporum cursu, et invadente superstitione, morum atque sacrorum diversitate, et antiquitatis denique ignoratione, constabit protinus e nostra disputatione. Sed prius dicendum, quid lorus aut lorum fuerit. Est autem perquam difficile definitionem aut descriptionem dare locis omnibus auctorum, qui lorum mentionem faciunt, aut lorum generibus omnibus congruam. Non enim idem appellatum fuit temporibus omnibus, sed diversissima figura lori antiquioris a lora recentiore; neque potest hæc res perspicue sic describi, ut percipiatur, nisi nummi et vetustæ imagines ad manum sint et inspiciantur, e quibus et diversitatem formarum, et quomodo successu temporis magis compositæ atque φορτικæ et affectatæ simplicibus antiquioribus successerint, intelligas. Gestabant, ut notum est, veteris Romæ consules trabes. Iæ erant lati clavi purpurei, togæ intexti aut assuti aut denique libere superinjecti, ad instar trabis aut ei

καμίσια καὶ τὰ χρυσόταβλα χλανίδια. Οἱ δ' εὐνοῦχοι πρωτοσπαθῆριοι μετὰ τὰ ἐκυτῶν στιχάρια καὶ σβάνια καὶ χρυσᾶ μανιάκια ἐβάστασαν τὰ χρυσᾶ διάλιθα σπαθοδάκλια. Οἱ λοιποὶ εὐνοῦχοι πρωτοσπαθῆριοι ἐφόρουν τὰ ἐκυτῶν στιχάρια καὶ μανιάκια. Οἱ πριμικήριοι ἐφόρουν τὰ ἐκυτῶν στιχάρια ἔνευ χλανιδίων. Οἱ μάγιστροι, ὡς φορῶντες τοὺς λώρους, δεδώκασιν τὰ ἐκυτῶν στιχάρια τοῖς μὴ ἔχουσι πριμικήριοις ἴδια στιχάρια. Οἱ ὀστιάριοι ἐπάνω τῶν καμισίων ἐφόρουν τὰ χρυσᾶ παραγαῦδια καὶ ἐβάστασαν τὰ χρυσᾶ διάλιθα βεργία. Οἱ λοιποὶ ὀστιάριοι οἱ μὴ ἔχοντες χρυσᾶ παραγαῦδια ἐφόρουν ἐπάνω τῶν καμισίων τὰ ἐκυτῶν χλανίδια. Οἱ σπαθαρο-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

spicere voluerit, imaginem ejus animo poterit concipere, et qua in re novum lorum a veteri discrepet. Discrepat autem permultum, et novum lorum cum veteri nihil habet commune præter striaturam. De cætero est, ut Græcorum novorum instituta omnia sunt, ridicula, affectata et φορτικῆ miscela chitonis seu tunicæ, cujus formam habet (stricte enim corpori adhæret et habet manicas), et chlamydis, cujus vestigia refert lacinia cubito sinistro gestata, et lori denique seu collaris, ad inстар lori vel balthei, lati, per pectus aut utrinque libere propendere permitti, aut decussatim compositi. Ex his trium diversarum vestium diversis dotibus consutum fuit lorum novum, a veteri prorsus diversum. Veteris lori reliquiæ supererant adhuc sæculo xvi et xvii, et supersunt adhuc apud matronas nostrates in loro pelliceo, quod liberum seu vestibus reliquis non assutum, sed exemptile circa collum gestant et gestabant, appendicem utramque super pectus decussatim componentes.

Hinc jam intelligatur celebrer ille locus suppositiæ donationis Constantini Magni Silvestro papæ, ut aiunt, factæ: *Deinde diadema* (hæc fingitur Augustus Pontifici indoluisse), *videlicet coronam capitis nostri, simulque phrygium vel mitram necnon et superhumeralis, videlicet lorum, quod imperiale circumdare solet collum.* Reprehenditur hujus loci Græcus interpres, quod verba *necnon et superhumeralis, videlicet lorum*, reddiderit ἄμα καὶ τὸ λῶρον καὶ τὸ ὠμοφόριον ὅπερ κυκλοῖ τὸν βασιλικὸν τράχηλον. Peccavit profecto in eo, quod pro diversis habuit lorum et superhumeralis. Sed potest facile excusari et emendari, τὸ ante καὶ ponendo, sic: ἄμα καὶ τὸ λῶρον, τὸ καὶ ὠμοφόριον. Male tamen ex hoc loco deducitur origo pallii sacerdotalis et concluditur, lorum et omphorium idem esse. Si Blastares omphorium hic usurpavit, quod putaret alia Græca voce commodius non exprimi Latinam *superhumeralis*, condonandum hoc illi est, abuso dictione. Tribuit enim ipsi notionem, quam revera poterat per grammaticas rationes, at usu contradicente. Nam quod Græci omphorium vulgo solent appellare, etiamsi super humeris non secus atque lorum portetur, non tamen idem cum loro, sed multum diversum est, ut suo loco demonstratur. Erravit quoque Balsamo, lorum pro mitra vel calyptra accipiens illis in locis, quos Du Cange Gl. Gr. h. v. protulit, e quo reliqua, quæ de loris dici queant, hauriri poterunt. Citat ibi inter alia locum ex Abmedis Onirocritico, ubi habet: Ζώνην ἀπὸ χρυσοῦ καὶ λίθων καὶ μαργάρων, ἤτοι λῶρον. Dubium est, ἤτοι interpretative, an disjunctive debeat intelligi. Utroque modo recte fit, si posterius, λῶρος potest aut baltheum (a zona diversum quid), aut orarium significare, seu collare cervicem et pectus amplectens. [Vid. Comment. ad Donat. Constantini M. p. 93. Theophilus imperator vestes, quæ lora vocantur, re-

A post introitum velorum in magnum triclinium magnaure conspergebatur id ipsum totum rosis. Tota quoque humus viridarii et pulpiti seu pavimenti excelsioris, per quæ in magnum modo dictum triclinium intratur, constrata erat tapetibus Persicis magni valoris. Quantum ad habitus procerum attinet, magistri quidem et proconsulum maxime speciosi gestabant loros, absque tamen scipionibus aut manipulis; reliqui autem proconsules et patricii camisia sua gerebant et tunicas cum aureis tabillis. Eunuchi protospatharii quatuor, præter strictoria sua et sabania vel lintea et aureos torques, gestabant quoque aurea geminis obsita spathobaclia [seu

B stauravit. Georg. monach. p. 516. Conf. Symeon logoth. p. 416.] Locum Symeonis attulit Du Cange Gl. Gr. p. 838, cui intelligendo facit hoc tenuisse, vestes imperiales aulæ CPTanæ, quarum in processionibus publicis usus esset, non a quovis imperatore, aut sæpius, novas factas, sed veteres retentas et usurpatas fuisse, donec detritæ non amplius possent adhiberi. Propterea ridet Luitprandus Nicephorum Phocam, aitque brevem statura illum et fœdum aspectu fœdiorem factum eo fuisse, quod ornamenta imperialia gereret vetustate detrita et ad majorum personas sumpta et conformata. Gestabat nempe vestes illas, quas Theophilus imp. ad sui forte corporis mensuram fieri curaverat, cum illæ a prioribus imperatoribus ad se transmissæ non amplius servire possent, sed vetustate diffuerent, idque ex instituto majorum. Satis certe intelligitur e Niceta initio Manuelis Comneni, non potuisse quemquam pro legitimo imperatore haberi, qui τὰ

C γνωριστικὰ τῶν κρατούντων, coronas, sceptras, vestes, insignia imperialia vetusta omnia non accepisset in coronatione. Quod ipsum in coronatione imperatorum nostrorum contingit aliorumque regum Christianorum, qui vestes Caroli M. quamvis situ diffluentes induunt, et coronas vegrandes ejusdem et S. Stephani et S. Eduardi et aliorum tamen gerunt. Imo procerum quoque vestes processionales et pompaticæ ipsis e vestiario regio ad temporis brevis usum commodo dabantur, post finitam processionem restituendæ. Propterea distinguuntur mutatoria βασιλικὰ, regia, et τὰ οικεῖα vel τὰ ἐκυτῶν, quæ senatorum propria essent; sic paulo post hunc nostrum locum p. 332. ἀσπαθῆριοι μετὰ τὰ ἐκυτῶν στιχάρια memorantur, et Codinus Offic. V. 53. monet: Τοιαῦτα ἐνδύματα ἐνδύονται οὐκ ἐκ τῆς κόρυθης, ἀλλ' ἐξ οικείων. Conf. p. 335. ubi magistri collegiorum urbanorum dicuntur vestes secreticorum gestasse. Apud veteres Romanos jam pretiosæ vestes pompaticæ in Capitolio asservabantur et a Consulibus usus tempore exprimebantur; vid. Script. Hist. Aug. t. II, p. 83, i. Vestes quoque, quæ recens honoratis induebantur in signum honoris, post præctam promotionem reddi debebant. Conf. Theophan. p. 108. Vestes illæ symbolicæ a decedente magistratu, ut e. c. quæstore, reddi et succedenti injici debebant, ut e Nostri p. 157 et 158. constat, quorum locorum in posteriore memoria hæc leguntur verba: Τὰ χλανίδια ἐπαίρουσιν οἱ δῆμαρχοι ἀπὸ τῶν διαδεγεμένων δῆμαρχων ... ἐπειδὴ βασιλικὰ εἰσι. Non gestatos fuisse loros nisi solemnissimis et splendidissimis in processionibus, patet cum ex præsentate Nostri loco, tum e libri secundi cap. 40. Item e loco Leonis Grammatici, p. 472: Τοῦ βασιλέως (de Basilio loquitur) ἐν τῷ αὐτῆς ἀνακτινισμῷ [in dedicatione Sairparæ Phari] λῶρον φορῶντος καὶ χρῆματα πολλὰ δόντος.

D

contos in summo lata romphæa præferratos]. Cæteri eunuchi protospatharii sua strictoria et torques tantummodo gerebant. Primicerii gerebant strictoria sua absque tunicis; et, si qui eorum propria non haberent strictoria, induebant illa magistrorum, utpote loros gerentium. Ostiarii super camisiis gerebant aurea paragaudia virgasque aureas gemmatas. Sed si qui horum aurea paragaudia non haberent, illi super camisiis suis gerebant suas tunicas. Spatharocubicularii gerebant super camisiis suis aurea paragaudia et spathas honoratorum aureo manubrio instructas. Qui autem eorum aurea paragaudia non habebant, illi gerebant sua camisia et spathas suas. Cubicularii omnes gerebant sua camisia, et pars quidem præterea, quales diebus festis gestare solent, tunicas aureis tabliis instructas, illas fundatas patriciorum nempe proprias; pars autem tunicas acu argentea pictas et similia contomanica et purpurea contomanica [seu tunicas brevium manicarum]. Protospatharii, qui simul officiales essent, gerebant sua camisia et fundatas festales tunicas magistrorum proprias. Protospatha-

Α κουβικουλάριοι ἐφόρεσαν ἐπάνω των καμισίων αὐτῶν χρυσᾶ παραγαῦδια καὶ τὰ χρυσόκανα σπαθία τῶν ἀξιωματίων. Οἱ λοιποὶ σπαθροκουβικουλάριοι οἱ μὴ ἔχοντες χρυσᾶ παραγαῦδια ἐφόρεσαν τὰ αὐτῶν καμίσια καὶ σπαθία. Οἱ κουβικουλάριοι πάντες ἐφόρεσαν τὰ αὐτῶν καμίσια. Καὶ οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἐφόρεσαν τῶν ἑορτῶν τὰ χρυσόταβλα χλανίδια τὰ φουνδάτα, ἔχουν τῶν πατρικίων· οἱ δὲ τὰ ἐξαργυροκέντητα χλανίδια καὶ τὰ ἀργυροκέντητα κοντομάνικα καὶ τὰ ὄξια κοντομάνικα. Οἱ πρωτοσπαθάριοι οἱ ἀφφικιάλιοι ἐφόρεσαν τὰ αὐτῶν καμίσια καὶ τὰ φουνδάτα τῶν ἑορτῶν χλανίδια, ἔχουν τῶν μαγίστρων. Οἱ τοῦ χρυσοτρικλίνου πρωτοσπαθάριοι ἐφόρεσαν τὰ χρυσᾶ σπέκια καὶ χρυσᾶ μανιάκια· ὅσοι δὲ σπέκια οὐκ εἶχον, ἐφόρεσαν σκαρμαμάγια καὶ σαγία ῥόης. Οἱ τῶν σκερτέων χαρτουλάριοι καὶ νοτάριοι ἐφόρεσαν τὰ αὐτῶν καμίσια καὶ σαγία ἀλθρινά. Οἱ ἀσηκρῆται καὶ οἱ νοτάριοι τῶν ἀσηκρητέων καὶ λοιποὶ σκερτικοὶ ἐφόρεσαν τὰ αὐτῶν καμίσια καὶ τὰ φουνδάτα χλανίδια τῶν ἑορτῶν, ἔχουν τὰ ἔχοντα ὄξια ταβλία. Πλησίον τοῦ βασιλικοῦ θρόνου ἔνθεν κάκειθεν, ἔτοι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἕστησαν τὰ Ῥωμαϊκὰ σκηπτρα (72) καὶ πτυχία (73) καὶ

JOAN. JAC. HEISKII COMMENTARIUS.

(72) Romana hic sunt Græca; novi enim Græci se Romanos ferebant, ut notum est. Sceptra vero sunt genus aliquid vexilli, longi conti laminis et olavis aureis vel argenteis confixi, et, ut mihi quidem videtur, ad crucis formam comparati, puri seu absque ferro vel mucrone, sed dependentibus velis, ut colligi potest: Ἐκεῖσε γὰρ ἴστανται... τοὺς δεσπότης ἐκδεχόμενα Ῥωμαϊκὰ σκῆπτρα, τὰ λεγόμενα βῆλα, ὁμοίως καὶ τὰ εὐτύχια, καὶ τὰ ἕτερα σκῆπτρα, πρὸς τούτοις τὰ σκεῦη τῶν προτικτόρων. Vide not. 92 col. 139.

(73) Sic solet plerumque hæc vox in nostro codice efferi; interdum tamen integre et incorrupte scribitur εὐτύχια, ut in loco Nostri paulo ante laudato pag. 7, quo absque loco fuisset nusquam conjectando veram rationem ptychiorum fuissem assecutus. Nam cum primum hanc vocem legerem, suspicabar (neque enim aliud poteram) illam codices Evangeliorum significare, quales grandes, ponderosos in membranis nitidissimis summa calligraphices venustate litteris grandibus exaratos rubro holoserico indutos et umbonibus et laminis angularibus, item agrafiis seu uncis aureis et argenteis firmatos atque ornatos præferre e contis suspensos solebant. Vid. Garbelli Epistol. ad Josephum Blanchinum in Prolegomenis ad Evangeliarum quadruplex, p. 6, et cl. Leich. de Diptychis p. xl. Sane de nihilo non erat hæc conjectura. Nam p. 342 dicitur πτυχία τῶν Εὐαγγελίων res inter alias pretiosas publice coram legatis Saracenicis exposita spectatum fuisse. Thuanus quoque describens processionem, qua Pseudo Demetrius a. 1605 Moscoviam ingressus est imperator salutatus: *Proxima secundum principem, ait, incedebat clericorum turba cum vexillis quadratis, in quorum singulis appensa erat aut Divi alicujus imago, aut Evangeliorum liber.* In illo loco libri Mubachiani, quem p. 6 horum Commentar. citavimus, vidimus apud Russos prælatos quoque codices Evangeliorum in publica processione festi Luminum. Accedit huc, quod ævo medio pontifici Romano in processionibus publicis pugillares præferrentur; vid. Du Cange v. *Pugillares*; quos puto codices evangeliaros fuisse, neque aliud *pugillum*, quam codicem Evangelii, memoratum illo in loco, quem idem v. *Pugillus* citat.

In multis quoque nummis imperatorum CPTANORUM dubium videri queat, labarumne an codex Evangelii quadratus e conto dependeat. A Græcis Saraceni quoque mutuati sunt morem a Corani codices e contis dependentes in acie pro vexillis præferendi, quo de more ad Abulfedam dico. Cum tamen primi imperatores Byzantini plurima veteris Romanæ curiæ imperialis instituta retinerent, quæ secuta sæcula aut additamentis Christianismi auxerunt, aut ineptiis suis deformarunt; et inter vexilla veterum imperatorum signa Fortunæ quoque fuerint, ipsi quoque in cubiculis suis aurea Fortunæ simulacra, velut majestatis et felicitatis imperii pignora, haberent et colerent; et in primorum imperatorum Byzantinorum nummis alata Victoria frequens conspiciatur: et infra, p. 415 domesticus scholarum inter officiales suos habere dicitur εὐτυχοφόρος et σκηπτοφόρος, quod procul dubio ad imitationem aulæ imperialis factum fuit. (Neque enim putandum, domesticum vexilla et vexilliferos habuisse, quibus imperator careret.) Conf. p. 427. Nullus dubito vocem πτυχία, εὐτύχια vel εὐτυχεῖα esse corruptam et vexilla significare, quorum aut contis in summo superimposita, aut bandis vel pannis intexta essent Fortunæ vel Victoriæ simulacra, νικάρια, *victoriolæ*, ut appellat Cedrenus p. 322, ubi exponit CONOB., solemnem nummorum Byzantinorum subscriptionem, quæ mihi quidem videtur *Constantinopolis olim Byzantium*, significare. Nullo tempore Byzantinis desisse usum Victoriæ in signis constat e loco Codini Offic. vi, 20, p. 79, ubi memorat flamillum Archistrategum dictum. Hic Archistrategus seu Angelus Michael aliud nihil erat quam Victoria. Græci superstitioni credentes angelos alatos esse, quia in vexillis retentam ex antiquo figuram alatam videbant, ignorantes eam Victoriæ esse, e pagano numine angelum Michaellem efficiebant. Et excusandi profecto sunt. Sane pictores nostri non aliter pingunt angelos, quam victoria in nummis primorum imperatorum efficta conspiciatur; e. c. nummos Constantini apud Du Cangium Fam. Byz. p. 56, et Theodosii p. 61. A Græcis vexillum hoc Latini medii ævi quoque assumebant, ut alia multa, et Angelum appellabant; vid. Du Cange v. *Angelus*, ubi inter alia e Wittekindo hæc citat: *In quinta acie, quæ erat maxima, et dicebatur regi,*

λοιπὰ χρυσᾶ σκήπτρα, κρατούμενα ὑπὸ τῶν κανδι-
δάτων, δηλονότι φορούντων σκαραμίγγια καὶ τὰ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ipse princeps vallatus lecta ex multis millibus alacri-
que juventute, coramque eo angelus, penes quem vi-
ctoria, denso agmine circumseptum. Credebant igitur
boni nostri majores ex male intellecta ambigua
traditione, victoriam ibi esse, ubi angelus esset. Et
erat revera. Nihil enim aliud angelus quam victoria.
numen scilicet paganismi, novo Christiano angeli
et archistrategi nomine donatum. Consideremus
nummum Longobardicum, quem Horatius Blancus
ad Paulum Warnefridum in eadem tabula ære ex-
pressa, qua coronam ferream Modoetiensem exhibuit,
cum inscriptione Sanctus Michael eumque
comparamus cum nummis victoriatis; nullam reperi-
emus differentiam inter ambos, nisi hanc, quod
victoria nudo aut laureato capite est, S. Michael
autem non pileum, ut videtur, sed nimbium circa
caput habet. Moris hujus signa victoriæ in proces-
sionibus circumferendi vestigia supersunt adhuc
in ecclesia Græca. Refert enim Stephanus Gerlach. in
Diario CPTano p. 474, ubi ritus processionis pas-
chalis Græcorum describit, sic processisse litaniam.
Primum venisse protosyncellum cum codice Evange-
lii S. Joannis, lamina aurea, tecto, secundum hiero-
monachum cum cruce stationali, tertium psaltum
cum imagine Christi et sepulcro surgentis, quarto
loco processisse duo hieromonachos, quorum unus-
quisque gestaverit e conto rotundam latam deaura-
tam laminam, super qua effictus oberubinus senis
alis instructus. Mitto reliqua. Aliquando post descri-
bens idem processionem sacrorum donorum e tribu-
na in naum, sic ait: *Darauffinge die grosse Pro-
cession oder der Umgang an, da, sechs oder sieben zu
der hintern Thüre des Chors [porta sancta parva ad
dextram dematis laterali] heraus, und in der Kirche
gar langsam herum gingen. Du beneigten sich alle
Anwesenden, elliche helen gar darnieder, audere er-
wischten der herumgehenden Priester Kleider und
küsteten sie. Der erste trug das Brod zum Abendmahle
auf dem Kopf mit einem rothen leinen Tuche bedekt.
Zween andere trugen zween Kelche, einen voll, den
anderen leer: der vierte und fünfte die zwey Vorbil-
der Cherubim und Seraphim, denen allen zwey
Leser mit Kertzen voran gingen.* Hi cherubini et
seraphini successerunt in locum Fortunæ vel Victo-
riæ, ut S. Elias in possessionem templi, quod olim
Solis erat, apud Malalam t. II, p. 40. Quod olim τῷ
Ἐλλίου fuerat, jam Christiani jubebant τῷ ἁγίου
Ἰλλίου esse. Statuam Matris deum tenentem mani-
bus leonem mutilabant Constantini M. tempore
leonibus, manus in speciem orantis aut bene-
dicentis urbi conformabant, ut deinceps Chris-
tianum vulgus idem illud idolum, quod olim
Mater Deum nominabatur, mutato paululum nomine
pro *Natre Dei* adoraret, teste Zosimo II, 31; *vid.* ad
p. 336 dicenda. E *Semone sanco* fabulam de *Si-
mone sancto* producit Eusebius Hist. Eccles. II.
13. Insignis est locus apud Athenæum p. 497 F 1.,
e quo patet, jam Ptolemæorum tempore fuisse victo-
riæ in pompis publicis prægestatas. Locus hic est:
Ἐπιτολοῦθρον σάτυροι, καθ' ἕκαστον τοῦ σταδίου
μέρος εἴκοσι, λαμπάδας σέροντες κισσίννας διαχρύ-
σους [id est inauratas et cum hederæ ambientis
helicibus cœlatas; non recte Casaubonus emendat
ibi], μεθ' οὗς Νῆκαι χρυσᾶς ἔχουσαι πτέρυγας
[nam cætera lignea erant vestibus aureis induta],
ἔφερον δὲ αὐταὶ θυμιατῆρια ἐξαπλήγη κισσίοις [κισ-
σίνοις κατὰ χρῆσιν] αὐτῶν χρυσῶς στέμματα καὶ ῥοδῶσι-
sic videtur leg. esse] διακεκοσμημένα ζωωτοὺς ἐν-
δεύουσαι χιτῶνας. Possunt innumera talia exempla
retentæ paganæ superstitionis et idololatricæ, sed
Christianis nominibus dissimulatæ et mysticis ridi-
culis expositionibus incrustatæ referri, si id agere-
mus. Suboluit etiam cl. Leichio hujus rei. Veteres

A rii chrysotriclinii gerebant specia aurea et aureos
torques. Qui autem eorum non haberent specia,
imperatores usurpabant divinos honores, et curabant
sibi ignem, ut numinibus, præferri. Novis quoque
prælatu ignis fuit ex veteri instituto. [Imperatori
Græco præferebatur lampes præter sceptrum et spa-
tham propter illud: *Luceat lux vestra*, Codin. p. 101.
Sed fuit potius ignis ille, qui Augustis præferri so-
lebat.]

Superest nunc, ut, qui manaverit πτυχία ex εὐτυ-
χία, demonstretur. Tenendum ergo, vulgus Græcum
et novum et vetus consuevisse e et alias vocales ini-
tiales abjicere et u ut b vel etiam u f pronuntiasse.
Pronuntiabant igitur vocem εὐτυχία, ut *stychia* vel
ptychia, ut σιδροκάψια, πλεῦσις, φτηνία, σιδροκαψί-
α, *Schmelzhütten*, officinæ metallorum fusoriæ,
βλέψις, *plaga quo respicitur*, εὐθηνία, *uberitas et
prosperitas rerum omnium*, item βημερία pro εὐ-
ημερία, *felix rerum suarum status*, βγενικός pro
εὐγενικός, *nobilis*, βγαίνειν pro εὐγένειν. Dicunt
autem εὐγένειν pro ἐκγένειν, et hoc pro ἐκγενέσθαι.
πέυχια pro ἐπέυχια (v. cl. Hemsterus. ad Aristot-
phan. Plut. p. 159), πιτιμια pro ἐπιτιμια. *Pityncha-*
nus in inscriptionibus pro *Epitynchanus*; *vid.* Salmas.
ad Hist. Aug. t. II p. 99, ξέρτιον pro ἐξέρτιον *na-*
valis apparatus, πίσκοπος pro *episcopo*, φρόδι pro
ὄφροδιον, *supercilium*, βλογειν pro εὐλογειν, λάδι et
λάδιον pro ἐλάδιον, *oleum*, λάμνειν pro λάδνειν et hoc
pro ἐλάσνειν, *agere*, λάργγρος pro δάργγγρος, λάφος
pro ἔλαφος, *cervus*, λαφρός pro ἐλαφρός, λειμήν pro
ἐλεμήν, λίγος pro ὀλίγος, λιτροβούλης pro ἀλιτρο-
βούλιος, μάτιν pro ἱμάτιον, ματομένος pro ἡματο-
μένος, *cruentatus*, μέρα pro ἡμέρα, μερεῦς pro
ἡμερεῦς, μοιάζειν pro μοιοιάζειν, νικοκυρία pro
ἐνοικοκυρία, πάγειν pro ἀπάγειν, πίων pro ορίον.
πίσω pro ὀπίσω, πιτήδειος pro ἐπιτήδειος, πιτύχε-
ρος pro ἐπιτύχερος, ἐπιτύγγανος, ἐπιτυγγάνειν πεφυ-
κώς, εὐστοχος, βέγειν pro ὀρέγεσθαι, *cupere*, δημά-
ζειν pro ἐρημῶν, *vastare*, βίφος pro ἐρίφος, *hædus*,
βωτῶν pro ἐρωτῶν, *interrogare*, σάζειν pro ἰσάζειν
scquare, σχουρία pro ἰσχουρία, σιάζειν pro ἡσυχά-
ζειν, *præ tristitia silentium agere, tristem et taciturnum
esse*, σόδημα pro εἰσοδήμα, εἰσδος, *ingressus
vel reditus*, σφαλίζειν pro ἀσφαλίζειν, *claudere*,
σχάριν pro ἐσχάριον, ἐσχάρω, *oculus*, τισάνη pro
πίσανα, φίδι pro ὀφίδιον, ὄφις, *anguis*, φόδος pro
ἄφοδος, *stercus χνάρον* pro ἰχνάριον, *vestigium*, ψη-
λός pro ὑψηλός *altus*, ψούνη pro ὀψώνιον, *panis quoti-*
dianus, Possent plaustra talium congeri. Sed ohe
jam satis est. [Πτυχίς pro codicibus Evangeliorum,
et inter thesauros ecclesiæ recensentur Nicetæ Choni-
niat, p. 233, quos Isaacius Angelus spoliasset
ipsi dicitur: Ἐκ σίνου τὰ ἱερὰ σκεῦη καὶ τῶν θείων
αὐτὰ ναῶν ἀποσπῶν ταῖς ἐαυτοῦ τραπέζαις παρεῖσ-
ἔφερον. — Ἀφαιρῶν καὶ ἀπὸ τῶν τιμῶν σταυρῶν καὶ
πτυχῶν τῶν ἀκηράτων Χριστοῦ λογίων κόσμους πολ-
υτέλεις, περιδέραια καὶ στρεπτοὺς ἐτίθητο ἐξ αὐτῶν.
Die Russen tragen nock in ihren Processionem Sera-
phinen oder Cherubinen (wie sie es nennen) herum
Stat von Groot-Russland p. 337. Imperatores Ro-
mani olim in suis cubiculis habebant signa victoriæ,
ut pignora felicitatis imperii, et quo essent impera-
tores collegæ, tot etiam erant signa victoriæ, ut
constat non tantum e Spartiani loco in Vita Severi
p. 637, quo narrat, in podio sedis imperatoris cir-
censis stetisse tres gypseas victorias, mediam Severi
patris, duas hinc illinc, amborum filiorum, Bassiani
et Getæ tenentes manibus palmas et orbis vel scuta
cum inscriptis ejusque imperatoris nominibus sed
etiam ex illo loco, quo ait p. 640: *Fortunam regiam
quæ comitari principes et in cubiculis poni solebat,
geminare statuerat, ut sacratissimum simulacrum
utriusque relinqueret filiorum. Sed cum videret se per-
urgeri, sub hora mortis jussisse fertur, ut alternis
diebus apud filios imperatores in cubiculis Fortuna*

gestabant illi scaramangia et saga russa. Secretorum chartularii et notarii gestabant camisia sua et saga purpurea. Asecretæ et notarii asecretiarum et reliqui secretici camisia sua, et præterea fundatas festales tunicas, illas nempe, quæ tabulas purpureas habent, gestabant. Prope thronum imperialem stabant ad dextram et sinistram Romana sceptrâ, Romani imperii signa et ptychia [seu signa fortunæ secundæ], et reliqua aurea sceptrâ seu vexilla, quæ omnia candidati tenebant, gestantes scaramangia et sic dicta candidalicia seu vestes candidatorum. Reliqua autem vasa, campiductoria, labara, signa stabant infra prædicta instrumenta, et tenebantur a remigibus primi drominii gestantibus fundata tagmaticorum mutatoria. **333** Extra vela supra gradus stabant maglabitæ gestantes scaramangia

JOAN. JAC REISKII

poneretur. Sic loquebatur illorum sæculorum infantia pro: *ut alternis diebus, hoc in Bassiani, altero in Grete cubiculo hæreret.* Argumentum inscitiae antiquitatum, quod, Niceta teste, p. 339, statuum Constantini M. equestrem quidam pro Pegaso et Bellerophonte, alii pro Josua, filio Nave, haberent Conf. ejusdem Fragm. t. VI. Bibl. Gr. Fabrici p. 107. *Ex Addend.*]

(74) Videtur hic et similibus in locis σκεύη nihil aliud quam vexilla notare. Satis hoc apparet cum ex adjectivo λοιπά, *reliqua*, quod supponit, præcedentia idem cum sequentibus esse, et e versu paginæ hujus ultimo; τὰ προβέβηθεντα σκεύη, *prædicta vasa*, sunt sceptrâ, victoriæ, signa, etc. Verti tamen vasa respiciens ad p. 341, ubi inter τὰ σκεύη quædam referuntur, quæ vexilla non sunt, ut magna cruz et virga Mosis.

(75) *Campiductoria* erant signa, qualia campiductores gererent, aut qualia manipuli haberent, quorum unusquisque a campiductore vel doctore regeretur. De campiductoribus vel campiductoribus γυμνασταῖς τῶν στρατιωτῶν, non repetam a Valesio ad Amniam. Marcell., a Guthorio, a Du Cangio Gl. Lat. et aliis dicta.

(79) *Labara* quid fuerint, notum est, et multi multa de eo. Conf. Du Cange Gl. Lat. b. v. De etymologia tantum monebo, linguæ Græcæ esse vocabulum, et non barbaricæ originis: mihi videri a λαπαρά repetendum esse, et λαπαρόν initio dictum fuisse hoc velum vel vexillum, quod duplo panno aut corio paratum et intus cavum atque vacuum esset, ut vento tumescere atque detumescere posset. Scribitur autem hic λάσοορα pro λάβωρα. Nam λάβαρον et λάβωρον perinde dicitur atque scribitur. Atqui ω et ου sæpe permutari exemplis demonstravi, ubi de terminatione ούριον (ut ὀρνυτοῦριον pro *urnatorium*, etc.) dicerem.

(77) Erant olim nomen generale insignium militarium omnium. In nostro tamen codice vexilla tantummodo illa denotant, in quibus protome imperatoris purpureo panno insuta esset. Colligo e locis glossarum et commentarii msti Apocryphi de Vita Jesu Christi, quos dedit Du Cange v. Προτομή. Conf. quæ idem Gl. Gr. p. 1343 de sebastophoris habet. Nicetas, p. 126, D 8: Σημεῖα, αἶ τῶν βασιλεῖς; εἰκονίζουσι.

(78) Id est ὑποκατιόντος vel ὑποκατιόντι, *si quis descendat*, et quoad sensum ὑποκάτω, *infra*, vid. dicta ad p. 313.

(79) Sunt alias ἡμιπέλεκκα: dictæ securæ unipennes, ut ita dicam, non bipennes. Nam bipennes sunt proprie αἱ πελέκεις, hic autem loci τζικούρια. Græci ἡμιπέλεκκαυ vacabant τὸ ἡμισυ τοῦ πελέκειως, τὸ ἐκ τοῦ ἐνδὸς μόνον μέρους ἔχον τῆν ἀκμὴν, ὃ καὶ δεξτερά-

κωνιδάτικια. Τὰ λοιπὰ σκεύη (74), τὰ τε καμπιδυκτόρια (75), καὶ λάβωρα (76), καὶ σίγνα (77), ἔστησαν υποκατιῶν (78) τῶν προβέβηθέντων σκευῶν, δηλονότι καὶ αὐτὰ κρατούμενα ὑπὸ τῶν ἐλατῶν τοῦ πρώτου ὁρομονίου. Οἱ δὲ αὐτοὶ ἔλάται ἐφόρεσαν τῶν ταγματικῶν τὰ φουδάτα ἀλλάξιμα. Ἐξώθεν τῶν βήλων ἄνωθεν τῶν ἀναβάθρων ἔστησαν οἱ μαγλαβίται φοροῦντες σκαρμαγγία καὶ τὰ ἐαυτῶν σπαθία. Καὶ μετὰ τοὺς μαγλαβίτας εὐθὺς ἔστησαν οἱ τῆς μεγάλης ἑταιρείας Μακεδόνες ἀπὸ ἐσωφορίων, φοροῦντες σπαθία ζωστήκια καὶ ἀργυρᾶ μετὰ καὶ λωρίων διαχρῶσων καὶ ἀργυρῶν, βασιτάζοντες καὶ σκουτάρια χρυσᾶ καὶ γαλκῶχρυσά καὶ σιδηρᾶ καὶ μονοπέλυκα (79) καὶ τζικούρια. Κάτωθεν δὲ τῶν αὐτῶν ἀναβάθρων ἔσθη ἡ μεγάλη ἑταιρεία, ὁμοίως καὶ ἡ μεσαία, μετὰ καὶ τῶν Φαργάνων (80) καὶ Χαζάρων (81), πάντων φο-

COMMENTARIUS.

λιον καλοῦσι, ait vetus interpres Homeri; v. Du Cangium ad Alexiad. 257. et Gloss. Gr., ubi locum hunc citat. [De dextralibus vid. locus veteris Homeri interpretis apud Salmasium ad Simmiam securim p. 200.] Est idem ille modo allatus. Videor mihi discrimen harum duarum vocum μονοπέλυκου et τζικουδίου in isto Wilhelmi Britonis versu, quem Du Cange l. c. citat, deprehendere:

Ascia dum dextris, bisacuta securis et ensis Fulminat.

Et huc conformavi Latinam interpretationem. Pottissem quoque pro *ascia dextrale dare*; vid. ad. p. 87.

(80) *Phurgani* sunt genus militiæ seu protectorum corporis Augusti aut ex Ægypto aut e provincia Transoxana, Fargana, oriundi. Frequens eorum apud historicos orientales mentio, sed illi plerumque non *alsaraghnah* per Gain punctatum *Farganos*, sed *alsarannah Pharaones* appellant, tanquam si non a provincia patria *Fargana*, sed a *Pharaonibus*, Ægypti regibus, sic fuissent appellati, ob ferociam et indomitos spiritus. Omnem enim immanem, trucem giganteum hominem Arabes *Pharaonem*, aut rem immanem *Pharaonicam*, ut Græci *Titanicum*, appellant. Ultra scriptio, præferenda sit, ambigo. Posterior videri queat præferenda esse, quia principes orientales plerumque Turcas, quorum patria Fergana erat, in corporis protectoribus habebant. Attamen non minus famosi a ferocitate allectique in custodes Augustorum corporum fuere Afri quoque et Misrenses seu Ægyptii, qui de antiquis Ægypti dominis, Pharaonibus, quorum insolentiam et immanitatem vel etiam staturam referrent potuere *sarahnah Pharaones* dicti fuisse. *Les Egyptiens appellent tout ce qui est d'une grandeur extraordinaire du nom de Pharaon, s'imaginant qu'ils* [les vieux roys d'Egypte] *ont tous été des géants*: verba sunt Wansleebii *Voyage d'Egypte* p. 266. c. fin. Erunt ergo hi Faraoces reliquiæ istorum Coptorum

(81) Nomen *Chazororum* notum in historia Byzantina, neque habeo quod de iis addam, nisi hoc, apud Arabes et Orientales cæteros inolevisse, ut *chazaros* per o pronuntient. Hinc celeberrime ille liber a Buxtorfho vulgatus, *Cosri* vel *Cosari*, quasi dicas disputatio Cosarica. Venit tandem nomen hujus gentis olim a fortitudine celebre in latrociniis infamiam, ut latrones et sicarii Χοσιάριοι fuerint appellati. Vid. Du Cange v. Χοσιάριοι. [Græci Chazaros in Chersoneso Cimbrica collocant, Arabes autem in Iberia vel Circassia. Et sic quoque Matthias a Michow de Sarmatia utraque p. 457. qui insignis est locus, in specie ait novos Græcos eas gentes *Abgaros* et *Abgazetos* nominare.

ρούντων σπαθία καὶ βασταζόντων σκουτάρια. Οἱ οικειῶκοι πρωτοσπαθάριοι ἔστησαν εἰς τὴν σωλαίαν (82) ἔνθεν κάκειθεν φοροῦντες σκαραμάγγια πρασινορόδινα (83) καὶ σπαθία. Καὶ μετ' αὐτοὺς ἔστησαν οἱ σπαθαροκανδιδάτοι φοροῦντες σκαραμάγγια πολύχροα καὶ σπαθία καὶ τὰ σπαθαροκανδιδάτικα. Καὶ μετ' αὐτοὺς ἔστησαν οἱ σπαθάριοι φοροῦντες καὶ αὐτοὶ' πολύχροα σκαραμάγγια καὶ τὰ ἑαυτῶν σπαθία, βασταζόντες καὶ διαστράλια. Καὶ μετ' αὐτοὺς ἔστησαν οἱ στρατῶρες φοροῦντες σκαραμάγγια λευκολέοντας (84), καὶ ἐτέρων χροῶν καὶ ἐξεμπλίων. βασταζόντες καὶ τὰ στρατωρικά (85). Δεξιὰ δὲ πρὸς δύστιν εἰς τὴν σύμπληξιν τῶν δύο βήλων ἔξωθεν ἄνωθεν τῶν ἀναβάθρων τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῆς μανναύρας ἔστη τῆς (86) μεγάλης ἐταιρείας βασταζῶν τὸ χρυσοφραντον σενδὲς βασιλικῶν φλάμουλλον. Ἐνθεν δὲ κάκειθεν τῶν αὐτῶν ἀναβάθρων τοῦ αὐτοῦ μεγάλου τρικλίνου τῆς μανναύρας ἔξωθεν τῶν αὐτῶν

JOAN. JAC. REISKII

pthorum rebellium et indomitorum, Baschinusritarum suo nomine dictorum, quos Renaudot, Hist. Patr. Alex. p. 281 ait Almamunum, cum domare non posset Bagdadum transtulisse et in militiam suam abdidisse. Certe apud Hamzam Ispanensem invenio genus militiæ equestris in aula Bagdadica, *Misrensense* dictum. Idem quoque Hamzah aliud genus militiæ pedestris in aula Bagdadica memorat, qui nulli alii possunt esse quam Cyrenæenses seu Afri e provincia Africa desumpti: *Incidebat tumultus inter pedites nigros et Alcarawenasi* [seu Cyrenæos] *multisque utrinque cæsis, tandem nigri superiores evadebant.* Et Abulfeda ad ann. 255 [Chr. 869] de casu Al-Motazzi chulifæ narrans, tres diversos ordines protectorum seu militiæ palatinæ in aula Bagdadica non recenset Almagarebah seu Magrabinos, vel occidentales, Afros, Mauritanos et Turcas, Farganenses nempe et Transoxanos, et Pharaones. De *Almogavaris*, genere militiæ etiam Latinis et Græcis mediæ ævi non ignoto, agendi hic locus non est.

(82) Ergo etiam extra ecclesiam erat solea, quandoquidem hic loci solea triclinii Magnauræ commemoratur. De solea fusius egi ad caput primum hujus codicis.

(83) Vestes sic dictas a gemino colore, prasino et roseo, constat; quomodo autem hi duo colores misti aut dispositi fuerint in tali panno, non item constat. Potuerunt enim misti et in maculis, talis, orbibus aliisque figuris sparsi per totum pannum fuisse, ut fundus e. c. roseus, maculæ autem virides essent, aut potuerunt striæ roseæ et prasinae per vices ductu parallelo una apud alteram decurrerit; aut denique potuit una dimidia vestis pars toto rosea colore non misto, et altera item tota prasina fuisse; quemadmodum hodie e. c. orphani in urbibus Belgii una dimidia, corporis parte pullati, altera pyrrhati vel rubri procedunt, aut in quibusdam urbibus Germaniæ, quod ipse vidi, præcones in certaminibus arcubalisticis (*Vogelschiessen*) palium gerunt una parte dimidia bruni, altera crocei coloris. Vestes tales *partitæ* et *divisæ* (ita appellabant), hoc est *diversæ*, ævo medio admodum frequentis usus erant. Generis autem alterius vestes, quarum colores misti per totam telam essent, *mistas* appellabant. Joannes Sixniensis (apud Du Cangium v. *Jocularis*): « *Alii, quod proprie jocularium est, ab utroque latere divisit coloribus, item mistis, vestimenta variabant* » Henricus de Knygthon de Eventibus Angliæ. l. iv (apud Du Cangium v. *Lirijipium*) ait *dominas vestitas fuisse vestibus partitis*. Ipse Du Cange dubitavit, quomodo vocem

A suasque spathas. Statim post eos stabant Macedones magnæ heteriæ, gerentes interulas et spathas cingulares vel a cingulo et femoribus dependentes argenteas cum loris inauratis argenteis, item scuta aurea et alia ænea inaurata et ferrea quoque; item secures unius ferri et bipennes. Infra autem illos gradus stabant utraque heteriæ, magna et media, et Fargani et Chazari: omnes una manu spathas, altera scuta gerentes. Domestici protospatharii stabant in solea hinc et illinc, gestantes scaramangia gemino colore, viridi et roseo, distincta spathasque. Post eos stabant spatharocandidati gestantes spathas et scaramangia multicoloria et spatharocandidaticia. Post eos stabant spatharii, gestantes et hi quoque multicoloria scaramangia et spathas suas et dextralia. Dein stabant stratores, gestantes scaramangia leonibus albis aliisque variis tam coloribus quam figuris rerum picta. Gestabant hi

COMMENTARIUS.

ἀσπροκόκκινος redderet. Dat enim in Gl. Gr. h. v. *partim albus, partim coccineus* vel *coccineus subalbidus*. At in Latino *leucoporphyrys* vertit *ex purpura alba*. Voluit purpuram dilutiorem dicere (nam purpura alba est ἀσύστατον), ut patet ex addito *leucorhodinus*, quod vertit *ex roseo colore dilutiore*.

(84) Sunt intextæ pannis fundo colore imagines candidæ leonum rectorum stantium, vel et incedentium, aut etiam leonum imagines colore in fundo candido intra circulum comprehenso. Conspicere vestem hanc licet in eunucho ad dextram imperatoris stante in illa imagine, quam Cerimoniali nostro præfiximus, item in illa magni ducis Apocauci, quam notis suis ad Nicephorum Gregoram inseruit cl. Boivinus p. 52. Latini tales leones in alea rotunda circulo circumscripta leones *inrotatos* vel *circumrotatos* appellabant. Histor. Episcopor. Antisidor. (apud Du Cangium v. *Circumrotatus*): *Tria præstantissima pallia mille solidorum pretio constantia, quorum unum viridis coloris, leonibus multicoloribus circumrotatis fulget, secundum imaginibus regum pariter circumrotatis regali modo equitantium pollet, tertium quoque leonibus auricolibus circumrotatis aspicientibus arridet*. Solebat quoque leones et oviculas in textura jungere. Du Cange v. *Scapolus*, quæ oviculam notat, *caligas breudatas cum scapolis et leonibus* habet.

(85) Juxta formam et terminationem suam deberet hæc vox vestitum stratorum notare, ut *καίσαρτικιον, σπαθαρίκιον*, etc.; quia tamen stratores non φορεῖν, quod verbum vestitui proprium est, sed βασταζεῖν τὰ στρατωρικά dicuntur, quod de re gestatili inter manus et libratili, ut est scutum, hasta, bipennis, etc., tantum dicitur credidi me recti facturum, si interpretaretur *virgas sibi peculiare*. Forte debueram idem consilium secutus esse *pæste* ante p. 332, et reddidisse non *vestes*, sed *virgas candidatorum*. Forte κανδιδάτικα, σπαθάρικα, σπαθαροκανδιδάτικα sunt virgæ candidatorum, spathariorum, spatharocandidatorum. Certe infra, sectione secunda capitis 40, stratoricia, candidaticia, spatharocandidaticia referuntur inter τὰ σκεῦη, a quibus diversa sunt, et ut diversa paulo post seorsim recensentur mutatoria. Sed isto quidem in loco eam interpretandi rationem dissuadebat appositum verbum φορεῖν, quod, ut dixi, de rebus usurpatur toto corpore gestabilibus, non de iis, quæ βασταζεῖται, manibus librantur.

(86) Ita membranæ. Aut excidit δ, aut tacite est supplendum.

præterea stratoricia seu peculiare sibi suas virgas. Ad dextram versus occidentem apud compagem duorum cancellorum, et quidem extra eos, stabat in summo graduum, per quos ad magnum triclinium magnaure ascenditur, magister magnæ hæteris, gerens aura pertextum e panno sendes factum imperiale flamullum. Ab utraque vero parte eorumdem graduum extra eadem vela stabant duo protelatsæ seu primicerii remigum, gestantes aurea sacra flamulla. Immediate post ambo protelatas stabant ad dextram et sinistram omnia aurea chrysoclauba [est vexilli species ex aureo panno cum

JOAN. JAC. REISKII

(87) Veneti, prasini, russi et albi. Videntur ergo hitagmatici seu præsiarii diversi a quatuor palatii tagmatibus fuisse, nisi putes tagmata hæc palatina, scholas puta, excubitores, hicanatos et numeros, per urbem regiam distributos fuisse obeundis vigiliis et stationibus et illino unicuique de quatuor factionibus attributum atque deputatum fuisse numerum, qui ejus necessitatibus inserviret et custodia præset.

(88) Cantores ædis Sanctorum Apostolorum. ut æγιοσοφῖται cantores ædis Sanctæ Sophiæ. Olim enim non omnes ædes sacræ cantores sibi suos habebant, ut neque hodie habent, sed tantum præcipuas. Cæteras curabat schola cantorum. Vid. Du Cangium Gl. L. v. Cantores.

(89) Carmina in laudem imperatoris et familiæ augustæ; quale illud est p. 223, per alphabeti litteras digestum, ubi etiam aliqua de more talia carmina recitandi dixi. Subintelligitur στιχηρά, τροπάρια, μέλη, vel simile quid. Pari modo ἀποστολικά dicta fuerunt carmina in laudes apostolorum cani solita in ecclesia, θεοτόκια carmina in laudem Deiparæ. Morem hunc reges occidentales transsumpserunt ab Orientalibus. Hodevenus in Richardo I: *Hic ad argumentum [i. augmentum] et famam sui nominis emendicata carmina et rhythmos adulatorios comparabat et de regno Francorum cantores et joculatores muneribus allegerat, ut de illo canerent in plateis, et jam dicebatur ubique, quod non erat ei similis in orbe.* Etiam in aula Attilæ Hunni post finitas epulas δύο ἀντικρὺ τοῦ Ἀττίλα παρελθόντες βάρβαροι ἄσματῶν πεποιημένα ἔλεγον, νίκας αὐτοῦ καὶ τὰς κατὰ πόλεμον ἔδοντες ἀρετάς, teste Risco Rhetore in excerptis Legation. Hoeschel. p. 52: Καὶ οἱ μὲν ἔδοντο τοῖς ποιήμασιν, continuat, οἱ δὲ τῶν πολέμων ἀναμιμνησκόμενοι διεγείροντο τοῖς φρονήμασιν, ἄλλοι δ' ἐχώρουν ἐς δάκρυα, ὧν ὑπὸ τοῦ χρόνου ἠσθένει τὸ σῶμα καὶ ἠσυχάζειν ὁ θυμὸς ἠναγκάζετο. Successerunt hæc carmina in locum illorum veterum panegyricorum, e quorum immani numero superstites habemus duodecim a Cellario postremo editos. Græci morem hunc dominos suos quacunque occasione carminibus in plena curia decantatis vel recitatis laudandi, ut ad Occidentales, ita ad Arabes quoque transmiserunt. Persæpe legas apud Abulfedam fragmenta aut saltem memoriam factam carminum, quæ hic vel ille Arabicus poeta in hujus vel illius principis Saracenicæ diem natalem, aut diem natalem Muhammedis, aut in Pascha Muhammedicum, aut alia occasione, non sine lauto præmio in frequentissimo conventu recitavit. Non injucundum spero lectoribus fore, si locum inde vel unicum repetam, e quo, qualis fuerit illorum poetarum Arabicorum ratio, qui in aulis principum orientalium præcebantur, quæ ipsorum stipendia, quod recitandi tempus, cognoscantur. Lucem inde illa accipient, quæ supra ad. p. 8, dixi de λιβαλλάρῳ seu carmine gratulatorio, imperatori in diebus festis a quavis factione per suum democratem exhiberi solito. Narrans

Βήλων ἔστησαν οἱ δύο πρωτοελάται βασιλεύοντες τὰ χρυσᾶ βασιλικά φλάμουλλα. Καὶ εἴθ' οὕτως καθέξῃς τῶν δύο πρωτοελατῶν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἔστησαν πάντα τὰ χρυσᾶ αὐρόκλαβα καὶ σενδες καὶ λοιπὰ βασιλικά φλάμουλλα, ὑπὸ τῶν ἐλατῶν τοῦ βασιλικοῦ δρομονίου βασιταζόμενα, δηλονότι φοροῦντων αὐτῶν τῶν ἐλατῶν τῶν ταγματικῶν τῶν ὀχροῶν (87) τὰ ἀλλάξιμα. Οἱ δὲ δημόται τῶν δύο μερῶν καὶ οἱ ἀποστολῖται ψάλται (88), ὁμοίως καὶ οἱ ἀγιοσοφῖται, ἔστησαν ἐπὶ σκᾶμων ὑψηλῶν ἐνθεν κίκαϊθεν τῶν αὐτῶν ἀναβάθρων εὐφημοῦντες καὶ ἔδοντες βασιλικά (89). Καὶ οἱ μὲν δημόται ἐφόρεσαν τὰ

COMMENTARIUS.

igitur Abulfeda ad a. 469 [Chr. 1076], de principibus, qui tum erant, Halepensis, hæc tradit: *Mahmudo, filio Nasri, filii Salehi, de gente Mardasidarum, eo, quo diximus anno vivis exempto succedebat filius Nasr, quem poeta Ibn Giousch [male apud Elmac. p. 232 Habus legitur, ubi hi iidem versus et plures, sed misere depravati, habentur] illo carmine laudavit, cujus hæc est particula:*

Octo sunt, quæ, ex quo comparasti, nunquam separati fuerunt, neque separabuntur unquam: Mens tua et Dei timor, liberalitas tua et divitiæ, dictio tua et elegantes sensus; prudentia tua et victoria.

Mahmudo, Nasri filio [patri tuo], mos erat quidam, quem aut nullum fallor, aut restituet Nasr.

Mos ille hic erat. Quoties potea Mahmudum carmine celebraret, mille nummos aureos ferebat. Tantumdem Nasr quoque largiebatur, addito, si potest non est tuet, sed duplicabit dixisset, duplum se daturum fuisse. Paulo post subjici hæc: Dis primo mensis decimi a. 468, celebrabat Nasr festum Rupturæ (quo nempe jejunium menstruum rumpebat, κατὰ λυσιν novi Græci appellant), quod cum eo anno in vernam tempestatem incideret, febat, ut omnes in splendidissimis, quibus quisque potuisset, multatoris maximoque numero ad principem gratulandi causa confluerent. Aderat tum quoque Ibn Giousch illudque carmen recitabat, cujus hæc sunt, etc. instructis inde epulis potabat Nasr usque ad vesperam. — Igitur festis tantummodo diebus illi Arabici poetæ carmina sua non exhibebant scripta, ut Græci, sed ore ipsi recitabant, ut die principis natali, die natali Muhammedis, die Rupturæ seu Paschalis minoris, item Paschate seu Bairam majore, et quando imperium adisset principis, aut hostem ferasse venando stravisset. Sed redeamus ad nostros Græcos. Morem perantiquum, principes in hiliariis et epulis eorum carminibus celebrandi præter Homerum aliosque veteres poetas testatur etiam Athenæus IV, p. 155, exemplo Antiochi Magni, qui cum ederet epulas solemnes, quas armata saltatio sequebatur, habebat in comitatu illum Hegesianacten historicum. Quem cum ordo saltandi tangeret, deprecabatur hoc insuetum spectaculum de se edere et offerebat potius carmina in ejus laudem recitare: Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς Ἡγησιάνακτα — τὸν τὰς ιστορίας γράψαντα ἢ τῆς ὀρχήσεως τάξις ἐγένετο, ἀναστὰς εἶπε: « Ἡώτερον, ὦ βασιλεῦ, κακῶς ὀρχοῦμενον ἐμὲ θεάσασθαι βούλει, ἢ καλῶς ἀπαγγέλλοντός μου ἴδια ποιήματα θέλεις; » Κελευσθεὶς οὖν οὕτως ἦσε τὸν βασιλέα, ὥστ' ἐράνου τε ἀξιοθῆναι καὶ τῶν φίλων εἰς γενέσθαι. In his verbis memorabilis est significatio vocabuli ἴδια ποιήματα, propria non poetæ, sed regi Antiocho, ἰδίως εἰς αὐτὸν πεποιημένα: deinde ἐράνου ἀξιοθῆναι, convivas omnes collata stipe donasse; tertio poetam inter τοὺς φίλους, familiares et commensales regis fuisse numeratum. Antiquius exemplum et fragmentum talis

ἐαυτῶν ἀλλάξιμα καὶ χρυσᾷ στεφάνια, βασιάζοντες καὶ τὰ ἐαυτῶν ἐγγεῖρια. Οἱ δὲ ἀποστολῆται καὶ ἄγιοσοφῆται ἐφόρεσαν τῶν ταγματικῶν τὰ φουνδάτα ἀλλάξιμα καὶ τοῦ σκέπτου (90) τὰ δλόβλαττα καὶ ὑπὸ φιάλιον καμισία (91), καὶ τῶν ὑπουργούντων εἰς τὰς καμάρας τῶν ἰθ' Ἀκουβίτων. Ἰστέον, ὅτι ὁ λογοθέτης τῆς ἡμέρας τῆς δοχῆς καὶ αὐτὸς ἐφόρεσεν λῶρον. Ἰστέον, ὅτι εἰς τὴν ἐξάγουσαν πύλην ἐν τῷ τρικλίῳ τῶν κανδιδάτων ἔστησαν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν οἱ τοῦ ἀριθμοῦ ἄρχοντες, καὶ αὐτοὶ μετὰ σκαρμαγγίων, φοροῦντες καὶ τὰ ἐαυτῶν σπαθία, βασιάζοντες καὶ σκουτάρια. Ἰστέον, ὅτι, αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῆς δοχῆς πάντες οἱ προῤῥηθέντες ἀπὸ τε πρωτοσπαθαρῶν καὶ ἕως ἐσχάτου ἀνθρώπου τοῦ φοροῦντος σκαρμαγγίων ἔστησαν ἕκαστος πρὸς τὸ ἴδιον τῆς χοιῆς καὶ τοῦ ἐξεμπλίου σκαρμαγγίον, ἧγουν οἱ τοὺς πρῶτους ἀετοῦς (92) φοροῦντες ἔνθεν κἀκεῖθεν, οἱ τοὺς βόφους (93) καὶ τοὺς πολυγύρους ἀετοῦς (94), ὁμοίως οἱ τὰς θαλάσσας, καὶ τοὺς λευκολέοντας ὁμοίως. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, καθὼς εἴρηται, ἕκαστος πρὸς τὸ ἴδιον σκαρμαγγίον ἔστη. Οἱ δὲ κανδιδάται ἔστησαν ἐν τῷ ἰδίῳ τρικλίῳ ἔνθεν κἀκεῖθεν μετὰ τῶν ἰδίων σκαρμαγγίων, φοροῦντες τὰ κανδιδάτικα, καὶ ὅπισθεν τῶν αὐτῶν κανδιδάτων ἔστησαν ἔνθεν κἀκεῖθεν οἱ τοῦ ἀριθμοῦ μανδάτορες μετὰ σπαθίων καὶ σκουταρίων. Οἱ δὲ ἑλάται τῶν βασιλικῶν δρομονίων ἔστησαν ἔνθεν κἀκεῖθεν ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίῳ τῶν κανδιδάτων ὡς πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν τρικλίνιον, ἐν τῷ τῷ καμελαύκιον ἴσταται καὶ οἱ μάγιστροι γίνονται, καὶ εἰς τὸν ὀνόποδα. Καὶ μετὰ τοὺς εἰς τὸν πόρτηκα τοῦ αὐγουστῆως, ἧγουν εἰς τὴν χρυσὴν χεῖρα, ἔστησαν ἔνθεν κἀκεῖθεν τὰ ἀρχοντογεννήματα καὶ οἱ σαπωνισταὶ (95) τοῦ βεστια-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

basilicii, quod Neoptolemus tragœdus in convivio Philippi, regis Macedoniæ, patris Alexandri Magni cecinit, affert Diodorus Siculus xvi, 92, p. 152, t. II ed. Wesseling.

(90) Conjectio, septi nomine fuisse dictam militiam pompaticam Augustæ propriam, eunuchis constantem, ἀπὸ τοῦ σκέπτου, quod illi eam procedentem ambirent, cingendoque a conspectu publico tenerent.

(91) Sic solebant membranæ nostræ pro ὑπὸ φιάλιν. Pariter quando ἀνά distributivum occurreret, nunquam separabant, sed jungebant nominibus, ut ἀναδύο, ἀναέξ, βῖνι, σῆνι; vid. p. 336 ubi προσδύσιν exhibui ad præscriptum membranarum. Sunt autem τὰ ὑπὸ φιάλιν καμισία idem atque τὰ ἀπὸ vel μετὰ φιάλιου καμισία, ut ἡ ὑποκαμπάγιν σύγκλητος idem atque ἡ ὑπὸ vel ἀπὸ vel μετὰ καμπάγιν σύγκλητος, *camisia*, quæ simul *secum habent phiala seu capucia, cucullos. Senatus, qui cum campagiis incedit.* Infra p. 418, est ὑποδραττωμένον καμισιον σχήματι φιάλιου, id est καμισιον μετὰ ῥάμματος βλαττίου, δίκην φιάλιου ἐσχηματισμένου. Dicta autem sunt *phialia* a *phialis* vel *cymbiis*, quia similitudinem *phialæ*, *cymbii* vel *ollæ* gerunt, in qua caput immittitur. *Phialæ* autem novis Græcis idem sunt atque vetustis αἱ βῆλοιοι, *bassini*, lacus, ingentia vasa rotunda hemisphærica cava, recipiendæ aquæ.

(92) Quod hic in Latinis addidi *sagi genus, ita dicitur respicit ad vestem militarem aquilam* ideo dictam, quod undans in aura volentem expansis

aureis clavis [et alia panno sendes facta vexilla et reliqua sacra flemulla, a remigibus regii dromonii gestata, gestantibus mutatoria tagmaticorum omnium quatuor colorum. Duarum autem factionum plebeii et cantores apostolitæ 334 [seu e templo Sanctorum Apostolorum] et hagiosophitæ [seu cantores e templo Sanctæ Sophiæ] stabant super altis scamnis ab utraque parte eorumdem graduum, cantibus et carminibus, quæ basilicia, id est regalia, ut in laudem regum facta, dicuntur, et benedictionibus prosequentes imperatorem. Et factionarii quidem gestabant sua mutatoria et aureas coronulas et suos manipulos. Apostolitæ autem et hagiosophitæ gestabant tagmaticorum fundata mutatoria, et ad sceptum [Augustæ] pertinentia camisia holoblatta [seu vestes solide serica absque alterius materis mistura] et assuto instructa caputio industria, item illa ministrantium in fornicibus novemdecim Accubituum. Logotheta quoque isto die receptionis gerebat lorum. In porta, per quam in triclinium candidatorum intratur, stabant intus et extus magistratus arithmi, gestantes scaramangia, et spathas, et scuta. Illi autem, quotquod scaramangia eo die gestarent, omnes a protospathariis inde usque ad extremum famulum ita stabant, ut colorum unusquisque et exemplorum vestibus intextorum unumquodque corpus unum efficeret. Exempli causa hinc illinc consistebant uno aliquo loco illi, qui aetos seu aquilas [sagi genus ita dicitur] prasinoseas gestabant; alio, qui sic dictos boves; alibi, qui multis gyris vel canaliculis rugatos aetos; qui thalassas seu maria; alibi, qui leucoleontes seu albos leones gestabant. Verbo, unusquisque stabat ibi, ubi cæteri stabant ejusdem secum coloris

alis aquilam referret. Potest tamen quoque vestis cum intextis aquilarum imaginibus designari. De utroque genere supra dixi.

(93) Id est *vestes cum intextis, boum vel bubalorum imaginibus*. Tales quoque confido fuisse quos Anastasius in Leone III, *cum bubilo*, quasi *cum bubalo*, nominat: *Fecit velum rubeum cum bubilo*.

(94) Incertum est, sintne vestes, quibus multæ institæ ad Mæandrorum modum multis gyris, flexibus, ambagibus, modo ascenduntibus, modo descenduntibus assutæ fuere, an tutulatæ vel tubulatæ, plicis et recessibus panni frequentibus, unis ad alteros appositis, de quibus dico ad vocem χρυσοσωληνοκέντητος, p. 48.

(95) Sunt qui vestes saponem mundant et lavant. Latini hos *candidatores* et *candidarios* appellabant, et tales feminas *candidatrices*, ut apparet e Petri Bellunensis epist. 14, si modo recte ibi editum est *candidatrices*. Puto enim potius *cantatrices* reponendum esse. Recenset enim damnosam curiarum cætervam, pestem principum, in qua *candidatores*, ut necessarii vitæ communi, numerari non possunt. Cantores autem eunuchi et cantatrices ad recrementa curiæ et luxuriæ apparatus pertinent. Hic locus est: *judicet quisque, Regis curiam sequuntur assidue histriones, candidatrices, aleutores, dulcorarii, caupones, nebulatores* [pistores nebularum, qui parent tenues cancellatas pialentulas, *Waffen, des gauffres dictas*], *mimi balatrones, barbatores et hoc genus omne*. Necessarii autem erant candidatores in aula Byzantina propterea maxime, quod color

scaramangium et in eo ejusdem rei simulacra gestantes. Candidati stabant in suo triclinio, Candidatorum nempe dicto, hinc et illinc, cum suis scaramangiis etiam candidaticia gestantes. Pone hos stabant ab utraque parte mandatores arithmi cum spathis et scutis. Remiges imperialium dromoniorum stabant hinc et illinc in eodem Candidatorum triclinio versus tractum Ecclesiae Domini; stabant quoque iidem in illo triclinio, in quo camelaucium stat et magistri creantur; uti etiam in onopode. Post eos stabant in porticu augusteonis seu, quod idem est, in aurea manu, ab utraque parte archontogennemata seu valeti nobiliores, et saponistae vel candidatores lintearii vestiarii et famuli sacræ mensæ. Horum archontogennemata quidem gerebant scaramangia sua et spathas suas; saponistae vestiariæ autem tunicas atrabaticas. Mensales tandem contomanica pseudoxea seu vestes cum curtis manicis colore dilute purpureo. Extra portam æneam triclinii Candidatorum stabat hinc et illinc drungarii ploimorum seu classiariorum usia [vel familia], et magnus pamphylus seu

JAON. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

aule quotidianus candidus esset, et non tantum protectores sacri corporis in candidis lineis apparere (unde candidatorum nomen acceperunt), sed etiam proceres omnes candidas vestes gerere deberent, traducto more ex antiqua Roma, qua honestiores togas candidas gerebant. Quod igitur olim fullones Romæ creta perficiebant in togis Romanorum candidis, utpote laneis, id saponistæ apud CPlin saponem et siligine perficiebant, ut in candidis magnam partem lineis. Consuevisse enim jam illo tempore lintea lota glutine siligineo inspissari et rigidari, quod Franci ab *inspissando empeser*, nos *starken a rigidando* appellamus, patet ex loco Petri Damiani Opusc. 42, Landulph. c. 7: *Hic itaque nitidulus et semper ornatus et conspicuus incedebat, ita ut caput ejus nunquam nisi gibellina [id est zobelina] pellis obtegeret, indumenta carbasina atque niventia siligo per artem fullonis [id est saponistæ, candidatoris] inficeret*. Hinc intelligas illud Ugutionis: *Candidarius, fullo, qui parat [id est ornat, comit] pannos et excandidat et eos fulgere facit*. Potest tamen hic Ugutionis locus æque de fullone cretatore, quam de fullone saponista intelligi. Veteres Franci et Germani artem hanc lintea roborandi et ad nitorem lævigandi *glissire* appellabant, vocabulo Germanis hodiernis non prorsus ignoto. Habemus enim adhuc et, quamvis rarius, usurpamus verbum *gleissen* pro *splendere, nitere*; vid. Du Cangium v. *Glissum* et locum Monachi Sangallensis l. 1, 3, 6, de rebus Caroli M. supra ad p. 7, in disputatione de candidatis allatum. *Lavanderos* porro appellabant hos homines Latini sequiores, a nominativo *lavander*, quod nihil aliud est quam *lavator*, et inter officiales aule quoque numerabant; vid. Du Cangium v. *Lavandarius*, ubi versus hos citat:

*Ille est sinscalcus, vere buticlaris ille,
Ille lavander adest; etiam focarius ille.*

Numerat horum versuum auctor inter aulicos *sinscalcum, senescalcum* magistrum sacrarum officiorum, sic dictum, quod *sino* vel *sindo* (nos hodie dicimus *dem Gesinde*, familiæ, comitativæ regis) præset; secundum *buticularium* seu *pincernam* vel *cellarium*, tertium *lavatorem*, qui vestium lavandarum, parandarum, id est ornandarum, et in vestiario condendarum gereret curam. Denique *focarius*, id est callfactorem simul et coquum. Hinc

αρίου και οι του τραπεζίου, φοροῦντες τὰ μὲν ἀρχοντογενήματα τὰ ἐαυτῶν σκαρχμάγγια και σπαθία. οι δὲ σπαωνιστὰ βεστιαριται τὰ ἀτραβατικὰ χλανίδια, οι δὲ τοῦ τραπεζίου τὰ ψευδοξία κοντομάνικα. Ἐξῶθεν δὲ τῆς Χαλκῆς πύλης τοῦ τρικλίνου τῶν κανδιδάτων ἔστη ἔνθεν κάκειθεν ἡ τοῦ δρουγγαρίου τῶν πλοίμων οὐσία (96) και ὁ μέγας πάμφυλος (97), βασιτάζοντες δόρκας (98) και τὰ ἐαυτῶν φοροῦντες σπαθία. Ἐν δὲ τῇ πρώτῃ σχολῇ και τῇ τρικλίνῃ τῶν ἐσκουδίων ἕως τοῦ αὐτοῦ τριβουναλίου ἔστησαν ἔνθεν κάκειθεν αἱ οὐσίαι τῶν παμφύλων, βασιτάζοντες δόρκας και τὰ ἐαυτῶν φοροῦντες σπαθία. Οἱ δὲ ἀρχοντες τῶν πλοίμων ἔστησαν και αὐτοὶ ἔνθεν κάκειθεν, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν οὐσίαν. Ἐν δὲ τῇ τριβουναλίῃ ἔστη ἔνθεν κάκειθεν ἡ πολιτικὴ μετὰ τῶν συστημάτων (99) και τῶν ἰδίων ἀρχόντων, φοροῦντων τῶν μὲν ἀρχόντων τὰ ἕξ χλανίδια τῶν σεκρετικῶν τὰ πλατώνια (1), οι δὲ λοιποὶ πάντες τὰ λευκὰ χλανίδια τῶν ταγματικῶν. Καὶ ὅπισθεν αὐτῶν πλοῖμοι βασιτάζοντες δόρκας, φοροῦντες και τὰ ἐαυτῶν σπαθία. Εἰς δὲ τὸν τρικλινον τῶν σχολῶν ἔνθεν κάκειθεν ἔστησαν πλοῖμοι βασιτάζοντες δόρκας, φοροῦν-

putem saponistas fuisse eosdem cum *magistris lineæ vestis* aut certe iis affines; Vid. Du Cangium v. *Magister*.

(96) *Familia, quæ alicui est*, quam aliquis possidet, ut ἡ περιουσία eodem sensu, qua de voce supra dixi, *familia quæ circa aliquem est*. In specie dicebatur οὐσία de familia nautarum, qui sacrum corpus in dromoniis ad suburbana palatia et alio vecebant. Hinc legas apud Constantinum de admin. imperio p. 140, B, 4, ἡ μὲν οὐσία pro *unum de duobus dromonium cum nautis ad id pertinentibus*, Conf. infra p. 383. D. 2, et apud Nostrum οἱ τῆς βασιλικῆς οὐσίας ἐλάται, *regii dromonii vel navigii remiges*. Vid. ad p. 355.

(97) Puto præfectum fuisse pamphyorum, et hæc pamphyla navigia vehentia pamphylos seu milites nauticos ex omnibus nationibus non Græcis, ut Italis, Russis, Turcis, Mardaitis, Sclavis, etc.

(98) *Scuta* in universum omnia, sed præcipue *cortacea*. Vox est Arabicæ originis. *Darcak* vel *Dorckak* et cum præposito articulo *al*, *Addarca*, idem notat. Non est *pellis cervina*, ut vertitur apud Constantinum de Imp. admin. p. 81, C. 7; vid. Menag. Orig. L. Franciæ v. *Targa* et Du Cangium v. *Targa*. Hinc venit in nostrum sermonem vox *Tartsche*, sed hodie obsoleta, in versione Germanica Bibliorum adhuc superstes; v. Frischii Lexic. Germ. v. *Tartsche*, et Du Cangium v. *Testina*, ubi locum hunc e testamento regis Ranimiri in historia Pinatensi adducit, : *Do meas autem armas, quæ ad varonez [virilem sexum hæreditate] pertinent — espatas et adarcas et gelmos [id est helmios, cassides] — demitto ad filium meum Sanctium*.

(99) Collegia urbana artificum et opificum designat, ut mercatorum, aurificum, sutorum, sartorum et aliorum talium.

(1) Ita scripta in membranishic erat et semel aut bis deinceps hæc vox. Inferius autem et p. 370 reperi in membranishic nostris πλατώνιον. Reddidi ubique et in Græcis et in Latinis hanc vocem qualemqualem codex dabat, nescius ultra lectio melior et unde derivanda. Πλατώνιον possit vel a platani foliis intextis dictum fuisse videri, vel ἀπὸ τῶν πλατών, quasi *scapulare* vel *humeralis* fuisset. Alteram vero lectionem si præferas, possis ab intextis platonis, hoc est damis vel cervis, repetere; vid. Du Cangium v. Πλατώνιον.

τις καὶ τὰ ἑαυτῶν σπαθία. Ἐσῶθεν δὲ τῆς Χαλκίδος ἅπλῃς ἐστῆσαν ἔνθεν κἀκεῖθεν οἱ Τουλμάτσιοι (2) μετὰ φλαμούλλων, βασιτάζοντες δόρκας, φοροῦντες τὰ ἑαυτῶν σπαθία καὶ τοξοφάρετρα. Ἐξῶθεν δὲ τοῦ καγκέλλου τῆς χαλκίδος ἔστησαν πάχωμα (3), οἱ μὲν τρὸς τὸ μέρος τῶν νουμέρων, οἱ δὲ πρὸς τὴν καμάραν τοῦ μιλίου. Οἱ λοιποὶ πλοῖμοι καὶ οἱ περισσοὶ τῶν Ταλματζίων καὶ οἱ βαπτισμένοι Ῥῶς μετὰ φλαμούλλων, βασιτάζοντες σκουτάρια, φοροῦντες καὶ τὰ ἑαυτῶν σπαθία. Ἰστέον, ὅτι ὁ τρικλίνος Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ λαυσιακὸς οὐδὲν ἕτερον ἐξωπλίθησαν, οἱ μὲν κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐκρεμάσθησαν ὀλόφωτα (4), καὶ ἀνελλιπῆ τὰ τοῦτων πολυκάνδηλα. Ἐν δὲ τῇ πόρτῃ τοῦ χρυσοτρικλίνου, ἥτοι ἐν τῷ ὄρολογίῳ, ἔστησαν τὰ δύο χρυσὰ ὄργανα τὰ βασιλικὰ καὶ τὰ δύο ἀργυρὰ ὄργανα τῶν μερῶν. Ὁ δὲ χρυσοτρικλίνος ἐξωπλίθη, καθὼς εἴωθε τὸ Πάσχα ἐξοπλίζεσθαι, ἤγουν διὰ τοῦ πενταπυργίου (5) καὶ τῶν βασιλείων θρόνων,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(2) Videntur iidem atque *Dalmatæ* esse; quos novellæ publicæ sæpius nuperrimo belle nomine *Talpatichorum* citabant. Quo accedit propius altera lectio paulo post occurrens Ταλματζιοι. Utramque scriptionem, qualem in membranâ inveni, exhibendam duxi.

(3) Videtur τὸ παχύ, *crassum, sœx, amurca* veluti plebis nauticæ esse.

(4) Reddidi ex conjectura *trabes ad instar crucium factæ, dependentibus polycandelis gravidæ*. De hoc genere luminarium *vid.* Du Cangium ad Pauli Silentiarii *Euphrasin* p. 558 et 559. Sed quem ibi citat locum Pauli non recte cepit. Est part. II, vers. 440:

Ἐς δὲ βαθύ κρηπίδος ἐδίδθλιον ἀδρὰ νοήσεις
Δούρατα, δικραίριου μέσον τροχάοντα σιδήρου,
Ἄν ἐπὶ νηοπόλοιου φάλαγγ διανείσσειται ἀγλής
Ἰθυπόροις κανόνεσσιν ἐρευθόμενοισι δαθείσας

Nihil hic poeta de clericis, nihil de regulis canonicis, sed dithyrambi hi aliquid nihil dicere volunt, quam lampades in illis crucibus vel arboribus holo-fotis sic esse in altum et latum, vel perpendiculariter et horizontaliter dispositas, ut in duabus sese transversim ad rectos angulos secantibus rubro colore tinctis lineis ardeant:

In imo fundo molis videas robustas
Trabes, medium ferrum biceps dividentes,
Super quibus phalanx [series longum porrecta]
 lucis per templum vagantis
Transit, rectis lineis rubris illigata.

Erat ergo talium arborum vel crucium luminosarum scapus ligneus, brachia vero ambo efficiebat pertica terrea per illum ligneum scapum medium trajecta. Quod etiam apparet ex elegantissimo descriptione Leonis Ostiensis III, 31. *Trabem fusilem ex ære cum candelabris numero quinquaginta, in quibus utique totidem cerei per festivitates præcipuas ponerentur, lampadibus, subter in æneis unus ex eadem trabe 36 dependentibus, quæ videlicet æneæ trabes æneis æque brachiis ac manibus sustentate trahi lignæ, quam pulcherrime sculpti et auro colorumque fucis fecerat exornari, commissâ est.* Locum debes addendis notarum ad Paulum, in quibus errorem suum ipse Du Cange agnoscit et revocat. Idem Paulus part. II secundæ v. 441 holo-fotum cruciatum sic describit:

Καὶ μεγάλου σταυροῦ τύπον πολύωπα νοήσεις
Γεῖτονα μὲν δίσκοιο [polycandeli cum cantharo supposito] πολυτρήτοισι δὲ νότοις
Ἄγγος ἐλαφρίζοντα σελασφόρον.

præfectus pampylorum [id est militum navalium], gestantes dorcas [seu scuta coriacea] et spathas suas. In prima schola et in triclinio excubitorum usque ad tribunal stabant hinc et illinc familiæ pampylorum, gestantes dorcas et spathas suas. Magistratus ploimorum seu classiariorum stabant hinc et illinc, quisque penes familiam et cohortem suam. 335 In tribunali stabat hinc et illinc politice seu corpus magistratus urbani cum systematicis seu corporibus collegiorum urbanorum et uniuscujusque collegii præfectis; quorum hi quidem sex tunicas secreticorum, platonica dictas, cæteri omnes candidas tagmaticorum tunicas gestabant. Post eos stabant ploimi vel nautæ, gestantes dorcas et spathas suas. In triclinio scholarum stabant ab utraque parte ploimi, gestantes dorcas et spathas suas. Intra chalcen seu portam œneam stabant hinc et illinc Tulmatzæ [vel Dolbatschi aut

Ut in nostro præsentē loco dicitur ὀλόφωτον, ἢ κἀνήλαν πύμφωτον dixit Auctor Actorum sancti Eliæ junioris p. 194: Οἱ μὲν κἀνήλαν πύμφωτον ἔλεγον βλέπαιν ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς λάμπουσαν, *Lucernæ scapum multis inde prodeuntibus lucernulis instructum, omnibus ardentibus et lucem spargentibus.*

(5) Quid *Pentapyrgium* fuerit, cujus non infrequens Nostro et aliis mentio fit, non constat. Du Cange CPlI Chr. p. 128 putat, ædificium quinque turribus constans et partem palatii Magnauræ fuisse. Neque dubium est, pentapyrgium in Magnaura conditum a Theophilo imp. fuisse, testibus id Cedreno p. 513, et Leone Grammatico p. 430, quos Du Cange ibi citavit. Verum nostro hoc in loco, p. 42 Cleorologio apparet, Pentapyrgium non ædificium, sed ornatum mobilem fuisse, qui non solum in Magnaura, sed etiam in Chrysotriclinio fuisset, qui per dies maxime solemnes spectatum exponeretur. Sic enim habent Cleorologii I. I, verba: Ἐπὶ δὲ τῆς προκειμένης ἐν τῇ περιβλήπτῳ χρυσοῦ τρικλίνῳ χρυσοῦς τραπέτης, ἐν ᾗ καὶ τὸ περιφανὲς κτήμα τοῦ χρυσοῦ πενταπυργίου ἐς τιμὴν προστέθη. Veni primum in eam cogitationem, fuisse pentapyrgium machinam ligneam ad instar castelli cum turribus, mœnibus, portis structam (*castrum honestatis* appellabant), in quod domicellæ includi et panni pretiosi suspendi solebant, ut expugnata tali arce a militibus nobilissimis cujusque esset quod rapisset; quale imitamentum velut missilium veterum in usu fuisse apud Occidentales ævo medio, apparet e Rolando Patavino, cujus locum cl. Muratorius *Ant. Ital.* t. II, p. 416 et 837, retulit, et ex Henrici VIII, regis Angliæ, vita quoque, quem simili modo castrum ligneum mobile ludicri causa expugnandum suis proceribus proposuisse, tradunt Angli scriptores. Verum cum p. 118 nostri codicis dicatur sub Pentapyrgio stetitisse grabbatum imperiale, et p. 336 describatur ut armarium, habens diversa tabulata, e quo pretiosa quæque cimelia dependerent: liquet armarium fuisse quinque constans arcibus, singulis turritis, tribus forte in frontem porrectis, duobus autem lateralibus, sub quorum medio, ut maximo et celsissimo, steterit grabbatus imperialis, non semper expositum conspectui, sed tantum in præcipuis diebus festis, quandoquidem ei p. 339: τὸ ἀδιδάειπτον καὶ καθ' ἡμέραν ἱστάμενον πυργίον opponitur, *turricula seu armarium turritum indesinenter et quotidie prostant.* Solebant veteres quoque Græci arcularum pretiosarum et eximiarum ad modum tur-

Dalmatæ] cum flamulis, gestantes doreas et spathas et pharetras cum sagittis. Extra cancellum chalces vel ænæ portæ stabat pachoma [id est turba miscella, ut videtur], pars in tractu versus numeros, pars versus camaram aut fornicem milli, reliqui nempe ploimi et superabundantes Talmatzæ, quos capere sua statio non potuerat, item Rossi baptizati cum flamulis, gestantes scuta et spathas. Triclinium Justiniani et lausiæ palatium nullum habebant alium ornatum, quam hunc. Holofota [seu trabes ad instar crucium factæ, dependentibus ex se gravidæ polycandelis], ibi pro more suspensa erant, plenis candelabris et nullum suorum cerceorum desiderantibus. In porticu chrysotriclinii seu in horologio stabant ambo aurea dominicalia organa et ambo argentea organa factionum. Chrysotriclinium exornatum erat eo modo, quo solet per festum Paschalis; nempe pentapyrgio ibi exposito et imperialibus thronis seu sellis et grabbatis et aurea mensa reliquisque, quæ sub festum Paschalis exponi solent. (Quo tempore legati Hispanorum aderant, non ornabatur chrysotriclinium; quia die audientis non convivabatur dominis; ideoque opera metalli pretiosi artificiose encausto picta, quæ solent in phylace vel ærario principali asservari, suspendebantur in viridario magnaure in tropica vel porticu arcuata, quæ a tapetiariis e vastis scaramangiis confecta fuerat.) Per octo autem camaras vel fornices chrysotriclinii suspensa erant stemmata vel infulsæ ex templo Sanctissimæ Deiparæ Phari cæterisque templis palatii, variaque

τῶν κραβάττων τε καὶ τῆς σρουστῆς τραπέζης καὶ τῶν λοιπῶν, μεθ' ὧν τὸ Πάσχα κοσμεῖται. (Ἰστέον, ὅτι ὁ χρυσοτρικλίνος ἐν τῇ ἐλευσίῃ τῶν Ἰσπανῶν οὐ κατοικομήθη, ἐπειδὴ οὐ συνεστήθησαν τοῖς βασιλεῦσι τῇ ἡμέρᾳ τῆς δοχῆς οἱ ἀπὸ Ἰσπανίαν ἐλθόντες πρόσβεις, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ τοῦ φύλακος χειμευτὰ ἔργα ἐκρεμάσθησαν ἐν τῷ ἀναδενδραδίῳ τῆς μινναύρας ἐν τῇ τρόπικῃ τῇ παρὰ τῶν παστοποιῶν διὰ μεγάλων σκαραμαγγίων γεγυυῖται.) Εἰς δὲ τὰς ὀκτώ καμάρας τοῦ χρυσοτρικλίνου ἐκρεμάσθησαν τὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου στέμματα καὶ τῶν ἑτέρων ἐκκλησιῶν τοῦ παλατίου, καὶ ἔργα διάφορα χειμευτὰ ἀπὸ τοῦ φύλακος, καὶ τὰ βασιλικὰ καὶ αὐγουστιακὰ χλανίδια οὕτως τοῦ Ἁγίου Πέτρου τὸ δλόχρυσον καὶ διὰ μαργαριτῶν πλατάνιον τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τὸ χοροσαγχόριον (6) μετὰ τοῦ γρουπολέοντος (7) καὶ τοῦ γρουπαρίου τοῦ ἀριστητηρίου τὸ πλατάνιον τὸ τριβλάτιον τοῦ πανθίου, ὁ καβαλλάριος, τὸ αὐγουστιακὸν ἡπλησίον τῆς καμάρας τοῦ ἀριστητηρίου ὁ τῶν, τὸ αὐγουστιακὸν μανδίον τοῦ διαταρικού ὁ καβαλλάριος, τὸ καισαρικό των πρὸς ὄσιν ἀργυρῶν πυλῶν τὸ ταῶν καὶ ὑπίσθη αὐτοῦ τὸ ἀετάριον. Ἄνω δὲ τῶν ἀργυρῶν πυλῶν τοῦ αὐτοῦ χρυσοτρικλίνου ἐκρεμάσθη τὸ χρυσοῦν σαγίον τὸ λεγόμενον καισαρικό. Ἰστέον, ὅτι τὰ στέμματα καὶ τὰ χειμευτὰ ἔργα ἐν παρ' ἐν ἐκρέμιντο, ἦγον μέσον στέμμα καὶ ἐνθεν κάκειθεν ἔργα χειμευτὰ ἐν δὲ τῇ ἀνατολικῇ καμάρᾳ οὐκ ἐκρεμάσθη ἔργα χειμευτὰ. ἀλλ' ὅλη ἀπὸ στεμμάτων ἦν κακλωπισμένη. Ἰστέον, ὅτι εἰς τὰς ζ' καμάρας τοῦ χρυσοτρικλίνου ἡ πολυκάνθηλα ἀργυρὰ μετὰ ἀλυσιδίων ἀργυρῶν ἀπὸ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

rium comparare et πυργίσκους ex eo appellare. Artemidorus I, 76, p. 64, 1, κίστας καὶ πυργίσκους καὶ θησαυροφυλάκεια jungit. Et in angulis atriorum tales arcas turritas collocari solitas fuisse, auctor est Chronio. Cassinense III, 34, cujus hæc sunt verba: *Ædeculæ illæ quas instar turrium in atrii diximus angulis constitutas*. Thecæ propterea, in quibus Venerabile, ut appellant, et Sanctorum reliquiæ asservantur, olim habebant turriculæ formam. Glossæ Gr. Lat. πυργίσκοι atque πυργισκάρια turriculæ et armaria reddunt; vid. Du Cangeium ad Silentiæ. p. 574. Vid. ad p. 42, D. 7, dicta. Juvat hæc occasione morem, cubacula, tentoria, porticus, in quibus explicitum suum luxum et opes ostentare vellent veteres, vestibus pretiosis, item missoriis seu, vetustiori tempore, scutis, quæ a missoriis figura parum differunt, aureis et argenteis ornandi, ex antiquitate repetere et cum loco hoc nostro illum Athenæsi comparare, quo tentorium describit illud, quo Ptolemæus Philadelphus aliquando Alexandriæ convivas excipiebat. Cujus partem tantummodo exiguam referam, totum legi velim. Est. I. v, p. 196: Ἐν ταῖς ἀνὰ μέσον χώραις [inter columnas nempe] πίνακες τῶν Σικυωνικῶν ζωγράφων, ἐναλλάξ δ' ἐπιλεκτοὶ εἰκασιαι παντοῖαι καὶ χιτῶνες χρυσοῦφεις, ἐραπτίδες δὲ κάλλισται, τινὲς μὲν εἰκόνας ἔχουσαι τῶν βασιλέων ἐνυφασμένας, αἱ δὲ μυθικὰς διαθέσεις ὑπεράνω δὲ τούτων θυροὶ περιέκειντο ἐναλλάξ ἀργυραὶ τε καὶ χρυσαί.

(6) Retinni in Latinis, ut par est in tam obscuris, ipsam vocem, cum de probitate lectionis et significatione non constet. Putem tamen χοροσαγχόριον fuisse ab auctore profectum, hoc est χοροσαγχόριον. Nam οἱ ἐν οὐ permutare solent Græci libra-

rii, ut alio loco demonstravi. Posset autem χοροσαγχόριον significare vestem cum intextis porcis vel apris, et accipitribus vel vulturibus. Accipiter enim vel vultur Arabibus *Sacar* et *Soncor* vel *Sungur* appellatur, unde celebris illius Bursequini vel Bursakini cognomen *Acsungur*, accipiter candidus, quod Wilhelmus Tyrius et alii æquales scriptores, ut sit in barbaricis nominibus, forte quoque librarii in culpæ partem venientibus, *Assungur* offerunt. Hoc ipsum est illud animal συγκοῦριον dictum in Orneosophio Michaelis imp., quod Du Cange h. v. interpretatur *avis venaticæ genus*. Inde quoque canes cum accipitribus venari docti Græcis ζαγάρια dicuntur, quasi *accipitrini*. *Sacre* in sermone Francico ex Arabismo adhuc superest, ut notum. Quid fuerit *aliphases vulturini* in charta Hispanica, exposui ad p. 271.

(7) Ita edidi, cum in membranis esset γρουπολέοντος π supra ψ imposito quod interpretabar emendationem ejusdem librarii peccatum suum corrigentis et jubentis π pro ψ substituere. Nescio tamen an satis recte fecerim. Dicunt certe novi Græci γρουψός pro *gryphe*, ave fabulosa. Favet tamen mihi γρουπόναγροι, quod infra legitur p. 340. Monstrosa animalia τραγέλαφοι, ἡπαλακτρούνας aulæis intextendi mos a Persis venit; v. cl. Wesseling. ad Diodor. Sicul. l. II, p. 278, 60. Si modo tragelaphi et ἡπαλακτρούνας fuerunt compositiones monstrosæ et non potius cervi et hirci seorsim, item equi et galli quoque seorsim quique picti, non in unam massam commisti. Ἰμάτια στρουθωτά cum *aviculis intextis*, jam apud antiquissimos Græcos reperio in Athenæo.

τοῦ ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου ἐκρεμάσθησαν. Εἰς δὲ τὴν ἀνατολικὴν κόγχην ἀντὶ τῶν τριῶν κανδήλων ἐκρεμάσθησαν τρία στέμματα ἔμπροσθεν μὲν τὸ πρῶτον στέμμα τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων Ἀποστόλων μετὰ καὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς περιστερᾶς (8) αὐτοῦ· δεξιᾷ δὲ τὸ βένετον στέμμα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου μετὰ καὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς περιστερᾶς αὐτοῦ. ἀριστερᾷ δὲ τὸ βένετον στέμμα τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου μετὰ καὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς περιστερᾶς αὐτοῦ. Ἰστέον, ὅτι ταῦτα τὰ τρία στέμματα παρὰ Κωνσταντῖνον τοῦ φιλοχριστοῦ δεσπότη κατεσκευάσθησαν. Ἰστέον, ὅτι ἐν τοῖς τέσσαρσι μεσοκάρδιοις τοῦ μεσοπυργίου τοῦ πενταπυργίου καὶ εἰς τὸ ἔμπροσθεν μεσοκάρδιον τοῦ ἔμπροσθεν πυργίου καὶ εἰς τοῦ δεξιοῦ καὶ ἀριστεροῦ πυργίου τὰ ἔμπροσθεν μεσοκάρδια ἐκρεμάσθησαν διάφορα ἐργομοῦκια (9) ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου καὶ ἐκ τῶν ἐναποκειμένων εἰς τὸν φύλακα. Ἐν δὲ τοῖς ἑξήλοις ἐκδέχεται τοῖς ἀπὸ τὸ πενταπύργιον ἐν τοῖς τοίχοις ἐκδεδεμένοις συνεδέθησαν τὰ νυμφικὰ ζωνάρια (10) τὰ ἐκ λίθων καὶ μαργάρων ἡμφισμέ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(8) Infulæ imperatorum habebant interdum in vertice crucem et super ea columbam expansis alis velut volentem. Tractum hoc a Romanis, quorum morem Græci novi, antiquitatum ignari, partim quoque Christiano mysterio sanctificare, quod aiunt, volentes, imitando vel retinendo obscurarunt. Pro scipione veterum consulum successores et imitatores eorum, imperatores Byzantini, substituebant crucem, et pro aquila, quam consules super eburneo scipione gestabant, ad morem veterum regum Græcorum et barbarorum (*vid.* Aristoph. *Aves* v. 540, seqq.) columbam reponebant, vel potius Græcum nugax vulgus avicularum super cruce videns, imperii Romani insigne, non id quod erat, aquilam, sed columbam putabat esse. Inspiciat ectypa diptychorum consularium, qui scipiones tales cum aquila videre cupit, ut e. c. tab. I, ad dissert. Du Cangii de nummis medii ævi, et nummum Philippici in Famil. Byzant. p. 116, et famosum illum nummum Sallustii Crispi, Constantini M. filii, Cæsaris, cujus ectypum nuperrime renovavit Franciscus Blanchinus, V. Cl., in fine præfationis ad Anastasium Bibliothecarium, credens eum mirifici momenti et præstantis esse. Miror ergo profecto, qui potuerit viro doctissimo de illius fraude et improbitate non suboluisse; et quare, qui nummum illum corrupit, falsarius e scipione crucem non fecerit, quod facile potuerat transversa trabe addita. In aversa certe nummi parte luculenta se produnt fraudis indicia. Nummus ipse quidem antiquus et probus est; verum interpolavit eum nova manus in favorem ecclesiæ Romanæ. Nunquam enim defuerunt Romæ, qui sedis Romanæ auctoritatem, cum idoneis argumentis non possent, suppositiis chartis, nummis et aliis similibus monumentis stabilire laborarunt, sed incassum, apud eos quidem, qui scientes volentes sibi non patiuntur illudi. Insculptus olim fuerat isti nummo Constantinus Magnus, in throno sedens, crucem sinistra tenens, aut scipionem cum manubrio transverso, dextra perorans, capite laureato. Sed falsarius dextram pro schemate perorantis composuit in figuram illam, qua pontifex populo benedicit, et pro corona laureata, tonsam et nimbo cinctam supposuit. Tandem in vetusta inscriptione nummi: SALUS ET SPES R. PVBLICAE, inter litteras S et R seu

A pretiosa opera smaltita seu chymice picta e phylace, tunicæque tam basilicæ seu ordinis regii viris, quam augustiacæ vel solis Augustabus propriæ. Erant autem illæ vestes hæ, quas recensebimus. Erat platanium holochrysum et margaritis obsitum ex æde Sancti Petri, quæ in palatio est, depromptum. Erat chorosanchorium e sancto Theodoro cum grypoleonte seu pallio, cui imagines vulturum et leonum erant intextæ; item gryparium seu pannus figuris vulturum referlus; et hæc quidem e pransorio. Tum erat platanium triblatteum seu sericum ter tinctum e pantheo. Caballarius porro seu pannus equorum imaginibus obsitus, augustiacum heplesium vel tapetium e fornice pransorii. Item pavo [seu pannus pavones exhibens], pallium augustiacum et diætaricio vel triclinio diætariorum. Caballarius cæsariicum seu pannus ad Cæsares proprie pertinens e porta argentea, quæ versus occidentem est; pavonarium, pone hoc aquilarium, ambo panni. Super argenteam vero ejusdem chryso-triclinii portam suspensum erat aureum sagum, quod cæsariicum appellatur. Sic autem erant dispo-

inter tertiam et quartam vocem super capite sedentis in throno intersit litteram X, tanquam si sedens ille Christus esset. Verum Christi nomen ibi loci opportunum non est et turbat sententiam, ipsique patroni nummi istius non Christum, sed Petrum in eo representari aiunt. Quis autem unquam aut Christo aut Petro aliive Sancto in nummis et reliquis monumentis milites prætorianos ad latus apposuit? Debuerat saltem milites in apostolos mutare lepidum illud caput. De obscuratis vafritie cleri et stupore vulgi antiquitatibus jam supra dixi, quum mihi de acacia et ptychiis sermo esset. Morem hunc columbas super sceptris gerendi Angliæ quoque reges imitati fuerunt ævo medio. Bromton (apud Du Cangium v. *Baculus*, ubi plura prostant Anglorum au ctorum testimonia): *Vilhelmus Marescallus portans sceptrum regale, in cujus summitate signum crucis aureum erat, et alter — portans virgam regalem, habentem columbam in summitate*. Videntur hæ columbæ exemptiles et forte cochlearum ope crucibus adaptatæ fuisse; *vid.* ad p. 339. Superest alia quoque ratio vocem περιστερᾶ exponendi nostro hoc in loco. Scilicet περιστερᾶν appellant novi Græci laciniam infulæ in scapulas dependentem easque tegentem ad instar caudæ columbinæ; quo modo si quis hic malit accipere, non intercedam. Notat hunc vocabuli usum Ricaut in descriptione ecclesiæ Græcæ p. m. 208: *ils portent des bonnets doublés de blanc, d'ou pend derrière le dos une queue de même étoffe, qu'ils appellent περιστερᾶ, une colombe, préendant, qu'elle est l'emblème de l'innocence de leur vie, etc.*; *vid.* Du Cangium v. *Liripipium* et περιστερᾶ. Talis columbæ seu lacinie cervicem tegentis videre est imaginem in titulo libelli, quem P. M. Paciaudi de umbellæ gestatione Romæ anno superiore 1752 edidit, in gemma Musei Victoriani, in qua pontifex conspicitur equo vectus, populo benedicens, quem sequitur apparitor cum umbella.

(9) Quid hæc vox sibi velit, non assequor. Liquet quidem opera arte et materie eximia designari, qualia ἔργα χειματὰ sunt, et stemmata, et auro atque gemmis facta omnia, at illa terminatio μόκια male me habet, neque ex puto, unde veniat.

(10) In cingulis, ut viri, sic femine quoque Orientales maximum exercent luxum adhuc hodie.

sita opera pretiosa smaltita et coronæ, ut vicissim unum alterum exciperet, opus aureum, tum corona, tum rursus opus smaltitum, et sic porro. At in fornice orientale suspensa nulla erant opera chymice picta, sed infulus tantum erat exornatus. E septem reliquis camaris vel fornicibus chrysotricli-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Turcæ et Arabes vocem hanc a Græcis retinuerunt, *zunnar* appellantes latum cingulum, quod Christiani utriusque sexus super ventre gerunt. Nam quod Muhammedani gerunt, est *Uschach*. Perapud est locus Teixeira in libro Hispanico de regibus Persiæ p. 25-28, ubi multis de cingulis Orientalium disputat; unde hæc decerpere juvat: *Siempre en la Persia, fueron las cinturas sennal de honra y dignidad; y aun oy lo son, y segun la materia y obra, dellas se conosce, qual es de mas o menos preeminencia, — porque mas noble es la de oro, menos la de plata; mas la guarnecida con ciertas piedras, y menos la de menos hechura: de suerte que segun cada qual tiene el lugar en palacio, anstrahe la cintura.*

(11) Verti *cuculli pectorales*, sed malim *cappæ* vel *pænulæ pectorales*. Nam cuculli pectori non conveniunt. Caracallæ sunt vestes villosæ talaræ; quare autem στήθος ingrediatur hanc compositionem, non exputo. Nam sane caracalla nulla erat, quæ cum trunco corporis pectus quoque simul non velaret.

(12) Vocem hanc cl. Antecessor meus p. 172 per *excisas vestes* reddidit, respiciens procul dubio ad vestes fissas vel scissas, quæ per certa intervalla fissuras et hiatus amplos habebant arte factos, præsertim in manicis et femoralibus, quales vestes in usu Latinis erant ævo medio et adhuc sæculo XVI., ut ejus superstites picturæ testantur. Vestes has *cullellatas*, id est cultello sectas, et *fractilatas* appellabant: vid. Du Cangeium his verb. et, ut idem vult, quoque *frepatas*, nisi potius *frepatæ* fuerint contortæ, contortiliatæ, rugatæ, a *wrapp*, Anglico verbo, quod *torquere* notat. Franci veteres *copées*, id est *coupees*, appellabant, ut e loco Assisarum Hierosolymit. patet, quem Du Cange v. *Epidecen* citat. Non itaque negavero, *διοπτὰς* vestes excisas vel fissas significare posse. Quominus tamen hanc interpretandi rationem sequeretur, effecit hoc, quod nullo in monumento Byzantinæ antiquitatis vestitum sic excisum usquam hætenus conspexerim. Ergo malui *radiatæ* reddere. Κοπήν esse *radiaturam* vel *striaturam* panni, supra p. 270 demonstravi. Et quidem duplici modo potuerunt panni tales *διοπτολ*, *secti*, fuisse, virgis vel deorsum parallele decurrentibus, aut sese decussantibus; *cancellatas* tales vestes appellabant eo ævo. Charta vetus apud Du Cangeium v. *Apoplacius* memorat vela *apoplattia coccoprasina cancellata*, id est serica coccineis et prasinis virgis sese decussantibus, et epistola Basilii Macedonis ad Hadrian, II. Pontific. *esophorin dicitrinum cancellatum*. Vestes has utrotro modo sectas, sive parallelis, sive decussatis virgis, έντεταγμένας appellabant veteres. Sophro apud Athenæum p. 48 στρούθωτὰ ἔλιγματὰ έντεταγμένα habet (non έντεταγμένα, ut vulgares editiones præferunt), *fascias aviculis intextis et radiis sectas*.

(13) Fuerunt, mea quidem sententia, fila margaritarum, quæ in nummis Byzantinis aliisque imaginibus conspiciuntur ab auribus Augustorum Augustarumque dependere, ἀπὸ τοῦ σεῖειν, a quassatione, jactatione, nutando, oscillando, sic dicta. Omne laxè pendens, ut impelli et oscillare possit, est *σειρά* et *σειστόν*. Anonymus de templo S. Sophiæ p. 258: Ὁ σταυρὸς τοῦ ἀμβωνος ἔστεινε (*pendebat*) χρυσοῦ λίτρως β', εἶχε δὲ καὶ σειστὰ καὶ

να καὶ τὰ ένταποκείμενα έν τῷ φύλακι. Ἰστίον, ἔτι εἰς τὸ μέσον πολυκάνδηλον τοῦ χρυσοτρικλίνου ἔκρεμάσθησαν τὰ δύο αὐγουστιακὰ στηθοκράκκαλα (11) καὶ αἱ δύο διακοπταὶ (12), μία ἡ νομφικὴ καὶ ἑτέρα ἡ έν τῷ φύλακι άποκειμένη, καὶ τὰ δύο αὐγουστιακὰ κατασειστὰ (13) καὶ τὰ δύο αὐγουστιακὰ πικτὰ

λυχνίτας σὺν μαργαρίτων ἀπιδωτῶν, *habebat ex se dependentes calenulas lychnos sustinentes cum margaritis pyrorum similibus*. Recte *calenulas* vertit ibi interpres, quidquid Du Cange (il. Gr. p. 1345. en contradicat. *Σειρά* apud Theophanem anno Mauricii 7, p. 207, est *dependens de camelaucio latinia* (*eine Troddel, ein Zipffel*). Idem quod *σειστὰ* sunt quoque *σειά*; vid. Goar. ad Codin. p. 47 et Du Cangeium v. *Σειά*. Latini medio ævo *pendentes* appellabant; vid. Du Cangeium h. v. et Salmas. ad II. Aug. t. II, 23, unde etiam Gallicum *pendant d'oreilles* item *plectas* et *flectas*. Græci quoque *κρεμαστῆρας* appellant et *κρεμαστάρια*. Achmet Oneirocr. c. 248: Ἐάν ἴδῃ τις βασιλεὺς, ἔτι τὰ ένώτια, ἔτοι κρεμαστάρια τοῦ στέμματος αὐτοῦ άπεκόπη, τὸ βασιλεῖον αὐτοῦ ὀλιγόκοσμον καὶ ὀλιγοχρόνιον ἔστα: vid. Du Cange v. *Clamastariit*, item *χαλινδάρια*, unde Latinorum *calendaria*: Tertull. de habitu mulierum: *Sallus et insulas tenera cervix fert, graciles aurium cutes calendarium expendunt*, ἀπὸ τοῦ χαλῶν. Anna Comnena ὀρθαθοῦς appellat et sic describit: Ἐκατέρωθεν γὰρ τῶν κροτάφων ὀρθαθοὶ τινες άπαιροῦνται διὰ μαργάρων καὶ λίθων καὶ τὰς παρεῖας ἐπιξέουσι. Καὶ ἔστι τοῦτο ἐξηρημένον τὴν χρῆμα τοῖς βασιλεύουσι στολῆς. Inaures et dextrocheria regum insignia esse monstrat Du Cange v. *Dextrocherium*. Heraclius apud Nicophor. Patr. CPtanum Breviar. p. 47.: Ὅν περιέκειτο στέφανον τῆς κεφαλῆς λαθῶν τῇ τοῦ Τούρκου κεφαλῇ περιέθετο [de principe Turcorum circa Colchidem] loquitur, quicum amicitiam contrahebat Heraclius], συμποσιάσας τε αὐτῷ, πάντα τὰ εἰς ὕπνρσειαν τοῦ συμποσιῦ σκευῆ ἅμα καὶ στολὴν βασιλικὴν, καὶ ένώτιους ἐκ μαργάρων κεκοσμημένους δωρεῖται αὐτὸν, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἄρχοντας τοῖς ὀμοίοις ένώτιους ἐκόσμη. Imagines talium κατασειστῶν videre est in nummis quibus apud Du Cangeium in Famil. Byz. persæpe, ut p. 67. v. 2. pag. 92. v. 3. p. 97, 136, 152 et alibi, in aliis autem monumentis apud Alemann, ad Procop. p. 47. et Bandur. T. II p. 633. in imagine Helenæ crucem invenientis, et apud Montfaucon. t. III *Ant. Explic.* tab. 26, quæ exhibet reginam quamdam Franciæ, ut puto, cum filis margaritarum tam ex inauribus, quam e pallio dependentibus. Ut autem recentiores Græci *κατασειστὰ*, *deorsum* velat *oscillantia* vel *lavata*, appellant plexus hos humeros aut scapulas flagellantes sive crinium purorum, sive margaritarum purarum, sive amborum in se gemisque implicitorum, ita veteres Græci eosdem ἐπίσειστα vocabant, et qui ea gererent ἐπίσειστους. Hinc a Polluce in personis comicis appellantur ἐπίσειστος et ἐπίσειστος δεύτερος. Antequam hinc discedam, exponendum mihi est, quid sit *σειρομάστης*. Appellant sic Græci *hastam longam teretem*; omne recte porrectum, hastam, longum, nutans, oscillans Græcis est *σειρά*, ut Arabibus *Salab* et *Sabil*. Et ut Arabes hastas cum funibus comparant, ita quoque Græci *hastam σειρομάστην* et *σαλίβαν* appellarunt, similitudine et ipsa voce ab Arabibus transsumpta. Codinus Offic. IV, 40: Φέρει οὗτος ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῆς ζώνης αὐτοῦ σειρομάστην, ὃν κοινῶς καλοῦσι *σαλίβαν*. Erit forte, volente Deo, locus hac de voce plura dicendi ad Anthologiam ineditæ, quam paro, editionem, ubi ad carmen Jenseianum 23: Στάλαι καὶ σειρήνας ἔμαλ, ubi *σειρήνας* esse aut *corollas dependentes*, aut

ρια (14) ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ κοσμητῇ (15) τοῦ αὐτοῦ χρυσοπρικλίνου εἰς τοὺς ἐκεῖσε δαυγίτας (16) ἐκρεμάσθησαν μινσοῦρια καὶ μεσοσκουτέλλα (17) ἀργυρὰ μεγάλα ἀνάγλυφα (18) ἐκ τῶν ἐναποκειμένων ἐν τῷ βεστιαρίῳ τοῦ Καριανοῦ. Ἄνωθεν δὲ εἰς τὰς ἰς' φωταγωγούς καμάρας τοῦ τρούλλου τοῦ αὐτοῦ χρυσοπρικλίνου ἐκρεμάσθησαν τὰ μικρὰ σκουτέλλα τῶν προσηρημένων μινσοῦρίων καὶ μεσοσκουτέλλων κατὰ καμάραν ζ' καὶ αὐτὰ ὄντα ἀνάγλυφα.

et magni martyris Demetrii cum cruce et columba. Christus amantis Domini. In quatuor meditullis seu mediis oculis vel tabulatis mediæ turris pen-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

prandeas dicam. Videtur mos ille elenchos aut pendulos cremasteres tales gerendi ex Oriente venisse. Certe reges et magnates Persarum eos gestabant. Ita narrat auctor libri Arabici *Riyhân elabâb* inscripti et rebus historicisque scitis referti, in descriptione prælii, quod Arabibus *iaum dhy qdr* appellatur, eum, qui Persicum imperatorem occidit, *cepisse vestem ejus sericam auro pictam et utrumque tremasterem et armillas ejus. Nam eum fuisse ornatum imperatorem Persicorum.* Quod idem Brissonius quoque in libro De regno Persarum ex auctoribus Græcis demonstravit.

(14) Conjicio idem fuisse, quod hodie dicimus *Schnierbruste*, strictoria mamellarum, sive jam eacostis balænarum rigidata, sive alio modo comparata fuerint.

(15) Videtur triclinium aut sala fuisse, in qua aut ornarentur, pararentur augustæ (*Paratorium* appellat Latini sequiores), aut in qua ó κόσμος, mundus, jocalia, gemmæ, margaritæ asservarentur; eoque idem fuit cum τῷ μαργαρίτη, cujus mentionem facit Leo Grammat. p. 473. Si exercitia gymnastica medio ævo in usu fuissent CPLi, conjicerem, τὸν κοσμητῆρα fuisse palæstram, gymnasium. Sane ædes *Marizæ in Cosmedin* apud Romam, de qua Radevicus in Vita Friderici I, 17 et 22. et Keislerus *Itinerar.* p. 519, nihil aliud olim fuit, quam palæstra, ut etiam alterum ejus nomen *Schola Græca* satis indicat. Juvenes Romani illuc ad discenda corporis exercitia juxta morem Græcum ibant (*der griechische Fecht und Tanzboden*). Forte idem cum *stadio Græcorum*, quod memorat Capitolinus in Antonino Pio c. 8. Ita enim ibi leg., non *Græcostadium*, ut vulgo editur. Posteriora sæcula *paritorium* appellabant. Descript. regionum urbis, edit. Mabillonii : *A porta Flaminea usque paritorium*, id est *paratorium*, quod natum e sinistra acceptione verbi κοσμεῖν, quod hic aliud, quam *ornare, parare* notat κοσμεῖν. Græcis idem est atque ἀσκεῖν, γυμνάζειν. Hinc jungit Arrian. dissert. Epict. sæpe ὀπλίσαι καὶ κοσμηῆσαι, *vid.* p. 304, 305 et 310, ubi Alexandrum M. ait fuisse τάξαι καὶ ὀπλίσαι καὶ κοσμηῆσαι δατημονέστατον, *scientissimum ordinandi militis in actem et armandi et exercendi.* Maximus Tyrius *serm.* 22. p. 222. ed. Heins. : Τί δὲ οἱ Κρήτες ; οὗ σοι δοκοῦσιν ὑπὸ βασιλεῖ τῷ Μίνω κοσμηθέντες καλῶς, non tantum *pulchris legibus instructæ* sed etiam *cursu, jaculo, arcu aliisque exercitiis probe exercitii ἀγαθόντες* τῆς ἀρετῆς διδάσκαλον αὐτῷ ἐπιφημίται τὸν Δία ; In Græcis gymnasiis magister exercitiorum erat ó κοσμητής. *Vid.* Cors. *Fast. Attic.* T. II. Hinc intelligas et emendes illud Antagoræ apud Diogenem Laertium p. 24 : καθαρὸς βίωτος σοφίας ἐπὶ θεῖον ἐκόσμη ἀγῶνα (non αἰῶνα), *pura vita exercebat ad divinum sapientiæ certamen.*

(16) Quid hoc sit, non capio. An δαυγίτας, *fenestras*? Illuc certe respexi in versione. Melius hunc non succurrit. Ad sequentia conferri potest Constantini de Thematibus locus p. 4. A, ubi male

nii dependebant argentea polycandela ab argenteis catenis e templo Sanctissimæ Deiparæ Phari petita : in concha orientale vero suspensa erant loco trium polycandelorum tres infule ; in medio quidem Prasinæ factionis concolor e Sanctis Apostolis cum superstante cruce et columba ; ad ejus autem dextram dependebat infula Veneti populi coloris e Sancta Deipara Phari, cum cruce et columba ; ad ejus tandem sinistram infula Veneta ex æde sancti Tres hæ infule confectæ fuerunt jussu Constantini seu mediis oculis vel tabulatis mediæ turris pen-

Banduri dedit ἀργά, melius Meursius ἀργυρά, neuter recte vertit.

(17) Non a μέσος, sed a μέσζα, hoc est μέσζα, rependum est hoc vocabulum. Medio ævo haud pauci *mesa* pro *mensa* efferebant et *mesis* pro *mensis*. Atto Episcopus (Apud Du Cangium v. *Confertum*) vocat *commessalia*, quæ Isidorus Mercator *commensalia*. *Pesa* pro *pensa*, pensatione, et *pesare* pro *pensare*, ponderare. Itaque omittebant ubi non debebant, et contra præter rem et necessitatem inferiebant, ut in proxime præcedente voce μινσοῦρια pro *missoria*, quæ sic dicta, quod in illis missus inferrentur. Joannes Episcopus Citri p. 330. Juris Græco-Romani non male observat, vocem μίνσον, *missum*, significare κατὰ τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν τὸ πεπραγματευμένον τοῖς ὀφιοποιοῖς ἔδεστόν.

(18) Verti interdum *levata opera*. Sic enim cœlata in figuras exstantes appellabant Latini, Monast. Anglic. t. III. p. 310 : *Unum vas argenteum ad aquam benedictionis cum opere levato de imaginibus et interlaqueato de vineis*, id est in quo pampini discurrentes distinguerent imagines protuberantes. Appellabant quoque *interrasilia*, quia spatia inter imagines rasa, abrasa essent, quamvis non negem, *interrasile* etiam esse *perforatum et intralucens*, ut patet e loco auctoris incerti (apud Du Cangium v. *Interrasilis*) de Theodorico : *Laminam auream jussit interrasilem fieri, quatuor litteras LEGI [sic leg., non Regis, ut editur] habentem*. Missoria lances et reliquos apparatus convivalis veterum solebat levato sculptus opere esse. Hinc ait Sidonius Apollinar. l. ix :

Geruli [nempe ferculorum] caput plicantes.

Anaglyphico metallo.

Epulas superbiores.

Humeris gestant onustis.

Vid. quæ Salmas. ad t. II Script. Hist. Aug. p. 401, ad *boletar halieuticum* notat. Effigiem talis boletaris aut saltem disci halieutici, seu piscatorum pisces hamo extrahentium imaginibus distincti videre est apud Ciampini, t. II, Monum. Veter. tab. I. Scyphi anaglyphi elegans et nota est descriptio initio Theocriti, quam comparare licet cum illis chartæ veteris (apud Du Cangium v. *Crucibulum*) : *Scyphum meum deauratum et per totam partem exteriorem vinitoribus ad dracones pugnantibus cœlatum*. Hinc intelligatur, quid sit *thuribulum de opere pinonato* apud Du Cangium v. *Pinonatus*, nempe cum figuris pinearum seu strobilorum incœlatis. Item quid *opus scapolatum* apud eosdem h. v. ubi locum hunc citat : *Calix argenteus deauratus cum pede cocleato et scapolato et pineato*, id est in quo cochleæ et scapulæ seu oviculæ et pineæ seu strobii essent cœlatæ. Appellabant ævo medio talia opera quoque *gravellata*, quod hodie *gravé* dicunt Francogalli. Histor. Episcop. Antisidor. (apud Du Cangium v. *Missorium*) : *Dedit missorium anactem gravellatum*, ubi Du Cange non audiendus est.

tapyrgii seu structuræ quinque scrinia habentis, et in anteriore meditullio anterioris scrinii et anterioribus meditullis dextræ sinistræque turris seu scrinii pendebant varia ergomucia e templo sancti magni martyris Demetrii, et alia e phylace deprompta. Et ligneis paxillis e parietibus pentapyrgii eminentibus dependebant alligata sponsalia zonaria, gemmis et margaritis distincta, e phylace deprompta. E medio polycandelo chrysotriclinii dependebant duo augustiaca stethocaracala seu caracallæ aut cuculli pectorales et duæ diacoptæ seu vestes radiatæ, una sponsalis, altera in phylace deposita, et duo augustiaca cataseista [seu fila margaritarum, qualia solent ex utroque capitis latere in humeros dependere], et duo augustiaca pnicitaria [seu mamellarum strictoria]. In magno cosmata [vel paratorio] ejusdem chrysotriclinii e fenestris dependebant missoria et scutellæ mensales, argentæ magnæ anaglyphæ e vestiario Cariani depromptæ. Superius e sedecim fornicibus fenestris trulli vel cupolæ chrysotriclinii pendebant minores scutellæ ad illa modo memorata miscoria et mensales scutellas pertinentes, etiam ipsæ anaglyphæ seu figuris exstantibus protuberantes, in singulis fornicibus septenæ.

227 De ipsa receptione ejusque formalitatibus.

Domino e palatio egresso et in metatorium magni triclinii magnaure ingresso, significabatur Saracenis, ut adessent et coram domino comparerent. Amici ergo Saraceni, egressi e chryseone [suo hospitio] primum per cochleam, quæ versus augustiacum stabulum spectat, descendebant, et fornicem, qui Anetha dicitur; inde transmissa Sarcuro Puteo, descendebant extra cancellos chalces ex equis, et transmissis chalce, triclinio scholarum atque tribunali, versi ad dextram, considebant in fornice, qui ibi est (erat enim blatteis circumamictus et septo cinctus), donec imperator adesset in triclinium exceptionis cum omnibus illi actui necessariis. Quo tempore imperator e palatio veniens in metatorium magnaure intrabat, incipiebant psaltæ seu cantores cum popularibus carmina basilicia seu imperialia et imperatorum canendis laudibus dicata canere. Imperator autem, amictus octangulari tunica magnaure candida infula, ascendebat in thronum Salomoneum, et residebat in eo. Quo facto, polychronium omnes acclamabant, psaltæque tam apostolitæ, quam hagiosophitæ, incipiebant basilicia canere: et introducebantur vela secundum ritum consuetum, et postremi tandem amici Saraceni, prehensi a catepano basilicorum et oomite stabuli. Hi duo, catepanus et comes, gesta-

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(19) Scribitur χρυσῶν, χρυσεῶν et χρυσιῶν. Credidi aliquando Chrysonem fuisse forum, in quo essent officinæ auroclavariorum, in quibus panni pretiosissimi, frisiati auro et argento prostarent. Quo me induxit Theophanes p. 395, sic narrans: ἀνήρθη καὶ μέρος τοῦ βασιλικοῦ ἐργοδοσίου τῶν χρυσοκλαβαρίων κατὰ τὸν χρυσεῶνα, οὐσπλαγίσθησαν τὰς ἀρχαίας ἀυροκλαβάρων ἐν Χρυσεῶν. » Posset omnino, quo dixi, inde colligi, sed potest etiam hoc, in Chryseone non solas officinas pannorum sericorum ditissimorum, sed etiam alia peragenda fuisse. Satis igitur clare significat Nicetas Chrysonem fuisse non unum, sed plures, et omnes grandes ædes, in quibus aurum et argentum aut in fiscum imperiale quocumque nomine inferrentur, aut inde efferretur et expendetur, *la douane*. Σμῆναι ἐπέκεισαν μελισσῶν, ait p. 31, ἐκ πέτρας γλαφυρῆς βομβηδὸν ἵπταμένων, οἳ οὐδὲν τῶν ἐπ' ἀγορᾶς εἰλουμένων διενήνοχισαν, δοῦσι τοὺς βασιλικούς χρυσῶνας εἰσήσαν ὀποιουδήποτε φιλοτιμήματος ἀπολαύσοντες, ὡς τοὺς περὶ ταῖς πύλαις συνθλίβεσθαι καὶ πρᾶγματα

Περὶ τῆς δοχῆς.

Τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοῦ παλατίου ἐξελεθόντος καὶ ἐν τῷ μητατώριῳ τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῆς μανναύρας εἰσελθόντος, ἐδηλώθησαν οἱ Σαρακηνοὶ τοῦ ἐκθεῖν καὶ τὸν βασιλέα θεάσασθαι. Οἱ δὲ αὐτοὶ φίλοι Σαρακηνοὶ τὸν χρυσιῶνα (19) ἐξελεθόντες, κατέλθον τὸν κοχλίαν ὡς πρὸς τὸν αὐγουστιᾶκὸν στέβλον καὶ τὴν καμέραν τὴν λεγομένην τὸν Ἀνηθᾶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε διήλθον διὰ τοῦ Ἁγίου Φρέατος, καὶ ἔξωθεν τοῦ καγκέλλου τῆς χαλκῆς τῶν ἵππων ἀποδάντες διήλθον διὰ τε τῆς χαλκῆς καὶ τοῦ τρικλίνου τῶν σχολικῶν καὶ τοῦ τριβουναλλίου, καὶ ἐκνεύσαντες δεξιὸν (τὸ ἐκεῖσε γὰρ φουρνικὸν διὰ βλαττίων ἦν ἐξωπλισμένον καὶ περιπεφραγμένον), ἐκαθέσθησαν ἐκεῖσε, ἕως ἂν συνέφθασεν ὁ βασιλεὺς καὶ πάντα τὰ τῆς δοχῆς. Ἰστέον, ὅτι, τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοῦ παλατίου ἐλθόντος εἰς τὸ μητατώριον τῆς μανναύρας καὶ εἰσελθόντος ἐκεῖσε, ἤρξαντο οἱ ψάλται μετὰ τῶν δημοτῶν ᾄδειν τὰ βασιλικά. Ἰστέον, ὅτι ὁ βασιλεὺς περιβαλλόμενος τὸ ὀκτάγωνον χλανίδιον (20) καὶ τὸ μέγα λευκὸν στέμμα, ἀνῆλθεν ἐν τῷ Σολομωνταίῳ θρόνῳ, καὶ ἐκαθέσθη. Καὶ μετὰ τὸ καθεσθῆναι πάντες ἐπήρξαντο πολυχρόνιον. Οἱ δὲ ψάλται, οἳ τε ἀποστολῆται καὶ οἱ ἁγιοσοφῆται, ἤρξαντο ᾄδειν τὰ βασιλικά, καὶ εἰσήχθησαν κατὰ τὸν εἰωθότα τύπον τὰ βῆλα, καὶ τελευταῖον οἱ φίλοι Σαρακηνοὶ κρητούμενοι παρὰ τε τοῦ κατεπάνω τῶν βασιλικῶν καὶ τοῦ

παρέχειν καὶ λαμβάνειν ἀμοιβὰς, τοὺς μὲν ἐπιγεγομένους εἰσεῖναι, τοὺς δὲ τὴν ἔξοδον ἐπισπέρχοντας, Aparent ex hoc loco, fuisse Chrysones domos, in quibus stipendia iis, quibus assignata essent, solverentur. Idem ex initio cap. 6. l. III. Manuelis Comneni apparet, ubi ait: Ἄωρα πολλὰ καὶ λαμπρὰ ἐκ τῶν βασιλικῶν χρυσῶνων ὁ Σουλτάνος ἀπαρυσάμενος... χαίρων ἐπανεῖξευξεν ἔμπορος item ex ejusdem p. 174: Τὴν τῶν ἀναλωμάτων τιμὴν οἷς τὸ πολλαπλάσιον ἐκέλευσε καταθῆσθαι τοὺς ἐπὶ τῶν χρυσῶνων τῶν βασιλικῶν: p. 278: Ὡς ἡ ἀνθὴ τῆς ὀπώρας πάλαι τοὺς γενάρχας ἰδουλαγωγῆσαν, οὕτως καὶ τοῦ χρυσοῦ τοῦ πυρωπὸν τοὺς ἐπὶ τῶν βασιλείων χρυσῶνων εἰς τὴν ἐκείνου τραγῆν ἐφέλαυσεν.

(28) Quomodo formatum hoc fuit? Novi pallium quadratum regum Francorum, de quo Du Cange ad Joinvill. et supra dixi p. 271. An ergo ut illud scissum erat ad utrumque femur, et præterea inter crura ab antica et postica, ut quatuor fissuras et octo angulos haberet? Sic sane quidem videtur.

κόμητος τοῦ στάβλου. Ἐφόρεσαν δὲ καὶ αὐτοὶ σπέκκια, οὐ τὰ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἕτερα κάλλιστα καὶ ἀναγκαῖα (21), καὶ μανιάκια ἡμφιεσμένα ἀπὸ λίθων τιμίων καὶ μαργαριτῶν μεγάλων. Οὐκ ἔστιν δὲ τύπος, βαρβάτον περιβάλλεσθαι τοιοῦτον μανιάκιον ἢ μετὰ μαργαριτῶν ἢ καὶ λίθων τιμίων, ἀλλὰ δι' ἔνδειξιν καὶ μόνον τῶτε ὠρίσθησαν παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότητος τοῦ ταῦτα περιβάλλεσθαι. Καὶ τῆς εἰρωθίας τάξεως τελεσθεύσης, οἱ μὲν Σαρακηνοὶ ἐξεληθόντες διῆλθον διὰ τοῦ ἀναδενδραδίου καὶ τοῦ τρικλίνου τῶν κανδιδάτων καὶ τοῦ τρικλίνου ἐν ᾧ τὸ καμελαούκιον ἴστανται καὶ οἱ μάγιστροι γίνονται, καὶ ἀπὸ τῶν ἑκαῖς διὰ τοῦ ὀνόποδος καὶ τοῦ πόρτηκος τοῦ αὐγουστέως, ἤτοι τῆς χρυσῆς χειρὸς, εἰσῆλθον ἐν τῇ τρικλίῳ τοῦ αὐγουστέως; καὶ ἐκαθέσθησαν ἑκαῖς, ἕως οὗ εἰσῆλθον ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ παλατίῳ μετὰ δὲ τὸ εἰσελθεῖν τὸν βασιλέα ἐν τῇ παλατίῳ προσεκλήθησαν μετὰ τινα ὥραν καὶ οἱ φίλοι Σαρακηνοὶ ἀπὸ τοῦ αὐγουστέως καὶ διῆλθον διὰ τῶν ἐνδοθεν διαβατικῶν τοῦ αὐγουστέως καὶ τῆς ἀψίδος εἰς τὸν ἵππόδρομον, καὶ ἀπὸ τῶν ἑκαῖς διῆλθον μέχρη τῶν σκυλῶν, καὶ εἰσελθόντες ἐκαθέσθησαν ἐν τῇ δυτικῇ μέρει τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου ἐν τοῖς ἑκαῖς σκαμνίοις. Καὶ εἶθ' οὕτως ἀπεστάλη αὐτοῖς παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ κοιτωνίτου ἱμάτια ἐβράμμένα καὶ λοιπὰ ἀλλάξίμα αὐτῶν. Ἰστέον, ὅτι ἔστησαν ἐνθεν κάκειθεν, ἤγουν δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ, τὰ χρυσᾷ Ῥωμαῖα σκήπτρα καὶ τὰ πτυχία καὶ τὰ ἕτερα χρυσᾷ σκήπτρα, δηλονότι ὑπὸ τῶν κανδιδάτων κρατούμενα, φοροῦντων σκαραμάγγια καὶ τὰ ἴδια κανδιδάτικια. Διήρκεσαν δὲ δι' ὅλου τοῦ κλητωρίου (22) ἰστάμενα. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ κλητῶρι οἱ μάγιστροι ἐφόρεσαν τὰ ἑαυτῶν μαγιστράτα στιχάρια καὶ βαλτίδια καὶ χλανίδια κατὰ τὸν τύπον τοῦ Πάσχα. Ὁ δὲ παρακοιμώμενος¹⁸ ἐφόρεσεν σπέκιον, ὁμοίως καὶ ὁ λογεθέτης καὶ οἱ λοιποὶ πάτερικιοὶ ἐφό-

abant et ipsi quoque specia, non sua quidem, at alia multo pulcherrima et pretiosa, et torques distinctos lapidibus pretiosis, et unionibus primæ magnitudinis. Talem torquem, sive gemmis, sive margaritis distinctum, moris non est, ut barbatus gestet, sed tunc tantummodo, ut eum in solemnī pompa ostentationis gratia gestarent, jussi fuerunt ab amante Christi domino Constantino. Peracta secundum consuetos ritus exceptione, exhibant Saraceni, et transibant per viridarium et triclinium candidatorum et triclinium illud, in quo camelau-cium stat magistrique creantur; inde per onopodem, et porticum augusteonis sive auream manum, tandem intrabaut in triclinium augusteonis, in quo desidebant, donec revertisset imperator in palatium. Aliquanto post reditum imperatoris in palatium arcessebantur amici Saraceni **SSS** ex augusteone. Transibant tunc per interiores porticus augusteonis et per apsidem in circum usque ad scyla; ubi ingressi desidebant in occidentali plaga triclinii Justiniani in scamnis ibi stantibus. Illuc ipsis mittebantur ab imperatore per cœtonitam vestes jam consutæ et indutui habiles, aliaque pro ipsis mutatoria [telæ non consutæ; et sic invitabantur ad coepulandum imperatori]. Stabant [in ceterio seu triclinio convivali] ab utraque parte, dextra sinistraque, aurea Romana sceptrā seu vexilla et ptychia [vel signa Fortunæ] et reliqua aurea sceptrā, quæ candidati tenebant, scaramangiis propriisque suis candidatiis induti. Hæc sceptrā cum suis sceptrigeris per totum triclinium ab uno termino ad alterum usque pertinebant. In eo convivio gestabant magistri sua magistrata seu magisterialia strictoria, et balteos et tunicas, ut mos est illos per festum Paschalis gestare. Paracœmomenus seu accubitor et logothetes et reliqui patri-

VARIE LECTIONES.

¹⁸ παρακοιμώμενος cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(21) *Pretiosa*. Græci aliquando recentiores ἀναγκαῖος pro *pretioso* usurpant. Ita Palladius in H. Laus: "Ἦν ἐν νεότητι αὐτοῦ λιθουργός (gemmarum sculptor), ὃν λέγουσι καθιδάριον (*cavatorem*, *sculatorem*, ut Salmasius vult, a *cavando*), καὶ ἀπελθὼν λέγει αὐτῇ: Λίθοι ἀναγκαῖοι, σμάραγδοι καὶ ὀκκίνθοι ἐμπαιπώκασι μοι, *obligerent*, occurrerunt, *mihī lapides necessarii*; id est *pretiosi*. Epiphanius de Lapidibus pretiosis: "Ὅση γὰρ εὐρίσκειται ὁ λίθος βαθύς [id est βαθύτερος, ὀξύτερος, *ividior*, ardentior, saturatior] τῇ χρυῖ, τοσοῦτον ἀναγκαϊότερός ἐστι τῶν ἄλλων. Ambo locos debeo Salmasio, illum notis ad Scriptor. Hist. Aug. t. II, p. 730, hunc notis ad Tertulliani Pallium p. 136. Habet idem alios in addendis p. 449. Veteres Glossæ: Βεστίαριον παρὰ Ῥωμαῖοις τόπος, ἐνθα ἡ ἀναγκαῖα ἀπόκειται ἐσθῆς. Manavit hæc notio pretiositatis ex eo, quod ἀναγκαῖος veteribus *charum*, *jucundum*, *utile* significaret, *vid.* Theophan. p. 128 370 403. Apud Procop. Anecdot. p. 18. Antonina quædam appellatur Theodorῶ τῇ βασιλίδι φιλετάτη καὶ ἀναγκαιοτάτη ἐν τοῖς μάλιστα τυχάνουσα, *amicissima et charissima*, tam ut ea careri nequiverit. Aristides t. II, p. 174, τὰ ἀναγκαῖοτατα καὶ κάλλιστα, *charissima et pulcherrima*,

ut Canterus recte ibi vertit. Unde Latini quoque, quos quis caros haberet, *necessarios* dixerunt una cum Græcis. Polybius l. II: Πάσας ἐξελέγγουσι τὰς σφετέρας ἐλπίδας πρότερον ἢ παραχωρήσαι τινας τῶν ἀναγκαίων. Reperio apud Du Cangium v. *Anax*, *missorium anacleum*, *baconicam* [Beeken, bassin, pelvim] *anacleam*, *scutellam anacleam*. Posset ergo in mentem alicui venire, *ananceam* debere legi, id est *pretiosam*. Sed recte habet *anacleam*, quas dicas *dominicam* vel *regiam*, imperialem. Latini mediæ ævi *anax* pro *rege* dicebant. Ut porro Græci *pretiosa* et proinde cara sibi ἀναγκαῖα appellabant, eoque titulo ex pretiosis metallis, auro, argento, gemmis et margaritis confecta comprehendebant, sic ad eorum imitationem Latini sequiores illa ipsa *jocalia*, res caras, quibus jocetur, delectatur aliquis, ἀγάλματα, ἀθύρματα, παίγνια appellabant; *vid.* Salmas. ad Solin. p. 790. Nostri majores *Kleinodia* appellabant, hoc *klein næthige Dinge*, res minutas necessarias, h. e. charas.

(22) Potest κλητώριον pro triclinio, in quo convivatur, accipi, et eo sensu bene habent Latina nostra: quod si tamen malis a κλητωρίου vulgari significatione non recedere, vertendum erit *stabant per totum convivium*.

oli gestabant specia. Amicis Saracenis ad sacram mensam assidentibus, caneabant psaltæ, apostolitæ quidem intra velum in camara vel fornice, qui ad sacrum cœtonem spectat, hagiophitæ autem intra velum in camara, quæ ad pantheum spectat, stantes. Canebant hi per totum convivium carmina in laudem imperatoris, excepto quod, sub introitum, missuum seu ferculorum pausarent. Tunc enim sonabant organa flatilia. Finito convivio dominoque a mensa relevato, antequam amici Saraceni e tricolino exirent, distribuebantur ipsis et eorum comitatu munera imperialia per præfectum mensæ. Et duo quidem amici seu legati accipiebant in aureis gemmatis scutellis, unusquisque pro portione sua quingentena milliaresia, reliqui autem homines seu comites et famuli ipsorum accipiebant in universum simul omnes ter mille. Egrediens e cœnaculo amici desiderant in Justiniani tricolino in ejus tractu orientali, qui ad hortum medium spectat,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(22*) Tractus forte ille mos hinc in aulas regum Persiæ fuit, de quorum inter convivia musica vivendi della Valle, Olearius et alii peregrinatores. Canebant autem musici imperatorum CPTanorum laudes eorum, ut noster appellat βασιλικὰ, pro more istorum temporum, quibus principes Europæ, ad exemplum aulæ Byzantinæ, nutrire solebant immanem copiam mimarum, scurrarum, musicorum, quos omnes *ministellos* appellabant (unde nati *les ménestreaux* et *ménestriers*) velut sequioris ordinis ministros, comitivæ fœces, quorum munus erat principes non spectaculis tantum ludicris oblectare, sed et eorum aures variis avorum adeoque ipsorum principum laudibus non sine assentatione cum cantilenis et musicis instrumentis demulcere. Verbis utor Du Cangii, cujus locus Gloss. Lat. v. *ministelli* conferri meretur, item notæ ejus ad Joinvill. p. 161. Hagiophitæ autem ad hoc impurum genus hominum non pertinent, et musica eorum non erat petulans, non voluptuosa, sed temperata et pene sacra, ut deos homines ecclesiasticos. Musicam thymelicam intemperantem, flagitiosam aversabatur aula CPTana.

(23) Mos olim erat si quid nummorum alicui donare vellent, in scypho id aut in scutula porrigendi. Vetustus ille mos est et Herodoto jam commemoratus elegantî illo loco III, 130: Ὑποτύπουσα ἑκάστη φιάλη τοῦ χρυσοῦ σὺν θήκῃ ἔδωρετο τὸ Δημοκρίδῃ, οὕτω δὲ τι δαψιλέει δωρεῆ, ὡς τοῦ ἀποκίπτοντας ἀπὸ τῶν φιαλέων στατήρας, etc. Olympiodorus apud Photium p. 108, describens nuptias Athaulfi cum Placidia, sponsæ ait a sponso donatos fuisse quinquaginta juvenes *formosos*, εὐειδεῖς, ἐνδεδωμένους σθηρικῶν ἐσθῆτα, φέροντος ἑκάστου ταῖς χερσὶν ἀνὰ δύο μεγίστων δίσκων, ὧν ὁ μὲν χρυσοῦ πλήρης, ὁ δὲ τιμίων λίθων, μᾶλλον δὲ ἀτιμῆτων, *serica veste indutos, serentes singulos bina scutula, quorum unum plenum erat auro, alterum lapidibus æstimabilibus, imo vero inæstimabilibus* (seu pretium omne excedentibus). Symmachus Ep. X, 28: *Merito vobis solemnes pateras cum quinis solidis, ut numinibus integritatis, offerimus, quibus nec vester pudor, nec noster census oneratur*. De strenis loquitur. Gualfaneus de Flamma apud Murator. *Ant. Ital.* t. II, p. 862, describens festivos ritus, quibus olim Mediolani festum Epiphaniæ celebrabatur, inter alia ait: *Sanclos tres reges coronatos aureis coronis, tenentes in manibus scyphos aureos cum auro, thure et myrrha processisse*. Morena in historia Lau-

ρεσαν στέκια. Τῶν δὲ φίλων Σαρακηνῶν συνεσιωμένων τοῖς δεσπόταις, ἔστησαν οἱ ψάλται ἀποστολῆται ἔσωθεν τοῦ βήλου εἰς τὴν καμάραν τὴν πρὸς τὸν βασιλικὸν κοιτῶνα· οἱ δὲ ἀγιοσοφῆται ἔστησαν ἔσωθεν τοῦ βήλου ἐν τῇ καμάρᾳ τῇ πρὸς τὸ πάνθειον, δι' ὄλου (22*) τοῦ κλητωρίου ἄδοντες βασιλικὰ, μόνον εἰς τὰς εἰσόδους τῶν μινισῶν ἡμεροῦντες διὰ τὸ τὰ ὄργανα αὐλεῖν. Ἰστέον, ὅτι μετὰ τὸ ἀναστῆναι τῆς τραπέζης τὸν βασιλέα πρὸ τοῦ ἐξελεθεῖν τοὺς φίλους διὰ τοῦ τῆς τραπέζης ἐδόθησαν ἐν χρυσοῖς διαλίθοις σκουτελλοῖς (23), τοῖς μὲν δυοῖ φίλοις ἀνὰ μιλιαρησίων πεντακοσίων, τοῖς δὲ λοιποῖς ἀνθρώποις αὐτῶν μιλιαρῆσια γ' Ἐξελεθόντες δὲ οἱ αὐτοὶ φίλοι ἑκαθέστησαν ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνῳ ἐν τῷ ἀνατολικῷ μέρει τῷ πρὸς τὸ μεσοκῆπιον (24), ἐν τοῖς ἐκείσε σκάμνοις, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς διὰ κοιτανῆτου οἰνάνθια καὶ ῥοδοστάγματα, γάλακ' τε καὶ λοιπὰ μυριστικά. Καὶ διὰ τῶν προετραπισθέντων ἑκείσε ἀναγλύφων (25) χερνιβοξίστων νιψάμενοι καὶ

densi p. 967, t. VI, Scr. Rer. Ital: *Mediolanenses nam cuppam auream et ex denariis plenam ipsi regi portaverunt, quatenus gratiam suam et bonam voluntatem recuperarent*. Francorum reges olim, teste Du Cangio ad Joinvill. p. 88, quando largitiones vellent festis diebus inter proceres distribuere, afferri curabant in medium scyphos nummis plenos, unde sumebant, clamante præcone: *Largesse, largesse*. In Cerimoniali Romano Cenci Camerarii I. II dicitur pontifici a Camerario argenteum scyphum cum nummis præsentari. Angli in banapis offerebant munera annua seu tributa sua. Est autem *hanap*. (*a Nap, ein nap*, aut id, quod nobis hodie vox illa, Nap. notat, patera paulo profundior, aut idem quod scyphus. Sane Francicus interpret Petri Crescentii l. v, verba: *Azerus optime convenit scyphis et paropsidibus et incisoris faciendis*, sic vertit: *est très bon pour faire hanaps [scyphos], escuelles [scutula] et plateaux; vid. Du Cange v. Hanappus et Incisorium*. Hinc factum est, ut manuscula *scutellæ* dicerentur ex eo, quod in scutellis porrigerentur, quemadmodum sportulæ enim dicebantur a sportellis, in quibus offerebantur, Anastasius in Bonifacio II: *Hic presbyteris scutellas de adeptis hæreditatibus obtulit*, id est ἀπαρχάς, particulas, gustus hæreditatum, quas nactus fuerat.

(24) Medius hortus ideo dicitur, quod in ipso palatio interceptus et structuris undique septus esset, ut ejus nihil conspici posset.

(25) Recenseretur hic aliquot species olfactoriæ et unguentariæ. Ut hodie gestamus nobiscum pyxydes tabaci in pulverem comminuti, ita olim non in Oriente tantum, sed et in Occidente pyxydes odoriferas secum ferebant. Agnellus Pontific. Ravenn. p. 155, describens magnum luctum *projecerunt a se matronæ inaures, ait et annulos et dextralia et pereselidas, et monilia, et olfactoria, et acus, specula, etc.* Rolandinus Patavinus in Chronico l. I. c. 10, memorat inter alia, quibus *castrum honestatis* sic dictum expugnari olim consuevit, etiam *jectatas ampullas balsami*. Vox οἰνάνθια posset quidem de illo vini genere sumi, quod medio ævo *claretum* appellabant. Id enim post epulas et secundum lotionem fuisse inter species seu dulcia ministratum, apparet ex Ordine Romano Gregorii X, § 14, malo tamen de odoramento aut unguento accipere, cum ejusdem generis sint, quæ deinceps memorantur. Vid. ad p. 269.

διὰ πολυτίμων χειρομάκτων (26) ἀπομαζάμενοι καὶ τῶν μυριπνῶων (27) καὶ εὐώδων σταγμάτων καὶ ἀλημάτων ἀφθόνως ἐμπλησθέντες, πάλιν διὰ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ ὠρολογίου καὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου ἐξέισαν τὰς ἀνατολικὰς πύλας τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ διὰ τοῦ ἡλιακοῦ τοῦ Φάρου ἐξελθόντες, κατήλθον διὰ τοῦ ἡλιακοῦ τῆς νέας καὶ τοῦ μεγάλου τρικλίνου εἰς τὸ τζουκανιστήριον· ἐκεῖσε οὖν ἰππεύσαντες ἀπῆλθον ἐν τῷ ἰδίῳ ἀπλήκτῳ, ἦτοι εἰς τὸν χρυσαίωνα. Ἰστέον, ὅτι ἀνάγλυφα μινσοῦρια καὶ σκουτέλλια ἐν τῷ μεγάλῳ κοσμητῇ τοῦ χρυσοτρικλίνου ἀκμὴν ἐκρέμαντο, καὶ τὰ μικρὰ ἀνάγλυφα σκουτέλλια ἐν ταῖς φωταγωγοῖς καμάραις τοῦ τρούλλου ἐκρέμαντο. Ἰστέον, ὅτι, ἡμερῶν διελθουσῶν οὐκ ὀλίγων, ἤτησαντο οἱ φῆλοι Σαρακηνοὶ θεῖσασθαι καὶ συντυχεῖν τὸν βασιλέα, καὶ ἐπεὶ ὁ χρυσοτρικλίνος ἀπεγραμίσθη τῆς προῤῥήθσεως γραμμῆς (28), ἐν τῷ ἀδιαλείπτῳ καὶ καθ' ἐκάστην ἰσταμένῳ ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ πυργίῳ ἐκρεμάσθησαν, ἐν τοῖς τοῦ αὐτοῦ πυργίῳ μεσοκαρδίοις, τὰ τρία στέμματα· πρὸς ἀνατολὴν μὲν τὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων πράσινον στέμμα, δεξιᾷ δὲ τὸ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου βένετον στέμμα, ἀριστερᾷ δὲ τὸ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου βένετον στέμμα μετὰ καὶ τῶν σταυρῶν αὐτῶν. Αἱ δὲ τῶν τριῶν στεμμάτων τρεῖς περιστραφαὶ (29) ἐκρεμάσθησαν ἐν τῷ πρὸς δύσειν μεσοκαρδίῳ τοῦ αὐτοῦ πυργίου, Ἐνθεν δὲ κάκεισε τοῦ αὐτοῦ πυργίου ἕστησαν θρόνοι δύο· δεξιᾷ μὲν πρὸς ἀνατολὴν ὁ τοῦ Ἀρκαδίου, ἐν ᾧ ἐκαθίσθη Ῥωμανὸς ὁ Πορφυρογέννητος καὶ θεόσεπτος βασιλεὺς· εὐώνυμα δὲ ὁ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου θρόνος. Ἐνθεν δὲ κάκειθεν, ἦτοι δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τοῦ χρυσοτρικλίνου, ἕστησαν οἱ λοιποὶ βασιλῆοι θρόνοι καὶ ταῦ δύο χρυσαῖα κραβάττια καὶ τὰ δύο ἄργυρά ἰστοπόδια, ἐν οἷς καὶ τὸ δυτικὸν αἶρεται βῆλον· ἕστησαν δὲ

JOAN. JAC. REISKII

(26) Membran. ἀνογλύφων et l. II, χειρομάκτων pro ἀναγλύφων et χειρομάκτρων; vid. ad p. 267. Sic ἀνομύειν dicunt hodierni pro ἀναμύειν. [At quare toto libro nihil de cameis seu gemmis auaglyphis cavatisve memoratur? Credo, quia rudis illa bonarum artium ætas non æstimabat, nedum faceret tam subtilis et doctæ manus opera. Juvat hac occasione vocem *cameo* explicare, de cujus etymologia video disceptari. Est Græca, non Arabica vox Posset quidem ab Arabico *gamah, puzxit acuto ferro*, repeti. Sed est, si verum volumus, a καμειον, *fabrica*. Sic appellant novi Græci et officinam, in qua pretiosum, artificiosum, rarum quidque fit, et subtiliter aliquid efficere κάμνειν dicunt. Ex *Addend.*]

(27) De more veterum Græcorum unguentis fragrantibus post epulas sese lavandi et imbuendi vid. Athen. p. 409 c. fin.

(28) Γραμμῆ est *pictura, lineatura*, ut dicebant medio ævo, ut γραμμίζειν, *pingere* γραμμιστῆς *pictor*, in celebri loco Theopanis p. 247. Hi tales sunt, quos Themistius p. 223, ποικίλλοντας appellat, qui parietes ædium ab extus dealbant aut calcario incrustant opere, intus autem pingunt coloribus et figuris, itam qui opere tessellato vel musivo ἐδάφη ἀνθίνα efficiebant, de quibus vid. Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. II. p. 559 et 710, ubi ait, eos dealbatores, coloratores et ἰνδικοπλάστας dictos, quod indigo vel glasto

in scamnis ibi positis. Illuc mittebat ipsis imperator per cœlonitam cœnanthia [genus unguenti est], et aquam rosarum stillaticiam et gallias et alia unguenta et odoramenta. Postquam ibi in paratis levati operis pelvibus sese lavarant, et pretiosis mantilibus manus absterserant atque siccaverant, unguentisque et liquoribus suave spirantibus corpus probe delibutum habebant, exhibent rursus per lausiacum et horologium et chrysotriclinium, portam orientalem chrysotriclinii et solarium Phari, descendebantque per solarium Novæ ecclesiæ et magni triclinii in tzucaisterium. Ibi conscendebant rursus in equos suos, et sic avehebantur in mansionem suam, id est in chryseonem. 339 Tenendum adhuc, interrasilia missoria et scutellas suspensa tum fuisse in magno cosmeto chrysotriclinii: parvæ autem anaglyphæ scutellæ dependebant et fenestris fornicibus trullæ. Non paucis diebus post rogabant amici Saraceni denuo veniam videndi imperatorem eique colloquendi. Quandoquidem vero chrysotriclinium pictu cultuque illo, quem supra descripsimus, fuisset exutum, suspendebantur in turricula, quæ quotidie et nunquam non ibi stat, ex ejus mediis tabulatis orientalibus tres infulæ, in medio stemma SS. Apostolorum viride; ad ejus dextram venetum sanctissimæ Deiparæ Phari; et ad sinistram venetum stemma sancti et magni martyris Demetrii. Habebant illa tria stemmata suas totidem cruces; at tres columbæ ad ea pertinentes dependebant ex ejusdem turriculæ seu scrinii medullis occidentalibus. Ab utraque ejusdem parte stabant throni duo, hinc unus, versus orientem nempe, et a dextra thronus Arcadii, in quo Romanus Porphyrogenitus et a Deo coronatus imperator sedebat; illinc autem a sinistra stabat

COMMENTARIUS.

parietes inficerent. Pingebant quoque in luctu parietes nigro colore; vid. Du Cange Gl. lat. v. *Litra*. Sunt quoque γραμμισταί, qui non tantum in parietibus, ligno, linteis coloribus et penicillo rerum imagines, sed etiam in arboribus forcipe resectis exprimebant. Sic supra p. 331 habebamus γραμμίζειν ἀπὸ θαυρῶν σταυρῶν καὶ στεφάνων, lauris in crucium formam sectis et in sorta contortis pingere et exornare triclinia, deambulatora, etc.

(29) Paulo superius mentem meam de columbis infularum exposui, fuisse nempe figuras columbarum crucibus quibus ornati erant infularum vertices, impositas. Infixæ fuerint et immobiliter his inhæserint, ibi dubitabam. Hoc loco apparet, columbas has demi ab infulis potuisse. Fueruntne ergo crucibus ope cochlearum adaptatæ? An potius fuerunt infularum capsulæ? Certe solebant medio ævo capsulas pro rebus sacris, pane consecrato, reliquiis condendis ad instar columbarum conformare, volentes eo significare, vim Spiritus sancti conditis intus reliquiis incubare easque conservare et sanctificare; vid. Du Cange ad Pauli Silentiarrii Epherasin S. Sophiæ p. 575, et Gloss. Lat. v. *Columba* et Gr. v. Ἡερῖστέρ. Apparet e locis ibi citatis columbæ imaginem in ciboribus super altaribus et super baptisteriis pendisse, e quorum pedibus ex unco vel catenula dependebant cruces.

thronus S. Constantini. Ab ipsius autem chryso-triclinii ambabus partibus, dextra sinistraque, stabant reliqui throni imperiales et duo aurea grabbatia et duo argentea histopodia [seu crassi et proceri styli, ad formam malorum navalium effloti], e quibus occidentale velum dependet. Infra idem velum stabant tria magna missoria. Suspensa quoque erant in eodem chryso-triclinio aurea vela, quæ per festum Paschalis suspendi solent. Solum ejusdem conspersum erat myrto et dendrolibano [seu rosmarino] et rosis. At aurea mensa tum ibi non prostabat. Magistri et proconsules et patricii gestabant sua, ut ritus ferebat, mutatoria; itemque cubicularii: at qui ad chryso-triclinium pertinebant, omnes gestabant saga russa. Secretici omnes gestabant vera seu purpurea saga. Præpositi stabant in sua statione. Imperator amictus aquila, tunica puta sic dicta, et alba magna infula, sedebat. Cætonitæ, castepano [basilicorum] et mysticus in propriis mutatoriis stabant in proprio velo chryso-triclinii. Saraceni intrabant per circum et scyla, transmissoque Justiniani triclinio et lausiaco, intrabant ad imperatorem, a logotheta introducti pro consueto more, collocatique coram sacro throno alloquebantur et componebant cum domino, quæ volebant. Illorum homines vel famuli introducti stabant versus occidentem intra velum, quod e duobus illis histopodiis vel proceris malis argenteis dependebat, 340 id est retro tria illa magna missoria aurea; ubi exspectabant, donec amici, valere jussu imperatore, abirent. Legati abeuntes cum pervenissent ad mediam chryso-triclinii partem, incipiebant ipsorum homines imperatori bona verba dicere et cum ipsis simul exire. Per eandem, qua venerant, viam, nempe per lausiaticum, Justiniani triclinium, scyla, circum et apsidem remeabant domum in chryseonem, suum hæspitium.

De tudo equestre instituto in gratiam amicorum Saracenorum, qui conciliandæ pacis et permutandorum captivorum gratia venerant, indict. iv [A. C. 946], sub Constantino et Romano Porphyrogenitis imperatoribus.

In demo seu gradibus circensibus Veneti [seu factionis Venetæ] stabat numerus [seu domesticus vel magister numerorum] vice domesticus scholarum, gerens ejus auream Venetam tunicam. In demo Prasini stabat domesticus castri, gerens auream Prasinam tunicam domesticus excubitorum. In gradibus factionis albæ stabat demarchus factionis Venetæ; et in gradibus factionis russæ stabat demarchus factionis Prasinæ. In gradibus Veneti pariter atque Prasini suspensa erant vela rosea, segmentis cancellatis prætextata, terna in unaquaque factione. In gradibus autem albæ russæque factionis suspensa erant vela purpurea chryso-triclinii, in quibus figuræ gryponagrorum seu vulturum feris asinis commistorum conspiciebantur. Factionarii et cantores tam e templo Sanctorum Apostolorum, quam e

A κάτωθεν τοῦ αὐτοῦ βήλου τὰ τρία μεγάλα μισσοῦρια. Ἐκρεμάσθη δὲ καὶ τὰ χρυσὰ τοῦ Πάσχα βήλα ἐν τῷ αὐτῷ χρυσοτρικλίνῳ. Κατεράνθη δὲ καὶ τὸ τοῦτου ἔδαφος ἀπὸ μυρρίνης καὶ δεινδρολιβάνου καὶ ῥόδου. Ἡ δὲ χρυσὴ τράπεζα οὐκ ἔστι. Οἱ δὲ μάγιστροι, καὶ ἀνθύπατοι, καὶ πατρίκιοι ἐφόρουν τὰ ἐκυτῶν ἐκ τύπου ἀλλάξιμα, ὁμοίως καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου. Οἱ δὲ τοῦ χρυσοτρικλίνου πάντες ἐφόρουν σαγία ῥοῦς. Οἱ δὲ τῶν σκεπτῶν πάντες ἐφόρουν τὰ ἀληθινὰ σαγία. Οἱ δὲ πραιπόσιτοι ἔστησαν ἐν τῇ ἰδίῳ στάσει. Ὁ δὲ βασιλεὺς περιβαλλόμενος τὸν ἀκτὸν, τὸ χλανίδιον καὶ τὸ ἄσπρον μέγα στέμμα, ἐκαθήσθη. Οἱ δὲ κοιτωνῖται καὶ ἂ κατεπάνω καὶ ὁ μουσικὸς μετὰ τῶν ἰδίων ἀλλαξιμῶν ἔστησαν ἐν τῷ ἰδίῳ τοῦ χρυσοτρικλίνου βήλῳ. οἱ δὲ Σαρακηνοὶ εἰσῆλθον διὰ τοῦ ἵπποδρόμου καὶ τῶν σκύλων, καὶ διελθόντες διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ λαυσιτικοῦ καὶ παρὰ τοῦ λογοθέτου εἰσαχθέντες κατὰ τὸ εἰρηθὲς πρὸς τὴν βασιλέα καὶ πλησίον τοῦ βασιλείου θρόνου γενόμενοι, συνέντευχον μετὰ τοῦ βασιλέως ὅσα ἐβούλοντο. Οἱ δὲ ἄνθρωποι αὐτῶν εἰσαχθέντες ἔστησαν ἐν τῷ πρὸς δύοσιν τόπῳ τῷ ἐν τοῖς δύοσιν ἰστοποδίοις αἰρομένῳ, δηλονότι ἔπισθεν τῶν τριῶν μεγάλων χρυσῶν μισσοῦριων, καρτερήσαντες ἐκείσε, μέχρις ἂν καὶ οἱ φίλοι ἀποχαιπετίσαντες τὸν βασιλέα ἐξέσωσαν. Τῶν δὲ φίλων πρὸς τὴν μέσῃν τοῦ χρυσοτρικλίνου γενομένων, εὐφημήσαντες οἱ τούτων ἄνθρωποι συνεξέλασαν αὐτοῖς, καὶ πάλιν διὰ τοῦ λαυσιτικοῦ καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τῶν τε σκύλων καὶ τοῦ ἵπποδρόμου καὶ τῆς ἀψίδος ἀπῆλθον ἐν τῷ ἰδίῳ τοῦ χρυσιωνος ἀπλήκτῳ.

Περὶ τοῦ γεγονότος ἵπποδρομίου ἐπὶ τῇ ἐλεύσει τῶν φίλων Σαρακηνῶν, διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὸ ἀλλάγιον, εἰς ἰνδ, δ' ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν Πορφυρογεννήτων βασιλέων.

Εἰς τὸν δῆλον τοῦ Βενέτου ἔστη ὁ νοῦμερος ἀντὶ τοῦ δομestίκοι τῶν σχολῶν, φορῶν τὸ χρυσοῦν Βενέτον χλανίδιον τοῦ δομestίκοι τῶν σχολῶν. εἰς τὸν δῆμον τοῦ πρασίνου ἔστη ὁ δομestικός τοῦ τεύχους, φορῶν τὸ χρυσοῦν Πράσινον χλανίδιον τοῦ δομestίκοι τῶν ἐξοκουβίτων ¹⁹. Εἰς τὸν δῆμον τοῦ λευκοῦ ἔστη ὁ δῆμαρχος τῶν βενέτων. εἰς τὸν δῆμον τοῦ Ρουσιῶ ἔστη ὁ δῆμαρχος τῶν Πρασίνων. Εἰς δὲ τοῦ Βενέτου τὸν δῆμον καὶ εἰς τὸν τοῦ Πρασίνου ἐκρεμάσθησαν τὰ ἀπὸ φημέντων διακοπτῶν ἡμφιεσμένα διρόδινα βήλα, κατὰ δῆμον ἀνὰ τριῶν. Εἰς δὲ τὸν τοῦ Λευκοῦ δῆμον καὶ εἰς τὸν τοῦ Ρουσιῶ δῆμον ἐκρεμάσθησαν τὰ ὄξεια βήλα τοῦ χρυσοτρικλίνου οἱ γρυπόναγροι. οἱ δὲ δημῶται πάντες καὶ οἱ φάλοτοι, οἱ τε ἀποστολιταὶ καὶ ἀγιοσοφίται, ἔστησαν εἰς τοὺς δ' δῆμους καὶ οἱ μὲν δημῶται φηρῶντες τὰ

VARIE LECTIONES.

¹⁹ ΣΧΟΑ. Ἰντέον, ὅτι παρῆν τῷ τότε καιρῷ ἐν τῇ Πρασίνου, οὐχὶ δὲ ὁ τειχεώτης.

πόλει ὁ ἐξοκουβίτος, καὶ αὐτὸς ἔστη ἐν τῷ δῆμῳ τοῦ

ἑαυτῶν καμίσια καὶ τὰ ἀπὸ σημένων στεφάνια, βασιλάζοντες καὶ τὰ ἴδια δαχλείρια· οἱ δὲ ἀποστολιταὶ καὶ ἀγιοσοφίται ἐφόρεσαν τὰ δλόβλαττα καμίσια τοῦ σκεπτοῦ καὶ τὰ ὑπὸ φιαλίον καὶ τὰ ἕτερα τῶν ὑποζυγόντων εἰς τὰς καμάραις τῶν ἰθ' ἀκουσίτων. Οἱ δὲ δημῶται οἱ στάντες εἰς τοὺς δύο μεγάλους δήμους τοῦ τε Βενέτου καὶ τοῦ Πρασίνου ἐβάστασαν τοῦ σαξίμου τὰ φεγγία (30). Οἱ δὲ δ' ἡνίοχοι ἐφόρεσαν τὰ χρυσοῦ δημόσια τοῦ χρυσοῦ ἵπποδρομίου· τὰ δὲ ἕτερα δημόσια ἐφόρεσαν δ' βιγάριοι. Οἱ δὲ λπικὸι βιγάριοι ἐφόρεσαν γυμναστικά. Οἱ δὲ δ' εἰκασταὶ καὶ οἱ ἐργάται πάντες ἐφόρεσαν τὰ χρυσοῦ δλοσημεντα κοντομάνικα. Ἡ δὲ πολιτικὴ ἐφόρεσεν τὰ λευκὰ χλανίδια τῶν δ' τριγμάτων, τοῦ δὲ Βενέτου μέρους νικήσαντος, ἐγένετο σάξιμον κατὰ τὸν τύπον τοῦ λαχανικοῦ ἵπποδρομίου, δηλονότι ὀψικευθέντων τῶν νικησάντων ὑπὸ τῶν δ' εἰκαστῶν καὶ ὄλων τῶν ἐργατῶν τῶν δύο μερῶν τῶο φορεσάντων τὰ δλοσημεντα κοντομάνικα, καὶ τῶν δημῶτων τῶν δύο μερῶν βασιλάζόντων καὶ τὰ τοῦ σαξίμου φεγγία. Ὁ δὲ δήμαρχος τῶν Βενέτων, ὡς νικήσας, κατὰ τὸν τύπον τοῦ λαχανικοῦ ἵπποδρομίου ἐφόρεσεν τὸ ἀληθινὸν σαγιόν, καὶ ὀψικεύσεν καὶ αὐτός. Λιὰ γὰρ ἐδειξίειν τῶν ὄλων Σαρακηνῶν ὠρίση, ἀψικεύσαι καὶ τοῦ ἐνέρου μέρους τοὺς δημῶτας καὶ τοὺς εἰκαστάς καὶ τοὺς ἐργάτας. Ὁ γὰρ παλαιὸς τύπος τοῦτο οὐκ ἔχει, εἰ μὴ μόνον τοὺς δημῶτας καὶ εἰκαστάς καὶ ἐργάτας τοῦ νικησάντος μέρους ὀψικεύειν. Οἱ δὲ ἡνίοχοι καὶ ὁ δήμαρχος καὶ οἱ δημῶται καὶ εἰκασταὶ καὶ ἐργάται σάξαντες κατὰ τύπον, εἰς τὸ Π στάντες καὶ εὐφημήσαντες, διῆλθον τὴν μέσην, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὴν ἴδιαν αὐτῶν ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὑπεραλίαν θεοτόκον εἰς τὰ διακονίστας κατὰ τὸν τύπον τοῦ λαχανικοῦ ἵπποδρομίου. Τῆ δὲ ε' τοῦ Αὐγούστου μηνός, ἔχουν τῆ ἑορτῆ τῆς λαμπρᾶς μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐτελέσθη ἡ ἑορτὴ κατὰ τὸν ἐξ ἄρ-

A templo Sanctæ Sophiæ, stabant per quatuor demos seu gradus circenses totidem factionum: illi quidem, factionarii puta. In suis camisiis, gerentes coronulas e segmentis et sua manuocciola: hi autem, apostolites et hagiosophitæ cantores, gerebant holoblatia seu integra sericea, camisia scepti et hypophialia [vel subcaputia] et cætera pallia ministrare seu appendi solita in fornicibus XIX accubituum. Demotæ stantes in magnis duobus demis seu divisionibus graduum circensium. Venetæ scilicet atque Prasinæ factionis, gestabant phengia seu baculos cum lunulis, quales in ludo saltatorio gestare solent. Aurigæ quatuor primarii gerebant aurea demosia vel vestes factionis cujusque publicas, ad aureum sic dictum circense pertinentes. Reliqua demosia gestabant quatuor præcipui bigarii. Cæteri bigarii gerebant gymnastica. Quatuor pictores et operæ fabriles omnes gestabant aurea holosemata [vel tota ex segmentis facta] brevibus maniciis. Magistratus urbanus gestabat candidastunicas quatuor tagmatum. Veneta itaque factione tunc vincente, fiebat saximum [vel saltatio] eo ritu, qui in hippodromio laebanico [seu eo ludo equestri, per quem olera et alia osculenta spargi solent], observatur. Scilicet victores comitabantur quatuor pictores et omnes operæ fabriles ambarum factionum, gestantes holosimenta brevibus maniciis, et populares ambarum factionum; gestantes phengia saximi, Demarchus autem Venetæ factionis, ut victor, gestabat verum seu purpureum sagum, ut mos est in ludo curuli olerario, et comitabatur in obsequio suam factionem. Dixi, ambas factiones in obsequio tum processisse. Jussum nempe fuerat ostentationis erga hospites Saracenos gratia, ut alterius quoque victæ factionis, Prasinæ, factionarii plebei et pictores et fabri processioni interessent. Alias id non

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(30) Puto phengia fuisse baculos cum manubrio seu fulcro manuum utrimque recurro ad instar litteræ Græcæ Ψ, ita ut manubrium dimidiæ lunæ duo cornua referret. Similem adhuc hodie gerit baculum patriarcha CPTanus δικανίκιον dictum, in eo tantum differentem ab ista figura, quod in summo adhuc transversam trabem argenteam habeat, quemadmodum ipsa quoque cornua vel manubrium argentea sunt. Aut fuisse φεγγία nostra tale baculos, qualem habere conspicitur ille Basck Giauschorum aut capitaneus ostiariorum in collectione Ferriolenei tabularum ænearum, tab. 14 in hunc modum conformatum:

Græci lunam olim σελήνη et ἀστήρ vocabant, hodierni φέγγος et φεγγήν, hoc est φεγγίον, appellant. Patet igitur, quare baculos bicorni manubrio instructas lunas vel lunulas appellarint. Pari modo σεληνίδας olim vocabant illas senatorum calcis assutas ad instar dimidiæ lunæ acutas utrinque et in media cavas corrigiæ, item ἐπισφύρια μνηνοειδῆ, et tales calcæos appellat Ἡρωδιανὸν Atticus in dedicat, statum Begillæ ἀστερόεντα πῆδιλα, lunatos calcæos. Nam ὁ ἀστήρ luna est; vid. Salmas. ad illum locum p. III. 452. Hæc mihi optima et

verissima videtur expositio vocis nostræ esse. Nunc proponam alias duas mea quidem sententia minus probabiles, sed statuant de illis eruditi. Primam quidem hanc. Appellabant veteres Græci σελήνια calvas; vid. Salmas. Dialog. de Coma inter Cæsarium et Curtium p. 36. Fueruntne ergo phengia baculi cum capitulis virorum calvis ebore factis, aut argento aurove, quales in baculis nostris hodie gerimus, Socrates aut Ἐσώπος a quibusdam dictos? Secunda hæc est. Φεγγίον notat novis Græcis nimbum, quales circa sanctorum capita pinguntur. Veteres eos a luna pariter μηνίσκουσ appellabant. Quid si ergo baculi phengia vel nimbi dicti habuerint in summo vertice nimbo tales seu latas rotundas tabulas argenteas? Quemadmodum scutiferi apud Latinos pilea seu pileos super baculis gerebant. Ceremoniale Romanum l. I, sect. 2, illorum pileorum mentionem facit his verbis: *Hos sequuntur quatuor nobiles pilea quatuor de cremesino supra baculos quosdam deferentes, qui scutiferi honorari vocantur cubicularii.* Sane infra p. 418, dicitur ostiariorum brabeum seu insigne esse ῥάβδος περιεφελαίων ἔχουσα, baculus cum capitulo. Illud capitellum non videtur aliud, quam tegmen rotundum latum ad pilei aut disci plani formam factum fuisse.

habet ritus antiquus, vi cuius factionarii et pictores et fabri victricis tantummodo factionis processionem celebrabant. Ut venerant in II, consistebant ibi aurigæ, et demarchus, et populares et pictores, et operæ fabriles, desultabantque suas choreas, dictisque imperatori laudibus, abibant per mesam in propriam suam ecclesiam, in Sanctæ Deiparæ ædem puta, quæ in diaconissarum monasterio est; prout fieri solet in ludo curuli olerario. Sexto die Augusti, seu festo splendidæ Transfigurationis Domini nostri Jesu Christi, peragebatur festum secundum antiquum ex remotis temporibus traductum ritum, nisi quod domini in gratiam Saracenorum hospitem loros corpore, cruces et acasias manibus gestabant. Magistri autem et proconsules et patricii gestabant et ipsi quoque loros, absque tamen scipionibus et absque acaciis. Producebantur sceve seu vasa pretiosa et reliquiæ sanctorum, omnia in obsequio pro more consueto, ut magna crux, virga Mosis sceptra [seu vexilla] Romana, eutychia [vel signa Fortunæ] et aliæ quæcumque reliquiæ in templo Domini depositæ. Aderant cum factionibus psaltæ apostolitæ et hagiographitæ ibi, ubi transeuntes dominos salutare bonis verbis et venerari mos est, fausta illis acclamantes et induti mutatoris iisdem, quæ illos in exceptione legatorum gestasse antea dicebamus. Tribunal, in quo stare amicos et spectare imperatorem mos est, 342 tam ad ecclesiam in processione euntem, quam inde redeuntem, exornatum erat eodem modo, quo diximus in exceptione eorum. Magnum Sanctæ Sophiæ templum ornatum erat eo modo, quo solet per festum Paschatis esse. In catechumenis seu supra portam regiam suspensæ erant aurea vela columnarum ciborii aliaque vela et instrata, tam e Sancta Sophia quam ex Nova ecclesia petita: item catenæ variis ex ecclesiis de promptæ, e quibus dependebant magna Novæ ecclesiæ polycandela; item infulæ et varia ergomucia crucesque aureæ gemmatæ, codices evangeliorum quoque ibi collocabantur. Reliqua processionis fiebant secundum consuetam formam. Die nona Augusti eademque Dominica celebrabatur clestorium seu sacrum solenne convivium in triclinio Justiniani. Producebatur tum anaglypha seu exstante cælatura conspicua suppellex argentea, quæ in vestuario Cariani solet asservari, in eaque inferebantur dapes fiebatque reliquum omne circa mensam ministerium. Spectacula simul ludebant seu edebantur omnis generis scenica. Convivabantur tum ambo

A χαιών χρόνων παρακολουθήσαντα τύπον αὐτῆς, πληρὴ διὰ τοὺς φίλους Σαρακηνούς ἐφόρεσαν οἱ βασιλεῖς τοὺς λώρους, βαπτίσαντας καὶ τοὺς σταυρούς καὶ τὰς ἀκακίας. Οἱ δὲ μάγιστροι, καὶ ἀνθύπατοι, καὶ πατρίκιοι ἐφόρεσαν καὶ αὐτοὶ τοὺς λώρους, οὐ μὲντοι δὲ σκεπιῶνας ἢ ἀκακίας ἐδέσσαν. Ἐξῆλλον δὲ καὶ πάντα τὰ σκεύη καὶ ὀψικευσαν κατὰ τὸ εἰωθός, ἤτοι ὁ μέγας σταυρός, ἢ τοῦ Μωσῆος ῥάβδος, τὰ Ῥωμαῖα σκήπτρα, τὰ πτυχία καὶ ὅσα ἕτερα ἐν τῷ τοῦ Κυρίου ἀπόκεινται ναῦ. Ἄλλα καὶ οἱ ψάλται, ἀποστολῆται καὶ ἀγιοσοφίται, συνῆσαν τοῖς δήμοις ἐν ταῖς δοχαῖς εὐφημοῦντες, δηλονότι τὰ προβόρθητα ἐν τῇ δοχῇ φοροῦντες ἀλλάξιμα. Τὸ δὲ τριβουνάλιον, ἐν ᾧ κατὰ τύπον ἴστανται οἱ φίλοι καὶ θεωροῦσιν τὸν βασιλέα, ἀπίοντες ἐν τῷ προκένσῳ τῆς ἐκκλησίας καὶ πάλιν ὑποστρέφοντες, ἐξωπλίθη κατὰ τὴν προβόρθησιν τῆς δοχῆς ἐξόπλισιν. Ὁ δὲ τῆς ἁγίας Σοφίας μέγας ναὸς ἐξωπλίθη κατὰ τὸ εἰωθός τοῦ Πάσχα. Εἰς δὲ τὰ κατηχοόμενα, ἤγουν ἀνωθεν τῶν βασιλικῶν πυλῶν, ἐκρυστάθησαν τὰ χρυσᾶ βῆλα τῶν κινῶν τοῦ κιβωρίου καὶ ἕτερα βῆλα καὶ ἐνδύται ἀπὸ τε τῆς ἁγίας Σοφίας καὶ τῆς Νέας ἐκκλησίας· ἀλλὰ καὶ ἀλυσίδια πλεῖστα ἀπὸ διαφόρων ἐκκλησιῶν, καὶ τὰ τῆς Νέας πάντα μεγάλα πολυκάνδηλα. ἀλλὰ καὶ στέμματα καὶ διάφορα ἐργασμοῦκια, σταυροὶ τε χρυσοὶ διάλειθοι καὶ πτυχία Ἐυαγγελίων ἐκεῖσε ἰδρύνθησαν. Τὰ δὲ ἐξῆς τῆς προελύσεως ἐκελεύθη κατὰ τὸν εἰωθότα τύπον. Τῇ δὲ ἐνάτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνός, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἐγένετο κλητώριον ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐξῆλλον δὲ τὸ ἀνάγλυφον ἀσήμιον²⁰ τὸ ἐναποκείμενον ἐν τῷ βεστιαρίῳ τοῦ Καριανοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ γέγονεν ἡ πᾶσα ὑπερησία τοῦ τραπεζίου· ἐπαίξαν δὲ καὶ τὰ θυμεικὰ πάντα παίγνια. Ἐφραγον δὲ ἐν τῷ αὐτῷ κλητωρίῳ οἱ δύο φίλοι Ταρσίται καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτῶν, καὶ δέσμοι (31) ἀπὸ τοῦ πραιτωρίου Ταρσίται μ'. Ἐλαβον δὲ ἐν χρυσοῖς σπουτελλοῖς οἱ μὲν δύο φίλοι ἀνὰ μιλιαρῆσιων φ', οἱ δὲ λοιποὶ ἄνθρωποι αὐτῶν μιλ. γ', οἱ δὲ μ' δέσμοι μιλ. α'. Ἀπεστάλησαν δὲ καὶ τοῖς ἐν τῷ πραιτωρίῳ ἐναπομεινανσιν δεσμῶσι μιλ. Τοῦ δὲ βασιλέως ἀναστάντος, ἐκαθέσθησαν πάλιν οἱ αὐτοὶ φίλοι ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ τρικλίου, καθ' ὃν προεῖρηται τρόπον. Καὶ ἀπεστάλησαν πάλιν αὐτοῖς διὰ κοιτωνιῶν μυστικῶν, στάγματά τε καὶ ἀλείμματα εὐώδη, καὶ νιψόμενοι καὶ εὐωδιασθέντες διεῖλον πάλιν διὰ τοῦ χρυσοτρικλίου καὶ τῶν ἀνατολικῶν πυλῶν, καθ' ὃν τρόπον προεῖρήκαμεν.

D χρυσοτρικλίου καὶ τῶν ἀνατολικῶν πυλῶν, καθ' ὃν τρόπον προεῖρήκαμεν. amici seu legati et hospites Tarsenses, unaque co-

VARIE LECTIONES.

²⁰ ἀσίμην cod. et ed., ut sæpius. Cf. ad pag. 7.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(31) Captivi Saraceni servabantur olim in prætorio, ut hodie in septem sic dictis turribus Cpli, aut ut in urbium Africæ balneis hodie Christiani servantur et in balneis Genusæ atque Livorni Turcæ capti. Multo humanius illi captivi Saraceni a Græcis impp. habebantur, quam captivi Christiani hodie habentur a Turcis. Non tantum enim singulis diebus Dominicis liberabantur vinculis et

operis, vid. Du Cange v. *Humanitas*, sed etiam tota septimana paschali liberi erant; vid. Durand. p. 545. e. 117, et spectabant ludos circenses non minus quam ipsi cives; vid. infra p. 359, et interdum adhibebantur sacris epulis et refectionem in nummis et vestibus accipiebant, ut e variis locis nostri codicis constat; vid. ad p. 353 dicenda.

mites eorum et captivi Saraceni e præfectura Tarsense olim abrepti, nunc e prætorio accessiti, velut captivitate recens liberali, numero quadraginta. Hi omnes accipiebant muneris nomine nummos in scutellis argenteis. Amborum quidem amicorum in suam unusquisque personam accipiebat quingentena miliaresia, reliqui ejus comites in universum accipiebant ter mille miliaresia, mille tandem miliaresia accipiebant illi quadraginta captivi sacris epulis adhibiti. Sed et captivis Saracenis, qui in prætorio et vinculis remanserant, mittebatur numerus miliaresiorum. Finitis epulis, cum surgeret imperator, jubebantur amici Saraceni rursus in dextra parte ejusdem triclinii secundum prædictum modum desidere. Illuc et tum quoque mittebantur ipsis per cætonitas odorati liquores et unguenta, quibus cum loti probe se imbuissent, abibant domum, præter chrysotriclinium transeuntes et portam orientalem, et sic porro ut prædiximus.

Δοχή ἐτέρα τοῦ Δελεμίκου (32).

Ἰστίον, ὅτι τῇ λ' τοῦ Αὐγούστου μηνός, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἐπὶ τῇ ἐλρύσει τοῦ Δελεμίκου τοῦ Ἀμηνῶ τοῦ Ἐμετ καὶ ἀποκρισιάρχου τοῦ Ἀποχαδδᾶ ἐγένετο δοχὴ κατὰ τὴν προειρημένην δοχὴν κατὰ πάντα ὁμοία. Καὶ ἔστησαν μέσον τοῦ μεγάλου τρικλίνου τῆς μνηνύρας σελλίας χρυσαῖ, ἐν οἷς ἐκαθέστησαν οἱ βασιλεῖς, οἱ τοῦ κουδουκλείου δὲ οὐκ εἰσῆλθον παραστηναί. Παρέστησαν δὲ οἱ κοιτωνῆται μόνοι καὶ ἐδομαῖοι πάντες μετὰ τῶν ἰδίων ἀλλαξιμῶν. Ἰσταντο δὲ

A *Alla receptio, nempe delemici [vel dilemitæ].*

Mensis Augusti die trigesimo eodemque Dominico fiebat admissio ob adventum Delemici, Amiræ Emet [vel Amidæ] ejusdemque apocrisarii seu legati mandatarii, Abu Chabdani [vel Hamdanidæ]. Hæc receptio similis in omnibus erat præcedenti. Stabant in medio magni triclinii magnaureæ sellæ aureæ, in quibus domini residebant. Cubicularii ibi non astabant, sed soli cætonitæ cum hebdomariis in suis mutatoriis. 343 Astabant quoque candi-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(52) Id est Δελεμίκου. Sic novi Græci ad Latinorum exemplum genitivum formant. Ubi Latini *II* duplex, sed solum iota habent, quod in unum contractum majore littera solent exprimere, ibi Græci ponunt duplex iota, sed in medio transversa trabe copulatum. H. Δελεμίκου est ergo idem atque *Delemici* seu *Delemicium*. Sic infra p. 379 est Συμβατικῆ, *Symbaticæ*, et p. 379, ὁ τοῦ Παγκράτη, *Theodorus de gente Pancratii* p. 385 est: ἡ παραλία τοῦ Θρακίσης, *ora maritima Thracis*, pro Θρακισίου, nempe θίματος. V. ad p. 371 dicenda. Cedrenus p. 702 Χρυσοδέργου habet, *Chrysoverg I*, pro Χρυσοδεργίου, Leo Grammaticus p. 458, Ἀρμένη pro Ἀρμένιου. Anna Comnen. in *Alexiad.* p. 230 habet: τόπον τινὰ καλούμενον τοῦ Λεβούνη, quem p. 232, τοῦ Λεβουνίου vocat. Nicetas p. 125, ed. Ven. τὸ τοῦ Πανταγῆ Θεοδώρου περικαλλεῖ οἰκίαν ἐπάρχου ὄντος τῆς πόλεως memorat, id est Πανταγίου, quod ibi nomen familiæ est. Hinc intelligatur et emendetur marmor, quod Aringhius t. I. l. III. c. 22, et Corsinius Append. ad *Notas Græcorum* p. 39 habent: Βάρη βαλέρη est *Varl Valer I*, non recte prima vox *gravi* redditur. Ibidem leg. Ἀντωνία, id est Ἀντωνία, et τέκνον μητρί (pro μητρί), *e qua liberis suscepit*, Φιλία non est vox Græca *amicitiam* notans, sed Latina vox *filia*, Græcis litteris scripta. Præterea leg. βίον ἀλυπῆ. Sed hoc in transitu. Non dubito bene Græcam et vetustis quoque Græcis usitatam genitivum terminationem illam fuisse, Latinosque illam a Græcis accepisse. Non dubito Græcos sic olim formasse: Ἐρέτρης e. g. pro Ἐρέτριος, Ἐρέτρη pro Ἐρετρίου, Ἐρέτρην pro Ἐρέτριον. Sane ταῦρον Ἐρέτρην exstat apud Diogen. Lært. p. 153, ubi metrum Ἐρέτριον non admittit. Terminationem ῆς in nominativo aliud nihil quam ius contractum esse, alibi demonstro. Pari modo ῆν contracte pro ἰον dicebant interdum, exigente necessitate, aut ferente casu. Ita est βραβῆν pro βραβίον in illo epigrammate veteri apud Demosthenem de corona versus finem; qui locus sic emendandus est:

Μηνάμενοι δ' ἀρετῆς καὶ δαίματος, οὐκ ἐσώσαν
Ψυχὰς, ἀλλ' Ἀτῆν κοινὸν ἔθεντο βραβῆν.

Virtutis et monstrandi sui ergo pugnantibus non tuebantur vitium suam, sed tumulum sibi ducebant (aut sumebant) commune omnibus brabeum.

B Quo loco ἀρετῆς καὶ δαίματος (non δαίματος, ut vulgo editur) μάρνασθαι idem est atque ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ ἐπιδειξέως αὐτῆς ἐφ' ἐνός ἑκάστου μάχασθαι.

Quis autem ille *Delemicius* fuerit, quem eodem noster ab Abu Hamdano ad Constantinum Porphyrogenn. ait legatum fuisse, non constat. Nam *Delemicius* vel *Delemicus* non est verum viri nomen, sed gentile. sic ille dictus fuit, quia natione *Dilemita* erat. Videtur non sui juris regulus sed *amirus*, hoc est dux vel strategus vel castellanus (ut appellare malis), fiduciarius urbis et tractus *Amidæ* fuisse, provinciamque *Amidensem* ut *timarium* vel *feudum* ab *Hamdanida* tenuisse. *Dilemica* gens æque celebris est in historia cum Græca posteriore, tum Arabica, atque urbs *Emet* vel *Amida*, hodie *Diarbekir* vel brevis *Diarbek*. Dominabantur *Cilicis* parti, *Mesopotamias* et *Syrie* *Emiri Arabici*, *Hamdanidæ* de gentis conditore *Hamdano* dicti. Horum unusquisque *Abu Hamdan*, id est *Hamdanides*, de gente *Hamdani*, appellabatur. Nam neque id proprium, sed gentile nomen est. Grammaticos Arabes si consulas, præcipiunt illi non *Abu Hamdan*, sed *Ibn Chamdan* vel *Hamdan* dicere. Et sic semper atque ubique in libris scriptis legitur. Usus tamen vulgaris hanc regulam non curat, sed *Abu*, quod proprie *patrem* notat, indifferenter in nominibus gentilibus pro *Ibn* seu *filio*, adhibent. Memorant della Valle et Teixeira in suis *Itinerariis principis Arabici* sibi æqualis *Abu Risch*. Erat ille *unus de gente Rischî*, quem libri *Ibn Raiesch* dicunt. Nil frequentius et celerius olim nomine *Avicennæ*. *Abu Sina*, vulgus dicebat pro *Ibn Sina*, ut in libris omnibus exaratur. *Aberroes*, *Abu Roschd*, *Ibn Roscha*. Sic ergo quoque Ἀποχαδδᾶ (id est Ἀβου Χαμδᾶν) pro Ἰβν Χαμδᾶν. Recta enim scriptio est Χαμδᾶν et Χαμδᾶν. Qui autem Χαδδᾶν exhibent, permutarunt ignoratione Arabismi β et μ litteras in codd. mastis valde sibi dissimiles. Deficientis in fine v denique defectum quodammodo supplet, saltem indicat circumflexus; vid. quæ ad p. 319 dixi. Ille *Abuchamdan*, qui hic commemoratur, vix potuit alius fuisse quam *Naseroddaulah*, frater natus major illius *Saifoddaulæ*, quem *Nicephorus Phocas* apud *Berhæam* et in *Cilicia* aliquoties fudit.

dati a dextra atque sinistra parte ejusdem triclinii, A in scaramangis et candidaticis, tenentes Romanae sceptrae et utyobiae et reliqua pretiosa vasa. Primum quidem introducebat logotheta Tarsenses amicos, qui cum satis de suis rebus imperatori collocuti fuissent, exhibant, vale dicto, et desidebant in triclinio trulli, qui vulgo oatos seu ovatum appellari, sed male, solet. Oatos enim est scrinium chartarum sacelli. Digressis itaque Tarsensibus, amiciebatur imperator octangulari tunica, et induebat capiti magnam candidam infulam, et sic considebat in throno Salomoneo, fiebatque ipsa, de qua dicere coepimus, receptio eodem per omnia modo, quo diximus receptionem Tarsensium amicorum factam fuisse. Egressus et ille [apocrisiarius Hamdanides] collocabatur extra Domini ecclesiam eo in loco, ubi domini solent infulas induere, quando in equis procedere volunt ad templum sanctorum Apostolorum feria secunda septimanæ renovationis [aut, quod idem, secundo die festo Paschatis], et Dominica nova seu in albis. Eodem ipso die fiebat eleorium in magno triclinio novemdecim accubituum secundum ritum et ordinem dodecahemeri [seu convivii per duodecim a festo Nativitatis Christi proximos dies celebrari soliti]. Aderant enim praefectus sacelli et vestiarum et comes rei privatae, cum suis quisque notariis; uti et omnes ad cubiculum pertinentis in suis mutatoriis secundum typum dodecahemeri. In dextra autem versus occidentem regione stabat paratrapium [seu mensula lateralis, credentia], rotunda; rotunda vero erat ea ideo, ne amico-

Alia receptio Elgæ Russæ.

Mensis Septembris die nono, feria quarta, fiebat receptio similis praecedenti ob adventum Elgæ, archontissæ vel principissæ Rosiæ vel Russiæ. Ipsa intrabat archontissa cum agnatis suis feminis principalis sanguinis et conditionis et famulabus honestioribus. Prima ducebat eorum ipsa archontissa; reliquæ sequebantur in ordine, una post alteram. Stabat Elga in eo loco, e quo logotheta solet nomine imperatoris legatos, quibus admissio indulgetur, interrogare. Pone eam intrabant principum Russiæ 344 apocrisarii et negotiatores [CPLi habitare soliti]. Hi restitabant interius apud vela. D Cætera fiebant secundum modum praedictarum receptionum. Egressa rursus e conspectu domini, transibat archontissa viridarium, triclinium candidatorium, triclinium illud in quo camelaucium stat et magistri creantur; per onopodem porro et auream manum seu porticum augusteonis, ubi considebat. Imperatore in palatium [magnum e magna] pro more consueto reverso, fiebat secunda receptio in hunc modum. In triclinio Justiniani stabat pul-

κλίνου μετὰ σκαραμαγγίων καὶ τῶν κανδιδατικίων, κρατοῦντες τὰ τε Ῥωμαῖα σκήπτρα καὶ τὰ πτυχία καὶ λοιπὰ σκεύη, καὶ εἰσῆγγαγον ὁ λογοθέτης τοὺς φίλους Ταρσίτας Σαρακηνοὺς, καὶ ἐθεάσαντο τὸν βασιλέα, καὶ ὅσα ἐθεόλοντο εἰπεῖν, ἐλάλησαν, καὶ ἀποχαιρετίζοντες ἐξέειπον, καὶ ἀκλιθόντες ἐκαθίστησαν ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ τρούλλου, τὸν παρὰ πολλοῖς κακῶς ὠάτον λεγόμενον ὠάτος γὰρ τὸ ἐκεῖσε γαρτοθεσίον τῆς σακέλλης ὀνομάζεται. Καὶ εἶθ' οὕτως περιβαλλόμενος ὁ βασιλεὺς τὸ δατάγωνον χλανίδιον καὶ τὸ ἄσπρον μέγα στέμμα, ἐκαθίσθη ἐπὶ τοῦ Σολομωντείου θρόνου, καὶ πάντα τὰ τῆς δοχῆς γέγονον κατὰ τὴν προβόρθεϊαν δοχὴν τῶν φίλων Ταρσιτῶν. Τοῦτου δὲ ἐξεληθόντος, ἐκαθίσθη καὶ αὐτὸς ἕξω τῆς τοῦ Κυρίου ἐκκλησίας ἐν ᾧ τόπῳ στέφονται οἱ βασιλεῖς, μέλλοντες ἀπιεῖναι ἐπιπποὶ ἐν τῷ ναῶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου καὶ τῇ καινῇ Κυριακῇ. Τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο κλητώριον ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνῳ τῶν ἐν ἰδ' ἀκουβιτων κατὰ τὸν τύπον καὶ τὴν τάξιν τῆς δωδεκατημέρου. Παρεστήσαν γὰρ ὁ τε τοῦ σακελλίου καὶ ὁ τοῦ βεστιαρίου καὶ ὁ εἰδικὸς μετὰ τῶν ἰδίων νοταρίων, ὁμοίως καὶ οἱ τοῦ κουσουκλαίου, πάντες μετὰ ἀλλεξιμῶν κατὰ τὸν τύπον τῆς δωδεκατημέρου. Ἐν δὲ τῷ δεξιῷ πρὸς δύοσιν μέρει ἔστη παρατραπέζιον στρογγύλον διὰ τὸ μὴ δόξαι τοὺς φίλους Σαρακηνοὺς ἕτερος τοῦ ἑτέρου προκλιθῆσθαι. Ἐκαθίσθησαν δὲ ἐν αὐτῷ τῷ παρατραπέζῳ ὁ μάγιστρος Κοσμάς καὶ ὁ παρακοιμώμενος καὶ οἱ δύο Ταρσίται φίλοι καὶ ὁ τοῦ

C Ἀποχαμβδᾶν ἀποκρισιάριος.

Assidebant illi Tarsenses amici et apocrisarius Hamdanides.

Ἔτερα δοχὴ τῆς Ἐλγᾶς τῆς Ῥωσίνης.

Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ θ', ἡμέρᾳ δ', ἐγένετο δοχὴ κατὰ πάντα ὁμοίᾳ τῆς προβόρθεϊσος δοχῆς ἐπὶ τῇ ἐφόδῳ Ἐλγᾶς τῆς ἀρχοντίσσης Ῥωσίας, καὶ εἰσῆλθον αὐτὴ ἢ ἀρχόντισσα μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῆς συγγενῶν ἀρχοντισσῶν καὶ προκραιτοτέρων θεροπαινῶν, ἐκεῖνη μὲν προηγουμένη πασῶν τῶν ἄλλων γυναικῶν, ἐκί- νη δὲ ἐνορδίνως ἕτερα τὴν ἕτεραν ἀκολουθοῦσαι, καὶ ἔστη ἐν ᾧ τόπῳ εἴωθεν ὁ λογοθέτης τὰς ἐρωτήσεις ποιεῖσθαι. Ὅπισθεν δὲ αὐτῆς εἰσῆλθον οἱ τῶν ἀρχόντων Ῥωσίας ἀποκρισιάριοι καὶ πραγματευταί, καὶ ἔστησαν κάτωθεν εἰς τὰ βῆλα, καὶ τὰ ἐξῆς ἐτελέσθη κατὰ τὴν προβόρθεϊσαν δοχὴν. Καὶ ἐξελθοῦσα πάλιν διὰ τοῦ ἀναδενδραδίου καὶ τοῦ τρικλίνου τῶν κανδιδατων, τοῦ τε τρικλίνου, ἐν ᾧ τὸ καμελαούκιον ἵσταται καὶ οἱ μάγιστροι γίνονται, διῆλθεν διὰ τοῦ ὀνόποδος καὶ τῆς χρυσῆς χειρὸς, ἤτοι τοῦ πόρθηκος τοῦ αὐγουστῆως, καὶ ἐκαθίσθη ἐκεῖσε. Τοῦ δὲ βασιλέως κατὰ τὴν εἰωθυῖαν τάξιν εἰσελθόντος ἐν τῷ παλατίῳ, γέγονον ἕτερα δοχὴ τῷ τρόπῳ τοιῷδε. Ἐν τῷ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἔστη πούλιπτον ἀπὸ δέξτων δινισίον (33) βλαττίων ἐσκεπασμένον, καὶ ἐν αὐτῷ ἔστη

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(33) Forte sic appellatae fuerunt vestes sericæ in Ægypto, et quidem in urbe Tennis vel Tinnis (sic

enim Arabes efferunt veterum Tanis), aut contextæ, aut inde certe advectæ. Nam omnis mercatura

ὁ μέγας θρόνος Θεοφίλου τοῦ βασιλέως, καὶ ἐκ πλαγίου σελλίον χρυσοῦν βασιλικόν. Τὰ δὲ δύο ἀργυρᾶ ὄργανα τῶν δύο μερῶν ἐστήσαν κάτωθεν, ἕσωθεν τῶν δύο βήλων. Τὰ γὰρ αὐλοῦντα ἐξω τῶν βήλων ἐστήσαν. Καὶ προσκλιθεῖσα ἡ ἀρχόντισσα ἀπὸ τοῦ ἀγουστέως, τῆς τε ἀψίδος καὶ τοῦ ἵπποδρόμου τῶν ἐνδοτέρων διαβατικῶν τοῦ αὐτοῦ ἀγουστέως διήλθεν, καὶ ἐλθοῦσα ἐκαθέσθη εἰς τὰ σκύλα. Ἡ δὲ δέσποινα ἐκαθέσθη ἐν τῷ προῤῥήθεντι θρόνῳ, καὶ ἡ νύμφη (34) αὐτῆς ἐν τῷ σελλίῳ, καὶ εἰσῆλθεν τὸ κουδοῦκλειον ἄπαν, καὶ διὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ τῶν ὀστιάριων εἰσῆχθησαν βῆλα· βῆλον α', αἱ ζωσταί. βῆλον β', αἱ μαγίστρισαι· βῆλον γ', αἱ πατρικίαι· βῆλον δ', αἱ ὀφικιαλαίαι πρωτοσπαθαράι· βῆλον ε', αἱ λοιπαὶ πρωτοσπαθαράι· βῆλον ς', αἱ σπαθαροκωνδιδάτισταί· βῆλον ζ', αἱ σπαθαράι καὶ στρατώρισαι καὶ κωνδιδάτισται. Εἰθ' οὕτως εἰσῆλθεν ἡ ἀρχόντισσα διὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ τῶν δύο ὀστιάριων, αὐτῆ μὲν προηγουμένη, ἐπακολουθοῦσαι δὲ, καθὰ προείρηται, αἱ τε συγγενεῖς αὐτῆς ἀρχόντισσαι (35) καὶ αἱ προκραιτότεραι τῶν θεραπειῶν αὐτῆς. Καὶ γέγονεν παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἐρώτησις πρὸς αὐτὴν, ὡς ἐκ τῆς Αὐγούστης, καὶ ἐξελοῦσα ἐκαθέσθη εἰς τὰ σκύλα. Ἡ δὲ δέσποινα ἀναστᾶσα ἀπὸ τοῦ θρόνου διήλθεν διὰ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ τριπέτῳνος, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν καινούργιον (36), καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸν ἐαυτῆς κοιτῶνα, καὶ εἰθ' οὕτως ἡ ἀρχόντισσα μετὰ τῶν συγγενῶν αὐτῆς καὶ θεραπειῶν, εἰσῆλθεν διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ τριπέτῳνος εἰς τὸν καινούργιον, καὶ ἀνεπαύσατο. Ἔτα καθεστῆς ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς Αὐγούστης καὶ τῶν πορφυρογενήτων αὐτοῦ τέκνων, προσεκλήθη ἡ ἀρχόντισσα ἀπὸ τοῦ καινούργιου τρικλίνου, καὶ καλεῖσαι τοῦ βασιλέως καθεστῆσα, ἐλάλησεν, ὅσα ἐβούλετο, πρὸς τὸν βασιλέα. Τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ γέγονεν κλητώριον ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐκαθέσθη ἐν τῷ προῤῥήθεντι θρόνῳ ἡ δέσποινα καὶ ἡ νύμφη αὐτῆς, ἡ δὲ ἀρχόντισσα ἐκ πλαγίου (37) ἔστη· ὑπὸ δὲ τοῦ τῆς τραπέζης κατὰ τὸν εἰωθόνα τύπον εἰσε-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

orientalis olim a mari Rubro per Ægyptum et aut Alexandriam, aut ostium Taniticum vel Pelusiacum Nili in Europam veniebat. Vid. supra quæ dixi de vestibis Ægyptiacis p. 273. Forte tamen potius sunt panni *Tenesici*, sic dicti ab urbe Indiæ *Tenuh* vel *Tanah*, quam mercatoribus olim frequentatam et mercatura præsertim pannorum celeberrimam fuisse disco ex Abulfeda, cujus in Geographia tab. XIV sunt hæc: *Teneh pertinet ad provinciam ad Guzuratte, capitali urbi et cognomini Guzurate ad orientem sita, et ad occidentem Mibadi. Filii Saiti aut eam esse ultimam urbem provincie Lar, celebratam sermonibus mercatorum. Littoris hujus Indici incolæ omnes sunt infideles. — Gentile inde est Tenesi; unde panni Tenesici. Vide quæ supra dixi de vestibibus Sendes.*

(34) *Nurus* hic loci. Alias quoque *fratris uxorem* notat. Evitandæ confusionis ergo interdum τῷ ὕψι et ἐπ' ἀδελφῷ additur; vid. Theoph. p. 131, ubi male *sponsæ* vertitur. Per *Augustam* intelligitur Helena, Romani Leœpeni filia. Constantini Porph. uxor; per *nuram* ejus autem Theophano, Romani junioris uxor.

(35) Id est *principissæ*, quia Elgæ cœsaranguicæ

pitum, purpureis blatteis dinisiis instratum. Super eo stabat magnus thronus Theophili imperatoris et a latere aurea sella imperialis. Inferius intra duo vela stabant argentea duo factionum organa; nam flatilia organa extra vela stabant. In dicto itaque throno considebat imperatrix; ad quam accessita archontissa ex augusteone, facto per apsidem et circum et interiores porticus ejusdem augusteonis transitu, deponebatur in scyllis. Interea introducebantur a præposito et ostiariis vela ad imperatricem in prædicto throno residentem, cui nurus ejus in apposita laterali sella assidebat, astante toto cubiculo. Velorum, quæ introducebantur, primum officiebant zosiæ; secundum magistrissæ seu magistrorum uxores; tertium patriciæ; quartum officiales protospathariæ; quintum reliquæ protospathariæ; sextum spatbarocandidatiæ; septimum spatbariæ, stratorissæ et candidatiæ. His congregatis, tandem intrabat archontissa Russica, introducta a præposito et ostiariis. Ipsa præibat; sequebatur, ut prædictum, reliquis comitatus muliebris archontissæ, agnatæ ipsius et selectiores famulæ. Præpositus tum nuntiabat aliquid archontissæ, clam in aurem dicens, nomine imperatricis, et archontissa protinus exibat atque considebat in scyllis. Imperatrix autem, surgens de throno, transibat per lausiacum et tripetonem in cœnurgium [seu novæ sedes], et illinc in suum cœtonem. Eo facto, intrabat archontissa quoque per Justiniani triclinium, lausiacum et tripetonem in cœnurgium, ibique respirabat aliquantulum sistens gradum. Interea veniebat imperator in cœtonem et considebat ibi cum Augusta liberisque suis porphyrogenitis, et tum accessebatur archontissa e cœnurgio, jussuque imperatoris considebat, et collequebatur ipsi quæ tandem volebat. Eodem die fiebat cletorium seu sacrum convivium 345 in triclinio Justiniani. Residebat ibi imperatrix in throno, de quo supra diximus; ejus nurus ipsi assidebat. Archontissa primum astabat ex

erant; alias posset quoque *dominæ* vel *domicellæ* reddi. Novi Græci enim id, quod nos *matronam* vel *dame* appellamus, ἀρχόντισσιν dicunt, vid. Du Cange v. Ναγαρίδες, et ἀρχοντα id, quod nos *Noble, von Adel*.

(36) De Cœnurgio, quasi dicas novo opere, vid. Script. post Theoph. p. 91 et 204. Novi tamen Græci καινούργιον dicunt pro œco seu cœnaculo; vid. Du Cange v. Ἀσβεστομένος.

(37) Id est *ad aliqualem distantiam*, non ex æquali, non in recta linea. Observavimus supra, imperatores CPanos nemini principi extero ad se venienti permississe, ut secum ex æquali sederet, sæpe quoque flagitasse, ut astarent; sultim ipsos venientibus ei coram se stantibus non assurrexisse, neque capitis inclinationem alia sua compensasse, Boemundo Normanno flagitanti inter conditiones, quibus ad Alexium admitti volebat, ut hic sibi in tentorium Augustum intranti assurgeret de throno et occurreret, seque stare ad caput throni sineret neutrum concedebat Alexius, ut Anna Comnena p. 401 refert. Locum supra ad p. 55 attulimus. Vid. et quæ diximus p. 6.

dati a dextra atque sinistra parte ejusdem triclinii, in scaramangiis et candidatiis, tenentes Romanae sceptrae et eutychia et reliqua pretiosa vasa. Primum quidem introducebat logotheta Tarsenses amicos, qui cum satis de suis rebus imperatori colloenti fuissent, exhibant, vale dicto, et desidebant in triclinio trulli, qui vulgo oatos seu ovatum appellari, sed male, solet. Oatos enim est scrinium chartarum sacelli. Digressis itaque Tarsensibus, amiciebatur imperator octangulari tunica, et induebat capiti magnam candidam infulam, et sic considebat in throno Salomoneo, fiebatque ipsa, de qua dicere coepimus, receptio eodem per omnia modo, quo diximus receptionem Tarsensium amicorum factam fuisse. Egressus et ille [apocristarius Hamdanidæ puta] collocabatur extra Domini ecclesiam eo in loco, ubi domini solent infulas induere, quando in equis procedere volunt ad templum Sanctorum Apostolorum feria secunda septimanæ renovationis [aut, quod idem, secundo die festo Paschatis], et Dominica nova seu in albis. Eodem ipso die fiebat eletorium in magno triclinio novemdecim accubitum secundum ritum et ordinem dodecahemeri [seu convivii per duodecim a festo Nativitatis Christi proximos dies celebrari soliti]. Aderant enim præfectus sacelli et vestiarii et comes rei privatae, cum suis quisque notariis; uti et omnes ad cubiculum pertinentis in suis mutatoriis secundum typum dodecahemeri. In dextra autem versus occidentem regione stabat paratrapium [seu mensula lateralis, credentia], rotunda; rotunda vero erat ea ideo, ne amico-

Alia receptio Elgæ Russæ.

Mensis Septembris die nono, feria quarta, fiebat receptio similis præcedenti ob adventum Elgæ, archontissæ vel principissæ Rosiæ vel Russiæ. Ipsa intrabat archontissa cum agnatis suis feminis principalis sanguinis et conditionis et famulabus honestioribus. Prima ducebat eorum ipsa archontissa; reliquæ sequebantur in ordine, una post alteram. Stabat Elga in eo loco, e quo logotheta solet nomine imperatoris legatos, quibus admissio indulgetur, interrogare. Pone eam intrabant principum Russiæ 344 apocristarii et negotiatores [Cpli habitare soliti]. Hi restabant interius apud vela. Cætera fiebant secundum modum prædictarum receptionum. Egressa rursus e conspectu domini, transibat archontissa viridarium, triclinium candidatorium, triclinium illud in quo camelaucium stat et magistri creantur; per onopodem porro et auream manum seu porticum augusteonis, ubi considebat. Imperator in palatium [magnum e magnaura] pro more consueto reverso, fiebat secunda receptio in hunc modum. In triclinio Justiniani stabat pul-

κάλιοι καὶ οἱ κανδιδάτοι δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τοῦ αὐτοῦ τρικλίνου μετὰ σκαρμαγγίων καὶ τῶν κανδιδατικῶν κρατοῦντες τὰ τε Ῥωμῆα σκήπτρα καὶ τὰ πτυχία καὶ λοιπὰ σκεῦη, καὶ εἰσήγαγον ὁ λογοθέτης τοὺς φίλους Ταρσίτας Σαρακηνούς, καὶ ἰθείσαντο τὸν βασιλέα, καὶ ὅσα ἐβούλοντο εἰπεῖν, ἐλάλησαν, καὶ ἀποχαιρετίζοντες ἐξέειπεν, καὶ ἀπελθόντες ἐκαθίσθησαν ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ προύλλου, τὸν παρὰ πολλοῖς κακῶς ὠάτον λεγόμενον· ὠάτος γὰρ τὸ ἐκείσε γαρτοθεσίον τῆς σακέλλης ὀνομαζέται. Καὶ εἶθ' οὕτως περιβαλλόμενος ὁ βασιλεὺς τὸ ὀκτάγωνον χλανίδιον καὶ τὸ ἄσπρον μέγα στέμμα, ἐκαθίσθη ἐπὶ τοῦ Σολομωντειοῦ θρόνου, καὶ πάντα τὰ τῆς δοχῆς γέγονεν κατὰ τὴν προῤῥηθεῖσαν δοχὴν τῶν φίλων Ταρσιτῶν. Τοῦτου δὲ ἐξελθόντος, ἐκαθίσθη καὶ αὐτὸς ἐξω τῆς τοῦ Κυρίου ἐκκλησίας ἐν ᾧ τόπῳ στέφονται οἱ βασιλεῖς, μέλλοντες ἀπιεῖν· ἐπιπκοὶ ἐν τῷ ναῶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῇ δευτέρᾳ τῆς διακαινησίμου καὶ τῇ καινῇ Κυριακῇ. Τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο κλητώριον ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίῳ τῶν ἰθ' ἀκουσίτων κατὰ τὸν τύπον καὶ τὴν τάξιν τῆς δωδεκαήμερου. Παριστήσαν γὰρ ὁ τοῦ σακελλίου καὶ ὁ τοῦ βεστιαρίου καὶ ὁ εἰδικὸς μετὰ τῶν ἰδίων νοταρίων, ὁμοίως καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου, πάντες μετὰ ἀλλαξιμῶν κατὰ τὸν τύπον τῆς δωδεκαήμερου. Ἐν δὲ τῷ δεξιῷ πρὸς δύοσιν μέρει ἔστη παρατραπέζιον στρογγύλον διὰ τὸ μὴ δόξαι τοὺς φίλους Σαρακηνούς ἑταίρους τοῦ ἑτέρου προκθίζεσθαι. Ἐκαθίσθησαν δὲ ἐν αὐτῷ τῷ παρατραπέζιῳ ὁ μάλιστα Κοσμάς καὶ ὁ παρακοιμώμενος καὶ οἱ δύο Ταρσίται· φίλοι καὶ ὁ τοῦ Ἀποχαμβδῶν ἀποκριστάρχης.

Assidebant illi credentis magister et paracostomonius Cosmas et duo Tarsenses amici et apocristarius Hamdanidæ.

Ἑτέρα δοχὴ τῆς Ἐλγæ τῆς Ῥωσίνης.

Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ θ', ἡμέρᾳ δ', ἐγένετο δοχὴ κατὰ πάντα ὁμοίᾳ τῆς προῤῥηθείσης· δοχῆς ἐπὶ τῇ ἐφόδῳ Ἐλγæ τῆς ἀρχοντίσσης Ῥωσίας, καὶ εἰσῆλθον αὐτῇ ἡ ἀρχόντισσα μετὰ τῶν οικείων αὐτῆς συγγενῶν ἀρχοντισσῶν καὶ προκρειτοτέρων θερσπαινῶν, ἐκεῖνη μὲν προητομένη πασῶν τῶν ἄλλων γυναικῶν, ἐκεῖνη δὲ ἐνορδίνως ἑτέρα τὴν ἑτέραν ἀκολουθοῦσα, καὶ ἔστη ἐν ᾧ τόπῳ εἰώθειν ὁ λογοθέτης τὰς ἐρωτήσεις ποιεῖσθαι. Ὅπισθεν δὲ αὐτῆς εἰσῆλθον οἱ τῶν ἀρχόντων Ῥωσίας ἀποκριστάρχοι καὶ πραγματευταῖ, καὶ ἔστησαν κάτωθεν εἰς τὰ βῆλα, καὶ τὰ ἐξῆς ἐτελέσθη κατὰ τὴν προῤῥηθεῖσαν δοχὴν. Καὶ ἐξελθοῦσα πάλιν διὰ τοῦ ἀναθενδραδίου καὶ τοῦ τρικλίνου τῶν κανδιδάτων, τοῦ τε τρικλίνου, ἐν ᾧ τὸ καμελαύκιον ἵσταται καὶ οἱ μάγιστροι γίνονται, διῆλθεν διὰ τοῦ ὀνόποδος καὶ τῆς χρυσῆς χειρὸς, ἥτοι τοῦ πόρτηκος τοῦ αὐγουστέως, καὶ ἐκαθίσθη ἐκείσε. Τοῦ δὲ βασιλέως κατὰ τὴν εἰωθίαν τάξιν εἰσελθόντος ἐν τῷ παλατίῳ, γέγονεν ἑτέρα δοχὴ τῷ τρόπῳ τοιῷδε. Ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ Ἰουστινιανῶ ἔστη πούλιπτον ἀπὸ ὀξέων διτισίων (33) βλαττίων ἐσκεπασμένον, καὶ ἐν αὐτῷ ἔστη

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(33) Forte sic appellatæ fuerunt vestes seriæ in Ægypto, et quidem in urbe Tennis vel Tinnis (sic

enim Arabes efferunt veterum Tanis), aut contextæ, aut inde certe advectæ. Nam omnis mercatura

ὁ μέγας θρόνος Θεοφίλου τοῦ βασιλέως, καὶ ἕκ πλα-
 γίου σελλίων χρυσοῦν βασιλικόν. Τὰ δὲ δύο ἀργυρᾶ
 ὄργανα τῶν δύο μερῶν ἕστησαν κάτωθεν, ἕσωθεν τῶν
 δύο βήλων. Τὰ γὰρ αὐλοῦντα ἔξω τῶν βήλων ἕστη-
 σαν. Καὶ προσκλήθεισα ἡ ἀρχόντισσα ἀπὸ τοῦ ἀ-
 γουστῆως, τῆς τε ἀψίδος καὶ τοῦ ἵπποδρόμου τῶν
 ἐνδοτέρων διαβατικῶν τοῦ αὐτοῦ ἀγουστῆως διήλθεν,
 καὶ ἔλθουσα ἱκαθίσθη εἰς τὰ σκύλα. Ἡ δὲ δέσποινα
 ἱκαθίσθη ἐν τῷ προβήθῃντι θρόνῳ, καὶ ἡ νύμφη (34)
 αὐτῆς ἐν τῷ σελλίῳ, καὶ εἰσῆλθεν τὸ κουβούκλιον
 ἄπαν, καὶ διὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ τῶν ὀστιάριων
 εἰσῆχθησαν βῆλα· βῆλον α', αἱ ζωσταί. βῆλον β', αἱ
 μαγίστρισαι· βῆλον γ', αἱ πατρικίαι· βῆλον δ', αἱ
 ὀφφικιαλαίαι πρωτοσπαθαράι· βῆλον ε', αἱ λοιπαί
 πρωτοσπαθαράι· βῆλον ς', αἱ σπαθαροκανδιδάτι-
 σαι· βῆλον ζ', αἱ σπαθαράι καὶ στρατώρισαι καὶ
 κανδιδάτισαι. Εἰθ' οὕτως εἰσῆλθεν ἡ ἀρχόντισσα διὰ
 τοῦ πραιποσίτου καὶ τῶν δύο ὀστιάριων, αὐτὴ μὲν
 προηγουμένη, ἑπακολουθοῦσαι δὲ, καθὰ προείρηται,
 αἱ τε συγγενεῖς αὐτῆς ἀρχόντισσαι (35) καὶ αἱ προ-
 κριτότεραι τῶν θεραπειῶν αὐτῆς. Καὶ γέγονεν
 παρὰ τοῦ πραιποσίτου ἐρώτησις πρὸς αὐτὴν, ὡς ἐκ
 τῆς Αὐγούστης, καὶ ἔξελοῦσα ἱκαθίσθη εἰς τὰ σκύλα.
 Ἡ δὲ δέσποινα ἀναστᾶσα ἀπὸ τοῦ θρόνου διήλθεν
 διὰ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ τριπέτωνος, καὶ εἰσῆλθεν
 εἰς τὸν καινούργιον (36), καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸν ἑαυ-
 τῆς κοιτῶνα, καὶ εἰθ' οὕτως ἡ ἀρχόντισσα μετὰ τῶν
 συγγενῶν αὐτῆς καὶ θεραπειῶν, εἰσῆλθεν διὰ τοῦ
 Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ τριπέτωνος
 εἰς τὸν καινούργιον, καὶ ἀνεπαύσατο. Εἶτα καθεσθεῖς
 ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς Αὐγούστης καὶ τῶν πορφυρο-
 γνητῶν αὐτοῦ τέκνων, προσελθὼν ἡ ἀρχόντισσα ἀπὸ
 τοῦ καινούργιου τρικλίνου, καὶ κελεύσει τοῦ
 βασιλέως καθεσθεῖσα, ἐλάλῃ, ὅσα ἐβούλετο, πρὸς
 τὸν βασιλέα. Τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ γέγονεν κλητῶριον
 ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐκαθίσθη
 ἐν τῷ προβήθῃντι θρόνῳ ἡ δέσποινα καὶ ἡ νύμφη
 αὐτῆς, ἡ δὲ ἀρχόντισσα ἐκ πλαγίου (37) ἕστη· ὑπὸ
 δὲ τοῦ τῆς τραπέζης κατὰ τὸν εἰωθόνα τύπον εἰσελ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

orientalis olim a mari Rubro per Ægyptum et aut
 Alexandriam, aut ostium Taniticum vel Pelusiæcum
 Nili in Europam veniebat. Vid. supra quæ dixi de
 vestibis Ægyptiacis p. 273. Forte tamen potius
 sunt panni *Tenesici*, sic dicti ab urbe Indiæ *Tenah*
 vel *Tanah*, quam mercatoribus olim frequentatam
 et mercatura præsertim pannorum celebrem fuisse
 disco ex *Abulfeda*, cujus in *Geographia* tab. XIV
 sunt hæc : *Teneh pertinet ad provinciam ad Guz-
 rattle, capitali urbi et cognomini Guzuratlæ ad orien-
 tem sita, et ad occidentem Mibadi. Filius Saidi ait
 eam esse ultimam urbem provinciæ Lar, celebratam
 sermonibus mercatorum. Littoris hujus Indict incolæ
 omnes sunt infideles. — Gentilis inde est Tenesi ;
 unde panni Tenesici. Vide quæ supra dixi de vesti-
 bus Sendes.*

(34) *Nurus* hic loci. Alias quoque *fratris uxorem*
 notat. Evitandæ confusionis ergo interdum ἐπ' οὐφ
 et ἐπ' ἀδελφῆ additur ; vid. Theoph. p. 131,
 ubi male *sponsæ* vertitur. Per *Augustam* intelligitur
 Helena, Romani Leopeni filia. Constantini Porph.
 uxor ; per *pamam* ejus autem Theophano, Romani
 junioris uxor.

(35) Id est *principissæ*, quia Elgæ consanguinæ

pitum, purpureis blatteis dinisiis instratum. Super
 eo stabat magnus thronus Theophili imperatoris et
 a latere aurea sella imperialis. Inferius intra duo
 vela stabant argentea duo factionum organa ; nam
 statilia organa extra vela stabant. In dicto itaque
 throno considebat imperatrix ; ad quam accessita
 archontissa ex augusteone, facto per apsidem et
 circum et interiores portiones ejusdem augusteonis
 transitu, deponeretur in scyllis. Interea introduce-
 bantur a præposito et ostiariis vela ad imperatricem
 in prædicto throno residentem, cui nurus ejus in
 apposita laterali sella assidebat, astante toto cu-
 biculo. Velorum, quæ introducebantur, primum
 efficiebantur ; secundum magistrissæ seu magi-
 strorum uxores ; tertium patriciæ ; quartum officia-
 les protospathariæ ; quintum reliquæ protospatha-
 riæ ; sextum spatharocandidatiæ ; septimum spathariæ,
 stratorissæ et candidatiæ. His congregatis,
 tandem intrabat archontissa Russica, introducta a
 præposito et ostiariis. Ipsa præibat ; sequebatur, ut
 prædictum, reliquis comitatus muliebris archontis-
 sæ, agnatæ ipsius et selectiores famulæ. Præpositus
 tum nuntiabat aliquid archontissæ, clam in aurem
 dicens, nomine imperatricis, et archontissa protin-
 us exibat atque considebat in scyllis. Imperatrix
 autem, surgens de throno, transibat per lausiæcum
 et tripetonem in cœnurgium [seu novas ædes], et
 illino in suum cœtonem. Eo facto, intrabat archon-
 tissa quoque per Justiniani triclinium, lausiæcum et
 tripetonem in cœnurgium, ibique respirabat aliquan-
 tulum sistens gradum. Interea veniebat imperator
 in cœtonem et considebat ibi cum Augusta liberis-
 que suis porphyrogenitis, et tum accesseretur ar-
 chontissa e cœnurgio, jussuque imperatoris consi-
 debat, et collequebatur ipsi quæ tandem volebat.
 Eodem die fiebat cletorium seu sacrum convivium
 345 in triclinio Justiniani. Residebat ibi impera-
 trix in throno, de quo supra diximus ; ejus nurus
 ipsi assidebat. Archontissa primum astabat ex

erant ; alias posset quoque *dominæ* vel *domicellæ*
 reddi. Novi Græci enim id, quod nos *matronam*
 vel *dame* appellamus, ἀρχόντισσαν dicunt, vid. Du
 Cange v. *Ναγαρίδες*, et ἀρχοντα id, quod nos *Noble*,
von Adel.

(36) De Cœnurgio, quasi dicas novo opere, vid.
 Script. post Theoph. p. 91 et 204. Novi tamen
 Græci καινούργιον dicunt pro œco seu cœnaculo ;
 vid. Du Cange v. Ἀστέστομῆνος.

(37) Id est *ad aliqualem distantiam*, non ex
 æquali, non in recta linea. Observavimus supra,
 imperatores CPanos nemini principi extero ad se
 venienti permississe, ut secum ex æquali sederet,
 sæpe quoque flagitasse, ut astarent ; sultim ipsos
 venientibus et coram se stantibus non assurrexisse,
 neque capitis inclinationem alia sua compensasse,
 Boemundo Normanno flagitanti inter conditiones,
 quibus ad Alexium admitti volebat, ut hic sibi in
 tentorium Augustum intranti assurgeret de throno
 et occurreret, seque stare ad caput throni sineret
 neutrum concedebat Alexius, ut Anna Comnena p.
 401 refert. Locum supra ad p. 55 attulimus. Vid.
 et quæ diximus p. 6.

obliquo, donec per magistrum mensæ introductæ reliquæ principalis sanguinis femine adorassent imperatricem; ipsa deinceps archontissa, capitis aliqui inclinatione suam ipsi submissionem testata, considebat in eo loco, ubi stabat, ad mensam ad aliqualem ab imperiali distantiam positam una cum zostis, prout mos est. Illi convivio aderant psaltæ apostolitæ et hagiosophitæ, canentes carmina in laudes regie familie. Ludebant quoque ludiones thymelici generis omnis. Fiebat eodem tempore in chrysotriclinio aliud convivium, quo excipiebantur omnes apocrisarii principum Ruseie et homines et agnati archontissæ et negotiatores ejus. Post opulas accipiebant illi munera; triginta quidem miliaria avunculus archontissæ; octo autem ejus amici privati et confidentes accipiebant singuli vicena miliaria; viginti ejus apocrisarii duodena; quadraginta tres negotiatores duodena pariter; papas Gregorius accipiebat octo; ambo interpretes duodena; homines Sphendosthlabi [is Elgæ filius Russis tum imperabat], quina; sex homines apocrisariorum terna; interpres archontissæ tandem quindecim accipiebat miliaria. Ut surrexerat imperator a convivio, fiebat dulcium, id est apponebantur placentæ et bellaria in pransorio super ibi posita parva aurea mensa, quæ in pentapyrgio stare solet, in scutellis gemmatis et smaltitis. Ibi considebat imperator [Constantinus] et Romanus Porphyrogenitus imperator, et amborum liberi porphyrogeniti et nurus imperatoris et archontissa. Huic pro munere dabantur in aurea gemmata scutella miliaria quingenta. Sex ejus intimis amicibus dabantur vicena miliaria, et octodecim ejus famulabus octona. Mensis Octobris die decimo et octavo eodemque Dominico fiebat aliud convivium in chrysotriclinio, in quo imperatori Russi convivabantur, et rursus aliud in pentacubiolio Sancti Pauli, in quo despæna vel imperatrix cum porphyrogenitis suis liberis et nuru sua et archontissa convivabatur. Accipiebat archontissa tum in mûnus ducenta miliaria, ejus avunculus vincti papas [vel confessionarius] Gregorius octo; sedecim ejus intimæ familiares duodena; octodecim ejus famulæ sena; viginti duo apocrisarii duodena; quadraginta quatuor negotiatores sena, et dona bina ambo interpretes.

346 CAPUT XVI.

Observanda quando magistratus quatuor tagmatum in circum procedunt.

Quatuor tagmata si sunt in urbe, quam Deus custodiat, procedunt et conveniunt quotidie in circum eorum magistratus. Et primi quidem ingrediuntur domesticus scholarum et excubitus seu domesticus excubitorum et hicanatus seu domesticus hicanatorum per illud ostium, per quod intrare solent magistri et patricii, salutatoque drungario vigilie, desident

(38) Novis Græcis sunt *familiares, amici*, quibus præcipue quis utitur. Ita in Menol. Basil. t. II, p. 196 sine: 'Ιδών τὸν Κλεόνικον τὸν ἴδιον αὐτοῦ πληθύνον ἰστώτα, εἶπε, etc.

(39) Hic et paulo post scriptus erat hic numerus

Α θουσῶν τῶν ἀρχοντισσῶν καὶ προσκυνησάντων, ἡ ἀρχοντίσσα τὴν κεφαλὴν μικρὸν ὑποκλίνασα, ἐν τῷ τόπῳ ἴστατο, ἐκαθέσθη εἰς τὸ ἀποκοπτόν μετὰ τῶν ζωστῶν κατὰ τὸν τύπον. Ἰστέον, ὅτι οἱ ἀποστολιταὶ ψάλλται καὶ οἱ ἀγιοσοφῖται παρῆσαν ἐν τῷ αὐτῷ κλητωρίῳ ᾄδοντες τὰ βασιλικά. Ἐπαίξαν δὲ καὶ τὰ θυμελικά πάντα παίγνια. Ἐν δὲ τῷ χρυσωτρίκλινῳ γέγονεν ἕτερον κλητώριον, καὶ ἔφαγον πάντες οἱ ἀποκρισιάριοι τῶν ἀρχόντων Ῥωσίας καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ συγγενεῖς τῆς ἀρχοντίσσης καὶ οἱ πραγματευταί, καὶ ἔλαβον ὁ μὲν ἀνεψιὸς αὐτῆς μιλ. λ', οἱ ἡἰδιοὶ (38) αὐτῆς ἀνά μιλ. κ', οἱ κ' ἀποκρισιάριοι ἀνά μιλ. ιβ', οἱ μγ' πραγματευταὶ ἀνά μιλ. ιβ', ὁ παπᾶς Γρηγόριος μιλ. η' (39), οἱ δύο ἔρμηνευταὶ ἀνά μιλ. ιβ', οἱ ἄνθρωποι τοῦ Σφενδοσθλάβου ἀνά μιλ. ε', οἱ ε' ἄνθρωποι τῶν ἀποκρισιάρων ἀνά μιλ. γ'. ὁ ἔρμηνεύς τῆς ἀρχοντίσσης μιλ. ιε'. Μετὰ δὲ τὸ ἀναστῆναι τὸν βασιλέα ἀπὸ τοῦ κλητωρίου ἐγένετο δούλικιον ἐν τῷ ἀριστητηρίῳ, καὶ ἔστη ἡ χρυσὴ μικρὰ τράπεζα ἡ ἐν τῷ πενταπυργίῳ ἰσταμένη, καὶ ἐτέθη ἐν αὐτῇ δούλικιον διὰ χειμευτῶν καὶ διαλίθων σκουτελλίων, καὶ ἐκαθέσθη ὁ βασιλεὺς ναὶ Ῥωμανὸς ὁ Πορφυρογέννητος βασιλεὺς καὶ τὰ πορφυρογέννητα τούτων τέκνα καὶ ἡ νύμφη καὶ ἡ ἀρχοντίσσα, καὶ ἐδόθη τῇ ἀρχοντίσῃ ἐν χρυσῇ διαλίθῳ σκουτελλίῳ μιλ. φ', καὶ ταῖς ἕξ ἰδίαις αὐτῆς ἀνά μιλ. κ', καὶ ταῖς ἑπτὰ θεραπεύαις αὐτῆς ἀνά μιλ. η'. Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ἡ', ἡμέρα Κυριακῆ, ἐγένετο κλητώριον ἐν τῷ χρυσωτρίκλινῳ, καὶ ἐκαθέσθη ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν Ῥώσ. Καὶ πάλιν γέγονεν ἕτερον κλητώριον ἐν νῷ πεντακουδουκλείῳ τοῦ Ἀγίου Παύλου, καὶ ἐκαθέσθη ἡ δέσποινα μετὰ τῶν πορφυρογέννητων αὐτῆς τέκνων καὶ τῆς νύμφης καὶ τῆς ἀρχοντίσσης, καὶ ἐδόθη τῇ μὲν ἀρχοντίσῃ μιλ. σ', τῷ δὲ ἀνεψιῷ αὐτῆς μιλ. κ', τῷ παπᾶ Σρηγορίῳ μιλ. η', ταῖς ιε' ἰδίαις αὐτῆς ἀνά μιλ. ιβ', ταῖς ἑπτὰ δούλαις αὐτῆς ἀνά μιλ. ε', τοῖς κβ' ἀποκρισιάριοις ἀνά μιλ. ιβ', τοῖς μδ' πραγματευταῖς ἀνά μιλ. ε', τοῖς δύο ἔρμηνευταῖς ἀνά μιλ. ιβ'.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, προσερχομένων τῶν ἀρχόντων τῶν τεσσάρων ταγματῶν εἰς τὸν ἱππόδρομον.

Ἰστέον, ὅτι, τῶν ταγματῶν ὄντων ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει, καθ' ἡμέραν προσέρχονται εἰς τὸν ἱππόδρομον οἱ τῶν δ' ταγματῶν ἀρχόντες καὶ ὁ μὲν δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ ὁ ἐξκούβιτος καὶ ὁ ἰκανάτας εἰσέρχονται, ἔνθα καὶ οἱ μάγιστροι καὶ πατρικιοὶ, καὶ πρῶτα μὲν χαιρετίζουσιν τὸν δρουγγάριον τῆς βίβλας, καὶ εὐθὺς καθέζονται εἰς τὰς τάξεις αὐ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

littera majore, quæ significaretne octo et essetne *ita*, an quinquaginta, et esset *ni*, dignosci non poterat, tam exaraverat librarius ambigues. Secutus fui quod maxime probabile videbatur.

τῶν, καὶ εἶθ' οὕτως εἰσέρχεται ἐκ πλαγίου ὁ τοποτηρητῆς τῶν σχολῶν, φορῶν σκαραμάγγιον καὶ σπαθίον, καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ πρῶτοι καὶ δεῦτεροι ἄρχοντες τῶν σχολῶν, ἦγον κόμητες καὶ δομέστικοι, φοροῦντες καὶ αὐτοὶ σκαραμάγγια καὶ σπαθία. Καὶ ὁ μὲν τοποτηρητῆς ἵσταται ἀπολοπτός ὡς ἀπὸ ὀργυίας μιᾶς· οἱ δὲ κόμητες καὶ δομέστικοι στιχηδὸν ἀπὸ ἄκρας ἕως ἄκρας, καὶ μέχρι τῶν γονάτων προσκυνοῦντες χαιρετίζουσι τὸν δρουγγάριον τῆς βίγλας. Ὁ δὲ αὐτοχαιρετίζων αὐτοῖς λέγει· «Καλὴ ἡμέρα ὑμῖν, ἄρχοντες.» Καὶ μετὰ ταῦτα ἵσταται ὁ πρόξιμος (40) μέσον τῆς προελεύσεως, καὶ λαμβάνει νεῦμα παρὰ τοῦ δομέστικου τῶν σχολῶν καὶ διὰ τῆς χειρὸς αὐτοῦ νεύει ὑπαναχωρεῖν. Οἱ δὲ πάλιν κροτκυνοῦντες κατὰ τὸ εἰρημένον σχῆμα ἐξέρχονται. Καὶ κατὰ πόδας εὐθὺς εἰσέρχεται ὁ τοποτηρητῆς τῶν ἐξκουβίτων μετὰ σκρίδωνας καὶ δρακοναρίους, φοροῦντες καὶ αὐτοὶ σκαραμάγγια καὶ σπαθία, καὶ χαιρετίζουσι καὶ αὐτοὶ καθὼς καὶ οἱ τῶν σχολῶν ἄρχοντες, καὶ νεόμενος ὁ πρωτομανδάτωρ τοῦ ἐξκουβίτου παρὰ τοῦ ἐξκουβίτου, καὶ αὐτοὶ διὰ χειρὸς τοῦ πρωτομανδάτωρος νεύμενοι ἐξέρχονται. Καὶ μετὰ τούτων εἰσέρχεται ὁ τοποτηρητῆς τοῦ ἀριθμοῦ μετὰ κομητῶν καὶ κεντάρων ²¹... βίου (41) καὶ τῆς ἑταιρείας παρεβδομάριοι προέρχονται καὶ ἀνέρχονται διὰ τῆς ἐλεφάντινης, καὶ κατὰ τὸν εἰωθότα τύπον ἀνοίγει τῆς προελεύσεως, εἰσέρχονται, καὶ ἕκαστος καθίεται ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει, καὶ εἶθ' οὕτως κατέρχονται καὶ εἰσέρχονται ἐν τῇ τοῦ τρικόγγου μυστικῇ φιάλῃ. Ἔτα ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς, καὶ τοῦ παρακτυπικοῦ κρεμαμένου ἐν τῷ τοῦ προκύμματος μέσῳ, ἐν ᾧ τόπῳ εἴσται τοῖς βασιλεῦσιν ἐπὶ θρόνου καθέζεσθαι, τελουμένου δεξιμοῦ ἄπτουσι κηρούς, δηλονότι παρὰ τοῦ εἰδικοῦ τούτους λαμβάνοντες, πάντες οἱ προρῥθίντες τῆς συγκλήτου ἀπὸ τε μαγίστρων καὶ ἕως ἐσχάτου ἀνθρώπου, καὶ γυρόθεν τοῦ σίγματος σίσσωσι χοροῦντες καὶ ᾄδοντες, οἱ μὲν μάγιστροι καὶ οἱ ἀνθύπατοι καὶ πατρίκιοι καὶ οἱ ὀφφικάλιοι καὶ οἱ λοιποὶ τῆς συγκλήτου μετὰ τῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων, ἴδια βασιλῖκια τοῦ βρουμαλίου· οἱ δὲ τοῦ κουδουκλείου ἅμα τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης εὐνούχων ᾄδουσι καὶ αὐτοὶ ἴδια βασιλῖκια τοῦ βρουμαλίου, Ἰστέον, ὅτι, ἡνίκα ἄρξονται οἱ τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ κουδουκλείου ᾄδειν τὰ τοῦ βρουμαλίου βασιλῖκια καὶ χορευεῖν, καθὼς προεῖρηται, κατέρχεται διὰ τῶν βάρθρων εἰς ἐκ τῶν βασιλικῶν ἐν τῇ φιάλῃ καὶ ὀρχεῖται· ἀμφότεροι δὲ, οἱ τε μάγιστροι καὶ λοιποὶ καὶ οἱ τοῦ κουδουκλείου μετὰ τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης εὐνούχων ἐκ τρίτου, καθὼς προεῖρηται, κυκλεύσαντες ἐν τῷ τῆς φιάλης περιπέτῳ, ἵστανται κατὰ τὸ πρὸς

VARIAE LECTIONES.

²¹ *Hic desiderantur finis capituli 16, caput 17 totum, et initium capituli 18.*

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(40) In scriniis epistolarum, libellorum et memoriarum qui primi erant inter homines ordinis sui proximi dicebantur, ait Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 239, aut, ut Gutherus ait p. 556, proximi scriniorum sunt, qui secundum a magistris locum ac dignitatem in scriniis obtinent, et qui, dum magistrorum vices agerent, *promagistri* voca-

in sua quisque classe et ordine. Deinde ingreditur per introitum lateralem topoteretes vel locum tenens scholarum in scaramangio et cum spatha; et cum eo primi secundique ordinis magistratus aut tribuni scholarum, ut comites et domestici, similiter et hi tam scaramangia, quam spathas gerentes. Lociservator ab ipsis seorsim stat ad disiantiam orgyæ ferme, comites autem et domestici in unam seriem collocati occupant conclave ab uno termino usque ad alterum. Drungarium vigiliæ et hi quoque salutant inclinato ad genua usque capite. Drungarius autem salutem ipsis reddens ait: « Bonus dies vobis, archontes. » Postea surgit proximus et abit in medium processionis vel conventus, acceptumque nutu signum a domestico scholarum reddit illis astantibus manu sua commota, monetque, abeundum esse. Quo concepto, adorant illi æque profunde sese inclinantes atque antea fecerant, ut dictum est, et abeunt. Digressis illis, protinus adest lociservator excubitorum cum scribonibus et draconariis. Hi gestantes pariter scaramangia et spathas, ut magistratus scholarum salutant [drungarium nempe, dictaque vicissim salute] accipit protomandator excubiti ab excubito signum nutu capitis: quod ipse motitatione manus prædictis lociservatori excubitorum cæterisque astantibus reddit. Hi, eo percepto, exeunt. Tum intrant tertii lociservator arithmi, comites arithmi et centuriones maglabitarum, et hetæriæ septimanarii laterales procedunt seu conveniunt et ascendunt per portam eburneam et intrant in palatium, ubi illud reclusum more consueto processionem admisit; tum occupant sedes quisque suas ex ordine. Deinceps descendunt et intrant in secretam phialam triconchii. Deinde prodit imperator in conspectum, suspensaque cortina in medio procymmatibus ²⁴⁷ [seu mœniani, vel editoris tribunalis in quo imperatores, quando dextrimum seu receptio circensis peragitur, præsidere solent] accendunt prædicti senatores omnes a comite rei privatæ traditos nacti cereos, a magistris inde usque ad ultimum hominem imperialem; et tripudiant circum circa sigma chorem ducentes et cantantes, magistri quidem et proconsules et patricii et officiales cæterique senatores et homines imperiales, basilicia brumalio propria; cubicularii autem et eunuchi ad mensam servientes canunt et ipsi, sed propria sibi, basilica brumalii. Quando incipiunt tam senatores quam cubicularii brumalii basilicia canere et saltare, ut prædictum est, descendit per gradus [prædicti pro-

bantur. Vid. idem p. 694, ubi de proximis rationalium, et Vales. ad Amm. Marcell. p. 138 et 276, et Du Cange Gloss. utroque. Est ergo *proximus* hic loci proximus a drungario vigiliæ et ejus absentis vicarius; *vid.* p. 415.

(41) Videntur mihi hæ reliquæ vocis Μαγλαβίου esse, idque in Latinis expressi.

cymmatis aut tribunalis] aliquis basilicorum in phialam et saltat ibi. Omnes autem, tam magistri puta et reliqui senatores quam cubicularii et mensales eunuchi, ter obeunt, ut dictum est, saltando phialæ ambitum vel aream; tum consistunt ad ejus latiore plagam, et pia vota pro salute imperatoris dicunt. Descendit tum protinus e sigmate per ligneum styracium [seu rotundam, intus

A εὔρος αὐτῆ μέρος, καὶ ἐπεσημοῦσι ²² (42) τὸν βασιλέα· καὶ εὐθὺς κατέρχεται ἀπὸ τοῦ σιγματος διὰ τοῦ ξυλίνου στυρακίου ὁ τοῦ βασιλέως πρωτοβεστιαριος μετὰ τοῦ ἀποκομβίου, καὶ ἤνικα πλησίον αὐτῶν γίνεταί, προσκυνοῦσι πάντες, καὶ τοῦτων ἀνιστάμενον, ὁ α' μάγιστρος λαμβάνει ἐκ χειρὸς τοῦ πρωτοβεστιαρίου τὸ ἀποκόμβιον λίτρας κ', εἰς δὲ τὸ τοῦ μικροῦ βασιλέως βρουμάλιον (43) λίτρας ε', εἰς δὲ τὸ

VARIÆ LECTIONES

²² ἐπεσημοῦσι cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(42) Sic est in membranis; vid. dicta ad p. 11. Novi nempe Græci v ut φ propomodum offerunt. Hinc librarii pro sua socordia litteras geminandas semel tantum modo et vicissim simplices bis exhibentes, scribebant ἐφημεῖν pro εὐφημεῖν, quoniam hoc εὐφημεῖν ipsis non aliter sonabat, quam ἐφημεῖν. Similiter ἐφήμησαν pro ἐφημήμησαν et hoc pro εὐφήμησαν exstat apud Malal. t. II, p. 214.

(43) Apparet ex hoc loco et infra e Cleutorologio p. 452, brumale Augusti senioris et junioris et Augustæ seorsim fuisse celebratum. Sed quo id ordine factum fuerit, omnesne illi uno die, sed successive, brumalia dederint, an die quisque suo, et quo mense quove mensis die aut diebus id factum, subobscurum est, et studerimus hac disputatione, quid ejus rei fuerit, indagare. Præcipuas partes brumalium erant, ut tam in urbe cives, quam in aula hilares essent, epularentur, cantarent, saltarent coram Augustis, et hi vicissim ipsis nummos, vestes, bellaria alia donarent. Insignis est locus Continuatoris Constantiniani in Scriptor. post Theophan. p. 284, ubi brumale Constantinii Porphyrogeniti enarratur his verbis: Τὴν δεξιῶσιν τοῦ βρουμάλου τοῦ Πορφυρογενήτου δεῖ ἐξεῖπειν. Ἔθος γὰρ τοῖς πάλαι βασιλεῦσι τελούμενοι [hic excidit τίως ἡμέλητο 'vel simile quid] καὶ ὁ Πορφυρογενήτος τοῦτο [αὐθις] ἐξήνεγκεν. Consentiant hæc illis, quæ Noster p. 350. tradit. Pergit Anonymus: τὴν γὰρ ἡμέραν, ἐν ἣ τὸ τῆς κλήσεως αὐτοῦ στοιχείον Κάρπα ἀποκεκλήρωται, λαμπροτάτην ἑορτάζων πανήγυριν, πολυάνθρωπον ταύτην δεικνύσει· ταῖς γὰρ πολυτελεῖαι καὶ πολυλόφους ἐκείναις τραπέζαις τὴν σύγκλητον ἅπασιν δεξιούμενος, χορηγίας εὐεργετικώτεραις τὸ φαίδρον τῆς ἑορτῆς ἐπολλαπλασιάζειν σερικῶν περιβολαῶν ἐπιθίδων, ἀργυρίων πολλῶν καὶ ἀπείρων, ἐσθημάτων ἀλουργῶν, ξύλων ἰνδικῶν εὐωδίας, ἃ οὕτως ἀκήκοον, ἣ γεγονότα τισίταται. Diem (sic verit Combellsius), cui nominis ejus [Constantini] initialis littera Κάρπα oddita est, celeberrimæ festivitatis sibi loco ducens ingenti celebrandum conventu indicebat. [Maluissem sic propomodum vertere: Diem enim illum, quo coram ad sacras epulas vocare ex sorte litteræ, quæ nomini ejus initialis est, Κάρπα puta, debebat, maxime festum apparatus splendore et hominum frequentia exhibuit.] Lautissimis enim largissimisque dapibus senatum omnem excipiens beneficentis majoris muneribus festivitatis lætitiā ac splendorem multis partibus cumulabat, sericarum vestium ac prætextarum abunde largitione, vis magnæ pecuniæ et innumerabilis purpurissarumque vestium ac trabearum Indicarum arborum fragrantia recreans; quæ et quanta nemo antea audiverat neque viderat. In his verbis maxime memorabilis est dictio: ἡμέρα, ἐν ἣ τὸ τῆς κλήσεως αὐτοῦ στοιχείον Κάρπα ἀποκεκλήρωται, dies, quo vocare suo nomine proceres ad sacras epulas ex sorte litteræ Κάρπα debebat. Nam κλήσις ibi non est nomen, ἔνομα, sed invitatio ad epulas. Designat igitur diem, quo ipse suum Brumale debebat edere Constantinus. Huis diei litte-

ram Κάρπα αὐτὸ ἀποκεκλήρωσθαι. Dubium est, verbum ἀποκεκλήρωσθαι num hic loci significet, per sortes ante brumalia ductas ordinari, an potius fortuito, etiam absque ductis sortibus, incidere. Patebit ex illis, quæ statim dicentur, posterius hic obtinere et ἀποκεκλήρωται: nihil aliud, quam συντυγχάνει, συμβαίνει, ἀποτίταται notare et sortes locum hic non habuisse. Habebat nempe res brumalium hoc modo. Per viginti tres dies, quot sunt litteræ Græci alphabeti, continuabant Brumalia, quorum singuli litteris alphabeticis, juxta earum ordinem a grammaticis constitutum, appellabantur; primus α', secundus β', tertius γ' et sic porro usque ad ω'. Quando ergo Cleutorologium infra, p. 452. dicit, Leonem imperatorem, sub quo illud litteris mandatum fuit, et Alexandrum, ejus fratrem, et Zoen, Leonis uxorem, Brumalia egisse, die quemque suo, ἐφ' ἐκάστου κλήσει, uno eorum quoque senatum ad epulandum secum nomine suo evocante et invitante: liquet, Alexandri brumale in die primū, Zoes in septimum, Leonis in duodecimum brumalium diem incidisse. Pariter, quando capite nostro dicuntur Constantinus pater et Romanus filius et Augusta Helena brumalia quicunque sua egisse, egit Constantinus suum die ab initio brumalium undecimo. Helena quinto, Romanus octavo et decimo. His diebus imperator major et minor et Augusta proceres convivis et donis excipiebant. Num minori quoque Augustæ, Theophanoni, Romani uxori, et filibus Augusti, quæ etiam Augustarum nomen gerebant, licuerit brumalia suo nomine edere, in dubio positum relinquam, cum editorum ab iis brumalium mentio nusquam fiat. Cæteris brumalium diebus procerum maximi quique imperatorem et familiam augustam penes se convivio excipiebant ex ordine litterarum, quæ cujusque nomini essent initiales. E. c., si proceres interessent Basilii, Gregorii, Theodori, Joannes, Petri, Symeones, Philothei etc., vocabant illi augustam gentem ad se diebus illis, quorum numerum valeret littera cujusque nomini initialis, ut secundum Basilium aliquis, tertio Gregorius, nono Theodorus, decimo Joannes, septimo et decimo Petrus, nono et decimo Syreoo, vigesimo secundo Philotheus, et sic de cæteris. Ex eo est, quod December in Anthologia libri primi sine de se ait:

Δαῖτα φέρω χαρίεσσαν ἐς οὔνομα φωτὸς ἐκίστου.

« Epulas sero jucundas in nomen hominis cujusque.»

Inter plebeios idem mos observabatur. Ditiore ad se vocabant amicos humiliores illo die, cujus littera responderet litteræ initiali sui nominis, aut, quod idem est, illo die, a quo ad diem brumalium primum retrogradiendo tot effluxissent dies, quot essent litteræ alphabeti ante litteram sui nominis initialem. Iisdem quoque brumalibus natalis celebrabant virorum ex ultima antiquitate celeberrimorum, ut Homeri, Archilochi, aliorum, qui quo die nati aut vita defuncti fuissent, nemo scire poterat. Ita qui Homeri natalem agere vellet, epulas ejus in honorem die brumalium aut xiv aut xv instituebat. Non enim certe constat, eignum ζ', quod sæx notat,

τῆς Αὐγούστης βρουμάλιον λίτρας η'. Καὶ μετὰ τὸ λαμβάνειν τὸ ἀποκόμδιον ἐπεύχονται ἄπνευς τοὺς

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

inter litteras computaverint in hoc brumalium computo, nec ne. Intelligas hinc illud Anthologiae p. 173 :

Σήμερον Ἀρχιλόχοιο καὶ ἄρσενος ἡμερ Ὀμήρου Σπίνδομεν.

Ne quid tamen dissimulem, adversari videtur nostræ interpretationi hic locus. Poeta enim uno die celebratos Archilochi et Homeri natales ait ; quod ex hypothesis nostra non procedit. Inveniat, qui melius novit, rationem aptiorem natales celebrandi virorum, quorum natales neque natalivitas neque funeris noti erant. Mense certe Novembri et ex magna parte quoque Decembri alphabetica hæc, ut ita dicam, convivia celebrantur, quæ Agathias τὰ ὑπὲρ τῶν ὀνομάτων συμπόσια appellat, insigni loco p. 140. Ille codex editionis Vulcanianæ Agathias, quo utor, non integer (sola enim Græca tenet) ascriptam a nescio quo viro docto velut emendationem in margine ostendit ὀνομάτων, pro ὀνομάτων. Cujus ea sit conjectura, Vulcanianæ, an alius, non novi ; notæ enim Vulcanii ad manus non sunt. Casaubonus quidem T. I Hist. Aug. p. 275 *festum vindemiale* τῶν τῶν ὀνομάτων ἰορτὴν appellat, quo jure et quo auctore, non dixerim, neque hujus est loci inquirere. Concesso etiam, ita cum recte appellasse, non tamen huic ad Agathiam quadrat, neque de vindemialibus epulis cogitari hic debet, sed recte habet scriptio τὰ ὑπὲρ τῶν ὀνομάτων συμπόσια, et significat epulas institutas ob litteras initiales nominum litteris dierum brumalium respondentes. Ipse locus demonstrat, non de vindemialibus, quæ Septembri mense celebrabantur, sed de alia quadam hilaritate sermonem esse, quæ in ipsum anni exitum incidere. Ait enim *epulas ob nomina* celebratas fuisse illo tempore, cum immanis ille terræ motus, qui CPlin anno Justiniani 31, Christi 557 misere afflixit, ingrueret. Contigit tristis ille casus die xiv Decembris, teste Theophane p. 196. Ergo *convivia ob nomina* celebrata fuerunt mense Decembri. Verba Agathias ipsa tempus satis accurate designant : ἡνίκα γὰρ ἐκείνου τοῦ ἔτους ἡ τοῦ θενοπώρου ἔληγεν ὥρα, *autumni desineret tempestas* (atqui mense Septembri non desinit, sed incipit), ἔτι δὲ τὰ ὑπὲρ τῶν ὀνομάτων συμπόσια ἐτέλειτο, ἡμερ τοῖς Ῥωμαίοις νεόμισται, κρός μὲν ἦδη ὑπῆρχεν, ὅποιον εἶναι εἰκὸς τοῦ ἡλίου ἐπὶ τὰς τροπὰς ἐλαύνοντος τὰς χειμερινὰς [solstitium hiernum in diem Decembris 21 aut 22 incidit] καὶ πρὸς τὸν αἰγοκέρωτα φερομένου [ipse solstitii hiberni dies sol in Capricornum intrat] — τότε δὲ ἅμα μίσην τὴν νύκτα ἐνέπεσε τὸ δεινόν, καὶ ἅπαντα εὐθὺς ἐκ τῶν βάρων αὐτῶν ἔδονετο. Ex hoc itaque loco patet, brumalia (nam de illis, neque aliis, hilaris Agathias loquitur) die xiv Decembris ἐπὶ, quod vocabulum pondere non caret, adhuc fuisse celebrata. Fuerint ergo non uno, non duobus acta, sed pluribus continuata diebus. Neque pugnat locus Agathias Cletorologio nostro, quod l. c. brumalia in mensem Novembrem reponit. Cum enim per 23 aut 24 dies continuarentur, incipiebant versus finem Novembris et desinebant medio fere Decembri. Certius adhuc epocha illa constitui potest ex insigni loco Vitæ S. Stephani junioris, ubi dicitur ille mortuus fuisse μηνὸς Νοεμβρίου εἰκὸς ὀγδόη, ἐν ᾧ τὸ στοιχεῖον τοῦ Ε παρὰ τῶν φιλοδαμόνων ἐκπομπέεται βρουμαλιστῶν, *mense Novembri, die xxviii, quo tempore ab amantibus dæmonum* [id est gentilibus, idololatri] *brumalistic littera E solemniter cum pompa celebratur*. Si ergo in diem Novembris 28 littera E incidit seu numerus 3, necesse est, ut in diem Novem-

bris xxiv initium Brumalium incidere, et si per 23 aut 24 continuata illa fuerint, necesse est, ut die xvii aut xviii Decembris desierint.

Conficitur ex hoc Vitæ S. Stephani loco, singulis brumalium diebus singulas alphabeti Græci litteras ordine ab initio inde alphabeti ad finem usque continuo fuisse imputatas. Sed clarius id patet ex loco Alexandrini Chronici p. 268, ubi quamvis quæ de Romulo narrat, vera non sint, et reliqua ejus obscura sint, mire tamen rem nostram illustrat : Τούτου ἕνεκεν δὲ Ῥώμος ἐπενόησεν τὰ βρουμαλία [Romulus non brumalia, sed Ruminalia instituit] εἰρηκῶς, φησι, ἀναγκαῖον εἶναι τὸν κατὰ κερὸν βασιλέα τὴν ἐαυτοῦ σύγκλητον πᾶσαν τὰς ἐνδον τοῦ παλατίου οὖσας στρατείας ὡς ἐντέμεις ἐο τῷ καιρῷ τοῦ χειμῶνος, δεῖ τὰ πολεμικὰ ἐνδοσιν ἔχει. Καὶ ἤρξατο πρώτους καλεῖν καὶ τρέφειν τοὺς ἀπὸ τοῦ α' ἔχοντας ὄνομα, καὶ λοιπὸν ἀκολουθῶσας ἕως τοῦ ω', καλεῖσας καὶ τὴν ἐαυτοῦ σύγκλητον θρέψαι τῶν αὐτῷ σκίματι. Καὶ ἔθρεψαν καὶ αὐτοὶ τὸν ὄχλον ἅπαντα ἕκαστατος ὡς ἐβόλλετο. Οἱ οὖν ἐκείνου ἡρώμου πανδουροὶ ἀπὸ ἐσπέρας εἰς τοὺς οἴκους ἀπιδόντες τῶν καλούντων οὐκ ἔθελον ἐπ' ἀρίστην εἰς τὴν ἐξῆς, γύλουν πρὸς τὸ γυῖνον· ἐκεῖσε δὲ πρὸ αὐτῶν τρέπονται αὐρίον. Καὶ κατέσχε τὸ ἔθος τῶν βρουμαλίων παρὰ τῆ Ῥωμαίων πολιτείας ἕως τοῦ νῦν. Sui sæculi, non Romuli, instituta tradidit auctor Chronici. Sic recte postrema capio, significant, panduristas seu tibicines cujusque cohortis in ædes ejus, qui alios in alterum diem vocare vellet, sub vesperam diei conviviū instituendum præcedentis abire, et acceptis vocaudorum nominibus abire ad vocantem cujusque ædes, concentuque tibiarum musico illi significare consuevisse, altero proximo die ipsi apud τὸν δεῖνα epulandum esse. Conferatur locus *des veränderten Ruslandes* p. 59, quem supra ad p. 222, ubi de ludis Gothicis dixi, attuli. Reliquias illas esse veterum Saturnalium, facile liquet, et hilaria illa non tam Romulo, quam ipsi rerum et hominum nature tribui debent. Homines litterarum rudes et longas hibernas noctes fallere voluptatibus eruditæ nescientes torporeque et desidia videntes vigorem corporis minui, epulando, saltando, jocando, ridendo longas vespere ducendo brevandas esse. Hinc nata tot nominibus diversa, re eadem, et temporibus quoque vicina hilaria, Brumalia, Saturnalia, Kalendæ Januarie, Vota, ludæ Gothici, etc. Fuerintne cum brumalibus his, mense Novembri et Decembri actis, iidem *brumalici* sic dicti, nempe *dies*, in Capitul. Pipini regis apud Du Cangium v. *Brumalici*, non liquet. Diversi forte fuerint, verum non re, sed tantum tempore. Juvat, cum in eo argumento versetur, ad locum illum observationem aliquam aspergere : *De bravibus illis hominibus* (ita præcipit rex Pipinus) *qui brumalicos cotunt, et de hominibus suis subius maida cereos accendunt, et votos vovent*. Dicuntur hie aliqui *de hominibus suis cereos sub maida accendere et votos vovere*. Quid hæc sibi volunt ? *De hominibus* est procul dubio idem atque *pro hominibus, pro salute hominum*, gentiliū, familiarium, domesticorum suorum. *Maida* vero est vox antiqua Germanica aut Francica, *betulam* significans. Nos adhuc aliquanto brevius *Meye* dicimus. Solebant autem pagani cereos ardentis sub arboribus ponere aut de ramis arborum appendere. Charta vetus apud Salmast. l. II Script. Hist. Aug. p. 802 : *Nullus Christianus ad Jana, vel ad pelras, aut ad fontes, vel ad arbores, aut ad cancellos vel per trivia luminaria factat, aut vota reddere suscipiat*.

In brumalibus consuevisse proceres convivio excipi et nummis, vestibus, bellariis aliteque solacii

ubi prope ad eos accesserit, adorant omnes. Ubi se A rursus in directum elevarunt, accipit protomagister e manu protovestiarum apocombium constans litris viginti, et in brumali minoris vel junioris imperatoris aliud continens decem litras, et tandem in brumali Augustæ aliud octo litrarum. Post accepta illa dona gratuita benedicunt omnes dominis et exeunt per caldarium vel vaporarium, et ad sua quisque abeunt. Remiges imperialium dromoniorum qui sacra corpora dominorum in atriusque continentis suburbana vectitare solent, descendunt in bucoleontem et ibi consistunt, ubi dromonium imperiale stat, laudibus et benedictionibus cumulant dominum et canentes basilicia brumalii. Ad illos ex editioribus dejicitur apocombium ducentorum miliariorum. Tempore Constantini autem, Christum amantis domini, addebantur adhuc tercentum miliaria : ita ut ab eo tempore in universum quingenta miliaria accepissent. Idem ille Christi amans dominus addidit antiquis arboribus hanc constitutionem, ut agrariorum quoque sen lenunculorum imperialium remiges illuc descenderent et simili modo canerent acciperentque projectum ex

JOAN. JAC REISKII

(ut Latini appellant. Græci ea ἐντελέψεις dicebant), donari, patet ex hoc Nostri loco et toto hoc capite, quo brumali ritus describuntur. Alii quoque moris hujus mentionem faciunt. Continuatur Theophrasti p. 91 nomen cubiculi Porphyra dicti derivat ex eo, quod Augustæ consueverint ibi τὸ δέξυ, *vestem purpuream*, inter uxores procerum aulae distribuere : ἤτις, ait, οὕτω λέγεται διὰ τὴν δέσποιναν ἐκεῖσε ἐκπαλαί διανέμειν τὸ δέξυ ταῖς ἀρχοντίσσαις κατὰ τὸν τῶν βρουμαλίων καιρὸν. Idem auctor loco supra citato Constantinum Porphyrogenetum in suo brumali dedisse proceribus serica pallia, argenti cusi immane quantum, vestes ἀλουργεῖς, purpureas aut potius lana marina factas, et ligna Indica fragrantia (κακνίσματα Noster appellat). Idem Auctor p. 87, tempore Deximorum, cum liceret populo imperatorem in Circo excipere et venerari, quod etiam in brumalibus fiebat, ait Phialam seu lacum Circi plenum fuisse pistacis, amygdalis, pineis, item condito, id est vino medicato, odoribus vel pigmentis (ut loquebantur medio ævo) seu aromatibus infecto, quod efflueret e cumma ænea, eiphone in imo instructa, et ad strobili modum conformata, eoque phialam illam miscuisse; id est profudisse (respicit ad conditum) et præbuisse argumentorum hilaritatis et unde genio indulgeatur abunde. Verba sunt : Ἦ φιάλη κατὰ τὸν καιρὸν τῶν δεξιμῶν πιστακίων καὶ ἀμυγδαλῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ κουνάρων πεπληρωμένη, κονδίτου ἐκ στροβίλου ἐκδομένου πᾶσιν ἐκίρνα καὶ παρείχε τρωφῆν τοῖς ὄσοι δι' ἐπίσεως εἶχον τῶν ἐστιακῶν ἐκεῖ. Manavit hoc ex antiquo more imperatorum, qui diebus sui consulatus, id est Calendis Januariis, proceres convivio excipiebant, ipsis solatia dabant et in populum missilia spargebant. De Heliogabalo narrat Lampridius t. 1, p. 811 : *Quum consulatum inisset, non numeros vel aureos vel argenteos vel bellaria vel minuta animalia, sed boves optimos, et camelos, et asinos et servos populo diripiendos objecit, imperatorum id esse dictitans. Sed desiderunt deinceps missilia. Incidit hæc occasione locus codicis Theodosiani, quem Gutherus p. 499 tractat : In præfectura prætorii patroni fisci die festivitatis Kal. Ianuar. ipsius anni, per quem tale peragunt officium, inter spectabiles sacri consistorii comites imperatoris manu puncti sola-*

despótas, καὶ ἐξέρχονται διὰ τῆς θερμάστρας, καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια. Οἱ δὲ ἐλάται τῆς περιουσίας, ἤτοι τῶν βασιλικῶν δρομονίων, κατέρχονται ἐν τῷ βουκλόοντι, καὶ ἴστανται ἐνθα τὸ βασιλικὸν δρομόνιον ἴστανται, εὐφημοῦντες καὶ αὐτοὶ καὶ ἄδοντες βασιλίκια τοῦ βρουμαλίου. Ῥίπτεται δὲ αὐτοῖς ἄνωθεν ἀποκόμβιον μιλ. σ'. Ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότητος προσετέθη ἕτερα μιλ. τ', ὁμοῦ φ'. Προσετέθη δὲ παρὰ τοῦ αὐτοῦ φιλοχρίστου δεσπότητος, κατέρχασθαι καὶ τοὺς τῶν ἀγραρίων (44) ἐλατὰς καὶ ἄδειν καὶ αὐτοὺς ὁμοίως, καὶ ῥίπτεσθαι αὐτοῖς ἀποκόμβιον μιλ. σ'. Ἰστέον, ὅτι ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου καὶ ἀειμνήστου βασιλέως οὐκ ἤνοιγε δαίλης τὸ παλάτιον· ἀλλ' οἱ προῆβηθέντες ὥρα τῆς ἡμέρας θ' εἰσέρχοντο διὰ τῆς θερμάστρας ἐν τῇ τοῦ σίγματος μυστικῇ φιάλῃ, καὶ ἐτελείτο πάντα, καθὼς προσέρχεται. Τῇ δὲ ἑσπέρα, ὥρα τῆς ἡμέρας ια', ἴστανται τραπέζιον ἐν τῷ ἀριστητηρίῳ, καὶ συνεσιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ κατὰ συνήθειαν συνεσιῶμενοι, μάλιστα, πρῶτοι πατρίσιοι, ὀφθαλμολογοὶ, εἰ τύχῃσιν δὲ, καὶ στρατηγοὶ, καὶ λοιποὶ, μᾶλλον δὲ οἱ πρὸς συγγένειαν ὄντες τοῦ βασιλέως. Εὐφημοῦσι δὲ πάντες οἱ παριστάμενοι, ἄδοντες βα-

COMMENTARIUS. *tia consequuntur. Speciosa est Gutheri explicatio puncti pro notati, signati. Forte tamen rectius accipias pro icli, percussi, vocatōmōni, quos imperator manu sua tetigit. Nam ex ipsis imperatoris manibus accipiebant munera : vid. p. 368 et 351.*

Antequam ab hoc argumento decedam, dicendum mihi de festis veterum nominalibus esse existimo. Celebrasse veteres dies festos ob nomina amicorum, possit e loco Gregorii Nazianzeni paulo post citando concludi. Num autem præter rationem superius expositam in brumalibus nominalia celebrandi etiam aliis temporibus eadem celebraverint, non constat. Putem tamen omnino aliis quoque diebus natales sui quemque nominis egisse. At quomodo vel quando hoc fiebat? Sane tunc non calendaria habebant cum attributo diei cuique suo nomine. Necessæ igitur est, ut natalem nominis sui gentiles quidem octavo post natiuitatem suam, Christiani autem baptismi sui die celebrarent. Tunc enim hi novum nomen accipiebant. Locus Gregorii hic est in orat. de Baptismo : *Καὶ γὰρ ἔπρεπε χαρμόσυνα θέσθαι τῆς σωτηρίας ἡμῶν καὶ πολλὸ μᾶλλον ἢ γαμήλια, καὶ γενέθλια, καὶ ὀνομαστήρια τοῖς τῆς σαρκὸς φίλοις, κούροσύνά τε καὶ κατοικέσια καὶ ἐτήσια. Possit ex hoc loco concludi, dies natales nominum quotannis renovatos fuisse. Sed quum cæsariorum simul recensitorum quædam sicut, ut τὰ κούροσυνα et τὰ κατοικέσια, quæ plus semel celebrata fuisse vix videntur, etiam ὀνομαστήρια satius fuerit pro festo accipere celebrari tum solito, semel per totam cuiusque vitam, quum primum et a primis ipsi nomen imponeretur, quemadmodum γαμήλια festum significat occasione nuptiarum, γενέθλια occasione nati infantis, κούροσυνα occasione capilli et barbæ primæ positæ, κατοικέσια occasione immigrationis in ædes, in quibus manendum et habitandum sit, celebratum semel, neque sæpius. Officii tamen huic interpretationi appositum καὶ ἐτήσια, quo, ni fallor, urbium dies natales annualim renovati designantur.*

(44) Agrariæ erant genus aliquod lenunculorum, ita, ut videtur, appellatum, quod in agros vel rusticatum in suburbia peratica euntes imperatores veherent.

σιλικία τὰ τῶν βρυσμαλίω ἀρμόζοντα, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ καθεζόμενοι, ἄδουσιν καὶ αὐτοὶ ὁμοίως. Τοῦ δὲ δουλικίου εἰσερχομένου ὄλιγοι τινὲς τῶν ἐπὶ τῆς τραπέζης καταλύουσιν τὸ « Πολλὰ τὰ ἔτη, » καὶ ἀποκρίνονται οἱ τε καθεζόμενοι εἰς τὴν τράπεζαν φίλοι καὶ οἱ παριστάμενοι λοιποὶ τοῦ τραπέζιου, καὶ πρὸ τοῦ τὸν βασιλεῖα ἐπονομάσαι (45) « Εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, » λαμβάνουσι πάντες οἱ καθεζόμενοι παρὰ τῶν τοῦ βασιλέως χειρῶν μιλ, (46). Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπιδόσεως τῶν μιλιαρῆσιων εὐφημοῦσιν οἱ παριστάμενοι, ὁμοίως καὶ οἱ καθεζόμενοι, τὸν βασιλεῖα, καὶ εὐθὺς ὀνομάζει ὁ βασικεὺς « Εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, » καὶ πάντων κατὰ τὸ εἰωθὸς πινόντων, λαμβάνουσι πάντες οἱ καθεζόμενοι διὰ χειρὸς τοῦ τῆς τραπέζης ἀπὸ φατλίου α', δηλονότι παρὰ ἀρτοκλήους ταῦτα λαμβάνων. Καὶ ἀνίστανται ²³ τῆς τραπέζης καὶ

editioribus apocombum ducentorum millaresiorum. Sub Leone, Christi amante et æterna memoria digno domino mos erat, ut palatium vesperæ non aperiretur; sed magistratus supra recensiti intrabant hora diei nona **348** per thermastram seu caldarium in mysticam sigmatiss phialam; et siebat deinceps omnia, ut prædiximus. Vesperæ, hora diei undecima, collocatur mensa in pransorio, convivantur cum imperatore qui id facere ex ritu recepto solent, magistri, præpositi patricii, officiales et interdum quoque strategi et alii, maxime vero assident ad imperialem mensam, qui dominum necessitudine sanguinis attingunt. Astantes omnes laudibus et benedictionibus cumulant dominos et canunt carmina in laudem dominorum, qualia brumali congruunt. Similiter etiam, qui mensæ assident, canunt. Dulcium ut infertur seu missus dulciariorum, exor-

VARIÆ LECTIONES

²³ Sic em. R., ἀνίστ. τῆς τραπέζης, ἐξερχόμενοι — ἐλεφαντίνης, ἀπέρχ. cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(45) Ἐπονομάζειν εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς Θεοτόκου est *invocare protectionem et intercessionem Deiparæ*, aut saltem *conceptis profleri, se hoc vel illud in ejus nomine ipsiusque auctoritate et in honorem ejus facere*. Ita parasitus aliquis, narrante Athenæo p. 252, quoties pranderet, regi Thraciæ cuidam, quem captabat, παρεῖθαι τράπεζαν χωρὶς, *statuebat mensam sequestratam prope illam, e qua ipse epularetur*, absentique quamvis, ὀνομάζων τῶν δαίμωνι τοῦ βασιλέως, *conceptis verbis proficiens, eam se genio regis sacram esse velle aique jubere*, vel ipsi eam se propinare. Apud eundem p. 426 initio, Ulpianus Citucitus poculum accipiens, *Hoc ego, aiebat* :

Μιστὴν ἄπασαν, ἐπονομάζεις προπίομαι
 Συγγενίσι, πίστωμα φίλις;
lotum plenum hauriam, propinans cognatis postquam clara voce nomina eorum singula citavero in amicitia testimonem. Hoc est quod alius poeta apud eundem p. 432 :

Προκόσεις ὄργειν ἐπιδέξια καὶ προκαλεῖσθαι
 Ἐξονομακλήδην ᾧ προπίνειν ἐθέλεις.

Hoc est ἐξ ὀνόματος καλοῦντα, ἐπονομάζοντα. Propterea καλεῖν καὶ ὀνομάζειν jungit Appianus de B. Parthico p. 136 init. de Ateio, tribuno plebis, Crassi in Parthis expeditioni intercedenti : δεινούς τινας καὶ ἀλλοκότους θεούς ἐπὶ ταῖς ἀραις καλῶν καὶ ὀνομάζων. Non possum, quia hoc loco, quid sit δαίς ἐπονομασμένη apud Sophoclem Electr. v. 268, exponam. Est cœna, ad cujus mentionem δαίς ἐπονομάζειν τοὺς προστροπαίους καὶ ἀλεξικλάκους θεούς, oportet *deos malorum averruncatores invocare* ut nos a simili tutos servent. Ὀνομάζειν novis Græcis est *citare, invocare, appellare*, Ita Concil. Laodic. c. 35 : Οὐ δαί Χριστιανούς ἀπέναι καὶ ὀνομάζειν ἄγγέλους, καὶ συνάξεις ποιεῖν, *non decet Christianos clara voce citare angelos et in eorum nomine communionem facere*. Ita quoque Herodianus V, 5 : Προσέταξε πάντας τοὺς Ῥωμαίων ἄρχοντας καὶ εἰ τινες δημοσίας θυσίας ἐπιτελοῦσι πρὸ τῶν ἄλλων θεῶν οὓς δὴ ἑπουρανοῦς [id excidit] καλοῦσιν, ἱερουργοῦντας ὀνομάζειν τὸν νέον θεόν Ἐλαιαγέβαλον. Hic loci intelligitur invocatio Mariæ, quæ siebat apud finem convivii, cum ultimum poculum circumferretur. Nam quod veteribus Græcis erat poculum τοῦ ἀγαθοῦ δαίμονος (Batavi hodie dicunt *het groeyen en bloeyen*), id novis est poculum Mariæ, ultimum convivii;

vid. Heinecc. de statu ecclies. Græc. III p. 465. Habent quoque bucellam B. V., quam παναγίαν appellant. Multa et de hac bucella, postquam absumptam poculum Mariæ bibitur, et de more in honorem et intercessionem sanctorum bibendi habet Du Cange v. Παναγία et Πρεσβεία et *Bibere in amore Sancturum*, unde non possum quin saltem unum et alterum locum repetam, ut appareat, quibus ritibus et quem in finem biberint in honorem aut, ut tum dicebant, *in amore sanctorum*, S. Joannis, Michaelis Archangeli, Mariæ Virginis et aliorum. Ducas p. 133 narrat : Ὁ χυδαῖος καὶ ἀγοραῖος ὄχλος ἐξεληθόντες ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ μοναστηρίου ἐν καπηλίοις κρατοῦντες ἐν χειρὶ τὰς φιάλας πλήρεις ἀκράτου ἀνεθιμάτιζον τοὺς ἐνωικούς [Latinos et Græcos Latinos faventes], πίνοντες εἰς πρεσβείαν τῆς εἰκόνης τῆς Θεομήτορος καὶ παρακαλοῦντες αὐτὴν γενέσθαι οροστάτις καὶ ἀρωγὸς τῆς πόλεως. Christianus de Scala in vita S. Wenceslai : *Locum convivii petens, calice accepto, pocula coram omnibus portans, alta præfatur voce In nomine beati archangeli Michaelis bibamus hunc calicem, orantes et deprecantes, quo animas nostras introducere nunc dignetur in pacem exultatiois perpetuæ. Cui cum quique fideles respondissent Amen, hausto potu, universos exosculans hospitiūm repetivit.* Hinc intelligatur, quid sibi voluerit mos veterum Germanorum et aliorum populorum septentrionalium mediæ ævi, in honorem, amorem et salutem Dei bibendi, de quo vid. Keisleri itinerar. p. 1305. Scilicet accepto calice cum invocatione divini nominis, eoque suppliciter rogato velit sibi fantor et protector adesse resque suas secundare, bibebant. Unde patet, morem illum in salutem Dei immortalis bibendi adeo absurdum non esse, quam prima fronte videatur. Narrat Mabillonius in Itinere Germanico, cauponem aliquem in Alsatia, ad quem diverterat, abeunti sibi poculum in honorem S. Joannis propinasse, et idem solere caupones istius tractus omnes hospitibus a se abeuntibus offerre.

(46) Dubium mihi natum, unumne miliarense, an plura notet hoc compendium. Certe si reputo morem librarii, ubi pluralis significandus est litteras geminandi (quod hic non fecit : non enim μι, cum gemino superimposito, pluralis nota, sed μι scripserat), videtur prius suaderi, singula singulis data fuisse miliarensia. Verum mihi quidem nimis minutum visum fuit tantillum minusculum pro majestate tanti imperii.

combium. Laudes itaque atque benedictiones in Michaelē congregabant, quales mos est congeri in imperatores, et canebant poemata illi brumaliorum diei congrua, et abibant tandem, sed absque cereis ob tempestatem. Scholarum domesticus autem et domesticus excubitorum et domesticus bicanatorum una cum magistratibus quatuor tagmatum [id est ordinum procerum militarium] descendebant vel conveniebant inferius in thermastra vel vaporario. Drungarius vigiliæ autem servabat suam stationem in circo. Sacellarius ergo descendebat in vaporarium; at tradebat domestico scholarum [seu vertici militarium] apocombium; quo facto, dominum celebrabant omnes prædicti laudibus et benedictionibus erga imperatores consuetis, et canebant poemata diei brumalium congruo. Et sic deinceps abibant magistri, proconsules, patricii et senatorii omnes, item cubicularii quisque ad ædes suas: cohortales autem suas ad stationes abibant. Hec circa brumalia constitutio mutabatur aut potius prorsus tolle-

μαλιζειν νομισας, ταυτα σχολαζειν εκειλευσεν, ου κατα νουν λαβων τους μεγαλους εκεινους και δοιδιμους βασιλεις ολον ου τον μεγαν εκεινον και δοιδιμους Κωνσταντινον, ου Θεοδοσιον, ου Μαρκιανον, ου Λεοντα τον Λεομακελλην, ουκ Ιουστινιανον, ουτε τους ελλους φιλοχριστους, ους και ημιθεους ειποιμι αν, αλλ' οπερ εδοξεν αυτω, νομος και κανων και εθουτης και ευλαβεια νενομιστο. Επι δε Κωνσταντινου του φιλοχριστου δεσποτου την παλιμβωσιαν η των βρουμαλιων ευρατο ταξις. Διδ εν μεν τω του μεγαλου βασιλεως βρουμαλιω εδιδοδο το παλαιον αποκομβιον λιτραι κ', εν δε τω του μικρου βασιλεως λιτραι ι', εν δε τω της Αγουστου λιτ. η'. Ουτος δε Κωνσταντινος ο φιλοχριστης βασιλευς επωσεν διδοσθαι αντι παντων τουτων των βρουμαλιων εν τω του μεγαλου βασιλεως βρουμαλιω αποκομβιον χαραγμα λιτρας ν', Επι δε της τραπεζης δια της οικιας χειροδ τοις συνεστιωμενοις αυτω φιλοις ουτως, ηγουν ανα διπλατα (53) μιλαρξια: τοις μεν μαγιστροις ανα μιλ, ρξ' και ανα χασδιου βηλαριου (54) ενος τοις

VARLÆ LECTIONES.

²⁸ Αυστόνων cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

rog. *De themat.* n. 29; Ignatius in Vita S. Nicephori apud Du Cange ad Cinnam. p. 492. Ipsi quoque Latini sequiores *Ausoniam* pro Italia ponunt. Chronicon Cassinens. iv, 97: *Ingens interea pavor et ebritudo mentis corripit Ausonium, et quid dicerent vel facerent, unus ab alio inquirebat.* Ne exempla poetarum et prosaicorum vetustiorum commemorarem, quæ in libris natant. Attamen Basilii patricius, cujus *Naumachica* Fabricius Biblioth. Gr. t. VIII, p. 136 sqq. eddidit, *Ausones* pro Græcis dixit, forte putans Thraces suos, ut Romanorum nomen sibi arrogaverant, ita Ausonum quoque nomen mereri. Ausoniorum σοφης διδιδαχμενος εφοξα εργα, ait initio dedicationis, *tu, cum excellentia Græcæ sapientiae opera doctus noris.* Et ne quis dobitet, Græcos, non Latinos, designari, appellat eum, cui librum suum inscribit, v. 5:

Αυσονίων στρατιης πανυπερτατον αρχον.
Εζερचितς Græci summum imperatorem.

Dedicavit autem librum suum Basilio imperatori, si credimus versui penultimo, qualem Muratorius dissertat. XXVI, *Antiq. Italic.* p. 540. exhibuit:

Ευθεν δη, Βασιλειε, πεδον Κρητης αλαπαξις,
Και γενετην ολτασις Καρχηδονιων μεγαθυμων.

Carthaginenses appellat Saracenos Afros, eo quod e Creta Græcos incursionibus affligebant. Quis autem Basilii ille sit, Macedone an Bulgaroctonus, non liquet. Illum quidem, Macedonem, adversus Saracenos in Longobardia bella gessisse, sociatis cum Ludovico Balbo viribus, constat; vid. *Annal. Symeon.* Logothetæ p. 458. De basilio Bulgaroctono non constat, ei rem cum Saracenis Cretenisibus fuisse. Non tamen obstat temporum ratio, quemcunque tandem Basilium putes hac dedicatione compellari, quominus auctor ejus paracemomenus Constantini Porphyrogeneti fuerit, ut fuisse a Naudeo perhibetur. Nam si Basilio Macedoni juvenis *Naumachica* sua inscripserit Basilii hic patricius, potuit senior factus Constantino, Leonis filio, accubitor fuisse. Quod si autem Basilio Bulgaroctono librum suum dedicaverit, potuit apud fratrem ejus Constantinum accubitoris officio functus fuisse. Videtur tamen, si posterius statuatur, Constantino juniori potius, quam fratri ejus opus suum inscripturæ fuisse. Quapropter lectionem Fabricii εδεν

δη βασιλευς πεδιον, quam aliquando damnabam, præferre Muratorianæ nunc non dubito et Basilli titulo Constantinum Porphyr. imp., Leonis filium, appellari. Quod confirmare videtur illa in præfatione Basilli patricii ad fortissimum ducem allocutio, quem quamvis uberrimis et summis quibusque laudibus efferat, tamen non nominavit. Ego vero Nicephorum Phocam fuisse nullus dubito. Sed hac de re viderint alii. Ausones pro Græcis etiam dixit Nicetas in fine l. iv rerum Manuelis Comneni et in *Anthologia Græca* H. Steph. p. 360. Anonymus describens την βασιλικήν των παιδευτηριων εν Βυζαντιω, ait, ibi effundi πηγην αφρονων Αυσονιων νομιμων. Scilicet novi Græci ut *Romani*, sic etiam *Ausones* affectabant appellari.

(35) Ita membranæ. Mallet aut διπλωτά, aut potius διπλάτα, *duplata*, retracto accentu.

(54) Vocabulum *χασδιον* notat novis Græcis *samentum villosum*, nobis *Sammel*, vel etiam *Plüsch*, deterius examiti genus; vid. Goar. ad *Codin.* p. 60. n. 30; Du Cange *Gloss. Gr. h. v.* Occurrit sæpius in Arsenii, episcopi Elassonis, Itiner. in *Muscoviam*, quod nuper prodiit in Catalogo manuscriptorum codd. Bibl. Regiæ Taurinensis. Videtur Arabicæ aut Persicæ originis esse. Sane *Chazz* et *Cazz*, est sericum nondum laboratum, præsertim grossius, eaque vox neque Latinis mediis ævi ignota; Du Cange v. *Alchazz*, ubi e charta vetere Hispanica citat locum, in quo nominantur ignobilis multæ species pannorum, in quibus paucas agnosco, et has duas pene solas, *Barragan* et *planetas urtiones*. Prius est vox Arabica, significans pannum variorum colorum, *άλλάσσοστα*, qui pro vario situ varios luminis radios oculis ingerit, momento mutabiles. *Planeta* autem *urtiones* sunt *rosei coloris*, ab *urd* vel *ord* et *orod*. Hinc intelligas, quid sint *casula episcopales de orodonas* apud Du Cangium v. *Oredona*. Sunt nempe *rosei coloris*. Marayce videtur Arabicum *Maroych*, *plumatus*, esse, id est auro et opere Phrygio pictus. *Orale* idem est atque *επευχιον*, tapes. Sed redeo ad *chagidium*, cujus mentio quoque fit in epistola Basilli Maced. ad Hadrian. II PP. sine octavæ synodi: *Transmissimus Sanctitati vestræ vestimenta diaspraria, esophorium dicitrinum cancellatum unum, chagidium orobeam unum, casula dirodinam.* Fortè *orobeam* est habens colorem oroborum aut cicorum.

ἀνοπάτοις καὶ πατρικίοις ἀνὰ μιλ. ρμ', καὶ ἀνὰ Ἀ
ἰσωφορίου λωρωτοῦ Σαρακηνικοῦ (55), εἴτε καὶ ὄλο-
βήρου ἐνός· τοῖς πρωτοσπαθαρίοις ἀνὰ μιλ. ρκ' καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

De voce βελγρίου dubito, sitne nomen proprium, an appellativum, idemque cum villosa et a villo, non a velo derivanda. Sane χρυσῶν villosum est sericum seu exanetum, et in epistola Basilii Macedonis modo laudata Latinus interpres vilarin prasinum reddidit per vellus prasinum, unde velu Francicum et velours, quasi dicas vellus et vellerosus, venit. At cum locum hunc latine verterem, eram in ea opinione, pannum sericum significari de urbe Indica Belari aut Balori, ut alii esserunt, dictum, sive quod sericum inde afferretur, sive quod ipse pannus sibi fieret. Nemo miretur, me tot vestium aut pannorum nomina ex Oriente petere. Cum pretiosissimæ quæque telæ nullo non tempore illinc petitæ et ad nos translatae fuerint, facile potuerunt cum ipsistelis nomina earum quoque orientalia in linguas et oras nostras immigrasse. Paulo post habebimus vocem Μουλοχουμάτ Arabicæ haud dubie originis. Supra habebamus Δινεία de Tinis, Ægypti urbe, dicta. Occurrent deinceps λωρωτὰ Σαρακηνικά, unde patet, eum pannum a Saracenis petitum fuisse. Mercaturam exercuisse Constantinum Porphyrogenetum in Arabiam felicem et Indiam, patet ex eo, quod infra p. 399, occurrit formula inscriptionis litterarum, Εἰς τὸν ὑπερέχοντα κυριεύοντα τῆς Ἰνδίας, et, Εἰς τὸν κύριεύοντα τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας. Patet id quoque ex continuatione Theophanis Constant. p. 284, cujus locum illustrationis egentem huc apponam. Narrat ibi Ægypti Amiram (fuit aliquis de gente Achehiddidarum) Constantino amicitiam per legatos et litteras obtulisse. Persidis quoque Amiram, Bujidarum aliquem designat, fœdus cum illo iniisse. simultatibus sublatis, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ὄψιδας πρὸς αὐτὸν ἐπέμπει, οἵτινες πρὸς τὴν κατάζηρον γῆν ἐκείνην ἀφικόμενοι τοῦ ἀποστολοῦ Θωμᾶ τὸν τάφον προσκυνήσαντες καὶ κατασπασμένοι, καὶ τὰς βασιλικὰς κατασταλέσας λαμπάδας ὑπανήψαντες καὶ ἐμπορευσάμενοι λίθων τιμίων καὶ μαργαριτῶν ἐπανεγένον. Ultima vox, aut alia similis desideratur in editione Combefisii, qui lectionem τὴν κατάζηρον γῆν frustra sollicitat. *Aridam terram* Indiam esse sponte patet.

Cæterum jam aliquoties significavimus, munera nummaria et vestiaria proceribus aulæ Byzantinæ ab imperatoribus in majoribus diebus festis et hilaris, ut brumalibus, festo nativitatis Christi et Paschatis fuisse data, aut potius nomine munerum pensiones annuas, rogas dictas, ipsis fuisse partim in nummis, partim in telis pretiosis solutas et erogatas. Olim id calendis Januarii fiebat, quapropter Paulus Silentiarius illum mensem parte secunda v. 182, τὸν χρυσοχίτωνα appellat. Deinde translatus fuit ille mos in brumalia. Reges Occidentales quotannis festo nativitatis Christi suas liberationes inter officiales suos distribuebant, id est novas robas, (hodie *livrée* dicimus, voce inde retenta.) de quibus v. Du Cange v. *Liberatio*. Idem in v. *Mantum* e Grammatico quodam deterioris ævi hunc cum aliis versum citat:

Qui dedit in bruma mihi mantellum sine pluma.

Vult dicere qui mihi mantellum non plumatum in Brumalibus dedit, id est aut acu non pictum, aut plumis avium diversicoloribus non ornatum. Tales enim vestes tunc gerebant, ut alio loco exemplis demonstro. Manavit ille mos ad nos quoque. Nostrates enim patres et matres familias, quibus servi et ancillæ sunt, mercedem debitam illis circa festum nativitatis Christi diem solvunt, cum nummis vestimentorum quoque calceorumque nonnihil dantes: unde factum, ut circa illud tempus familiarium dominos mutent quotquot velint. Circa idem tempus

batur sub imperatore Romano; qui per speciem pietatis erga Deum et iniquum reputans, si Romani secundum ritum veterum Ausonum [seu Itolorum]

quoque monachi olim munera a suis abbatibus accipiebant. Agnellus pontifex Neapolitanus, referente Joanne diacono in Chronico p. 305., *pro lavandis curis* [forte *stolis*] *bis in anno, nativitatis et resurrectionis Domini, ad anni circulum exsequendum saponem dari sancivit. Itaque, pergit, usque hodie, domino annuente, perficitur* [illud institutum soillet] *atque mille siliquas in nativitate Domini milleque in ipsius resurrectione tribuitur.* Sinummariam summam hæ siliquæ conficiunt, ut Muratorius credidisse videtur, emergeret summa nimis grandis quam pro monachis. Ipso enim teste erat siliqua pars vigesima quarta solidi aurei. Videntur itaque tot siliquæ (ponderis species) saponis inter monachos distributæ fuisse. Quidam de piis suis legatis ita disponebant, ut census annui festo nativitatis Christi inter pauperes distribuerentur; v. Du Cange v. *Barbarinus*.

(55) Quid si τὸ λωρωτόν, fateor mihi certo non constare. Potest enim aut loris vel striis, virgis signatum, aut loris, pretioso panni genere, e quo lori fiebant, de quibus supra diximus, prætextatum esse. Propendet tamen animus magis ad priorem interpretationem, ideo maxime, quod apud Saracenos vel Arabes vestes striatæ, quas *Burdæ* appellant, maxime in usu essent, idque panni genus optime in Arabia Felice pararetur, unde a poetis Arabicis in maximis divitiis et pretiosissima suppellectile numerantur, *Burdæ Jemineæ*, seu in Arabia Felice, quam Arabes al Iemen appellant, paratæ. Mentionem earum facit Wansleb. in Itinerar. *Ægyptinco* p. 205. Per Saracenos ergo, de quibus hæ interitæ nomen habuerunt, non Saraceni Hispani sunt intelligendi, quorum lanificia valde quidem ævo medio celebrabantur, et in Franciam atque Germaniam et Britanniam copiose evehebantur: *vid. Murat. t. II Antiq. ital.* p. 408: nam cum illis negotium non erat Constantinopolitanis: sed intelligendi sunt Saraceni Arabiæ, Syriæ, Ægypti et Cretæ item Bagdadici et Persici, utpote propiores et familiariores imperio CPTano. Patet hinc, quales fuerint *cortinæ Arabicæ quæ pendunt super chororum*, memoratæ in Chronico Cassinensi III, 57. Scilicet erant *burdæ Jemineæ*. Solebant medio ævo, et adhuc hodie solemus, pannos de gentibus, apud quas confiebant, appellare. Jam Evagrius VI, 21 ἀμφίθυρον Οὐννικὸν χρυσῶν κεκοσμημένον, *velum Hunnicum* memorat; *vid. Du Cange v. Hunnicus*. Chronicon Cassinense *pallia Sarmatica*. In scriptis aliis mediæ ævi frequentia sunt *vela de Spanisco, tunicæ et insulæ de Pignolato, blatin Byzantea, Tyrea, sericum Pigaxium et Alexandrinum, vestes de Arazzo, hodie Rasch, de Duagio vel Duaco, de Damasto vel Damascenæ, de Rensa vel Remenses, Scarleta de Camo vel Cado-mensis, Toaleas* [non *oleas*, ut vulgo editur] *Masoricas*, hoc est *Majoricas* appellat Anastasius apud Du Cangium v. *Olea*, quæ in insula Majorica essent factæ, nisi malis *Masoricas* legere, de Mansoro quodam principe Arabico, aut de Mansoria quadam urbe orientali appellatas. Et talium posset magna caterva cogi. Sed redeo ad Saracenicæ vestes, in quibus erant præter τὰς λωρωτὰς etiam aliæ cum intextis arborum foliis et ramis vitiumque pampinis; quarum exemplum cum musivarii quoque suis in operibus imitarentur, factum ex eo est, ut musiva foliata aut pampinata. ut ita dicam, *Arabica* appellarentur. In *Musivis majoribus* ait Ciampinus t. I *Monum. Vet.* p. 82, *solebant veteres non hominum aliorumve animalium imagines, sed foliatis tantum picturas illisque persimiles, quas Arabicæ nominamus, repræsentare.* Invenio quoque mantilla Sa-

diuntur pauci quidam ennuohorum ad mensam ministrantium illud : « Multos annos, etc. » quibus tam assidentes ad mensam amici domini et convivæ quam reliqui astantes et ministrantes ad mensam omnes idem respondent ; et antequam imperator poculum in honorem sanctissimæ Deiparæ haurit, ad quod protectionem ejus invocat, accipiunt mensæ assidentes omnes et dominicis manibus millaresiorum numerum. Finita largitione miliariorum, benedicunt astantes mensæ pariter atque assidentes imperatori. Hic deinde dicit : « In nomine atque per intercessionem sanctissimæ Deiparæ, » et bibunt deinceps omnes pro more, et accipit quisque e manibus præfecti mensæ tædam unam. Præfectus mensæ autem eas ab artoclinio prius accipit. Cum his tædis, sua quisque, surgunt de mensa, et exeunt per portam eburneam, et abeunt unusquisque ad sua. Digressis illis, rursus alia proponitur mensa in eodem pransorio, adhuc secretior, quam prior erat. Ad eam assidet senior imperator et minor et Augusta cum liberis porphyrogenitis et familiarissimis suis proceribus atque ministris intimæ admissionis : quales sunt accubitor et protovestiarium et alii, quos imperator delegit. Hi omnes bilares se monstrant et exsultant, et celebrant imperatorem et Augustam laudibus. Altero proximo brumaliorum die collocatur in conspicuo et illustri triclinio Justiniano tabula privata pro eedecim aut propemodum capitibus excipiendis. Ad illum superiorem assident domini cum magistris, proconsulibus, patriciis, officialibus, protospathariis, 349 prout codex cerimoniarum convivalium edicit. Dein sit secundum ritum in illo ceremoniali codice contentum saximum seu ludicrum tripudiatium. Intranant nempe in saximum seu locum et spatium, in quo saltandum est, magistris, proconsules, patriois, officiales, protospatharii, et saltant, prout typus seu ritus secum fert. Qui ejusdem ordinis et dignitatis viri alii ad sacram mensam [invitati]

A ξερχόμενοι διὰ τῆς ἐλεφαντίνης (47), ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια. Καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἴσταται: ἑτέρα τράπεζα ἐν τῷ αὐτῷ ἀριστητηρίῳ, μουσικωτέρῃ (48) τῆς πρώτης, καὶ καθίεται ὁ μέγας βασιλεὺς καὶ ὁ μικρὸς καὶ ἡ Αὐγούστα μετὰ καὶ τῶν πορφυρογεννητῶν καὶ τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα οικαιοτέρων ἀρχόντων καὶ οικείων ἀνθρώπων, ἔχουν τοῦ παρακοιμωμένου, τοῦ πρωτοβεστιαρίου καὶ ἄλλων, ὧν ὁ βασιλεὺς κελεύει, πάντων εὐφραινομένων καὶ ἀγαλλομένων καὶ εὐφρομούντων τὸν βασιλέα καὶ τὴν Αὐγούσταν. Τῇ δὲ ἐπαύριον τοῦ βρουμαλίου ἴσταται τράπεζα ἐν τῷ περιβλεπτῷ τρικλίῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διὰ ἰς' καὶ τὰ ἔγγυς (49) ἀποκοπτὸν, ἐν ᾗ καθίζονται οἱ δεσπῶται μετὰ τῶν μαγίστρων ἀνθυπάτων, πατρικίων, ὀφφικιαλίων πρωτοσπαθρίων καθὼς τὸ τακτικὸν κλητωρολόγιον διαγορεύει. Καὶ γίνεται κατὰ τὸν περιεχόμενον τύπον εἰς τὸ τακτικὸν τὸ σάξιμον, καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ σάξιμῳ οἱ τε μέγιστροι, ἀνθύπατοι, πατρικιοί, ὀφφικιαλοί, πρωτοσπαθῆριοι, καὶ ἀσσοῦσι (50), καθὼς ἔχει ὁ τύπος. Καὶ δὲ τινες ἐξ αὐτῶν καθίζονται ἐν τῷ κλητωρίῳ, ἀνιστάμενοι ἀποπληροῦσι τὸ σάξιμον, καὶ πάλιν κελεύει ταῦ βασιλέως καθίζονται ἐν τῇ ἰδίᾳ τᾷ ἕκαστος. Ἰσνίον, ὅτι τῷ σάξιμῳ οἱ προεργεμένοι ἀπαντες ὁμοῦ εἰσέρχονται, ἐν δὲ τοῖς ποιήμασιν, ἔχουν τοῖς τοῦ βρουμαλίου βασιλικῶς ἔδομένοι ἀντιφώνως, εἰσέρχονται. Ἡληρούτων γὰρ τῶν μαγίστρων μετὰ τῆς αὐτῶν τάξεως, ἄρχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου. Ἐἴτα τῶν τοῦ κουβουκλείου κληρούτων μετὰ τῆς αὐτῶν τάξεως, ἄρχονται οἱ ἀνθύπατοι πατρικιοί τὰ ἴδια αὐτῶν τῷ βρουμαλίου βασιλείᾳ καὶ αὐτοὶ πληροῦσι, ὡς προεῖρηται, μετὰ τῆς αὐτῶν τάξεως. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τᾷ εἰσέρχονται οἱ τῶν ταγματῶν ἄρχοντες τῶν σχολῶν, τοῦ ἀριθμοῦ, τῶν νομίων ἐν μιᾷ τᾷ εἰς' οἱ δὲ τῶν ἐκουσίτων, οἱ ἰκνᾶτοί καὶ οἱ τοῦ βασιλικῶς κλοῖμου ἐν ἑτέρα τᾷ εἰς'. Ὅθεν δὲ πάντες ἐν τῷ σάξιμῳ λαμβάνουσι παρὰ τοῦ ἐπι' τῆς τραπέζης ἀποκόμβια, εὐφρομούντες καὶ ἐπευχόμενοι

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(47) Religiose hic, ut alias, exhibui scriptionem et interpunctionem membranarum. Mallem tamen sic constitutum habere : ... ἀνίστανται τῆς τραπέζης καὶ ξερχόμενοι διὰ τῆς ἐλεφαντίνης, ἐπέρχεται, etc.

(48) Quia tantum imperialis familia illis epulis intererat, proceribus exclusis, nisi qui quotidie circa Augustum et Augustam essent, diu noctuque. Fuit ergo illud quidem convivium quale olim sic dictum συγγενικὸν ἐν αὐλα regum Persarum, de quo Athenæus p. 48.

(49) Quod non observarem verum, qui hic loci obtinet, significatum vocis τράπεζα, contigit mihi, ut in hoc loco et similibus paulo inferioribus vehementer a vero aberrarem, et dubiis me implicarem inexplicabilibus. Τράπεζα hic loci non mensam materialem, cui assidetur convivandi causa et cui dupes imponuntur, sed convivium ipsum significat. Est ergo ἴσταται τράπεζα διὰ ἰς' καὶ τὰ ἔγγυς idem dictum atque celebratur convivium de sexdecim mensis aut propemodum, et p. 349, ἴσταται μία τράπεζα διὰ τριῶν καὶ τὰ ἔγγυς, celebratur convivium de tribus mensis, id est de quo participant tot convivæ, quot impleant tres mensas. Singulis autem mensis as-

sidebant capita duodena, et alterum convivium, διὰ ἑξ, de sex mensis. Vocem τράπεζα, convivium, δείπνον, non mensam, significare in hac formula, probat p. 428 dictio, ἡ δευτέρα θέσις τῆς τραπέζης, secunda positio mensæ, id est secundus ordo convivii. In τὰ ἔγγυς subintelligitur κατὰ ; κατὰ τὰ ἔγγυς, ἐν τῷ ἔγγυς, ὡς ἔγγυτάτω. Quod autem addit ἀποκοπτὸν, videtur dicere velle, convivium hoc non solemniter, sed velut tacite et seorsim a pompa et tumultu celebrari. Ad hanc normam igitur erit versio nostra Latina reformanda, ad hunc fere modum : *Altero post Brumale die celebratur in conspicuo triclinio Justiniani privatum convivium sexdecim, aut propemodum mensarum*, Alias quæ solemnia et pompatica instituerentur convivia erant de novemdecim mensis.

(50) Hodisque adhuc post epulas geniales saltamus, et medio ævo Itali quoque idem faciunt. Anonymus Patavinus apud Murat. t. II Ant. Ital. p. 316, narrat, juvenes nobiles statutis festis diebus rogasse viros patriæ primarios, ut sibi permitterent uxores eorum convivii excipere. Concesso, celebrata fuisse splendida convivia. *Et cum prandiderant vel canaverant, ibant chorizatam cum oisdem domicellis, aut hastiludia evercebant.*

τὸν βασιλέα καὶ τὴν τοῦ βρουμαλίου αὐτοῦ αἰσίαν ἡμέραν. Ἰστέον, ὅτι ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότητος ἐτυπώθη οὕτως· Τῇ ἐπαύριον τοῦ βρουμαλίου ἴστατο μία τράπεζα ἐν τῷ ἀριστητηρίῳ οἰκειότερα διὰ τριῶν καὶ τὰ ἑγγύς, ἐν ᾗ συναστῶν τῶν μεγάλων βασιλεῖ οἱ συνήθως αὐτῶν συνσυστώμενοι, μάλιστα οἰκεῖοι καὶ συγγενεῖς τοῦ βασιλέως, μάγιστροι, πραιπόσιτοι, ἀνθύπατοι, πατρίκιοι καὶ σίκειοι πρωτοσπαθάριοι καὶ ἄλλοι τινὲς γνωστοὶ τοῦ βασιλέως. Ἐν δὲ τῷ περιβλήπτῳ τοικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἴστατο ἑτέρα τράπεζα διὰ ἕξ καὶ τὰ ἑγγύς ἀποκοπτῶν, ἐν ᾗ ἐκαθέζετο ὁ μικρὸς βασιλεὺς καὶ οἱ λοιποὶ, μάγιστροι, ἀνθύπατοι, πατρίκιοι, ὄφφικιάλιοι καὶ πρωτοσπαθάριοι, καθὼς καὶ τὸ τακτικὸν κλητωρολόγιον διαγορεύει. Ἰστέον, ὅτι ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ φιλοχρίστου δεσπότητος τοῦ υἱοῦ Θεοφίλου, χειμῶνος γ' γρονότος μεγάλου, βιαιῶν τε ἀνέμων ἐμπνευσάντων καὶ κολλῆς χιόνης κατενεχθίσσης, ἄσματος ἡ τοῦ τρικύχλου (51) μυστικῆ φιάλη γέγονεν, καὶ οὗ κατηλθόν οἱ τε μάγιστροι, ἀνθύπατοι, πατρίκιοι τῆς συγκλήτου τε καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου πάντες τὰ εἰθῶτα τῶν βρουμαλίων πανηγυρίζουσι, ἀλλὰ πάντων ἐν τῷ τοῦ λαυσακοῦ τρικλίνῳ εἰσελθόντων, ἐξῆλθεν ὁ πραιπόσιτος, καὶ προσεκαλέσατο τοὺς προῤῥήθεντας πάντας, καὶ ἴσθησι πρὸ τῆς πύλης τοῦ λαυσακοῦ τρικλίνου τῆς εἰσπορεύσεως ἐν τῷ τοῦ χρυσοτρικλίνου πόρτηκι, ἤγδον ἐν τῷ ὠρολογίῳ, καὶ ἐξῆλθεν ὁ πρωτοβεστιάριος, καὶ ἐπιδίδωκε τῶν πρώτων μάγιστρων τὸ κατὰ τύπον ἀποκόμβιον, καὶ εὐφημήσαντες τὰς ἐξ ἔθους τοῖς βασιλεῦσιν εὐφημίας (ἦσαν δὲ καὶ τὰ τῆς ἡμέρας τοῦ βρουμαλίου ἀρμόζοντα ποιήματα), καὶ ἐξῆλθον μὴ ἄψαντες κηρῶς. Ὁ δὲ δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ ὁ δομέστικος τῶν ἐξουβίων καὶ ὁ δομέστικος τῶν ἱκανῶν ἅμα τῶν ταγματικῶν κατηλθόν ἐν τῇ θερμάστρῳ. Ὁ γὰρ δρουγγάριος τῆς βίγλας ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἦν φυλάττων τὴν ἑαυτοῦ τάξιν. ὁ δὲ σακελλάριος κατηλθεν ἐν τῇ αὐτῇ θερμάστρῳ, καὶ ἐπιδίδωκε τῶν δομestikῶν τῶν σχολῶν τὸ ἀποκόμβιον, καὶ εὐφημήσαν ὁ τε δομέστικος καὶ πάντες οἱ τῶν ταγμάτων τὰς ἐξ ἔθους τοῖς βασιλεῦσιν εὐφημίας, ἄδοντες καὶ τὰ τῆς ἡμέρας τοῦ βρουμαλίου ἀρμόζοντα ποιήματα. Ἐἴθ' οὕτω ἀπίσαν οἱ τε μάγιστροι, ἀνθύπατοι, πατρίκιοι καὶ συγκλητικοὶ ἅπαντες, καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου, ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ οἰκίᾳ, οἱ δὲ τῶν ταγμάτων ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ τάξει. Ἰστέον, ὅτι ἡ τῶν βρουμαλίων αὕτη τάξις ἠλλοιώθη καὶ εἰς τὸ μηκέτι εἶναι παρήχθη ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀωμακοῦ δεσπότητος. Οὗτος γὰρ προσχίματι ²⁴ εὐλαθείας, καὶ οὐχὶ δίκαιδ' εἶναι κατὰ τὰ πλάκ' ἐθῆματα Ἀυσόνων (52) Ῥωμαίους βρου-

A assident, dum cæteri [non invitati] sic saltant, illi surgunt de mensa et satisfaciunt saximo, partem suam saltantes et dein redeunt ad mensam, et, permittente imperatore, rursus ad eam assident quisque in loco et ordine suo. Hi, quos diximus, magistratus intrant quidem simul omnes in saximum et ordiuntur simul omnes tripudium; at ubi ad concinenda poemata, hoc est basilicia brumalii, perventum est, non æque canunt omnes simul, sed, secessu facto, per classes et antiphonias alternantes. E. c., quando magistri et qui ad eorum classem pertinent canendo suum pensum absolverunt, tunc incipiunt cubicularii et qui ad eorum classem pertinent. His rursus desinentibus, incipiunt proconsules patricii et ad illam classem spectantes basilicia brumalii sibi propria canere. Post primam hanc classem procerum intrat in saximum secunda classis magistratum tagmatum seu ordinum militarium, ut scholarum, arithmi et numerorum, simul et in uno corpore: in altero autem corpore intrant magistratus excubitorum hicanatorum et imperialis ploimi seu militiæ navalis. Hi omnes accipiunt in saximo apocombia per mensæ præfectam, laudibusque et votis dominum faustumque atque solemnem brumalii ab ipso celebrati diem prousequuntur. Sub Leone Christum. amante domino typus obtinebat hic: Altero brumaliorum die collocabatur in pransorio una mensa privata pro tribus fere missibus. Eo die ibi convivebantur maximo imperatori convivæ ordinarii. potissimum familiares intimiores et affinitate juncti magistri, præpositi, proconsules patricii et privati protospatharii, alique quidam noti et amici imperatori. In illustri autem Justiniani triclinio collocabatur alia privata mensa pro sex aut propemodum missibus; assidebat ibi imperator junior [Alexander] et reliqui magistri, proconsules, patricii, officiales et protospatharii, prout rituale convivorum edicit, Sub Michaelae, Christi amante domino, filio Theophili, contingebat aliquando tempore brumaliorum sæva tempestas. Spirabant vehementes venti et cadebat multa nix, ita ut inaccessa esset triconohii secreta phialia, eoque descendere ad ibi celebrandos ritus ejus festivitatis neque magistri, proconsules, patricii ordinis senatorii, neque illi de ordine cubiculariorum **350** possent. Conveniebant igitur omnes in lausiaci triclinio. Ad quos egrediebatur præpositus, advocatosque collocabat ante portam lausiaci triclinii, quæ in porticum chrysotrichinii aut in horologium fert. Eo facto, exibat ad ipsos protovestiarus et dabat primo magistro consuetum apo-

VARLE LECTIONES.

²⁴ πρὸς σχήματι cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(51) Triconohum et Sigma et Phala idem sunt. Sigma erat ædificium a tergo rotundum, ut Sigma novorum Græcorum, aut C. Latinorum, instar medietatis lunæ. Sed ab antica distinctum erat hoc ædificium in tres conchas seu porticus in summo apsidatas, e quibus prospectus patebat ad oppositam Phalam seu lacum marmoreum, circa quem factio-

nes et qui alii saltarent, orbis suarum pyrrhichiarum evolvebant; vid. Leon. Gramm. p. 455.

(52) Plerumque novi Græci ante sæculum xi Italos hoc nomine designant, ab antiquis Ansonibus. Latii incolis, Romanorum nomen sibi proprium servant. Agathias p. 43, 18; Constantin. Porphy-

combiunt. Laudes itaque atque benedictiones in A Michaelem congeriebant, quales mos est congeri in imperatores, et canebant poemata illi brumaliorum diei congrua, et abibant tandem, sed absque cereis ob tempestatem. Scholarum domesticus autem et domesticus excubitorum et domesticus hicanatorum una cum magistratibus quatuor tagmatum [id est ordinum procerum militarium] descendebant vel conveniebant inferius in thermastra vel vaporario. Drungarius vigiliæ autem servabat suam stationem in circo. Sacellarius ergo descendebat in vaporarium; at tradebat domesticus scholarum [seu vertici militarium] apocombium; quo facto, dominum celebrabant omnes prædicti laudibus et benedictionibus erga imperatores consuetis, et canebant poemata diei brumalium congruo. Et sic deinceps abibant magistri, proconsules, patricii et senatorii omnes, item cubicularii quisque ad ædes suas: cohortales autem suas ad stationes abibant. Hec circa brumalia constitutio mutabatur aut potius prorsus tolle-

μαλίζειν νομίσας, ταῦτα σχολάζειν ἐκέλευσαν, οὐ κατὰ νοῦν λαβὼν τοὺς μεγάλους ἐκείνους καὶ ἀοιδί-
μους βασιλεῖς οἶον οὐ τὸν μέγαν ἐκείνον καὶ ἀοιδί-
μιον Κωνσταντῖνον, οὐ Θεοδοσίον, οὐ Μαρκιανόν, οὐ
Λέοντα τὸν Λεομακέλλην, οὐκ Ἰουστινιανόν, οὔτε τοὺς
ἄλλους φιλοχρίστους, οὓς καὶ ἡμιθέους εἴποιμι ἐν,
ἀλλ' ὅπερ ἔδοξεν αὐτῷ, νόμος καὶ κανὼν καὶ εὐθύ-
της καὶ εὐλάβεια νενόμιστο. Ἐπὶ δὲ Κωνσταντῖνου
τοῦ φιλοχρίστου δεσπότητος τὴν παλιμβιωσιν ἢ τῶν
βρουμαλίων εὐρατο τάξις. Διὸ ἐν μὲν τῷ τοῦ μεγάλου
βασιλέως βρουμαλίῳ ἐδίδοτο τὸ παλαιὸν ἀποκόμβιον
λίτραι κ', ἐν δὲ τῷ τοῦ μικροῦ βασιλέως λίτραι ι',
ἐν δὲ τῷ τῆς Αὐγούστου λιτ. η'. Οὗτος δὲ Κωνσταν-
τῖνος ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς ἐπέκωσεν διδοσθαι ἀντι-
πάντων τούτων τῶν βρουμαλίων ἐν τῷ τοῦ μεγάλου
βασιλέως βρουμαλίῳ ἀποκόμβιον χάραγμα λίτραι ν',
Ἐπὶ δὲ τῆς τραπέζης διὰ τῆς οἰκείας χειρὸς τοῖς
συνεστιωμένοις αὐτῷ φίλοις οὕτως, ἤγουν ἀνὰ δι-
πλατὰ (53) μιλαρῆσια· τοῖς μὲν μαγίστροις ἀνὰ
μιλ, ρξ' καὶ ἀνὰ χασδίου βηλαρίου (54) ἐνός· τοῖς

VARLÆ LECTIONES.

²² Αὐστῶνων cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

rog. *De themat.* n. 29; Ignatius in Vita S. Nicephori apud Du Cange ad Cinnam. p. 492. Ipsi quoque Latini sequiores *Ausoniam* pro Italia ponunt. Chronicon Cassinens. iv. 97: *Ingens interea pavor et ebitudo mentis corripit Ausonium, et quid dicerent vel facerent, unus ab alio inquirebat.* Ne exempla postarum et prosaicorum vetustiorum commemorem, quæ in libris natant. Attamen Basilii patricius, cujus *Naumachica* Fabricius Biblioth. Gr. t. VIII, p. 138 æq. eddidit, *Ausones* pro Græcis dixit, forte putans Thraces suos, ut Romanorum nomen sibi arrogaverant, ita Ausonorum quoque nomen mereri. Αὐσονίων σοφίης διδιδυγμένως ἔργα, ait initio dedicationis, *tu, cum excellentia Græcæ sapientiæ opera doctus noris.* Et ne quis dubitet, Græcos, non Latinos, designari, appellat eum, cui librum suum inscribit, v. 5:

Αὐσονίων στρατιῆς πανυπέρτατον ἀρχόν.
Exercitius Græci summum imperatorem.

Dedicavit autem librum suum Basilio imperatori, si credimus versui penultimo, qualem Muratorius dissertat. XXVI, *Antiq. Italic.* p. 540. exhibuit:

Ἐνθεν δὲ, Βασιλεῖε, πέδον Κρήτης ἀλαπάξεις,
καὶ γενεὴν ὀλέσεις Καρχηδονίων μεγαθύμων.

Carthaginenses appellat Saracenos Aftros, eo quod e Creta Græcos incursionibus affligebant. Quis autem Basilius ille sit, Macedone an Bulgaroctonus, non liquet. Illum quidem, Macedonem, adversus Saracenos in Longobardia bella gessisse, sociatis cum Ludovico Balbo viribus, constat; vid. *Annal. Symeon. Logothetæ* p. 458. De basilio Bulgaroctono non constat, ei rem cum Saracenis Cretensisibus fuisse. Non tamen obstat temporum ratio, quemcumque tandem Basilius putes hac dedicatione compellari, quominus auctor ejus paracæmomenus Constantini Porphyrogeneti fuerit, ut fuisse a Naudæo perhibetur. Nam si Basilio Macedoni juvenis *Naumachica* sua inscripserit Basilius hic patricius, potuit senior factus Constantino, Leonis filio, accubitor fuisse. Quod si autem Basilio Bulgarectono librum suum dedicaverit, potuit apud fratrem ejus Constantinum acubitoris officio functus fuisse. Videtur tamen, si posterius statuatur, Constantino juniori potius, quam fratri ejus opus suum inscriptum fuisse. Quæ propter lectionem Fabrioli ἔθεν

δὴ βασιλεὺς πέδιον, quam aliquando damnabam, præferre Muratorius nunc non dubito et Basilius titulo Constantinum Porphy. imp., Leonis filium, appellari. Quod confirmare videtur illa in præfatione Basilius patricii ad fortissimum ducem allocutio, quem quamvis uberrimis et summis quibusque laudibus efferat, tamen non nominavit. Ego vero Nicephorum Phocam fuisse nullus dubito. Sed hac de re viderint alii. Ausones pro Græcis etiam dixit Nicetas in fine l. iv rerum Manuelis Comneni et in Anthologia Græca H. Steph. p. 360. Anonymus describens τὴν βασιλικὴν τῶν παιδευτηρίων ἐν Βυζαντίῳ, ait, ibi effundi πηγὴν ἀφθονῶν Αὐσονίων νομίμων. Scilicet novi Græci ut *Romani*, sic etiam *Ausones* affectabant appellari.

(35) Ita membrans. Mallem aut διπλωτά, aut potius διπλάτα, *duplata*, retracto accentu.

(54) Vocabulum χασδίου notat novis Græcis *samentum villosum*, nobis *Sammel*, vel etiam *Plüsch*, deterius examiti genus; vid. Goar. ad Codin. p. 60, n. 30; Du Cange Gloss. Gr. h. v. Occurrit sæpius in Arsenii, episcopi Elassonis, Itiner. in Moscoviam, quod nuper prodiit in Catalogo manuscriptorum codd. Bibl. Regiæ Taurinensis. Videtur Arabicæ aut Persicæ originis esse. Sane *Chazz* et *Cazz*, est sericum nondum laboratum, præsertim grossius, eaque vox neque Latinis mediæ ævi ignota; Du Cange v. *Alchazz*, ubi e charta vetere Hispanica citat locum, in quo nominantur ignorabiles multæ species pannorum, in quibus paucas agnosco, et has duas pene solas, *Barragan* et *planetas urtiones*. Prius est vox Arabica, significans pannum variorum colorum, ἀλλάσσοινα, qui pro vario situ varios luminis radios oculis ingerit, momento mutabiles. *Planetæ* autem *urtiones* sunt *rosei coloris*, ab *urd* vel *ord* et *orod*, *rosa*. Hinc intelligas, quid sint *casulæ episcopales de orodonas* apud Du Cangeium v. *Orodona*. Sunt nempe *rosei coloris*. Marayce videtur Arabicum *Marayech*, *plumatus*, esse, id est auro et opere Phrygio pictus. *Orale* idem est atque ἐπεύχιον, *tapes*. Sed redeo ad *chagdium*, cujus mentio quoque sit in epistola Basilius Maced. ad Hadrian. II PP. sine octavæ synodi: *Transmisimus sanctitati vestræ vestimenta diaspratria, esophorium dicitrinum cancellatum unum, chagdium orobeam unum, cassidion dironisum.* Forte *orobeam* est habens colorem oroborum aut cicorum.

ἀνθυπάτοις καὶ πατρικίοις ἀνὰ μιλ. ρμ', καὶ ἀνὰ Ἀ
ἑσωφροῦ λωρωτοῦ Σαρακηνικοῦ (55), εἶτε καὶ ὀλο-
θήρου ἐνός· τοῖς πρωτοσπαθαρίοις ἀνὰ μιλ. ρκ' καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

De voce βῆλαριον dubito, sitne nomen proprium, an appellativum, idemque cum villosus et a villo, non a velo derivanda. Sane χασόδιον villosus est sericum seu exanetum, et in epistola Basilii Macedonis modo laudata Latinus interpres vilarin prasinum reddidit per vellus prasinum, unde velu Francicum et velours, quasi dicas vellus et vellerosus, venit. At cum locum hunc latine verterem, eram in ea opinione, pannum sericum significari de urbe Indica Belari aut Balori, ut alii efferunt, dictum, sive quod sericum inde afferretur, sive quod ipse pannus ibi fieret. Nemo miretur, me tot vestium aut pannorum nomina ex Oriente petere. Cum pretiosissimæ quæque telæ nullo non tempore illinc petiit et ad nos translata fuerint, facile potuerunt cum ipsis telis nomina earum quoque orientalia in linguas et oras nostras immigrasse. Paulo post habebimus vocem Μουλωματ Arabicæ haud dubie originis. Supra habebamus Δινσία de Tinis, Ægypti urbe, dicta. Occurrent deinceps λωρωτὰ Σαρακηνικά, unde patet, eum pannum a Sarecenis petiit fuisse. Mercaturam exercuisse Constantinum Porphyrogenetum in Arabiam felicem et Indiam, patet ex eo, quod infra p. 399, occurrit formula inscriptionis litterarum, Εἰς τὸν ὑπερέχοντα κυριεύοντα τῆς Ἰνδίας, et, Εἰς τὸν κύριεύοντα τῆς εὐδαίμωνος Ἀραβίας. Patet id quoque ex continuatione Theophanis Constant. p. 284, cujus locum illustrationis egentem huc apponam. Narrat ibi Ægypti Amiram (fuit aliquis de gente Achechiddidarum) Constantino amicitiam per legatos et litteras obtulisse. Persidis quoque Amiram, Bujidarum aliquem designat, fœdus cum illo iniisse. simultatibus sublatis, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ὄψιδας πρὸς αὐτὸν ἐπέμπει, οἷτινες πρὸς τὴν κατάξηρον γῆν ἐκείνην ἀφικόμενοι τοῦ ἀποστόλου Θωμᾶ τὸν τάφον προσκυνήσαντες καὶ κατασπασάμενοι, καὶ τὰς βασιλικὰς κατασταλείσας λαμπάδας ὑπανάψαντες καὶ ἐμπορευσάμενοι λίθων τιμίων καὶ μαργαριτῶν ἐπανάξην. Ultima vox, aut alia similis desideratur in editione Combessii, qui lectionem τὴν κατάξηρον γῆν frustra sollicitat. *Aridam terram* Indiam esse sponit patet.

Cæterum jam aliquoties significavimus, munera nummaria et vestitaria proceribus aulæ Byzantinæ ab imperatoribus in majoribus diebus festis et hilaris, ut brumalibus, festo nativitatis Christi et Paschatis fuisse data, aut potius nomine munerum pensiones annuas, rogas dictas, ipsis fuisse partim in nummis, partim in telis pretiosis solutas et erogatas. Olim id calendis Januariis fiebat, quapropter Paulus Silentiarius illum mensem parte secunda v. 182, τὸν χρυσογιτωνα appellat. Deinde translatus fuit ille mos in brumalia. Reges Occidentales quotannis festo nativitatis Christi suas liberationes inter officiales suos distribuiebant, id est novas robas, (hodie *livrée* dicimus, voce inde retenta,) de quibus v. Du Cange v. *Liberatio*. Idem in v. *Mantum* e Grammatico quodam deterioris ævi hunc cum aliis versum citat:

Qui dedit in bruma mihi mantellum sine pluma.

Vult dicere qui mihi mantellum non plumatum in Brumalibus dedit, id est aut acu non pictum, aut plumis avium diversicoloribus non ornatum. Tales enim vestes tunc gerebant, ut alio loco exemplis demonstro. Manavit ille mos ad nos quoque. Nostrates enim patres et matres familias, quibus servi et ancillæ sunt, mercedem debitam illis circa festum nativitatis Christi diem solvunt, cum nummis vestimentorum quoque calceorumque nonnihil dantes: unde factum, ut circa illud tempus familiarium dominos mutent quotquot velint. Circa idem tempus

batur sub imperatore Romano; qui per speciem pietatis erga Deum et iniquum reputans, si Romani secundum ritum veterum Ausonum [seu Italarum]

quoque monachi olim munera a suis abbatibus accipiebant. Agnellus pontifex Neapolitanus, referente Joanne diacono in Chronico p. 305., *pro lavandis curis* [forte *stolis*] *bis in anno, nativitatis et resurrectionis Domini, ad anni circulum exsequendum saponem dari sancivit. Itaque, pergit, usque hodie, domino annuente, perficitur* [illud institutum scilicet] *atque mille siliquas in nativitate Domini milleque in ipsius resurrectione tribuitur.* Si nummariam summam hæ siliquæ conficiunt, ut Muratorius credidisse videtur, emergeret summa nimis grandis quam pro monachis. Ipso enim teste erat siliqua pars vigesima quarta solidi aurei. Videntur itaque tot siliquæ (ponderis species) saponis inter monachos distributæ fuisse. Quidam de piis suis legatis ita disponebant, ut census annui festo nativitatis Christi inter pauperes distribuerebantur; v. Du Cange v. *Barbarinus*.

(55) Quid si τὸ λωρωτόν, fateri mihi certo non constare. Potest enim aut loris vel striis, virgis signatum, aut loris, pretioso panni genere, e quo lori fiebant, de quibus supra diximus, prætextatum esse. Propendet tamen animus magis ad priorem interpretationem, ideo maxime, quod apud Saracenos vel Arabes vestes striatæ, quas *Burdas* appellant, maxime in usu essent, idque panni genus optime in Arabia Felice pararetur, unde a poetis Arabicis in maximis divitiis et pretiosissima suppellectile numerantur, *Burdæ Jemeincæ*, seu in Arabia Felice, quam Arabes al Iemen appellant, paratæ. Mentionem earum facit Wansleb. in Itinerar. Ægyptiaco p. 205. Per Saracenos ergo, de quibus hæ interule nomen habuerunt, non Saraceni Hispani sunt intelligendi, quorum lanificia valde quidem ævo medio celebrabantur, et in Franciam atque Germaniam et Britanniam copiose evehebantur: *vid. Murat. t. II Antiq. ital. p. 408*: nam cum illis negotium non erat Constantinopolitanis: sed intelligendi sunt Saraceni Arabiæ, Syriæ, Ægypti et Cretæ item Bagdadici et Persici, utpote propiores et familiares imperio CPTano. Patet hinc, quales fuerint *cortinæ Arabicæ quæ pendunt super chorum*, memoratæ in Chronico Cassinensi III, 57. Scilicet erant *burdæ Jemicæ*. Solebant medio ævo, et adhuc hodie solemus, pannos de gentibus, apud quas confiebant, appellare. Jam Evagrius VI, 21 ἀμφίθυρον Οὐννικὸν χρυσοῦ κεκοσμημένον, *velum Hunnicum* memorat; *vid. Du Cange v. Hunnicus*. Chronicon Cassinense *pallia Sarmatica*. In scriptis aliis mediæ ævi frequentia sunt *vela de Spanisco, tunicæ et infulæ de Pignolato, blatin Byzantea, Tyrea, sericum Pigazium et Alexandrinum, vestes de Arazzo, hodie Rasch, de Duagio vel Duaco, de Damasto vel Damascenæ, de Rensa vel Remenses, Scarleta de Cano vel Cado-mensis, Toaleas* [non *oleas*, ut vulgo editur] *Masoricas*, hoc est *Majoricas* appellat Anastasius apud Du Cangium v. *Olea*, quæ in insula Majorica essent factæ, nisi malis *Mansoricas* legere, de Mansoro quodam principe Arabico, aut de Mansoria quadam urbe orientali appellatas. Et talium posset magna caterva cogi. Sed redeo ad Saracenicæ vestes, in quibus erant præter τὰς λωρωτὰς etiam aliæ cum intextis arborum foliis et ramis vitiumque pampinis; quarum exemplum cum musivarii quoque suis in operibus imitarentur, factum ex eo est, ut musiva foliata aut pampinata. ut ita dicam, *Arabica* appellarentur. In *Musivis majoribus* nit Ciampinus t. I *Monum. Vet.* p. 82, *solebant veteres non hominum aliorumve animalium imagines, sed foliatas tantum picturas illisque persimiles, quas Arabicas nominamus, repræsentare.* Invenio quoque *mantilla Sa-*

brumalient, hilaritate hac interdixit omnibus; non recogitans magnos illos et celebres imperatores; non magnum illum et celeberrimum Constantinum, ut exemplum allegem, non Theodosium, non Marcianum, non Leonem, cognomine Leomacellium aut Macellarium dictum, non Justinianum, non reliquos Christi amantes principes, quos parum abest quod ipsi videbatur, pro lege et regula et recto atque pietate habens. At sub Constantino philochristo despota recuperavit solemnitas brumaliorum suam denuo vitam, ea tantum, quam dicam, cum differentia. Debatur antiquis temporibus in brumalio magni domini apocombium viginti; in brumalio minoridomini dabatur apocombium decem; et tandem in brumalio Augustæ apocombium octo litrarum. Hic autem, quem dixi, Constantinus Christi amans imperator constituit, ut loco particularium istarum largitionum nomine omnium simul et semel in aureis signatis nummis daretur in brumalio majoris imperatoris apocombium 351 quinquaginta litrarum. Super mensa vero aut inter convivandum largiebatur imperator propriis suis manibus convivis miliaria, intellige ubique dupla, in hunc modum; magistris miliaria centum et sexaginta et singulis singula chasdia [seu pannos e serico villosos] belarienses. Proconsulum et patriciorum singulis largiebatur centena quadragena miliaria et singula esophoria vel interulas loro seu loris et striis insignita, Saracenicæ; aut et holovera vel integre purpurea. Protospathariis donabat centena vicena miliaria et singula molchamia aut abdia. Ea vero, quæ magister expensarum dabat, erant hæc: Maglabitis dabantur in universum tercentum miliaria; magnæ hetæriæ quingenta; mediæ hetæriæ ducenta, et tantumdem quoque Farganis.

CAPUT XIX.

Peragenda quando triumphus ab hostibus devictis in foro cum processionali supplicatione agitur.

Procedunt mane in mutatoriis omnes ordinis senatorii viri, quibuscum imperator in scaramangio

ἀνὰ μολχαμίου (56) βηλαρίου α', εἶτε καὶ ἀδδίου τοῖς σπαθαροκανδιδάτοις ἀνὰ μιλ. π' καὶ ἀνὰ μολχαμίου εἶτε καὶ ἀδδίου ἐνός. Τὰ διδόμενα παρὰ τοῦ κρατοῦντος τὴν ἔξοδον, τοῖς μαγλαδίταις μιλ. τ', τῇ μεγάλῃ ἑταιρείᾳ μιλ. φ', τῇ μέσῃ ἑταιρείᾳ μιλ. σ', τοῖς Φαργάνοις μιλιάρησι α'.

quin divos aut semones appellem; sed id solum, quod ipsi videbatur, pro lege et regula et recto atque pietate habens. At sub Constantino philochristo despota recuperavit solemnitas brumaliorum suam denuo vitam, ea tantum, quam dicam, cum differentia. Debatur antiquis temporibus in brumalio magni domini apocombium viginti; in brumalio minoridomini dabatur apocombium decem; et tandem in brumalio Augustæ apocombium octo litrarum. Hic autem, quem dixi, Constantinus Christi amans imperator constituit, ut loco particularium istarum largitionum nomine omnium simul et semel in aureis signatis nummis daretur in brumalio majoris imperatoris apocombium 351 quinquaginta litrarum. Super mensa vero aut inter convivandum largiebatur imperator propriis suis manibus convivis miliaria, intellige ubique dupla, in hunc modum; magistris miliaria centum et sexaginta et singulis singula chasdia [seu pannos e serico villosos] belarienses. Proconsulum et patriciorum singulis largiebatur centena quadragena miliaria et singula esophoria vel interulas loro seu loris et striis insignita, Saracenicæ; aut et holovera vel integre purpurea. Protospathariis donabat centena vicena miliaria et singula molchamia aut abdia. Ea vero, quæ magister expensarum dabat, erant hæc: Maglabitis dabantur in universum tercentum miliaria; magnæ hetæriæ quingenta; mediæ hetæriæ ducenta, et tantumdem quoque Farganis.

ΚΕΦΑΛΑ. ΙΘ'.

Ἔσονται δεῖ γίνεσθαι θριαμβοῦ ἐπινικίων (57) τελευμένου ἐν τῷ φόρῳ μετὰ λιτῆς

Ἔσθην προέρχονται μετὰ ἀλλαξιμίων ἅπαντες οἱ τῆς συγκλήτου, οἷς συνεξέρχεται ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

racenica apud DC. v. Mantum et Aumosnières ou bourses Sarazinoises apud eundem v. Eleemosyna. De voce Almonaria, quæ bursam, fundam, fungum, marsupium notat, dubito adhuc, sitne, ut vulgo putant, corruptum ex eleemosynaria, an potius repentendum ab Arabico almunah, victus, commeatus, provisio, ut sit veluti provisionarium.

(56) Est panni genus Saracenicum. Nomen certe Saracenicum seu Arabicum est. Molcham est trama seu subtegmine textum, alio nempe et pretiosiore, quam stamen vel tela est. Occurrit vox Mulchumat (vel potius Mulchamat) in Epistola Basilii Macedonis ad Adrianum II Pontific. apud Du Cangium v. Usis, quem memorabilem et multie obscurum procul dubio futurum locum juvat hic illustrare. Transmisimus Sanctitati vestræ, ait Basilii, vellus prasinum, vilarnipinnium pro casula facienda unum usin rubrum aerem habentem unum, usin album unum, mulchumat unum, planetilia castanea duo. In hoc loco primum delenda sunt vilarnipinnium. Præcedens enim, vellus prasinum id partim explicat, partim emendat. Explicat quidem vellus vocem villarin. Sic enim, non vilarni, dederat librarius. Est autem vilarni, βηλαρίν, pannus villosus sericus, exametum. Prasinum autem est proba scriptio corrupti pinnium. Porro usin est idem quod plumatum, opere Phrygionico pictum. Vocabulum est Arabicum, quod promiscue Uschi et Weschi effertur, et in genere quidem ornatum, paraturam omnem, in specie autem vestis picturam filis aureis sericisve vel insutis vel intextis, id est opere plumario factam significat; v. Du Cange v. Alguexis et Albezis. Ita nempe exarant Hispani more suo hanc vocem, pronuntiando autem non differunt a nostro Weschi. Affert ibi Du Cange ex Yebex in Chronic. Ord. S. Benedicti locum hunc: Mantos amos aurifusos [i. aurifrisos] alia alquexi auro texto et alia alquexi auro texta. Idem v. Oostion inter alia ex Achmedis Onirocritico affert hunc locum: Έάν τῶν ἐπιπροσεύσεων, [vestem

plumatum vel aurifrisiam] εὐρῆσει πλοῦτον πολὺν σύλληκτον διὰ τὸ τοῦ χιτῶνος πολυσύνακτον ἐκ βελόνης ἔργον. Aër denique in loco Basilii est segmentum, σκιάδιον, collare, vesti circa collum assutum, ein Krugen.

(57) Vox θριαμβος hic significat προαγωγὴν μετὰ πομπῆς καὶ φαντασίας, in hominum frequente comitatu productionem et ostentationem. Hinc θριαμβος τῶν ἐπινικίων est productio et ostentatio argumentorum victoriæ ab hostibus partæ, qualia sunt hostes ipsi et eorum vestes, arma, jumenta, tentoria cæteraque spolia. Theophanes p. 385: Ἐθριαμβοῦσε τὰ ἐπινικία ἐπὶ ἱπποδρομίας, insignia victoriæ in ludo Circensi, coram populo in Circo congregato, produxit et monstravit. Noster p. 193 habet τὰ ἀκτὰ ἐπινικίων θριαμβοῦμένων, acta seu laudes tum dictas, cum pompaticæ traducerentur partæ signa victoriæ, et in illis ipsis Actis hanc formulam: δόξα τῷ Θεῷ τῷ θριαμβοῦσαντι τοὺς τῆς Ἁγαρ. Georg. Monach. in Script. post Theophan. p. 535, θριαμβοῦσεν τὴ μετὰ ἐπινικίων, cum triumphali apparatu circumferre aliquid dixit. Nam et aliæ pompaticæ processiones, etiamsi ob victoriam non institutæ neque argumenta ejus ostentantes, θριαμβοὶ et triumphi apud sequiores Latinos dicebantur, et triumphi seu processiones pompaticæ victoriales addita voce ἐπινικίος a triumphis alius generis sollicite distinguebantur, ut apud Zonar. l. II, p. 197 est ἐπινικίος θριαμβος. Vocem θριαμβος pro προελεύσει vel processione usurpavit Joan. Cinnamus V, 6, p. 120: Ὁ βασιλεὺς τῶ τῶν εὐτυχημάτων ὄγκῳ φιλοτιμούμενος θριαμβοῦ ἐξ αὐτῆ ἀκροπόλεως ἐπὶ τὸν περιλάλητον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας νίων ἐποιήσατο μὲν ἐμπρακτικῶς, ἐφ' ᾧ σὺν ἐκέλευν [Kilij] Arslano, principe Selgjukida] πομπῆσαι, οὐ μὴν εἰς τέλος ἔγχετο τὸ βουληθέν. Patriarcha enim obstabat, negans licere δι' ἐπίπλιον θεῶν διελθεῖν ἄνδρας ἀπεθεῖς. Hodie conversis vicibus eadem de causa suis a moscheis arcent Turcæ Christianos, qua hi olim illos

παλατιού μετὰ σκαραμαγγίου καὶ τοῦ χρυσοπερικλειέστου σαγίου μετὰ τῆς συνήθους αὐτῶν προελεύσεως, διεγυμνόμενος ὑπὸ τοῦ κουδουκλείου, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῇ τῆς Δάφνης κοιτῶνι, κἀκεῖτε ἀπαλλάττει τὸ σκαραμάγγιον, καὶ ἀλλάσσει διδρητήριον, καὶ περιβαλλεται τὴν χλαμύδα, καὶ δέχονται οἱ τε μάλιστα καὶ πατρικοί ἐν τῷ ὄνοποδίῳ κἀκεῖτε προσκυνοῦσιν, καὶ διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου λέγει ὁ τῆς καταστάσεως τὸ, « Κελεύσατε. » Καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε κατέρχονται εἰς τὸ μέγα κοιμιστώριον, καὶ δέχονται πάλιν οἱ προφύρθητες ἅπαντες μετὰ καὶ τῶν σεκρητικῶν, ἤτοι χαρτουλέρων καὶ νοταρίων καὶ ἀστηκρῶν, καὶ πάλιν προσκυνοῦσι τοῦ δεσπότης, καὶ διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου λέγει ὁ σιλεντιάριος τὸ, « Κελεύσατε. » Ἐν δὲ τῷ μέσῳ τοῦ κοιμιστωρίου ἴσταται ὁ τοῦ Βασιλέως πρωτοστράτωρ, βασιζῶν τὸ βασιλικὸν δόρυ σὺν τῷ φλαμούλλῳ ἄνωθεν τὸν τίμιον καὶ ζωποῖον καὶ νικοποῖον στυρῶν ἔχοντι, καὶ προπορεύεται πλησίον τοῦ βασιλέως. Εἶτα διέρχεται ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ὁ βασιλεὺς τὰ διαδοτικά, ἔχου τὰ ἐξσκούβια, τὰς σχολὰς, τὴν χαλκῆν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἔξω καγκέλλου τῆς χαλκῆς ἐκνεύει δεξιὰ ὁ βασιλεὺς σὺν τῇ προελεύσει καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ Ἁγίον Φρέαρ. Κἀκεῖτε κατὰ τὸ εἶωθὸς ἄπται κηρῶς,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

arcebant. Latini quoque seriores, ut modo dicebam, triumphum pro quavis pompatica processione cum laudibus seu faustis acclamationibus conjuncta usurpabant. [Benno in Vita Hildebrandi papæ: *Henricus imperator solo contentus triumpho fuit, quem Romæ habuit. Triumphus est applausus ille inaugurato acclamatus: Henrico Augusto a Deo coronato, magno et pacifico imp. Rom. vita et victoria: apud Goldast. ad Eginhard. p. 170. J.*] Luculenter describit Noster auctor triumphales cæremonias ut nullus alius. Meretur ergo elegans hic locus illustrationem et confirmationem ab aliis exemplis. Observamus hic duplicem triumphum, unum in forum, alterum in Circum. Illius cæremonias hoc capite, hujus capite sequenti exponit. Procedebant autem vel ἐξ ἐφόδου, statim atque ab expeditione venirent, neque dum adhuc ingressi essent in palatium, vel etiam e palatio, si qui nempe non per se, sed per legatos suos victoriam nacti fuissent, primum ad Sanctam Sophiam, et ex hac post præacta ibi sacra dataque ecclesiæ munera, aut in Circum, aut in forum ad statuam Constantini Mæzni, ubi calcabant cervices principum devictorum sub hymnis et actis. Deindabantur ludi circenses, et urbs tota sertis coronabatur et facibus illuminabatur. De singulis horum aliquid amplius disserere juvat, postquam prius de significato vario vocis ἐπινίκια dixerō. Significat ergo partem victoriæ insignia et documenta publice monstrata et circumlata. Ita apud Theophan. p. 195: Τὰ ἐπινίκια sunt vestes Totilæ cæsi cruentæ. P. 201 sunt ἐπινίκια aut litteræ victoriam nuntiantes aut insignia victoriæ cum litteris et nuntiis additis. P. 225: Ἐπινίκια sunt epulæ triumphales, quæ ob victoriam exhibentur. Nisi forte phrasis ἐπινίκια ἐστὶν est ἐπὶ νίκῃ ἐστὶν quod eodem redit. Porro si triumphans e Campo veniret, imponebat ipsi ὁ ἐναγομένων sub aurea porta coronam auream, ut vidimus in Tacitico sub sinem, ubi triumphos Basilii Macedonis et Theophili descripsit, quæ particula præcipue huc conferri meretur; si autem e palatio procederet triumphans imperator in Sanctam Sophiam, patriarcha ipsi ibi coronam auream imponebat; vid. Script. p. Theophan. p. 168. Ducti in Circo triumphii exemplum habet Contin.

A et sago aureis tæniis prætextato cum consueta sua processione vel obsequio exit, obsequentibus cubiculariis; et intrat in cætonem Daphnes. Ibi deponit scaramangium et induit dibesium et super id chlamydem; magistri et patricii ipsum in onopodio excipiunt et saluant adorantes. Quo facto, admonitus præpositi nutu cerimoniarum ait: « Keleusate » [seu: « juvet, » nempe movere]. Illinc descendit imperator in magnum consistorium ubi cum rursus excipiunt prædicti omnes et simul cum ipsis secretici, nempe chartularii, notarii, asecretæ. Dominus tunc rursus, ut ante, profunda inclinatione adoratur; quo facto, admonitus præpositi nutu silentiarius pronunciat: « Keleusate. » Continuatur tunc processio, protostratore imperatoris, qui medio in consistorio stat, tenens imperialem hastam et flammulum cum superimposita huic venerabili et vivifica et victoriam consiliante cruce, proxime ante imperatorem præambulante. Transit itaque porro imperator porticus [ad Sanctam Sophiam ducentes], ut excubita, scholas, chalcen. Ab exteriori cancello chalces convertit se imperator ad dextram et pergit cum comitante processione usque ad Sanctum Puteum [Sanctæ Sophiæ]. Ibi 352 accendit pro more cereos

Constant. Script. p. Theophan. p. 282, ubi Κατ' est vox Arabica *ducem, capitaneum* notans. Post triumphum edebantur populo ludi circenses; vid. Script. Hist. Aug. titul. II. p. 497. Themist. p. 582. [Georg. Monach. p. 519. Sym. Logoth. p. 452]. Ludum curulem post insignem Romanorum victoriam de Rudagaiso, Gothorum rege, in Etruria reportatam celebrarunt Florentini anno 405; vid. Scipio Amiratus l. i. Hist. Florent. Ornata denique urbs pannissericis coram ædibus dependentibus, et sertis et funalibus ardentibus, quod στεφανοῦν τὴν πόλιν appellabant. Jam loca quedam indicemus auctorum, ubi celebriores triumphos imperatorum describunt aut memorant. [De triumpho Maximini Herculii vid. Theophan. p. 7. Gilimer, Vandalorum rex, adorare Justinianum coactus est in hippodromo. Marc. Proc. Tiberius ob reportatam a Mauritio victoriam triumphum egit. Theoph. p. 213.] Triumphum Constantini Copronymi de Bulgaris describit Theophan. p. 364, Theophili a Saracenis Sym. Mag. p. 421, Basilii Macedonis a Tephricis redeuntis Cedrenus p. 571, et Constant V. Basil. p. 168, et alterum a Lulu ib. p. 176, et Cedren. p. 575. [Basilii triumphum veterum imperatorum Romanorum imitatur, perque auream portam ingreditur. Const. V. Basil. c. 29 Glyc. p. 311. Χρυσὴν στεφάνῳ λόφον ὑπερβενέχοντι ἐθριζόμενοι *per portas magnas*] id est processit per portam ecclesiæ sic dictam; vid. supra p. 28. [Leo Phocas orientalibus Agarenis devictis ἐπινίκια θριάμβῳ ἐστύμητο. Zonaras II p. 197.] Constantini Porphyrogeneti triumphum de Saracenis habent Sc. post Theoph. p. 282. Joannis Tzimisæ e Bulgaria redeuntis Cedren. p. 682. Basilii Junioris idem p. 717, Joannis Comneni Nicet. p. 10, cujus locum, quia insignis est et triumphii cæremonias bene persequitur, adeoque ad rem præsentem egregiam facit, partim jam ad p. 287 attuli, reliqua paulo post ascribam. [Alphonsus triumphos veterum Romanorum renovavit Neapolitano regno superato anno 1442 Hujus facti memoria auctor fabulæ Milesiæ *Hist. Tirante Blanc* eum liberata Cpli honoribus triumphalibus usum esse memorat. Sic conjicit editor Gallicus præf. p. 21.]

et exoipit eum patriarcha cum toto corpore ecclesiastico, incensat imperatorem, etsalutant sese invicem osculo pacis. Deinde intrat imperator cum patriarcha in divinum tribunal sacramque mensam circumcirca incensat; diaconus autem facit orationem collectam; psaltæ super ambone canunt carmina in laudem Deiparæ, præsentī temporī et instituendæ celebrationi triumphī congrua; ut est illud, quod incipit a verbis: « Præsidium metuendum »; et illud, quod incipit a verbis: « Tui causa lætatur »; et illud: « Castrum inexpugnabile »; et illud: « Propugnatrici copiarum duci debentur parta victoria ejusque insignia, » et alia similia. Interdum quoque, si recens facta tum forte fuerint troparia, præsentī negotio congrua, similiter hæc, atque illa superiora, recitantur a cantoribus. Post hæc abit imperator cum turba Deo supplicantium, se comitante protestratore, ut dictum, et imperiali flammulo immediate coram ipso præeunte, in forum. Ibi ascendit in gradus, super quibus marmorea crucis basis collocata est; et subsistit. Post eum quoque patriarcha in forum cum sua turba processionale venit, et

JOAN. JAC. REISKII

Α και δέχεται αὐτὸν ἐκεῖσε ὁ πατριάρχης σὺν πάσῃ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ναταστάσει, καὶ θυμῷ τὸν βασιλέα, καὶ ἀσπάζονται ἀλληλους. Ἐἵτα εἰσέρχεται ἁ βασιλοὺς σὺν τῷ πατριάρχει ἐν τῷ θεῷ βήματι, καὶ θυμῷ περὶ τῆς ἁγίας τραπέζης. Ὁ δὲ διάκονος ποιεῖ εὐχὴν συναπτῆν. (58) Οἱ δὲ ψάλλεται ἄνωθεν ἐν τῷ ἁμῶνι ψάλλουσιν θεοτόκια πρόσφορα καὶ τῇ ὑποθέσει τῶν ἐπινικίων ἀρμόζοντα, οἷον τὸ « Ηροστασία φοβερά, » καὶ τό. Ἐπὶ σοὶ χαίρει, » καὶ τὸ « Τείχος ἀκαταμάχητον, » καὶ τό « Τῇ ὑπερμάχῃ στρατηγῷ (59) τῇ νικητήρῃ » καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Πολλάκις δὲ καὶ, εἰ νέα τύχη γενέσθαι τροπάρια τῇ ὑποθέσει ἀρμόζοντα, ψάλλουσιν καὶ αὐτὰ ὁμοίως. Καὶ, ὡς εἶρηται, τοῦ πρωτοστράτορος σὺν τῷ βασιλικῷ φλαμούλλῳ τοῦ βασιλέως ἔγγιστα προπορευομένου, ἀνέρχεται μετὰ τῆς ἰδίας λιτῆς (60) ἐν τῷ φορῷ, καὶ ἀνεῖσι πρὸς τὰς ἀναβάθρας, ἐνθα καὶ ἡ μαρμαρίνος τοῦ σταυροῦ ἴδρωται βίαις, καὶ ἴσταται ἐκεῖσε, εἵτα κατόπιν ἀνέρχεται καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς ἰδίας λιτῆς, καὶ ἀνεῖσι καὶ αὐτὸς ὁ πατριάρχης ταῖς προῤῥηθείσι τοῦ κλονοῦ ἀναβάθραις (61), καὶ εἰσέρχεται ἔνδον τοῦ ἁγίου Κωνσταντί-

COMMENTARIUS.

(58) De collecta jam ad caput primum dixi.

(59) Dearum gentilium pene omnium, et in his quoque Palladis virtutes novis Græcis una Maria habet. Victoriam in bellis largiri Pallas vetustis Græcis credebatur, novis creditur Maria. Non Deo, sed Mariæ victorias imputant. Propterea in bellis imperator Isaacius Angelus (apud Nicetam l. 1, c. 7, p. 199) pro scuto et hasta B. Virginis imaginem corripit et e manibus hostibus objicit: 'Αὐτῶν ταυχῶν ἀγαγῶν οἷα τε ἀμαχον ὀχυρώμα καὶ ἀνάλωτον χαράκιωμα τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος. Et supra p. 33 Græculi Virginem sic alloquuntur: Συστρατηγήησον τοῖς δεσπόταις τοῖς λαοῦσιν ἐκ σοῦ τὸ στέφος, ὅτι αὐτοὶ σε κέκτῃται κατὰ πάντα θυρεὸν ἀπροσμάχητον, et p. 35: Αὐτῇ ἐπισκιάζει: ἐν ἡμέρα πολέμου ταῖς κορυφαῖς ὑμῶν καὶ ταῖς νίκαις ὑμᾶς δεῖκνύει στεφανίτας, etc. Joannes Comnenus triumphum agens non incendebat in currum triumphalem, sed sinebat eo imaginem Mariæ vehi, ipse pedes ibat, crucem gestans, novo more et vetustis imperatoribus ignoto. Fallitur tamen Cinnamus, quando p. 7 ait, οὕτω μέχρι τοῦ τότε conspectum id fuisse, ἐξ ὅτου Ἡράκλειος καὶ Ἰουστινιανοὶ τὴν Ῥωμαίων διεῖπον ἀρχῆν. Præverat enim exemplum modestiæ hujus Græcis dignæ Joannes Tzimisces, ut Du Cange in notis ad illum Cinnami locum demonstravit. Rem eandem narrans Nicetas p. 13, sic ait: Ὁ βασιλεὺς τὴν τοῦ ἄρματος εἰκόνα τούτω ἐπανέβησεν, ἐφ' ἧ καὶ ἦν γεγηθῶς, καὶ τὴν ψυχὴν ἐκλείπων αὐτῆν καὶ τὰς νίκας ὡς συστρατηγέτιδι ἀμάχῳ ἐπιγραφόμενος, καὶ δούς ἄγειν τὰ χαλινὰ τοὺς παρ' ἐκείνων δυναμένους τὰ μέγιστα καὶ τοὺς ἐκ γένους ἐγγίζουσι ἀμοιπονείσθαι τὸ ἄρμα ἑνδοῦς, προῤῥην αὐτὸς σταυρῖκόν σημεῖον ἐπαγόμενος, καὶ ποσὶ τὴν πορείαν ποιοῦμενος, καὶ τὸν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας παρωνομούμενον ναὸν εἰσιῶν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς καταρωθωμένοις ἀνοημολόγησιν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἀπονείμας τοῦ λεῶ παντὸς ἐνώπιον, τῷ ἀρχεῖφ' οὕτω παρεβασε. Neque solus Joannes Comnenus tantos honores habuit imagini Mariæ, sed etiam filius ejus, teste eodem Niceta l. v. rerum Manuelis c. 3, p. 83, ubi amplissime describens triumphum ab illo imperatore de Hungaris actum, inter alia hæc narrat: Ἐπεὶ δὲ ὁ τοῦ τὸν αὐτοκράτορα παρελθεῖν ἐπέφη καιρὸς, προηγεῖτο μὲν ἀργύριον ἐπίγυστον τετραῶρον

ἑποικὸς λευκοῖς ἐλκόμενον. Ἰδρωτο δ' ἐπ' αὐτοῦ ἡ εἰκὼν τῆς ἀπροσμάχου, συμμαχου καὶ ἀκαταγωνίστου συστρατήγου τῷ βασιλεῖ Θεομήτορος. Οὐ μέγα δ' ἔβραχεν ἄρων, ὅτι μὴδὲ θέαν ἵγει δεινὴν τὴν ψευδοπαρθένον Ἀθηνᾶν [respicit ad ridiculum et in-credibilem, sed Herodoto tamen narratum Pisistrati mimum], ἀλλὰ τὴν ὡς ἀληθῶς παρθένον καὶ ὑπὲρ λόγον διὰ λόγον τὸν λόγον λοχευσασαν.

U.

Mariam τὴν συστράτηγον appellabant, quia et imaginem et ὠμοφόριον ejus secum in castra sumebant; vid. ad p. 269 dicta. Loc. Nicetæ p. 300. Processioni huic Comnenianæ haud multum absimilis est illa, quam Martinus Ballaius apud Du Cangium v. *Eucharistia* describit, dicens summum pontificem in introitu in urbem non pedibus, ut Comnenus, sed lectica gestatum sequi Eucharistiam in vase aureo portatam ab equo albo. Cf. Herodian, v. 6, § 16.

(60) Divisæ olim ibant turbæ processionales in certas classes; clericus cum patriarcha, proceres aulici cum imperatore, cives cum magistratu urbano, factionales cum demarchiset sic porro. Unde nata Litania major septiformis; vid. Du Cangium v. *Litania*. Chronicon Cassinense p. 155 ed. Murat.: *Die Dominico prædicavit jejunium. — Præsul præcepit populo, ut gregatim incederet. Ipse cum clericis et monachis in unam partem, laici vero senes, adolescentes et pueri unus præcepit ut esset chorus. Nuptæ vero mulieres et innuptæ, viduæ et puellæ in alteram partem, turba vero pauperum separatim. Non omnes in unum incedebant, sed separatim quasi medio jactu lapidis.*

(61) Τοῖς προῤῥηθείσι — ἀναβάθραις: Putes, aut ταῖς προῤῥηθείσαις aut ἀναβάθραις legendum esse. Sed novi Græci grammaticos parum curant. Si exempla huic similia in adversaria retulissetem possem eorum inxentem acervum dare. Sed paucis, quæ annotavi, defungar. Eusebius Hist. Eccles. V, 30, p. 159, edit. Moguntin.: ἐξουσιῶν παραπεμπόντων

νον ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἴσταται. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἴσταται ἐξωθεν· οἱ δὲ δέσμοι ἴστανται ἐν τῷ πραιτωρίῳ, ἢ καὶ ἐν τῷ σενάτῳ, χειροκρατούμενοι παρὰ τῶν ἐπινικιαρίων. Τὰ δὲ δόρατα καὶ τὰ φλάμουλλα αὐτῶν βαστάζονται παρὰ τῶν ταξιωτῶν (62). Εἶτα ἀπέρχεται ὁ πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου, καὶ αἶρει αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε, καὶ ἄγει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φόρου καὶ ἴστησιν αὐτοὺς μονοειδῶς κατὰ τὴν τοῦ τόπου θέσιν. Καὶ εὐθέως ἄρχεται ὁ ψάλτης μετὰ μέλους τὴν ἐπινικίον ᾄδειν ὑδῆν. « Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ (63). Ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. Ἴππον καὶ ἀναδάτην ἔβριψεν εἰς θάλασσαν. » Τῶν δὲ λοιπῶν ψαλτῶν καὶ τοῦ λαοῦ παντός ἀποκρινομένου, καὶ τῆς ὑδῆς πάσης ἀποπληρουμένης, εὐθὺς αἶρει ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου τοὺς μεγαίστανas τῶν Σαρακηνῶν μετὰ καὶ τοῦ δομεστικῆς τῶν σχολῶν καὶ τῶν τυχόντων στρατηγῶν εἰς τὸ ταξείδιον, εἶτε τοῦ δρουγγαρίου τῶν πλοίων καὶ τῶν πλοίων στρατηγῶν καὶ τῶν μεγάλων ἀρχόντων τοῦ πλοίου, εἶτε καὶ τῶν μετὰ τῶν, δηλονότι τῶν τὸ ταξείδιον ποιησάντων, μετὰ τῶν τουρμαρχῶν καὶ μεγάλων ἀρχόντων τῶν θεμάτων αὐτῶν, καὶ ἄγει ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, ἕχουσι ἐπὶ τῶν τοῦ κίονος ἀναδάθρων, καὶ αἶρει ὁ λογοθέτης μετὰ τοῦ δομεστικῆς τῶν σχολῶν, εἶπερ αὐτὸς ἦν ὁ τὸ ταξείδιον ποιήσας, τὴν κεφαλὴν, ἕχουσι τὸν πρῶτον Ἀμηρῶν, καὶ τίθησιν ὑπὸ τῶν τοῦ βασιλέως ποδῶν, καὶ πατεῖ αὐτὸν (64) ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῆν κεφαλὴν τῷ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

pro παραπεπουσῶν. Noster supra p. 16 : Πολῶν τῶν ἀγόντων, et paulo post εἰσφερόντων pro ἀγούσων et εἰσφερούσων. Herodes Atticus in dedicatione Statuæ Regillæ v. ἐλαίηεντες ἄρουρα dixit pro ἐλαίηεσαι. In edicto Juliani Prisci apud Poookium in inscript. p. 66 : Εἰσοδὸν ποιησάμενος εἰς τὸ ἡμέτερον δικαστήριον ἀποπωτάτην ἡμῖν προσήγγειλεν [περὶ] πράξεων τελούτων εἰς τὸ βουλευτήριον τῶν ὑπάρχων etc. Plura exempla e vetustissimis poetis collegit Casaubonus ad Athenæum p. 230. Duker, ad Thucyd. N. 79. p. 364, ubi non tantum κοινῶν ἐόντων τῶν σπονδῶν (pro κοινῶν οὐσῶν τῶν σπονδῶν), sed etiam αἱ ἄλλαι πόλεις — αὐτόνομοι, ἔχοντες τὰν αὐτῶν etc. Idem p. 533 ult. ὧν κυρωθέντων, quamvis præcesserit πλάτων et συνθήκας. Observavi schema hoc etiam apud Sophoclem aliquoties ; quia tamen locos non enotavi, nunc non succurrit, nisi unicus ille in Œdipo Coloneo v. 1747, ubi Œdipi duæ filię de se dicunt :

Ἐν πυμάτῳ δ' ἀλόγιστα ποροίσομεν Ἰδόντε καὶ παθοῦσα.

Ad quem locum Scholiasta hæc notat : Ἰδόντε καὶ παθοῦσα ἀντὶ τοῦ ἰδοῦσαι καὶ παθοῦσαι, πολλὰ γοῦ δὲ τῷ σχήματι χρῆται, ἀντὶ τῶν θηλυκῶν τὰ ἀρσενικὰ τῆσιν· καὶ ἐν Ἠλέκτρῳ et quæ ibi reliqua habet omnia conferenda, unde patet, schema id olim vulgare et frequens fuisse.

(62) Τάξις et τάγμα est, ut supra demonstravimus, cohors, quæ ad magistratus, præsertim præfecti urbi, dispositionem est, ipsi præsto est, ejus mandatis expediendis servit, cohors apparitoria ; hinc milites urbani præsidarii. [Ταξίωται in Ed. Jur. Gr. et Rom. et Chron. Alexandrino pro officialibus et ministris, qui magistratibus et assessoriibus præsto sunt, alias cohortales, cohortalini, ἐπαρχικοί et præfectiani. In novellis Justiniani : Τάττεσθαι ἐν ταξιώταις τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντος l. c. p. 279.] Hoc ol. Leich. in schedis, in quibus multa de *rectoribus provinciarum* congerasset, ut videatur hoc de argumento commentari voluisse.

A enitur in eosdem gradus ; at hic quidem intrat porro in ædem Sancti Constantini, et in ejus medio subsistit : imperator autem restitat extus. Inter hæc parati stant in prætorio aut et in senato captivi bello subacti, quos manibus apprehensos tenent ministri triumphales [insignia victoriæ ducere et gestare jussi] ; hastas et flammula ipsis in acie erepta gestant cohortales, urbis repetit et abducit protonotarius dromi, medioque in foro collocat seorsim, ut loci situs permittit. Tunc incipit cantor unus modulata voce carmen triumphale canere, quod hoc est [Mose auctore] : « Canamus Domino. Illustri enim et glorioso exemplo prodidit gloriam et potentiam suam. Equum et equitem conjecit in mare. » Cui reliqui cantores et totus populus respondentes continuant hymnum illum, donec post sæpius alternatas partium ambarum vices totus canendo absolutus fuerit. Absoluto protinus rapiunt logotheta dromi, domesticus scholarum et qui ex cubiarum vices in prætorio identidem obeunt strategi e statione sua magnates Saracenorum : sive jam eo die classiariorum drungarius et strategi et cæteri majores rectores sive thematum seu legionum provincialium strategi, turmarchæ et majores rectores, illud taxidium [seu cohortem in armis procedentem securitatem atque bono ordini pro-

B (63) Est ex hymno Mosis, quem post traductos per mare rubrum Judæos cecinit. Sed illud, quod sequitur p. 353, τίς Θεός μέγας, est e Psalmis. Fuisse solennem Græcis formulam jubilandi post partam victoriam, etiam in ipso campo martis cani solitam, patet ex Cedreno p. 774.

(64) Cervix recta et rigida est symbolum potentiae non fractæ, non humiliatæ ; inobedientiæ, audaciæ neminem curantis ; inclinata vero cervix et conculcata humiliatæ victi et necessitatem parendi velut succumbentis instanti et prementi notat. Calcare cervicem victi mos est ex oriente traductus (vid. Josuæ cap. X, et Baruch IV, apud Barth. ad Philipp. Guilelmi Britonis p. 33). Jam Alexandri M. tempore notus erat in palæstra Græca, ut patet e Diodori Siculi xvii, cap. 100 in fine, ubi Diokippum Macedonem victum prosternit : Ῥιφέντος δὲ ἐπὶ τὴν γῆν, ἐπιβάς ἐπὶ τὸν τράχηλον τῷ ποδὶ, καὶ τὸ ῥόπαλον ἀνατεινόμενος etc. Obtinebat ille mos victorum cervicem publice calcandi apud Carthaginenses quoque. Nam de Gescone refert Polyænus p. 485 : Ἀδεμένους αὐτοὺς προσέταξε τοῦ πλήθους ἐναντίον κατὰ γαστέρος [ita leg.] κατακλίναί γεμαί. Τρίς δὲ ἐκάστοις ἐλαφρῶ τῷ ποδὶ ἐπὶ τὸν τράχηλον ἐπιβάς, ἱκανὴν ἔφη τιμωρίαν ἔχειν τῆς τοῦ ἀδελφοῦ προαναίρεσεως. Frequentius tamen occurrit ævo medio, quo non tantum victores imperatores de hostibus bello subactis publice triumphabant eorum cervicem calcando, sed etiam privati vindictam sic sumebant ab hoste victo, et pœnitentes calcandas cervices præbebant, et adoptantes eorum, quos adoptabant, cervices, et libros denique igni damnatos, antequam cremarentur, pedibus conculcabant. Exemplis singula hæc demonstrabimus. Ita Justinianus Rhinotmetus cum ab exilio rediisset, cervicem anticæsarum suorum Leontii et Apsimaril calcavit in circo : Τὸν Ἀψίμαρον καὶ Ἀσόντιον ἀλύσσει δεδεμένους εἰς πᾶσαν πόλιν πομπεῦσαι πεποίηκεν, καὶ τοῦ ἱππικῆς ἀρχ-

spicientem] conficiant. Inde ducit eos nempe logotheta 353 dromi, ad imperatorem super gradus columnæ [Constantini,] et adjutus a domestico scholarum (si nempe hic tunc tæxidium ducat), prosternit caput, id est primum et præcipuum Amio-

A δεξιῶ ποδί. Ὁ δὲ πρωτοστράτωρ ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ ἐπίστειτο τὸ βασιλικὸν δόρυ, κρατοῦντος δηλονότι τοῦ βασιλέως τῆ δεξιᾷ χειρὶ τὸ αὐτὸ δόρυ. Καὶ εὐθὺς πίπτουσι πάντες οἱ δέσμοι προηγεῖς ἐπὶ τῆς γῆς· τὰ δὲ τούτων δόρατα μετὰ τῶν φλα-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

μένου, καὶ ἐν τῷ σένζῳ ἀγομένου ἤχθησαν εὐρόμενοι δημοσίᾳ καὶ ἐξέριψαν ὑποταγάντων αὐτῶν, καὶ ἐπάτησε τὸν τραχήλον αὐτῶν ἄχρις ἀπολύσεως τοῦ πρώτου βαΐου, τοῦ δήμου βοήσαντος, ὅτι Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλικὸν ἐπέβησ καὶ ἐπάτησας λέοντα καὶ δράκοντα. Neque solum Græci, verum etiam Muhammedani principes solebant captorum principum cervices calcare, si fides Byzantinis scriptoribus. Narrat nempe Scylitzes p. 842, Glycas et alii, Asanum, ut ipsi appellant (is est Arabicis auctoribus Alp Arslanus) pedes imposuisse cervici jacentis coram se victicis Diogenis Romani imperatoris; vid. ad locum Scylitzæ Goar. in notis. Εγὼ tamen vestigia moris hujus apud scriptores Muhammedanos reperire non memini; videnturque mihi Græci Turcico imperatori triumphanti idem tribuisse, quod norant aut suos imperatores in simili casu consuetum more facere. Conf. Cedren. p. 507 et 637, quem locum dignum est ut illustrem. Ait ibi, quod Leon Phocas Ἀπολασία, ἄνδρα ἐπίσημον καὶ τοῦ Χαβδάν συγγενῆ σὺν ἀπειρῶ πληθὺι κατὰ Ῥωμαίων ἐξεληθόντα τρεψάμενος καὶ κατασχὼν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἀπέστειλε ὃν ἀχθέντα πρὸς τὴν βασιλίδα, ὃ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τούτου θράμβον ποιήσας καὶ κατὰ τοῦ τραχήλου πατήσας τιμαῖς τε καὶ δωρεαῖς ἐξίλοφρονήσατο. Qui hic commemoratur Ἀπολασία, laudatur in carminibus al Motanah-bii. Elmacinus p. 229 hoc ipsum factum narrat sitque virum CPlI in captivitate periisse. Tam frequens erat ille mos devictorum hostium cervices calcandi, ut etiam privati erga privatos sic agerent. Ita narrat Theophanes p. 372 de Constantino pseudopatriarcha: Ἐλθόντος αὐτοῦ ἐν τοῖς δήμοις, κατηύλον καὶ ἐνέπτυσαν καὶ κόνιν ἐπέριπτον εἰς αὐτόν. Ἐνέγκαντες δὲ αὐτόν εἰς τὸ στάμα ἐξέριψαν αὐτόν ἐκ τοῦ ὄνου καὶ ἐπάτησαν τὸν τραχήλον αὐτοῦ etc.; item p. 442: Ἠγαγόν τινες μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους τῶν ὀρθοδόξων τυραννικῶς σύροντες βήξαντες ἐν μέσῳ τῆς ληστρικῆς αὐτῶν συνόδου, ἐπάτησαν καὶ παραδόσαντες αὐτοὺς τοῖς στρατιώταις αἱματοφότους ἀπήγαγον εἰς τὰς φυλακὰς. Severæ quoque pœnitentiæ genus erat collum calcandum præbere. Nicetas Choniates l. ii Manuelis de patriarcha, qui ex monacho ad thronum sublimatus, deinde ad monasterium redierat: Ἐνθα καὶ τὸν οἰκτεῖον ἀποδοχμῶσας εὐχένα πρὸς τὴν εἰσόδῳ τοῦ προνάου κατεῖν παρῆχε τῷ εἰσιόντι παντὶ μοναχῷ. Hinc ego quidem non improbable puto, ritus Ecclésiæ circa pœnitentes, et Romanæ sedis, qui tum erat et nunquam non fuit.

est colli calcatio. Euchologium Goari illos describens p. 706. inter alia ait : post dictas a sacerdote preces ὁ υἱὸς πίπτει εἰς τοὺς πόδας τοῦ πατρὸς καὶ πατεῖ αὐτὸν ὁ πατὴρ εἰς τὸν τραχήλον λέγων· Σήμερον υἱὸς μου εἶ σύ. Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Καὶ ἀνιστᾷ αὐτόν, εἶτα ἀσπάζονται ἀλλήλους. Libros quoque igni damnatos publice conculcabant. Anastasius in Adriano II, p. 227 : *Spatharius culce suo ensequæ librum percutiens nihilominus ait : Credo, in hoc opusculo Diabolus habitat. — Ad extremum præ foribus graduum nefandi dogmatis librum cunctorum pedibus conculcatum excussit, quem nimirum rogus, ut fomentum quoddam ignis, excussit.* Facit argumentum hoc, ut insolentiæ plenos quosdam triumphandi modos attingam, sæculis a litterarum cultura et humanitate omni remotis dignos, a quibus nos humanioribus artibus eruditil merito abhorremus. Pertinet huc mos *calceamenta deferendi.* *Olaus M.,* legitur in Chronico regum Manniæ (apud Du Cangium v. *Calceamenta*), *rex Norvagiæ, Murecardo, regi Hiberniæ, misisse calceamenta sua, præcipiens ei ut ea super humeros suos in die natalis Domini per medium domus suæ portaret in conspectu nuntiorum suorum, ut inde intelligerent se subiectum esse magno regi.* Erat hoc genus aliquod præstationis hotuagii. Qui præsens præsentis calcasset cervices, illi absens per legatos suos mittit calceos, jubetque eos in cervice gestare, ad demonstrandum, se potestatem habere cervices ejus veluta ancipii aut certe vasalli calcandi. [Ense leviter contacti a Saracenorum duce tesseram salutis habebant. Scr. post Theophan. p. 359.] Locus hic est: Τῶν νῶτων ἡμῶν λαβόμενοι προηγεῖς τοῖς ποσὶν αὐτοῦ εὐάφει προσέβρηξαν. Ὁ δὲ τὸ ξίφος, ὃπερ ἔσυγε ταῖς χερσὶ κατέχων, ἐτέρως ἢ ὡς πέφυκε τίμειν ἀνθρωποστρέφας, ἐπάταξε ταῖς κάραις ἐρῶπαξ καθ' ἓνα ἡμῶν. Εἶτα ἀνίστασθαι καὶ θαβρέειν ἐκέλευσε. Significabat ea actione Saracenus, se in vitam captorum potestatem habere, et posse gladio in eos sævire, si velit. Forte tamen traxit hoc a more Arabum antiquo, qui captis a se in prælio, quos quidem in libertatem dimitterent, antiqas gladio abscindebant, quas in pristina victoriæ et domini monumentum in pharetra sua conditas domi servabant. De quo more forte alias dicitur. Triumphus genus hoc barbarum quidem, dignitatis tamen et majestatis plenum. Petulantiam contra et rusticitatem prodebat ille mos Itolorum medio ævo, in asinis et tauris insultandi victis a se gentibus. Referunt Dandulus et Marinus Sanutus apud Murator. t. ii

Antiqu. Italio. p. 839, ducem Venetiarum quotannis die Jovis viridi dicto vel sancto consuevisse publico in spectaculo uni tauro et duodecim porcis caput amputare in memoriam et simulacrum victoriæ de Udalrico patriarcha Aquileiensi partæ, qua ipse captus fuit cum duodecim suis canonicis et deinceps dimissus ea lege, ut singulos tauros et duodenas porcos quotannis Venetiæ mitteret, in quibus exemplum statueretur pœnæ, quam patriarcha cum suis meruisset. Taurus enim patriarcham debebat simulare, porci episcopos. Præterea lignea castellorum simulacra confringebantur in memoriam castrorum patriarchæ destructorum. Villanus ibidem p. 852, de Florentinis, qui victores mœnibus Arretinæ instabant, narrat: *Fecionvi correre il palio per la festa di san Giovanni, e rizzaronvi ptu difici, e margarovist asini con la mitra in capo per rimproccio del loco vescovo.*

Antiqu. Italio. p. 839, ducem Venetiarum quotannis die Jovis viridi dicto vel sancto consuevisse publico in spectaculo uni tauro et duodecim porcis caput amputare in memoriam et simulacrum victoriæ de Udalrico patriarcha Aquileiensi partæ, qua ipse captus fuit cum duodecim suis canonicis et deinceps dimissus ea lege, ut singulos tauros et duodenas porcos quotannis Venetiæ mitteret, in quibus exemplum statueretur pœnæ, quam patriarcha cum suis meruisset. Taurus enim patriarcham debebat simulare, porci episcopos. Præterea lignea castellorum simulacra confringebantur in memoriam castrorum patriarchæ destructorum. Villanus ibidem p. 852, de Florentinis, qui victores mœnibus Arretinæ instabant, narrat: *Fecionvi correre il palio per la festa di san Giovanni, e rizzaronvi ptu difici, e margarovist asini con la mitra in capo per rimproccio del loco vescovo.*

Apud Græcos porro inter adoptionis ritus

Apud Græcos porro inter adoptionis ritus

μούλλων ἐξ ἀντιστροφῆς τιθέασιν (65) οἱ κατέχοντες αὐτὰ ταξῆσθαι. Καὶ εὐθὺς προκύπτει ὁ ψάλτης καὶ λέγει προκαίμενον· « Τίς Θεὸς μέγας, ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν ; Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ ποιῶν θαυμάσια. » Εἶθ' οὕτως γίνεται ἡ μεγάλη ἐκτενή ἕως τοῦ. « Ὑποτάξαι ὑπὸ τοῦς πόδας αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, » κρᾶζοντος τοῦ λαοῦ μ' (66) τὸ· « Κύριε, ἐλέησον, » καὶ αὐθις κεφαλοκλισίας γενομένης καὶ τοῦ πατριάρχου λέγοντος, « Ὅτι ἐλεημων καὶ φιλόνηθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις, » καὶ τὰ ἐξῆς ἀνίστανται οἱ δέσμοιοι καὶ ὄν πατεῖ ὁ βασιλεὺς, καὶ ὀπισθοφανῶς ἀπάγουσιν αὐτοὺς καὶ ἰστῶσιν ἐν φ' ὅπως ἴσταντο. Οἱ δὲ δημῶται τῶν δύο μερῶν, καὶ οἱ τοῦ ἀριθμοῦ, καὶ οἱ τῆς βασιλικῆς οὐσίας ἐλάττει, καὶ οἱ ψάλλται ἴστανται κατὰ τύπον ἀντικρῶ τῶν δεσποτῶν, δηλονότι ἐξῆθεν τῆς κινοουσιασίας τοῦ δεζιοῦ μέρους τῶν δεσποτῶν, ἐπὶ ταῖς ἐκεῖσε λιθίναις μικραῖς ἀναβάθραις, καὶ διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου ἄρχονται εὐφημεῖν οὕτως· « Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλεῶν. » γ'. « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Θεοπροβλήτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Θεοκυβερνήτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. Κοσμοουσιαστικῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. Κοσμοποθητικῶν βασιλέων, » γ'. « Ἀνδρειοτάτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Νικητικῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Ἐχθροελέγκτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Πλουτοποικῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Ὁρθοδόξων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη, » γ'. « Ἐν Θεοῦ, ζωὴν αὐτοῖς, » γ'. « Ἐν Θεοῦ, συμβασιλευσον αὐτοῖς, » γ'. « Ἐν Θεοῦ, χάρισαι ἡμῖν αὐτοῖς, » γ'. « Ἐν Θεοῦ, τοὺς χρόνους αὐτῶν πλήθυνε, » γ'. « Ἐν Θεοῦ, ἐπάκουσον ἡμῶν, » γ'. « Αὐξέει ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν, » γ'. « Αὐξέει ἡ βασιλεία τῶν Ῥωμαίων, » γ'. « Αὐξέει ἡ νίκη καὶ εὐτυχία τῶν Ῥωμαίων, » γ'. « Αὐξέει ἡ ἀνδρεία τοῦ λαοῦ Κυρίου, » γ'. « Πλείεις δοῦλοι τῶν βασιλέων, γ'. « Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(65) Inversio armorum et flammulorum seu fabellorem, id est signorum, significabat partim professionem et agnitionem superioris novi domini, cui veluti in obedientiam illa inclinabatur, partim degradationem veteris domini et rescissionem sacramenti ipsi olim præstiti. Ita olim post mortem Augusti in novi inauguratione invertebantur et sternebantur humi signa et hastæ, donec novo renuntiato rursus erigerentur. Inversione illa profitebantur milites, imperatorem se non habere : erectione autem testabantur recens electo sacramentum se dicere debitosque honores exhibere. Pariter in representati Saracenicorum signorum et hastarum inversione significabatur, Saracenos ab illius dominio solutos esse, cui olim ad ista signa fidem condixerint : erectione autem eos ad Græci imperatoris, victoris sui, dominium transire eique sacramentum dicere et parere velle. Apud Latinos quoque medio ævo in degradatione nobilium felonix damnatorum non tantum bona et libertas ipsis liberisque adimebantur, sed etiam in ejus rei significationem arma proditorum publice invertebantur seu revorsabantur ; v. Du Cange v. *Arma reversata*.

(66) Battologia illa æpius eandem formulam in votis ad Deum iterandi ab ecclesia Græca et Latina ad Muhammedanos manavit. Qua de re alias agendi locus erit. Simile nostro loco illud est in Rituali Romano Cassinensi apud Mabillonum : *A medio*

rum captivum, sub pedes imperatoris. Et tunc imponit imperator pedem suum dextrum ejus capiti : protostrator autem imponit jacentis cervici hastam imperialem, quam ipse imperator sua quoque dextra comprehensam tenet. Eo facto, cadunt cæteri captivi omnes protinus in terram proni ; hastæque et flammula ipsorum humum versus inclinata invertuntur in caput a cohortalibus militibus, qui illa tenent. Statim tunc procedit extra chorum suum unus cantor, et pronuntiat propositum [seu dictum e Psalmis Davidicis excerptum presentis actui congruum] : « Quis est Deus magnus, ut Deus noster ? Tu es Deus faciens mirabilia. » Post hæc dicta fit extensa magna, donec perveniat ad verba : « Donec supposuerit sub pedes ipsorum omnem inimicum et armatum aggressorem. » Interea iterat populus, per intervalla quadraginta vicibus clamans : « Kyrie eleison ; » rursus fit oratio cum vultus versus terram declinatione ; patriarcha verba pronuntiat : « Quia misericors et hominum amans Deus es, » et cætera. Tunc resurgunt captivi e terra, et ille quoque primarius, quem imperator calcit, retroque illos in vestigia sua vultu irretito abducunt illuc, ubi prius collocati fuerant. Populares ambarum factionum et milites arithmi et sacrorum corporum vectores remiges et cantores, stantes e regione dominorum, nempe extra aream columnæ a dextra parte dominorum, in positis ibi parvis saxeis gradibus, incipiunt, nutu præpositi admoniti, sic laudibus et benedictionibus imperatorem prosequi : « Multi sint anni imperatorum ; » ter illud iterant. « Illius et illius a Deo in eam dignitatem evectorum imperatorum multi sint anni. » Etiam hoc ter iterant. « A Deo gubernatorum et gubernandorum imperatorum multi sint anni ; » ter quoque ; item

noctis concurrente populo exeunt cum letania ad S. Mariam minorem, mundatis per viam plateis et suspensis per domos lucernis ibique in gradibus S. Mariæ deposita icona omnis chorus virorum ac mulierum — una voce per numerum dicunt centies Kyrie eleison, centies Christe eleison, item centies Kyrie eleison. Concil. Vasense an. 529 (apud Du Cangeium Gloss. Lat. v. Kyrieles) : Et quia tam in sede apostolica, quam etiam per totas orientales atque Italix provincias dulcis et nimium salutaris consuetudo est intromissa, ut Kyrie eleison frequentius cum grandi affectu et compunctione dicatur, placuit etiam nobis, ut in omnibus ecclesiis nostris ista tum sancta consuetudo et ad matutinum et ad missas et ad vesperam Deo propitio intromittatur. S. August. Ep. III. cæteras inter acclamationes a notariis ecclesiæ exceptas in Actis ordinationis Eradii hæc refert : dignus est, justus est, dictum vicies, bene meritis, bene dignus est, dictum quinquies. Sed quid opus est exempla aliena citare, cum codex noster ubique eorum abunde suggerat, monens hanc vel illam formulam toties vel toties fuisse recitatam. Manavit hoc ex veteri more curiæ Romanæ imperatoribus acclamandi. Spississime enim legitur in scriptoribus Hist. Augustæ hæc vel illa acta (sic appellabatur, quod posteriores laudes, Græci εὐφημίας) toties atque toties fuisse dicta. vid. e. c. p. 601, t. II.

hoc quoque ter : « Imperatorum, quos approbatio A totius mundi commendat, sint multi anni. Imperatorum, quos totus mundus cupit ; » ter. « Fortissimorum imperatorum multi sint anni. » ter. « Victorum imperatorum multi sint anni. » ter. « Imperatorum, qui hostium debilitatem invictis argumentis demonstrant et in conspicuo ponunt, sint multi anni, » ter. « Orthodoxorum imperatorum multi sint anni, » ter. « Fili Dei, vitam ipsis [indulge], » ter. « Fili Dei, administra regnum cum ipsis collegialiter, » ter. « Fili Dei, indulge nobis ipsos, » ter. « Fili Dei, annos eorum multiplica, » ter. « Fili Dei, exaudi nos, » ter. « Crescat fides Christianorum, » ter. « Crescat imperium Romanorum, » ter. « Crescat victoria et felicitas Romanorum, » ter. « Crescat fortitudo populi Domini, » ter. « Nos sumus servi imperatorum, » ter. « Illius et illius magnorum imperatorum auctoritate sua regnantium multi sint anni. » 354 Post absolutas hac laudes dicunt : « Multienne faciat Deus sanctum vestrum imperium. » Et sic tandem abit imperator in ædem sanctissimæ Deiparæ, quæ in foro est ibique deposita stola vel habitu triumphali, inscendit in equum, et revehitur in palatium : patriarcha vero remeat super asino suo in patriarcheum.

CAPUT XX.

Observanda, quando triumphus de hostibus devictis agitur in circo.

Quando spectaculum equestre editur aut et votum, producunt ministri triumphales bello recens captos, et milites præsidarii producunt ipsis ereptam prædam, tam manubias, quam spolia, item arma [scuta nempe et gladios], ut et hastas et flammula. In hoc apparatu eunt hi omnes sursum in circum. Deinceps advenit protonotarius cureus et collocat omnes in unam seriẽm a mango in inde [seu carceribus] usque ad metam Veneti. Proxime a meta collocat arma ; post ea induvias et prædam, post hæc hastas cum flammulis ; tum captivos ; pone hos equi stant atque cameli, si qui capti adsint. Si vero numerus captivorum, spoliorum, prædæ, armorum, hastarum, flammulorum sit ingens, ordinantur in duas series. Quod si autem non valde numerosa ea sint, efficiunt, ut dictum est, seriẽm tantummodo unam a carceribus inde usque ad Veneti metam. Postquam imperator in procypticum clubium [seu tribunal eminens vel balconem, unde prospectus in subjectum circum patet, opposito clathro munitum,] ascendit, descendit domesticus scholarum (si nempe is eo die taxi-

μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη.» Καὶ μετὰ τὸ τελειῶσαι αὐτοῖς τὴν εὐφημίαν λέγουσιν. « Πολυχρόνιον ποιήσει ὁ Θεὸς τὴν ἁγίαν βασιλείαν ὑμῶν εἰς πολλὰ ἔτη. » Καὶ εἰθ' οὕτως ὁ μὲν βασιλεὺς ἀπέρχεται ἐν τῷ ναῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ φόρῳ, κάκει ἀπαλλάξας τὴν στολὴν ἱππέυει, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ· ὁ δὲ πατριάρχης τῷ πῶλῳ ἐπιβάς (67) ἄπεισιν ἐν τῇ πατριαρχείῳ.

B

ΚΕΦΑΛΑ. Κ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν, θριάμβου ἐπιτελουμένου ἐπινικίων ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ.

Ἴππικῶ ἀγομένου, εἴτε καὶ βοτοῦ, ἄγουσιν οἱ ἐπινικιάριοι τοὺς δεσμίους καὶ οἱ ταξέωται τὰ σκύλα καὶ λάφυρα καὶ ἄρματα καὶ τὰ δόρατα μετὰ τῶν φλαμούλλων, καὶ ἀνέρχονται πάντες ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ. Εἶτα ἀνερχόμενος ὁ πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου ἴσῃσι παντας στιγχδὸν, ἔγουν ἀπὸ τοῦ μαγγάνου μέχρι τοῦ καμπτοῦ τοῦ Βενέτου, ἐν πρώτοις πλησίον τοῦ καμπτοῦ τὰ ἄρματα, ὅπιθεν δὲ τῶν ἀρμάτων τὰ σκύλα καὶ λάφυρα· ὅπιθεν δὲ τούτων τὰ δόρατα μετὰ τῶν φλαμούλλων καὶ τοὺς δεσμίους. Καὶ εἰ μὲν εἰσιν ἵπποι ἢ καὶ κάμηλοι, ἴστανται ὀπισθεν τῶν δεσμιῶν, καὶ εἰ ἔστιν λαὸς πολλὸς οἱ δέσμιοι καὶ πολλὰ τὰ τε σκύλα, καὶ λάφυρα (68), καὶ ἄρματα καὶ τὰ δόρατα μετὰ τῶν φλαμούλλων, ἴστανται διὰ δύο στίχων. Εἰ δὲ οὐκ εἰσιν εἰς πλῆθος ταῦτα, ἴστανται δι' ἐνὸς στίχου, καθὼς εἴρηται, ἀπὸ τοῦ μαγγάνου μέχρι τοῦ καμπτοῦ τοῦ Βενέτου. Καὶ μετὰ τὸ ἀνελεθεῖν τὸν βασιλεῖα εἰς τὸ προκυπτικὸν κλουβίον, κἀέρχεται ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, εἰ ἄρα αὐτὸς ἦν ὁ ποιήσας τὸ ταξείδιον, μετὰ καὶ τῶν στρατηγῶν καὶ κλεισουργῶν· εἴτε ὁ δρογγάριος τοῦ πλοῦμου μετὰ τῶν πλοῦμῶν στρατηγῶν καὶ τῶν μεγάλων ἀρ-

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(67) Πῶλος seu asinus olim erat Græcorum patriarcharum et clericorum in universum, utpote humilitatem profitentium, vectura in processionibus et alias. Theophanes p. 104, de Æluro : — ἐκ τοῦ παλατίου λιτανεύων ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὄχρῶμενος ὄνψ. Ita quoque S. Chrysostomus in exsilium abiens super asino conspicitur in Menologio Basiliano t. 1, p. 184. ; vid. Casaubon. ad Script. Hist. Aug. t. I, p. 799, et Du Cange Gl. Lat. v. *Asinorum ordo* et Gl. Gr. v. πῶλος. Sed non ita episcopi Romæ, qui equo vehebantur, honestiore animali et viros principes magis decente. *Unum nobis caballum miserum transmisisti*, ait Gregorius M. Epist. 30, l. xii, *et quinque bonos asinos. Cuhallum illum sedere non possum, quia miser est ; illos autem bonos sedere non possum, quia asini sunt.* [Pipinus rex vice stratoris ivit cum pontifice equo insidente p. 91 Alberici. Idem facit, cum patriarcha electus est. Hunc ipsum hodieque ducit Vezirus.]

D Chalifas quoque olim Bagdadicos, equo sedentes, ducebant interdum Sulthan Selgiukidæ et alii, frenum tenentes et pedibus ipsi ambulantes. Sed hoc hujus loci non est.

(68) Distinctionem inter has duas voces in Latinis adumbravi : σκύλα nempe ea sunt, quæ ἀπὸ τῶν πεπτωκότων σκύλλονται, a *jacentibus avelluntur*, mortuis corporibus abstrahuntur, ut vestes, torques, aurum, gemmæ, arma, etc., λάφυρα vero, quæ vivis adhuc hostibus, sed aut captis aut in fugam coniectis adimuntur, ut vestes, arma, tentoria et omnia iis contenta, jumenta, reliqua, πάντα τὰ λαφυσόμενα, omnia, quæ differri huc illuc, dividi, discerni, velut panni, ferro contruicari et in cibum parari possunt, velut hoves et victualia omnia. Suidas ita distinguit : Σκύλα τὰ ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀνηρημένα τὰ ἐκ τῶν νεκρῶν, λάφυρα δὲ τὰ ἐκ τῶν ζώντων.

γόντων τοῦ πλοῖμου, καὶ εἴ τι ἄν εὐρωσιν ἑλλειπέες τῆς τοῦ πρωτονοταρίου τοῦ δρόμου στάσεως (69), ἐπιδιορθοῦνται, καὶ ποιῶσιν τὴν προσήκουσαν κατάστασιν τῶν δεσμίων, καὶ σκύλων, καὶ λαφύρων, καὶ ἄρμάτων, καὶ τῶν δοράτων μετὰ τῶν φλαμούλλων αὐτῶν. Καὶ πάντων καλῶς διευθυνθέντων, ἀναφέρει ὁ πραιπόσιτος τῷ βασιλεῖ, καὶ προστάζει τοῦ πραιποσίτου κρούει τρίτον τὸ ἴσκουτάριον, καὶ κατέρχεται ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸν ἐπικρατήσαντα τύπον τῶν ἵπποδρομίων, καὶ στέφεται, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελοῦνται, καθὼς ἔχει ἡ τάξις τῶν ἵπποδρομίων. Τοῦ δὲ βασιλέως ἀνιόντος εἰς τὸ κάθισμα καὶ τὸν λαὸν κατὰ τὸ εἰωθὸς κατασφραγίζοντος, ἀκτολογοῦσιν οἱ δῆμοι τὰ εἰθῶτα αὐτοῖς, καὶ τοῦ βασιλέως καθεσθέντος ἐπὶ τοῦ βασιλείου θρόνου, διὰ νεύματος τοῦ ἀκτουαρίου ἀποκινῶσιν πρῶτον μὲν τὰ ἄρματα, ἔπειτα τὰ σκύλα καὶ λάφυρα, καὶ ἀκολούθως τούτων τὰ δόρατα μετὰ τῶν φλαμούλλων, ὅπισθον δὲ τούτων οἱ δέσμιοι, καὶ διέρχονται τὸ μέρος τῶν δῆμων, καὶ κάμπουσιν τὸν τοῦ Πρασίνου κάμπτον, καὶ ἀνέρχονται μέχρι τῆς φίνας, ἴθου τοῦ II. Καὶ εἰ ἔστιν λαὸς πολὺς οἱ δέσμιοι, ἀνέρχονται μέχρι τοῦ κάμπτου τοῦ Βενέτου. Τὰ δὲ σκύλα, καὶ λάφυρα, καὶ ἄρματα τιθῶσιν οἱ ταξεῖται ἐπὶ διαφορῶν καὶ κιλικίων πρὸς τὸ μὴ μολυβῆναι, εἴτε ἀπὸ τοῦ κονιορτοῦ, εἴτε ἀπὸ τοῦ πηλοῦ. Οἱ δὲ δημῶται τῶν δύο μερῶν καὶ οἱ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ οἱ τῆς βασιλικῆς οὐσίας ἐλάται (70) καὶ οἱ ψάλται ἴστανται κατέναντι τοῦ ὄργάνου τοῦ Πρασίνου, καὶ διὰ νεύματος τοῦ ἀκτουαρίου ἄρχονται εὐφημεῖν τὴν προῤῥηθεῖσαν μεγάλην εὐφημίαν τοῦ ἐν τῷ φόρῳ μετὰ τῆς λιτῆς τελομένου θραμβου τῶν ἐπινικίων. Ἦνίκα δὲ ἄρξονται εὐφημεῖν, πίπτουσι πάντες οἱ δέσμιοι πρηνεῖς ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ δὲ τούτων δόρατα μετὰ τῶν φλαμούλλων ἐξ ἀντιστροφῶν τιθῶσιν οἱ κατέχοντες αὐτὰ ταξεῖται, μέχρις ἂν ἡ αὐτὴ εὐφημία τελειωθῇ. Καὶ ταύτης τελειουμένης, ἀνίστανται οἱ δέσμιοι, ὁμοίως καὶ τὰ δόρατα μετὰ τῶν φλαμούλλων, καὶ εἰ μὲν κελεύει ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς δεσμίους τὸ ἵπποδρομίου, ἀνέρχονται εἰς τὰ τοῦ ἵπποδρομίου βάρη κατωθεν τοῦ δῆμου τῶν Πρασίνων, ἐν ᾧ τόπω εἰώθασιν οἱ δέσμιοι ἴσασθαι καὶ θεάσασθαι τὸ ἵπποδρομίου. Εἰ δὲ οὐ κελεύει ὁ βασιλεὺς ἐνωθῆναι τούτους τοῖς πρὶν δεσμίοις τοῦ πραιτωρίου (71), ἴστανται εἴτε κάτω-

JOAN. JAC. REISKII

(69) Hic est pro καταστάσεως vel τάξεως positum.

(70) Est οὐσία *substantia*, corpus animatum hominis. Propterea reddidi hanc dictionem inter *sacri corporis vectores remiges*, inter *sacra corporum corporum*, respiciens ad illam vocabuli οὐσία notionem, qua *familiam* significat, et ad Augustam liberisque Porphyrogenetos et affines imperiales. Verum jam supra ad p. 334 demonstravi, οὐσίαν in specie de *familia nautica* dici, et metochice deinceps de *navigio* tale nautarum collegium tenente. Potuissem igitur optimo jure et confidenter dictionem nostram reddere hoc modo, *regii dromoni vel regiae naviculæ actores*.

(71) Captivi in Chalce, Prætorio et Numeris attinebantur sub inspectione præfecti urbis, præfecti castrorum et numerorum. *vid.* Cont. Theophan. p. 109. Sed prætorii carceres et captivi maxime

diu cogit vel cohortem, quæ vigilias obire et in armis se monstrare debet,) una cum strategis et cleisurarchis; aut alias drungarius classis cum strategis et rectoribus classariis. Hi, quicumque tandem fuerint, visitant ordinationem a protonotario dromi factam, et quidquid in illa hians animadvertant, corrigunt, id est faciunt congruam et debitam constitutionem captivorum, spoliatorum, prædæ, armorum, hastarum atque flammulorum. Omnibus rite dispositis, significat præpositus ea de re ad imperatorem; jussuque præpositi sonat pulsatum ter scutum, et descendit imperator secundum typum obtinentem in circensibus spectaculis, et infulatur, et fiunt cætera, ut cærimoniale circensium ludorum secum fert. **355** Ascendit deinceps imperator in cathisma seu tribunal, in quo residere super throno in ludis solet, populumque, ut mos est, signo crucis signat. Quo facto, factiones consuetas laudes recitant. Ut resedit, imperator super throno regio, dat actuarius nutu signum, et incipiunt e loco suo promovere primum arma [vel qui scuta et gladios captos gerunt]; tum manubiæ et prædæ; deinceps hastæ, tum flammula: post ea tandem captivi. Transeunt hi per plagam demorum [seu graduum circensium, in quibus factiones stare solent;] eam, quam tunc obtinent, et flectunt circa metam factionis Prasinæ, et promovunt usque ad finas [id est fines vel extrema] seu ad II. Quod si autem ingens turba sit captivorum, protenduntur usque ad metam Venetorum. Induvias reliquamque prædam et arma deponunt præsidarii super renonibus et super ciliciis [vel crassis densis filtris], ne scilicet a pulvere conove inquinentur. Populares ambarum factionum et milites arithmi corporumque sacrorum remiges et cantores stant e regione organi, quod Prasinæ partis est, acceptoque per actuarii nutam signo, incipiunt prolaxas illas laudes recitare, quas supra præscripsimus, cum cerimonias triumphi cum submissa erga Deum supplicatione in foro peragendi exponeremus. Illis autem laudes ordiantibus, procidunt captivi omnes in humum proni, hastæque flammula ipsorum invertuntur a præsidariis illa tenentibus idque tamdiu, quam illæ laudes durant.

COMMENTARIUS.

celebres; v. Theoph. p. 249. Leo Gramm. p. 467 et 485. Cedren. p. 582. In eo asservabantur Saraceni (conf. p. 411) et ibidem sacellum habebant exercendo cultui divino more suo. De quo allatis a Du Cangio in CPlI Chr. l. II, p. 164, hoc unum addam, etiam Constantino Monomacho conditam aut certe restitutam et frequentari rursus permissam fuisse Synagogam, ut appellant Græci, Saracenorum, quam non intra prætorium, sed alio quodam urbis loco fuisse puto. Abulfeda enim ad a. 441, seu Christi 1049, vel 1059, hæc tradit: *Hoc anno mittebat rex Romanorum [Constantinus Monomachus] ad Solthanium Thogrulbekum [vel Thangrolibekum] legationem cum magnis muneribus, rogans ab eo confederationem; eaque impetrata, coniebat [propre frequentari faciebat vel sinebat] Mesgidam apud CPlin, in qua peragi Deo preces et laudes atque extensam dici pro salute et imperio Thogrulbeki*

Finitis vero, surgunt captivi, et rursus eriguntur in rectum hastæ atque flammula. Si permittit imperator, ut captivi ludos circenses tunc edendos quoque in consueta captivorum statione spectent, ascendunt in gradus circi, factione Prasina inferiores. Ille nempe locus ordinarius est, e quo captivi, qui in urbe sunt, spectare identidem solent. Quod si autem nolit imperator hos recentes captivos cum vetustis hactenus in prætorio asservari solitis in eodem loco convenire, collocantur infra gradus factionis Venetæ aut alibi. Reliqua vero, manubiæ præda, arma, hastæ atque flammula intro [in prætorium] inferuntur. Et tunc porro fiunt, quæ in ludis circensibus fieri fas et mos est.

CAPUT XXI.

Observanda, quando imperatori filius nascitur.

Dantur pridie mandata mutatoriorum, seu significatur cras comparandum esse in splendido vestitu, ad totum senatam. Conveniunt ergo sequente die senatorii omnes in mutatorii. Dein advenit referendarius patriarchæ, et sciscitatur, velitne imperator jubeatque, ut patriarcha veniat. 256 Eo permittente, abit referendarius et accessit patriarcham. Hic intrat in palatium cum secreto suo et cum metropolitibus atque archiepiscopis, et facit in chrysotriclinio orationem super infante in præsentia secreti sui secundum typum vel formulam, qua baptizandis feria quinta hebdomadis renovationis benedici solet. Post dictam orationem valedicit patriarcha dominis et abit in patriarcheum, stipatus et sustentatus a duobus silentiariis. Digressus patriarcha, intrat secretum seu corpus senatoriorum, et adoratione facta, gratulantur imperatori, et precantur bene recens nato porphyrogenito infanti, voventque, ut ipse pater ejus aliquando hujus infantis nepotes, ipsumque nunc infantem olim senem, multas annorum vices emensum, videat, tandemque relinquat paternæ auctoritatis et imperii hæredem, quo Romana res, tam imperium, quam civilis gubernatio, bene rectoque cursu, velut navis, dirigatur, et per tot rerum discrimina salva et incolumis traducatur. Antiquis temporibus ita procedebatur. Filius imperatori si natus esset, non veniebat patriarcha in palatium ad faciendam orationem; sed primo loco excipiebat et admittebat imperator ad se secretum senatorum in Justiniani triclinio, ut dictum est; tum dabantur missæ: et exhibant illinc omnes in caballarium [seu equorum gymnasium], et fiebat processio in Magnam Dei

Αθεν τοῦ δήμου τῶν Βενέτων, εἶτε ἀλλαχοῦ. Τα δὲ σκύλα, καὶ λάφυρα, καὶ ἄρματα, καὶ τὰ δόρυτα μετὰ τῶν φλαμούλλων ἀφρονται: παρὰ τῶν ταξιωτῶν, καὶ εἰσκομίζονται, καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιτελεῖται ἡ συνήθης ἀκολουθία τοῦ ἵπποδρομίου.

ΚΕΥΑΛ. ΚΑ'.

Ὅσα δαὶ παραφυλάττειν, ὅταν τεχθῆ ἄρρην παιδίον τῷ βασιλεῖ.

Δίδονται μανδάτα εἰς ἄλλην τὴν σύγκλητον ἀλλαξίμων, καὶ τῇ ἐξῆς προέρχονται πάντες οἱ συγκλητικοὶ καὶ ἀλλάσσωσιν. Εἶτα ἔρχεται ὁ ραιφερενδῆριος τοῦ πατριάρχου, καὶ ἐρωτᾷ, εἰ κελεύει ὁ βασιλεὺς εἰσελθεῖν τὸν πατριάρχην. Ὁ δὲ ραιφερενδῆριος ἀπιὼν προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην, καὶ εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης ἐν τῷ παλατίῳ μετὰ τοῦ σεκρέτου αὐτοῦ καὶ μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων, καὶ ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ ποιεῖ τὴν εὐχὴν, παρόντας καὶ τοῦ σεκρέτου, αὐτοῦ κατὰ τὸν τύπον τῆς ε' ἡμέρας τῆς δικακινήσιμου (72) ἑβδομάδος. Καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι τὴν εὐχὴν τὸν πατριάρχην συντάσσεια τοῖς δεσπότηταις, καὶ ἀπεισίν ἐν τῷ πατριαρχείῳ ὑπὸ δύο σιληντιαρίων παρακρατούμενος. Μετὰ δὲ τὸ ἐξελθεῖν τὸν πατριάρχην εἰσέρχεται τὸ σεκρέτον τῶν συγκλητικῶν, καὶ ἀπευχαριστοῦσιν (73) τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐπεύχονται αὐτῷ διὰ τὸ τεχθῆν πορφυρογέννητον παιδίον, λέγοντες θεάσασθαι παῖδας τῶν παίδων τοῦ πορφυρογεννήτου, καὶ τοῦτον ἰδεῖν γηραῖον καὶ προσδεηκότα χρόνων πολλῆν περίοδον, εἶτα κληρονόμον (74) γενέσθαι τῆς πατρικῆς ἐξουσίας καὶ βασιλείας, ὡς ἂν ἡ τῶν Ῥωμαίων καλῶς διευθύνοντο καὶ διεξέγοιτο βασιλεία τε καὶ πολιτεία. Ἰστέον, ὅτι καὶ τοῦτο γέγονεν ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χρόνοις. Τῷ βασιλεῖ τεχθῆν ἄρρην παιδίον, ὁ πατριάρχης οὐκ εἰσῆλθεν ἐν τῷ παλατίῳ ποιῆσαι τὴν εὐχὴν, ἀλλ' ἐν πρώτοις ἐδέξατο ὁ βασιλεὺς τὸ σεκρέτον τῶν συγκλητικῶν ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίῳ, καθὼς προεῖρηται. καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἐδόθησαν μίνσαι, καὶ ἐξῆλθον πάντες ἐπὶ τὸν καθαλλάριον, καὶ γέγονεν πρόνευσον ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸν τύπον τῶν μεγάλων προελύσεων. Ἰστέον, ὅτι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως ὀφειλόμενον ἔστιν γενέσθαι δύο δε-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

jubebat. De hac legatione memorat Zonaras xvii, 25, p. 257.

(72) Ritus orationis et officii divini, quem hic loci designat auctor, fusius descripsit libri primi cap. 14. Quem autem habuerit scopum ea benedictio, non satis constat; forte instituta fuit pro salute Augustorum, imperii et palatii.

(73) Proprie est ἀπευχαριστεῖν officio gratiarum agendarum suo erga Deum defungi. Quia vero hoc non fuit absque adoratione, inclinatione capitis et corporis, ex eo factum est, ut venerari etiam hominem humili gestu et positu corporis reverentiam significante verbum hoc notet. Hinc intelligatur interpretationis nostræ ratio. Possit

quoque reddi *gratulantur*. Nam quando alteri bonum aliquod gratulamur, significamus, nos lætari propterea quod Deus ipsi hoc vel illud beneficium indulserit, ideoque gratias Deo ut auctori et largitori agere.

(74) Congruit locus Athenagoræ in fine legationis: Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ὑμετέρας εὐχόμεθα, ἵνα παῖς μὲν παρὰ πατρός κατὰ τὸ δικαιοτάτον διαδέχησθε τὴν βασιλείαν, αὐτὴν δὲ καὶ ἐπίδοσιν ἢ ἀρχὴ ὑμῶν, πάντων ὑποχειρίων γιγνομένων, λαμβάνη. Τοῦτο δὲ ἔστι καὶ πρὸς ἡμῶν, ὅπως ἤρεμον καὶ ἡσυχον βίον διαγοίμεν, αὐτοὶ δὲ πάντα τὰ κεκλευσμένα προθύμως ὑπηρετοῖμεν.

ξίμα εἰς τὰς δύο φιάλας. Ἐπει δὲ πρόβαλοι αὐταί παρετάλησαν, ὑφείλει γενέσθαι τὸ τοιοῦτο δέξιμον εἰς τὴν μυστικὴν φιάλην τοῦ τρικόγχου τοῦ σίγματος, καὶ τῶν δόξμων ἐξαιτουμένων κατὰ τὸ σύνθημα ἀχθῆναι ἵππικὸν ἵπποδρόμιον, κελεύσει τοῦ βασιλέως δίδοται τὸ βηλάριον καὶ κρεμμύτα, καὶ τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ τελεῖται ἵππικὸς ἀγών. Ἰστίον, ὅτι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς ἵπποδρομίας δίδοται μανδάτα, συναθροισθῆναι πάντας ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, καὶ κελεύσει τοῦ βασιλέως ἐφερχόμενος ὁ πραιπόσιτος ἐκλέγεται ἀπὸ μὲν τῶν ταγματῶν ἅνδρες ἀπὸ δὲ τῶν δύο μερῶν τῶν δηματῶν ἅνδρες ἀπὸ δὲ τῶν ἑλλήνων ἅνδρες, καὶ τοῦτων ἰσταμένων ἔθεν κάκειθεν, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ πραιπόσιτος, ὅτι «Κελεύει ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ ἅγιος, ἵνα κατὰ τὸν κρατίζαντα παλαιὸν τύπον καὶ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν ἀθροισθῆτε τῇ ἑβδὴ (ἔχουν τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ (75) τῆς τοῦ παιδὸς γεννήσεως), καὶ ἐκφωνήσῃτε τὸδε ὄνομα τῷ τεχνῶντι πορφυρογεννήτῳ. » Τῇ δὲ ἑβδὴ, ἔχουν τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ, συναθροίζονται ἐν τῷ αὐτῷ ἵπποδρόμῳ, καὶ λέγουσιν οἱ τῶν δόξμων ἅνδρες, καὶ εὐφροσύνην τοῦ δεσπότη καὶ τὰς ἀγούστας καὶ τὸ τεχνῶντι πορφυρογεννήτον ἐξ ὀνόματος. Ἰστίον, ὅτι τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ καλλωπίζεται ὁ τῆς ἀγούστας κοιτῶν μετὰ τῶν χρυσοῦφάντων βήλων τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ πολύκανθῶλου. Καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι παρὰ τοῦ ἱερέως τῆν εὐχὴν ἐν τῷ προπυλαίῳ (76) τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπιτεθῆναι τὸ παρὰ τῶν δόξμων ἐκφωνηθὲν ὄνομα (77) αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον ἐνδύθῃναι, πάλιν ἀποφέρεται τὸ παιδίον, καὶ τίθεται εἰς τὸ κουνίον, καὶ ἐπισκαπάζονται (78) ἢ τε ἀγούστα καὶ τὸ παιδίον ἐραπλώματα χρυσοῦφανα. Ἐἴτα διὰ τοῦ τῆς τραπέζης τῆς ἀγούστας προσκαλοῦνται οἱ πραιπόσιτοι, καὶ διὰ

A ecclesiam secundum formam magnarum et solemnium processionum. Tertio post nativitatem infantis die deberent duo dexima [seu exceptiones factionum] in phialis ambabus ambarum factionum fieri. Quia vero jam a longo tempore abrogatæ sunt, debet tale deximum fieri in secreta phiala triconchii sigmatis. Factionibus tum rogantibus ex more, ut ludus equestris in circo edatur, imperat dominus, ut velum suspensuro tradatur, et ab eo, tanquam futuri ludi signum, suspendatur. Id quod fit, et sequente die peragitur certamen equostre. Eodem die, quo certamen illud equestre peragitur, seu quarto a nativitate infantis, dicuntur mandata, ut congregentur sequente die omnes in circo. Tum exit ab imperatore jussus præpositus et eligit e tagmatibus quidem quinquaginta viros, a factionariis autem ambarum partium totidem; quinquaginta scilicet de Venetis, et totidem de Prasinis, et de civibus tandem etiam quinquaginta. Illis ducentis ordine gemino stantibus edicit præpositus hæc verba: **357** « Sanctus et venerabilis imperator noster vult, ut secundum obtinentem ritum et consuetudinem a longo tempore observatam conveniatis cras » [quinto nempe die a nativitate infantis], et proclamatis nomen hoc infanti porphyrogenito imponendum. » [Et simul edit ipsis nomen.] Quinto itaque die conveniunt in eodem circo, et recitant populares acta [seu formulas et acclamationes, quibus uti factiones in tali tempore solent] et benedicunt dominis et Augustabus [socrui et nurui puerperæ] et infanti porphyrogenito, quem tunc primum nomine tenus citant. Octavo die exornatur Augustæ puerperæ cæton seu cubiculum velis chryso-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(75) Primum notandum, τόδε hic esse positum pro τόδε τό. Deinde, ad factiones pertinuisse recens nato filio Augusti nomen imponere, sed illud sibi præscriptum et suggestum a curia. Patet e scholio, quod e Zonaræ codice Vaticano manuscripto Alemani ad Procopium Notar. p. 21 edidit, et hoc fere modo mihi videtur legi debere: Κωνσταντῖνα ἡ γομετῆ Μαυρικίου ἐγέννησεν υἱόν, ὃν ὁ Μαυρικίος ἐπωνόμαζε Θεοδοσίον διὰ τὸ Θεοδοσίον εὐτυχῆ (vel καλὸν κάγαθόν, vel simile quid) γενέσθαι καὶ πολλὰ ἔτη ζῆσαι. Ἡρξάντο οὖν οἱ Βένετοι λέγειν· Τὰ δωρηθέντα ἔτη τῷ Ἰουστινιανῷ ὁ Κύριος παράσχοι σοι τὴν εἰρήνην, ὅτι ἔζη ἑξήτ' ἔτη, καὶ πλείω. Ἡ γὰρ ζωὴ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἐγένετο ἔτη ἅ. Simile est quod Theophanes, p. 141, narrat, Justino recens ad imperium provento, factiones uxori ejus nomen vetus Lupicia paulo turpius honestiori Euphemie mutasse, cum Augusta coronaretur: Σύμοιον ἔχων ὄνοματι Λουπικίαν ἔστεψεν, ἣν οἱ δῆμοι ἐκάλεσαν Εὐφρημίαν εἰς τὸ στέψαι αὐτήν. In gentilitio pertinēbat ad honoratissimum et proximum consanguineorum, ad epulas genethliacas invitorum (qui sunt πρωτότυπον τῶν ἀναδόχων) infanti nomen imponere; vid. Polyænus p. 547. Idem ritus apud Judæos (conf. historia Zachariæ) et apud Arabes.

(76) Suivant l'exemple de la présentation de J.-C. dans le temple de Jerusalem et conformément à la bénédiction de Siméon, c'est une coutume très-ancienne parmi les Grecs, de faire porter les enfants à l'entrée de l'église le huitième jour. Le prêtre va au-devant de l'enfant pour le bénir, et se tenant à la porte de l'église il le marque du signe de la croix sur le front,

sur la bouche, sur l'estomac. C'est là le sceau de la grâce de Dieu et une disposition à recevoir le saint baptême. Verba sunt Ricauti in *Etat présent de l'Eglise grecque*, p. 167 Hinc intelligitur nostrum γενέσθαι παρὰ τοῦ ἱερέως εὐχὴν ἐν τῷ προπυλαίῳ τῆς ἐκκλησίας. Per ἱμάτιον autem intelligit albam vel candidam tunicam, chrismale quoque dictam, quæ baptizatis et unctis induitur, nostratibus *Westerhemde*.

(77) Tunc dicitur puer λαμβάνειν τὸ ὄνομα, quando in ecclesia octavo a nativitate die sacerdos ipsi post dictas preces nomen imponit, antequam catechizetur et baptizetur; vid. La croix in *l'Etat de l'église grecque* p. 50. Nicetas p. 89, ed. Venit. ait, Manuelem Commenum illo die, quo natus sibi fuerit filius Alexius et nomen acceperit, populum epulis excepisse. Designat aut quartum a nativitate pueri diem, quo populus in Circo ipsi nomen imponebat, aut octavum, quo sacerdos idem faciebat in ecclesia immediate ante baptismum. Verba Nicetas sunt: ὑπελαίρων [distinguere et præclaram et præ aliis notabilem facere studens] τὴν γενέθλιον καὶ ὀνομαστήριον τοῦ παιδὸς ἡμέραν, ὡς εἴθισται παρὰ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων, τοὺς ἐντιμωτέρους τῶν πολιτῶν μετὰ κλάδων ὀκλιῶν εἰς τρυφὴν ἐκάλει, καὶ Ἀλέξιον τὸν παῖδα ὠνόμασεν.

(78) Videtur ex his verbis colligi posse Augustanum vultum nudum proceribus conspiciendum non dedisse, sed aut pone velum, aut indutam oalyptra cum iis egisse, more a Persis transsumpto et in aulam Turcicam propagato.

triclīnii auro textis et polycandelis. Illum cætonem refertur infans ex ecclesia, postquam sacerdos in ejus propylæo seu atrio super infante orationem dixerit; et nomen, a factionibus editum ipsi imposuerit et indusium ipsi induerit. Relatus ad matrem infans deponitur in cunis, et injiciuntur tam Austæ puerperæ, quam infanti, panni vel telæ auro textæ. Dein advocantur præpositi ab eunucho, qui mensæ imperatricis præest. Præpositi porro introducunt magistratus cubiculi ejusdemque ministros reliquos omnes. Deinceps introducuntur e cænurgio zostæ, magistrissæ, anthypatissæ, patriciæ, protospatharæ officialiæ et reliquæ feminæ senatoribus maritatæ. Post eas introducuntur viduæ, quarum mariti olim, dum viverent, prædictas dignitates aulicas gesserant, nunc post eorum decessum gradu, quem antea inter feminas primates tenuerant, dejectæ. Hæ omnes felicem partum Augustæ gratulatæ benedicunt ipsi, debitamque tribuunt infanti reverentiam traduntque xenium seu munusculum benevolentiæ erga novum hospitem advenam testificandæ destinatum, quod unaquæque qualecunque pro lubitu et delectu suo secum fert. Post dimissum muliebri secretum seu corpus introducuntur a lausiaco per horologium et chrysotriclinium senatores omnes, magistri, proconsules, patricii, officiales, et cum adoratione benedicunt Augustæ, congruumque præstant cultum porphyrogenito infanti per pia vota et bona verba talia, qualia supra dicebamus erga imperatorem proferri solere. Septem a nato infante porphyrogenito proximis diebus debet edi et celebrari, quod consuetudo lochozema appellat seu jusculum puerperæ, et quidem in porticu novemdecim accubituum et in triviis prælongæ et amplissimæ plateæ urbanæ [quæ mese dicitur], nempe a chalcæ usque ad bovem. In porticum novemdecim accubituum conveniunt tribuni tagmatum cum scholaris, et magistratus classiariorum cum ipsis classariis; 358 item populares amborum factionum, et magistratus urbanus cum collegiis urbanis; bibuntque ibi per septiduum prædictum lochozema. At in prædictæ plateæ triviis conveniunt nostri in Christo fratres, pauperes, eodem beneficio per septiduum pariter gaudent.

CAPUT XXII.

Observanda in baptismo filii imperatoris.

Primum ex mandato imperatoris jubentur certo tempore et loco convenire magistri, proconsules.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(79) Augusta non habebat plures unicas zostas; at ubi duæ essent Augustæ, socrus et nurus, ibi quoque binæ erant zostæ, cuique Augustæ sua, ut tempore Constantini et Romani Porphyrogennetorum.

(80) Quasi dicas ζεμα λόγω τῆς λέγουσας vel τῆς λοχειας, brodium pro puerpera. Quale autem, qui et unde confectum hoc brodlum, non liquet. Videtur vinum medicatum fuisse, quemadmodum passim mos obtinet, vinum cinnamomi cannulis, saccaro et taleolis citri mistum (die süsse Canne appellant) ad puerperam inviasentibus propinandi. Leunclav. Pandect. Turc. n. 19 perhibet, imperatorem Turcarum ob nativitatem filii novos nummos cudere. De hoc more nihil apud Cyprianos imp. Græcos observavi.

(81) Miror quod tempus peracti baptismi non addiderit. In prima quidem Ecclesia exspectabant

τῶν πραιποσίτων, εἰσάγονται οἱ ἄρχοντες τοῦ κουβουκλείου καὶ οἱ τοῦ κουβουκλείου πάντες, καὶ καθ' ἑξῆς εἰσάγονται ἀπὸ τοῦ καινουργίου τρικλίνου αἱ ζωσταὶ (79) καὶ αἱ μαγίστρισσαι, ἀνθυπάτισσαι τε καὶ πατρικίαι καὶ πρωτοσπαθαρεαὶ ὀφφικιαλαῖαι καὶ αἱ λοπαὶ συγκλητικαὶ, εἴθ' οὕτως αἱ τῶν προβῆθέντων ἀξιωματῶν ἀπαξιωματικαὶ χῆραι, καὶ ἐπεύχονται ἀπευχαριστοῦσαι καὶ εὐφημοῦσαι τὴν Αὐγούσταν, καὶ τὸ προσῆκον ἀπονέμουσι σέβας, μία ἐκάστη εἰσάγουσα ξένιον, ὅπερ κατὰ προαίρεσιν ἔχει. Μετὰ δὲ τὸ τῶν γυναικῶν σέκρετον εἰσάγονται ἀπὸ τοῦ λαυσιακοῦ διὰ τοῦ ὠρολογίου καὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου οἱ τῆς συγκλήτου ἅπαντες, μάγιστροι, ἀνθύπατοι, πατρικιοὶ καὶ ὀφφικιαλαὶ καὶ ἐπεύχονται ἀπευχαριστοῦντες τῇ Αὐγούστῃ, καὶ τὸ προσῆκον ἀποδίδουσι σέβας δι' εὐχῶν καὶ εὐφημιῶν τῶν πορφυρογεννήτων, καθὼς 'καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπευχαριστείᾳ καὶ εὐχῇ εἴρηται. Ἰστέον, ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς γεννήσεως τοῦ πορφυρογεννήτου παιδὸς ὀφειλόμενόν ἐστι γίνεσθαι, ὃ ἡ κοινὴ συνθήκη λογόζεμα (80) καλεῖ, εἰς τὸν πόρτηκα τῶν ἰθ' ἀκουσίτων καὶ εἰς τὰ τριόδια τῆς λεωφόρου τῆς πόλεως, ἔγουν ἀπὸ τῆς χαλκῆς μέχρι τοῦ βόδου. Καὶ ὀφείλουσιν ἐν μὲν τῷ πόρτηκι τῶν ἰθ' ἀκουσίτων συνέρχεσθαι οἱ ἄρχοντες τῶν ταγμάτων μετὰ τῶν σχολαρίων, ὁμοίως καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ πλοίου μετὰ τοῦ πλοίου στρατοῦ. Ἡρὸς τούτοις τῶν δύο μερῶν οἱ δημῶται καὶ τὸ πολιτικὸν μετὰ τῶν τῆς πόλεως συστημάτων, καὶ ἐπὶ τὰς ἡμέρας πίνουσιν ἐκεῖσε τὸ προβῆθὲν λογόζεμα. Ὅμοίως καὶ ἐν τοῖς προβῆθεισι τῆς λεωφόρου τριόδοις ὀφείλουσιν συνέρχεσθαι οἱ ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφοὶ οἱ πένητες καὶ πίνειν ἐπὶ ἐπὶ τὰς ἡμέρας τὸ προβῆθὲν λογόζεμα.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

Ὅσα δὲ πρῶτον ἐπιβαπτίζονται ἐπὶ βαπτισμῶν (81) ἄρρενος παιδὸς βασιλέως.

Κελεύσει τοῦ βασιλέως ὀρίζονται μάγιστροι, ἀνθύπατοι, πατρικιοὶ, στρατηγοὶ, στρατάρχαι, τουρμάρι-

οὶ σῶπε usque ad pubertatem, imo quidam usque a d horam mortis, et, si numerus adesset satis magnus, semel aut bis vel ter ad summum per annum baptizabant simul catechumenos ejusdem ferme ætatis festo Epiphaniæ, magno Sabbato et Sabbato Pentecostes. Quem morem a Græcis Muhammedani videntur accepisse, qui etiam mares suos annis adolescentibus demum circumcidunt, eique actui festum solemnius aut circumcisionem filii principis præstantur. Verum tempore procedente etiam infantes baptizati fuerunt, citius tardiusve, prout luberet aut res ferret. Epiphania, Heraclii filia, baptizata fuit die a nativitate quadragesimo in æde Blachernensi; vid. Theophan. p. 250. Constantinus Caballinus pariter diu post nativitatem fuit in Magna ecclesia baptizatus; vid. idem p. 335. Ait enim ibi Theophanes, matrem ejus, Mariam, interfuisse baptismum et redeuntem ex ecclesia sparsisse munus

καὶ, οἱ ἄρχοντες τῶν ταγματῶν, οἱ ὀφφικιάλιοι καὶ ἅπαντες ἡ σύγκλητος, καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν μέγαν βαπτιστήρα τῆς Μεγάλῃς ἐκκλησίας. Οἱ δὲ δεσπότης προέρχονται μετὰ τῶν ἀλλαξιμῶν, καθὼς ἔχει ἡ συνήθεια τῶν μεγάλων ἑορτῶν. Τὰ δὲ σκήπτρα καὶ τὰ λοιπὰ σκευὴ μένουσιν ἐν τῷ ναῷ τῆς Μεγάλῃς ἐκκλησίας, καθὼς καὶ ἐν ταῖς μεγάλας προελεύσεσιν, καὶ οἱ λοιποὶ ἀξιωματικοὶ καὶ συγκλητικοί. Οἱ δὲ δεσπότης μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ὀρισθέντων γενέσθαι ἀναδόχων (82) εἰσέρχονται εἰς τὸν βαπτιστήρα, καὶ τῆς εὐχῆς γενομένης καὶ τῆς εἰωθυίας ἐκκλησιαστικῆς τάξεως τελομένης καὶ τοῦ παιδὸς βαπτίζομένου, δέχονται οἱ ἀνάδοχοι, καὶ ἀπὸ τῶν ἔκεισε κατέρχονται (83) οἱ δεσπότης μετὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ φωτισματος (84), καὶ γίνεται ἡ εἰωθυία εἰσοδος εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ἔτ᾽ εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ μητατώριον, καὶ τὰ ἐξῆς τελεῖται, καθὼς καὶ ἐν ταῖς μεγάλας προελεύσεσιν. Οἱ δὲ δῆμοι ἐν τῷ ὑποστρέφειν (85) τὸν βασιλέα αἰτοῦνται, ἀχθῆναι ἰππικὸν ἰπποδρόμιον. Τοῦ δὲ βασιλέως συντασσόμενου, τελεῖται τῇ ἐπαύριον ἰπποδρόμιον ἀπολύσιμον καὶ προσκυνήσιμον.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ κουρεύματι (86) παιδὸς βασιλέως.

Δίδονται μανδάτα εἰς ὅλην τὴν σύγκλητον ἀλλαξιμῶν, καὶ τῇ ἐξῆς προέρχονται πάντες οἱ συγκλητικοί, εἴτα ἔρχεται ὁ βασιφρενδάριος τοῦ πατριάρχου.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

consulare a S. Sophia inde usque ad Chalcen. C Hodie, nisi urgente necessitate, non baptizatur ante diem octavum aut decimum, teste Petis de la Croix dans l'Etat présent de l'Eglise Grecque, l. 1, c. 16

(82) *Patrinorum seu gestantium*, ut loquebantur ævo medio; *vid.* Du Cange v. *Gestantes*. Ἀναδοχὴ est sublevatio ex undis sacri lavacri vel baptismi, et ἀνάδοχος qui recens baptizatum sublevat, attollit. Latini posteriores ἀναδοχὴν talem *acceptionem* appellabant. In vet. inscriptione apud Corsin. de Notis Græcor. p. 34, est *ex die acceptionis suæ*, id est baptismi sui, quo ἀναδεγμένοι fuerunt esacris undis ab acceptoribus suis, nisi quis malit eam vocem de acceptione in ecclesiam interpretari. Ricaut l. c. perhibet, hodie apud Græcos non adhiberi nisi unum ἀνάδοχον seu *compatrem*. Contrarium olim obtinuisse, ex hoc loco et aliis pluribus aliorum constat. Morem illum olim fuisse, ut patres liberos suos susciperent, patet exemplo Caroli M., qui ipse filium suum Pipinum juniorem de sacro fonte levavit, teste Sigon. *De regn. Italix* p. 91 conf. p. 92, et Chronie. Ursperg. anno 1124, ubi vetatur ille mos. Ascribam verba, cum totum hunc de baptismi locum illustrent: *Infantes suos in Sabbato sanctæ Puschæ et Pentecostes cum candelis et cappa, quæ dicitur vestis candida, et patris comitantibus ad baptismum deferant; — ne etiam filios suos et filias suas ad baptismum teneant, sed sibi patrinos quærant.* — Conf. Du Cange Gloss. Gr. v. Ἀνάδοχος et Lat. v. *Patrinus*. Videntur fere Græci imperatores una cum aliis proceribus suis liberorum suorum ἀνάδοχοι fuisse. Certe susceptionis testes fuerunt. Apud Theophanem p. 65, legitur Joannem Chrysostomum ut patriarcham fuisse ἀνάδοχον Theodosii junioris, filii Arcadii.

patricii, strategii, stratarchæ, turmachæ, rectores tagmatum, officiales totusque senatus. Conveniunt ergo in baptisterium seu fontem Magnæ ecclesiæ. Procedunt domini tum in mutatoriis, qualia solent ex ritu in magnis festis gestare. Sceptra et reliqua vasa manent in ipso naο Magnæ ecclesiæ, prout mos est in magnis processionibus; manent ibidem quoque cæteri honorati et senatores. Domini autem et patriarcha et designati exceptores e sacro fonte aut compatres intrant in baptisterium, factaque oratione et peracto consueto officio ecclesiastico baptizatoque puero, excipiunt eum exceptores; et tunc abeunt illinc imperator et patriarcha cum puello recens baptizato, et fit consuetus introitus in sacrificarium. Dein intrat imperator in metatorium, et peraguntur cætera, ut mos est in magnis processionibus peragi. Factiones autem in reditu imperatoris ex ecclesia rogant, equestre spectaculum edi; compromittente imperatore, peragitur sequente die spectaculum equestre apolysimum [seu postremum eorum, quæ per istam occasionem hilaritatis publicæ instituuntur], idemque proscynesium sen in quo imperator a populo lumi in genubus cubante adoratur.

CAPUT XXIII.

Observanda in tonsione filii imperatoris.

Pridie diduntur mandata ad totum senatum, ut altero die in mutatoriis compareat. Conveniunt ergo sic omnes ad ordinem senatorium pertinentes. Tunc

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Idem p. 335 ait: Constantinum Copronymum ἀνεδέξαντο οἱ τῶν θεματῶν προύχοντες καὶ ἡ σύγκλητος. Idem p. 483, Constantinum nostrum, Leonis filium, a Nicolao patriarcha die Epiphaniæ baptizatum fuisse, δεξαμένων αὐτὸν Ἀλεξάνδρου βασιλέως: (patrius ejus is erat) καὶ Σαμωνᾶ πατρικίου καὶ τῶν ἐν τέλει πάντων.

(83) *Redeunt*, nempe e narthece in navim ecclesiæ, unde exiverant in narthecem, ubi baptisterium erat. Nam eos prius in navim ivisse, deinde illinc in narthecem rediisse, patet ex eo, quod scepra et milites Augusti protectores dicuntur in naο Magnæ ecclesiæ *munere*.

(84) *Vid.* not. ad p. 54 et 445.

(85) Nihil hic memorat de sparso munere consulari, cujus exemplum paulo ante e Theophane citabam. Morem illum missilia spargendi redeuntibus Augustis a pueri Porphyrogenneti baptismi adhuc tempore Basilii Macedonis obtinebat, ut e Georg. Monach. patet (indicium loci debeo schedis Leichianis) narrantis de illo imp. sic: Ὁ βασιλεὺς προελθὼν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Χριστοῦ γενεθλίων ἐν τῇ προελεύσει εἰς τὴν Μεγάλῃν ἐκκλησίαν ἐδάπτισε Στέφανον τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Ἀγαῶν δὲ ἵππους λευκοὺς μετὰ ἀρμάτων [*uirantibus currum armatis satellitibus*] ἐκάθησεν ἄμξ τῇ Αὐγούστη, καὶ ὁ πρῶτος Βαζάνης σὺν αὐταῖς, βασιλεύων τὸ παιδίον μέχρι τοῦ παλατίου, τοῦ βασιλέως ῥίπτοντος ὑπεταίαν ἐν τῇ ὁδῷ. *Vid.* ad p. 114 dicta.

(86) Detonsio capilli fit octavo die post nativitatem; *vid.* Goar. Eucholog. Heinecc. *De eccles. Græc.* II, 464. Deductus videri posset hic mos crines puerorum detondendi ab illo veterum gentilium, quo solebant ephebi utriusque sexus comam alicui numini, cui se dedicabant, velut signum servitutis dare et deponere. Arabes certe comam pro *signo*

advenit referendarius patriarchæ, et sciscitatur, A velintne imperator patriarcham advenire. Intrat præpositus ad imperatorem eaque de re significat ; et Augusto volente jubente, ut patriarcha veniat, rursus ad referendarium exit referens, velle imperatorem, ut patriarcha veniat. Abit itaque referendarius, et accessit patriarcham. 359 Hic venit in palatium in consueto suo comitatu, nempe secreto suo et metropolitibus atque archiepiscopis. Ei obviam fit imperator in chrysotriclinio, et simul abeunt in illud templum, in quo puerum tonderi vult imperator. Proxime hos ingrediuntur in illud templum cubicularii et proceres patriarchæ et ejus cubiculenses ; tum metropolitæ et archiepiscopi. Veniunt deinceps ex imperatoris mandato senatores et qui destinati sunt exceptores crinium pueri imperialis. Dein affert præpositus manucciola multa unum alteri consuta, ut longam telam efficiant, eaque tradit patriarchæ, hic porro tradit futuris exceptoribus orinium. Et dein fit ritus ecclesiasticus tonsuræ. Quo facto, tradit patriarcha primum aureum sudarium, in quo jacent detonsi crines, præposito ; cætera vero manucciola diripiunt et partiuntur inter se exceptores. Sub Basilio, celeberrimo imperatore, fiebat tonsura filii ejus Leonis, philochristi despotæ,

χου, καὶ ἐρωτᾷ εἰ κελεύει ὁ βασιλεὺς εἰσελθεῖν τὸν πατριάρχην. Τοῦ δὲ βασιλέως ὑπομιμνησκομένου παρὰ τοῦ πραιποσίτου καὶ κελεύοντος εἰσελθεῖν τὸν πατριάρχην, ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος λέγων τῷ βασιλευσιν, ὅτι κελεύει ὁ βασιλεὺς εἰσελθεῖν τὸν πατριάρχην. Ὁ δὲ ἀπὸν προσκαλεῖται τὸν πατριάρχην, καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ παλατίῳ, καθὼς εἴθισται αὐτῷ, μετὰ τοῦ σεκρέτου αὐτοῦ καὶ τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων, καὶ ὑπαντᾷ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ. Καὶ εἰς οἶον ἂν νῶτον κελεύει ὁ βασιλεὺς γενέσθαι τὸ κοίρημα, ἅπεισιν μετὰ τοῦ πατριάρχου. Καὶ εἴθ' οὕτως εἰσέρχονται οἱ τοῦ κουβουκλείου καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ πατριάρχου καὶ κουβουκλείσται, πρὸς τούτοις μητροπολίται καὶ ἀρχιεπίσκοποι. Ἐἶτα κελεύει τὸ βασιλεὺς ἔρχονται καὶ οἱ τῆς συγγλήτου καὶ ὅσοι μέλλουσι γίνεσθαι ἀνάδοχοι τῶν τριῶν τοῦ βασιλικοῦ παιδός. Ἐἶτα φέρει ὁ πραιπόσιτος τὰ διὰ βραχέως συνημμένα πρὸς ἄλλα ἐγχειρίδια, καὶ ἐπίδωσι ταῦτα τῷ πατριάρχῃ, ὁ δὲ πατριάρχης τοῖς μέλλουσι γίνεσθαι ἀνάδοχοις, καὶ ἐξῆς γίνονται ἡ τῆς ἐκκλησίας ἀκόλουθος τοῦ κουβουκλείου τῆς. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον χρυσοῦν ἐγχειρίδιον, ἐν ᾧ καὶ αἱ ἀποκαρεῖσαι τρίχες τοῦ παιδός ἐγχεῖνται (87), ἐπιδίδονται τῷ πραιποσίτῳ, τὰ δὲ λοιπὰ ἐγχειρίδια διαρπαζόμενα (88) παρὰ τῶν ἀναδό-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

libertatis habent. Cui coma salva, ille liber est ; et si quis bello quem cepit atque in libertatem dimittit, abscindit ejus antias suaque in pharetra condit, velut signum pristini in dimissum dominii. Verum medio ævo per abscissionem comæ solebant filios adoptare. Cui alter comam abscindebat, is eum in filium adoptabat. Præclare Du Cangius ad Joinvill. p. 272, ubi de variis adoptandi modis agit, *Nos historiens, ait, nous fournissent encore une autre espèce d'adoption d'honneur, qui se fait en coupant les cheveux de celui qui étoit adopté en fils* Paulus Warnefrid, in Histor. Langobard. de Carolo Martello : *Circa hæc tempora Carolus, princeps Francorum, Pipinum suum parvulum filium ad Luitprandum duxit ut ejus juxta morem capillum susciperet. Qui ejus cesariem incidens ei pater effectus est, nullisque eum dilatum regis muneribus genitori remisit.* Anastasius Vita Benedicti II, p. 57 : *Hic una cum clero et exercitu suscepti mallones [id est, cirros, cincinnos] capillorum domini Justiniani et Heraclii, filiorum clementissimi principis, simul et jussionem, per quam significat eosdem capillos direxisse.* In Ordine Romano exstant orationes ad incidendam capillaturam et ad puerum tonsurandum. Exstat quoque talis formula apud Murator. t. II *Ant. Ital.* p. 299. Conf. P. Pithæi *Miscell.* l. I, c. 1, t. II, Facis Gruter. p. 739. Ergo qui talis pueri capillos abscindebant, aut, ut hic loci, supposito sudario detonsos a sacerdote et decedentes crines excipiebant, illi puerum spiritaliter adoptabant et compatres ejus fiebant. Erat mos capillos vel suos vel alterius ad aliquem cum litteris mittendi necio ævo valde usitatus, et nihil aliud pene significabat, quam si nos hodie scribimus : *Je vous baise les mains, Je suis votre serviteur très humble.* Nam crines erant signum servitutis. Qui alterius crines haberet, poterat illum, ejus crines erant, servum aut certe libertum suum appellare. Et ille, qui crines mitteret alteri, profitebatur se ipsius mancipium. Insigne exemplum habemus in historia Saladini a cl. Schultensio edita, p. 5 Excerptorum ex Abulfeda. Narrat ibi princeps Arabicus, Chali-

fam Ægypti a Nuroddino auxilium contra Francos flagitasse : *Mittebat litteras ad Aded ad Nuroddinum, quibus auxilium ab eo flagitabat, una cum crinibus uxorum suarum (vel gynæcei sui), quos litteris incluserat.* Ita integre legitur in codice msto. C. Postrema et maxime notabilia omittere consultius duxit cl. Editor. Apparet, Chalifam voluisse Nuroddino quo quis excogitare poterat maximo blandiri, et humillimam suam venerationem ipsi testari. Genus supplicationis et humiliationis extremum est, si princeps unus alteri comas non suas, sed gynæcei sui mittat, in regione, ubi mulieres tanta sunt in veneratione, ubi honestatem violare videtur, qui eas vel nominare audeat ; ubi feminæ vultum suum nemini nisi multum honestiori monstrant, nedum comam suam impertiant.

(87) Mappula quoque excipiebant crines, qui barbam pectenti imperatori excipiebant. Narrat de filiabus Roberti Guiscardi Ordericus Vitalis l. vii, *officium earum fuisse, mane dum imp. Cptianus (Alexius Comnenus) de strato surrexisset, manusque suas ablueret, mappulam et pectinem eburneum afferre et barbam imperatoris pectere.* Eo autem, quod compatres quotquot essent omnes mappam, qua crines decedentes excipiebantur, tenebant, significabant, se tonsum infantem in cœtum suum recipere, id est, ad communionem Christianorum admittere, eum pro uno commilitonum suorum et confidentium agnoscere, quemadmodum episcopi, alterius electi episcopi ordinationi presentes, omnes simul Evangelii codicem cervici et capiti electi impositum apprehendebant eoque ipsum collegam profitebantur ; vid. Haberti Pontific. p. 80.

(88) Talis fuit ille mos, qualis ille hodie est, cum pannos, super quibus processit aliquis princeps in coronatione, discerpit plebs, aut quale illud est, quod de Christina, regina Sueciæ, abdicante narratur dans les *Mémoires de Msr. Archenholtz t. I, p. 411 : Les spectateurs qui étoient le plus près, se saisirent de son manteau royal, et eux et les autres assistants le mirent en mille pièces, voulant chacun en garder une en mémoire de leur reine.* Iluc perti-

χων μερίζονται. Ἐπὶ δὲ βασιλείου τοῦ αἰοιδίμου βασιλέως γέγονε τὸ κούρευμα Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη καὶ τοῦ αὐτοῦ ῥούτως. Τῆς προῤῥηθείσης τάξεως πάσης τελεσθείσης, γέγονεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ πᾶσα ἀκολουθία τοῦ κουρεύματος ἐν τῇ εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τοῦ ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὴν ἀριστερῇ μέρει τοῦ χρυσοτρικλίνου. Ἀναδοχοὶ δὲ τῶν τριῶν τοῦ βασιλικοῦ παιδὸς γεγόνασιν ὁ τε πατριάρχης Λέων καὶ στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν ὁ κρατερός, καὶ ὁ στρατηγὸς Καππαδοκίας, καὶ οἱ τουρμάρχαι καὶ μεράρχαι, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες θεματικοὶ ἄρχοντες τῶν αὐτῶν θεμάτων μετὰ καὶ τῶν δρουγγαροκομήτων. Ἀπὸ γὰρ τῶν κιγκλίδων τοῦ βήματος τοῦ αὐτοῦ εὐκτηρίου μέχρι τοῦ πόρτικου τοῦ χρυσοτρικλίνου, ἐν ᾧ καὶ τὸ ὠρολόγιον ἵσταται, συνεκράτει ἡ τῶν ἐλχειρίων ἄλλο πρὸς τὸ ἄλλο-σφύραφῃ καὶ συνάρμοσις, ὥστε πάντας τοὺς θεματικούς ἄρχοντας Ἀνατολικούς καὶ Καππαδόκας ἀναδόχους γενέσθαι τῶν τριῶν τοῦ βασιλικοῦ παιδός.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΔ'.

Ἐπὶ προαγωγῇ κουβικουλαρίας.

Τῆς καθημερινῆς προσεύσεως ἵσταμένης, καὶ τοῦ βασιλέως καθεζομένου ἐν τῇ χρυσοτρικλίνῳ καὶ κελεύοντος γενέσθαι κουβικουλαρίαν, δηλοῖ τοῖς πραιποσίτοις, καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀναλαμβάνονται μεθ' ἑαυτῶν δύο κουβικουλαρίους καὶ δύο σπαθαροκουβικουλαρίους καὶ ὀστιάριον καὶ πριμικήριον. Εἷς δὲ ἐκ τούτων ὀφείλει εἶναι ὁ πριμικήριος τοῦ κουβουκλείου. Καὶ εἰσέρχονται ἐν τῇ χρυσοτρικλίνῳ. Καὶ οἱ μὲν πραιποσίτοι εἰσερχόμενοι τὸ πρὸς δόσιν βῆλον τοῦ χρυσοτρικλίνου προσκυνούσι τὸν βασιλέα. Τοῦ δὲ δευτέρου ἀνοίγοντος τὸ εὐκτήριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τὸ ἐν τῇ χρυσοτρικλίνῳ, εἰσέρχονται πάντες ἐκεῖσε, καὶ ἀποκρεμμῶσι τὸ χρυσοῦν ἱμάτιον τὸ δίκην παραχρῶδίου ὃν εἰς τὰς κιγκλίδας τοῦ βήματος, ἤτοι εἰς τὰ ἄγια θύρια. Ὁμοίως τιθοῦσιν ἐκεῖσε καὶ τὸ προπόλωμα καὶ τὸ ἄσπρον μαζώριον καὶ τὸ λευκὸν χρυζίνιον (89), καὶ εἰθ' οὕτως ἐξέρχονται οἱ πραιποσί-

hunc in modum : Reliquo, quem diximus, apparatu cærimoniarum præmisso, fiebat officium tonsuræ ecclesiasticum, prout ritus fert, in oratorio sancti magni martyris Theodori, quod est in sinistra versus orientem spectanti regione chrysotriclinii. Exceptores crinium imperialis pueri erant Leo [Phocæ] patricius et tum strategus Anaticorum, fortis heros ; et strategus, qui tum erat, Cappadociæ, et turmarchæ et merarchæ et reliqui omnes rectores provinciales eorumdem thematum seu provinciarum, Anatoliæ nempe atque Cappadociæ, una cum drungarii comitibus. Hi omnes fiebant exceptores crinium imperialis pueri, stantes nempe a cancellis tribunæ modo dicti oraculi inde usque ad porticum chrysotriclini, in qua horologium stat, et tententes telam illum longam e multis inter se consutis sudariis confectam.

CAPUT XXIV.

Ritus promotionis cubiculariæ.

Consistente jam modo et orsa quotidiana processione seu conventu procerum, quando imperator in chrysotriclino sedet et vult cubiculariam creare, significat id præpositis. Hi pro more secum sumunt duo cubicularios et duo spatharocubicularios 360 et ostiarium et primicerium (horum unus autem debet primicerius cubiculi esse), et intrant in chrysotriclinium. Et præpositi quidem intrantes per occidentale chrysotriclini velum adorant imperatorem. Secundicerius autem aperit oratorium sancti magni martyris Theodori, quod in chrysotriclino est ; et intrant in illud omnes, et suspendunt aureum vestimentum, quod ad modum paragaudii formatum est, e cancellis tribunæ aut in sancta porta ; pariter deponunt ibidem propoloma [seu turritam capitis coronam] et candidum maforium [seu calyptram] et candidum charzanium. Eo facto, exeunt præpositi, et abeunt per dextrum orientale velum chysotri-

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

net, quod Cerimoniale Burchardi perhibet, in coronatione Pontificis equum, e quo Papa descenderit, primi occupantis fuisse, unde multa prælia non sine Pontificum periculo sæpe orta fuerint, item baldachinum, sub quo portatus Papa fuerit, discerptum a furente populo fuisse. *Soldati quoque, ait. sedem vi rumpentes et lacerantes sibi vindicabant ; vid. Jos. Catalanus ad Ceremon. Augustini Patricii p. 131. Codinus Offic. 10, n. 1, ait, fessio Palmarum imperatorem cum processione per factum manu et ramis palmarum aliisque ornatum περίπατον in ecclesiam ire, quo facto illum Barangis cæterisque satellitibus diripiendum permitti. Die quodam annuo diripiunt Janitzari ferculum Sultano inferendum, teste Busbekio p. 200 : Peractis precibus imperatori prandium inferebant, quibus ferre mos est, cum, ecce, Ganitzari manus ferculis injiciunt, omnia diripiunt, atque ipsi multa cum festivitate vescuntur. Datur illud ex veteri instituto diei illius hilaritati. Principi aliunde provisum.*

(89) Vocem hanc reddit Du Cange Gl. Gr. *lorum*, quæ significatio mihi huc quadrare non videtur. Reconsatur hic inter vestes muliebres una

cum propolomate et maphorio ; quæ ambo sunt ornamenta capitis mulieribus usitata. Paulo post dicitur imponendum esse recens creatæ cubiculariæ maphorium seu calyptram, dein charzanium, tandem propoloma. Ergo fuit charzanium capitis mulieribus quoque ornamentum. Ut dicam, quid mihi videatur charzanium fuisse, puto id fuisse, quod nostrates *Schneppe* appellant, vittam frontalem, cujus acuta lacinia super frontem ad oculos et nasi confinia usque descendit. Conjecturæ ratio hæc est. *Cherbon* (ἡ ἀσφάλεια proprie) est Arabibus *amuletum*, *phylacterium*, qualia, ut reliquo corpore, sic etiam fronte gerunt. Ad hujus similitudinem potuit vitta rostrata appellari. Forte quoque insutas phylacterio reliquias sanctorum, textus Evangeliorum et alia, malis oculis averruncandis destinata, gesserunt feminæ in talibus vittis rostratis frontalibus. Vel fuerit χρυζίνιον aliquid ad formam lori vel tæniæ super frontem dependens, quandoquidem χρυζίνιον etiam *lorum* notat, etiam ex Arabica origine : *charaza* enim verbum notat corium ita consuere, ut puncta certis intervallis distent, et candida fila conspiciantur, quomodo etiam qui lora

clinii in cœtonem Augustæ, et illinc petunt creandam cubiculariam, traducuntque per chrysotriclinium in oratorium sancti magni martyris Theodori et ibi collocatam sic alloquitur magnus præpositus : « Vide, unde accipias hanc dignitatem. Palam est, eam a sacra porta te impetrare. Recogitans itaque, te dignitatem e manu Domini accipere, diligenter cura, ut timorem Domini in corde habeas, sinceramque fidem et benevolentiam erga Augustum et Augustam conserves. » His dictis, jubet, ut ter humi procidens, versus Orientem converso vultu, Deum adoret et ei gratias pro indulta dignitate agat. Eo facto, sumit primus præpositus aureum indumentum, ad instar paragaudii factum, e sancta porta; quod cæteri præpositi feminæ circumponunt, dein cingulum ipsi accingunt, dein album maphorium imponunt ipsi et album charzanium, et tandem propoloma. Sic indutam protinus salutant præpositi atque reliqui, et educunt eam per velum sancti Theodori in medium usque triclinium, ubi constituta e regione medii polycandeli prima vice adorat imperatorem; dein inter procedendum, donec perveniat ad pedes imperatoris, adorat bis; ut adeo in universum ter adoret. Provoluta tum ad pedes imperatoris osculatur eos. Eo facto, educitur a præpositis et cubiculariis reliquis in lausiaticum, ubi eam cubicularii salutant. Illinc abducunt eam præpositi in cœtonem Augustæ. Ibi adorat cum gratiarum actione Augustam, et restitit, præpositis in lausiaticum redeuntibus.

αὐτὴν οἱ τοῦ κουβουκλείου, καὶ ἀπὸ τῶν ἀναλαμβάνονται αὐτὴν οἱ πραιπόσιτοι καὶ ἀπάγουσιν εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Αὐγούστης, καὶ ἀπευχαριστεῖ καταλείποντες ἀπέρχονται ἐν τῷ λαυσιακῷ.

361 CAPUT XXV.

Observanda in promotione cubicularii.

Incepta jam quotidiana processione, residens in chrysotriclinio imperator, quando vult aliquem cubicularium renutiare, significat præpositis. Hi, sumptis pro more duobus cubiculariis et duobus spatharocubiculariis et ostiariis et primicerio (horum autem unus debet primicerius cubiculi esse), intrant in chrysotriclinium. Et præpositi quidem

²⁵ τῆς πόδας ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

coriacea equorum consuunt sutores belciarii. Erit itaque : *Charzon* lorum arte sutorum lorarium (*Riemer* nos dicimus) consutum, qualibus utuntur equites milites, quando commilitonum aliquem castigant et cœdunt nudum.

(90) Sæpius jam admonuit codex noster de lege et more aulæ CPTanæ, quo debebant qui imperatorem adoratum venirent, per certa rotundis marmoreis lapidibus signata intervalla, in universum ter humi procidere. Idem quoque mos apud Muhammedanos obtinebat, ut e Wilhelmo Tyrio constat, qui, quomodo legati regis Almerici Hierosolymitani ad Chalifam Ægypti a Solthano seu primo ministro ejus introducti ad ipsum fuerint, exponens l. XIX, c. 18, inter alia hæc habet :

Α τοι, καὶ ἀπίσιν διὰ τοῦ πρὸς ἀνατολὴν δεξιῶ βήλου τοῦ χρυσοτρικλίνου εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Αὐγούστης, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἀναλαμβάνοντα: τὴν μέλλουσαν γενέσθαι κουδικουλαραίαν, καὶ ἀπάγουσιν αὐτὴν διὰ τοῦ χρυσοτρικλίνου εἰς τὸ εὐκτῆριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου, καὶ λέγει πρὸς σὺτὴν ὁ πρῶτος πραιπόσιτος· « Ὅρα, πόθεν ἀναλαμβάνεσαι τὸ ἀξίωμα. Πάντως πρόδηλον ἐκ τῶν ἁγίων θυρῶν. Καὶ εἰς τοῦτο ἀφορώσα, ὅτι ἐκ χειρὸς Κυρίου τοῦτο λαμβάνεις, πρόσεχε σεαυτὴν τὸν τοῦ Κυρίου φόβον ἔχουσα ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν Αὐγούστην ἀληθῆ πίστιν καὶ ἀκίβδηλον εὐγνωμοσύνην φυλάττουσα. » Ταῦτα πρὸς αὐτὴν εἰπὼν ὁ πραιπόσιτος, κελεύει αὐτὴν τρίτον ἐπὶ τῆς γῆς πρὸς ἀνατολὰς προσκυνῆσαι· καὶ τῷ Θεῷ ἀπευχαριστῆσαι.

Εἰθ' οὕτως ἀναλαμβάνεται ὁ πρῶτος πραιπόσιτος τὸ χρυσοῦν ἱμάτιον τὸ δίκην παρχαυδίου ὄν ἀπὸ τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ ἐπενδύουσιν αὐτὴν οἱ πραιπόσιτοι· καὶ ζωννύουσιν αὐτὴν. Ἐπειτα ἐπιτιθοῦσιν ἐπ' αὐτὴν τὸ ἄσπρον μαφόριον καὶ τὸ λευκὸν χαρζάνιον, εἶτα τὸ προπόλωμα, καὶ εὐθὺς ἀσπάζονται αὐτὴν οἱ πραιπόσιτοι καὶ οἱ λοιποί, καὶ ἐξάγουσιν αὐτὴν διὰ τοῦ βήλου τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χρυσοτρικλίνου κατέναντι τοῦ μεσσαιτου πολυκανδήλου, καὶ προσκυνεῖ, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε μέχρις ἂν καταλάβῃ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, προσκυνεῖ ἐκ δευτέρου, ὡς τρισσὴν εἶναι τὴν ταύτης προσκύντησιν (90). Καὶ εἰθ' οὕτως πίπτουσα φιλεῖ τοὺς πόδας²⁵ τοῦ βασιλέως, καὶ ἐξάγεται παρὰ τῶν πραιποσίτων καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ κουβουκλείου εἰς τὸν λαυσιακὸν, καὶ ἀσπάζονται τὴν Αὐγούστην. Οἱ δὲ πραιπόσιτοι ταύτην ἐκεῖσε

C ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

Ὅσα δεῖ παραφυλάττειν ἐπὶ προαγωγῇ κουδικουλαρίου.

Τῆς καθημερινῆς προελεύσεως ἱσταμένης, καὶ τοῦ βασιλέως καθεζομένου ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ καὶ κελεύοντος γενέσθαι κουδικουλάριον, δηλοῖ τοῖς πραιποσίτοις, καὶ αὐτοῖς κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀναλαμβάνονται· μεθ' ἑαυτῶν δύο κουδικουλαρίους καὶ δύο σπαθαροκουδικουλαρίους καὶ ὀστιῆριον καὶ πριμικήριον. Εἰς δὲ ἐκ τούτων ὀφείλει εἶναι καὶ ὁ πριμικήριος τοῦ

VARIÆ LECTIONES.

D *Ingressis porro et in interiorem palatii partem admisis [legatis] Soldanus de more consuetam domino exhibens reverentiam [τὸ σύνθηδες νέμων εἰδῶς] semel et secundo humi prostratus, quasi nemini debitum cultum et quoddam adorationis genus cœpi supplex impendere. Tertio iterum prostratus gladium, quem de collo gerebat suspensum, deposuit. Et ecce subito contractis mira velocitate velariis margaritarum varietate auroque contextis, quæ media dependebant et obumbrabant solium, revelata facie, throno sedens aureo habitu plus quam regio, paucis circa eum de domesticis et familiaribus eunuchis apparuit Chalifa. Tunc accedens ad eum cum omni reverentia Soldanus, sedentis pedibus osculum humiliter imprensus adventus legatorum causam — aperit.*

κουδουκλείου. Καὶ εἰσέρχονται ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ οἱ μὲν πραιπόσιτοι εἰσερχόμενοι τὸ πρὸς δύσιν βῆλον τοῦ χρυσοτρικλίνου προσκυνοῦσι τὸν βασιλέα. οἱ δὲ λοιποὶ τοῦ κουδουκλείου οὐ προσκυνοῦσιν. Τοῦ δὲ δευτέρου ἀνοίγοντος τὸ εὐκτήριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου, εἰσέρχονται πάντες ἐκεῖσε καὶ ἀποκρεμμῶσι τὸ χρυσοῦν παραγάδιον εἰς τὰς κίχλιδας τοῦ βήματος, ἤγουν εἰς τὰ ἅγια θύρια, καὶ εἴθ' οὕτως ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος, καὶ εἰσάγει ἀπὸ τοῦ πανθέου, εἴτε καὶ ἀπὸ τοῦ ὠρολογίου, τὸν οφείλοντα γενέσθαι κουδικουλάριον, καὶ ἐξῶθεν τοῦ εὐκτηρίου, ἤγουν εἰς τὸ βῆλον τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, κελεύσει τῶν πραιποσίτων ἐνδύουσιν οἱ κουδικουλάριοι καμίσιον τὸν μέλλοντα τιμηθῆναι, καὶ ἀποσκεπάζουσιν αὐτὸν, καὶ εἴθ' οὕτως εἰσάγουσιν αὐτὸν ἐν τῷ εὐκτηρίῳ, καὶ ἰστώσιν αὐτὸν πρὸ τῶν ἁγίων θυρῶν. Εἴτα ὁ πρῶτος πραιπόσιτος ποιεῖ εἰς αὐτὸν τὴν εἰσῶσιν παραίνεσιν, νοθεῖων καὶ ἐξασφαλιζόμενος αὐτὸν τοῦ μὴ δῆσαι (91) χεῖρας εἰς ἕτερον βαρβᾶτον ἄνευ τοῦ βασιλέως, καὶ τοῦ μὴ εἶναι μέθυστον καὶ πέρπερον (92) καὶ περισσοπραξίας ἐργάζεσθαι, καὶ τοῦ μὴ συνδουλεῖν ἢ συμφιλιουῶσθαι ἐξωλεστίτοις καὶ νεωτερισταῖς ἀνθρώποις πρὸς τούτους καὶ τοῦ μὴ ἐξάγειν μυστήριον βασιλέως, τιμᾶν δὲ πάντας τοὺς ἐν ἀξιώματι προβαθμίους καὶ ἰσοβαθμίους αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν σύγκλητον, μάλιστα δὲ τοὺς αὐτοῦ πραιποσίτους. Ταῦτα ἐξασφαλιστάμενος ὁ πραιπόσιτος τὸν μέλλοντα τιμηθῆναι κουδικουλάριον, λέγει πρὸς αὐτὸν « Ὅρα, πῶθεν ἀναλαμβάνει (93) τὸ ἀξίωμα. Πάντως πρόδηλον ἐκ τῶν ἁγίων θυρῶν. Καὶ εἰς τοῦτο ἀφορῶν, ὅτι ἐκ χειρὸς Κυρίου τοῦτο λαμβάνεις, πρόσγε σεαυτῷ, ὅπως μέχρι τέλους ζωῆς σου ταῦτα πάντα φυλάξῃς, καὶ ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ σου διαθεμένος (94) καὶ ταῖς κρείττοσιν ἀρεταῖς κοσμούμενος, ταῖς μείζοσι τῶν βαθμῶν ἀξίαις

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(91) Non ausim probitatem lectionis hujus spondere, ῥίψαι vel βλεῖν vel θεῖναι aptius et usitatius esset. Quod si tamen dictionem δεδεμέναις χερσὶ considero, de qua v. ad p. 303 dicta, et quæ *manibus complicatis* significat, videtur nil mutatum esse et hæc dictio notare *manus suas in alterum implicare*. Injungitur autem cubiculario mandatum de manibus violentis in barbato, id est procerum reliquorum non eunuchorum quemcumque alium, non immittendis, ideo, quia eunuchi, ut intimi et perpetui familiares imperatoris secretissima quæque ejus consilia sciebant et mandata maximi momenti, ut, e, c., de proceribus in custodiam aut vincula rapiendis, aut capite plectendis exsequiebantur, iisque absque mora et tergiversatione parendum esset. Debebant igitur sacramentis obligari, ne potestate sua abuterentur, neve non jussi privato ex odio per causam regis hostes suos perditum irent.

(92) De hac voce quæ afferam plura aut certiora iis, quæ Gataker. ad Anoninum V, § 5, p. 188, edit. sed. Londin., non habeo, nisi hoc, habere magnam affinitatem πέρπερος cum *farfaron*, *sanfaronada* Francico. Conf. Salmas. ad. Ser. II. Aug. t. II, p. 603. Cyrillus in Lexico rusto (apud Du Cangium, v. Κουρτέσης) : Πέρπερος προπετής ἢ κουρτέσης, περπερεία τὸ μὴ διὰ χρεῖαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν παραδίδεσθαι ἢ καὶ ἢ κολακεία καὶ ἢ προπετεία. Nisi apud Suidam sic quoque

per occidentale velum chrysoetriclinii introcuntes adorant imperatorem; reliqui autem cubicularii non adorant. Deuterus inde aperit oratorium sancti magni martyris Theodori, in quod omnes intrant, et suspendunt aureum paragaudium e cancellis be-matis aut e sacra porta. Dein exit præpositus, et introducit aut a pantheo, aut et ab horologio crenandum cubicularium. Hunc extra oratorium seu in velo sancti Theodori amiciunt cubicularii, a præpositis jussi, camisio, demuntque ipsi capitis tegumentum, tum introducunt eum in oratorium, et coram sacra porta collocant. Ibi facit præpositus ad eum consuetam adhortationem, diligenter præcipiens et inculcans, ne manus violentas immittat in alium barbato, in scio imperatore, neque ebrietati se dedat, neque vanus et levis sit, et inepte curiosus rerum ad se non pertinentium; neque fraternitatem et sodalitiū contrahat cum hominibus perditis, perniciosis, novarum rerum studentibus; ne præterea effutiat secretum aliquod imperatoris; ut omnes, honoratos sive gradum suo priorem, sive sibi parem habeant, verbo totum senatum, sed maxime præpositos suos, honoret. Huic adhortationi ad honorandum cubicularium factæ addit præpositus hanc formulam: « Vide unde accipias dignitatem quam nunc accipis. Nempe, ut palam est, a sancta porta. Recogitans itaque, te illam e manu Dei accipere, cura diligenter ut, quoad vixeris, præcepta mea custodias, dispositosque habens in corde tuo gradus [pulchrarum dotium unos alteris altiores] ornatusque optimis virtutibus, majores honorum gradus a divitiarum largitore, divino nostro imperatore, consequaris, et illustris in sacro cubiculo fias. » 362 His dictis, jubet eum præpositus ter humo prolapsus, vultu ad Orientem converso,

iegeretur, nempe παραλαμβάνεσθαι (et recte quidem ibi legitur), tentarem hic παρασάλλεσθαι, *periclitari*. Longe enim alia sermone in Suida constructio est, quam in Cyrillo. Apparet τὸν πέρπερον esse τὸν ἄκαιρον, importunum, inconsultum, inconstantem, qui levi impetu ad ridicula quæque et noxia quoque dicendum et agendum, unde sperat se placiturum esse, impelli potest, *foldre*, ut Franci dicunt, *flutterig*, ut nos. Qualis est ille apud Theophrastum in Characteribus, qui τῷ καυματιζομένῳ, ardenti feбри laboranti, spreto medici interdico, vinum porrigit, ne scilicet æger vir bus deficiat. Arrian. dissert. Epictet. p. 267: μηδέποτε ἡτυχιαν ἔχοντα, πέρπερον. Hinc a quibusdam *tumultuator* redditur hoc vocabulum, ab aliis *procaz*, ab aliis *inconstans*: omnes recte. Polybius Excerpt. Peiresc. p. 189, aliquem στωμύλον καὶ λίλον καὶ πέρπερον ἀφορρόντως appellat *dicaculum, garrulum et incredibilis hominem levitatis*. [De hoc verbo munitis egit Fabric. ad Sext. Emp. p. 227. Ex Addend.]

(93) Ita in membranibus ex dialecto Attica pro ἀναλαμβάνη aut ἀναλαμβάνεσαι, ut p. 360.

(94) *Gratus in corde tuo disponens*, id est qualitates animi, virtutes, quarum unæ aliis iidem altiores et nobiliores sunt; transiens ex una virtute in aliam sublimiorem, merearis quoque ex inferioribus dignitatibus sæcularibus ad sublimiores alias aliasque ascendere.

Deum adorare, eique gratias agere. Dein sumit aureum paraguadium e sacra porta, ipsique id induit. Tum salutant eum præpositi cæterique, et extra velum sancti Theodori educunt. Egressus procumbit humi et adorat imperatorem; tum educitur a præpositis et cubiculariis in lausiaco, ubi senatores omnes, et primo quidem loco cubicularii, ei gratulantur. Hoc facto, tegit rursus caput, et occupat sedem suam, et datis missis vel dimissa processione, abit in domum suam in solemnè amicorum obsequio.

τοῦ κουβούκλειου εἰς τὸν λαυσιακὸν, καὶ ἀσπάζονται αὐτὸν πάντες οἱ τῆς συγκλήτου, καὶ πρὸ πάντων οἱ τοῦ κουβούκλειου. Καὶ εἰθ' οὕτως σκεπάζεται (95) καὶ καθέζεται εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τάξιν, καὶ τῶν μινισίων γινομένων, ἀπέρχεται ἔμπροσθεν ἐν τῇ οἴκῳ αὐτοῦ.

CAPUT XXVI.

De quibusdam diverso tempore innovatis circa vetustam consuetudinem olim observatam in Magna ecclesia.

Mos erat olim, ut imperator, postquam dona sacræ mensæ obtulisset, intra sanctum sacrificatorium maneret usque ad communionem sanctorum mysteriorum. Sed sub Theodosio, orthodoxo imperatore, abrogatum id est ob causam in Vita sancti Ambrosii, episcopi Mediolanensis, scriptam.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(95) *Rursus imponit sibi, aut imponitur ipsi, camelaucium.* Nam supra, p. 361, legitur ei detractum fuisse illud, ἀποσκηπάζουσιν αὐτὸν, cum introducendus esset in oratorium, ubi initiandus significatione et præceptis novi numeris esset, ejusque symbolo, stola aurea, induendus. Habebant nempe illum honorem Græci ecclesiis et sacellis suis, ut nudo capite ea intrarent et cultui sacro interessent, quo de ritu egi ad p. 9, illud ἀποσκηπάζουσι: ὁ β. κλιθεὺς ecclesiam ingressurus. Quod autem cubicularius non prius reposuisse dicitur camelaucium in caput, quam receptus esset in collegium suum et a collegis pro collega agnitus, posset a quibusdam pro exemplo illius apud Hispanos moris accipi, quo non licet coram rege versari capite aperto, nisi in collegium Grandium sic dictorum recepto. Sed hac de re alibi dispuo.

(96) [Sozomenus ait, imperatores a populo separatos intra altaris conspectum consedissee; sed id mutatum ab Ambrosio et præminentiam sacerdotibus permissam, VII, c. 25. Thom. Smith. de statu Ecclesiæ Græcæ p. 49.] Menolog. Basil. t. II, p. 13, ad d. 7 Decembris de Ambrosio hæc habet inter alia: Ζήλον ἔχων θεϊκὸν καὶ ἐλευθέρῳ ψυχῇ, ὅτε εἶδε τὸν μέγαν Θεοδόσιον πικρὰνθόντα καὶ ἀποστελλάντα λαὸν καὶ σπάζοντα τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ λαόν, ἐπειδὴ ἔπαισαν εἰς τὸν βασιλέα, εἶτα ἐλθόντα εἰς τὴν ἐορτὴν τῶν Χριστοῦ γεννῶν, ἵνα ἐισοδεύσῃ καὶ εὐχῆται καὶ κοινωνήσῃ τῶν ἀγρῶντων μυστηρίων, ἐκώλυσε αὐτὸν καὶ οὐκ ἄρξεν εἰσελθεῖν εἰς τὸ βῆμα, εἰπὼν, ὅτι φονεὺς καὶ μάλιστα τοσοῦτων ὁμοφύλων Χριστιανῶν ἢ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ οὐ δεχεται. Τὸν δὲ ἅγιον ἐθαύμαζεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἐτίμησε καὶ ὑπεχώρησεν, εἰπὼν, ὅτι ἀληθὲς, ἀρχιερεὺς ἐστί. Conf. Theophan. p. 62, et Cedren. p. 318, 319. Rem sic narrat Theodoretus V, 17. Post reconciliationem cum Ambrosio admissus in ecclesiam et in ipsam tribunalum Theodosius, post oblata et in altari deposita dona, ἔνδον τῶν ἀνακτόρων παρὰ τὰς κληκίδας μεμίνηκεν. Notabile hic παρὰ τὰς κληκίδας stationem imperatoris fuisse. Quæsitivè Ambrosius, quid ei opus esset, quid sibi vellet: Τοῦ δὲ βασιλέως εἰρηκτότος, ὡς προσμένη τὴν τῶν θεῶν μυστηρίων μετέληψιν. ἐδήλωσεν, ὅπουργῶ τῆ τῶν

(1) *Nugæ, ex atra bili tunc auctorem exagitantē, natæ.*

παρὰ τοῦ πλουτοδότου καὶ θείου ἡμῶν αὐτοκράτορος ἐπιτύχης καὶ ἔνδοξος ἐν τῇ ἱερῇ κουβούκλειῳ γενήσῃ. » Ταῦτα πρὸς αὐτὸν εἰπὼν ὁ πραιπόσιτος κλεῖνει αὐτὸν τρίτον ἐπὶ τῆς γῆς πρὸς ἀνατολὰς προσκυνῆσαι καὶ τῷ Θεῷ ἀπευχαριστῆσαι. Εἴθ' οὕτως ἀναλαμβάνεται τὸ χρυσοῦν παραγαυδίων ὁ πραιπόσιτος ἀπὸ τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ ἐπενδύει αὐτὸν, καὶ ἀσπάζονται αὐτὸν οἱ πραιπόσιτοι καὶ οἱ λοιποὶ, καὶ ἐξάγουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βήλου. Καὶ ἡνίκα ἐξέλθῃ, πίπτει ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ προσκυνεῖ τὸν βασιλέα, καὶ εἴθ' οὕτως ἐξάγεται: πρὸ τῶν πραιποσίτων καὶ τῶν

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Περὶ τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς συμβάντων γενέσθαι περὶ τῆς παλαιᾶς συνθητικῆς τῆς τελοῦμένης ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ.

Ἰστέον, ὅτι τὸ παλαιὸν μετὰ τὸ προσενηκεῖν τὰ δῶρα τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ τὸν βασιλέα ἔμενε ἐνδον (96) τοῦ ἁγίου Θουκαστηρίου ἕως τῆς μεταλήψεως τῶν θεῶν μυστηρίων· ἐπὶ δὲ Θεοδοσίου τοῦ ὀρθοδόξου βασιλέως τοῦτο ἀπεκρίθη δι' αἰτίαν, ἢ ἐν τῷ Βίῳ ἀναγράφεται τοῦ ἁγίου καὶ ἀοιδίου Ἀμβροσίου, ἐπισκόπου Μεδιολάνων.

διακόνιον ἡγουμένῳ χρησάμενος, ὅτι: « Τὰ ἔνδον, ὡ βασιλεῦ, μόνοις ἐστὶν ἱερεῦσι βατὰ, τοῖς δὲ ἄλλοις ἄπαν ἀδυστὰ τε καὶ ἀψευστα. Ἐξίθι τοίνυν, καὶ τοῖς ἄλλοις κοινωνῶν τῆς στάσεως. Ἀλουργὴ γὰρ βασιλέας, οὐ γὰρ ἱερέας, ποιεῖ. » Καὶ ταῦθ' ἐν ὁ πιστότατος βασιλεὺς ἀσμένως δεξάμενος τὴν εἰσήγησιν, ἀντεδήλωσεν, ὡς οὐ θρασυτήτι χρωόμενος ἔνδον τῶν κληκίδων μεμίνηκεν, ἀλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶναι ἔθος τοῦτο μαθῶν. Fortem regem, qui a sacerdote se sivit in ordinem cogi. Nam dubio caret, tyrannidem hanc fuisse ab Ambrosio, viro quondam militari, exercitam; qui dominandi cupidinem cum in mundanis monstrare forte non posset, quod multi faciunt, ad sacra transtulit (1), non minus formidandus Theodosio futurus tyrannus, si rapisset imperium. Qui vero potuit imperatori locum intra tribunal negare, qui semper locum et personam diaconi, aut certe subdiaconi in ecclesia sustinuit? Imperatores Occidentis Christianos ante Theodosium, qui sane perpauci fuerunt, extra tribunal in Romanis ecclesiis sedisse, nullo testimonio constat. Sed elucet undecunque animus Ambrosii violentus et iniquus, quo superare in sacris studebat et præire atque sub jugum mittere illum, quem in sæcularibus non æquabat. Claris verbis Sozomenus VII, cap. 26, Ambrosium moris hujus auctorem nominat. Ascribam ejus verba: Ἔθος ἦν τοῖς βασιλεῦς ἐν τῇ ἱερατεῖ ἐκκλησιάζειν, ἔνδον ἐπὶ τῆς altaris in ecclesia consistere κατ' ἐξοχὴν τῶν ὀρίων τοῦ λαοῦ κερχωρισμένου. Κολακείας δὲ ἢ ἀταξίας εἶνα: τοῦτο συνιδῶν [immo vero volens se clertumque et actiones suas inspectioni potentiorum subtrahere, et affectans licentiam pone velum pro libitu agendi et eminentiam supra dominos suos, quibus eum divina et humana lex subdebat], τότε εἶναι βασιλέως ἐν ἐκκλησίᾳ τέταγς [ipse ergo primus Ambrosius assignabat imperatori locum extra scripta tribuna, non veterem morem servatus, sed novum instituens,] τὸν πρὸ τῶν δρυφάτων τοῦ ἱερατείου, ὡστε τοῦ μὲν λαοῦ τὸν κρατοῦντα τὴν προσεδίαν ἔχειν, αὐτοῦ δὲ τοῖς ἱερέας προκαθίσθαι. Ταῦτην δὲ τὴν ἀρίστην παραδοσὶν ἐπήνεσε Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἐκράτουναν, καὶ ἐξ ἐκείνου νυνὶ φυλαττομένην ὀρῶμεν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ.

Ὅπως Ἡράκλειος (97) ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς ἀπὸ τῆς τοῦ Καίσαρος ἀξίας ἀνήχθη εἰς τὸ σχῆμα τῆς βασιλείας, καὶ πῶς Δαβὶδ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ γέγονε Καίσαρ.

Χρὴ εἶδέναι, ὅτι κατὰ τὴν τεταρτην τοῦ Ἰουλίου μηνός, ἰνδ. ια', ὁ αὐτοκράτωρ καὶ μέγας βασιλεὺς Θελαῖσος ἀναγορεύσει ²⁶ (94) Ἡράκλειον τὸν τούτου υἱὸν ἀπὸ τῆς ἀξίας τοῦ Καίσαρος εἰς τὸ σχῆμα τῆς βασιλείας, ἐποίησεν οὕτως. Μετεστάλη ὁ πατριάρχης (99) καὶ οἱ τῆς συγκλήτου πάντες. Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης εἰσήλθε πρὸς τὸν βασιλέα, παρόντος καὶ Κωνσταντίνου δεσπότη, τοῦ αὐτοῦ γνησίου ἀδελφοῦ (1). Ἢ δὲ εὐχὴ ἐγένετο ἐν τῷ Ἀγίῳ Στεφάνῳ τῆς Δάφνης, καὶ ἐπήρθη (2), ὅπερ ἐφόρει καμελαύκιον ὁ Καίσαρ, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ περιετίθη αὐτῷ ὁ βασιλικὸς στέφανος, Δαβὶδ δὲ τῷ δεσπότη ἑτέρως εὐχῆς γενομένης, ἀνήγαγεν εἰς τὴν τοῦ Καίσαρος ἀξίαν, ἐπιθεὶς αὐτῷ τὸ αὐτὸ καμελαύκιον. Ἐπ' οὕτως μετεστάλησαν κατὰ τὸ ἔθος οἱ ἐνδοξότατοι πατρίκιοι, καὶ εἰσήλθον ἐν τῷ αὐγουστῆ, καὶ ἐδέξαντο τὸν τε μέγαν βασιλέα, ὁμοίως καὶ τοὺς αὐτοῦ υἱούς, παρόντος καὶ τοῦ Καίσαρος. Ἡνίκά οὖν ἐξήλθον πάντες οἱ ἀπὸ ὑπάτων (3) καὶ ἕως τῶν ἰλλουστρίων, ἔτιξαν εἰς τὰ γραδύλια τῆς ἀρέας. Ἡνοίχθησαν δὲ καὶ αἱ πύλαι τοῦ ἄρματος καὶ εἰσήλ-

²⁶ ἀναγαγεῖν conj. R.

VARIÆ LECTIONES.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(97) Heraclius senior duo filios sibi cognomines habebat, unum, qui ipsi successit et parum diu regnavit, alius Constantinum novum dictum, e priore conjuge Eudocia susceptum; alterum, vulgo Heraclionam dictum, e Martina, secunda conjuge. De posteriore noster locus agit. Nam prior jam A. C. 613, nondum anno ætatis primo impleto, imperator fuerat a patre dictus et coronatus; *vid.* Petavii not. ad Nicephori Breviar. p. 38.

(98) Ita M., sed sensus flagitat ἀναγαγεῖν.

(99) Ille tum erat Sergius, qui etiam ipsum Heraclium patrem A. 610, recondens patriarcha reventem imperatorem coronaverat. Nam Thomæ 20 Martii A. 610, vita defuncto Sergius hic successerat die Aprilis 20, et coronabatur Heraclium, qui ejusdem mense Octobri Phocam tyrannum sustulerat. Haud diu quoque supervixit Heraclius Sergio. Hoc enim defuncto mense Januario A. 639 (*vid.* ad p. 364, ubi exsequiæ ejus describuntur), decessit Heraclius A. 641, mense Martio. Apparet hinc, caput hoc nostrum cum sequentibus tribus non Constantini nostri, sed vetustioris scriptoris, Heraclii æqualis, esse, quandoquidem circumstantias ejus domesticas ita minute exsequitur, ut quædam ab eo discas alibi haud obvia. Non solet Constantinus noster in rebus vetustis tam prolixus, tam rimator minutiarum esse, si de suo loquitur et res suæ domus non persequitur. Conficitur id quoque e quibusdam dictionibus Nostro non sic usitatis, ut p. 363, ἐν τῷ Αὐγουστῆ et ἐν τῇ ἰκποδρομίᾳ legitur. Noster autem ἐν τῷ Αὐγουστῆ et ἐν τῷ ἰκποδρομίᾳ solet enuntiare.

(1) Videatur quidem αὐτοῦ ad proximum redire, id est ad imperatorem Heraclium seniore, de quo in proximo sermonem præmiserat. Verum pro negligentia illorum temporum minus distincte locutus auctor respicit ad remotius, ad Heraclium juniorem puta. Heraclii junioris fratrem γνήσιον appellat Constantinum. Sed quomodo accipienda

A

CAPUT XXVII.

Quomodo Heraclius [junior] a suo patre e dignitate Cæsaris ad habitum et majestatem imperatoris evectus, ejus frater David autem Cæsar creatus fuerit.

Die quarto mensis Julii, indict. undecima [A. C. 638], instituebat imperator et magnus rex [Heraclius] decreto Heraclium [junioem] filium suum ex Cæsare imperatorem facere hunc in modum: Arcesebantur patriarcha totusque senatus. Patriarcha ad imperatorem conveniebat, præsentē ejus [Heraclii Junioris] fratre, Constantino despota. Oratio et benedictio super creando imperatore fiebat in æde sancti Stephani Daphnes. Tum auferebatur camelaucium, quod Cæsar, Heraclius, gerebat, ex ejus capite, et circumponebatur ipsi corona imperialis. Illud ipsum vero camelaucium imponebat patriarcha Davidi despota, altera peculiari eum in finem dicta oratione; eoque fiebat is Cæsar. **363** Eo facto arcesebantur illustrissimi patricii pro more, qui augusteum ingressi magnum imperatorem et ejus filios, juniorem imperatorem atque Cæsarem, venerantur. Egressi deinceps omnes a consulibus inde usque ad illustres consistebant in gradibus aræ; aperiebantur portæ armatis, et intrabant omnia signa, et scholæ et factiones. Simul exibat

B

vox γνήσιος? Estne frater germanus, eodem patre et matre natus, an qui solummodo alterutrum parentum cum fratre communem habet? Credas, prius potius esse. Et habuit profecto Heraclius senior duo filios Constantinos, quorum seniorum, alius Heraclium, interdum quoque Constantinum novum, ex Eudocia, priore conjuge, juniorem e Martina, posteriore conjuge, susceperat. Posset ergo creari, de juniore Constantino sermonem hic esse. Quare tamen in Actologia capite sequente non hujus quoque junioris Constantini sit mentio? Nam ibi liberi Heraclii secundum ordinem ætatis recensentur, tum in vivis superstites, hi: Constantinus Aug., Heraclius Aug., Augustina Augusta, Anastasia Augusta, David Cæsar, Marinus nobilissimus. Liqueat Constantinum, Martine filium, qui Heraclium, ex eadem matre fratrem, ætate præibat, in hac serie desiderari. Nam Heraclium, Eudocie filium, præteritum fuisse, qui patri supervixit et successit, ratione caret. Ergo nil superest, quam Constantinum hic loci et deinceps p. 364, nominatum esse Heraclium, Heraclii et Eudocie filium, alius Constantinum novum dictum, vocem γνήσιος autem significare hic quidem loci fratrem ex eodem patre, sed diversa matre natum.

(2) Id est ἀπηρέθη, tollebatur. Eodem sensu ἐπιφέρειν pro ἀραιεῖν usurpavit Plutarch. Vitar. t. III, p. 1486, 12. Ita quoque Thophanes, p. 147: Ὁ βασιλεὺς Ἰουστίνος τὰ τα μαθῶν μεγάλως ἤλγησε τὴν ψυχὴν, ὥστε ἐπῆρεν τὸ δειδύμα τῆς κεφαλῆς. Hinc καταπαρεσθαι Cedreno p. 516, est abesse, e medio, e conspectu sublatum esse.

(3) Ambigua dictio potest reidi omnes et consulibus, vel omnes, nempe senatores, inde ab ordine consulum. Posterior sensus tamen hic unice obtinet. Posset et delendum videri. Sed retineri tamen satius est. Subintelligitur ὄντες; οἱ ὄντες ἀπὸ ὑπάτων.

quoque patriarcha cum imperatore et ejus filiis, et A sub faustis omnium acclamationibus abibat continuo in Magnam ecclesiam, ubi pariter omnia ex ritu fiebant.

CAPUT XXVIII.

De processione in Magnam ecclesiam.

Kalendis Januariis, indictione duodecima [A. C. 639], faciebat imperator [Heraclius] processionem in Magnam ecclesiam cum filiis, Constantino despotâ prætextato; qui etiam majoris fratris brachio nitebatur. Togas gestabant patricius Nicetas, patricius Joannes, patricius Cata Jesdin, patricius Domitius et magister Eustathius. Reliqui autem processores gestabant tunicas holosericas. Quidam expræfactorum gestabant loros, ut, qui consulatum adeunt, gerere solent. Ut ventum erat in Magnam ecclesiam, accendebant cereos, et omnia fiebant secundum ritum et dignis modis.

εἰσελθόντων αὐτῶν ἐν τῇ ἀγιοτάτῃ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἤψαν κηρούς καὶ πάντα τα πρὸς συνθήειαν γηγόναντι, καὶ ἐγένετο ἄξια (9).

Θον πάντα τὰ σίγνα, καὶ αἱ σχολαὶ καὶ οἱ δῆμοι. Συνεξήλθεν δὲ αὐτοῖς καὶ ὁ πατριάρχης, καὶ πάντων εὐφημασίων, εὐθὺς ἀπῆει ἐν τῇ ἀγιοτάτῃ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ μετὰ τῶν τῶν τέκνων αὐτοῦ, καὶ πάντα κατὰ τὸ ἔθος ἐγένετο καὶ ἐν τῇ αὐτῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ.

ΚΕΦΑΛ. ΚΙΓ'.

Περὶ προκέσσου τοῦ ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ.

Χρῆ εἶδέναι, ὡς τῇ πρώτῃ τοῦ Ἰαννουαρίου μηνός, ἰνδ. εἰ' ²⁷ (4), ἐποίησε πρόκεσσον ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ἀγιοτάτῃ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐξῆλθε μετ' αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ δεσπότης, φορῶν χλανίδιον, καὶ Ἰπράκλειος ὁ δεσπότης καὶ υἱὸς αὐτοῦ, φορῶν πραίσσεκτον ²⁸ (5), καὶ παρὰ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ παρακρατούμενος. Ἐφόρεσαν δὲ τόγας ²⁹ ὁ τε πατριχίος Νικήτας (6), καὶ ὁ πατριχίος Ἰωάννης, καὶ ὁ πατριχίος ὁ κατὰ Ἰεσόην (7), καὶ ὁ πατριχίος Δομέτιος, καὶ ὁ μάλιστα Εὐστάθιος, καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες ἐφόρεσαν χλανίδια ὀλοσέρικα, καὶ τινες δὲ τῶν ἀπὸ ὑπάρχων ἐφόρεσαν λώρους κατὰ ὑπατίας (8), καὶ πάντα τα πρὸς συνθήειαν γηγόναντι, καὶ ἐγένετο ἄξια (9).

VARIÆ LECTIONES.

²⁷ εἰ' em. R., β' cod. et ed. ²⁸ πραίτεκτον legi vult R. ²⁹ Ita em. R. τόγας. ὁ δὲ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(4) Id est A. C. 639.

(5) Ita M. Nihilominus apographi Draudiani præferenda lectio, quod, e consilio Maii procul dubio, dabat πραίτεκτον.

(6) Videtur ille Nicetas Patricius consanguineus Heracli fuisse, cujus, Nicetæ, filiam Gregoriam Heraclius junior, Constantinus novus cognominatus, in matrimonium duxit et matrem Heraclii Constantis imp. fecit, teste Zonara, t. II, p. 87. Vid. stemma Heraclii infra.

(8) Id est Ἰεσδίων, si nempe hominis nomen est; alias Ἰεσόη potest nomen urbis in Persia esse, Est ergo ὁ κατὰ Ἰεσόην aut qui ad Iesdium, hominem aliquem, magnatem Persicum, Iesda oriundum, vel Iesda dominum olim pertinuit, ut filius, aut affinis, aut servus, aut ratione quacunque tandem, aut qui ipse Iesda oriundus vel potitus aliquando fuit. Cum Heraclius bella multa feliciter cum Persis gesserit, fieri non potuit, quin captivos multos, nobiles quoque, Persas acciperet, inter quos forte fuerit aliquis Ἰεσόης, *Iesdiius*, *Iesdensis*, qui hic ὁ κατὰ Ἰεσόην appellatur, aut cujus noster ὁ κατὰ Ἰεσόην fuerit olim servus aut domesticus aut filius, etc. Κατὰ cum accusativo in tali formula nihil aliud quam genitivum notat; ὁ κατὰ Ἰεσόην ergo est vel ὁ τοῦ Ἰεσδίου, vel ὁ τῆς Ἰεσόης. Ut in isto τὸ Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαίου *Evangelium* non *secundum Matthæum*, sed *Matthæi ipsius* est. Hac particula κατὰ pro genitivo non memini qui frequentius fuerit usus Æliano in libris historiæ animalis. Ita apud Nicephorum Patriarch. Brev. Hist. p. 60, Σέργιος ὁ κατὰ Νικήταν est Sergius, filius, aut affinis, aut quacunque tandem ratione ad Nicetam pertinet, et quomodocunque de ipso appellatus. Theophylactus Candidatus ὁ κατὰ Μαρινάκην apud Theophanem, anno 25, Copronymi est vel filius, vel affinis, vel ἔχγονος, vel libertus alicujus Marinacii. Frequens nomen gentis Καρακάλων et gentis Καταρόδων. Harum insitutores, ὁ κατὰ Κάλον, vel pot' ὁ Γάλον, et κατὰ Ρόδιον, erant illi vel affines vel posteri vel liberti alicujus Galli et Rhodii; vid. Alexiad. p. 440, Scylitz. p. 608. Monasterium S. Stephani *Cata Galla Placidia* [id est Galliam Placidiam] et mona-

sterium *Cata Barbara Patricia*, apud Du Cangium v. *Cata*, sunt monasteria Gallæ et Barbaræ et de conditricibus appellata. Ἰσαάκιος ὁ ἀργυροπράτης ὁ κατὰ Βελισάριον apud Malulam, t. II, p. 244, est *campus Bellisarii*, de ipso nomen habens et ad obsequium ejus pertinens. Apud Theophanem p. 308, est ὁ κατὰ Βησῆρ σπαθάριος et ὁ κατὰ Ἰμερίου πατριχίου σπαθάριος, *spatharius* τοῦ *nobilis de Bisir* et *patricii de Himerio*. Posset quoque, si res non sub Heraclio, sed serius contigisset, hoc nomen ὁ κατὰ Ἰεσόην vel ὁ τοῦ Ἰεσόη, quod prorsus idem est, pro gentili haberi. Fuisse temporibus Heraclio posterioribus familiam Græcam οἱ κατὰ Ἰεσόην origine tenus Persicam et a Iesda, urbe Persidis, venientem constat. Possem hac occasione contra cl. Muratorium demonstrare, nomina familiarum distinctiva a majorum aliquo aut a territorio desumpta sæculo vi post Christum natum in usu fuisse et cum ipsis Gothis et Germanis in imperium Romanum invasisse. Negat enim v. cl. in præfatione ad Magistri Moysis Bergomatis carmen de laudibus Bergomi, et in Antiquitatibus Italiæ, nomina familiarum propria ante sæculum decimum in usum venisse. Sed ea res alium locum postulat, et vel levi Cedreni, Theophanis aliorumque scriptorum historiæ Byzantinæ inspectione ista sententia refelli potest. Apud Nostrum p. 379, est ὁ τοῦ Συμβατίου, *filius*, non proprio et stricto sensu, sed laxiori, id est ἔχγονος, de posteris unus, *Symbaticii* Omnibus hac gente oriundis commune nomen hoc erat ὁ τοῦ Συμβατίου. Ibidem est simile nomen Θεόδωρος ὁ τοῦ Παγκράτη.

(8) *Hypatiæ* sunt processiones consulum Kal. Januarii consulatum auspantium et missilia consularis nomine in populum spargentium et dona amicis mittentium, quo factum, ut dona quævis, largitiones, sportulæ ὑπατία appellarentur, qua de re forte alias. Apparet ex hoc loco, sub Heraclio adhuc consulatum obtinuisse, neque sub Justiniano, ut vulgo traditur, exspirasse.

(9) Digna nempe magnitudine istius actionis et imperii majestate et spectaculo. Conjeceram aliquando ἀτία. Sed non opus vulgatum mutare.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ'.

Ὅπως ἐν ἡμέρᾳ ἵπποδρομίου ἐδέξατο Ἡράκλειος τοὺς τῆς συγκλήτου, παρόντος καὶ τοῦ πατριάρχου.

Χρῆ εἰδέναι, ὡς, τῇ τετάρτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἵπποδρομίου ὄντος, ἐδέξατο ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ αὐγουστέᾳ τοὺς εἰωθότας, καὶ ἐν τῷ μέλλειν ἀνέρχεσθαι αὐτὸν ἐν τῇ ἵπποδρομίᾳ. πάλιν ἐκέλευσε, καὶ ἐδέξατο πάντας τοὺς ἀρχοντας, καὶ εἰσελθόντων αὐτῶν ἐν τῷ αὐγουστέᾳ εὖρον ἱστάμενον τὸν τε βασιλέα καὶ τὴν Αὐγούσταν, καὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν ἱσταμένας Αὐγουστίναν καὶ Ἀναστασίαν τὰς αὐτῶν θυγατέρας καὶ Δύγουστα, παρόντος καὶ τοῦ πατριάρχου, καὶ ἐν τῷ δεξιῷ μέρει ἴσαντο τὰ λοιπὰ τέκνα τοῦ βασιλέως, καὶ εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος ἴσαντο κουβικουλάριοι, καὶ ἔκραζαν λέγοντες: « Εὐτυχῶς τῇ πολιτείᾳ, εὐτυχῶς τῇ πολιτείᾳ, εὐτυχῶς τῇ πολιτείᾳ. Ἡράκλειε Αὐγουστε, τούμβικας. Ἀναστασία (10) Μαρτίνα Αὐγούστα, τούμβικας. Κωνσταντῖνε Αὐγουστε, τούμβικας. Ἡράκλειε Αὐγουστε, τούμβικας. Αὐγουστίνε Αὐγούστα τούμβικας. Ἀναστασία Αὐγούστα, τούμβικας. Δαβὶδ Καίσαρ, τούμβικας. Μαρτῖνε νωδελήσιμε, τούμβικας. » Καὶ εἶθ' οὕτως ἀνῆλθεν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Περὶ κηδείας πατριάρχου.

Χρῆ εἰδέναι, ὅτι τῇ γ' τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς, Ἰνδ. β', ἐτελειώθη Σέργιος (11) ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἡμέρᾳ Κυριακῇ. Καὶ μετὰ τὸ δεξασθαι τὸν βασιλέα τοὺς ἀρχοντας κατὰ τὸ εἰωθός, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὴν κηδείαν τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου. Καὶ δὴ ἀπελθόντων τῶν συγκλητικῶν ἐν τῇ ἀγιωτῆτι Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, ἀπῆλλαξαν τὰ ἄσπρα χλανίδια, καὶ περιεβάλλοντο τὰ χροακὰ (12), καὶ οὕτως ἠκολού-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

τοῦ Παγκράτη. Apud Theophanem anno 7 Rhinometi est ὁ τοῦ Μανουὲρ λογοθέτης, Hujus viri aut pater, aut atavus, aut unius, de majoribus ejus herus fuerat aliquis Arabs *Mansur*. Nomen enim illud Arabicum est. Malalas, t. II, p. 41 et 65, gentem Χουτζῶν et Στούμμας nominat Postremam esse Germanicam ex eo liquet, quod adhuc hodie *Stummesdorf* (pagus *Stummæ*) appellatur aliquis pagus haud procul patria mea Sorbigo, qui fuit olim peculium alicujus de Stummarum gente. Sed hæc, ut dixi, ad alium locum pertinent.

(10) Solum Martinæ nomen ab-que illo priore Anastasiæ, reperio apud Du Cangium. Contra tantum Anastasiam appellat, omisso Martinæ nomine, Cedrenus p. 430. Intelligas quoque ex hoc loco, quo ætatis ordine liberi Heraclii senioris imperatoris sese exceperint. Constantinus enim, qui primo loco nominatur, est Heraclius junior, senioris ex Eudocia filius, ille, quem privigna Martina paulo præst patris excessum veneno vita et imperio privavit. Heraclius autem secundo loco nominatus est ille, quem alii Heracleonem appellant, filius Martinæ; tum sequuntur cæteri ejusdem Martinæ liberi hoc ætatis ordine: Augustina et Anastasia, soror ejus minor, ambæ a patre paulo ante vitæ finem (ut Du Cange ait, quod tamen laxius accipiendum, scilicet A. C. 639, ut e nostro loco patet) Augustæ dictæ; postea David Cæsar et Martinus nobilissimus. Videtur hæc lectio *Martinus* illi præstare.

A

CAPUT XXIX.

Quomodo in die ludi circensis exceperit Heraclius senatores coram patriarcha.

Ejusdem mensis Januarii quarto die, quo spectaculum equestre edebatur, excipiebat imperator in augusteone, quos eo tempore mos est excipi. Cum autem in eo jam esset, ut in circum ascenderet, rursus placebat ipsi omnes proceres admittere. Intrabant itaque proceres omnes in augusteonem; ubi stantem inveniebant imperatorem et Augustam, et coram illis stantes Augustinam et Anastasiam, ipsorum filias et Augustas easdem. Aderat etiam patriarcha. 364 In dextra augusteonis parte stabant reliqui liberi imperiales; in sinistro cubicularii. Proceres itaque ingressi dominos his acclamationibus excipiebant: « Feliciter imperio. Feliciter imperio. Feliciter imperio. Heracli Auguste, tu vincas. Anastasia Martina Augusta, tu vincas. Constantine Auguste, tu vincas. Heracli Auguste, tu vincas. Augustina Augusta, tu vincas. Anastasia Augusta, tu vincas. David Cæsar, tu vincas. Martine nobilissime, tu vincas. » Post hæc ascendebat imperator in hippodromum.

CAPUT XXX.

De exsequiis patriarchæ.

Die decimo tertio Decembris, indictione duodecima [A. C. 639]. consummabatur [id est vivis excepebat] Sergius patriarcha Constantinopolitanus. Erat ea dies Dominica. Ad ejus exsequias ablegabat imperator [Heraclius Magnus] proceres post perfectam consuetam admissionem. Senatores itaque abibant in Magnam ecclesiam, et depositis ibi tunicis candidis, indutisque in earum vicem coloreis,

quam Petavius notis ad Nicephor. Breviar. p. 47, in liberorum Heraclii indiculo et Du Cange Fam. Byz. p. 119 exhibet, *Marinus*, auctore Nicephoro, qui p. 80 ait, et filios Davidem atque Marinum a patre simul Cæsares fuisse renuntiatos (qua in re Nostro discrepat, qui Davidem Cæsarem, Martinum nobilissimum facit.) et eodem tempore filias Augustinam et Martinam Augustas. Verba ejus sunt: Μετὰ τοῦτο ἐδικαίου τὸν υἱὸν ὑπαγεῦσαι. Δαβὶδ δὲ καὶ Μαρτῖνον τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Καίσαρας ἀηγόρευσε, Αὐγουστίναν δὲ καὶ Μαρτῖναν τὰς θυγατέρας Αὐγούστας.

(11) In chronologiam hujus casus inquit Petavius ad Nicephor. p. 128 seqq.

(12) Apponuntur τοῖς λευκοῖς, quia nempe albus lanæ color pro colore non reputatur, ut qui natus, ἀπλοῦς, simplex et lanæ non conciliatus est. Nam peregrinus color proprie color dicitur. Pari modo apud Latinos *colores* opponuntur *albis*. Augustin. Patric. Cerim. Roman. II, 12: *In consecratione utuntur hodie paramentis albis, quamvis antiqui secum tunc colore uterentur*, id est tali colore, qui per illud tempus, quo consecratio Papæ fiebat, a sacerdote debebat gestari. Quid velim, docebit Durandus, III, 18. Cujuscunque igitur coloris sit vestis, dummodo alba non sit, ea colore est. Conf. Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 555, ubi de τοῖς χροακοῖς et *coloreis* pluribus agit, et inter alia locum Ahmedis Onirocritæ adducit, in quo στρώματα ἀπλά opponuntur τοῖς χροακοῖς.

comitabantur exsequias usque ad SS. Apostolos. Interrogati eo tempore sacerdotalis ordinis viri, num etiam aliis patriarchis contigerit eodem ritum tumulari, respondebant, eundem ritum observatum quomodo fuisse in exsequiis episcoporum Cyriaci et Thomæ; cum et illi quoque die Dominica absoluti seu mortalibus exempti fuerint. Fiebatur in templo SS. Apostolorum sanctum officium; quo peracto, abibant domum honorati, qui manere volebant; qui autem vellent, manebant donec exuvie defuncti condite humo fuissent.

CAPUT XXXI.

Quomodo imperator debeat dona in Magna ecclesia offerre.

In die Luminum seu festo Epiphaniæ offerebat imperator Michael [Ebriosus, Theophili filius] aureum poculum gemmis et margaritis ornatum ecclesiæ. Et poculum quidem ipsum gestabat jussu imperatoris spatharius aurifaber; operculum vero poculi gestabat aliquis silentiarius. Ambo medii ambulabant duos intra magistros. Ubi prope ad saeram portam venerant, adimebat ipse imperator poculum gestanti, ingressusque in sacrificatorium, imponebat illud sacræ mensæ; patriarcha vero auferens operculum poculi a silentiario, dabat illud imperatori, qui etiam id sacræ mensæ imponebat.

⁹⁹ εἰς τὴν R., εἰς τε τὴν cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Quo de loco quid statui debeat, quandoquidem difficile est absque Arabico textu, quo caremus, pronuntiare, non video. Quod si tamen oppositum τοῖς χρυσοῖς significare voluit auctor, videtur potius ἀβουλα non tincla, quam ἀπλά scilicet scripsisse, aut saltem ἀπλά, simplicia. Lugebant seu luctum significabant Græci novi, quod et hodierni faciunt, vestibus venetis et purpureis, rarius nigris. Demetrius Hulgarius apud Goar. ad Codin. p. 99: Πένθος εἰσι τὰ πορφύρα ἐνδυματα σήμενον ἐν μόναις γὰρ ταῖς νηστῖμοις ἡμέραις καὶ ἐν μνημοσύναις ἀπελθόντων λαμβάνονται. Proxime quoque purpura, color in splendente nigredine rubicans, ad colorem sanguinis aridi accedit. Sed venetus color præcipue lugentibus servit; et fieri possit, ut hic loci Noster non alias vestes, quam venetus voce χρυσαῖς designaverit, cum vestes cæruleæ in specie coloratæ dicantur Latinis, si satis tuto id colligitur e loco Joannis Monachi in Vita S. Odonis l. iii (apud DC. v. Blavus): Non induebantur similia (vestimenta, id est ejusdem coloris cum lana nativa), sed colorata, quæ nos vulgo vocamus blava. Cæterum, quod dicitur positus candidis coloreas fuisse sumptæ, id intelligitur ex more aulæ Byzantinæ. candidas quotidie gerendi et in candidis in aulam veniendi, nisi ob processionem solemnem alius splendidior vestitus coloratus esset induendus. Propterea Lazorum regi non licebat χλαμύδα ἀλουργῆ ἀμπροσθεῖναι, sed λευκὴν μόνον, referente Agathia p. 85, tanquam vassallo et senatori aut patricio Romano; aut potius, quia color albus erat hilaritatis indicium, coloreas autem vestes in luctu gestarentur. Id quod antiquis quoque Græcorum temporibus obtinebat, ut ex Athenæo constat, qui p. 290, ex Hegesandro coquum ita loquentem introducit:

Ὅταν ἐν περιδείπνῃ τυγχάνω διακονῶν, Ἐπὶν τάχιστα ἔλθωσιν ἐκ τῆς ἐκφορᾶς Τὰ βαπτὰ ἔχοντες, τοῦ πῖθνα τῆς χύτρας

ἦσαν τῷ ἐξοδίῳ μέχρι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (13). Πρωτεύθησαν δὲ οἱ τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας, εἰ καὶ εἰς ἐτέρους πατριάρχας ἐγένετο ἡ αὐτὴ τάξις καὶ εἶπον, γενέσθαι τὴν τοιαύτην τάξιν εἰς τὴν κτῆσαν τῶν ἐπισκόπων Κυριακοῦ καὶ Θωμᾶ (14). Καὶ αὐτοὶ γὰρ ἐν Κυριακῇ ἐτελειώθησαν (15), καὶ δὴ τῆς λειτουργίας γενομένης, οἱ θελήσαντες μεῖναι ἀξιωματικοὶ ἔμειναν μέχρι τῆς καταθέσεως τοῦ λειψάνου, οἱ δὲ λοιποὶ ἀνεχώρησαν οὐκ ἄνευ.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ΄.

Hic dei proferre tunc basilicam in Magna ecclesia anathemata.

Ἰστέον, ὅτι, τῇ ἡμέρᾳ τῶν Φώτων, τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ προσφέροντος τῇ ἐκκλησίᾳ ποτήριον (16) χρυσοῦν ἐκ λίθων τιμίων καὶ μαργάρων ἡμφιεσμένον, τὸ μὲν ποτήριον προστάξει τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ σπαθᾶριος καὶ χρυσοψήτης (17) ἐβάσταζε, τὸ δὲ ποτηροκάλυμμα σιλεντιᾶριος, περιπατοῦντες ἀναμετρήτῳ τῶν δύο μαγίστρων. Καὶ τῶν ἁγίων θυρῶν πλῆθον γενόμενος ὁ βασιλεὺς ἔφερε τὸ ποτήριον, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ θυσιαστήριον τέθεικεν αὐτὸ εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν. Ὁ δὲ πατριάρχης, λαβὼν τὸ ποτηροκάλυμμα ἀπὸ τοῦ σιλεντιᾶριου, ἐπέδωκεν αὐτὸ τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπέθηνεν αὐτὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ τράπεζῃ.

VARIE LECTIONES.

Ἀφελὼν, ἐποίησεν τοὺς διακρούοντα γελᾶν,

Cum in silicernio ego ministro,

Redeunt ab exsequiis

Et ipsis adhuc coloreis indutos fentesque ridere
[facio,

Quod Noster χρυσαῖς, id Hegesander τὰ βαπτὰ appellat.

(13) Nam ibi cum imperatoribus jacebant quoque defuncti patriarchæ, v. Du Cange CPLis Christ. l. iv, p. 110.

(14) Cyriacus, A. C. 606 defunctus, fuerat Thomæ antecessor, ut Thomas fuit Sergii, defunctus A. 610.

(15) Vult auctor significare, ut videtur, quid agendum sit, si die Dominico patriarcha decedat. Verum perobscure et insufficienter id facit. Colligis ferme ex eo, eodem die Dominico et mortuum et sepultum fuisse. Probabilius tamen esse proximo die Dominico ab emortuali sepultum fuisse. Forte huc respicit dictio ἡ αὐτὴ τάξις

(16) Hoc est celebre illud poculum, de quo Cedrenus p. 557, et Script. post Theophan. p. 131, quem postremum locum Leichius quoque citaverat. Caput hoc et sequentia omnia usque ad p. 368, omnia sunt non Constantini, sed e monumentis bibliothecæ Palatinæ, sub Michaelē Ebrioso exaratis, decerpta, ut præcedentia e monumentis ævi Heracliani.

(17) Vel χρυσοχόος, forte est comes auri, de quo vid. Guther. p. 660. Leo Grammat. p. 450, forte hunc ἄρχοντα τοῦ χρυσοχείου appellat. Idem p. 417, νοτάριον καὶ ἄρχοντα τοῦ χρυσοχόου habet. Ex utraque lectione una bona conficienda χρυσοχόου, quæ etiam Anonymo in Script. post Theophan. p. 247, restituenda pro pravā χρυσοχέτου. Artemidor, p. 221, cap. 33, τοῦ βασιλικῆ χρυσοῦ ἐργασίστην appellat.

ΚΕΦΑΛ. ΑΒ΄.

Περὶ αἰτήσεως δεξιμοῦ τῶν δύο μερῶν, ἑορτῆς παρούσης.

Χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἐπὶ Μιχαήλ τοῦ βασιλέως τὰ δύο μέρη μετὰ τὴν ὑποστροφὴν τῆς προελεύσεως τῶν φώτων ἀπῆλθον εἰς τὰς ἰδίας φιάλας, αἰτούμενοι γενέσθαι τὸ δεξιμόν.

ΚΕΦΑΛ. ΑΓ΄.

Περὶ προαγωγῆς ἀξιωματῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐτησίῳ αὐτοκρατορίας, καὶ στεψίμου (18), καὶ γενεθλίου, καὶ στεφανώματος.

Ἰστέον, ὅτι ἔθιται τοῖς βασιλεῦσιν ἐν τοῖς δεξιμοῖς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς γεννήσεως, ὁμοίως καὶ τοῦ στεψίμου καὶ στεφανώματος αὐτῶν, μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ τρικόνχου ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ εἴσοδον περιβάλλεσθαι τὰ χρυσοπερίκλειστα σαγία, καὶ καθέζεσθαι τὸν μέγαν βασιλέα ἐπὶ τοῦ ἱσταμένου θρόνου ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ. Εἰ δὲ μικροὶ ὄντι βασιλεῖς, καθέζονται ἐν σελλίοις ἔνθεν κἀκεῖθεν τοῦ αὐτοῦ θρόνου. Εἶτα εἰσέρχονται οἱ τοῦ κουδουκλείου, ὡς ἔθιται αὐτοῖς. Ὁ δὲ βασιλεὺς προβάλλεται πλήθῃ πολλὰ ἀξιωματῶν ἀπὸ τε μανδατόρων, βεσητόρων, ὑπάτων, κανδιδάτων, σπαθαρίων καὶ δισυπάτων, ὁμοίως σπαθαροκανδιδάτων καὶ πρωτοσπαθαρίων, ἀναβιβάζων καθεκάστην τάξιν καὶ ἀξίαν. Εἴθ' οὕτως ἀναστάντες ἀπὸ τοῦ σέντζου καθέζονται ἐπὶ τῆς τιμίας αὐτῶν τραπέζης.

ΚΕΦΑΛ. ΔΔ΄.

Περὶ προαγωγῆς ἀξιωματῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐτησίῳ γεννήσεως καὶ ἑτέρων τοιούτων.

Ἰστέον, ὅτι τὸ δεξιμόν τῆς γεννήσεως Μιχαήλ βασιλέως ἐν τῇ μυστικῇ φιάλῃ τοῦ τρικόνχου ἐτελέσθη κατὰ τὴν εἰωθῆσαν ἀκολουθίαν τῶν δεξιμῶν. Τῶν γὰρ μερῶν αἰτησθέντων τὰς δ' αἰτήσεις, ἃς ἐξ ἑθους εἰσθάσιν αἰτεῖσθαι, καὶ τοῦ βασιλέως συνταξάμενου τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν τεσσάρων αἰτήσεων γενέσθαι, εἰσῆλθεν ἐν τῷ τρικόνχῳ, καὶ ἀπῆλλαξε κατὰ τὸ εἰωθὸς, καὶ δηριγεσόμενος ἐκεῖθεν εἰσῆλθεν ἐν τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ, καὶ περιβαλλόμενος τὸ χρυσοπερίκλειστον σαγίον ἐκάθισεν ἐν τῷ σέντζῳ τῷ ἱσταμένῳ ἐν τῷ χρυσοτρικλίῳ. Τῶν δὲ τοῦ κουδουκλείου κατὰ τὸ εἰωθὸς εἰσελθόντων, ἐποίησε τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ προβολὰς ἀξιωματῶν πολλὰς ἀπὸ τε ἀποεπάργιων πρωτοσπαθαρίων καὶ ἀναβιβάζων καθεκάστην ἀξίαν μέχρι πρωτοσπαθαρίων.

ΚΕΦΑΛ. ΑΕ΄.

Περὶ σαξίμου.

Χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἐν τῷ σαξίμῳ τοῦ αὐτοῦ γενεθλίου τὰ δύο μέρη τῆς πολιτικῆς (19) Βεστίων καὶ Πρασίνων οὐδέποτε ἕτασσον. Καὶ ὑπομνήσαντος περὶ τούτου τοῦ περιηγητοῦ τῷ βασιλεῖ, προσέταξεν ὁ βασιλεὺς, ὅπως σαξῶσιν. Καὶ εἰσῆλθον τῇ αὐτῇ ἡμέ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

(18) Falluntur, qui putant eundem esse τῆς αὐτοκρατορίας et τοῦ στεψίμου diem, quo imperium adierat aliquis et quo coronatus fuerat, quam tamen in opinionem venire pronum est. Multi adhuc parvuli infantes a patribus coronabantur et renuntiabantur Augusti, verum αὐτοκράτορες ἵεβαν demum et audiebant post patrum obitum. Exemplo liquet Nostri. pag. 448, dicitur τὸ στεψίμον τοῦ δεσπότης celebratum fuisse, id est Constantini

A

365 CAPUT XXXII.

Quomodo ambæ factiones veniam imperatorem in circo adorandi rogaverint in die festo.

Sub imperatore Michaelē abibant ambæ factiones, eo revertente domum e processione luminum, in propriam quæque suam phialam rogatum, ut dextrimum fiat.

CAPUT XXXIII.

De promotionibus ad dignitates palatinas in natalibus anniversariis imperii, coronationis, nativitatis et nuptiarum.

Solent imperatores in deximis seu admissionibus circensium, quas dictis in natalibus indulgent, postquam e triconcho in chrysotriclinum redierunt, auro septa saga induere et desiderere, magnus quidem qui identidem est, imperator in throno, qui stat in chrysotriclino; minores autem, si qui sunt, in sellis ad utramque throni partem. Deinde intrant cubicularii, ut solent. Et imperator promotiones permultas facit, a mandatiis inde incipiendo ad vestitores, consules, candidatos, spatharios, iterum consules, spatharocandidatos, protospatharios, promovens nempe secundum unamquamque classem et dignitatem meriti ex inferioribus ad superiores. His peractis, surgunt domini e throno, et assident venerabili suæ mensæ.

CAPUT XXXIV.

De eolem argumento.

Dextrimum diei, quo natalis nativitatis Michaelis [Ebriosi] imperatoris celebrabatur, sēbat in secreta phiala triconchii secundum ordinarium ritum deximorum. Nam postquam factiones suas quatuor flagitationes edidissent, quas ex antiquo ritu facere solent, et imperator ipsis eas indulturum atque adimpleturum spondisset, intrabat in triconchium, et exuebat vestes pro more, et inde abibat, stipatus a proceribus, in catonem suum, indutusque ibi saga listis aureis septo, ibat in chrysotriclinum, et residebat in ibi stante throno; cubiculoque, 366 ut mos est, illuc ingresso atque coacto, faciobat promotiones permultas ad dignitates aulicas, incipiendo ab ex præfectis et ascendendo per singulas classes officiorum usque ad protospatharios.

CAPUT XXXV.

De saximo seu ludo saltatorio.

In ejusdem diei natalis celebratione non saltabant ambæ factiones urbanæ, Veneta et Prasina. Cum itaque præpositus ea de re imperatorem admoneret, imperabat, ut saltarent. Introibant igitur illo die ambæ factiones [in triconchium], cum jam quartæ

Porphyrogenneti, die post festum Pentecostes proximo; p. 451, die 30 Augusti celebrari natalis τῆς αὐτοκρατορίας Leonis et Alexandri fratrum, altero die postquam pater eorum Basilius vivis excessisset.

(19) Subintell. συστάσεως, corporis vel collegii civilis. Nam rusæa et alba erant collegia suburbana, peratica; prasina et veneta vero urbana.

et quintæ chorearum vices [ab aulæ proceribus] agerentur; et postquam saxo finem imposuissent, omnibus ejus partibus defuncti, accipiebant apocombium.

CAPUT XXXVI.

Quod recens honoratus expræfectus in deximo ludi equestris præsentetur.

In die, quo spectaculum equestre celebrandis natalibus nativitatibus imperatoris Michaelis edebatur, introducebatur primus post senatum, ut consuetudo fert, promotus expræfectus in deximo ejusdem diei.

CAPUT XXXVII.

De quibusdam, qui defecerant, sed ad officium redacti fuerant, quomodo ab imperatore fuerint excepti.

Non indignum est nosse, quomodo Michael imperator Sclavos exceperit, qui, postquam in regione Subdelitia contumaciter et insolenter se gessissent et in montes secessissent, rursus ad obedientiam excelsi imperatoris confugerant. Scilicet indutus imperator saço purpureo, quod aureum margaritis obsitum limbum habebat, et coronam in capite habens gemmis et margaritis distinctam, qualem cæsariicum appellant, sedebat super throne in chryso-triclinio; factaque receptione [suorum procerum], exhibat ostiarius virgam gestans, et introducebat Sclavos una cum logotheta. Quibus cum imperator collocutus fuisset, exhibant, et protinus introducebantur alii Sclavi ex præfectura Thessalonicensi. Hos, ut superiores, unus ostiarius introducebat. **367** Imperator eos ut collocutus ipsis fuerat, quæ voluerat, dimittebat, donatos singulos singulis interulis in signum vasallatus vel obsequii. Et sic abibant etiam hi.

VARIE LECTIONES.

³⁰ σαξίμου cod. et ed. Cf. p. 513. ³¹ αὐτῆς R., αὐτοῦ cod. et ed. ³² ἡμφοισμένον em. R., ἡμφοισμένην cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(20) Proceres saltatione suam hilaritatem in die quodam imperatoris natali significaturi per corpora vel classes saltabant barbati primum primi ordinis, tum eunuchi præcipui, dein officiales, post eos eunuchi sequiores, denique factiones. Choream igitur unam vel classem, corpus saltantium, in cuius decedentis vicem aliud subit. Noster κατὰ τασιν appellat. Luculenter hunc locum illustrat alius Noster p. 175, ubi quod hic κατὰ τασιν dicit, modo hoc ipso nomine, modo τὰςιν appellat, et nominatim designat, quinam proceres singulis κατὰ τασει seu scenis, ut ita dicam (*Austritten*), vel vicibus saltatum processerint, et usque ad sex κατὰ τασει (*ordines* vertit Leuchius) enumerat. Eodem vocabulo in simili re utitur Athenæus l. iv. p. 155: Ἐπει εἰς Ἡγγεσιάναστα τὸν τὰς ἱστορίας γράψαντα ἡ τῆς ὀρχήσεως τὰς ἐγένετο, ἀναστὰς εἶπε.

(21) Quantum video, significant hæc verba: de toto corpore senatus est expræfectus primus, qui eo die ad purpuram adorandam admittitur.

(22) De hac defectione et secuta subjugatione Sclavorum narrat Constantinus Porphyrog. p. 133, unde colligitur, regionem subditiā, quæ hic memoratur, mihi quidem ignota, in Peloponneso et quidem circa Spartanum agrum fuisse. Forte tamen de alia rebellionē Sclavorum sermo hic est, de alia vero apud Constantinum loco citato. Paulo post enim memoratur defectio Sclavorum Thessa-

ρα τὰ δύο μέρη ἐν τῇ τετάρτῃ καὶ πέμπτῃ καταστάσει τοῦ σαξίμου (20), ἐκτελέσαντες τὰ τοῦ σαξίμου πάντα, εἰληφότες καὶ ἀποκόμβιον.

ΚΕΦΑΛ. ΛΖ.

Ἐπὶ εἰσαγωγῆς ἀπὸ ἐπάρχων ἐν ἡμέρῃ ἱπποδρομίου, προβληθέντος ἐν τῷ δεξιμῷ ³⁰ τοῦ αὐτοῦ ἱπποδρομίου.

Ἰστέον, ὅτι τῇ ἡμέρῃ τοῦ ἱπποδρομίου τῆς γεννήσεως Μιχαήλ τοῦ βασιλέως εἰσῆχθη ἐν πρώτοις ἀπὸ τῆς συγκλήτου (21), καθὼς ἡ συνθήκη ἔχει, ὁ προβληθείς ἀπὸ ἐπάρχων ἐν τῷ δεξιμῷ τῆς αὐτῆς ³¹ ἡμέρας.

ΚΕΦΑΛ. ΛΖ'.

Ἐπὶ τινῶν ἀποστατησάντων καὶ πάλιν δουλωθέντων, πῶς ἐδέχθησαν παρὰ τοῦ βασιλέως.

B Χρὴ εἶδέναι, ὅπως ἐδέξατο Μιχαήλ ὁ βασιλεὺς Σκλάβους (22) τοὺς ἀτακτήσαντας ἐν γῶρᾳ τῇ σουδοελιτικῇ καὶ ἀνελλόντας εἰς τὰ ὄρη καὶ πάλιν καταφυγόντας τῇ αὐτοκρατορικῇ καὶ ὑψηλῇ βασιλείᾳ. Περιβάλλομενος ὁ βασιλεὺς σαγίον πορφυροῦν ἔχον περίκλεισιν χρυσῶν, ἀπὸ μαργαριτῶν ἡμφοισμένην, περιθεὶς καὶ στέφανον ἐπὶ τῆς ἐαυτοῦ κεφαλῆς ἐκ λίθων καὶ μαργάρων ἡμφοισμένον ³², ὅπερ κρισσικήριον λέγεται, ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ σίντρον ἐν τῷ χρυσοστρικλίμῳ. Καὶ γενομένης δοχῆς, ἐξῆλθεν ὀστιάριος βασιλέως βεργίον, καὶ εἰσῆξεν αὐτοὺς μετὰ καὶ τοῦ λογοθέτου. Καὶ μετὰ τὸ διαλεχθῆναι αὐτοῖς τὸν βασιλέα ἐξῆλθον, καὶ εὐθὺς εἰσῆχθησαν ἕτεροι Σκλάβοι Θεσσαλονίκης ἀρχοντίας καὶ αὐτοὶ ὑπὸ ἐνὸς ὀστιάριου, ὃν τρόπον καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν. Καὶ διαλεχθεὶς καὶ αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς, ὡς ἐβούλετο, δέδωκώς αὐτοῖς ἀνὰ ἐνὸς ἐτωφορίου ὡς ὑπηκόους (23) αὐτοῦ, καὶ ἐξῆλθον καὶ αὐτοί.

lonicensis agri, et apud Ortelium in Thesuro geographico reperio, *Subdulia* apud Balsamonem esse sedem episcopalem sub patriarchatu CPiano. Quæ nimis vaga est designatio, nisi subdulia in vicinia CPoleos fuerit. Sæpius mentio fit Sclavorum in Thessalia et Peloponneso, quas sedes potissimum invaserant, tumultuantium. Ita memorat Luitprandus detectionem Sclavorum Thessalonicensium sub Romano Lecapeno l. iii, c. 5.

D (23) Nempe acceptio vestis, liberæ vel liberatæ, ut appellabant medio ævo, erat confessio clientelæ. Jam antiquis temporibus Romanæ liberæ reipublicæ legitimus a senatu missus fuisse variis in Ægypto, Africa, Asia minore regulis, clientelæ nexu cum republica junctis, sellas curules, trabeas purpureas, scipiones eburneos in majestatis quidem jactatum signum, sed quam donante republica, non sua vi atque jure, obtinerent. Inter signa regia, quæ Justinus regi Lazorum clientelari tribuit, refert cum alis chlamydem aureo tablio instructam Theophanes p. 144, Procopius et Agathias. Imitati fuerunt orientales principes, Persarum reges et Turcarum Solthani, de quorum more veziris suis et deys aliisque regulis de se dependentibus chalias mittendi, quas repudiare non licet illi, cui mittuntur, et admittens in obsequio se profuturum esse, pleni sunt itineratorum nostrorum libri. *Fid.* Du Cangium v. *Robæ novæ*.

ΚΕΦΑΛ. ΑΗ'.

Ἐπεὶ τῆς χειροτονίας Θεοφυλάκτου (24) τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου.

Μηνὶ Φεβρουαρίῳ β', ἡ (25) ἑορτὴ τῆς ὑπαπαν-
τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔτους ζυμβ',
ἐχειροτονήθη Θεοφύλακτος ὁ θεοφιλέστατος σύγκελ-
λος, ὁ υἱὸς Ῥωμανοῦ δεσπότη, ἀρχιεπίσκοπος Κων-
σταντινουπόλεως. Τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐτελέσθη ἡ
ἀκολουθία τῆς προελεύσεως οὕτως· Τοῦ παλατίου
ἀνοίξαντος διὰ τῆς ἐξόδου τῆς ἐξαγούσης ἐπὶ τὴν
τοῦ Κυρίου ἐκκλησίαν, καὶ τοῦ κουδουκλείου εἰσελ-
θόντος κατὰ τὸ εἰωθὸς, ἐξῆλθον οἱ δεσπότη· ἀπὸ
σκαραμαγγίων, περιβεβλημένοι καὶ τὰ χρυσοπερί-
κλειστα τούτων σαγία, καὶ ἀπίαισι, θηριγεύμενοι
ὑπὸ τε τῶν πραιποσίτων καὶ τοῦ κουδουκλείου,
διὰ τῆς μαννάρας καὶ τῶν διαβατικῶν εἰς τὰ
κατηγούμενα τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ κατὰ τὸ
εἰωθὸς διὰ τῆς τρισσῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνή-
σεως τῷ Θεῷ εὐχαριστήσαντες καὶ τὰ τούτων διθη-
τήσια ἀλλάξαντες, ἐκαθέσθισαν. Καὶ ὅτε πάντα κατὰ
τὴν εἰωθυῖαν ἀκολουθίαν εὐτρεπίσθη, ὑπεμνήσθησαν
οἱ δεσπότη, καὶ εὐθέως περιεβάλλοντο τὰς ἑαυτῶν
χλαμύδας, καὶ ἐξιόντων αὐτῶν ἔξω τοῦ ἐκείσε κρε-
μαμένου βήλου, ἐδέξαντο τούτους οἱ τε μάλιστα
καὶ πατρίκοι. Καὶ τῆς εἰωθυίας τάξεως ἐπιτελε-
σθεύσης, κατίεσαν οἱ δεσπότη· διὰ τοῦ μεγάλου κο-
χλιοῦ. Ἐν δὲ τῷ νάρθηκι τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας
εἰς τὴν ὠραίαν πύλιν ἐδέξατο τούτους ὁ ὑποψήφιος
μετὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίσης τάξεως. Καὶ δὴ
κατὰ τὸν εἰωθότα τύπον εἰσοδεύσαντες, καὶ τῶν
ἐξῆς ἐπιτελεσθέντων κατὰ τὰς λοιπὰς προελεύσεις,
ἀπῆρξαντο οἱ Θεοφιλεῖς μητροπολίται τῆς ἱερᾶς χει-
ροτονίας. Οἱ δὲ φιλόχριστοι βασιλεῖς μικρόν τι ὑπι-
σθοπόδησαν μέχρι τοῦ ἀργυροῦ κίονος τοῦ κιβωρίου,
ἕως ἐτελέσθη παρὰ τῶν μητροπολιτῶν τὰ τῆς χει-
ροτονίας. Καὶ εἴθ' οὕτως διὰ τοῦ δεξιῦ μέρους τοῦ
βήματος καὶ τοῦ κυκλείου εἰσῆλθον ἐν τῷ εὐκτηρίῳ,
ἐν ᾧ καὶ ἡ ἀργυρᾷ ἴδρυται σταύρωσις. Καὶ διὰ τῆς
τρισησῆς μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως ἀπευχρι-
στήσαντες τῷ Θεῷ καὶ τὸν πατριάρχην ἀποχαιρετή-
σαντες, ἀνῆλθον διὰ τοῦ κοχλιοῦ τοῦ πρὸς τὸ μέρος
τοῦ ἀγίου φρέατος, ἐν τοῖς πρὸς ἀνατολήν δεξιῶς
μέρεσι τῶν κατηγουμένων ἐκδενόμενοι τὴν τοῦ
ἀγίου Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν.

ΚΕΦΑΛ. ΑΘ'.

Ἐπεὶ τοῦ πατριάρχου, ὅτι τὸ πλαιῖον ἴδιον εἶχε
πραιπόσιτον.

Ἰστῶν, ὅτι καὶ ὁ πατριάρχης τὸ παλαιὸν ἴδιον
εἶχε πραιπόσιτον, πρωτοστατοῦντα τῶν κουδου-
κλεισίων, ἀπὸ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ
καταλόγου τυγχάνοντα. Καὶ δῆλον ἀπὸ τῆς ἱερα-
κλείου τοῦ βασιλέως ἀσφαλείας (26), ἣν ἐποίησε πρὸς

JOAN. JAC. REISKII

(24) Theophylactus erat filius Romani Lecapeni
imp., ordinatus in patriarcham Februar. 2 A. C.
933, ut habet Fabricius, Bibl. Gr., t. VI, p. 711,
auctore Du Cangio in Famil. Byz., t. 147; et sane
indictio sexta, cui Leo Grammaticus hanc promo-
tionem tribuit, in A. C. 933 incidit; verum annus
mundi 6442, juxta computum Græcorum incidit in
A. C. 934. Videtur ergo apud Nostrum vitium in

A

CAPUT XXXVIII.

De electione Theophylacti sanctissimi patriarchæ.

Mensis Februarii die secundo, eodemque festo
hyrapantes seu occursus Domini nostri Jesu Christi
[cum sene Symeone et Anna convenientis in tem-
plo Hierosolymitano] anno 6442 [a. C. N. 933]
eligebatur Theophylactus, Deo charissimus syncel-
lus, filius Romani [Lecapeni] despote, in archiepi-
scorum Constantinopoleos. Eodem die peragebatur
ritus processionis hoc modo: Palatio ex ea parte
reserato, qua in ecclesiam Domini itur, et cubiculo
pro more consueto congregato, exhibant domini
[Romanus cum filiis et genero Constantino Porphy-
rogenito] in scaramangiis et sagis suis auro soptis,
stipatique a præpositis et cubiculo abibant præter
magnaauram et per porticus, per quas illinc illuc
tendentibus transeundum est, in catechumenia
Magna ecclesiæ, exhibitaque Deo, ut mos est, terna
cum cereis adoratione, induebant sua dibesia, et
considebant [in catechumeniis]. Ut omnia, quæ
ritus flagitat, comparata erant, admoniti domini
induebant chlamydes suas; exeuntesque ipsos extra
velum ibi suspensum excipiebant venerantes mag-
istri et patricii. Ordine consueto finito, descende-
bant domini per magnam cochleam. Inde ingressos
in narthecem sanctissimæ ecclesiæ, excipiebat eos
in porta formos electus una cum toto ordine eccle-
siastico; ingressique sacrificatorium secundum con-
suetum ritum, omnibusque ex ordine peractis, quæ
in cæteris processionibus fiunt, incipiebant Deo
ohari metropolitæ sacram ordinationem archiepi-
scopi. Amanes Christum imperatores autem ali-
quanto retro in pedes suos se recipiebant usque ad
argenteam columnam propitiatorii, donec ordinatio
a metropolitæ confecta esset. Tunc intrabant per
dextram partem tribunæ et cyclii in oratorium, in
quo imago argentea crucifixionis Christi stat;
trinaque cum cereis genuflexione venerati Deum,
valedicebant patriarchæ, ascendeabant per cochleam,
quæ est in regione sancti putei, in eam, quæ a
dextris est versus orientem converso, partem ca-
techumeniorum, exspectantes lectionem sancti
Evangelii.

368 CAPUT XXXIX.

Quod patriarcha olim suum habuerit præpositum.

Patriarcham olim proprium habuisse præpositum
[ennuchum], primum gradum tenentem et princi-
pem in cubuculis et pertinentem ad clericos ordi-
nemque ecclesiasticum, patet ex cautione, quam
imperator Heraclius patriarchæ Sergio supra me-

numeris esse et pro β' supponendam x' seu 6441.
Ego quidem in Latinis secutus fui plurimorum au-
ctorum rationes chronologicas.

(25) Ita membranæ. Forto ἐν aut ἦν erit sub-
stituendum.

(26) Est ἀσφάλεια tam cautio, ἢ εὐλάβεια, προσ-
οχή, attentio, provisio, ut ævo medio dicebant
Latini, qua quisque curat, ne sibi aliquid aut

morato præstitit, et in qua dictio hæc his ipsis A verbis legitur : « Thomam præpositum venerabilis vestri cubuclicis tertium constituemus honoris gradu a nostro præposito, quoad diaconi dignitatem gerat. Quando vero ad presbyterii ordinem ascenderit, immediate secundum a nostro præposito eum collocabimus. »

CAPUT XL.

Quam ob rationem imperator et magistri, proconsules atque patricii loros induant sancta et magna Dominica Paschalis.

Rationem hujus rei pro captu meo ex principiis pietatis nostro Christiano cœtui propriis deducam atque effingam. Credimus nempe loros, quos magistri et patricii die festo resurrectionis Christi Dei nostri gerunt, repræsentare tumulationem ejus. Quod autem loros auro conspicuos gestant, id in-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

pravam factum excidat, quam sponsio scripta et pignus, quo alter jubetur de accipiendo damno aut adversitate, quam metuit, securus esse, custodia juxta Latinos sequiores et firmitas, proxime ad Græcum vocabulum; proreus ut in Latinis cautio utrumque notat. Priore sensu habet Artemidorus p. 97 : Δεδιώξ τὸ ὄναρ ἐφύλαττα τὴν γυναῖκα, καὶ διὰ πάσης ἀσφαλείας διεγίνετο, et Cyril. Hierosolym. Cateches. s. Mystag. : Μετ' ἀσφαλείας [id est μετ' εὐλαδίας, εὐλαδοῦμενος] προσέχων μὴ παραπολέσῃς τι ἐκ τούτου. — Εἰπέ γὰρ μοι. Εἰ τίς σοι εἴδωκε ψήγματα χρυσοῦ, οὐκ ἂν μετὰ πάσης ἐσφαλείας ἐκράτεις, φυλαττόμενος μὴ τι ἂν αὐτῶν παραπολέσῃς. Posteriore Arrianus Epictet. diss. II, 13, p. 203 : Διαθήκην μὲν οὐ γράφει, μὴ εἰδὼς πῶς δεῖ γράφειν ἢ παραλαοῶν τὸν εἶδοτα οὐδ' ἔγγυον ἄλλως σφραγίζεται ἢ ἀσφάλειαν γράφει. Potest in hoc Arriani loco ἀσφάλεια aut assecurationem de non accipiendo damno, aut privilegium notare vel immunitatem, quia nempe privilegia muniunt, securus faciunt adversus noxas metuendas. Palladius Histor. Lausiac. c. 31 ἀσφάλειαν appellat *præmunitionem adversus damna futura* : Ἀναγκαῖόν ἐστι τοῦς τῶν ἡπατημένων βίους ἐκθεῖναι τῷ βεβλιθάρῳ τούτῳ πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἐντυγχανόντων. Hinc intelligitur, quare Glossæ Lat. Gr. tabulas publicas, quas hodie vulgo *instrumenta* solemus appellare, quoniam notitia rei actæ aut pactæ lectorum instruunt, ἀσφαλισματα reddant. Habent enim *instrumenta*. γραμμάτια, ἀσφαλισματα, δικαιώματα, litteræ, quibus aliquis ἀσφαλίζεται, securus et tutus a noxis præstat, et jus aliquid exspectandi, postulandi, agendi accipit. Hinc in specie ἀσφάλεια dicebatur illa sponsio, propria manu scripta, quam dignitate aliqua, ut imperatoria, auctus, aut in collegium aliquod, ut sacerdotale, receptus, subditis aut collegis flagitantibus dabat, qua eos de non accipiendo per se damno, de non amittendis vetustis juribus, de non turbanda doctrina orthodoxa, etc., securos esse jubebat. Ita apud Habertum Pontific. p. 495, est ἡ παρὰ τῶν θεοφιλοσταίων μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων συνήθως ἐν τῷ καιρῷ τῆς χειροτονίας γινομένη τοῦ συμβόλου ἀσφάλεια, sponsio et *professio fidei, quæ pro more solet a religiosissimis metropolitānis et archiepiscopis tempore ordinationis præstari*. Pari modo imperatores, priusquam coronarentur, non tantum eum palatinis suis proceribus paciscebantur seu, ut vulgo loquuntur, capitulationem erigebant, ut patet e Nostro p. 245, sed etiam debebant patriarchæ scriptum propria manu symbolum fidei Nicænum et

Σέργιον τὸν πατριάρχην, οὕτως αὐταῖς λέξουσιν περιέχουσαν : « Τὸν μέντοι γε πραιποσίτον Θωμᾶν τοῦ ὑμῶν σεβασμίου κουβουκλεισιᾶτου τρίτον τιθήσομεν τῇ τιμῇ ἀπὸ τοῦ ἡμῶν πραιποσίτου, μέχρις ἂν τὴν τοῦ διακόνου ἀξίαν διέπῃ. Ἐπειδὴν δὲ εἰς τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τάξιν προβῇ, ἐφεξῆς αὐτὸν τοῦ ἡμετέρου πραιποσίτου στησόμεθα. »

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

Ἡερὶ τοῦ τίνι τρόπῳ (27) τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα περιβαλλονται τοὺς λώρους ὁ τε βασιλεὺς καὶ οἱ μάγιστροι καὶ ἀνόβυατοι καὶ πατρίκιοι.

Ἐκ μὲν τῶν καθ' ἡμᾶς νοημάτων τῆς εὐσεβείας, καθὼς ὁ ἐμὸς λόγος, ὑποτυπώσομαι. Τὸ μὲν περιβεβλησθαι λώρους τοὺς μαγίστρος καὶ πατρίκίους ἐν τῇ ἑορτασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν εἰς τύπον ἡγουμέθα τοῦ ἐνταφιασμῶ (28) αὐτοῦ· τὸ δὲ κεχρυσῶσθαι αὐτοὺς εἰς ταύτης

crucis signo sacramentoque firmalam ἀσφάλειαν seu sponsionem, cautionem, exhibere de patriarcha, clero et ecclesiis atque omni Christiana doctrina et re in antiquis juribus et statu tuendis, servandis, arcendaque ab his omnibus omni cum sua, tum aliena injuria. Et talis erat ἡ ἀσφάλεια, quam hic dicitur Heraclius Sergio præstitisse. « [Coronandus princeps apud Græcos jurabat patriarchæ de conservanda religione per sancta crucis ligna et in ambone, ut e P. Diacono Græcisque scriptoribus docet Freber. notis ad Script. Germ. p. 184.] De hac αὐτογράφῳ ἀσφαλείᾳ recentium imperatorum patriarchis et ecclesiis data v. Du Cange v "Εγγραφοῦν et Ἰδιόγραφῶν et Οἰκειόγραφῶν, et Habert. Pontific. p. 632 sqq. et supra dicta ad p. 245. Potest quoque Du Cange Gl. Lat. v. *Emunitas, Provisio, Firmitas, Custodia et Munimen* conferri. Sic enim reddebant Latini vocem ἀσφάλεια. Histor. Trevirens. in Spicilegio Ducheriano p. 243 : *In examinationis anxietate constitutus, omnipotenti Deo de admissis penitentiam, de futuris custodiam [cautionem, ἀσφάλειαν προσοχὴν ἐφ' ᾧ μὴ παραίτηται] pollicens corde contrito supplicavit. Venit mihi hoc loco vox Græcobarbara ἀμαντή, exponenda, quæ proreus idem atque ἀσφάλεια, securitas, firmitas, privilegium, immunitas, cautio de non dando damno, etc., notat. V. Du Cangium v. Ἀμαντή, ubi Mart. Crusius verba, καὶ ὧν ὑπὲρ ἀμαντή εὐρίσκειται, recte vertit *promissione firma interposita*. Est vox Arabica, tutela, tutus et securus fuit.*

(27) Caput hoc totum libello suo de diptychis edito Lipsiæ A. 1745 intexuit p. xi sqq. cl. Leichius Græce cum sua interpretatione et magnifico elogio, plano id eximium esse, rem diptychorum egregie illustrare et multa hactenus ignota attingere. Ego vero toto hoc libro non inveni locum nugæ et incondito sermone fœdiorem, in quo interpretando laborandum mihi fuit, ut conjectando assequeretur sermonis non coherentis et singulis pene verbis in grammaticam impingentis sensum, aut id si nequirem, saltem darem humanum qualemcunque. Puerilis dicam an anilis garrulitas insectium prodit Romanarum antiquitatum, quam ferre æquo animo non valeo. Commentum monachi Latini est in Græcum sermonem transfusum ab homine qui æque bene Latine atque Græce callebat et rerum omnium veterum novarumque erat ignorantissimus.

(28) Græculi novi omnia mystice explicant et in eo suum acumen consumunt; vid. Heinecc. III,

λαμπρότητα (29), ἡλιοβλοσυμένους ἐξ ἡλίου Χριστοῦ αὐτοῦ τῆ ἐγέρσει. Αὐτοὺς τε τοὺς μαγίστρος καὶ πατρικίους ἐν τύπῳ χρηματίζειν τῶν ἀποστόλων (30). τὸν τε χρυστὸν (31) βασιλέα κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀναλογουόμενα Θεῷ. Διὸ καὶ τὰ κατὰ τὸν ἐπιδήμιον λόγον λεγόμενα σκεπαῖα (32) σκοπὸν ἔχει ³³ (33) ἐντετυπωθῆαι συμβόλοις ἐπινικίους, ἃ κατὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἔγερσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς ἀφομοίωσιν τοῦ παυροῦ (34) λογισθήσονται, δι' οὗ τὸ κατὰ τοῦ ἔθου ὁ Χριστὸς τρόπαιον ἤρατο. Τὸ δὲ ταῖς χερσὶ κρατεῖσθαι παρ' αὐτῶν ἀνεξικακίας τόμους (35), καθὼς ἡ ἐγχώριος κατονομάζει φωνῆ, οὐχ οὕτως ἔχει τὸ ἀληθές, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ Σωτῆρος τοῖς μαθηταῖς εἰκόται δῆθεν οἱ πατρικίους, καὶ αὐτῶ τῷ βραβείῳ κατὰ τὴν σωτηριώδη νομοθεσίαν αὐτῶν τόμους κρατεῖν (36) ταύτην ἐγγεγραμμένους. Τὸ δὲ τὰς

³³ ἔχει R., ἔχειν cod. et ed.

VARIÆ LECTIONES.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

p. 74 et integrum librum ejus argumenti a Goaro in Euchologio p. 212, editum. Et hinc quoque natum futile et ridiculum hoc caput, in quo summa sermonis peregrinitate, obscuritate et confusione, quæ, tanta profecto, in nostri Constantini sermone non regnat, et antiquitatum mera inscitia, nugarum bene multum, sani sensus perparum est. Mihi certe in interpretando hoc capite pene ubique conjecturandum fuit, quid sibi vellet auctor, quem Constantinum Porphyrum non esse, mihi quidem persuadeo, sed Græculum aliquem monachum a capite ad calcem, nugacem, nugivendum, illitteratum. *Loras* ex hac doctrina mystica et symbolica pro symbolis sepulture et resurrectionis Christi accipiunt. *Lori* enim vestis genus erat ita formatum, ut striæ sese decussare viderentur, quemadmodum olim mortuos *keiriaç* invollebant: Clare in alio nostri operis loco enuntiat p. 443: Ἀμ-προφοροῦσι τοῖς λῶροις εἰς τύπον τῶν ἐνταφίων Χριστοῦ σπαργάνων ἐκτυοῦς ἐνειλίττοντες. Appellat igitur σπάργανα *fascias*, quæ alii *keiriaç*, Artemidorus *βάχι ἐσχισμένα*, sine cap. 14, l. 1: Οἱ ἀποθνήσκοντες ἐσχισμένοις ἐνελοῦνται βάχεσιν. Conf. quæ Noster hic loci paulo inferius de cruribus λινῶν κμπίῳ ἐσφραγισμέναις ait. Simili nugacitate ait Durandus, l. III, c. 2, n. 13, cappam vel pluviale *signum gloriosæ corporum immortalitatis* esse. Non exscribam ejus nœnias. Suffecerit cubile indicasse. In donatione Constantini legitur: Τὸν ὑπέρλαμπρον λῶρον, σημαίνοντα τὴν ἀγίαν ἀνάστασιν τῆ ἀγίᾳ κεφαλῇ αὐτοῦ ἰδίαις χερσὶν ἐπεθήκαμεν. Inepti hujus gustus atque judicii aliud specimen habet Theophanes p. 272.

(29) Constat ex antiquitate, nullum diem a Christianis primorum sæculorum majore religione et lætitia celebratum fuisse, quam diem Paschalis. Hinc τὴν λαμπροφόρον eum appellabant (*vid.* Du Cange v. Κυριακή p. 769, init.), seu quod candidi tum procederent pro maxima parte (scæpe enim ἡ λαμπρὰ ἐσθῆς idem est atque ἡ λευκή), seu quod, labentibus præcipue sæculis, quanto maximo quisque posset cultu et splendore procederet.

(30) Ut hic patricii duodecim apostolos totidem et imperator Christum debebant referre, ita Romæ pontifex Christum et cardinales apostolos faciebant: qua de re dicetur infra in Cleorologio p. 420. Unde manavit etiam eorum numerus, qui ex lege debet numero septuaginta duum apostolorum responderet. Ita in hierarchia ecclesiastica

interpretatur imaginem splendoris resurrectionis Christi esse; tanquam si a Christo, velut sole, per ejus resurrectionem radiis solaribus circumcollustrati splenderent. Magistri enim et patricii referunt apostolos; optimus autem imperator Deum, quatenus nempe homini Deum referre datum est. Quæ illi gestant scæpma, vulgari sermone sic dicta, id est scipiones, probabile est, eos velle typicæ triumphum, quem Christus in resurrectione sua egit, representare crucemque similitudine referre, per quam Christus tropæum de inferno statuit. Circa anoxicacias tomos, ut vulgaris sermo appellat, seu elementarum membranaceos rotulos non ita se re vera res habet, ut vulgo existimatur, et ex vulgare illa appellatione concludas: verum, ut prædicti patricii discipulos Christi representant, ita

deterioribus sæculis instituta episcopi prætendebant Christi personam se representare, assessores suos presbyteros apostolorum. Ignatius in epistola ad Trallianos: Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Πατρὸς τῶν ὅλων τύπος ὑπάχει, οἱ δὲ πρεσβύτεροι ὡς συνέδριον Θεοῦ καὶ σύνδεσμος ἀποστόλων Χριστοῦ. Symeo Thessalonice libro de templo de patriarcha: καθίσας τῷ συνθρόνῳ τὸν Χριστὸν ἐκμιμούμενος συγκαθηδῶρος ἔχει τοὺς καὶ συνεπισκόπους καὶ ἱερεῖς ἐκμιμούμενους τοὺς ἀποστόλους. Quod autem imperatores se crederent et dicerent personam Dei in terris gerere, sumptum id fuit e veteri doctrina symbolica, quæ ex natura rerum manavit. Artemidorus p. 128, cap. 38: Κοινὸν πάντες οἱ θεοὶ λόγον πρὸς τοὺς δεσπότας ἔχουσι. — Ὁρθῶς γὰρ καὶ τοῦτο τὸ ἐκλατὸν ἔχει. Τὸ κρατοῦν δύναμιν ἔχει Θεοῦ. [Mos in rebus omnibus mysteria inveniendi jam obtinebat sæculo vi. Vide modo quas nugas de significatione Circi et rerum ad eum pertinentium comminiscatur Cassiodorus l. III, Variar. in epistola Theodorici ad Frustum (apud Panvinium de Circo p. 161). *Ex Addend.*]

(31) Vide not. ad p. 218.

(32) Ita est in membranæ. Apographum Draudianum habet λεγόμενα ἀσκεπαῖα, unde idem reddidit cl. Leiche, qui persæpe nimis secure apographo illi, licet multa cum cura et eruditione sub oculis cl. Maii confecto, acquievit, cum in promptu essent membranæ, quæ in locis dubiis mihi pene ubique præclaram faciem præstulerunt inspectæ saltem securum de non admissa a Draudio errore fecerunt.

(33) Dictio incondita σύμβολα ἐπινικία ἃ (scil. ἐστὶ) κατὰ τὴν... ἔγερσιν videtur significare τὰ σύμβολα τῆς νίκης τῆς ἀνηρημένης ἐκ τῆς ἐγέρσεως ἐκ τῶν νεκρῶν, vel διὰ τὴν ἔγερσιν. Ratiocinatur sic: *Cruz est symbolum victoriæ Christi de morte et inferno reportatæ. Crucis victoriosæ imaginem præstant scipiones, quos patricii manibus gerunt.* Jam aliis in locis nugax Græculorum antiquitates ignorantium notavimus ingenium.

(Vid. libellum Leichianum de diplychis, p. XII.

(35) Huic vocabulo ascripserat recentior manus, non vetus librarius, qui codicem exaravit, interpretationis loco vocem: χίρτας, quam cl. Leich. in textu suæ editionis exhibuit unciis inclusam.

(36) Videantur hic aliquid deesse. Verum nihil deest, sed tacite repetendum a communi e superioribus εἰκόται. In ταύτην respicitur ad præcedens νομοθεσίαν, *Christianæ legis institutionem.*

videntur secundum salutarem suam institutionem ipsi quoque imperatori [ut Christi personam sustinenti] libros præferre, salutarem doctrinam litteris consignatam tenentes. Quod autem crura linea tela cónetricta habent et ocreas deauratas in pedibus, id illinc quidem ad humilitatem mortalitatis, hinc autem ad splendorem resurrectionis pertinet. **369** Secundum Romanas autem traditiones repræsentant patricii loris induti veteres consules, aut potius consulibus posteriores imperatores; diciturque hic eorum habilus fuisse, cum certis statutis temporibus summorum pontificum dignitatem induerent.

Α κνήμας λινῶ ἐσφινῶσθαι (37) ἀμφίω μετὰ καὶ χρυσωμένων (38) πεδίλων, ταῦτό τοῦτο καὶ νεκρότης καὶ λαμπρότητος. Ἐκ δὲ τῶν Ῥωμαϊκῶν παραδόσεων τὸ μὲν ³⁶ τοὺς πατρικίους ἐπημφιεῖσθαι λάρους εἰς τύπον τῶν παλαιῶν ὑπάτων, καὶ μᾶλλον τῶν μετέπειτα βασιλέων κατὰ τινὰς διωρισμένους καιροὺς ἀρχιερατικὴν ἀξίαν ἀνηρημένους τὸ σχῆμα εἶναι, οἱ καὶ ὡς βασιλεῖς πραγματικῶς (39) ὄντες χρονοκράτορες (40), ὧν ἕκαστος ἔτους ἐνὸς ἡγεμονίαν κληρούμενος ἐν πολέμοις ἡφίοτο, ὧν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν ἐπιθεδημητικῶς παρὰ τῶν ὑπάτων διήρευνᾶτο (41), πῶς τὰ τῶν πολέμων διήτησε, VARIE LECTIONES.

³⁶ τὸ μὲν em. R., τὸ τε cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(37) Miretur quis significationem verbi σφῆνοῦ, **B** cingere, obvolvère. Idem quoque significat σφῆκον. Conveniunt a verbo in origine; σφίγγειν nihil aliud est quam σφίγγειν. Nam geminum ὕ Græci ut geminum γ pronuntiant. Εργὸν σφίγγειν quoque et σφίγγειν idem est; σφῆξ et σφῆν est omne conicum seu longum, gracile, teres, in acutum desinens; qualibus conis aut tigna findebant, aut ampullas obturabant. Inde omne, quod ad instar conii et cylindri aliquid obire, cingeret, σφῆκωμα vel σφῆκωμα et σφῆνωμα dicebatur, et obire, cingere, circumvolvère, circumplicare, σφῆκον et σφῆνω. Scholia ad illud Iliad. ρ' [v. 52]:

Πλοχμοὶ θ', οἱ χρυσῶ τε καὶ ἀργύρῳ ἐσφῆκοντο, hæc habent: ἐσφῆγμένοι ἦσαν, ἐδέδοντο, Ὅθεν καὶ σφῆκωμα εἴρηται. Ad hunc locum intelligendum notari debet, σφῆκωμα novis Græcis esse tenue restis a restione torti genus illud, quod nos *Bindfaden* solemus appellare, Franci *de la ficelle*. Eucherologium Cryptoferratense (apud Du Cangium Gloss. Gr. p. 1062): Ἐἴτα περιτίθησι ξυλογάρτια, καὶ δεσμεῖ αὐτὰ μετὰ σφῆκώματος καινοῦ, πρὸς παραφυλακὴν τῆς κτηροματιγγῆς. Neque putandums σφῆκωμα hoc sensu adeo novum esse. Nicomachus Gerasenus jam sic usurpavit, loco a Salmasio ad *Aram Dosiadæ* p. 189 ed. Cren. allato, quem non inutile erit etiam hic referre cum ex eo appareat, σφῆξ et σφῆν idem esse: Σφῆνες τεκτονικοὶ τε καὶ οἰκοδομικοὶ καὶ χαλκευτικοὶ καὶ οἱ τῶν ἄλλων τεχνῶν πλάσσονται ἀπὸ ὑψητέρου ἄκρου διαδύνειν ἀρχόμενοι καὶ ἀεὶ μᾶλλον πλατυνόμενοι ἀνομοίως κατὰ πάντα τὰ διαστήματα, illi σφῆνες, *cunei* quibus fabri lignarii ad findenda ligna et compugiandus ædificiorum trabes, item fabri ferrarii et alii artifices utuntur, sic conficti sunt, ut ab acutiore extremitate divergere incipiant, semper crescente latitudine in omni distantias. Descriptio hæc cuneo congruit utrique, tam illi, qui latus est et planum **D** inclinatum refert, quam conico. Et est sane *cuneus* nihil aliud quam κωνίον, *purvus conus*. Respexisse tamen Nicomachum ad *conicum cuneum*, demonstrant sequentia: Τοιοῦτος γὰρ ὁ τῶν σφῆκῶν ὄγκος, ἀποσφινγόμενος κατὰ μέσον καὶ τὴν λεχθεῖσαν ὁμοιότητα ἐμφαίνων. Παρὰ τοῦτο εἰκὸς καὶ τὸ σφῆκωμα ὠνομάσθαι. ἔνθα γὰρ ἂν ἀποσφίγγῃ, τὴν τοῦ σφῆκος ἐντομὴν μίμειται, *talis enim* [id est similis cuneo conico, in summo latiori, in fine angustiori] *est vesparum massa vel corpus, in medio velut fascia interceptum et astrictum coque referens dicitur similitudinem* [cunei scilicet]. *Propterea quoque funiculum, quo astringere fasciculos solemus dictum fuisse σφῆκωμα, probabile est. Ibi enim, ubi astringitur, facit sulcum, et introrsum premit subjecta, ut ad modum vespæ incisa vel insecta videantur*. Apparet hinc, quare σφῆνωῦν dixerint veteres, teste Hesychio, pro σφῆκῶν. Cruciatum enim,

qui tam firmiter constringitur et illaqueatur, ut membrum movere non valeat. Apparet quoque quare *conos* vel *cuneos* [*le coin*] Latini modii ævi dixerint et dicant hodie Franci formas metallicas nummis malleo incidendas. *Fid.* Du Cange v. *Cuneus*. Item, quare Græci ligna illa coniformia, quibus evertendis impactio globo ligneo pueri virique occupamur [Francis *les quilles*] σφῆνας appellaverint; plane ut nos, quibus *Keil* est cuneus findendo ligno, *Kegel* (quod proreus idem est cum *Keil*) talis conus ludicræ gymnasticæ destinatus. Non ignotus fuit hic ludus Græcis. Ego quidem mihi videor ejus vestigia in Artemidoro deprehendisse p. 49, ubi σφαρίδες vulgo male editur in illis verbis: Θύλακοι δὲ καὶ σφαρίδες καὶ ὑπεράσματα, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα γυμνάσια παιδικὰ, φιλονεικίας προχοροῦσσι. Suidas locum hunc citans pro quarta voce σφῆνες exhibet. Recte vero. Putabam quidem aliquando aut σφαρίδες, *pilæ*, aut σφαρίδες esse legendum, id est *tigna quæ σφίλλονται, evolvuntur, sternuntur*, eadem illa quæ dixi. Tutius tamen est, Suidæ auctoritatem sequi; σφῆνες proreus idem sunt. Recenset igitur Artemidorus inter pueriles ludos hæc tria, τοὺς θυλάκους, id est *le balon*, *pilam inanem, vesica bubula factam, vento turgidam, τοὺς σφῆνας, tignilla lusoria, et τὰ ὑπεράσματα, quod ludi genus me quoque puerum exercuisse memini*. Scilicet ponitur in medio baculi aut trunci lignei modicæ altitudinis, aut strues pileorum ad altitudinem libitam, super quæ ita transsiliendum est, ne ut baculi aut aggesti pilei evertantur. Hæc libuit illustrando Artemidori loco aspergere. Sed redeo nunc ad meum σφῆνωῦν, quod esse *cingere, obire, ambire, patet ex hactenus dictis*. Inde est quod illa candelabri foveola, quæ candelam in se recipit, tenet et ambit, σφῆνωμα appellatur Græcis; Latini *uncum*, *ἄγγος*, et *cuneum* appellant. In Anthologia p. 478, est τὸ πρόθυρον σφῆνωῦ pro σφῆγγε, *claudere fores loris constructis*. Veteres enim januas loris alligabant, quibus deinde serræ successerunt.

(38) Novos Græcos perfecti augmenta omittere, alibi jam dixi. Quod hic etiam factum. Si quis tamen ex hæc χρυσωμένων unam vocem χρυσωμένων facere velit, non intercedam. Nam respicit ad sequens.

(39) Id est ὄντως ἀλθθῶς, quamvis nomine tenus consules tantum, non reges, essent, erant tamen ipsa re reges. Alias notat πραγματικῶς unanimi consensu totius senatus et promulgata sententia approbatum vel factum aliquid. Id autem huc non videtur quadrare.

(40) Sunt οἱ διὰ χρόνου, id est per annum, κρατούντες, summa rerum potentes. Nam χρόνον annum novis Græcis esse, pervulgata neque nobis in superioribus intacta res est.

(41) Respicitur ad *morem majorum*, de quo Vel-

Vasa oratorii S. Theodori in chrysoetriclino.

Virga Mosis. Virgæ, quales tenent ostiarii, totæ aureæ, gemmis et unionibus ornata, numero quatuor. Virgæ silentiariorum argentæ deauratæ quatuor. Virgæ cursorum argentæ deauratæ cum lunulis quatuor, et totidem absque iis una cum vecticulis. Torques protospathariorum aurei. Spatharocandidatina tota aurea, et alia argentea deaurata. Spathæ spathariorum, cannis seu scapis eorum totis inauratis. 376 Stratoricia inaurata. scutum aureum smallitum cum unionibus. Adhuc aliud scutum aureum similiter pictum et gemmatum atque margaritatum. Conti argentei deaurati duo.

Vasi templi S. Stephani Daphnes.

Magna crux S. et Magui Constantini. Sceptra tria. Ptychia [Victoriolæ] septem. Candidatica aurea.

Vasa templi Domini,

Sceptra duodecim. Campiductoria quinque. Labara quinque. Signa duodecim. Dracones duodecim. Banda octo. Sceuphorica octodesim; quorum duodecim renovata fuerunt ind. quarta, reliqua sex fracta jacent, reparationem non nacta aut non capientia.

CAPUT XLI.

Species mutalortorum.

[Jacent quoque in templo Domini] lori auro contexti quindocim. Contomanicia auro texta, ad illos loros pertinentia, duodecim. Pectoralia pro iisdem loris duodecim; tunicæ argenteis filis pictæ sex. Specia filis aureis picta. Contomanicia

VARIE LECTIONES.

³⁹ ὀξεία χρυσά cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(45) Id significare credidi compendium scripturæ, quod in membranis erat > <, quod alias Christi

nomen significat. Recte expressum a nobis esse compendium, non sinit dubitare locus Nostri p. 4. (46) Verti *vecticulis* hanc ob rationem: κατακλιθεὶς et κατακλειθεὶς videntur idem atque μοχλοὶ fuisse. Ad horum similitudinem infixi baculi transversari, veluti clavi vel brachia, quibus manus innititur, videntur κατακλειθεὶς dicta fuisse. Fuerit ergo talium baculorum hæc imago † ad instar crucis.

(47) Dubitavi, quomodo hanc vocem redderem. Recurrit infra p. 411, vox χρυσόκανος, ubi credidi significare *capulo aureo instructus* tanquam si *canna* capulus esset. Hic autem διάχρυσσα ὀλόκωνα σπαθία dicuntur *spathæ* seu enses, quorum *cannæ totæ sunt inauratæ*. Hic nequit *canna* capulum ensis significare, sed visum mihi scapum ejus seu ipsum totum ferrum, quod essentiam ensis efficit, significare. Norant autem eo jam tempore artem flores et alias figuras scapis seu ferris ensium incidendi vel incidendi et eas deaurandi, ut nos hodie facimus. Qua de arte dixi supra ad p. 59.

(48) Quale nempe imperatori Cæsarive una cum hasta imperiali præferri debebat a spathariis vel protospathariis.

A Εἰς τὸ εὐκτῆριον τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἐν τῷ χρυσο-τρικλίῳ (45).

Ἢ τοῦ Μωσέως ῥαβδος. Ῥαβδία ὀστιαρῆς ἀπὸ λίθων καὶ μαργάρων ὀλόχρυσσα δ'. Ῥαβδία τῶν σιλεντιαρῶν ἀργυρᾷ διάχρυσσα δ'. Ῥαβδία τῶν κουρσῶρων ἀργυρᾷ διάχρυσσα μετὰ φεγγίων δ', καὶ ἀνευ φεγγίων δ', καὶ μετὰ κατακλειθίων (46) α'. Μανίκια πρωτοσπαθαρίτα χρυσᾷ. Σπαθαροκνιδιατικία ὀλόχρυσσα, καὶ ἀργυρᾷ διάχρυσσα. Σπαθία σπαθαρίτα ὀλόκωνα (47) διάχρυσσα. Στρατωρῆς διάχρυσσα. Σκοῦτον (48) χρυσοῦν χειμειτὸν ἡμφιεσμένον ἀπὸ μαργάρων. Ἔτερον σκοῦτον χρυσοῦν χειμειτὸν ἡμφιεσμένον ἀπὸ λίθων καὶ μαργάρων. Κόντα ἀργυρᾷ διάχρυσσα β'.

Εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Στεφάνου τῆς Δάφνης· Ὁ μέγας σταυρὸς τοῦ ἁγίου καὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Σκῆπτρα γ'. Πτυχία ζ'. Κανδιδατικία χρυσᾷ.

Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου.

Σκῆπτρα ιβ'. Καμπιδικτήρια (49) ε'. Λάβουρα ε'. Σίγνα ιβ'. Δρακόντια ιβ'. Βάνδα η'. Σκευοφορικά (50) ιη'. Καὶ εἰς ἰνδ. δ' ἀνεκκινίσθη ἐξ αὐτῶν ιβ', καὶ τῶν ζ' τὰ ἔργα εἰσὶ κατακλασμένα μὴ ἔχοντα περιποίησιν (51).

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΑ'.

Ὅσα εἶδη τῶν ἀλλαξίμων.

Λῶροι χρυσοῦφαντοι ε'. Κοντομανίκια χρυσοῦφαντα τῶν αὐτῶν λῶρων ιβ'. Θωράκια τῶν αὐτῶν λῶρων ιβ'. Χλανίδια ἀργυροκέντητα ζ'. Σπέκια χρυσοκέντητα. Κοντομανίκια ἀργυροκέντητα ἀλθινάερα (52) ε'. Κοντομάνικια ὀξεία χρυσά ³⁹ κθ'.

(49) Campidoctoria, forte alibi nusquam memorata, erant signa, qualia gerant campidoctores.

(50) Videntur idem atque τὰ σκεῦη fuisse, de quibus meam sententiam ad p. 415 dixi, nempe longi conti, in quorum acumine tropæa fixa conspicerentur.

(51) Verti *non nacta reparationem*. Possit ea dictio quoque significare *non habentia in se locum reparationi*, eam non admittentia, non ferentia amplius. Περιποίησις est reparatio, per quam efficitur, ut aliquid περιῆ, superstes sit et maneat in rerum natura.

(52) Idem sunt atque τὰ ἀλθινῶρά seu ἀλθινά, nempe ἰσθμῶνα *vestes veræ et ex veris factæ*. Ambiguum jam est, cum lanæ marinæ, pinnarum generi cuidam aurescentes, de quo genere lanæ alibi jam dixi, an succus purpuræ designetur voce *vera*. Pari modo dubium est, vox ἀλουργῆς ad materiam vel telam, lanam marinam, an ad colorem, succum purpuræ respiciat. Utrumque maris productum erat, Porro dicunt vulgo *alithinum* et *oxy* idem esse, utrumque purpuram. Atqui hic loci opponuntur τὰ ἀλθινά et τὰ ὀξεία. Dicunt quoque τὸ ὀξείον violaceum esse. Atqui hic dicuntur ὀξεία χρυσά et ἀλθινάερα χρυσά. Ergo τὸ ὀξείον non est color, sed modificatio coloris præter album, cujuscunque. Idemque de ἀλθινῶν statuendum. Reddidī ergo hic quidem loci ἀλθινάερα per *veri juris*, et ὀξεία per *acuti juris*. Primum βῆμμα, quo tingebantur panni, erat ἀλθινόν, *merum et verum jus*; nihil enim ad

Κοντομάνικα ἀλθρινέτρα χροακὰ γή. Χλανίδια φουνδάτα χροακὰ ⁴⁰ χρυσόταβλα μαγίστρων ἀνθυπύτων καὶ πατρικίων κέ. Χλανίδια φουνδάτα μετὰ ὀξέων ταβλίων ὀφφικιαλίων σεκρετικῶν λ'. Χλανίδια πλατόνια χαρτουλαρίων σεκρετικῶν ς'. Χλανίδια φουνδάτα μετὰ ὀξέων ταβλίων τὰ λεγόμενα Τύρεα τοῦ κουδουκλείου λγ' (53). Χλανίδια ἀτραβητικὰ λγ'.

purpureis tabliis, quæ Tyria cubiculi vulgo appellantur, triginta et tres; totidemque tunicæ atræbaticæ.

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ'.

Περὶ τῶν τάφων βασιλέων (54) τῶν ὄντων ἐν τῇ ναυῇ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (55).

Ἰερῶν (56) τοῦ ἁγίου καὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ἐν πρώτοις κατὰ ἀνατολὴς κεῖται ὁ λάρναξ (57) τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου πορφυροῦς, ἦτον Ἰω B

filis argenteis plota veri juris quindecim. Contomanica acutijuris coloreo viginti novem Contomanica veri juris colorea octodecim. Tunicæ fundatæ coloreæ cum aureis tabulis magistrorum, proconsulum et patriciorum viginti quinque. Tunicæ fundatæ cum tabliis purpureis officialium secretis assidentium triginta. Tunicæ platonidictæ chartulariorum secreticorum sex. Tunicæ fundatæ cum

CAPUT XLII.

De sepulcris imperatorum, quæ sunt in templo SS. Apostolorum.

Et primum quidem quod attinet ad heroum S. et Magni Constantini.

Jacet primo versus orientem spectanti loco sarcoophagus S. Constantini e porphyretico aut, quod

VARIE LECTIONES.

⁴⁰ φουνδαταχροακὰ cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

species colorem dantes accodebat, quemadmodum in secundo jure. Panni alii, dilutiore colore imbuendi, immergebantur in jus, natum ex recoctis iisdem speciebus colorantibus cum addita urina aut alio sale particulæ coloris omnes penetrante et resolvente et veluti emungente. Secundum hoc βάρμα, propterea quod additamento alcalino fuisset acutum, ὄξὺ *acutum jus*, audiebat. Obtinebat utrumque hoc jus non in purpura tantum, sed etiam in veneto, violaceo, prasino et aliis coloribus; iidemque panni non poterant utrumque jus bibere, sed qui primum seu merum et verum hausissent, ii profundius, saturatius lumen dabant; qui vero secundum, ii dilutius. De vero et acuto jure vgl. Salmus. ad Tertulliani Pallium p. 175, ed. Paris. Adhuc noto, visum aliquando fuisse, ἀλθρινέτρα γα legi debere. Quod nunc non probō; forte non desit, qui nihilominus probet. Forte quoque erit, qui vocabulum ἔριον in hac voce sibi videbitur invenisse, tanquam si esset composita ex ἀλθρινόν et ἔριον unde productum ἔριον *lava vera*.

(53) Post hæc verba in quibus folium 216 b membranæ Lipsiensis desinit, perit integrum folium, nisi plura, et in eo indiculus imperatorum CPTanorum a Constantino M. inde usque ad auctorem hujus libri. Quod constat ex indiculo generali capitulum hujus secundi libri ipsi præfixo. Non magna quidem hæc jactura est, et prostant tales indiculi magno numero, ut apud scriptores Græcos minores historiæ Romanæ a Sylburgio editos p. 89; 900, apud Petavium pone Nicephori CPTani historiam p. 286 sqq. qui indiculus usque ad Alexium Comnenum procedit et in meo exemplari ab ejus antiquo domino, nostro celeberrimo Du Cangio passim emendatus est, qui etiam ad Codicem regium 3214 remittit; item apud Lambeckium in Codice ejus p. 75. [Fragmenta talis catalogi msti imp. CPTanorum apud Boivin. ad Nicephor. Gregor. p. 749. Chronologia Romana a Cæsare usque ad Constantin. VIII, exstat in Vindobonensi codice 34, Chronologia imp. CPTanorum a Constantino M. usque ad Theodosium Adranytenum Lambec. V, cod. CV, 16.] Et res illæ notæ sunt aliunde: verumtamen potuisset hinc verus auctor libri et ætas, qua conscriptus ille fuit, intelligi. Quis novit, qua mente folium hoc evulserit, quisquis fecit?

(54) Cum editionem hujus operis institueret cl. decessor meus, edebat singulari folio duarum paginarum in forma maxima capitis hujus initium usque ad verba p. 372, Θεοδώρα ἡ γυνὴ τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ cum Latina interpretatione et

notis suis, ut haberent eruditi specimen, e quo, quid ab ipso et a librario atque typographo possent expectare, ipsi existimarent. Notas illas cum pauculis ejus manu isti singulari folio ascriptis hic reddo. Versionem vero ejus non retinui, sed meam dedi, quo Latina omnia unius filii essent. [Similis imperatorum in æde SS. Apostolis dicata sepuliorum catalogus ex Anonymi Originibus CPTanis editus est a Du Cangio Constant. Christ. l. iv; p. 109, et plenior cum notis Aselni Banduri in imperio Orientali t. l. vi. Hunc auctorem post Constantinum, cujus scriinia passim compilat, vixisse apparet, de quo dixi in Prolegomenis.] Interciderunt ea cum cl. viro, nullo relicto in chartis ejus vel vestigio. Neque cum ista scriberet, neque tempore post ea Prolegomena habuit exarata, sed in memoria et adversariis depositam eorum materiam. Catalogos illos conferam, Bandurianum litteris AB., Cangianum litteris DC. compendii causa designaturus, et annotabo, quæ momenti alicujus fuerint, minutiis omiis. Bandurii quoque notas libenter adderem, nisi pigeret transcribere: parcendum quoque chartæ est. Concludimur spatiis iniquis, quæ nostras copias non satis explicare non sinunt, nedum ut alienis locum faciant, Constabit collatione istorum catalogorum inter se, nostrum et omnium plenissimum et scitis notitiis refertissimum et ad ordinem temporum strictissimum esse.

(56) [Templum hoc sanctis Apostolis dicaverat Constantinus, addito decreto, ut ipse et successores in eo sepelirentur, teste Zonara, Eusebio de vita Constantini l. iv, c. 53, Theophane, aliis citatis Du Cangio in CPoli Christ. l. iv. Muhammedi, qui urbem debellavit, hodie dicatum est templum, quod olim memoriæ Apostolorum dicatum fuit, et ubi multi imperatores sepulti jacent. Th. Smith. Notitæ eccles. Gr. p. 87.] In illo templo, quod Constantinus aut Constantius, ejus filius, secundum alios, condidit (patre forte incipiente opus et pro maxima parte

(56) Est ex paganismo Græco. Veteres pagani ἔριον; appellabant manes defunctorum eorum, qui in vivis bene se gessissent. Inde ἔριον loca, ubi versarentur tales manes non movendi, et ἀρχρωτίζειν alicui ἔριον talem locum inviolabilem attribueret et consecraret: de quo verbo vid. ductam epistolam cl. Valckenari. Virgilio illustrato Fulvii Ursini præmissam p. 69.

(57) Catalogi AB. et DC. efferunt hoc nomen in genere feminino, ἡ λάρναξ... πορφυρὰ ἐν ῥ... sic porro.

perinde est, Romano marmore, continens et ipsum et B, ejus matrem Helenam. Alius porphyreticus aut Romanus, in quo situs fuit Constantius, Magni

μαίος (58), ἐν ᾧ ἀπόκειται αὐτὸς μετὰ Ἐλένης τῆς μακαρίας (59) μητρὸς αὐτοῦ. Ἄλλος ἀρναξ πορφυροῦς Ῥωμαῖος, ἐν ᾧ ἀπόκειται Κωνσταντίος (60)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

parte conficiente, filio de licante), celebri et spectabili monumento, aiunt auctores pene omnes et ipsum Constantinum M. (vid. Codin. Offic. p. 113, n. 10) et seculorum imperatorum plerosque depositos fuisse. Non itaque video, quomodo cum illis conciliem Continuatore Theophanis manifeste illis contradicentem, Script. p. Th. p. 120, ubi sic ait: Παρεδίδου τὸν Ἰγνάτιον ὁ Βάρδας φρουρᾷ, καὶ φρουρᾷ ἀπῆγει τε καὶ χαλεπῆ. Ἡ δὲ ἦν ἐν τῷ τῶν Ἱερῶν Ἀποστόλων τεμένει, οὐκ ἐν τῷ δὲ μεγάλῳ τε καὶ σεμνῳ, ἀλλ' ἐθα οἱ τάφοι καὶ λέγονται καὶ εἶσιν traditur a Barda Ignatius carceri, ei que immani et funesto. Fuit ille in SS. Apostolorum delubro, non magno illo et venerabili, sed in illo, quod Sepulcra vulgo audit, et ubi revera sepulcra sunt.

(58) Marmor Romanum dictum est rubri coloris, et cæditur in Ægypto; unde quoque Ægyptium dicitur. [Constantin. in Vita Basilii c. 55: Ἐξ Αἰγυπτίου λίθου, ὃν ἡμεῖς Ῥωμαῖον εἰώθημεν λέγειν.] Porphyreticum et Romanum marmor Noster pro eodem habet. Hodie tamen diversa haberi, constat e loco Keisleri proxime citando. De variis marmorum generibus, quorum hoc capite fit mentio, egit Du Cangius ad Pauli Silentiarii Epirasini S. Sophiæ cap. 10, ubi hæc genera marmorum describit, Ægyptium, Thebaicum [de marmore Thebaico vid. Aristid. 349. Ex Addend.], Romanum et porphyreum, quæ omnia illi eadem sunt; tum Phrygium varium colore, ac roseum albo cæruleo permistum referens, Laconicum virens, Carium obliquis ex sanguineo alboque livido semitulis distinctum, Lydium virenti pallidoque colore mistum, Proconnesium, Libyrum cærulei simul et crocei coloris, Celticum nigrum, Bosphoricum album, Thessalicum et Molossium, ad ductum maxime Pauli Silentiarii, quem marmora hæc describentem p. 515, a versu 200-229, non inutile neque injucundum erit referere. Ægyptium marmor sio describit Paulus ibi:

Πολὺς δ' εὐπύργει Νεῖλω
Φορτίδα πιλῆσας ποταμῆτιδα λάας ἀνάστων
Πορφύρεος, λεπτοῖσι πεπαρμένος ἀστράσι λάμπει.

Magna copia super Nilo, cujus longe prætensa brachia pulchrum aspectum præbent, ovararius naviculus referens, surgit lapis purpureus, tenuibus stellis relucens, quibus confixus videtur esse. Cum itaque in Ægypto nascatur hoc marmor, mirabuntur nonnulli, qui fiat, ut Romanum appellatum fuerit. Forte occasionem illi appellationi hoc dedit. Romani veteres Augusti obeliscos et alias grandes moles marmoreas Ægypto Romam curabant devehī, eo que saxo utebantur frequenter in suis ædificiis. Hinc factum, ut Ægyptium vel Thebaicum marmor Romanum appellaretur, ut a Romanis adamatum, requisitum et usurpatum frequentissime et deinde a Constantino M. et aliis Roma CPlin transvectum. Non obscure suggerit hanc etymologiam Anna Comnena Alexiadis p. 190, describens Salam, Porphyram dictam: διὰ μαρμάρων τὸ τε ἔδαρος κατέστρωτο, καὶ οἱ τοῖχοι περιετέλλοντο οὐ τῶν τυχόντων, οὐδὲ τῶν ἄλλων, ὅποσοι εὐποριστότεροι τῶν τιμητέρων λίθων εἰσίν· ἀλλ' οὗς ἀπὸ Ῥώμης οἱ ἀνάκαθεν βασιλεῖς ἐπεσύρσαντο. Ἔστι δὲ οὗτος ὁ λίθος ὡς εἶπεν πορφυροῦς δι' ὅλου καὶ οἷον στίγματά τινα ψαμμοειδῆ, λεσχὰ αὐτῷ περιτρέγουσιν. Ἐκ τούτων τῶν λίθων, οἷμα, πορφύραν τὸ οἶκμα οἱ ἀνάκαθεν ὠνόμασαν.

(59) [Hoc etiam testatur Theophanes p. 21: Ἐτάφη δὲ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων. Ἀποστόλων ἐν Κωνσταντινου πόλει, ὃν ἔκτισεν ὁ υἱὸς αὐτῆς Κωνσταντίνος

eis τὸ θάπτεσθαι τοὺς τελευταῖντας βασιλεῖς Χριστιανούς. Sepulta autem est in templo SS Apostolorum Constantinopoli, quod exstruxit filius ejus Constantinus, ut ibi sepelirentur imperatores Christiani defuncti. Nicephor. Callist. l. viii, c. 31, de Helena: Μετὰ δὲ διετῆ χρόνον σὺν τῇ ἀρναξί ἐν τῇ Κωνσταντίνος ἀναθεῖσα πρώτῃ ἐν τοῖς βασιλικοῖς μνημείοις τῶν Ἱερῶν Ἀποστόλων ἡζήθη ταφῆς. Post duorum vero spatium annorum cum arca CPlin translata in sepulcris imperatorum quæ sunt in Apostolorum æde, prima deposita est. Conf. Codini Ant. CPlit. p. 33.] Hanc notam addiderat V. D. in illo singulari folio, de quo supra dixi. In adversariis ejus hæc alicubi deposita reperi. [Helena matri mausoleum fecit Constantinus, ubi sepulta est in sarcophago porphyretico. Alteserra ad Anastas. p. 29.] Nunc ad manum non est Alteserra; unde dubito, ubi is dicat, a Constantino mausoleum matri conditum fuisse, Romæ an CPlin, puto tamen, Romæ eum dicere. Sane hodieque Romæ in Lateranensi asservatur et monstratur arca Helena, de qua ascribam quæ Keislerus habet in Itinerario p. 501: Das kostbarste ist der porphyre Sarg Helena, der Müller Constantins des Grossen von einem einzigen Stücke, so mit grossen basreliefs von Reulern. und andern Figuren geziert ist. Dieses Stück ist noch grösser als das vorgegebene Grab Bucchi in der Kirche S. Constantia [v. p. 490 init], aber in vielen Orten beschädigt. Der Ort, wo man es unter ihrem runden Thurne, Torro Pignatara genant, ausgegraben, ist ohngefahr 3 Meilen von Rom in Via Labicana. Pabst Anastasius der IV liess es hieher bringen, damit es ihm zu seinem Grabe dienen sollte. Es wurde aber aus diesem Anschlag nichts und steht noch ledig. Paulo post habet locum, e quo discas, marmor Ægyptium et porphyreticum idem non esse, quod Constantini Porphyr. locus paulo ante citatus vult. Desellis stercoreariis loquens ait: Beide sind von Porphy, oder vielmer von Pietra egizzia rossa, der nicht so schön und hart als Porphy ist. Idem p. 503 Ægyptium lapidem et granitum rubrum eundem facit, p. 518 autem ipsum corpus Helena Romæ apud ædes S. Mariæ Aræ Cæli jacere ait, Der Hauptaltar, verba ejus sunt, ist mit acht Seelen von Alabastro orientate umgeben, und stehet in selbigem der Leichnam St. Helena, der Mutter Constantins des Grossen, in einem Sarg von Porphyr. Vita Constantini M. et Helena matris (apud Du Cangium v. Εἰληματικός): Καὶ κατέθεσσα ἐν τῇ προσκυτέρα Ῥώμη τελευτῆ καὶ κατέκειται ἔξω τῆς πόλεως ἐν στρογγυλοειδῆ εἰληματικῷ ναῷ ἐν ἀρναξί πορφυρῷ.

D

(60) Perperam in Anonymi (Originibus legitur Κωνσταντίνος, quem auctorem notat Bandurius, quod in æde Apostolorum sepultum dicat Constantinum, quem prælio ad Aquileiam cum fraire Constante commisso cæsum corpusque in Alsam fluvium dejectum Victoris Epitome, Zosimus, Theophanes, cæteri testentur. Sed emendandus est ex Nostro. De Constantii funere Gregor. Nazianz. orat. secunda contra Julianum p. 93: Τὸ δ' ἦν ἀποκοσμήσαντα τὴν κεφαλὴν τοῦ διαδήματος καὶ ὑποκίφανα τῷ βασιλεῖ τὰ εἰκότα οὕτως ἐπὶ τὸν τάφον συμπραπέμψαι τοῖς ἄγουσιν ἐπὶ τὸν ἀοδίμον τῶν ἀποστόλων σκῆν. Οἱ δὲ τὸ ἱερὸν γένος καὶ ὑπεδέξαντο καὶ διαφωλάττουσιν, Julianus detracto capite diademate demissoque, ut decebat, ante imperatorem aspectu, deinde simul cum iis, qui efferebant, ad sepulcrum nobileque illud Apostolorum funum, qui sanctum genus, æquos prope-

ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἐτερος λάρναξ Α πορφυροῦς Ῥωμαῖος, ἐν ᾧ ἀπόκειται Θεοδοσίος ὁ μέγας (61). Ἐτερος λάρναξ πράσινος Ἰερακίτης (62), ἐν ᾧ ἀπόκειται Λέων ὁ μέγας. Ἐτερος λάρναξ πορφυροῦς Ῥωμαῖος, ἐν ᾧ ἀπόκειται Μαρκανδός μετὰ τῆς γυναῖκος αὐτοῦ Πουλχερίας. Ἐτερος λάρναξ πράσινος Θεσσαλός (63), ἐν ᾧ ἀπόκειται Ζήνων ὁ βασιλεὺς. Ἐτερος λάρναξ Ἀκυιτανός (64), ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἀναστάσιος ὁ Αἰκόρος μετὰ Ἀρτάδης τῆς γυναῖκος αὐτοῦ. Ἐτερος λάρναξ πράσιος λίθου Θεσσαλικῆς, ἐν ᾧ ἀπόκειται Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς, ὁ υἱὸς Θεοφίλου (65). Ἰστίον δὲ, ὅτι ὁ τοιοῦτος λάρναξ Μιχαὴλ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ (66) ἐστὶν τοῦ μεγάλου. Ἐκεῖτο δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Δυούστης (67), ὑποκάτω τοῦ Ἁγίου Ἀποστό-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

modum honores carpens, et susceperunt, et custodiunt, prosequebatur.] Cedrenus p. 303 Constantium ait apud Mopsucrenas quidem periisse in expeditione, quam insituebat ad versus Julianum, sed tamen corpus ejus a Joviano translatum et in heroo ad latius patris depositum fuisse, οὐ τὸ σῶμα Ἰωβιζιανός, ὁ μετὰ ταῦτα βασιλεὺς, προτέκτωρ τότε ὢν, ἀποκομίσας (*relatum ad CPlin*; id enim ἀποκομίζειν notat), ἀπέθετο πλησίον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ ἡρώῳ μετὰ Εὐσεβίας τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναῖκος. Liceat hic in transitu notare, vocem ἀγνοια paulo ante præcedentem non recte translata esse. Notat enim vitam impie, scelerate, absque cognitione veri Dei et viæ salutis transactam. Heroum hic idem est atque ἡρόον, sacellum, quo heroes seu defunctæ animæ requiescunt. Solebant enim defunctos omnes, etiamsi obscuros et ignobiles, heroes appellare. Reliqui Constantini filii ubi jaceant, tacet historia. Constantinus junior, ut in aquas projectus, videtur nunquam sepulcrum nactus, sed a piscibus consumptus fuisse.

(61) [De hoc sepulcro exstat apud Anonymum mentio, ut et Theodosii junioris hic omisi, Leonis M. et Marciani. Theodosii vero M. corpus Mediolano, ubi obierat, CPlin translatum et ab Arcadio filio conditum in Apostolorum æde fuit. Zosimus l. iv: Θεοδοσίος εἰς τὴν Κωνσταντίνου πόλιν ἐπανίων ἐτελεύτησε νόσῳ, κατὰ τοῦτου σῶμα ταριχευθὲν τοῖς ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει βασιλικαῖς τάφοις ἐναπετέθη, *crislerum Theodosius, dum CPlin revertitur morbo vitam finit, ejusque corpus pollinctum sepulcris imperatoris, quæ CPlin sunt, illatum fuit.* Cedren. p. 327: μετήνεγκε δὲ τὸ σῶμα Θεοδοσίου ἐν ΚΠλει Ἀρχάδιος, θεὸς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, *Theodosii corpus Arcadius CPlin detulit, atque in fano Apostolorum deposuit.*] Non præterit Noster Arcadium neque Theodosium juniorem, sed infra p. 373, demonstrat sedes eorum æternas. De Leonis M. sepulcro vid. Cedren. p. 350, et de Marciani p. 346.

(62) De *hieracite* vel *milvino* marmore vid. Salmas. ad Solin. p. 502, ubi ait esse marmor nigris vel furvis et candidis maculis respersum, ad instar plumarum milvi. Aetius ibid. λίθον ὑπόχλωρον appellat, quod cum Nostri πράσινος congruit.

(63) Thetalicum marmor viride est; vid. Contin. Theophan. p. 88 et 90, ubi varia inter genera marmoris memorat quoque πράσινους ποταμίους Θεσσαλικούς, *viridis Thessalici undulati laminas.*] Αἶθος Θεσσαλὴ ἢ τὸ πράσινον χρώμα κεκτημένη. Vita Basil. c. 58.]

(64) Ita membranæ. Apographum Draudianum et ex eo editio Leichiana dabant Ἀκυιτανός. Ad hunc locum V. D. hæc notat. [Reddidi *Aquitanus*, cum in illa regione marmora fodi Plinius scribat. Cæterum in hac voce variant scriptores. Cedren. p. 363: ἐν λάρνακι Ἀκυιτιανῆ, ex marmore flavo, quod in

Constantini filius. Alius porphyreticus Romanus in quo jacet Theodosius Magnus. 371 Alius e marmore viridi Hieracite, in quo depositus fuit Leo Magnus. Alius porphyreticus Romanus, in quo jacet Marcianus et uxor ejus, Pulcheria. Alius viridis Thessalicus, Zenonis imperatoris. Alius Aquitanus, continens Anastasium Dicorum et ejus uxorem, Ariadnam. Alius Thessalicus viridis, in quo jacet Michael imp., filius Theophili. Tenuit hic sarcophagus olim Justinum seniore imperatorem, qui situs erat in monasterio Augustæ dicto, in templo et sub reliquiis sancti apostoli Thomæ; ubi etiam stolæ Apostolorum olim exstabant. Verum dominus Leo [filius Basilii Macedonis] inde abstulit illum sarcophagum, et hic in Apostolorum templo

B Acyntho monte effoditur. Anonym. in Orig. CPTanis Νηκιτιανῆ, seu, ut in Colbert. cod., Ἀνακητιανῆ, ubi *Ananchitin*, cujus lapidis Plinius meminit, legendum esse conjicit Bandurius.] De marmore Aquitano vid. Alteserra ad Anastas. p. 42 in *Hilaris*. Forte idem est cum marmore *Cellico*, quod inter marmora S. Sophiæ ornandæ adhibita recenset Paulus Silentarius in *Ecphrasi* v. 220:

Ὅσσα δὲ Κελτικὸς ἀνείχε βαθυκρύσταλλος ἐρίπνη, Χρωτὶ μέλαν στίλβοντι πολὺ γλάγος ἀμφιβαλοῦ-

[σα. Unde apparet, marmor nigrum candidis maculis respersum fuisse. Memorat quoque marmor Aquitanicum Sidonius Apollin. *Epist.* II, 40:

*Hinc est porticus explicata triplex,
Fulmentis Aquitanicis superba.*

(65) [Qui vino madidus in S. Mamantis palatio ab aulicis occisus fuit. Corpus autem ejus Leone imperante humo mandatum esse in æde SS. Apostolorum, Cedrenus p. 593 affirmat: Διωρίσατο τὸν ἀναιρεθέντα βασιλέα Μιχαὴλ — ἐν τῇ πόλει εἰσαγγαγεῖν, κάκειθεν μετὰ ψδῶν καὶ ὕμνων ἄγρι τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων προπέμψαι καὶ ἐν λάρνακι θείναι μαρμαρίνη, ὃ καὶ ἐγένετο, *jussit trucidati imperatoris Michaelis cadaver CPlin afferri. Ibi cum cantu et hymnis exceptum usque ad ædem Apostolorum deducum est et repositum in arca marmorea.*] Fuerat enim antea sepultus in monasterio Philippii apud Chrysopolin. Conf. *Script.* post Theophan. p. 117.

(66) Ita membranæ. Sed prave procul dubio et pro more librariorum, Justinus et Justiniani nomina perpetuo permutantium. Justinum enim designat, ut constat ex hujus loci et p. 373 collatione cum aliis auctoribus. Dicuntur nempe inferius Justinus et uxoris ejus Sophiæ exuvia ex ipsorum arcis exemptæ et in minuta humili arca depositæ fuisse. Nostrum itaque si audias, non Justinus senior, alias Thrax cognominatus, sed junior designatur. Senioris enim uxor primum Lupicia et deinde Euphemia mutato nomine fuit appellata, junioris autem Sophia. Verum quæ Noster p. 373 Justinus, Sophiæ marito, videtur tribuere, ea alii auctores Justinus, Euphemiæ marito, tribuunt; vid. Du Cange CPlin Chr. l. vii, p. 153, n. XII, et p. 160, n. 77 et notam sequentem. Et procul dubio recte. Primum quidem Justinum majorem, non minorem, hic loci designari prodit τοῦ μεγάλου, quod de nihilo non est. Deinde in heroo Justiniani comparat urna Justinii junioris et quidem candido marmore, senioris non item, quam Cedrenus, ut Noster, marmore viridi fuisse perhibet. Unde conficitur, præsentem nostro in loco pro Justiniani nomine substituendum esse Justinii nomen, et p. 373, pro *Sophiæ Euphemiæ*.

(67) Augusta, de qua monasterium vel potius moniale hoc (erat enim feminis destinatum) nomen

deposuit, et exuvias dicti Michaelis ipsi indidit. Alius viridis Thessalicus, tenens Basilium [Macedonem] et ejus uxorem, Eudociam, et filium, Alexandrum. Alius Sagarinus aut Pnemonusius, in quo jacent venerandus imperator Leo [Sapiens, Basilii filius,] et filius ejus, Constantinus Porphyrogenitus, multo post patrem tempore illatus. Alius albus, cui nomen est basilicium, tenens Constantinum, filium Basilii [Macedonis]. Alius viridis Thessalus, in quo jacent S. Theophano, prima uxor B. Leonis [Sapientis], et ejus filia, Eudocia. Alius Bithyno marmore, in quo Zoe, secunda ejusdem Leonis uxor. Alius viridis Thessalus, in quo Eudocia, Bains cognominata, tertia ejusdem Domini

VARIÆ LECTIONES.

⁴¹ φ om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

habuit, fuit Euphemia, Justini senioris uxor. Origin. CPtan.: Τὴν γυναικίαν μόνην τὴν καλουμένην Ἀυγούστης Ἰουστινὸς ὁ Θραξ ἔκτισε τῆ γυναικί αὐτοῦ Εὐφημίᾳ· τεθὲν τὸ αὐτοῦ σῶμα πρότερον ἔκεισε. Extrema hæc verba sunt perobscura. Suggestunt, ossa Justini ex illo monasterio ablata fuisse. Atqui Noster ait, ea in eodem monasterio mansisse, quamvis ex antiqua arca in aliam translata fuerint. Forte audiverat vel legerat Anonymus ille de arca Justini e monasterio illo in SS. Apostolorum ædem translata, quod ipsi Justini exuviis ille deinceps referebat. Cedrenus p. 366: ἐτελεύτησεν Ἰουστινὸς καὶ ἐτίθη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἀυγούστης ἐν λάρνακι πράσιῃ μετὰ τῆς γυναικὸς Εὐφημίας. Egestas autem exuvias imperatoris ex arca sua et in aliena translata fuisse, non satis possum mirari. Cerle, ut haberent ossa Michaelis Ebriosis, ubi quiescerent, non satis erat causæ, ob quam turbarentur et honore suo spoliarentur sepulti manes.

(68) Ergo intra ambitum monasterii Augustæ erat ædes Apostoli Thomæ, eadem, ut videtur, cum S. Thoma Anthemii; v. Du Cange CP. Chr. l. iv, p. 117. Ergo jam quinto quoque sæculo affectabant morientes Christiani viciniam ossium pro sanctis reputatorum, ea spe, fore, ut ex contubernio ossium profundam religionis plebis venerationem merentium ad sua quoque si non sanctimonie, gloriæ et venerationis, nonnihil certe demanaret. Quæ autem illæ sint hic memoratæ SS. Apostolorum stolæ, non novi.

(69) V. Cedren. p. 608, Script. post Theoph. p. 234.

(70) Forte sic dictus est a colore, pulmonis colorem imitante. Sagarinus aut Sagarinus dictus est ab urbe Bithyniæ Sagara vel Sangarus, de qua dico, ad p. 417. [Constant. Vit. Basil. p. 201: ὁ λεγόμενος Σαγάριος λίθος, ὃς τῷ παρὰ τινων ὀστρίτῃ καλουμένῃ λίθῳ καθέστηκεν ἑμφερής.]

(71) [Posset ex hoc loco aliquis concludere, non ab ipso Constantino hæc profecta, sed post obitum ejus ab alia manu addita esse. Cum vero imperatorum quæ post ipsum regnarunt, nulla mentio appareat, magis inclinatur animus, ut credam, Constantinum voluntatem ac desiderium ad patris latus aliquando quiescendi his verbis significasse. Præterea certum est, ipsum eodem, quo pater, tumulo conditum fuisse. Cedrenus p. 641: θάπτεται θανῶν σὺν τῷ οἰκίῳ πατρὶ, sepultus est juxta patrem suum. Symeon Mag. in Constantino p. 496: καὶ θάπτεται ἐν τῷ ναφῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων μετὰ Λέοντος βασιλέως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, sepelitur in templo SS. Apostolo-

λου Θωμᾶ (68), ἐν φῇ καὶ αἱ στολαὶ τῶν Ἀποστόλων εὐρέθησαν. Ἐλάθει δὲ αὐτὸν ὁ κύριος Λέων ὁ βασιλεὺς, καὶ κατέθετο αὐτὸν ἐν ταῦθα εἰς ἀπόθεσιν τοῦ σώματος τοῦ αὐτοῦ Μιγαλ. Ἴτερος λάρναξ πράσινος Θετταλὸς, ἐν φῇ ἀπόκειται Βασιλείος (69) σὺν Εὐδοκίᾳ καὶ Ἀλεξάνδρῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Ἴτερος λάρναξ Σαγαρινὸς. ἤγουν Πνευμονούσιος (70), ἐν φῇ ἀπόκειται Λέων ὁ αἰοίδιμος σὺν τῷ υἱῷ Κωνσταντίνῳ ὑπερον τελευτήσαντι (71) τῷ Πορφυρογεννήτῃ. Ἴτερος λάρναξ λευκὸς ὁ λεγόμενος βασιλικίον (72), ἐν φῇ ἀπόκειται Κωνσταντίνος ὁ υἱὸς Βασιλείου (73). Ἴτερος λάρναξ πράσινος Θετταλὸς, ἐν φῇ ἀπόκειται ἡ ἀγία Θεοφανῶ (74) ἡ πρώτη γυνὴ τοῦ μακαρίου Λέοντος σὺν Εὐδοκίᾳ τῇ θυγατρὶ αὐ-

B rum cum patre suo Leone.] Pæc cum scriberet V. D., animum et oculos non advertabat ad verba paulo inferius posita, ubi arca Basilii, fratris Constantini Porphyrogeneti, memoratur; qui ambo fratres ex Romano Porphyrogeneto nepotes Constantini erant, de quo hic sermo est, et qui pro auctore Cerimonialis nostri habetur. Locum quoque alium prætervidebat V. D., qui infra p. 375 habetur. Ibi enim Constantinus, de quo disputatur, Leonis filius, ὁ μακάριος βασιλεὺς appellatur, beatæ memoriæ imperator. Atqui de vivo formula illa non usurpat, sed de mortuo tantum. Concluditur ex his, Cerimoniale nostrum Constantini quidem illius esse, qui Leonis filius et Romani pater fuit, sive is ipse compilaverit, sive, quod potius videtur, illud alicui suorum amanuensium vel bibliothecariorum consarcinandum demandaverit: nepotem ejus autem, avo cognominem, aut potius aliquem ejus familiarium, qui cliens simul gentis Phocarum fuerit, (ut e capite libri primi xcvi) patet, nonnulla addidisse. Nihil enim vel hominum, vel casuum, vel institutorum aulicorum hoc juniore Constantino posteriorum per totum hunc librum reperies. Ego quidem talium quamvis sedulus et vigil venator, vestigium non observavi.

(72) Hujus nominis rationem quis reddat? Estne arca hæc ideo sic dicta, quod reguli, id est imperatoris designati, qui tamen imperium non adiit morte præventus, repositorium esset? Conjectura hæc exigui penes me momenti est; et forte præstitisset nullam, quam talem, dare. Forte melior hæc erit, arcam hic dictam fuisse, quod unum de gente Basilii teneret.

(73) Hic est ille Constantinus, nomine et specie tenuis Basilii, sed, ut fama tulit, revera Michaelis Ebriosis filius, qui ante Basilii finem c. A. 879 obiit et quem auctorem Tacticorum u Meursio editorum esse in præfatione ad primum volumen demonstravi p. 8.

(74) Non ipsa SS. Apostolorum æde, sed in vicina ædicula Theophanoni dedicata et a marito, Leone, condita, sepulta ait Symeon Magister p. 463: πληστον τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐξωνησάμενος οἰκηματα Λέων ὁ βασιλεὺς κτίσει ἐκκλησίαν περικαλλῆ εἰς ὄνομα Θεοφανῶ τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικὸς καὶ κατατίθῃσιν καὶ ταύτην ἐκεῖ. Verum Codinus exstructum hoc monumentum a Constantino, Leonis filio, ait. Vid. Du Cange CPl. Christ. IV, p. 162, Theophanoni hujus imaginem reddidi folio primo nostri hujus Cerimonialis e Menologio Basiliani t. II, p. 34. [Nicephori Gregoræ oratio in S. Theophaniani imperatoris Leonis VI, philosophi vel sapientis dicti, primam conjugem, in cod. III apud Lambec l. III.]

τῆς (75). Ἐτερος λάρναξ Βιθνός (76). ἐν ᾧ ἀπό-
 κείται Ζωή, ἡ δευτέρα γυνὴ τοῦ αὐτοῦ Λέοντος. Ἐτε-
 ρος λάρναξ πράσινος Θετταλός, ἐν ᾧ ἀπόκειται Εὐ-
 δοκία (77), ἡ τρίτη γυνὴ τοῦ αὐτοῦ κυρῶ Λέοντος
 ἡ ἐπονομαζομένη Βαϊνή (78). Ἐτερος λάρναξ Ἡροι-
 κωνήσιος (79), ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἄννα *2 καὶ
 Ἄννα (80) αἱ θυγατέρες τοῦ μακαρίου Λέοντος καὶ
 Ζωῆς. Ἐτερον λαρνάκιον μικρὸν ἀπὸ λίθου Σαγαρινοῦ, ἔχουν Πνευμονουσιῶ, ἐν ᾧ ἀπόκειται βασι-
 λειος (81) ὁ ἀδελφὸς Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, καὶ Βάρδας ὁ υἱὸς Βασιλείου τοῦ πάππου αὐτοῦ.
 Ἐτερον λαρνάκιον μικρὸν ἀπὸ λίθου Σαγαρινοῦ, ἐν ᾧ ἀπόκειται (82) . . .

VARIÆ LECTIONES.

*2 Εὐδοκία pro altero Ἄννα conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(73) [Ita quoque Anonymus in Origin. Hino emendandus est suppleendusque Du Cangius, qui in Famil. Byzant. p. 141 ex Zoe, quarta uxore, nam tam esse Eudociam e Constantini libro de admin. B imperio c. 26 conjicit; contra vero Theophanosis filia, quam tenera ætate mortuam esse scriptores nonnulli contendunt, nomen veterum monumentis destitutum indicare non potuit.] In membranis est æ cum τ superimposito, quod æque αὐτοῦ atque αὐτῆς legi et ad Leonem referri potest. Dubium tamen non est, αὐτῆς præferendum et Theophanomen Eudociæ matrem fuisse, quia hæc in illius arcam illata fait, et ambo Catalogi αὐτῆς quoque exhibent.

(76) [Βαθνός λῆθος est apud Constant. Continuat. l. III, p. 89, 91] Conf. Leo Grammatic. p. 479, emendandus e Symeone Mag. p. 463, et Cedren. p. 593.

(77) Nomen hoc habet quoque DC., absque Bainæ tamen cognomine; verum AB. deest.

(78) [De hoc cognomine Eudociæ, tertis uxoris Leonis, nihil apud ceteros historiæ Byzantinæ scriptores reperio. Quapropter ejus originem indigare non licet. Est forte a Βαῖν, palma, ad insignem pulchritudinem Augustæ, quam Zonaras aliique prædicant, designandam.] In his verbis desinunt notæ cl. Leichii in illo, de quo supra dixi, specimine folii unius editæ. Βαῖνη est nomen gentile. Εὐδοκία ἡ τοῦ Βαῖνη, Eudocia de gente Vaini I. Gens Romana est Vænia, unde in masculino ὁ τοῦ Βαῖνη et in feminino ἡ τοῦ Βαῖνη dicitur. De illa gentilitium terminatione in η vide supra dicta ad p. 312. Vel si in Βαῖνη terminatio η feminina est, gentile hoc nomen celeberrimæ familiæ origine tenus Avaricæ aut Hunnicæ, item Longobardicæ et Bulgaricæ Bajjanorum et Paganorum. Multorum Bajjanorum memoria fit in historia sequiorum temporum. Menander Protector p. 89 seqq. edit. Hæschel. Bajani alicujus Longobardi meminit, et p. 104 alicujus Bajani, Avarum Chagani, quem p. 140 promiscue modo Βαῖνόν et Βαῖνόν appellat. Reinesius. Syntagm. Inscript. p. 400. duos habet Bajjanios. Unde apparet, si in masculino perinde Βαῖνός et Βαῖνός, Paganus et Painus dicitur, etiam in feminino Βαῖνη idem esse atque Βαῖνή. Ammian. Marcell. p. 31, ed. Lindenbr. memorat tribunum aliquem Bainobandes, ut Thaynus est apud Du Cangium v. Missæ presbyter, pro Thayanus, id est diarius. Vid. Theophan. p. 364, et ibi Goar. Nicephor. Patr. Breviar. frequenter nominat Baisnorum principale apud Bulgæros genus, ut p. 102 et 218. Transit cum Longobardis hoc nomen ad Italos et Francos, et per frequens erat medio ævo, neque dubito adhuc in Francia esse, qui nomine, ut appellant, baptismali Paganī dicantur. In obarta vetere apud Murator. Ant. Ital. t. II, p. 791: Wido Abbas cum Pagano, advocatore suo. Annæ Comnenæ p. 390, memoratur in exercitu Boamundi Normanni aliquis Conte Pagano. Chronici Cassinensis l. I, c. 47, occurrit fara (id est σαρὰ, stemma, gens) Longobar-
 dica, quæ Baiana dicitur. Est vox fara Germanica aut Longobardica, unde adhuc superest hodie compositum Vorfahren, majores, ad quod exemplum commode formari posset vocabulum Nachfahren, posterī.
 (70) Marmor Proconnesium passim laudat Agnellus, ut p. 184 a. Candidum esse, patet ex Conf. Theoph. p. 90, et infra p. 372. [Cyzico proxime adjacet Proconnesus, hodie Marmora, ob fodinas marmoris, quod illic effoditur; quod, uti et Cyzicenum a Plinio memoratum, adhuc est in pretio. Smith. Notitia CPlis p. 118.]
 (80) Probabile non est, ambas filias idem nomen gessisse. Cum igitur ambo catalogi tantum unius filia Annæ mentionem faciant (Ἄννα ἡ θυγάτηρ), Du Cange vero in Familiis Byz. p. 142, e Constantino demonstret, ipsi, Constantino, sororem, Eudociam dietam, fuisse: temperamento hoc diversas auctoritates conciliare volui, ut pro altera Anna Eudociam in Latinis substituerem. In textu autem nil mutavi.
 (81) Dignus hic vindice nodus est, quem ego quidem expedire non valeo. Et deserunt non ambo catalogi. Basilus, Constantini Porphyrogeneti frater, dicitur in templo SS. Apostolorum sepultus esse. Non potest ille alius Basilus esse, quam filius Romani junioris, vulgo Bulgaroctonus dictus. Atqui quominus illum hic designari credamus, duo faciunt obstacula perardua. Primum, quod Cedrenus p. 719, expressis verbis ait: Ταφῆναι παρεκάλεσε τὸν αὐτοῦ ἀδελφόν, ὃν καὶ διάδοχον κατέλιπε τῆς ἀρχῆς ἐν τῷ κατὰ τὸ Ἐβδόμον ναῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ Θεολόγου. ὃ καὶ γέγονεν. Longo tempore quoque post sub Michaelæ Palæologo narrat Pachymeres l. II, c. 21, et alii, repertum in œde S. Joannis Theologi Hebdomi fuisse illæsum et constans adhuc cadaver illius Basilii, cum arca sex versibus iambicis inscripta, quæ nomen viri prodiderint ignorantibus. Versus illos prodidit Du Cange in notis ad Zonaram p. 109 et AB. in t. I imp. Orient. l. VII, p. 179, qui etiam ad illum locum in notis (t. II, p. 810) historiarum illarum repertarum reliquiarum narravit. Posset quidem tota illa res pro commento levibus et superstitionis et credulis Græculis digno haberi, et ego quidem persuasus sum, meram impedituram monachalem. At gravior et impeditus hoc est. Dicitur hujus Basilii πάππος esse Basilus. Atqui vocem πάππος si vulgari sensu accipias pro patre patris, fuit Basilii Bulgaroctoni avus non Basilus, sed Constantinus. Quod si vero fingas, latiore sensu accipiendum
 (82) Post hoc verbum erat vacuum spatium unius versus. At plura deesse, patet ex ambobus catalogis, quorum Du Cangianus hæc habet, a quibus AB. pene non discedit. Scilicet post factam memoriam arcæ Annæ, quæ fuit filia Leonis et Zosæ, statim subiungit hæc DC.:

Εὐδοκία

373 In heroo magni Justiniani.

Primus apud concham versus orientem est sarcophagus, in quo jacet corpus Justiniani, marmore peregrino rari et miri coloris, qui medius fere sit inter colorem Bithyni et Chalcedonici marmoris, similis marmoris Ostritæ. Alius marmore Hierapolitano, in quo jacet Theodora, Magni Justiniani uxor. Alius versus occidentem a dextra, e marmore coloris rosei maculis distincti, Docimino, in quo jacet Eudocia, uxor Justiniani Minoris [alia Rhinotmeti]. Alius e candido marmore Proconnesio, in quo jacet

A

Ἐπίφρον τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ.

Ἐπίφρον τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ. Ἐπίφρον τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ (83), ἀπὸ λίθου ξέλου καὶ ἀλλοκότου μέσην χροιάν ἔχοντος τοῦ τε βιθυνοῦ καὶ Χαλκηδωνίτου, παραπλησίως λίθου Ὀσιρίτη (84). Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου Ἱεραπολίτου (85), ἐν ᾧ ἀπόκειται Θεοδώρα ἡ γυνὴ τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ. Ἐτερος λάρναξ κείμενος πρὸς δυσμὰς πρὸς τὸ μέρος τὸ δεξιὸν, τὴν χροιάν ῥοδοποικίλον δοκιμινὸν (86), ἐν ᾧ ἀπόκειται Εὐδοκία ἡ γυνὴ Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου (87).

VARIÆ LECTIONES.

83 τοῦ μικροῦ conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

accipiendum esse vocabulum πάππος et significare hic loci avi avum, fuit quidem Constantini avi avus Basilii Macedo, et nolimus negare vocabulum eo sensu usquam poni, quamvis exempla nobis ad manum non sint: assumpta tamen et admissa ea hypothesis, vel sic obstat ea difficultas, quod Basilii Macedonis filius hic dicitur Bardas; de quo quis fando unquam inaudit? Ego quidem, ut dicam quod sentio, in primo exemplari, unde et hic catalogus et DC atque AB derivati fuerunt, maculatum puto hunc locum et litturis obscuratum atque confusum fuisse, unde manarunt et errores atque lacunæ nostri codicis et confusio apud DC, atque AB. Bardæ nomen in familia Basilii nullum fuit, Basilii contra nomen familia Phocarum in usu non fuit. Ergo exciderit aliquid de Nicephoro Phoca imperatore, qui Bardam filium et Bardam patrem et Bardam ex fratre nepotem habuit, necesse est. Confirmant id catalogi ambo, qui arcam Nicephori memorant. Forte igitur lacuna post Πορφυρογεννήτου sic esset supplenda: ἑτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς καὶ Βάρδας ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τοῦ αὐτοῦ, αὐτὸς καὶ Βάρδας ὁ υἱὸς Λέοντος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Bardas nempe Phocas, magnus domesticus et magnarum rerum sub Basilio Bulgaroctono auctor, erat Nicephori Phocæ imperatoris ex fratre Leone nepos. Verumtamen probabile non est, aut Bardam, filium Nicephori imp., in tumulos imperiales illatum fuisse, qui obiit patre imperium nondum adeptus; aut Bardæ Phocæ, Leonis filio, eundem honorem habitum fuisse, qui adversus Basilium imp. insurrexit prospera fortuna elatus, et imperium affectavit, quapropter a Basilio commisso prelio victus et cæsus, aut veneno, ut alii perhibent, sublatus fuit. Mentem subiit alia conjectura. Videbatur nempe auctor dedisse: καὶ Βάρδας ὁ Καῖσαρ ὁ ἀντιρρηθὴς ὑπὸ Βασιλείου τοῦ πάππου αὐτοῦ, et Bardas Cæsar [avunculus Michaelis Ebrosi] occisus a Basilio aro ejus [nempe Constantini Porphyrogenneti]. Adeo placebat mihi hæc conjectura (præsertim cum hujus Bardæ Cæsaris filia in his tumulis memoretur infra p. 374), ut eam saltim in Latinis expressissem, nisi me repressisset alter Nostri locus p. 374, ubi in quadam arca dicitur asservari Bardæ Cæsaris maxilla. Ergo totum corpus ejus relatam CPlin non fuit, sed in loco illo tumulatum, ubi confossus fuit Bardas. Carebat enim ratione, in ejusdem templi alio quidem loco corpus ejusdem viri, alio autem maxillam humare. Melui igitur in Latinis lacunam relinquere, quam incertas conjecturas dare.

Ἐτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς.

Ἐτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Μιχαὴλ ὁ Ἀμορραῖος.

Ἐτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Ῥωμανὸς ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ὁ λεγόμενος τὸ Καλὸν παιδίον.

B

Ἐσωθεν τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ἑτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνσταντίνος ὁ Πορφυρογέννητος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βουλγαροκτόνου. [addit AB. Οὗτοί εἰσιν] οἱ υἱοὶ Ῥωμανοῦ τοῦ λεγομένου Καλὸν παιδίον ὧν μῆτηρ Θεοφανῶ ἡ νεκρὴ εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ναοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

Quod in his monumentum Romani recensetur, miratus fui, postquam t. II Itinerarii Sponiani legi p. 15 versionis Germanicæ, Sponium in monasterio S. Lucæ inter Delphos et Thebas, ab isto Romano condito, vidisse sepulcra duo, unum ex monachorum traditione Romani imp., filii Constantini VII, nepotis Leonis, alterum uxoris ejus. Ibidem affert Sponius inscriptionem Græcam duorum versuum iambicorum, Constantinopoli a se conspectam, quam putat ad illud monasterium respicere; quo jure, ipse viderit. Cum tamen nullibi dicatur a scriptoribus Romanus CPlin excessisse, sed ibidem diem suum supremum obiit, probabile est, funus ejus in tumulos majorum illatum fuisse, meramque esse monachalem fabulam eam, quam Sponio obruserunt Græculi.

C

(83) [Νεκρὸς Justiniani inventus est a Latinis, nec ii manus ab eo abstinerunt. Fragment. Nicet. Chon. apud Fabric. Bibl. Græc. t. VI, p. 405.]

(84) Vid. Constant. Vit. Basil. p. 201. Dictum videtur hoc genus marmoris ab Ὄστρος et Ὄστρου. loco in Phrygia Salutari; vid. Hierool. Synecdem. p. 676, et ibi Cel. Wesselingium.

(85) Ab Hierapoli, urbe Phrygiæ, sive Salutari, sive Pacatianæ malis. Nam utraque Phrygia Hierapolin habuit; vid. Wessel. l. c. p. 665 et 676. Phrygium marmor album perhibet Julianus Opp. p. 341. Sed multa sunt genera marmoris Phrygiæ. Docimium dicitur deinceps ῥοδοποικίλον. In Synopsi dico marmore candida purpureo distinguitur area gyro; vid. Salmas. t. II Hist. Aug. p. 129 et Du Cangium ad Paulli Silentiarii Eophrasin p. 530.

(86) Est etiam Phrygiæ marioris species, de urbe Docimium, Phrygiæ Salutari, dictum. Vid. Wesseling. l. c. p. 677, et Cass. atque Salin. ad Scr. H. A. t. I, p. 369. Ῥοδοποικίλον idem est atque ἀλθινοπίπερον, quod memorat Continuator Theophrastus Constant. p. 87, id est habens maculas nigras, velut grana piperis, in fundo rubro seu colore roseo punctulis alieni coloris resperso.

(87) Justiniano Magno præter Theodoram neque Eudocia, neque ulla alia uxor fuit. Neque cogitari hic potest de Justino seniore junioreve. Illi enim uxor erat Lupicia, deinceps Euphemia dicta, hujus Sophia. (Sunt tamen qui posterioris Justinii conjugem Eudociam appellant.) Forte ergo sic dicta fuit prima uxor Justiniani Rhinotmeti, cujus nomen Du Cangius non reperit. Vid. ejus Famil. Byzant. p. 121. Etiam infra p. 438. Ἰουστινιανὸς ὁ μέγας pro ὁ μίκερος vel ὁ νέος appellatur, ut ibi notavi Conjecturam meam confirmat sequens in continenti mentio arcæ Justiniani minoris. Hic loci habent

"Ἐτερος λάρναξ λευκὸς Προικονήσιος, ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἰουστινιανὸς ὁ μικρὸς (88). Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου Προικονησίας, ἐν ᾧ ἀπόκειται Σοφία ἡ γυνὴ Ἰουστίνου. Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου λευκοῦ Δοκιμίου (89) ὄνουχτου, ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἡράκλειος (90) ὁ μέγας. Ἐτερος λάρναξ πράσινος Θεσσαλὸς, ἐν ᾧ ἀπόκειται Φαβία ἡ γυνὴ Ἡρακλείου. Ἐτερος λάρναξ Προικονήσιος Κωνσταντίνου Πωγωνάτου. Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου πρασίνου Θεσσαλικῆς, ἐν ᾧ ἀπόκειται Φαῦστα (91) ἡ γυνὴ Κωνσταντίνου Πωγωνάτου. Ἐτερος λάρναξ Σαγαρινὸς, ἐν ᾧ ἀπόκειται Κωνσταντίνος, ἕγγων Ἡρακλείου, υἱὸς Κωνσταντίνου (92) τοῦ Πωγωνάτου. Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου Σαγαρινῶ ἑκστοντάλιθος (93), ἐν ᾧ ἀπόκειται Ἀναστάσιος ὁ καὶ Ἀρτέμιος. Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου Ἱεραπολίτου, ἐν ᾧ ἀπόκειται ἡ γυνὴ Ἀναστασίου τοῦ καὶ Ἀρτεμίου. Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου Προικονησίου, ἐν ᾧ ἀπόκειται Λέων ὁ Ἰσαυρός. Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου πρασίνου Θεσσαλικῆς, ἐν ᾧ ἀπέκειτο Κωνσταντίνος ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσαύρου ὁ ἐπικληθεὶς Καθαλλίνος (94), ἀλλ' ἐξέωθη ὑπὸ Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρου, καὶ κατεκίθη τὸ δύστηνον (95) αὐτοῦ σῶμα. Ὁμοίως καὶ ὁ λάρναξ αὐτοῦ ἐξέωθη καὶ κατεπρήσθη, καὶ ἐχρημάτισεν εἰς τὰ τοῦ Φάρου (96) συστρώματα. Καὶ γὰρ καὶ τὰ μεγάλα ἀββάκια τὰ ὄντα ἐν τῷ αὐτῷ Φάρῳ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λάρνακος τυγγανοντά εἰσιν (97). Ἐτερος λάρναξ

A Justinianus Minor. Alius, Proconnesius item, in quo jacet Sophia, uxor Justini [Minoris]. Alius e candido marmore Docimino, colore Onychiten referente, in quo jacet Heraclius Magnus. Alius viridis, marmore Thessalo, in quo jacet Fabia, uxor Heraclii. Alius e marmore Proconnesio, Constantini Pogonati. Alius e marmore viridi Thessalico, in quo sita est Fausta, uxor Constantini Pogonati. Alius e marmore Sagarino, in quo situs est Constantinus, nepos Heraclii, pater Constantini Pogonati. Alius e marmore Sagarino hecatontalitho seu multicolore, in quo situs est Anastasius, alias Artemius dictus. Alius e marmore Hierapolitano, in quo sita est ejusdem Anastasii Artemii uxor. Alius e marmore Proconnesio, in quo situs est Leo Isaurus. Alius e marmore viridi Thessalico, in quo jacebat olim istius Leonis Isauri filius, Constantinus, vulgo Caballinus dictus. Verum Michael et Theodora impuras ejus reliquias inde ejiciebant, et igni comburebant; sarcophagus autem sede sua revulsus serraque dissectus inseruit ad fori systematiam [seu repagula]. Etiam magna abbacia ejusdem fori ex eodem sarcophago facta sunt. Alius e marmore Proconnesio, in quo sita est Irene, uxor Constantini Caballini 373 modo dicti. Alius e marmore viridi Thessalico, in quo sita est uxor ejusdem Caballini. Stataria [seu conditorium plu-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ambo catalogi Ἰουστίνου pro Justiniano. A B. mulierem non nominat, dicens tantum ἀπόκειται ἡ γυνὴ Ἰουστίνου, DC. tamen in nomine Eudociæ Nostro consentit.

(88) Alias Rhinotmetus. Ambo catalogi *Justinum* minorem nominant, maritum Sophiæ, proximo sequentis.

(89) Alia species marmoris Docimini, quod gemmam onychem colore imitatur.

(90) Vid. Cedren. p. 430 ubi. eum accubare uxori suæ Anastasiæ in æde SS. Apostolorum ait. Anastasia illa est alio nomine celebrior Martina (vid. supra p. 364.) Fabia vero hic memorata est prior Heraclii uxor. Fabia Eudocia; vid. Du Cange *Fem. Byzant.* p. 118. Pro Fabia Φαβία. *Flavia*, habent ambo catalogi.

(91) Apud Cangium l. c. p. 120, Anastasiam reperio appellari uxorem Constantini Pogonati. Forte id ipsi nomen fuit, prænomen autem Fausta. Ambobus catalogis deerant extrema verba ἡ γυνὴ Κωνσταντίνου Πωγωνάτου. Suspiciatus tamen fuit Bandur. t. II, p. 812, Pogonati uxorem hanc Faustam fuisse. Forte nata illa lacuna ex eo, quod librarius, qui istos catalogos aut potius catalogum exaravit, inveniret in primigenio exemplari confusionem hic loci, cujus vestigia in nostris membranis supersunt. Post *Faustæ* nomen enim leguntur inserta hæc: ἐν ᾧ ἀπόκειται, quæ delevi.

(92) Filium Constantini Pogonati patri cognominem nullum novi. Filii illi erant Justinianus Rhinotmetus et Heraclius. Posui ergo in Latinis *pater* loco hujus vocis. Certe Pogonati pater Constantinus fuit in coronatione dictus, quamvis vulgo Constans audiat; vid. Du Cange l. c. p. 120. Neque obstat quod Constans ille in Sicilia interemptus in balneo perierit. Filius enim ejus exuvias Constantinopolin reportavit et in æde SS. Apostolorum penes patrem ejus Heraclium Constantinum deposuit, teste Cedreno p. 436. Longe aliter locum hunc exhibent ca-

C talogi AB. et DC. Prior quidem solum articulum habet, quem DC. posteriore loco refert: DC. autem habet hos duos: ἑτέρα λάρναξ Σαγαρινὴ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνσταντίνος, ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου υἱοῦ Ἡρακλείου. Ἐτέρα λάρναξ ἑκστοντάλιθος, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνσταντίνος, ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου υἱοῦ Ἡρακλείου.

(95) Puto a multitudine colorum variorum, qui marmori inerant, sic dictum fuisse; non quod præcise tot. sed forte pauciores, semper tamen multi, sive ea naturale productum, sive artis tessellaræ vel musivæ opus fuerit; vid. Salmas, ad Solin. p. 295.

(94) Alias Copronymus. De ipsius in æde SS. Apostolorum sepultura habet Cedren, p. 468, de urnæ autem et ossium infortunio idem ibidem memorat, et Leo Grammat. p. 467, et Symeo Mag. p. 449.

(95) Verti *impuras*. Ne quis miretur, videat quæ de significatione hujus vocis dicam ad p. 373.

(96) Secutus sum interpretando lectionem amborum catalogorum, qui pro φάρῳ posteriore exhibent φόρου. Nam pro primo φάρου habent παλατίου. Idem pro συστρώματα habent στρώσα. Hæc sunt columnæ saxæ, ad pectoris humani altitudinem proceræ, συστρώματα autem sunt compages et series plurium columnarum (quod pæne eodem redit). Placuit tamen magis in Latinis lectionem, quam alii quoque suggerunt, συστρωμάτια sequi. Sunt nempe συστρώματα et συστρωμάτια omnia repagula, carceres, sive saxo, sive ferro aut ære, quidquid συστρέφει, *coercet* turbam, neque sinit libere evagari. Ἀββάκια autem sunt latæ tabulæ, quæ aut superimponuntur talibus systematibus columnarum, aut ad muros appositæ sunt, velut scamna, ut in ipsis sederi queat.

(97) At qui potuerunt ex una arca marmorea concisa tot et tanta opera effici?

rium corporum capax] e marmore Proconnesio, in quo jacent Cosmo et Irene, sorores Caballini. Alius marmore Proconnesio, in quo situs est Leo Chazarus filius Constantini Caballini. Alius e marmore Proconnesio, in quo sita est Irene, uxor Leonis Chazari. Alius e marmore viridi Thessalico, in quo situs est Michael Balbus. Alius e marmore Sagarine, in quo sita est Thecla, uxor Michaelis Balbi. Alius e marmore viridi, in quo situs est Theophilus imperator. Alius parvus e marmore viridi, in quo situs est Constantinus, filius Theophili. Alius parvus e marmore Sagarino, in quo sita est Maria, filia Theophili.

πρασίνοιο, ἐν ᾧ ἀπόκειται Θεόφιλος ὁ βασιλεὺς. Ἐτερον λαρνάκιον ἀπὸ λίθου Σαγαρινού, ἐν ᾧ ἀπόκειται Μαρία (5) ἡ θυγάτηρ Θεοφίλου.

De sarcophagis qui sunt in porticu ædis australi ejusdem.

Ibi depositi sunt sarcophagi Arcadii et filii ejus, Theodosii, et Eudoxiæ, quæ fuit uxor Arcadii et mater Theodosii. Arcadius versus austrum, Theodosius versus septentrionem, Eudoxia versus orientem jacent. Omnes tres sunt marmore porphyretico seu Romano.

De sarcophagis in porticu boreali ejusdem templi.

Ibi situm est in sarcophago rotundo cylindrico colore porphyretico seu Romano scelestum et exsecrandum cadaver Juliani Transgressoris [alias

A ἀπὸ λίθου Προικονησίου, ἐν ᾧ ἀπόκειται Εἰρήνη (98) ἡ γυνὴ (99) Κωνσταντίνου τοῦ Καβαλλίνου. Ἐτερος λάρναξ πράσινος Θεσσαλός, ἐν ᾧ ἀπόκειται ἡ γυνὴ Κάδοαλλίνου. Σταταραία (4) ἀπὸ λίθων Προικονησίων, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κοσμῶ καὶ Εἰρήνῃ (2), ἀδελφαὶ Καβαλλίνου. Ἐτερος λάρναξ Ἡραιοκονησίος, ἐν ᾧ ἀπόκειται Λέων ὁ Χάζαρος, υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Καβαλλίνου. Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου Προικονησίου, ἐν ᾧ ἀπόκειται Εἰρήνη ἡ γυνὴ Λέοντος τοῦ Χαζάρου. Ἐτερος λάρναξ πράσινος Θεσσαλός, ἐν ᾧ ἀπόκειται Μιχαὴλ ὁ Τραβλός. Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου Σαγαρινού, ἐν ᾧ ἀπόκειται Θέκλα ἡ γυνὴ Μιχαὴλ (3) τοῦ Τραβλοῦ. Ἐτερος λάρναξ ἀπὸ λίθου Σαγαρινού, ἐν ᾧ ἀπόκειται Μαρία (5) ἡ θυγάτηρ Θεοφίλου.

B Στοὰ ἡ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ αὐτοῦ ναοῦ.

Ἐν ταύτῃ ἀπόκειται λάρνακες Ἀρκαδίου, Θεοδοσίου (6), υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ Εὐδοξίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Καὶ ἔστιν ὁ μὲν Ἀρκαδίου τάφος πρὸς μεσημβρίαν, ὁ δὲ Θεοδοσίου πρὸς ἄρκτον ⁴⁴ (7), τῆς δὲ Εὐδοξίας ἀνατολικώτερος, ἀμφοτέροι πορφύροι, ἦτον Ρωμαῖοι.

Στοὰ ἡ πρὸς ἄρκτον τοῦ αὐτοῦ ναοῦ.

Ἐν ταύτῃ τῇ στοᾷ τῇ οὐσῇ πρὸς ἄρκτον κεῖται λάρναξ κυλινδρικοῦ, ἐν ᾧ ἀπόκειται τὸ δόστηνον (8) καὶ παμμικρον σῶμα τοῦ Ηαραδάτου Ἰουλιαν-

VARIE LECTIONES.

⁴⁴ ἄρκτον reposuit R., νότον cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(98) Est Chazara, de qua filius ejus Leo Chazarus dicitur.

(99) Ante hanc vocem deest nomen aliquod, forte Eudocia aut Maria quarum hæc secunda, illa tertia uxor Caballini fuit; vid. Du Cange Fam. Byz. p. 125.

(1) Non invenio usquam hanc vocem. Quantum tamen concludere potui ex locis hujus capituli, quibus occurrit, debet notare *conditorium plurium corporum capax*; sive ea arca fuerit in duos, tres, quatuorve loculos interpositis asseribus aut talibus marmoreis dissepita (vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Bisomum*), sive fuerit coassamentum foris vel tabulatis pluribus sibi in altum parallelis constans, ita ut arca una in peculiari suo tabulato super altera staret, qualia sunt repositoria librorum, in quibus series minorum librorum super majoribus stant, crescente cum magnitudine librorum altitudine tabulatorum, quomodo in Catacumbis Romanis et Neapolitanis jacere defunctorum corpora testatur Keysler in Itinerario. Ut posterius credam fuisse, facit locus, quem Du Cange Gloss. Gr. v. Σταταρία e Glossis Græcobarbaris citat, ubi κληματερῆν, ἥγουσιν σταταρίαν legitur. Non potest κληματερῆν ibi aliud notare, quam pedamentum, coassamentum (*das Lattenwerh oder Gerüste*), super quod in altum enituntur vites, quod amplectuntur flagellis suis; cujus perticæ una super alteram altius atque altius ad certa intervalla dispositæ atque affixæ sunt. *Ridicas* ajunt Latinis tales compages appellari, item *escharus*; unde Francicum *escharas* derivant, quod item notat; vid. Du Cange v. *Eschara*. Sane facile potuerunt tales compages *escharæ* dictæ fuisse, quia ut in escharis seu cratibus ferreis, quibus locus instruitur in Belgio et alibi, perticæ perpendiculariter et parallele ad ceria et æqualia in-

C intervalla juxta se decurrunt. [De bisomis seu loculis, quibus bina corpora prope se locata continebantur, vid. Mabillon. *Iter Italic.* p. 141.]

(2) Harum nulla mentio apud Du Cange Fam. Byzant. p. 125.

(3) Vid. Cedren. p. 513. Contin. Theoph. p. 32.

(4) Constantini hujus, Theophilo nati, nullus scriptorom meminit. Eruit tamen eum Du Cange l. i. p. 133. et numismate quodam, in quo tamen an hic ipse designetur, frater Michaelis Ebriosi, dubium adhuc est. Potest, enim ex eo, quod Michaeli ibi seniore vultu, Constantinus juniore exhibetur, colligi, patrem illum, hunc filium fuisse.

(5) De hujus arca vid. Cedren. p. 523, et Leo Grammat. p. 451.

(6) Junioris nempe, Arcadio et Eudoxia nati; vid. Cedren. p. 334.

(7) Ita reposui pronotum quod erat in membranis, flagitante sensu et auctoribus AB et DC.

D (8) Habet vocabulum δόστηνος hic loci eum significatum, quem Arabum, quod proprie quidem *miserum*, frequenter autem *sceleratum*, *impurum*, *nefandum*, *dirum* et *diris devovendum* hominem notat. Hoc sensu paulo ante habebamus p. 372, τὸ δόστηνον σῶμα Copronymi; et sic quoque accipi debet apud Cedren. p. 308, et apud Euripidem *Hercul. Fur.* v. 1346, λόγοι, δόστηνοι *scelesti sermones* (locus enim correctione non eget), et apud Theocrit. XV, 31, item apud Sophoclem *Oed. Tyr.* p. 810, ubi ἄθλια et δεινὰ et δόστηνα jungit poeta, et apud Simonidem in *Stobæi Florilegio* p. 313, ed. Grot:

Τὴν δ' ἐκ γαλῆς, δόστηνον, δίζυρον γένος.

Feminarum felis indole præditarum flagitiosum, calamitosum genus,

νοῦ (9), τὴν χροιάν πορφυροῦν, ἦτον Ρωμαίων. Ἄλλος ἀπόκειται τὸ σῶμα Ἰουλιανῶν βασιλεύσαντος. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ γυναίκεϊα μὴ τὰ Ἰουστίνου (10), ἐν τῷ ναῦ τοῦ Ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ, ἐν λάβρακι ἀπὸ λίθου πρασίνου Θεσσαλοῦ ἀπέκειτο τὸ σῶμα Ἰουστίνου τοῦ βασιλέως καὶ Σοφίας ⁴⁵ τῆς γυναίκεως αὐτοῦ. Καὶ ἐξηγέθη τὰ τούτων λείψανα, καὶ κατατέθη ἐν τῇ αὐτῇ μὴ ἐν χυμοσορίου (11) ἀπὸ λίθου Προικονησίου ἦτον Πικριμαίου, ἐν ᾧ καὶ ἐπιγέγραπται: « Γλωσσόκομος (12). Ἀλεξάνδρου Δομεστίκου. » Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ μὴ τοῦ Ἁγίου Μάμαντος πλησίον τῆς πόρτης τῆς ξυλοκέρου, ἐν τῷ νάρθηκι τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἀριστερῶν ἴσταται λάβραξ ἀπὸ λίθου ἑκατονταλίθου, ἐν ᾧ ἀπόκειται (13) ἡ τοῦ Μαυρικίου (14)

Apostata]. Alius porphyreticus seu Romanus, in quo situs est Jovianus, qui post Julianum imperavit. In monasterio muliebri, Justini dicto, in ejus nempe æde S. Thomæ sacra siti olim erant in sarcophago marmoris viridis Thessalici Justinus imp. et Euphemia, uxor ejus. Illinc autem depromptæ fuerunt eorum reliquiæ, et in eodem monasterio in humili et exiguo conditorio e lapide Proconnesio seu Picrinæo, cui inscriptum est hoc elogium: « Glossocomus » [seu capsæ] « Alexandri Domestici. » In monasterio S. Memantis prope portam xyloceroi aut circi lignei dictam, in narthece ecclesiæ ejus monasterii ad sinistram stat sarcophagus e lapide hecatontalitho seu multicolore vel centumtesselato, in quo sita est Mauricii uxor cum

B liberis. In cataphyge autem 374 seu refugio et

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁵ Εὐφημίας leg. esse putat R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

quod nempe multas calamitates efficit; et apud Basilium Epist. X, ad Gregor.: "Ὁσα ἐπὶ τὸ ἀσθενέστερον ὑποβόσκουσιν αἱ ἐκκλησίαι, τοσοῦτον ἀχιμάζουσιν αἱ τῶν ἀνθρώπων φιλαρχίαι, καὶ εἰς δυστήνους ἀνθρώπους (perditos, corruptos homines, vel etiam infelicitatem aliis creantes) οἰκοτρίβων οἰκότηρας, περιέστη νῦν τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὄνομα. Simili modo pro scelerato dicunt ἀτυχῆς, ἄθλιος, τάλας, ταλαίπωρος, οἰκτρὸς, ἐλκενός. Ἀτύχημα pro scelere dixit Polybius p. 572 et 636. Insignis locus de δυστυχίᾳ pro scelerato Dio Chrysostom. p. 604. Polybius in Excerptis Peiresc. p. 53, (1397, 2), ἀτυχίαις παλαίειν dixit pro nefandis flagitiis vitium et famam maculare vel probis contaminari, ut recte Valesius vertit. Idem ibidem p. 54, (1398, 5): εἰ καὶ ἀλήθειαν ὑπῆρχε τι τοιοῦτον ἀτύχημα περὶ τὸν Δημοχάρην, si culpa hac revera laborasset Demochares, eodem interprete, P. 95, (1424, 1) proditionem appellat ἀτυχίαν. Dinarchus orat. contra Demosthen. p. 42, edit. Gruter, eum appellat ἀτυχή καὶ δωροδόκον, ubi non satis apte Canterus infelix reddit. Debuerat enim sceleratus. Epictetus apud Arrianum l. 3, sine et alibi sæpissime ἀτυχήμα appellat monstrum hominis ob scelera et animi pravitatem. Ἐτυχικῶς pro ἀσεβῆς est apud Diogen. Laert. p. 481, ed. Meibom. De voce ἀτυχεῖτος pro sceleratissimo v. Habert. Pontifio. p. 563. Ita usurpatur ἄθλιος in Anthologia p. 30, (n. 164, antepen.) et ταλαίπωρος p. 65, itam p. 101, (nº 505,) τλήμων. Ibi enim ὁ τλήμων Ἀθάμας tantumdem est atque sequenti carmine v. 6, ὁ ἀσεβῆς. Ita Euripides Herc. fur. v. 1386, ἄθλιον κόνα, miserum, id est infelicis, non invidendæ, sed horrendæ potius sortis, canem, detestandum, exsecrandum canem appellat Cerberum, non absurds plane et ridicule, ut persuasit sibi et nobis persuadere voluit Pieronus in Verosimilibus p. 229, sed apte et more sui ævi et indole linguæ suæ. Idem poeta in Electra v. 1161, Clytæmnestram conjugem τάλαιναν appellat, sceleratam, qui locus sic legendus est: "Ὅτι γαμετὰν τάλαιναν ἐστὶ ἀγκυλῶν, quod in ulnis habuit sceleratam conjugem; item Polymestor in Hecuba Trojanas feminas, quæ ipsi oculos eruerant, ταλαίνας κόρας appellat v. 1063, et versu deinceps proximo καταράτους. Οἰκτρὸς pro scelerato est in carmine Ammiani, Anthologiæ p. 167, ed. H St. Adverbium ἐλκενός pro scelerate, impure, flagitiose habet Canonarium Joannis Monachi (apud Du Cangium Gl. Gr. p. 890,) in his verbis: "Ἐστὶ δὲ καὶ ἑτέρα ἀμαρτία, ἧτις μελίων ἐστὶ μαλακίας, ἐλάττων δὲ ἀββενοκοτίας, ἧτις ὑπὸ δυνῶν ἀνδρῶν ἀνευ θηλείας ἐν τοῖς μηροῖς ἢ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν θηλειῶν ἀνευ ἀνδρῶς

ἐλκενῶς ἀποπληροῦσθαι πέφυκεν. Quid denique vulgatus in sermone nostro, quam formula ein armer Sünder, id est miser peccator, pro malefico, cui extremum supplicium subeundum est. Hæc omnia ex eo manarunt, quod animi pravitas vere infelices homines et commiseratione dignos facit, ut qui et in hac vita scelerum pœnas corporis animique tormentis, quæ patiuntur, odioque publico luunt, et in altera vita sortem miserrimam experientur.

(9) Vid. Cedren. loco laudato et Lindenbrog. ad Amm. Marcell. p. 478. In loco Cedreni tollendus asteriscus; nihil enim deest, tantum τικ subintelligendum, quod Græci solent omittere, vel ὁ ἐγγράψας.

(10) Est idem atque superius memoratum monasterium femininum τὰ τῆς Αὐγοῦσσης. Vid. p. 371.

(11) Nolanda hic duo, primum, quod librarius more suo ω pro ο posuerat, χαμοσωρίου. Venit enim vocabulum ab antiquo χαμηλή (unde antiqua scriptio dativi XAMAI pro χαμᾶ adhuc est in usu; scribitur enim χαμαί;) et σορός, arca mortuaria, conditorium. Deinde ἐν constructum eum genitivo, ut in illo apud Procopium frequentissimo ἐν γαιτόνων. Vid. ad p. 312.

(12) Videtur a λάβρακι differre. Quod colligo e Scr. post Theoph. p. 217. Forte discrepabat et magnitudine et forma.

(13) Post hoc verbum deest nomen imperatricis, uxoris Mauricii. AB. eam Constantiam appellat.

(14) Vid. Du Cange ad Zonar. p. 63, fine; Script. post Theoph. p. 250. et Cedren. p. 403 fine, apud quem epigramma pro ista ætate non inficetum ita legendum putem:

Ἄ δ' ἐγὼ ἡ τριτάταινα καὶ ἄμφοτέρων βασι-
[λήων

Τιβερίου θυγάτηρ, Μαυρικίου τε δάμαρ
Ἡ πολὺπασις βασίλεια, καὶ ἡ δεξασ' ἀλοχέην
Ὅς ἀγαθὸν τελέθει, πολυκοιρανίην.
Κεῖμαι σὺν τεκέεσσι: καὶ ἡμετέρῳ παρακοίτῃ
Δήμου ἀτασθαλίῃ καὶ μανίῃ στρατιῆς.

Τῆς Ἐκίβης ἐτλην πολὺ χεῖρονα, τῆς Ἰοκά-
[στης,

Ναὶ καὶ τῆς Νιόβης. Ἐμπνοός εἰμι νέκυσ.
Εἰ καὶ τὸν γενέτην, τί μέτην τὰ νεογνά δ' ἔκτει-
[ναν

Ἀνθρώπων κακίης μὴδὲν ἐπιστάμενα;
Ἡμετέροις πετάλοισι κατάσσιος οὐκέτι Ῥώμη.
Ῥίζα γὰρ ἐκλάσθη θρηικίσις ἀνέμοιο.

Sapit hoc carmen vetustatem; alias pigulisset da-

recessu interiore illius monasterii ad sinistram versus orientem stat sarcophagus marmoreus Mauricii imperatoris. In monasterio S. Trinitatis, Stauracii cognominato, in ejus ecclesiae dextra regione in oratorio S. Joannis Prodromi seu Praecursoris stat sarcophagus e marmore candido, in quo jacent Stauracius imp. et Theophano, uxor ejus. In monasterio Cyræ seu Dominæ Euphrosynæ dicto stat sarcophagus e marmore Bithyno, in quo Constantinus, a matre Irene excæcatus, et uxor ejus Maria jacent et duæ filiae, nempe Euphrosyna, uxor Michaelis, [de qua monasterium appellatur,] et ejus soror, Irene. Jacet ibidem quoque Anna, filia Theophili imperatoris. In monasterio, ta Gastria vel Gastrorum dicti, ecclesia, versus orientem ad dextram in statura, quæ ibi est, jacet S. Theodora, uxor Theophili, et ejus tres filiae, Theola, Anastasia et Pulcheria. In sinistra parte ejus ecclesiae, e regione istius staturæ, stat sarcophagus marmoreus Petronæ, qui fuit quondam domesticus scholarum et frater modo dictæ beatæ imperatricis Theodoræ. In ejusdem ecclesiae narthese versus orientem ad sinistram plagam stat parvus sarcophagus e marmore Proconnesio aut Picrimæo, in quo jacet Theoctista, mater sanctæ Theodoræ imperatricis. Prope astat parvus sarcophagus e marmore Sagarino aut Pneumoniusio seu pulmonario, in quo sita est Irene, filia Bardæ Cæsaris. Prope astat parvus ad spithamæ fere modum sarcophagus, in quo Cæsaris Bardæ maxilla inferior. In monasterio S. Euphemie dictæ Formosæ jacet in ea ecclesiae plaga, quæ versus orientem spectanti sinistra est, in statura, quæ ibi est, Pancalo, mater Basilii imperatoris Christum amantis. At in dextra ejusdem ecclesiae plaga versus orientem, e regione istius, statura est marmore viridi Thessalico, in qua jacent Marianus, olim domesticus scholarum, et Symbatius, ambo fratres Basilii, Christum amantis imperatoris. In dextro ejusdem ecclesiae oratorio, quod Praecursori seu Joanni Baptistæ sacrum est, et quidem in sinistra versus orientem plaga ejus

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

scribere. Sed vertere Latine non vacat. Saltim id monebo, sensum secundi distichi esse hunc, *numerosæ prolis regia mater quæ meo exemplo monstravi, quam præclara res sit non peperisse, non regnasse monarchice*. Si quis nominativum pro accusativo substituere velit, hilum quidem non melius dabit, habebit tamen auctoritatem in Zonara, e quo Bandur. t. I, l. VII, p. 179, exhibuit λοχέτη et πολυκοιρανίη cum integro carmine et ejus antiqua Latina interpretatione metrica ex Anthologia Pithæana deprompta. V. 9, In εὶ καὶ τὸν γενέαν sub intelligendum a cammuni et huc trahendum sequens ἔτειναν, *occiderunt genitorem : ut quare tandem tum nullo cum fructu parvulos occiderunt, humanæ nequitiæ imperitos?* [V. Pontan. ad Th. Simoccatam p. 483. Ex Addend.]

(15) Est quod Latini dicebant *refugium*, receptaculum interius; absconditum a conspectu, v. Casaub. ad Script. Hist. Aug. I, p. 87, Guther. p. 225, Nos diceremus *der Kreuzgang*.

(16) Monasterium hoc ita fuit appellatum de con-

γυνή μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς. Ἐν δὲ τῇ καταφυγῇ (15) τῆς αὐτῆς μονῆς ἐξ ἀριστερῶν πρὸς ἀνατολὴν ἵσταται λάρναξ ἀπὸ λίθου ἐν ᾧ ἀπόκειται Μαυρίκιος ὁ βασιλεὺς. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς ἐπονομαζομένης τὰ Σταυρακίου, ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ηροδρόμου, ἵσταται λάρναξ ἀπὸ λίθου λευκοῦ, ἐν ᾧ ἀπόκειται Σταυράκιος ὁ βασιλεὺς καὶ Θεοφανῶ ἡ αὐτοῦ γαμετή. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ μονῇ τῇ λεγομένη τῆς Κυρᾶς Εὐφροσύνης (16) ἵσταται λάρναξ ἀπὸ λίθου Βυθινοῦ, ἐν ᾧ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς Εἰρήνης ὁ τυφλωθεὶς (17), καὶ Μαρία ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ αἱ δύο θυγατέρες αὐτοῦ, Εὐφροσύνη, ἡ γυνὴ Μιχαήλ τοῦ Τραβλοῦ, καὶ Εἰρήνη (18) ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς, καὶ Ἄννα, ἡ θυγάτηρ Θεοφίλου τοῦ βασιλέως. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ μονῇ τῇ λεγομένη τὰ Γαστρία εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὴν δεξιὸν μέρος τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ ἐκείσε σταταραίᾳ ἀπόκειται ἡ μακαρία Θεοδώρα (19) ἡ τοῦ Θεοφίλου γυνὴ καὶ αἱ τρεῖς θυγατέρες αὐτῆς, Θέκλα, Ἀναστασία καὶ Πουλχερία. Ἐν δὲ τῷ εὐωνύμῳ μέρει τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, ἀπέναντι τῆς τριακτῆς σταταραίας, ἵσταται λάρναξ ἀπὸ λίθου (20), ἐν ᾧ ἀπόκειται Πιερωνᾶς (21) ὁ γεγωνὸς δομῆστικός τῶν σχολῶν ὁ ἀδελφὸς Θεοδώρας τῆς μακαρίας βασιλίδος. Ἐν δὲ τῷ νόρθηκι τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὴν ἀριστερῷ μέρει τοῦ αὐτοῦ νόρθηκος ἵσταται λαρνακίον μικρὸν ἀπὸ λίθου Ηροικονησίου, ἦτον Πικριμαίου, ἐν ᾧ ἀπόκειται Θεοκτίστη ἡ μήτηρ Θεοδώρας τῆς μακαρίας βασιλίδος. Ἰστέον, ὅτι πλησίον αὐτοῦ ἵσταται λαρνακίδιον ἀπὸ λίθου Σαγαρινοῦ, ἦτον Πνευμονουσίου, ἐν ᾧ ἀπόκειται Εἰρήνη (22), ἡ θυγάτηρ Βάρδα τοῦ κίσαρος. Ἰστέον, ὅτι λαρνακίδιον μικρὸν σπιθαμιαῖον ἵσταται πλησίον αὐτῶν, εἰς ὃ ἀπόκειται τὸ τοῦ κίσαρος Βάρδα κατομάγουλον. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἁγίας Εὐφημίας τῆς λεγομένης Εὐμόρφου ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὴν ἀριστερῷ μέρει τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, ἐν τῇ ἐκείσε σταταραίᾳ ἀπόκειται Παγκλῶ (23), ἡ μήτηρ Βασιλείου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη. Ἐν δὲ τῷ πρὸς ἀνατολὴν δεξιῷ μέρει τῆς

COMMENTARIUS.

ditrice sua Euphrosyna, eadem illa, quæ paulo post commemorabitur, filia Constantini, filii Irene, a matre excæcati et imperio privati; quam Euphrosynam e monasterio in matrimonium duxit Michael Balbus imp.

(17) Addit AB (nam DC hunc articulum non præstat) παρ' αὐτῆς.

(18) Hujus non meminit Du Cange Fam. Byz. p. 127.

(19) V. Theophan. p. 408.

(20) Videtur nomen adjectivum excidisse, quod natale solum aut colorem marmoris indicaret. Carent hoc articulo et sequentibus ambo catalogi.

(21) Est idem ille, qui supra p. 208 memoratur.

(22) Videtur hæc esse, quam Du Cange p. 135 F. B. sed absque nomine, designat in stemmate Theodoræ, atque nuptam fuisse Symbatio Logolhetæ Dromi.

(23) Nomen hoc ignotum Du Cange l. c. p. 138, adeoque procul dubio cæteris scriptoribus Byzantinis indictum.

αὐτῆς ἐκκλησίας, ἀπέναντι ταύτης τῆς σταταραίας ἔστιν ἑτέρα σταταραία ἀπὸ λίθου πρασίνου θετα-
λου, ἐν ἧ ἀπόκειται Μαριανὸς ὁ γεγωνὸς δομῆστικός
τῶν σχολῶν, καὶ Συμβάτιος (24) ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ,
ἀμφότεροι ἀδελφοὶ Βασιλείου τοῦ φιλοχριστοῦ δε-
σπότη. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῷ δεξιῷ εὐκτηρίῳ τῆς
αὐτῆς ἐκκλησίας τοῦ Προδρόμου ἐν τῷ πρὸς ἀνατο-
λὴν εὐωνύμῳ μέρει τοῦ αὐτοῦ εὐκτηρίου ἴσταται
λάρναξ ἀνάγλυφος, ἐν ᾗ ἀπόκειται Ἀναστασία (25)
ἡ θυγάτηρ Βασιλείου τοῦ φιλοχριστοῦ δεσπότη.
Ἰστέον, ὅτι ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὴν δεξιῷ μέρει τοῦ
αὐτοῦ εὐκτηρίου, ἀπέναντι τοῦ λάρνακος ἴσταται
λαρνάκιον μικρὸν ἀνάγλυφον, ἐν ᾗ ἀπόκειται Ἄννα καὶ Ἑλένη, θυγατέρες Βασιλείου τοῦ φιλοχριστοῦ
δεσπότη, καὶ Ζωὴ ἡ μήτηρ Κωνσταντίνου τοῦ θεοσέπτου καὶ Πορφυρογεννήτου τοῦ μακαρίου (26)
Βασιλέως τοῦ ἐγγόνου Βασιλείου. Ἰστέον, ὅτι ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἀρχιστρατήγου τοῦ ἱενομαζομένου τῶν
Προμύτου ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ ἐκείσε σταταραίᾳ ἀπόκειται Μαρία ἡ θυγάτηρ
Βασιλείου δεσπότη.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ'.

Εὐφημία, ὑπὸ στρατοπέδου εὐφημουμένη (27),
νικητηρίων καὶ θριάμβων ἀγομένων. Ἰστέον δὲ,
ὅτι ἡ αὐτὴ εὐφημία φέρεται καὶ παρὰ τοῦ
στρατοπέδου (28), ἡνίκα φιλοτιμία τις ἢ μαίμαξ
παρὰ τοῦ βασιλέως αὐτοῖς παρασχεθῆ.

« Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων » ὁ λαὸς γ'. « Ὁ
δεῖνα γὰρ ὁ δεῖνα μέγλων βασιλέων καὶ αὐτο-
κρατόρων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Ὁ δεῖνα καὶ
ὁ δεῖνα τῶν εὐσεβεστάτων ἀγούστων πολλὰ τὰ
ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Τῶν πορφυρογεννήτων πολλὰ τὰ
ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Θεοπροβλήτων βασιλέων πολλὰ
τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Θεοκυβερνήτων βασιλέων
πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Κοσμοσυστάτων βασι-
λέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Κοσμοποθήτων
βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Ἀνδρειοτά-
των βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Νικητῶν
βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Ἐχθρολετῶν
βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Πλουτοποιῶν
βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Ὀρθοδόξων
βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη » ὁ λαὸς γ'. « Γιῆ Θεοῦ,
ζωὴν αὐτοῖς » ὁ λαὸς γ'. « Γιῆ Θεοῦ, συμβασιλευ-
σον αὐτοῖς » ὁ λαὸς γ'. « Γιῆ Θεοῦ, χάρισαι ἡμῖν
τούς αὐ » ὁ λαὸς γ'. « Γιῆ Θεοῦ, τοὺς χρόνους αὐτῶν
πλήθυνε » ὁ λαὸς γ'. « Γιῆ Θεοῦ, ἐπάκουσον ἡμῶν »

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(24) Marianum quidem, at non hunc Symbattum,
habet du Cange l. c.

(25) Hæc ergo una est quatuor Basilii filiarum, quas
du Cange p. 141, memorat quidem, sed absque no-
mine. Duas alias in continenti nominat Noster. An-
nam et Helenam. Tandem in fine capituli Mariam
nominat. Habemus ergo nomina omnium quatuor
sororum illarum.

(26) Prætervideram hunc locum, ideoque omiseram
eum in argumentis illis allegare, quibus demonstra-
tum ivi in præfatione, nulla Cerimoniali huic
assuta fuisse, ignotum qua manu, vero ejus auctore,
Constantino Porphyro, Leonis filio, posteriora. Μα-
κάριος enim ea certe ætate non nisi de vita defun-
ctis dicebatur, ut hodie μακαρίτης nemo de vivo dicit.
Ideoque, cum dictus Constantinus μακάριος appelletur,
constat eum illo tempore, cum ista scriberentur,
in vivis amplius non fuisse. Scio quidem, Olympio-
nicas olim μακαρίους fuisse dictos; v. Artemidor.
l. v. n. 76: verum ex illo ipso loco quoque constat,
mortuos illa jam ætate eodem nomine laudari con-

oratorii, stat sarcophagus cum sculpturis exstan-
tibus, in quo jacet Anastasia, 375 filia Basilii im-
peratoris. In dextro ad orientalem latere illius oratorii
e regione præcedentis sarcophagi, stat alius par-
vus, etiam cum figuris exsculptis prominentibus,
in quo jacent Anna et Helena, ejusdem Basilii
filie; et Zoe, mater a Deo coronati et Porphyro-
geniti Constantini, beati Imperatoris, nepotis Ba-
silii. In monasterio Archistrategi seu S. Michaelis,
de auctore Promoti cognominati, jacet in ejus ec-
clesiæ dextro latere in statæa, quæ ibi est, Maria,
filia Basilii, toties jam laudati Domini.

B

CAPUT XLIII.

*Acclamatio castrorum, quando triumphus de victis
hostibus agitur et insignia victoriæ produciuntur.
Hæc eadem cantatur quoque ab exercitu, quando
largitionem ab imperatore aliquam aut majorem
impetrat.*

« Multi sint anni imperatorum; » repetit turba ter;
(quod etiam de omnibus infra scriptis acclamatio-
nibus factum esse, sufficiat semel monuisse). « Illius
et illius magnorum regum et imperatorum multi
sint anni. Illius et illius piissimarum Augustarum
multi sint anni. Porphyrogenitorum multi sint anni.
A Deo promotorum imperatorum multi sint anni.
A Deo gubernatorum imperatorum multi sint anni.
A toto terrarum orbe commendatorum imperato-
rum multi sint anni. A toto terrarum orbe cupito-
rum imperatorum multi sint anni. Fortissimorum
imperatorum multi sint anni. Victoriosorum impe-
ratorum multi sint anni. Hostes perdentium impe-
ratorum multi sint anni. Ditantium imperatorum
multi sint anni. Orthodoxorum imperatorum multi
sint anni. Fili Dei, vitam ipsis [indulge]. Fili Dei,
regnum cum illis administra. Fili Dei, indulge
nobis eos. Fili Dei, multiplica ipsorum annos. Fili
Dei, exaudi nos. Crescat fides Christianorum. Cro-

suevisse. Scio quoque Alexandrum Episcopum apud
Euseb. Hist. eccles. l. vi, c. ii sine Clementem Alexan-
drinum adhuc vivum τὸν μακάριον πρεσβύτερον appel-
lare, et in universum beatos, felices homines adhuc vi-
vos olim μακαρίους, vita functos autem μακαρίτας fuisse
dictos, quod clare apparet ex Athenæo p. 113. Sed ille
usus vocabuli perrarus est et decimo sæculo p. C. n.
jam dudum desierat. Possem nunc in fine hujus Mor-
tuarii multos addere imperatorum tumulos et eorum
loca indicare, quos Noster præterit. Verum omitto,
quia perperum ea sedulitas profutura esset.

(27) Ferri potest et debet in ferreo scriptore dictio
perquam dura εὐφημία εὐφημουμένη, quamvis leni
mutatione refingi possit ἐκφωνουμένη. In generali
indice capituli hujus libri (v. p. 295) sic concipitur
titulus hujus capituli: Εὐφημία τῶν ὑπὸ στρατοπέδων
νίκης καὶ θριάμβων ἀγομένων. Pro νίκης erat in
membris νικητι cum H superimposito, quod non
potest aliud quam νικητηρίων esse.

(28) Index modo dictus inserit λοιποῦ ante po-
stremam vocem. Perinde est adsit, vel absit. Νότα

scat victoria et felicitas exercituum Romanorum. A Crescat fortitudo populi Domini. Nos sumus servi imperatorum. Illius et illius magnorum regum et imperatorum multi sint anni. Multenne faciat Deus sacrum vestrum imperium. »

λων βασιλέων καὶ αὐτοκράτορων πολλὰ τὰ ἔτη.» ὁ βασιλείαν⁴⁶ σας εἰς πολλὰ ἔτη.»

376 Acclamatio, quam Sardi dominis accinunt.

«Christus vincit, Christus regnat.» *Hanc acclamationem iterabat turba ter; uti etiam sequentes omnes.* «Christus custodiat imperatorem. Multi sint anni imperatorum. Illius et illius magnorum regum atque imperatorum multi sint anni. A Deo promotorem imperatorum multi sint anni. A Deo conservatorum imperatorum multi sint anni. Pacem conficientium et orbi quietem imponentium imperatorum multi sint anni. Ditantium suos imperatorum multi sint anni. Filii Dei, conregna ipsis. Filii Dei, dona ipsis vitam. Filii Dei, multiplica ipsorum annos. Crescat fides Christianorum. Crescat imperium Romanorum. Crescat victoria exercituum Romanorum. Illius sautissimi et œumenici patriarchæ multi sint anni. Sacri senatus multi sint anni. Exercitus Christum amantis multi sint anni. Corroboret Deus fidem nostram. Confirmet Deus imperatores nostros. Nos sumus servi imperatorum. Multenne faciat Deus sacrum vestrum imperium » «Στερεώσῃ ὁ Θεὸς τὴν πίστιν ἡμῶν.» ὁ λαὸς γ'. «Ἡμεῖς δοῦλοι τῶν βασιλέων.» ὁ λαὸς γ'. «Ὁλοχυρόνιον ποιήσῃ ὁ Θεὸς τὴν ἀγίαν βασιλείαν σας εἰς πολλὰ ἔτη.»

CAP. XLIV.

De expeditione adversus Cretam, quam Deus perdat, et in eam expensis e numero militum stipendii- que. Contingit ea sub Leone, Christum amante Domino, duce Himerio patricio et Iogothetha dro- mi.

Imperialis classis constabat duodecim millibus et Russis 700. Strategus Cibyrrhōtarum receperat in se prestare 5600 et duplos mille; faciunt simul

ὁ λαὸς γ'. «Ἀὔξει ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν.» ὁ λαὸς γ'. «Ἀὔξη ἡ νίκη καὶ εὐτυχία τῶν στρατευομένων Ῥωμαίων.» ὁ λαὸς γ'. «Ἀὔξη ἡ ἀνδρεία τοῦ λαοῦ τοῦ Κυρίου.» ὁ λαὸς γ'. «Ἡμεῖς δοῦλοι τῶν βασιλέων.» ὁ λαὸς γ'. «Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγά- λαὸς γ'.» Ὁλοχυρόνιον ποιήσῃ ὁ Θεὸς τὴν ἀγίαν

Ἡ παρὰ τῶν Σάρδων (29) ἀδομένη εὐφημία τοῖς βασιλεῦσιν.

«Χριστὸς νικᾷ, Χριστὸς βασιλεύει (30).» ὁ λαὸς γ'. «Χριστὸς φυλάξει τὸν βασιλέα.» ὁ λαὸς γ'. «Ὁλοτὰ τὸ ἔτη τῶν βασιλέων.» ὁ λαὸς γ'. «Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκράτορων πολλὰ τὰ ἔτη.» ὁ λαὸς γ'. «Θεοπροδλήτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη.» ὁ λαὸς γ'. «Θεοτηρήτων βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη.» ὁ λαὸς γ'. «Εἰρηνοποιῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη.» ὁ λαὸς γ'. «Πλουτοποιῶν βασιλέων πολλὰ τὰ ἔτη.» ὁ λαὸς γ'. «Γιὰ Θεοῦ, συμβασιλευσὸν αὐτοῖς.» ὁ λαὸς γ'. «Γιὰ Θεοῦ, χάρισαι⁴⁷ ἡμῖν αὐτοῖς.» ὁ λαὸς γ'. «Γιὰ Θεοῦ, ζῶν αὐτοῖς δώρη- σαι.» ὁ λαὸς γ'. «Γιὰ Θεοῦ, τοὺς χρόνους αὐτῶν πλη- θυνε.» ὁ λαὸς γ'. «Ἀὔξει ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν.» ὁ λαὸς γ'. «Ἀὔξει ἡ βασιλεία τῶν Ῥωμαίων.» ὁ λαὸς γ'. «Ἀὔξει ἡ νίκη τῶν στρατῶν τῶν Ῥω- μαίων.» ὁ λαὸς γ'. «Ὁ δεῖνα τοῦ ἀγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου πολλὰ τὰ ἔτη.» ὁ λαὸς γ'. «Τῆς ἱερᾶς συγκλήτου πολλὰ τὰ ἔτη.» ὁ λαὸς γ'. «Τοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ πολλὰ τὰ ἔτη.» ὁ λαὸς γ'. «Στερεώσῃ ὁ Θεὸς τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν.» ὁ λαὸς γ'.

C

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΔ'.

Ἡ γενομένη ἐξόπλισις καὶ ἔξοδος καὶ τὸ ποσὸν τῆς ῥόγας καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ ἀποσταλέντος κατὰ τῆς θεολέστου (31) Κρήτης (32) μετὰ τοῦ πατρικίου Ἡμερίου καὶ λογοθέτου τοῦ δρόμου ἐπὶ Δέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη.

Τὸ βασιλικοπλόμενον χιλιᾶδες ἱβ'. Ῥῶς ψ'. Ἐδέ- ξατο ὁ στρατηγὸς τῶν Κιβυρραιωτῶν ἔχειν στρατὸν εχ', καὶ διπλοῦς (33) α. ὁμοῦ ςλ'. Ἐδέξατο ὁ στρατ.

VARIÆ LECTIONES

⁴⁶ Verba βασιλείαν — ἔτη add. R. e sequentibus; membranarum deerant. ⁴⁷ χάρισε cod. et ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

autem in ea positione non id, quod solet, *reliquus*, sed *omnis*. Παρὰ τοῦ λοιποῦ στρατοπέδου idem est atque παρὰ παντός τοῦ στρατοπέδου.

(29) Ergo etiam in aula CPTana peculiare corpus excubitorum vel protectorum vel apparitorum et cursorum aulicorum de gente Sarda confectum habebatur, ut hoc ex loco intelligitur. Pontifices Romani certe jam octavo sæculo Sardos habebant corporis custodes et ministros, ut ex Anastasio constat; quem- admodum adhuc hodie habent. Verba Bibliothecarii sunt in Nicolao I: *quod etiam per domesticos suos de genere Sardos agnovit.*

(30) Hæc est illa formula in nummis et imaginibus regum Francorum occurrens. *Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat.* Quod Latini per duo, *regnat et imperat* explicabant, id contractum in breve βασιλεύει Græci præstant. Formulam Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ monachi Græcorum in illa sui camelauicii appendice, quam περιστερᾶν appellabant, item nonnulli in suis scapularibus intextam gerunt teste La

Croix Etat présent de l'Eglise Grecque. p. 86.

(31) Videntur Arabes a Græcis morem assumptisse. urbium, quibus favent, nomina bonis votis prosequendi, contra vero quas odio habent, eorum memorie male imprecandi, eoque animum suum signifi- candi. Sic sæpe addunt nominibus urbium, ubi lucem primam adspexerunt, aut quibus degunt, aut quas alio nomine venerantur *almahrousal almahjouah almansourah, quam Deus custodiat, protegat*, ἢ θεο- φύλακτος; contra *almahounah* ἢ θεόλεστος, *quam Deus perdat.* A Cretenisibus autem Saraœnis male vexatos fuisse Græcos apparet Luitprandi Historia p. 426, ubi ait: *Habent Byzantini a meridie illam vicinam nimisque sibi invisam Cretam.*

(32) De hac expeditione memorat Leo Grammatic. p. 484 sqq. Script. post Theophan. p. 226 sqq. Du Cange ad Zonar. p. 97.

(33) Puto esse homines vicarios, qui exigente necessitate in aliorum decedentium locum succedere possint.

ηγὸς τῆς Σάμου ἔχειν στρατὸν δ', καὶ διπλοῦς α', ἄλλο δ' ἔχειν στρατὸν γ', καὶ διπλοῦς α'. Ὁμοῦ τὸ πᾶν χιλιάδες κη' καὶ τ'.

Διὰ τῶν καβαλλαρικῶν τῶν ὀφειλόντων ταξειδεῦσαι εἰς τὸ πλοῖμον.

Σχολάριοι Θρακησιᾶνοι καὶ Μακεδόνες αλζ'. Ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων α. Ἀπὸ τοῦ θέματος Σεβαστίας Ἀρμένιοι α. Ἀπὸ τῆς Πρίνης φ' ἄλλο δ' ἔχειν στρατὸν γ', καὶ διπλοῦς α'. Ὁμοῦ τὸ πᾶν χιλιάδες λδ' λζ'.

Διὰ τοῦ βασιλικοῦ πλοῖμου.

Δρόμονες ε' ἔχοντες ἀνά ἀνδρῶν κωπηλατῶν σλ', καὶ ἀνά πολεμιστῶν ο' ἄλλο χιλιάδες ιη'. Πάμφυλοι μ' ἔξ ὧν οἱ μὲν κ' πάμφυλοι ἀνά ἀνδρῶν ρξ', οἱ δὲ ἕτεροι κ' ἀνά ἀνδρῶν ρλ', καὶ ῥως ψ' ἄλλο εω'. Ὁμοῦ τὸ πᾶν χιλιάδες κγ' καὶ δδ'.

Faciunt omnes simul millia viginti tria et duo homines.

Διὰ τοῦ θέματος τῶν Κιβυρραίων.

Δρόμονες ιε' ἔχοντες ἀνά ἀνδρῶν κωπηλατῶν σλ', καὶ ἀνά πολεμιστῶν ο' ἄλλο χιλιάδες δ' καὶ φ'. Πάμφυλοι ιε' ἔχοντες οἱ μὲν ε' ἀνά ἀνδρῶν ρξ', οἱ δὲ ἕτεροι ι' ἀνά ἀνδρῶν ρλ'. Ὁμοῦ χιλιάδες β' καὶ σε'.

Faciunt simul millia duo et ducentos sexaginta.

Διὰ τοῦ θέματος τῆς Σάμου.

Δρόμονες ι' ἔχοντες ἀνά ἀνδρῶν κωπηλατῶν σλ' καὶ ἀνά πολεμιστῶν ο' ἄλλο γ'. Πάμφυλοι ιβ', ἔχοντες οἱ μὲν δ' ἀνά ἀνδρῶν κωπηλατῶν ρξ', οἱ δὲ η' ἀνά ἀνδρῶν ρλ'. Ὁμοῦ αχπ'. Ὁμοῦ τὸ πᾶν διὰ τοῦ θέματος τῆς Σάμου δχπ'.

Faciunt simul sumpti mille sexcentum et octoginta.

Διὰ τοῦ θέματος τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Δρόμονες ζ' ἔχοντες ἀνά ἀνδρῶν κωπηλατῶν σλ', καὶ ἀνά πολεμιστῶν ο' ἄλλο βρ'. Πάμφυλοι ζ' ἔχοντες οἱ μὲν γ' ἀνά ἀνδρῶν ρξ', οἱ δὲ ἕτεροι δ' ἀνά ἀνδρῶν ρλ'. Ὁμοῦ α. Ὁμοῦ τὸ πᾶν διὰ τοῦ θέματος τοῦ Αἰγαίου πελάγους γρ'.

Διὰ τοῦ θέματος Ἑλλάδος.

Δρόμονες ι' ἔχοντες ἀνά ἀνδρῶν κωπηλατῶν σλ', καὶ ἀνά πολεμιστῶν ο' ἄλλο γ'.

Διὰ τῶν Μαρδαίων (34).

Μαρδαξαίται, στρατὸς σὺν ἀρχόντων (35), δπζ', καὶ

6600. Strategus Sami recuperat in se præstare 4000 et mille duplos; faciunt simul quinquies mille. Strategus Ægæi maris receperat in se præstare 3000, et mille duplos; faciunt simul quater mille. Hi omnes computati efficiunt viginti octo millia et tercentum capita.

De equitibus, qui debebant in classe militare.

Scholarii Thracēsiani et Macedones mille triginta septem. E themate Thracēsiorum mille. 377 E themate Sebastis Armeni mille. E Platano Armeni quingenti, e Prina quingenti. Faciunt simul sexies mille triginta septem equites; et annumerati superioribus classarii faciunt triginta quatuor millia et triginta septem.

De classe imperiali.

Classis imperialis constabat dromonibus sexaginta. Singuli dromones vehebant ducentenos et trigenos remiges, milites autem septuagenos. Faciunt simul sumpti octodecim millia. Pamphyliis porro constabat quadraginta, quorum viginti vehebant viros centenos et sexagenos; reliqui viginti autem vehebant viros centenos et trigenos et Russos in universum septingentos. Faciunt omnes simul millia viginti tria et duo homines.

De themate Cibyrrhæotarum.

Præstabat hoc thema dromones quindecim, quorum singuli tenebant remiges ducentenos et trigenos et milites septuagenos. Faciunt quater mille et quingentos. Pamphylos præstabat sedecim, quorum sex quidem vehebant viros centenos et sexagenos, cæteri decem vero centenos et trigenos. Faciunt simul millia duo et ducentos sexaginta.

De themate Sami.

Dromones decem, habentes singuli remiges ducentenos et trigenos, milites septuagenos. Faciunt simul ter mille. Pamphyli duodecim, quorum quatuor remiges vehebant centenos et sexagenos singuli; reliquorum octo autem singuli centenos et octoginta. Simul sumpti dromones et pamphyli

De themate Ægæi maris.

Dromones septem, vehentes singuli remiges 250, milites 70, faciunt 2400. Pamphyli septem, quorum tres vehebant singuli 160; de reliquis quatuor singuli 130; faciunt mille. Totum ergo contingens thematis Ægæi maris erat ter mille et centum hominum.

De themate Græciæ.

Dromones decem vehentes singuli remiges 230, milites 70, faciunt ter mille.

De Mardaitis.

Mardaitorum copis, ducibus eorum computatis.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(34) Sunt gemini Mardaitæ orientales et occidentales

(35) Frequenter jungit Noster ἐν et σὺν genitivis. Paulo post habemus quoque συνάρχοντες in nominativo, tanquam si una vox esset. Procopius Hæschelii p. 127, ξὺν φυλακῶν. Et in veteri inscri-

ptione apud Pocokium p. 50.

Περσεφὸν πρόπολον σφετέρη εἰσήγαγεν αὐλὴν Πατρὶ σὺν αἰνογόου μητέρος, Ἀβλαβίω Προσέρπτιν ἑαυτὴν εἰσαγαγεῖν [hanc puellam] ut esset ministra patri suo Ablabio et mæstissimæ matri.

efflebant quater mille octoginta septem capita ; quibus accedebat mantissa mille hominum ; faciunt 5087. Tota ergo navalis militia e classe imperiali et e classe provinciali composita constabat dromonibus centum et duodecim, et pamphyliis septuaginta quinque ; 378 remigibus trigesies et quater mille, militibus 7340, Russis 700, Mardaitis 5087.

Roga imperialis classis.

Exercitus cum ducibus constat 12502 capitibus. Roga est centenar. 15, litræ 90, numismata decem. Accedunt mantissa mille viri, quorum singuli accipiunt num. 5 ; faciunt litras 69, num. 32 ; dein Russi 700, quorum roga in universum est centen. 1. Facit roga classis et Russorum simul centenaria 17, litras 59, numismata 42.

De themate Cibyrhæotarum.

Totus ejus thematis exercitus una cum ducibus et duplis constat capitibus 6760. Roga est centen. 2, litræ 21, num. 42.

De themate Sami.

Constat ejus exercitus una cum ducibus 4680 capitibus et dupli mille. Roga est centen. 2, litr. 1, num. 11.

De themate Ægæi maris.

Exercitus cum ducibus 310, dupli mille. Roga centen. 1, litr. 54, num. 3.

De Mardaitis occidentalibus.

Exercitus cum ducibus 4087. Roga centen. 4, litr. 66, num. 32 ; mantissa mille hominum, quorum quisque octona numismata accipit, facit centen. 1, litr. 11, num. 8. In universum ergo facit roga Mardaitarum occidentalium centen. 5, litr. 77, num. 42. Tota summa rogarum pro imperiali classico, pro Russis, pro classico provinciali et pro Mardaitis occidentalibus est centen. 29, litr. 13, numism. 66.

De roga equitum.

Pro scholaris Thracianis et Macedonibus, ad

VARIE LECTIONES.

⁴ συναρχοντων ed. ⁵ πλοϊμων των Μ. και της οοδ.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

tales. Illi erant veteres Pisidæ et Pamphyli, et habitabant circa Attaliam in themate Cibyrhæotarum. Inde traducta pars eorum deponabatur in Thessalia et Macedonia et per insulas Ægæi maris spargebantur. Hi dicti fuerunt occidentales. Heraclius eos suo tempore in montem Libanum et Palæstinam mittebat, ut Saracenos ibi vexarent et reprimerent. Quod egregie fecerunt, totum tractum a Nigro monte, hoc est ab Antiochia inde et finibus Ciliciæ, usque ad urbem sanctam excursionibus et deprædationibus infestantes. E vicinia Saracenorum videntur nomen accepisse. Cl. Assemannus certe Bibl. Or. t. I. p. 502, id derivat a *Marada, rebellis, ferox, indomitus juit*. Non improbabilis ea etymologia est. Possit quoque vel a *redda*, vel a *rad*, derivari. Scilicet a priori est in participio VIII conjugationis *Murtadd* et *al Murtaddah* sunt *apostata, relapsi, hæretici*. Forte sunt hi *Mardaitæ* iidem cum Paulicianis, hæreticis, qui ex Armenia et Asia in Thraciam a Copronymo traducti et circa Philippopolin depositi fuerunt. Si vero a *rad* repetas, significabit *al Murtadah* homines qui ad quærendum id, quod appetunt et quo indi-

κατὰ προσθήκην ἕτεροι α' ἡμοῦ ἐπζ'. Ὁμοῦ τὸ πᾶν διὰ τε τοῦ βασιλικοῦ πλοῖμου, διὰ τε τῶν θεμάτων δρόμονες ριβ', πάμφυλοι οε', ἄνδρες πωπηλάται χιλιάδες λδ', καὶ πολεμιστὰι ζτμ', καὶ ῥως ψ', καὶ Μαρδαῖται, ἐπζ'.

Διὰ ῥόγαί διὰ τοῦ βασιλικοῦ πλοῖμου.

Στρατὸς συνάρχοντες χιλιάδες ιβ' καὶ φβ'. Ῥόγα κεντηνάρια ιε', λίτραι ιζ', ι'. Προσθήκην αὐτῶν, ἀνά νομισμάτων ε', γινόμενον λίτραι ξθ', νομισματα λβ'. Ῥως ψ', ῥόγα κεντηνάριον α'. Ὁμοῦ διὰ τοῦ πλοῖμου καὶ τῶν Ῥως ῥόγα κεντηνάρια ιζ', λίτραι νθ', μβ'.

Β Διὰ τοῦ θέματος τῶν Κιβυρραίωντων.

Στρατὸς συνάρχοντες ρψζ'. Ῥόγα κεντηνάρια β', λίτραι κα', μβ' σὺν τοῖς διπλοῖς.

Διὰ τοῦ θέματος τῆς Σάμου.

Στρατὸς συνάρχοντες δχπ', καὶ ἀπὸ τῶν διπλῶν α. Ῥόγα κεντηνάρια β', λίτρα α', ια'.

Διὰ τοῦ θέματος τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Στρατὸς συνάρχοντες γρ' καὶ ἀπὸ τῶν διπλῶν α. Ῥόγα κεντηνάριον α', λίτραι νδ', γ'.

Διὰ τῶν Μαρδαϊτῶν τῆς Δύσεως.

Στρατὸς συνάρχοντες ⁴ δπζ'. Ῥόγα κεντηνάρια δ', λίτραι ξς', λβ'. Καὶ ἡ προσθήκη ἀνδρῶν α ἀνά τ', γινόμενον ρ' α', λίτραι ια', η'. Ὁμοῦ τὸ πᾶν διὰ τῶν Μαρδαϊτῶν τῆς δύσεως ῥόγα κεντηνάρια ε' λίτραι οξ', μβ'. Καὶ ἡμοῦ τὸ πᾶν διὰ τε τοῦ βασιλικοῦ πλοῖμου, τῶν Ῥως, τῶν θεματικῶν πλοῖμων καὶ τῶν ⁵ Μαρδαϊτῶν τῆς δύσεως ῥόγα κεντηνάρια κθ', λίτραι ιγ', ξς'.

Διὰ τῆς ῥόγας τῶν καθ' ἑαυτῶν.

Διὰ τῶν σχολαρίων τῶν Θρακησιάνων καὶ Μακε-

gent, exeunt et oberrant. Erant enim hi Mardaitæ magis subitis in agros hostiles incursionibus, agendis prædiis, locandis insidiis, quam pugnae statariæ utiles, hysaribus nostris similes. In omni certe historia, ut feri crudeles homines describuntur. Cedrenus p. 451 laudat eorum dexteritatem ex insidiis postes obruendi : δίκην Μαρδαϊτῶν κρυπτόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι ἐξείφνης τοῦτοις ἐπιβρίπτοντες. *Eriad* notat pabulatum vel aquatum exire, vel quæsitum, ubi aqua, ubi pabulum, ubi in universum victui necessaria sint, eoque, saltim quodammodo, conveniebant cum præcursoribus exercitus, τοῖς προδρόμοις, ut Noster appellat in Tactico. Μουρτάτοι appelluntur a Codino Offic. II, n. 65. et V. n. 87 ; v. Du Cange v. Μουρτάτης, ubi vir doctissimus et de his litteris optime meritus nonnulla habet, quæ ipsi ut orientalium litterarum baud perito facile condones ; ut est illud de μουρτάτης, quod non dignitatis, sed proprium hominis nomen est. Adhuc notandum, e Nostri p. 382 apparere, occidentales Mardaitas, ut in provinciis maritimis depositos, nautas potissimum et remiges et piratas fuisse.

δόνων ὑπὲρ ἀνδρῶν χιλιῶν λζ'. 'Ρόγα κεντηνάριον α', λίτραι μα', κδ'. Διὰ τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων ὑπὲρ ἀνδρῶν γ ἀνά νομισμάτων β' ρόγα ρ', λίτραι π', κδ'. Διὰ τοῦ θέματος Σεβαστείας ὑπὲρ ἀνδρῶν α ρόγα ρ' α', λίτραι ιγ', κδ'. Διὰ τῶν Ἀρμενίων τῶν Πλατανιτῶν ὑπὲρ ἀνδρῶν φ' ἀνά νομισμάτων ε', ρόγα κεντηνάριον, λίτραι μα', μη'. Διὰ τῶν Ἀρμενίων Πρίνης ὑπὲρ ἀνδρῶν υ' ἐνὰ νομισμάτων ε', ρόγα κεντηνάριον⁵⁰, λίτραι κζ', νς'. Ὁμοῦ καθ' ἑκάστην βλζ'. 'Ρόγα κεντηνάρια β', λίτραι νδ', λη'.

Καὶ οἱ κατὰ προσθήκην ἄνδρες τρισηλίοι ἐνεακῶσι οἱ ρόγα ρ', α', λίτραι νβ', νς'. Καὶ ὁμοῦ διὰ τοῦ καθ' ἑκάστην ρόγα κεντηνάρια δ', λίτραι ζ', κβ'. dunt mantissæ loco ter mille nongenti viri, quorum roga est cent. 1, litr. 52. Est ergo roga pro tota caballaria centenaria quatuor, litræ 7, num. 22.

Διὰ τοῦ προχρέου (36).

Διὰ τῶν πλοίων τῶν γ' θεμάτων τῶν ξε Κιβυρβραιωτῶν τῆς Σάμου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὑπὲρ ἀνδρῶν γ ἀνά β' λίτραι πγ', κδ'. Διὰ τῶν Μαρδαϊτῶν τῆς δύσεως τουρμαρχῶν γ', ἀνά λς', δρουγγαρίων μβ' ἀνά β', κομητῶν μβ' ἀνά ε' στρατιωτῶν ε ἀνά δ', γινόμενα ἀμφοτέρωθεν κεντηνάρια β', λίτραι ηθ', νς'. Διὰ τῶν Ἀρμενίων θεμάτων Σεβαστείας τουρμαρχῶν ε' ἀνά β', δρουγγαρίων ι' ἀνά ε', κομητῶν η' ἀνά ε', στρατιωτῶν ἐνεακῶσι ἐξήκοντα πέντε ἀνά δ', γινόμενα ἀμφοτέρωθεν λίτραι νε' ζ'. Διὰ τῶν Ἀρμενίων Πρίνης ἄνδρες φ' ἀνά β', γινόμενα λίτραι ιγ', ξδ'. Καὶ ὁμοῦ διὰ τοῦ ἀμφοτέρωθεν προχρέου ρρ' δ', λίτραι νβ', ξ'. Ἰστέον, ὅτι ἐδέξατο ὁ στρατὸς τῶν Κιβυρβραιωτῶν καὶ ὁ κατεπάνω τῶν Μαρδαϊτῶν Ἀτταλίας, ἵνα ὁ μὲν στρατηγὸς εὔτρεπιση χελάνδια δύο ἀπὸ τῶν οὐσιῶν τῶν τουρμαρχῶν, ὁ δὲ κατεπάνω τῶν Μαρδαϊτῶν εὔτρεπιση γαλαίας (37), καὶ διὰ Μαρτίου μηνὸς ἀποστείλωσι αὐτὰ εἰς Συρίαν, ἵνα περὶ πάντων τῶν ἐκεῖσε μελετωμένων καὶ πραττομένων ἐνέγκωσιν ἀπόκρισιν καὶ ἀληθῆς μανδάτων. Ἰστέον, ὅτι ἐδέξατο ὁ πρωτοσπαθῆριος Λέων

B

370 De prochreo.

Pro ter mille viris classariis e tribus illis thematibus, Cibyrhæotarum nempe, Sami atque maris Ægæi, binis in singulos nummis imputatis, est rogar litr. 83, num. 24. De Mardaitis occidentalisibus. Pro turmarchis tribus inde petitis, unoquoque 36 nummis æstimato; drungariis 42, singulis duodenis numismatibus æstimatis; comitibus 42, senis nummis in quemque imputatis; militibus gregariis quinque mille, quaternis in singulos nummis imputatis; conficitur roga centen. 2, litr. 99, num. 56. De thematibus Armeniæ; et primo de themate Sebastie. Pro turmarchis inde petitis quinque, quorum unicuique duodeni solidi stipendium sunt; et drungariis decem, quorum singuli stipendium habent senos solidos; et comitibus octo, singulis quinque solidis census, et militibus gregariis nongentis sexaginta duobus, quaternis nummis in singulos imputatis; est roga in universum lit. 55, num. 7. De Armenia Prines. Veniunt inde viri quingenti, singuli duobus solidis censi. Faciunt litras 13, num. 64. Tota summa prochrei centen. 4, litr. 52, num.

VARLÆ LECTIONES.

⁵⁰ ΣΧΟΛ. Οὕτω κατὰ προσθήκην.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(36) Quid πρόχρεον sit, non expulo, neque invenio, qui doceat. Fuitne quod nos dicimus *Handgeld*, *Angeld*, *Vorschuss*, *avance d'argent*, nummorum summa, quæ militi in bellum ituro in mensem unum alterumve ante debitum terminum solvebatur, ut sibi arma, victum et alia necessaria expeditioni comparare posset?

(37) Est vox Arabica *Khaliat*, de quo dixi ad Taphæ Muallacam p. 48. Commodum hic exponendus venit locus Continuatoris Constantiniani p. 122. Script. post Theophan., ubi tria navium genera nominantur, *κουμβάρια*, *γαλέαι* et *σακούραι*. Nisi malis *cumbarias* a γόμος derivare (*κόμβος*, *κόμβος*, et γόμος idem esse alibi dixi, et valeret tunc vocabulum idem atque *onerariæ naves*), possit ab Arabico, *Cubar*, derivari, id est *naves grandes*, primi ordinis, maximæ formæ. Γαλέαι sunt, ut patet, nostræ *galeres* et *galiones*. De *σακούραι* tandem non constat, itane recte, an rectius *σακούραι* scribatur, ut apud Scriptorem Vitæ Basilii Macedonis p. 185 A legitur. Si posterius præferas, nihil different nominis quidem significatione a ταῖς *κουμβάριας* seu *onerariis*, si ita vellis. Nam *σακούραι* essent pro *σακτω-*

ραῖαι, a σάττειν, *offerere*. Mihi tamen melior videtur altera lectio *σακούραι* vel certe *σακτούραι*, eaque pariter Arabica vox esse. Significat nempe *chithor dimidiam* rei cujusque *partem*. Ergo *chithor naves dimidiæ* sint, quæ ad *cumbarias* seu grandes naves habeant rationem dimidiam. Neque hæc sola sunt vocabula nautica Arabica Græca civitate donata. Sunt et alia, ut e. g. *Ταριτ tharid, velox navis*, quasi dicas *venatrix*, ut Batavi appellant suas *lugden*. Unde autem tot Arabica vocabula in Græcum sermonem se penetrarunt, cum Græci multis sæculis ante Saracenos navigationem excoluerint, et medio quoque ævo, si non plus, certe non minus quam Saraceni Andalusii, Afri, Cretenses, Ægyptii, Syri naves et prælia atque itinera maritima exercebant, ideoque navium hæc genera dudum ante Saracenos habuerint, eorumque cum ipsis nomina. Quis hoc dicat? Mira res est linguarum mutatio. Ut res omnes, ita dialecti quoque certo stabilique loco non manent, sed mutantur in dies, ut homines. Vicinitas gentium et consuetudo et studium novandi homini innatum multum in sermonem quoque valent. Vid. ad. p. 380.

60. Strategus Cibyrrhœotarum in se recepit præparare chelandia duo e familiabus turmarcharum. Catepano seu capitaneo Mardaitarum Attaliæ vero recepit in se præparationem galearum. Promiserunt quoque hæc mense Martio in Syriam mittere, ut de omnibus, quæ ibi vel consiliis agitantur, vel ipso instituuntur opere, relationem et verum mandatum seu notitiam afferant. Leo protospatharius et præfectus Cypri, de gente Symbatioci, in se recepit, fidos et diligentes exploratores in sinum Tarsensem mittere et in provinciam, cui nomen est Ostia; item ad Tripolin, Laodiceam, ut ex omnibus illis partibus mandata seu notitias afferant eorum, quæ Saraceni molliuntur. Strategus Thessalonice recepit in se curam fabrefaciendi sagittarum ducenta millia, hastarum vel venabulorum tria millia, scutorum quotquot procurare possit. Iudex Helladis aut Græciæ recepit in se procuracionem mille menauliorum, quæ etiam præstitit; et præterea promisit alia procurare et illuc mittere, quo se missurum condicturus sit. Præfectus Chripi [seu Eubœæ] in themate vel provincia Helladis promisit curare, ut fabreficerent sagittarum ducenta millia et venabulorum tria millia. Idem in se receperunt quoque strategi Nicopoleos et Peloponnesi. Protospatharius Theo-

A καὶ ἄρχων Κύπρου, ὁ τοῦ, Συμβατίκη, ἀποστειλάει ἀκριβεῖς κατασκόπους εἰς τε τὸν κόλπον τῆς Ταρσοῦ καὶ εἰς τὰ Στόμια (38), ἔτι δὲ καὶ πρὸς Τρίπολιν καὶ Λαοδίκειαν, ἵνα ἐκ τῶν ἀμφοτέρων μερῶν ἐνεγκῶσι μανδάτα, εἴ τι διὰ μελέτης ἔχουσιν οἱ Σαρακηνοί. Ἰστέον, ὅτι ἐδέξατο ὁ στρατηγὸς Θεσσαλονίκης τοῦ καμῆν σαγίτας χιλιάδας σ' καὶ μεναύλια (39) χιλιάδας γ' καὶ σκουτάρια, ὅσα ὀνηθῆ. Ἰστέον, ὅτι ἐδέξατο ὁ κριτὴς Ἑλλάδος (40) καμῆν μεναύλια α, ἄπερ καὶ ἐτελείωσεν. Ἐδέξατο δὲ καμῆν καὶ ἕτερα καὶ καταγωγιάσαι αὐτὰ ἐν οἷς ἂν δέξηται. Ἰστέον, ὅτι ἐδέξατο ὁ ἄρχων Χρήπου (41) ἐν τῷ θέματι Ἑλλάδος καμῆν σαγίτας χιλιάδας σ' καὶ μεναύλια χιλιάδας γ'. Ὁσαύτως καὶ ὁ στρατηγὸς Νικοπόλεως καὶ ὁ Πελοποννήσου. Ἰστέον, ὅτι ἐδέξατο ὁ πρωτοσπαθάριος Θεόδωρος ὁ τοῦ Πυγκράτη ἀπελθεῖν εἰς Ἀνατολικούς καὶ καταγράψασθαι τοὺς Πλατινιάτας, καὶ δι' αὐτῶν καὶ δι' ἑτέρων τῶν ἐκ τοῦ θέματος συστῆσαι ἄνδρας φ' ἐκλελεγμένους καὶ πρὸς τὸ τοξεύειν ἐπιτηδείους, καὶ ἐὰν ὦσιν ἐξ αὐτῶν τινες ἐπιτηδείοι καθαλλάριοι, εἴτε ἐκ τῶν ἀρχόντων, εἴτε ἐκ τῶν σχολαρίων. Εἰ μὲν κατὰ πλήρη (42) ἔχῃσι τὴν ῥίγαν αὐτῶν οἱ σχολάριοι, ἵνα ἐξοπλισθῶσιν ἐκ τῶν ἰδίων καθαλλαρικῆν ἐξόπλισιν· εἰ δὲ ἑλλειπῆς (43) εἴσιν πρὸς τὴν ῥίγαν, ἵνα λάθωσιν ἀπὸ τῶν μητάτων

VARIE LECTIONES.

⁵¹ ὠσχολάριοι cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(38) Sic reddidit vocem Arabicam *Thogur* vel *Togur*, quæ loca omnia patentia, hiantia, aditum aliquo concedentia et in specie confinia Syriæ et Ciliciæ, olim Pylas dictas, significat. Forte hæc est illa *regio limitaneorum*, cujus ex Actis SS. Sergii et Bacchi mentionem facit Ortelius Thes. Geogr. v. *Barbalesus*. Scilicet Arabes tractum Ciliciæ et Syriæ et Armeniæ conterminum duas in provincias dividunt, unum, *Eluwasem*, *loca munita, les barrières*, et *Eltsohour*, *loca hosti exposita et obnoxia; tsaghr est omnis hiatus*, præcipue *oris*, item fenestra quævis. Non consentiunt auctores in figendis harum provinciarum limitibus et sæpe ambas confundunt. Ut Nasiruddin Thusensis et Ulug Beig in tabulis Geographicis (t. III. Geogr. minor. Hudsoni p. 93 et 125) metropolin *Tsoqur* seu τῶν Στόμιων faciunt Antiochiam. Contra vero eandem urbem metropolin provincis Alawasem facit Abulfeda, cujus in prolegomenis ad Tab. VI. hæc sunt verba [Ed. Lips. 1786, p. 26]; *Ad loca Syriæ celebria pertinet quoque al Awasem; id nomen, ut monet Ibn Haukal, non uni loco proprium, sed provinciæ commune est, cujus capitalis est Antiochia. Ibn Chardadeba multas numerat Awasem et huc refert curas [hoc est curatorias, præturas] Mambeq, Tizin, Risapa, — Saizar, Apamea, Marrah Nomani, etc. Paulo post [p. 30] de Tsoqur hæc habet. Tsagr est nomen omnis loci, qui est in vultu hostis [in quem primum incurrit tuæ ditionis aggressor]. Ad Tsoqur Syriæ pertinebant olim Adenu et Tarsus et vicinus ager, quem Armeni [Christiani] hodie tenent. Sunt alibi quoque Tsoqur seu στόμια. Ut in Transoxana sunt Tsoqur, nunc idololatriæ parentia; item in Andalusia. Idem auctor eo nomine appellat quiddam circa montem Locam [Taurum] est et in ditionem Romanorum [seu Græcorum] usque ad dæi iter procurrit. Ibn Chordadebah Malatiam ad Tsoqur Mesopotamiæ refert, etc. Primus quis fuerit hujus appellationis auctor, Græci an Arabes, quis dicat? [Sind es denn etwan die Mardatschen, die in*

der Gegend von Croatien noch heutzutage wohnen? *Ex Addend.]*

C (29) Est vox Latina *venabula*; βενάυλια primum et dein corrupte μεναύλια acriserunt, solemnī confusione litterarum β et μ.

(40) Est idem qui δικαστής Ἑλλήνων apud Cedren. p. 753. Goaro ibi non consensio. Videtur horum iudicum fuisse non tantum, ut lites componerent, sed etiam tributa cogerent. Colligo ex Cedreno p. 757. Iudicem Græciæ τὴν πραιτωριαν ἀρχὴν ἔχοντα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς τοῦ Πέλοπος εἰς τὰ ἐκεῖ διασησόμενον καὶ τὰς τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν [nempe incolarum Helladis et Peloponnesi] διαλυσόμενον ἐριδας appellat Nicetas p. 31. Tales iudices κριταὶ θεματικοὶ appellabantur, quod Leunclav. Nov. Const. Porph. p. 233, ed. Meurs. vertit *judices delegati*, Guther. p. 442, *pedanei*. Idem Leuncl. ibid. p. 226, κριτὰς μαθηματικούς vertit *cognitores*. Sed f. leg. θεματικοὶ pro μαθηματικοί. Κριτὴς δρόμου fuit ex mente Goari ad Codin. p. 27, n. 27, iudex et cognitor litium circenses inter factiones nascentium. Nam δρόμος; etiam circum notat. Forte tamen rectius creditur ille fuisse, qui causas cursus publici et evectio-num cognosceret. Κριτὴς φοσσάτου, iudex castrensis, qui militum lites dirimit; vid. Goar ibid. p. 31 et 67. Κριτὴν τοῦ βήλου idem habet p. 38 et 44. Iudicem navium imperialium dromadariarum memorat Constant. Porph. de administrando imperio p. 140. "[Σπαθαροκανιδάτος καὶ κριτῆ. Script. post Theoph. p. 294.]" Dubium, qualis κριτὴς hic fuerit, cum expressum non sit.

(41) Id est Euripi vel Eubœæ.

(42) Ita passim librarius pro καταπλήρη, ut κατάπλιων. Sæpe κατὰ in compositione *perfectionem* et *plenitudinem* notat, et, ut ita dicam, *totalitatem*, v. ad p. 270.

(43) Coniunctio, dictionis hujus sensum esse qui autem rogam non acceperint aut non accipiant.

ἄλογα, ἥ καὶ ἀπὸ ἐκθέσεως μονοπροσώπων (44) ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀνατολικῶν. Περὶ τῶν ὀφειλόντων ἐτοιμασθῆναι εἰς Θρακησίους, ἦγον τῶν κ' χιλιάδων τοῦ κριθαρίου ⁵² καὶ περὶ τῶν μ' χιλιάδων τοῦ τε σίτου καὶ τοῦ παζαματίου (45) καὶ ἀρευρίου καὶ περὶ τοῦ οἴνου τῶν λ' χιλιάδων καὶ περὶ τῶν σφακτῶν τῶν ι' χιλιάδων καὶ περὶ τοῦ ἐτοιμασθῆναι λιναρίον λόγῳ τῶν προπύρων καὶ καταπατήσεως χιλιάδας ι', ἵνα ἔχη (46) εἰς τὰ Φύγελα (47) ⁵³, καὶ καρφία χιλιάδας ζ' λόγῳ τῆς ἠλώσεως τῶν δρομονίων. Ἐδέξατο περὶ τούτων ὁ πρωτονοτάριος τῶν Θρακησίων. Ἐδέξατο καὶ ὁ Λιμνογάλακτος, ἵνα συνδράμη αὐτὸν εἰς τὸν οἶνον. Περὶ τοῦ ἐτοιμασθῆναι καρφίον πενταδακτυλαῖον λόγῳ τῆς στρώσεως τῶν δρομονίων, εἰς τὰς σκάλας καὶ εἰς τὰς πάθνας (48) χιλιάδας λ', καὶ κατέλθωσιν εἰς τὰ Φύγελα. Ἐδέξατο δὲ περὶ τούτου ὁ στρατηγὸς τῆς Σάμου τοῦ λαμβάνειν ἐξοδὸν παρὰ τοῦ πρωτονοταρίου. Περὶ τοῦ ἐτοιμασθῆναι καρφίον ἀρπάγιον κοινοστοματίον λόγῳ χελωνῶν καὶ σκαλῶν καὶ λοιπῶν κατέργων χιλιάδας γ', καὶ σπιθαμιαῖον χιλιάδας γ'. Ἐδέξατο δὲ περὶ τούτου ὁ στρατηγὸς τῆς Σάμου. Περὶ τοῦ ἐτοιμασθῆναι καρφίον ἑξαδακτυλαῖον χιλιάδας δ', καὶ πενταδακτυλαῖον χιλιάδας δ' καὶ τετραδακτυλαῖον δ' διὰ τὰς γερακαρίας (50) καὶ τοὺς διαπάτους καὶ λοιπὰς χρείας. Ἐδέξατο δὲ περὶ τούτου ὁ στρατηγὸς τῆς Σάμου. Περὶ τοῦ δέξασθαι τινα βασιλικὸν τὸν ὄντα εἰς Ἀνατολικούς ἐτοιμάσαι κριθὴν χιλιάδας κ' καὶ παζαμάτια καὶ οἶτον καὶ ἀρεύριον χιλιάδας ξ' διὰ τῶν Κισυβρῆταιων καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ, καὶ ἵνα καταγωγασθῶσιν ἀπὸ Ἀνατολικούς εἰς Ἀτταλίαν ἀπὸ τοῦ ἀπερχομένου εἰς τὸ Καλὸν ὄρος (51). Περὶ τοῦ ἀγοράσαι τὸν πρωτονοτάριον τῶν Κισυβρῆταιων καρφίον μικρὸν λόγῳ τῆς παραλώσεως τῶν βυρσαρίων χιλιάδας ξ'. Περὶ τῶν σανδαλίων τῶν καμοθέντων λόγῳ τῶν δρομονίων εἰς τὸν τρέχοντα, ἵνα ἀποσταλεῖ τῆς ἐταιρείας μετὰ κελεύσεως πρὸς τὸν κατεπάνω, καὶ δώσει αὐτὸν πρωτοκαγκελλάριον καὶ πᾶσαν συνδρομὴν ⁵⁴, καὶ κρατήσῃ τοὺς Κορφιτιάνους (52) Πρακλείας, καὶ ἐπάρη ναύτας ὑπὲρ ἑκάστου σανδαλίου

dorus, Pancratii filius, [id est gente, quæ de Pancratio nomen habet, oriundus,] recepit in se in thema Orientis abire et conscribere Platiniatas 380 (Armenos, et ex iis aliisque ejusdem thematis conficere numerum quingentorum virorum militarium electorum, præstantium sagittariorum, quorundam quoque forsitan, sive de tribunis, sive de scholaris seu gregariis illi sint, equestri militiæ non ineptorum. Scholarii, siquidem integram percipiunt rogam, de suo sibi comparabunt armaturam equestrem. Sin minus, accipiant equos e metatis, aut etiam e rationario illorum in themate Natoliæ habitantium, quorum unusquisque semetipsum singularem militem præstare debet. Traceses parata debent habere viginti millia [saccorum] hordei, et quadraginta millia farris et paxamatii seu panis bis cocti et farinæ et triginta millia [dolorum] vini et decem millia caprarum mactatarum; item decem millia [saccorum] lini pro accendendis ignibus Græcis et pro sarciendis navibus Phygela [urbs Ionis] præstet, et clavorum millia sex pro clavatura dromoniorum. Hæc curanda in se recepit protonotarius Thracensium et curator curatoris, cui nomen est Lacus Lactis, sponndit illi, se, in præstando quidem vino, non defuturum. Pro tabulatis dromoniorum assignendis, item in usum scalarum et præsepium, parata sunt et ad Phygela urbem perferuntur triginta millia clavorum quinos digitos longorum. Ea se curaturum promisit strategus Sami, eumque in finem se sumpturum necessarias impensas a protonotario. Parata sunt millia tria clavorum instar harpagarum aduncorum, communis generis, pro testudinibus et scalis et reliquis instrumentis navalibus; item millia tria clavorum spithaman longorum. Idem ille Sami strategus hæc præstiturum in se recepit, uti etiam hæc sequentia: quatuor millia clavorum ad senos digitos longorum, alia totidem aliorum ad quinos, item ad quaternos alia quatuor millia pro sic dictis falconariis et tabulatis et aliis necessitatibus. Recipiat

VARIE LECTIONES.

⁵² Ita R. c. sigl. cod., κριθοῦ ed. ⁵³ καρφία om. R., cod. et ed. ⁵⁴ συνδρομεῖν cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(44) Videtur esse index eorum, qui soli pro se, non combinati cum aliis σύνδυο aut συντεῖς, sed seorsim militant, et quot eorum quisque equos in militiam præstare debeat.

(45) V. Lindenbrog. et Vales ad Amm. Marcell. p. 185 B.

(46) Subintelligitur autem, e sequentibus huc trahendus, protonotarius Thracensium thematis.

(47) Scribitur *Pygela* et *Phygela* et *Phygella*. Est urbs thematis Thracensium seu Ionis. Trajectus illinc est in Cretam; vid Ortelii Thesaur. Georg. v. *Pygela* et *Phygela* et Ricaut de l'Eglise Grecque p. 50.

(48) Id est φάτνας. Novi Græci sæpiissime π et φ promiscue habent. Potest vox proprio significato accipi et *præsepia* notare; aderat enim huic expeditioni equitatus quoque. Potest tamen etiam *foros* notare et *armaria*, vasis ibi reponendis.

(49) Valde fluctuavi ad hanc vocem nescius recte

rationis interpretandi. Fuit cum credens ei pro u positum fuisse, veterem *canum rostris similitum*. Quod cum deinceps videretur prorsus improbabile. assumpsi aliud quid, magis, ne vacuum locum sinerem, quam persuasione, sic vertendum esse.

(50) Inesse huic voci aliquid de γίπαξ ήπαξ, *accipiter*, *falco*, video; non autem quid ipsa vox sibi velit.

(51) Ubi situm fuerit hoc *Calon Oros* seu *Mons-pulcher*, non novi, neque invenio.

(52) Quid Corfitiani mihi videantur fuisse, exposui in ipsa interpretatione. Viderint alii, quam recte conjectaverim. Nunc tantummodo etymologiam nominis *Corfiz* addam, quo hodie insulam olim *Corcyram* dictam appellant. Scilicet habet novum nomen insula a promontorio Κορυφή, unde contracto factum *Corphos* et *Corphiz* et *Corphu*. Illius promontorii fit Nteetam p. 33.

in se cæsarianus aliquis in Natolia agens parata tenere millia viginti [saccorum] hordei et sexaginta millia [saccorum doliorumve] paxamatii et farris et farinæ pro Cibyrhætis et stratego Natoliæ, qui e Natolia transmigrare debent in Attaliam, quo præsidiorum ejus ad Calon Oros egressorum in vices succedant. Protonotarius Cibyrhæotarum coemat millia sexaginta clavorum minorum pro coriis affigendis. De sandaliis seu parvis navigiis comparatis in usum dromoniorum notandum, debere cursorem aliquem ex hetæria desumptum cum sacro mandato ad catepanum mitti, et hunc illi addere protocancellerium omnemque assistentiam. Ille cursor sumat Corfitianos **SS** Heraclæ [id est classarios ex insula Corfiz seu Coreyre, apud Heraclæam cum navibus stationem agentes]. Levet quoque nautas in singula sandalia quaternos, eosque cum sandaliis quantocyus mittat cum protocancellerio. Instructa sunt sandalia suo quodque malo et antenna et remis quaternis et remo vicario. Levet item cymbas octonorum remorum sex. Quid factum sit de muricibus, item de saccis anno superiore comparatis, de ligonibus, stipitibus, circellis, annulis, torquibus ferreis et volulis, interrogetur cætonita Theodoretus, isque cum indiculo omnium suum notarium ad nos mittat. Imperetur præfecto oræ maritimæ [steni nempe], ut amet ex contributione oppidanorum milites mille ducentos. Receperunt in se strategus thematis Cibyrhæotarum et catepanus Mardaitarum Attaliæ et Leo de gente Symbatici dicta oriundus providere sollicita cura, ne quem ignotum hominem sinant in Syriam evadere, cujus delatione quid rerum nostrates Romani agant, hostes comperiant.

De expeditis in Longobardiam tempore domini Romani [Lecapenti] imp. ind. viii. [Anno Christi 935.]

Cum protospathario Epiphaniu appellens indictione octava classis regia constabat chelandiis aut fenunculis undecim; quæ autem præcesserat et jam septima indictione sub ducatu patricii Cosmæ appulerat classis, totidem chelandiis constabat et septem carabiis Russos 415 vehentibus. Equites erant e thematibus Thraciorum et Macedoniæ, rectores quidem 202, scholarii [veterani] 98 et novitii 608. Milites erant peregrini, et quidem de magna hetæria 31, de media hetæria 46, de Farganis 45, de Chazaris 47, dein de basilicis 71, de arithmo urbanorum 35, de novis captivis 79, Musulini [seu Saraceni de urbe et provincia Musse] 14,

δ'. Ἀποστεί η δὲ αὐτὰ διὰ συντομίας διὰ τοῦ πρωτοκαγκελλαρίου. Ἴνα δὲ ἔχη ⁵⁸ ἕκαστον σανδάλιον το κατάρτιον αὐτοῦ καὶ τὸ κερατάριον καὶ ἀνὰ κοπιῶν δ' καὶ τὸ παρακώπιον (53). Ἔτι δὲ καὶ ἀλιάδια ζ' ἀκτάκωπα. Περὶ τῶν τριβολίων (54), Ἴνα ἐρωτηθῆ ὁ κοιτωνίτης Θεοδώρητος, τί ἐγένοντο ὁμοίως καὶ περὶ τῶν σακκίων τῶν περσυνῶν (55) καὶ τῶν τζαπίων καὶ τζόκων, κρικελλίων τε καὶ δακτυλίων καὶ ψελλίων καὶ κριῶν, ἵνα ἀποστείη τὸν νοτάριον αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀταγραφὴν πάντων πρὸς ἡμᾶς. Περὶ τοῦ ὀρισθῆναι τὸν παραθαλασσίτην, ἵνα ἐξοπλίσῃ ἀπὸ συνδόσεως τῶν αὐτῶν (56) στρατιώτας α'. Ἰστίον, ὅτι ἐδέξατο ὁ τε Κιβυρβαίωτης καὶ ὁ καταπίνω τῶν Μαρδαϊτῶν Ἀτταλίας καὶ ὁ Λέων τοῦ Συμβατικῆ, ἵνα ἔχῳσιν ἀσφάλειαν καὶ ἀκρίθειαν, καὶ μὴ παρχωρῶσιν τινα τῶν ἀγνωρίστων πρὸς Συρίαν ἀπελθεῖν, καὶ δι' αὐτῶν ἀποκομισθῆναι εἰς Συρίαν τὰ ἀπὸ Ῥωμανίας μανδάτα.

Διὰ τῶν ἐν Λαγοβαρδία ταξιδευσάντων ἐπὶ τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως εἰς ἰνδ. η' (57).

Τὰ κατελθόντα μετὰ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Ἐπιφανίου βασιλοπλόμα (58) χελάνδια εἰς ἰνδικτίονα η' α'. τὰ προκατελθόντα μετὰ τοῦ πατρικίου Κοσμῆ χελάνδια εἰς ἰνδικτίονα ζ' α'. Ῥῶς καράβια (59) ζ' ἔχοντα ἄνδρας υἱ'. Διὰ τῶν καθαλαρικῶν. Θρακησίνοι καὶ Μακεδόνες ἄρχοντες σβ', σχολάριοι ζη', νεοί σχολάριοι χη'. Διὰ τῶν χαρακιωτῶν (60) τῶν ἔθνικῶν τῆς μεγάλης ἑταιρείας ἄνδρες λχ' τῆς μέσης ἑταιρείας ἄνδρες μζ'. Φαργάνοι ἄνδρες με'. Χάζαροι μζ' ἀπὸ τῶν βασιλικῶν ἄνδρες οα' ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν τῇ πόλει ἄνδρες λε' ἀπὸ τῶν νέων ἀρχμκλῶτων οθ'. Μουσουλινοὶ (61) ἄνδρες ια'. Πανορμίται ἄνδρες ιη'. Τοῦρκοι (62) ἄνδρες πδ'.

VARIAE LECTIONES.

⁵⁸ ἔχει cod. et ed., ut alibi.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(53) Videtur remus vicarius esse, fracto aut amisso substituendus. In M. erat παρακω cum π suprascripto.

(54) Tribulorum seu muricum in bellis usitatorum accuratam memini me legisse descriptionem in Procopii historia, Gothica ni fallor, sed locum non annotavi; vid. ad p. 389.

(55) Ita est in M. Forte novi Græci sic enuntiant pro περσινῶν.

(56) Forte τῶν ἀστῶν. Id certe in Latinis expressi; at solent ambæ voces a librariis permutari, ut monstravit doct. Io. Piersonus Verosimil. l. 1, 3. p. 87.

(57) Incidit in A. C. 935, qua tamen in temporis nota subesse videtur error, ut e dicendis ad titulum proximum constabit. Romanus non Junior, sed Lecapenus intelligitur.

(58) Vel etiam, si quis malit, βασιλοπλοῦμου. In

M. est βασιλοπλο, apographum dederat βασιλοπλοῖ.

(59) Sunt navigia minora, quæ majoribus inseruiunt. Tale navigium designat vox Arabica unde hæc orta; v. Du Cange v. *Carabus*. Non confundenda species hæc cum altera navium specie, *Gorab* seu *corvus* dicta, unde Latini sua *galabia* nominarunt; vid. Caffari Annales Genuenses l. VI. Scr. Rer. Ital. Murat. p. 261. et Du Cange v. *Golafri*.

(60) Videntur iidem esse atque οἱ Χαρακηνοὶ, *milites gregarii*, qui destinati sunt expeditionibus bellicis, et ut in vallo, τῷ χάρακι, versentur.

(61) Videntur esse Arabes aut Turci ex provincia Musulensi seu e Mesopotamia bello capti et abducti.

(62) Sunt qui hodie Hungari dicuntur. Nam hodierna Hungaria olim Turcica audiebat.

Ἀρμένιοι οἱ ἀπὸ βουλῆς (63) ἐξελοῦντες σὺν τῶν μαγ-
γανηρίων ἄνδρες ἄς· ὁμοῦ καθ' ἑαυτοὺς ἄνδρες αὐγῆ·
machinariis, 36. In universum erant equites mille

Τὰ ἀποσταλέντα τὸν ῥῆγμα Ἰταλίας (64) ἐπὶ
Ῥωμανοῦ δεσπότη, εἰ ἄρα ἐξέληθ' καὶ κατα-
πολεμήσῃ τοὺς ἀντίρτας πρίγκιπας, τὸν τε
Λανδοῦφον (65) καὶ Ἀτένοῦλφον, τὸν ἀδελ-
φὸν αὐτοῦ, καὶ Γοήμαριν καὶ Γοηφέρην, τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ πάντας τοὺς ἀποστατήσαν-
τας (66) Λαγοβάρδους ἀπὸ τοῦ θέματος Λαγο-
βαρδίας (67) καὶ παραδώσῃ τὰ κάστρα τῆ στρατηγῆς
Λαγοβαρδίας.

Λογᾶριον κεντηνᾶριον α' ἐσωφόρια ε' ποτήριον

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(63 Non dubito, me recte expressisse compen-
dium scripturæ, quod in membranis erat, βουλῆ.
Nos tales *voluntarios* appellamus, Arabes *Mul-
thawaaah*.

(64) Vocabulum Italiæ strictiore sensu hic su-
mendum est, quo nempe sumi eo sæculo solebat.
Italiam enim medio ævo appellabant id, quod hodie
Lombardiam dicimus, olim Galliam Cisalpinam
dicebant. De illo vocabuli significato egit Murato-
rius præfat. ad Acta Translationis S. Geminiani
t. VI. Scr. Rerum Italicar. Veteres contra Italiam
appellabant, quæ alias magna Græcia audiebat,
hodie regnum Neapolitanum dicitur. Antonidorus
p. 26, ubi Pialia, ludos ab imp. M. Antonino Pio
in honorem Adriani imp. celebrata ait ἐν Ἰταλίᾳ,
designans Puteolos. Polybius p. 30 sine ed. Gron.
Italium pro Japygia nominat; et sic alii sæpius.
Rex ille Italiæ, ad quem Romanus legationem misit,
fuit Hugo, qui legatos ad Romanum miserat, au-
xiliumque ab eo contra Saracenos Italiam vastan-
tes rogaverat. Mittebat ipsi Romanus suppetias,
sed ea conditione, ut regulos Campaniæ Longo-
bardos, Landulphum et Adenulphum, Capuæ et
Beneventi principes, item Gaimarium et Gaiferium
(nostro hodierno scribendi more *Waimar* et *Waiser*,
aut, quod idem est, *Waibel*), Salerni dominos, in
ordinem cogeret, et ad agnoscendam Cptani imper-
atoris majestatem adigeret. In historiam et chro-
nologiam illorum principum admodum intricatam
me non immitto; sed conferre jubeo Camilli Pere-
grini Histor. principum Longobardorum, quam
Muratorius l. II, Scriptorum rerum Italiæ inseruit.
De legatione Hugonis ad Romanum, quam pater
Luitprandi obiit, conferre juvabit dicti Luitprandi
Histor. l. III, cap. 5. Legationis ejus finis forte fuit,
ut Romano a se occupatum Italiæ regnum signifi-
caret, quod A. 926. suscepit, id est indictione xv,
aut, i, et ut societatem belli cum eo iniret. Regnum
enim, ut novum, nondum compositum tum erat,
habuitque illud nunquam fere satis pacatum. Incidit
hæc prima legatio in A. C. 927. Respondebat
huic Hugonis ad se legationi Romanus hæc ipsa hic
commemorata, ut videtur, aut alia paulo antiquiore
legatione. Id enim exacte definire non licet. Quo-
tiescunque tandem ultro citroque commeaverint
legati, certum hoc est, Romanum imp. studuisse
Hugonem ad partes suas pertrahere, eumque solli-
citasse, ut junctis Italicis suis copiis cum Græcis
rebelles regulos Longobardici sanguinis in ordinem
cogeret. Nam anno 933 Beneventanus, a Theo-
baldo, Hugonis affini, Spoleti et Camertis marchione,
adjutus, gravi clade Græcos afflicebat et captos
omnes Græcos per ludibrium castratos domum re-
mittebat. Videtur Hugo ea lege Romano annuisse
et operam socialem præstitisse, ut Bertha, spuria
sua filia, Romano juniori, senioris et filia nepoti,
tum admodum infanti adhuc, aliquando matrimonio
jungeretur; et sic factum, ut Campania Græcum
ad jus rediret. Intelligitur hoc e Luitprando, cujus
in libello de legatione sua ad Nicephorum Phocam

A Panormitani 18, Turcæ 84, Armenii, qui sponte sua
expeditioni aderant una cum manganariis seu
quadraginti quinquaginta tres.

*Missa regi Italiæ [Hugoni] sub Romano imp.
[Lecapeno], ut eductis copiis subigeret rebelles
Landulfum et Atenulphum, 332 fratres [Capuæ
et Beneventi], item Waimarium et Waiserium
[Salerni dominos], pariter fratres, et omnes Longo-
bardos de themate Longobardiæ, qui defecerant:
et ut adempta illis castra restitueret et stratego illius
provinciæ.*

Pro ipso rege mittentantur [cum supradicto Epi-

hæc leguntur verba: *terram* (ita objurgabat Luft-
prandus, se teste, Nicephorum p. 480.) *quam im-
perii tui esse narras, gens incola et lingua Italici
regni esse declarat* [adeoque ad Græcum jus nihil
quidquam pertinere. De Neapolitano regno contro-
versia est.] *Landulphus, Beneventanorum et Capua-
norum princeps, septennio potestative eam sibi sub-
jugavit* [id est usurpavit per tyrannidem, possedit
de facto, ut aiunt, non de jure] *ut a servitutis ejus
seu successorum suorum jugo usque ad præsens non
exiret* [id est non exiisset. Ergo redierat Campani-
tum ad Græcos.], *si non immensa data pecunia Ro-
manus imperator nostri regis Hugonis amicitiam
emeret* [id est emisisset]. *Et hæc causa fuit, quod ne-
poli suo et æquivoco [Romano juniori] puta] ejusdem
Hugonis spuriam conjugio copulavit.* Antequam au-
tem id fieret, mittebat Hugo auxilium legationem
CPlin, circa A. 939, ferme, qua auxilium a Græco
imperatore adversus Saracenos Fraxinetum insi-
dentes rogabat; et Romanus mittebat ipsi copias,
quarum ope A. 941 Saraceni illi Fraxineto depulsi
fuerunt. Legationis hujus meminit Luitprandus
Hist. V. 4.

(65) Ita et in M., ne quis vitium typorum re-
putet.

(66) Quibus legibus Beneventani et Salernitani
illi principes tenuerint suos principatus a Græcis
imperatoribus, patet ex charta veteri Waimarii
apud Muratorium t. I, Ant. Ital. p. 181, ubi sic ja-
cet: *declaro ego Waimarius, princeps et imperialis
patricius, qui concessum est mihi a sanctissimis et
piissimis imperatoribus Leone et Alexandro per ber-
bum (δὲ λέγου, vid. ad p. 408.) et firmisimum
præceptum bulla aurea sigillatum integram sortem
Benebantane provincie — ut liceret me exinde facere
omnia, quod voluero, sicut antecessores mei omnes
principes fecerunt, etc.* De potentia eorum latius
ibi disputat Muratorius, qui tamen eos vasallos
imperatorum Græcorum fuisse non negat, quia
nempe titulum *Anthypati et Patricii* gesserunt. De
casu hoc exstat insignis inscriptio Turenti, a Mu-
ratorio Thesaur. t. I, p. 468. edita, quam cum ha-
ctenus disputatis conferri velim:

ΡΩΜΑΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΡΩΜΑΙΩΝ
ΚΡΑΤΙΣΤΟΣ ΜΕΤΑ ΔΕΔΑΜΑΧΜΕΝΟΥΣ
ΤΟΥΣ ΑΙΘΟΣΤΑΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΛΑΟΥΣ ΤΗΣ
ΚΑΛΑΒΡΙΑΣ ΘΟΥΡΒΩΔΗΣ ΕΒΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ
ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΙΝ ΤΩΝ ΓΑΡΡΑΠΙΝΟΥΣ
ΒΟΗΘΕΙΑΤΟ ΝΕΟΝ ΦΡΟΤΡΙΟΝ ΕΝ ΤΗ ΗΘΑΕΙ
ΤΑΡΑΝΤΩ ΕΚ ΘΕΜΕΛΙΩΝ ΚΕΚΕΛΕΥΚΕ ΟΙΚΟΔΟ-
ΜΕΙΝ.

(67) Quando thema Langobardiæ nominant
Græci, intelligunt eam regni Italici seu Langobar-
diæ partem, quæ ad ipsos adhuc tum spectabat,
alias *minorem Langobardiam* dictam. « Fuit Græcis
in more, ducatus Beneventani partem ac præcipue
Apuliam *Longobardiæ minoris* vocabulo peculiari
designare. Verba sunt Cl. Muratorii t. I, Ant.
Ital. p. 72, quem conferri velim, et Angelum de

phanio] centenarius unus numeratæ pecuniæ; A esophoria 10; poculum ex onychite marmore unum; vitra Heliopolitana 17; sacculi triginta

JOAN. JAC. REIKSII COMMENTARIUS.

Nunc ad Chronic. Cassin. I, 49, ubi inter alia hæc habet: In Historia Miscellanea I, 23, Joannes sacellarius et logotheta missus legitur in Longobardiam, una cum Adelgiso dudum majoris Longobardiæ rege. Nimiram ut intelligamus, duplicem fuisse Longobardiam, alteram, quæ fuit Longobardorum regnum, et idcirco major, alteram, quæ duci paruit Beneventano. Ascribam quoque verba Carusii ad Excerpta de Annæ Comnenæ Alexiade t. II. Biblioth. Siculæ p. 1156. Sunt autem hæc. « Longobardiam nomen olim tam late patuit, ut universa Italia hoc vocabulo intelligeretur. Charta Caroli M. pro divisione imperii: Italia vero, quæ et Longobardia dicitur, etc. Postmodum Græcis ea potissimum pars, quæ in Calabria et Apulia eorum imperio paruit. Sic in Themat. Constant. Porphyr. I. II, c. 11. Demum Æmia et Liguria hoc nomine appellatur ab Alberto Mussato l. vi. De Gestis Henrici VII, c. 14. » Videatur itaque utraque Lombardia a Lombardis nomen accepisse. Verum res secus habet. De Longobardis solummodo appellata est Gallia Cisalpina, quæ hodiernum adhuc nobis Germanis die Lombardey audit, olim Longobardiæ regnum et Longobardia minor. Verum alterius Longobardiæ minoris, Calabriam et Apuliam complexæ, nomen ab Arabibus repetendum est. Habent illi vocem *Barr*, quæ terram continentem, in specie maritimam, *riperiam*, notat. Sic *barrat Aduah* appellat continentem Africæ, qua trajectus sit in Hispaniam. Rodericus Toletanus Hist. Arab. c. 15, *promontaria transductiva reddidit. Al Barr at Thawit, longam barram seu longam riperiam aut continentem* appellant totum tractum Italiæ a freto Siculo usque ad clisuras Genuæ et confinia Franciæ. Lombardiam autem proprie dictam, in qua Mediolanum est, *al Lombardiam, et al Lombardiam* appellabant. Vocem *Barræ* ab ipsis non Hispani tantum, sed et Franci et Itali assumpserunt. Aimoin. Continuat. l. v. c. 22: *Saraceni de Barra [id est Africa] egredientes et hostem Ludovici post tergum sequentes.* Cf. Abulf. Ann. t. V. p. 147. seqq.] De differentia Lombardiæ et Langobardiæ, item de majore et minore Lombardia, illa Gallia Padana, hac ducatu Beneventano, disputat anonymus quidam monachus Cassinensis in notis ad Morenæ historiam Laudi p. 1130. Tomi VI. Script. Rer. Ital. Murat. Expendatur locus Nili Doxopatrii de quinque patriarchatibus: Ἐπεὶ γὰρ τὸ δουχάτον πάσης Λογγυβαρδίας, τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος οὐστὴς, ἦν ὑπὸ τὸν βασιλεῖα Κωνσταντινουπόλεως. Ergone magna Græcia erat patria Hellenum, et proprie olim, ante Romam conditam, Hellas dicta, unde trajecti in Græciam Hellenes huic regioni nomen suum imposuerunt? *Ex Adhend.*]

(68) Compendium scripturæ κλεο cum πτ superimpositis extricare non valui. In Latinis ut aliquid darem non prorsus alienum, dedi Heliopolitana. Sæpe *K* et *H* a librariis permutari, demonstro ad p. 439, et in nostris membranis ambæ litteræ tam gemellis erant modis exaratæ, ut ovum ovo similis esse nequeat. De vitro in tractu Tripolis Palestinæ et Baalbeki seu Heliopolis et apud Byblum ex arena fluvii Byblini mire candida et pellucida factitatio, et veteres, ut Plinius, et recentiores Itinerarii ad unum pene omnes memorant. In compendio quoque πτ latere κλεοπατρίνα, vix est dubium. In M. erat sic scriptum ὄηλεο, cum πτ superimpositis. Unde etiamsi velles κλεοπατρίνα efficere, mihi quidem de vitris Cleopatricis non constat.

(69) Debuerunt ergo hæc aleipta bursulis aut pyxidibus e. c. stanneis inclusa fuisse, quia nume-

rabantur. Inter alia dona, quæ Alexius Comnenus Henrico V mittebat, est quoque *opobalsamum*. Dignus est locus Annæ, qui totus apponatur. Ραμ. 94. ait epistola ibi integra inserta: Τῆ μέντοι εὐγενείᾳ σου νῦν ἀπεστάλησαν δεξιωματίων ἕνεκεν ἐχρόλιον χρυσοῦν μετὰ μαργαριταρίων, θήκη διάχρυσος ἔχουσα τμήματα ἐνδόν διαφόρων ἀγίων, ὧν ἕκαστος διὰ τῶν ἐφ' ἑκάστου αὐτῶν ἐπιθεθέντος χαρτίου γνωρίζεται, *misimus nobilitati tuæ* [semper eo vocabulo Græcus imperator in illa epistola Germanicum compellat] *amicitiæ et bonæ voluntatis ergo, insinuale aureum* [pyxidem in sinu gestabilem] *margaritis obsitum, pyxidem auream habentem in se diversorum reliquias sanctorum, quos inscriptum pergamento, quod unumquodque fragmentum involvit, nomen significat, καυκίον σαρδωνύχιον, γατῖνα ἐ σαρδονύχη, καὶ ἐμπότης κρύος, poculum crystallinum, ἀστροπέλεκυν δεδεμένον μετὰ χρυσαρίων καὶ ὀποβάλσμων.* Quid in his sit *αστροπέλεκυς*, fatetur Du Cange ad h. I. se ignorare. Quid si lapidem cæraunium significet, genus gemmæ rutilantis, ignitæ, de quibus Tertullianus apud Salmas. Exerc. Plin. (ubi de cærauniis plura): *Cærauniis gemmis non ideo substantia ignita est, quod coruscant rutilato rubore.* Forte capsula pro opobalsamo condendo fuit e tali gemma. Traductus hic nos species odoratas dono mittendi cum ipsis speciebus procul dubio ex oriente venit, ubi missitata inter principes viros inter alia dona muscum, ambram et agalloctum tradunt historiæ. Abulfeda ad An. 255. [Chr. 869.] de Jacobo, filio Laitchi, Sofarida narrat, eum, occupata Perside, inter dona, quibus et victoriam nuntiaret, et obsequium atque clientelam Chalifæ deferret, huic misisse *decem falcones candidos et centum globos (vel bursas) musci.* Locum hunc sit vertit Teixeira [Relaciones de el Origen etc. de los Reyes de Persia etc. Amberes, 1710. 8. p. 248.] e suo Khondemiro paulo aliter tradente: *veynite falcones — diez blancos y diez de diversas colores y 200 manos de Almiscar muy puro que son 450 libras; y esto con los falcones mando de presente al Kalejuk de Bagdad.* Renaudot. p. 538. Histor. Patriarch. Alexandr. inter dona a Saladino ad Nuroddinum missa refert *ambara fragmenta duo magna, alterum viginti, alterum triginta librarum.* Gynæconitides nempro principum orientalium talia appetunt, et stupeas diffidasque tere legens, quantos illæ sumptus quotannis in odoramentis fecerint. [Inter præcipua dona, quibus Romanus Hugonem ad suscipiendum bellum adversus rebelles Longobardus, inferioris Italiæ regulos, incitabat, recensentur pallia, vestes pretiosæ, blattæ. Pariter enumerat Alexius Comnenus in epistola ad Henricum V imp. Germanum, in Alexiade p. 93, inter ea, quibus ipsum permovit, ut bello Robertum Guiscardum Normanum aggrederetur, pecuniæ quidem, ex pacto missæ, 144 millia nummum aureum, et mittende 216 millia, vestium autem ἑκατὸν βλαττίνα. *Ex Adhend.*]

(70) Quinam hi septem regis Hugonis Comites fuerint, dictu difficile est. Videntur Marchiones et Comites iidem esse. Erant autem tum celebres et potentes maxime Marchio Italiæ vel Insubriæ, cujus metropolis Mediolanum (adæoque rex Hugo ipse tum erat Marchio Insubriæ), Marchio litoris Italici vel Ligurici, Marchio Tusciæ, Marchio Romanæ, Marchio Fori Julii vel Tridentinus et Spoliti, Marchio Eporediæ denique. Tusciæ Marchio circa A. 935. erat Hubertus, post ejectum Bosonem, Hugonis regis fratrem. Marchio Tridentinus

αὐτοῦ βῆγος (71) σκαραμάγγια δίκτρινα ζ'. Δόγῳ τοῦ ἀκόμητος καὶ μαρκησιῦ (72) τοῦ αὐτοῦ βῆγος τοῦ πλησιάζοντος τὸ θέμα Λαγοβαρδίας σκαραμάγγια ε', δικίτρινον α', διροδίνον α', διθένετον α', διάσπρον α' ὁμοῦ σκαραμάγγια θ', ἐσωφόρια δ', ἐσωφόρια λεπτόζηλα γ' ὁμοῦ ζ'. Ἔργα ἀργυρᾶ διάχρυσα γ'. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ βῆξ οὐ παραγένηται, ἀποστελεῖ δὲ λαὸν, καὶ καταπολεμήσῃσι καὶ ἀφανίσωσι τοὺς ἀποστάτας καὶ παραδώσῃσι τὰ κάστρα τῷ στρατηγῷ Λαγοβαρδίας. ὡσαύτως δὲ αὐτῶν ἀποστελεῖ τὰ προβόρηθέντα πάντα πρὸς τὸν βῆγα. Ἐδόθησαν τῷ πρωτοσπαθάρῳ Ἐπιφανίῳ λόγῳ ἐξόδου (73) τοῦ αὐτοῦ ταξειδίου τῆς Λαγοβαρδίας σκαραμάγγια διαφόρων χροῖων καὶ ἐξεμπλίων ζ', ἐσωρόρια ὀκτάλια λ', λωρωτὰ κ', ἀληθινὰ κ'. Ἐξ αὐτῶν ἐξωδίασεν ὁ πρωτοσπαθάρης Ἐπιφάνιος σκαραμάγγια β', ἐσωφόρια ὀκτάλια ιζ', λωρωτὰ ιβ', ἀληθινὰ ιδ'. Μετὰ δὲ τὸ ἀναδραμεῖν αὐτὸν εἰσεκόμισεν τὰ περισσεύσαντα σκαραμάγγια δ', ἐσωφόρια ὀκτάλια ιγ', λωρωτὰ η', ἀληθινὰ ζ'. Ἰστέον, ὅτι τὰ θεματικὰ πλόιμα ἐν τῇ κατὰ Κρήτης ἀφίξει ἐρογύθησαν (7) οὕτως· οἱ τουρμάρχαι ἀνὰ λ', οἱ κόμητες τῆς κόρτης ἀνὰ κ', οἱ χαρτουλᾶριοι τῶν θεμάτων ἀνὰ κ', οἱ δομέστικοι τῶν θεμάτων ἀνὰ κ', οἱ δρουγγᾶριοι ἀνὰ κ', οἱ κόμητες ἀνὰ ζ', οἱ στρατιῶται ἀνὰ γ', οἱ ναύκληροι τῶν γαλεῶν ἀνὰ δ', ὁ λαὸς τῶν γαλεῶν, ἤτοι οἱ Μαρδαῖται, ἀνὰ γ'. Ἰστέον, ὅτι, οἱ τοῦ θέματος τοῦ Χαρπεζικίου (75) ἐρογύθησαν οὕτως. Οἱ μεγάλοι τουρμάρχαι, ὁ μεριάρχης, ὁ κόμης τῆς κόρτης καὶ ὁ δομέστικος τοῦ θέματος ἀνὰ ε', οἱ ἐλαττότεροι τουρμάρχαι ἀνὰ νημισμάτων δ', οἱ δρουγγᾶριοι ἀνὰ γ', οἱ στρατιῶται ἀνὰ β'. Ἰστέον, ὅτι οἱ Σολαβησιᾶνοι οἱ καθ' ὅθεντες εἰς τὸ ὄψικιον ἐρογύθησαν οὕτως· αἱ τρεῖς αὐτῶν καφαλαὶ ἀνὰ ε', καὶ οἱ λοιποὶ ἀνὰ νομισμάτων γ'.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

erat Manasses, olim episcopus Arelatensts, tunc autem ab affine suo, rege Hugone, in Italiam vocatus et episcopatu atque marchia Tridenti, item episcopatu Mantuano et Veronensi donatus, Marchio Eporediæ erat Berengarius, filius Adelberti. Spoletinum protinus nominabatur. Sed Albericus Romam consulis nomine regebat, Marocis filius Hugonis regis privignus. In reliquos, si tanti, inquirant historiæ Italicæ mediæ ævi curiosi ruspatores.

(71) Quinam etiam hi sint sex episcopi regis Hugonis, me melius dixerint historiarum mediæ ævi periti. Forte fuerint hi Pisanus aut Januensis, Ticinensis, Mediolanensis, Veronensis, Aquileianus et Ravennas.

(72) Marchio, regi Hugoni parens, ad thema Longobardiæ proximus erat circa illa tempora Theobaldus, Spoleti et Camertis Marchio, eoque A. 934 defuncto, Ansgarius, filius Adelberti, Marchionis Eporediæ. Spoletani, quamvis duces plerumque audirent, revera tamen marchiones et comites erant, et, ut ait Murator, t. I, Antiq. Ital. p. 270., nunc ducis, nunc marchionis, interdum etiam comitis titulo insigniti cernuntur.

(73) Ergo non nummos, sed vestes ipsi addebant, quas venderet (erant autem panni Ciptani in Europa occidentali cari et rari) et inde viveret. Parum digna hæc res esset legatis nostrorum regum. In Abyssino et orientalibus quibusdam regibus minorum gentium paupertinarum fertur, si

thuris; alipta 500. Pro ejus septem comitibus singulis esophoria bina. Pro sex ejus episcopistotidem scaramangia citrina. Pro ejus comite et marchione, cujus jurisdictio cum provincia Longobardiæ conterminat, scaramangia 5, citrinum 1, roseum 1, venetum 1, et album 1; in universum scaramangia 9. Item esophoria [præstantiora] 4 et tria minuta; simul esophoria 7; opera argentea inaurata 3. Habebat Epiphanius in mandatis, ut, si rex ipse non adveniret sibi opitulatum, mitteret tamen copias, quæ subigerent et exterminarent rebelles, præsidique Longobardiæ castra restituerent, nihilominus regi prædicta munera mitteret per ejus homines, baud secus ac si ipse adfuisset. Addebantur protospathario Epiphanio eo fine, ut haberet, unde sumptus in illa Longobardica expeditione faceret, scaramangia diversorum colorum et exemplorum numero sex, esophoria octalia seu octoulmaria 30, lorota seu loris insignita vel cancellata 20, rubra 20. De his expendit protospatharius Epiphanius scaramangia 2, esophoria octalia 17, lorota 12, rubra 14. Reliqua restituebat in urbem reversus, scaramangia 4, esophoria octalia 13, lorota 8, rubra 6. Classarii provinciales accipiebant in expeditione Cretense rogas in hunc modum: turmarchæ trigena numismata; comites cortis seu prætorii vicena; chartularii thematum item vicena; domestici thematum item; drungarii tantumdem; comites sena; gregarii milites terna; naucleri galearum seu trirremium quaterna; populus galearum seu turba nautica, Mardaitæ puta, terna. Qui de themate Charpezio erant, accipiebant rogas in hunc modum. Magni turmarchæ, item meriarcha, comes cortis et domesticus thematis accipiebant

legati eorum Armeni aut Judæi mercatores sunt, et cum mancipiis castratis mercaturam exercent. Conf. Bernieri Itinerar. et relatio historica de Choadja Morado, regis Æthiopiæ quondam ad Batavos legato, post opuscula Ludovici du Four de Longerue Lipsiæ anno 1750 edita. Attamen erat eo tempore mos mercatores pro legatis mittendi, pro istorum hominum parcimonia et paupertate. Ita Otto I, imp. Luitfredum, institutorem seu mercatorem, πραγματοεὐτήν Μογυντινὸν, legabat CPlin ad Constantinum Porphyrogenetum; v. Luitprand. Hist. VI, 2.

(74) At quoties id iteratum? Ad quantum spatium imputata ipsis fuit roga? Singulisne mensibus, an trimestribus? Ego crederem, in singulos annos aut certe pro tota expeditione (pour une campagne tout entière) fuisse tantum erogatum illis militiæ diversis ducibus, quantum hic recensetur. Minutum certe pro nostra ætate. Patet ex p. 386 singulis quidem mensibus datam fuisse rogam, sed quovis mense tantummodo quartam partem ejus summæ, quæ hic scripta est, cum tota expeditio non ultra quatuor menses durare subsumeretur.

(75) Thema Charpezik aut Charpezikion nullibi reperio. Cogitavi aliquando de Darbesek in confinis Ciliciæ et Syriæ, in faucibus et pylis sito, celebris nominis clisura in historia Arabica. Rectene conjectaverim, viderint alii. Sed scrupulum movet, quod Χαρπεζικιον recurat p. 385. et aliquoties deinceps, eaque scriptura constanter servetur.

solidos quinos; minores turmarchæ solidos quater- nos; drungarii ternos, milites binos, **SSS** Sthlabesiani in obsidum thema traducti et ibi depositi rogam accipiebant hanc: tres eorum capitanei nummos quinos, reliqui ternos. Qui e themate Thracesium in Cretam trajiciebant, erant hi: strategus vel prætor aut præses, turmarcha Theodosiacorum, turmarchæ victorum, turmarchæ maritimorum, meriarcha, chartularius thematis, comes cortis, domesticus thematis, drungarocomites 64, quorum alii binos, alii ternos milites sub sua dispositione habebant, ita ut milites in universum essent centum et quinquaginta. De processione vel officio strategiaderant expeditioni protomandator, protocancellarius, protobandoforus, protodomestici sex, protocentarchi 6, processionales, id est apparatus, centum. De Armenis riperiam suam custodientibus, quamvis haberet strategus tum cum educeret in expeditionem Cretensem, viros armatos ad sexcentos, attamen non permissum est pluribus, quam quinquaginta, viris trajicere ob paucitatem carabiorum onerariorum. De bando turmarchæ Theodosiacorum aderant comes unus, proagetæ seu primipili quatuor, protomandator turmarchæ unus; faciunt simul septem capita. De bando merarchæ pariter aderant septem viri. Causa ejus rei hæc erat. Drungarius classis jusserat ejus thematis non milites, sed tantum rectores et primipilos adesse. Turmarcha victorum relinquebatur a drungario classis, propterea quod ægrotaret, jussus interim oram maritimam provincie custodire. Ille vero turmarcha suos primipilos secum tenebat.

CAPUT XLVI.

Expeditio adversus Cretam et armatura tam classis, quam equitatus, tempore Constantini et Romani Porphyrogenitorum in Christo fidelium imp. indict. VII (anno Christi 949).

Regia classis constabat usiis [navium id genus est.] centum quinquaginta, in quibus pamphyli sex et alii duo recens comparati; chelandia ad usiarum instar facta centum, in quibus numerabantur usiæ septem Russorum per Dyrhachium et Dalmatiam stationem agentes, tres in Calabria, tres aliæ ad expediendam aliquam imperialem commissionem cum Stephano ostiario et præfecto sacri aquimialis in Hispaniam missæ. Pamphylus unus custodiæ urbis a Deo protogendæ [Constantinopoleos] deputatus et usiæ viginti quatuor. **SSA** In Cretam excursura armis affligendam pamphyli 7, usiaca chelandia 33; in universum sunt chelandia 40,

A Οἱ ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων ἐν τῇ Κρήτῃ περᾶσαντες, ὁ στρατηγὸς, ὁ τουρμάρχης τῶν Θεοδοσιακῶν (76), οἱ τουρμάρχοι τῶν βικτόρων, οἱ τουρμάρχοι τῆς παραλίου, ὁ μεριάρχης, ὁ χαρτουλάριος τοῦ θέματος, ὁ κόμης τῆς κέρτης, ὁ δομέστικος τοῦ θέματος, δρουγγαροκόμητες ξδ', ἔχοντες οἱ αὐτοὶ δρουγγαροκόμητες οἱ μὲν ἀνά στρατιωτῶν δύο, οἱ δὲ ἀνά στρατιωτῶν γ', ὡς εἶναι τὸ πᾶν στρατιώτας ρν'. Ἀπὸ τῆς προελεύσεως τοῦ στρατηγοῦ ὁ πρωτομανδάτωρ, ὁ πρωτοκαγκελλάριος, ὁ πρωτοβανδοφόρος, πρωτοδομέστικοι ζ', πρωτοπένταρχοι ζ', προελευσιμαῖοι πιζοὶ ρ'. Ἀπὸ τῶν Ἀρμενίων τῶν φυλασσόντων τὴν παραλίαν τοῦ θέματος. Ὡς γὰρ ἀνήγαγεν ὁ στρατηγός, εἶγεν ἕως τῶν χ' ἐξωπλισμένους πρὸς τὸ περᾶσαι ἐν Κρήτῃ διὰ δὲ τὴν ὀλιγότητα τῶν καματέρων καρabiών οὐ συνεχωρήθησαν περᾶσαι, εἰ μὴ οἱ ν'. Ἀπὸ τοῦ βάνδου τῆς τούρμας τῶν Θεοδοσιακῶν κόμης α', προάγεται δ', ὁ πρωτομανδάτωρ τοῦ τουρμάρχου α', ὁ δομέστικος τοῦ τουρμάρχου α' ὁμοῦ ζ' ἀπὸ τοῦ βάνδου τοῦ μεράρχου ὁμοίως ζ'. Ὅτι στρατιώτας οὐ προσέταξεν ὁ δρουγγάριος τοῦ πλοῖμου περᾶσαι ἐν Κρήτῃ, εἰ μὴ ἄρχοντας καὶ προαγέτας. Ὅτι ὁ τουρμάρχης τῶν βικτόρων διὰ τὸ ἀσθενεῖν αὐτὸν κατελείφθη παρὰ τοῦ δρουγγαρίου τοῦ πλοῖμου εἰς φύλαξιν τῆς παραλίου τοῦ θέματος. Ἐκράτησεν δὲ ὁ αὐτὸς τουρμάρχης καὶ τοὺς προαγέτας αὐτοῦ.

C

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΕ΄.

II κατὰ τῆς νήσου Κρήτης (77) γενομένη ἐκστρατεία καὶ ἐξόπλις τῶν τε πλοίων καὶ καβαλλαρικῶν ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν Πορφυρογεννητῶν ἐν Χριστῷ πιστῶν βασιλέων εἰς Ἰνδικτιόνα ζ'.

Τὸ βασιλικὸν πλοῖμον οὐσίαι ρν', ἐξ ὧν πάμφυλος (78) ζ' καὶ οἱ ἀρτίως κατασκευασθέντες β'. Οὐσιακὰ χελάνδια ρ'. Ἐξ αὐτῶν τῶν Ῥουσιῶν ἐν τε Δυρράχιῳ καὶ ἐν Δαλματίᾳ οὐσίαι ζ', ἐν Καλαβρίᾳ οὐσίαι γ', μετὰ τοῦ ὀστιαρίου Στεφάνου καὶ νηφιστιαρίου εἰς τὴν Ἰσπανίαν δουλία οὐσίαι γ'. Εἰς φύλαξιν τῆς θεοφυλάκτου πύλεως πάμφυλος α' καὶ οὐσίαι κδ'. Τὰ μέλλοντα ταξειδεῦσαι ἐν Κρήτῃ πάμφυλοι ζ', οὐσιακὰ χελάνδια λγ', ὁμοῦ χελάνδια μ'. Ἀρόμοις κ' ἀνά οὐσιῶν β', οὐσίαι μ'. Οἱ Ῥῶς ἄνδρες φδ' καὶ παιδία τὰ ποιοῦντα ταξειδεῦσαι (79) ἄνδρες μ', ὁμοῦ Ῥῶς χκθ'. Οἱ Τουλμάτζοι ἄνδρες τξή', οἱ αἰχμάλωτοι ἄνδρες ψ. Ἐἄθησαν εἰς φύλαξιν τῆς

JOAN. JAC. REISKU COMMENTARIUS

(76) Reliquiæ hæc sunt veteri disciplina militari Romanorum, in qua legiones passim ab Augustis appellabantur. Victores pariter videntur iidem cum legione victricis esse. Nicetas p. 16. legiones quasdam sub Joanne Comneno memorat, unam τῶν Ἐκλεκτῶν, aliam Macedonicam, aliam Scythicam, aliam Persicam.

(77) Expeditionem hanc Constantini adversus Saracenos Cretenses infelices successus duce Gongyia ennucho sortitam fuisse, Cedren. p. 500 narrat, et ita in extremis Constantini rebus refert, ut immediate istæ narrationi mortem ejus subjiciat,

certe post rex ejus calculo Ind. XIV. A. M. 6464., id est A. C. 956, gestas eam tradit. Noster autem in ind. VII., id est A. 949, reponit. Non concilio hanc pugnam.

(78) Videntur navigia esse in Pamphylia fabricata, aut qualibus in Pamphylia utebantur.

(79) Pueri, qui faciunt castra melari aut in custris agere. Obscure dictum leviter et ambiguo expressi in Latinis. Videntur fuisse, qui tentoria erigerent et destruerent, aquam gerent et alia ministeria facerent. Verum tam paucine tot hominibus, 584 numero, sufficiebant? Vix putem.

πόλεως οἱ στρατηγοὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους μετὰ A
 χελανδίων παμφύλων ζ' ἀνὰ ἀνδρῶν ρκ' κπὶ χελαν-
 δίων οὐσιακῶν δ' ἀνὰ ἀνδρῶν ρη'. Κατελείθη δὲ καὶ
 μία οὐσία εἰς τὸ κόψαι τὴν τῆς ὀγδόης Ἰνδικτίονος
 ξυλῆν (80). Ὁ στρατηγὸς τῆς Σάμου μετὰ χελανδίων
 παμφύλων ζ' ἀνὰ ἀνδρῶν αν' καὶ χελανδίων οὐσια-
 κῶν ζ' ἀνὰ ἀνδρῶν ρη'. Ἀπεστάλησαν δὲ μετὰ τοῦ
 πρωτοσπαθαρίου Ἰωάννου καὶ ἀσηκρήτης ἐν Ἀφρι-
 κῇ (81) χελανδία γ' καὶ δρομόνες δ' ἀνὰ ἀνδρῶν σκ'. Ὁ
 στρατηγὸς τῶν Κιβυρραίων μετὰ χελανδίων παμ-
 φύλων ζ' ἀνὰ ἀνδρῶν ρν' καὶ χελανδίων οὐσιακῶν ζ'
 ἀνὰ ἀνδρῶν ρι'. κατελείθη δὲ καὶ εἰς φύλαξιν τοῦ
 θέματος πύμφυλοι β', οὐσιακὰ δ'. Κατελείθη δὲ
 καὶ εἰς τὸ κόψαι τὴν τῆς ὀγδόης Ἰνδικτίονος ξυλῆν
 οὐσία β'. Κατελείθη δὲ καὶ εἰς φύλαξιν (82) τοῦ
 κυροῦ Στεφάνου τοῦ γυναικαδέλφου τοῦ βασιλέως ἐν B
 Ῥόδῳ οὐσία α' καὶ δρομόνων δ' ἀνὰ ἀνδρῶν σκ'.
 Γαλέαι τῆς Ἀττάλιας ιε', Ἐξ αὐτῶν κατελείθη εἰς
 φύλαξιν τοῦ θέματος γαλέαι ε'. Γαλέαι τῆς Ἀντιο-
 χείας (83) β'. Κτελείθησαν καὶ αὐταὶ εἰς φύλαξιν
 τοῦ αὐτοῦ θέματος. Γαλέαι τῆς Καρπάθου. Κατελεί-
 φθησαν εἰς φύλαξιν τῆς νήσου Καρπάθου γαλέα α'.
 Ἀπὸ τοῦ θέματος Πελοποννησοῦ ὁ τουρμάρχης τῆς
 παραλλοῦ μετὰ χελανδίων δι'. Ἀπὸ τῶν Μαρδαϊτῶν
 τῶν τῆς Δύσεως θεμάτων, Νικοπόλεως, Πελοποννή-
 σου, Κεφαλληνίας ἄνδρες γ.

insula Rhodo observandum Dominum Stephanum, fratrem imperatricis, relinquebatur usia una et dromonia quatuor, 220 quodque classiariorum. De quindecim galeis Attaliæ relinquebantur ad custodiam ietius provinciae galeæ sex. Domi quoque manebant duæ Antiochiæ galeæ præsidii causa. Nautica quoque vis insulæ Carpathi domi restitabat eundem in finem. Consistebat tum ea tota in una galea. Expeditioni intererat e themate Peloponnesi turmarcha oræ maritimæ cum chelandii quatuor. Mardaitarum e provinciis occidentalibus, ut Nicopoli, Peloponneso et Cephalenia excitorum aderant viri ter mille.

Διὰ τοῦ καβαλλαρικοῦ.

Ἀπὸ τοῦ θέματος Θράκης ὁ τοποτηρητής, καὶ ἀπὸ τῶν δ' ταγμάτων ἄρχοντες ἄνδρες μλθ', σχολάριοι τῶν δ' ταγμάτων, ἄνδρες τνδ' ὁμοῦ ἄρχοντες καὶ σχολάριοι τῶν δ' ταγμάτων, ἄνδρες υζγ'. Ἀπὸ τῶν θέματος Μακεδονίας ὁ τοποτηρητής καὶ ἀπὸ τῶν δ' ταγμάτων ἄρχοντες, ἄνδρες πγ'. Σχολάριοι

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(80) Id est ξυλιαν lignaturam, materiam ligni cædedam pro indictione seu anno futuro. Nauticæ otii tempore vel quando non in expeditione nautica essent, ad opera publica adhibebantur, ut ad comportandam ædificiis publicis struendis materiam (vid. Leo Gramm. p. 472 et 481. Cedren. p. 585 et 599), ita hic loci ad cædenda ligna in silvis D pro usu aut palatii aut forte totius urbis CPTI-næ.

(81) Africa hic est non pars terrarum orbis de quatuor una, sed aut provincia stricte sic dicta, aut hujus provincie capitalis cognominis, sedes regia Fathemidarum, antequam in Ægyptum transmigrarent, alias de conditore et gentis istius et urbis, Mahadi, Mahadia dicta (v. D'Herbelot. Bibl. Orient. v. *Mehedia* p. 573.) Dominabatur autem eo tempore, A. C. 949, Africæ Almansur, nepos illius Almahadii, quem modo nominavimus, primi de gente Fathemidarum in Africa et Mauritania dynastæ. Non bene conveniebat his Fathemidis, Africæ et Siciliæ atque Sardinie dominis, cum Ommiadis, qui supremum tunc imperium in Hispa-

dromones 40, quorum cum singuli binas haberent suas usias, efficiebantur usiæ 40. Russorum erant viri 584, quibus si accensentur 42 pueri seu servi in castris servientes, erunt Russi universi 629. Tulmatzi 368, captivi 700. Relinquebantur domi ad custodiam urbis [regiæ] strategi Ægæi maris cum chelandiis pamphyliis 6, quorum singula tenebant viros centenos vicenos, et chelandiis usiacis quaternis singulis viros centenos octonos veventibus. Una quoque usia relinquebatur ad cædendam ligneam materiam [pro ædificiis publicis erigendis] per instantem octavam indictionem [seu annum proxime secuturum]. Porro mittebantur in Cretam] strategus Sami cum chelandiis pamphyliis sex, quorum unumquodque viros centenos quinquagenos trahebat, et chelandiis usiacis 6, et in eorum unoquoque viris 108. Mittebantur quoque cum Joanne protospathario et asecreta in Africam chelandia 3 et dromones 4, habentes singuli viros ducentenos vicenos. Strategus Cibirrhæotarum mittebatur cum chelandiis pamphyliis sex, trahentibus singulis viros centenos quinquagenos, et chelandiis usiacis 6 cum viris quoque centenis de nis. Relinquebantur in præsidium provincie pamphyli 2, usiaca chelandia 4; item usiæ 2 ad cædendam materiam pro octava indictione. Etiam in

De equitatu.

Equitum aderant ad illam expeditionem hi. E themate Thraciæ lociservator et quatuor tagmatum rectores, qui viros 139 efficiebant, cum scholaris quatuor tagmatum, capitibus 354. In universum illi efficiebant, tam rectores, quam scholarii quatuor tagmatum simul sumpti, capita 493. E the-

nos Arabes eorumque multos diversos regulos omnes exercebant. Illæ simultates tempore post sub Almoëzzo, istius Almansuri filio, in apertum bellum erumpabant. Videtur itaque legationis illius in Africam scopus fuisse, ut Almansur, dominus maris mediterranei inter Siciliam et Græciam interjecti, Saracenos Cretenses, ut a Saracenis Hispanis dependentes, eorumque olim ἀποικους, vexaret quantum posset; vid. ad p. 330, dicta.

(82) Stephanus, filius Romani Lecapeni, olim imperator, tandem anno 945, ineunte a Constantino imperio exutus et in Proconnesum primo, deinde Rhodum translatus, exilium et privatam vitam per 19 annos toleravit Vid Cedren. p. 634. et Luitprand. Histor. l. vi, cap. 10, 11.

(83) Antiochiam tenebant Græci ab A. C. 903. (teste Hægi Chalifat) ad A. 1070, quo Turcis cessit post infelix Romani Diogenis cum Alp. Arslano prælium. Atqui tamen invenio apud Abulfedam, anno Chr. 965, eam Saracenis Tarsensibus paruisse. Anno tamen 969, Romanos eam recuperasse idem ait.

mate Macedoniæ lociservator et quatuor tagmatum A τῶν δ' ταγμάτων ἄνδρες, σ'μ'. ὁμοῦ ἄρχοντες καὶ retores, viri 83 ; et scholarii quatuor tagmatum σχολάριοι τῶν τεσσάρων ταγμάτων, ἄνδρες ὡς θ'. viri 293, qui simul sumpti [una cum superioribus] Ἀπὸ τῶν περατικῶν ταγμάτων ὁ ἐξκουδίτωρ μετὰ efficiunt numerum hominum 869. E tagmatibus peraticis aderant præfectus excubitorum 385 cum τοῦ τοποτηρητοῦ αὐτοῦ καὶ παντός τοῦ τάγματος αὐτοῦ, ἀρχόντων καὶ σχολαρίων, ὁμοῦ ἀνδρῶν ψ'. losiservatore suo totoque suo tagmate, quod, re- Ὁ ἰκανάτος μετὰ τοῦ τοποτηρητοῦ αὐτοῦ καὶ παντός τοῦ τάγματος αὐτοῦ, ἀρχόντων καὶ σχολαρίων, ὁμοῦ ἀνδρῶν υνς'. Ἀπὸ τῶν Ἀρμενίων τῶν ἀπίως κα- toribus et scholariis simul computatis, efficiebat ταταγέντων βρογυέσθαι εἰς τὰ τῆς Ἀνατολῆς τί- viros 700 ; item aderat hicanatorum præfectus cum lociservatore suo et cohorte sua, quæ constabat γματα, ἀνδρῶν α. Ἀπὸ τῶν Σθλαβησιάνων τῶν καθ- 456, tam rectoribus, quam cohortalibus. ημένων εἰς τὸ ἄψικιον ἀνδρῶν σκ'. Ὁ στρατηγός De illis Armenis, qui nuper modo cum assignatione τουρμαρχίων μετὰ τῶν τριῶν αὐτοῦ τουρμαρχῶν rogæ Natoliæ tagmatibus adjuncti fuerant, aderant καὶ τῶν λοιπῶν θεματικῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ πίν- viri mille. De Sthlabesianis [seu Slavis] sedentibus των τῶν προαγετῶν καὶ πίσης αὐτοῦ τῆς προελεύ- in Opsicio viri 220. Item aderat strategus Thrace- σεως καὶ στρατιωτῶν, ὧν εἶχον αἱ δρουγμαῖοι καὶ κόμητες εἰς δουλείαν αὐτῶν, ἀνδρῶν ρν'. Ὡς ἐτέρων B w' στρατιωτῶν ἀπειτηθέντων λογάριον ἀνὰ δ'. Αἰ- sianorum cum tribus suis turmarchis et reliquis τραι μα' ν. λβ'. Καὶ ἐξ αὐτῶν ἐρογέθη τὸ θέμα τοῦ quaternos nummos præstare. Unde confectis fue- Χαρπεζικίου λίτρας κδ', ν. νς'. Ζῆτει εἰς τοὺς ἄρχοντας ληπτομερέστερον (84) τοῦ πεφάσαντος λαοῦ ἐν τῇ runt litræ 41, numism. 32. De quibus accipiebat v. νησφ Κρήτη ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν Θρακησιῶν. Ἀπὸ themata Charpezicii litras 24, numismata 56. Sed di- τῶν Ἀρμενίων τὴν αὐτοῦ θέματος, τῶν Θρακησιῶν ligentius adhuc apud archontem inquirendum in ve- τῶν φυλασσόντων τὴν παραλίαν τοῦ Θρακησιῶν ἄνδρες χ'. Διὰ δὲ τὴν ὀλιγότητα τῶν καματέρων καρδιῶν rum numerum militum in Cretam expeditorum e themate Thracensium. De Armenis ejusdem the- οὐ συνεχωρήθησαν περᾶσαι εἰ μὴ ἄνδρες ι', Ὁ στρα- matis Thracensium, oram illius maritimam custo- τηγός τοῦ Χαρπεζικίου μετὰ παντός τοῦ θέματος dientibus, aderant viri 600, exciti verum ob pauci- αὐτοῦ, ἔχουν μετὰ τουρμαρχῶν προκριτωτέρων καὶ tatem navium onerariarum non sinebantur trajicere τοῦ κόμητος τῆς κόρτης, τοῦ δομειστικού τοῦ θέματος, ἀνδρῶν κε', καὶ μικρῶν τουρμαρχῶν, ἀνδρῶν μζ', C nisi tantummodo viri quinquaginta. Aderat porro καὶ δρουγμαρίων, ἀνδρῶν σε', καὶ στρατιωτῶν, ἀ- strategus Charpezicii cum toto themate suo, id est νδρῶν οκη', ὁμοῦ ἄνδρες ψε'. cum turmarchis præstantioribus et comite cortis et domestico thematis, viri 25, minoribusque turmarchis 47, drungariis 205 et gregariis 420, in univer- sum viris 705.

*De roga totius illius classis, tam peditum [seu clas-
siariorum] quam equitum,*

Pro quatuor tagmatibus regiæ classis, connume-
ratis tam rectoribus, quam gregariis, item regiis
mandatoribus et medicis et captivorum tam rectori-
bus, quam gregariis, Tulmatzis et Russis puta,
nec non illis, quos ecclesiæ contribuerant, item
machinarum bellicarum operis, expensa fuit roga in
parato grandi ære hæc : litræ scilicet 1691 cum
numismatibus 53, et in miliaresibus seu minuto
ære litræ 73, numismata 62, milliaresia 4. Quæ
ambæ summæ, tam, litteram aurearum, quam mi-
liarsensium argenteorum, simul sumptæ faciunt D
centenaria 17, l. 62, n. 42 et miliaresia 4. Roga
Dyrrhachium missa pro septem chelandiis ibi agen-
tibus et captivis Tulmatzis numero 793 fuit in litris
auri 386 et milliaresibus litrarum centum et sede-
cim et numismatum 17. Pro themate Ægæi maris,
rectoribus ejus puta et militibus, missa fuit roga
litr. 69, num. 24. Quantum rogæ acceperint tria
themata marina, diligentius exquirendum ab archontibus quatuor tagmatum. Thematis Sami tam

διὰ τῆς βόγας τῶν προειρημέλων πάντων πλοΐ-
μων, πεζῶν καὶ καθάλλων.

Διὰ τῶν τεσσάρων θεμάτων τοῦ βασιλικοῦ πλοΐ-
μου, διὰ τῶν ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν σὺν βασιλι-
κῶν μανδατόρων καὶ ἱατρῶν καὶ τῶν αἰχμαλώτων
ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν, Τουρματζίων καὶ τῶν
Ῥως καὶ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μαγγαναρίων,
βόγα χάραγμα λίτραι. αχζα' ν. νγ'. Καὶ διὰ μιλιαρ-
σιῶν λίτραι σγ., ν. νβ', ζδ', γινόμενα χρυσοῦ λίτραι,
μιλιαρῆσια, κεντηνάρια ιζ', λίτραι ξε', ν. μβ', ζδ'.
Ἢ ἀποσταλεῖσα βόγα εἰς τὸ Δυββάχιον λόγῳ τῶν
ζ' χελανδίων τῶν ὄντων ἐκεῖσεναὶ αἰχμαλώτων Τουλ-
ματζίων ὑπὲρ ἀνδρῶν ψηγ' χρυσοῦ λίτραι μιλι-
λίτραι ρις', ν. ιζ'. Διὰ τοῦ θέματος τοῦ Δ' γαίου
πελάγους, διὰ τε τῶν θεματικῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ
στρατηγοῦ βόγα χρυσοῦ λίτραι ξθ', ν. κδ'. Ζῆτει εἰς
τοὺς ἄρχοντας τοῦ τετραδίου λεπτομερέστερον τὴν
βόγαν τῶν γ πλοῖμοθεμάτων. Διὰ τοῦ θέματος τῆς
Σάμου, διὰ τε τῶν θεματικῶν ἀρχόντων τοῦ στρα-
τοῦ βόγα χρυσοῦ λίτραι ρλδ', ν. κ'. Διὰ τοῦ θέματος
τῶν Κεδυβράκιων, διὰ τῶν θεματικῶν ἀρχόντων
καὶ τοῦ στρατοῦ σὺν Μαρδαίτων τοῦ αὐτοῦ θέματος

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(84) F. post hanc vocem excidit aut saltim tacite
supplendum est περί, aut excidit τὸν ἀρῆθμόν,

sciscilandum apud præfectos accuratius, quot nu-
mero milites cum classe ierint.

ρόγα χρυσοῦ λίτραι ρζ', ν.δ'. Διὰ τοῦ προγρέου τῶν A
Μαρδαϊτῶν τῶν τῆς δύσεως θεμάτων ὑπὲρ ἀνδρῶν
ν.γ ἀνὰ δ' χρυσοῦ λίτραι ρζ', ν.μη'. Ἐξ αὐτῶν ἐδόθη
τῷ πατρικίῳ Κρινίτῳ παρὰ τοῦ πατρικίου Μιχαήλ
τοῦ Οὐράνου (85) λίτραι λζ'. Καὶ τὰ δοθέντα ἀπὸ
τοῦ κοιτῶνος εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ ποσοῦ τῶν ρζ'
λίτρων καὶ μς' λίτραι ρλ', ν.μη', καὶ ὁμοῦ τὸ πᾶν
λίτραι ρζ', ν.μη'. Καὶ ὀφείλουσιν λαμβάνειν οἱ αὐτοὶ
Μαρδαίται καθ' ἑκάστον μῆνα αἱ τρεῖς χιλιάδες ἀνὰ
νομίσματος α', γινόμενα διὰ τῶν δ' μηνῶν ἕτεραι
λίτραι ρζ', ν.μη'. Διὰ τῶν δ' ταγματίων Θρακῆς
διὰ τε ρόγας φιλοτιμίας (86) τοῦ φοσσάτου ἀντὶ
τῶν ἱματίων χρυσοῦ λίτραι ρα', ν.κθ', σκαρμαγγί-
για θ. Διὰ τῶν δ' ταγματίων Μακεδονίας διὰ τε
ρόγας φιλοτιμίας τοῦ φοσσάτου ἀντὶ τῶν ἱματίων
χρυσοῦ λίτραι ρλ', ν.ξη', σκαρμαγγίγια κ'. Διὰ τῶν B
περατικῶν δύο ταγματίων τοῦ τε ἔξκουβίτου καὶ
τῶν ἱκανάτων, διὰ τε ρόγας φιλοτιμίας τοῦ φοσσά-
του ἀντὶ ἱματίων χ' κεντηάρια δ', λίτραι π, σκα-
ρμαγγίγια ριβ'. Διὰ τοῦ θέματος τοῦ Χαρπεζικίου
τουρμαρχαὶ προκριτώτεροι κβ', ὁ μεράρχης τοῦ
θέματος, ὁ κόμης τῆς κόρτης, ὁ δομέστικος τοῦ
θέματος ἀνὰ ε', τουρμαρχαὶ ἐλαττότεροι μζ' ἀνὰ δ',
δρουγγάριοι σε' ἀνὰ γ', στρατιῶται υκη' ἀνὰ β'.
Ρόγα χρυσοῦ λίτραι κδ', ν.νς'. Διὰ τῶν Σθλαδοσιάν-
ων τῶν καθημένων εἰς τὸ ὄψικιον, ἄνδρες ρκζ',
κεφαλαὶ τρεῖς ἀνὰ ε', καὶ οἱ λοιποὶ ρκδ' ἀνὰ γ',
ρόγα λίτραι ε', κζ', Ἰστέον, ὅτι, διὰ τὸ μὴ ῥογευ-
θῆναι τὸ θέμα τῶν Θρακησίων, ἀλλὰ ἀρόγειον
περάσει ἐν Κρήτῃ, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐνταῦθα ἐτέθη.

thematis virilitim quina numismata. Turmarcharum minorum numero 47 singuli quaterna numismata, drungariorum 205 quisque terna milites 428, virilitim bina. Fuit ergo eorum roga in universum litrum auri 24 et num. 59. Sthlabesianorum excubantium in themate obsicii, numero 126, capitanei tres acceperunt numismata quina, reliqui 124, terna, summa litr. 5. num. 27. Thematis Thracensium nulla hic fit ratio, quia absque roga trajiciebant in Cretam.

*Ἔστιν ἡ ἐξόπλις δρόμονος α'.

Κλιβάνια ο', λωρικία ψιλὰ λόγῳ τῶν πρωτοκαρ-
βων (87) καὶ σφωναρίων καὶ πρωρέων ιβ', ἕτερα

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(85) Celebris hæc gens Uranorum vel Uraniorum etiam in historia Turcica, vulgo Eurenosorum a Turcis dicta; vid. Leunclav. Pandect. Hist. Turc. cap. 27.

(86) Ante hanc vocem inserendum, sallim tacite, καὶ, quod codici deest, et sic quoque paulo post aliquoties. Potest pro βραχυλογίᾳ plebeia haberi. Præterea notandum duco, in his computis, ubi ante numerum aliquem slant duo hæc commata apposita sibi, aut duo puncta superposita, id signum esse numismatum, aut solidorum aureorum, ubi vero conspicitur hoc signum ~ sequentem numerum esse miliaresiorum.

(86) Videatur præfecti carabiorum esse. Siphonarii sunt, qui Græcum dictum ignem e siphonibus ejaculantur; v. Theophan. p. 332 et 423. Constant. Porphyrog. de administr. imperio p. 64. [Callinicus repertor ignis Græci. Zonar. II. 90; de igni Græco et ritibus, quibus fuit expeditus, v. Fulcher. Carnotens. in gestis peregrinor. Francorum p. 407; Conf. Du Cange ad Joinvill. p. 71. Vossius in Obser. var. c. 9; classis imperatoria siphonibus instructa πυρφόρος στόλος p. 40. Luitprand.] Prætereundus mihi non est egregius locus Annæ Comnenæ in Alexiade p. 335 ubi ait,

receptoribus quam militibus missæ sunt in rogam auri litræ 134 et num. 20. Rectoribus militibusque thematis Cibyrhæotarum, unaque Mardaitis ejusdem thematis missæ fuerunt in rogam auri litræ 177 et num. 4. In ære ante debitum tempus dato Mardaitis thematum occidentalium viris numero ter mille, singulis capitibus in quaterna numismata censis, solutæ sunt litræ 166 et num. 48. Hujus summæ litræ 36 accepit patricius Crinitus a patricio Michael Urano. E cætone ad integrandam modo dictam summam litrarum centum sexaginta sex et num. 46 datæ sunt litræ 130 et num. 48. Totum ergo facit litras 166, num. 48. Debent porro iidem Mardaitæ in mensam accipere viritim numismata singula. Hæc numismata in trimestre et tria hominum millia computata efficiunt adhuc aliam summam 166 litrar. et 48 numism. Quatuor tagmatibus Thraciæ datæ fuerunt tam in roga debita, quam in munere pecuniario gratuito nomine vestium in expeditionem comparandarum, auri litræ 171 et numism. 29 et [pro præcipuis rectoribus] scaramangia novem. Pari modo tam in roga, quam in munere pro vestibus militaribus datæ sunt quatuor tagmatibus Macedoniæ auri litræ 130, num. 68, et scaramangia 20, iisdem titulis acceperunt duo tagmata peraticorum, nempe excubitores et hicanati, auri centenaria quatuor, litras 80 et scaramangia 112. In themate Charpezicii acceperunt turmarchæ honestiores numero 24 e merrarcha thematis et comes cortis et domesticus minorum numero 47 singuli quaterna numismata, drungariorum 205 quisque terna milites 428, viritim bina. Fuit ergo eorum roga in universum litrum auri 24 et num. 59. Sthlabesianorum excubantium in themate obsicii, numero 126, capitanei tres acceperunt numismata quina, reliqui 124, terna, summa litr. 5. num. 27. Thematis Thracensium nulla hic fit ratio, quia absque roga trajiciebant in Cretam.

De armatura unius dromonis.

Dromoni uni armis instruendo rebusque necessariis hæc requisita et præsta fuerunt: cibantia 70;

Alexium patrem suum confecisse naves et in earum unaquaque prora protomas bestiarum terrestrium cum apertis rictibus: Ἐν ἐκάστη πρώρῃ τῶν πλοίων διὰ χαλκῶν καὶ σιδηρῶν λεόντων καὶ ἀλλοίων χειρῶν ζῶων κεφαλὰς μετὰ στομάτων ἀνεωγμένων κατασκευάζεις, χρυσῶν τε περιστέλλας, ὡς καὶ ἐκ μόνης θέας φοβερὰ φαίνεσθαι, τὸ διὰ τῶν τῶν στρεπτῶν κατὰ τῶν πολεμίων μέλλον ἀφίεσθαι πῦρ διὰ τῶν στομάτων αὐτῶν παρεσκευάσε διέναι, curavit, ut τὰ στρεπτά tortilia per ora istorum animalium contra hostes emitterent, ὥστε δοκεῖν τοὺς λέοντας καὶ τὰλλα τῶν τοιοῦτων ζῶων τοῦτο ἐξερεύεσθαι adeo ut leones cæteraque talia animalia ipsa viderentur ignem eructare. Quid hic loci sunt tortilia, τὰ στρεπτά? Puto esse siphones versatiles, tortiles in quam quisque partem velit. Ad his siphonibus exemplum desumptum videtur inventoribus nostratibus musquetarum et canonum, qui revera sunt siphones ignivomi. Dum locum hunc tracto, venit in memoriam alter Diodori Siculi, quem intelligere ante hunc Annæ locum non potui. Est Bibliothecæ Histor. I. XIII, l. 99. p. 622. Narrat Callicratiden, Spartanæ classis præfectum, navem suam in navem Atticam, qua Pericles junior vehebatur, impagisæ tanta violentia, ut expediri naves rursus non potuerint:

loricæ tenues 12 pro protocarabis [seu capitaneis navalibus] et siphonariis [seu Græci ignis jaculatoribus] et in prorastantibus militibus. Aliæ communes loricæ 10; cassides 80, cassides 387 cum tegumentis vultuum ex una massa factæ 10, laminarum manus et manu munitium paria 8; spathæ centum: scuta [e coriis duplicatis] consuta septuaginta; scuta Lydia 30; conti cum terebris 80; hastæ cum falcibus 20; venabula centum: jacula totidem; arcus Romani cum nervis duplicibus 50; lintres cum arcubalistris manualibus et funibus valide restionum arte tortis 30; sagittarum millia decem; muschettæ 200; tribolorum millia decem; unci cum catenis 4; tegumenta loriarum 50; camelauca 50. Dromos debet tenere viros 300, quorum 70 sint milites, soli militiæ vacantes, ex equestribus legionibus et alienigenis desumpti, reliqui 230 sint remiges, qui, si velint aut apti sint, conferre in pugnis quoque operam poterunt. Sex pampphyli habebunt scuta coriacea, quot ut parari curet sanctus imperator, Deus ipsi in cor dabit. Eorum unusquisque pampphylus habe-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Τὸ τελευταῖον δοῦς (Gallicratides) ἔμβολον τῆ τοῦ Περικλέους τριήρει βιαιότερον, τῆς μὲν τριήρους ἐπὶ πολλὴν ἀνέβροττε τύπον, τοῦ δὲ στόματος ἐναρμοσθέντος εἰς τὴν ἀκίδα καὶ μὴ δυναμένη αὐτὴν ἀνακρούσασθαι etc. Non satis clare Latina interpretatio hæc reddit hoc modo concepta: *frons adversæ navis mucroni tam firmiter infixerat, ut etc*: τὸ στόμα navis Atticæ, cui infixa hærebat ἡ ἀκίς, cuppis ænea navis Spartanæ, erat rictus majoris cujusdam bestiæ hians, in quem intrusus magna vi mucro navis Spartanæ obhærebat.

(88) Videtur mihi vultus galearum esse, seu laminæ, quibus vultus muniuntur, circa os, nares et oculos pertusæ, cætera solidæ et ex uno frusto ferri aut chalybis, non compositæ. Sunt enim galeæ quædam compositæ, quarum genæ et mandibula et tota pars, quæ nares et oculos tegit, revolvi in frontem aut infra mentum deprimi potest. Anna Comnena p. 13, θωρακίδιον τῆς κόρυθος κύκλω ἐξήρτημένον appellat, Latini mediæ ævi *nasade*, item *visiere*, vid. Du Cange ad illum locum. Has mobiles et rotatiles galeas hic non intelligit, sed immobiles. Scuta ῥαπτὰ puto esse e coriis bubulis consuta. Unde autem Lydiatica, num a Lydia, an a Lydda Palæstinæ, et cujus formæ aut compositionis ea fuerint, mihi non liquet. Χερσὸφῆλλα forte non tantum carpos, sed etiam ipsas manus tegebant; et videntur Latini chirothecarum hoc genus *manipulos* appellasse. *Assessores* (id est *insessores*) *dextrariorum habebant loricæ ferreas, habebant et caligas, manipulos ferreos*, ait Chronicon Colmariense apud Du Cangeium Gl. Lat. v. *Arma*.

(89) Conti cum terebris serviunt perforandis ex commoda distantia navibus hostium, Λογχοδρέπανα seu hastæ falcatæ, falcibus præferratæ ad laceranda veta et funes velorum faciunt. Μεναύλια corruptum est e Latino *venabula*. Ρικτάρια est pariter corruptum e Latino *directaria*, id est, spicula, jacula, quæ versus scopum *directantur* id est, diriguntur, collineantur. Vel potest a *ρίπτειν* repeti, et x pro π positum censer. Πίχνην dicunt novi Græci pro *ρίπτειν*. Veteres quoque persæpe x et π permutabant, ut *κόσα* et *πόσα*, *κοτέ* et *ποτέ*.

(90) Hic et deinceps verti hæc dictionem per *funes per strias arte restionica torti*. Notat alias μετα-

λωρίκια κοινὰ εἶ, κασίδια π᾽, αὐτοπρόσωπα (88) εἶ, χερσὸφῆλλα ζυγαί ηἶ, σπαθία ρ᾽, σκουτάρια ῥαπτὰ σ᾽, σκουτάρια Λυδιάτικα λ᾽, κοντάρια (89) μετὰ τριβελίων π᾽, λογχοδρέπανα κ᾽, μεναύλια ρ᾽, ρικτάρια ρ᾽, τοξαρίας Ῥωμαίας σὺν κόρδων διπλῶν ν᾽. Ναύκλῆς μετὰ χειροτοξοβολιστρῶν καὶ κόρδων μεταξωτῶν (90) κ᾽, σαγίτας χιλιάδας εἶ, μῦας (91) σ᾽, τριβόλια χιλιάδας εἶ, ἀγρίφους (92) μετὰ ἀλυσιδίων δ. ἐπιλώρικα ν᾽, καμελαύκια ν᾽, ὁ δρόμων ὀφείλει ἔχειν ἄνδρας τ᾽, οἱ μὲν σλ᾽, πλόμοιοι κωπηλάται ἦτοι καὶ πολεμισταί, καὶ οἱ ἕτεροι σ᾽, ἄνδρες πολεμισταί ἀπὸ τῶν καθάλλαρικῶν θεμάτων καὶ ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν. Διὰ τῶν ἐξ παμφύλων δόρκακας ὄσας ὀδηγήσει ὁ θεὸς τὸν βασιλεῖα τὸν ἅγιον Κλιθάνια ἀνὰ ξ᾽, κασίδια ἀνὰ ξ᾽, λωρίκια ἀνὰ εἶ. Διὰ τῶν οὐσιακῶν χελωνδίων κλιθάνια ἀνὰ εἶ, κασίδια ἀνὰ εἶ, λωρίκια ψιλὰ β᾽, καὶ κοινὰ ηἶ. Διὰ τῆς ἐξοπλισσεως νατρομαχίας ξυλόπυργος, χελῶνας, τοξοβολιστρῶν μεγάλοι μετὰ τροχιλίων καὶ κόρδων μεταξωτῶν, τετραρέαι, λαβδαρέαι (93), μαγγανικά, καὶ ἡ τούτων ἐξόπλισις. Εἰς μὲν τὰς χελῶνας κριοὶ, εἰς δὲ τὰ διαφόρα μαγγανικά κρικελοπάγουροι (94), ψελλία καὶ δακτυλοί,

ξωτὸς *sericus*; vid. p. 273. Et sane non inaudita res est funis serico et cannabi intertextus, quo fortior fiat. Verum cum in nostris hisce locis ubique junctum habemus σπάρτινα, malim potius aliter modo vertere. Nam si voluisset auctor indicare funes partim serico partim cannabi tortos, dixisset: mea sententia μεταξοσπαρτινας una voce. Ratio meæ interpretationis in hoc est. *Metaxa* usurpatur quoque pro *stria*, radio, tænia eo quod nostrates *Strahl* appellant: *ein Strahl Haare* e. c. Significanti voce *Strahl* plexum aliquem modicum, μάλλον, longum in recta linea precedentem; vid. Du Cange v. *Metaxa*. Sic autem dicuntur χορδαί, funes, ut hi a restionibus stratime multis minoribus funibus compositis torti ad instar columnæ canaliculatæ a chordis seu nervis, qui ex intestinis animalium toti teretes et rotundi atque æquabiles fiunt, distinguerentur. Potest quoque χορδὴ μεταξωτός, *funem e bombyce vel e byblio contortum* notare. Herodoto sæpius byblini funes memorantur. Et *metaxa* est omnis materies in longum duci, plecti contorqueri, ad modum lini, lanæ, bombycis, serici, apta. Chronicon Cassinense III, 57: *albas de metaxa* [id est τήν, *flō*] *bombacii octo*.

(91) V. Du Cange Gloss. Gr. v. *Μύτα* et Lat. v. *Muschetta*. Ita enim scribendum esse μύτας, non μῦας, Rigaltius existimat, et interpretatur *sagittas parvas* quæ velut muscæ parvæ, muschettæ vel musquetæ pungant. Idem de nostro hoc loco censeo, et de p. 390.

(92) Videtur vox Germanica esse *angrifuhs*, *angreißer*; notat *uncos*. Inde Francicum *ayrasse*, Conf. Murat. t. II. Ant. Ital. p. 483, ubi de *graphiis* agit seu uncinis ferreis, quibuscum per muros demissis appropinquantes hostes sursum attrahebant: quales unci etiam hic loci videntur designari. Posset tamen, si quis vellet, ἀγρίφους etiam a Græco γροπός, *curvus*, accessere.

(93) Sunt tigna, cantherii, ad figuram litteræ Græcæ Α commissi; vid. Du Cange Gl. gr. v. Λαμδαρέα.

(94) Videntur mihi forcipes fuisse, quorum ambo rostra vel mandibulæ perfectos duo semicirculos, et commissæ unum integrum circulum, κρικέλλον referrent, sed qui reduci et aperiri posset ad apprehendendum aliquid. Ψελλία et δακτύλος (forte δακτυλίου) *torques et annulos non puto*

σφενδόνα: σιδηραῖ πετζέιναι, πέταλα πορτῶν λόγῳ ἄ
ἐνδύσεως τῶν διαφόρων τροχιλίων, σείστας (95),
τζόκουσ, ἀξινόρυγια, βαρέας, βυρσάρια, κέντουκλα,
σκαφίδια, καλδάρια, καπούλια (96), πτωάρια,
σχοινία διάφορα, καρφία, ἀρμελαύσια (97). Διὰ
τῆς ἐξοπλίσεως τῶν μαγγανικῶν ἐξόπλισις τετρα-
ρέων δ', λαβδαρέων δ', εἰλακτιῶν (98) δ', ἤγουν
κρικέλλους ἀνὰ δύο, πηγούρους α', σφενδόνας σιδη-
ρᾶς β', πέταλα πορτῶν εἰς τὰ τροχιλία σ', σεί-
στας ρ', ἀξινόρυγια σ', πελέκια ρ', τζικούρια τ',
κροῖους εἰς τὰς χελώνας ι', βαρέας μεγάλας κ', βαρέας
μικρὰς λ'.

revellendæ; barilia seu cados; coria; centones; scaphas; caldaria seu abena aquæ calefaciendæ la-
bra [qualia sunt balnearia, in quibus homines linteave lavantur]; bottas egerendis sordibus lutove,
funes varios, clavos, armelausia seu saga thoraci superindui solita. Ad machinas, petrarias puta 4 et

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

formæ, sed tantum magnitudine discrepuisse, illa B
majora, hos minores fuisse, ambo circulos ferreos
ad apprehendendum aliquid aut ad alligandos fun-
nes. Post σιδηραῖ aut inserendum est καί, aut sal-
tim comma interponendum.

(95) Dubitavi, quo modo vocem hanc redderem.
Poteram *catenas* interpretari, et sic feci p. 390.
Nam supra ad p. 336 demonstravi, *σειρά* et *σει-
στόν* omne *pendulum, laxum, oscillans* esse. Ma-
lui tamen *malleos* vertere, ἀπὸ τοῦ *σειεῖν*, ab in-
cutiendo.

(96) Venit a Latino *capulus*, quod *arcam* esse
mortuis efferendis, nemo ignorat. Proprio tamen
capulus est omnia arca cujuscunque usus, facta ad
instar κάπη, *præsepis*, φάτης, unde jumenta
pabulum capiunt. Κάπη est illud quod κάπτεται, pa-
bulum, et vas ligneum, saxumve, unde κάπτεται
die Krippe. Inde κάπαλος et *capulus* arca præsepī
similis, et tandem καπούλιον novis græcis est *capu-
lus*, arca aenea vel lignea, labrum, in quo lavatur,
eine Waschwanne. Clare hoc patet ex loco Pseudo-
Dioscoridis, quem Du Cange, v. Καπούλιον citat:
Καὶ ταῦτα ἔμβαλον εἰς καπούλιον καὶ ἐπιθύσας ἐπιθύειν,
[ἐπιθύειν est idem quod ἐπισπένδειν, ἐπιγεῖν,
superfundere] ὄξους κάθισσον ἐν τῷ καπούλιῳ
τοὺς κάμνοντας κοιλακοὺς, *indilis his in labrum,
et superfuso tantillo aceti jube ex ventre laborantes
in labro desiderare*. Liber ille, unde hæc rhesis de-
prompta, procul dubio ex Arabico Græce versus
est; si haberemus Arabica, dubium non est, quin
pro καπούλιον ibi vocem *Arzan* reperiremus.

(87) Armilausium est sagi genus infra pubem
statim desinens et manicis carens, quarum loco
hiatus vel fenestras habebat amplas exserendis
brachiis. Non differebat a Romano sago nisi in
eo, quod manicas prorsus haberet nullas, cum Ro-
manum perbreves haberet et non ad articulum hu-
mericum cubito pertinentes. Videtur vestis e Ger-
mania in Italiam et deinceps in Græciam venisse.
Nomen certe Germanicum est. *Armelausia* idem est
atque *Armelos*, quod caret armalibus seu manicis,
vel potius brachialibus. Aut falsus et nugatus fuit
Isidorus I. xix, c. 22, aut non idem vestimentum
omni tempore eo nomine venit. Describit, ille sic:
*armelausia vulgo sic vocata, quod ante et retro di-
visa atque aperta est, in armis tantum clausa, quasi
armiclausa littera C ablata*. Idem repetit Ukutio,
addens *armelausam et Sclavinam eandem vestem
esse*. Quod si recte perhibet, idemque est *Sclavina*
atque vestimentum, quod in Saxonia vocabulo inde
derivato *Schalaune* appellamus, toto cælo differunt
armelausia Isidori et *armelausia* Sclavina. Illa enim
Isidori Græcorum est ἔπωμλις, Latinorum scapulare,
cujus elegantem habet imaginem Paulus Rham-

bit clibanos 60, galeas 60 et loricas denas. Usiaca
chelandia habebant quæque clibanos denos, galeas
denas, loricas tenues binas et vulgares octonas.
Apparatus expugnandis castris idoneus hic aderat:
Turris lignea, testudines, arcubalistræ grandes
cum trochleis et funibus per strias tortis, petrarie,
cantherii, machinæ cum suo apparatus. Testudines
habebant arietes suos, reliquæ varii generis ma-
chinæ circellos cum appositis utrinque forficibus,
circulus et annulos. Fundæ ferreæ et coriaces;
bracteæ, quales portis indui solent incrustandis
variis trochleis; malleos; stipites; ligones terre

revellendæ; barilia seu cados; coria; centones; scaphas; caldaria seu abena aquæ calefaciendæ la-
bra [qualia sunt balnearia, in quibus homines linteave lavantur]; bottas egerendis sordibus lutove,
funes varios, clavos, armelausia seu saga thoraci superindui solita. Ad machinas, petrarias puta 4 et

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

nusius in descriptione belli Venetorum cum Cptanis,
tabula tertia, repetitam a Du Cangeo dissert. de
nummis tab. vi et aliam Horatius Blancus in notis
ad Paulum Warnefridum in imagine coronationis
regis Longobardici, et item aliam Bandurius Ant-
Imp. Or. I. II, p. 632 tab. 3, ubi Helenæ impe-
ratrici crucem inveniendi adstant ostiarii duo eu-
nuchi gerentes epomidæ seu armilausas, *in armis
clausas*, ut ait Isidorus, id est in regione brachio-
rum solidas epomidæ. Est revera scapulare hoc
armilausia, id est, vestis brachialibus carens. Ve-
rum solet potius *scapulare*, quam *armilausia* vocari.
Illud autem vestimentum, quod vulgo eo nomine
veniebat olim, fuit quale descripsimus sagum pro
manicis amplas fenestras habens, per quas brachia
exsererent. Militarishæc armilausia erat. Militum
enim gestamen fuisse armilausiam, constat ex illis
auctorum locis, quos Du Cange Gl. Lat. h. v. al-
legavit. Alterum illud superius armilausie genus
pompaticum magis erat, certe militi arma tractanti
inutile. Sane non poterat armis, hoc est thoraci,
superindui, quod tamen de armilausa Mauricius
affirmat. Fuit igitur altera hæc militaris armilausia
diversa ab illa superiore pompatica et prorsus ea-
dem cum Sclavina. Schalaunam appellamus pal-
tium talare non amplum, a pectore apertum
aut globulis consertile, loco manicarum ampla
foramina habens exserendis brachiis. A *schalonna*
hæc non differebat veterum Sclavina, nisi sola
longitudine. Desinebat enim intra pubem et genua.
Imaginem ejus videre est in notis Angeli de Nuce
ad Chronicon Cassinense t. IV, Script. Rer. Italic.
p. 217. Vestis, quam sancti duo viri ibi ære ex-
pressi gerere conspiciuntur, Sclavina est, et exacte
refert vestem seu camisolium vel tunicam nostram
rusticorum demptis brachialibus, quorum loco
fenestræ patent. In pectore scissa non est, sed
tablio prætexta, margaritis per utramque oram
continuis ornato. Circa femora habent illæ duæ
sclavinæ scissuras, quæ a fenestris humeralibus haud
multum absunt.

(98) Non invenio hanc vocem alibi notatam. Quid
crediderim esse, e Latinis patet. Putavi nempe
aut male sic scriptum a librario, aut a novis
Græcis ita corrupte pronuntiatum ævo medio fuisse
pro ἡλακᾶτιον. Est ἡλακᾶτη malus, truncus, sca-
pus procerus omnis. Sententia perobscuri hujus
loci, quantum ego equidem pervideo, hæc
est. Ad singulas quatuor petrariarum pertinere
dicuntur bini circuli ferrei, vel torques etc., eadem
totidemque ad singulas quatuor Labdarearum, et
eamdem totidemque denique ad singulas quatuor
ἡλακᾶτιον.

labdareas [seu arietes e duobus tignis ad angulum acutum instar Græci A commissis suspensos] 4 et fusos [seu malos erectos proceros, e quibus corbes cum armatis viris super muros expugnandos ope cilonii demittebantur] pertinebant hæc instrumenta: circelli bini, cancri singuli, fundæ ferreæ denæ binæ, bracteæ portales pro trochleis 200, mallei 100, ligones rostrati revellendæ terræ, bipennes 100, secures 300, arietes pro testitudinibus deni, barilia seu dolia grandia 20, minora 30.

Secretum idicæ seu rationale rei privatæ ad instruendos 20 dromones præstat hæc. Διὰ τῶν ὀφειλόντων φροντισθῆναι ἀπὸ τοῦ σκεπέτου τοῦ εἰδικοῦ εἰς ἐξόπλισιν τῶν κ' δρομονίων.

Plumbi tabulatis navium bracteandis in singulos dromones chartas seu laminas quinque; id est, in universum laminas, centum, quæ pendent litras ter mille. **SSS** Pro iisdem tabulatis coria vicena; bracteas portales magnas trecentum; tribulorum seu muricum ferreorum millia quingentena, bipennes ducentæ, secures quingentæ, centones supernumerarii ducentum, vela minora supernumeraria 100, æris non facti litræ 200, stanni litræ 200, plumbi in massis litræ 200, ceræ litræ 100, scaphæ 200, abena caldaria 200, labrorum millia 2, bottæ mille, funes crassi per strias sparto torti quinque et alii totidem pro parvis arcubalistis, coria pro chelandiis centum, cadi centum, tegumenta e ciliciis facta in dromones singulos dena, adeoque in universum ducenta, fundæ coriaceæ 24. Impensas in vela et diptheras debet idicum præstare.

Secretum imperialis vestiarii debet in armaturam viginti dromoniarum hæc procurare.

Siphones in singulos dromones ternos, adeoque in universum 60 et supernumerarios aliquot; nodosa jacula bucculis præferrata 40, vela 20, diptheras 60, parvas bipennes 20, castellamenta vel

JOAN. JAC. REISKII

(99) Est pro καλυδωμάτων, ut paulo post scribitur. Est autem καλυδωμα materia omnis καλύπτουσα, *legens*, σκέπυσα, οἶον καλύδην παρέχουσα, item res quæ καλυπτεται, tegitur. Forte sunt hic loci καλυδωματα camaratæ illæ ædiculæ vel diætæ, velut καλύδων, in navium tabulatis, in quibus nauclerus et capitaneus navis et honestissimus quisque vectorum agunt, aut sunt ipsa tabulata, quæ solent nonnihil arcuata fieri, ad καλύδης, turgurii instar.

(1) Quid hæc figura sibi velit, certo non dixerim. E conjectura est, quod in Latinis posui; videbatur nempe compendium hoc scripturæ στήνυουσι aut στήνυουσαι significare. Sic novi Græci pronuntiant pro ἰστώσι, *pendent*, aut ἰστώσαι, *pendentes*.

(2) Non puto differre a τοῖς τριβόλοις veterum Græcorum, ferramentis triangularibus cum trinis aculeis, quæ adversus incursum subitaneos equitatus hostilis in terra disseminabantur. Conf. p. 381. Non tamen video, quis illis usus in navali apparatu fuerit.

(3) Quæ ultra præscriptum, prædeterminatum numerum ascendunt.

(4) Reddidi *vela minora* quia terminatio πούλων diminutiva est. Ita Glossæ Græcobarb. apud Du Cangeium v. Σιδηρόπουλλον reddunt v. ἀνίδες per σιδήρια et σιδηρόπουλλα. Forte tamen idem est atque ἄρμενα, *vela*. In membranæ erat ἄρμενο π supra o imposito. Non dubito, me defectum recte explevisse.

(5) Medio ævo talia metalla, quæ adhuc in certa opera et instrumenta impensa et elaborata non essent, sed jacerent adhuc cruda in grandibus massis, *non facta* appellabant; v. Du Cange v. *Medalia*, p. 549.

Μολίθιον λόγῳ τῶν καλυδωμάτων (99) ἀνὰ χαρτῶν ε', ὁμοῦ χάρται ρ', στί (1) λίτραι γ', βυσσάρια λόγῳ τῶν αὐτῶν καλυδωμάτων κ', πέταλα μεγάλη πορτῶν τ', τριβόλια (2) χιλιάδες ρ', πελέκια σ', τζικούρια φ', κέντουκλα κατὰ περίσσειαν (3) σ', ἄρμενόπουλα (4) κατὰ περίσσειαν ρ', χάλκωμα ἀργὸν (5) λίτραι σ', κασσίτερον λίτραι σ', μολίθιον ἀργὸν λίτραι σ' κηρίον λίτραι ρ', σκαρίδια σ', καλδάρια σ', καπουλια χιλιάδας β', πτυάρια χιλιάδα α', κόρδας μεταξωτὰς παχέας σπάρτινας ε', καὶ εἰς τὰς μικρὰς τοξοβολιστρὰς σπαρτινας ε'. Βυσσάρια λόγῳ τῶν χελανδίων ρ', κάδους ρ', ἀτίγια (6) κιλικίνα κατὰ δρομόνιον ι', ὁμοῦ σ', σφηνία Β δόναί πετζέιναι κδ'. Ἰστέον, ὅτι ἡ ἐξοδος τῶν ἄρμενων καὶ τῶν διφθερίων ὀφείλει ἐξέρχεσθαι ἀπὸ τὸ εἰδικόν.

Διὰ τῶν ὀφειλόντων φροντισθῆναι ἀπὸ τοῦ σκεπέτου βασιλικοῦ βεστιαρίου εἰς ἐξόπλισιν τῶν κ' δρομονίων.

Σιφώνια ἀνὰ γ', ὁμοῦ ξ', καὶ κατὰ περισσείαν γονάτια (7) ἀκόντια μετὰ βουκολίων (8) μί, ἄρμενα κ', διφθέρια ξ', παραπελέκια (9) κ', κασιτέλωματα (10) κατὰ τύπον, μανικέλια (11) ἀνὰ ν', ὁμοῦ

COMMENTARIUS.

(6) *Tuguria, tentoria*, qualia sunt militum rudiuscula, a papilionibus diversa; v. Du Cange v. Ἀτίγια et *Allegia*.

(7) Sic (aut potius γονάτια) puto scripsisse librarium pro γονατία, quod reddidi *nodosa*. Scilicet nodi in arundine certis intervallis distincti γόντια Græcis audiunt. Sunt igitur, ni fallor, ἀκόντια γονατία jacula nodis geniculata, scapo non per omnia æquabili et lævi.

(8) De *bucculis*, parte scuti, alias ὀμφαλοῖς, *um bonibus*, dicitur, v. Du Cange Gloss. Lat. h. v.; κήχους appellat Polybius, et κύμβαλα vetus Glossator; πέλται, μικρὰ ὄπλα (scuta) ἔχοντα κύμβαλα προσπηγόντα, uterque a figura. Chrysostomus ὀφθαλμοῦς, etiam a rotunda et eminenti figura; ἀσπίδες, ait, χρυσοῦς ἔχουσαι ὀφθαλμοῦς. *Bucculas* autem appellabant Latini et Græci sequioris ætatis, non a *bucca*, Latina voce, sed a voce Germanica *buckel*, quæ *gibber, tuler* notat.

(9) Particula παρά aut minuit hic loci (ut interdum facit) aut potius abundat, quandoquidem πελέκιον per se deminutivum est. Ita abundat παρά e. c. in παραδοῦνι, *collis*, aut minuit et significat *colliculus*. Παραναγνωστικὸν est idem atque ἀναγνωστικόν, *commonitorium*. Παρακάτω id est atque simplex κάτω, *infra*, nisi malis reddere *aliquanto inferius*. Idem de παραξίφεις, παραμάχαιρα et taliibus statuendum.

(10) Κασιτέλωμα, *castellamentum*, idem est quod veterum δρόφακτα, navium τοίχοις superstructi et prætensi cancelli lignei, et quibus milites armati sua suspendebant; v. Du Cange Gr. Gl. h. v.

(11) Alias idem sunt atque superius τὰ χειροπέδια, *munimenta manuum et corporum*. Sed hic loci sunt τὰ ταῖς κώπαις περιτιθέμενα σκότη ἢ ῥάκη ὁμοια μανικίφ.

α' σὺν τῶν γονάτιων (12) αὐτῶν κωπία ἀνά ρκ', ἄμυ βυ' χαλκίσια κ' μετὰ καὶ τὰ λοιπὰ μάγγανα, ψελλία κ'. Μαξιλίρια μ', περόνια κ', καταπρόσωπα σὺν τῶν κατακοράων αὐτῶν, σίδερα βολιστικά ρκ', σιδηροβόλια ρκ', ἀναγοκατάγοντα σὺν τῶν ἱμνταρίων αὐτῶν κ', περιπετόμενα ἀνά κδ', ἄμυ υπ'· φιλουρέαι ἀνά ιβ', ἄμυ σμ', σείστας σ', τζόκους υ', ἀξινούργια υ', περόνας κατὰ περισσείαν σ', καρφίον ἀρπάγιον χιλιάδας γ' γυλαρικόν (13) καρφίον γ', τετραδακτυλιαῖον καρφίον ε', καὶ τῆς παρηλώσεως χιλιάδες ιβ', σιδηρόν ἀργὸν λίτραι γ', κατζία π'.

tiliæ cortice tortos] sigillatim denos binos, in universum 240; malleos 200, funes 400, ligones 400, fibulas supernumerarias 290, clavorum aduncorum millia tria, clavorum gulatorum seu gyro vel foramine funibus trajiciendis instructorum millia 3, millia 6 clavorum quaternos digitos longorum, et clavorum vulgarium ad affigendum aptorum millia 12, ferri in massis litras 3000, capreas 80.

Ἐπεὶ ἐξοπλίσεως τετραταίων δ', λαβδαρίων δ', μαγγανικῶν δ'.

Κρικέλλια λ', πάγουροι ιε', ψελλία λ', καὶ λόγφ τῶν μεγάλων τοξοβολιστρῶν, κριοὶ εἰς τὰς χελώνας ιε', δακτύλιοι ιε', βρέας μεγάλας κ', καὶ μικροτέραι λ', καὶ λόγφ τῶν μεγάλων τοξοβολιστρῶν σιδηρα κατὰ τύπον. Ἡίσσα λίτραι χιλιάδες ι', ὕγροπίσιον μαγαρικά (14) στρογγύλα τ', κεδρέα μαγαρικά ν', λινάριον λίτραι χιλιάδες η', κανάβιον χιλιάδες β', σανδάλους κ', σφενδόναι σιδηραὶ ιβ', σιδηροβολιστικά κατὰ περισσείαν ν', σιδηροβόλια υ', φιλουρέαι ρ', περιπετόμενα ρ', σπαρτίνας ρ', λεπτάρια (15) σ', τετράκουλα (16) εἰς τὰ σιφώνια ρ', λινάριον εἰς τοὺς σφύγγους υ', σκαλοδέματα υ', οἱ πεντήκοντα ⁸⁶ πάμφυλοι σιφώνια κδ', τὰ μ' οὐσιακὰ σιφώνια π', καρφίον στεγαδερόν (17) χιλιάδες ε'.

Τὰ ἀπὸ τοῦ σεκρέτου τοῦ εἰδικοῦ ἐξοδιασθέντα ὑπὲρ τοῦ ταξειδίου τῆς Κρήτης.

Ἐπιβῆθη ἀπὸ τὸν ζυγὸν λόγφ ἀγορᾶς διαφόρων εἰδῶν τοῦ ταξειδίου τῆς Κρήτης σὺν ἐξοπλίσει τῶν θ'. Ρουσιῶν καρabiων καὶ τῶν β', μονερίων τῶν αἰχμαζύτων (18) σὺν τῶν ὀρισθέντων ἀπὸ κελεύσεως δοθῆναι τὰ κατὰ περισσείαν διαφόρων εἰδῶν εἰς

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁶ ὕπεντικοντα cod. et ed. pro οἱ πεντήκοντα.

JOAN. JAC. REISKII. COMMENTARIUS.

(12) Videtur hæc vox segmenta coriacea significare, quibus nautæ genua muniebant adversus attritum et duritiem scamnorum, adversus quæ obvitandum ipsis est ad majorem vim impulso remo communicandam.

(13) Ex p. 390, ubi γυραρικόν legitur, veni eam in opinionem, esse clavos cum gyro seu foramine in summo ad instar acus.

(14) *Magarica* et *Majorica* quoque dicta vasa sunt dolia, seriæ fictiles, urnæ, gastræ, sic dictæ a Megaris, ubi fictilia fiebant apud antiquos celebrata, vid. Hemsterhus. ad Aristoph. Plutum p. 274. *Mazer* quoque ea dicebant; quæ omnia scriptione quidem, at non sono diversa sunt; *g* et *i* et *z* veteres eodem modo ante vocales *e* et *i* et alias quoque pronuntiabant; v. Du Cange v. *Mazer*. ubi longam dissertationem de murrhinis veterum textit. Recenset ibi quoque inter appellationes horum vasorum *Mader*, quæ longe alius originis atque *Mazer* est, et cum hoc confundi non debet. Est enim Arabica vox quæ sonat, *gleba* vel *argilla*.

A cancellos secundum notam dudum et præscriptam formam, maniculos sive ansas remorum coriaceas sigillatim quinquagenas, adeoque in universum mille, cum genualibus ad eas pertinentibus, remos sigillatim centenos vicenos, in universum 2400; chalcisia 20 et reliquas machinas, circulos 20, cervicalia 40, fibulas 20 vultibus aptandas cum pertinentibus illuc fibulis ad humeros aptandis, balistæ ferreæ 120, spicula 120, cilonia cum suis loris 20, circumvolitantia sigillatim vicena quaterna, in universum 480, philyreas [seu funes ex interiore

Instrumenta 4 petrarium 4 lamdarearum et totidem machinarum.

B Circelli 30, cancri 15, torques 30 pro tendendis magnis arcubalistis. Arietes testudinum 15, annuli 15, dolia grandia 20, minora 30 et pro magnis arcubalistis ferramenta secundum præscriptam formam, picis litræ decies mille; picis liquidæ seriæ fictiles rotundæ tercentum; cedriæ amphoræ fictiles quinquaginta; lini libræ 8000, cannabis libræ 2000, sandali 20, fundæ ferreæ 12, ferreæ ballistæ supernumerariæ 50, spicula 50, philyreæ 100, circumvolantia 100, spartei funes 100, funiculi tenuiores 200, tetracula ad siphones 100, lini ad spongiarum inde conficiendas libræ 400, scalas funibus plexas 400. Quinquaginta pamphyli habebant siphones 24, quadraginta usiaca habebant siphones 80, clavorum, qualibus usus est in coagmandis navium tabulatis, millia 6.

389 *Secretum idici erogavit in expeditionem Cretensem hæc.*

A libra [id est, a tribunali, quod pendet statera redeuntes in fiscum imperialem nummos et expensas pariter appendet] susceptæ fuerunt auri litræ 24, quo emerentur variæ res expeditioni Cretensi uti-

Errant quoque, qui *Majorica vasa* ab insula Hispanica *Majorica* derivant, nominis similitudine inducti.

(15) Videntur esse funiculi tenuiores, quales nos *Bindfaden* dicimus, Franci *de la ficelle*. Conf. p. 388.

(16) Videtur esse pro τετράκωλα, quatuor pedibus fulla pegmata, super quibus quiescunt siphones igniarum. *Lafellen* nos dicimus, et Francico *Laffel*. Jam alibi demonstravi, sæpe ω et ου vices alternare.

(17) Quia στέγη est *tabulatum*, credidi καρφίον στεγαδερόν hic significare clavos compaginandis tabulatis navium. Certe rectius et aptius extendere non valui. Cogitavi tamen, essentne clavi cum latis rotundis veluti capitellis aut umbellis in summo.

(18) Ut sic interpretarer compendium scripturæ, quod in tabula ænea t. I, inserta linea quarta a fine est et cum gemino χ superscripto, induxit me lra. pen. hujus paginæ.

les, et ad armanda novem Russica carabia et duas A uniremes captivorum aliaque, quæ secundum sacrum mandatum supernumeraria comparari et distribui debuerunt in classem regiam, quam Deus servet. Illi nummi sic fuerunt expensi. Accepit Joacim protospatharius et archon armamenti [seu magister et provisor apparatus bellici navalis] pro emendis 500 tribolis numismata 260 et mill. 3, pro securibus 500 accepit num. 50, pro 200 bipennibus 20, pro 4000 gladiis ferri libras decem exhibendas fabris gladiariis armamenti, pro emendis carbonibus num. 30, pro paribus manicarum ferrearum ducentis num. 100. In universum igitur accepit ille Joacim magister armamenti in auro numismata 460 et mill. 0, quæ efficiunt litras 6, numismata 34, mill. 3. Pro emendis pannis crassis, quo exinde fierent vela novem, singula tricenarum ulnarum, in usum novem carabiorum Russos vehentium, et alia vela duodevicens octonis ulnis in usum moneriorum seu uniremium captivos vehentium expensa sunt numismata 1154; simul computatis illuc pannis illis crassioris filii, qui per abundantiam et super numerum in Russos diditi fuerunt. A monachis cellarum monasterii domini Romani et a carminatoribus fori empti fuerunt per varios homines panni pro summa num. 320 et mill. 4, unoquoque panno milliariensibus senis empto. Huc quoque pertinent empta e regione sacellarii et vestiarii. In mercedem sutoribus velorum, qui supradicta vela elaborarunt, simul et pro pretio florum in eam rem adhibitorum, expensa fuerunt num. 33. C Pro emendis antennis ligneis illorum 11 carabiorum expensa sunt...; pro emendis funibus in supplementum eorum, quæ nunc sunt, aut deinceps erunt, et ignorantur, putrida atque fragilia in funibus et plexibus funium annularibus antennas ambientibus eorumdem 11 velorum expensa sunt num. 3, pro emendis pellibus 12 expensa nu-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(19) Ut aliquid darem, non quod rectum me dare crederem, verti pro fabris gladiariis. Est quidem, τζαίφ, vel τζαίπ, Saif. Arabice gladius. Sed pro gladiario fabro illi τζιάπ, Siap, dicunt. Ergo saltim τζιαπάω, deberet hic scriptum esse pro τζιαπάτων, a nominativo τζιαπάδες, et in singulari τζιαπάς. Exspecto igitur meliora et certiora. Ultimam liceret locum Heronis, quem Du Cange Gl. Gr. p. 1571, v. Τζιαπάτα adducit, in connexionem D legere, itaque perspicere, quid ea sibi velit; forte congrueret nostro loco.

(20) Insolens hoc compendium non videtur quid possit aliud significare, quam χρυσού, quod librarius alias consuevit per X exprimere. Signum N hoc ipso versu positum simile fere est illi, quod membranæ dabant, et quod mihi visum fuit miliaris significare, quorum certum numerum auctor in promptu non habebat. Pro eo in Latinis jussi cifram opponi, significatur non id, quod vulgus olemus ea cifra, nulla miliaris, sed miliaris quidem, at non noti numeri. $\sigma \quad \omega$

(21) Membrana sic: τών ω ω . Quomodo legi debeat hic locus, melius dixerit, qui magis versatus in numeris et codicibus Græcis massis, quam ego quidem sum. Dedi aliquid e conjectura, ne nihil darem. Apud Montfaucon. in Palæogr. Gr.

τὸν θεόσωστον βασιλικὸν στόλον τοῦ βασιλικοῦ πλοῖμου καὶ λοιπῶν χ' λίτραι κδ', τὰ καὶ ἐξοδιασθέντα οὕτως. 'Εδόθη 'Ιωακείμ πρωτοσπαθάρηφ καὶ ἄρχοντι τοῦ ἀρμαμέντου ὑπὲρ τριβολίων χιλιάδων φ', v. σζ', ζηγ'. 'Εδόθη τὸν αὐτὸν 'Ιωακείμ ὑπὲρ τζικουρίων φ', v.v'. 'Εδόθη τὸν αὐτὸν 'Ιωακείμ ὑπὲρ πελεκίων σ', v.κ'. 'Εδόθη τὸν αὐτὸν 'Ιωακείμ ὑπὲρ ξιφαρίων χιλιάδων δ' λόγῳ τῶν τζιπάτων (19) ἀπὸ τοῦ ἀρμαμέντου σίδηρον χιλιάδες ι' καὶ ὑπὲρ ἀγορᾶς καρβονίου, v.λ'. 'Εδόθη τῷ αὐτῷ 'Ιωακείμ ὑπὲρ χειροψέλλων ζυγῶν σ', v.ρ'. 'Ομοῦ τὰ δοθέντα 'Ιωακείμ ἄρχοντι τοῦ ἀρμαμέντου χ (20), υξεν: γινόμενα λίτραι ς', λδγ, 'Εδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς τῶν πανίων τῶν ῥασιακῶν λόγῳ ποιήσεως ἀρμένων ἐνέα ἀνὰ πηχῶν λ' τῶν θ' καρβίων τῶν 'Ρῶς, καὶ ἑτέρων ἀρμένων β' ἀνὰ πηχῶν κη' τῶν β' μονερίων τῶν αἰχμαλώτων σὺν τῶν δοθέντων πανίων ῥασιακῶν κατὰ περίσσειαν τοὺς αὐτοὺς 'Ρῶς. 'Υπὲρ πανίων διὰ τῶν ἀμφοτέρων ἀρνδ', τὰ καὶ ἀγορασθέντα ἀπὸ τοὺς ἀδδάδας εἰς τὰ ἐνοικικὰ τῆς μονῆς τοῦ κυροῦ 'Ρωμανοῦ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀναγαραρίους τοῦ φόρου ἀπὸ διαφόρων προσώπων τῶν Η νομίσμ. (21) τχ, ζδ', τὰ καὶ ἀγορασθέντα κατενώπιον τοῦ σακελλαρίου καὶ τοῦ βεστιαρίου. 'Εδόθησαν ὑπὲρ μισθοῦ τῶν ἀρμενοράφων τῶν καμόντων τὰ αὐτὰ ἄρμενα σὺν ἀγορᾶς νήμπος, λγ'. 'Εδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς ξυλοκεραίων λόγῳ τῶν αὐτῶν ια' καρβίων... ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς σχοινίων λόγῳ κρυπτῶν ἐπικήρων καὶ ποδιδορῶμων τῶν αὐτῶν ια' ἀρμένων, v.γ'. 'Εδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς διφθερίων ιδ', v.ξβ', ὡς τῶν ἑτέρων ιθ' διφθερίων δοθέντων ἀπὸ τῶν ἀποκειμένων εἰς τὸ εἰδικόν. 'Εδόθη ὑπὲρ ἀλειφῆς τῶν αὐτῶν διφθερίων, ζν'. 'Εδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς μαγγάνων λόγῳ τῶν αὐτῶν ια', καρβίων, θ ς'. 'Εδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς κωπίων τπε', v.ε'. 'Εδόθη ὑπὲρ ναυπηγήσεως τῶν αὐτῶν ια', καρβίων τῶν τε σχιστῶν καὶ τῶν περιβόλων αὐτῶν καὶ λοιπῶν, v.ια'. 'Εδόθη ὑπὲρ καλαφατήσεως τῶν αὐτῶν ια', καρβίων, v.λγ'. 'Εδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς ἑτέρων πανίων

p. 360, reperio figuram ω significare scribis Græcis miliarisia sex. Hic locus me induxit, ut unoquoque panno senis miliarisii empto darem. Similis nostro huic loco quodammodo est alter proxime

sequens p. 390, ὑπὲρ ἀγορᾶς κιλικίων α τῶν ς v.ρξς ω ς. Verti similem [in modum *singula pro senis numismatibus*, etc., bene gnarus id non recte versum esse. Nam si mille pannorum singuli empti fuerunt pretio seniorum miliarisiorum, necesse est sex millia mil. totius numeri pretium fuisse. Atqui sex millia miliarisiorum ad numismata redacta (continent autem numismata singula duodena miliarisiora) efficiunt numism. 500. Hic autem tantum expensa dicuntur numismata 466, mil. 6. Apparet ergo, calculum falsum esse. Sed per trepidationem, cum urgerent typothetæ et meditando atque alios consultandi mortuos vivos otium non esset, dedi aliquid, ut dixi, ne prorsus nihil darem. Emendent hæc post nos venturi. Hæc ipsa figura ω quasi esset γ et ρ cum superposito

o parvo est in membranis nostris ibi, ubi cl. Leiche in sua editioe p. 195, dedit ις', hoc est XVI; videtur tamen potius ibi decuria delenda esse.

ῥασιακῶν ρ' τῶν δοθέντων κατὰ περίσσειαν εἰς τὸν αὐτὸν στόλον, v. κη', ζιβ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς βυρσαρίων ⁵⁷ βοείων ρκβ', πην. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς καντούκλων σ' τῶν δοθέντων κατὰ περίσσειαν ὁμοίως εἰς τὸ βασιλικὸν πλοῖμον, κηζ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς κιλικίων α τῶν ζ', v. ρζζ', ζς'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς σχοινίων λεπταρίων καὶ χαρταρίων καὶ λοιπῆς ἐξόδου, v. ιζ' ζς. Αὐτῶν ποιῆσαι ἀτεγίων κιλικίων ρ', ρπγν'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς κασιτέρου λίτραι σ', v. λδ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς χαλκώματος λίτραι σ', v. ιη'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς σκαφιδίων τρογγύλων μεγάλων ρ', v. ιβ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς σκαφιδίων μικροτέρων ρ', v. κγ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς καλδαρίων σ', v. λγ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς καπουλίων β', v. μ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς πτυαρίων α. v. ιδ'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς ἐτέρων κάδων μικροτέρων ν'. v. ε'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς ἐτέρου κασιτέρου λίτραι σ' τὰ δοθέντα Μιχαὴλ χυτῆ (22) λόγῳ κατακολλησῆς διαφύρων ἔργων τῶν σιφουνίων τοῦ βασιλικοῦ πλοῖμου, v. λζν'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς κηρίου λίτραι ρ', v. ε'. Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς μολιθίου ἀργοῦ λίτραι σ', v. δ', Ἐδόθη ὑπὲρ ἀγορᾶς χαλκώματος διαφόρου τῶν δοθέντων (23) λόγῳ τῆς ὑπουργίας τοῦ δρουγγαρίου τοῦ πλοῖμου ὑπὲρ κακαθίων μεγάλων β', καὶ ἐτέρων κακαθίων μεσαίων ⁵⁸ β', καὶ χυτροκακαθίων γανωτῶν δ', καὶ κουκουμίλων μεγάλων β', καὶ τιγανίων μεγάλων β', χαλκοσταμίου (24) γανωτοῦ, ἐνδς, φλατρίων γανωτῶν β', χερνιβοξεστῶν β', v. κδ'. Ὁμοῦ τὸ πᾶν ἐξοδος χ' λίτραι κα', v. νζ', μιλ. ζ'. Ἐδόθησαν παρὰ τοῦ εἰδικοῦ κόρδαι μεταξωταὶ σπάρτιναι. Ἐδόθησαν ἕτεραι κόρδαι μεταξωταὶ μικραὶ λόγῳ τῶν τοξοβολιστῶν. Ἐδόθη ὁμοίως παρὰ τοῦ εἰδικοῦ λόγῳ τῶν καλυθωμάτων τῶν χελανδίων τοῦ βασιλικοῦ πλοῖμου ἀνά χαρτίων ε' μολιθίων χαρτία ρ' σι λίτραι γ'. Ἐδόθη τὸν δρουγγάριον τοῦ πλοῖμου ἀπὸ τοῦ κατεπάνω τοῦ ἄρματος ⁵⁹ (25) σπαθία γ, σκουταρία γ, κοντάρια γ, σαγίτας χιλιάδες σμ', ἐτέρας σαγίτας λόγῳ τῶν τοξοβολιστῶν μύας χιλιάδες δ'.

dum latescens] stannatum unum, et lagenas stannatas duas, et malluvia duo, expensa fuerunt numismata viginti quatuor. In universum auri litræ 21, numism. 57, mill. 6. Idicum porro dedit restes per strias firmiter tortos spartinos; restes alios striatim tortos minores pro arcubalistis. Pro tabulatis chelandiorum regie classis bracteandis sigillatim in unumquodque chelandium quinas bracteas plumbeas. In universum ergo in viginti chelandia bracteas plumbi centum, pendentes libras ter mille. Drungario classis dabat catepanus armatis [seu armamentarii] gladios ter mille, scuta totidem, oontos seu hastas totidem, sagittarum millia 240, allarum sagittarum, qualium usus est in arcubalistis et quas muscas vel muschettas appellant, millia quatuor.

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁷ βυρσαρίων em. R., βυσαρ. cod. et ed. ⁵⁸ μεσίων et κυθροκακ. cod. et ed. ⁵⁹ τοῦ κατὰ ἄρματος ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(22) Χυτῆν hic puto eundem esse atque quem nos appellamus *Rothgiesser*, fusorem metallorum, fabrum cuprarium.

(23) Ita membranæ. Ego quidem quid sibi velit, non intelligo et prorsus deleta ambo vocabula malleum.

(24) Σταμνίον est quod nos *Ständer* appellamus, Latini *matulam*, vas rotundum orificii angu-

numism. 62, nam reliquæ 19 pelles datæ sunt ex illarum numero, quæ in idico depositæ jacent. Pro unctura earumdem pellium expens. num. 7, mill. 0; pro emendis manganis illorum 11 carabiorum num. 9, mill. 6; pro emendis remis 485 num. 5. Pro compactura seu fabricatione illorum 11 carabiorum et cancellorum sepimentorumque tabulata summa cingentium reliquarumque structurarum navalium num. 11. **390** Pro picatura illorum 11 carabiorum num. 33. Pro emendis 100 pannis crassis aliis ad abundantiam in classem distributis num. 28, mill. 12; pro emendis coriis bovillis 122 expensa num. 88, mill. 0; pro emendis centonibus ducentis pariter super numerum erogatis in regiam classe'n expensa num. 28, mill...; pro emendis ciliciis mille, singula pro senis numismatibus, expensa fuerunt num. 168, mill. 6. Pro emendis funibus minutis et chartis seu membranibus et in alia necessaria expensa fuerunt num. 15, mill. 6, pro faciendis tentoriis cilicinis centum exp. numism. 183, mill. 0, pro emendis stanni libris ducentis expensa numism. 34; pro æneæ materiæ libris 200 expensa numis. 18; pro scaphis magnis rotundis centum expensa numism. 24; pro minoribus aliis centum numism. 12; pro emendis ahenis caldariis ducentis numism. 33; pro labris vel cupis bis mille num. 40, pro bottis mille num. 14; pro aliis minoribus cadis vel doliis quinquaginta numism. 5; pro adhuc aliis stanni libris 200, quæ datæ fuerunt fusori Michaëli ad ferruminandas varias machinas siphonum ignis Græci ejaculandi classis regie, expensa numism. 30; mill. 0; pro ceræ emendis libris centum numism. 5; pro emendis plumbi in massa vel crudi libris 200 num. 4; pro emendis massis æneis in usum oulinæ drungarii classis ad efficiendos inde cacabos grandes duos et alios duos mediæ formæ, et cacabos olli-formes stannatos quatuor et cucumos grandes duo et sartagines grandes duas, et matellam [seu hastrum vini] æneum [ab angustiore ore versus fundum

stioris, fundi latioris. Gloss. Gr. Lat. : *Matulata*, ἀρότανα. *Matellata*, σταμνίον.

(25) Fuisse armis præfectum aliquem olim in aula Cptana, sub cujus dispositione essent arma et armorum horreum, dubium nullum est. Num autem *Catepanus Armatis* ille fuerit appellatus, dubito, cum nusquam ejus mentionem fieri inveniam.

Secretum vestiarii dabat drungario classis in super- abundantiam ad expeditionem Cretensem hæc.

Catenas [aut malleos] 150 ; fibulas chelandiorum 130 ; fundas ferreas 12, funes 240, sappas seu ligones terræ fodiendæ 400, fibulas ferreas magnas lignei castris 12, cancos ferreos 15, torques ferreos 30, annulos 15, capsas 8, dolia 10, dolia manibus gestabilia 24, clavos in summo in gyrum tortos 4000, clavos aduncos 2000, quadrantales clavos 5000, vulgares ad coagmentandum utiles 8000, alios cum latis capitellis sexies mille. Jacula ænea 15, stannata ænea 30, 391 fusos æneos 30, cupas æneas 30, anagontites ænea 15, funes ferrum jaculantes 60, circumvolantia 140, sparteos funes 140, tenues funes 220, scalas funibus plexas 400, cupas 100, cannabis libras 2000, et loco librarum 7000 lini numismata 80, et pro emendis picis libris decies mille et liquidæ picis quadringentis librarum millibus et centum millibus librarum cedræ numismata 23, ferri crudi libras ter mille, arietes ferreos magnos decem.

Cælo dedit drungario classis ad sufficiens faciendis in expeditionem Cretensem sumptibus.

Vestes interiores majoris formæ puras sex ; similia tibialium paria sex ; interulas cum braccis 6 et totidem injectoria seu pallia violacea.

Idicum eidem eundem in finem dedit.

Vestes decem interiores ad modum Saracenicarum consutas ad denorum aureorum valorem, vestes interiores decem ad octonorum, alias viginti ad septenorum, tibialia ad omnium illorum trium generum numerum et rationem, nempe paria in universonum quadraginta, vestes loratas Ægyptiacas consutas centum, vestes cum cucullis totidem, vestes bambacinas seu xylinas totidem. Interulas cum braccis primæ et optimæ classis 140, alias secundi ordinis centum. Injectoria præstantiora 40, alia deteriora 200, alia tertii et infimi ordinis centum. Tibialium loratorum Ægyptiacorum paria centum, aliorum cucullariorum paria centum, aliorum bambacinarum centum, cingula 40, calceorum præstantiorum paria 40, secundi generis paria 200, tertii et deterrimi generis paria 400.

Stadiodromicum seu index milliarium [a Constanti-nopoli ad Cretam].

Ab urbe, quam Deus custodiat [CPl] ad Heracleam sunt milliaria 60, illinc ad Proconnesum 40,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(26) *Sappæ*, quam vocem Glossarium Romano-Theodescum apud Eccardum t. I. His. Fr. orient. in appendice reddit per *Havva*. Est ergo non id, quod *Spaten*, ligo, sed quod *Haue*, *Radehaue*. Nescio, quomodo Latini hoc instrumentum appellent.

(a) Hoc Stadiodromicum Byzantino-Cretense novis curis edidit Theoph. Lud. Frider. Tafel in libello cui titulus: *Constantinus Porphyrogenitus De provinciis regni Byzantini liber secundus. Europa. Accedit Appendix libellorum... veterem geographiam illustrantium*. Tubingæ 1847. 4° Notam Stadiodromico præmissam, quæ expeditionem Cretensem non parum illustrat, hic apponere juvat: « Indictione vii, sive anno Chr. 949, imperator Constantino, adversus Saracenos Cretenses Constantinus Gongylas expeditionem fecit infelici successu (Constantinus Porphyrog. De cerim. ii, 45, ed. Bonn. vol. I, p. 664 eqq., coll. Cedreno ed Bonn. vol II. pag. 336 ; e quo posterior aliquis annus, forte 956,

Α Τὰ ἀπὸ τοῦ σεκρίτου τοῦ βεστιαρίου δοθέντα τῷ δρουγγαρίῳ τῶν πλοῦμων κατὰ περίσσειαν ὑπὲρ τοῦ ταξειδίου τῆς Κρήτης.

Σείστας ρν', περόνας τῶν χελανθίων ρλ', σφενδο-βόλα σιδηρᾶι β', τζόκουσ σμ', τζαπία (26) τ', περόνια, σιδηρὰ μέγιστα τοῦ ξυλόκαστρου ιβ', πάγουροι σιδηροὶ ιε', ψελλία σιδηρὰ λ', δάκτυλοι ιε', κατξία η', βαρίας ι', χειροβαρεῖαι κδ', καρφίον γυραρικὸν χιλιάδες δ', καρφίον ἀρκάγιον χιλιάδες β', τετραδακτυλαίον ε, τῆς παρηλώσεως η, στεγαδερόν ζ, ἀκόντια χαλκᾶ ιε', γανωτὰ (27) χαλκᾶ λ', παραδράκτια χαλκᾶ λ', βουτία χαλκᾶ λ', ἀναγοντιεῖα χαλκᾶ ιε', σχοινία σιδηροβόλα ξ', περιπετόμενα ρμ', σπαρτίνας ρμ', λεπτάρια σκ', σκαλοδέματα τ', κουβάρια ρ', κανάβιον λίτραι β', καὶ ἀντὶ λιναρίου χιλιάδων ζ, ν. π', καὶ ὑπὲρ ἀγορᾶς πίστες χιλιάδες ι', καὶ ὑδροπισσίου χιλιάδες τ', καὶ κεδρέας χιλιάδες ρ', ν. κγ'. Σίδηρον ἀργὸν λίτραι γ, κριοὶ σιδηροὶ μέγιστοι ι'.

Τὰ ἀπὸ τοῦ κοιτῶνος δοθέντα τῷ δρουγγαρίῳ τῶν πλοῦμων εἰς ἐξοδὸν τοῦ κατὰ τῆς Κρήτης ταξειδίου.

Ἰμάτια ἐσωφόρια· μεγάλωζηλα λιτὰ ζ, τουβία ὁμοίως ζυγὰς ζ, ὑποκαμισοβράκια ζ, ἐπιριπτάρια δξία ζ.

Τὰ ἀπὸ τοῦ εἰδικοῦ δοθέντα τῷ αὐτῷ δρουγγαρίῳ τῶν πλοῦμων ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ ταξειδίου.

Ἰμάτια ἐσωφόρια κατὰ Σαρακηνούς ἐβραμμένα δεκάλια ι', ἰμάτια ἐσωφόρια ὀκτάλια ι', ἰμάτια ἐσωφόρια ἐπτάλια κ'. Τουβία ἀπὸ ἐσωφορίων δεκαλίων καὶ ὀκταλίων καὶ ἐπταλίων ζυγαὶ μ', ἰμάτια λωρωτὰ Αἰγύπτια ἐβραμμένα ρ', ἰμάτια κουκουλάρικα ρ', ἰμάτια βαμβακερὰ ρ', ὑποκαμισοβράκια διαφορώτερα ρμ', ὑποκαμισοβράκια δεύτερα ρ', ἐπιριπτάρια διαφορώτερα μ', ἐπιριπτάρια δεύτερα σ', ἐπιριπτάρια τρίτα ρ', τουβία λωρωτὰ Αἰγύπτια ρ', τουβία κουκουλάρικα (28) ζυγὰς ρ', τουβία βαμβακερὰ ρ', ζωστρία μ', ὑποδήματα διαφορώτερα ζυγὰς μ', ὑποδήματα δεύτερα ζυγὰς σ', ὑποδήματα τρίτα ζυγὰς ρ'.

Σταδιοδρομικόν (α).

Ἀπὸ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως εἰς Ἰρακλείαν μίλια ξ', ἀπὸ Ἰρακλεία, ἕως Προικονήσου μιλ. μ',

(27) Reddidi *stannata*. Et id sane alias significat hoc vocabulum. Huo tamen mihi non videtur facere, sed aliud desiderare loci nexus, genus aliud armorum.

(28) Quid commune sit cucullo, capitis tegumento, et tubiis seu femoralibus, non intelligo.

ἀπὸ Προικονήσου ἕως Ἀβύδου μιλ. ρ', ἀπὸ Αβγ- A illinc ad Abydum 100, illinc ad Tapeucia 12, illinc
 δου ἕως Ταπευκίτ μιλ. ιβ', ἀπὸ Ταπευκία (29) ἕως ad Tenedum 3, illinc ad Mitylenon 100, illinc ad
 Τενέδου μιλ. η' 60, ἀπὸ Τενέδου ἕως Μιτυλήνης μιλ. Chium 100, illinc ad Samum 100, illinc ad Fur-
 ρ', ἀπὸ Μιτυλήνης ἕως Χίου μιλ. ρ', ἀπὸ Χίου ἕως nos 30, illinc ad Naxiam vel Naxium 70, illinc ad
 Σάμου μιλ. ρ', ἀπὸ τῆς Σάμου ἕως τοῦς Φούρνους (30) Ium 30, illinc ad Theram et Therasiam 20, 392 il-
 μιλ. λ', ἀπὸ τοῦς Φούρνους ἕως Ναξίας μιλ. ο', line ad Ta Christiana 20, illinc ad Dium 80, illinc
 ἀπὸ Ναξίας ἕως τὴν Ἴον (31) μιλ. λ', ἀπὸ τὴν Ἴον ἕως τὴν Θήραν καὶ Θηρασίαν μιλ. κ', ἀπὸ τὴν Θήραν καὶ Θηρασίαν ἕως τὰ Χριστιανὰ μιλ. κ', ἀπὸ τὰ Χριστιανὰ
 (32) ἕως τῆς Δίας μιλ. π', ἀπὸ τῆς Δίας ἕως Κρήτης μιλ. ιβ'. Ὁμοῦ μιλία, ψλβ'.

ΚΕΦΑΜ. Μζ'.

CAPUT XLVI.

Οἷς ὀφείλει ὁ βασιλεὺς ὀνόμασι (33) τιμῶν τοῖς Tituli, quibus imp. viros principes et alios illustris
 μεγιστάτι (34) καὶ πρώτοις τῶν ἔθνων. dignitatis inter externos coonestare debet.

Ἐξουσιοκράτωρ (35), ἐξουσιάρχης, ἐξουσιαστῆς, Imperans pro arbitrio et auctoritate sua, potesta-

VARIAE LECTIONES.

60 η' post μιλ, recentiori manu in cod. ascriptum, om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(29) Locum hunc nusquam reperio, et sitne urbs B orientales Viennenses apud Lambec. VIII, n. 39.]
 maritima, an insula, ignoro. Patet enim ex situa- Tale formulare exstat apud Habertum in Appendice
 tione, diversum esse ab illo loco, quem commem- pontificalis.
 orat Nicetas in Alexio, Manuelis filio, cap. 9, ubi (34) Sic ferebant ea tempora, ut loquerentur,
 fuit: Τὰ Πεῦκία τόπος ἐστὶ ἐν τοῖς ἀνω Χαλκηδόνης pro τοῖς μεγιστάνας. Ita Nicephorus patr. CPtanus
 διαχειόμενος μέρεσι. Si supra Chalcedonem jacet, p. 47: Ὡσαύτως δὲ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἄρχουσι (id
 liberat a mari versus continentem orientalem. est τοῦς περὶ αὐτὸν ἄρχοντας) τοῖς ὁμοίοις ἐνωτίοις
 (30) Neque hanc, insulam ut videtur, chartæ ἐκόσμη. Ipse Noster sic passim loquitur, ut p. 328,
 geographicæ auctoresvæ exhibent. εὐτάγουσι τοῖς (pro τοῖς) τοῦ κουδουκλείου, et p. 354,
 (31) Hodie Nion appellant. τελεῖσθαι αὐτοῖς (pro αὐτοῖς) τὴν εὐφημίαν p. 409,
 (32) Vidi chartas geographicas, quæ Christiana καταχθέντος πρὸς τοῖς (pro τοῖς) κάτω, reducto ad
 et Dium confundebant, duas insulas in unam. eos, qui infra stant. Pari modo Latini permutabant
 (33) [Formulæ subscriptionum in epistolis ob- dativum et accusativum illo ævo. Charta vetus apud
 servatæ a pontificibus Romanis exstant ad calcem Murator t. II, Ant. Ital., p. 122: Regalis celsitu-
 libri diurni, p. 150, ubi forma, qua imperatores ad dinis est fideliter sibi famulantibus donis multiplici-
 papas veteris Romæ et hi ad illos usi sunt. Quo- bus et honoribus ingentibus honorare atque regiæ su-
 modo patriarcha ad papam et reliquos patriarchas blimitatis liberalitate donare.

scribat, v. append. Codin. p. 410-419. Inscriptio C (35) Qui cum potestate et majestate imperat:
 epistolæ Joannis papæ ad Nicephorum Phocam ἐξουσία enim Græcis est majestas; v. p. 397 et 409,
 apud Luitprandum Legat. p. 153, fuit hæc: Joannes et Cedren. 563. Alexius Comnenus in epistola ad
 nes papa Romanus Nicephoro, Constantino, Basilio, Henricum V imperatorem in Alexiade p. 93, appel-
 magnis imperatoribus et Augustis. Liber, quo contin- lat eum τὴν σὴν μεγαλοδύναμον ἐξουσίαν. Cedrenus,
 entur formulæ, quibus Turcarum imperator ad p. 729, ἐξουσιάρχην Ἀρμενίας et p. 741, ἐξουσία,
 suos præfectos utitur, Latine exstat inter codices στὴν Ἀβασγίαν. Ad modum Græcorum celebrabant

consequi videtur, quod Reiskius monuit ad Constantinum (supra col. 1223). Ibidem copiæ hujus expeditionis tum
 navales, tum terrestres, cum tormentis bellicis fusiis enarrantur, addito indice stipendii, navium, etc. Finem nar-
 rationis facit σταδιοδρομικὸν s. elenchus miliarium Constantinopoli inter et Cretam, coll. de miliarium et stadio-
 rum discrimine Leonis libro tactico 17, 89: Δι' δὲ ἐκτὸν ὄργυζα ποιῶσι στάδιον ἕν, τὰ, δὲ ἐπὶ καὶ ἡμῶν στάδια
 ποιῶσι μιλίων ἕν. De his v. quoque Du Gangium s. v. Μιλίων.

Tabularum geographicarum imperatores Byzantinos non ignaros fuisse, verisimile per se unicuique videbitur,
 atque ex Annæ Comnenæ quodam loco discere memini, ubi Alexium I, patrem suum, ducibus in Illyricum ad-
 versus Normannos proficiscentibus talis tabulæ exemplar dedisse narrat. Alius vero speciei tabulæ s. indices, i.
 e. stadiasmus, Græciam istius ævi in usu habuisse, solum mihi sequens stadiadromicon persuasit; quamquam
 idem plane ex Edrisio, Arabum sæculi xii celeberrimo geographo, nuper demum plenius edito, clarius tandem ali-
 quando intelligitur. Ita Græcus Arabum invicem alterutrum illustrent et confirmant.

Ordo autem expeditionis Cretensis initio non recta processit. Classis, Constantinopoli relicta, dextram Propou-
 tidis (maris Marmarici) oram legit, ut Perinthum (Heracleam, Erekit) veniret, ubi diu ante, sc. imperante Leone Sap.
 (an. 886-912), pars Byzantinæ classis stationem suam habuisse putanda videtur, coll. Constantino Porphyrog. De ce-
 rimoniis II, 44. Jam non recto hinc cura Callipolin (Gallipolin, initio Hellesponti in Europa sitam) petebat, sed Pro-
 connesum, Propontidis insulam, contra sitam ad littus Asiaticum, ut (puto) alta sibi bellica subsidia jungeret. Abydum

dein ventum, in littore Asiatico; post vero ad locum, Abydum inter et Tenedum insulam, nomine τὰ Ηευκία (sic
 scribe, non Ταπευκία), i. e. (per diminutivi formam) pinus parvas; quocum veterum mos conferri poterit, qui unam
 et alteram urbium ex arboribus denominabant. Cujus rei documenta præbent Romanorum itineraria (p. 237, ed Wes-
 seling): Arbore felice; ibidem p. 350: Tres arbores. Quibus addo Procopium De ædificiis IV, 4 (Opp. ed. Bono, vol.
 III, p. 285, 34): Τρεδεκτιλίου, i. e. tredecim tilias; coll. formis Theoticis Hohenlinden, Neustadt an der grossen Linde,
 etc. Quid? quod antiquissima quoque Græcia urbes quasdam et insulas ex eadem fere arbore (pinu) dicere amabat,
 ut Lampracum (Lapsak), ibidem e septentrione sitam, antea Ηευουσαν (Strabo p. 589, Casaub.). Neque aliud de Sa-
 lami insula et Chio constat (Strabo p. 394). Et Ηευους Troadis ager Parianus dicebatur (Strabo p. 588). Jam locum
 nostrum τὰ Ηευκία Tenedo insulæ situm fere oppositum habuisse, stadiodromicon ostendit. Novitium ejus nomen me
 latet; neque huc pertinere alium locum τὰ Ηευκία (Nicetas in Alexio, Manuelis Comneni filio, cap. 2). Reiskius ad
 Constantinum ostendit. Ultimatum enim τὰ Ηευκία Chalcedoni (Scutario, Cpoli opposito) vicinum est; multo igitur
 magis boream spectat. Sequitur Mitylene (Mitylene) insula, veterum Lesbus, coll. Thessalonica p. 516 sq. Post
 hanc venit Chius (Skiu) cum Samo (Susamadassi). Tum additur: Ἀπὸ τῆς Σάμου ἕως τοῦς Φούρνους κ, τ λ. Hanc
 quoque Reiskius l. c. ignorare fatetur. Significantur (quod pluralis quoque movet) parvæ quædam insulæ, nomine
 Furnis, e meridie Sami (Tabula geogr. Franco Galli Lapie, anno 1824 edita, fol. 12). De Sami promontorio boreali,
 itidem Furni dicto, nemo cogitabit. Insulas iam, Theram et Therasiam non est quod illustrem. Christiana Diamque
 insulas a quibusdam male pro eadem haberi, recte monuit Reiskius. Christiana (τὰ Χριστιανὰ) eunt insulæ quædam
 minimæ infra Theram; postremo Dia (Staudia) e conspectu urbis Candie sita est. » Edit.

tus, princeps principum ductor, imperator, legatus, A prætor, institutor, potentatus, magnus dux. Rex, princeps, dux, senator, ethnarcha seu princeps nationis; toparcha seu dominus loci; satrapa, phylarchus seu tribus princeps; patriarchus seu familiæ princeps; strategus; strartarches, stratiarchus, stratelates, quæ omnia ducem militarem significant; taxiarchus seu dux legionis, magnificentissimus, magnificus, cupitus, gloriosissimus, gloriosus, illustrissimus, illustris, conspicuus, maxime conspicuus, nobilis, excellentissimus, excellens, inclytissimus, inclytus, splendidissimus, splendidus, honorificentissimus, honorificus, venerabilissimus, venerabilis, clarissimus, clarus, dominantissimus, dominus, honorabilissimus, honorabilis, præducens, ducens, beatissimus, beatus, consiliator, adjutor, opitulator, tutor et assertor, amator.

CAPUT XLVII

SALUTATIONES LEGATORUM A VARIIS GENTIBUS AD IMPERATOREM VENIENTIUM.

Salutationes ad imperatorem a legatis e vetere Roma venientibus.

Visitant vos antistites sanctorum apostolorum, Petrus, cæli claviger, et Paulus, gentium doctor; et spiritualis Pater noster N, N. sanctissimus et œcumenicus patriarcha, unaque sanctissimi episcopi, presbyteri, diaconi, omnis ordo sacerdotalis sanctæ

VARIÆ LECTIONES

⁶⁴ ἀμύντων conj. R. ⁶⁵ ἐρχομένων, em. R. ἐρχόμενοι cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

Latini eo tempore suos potestates; v. Du Cange v. Ποδαστάτος et *Polestas*. Cæterum in hujus capituli interpretatione veniam rogo mihi fieri, si non omnia verba Græca Latinis totidem reddo. Ipsa res non patitur. Si mei fuisset arbitrii, titulum hanc faraginem absque interpretatione dedissem.

(36) Vel respicit ad Armenos, de quorum archontibus archontum multa Constantinus habet in libro De administrando imperio, vel respicit ad Bujidas in aula Bagdadica emiros emirorum dictos, quod idem est.

(37) Signum crucis hic idem valet atque usitata Anglis linea transversa — pro nostro etc. Aut æquivalet nostro *item*. Titulos *rex* et *princeps* dabant Græci Latinis majoribus et minoribus dominis, ut e sequentibus constabit amplius.

(38) Qui præest *πάτρις*, quod idem est atque *πάτρα*, *πατρία*, *φρατρία*, familia hominum ejusdem originis et cohabitationis iisdemque *πατρίοις* institutis viventium. Insolens quidem est hæc forma, nec tamen improba. De patriarcha sacrorum antistite hic non cogitandum est.

(39) Forte depravatam est e Latino *amator*. Sed videtur tamen potius legi debere *ἀμύντωρ*, *defensor*, *protector*.

(40) *Scilicet *nova Roma* est *Constantinopolis*; vid. p. 84, notar. ad Donationem Constantini M., cuius auctor est Joannes Diaconus, qui vixit sæculo vii, p. 22]. Ideoque Græci Byzantini ol νέοι Ρωμαιοί apud Priscum rhetor. Excerpt. Legat. p. 60, ed. H.

(41) Radevicus I, 8, legati Adriani Pontificis ad Fridericum Barbarossam alloquium, cum litteras ei exhiberet, quibus papa se super omnem in terris potentiam efferrere, suosque Cardinales ipsis imperatoribus æquiparare studebat et quæ discordiarum

ἄρχων τῶν ἀρχόντων (36), ἀρχηγός, ἀρχηγέτης, ἄρχων, ἐξάρχων, προηγμένων, ἡγεμονάρχης, ἡγεμών, καθηγεμών, δυνάστης, προηγῆτωρ, ἡγήτωρ, πρῶτος. ἔφορος, ὑπερέχων, διατάκτωρ, πνευπέρατος, ὑπέρατος, κοίρανος, μεγάλδοξος. † ρήξ, πρίγκιψ (37), δοῦξ, συγκλητικός, ἐθνάρχης, τοπάρχης, σατράπης, φύλαρχος, πάτραρχος (38), στρατηγός, στρατάρχης, στρατιάρχος, στρατηλάτης, ταξίαρχος, ταξιάρχης, μεγαλοπρεπέστατος, μεγαλοπρεπής, πεπθότμμένος, ἐνδοξότατος, ἐνδοξος, περιφανέστατος, περιφανής, περιδλεπτος, περιδλεπτότατος, εὐγενέστατος, εὐγενής, ἀριπρεπέστατος, ἀριπρεπής, ἀγλαώτατος, ἀγλαός, ἐριτιμώτατος, ἐρίτιμος, γερούσιότατος, γερούσιος, φαιδιμώτατος, φαίδιμος, κυριώτατος, κύριος, ἐντιμώτατος, ἐντιμος, προηγούμενος, ἡγούμενος, ὀλβιώτατος, ὀλβιος, βουληφόρος, ἀρωγός, ἐπικουρος, ἐπιβόθος, ἡμάντωρ (39).

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΖ'.

ΟΙ ΤΩΝ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΕΘΝΩΝ ΕΡΧΟΜΕΝΩΝ ΠΡΕΣΒΕΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ.

Οι τῶν ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης (40) ἐρχομένων ⁶³ πρέσβειων πρὸς τὸν βασιλέα χαιρετισμοί.

Ἐπισκέπτονται ἡμᾶς οἱ κορυφαῖοι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, Πέτρος ὁ τῶν οὐρανῶν κλειδοῦχος, καὶ Παῦλος ὁ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος. Ὁ πνευματικὸς Πατὴρ ἡμῶν (41) ὁ δεῖνα ὁ ἀγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς (42) πατριάρχης ἅμα τῶν ἀγιωτάτων ἐπισκό-

atque malorum semen spargebant, ita refert: *salutat vos beatissimus Pater noster papa Adrianus et universitas cardinalium S. Romanæ Ecclesiæ, ille ut pater, illi ut fratres*. Verum in litteris postea missis multo æquioribus et humilioribus, quibus placare iram imperatoris ex tanta indignitate susceptam studebat, sic eum compellabat: *præsul S. Rom. Ecclesiæ vestræ excellentiæ devotissimus in Christo Pater vos sicut charissimum et specialem filium salutatur; salutant etiam vos venerabiles fratres nostri, clerici autem vestri, universi cardinales, tanquam dominum et imperatorem urbis et orbis*.

(42) Hunc titulum sibi tribuebant pontifices Romani; propterea legimus eum in hac formula salutationis legatorum Romanorum ad imperatorem. At Græci eum sibi vindicabant; propterea in formula salutationis Græci imperatoris ad papam non conspicitur; vid. Habert. Pontif. p. 505. Recte negari patriarchis Cptanis non potuit, et injuria Romani pontifices eum titulum ad se solos traxerunt, si vim et originem vocabuli spectes. Nam ὁ οἰκουμενικός procul dubio est episcopus τῆς οἰκουμένης aut τῶν οἰκουμένων. Atqui demonstravimus in superioribus, τὰ οἰκούμενα esse imperium Romanum, quatenus imperatoribus Græcis parebat, exclusis omnibus alienæ ditionis. Cum ergo Romani pontifices ab imperio Græco se totumque occidentem avulserint, qui poterant se appellare œcumenicos episcopos, qui extra œcumena seu solum imperii Græci constituti erant, quibus in œcumenis nihil licebat. Aut probandum erit, τὰ οἰκούμενα etiam medio sævo fuisse Italiam et omnem occidentem appellatum. Non negamus, ipsis olim fuisse hunc titulum, quo tempore Cptani adhuc Italiæ imperabant. Verum ex quo jugum legitimorum suorum dominorum causationibus non legitimis excusserunt, eo ipso quoque

πων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, καὶ πάσης τῆς Ἀ
ερατικῆς τάξεως τῆς ἁγίας τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλη-
σίας ἐπαποστέλλουσί σοι, βασιλεῦ, πιστὰς εὐχὰς διὰ
τῆς ἡμετέρας ταπεινότητος. Ὁ ἐνδοξότατος ἂ δεῖνα
ὁ πρίγκιψ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης σὺν τῶν ἀρχόν-
των καὶ παντὸς τοῦ ὑποκειμένου αὐτῶν λαοῦ ἐξαπο-
στέλλουσιν τὴν βᾶσιλειάν σου πιστοτάτην δούλω-
σιν.

Ἡ τοῦ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἐρώτησις.

Πῶς ἔχει ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος Ῥώμης ὁ πνευ-
ματικὸς Πατήρ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου; πῶς
ἔχουσι πάντες οἱ ἐπίσκοποι, καὶ πρεσβύτεροι, καὶ διά-
κονοι καὶ ὁ λοιπὸς κλήρος τῆς ἁγίας τῶν Ῥωμαίων
Ἐκκλησίας; πῶς ἔχει ὁ ἐνδοξότατος ὁ δεῖνα πρίγ-
κιψ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης;

Ὁ τῶν ἀπὸ Βουλγαρίας ἐρχομένων πρέσβων-
πρὸς τὸν βασιλέα χαιρετισμός.

Πῶς ἔλει ὁ θεοσεφῆς βασιλεὺς ὁ πνευματικὸς
πάππος (43) τοῦ ἐκ Θεοῦ ἀρχόντος Βουλγαρίας; πῶς
ἔχει ἡ Αὐγούστα (44) καὶ δέσποινα; πῶς ἔχουσιν οἱ
υἱοὶ καὶ βασιλεῖς τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ βασιλέως
καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ τέκνα; πῶς ἔχει ὁ ἁγιώτατος
καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης; πῶς ἔχουσιν οἱ δύο
μάγιστροι; πῶς ἔχει ἡ σὺγκλητος πᾶσα; πῶς ἔχου-
σιν οἱ δ' λογοθέται (45);

Ἡ τοῦ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἐρώτησις.

Πῶς ἔχει ὁ πνευματικὸς ἕγγονος τοῦ βασιλέως

JOAN. JAC. REISKII

se titulo illo tantopere ambito et ad amito œcume-
nici spoliarunt, et jus fuit CPTano patriarchæ eum
sibi vindicare, ut ἐν τοῖς οἰκουμένοις habitanti et
jus sacrum dicenti. Græci vocabuli vim ex more
Græcorum loquendi isto ævo æstimandam esse,
nemo facile negat. Œcumenicus non notat *universa-
lem*, sed eum, qui orbi Romano, id est Byzantinæ
jurisdictioni præest. Œcumene non est orbis illa
pars, quam Christiani tenent, sed tantum illa, quæ
Byzantino sceptro suberat. Id in superioribus de-
monstravi, et luculenter apparet ex Anastasii Bi-
blioth. præfat. ad Synodum VII: *Græci frequenter
œcumenicum, universalem, in ea synodo patriarcham
suum inconvenienter appellant. — Verum cum apud
CPTin positus frequenter Græcos super hoc vocabulo
redarguerem, asseribat, quod non ideo œcumenicum,
quem multi universalem interpretati sunt, dicent
patriarcham, quod universi orbis teneat præsulatum,
sed quod cuidam parti orbis præsit, quæ a Christianis
habitatur.* Quæ adversus hæc oggannit Cario-
phylus apud Habertum l. c. Græculus novus, vetu-
statis ignarus, Romanæ sedis parasitus et mercena-
rius, nauci sunt. Notanda præcipue verba Anasta-
siii, *quod cuidam parti præsit, quæ a Christianis
habitatur.* Voce *Christianorum* soli Christiani Græci
juris et ritus intelliguntur. Solebant enim illo tem-
pore Christiani eximie dici, qui orthodoxe, pro cu-
jusque partis opinione, Deum colerent; quod eo non
pertinet, ac si cæteri Christiani ritus homines eo
titulo arcerentur. Hinc reperies in formulis inscrip-
tionum hoc capite exhibitis Bulgarorum principem
Christianissimum appellari, principum occidenta-
lium neminem. Ille nempe Bulgarus Græcum ritum
sequebatur. Eodem modo Latini quoque Græcos
titulo Christianorum excluderent; v. locus Wilhel-
mi Tyrii, quem ad Abulfedam notavi.

(43) Ut in foro et rebus civilibus filius adoptati
nepos erat adoptantis, ut patet e Cassiodori VIII,
Epist. 1; *Pacem non longinquus, sed propinquus*

PATROL. GR. CXII.

Romanorum Ecclesiæ, in junxerunt nostræ humilitati
ut apud te, o imperator, fidelia vota ipsorum nomine
renuntiarem. Gloriosissimus N. N., princeps
veteris Romæ, unaque cæteri ejus proceres, et
omnis ei subditus populus renuntiant et significant
imperiali tuæ majestati fidelissima sua servitia.

393 *Interrogatio logothetæ ad eos legatos.*

Quomodo agit sanctissimus episcopus Romæ,
spiritualis Pater sancti nostri imperatoris? Quomodo
agunt omnes episcopi, presbyteri, diaconi, reliquus
clerus sanctæ Romanæ Ecclesiæ? quomodo agit
gloriosissimus N. N., princeps veteris Romæ?

B *Salutatio legatorum e Bulgaria venientium ad impe-
ratorem.*

Quomodo valet a Deo coronatus imperator,
spiritualis avus nostri per Deum domini Bulgaricæ?
quomodo valet Augusta et domina? quomodo valent
filii imperatores magni et excelsi imperatoris et
reliqui ejus liberi? quomodo valet sanctissimus et
œcumenicus patriarcha? quomodo valent ambo
magistri? quomodo totus senatus? quomodo qua-
tuor logothetæ?

Logothetæ ad eum interrogatio.

Quomodo valet sancti nostri imperatoris nepos

COMMENTARIUS.

peto, quia tunc mihi dedistis gratiam nepolis, quando
meo parenti gaudia adoptionis præstitistis: ita in
foro sacro quoque filius ejus, qui ab aliquo in
filium spiritualem receptione e baptismo adoptatus
fuisset, nepos adoptantis erat. Debit ergo, cum
hæc formula in usu aulæ CPTanæ esset, ille regnasse,
qui Bulgarum principem primum ad Christianam
fidem admisisset, ipso illo Bulgaro jam vivis exempto
et filio atque successore ejus superatite. Non potest
hoc in alia tempora, quam extrema Basilii Macedo-
nis cadere, quo Bogoris, primus Bulgarorum Chri-
stianus princeps, et ejus filii regnabant; vid. Du
Cange Famil. Byzant. p. 310, 311. Quod autem
paulo post dicitur, mutatum nomen *avi* et *nepolis*
nomine *patris* et *filii* fuisse, id congruit in tempora
Romani Lecapeni et Petri Bulgari, filii Symeonis,
qui Romani e Stephano neptim in matrimonium
ducebat. Cæterum de Christianismi apud Bulgaros
ortu et progressu v. Fabricii Lux Evangelii p. 480,
481. Cedrenus p. 468, jam sub Leone Chazaro ait
eorum principes fidem amplexos fuisse; totam vero
gentem Christi sacris initiatam sub Michaeli. Theo-
phili filio, et ejus matre Theodora, ait p. 540. Ba-
silium denique Macedonem Bulgaros in fide con-
firmasse idem tradit p. 589, et Contin. Const. in
Script. post Theoph. p. 210.

(44) Quare Augustæ non item titulus aviæ aut
matris spiritualis tributus? Quia ad Bulgari rece-
ptionem e baptismo et ad fidem Christianam adhi-
bita non fuerat. Non enim feminæ apud Græcos e
baptismo levant.

(45) Varii sunt logothetæ: in specie et nude sic
dictus, alias logotheta Dromi, item ὁ μέγας λογοθέ-
της, tum ὁ γενικός, rationalis generalis seu fisci
publici, ὁ εἰδικός, rerum privatarum, ὁ στρατιωτικός,
fisci militaris, τῶν σεκρέτων, tribunalium vario-
rum, ὁ τῶν ἀγγέλων, gregum, etc. Puto hic intelligi
quatuor illos, quos primo loco nominavi.

40

Logothetæ ad eos interrogatio.

Quomodo valet fidelissimus et familiaris sancti nostri imperatoris, ille vel ille, vir nobilissimus? quomodo totus ejus populus, fideles et benevoli erga herum servi sancti nostri imperatoris? quomodo vales tu? quomodo exceptus es a patricio et stratego illius vel illius [unde venis] provinciæ? quomodo comitatus te fuit conduxitque basilicus, eum in finem obviam tibi missus? Adversine aliquid et ærumnosi tibi contigit in via? Abi bene hilaris et exultans, utpote hodie cum sancto nostro imperatore epulaturus.

Salutotia ad imperatorem legatorum a megistane quodam amira, sive Ægypti, sive Persiæ, sive Chorasani, qui nempe subditus imperio Romanorum non est, sed sive ab Amernumna dependet, sive etiam non, sed sui juris est.

Pax tibi et misericordia, gaudium et gloria a Deo tibi contingant, excelso et magno imperatori Romanorum, commoda vita diuturna que et prospera valetudo a Domino, pacifice et bone imperator. Exorietur in diebus tuis justitia et multitudo atque plenitudo pacis, pacis amantissime et humanissime imperator.

Logothetæ ad eos interrogatio.

Quomodo valet nobilissimus amiras Ægypti? quomodo senatus populusque ejus omnis? quomodo vales tu? 396 quomodo huc conductus? adversine quid et molesti contigit in via? Abi bene hilaris et exultans, hodie cum sancto nostro imperatore epulaturus.

CAPUT XLVIII.

Acta seu formulæ inscriptionum in litteris exteris.

Ad papam Romæ, Bulla aurea unius solidi. « In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, unius et

JOAN. JAC. REISKII

(56) Familiaris, domesticus, vasallus, ad ejus oïxon, domum, comitatum et familiam pertinens.

(57) Debat quidem de jure chalifa omnibus imperare per omnem ditionem Muhammedanam regulis, et hi quidquid tenerent provinciarum ab eo feudatario nomine et ut vasalli tenere. Verum raperant legati provincias, in quas missi fuerant, ad se, chalifs aut non valentibus corpus nimis vastum regere et ubique simul esse, aut potius otio et deliciis Babylonicis torpentibus eoque in servitutem delapsis. Audiamus ex Abulfeda [l. II, p. 398], qualis, fuerit A. C. 936 status imperii Saracenicum et qui quas provincias tenuerint reguli: *Ad nihilum pene redierat pristinus ille chalifarum splendor et venerabilis quondam majestas. Nam non tantum illis præter Bagdadum et suburbanas præturas reliqui nihil fecerant raptores provinciarum legati, sed etiam in ipsa urbe regia nulla erat auctoritas chalifæ, sed solus Raiekides regnabat, qui præterea Wasetham et al Basram peculium tenebat. Al Baridicus incubabat Chuzistanæ, Emadoddaulah, filius Buieh, habebat Persidem; Abu Ali Mohammed, filius Eliasi, Samanida: Kermanam; alter Buïda, Rocnoldaulah, cum Waschmegiro, filio Zaiari, fratre Mardawigi, de possessione Arrizæ et Isfahanæ et Parthizæ contendebat armis. Hamdanidæ Mesopotamiam, id est, Al-mauselam et reliquas Arabum Sunitarum de gente*

A

Ἡ τοῦ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἐρώτησις.

Πῶς ἔχει ὁ πιστότατος καὶ οἰκεῖος (56) τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου ὁ δεῖνα ὁ εὐγενέστατος; πῶς ἔχει ὁ λαὸς αὐτοῦ ἅπας, οἱ πιστοὶ καὶ εὐγνώμονες δοῦλοι τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου; πῶς ἔχεις σὺ; πῶς ὑπεδέχθης παρὰ τοῦ πατρικίου καὶ στρατηγού θέματος ὁ δεῖνα; πῶς διέσωσέν σε ὁ ἀποσταλεὶς βασιλικὸς εἰς διάσωσίν σου; μὴ τι ἐναντίον ἤ θλιβερόν συνέβη σοι κατὰ τὴν ὁδόν; ὕπαγε καλῶς εὐφραϊνόμενος καὶ ἀγαλλόμενος, σήμερον σκευεθίων μετὰ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου.

O τῶν ἐρχομένων πρέσβειων ἀπὸ μεγιστάνου ἀμηνρᾶ ἢ Αἰγύπτου, ἢ Περσίας, ἢ τοῦ Χοροσάν ἀγλονότι μὴ ὄντος ὑποτεταγμένου τῆ βασιλείᾳ Ῥωμαίων, ἀλλ' εἴτε ὑπὸ τὴν ὑποταγτὴν τοῦ ἀμερμουμνῆ ὄντος, εἴτε καὶ μὴ (57), πρὸς τὸν βασιλέα χαιρετισμός.

B

Εἰρήνη σοι καὶ ἔλεος, εὐφροσύνη καὶ δόξα παρὰ Θεοῦ τῶ ὑψηλῶ καὶ μεγάλῳ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων, εὐζωία καὶ ὑγιειά σοι καὶ ζωῆ πολυχρόνιος παρὰ Κυρίου, εἰρηνοποιῆ καὶ ἀγαθῆ βασιλεῦ. Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις σου δικαιοσύνη καὶ πληθὸς εἰρήνης, εἰρηνικώτατε καὶ φιλόανθρωπε βασιλεῦ.

Ἡ τοῦ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἐρώτησις.

Πῶς ἔχει ὁ εὐγενέστατος ἀμηνρᾶς Αἰγύπτου· πῶς ἔχει ἡ γερουσία καὶ ὁ λαὸς αὐτῆς ἅπας; πῶς ἔχεις σὺ; πῶς διεσώθης κατὰ τὴν ὁδόν; μὴ τι ἐναντίον ἢ θλιβερόν συνέβη σοι κατὰ τὴν ὁδόν; μὴ τι ἐναντίον συνέβη σοι; ὕπαγε καλῶς εὐφραϊνόμενος καὶ ἀγαλλόμενος, σήμερον συνεσθίων μετὰ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου.

C

ΚΕΦΑΛ. ΜΗ'.

Τὰ ἄκτα τῶν εἰς τοὺς ἐθνικὸς γενομένων ἐπιγραφῶν.

Εἰς τὸν πάπαν Ῥώμης. Βούλλα χρυσῆ μονοσολδία (58). « Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ

COMMENTARIUS.

Becri et Modhari et Rabiah sedes partili inter se fuerant. Ægypto atque Syriæ dominabatur al Ahschid Mohammed, filius Thagagi, Libyæ et Mauritaniz al Caiem, filius Almahadili Alita, Andalusia parebat Abdorahmano, qui vulgo ab Elogio an Naser audit Mohammadi filio, de gente Ummiah. Chorasana et quæ ultra Oxium patent Nasro, filio Ahmadi, Samanidæ, Thabarestan et Giorgian Dailomitis ad Baharain et al Jamamah Abu Thahero Carmathiz.

(58) Ms., ἀσολδία, id est μονοσολδία, ut constat e sequentibus δισολδία, τρισολδία, τετρασολδία, binorum, ternorum, quaternorum solidorum bullo. Erat autem mea quidem sententia bullo unius solidi non pro qua in consuetudinem cancellariæ penderetur solidus unus, sed quæ haberet appensam bullam, hoc est capsulam rotundam auream cum cera eique impressa imperatoris imagine, cujus bullæ aurum æquaret pretium et pondus unius solidi aurei. Et sic porro bisoldiæ, trisoldiæ, tetrasoldiæ bullæ erant quarum appensæ bullæ valerent binos, ternos aut quaternos solidos. Paulo post dicuntur papæ Romano missæ fuisse bullæ bisoldiæ. Minoris ergo fiesat, quam Chalifa vel papa Saracenicus, cui bulla quatuor solidorum mittebatur; minoris quoque, quam patriarchæ Alexandrinus, Hierosolymitanus et Antiochenus, quorum singuli trisoldiis bullis cohonestati dicuntur fuisse. Est certe minutum quid et

τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασιλεῖς Ῥωμαίων πρὸς ὁ δεῖνα τὸν ἀγιώτατον πάπαν Ῥώμης καὶ πνευματικὸν ἡμῶν Πατέρα. » Ὁμοίως καὶ εἰς τὸν πάπαν Ἀλεξανδρείας, πλὴν πατέρα οὐ γράφει. Ὁμοίως καὶ εἰς τὸν πατριάρχην Ἀντιοχείας καὶ τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων, πλὴν πνευματικὸν πατέρα οὐ γράφει. Αἱ δὲ βούλλαι χρυσαῖ τρισόλδιαι. Εἰς τὸν πρωτοσύμβουλον (59), ἔχουν εἰς τὸν ἀμερμουμνῆν. Βούλλα χρυσαῖ τετρασόλδια: « Τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ ἑὺγενεστάτῳ καὶ περιβλέπτῳ ὁ δεῖνα πρωτοσυμβούλῳ καὶ διατάκτορι (60) τῶν Ἀγαρηνῶν ἀπὸ ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τῶν πιστῶν αὐτοκρατόρων Αὐγούστων μεγάλων βασιλέων Ῥωμαίων. Ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα πιστοὶ ἐν Χριστῷ τῷ

VARLÆ LECTIONES.

⁶⁴ ΣΧΟΛ. Χρὴ εἶδέναι, ὅτι ἀμηραλμουμνῆς ὀφείλει λέγεσθαι,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

pauperiem prodit bulla unius solidi. Quam tenuis debuit talis bractea fuisse! Nobilium tamen vel sic quoque bulla aurea unius solidi more illorum, qui affectatione humilitatis avaritiæ et censibus suis valde favente, non nisi plumbeis bullis utebantur, non nisi plumbum ad alios mittebant, aurum sibi servabant. Dignus imperatore se gessit Carolus M., quem monasterio cuidam Compendiensi diploma donationis cum appensa bulla aurea octo vel decem ducatos aureos pendente concessisse narrat Du Cange v. *Bulla*; vid. dicenda ad p. 398.

(59) Confuderunt Græci *Amiralomara* seu *principem principum* vel *archontem archontum* quæ in aula Bagdadica prima post chalifam dignitas erat et omnia nomine chalifæ agebat, cum *chalifa*, ut huic titulum tribuerent, qui illius erat; et præterea vocem *amir* alia notione, quam vulgo non habet, habere tamen per rationem linguæ Arabicæ potest, accipiebant. Sollicet *Amara* verbum, quod alias *imperare* notat et *jubere*, debet quoque interdum notare *consilium dare*. Hoc patet clare ex octava ejus verbi conjugatione, quæ est *llamara*, et notat *βουλευεσθαι*, *sibi consilium ab altero petere* vel *sumere*. Ergo *amir* vel *amir*, est ea ratione *aliquis*, *cui consilium datur*. Ergo *Amiralomara* recto potest verbi *primus consultorum*, *πρωτοσύμβουλος*, quamvis ordinarie solet Arabibus *imperantem imperantium* notare. Arabici tamen scriptores sollicite, ut par erat, dignitates diversas chalifæ et archontis archontum vel protosymbuli distinguunt, contra quam Græci fecerunt: quem morem scholium subjectum recte apprehendit. Exempla, ubi chalifæ Protosymbuli appelluntur a Græcis scriptoribus, exstant apud Theophan. p. 309, 329, 362. Insignis est locus apud Selden. de Titul. Honor. p. 30, ex epistola Ludovici II ad Basilium Macedonem, ubi de titulo *Basileus* cum eorizatur, eumque ad se quoque perlinere contendit. *Sed nec hoc admiratione caret*, ait, *quod asseris, Arabum principem Protosymbulum dici, cum in voluminibus nostris nihil tale reperitur et vestri codices modo Archigon, modo regem, vel quolibet alio vocabulo nuncupent. Sed nos omnibus litteris sacras Scripturas præferimus, quæ non Protosymbulos, sed reges Arabiæ et Sabæ perspicue profertur; Chaganum vero non Prælatum [ἀρχοντα] Avarum, non Chazarorum, aut Northmannorum [ita eo tempore appellabant quos nos hodie Russos et Tataros dicimus] nuncupari reperimus, neque principem Bulgarum, sed regem vel dominum Bulgarum. Ergone sacri codices eorum temporum pleniores nostris et de chalifis Saracenorum, de Chaganis Chazarorum et Bulgarorum memorabant? Videntur eo tempore principes, quod alios libros non nossent,*

A solius veri Dei nostri. Ille et ille fideles et credentes in eundem Deum imperatores Romanorum ad illum, sanctissimum Romæ papam et spiritualem nostrum Patrem. » Similis formula in litteris ad patriarcham Alexandriæ adhibetur, præterquam quod ille pater imperatoris spiritualis non appellatur. Eadem ipsa formula quoque, sed etiam absque patris titulo, honorantur patriarchæ Antiochiæ et Hierosolymorum. Ad hos quæ diriguntur bullæ aureæ, sunt trisoldiæ [seu litteris ad eos destinatis appensæ bullæ aureæ tres solidos aureos valore æquant]. Bulla aurea, quæ ad protosymbulum, id est, Amermumnam mittitur, est tetrasodia [seu valet quatuor solidos aureos] et habet [in externa aversa membrana] hanc inscriptionem. « Magno,

B omnia jura suæ sacris bibliis deduxisse. [De Protosymbulo, Saracenorum duce, Basileo, nomine imperatoribus Græcis proprio, item de Archege vid. Anonym. Salemit. Chron. apud Murator. t. II, p. 247.] Locum quæsitum non inveni, interea conferri velim Du Cangium Glossario Lat. h. v. Venit hic mihi exponendus et vindicandus locus Achmetis Onirocritici, qui capite xlv, p. 35 edit. Rigalt. agit perὶ τοῦ ὄνειρατος τοῦ πρωτοσυμβούλου. Du Cange Gloss. Gr. p. 860, ex illo capite contendit, non Achmetem, filium Sirini, auctorem esse illorum Onirocriticorum, sed recentiorum aliquem, et Protosymbulum ibi memoratum non esse al Mamunum, illum ab amore litterarum celebratum chalifam, sed alium aliquem recentiorum chalifam, Ægyptium, idque ideo, quod dicatur ibidem ille Mamun non esse de gente Protosymbulorum. Sed perperam intellexit obscuram ut inscitam, at erant illa tempora, narrationem. Vocabulum σί (ὅτι τοῦτο σὺ οὐχ ἐώρακας· οὐ γὰρ εἶ ἐκ τοῦ τῶν πρωτοσυμβούλων αἵματος) non ad Mamunum, sed ad illum hominem redit, quem al Mamun ad Achmetem, filium Sirini, misisse dicitur propositurum ipsi somnium illud et simulaturum sibi obtigisse. Verum tamen est Græculum istorum Onirocriticorum auctorem tempora confudisse. Nam Achmet, filius Sirini, sæculo pene citius obiit, quam al Mamun Chalifa fuit factus. Hoc posterius A. F. 199, seu A. C. 814 contigit, illud prius, obitus Achmetis, A. F. 110, seu A. C. 728. Debuisset nempe Græculus sic narrasse: Abdol Malek, filius Merwani, videbat somnium, quo sibi videbatur quater in al Caaba mingere. Mittebat igitur familiarem sibi aliquem ad Achmetem, filium Sirini (D'Herbelot Bibl. Orient. p. 8 a fine ait ad Saidum, filium al Mesajjebi). Cui cum ignotus ille chalifæ familiaris somnium, tanquam sibi oblatum, exposuisset, nolebat Sirinides interpretari, dicens, id ad eum non pertinere, ut qui ad gentem Protosymbuli nihil faceret. Spectare autem somnium ad Protosymbulum. Igitur curasse Abdal Malecum ad se Sirinidem arcessi; qui coram al chalifa constitutus hanc dederit interpretationem: futurum esse, ut, etc.

(60) Respondet hoc vocabulum Arabico *Chalifah*, idque interpretatur. Proprie quidem illud et *successorem* διὰδοχον, et *vicarium*, τοποτηρητήν notat; deinde vero, quia qui loco alterius est et rei alicui præest, eam curat eaque ipsi curanda committitur ab eo, qui legat; ex eo factum, ut Chalifah quoque vulgari Arabum et Turcorum usu *commissarium*, *μандатаръ*, *un commis*, notet, ordinatorem, *διατάκτορα*. De nomine Agarenorum ejusque vero significato et origine ad q. 253 dixi.

honestissimo, nobilissimo, spectabili, illi vel illi A protosymbulo et proveditori Agarenorum ab illo et illo, fidelibus imperatoribus Augustis, magnis imperatoribus Romanorum. » Intus autem in adversa, exordio litterarum tale perscribitur alloquium : « Ille et ille credentes in Christum Deum eique fideles imperatores Augusti, magni reges Romanorum, salutem dicunt magno, honestissimo, nobilissimo, spectabili protosymbulo et proveditori Agarenorum. » Ad principem principum magnæ Armeniæ, bulla aurea trisoldia. « Constantinus et Romanus, fideles in Christo Deo imperatores, Augusti magni reges Romanorum, ad illum, illustrissimum, primatem magnæ Armeniæ et spiritualem nostrum filium. » Ad principem Aspuracan vel Basparacan, qui nunc honoratur titulo archontis archontum, bulla aurea trisoldia. « Constantinus et Romanus, fideles in Christo Deo imperatores, Augusti reges Romanorum ad illum, illustrissimum principem principum. » Ad præfectum castris et nomi Cocobit, et illum Taronis et Moex et Auzanes

Synes et Baizur et Chazienes, 397 omnium ad Armeniam pertinentium districtuum, idem ad tres præfectos Serbotiorum [seu Servitiorum], quæ vulgo Maura Pædia seu nigri pueri dicuntur, ad

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(61) Quare Armenum imperatores spirituales filium suum appellet, non intelligo, cum neque a Græcis imperatoribus Armeni sic e baptismo recepti et Christianis sacris initiati fuerint atque Bulgari : sæculo enim quarto jam profitebantur hæc sacra : neque cum ecclesia Græca fecerint, sed ab ea nullo non tempore damnati et conviciis atque odiis exagitati fuerint, tanquam hæretici. Si πνευματικόν abeset, non mirarer. Solebant enim imp. CPTANI principes exteros se minores et quibus faverent, etiam si barbaros et paganos, τέκνα appellare. Ita Heraclius Turcarum in Lazica principem τέκνον appellat apud Nicephorum Patr. CPL. p. 47 Breviarum. Manuel Comnenus de sultano Iconiensi, quamvis minor natus, sed major imperio et opibus, τὸ τῆς ἡμετέρας παιδίου βασιλείας, ὁ Σουλτάν, ait apud Cinnamum p. 25. Idem Stephanum, regem Hungariæ, suum, ut volebat, vasallum, compellat p. 126 : ἤγομεν ὡς ἐμὲ παῖ, οὐ πόλιμον Οὐννοῖς ἐπάγοντες. Puto itaque filii quidem appellatione inferiori illius, qui sic appellatur, gradum et subjectionem respectu appellantis indicari, addito autem spiritualis vocabulo significari, eum Christianum esse. Sic infra formula ad imperatores Germaniæ et reges Galliæ, ut pares, est ἀδελφός, quia vero Christiani illi sunt, quamvis non ritus Græci, additur πνευματικός, quasi dicas ad nostrum in Christo fratrem.

(62) Apsuracan ergo et Basparacan idem est, Basparacanorum bis vel ter fit mentio apud Constantinum, de administrando imperio, ut p. 123, et semper cum Iberibus aut cum Abasgis ibi nominantur. Ego non dubito, gentes has easdem esse cum Aspurgis et Aspurganis vel Aspurganis, qui, teste Strabone et Stephano Byzantino, olim circa Mæotidem paludem sederunt, deinde autem in tractum illum, Caspio mari contiguam, qui hodie tantilla mutatione veluti gentilis nominis Astracan appellatur. Multum ab his differt Guil. de l'Isle, qui in charta geographica ad Constantini librum de administrando imperio pertinente et a Bandurio edita regionem Basparacan in media Armenia ad

Θεῶν αὐτοκράτορες Αὐγουστοὶ μεγάλοι βασιλεῖς Ῥωμαίων τῶν μεγαλοπρεπεστάτων, εὐγενεστάτων καὶ περιβλέπτων ὁ δεῖνα πρωτοσυμβούλων καὶ διατάκτορες τῶν Ἀγαρηνῶν. » Εἰς τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχόντων τῆς μεγάλης Ἀρμενίας. Βούλλα χρυσῆ τρισολδία : « Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανὸς πιστοὶ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ αὐτοκράτορες Αὐγουστοὶ μεγάλοι βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς ὁ δεῖνα τὸν περιφανέστατον πρῶτον τῆς μεγάλης Ἀρμενίας καὶ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον (61). » Εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Ἀσπουρακῶν, ἔχουν τοῦ Βασπαρακῶν (62), ὁ νῦν τιμηθεὶς ἄρχων τῶν ἀρχόντων. Βούλλα χρυσῆ τρισολδία : « Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανὸς, πιστοὶ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ αὐτοκράτορες Αὐγουστοὶ βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς ὁ δεῖνα τὸν περιφανέστατον ἄρχοντα τῶν ἀρχόντων. » Εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Κοκοβίτ (63), Ἀρμενία· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Ταρῶ, Ἀρμενία· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Μῶεζ (64), Ἀρμενία· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Αὐζαν (65), Ἀρμενία· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Σουνης (66), Ἀρμενία· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Βαϊτζῶρ, Ἀρμενία· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Χατζιένης, Ἀρμενία· εἰς τοὺς γ' ἄρχοντας τῶν Σερβοτιῶν τῶν λεγομένων Μαῦρς παιδία· ἐπιγραφὴ εἰς πάντας τοὺς προσηρημένους : « Κέλευσις ἐκ τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς τὸν ὁ δεῖνα ἄρχοντα τοῦδε. » Εἰς τὸν κουροπαλάτην Ἰβηρίας. Βούλλα

lacum Wan ponit. Cum *Baschburacan* vel *Aspuracan* confundendum non est *Sopuracan*, in Chorea-nia situm, de quo *Abulfeda* et *Marcus Venetus* l. 1, c. 30.

(63) De nominibus oppidorum et tractuum Armeniæ hic designatis nullum agnosco, neque aut apud Arabicos geographos, aut apud Constantinum Porphyrum reperio præter Ταρῶ et Μῶεζ, quod conjecto esse *Musch* vel *Mos* Arabicorum geographorum, et Αὐζαν.

(64) Videtur esse *Musch*, de quo *Abulfeda* hæc pauca tradit : *Musch est parva urbs, in pene montis, cum longa valle ad itineris bidui longitudinem, vulgo vasta planities Musch dicta. Ibi sunt prata et pascua. Abest Miasurekina duabus fere stationibus et Chelata fere tribus.* E libro *Longitudinum* collocat ad grad. long. 64, min. 30. latit. 39, m. 30. *Cl. Schultens* margini codicis *Leidani* ascripserat hæc verba : *Mosis amnis Armeniæ apud Plinium.* Nisi autem hoc sit, forte est, *Moesch*, *Geogr. Nab.* p. 292, 9, nisi forte *Musch* et *Moësch* idem sint.

(65) In codice membranaceo erat exaratum *Avzan* cum v supra primum v imposito, unde effeci *Aῦζαν*, Arabice *Augian*, de quo oppido *Abulfeda*, qui ad grad. long. 71, m. 35, et lat. 37, 35, collocat, sic tradit : *Oppidum parvum cum fonte aquæ vivæ, paucis arboribus, foris et pagis, secundo in solo et abundanti bonis.* Voluitne librarius *Αῦζαζ* indicare, vel *Abchas*, ut hodie efferunt, veterum *Abasgia*? Non putem. Non de *Abasgia* paulo post sequitur, et *Abchas* etiam extra Armeniam est. Illa ultima figura ζ referens estne compendium scripturæ vix significans, Ἀρζανίκη, vel Αὐζανίκη? An voluit Ἀρζαν et Ἀρζανίκη? Idemne est Ἀρζανίκη, et Αὐζανίκη? Sana facile fieri potuit, ut Græci Arabicos libros tractantes pro *Arzan*, legerint *Aῦζαν*. Talium errorum, incitiam naturam, deinde usu confirmatorum, immanem observavi numerum. Diversæ tamen sunt urbes *Augan* et *Arzen*.

(66) In notitia antiqua Armeniæ (v. *Fabricii* *Luc. Evangel.* p. 343.) Κλίμα Διγτησινής. Estne nostra lectio ex illa mutilata et depravata?

χρυσῆ δισολδία. « Κέλευσις ἐκ τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς ὁ δεῖνα τὸν ἐνδοξότατον κουροπαλάτην. » Ἐχει δὲ περὶ αὐτὸν ὁ κουροπαλάτης ἐτέραξ ἐξουσίας δ'. Εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Βεριασάχ, Ἰβηρία· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Καρνατάξ, Ἰβηρία· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Κούελ, Ἰβηρία· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Ἀτζαρῆ, Ἰβηρία· « Κέλευσις ἐκ τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς ὁ δεῖνα. » Εἰς τὸν ἐξουσιαρχάτορα (67) Ἀλανίας (68). Βούλλα χρυσῆ δισολδία, « Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανός, πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς ὁ δεῖνα τὸν ἐξουσιαστήν Ἀλανίας καὶ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον. » Εἰς τὸν ἐξουσιαστήν Ἀβασγίας. Βούλλα χρυσῆ δισολδία. « Κέλευσις ἐκ τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς ὁ δεῖνα τὸν περιφανῆ ἐξουσιαστήν Ἀβασγίας. » Εἰς τὸν ἄρχοντα Ἀλβανίας· εἰς τὸν ἄρχοντα τῶν Κρεβατάδων, ἤγουν τὸν λεγόμενον Κρεβατῆν· εἰς τὸν ἄρχοντα Κηδωνίας· εἰς τοὺς ἄρχοντας Τζαναρίας· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Σαρβᾶν, οἵτινες κεῖνται μέσον Ἀλανίας καὶ Τζαναρίας· εἰς τοὺς ἄρχοντας Ἀζίας, ἐν ᾧ εἰσιν αἱ Κασπῆαι πόλεις· εἰς τὸν ἄρχοντα Χρύσα· εἰς τὸν ἄρχοντα ⁶⁵ Βρέξαν· εἰς τὸν ἄρχοντα Μωκᾶν. (Ἰστίον, ὅτι ἀπὸ Μωκᾶν ἐστὶν ἡ Μαίωτις λίμνη.) Ἐπιγραφή εἰς πάντας τοὺς προειρημένους· « Κέλευσις ἐκ τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς ὁ δεῖνα τὸν ἄρχοντα τῆσδε. » Εἰς τὸν καθολικὸν (69) Ἀρμενίας, εἰς τὸν καθολικὸν Ἰβηρίας, εἰς τὸν καθολικὸν

A hos omnes idem est stylus et titulus, inscriptionis nempe : « Mandatum a dominis Christum amanti- bus ad illum, præfectum illius [castrum vel præfecturæ]. » Ad curopalatem Iberiæ bulla aurea bisoldia. « Mandatum a dominis Christum amanti- bus ad illum, gloriosissimum curopalatem. » Habet autem curopalates appositas sibi quatuor adhuc alias potestates, nempe præfectos Beriasach, Carnatae, Cuel et Atzara, tractuum Iberiæ, ad quos hæc dirigitur inscriptio : Mandatum a dominis Christum amanti- bus ad illum. » Ad potestatum Alanie mittitur bulla aurea bisoldia sum hac inscriptione : « In nomine Patrie, et Filii, et Spiritus sancti, unius et solius veri Dei nostri, Constantinus et Romanus, fideles in eodem Deo imperatores Romanorum, ad illum, potestatum Alanie et spiritualem nostrum filium. » Ad potestatum Abasgie, bulla aurea bisoldia cum hac inscriptione : « Mandatum a philochristis dominis ad illum, illustrem potestatum Abasgie. » Ad archontem seu præfectum vel principem Albanie, ad archontem Crebatadum, vulgo sic dictum Crebatam ; ad archontem Cidonie ; ad archontes Zanarie ; ad archontem Sarbani (jacet ea natio media inter Tzanariam et Alaniam) ; ad archontes Azie, (ubi sunt portæ Caspiæ) ; ad archontem Mocan ; (est circa paludem Mæotidem) ; ad omnes hos inscriptio litterarum est eadem hoc stylo concepta : « Mandatum a philochristis domi-

VARIE LECTIONES.

⁶⁵ εἰς τὸν ἄρχοντα Χρύσα semel cod., ed. perperam bis.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(67) Hoc nomen vel hic titulus peculiariter attribuebatur Alanorum domino, Græci imperii vasallo ; vid. Constant. Porphy. de admin. imp. p. 62, et præcipue Du Cange ad Alexiad. p. 209 et 395.

(68) Du Cange ad Alexiad. p. 209, eosdem putat esse Abasgos, Alanos et Iberos. Allani vel Allani et Albani num iidem sint, disquirat Barth. ad Guil. Briton. p. 31. Quod mihi definire in promptu non est. Abulfeda corie nunquam Albanos, sed semper *Allanos* nuncupat, tanquam si al articulus esset præpositus, ipsum nomen *Lan*. Abasgi autem et Allani procul dubio diversi sunt, non tantum ideo, quod hic tanquam diversæ gentes enumerantur, sed etiam situs demonstrat. Allani enim multo altius versus septentrionem in ipso Cauasso habitant, Abasgi autem in litore maris Caspii, quod etiam adhuc mare *Abasgan*, de ipsis appellatur. Aut ergo diversi sunt ab *Abcassis*, qui ad Pontum Euxinum habitant, ubi etiam Abulfeda *Abchas* collocat, aut migrarunt, vel ex parte, vel tota gens, ut in non magna terrarum distantia, vel a Pontio Euxino ad Caspium, vel ab hoc ad illum. *Τζαναρία* forte est regio *Tzanorum*, circa Pontum Euxinum. Arabes videntur eos *ar Ran* appellasse, unde per corruptionem fluxit nomen *Iran*, quod toti illi tractui inter Armeniam et mare Caspium commune est. Tzanorum sedes designat Agathias initio libri V : οἰκοῦσι τὰ πρὸς νότον ἀνεμὸν τοῦ Εὐξείνου πόντου ὑπὸ Τραπεζοῦντα τὴν πόλιν. Sequens *Σαρβᾶν* videretur idem esse atque Schirwan, nisi additum esset, medium id jacere inter Allaniam et Tzanaream. De *Mocan* hæc habet Abulfeda, qui ad long. 78, latit. 33 (aut 38. collocat : *Mocan est, ut ait al Lobab, urbs in tractu Derbend, quemadmodum perhibet os Samanensis. Plura non dat. Filius Haucali asserit,*

C *biduo a Bab et abwab distare [sive portis Caspiis]. Ad ditonem Ardobil refert al Azizicus. Hoc, inquit, tempore non superest Muganæ celebritas; tantum notæ sunt terræ Mugan, terræ illæ vastæ, frequentes aquis et cannis Sacchari, et pascuis, in litore maris Thaberestani prope mare, in puncto occidentali septentrionali Tebriz ad decem fere diatarum inde distantiam. Ibi hibernatur Ordu (Horda, castra vel aula) Tatatorum ut plurimum. Porro addit al Azizicus, Mugan esse in extremitate terrarum Kilan a plaga occidentali; inter eam et ostium fluvii Corr [vel Cyri], si nempe super litore maris versus occidentem cum aliquali versus boream inclinatione procedas, interesse 26 parasangas, inter ostium vero idem Czri et al Bab, in litore maris Chozari esse 21 parasangas. Apparet hinc, falli auctorem nostrum in eo, quod Mocan ad paludem Mæotidem collocat et hanc ab illa incipere ait.*

(69) Ut Romæ et CPlæos episcopi se οἰκουµενικὸς appellant, ita Christianorum orientalium summi episcopi, qui nempe Antiocheno non parent, *catholicos* se appellant seu generales. Arabes *Tschasolk* efferunt, et sic quoque extulit hoc nomen Marcus Paulus Venetus I, 15, more Italico *laçolick* exarans, v. Du Cange v. *Catholicus*. Hodie tantum unus superest Christianorum per Chaldæam summus pontifex, catholicus dictus, Bagdadi residens. Olim tamen plures erant. Hic certe tres diversi nominantur Catholici, Armeniæ, Iberiæ, Albanie, et forte qui hodie episcopi audiunt, catholici tum appellabantur. *Annensis catholicus*, quem Du Cange l. c. e Wilhelmo Tyrio memorat, sedebat apud *Anam*, urbem ad Euphratem, de qua Teixeira et della Valle in Itinerariis. Ad locum Nili Doxopatrii ibidem citatum tenendum, Bagdadum a Græcis *Ἐργυρόπολιν*

nis ad illum, archontem illius vel illius provinciae. » Inscriptio litterarum ad tres catholicos, Armeniae unum, alterum Iberiae, denique Albaniae. « Mandatum a philochristis dominis ad illum, piissimum cathetam seu conductorem illius provinciae. » Ad papam Romae mittitur bulla aurea bisolida cum hac inscriptione: « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius et solius veri Dei nostri, Constantinus et Romanus fideles in eodem

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

appellari, quia ea urbs Arabibus *urbs pacis* audit. Sed Ῥωμογόρ quid sibi velit, nescio. Exponitur ἕτοι Χορασάν. Forte itaque legendum Βαμογόρ, id est Βάμ ὁ γούρ, *Bam et Gur*, quae ambae provinciae pro una solent considerari, et Indiam atque Chorasanam interjacent.

(70) Graeci rerum Germanicarum ignari et incurri regem e duce faciebant; ut in multis aliis fecerunt. Princeps olim paulo potentior ipsis ῥήξ erat; βασιλεύς solus suus imperator. Saxones hic et Boioari in specie nominantur, quia imperatores Germanici e gente Saxonica tum regnabant, cum Constantinus Porphyrogennetus et ejus gens Byzantio dominarentur. Constantinus Porph., Leonis filius, aut Romanus Lecapenus legatum misit in Saxoniam [ad Ottonem I. circa A. 946 aut 945., ut perhibet Lambert. Schafnaburgensis] Simeonem eunuchum κοιτωνίτην, et Otto vicissim ad eum misit Luitfredum, institorem seu negotiatorem, πραγματευτήν, Moguntiacum; v. Luitprand. Hist. vi. 2. Lambertus modo citatus A. 949: *iterum venisse nuntios Graecorum ad regem Ottonem cum pretiosissimis muneribus in memoria omnium sanctorum*. Item ad A. 973. legationem Graecam memorat, quae ad Ottonem in urbe regia *Quedlinburg* residentem venerit. Hinc noti fuerunt Graeci Saxones et simul quoque Baiuari, quia Otto simul dux Saxoniae et Bavariae erat. Veteres pronuntiabant *Sacæ*, Σάξοι, *Sassi*; p. 4. Notitiarum Holsteniarum post Caroli a S. Paulo geographiam sacram legitur ἀγχι τῶν ὀρίων Σάξων, et notatur in margine Σαξόνων. Sed non opus est. Pagus ille prope Leidam Batavorum, milliari fere inde versus septentrionem distans, e quo Saxi olim, ut videtur, in Angliam trajiciebant, adhuc hodie *Sassenheim*, patria *Sassorum*, dicitur. [De nomine ῥήξ ab imp. Graecis tributo vid. p. 318 Dissert. Joinville. Croatiae duces quando duces vocati sint, v. Giornale dei Letterati ix, 435. Venetorum principes Constantinopolitani imperatores ut reges considerant; ibid. xvi, p. 484; de regis regum titulo Francorum regibus dato v. Du Cange Alex. p. 352.] De titulo *regis*, Germanico imperatori a Graecis velut minore tributo vid. idem ad Alex. p. 236. et Selden. Titul. Honor. p. 50 et Goar. ad Codin. p. 72, n. 34. [Imperatoris titulus a Graecis negatus est occidentalibus. Manuel imp. paciscitur cum Friderico imp. vel se ipsum imperatorem et orientalem Neo-Romae imp. vocare, teste Radevico; vid. Eginharti interpretes p. 83. Symeoni ut imperatori et regi acclamatum Romana lingua. Georg. Monach. p. 580. Imperatores Graeci titulum hunc Basilei Carolo M. negant, vid. Eginharti interpretes p. 128.] Agnoverant quidem Irenes legati Carolum pro imperatore et Basileum salutaverant. Sequentes tamen imperatores Graeci protestati fuerunt adversus factum vel auctoritate legatorum privata, vel jussu feminae tyrannicæ, quae juribus suis derogare non potuerit, ut illi aiebant. V. locus Sigeberti Gemblacensis paulo post citandus. [Michael Curopalates Carolo M. titulum imperatoris negat. Giorn. d. Letter. XVI. 48. De Basileo nomine imperatoribus Graecis proprio v. Anonymi Chronic. Salernit. p. 247. t. II Murat.]

κὸν Ἀλβανίας. Ἐπιγραφή εἰς τοὺς γ' καθολικούς: « Κέλευσις ἐκ τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς ὃ δεῖνα τὸν εὐλαδέστατον καθηγγητὴν τῆσδε. » Εἰς τὸν πάπαν Ῥώμης. Βούλλα χρυσῆ δι:σολδία. « Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Ἡνεύματος τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανός, πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς ὃ δεῖνα τὸν ἀγιώτατον πάπαν Ῥώμης καὶ πνευματικὸν ἡμῶν Πατέρα. » Εἰς τὸν ῥήγα Σαζωνίας (70) εἰς

Gravi sermone querulus debacchatur Cinnamus p. 127, in arrogantiam imperatorum Germanicorum, quod imperatorum titulum arripuerint et reges alios faciant, jure nullo. Sed opus non erat tantis iris. Ut enim omittam hoc urgere, jus illud eo titulo utendi solis Graecis proprium non esse et nunquam fuisse et eos falsa imaginatione sibi illud, qui asseverant; hoc tantummodo dicam, Graecos Basilei titulum non tantum Bulgarorum principibus saeculo decimo concessisse, sed jam saeculo sexto legatos Justiniani M. Aretam, filium Giabale, phylarchum Arabum, Basilei nomine compellasse, teste Procopio p. 28, ed. Hoeschel. lin. 34, qui idem Procopius tamen saeculo v, discrimen a Graecis inter *basileum* et *regem* fuisse factum indicat Gothicor. I. p. 166, ed. Hoeschel. narrans de Theodorico: Αὐτὸς ἔσχε τὸ τῶν Γόθων καὶ Ἰταλιωτῶν κράτος, καὶ βασιλεύς μὲν τῶν Ῥωμαίων οὕτε τοῦ σχήματος οὐδὲ τοῦ ὀνόματος ἐπι:δατεῦσαι ἤβουλεν, ἀλλὰ ῥήξ διεβίω καλούμενος: οὕτω γὰρ σφῶν τοὺς βασιλέας οἱ Βάρβαροι καλεῖν νενομίχασι. Esset hic locus de legationibus CPTanorum imperatorum ad occidentales agendi, saltem quae etatem Constantini antecedunt. Sed nunc non vacat. Interea saltem paucula haec aspergam. Leichius observavit, ad Carolum M. venisse ab imp. CPTano legatos, de quibus memoret Eccardus de Salzburgo p. 34 et Annales Bertinianos ad A. C. 839 narrare legationem CPTanam ad Ludovicum Pium p. 525 ed. Murat. Legationem Irenes ad Carolum M. Sorbigenses, cives mei, celebrant, putantes eam apud Sorbigam a Carolo exceptam esse anno 801. Sigebert. Gemblac. ad A. 805 ait, CPTanos crebris legationibus Carolum sibi firmissimo foedere conciliasse. Quia memorabilia sunt verba, ascribam ea. Sed prius connexionis gratia quae ad A. 801 habet afferam; illustrant enim praesentem rem. *Romani*, ait, *qui ab imperatore CPTano jam diu animo desciverant, nunc accepta occasionis opportunitate, quia mulier exccato imperatore Constantino, filio suo, eis imperabat, uno omnium consensu Carolo regi imperatorias laudes acclamant* [id est *acta, qualia imperatori, βασιλεῖ acclamari fas est, nuncupant eum imperatorem*], *eumque per manum papae coronant. Czaesarem et Augustum appellant; Pipinum vero, filium ejus, regem Italiae ordinatum* [θεόστυπτον] *collaudant* [εὐφημοῦσιν, ἀπολογοῦσιν]. Dein pergit ad A. 805: *Carolus imperator indignantibus contra se imperatoribus Constantinopolitanis propter invuliam imperatori nominis a Romanis sibi depositi* [id est *impositi*], *magna patientia et magnanimitate eos tulit, et quia suspectam habebant suam potentiam, crebris legationibus sibi eum firmissimo foedere conciliabant. Rhegino Prumiensis ad A. C. 812. haec narrat: Nicephoro Generali mortuo Michael [Balbus], gener ejus, imperator factus legatos domini imperatoris [Caroli], qui ad Nicephorum imperatorem missi fuerant, suscepit in CPLin et absolvit [expedit, dimisit]; cum quibus et suos legatos direxit, Michaelem scilicet episcopum et Arsenium [aut Arsenium] atque Theognostum protospatharium, et per eos pacem a Nicephoro captam confirmavit. Nam Aquisgranit, ubi ad imperatorem venerunt, conscriptum*

τὸν ῥῆγα Βαϊούρη [ἔστιν δὲ αὕτη ἡ χώρα οἱ λεγόμενοι Νεμίτζιοι (71)]. εἰς τὸν ῥῆγα Γαλλίας· εἰς τὸν ῥῆγα Γερμανίας ⁶⁶· ἐπιγραφῇ εἰς πάντας τοὺς προειρημένους· « Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανός, πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς ὃ δεῖνα τὸν πεποθημένον πνευματικὸν ἀδελφὸν (72) τὸν περιβλεπτον ῥῆγα. » Εἰς τὸν πρίγκιψ Ῥώμης· Βούλλα χρυσῆ δισολδία· « Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανός· καὶ λοιπὰ πρὸς ὃ δεῖνα τὸν ἐνδοξότατον πρίγκιπα Ῥώμης. » Εἰς τὸν ἀμπερᾶν Ἀφρικῆς· « Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανός, πιστοὶ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ αὐτοκράτορες Ἀβγυπτοῦ, μεγάλοι βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς τὸν ἐνδοξότατον καὶ εὐγενέστατον ἰξουσιαστὴν τῶν Μουσουλημιτῶν (73)· » Βούλλα χρυσῆ δισολδία. Εἰς τὸν ἀμπερᾶν Αἰγύπτου. Βούλλα χρυσῆ τετρασολδία. Τοῦ ἀποσταλέντος γράμματος ἐπὶ Κωνσταντῖνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν

A Deo imperatores Romanorum ad illum, sanctissimum papam Romæ et spiritualem nostrum Patrem. » Ad regem Saxoniam, **398** ad regem Bajuri seu Bajoriæ vel Bavaricæ (est ea regio, quam vulgo nobis dicti Nemetzii, id est Germani vel Alamanni, incolunt); ad regem Galliarum, et regem Germanicæ vel Germaniæ perscribitur eodem ad omnes titulo, nempe hoc : « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius et solius veri Dei nostri, Constantinus et Romanus, fideles in eodem Deo imperatores Romanorum ad illum, charissimum spiritualem fratrem, illustrem regem. » Ad principum Romæ prescribitur hoc titulo : « Constantinus et Romanus (reliqua ut supra) ad gloriosissimum principem Romæ. » Ad Amiram Africanæ scribitur hoc titulo : « Constantinus et Romanus, fideles in Christo Deo imperatores Augusti, magni reges Romanorum, ad gloriosissimum et nobilissimum potestatum Musu-

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ Γερμανίας em. R., Λερμανικέας cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

pactum [tabulas fœderis] ab eo in ecclesia susceperunt et more suo, id est linguæ Græcæ, laudes ejus dixerunt, imperatores eum et Basileum appellant. De Nicephori Generalis ad Carolum legatione idem Rhegino ad An. 803, 810 et 811 habet. De legatione Michaelis Balbi ad Ludovicum Pium v. Sigebert. Gemblac. ad an. 824. [De legatione Theophili ad regem Francorum auxilii petendi causa v. Continuat. Theophan. p. 84.] De legatione Basilii Macedonis ad Ludovicum, regem Germaniæ, v. Sigebert. Gembl. ad a. 872. Possent hoc modo legationes Græcorum ad occidentales ex Latinis et Byzantinis scriptoribus, item ad Orientales principes ex Arabicis excerpti, si vacaret et liberet, ærumnosam inquisitionem ordiri. [Der Ausdruck Rex Saxonie hiess ebensoviel, als rex Germanie, denn die Russen, Esten und Finnen nennen die Deutschen Sassen oder Sazen. Stiernhielm Anti-Cluver. p. 65, recitante Stadenio in Memoria Stadeniana p. 354. Ex Addend.]

(71) Wenedi sic appellant Germanos; vid. Leunclav. apud Du Cangium ad Alexiad. p. 257; et Turci quoque; vid. Clodii Lex. Turc. v. Germani Pro Γερμανικέας leg. Γερμάνιας. Quare autem Einnamus p. 46, et alibi regem Franciæ τῶν Γερμανῶν ῥῆγα appellet, non exputo; item, quare Anna Comnena Alexiad. p. 62. Nemitzos appellet gentem τῆ βασιλείᾳ Ῥωμαίων δουλεύον ἀνεκαθεν, quod a longo jam tempore Romanorum (id est Byzantinorum) imperio pareat. Non certe videtur voluisse dicere, Germanorum multos in militia palatina Byzantii militasse.

(72) [Fratres appellabantur reges exteri ab orientalibus imperatoribus; v. Eginhart. interpp. p. 128.; de mutua fratrum appellatione, qua utebantur imperatores, Du Cange ad Alexiad. p. 274. et ad Joinvill. p. 279.] De recepta inter reges mutua compellatione frater vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 179, et Aleman. ad Procop. p. 23. Apparet quoque ex inscriptionibus litterarum Calojoannis ad Conradum III. et Isaacii Angeli ad Fridericum Barbarossam, quas affert Selden. Tit. Honor. p. 33. Prior sic sonat : *Joannes in Christo Deo fidelis rex Porphyrogenitus, sublimis, fortis, Augustus, Comnenos et imperator Romanorum, ad nobilissimum fratrem et amicam imperii mei.* Posterior autem sic habet : *Isaacius a Deo constitutus imperator sacratissimus, excellentissimus, potentissimus, sublimis, moderator Romanorum angelus totius orbis, hæres coronæ magni Constantini, dilecto fratri imperii sui*

maximo principi Alemanicæ suam et fraternam et plurimum dilectionem. Malala t. II, p. 219 ait, Justinianum et Cosroem inter alia pepegisse, ut se deinceps *fratres appellarent secundum veterem usum.* Alexius Comnenus in litteris Henricum V imperatorem πανευγενέστατος καὶ τῶν ὄντων Χριστιανικώτατος ἀδελφὴ appellat. Alex. p. 93 item, ἡ πρὸς τὴν ἡμετέραν βασιλείαν ἀδελφικῆ σου ῥοπή καὶ διάθεσις. Isaacius Angelus apud Odonem de Diogilo p. 15 per legatos suos ad Ludovicum VII, Franciæ regem, *prolixam adulationem depinxit, regem nostrum nominando sanctum, amicum et fratrem.* Otho Frisingensis l. 1, De rebus gestis Friderici Barbarossæ, c. 59 : *Conradus, Romanorum imperator, naves apud Ptolemaidem ingressus, fratrem et amicum suum Manuel, regis urbis [Constantinopolis] principem, in Achaicæ seu Thessaliæ finibus inveniens adiit.* Juvat etiam Thrasonicam illam inscriptionem litterarum Cosrois ad Justinianum a Menandro Prolectore p. 114, Exc. Legat. Hœsch. relatam apponere : Θεῖος ἀγαθὸς, εἰρηνοποιὸς, ἀρχαῖος Χοσρόης βασιλεὺς βασιλέων, εὐτυχῆς, εὐσεβῆς, ἀγαθοποιὸς, φιλινὸς οἱ θεοὶ μετὰ τύχην καὶ μεγάλῃν βασιλείαν ἔδωκαν, γίγας γιγάντων, ὃς ἐκ θεῶν χαρακτηρίζεται, Ἰουστινιανῷ Καίσαρι ἀδελφῷ ἡμετέρῳ. Vix fieri potest, quin male versa sint hæc et Persicis non bene perceptis. Capitolinus in Clodio Albino litteras Severi exhibet, quarum hoc est initium : *Imperator Severus Augustus Claudio Albino Cæsari, fratri amantissimo et desideratissimo, salutem.* Stante adhuc imperio Romano imperator collegam D aut Cæsarem suum *fratrem* appellabat. Capitolinus vita Albini t. I, Scr. H. Aug. p. 695, habet epistolam Severi, cujus hoc est initium : *Imperator Severus Augustus Claudio Albino Cæsari, fratri amantissimo et desideratissimo, salutem.*

(73) Reddit hoc Arabicum titulum, *Amir ol Moslemine.* Atqui titulus ille non fuit in usu tum temporis, et longo tempore post sæculo demum XI usurpatus est a Moravedis in Mauritania et Hispania. Gorbant se quidem jam tum principes Africae seu Libyæ de gente Fathemidarum pro Chalifis, verum *Amir ol Mumenine* utebantur, eorumque hostis et æmulus, Abdor Rahman, Hispaniæ batenus Emir seu princeps, ab anno inde Christi 936 incipiebat eum quoque titulum, æmulatione accensus, usurpare. Arabici tamen scriptores constanter perhibent ambos, et Fathemidas et *Ommidas* Andalusenos titulo *Ami il Mumenine*, non autem titulo *Amiri* l Moslemine fuisse usos.

lemitarum. » Ad hunc bulla mittitur aurea bisoldia. Ad amiram Ægypti mittitur bulla aurea quatuor solidorum. Quam vero Constantinus et Romanus suo tempore ad ipsum mittebant, pendebat ea octodecim hexagia; et titulus erat hic: « Constantinus et Romanus, in Christo pii imperatores, magni, excelsi, augueti reges Romanorum, ad dilectum nostrum amicam et nobilissimum amiram Ægypti. » Ad archontem Sardanias vel Sardinias et alios mittitur bulla aurea bisoldia cum

Α Πορφυρογεννήτων ἔστησεν ἡ βούλλα ἐξάγια (74) ἡ. « Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανός, ἐν Χριστῷ εὐσεβεῖς αὐτοκράτορες μεγάλοι ὑψηλοὶ Αὐγουστοὶ βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς τὸν ἡγαπημένον ἡμῶν φίλον τὸν εὐγενέστατον ἀμηρᾶν Αἰγύπτου. » Εἰς τὸν ἄρχοντα Σαρδανίας (75). Βούλλα χρυσῆ δισολδία. « Κελευσις ἐκ τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς τὸν ἄρχοντα Σαρδανίας. » Εἰς τὸν δοῦκα Βενετίας (76)· εἰς τὸν πρίγκιπα Καπίας· εἰς τὸν πρίγκιπα Σαλερινουῦ σι· εἰς τὸν δοῦκα Νεαπόλεως (77)· εἰς τὸν ἄρχοντα Ἀμάλφης (78)· εἰς

VARIÆ LECTIONES.

σ⁷¹ ΣΧΟΛ. Ἰστέον, ὅτι δοῦξ Νεαπόλεως μαστρομίλης (79) καλεῖται.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(74) Ut a τετράς, τετράδος sit τετράδιον, *quaternio* item *quarta pars*, ita ab ἐξάς, ἐξάδος, sit ἐξάδιον, *sexarium*, *sexernio* seu complexus sex particularum, ut sex assium, aut sexta pars assis, vel totius. Et quia veteres Græci Latini que δ et α ante i ut q ante f aut z pronuntiabant, hinc factum, ut perinde scriberent ἐξάδιον et ἐξάγιον, ut *campadium* et *campagium*. Exemplis complusculis hanc ἰσοδύναμιον in scribendo varietatem demonstravit Salmas. ad Script. H. Aug. I, p. 269. Promiscue has terminationes in *aticum*, *aticum*, *aticum*, *aticum* et *aticum* habebant Latini mediæ ævi, ut e Du Cangii Glossario sexcentis exemplis posset demonstrari, ut *parochiagium* pro *parochiario*, *ovagium* pro pensatione ex ovibus, *ovario*, *pedagium* pro pedatico, *operagium* pro operario seu mercede operæ vel opere ipso, *præstadium* pro præstatio seu præstatione, *summatium*, *summagium* et *summarium* pro vectigali de *summis*, hoc est *saumis* vel sagmatibus et saginariis reddendo; *podium* et *pogium* et talia, quæ in Du Cangii Gl. Lat. abundant. Quæritur jam, ἐξάδιον aut ἐξάγιον sitne *senarius*, complexus seniorum individuorum, an unius individui sexta pars. Credo equidem potius esse posterius, quam prius, inductus ab analogia. Nam si *tertiagium* est tertia pars, triens, *quartagium* quarta pars seu quadrans, *nonagium* pars nona, quorum auctoritates habet Du Cange, necesse est, ut *sexagium*, ἐξάγιον, sexta pars sit. Patet quoque e loco Marini Sanuti, quem Du Cange, v. *Sagium* citat. Memorat ibi Sanutus *quatuor sagia*, id est quatuor sextas partes. Nam *sagium* nihil aliud est, quam ἐξάγιον, ut *sarcia* idem atque *ξαρτία*, *instrumenta nautica*, et *selasticum* pro *εἰσελαστικῶν* vel *εἰσελαστικῶν*. Qualis autem veteris uncias ratio ad litram recentiorum fuerit, me quidem latet, qui talia indagare nunquam curavi. Supra demonstravi, Constantini nostri ætate numismata 74, in litram fuisse computata. Vulgatio tamen opinio litræ tantum numismata 72 imputat. Hæc igitur opinio si vera est, et hexagium, solidus et numisma idem si sunt, ut perhibentur esse, estque hexagium sexta uncias pars: fuerunt in libra, seu 72 numismatibus uncias duodecim. Nam si sex cum duodecim multiplices, emergit 72. Porro numisma et solidus aureus idem sunt. Pependit igitur bulla litterarum ad emirum Ægypti numismata aurea octodecim. Probabile hoc non est, cum bullæ ad papam Romæ unum aut ad summum duo solidos, et quæ plurimum quartenos pependisse dicantur. Quarto intervallo vasallus chalifæ Bagdadici, Emirum Ægypti puta, abest a domino suo. Et tamen chalifæ bulla quatuor solidorum tantum missa dicitur, Emiro Ægypti autem bulla octodecim hexagiorum aut solidorum. Non compono hanc difficultatem. Aut aliud est hexagium et multo minus, quam diximus, aut superior nostra eententia de unisoldiis, bisoldiis, trisoldiis, et tetrasoldiis bullis vera non est. De hexagio v. Du Cangium in Gl. utroque et dissert. de nummis ævi mediæ § 77.

(75) Ita scribebant et efferebant tum temporis; v.

Notit. eccles. Holsten. post Car. a S. Paulo Geogr. p. 4. Ita quoque Arabes, quod *Sardania* et *Sardenia* potest efferrī.

(76) Ergo tum temporis adhuc suberant Græcorum imperio Veneti, quia *κέλευσις* ad eorum duces ex aula Byzantina veniebat, qualiscunque tandem de cætero fuit ratio imperatorum CPTanorum et ducum Venetorum inter se respectu domini; vid. Murat. t. I Ant. Ital., ubi scita multa habet et inquirat, quando sui juris esse cæperint Veneti; quod contigisse videtur sæculo undecimo exeunte. Colligit quidem laudatus Muratorius t. II, p. 648, e nummo quodam Veneto, quem sæculo x corrente cusum putat, Venetos eo tempore jam *arripuisse* independentiam et autocratiam, quia neque nomen neque vultus imperatoris Græci Latine in eo conspicitur. Verum ex eo non sequitur conclusio; prætereaque res incerta est de ætate nummi. Sane ex eo, quod in hoc codice, qui aut sæculo x corrente sub Constantino seniore, aut xi sub Constantino juniore editus est, *κέλευσις* dicitur ad ducem Venetum venire, conficitur absque controversia, Venetos nexu clientelæ junctos adhuc imperio orientali fuisse. Imo adhuc Manuel Comnenus medio sæculo duodecimo et inclinante jam Venetos per legatum suum tanquam subditos tractat apud Cincamum p. 133, accenset eos τοῖς ἄλλοις, ὅσοι ὑπὸ τὴν πλάμην τελοῦσι τὴν αὐτοῦ, et c. i, inter τοὺς ὑπηκόους. Alexius Comnenus apud Annam in Alexiade p. 161 ducem Venetorum dignitate protobastorum et roga auget. Fuit ergo de proceribus aulæ Byzantinæ et stipendiatis. [Ducibus Venetorum ornamenta et titulum Hypati dabant imp. CPTani, unde etiam vestitus. Giannon. t. II, p. 367. Imp. CPTani considerabant Venetorum principes ut reges, Giorn. dei Letter. XVI, p. 481.] Cæterum adhuc noto, *κέλευσις* dici mandatum ad magistratus, sacram ad populum, ut e Theophane p. 333 patet.

(77) *Bligebatur Neapoli* (verba sunt Muratorii t. I, Ant. Ital. p. 194) *a populo dux, suprema gaudens auctoritate, nisi quod interdum, aut potius fere semper, cum civitas, tum duces pro supremo domino reverebantur imperatorem Græcum.* [De duce et consule Neapolitano citato a Constant. Porphy. v. Muratori Annali d'Italia t. V, p. 356.]

(78) De ducibus Amalphitanis egit Muratorius Ant. Ital. P. I, p. 201, et Chronicon et Amalphitanum ab eodem ibidem editum frequentem eorum facit mentionem. De ducibus Caitæ conf. idem p. 248.

(79) *Græci præfectos urbium magistrorum militum appellabant*, ait Sigonius Regn. Ital. p. 3. Atqui eos etiam appellabant *duces*. Ergone *duces* et *magistri militum* iidem? Videtur. Hic sane loci nostri δοῦξ Νεαπόλεως et μαστρομίλης pro eodem accipiuntur. Sed apud Sigonium I. c. p. 12, collat. 11, distinguuntur dux et magister militum; et p. 22, númerat in una Perusia tres præcipuos magistratus, *præfectum* (ἐπαρχον), *magistrum militum*

τὸν ἄρχοντα Γαίτης. Εἰς τὸν ἐκ Θεοῦ ἄρχοντα (80) Βουλγαρίας. « Ἐ ὄνομαι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Κωνσταντίνος καὶ Ῥωμανός, πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασιλεῖς Ῥωμαίων πρὸς τὸν πεποθημένον καὶ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον καὶ ἐκ Θεοῦ ἄρχοντα τοῦ χριστιανικωτάτου ἔθνους τῶν Βουλγάρων (81). » Τὸ ἀρτίως γραφόμενον. « Κωνσταντίνος καὶ Ῥωμανός, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐσεβεῖς αὐτοκράτορες βασιλεῖς (82) Ῥωμαίων, πρὸς τὸν πεποθημένον καὶ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον τὸν κύριον ὁ δεῖνα βασιλεῖα Βουλγαρίας. » Εἰς τὸν χαγῆνον Χαζαρίας. Βούλλα χρυσῆ τρισολδία. « Ἐν ὄνομαι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Κωνσταντίνος καὶ Ῥωμανός, πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασιλεῖς Ῥωμαίων πρὸς τὸν ὁ δεῖνα εὐγενέστατον περιφανέστατον χαγῆνον Χαζαρίας. » Εἰς τὸν ἄρχοντα Ῥωσίας. Βούλλα χρυσῆ δισολδία. « Γράμματα Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν φιλοχριστῶν βασιλέων Ῥωμαίων πρὸς τὸν ἄρχοντα Ῥωσίας. » Εἰς τοὺς ἄρχοντας τῶν Τούρκων (83). Βούλλα χρυσῆ δισολδία. « Γράμματα Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν φιλοχριστῶν βασιλέων Ῥωμαίων πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν Τούρκων. » Εἰς τοὺς ἄρχοντας τῶν Χατζινακίων. Βούλλα χρυσῆ δισολδία. « Γράμματα Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν φιλοχριστῶν βασιλέων Ῥωμαίων πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν Χατζινακίων. » Εἰς τὸν ἄρχοντα Χρωατίας (84) εἰς τὸν ἄρχοντα

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

et *ducem*. Dubitavit quoque cl. Muratorius l. c., diversine an iidem fuerint *duces* et *magistri militum*. Verba ejus sunt: *Magistri quoque militum olim appellati principes, quibus ejusdem civitatis regimen committebatur. Qui titulus aut minorem aut breviorum quam ducis auctoritatem nescio an indicare possit.* Conf. Bandur. ad Constant. Porphy. t. II, Antiqu. Orient. p. 62. Forte pro Μέλῃς apud Cedren. p. 706, et Glycam p. 310, c. scribeundum est Μαστρομίλης.

(80) Constantinus et Romanus dicuntur hic Bulgaro Archontis titulum aliquando, succedente autem tempore tandem illum Basilei quoque tribuisse. Ergo ante horum, et quidem postrema, tempora collegialis imperii non obtinuerunt Bulgari principes titulum *Basileus*. Quod igitur faciemus loco Cedreni, quo ait p. 623. Symeonem Bulgarum fuisse εὐφραγμένον ὡς βασιλεῖα, *laudibus celebratum ut regem*? Videtur dicere velle. Symeoni acclamatum non iisdem quidem formulis atque imperatori Græco, neque attributo titulo Basilei, attamen eodem modo atque apparatu fuisse, quo solebat Byzantinis acclamari.

(81) Ut hic Bulgari, ita apud Nicetam Choniaten p. 277, Russi τὸ χριστιανικώτατον γένος appellantur. Ea ætate, qua ista exarabantur, nondum vocabulum Christianissimi titulus erat ad unam certam gentem hominemve alligatus, ut hodie regem Franciæ per eminentiam vetusto titulaturæ ritu *Christianissimum regem* appellamus, de quo titulo v. Selden. de Tit. Honor. p. 74, ubi demonstravit, non solis Franciæ occidentalis regibus tributum eum olim fuisse, sed imperatoribus quoque utriusque orbis Christianis et item regibus Angliæ. Sed neque soli imperatores aut reges sic audiebant, etiam privati homines Christianissimi et integre gentes Christianissimæ audiebant, et nihil plus quam Christianus, aut valde Christianus id voca-

hoc titulo: « Mandatum a philochristis dominis ad archontem Sardaniam, ad ducem Venetiæ, ad principem Capuæ, ad principem Salerni vel Salerni, ad ducem Neapolis, ad archontem Amalphi, ad archontem Gaetæ. » Ad Bulgariæ per Deum archontem scribitur sic: « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius et solius veri Dei nostri. Constantinus et Romanus, fideles in eodem Deo imperatores Romanorum, ad charissimum et spirituale nostrum filium et ex Deo divinaque auctoritate archontem Christianissimæ nationis Bulgarorum. » Sic olim. Nunc autem scribitur sic: « Constantinus et Romanus, in Christo Deo pii imperatores, reges Romanorum, ad charissimum et spirituale nostrum filium, kyrin seu dominum, illum, basileum Bulgariæ. Ad changanum Chazariæ bulla mittitur aurea trisoldia cum hoc titulo: « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius et solius veri Dei nostri. Constantinus et Romanus, fideles in eodem Deo imperatores Romanorum, 399 ad illum nobilissimum, illustrissimum changanum Chazariæ. » Ad archontem Rosiæ vel Russiæ mittitur bulla aurea bisoldia cum hoc titulo: « Litteræ Constantini et Romani, regum Romanorum Christiani amantium, ad archontem Rosiæ. » Ad archontes Turcarum mittitur bulla aurea bisoldia cum hoc titulo: « Litteræ Constantini et Romani, Christiani amantium imp. Romanorum, ad archontes Turcarum. » Ad archontes Patzinacorum eadem

bulum significabat, id est vere pius et orthodoxus et fervidus Dei secundum ritum Christianum cultor. Propterea monachi et clerici in specie *christiani* dicuntur et laicis opponuntur, Christianorum nomine exclusis; v. Du Cange v. *Christiani*. Sylvanus rhetor ἀσκητὴν καὶ ἀκριβῶς χριστιανίζον ἐσπουδακότα aliquem appellat; v. dicta ad p. 392. Simplicius Papa in Epist. 14 ad Zenonem imper. sic scribit. *Tenet beatus Petrus apostolus hanc pietatis vestræ sponsonem et christianissimi fidelissimique principis mentem in hæc verba jurasse.* Agapetus, pontifex Rom., apud Joannem Diacon. in Chronico, Neapolitano Justinianum sic alloqui fingit p. 299: *Ego quidem peccator ad Justinianum imperatorem Christianissimum venire desideravi. nunc autem Diocletianum inveni.* Luitprandus p. 461. *Nadamirum Galitiæ regem Christianissimum* appellat. Alexius Comnenus in litteris ad Henricum V imperatorem sic eum compellat: καὶ πανευγενέστατε τῷ ὄντι χριστιανικώτατε ἀδελφε. Exemplum hominis privati titulo *Christianissimi* eohonestati habes apud Theophanem anno sexto Rhinotmeti: παρεκάλεσεν αὐτὸν Σέργιός τις, ἀνὴρ χριστιανικώτατος, ὁ τοῦ Μανσοῦρ, γενικὸς λογοθέτης.

(82) Basilei quidem titulum Bulgaris tandem vi expressum inviti concedebant impp. Cptani; ut tamen privum haberent aliquid et eminentiæ super illos indicium, αὐτοκράτορος addebant titulum ad suum βασιλεύς.

(83) Intelligit Ungaros, qui quod Hunnicæ et Tartariæ; hoc est Turcicæ quoque originis essent, olim Turci solebant vocari. Nam cum Turcis orientalibus, qui primum Saracenicum et deinde Græcum quoque imperium everterunt, Constantino nostro, et majoribus atque nepotibus ejus negotium nullum fuit.

(84) Chroatos, Serblos, Zachlucos, Canallitas, Terbuniatas et Diocletianos eodem ordine atque

dirigitur inscriptio, nomine Patzinacorum expresso, et similis quoque bulla. Ad archontem Chrobatiae, Serblorum, Zachlunorum Canali, Trabunorum [vel Terbunorum], Diocleae, Morabiae sic scribitur: « Mandatum a philochristis despotis ad illum, archontem illius provinciae. » Ad hos bulla aurea est bisoldia. Ad regem Franciae sic scribitur: « In nomine Patris, et Filii, et spiritus sancti, unius et solius veri Dei nostri, Constantinus et Romanus, fideles in eodem Deo, excelsi, Augusti, imperatores, magni reges Romanorum, dilecto, charissimo et spirituali nostro fratri, illi, nobilissimo, illustri regi Franciae. » Ad supremum dominum Indiae sic scribitur: « Constantinus et Romanus, fideles in Christo Deo magni imperatores, reges Romanorum, ad illum, supremum dominum Indiae, dilectum nostrum amicum. » Ad dominum Felicis Arabiae mittitur aurea bulla cum hoc titulo: « Constantinus et Romanus, fideles in Christo Deo magni imperatores, reges Romanorum, ad illum, dominum Arabiae. »

CAPUT XLIX.

Exposita vel taxae honorarium, quae pendere debebant recens ad dignitates et functiones profecti, quales sub Leone philochristo despota illae taxae erant.

Imperialis mandator dabat litras duas. Imperialis candidatus tres. Imperialis strator quatuor. Imperialis spatharius quinque. **ΑΑΑ** Imperialis spatharocandidatus sex. Imperialis protospatharius duodecim, interdum quoque duodeviginti. Hi omnes tantum solvunt, sive cum suis axiomatibus simul alia quoque officia gerant, sive minus. Eorum quoque si quis in regios rogatos aut stipendia percipientes inscribi cupit, solvit praeter honorarium sui axiomatis adhuc litras quatuor. Si inter ministros, sui quisque ordinis, chrysotriclinares ascribi cupit, praestat praeter supra scriptam taxam adhuc alias litras quatuor. Qui cupit in magnam haeriam recipi, solvit (si quidem ejus roga quadraginta numismata non excedit) litras sedecim; quod si vero ampliorem rogam vel salarium sollicitat, debet etiam honorarii taxa ascendere ea proportione, ut pro septenis quibusque roge numismatibus det singulas litras. Simili modo qui mediam in haeriam recipi cupit, si vi-

Α Σέρβλων· εἰς τὸν ἄρχοντα τῶν Ζαχλούμων· εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Κανάλη· εἰς τὸν ἄρχοντα τῶν Τραβούνων· εἰς τὸν ἄρχοντα Διοκλείας ⁸⁵. εἰς τὸν ἄρχοντα Μωραβίας. Ἐπιγραφή εἰς αὐτούς· « Κέλευσις ἐκ τῶν φιλοχρίστων δεσποτῶν πρὸς τὸν ὀδεῖνα τὸν ἄρχοντα τῆσδε. » Βούλλα χρυσῆ δισολδία. Εἰς τὸν ῥήγα Φραγγίας. Βούλλα χρυσῆ· « Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανὸς πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ, ὕψηλοι Ἀγγούστοι· αὐτοκράτορες μεγάλοι βασιλεῖς Ῥωμαίων, τῷ ἡγαπημένῳ, πεποθημένῳ, καὶ πνευματικῷ ἡμῶν ἀδελφῷ ὀδεῖνα τῷ εὐγενεστάτῳ περιβλέπτῳ ῥήγῃ Φραγγίας. » Εἰς τὸν ὑπερέχοντα κυριεύοντα Ἰνδίας (85). « Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανὸς, πιστοὶ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ μεγάλοι αὐτοκράτορες βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς ὀδεῖνα τὸν ὑπερέχοντα κύριον τῆς Ἰνδίας, τὸν ἡγαπημένον ἡμῶν φίλον. » Εἰς τὸν κυριεύοντα τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας. Βούλλα χρυσῆ· « Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμανὸς, πιστοὶ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ, μεγάλοι αὐτοκράτορες βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς ὀδεῖνα τὸν κυριεύοντα τῆς Ἀραβίας. »

ΚΕΨΑΛ. ΜΘ'.

Εἰσὶν τὰ ἐκτεθέντα δίδοσαι παρὰ τῶν ὀφειλόντων τιμᾶσθαι ἐν τε ἀξιώμασι καὶ ὀφφικίαις, καθὼς ὑπῆρχον ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη.

Ὁ βασιλικὸς μανδάτωρ λίτρας β'. Ὁ βασιλικὸς κανδιδάτος λίτρας γ'. Ὁ βασιλικὸς στράτωρ λίτρας δ'. Ὁ βασιλικὸς σπαθᾶριος λίτρας ε'. Ὁ βασιλικὸς σπαθαροκандιδάτος λίτρας ς'. Ὁ βασιλικὸς πρωτοσπαθᾶριος λίτρας ιβ', πολλάκις δὲ καὶ ιη' λίτρος. Ἀμφότεροι οὗτοι καὶ τε ὡσιν εἰς ὀφφίαια, καὶ τε μῆ. Εἰ δὲ καὶ ἐκ τούτων τις θέλει καὶ εἰς τοὺς βασιλικούς τοὺς ἐνρόγους ὀρθῶσαι, παρέχει ἔξωθεν τῆς τιμῆς τοῦ ἀξιώματος λίτρας δ'. Εἰ δὲ καὶ εἰς τὸν χρυσοτριχλινον, παρέχει ἑτέρας λίτρας δ'. Ὁ θέλων γενέσθαι εἰς τὴν μεγάλην ἑταιρείαν, εἰ μὲν ἐστὶν ἡ ῥόγα αὐτοῦ μέχρι νομισμάτων μ' (86), παρέχει λίτρας ις'· εἰ δὲ πλείονα ῥόγαν ἐπιζητεῖ, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ῥόγας ὀφείλει ἀναδιβάζεσθαι καὶ τὸ τίμημα, ἡγουν τὰ ς' νομίσματα, λίτραν α'. Ὁ εἰς τὴν μέσην ἑταιρείαν θέλων γενέσθαι, ἐὰν λάβῃ ῥόγαν νομίσματα κ', ὀφείλει δοῦναι λίτρας ι'· εἰ δὲ πλείω τῶν κ' νομισμάτων ἐπιζητεῖ, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ῥόγας ὀφείλει ἀναδιβάζειν καὶ τὸ τί-

VARIAE LECTIONES.

⁸⁵ Διοκλείας em. R., Δικλείας cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

hic recenset Constantinus cap. 29 de administr. imperio p. 87 sqq. Pro Τερβουνιώταις autem memorat noster Trabunos. Occupabant hae gentes oram omnem maris Adriatici septentrionalem ab Istria inde usque ad Dyrrhachium. Pro Δικλείας, quod hic dabant membranæ, alibi quoque alio errore Δοκλία scribitur. Rectum est Διόκλεια, ut in Latina interpretatione submonui.

(85) Nempe commercium fuisse Constantino cum Indis, supra demonstravi, adeoque cum domino Arabiae felicis quoque.

(86) Dicitur hic litras 16 in taxam vel consuetudinem praestare ille, cujus roga est ad 40 solidos aureos. Roga vero hic loci estne annua an men-

strua? Si annua, debuit receptus in haeriam hanc dignitatem nimio emere et quindecim annorum redditus simul et semel effundere et in antecessum imperiali camerae solvere, quod vix quindecim annorum decursu ipse recuperet per minutas portiones. Vix videtur hoc mercimonium æquum et in usu fuisse. Quid si ergo statuamus, rogam eam menstruam fuisse? Atqui paupertina curia Byzantina tantum non solvebat. Qui potuisset imperium medio et ultimo ævo valde accisum tot expensarum onera ferre? Fuitne ergo litra argenti hic designata, ea proportione minor litra auri, quam argentum ad aurum vulgo habere censetur?

μῆμα. Ὁ εἰς τοὺς Φαργάνους, εἴτε εἰς τοὺς Χαζάρους θέλων γενέσθαι, ὀφείλει δίδοναι λίτρας ζ', δηλονότι νὰ (87) ἔχῃ ρόγαν νομίσματα β'. Ὁ δὲ εἰς τὸ τραπέζιον, εἴτε εἰς τὸ βεστιάριον, εἴτε εἰς τὰ ἀρχοντογεννήματα θέλων γενέσθαι, ἐὰν λαμβάνει ρόγαν νομίσματα ι', ὀφείλει δίδοναι λίτρας ζ'. Ὁ εἰς τοὺς κληρικοὺς τοῦ ναοῦ θέλων γενέσθαι ὀφείλει δίδοναι λίτρας ζ'. Ὁ εἰς τὰ ἀσκηρητεῖα μέλλων γενέσθαι, ἐὰν λαμβάνει ρόγαν νομίσματα λ', ὀφείλει δίδοναι λίτρας β'. Εἰ δὲ πλείονα ρόγαν ἐπιζητεῖ, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ρόγας ὀφείλει ἀναβιδάζεσθαι καὶ τὸ τίμημα. Ὁ δὲ νοτάριος τῶν ἀσκηρητεῶν ὁ θέλων γενέσθαι, ἐὰν λαμβάνει ρόγαν νομίσματα κ', ὀφείλει δοῦναι λίτρας η'. Ὁ δὲ κουδικουλάριος θέλων γενέσθαι, εἰ μὲν ἔστιν εἴτε εἰς τὸ τραπέζιον, εἴτε εἰς τὸ βεστιάριον, καὶ θέλει γενέσθαι κουδικουλάριος, ἐὰν καταλιμπάνῃ τὰς ἀνόνας αὐτοῦ, δίδει λόγῳ κανισκίου νομίσματα λ'. Εἰ δὲ ἐπιζητεῖ ρόγαν αὐτοῦ ἀξιοθῆναι καὶ τὰς ἀνόνας, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ρόγας καὶ τῶν ἀνοῶν αὐτοῦ ὀφείλει ἀναβιδάζεσθαι καὶ τὸ δόμα. Ὁ δὲ ἀπὸ καλιγίων (88) γενομένος κουδικουλάριος εἰ μὲν αἰτεῖται λαμβάνειν ρόγαν κ', ὀφείλει δίδοναι λίτρας η'. Ὁ δὲ διὰ πόλεως (89) θέλων γενέσθαι κουδικουλάριος ὀφείλει δοῦναι λίτρας ζ'. Ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ κουδικουλαράτου μέλλων γενέσθαι σπαθαροκουδικουλάριος ὀφείλει δοῦναι λίτρας ἄ'. Ἐὰν δὲ καὶ προσθήκῃ ρόγας ἐπιζητεῖ, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ρόγας αὐτοῦ ὀφείλει ἀναβιδάζεσθαι καὶ τὸ τίμημα. Ὁ δὲ ἀπὸ καλιγίων γενέσθαι θέλων σπαθαροκουδικουλάριος ὀφείλει δίδοναι λίτρας ι'. Εἰ δὲ καὶ προσθήκῃ ρόγας ἐπιζητεῖ, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ρόγας ὀφείλει ἀναβιδάζεσθαι καὶ τὸ τίμημα. Ὁ δὲ ὀστιάριος ἀπὸ τοῦ σπαθαροκουδικουλαράτου θέλων γενέσθαι ὀφείλει δοῦναι λίτρας ι'. Εἰ δὲ καὶ προσθήκῃ ρόγας ἐπιζητεῖ, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ρόγας ὀφείλει ἀναβιδάζεσθαι καὶ τὸ τίμημα. Ὁ δὲ πριμικήριος ἀπὸ τοῦ ὀστιαράτου θέλων γενέσθαι ὀφείλει δίδοναι λίτρας ι'. Εἰ δὲ καὶ προσθήκῃ ρόγας ἐπιζητεῖ, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ρόγας ὀφείλει ἀναβιδάζεσθαι καὶ τὸ τίμημα.

Τὰ ἐφειλόμενα δίδεσθαι δόματα εἰς τὰ χαρτουλαράτα καὶ νοταράτα τῶν σεκρέτων.

Οἱ νοτάριοι τοῦ εἰδικοῦ λίτρας νε' οἱ χαρτουλάριοι τοῦ γεννικοῦ λίτρας ξε' οἱ ἔξω χαρτουλάριοι τοῦ γεννικοῦ, ἤτοι τῶν ἀρχλῶν, λίτρας. οἱ χαρτουλάριοι τοῦ στρατιωτικοῦ λίτρας μ' οἱ νοτάριοι τοῦ στρατιωτικοῦ λίτρας κ' οἱ νοτάριοι τῆς σακέλλης λίτρας λ' οἱ νοτάριοι τοῦ βεστιαρίου λίτρας.

Περὶ τῶν αἰχμαλώτων Σαρακηνῶν (90) τῶν ἐπὶ θέματι βαπτιζομένων.

Χρὴ εἰδέναι, ὅτι ὀφείλουσι λαμβάνειν παρὰ τοῦ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(87) Sic dicunt novi Græci pro ἴνα. Hic loci notat ubi vel quando; quo sensu ἴνα etiam apud vetustissimos et probatissimos scriptores habetur.

(88) Videtur ex hoc loco cubiculariorum unusquisque habuisse curam peculiaris servitii ad cor-

ginti num. in rogam accipit, solvit litras decem; quodsi vero auctiorem rogam flagitat, debet etiam majorem taxam solvere pro ratione auctæ rogæ. Qui cupit in Farganos aut Chazaros recipi, solvit litras septem; si nempe rogam duodecim numismatum habeat. Qui ad trapezium seu ministerium sacræ mensæ, ad vestiarium, in archontogennemata seu valetos nobiliores cupit recipi, si rogam accipit decem numismatum, solvit sex litras. Recipiendus inter clericos palatii solvit litras septem. Recipiendus in ascretas, si accipit rogam triginta numismatum, solvit litras duodecim. Si autem rogam flagitat auctiorem, debet etiam auctius pro ratione honorarium solvere. Si notarius ascretarum quis cupit et debet fieri, solvit litras octo, si nempe in rogam numismata viginti accipit. Qui cubicularius creandus est, sive antea in trapezio seu ministerio ad mensam, sive in vestiario seu ministerio sacræ vestis fuerit, ille, si annonas suas sibi, quales antea fuerunt, relinqui patitur, dat nomine sportulæ numismata triginta. Si autem rogam suam annonasque augeri sollicitat, debet etiam honorarium augeri pro ratione auctæ rogæ et annonarum. Qui autem a caligis fit cubicularius, si precibus obtinet rogam viginti numismatum, debet litras octo dare. Urbanus creandus cubicularius dat litras sex. E cubiculario promovendus ad spatharocubiculariatum debet quatuor litras; sollicitanti autem augmentum rogæ debet etiam honorarium augeri pro ratione. Qui a caligis spatharocubicularius vult et debet fieri, dat litras decem; et, si sollicitat augmentum rogæ, dat auctius quoque honorarium æquali ratione. E spatharocubiculario creandus ostiarius dat litras decem et plus, si plus rogæ flagitat, proportionate scilicet. Ab ostiariatu promovendus ad primiceriatum dat litras decem; et plus justa in proportionem, si plus rogæ rogaverit atque impetraverit.

Et, quæ a recens honoratis honorarii loco in chartulararia vel tribunalia chartulariorum, et notariata vel tribunalia notariorum secretorum pendi debent.

Notarii idici seu rei privatæ accipiunt litras quinquaginta quinque. Chartularii genici [seu ærarii publici] litras septuaginta quinque; extranei chartularii stratiotici seu fisci militaris lit. 40. Notarii stratiotici litr. 20. Notarii sacelli litras triginta. Notarii vestiarii litras o.

De captivis Saracenis, qui aliqua in provincia baptizati fuerint.

Unus talium quisque debet a protonotario the-

pus augustum pertinentis, ut unus a calceis, aliter a barba vel coma, tertius a malluvio et sic porro.

(89) Cubicularius urbanus aut in urbe videtur illi opponi, qui in palatiis suburbanis servit.

(90) Medio ævo Saracenus et Arabs idem erat,

malis, in quo agit, accipere numismata terna, et pro suo zeugario [seu jugo bonum laboratorum vel et prædio rustico] numismata sena; et pro semente atque annona sua modios frumenti quinquagenos quaternos. Si qui tales captivi et baptizati Saraceni elocati quasdam in domos et filibus quorumdam patrum familias juncti matrimonio fuerint, sive militaris, sive urbana sit illa familia, in quam talis aliquis gener Saracenus intraverit, debet illa per triennium excusari et immunis haberi tam a specierum annoniarum præstatione et devectione, quam a focagio seu tributo ex focis et caminis solvendo. Sed elapso illo triennio debet illa domus vel familia rursus, ut ante, pariterque cæteris utrumque onus præstare. Talibus porro bello captis, aut et aliis quibusdam, si territorium ad inhabitandum assignatum fuerit, manent per primum triennium liberi ab omni vexatione servitii publici, neque annonam et diaria militi præstant. Elapso autem illo triennio, præstant utrumque. 402 Miles equestris debet habere facultates immobiles, id est fundos vel prædia, ad valorem quinque, aut ad minimum quatuor litrarum. Imperialis miles classarius debet habere facultates immobiles, fundos puta et prædia, valoris trium litrarum. Typus seu agendi formula a majoribus tradita pervenit ad hæc usque nostra tempora talis. Quo tempore est expeditio militaris, non dantur militantibus tirones, collatores et contribuentes, ut hominibus peculii: sed debet quisque seorsim et viritum pro se militare. Si qui autem pauperes fuerint et expensis militaribus faciendis non pares, illis dantur contribuentes; quo nempe habeant per eos sufficientem suam necessariam subsistentiam, et possint suam militiam in corpore suo facere. Quodsi vero prorsus ad incitas redacti qui fuerint, ut ne quidem cum ipsis attributis sibi contribuentibus incumbens sibi servitium exsequi valeant, illi adorantur seu ad oras et feces exercitus rejiciuntur, et amandantur ab abiegos, [latrun-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

unde nobis quoque est. Sed veteres distinguebant Arabes a Saracenis, ut e Script. Hist. Aug. t. II, p. 329, 444 et 494 patet; illi quidem erant Arabes in Syriæ confiniis et Palæstina oberrantes, hi autem Saraceni, qui in Mesopotamia et Syriæ partibus orientalibus ad Euphratem sitis viverent, sic dicti ab Arabico *Scharh, oriente*.

(91) Conf. Constantin. Porphy. Tacticon p. 16 ed. Meurs.

(92) Satis constat de sensu verbi, idque notare suspenduntur, cassantur, eximuntur, excusantur pro minimis habentur. Unde autem derivandum sit, adhuc dubito. Forte repeti debet ab *adorare* Latino, id est non προσκυνεῖν, sed *ad oram rejicere*, velut feces et rejectanea, καθιστώνται: πρόσ τοῖς πέρασιν καὶ ἐσχατιαῖς τοῦ στρατεύματος.

(93) *Apelatae*, abactores, abiegi, erant militiæ genus, ut hodie Husari, prædis abigendis tantummodo destinati, unde ipsis nomen. Glossæ nomicæ *Labbæi*: Ἀπελάτης κυρίως λέγεται, ὅστις θρέμματα ἀπὸ βοσκῆς ἢ βοσκοῦλων ὑποσύρει, ἢ ἀπὸ τῶν ἀγελῶν ἵππους. Ὁ γὰρ βοῦν ἢ ἵππον πλανώμενον εὐρῶν [et hero, quem novit, non restituens] οὐκ ἔστιν ἀπελάτης, ἀλλὰ κλέπτης. V. Du Cange Gloss. Lat. v. *Abigare* et *Latrunculi*. Manetho Apotelesmaticus met. apud Du Cangium v. Βερεδάρτοι jungit βερε-

πρωτονοταρίου τοῦ θέματος εἰς ἕκαστος αὐτῶν ἀνὰ νομισμάτων γ', καὶ ὑπὲρ ευγαρίου αὐτῶν ἀνὰ νομισμάτων δ', καὶ ὑπὲρ σπύρου καὶ ἀνόνας αὐτῶν ἀνὰ σίτου μοδίων νδ'. Ἰστέον περὶ τῶν διδομένων αἰχμαλώτων γαμβρῶν εἰς οἴκους, καὶ τε στρατιωτικῶς, καὶ τε πολιτικῶς ὁ οἶκος, εἰς ὃν εἰσέρχεται ὁ Σαρακηνὸς γαμβρὸς, ὀφείλει: ἐξκουσεύεσθαι: ἐπὶ τρισὶ χρόνοις τὴν τε συνονήν καὶ τὸ καπνικόν. Καὶ μετὰ τοὺς τρεῖς χρόνους πάλιν ὀφείλει τελεῖν ἢ αὐτὸς οἶκος καὶ τὴν συνονήν καὶ τὸ καπνικόν. Ἰστέον, ὅτι καὶ τοῖς διδομένοις αἰχμαλώτοις, εἴτε ἑτέροις τιτὶ, γῆν εἰς κατασκήνωσιν ἐπὶ τρισὶ χρόνοις μένουσιν ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ πάσης δουλείας τοῦ δημοσίου, λαὶ οὔτε καπνικὸν δίδουσι, οὔτε συνονήν. Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν τριῶν χρόνων τελοῦσι καὶ τὴν συνονήν καὶ τὸ καπνικόν. Ἰστέον, ὅτι ὁ καθ' ἑαυτὸν στρατιώτης ὀφείλει ἔχειν περιούσιαν ἀκίνητον, ἢ γῆν τοπία, λιτρῶν ε', ἢ τὸ ἕλαττον λιτρῶν δ'. Ἰστέον, ὅτι ὁ βασιλικὸς πλόμιος στρατιώτης ὀφείλει ἔχειν περιούσιαν ἀκίνητον, ἢ γῆν τοπία, λιτρῶν γ'. Χρῆ εἰδέναι, ὅτι τύπος παρηκολούθησεν κατὰ τὸν καιρὸν, ὅτε γίνεται στρατεία, μὴ δίδουσθαι τοῖς στρατευομένοις τήρωνας (91) συνδότας ὡς περιουσίαις, ἀλλ' εἶναι μονοπροσώπως στρατιώτας, ὅτε δὲ πτωχεύσωσι, δίδονται αὐτοῖς καὶ συνδόται: πρόσ τὸ δι' αὐτῶν ἔχειν τὸ ἱκανὸν καὶ δουλεύειν τὴν ἰδίαν στρατείαν. Ἐὰν δὲ παντελῶς ἐξαπορῶσιν καὶ οὐ δύνανται οὐδὲ μετὰ τῶν διδομένων αὐτοῖς συνδωτῶν τὴν ἰδίαν στρατείαν ἐξυπηρετεῖν, τότε ἀδορεῦνται (92) καὶ δίδονται εἰς ἀπελάτας (93), ἐξ ὧν καὶ Τζέκωνες (94) ἀφορίζονται εἰς τὰ κάστρα. Οἱ δὲ τόποι: τῶν τοιούτων στρατιωτῶν μένουσιν ἀνεποίητοι, περιοριζόμενοι καὶ ἀφοριζόμενοι εἰς τὸν δημόσιον, ἵνα πάλιν, ἐὰν συμβῇ τινα ἐκ τῶν ἀδορευθέντων ἀνακτήσασθαι ἑαυτὸν, ἀναλαμβάνῃ τοὺς ἰδίους τόπους, καὶ ἀποκαθίστασθαι εἰς τὴν ἰδίαν στρατείαν.

δαμίους, ἱπποκόμους, καθ' ἑαυτοὺς (domitores, gymnastias equorum), ἀπελάτας ἀνελάτας, sed leg. συναλάτας, qui sunt similes nostris *Ausreiter*, officiales, qui in viis publicis in equis circumcursant, videntes, qui in iis eant, mendicines aliive malefici, num merces prohibita aut vectalibus non liberata deportentur, etc. Appellant quoque Græci novi *fures, latrones ἀπελάτας*, et abjecta littera, ut solent, πελάτας. Exemplum habet Du Cange v. Πελάτης.

(94) Huccine pertinent *Tzacones*, de quibus Goar. ad Codin. p. 34, quos Codinus p. 68, appellat τοὺς εἰς τὰ κάστρα εὐρισκομένους, *præsidarios in castris* seu urbibus *milites*. Videntur omnino idem esse. *Tzacones* sunt hodie qui olim *Lacones*, extremæ Peloponnesi incolæ, et *Tzaconia* est ille tractus, in quo est mons olim *Cronion* dictus, adeoque inter *Laconiam* et *Elidem*; vid. Du Cangium v. Τζέκωνες. Ii *Lacones* aut *Peloponnesiaci* solebant ad *præsidium* agendum in castellis deponi, ἀφορίζεσθαι εἰς τὰ κάστρα, ut Noster ait. Insignis est locus *Michaloni* Lituani de moribus *Tatarorum* apud Du Cangium v. *Sacones*, e quo intelligitur, *Sacones* et *Sungælones* appellatos fuisse, *Lituanico*, ut videtur, sermone, *agasones*, qui milites in bellum comitabantur. Nostro aut συντρόφος, aut τέρωνας dictos.

culos, leves milites, excursionibus in agrum hostilem et prædis agendis tantum destinatos,] e quibus etiam Tzecones [seu Peloponnesiaci] desumuntur et seliguntur in castella ad agenda interim præsidia, dum veri milites ob bella absunt. Loca vero vel fundi aut prædia ipsorum hero interea vacant, neque alii cuidam traduntur, sed manent sequestrata et affixis sacris bullis signata, ut usus fructus eorum ad ærarium publicum redeat; eo sine, ut si tali cuidam cassato contingat facultas fortunam suam afflictasque res restaurandi, recuperet fundos pristinos militiamque pristinam.

ΚΕΦΑΛ. Ν΄

Εἰσὶν αἱ κατὰ τύπον ῥόγαί τῶν στρατηγῶν καὶ κλεισουραρχῶν, καθὼς ἐρογεύοντο ἐπὶ Ἀέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότητος.

Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν λλ. μ'. Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀρμενικῶν λλ. μ'. Ὁ στρατηγὸς τῶν Θρακησίων λλ. μ'. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Ὀψικίου λλ. λ'. Ὁ στρατηγὸς τῶν Βουκελλαρίων λλ. λ'. Ὁ στρατηγὸς Καππαδοκίας λλ. κ'. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Χαρσιανοῦ λλ. κ'. Ὁ στρατηγὸς Μαφλαγονίας λλ. κ'. Ὁ στρατηγὸς Θρακῆς λλ. κ'. Ὁ στρατηγὸς Μακεδονίας λλ. λ'. Ὁ στρατηγὸς Χαλδίας λλ. ι', ὡς λαμβάνων ἀπὸ τοῦ κουμερκίου (95) ἑτέρας λλ. ι'. Ὁ στρατηγὸς Κολωνείας λλ. κ'. Ὁ στρατηγὸς Μεσοποταμίας λλ. ο'. διὰ τὸ ἔχειν αὐτὸν ἔδρον τὸ κουμέρκιον. Ὁ στρατηγὸς Σεβαστείας, ὡς ὦν τότε κλεισουράρχης, λλ. ε'. Ὁ στρατηγὸς Λικανδοῦ, ὡς ὦν τότε κλεισουράρχης, λλ. ε'. Ὁ στρατηγὸς Σαλευκείας, ὡς ὦν τότε κλεισουράρχης, λλ. ε'. Ὁ στρατηγὸς Λεοντοκώμωως (96), ὡς ὦν τότε κλεισουράρχης, λλ. ε'. Ὁ στρατηγὸς τῶν Κιβυρραίων λλ. ι'. Ὁ στρατηγὸς τῆς Σάμου λλ. ι'. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Αἰγαίου πελάγους λλ. ι'. Ἰστέον, ὅτι οἱ τῆς Δύσεως στρατηγοὶ οὐκ ἐρογεύοντο διὰ τὸ λαμβάνειν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν θεμάτων τὰς ἰδίας αὐτῶν συνθηκῆς κατ' ἔτος. Ὁ στρατηγὸς Πελοποννήσου. Ὁ στρατηγὸς Νικοπόλεως. Ὁ στρατηγὸς Ἑλλάδος. Ὁ στρατηγὸς Σικελίας. Ὁ στρατηγὸς Λαγοβαρδίας. Ὁ στρατηγὸς Στρυμῶνος. Ὁ στρατηγὸς Κεφαλληνίας. Ὁ στρατηγὸς Θεσσαλονίκης. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Δυρράχίου. Ὁ στρατηγὸς Δαλματίας. Ὁ στρατηγὸς Χερσῶνος.

Περὶ τὸ τίνας οὐκ ὀφείλουσι στρατεύεσθαι τηρωνάτου γινομένου (97).

Οἱ ἐν τῷ κουβουκλείῳ κτετελεγεμένοι. Οἱ εἰς τοὺς βασιλικοὺς ἀνθρώπους. Οἱ εἰς τὴν μεγάλην ἑταιρείαν. Οἱ εἰς τὴν μέσην ἑταιρείαν. Οἱ εἰς τοὺς Φαργάνους. Οἱ εἰς τὴν οἰκειακὴν τράπεζαν. Οἱ εἰς τὰ ἀρχοντογεννήματα. Οἱ εἰς τὸ οἰκειακὸν βεστιάριον. Οἱ εἰς τὸ σκέπτον τῆς Αὐγούστης. Οἱ εἰς τοὺς βασιλικοὺς σπράτορας ἢ τοὺς ἱπποκράτας (98). Οἱ εἰς τοὺς

A

CAP. L.

Tabula rogarum, quas vi typi aut formulæ præscriptæ atque receptæ accipiebant strategiet clisurarchæ tempore Leonis, domini Christum amantis.

Strategus Anatolicorum accipiebat litras 40. Strategus Armeniacorum litr. 40. Strategus Thracesium litr. 40. Strategus Opsicii litr. 30. Strategus Bucellariorum litras 30. Strategus Cappadociae litras 20. Strategus Charsiani litras 20. Strategus Paphlagoniae litr. 20. Strategus Thraciae litras 20. Strategus Macedoniae litr. 30. Strategus Chaldae litr. 10, ut qui præterea decem alias litras e commercio seu vectigalibus mercium introeuntium et exeuntium fert. Strategus Coloniae litras 20. Strategus Mesopotamiae I, o, [prorsus nihil], ut qui totum commercium seu reditus vectigalium omnes ipsi sibi servat. Strategus Sebastiae, ut qui tunc temporis (sub Leone) clisurarcha tantum erat, l. 5. Strategus Lycandi, 408 ut qui tum clisurarcha erat, litras 5. Strategus Seleucia, ut qui tum clisurarcha erat, litras 5. Strategus Leontocomes, ut qui tum clisurarcha erat, litr. 5. Strategus Cibyrrhæotarum litras 10. Strategus Sami litr. 10. Strategus maris Ægei litr. 10. Strategus Occidentis non accipiebant rogas, quia consuetudines unus eorum quisque suas annuatim e suo themate ferebat. Sunt autem illi sequentes. Strategus Peloponnesi. Strategus Nicopoleos. Strategus Helladis seu Græciæ. Strategus Siciliae. Strategus Lagobardiae seu Longobardiae. Strategus Strymonis. Strategus Cephaleniae. Strategus Thessalonices. Strategus Dyrrhachii. Strategus Dalmatiae. Strategus Chersonis.

C

Index eorum, qui non tenentur in expeditionem et castru ire, quando tironatus fit seu juvenis militu in unum coacta locum solemnia in armis exercitia facit.

Cubiculo ascripti. Qui ad basilicos vel œsarianos pertinent; qui ad magnam hetæriam; qui ad mediam hetæriam; qui ad Farganos; qui ad privatam mensam; qui ad archontogennemata; qui ad privatum vestiarium; qui ad sceptrum Augustæ, qui ad imperiales stratores vel equiones; qui ad imperiales clericos palatii. Clerici novæ seu novæ eccle-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(95) Est idem ac si diceremus: hic vel ille accipit salarium suum ex *Accisa*, seu ex illo tribunali, ubi vectigalia recipiuntur. Κουμέρκιον est ipsum commercium, mercatura, negotiatio et portorium pro importatis aut exportatis mercibus; v. Du Cange ad Alex. p. 315. Κουμέρκιον τοῦ πνηγυρίου, *rectigal nundinarum*, est apud Theophan. p. 396. Guther. p. 725. commercium nonnihil a vectigali differre monstrat.

(96) Ad formam terminationis πόλεως, quæ in

multarum orbium nomine oblinet, formarant quoque κώμωως in hac compositione. Λεοντοκώμη Λεοντόπολις est in themate Lycandi seu in Isauria.

(97) Tironatum hic esse puto non statum seu conditionem tironis, sed solemnem congressum militiæ rudis et nuper conscriptæ ad conductum locum, ut tirocinium ibi ponant coram stratego thematis et dexteritatem suam in tractandi armis monstrant.

(98) Poterat quoque ἱπποκράτας. In membranis erat ἱπποκρ. cum τ superimposito.

stæ. Sanctæ Sophiæ insessi et jam ab antiquis temporibus adherentes sacerdotes, non autem qui ad terna miliaria et minus rogam accipiunt. Dromoniorum remiges. Agrariarum remiges. Horum omnium officiorum, quæ a militiæ præstatione diximus exempta esse, si quis unum aliquod gerat, qui absque eo et nondum illud adeptus ad militiæ præstationem obligatus erat, ejus domus debet excusata haberi, quandiu is vixerit. Illo autem homine mortuo, debet jus et obligatio militiæ præstandæ rursus illi domui restitui secundum veterem formulam rationarii militaris.

404 Index eorum, qui militare debent de conscriptis in officia.

Mandatores secretorum omnium, nempe qui sunt sub dispositione sacellarii; rationalis sacri fisci; rationalis fisci militaris; rationalis cursus publici; præfecti sacello; vestiarii; comitis rei privati; præfecti numerorum; curatoris mœnium urbis; item vernaculi contubernales utriusque stabuli [tam urbani, quam Asiatici apud Malagina]. Ab alio themate vel districtu non coguntur remiges agrariarum, nisi a solo themate Steni vel Propontidis. Neque adscribuntur diætariis magni palatii aliorumque palatiorum, nisi homines urbani seu CPtani, et ex Steno seu utraque ejusdem freti ora oriundi. Ad mandatores officiorum non deliguntur nisi soli homines urbani.

CAPUT LI.

Observanda, quando imperator in curru prodire ad horrea strategii eaque lustrare constituit.

Pridie vespere dantur mandata, sive notificatur per mandatores, ad proceres, cras fore processionem ad horrea. Procedunt itaque et conveniunt altero die omnes in palatium, candidis tunicis et tziangiis seu calceis; et quando proclamata fuerit vox: « Transfer, » [te nempe, vel alio migra,] collocant sese candidati coram circo retro portam necessarium s. latrinarum balnei. In ipsum autem circum intrant soli equi imperiales; qui procerum sint, foris manent. Ante circum quoque consistit carucha domi-

⁶⁹ ΣΧΟΛ. ἔτοιμος.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(99) * [Stenum cervix Euxini. Constant. Vit. Basil. c. 63. Les nautonniers Stenitæ appellati ἀπὸ τοῦ στενοῦ, quod medio ævo est Stanor, p. 290 Villharduin.] * Stenum est tota ora tam Europæa, quam Asiatica, quam angustus canalus et meatus maris Euxini aluit et pervadit et ipsa simul ora CPtana. Zosimus II, 30: μήκος ἔχει τὸ στενὸν τοῦτο μέχρι τοῦ Πόντου σταδίων περὶ πού τριακοσίων.

(1) De obitione imperatoris per horrea elegans locus est apud Themistium p. 221. Videri quoque meretur Salmasius ad illud Spartiani de Hadriano t. I, S. H. A. p. 97: *Laborat, ut condita militari diligentè agnosceret. Condita hic sunt usu senioris ævi non species annonariæ, ut putat Petavius ad Themistiam p. 453, consentiente profecto analogia, sed conditoria, prorsus ut Græcum ἀπόθετά non spe-*

Α βασιλικούς κληρικούς τοῦ παλατίου. Οἱ τῆς Νέας ἐκκλησίας. Οἱ τῆς ἁγίας Σοφίας ἐγκάθεται ἱερεῖς καὶ ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ, οὐχὶ δὲ οἱ εἰς τὰ τρία μιλιαρῆσια καὶ ἕλαττον τούτων βογευόμενοι. Οἱ τῶν δρομονίων ἐλάται. Οἱ τῶν ἀγρᾶριων ἐλάται. Ἰστέον, ὅτι ἐκ τούτων πάντων τῶν προειρημένων μὴ στρατεύεσθαι, εἶχεν τις πάλαιαν στρατείαν, μέχρις ἂν ζῆ τὸ καταταγὲν πρόσωπον, οἰονδήποτε τῶν προειρημένων ὄφφικίων, ὀφείλει διαμένειν ἐξσκοουεόμενος ὁ τοιοῦτος οἶκος. Τελευτήσαντος δὲ τοῦ προσώπου, ὀφείλει ὀρθοῦσθαι ἢ στρατεία εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ κατὰ τὸν παλαιὸν τύπον τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθεσίου.

Περὶ τοῦ τίνες ὀφείλουσι στρατεύεσθαι ἀπὸ τῶν κατελεγεμένων εἰς ὄφφικια.

Οἱ μανδάτορες τῶν σεκρέτων πάντων, ἦγουν οἱ τοῦ σακελλᾶ-λου· οἱ τοῦ γενικοῦ· οἱ τοῦ στρατιωτικοῦ· οἱ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου· οἱ τοῦ σακελλίου· οἱ τοῦ βεστιαρίου· οἱ τοῦ εἰδικοῦ· οἱ τοῦ νομέσου· οἱ τοῦ τειχεύτου· οἱ διατρέχοντες· οἱ σύντροφοι τῶν δύο στάβλων. Ἰστέον, ὅτι οὐ δεῖ στρατεύεσθαι ἀπὸ ἄλλου θέματος εἰς τοὺς ἐλάτας τῶν ἀγρᾶριων, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ στενοῦ (99). Ἰστέον, ὅτι οὐ δεῖ στρατεύεσθαι εἰς τοὺς διαιταρίους τοῦ μεγάλου παλατίου καὶ τῶν λοιπῶν παλατίων, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ τοῦ στενοῦ. Ἰστέον, ὅτι οὐ δεῖ στρατεύεσθαι εἰς τοὺς μανδάτορας τῶν ὄφφικίων, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς πόλεως.

ΚΕΦΑΛ. ΝΑ΄.

Ἄσα δεῖ παραφυλάττειν, ὅταν ἐν ὀχλήματι βούλεται προελθεῖν ὁ βασιλεὺς καὶ ἰδεῖν τὰ ὄρβια (1) τοῦ στρατηγίου,

Ἄπὸ ὄψε δίδεται μανδάτα πρόκεινσον εἰς τὰ ὄρβια. Προέρχονται οὖν τῇ ἐξῆς πάντες, καὶ εἰσέρχονται ἀπὸ λευκῶν χλανιδίων καὶ ταγγίων (2) εἰς τὸ παλάτιον, καὶ ὅταν γένηται TRANSFER, οἱ μὲν κاندιδάτοι ἴστανται πρὸ τοῦ ἵπποδρόμου μετὰ τὴν θύραν τῶν χειρῶν (3) τῆς βαλνιαρίας, εἰσέρχονται δὲ ἔσω ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ οἱ δεσποτικοὶ ἵπποι μόνοι, οἱ δὲ τῶν ἀρχόντων ἔξω ἴστανται. Ἐρχεται δὲ καὶ ἡ καρούχα ἢ δεσποτικὴ, καὶ ἴστανται πρὸ τοῦ ἵπποδρόμου. Καὶ ὅταν ἴδῃ ὁ σιλεντιάριος ⁶⁹, ὅτι πάντα

VARIE LECTIONES.

cies depositæ, sed *depositoria*. Utitur ea voce Theophanes p. 124, ubi de Alypio ait, eum fuisse τὴν δεχομένην περὶ τε τὴν φυλακὴν τῶν πόλεων καὶ τὰ ἀπόθετα τῶν τροφῶν ἐπιμέλειαν ποιούμενον. Rursus p. 129, conjungit ὠρεῖα ἀποθετα σίτου, ubi tamen posterius pro prioris scholio habendum est. De horreis ab imperatore visitatis agit quoque Vales. ad Amm. Marcell. p. 318, unde etiam constat, horrea gemina fuisse annonæ militaris, et Xiphilin. p. 1231, ubi Pertinacem habet τὴν τοῦ σίτου παρασκευὴν ἐξεταζόντα.

(2) Ita membranæ.

(3) *Necessariæ* Latinis et χρεῖαι Græcis novis sunt *latrinæ*; vid. Du Cangii Gl. utrumque utraque voce. Sic jam usurpavit Artemidorus p. 8 ubi vid. Rigalt. notam.

ἔτοιμά εἰσι, καὶ λάβῃ τὸ Paratus, εἰσέρχονται κατὰ τὸ ἔθος οἱ πατρικιοὶ. Εἴτα ἐξέρχεται ὁ βασιλεὺς, καὶ ἵσταται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μεγάλου τρικλίνου, καὶ πάντα γίνεται ὡς ἐν κονιστωρίῳ, καὶ ἐξέρχεται δηριγευόμενος διὰ τῆς βαλνιχρίας, καὶ ὅταν ἔλθῃ ὅπου οἱ κανδιδάτοι τὰ ὄπλα κρατοῦσιν ⁷⁰, ἐκεῖ οἱ τριβοῦνοι τοῦ πραισέντου προσκυνουῦσιν αὐτὸν, καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ πριμικήριος τῶν δομεστικῶν. Εἴτα ἐκεῖθεν εἰσέρχεται εἰς τὸν ἵπποδρόμον, καὶ ἐκεῖ προσκυνεῖται ὑπὸ τῶν δομεστικῶν καὶ προτηκτόρων ἅμα εἰσέλθῃ τὴν θύραν, καὶ δηριγευόμενος ἐξέρχεται ἔξω τοῦ ἵπποδρόμου, τῶν ἵππων ἐλκομένων ἐμπροδὲ αὐτοῦ, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὸ ὄχημα. Καὶ ἕκαστος τῶν ἀρχόντων κατὰ τάξιν φιλεῖ τὰ γόνατα αὐτοῦ, καὶ μετὰ πάντας ὁ ἐπαρχὸς τῶν πραιτωρίων, ὡς ὁφείλων συγκαθίσει αὐτῷ, καὶ ἐπιτρέπει ὁ βασιλεὺς, εἰ βούλεται, τοῖς ἄρχουσι καθίσει εἰς τοὺς ἵππους αὐτῶν, καὶ ἀθήνεται. Ὁ δὲ ἐπαρχὸς φιλεῖ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὴν καρούχαν ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, καὶ ἵσταται, καὶ ἐπὶ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ καθίσει, πάλιν φιλεῖ τὰ γόνατα αὐτοῦ καὶ ἀθήνεται. Καὶ ὁ μουλλῶν (4) ἵσταται, καὶ, ἐπὶ κελευθῆ, καὶ αὐτὸς φιλεῖ κάτω τοὺς πόδας, καὶ ἀθήνεται. Ἐμπροσθεν δὲ βασταζοῦσιν ὁ κουροπάλατης ⁷¹ καὶ ὁ δηκουρίων (5) τὰ χρυσᾶ βαβδία. Ἐκατέρωθεν δὲ κόμητες σχολῶν, οὓς ἂν κελεύσει, παραβαδίζουσιν κρατοῦντες τὰ μῆλα τῆς καρούχας. Καὶ ἐπὶ φθάσουσιν εἰς τὰ ὄβρία, πρῶτον οἱ ἐπαρχοὶ κατέρχονται, καὶ τότε ὁ δεσπότης. Ὡς δὲ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ὄβρία, ἀπαντᾷ αὐτῷ φορῶν λευκὸν χλαυθιδιον ὁ κόμηξ τῶν ὄβρίων (6) καὶ σὺν αὐτῷ ὁ νομεράριος (7), καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτῷ τὴν γνώσιν τοῦ ἀποκειμένου σίτου, καὶ περιέρχεται, καὶ ὁρᾷ πάντα. Δεῖ δὲ παρακολουθεῖν τῷ βασιλεῖ καὶ ἀρχιτέκτονα, ἴνα, ἐὰν θελήσῃ πληροφορηθῆναι, εἰ ταῖς ἀληθείαις τοσοῦτος σίτος ἀπόκειται, μετρήσῃ ὁ ἀρχιτέκτων τοὺς τόπους, οὓς ἂν συνίδῃ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐπὶ αὐτῷ τὸ ἀληθές. Καὶ ἐξερχόμενος δίδωσι τῷ κόμητι τῶν ὄβρίων τετρογώνιον (8) λιτρῶν δέκα, καὶ ὀλοσῆρικον στιχάριον, καὶ τῷ νομεραρίῳ τὰ αὐτὰ. Καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθὼν ἀνέρχεται εἰς τὸ ὄχημα, καὶ πάλιν οἱ ἐπαρχοὶ συγκαθῆνται τὰ ὅμοια ποιοῦντες,

nica. Parata in hunc modum omnia esse videns silentiarius ut [editum a præposito] accepit: « Paratus » [puta, imperator jam est], intrant [in magnum triclinium] patricii: dein egreditur [e cubiculo vel cætone suo] imperator ad medium usque magnum triclinium, ubi consistit, fluntque omnia ut in consistorio; et dein exit in procerum comitatu per balnearium vel balneum, et quando illuc accesserit, ubi stant candidati in armis, ibi tribuni præsentis [nempe militiæ aut comitatus] adorant eum, et cum ipsi primicerius domesticorum. Inde intrat in circum, et ibi adoratur a domesticis et protectoribus, cum primum pedem in ejus porta posuerit. Inde exit in comitatu procerum e circo, equis imperialibus interim coram ipso manu productis, et ascendit in carrucham. **405** In ea residenti osculantur accedentes pro gradibus dignitatum procerum singuli genera, et postremus idem facit eparchus seu præfectus prætoriorum, ut qui domino in curru assidere debet. Eo absoluto officio, dat imperator, si vult, proceribus veniam in equos suos ascendendi. Præfectus autem prætoriorum, osculatus domini genera, ascendit in carrucham, sed a sinistro latere, et subsistit in ea tam diu erectus, donec imperator ipsi veniam considendi dederit. Priusquam vero considere ille, osculatur secunda vice imperatoris genera. Pariter stat coram imperatore mulio [id est equiso, auriga]; qui considerare jussus, priusquam id faciat, imos pedes imperatoris osculatur. Coram carrucha præferunt curopalates et decurio virgas aureas; ad utrumque vehiculos autem ambulantes comites scholarum, quos imperator delegerit, tenentes poma [seu globos metallicos in aditu] carruchæ. Ea ratione ut perventum est in horrea, descendit primum præfectus domino identidem assidens, dein imperator, cui in horrea intranti obviam it comes horreorum, gerens candidam tunicam, et cum eo numerarius. Nactus ab eo comite imperator notitiam frumentum in horreis depositi et asservati, circumambulat et lustrat omnia, secum habens aliquem architectum, qui domino cupiente certo explorare, num revera tanta adsit, quanta perhibetur, fru-

VARIE LECTIONES.

⁷⁰ ΣΧΟΛ. τοῦ πρῶτοντος. ⁷¹ ΣΧΟΛ. ὁ βουλευτής.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(4) *Mulio* etiam pro *equisone* dicitur. Lamprid, in D Alexandro Severo, t. I, p. 990, ubi mulis et equis muliones tantum, non muliones et equisones, ut curatores attribuit. Etiam in Glossis est *μουλάρας*, ἵπποφόρος, κτηνοτρόφος, ἀνακολέας, *mulio superimentarius strator*.

(5) *Ergone* tunc temporis adhuc *decuriones* appellabantur CPlī consules et senatores urbani, ut vult Scholiastes, qui *βουλευτής* interpretatur? Vix putem. Potius probabile mihi est *silentiariorum decuriones* vel *decanos* hic intelligi, qui iidem sunt atque *primicerii silentiariorum*; v. Vales. ad *Amian. Marcell.* p. 264. *Silentiariorum* autem erat *aureas virgas præferre*.

(6) Id. aut similis muneris, atque *horrearius* apud *Agnellum*. Vide *Murat, Ser. R. Italic.*, t. II, p. 100.

(7) Videtur *numerarii* numus fuisse numerare mo-

dios frumenti quod in horrea inferebatur, et expensas in annonam militum pariter; v. supra dicta ad p. 140.

(8) Fuit cum putarem, hoc vocabulo *apocombium* seu *sacculum sericum* designari in formam quadrangularem consutum et conformatum, cui insutæ essent decem auri litræ. Verum si in *numismatibus* seu *solidis* constiterunt illæ decem litræ, nimis grandis evasit illa bursula, ut quæ decies 74 numismata seu 740 numismata contineret. Litræ in integris auri massis *cusas* fuisse, quandoquidem mihi non constat, quamvis admodum probabile sit, in dubio relinquam. Putem igitur potius, *tetragnonium* hoc fuisse *massam auream* in *monetæ formam cusam* decem litras pendentem. Sed, ut verum fatear, non habeo exemplum *massæ* in nummum *cusæ* forma quadrata apud Græcos aut Romanos.

menti copia, conditoria, quæ jussus a domino fuerit, dimetiatur, et certam rei rationem ad eum referat. Exiens rursus ex horreis imperator dat comiti horreorum tetragonium, [hoc est apocombium, sericum fasciculum, formæ quadrangularis] decemauri litr, continens et sticharium holosericum. Idem quoque donum accipit numerarius. Postea rursus ascendit imperator in curram; et præfecti, qui identidem in tali tempore singulis imperatoribus adesse solent, faciunt eadem, quæ superius exposita sunt. Reditur in palatium, prout visum domino fuerit, aut per decimum, [circa pars est,] aut per balneum. Et comites quidem atque tribuni subsistunt extra magnum triclinium, audita proclamatione: « Loco » [qua jubentur in eodem loco consistere, neque ulterius procedere]. Cæteri autem proceres ingrediuntur in triclinium; et præfectus urbis vel et præfecti cæteri [prætoriorum nempe] vale ibi dicunt imperatori, atque abeunt; patricii autem cum ipso intrant in magnum triclinium, et fiunt omnia porro secundum consuetum morem, et tandem dantur missæ silentii.

CLETOROLOGIUM

SEU

LIBER DE RITIBUS SACRARUM EPULARUM AULÆ BYZANTINÆ

406 CAPUT LII.

Exquisita et perspicua de sacrorum cletoriorum seu convivorum constitutione atque cerimonis, singulorumque dignitatum evocatione, atque honoris gradu expositio, collecta ex antiquis Cletorologiis seu libris de ordine nomenclaturæ convivalis exponentibus, tempore Leonis imperatoris nostri Christum amantis et sapientissimi, mense Septembr., ind. III, anno a condito mundo 6408, a Philotheo, imperiali protospathario et atriclinio.

Quandoquidem hortati me fuistis, amicorum optimi, ut e veterum libris argumentum, de quo dicere animus est, dignitatum nempe ordines, eruere sollicita cura, sermoneque perspicuo traderem; agendum, victus amore vestro, pro virili mea multaque cum affectione studebo desiderii vestræ charitatis

B

ΚΕΦΑΛ. ΝΒ'.

Ἀκριβολογία τῆς τῶν βασιλικῶν κλητωρίων (9) καταστάσεως, καὶ ἐκάστου τῶν ἀξιωματικῶν πρόσκλησις καὶ τιμῆ, σύνταχθεῖσα ἐξ ἀρχαίων Κλητωρολογίων ἐπὶ λέοντος τοῦ φιλοχρίστου καὶ σοφωτάτου ἡμῶν βασιλέως μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, Ἰνδικτ. γ', ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου 5711' (10), ὑπὸ Φιλοθέου, βασιλικοῦ πρωτοσπαθαρίου καὶ ἀτρικλίνου (11).

Ἐπειδὴ περ ἡμᾶς προετρέψαθε, ὦ φίλων ἄριστοι, εἰς τὰς τῶν ἀρχαίων ἐπικύμψαι συγγράμματα, κακείθεν τὸν προκειμένον νοῦν τῆς τῶν ἀξιωματικῶν τάξεως σαφῆ τῷ λόγῳ ἀκριβῶς παραστήσαθαί, φέρε δὲ τῷ περὶ ὑμᾶς ἐλκόμενοι πόθῳ, καθ' ὅσον ἐφικτὸν, τὰ ἐφετὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης σχετικῶς (12)

VARIE LECTIONES.

⁷⁸ ΣΧΟΛ. τοῦ δεκάτου. ⁷⁹ ΣΧΟΛ. τόπων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(9) *Vocare* apud Latinos simpliciter pro vocare, invitare ad cœnam usurpatur. Hinc in Vit. Basilii Macedonis p. 207, οἱ κεκλημένοι sunt illi, qui ad sacras invitari solent. Hinc κλητωρ, *vocator*, invitator, κλητώριον, *convivium*, ad quod vocantur amici, adhibetur cletor, invitator, nomenclator, et κλητωρεύειν, *ad convivium vocare*. Notat quoque κλητώριον *triclinium* vel *salam*, in qua convivia celebrantur. De quibus omnibus vid. Du Cangium Gloss. Gr. h. v. Magnam habeo gratiam fortunæ, quod opusculum hoc scitum et lectu dignum nobis conservavit, in quo totus ordo cum dignitatum et officiorum aulicorum et militarium, tum etiam sacrarum epularum publice editarum accurate exponitur.

(10) A. M. 6408 incidit in annum Christi 900.

(11) Sic plerumque scribitur hæc vox; interdum tamen etiam reperitur ἀτροκλήνης et pejus adhuc ἀτρικλήνης. Quamvis enim originem ipsi dederit corruptela prioris, quodammodo tamen et ipsa hæc quoque forma proba est et significat articlinii officium. Ἀτροκλήνης est *panistructor*. Id enim illi agebant, et præterea quoque convivas futuros e schedula secundum gradum quemque suum et eo or-

dine, quo assidere debebant aut accumbere, evocabant, introducebant, locum cuique suum assignabant, quod olim τῶν ἐδεάτρων erat. vid. Athen. IV, p. 442 et p. 171 tota atque seqq., particulam porrigebant et largitiones dominicas distribuebant. Cæterum prima eorum fuit appellatio *atriclinio*, qui a triclinio essent et id curarent; vid. Du Cange v. *Orticlineum*, quomodo triclinium appellabant aut diastam, quod nos hodie *chambre*, *Kammer*, dicimus. [Sed habebantne Græci imperatores, ut veteres Persarum reges atque alii habebant et curiæ nostrates adhuc habent, suos προτίνας vel προγεύστας, *regustatores ferculorum*? Equidem hujus rei nihil inveni, neque hoc in codice, neque alibi. *Ex Addend.*]

(12) *Toto cordis affectu*, *propensione*, *amore*, *toto corda*. Σχετικῶς πρὸς τινα ἔχειν, *toto corde aliquem diligere*, affectionatum erga aliquem esse, ut vulgo loquuntur, habet Cedren. p. 647. Σχέσις est *affectio*, *propensio animi*, benevolentia, apud Theophan. p. 391, et σχετικὴ προσκύνησις *adoratio* (qualis erga sanctos obliet) *affectiva*, seu ex affectu animi et benevolentia erga eos, non ex debito procedens. Ἡ σχετικὴ προσκύνησις ἐστὶν ἀσπαστικὴ προσκύ-

ἐκπληρώσωμεν. Πολλῶν γὰρ ὄντων καὶ μεγάλων τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καταλειφθέντων ἀξιωματίων, πολλή τε καὶ μεγάλη καὶ δύσληπτος ἡ περὶ αὐτῶν ὑπάρχει σαφήνεια. Καὶ γὰρ αἱ πολλαὶ τῶν ἀξιωματίων ἀμαυρωθεῖσαι τῷ χρόνῳ πρόσκλησεις, ἀλλὰ μὴν καὶ πᾶσι αἱ μετ' ἐκείνας ἐφευρεθεῖσαι ἀξιωματίων διαφοραὶ σύγχυσίν τινα παρεισάγουσιν τῆς ἀκριβοῦς αὐτῶν καταλήψεως. Καὶ ἐπειδὴ τὴν ἡμετέραν ἀμάθειαν τῆς ἀκριβοῦς τούτων καταλήψεως τὴν συγγραφὴν ἐξητήσασθε, ὅσον τῷ νῦν ἀμυδρῶς ἐκ τῶν πρώων ἐγκειμένων (13) καὶ νῦν πραττομένων περιλαβεῖν ἠδυνήθημεν, τῇ ὑμετέρᾳ φιλίᾳ περιφανῶς ἐκτιθέμεθα. Εἰδέναι γὰρ ὑμᾶς βουλόμεθα, ὦ φίλοι, ὅτι πᾶσα μὲν τεκλων ἐπιστήμη πρὸς τι εὐχρηστον τέλος τῶν ἐν τῷ βίῳ συνέστηκεν. Ἡ δὲ τῶν ἀρτικλιτῶν ἐπιστήμη ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ ⁷⁴ τὸ εὐχρηστον δείκνυσιν, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ τάξει καὶ συστάσει καὶ ἀκριθεῖ διαθέσει τὰς τῶν ἀξιωματίων διαφορὰς διαστέλλειν ⁷⁵. Καὶ γὰρ πᾶσα περιφάνεια βίου ἢ ἔνδοξος ἀξιωματίων ἀξία ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ τοῖς ὄρωσιν ἐνδείκνυται, ἀλλ' ἢ ἐν τῇ κλήσει τῆς προκαθηδρίας τῆς ἐν τῇ λαμπρᾷ τραπέζῃ καὶ περιποθητῇ συνεστίασει τῶν σοφωτάτων ἡμῶν βασιλέων. Εἰ δέ τις ἐκ τῆς ἡμῶν ἀπροσεξίας ἐπισημῶς προσγένηται σύγχυσις τοῖς βασιλικοῖς κλητῶρσι, οὐ μόνον τὰς τῶν βασιλικῶν ἀξιωματίων ἀρετὰς καταβρίπτει, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καταγελάστους καὶ ἀχρεῖους τῆς διακονίας παρίστησι. Διὸ οὖν, ἀγαπητοί, δεῖ ἡμᾶς ἐν τῇ τοιαύτῃ λαχόντας διακονίας προσοχῇ μελέτης καὶ ἐπιστήμης τὰς τῶν ἀξιωματίων κυριοκλήσις ἐν τῷ οἴκῳ νοῖ περιγράφειν, καὶ εἶθ' οὕτως τὰς αὐτῶν διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις καὶ ἀκριθεῖς συστάσεις ἐκφανεῖν καὶ ἐκτιθεσθαι. Ἄλλ' ἐπεὶ περὶ τὰς τῶν ἀρχαίων ἐκθέσεις οὐχὶ πᾶσας, ἀλλ' ὅσας ὁ χρόνος ἀμαυρωθῆναι ἐποίησεν, ἔκοντι παρεδράμομεν, φέρε δὴ τὰς ἐπὶ τῶν βασιλέων ἡμῶν, Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, γνωρίζομένας τε ἅμα καὶ πραττομένας ὡς ἐν πίνακος τάξει στιχηθδὸν ὑποτάξωμεν. Ποιῶμεν δὲ τοῦτο, οὐχ ὡς τὰς τῶν ἀρχαίων συγγραφὰς ἀνατρέποντες, ἀλλὰ τὰς περὶ τούτων ἐκθέσεις ὡς ἐν τάξει κανόνος τυπῶσαι σπουδάζοντες, ὅπως μὴ μόνον οἱ περὶ ταῦτα ἐσχολακότες τὴν εὐεργῆ τούτων κατὰ ληψὶν ἔχωσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ λίαν ἀμαθεῖς τῷ μικρῷ τούτῳ κανόνι ἐπομένοισι εὐκατάληπτον καὶ σαφῆ τὴν περὶ τὰς τάξεις εὐρίσκωσι πραγματείας. Οὐ γὰρ δίκαιον ἐκρίναμεν, τοὺς μὴ ταῦτα ἀκριβῶς ἐξησημένους ἐν τῇ τοιαύτῃ τετάχθαι βασιλικῆ λειτουργίᾳ, ὅτι οὐδὲ ἀσόφῳ καὶ ἀμαθεῖ βασιλεῖ παρεστάναι ἡμεῖς εὐμοιρήσαμεν, ἀλλὰ πάνυ γε σοφωτάτῳ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ τῇ ἄνωθεν χάριτι τε-

satisfacere. Diffusum et grave et obscurum opus de his clare distincteque exponere, cum non tantum plurimæ dignitatum a veteribus ad posterostansmissarum processu temporis obsoleverint; sed etiam omnes deinceps excogitatæ et introductæ diversæ dignitates turbelam simul invexerint, eoque, quominus recte percipi res possit, officiant. Quoniam igitur ab ingenio nostro rudi quamvis et parum exercitato scriptionem huic rei clarius intelligendæ utillem flagitastis, voluimus hoc opusculo quantum ex obscuris vestigiis veterum traditionum litteris consignatarum et hodiernarum consuetudinum assequi potuimus, vestræ charitati exponere. In universum id a vobis teneri velim, ut omnium artium cognitio ad finem aliquem usus sui in quotidianas humanæ vitæ res implicantem tendit, **407** ita quoque artium scientiam finem habere suum, et in eo maxime sui dare usum atque exemplum, quod acuratione stricta dignitates aulæ diversas suo quamque ordine, corpore et loco dispescit. Illustris omnis vita munusque omne gloriæ plenum in nulla re se magis spectabile spectantibus exhibet magisque ferit oculos, quam si publica voce præcedere et præsidere alteri inferiori apud splendidam tabulam epulasque multum expetitas sapientissimorum nostrorum imperatorum jubetur. Si quid ergo in augustis convivii per nostram quamdam incuriam et imprudentiam obturbetur pecceturque, eo non tantum proculcantur officiorum curialium virtutes, sed et ipsi ridiculos nos et ineptos ministerio exhibemus. Quapropter, amici, oportet nos, in hoc, quod nostras sorte nobis contigit, constitutos tanto ministerio, primum quidem attenta cura secundum artis leges animo proprias dignitatum appellationes concipere atque confirmare, tum vero dignitatum divisiones majores minoresque et veras rationes enuntiare atque exponere. Antiquas autem cum decreverimus omittere, non quidem omnes, at eas tamen, quas temporum decursus calligine et ignoratione sepelivit, eorū nobis esto eas, quæ tempore dominorum nostrorum, Leonis et Alexandri, claræ exercitatusque fuerunt, unam post alteram continuo filo velut in tabula proponere. Quod eo non facimus animo, tanquam convulsuri et eversuri veterum scripta, sed studebimus de his rebus præcepta velut in canonis modulum redigere; quo non illi tantum, qui iisdem **D** jam a longo tempore occupantur, facilem earum conspectum doctrinamque habeant, sed et vel maxime rudes, dummodo exiguum huic canonem assectentur, perspicuam et captu facilem de ordinibus

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁴ ἄλλο cod. et ed.; ut paulo post. ⁷⁵ διαστέλλει cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

νησις ἐκ φιλικῆς καὶ εὐγνώμονος διαθέσεως οἰκείωσιν καὶ εὖνοιαν τοῖς ἡγαπημένοις ἐπαγγελλομένη. De quo cultu vid. Goar. ad Theophan. p. 340, Du Cange CPlI Christ. III, c. 61, ad Alexiad. p. 293, et Gloss. Græc. b. v. et Latin. v. *Affectivus*.

(13) Est idem atque συγκαίμων, litteris consi-

gnatorum. Sæpe novi Græci ἐν et σύν promiscue usurpant. Ita Procopius p. 83, 14, ed. Hoeschel. ἐνδυσμον pro σύνδεσμον posuit. Zosimus, II, 19, § 7, ἐμπύπτειν pro συμπίπτειν. Anthol. p. 296, item p. 475, ubi est ὄφρῳς ἐνεσπάσατο, *contrahebat superiora*.

officiorum adipiscantur tractationem. 408 Iniquum nemp̄ arbitramur homines harum rerum scientia non probe imbutos penitusque percipientes augusto tanti momenti splendorisque ministerio admoveri; cum, quæ nostræ est secunda fortuna, domino non insipienti et illitterato, sed quam maxime sapienti astemus, quem et attributum a fama publica cognomen, et, quas gerit, res cœlesti gratia beatum demonstrant. Hortor itaque vos, amici, et quotquot post nos ad aulam regiumque hoc accessuri erunt ministerium, velitis hanc opellam non levi brachio, per otium et velut aliud agentes et inæquali animi contentione tractare, sed rerum, quam illa præstat, imaginem studiose pleneque vestris animis imprimere; et primum quidem proprias cujusque dignitatis appellationes notas et familiares vobis efficere; deinde vero illarum divisiones, quomodo exrescunt minuanturque, quomodo ad sacram mensam advocentur et introducantur, et quomodo rursus ab ea revocentur et educantur, in illud exemplum, quod hic præscripsimus. Hunc autem instituimus ordinem, ut dignitates, quæ cum brabeis tributorumque honorum externis quibusdam insignibus conferuntur, primo loco, nominatim singulas, velut scalæ gradus persequentes exponeremus; dein eas, quæ nudo imperatoris edicto et voce tenus impetrantur; tum

τιμημένῳ. Διὰ τοῦτο δὴ οὖν παρακαλῶ ὑμᾶς, ὧ φίλοι, καὶ πάντα τοὺς μέλλοντας μεθ' ἡμᾶς εἰσεῖναι, μὴ παρέργως καὶ ἀνωμάλως τὸ παρ' ἡμῶν συγγραφὴν ἐπισκέπτεσθαι λόγιον (14), ἀλλὰ προσοχῇ μελέτης τὸν ἐν αὐτῷ ἐγκείμενον τύπον ἀκριβῶς ἀναμάττεσθαι· καὶ πρῶτον μὲν τὰς ἀκριβεῖς κυριοκλήσιαις τῶν ἀξιωματῶν γνωρίζειν, δεῦτερον δὲ τὰς τούτων διαιρέσεις καὶ ὑποδιαίρέσεις, αὐξήσεις τε καὶ μειώσεις, προσκλήσεις τε καὶ ὑποκλήσεις (15) ἀκριβῶς ποιῆσθαι, καθὼς ὑποτέτακται. Τὰς γὰρ διὰ βραβείων (16) διδομένας ἀξίας κλίμακος ὑμῖν τάξει ἔξ ὀνόματος πάσας ἐκτέθεικα, εἰδ' οὕτως τὰς διὰ λόγου προσγινομένας ἐσήμανα, μετὰ δὲ ταύτας τὰς ταύταις ὑποκειμένας συνέταξα, τὰς μὲν κυρίας καὶ πρῶτας τούτων προκρίνας τῷ λόγῳ, τὰς δὲ ὑποτεταγμένας ἰδίως ἐκάστην ἐκτεθεικῶς.

Ἄλλὰ μὴν καὶ τὰς τούτων τάξεις εὐδιαίρετως ἐδήλωσα, καὶ ἐκάστης τὰ τούτων τὰ οἰκεία πρέσβεια διὰ τοῦ τῆδε συγγράμματος σαφῶς καθιστόρησα, καὶ εὐσαφῆ καὶ εὐκατάληπτον τὴν περὶ τούτων πραγματείαν, ὡς ἐν εἰσαγωγῆς τάξει, τοῖς ἐντυγχάνουσι διὰ τῆς ὑποκειμένης πλινθίδος ἐγνώρισσα, ἵνα οἱ τωύτην τὴν πλινθίδα ἐπιμελῶς ἐποπτεύοντες μέμνησθε τῆς ἡμῶν μετριότητος μετὰ μῶς κατοκνήσειν 76.

VARIÆ LECTIONES.

76 κατοκνήσειν cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(14) Raro usu adhibuit pro *libellum*, proprie *parvum sermonem*. Alias solet *oraculum* notare.

(15) *Revocationes*, avocationes, jussiones abundi, pro ἀποκλήσεις. Sæpe ὑπό pro ἀπό ponitur, ut ὑποστρέφειν, sc. ἐαυτὸν, se avertere ab aliqua re, abscedere, recedere.

(16) Opponuntur hic dignitates διὰ βραβείων et διὰ λόγου collatæ. Illæ sunt per *insignia* vel *cum insignibus*, hæc *auctoritate* vel *elogio* collatæ. Cum insignibus conferebantur, quando imperator aut conferebat honorando pallium aut gladium aut codicillos aut torquem aut annulum aut aliud quod novi honoris indicium tradebat. Auctoritas vero vel λόγος, *elogium*, quando nuda voce, sacro edicto, aliquem jubebat hoc vel illo munere fungi. Constant. Porphyr. de administr. imperio p. 126, memorat *vestem magistri* vel *magistratus*, qua donandus in magistratu dignitatem immitteretur: Ἐδωκεν αὐτῷ ἱμάτιον τοῦ μαγιστράτου πρὸς τὸ ποιῆσαι τὸν Κουρκένιον τὸν Ἰβηρα μάγιστρον. Hadrianus I in epistola ad Carolum M. scripta significat Archisum, Beneventanum ducem, ab imperatore Græco petisse *auxilium et honorem patriciatu* una cum *ducatu Neapolitano sub integritate*. Pro qua re pollicitum illum fuisse *tam in tonsura, quam in vestibus Græcorum usu perfrui, sub ejusdem imperatoris ditione* [id est jurisdictione et auctoritate, tanquam vasallus]. Hæc audiens autem imperator, addit, *emisit illi suos legatos, scilicet spatharios duos, in ditionem Siciliæ, ad patricium eum constituendum, ferentes secum vestes auro textas simul et spatham vel pectinem et forcipes, sicut illi prædictus Archisus indui et tonderi promiserat*. Patet hinc vestem ab altero datam aut missam induere fuisse speciem quidem honoris, sed revera professionem humilitatis, subjectionis et clientelæ. Vasallus domino fidem condicens debebat missam a domino vestem induere, et ut ipse induendo profitebatur se clientem ejus esse, a quo vestem accepisset, ita dans

aut mittens eo ipso profitebatur, se illum, cui vestem daret aut mitteret, in familiam ministrorum vasallorumque, id est, comitum, recipere, pro ministro et comite suo tali et tali provincie sollicitudineque præfecto agnoscere. Inde natum vocabulum *investire*. Mos vestem in signum tam honoris, quam homagii mittendi illis, qui in munere quodam aut primogenio constituuntur, aut confirmantur et continuare jubentur, adhuc obtinet apud Turcos et Persas, ut e della Valle, Busbekio et aliis Itineratoribus constat. V. dicta ad p. 387. De modis variis investiendi, ut per pileum, scyphum, sceptrum, evangelium, veru, cultum, festucam, wasonem, vexillum, gladium, hastam, lapidem, librum missalem, martyrologium, linteam, denarios, elemosynariam seu marsupium, floccillum capillorum, corrigiam, et quæcunque tandem ad manus essent, de his omnibus fusc Du Cange Gloss. Lat. v. *Investire* egit. Sunt porro *auctoritates* plerumque quidem rescripta principum, mandata litteris consignata, v. Du Cange Gl. Lat. h. v., puto tamen interdum quoque effata, elogia, oralia præcepta esse. De voce *elogium* v. a1. Amm. Marcell. p. 19. Διὰ λόγου, *per verbum*, redditur in veteri charta Guaimarii principis Salernitani, apud Murat. t. I, Aut. Ital. p. 181, ubi opponitur *mandatum per verbum* et χρυσοβούλλιον. *Declaro ego, ait, Waïmarus princeps et imperialis patricius, quia concessum est mihi a sanctissimis et piissimis imperatoribus Leone et Alexandro per verbum et firmissimum præceptum bulla aurea sigillatum*; id est tam διὰ λόγου, edicto verbali, quod ad me retulit apocrisiarius imperialis, quam scripto mandato. Testamentum S. Casarii, episcopi Arelatensis: *Si cui aliquid per epistolam aut per pittacium aut verbo, pietatis intuitu, contuli, valere volo*. Distinguit hic *indulla per epistolam*, seu, quod idem est, *per pittacium* (nam posterius est tantum explicatio prioris) et *indulla verbo*. Ingulfus, p. 901: *Conferabatur primo multa prædia*

quoque his suppositas exsequente, ordines earum distincte declarante, et privatos cuique suos honores atque prærogativas luculenter docente. Propositus laterculus tradet contemplantibus harum rerum et claram et comprehensu facilem, ut introductio, notitiam. Quotquot eum inspicietis, memineritis velum tenue nostrum modicumque studium nusquam non assectari.

Ἀρχὴ τῆς ὑποθέσεως τοῦ λόγου.

Τῶν βασιλικῶν ἀξιωμάτων αἱ χάριτι Θεοῦ διδόμεναι δωρεαί, ὡς ἐκ Θεοῦ τὴν ψῆφον λαμβάνουσαι, ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ καὶ θαυμαστοῦ βασιλικῷ βήματος τοῦ λαμπροῦ χρυσοτρικλίνου ἐκ αἰσῶν ἡμέραις παρὰ τῶν θεοπροβλήτων βασιλέων τοῖς ἀξίοις βραβεύονται, δηλονότι παρεστῶσης ἀπάσης τῆς τάξεως τοῦ βασιλικῷ κουβουκλείου καὶ αὐτῶν τῶν βραβείων προκειμένων πλησίον τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Οἱ γὰρ μέλλοντες τυχεῖν τῆς αὐτῶν ἀντιλήψεως ἤδη προεπιτρέπονται ὑπὸ τοῦ τεταγμένου βασιλικῶν (17) πρωτοσπαθαρίου ἕξω τοῦ βήλου ἑστολισμένοι ῥοαλοῖς σαγίοις. Ἐν δὲ τῇ τούτων εἰσαγωγῇ προσυνείερχονται τῷ βασιλικῷ ὀστιαρίῳ ὁμοτίμοι τῶν μελλόντων τυχεῖν ἀντιλήψεως ἄνδρες σπαθαροφόροι τρεῖς, καὶ τὸ σύνθηδες σέβας ποιήσαντες ἀναμένουσι πρὸς τὸ βῆλον ἑστῶτες τὴν τοῦ εἰσαγομένου παρουσίαν, καὶ αὖθις τοῦ βήλου πετασθέντος ⁷⁷ (18), συνεισέρχεται τῷ βασιλικῷ ὀστιαρίῳ ὁ τῶν βασιλικῶν πρωτοσπαθᾶριος εἰτάγων τὸν μέλλοντα τυχεῖν ἀντιλήψεως, καὶ τοῦτον προτρεπόμενος τρισὶ τόποις ποιῆσαι τὴν προσκύνησιν, ἴσῃσιν αὐτὸν κατὰ πρόσωπον τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ ἐξ οἰκείων χειρῶν αὐτοῦ λαβεῖν τὸ βραβεῖον τοῦ ἀξιώματος. Καὶ μικρὸν αὐτὸν τὸν τυχόντα διαστήσας ὀπισθοπῶδες ὁ αὐτὸς πρωτοσπαθᾶριος περιβάλλει αὐτῷ τὸ δοθὲν παρὰ τοῦ βασιλέως βραβεῖον, καὶ αὖθις αὐτὸν προσωθήσας ἀπάσασθαι ποιεῖ τοὺς ἱεροὺς πόδας τοῦ βασιλέως καταχθέντος δὲ αὐτοῦ πρὸς τοῖς κάτω, οἱ ὁμοτίμοι τοῦ ἀξιώματος ἄνδρες ὡς ἴσῳ ἐπιπροσέχοντες τὸν εὐχαριστίαν διὰ τῆς προσκυνήσεως τῷ βασιλεῖ προσφωνοῦσι, καὶ συνεξέρχεται ⁷⁸ τούτῳ. Ἢ δὲ παρεστῶσα πάντων τῶν τοῦ κουβουκλείου ἀξία τὸν βασιλέα ἀξίως ἐπευφημήσασα, καὶ αὐτῇ συνεξέρχεται τούτοις. Εἰσάγονται δὲ πᾶσαι αἱ τῶν διὰ βραβείων ἀξιωμάτων διαφοραὶ κατὰ τάξιν καὶ ἀριθμὸν τὸν ἤδη λεχθήσεσθαι μέλλοντα, καὶ τὰς συνθηδείας παρέχειν ὀφείλοντας. Καὶ γὰρ αἱ μὲν αὐτῶν διὰ βραβείων παρέχονται, αἱ δὲ διὰ βασιλικῷ λόγου προσγίνονται, καὶ συνέπονται ταῖς διὰ βραβείων διδομέναις ἀξίαις, καὶ αἱ μὲν αὐτῶν τὸ μόνιμον ἔχουσιν, αἱ δὲ ῥαδίως πάλιν ἀφαιρούμεναι ἐκ προσώπων εἰς πρόσωπα διαβαίνουσιν.

Ἀἱ διὰ βραβείων ἀξίαι τε.

Εἰσι δὲ πᾶσαι ὁμοῦ αἱ διὰ βραβείων διδόμεναι

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁷ συρέντος leg. esse putat R. pro πετασθέντος. ⁷⁸ συνεξέρχ. R. συνέρχεται cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

nudo verbo absque scripto vel charta, tantum cum domini gladio vel galea vel cornu vel cratera, et plurima tenementa cum calcari, cum strigili, cum arcu et nonnulla cum sagitta.

(17) Ita jacet in membranis, quod ne dubites reatum esse, aut saltem τῶν βασιλικῶν, persuadebit

A 409 *Initium tractandi argumenti.*

Officia palatina, munera, quæ proprie divinæ elementis debentur, ab imperatoribus, divina constitutis auctoritate, Deo velut per ipsos suffragium ferente, in sacro et admirabili imperiali tribunali, quod in splendido chrysoetricino conspicitur, diebus solemnibus conferuntur ut præmia virtutis in homines dignos, ordine toto sacri cubiculi astante, ipsisque tribuendis honorum insignibus penes sacram majestatem in propatulo expositis. Quæ qui adepturi sunt, extra velum parati tenentur a basilicorum vel cæsarianorum protospathario eam in rem delegato, sagis rubris induti. Ante vero quam velum introducantur, introeunt simul cum imperiali ostiario tres viri spathas gestantes, dignitate illis, qui munificentiam et mercedem virtutum adepturi sunt, æquales. Hi, ut principem consueto cultu venerati sunt, exspectant, apud velum stantes, introducendi adventum, protinusque ut velum reductum fuerit, intrat simul cum regio ostiario protospatharius basilicorum, introducens honorandum. Hunc hortatur tribus in diversis locis Augustum adorare, collocat coram domini vultu, quo ex ipsius manibus dignitatis insigne accipiat. Idem protospatharius eum id nactum retro aliquantum in vestigia sua vultu irretorto agit, et acceptis a domino insignibus induit, rursusque prorsum ductum cogit sacros Augusti pedes osculari. Ut rediit reductus ad eos, qui infra ad velum stant, ipsi dignitate pares, recipiunt ut amicum et collegam, venerationem Augusti absolventes, gratiarum actionem suam eidem voce clara et adoratione significant, et cum novo collega simul abeunt. Pariter astans cubiculi totus ordo simul cum illis abire post laudes et bona verba principi decenter dicta. Introducuntur autem omnes, quæcumque brabeis vel præmiis aut insignibus tribuuntur, dignitates, eo quem mox dicemus, ordine numeroque, quo etiam consuetudines præstare debent. Dignitatum quædam brabeis, aliæ solo domini edicto impetrantur, et comitantur illas priores, et cum illis eodem tempore possunt ab eodem geri. Quædam semel tributæ constanter inhaerent; aliæ levi negotio rursus ademptæ ab uno ad alterum migrant.

De octodecim dignitatibus, quæ cum insignibus tribuuntur.

Quæ cum insignibus dantur, et semel datæ rursus,

paulo post, ubi ὁ τῶν βασιλικῶν πρωτοσπαθᾶριος legitur.

(18) Imo vero συρέντος ἐφελομένου, *contracto, reducto velo*. Nemo enim ingredi potest βήλου πετασθέντος, *velo expanso*.

non adimuntur, dignitates in universum numero A sunt octodecim. 410 Dividuntur autem in duas classes, quarum unam senatorii, alteram processionales conficiunt.

De iis dignitatibus, quæ solo principis edicto conferuntur.

Quæ dignitates superioribus per solum domini edictum accrescunt et exercendæ jurisdictionis auctoritatem hoc modo accipiunt, sunt in universum numero sexaginta. Hæ, ut diximus, ex mandato domini ab uno ad alterum ablatæ transmigrant. Distribuuntur in sex classes, nempe in strategos [vel in prætores, aut magistros militum, aut rectores provinciarum,] in domesticos, in iudices exercendæ justitiæ forensi; in secreticos scriuarios vel secretorum; in democratas vel popularium factionum magistros, et in peculiaria officia seu quorum singula a viris singulis, non pluribus, geruntur.

Cap. I. — *De dignitatibus palatinis primi ordinis.*

Dignitatum sic strictè atque proprie dictarum et B quæ cum brabeis obtingunt, appellationes propriæ, quarum causa consuetudines quoque debentur, sunt hæc. Prima reliquarum omnium et in velorum introductione reliquas omnes præambulans est stratelætæ vel ducis militaris in aliquo themate vel provincia spectabili constituti, vel, ut appellari solet, dignitas apo eparchon seu quæstorum; cujus brabeum est membrana perscripta vel diploma regium, ipsa principis manu porrecta. Pendit ea dignitas consuetudinem protosecretis 24 aureos num., præpositis 36. Secunda dignitas est silentiariorum, cujus brabeum aureus baculus principis manu traditus. Dat consuetudinem deuterio [vel secundicerio, præpositi puta,] 6, præpositis 72. Tertia est vestitorum, cujus brabeum est fibula domini manu data. Dat C consuetudinem præpositis 24, deuterio 6. Quarta est

τὸν ἀριθμὸν ὀκτωκαίδεκα, αἵτινες ἀπαξ διδόμεναι οὐδαμῶς ἀναστρέφονται. Διαιροῦνται δὲ αὐταὶ εἰς μέρη δύο, εἰς συγκλητικούς καὶ εἰς προσελευσιμαίους (19).

Ἡῶσαι διὰ λόγου, αὶ διὰ λόγου ξ'.

Αἱ δὲ διὰ λόγου προσγινομένην ταύταις καὶ τὸ ἀρχεῖν ἐνδόξως λαμβάνουσαι εἰσι καὶ αὐταὶ πᾶσαι τὸν ἀριθμὸν 79 ξ', αἵτινες ἀφαιρούμεναι, ὡσπερ ἔφαμεν, ἐκ προσώπων εἰς πρόσωπα βασιλικῆς λόγῃ μετέρχονται. Διαιροῦνται δὲ καὶ αὐταὶ εἰς μέρη ἐξ, οἷον εἰς στρατηγούς, εἰς δομεστικούς, εἰς κριτάς, εἰς σεκρετικούς, εἰς δημοκράτας, εἰς ἴδια ὄφικια.

Τόμος Α'. — Περὶ ἀξιομάτων βασιλικῶν εἰς τοὺς προβαθμούς.

Τῶν δὲ κυρίως (20) ἀξιομάτων τῶν διὰ βραβείων παρεχομένων αἱ κυριοκλησίαι, εἰς ἅς καὶ ὀφείλουσι δοῦναι συνηθείας, εἰσὶν αὐταὶ. Πρώτη μὲν τῶν ἄλλων ἀπάντων ὡς προβάθμιος (21) τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἀξιομάτων λαμβάνουσα ἡ τοῦ στρατηλάτου ἐπιθεμάτων ἀξίωσις, ἥτις ἡ ἀπὸ ἐπάρχων ὀνομαζομένη, ἥς βραβείον, ἐγγεγραμμένος χάρις (22), διὰ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδεται. Δίδωσι συνηθείαν τῆς πρωτοσκήρις κδ', τοῖς πραιποσίτοις λς'. Δευτέρα δὲ ἡ τῶν σιλεντιαρίων, ἥς βραβείον χρυσῶν ῥάβδος, διὰ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδεται. Δίδωσι συνηθείαν τῆς δευτέρῃς ε', τοῖς πραιποσίτοις οβ'. Τρίτη, ἡ τῶν βεστητόρων ἀξίωσις, ἥς βραβείον τὸ φιβλατώριον (23), διὰ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδεται. Δίδει συνηθείαν τοῖς πραιποσίτοις κδ', τῆς δευτέρῃς ε'. Τετάρτη, ἡ τῶν βασιλικῶν μονατόρων ἀξίωσις, ἥς βραβείον ῥάβδος ἐρυθροδανωμένη (24), ἐκ χειρὸς βασιλικῆς ἐπι-

VARLÆ LECTIONES.

⁷⁹ τῶν ἀριθμῶν cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(19) Quænam sit differentia inter proceres insignibus creatos senatorios atque processionales, non plane liquet. Videntur tamen illi fuisse interioris admissionis, consiliis et administrationi rerum adhibiti, hi vero tantum pompatici, qui quotidie in curiam procedere et comitative splendorem augere debebant; vid. quæ ad p. 38 dixi.

(20) Omnia enim munera et dignitates aulæ sunt ἀξιώματα, officiis etiam simul comprehensis, sed in specie distinguuntur τὰ ἀξιώματα et τὰ ὄφικια, dignitates et officia seu munia. Propterea addit κδ' εως.

(21) Notandum hic, non a primo quoad dignitatem auspiciam fieri, sed a primo in ordine processionis seu infimo, ab inferioribus ad magis magisque superiores procedendo.

(22) Codicilli Latini dicunt, nisi tamen codicilli erant πικτιδία ad formam libellorum formæ quartæ compositorum, ut sunt nostræ Schreibtafel, aut ut erant veterum diptycha. Χάρις autem erat frustum pergamenæ convolubile: πιττάκιον appellat Constantin. de admin. imp. c. 46: ἐκ προστάξεως τοῦ βασιλέως ἔλαος τὸ πιττάκιον τοῦ πικτικίου Συμεών, etc.

(23) Ego quidem non dubito, hic loci fibulatorium esse fibulam. Solebant nempe ejus rei traditione,

cujus in officio conferendo frequens usus esset, investire, ut mandatorum, quorum officium erat curere et nomine regis imperare, brabeum erat baculus ad utrumque utilis; stratorum flagellum regendis et incitandis equis, spatulariorum ensis ad terrendos et abigendos a rege insidiatores et aggressores. Ideoque fibula investiebatur vestitor, quia in functionibus ejus erat fibulam sacre chlamydis in dextro humero astringere. Alias notat fibulatorium sagum vel chlamydem fibula instructam; vid. Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 276, et Du Cange h. v., unde patet fibulatorium quoque dictum fuisse illud pretiosi panni lorum vel corrigiam, quæ assuta oræ vestis in fibulam immittebatur, Græcis πετρούριον dicta. Gloss. mst.: limbis, ora vestis auro textu vel fibulatorium. Liceat mihi hoc loco in transitu Papiæ locum emendare, quem Du Cange sic citat *extrafilatus, exserto humero, quasi extra manum præferens*. Legendum putem *extrafilatus, exserto humero*, [scilicet incedens, vel perorans vel conspiciendus,] *quasi extra fibulam manum præferens*.

(24) Rubro colore infecta. Quod rubia ἐρυθρόδανον et ἐρευθόδανον, rubrum tingeret, ex eo rubro colore undecunque tandem tingere ἐρυθροδανόν dixerunt novi Græci; vid. Salmas. Exerc. Plin. p. 260, 240.

δίδεται. Δίδωσι συνήθειαν τῶ πρωτοσπαθαρίῳ τῶν βασιλικῶν ζ', τοῖς πραιποσίτοις ζ'. Πέμπτη ἡ τῶν κανδιδάτων ἀξία, ἥς βραβεῖον μανιάκιον χρυσοῦν τρίκομβον (25) μέχρι τέρνων (26) κεχλασμένον, διὰ χειρὸς βασιλικῆς ἐπιδίδεται. Δίδωσι συνήθειαν τῶ παπίᾳ καὶ τῶ δευτέρῳ β', τῶ παπίᾳ τῆς Δάφνης β', τοῖς πραιποσίτοις ζ'. Ἐκτὴ ἡ τῶν στρατόρων ἀξία, ἥς βραβεῖον φραγέλιον χρυσοῦν ἐκ λίθων τιμίων κεκοσμημένον, ἐκ χειρὸς βασιλέως ἐπιδίδεται. Δίδωσι συνήθειαν τῶ παπίᾳ καὶ τῶ δευτέρῳ β', τοῖς πραιποσίτοις δ'. Ἐβδόμη ἡ τῶν ὑπάτων ἀξία, ἥς βραβεῖον χάριτος ἐγγεγραμμένος, διὰ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδεται. Δίδωσι συνήθειαν τῶ πρωτοασκήρητις ζ', τοῖς πραιποσίτοις ιβ', τῶ παπίᾳ καὶ τῶ δευτέρῳ ζ'. Ὀγδόη ἡ τῶν σπαθαρίων ἀξία, ἥς βραβεῖον, σπάθη χρυσόκανος (27), ἐκ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδεται. Δίδωσι συνήθειαν τῶ κατεπάνω ζ', τῶ δομestίκῳ⁸⁰ τῶν βασιλικῶν δ'. τοῖς σπαθαρίοις ιβ', τῶ παπίᾳ καὶ τῶ δευτέρῳ β'. Ἐνάτη ἡ τῶν σπαθαροκανδιδάτων ἀξία, ἥς βραβεῖον μανιάκιον χρυσοῦν κεχλασμένον (28) κεκοσμημένον ἐκ περιλεύκιος (29), ἐκ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδεται. Δίδωσι συνήθειαν τῶ παπίᾳ καὶ τῶ δευτέρῳ δ', τῶ τῆς καταστάσεως ιβ', τῶ δομestίκῳ τῶν βασιλικῶν γ', τοῖς σπαθαροκανδιδάτοις ιβ'. Δεκάτη ἡ τῶν δισυάτων ἀξία, ἥς βραβεῖον, χάριτος ἐγγεγραμμένος (30), ἐκ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδεται. Δίδει συνήθειαν τοῖς πραιποσίτοις ιβ', τῶ πρωτοασκήρητις ζ', τῶ παπίᾳ καὶ τῶ δευτέρῳ ζ'. Ἐνδεκάτη ἡ τῶν πρωτοσπαθαρίων ἀξία, ἥς βραβεῖον, κλοιός⁸¹ (31) χρυσοῦς περὶ τὸν αὐχένα ἐκ λίθων τιμίων κεκοσμημένον, διὰ χειρὸς βασιλέως ἐπισυγκλεῖται. Δίδωσι συνήθειαν τοῖς

A imperialium mandatorum cum brabeo baculo coloris coccinei ab ipsius principis manu exhibitio; dat consuetudinem protospathario basilicorum 6, præpositis totidem. Quinta est candidatorum cum brabeo torque aureo tribus combis seu bulbis instructo usque infra claviculas dependente, a principis manu tradito. Dat consuetudinem papie [palatii] et deuterio [ejus] 2, papie Daphnes 2, præpositis 6. Sexta est stratorum cum brabeo flagello aureo gemmis ornato, regis manu tradito; dat consuetudinem papie et deuterio 2, præpositis 4. Septima consulum dignitas est, 411 ejusque brabeum membrana perscripta, regia manu porrecta. Dat consuetudinem protoascretis 6, præpositis 12, papie et deuterio 6. Octava est spathariorum, cujus brabeum spatha vel ensis cum aureo manubrio, regia manu traditus; dat consuetudinem catepano 6, domestico imperialium 4, spathariis 12, papie et deuterio 2. Nona spatharocandidatorum; brabeum ejus torques aureus laxè dependens, ornatus illo gemmarum genere, quod perleucius appellatur, regia manu traditus; dat consuetudinem papie et deuterio 4, cerimoniario 12, domestico imperialium 3, spatharocandidatis 12. Decima dignitas est dishypatorum vel iterum consulum, cum brabeo membrana perscripta, regis manibus tradita; dat consuetudinem præpositis 12, protoascretis 6, papie et deuterio 6. Undecima dignitas est protospathariorum, cujus insigne collare aureum gemmis conspicuum, quod ipse imperator suis manibus ejus collo circumponit, et inuncoat [seu juncturis suis, quo firmiter arcteque inhæreat, committit]; dat consuetudinem

VARIE LECTIONES.

⁸⁰ δομestίκῳ em. R., κατεδομestίκῳ cod. et ed. ⁸¹ κλοιός cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(25) Tribus combis, id est nodis, globulis, bullis vel bulbis interstinctum. Id enim notat vox κόμβος, omne quod tumet, gibberum est, prominet; vid. Goar. ad Codin. p. 49, n. 23, et p. 70, n. 20, sed præcipue Du Cange Gloss. Gr. h. v.

(26) Positum est pro στέρνων (non enim putem quidquam hic esse sollicitandum). Ut ante cappa sæpius apud novos Græcos exsulat σ (vid. dicta ad p. 265), ita quoque puto ante τ exsulare initio vocum. Neque desunt exempla. Ita dicunt τοβίον pro σοίβη, scabiosa, τρέλος et τρέλλος pro στρέβλος, curvus. Neque dubito plura talia inveniri.

(27) Credo esse, quod habet aureum manubrium, κώπην: quia manubria gladiatorum longa cylindrica sunt, potuerunt optimo jure *cunnæ* appellari; vid. ad p. 369 dicta.

(28) Monetur hoc respectu habito ad τὸν κλοιόν (v. paulo post) seu torquem illum aureum, qui rectus et rigidus stricte ambiret et circumstaret collum. Torques autem ὁ κεχλασμένος laxè nonnihil super pectus infra claviculas dependebat.

(29) Est genitivus a nominativo περιλεύκιος. Sic novi Græci efferunt. Veteres autem περιλεύκιος in nomin. et in genitivo περιλευκίου formabant. Est autem ὁ vel potius ἡ περιλεύκιος (nempe λίθος) *gemma ad candorem accedens*, genus aliquod hyacinthorum vel rubinorum, sed vilissimum et dilutissimum coloris. Docet Eriphanius de Lapid. protiosis apud Salmasium ad Pall. Tertull. p. 163. de hyacinthorum generibus: Ὁ μὲν πρῶτος καλεῖται θαλασσίτης, purpureus, ὁ δὲ δεύτερος ῥοδινός, ὁ τρίτος νατίβος,

ὁ τέταρτος, ὑδαρστερος τούτων, λέγεται χαυνιαίος, ὁ δὲ πέμπτος περιλεύκιος; vid. Du Cange Gl. Gr. h. v.

(30) Membrana, ἐν ἣ γέγραπται, quæ tota impleta est scriptura, perscripta. Puto enim eam *puræ* membranæ opponi, neque de codicillis pictis hic cogitari debere. Codicilli enim erant τετρακτοί, diptychi, tetrptychi, polyptychi, membrana autem talis, ὁ χάριτος, erat συνελήτος, convolubilis. Pingi consuevisse tales membranas vix putem, cum scriptores Græci medii ævi nihil ea de re memorent.

(31) Κλοιός cod. Ita recentes Græci exarant pro κλοιός, pro more suo ὁ et οἱ permutandi. Voluerat quoque κλοιός quisquis ille fuit, qui superscripserat in membranis κλαιός, et in margine περιτραχηλίου δεσμός; vid. Suidam h. v. et vir. doct. ad Euripidis Cyclopem, ubi etiam comice de homine usurpatur, quod vulgo reputatur tantum canum esse. Unde imitatus quoque fuit Lucianus in Apolog.: Παρτέγειν ἑαυτὸν ἔλασθαι καὶ φέρεσθαι, καθάπερ ὀπὸ κλοιῶ τινι χρυσῷ τὸν αὐχένα δεθέντα. Arripuit quoque insoliti sermonis affectator Nicetas, l. vi Manuelis Comn. cap. 2, p. 94: Τὴν κόμην ἀγλαοί, φαῖδροι τὰ πρόσωπα, καὶ κλοιοῖς χρυσοῖς καὶ περιδεῖρτοις διαφανέσιν ἐκ λίθων τηλαυγῶν καὶ μαργαρίτων τιμαλφῶν τοὺς τραχηλοὺς περιδέσμενοι. Differt κλοιός a μανικίῳ, quod hic, *torques*, sit χαλκρός, pendulus, plus minusve latatus, interdum satis tenuis, plexus aut concatenatus; κλοιός autem est lata lamina, στεῖβή, collum stricte ambiens, ut est collare canum.

protospathariis eunuchis 24, protospathariis barbatiis 24, catepano 18, domestico imperialium 6, papiae et deuterio 6. Si vero in chrysotriclinii ministerium ascribatur ejusque protospathariis adjungatur, dat papiae 24. Tenendum, si quis eorum ad demarchi dignitatem evehatur, dare praepositis solidos 72, pariter etiam cerimoniarium iisdem tantum dependere. Duodecima dignitas est spectabilium patriciorum, cujus brabeum sunt tabulae eburneae cum intus conditis codicillis perscriptis ad modum legis, quas novo patricio imperator ipse porrigit. Caetonitis, si forte ab ipsis ei praenuntiatum fuerit [de novo honore ipsi destinato] dat litras 2, et praepositis, cubiculo et reliquis pro apocombio seu sportula auri litras 8. Tantumdem pendet tam officialis, quam strategus; verum patricius tantummodo honorarius dat litras 7, et cerimoniarario praeter obsequium 12. Obsequio autem [seu turbae ipsum domum deducenti] 80; porro dat deuterio pro tabulis eburneis 24 et pro tunicae tabulis 24. Caniciei praefecto pro codicillis 16 et S. Sophiae 36. Decima tertia dignitas est anthypatorum vel proconsulum, cujus brabeum sunt codicilli purpurei coloris perscripti, a domino traditi; dat consuetudinem caniclii praefecto 8 et deuterio 4 et praepositis 24. Decima quarta dignitas est gloriosissimorum magistrorum, **Α** 12 cujus brabeum tunica candida auro pertexta, et scapulare cum aureis tabulis, et zona scortea coccinea gemmis ornata, vulgo baltidion

Α πρωτοσπαθαριοις ευνουχοις κδ', τοις πρωτοσπαθαριοις βαρβατοις κδ', τῷ κατεπάνω ιη', τῷ δομειστικῷ τῶν βασιλικῶν ζ', τῷ παπῆ καὶ τῷ δευτέρῳ ζ'. Εἰ δὲ εἰς τὸν χρυσοτρίκλινον παραδοθῆ, τῷ παπῆ διδωσι κδ'. Ἰστέον δὲ, ὅτι καὶ, δῆμαρχος εἰ τιμηθῆ ἐξ αὐτῶν τις, δίδει τοῖς πραιποσίτοις οβ'. Ὁμοίως καὶ ὁ τῆς καταστάσεως τοῖς αὐτοῖς πραιποσίτοις οβ'. Δωδεκάτη ἡ τῶν περιβλέπτων πατρικίων ἀξία, ἧς βραφεῖον, πλάκες ἐλεφάντιναι κεκοσμημέναι (32) σὺν κωδικέλλοις ἐγγεγραμμένοις εἰς τύπον τοῦ νόμου (33), ἐκ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδονται. Παρέχει δὲ τοῖς κοιτωνίταις, εἰ ἄρα καὶ μγνυθῆ (34), λίτρας β'. Εἰς δὲ τὸ ἀποκόμβιον τοῖς πραιποσίτοις σὺν τοῦ κουδουκλείου καὶ τοῖς λοιποῖς χρυσοῦ λίτρας η'. Ταῦτα δὲ ὀφφικιάλιος καὶ στρατηγὸς δίδωσιν. Ὁ δὲ **Β** ἄπρατος δίδει λίτρας ζ', καὶ τῷ τῆς καταστάσεως ἀνευ τοῦ ὀφφικίου (35) β', τὸ ὀφφικιον π', τῷ δευτέρῳ ὑπὲρ τῶν πλακῶν κδ', καὶ εἰς τὰ ταβλία τοῦ χλανιδίου κδ', τῷ κανικλείῳ ὑπὲρ τοῦ κωδικέλλου ις', εἰς τὴν Ἄγιαν Σοφίαν λς'. Τρισκαδεκάτη ἡ τῶν ἀνθυπάτων ἀξία. ἧς βραβεῖον, κωδικέλλοι, ἀλοουργοειδεῖς (36) γεγραμμένοι, ἐκ βασιλικῆς χειρὸς ἐπιδίδονται. Δίδωσι συνῆθειαν τῷ τοῦ κανικλείου η', καὶ τῷ δευτέρῳ δ', καὶ τοῖς πραιποσίτοις κδ'. Τεσσαρσκαδεκάτη ἡ τῶν ἐνδοξοτάτων μαγίστρων ἀξία **β**, ἧς βραβεῖον, χιτῶν λευκῆς ὧν χρυσοῦφαντος, καὶ ἐπωμῆς (37) χρυσόταβλος, καὶ ζώνη δερματίνη κόκκινος ἐκ λίθων τιμίων κεκοσμημένη, ἧτις λέγεται βαλτιδῖον (38). ἐπὶ τοῦ χρυσοστορίου (39) ἐκ βασι-

VARIÆ LECTIONES.

³² ἀξία ed,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(32) Auro, argento, sculpturis; res nota de tabulis et diptychis consulum atque patriciorum.

(33) Fateor, me dictionem hanc non intelligere. Vultne dicere: quemadmodum leges novae, recens editae, ad praefectum urbis mittuntur in publico proponendae, tabulis diptychis eburneis inclusae; an potius: quemadmodum lex hac de re lata edicit et jubet? Inquirant legum et rituum Romanorum peritiores.

(34) Dubitavi, quomodo redderem hunc locum; num si ab ipsis intro nuntietur ad dominum, an potius si ipsi ab illis praenuntiatum fuerit, eum nempe, in numerum patriciorum allectum iri. Praetuli posterius, quia nemo intromitti ad imperatorem poterat nisi prius a cubiculariis vel alio familiari nuntiatum, posterius autem non semper fiebat. Et confirmat me p. 419, ubi dicitur praepositus ab unoquoque officiali recens honorato accipere consuetudinem 24 solidos aureos propterea quod loco et nomine imperatoris τὴν ἀπόκριαν τῆς προβλήσεως ἐκκομίζεται, **Δ** *significationem promotionis effert*, quod interpretor: praenuntiat honorandis, eos hoc vel illo officio vel honore mactatum iri.

(35) Et hic quoque dubium est, sitne obsequium nomen taxae vel consuetudinis pro obsequio pendi solite, seu pro comitatu (ita videtur), quem ceremoniaricus recens honorato patricio addebat, quo eum cum pompa in ejus aedes deduceret; an sit potius obsequium, ipse comitatus. Ego prius praetuli.

(36) De membranis purpureis res nota et nuper admodum VV. CC. Bretingerus et Blanchinus de iis tradiderunt in libello de Psalterio Turicensi et Evangeliariorum quadruplici.

(37) Ἐπωμῆς cod. In margine recens manus, no-

scio cujus viri docti, ascripserat: *Fortasse ἐπωμῆς, quicum facio.*

(38) *Balthei* diversi a *zonis*. Haec medium abdomen horizontaliter praecingunt; illi super alterutrum humerum et pectus oblique decurrunt et rursus a tergo oblique ascendunt, ut e Sidonio Apollin. IV, 20, liquet: *Viridantia saga limbis marginalata puniceis penduli ex humero gladii baltheis supercurrentibus straxerant*, etc.; de baltheis gemmatis vid. ad Script. Hist. Aug. I, p. 89 Casaubon. et Salmas., item Du Cange Gloss. Lat. v. *Baltheus* et *Dextrocherium*. Ad Abulfedam quoque monstravi exempli, summum cultum procerum in aula Bagdadica et caeteris orientalibus fuisse positum in baltheis et ex iis aestimatos fuisse viros, eo amplioris fortunae atque potentiae, quo splendidiore auro et gemmis, magisque floribus sericeis pictos baltheos gerant. Ut noster ζώνην ἐκ λίθων τιμίων κεκοσμημένην inter brabea magistri sacrorum officiorum memorat, ita quoque Ivo Carnotensis in Chronico (apud Du Cangium v. *Baltheus*) memorat *baltheos gemmeis culturis honoratos et cingula auro compta*. Zona veterum, quae deinceps pro symbolo honoris accepta fuit, ut diceretur *zona donare* pro honore vel officio quodam beare, si non semper

(39) Sic compendiose dictum pro integro χρυσοστορίῳ, quod p. 433 habetur et nihil aliud est mea sententia, quam sala plena statutis aliisque imaginibus aureis. Conjectura enim, qua χρυσοστόριον olim mihi videbatur esse sala aureis storeis vel tapetibus instrata, item alia, qua videbatur male scriptum aut compendiose prolatum pro χρυσοκονιστόριον nunc merito displicet.

λικῆς χειρὸς ἐπιδίδοται. Δίδωσι συνήθειαν τῇ τῆς Α καταστάσεως τὸ καμίσιον ⁸³ (40) αὐτοῦ, τοῖς δὲ πραιποσίτοις καὶ μαγίστροις συνεσιᾶται παρέχων αὐτοῖς καὶ δόματα ἱματίων. Συνήθειαν δὲ τοῖς πραιποσίτοις καὶ μαγίστροις καὶ λοιποῖς τῆν τοῦ πατρικίου διπλῆν συνήθειαν παρέχει. Πεντεκαίδεκάτῃ ἢ τῆς ζωστῆς πατρικίας ἀξία, ἥς βραβεῖον πλάκες ἐλεφάντιναι ὁμοίως τοῖς πατρικίοις, ἐκ χειρὸς βασιλέως ἐπιδίδοται (41). Δίδωσι συνήθειαν τοῖς βασιλικοῖς κληρικοῖς κδ', τῇ δευτέρῳ κδ', τούς κοιτωνίτας λίτρας γ', τὸ κουβούκλειον σὺν τοῖς πραιποσίτοις μόνοις χρυσοῦ λίτρας γ', καὶ τὸ στιχάριον αὐτῆς τῇ πραιποσίτῳ. Τῇ τῆς τραπέζης τῆς Αὐγούστης μετὰ τῆν πρωτοβεστιαρίαν καὶ τῆν πριμικήρισσαν καὶ τὰς κοιτωνίτισσας καὶ κουβουκλαρίας λίτρας β'. Ἐξκαίδεκάτῃ ἢ τοῦ κουρπαλάτου ἀξία, ἥς βραβεῖον, χιτῶν κόκκινος χρυσοποικίλος καὶ χλαμὺς καὶ ζώνη, ἐκ χειρὸς βασιλέως ἐπὶ ναοῦ Κυρίου λαμπρῶς ἐπιδίδοται. Δίδωσι συνήθειαν τῆν τοῦ μαγίστρου διπλῆν, τῇ δευτέρῳ λίτραν α', παρέχων πᾶσιν ἀντιλήψεις καὶ ἀναβιβατισμούς (42). Ἑπτακαίδεκάτῃ ἢ τοῦ νουβελησίμου ἀξία, ἥς βραβεῖον, χιτῶν ἐξ ἀλουργίδος

dicta, super chrysostorio seu sala aureis statuīs instructa] regia manu tradita; dat consuetudinem cerimoniaro camisium suum; præpositos et magistros convivio excipit vestibusque donat; consuetudinem autem iisdem præpositis et magistris cæterisque, [quibus dari mos est, datamque a patriciis diximus.] duplam dat ejus, quam diximus patricios dare. Decima quinta dignitas est zostæ [seu accinctæ] patriciæ, cujus brabeum sunt eburneæ tabulæ, pariter atque sunt patriciorum, regia manu traditæ. Consuetudinem dat palatinis clericis solidos, 24, deuterio tantumdem, cætonitis litras tres, cubiculo et præpositis auri litras tres; præposito mensæ imperatricis, ut et protovestiariæ et primiceriæ et cætonissis et cubiculariabus dat litras 2. Decima sexta dignitas est curopalata, cujus brabeum tunica coccinea auro picta et chlamys vel paludamentum et zona, regia manu tradita solempne pompa in templo Domini. Dat consuetudinem ejus, quam magister dat, duplam, deuterio litram unam, omnibus munera et promotiones. Decima septima dignitas est nobilissimi, cujus brabeum tu-

VARIÆ LECTIONES.

⁸³ τῇ καμ. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

semper, saltem interdum baltheus erat. Et apud Arabes eodem prorsus modo pro officio vel militia, στρατεία, ponitur. Sed Abulfeda ad a. 230 [C. 843] narrat, al Watschecum Aschnaso dedisse *lagjam* seu cidarin et *geminum baltheum*, quod quamvis materialiter accipiendum sit: dabat enim revera geminum baltheum, qui ambo sese in humeris et pectore decussarent: symbolice tamen idem significabat, Aschnaso comitissam esse curam rerum tam politicarum, quam militarium. Ex his baltheis nati sunt cordones aut prandæ, cærulei, aurantii, rubri aliorumve colorum, quibus ornantur equites variorum ordinum, *le cordon bleu*, etc., quæ nota.

(40) Mos est, quem jam alibi his in notis tetigimus (v. p. 135), in aulis Ottomannica et Persica hodie adhuc obtinent, ut Sultanus vel rex Persarum præfectis provinciarum seu in præfecturam suam immittendis in signum investituræ, seu in præfectura confirmandis in signum benevolentis et confirmationis trabeam mittat (quotannis id contingit illis, qui in sporta sua continent, quam *Challam* nominant, unde noetrum *en Gala* manavit. Mittitur hæc trabea per mandatarum regium, qui de adventu suo ad præfectum nuntiari curat. Præfectus illum solempni cum pompa extra mænia in agro suæ capitalis excipit, obviam mandatori procedens cum tota sua comitativa, nova et splendida veste indutus. Hanc exutam tradit et donat mandatori, et acceptam ab eo invicem trabeam Solthanicam induit; vid. Petro della Valle IV, 26, Ep. Itinerar. Hinc manavit ipsa vox *Gala*. Significat enim ἐκδύμα, *vestem quæ exuitur*, non *quæ induitur*. Quod mirum forte videatur. Sed facile concipitur, si origo dictionis spectetur. Quando Arabes significare volent aliquem a potenti aliquo viro principe insigni honore affectum fuisse, dicunt: *talis vel talis princeps exuit vestem suam super hunc vel illum*, id est donavit ipsi vestem, quam ipse corpore suo gestaverat. Neque incognitus erat ille mos imperatoribus Græcis. Nicetas certe p. 100 ed. Venetæ, narrat Manuelem Gabræ, Sultani Iconiensis ad se legato pacis constituendæ causa, gallicam suam vestem corpore detractam donasse: τὴν ἐπιθωράκιον στολήν ἀποδὺς ἐκείνῳ δίδωσι

πορφύρα καὶ χρυσῶ διηθησίμην. Et talis vestis a principe gestata, alicui, cui benevolentiam suam monstrare volebat, donata, initio sola dicebatur *challa vestis exuta*. Deinde ampliatio usu et significato omnis vestis honoraria a principe, etiam si nunquam ab ullo gestata, vasallo tamen alicui suo aut legato ad se aulæ cujusdam peregrinæ honoris et benevolentis causa missa et injecta, fuit ἐκδύμα appellata, sic pene, ut ἀλλάξιμα et *mutatoria vestes* in genere sunt. Hæ enim ambæ voces non magis τὰ ἐνδύματα, quam τὰ ἐκδύματα notant. Mos igitur ille, de quo hactenus exposuimus, quo ejus vestis, qui trabeam a domino missam induit, illi cedit, qui missam a domino perfert, etiam in aula Byzantina olim obtinebat, ut ex hoc loco et paulo post patet, et cum aliis multis institutis in Turciam e Græcia migravit.

(41) Membranæ ἐπιδίδωται. Leg. aut ἐπιδίδονται, ut Draudius quoque in apographo exaraverat, aut exaravit librarius more suo ἐπιδίδωται pro ἐπιδίδοται schemate Pindarico, quo singularis pro plurali ponitur; vid. ad p. 224 dicta, ubi αὶ ἀρεταὶ ὁμῶν ἀνέτειλεν φῶς μέγα legitur pro ἀνέτειλαν. Neque dubito, schema hoc et olim vulgo Græco antiquissimo in usu et aliis quoque recentioris ætatis Græcis scriptoribus tritum fuisse. quamvis probatores et auri veluti scriptores ab eo sibi caverint. Malalas certe ab eo se non abstinuit, qui p. 161: Ἦν ἐν τῇ πόλει συναλλαχθὶ Ῥωμαίων καὶ Οὐννων, *in ea urbe Romanis cum Hunnis erant*, intercedebant, *commercium*; ubi frustra est Chilmead. mutare tentans. Siliuit certe ad p. 210, ubi legitur: Ἦν γὰρ λαβόντες ἀπόκρισιν ὑπὸ τοῦ αὐτῶν βασιλέως. Pariter ἦν pro ἦσαν habet Sophocles Trachin. 529, ubi vid. Schol. Sed erunt, quibus hæc forma contracta pro integro ἦσαν videatur, ut μίχθην pro μίχθησαν et similia apud Homerum.

(42) *Promotiones*, ab ἀναβιβάξιν, *in altorem locum promovere*; vid. Du Cange v. *Anabaturum*. Sed quomodo poterat curopalata *promotiones* dare? Non certe in officialibus aulæ, sed in ministerio suo, in familia privata, ad dispositionem suam pertinente. Conf. p. 412.

nica purpurea auro intexta, et chlamys et zona splendida cum pompa in templo Domini ab imp. tradita. Eadem, quam curiales, dat consuetudinem. Decima octava dignitas est Cæsaris, majestati imperatoris pene æqualis. Brabeum est corona, sed absque figura crucis, in templo Domini regis manibus vertici honorandi imposita. Dat consuetudinem eandem, quam nobilissimus.

Consuetudines pietatis.

Qui autem supremus ipse sui juris imperator factus est, donat magnæ sanctæ Dei ecclesiæ auri litras centum, et toti senatui, cubiculo ascriptis cæterisque tantumdem; millenarios milliariensium diversos unicuique ordini militari et officiorum corpori. Præpositis autem in specie dat officia et facultatem familiares et ministros ipsorum ad dignitates, quas ambirent, domino commendandi, ipsique præpositi ad munera, quæ petunt, promoventur. Imperator minor vel junior tantum dimidium istorum dat. **413** Harum, quas enumeravimus, dignitatum sunt quinque, quæ senatui attribuntur, nempe præfectorum, silentiariorum, vestitorum, consulum et iterum consulum; cæteræ in regis codicibus depositæ hærent [ut basilici ad eas pervenire possint]. Qui vero per solum imperatoris edictum dignis contingunt honores cum auctoritate inferioribus imperante, sunt numero sexaginta. Hæ, quod diximus, ut verbo dantur, sicut et facile rursus adimuntur et ab uno ad alterum transeunt. Earum prima et maxima ab imperatore nostro Christum amante Leone constituta est basileopatoris; secunda est

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(43) Subint. χορῶν, nisi malis τοῖς legere.

(44) Hunc locum fateor me non intelligere. Quare enim rector, magister sacrorum officiorum Curiales, patricii magis inter basilicos, quam inter syncreticos numerati, cum tamen hi maximam et præcipuam sacri senatus partem conficerent? et vicissim, quare inter senatores relati vestitores, quibus in senatum prorsus non patebat aditus? Silentarii ad senatum pertinebant ut ministri pene et ut apparitores. Præfecti, Hypati et Anthypati meri tantum turbam ejus implebant. Et hi tamen syncretici dicuntur, illi majorum veluti gentium dii, senatus principes, eo eximuntur? Sunt in constitutione procerum et dignitatum aulæ Pctanæ multa, quæ non expedit, et hoc ipsum Cleorologium quamvis argumentum hoc egregie illustret, sæpe tamen nos deserit et in tenebras magis conjicit. Vultne dicere illas quidem, quas nominat, quinque dignitates a senatu stipendia accipere et ad codices senatus pertinere, reliquas autem relatas esse ad codices regis et ex aula sua salaria accipere? Sed neque hujus rei rationem pervideo.

(45) Vere et recte traditur, Leonem primum invenisse nomen et dignitatem Basileopatoris. Quamvis enim haberent primi imperatores Cptani suos πατέρας βασιλέως, et Cedrenus p. 595 Arsenium πατροβασιλέα Theo dosii junioris appellet, confundit tamen hic tempora et nomen suo ævo notum, illis antiquis incognitum tamen, imputat. Diversi erant illi πατέρες τοῦ βασιλέως ævi Theodosiani, et πατροβασιλεῖς vel βασιλεοπάτορες a Leone Sapiente instituti. Olim patres imperatoris dicebantur omnes patricii. Sed Basileopator erat non nisi unus et eminentis dignitatis, et fere non dabatur hoc nomen,

α χρυσόθετος καὶ χλαμὸς καὶ ζώνη, ἐκ χειρὸς βασιλέως ἐπὶ ναοῦ Κυρίου λαμπρῶς ἐπιδίδραται. Δίδωσι συνθήθειαν καθὼς καὶ ὁ κωροπαλάτης. Ὀκτωκλιδικὴ ἡ τοῦ Καίσαρος ἀξία, παρομοία τῆς βασιλικῆς δόξης, ἥς βραβεῖον στέφανος χωρὶς σταυρικῶν τύπου, ἐπὶ ναοῦ Κυρίου ἐκ βασιλικῆς χειρὸς ἐπὶ κορυφῆς ἐπιτίθεται. Δίδωσι συνθήθειαν, ὡς καὶ ὁ νεβελήσιμος.

Συνθήθεια εὐσεβείας.

Ὁ δὲ γεγονὼς αὐτοκράτωρ βασιλεὺς δίδωσιν εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν χρυσοῦ λίτρας ρ', καὶ τῆ συγκλήτῃ πάσῃ σὺν τῇ τοῦ κουβουκλείου (43) καὶ λοιποῖς χρυσοῦ λίτρας ρ', καὶ χιλιάδας διαφόρους μιλιαρησίων ἐκάστῃ τάγματι καὶ ὀφικίων τῆ συστάσει. Τοῖς δὲ πραιποσίτοις ἐν ἐξαιρέτῃ ὄφρικια δίδωσι καὶ ἀντιλήψεις ἀξιομάτων εἰς ἰδίους καὶ ἀνθρώπους αὐτῶν, καὶ ἀναβιβασμοὺς αὐτῶν τῶν πραιποσίτων, καθὼς ἂν αἰτήσωνται, λαμβάνουσιν. Ὁ δὲ γε δεύτερος βασιλεὺς δίδωσι τὸ ἕμισυ τούτων. Ἐκ δὲ τῶν προλεχθέντων ἀξιομάτων αἱ μὲν πέντε ἀξίαι τῆ συγκλήτῃ ἀρμόζονται (44), οἷον ἡ ἀπὸ ἐπάρχων, ἡ τῶν σιλενταριῶν, ἡ τῶν βεστυτῶρων, ἡ τῶν ὑπάτων καὶ δισυπάτων. Αἱ δὲ λοιπαὶ πάσαι ἐν τοῖς βασιλικοῖς κατατάσσονται κώδιξι. Αἱ δὲ διὰ λόγου βασιλικοῦ τοῖς ἀξίοις προσγινόμεναι δόξαι καὶ εἰς τὸ ἀρχεῖν τῶν ὑποτεταγμένων ἀφορισθεῖσαι εἰσι καὶ αὐταὶ τὸν ἀριθμὸν ξ', αἵτινες, ὡς ἔφαμεν, λόγῃ βασιλέως προσγινόμεναι, πάλιν ῥαδίως ἀφαιροῦνται καὶ ἐκ προσώπων εἰς πρόσωπα μεθίστανται. Καὶ πρώτη μὲν καὶ μεγίστη ἡ τοῦ βασιλεοπάτορος (45) παρὰ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου ἡμῶν

nisi illis, quorum filie Augustæ, regnantis imperatoris conjuges essent; quo sebat, ut tales basileopatores multum in administratione imperii valerent, et præsertim, si generi adhuc admodum juvenes aut imbelles essent, omnem auctoritatem ad se rapere. Sæculo undecimo inclarescebant in aulis orientibus *Atabeki*, ut quædam familiæ principales inde nomen habuerint; v. D'Herbelot. Biblioth. Orient. v. *Atabekian*. Lique, ut multa alia instituta, etiam hanc dignitatem ex aula Byzantina in orientales fuisse derivatam. *Atabekorum* horum familiarum puta sic dictarum primi conditores, seu primi et κυρῶς sic dicti *Atabeki*, erant omnes soceri juvenum principum Muhammedanorum iidemque tutores, sed sub nomine et specie tutelæ generos et pupillos suos auctoritate omni, sæpe quoque vita exuebant et in eorum bona invadebant. Par pene ratio erat Romani Lecapeni, qui non contentus honore Basileopatoris, Augusti quoque honores non ipse solum sibi arrogabat, sed etiam filiis suis tribuebat, et loco atque gradu libenter submovisset Constantinum nostrum, si fortuna ipsi favisset. Nicephorus Phocas autem et Joannes Tzimiscas, etsi Basilii et Constantini, Romani filiorum, tutores essent, cum tamen eorum soceri non essent; etiam basileopatores appellati non fuerunt. Est tamen quod disputationem nostram haud parum percellit, hoc nempe, dignitatem Basileopatoris inter eas referri, quæ adimi possidenti et in alium conferri possunt. At quomodo socer Augusti id non fiat, quod est, et qui potest hic tantus honor in alium transferri, cum non liceret imperatori uxores pro lubitu frequenter mutare? Contingebat profecto, quamvis raro, ut moriente Augusta cessaret basileopator esse qui hæcenus

βασιλέως ἐκφωνηθεῖσα ἀξία β' ἢ τοῦ βαίκτωρος (46) ἀξία γ' ἢ τοῦ συγκέλλου (47) δ' ἢ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀνατολικῶν (48) ἀξία ε' ἢ τοῦ δομestικού τῶν σχολῶν (49) ζ' ἢ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀρμενιάκων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

fuerat, et alius in ejus locum succederet, ille, cujus nepesiliam Augustus secundis nuptiis duceret. Vid. Du Cange v. Βασιλεοπάτωρ et *Pater imperatoris* et quæ supra ad p. 7 de patriciis disputavimus.

Quandoquidem hic catalogium texit Noster Philotheus dignitatum aulicarum, visum fuit in hanc locum conferre, quæ de earum singulis notanda habebamus.

(46) Non habeo post Du Cangii Gl. Gr. h. v. diligentiam, quæ de rectore dicam, nisi hoc unum, ecclesiasticam hanc dignitatem non fuisse, ut putavit V. D., neque solis viris sacri ordinis tributam. Nam et e nostro codice, et ex ipsis illis, quos allegavit Du Cange, auctoribus constat, res non sacras, sed civiles rectorem tractasse, ducendisque exercitiis interdum præfectum fuisse, quod, apud Græcos certe; a viro sacri ordinis alienum atque maxime indecorum semper fuit habitum. Fuerunt quidem apud Latinos rectores ecclesiarum dicti iidem, qui curatores hodie (*les curés*), et rectores patrimonii S. Petri ii ex ordine clericali, quos summus pontifex in provincias mittere soleret ad denarios Petri cogendos et Romam transmittendos. Verum rectores aulæ Byzantinæ a tam minutis curis et officiis abfuisse patet ex eo, quod post basileopatorem protinus haberent gradum ante syncellum, strategos, magistros et patricios omnes. P. 421 post magistros ambos et ante syncellum Romæ atque Neapolis locantur; p. 14 ante præpositos sacri cubiculi et in comitatu sacri cubiculi recensentur, ut perspicuum sit, eos spadones fuisse. Non parum tamen momenti opinioni Du Cangii, dignitatem hanc ecclesiasticam reputant, addit hoc, quod rectores illi omnes, quos laudato loco adducit, antequam ad eam dignitatem promoverentur, aut monachi aut clerici fuerint; item hoc, quod ante syncellum, patriarchæ coadjutorem, gradum haberent. Crederem eos conscientiam Augusti directores seu confessionarios fuisse, nisi diversus a Latina ecclesia Græcæ mos constiteret esset. Certe nusquam legitur imperator unquam peccata sua fassus fuisse, aut præter patriarcham alio consiliari in rebus sacris usus fuisse. Præterea claris verbis Scylitzes p. 781, Nicephorum ait aliquem, eunuchum, postquam amore mundani splendoris sacerdotalem statum repudiasset, a Constantino Monomacho dignitate rectoris honoratum et ad gerendum militiæ imperium in Orientem missum fuisse. Idem argumentum conjecturam quoque eam evertit, fuisse rectorem caput cleri palatini, ejusque veluti patriarcham; rectori enim, quantum scio, nusquam legitur cum rebus sacris communionem fuisse.

(47) Multa de syncellis habet utroque Glossario h. v. et v. *Cellulanus*. Du Cange, vir doctissimus et stupendæ diligentiam atque lectionis, ut quod illis addam, pene nihil habeam. Quid fuerint syncelli, disputatur. Mihi quidem videntur coadjutores et vicarii episcoporum fuisse, qui absentibus illis a sedibus suis aut ægrotantibus, eorum munia peragerent. Succedebant interdum in episcoporum locum, non tamen semper. Memorabilis est locus Zonaræ, quem absque animadversione nequeo prætermittere, p. 204: 'Ὡς γὰρ σύγκελλος τοῦ πατριάρχου θανόντος εἰς τὸν ἐκείνου τόπον ἀντικαθίσταται, οὕτω καὶ ὁ σερίφηρ, τοῦ Χαλιφᾶ φθαρέντος. τὸν τελευτήσαντα διαδέχεται. Quod hic de Serifo perhibet Zonaras, totum nugax commentum est. Facile quidem credo Scherifum aliquem CPLin missum fuisse a Toghrulbeko seu Thangrol Beko vel Tangrolipia, ut Græci efferunt, ad Constantinum

reitoris; tertia syncelli; quarta strategi Orientalium; quinta domestici scholarum; sexta strategi Armeniacorum, septima strategi Thracensiorum; octava comitis opsicii; nona strategi bucellariorum; Monomachum pacis conciliandæ causa. Nam eo tempore Scheriforum gratia et auctoritas erat magna in aula Bagdadica, et præcipue memorantur ab Abulfeda tres Scharifi, cæterorum gentilium suorum, id est Scheriforum Alitarum, Nakibi seu Generales per omnem Orientem, duo fratres, os Scherifor Radhi, excellentis ingenii vir et egregius poeta, qui anno Chr. 1015 obiit, et os Scharif ol Mortadhi, qui A. C. 1044 obiit, et tandem primo loco nominati filius Abu Hamed Adnan, qui A. C. 1057 obiit, et quem ego conjicio CPLin fuisse missum. Verum Schariforum cum Chalifis ratio erat diversissima a ratione syncellorum cum patriarchis. Erant Chalifæ omnes nativitate Scharifi, et gentiles eorum omnes pariter quoque Scharifi. Notat ea vox *ὑπερέχοντα* vel *ἄρχοντα*, *nobilem*, quasi Hispanice *Infantem* diceret aut Francoice *Prince*. Et hi quidem Scharifci Abbasitæ, ab Abbaso Muhammedis patruo, oriundi, quorum caput identidem erat Chalifa regnans. Scharifi porro erant quoque omnes de gente Ali, qui fuit gener Muhammedis, oriundi. Habebant hi Nakibum seu Capitaneum vel Generalem suum, unum Bagdadi, qui per orientem ipsis imperabat, alterum al Caire, qui in Ægypto rector et protector eorum erat. Sed hi Nakibi nihil ratione sui muneris cum Chalifa commune habebant, nisi quod ad curiam ejus pertinerent; et pro ratione temporum hominumque plus minusve de rerum administratione participabant. Ut syncelli erant pars præcij, va consilii patriarchalis, ita quidem Scharifi quoque de consiliariis Chalifarum erant, sed non præcipuis et intimis, nisi forte unus eorum aut alter fortuna gauderet Chalifæ placendi. Verum Chalifæ non ut præsumptivi successores, neque coadjutores et vicarii erant ad latus appositi, quemadmodum syncelli patriarchis. Chalifarum quoque non solum potentia ad sacra, sed etiam ad civilia spectabat. Successores illis vivis non designabantur; neque hæreditarium erat regnum, sed electivum. Defuncto Chalifa quoque novus ipsi sufficiebatur ex arbitrio procerum; attamen Abbasita Schariforum Alitarum Nakibus, de quo Zonaras procul dubio loquitur, poterat quidem, ut unus procerum, suam quoque sententiam in electione Chalifæ ferre et adhibebatur semper tali deliberationi; at ipse tamen ad dignitatem Chalifæ non poterat aspirare. Ejus enim gens ab illo gradu in perpetuum erat exclusa.

(48) Subintellige *θεμάτων*. Strategi posterioribus ævis erant iidem qui olim propretores et proconsules in provinciis erant, prælecti nempe provinciarum et juris dictatores tam in rebus civilibus, quam in militaribus, magistri militum simul et gubernatores urbium. Qui hic memoratur, erat strategorum omnium princeps, et non unius thematis, ut cæteri, sed omnium orientalium supremus dux, ut qui auctoritate duces alios creandi gauderet, qua cæteri carebant. Theophanes eum *στρατηγὸν τῆς Ἐφῆς πάσης*, appellat p. 110. '[Apud Anastas. Biblioth. occurrit strategus Orientis.] Vide supra not. 78, col. 128.

(49) *Domesticos* appellabant olim eos, qui principi familiares essent et quoque rebus ejus gerendis deputabantur. Hinc factum, ut domesticus pro legato, commissario diceretur. Est ergo domesticus scholarum idem atque legatus scholarum, qui ab imperatore legatus scholis præest, *ἐξάρχων*, *προηγούμενος*, cui cura scholarum commissa est. Sunt autem scholæ idem atque *cohortes* et quidem, quæ hic designantur *scholæ*, erant *septem*

10 strategi Cappadociæ; 11 strategi Charsiani; 12 strategi Colonias; 13 strategi Paphlagonias; 14 strategi Thracias; 15 strategi Macedonias; 16 strategi Chaldias; 17 domestici excubitorum; 18 præfecti Urbis; 19 strategi Peloponnesi; 20 strategi Nicopolis; 21 strategi Cibyrrhæotiarum; 22 strategi Græcias; 23 strategi Sicilias; 24 strategi Strymonis; 25 strategi Cephallenias; 26 strategi Thessalonicas; 27 strategi Byrrhachii; 28 strategi Sami; 29 strategi maris Ægæi; 30 strategi Dalmatias; 31 strategi Chersonis [seu Chersonesi Tauricæ]; 32 sacellarii; 33 logothetæ genici vel generalis ærarii publici; 34 quæstoris; 35 logothetæ stratiotici vel rei militaris; 36 drungarii vigiliæ; 37 logothetæ dromi seu cursus publici; 38 drungarii ploimorum seu classiariorum; 39 protospatharii imperialium; 40 logothetæ gregum; 41 domestici hicanatorum; 42 domestici numerorum; 43 domestici optimatum; 44 comitis castellorum; 45 chartularii sacelli; 46 chartularii vestiarii; 47 chartularii canicelli; 48 protostratoris; 49 protoasecretæ; 50 representantis thematum; 51 comitis stabuli; 52 idici seu peculio privato præfecti; 53 magni curatoris; 54 curatoris manganorum palatii sic dicti; 55 magistri requisitionum vel libellorum supplicum; 56 nutritoris orphanorum; 57 demarchi Venetorum; 58 demarchi Prasinorum; 59 ceremoniarum; 60 domestici basilicorum. Hæ sunt dignitates hoc tempore sub Leone imp. honoratæ [s. in honorem datæ]. Redeunt hæ dignitates ad septem classes: primam strategorum; secundam domesticorum; tertiam iudicum; quartam secreticorum; quintam democratarum seu magistrorum factionarium; sextam stratarcharum seu tribunorum militarium; septimam idicorum vel specialium quæ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

militum palatinorum, non tam pompaticorum, quam vere militantium et imperatorem domi forisq[ue] comitantium et protegentium. Colligas tamen e p. 313 collata cum p. 414 *scholas* et *themata* seu legiones provinciales idem esse; ut ergo domesticus scholarum idem possit significare atque magister legionum vel militum. Prius tamen rectius puto. Quia domestici hi utpote magni gradus et magnæ auctoritatis viri, ipsisque provinciarum singularium strategis majores, graduque a stratego Orientis proximi, aliquoties summa cum auctoritate copiis in Oriente præferant, et maximis cladibus Saracenos affecerant, quo etiam domestici nomen clarum apud D historicos Arabicos evasit: ex eo factum ut illi crederent falso persuasi, domesticum eum dici, qui Orienti seu legatus imperatoris Cptani præesset: *Domestici nomen apud eos (Romanos) habet omnis, qui præest ditioni Græcæ ad orientem Propontidis positæ.*

(50) Chaldi sunt qui veteribus *Chalibes* dicti. Chaldi et Cordi vel Curti, Gordyæi, iidem. Perhibent Soranzo et Leunclavius Curdistanam hodie ab Arabibus *Kelgan* appellari. Forte recta illi tradunt et forte sic solent hodie Arabes. In libris tamen Arabum semper *al Curd* vel *Cord* et *al Agrad* appellantur. Videntur interea Chaldi infra Trapezuntem et Curdi Mesopotamias et Parthias interjecti eadem gens et montes amborum unum jugum esse.

(51) Quatuor erant tagmata militiæ palatinæ:

Α ζ' ή του στρατηγού των Θρακησιών· η' ή του κόμητος του όψικίου· θ' ή του στρατηγού των βουκελλαρίων· ι' ή του στρατηγού Καππαδοκίας· ια' ή του στρατηγού Χαρσιανού· ιβ' ή του στρατηγού Κολωνίας· ιγ' ή του στρατηγού Παφλαγωνίας· ιδ' ή του στρατηγού της Θράκης· ιε' ή του στρατηγού Μακεδονίας· ις' ή του στρατηγού Χαλδίας (50)· ιζ' ή του δομειστικού των εκσκουβίτων (51)· αξία· ιη' ή του επάρχου πόλεως αξία· ιθ' ή του στρατηγού Πελοποννήσου· κ' ή του στρατηγού Νικοπόλεως· κα' ή του στρατηγού των Κιβυβραιωτών· κβ' ή του στρατηγού Έλλάδος· κγ' ή του στρατηγού Σικελίας· κδ' ή του στρατηγού Στρυμόνος· κε' ή του στρατηγού Κεραληνίας· κς' ή του στρατηγού Θεσσαλονίκης· κζ' ή του στρατηγού του Δυβραχίου· κη' ή του στρατηγού της Σάμου· κθ' ή του στρατηγού του Αιγαίου πελάγους· λ' ή του στρατηγού Δαλματίας· λα' ή του στρατηγού Χερσώνος· λβ' ή του σακελλαρίου· λγ' ή του λογοθέτου του γενικου· λδ' ή του κυαιστωρος αξία· λε' ή του λογοθέτου του στρατιωτικού· λς' ή του δρουγγαριου της βίγλας· λζ' ή του λογοθέτου του δρόμου αξία· λη' ή του δρουγγαριου των πλοϊμων· λθ' ή του πρωτοσπαθαριου των βασιλικών· μ' ή του λογοθέτου των άγγελων· μα' ή του δομειστικού των Ικανάτων· μβ' ή του δομειστικού των νουμέρων· μγ' ή του δομειστικού των οπιτιμάτων· μδ' ή του κόμητος των τειχέων· με' ή του χαρτουλαριου του σακελλου· μς' ή του χαρτουλαριου του βεστιαριου· μζ' ή του χαρτουλαριου του κανικλειου· μη' ή του πρωτοστράτορος· μθ' ή του πρωτοστράτηγους αξία· ν' ή του εκ προσώπου των θεμάτων (52)· να' ή του κόμητος του στάβλου· νβ' ή του ειδικου· νγ' ή του μεγάλου κουράτωρος· νδ' ή του κουράτωρος των μαγγάνων (53)· νε' ή των δεχσεων· νς' ή του όρφανωτρόφου· νζ' ή του δημάρχου Βενέτων· νη' ή του δημάρ-

С ζ' ή του στρατηγού των Θρακησιών· η' ή του κόμητος του όψικίου· θ' ή του στρατηγού των βουκελλαρίων· ι' ή του στρατηγού Καππαδοκίας· ια' ή του στρατηγού Χαρσιανού· ιβ' ή του στρατηγού Κολωνίας· ιγ' ή του στρατηγού Παφλαγωνίας· ιδ' ή του στρατηγού της Θράκης· ιε' ή του στρατηγού Μακεδονίας· ις' ή του στρατηγού Χαλδίας (50)· ιζ' ή του δομειστικού των εκσκουβίτων (51)· αξία· ιη' ή του επάρχου πόλεως αξία· ιθ' ή του στρατηγού Πελοποννήσου· κ' ή του στρατηγού Νικοπόλεως· κα' ή του στρατηγού των Κιβυβραιωτών· κβ' ή του στρατηγού Έλλάδος· κγ' ή του στρατηγού Σικελίας· κδ' ή του στρατηγού Στρυμόνος· κε' ή του στρατηγού Κεραληνίας· κς' ή του στρατηγού Θεσσαλονίκης· κζ' ή του στρατηγού του Δυβραχίου· κη' ή του στρατηγού της Σάμου· κθ' ή του στρατηγού του Αιγαίου πελάγους· λ' ή του στρατηγού Δαλματίας· λα' ή του στρατηγού Χερσώνος· λβ' ή του σακελλαρίου· λγ' ή του λογοθέτου του γενικου· λδ' ή του κυαιστωρος αξία· λε' ή του λογοθέτου του στρατιωτικού· λς' ή του δρουγγαριου της βίγλας· λζ' ή του λογοθέτου του δρόμου αξία· λη' ή του δρουγγαριου των πλοϊμων· λθ' ή του πρωτοσπαθαριου των βασιλικών· μ' ή του λογοθέτου των άγγελων· μα' ή του δομειστικού των Ικανάτων· μβ' ή του δομειστικού των νουμέρων· μγ' ή του δομειστικού των οπιτιμάτων· μδ' ή του κόμητος των τειχέων· με' ή του χαρτουλαριου του σακελλου· μς' ή του χαρτουλαριου του βεστιαριου· μζ' ή του χαρτουλαριου του κανικλειου· μη' ή του πρωτοστράτορος· μθ' ή του πρωτοστράτηγους αξία· ν' ή του εκ προσώπου των θεμάτων (52)· να' ή του κόμητος του στάβλου· νβ' ή του ειδικου· νγ' ή του μεγάλου κουράτωρος· νδ' ή του κουράτωρος των μαγγάνων (53)· νε' ή των δεχσεων· νς' ή του όρφανωτρόφου· νζ' ή του δημάρχου Βενέτων· νη' ή του δημάρ-

Scholarii, Excubitores, Hicanati et Numeri. Quomodo autem discreperint, quæ cuique munia et stationes fuerint, ad quosnam horum spatharii, candidati, spatharocandidati et similes pertinuerint, fuerintne tales in unoquoque istorum quatuor tagmatum, an tantum in scholaris, et alia talia non liquet et supervacuum esset in talia inquirere.

(52) Puto eum fuisse, qui legiones integras representaret, eorum loco et nomine ad imperatorem peroraret, causas eorum ageret, flagitationes eorum ad imp. perferret; legatus, patronus, syndicus, orator militum.

(53) Rectene CPlī Christ. II, p. 133 et 135, τὰ μάγγανα in duas diversas ædes dividerit, in palatium seu curatoriam a Basilio Macedone, ut perhibetur, conditum, et in ædes, quibus machinæ publicæ asservabantur, non dixerim [Τὰ μάγγανα ή ό νίος οίκος Βασιλii imperatoris opus. Vita ejus cap. 60] Quod ille dicitur eo consilio struxisse, ut haberet inde reditus et sumptus pro conviviis, quæ recepto ex more suis curialibus annuatim certis statisque periodis edere debebat, nolens publicum fæcum e tributis subditorum conflatum in suos privatos et eorum usus consumere τών άνά πάν έτος ύκ' αύτου κελλημένων, quos annuatim ad sacras epulas vocaret; vid. Goar. ad Codin. p. 116, n. 15, et ad Cedren. p. 618. Bandur. p. 606. Quid si vere τὰ μάγγανα fuerint talis domus in porta Byzantino, qualis est e. c. Amstelodami *das Ad.*

χου Πρασίνων· ἢ ἡ τοῦ τῆς καταστάσεως· ἢ ἡ τοῦ
 δομestίκου τῶν βασιλικῶν. Καὶ αὗται τὰ νῦν τιμη-
 θεῖσαι ἀξίαι ἐπὶ Ἀβαντος δεσπότη. Διαίρουται οὖν
 αὗται πᾶσαι εἰς μέρη ἑπτὰ, οἷον εἰς στρατηγούς, εἰς
 δομestικούς, εἰς κριτάς, εἰς σεκρετικούς εἰς δημο-
 κράτας, εἰς στρατάρχας καὶ εἰς εἰδικὰς μόνας ἀξίας.
 Ὅσαι ἐν ταῖς τῶν στρατηγῶν κατατάσσονται τάξεις
 εἰσι τὸν ἀριθμὸν κς· ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν· ὁ
 στρατηγὸς τῶν Ἀρμενιῶν· ὁ στρατηγὸς τῶν Θρακη-
 σίων· ὁ κόμης τοῦ ὄψικίου· ὁ στρατηγὸς τῶν βουκελλα-
 ρίων· ὁ στρατηγὸς Καππαδοκίας· ὁ στρατηγὸς Χαρσιαν-
 οῦ· ὁ στρατηγὸς Κολωνείας· ὁ στρατηγὸς Παφλαγον-
 νίας· ὁ στρατηγὸς τῆς Θρακίας· ὁ στρατηγὸς Μακεδονί-
 ας· ὁ στρατηγὸς Χαλδίας. Αὗται οὖν αἱ στρατηγίαι τοῖς
 Ἀνατολικοῖς θέμασιν ἀριθμοῦνται· αἱ δὲ τῆς Δύσεως
 εἰσιν αὗται· ὁ στρατηγὸς Πελοποννήσου· ὁ στρατηγὸς
 Νικοπόλεως· ὁ στρατηγὸς Κιβυρραίων· ὁ στρα-
 τηγὸς Ἑλλάδος· ὁ στρατηγὸς Σικελίας· ὁ στρατηγὸς
 Στρυμόνος· ὁ στρατηγὸς Κεφαλληνίας· ὁ στρατηγὸς
 Θεσσαλονίκης· ὁ στρατηγὸς τοῦ Δυρραχίου· ὁ στρα-
 τηγὸς τῆς Σάμου· ὁ στρατηγὸς τοῦ Αἰγαίου πελάγους·
 ὁ στρατηγὸς Δαλματίας· ὁ στρατηγὸς Χερσῶνος καὶ
 οἱ ἐκ προσώπου εἰσι τῶν σχολῶν. Αἱ δὲ εἰς δομestί-
 κους ταττόμεναι εἰσι τὸν ἀριθμὸν ζ· οἷον ὁ δομέ-
 στικός τῶν σχολῶν, ὁ δομestικός τῶν ἐσκουβίτων,
 ὁ δρουγγάριος τοῦ ἀριθμοῦ, ὁ δομestικός τῶν ἱκανά-
 των, ὁ δομestικός τῶν νομῆρων, ὁ δομestικός τῶν
 ὀπιμῶν, ὁ δομestικός τῶν τειχέων, οἱ καὶ ὄφι-
 κιάλοι (54) λεγονται. Οἱ δὲ εἰς κριτάς λογιζόμενοι
 εἰσι τὸν ἀριθμὸν γ, οἷον ὁ ἑπαρχὸς πόλεως, ὁ κυέστωρ,
 ὁ τοῦ δεξέως. Αἱ δὲ εἰς σέκρετα καθεζόμεναι εἰσι
 καὶ αὗται τὸν ἀριθμὸν ια, οἷον ὁ σακελλάριος, ὁ λο-
 γοθέτης τοῦ γελικοῦ, ὁ λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ,
 ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου, ὁ χαρτουλάριος τοῦ σακελ-
 λίου, ὁ χαρτουλάριος τοῦ βεστιαρίου, ὁ πρωτοαση-
 κρητις, ὁ τοῦ εἰδικοῦ, ὁ μέγας κουράτωρ, ὁ τῶν μαγ-
 γάνων, ὁ ὄρφανοτρόφος. Αἱ δὲ εἰς δημοκράτας εἰσι
 τὸν ἀριθμὸν δύο, οἷον ὁ δήμαρχος Βενέτων καὶ ὁ
 γήμαχος Πρασίνων. Αἱ δὲ εἰς στρατάρχας εἰσι καὶ
 αὗται τὸν ἀριθμὸν ε, οἷον ὁ ἐταιρειάρχης, ὁ δρουγγά-
 ριος τοῦ πλοῖμου, ὁ λογοθέτης τῶν ἀγγελῶν, ὁ πρωτοσπαθάρ-
 ριος τῶν βασιλικῶν, ὁ κόμης τοῦ στάβλου. Αἱ
 δὲ εἰς εἰδικὰς μόνας ἀξίας εἰσι καὶ αὗται τὸν ἀριθμὸν ζ,
 οἷον ὁ βασιλοεπάτωρ, ὁ ραίκτηρ, ὁ σύγκελ-
 λος, ὁ χαρτουλάριος τοῦ κανικλείου, ὁ πρωτοστράτωρ,
 ὁ τῆς καταστάσεως, ὁ δομestικός τῶν βασιλι-
 κῶν.

Αἱ δὲ ὑποτεταγμέναι ἑκάστων τούτων ἀρχῆ καὶ αἱ
 συνεπόμεναι αὐταῖς, εἰσιν ἐξ ὀνόματος αὗται.

Ἐποπέπτωκε δὲ ἑκάστη τούτων ἀξιωμάτων ἀρ-
 χῆ ἐδὴ ἀξιωμάτων διάφορα κατὰ ἀναλογίαν καὶ τάξιν
 καὶ τῆς ἑκάστου προελεύσεως, ἃ καὶ αὐτὰ ὀφείλια ὀνο-

A postrema est solitaria classis [singulis hominibus,
 non pluribus, earum dignitatum, quas illa compre-
 hendit, singulas gerentibus]. Ad classem strategorum
 seu magistratum campestris militiæ pertinent vi-
 ginti sex ordines vel tituli : strategus Orientalium,
 Armeniacorum, Thracensiorum, opsicii, bucellario-
 rum, Cappadociæ, Charsiani, Colonæ, Paphlagoniæ,
 Thraciæ, Macedoniæ, Chaldiæ. Et hæ quidem stra-
 tegiæ annumerantur thematibus Orientalibus. Ad
 Occidentales autem pertinent strategus Peloponnesi,
 Nicopoleos, Cibyrhæotarum, Græciæ, Siciliæ, Stry-
 monis, Cepheleniæ, Thessalonices, Dyrhachii,
 Sami, maris Ægæi, Dalmatiæ, Chersonis et repræ-
 sentantes scholarum. Domesticorum seu magistra-
 tum palatinæ pompaticæ militiæ classes conficiunt
 septem : domesticus scholarum, dom. excubitorum,
 drungarius numeri, domesticus bicanatorum nu-
 merorum, optimatum, castellorum ; qui omnes offi-
 ciales appellantur. Ad iudicium seu procerum juri-
 dicundo deputationum numerum pertinent tres,
 præfectus urbis, quæstor et magister supplicatio-
 num. Secreticorum seu eorum, quibus archiva ge-
 neris omnis curæ sunt, classem conficiunt undecim,
 sacellarius, rationalis generalis et militaris, et cur-
 sus, chartularius sacellii ; chartularius vestiarii ;
 protosecretis ; præfectus rei privatæ ; magnus cu-
 rator ; præfectus manganorum et orphanotrophus.
 Democratarum seu magistratum factionalium clas-
 sis tantum duo exhibet, demarchum Venetorum et
 demarchum Prasinorum. 415 Ad strataρχas seu
 magistratus militares inferiores et collaterales per-
 tinent quinque : hetæriæ præfectus : drungarius rei
 navalis ; rationalis gregum ; protospatharius basili-
 corum ; comes stabuli. Septem tandem sunt, qui ad
 speciales solitarias seu a viro uno, non pluribus ge-
 rendas dignitates spectant : basileopator ; rector ;
 syncellus ; chartularius caniciei ; protostrator ; ceri-
 monarius ; domesticus imperialium.

D Harum unicuique suppositæ dignitates et obsequentes
 sunt hæ.

Dignitates, quas diximus, etiam officia solent
 appellari, diversæque sunt secundum suam ratio-
 nem et ordinem processionis uniuscujusque, et

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

litaetschau, ubi rudentes, anohoræ, ferrum, plum-
 bum, pix, trabes, tormenta bellica, etc. quæcunque
 instruendæ navi et classi faciunt, velut in apotheca
 jacent et asservantur ; simulque fuerint telonium,
 ubi recipiuntur portoria, vectigalia mercium ingre-
 dientium et exeuntium. *Curatores* sane olim dice-
 bantur receptores porteriorum, et tale tribunal, in
 quo vectigalia recipiebantur, audiebat *curatoria* ;
 vid. Murat. t. II Ant. Ital. p. 28.

(54) Apparet hinc, unde manaverit mos magistratus

militares *officiales* sermone Francico appellandi.
 Officiales sunt, qui apud principem vel alium
 aliquem majorem magistratum in officio sunt, id
 est, in obsequio, domestici, apparitores, qui exspe-
 ctant mandatum ejus aliquo eundi, aliquid exse-
 quendi. Hi semper armati erant, ut cogere possent
 eos, qui forte mandatis principis adversari auderent.
 Gloss. Gr. Lat. ταξώτης, *apparitor officialis* ; et
 Du Cange h. v. et quæ modo de domesticis diximus ;
 idem p. 415.

sunt in tria genera subdivisæ, tagmaticos nempe [seu ordinales, cohortales, præsidarios,] thematicos [seu legionarios vel provinciales] et syncleticos seu ordinis senatorii viros. Orientalium nempe strategî sub dispositione sunt dignitates undecim diversæ, quoad gradum sic consequentes : turmarchæ ; meriarchæ ; comes cortis ; chartularius thematis ; domesticus thematis ; drungarius bandorum vel vexillorum ; oomites bandorum : centarchus spathariorum ; comites hetæriæ ; protocancellarius ; protomandator. Domesticis scholarum vero subiacent quoad gradum vel sub ejus dispositione sunt decem diversæ dignitates ; primum gradum tenet topoteretes vel locum tenens ; 2 comites scholarum ; 3 chartularius ; 4 domesticus ; 5 proximus seu proximus [domesticorum] ; 6 protectores ; 7 eutychiophori seu qui fortunæ vel victoriæ signa gerunt ; 8 sceptrophori seu sceptræ vel vexilla gerentes ; 9 axiomatici vel honorati ; 10 mandatores. Stratego Armeniacorum et reliquis deinceps strategis omnibus parent et subjacent eadem omnia officia, quæ modo diximus sub orientalium strategî dispositione esse, eodem prorsus, atque illi, ordine, ea tantum cum exceptione, quod strategî classiarîi adhuc

μάζονται. Λιαιρούνται δὲ καὶ αὐτὰ εἰς μέρη τρία εἰς ταγματικούς, εἰς θεματικούς καὶ εἰς συγκλητικούς. Τῷ γὰρ στρατηγῷ τῶν Ἀνατολικῶν ὑποπίπτουσι κατὰ βαθμὸν εἶδη ἀξιωματῶν ἰα', οἷον τουρμάρχαι, μεριάρχαι ⁸⁴ (55), κόμης τῆς κόρτης (56), χαρτουλάριος τοῦ θέματος, δομέστικος τοῦ θέματος, δρουγγάριος τῶν βάνδων, κόμητες ὁμοίως, κένταρχος τῶν σπαθαρῶν, κόμης τῆς ἐταιρείας, πρωτοκαγκελλάριος, πρωτομανδάτωρ. Τῷ δὲ δομestικῷ τῶν σχολῶν ὑποπίπτουσι κατὰ βαθμὸν εἶδη ἀξιωματῶν ἰ', οἷον βαθμοῦ πρώτου, τοποτηρητής, δύο κόμητες τῶν σχολῶν, χαρτουλάριος, δομέστικοι, προέξημος (57), προτίκτορες, εὐτυχογράφοι (58), σκηπτροφόροι, ἀξιωματικοὶ (59), μανδάτορες. Τῷ δὲ στρατηγῷ τῶν Ἀρμενιῶν ὑποπίπτουσι καὶ αὐτῷ εἶδη ἀξιωματῶν κατὰ βαθμὸν, ὅσα καὶ τῷ στρατηγῷ τῶν Ἀνατολικῶν, καὶ καθεξῆς ταῖς λοιπῆς στρατηγίαις, πλὴν τῶν ἐν πλοῖμοις προστίθενται γὰρ αὐτοῖς κένταρχοι καὶ πρωτοκάρθοι. Τῷ δὲ δομestικῷ τῶν ἐκσκουβίτων ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν θ', οἷον τοποτηρηταί, χαρτουλάριοι, σκρίβονες, πρωτομανδάτορες, δρακονάριοι σκευοφόροι (60), σιγνοφόροι, σινάτορες καὶ μανδάτορες. Τῷ δὲ ὑπάρχῃ τῆς πόλεως ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν ιδ', οἷον σύμπονος, λογοθέτης τοῦ πραιτωρίου, κριταὶ τῶν ξειγεώ-

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁴ μεριάρχαι R, ἡμεριάρχαι cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(55) lidem sunt μεριάρχαι, μεράρχαι, et μοιράρχαι. Quod *turma* in equitibus idem, fere in pedestribus erat μοῖρα vel μόρα, *manipulus*.

(56) Habebat quisque strategus suam cortin vel prætorium, sive in stativis et urbibus, domum, sive in castris tentorium. Ubiubi ageret strategus ibi erat ejus cortis. Hanc parare, conducere, instruere suppellectile necessaria, si un urbe esset, erigi, revelli; transportari tentorium, si in castris, curare, pertinebat ad comitem cortis strategî, Chartularius thematis rationes reddituum suæ legionis et expensarum conficiebat et curabat, ut necessariæ species annonariæ præsto essent, Domesticus thematis videtur fuisse legatus strategî thematis, qui commissiones ejus exsequeretur et vicem absentis gereret. Drungariorum bandorum et comitum bandorum differentia non liquet. Forte illi fuerunt quod nobis hodie sunt sic dicti *lieutenants*, hi autem quod nobis *Caporal*. Centurio spathariorum strategî docet, strategum quemque centurium spathariorum secum duxisse seu militum pompaticorum et protectorum natione Romanorum, qui ipsum procedentem aut peditem peditem, aut equites equitem, gerentes fultas humeris nudas rhombæas, stipabant. Hoc gentis gestaminis, rhombæarum puta, discrimine ab altero protectorum genere sese distinguebant, scilicet ab Hetæria vel Hetæris, qui erant alienigenæ et securæ aliave arma, quisque gentilia sibi, gestabant. Protocancellarius erat magister cancellariorum seu ostiariorum vel admissionalium. Stabant enim ad cancellos et vela, quæ admittendis ad strategum et emittendis aperiebant et tollebant. Protomandator autem magister mandatorum, qui perferendis mandatis, hoc est significationibus strategî ad imperatorem, et imperiis ad legionem deputati erant.

(57) Procul dubio non alius est, quam proximus;

C proximus a gradu domesticorum, eorum vicarius et præsumptivus successor.

(58) Pro εὐτυχογράφοι, ut infra δεησιογράφοι pro δεησιογράφοι; vid. dicta ad p. 332. Erant ergo signa victoriæ et sceptræ scholaris propria, draconibus autem, aliud vexilli genus satis notum, excubitoribus, quandoquidem paulo post h. l. in officio domesticis excubitorum draconarii memorantur.

(59) Quinam hi sint peculiariter ita dicti, non novi. Nam omnes quocunque tandem officio aut dignitate macti erant ἀξιωματικοὶ aut *honorarii*. Suntne igitur hic loci designati iidem cum τοῖς ἐπι τῶν ἀξιωματῶν, ut p. 420 appellantur, illis, qui *præsumunt axiomaticibus*? Sunt autem ἀξιωματῶν ibi loci sportulæ, consuetudines, quæ a recens promotis vel honoratis ex taxa pendebantur, ut colligitur e verbis immediate sequentibus οἱ κχι συνάγουσι τὰ ἀξιώματα παρὰ τῶν λαμβανόντων τὰς ἀξίας. Nulla tamen ratio patet, quare hi ad domesticis scholarum officium magis, quam alterius pertinuerint.

(60) Monui ad p. 332, mihi videri σκευή generale nomen vexillorum omnium esse. Hic tamen loci et alibi velut diversa ponuntur σκευή et σίγνα et reliqua genera vexillorum. Ergo debent peculiare quoddam eorum genus fuisse. Quid si ergo hic designati σκευοφόροι in contis tropæa gesserint, id est totum apparatus, τὴν ὅλην σκευήν, militis. Ego quidem nullus dubito, tropæa inter signa militaria quoque prælata fuisse, cum nihil magis militem deceret, nihil auspiciatior ipsi sit omnis, quam tropæum, firmiterque mihi persuasum habeo, signum militare tropæoformum esse id, quod Victoria in nummo Constantini apud Du Cange Famil. Byz. p. 17 tenere dextra conspiciatur. Vid. ad p. 370 dicenda.

νων, ἐπισκεπτῆται (61), πρωτοκαγκελλᾶριοι (62), A κεντυρίων, ἐπόπται (63), ἑξαρχοι (64), γειτονιάρ-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(61) Diversos hos fuisse ab epoptis, hic locus monstrat, quamvis eosdem fuisse ambarum vocum significatus, idem aliud suadeat. Qua autem in re fuerint distincti, et quæ utriusque fuerit et quibus terminis circumscripta provincia, non facile dixeris. Quantum conjectura assequor fuerunt οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἐπισκεπτῆται, *curiosi* et *Almutasafi*, Sarcenorum in Andalusia iidem, eorumque munus providere, ut panis et reliquæ species annonariæ probæ et justo pondere atque mensura venderentur, lustrare ædificia publica et privata, hientne et labascant, satin præcautum incendiis, fures coercere, intrare in domos et illinc res furto subreptas eruere, deportare in exsilium agendas, si qui motus contingant in plateis et foris, moliatunque nova et concursitet plebs, significare et reprimere. Nisi forte B nimium extendimus limites unius magistratus eique tribuimus partem jurisdictionis, quæ penes magistrum vicorum erat. Οἱ ἐπόπται autem videntur tantum rationes curasse et forte iidem cum τοῖς ἑξισταῖς aut τοῖς ἐξισωταῖς, fuerunt. De episcopis urbium eorumque munis egit Pancirol. c. 13, de Magistr. municip., putans ad eos pertinuisse curam justitiæ in venditione specierum victualium. V. Aristophan. Av. v. 1024. Procul dubio hi fuerunt olim sic dicti *frumentarii*. Quo nomine sublato deinceps *curiosi* et *opinatores* fuerunt dicti, quod *curiosos* omnia fora et artopolia obirent, lustrarent, *opinarentur*, id est æstimarent, judicarent annonas vendibiles, satin probæne, et annonas militares, quas exigere debebant, satin sibi arriderent (v. Salmas. ad Script. Hist. Aug. t. II, p. 265); et quoniam sic agendo non poterant non observare et audire, si quid novarum rerum ageretur et rumores tumultuosi spargerentur, ut qui in conferta plebeculæ turba versarentur, ex eo factum, ut ad curiosorum curam spectaret quoque conciliabulorum, seditio-num et concursitationum observatio, repressio et ad superiores significatio. Fuisse quoque eorum deportandos in exsilium deducere et exigere ex urbe, patet e Du Cange v. Κορυῖωτος. His itaque frumentariis et curiosis ratione utriusque observationis, tam frumenti, quam seditio-nis fuisse similes τοῖς ἐπισκεπτῆταις, *visitatores* sic dictos, conjicio ex eo, quod infra p. 416, οἱ ἐπισκεπτῆται subesse rationali gregum dicuntur, quorum officium sane aliud nihil potuit fuisse, quam explorare, sintne sana pecora lanienæ destinata, probæne species annonariæ, præstone sint sufficienti copia. Et p. 417, alii episcoptetæ una cum aliis imperialium prædiorum officialibus rationali privata rei subesse dicuntur. Procul dubio ad horum visitorum exemplum appellarunt Arabes Andaluseni illos suos magistratus urbanos *Mutasephos* vel *Almutasephos*, quorum erat furta requirere et asserere, ponderare panes et mensurare vinum; vid. Du Cange v. *Almundacaphi* (qua in scriptione *c* ut *s* efferri debet) et *Almutazaphi*. Si quis autem putet, τοῖς ἐπισκεπτῆταις fuisse eosdem cum nostris visitoribus sic dictis, qui collocati in portis urbium lustrant et corbes speciebus venalibus onustas et arcas mercium, quæ in curribus onerariis deferuntur, omniaque in tabulas referunt, non habeo, quo eum refellam. In universum fieri nequit, ut magistratum nominibus idem pene significantibus dictorum, et quibus nihil inest, quod cujusque munus et jurisdictionem distinctive exprimat, differentię atque rationes perspicue verèque definiantur. Illa estate viventibus, qua liber hic exarabatur, ex usu quotidiano nota illa erant omnia, neque expositione sollicita ambitus jurisdictionis cujusque magistratus opua habebant; nobis autem, deficiente usu et ma-

gistro, non potest hoc negotium obcurum non esse.

(62) Videntur fuisse primicerii cancellariorum seu janitorum præfecti urbi, qui admitterent et emitterent foribus apertis eos, quibus coram præfecto standum esset. Centurio videtur fuisse præfectus tagmatis militaris, quod custodiæ corporis causa circa se præfectus habebat, qua de re nullus dubito. Exarchi forte erant, qui nomine et ex persona præfecti urbis mandata ejus denuntiabant iis, ad quos pertinebant, et exsequabantur. Reddidi *vicarii*; τοὺς βικαρίους τοῦ ἐπαρχοῦ certe habemus infra p. 446, ubi etiam gitioniarchæ seu magistri vicorum XII numerantur et duo protocancellarii et IV epoptæ. Nomici erant juridici, qui præfecto jus dicenti assistebant et juris rationes suggerebant. Bullotæ vel bullatores videntur iidem cum notariis publicis cæsareis fuisse, qui contractus et testamenta facerent et bulla imperiali ob-signarent, qui mandatis præfecti urbi publicæ proponendis bullas imprimerent, qui ædibus et bonis fisco addictis bullas affigerent. Prostatæ penes me quidem sunt causidici, patroni causarum, tuentes eos, qui suas ipsi causas dicere nequeunt. Ὁ παραθαλασσίτης erat *curiosus littoris* in Novella Theodosii et Valent. de tribut. fiscal. memoratus, qui lustrabat merces invectas navibus et evendendas, vectigal cogebat, naves et merces confiscatas coercabat, merces inferri in horreum publicum curabat.

(63) Hos cum τοῖς ἐξισωταῖς, *peræquatoribus*, eosdem facit Pancirolus l. c., et sane in Glossis Nomicis legitur: Ἐπόπτης λέγεται ὁ ἐξισωτής; vid. Du Cange v. *Inspector*. Quia tamen *inspectores* et *peræquatores* in tit. 58, l. II Cod. Justin. *de censibus et censoribus et peræquatoribus et inspectoribus*, et a Nostro οἱ ἐπόπται et οἱ ἐξισωταῖς distinguuntur, debent diversi esse, quamvis videantur affines fuisse. Forte igitur discreti sic fuerunt, ut οἱ ἐπισκεπτῆται, *visitatores*, *inspectores*, *opinatores*, inspicerent, opinarentur, arbitrarentur seu æstimarent prædia, domos, facultates civium; οἱ ἐξισωταῖς vero tributorum partitionem in capita singula æquo et justo facerent, fundorum perentium seu talium, quorum domini periissent aut solvendo essent inhabiles facti, tributa in vicinis repartirentur, eaque in tabulas referrent et exigent. Ἐποψία certe est *inspectio et æstimatio facultatum* Theophani p. 414, Cedreno p. 480, 590. Ἐξισωσιν autem seu *peræquationem* olim fuisse dictum tributum, quod

(64) Ἐξάρχος est vel princeps, principium faciens in aliqua re et velut chorum ducens, imperator; vel est vicarius, commissarius, ἐξ ὀνόματος ἄλλου τινὸς ἀρχῶν. Priore significato appellat Theophanes p. 357 Abulabbasum τὸν πάντων ἐξάρχοντα et p. 99, aliquem στρατηγὸν καὶ ἐξάρχον τοῦ στόλου; quamvis ibi quoque pari jure possit reddi *qui loco imperatoris classi imperaret*; item p. 149, ἐξάρχον τῆς τυραννίδος, *auctorem et principem rebellionis*; p. 337, nominat Pipinum πρόοικον καὶ ἐξάρχον τῶν ὄλων πραγμάτων καὶ τοῦ τῶν Φράγκων ἔθνους, ubi dubium est, significetne *principem*, an *vicarium regis* vel *regentem*. Conjungit idem pag. 125 στρατηγὸν et ἐξάρχον τῆς Ἐφῆς in uno homine, *qui strategus Orientis erat et ibidem nomine imperatoris auctoritatem exercens*. Tales exarchi erant illi celebres Ravennates, quibuscum nihil præter nomen commune fuit exarchis hic commemoratis. Nam illi vicarii imperatorum erant; hi quibusdam in rebus gessisse vices præfectorum urbis videntur; vid. paulo ante dicta.

Domestico excubitorum parent novem diversæ dignitates, topoteretæ, chartularii, scribones, protomandatores, draconarii, sceuophori [vel contorum cum tropæis gestatores], signiferi, senatores et mandatores. Eparcho seu præfecto urbis parent officia quatuordecim diversa: symponis vel adjutor aut assessor; logothetes seu commentariensis prætorii; judices regionum [urbis]; episcopetæ [vel episcopi, id est venalis in foro annonæ inspectores et arbitri]; protocancellarii; centurio;

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUM.

tum, quod pro capite et fortunis penditur, ex eo patet, quod Arabes, a Græcis procul dubio exemplo sumpto, tale tributum *tahdyt*, *peræquationem* appellant. Boivinus in notis ad Nicephorum Gregoram p. 57, ed. Venet., qui regalia et alios principum redditus exigendos certo constituto pretio redimebant, eos a Latinis medii et infimi ævi scriptoribus *peræquatores*, *recuperatores*, atque etiam *descriptores*, a Græcis *ἐξισωτὰς*, *ἐπόπτας* et *ἀναγραφείς* fuisse dictos perhibet. Eosdem igitur existimavit V. D. hos omnes fuisse. Sed vereor, ne *epoptas* cum *τελώναις* confundat. Mihi quidem videntur *ἐπόπται* iidem esse cum illis, quos Dio Cassius τὸς τὰς τιμῆσαι ἐγκεχειρισμένους appellat apud Salmasium, t. I Scriptor. Hist. Aug., p. 105, sed ibi vir summus confundit *genicos* et *epoptas*. Non multum dissimiles sunt, qui Justiniani ævo *tractatores*, *τρακτευταί*, et *vindices* appellabantur; hi quod census et tributa *vindicarent*, vi exigenter, cogenter, hi, quod computos census publici *tractarent*, chartularii, qui sensus cuique impositos in scripta referrent. De quibus insignis locus est Cyrilli Scythopolitani apud Alemannum ad Procopium p. 100, passim quoque a Du Cangio Gloss. C utroque in *περισσοπρακτικῶν*, in *Tractatores* et *Vindices* laudatus. Tandem quoque *ἐπόπτης* pro *carnifice* invenitur. Hoc venit a Latino *speculator* vel *spiculator*, quod Græci reddunt *ἐπόπτης*, *ἀποκεφαλίζων*, *δῆμιος*.

(65) Cogitavi aliquando *βουλευταί*, *decuriones*, sed nunc non puto sollicitandam lectionem membranarum *βουλωταί*. Videntur eo designari qui bullas imperiales seu sigilla formis sacris imprimere debebant et id opus habent; quemadmodum solent notarii publici cæsarei, item qui chartam bullatam (*Stempelpapier*, *papier de timbre*) obsignant. *Applumbarios* et *bullarios* appellabant medio ævo. *Applumbarii* papæ dicuntur Glossatori Gratiani qui summorum pontificum bullis plumbum aptant. Du Cange Gl. L. h. v. *Bullarii* in Gestis Innocentii III PP. apud eundem h. v. sunt, ubi junguntur *scriptores* et *bullarii*; quod apprime Græcam vocem exprimit et illustrat. Habet Du Cange in Gloss. Gr. vocem *βουλλωτής* e Sgyropulo, atque ibi *sigilli custodem* designare. Non ergo *sigilli custodes* tam spectabiles erant tum temporis in aula Byzantina, atque sunt hodie in regnis Europæis. Forte quoque munus ejus erat, sindones, quibus involuti debebant libelli supplices ad imperatorem inferri (qua in re Orientales quoque Græcos aut Græci illos imitati fuerunt, ut pluribus dico ad *Abulfedam*), sindones, inquam, illas obsignabat. Colligo id, si modo licet, e loco Nicetæ in *Manuale*, l. vii, n. 2, quem Du Cange l. c. adducit: Ὁ δὲ ὡς κερδοσυλλέκτης προεδρεύει, καὶ τὰ φασζώλια σφραγίδι διασημαίνεται (in codice Græcobarburo ibi est *βουλλεῦσι*), ἃ ἐμῶν εἰσεβέρθεσι βασιλεῦσι. Eundem puto fuisse Hispanis medio ævo illum, qui ipsis ex Arabica lingua a *Muserifus* appellatur, ille nempe, qui chartis regis τὸ *Taschrif*,

ἄχι, νομικοὶ βουλωταί (65), προστάται (66), καγκελάριοι, ὁ παραθαλασσίτης. Τῶν δὲ σακελλαρίων ὑποτέτακται τὰ ὀφθαλμικὰ πάντα διὰ τὸ ἐν ἐκείτῳ σεκρέτῳ τὴν ἐπισκοπὴν τῶν ἐκείσε πραττομένων διὰ τῆς καταγραφῆς τοῦ οἰκείου νοταρίου ποιεῖσθαι. Τῶν δὲ λογοθέτη τοῦ γενικοῦ ὑποτέτακται εἴδη ἀξιομάτων κατὰ βαθμὸν β', οἷον χαρτουλάριοι μεγάλοι τοῦ σεκρέτου, χαρτουλάριοι τῶν ἀρχλῶν, ἐπόπται τῶν θεμάτων, κόμητες ὑδάτων (67), ὁ κιστικὸς (68), κομμερκίριοι (69), ὁ τῆς κουρατωρίας (70), ὁ κόμης

monogrammum vel bullam, subscribebat aut designabat. Citat Du Cange Gl. I. v. *Alcaudus* et *Almocabal* hunc locum: et *vestras tendas nullus Alvacil* [κρίτης vel et *licitor*] *neque Almuserifus* [bullarius scilicet imprimendo vestris ædibus signo regio, quo sequestrentur] *neque Almocabel violenter intret*. Qui hic *Almocabel*, *collator*, ὁ ἀντιβῆλλον, appellatur, forte fuit notarius publicus, qui notitias faceret rerum repertarum in ædibus mobilium, aut qui inventaria recognoscit et cum rebus præsentibus, e. c. in hæreditate, in subhastatione, sequestratione, comparat, et, ut vulgo dicunt, confrontat; vid. ad p. 416, de v. *σκέπτωρ* dicenda. Vel potest *βουλλωτής* percussor monetarius, signator monetæ esse, qui formam, *den Stempel*, incuditi monetæ. Gloss. Basilicor.: Μονῆτα, βουλλωτήριον ἢ τὸ ἀρχέτυπον σφραγιστήριον, μεθ' οὗ δὲ τῶν νομισμάτων τύπος ἐγγράφεται. Præfero tamen priorem conjecturam. Esset hic locus de bullis regis et sigillis imperii loquendi. Sed parum mihi de illis constat. Videntur imperatores diversa sigilla habuisse. Certe unum, quo τὰς δωρεὰς ἐπισημαίνει Manuel, memorat Cinnamus p. 73.

(66) Sicutne *præsides* an *patroni*, nescio *Præsides* forte nimis magnificus est titulus, quam ut huc congruat. Melius ergo est *patronos* vertere; vid. Libanius oratione *περὶ προστασιῶν*, quam Jacob. Gothofredus edidit Genevæ 1631, et quæ V. D. ibi habet in argumento, et subjunctis excerptis e codice Theodosiano de *patronis vicorum*, et Petav. ad Julian. p. 365.

(67) Ad comitem aquarum pertinebant *aquæductus*, *nymphæa*, *thermæ*, *fontes* publici et privati. (68) Ita est in membranæ. Quod si quis velit interpretari *præfectus cistis*, id est cisternis seu lacubus, in quibus aqua in publicos usus asservatur, *præfectus*, potest tolerari. Malim tamen reddere ac si *οἰκιστικὸς* invenissem (vid. p. 426) scriptum. Notandum adhuc, duas litteras xi a recentiore manu adscriptas esse, veteri lectione erasa. Cogitavi quoque de *πιστικὸς*. Ita appellabatur *famulus* quicumque fidelis et probus; in specie *præfectus navis*, item gregis; vid. Du Cange v. *πιστικός* et *Creditarius*. Sed hæc alieniora videntur. Turcæ inspectorem ædificiorum *Mimar Aga* appellant; La Croix, de l'Etat de l'Eglise grecque, pag. 20. Einhardus apud Du Cangium v. *Operarius* Gerwardum aliquem memorat palatii bilbiothecarium, et simul *palatinorum operum ac structurarum curæ a rege præfectum*, et Sozomenus, l. ii Hist. Eccl., c. 11, πάντων ἀρχοντα τῶν τοῦ βασιλείως τεχνιτῶν.

(69) *Κομμέρκιον* et *κομμέρκιον* (vid. Du Cange h. v.) est vectigal pro commercio, id est mercibus intransitibus et exeuntibus debitum. Sunt ergo *commercarii vectigalium exactores*.

(70) Quidquid peculium esset imperatoris, *curatoria* dicebatur. In specie duæ erant *curatorie*, magna in Asia, et *Manganorum dicta* in urbe; quæ videntur prædia inseparabiliter cum imperiali dignitate juncta fuisse, ut qui hanc, etiam illa adipisceretur.

τῆς λαμίας (71), διοικηταὶ (72), κομεντιανός, πρωτοκαγκελλάριος, καγκελλάριοι. Τῷ δὲ κυέστρωι ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν ἐξ, οἷον ἀντιγραφεῖς, σκρίβας, σκέπτωρ (73), λιβελλίσιος, πρωτοκαγκελλάριος, καγκελλάριοι. Ὑπὸ δὲ λογοθέτῃ τοῦ στρατιωτικοῦ ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν ζ, οἷον χαρτουλάριοι τοῦ σεκρέτου, χαρτουλάριοι τῶν θεμάτων, χαρτουλάριοι τῶν ταγμάτων, λεγατάριοι (74), ἀπίονες (75), πρωτοκαγκελλάριος, μανδάτορες. Τῷ δὲ δρουγγαρίῳ τοῦ ἀριθμοῦ ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν ι, οἷον τοποτηρηταὶ, χαρτουλάριος, ἀκόλουθος (76), κόμητες, κένταρχοι, βανδοφόροι, λαβουρίσιοι, σημειοφόροι, δουκινάτορες (77), μανδάτορες. Τῷ δὲ δρουγγαρίῳ τῶν πλοίων ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν ζ, οἷον τοποτηρηταὶ, χαρτουλάριος, πρωτομανδάτωρ, κόμητες, κένταρχοι, κόμητες τῆς ἑταιρείας, μανδάτορες. Τῷ δὲ λογοθέτῃ τοῦ δρόμου ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν ζ, οἷον πρωτονόταριος τοῦ δρόμου, χαρτουλάριοι τοῦ ἰδρόμου, ἐπισκεπτῆται (78), ἐρμηνευταὶ, ὁ κουράτωρ τοῦ ἀποκρισταριεῖου (79), διατρέχοντες, μανδάτορες. Τῷ δὲ πρωτοσπαθαρίῳ τῶν βασιλικῶν ὑποτέτανται εἶδη ἀξιωματῶν δ, οἷον δομέστικος τῶν βασιλικῶν, σπαθάριοι τοῦ σπα-

Apoptæ (vel ædiles); exarchi vel vicarii; gitoniarohæ vel vicorum magistri; nomici seu juridici; bullatores seu obsignatores; prostatæ vel patroni; cancellarii et curiosus littoris. **¶** Ad sacellarii jurisdictionem pertinent officia omnia, quia in unquoque secreto vel scrinio rerum, quæ ibi geruntur, inspectionem et moderationem per descriptionem notarii sui perficit. Logothetæ genici vel rationali sacrorum thesaurorum subjacent quoad gradum officia diversa undecim: chartularii arcularum; epoptæ vel inspectores provinciarum; comites aquarum [vel formarum]; æcisticus seu magister architectorum; commercarii seu rationales vectigalium; curatoria præfectus; comes laminae vel laminæ s. metallorum; diæceta s. dispensatores, provisores; comentianus s. commentariensis; protocancellarius; cancellarii. Quæstori adhærent sex diversa officia: antigraphi seu dictatores rescriptorum; scribæ; sceptor vel lustrator aut revisor; libellensis vel recitator; lector; protocancellarius; cancellarii. Logothetes stratiotici s. castrensis ærarii rationalis septem diversis officiis præest; chartulariis secreti, chartulariis thematum, char-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(71) Comes lamnæ vel laminæ, id est metallorum tam eorum, quæ in metallifodinis, quam quæ in monetariis officinis tractantur; vid. Du Cange v. Comes Metallorum et Petav. ad Themist. p. 468. Latini olim Lama dicebant, quod testantur adhuc superstitibus diulecti Italica et Francica, pro bractea; et habet Horatius Epist. I. 15, 36. inde dicebant lamea et lamba. Nam ΛΑΜΕΑ et ΛΑΜΒΑ idem esse, ad p. 252 demonstravi. In Glossis est scapula, λάμβα. Ut os scapulæ a planitie et latitudine plata et ὠμοπλάτη, quasi plata, hoc est tabula, ad humeros pertinens dictum fuit, sic etiam eadem manente idea lamea seu lamena vel bractea, ossea nempe, potuit appellari. A lama fit ergo lamea et lamia, quod hic habemus. Ab illo porro lamena et lamella, ab hoc lamina et lamilla. Frequentes sunt tales formæ pariter usitatæ: cocceus et coccinus, coloreus et colorinus, junceus et juncinus, sageus et faginus, hyacintheus et hyacinthinus. Sic ergo lameus, lamenus et lamius, laminus, fuit usurpatum. Est enim lamia et lamina proprie adjectivum, sub quo tabula subintelligitur. Quod sappa, ligo fossorius, lamea dicitur, inde est, quod ligo lamina ferrea præmunitus est. Conf. Du Cange v. Βαμβακτρός et λάμνα.

(72) Dispensatores, villici. Potest quoque reddi **D** exactores tributorum et vectigalium. Eo sensu occurrit apud Theophan. p. 345, ubi Anastasius ordinatorem vertit, sed alii rectius publicanum exactorem; vid. Du Cange Gl. I. v. Diæceles, ubi citat ex Adriani epistola ad Carolum M. hæc: missi Græcorum duo spatharii Imperatoris cum Diucitin, quod Latine dispositor Siciliæ dicitur. Ὁ μέγας διοικητής est apud Codin. p. 32 et 33. Hic tamen loci credo procuratores, dispensatores administratores significare.

(73) Lustrator vel revisor, forte Arabice Almo-cabel, collationator, qui originalia cum copiis, literasve antigraphorum seu dictatorum cum mandatis chartis et apographis scribarum comparabat et explorabat, num hi præscripta ab antigrapho omnia fideliter reddidissent in suis calligraphicis chartis absque detrimento aut additione alieni; vidimator nos diceremus, a subscribenda

formula Vidimus, per quam apographa auctoritatem originalium nanciscuntur.

(74) Citet Du Cange Gl. Gr. h. v. Novel. 130, Justin., tanquam si ibi legeretur hæc vox. Locum invenire non potui, sed inveni δελεγάτορας, qui forte iidem sunt, et sic describuntur: δελεγάτορας, τοὺς τὴν φροντίδα ποιουμένους τῆς αὐτῶν ἀποτροφῆς. Sermo est de militibus provinciam transeuntibus. Jubemus, ait Justin. imp. quoties transitus fit nostrorum judicum et exercituum, delegatores simul esse cum eis, qui curam habeant alimentis eorum.

(75) Parum videntur optiones a legatariis discreti fuisse, si nempe hi id fuerunt, quod conjeicimus, procuratores annonarum, qui militibus annonas præstarent. Nam id ipsum quoque opus erat optionum, militibus annonas distribuere hospitique assignare.

(76) Ergo Hæteria pertinebat ad Arithmum. Nam acoluthus erat magister Barangorum, qui pars erat Hæteriæ, et vicarius veluti drungarii vigiliæ.

(77) Puto eosdem esse cum ducenariis seu duarum centuriarum præfectis, quibus duceni viri attributi erant; vid. Du Cange Gloss. Lat. Guther. p. 426 et 605. Pari modo ducenarii appeilabantur, quibus ducena sestertia in salarium erant assignata, et centenarii, quibus centena. et sexagenarii, quibus sexagena; vid. Salmas. ad Scr. H. Aug. t. I, p. 533.

(78) Ili sunt procul dubio curiosi provinciales, drungario cursu subditi, qui quæ in provinciis contingebant nova, rerum mutationem sive ab hostibus, sive a civibus minantia, aut etiam alia suntu necessaria per celerem cursum ad drungarium et sic porro ad imperatorem significantes, similes urbanis curiosis, qui sub præfecto urbis erant.

(79) Ita est in membranis. Quomodo autem legi et efferi debeat hoc compendium scripturæ, ἀποκρισταριεῖου aut ἀποκρισταριάτου aut ἀποκρισταριεῖου, ambigo. De apocrisario aliquid inesse, nullus dubito. Nam ad logothetam dromi pertinebant res legationum. Non memini alibi me legere de curatore apocrisariatibus.

tulariis tagmatum, legatariis, optionibus, proto-cancellario, mandatoribus. Drungarius arithmi decem diversis imperat officiis: topoteretis, chartulario, acolutho, comitibus, centarchis, bandiferis vel bannerariis, labarensibus, signiferis, duciniatoribus vel ducenariis, mandatoribus. Drungario rei maritimæ addita sunt inferiora septem officia: topoteretæ, chartularius, protomandator, comites, centarchi, comes hetæriæ, mandatores. Logothetes dromi vel cursus publici pariter septem moderatur officia: protonotarium dromi, chartularium dromi, episcēptetas seu inspectores [nempe evectionum], interpretes, curatorem apocriariæ [seu legationum exterarum], diatrechontas seu vernaculos et mandatores. Protospatharius basilicorum aut cæsarianorum sub se habet officia quatuor: domesticum basilicorum, spatharios spatharicii seu circi, candidatos spatharicii et mandatores imperiales. Logothetæ gregum suppositæ sunt dignitates diversæ quinque: protonotarius Asiæ; protonotarius Phrygiæ: diœcetæ vel provisores metatorum; comites et inspectores. Domesticum hicanatorum subjacent diversa novem officia: topoteretæ, chartularius, comites, protomandator, centarchi, bandiferi, duciniatores vel ducenarii, vexilliferi, mandatores. Domesticum numerorum subjacent officia sex: topoteretæ; chartularii tribuni; protomandator; vicarii; mandatores; portarii. 417 Domesticum

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(80) Forte sunt carcerum janitores. Vid. ad p. 4. Paulo post tribuuntur quoque domesticum castrorum portarii; forte ii, quibus portæ castrorum custodiendæ commissæ erant.

(81) Posset de imperialibus palatiis recreationis et rusticationis, in quas processus facere solebant, tam urbanis, quam suburbanis intelligi. Quia tamen ista palatia seu prædia sic absolute non solent ol οἴκοι appellari, sed ol βασιλικοὶ οἴκοι vid. p. 426, et de xenodocho et gerocomo seu inspectore hospitalium et senilium (ut ita dicam) sermo præcescit, malin potius τῶν οἴκων accipere pro τῶν εὐαγῶν οἴκων positum, et ædes venerabiles (ita monasteria appellant) hic designari credere. Conf. p. 417, 426 et 436. Agnosco tamen ultro argumenta hæc perquam debilia esse.

(82) Quis hic integrator aut sartor vel restaurator sit, non exputo. De sartore vestium cogitare non licet. Hic enim nimis humilis, quam ut in officium regium veniat; et Græci ῥάπτην vel ἀκροστὴν eum appellant, non ἐξαρτιστήν. Penes me dubium non est, huic officio cum moneta negotium fuisse, sed quid proprie egerit, alius dixerit. Interea negare nolim potuisse Græcis eorum temporum in usu fuisse, ut sartorem vestium ἐξαρτιστήν appellarent, prorsus ut Latini sartorem. Nam sartor est, qui sartum facit, non vestimentum tantum, sed aliud quodcumque. Et Latini medii quoque paratorem appellabant, quem nos sartorem; vid. Du Cange v. Parator.

(83) Perinde est sic, vel Χοσβαῖται scribas, ut plerumque solet exarari. Ita est in Glossis: Χοσβαῖτης ὁ βεστιαρίτης. Vestiaritæ igitur erant Chosbaitæ omnes; at non vicissim omnes vestiaritæ erant Chosbaitæ. Erant autem hi mea sententia a calcæis et tibialibus Augusti, et sic dicti ab *hosis*, quod *hosarum bayi*, tibialium et ocrearum pueri vel servi essent. Quod ut demonstrarem, primum

A θρικήου, ἦτοι τοῦ ἵπποδρόμου, κἀνδιδάτοι ὁμοίως, καὶ βασιλικοὶ μανδάτορες. Τῷ δὲ λογοθέτῃ τῶν ἀγλῶν ὑποτέτακται εἰδὲς ἀξιωματῶν, ὅλον ὁ πρωτονοτάριος Ἀσίας, ὁ πρωτονοτάριος Φρυγίας, διοικηταὶ τῶν μητᾶτων, κόμητες, ἐπισκεπτῆται. Τῷ δὲ δομestίκῃ τῶν ἱκανάτων ὑποτέτακται εἰδὲς ἀξιωματῶν θ', ὅλον τοποτηρηταὶ, χαρτουλάριος, κόμητες, πρωτομανδάτωρ, κένταρχοι, βανδουφόροι, δοικινιάτορες, σημειοφόροι, μανδάτορες. Τῷ δὲ δομestίκῃ τῶν νομῆρων ὑποτέτακται εἰδὲς ἀξιωματῶν ἕξ, ὅλον τοποτηρηταὶ, χαρτουλάριοι τριβούνιοι, πρωτομανδάτωρ, βικάριοι, μανδάτορες, πορτάριοι (80). Τῷ δὲ δομestίκῃ τῶν ὀπτιμάτων ὑποτέτακται εἰδὲς ἀξιωματῶν ε', ὅλον τοποτηρηταὶ, χαρτουλάριος, κόμητες, κένταρχοι, πρωτοκαγκελλάριος. Τῷ δὲ δομestίκῃ τῶν τευχῆων ὑποτέτακται εἰδὲς ἀξιωματῶν ζ', ὅλον τοποτηρηταὶ, χαρτουλάριοι τριβούνιοι, πρωτομανδάτωρ, βικάριοι, μανδάτορες, πορτάριοι. Τῷ δὲ χαρτουλαρίῳ τοῦ σακελλίου ὑποτέτακται εἰδὲς ἀξιωματῶν ι', ὅλον νοτάριοι βασιλικοὶ τοῦ σεκρέτου, πρωτονοτάριοι τῶν θεμάτων, ξενοδόχοι, ὁ ζυγοστάτης, μετρηταὶ, γηροκόμοι, χαρτουλάριοι τῶν οἴκων (81), πρωτοκαγκελλάριος, καγκελλάριοι καὶ ὁ δομestικός τῆς θυμῆλτς. Τῷ δὲ χαρτουλαρίῳ τοῦ βεστιαρίου ὑποτέτακται εἰδὲς ἀξιωματῶν ι', ὅλον βασιλικοὶ νοτάριοι τοῦ σεκρέτου, κένταρχος, λεγατάριος, ἄρχων τῆς χαρτῆς, ἐφαρτεῖτης (82), χαρτουλάριος, κουράτορες, χοσβαῖται (83), πρωτομανδάτορες. Τῷ δὲ χαρτουλαρίῳ τοῦ

C mihi de voce *bay* et *bag*, deinde de *hosa* disserendum erit. Ad hanc, quam proposui, etymologiam manu me duxit vox *Marepai*, *Marepasis*, *Marepazis* et *Marepagis*. Omnes enim hi diversi sunt modi pronuntiationis et scriptionis ejusdem vocis, quæ puerum equorum, equisonem significat. Composita illa est ex voce *mare*, *equa*, et *pay* puer. Manavit hæc vox *pay* vel *bay* plures in linguas. Angli inde *boy* retinuerunt. Nos *bube*, *bufe*, unde Francicum *bouffon* et *bouffonnerie*, *Büberey*. Deinceps demonstrabo, *y* et *g* et *f* et *w* sæpe vices permutare inter se. Nos quoque Germani vocem *bag* retinuimus, et Franci atque Itali medii ævi nobiscum *pagus*, *vagus*, pro adolescente formoso et strenuo adhibentes, unde natum *paxis* et *page*; vid. Murator. Ant. Ital. t. II, p. 1325. Germanis olim terminabant diminutiva in *el*, quam terminationem, ut reliquæ gentes Germanicæ pene oblitterarunt, ita Silesi et, si bene memini, Austriaci tam terunt adhuc, ut nimii in eo sint et omnia pene vocabula in *el* terminent. Supersunt tamen adhuc talia in nostro quoque sermone, sed pauca, ut *Schenkel*, *Henkel*, *Enkel*, et nomina quædam propria *Frenkel* et *Frenzel*, Franculus, *Schwabel*, Suevelus, etc. Quorsum hæc spectant? Huc nempe. A *bag*, puer vel adolescens, dicebant veteres *bagel*, *adolescens-tulus*. Hinc *bagelarius* et corruptius adhuc *baccalaureus* pro tirone, tam militari, quam litterario, qui nondum miles aut magister artium est. Conf. Du Cange v. *Baccalaureus*. *Baccalaria* vero, quæ est predii rustici species, ut hoc liceat in transitu attingere, est corrupta pronuntiatio vocis *bucellaria*, prædium alicui in bucellam datum, unde victum habeat. Vox *bajularis* apud Ugutionem, qui *juvenem fortem* significare ait, est eadem atque *bacalarius* vel *baccalaureus*. Vox autem *bayulus* pro curatore, unde *baillif*, natum, si quis ab hoc *bay* et ejus deminutivo *bayel* derivare velit,

κανικλείου (84) οὐδὲν ὑποπέπτωκε διὰ τὸ καθ' ἑαυ-
τὸν μόνον ὑπηρετεῖν. Τῷ δὲ πρωτοστράτορι ὑποτέτα-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

me quidem nos habebit repugnantem: malim tamen ab Arabico, *Waghil*, (id notat ἐπιτετραμμένον, ἔγχε χειρισμένον, cujus fidei et curæ aliquid commissum est), repetere. Sed hoc in transitu. Nunc exemplis demonstrandum est, litteras *i*, *y* et *g* alternasse. Nempe veteres *bai* et *bay* et *bag* dicebant. Immanis talium posset acervus construi, sed ne tamen desim desiderantibus, paucis defungar. Et sane nescio, annon veteres nostri Germani et eorum soboles Angli ibi *i* et *y* semper scripserint, ubi nos solemus *g* scribere. Nos dici-mus *Tag* pro *die*, Angli *day*, veteres Germani *tai*, ut ex Ammiano Marcellino et Zosimo constat, qui *Taisalos* θαϊφάλους commemorant, hoc est *falos australes*. Nam ut *Westfali* erant seu Fali occidentales, adhuc hodie celebres, sic etiam erant *Ostfali* seu Fali orientales, et *Tuisfali*, quasi dicas *Tagfali*, meridionales. Nos hodie dicimus *Wache*, Belgæ, retinentiores veteris linguæ, *Wacht* pro *vigilia*. Veteres hoc scribebant *quayta*, id est *Wayta* vel *Vagta*, unde Francicum *quet*; vid. Du Cange, v. *Scaraguayta*, *Schaarwache*, manipulus vigillum. Conductor nobis *Pachter* olim *Peyter*. *Pluvia* nobis est *Regen*, Anglis *rain*. Nummus *Pfen-nig*, Anglis *penny*. In universum omnia pene vocabula nobis in *ig* vel *ich* exeuntia Angli in *y* terminant. Quomodo jam veteres pronuntiabant, Germanicone more, ut *g*, an Anglico, ut *i* vel *y*? Ex allato exemplo *Taisalorum* et *Χοσβαίτα*: putes, eos Anglico more pronuntiasse *Tai* et *Bai*, non *Tag* neque *Bag*. Nihilominus tamen putem longe plurimis in locis *y* in vetusta scriptione *g* significare; pro *φλέγμα* scribebant *flegma*, quod ipsi quidem veteres ut *flegma* pronuntiabant, recentiores autem, ignari veteris orthographiæ, eamque ex more sui ævi æstimantes, istud *y* ut *i* pronun-tiarunt, *fluyum*. Sic Belgæ phlegma appellant. Veteres pro *Lugduno* exarabant more suo *Luydu-num*, quod scribendi tantum, non autem pronun-tiandi ratione differt. Id novis imposuit, ut inde primum *Luyden* (Luden) et deinde *Leiden* efficerent. Pro *estugium* scribebant *estuyium*, unde natum *etuy*, theca, sic dicta a *steken*, *abidere*; *Besteck*, theca, ubi aliquid additur. Ipsi veteres Angli pro *boy* scribebant *bog*; vid. Du Cange x. *Gilbog*, intans præstationis, solutionis, pro quo certa taxa, *gille*, *Geld*, *Entgeltung*, debet præstari. Sed satius est, nos ex his etymologicis triciis expedire, et ad argumentum nostrum redire. Dixi mihi videri τοὺς *Χοσβαίτας* esse *hosurum bayos* seu *servulos*. Jam demonstrandum, quid fuerint hosæ. Sunt femora-lia et tibialia strictiora in una massa, qualia Hungari gestant adhuc, et ministrorum in famulitio magnalium nostrorum illud genus, quod *Heiducken* appella-mus, et qualia medio ævo gestabant Græci, ut e figuris Menologii Basiliani quam plurimis constat, penes quos militares quidam eas hosæ, alio no-mine *tubia* dictas, in τοῖς πεδίοις vel ταῖς τζάγγαις, id est ocreis dimidiatis, condebant, civiles autem in campiis seu genere illo tibia-lium, quod e longis loris laneis constabat, quæ decussatim super crura plectebantur et tubia seu hosæ a talo inde usque ad genu constringebant, de quibus suo loco diximus. Hoc genus vestimenti femora et crura inguinaque simul in una massa velans Græci *χάλτζας* appellant (vid. Du Cange h. v.) unde *calzoni* et *caleçons* Italis et Francis pro femoralibus et Belgis *Causen* pro curalibus usur-patur. Negat cl. Muratorius t. II Ant. Ital. in diss. de vestitu Italico recte sibi constare, fue-rintne hosæ veteribus celebratæ tantum cruralia, an sint vestimentum ocreis Hungaricis simile, quæ tibiae, femora et coxas simul vestiunt. Inclinat ta-

optimatum subjacent officia quinque: topoteretæ, chartularius, comites, centarchi, protocancellarius:

men eo, ut posterius credat. Neque fallitur. Ignotus erat hic vestitus vetustis Romanis, qui aut toga aut tunica utebantur, quæ ambæ a collo inde usque ad genua aut media vel et infima crura hominem vestiebant, aut sago, quod citra femorum cum genu articulum, interdum in medio femore desinebat, vel etiam perizomate, quod a coxis inde nondum ad genu pertingebat; quomodo dicunt Scotos montanos adhuc vestiri, tam brevibus indutos perizomatibus. ut ad minimum pene corporis motum τὰ γόνυ:μα (ut Theophrastus in Character. appellat) appareant. Ab istis miitum Romanorum perizomatibus, qualium effigies nummi præstant, manaverunt vestes inferiores feminarum, quales Franci *jupes* appellant. Hæ enim nihil aliud sunt, quam talia perizomata talaria, producta et ampliata. Memorabilis est, sed subobscurus locus Pauli Diaconi IV. 23, quem ex parte citat Du Cange v. *Osa*. Longobardos ille ait olim vestimenta laxa et linea gestasse, qualia Anglo Saxones gestare consueverint ornata institis latioribus varii coloris. *Postea cæperunt hosis uti*, ait, *super quos equitantes ty-bruggos byrreos millebant. Sed hoc de Romanorum consuetudine traxerunt.* Hoc in loco sunt hosæ vestimenta cruralia et femoralia ex una massa; *ty-bruggi* autem perizomata, de quibus paulo ante dicebam. *Ty* (vel ut hodie scribimus *die*) est articulus omnis generis nominativi et accusativi pluralis, οἱ, αἱ, τὰ, vel τοὺς, τὰς, τὰ, et *Brugg* erat olim vox Germanica, adhuc Saxonis inferiori et Belgio usur-pata pro femorali præcinctorio; ut intelligas ex nomine *Perizani*, quod aliqui de majoribus celeberrimi professoris Leidensis, Jacobi Perizonii, more sui sæculi assumebat, abjecto veteri gentili nomine *Vorbrugge*. Gestasse Romanos sæculi vii tales hosas, liquet ex Ciampini tab. 32 tomi secundi Monument. vet., ubi exhibitur imago sancti Sebastiani ex musivo ecclesis Sancti Petri ad Vincula urbis, anno Chr. 682 exstructæ, qua in imagine præter alia vulgaria notandæ sunt hosæ seu caligæ in una massa seu ex uno solido panno factæ, apud talum desinentes, sic tamen distinc-tæ, ut auriphrygium in regione genu positum videatur femoralia a cruralibus dirimere velle. Procopius eas ait p. 32 Anecd. Græcos ætatis suæ gestasse ab Hunnis acceptas: Αἱ ἐπωμίδες καὶ ἀναχυρίδες καὶ τῶν ὑποδημάτων τὰ πλείστα ἐς τῶν Οὐννων τό τε ὄνομα καὶ τὸν τρόπον ἀπὸ κέρριτο. Ait Græcos ab Hunnis assumpsisse non tantum epomides et anaxyrides et ocreas, sed etiam earum rerum ipsa nomina. Designat *armelausia* et *hosas* et *txangas*. Et procul dubio Hunnicum atque Gothicum gesta-men sunt hosæ: quapropter cas Mauricius p. 302 etiam ζωστήρια Γοτθικὰ appellat. Inspice Gothos vel Scythas in arcu Theodosiano apud Bandurium. Gestant hosas satis laxas *κροσσωτὰς* sicut dentatas, id est excisas, et ab iis Romani protinus assumebant. Consul in diptycho Du Cangii (tab. I. dissert. de nummis ævi posterioris) hosas conspicitur ge-nens pene talares. Sed jam dudum ante sæculum v Romanos gestasse hosas, ipso jam sæculo iii a Christo nato, colligo ex loco Herodiani IV, 13, § ii, ubi describens eandem Antonini Caracallæ a Martiali quodam peractam sic narrat. In itinere Antoninum exonerandi

(84) Non dubito, chartularium caniclei eundem esse atque τὸν κανικλείου aut τὸν τοῦ κανικλείου, *canicleo præfectum*. Erat autem ille, qui servabat et usus tempore præstabat imperatori canicleum seu tubulum vel vasculum continens sacrum excausatum, vel liquorem coccineum, quo imperator subscri-bere charta

Domestico castrorum sex ; topoteretæ, chartularii A και ειδη αξιωμάτων γ, οϊον στρατωρες, αρμοζύλα-
tribuni, protomandator, vicarii, mandatores, por-
και και σταβλοκόμητες. Τῷ δὲ πρωτοασκήρητις ὑπο-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

exonerandi ventris causa successisse. Martialem igitur, quasi nutu ab eo vocatum, accurrisse, et eum a postica confodisse, dum in eo esset Caracalla, ut vestes femorum sibi *detraheret* : ἐπιστάς αὐτῷ τὰς ἐσθῆτας τῶν μηρῶν καθέλκοντι ἀπὸ στράμ-
μένῳ κατὰ ξιφιδίῳ. Qui potuit Caracalla vestes de-
femoribus detrudere, deorsum destringere, si hosas non gessit? Græci et Romani ventrem laxaturi non detrahebant, sed attrahabant, revolvebant, regerebant in superius vestes, ut feminæ nostræ. Hinc hosas etiam ἀναξυρίδας appellabant, id est ἀνασῶρτους ἐσθῆτας adaptantes appellationem mori suo, non gentium mori, de quibus loquebantur, Hosæ enim proprie sunt καταξυρίδες, *destrictoria*, non ἀναξυρίδες, *regestoria*. Verum si hosas κα-
ταξυρίδας appellarent, vulgus Græcum non intellexisset, cum femoralia destringere non possent, sed semper regerent. Hosæ igitur hæ, quocumque demum tempore in usum Romanorum et Græcorum, duplicis erant generis, *castæ*, quales nautæ et Helvetii adhuc gerunt, quibus etiam *Schifferhosen* et *Schweitzerhosen* appellantur : (habent quoque tertium nomen *Plauderhosen* a strepitu, quem venti earum sinibus et plicis intercepti motus inter eundem facit : et aliæ *strictæ*, stricte carni adhærentes, quales politiores gentes Europæ hodie gerunt ; medio ævo Germani nostri hoc genus *Streichhosen*, id est *strictas hosas* appellabant, Faust. in chronico Limpurgensi ad A. C. 1362 hæc narrat : *In diesem Jahr gingen die langen Lederschen oder Lersen an, anstatt der weiten Hosen. Die gewapneten [milites] fuhren an ihren Beinen Streichhosen, und darüber grosse weite Lederschen. Dieesen hatten Krappen [ἀγρίφους, des ugriffes, grappes] seinen bey den andern non der grossen Zeh an bis oben hinaus, und hinten auff genestelt bis an den Rucken. Eleganter hoc hosarum genus describit Nicetas Manuel. Comnen. l. iv, c. 5 : ἐπιση-
μίνος [de Andronico loquitur] περὶ τὰς ἐξήλους στολας καὶ τούτων ἔσαι περὶ γλοττόν και μίτρούς καταβαίνουσαι διασχίζονται καὶ οἶόν πως ξυνο-
φασμέναι τῷ σώματι. Sæpe in historia sua harum διασχίστων, sectarum vel fissarum vestium, sed ut habitus in Græcia peregrini, meminit ut παρ. 180. τὸ σῶμα λοιπὸν διχρώμιον συνείχε περὶ τῶν ἔξω καταβαίνοντι, ἔντοτε δὲ διαίρουμένῳ διγῆ. Apud C. ylus dans son Recueil des Antiquités Tab. lxx conspiciunt inter mimos aliquis hosas gerens ad malleos pene productas : *une espèce de culotte qui descend à la cheville du pied et qu'enfin les jambes sont couvertes d'une sorte de bas où l'on n'aperçoit ni attache, ni lien. Après la lecture de cette description l'on ne manqueroit pas de décider que cette figure est moderne, si l'on ne scavoit que les mimes paraissent avec toutes les espèces de vêtements qui pouvoient les rendre comiques. Ainsi nul doute sur l'antiquité de cette figure, que prouvent invinciblement son aspect et sa composition.* Si tam antiqua sit illa figura, Romani etiam hosas cognoverunt.*

Has igitur hosas, vel alio Latino græco nomine dicta tubia, qui curabant, ut imperatori apte sederent, qui eas cruribus ejus seu campagiis alligabant, seu tzangiis inserebant, adeoque qui simul campagia et tzangas seu ocreas ejus curabant, illi erant *Chosbaitæ* seu *hosarum baii*, hosarum servi. Non mirum est his hominibus, qui vestitum origine Gothicum aut parabant pro imperatore, aut ei inducebant, aut utrumque faciebant, retinuisse nomen Gothicum seu Germanicum. Veterem Gothicam nostræ Saxonice matrem esse constat. Gothi satis mature sæculo statim altero post C. N. tempore

Trajani se in rempublicam et militiam præcipue Romanam penetrabant, et ritus quosdam suos vocabulaque Romanis quædam sua communicabant. Denique tam ad boream, quam ad occidentem Gothi Byzantinum imperium obsidebant. Sedes eorum erat Chersonesus Taurica et tractus circa Istrum et Borysthenem per Moldaviam usque in Transylvaniam, ubi supersunt adhuc hodie posterii eorum Saxonice, ut fama fert, loquentes. Adhuc sæculo xvi incolebant Gothi Chersonesum Tauricam, ut ex Itinerario Ambrosii Contareni p. m. 20. ed. Italicæ Aldinæ et epistola iii Busbekii p. m. 24½ constat. Mirum ergo non est, si voces quasdam Gothicas aut Germanicas in hoc Cæremoniali nostro reperimus. Sed neque hoc prætereundum, hosas non tantum femoralia significare scriptoribus medii ævi, verum etiam ocreas, ut e multis locis a Du Cange v. *Usa* citatis constat. Erant ergo Chosbaitæ idem cum olim sic dictis *ministriis a calceis Augusti*.

bere chartas publicas solebat. Erat ergo caniculus vel præfectus aut chartularius caniclei idem, saltim nomine tenus, qui olim in aula Macedonica ὁ ἐπὶ τοῦ γραμματείου, quem commemorat Polybius, p. 485 edit. Gronov. De canicleo vid. Du Cange ad Alexiad. p. 257, 378 Imperatores *ruhro* litteras suas signabant. Georg. Acropolit. p. 453. De cinnabari qua impp. CP tan in subscriptionibus utebantur, vid. Giorn. dei Letterati, VI, p. 480, et Michael Lazari Confutat. dissert. Maffei de fabula ordinis Constantiniani p. 24] Item Alemann. ad Procop. Anecd. p. 19, 20. Guar. ad Codin. p. 35, Du Cange v. *Caniclinus* et Κανικλειος et Λογοθέτης τοῦ δρόμου, quem perperam cum canicleo eundem facit. Egregius est ille locus Procopii, ad quem Alemannus de caniclio disserit, sed ipsi non bene perceptus ; quem hac occasione exponere volo. Narrat, Justinum imperat seniore rudem litterarum fuisse. Cum autem moris esset, ut imperator libellis supplicibus et mandatis subscriberet assensum, eum excogitatum hoc fuisse artificium : Ἐὐλαφ εἰργασμένῳ βραχεὶ ἐγχολεφάντες μορφήν τινα γραμμάτων τετάρων, ἀπὸ ἀνγρῶνων τῆ Ἀκτινῶν φωνῆ δύνανται, γραφίδα δὲ βαφῆ βήφαντες ἢ βασιλείς γράφειν εὐώθασιν ἐνεχέριζον τῷ βασιλεὶ τούτῳ, etc., *tabellæ lignæ perpolitæ formam quatuor litterarum vocis Latinæ, quæ significaret, imperatorem ista legisse, incidendum curant, eoque ibello imposita calamus colore imbutus, quo scribere mos est imperatoribus, huic principi in manus tradunt, etc.* Vox sitem illa Latina quatuor litterarum, quam Procopius designat, est LEGI. non autem JUST., id est Justinus, quod existimavit Alemanus. Hinc intelligi simul et emondari potest locus Auctoris incerti de Theodorico, Gothorum rege, quem integrum aliquando legi apud Murator. Antiqu. Ital. t. II, sed nunc non succurrit quo loco ; ex parte habet Du Cange v. *Interrasilis*, et quidem hæc ejus verba ; *laminam auream jussit interrasiem fieri* [id est passim locorum pertusam] *quatuor litteras regis* [immo vero Legi] *habentem, unde et, si subscribere voluisset, posita lamina super chartam per id subscriptio ejus tantum videretur.* Sed satis de hoc Procopii loco, quem mittimus, quando unum adhuc Nicetæ addiderimus, e quo constat, interdum ab eo regis sanguinis viro, qui multum apud domicum valeret, ejusque rei facultatem nactus a domino esset, viridi liquore subscriptum mandatis imperialibus fuisse verbum Ἐτηροθησαν, *observata vel illustrata sunt hæc, vidimus.* Locus est l. vii Manuelis, cap. 3 : Δόγμα ἐκ βασιλείας ἐγένετο μὴ ἄλλως εὐπαράδεκτα εἶσθαι δὲ α βασιλικῆ χειρ ὁποσμαινεται γραμ-

πίπτωκεν εἶδη ἀξιωματῶν γ', οἷον ἀσηκρήται, νοτάριοι βασιλικοί, ὁ δεκανός. Τῷ δὲ κόμητι τοῦ σταβλοῦ ὑποτάσσεται εἶδη ἀξιωματῶν ⁸⁵. . . Τῷ δὲ ἐπὶ ⁸⁶ τοῦ εἰδικοῦ λόγου ὑποτάσσεται εἶδη ἀξιωματῶν δ', οἷον βασιλικοί νοτάριοι τοῦ σεκρέτου, ἄρχοντες τῶν ἐργασίων (85), ἐβδομάριοι καὶ μειζότεροι (86) τῶν ἐρ-

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁵ Complures versus h. l. desunt in cod. ⁸⁶ ἐπὶ H., ὑπὸ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS

ματα, εἰ μὴ πρότερον ὄφθειεν τῷ Ἀλεξίῳ καὶ οὗτος τὴν δεξιὰν τῷ βατραχείῳ ἐπιδοῦς χρώματι τὴν τοῦ Ἐτηρήθησαν ἐπισημασίαν βραβεύσει. Videndum nunc, unde venerit vasculo sacrum encaustum continenti nomen caniculi. Recte monstravit Salmas. Exercoit. Plin. p. 91, venire a cano, canistro vel lance. Cujus verba continere me non possum quin ex parte adscribam: « Festus, *Canis dicunt Græci, nos canistra*. Ab hac voce canum Latini diminutivum deduxerunt *caniculum* et pro atramentario dixerunt recentiores, in quo sacrum encaustum reponeretur. Ineptè sic dictum censent [Alemannum notat], quod caniculi formam effigiemque præ se ferret. » H. I., quibus, quæ addam, hæc habeo. *Canna* erat Græcis et Latinis omnis scapus cylindricus sive solidus sive cavus. Hinc adhuc est Arabibus, *Canna*, tam *hasta*, quam *canalis aquæ*. Hinc κωνόεν et contracte κωνοῦν erat vas omne cylindricum cavum, in quo quod quisque vellet gestare posset, ut fructus, liba, molas saisas aliaque ad sacrificia pertinentia, item prunas ardentibus, unde retinuerunt Arabes pro batillo prunis ardentibus onusto. Hinc nos quoque tubos metallicos, e quibus globi ferrei igniti exploduntur, *canones* appellamus, id est tubos vel cylindros cavos. Fallitur enim Du Cange v. *Guna* putans tormenta nostra *canones* a *guna* esse dictos *Guna* nihil aliud proprie est quam foramen, fenestra, hiatus omnis, nostrum *Wuhne*. Per *gunam* telum explodere nihil aliud est, quam per foramen explodere. Inde est quod Angli vocem *gunæ* adhuc pro sclopeto usurpant. Κωνοῦν apud Athenæum p. 111, est vas cylindricum ferreum cum operculo ferreo, in quo mazæ genus ναστός dictum coquebatur. Ναστός illi nomen erat mazæ, quod in alium exstructa esset. Nos appellamus *Scherbelkuchen*. Κωνία, sic habent Glossæ Basil., οἱ κόνδυλοι τῶν καλάμων, καὶ οἱ σωλήνες, καὶ τούτου πάντα τὰ σωληνοειδῆ ἀγγεῖα. Hinc apparet quoque, quare κωνίων dicta fuerit matricula, rotulus, volumen, codicillus, in quo nomina hominum ad cœtum aliquem pertinentium, ut monachorum, monialium, clericorum, militum, civium, etc., item rationes reddituum aut expensarum describebantur; vid. Du Cange, v. Κωνών. Proprie non ipsa volumina nomen id gerebant, sed lignæ cylindricæ capsæ, in quibus condebantur. Deinde extendebatur appellatio hæc ad ipsa volumina in illis capsis abditâ.

(85) Ἐργοδοσία erant officinæ, in quibus sedebant et opera perficiebant ab imperiali aula sibi pro certa mercede locata. Ita apud Theophanem p. 395, sine memorari τὸ βασιλικὸν ἐργοδοσίον τῶν χρυσοπλαστικῶν, *officina regia auroclavariorum*, in qua sedebant et vestes auroclavias pro aula faciebant certo in eam rem pretio conducti. Sic supra habuimus ῥαφίον vel potius ῥαφεῖον, locum ubi sedebant et artem suam exercebant sartores imperiales. Erant ergo οἱ ἄρχοντες τῶν ἐργοδοσιῶν illi, qui curarent, quæ opera factu necessaria, quibus artificibus, autoribus, sartoribus, fabris lignariis, ferrariis, argentariis, serrariis, et sic porro, qua mercede locarentur. Vel etiam erant τὰ ἐργοδοσία officinæ forenses, in quibus venum expositæ merces erant, et fabricæ, ἔργα, quarum redditus ad privatas ratio-

tarii. Chartulario sacelli decem parent officia: notarii imperiales secreti, protonotarii thematum, xenodochi seu præfecti hospitalium, libripens, monetarius nempe, mensores [frumentarii], gerocomi seu curatores senum, chartularii domuum [piarum puta, et cœnobiorum], protocancellarius, cancel-

nes pertinebant: et recuperatores illorum reddituum elocatoresque officinarum erant ἄρχοντες et μειζότεροι τῶν ἐργοδοσιῶν hic memorati; ἔργα et *fabricæ* medio ævo de vasis aureis et argenteis affabre elaboratis usurpabatur; vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Pro ἐργοδοσίῳ dicebant quoque ἐργοστάσιον, quia τὰ ἔργα, opera, fabricæ jam paratæ et confectæ, aut adhuc parandæ, item οἱ ἐργάται, operarii, ibi starent Id apparet ex illo Codini loco in Origin. CPTanis n. 21, ubi pro ἐργοδοσίῳ codex Vaticanus habet ἐργοστάσιον. Operarii, qui ad tales fabricas pertinerent, *ergostasiarii* audiebant, aut et *ergostatarii*. Hinc emendanda est lex 5 Cod. Just. de episcopali audientia, ubi pro *dixcetis ergostatariorum*, id est fabricensium, vulgo male *dixcetæ ergostatanorum* circumferuntur. In genere ergodosium est omnis officina, ubi opifex operam suam ad aliquid efficiendum pro mercede conducentibus elocat, aut ubi suis tironibus opus faciendum dat.

(86) Minores hos fuisse, quam τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐργοδοσιῶν, apparet; qua vero in re diversi fuerint, non liquet. Forte mercedem numerabant conductis artificibus, aut nulum pro officinis elocatis exigebant. Exprimit μειζότερος Latinum mediæ ævi *major*, de quo v. Du Cange Gl. Lat. h. v. pro curatore, præfecto, unde apud nos superest vocabulum *Mayer*. Μειζότερος pro μείζων jam apud Malalam, t. II, p. 236, 1, de cujus auctoris ætate Justiniano æquali dubitare non debebat Hodyus ob dictionis sordes. Istius jam sæculi et ratiocinia inepta erant et dictio monstrosa. Ex quo Christiani doctores turbare publicam rem inutilibus quæstionibus, ommissisque studiis litterarum humaniorum ad speculationes ridiculas, et quas ne ipsi quidem intelligerent, prolabi cœperunt, periit omnis in cogitando rectitudo, in dictione perspicuitas, cura et nitor. Non tam barbaris barbariem, quam Christianis debemus. Vide, quantus tumor, quanta peregrinitas in Codice Theodosiano, quam non anilis sæpe Procopius, omnium sibi æqualium absque controversia optimus, quam coacta et Latinisans ejus dictio. Affectatum artificium, per quod oratio Cimmericis tenebris fletur obscurior, laudi erat, et tanto quisque doctior, quanto Cassiodorum et similes superaret. Sed hoc in transitu. Solæcismi hi, quales sunt μειζότερος et similia, fuerunt quidem nunquam non in usu apud vulgum, sed scriptores vel parum elegantia memores ab iis sibi abstinebant. Christiani doctores ex quo cœperunt homillas suas tales in lucem edere, quales ex ambone effuderant, periit omnis honor litteris. Malalæ, ut ad eum redeam (et liceat hoc in transitu adijcere) ex ipso nomine constat ætas. *Malalæ* est nomen Syriacum. Sermo Syriacus obtinebat in Syria usque ad initia Muhammedanismi. Eo surgente, Saracenis Syriam rapientibus, exegerunt Syriasmum, ejusque loco Arabismus omnia abundabat, Syriasmum in ecclesiarum Christianarum angustias conclusit. Debit ergo Malalæ eo adhuc ævo vixisse et scripsisse, quo sermo Syriacus in usu erat. Pro rhetore Arabes non *Malal*, sed *hathib* dicunt. Ad similitudinem nostri μειζότερος dixit Noster quoque ἰλαττότεροι pro ἰλαττόντες, p. 382.

larii, domesticus thymelæ seu magister scenæ vel ludorum theatralium. Chartulario vestiarii subsunt decem officia: notarii regii secreti, centarchus, legatarius, præfectus vel procurator monetæ, sator, chartularius, curatores chosbaitæ, protomandatores. Chartularius caniclii nullos sub se habet subalternantes officiales, quia munus ipse suum solus exsequitur. Protostratori autem parent dignitates diversæ tres: stratores, regionum armorum custodes et stabuli comites. Protosecretæ subjacent officia tria: asecretæ notarii imperiales, decanus. Comiti stabuli subsunt officia * * * Logothetæ idicci logi vel privatarum rationum subsunt officia quatuor: imperiales notarii secreti, præfecti officinarum, hebdomarii seu septimanarii et majores officinarum. Magno curatori subsunt officia

γδοσίων, τῷ δὲ μεγάλῳ κουράτωρι ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν θ', οἷον πρωτονοταριος, βασιλικὸς νοτάριος, κουράτωρες τῶν παλατίων, κουράτωρες τῶν κτημάτων (87), μειζότερες τῶν Ἐλευθερίου (88), ὁ ξενοδόχος Σαγγάρου (89), ὁ ξενοδόχος Πυλῶν, ὁ ξενοδόχος Νικομρδείας καὶ ἐπισκεπτήται. τῷ δὲ κούρατωρι τῶν μαγγίνων ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν, ὅσα καὶ τῷ μεγάλῳ κουράτωρι, πλὴν τῶν ξενοδόχων. τῷ δὲ ὀρφανοτροφῷ ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν δ', οἷον χαρτουλάριοι τοῦ οἴκου, χαρτουλάριοι τοῦ δόλου (90), ἀρκάριος (91), κουράτωρες. τοῖς δὲ δυοῖν δημάρχοις ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν ἀνά γ'. οἷον δευτερεύοντες (92), ὁ χαρτουλάριος καὶ ὁ ποιητῆς, ἄρχοντες, γειτονίαρχαι, μελιτταί, νοτάριοι τῶν μερῶν, ἡνίοχοι, πρωτεία, δημότι. τῷ δὲ ἐπὶ τῆς καταστάσεως (93) ὑποτέτακται εἶδη ἀξιωματῶν ε ,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(87) Reddidi curatores prædiorum et pecoris rusticici. Utrumque enim κτήματα novis Græcis significat, tam prædia et agros, quam pecus, greges, ut κτήνη vetustis Græcis. Utrumque enim a κτήσαι venit; v. Cedren. p. 586, 587. Imo ipsi quoque veteres Græci κτήματα jumenta appellabant, ut patet e Sophoclis Antigone. v. 793, ubi non recte interpretes vocem pro fortunis aut possessionibus acceperunt. Qui hic loci curator τῶν κτημάτων est, eum διοικητὴν appellat Olympiodorus apud Photium, p. 106, ubi memorat aliquem διοικητὴν τῶν ἐν Σικελίᾳ κτημάτων Κωνσταντίνου καὶ Πλακιδίως. Clematinus appellatur p. 245, scriptorum post Theophanem. A Græcis, ut videtur, docti Arabes, Mulck in specie pro agro et prædio dixerunt, quamvis vocabulum omnem omnino possessionem significet; v. Du Cange v. Μουκία, ubi locum hunc e Malaxu producit: Σκευὴ πολύτιμα διάφορα ἐπροσήλωσε [dedicavit, Ecclesie obtulit], χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ καὶ κτήματα [villas] πολλὰ, ἤγουν μουκία, διὰ τροφῆν τῶν καλογήρων. Ergo vox Arabica Μουκίον erat usitatior et notior eo tempore et loco, quo Malaxus hæc scribebat, quam ipsum Græcum κτήμα.

(88) Major palatii Eleutherii videtur redditus illius palatii ex pecore et agris et officinis et pistrinis illi adstructis et illuc pertinentibus collegisse et in rem privatam intulisse. Palatium hoc ab Eleutherio conditum non fuit, sed ab Irene, Leonis Chazari uxore, sic tamen dictum quod prope portum Eleutherii esset conditum; v. Du Cange CPlis Chr. II, p. 130.

(89) Sangarus est urbs Bithyniæ ad mare, haud procul Helenopoli, de quo vid. Ortelii Thesaur. Georg. h. v. et Wesseling. ad Hieroclis Synecdemum p. 663; nam procul dubio Sangarus Nostri et Hieroclis Sagara idem est. Sæpe γ simplex et duplex promissive scribitur, ut σιγγιλίων pro singilio; vid. dicta ad p. 371.

(90) Τοῦ δόλου interpretor capitalium in pios usus legatorum et depositorum, at sacra sint et inviolabilia et ad alios usus nequeant transferri. Alias τὸ δόσιον idem est atque τὸ δημόσιον, verum ὁ τοῦ δημοσίου vel ὁ τοῦ γενικοῦ hic loci in censum non venit.

(91) De arcariis v. Du Cange Gl. L. hac voce. Tantum hic loci etymologiam vocis ἀρχεῖον, archivum, tradam, invitatus occasione vocabuli arcarius. Arcarium vel archarium idem est atque ἀρχεῖον, locus ubi chartæ, tabulæ publicæ depositæ sunt. Hoc non ab ἀρχή, sed ab arca vel archa venit. Vox hæc non ab Latina, sed Græca est. Ἀρχήχος et ἀρχήχη est piscella, corbis. Per synopen archa inde effecerunt. Hinc ἀρχεῖον pro ἀρχεῖσιον est locus ubi arcæ cor-

bes cum tabulis publicis asservantur; σιτάριον sitarcium, horreum, ubi frumentum in ἀρσίχοις, corribus jacet; v. Du Cange v. Sitarcium et Panes melliti, ubi pro Sistarciis in loco Arnoldi Lubecensis restituendum est Sitarciis.

(92) Habebat unumquodque pene officium suum δευτερεύοντα, secundicerium vel vicarium proximum gradu a primicerio, τῷ τοῦ πρώτου γέροντος. Secundicerii ergo designati erant vicarii demarchorum. Sed de magistratibus factionalibus alio loco disserui. Cæterum facile observabitur paulo attentiori non congruere numero posito, septem puta, deinceps recensitas dignitates, quæ sunt juxta calculum nostrum decem, aut octo secundum calculum membranarum, in quibus sic erat exaratum: ὁ χαρτουλάριος ὁ ποιητῆς ἄρχοντες absque ulla distinctione, tanquam si omnia ista unus articulus, una dignitas essent.

(93) Illi, qui invigilat tuendæ rerum consistentiæ, id est illi, qui curat, ut ex statuto ordine modeste, tranquille, decore, personæ, actiones, res omnes procedant, quapropter etiam alias ὁ ἐπὶ τῆς εὐταξίης appellatur sæpissime in pontificali Hæberti, ut proceres in suas quisque classes secedant, et gradum sibi congruum occupent, ut τὸ καθεστῆχος obeervetur Verbo cærimoniarum. Est enim τὸ καθεστῆχος id, quod ex veteri instituto usu receptum et servatum est. Ita apud Xiphilin. p. 1243, Μάλιστα δὲ ἐπεκαλοῦν τινὲς αὐτῷ, ὅτι καθεστῆχος ἔκ τε τῆς Ἰταλίας — τοὺς σωματοφύλακας εἶναι, maxime accusabant eum nonnulli, quod. quum ex veteri instituto custodes principis ex Italia legerentur. Apud eundem est p. 1085, ἡ κατάστασις τοῦ βλοῦ, ordo, sequentia, institutum vitæ, ubi vid. cl. Reimar. Apud Nostrum p. 354 est ἡ κατάστασις τῶν δεσμιῶν, in ordinem collocatio captivorum; κατάστασις τῶν πραγμάτων est apud Theophanem p. 63. C., rerum antea turbatarum constitutio, restitutio in ordinem. Apud eundem sunt ἀκαταστασίαι, res turbidæ, p. 73, C. Idem p. 243, μᾶθε τὴν κατάστασιν habet, discite modeste, ordine, sedate agere. In officialibus patriarchæ erat ὁ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως, de quo Goar. p. 13, ad Codin. et Gretser. p. 167. Petrus Magister scripsit libros περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, de quibus dixi in præfatione; vid. Du Cange Gloss. Gr. Cærimoniarum erat ordinare proceres secundum præcedendi et sequendi jura. Incipere troparium, evocare proceres secundum suos ordines ad sacram communionem, in magnis processionibus, in Magna Ecclesia osculum pacis ab imperatore accepturos manu ad eum ducere, vela seu classes procerum et legatos introducere, etc. E p. 14. Nostri fere concludas, cærimoniarum fuisse caput silentiariorum.

οἶον ὑπατοί, βεστήτορες, σιλεντιάριοι, ἀποεπάρχον- A novem : protonotarius ; notarii imperiales ; cura-
τες, συγκλητικοί.
tores palatiorum ; curatores prædiorum et pecoris
rustici : major palatii de Eleutherio nominati ; xenodo-
chus Sangari ; xenodo-
chus Pylarum ; xe-
nodo-
chus Nicomedie, et curiosi. Curatori manganorum [palatii urbani sic dicti] eadem officia
subsunt, quæ magno curatori præter xenodochos. Orphanotropho subsunt officia quatuor : chartula-
rii domus ; chartularii sanctimonii [vel opum in pios usus et educationem orborum depositarum ;
arcarius et curatores. Unicuique amborum demarchorum subjacent hæc in factione quæque sua
officia : secundioerii ; chartularius ; poeta ; archontes ; gitoniarchæ vel insularum magistri ; canto-
res ; notarii factionum ; aurigæ, primarii de factione viri et factionis tribules plebei. 418 Ce-
rimoniarius tandem sub se habet officia quinque : hypatos seu consules, vestitores, silentarios, viros
præfectales et syncreticos seu senatorios.

Ἐπεὶ τῆς τῶν εὐνούχων τάξεως καὶ τῆς τῶν ἀξι-
ωμάτων αὐτῶν κυριοκλήσιας καὶ ποσότητος τῶν
συνήθειῶν αὐτῶν.

Αἱ δὲ τῶν εὐνούχων ἀξίαι καὶ αὐταὶ μὲν διχῶς
δίδονται. Καὶ γὰρ αἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἔργῳ (94) τὰς
ἀξίας νομίμως λαμβάνουσιν· αἱ δὲ λόγῳ τοῖς ἀξίοις
προσγίνονται, αἱ καὶ ῥηθίως ἐκ προσώπων εἰς πρόσ-
ωπα λόγῳ βασιλείῳ μετέρχονται. Εἰσὶ δὲ ὁμοῦ πᾶ-
σαι αἱ διὰ βραβείων αὐτοῖς παρεχόμεναι τὸν ἀριθμὸν
ὁκτώ. Καὶ πρώτη μὲν ἐν αὐτοῖς ἡ τῶν νιψιστι-
σίων (95) ἀξία γνωρίζεται, ἥς βραβεῖον καμίσιον
λινοῦν ὑποβλαττωμένον (96) σχήματι φιαλλοῦ (97),
καὶ λόγος βασιλείῳ προσγινόμενος. Δίδωσιν συν-
ήθειαν τοῖς πραιποσίτοις ιβ', τῷ δευτέρῳ γ', τῷ πριμι-
κηρίῳ αὐτοῦ β'. Δευτέρα δὲ ἡ τοῦ κουβικουλαρίου
ἀξία, ἥς βραβεῖον ἡ ἀμφίσις τοῦ περιδραττωμένου
καμίσιου καὶ ἡ τοῦ λεγομένου παραγαβδίου στολή,
ἥ καὶ διὰ τῆς τῶν πραιποσίτων παρουσίας γνωρίζε-
ται. Δίδωσιν συνήθειαν τοῖς πραιποσίτοις ν. ιβ', τῷ
δευτέρῳ δ', τῷ πριμικηρίῳ ν. β'. Τρίτη ἡ τοῦ σπαθα-
ροκουβικουλαρίου ἀξία, ἥς βραβεῖον, σπαθίον χρυ-
σόκανον, ὁμοίως τοῖς σπαθαρίοις διὰ βασιλικῆς χειρὸς
ἐπιδίδεται. Δίδωσι συνήθειαν τοῖς πραιποσίτοις ν. ιη',
τῷ πατρίῳ καὶ τῷ δευτέρῳ ν. β', τῷ πριμικηρίῳ ν. δ'.
Τετάρτη ἡ τῶν ὀστιαρίων ἀξία, ἥς βραβεῖον, χρυσοῦ
ῥαβδος ἐκ λίθων τιμίων περικεφαλαίαν (98) ἔχουσα,
διὰ χειρὸς βασιλείῳ ἐπιδίδεται. Δίδει συνήθειαν τῷ
πατρίῳ καὶ τῷ δευτέρῳ ν. ζ', τοῖς πραιποσίτοις ν. κδ',
τῷ πριμικηρίῳ τοῦ κουβουκλείου ν. δ'. Πέμπτη ἡ τῶν
πριμικηρίων ἀξία, ἥς βραβεῖον, χιτῶν λευκῶς σὺν ἐπι-
μίοις (99) καὶ πῶλος (1) χρυσοῦφάντοις, λαμπρῶς

De ordine eunuchorum, quomodo dignitates, quas
gerere solent, appellentur, et quantas dare pro
quaque soleant consuetudines.

Dignitates eunuchorum sunt duplicis generis.
B Quidam eas reapse legitime consequuntur, aliæ per
simplex edictum dignis obtingunt ; quæ posteriores
etiam facile, prout dominus jusserit, ab uno ad
alterum transeunt. Sunt autem dignitates, quæ
eunuchis cum brabeis tribui solent, in universum
octo. Et prima quidem malluviariorum, cujus bra-
beum est camisium vel indusium lineum, sericum
velut cucullum habens, et simul sententia impera-
toris ore enuntiata, dignitatemque illam attribuens.
Dat consuetudinem præpositis solidos 12, deuto
3, primicerio suo [puta malluviariorum], 2. Secunda
dignitas est cubicularii, cujus insigne est gestatio
camisii blatteis prætextati, et sic dicti paragaudii ;
aut etiam a præsentia præpositorum agnoscitur.
Dat præpositis consuetudinem solidos 12, deuto
C 4, primicerio 2. Tertia est spatharocubicularii digni-
tas, cujus insigne spathæ cum aureo manubrio,
pariter atque spathariis est, regia manu tradita.
Dat consuetudinem præpositis nummos 18, papie
et deuto 2, primicerio [spatharocubiculariorum]
4. Quarta est ostiariorum, cujus brabeum est au-
reus baculus vel virga gemmeo ornata capitello,
regia manu tradita. Dat consuetudinem papie et
deuto 6, præpositis 24, primicerio cubiculi 4.
Quinta dignitas est primiceriorum, cujus brabeum
tunica candida cum scapularibus et polis seu figu-
ris equorum auro intextis, solenne pompa induta.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(94) Est idem, quod supra habuimus et protinus
recurret, διὰ βραβείων.

(95) Qui malluvium imperatori tenent aut appo-
nunt sunt νιψιστιάριοι. Malluvium enim est νιψί-
στιον ; a νίπτω fit νίψις, hinc νιψίζειν formant novi
Græci, hinc νιψιστής et νιψιστιών, et tandem illinc
νιψιστιάριος.

(96) Sic placuit librario exarare pro ὑποβλαττω-
μένον, quod idem est atque ἀποβλαττωμένον, blat-
tea seu serica prætexta, hic loci (quia sequitur
σχήματι φιαλλοῦ) blatteo cucullo super scapulas
dependente instructum.

(97) Phiala Græcis inter alia cucullum vesti as-
sutum et quo sursum attracto caput velatur, regesto
pone cervicem nudatur, item almutzium vel bone-
tum aut biretum. Nominis ratio hæc est, quod talia
capitis tegmina referent phylas vel cymbia aut
cymbala, quibus lac, calida et alia hauriuntur. *Cop-
pam* adhuc hodie appellant Itali occiput, quia, *cup-
pam* aut *cuppulam* refert. Nostrum Germanicum

D *Kopff*, id est caput, videtur quoque a *cupa* seu *cym-
bio* manasse. Tunicas cum caputiis appellabant
tunicas palliolatas et ipsa caputiis *palliola* ; v. Sal-
mas. t. II Script. Hist. Aug. p. 771. *Casulas* quo-
que medio ævo appellabant vestes cum assuto capu-
tio vel cucullo. Isidorus : *casula est vestis cucullata* ;
v. ad p. 271 dicta, et Murator. Antiqu. Italic. t. II,
p. 425 sqq.

(98) Vid. dicta de phengis ad p. 340.

(99) Verte *scapularibus*. Procul dubio enim libra-
rius hic ο pro ω posuit more suo. Est ergo idem
atque φιάλιον aut simile quid. Forte φιάλιον amplius,
latius est et caput tegit, scapulare caput non item,
sed solas scapulas tegit.

(1) Verti *equis*. Certe πῶλος etiam equum novis
Græcis notat, plerumque tamen ponunt eam vocem
pro asino. Sed indignum videbatur procerum Byzan-
tinorum eorumque semper circa imp. vereantium
vesti honorariæ, quæ investiri solebant, asinos in-
texere. Propterea equos malui.

Dat consuetudinem præpositis nummos 36, deuterio 12, si forte ipsi indumentum imperiale tradat, primicerio sex. Sexta dignitas est protospathariorum eunuchicorum, cujus brabeum torques aureus gemmis et margaritis obseis, quem ipse imperator suis manibus impositum cervicibus honorati concludit. Accipiunt præterea et ipsi quoque tunicam candidam auro incrustatam ad modum dicitis, et diploida coccineam cum tablis auro contextis. Dat consuetudinem præpositis et patriciis eunuchis 410 et protospathariis eunuchis 72, papiæ et deuterio 6. Septima dignitas est illustrissimorum præpositorum, cujus brabeum sunt tabulæ patriciatus, absque tamen codicillis, in processione in chrysotriclinium regia manu traditæ. Dat consuetudinem, si simul protospatharius declaretur, litram unam et deuterio pro tabulis solidos 24. Neque enim non permittitur præpositis in officiis eminere. Potest omnino præpositus simul etiam officialis qualiscunque tandem esse. Si vero simul quoque patricius renuntietur, pendit tantumdem atque patricii. Octava est patriciorum, eunuchicorum nempe, dignitas, cujus brabeum sunt tabulæ eburneæ cum codicillis, haud secus atque sunt aliorum patriciorum barbatorum. Horum vestitus a vestitu protospathariorum non differt nisi loris tantum, si simul etiam protospathariorum dignitatem gerunt. Patricii eunuchi dant consuetudinem eandem, quam barbati. Obtinet autem, ut ab omnibus ad officia promotis præpositus, utpote significationem promotionis ex persona et loco imperatoris edens, accipiat ab unoquoque officiale pro consuetudine nummos aureos viginti quatuor. Nemo itaque hunc dignitatum hactenus expositarum ordinem atque constitutionem transgrediat, aliove modo eas ambeat et obtineat præter solos clericos, qui solo edicto dignitates accipiunt. Protospatharii dignitas confirmatur et significatur epirrhibitario seu cucullo, quem ipsi regia manus concludit [seu ad jugulum adfibulat]. Oportet congregatas has consuetudines dignitatum a papiæ et deuterio æqualibus partibus dividi præter consuetudines chrysotriclinii, quas papiæ soli sibi reservat. Consuetudines autem, quæ pro tabulis eburneis a magistris, a primiceriis et a cubiculariis penduntur, soli cedunt deuterio; prout superiora docent. In festo Exaltationis sanctæ crucis mense Augusto exit [cum cruce obitque palatium et urbem] papiæ, et quidquid collegerit, habet sibi, parte tamen aliqua deuterio indulta. Si vero aut morbis aut aliis causis

A ἀμφιάζεται. Δίδει συνήθειαν τοῖς πραιποσίτοις ν. λζ', τῷ δευτέρῳ ν. ιβ', ἐν ἄρα δώσει αὐτὸν βασιλικὸν ἱμάτιον, τῷ πριμικηρίῳ ν. ζ'. Ἐκτὴ ἡ τῶν ἐν αὐτοῖς πρωτοσπαθάρων ἀξία, ἧς βραβεῖον, χρυσοῦν μνιάνκιον ἐκ λίθων τιμίων καὶ μαργαριτῶν, ἐπὶ τοῦ ἀρχένοιο διὰ χειρὸς βασιλέως ἐπισυγκλείεται. Χιτῶν δὲ καὶ αὐτοῖς λευκὸς χρυσοκόλλητος διδθητισοειδὴς καὶ διπλῆς κόκκινος σὺν ταβλίοις χρυσοῦφάντοις. Δίδωσι συνήθειαν τοῖς πραιποσίτοις καὶ πατρικίοις εὐνούχοις καὶ πρωτοσπαθαρίοις εὐνούχοις ν. οβ', τῷ πατρί καὶ τῷ δευτέρῳ ν. ζ'. Ἐβδόμη δὲ πέφυκεν ἡ τῶν λαμπροτάτων πραιποσίτων ἀξία, ἧς βραβεῖον, πλάμε πατρικιότητος, ἄνευ μὲν κωδικελλῶν ἐπὶ προελεύσεως χρυσοτρικλίνου χειρὶ βασιλέως ἐπιδίδονται· δίδει συνήθειαν, εἰ ἄρα τιμηθῆ πρωτοσπαθάριος ἐν τῷ ἔμα, λ. α', καὶ τῷ δευτέρῳ ὑπὲρ τῶν πλακῶν ν. κδ'. B Εἰ δὲ καὶ πατρικίος ὁ αὐτὸς ἐν ταυτῇ τιμηθῆ, δίδωσι συνήθειαν ὡς οἱ πατρικιοί. Ὀγδόη ἡ τῶν ἐν αὐτοῖς πατρικίων ἀξία, ἧς βραβεῖον, πλάμε, ὁμοίως σὺν κωδικέλλοις ὡς πᾶσι τοῖς πατρικίοις δίδονται. Ὅτι διαλλάττουσι δὲ ἐν ταῖς αὐτῶν στολαῖς τῆς τῶν πρωτοσπαθάρων ἀμφιάσεως πλῆν λώροις καὶ μόνον, εἰ ἄρα καὶ ἡ τῶν πρωτοσπαθάρων αὐτοῖς ἐφέπεται δόξα, οὐδὲ κωλύονται οἱ πραιποσίτοι ἐν ὄφρικοις διαπρέπειν, οἷον ἂν ἔστιν ὄφρικιον, τοῦ εἶναι καὶ πραιποσίτος καὶ ὄφρικιόσιος. Παρέχουσι δὲ συνήθειαν οἱ πατρικιοὶ εὐνούχοι καθὼς καὶ οἱ βαρβάτοι. Παρὰ δὲ τῶν εἰς ὄφρικια προβαλλομένων πάντων ἐκκοιζομένου τοῦ πραιποσίτου, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως, τὴν ἀπόκρισιν τῆς προβλήσεως, λαμβάνει τὸν αὐτὸν πραιποσίτον καθ' ἕναστον ὄφρικιόσιον συνήθειαν ν. κδ'. C Μηδεὶς τοίνυν παραβαινέτω τὴν τοιαύτην τάξιν τε καὶ στάσιν τῶν ἐκτιθεμένων ἀξιωμάτων, ἢ ἄλλως πως ταύτας μετερχέσθω, πλὴν τῶν κληρικῶν καὶ μόνον. Οὗτοι γὰρ λόγῳ μόνῳ μετέρχονται τὰς ἀξίας. Ἡ δὲ τῶν πρωτοσπαθάρων ἀξία διὰ βασιλικῆς χειρὸς μετὰ ἐπιριπταρίου βασιλικοῦ ἐπισυγκλείεται. Ταύτας δὲ τὰς συναγομένας συνθεῖας τῶν ἀξιωμάτων παρὰ τοῦ παπίου καὶ τοῦ δευτέρου μερίζουσι αὐτοῖς ἐπ' ἴσης ⁸⁷ ἄνευ τῆς συνθεῖας τοῦ χρυσοτρικλίνου, ὅτι μονομερῶς τοῦ παπίου ἐστὶ. Τῶν δὲ πλακῶν καὶ τῶν μαγίστρων καὶ τῶν πριμικηρίων καὶ τῶν κουδικουλαρίων μονομερῶς λαμβάνει αὐτὰ ὁ δεῦτερος, καθὼς ἀνωτέρω διαγορεύει (2). Τοῦ δὲ τιμίου σταυροῦ τῷ Ἀγούστῳ μηνὶ ἐξέρχεται (3) ὁ παπίας, καὶ εἴ τι ἂν ἐπισυνάξει, ἔχει αὐτὰ, καὶ ἐξ αὐτῶν δίδωσιν καὶ τῷ δευτέρῳ μέρος τι. Εἰ δὲ δι' ἀδυναμίαν εἴτε νόσον οὐκ ἐξέρχεται ὁ παπίας, ἐξέρχεται ὁ δεῦτερος, καὶ εἴ τι ἂν ἐπισυνάξει, μερίζονται αὐτὰ δ τε παπίας καὶ ὁ δεῦτερος ἐξ ἴσης. Ἐπέχει (4) δὲ ὁ

VARIE LECTIONES.

⁸⁷ ἐφίσησ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(2) Nempe ὁ διαγορεύων vel auctor. Possit quoque ἀνωτέρω pro τὰ ἀνωτέρω accipi, *quemadmodum superioru edicunt*.

(3) Ante hoc verbum videtur ob similitudinem excidisse ἐξερχομένου. Conf. p. 311. M. tamen editis plura non habent.

(4) Verti *curat*, id est habet inspectionem tam

hominum, ut dietariorum, candelaptarum, etc., quam rerum non animaliarum, ut olei, quo nempe illi officium faciant, hoc ne desit. Ἐπέχειν τινὶ est eminere super aliquem, imminere, invigilare, habere oculum super ipso, imperare. Thucydidēs p. 572 naves Lacedæmoniorum navibus Atticis instantes, vigili oculo observantes, ne elaberentur,

παπίας τᾶς ἐξ ἑβδομάδας (5) τοὺς διαταρτίους καὶ τὸ ἔλαιον τῶν καμαρῶν τοῦ χρυσοτρικλίνου σὺν τῶν κανδηλαπτῶν. Τὸ δὲ ἔλαιον τοῦ πολυκανδήλου τοῦ κατὰ τὸ μέσον κρεμαμένου τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ τῶν λοιπῶν πολυκανδήλων καὶ ψιαθίων (6), ἐπικρατοῦσιν αὐτὰ αὐτοὶ οἱ κανδηλάπται. Ἐπέχει δὲ καὶ τοὺς λούστας καὶ τοὺς καμηνάδας καὶ τοὺς κανδηλάπτας τοῦ λαυσιακοῦ καὶ τοῦ Ἰουστινιανδῦ καὶ τοὺς ὠρολόγους καὶ τοὺς ζαράβας (7), καὶ ὅστις ἐξ αὐτῶν λείψῃ, ἔχει ἐξουσίαν ποιεῖν ἀνισηκοῦντας, καὶ λαμβάνει ν. ρ' (8) συνθήειαν αὐτῶν, εἰς μὲν τοὺς πριμικηρίους ιθ', καὶ εἰς τοὺς διαταρτίους καὶ λοιποὺς ἀνὰ ν. ς', λαμβάνουσι δὲ καὶ οἱ πριμικηριοὶ ν. α', καὶ ὁ λαὸς ε'. Ἐπέχει δὲ καὶ ὁ δευτέρος τὰ σελλία καὶ τοὺς διαταρτίους καὶ τὸν πριμικηρίον αὐτῶν καὶ τὰ στέμματα καὶ τὰς ἐσθῆτας τῶν βασιλέων καὶ τὰ βῆλα τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν ἀλλαξιμῶν καὶ τοὺς βεστήτορας σὺν τῶν πριμικηρίων αὐτῶν καὶ τὰ σκεύη τῶν ἀξιωματῶν (9) καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν ἀξιωματῶν (10), οἱ καὶ συνάγουσιν τὰ ἀξιώματα παρὰ τῶν λαμβανόντων τὰς ἀξίας. Καὶ ὅστις ἐξ αὐτῶν λείψῃ, ἴνα παρέχει ὁ μέλλων γίνεσθαι τὰς συνθηθείας τῆς δευτέρας, καθὼς καὶ ὁ παπίας λαμβάνει. Εἰς δὲ τὰς προελεύσεις ἴνα συνάγονται οἱ βεστήτορες καὶ οἱ πριμικηριοὶ πάντες, καὶ βασιτάζουσιν τὰ κορνάλια σὺν τοῖς στέμμασιν. Συνάγεσθαι δὲ τοὺς ἀμφοτέρων διαταρτίους καὶ βασιτάζειν εἰς τὰς προελεύσεις τὰ ταβλία (11) τὰ βασιλικά μετὰ τῶν ἀλλαξιμῶν. Ἀκολουθεῖν δὲ εἰς τὰς προελεύσεις τοὺς βράπτας τοὺς βασιλικούς καὶ τοὺς χρυσοκλαβαρίους καὶ τοὺς χρυσοχοῦς, βασιτάζοντες καὶ αὐτοὶ σπαθία τὰ βασιλικά εἰς τὰς θῆκας αὐτῶν (12). Καὶ λαμβάνειν αὐτοὺς παρὰ τοῦ βερβάρου (13) μαῖουμᾶν εἰς τὰ πρόκενσα. Λαμβάνειν δὲ καὶ ξύλον τὸν παπίαν τῇ ἑβδομάδι ⁸⁸ πρί-

impeditus nequeat [e palatio cum cruce] exire papias, exit deuterus, et quidquid stipis inde collegerit, id partiuntur æqualiter, ipse atque papias. Habet autem papias sub inspectione sua diætarios per sex [magni jejunii] septimanas; et oleum fornicium chrysotriclinii et candelarum accensores. Oleum vero multifidi candelabri, quod in medio chrysotriclino suspensum est, et reliquorum polycandelorum, ipsicandelaptæ sufficiunt. **420** Curat etiam balneatores, et caminorum calfactores, et candelaptas lausiaci atque Justiniani, item horologos et zarabas. Quisquis eorum munere deceaserit, habet præpositus potestatem eorum in locum alios substituendi, et accipit ab ipsis certum pecuniæ numerum in consuetudinem; a primiceriis nempe nummos 19, et a singulis diætariis et reliquis senos nummos. Accipiunt etiam primicerii unum et populus seu cætera turba. In universum deuterus curat regitque sellas seu thronos imperiales, et diætarios et primicerium ipsorum; et stemmata seu infulas, et vestes imperiales, et vela chrysotriclinii, et qui a mutatoriis sunt, et vestitores eorumque primicerios, et vestes axiomatum [seu quibus recens honorati investuntur], et eos, qui sunt ab axiomatibus, qui nempe exigunt et collectant axiomata vel consuetudines pro novis dignitatibus ab honoratis dandas. Quisquis horum munere suo deceaserit, in ejus locum sufficiens alium facultas est deuteris, debetque ipsi novo munere mactandus tantumdem, quantum mododicebamus papie debere. In processionibus id curæ est deuteris, ut coeant vestitores et primicerii omnes, et ferant corniclia seu capsulas vel pyxides cum coronis intus repositis; item ut coeant omnium

VARIE LECTIONES

⁸⁸ τῇ ἑβδομάδα cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ἐπεχουσας appellat. Hinc inferius p. 423 legitur episcopus epichoménous, qui sub inspectione archiepiscopi aut metropolitani sunt. Apud Cedrenum p. 547 dicitur philosophia πάντων ἔποχος, quod potest verbi rebus omnibus exaltior et rebus omnibus invigilans, imperans, leges præscribens. Valde luculentus est locus Procopii Vandal. I. I, p. 102 ed. Hoesch., ubi narrans de insolentia Vandalorum et Arianorum erga ecclesias et sacerdotes orthodoxorum, τοὺς ἱερέας, οὓς ἂν λάβοιεν, ἰβράπιζόν τε καὶ ξαίνοντες κατὰ τοῦ νότου πολλὰς, ὑπηρετεῖν σφισιν ἐκέλευον, ὅσα δὲ ἐπέχειν [id est ἐπιτάττειν, ἐπιστέλλειν] τῶν οἰκετῶν τοῖς ἀτιμοτάτοις εἰώθεισαν. Pari modo dicunt ἐπέχειν pro curare, invigilare alicui rei, ἐνοχὴ ἰνσπεκτιό, ἐνοχος ἰνσπεκτορ, πρæfectus; v. Du Cange v. Αρχων τῶν φώτων, ubi legitur: ὁ ἔχων τὴν ἐνοχίαν τῶν νεοφωτιστῶν.

(5) Forte intelliguntur sex septimanæ quadragesimalis jejunii.

(6) Ψιαθοετ ψιάδιον est storea, malla et junco plexa. Quæ quid huc faciat non video. Καμινάδες quoque sunt camini, non caminorum calfactores; atqui hos videtur loci nexus requirere. F. tamen καμινάδες sic dicti ut βαλαντάδες p. 463, ubi vide.

(7) Barbaricum esse hoc vocabulum, liquet; ad quam vero nationem pertineat, non novi. Arabica lingua nihil hic commodi præstat. Est quidem in ea Zarrab, percussor pulsator, et posset ergo de pulsatore τοῦ σιμάντρου seu ligni horas precum et

conventus in ecclesiam indicantis accipi. Verum videtur hoc officium ad τοὺς ὠρολόγους pertinuisse, a quibus hi Zarabas diversi nominantur; et Zarrab non in specie pulsatorem talis ligni, sed rei cujuscunque tandem, ut cursorem monetæ, percussorem tympani, etc., notat.

(8) Quid sibi hic loci velit hoc compendium, non exputo. Solet alias centenarium seu massam centum auri librarum significare; quod tamen huc non quadrare, ultro patet. *Misiarsesia* in Latinis substitui ex conjectura.

(9) Supellex axiomatum sunt e. c. virgæ aureæ ostiariorum et silentiariorum, codicilli et tabulæ eburnæ patriciorum, torques candidatorum, etc.

(10) Hinc ut ex illo proxime sequente οἱ καὶ συνάγουσι τὰ ἀξιώματα ἀπὸ τῶν λαμβανόντων τὰς ἀξίας apparet, ἀξιώματα hic notare idem, quod notant αἱ συνθηθείαι, consuetudines, taxæ solvendæ pro novo munere.

(11) Non hic de tabliis seu prætextis vestimentorum cogitandum, sed sunt tabulæ vel aræ vestiarie vastæ, latæ, formæ quadratæ, cum τὰ κορνίκλια sive pyxides cylindricæ.

(12) Non enim nudis gladiis, sed in Vagina conditis astabant protectores principibus et archontibus, ut exemplo memorabili Ardeschiris apud Procopium Vandalic. I. II, sub finem, p. 162, ed. Hoeschel.

(13) Quis hic sit barbarus, fateor me nescire. Sicut

[palatiorum puta] diestarii, et gerant in processioni-
bus tabulas imperialibus mutatoris onustas; item
ut processiones sequantur sutores imperiales et
auroclavarios et aurifabros. Officium quoque deu-
terorum est, ut apthas imperiales vaginis suis re-
conditas gerant, et a barbaro [seu capitaneo hetæ-
riæ] majam nomine processionum accipiant. Debet etiam papias lignum in septimana vice una et
deuterus quoque vice una accipere. Hæc omnia custodiri, observari et peragi oportet, neque turbari,
sed firma et immota manere, quemadmodum pia et Deo plena majestas nostra constituit, itemque an-
tiquis temporibus qui ante nos pie regnarunt, qua par erat, ordinarunt.

*De dignitatibus quas eunuchi solo imperatoris
edicto consequuntur.*

Novem proprie et stricte sunt tales dignitates:
domini paracemomenus seu accubitor; domini
protovestiaris; præfectus mensæ domini; præfe-
ctus mensæ imperatricis; papias magni palatii; deu-
terus magni palatii; pincerna Augustæ; papias
magnaure et papias Daphnes. Possunt tamen in
universum eunuchidignitates omnes obtinere, quas
barbati, præter eparchi seu præfecti urbis et quæ-
storis et domesticorum dignitates.

Caput II.

Has igitur omnes dignitates utriusque generis,
tam re et solemnibus cum cæremoniis, quam verbis
attributas cum studeamus distincto perpicuoque
et accurato sermone persequi, æquum non putamus,
o amici, cum dictis tractationi finem imponere, sed
potius necesse videtur, ut, (quod maxime nobis
indagandum et declarandum erat, et vos a me ro-
gastis), plenam omnibus numeris perhibeamus ex-
positionem de præsessionibus et præcedentiis harum
dignitatum. Propterea repetituri tanquam in reca-
pitatione jam dictarum dignitatum nomina, dabi-
mus nunc operam, ut cujusque ordinem et appella-
tionem et propriam sedem perspicue breviterque
tanquam in canone quodam aut laterculo declare-
mus. Oportet enim artoclinam, cujus est dignitates
ad sacram mensam assessuras intro vocare, omnes
eas probe nosse, sacrorumque imperialium convi-
viorum cæremonias et directionem gemino modo

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

analogia hic obtinet vocabulorum in nostro frequen-
tium, *hicanatus excubitus*, etc.. pro præfecto hica-
natorum, excubitorum, barbarus hic erit præfectus
barbarorum seu hetæriæ. Nunquam tamen alias
in nostro codice sic appellatur.

(14) Potest hæc dictio significare et honoratos
tam per brabeum, qua mero effato regio, et ho-
noratos tam in ipso actu constitutos, quam vacan-
tes, ἐμπράττους καὶ ἀπράττους.

(15) Similis huic locus est p. 55, ubi dicitur: Ὁ
πατριάρχην καθέζεται ἐπὶ σελλήου ἐξ ἀριστερᾶς τοῦ
βασιλέως. Ergo locus honoratior erat sinistra. Sane
adhuc hodie est apud Turcas. *Animadverti*, ait Bus-
bekius, p. 48, *apud eos digniorem haberi locum si-
nistrum, nisi quid aliud obstaret, quod eam partem
gladius honestet et qui sit in parte dextera quodam-
modo gladium habeat sub manu ejus, qui sinistrum la-
tus claudit, ille vero eum gestet liberum et expeditum.*
Observaverat quoque cl. Leichius in *Adversariis*,
notaverat e memoriis Trevoltinis Ann. 1707. p.
822, Abbatem Batelli id libello Romæ A. 1705,

σαν μίαν, καὶ τὸν δεύτερον πύσαν μίαν. Ταῦτα δὲ
πάντα φυλάττεσθαι, τηρεῖσθαι τε καὶ πράττεσθαι
ἀπαρσάλευτα καὶ διαμένειν βίβαια, καθὼς ἡ εὐσε-
βῆς καὶ ἔνθεος βασιλεία ἡμῶν ἐξέθετο, ὡς καὶ ἐξ
ἀρχαίων τῶν χρόνων παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν εὐσεβῶς
βασιλεῶν δικαίως ἐξετέθη.

Ὅσοι διὰ βασιλικῶν λόγων προσγίνονται τοῦτοις
ἀξίαι.

Αἱ δὲ λόγῳ προσγινόμεναι τοῦτοις ἀξίαι εἰσὶ καὶ
αὗται τὸν ἀριθμὸν κυρίως θ'· ὁ παρακοιμώμενος
τοῦ δεσπότη. ὁ πρωτοβεστιτάριος τοῦ δεσπότη, ὁ
ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ δεσπότη, ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης
τῆς Αὐγούστης. ὁ παπίας τοῦ μεγάλου παλατίου, ὁ
δεύτερος τοῦ μεγάλου παλατίου, ὁ ἐπιγέκρνης τοῦ
δεσπότη, ὁ πικέκρνης τῆς Αὐγούστης, ὁ παπίας τῆς
μανναύρας, ὁ παπίας τῆς Δάφνης. ἀλλὰ μὴν καὶ αἱ
ἄλλαι πᾶσαι, ὅσαι καὶ τοῖς βαρβάτοις προσγίνονται,
πλὴν τῆς τοῦ ἐπάρχου καὶ κυβέτωρος καὶ δομεστί-
κων ἀξίας.

Τόμος Β.

Ταύτας οὖν ἀπάσας τὰς ἐργῶν καὶ λόγῳ (14) διδο-
μένας ἀξίας σαφεῖ καὶ ἀκριβεῖ λόγῳ παραστήσει:
σπουδᾶσαντες, οὐ δίκαιον ἐκρίναμεν, ὡ φίλοι, μέγρι
τούτων καταπαῦσαι τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ, ὁ μάλιστα
ὑμῖν ζητητέον, τῆς περὶ τῶν καθεδλῶν ἀκριθείας
καθίστασθαι καὶ τὴν ὑπόθεσιν εἰς πέρας ἀγάγει,
καθὰ ἐξητήσασθε. Καὶ γὰρ πάλιν ὡς ἐπ' ἀναλήψει
ταῖς λεχθείσαις ἀπάσαις χρησάμενοι τὴν ἐκάστης
τάξιν καὶ κλῆσιν καὶ οἰκίαν καθέδραν σαφέστερον
ὑμῖν κανονῆσαι ἐπήχθημεν. Δεῖ γὰρ τὸν καλίωντα
ἀρτικλίην ταύτας μὲν ἀπάσας ἀκριδῶς εἶδεναι, ὡς
ἔφαμεν, καὶ τὴν τῶν ἱερῶν βασιλικῶν κλητωρίων
κατάστασιν διττῶς ποιῆσθαι εἰς κόσμησιν, καὶ τῷ
μὲν λόγῳ τὴν κλῆσιν τῆς ἐκάστου ἀξίας οἰκείας ἐκ-
φέρειν, τῇ δὲ δεξιᾷ χειρὶ διὰ τοῦ σχήματος προσ-
δεικνύειν τὸν ἐκάστη ἀρμόζοντα τόπον, καὶ τὸν μὲν
πρωτόκλητον φίλον πρὸς τὸ εὐώνυμον προτρέπεσθαι
μέρος (15), ὅπως ἡ τῆς βασιλικῆς ἀξίας (16) ἐπίδο-

edito de Sarcophago marmoreo Probi Anicii et
Probæ Falconis multa disputasse de more S. Pauli
imaginem a dextra et S. Petri a sinistra collocandi,
et demonstratum ivisse, sinistram fuisse honoratio-
rem. Non tamen apud Græcos quoque sinistram
fuisse honoratiorem, evinci idoneo argumento po-
test, cum potius multa sint, quæ dextram illis habi-
tam fuisse honestiorem clare testentur. Sane ubi-
cunque imperator cum patriarcha procederet, sem-
per dextram occupabat. Inter conditiones quibus
Justinianus M. Theodahatum in regno Gothorum
Italico confirmabat, erat, teste Procopio p. 173, init.,
et hæc, ut Theodahato nunquam poneretur status
soli, sed semper cum Justiniano, et sic. ut imp.
dextram, ipse sinistram teneret. Multa possent talia
exempla congeri. Sed parco in re manifesta.

(16) Accipio pro ἀξιώσεως munere, quo quis
alterum dignum censet et donat. Cæterum non
video, qui possit discus epulis onustus ad sini-
stram sedenti commodius quam ad dextram sedenti
tradi.

οἱ εὐχρηστῆς τῶν πρωτοκλήτην γένηται φίλῳ, τὸν δὲ ἀπ' αὐτοῦ δεύτερον ἐν τοῖς δεξιοῖς προσκαλεῖσθαι, καὶ λέγειν· « Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὁ καῖσαρ, ὁ νωβελήσιμος, ὁ κουροπαλάτης, ὁ βασιλεοπάτωρ, ἡ ζωστή πατρικία. » Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι αἱ ἕξ αὐταὶ μόναι ἀξίαι ἐν τῇ ἀποκοπτῇ τραπέζῃ συνεστιῶνται τοῖς βασιλεῦσιν (17), αἱ δὲ λοιπαὶ πᾶσαι τῆς δευτέρας ὑπάρχουσι τάξεως (18), οἷον ὁ μάγιστρος, ὁ μάγιστρος (19). Εἰ δὲ τις τούτων ὀφθίκιον τετίμηται (20), προκρίνεται τοῦ ἐταίρου, καὶ τὰ ἑξῆς ἔσχατος ἦ. Εἶτα, ὁ βράικτωρ, ὁ σύγκελλος Ῥώμης (21), ὁ σύγκελλος Κωνσταντινουπόλεως. Εἰ δὲ καὶ τῶν τῆς Ἀνατολῆς πατριαρχῶν τύχοιεν ὁ σύγκελλοι, προκρίνονται τούτων κατὰ τὰ ἴδια αὐτῶν πατριαρχία, εἴθ' οὕτως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας, πατρικιοὶ εὐνοῦχοι. Ὁ δὲ ἄν ἐξ αὐτῶν ἐν ὀφθικίῳ προκρίνεται τοῦ ἑτέρου. Ὁ ἀνθύπατος πατρικιος καὶ στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν ὁ ἀνθύπατος πατρικιος καὶ δομῆστικός τῶν σχολῶν ὁ ἀνθύπατος πατρικιος καὶ στρατηγὸς τῶν Ἀρμενικῶν ὁ ἀνθύπατος πατρικιος καὶ στρατηγὸς τῶν Θρακησιῶν ὁ ἀνθύπατος πατρικιος καὶ κόμης τοῦ ὀφθικίου ὁ ἀνθύπατος πατρικιος καὶ στρατηγὸς τῶν βουκελλαπίων ὁ ἀνθύπατος πατρικιος καὶ στρατηγὸς Καππαδοκίας ὁ ἀνθύπατος πα-

A facere, scilicet voce dignitatis cuique singulari viro propriæ appellationem pronuntiare, et simul dextra manu gestuque decoro et consueto competentem cuique suum locum assignare; amicumque domini eum, qui primus introvocatur, ad sinistram domini manum ablegare, quo nempe sua majestas illi primo vocato eo facilius commodiusque dapes porrigere possit. Secundo autem loco vocatum ad dextram ablegare; et proclamare hoc tenore: *Patriarche Constantinopoleos; Cæsar; Nobilissime; Curopalata Basileopator; Zoste patricia*. Hæ nempe sex dignitates solæ simul cum imperatore in mensa apocopta seu privata et a cæteris separata epulantur. Reliquæ autem omnes sunt secundi ordinis, ut magister [primus], magister [secundus] et sic porro. Horum honoratorum si quis officio præterea mactus est, præhabetur alteri ejusdem quidem dignitatis viro, sed officio casso, etiamsi ipse postremus seu promotionis tempore recentissimus sit. Deinde evocatur rector; syncellus Romæ; syncellus CPoleos. Syncelli, si qui adsunt, patriarcharum orientalium, præcedunt et sequuntur ordine, quem in ordine ecclesiastico tenet suus cujusque patriarcha. Dein archiepiscopus Bulgaricæ; tum patricii eunuchi. HO-

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁹ τοῖχεν cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(17) Potest de collega imperii accipi, qualis erat Alexander, frater Leonis, sub quo regnante Cleitorologium hoc concinnatum fuit. Cum tamen alias ὁ βασιλεὺς sint Augustus et Augusta, et inter mensæ separatæ membra Patricia Zoste nominetur, quæ erat in aula Augustæ præcipuæ dignitatis femina et post Augustam prima, et prorsus ad officium Augusti nihil faciebat, dicunturque præterea, Augusta ubi nulla esset, celebrari non potuisse convivia xix accubituum, admodum probabile est, Augustum et Augustam præsedisse, quo accedit, sex tantum dignitates hic recenseri, quæ ad mensam separatam admitterentur; et tamen ubique per hoc Cleitorologium leguntur illi mensæ præter Augustum duodecim assedis. Forte igitur aderant summorum illorum principum uxores et maritus Patriciæ Zostæ. Non ausim tamen hoc affirmare, recogitans summum aut fastum aut verecundiam Augustarum, quæ oppido raro proceribus se spectatum dabant. Et præterea non semper aderant Basileopatores, neque nobilissimi.

Et quod præcipuum est, Augustæ eodem modo. et iisdem temporibus, quo Augusti, conviviis solemnibus excipiebant uxores eorum procerum, quos Augustus penes se convivas haberet, v. ad p. 172 et p. 227. Etiam in convivio principis Moldaviæ, quo clerum et proceres suos excipit, et quod in multis cum solemnibus veterum imp. CPTanorum conviviis convenit, ut possit eorum imago merito dici, principissa non adest. Describit illud convivium La Croix in *l'Etat présent de l'Eglise Grecque*, l. i, c. 15, quem totum locum, quia Cleitorologium hoc nostrum egregie illustrat, non pigebit contulisse. Colligas quidem e loco Nicetæ p. 232, feminas quoque regii sanguinis cum imperatore epulatas fuisse. Sed ille ibi de privatis epulis, non de publicis stas conviviis loquitur.

(18) Satis hæc verba indicant, reliquarum omnium dignitatum nullam ad separatam mensam

fuisse admissam. Atqui tamen contrarium toties deinceps asseveratur.

(19) Credebam aliquando secundum ὁ μάγιστρος vitiose iteratum esse. Certe p. 423, tantum semel nominatur magister. Verum potest librarius defendi. Nam et alibi nostri Codicis memorantur duo magistri, quorum unus videtur in parte Augusti majoris, alter in parte minoris, aut potius unus in parte Augusti, alter in parte Augustæ fuisse. Luitprando ad xxiv diversa officia primi ordinis aulæ Byzantinæ cum præposito magistri nomine recensenti in Historia derogare fidem nolim.

Forte illa ætate, qua CPlI ille erat prima vice, circa A. C. 947, magistri nomen præmittebatur primariis quibusque dignitatibus. In nostro tamen codice semper hic tenor obtinet *patricius et anthypatus* ille vel ille. Tempore post titulus probædri in usum veniebat, *prohedrus et protovestiarius, prohedrus et canicleus*, et sic porro.

(20) Atqui magister officiorum non mera dignitas, sed ipsum officium unum de præcipuis erat. Τούτων itaque non de magistris, de quibus proxime præcessit sermo, sed de ταῖς λοιπαῖς τάξεσιν accipiendum, quæ deinceps nominantur: ut patricius in officio constitutus, etiamsi recens creatus, præcedit patricio officium non gerenti, etiamsi veteri.

(21) Quamvis sæculo x rarius CPlin irent legati pontificis Romani, quam sæc. v et vi cum adhuc imp. CPTano Roma pareret, nonnunquam negotiis expediendis Roma illuc legati mittebantur, syncelli seu vicarii Pontificum plerumque. Cardinales enim tum nondum valde frequentes erant, quamvis noli jam essent, ut patet e Nostro p. 428. Rarius quidem legitur nomen syncellorum sedis Romanæ; fuisse tamen illi quoque suos syncellos, et ex hoc loco et ex aliis patet, quæ Du Cange v. *Syncellus* collegit. Docet quoque Noster, Romanæ sedis clerum CPTano præhabitu, ordinem scilicet quemque suo pari, fuisse.

rum quisquis officio honoratus est, præfertur alteri [non honorato alia præter patriciatum dignitate]. Tum sequuntur hoc ordine : Proconsul patricius et strategus Anaticorum seu Orientalium; proconsul patricius et domesticus scholarum; proconsul patricius et strategus Armeniacorum; proconsul patricius et strategus Thraciorum; proconsul patricius et comes opsicii; proconsul patricius et strategus Bucellariorum; proconsul patricius et strategus Cappadociæ; proconsul patricius et strategus Charsiani; proconsul patricius et strategus Coloniæ; proconsul patricius et strategus Paphlagoniæ; proconsul patricius et strategus Thraciæ; proconsul patricius et strategus Macedoniæ; proconsul patricius et strategus Chaldiæ; proconsul patricius et strategus et domesticus excubitorum; proconsul patricius et eparchus seu præfectus Urbis; proconsul patricius et strategus Peloponnesi; proconsul patricius et strategus Nicopoleos; proconsul patricius et strategus Cibrhæotarum; proconsul patricius et strategus Græciæ; proconsul patricius et strategus Siciliæ; proconsul patricius et strategus Strymonis; proconsul patricius et strategus Cepheleniæ; proconsul patricius et strategus Thessaloniciæ; proconsul patricius et strategus Dyrrachii; proconsul patricius et strategus Sami; proconsul patricius et strategus Ægæi maris, proconsul patricius et strategus Dalmatiæ; proconsul patricius et strategus Chersonis; proconsul patricius et sacellarius; proconsul patricius et genicus logothetes vel generalis rationalis; proconsul patricius et quæstor; proconsul patricius et logothetes rei militaris; proconsul patricius et drungarius vigiliæ; proconsul patricius et drungarius rei maritimæ; proconsul patricius et logothetes cursus; proconsul patricius et logothetes gregum; proconsul patricius et domesticus hicanatorum; proconsul patricius et domesticus numerorum; proconsul patricius et domesticus optimatum; proconsul patricius et comes castrorum; proconsul patricius et chartularius sacellii; proconsul patricius et chartularius vestiarii; proconsul patricius et protostrator; proconsul patricius et protasecretis; proconsul patricius et comes stabuli; proconsul patricius et præfectus idici vel rei privatæ; proconsul patricius et magnus curator; proconsul patricius et curator palatii manganorum; proconsul patricius et magister supplicationum; proconsul patricius et præfectus orphanotropheorum; proconsul patricius et demarchus Venetorum; proconsul patricius et demarchus Prasinorum. 428 Quod si autem, qui hæc officia gerunt, non omnes simul proconsules quoque fuerint, sed in nudo patriciatu suam aliqui dignitatem, sive strategi, sive domestici, sive officialis alterius, adierint, talibus præfe-

τρικίος καὶ στρατηγὸς τοῦ Χαρσιανοῦ· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς Κολωνίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς Παφλαγωνίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς τῆς Θράκης· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς Μακεδονίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς Χαλδίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς καὶ δομέστικος τῶν ἔσκουβιτόρων· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ ἐπαρχὸς τῆς πόλεως· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς Πελοποννήσου· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς Νικοπόλεως· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς τῶν Κιβυβραίων· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς Ἑλλάδος· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς Σικελίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς Στρυμῶνος· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς Κεσαληνίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς Θεσσαλονίκης· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς τοῦ Δυβράχλου· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς τῆς Σάμου· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς τοῦ Αἰγαίου πελάγους· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς Δαλματίας· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ στρατηγὸς Χερσῶνος· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ σακελλάριος· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ γενικὸς λογοθέτης· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ κυέστωρ· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ δρουγγάριος τῆς βίγλης· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ δρουγγάριος τῶν πλοίων· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ λογοθέτης τῶν ἀγγελῶν· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ δομέστικος τῶν ἱκανάτων· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ δομέστικος τῶν νομῆρων· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ δομέστικος τῶν ὀπημάτων· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ κόμης τῶν τειχέων· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ χαρτουλάριος τοῦ σακελλίου· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ χαρτουλάριος τοῦ βεστιαρίου· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ χαρτουλάριος τοῦ κανικλείου· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ πρωτοστράτωρ· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ πρωτοασκηκῆτης· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ κόμης τοῦ στάβλου· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ ἐκ προσώπου τῶν θεμάτων· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ μέγας κουράτωρ· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ κουράτωρ τῶν μαγγάνων· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ ὄρφανοτρόφος· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ δῆμαρχος Ἑνετών· ὁ ἀνθύπατος πατρικίος καὶ δῆμαρχος Ἑρασιῶν. Εἰ δὲ μὴ εἴεν πάντες ἀνθύπατοι οἱ ἐν τοῖς ὀφφικίοις τεταγμένοι, ἀλλ' ἐν μόνῃ τῇ τῶν πατρικίων ἀξίᾳ τὰ στρατηγὰτα ⁹⁰ ἢ τὰ δομεστικὰτα ἢ τὰ ὀφφικία προσελάβοντο. οἱ μὲν λιτοὶ ἀνθύπατοι τῶν ἐν τοῖς ὀφφικίοις τεταγμένων πατρικίων ἐν ταῖς καθέδραις προκρίνονται, δηλονότι ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ κωδικέλλου αὐτοῦ τῷ βασιμῷ προτιμώμενος, πλὴν τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀνατολικῶν καὶ τοῦ δομεστικοῦ τῶν σχολῶν· οὗτοι γὰρ μόνοι, καὶ μὴ ὄντες ἀνθύπατοι, ἐν τῇ καθέδρᾳ τῶν ἀνθυπα-

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁰ στρατηγὰτα em. R., στρατηγήματα cod. et ed.

των ὑπερέχουσιν ἅπαντας. Εἰ δὲ τινες ἐξ αὐτῶν, εἴτε ἄνθρωποι, εἴτε ἐκ τῶν λιτῶν πατρικίων, ἢ εἰς στρατηγὰ ἀνέχθησαν, εἴτε ἐν ἄλλῃ τῇ διὰ λόγου προσγινομένη ἀξιώματι, ἕκαστος αὐτῶν κατὰ τὴν τοῦ ὀφφικίου οἰκίαν δόξαν καὶ τῆς καθέδρας ἀπολαύει. Οὐ μὴν δὲ κατὰ τὴν τάξιν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ κωδικέλλου κἄν τάχα τύχη ὁ ἐσχάτος τῷ βαθμῷ προκριθῆναι τοῦ πρώτου ἐν οἰκίᾳ ὀφφικίῳ τῷ διὰ λόγου προσγινομένῳ. Εἰ δὲ καὶ παγενοὶ τύχοιεν χωρὶς ὀφφικίων πατρικίῳ, ὑποπίπτουσι τοῖς τὰ ὀφφικία ἔχουσι πατρικίῳ. Εἰ δὲ τις ἐκ τῶν λεχθέντων ὀφφικίων διαδεχθῆ, κατὰ τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς τάξεως τοῦ κωδικέλλου αὐτοῦ ἀναστραφῆσεται ἐν τῇ κλήσει. Κλητῶρες οὖν εἰσὶν ἅπαντες οὕτως·

Τόμος Γ'. — Τῆς ⁹¹ τῶν διαφορῶν ἀξιωματικῶν καθολικῆς καθέδρας. **B** Caput III. — *De sessione dignitatum in universum.*

Ὁ μάγιστρος ὁ βαίκτηρ ὁ σύγκελλος ὁ πατρικίος καὶ πραιπόσιτος οἱ πατρικίῳ οἱ εὐνοῦχοι οἱ ἀνθύπατοι πατρικίῳ καὶ στρατηγοὶ κατὰ τὰ στρατηγὰ ἢ τὰ ὀφφικία αὐτῶν ἀνθύπατοι πατρικίῳ λιτοὶ κατὰ τοὺς κωδικέλλους αὐτῶν πατρικίῳ στρατηγοὶ κατὰ τὰ στρατηγὰ αὐτῶν ἢ τὰ ὀφφικία αὐτῶν ὁ πραιπόσιτος μὴ ὢν πατρικίος (εἰ δὲ καὶ ἐν ὀφφικίῳ τετίμηται, προκρίνεται τοῦ ἑτέρου). ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν. ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ δομέστικος τῶν σχολῶν οἱ πρωτοσπαθάριοι στρατηγοὶ τῶν Ἀνατολικῶν θεμάτων κατὰ τὰς στρατηγίας αὐτῶν ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ δομέστικος τῶν ἐξκουβιτόρων ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ἔπαρχος τῆς πόλεως οἱ πρωτοσπαθάριοι καὶ στρατηγοὶ τῶν θεμάτων τῆς Δύσεως κατὰ τὰ στρατηγὰ αὐτῶν οἱ μητροπολίται οἱ ἀρχιεπίσκοποι κατὰ τοὺς θρόνους αὐτῶν ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ σακελλάριος οἱ ἐπίσκοποι οἱ ἐπεχόμενοι πριμικηριοὶ εὐνοῦχοι τοῦ κουβουκλείου (εἰ δὲ καὶ πρωτοσπαθάριοι εἰσιν, προκρίνονται τῶν λιτῶν πριμικηρίων εἰ δὲ καὶ ὀφφικία προσελάθοντο, καὶ εἴθ' οὕτως προκρίνονται τῶν λοιπῶν) ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ λογοθέτης τοῦ γενικῆ οἱ δεσπότες τοῦ κουβουκλείου (εἰ δὲ καὶ ὀφφικία ἔχουσιν, προκρίνονται τῶν ὁμοτίμων) ὁ κυέστωρ καὶ μὴ ὢν πρωτοσπαθάριος ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ λογοθέτης τοῦ στρατιωτικῆ ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ δρουγγάριος τῆς βεγγλῆς ὁ οἰκονόμος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, καθὰ τὰ νῦν ἐτιμήθη; ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ δρουγγάριος τῶν πλοῦμων ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ λογοθέτης τῶν ἀγγελῶν ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ δομέστικος τῶν ἰκναίων ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ δομέστικος τῶν νομῆρων ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ δομέστικος τῶν ὀπτημάτων ὁ πρωτο-

runtur quoad sessionem simplices proconsules, ita nempe, ut gradum hi teneant secundum tempus traditorum sibi codicillorum; exceptis solis stratego Anaticorum et domestico scholarum. Hi enim soli, etiamsi proconsules non fuerint, sessione tamen præhabentur proconsulibus omnibus. Si quis autem, eorum, proconsulum puta patriciorumve simplicium, ad strategii dignitatem ullumve aliud eorum officiorum promoveatur, quæ solo domini edicto impetrantur: tunc sedet eorum unusquisque in loco non eo, quem ut proconsul patriciusve obtineret, sed eo quem officii sui gloria et auctoritas deposcit; non tamen secundum ordinem gradus traditorum codicillorum. Contingat enim quocunque tandem officio eorum, quæ per mandatum impertiuntur, ut qui juxta tempus promotionis ultimus deberet esse, præcedat eum, qui promotorum antiquissimus est. Si qui autem pagani sint, hoc est officio cassi, patricii, cedunt gradu patriciis officia gerentibus. Si quis in dictorum officiorum aliquo successorem nactus fuerit, procedetur cum eo in evocatione secundum gradum qui antea ipsi competeat ex ordine codicilli sui. Omnes autem introvocantur hoc modo.

Primus sedet magister, tum rector, dein syncellus; patricius et præpositus idem; patricii eunuchi; proconsules patricii et strategii secundum strategata, id est, præturas aut provincias suas aut officia sua; proconsules patricii simplices secundum æram codicillorum suorum; patricii strategii [et officiales, qui non sunt simul proconsules] secundum strategata sua aut officia sua; præpositus qui non est patricius; si autem simul officio fungitur, præit alteri [idem officium gerenti]; protospatharius et strategus Anaticorum; protospatharius et domesticus scholarum; protospatharii et strategii peculiarium per Orientem thematum vel provinciarum secundum ordinem suorum strategatorum; protospatharius et domesticus excubitorum; protospatharius et præfectus Urbis; protospatharii et strategii thematum Occidentis ex ordine suorum strategatorum; metropolitani; archiepiscopi secundum thronos vel sedes suas; protospatharius et sacellarius; episcopi sub inspectione superiorum pontificum constituti; primicerii eunuchi cubiculi; ~~424~~ qui si simul sunt protospatharii, præferuntur simplicibus primiceriis, idemque obtinet de iis, qui alia præterea officia gerunt; protospatharius et logothetes genici; ostiarum cubiculi, qui si simul officii fungantur, præhabentur collegis suis; quæstor, etiamsi protospatharius non sit; protospatharius et logothetes fisci militaris; protospatharius et drungarius vigiliæ; oconomus Magnæ Ecclesiæ, ut hoc tempore gradum tenet; protospatharius et logothetes cursus; protospatharius et drungarius cursus; protospatharius et drungarius classiariorum; protospatharius et logothetes gregum; protospatharius et præfectus hominum imperialium seu basilicorum; protospatharius et domesticus nume-

VARIE LECTIONES.

⁹¹ περί αὐτῆς ἀντὶ τῆς ἐξοχίης ὑποτίθεται R.

rorum ; protospatharius et domesticus optimatum ; A
 protospatharius et comes castrorum ; protospatha-
 rius et chartularius sacelli ; protospatharius et
 chartularius vastiarii ; protospatharius et chartula-
 rius caniolii ; protospatharius et protostrator ; pro-
 tospatharius et protoasecretis ; protospatharii ex
 persona, id est repræsentantes, thematum, unus-
 quisque secundum ordinem sui thematis ; protospa-
 tharius et comes stabuli ; protospatharius et præfec-
 tus idiei logi seu rationum privatarum ; protospa-
 tharius et magnus curator ; protospatharius et cu-
 rator manganorum ; protospatharius et magister
 libellorum supplicum ; protospatharius et orphano-
 trophus ; protospatharii et cleisurarchæ [seu præ-
 fecti limitum, vel et minorum, quam sunt strate-
 gata, præfecturarum] ; protospatharius et demarchus
 Venetorum ; protospatharius et demarchus Prasi-
 norum ; protospatharius et cæremoniarius ; proto-
 spatharius et exstrategus Anaticorum : protospa-
 tharius et exdomesticus scholarum ; protospatharii
 et exstrategi singulorum thematum Orientalium ;
 protospatharius et exdomesticus excubitorum ; pro-
 tospatharii et expræfecti ; protospatharii et exstra-
 tegi thematum occidentalium ; protospatharii et
 exquæstores ; protospatharii chrysotriclinii ; qui
 tamen olim præferbantur exstrategis et expræfec-
 tis ; protospatharii iudices ; protospatharii de con-
 tabernio maglabitarum et articlinæ, protospatharii
 et archontes stabulorum ; protospatharii et exoffi-
 ciales, sedum officia, quæ olim tenuerunt ; proto-
 spatharii et basilici secundum promotiones suas ;
 protospatharii et asecretis ; protospatharii urbani ;
 protospatharii exotici vel suburbani aut et provin-
 ciales. Quod si autem non omnes illi fuerint pro-
 tospatharii, qui dignitates per mandatum obtin-
 gentes tenent, quantum quidem ad strategum pro-
 vinciarum Orientalium et Occidentalium attinet, hi,
 quandoquidem 425 dignitate gaudent, ideo quod
 cum ea brabeum simul non acceperint, non cedunt
 sede et præcedentia suis provinciis conveniente ;
 sed eam sedem obtinent, quæ suis provinciis assi-
 gnata est. Præfectus urbis et quæstor pari jure
 fruuntur. Reliqui autem omnes dignitatum insigni-
 bus simul et officiis honorati semper illis præha-
 bentur, qui secum eadem insignia dignitatum, sed
 absque officiorum muneribus, obtinuerint. In or-
 dine autem officiorum quisque locum sibi proprium
 occupat. Post protospathariorum classem introdu-
 citur secunda, nempe spatharocandidatorum [seu
 spathariorum et candidatorum], ut qui simul spa-

σπαθάριος καὶ κόμης τῶν τειγῶν ὁ πρωτοσπαθάριος
 καὶ χαρτουλάριος τοῦ σκαλλίου ὁ πρωτοσπαθάριος
 καὶ χαρτουλάριος τοῦ βεστιαρίου ὁ πρωτοσπαθάριος
 καὶ χαρτουλάριος τοῦ κανικλείου ὁ πρωτοσπαθάρ-
 ριος καὶ πρωτοστρίτωρ ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ
 πρωτοασκηκρήτης οἱ πρωτοσπαθάριοι ἐκ προσώπου
 τῶν θεμάτων κατὰ τὸ ἴδιον ἐκάστου θέμα· ὁ πρω-
 τοσπαθάριος καὶ κόμης τοῦ στάβλου ὁ πρωτοσπα-
 θάριος καὶ ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ λόγου ὁ πρωτοσπαθάριος
 καὶ μέγας κουράτωρ ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ κουρά-
 τωρ τῶν μαγγάνων ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ἐπὶ τῶν
 δεήσεων ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ὄφρανοτρόφος οἱ
 πρωτοσπαθάριοι καὶ κλεισουργαὶ ὁ πρωτοσπαθάρ-
 ριος καὶ δήμαρχος τῶν Βενέτων ὁ πρωτοσπαθάριος
 καὶ δήμαρχος τῶν Πρασίμων ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ
 ἐπὶ τῆς καταστάσεως ὁ πρωτοσπαθάριος καὶ ἀπὸ
 στρατηγῶν τῶν Ἀνατολικῶν ὁ πρωτοσπαθάριος
 καὶ ἀπὸ δομειστικῶν τῶν σχολῶν οἱ πρωτοσπαθάριοι
 καὶ ἀπὸ στρατηγῶν τῶν Ἀνατολικῶν θεμάτων ὁ
 πρωτοσπαθάριος καὶ ἀπὸ δομειστικῶν τῶν ἐξσκουβι-
 τῶρων οἱ πρωτοσπαθάριοι καὶ ἀπὸ ἐπαρχῶν οἱ
 πρωτοσπαθάριοι καὶ ἀπὸ στρατηγῶν τῆς δύσεως οἱ
 πρωτοσπαθάριοι καὶ ἀπὸ κωεστόρων (οἱ πρωτοσπα-
 θάριοι τοῦ χρυσοτρικλίνου προεκρίθησαν πάλαι⁹²
 τῶν ἀπὸ στρατηγῶν καὶ ἀπὸ ἐπαρχῶν) οἱ πρωτοσπα-
 θάριοι καὶ κριταὶ οἱ πρωτοσπαθάριοι τοῦ μαγα-
 θίου καὶ ἀρτικλίναι οἱ πρωτοσπαθάριοι καὶ ἄρ-
 χοντες τῶν στάβλων οἱ πρωτοσπαθάριοι καὶ ἀπὸ
 ἀφφικίων κατὰ τὰ ποτε ὄφφικια αὐτῶν οἱ πρωτο-
 σπαθάριοι καὶ βασιλικοὶ κατὰ τὰς, προβολὰς αὐτῶν
 οἱ πρωτοσπαθάριοι καὶ ἀσκηκῆται οἱ πρωτοσπαθάρ-
 ριοι οἱ διὰ πόλεως οἱ πρωτοσπαθάριοι οἱ ἐξωτικοί.
 Εἰ δὲ μὴ εἴεν πάντες πρωτοσπαθάριοι, καὶ τὰς δια-
 λόγου προσγινομένας ἀξίας κατέχουσιν, οἱ νῦν στρα-
 τηγοὶ, τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως οὐχ ὑποπί-
 πτουσιν τῆς ἤδη λαχούσης αὐτῶν τῶν θεμάτων κη-
 ἐδρας διὰ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ βραβείου αὐτῶν, ὑπάρ-
 χοντος ἀξιώματος, ἀλλ' ἐν τῇ τάξει, ἣ ἐτάχθησαν,
 κατὰ τὸ οἰκείον θέμα καθέξονται. Ὡσαύτως οὖν καὶ
 ὁ ἐπαρχος πόλεως καὶ ὁ κωαίστωρ. Οἱ δὲ λοιποὶ
 πάντες ὄφφικιαλοὶ ἐν τοῖς ὁμοτίμοις τῶν διὰ βρα-
 βείων διδομένων ἀξιωμάτων προτετίμηνται. Ἐν δὲ
 τῇ τάξει τῶν ὄφφικίων ἕκαστος αὐτῶν τὴν οἰκείαν
 τάξιν λαμβάνει. Μετὰ δὲ τῆς τῶν πρωτοσπαθάρων
 τιμῆς δευτέρα ἡ τῶν σπαθαροκανδιδάτων εἰσίσταται
 τάξις, οἷον σπαθαροκανδιδάτοι καὶ ὄφφικιαλοὶ κατὰ
 τὰ ὄφφικια αὐτῶν οἱ σπαθαροκουδικουλάριοι τοῦ
 βασιλικοῦ κοιτῶνος σπαθαροκουδικουλάριοι τοῦ κου-
 δουκλείου πρεσβύτεροι (22) οἱ βασιλικοὶ οἱ πρι-
 σβύτεροι καὶ ἡγούμενοι καὶ πρεσβύτεροι τῆς ἐκκλη-

VARIÆ LECTIONES

⁹² πάλαι effecit R. ex incerto cod. compend.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(22) Vox hæc bis hic legitur, ut puto, otiose. Quæ secundo loco est, eam aut delendam, nullo dato successore, aut si eum alia permutari debet, pro ea sufficiens ἀββάδες, monachi, putem. Et præterea τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας leg. Attamen p. 425, quoque legitur τῆς ἐκκλησίας, absque μεγάλης,

ubi nulla alia, quam Magna Ecclesia seu S. Sophia intelligitur. Huc quoque refero dictionem τῶν οἰκῶν p. 417, ubi dubium, βασιλικῶν, an εὐαγῶν subintelligi debeat. Monachos ad Magnam Ecclesiam pertinuisse constat. Ubi autem sunt monachi, ibi quoque presbyteri et hegumeni locum habent.

σίας· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ ἀπὸ στρατηγῶν· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι τοῦ χρυσοτρικλίνου· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι οἱ οἰκειακοὶ καὶ κριταί· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ μαγλαβίται καὶ ἀρτικλίνας· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι οἱ ἀπὸ ὀφφικίων, οἱ σπαθαροκανδιδάτοι οἱ οἰκειακοὶ τοῦ λαυσακοῦ· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ ἀσηκρηταί· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ κλεισουράρχαι· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ τουρμάρχαι τῶν φιδεράτων (23)· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ τουρμάρχαι Λυκαονίας καὶ Παμφυλίας· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ τοποτηρηταὶ τῶν σχολῶν· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ τουρμάρχαι τῶν τῆς Ἀνατολῆς θεμάτων κατὰ τὰ θέματα αὐτῶν· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἐξσκουβιτόρων· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ τουρμάρχαι τῶν θεμάτων τῆς Δύσεως· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ ἀριθμοῦ· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι καὶ τουρμάρχαι τῶν πλοίμων· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ πλοίου· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ἱκανάτων· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητὴς τῶν νομῆρων· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητὴς τῶν ὀπτημάτων· ὁ σπαθαροκανδιδάτος καὶ τοποτηρητὴς τῶν τειχῶν· οἱ σπαθαροκανδιδάτοι οἱ διὰ πόλεως καὶ οἱ τῶν σεκρέτων· οἱ δισύπατοι κατὰ τὰς τάξεις αὐτῶν. Εἰ δὲ μὴ εἴεν οὗτοι σπαθαροκανδιδάτοι, ταῖς μὲν διὰ βραδείων ἀξίαις ὑποπιπέτευσαν, ἐν δὲ τοῖς τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν ὀφφικίοις ἀκολούθως τιμάσθωσαν. Εἴθ' οὕτως τῶν σπαθαρίων εἰσάγεται τάξις, οἷον οἱ κουδικουλάριοι τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος· οἱ κουδικουλάριοι τοῦ κουσουκλείου· οἱ κουδικουλάριοι τοῦ πατριάρχου· ὁ οἰκονόμος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας· οἱ διάκονοι· οἱ βασιλικοὶ· οἱ διάκονοι τῆς ἐκκλησίας· οἱ σπαθάριοι τοῦ χρυσοτρικλίνου· οἱ σπαθάριοι καὶ κριταί· οἱ σπαθάριοι μαγλαβίται καὶ ἀρτικλίνας· οἱ σπαθάριοι καὶ τουρμάρχαι κατὰ τὰ θέματα αὐτῶν· οἱ σπαθάριοι καὶ τοποτηρηταὶ κατὰ τὰ τάγματα αὐτῶν· οἱ σπαθάριοι καὶ ἀσηκρηταὶ καὶ ὁ πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου· οἱ σπαθάριοι τοῦ σπαθαρικίου· οἱ σπαθάριοι καὶ κόμητες τῆς κόρτης τῶν Ἀνατολικῶν· οἱ σπαθάριοι καὶ κόμητες τῶν σχολῶν· οἱ σπαθάριοι καὶ κόμητες τῆς κόρτης τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων κατὰ τὰ θέματα αὐτῶν· ὁ σπαθάριος καὶ σύμπονος τοῦ ἐπάρχου· ὁ σπαθάριος καὶ λογοθέτης τῶν πραιτωρίων· οἱ σπαθάριοι καὶ κόμητες τῆς κόρτης τῶν θεμάτων τῆς Δύσεως κατὰ τὰ θέματα αὐτῶν· οἱ σπαθάριοι καὶ χαρτουλάριοι τοῦ γενικοῦ λογοθέτου· οἱ σπαθάριοι καὶ ἀντιγραφεὶς τοῦ κυαίστωρος· οἱ σπαθάριοι καὶ χαρτουλάριοι τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου· ὁ σπαθάριος καὶ χαρτουλάριος θέματος ⁹³ τῶν Ἀνατολικῶν· ὁ σπαθάριος καὶ χαρτουλάριος τοῦ τάγματος τῶν σχολῶν· ὁ σπαθάριος καὶ ἀκτουάριος· οἱ σπαθάριοι καὶ χαρτουλάριοι τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων· ὁ σπαθάριος καὶ χαρτουλάριος τῶν ἐξσκουβιτών· οἱ σπαθάριοι καὶ χαρτουλάριοι τῶν δυτικῶν θεμάτων·

VARIÆ LECTIONES.

⁹³ θέματος em. R., θεμάτων cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(23) Ita scribitur interdum vox *æderatorum*, sed rectius φοιδεράτων. Male enim distinguit hos

tharocandidati et officiales sunt, eo introducendi ordine, quem officium quodque sortitum est. Spatharocubicularii sacri cœtonis; spatharocubicularii cubiculi; presbyteri palatini; presbyteri iidemque hegumeni [monasteriorum]; presbyteri Magnæ Ecclesiæ; spatharocandidati exstrategi; spatharocandidati chrysotriclinii; spatharocandidati domestici judices; spatharocandidati maglabitæ simul et artielinæ iidem; spatharocandidati exofficiales; spatharocandidati domestici lausiacy; spatharocandidati asecretis; spatharocandidati et cleisurarchæ; spatharocandidati et turmarchæ fœderatorum; spatharocandidati et turmarchæ Lycaoniæ et Pamphylis; spatharocandidati et topoteretæ scholarum; spatharocandidati et turmarchæ legionum Orientalium secundum earum ordinem; spatharocandidatus et topoteretes excubitorum; spatharocandidati et turmarchæ legionum Occidentalium; spatharocandidatus et topoteretes arithmi; spatharocandidati et turmarchæ classiariorum; spatharocandidatus et topoteretes rei navalis; spatharocandidatus et topoteretes hicanatorum; spatharocandidatus et topoteretes numerorum; spatharocandidatus et topoteretes optimatum; spatharocandidatus et topoteretes castrorum; spatharocandidati urbani; spatharocandidati secretorum, e tandem bisconsules secundum suos ordines. Horum omnium qui spatharocandidati simul non fuerint, succedunt quidem illis sui ordinis, qui insignibus honorum ornati fuerint, id est qui spatharocandidati sint, honore tamen officii sui gradus debito post illos gaudent, [ita ut spatharocandidatos inferioris gradus præcedant]. Tum introducitur spathariorum classis, ut spatharii cubicularii sacri cœtonis; cubicularii cubiculi; cubicularii patriarchæ; œconomus Magnæ Ecclesiæ; diaconi palatini; diaconi Magnæ Ecclesiæ; spatharii chysotriclinii; spatharii judices; 426 spatharii maglabitæ et artielinæ; spatharii turmarchæ secundum legiones suas; spatharii topoteretæ secundum tagmata sua; spatharii et asecretæ; protonotarius dromi; spatharii spatharicii; spatharii et comites cortis Anatolicorum; spatharii et comites scholarum; spatharii et comites cortis Orientalium legionum secundum earum ordinem; spatharius et assessor præfecti urbis; spatharius et rationalis prætoriorum; spatharii comites cortis legionum Occidentium secundum earum ordinem; spatharii et chartularii generalis logothetæ; spatharii et magistri scriniorum quæstoris; spatharii et chartularii rationalis fisci militaris; spatharius chartularius thematis Anatoliæ; spatharius chartularius tagmatis scholarum; spatharius et actuarius; spatharii et chartularii peculiarium quarumque legionum Orientalium; spatharius et char-

ab illis Goar. ad Cedren. p. 487. Non habeo quæ de fœderatis post Du Cangium in Glossar. Gr. addam.

tularius excubitorum ; spatharii et chartularii legionum Occidentalium ; spatharii et imperiales notarii sacellii ; spatharii et imperiales notarii vestiarii ; spatharii et imperiales notarii idici seu rei privatae ; spatharii et notarii arcularum publici aerarii ; spatharii et protonotarii magni curatoricii ; spatharii et deutenoules seu secundicerii demarchorum ; spatharius, qui praedia imperialia curat ; spatharius et domesticus ministerii triclinaris ; spatharius et zygostates seu libripens ; spatharius aurifaber ; spatharius et archon armamenti seu apothecae armorum ; spatharii et xenodochi ; spatharii et gerocomi ; spatharii et protonotarii thematum secundum eorum ordinem ; spatharius et oecisticus [seu magister architectorum] ; spatharii urbani et spatharii exotici vel suburbani vel provinciales. Horum omnium officialium, qui munus aliquod gerit, sic tamen, ut simul non sit spatharius, ille succedit quidem illis sui ordinis, qui dignitates cum insignibus acceperunt, attamen gradum officii praehonoratis inferioris ordinis obtinet. Post hos introducitur quarta classis, hypatorum seu consulum, stratorum, candidatorum, mandatorum, vestitorum, apratorum seu honorariorum, tam tagmaticorum seu de ordinibus urbanis, quam thematicorum seu de ordinibus provincialibus, in hunc modum : consules imperiales et chartularii et notarii dictorum supra secretorum seu scriniorum secundum gradus suorum officiorum et scriniorum ; consules pagani seu functione et auctoritate cassi ; senatorii ; clerici palatini ; clerici Magnae Ecclesiae ; stratores, si qui tum sint, chrysotriolinii ; stratores maglabii, sipariter qui sint ; 427 stratores privati lausiaci et asecretae ; stratores sacri stratoricii ; stratores ; scribones [vel deputati] excubitorum ; chartularii thematum domestici tagmatis scholarum ; domestici thematum Orientis et Occidentis secundum classes et dignitates suas ; asecretae honorarii ; notarii asecretiarum honorarii ; regii candidati circi, mandatores, vestitores, silentiarii, drungarii thematum honorarii secundum themata sua drungosque seu manipulos suos ; comites thematum eodem modo ; comites numerorum honorarii ; chartularius arithmi honorarius ; comites rei navalis honorarii ; chartularius rei navalis ; comites hicanatorum honorarii ; chartularius hicanatorum honorarius ; chartularius stabuli honorarius ; epictes [seu compulsor] stabuli honorarius ; tribani numerorum ; chartularius numerorum ; comites optimatum ; chartularius optimatum ; chartularius castrorum ; secundicerii demarchorum ; tribuni castrorum ; proximus scholarum ; centarchi seu centuriones arithmi ; centarchi hicanatorum ;

Α οἱ σπαθάριοι καὶ βασιλικοὶ νοτάριοι τῆς σακέλλης· οἱ σπαθάριοι καὶ βασιλικοὶ νοτάριοι τοῦ βεστιαρίου· οἱ σπαθάριοι καὶ βασιλικοὶ νοτάριοι τοῦ εἰδικοῦ· οἱ σπαθάριοι καὶ νοτάριοι τῶν ἀρχῶν τοῦ γενικοῦ· οἱ σπαθάριοι καὶ πρωτονοτάριοι τοῦ μεγάλου κουρατορικοῦ· οἱ σπαθάριοι καὶ δευτερεύοντες τῶν δημάρχων· ὁ σπαθάριος καὶ ἐπὶ τῆς κουρατωρίας τῶν βασιλικῶν οἰκων (24)· ὁ σπαθάριος καὶ δομέστικος τῆς ὑπουργίας· ὁ σπαθάριος καὶ ζυγοστάτης· ὁ σπαθάριος καὶ χρυσοψηφτής· ὁ σπαθάριος καὶ ἄρχων τοῦ ἀρμέντου· οἱ σπαθάριοι καὶ ξενοδόχοι· οἱ σπαθάριοι καὶ γηροκόμοι· οἱ σπαθάριοι καὶ πρωτονοτάριοι τῶν θεμάτων κατὰ τὰ θέματα αὐτῶν· ὁ σπαθάριος καὶ οἰκιστικός (25)· οἱ σπαθάριοι οἱ διὰ πόλεως (26) καὶ οἱ ἐξωτικοί. Εἰ δὲ μὴ εἶεν καὶ οὗτοι σπαθάριοι, τὰς μὲν διὰ βραβείων ἀξίας ὑποπιπέτωσαν, ἐν δὲ τοῖς αὐτῶν ὄφφικίοις κατὰ τάξιν τιμάσθωσαν. Μετὰ τούτους εἰσαγέσθω τετάρτη τάξις, ἣ τῶν ὑπέρτων, στρατόρων, κανδιδάτων, μανδατόρων, βεστητόρων, ἀπράτων, ταγματικῶν καὶ θεματικῶν οὕτως· Ὑπατοὶ βασιλικοὶ καὶ χαρτουλάριοι καὶ νοτάριοι τῶν λεχθέντων σεκρήτων κατὰ τοὺς βαθμοὺς τῶν ἐαυτῶν ὄφφικίων· Ὑπατοὶ πηγανοὶ τῆς συγκλήτου, κληρικοὶ τοῦ παλατίου καὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, στρατῶρες, εἰ τύχοιεν, τοῦ χρυσοστρικλίνου, στρατῶρες ὁμοίως τοῦ μεγαδίου· στρατῶρες οἰκειακοὶ τοῦ λαυσιακοῦ καὶ ἀσηκρηται, στρατῶρες τοῦ βασιλικοῦ στρατωρικοῦ· στρατῶρες, σπρίδωνες (27) τῶν ἐξσκουβίτων καὶ χαρτουλάριοι τῶν θεμάτων· δομέστικοι τοῦ τάγματος τῶν σχολῶν· δομέστικοι τῶν θεμάτων τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως· κατὰ τὰ τάγματα αὐτῶν καὶ τὰς ἀξίας αὐτῶν ἀσηκρηται ἄπρατοι, νοτάριοι τῶν ἀσηκρητειῶν ἄπρατοι, κανδιδάτοι βασιλικοὶ τοῦ ἵπποδρόμου καὶ μανδατορες, βεστήτορες, σιλεντιάριοι, δρουγγάριοι τῶν θεμάτων ἄπρατοι κατὰ τὰ θέματα καὶ τοὺς δρόγγους αὐτῶν· κόμητες τῶν θεμάτων ὁμοίως· κόμητες τῶν ἀριθμῶν ἄπρατοι· ὁ χαρτουλάριος τοῦ ἀριθμοῦ ὁμοίως· κόμητες τοῦ πλοΐματος ὁμοίως· ὁ χαρτουλάριος τοῦ πλοΐματος· κόμητες τῶν ἱκανάτων ὁμοίως· ὁ χαρτουλάριος τῶν ἱκανάτων ὁμοίως· ὁ χαρτουλάριος τοῦ στάβλου ὁμοίως· ὁ ἐπίκτης τοῦ στάβλου ὁμοίως· τριβούνοι τῶν νομέρων· ὁ χαρτουλάριος τῶν νομέρων· οἱ κόμητες τῶν ὀπτημάτων· ὁ χαρτουλάριος τῶν τειχέων· οἱ δευτερεύοντες τῶν δημάρχων· οἱ τριβούνοι τῶν τειχέων· ὁ προξέτης τῶν σχολῶν· οἱ κένταρχοι τοῦ ἀριθμοῦ· οἱ κένταρχοι τῶν ἱκανάτων· οἱ προτίκτορες τῶν σχολῶν· οἱ βικάριοι τῶν νομέρων· οἱ βικάριοι τῶν τειχέων· οἱ δραγονάριοι τῶν ἐξσκουβίτων· οἱ ἀποεπάρχοντες· οἱ στρατηλάται· ὁ ἀκόλουθος τοῦ ἀριθμοῦ· ὁ πρω-

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(24) Tam in urbe, quam in suburbiis et in oras Asiae maritima erant ab imperatoribus successive condita palatia et praedia, in quae aut ipsi secedebant rusticatum, aut quae bene meritis ad dies vitae fruenta utenda permittebant, ut e Script. post Theophan. p. 6, constat.

(25) Ita claris litteris hic loci scriptum exhibent membranæ ; v. dicta ad p. 416. Οἰκιστικός

est pro οἰκιστής. Sic loquebantur medio aevō, ναυτικός vel πλευστικός pro ναυία, στρατιωτικός pro milite, οἰκιστικός pro architecto.

(26) Πόλεων ms. Lego πόλεως, ut in superioribus aliquoties. Nam opponitur urbs regia τοῖς ἐξω, suburbiis, municipiis, provinciis.

(27) Forte jungendi hi sunt per intersertum καὶ, ut in Latinis feci.

τομνδάτωρ τοῦ ἐξκουβίτου· ὁ πρωτομανδάτωρ τῶν ἱκανάτων· οἱ πρωτοκάραβοι· οἱ πρωτονοτάριοι τῶν θεμάτων καὶ τῶν ἀγγελῶν οἱ ἄπρατοι· οἱ βανδοφόροι τοῦ ἀριθμοῦ· οἱ βανδοφόροι τῶν ἱκανάτων· οἱ εὐτυχοφόροι τῶν σχολῶν· οἱ σκευοφόροι τῶν ἐξκουβίτων· οἱ λαβουρήσιοι τοῦ ἀριθμοῦ· οἱ σκηπτροφόροι τῶν σχολῶν· οἱ σιγνοφόροι τῶν ἐξκουβίτων· οἱ σημειοφόροι τῶν τοῦ ἀριθμοῦ· οἱ σιγνοφόροι τῶν ἱκανάτων· οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν σχολῶν (28)· οἱ σινάτωρες τῶν ἐκουβίτων· οἱ δουκινιάτωρες τοῦ ἀριθμοῦ· οἱ δουκινιάτωρες τῶν ἱκανάτων· οἱ μανδάτορες τῶν σχολῶν· οἱ πρωτοκαγκελλάριοι τῶν θεμάτων· οἱ ὀπίσθενες τῶν ταγμάτων· ὁ πρωτοκαγκελλάριος τοῦ γενικοῦ λογοθέτου· ὁ πρωτοκαγκελλάριος τοῦ κωασιτωρός· ὁ πρωτομανδάτωρ τῶν νομῆρων· ὁ πρωτομανδάτωρ τῶν τειχῶν· ὁ πρωτοκαγκελλάριος τοῦ σακελλίου· ὁ κένταρχος τοῦ βεστιαρίου· οἱ πρωτομανδάτορες καὶ λεγατάριοι τῶν ἐξκουβίτων· οἱ μανδάτορες καὶ λεγατάριοι τοῦ ἀριθμοῦ· οἱ ἐξκουβίτορες· οἱ θυρωροὶ τοῦ παλατίου καὶ τῶν σεκρέτων· οἱ διατρέγοντες τοῦ δρόμου· οἱ φακτιονάριοι· οἱ γειτονιάρχαι· οἱ νοτάριοι τῶν μερῶν· οἱ χαρτουλάριοι τῶν μερῶν· οἱ ποιηταὶ καὶ μελισταὶ τῶν δῆμων· οἱ ἡνίοχοι τῶν μερῶν· οἱ μανδάτορες τῶν νομῆρων· οἱ μανδάτορες τῶν τειχῶν· ὁ λεγατάριος τοῦ βεστιαρίου· οἱ χροσθαίται τοῦ μεγάλου βεστιαρίου· οἱ κένταρχοι τῶν στρατηγῶν τῶν θεματικῶν· οἱ μικροπανῖται· οἱ παραφύλακες τῶν κάστρων ἄπρατοι· οἱ κένταρχοι τῶν βάνδων· οἱ δημῶται· οἱ δρουγγάριοι τῶν πεζῶν· οἱ καγκελλάριοι τῶν σεκρέτων· οἱ τοποτηριταὶ τῶν χορῶν (29)· οἱ στρατιῶται τῶν ταγμάτων· οἱ στρατιῶται τῶν θεμάτων. Εἰ δὲ ἐκ πάντων τούτων τῶν λεχθέντων τινὲς ἔχουσιν ἀξίαν τὰς διὰ βραβείου διδομένας, ἕκαστος αὐτῶν τῆ ἀξίᾳ τοῦ δημοτίμου τὸν βαθμὸν προτιμάσθω. Εἰ δὲ παγανοὶ πέλοιν, ἐν μόνις τοῖς ὀφεικίσις τιμάσθωσαν κατὰ τὴν ἡδὴ ἐκτεθειάν τάξιν κλητῶν κλητῶν. Οἱ δὲ ἐξ ἐθνῶν εἰσερχόμενοι πρέσβεις καὶ τῆς τιμίας συνεστίασεως τῶν βασιλέων ἡμῶν ἀξιούμενοι κλητῶν κλητῶν καὶ αὐτοὶ οὕτως. [Οἱ ἀπὸ Ῥώμης (30) ἐπίσκοποι προεκρίθησαν τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπισκόπων⁹⁴.] Οἱ μὲν ἀπὸ Ῥώμης ἐρχόμενοι, ἐάν εἰσιν ἐπίσκοποι, προτιμῶνται τῶν ἐπισκόπων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας. εἰ δὲ πρεσβύτεροι εἴεν, ὡσαύτως προκρίνονται. Ὁμοίως καὶ ἐν ἕκαστον τάγμα τῆς ἱερωσύνης τὴν προτιμήσιν ἀναδέχεται κατὰ τὴν καθέδραν τὴν ἀνωτέρως ῥηθείσαν. Τὸ αὐτὸ δὲ κρατήσθω καὶ ἐπὶ τῶν ἐν Ἀττῇ νατολῇ ὄντων τριῶν πατριαρχῶν. Ἐπιμήθησαν δὲ οἱ ἀπὸ Ῥώμης ἐλθόντες διὰ τὴν ἐνω-

A protectores scholarum ; vicarii numerorum ; vicarii castrorum ; draconarii excubitorum ; exeparchontes vel expræfecti provinciarum ; stratelatae ; acoluthus arithmi ; protomandator excubitorum ; protomandator hicanatorum ; protocarabi seu naucleri ; proto-notarii thematum et gregum honorarii ; bandiferi arithmi ; bandiferi hicanatorum ; eutychiophori [seu victoriarum gestatores] scholarum ; sceuophori seu vasiferi vel tropæoferi excubitorum ; labareses arithmi ; sceptrifera scholarum ; signiferi excubitorum ; vexilliferi arithmi ; vexilliferi hicanatorum ; axiomatici vel honorati scholarum ; senatores excubitorum ; duciniatores vel ducenarii arithmi ; duoiniatores hicanatorum ; mandatores scholarum ; protocancellarii thematum ; optiones tagmatum ; protocancellarius genici logothetae ; protocancellarius quaestoris ; protomandator numerorum ; protomandator castrorum ; protocancellarius sacelli ; centarchus vestiarii ; protomandatores et legatarii excubitorum ; mandatores et legatarii arithmi ; excubitores ; janitores palatii et secretorum ; vernaculi cursus ; factionarii ; magistri vicorum ; notarii factionum ; chartularii factionum ; poetæ factionum ; musici factionum ; aurigæ factionum ; mandatores numerorum ; 428 mandatores castrorum ; legatarius vestiarii ; chosbaitæ magni vestiarii ; centarchi strategorum thematicorum ; micropanitæ ; custodes castrorum honorarii ; centarchi bandorum ; demotæ seu populares aut factionales ; drungarii peditum ; cancellarii secretorum ; torporetæ chororum ; milites tagmatum et milites thematum. Horum, quos diximus, omnium si quis dignitates simul tenet earum, quæ cum brabeis dari solent, ille gradum præ collega suo insignibus non item ornato habet ; si vero pagani sint [muneris titulo tantum conspicui, absque functione,] tantum in officii secundum ordinem jam expositum evocantur. Legati autem peregrinarum gentium, in aulam delati et honore de dominorum nostrorum epulis participandi digni habiti, evocantur in hunc modum. [Episcopi Romani episcopis nostris præhabebantur.] Episcopi Romæ si qui ad nos veniunt, præhabentur nostris episcopis. Pari modo presbyteri, et in universum omnis ordo ecclesiasticus Romanus habet gradum præ nostro secundum illum sedendi ordinem, quem superius tradidimus. Id idem quoque teneatur de tribus per Orientem patriarchis. Collocabantur autem legati Romani, qui sub Leone, pio imp., adveniebant procurandæ unionis ecclesiarum gratia, ita

VARIE LECTIONES

⁹⁴ Verba οἱ — ἐπισκόπων notam marginalem esse censuit ideoque uncis inclusit R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(28) Sunt forte assessores in judiciis militaribus criminalibus. Forte tales quoque erant penes hicanatos, *senatores* dicti.

(29) Non dubito, vitiosam hanc vocem esse. Cum tamen alia melior non succurrat, debui eam in Latinis quoque reddere.

(30) Hæc et sequentia uncis a me inclusa efficie-

bant in membrana unum versum, et erant paulo majoribus litteris, (capitalee aut quadratas appellat.) scripta, tanquam si titulus essent. Sed sunt potius nota marginalis. Eadem ob causam paulo quoque post καὶ οἱ ἀπὸ Ἀντιοχείας, etc., majoribus litteris exarata obsepsi.

ut episcopus Nicolaus et cardinalis Joannes præirent toti classi magistrorum. [Qui ab Antiochia et Hierosolymis aderant syncelli, præhabebantur magistris omnibus.] Pariter, syncelli Antiocheni et Hierosolymitani locum habebant in secundo convivii ordine supra omnes magistros. Amici Agareni patriciorum et strategorum succedunt classi quoad ordinem sedendi, sic tamen, ut illos ipsos inter illi, qui ex Oriente venerint, occidentalibus præhabebantur. Hi sic dicti amici collocati sedent in sinistra positione [seu prima mensa plagæ triclinii sinistræ] quarti a principio aut quinti, quia nempe sub secundum missum cadunt. Qui ab Hunnis Bulgarisque amici adfuerint, in evocatione communium et consuetorum conviviorum quarti aut quinti introvocantur in secunda positione, scilicet etiam hi post patricos

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁵ Verba καὶ — μαγίστρου et ipsa notam marginalem esse putans, uncis inclusit R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(31) Cl. Leich. in dissert. de Constantino Porphyro nostro operi præfixa §. IV. narrat. Leonem Sapientem, Nostri patrem, a Nicolao, CPTano patriarcha, ob quartum initum conjugium communionis sacrorum fuisse exclusum; Sergium autem, pontificem Romanum (is est numero tertius), legatis CPLin missis conjugium illud approbasse et pro legitimo declarasse, Nicolaum autem censura sua, ut Photio faventem, notasse. Id contigisse an. 906, idque confici e Baronii Annalibus. Non dubito nostro in loco ad hanc legationem respici. De anno subest adhuc levis scrupulus. Anno 906 nondum sedebat Sergius in throno. Videtur igitur legato illa non a Sergio, sed ab ejus antecessore, Benedicto III, expedita fuisse. Quinam fuerint illi Nicolaus episcopus et cardinalis Joannes, quorum hic fit mentio, melius forte scirent, quam ego, illi, quibus historia ecclesiastica familiarior est.

(32) Primum ordinem efficiebant qui mensæ imperiali separatæ assidebant, secundum magistri et omnes, quos p. 421 dixerat τῆς δευτέρας τάξεως ὑπάρχειν. Est igitur θέσις hic loci idem atque τάξις, et τράπεζα pro toto convivio ponitur, ut jam supra ad p. 348 observavi. Paulo post (eadem p. C. ult.) recurrit vox θέσις, sed alio significato, ut ibi dicam. Potest quoque θέσις pro ἐκθέσει, *ferculo*, accipi, quod habetur p. 429.

(33) Agareni vel Saraceni occidentales sunt Ægyptii et Libyes, in Sicilia et Sardinia tum potentes, et quibus ob oram Italiæ maritimam, Apuliam, Calabriam frequentia cum Græcis bella et negotia erant. Tota Africa ab Ægypto inde usque ad fretum Gaditanum mari Mediterraneo prætensa Arabibus, *al Magrab, Occidens*, appellatur.

(34) Hic loci est θέσις, idem atque *plaga* vel *latus*. Stabant nempe mensæ in triclinio xix accubitorum sic. E regione introitus stabat mensa separata regia prætendens summam triclinii partem. Ad hujus mensæ dextram pariter atque sinistram partem stabant aliæ mensæ utrinque novenæ. Dextra igitur pars erat ἡ δεξιὰ θέσις, sinistra ἡ εὐώνυμος θέσις. Convivæ, tantum ab uno mensæ latere sedebant, illo nempe, quod ad parietem spectabat; alterum vacuum erat, quo inferentibus dapes eundi et redeundi locus esset. Unde facile est, colligere, triclinium Justiniani ædificium non valde latum, sed admodum longum fuisse, cum ab utraque parte novenæ mensæ starent, ad quarum singulas una continua serie bini et deni homines sederent. Conferri meretur Luitprandi de modo, quo ipse fuit exceptus in convivio augusto.

σιν (31) τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη, οἷον ὁ ἐπίσκοπος Νικόλαος καὶ καρδινάλιος Ἰωάννης, ἐπάνω πάσης τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων [καὶ οἱ ἀπὸ Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων σύγκελλοι προεκρίθησαν παντὸς μαγίστρου ⁸⁵]. Ὡς αὐτῶς καὶ οἱ ἀπὸ Ἀντιοχείας καὶ οἱ Ἱεροσολύμων σύγκελλοι ἐν τῇ δευτέρᾳ θέσει τῆς τραπέζης (32) πρῶτοι ἐπάνω παντὸς μαγίστρου. Οἱ δὲ ἐξ Ἀγάρων φίλοι τῇ τῶν πατρικίων καὶ στρατηγῶν ὑποπίπτουσι τάξει ἐν ταῖς καθέδραις, οἱ μὲν ἀνατολικοὶ προκρινόμενοι τῶν ἑσπερίων (33) καθέζονται δὲ ἐν τῇ εὐώνυμῳ θέσει (34), ἡ τέταρτοι φίλοι, ἢ πέμπτοι, πρὸς τὸ αὐτοῦ ἐν τῇ δευτέρᾳ μέσῃ τῆς τραπέζης τυγχάνειν (35). Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν Νούων, ἤτοι Βουλγάρων, εἰσερχόμενοι φίλοι ἐν μὲν τῇ κλησει τῶν κοινῶν κλητωρίων τέταρτοι ἢ πέμ-

Haud parum enim rem nostram illustrat et dicta confirmat.

(35) Tria fercula solebant in convivium angustum inferri. Primum, quod promulsidem possis appellare, provocando appetitui: alteri nomen erat τὸ ἀπτόμινσον, *missus assæ carnis*, tertium τὸ δουλκίν, placentarum et mellitorum vel saccaratorum *missus*. De his *missibus* sermo hic loci non est, sed alio sensu debet vocabulum *missus* hic accipi. De unoquoque superius dictorum *missuum* participabant convivæ omnes. Quia vero, ut e Luitprando et Græcis scriptoribus constat, non mensis singulis lances epulis oneratæ imponebantur, sed solummodo in mensam regiam, e qua imperator unicuique suam portionem mittebat, necesse erat, ut admodum grandes essent lances, quæ imperiali mensæ imponerentur; propterea etiam leguntur illæ curribus invectæ et trochleis atque funibus sublevatæ atque sic in sacra mensa depositæ fuisse. Quantumvis autem magnæ essent lances illæ, non poterant unius ferculi seu cibi tantum capere, quantum 228 hominibus sufficeret. Quapropter una lance vacuata, debebat altera eodem ferculo plena inferri, et tertia et quarta, et sic porro, donec omnes de eodem ferculo portionem suam accepissent. Cum secundo ferculo seu *assæ carnis* et tertio eodem modo procedebatur. Erant cujusque ferculi plures *missus*. Primum *missus* destinatus erat *seditibus* in peculiari vel separata mensa regia; secundum patriciis et similibus; tertius et reliqui magistratibus inferioribus. Patet, talem convivandi modum insecutum et tædii tumultusque plenum et prorsus illiberalem fuisse. Imperator ipse diribebat partes et cuique mittebat. Putasne operam talem imperatore magis, quam servo, dignam, in qua multum temporis consumitur neque parum sudatur? Et qui potuit unus 228, ter in uno convivio, id est, 684 portionibus diribendis sufficere? Fac, illum non ipsum diribuisse, sed articlinos; fac, ipsum solum, modo portiones ad quemque convivarum misisse: nonne vel in eo satis tædii, quod caput rumpat et cibum commode capere atque respirare haud sinat? Vix crederes ita fuisse actum, ni testarentur fide digni auctores. [Sed credibile est, imperatorem non omnibus promiscue convivis, sed tantum paucis quibusdam delectis, quos distinguere vellet ab aliis, fercula misisse, ut facit princeps Moldaviæ (vid. La Croix l. supra citato). Olim quoque imperatores Romani sua manu convivis fercula mittebant. Lampridius in Alex. Severo (Scr. Hist. Aug. t. I, p. 951): *Semper de manu sua ministris con-*

πτοι ἐν τῇ εὐωνύμῳ θέσει κληθήσονται, δηλονότι ὑποπίπτοντες καὶ αὐτοὶ τῇ τῶν πατρικίων καὶ στρατηγῶν καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ βῆλιῳ πατρικίων τεταγμένων ἀρχόντων, ἀπολαύοντες καὶ αὐτοὶ τὸν δευτερον μίνσον τῆς βασιλικῆς τραπέζης. Ἐν δὲ τοῖς εἰ τῶν ἐορτῶν ἀκουσίτοις κλητῶν ὄγδοιο (36) καὶ ἔνατοιο. δηλονότι ὑποπίπτοντες τῇ τάξει τοῦ προλεχθέντος βῆλου. Οἱ δὲ ἐκ φράγγων (37) πρέσβεις. εἰ μὲν ἔχοιεν χειροτονίας, κατὰ ταύτας κληθῆσονται· εἰ δὲ παγανὸι εἰσιν, τῇ τῶν ὀφφικιαλίων ὑποπίπτουσι τάξει. Οἱ δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν ἔθνῶν ἐρχόμενοι φίλοι τῇ τῶν σπαθαροκαυδιδάτων ὑποπίπτουσι πάντες ἀξίῳ.

Τόμος Δ'.

Ἐπειδὴ τῆς τῶν ἀρτικλιῶν ἐπιστήμης ἰδικῆν τινα πραγματείαν συγγράψασθαι ἐσπουδάσαμεν, καὶ τὰς τοῦ οἰκείου πολιτεύματος ἀξίας ἐκφαντορικῶς

JOAN. JAC. REISKII

vivii et panem et partes aut olerum aut carnis aut leguminum dabat, sentili prorsus maturitate patrem-familias agens. Procul dubio quoque Joannes Comnenus ex antiquo instituto et more sibi jam a multis annis familiari illo Paschatis die, quem ultimum celebrabat æger, pridie quam expiraret, τὰ παρατεθέντα βρώματα τοῖς παρεστῶσι διενείματο. De more Isaaci Angeli τοῖς παρεστῶσι ferula distribuendi insanis dithyrambis παρατραγωδεῖ Nicetas Choniates p. 231, E. *Ex Addend.*

(36) Id est: in mensa, cui assident, sunt octavi aut noni ab initio inde, vel sunt fini quam principio mensæ propiores. Nam cum minus solemnibus seu, ut Noster dicit, τοῖς κοινοῖς convivii pauciores convivarerentur, et pauciores mensæ servirent, necessario altius sedebant hi legati exteri. In solemnibus autem convivii numerosissimis 19 acubituum, aucto numero convivarum, non poterant non ad inferiorem locum detrudi.

(37) Patet ex hoc loco, secundum cerimoniale Byzantium hunc ordinem respectu legatorum exterorum fuisse habitum, ut maxime honorarentur primoque loco haberentur Saraceni, dein Bulgari: (neque id mirum, cum ambæ gentes proximi illi ab oriente et meridie, hi ab occidente atque septentrione Byzantinorum essent vicini), tum denique Franci, remotiores, et deinceps cæteri, ut Russi, Allani, Armeni, etc. Causa ergo non erat, ut tantopere quiriraretur et indignaretur Luitprandus, Cremonensis episcopus, legatus Ottonis I ad Nicephorum Phocam imp., propterea quot postpositus Bulgaricis legatis fuisset. Edicit typicum nostrum, Bulgarorum legatos statim post patricios debere in sacra mensa collocari, et Francorum legatos unumquemque secundum χειροτονίαν seu installationem suam, *nach seiner Bestallung und Amte*. Jam erat Luitprandus episcopus. Atqui supra p. 423, dicuntur episcopi Græci sequi protospatharium sacellarium et præcedere protospatharios cæteros; et in imagine Ravennatis ecclesiæ Justinianum exhibente poculum aureum ecclesiæ offerentem, apud Alemannum ad Procop. p. 72, clericus in inferiores ad imp. sinistram stant, spatharii ad dextram, ut honoratiores. Ergo non poterat Luitprandus altiore, quam inter protospatharios, locum desiderare, adeoque post Bulgaros collocandus erat, qui inter protospatharios et patricios medii erant. Audiamus ipsum ejus locum. Illustrabit totum hoc negotium. *Me in invisam domum, ait p. 481, præceperunt reduci, magnaue custodiri cautela usque in Sanctorum Apostolorum religiosis cunctis celebrem diem. Qua celebritate me satis*

eosdemque strategos et omnes in velo [seu corpore] patriciorum constitutos, et simul cum patriciis ad Augustum admitti solitos magistratus: ut etiam ipsi secundo inissu sacræ mensæ fruantur. In novendecim accubitis autem, qui celebrari diebus festis solent, evocantur hi octavi aut noni; scilicet post velum seu corpus procerum prædictum. Francorum tandem legati, si quidem investiti sunt muneribus iisque funguntur, 429 evocantur secundum illa, Si vero sunt pagani seu cassi dignitatibus, subquantur classem officialium. Reliquis e gentibus advenientes amici succedunt ad unum omnes classi spatharocandidatorum.

Caput IV.

Postquam igitur scientiæ articlinicæ specialem quamdam tractationem conscribere studentes, imperii nostri dignitates demonstrative distincteque

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ægrotum nec non et Bulgarorum nuntios, qui pridie venerant, ad Sanctos Apostolos sibi obviare [προέρχεσθαι, procedere in curiam, venire in comitatum] præcepit, cumque post næniarum garrulitatem [τάλατα et τὰς εὐφημίας designat] et missarum celebrationem ad mensam invitaremur, in ceteriori margine mensæ, quæ erat sine latitudine longa, Bulgarorum nuntium, Ungarico more tonsum, ænea catena cinctum [κλοιῶν, ut Noster supra, id est, torque, quem Luitprandus per contemptum æneam calenam appellat, forte æneum, sed inauratum] et, ut mens mihi suggerit, catechumenum [Christianismi candidatum nondum baptizatum doctrinæque Christianæ rudem, ideoque cum docto episcopo haud comparandum] mihi præponit, ad vestram plane domini mei Augusti [Ottonem I, aut solum, aut una quoque Augustam ejus uxorem compellat], contumeliam. — Verum domini mei, meam non considerans, sed vestram injuriam, mensam reliqui, Cumque indignans abire vellem, Leo Cæropalates, imperatoris frater, et Proto a secretis Simeon pone me sequuntur, hæc latrantes: « Cum Christophori filium Petrus, Bulgarorum Vasileus, conjugem duceret, συμφωνῶν, id est consonantia [pacta], scripto juramento confirmata sunt, ut omnium gentium apostolis, id est, nuntiis, penes nos Bulgarorum apostoli præponantur, honorentur, diligentur. Bulgarorum ille apostolus, quanquam, ut dicis et verum est, tonsus, illotus et catena ænea cinctus sit, patricius tamen est, cui episcopum præponere, Francorum præsertim, nefas decernimus, judicamus. Et quoniam te id indigne ferre cognoscimus, non te nunc ad hospitium, ut putas, redire sinimus, sed in diversorio quodam cum imperatoris servis [τοῖς βασιλικοῖς] cibum gustare compellimus. Quibus ob incomparabilem cordis dolorem nihil respondi, sed quæ jusserant feci, indignum judicans mensam, qua non dico mihi Luitprando episcopo [catechumenus, hæc vox videtur excidisse, sed necessario requiri] sed Bulgarorum nuntius vestro præponitur nuntio. Sed lenivi dolorem meum imperator sanctus [ὁ αὐτοκράτωρ vel ὁ βασιλεὺς ὁ ἅγιος, irridet Græcos] munere magno [omnia hæc ironice dicta], mittens mihi ex delicatissimis suis cibus hædum pinguem, ex quo ipse comederat, allio, cepe, porris laute suffarcinatum, garo delibutum, quem vestræ lunc mensæ inesse optavi, ut, qui delicias sancti imperatoris tantas [ita lego pro fustas] esse non creditis, saltem his perspectis crederetis. Transactis ergo octo diebus, cum Bulgari jam absentes, pulans me mensam magnificare suam, in eodem loco me satis ægrotum convivari coegit.

exposuimus sacrorumque conviviorum decorem atque constitutionem vobis exhibuimus: agedum narrao vobis quoque, quomodo species dignitatum, quæ in unoquoque die festo ad mensam vocari solent, et multiformes earum vestitus, quibus quamque introducere oporteat. Incipiam autem ab eo loco, in quo primitivæ divinæ gratiæ sese mundo monstrare cœperunt, quando etiam a Deo promoti et sacratissimi nostri imperatores mundanum hoc, id est in mundo quidem subsistens, attamen plus quam mundanum solemniter celebrantes gaudium ad exemplum adventus Christi ad homines, universales illas epulas corporalis exceptionis et convivationis fidelibus in commune explicant et proponunt.

Festum Nativitatis Christi, in quo XIX accubituum dapes proponuntur.

Oportet itaque nos, amici, splendido illo et glorioso die Nativitatis Christi, quando multifariæ incomparabiles XIX accubituum dapes proponuntur, primum quidem apud sacram mensam mixti, in Magna Ecclesia apparatus, ad coeulandum dominis nostris Christi amantibus proceres sacri senatus, numero duodecim evocare, ut magistros, præpositos, proconsules patricios, strategos, officiales, quos assumere dominis visum fuerit; dein vero illos introducere, absque suis tamen cuique propriis chlamydidibus, sed in solis camisiis. Si autem strategi quidam excitati fuerint, introducantur in suis scaramangiis cum drungario vigiliæ. Ad venerabilem XIX accubituum mensam oportet nos advocare duo quidem magistros, proconsules patricios, strategos autem sex, amicos vel legatos e Bulgaria duo, tandem officiales de ordine logothetæ rei militaris, aut et aliis inferioribus officiis duo, quo ad eandem cum domino mensam accumbant amici

Α ἐν ταῖς καθέδραις ἀκριβῶς ἐξεθέμεθα, καὶ τὴν τῶν ἱερῶν βασιλικῶν κλητωρίων εὐστάθειαν καὶ κατάστασιν ὑμῖν ὑπεδείξαμεν, φέρε δὴ καὶ τὰς ἰδίαις τῶν ἐφ' ἐκάστη ἑορτῇ κικλησκομένων ἀξιωματίων καὶ τὰς τούτων πολυειδεῖς ἀμοιβάσεις ὅπως δεῖ συνεισάγειν ἐν τοῖς κλητωρίοις, σαφῶς ὑμῖν διηγήσομαι. Ἄρξομαι δ' ἐντεῦθεν καὶ τῆς τῆς θείας χάριτος τῆ κόσμῳ ἐπέφανεν ἀπαρχῆς, ἧς καὶ οἱ θεοπρόβλητοι καὶ θεϊότατοι ἡμῶν βασιλεῖς τὴν ἐγκόσμιον καὶ ὑπερκόσμιον ταύτην πανηγυρίζοντες χαρμονὴν κατὰ μέμησιν τῆς Χριστοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημία, κοινῇ τὴν πανδεσίαν τοῖς πιστοῖς ἐφαπλώσαντες κοινωνοῦσι τῆς σωματικῆς ἐστίασεως.

Β Ἡ γενέθλιος τοῦ Χριστοῦ ἡμέρα, ἐν ἣ προτίθονται αἱ τῶν ἱθ' ἀκουσίτων ἐκθέσεις.

Δεῖ γὰρ ὑμᾶς, ὦ φίλοι, ἐν ταύτῃ τῇ λαμπρῇ καὶ περιδόξῃ τῶν Χριστοῦ γενεθλίων ἡμέρᾳ, ἦνικα αἱ πολυσχεδεῖς καὶ ἐξάισιοι τῶν ἱθ' προτίθονται ἀκουσίτων ἐκθέσεις, ἐν μὲν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ τοῦ κράτους τῆς Μεγάλτης Ἐκκλησίας καλεῖν εἰς συνεστίασιν τῶν φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων μεγιστάνας ἐκ τῆς βασιλικῆς συγκλήτου τὸν ἀριθμὸν ἱβ' ⁹⁶, οἷον μαγιστρούς, πραιποσίτους, ἀνθυπάτους πατρικίους, στρατηγούς, ὀφφικιαλίους, οὓς ἐν δόξῃ τοῦ αὐτοκράτορος λαμβάνεσθαι εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς, ἄνευ μέντοι τῶν οἰκείων γλαμύδων (38), ἡμφοισμένους δὲ τὰ κάμισια καὶ μόνα. Εἰ δὲ τύχοιεν στρατηγοὶ κεκλημένοι, μετὰ τῶν οἰκείων σπαραμαγγίων εἰσαγέσθωσαν σὺν τῷ δρουγγαρίῳ τῆς βίγλης. Ἐν δὲ τῇ τῶν ἱθ' ἀκουσίτων τιμωτάτῃ τραπέζῃ δεῖ, ὑμᾶς καλεῖν μαγιστροὺς δύο, ἀνθυπάτους πατρικίους, στρατηγούς ἕξ, Βουλγάρους ἑίλους δύο, ὀφφικιαλίους ἑπὶ τῆς τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου τάξεως καὶ κτωτέρω δύο, πρὸς, τὸ συνανακληθῆναι (39) τῷ βασιλεῖ

VARIE LECTIONES.

⁹⁶ ἱβ' conj. R. ἰδ' cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(38) Non licebat coram imperatore in chlamyde, ut veste extrema et honoris, stare, sed si in ejus conspectum veniendum esset, chlamys debebat deponi; ut nos hodie gladium et cannam ponimus ad illustrem virum adituri. Historiam Roberti Guiscardi, ad Alexium Comnenum admissi et pallium suum sibi substernentis, quæ quodammodo huc etiam pertinet, e Du Cangio v. *Bancus* alibi in his notis retuli. Et si vel maxime chlamydati accumberent, tamen ad illatum primum ferulum deponendæ erant chlamydes, aut etiam antequam id inferretur. Insignis est locus Nostri p. 162, quo dicitur, postquam ad mensam esset assessur. præfectum mensæ jussu imperatoris exclamasse: *Exuite chlanidia vestra*. Tunc surrexisse omnes et exuisse et illa et saga, qui iis induti essent. Hæc accipisse regios ongiastarios et tradidisse asservanda suis ministris in Scydis; conf. p. 42 et 47, tam reverentiæ erga imp., quam commoditatis gratia, ut expeditius epularentur et amplius sederent conviva. Sic dicitur p. 47, patriarcha imperatori assessum iens omophorium deponere et surgens de mensa resumere. Ipse imperator chlamyde posita in dibetasio, genere tunicæ, epulabatur, ut e sequentibus constat.

Veteres quoque Romani aut in cœnatoriis accumbabant, aut, si togati, saltem toga submissa; vid. Salmas ad Scr. Hist. Aug. t. I, p. 95.

(39) Græci medii ævi sedebant, ut nos, ad mensam in reliquis quidem conviviis; at in solemnibus illis conviviis imperialibus 19 accubituum accumbabant ex veteri more Romano. Claris verbis id perhibet Luitprandus l. vi, Hist. c. 3, quem locum quamvis aliis jam laudatum non possum tamen non acerbere. Impense enim rem nostram illustrat. *Est domus, ait, juxta hyppodromum aquilonem versus miræ et altitudinis et pulchritudinis, quæ Decaennea Acubita vocatur. Quod nomen non ab re, sed ex apparatusibus caussis sortita est, — quoniam quidem decem et novem mensæ in ea quæ secundum carnem est, Domini nostri J. C. natalitate apponuntur, in quibus imperator pariter et conviva non sedendo, ut cæteris diebus, sed recumbendo epulantur, quibus in diebus non argenteis, sed aureis [id est, æneis, inauratis] vasis ministratur.* Non colligi debet ex hoc Luitprandi loco, convivium in 19 accubitis solummodo festo Nativitatis Christi fuisse. Nominat enim hoc festum præcipue, quia reliqua convivia solemnia ibi agitata majoribus diebus festis, ut

εις τύπον τῆς ἀποστολικῆς δωδεκάδος (40), φίλους τῶν ἀριθμῶν β' προκινεῖν δὲ αὐτοὺς δεῖ στιχηθῶν κατὰ τάξιν τῆς ἐκάστου ἀξίας, ἐνδεδωμένους τὰς οἰκείας αὐτῶν χλαμύδας ἐμπροσθεῖν τῷ σχήματι (41), ὑποδεδεμένους δὲ καὶ τὰ οἰκεία καμπάγια (42), καὶ εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν μελλόντων παραστᾶναι βασιλικῶν ὑπουργῶν τε καὶ βουκαλλίων (43), δηλονότι λαβόντος τὸ σχῆμα (44) τοῦ καστηρίου (45) τῆς βασιλικῆς τραπέζης πᾶρά τοῦ ἄνωθεν παρεστῶτος περιφανοῦς πραίποστοῦ, καὶ συνανερχομένου αὐτοῖς μέχρι τοῦ τριβάθμου τῆς βασιλικῆς εὐχαίας (46), καὶ ἰστώντος αὐτοὺς κύκλω τῆς τιμίας τραπέζης (47) εἰς τὸ εἰδικῶς προσκαλεῖσθαι πλησιέστερον φίλους, οὓς ἂν δόξη τῷ βασιλεῖ. Ἐν δὲ τοῖς ἐκατέρωθεν τῶν μερῶν ἀκουσίτοις δεῖ ὕμῶν καλεῖν ἐν ταύτῃ τῇ λαμπρᾷ καὶ περιβοήτῃ ἡμέρᾳ

JOAN. JAC. REISKII

Paschatis et Pentecostes, tam diu non continuabant atque hoc natale. Hoc enim per 12 dies, paschale per 9 aut 10 ad summum, Pentecostale per 6 ferme celebrabatur. Ab hoc more accumbendi dicuntur convivæ in 19 accubitorum epulis ἀνακλίεσθαι, ut nostro in loco et passim hujus Cletorogii, et apud Leonem Grammatic. p. 458, ubi Michael imp. et Eudocia aug. corollas nuptiales seu benedictionem matrimonialē in S. Sophia dicuntur accepisse, γενομένου τοῦ παστοῦ εἰς τὴν Μαγναύραν, *thalamo geniali*, in quo sponсорum pars pro prima vice concumberat, in *Magnaura posito*, τῆς δὲ συγκλήτου ἀνακλιθείσης ἐν τοῖς δέκα ἐννέα ἀκουσίτοις, *recumbente senatu in 19 accubitis*.

(40) [De lecto accubitum 12 Apostolorum experiente, quo in Pascha utitur pontifex, et de prosa Græca hoc tempore decantata vid. Ordo Roman. p. 187.] Vid. dicta ad p. 368, et Petit de La Croix, *État présent de l'Eglise grecque*, p. 36, ubi ait, solere Græcum patriarcham feria quinta magna pediluvium Christi imitari et duodecim pauperibus pedes lavare, qui 12 apostolorum nominibus insignantur et Judæ nomen sorte duci, quia nemo libenter illud subeat.

(41) Diu me torsit hic locus, quia nempe verba hæc cum proxime præcedenti ἐνδεδωμένου cohærere mihi videbantur; non poteram enim concipere, quisnam esset anticus ille modus vestiendi: donec tandem intelligerem, προκινεῖν et ἐμπροσθεῖν σχήματι jungenda esse; *procedere antico modo* est ante mensas transire, et ὀπισθίω *pone mensas*. Conf. p. 438. Ita supra habuimus pag. 64: Ἰστανται οἱ ἄρχοντες κυκλικῶς τῷ σχήματι, *stant in orbem*, quod paulo post p. 65, τὴν κυκλικὴν στάσιν appellat.

(42) Non licebat, ne ipsis quidem militum rectoribus, ad sacram mensam, ut locum securitatis et quietis, in tzangis seu ocreis coriaceis, habitu militari, venire, sed comparendum erat in campagiis, gestamine pacis. Δεῖ ἐν τῷ ἀρίστῳ πάντα καμπάγια φορέσαι καὶ λευκὰ χλαυδίδια καὶ οὕτως συναρτιστῆσαι αὐτῷ (nempe imperatori), ait Noster p. 252. Etiam veteres Romani accubitori calceos soleis mutabant et positis togis induebant cœnatoria. Memorabilis est locus Monachi Sangallensis a Du Cangeo v. *Osa* citatus, e quo apparet, etiam in aula Caroli Magni morem obtinuisse, ut proceres ocreas detraherent, qui coram ipso comparere vellent: *cum ad obsequium domini cuncti vellent hosas suas extrahere*.

(43) Cum aversarentur novi Græci, ut rem impiam et probrosam, instrumentalem musicam, et tam ex Ecclesia, quam epulis suis ejicerent, vocales musici cantabant per epulas a principio ad finem usque, pausam tantummodo interponentes ad sin-

A duodecim, imitamentum apostolorum, qui cum Christo ad mensam accubuerunt. 430 Procedunt autem unus post alterum, secundum ordinem suæ quisque dignitatis antico modo, indutis suas quisque chlamydes, et in pedibus habente sua quisque campagia. Oportet autem illos introducere, postquam advenerint, qui mensæ astare et servire debent, imperiales ministri triclinares, et vocales seu musici; gestu nempe signum accipiente sacræ mensæ castrensæ ab eo, qui superne astat, illustri præposito, et simul cum ipsis ascendente usque ad tribathmum seu suggestum trium graduum sacræ mensæ, et in orbem eos circa venerabilem mensam collocante; quo imperator, quos voluerit, viritim propius advocare possit. Ad accubitos autem seu mensas ambarum partium [respectu sacræ mensæ

B COMMENTARIUS.

gula illata fercula, quo tempore organa pulsabantur; vid. p. 338. Huic rei deligebantur potissimum psaltæ (idem cum vocalibus) ex æde S. Sophiæ, Ἀγιοσοφίται. et ex æde Apostolorum, Ἀπποστολιταὶ dicti. Conf. Salmas. ad Scr. H. Aug. t. I, p. 943, et Du Cange v. *Vocalis*. Canebant autem hi vocales βασιλικά, cantica in laudes principis, de quibus v. dicta ad p. 333.

(44) Idem est atque σῆμα, σημεῖον, *signum*. Ita infra τὸ ἐκ βασιλικῆς χειρὸς διδόμενον τῆς ἐγίρωσης σχῆμα est *datum regia manu signum surgendi*.

(45) Vide supra not. 10, col. 191.

(46) Ascendebatur igitur ad sacram separatam mensam tribus gradibus. Ita comparatæ erant tum mentis summorum principum mensæ. Sic ad pontificis Romani mensam olim tribus gradibus ascendebatur, ut patet ex Augustini patriarchæ Cerimoniali l. iii, § 2, p. 149 edit. Catalani; quem locum, quia rem nostram haud parum illustrat et ideam de dispositione mensarum in triclino 19 accubituum faciliat, ascribere haud piget. Verba ejus hæc sunt: *Parabitur igitur aula convivii aulicis et pannis sericis aureisque. — In capite aulæ erit suggestum, ad quod triplici gradu ascenditur, longum pro latitudine aulæ. In medio surget quadratus thalamus palmi altitudine, super quo mensa paratur pontificis. [Hæc est illa ἀποκοπή.] Apud parietem erit sedes papalis, ad quam parvo, et deinde magno scabello ascenditur, ornabiturque sedes cum panno aureo pendente supra caput. Mensa erit alta ad justam proportionem supra suggestum. A sinistra parabitur alia mensa pro credentia papæ cum vasis aureis et argenteis, vino et aqua et aliis consuetis. — A dextra parte aulæ infra suggestum parantur mensæ pro episcopis et presbyteris cardinalibus et paulo inferius pro aliis prælatis. — A sinistra e regione mensæ cardinalium parabitur mensa pro diaconis cardinalibus, et inferius aliæ mensæ pro diaconis nobilibus et officialibus. Pariter de Othone III imp. narrat Dithmarus l. iv, eum sedisse loco eminentiore. Verba ejus sunt: *Imperator antiquam cupiens consuetudinem revocare magna ex parte jam suis deletam temporibus nulla faciebat, quæ diversi diverse accipiebant. Solus ad mensam quasi semicirculum factum loco cæteris eminentiore sedebat.**

(47) Posset ex hoc loco quodammodo concludi, mensam separatam fuisse circulaarem, aut saltem semicircularem, ut Sigma Græcum seu C Latinum, Sane ad Sigmata, sic appellabant tales mensas, sedebant veteres et medii ævi homines. Conf. locus Dithmari modo citatus. Non tamen stringit illud argumentum. Nam satis recte dici possunt circa mensam etiamsi oblongam collocari homines.

ad dextram et sinistram stantes] oportet vos vocare illo splendido et celebri die totum senatum, qui campagia in pedibus gerit, ut asecretas, chartularios magnorum secretorum, imperiales notarios eorumdem secretorum, ut a spatharocandidatis inde incipiendo et descendendo per dignitates ad consules, iterum consules, comites scholarum, silentiarios, protectores, eutychiophoros, sceptrophoros, axiomaticos seu honoratos e diversis dignitatibus, ad numerum usque 168, de Agarenis prætorii 24, de amicis Bulgaris 12, et fratres pauperes itidem 12. Procedere autem oportet illos in serie hoc modo: senatores quidem secundum suam quemque dignitatem et diversa officia, dextraque sinistraque divisos; Agarenos autem locat e regione et conspectu imperatorum ad sextam et septimam mensam; Bulgaros ad nonam [et ultimam] ejusdem obitus [vel plagæ, dextræ scilicet]. Pauperes excipiuntur pariter quoque nona mensa, sed sinistra partis, ubi nempe drungarius adstare solet. Introducere autem oportet omnes post adventum amicorum primo loco ad sacram mensam vocatorum hoc modo. Axiomaticos seu in dignitatibus constitutos omnes cum suis mutatoriis, chlamydidibus puta et campagiis, secundum ordinem dignitatis, quam quisque gerit, et officii pariter; Agarenos autem in candidis vestibus absque zonis, et in calceis; præambulante ipsos articlino, qui eos introevocat, et simul cum ipsis ascendente in utraque parte [triclinii] per posticam partem accubituum et deinceps ab antiqua eorumdem enumerante in singulis accubitis duodenos accumbentes, neque permittente nulli, ut prius accumbat, quam imperiales musici adstantes modulos suos occiperint. 431

τὴν ὑπὸ καμπάγον σύγκλητον πᾶσαν, οἷον ἀσκητῆρας, χαρτουλαρίους τῶν μεγάλων σεκρέτων, βασιλικῶς νοταρίους τῶν λεχθέντων σεκρέτων, οἷον ἀπὸ τε σπαθροκανδιδάτων καὶ κτωτέρω ὑπᾶτων, διτυπίτων, κομήτων τῶν σχολῶν, σιλεντιαρίων, προτικτόρων, εὐτυχοφόρων, σκηπτλοφόρων, ἀξιωματικῶν τῶν διαφόρων ταγμάτων τὸν ἀριθμὸν ρητῆ, Ἀγαρηνῶν τοῦ πραιτωρίου κδ', τῶν Βουλγάρων φίλων ἀνθρώπους ιβ', καὶ πέντητας ἀδελφοὺς τὸν ἀριθμὸν ιβ' προκινσεύειν δὲ αὐτοὺς στιχηθὸν οὕτως· τοὺς μὲν συγκλητικούς κατὰ τὰς οἰκείας αὐτῶν ἀξίας καὶ τὰς τῶν ὀφφικίων αὐτῶν διαφορὰς διαστελλόμενος ἔβθεν καθεῖθεν· τοὺς δὲ Ἀγαρηνοὺς κατέναντι τῆς ὄψεως τῶν βασιλέων (48) ἐπὶ τῆς ἑκτῆς καὶ ἑδδόμης τραπέζης· τοὺς δὲ Βουλγάρων ἀνθρώπους ἐπὶ τῆς ἐνάτης τραπέζης τῆς αὐτῆς περιόδου (49)· τοὺς δὲ πέντητας καὶ αὐτοὺς προσκαλεῖσθαι ἐπὶ τῆς θ' τραπέζης τῆς εὐωνύμου θέσεως, ἐν ἣ παραστάσις τοῦ δρογγαρίου τυγχάνει. Εἰσάγειν δὲ δεῖ ἅπαντας μετὰ τὴν ἀφίει τῶν πρωτοκλήτων φίλων τῆς βασιλικῆς τραπέζης οὕτως· τοὺς μὲν ἀξιωματικούς ἅπαντας μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων, χλαμύδων τε καὶ κωμαγίων, στιχηθὸν κατὰ τάξιν τοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος καὶ ὀφφικίου· τοὺς δὲ Ἀγαρηνοὺς λευκοφόρους ἀζώνους (50) ὑποδεδεμένους, δηλονότι προπορευομένου ἧ αὐτοῖς τοῦ καλέσαντος ἀρτικλίνου καὶ συνανερχομένου ἐσ' ἑκατέρου τῶν μερῶν διὰ τῆς ὀπισθίου θέσεως τῶν αὐτῶν ἀκουσίτων καὶ διὰ τοῦ ἐμπροσθίου τόπου ἐξαριθμοῦντος ἐφ' ἑκάστῳ ἀκουσίτῳ δωδεκάδα προσώπων μίαν καὶ μὴ συγχωροῦντός τινα ἀνακληθῆναι μέχρι τῆς ἐκφωνήσεως τῶν παρεστώτων βασιλικῶν βουκαλίων. Μετὰ δὲ τὴν πάντων ἀνάκλησιν δεῖ προσέχειν τὸ μουσικὸν μέλος, καὶ ἡνίκα τὸ ἴδιον ἀπηχῆσει φθέγμα, ἐξανίστασθαι ἅπαντας (51) εἰς εὐφρημίαν

VARIE LECTIONES.

⁹⁷ προπορευομένων cod., αὐτῶν cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(48) Perobscurus hic est locus. Nam si imperator in medio sedit, recta prospexit ad introitum triclinii, ubi nulla mensa, et nemo sedebat; ad dextram vero non magis commode, quam ad sinistram, poterat prospicere. Ergone in angulo summo sinistri lateris sedebat? Suadere videtur hic locus et p. 431, ubi ἡ ἄνω προσωπική ἐξόδος memoratur, exitus, qui in summa triclinii parte e regione imperatoris est Sexta vero et septima mensa, ad quam accumbent Saraceni, erat ad dextram, ut patet e verbis proxime subjectis τῆς αὐτῆς περιόδου. Dicuntur Bulgari nonam mensam ejusdem obitus seu lateris occupare cum Saracenis; et pauperes nonam mensam sinistrae positionis seu plagæ. Ergo Bulgari nonam mensam dextri lateris, et Saraceni duas alias ejusdem lateris occupabant.

(49) Liberæ nempe erant mensæ et a parietibus aliquantum remotæ, ut præter eas tam ab antica, quam a postica obiri posset, et introducebantur convivæ a postica, educebantur autem ab antica.

(50) Absque zonis intrabant hi Saraceni, forte quia, ut capti bello, discincti, cingulo, id est, militia et honore omni, soluti erant. Sed in universum nulli, sive cincto sive distincto, licebat olim cum cingulo ad sacram mensam venire; qui nos quamvis mutatus sub Gallieno fuerit, tamen deinceps revocatus est, ut e Trebell. Pollione constat, cujus hæc sunt verba Script. II. A. t. II, pag. 245-47:

Cum cingula sua plerique militantium, qui ad convivium venerant, ponerent hora convivii, — postea rogati ad convivium cincti accubuerunt. — Atque hinc tractum morem, ut deinceps cum imperatore cincti discumberent. Discincti esse solebant epulantes. Hinc immodestia Neronis notatur a Suetonio c. 51: *Quod plerumque synthesinam indutus ligato circa collum sudario prodibat in publicum sine cinctis et discalceatus.*

(51) Debebant convivæ surgere, quando aut benedicendum dictis laudibus imperatori esset, aut in ejus salutem bibendum, aut quando e regia mensa dapes ad convivas mitterentur. Ita quoque apud Hunnos in usu fuisse, ut, quando unus alteri poculum vini propinaret, surgeret inferior neque consideret prius, quam poculum porrectum delibasset aut ebibisset. Πάντων ἐν κόσμῳ καθεστῶτων, αἱ Priscus in descriptione cænæ, qua apud Attilam exceptus cum cæteris legationis comitibus fuerat. Excerpt. Legat. Hæschel. p. 51, *cum omnia ordinata et parata ad epulandum essent, παρελθὼν οἰνοχόος τῷ Ἀττίλῳ οἴνου κισσύβιον ἐπίδωκε. Δεξιόμενος τὸν τῆ τάξιν πρῶτον ἠσπάζετο. Ὁ δὲ τῷ ἀσπασμῷ τιμηθεὶς διανίστατο καὶ οὐ πρότερον ἔξῆσαι θέμις ἦν, πρὶν ἢ τῷ οἰνοχόῳ ἀπογευσάμενος ἢ καὶ ἐκπιῶν ἀπέδωκε τὸ κισσύβιον. Καθεσθὲντα δὲ αὐτὸν τούτῳ τῷ τρόπῳ οἱ παρόντες ἐτίμων δεχόμενοι τὰς κύλικας καὶ μετὰ τὸν ἀσπασμὸν ἀπογευόμενοι. Deinde, illato*

τῶν δεσποτῶν καὶ τὰς ἑαυτῶν ἀπεκδιδύσκεισθαι χλαμύδας· ἀλλὰ μὴν καὶ δσάκις, ἂν τὸ μουσικὸν ἀπὸ χήστη, καὶ δσάκις ἂν θεμελικὸν τι πρὸς τέρψιν ἐκτελεσθῆ πρᾶγμα (52), καὶ ἦνίκα τι βρώσιμον ἐκ τῆς βασιλικῆς τραπέζης διὰ τοῦ τερπτοῦ καστρησίου πρὸς τοὺς δαιτυμόνας ἐξαποσταλήσεται. Ἐν δὲ τῇ τούτων ἐξόδῳ δεῖ προσέχειν τοῖς ῥωμαῖζουσι βουκαλίοις (53)

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

et consumpto primo ferculo, τῶν ὄψων τῶν ἐν τοῖς πρώτοις πίναξιν ἐπιτεθέντων ἀναλωθέντων πάντες διανέστημεν καὶ οὐ πρότερον ἐπὶ τὸν δίφρον ἀναστάς ἦλθε, πρὶν ἢ κατὰ τὴν προτέραν ταξιν ἕκαστος τὴν ἐπιδιδόμενῃν αὐτῷ οἴνου πλήρη ἐξέπιε κύλικα, τὸν Ἀττίλαν σὺν εἶναι ἐπευξάμενος. Καὶ τοῦτον τιμηθέντος αὐτοῦ τὸν τρόπον ἐκαθέσθημεν καὶ δεύτερος ἐκάστη τραπέζῃ ἐπέτιθετο πίναξ ἕτερα ἔχων ἐδώδια. Ὡς δὲ καὶ αὐτοῦ οἱ πάντες μετέλαβον, καὶ τῷ αὐτῷ ἐξαναστάντες τρόπῳ αὖθις ἐκπιόντες ἐκαθέσθημεν, etc. Apparet ex hoc loco, duo tantum fercula in convivium Attilæ illata, ter tamen bibitum et ter surrectum fuisse de mensis, ante illatum primum ferculum, inter primum et secundum, et tandem sub finem secundi. Ter quoque Græci bibebant; ut alio loco videbimus.

(52) Jam alibi memini de scenica mediæ ævi et aulæ CPTanæ Musa egisse, aut potius argumentum hoc, de quo perparum novimus, attigisse. Inficetam eam fuisse et sapuisse ævi sui rus atque nugas, probabile est. Spectacula theatralia edidisse veteres imp. Romanos inter epulas suas, constat e Spartiani Hadriano p. 215: *In convivio tragœdias, comœdias, Atellanæ, sambucas, lectores, poetas pro se semper exhibit.* Secutorum imperatorum plerosque non aruisse suis a conviviis scenicas voluptates, colligitur e Lampridii Alexandro Severo, de quo ille tanquam peculiare quid refert, quod *voluptates scenicas in convivio nunquam habuit, sed summa illi oblectatio fuit, ut catuli cum porcellis luderent, aut perdices inter se pugnarent.* Late patet vox θυμέλη apud novos Græcos. Non solum comœdias et tragœdias significat (quas si a medio ævo saltim tolerabiles requirimus et exspectamus, videmur injuriam illi facere), sed etiam, idque magis, omnia, quæ auditu spectatuque delectare poterant, ut Atellanæ seu centones et scurrilibus dictis et conviciis, musicam vocalem instrumentali junctam, petauristarum funambulorum aliorumque agyrtarum θαύματα, qualia in epulas mediæ ævi fuisse introducta et e cœna Trimalchionis, quæ sequioris ævi fructus est, et e ludo Gothico, de quo Noster p. 222 narrat, constat. Et de his talibus nugis potius hic loci puto dictionem θυμελικὸν τι πρᾶγμα accipiendum esse, quam de dramatibus posticis, prorsus ut ἀκρόμα est omne spectaculum exhilarans, ut Casaub. ad Athen. monuit.

(53) Quamvis novi Græci Romanos se appellent et nomen Ἑλλήνων ut infame devitent (nam qui Ἑλλήνα quemdam eorum appellaret, is haud minorem sibi factam crederet injuriam, quam si idololatra, impius, sacrilegus fuisset dictus), attamen sermonem suum Ἑλληνικὸν appellant, Ῥωμαῖον autem Latinum, et ῥωμαῖζειν dicunt Latine loquentes. Ita Photius in Excerptis vitæ Gregorii M. p. 760 sine dialogos ejus ait Romana, hoc est Latina, lingua in communem usum Ecclesiæ Græcæ conversos fuisse: Ζαχαρίας — τὴν ἐν τῇ Ῥωμαικῇ μόνῃ συγχετομένην γῶσιν καὶ ὠφέλειαν εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν ἐξαπλώσας κοινὸν τὸ κέρδος τῇ οἰκουμένη πάσῃ ἐποιήσατο. Vigebat olim Latinus sermo in aula Byzantina tempore Constantini M., deinde sensim desuescebat, quibusdam imperatoribus, ut Juliano, Græco sermoni magis, quam Latino faventibus, quamvis alii essent, qui Græcum prorsus

A Postquam omnes accubuerunt, oportet animum attendere ad musicos cantus; et quando peculiaris id significans atque monens tonus insonuerit, oportet omnes surgere ad dominis benedicendum suasque chlamydes exuere; quorum illud etiam repeti debet, quoties musici insonuerint et quoties ludicrum aliquod exercitium peragatur, item quando dapum

non intelligerent, ut Valerianus et Valens, quod ex Themistio constat. Brevi prorsus exolescebat Latinus, ut necesse esset leges, quæ ex antiquo more conservandæ majestati Romani imperii Latine poponebantur, simul quoque Græcæ proponi, et orationes, quæ ad milites et senatum a novo imperatore essent habendæ, utroque sermone recitari. Tandem Latina prorsus exacta nullum sui vestigium reliquit præter paucas quasdam voces singulares et formulas salutandi, bona vota, in diebus festis, joci et hilaritatis et antiqui ritus servandi gratia coram imperatore, quando epularetur, biberet, in publicum procederet, recitari solitas, quales passim in hoc codice prostant, ut *Vivite, Felicissime*, etc.; vid. p. 7, et cap. 74 l. 1. Si recte habet lectio apud Luitprandum Legat. p. 483, mos erat in aula Byzantina homilias Chrysostomi Latine inter epulas legi, aut saltim curabat Nicephorus Phocas in gratiam Luitprandi fieri. Sed neutrum probabile cum sit, malim cum iis facere, qui pro voce Latina ibi legunt voce elata. In sacris quoque obtinebat Latinus sermo apud Græcos satis diu partem aliquam. Memorabilis est locus Nicolai, pontificis Romani, in epistola ad Michaëlem imp. (vid. Du Cange v. *Obsequiare*): *Ecce quoties, imo vero in præcipuis festivitatibus inter Græcam linguam, veluti quiddam pretiosum, hanc [Latinam] quam barbaram et Scythicam linguam appellatis, miscentes, quasi minus decori vestro facitis, sic hac etiam in vestris officis et obsequiis non utamini;* item Leonis IX., Epist. 1, c. 23, ad patriarcham CPTanum; *Ad quid vestro imperatori Latine laudes, et in Ecclesia Græcis recitantur Latine lectiones.* Scilicet volebant eo indicare, se cum Ecclesia Latina unitos unum corpus, unum cœtum efficere. Paria quoque Latini faciebant olim quidem, partem suis in sacris Græco sermoni vicissim tribuentes. Vid. scriptum vetus de Liturgia (Gallica apud Martene t. I Rituum Ecclesiastic. p. 464, ubi inter alia hæc leguntur: *Ajus [id est, ἄγιος] vero ante prophetias pro hoc cantatur in Græca lingua, quia prædicatione Novi Testamenti in mundo per Græcam linguam processit, etc.* Anastasius in Benedicto III: *Græcas et Latinas lectiones, quas die Sabbato sancto Paschæ simulque et sancto Pentecostes subdiaconi legere soliti sunt.* Idem in Leone III de ipso hæc narrat: *Hic promovere et cautela orthodoxæ fidei fecit scuta argentea duo, scripta utraque Symbolo [nempe fidei], unum quidem litteris Græcis, et aliud Latinis, sedentia dextra lævaque super ingressum corporis.* Ergo mos erat in ecclesiis Latinis symbolum fidei utraque lingua scriptum gradibus litteris in scutis ligneis vel marmoreis tabulis exponendi. Sæpius mentio fit in Ordine Romano lectionum Græcarum, ut p. 25: *Deinde lector ascendens in ambonem imprimis Græca legit: deinde statim alius Latina;* ad quem locum Mabillonius hæc notat *Apposite ad hunc locum ait Amalaricus initio l. II: Sex lectiones ab antiquis Romanis Græcæ et Latine legebantur, qui mos apud CPTin hodieque servatur propter duas causas; nam quia aderant Græci, quibus incognita erat lingua Latina, altera propter unanimitatem utriusque populi.* In magna Græcia diu substituit mos Græca Latinis in officio sacro jungendi, ut patet ex Angeli de Nuce notis ad Chronicon Cassinense l. I, c. 32,

aliquid e sacra mensa per jucundum castrensem ad convivas emittatur. In horum autem [musicorum et thymelicorum] exitu oportet [nos artoclinas] ad vocales musicos, Romane vel Latine loquentes, et, illis exclamantibus, simul ad gestum clarissimi castrensis attendere, eoque edito, convivas simul omnes exurgere, jubere atque educere in suis tunicis

VARIAE LECTIONES.

⁹⁸ ὑπέκδυσιν vel ἀπόλυσιν vel ἀπήλυσιν legi vult R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

ubi inter alia S. Anastasii, episcopi Neapolitani, hæc verba citat: *In qua* [Neapoli] *laici simul cum clericis assidue Græce Latineque communi prece psallunt Deo.* Ex eodem apparet, sacerdotum quosdam Græce, alios Latine per antiphonas cantasse, unde *Græca et Latina pars sacerdotalis* dicta fuit. Mansit in Ecclesiis nostratibus aliquale vestigium illius moris. Hymnos enim quosdam veteres Latinos non chorus tantum cantorum, sed etiam ipsa plebs ita canit, ut alternatim Latina verba et Germanicam eorum interpretationem cantent: e. c. *puer natus in Bethlehem*, item *in dulci Jubilo*, in quo hymno versus Latini Germanicis ita sunt interpolati, ut hi illos non interpretentur, sed eoptam ab illis sententiam continuent. Locus Chronicæ Cassinensis, ad quem Ang. de Nuca observationem superiorem attulit, hic est: *post hæc incipientes tetanias omnes pariter ingrediebantur in ecclesiam S. Petri et iterum data oratione cantabant Tertiam et deinde missam: Venite benedicti Patris mei, cum cantu promiscuo, Græcovidelicet atque Latino, usque ad complementum Evangelii.* Addidit ad hunc locum excursionem angelus, qua indagat, num sacra Liturgia sermone vernaculo et vulgari apud Græcos et Latinos primis sæculis celebraretur, an secretiori et vulgaribus ignoto. Josephus Antonius Saxius in notis ad Landulphi Jun. Histor. Mediolan. c. 22, putat etiam Mediolani sæculo adhuc XII Græcam linguam in sacris viguisse ejusque rei vestigium et argumentum se reperisse in nomine festi Græco (*festi de Hagios puta*) tum recens instituti. Conf. Josephus Catalanus ad Augustini Patricii Cerimoniale Ecclesiæ Romanæ p. 117 sq., ubi inter alia ait olim consuevisse in regni Neapolitani Ecclesiis epistolam atque Evangelium Græce et Latine prælegi, et adhuc hodie Brundusii semel per annum in Dominica Palmarum epistolam et Evangelium Græca lingua ex prisca et immemorabili ejusdem Latine ecclesiæ consuetudine recitari. In coronatione sua quoque Romani pontifices curabant sibi laudes Græce, Latine et Hebraice dici, quo persuaderent non intelligentibus, Romanum episcopum œcumenicum et omnium summum esse, cui etiam Græca Ecclesia se submittat. Acta Concilii Pisani de Anno 1409: *Dominus papa Alexander fuit coronatus. — Ex illa die multa fuerunt solemnia, ut puta de stupis combustis, dicendo: Sic transit gloria mundi; de epistola et Evangelio in Missa Græce, Hebraice et Latine.* Crassus in Diario electionis et coronationis Leonis X: — *in medio vadit ille, qui ducturus est epistolam; portans librum Evangeliorum, et cum eo qui ducturus est epistolam Græcam; et post eos qui lecturus est Evangelium Græcum, diaconi cardinales sequuntur ordine suo, inter quos ille est, qui ducturus est Evangelium.* [De prosa Græca coram pontifice Romano cum 12 cardinalibus tanquam cum 12 Apostolis accumulente decantata v. Ord. Roman. p. 187. Rothomagi versus ultimus litanie Græcus est. Moleon. p. 345.]* Ipso superiore anno, mense Maio puta A. 1752, nuntiabant publicæ novellæ, Parisiis, ni fallor, ab illa societate, quæ captivos Christianos a piratis Turcicis redimit, missam Græcam fuisse

και ὄν τῇ αὐτῶν ἐκφωνήσει προσέχειν τὸ σχῆμα τοῦ κλεινοῦ καστρησίου, καὶ αὖθις ἐξανιστάμενοι πάντες τοὺς κεκλημένους γλάνιδροφόρους διὰ τῆς ὑπερβολῆς θέσεως τῶν ἀκουσίων, καὶ ἐπανάγειν αὐτοὺς ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὴν ἄνω προσωπικὴν ἐξόδον τῆς αὐτῆς περιόδου. Καὶ εἶθ' οὕτως μετὰ τὴν τούτων τελευτῶν ὑπειδυσιν ⁹⁸ (54) καὶ αὐτοὺς τῆς βασιλικῆς

celebratam, forte ex veteri instituto. Sermonem Græcum Romæ adhuc sæculo XI in usu, aut potius pro illorum temporum Gothicis et onerosis moribus, qui affectationem et ridiculum mimum atque fastidium rebus in omnibus monstrabant, jactatum fuisse, apparet ex tabula XVII tomī primi Monumentorum vetustorum Ciampini p. 35 exhibita, quæ imaginem sistit ænearum vulvarum ecclesiæ S. Pauli extra muros urbis, in multas areas parallelas divisarum, et imaginibus sanctorum historicisque biblicis, rudi cælo designatis, inscriptionibus denique plurimis Græcis, sed aspersis quoque Latinis, imo et Arabica una et altera obsitarum. Quo in ectypo idiographia Græca istius ævi cum idiographia nostrarum membranarum apprime conveniens observari potest. Mistura Græci et Latini sermonis apparet in hujus tabulæ area 54, ubi ὁ ἅγιος Μωϋσῆς, et area 35, ubi ὁ ἅγιος Δαυδ, id est, David, volumen tenens conspicitur cum inexasata sententia: *Audi, filia, et vide et inclina aurem.* Est ibidem quoque S. Jeremias cum titulo Græco et volumine Latinis litteris inscripto. Possem hie de nummis agere ex una parte Græce vel etiam Arabice, ex altera Latine inscriptis. Sed redeo ad argumentum meum. Latinis itaque licebat episcopis CPLin venientibus publice lingua sua in Ecclesiis Græcis missam celebrare. Marcellinus Comes narrat, Joannem Romanum pontificem, anno 525 CPLin venisse miroque honore a Justiniano imp. exceptum fuisse, et *dextram dextro insedissee Ecclesiæ solio, diemque resurrectionis Domini nostri plena voce Romana precibus celebrasse.* Ita quoque Joannes diaconus in Chronico Neapolitano p. 306 refert, legatos Romani pontificis sanctum officium in Ecclesia CPTana Latine celebrasse et imperatori Constantino Pogonato Latine laudes dixisse. *Tanta gratia legatos catholicæ pacis subsecuta fuit, ut ad lætissimam populi Joannes Portuensis episcopus, qui erat unus ex ipsis, Dominica Octavarum Paschæ missas publicas in ecclesia S. Sophiæ coram principe et patriarcha Latine celebraret, et omnes unanimiter in laudes Creatoris et imperatorum idem Latinis vocibus acclamarent.* Quamvis idem dicat, aut potius repetat ex illo Chronico Anselmus Havelbergensis dialog. III, 12, incredibile tamen est, concionem Græcorum hominum Latine haud callentium Latinorum laudes et intellexisse et recitasse. Ut autem Latini legati Latinas laudes imperatoribus CPTanis acclamabant, ita vicissim Græci legati Græcas acclamabant imperatoribus Occidentis et pontificibus Romanis. Notus est locus Rheginonis Prumiensis, quo ait, legatos Græcos Nicophori Generalis aut Irenes (non bene memini) Carolo Magno in ecclesia cathedrali Aquisgranensi Græcas laudes accinuisse. Acta Concilii Lugdunensis de an. 1274: *quo symbolo finito idem patriarcha, archiepiscopi et logotheta cum aliis cantaverunt laudes solennes in lingua Græca domino papæ.*

(54) Quid hoc verbi sit, non intelligo. Sensus, quem in versione expressi, flagitat ὑπέκδυσιν, vel ἀπόλυσιν, vel ἀπήλυσιν. Quid horum præferendum aut quid aliud substituendum sit, viderint alii. Certe δύναι idem quod βαλναι vel λναι esse, patet ex

τραπέζης δαιτυμόνας ἐξάγειν, δηλονότι ⁹⁹ προπορευο-
 μένου αὐτοῖς τοῦ κλεινοῦ καστρησίου τῆς βασιλικῆς
 τιμίας τραπέζης. Ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ἡμέρας τῆς
 πολυσχεδοῦς ταύτης καὶ λαμπρᾶς πανδοσίας δεῖ ἡμᾶς
 εὐτρεπίζειν εἰς πρόσκλησιν τῆς βασιλικῆς περιβλέ-
 πτου τραπέζης ὁμοίως μαγίστρους, ἀνθυπάτους πα-
 τρικίους ὀφφικιαλλούς, καὶ οἰκειακούς πρωτοσπαθα-
 ρίους, τὸν ἀριθμὸν β', συναριθμουμένου αὐτοῖς ἐξ-
 αιρέτως τοῦ δομestίκοι τῶν σχολῶν κατὰ τύπον·
 εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς πάντας ἐν τῇ αὐτῶν ἀνακλήσει
 χλανιδοφόρους ἐστολισμένους κατὰ τὸ ἴδιον σχῆμα·
 τοὺς δὲ οἰκειακούς πρωτοσπαθαρίους μετὰ τῶν οἰ-
 κείων σπεκίων καὶ ῥωέων σγίων, ἐμπροσθίῳ τῷ
 σχήματι, καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἐν δὲ τοῖς πέριξ
 ἀκουσίτοις δεῖ καλεῖν ἐφ' ἐνάτερα μέρη ἐπὶ ¹ δύο ἀκου-
 σίτων βασιλικῶν ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς τῶν σπαθαρο-
 κανδιδάτων ἀξίας καὶ κατωτέρω ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς
 ἀκουσίτοις ἅπαντας τοὺς ἄρχοντας τοῦ τάγματος τῶν
 σχολῶν, οἷον τοποτηρητῆν, εἰ τύχοι αὐτὸν εἶναι σπα-
 θαροκανδιδάτον, τοὺς κόμητας τῶν σχολῶν, δομestί-
 κους τῶν σχολῶν, τὸν προέξημον, προτήτορας, εὐτυ-
 χοφόρους, σκηπτροφόρους, ἀξιωματικούς, μανδάτο-
 ρας, τὸν ἀριθμὸν σμ', καὶ πένητας τὸν ὀριθμὸν β'· εἰ-
 σάγειν δὲ αὐτοὺς ἐν τῇ ἀνακλήσει μετὰ τῶν οἰκείων
 σκαρμαγγίων, τὸν δὲ τοποτηρητῆν καὶ χαρτουλάριον
 τοῦ αὐτοῦ τάγματος μετὰ καὶ σαγίων ῥωέων, δηλονό-
 τι προπορευομένου αὐτοῖς τοῦ ἀρτικλίνου κατὰ τὸν
 προγραφέντα τύπον. Ἐπὶ δὲ τῆς τρίτης ἡμέρας
 τῶν αὐτῶν ἀκουσίτων δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς
 πρόσκλησιν, ἐν μὲν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ ἄρχοντας
 μεγιστάνας τοὺς ἀνωτέρω ἐπὶ τῆς δευτέρας ἡμέρας
 μνημονουθέντας τὸν ἀριθμὸν β', ἀφαιρουμένου μὲν
 τοῦ τῶν σχολῶν δομestίκοι, ἀνυεισιόντος δὲ κατὰ
 τύπον τοῦ δομestίκοι τῶν ἐξκουσίτων, εἰσάγειν δὲ
 αὐτοὺς ἐν τῇ ἀνακλήσει κατὰ τὸν προδειχθέντα τύ-
 πον. Ἐν δὲ τοῖς ἑκατέροις τῶν μερῶν ἀκουσίτοις
 δεῖ καλεῖν ὁμοίως ἐπὶ τοῖς δυσὶν ἀκουσίτοις βασι-
 κούς ἀνθρώπους ἐν ἀξιώμασιν· ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς
 ἀκουσίτοις ἅπαντας τοὺς ἄρχοντας τοῦ τάγματος τῶν
 ἐξκουσίτων, οἷον τοποτηρητᾶς, σκριβωνας, τὸν χαρ-
 τουλάριον, δρακοναρίους, σκευοφόρους, σιγνοφόρους,
 σενάτορας, πρωτεμανδάτορας, καὶ μανδάτορας τοῦ
 ἀριθμοῦ σδ', καὶ πένητας β', εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς
 κατὰ τὸν προβέβηθέντα τύπον κατὰ τὸ σχῆμα τῆς
 δευτέρας ἡμέρας. Ἐπὶ δὲ τῆς τετάρτης ἡμέρας τῆς
 περιφανοῦς ταύτης, ὡς εἰπεῖν, δεξιώσεως δεῖ ἡμᾶς
 εὐτρεπίζειν εἰς κλῆσιν τῆς βασιλικῆς τιμίας τραπέ-
 ζης ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθ' ἑκάστην ἡμέραν μνημο-
 νουθέντων ἀρχόντων σὺν τῷ δρουγγαρίῳ τῆς βίγλης
 κατὰ τύπον τὸν ἀριθμὸν ιβ', εἰσάγειν δὲ ἅπαντας ἐν
 τῇ ἀνακλήσει μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων, καθὼς
 εἴρηται· τὸν δὲ δρουγγάριον τῆς βίγλης μετὰ τοῦ
 οἰκείου σκαρμαγγίου καὶ σαγίου ῥοῦς. Ἐν δὲ τοῖς

A per posticam positionem vel partem accubituum, et
 reducere eos ex inferioribus ad superiorem con-
 spicuum seu regio conspectui expositum exitum
 ejusdem periodi vel partis triclinii, cæterisque di-
 gressis sic tandem et sacræ mensæ convivas emit-
 tere, præcedente clarissimo castrense venerabilis
 mensæ imperialis. Altero autem die multifidæ, id
 est tot per dies iteratæ et quasi dispertitæ, splendi-
 dæque universalis convivationis oportet, ut invi-
 tatos et paratos ad communionem undequaque
 spectabilis sacræ mensæ habeamus suo tempore
 advocandos magistrōs iterum, ut superiore die, pro-
 consules patricios officiales, familiares protospa-
 tharios, numero in universum duodecim; quorum
 unus eo die ex formula et præscripto ceremonialis
 esse debet domesticus scholarum. Illos omnes oportet
 viritim evocatos in tunicis peculiari modo con-
 formatis introducere. Domesticos autem protospa-
 tharios cum peculiaribus sibi suis speciis et sagis
 russis ante mensam sacram statuere, ut supra de-
 claratum est. Ad accubitos autem, qui sacram
 mensam ex utraque parte circumstant, oportet
 evocare, et ad proximas quidem duas homines im-
 periales, a spatharocandidatorum inde dignitate et
 sic porro inferiores; ad reliquas sedecim vero ma-
 gistratus tagmatis scholarum, ut topoteretam, si
 simul sit spatharocandidatus, comites scholarum,
 proximum, protectores, eutychiophoros, sceptro-
 phoros, axiomaticos, mandatores, in universum
 240, et pauperes duodecim. Oportet autem supra
 scriptos evocatos introducere in suis sibi scara-
 mangiis. Topotereta vero et chartularius ejusdem
 tagmatis etiam in sagis russis introeunt, præce-
 dente ipsos articlino secundum formulam supra
 scriptam. Tertio die celebrationis eorumdem xix
 accubituum oportet nos invitatos paratosque habere
 ad sacram quidem mensam magnates, **432** qua-
 les modo secundo die dicebamus advocari; pariter
 numero duodecim, omisso ea vice domestico scho-
 larum et assumpto in ejus locum domestico excubi-
 torum, et hi secundum præscriptam formulam evo-
 cati introducuntur. Reliquos autem in utramque
 partem accubitos quod attinet, apponuntur eorum
 duobus a regia proximis homines imperiales digni-
 tatibus spectabiles; cæteris magistratus tagmatis
 excubitorum, ut topoteretæ, scribones, chartularius,
 draconarii, scenophori, signiferi, senatores, proto-
 mandatores et mandatores, ad numerum 204, et
 pauperes duodecim. Introducuntur autem secun-
 dum formulam secundi diei jam expositam. Quarto
 die splendidæ hujus, ut ita dicam, beneventionis
 et exceptionis oportet vos invitare et comparare ad
 communionem venerabilis regiæ mensæ de proce-

VARIE LECTIONES.

⁹⁹ ἐξάγειν, δηλονότι R., ἐξάγειν δὲ δηλονότι cod. et ed. ¹ ἐπὶ em. R., ἀπὸ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

voce ἄδουτα, quæ idem atque ἄδατα significat, item
 ex διαδόνειν in loco Nicomachi Gerasenii, quem Sal-

masius ad Aram Dosiadæ p. 189. ed. Cren. citat,
 ubi notat *divergere*, in diversa tendere.

ribus, quales jam ad singulos præcedentium die-
rum commemoravimus, numero duodecim, com-
prehenso simul drungario vigiliæ: eosque introdu-
cere cum suis sibi quemque mutatoris, ut dictum
jam est; drungarium vigiliæ autem cum scara-
mangio suo et sago russo; ad reliquos autem ac-
cubitus advocare homines imperiales secundum
formulam prædictam, et omnes magistratus tagma-
tis arithmi, topoteretam, chartularium, comites
centarchos, bandophoros, labarenses, vexilliferos,
ducenatores, mandatores, janitores, diatrechontes
vel vernaculos, in universum 204. Horum quidem
topoteretes cum sago russo, cæteri autem cum suis
quisque scaramangiis introducuntur. Die quinto
oportet vos invitare et comparare vocandos ad sa-
cram et vere regiam mensam duodecim amicos de
illustribus proceribus supra memoratis, quorum
unus eo die erit domesticus hicanatorum. Hi, ut
jam notatum, in propriis suis mutatoriis introdu-
cuntur. Ad reliquos simul omnes accubitus vocare
oportet, ad primos quidem a sacro proximos homi-
nes imperiales, ut jam diximus; ad inferiores au-
tem eorumdem ipsorum hicanatorum rectores, ut
topoteretam, comites, chartularium, centarchos,
bandophoros, vexilliferos, ducenatores et mandatores,
ad numerum 204, et præter eos adhuc duo-
decim pauperes. Evocatos ita oportet introducere, ut,
cum de cæteris ordinibus diceremus, præscri-
psimus.

433 Tenendum, si primum in diem hebdo-
madis incidat festum gloriosæ nativitatis Christi,
indeque initium sumat convivatio in xix accubitis,
oportet nos sexto die [is est sabbati] ad convivan-
dum cum domino venerabilemque imperialem
mensam vocare archiepiscopum Constantinopolita-
num una cum duodecim illis hegumenis, qui in
codicillis nostri penes nos hærentibus descripti
et designati sunt. Evocatos autem eos oportet sic
introducere: patriarcham simul cum imperatore
protinus apud recitationem stichi [seu orationis
mensalis], quo is super sella resideat [neque ac-
cumbat]; sanctos autem hegumenes seriatim se-
cundum ipsorum ordinem et dignitatem competen-
tem. Introducuntur, quemadmodum patricii suis in
mutatoriis introducuntur, sic et hi suis in phelonis
laxo habitu [absque zonis], imperiali castrense
præambulante et pariter in orbem circa sacram
mensam collocante; quo proprius imperator eos,
quos voluerit, advocare possit. Ad reliquos accu-
bitus vocare oportet abbates [id est monachos] va-

λοιοῖς ἀκουσίτοις δεῖ ἡμᾶς καλεῖν βασιλικούς ἀν-
θρώπους κατὰ τὸν λεχθέντα τύπον, καὶ ἅπαντας
τοὺς ἄρχοντας τοῦ τάγματος τοῦ ἀριθμοῦ, οἷον το-
ποτηρητὴν, τὸν χαρτουλάριον, τοὺς κόμητας, τοὺς
κεντάρχους, βανδοφόρους, λαβουρησίους, σημειοφό-
ρους, δουκινιάτορας, μανδάτορας, θυρωροὺς, διατρέ-
χοντας, τὸν ἀριθμὸν σδ', καὶ εἰσάγειν αὐτοὺς οὕτως·
τὸν μὲν τοποτηρητὴν μετὰ ῥώου σαγίου, τοὺς δὲ
λοβοῦς μετὰ τῶν οἰκείων σκαραμαγγίων, καθὼς
ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἐπὶ δὲ τῆς πέμπτης ἡμέ-
ρας δεῖ ἡμᾶς προευνεπιζῆσαι εἰς κλήσιν τῆς τι-
μίας ὄντως βασιλικῆς τραπέζης ὁμοῦ ἐκ τῶν ἀνωτέρω
μνημονευθέντων ἐνδόξων μεγιστάνων σὺν τοῦ δομε-
στίκου τῶν ἱκανάτων, φίλους τὸν ἀριθμὸν ιβ', καὶ
εἰσάγειν αὐτοὺς μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων,
καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς ἀκου-
σίτοις δεῖ καλεῖν ὁμοῦ βασιλικούς ἀνθρώπους, ὡς
ἀνωτέρω εἰρήκαμεν. Ἐν δὲ τοῖς κατωτέρω τοὺς ἄρ-
χοντας τοῦ τάγματος τῶν αὐτῶν ἱκανάτων, οἷον το-
ποτηρητὴν τῶν κομήτων, τὸν χαρτουλάριον τῶν κεν-
τάρχων, βανδοφόρων, σημειοφόρων, δουκινιάτορων
καὶ μανδατόρων, σδ' τὸν ἀριθμὸν, καὶ πέντητας ιβ',
εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἐν τῇ ἀνακλήσει, καθὼς καὶ ἐν τοῖς
λοιποῖς τάγμασι προεγράφαμεν.

Σημειωτέον δὲ τοῦτο· εἰ γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ
τῆς ἑβδομάδος ἡ τῶν ἐνδόξων τοῦ Χριστοῦ γενεθλίων
ἐπέστη ἑορτὴ, καὶ ἀπὸ ταύτης ἡ τῶν ιθ' ἀκουσίτων
δεξιῶσις τὴν ἀρχὴν ἐπιδειξῆται, δεῖ ἡμᾶς ἐν τῇ
ἕκτῃ ἡμέρᾳ ἐπὶ μὲν τῆς τιμίας βασιλικῆς τραπέζης
συγκαλεῖν εἰς ἐστίασιν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταν-
τινουπόλεως μετὰ καὶ ιβ' ἡγουμένων τῶν ἐν τῇ
περὶ ἡμᾶς (55) τόμῳ κειμένων, εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς
ἐν τῇ ἀνακλήσει οὕτως· τὸν μὲν πατριάρχην σὺν τῷ
βασιλεῖ ἅμα τοῦ στίχου (56) εἰς τὸ ἐπὶ δίφρου καθ-
εσθῆναι· τοὺς δὲ ὁσίους ἡγουμένους στιχηθῶν κατὰ
τὴν οἰκείαν τάξιν καὶ ἀρμόζουσαν δόξαν· εἰσάγειν
δὲ αὐτοὺς, καθὼς καὶ τοὺς πατρικίους μετὰ τῶν
οἰκείων αὐτῶν φελωνίων ἀπολελυμίνῃ τῷ σχή-
ματι (57), δηλονότι προπορευομένου αὐτοῖς τοῦ βα-
σιλικοῦ καστρησίου, καὶ ὁμοίως ἱστῶντος κύκλῳ
τῆς βασιλικῆς τραπέζης εἰς τὸ προσκαλίεσθαι
πλησιέστερον ἐξ αὐτῶν οὓς ἂν δόξῃ τῷ βασιλεῖ. Ἐν
δὲ τοῖς λοιποῖς ἀκουσίτοις δεῖ ἡμᾶς καλεῖν τοὺς ἐκ
διαφόρων μοναστηρίων ἀναγρασμένους ἀβάδας,
D ἤγουν τοὺς τὰ σφραγίδια παρ' ἡμῶν εἰληφότας (58),

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(55) Sensum, quem exsculpere his a verbis valui,
dedi in Latinis. Dubito tamen, rectene habeat hic
locus, an vitium subsit.

(56) Stichus est formula precum solemnium ante
epulas et iis finitis a sacerdotibus recitari solita, e
dictis scripturæ et aliis piis meditationibus con-
texta. Proprie στίχος solet appellari formula e psal-
mis Davidicis aut aliis Scripturæ locis excerpta.

(57) Si de viris cingulo militiæ honoratis sermo

esset, acciperem hanc dictionem pro ἀζώνοις, *dis-*
cinctis. Sed in sacerdotibus nihil cingulo astrictum.
Hinc putem, hanc dictionem notare, libere laxaque
deserventibus phelonis, non ultra cubitum regentis
sed ambobus brachiis intra saccum veluti laten-
tibus.

(58) Solebant statis diebus ad sacram mensam
invitari clerus omnis, monachi, et iis similes repu-
tati pauperes, iisque tesserae distribui, quibus exhibi-

τὸν ἀριθμὸν σις· εἰσάγειν δὲ καὶ αὐτοὺς στιχηδόν, καθὼς καὶ τοῖς λοιποῖς, ἡμφισμένους τὰς οἰκείας στολας ὡς πρὸς συνθήειαν· ἀνακλίνειν δὲ αὐτοὺς ἐφ' ἐκάστης τραπέζης δωδεκάδα μίαν. Μετὰ δὲ τὴν τούτων ἀνάκλησιν καὶ ἐστίασιν δεῖ ὑμᾶς προσέχειν τὸν τοῦ ὀπτομίνσου μίνσον (59), καὶ ἐν, τούτῳ τῷ καιρῷ εἰσάγειν πρὸς χειρονομίαν (60) τῶν ἀνακειμένων καὶ ψαλλόντων πατέρων τοὺς δύο μεγάλους τῆς ἐκκλησίας δομestίκοις, καὶ ἰστῶν αὐτοὺς ἐνθεν κάκειθεν τοῦ περιβλήπτου τρικλίνου πρὸς τὸ ποιεῖσθαι, ὡς εἴρηται, τὴν χειρονομίαν ἐπὶ τὴν ψαλμωδίαν τῶν ἀνακειμένων πατέρων· Δίδεται οὖν κατὰ τύπον παρὰ τοῦ εἰδικοῦ λόγου τοῖς μὲν ἀνακειμένοις ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης β' ἡγουμένοις εἰς φιλοτιμίας ἐπίδοσιν ἀνὰ νομισμάτων δ' τοῖς δὲ λοιποῖς μονάχοις ἅπασιν ἀνα νομισματος ἐνὸς καὶ μόνου· τοῖς δὲ δύο δομestίκοις ἀνὰ νομισμάτων β' κατὰ τύπον. Δεῖ εἶδέναι, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ καὶ οἱ πένητες (61) ἐν τῷ χροσοῖστορίῳ ἐσθλοῦσιν, λαμβάνοντες τὴν κατὰ συνθήειαν εὐλογίαν. Εἰ δὲ ἐν τετάρτῃ ἢ πέμπτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐβδομάδος ἡ Χριστοῦ γέννησις καταστήσει, καὶ ἀπὸ ταύτης ἄρχεται ἡ κλησις τελεῖσθαι τῶν ἀκουσίτων, δεῖ ὑμᾶς ἐν τῇ κυριακῇ τῆς περιόδου τῆς αὐτῆς ἐβδομάδος πρὸ τῆς κλησεως τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀββάδων ἐκτελεῖν τὸ λεγόμενον κλητώριον τὸν πολύτριχον (62), καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

bitis pro convivis sacræ mensæ agnoscerentur et admitterentur. Conf. p. 435, 450 et 210. Simile quid invenio in Joannis Stylitæ Chronico Syriaco apud Asseman. t. II, p. 271. Bibl. Or. : *Demosthenes, Edessæ præfectus, pauperes collegit, et quos plumbeo signo ad collum appenso notaverat, iis libram panis dietui distribuit*; et in Gestis Innocentii III, p. 150 : *circuibat et investigabat diligenter eleemosynarius ejus pauperes ac debiles maxime nobiles, dabatque iis sigilla, ut per eos, qui ipsa referent, singulis hebdomadibus acciperent ad victum*. De συντομίῳ καλαμίνῳ seu tesseri ligneis quas qui monstraret, accipiebat ἄρτους διαιωλίζοντας, nota vita sua quotidie panes siligineos, v. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. t. III, p. 502.

(59) Missus assatæ carnis erat secundus vel medius. Tres enim missus conficiebant epulas sacras. Primus nescio quo proprio nomine dictus, velut promulsis et invitatio ventriculi ad appetitum, ὠραῖον veterum Græcorum, vid. Athenæum p. 116, secundus missus assatæ carnis, tertius τὸ δουλκίον, dulciariorum, liborum mellitorum. Tres quoque missus apud Latinos medio ævo in usu fuisse, colligitur e monumento quodam Mediolanensi apud Murator. Antiq. Italic. t. II, p. 313, ubi inter Abbatem S. Ambrosii et ejus canonicos id contrahitur pactum, ut ille, quoties hos ad convivium invitaret, quod certis et statis facere debebat temporibus, terras inferri curaret *positiones*, et in earum singulis terna fercula. Joannes Mussus in Chron. Placent. ibid. p. 320 : *pro prima inbanditione [ἐμβίμματα] dant duos cappones — postea dant carnes assatas [hic est secundus missus] — postea dant turtas [id est, κολλύρια, liba, in circelli modum pista; designat dulcium] et Zoniatas cum tragea saccari de supra; postea dant fuyes [bellaria, fruges, fructus horæos], postea, lotis prius manibus, antequam tabulæ leventur, dant bibere et confectum de saccaro, et postea bibere*. Idem pene ordo apud nos quoque hodie in ferulis observatur, et olim observatus fuit apud veteres Græcos et Romanos, quibus placentæ ulti-

riorum monasteriorum, quorum nomina in notitia nostra descripta identidem tenemus, illos nempe, qui tesseras a nobis antea acceperunt, ad numerum 216. Introducuntur seriatim, sicut in cæteris moris est, induti propriis suis et consuetis stolis. Accubitis singulis adsternuntur deni bini viri. His itaque apud accubita sua satialis, attendere oportet ad optominsi [seu assati ferculi] missum, et tum temporis ambo Magnæ Ecclesiæ magnos domesticos introducere ad præmonstrandam accumbentibus et psallentibus patribus cheironomiam seu gesticulationem manualemente moderandi cantus gratia. Et hos collocare oportet unum ad dextram, alterum ad sinistram illustris triclinii, ut cheironomia sua, quod diximus, accumbentium patrum cantum moderentur. Quantum ad pietatem domini attinet, dantur illis quidem duodecim ad sacram mensam accumbentibus hegumenis receptio more formulæque ex privato principale peculio singulis numismata quaterna nomine doni gratuiti, reliquis autem monachis singulis bina. Eodem quoque die pauperes comedunt in chrysohistorio, accipientes consuetam benedictionem. Quod si vero in quartam aut quintam septimanæ feriam incidat festum natiuitatis Christi, et ex ea incipiat convivium accubiti dictum celebrari, oportet vos ea dominica,

mum missum præstabant. Nec discrepant Russi, de quibus auctor *des veränderten Russlandes* p. 18 hæc narrat : « *Wenn man sich gesetzt, werden zum ersten mahle kalte Speisen, Schinken, Würste, Stütze auch allertey mit Baumzehl, Knoblauch und Zwiebeln zubereitet Fleisch aufgetragen; dieses bleibt über eine Stund auf der Tafel stehn; nechst dem kommen die Suppen, Braten und warmen Speisen; und zum dritten mahl der Confect.* »

(60) Græci cantores ad unius chorostatæ seu directoris musicæ gesticulationes respiciunt, qui manibus in diversum agitatis tollere, deprimere, flectere vocem jubet; v. Du Cange v. Χειρονομίαν. (61) Solebant statis diebus pauperes, interdum 12, numero, alias quoque plures, sacris epulis adhiberi et abeuntes nummo aureo donari. Imperatores CPlanos autem pauperibus pedes lavisso, nusquam legi. Pontifices quoque Romani olim sæpius pauperes epulis excipiebant. Photius, in Excerptis vitæ Gregorii M. p. 760 ed. Hæschel. de pontifice isto hæc perhibet : τὸν ἀρχιερατικὸν λαχὼν ἰθύειν θρόνον δώδεκά τινας τῶν πνήτων, ὡς ἔθος πράττειν τοῖς πατριάρχεις, συνεστιαθῆναι κελεύει καὶ συγκαλέσασθαι τούτους τὸν οἰκείον σακελλάριον ἐπιτρέπει. Ὡς δὲ τὸ πρόσταγμα τέλος ἔλαβε καὶ τὴν τράπεζαν οἱ δαιτύμονες ἐπλήρωσαν, συνεωρῶτο δὲ τῷ ἀρχιερεῖ καὶ τρισκαδέκατος συνεστιαμίνος, etc. [S. Gregorius pontifex duodecim peregrinos solebat ad mensam invitare, iis quoque singulis Calendis, et Paschatis, Natalis et Pentecostes tempore aureos nummos et argenteos erogare. Vita ejus apud Canis. VI, p. 266.]

(62) Ita membranæ. Draudii apographum dabat τὸ πολύτριχον, referens ad præcedens κλητώριον. Sed potest etiam ὄχλον subintelligi, aut τῶν πολυτρίχων legi. Nam barbari omnes illi, qui hic dicuntur eo die ad sacras epulas vocati fuisse, longas comas gerebant, (unde πολύτριχοι dicebantur.) cum Græci et Latini breviter tonsi essent, cæsarie vix infra aures descendente, scapulas certe non attingente. Multa in promptu habeo ejus rei testimonia,

quæ in ambitum ejusdem septidui cadit, antequam patriarcha et monachi vocentur, sic dictum polytrichum [seu multicerinum, crinitum, comatumve] convivium celebrare, et amicos ad convivandum paratos habere, ad sacram quidem mensam **434** accubituros magistros, proconsules patrios strategos octo, Bulgaros amicos duo et ambo demarchos, Veneti nempe et Prasini; et hos introducere atque educere in tunicis, ut in superioribus expositum fuit. Ad reliquos autem accubitus evocare et sternere oportet homines, imperiales tantum peregrinos [et comam alentes], ut Farganos, Chazaros, Agarenos, Francos, quotquot eorum eximiam regiam providentiam et pietatem rogarum perceptione experiuntur. Horum omnium unamquamque gentem introducere oportet et rursus educere in suo quamque gentili habitu, ut e. c. in sic dicto cabadio [Farganos et Agarenos]. Proxima post hanc dominicam quarta feria invitare demum oportet patriarcham cum ipsius hegumenis et monachis eo, quem prædiximus, ordine. Septimo eorumdem accubituum die oportet vos, amici, comparare ad epulandum, in sacra quidem mensa duodecim amicos de genere proconsulum patriciorum strategorum et officialium, comprehensis eo numero præfecto Urbis et drungario classiariorum; qui omnes duodecim, ut jam de prioribus dictum, in suis mutatoriis et introducuntur et educuntur; ad reliquos autem accubitus vocare oportet adiutorem [præfecti Urbis] et rationalem prætorii et topotere-

Α εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν φίλους ἐπὶ μὲν τῆς βασιλικῆς τραπέζης μαγίστρος, ἀνθυπάτους πατρικίους στρατηγούς ὀκτώ καὶ Βουλγάρους φίλους δύο καὶ τοὺς δύο δημάρχους Βενέτων τε καὶ Πρασίνων· εἰσάγειν δὲ καὶ ἐξάγειν αὐτοὺς ἑλατιοφόρους, καθὰ καὶ ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἐν δὲ τοῖς ἑκατέρων μερῶν ἀκουσίτοις δεῖ ὑμᾶς καλεῖν βασιλικούς ἀνθρώπους ἔθνικούς (63) πάντας, οἷον Φαργάνους, Χαζάρους, Ἀγαρηνοὺς, Φράγγους καὶ ὄσοι τῆς βασιλικῆς ἐξ αὐτῶν ἂ ἀπολεύουσι τῶν βρογῶν προμηθείας· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἅπαντας καὶ ἐξάγειν μετὰ τὸ ἔθνικὸν ἴδιον σχῆμα, οἰνεῖ τὸ παρ' αὐτῶν ἐπιλεγόμενον καθάδιον (64). Καὶ εἴθ' οὕτως τῇ ἀπὸ ταύτης εἰσιούσῃ τῆς ἐδομομάδος τετράδῃ προσκαλεῖσθαι τὸν πατριάρχην μετὰ τῶν αὐτοῦ ἡγουμένων καὶ μοναχῶν, ὡς προλέλεκται. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐβδόμῃς ἡμέρας τῶν αὐτῶν ἀκουσίτων δεῖ ὑμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης ἀνθυπάτους πατρικίους στρατηγούς, ὑφοικαλίους σὺν τῷ ὑπάρχῳ τῆς πόλεως καὶ τῷ δρουγγαρίῳ τῶν πλοίων, φίλους δύο καὶ δέκα· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων, καθὰ καὶ δεδήλωται· ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς ἀκουσίτοις καλεῖν εἰς ἐστίασιν τὸν σύμπονον καὶ τὸν λογοθέτην τοῦ πρατόριου, τὸν τοποτηρητὴν τῶν πλοίων, τὸν χαρτουλάριον τοῦ πλοίματος, τὸν κόμητα τοῦ πλοίματος, κεντάρχους ὁμοίως, κριτὰς τῶν ῥεγεώνων, ἐποπάτας τῆς πόλεως, γειτονιάρχας, τὸν λεγατάριον τοῦ πρατόριου, τὸν κεντυρίωνα, τοὺς πρωτοκαγκελλαρίους, καγκελλαρίους καὶ μανδάτορας τοῦ πλοίου, τὸν

VARLÆ LECTIONES.

² ἐξ αὐτῶν em. R., ἐξαυτῆς cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

quæ si explicare et disputationem de coma et cæsarie veterum ordiri vellem, in vastum campum evherer. Quapropter satius est, eam hic omittere et alii meliori occasione, si qua se offerat, reservare. (63) *Barbari et gentiles*, adeoque *ethnici* idem valebat illis temporibus. Inde *Schola gentilium* (vid. Vales. ad Amm. Marcell.), quæ postea *Helæria* dicta fuit seu militia palatina ex peregrinis nationibus conflata. Ita in vetusto lapide Aquilæ legit Sertorius Ursatus in Monum. Patav. p. 45, *sepulturæ gentilium veteranorum*, id est, barbarorum: vid. Sc. Maffei Museum Veronense p. 323, et Du Cange Gl. G. v. Γεντήλιος.

(64) Quantum ex descriptionibus variis colligo, fuit *cabadium* idem atque ἐπιλωρίχιον vel ἐπιθώραχιον, id est, vestis, non quæ lorice aut thoraci proprie sic dicto, sed pectori, in quo gestatur thorax, et quod propterea sæpe quoque thorax appellatur, superinduebatur. *Ein Wams oder Brustlatz*, sive potius *eine Weste mit kurtzen Schæssen*, und *auf der Brust mit doppelten Ueberschægen*. Vertunt *idennam*, *sagum*, *supparum*, *togam*; vid. Goar. ad Codin. p. 49, n. 30; et ad Cedren. p. 417, ubi exponit *tunica exterior stricte corpori adhærens, brevior, globulis ante pectus munita*. Sed præcipue conf. Du Cange Gloss. Græc. et Salmas. ad Scr. Hist. Aug. t. II, p. 543, cum quo idem non sentio. Pæsepe occurrit hæc vox in auctoribus Arabicis, neque tamen Arabica est, neque distinctam ejus ideam illi homines dant. Persicam vestem esse, patet ex illis. Ascribam, quia pauca sunt, quæ ad Abulfedæ ann. 594 seu Chr. 1198 notavi: « apparet ex hoc loco sic ibi scripsi (*Qaba*, unde nostrum *Cappa* manavit, gestamen Persarum et gentium

ad illud nomen pertinentium fuisse, non item Turcarum, Golius in Lexico *Qaba* ait esse *vestem virilem peculiariter Persicam*, quæ sub axillis per obliquum duplicatur. Olearius in Itinerario p. 419 ed. Slesvic. *Keba* esse ait *clare seime Filize*. Materiam panni, non formam exprimit aut usum. Laudat illos quoque *filtrus* Paulus Jovius libello de legatione Moscovitarum (p. 488. Collectionis Itinerarior. Sim. Grynæi Basil. 1555 curatæ) his verbis: *Mediterranæ Tartari nihil præter equorum pernicium greges et nobiles nulla florum textura, sed coactis ex lanis canidos conlones præbent, e quibus feltrix vestes pænulæ ad perferendam omnem imbrium injuriam idoneæ atque pulcherrimæ conficiuntur*. Cl. Schultens. in Vita Saladini p. 212. cap. 130 vertit *sinus vestis*, ad sensum sicut satis bene. Infra sub anno 684 occurrit dictio *Qaba lachidni* seu *inferior*, quæ sub aliis vestibus gestari solet et opponitur, *athlaso saugani* seu *superiori*, seu *exteriori*, unde constat *Qaba* rationem habere *vestis* seu *tunicæ nostræ*. » Hæc ibi. Locus Abulfedæ, ad quem ista scripsi, hic est: « *Chowarærim Schah Tacasch invadebat Bocharam, tunc Chaththæis parentem, et subigebat eamdem, humanum tamen se victorem gerebat, quamvis injuriam sibi factam gravibus pænis ulcisci potuisset. Chaththæi enim tenente obsidione canem, uno cassum oculo, cuba indulum [seu tunica Persica] e catapulta versus obsidentes exploserant cum contumelioso dictorio, hunc ipsorum Solthanum esse. Tocascho nempe facturam alterius oculi exprobrabant. At ille tamen tantum aberat a repetenda procacis linguæ et petulantis facinoris pæna, ut potius beneficiis sibi largitionibusque pæcuniariis novos cives obligaret.*

ἀριθμὸν δὲ εἰσαγεῖν δὲ καὶ ἐξάγειν αὐτοὺς μετὰ τῶν οἰκείων σκαρμαγγίων, πλὴν τῶν τοποτηρητῶν μετὰ καὶ σαγίων ῥωέων, καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται. Ἐπὶ δὲ τῆς ὀγδόης ἡμέρας τῶν αὐτῶν ἀκουσίτων ἐκτελεῖται τὸ βωτῶν παιζοδρόμιον, καὶ δεῖ ὑμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίαςιν τῶν βασιλέων τοὺς προὔχοντας τῆς τάξεως τοῦ μυστικοῦ κουβουκλείου, οἷον πραιποσίτους, πρωτοσπαθαρίους εὐνούχους, πριμοκρηίους, ὀστιάριους, τὸν ἀριθμὸν ἡ', τὸν χαρτουλάριον τῆς βασιλικῆς σακέλλης, τὴν ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ λόγου, τὸν ἀκουσίριον καὶ τὸν τῆς καταστάσεως εἰσαγεῖν δὲ αὐτοὺς μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων, οὐ καθὼς τοὺς λοιποὺς ἅπαντας ἐν ταῖς προλεχθεῖσαις ἡμέραις ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω σὺν τῷ καστρησίῳ τὴν πορείαν ποιούμενοι, ἀλλ' αὐθις σὺν τῇ ἐξόδῳ τῆς βασιλικῆς ἀνακλήσεως (65) στιχίζειν αὐτοὺς κατὰ τὸ ἴδιον ἀξίωμα κύκλῳ τῆς τιμίας βασιλικῆς τραπέζης, καὶ ἅμα τῆς ἐκφωνήσεως τῶν πάρεστώτων βουκαλίων ἀνακλίνειν αὐτοὺς ἐν τῇ λαμπροτάτῃ τραπέζῃ, ἐξάγειν δὲ αὐτοὺς πάλιν τῇ αὐτῇ ἀκολουθίᾳ, ὡς εἴρηται. Ἐπὶ δὲ τοῖς λοιποῖς ἀκουσίτοις πρὸ τῆς βασιλικῆς ἀνακλήσεως προανακλίνονται πένητες οἱ τὰ σφραγίδια εἰληφότες, καὶ ἐπὶ αὐτῶν ἀνακειμένων καὶ ἐσθιόντων, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ μίντου τῶν δουκίων, ἀναλαμβάνονται τὰ δοθέντα σφραγίδια ὑπὸ ἀρτικλίνου, καὶ δίδονται κατὰ τύπον παρὰ τοῦ εἰδικοῦ λόγου ἐνάστῳ πένητι εἰς βασιλικὴν εὐλογίαν ἀποκόμβιον ἔχον ἐνδοθεν νόμισμα ἕν. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐνάστης ἡμέρας τῶν αὐτῶν ἀκουσίτων τελεῖται κλητώριον δείπνου (66), ὃ καὶ τρυγητικὸν καλεῖται, καὶ δεῖ ὑμᾶς προετρεπίζειν εἰς συνεστίαςιν τοῦ δείπνου τῷ βασιλεῖ φίλους β', οἷον μαγίστρος, ἀνθυπάτους πατρικίους στρατηγούς ὀκτώ, φίλους Βουλγάρων δύο, καὶ τοὺς ἑκατέρων δύο δημάρχους. Προσκυλοῦνται δὲ οὗτοι παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ τοῦ ἀρτικλίνου πρωίας, καὶ μίντου διδομένων, συνεισέρχονται πάντες οἱ κεκλημένοι εἰς συνεστίαςιν τῷ βασιλεῖ πρὸς ἐσπέρας, καὶ εἰσάγονται καὶ ἐξάγονται πάντες μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων καὶ καμπαγίων κατὰ ἀκολουθίαν καὶ τύπον τῶν προγραφέντων ἐν τοῖς ἄνω. Ἐν δὲ τοῖς ἑκατέρων τῶν μερῶν ἀκουσίτοις δεῖ ὑμᾶς καλεῖν κατὰ τὸν ὄρον τῆς πρώτης ἡμέρας τοὺς ὑπὸ καμπάγιον συγκλητικούς ἅπαντας, οἷον ἀσκηγήτας, ἀπὸ τῆς τῶν σπαθαροκανδιδάτων ἀξίας καὶ κατωτέρω, χαρτουλάριον τοῦ γενικοῦ λογοθέτου, χαρτουλάριον τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου, ἀντιγραφεῖς τοῦ κυέστορος, τὸν σύμπονον, τὸν λογοθέτην καὶ τοὺς γριτάς, νοταρίους τοῦ σακελλίου, νοταρίους τοῦ βεστιαρίου, νοταρίους τοῦ εἰδικοῦ, ὑπάτους, σιλενταρίους, βεστή-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(65) Verba perobscura. Visum quidem id maxime congruum sensum fundere, quod in Latinis dedi qua subinnuunt, εὐθὺς et ἀνακλήσεως legendum esse. Insolens tamen semper est dictio εὐθὺς σὺν τῇ ἐξόδῳ τῆς βασιλικῆς ἀνακλήσεως, *statim cum exitu regis accubitionis pro statim atque rex accubuerit.*

(66) Sub vesperam scilicet hoc convivium celebrabant; unde colligitur, præcedentia convivia meridie fuisse celebrata. Quare autem *vindemiale*

tam classiariorum, chartularium, comitem et centarchos, omnes rei navalis; judices regionum [Urbis nempe], inspectores Urbis, vicorum magistros, legatarium præpositi, centurionem, protocancellarios, cancellarios et mandatores rei navalis, in unum ad numerum 204. Hi cum suis scaramangis et introducuntur et educuntur præter topotetas. Hi enim in russis sagis introducuntur, ut supra jam de similibus monitum fuit. Octavo eorundem accubituum die celebratur votum pezodromium seu ludicrum pedestri cursu certamen, et oportet vos invitatos paratosque habere ad coepulandum cum dominis proceres de ordine secreti cubiculi, ut præpositos, protospatharios eunuchos, primicerios, ostiarios, ad numerum octo; et dein ad conficiendum numerum duodenarium, hos quatuor: chartularium sacri sacelli, comitem rationum privatarum, actuarium et cerimoniarium. Hi cum suis mutatoris introducuntur, non eo modo, quo alii magnates in diebus prædictis, id est, non ab imis ad summa, præambulante castrense; sed protinus atque domini accubuerunt, oportet ut illos, secundum suam quemque dignitatem, circa venerabilem regiam mensam ordinemus, et simul ac astantes vocales intonant, ad splendidissimam mensam **435** asternamus. Hos eadem formule, qua diximus, iterum educere oportet. Reliquis accubitis acclinantur, vel antequam ipsi domini accubuerint, pauperes, quibus antea datæ tesserae fuerunt. Ab his adhuc accumbentibus et epulantibus eo tempore, quo missus dulcii seu tragematum et placentarum mellitarum intrat, repetit articlinus tesseras, danturque ex recepto ritu nomine regie benedictionis singulis pauperibus ex privato peculio singula apocombia vel munuscula missilia sacculis insuta intus habentia singulos solidos aureos. Nono die eorumdem accubituum celebratur convivium vespertinum, quod etiam vindemiale appellatur; oportetque vos prius invitatos et comparatos habere duodecim amicos, de ordine magistrorum, proconsulum patriciorum strategorum octo, Bulgaros amicos duo, et ambarum factionum magistros. Invitantur autem hi ab imperatore per articlinum mane, indictisque [pomeridianis] missis, simul cum imperatore intrant invitati omnes ante vesperam, et introducuntur omnes in suis mutatoris et campagiis secundum decursum et formulam supra præscriptam. Ad reliquos autem ambarum plagarum accubitus advocare vos oportet juxta ritum primi diei senatorios omnes in campagiis comparere solitos,

convivium hoc fuerit appellatum, non expulo. Ideo, quod qui die proxime antegresso cursu certaverant et laboraverant, fructum sui laboris et sudoris eo die carperent? Certe *cursores*, qui die superiore octavo de pedum pernitate certaverant, hoc nono die ad sacram mensam adhibebantur, ut e linea penultima hujus paginæ constat; et τρυγῶν pro *percipere, frui* ponunt; v. Nicetas p. 132. Sed longe hoc petitum est et parum a nugis abest.

nt asecretas, dignitate spatharocandidatorum conspicuos, et ita porro inferiores, chartularium generalis logothetæ, chartularium rationalis militaris, magistros scriniorum quæstoris, adjutorem logothetæ, judices, notarios sacelli, notarios vestiarii, notarios rei privatæ, consules, silentiarios, vestitores et minores magistratus ordinum militarium palatinorum, ut sceptrophoros, signiferos, eutychiophoros, draconarios, senatores et ducenatores, amborumque factionum cursores omnes. Horum quidem quotquot ordinis senatorii sunt, introducuntur in suis mutatoriis et campagiis; cursores autem in suis podeis vel vestibibus; et horum quidem eos, qui victoriam obtinuerunt, oportet primos honoratiori parti [seu dextræ plagæ] accubitum acclinare; victos vero alteri, ubi etiam pauperes accumbunt. Post luminum vero accensionem, qualis pridie festorum institui solet, et post traditas convivis faculas oportet eos omnes educere secundum formulam præscriptam. Decimo die eorundem accubitum oportet nos invitatos comparatosque habere ad sacræ mensæ communionem proconsules patricios officiales una cum domestico numerorum et comite castrorum, amicos in universum duodecim. Introducuntur et educuntur in suis mutatoriis secundum prædictum modulum. Reliquis autem **436** mensis acclinare oportet ambo topoteretas et ambo chartularios, tam numerorum, quam castrorum, tribunos, vicarios, legatarios, mandatores, xenodochos, gerocomos, chartularium venerabilium ædium, archiatros et diætarios magni palatii, item et palatii Daphnes, in universum 204, unaque pauperes 12. Xenodochos atque gerocomos et inde reliquos inferiores, ut chartularium, medicos et diætarios, oportet procedere [tam intrando, quam exeundo] pone sacram mensam, magistratus vero amborum ordinum [tam numerorum, quam castrorum] a parte domini vultui opposita. Xenodochi cum suis scaramangiis sagisque russis introducuntur; medioci autem omnes in suis dibenetis seu vestibibus colore veneto tinctis. De tagmatum magistratibus introducuntur ambo quidem topoteretæ in sagis quoque russis, cæteri omnes autem in scaramangiis. Die undecimo non amplius celebratur convivium in XIX accubitis, sed vespere celebratur in illustri Justiniani triclinio, quod mane ab imperatore eum in finem præparatur per ejus articli-

A τορας καὶ μικροὺς ἄρχοντας τῶν ταγματῶν, οἷον σκηπτοφόρους, σεγνοφόρους, εὐτυχοφόρους, δρακονζήρους, σινάτορας καὶ δουκινιάτορας, καὶ τοὺς ἐκπίρων μερῶν δρομεῖς ἅπαντας. Δεῖ δὲ εἰσάγειν τοὺς μὲν συγκλητικοὺς ἅπαντας μετὰ τῶν οἰκειῶν ἀλλαξιμάτων καὶ κομπαγιῶν, τοὺς δὲ δρομεῖς πάντας μετὰ τῶν αὐτῶν ποδῶν (67), καὶ τοὺς μὲν νικητὰς ἐπὶ τῆς κρείττονος θέσεως τῶν ἀκουσίτων προσανακλίειν, τοὺς δὲ ἡττηθέντας ἐπὶ τῆς ἐτέρας θέσεως, ἐν ᾗ καὶ τοὺς πένητας μετὰ δὲ τὴν προέορτον φωταυγίαν (68) καὶ τὴν ἐπίδοσιν τῶν φατλιῶν ἐξάγειν αὐτοὺς πάντας κατὰ τὸν τύπον τὸν προγραφέντα πᾶσιν. Ἐπὶ δὲ τῆς δεκάτης ἡμέρας τῶν αὐτῶν ἀκουσίτων δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς κλήσιν τῆς βασιλικῆς τραπέζης ὁμοίως ἀνθυπάτους πατρικίου ὄφφικιαλίου σὺν τῷ δομεστικῷ τῶν νομῆρων καὶ τῷ κόμητι τῶν τειχῶν, φίλους β'· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκειῶν ἀλλαξιμάτων κατὰ τὸν θηλωθέντα τύπον. Ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς ἀκουσίτοις δεῖ ἡμᾶς κλεῖν τοὺς δύο τοποτηρητὰς καὶ χαρτουλαρίου τῶν νομῆρων καὶ τειχῶν, τριθούρους, βικαρίους, λεγατούρους, μανδάτορας, ξενοδόχους, γεροκόμους, χαρτουλαρίου τῶν εὐαγῶν οἰκῶν (69) ἀρχιατροῦς καὶ τοὺς δικιταρίου τοῦ μεγάλου παλατίου καὶ τῆς Δάφνης, τὸν ἀριθμὸν σδ', καὶ πένητας β'· προκινεῦειν δὲ τοὺς ξενοδόχους καὶ γεροκόμους χαρτουλαρίου καὶ ἱατροῦς σὺν τῶν διαιταρίων ἐπὶ τῇ ὀπίσθῃ θέσει τοῦ ἀκουσίτου τοῦ βασιλέως, τοὺς δὲ ἄρχοντας τῶν δύο ταγματῶν ἐπὶ τῇ κατὰ πρόσωπον θέσει τοῦ βασιλέως· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν τοὺς μὲν ξενοδόχους μετὰ τῶν οἰκειῶν σκαρμαγιῶν καὶ βῶέων σαγιῶν, τοὺς δὲ ἱατροὺς ἅπαντας μετὰ τῶν οἰκειῶν διβενέτων (70), τοὺς δὲ τῶν ταγματῶν ἄρχοντας, τοὺς μὲν τοποτηρητὰς καὶ αὐτοὺς μετὰ βῶέων σαγιῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς μετὰ σκαρμαγιῶν πάντας. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐνδεκάτης ἡμέρας ἀπείργεται μὲν ἡ τῶν ἀκουσίτων ἐκτελουμένη κλήσις, τελεῖται δὲ τὸ κλητώριον ἐσπέρας ἐν τῷ περιβλήπτῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλήνῳ. Προστοιγίζεται γὰρ τὸ αὐτὸ κλητώριον παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀρτικλίνου πρώτας, καὶ δεῖ ἡμᾶς προσκαλεῖσθαι εἰς κλήσιν τοῦ αὐτοῦ δέσπνου μαγίστρος, ἀνθυπάτους πατρικίου ὄφφικιαλίου, πραιποσίτους, πρωτοπαθαρῆρους εὐνούχους, πριμικηρίους, ζῶστιαρίους, μαγλαβίτας, κόμητας τοῦ ἀριθμοῦ καὶ κεντάρους, τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης, καὶ μετὰ τὴν θείαν τῆς ἐσπέρας μυσταγωγίαν (71)

JOAN. JAC. RESKII COMMENTARIUS.

(67) Ποδιά est vestis talaris, pedes tegens; et dein in genere vestis omnis; vid. de hac voce disputantes ad Codinum Goar. p. 16, et Gretser. p. 178, et Du Cange Gloss. Gr. h. v.

(68) Probane sit hæc vox, an φωταυγία aut φωταγωγία rescribendum, viderint alii; item, quid sibi velit vox προσόρτιον. Nam φωταυγίαν significare accensionem lampadum aut cum cereis processionem, nemo dubitat. Mihi vero non succurrit vespere seu pridie diei alicujus festi consuevisse faces accendi, aut in iis processionem celebrari. Et præterea non video, quodnam festum hic secutum fuerit hanc φωταυγίαν. Nan festum Luminum tertio demum die post sequebatur.

(69) Ita solebant monasteria in specie appellare; v. Du Cange. v. *Loca venerabilia*.

(70) Notabile hoc, venetis fuisse archiatros indutos, quod nescio an alibi observatum sit. Hodie carmesinas gestant in processionibus.

(71) Mystagogia celebratio Miasm est. Hinc patet, Græcos sub vespere quoque, post horam nonam, quæ nostræ tertie pomeridianæ respondet, sacramentum celebrare; vid. p. 442. Nisi malis, ut isto loco vocem συναξίς et λειτουργίας pro conventu ad cultum divinum et ejus celebratione, absque miasm officio, ita hic loci vocem μυσταγωγία eodem sensu accipere. Quod tamen non puto procedere.

δεῖ τὸν καλέσαντα ἀρτικλίην προτρέψασθαι πάντας ἀποθέσθαι τὰ ἑαυτῶν ἀλλαξήμια καὶ ἐπενδύσασθαι τὰ οἰκεία αὐτῶν σκαραμάγγια εἰς τὸ μετ' αὐτῶν συνεστιαθῆναι τῷ βασιλεῖ κατὰ τύπον.

in universum tot, quot mensa capit. Celebratoque vesperæ sancto officio, debet articlinus omnibus imperare, ut mutatoris depositis induant sua scaramangia, quo in illis cum imperatore epulentur.

Ἢ δὲ ἅγια τῶν φώτων ἡμέρα ξένην τινὰ καὶ περιβλεπτον λαμπροφορίαν εἰσάγουσα θαυμαστὴν καὶ πανάγαστον τὴν δεξιῶσιν ἐκτελεῖ τῆς βασιλικῆς ἐστιάσεως. Τὴν γὰρ ἔνωσιν τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων ταγμάτων διὰ τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος μυστικῶς εἰκονίζουσα τοὺς ἐν τάξει ἀγγέλων ἱερεῖς τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ καθολικῆς Ἐκκλησίας λευχημονοῦντας εἰς ἑσπερῆσιν τῷ βασιλεῖ συνηγάγετο. Καὶ δεῖ τοὺς ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ λαχόντας διακονίᾳ ἀκριβῶς ἐπίστασθαι τὴν εὐπρεπῆ κατὰ τὴν ἐπιφανοῦς αὐτῶν καὶ ἱερᾶς δεξιῶσεως. Ἐν γὰρ τῷ τελομένῳ κράματι τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας δεῖ ὑμᾶς καλεῖν ἐπὶ τῆς τιμίας βασιλικῆς τραπέζης, μαγίστρους, ἀνθυπάτους πατρικίους στρατηγούς, ὀφικιαλούς, τὸν ἀριθμὸν ιδ' εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξίμων, ἄνευ μέντοι τῶν ἑαυτῶν χλαμύδων. Ἐν δὲ τῇ βασιλικῇ τιμῇ τραπέζῃ πρό γε πάντων συνεστίαται ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ, καὶ δεῖ ἡμᾶς καλεῖν τοὺς λογάδας τῆς ἐκκλησίας, οἷον μητροπολίτας σὺν τῷ συγκέλλῳ τὸν ἀριθμὸν ιβ', προστιχίζειν δὲ αὐτοὺς ἐν τῇ αὐτῷ, εἰσαγωγῇ ἀρμοδίως κατὰ τὸν ἐκάστου θρόνον, δηλονότι ἡμφιεσμένους αὐτοὺς πάσας τὰς λειτουργικὰς αὐτῶν στολὰς πλὴν τῶν ὠμοφορίων καὶ μόνον εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν διὰ τοῦ βασιλικοῦ καστρησίου, καθὼς ὁ τύπος τῆς εἰσαγωγῆς περιέχει. Ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἀκουσίτων δεῖ ὑμᾶς καλεῖν πρεσβυτέρους τοῦ μεγάλου παλατίου ιβ', τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κδ', διακόνους ὁμοίως τοῦ παλατίου, τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, τῆς νέας, λς', ὑποδιακόνους ὁμοίως λς', ἀναγνώστας ὁμοίως κδ', ψάλτας ὁμοίως κδ' καὶ παπάδας τοῦ σεκρέτου τοῦ πατριάρχου λς' ὁμοῦ σις' εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν οὕτως τοὺς μὲν ἱερωμένους ἅπαντας μετὰ τῶν οἰκείων λευκῶν φελωνίων, τοὺς δὲ σεκρετικούς (72), ψάλτας τε καὶ ἀναγνώστας μετὰ οἰκείᾳ καμίσεια μόνον, δηλονότι κατὰ τὴν τάξιν καὶ ἐκθεσιν τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν. Δεῖ δὲ προσέχειν ἐν τῇ αὐτῇ ἀνακλήσει, καὶ τὸν καιρὸν τοῦ μίνσου τῶν λεγομένων δουκίων*, καὶ σὺν τῇ τούτων εἰσόδῳ συνεστιάγειν τοὺς δύο τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας λαμπροὺς δομειστῆρας σὺν τῶν ψαλτῶν τε καὶ ὄργανῶν ἁπάντων τοῦ σφραγίου (73), λευχημονοῦν-

VARIÆ LECTIONES.

* δουκίων em. R., τουλδίων cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(72) Clerici secreti videntur apud Græcos fuisse qui Ecclesiæ Latinæ sunt *clerici seculares*, non consecrati; v. p. 440, et officium eorum fuisse, ut in secretis patriarchæ seu tribunalibus ejus vel expeditionibus sederent et lites, negotia, redditus, expensas ejus curarent.

(73) Ita est in membranis. Apographum dabat σφραγίου, consillione, an casu et errore descriptoris,

num. Ad istius cœnæ communionem oportet nos vocare magistros, proconsules patricios, officiales, præpositos, protospatharios eunuchos, primicerios, ostiarios, maglabitas, comites arithmi et centarchos, Sanctus autem luminum dies (vel Epiphaniæ festum) secum trahens insuetam et undique illustrem splendidi vestitus magnificentiam, efficit convivium quo imperator amicos suos excipit, admirabile. Cum enim conjunctionem ordinum cœlestium atque terrestrium mystice adumbret, per donum sancti baptismatis factam, congregat in unum cum imperio sacerdotium Magnæ Dei catholicæ Ecclesiæ sacerdotes, qui angelorum et nuntiorum Dei vias gerunt, candidis in vestibus, ad convivium imperiale adducens. Quibus eo die servire obtingit atriclis, bene accurateque eos nosse oportet decoram constitutionem et cerimoniale splendidi istorum sacerdotum sanctæque ad mensam receptionis. Post finitum mixtum, in Magna Dei Ecclesia oportet nos ad sacram mensam magistros, proconsules, patricios, tam strategos et militaris, quam officiales 437 et palatini ordinis, in universum duodecim invitare, eosque in suis mutatoris, absque tamen chlamydibus, introducere et educere. In eadem regia venerabile mensa primus ante alios omnes convivatur imperatori patriarcha. Pariter quoque oportet nos ad sacram mensam ecclesiæ proceres, ut metropolitas et syncellum, in universum numero duodecim, invitare, eosque ante introitum decore, unumquemque secundum suæ sedis eminentiam, seriatim disponere, indutos stolas suas, in quibus sanctum officium peragere solent, omnes, præter sola omophoria, quæ omittunt. Castrensis imperialis eos simul omnes introducit, et idem quoque rursus educit, prout formulare introductionis in se habet atque flagitat. Ad reliquos autem accubitus oportet nos invitare magni palatii presbyteros duodecim, Magnæ Ecclesiæ presbyteros viginti quatuor, diaconos palatii et Magnæ Ecclesiæ seu S. Sophiæ et novæ in universum 36, cujusque 12: hypodiakonos earumdem ecclesiarum etiam 36; lectores earumdem 24; cantores earumdem 24; papades seu clericos secreti patriarchæ 36; in universum 216. Hos introducere et educere oportet sic: sacerdotio consecratos et fungentes omnes in suis albis pheloniis, secreticos autem, cantores et lectores in suis camisiis tantum, secundum ordinem in superiori-

non dixerim. Non careret specie σφραγίου, si πάντων abeeset. Nam datas fuisse pauperibus et monachis ad sacras epulas admittendis tesseras, σφραγίδια, supra notatum est. Sed σφραγίδες et σφραγίδια dicitur, non σφραγία, et præterea σφραγίου elegantius quid habet, quam ut potuerit a librario pro voce notiori substitutum fuisse. Hinc excudi illud, quod in Latinis dedi. Sane σφραγίων et

bus traditum. In eadem acclinatione, id est accubitu et convivatione, observare oportet tempus, quo missus dulciorum sic dictus seu mellitorum et tragematum infertur, et tunc simul introducere ambo illustres Magnæ Ecclesiæ domesticos, unaque cantores et orphanos suffragii [id est eos, qui publico suffragio vel auxilio et sumptu aluntur] candidatos suisque pheloniis indutos; ante introitum autem illos in duas ad dextram sinistramque partes dirimere, ut unus quidem domesticus, qui ad dextram jucundorum et amabilium accubituum stat, cantores secum omnes habeat; alter autem domesticus, qui isti e regione ad sinistram partem accubituum stat, secum orphanos omnes habeat, seriatim in uno filo stantes. Introducuntur ab utraque parte partes ambæ tum, cum patriarcha benedictionem pronuntiat, quo simul omnes chorum efficiant cantusque vocales alternent. Finitis tribus antiphonis, educuntur simul rursus eodem, unde venerant. Sapientissimus autem dominus noster Leo, quo majorem gloriam consummatamque gratiam anniversariæ huic et venerabili per dies festos convivationi adderet, constituit, ut hoc postremo accubituum die post finitam, quam diximus, alternantium et sibi respondentium chorum illam a majoribus ad nos propagatam modulationem introduceremus sub tempus dulciorum quatuor Magnæ Ecclesiæ illustres domesticos, **438** suis camisiis et pheloniis tantum indutos eosque in medio præfulgentis triclirii ad aliquam a semet distantiam disponeremus, hoc modo: primum quidem domesticum, et qui ea septimana officio fungitur, in medio quatuor utrinque, id est binarum a quavis parte, splendidarum a dominis proximarum mensarum; proximum ab eo secundum domesticum pariter in medio aliarum illis proximarum quatuor splendidarum mensarum, id est quintæ usque ad octavam; tertium domesticum pariter in medio quatuor illis proximarum ab utraque parte mensarum, nonæ scilicet usque ad duodecimam; et tandem, quartum domesticum in medio sex reliquarum

τας και περιβεβλημένους τὰ οἰκεία φελώνια· διαρεῖν δὲ αὐτοὺς ἐνθεν κἀκείθεν πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν οὕτως. Τῷ μὲν ἐνὶ αὐτῶν δομῆστικῶν ἄμα τῶν ψαλτῶν ἀπάντων ⁴ στιχίζειν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς θέσεως τῶν τερπνῶν ἀκουσίτων· τῷ δὲ ἐτέρῳ δομῆστικῶ αὐτῶν σὺν ὄρφανῶν ⁵ ἀπάντων, καὶ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ εὐωνύμου κατὰ πρόσωπον θέσεως οὐσῆς τῶν ἀκουσίτων στιχίζειν· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἐφ' ἑκατέρων τῶν μερῶν ἄμφω σὺν τῇ εὐλογίᾳ τοῦ πατριάρχου, χοροστατεῖν ἅπαντας πρὸς ἀντίφωνον μελωδίην. Καὶ ἡλικα τῶν γ' ἀντιφωνῶν ἢ ἐκφώνησις λήξει, ἐξάγειν αὐτοὺς ἐκείθεν ἄμα ὅθεν καὶ ἐληλύθασιν. Ὁρίσθη δὲ καὶ παρὰ Λέοντος τοῦ σοφωτάτου δεσπότητος εἰς πλείονα δόξαν καὶ μερίστην εὐχαριστίαν τῆς περιδικῆς ταύτης καὶ σεβασμίου τῶν ἑορτῶν εὐωχίας, ἐν τῇ αὐτῇ τελευταίᾳ τῶν ἀκουσίτων ἡμέρᾳ μετὰ τὴν περῶσιν τῆς λεχθείσης τῶν ἀντιφωνῶν ἀρχαιοπαρχδότου κοινῆς μελωδίας, συνεισάγειν ἡμᾶς ἐν τῷ καιρῷ τῶν δουλικῶν τοῦ δ' τῆς Μεγάλτης Ἐκκλησίας περιφανεῖς δομῆστικούς, δηλονότι ἡμφισβημένους τὰ οἰκεία αὐτῶν καμίσια καὶ φελώνια μόνα καὶ ἰσῆν αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ περιβλέπτου τρικλίνου κατὰ διάστασιν οὕτως· τὸν μὲν α' δομῆστικὸν τῆς ἑβδομάδος κατὰ μέσον τῶν ἑκατέρωθεν τεσσάρων λαμπρῶν ἀκουσίτων, τὸν δὲ ἀπ' αὐτοῦ δεύτερον δομῆστικὸν κατὰ μέσον ὁμοίως τῶν ἀπ' αὐτῶν δ' ἑκατέρωθεν λαμπρῶν ἀκουσίτων, τὸν δὲ γ' δομῆστικὸν πάλιν ὁμοίως κατὰ μέσον τῶν ἀπ' αὐτῶν ἑκατέρωθεν λαμπρῶν ἀκουσίτων, τὸν δὲ δ' κατὰ μέσον καὶ αὐτὸν τῶν ἐξ ἑκατέρων (74) μερῶν καὶ λαμπρῶν ἀκουσίτων. Καὶ σὺν τῇ ἐπινεύσει καὶ εὐλογίᾳ τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν πατριάρχου ἀπάρχεσθαι αὐτοὺς τὴν τιμὴν καὶ θεᾶρετον αἴνεσιν (75) τῆν ἐξ οἰκειῶν χειλέων ⁶ (76) τοῦ σοφωτάτου καὶ θεοπροβλήτου ἡμῶν βασιλέως Λέοντος ἐξυφανθεῖσαν, καὶ ἄμα τῇ αὐτῆς ἐκφωνήσει καὶ πολυτέχνῳ τῆς χειρονομίας κινήσει ὁμοθυμαδὸν ἅπαντας τοὺς ἀνακαίμινους ἄδειν καὶ συμπάλλειν τὸ βῆθεν ἱερὸν ἕσμα τὸ ἐκ μελισσαγῶν χειλέων σταλάξαν ἅπασιν τοῖς πιστοῖς ὑπηκόοις. Μετὰ δὲ τὴν περῶσιν τῆς δωδεκαήμερου ταύτης τῶν ἑορτῶν εὐωχίας τελεῖται ἄλλη μεθεορ-

VARIE LECTIONES.

⁴ ἀπάντων em. R., ἅπαντα cod. et ed. ⁵ σὺν ὄρφανῶν em. R., καὶ ὄρφ. eod. et ed. ⁶ χειρῶν conj. R. pro χειλέων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

σοφράγιον in Glossis Nomicis redditur ἀποστροφή, **D** v. *Alogia*. *refugium*, et βοήθεια. Quam glossam egregie illustrat et ab ipsa vicissim fidem auctoritatemque accipit locus Spartiani in Pescennio Nigro. t. p. 672: *Nec sibi unquam vel contra solem, vel contra imbres quæsitit lecti suffragium*, ubi Ulicus Obrechtus non improbabiler quidem *suffugium* conjicit, audiendus tamen non est. Du Cange in Gloss. Lat. v. *Suffragium* exempla congessit, in quibus hæc vox *præstationem omnem, auxilium, alimentationem et sustentationem* notat: quo remitto.

(74) Ita recte membranæ. Apographum dabat τῶν ἐξ ἄμφοτέρων. Particula ἐξ vel ἐπὶ non noceret, si adesset. Sed abesse quoque sine damno potest. Numerus abesse nequit.

(75) Græci αἴνους appellant *laudes Dei psalmos*. Hinc αἴνεσις *laudatio Dei per hymnos*; v. Du Cange

(76) Cum sequatur ἐξυφανθεῖσαν, et sermo hic non sit de cantu imperatoris Leonis, sed de cantico ab ipso composito, procul dubio legendum est χειρῶν, nisi malimus dicere, auctorem admodum tragice locutum fuisse. Verum quidem est, imperatores haud raro ipsos cantica orsos fuisse suo cœtui tam in ecclesia, quam domi, ut constat exemplo Leonis Armeni, de quo Cedrenus p. 491: Εἰώθει ἐν ταῖς ψαλμωδίας ἐξάρχειν τῶν αἰνῶν, καὶ μάλλον ὅτε ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ γεννήσει οἱ τῆς ἑορτῆς κανόνες ἐψάλλοντο. Sed hic non dicitur Leo hymnos exorsus fuisse, sed cantores dicuntur hymnum ejus manibus textum calamoque ejus exaratum ordiri. Celeber autem Leo sapiens est inter hymnographos Græcos, ut ex Actis sanctorum, t. I Junii, constat.

τος ἡμέρα δεξίμου (77), φέρουσά δεξίωσιν μετὰ σα-
 ξίμου. Τύπη γὰρ τελούμενον τὸ τοῦ δεξίμου πέρας,
 ἰδικὴν τινα κατὰστασιν εἰσάγει πάλιν. Οἱ γὰρ θεο-
 πρόβλητοι σοφοὶ δεσπόται μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ
 τυπικοῦ δεξίμου προκαθέζονται πάλιν εἰς πολλῶν
 ἀντίληψιν, καὶ τελεῖται τὸ κλητώριον ἐπὶ ἀποκοπιῆς
 τραπέζης, ἐν τῷ λαμπροτάτῳ τρικλίῳ Ἰουστινι-
 ανοῦ τοῦ μεγάλου (78), καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτραπέζειν εἰς
 συνεστίαςιν τῶν βασιλέων φίλους τοὺς ὑπὸ καμπά-
 γιον ἄπαντας, ἄρχοντας τῆς συγκλήτου, ἀπὸ τε μαγι-
 στρων, ἀνθυπάτων πατρικίων ὀφφικιαλίων, βασιλι-
 κῶν πρωτοσπαθαρίων, ἀσηκρητῶν, χαρτουλαρίων
 τῶν μεγάλων σεκρέτων, ὑπάτων, ἀντιγραφῶν, σι-
 λενταρίων, βεσσητόρων, ἀπὸ ἐπάρχων σκηπτροφό-
 ρων, σιγνοφόρων, σενατόρων καὶ λοιπῶν ἀρχόντων
 τῶν δ' ταγματῶν. Δεῖ δὲ προστιχίζειν ἄπαντας κατὰ
 τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης, καὶ εἰσάγειν αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν
 ἄπαντας μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων ἡμφιεσμένους
 καὶ τὰς ἑαυτῶν χλαμύδας ἐμπροσθίῳ τῷ σχήματι· καὶ
 δεῖ προσέχειν τῷ τοῦ ὄργάνου φθέγματι¹, καὶ ἦνικα
 τὴν ἀπύχνησιν τοῦ φθόγγου παύσῃ, ἐξανιστῆν ἄπαν-
 τας εἰς εὐφημίαν τῶν δεσποτῶν, καὶ αὖθις ἐκτίθε-
 σθαι τὰς ἑαυτῶν χλαμύδας μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ
 μίνσου τῶν δουλικίων, καὶ πάλιν ταύτας ἀναλαμ-
 θάνεσθαι πάντας, ὅπως ἂν μετ' αὐτῶν συνεξέλθοιεν
 ἐν τῇ ὁμοίᾳ τάξει. Τὸ δὲ ἐπόμενον τῷ δεξίμῳ ἱπι-
 κὸν ἄθλον τελεῖται μὲν τῇ ἐπαύριον τοῦ δεξίμου
 ἡμέρα, καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀπόλυσιν τελεῖται κλη-
 τώριον ἐν τῷ τρικλίῳ τῶν καθισμάτων (79). Καὶ δεῖ
 ἡμᾶς εὐτραπέζειν φίλους εἰς συνεστίαςιν τῶν δεσπο-
 τῶν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης ἐκ τῆς συγκλήτου
 πάσης, οἷον μαγίστρος, πατρικίους, πραιποσίτους,
 ὀφφικιαλίου, πριμικηρίους, ὀστιαρίους, βασιλικούς
 πρωτοσπαθαρίους οὖν τῷ ἀκταρίῳ καὶ τῷ δεκσογράφ-
 ῳ (80) καὶ τοῖς τοῦ ἡλιακοῦ² παραστάταις, ἅμα

ex utraque parte splendidarum mensarum. Hos ita
 dispositos imperavit Leo, simul ac nutum daret et
 benedictionem pronuntiaret sanctissimus noster
 patriarcha, exordiri sanctum Deoque gratum hym-
 num, quem sapientissimus et a Deo electus idem
 noster imperator Leo suis ipse manibus contexit
 et exaravit, et sic porro accumbentes omnes ad
 exordium a domesticis factum iisdemque artificiosa
 et erudita manuum agitatione concentum dirigenti-
 bus decantare, assectantes præcentorum exemplar,
 sacrum illum, quem modo laudabamus, hymnum,
 qui e mellifluis ejus labiis super omnes fideles ci-
 ves et subditos destillavit. Post finitam hanc, quæ
 per duodecim dies continuat et ob sacra [natalium
 et baptismi Christi] festa celebratur, convivionem
 celebratur alius, festum [luminum] consequens,
 dies deximi seu exceptorii, quo dominus salutan-
 tes amicos admittere solet, cum saximo seu salta-
 toria decursione conjuncti. Facti nempe secundum
 formulam deximi finis novam et peculiarem rerum
 faciem atque constitutionem importat. Sapientes
 enim et a Deo electi nostri domini post finitum ex
 formula illud solemne deximum rursus præsentat
 ad præstandas bene merentibus remunerationes,
 et celebratur deinceps convivium super peculiari
 tabula in splendidissimo triclinio Justiniani Magni;
 oportetque nos invitare ad coepulandum cum do-
 minis amicos, magistratus quotquot campagia ge-
 runt senatorios, ut magistros, proconsules, patricios
 officiales, imperiales protospatharios, asecretas,
 chartularios magnorum secretorum, consules, ma-
 gistros scriniorum, silentarios, vestitores, expræ-
 fectos, sceptrophoros, signiferos, senatores et re-
 liquos magistratus quatuor tagmatum. Procedere
 hos oportet seriatim tot numero, quot mensa capit

VARIE LECTIONES.

Ita em. R., τῷ — φθέγμα cod. et ed. ¹ κλιξ pro ἡλιακοῦ cod.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(77) Ita paulo insolentius appellat totam per XII dies continuatam hilaritatem, quibus nempe imp. proceres ad se et ad mensam suam admittebat.

(78) Justinianus M. ille dici solet, qui Belisario, Procopio et Agathie vixit æqualis medio sæculo vi et diu magnaque cum gloria regnavit, omnibus notus. Atqui triclinium Justiniani non ille, sed Justinianus ὁ νέος et ὁ βινότημης, ut appellari solet, qui sæculo vii exeunte regnavit fæda cum fama, condidit, ut constat e Du Cangii CPLi Christ. I. II, p. 118. Est ergo error aut memoriæ auctoris, aut calamo librarii tribuendus, et νέος reponendum, aut τῷ μεγάλῳ, ut p. 440. Conf. dicta ad p. 332.

(79) Sic et infra legitur p. 447 et 452. Non solet tamen in plurali, sed in singulari efferrī cathisma. Nam sic appellabatur totum illud tribunal vel ædificium super circum eminens, e quo imp. ludos circenses spectabat, ut sæpius dictum. Videtur inferius, in ima hujus ædificii contignatione, sala pransoria fuisse, quam Noster hic τὸν τρικλινον τῶν καθισμάτων appellat. Infra autem p. 450, ὁ τρικλινος τοῦ καθισματος appellatur.

(80) Ita membranæ. Actarius satis bene potest

dici ab *acta*, neque pejus, quam *actuarius* ab *actus*; δεκσογράφος autem male exaratum est pro δεησογράφος. Et ascripserat cl. Leiche margini apographi Draudiani, leg. esse δεησογράφος. Sed a vepreto sic querit, qui accuratationem et puritatem sermonis a novis Græcis expectat. Sic εὐτυχοφόρος dicitur pro εὐτυχοσόρος vel εὐτυχειοφόρος, ut in Latinis meis ubique reposui, et infra p. 462, est γειτονάρχης pro γειτονιαρχης. Talis est formatio ὀπισθόδομος pro ὀπισθιδόμος, id est, δόμος ὀπίσθιος; κωμφογράφος pro κωμφοδιογράφος. Ποσωχάρης in Anthologia nomen fictum pro Ποισοχάρης. Apud Nostrum p. 43, est ὀστιαροπριμικηρίος pro ὀστιαριοπριμικηρίος, εἰροχαρής τάλαρος, *quasillus lanis gaudens*, pro ἐρισχαρῆι. Non raro quoque libraril H et K permutant; cujus rei exemplum in proximo ἡλιακοῦ habemus, ubi vid. et ad p. 382. De magistro libellorum supplicum v. Goar. ad Codin. p. 30, n. 44, et Du Cange v. Δεήσεις et *Epitendesion*. At quare tamen δεησογράφος et non potius δεησοδόχος dicebatur? Ego causam non exputo. Andiebat olim *magister epistolarum* legationes civitatum, consultationes et preces tractans, ut est in Notitia imperii, item *magister libellorum et cognitionum sacrarum*. Venit hac occasione decla-

et introducere atque educere ab [antiqua parte in A τῶν σκηπτοφόρων, δρακοναρίων, σημειοφόρων καὶ suis mutatoriis et chlamydis. Attendendum est ad organi sonitum, omnesque, ubi id desierit, juben- σιγνοφόρων· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἅπαντας μετὰ τῶν bendi surgere ad dicenda dominis bona verba, et οικείων ἀλλαξιμάτων χωρὶς τῶν χλανιδίων, τοὺς simul suas chlamydes exuere, quæ demum rursus δὲ τοῦ ἡλιακοῦ (81) παραστάτας μετὰ τῶν οικείων σκαρμαγγίων. induuntur intrante missu dulciorum; quod eo sit, ut in illis rursus eodem omnes, quo intraverant, ordiæ, exeant. 439 Equestre certamen, quod consequi exceptorium solet, perficitur altero proximo die, eoque finito, instituitur convivium in triclinio cathismatum, ad quod invitare oportet convivas do- minis futuros pro capacitate mensæ magistratus ex omni senatu delectos, ut magistros, patricos, præ- positos, officiales, primicerios, ostiarios, imperiales protospatharios una cum actuario et deesiogra- pho seu scriba libellorum supplicum et heliaci parastatis seu solarii observatoribus; item sceptro- phoros, draconarios, vexilliferos et signiferos. Introducuntur hi omnes cum suis mutatoriis, abs- que tunicis; soli heliaci parastatæ in suis scaramangis.

Mense Februario.

Secundo die Februarii, quo festum hypapantes [seu occursus Domini nostri Jesu Christi vel puri- ficationis B. Virginis] in Blachernis celebratur, fi- nitaque splendida processione, instituitur sacrum convivium in illustri illo triclinio, quod olim Ocea- nus appellabatur super mensa peculiari; ad quod invitare oportet amicos, de senatu quotquot cam- pagia gerunt, ut magistros, proconsules, præposi- tos, patricos, officiales, imperiales protospatharios, protoascretam, chartularium excubitorum, consules, vestitores, silentarios, allaxemata [sue magi- stratus, quibus comparere in mutatoriis licet] ex quatuor tagmatibus seu ordinibus militaribus comitatensibus; in universum tot, quot capere mensa potest. Introducuntur et educuntur cum suis muta- toriis absque chlamydis, quisque secundum di- gnitatem sui gradus.

Dominica carniprivii.

Dominica carniprivii non oportet ad sacram mensam amicos invitare. Quod enim tunc instituitur convivium, subministratur pauperibus in apside, solosque suos familiares et cognatos imperator

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

randa vox *ῥοκᾶ* vel *ῥοκᾶ*, quod Du Cange inter- pretatur *petitio, libellus supplicis principi oblatus, ἀναφορά*, et a *roga* derivat. Sed est vox Arabica *schedulam* significans, un *billet*.

(81) In membranis et apographo erat κλιξ et paulo post κλιξοῦ integris litteris, ad quem posteriorem locum cl. Leiche in margine ascripto *an ἡλιξοῦ?* rectum ferit et sagaciter conjectavit. Sæpe enim H et K permutari a librariis, modo dixi D et alio exemplo demonstravi.

(82) *Mutatoria*, id est, viros, quibus comparere in mutatoriis licet. Sic hodie *chapeaux* appellamus mares, quorum proprium gestamen sunt pilei, *chapeau rouge* pro cardinali. Ita quoque Anna Comnena Alex. p. 401, μετὰ δύο χλαμύδων dixit, quod ex sententia et interpretatione Du Cangii ad Joinvill. p. 160, idem valet atque *avec deux colles d'armes, c'est-à-dire avec deux chevaliers*; quia nemo tum temporis jus habebat præter milites, id est equites, loricas gestandi. Ita *scuta* pro *viris scutatis*. Domnizo in vita Mathildis: *exiit e Lucis cum quingentis quoque scutis. Testimonia pro testes* (v. Du Cange Gl. Lat. v. *Adhramire*, quæ est vox Germanica, *anramen*; v. Frisch. Lex Germ. v. *Ramen*), *barbutæ* pro *viris barbatus* seu *galeatis*. Nam Arabicum *barbat*, (unde *barbiton*, instrumentum musicum, et *barbata*, navis, γαῦλος, et *barbuta*,

B

Μηνὶ Φεβρουαρίῳ.

Τῇ δὲ δευτέρῃ ἡμέρῃ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς ἱορ- ταζομένης τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Βλαχέρναις, καὶ τελοῦμένης τῆς λαμ- πρᾶς προελεύσεως, τελεῖται τὸ βασιλικὸν κλητώριον εἰς τὸν περίθλαστον τρίκλινον τὸν Ὁμακὸν πάλαι ἐπικληθέντα ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης, καὶ οἱ δὲ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεισίστασιν τῶν βασιλέων φί- λους ἐκ τῶν συγκλητικῶν, τοὺς ὑπὸ καμπάγιον πάντας, οἷον μαγίστρος, ἀνθυπάτους, πραιποσι- τοὺς, πατρικίους, ὀφφικιαλίους, βασιλικούς πρωτο- σπαθάρους, συγκλητικούς, τὸν πρωτοαστράτη, χαρτουλάριον τῶν ἐξουβίων, ὑπατοῦς, βεστήτο- ρας, σιλεντιάρους, ἀλλαξιμάτα (82) ἐκ τῶν ταγμα- τικῶν ἀρχόντων, τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οικείων ἀλλαξιμάτων, χωρὶς τῶν χλαμύδων, κατὰ τὴν ἐκάστῃ προσοῦσαν τῆς δόξης ἀξίαν.

Κυριακῇ τῆς ἀποκρίας.

Τῇ δὲ Κυριακῇ τῆς τῶν κρεῶν ἀπουσίας ἐπὶ μὴ τῆς βασιλικῆς τραπέζης φίλους οὐ δεῖ συγκαλεῖ- σθαι. Τὸ γὰρ αὐτὸ κλητώριον τοῖς πέντην ὑφ- ἀπλοῦται ἐν τῇ ἀψίδι (83), καὶ μόνος ὁ βασιλεὺς

galea) omne ventricosum notat, ad rotunditatem accedens. Charta vetus apud Du Cangium Gl. L. h. v. : *habere tenetur suis expensis tantum barbutis tercentum*, hoc est milites barbatus armatos, ut Du Cange ibidem ait, qui et conf. in v. *Fusus*. Sic appellabant sexum femininum, ut in ejus oppositione *lanceam* sexum virilem. *Hæreditas ad jusum transire a parte lanceæ*, quando ad filias perveniebat; *agnatus ex parte gladii* seu viri, et *agnatus ex parte fustis* seu femine, est in speculo Saxonico. Θώρακι πυκτεύειν adversus θωρακίτην, *loricatus luctari*, habet Artemidor. p. 121, cap. 33, lin. 13 Medio ævo, ut Græci ἀλλαξιμάτα, *mutatoria* vel *paratoria* appellabant senatores, sic Latini quoque eosdem appellabant *paraticos* et *homines de paratico*. In charta apud Du Cangium comparantur *homines de paratico hominibus de genere militari*; vid. v. *Paragium* et *Paratici*, ubi velut collegæ memorantur *credenderii*, οἱ πιστινοί, *consules viciniarum*, οἱ γαιτονίρχαι, *paratici*, τὰ ἀλλαξι- μάτα, et *judices*.

(83) Quamnam apsidem seu fornicem intelligat, palatine an S. Sophiæ pronam (nam atria templorum, ut apsidata, etiam ἀψίδας appellari a novis Græcis testatur Th. Smith. in *Epist. de Ecclesiis Græca*), an denique Milium vel aliquid aliud publicum ædificium, quis dixerit?

τοὺς ἑαυτοῦ οἰκείους καὶ συγγενεῖς πρὸς ἐστίασιν ἄ
 συγκαλεῖται. Τῇ δὲ τρίτῃ τυροφάγου (84) ἡμέρας
 προσκαλεῖται τὸν βασιλέα ἅμα τῇ περὶ αὐτὸν συγ-
 κλητῶν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ
 εὐαγεῖ μεγάλῳ πατριαρχίῳ, καὶ τελουμένης τῆς
 ἱερᾶς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον ἐν τῷ με-
 γάλῳ σεκρέτῳ τοῦ πατριάρχου. Καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐ-
 τρεπίζειν πρὸς κλησιν τῆς τοιαύτης τραπέζης, μα-
 γίστρους, πραιποσίτους, ἀνθυπάτους πατρικίους,
 ὀφφικιαλίου, πρωτοσπαθαρίους, σπαθροκανδιδά-
 τούς, σπαθαρίους, στρατόρας, κανδιδίτους καὶ ἄρ-
 χοντας τῶν ταγματῶν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης·
 εἰσάγειν δὲ αὐτούς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκείων
 σκαρμαγγίλων καὶ μόνον, Ἄπο δὲ τοῦ κουφίσματος
 τοῦ πρώτου μίνσου δεῖ ἡμᾶς εἰσάγειν τὸν πρωτο-
 νοτᾶριον τοῦ πατριάρχου μετὰ τοῦ οἰκείου αὐτοῦ
 ἀναλογίου (85) τε καὶ βιβλίου καὶ ἱστῶν αὐτὸν ἐπὶ
 τῆς εὐωνύμου θέσεως τῆς βασιλικῆς τραπέζης πρὸς
 τὸ ὑπαναγῶναι τὸν περὶ νηστείας ἀρμόζοντα λόγον.
 Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν παντὸς τοῦ λόγου καὶ τὴν
 εἴσοδον τῶν τυρεψιτῶν ζωμῶν δεῖ προσάγεσθαι τοὺς
 ψάλτας ἅμω σὺν τῷ αὐτῶν δομεστικῷ, τὸν ἀρι-
 θμὸν ἱ' ὡσαύτως καὶ τοὺς ἀναγνώστας ἅμω σὺν
 τῷ αὐτῶν δομεστικῷ, τὸν ἀριθμὸν ὁμοίως, καὶ ἱστῶν
 αὐτοὺς ἐφ' ἑκάτερα μέρη, εἰς τὸ προσάδειν ἱερὸν
 αἶνον κατὰ τύπον. Τοῖς δὲ λοιποῖς (86) ἅπασιν ἀνά
 ἑνὸς καὶ μόνον. Τῇ δὲ πέμπτῃ τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος
 συγκαλεῖται εἰς ἐστίασιν ὑπὸ τῶν πιστῶν βασιλέων
 ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ ὁ ἀγιώτατος καὶ οἰκουμηνικός
 πατριάρχης, καὶ συνεισέρχονται αὐτῷ μητροπολίται,
 οὓς ἂν βουληθῇ ὁ αὐτὸς πατριάρχης, καὶ δεῖ ἡμᾶς
 εὐτρεπίζειν εἰς κλησιν τῆς τιμίας αὐτῶν συνεστιά-
 σεως ἐξ αὐτῶν τῶν μητροπολιτῶν, οὓς ἂν τύχη, καὶ
 πρεσβυτέρους τοῦ μεγάλου παλατίου ἐξ καὶ ἡγουμέ-
 νους τῶν βασιλικῶν μεγάλων μοναστηρίων, ὄσους ἂν
 εἶναι τύχη, καὶ σεκρετικούς παπάδας τοῦ πατριάρ-

epulis tunc adhibet. Tertia autem tyrophagi seu ca-
 seivorii [septimanæ a carniprivio proximæ] die
 invitat excoipitque convivio imperatorem ejusque
 senatum archiepiscopus CPianus in venerabili ma-
 gno patriarcheo vel ædibus patriarchalibus, fini-
 loque sancto officio celebratur convivium in magno
 secreto patriarchei. Ad quod nobis invitandi sunt
 magistri, præpositi, proconsules, protospatharii,
 spatharocandidati, 440 spatharii, stratores, can-
 didati et præfecti tagmatum, quot mensa capit. In-
 troducuntur et educuntur cum suis scaramangiis
 tantum. Post ablatum primum ferculum introduci-
 tur protonotarius patriarchæ cum suo analogio seu
 pulpito, ex quo aliquid legens recitat et cum libro,
 quem tenet; collocaturque ad sinistram partem
 mensæ, cui imperator assidet. Ejus est sermonem
 temporis congruum, de jejuniis scilicet, prælegere.
 Finita recitatione totius sermonis et post introitum
 juscultorum e caseo coctorum introducuntur ambo
 psaltæ [id est cantores tam ex templo S. Sophiæ,
 quam ex templo SS. Apostolorum] cum suo dome-
 stico, ad numerum duodecim. Pariter etiam utrius-
 que templi anagnostæ vel lectores cum suo dome-
 stico introducuntur totidem; et collocantur ad
 utramque mensæ partem. Eorum est sacrum hym-
 num ex ritu consueto decantare * * *. Reliquis
 autem omnibus tentum singuli. Quinta feria ejus-
 dem septimanæ invitatur ad convivium a fidelibus
 imperatoribus in magnum palatium sanctissimus
 et œcumenicus patriarcha, qui, quos voluerit, secum
 sumit metropolitans. Oportet nos ad communionem
 venerabilis illius convivii invitare metropolitans
 quotcumque tandem in urbe præsentés, presbyteros
 magni palatii sex; hegumenos magnorum imperia-
 lium monasteriorum quotcumque tandem; et secre-
 tales patriarchæ papades, quot mensa capiat. In-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(84) Sic appellatur illa septimana, quæ Domi-
 nicam Carnisprivii nobis Quinquagesimæ sequitur,
 qua tota, neque ultra, caseo et ovīs vesci licet;
 vid. Du Cange h. v.

(85) Analogium est pulpitem portatile, cui
 imponitur liber, e quo aliquid recitatur; vid. Du
 Cange Gloss. utroque h. v. Cæterum consuevisse
 in cœnis imperialibus e sacro codice et aliis pie-
 tatis libris quædam recitari, apparet e Leone
 Grammatico p. 505, Script. post Theophan. p. 259,
 ubi pæne eadem verba, et Symeone Magistr. Annal.
 p. 488: ἦν δὲ καὶ τις τῶν παλῶν ἀναγινώ-
 σκων ἐν τῇ τραπέζῃ αὐτοῦ. Luitprandus in Lega-
 tione p. 483 narrat, se a Nicephoro Phoca cœna
 exceptum, in qua, quod prius non fecerat, voce
 Latina beati Joannis Chrysostomi homiliam in apo-
 stolorum Actibus legere jussit. Observat Muratorius,
 alios codices habere pro verbis voce Latina, vos
 celatus, e quo ipse faciat voce elata. Non improba-
 bilis ea conjectura; certe melius non succurrit
 nunc, quamvis visum aliquando fuerit, in voce ce-
 latus latere Græcum aliquem accusativum τοὺς
 λάτους; sed quem frustra quæro. In aula
 Romana idem mos inter prandendum prælegendi
 obtinebat. In ordine Romano, ubi convivium de-

scribitur, quo papa cardinales die Paschatis exci-
 piebat, inter alia hæc leguntur: *ad dimidiam
 convivium ex præcepto archidiaconi surgit quidam
 diaconus et legit lectionem. Cantores autem ex præ-
 cepto domini pontificis cantant sequentiam, quæ sit
 conveniens Paschæ, modulatis organis, eaque finita
 eunt et osculantur pedes pontificis, qui dat eis
 coppam plenam polione, et accipiunt a succellario
 unum Byzantium.* Ceremoniale Augustini Patricii
 III, § 11 de lectione Scripturæ in mensa: *cum pri-
 mum convivium incipietur, in loco convenienti pon-
 tur pulpitem, et subdiaconus sive capellanus papæ
 aliquid de sacra Scriptura legat usque in finem
 convivii. Interim cum silentio et absque strepitu
 omnia administrantur quam diligentissime;* ubi vid.
 not. Josephi Catalani p. 158. Etiam a Turcis Alco-
 ranum inter epulas legi, testantur Annales Turciæ
 Leunclaviani ad A. C. 1394. In veterum quoque
 imperatorum Romanorum epulis lectores adhibe-
 bantur. Spartianus de Adriano, in convivio ait p.
 215, *tragædias, comedias, Atellunas, sambucas,
 lectores, poetas pro re semper exhibuit.*

(86) Ante hæc verba desunt quædam, quorum
 sensus fuerit: *et illis quidem, cantoribus et lecto-
 ribus, dantur nomine imperatoris bini solidi aurei.*

roducuntur et educuntur cum suis stolis et pheloniis eo modo, quo illos excipi in magno Justiniani triclinio superius dicebamus.

De festo Orthodoxiæ.

Sequente proxime die Dominica, qua memoria sancitæ orthodoxiæ eorum, qui sacras imagines venerantur, post occursum et exceptionem factam splendidæ processionis e Blachernis in urbem redeuntis, sanctumque celebratum Missæ officium, instituitur convivium impensis magni œconomii [seu magnæ administraturæ redituum patriarchalium], in splendidissimo et magno patriarchæ secreto. Eo invitare nos oportet imperatori et patriarchæ amicos, magistros, præpositos, proconsules, patricios, metropolitans, archiepiscopos, officiales et magistratus alios de illustri senatu secundum capacitatem mensæ. Introducuntur senatorii quidem ordinis virisuis in scaramangiis tantum, sacerdotes autem suis in schematibus seu vestibus monachalibus.

441 Mense Martio.

Mensis hujus die vigesimo quinto celebratur notabile et illustre festum Annuntiationis sanctissimæ Dominæ nostræ Deiparæ et semper virginis Mariæ, finitaque consueta solemnii processione in templum chalcoprateorum instituta, intrant domini in palatium cum toto illustri senatu splendidis in vestibus, ingressique deponunt omnes suas stolas ex more præscripto: piis autem nostris dominis aurea sua scaramangia induentibus, induunt etiam cæteri omnes sua scaramangia. Dein celebratur ab imperatore in illustrissimo Justiniani triclinio super peculiari mensa convivium, ad quod invitandi nobis sunt magistri, præpositi, proconsules, patricii, strategii, officiales, regii protospatharii et reliqui magistratus ordinum comitatensium pro capacitate mensæ. Evocatos autem introducimus et educimus in suis scaramangiis tantum. Splendida die Dominica palmarum, quæ proxime resurrectionem Christi antecedit, celebratur processio in sancto, quod Deus custodiat, palatio. Piis nempe nostris imperatoribus in chrysotriclino præsentibus in suis mutatoriiis una cum œcumenico patriarcha, toto cubiculo coram ipsis in serie secundum cujusque dignitatem stante, introducuntur quatuor demestici [totidem] tagmatum cum geminis demarchis, chartulario imperiali sacellii, simulque omnes gerocomi et xenodochi venerabilium ædium. Qui postquam sacras cruces, quot opus est, intro attulerunt, introdu-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(87) Videtur post primam vocem περί excidisse. Vulgo festum Orthodoxiæ nude dicitur; vid. Du Cange h. v., qui ait *Orthodoxiam* appellari primam Dominicam juniorum seu quadragesimæ, in qua celebratur apud Græcos festum restitutionis cultus sacrarum imaginum sub Michæale et Theodora

Α χου κατὰ τὸ ὑποκαίμενον ποσὸν τῆς τιμῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκείων στολῶν τε καὶ φελωνίων κατὰ τὸν προλεχθέντα ἐν τῷ περὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μεγάλου κλητωροθεσίῳ.

Τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τῇ δὲ ἐπιούσῃ Κυριακῇ τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων (87) ὀρθοδοξίας μετὰ τὴν ὑπάντησιν τῆς ἐκ Βλαχερνῶν εἰσιούσης φαεινῆς λιτανείας καὶ τὴν ἱερωτάτην μυσταγωγίαν ἐκτελεῖται κλητώριον ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ μεγάλου οἰκονομίου ἐν τῷ λαμπροτάτῳ καὶ μεγάλῳ πατριαρχικῷ σεκρέτῳ, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν φίλους τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, μαγίστρον, προποσίτους, ἀνθυπάτους, πατρικίους, μητροπολίτας, ἀρχιεπισκόπους, ὀφφικιαλίους καὶ ἄρχοντας τῆς περιφανοῦς συγκλήτου, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ποσοῦ τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἅπαντας καὶ ἐξάγειν οὕτως· τοὺς μὲν συγκλητικοὺς μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῶν σκαραμγγίων καὶ μόνον, τοὺς δὲ ἱερεῖς μετὰ τῶν οἰκείων σχημάτων.

Μὴν Μάρτιος.

Τῇ δὲ κα' τοῦ Μαρτίου μηνὸς τελεῖται ἡ εὐσημος καὶ περιφανῆς ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ τελουμένης τῆς τυπικῆς προελεύσεως ἐν τῷ ναῷ τῶν χαλκοπρατείων εἰσέρχονται οἱ βασιλεῖς ἐν τῷ παλατίῳ μετὰ τῆς παραδόξου πάσης συγκλήτου λαμπροφοροῦντες, καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον ταύτην ἀποτίθενται πάντες τὰς ἑαυτῶν στολὰς κατὰ τὸσον, καὶ φοροῦντων τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλείων τὰ κεχρυσωμένα αὐτῶν σκαραμάγγια, συναμφιάζονται πάντες ὁμοίως τὰ οἰκεία αὐτῶν σκαραμάγγια, καὶ τελεῖται κλητώριον τῷ βασιλεῖ ἐν τῷ περιφανεστάτῳ τρικλίνῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπὶ ἀποκοπτικῆς τραπέζης, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τῶν βασιλείων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἡμέρᾳ μαγίστρον, προποσίτους, ἀνθυπάτους, πατρικίους, στρατηγούς, ὀφφικιαλίους, βασιλικούς πρωτοσπαθάρους καὶ λοιποὺς ἄρχοντας ἐκ τῶν βασιλικῶν ταγμάτων κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν ἐν τῇ κλήσει μετὰ τῶν οἰκείων σκαραμγγίων καὶ μόνον. Τῇ δὲ πρὸ τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως λαμπρῇ Κυριακῇ τῶν βαίτων τελεῖται ἡ προέλευσις ἐν τῷ οὐφυλάκτῳ ἱερῷ παλατίῳ. Προναθεσθέντων γὰρ ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλείων ἐξαλλαγμένων (88) ἅμα τῷ οἰκουμηνικῷ πατριάρχῃ καὶ τοῦ κουβουκλείου παντὸς πρὸ προσώπου αὐτῶν κατὰ τάξιν στιχηθὸν παρεστῶτος, εἰσάγονται οἱ ὀδομήστικοι τῶν ταγμάτων σὺν τοῖς δυοῖν ἡμέρησι

impp. legiturque Synodicum in hanc rem editum. Quæ res nota est ex historia Byzantina.

(88) Dedi in Latinis in *mutatoris*; ἐξαλλάττειν enim idem est atque simplex ἀλλάττειν, *postquam vestes veteres novis mutassent*, idem est dictum atque in *mutatoris*. Conf. p. 441.

καὶ τῶ χαρτουλαρίῳ τῆς βασιλικῆς σακέλλης, καὶ ἅσιν τούτοις δὲ πάντες οἱ γηροκόμοι τε καὶ ξενοδόχοι τῶν εὐαγῶν οἴκων, καὶ τῆς εἰσκομιδῆς τῶν τιμίων σταυρίων παρ' αὐτοῖς τελομένης, εἰσάγονται πάντες, μάλιστα, ἀνθύπατοι, πατρίκιοι καὶ ὀφφικιάλιοι κατὰ πρόσωπον τῶν εὐσεβῶν βασιλέων, ἐστολισμένοι τὰς ἑαυτῶν λευκὰς χλανίδας, καὶ τῆς διανομῆς τῶν τιμίων σταυρίων εἰς αὐτοὺς γεναμένης, τελεῖται ἡ λιτανία ὑμνωδία ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου πρὸς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς Δάφνης, καὶ ἀπὸ τῆς ὑποστροφῆς ταύτης τελεῖται κλητώριον τοῖς βασιλεῦσιν ἐπὶ τοῦ λαμπροτάτου Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίαισιν τῶν βασιλέων φίλους, μαγίστρας, πραιποσίτους, ἀνθυπάτους, πατρικίους, ὀφφικιαλίους, ξενοδόχους, γηροκόμους, τοποτηρητὰς τῶν ταγματῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ποσοῦ τῆς τραπέζης καὶ εἰσάγονται πάντες οἱ κεκλημένοι μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλοξέμιων, πλὴν τῶν χλανιδίων, οἱ δὲ γηροκόμοι καὶ ξενοδόχοι καὶ τοποτηρηταὶ τῶν ταγματῶν μετὰ τὰ οἰκεία αὐτῶν σκαρμαγγία. Τῇ δὲ ἁγίᾳ καὶ ἱερᾷ Ἡέμπτῃ τῆς λαμπρᾶς ὄντως καὶ περιφανοῦς ἐβδομάδος. ἐν ἧ ὁ τῆς θείας μυσταγωγίας παρὰ τῆς ἄνω σοφίας ἐφήπλωται δεῖπνος, τελεῖται προέλευσις παγανὴ ἐν τῷ λαμπρῷ παλατίῳ, καὶ προσετρεπίζεται παρ' ἡμῶν ἡ τοῦ βασιλικοῦ δεῖπνου κλησίαις πρῶταις, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίαισιν τῶν δεσποτῶν μαγίστρας, πραιποσίτους, ἀνθυπάτους, πατρικίους, ὀφφικιαλίους, πρωτοσπαθάρους εὐνούχους, πριμικηρίους, ὀστιαρίους, μυγλαβίτας, κόμητας τοῦ ἀριθμοῦ καὶ κεντάρχους κατὰ τὸ ποσόν τῆς τραπέζης, καὶ τούτους προσκαλεῖσθαι ἐπὶ τὸν τῆς ἑσπέρας δεῖπνον. Ἀπολυομένης οὖν τῆς συγκλήτου πάσης καὶ πάλιν πρὸς ὤραν θ' ἐπανιούσης, συνέρχονται πάντες οἱ κεκλημένοι εἰς τὸ τελῆσαι τὴν ἱερὰν εὐχαρίαν, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς πνευματικῆς λειτουργίας προτίθεται τὸ βασιλικὸν κλητώριον ἐπὶ τοῦ περὶβλεπτοῦ τρικλίνου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ προκασθεθέντος τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῆς τιμίας τραπέζης, εἰσάγονται πάντες οἱ κεκλημένοι μετὰ τῶν οἰκείων σκαρμαγγίων καὶ μόνον, ἐπὶ δὲ τῇ αὐτῶν ἐξόδῳ λαβόντες παρ' ἡμῶν φατλάσιν ἡμῖν ἐξέρχονται πάντες. Τῷ δὲ ἁγίῳ καὶ τιμίῳ Σαββάτῳ ἀνεψυθέντος τοῦ λαμπροῦ παλατίου, τελεῖται προέλευσις δημοσία πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, καὶ ὑπαλαττομένης τῆς ἐνδυτῆς (89) τῆς τιμίας καὶ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(89) Endytæ seu tapetes altaribus instrati debent quotannis in magno Sabbato seu die festum Paschalis proxime antecedente, mutari omnibus in ecclesiis. Endytam S. Sophiæ, ut cathedralis, mutabat ipse imperator. Conf. p. 21 et 107. Regum id erat ævo medio, endytas templis donare et renovare; et, si quod in celebre templum religionis causa venirent, debent in grati animi testimonium aræ pallium relinquere. De Constante, Heraclii filio, narrat Paulus Warnefrid. V. II. sic: *Constantinus Augustus Neapoli egressus — cum ad limina B. Petri pervenisset, obtulit et pallium auro textum.* Manavit hic mos aut ab Arabibus ad Græcos, aut ab his ad illos et Turcas. Jam ante Muhammedem mos erat Arabibus Cabam suam, sedem

cuntur omnes magistri, proconsules, patricii et officiales in conspectum piorum principum, induti suis quique candidis tunicis. Distributis inter eos sanctis crucibus, processio fit inter hymnos a templo S. Deiparæ Phari inde usque ad templum S. Trinitatis in Daphne. Reversi perficiunt domini convivium in splendidissimo Justiniani triclinio, ad quod invitandi nobis sunt amici, nempe magistri, præpositi, proconsules, patricii, officiales, xenodochi, gerocomi, topoteretæ tagmatum pro capacitate mensæ. Invitati intrant in suis mutatoriis, absque tunicis tamen. Gerocomi, xenodochi et topoteretæ tagmatum in suis scaramangiis. Sancta et venerabili quinta feria ejusdem vere splendide et illustris septimanæ, in qua divini officii cœna publicis usibus a cœlesti sapientia exponitur, fit processio pagana in splendido palatio, et mane a nobis perficitur ad sacram cœnam invitatio. Invitamus autem magistros, præpositos, proconsules, patricios, officiales, protospatharios eunuchos, primicerios, ostiarios, maglabitas, comites arithmi et centarchos pro capacitate mensæ. Finito itaque consensu omni et misso senatu, iterumque circa nonam horam redeunte, conveniunt invitati omnes ad celebrandum sacrum convivium, et post finitum spirituale servitium proponitur et accessui patet sacrum convivium in conspicuo Justiniani triclinio institutum, et præsidente imperatore in venerabili mensæ, introducuntur invitati in suis scaramangiis tantum. Finito autem convivio, cum tempus est abundi, exeunt nobiscum omnes cum faculis eique distributis. Sancto et venerabili die Sabbati ejusdem septimanæ, post apertum splendidum palatium, fit solemnis et universalis processio ad templum S. Sophiæ; ubi postquam imperator instratum sanctiæ et venerabilis aræ novo mutavit, intra in sceuophylacium, factaque nardorum seu unguentorum distributione, redit cum gloria in suum palatium. Tum oportet nos ad cœnandum cum domino amicos exciere, magistros, propositos, proconsules, patricios, protospatharios officiales, protospatharios ennuchos, primicerios, ostiarios, maglabitas, topoteretas et rectorum arithmi quosdam pro capacitate mensæ. Convivio interim per ipsum imperatorem coordinato, amicisque opera nostra invitatis, domum discedunt omnes. Post nonam vero diei horam congressus ad

sacram Meccanam, metam suæ venerationis, palliis Jemanicis insternendi, ut ex historia regum Arabiæ felicis constat. Chalifæ post Muhammedem quotannis munera et pallia toti ædi insternenda mittebant; (nam quadrata et tecto plano est,) et eorum successores, Ottomanici imperatores, adhuc hodie quotannis id faciunt. Pompam, qua mittebatur illa endyta suo tempore Misra vel Alchahira ad Meccam, describit in Itinerario suo Wansleb. p. 345: *Le pacha fit partir du Caire en grande pompe le Mahmel ou drap mortuaire, que les rois et les pachas d'Egypte ont coutume d'envoyer tous les ans à la Mecque pour couvrir le tombeau de Mahomet.* Vox Arabica Mahmel, non pannum fœalem, sed lecticam notat, neque mittitur ille pannus, endyta, ad

sacra peragenda fit, mutantque senatorii omnes suas vestes, divinoque officio in templo Phari peracto, postquam intonaverit secretum organum, exuunt omnes suas stolas et superinduunt sua scaramangia. Tum orditur convivium in illustrissimo triclinio Justiniani, et introducuntur omnes invitati in suis scaramangiis tantum. Exeunt autem nobiscum unusquisque cum cereo, quem nactus est.

μαγαλίτας, τοποτηρητάς, καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων τοῦ μένου παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ αὐτοῦ κλητωρίου, καὶ δι' ἡμῶν κλητωρευομένων τῶν φίλων, ἀπολύονται οἰκασθε πάντες. Μετὰ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν συναζέως γινομένης, ἐξαλλάσσουσιν οἱ τῆς συγκαλήτου πάντες, καὶ τῆς θείας λειτουργίας ἐν τῇ ναφῇ τοῦ Φάρου τελουμένης, μετὰ τὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ μουσικοῦ ὄργανου (92) ἐκδιδύσκονται πάντες τὰς ἐαυτῶν στολάς, καὶ ἐπειδιδύσκονται τὰ οἰκεῖα σκαραμάγγια, καὶ ἴστανται τὸ κληγῶριον ἐν τῇ περιφανεστάτῃ τρικλίνῃ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ εἰσάγονται πάντες οἱ κεκλημένοι μετὰ τῶν νικελίων σκαραμαγγίων καὶ μόνον ἡμῖν οἱ πάντες.

1.43 Initium conviviorum Paschalis.

Sanctus et gloriosus atque undique conspicuus dies celebrandæ resurrectioni Christi a mortuis sacer, quo corona imposita fuit operi nostræ redemptionis, et terrenus Adam e corruptione ad vitam rediit; ille dies præstat nostris dominis occasionem splendidum et illustre convivium instituendi. Volentes nempe sanctæ resurrectionis celsitudinem mysticis signis exhibere atque declarare, attolunt sese ascenduntque ex inferioribus sedilibus ad excelsum et perhonorificum tribunalis spectaculum et salutationem imitantes, qua Christus suos discipulos ex vero amore beavit, omnes suo imperio parentes cordialiter salutant, et rursus cum splendido senatu ad Sionem, quæ superne est, Christi scilicet ecclesiam, ut discipuli, concurrunt in gloria. Ostensuri enim gloriosum ejus diei gaudium, comparent splendide vestiti, loris involuti, ad instar fasciarum Christi sepulchralium. Quapropter etiam in dextris tropæum, victoriæ signum, crucem scilicet, gestantes, in sinistris [acaciam, saccum pulvere plenum] terrenæ nostræ substantiæ resurrectionem [id est

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

tegendum Muhammedis sepulcrum, quod Mediæ est, sed ad legendam ædem Meccanam; unde etiam Arabica, *Alkiswe* seu *tegumentum*, *endyla*, appellatur. Et chartularius ille, cujus est reditus agrorum his endytilis comparandis et ad Meccam mittendis destinatorum colligere istumque ad usum impendere, appellatur *Nadir il Kiswe*, *intendant du babit*, ut idem Wansleb. p. 349 vertit, sed rectius reddideris ὁ ἐνδοτοφύλαξ *inspector* vel *curator endylæ*. Conf. Du Cange v. Ἐνδύτης et *Endyla*.

(90) Vide supra not. 39, col. 207.

(91) Quare addidit ἐσπερίῳ, quod superfluum videtur? Dixeruntne novi Græci δεῖπνον pro ἀρίστῳ, *prandio*, ut necesse fuerit ad designandam cœnam addere vocem ἐσπερίος? An abundat, ut multa et apud Nostrum et alios negligentes sermonis castigati et infantes scriptores?

(92) Ergone instrumentali quoque musica in sacris utebantur Græci? Atqui supra asseveravimus, eam ex Ecclesiis Græciæ, et ad eorum exemplum e Russicis quoque, ut rem turpem et profanam, exulare. Certe nusquam meminimus, me vestigium organi aut alius instrumenti musici in Græciis reperisse.

ἀγίας τραπέζης, εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ, καὶ τῆς διανομῆς γενομένης τῶν νίδων (90), ὑποστρέφει πάλιν ὁ βασιλεὺς μετὰ δόξης ἐν τῷ αὐτοῦ πάλαιῳ, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπεῖζειν εἰς συνεστίασιν τοῦ βασιλέως ἐν τῷ ἐσπερίῳ δείπνῳ (91), φίλους, μαγίστρους, πραιποσίτους, ἀνθυπάτους, πατρικίους, πρωτοσπαθαρίους ὕψικιαλίους, πρωτοσπαθαρίους εὐνούχους, πριμικηρίους, ὄστιαρίους, ἀριθμοὺ κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης, καὶ στυχοῦμενων κλητωρευομένων τῶν φίλων, ἀπολύονται οἱ τῆς συγκαλήτου πάντες, μετὰ τὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ μουσικοῦ ὄργανου (92) ἐκδιδύσκονται πάντες τὰς ἐαυτῶν στολάς, καὶ ἐπειδιδύσκονται τὰ οἰκεῖα σκαραμάγγια, καὶ ἴστανται τὸ κληγῶριον ἐν τῇ περιφανεστάτῃ τρικλίνῃ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ εἰσάγονται πάντες οἱ κεκλημένοι μετὰ τῶν νικελίων σκαραμαγγίων καὶ μόνον ἡμῖν οἱ πάντες.

B Ἀρχὴ τῶν κλητωρίων τοῦ Πάσχα.

Ἢ δὲ ἀγία καὶ δεδοξασμένη τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως περιφανῆς ἡμέρα, ἐν τῇ τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν οἰκονομήθη κεφάλαιον, καὶ ὁ χοῦκὸς Ἀδὰμ ἐκ τῆς φθορᾶς πρὸς τὴν ζωὴν ἐπανήλθεν, λαμπρὰν τινὰ καὶ περιδλεπτον εὐωχίαν τοῖς βασιλευσίν ἡμῶν προσεξένησεν (93). Σὺ γὰρ ὕψος τῆς ἱερᾶς ἀναστάσεως μουσικῶς ὑποφαίνοντες ἐκ τῶν κάτω καθεδρῶν ἐαυτοὺς συναπάραντες πρὸς ὑψηλὴν τινὰ καὶ πολύκυδον τοῦ βήματος θεωρίαν (94) ἐαυτοὺς ἐπανάγουσι, καὶ τῆς Χριστοῦ ἀληθοῦς ἀγαπήσεως τὸν ἀσπασμὸν ἐκμιμούμενοι τὸ ὑπῆκουον ἔπην σχετικῶς κατασπάζονται, καὶ αὐθις σὺν τῇ λαμπρᾷ συγκαλήτῃ πρὸς τὴν ἄνω Σιών, τὴν Χριστοῦ Ἰερουσαλίαν, ὡς μεθίεται, μετὰ δόξης συντρέχουσι. Τὴν γὰρ περιδοξὴν τῆς ἡμέρας χαρμονὴν ἐνδοκνύμενοι λαμπροφροῦσι τοῖς λώροισι, εἰς τύπον τῶν ἐνταφίων Χριστοῦ σπαργάνων ἐαυτοὺς ἐνειλίττοντες. Διὸ καὶ ἐν ταῖς δεξιαῖς χερσίν αὐτῶν τὸ νικητικὸν τοῦ σταυροῦ κατέχοντες τρόπαιον, τὴν ἐξανάστασιν τῆς χοικῆς ἡμῶν οὐσίας ἐν ταῖς εὐνώμοις κατέχουσι, καὶ τὴν θεῖαν μουσικὴν τῇ Θεῷ ἀναφέροντες μετὰ τὴν τῶν ἀγίων

(93) Non malam puto hanc scripturam, licet futurum sit, ut multis secus videatur. Bene novi, Græce dici προξενίζειν et in imperfecto προξενίζον. Sed in origine προξενίζειν revera est προσξενίζειν, *peregrinum peregrino conciliare, adducere duo peregrinos ad se invicem*. Forte σ ομiserunt lenioris pronuntiationis gratia, præsertim cum πρὸ et πρὸς idem sit in origine, et πρὸς nihil aliud, quam πρὸ cum decurlata terminatione sei versus; πρὸς, πρός, versus anteriora.

(94) Verti *spectaculum*, designans locum, qui spectatur et in quo aliquis vel aliquid spectatur; ut *oraculum*, locus, in quo oratur; *εστναculum*, locus, in quo cœnatur. Θεωρίαν novi Græci pro omni imagine, specie, forma ponunt. Gloss. Græcobarb. apud Du Cangium Gl. Gr. p. 1183, c. f. : Τὸ ὁμοῖον ἀπὸ τὰ δύο μέρη τὴν αὐτὴν ἔχει θεωρίαν, *vestis, quæ ab utraque parte eundem habet aspectum*; mitto alia. Est ergo ἡ τοῦ βήματος θεωρία, *aspectus vel spectaculum tribunalis*, idem atque *spectabilis tribunalis*. Se debant ergo eo die imperatores intra tribunalam, et ibi quoque senatores osculatum admittiebant. Hujus tamen moris nullum reperio vestigium in superioribus.

μυστηρίων μετάληψιν, προς σεμνὸν κρᾶμα τοὺς τῆς συγκλήτου προκρίτους, ὡς κοινωνοὺς τῆς χάριτος, ἔμφανώς προσλαμβάνονται. Καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν ἐν τῇ αὐτῇ κλήσει τοῦ κράματος τοῦ τελομένου ἐν τῇ Χριστοῦ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ εἰς συνεστίασιν τῷ βασιλεῖ φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, στρατηγῶν τε καὶ ὀφφικιαλίων, τὸν ἀριθμὸν ἰδ'· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τῆς αὐτῆς τραπέζης οὕτως· τοὺς μὲν μαγίστρους, ἀνθυπάτους καὶ πατρικίους, τοὺς λώρους ἡμφιεσμένους μετὰ τῶν χρυσεῶν αὐτῶν θωρακίων καὶ μόνον, προκρίνειν δὲ ἐν τῇ τοιαύτῃ καθέδρᾳ τοὺς τὰ θωράκια ἡμφιεσμένους ὑπὲρ τοὺς ἄλλους πατρικίους τοὺς τὰ σικεῖα καμίσια φοροῦντας, καὶ τάχα τύχοιεν ἐλάττονας εἶναι ἐν τῇ προβλήσει· τοὺς δὲ στρατηγούς ἅπαντας μετὰ τῶν οικείων αὐτῶν σκαραμαγγίων καὶ μόνον· τοὺς δὲ ὀφφικιαλίου καὶ αὐτοὺς μετὰ τῶν οικείων καμισίων, ἀνευ μάντοι τῶν ἑαυτῶν χλαμύδων. Ἐπὶ δὲ τῆς προκειμένης ἐν τῷ περιβλεπτῷ χρυσῆφ τρικλίωφ χρυσῆς τραπέζης, ἐν ᾗ καὶ τὸ περιφανές κτῆμα^{9.10} τοῦ χρυσοῦ πενταπυργίου ἐς τιμὴν προετίθη, δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τῷ βασιλεῖ φίλους ἐκ τῶν προλεχθέντων μαγίστρων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, στρατηγῶν ὀφφικιαλίων, σκερτικῶν, ἀπὸ τῆς τάξεως τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ κατωτέρω, ἀστηκρητῶν τε ὁμοῦ καὶ κομητῶν τῶν σχολῶν καὶ σκεριδῶνων, σὺν τῶν δύο ἐκ Βουλγάρων φίλων, τὸν ἀριθμὸν λ'· ἐν δὲ ταῖς περιεξῆς (95) τέσσαρσι τῶν καμαρῶν τραπέζιαι ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν βασιλικῶν κανδιδάτων, βεσητόρων τε καὶ σιλεντιαρίων, δρακοναρίων, σκηπτοφόρων, σημειοφόρων καὶ σενατόρων τὸν ἀριθμὸν λς'· Ἀγαρηνοὺς δεσμίους ἐκ τοῦ μεγάλου (96) πραιτωρίου τὸν ἀριθμὸν ιη', καὶ ἐκ τῶν Βουλγάρων φίλων ἀνθρώπους ιη'· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ προστιχίζειν πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν, τοὺς μὲν ἐπὶ τῆς χρυσῆς βασιλικῆς τραπέζης περιφανεῖς δαιτυμόνας μετὰ τῶν οικείων ἀλλαξιμάτων καὶ χλανιδίων, προσκαλεῖσθαι δὲ ἑτοὺς ἀπὸ τῶν Βουλγάρων φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν στρατηγῶν ἐν τῷ δευτέρω μίσηφ ἐπὶ τῆς εὐωνύμου θέσεως τῆς τραπέζης πρὸς τὸ ἀριθμεῖσθαι αὐτοὺς πέμπτους, ἢ καὶ ἕκτους φίλους, στιχίζειν δὲ ἅπαντας ἔνθεν κακείθεν κατὰ τὴν ἀρμόζουσαν τῆς τάξεως ἐκάστην δόξαν. Ἀπὸ δὲ τῆς στάσεως τῶν λεχθέντων τούτων στιχίζειν αὐθις ἔνθεν κακείθεν τοὺς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν κανδιδάτων καὶ κατωτέρω πρὸς τὸ καθεσθῆναι ἐπὶ τῶν ἑκατέρων δύο προκρίτων τραπέζων. Ἐπὶ δὲ ταῖς κατωτέραις τραπέζιαις δεῖ προστιχίζειν, ἐπὶ μὲν τῆς ἐξ εὐωνύμου θέσεως τοὺς ἐξ Ἀγάρων δεσμίους, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρως τραπέζης τοὺς τῶν φίλων Βουλγάρων ἀνθρώπους πάντας· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ἅπαντας καὶ ἐξάγειν οὕτως· τοὺς μὲν ἀπὸ τῆς συγκλή-

VARIE LECTIONES.

^{9.10} κτῆμα R., κλήμα cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(95) Idem esse puto atque περίξ ἐξῆς, duas voces in unam contractas, sibilante elisa, ne ξ tam brevi intervallo recurreret et aures læderet.

(96) Videtur hæc vox suspicionem movere ac si plura prætoria in urbe fuissent. Qua de re mihi non constat.

absque zonis calceatique; Bulgari poprio sibi suo in habitu. Oportet porro ad musicorum organorum intonationem attendere, et quando oarmen tum cani solitum exorsi fuerint, exurgere jubere omnes ad bene dominis precandum, chlamydesque exuere, quæ rursus sub ingressum missus dulciorum induendæ, quo in iis, quando tempus excedendi venerit, abeant. Eo tempore, quo consurgendum est, oportet signum consurgendi, quod imperator manu sua dat, observare, simulque clamorem ibi adstantis cubicularii, et protinus surgere jubere, atque educere convivas primum quatuor mensarum, et post exiguam interpositam moram reliquos primæ et summæ mensæ accubantes, ut sic quotquot convenerint, omnes exeant. Secundo die celebratur postfesta seu magnum et primarium festum diem consequens processio in ædem principum et Sanctorum Apostolorum; sacroque officio completo, instituitur convivium super peculiare et priva mensa in magno triclinio palatiorum; ad quod invitandi vobis sunt magistri, præpositi, 445 proconsules, patricii, strategii, metropolitæ, officiales, protospatharii, asecretæ, obartularii, consules, vestitores, silentiarii et magistratus tagmatici seu militares comitatenses, mutatoria gestantes, pro capacitate mensæ. Introducuntur et educuntur in suis mutatoriiis et camisiis, absque chlamydibus tamen. Tempus observandum est, quo factiones acta seu faustas acclamationes peragere et dominos laudare incipiunt. Eo tempore debemus convivis omnibus, ut surgant et ipsi quoque leni voce simul cum factionibus dominis benedicant, imperare.

Tertio post Pascha die peragitur pagana processio in mutatoriiis intra palatium et convivium in chrysotriclinio ad modum primi diei. Quapropter ad auream quidem mensam invitandi nobis sunt homines ordinis magistrorum, patriciorum, etc., cum domestico scholarum et hominibus imperialibus, ab ordine inde spatharocandidatorum usque ad ordinem stratorum, pro capacitate mensæ, amici in universum triginta. Quos introducimus et educimus, senatorios quidem viros campagia gestantes omnes in suis mutatoriiis, absque tunicis; protospatharios autem cum speciis et russis sagis; imperiales homines cum scaramangiis tantum. Ad inferiores autem quatuor fornicum mensas invitandi sunt imperiales candidati, mandatores et minores magistratus ordinis scholarum, in universum septuaginta duo. Introducuntur et hi cum suis scaramangiis et mutatoriiis. Quarto die ejusdem universalis regii convivii peragitur processio rursus pagana in mu-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(97) Vox hæc vetustis Græcis fere tantum de sacello dicebatur, novis etiam maximum quodque templum est. Ita, ut de multis saltem unum allegem, apud Scylitz. p. 821: 'Ο μέγιστος και περίπυτος τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας σηκός. Tam frequentis certe tum erat usus, ut etiam Latini a Græ-

του πάντα και τῶν ταγμάτων μετὰ τῶν οικείων ἀλλαξίμων, τοὺς δὲ Ἀγαρηνοὺς λευκοφόρους, ἄζω- νους και ὑποδεδεμένους, τοὺς δὲ Βουλγάρων ἀνθρώ- πους μετὰ τῶν οικείων αὐτῶν σχημάτων. Δεῖ δὲ προσέχειν τὴν ἐκφώνησιν και ἀπείχῃσιν τῶν μουσι- κῶν ὀργάνων, και ἤνικα τὸ ἀδόμενον ἔση μέλος, ἀν- ιστῆν ἅπαντας εἰς εὐθυμίαν τῶν δεσποτῶν και αὐθι- τὰς ἑαυτῶν ἐκδιδύσκεσθαι χλαμύδας, και μετὰ τῆς ἀφίξεως τοῦ μίνσου τῶν δουλικῶν πάλιν ταύτας ἀναλαμβάνειν πρὸς τὸ μετ' αὐτῶν ἐκπορεύεσθαι ἐν τῇ αὐτῶν ἐξόδῳ. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ ἀναστάσει δεῖ προσ- ἔχειν τὸ ἐκ βασιλικῆς χειρὸς διδόμενον τῆς ἐγέρσεως σχῆμα, σὺν αὐτῷ δὲ και τὴν ἐκφώνησιν τοῦ παρ- εστῶτος ἐκεῖ κουβικουλαρίου, και αὐθις ἐξανιστῆν και προπέμπειν τοὺς τῶν δ' τραπέζων κεκλημένους, μικρὸν εἴργοντας τοὺς ἄνω φίλους, και εἶθ' οὕτως συνεξερχομένους ἅπαντας. Ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ἡμέρας τελεῖται μετέορτος προέλευσις ἐν τῷ σικῷ (97) τῶν κορυφαίων και Ἀγίων Ἀποστόλων. Καὶ πληρουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, προτίθεται κλητῶριον ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τῷ μεγάλῳ τρικλίνῳ τῶν παλατίων, και δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίξειν εἰς συνεστίασιν τῷ βασιλεῖ μαγίστρους, πραιποσί- τους, ἀνθυπάτους, πατρικίους, στρατηγούς, μητρο- πόλιτας, ὄφφικιαλλοὺς, πρωτοσπαθάρους, ἀσηκρή- τας, χαρτουλαρίους, ὑπάτους, βεστήτορας, σιλεντιζ- ρίους και ἀλλαξίμων τῶν ταγματικῶν ἀρχόντων κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγει δὲ αὐτοὺς και ἐξάγει μετὰ τῶν οικείων ἀλλαξίμων και κα- μισίων, ἄνευ μέντοι τῶν ἑαυτῶν χλαμύδων· προσ- ἔχειν δὲ τοῖς εὐφημοῦσι δήμοις, και ἤνικα ἄρξονται ἀκτολογεῖν τοὺς δεσπότας, δεῖ ἐξανιστῆν πάντας τοὺς κεκλημένους πρὸς τὸ και αὐτοὺς πρᾶτως συνευρη- μεῖν τοὺς δεσπότας.

Τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς ἐβδομάδος τελεῖται παγανὴ προέλευσις μετὰ ἀλλαξιμάτων ἐνδον τοῦ πα- λατίου, και τελεῖται κλητῶριον ἐπὶ τοῦ χρυσοστρικλί- νου κατὰ τὸ σχῆμα τῆς πρώτης ἡμέρας. Καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίξειν εἰς κλῆσιν ἐπὶ τῆς χρυσοῦς τραπέ- ζης ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, πατρικίων και λοιπῶν σὺν τῷ δομειτικῷ τῶν σχολῶν και βασιλι- κῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν σπαθαροκανδι- δάτων μέχρι τῆς τάξεως τῶν στρατόρων, κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης φίλους λ'· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς και ἐξάγειν, τοὺς μὲν ὑπὸ κρημπίον πάντας μετὰ τῶν οικείων ἀλλαξιμάτων, πλὴν και χλανίδος· τοὺς δὲ πρωτοσπαθάρους μετὰ σπεκίων και ῥωέων σα- γίων· τοὺς δὲ βασιλικούς μετὰ τῶν σακαραμαγγίων και μόνον. Ἐπὶ δὲ ταῖς κάτω τέσσαροι τῶν καμαρῶν τραπέζαις δεῖ ἡμᾶς συγκαλεῖν βασιλικούς κανδιδά- τούς και κανδάτορας και μικροὺς ἄρχοντας τοῦ ταγ- ματος τῶν σχολῶν, τὸν ἀριθμὸν οβ'· εἰσάγειν δὲ αὐ- τοὺς μετὰ τῶν οικείων σακαραμαγγίων και ἀλλαξιμα-

cis assumerent. Du Cange v. *Siccus*, id est σηκός, hunc locum e Chronico Magdeburgensi citat: *duces ac præfectorum principes cum manu principum congregati in sicco* [hoc est in œdícula vel oratorio] *basilicæ Magni Caroli cohererenti*.

των. Τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς εὐωχίας τελεῖται ὁμοίως προέλευσις παγανῆ μετὰ ἀλλαξιμάτων ἔνδον τοῦ παλατίου, καὶ εἰσάγονται τὰ φωτισματα (98) ὑπὸ τοῦ ὀρφανοτρόφου (99), καὶ καὶ τελεῖται τὸ κλητώριον ἐν τῷ αὐτῷ χρυσοτρικλίνῳ ἐπὶ τῆς χρυσοῦς τραπέζης (1). Καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίαςιν τῶν βασιλέων φίλους, ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, πατρικίων σὺν τοῦ δομestikou τῶν ἐξκουβίτων καὶ τῶν αὐτοῦ σκριθόνων κατὰ τὸν προλεχθέντα τύπον, καὶ εἰσάγειν αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν, καθὰ εἴρηται. Ἐπὶ δὲ ταῖς κατὰ τῶν καμαρῶν τραπέζαις δεῖ ἡμᾶς συγκαλεῖν ἐκ τῶν λεχθέντων βασιλικῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν μικρῶν ἀρχόντων τοῦ ἐξκουβίτου τὸν ἀριθμὸν οβ', καὶ εἰσάγειν αὐτοὺς κατὰ τὸν προλεχθέντα τύπον. Τῇ δὲ πέμπτῃ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς πανδesiaς εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης μετὰ τῶν αὐτοῦ μητροπολιτῶν δοῦναι ἀγάπην τῷ βασιλεῖ, καὶ τελεῖται προέλευσις παγανῆ δι' ἀλλαξιμῶν ἔνδον τοῦ παλατίου, καὶ συγκαθίσταται τῷ βασιλεῖ εἰς συνεστίαςιν ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῆς ἀποκοπτῆς χρυσοῦς τραπέζης ἐν τῷ χρυσοῦ τρικλίνῳ, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν ἐπὶ μὲν τῆς χρυσοῦς τραπέζης φίλους ἀπὸ μὲν τῶν μητροπολιτῶν ι', καὶ ἀπὸ τῶν βασιλικῶν πρεσβυτέρων τοῦ παλατίου ἕξ, καὶ ἡγουμένους τῶν βασιλικῶν μοναστηρίων ιβ'. εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν οὕτως τοὺς μὲν μητροπολίτας μετὰ τῶν οικείων ἀλλαξιμάτων, πλὴν τῶν ὠμοφορίων, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους μετὰ τῶν λευκῶν φελωνίων, τοὺς δὲ ἡγουμένους καὶ αὐτοὺς μετὰ τῶν οικείων αὐτῶν φελωνίων. Ἐπὶ δὲ τῶν κάτω τραπέζων δεῖ ἡμᾶς συγκαλεῖν ἀπὸ τῶν βασιλικῶν κληρικῶν ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν διακόνων καὶ κατωτέρω καὶ ἀπὸ τοῦ σεκραίτου τοῦ πατριάρχου πκπάδας, τὸν ἀριθμὸν (2)... εἰσάγειν δὲ καὶ ἐξάγειν αὐτοὺς μετὰ τῶν οικείων αὐτῶν κμισίων καὶ μόνον. Τῇ δὲ ἕκτῃ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς περιόδου τελεῖται προέλευσις παγανῆ μετὰ ἀλλαξιμάτων ἔνδον τοῦ παλατίου, καὶ εἰσάγονται οἱ ἐκ Βουλγαρίων φίλοι μετὰ τῶν ἐκ Βουλγαρίας δώρων (3). Καὶ τελεῖται κλητώριον ἐν τῷ αὐτῷ περιδιδέπτῳ τρικλίνῳ ἐπὶ τῆς αὐτῆς χρυσοῦς τραπέζης, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίαςιν τοῦ βασιλέως φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, ἀνθυπᾶτων

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(98) Græci neophytos seu recens baptizatos aut adhuc baptizandos φωτα et φωτισματα appellabant; sive quod veluti lumina erant, quorum bona opera lucebant coram gentilibus et Christianis amboque ad imitationem poterant et debebant allicere, sive quod cereos gererent in ecclesiis per septimanam Paschalem, sive denique, quod illuminati aut illuminandi, hoc est baptizati aut baptizandi essent. Nam baptizare appellant Græci φωτίζειν, et festum Epiphaniæ seu baptismi Christi τὰ Φῶτα, et erat in Ecclesia aliquis ἄρχων τῶν φωτων, inspector recens baptizatorum, ὁ ἄρχων τῶν νεοφωτιστῶν; vid. Du Cange v. Φῶτα et Φωτίζειν. Solebant autem in veteri Ecclesia pueros non statim a natiuitate baptizare, sed exspectabant, donec aliquantulum adolevisent et numerum æqualium simul, præsertim magno Sabbato, baptizabant, qui tota septimana paschali in albis et cum cereis procedebant vid. ad p. 54, ubi plura hac de re dixi.

A tatoriis intra palatium, et introducuntur photismata [seu pueri orphani in albis baptismalibus indutiis, cereos tenentes] ab orphanotropho, et instituitur convivium in ipso chrysotriclino super aurea tabula; ad quod invitandi nobis sunt amici imperatoris ab ordine inde magistrorum et sic porro patricii, domesticus excubitorum ejusque scribones secundum formulam præscriptam, eosque oportet modo jam dicto introducere et educere. Ad mensas vero inferiores sub fornicibus collocatas vocamus homines septuaginta duo de ordine eorumdem imperialium hominum et minorum magistratuum excubitorum. Etiam hi dicto modo introducuntur et educuntur. Quinto die ejusdem universalis regii convivii advenit patriarcha cum suis metropolitibus ad dandum imperatori agapen seu osculum pacis, peragiturque pagana processio 466 in mutatoriis intra palatium: assidetque patriarcha imperatori conviva ad peculiarem auream mensam in chrysotriclino: et invitandi nobis sunt ad auream quidem mensam amici, metropolitæ decem, presbyteri palatini sex et duodecim hegumeni monasteriorum imperialium, qui sic introducuntur: metropolitæ in suis mutatoriis, præter omophoria; presbyteri cum albis pheloniis; hegumeni cum suis sibi propriis pheloniis. Ad inferiores autem mensas invitamus delectos clericos palatinos ab ordine diaconorum inde et sic porro inferiores ordines et secreti patriarchæ papades seu monachos, in univsum... Hi solis in suis camisiis introducuntur et educuntur. Sexto die ejusdem orbis [dierum nempe seu septimanæ] peragitur processio pagana in mutatoriis intra palatium, et introducuntur amici Bulgari cum donis e Bulgaria allatis; et celebratur convivium in eodem illustri triclinio super eadem aurea mensa; invitandique sunt nobis ad convivandum imperatori amici de ordine magistrorum, proconsulum et cæterorum una cum amicis Bulgaris et drungario vigiliæ et domestico hicanatorum, ad numerum triginta; ordinandique et introducendi eodem modo, quem ad primum diem exposuimus. Ad inferiores autem mensas invitantur magistratus

(99) Ergone orphanotrophus idem fuit cum τῷ ἄρχωνι τῶν φωτων?

(1) Mensa lignea vel alterius generis erat, aurea lamina incrustata. Idem de cæteris quoque talibus tenendum. Ecquis enim totam auream mensam, totum aureum organum solumve tractare, bajulare possit?

(2) Post hanc vocem erat spatium vacuum in membranis.

(3) Videntur mihi (et enim moria fallit, legi alicubi) quotannis mutari soliti fuisse Bulgarorum in urbe regia residentes circa tempus Paschatis. Habebant enim Bulgari perpetuo legatos CPLi, et vicissim CPtani impp. habebant perpetuo legatos apud Bulgaros, quos etiam quotannis ad cenam vocabant. Novi ergo circa Pascha identidem venientes munera nomine regis Bulgari apportabant, quæ hic dicuntur feria sexta Paschalis hedmoma-dis, primum ad imperatorem admissi, obtulisse.

de ordine comitum et centarchorum arithmi et hincanorum, admodum quinquaginta quatuor, et e Bulgaria amicorum homines outodecim; ordinare autem hos Bulgaros oportet ad ultimam mensam seorsim. Introducuntur et educuntur in suis scarangangis. Septimo die ejusdem convivationis peragitur similiter pagana processio intra palatium, et convivium in eodem triclinio super eadem tabula, pariterque, ut ante, invitantur ad convivandum imperatori magistri, patricii, præfectus urbis, ambo domestici, numerorum scilicet atque castrorum, eorundem ambo topoteretæ, rationalis prætorii adjutor [præfecti urbis], in universum triginta viri. Introducuntur et educuntur in suis mutatoris et tunicis. Ad inferiores autem menses invitantur tribuni vicarii, gentiles seu alienigenæ ex hetæria; ut Turci, 447 Chazares, alii, admodum quinquaginta quatuor. Ad venerabilem vero mensam invitantur duodecim gitioniarchæ vel vicomagistri, quatuor epoptæ vel ædiles, duo protocancellarii præfecti urbis. Introducuntur hi suis in camisiis tantum; gentiles vero in suis cabadiis. Gitioniarchis et reliquis dantur singulis singuli nummi aurei. Temporibus autem antiquoloribus invitabantur loco istorum charularii seuophylacii S. Sophiæ, accipiebantque eandem benedictionem seu munificentiam. Nova die Dominica sic dicta, ea nempe, quæ proxime festum Paschatis sequitur, splendida peragitur processio splendido in vestitu in venerabile templum SS. Apostolorum; finitoque sacro officio, proponitur et initur convivium in triclinio, quod superius ad secundum diem nominavimus. Convivatur tum sanctissimus patriarcha noster imperatori ad peculiarem mensam, et invitantur ad convivandum domino amici ejusdem generis, atque ad secundum hujus convivationis diem a festo Paschatis immediate proximum diximus. Altero post novam Dominicam die excipitur et beneventatur ab imperatore deximum seu corpus senatorum dominum salutatum venientium, absque saximo tamen seu chorea; residetque imperator in Justiniani triclinio ad peculiarem sibi mensam in suo dibetesio. Invitandi tum sunt nobis magistratus horum ordinum, magistri, præpositi, proconsules, patricii, officiales et reliqui campagiorgeruli omnes pro capacitate mensæ. Introducuntur et educuntur omnes in suis mutatoris et tunicis. Observandum deinde nobis est tempus, quo carmen musicæ recitatur, et tunc jubendi convivæ surgere ad laudes et pia verba domino dicenda. Die post illud deximum proximo peragitur ei adhærens et consequens ludus equestris absolutivus seu qui finem solenni huic convivationi facit. Remittuntur tunc amici, qui e Bulgaria venerant, ad sua, et proponitur convivium in splendido triclinio catholicismatum; et convivantur imperatori præpositi, patricii, officiales, protospatharii, obartularii, consules, vestitores, silentiarii, actuarius et ad heliæcūm pertinentes et deeseographus seu scriba libellorum supplicum pro capacitate mensæ. Introdu-

καὶ λοιποὺς σὺν τῶν ἐκ Βουλγάρων φίλων καὶ τῶν θρουγγαρίων τῆς βίγλης καὶ τῶν δομεστικῶν τῶν ἰκονάτων, τὸν ἀριθμὸν λ' στιχίζειν δὲ αὐτοὺς καὶ εἰσάγειν κατὰ τὸν λεχθέντα τύπον τῆς πρώτης ἡμέρας. Ἐπὶ δὲ τῶν κάτω τραπέζων δεῖ συγκαλεῖν ἀπὸ τῶν κομήτων καὶ κεντάρχων τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῶν ἰκονάτων ἄνδρας νδ', καὶ ἐκ τῶν Βουλγάρων φίλων ἀνθρώπων εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ εἰσάγειν μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῶν σκαραμαγγίλων. Τῇ δὲ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς δεξιώσεως τελεῖται ὡσαύτως παγανὴ προίλευσις ἐνδὸν τοῦ παλατίου, καὶ γίνεται κλητῶριον ἐν τῷ αὐτῷ τρικλίνῳ ἐπὶ τῆς αὐτῆς τραπέζης, καὶ συγκαλοῦνται εἰς ἐστίασιν τῷ βασιλεῖ ὁμοίως ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων καὶ πατρικίων σὺν τῷ ὑπάρχῳ τῆς πόλεως καὶ τοῖς δυοῖν δομεστικοῖς, νομέρων τε καὶ τειχιῶν, καὶ τῶν αὐτῶν τοποτηρητῶν σὺν τῷ λογοθέτῃ τοῦ πραιτωρίου καὶ τῷ συμπῶν τὸν ἀριθμὸν λ'. Εἰσάγονται δὲ καὶ ἐξάγονται μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῶν ἀλλαξιμάτων καὶ χλανιδίων. Ἐν δὲ ταῖς κάτω τραπέζαις συγκαλοῦνται τριβούνιοι βικάριοι, οἱ ἔθνικοι τῆς ἑταιρείας, οἷον Τούρκοι, Χαζάρεις καὶ λοιποὶ, τὸν ἀριθμὸν νδ'. Ἐπὶ δὲ τῆς τιμίας τραπέζης συγκαλοῦνται οἱ δώδεκα γειτονιάρχαι, οἱ δ' ἐπόπται καὶ οἱ δύο πρωτοκαγαλλάριοι τοῦ ἐπαρχοῦ. Εἰσάγονται δὲ μετὰ τῶν οἰκείων κριμίσων καὶ μόνων, οἱ δὲ ἔθνικοι μετὰ τῶν αὐτῶν καβαδιῶν. Δίδονται δὲ τοῖς γειτονιάρχαις καὶ λοιποῖς ἀνὰ νομίματα ἑνός. Ἐπὶ δὲ τῶν προλαβόντων χρόνων συνεκαλοῦντο ἀντὶ τούτων οἱ τοῦ σκευοφυλακίου τῆς Ἁγίας Σοφίας χαρτουλάριοι, λαμβάνοντες τὴν αὐτὴν εὐλογίαν. Τῇ δὲ νέᾳ Κυριακῇ, τῇ μεθεόρτῳ τοῦ Πάσχα, ἐκτελεῖται προίλευσις λαμπροφόρος ἐν τῷ σθεσμίῳ ναφῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ταλουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, προτίθεται κλητῶριον ἐν τῷ λεχθέντι τρικλίνῳ ἐπὶ τῆς δευτέρας ἡμέρας, καὶ συνεσιᾶται τῷ βασιλεῖ ὁ ἀγιώτατος ἡμῶν πατριάρχης ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης, καὶ συγκαλοῦνται εἰς ἐστίασιν σὺν τῷ βασιλεῖ φίλοι κατὰ τύπον τῆς δευτέρας ἡμέρας τῇ ἐπαύριον τοῦ ἱεροῦ Πάσχα. Τῇ δὲ ἐπαύριον τῆς νέας Κυριακῆς ἡμέρᾳ ἐκτελεῖται δεξιῶσις δεξίμου ἄνευ σαξίμου, καὶ καθέζεται ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης μετὰ τοῦ οἰκείου διβητισίου ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου. Καὶ δεῖ ἡμᾶς συγκαλεῖν εἰς ἐστίασιν ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, πραιποσίτων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, ὀφφικιακίων καὶ λοιπῶν τῶν ὑπὸ καμπάγιον πάντων κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ καὶ ἐξάγειν πάντας μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῶν ἀλλαξιμάτων τε καὶ χλανιδίων· προσχεῖν δὲ καὶ τὸ μουσικὸν μῆλος καὶ ἐξανιστᾶν τοὺς κλημένους ἐν τῷ προδηλωθέντι χρόνῳ εἰς εὐφημίαν τῶν δεσποτέρων. Τῇ δὲ ἐπαύριον τοῦ αὐτοῦ δεξίμου τελεῖται ἐπόμμενον ἰκτικὸν ἀπολύσιμον, καὶ ἐξαποστέλλονται πρὸς τὰ ὄρη οἱ ἀπὸ Βουλγάρων φίλοι, καὶ προτίθεται κλητῶριον ἐν τῷ περιβλεπτῷ τρικλίνῳ τῶν καθισμάτων, καὶ συνεσθλοῦσι τῷ βασιλεῖ οἱ πραιπόσιτοι, πατρίσιοι, ὀφφικιακίοι, πρωτοσπαθάριοι καὶ χαρτουλάριοι, ἑκ-

τοι, βεστήτορες, σιλεντιάριοι, ὁ ἀκουάριος καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἡλιακοῦ σὺν τῷ δεησογράφῳ, τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης. Εἰσάγονται δὲ καὶ ἐξάγονται κατὰ τὸν ἀνωτέρω λεχθέντα τρόπον. Μεσοῦσης δὲ τῆς ἑορτῆς (4) τοῦ Πάσχα τελεῖται προελεύσεις δημοσία, καὶ προέρχονται οἱ βασιλεῖς ἐμπράττως εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μωκίου, καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας προτίθεται κλητώριον τῷ βασιλεῖ ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τοῖς ἐκεῖσε τρικλίνοις καὶ συνεσιᾶται ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίσειν εἰς συνεστάσιν αὐτῶν φίλους ἅπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, ἀνωπύτων, πατρικίων, μητροπολίτας, ὀφφικιαλλοῦς καὶ ταγματικούς, καὶ τῶν ἐκ τῆς συγκλήτου καμπαγίων κατὰ ¹¹ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οικείων ἀλλαξίμων χωρὶς τῶν χλανιδίων· ἐν δὲ τῷ προλεχθέντι τῆς ἀκτολογίας τῶν δήμων χροὸν ἐξανιστῆν ἅπαντας τοὺς κεκλημένους εἰς εὐφημίαν τῶν δεσποτῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς μετὰ σαρκὸς εἰς οὐρανοῦς ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ θαυμαστῆς ἡμέρας τελεῖται δημοσία προελεύσεις παρὰ τῶν βασιλέων ἡμῶν τῶν ἁγίων ἐν τῷ πανσέπτῳ καὶ σεβασμίῳ ναῷ τῆς ὑπεραγίως δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Πηγῆς, καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον τῷ βασιλεῖ ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης, καὶ συνεσιᾶται ὁ πατριάρχης τῷ βασιλεῖ, καὶ συγκαλοῦνται εἰς συνεστάσιν αὐτῶν φίλοι ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων καὶ κατωτέρω κατὰ τὴν ἑκθεσιν καὶ τὸ σχῆμα τῶν προλεχθειῶν περιφρῶν προελεύσεων.

¹¹ Ἡ Πεντηκοστή.

Τῇ δὲ ἁγίᾳ τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέρᾳ τελεῖται προελεύσεις κατὰ τὸν τύπον τῆς τοῦ σεβασμίου Ἡσάχα ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ Ἐκκλησίᾳ, καὶ προτίθεται κρᾶμα ἐκεῖσε τοῖς βασιλεῦσι, καὶ προσκαλοῦνται οἱ ἀνωτέρω λεχθέντες φίλοι. Καὶ ὑποστροφῆς τῶν βασιλέων ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ μετὰ προελεύσεων γενομένης, προτίθεται τὸ βασιλικὸν κλητώριον ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τῷ περιδλίπτῳ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνῳ, καὶ συνεσιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ κατὰ τύπον ἀνωτέρω λεχθέντες φίλοι, εἰσγόμενοι καὶ ἐξαγόμενοι μετὰ τῶν οικείων ἀλλαξιμάτων χωρὶς χλανιδίων. Μετὰ δὲ τὴν ἁγίαν τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραν ἐκτελεῖται τὸ στέψιμον τοῦ δεσπότου (5). Τῇ δὲ πρώτῃ τοῦ Μαΐου μηνὸς ἐκτε-

antur et educuntur modo supra scripto. Dum vero medium est festum paschatis [id est die inter festum paschatis et festum pentecostes medio], peragitur processio publica, et prodeunt imperatores in solemne pompa ad templum S. Mocii, sanctoque officio ibi peracto, **448** apparatus et proponitur imperatori convivium super peculiare mensa in tricliniis seu palatio, quod penes illud templum est. Patriarcha ibi convivatur imperatori; invitandique nobis sunt ad convivandum amici de ordine magistrorum, proconsulum, patriciorum, metropolitaram, officialium et tagmaticorum magistratum, item senatorum campagia ferentium, tot, quot mensa capit. Introducuntur et educuntur in suis mutatoriis, absque tunicis. Quando factiones acta sua seu laudes dominorum et pia vota exclamant, jubemus convivam omnes surgere, ut et ipsi dominis bene precentur. Divino autem illo sanctoque et admirabili die festo, quo Christi in carne assumptio in caelum celebratur, peragitur publica processio a venerabilibus nostris imperatoribus in admodum venerabile reverendumque templum sanctissimæ Domine nostræ Deiparæ Piginis seu ad fontem; peractoque sacro officio, proponitur imperatori convivium super peculiare tabula, et convivatur patriarcha domino, invitanturque ad pariter convivandum amici ab ordine magistrorum inde et sic porro minores magistratus secundum superius expositam formulam prædictarum splendidarum processionum.

De ceremoniis festi Pentecostes.

C Sancto die Pentecostes peragitur processio secundum formulam, quæ die venerabilis Paschatis festo observatur, in sanctam catholicam et apostolicam Dei [magnam] Ecclesiam; proponitur ibi imperatoribus mixtum; et amici paulo ante dicti invitantur ad convivium. Interea redeunt imperatores in magnum palatium in processione, proponiturque sacrum convivium super peculiare mensa in splendido triclinio Justiniani, et convivantur imperatori, quos par est ex rituali, amici supra nominati, introducti et educti cum suis mutatoriis, absque tunicis. Post sanctum Pentecostes festum celebratur natalis coronationis despotæ. Primo **D** Maii celebrantur encœnia vel dedicatio Novæ **VARIAE LECTIONES.**

¹¹ Ita em. H., καμπαγίων τῶν κατὰ cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(4) Ergone Pascha et festum Paschatis appellabatur totum tempus quinquaginta dierum, qui Dominicam Paschatis et Pentecostes intercedebant? Dixerintne Græci novi mesiv pro mesivis, non bene memini. Erunt certe qui μεσαζούσης hic reponere malint. Nullum alium diem, quam medium inter ambo festa seu vigesimum quintum a festo Paschatis inde designari liquet ex eo, quod medio festo Paschatis hic loci dicitur imperator *procedere ad S. Mocium*. Atqui p. 59, seu l. I, cap. 17, in ipso titulo dicitur imperator illuc vadere τῇ τετράδι τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, seu *feria quarta septimanæ quartæ post Pascha*.

(5) At cujus? Leonis profecto Sapientis, sub

quo Cletorologium hoc conditum fuisse, multis et indubitatis argumentis constat. Atqui coronatus ille a Patre Basilio fuit die festo Epiphaniæ A. 870. (Vid. Du Cange Famil. Byzant. p. 141.) Etiamsi velis forte conjicere, Leonem die post Pentecosten proximo imperium adisse, patre vivis exempto, neque hoc procedit. Nam Basilium Calendis Martiis obiit, ut Du Cange perhibet, aut 29 Aug., ut Noster. Ergo aut sub alio imperatore scriptum fuit hoc Cletorologium, aut particula hæc ab aliena manu est addita. Ergo per despotam intelligitur Constantinus Porphyr., Leonis filius. Despotas, appellari jam Heraclii tempore consuevisse filios imperatorum, apparet ex p. 363. Simul

olesiæ; factaque solempne cum cereis et supplicationibus processione e templo S. Deiparæ Phari, et tum peracto sacro officio, proponuntur dominis dapes in jucundo chrysotriclino, convivante imperatori patriarcha; invitanturque ad eundem finem magistri, præpositi, patricii, cæteri homines imperiales et metropolitæ pro ratione tabulæ. 449 Die undecimo Maii peragitur natalis hujus urbis et admittitur dextrimum seu turba salutantium et gratulantium absque saximo tamen; celebratur etiam equestre certamen cursorium, modoque prædicto convivium. Die octavo Maii peragitur processio memoriæ Sancti Joannis Theologi in hebdomo, finitoque sacro officio, proponuntur dapes, et convocantur secundum ritum senatorii omnes pro ratione mensæ. Die vigesimo Julii peragitur cum solempne supplicabunda processione intra palatium memoriæ Eliæ prophetæ, et per eam celebratur memoria dimissionis pii domini nostri (Leonis Sapientis) e custodia. Pridie illius diei autem seu in vigiliis peragitur in antecessum S. officium vespertinum in Pharo, et canitur ab omnibus cantus absolutivus ejusdem melodis atque hymnus, qui incipit a voce: Συνταφέντες, danturque ab imperatore ex recepto ritu magistris, præpositis, proconsulibus, patriciis et officialibus cruciculæ argentæ. Altero autem die post, illo nempe, quo ipsum Eliæ festum celebramus, præsidet imperator in mutatoriis super glorioso chrysotriclino, adstante secreto cubiculo, introducunturque præfectus sacelli et xenodochi et gerocomi, apportantes cruces auro incrustatas ad imitationem rituum festi palmarum, omnibusque splendide indutis, introducitur ordo magistrorum, proconsulum, patriciorum et officialium in conspectum domini, qui postquam dictas cruces sua manu distribuit, instituitur, ut diximus, publica solempnis supplicabunda processio a templo S. Deiparæ Phari ad illustre templum magnæ Novæ ecclesis; peractoque sacro officio, proponuntur epulæ dominis in chrysotriclino, convivantibus cum ipsis patriarcha et metropolitæ, magistris, præpositis, proconsulibus, patriciis, officialibus et reliquis imperialibus hominibus secundum capacitatem mensæ. Præsidet imperator in suo dibetio, et convivæ a nobis introducuntur in suis quisque mutatoriis absque tunicis. Postero die instituitur exceptio deximi [seu salutantium procerum turbæ] et magni saximi, D

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

apparet ex hoc loco, Constantinum a patre Leone vivo coronatum, non post ejus excessum demum fuisse, ut aliqui tradidere.

(6) Non inest vitium huic numero, quod aliquando putabam, quamvis auctor ordinem suum deserat et octavum Maii post undecimum collocet. Maii enim 8 celebrabatur memoria Joannis Theologi, ut e Menæis constat.

A λούονται τὰ ἐγκαίνια τῆς Νέας ἐκκλησίας, καὶ λιτανίου προελύσεως γινομένης ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου, τελεῖται ἡ θεία λειτουργία, καὶ προτίθεται κλητώριον τοῖς βασιλευσίν ἐν τῷ θερπῷ χρυσοτρικλίνῳ, καὶ συνεσιᾶται τῷ βασιλεῖ ὁ πατριάρχης, καὶ συγκαλοῦνται εἰς συνεστίασιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, πραιποσίτων, πατρικίων καὶ λοιπῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων σὺν τῶν μητροπολιτῶν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης. Τῇ δὲ ἰα' τοῦ αὐτοῦ Μαΐου τελεῖται τὸ γενέθλιον τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ἐκτελεῖται δεξιῶσις δεξιμοῦ χωρὶς σαξίμου καὶ ἵππικῶν ἵπποδρόμιον, καὶ τελεῖται κλητώριον κατὰ τὸν λεγθέντα τύπον. Τῇ δὲ ὀγδόῃ (6) τοῦ αὐτοῦ Μαΐου μὴνός τελεῖται προίλευσις τῆς μνήμης τοῦ Θεολόγου ἐν τῷ ἐβδόμῳ, καὶ τελουμένης τῆς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον, καὶ συγκαλοῦνται κατὰ τύπον οἱ τῆς συγκλήτου πάντες κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης. Τῇ δὲ κ' τοῦ Ἰουλίου μὴνός ἐκτελεῖται διὰ λιτανίου προελύσεως ἕνδον τοῦ παλατίου ἡ μνήμη Ἡλιοῦ τοῦ προφήτου, καὶ δι' αὐτῆς ἡ ἀνάκλησις (7) τῆς περιορήσεως τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως. Προεκτελεῖται δὲ πρὸ αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἐν τῇ παραμονῇ ἑσπερινὸν ἐν τῷ Φάρῳ, καὶ ᾄδεται παρὰ πάντων ἀπολύσιμον (8) ᾠσμα ἱσόμενον τοῦ, « Συνταφέντες, » καὶ δίδεται τοῖς μαγίστροις, πραιποσίτοις, ἀνθυπάτοις, πατρικίοις καὶ ὄφφικιαλίοις εἰς τύπον παρὰ τοῦ βασιλέως σταυρίτζια ἄργυρᾶ. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ τὴν ἑορτὴν ἐκτελοῦμεν, προκαθίσταται ὁ βασιλεὺς μετὰ ἀλλαξιμάτων ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου χρυσοτρικλίνου, καὶ παρεστῶτος τοῦ μουσικῶν κουβουκλείου, εἰσάγονται ὁ τε τοῦ σακελλίου καὶ οἱ ξενοδόχοι καὶ γηροκόμοι, προσάγοντες σταυροὺς χρυσοστοιβάστους κατὰ μίμησιν τῆς ἑορτῆς τῶν Βαίων, καὶ λαμπροφορούντων πάντων, εἰσάγεται ἡ τάξις τῶν μαγίστρων, ἀνθυπᾶτων, πατρικίων καὶ ὄφφικιαλίων ἔμπροσθεν τοῦ δεσπότου, καὶ διανομῆς τῶν λεγθέντων σταυρίων ὑπὸ τοῦ βασιλέως γινομένης, τελεῖται, ὡς ἔφαμεν, δημοσία λιτάνιος προίλευσις ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου ἐπὶ τὸν περίβλεπτον ναὸν τῆς Μεγάλης Νέας ἐκκλησίας, καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον τῷ βασιλεῖ ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ συνεσιᾶται τοῖς βασιλευσίν ὁ τε πατριάρχης καὶ οἱ μητροπολίται, μαγίστροι, πραιποσίτοι, ἀνθύπατοι, πατρικιοί, ὄφφικιαλίοι καὶ λοιποὶ βασιλικοὶ κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης. Προκαθίσταται δὲ ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ οικείου διδθητηρίου, καὶ δεῖ ἡμᾶς εἰσάγειν καὶ ἐξάγειν πάντας τοὺς κεκλημένους μετὰ τῶν οικείων αὐτῶν ἀλλαξιμάτων χωρὶς τῶν χλανιδίων. Τῇ δὲ ἐπαύριον τελεῖται δεξιῶσις δεξιμοῦ καὶ μεγάλου σαξίμου, καὶ προτεθέντος βασιλι-

(7) Vid. Cedren, pag. 596, et Script. post Theoph. p. 215 c. 100. Intelligitur ex hoc loco, factum id esse 20 Julii, quo memoria Eliæ prophetæ celebratur a Græcis. Tempus facti præterierunt laudari scriptores.

(8) Canticum, quod in fine officii, ἐν τῇ ἀπολύσει canitur; vid. Du Cange v. Ἀπόλυσις. Pro ἱσόμενον ut in membranis est, patet legendum esse ἱσόμενον

κοῦ γλωττωρίου ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνω, προκαθίσταται ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ οἰκείου διβητησίου, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς τάξεως πραιποσίτων, πατρικίων, ὀφφικιαλίων καὶ ἀπὸ τῶν σεκρετικῶν τῶν ὑπὸ καμπάγιον πάντων κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων τε καὶ χλανιδίων. Τοὺς δὲ λοιποὺς μαγίστρος, ἀνθυπάτους πατρικίους καὶ ἀπαντας τοὺς βασιλικούς ἀνθρώπους ταμιεύειν αὐτοὺς μετὰ θωρακίων καὶ κονδομανίκων εἰς τὸ σάξιμον τῆς τραπέζης, χορευόντων δὲ πάντων περίξ τῆς βασιλικῆς τραπέζης καὶ τῆν ἀνάρρυσιν εὐφημούντων τοῦ σοφωτάτου δεσπότη, δίδονται παρ' αὐτοῦ τοῦτοις εἰς φιλοτιμίας ἐπίδοσιν ἀποκόμβιον ἔχον χρυσοῦ λίτρας γ'· προσέγειν δὲ δεῖ τὴν ἀκτολογίαν τοῦ δήμου, καὶ ἐξανιστῆν ἅπαντας τοὺς κεκλημένους πρὸς εὐφημίαν τοῦ δεσπότη κατὰ τὸν προγραφήντα τύπον. Ἐφεξῆς δὲ ταύτης τῆς ἡμέρας τελεῖται πεζοδρομίον βωτῶν τῶν πολιτῶν τυπωθὲν ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη, καὶ δίδονται σφραγίδια (9) ὡς κατὰ τύπον τοῦ βωτοῦ πεζοδρομίου, καὶ προτίθεται κλητώριον τῷ βασιλεῖ ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης κατὰ τὴν μέσην θέσιν τοῦ περιφανοῦς τρικλίνου τῶν ἰθ' ἑρπυλῶν ἀκουσίτων, καὶ συνεσιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ πραιπόσιτοι σὺν τοῖς εὐνούχοις πρωτοσπαθάριοις καὶ πριμιακηρίοις, τὸν ἀριθμὸν ἕξ, ὡσαύτως καὶ πάντες οἱ πένητες οἱ τὰ σφραγίδια τοῦ βασιλέως διὰ χειρὸς τῶν μεγιστάνων λαβόντες, καὶ δίδονται αὐτοῖς ἀποκόμβιον ἀνὰ νομίσματος α γ' (10). Καὶ μεθ' ἡμέρας δύο τελεῖται ἵππικὸν ἵπποδρομίον, καὶ προτίθεται κλητώριον ἐπὶ τοῦ τρικλίνου τοῦ καθίσματος, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τῷ βασιλεῖ φίλους κατὰ τὸν ἐν τοῖς ἵπποδρομικοῖς κλητώριοις λεγθέντα τύπον. Ἐπὶ δὲ τῆς 7 τοῦ Αὐγούστου μηνὸς (11) ἡμέρας ἐκτελεῖται ἡ προέλευσις μετὰ ἀλλαξιματος ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ καθολικῆ ἐκκλησίᾳ, καὶ τελομένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, συνεσιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ πολλάκις ἐπὶ τοῦ κράματος μνημονευθέντες φίλοι, καὶ ὑποστρέφει ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τὸ πλάτιον ἐμπράττως, καὶ προτίθεται κλητώριον τῷ βασιλεῖ ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τρικλίνω, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τῷ βασιλεῖ φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, ὀφφικιαλίων, πρωτοσπαθάρων καὶ λοιπῶν συγκλητικῶν τῶν ὑπὸ καμπάγιον ὄντων κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξ-

A et sic porro, secreticos, 450 quotquot campagia gerunt, pro ratione mensæ; eosque introducere et educere in suis mutatoriis et tunicis. Reliqui autem magnates, ut magistri, proconsules, patricii et omnes homines imperiales reservantur ad peragendum in thoracibus et condomanicis saximum aut choream mensæ. Saltantibus autem omnibus circa sacram mensam et liberationem sapientissimi domini celebrantibus datur ab ipso nomine doni gratuiti apocombium continens litras tres. Attendere deinceps oportet, quando factiones acta dicere incipiant, et tunc excitare convivas ad laudes domini dicendas, prout supra præscriptum est. Immediate post illum diem peragitur votum pezodromium seu quo pedestres urbani cursores certant, a Leone, Christum amanti domino, institutum et ordinatum; danturque [pauperibus] tesserae, ut in tali voto cursorio moris est. Dein proponuntur sacræ dapes super peculiare mensa in media parte illustris triclinii jucundorum novendecim accubituum seorsim posita. Convivantur imperatori præpositi, eunuchi protospatharii et primicerius, in universum hi sex; deinde quoque pauperes omnes, qui tesseras imperiales per manus magnatum acceperunt; hi donantur viritim singulis nummis et quaternis miliarensibus. Tertio die post peragitur certamen equestre cursorium, et celebratur convivium in triclinio cathismatis, ad quod invitamus amicos, quos moris esse in ludis equestribus invitari supra diximus. Die Augusti sexto celebratur processio in mutatoriis in magnam Dei catholicam ecclesiam, sacroque officio finito, convivantur ibidem imperatori amici, quos sæpe jam nominavimus, de mixto cum memoraremus. Revertitur deinceps imperator in palatium splendida cum pompa, ipsique proponuntur dapes in peculiare mensa triclinii Justiniani, quo invitamus magistros, proconsules, patricios, officiales, protospatharios et reliquos senatores campagia gerentes pro capacitate mensæ. Introducuntur et educuntur in suis mutatoriis absque tunicis, quia etiam ipse imperator in suo dibetasio præsidet. Eiusdem mensis die decimo quinto 451 peragitur publica processio dormitionis sanctissimæ Dominæ Deiparæ in venerabile templum ejus, quod est in blachernis, sacroque peracto officio, proponitur prandium super mensa peculiare in inferiore triclinio, quod versus palatia maritima spectat, præsidetque imperator cum patriarcha in suo dibetasio. Invitare ad illius convivii communio-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(9) Interpretatur locum hunc alter Nostri pag. 210, ubi dicitur: δίδωσιν (scil. Imperator) αὐτοῖς (proceribus suis) σφραγίδας διανέμει τοῖς πτωχοῖς, ὅπως ἀνακληθῶσι (id est ἀνακληθῶσι) μετ' αὐτοῦ (ita est in membranis) εἰς τὰ ἰθ' ἑκούθιστα κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνθησίαν, distribuit ipsis tesseras, quas distribuunt inter pauperes, quo recumbant [id est epulentur] cum imperatoribus in 19 accubitis juxta veterem consuetudinem.

(10) Reddidi nummis singulis et quaternis miliarensibus. Puto nempe, a quidem numerum singularem, γ αὐτὴν tertiam nummi partem, hoc est quatuor

miliarisia significare. Sane γ cum aliquo ductu calami exstat inter compendia numeralia apud Montfaucon. p. 361 Palæogr. Græcæ, et dicitur τὸ τρίτημόριον vel τὸ τρίτον μέρος indicare. Eadem de causa βδ p. 454 interpretatus fui binos nummos cum ternis miliarensibus. Quod si autem hic loci sit reddendum binos nummos cum quaternis mil., erit priore loco reddendum singulis nummis cum ternis miliarensibus. Utrum sit rectius, eruditi judicent.

(11) In sextum diem Augusti incidit festum Transfigurationis Christi.

olesiæ; factaque solempne cum cereis et supplicationibus processione e templo S. Deiparæ Phari, et tum peracto sacro officio, proponuntur dominis dapes in jucundo chrysotriclino, convivante imperatori patriarcha; invitanturque ad eundem finem magistri, præpositi, patricii, cæteri homines imperiales et metropolitæ pro ratione tabulæ. 449 Die undecimo Maii peragitur natalis hujus urbis et admittitur deximum seu turba salutantium et gratulantium absque saximo tamen; celebratur etiam equestre certamen cursorium, modoque prædicto convivium. Die octavo Maii peragitur processio memoriæ Sancti Joannis Theologi in hebdomo, finitoque sacro officio, proponuntur dapes, et convocatur secundum ritum senatorii omnes pro ratione mensæ. Die vigesimo Julii peragitur cum solempne supplicabunda processione intra palatium memoriæ Eliæ prophetæ, et per eam celebratur memoria dimissionis pii domini nostri (Leonis Sapientis) e custodia. Pridie illius diei autem seu in vigiliis peragitur in antecessum S. officium vespertinum in Pharo, et canitur ab omnibus cantus absolutivus ejusdem melodiæ atque hymnus, qui incipit a voce: Συνταφέντες, danturque ab imperatore ex recepto ritu magistris, præpositis, proconsulibus, patriciis et officialibus cruciculæ argentæ. Altero autem die post, illo nempe, quo ipsum Eliæ festum celebramus, præsidet imperator in mutatoriis super glorioso chrysotriclino, adstante secreto cubiculo, introducunturque præfectus sacelli et xenodochi et gerocomi, apportantes cruces auro incrustatas ad imitationem rituum festi palmarum, omnibusque splendide indutis, introducitur ordo magistrorum, proconsulum, patriciorum et officialium in conspectum domini, qui postquam dictas cruces sua manu distribuit, instituitur, ut diximus, publica solempnis supplicabunda processio a templo S. Deiparæ Phari ad illustre templum magnæ Novæ ecclesię; peractoque sacro officio, proponuntur epulæ dominis in chrysotriclino, convivantibus cum ipsis patriarcha et metropolitæ, magistris, præpositis, proconsulibus, patriciis, officialibus et reliquis imperialibus hominibus secundum capacitatem mensæ. Præsidet imperator in suo dibetio, et convivæ a nobis introducuntur in suis quisque mutatoriis absque tunicis. Postero die instituitur exceptio deximi [seu salutantium procerum turbæ] et magni saximi, D propositisque epulis imperialibus super magna mensa in Justiniani triclinio præsidet imperator in suo dibetio; nostrumque est invitare ad convivium ab ordine inde præpositorum, patriciorum, officialium,

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

apparet ex hoc loco, Constantinum a patre Leone vivo coronatum, non post ejus excessum demum fuisse, ut aliqui tradidere.

(6) Non inest vitium huic numero, quod aliquando putabam, quamvis auctor ordinem suum dederat et octavum Maii post undecimum collocet. Maii enim 8 celebrabatur memoria Joannis Theologi, ut e Mensæ constat.

A λούνται τὰ ἐγκαίνια τῆς Νέας ἐκκλησίας, καὶ λιτανίου προελεύσεως γινομένης ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου, τελεῖται ἡ θεία λειτουργία, καὶ προτίθεται κλητώριον τοῖς βασιλευσίν ἐν τῷ τερπνῷ χρυσοτρικλίῳ, καὶ συνεσιᾶται τῷ βασιλεὶ ὁ πατριάρχης, καὶ συγκαλοῦνται εἰς συνεστίασιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, πραιποσίτων, πατρικίων καὶ λοιπῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων σὺν τῶν μητροπολιτῶν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης. Τῇ δὲ ἰα' τοῦ αὐτοῦ Μαΐου τελεῖται τὸ γενέθλιον τῆς πόλεως αὐτῆς, καὶ ἐκτελεῖται δεξιῶσις δεξίμου χωρὶς σαξίμου καὶ ἱπικῶν ἱπποδρόμιον, καὶ τελεῖται κλητώριον κατὰ τὸν λεχθέντα τύπον. Τῇ δὲ ὀγδόῃ (6) τοῦ αὐτοῦ Μαΐου μηνὸς τελεῖται προίλευσις τῆς μνήμης τοῦ Θεολόγου ἐν τῷ ἐβδόμῳ, καὶ τελουμένης τῆς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον, καὶ συγκαλοῦνται κατὰ τύπον οἱ τῆς συγκλήτου πάντες κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης. Τῇ δὲ κ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἐκτελεῖται διὰ λιτανίου προελεύσεως ἔνδον τοῦ παλατιοῦ ἡ μνήμη Ἡλιοῦ τοῦ προφήτου, καὶ δι' αὐτῆς ἡ ἀνάκλησις (7) τῆς περιοχέσεως τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως. Προεκτελεῖται δὲ πρὸ αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἐν τῇ παραμονῇ ἑσπερινὸν ἐν τῷ Φάρῳ, καὶ ᾄδεται παρὰ πάντων ἀπολύσιμον (8) ᾄσμα ἰσόμελον τοῦ, « Συνταφέντες, » καὶ δίδεται τοῖς μαγίστροις, πραιποσίτοις, ἀνθυπάτοις, πατρικίοις καὶ ὄφφικιαλίοις εἰς τύπον παρὰ τοῦ βασιλέως σταυρίτζια ἀργυρᾶ. Τῇ δὲ ἑπαύριον ἡμέρα, ἐν ἣ τὴν ἑορτὴν ἐκτελούμεν, προκαθίσταται ὁ βασιλεὺς μετὰ ἀλλαξιμάτων ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου χρυσοτρικλίνου, καὶ παρεστῶτος τοῦ μυστικοῦ κουβουκλείου, εἰσάγονται ὅ τε τοῦ σακελλίου καὶ οἱ ἕξνοδόχοι καὶ γηροκόμοι, προσάγοντες σταυροὺς χρυσοστοιβάστους κατὰ μέγεθρον τῆς ἑορτῆς τῶν Βαίων, καὶ λαμπροφοροῦντων πάντων, εἰσάγεται ἡ τάξις τῶν μαγίστρων, ἀνθυπάτων, πατρικίων καὶ ὄφφικιαλίων ἔμπροσθεν τοῦ δεσπότου, καὶ διανομῆς τῶν λεχθέντων σταυρίων ὑπὸ τοῦ βασιλέως γινομένης, τελεῖται, ὡς ἔφαμεν, δημοσία λιτανίος προίλευσις ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τοῦ Φάρου ἐπὶ τὸν περίβλεπτον ναὸν τῆς Μεγάλης Νέας ἐκκλησίας, καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον τῷ βασιλεὶ ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου, καὶ συνεσιᾶται τοῖς βασιλευσίν ὅ τε πατριάρχης καὶ οἱ μητροπολίται, μαγίστροι, πραιποσίτοι, ἀνθύπατοι, πατρικιοὶ, ὄφφικιαλίοι καὶ λοιποὶ βασιλικοὶ κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης. Προκαθίσταται δὲ ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ οικείου διδητησίου, καὶ δεῖ ἡμᾶς εἰσαγεῖν καὶ ἐξάγειν πάντας τοὺς κεκλημένους μετὰ τῶν οικείων αὐτῶν ἀλλαξιμάτων χωρὶς τῶν χλανιδίων. Τῇ δὲ ἑπαύριον τελεῖται δεξιῶσις δεξίμου καὶ μεγάλου σαξίμου, καὶ προτεθέντος βασιλι-

(7) Vid. Cedren, pag. 596, et Script. post Theoph. p. 215 c. 100. Intelligitur ex hoc loco, factum id esse 20 Julii, quo memoria Eliæ prophetæ celebratur a Grecis. Tempus facti præterierunt laudam scriptores.

(8) Canticum, quod in fine officii, ἐν τῇ ἀπολύσει canitur; vid. Du Cange v. Ἀπόλυσις. Pro ἰσόμελον ut in membranis est, patet legendum esse ἰσόμελον

κοῦ Ἀλητρωρίου ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνῳ, προκαθίσταται ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ οἰκείου διβητησίου, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίαςιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς τάξεως πραιποσίτων, πατρικίων, ὀφφικιαλίων καὶ ἀπὸ τῶν σεκρετικῶν τῶν ὑπὸ καμπάγιον πάντων κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οικείων ἀλλαξιμάτων τε καὶ χλανιδίων. Τοὺς δὲ λοιποὺς μεγιστροὺς, ἀνθυπάτους πατρικίους καὶ ἄπαντας τοὺς βασιλικούς ἀνθρώπους ταμιεύειν αὐτοὺς μετὰ θωρακίων καὶ κονδομανίκων εἰς τὸ σάξιμον τῆς τραπέζης, χορευόντων δὲ πάντων περίξ τῆς βασιλικῆς τραπέζης καὶ τὴν ἀνάβρυσιν εὐφημούντων τοῦ σοφωτάτου δεσπότη, δίδονται παρ' αὐτοῦ τούτοις εἰς φιλοτιμίας ἐπίδοσιν ἀποκόμβιον ἔχον χρυσοῦ λίτρας γ' προσέχειν δὲ δεῖ τὴν ἀκτολογίαν τοῦ δήμου, καὶ ἐξανιστῆν ἅπαντας τοὺς κεκλημένους πρὸς εὐφημίαν τοῦ δεσπότη κατὰ τὸν προγραφέντα τύπον. Ἐφεξῆς δὲ ταύτης τῆς ἡμέρας τελεῖται πεζοδρομίον βωτῶν τῶν πολιτῶν τυπωθὲν ἐπὶ λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη, καὶ δίδονται σφραγίδια (9) ὡς κατὰ τύπον τοῦ βωτοῦ πεζοδρομίου, καὶ προτίθεται κλητῶριον τῷ βασιλεῖ ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης κατὰ τὴν μέσην θέσιν τοῦ περιφανοῦς τρικλίνου τῶν ἰθ' ἑρπυλίων ἀκουσίτων, καὶ συνεσιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ πραιπόσιτοι σὺν τοῖς εὐνούχοις πρωτοσπαθαρίοις καὶ πριμικηρίοις, τὸν ἀριθμὸν ἕξ, ὡσπύτως καὶ πάντες οἱ πίνητες οἱ τὰ σφραγίδια τοῦ βασιλέως διὰ χειρὸς τῶν μεγιστάνων λαβόντες, καὶ δίδονται αὐτοῖς ἀποκόμβιον ἀνὰ νομίσματος α γ' (10). Καὶ μεθ' ἡμέρας δύο τελεῖται ἵππικὸν ἵπποδρομίον, καὶ προτίθεται κλητῶριον ἐπὶ τοῦ τρικλίνου τοῦ καθίσματος, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίαςιν τῷ βασιλεῖ φίλους κατὰ τὸν ἐν τοῖς ἵπποδρομικοῖς κλητῶριόις λεγθέντα τύπον. Ἐπὶ δὲ τῆς γ' τοῦ Αὐγούστου μηνὸς (11) ἡμέρας ἐκτελεῖται ἡ προέλευσις μετὰ ἀλλαγίματος ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ καθολικῆ ἐκκλησίᾳ, καὶ τελομένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, συνεσιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ πολλάκις ἐπὶ τοῦ κράματος μνημονουθέντες φίλοι, καὶ ὑποστρέφει ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τὸ παλάτιον ἐμπράττω, καὶ προτίθεται κλητῶριον τῷ βασιλεῖ ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνῳ, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίαςιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μεγιστρῶν, ἀνθυπᾶτων, πατρικίων, ὀφφικιαλίων, πρωτοσπαθαρίων καὶ λοιπῶν συγκλητικῶν τῶν ὑπὸ καμπάγιον ὄντων κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξ-

et sic porro, secreticos, 450 quotquot campagia gerunt, pro ratione mensæ; eosque introducere et educere in suis mutatoris et tunicis. Reliqui autem magnates, ut magistri, proconsules, patricii et omnes homines imperiales reservantur ad peragendum in thoracibus et condomaniciis saximum aut choream mensæ. Saltantibus autem omnibus circa sacram mensam et liberationem sapientissimi domini celebrantibus datur ab ipso nomine doni gratuiti apocombium continens litras tres. Attendere deinceps oportet, quando factiones acta dicere incipiant, et tunc excitare convivas ad laudes domini dicendas, prout supra præscriptum est. Immediate post illum diem peragitur votum pezodromium seu quo pedestres urbani cursores certant, a Leone, Christum amanti domino, institutum et ordinatum; danturque [pauperibus] tesserae, ut in tali voto cursorio moris est. Dein proponuntur sacræ dapes super peculiare mensa in media parte illustris triclinii jucundorum novendecim accubituum seorsim posita. Convivantur imperatori præpositi, eunuchi protospatharii et primicerius, in universum hi sex; deinde quoque pauperes omnes, qui tesseras imperiales per manus magnatum acceperunt; hi donantur viritim singulis nummis et quaternis miliarensibus. Tertio die post peragitur certamen equestre cursorium, et celebratur convivium in triclinio cathismatis, ad quod invitamus amicos, quos moris esse in ludis equestribus invitari supra diximus. Die Augusti sexto celebratur processio in mutatoriis in magnam Dei catholicam ecclesiam, sacroque officio finito, convivantur ibidem imperatori amici, quos sæpe jam nominavimus, de mixto cum memoraremus. Revertitur deinceps imperator in palatium splendida cum pompa, ipsique proponuntur dapes in peculiare mensa triclinii Justiniani, quo invitamus magistros, proconsules, patricios, officiales, protospatharios et reliquos senatores campagia gerentes pro capacitate mensæ. Introducuntur et educuntur in suis mutatoriis absque tunicis, quia etiam ipse imperator in suo dibetio præsidet. Eiusdem mensis die decimo quinto 451 peragitur publica processio dormitionis sanctissimæ Dominæ Deiparæ in venerabile templum ejus, quod est in blachernis, sacroque peracto officio, proponitur prandium super mensa peculiare in inferiore triclinio, quod versus palatia maritima spectat, præsidetque imperator cum patriarcha in suo dibetio. Invitare ad illius convivii communio-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

[9] Interpretatur locum hunc alter Nostri pag. 210, ubi dicitur: δίδουσιν (scil. Imperator) αὐτοῖς (proceribus suis) σφραγίδας διανεῖμαι τοῖς πτωχοῖς, ὅπως ἀνακληθῶσι (id est ἀνακληθῶσι) μετ' αὐτοῦ (ita est in membranis) εἰς τὰ ἰθ' ἀκούδιτα κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνθησίαν, distribuit ipsis tesseras, quas distribuunt inter pauperes, quo recumbant [id est epulentur] cum imperatore in 19 accubitis juxta veterem consuetudinem.

[10] Reddidi nummis singulis et quaternis miliarensibus. Puto nempe, a quidem numerum singulatem, γ autem tertiam nummi partem, hoc est quatuor

miliaresia significare. Sane γ cum aliquo ductu calami exstat inter compendia numeralia apud Montfaucon. p. 361 Palæogr. Græcæ, et dicitur τὸ τρίτημόριον vel τὸ τρίτον μέρος indicare. Eadem de causa βδ p. 454 interpretatus sui binos nummos cum ternis miliarensibus. Quod si autem hic loqui sit reddendum binos nummos cum quaternis miliarensibus. Utrum sit rectius, eruditi judicent.

[11] In sextum diem Augusti incidit festum Transfigurationis Christi.

nem nos oportet amicos de ordine magistrorum, præpositorum, proconsulum, patriciorum, officialium, metropolitaram et reliquorum magistratum, tam palatinorum, quam militarium, pro ratione capacitateque mensæ. Introducuntur et educuntur sic : magistri, præpositi, patricii, officiales et qui campagia gerunt omnes, in suis mutatoriis : reliqui basillioi tantum in suis scaramangiis. Eiusdem ipsius diei vespera [seu horis pomeridianis] abit imperator in templum S. Diomedis; et altero die post, peracto sacro officio, proponuntur dapes, more consueto, convivantur domino etiam tunc de toto senatu delecti amici. Die vigesimo nono ejusdem mensis celebratur memoria [et dies emortualis] sancti et orthodoxi magni nostri imperatoris Basilii [eo die pie defuncti]. Solenne tunc splendidaque in pompa procedunt imperatores nostri [Leo et Alexander] induti scaramangiis in templum SS. Apostolorum; sanctoque officio finito, redeunt eodem modo cum gloria domum, et apponuntur epulæ in Justiniani triolinio, ad quarum communionem invitandi nobis sunt amici, ut magistri, homines senatorii, homines imperiales, pro spatio mensæ. Introducuntur et educuntur in suis tantum scaramangiis, propterea quod et ipsi domini tali in habitu accumbunt. Altero die post celebratur cum deximo seu solenni salutantium et gratulantium exceptione autocratoria seu natalis pii in Christo imperii fidelium imperatorum Leonis et Alexandri; absolutoque cum solemnibus ceremoniis deximo, rursus præsidet pii domini in throno auxiliium flagitantibus oblatum et præmia honoresque merentibus collatum; quo facto rursus instruitur sacrum convivium, ad quod invitamus delectos de ordine magistrorum, præpositorum, proconsulum, patriciorum, officialium præter eunuchos omnium, sed ordinum tantum partem dimidiam; de cætero campagia gerente senatu et militaribus urbanis magistratibus mutatoria gerentibus quotquot mensa capit. Hi suis in mutatoriis et tunicis introducuntur. Reliquos autem omnes reservamus ad choream, quæ exhilarandi domini nostri gratia instituitur. 452 In orbem hi saltando aureis in thoracibus peplum veluti laudum piis nostris dominis tot vocum tam vario et non desinente concentu texunt. Pro quo studio accipiunt donarii nomine auri litras sedecim; quæ inter ipsos a protomagistro et regio artocliino secundum formulam et præscriptum codicem collegii nostri distribuuntur. Sequente die perficitur consequi prædictas hilaritates solens cer-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(12) Incidit enim in XVI Augusti memoria S. Diomedis.

(13) Non video, qui potuerit die 29 Augusti memoria Basilii Macedonis celebrari, qui tamen Calendis Martiis A. 886 obiit. Ergone memorie defunctorum non in diebus eorum emortualibus renovabantur? Aut in aliud tempus dilatæ, occupato die jam alterius antiqui et majoris Sancti memoria?

(14) Die nempe 30 Augusti fuerunt (ut videtur) a Patre Basilio diademate donati. Aut si Basilium

ἀγειν μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων χωρὶς τῶν χλαυιδίων διὰ τὸ καὶ τὸν βασιλέα μετὰ τοῦ οἰκείου διδρητησίου προκαθεσθῆναι. Τῇ δὲ ιε' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἡμέρᾳ τελεῖται δημοσία προέλευσις τῆς Κοιμησεως τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ αὐτῆς τῷ ἐν Βλαχέρναις, καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τῷ κάτω τρικλίῳ τῷ ὄντι ἐπὶ τὰ καλάτια τῆς θαλάσσης, καὶ προκαθίσταται ὁ βασιλεὺς σὺν τῷ πατριάρχῃ μετὰ τοῦ οἰκείου αὐτοῦ διδρητησίου. Καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν αὐτοῦ φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, πραιποσίτων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, ὀφφικιαλίων, μητροπολιτῶν καὶ λοιπῶν ἀρχόντων βασιλικῶν τε καὶ ταγματικῶν κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης. Εἰσάγονται δὲ καὶ ἐξάγονται οὕτως· οἱ μὲν μαγίστροι, πραιπόσιτοι, πατρικιοί, ὀφφικιάλιοι καὶ οἱ ὑπὸ καμπάγιον πάντες μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων· οἱ δὲ λοιποὶ βασιλικοὶ μετὰ τῶν οἰκείων σκαραμαγγίων καὶ μόνον. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ δείλην ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Διομήδους, καὶ τῇ ἐπέμυρον (12) τελουμένης τῆς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον κατὰ τύπον, καὶ συνεσθίουσι, τῷ βασιλεὶ ὁμοίως· οἱ ἐκ τῆς συγκλήτου πάντες. Τῇ δὲ κθ' (13) τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἡμέρᾳ ἐκτελεῖται ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου καὶ ὀρθοδόξου μεγάλου βασιλέως ἡμῶν Βασιλείου, καὶ προέρχονται μετὰ σκαραμαγγίων ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων οἱ βασιλεῖς ἐμπράττως, καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, ὑποστρέφουσιν ὁμοίως οἴναδε μετὰ δόξης, καὶ προτίθεται κλητώριον ἐκ τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίῳ, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τοῖς βασιλεῦσι φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, τῶν συγκαλητικῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκείων σκαραμαγγίων καὶ μόνον διὰ τὸ καὶ τοὺς βασιλεῖς ἐν τῷ τοιοῦτῳ σχήματι ἀκουμβίζειν. Τῇ δὲ ἐπέμυρον ἐκτελεῖται διὰ δεξίμου ἢ ἐν Χριστῷ αὐτοκρατορία (14) τῶν πιστῶν βασιλέων. Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, καὶ τελουμένου αἰσίως τοῦ δεξίμου, προκαθίσονται πάλιν οἱ εὐσεβεῖς δεσπόται εἰς πολλῶν ἀντιλήψιν ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ αὐθις στοιχεῖται τὸ κλητώριον τοῦ δεσπότη (15), καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίζειν εἰς συνεστίασιν τῶν βασιλέων ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, πραιποσίτων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, ὀφφικιαλίων, πλὴν τῶν εὐνούχων, τοὺς ἡμίσεως ἀπάντων, καὶ ἀπὸ τῆς τάξεως τῆς ὑπὸ καμπάγιον συγκλήτου, καὶ τῶν ταγματικῶν ἀλλαξιμάτων κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τραπέζης, καὶ εἰσάγειν μετὰ τῶν οἰ-

Macedo revera die Aug. 29 vivis excessit, incepit altero die post, ut par erat, filiorum collegiale imperium. Confirmat hoc superiore notam chronologicam, a morte Basilii, quæ d. 29 Aug. contigerit. Quis ergo auctor, et quo fundamento perhibuit eum Kai. Martiis obiisse, quod du Cange affirmat et Fabric. t. VI, Bibl. Gr. p. 710 repetit?

(15) Ita ergo dictum fuit convivium, quo natalem imperii celebrabat imperator. Aptius fuisset τὸ κλητώριον τῆς δεσποτίας.

κειών ἀλλαξιμάτων καὶ χλανιδίων, τοὺς δὲ λοιποὺς ἅπαντες ταμιεύειν εἰς χορεύουσιν τῆς χαρᾶς τοῦ δεσπότου. Κύκλῳ γὰρ χορεύοντες μετὰ χρυσοῦν θωρακίων τοὺς ἐπαίνους πλέκουσι τῶν εὐσεβῶν δεσποτῶν, καὶ δίδεται πᾶσιν φιλοτιμίας δῶρον, χρυσοῦ λίτραι ις', καὶ διανέμεται πᾶσι παρὰ τοῦ πρωτομαγίστρου καὶ τοῦ βασιλικῷ ἀρτοκλίνου κατὰ τύπον τῶν καθ' ἡμᾶς κονδακίων. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ τελεῖται ἐπομένως ἵππικὸν ἵπποδρόμιον, καὶ προτίθεται τὸ κλητώριον ἐπὶ τοῦ τρικλίνου τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ συγκαλοῦνται εἰς συνεστίασιν τῷ βασιλεῖ φίλοι κατὰ τὸν ἐν τοῖς ἵπποδρομικοῖς κλητωρικοῖς γραφέντα τύπον. Τῇ δὲ ὀγδόῃ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς ἡμέρᾳ τελεῖται προέλευσις τῶν Γενεθλίων τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀσιπαρθένου Μαρίας, καὶ προέρχονται οἱ βασιλεῖς ἐμπράττως μετὰ πάσης τῆς συγκλήτου ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατίων, καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, ὑποστρέφει ὁ βασιλεὺς ἐπιπονος μετὰ χρυσοῦ σκαραμαγγίου ἐμπράττως, καὶ προτίθεται κλητώριον ἐπὶ ἀποκοπτῆς τραπέζης ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίῳ, καὶ συνεστιῶνται τῷ βασιλεῖ οἱ ἀπὸ τῆς συγκλήτου πάντες. Εἰσάγονται δὲ μετὰ τῶν οἰκείων σκαραμαγγίων καὶ μόνον. Τῇ δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τελεῖται ἡ ὕψωσις καὶ ἐμφάνεια τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ ἀνέρχονται οἱ βασιλεῖς ὄρθρου βαθὺς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ποτὲ δὲ καὶ ἀπὸ ἑσπέρας· καὶ τελουμένης τῆς τρίτης ὕψωσης τοῦ παναγίου ξύλου, κατέρχονται ἀλλήν ἄλλῃ διατρυφῶντων ἐν πρώτοις, καὶ τελουμένης παγανῆς προελεύσεως ἔνδον τοῦ παλατίου, προτίθεται κλητώριον ἐν τῷ Ἰουστινιανοῦ τρικλίῳ, καὶ δεῖ ἡμᾶς συγκαλέσασθαι εἰς συνεστίασιν τῶν βασιλέων φίλους κατὰ τὸν ἤδη τῶν κλητωρίων λεχθέντα τύπον· εἰσάγειν δὲ πάντας μετὰ τῶν οἰκείων σκαραμαγγίων καὶ μόνον. Ἐπὶ δὲ τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου τελοῦνται τὰ βρουμαλία τῶν δεσποτῶν, καὶ τελουμένου ἐφ' ἐκάστου κλήσει τοῦ ἑσπερίου φωτοφανοῦς σαξίμου, δίδονται ἀποκόμβια τάδε· ἐπὶ μὲν τοῦ βρουμαλίου Ἀέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου χρυσοῦ λίτραι κ'· ἐπὶ δὲ τοῦ εὐτυχοῦς Ἀλεξάνδρου Ἀγούστου χρυσοῦ λίτραι ι'· ἐπὶ δὲ τῆς εὐσεβοῦς Ζῶης Ἀγούστης χρυσοῦ λίτραι η'· ἃ καὶ διανέμονται ὑπὸ τοῦ μεγάλου πρωτομαγίστρου καὶ τοῦ κλεινοῦ ἀρτοκλίνου τοῦ βασιλικῷ κατὰ τὸν περιεχόμενον τύπον τοῦ καθ' ἡμᾶς κονδακίου. Αὗται οὖν πᾶσαι αἱ τυπικαὶ περιοδικῶς ἐρχόμεναι τῷ χρόνῳ κλήσεις εἰδικῆν τινα εἰσάγουσιν, ὡς ἔφαμεν, τῶν κλητωρίων τάξιν. Διὸ καὶ ταύτας εἰς ὑπόμνησιν τῶν καθ' ἡμᾶς τελουμένων ἐμφανῶς προθέμενοι ἀπαίτησιν λόγῳ αἴτησιν προσάγομεν προσέχειν ταύταις εἰς ἡμῶν συντήρησιν καὶ κλέους δόξαν ¹² (16).

ΚΕΦΑΛΑ. ΝΓ'.

Περὶ δικνομῶν τῶν εὐσεβίων τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς βρουμαλίοις καὶ στεψίμοις καὶ αὐτοκράτορταϊς.

Ἐπειδὴ τινες τῶν ἐν ἀξιώμασι διακρεπόντων,

VARIE LECTIONES.

¹⁴ συντήρησιν κλέους καὶ δόξαν conj. R.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(16) Forte transponendæ sunt voces καὶ et κλέους, in nostræ conservationem famæ et in gloriam

tamen equestris cursus, et proponuntur epulæ in triclinio cathismatum, et invitantur ad convivandum domino amici, quos rituale postulat ad convivia in equestribus talibus exercitiis instituenda invitari. Octavo die Septembris peragitur processio ob natalem diem sanctissimæ Dominæ nostræ Dei genitricis et semper virginis Mariæ; qua imperatores in magna pompa cum toto senatu ad templum S. Deiparæ chalcopratiorum procedunt. Ubi postquam finit sacrum officium, redit imperator in equo, indutus aureo scaramangio, magna cum pompa; proponuntur epulæ super separata mense Justiniani triclinii, et senatorii omnes domino convivantur. Introducuntur autem in suis scaramangiis tantummodo. Die decimo quarto ejusdem mensis peragitur exaltatio et monstratio venerabilis et vivificæ crucis. Imperatores tum ascendunt summo mane, interdum etiam post vesperam [vigiliarum præcedentium], in templum S. Sophiæ, peractaque terna crucis exaltatione abeunt rursus domum per porticus omnium primæ. Processione deinceps pagana intra palatium confecta, exponitur convivium in Justiniani triclinio, ad quod invitamus amicos domini, quales jam sæpe diximus ad publica talia convivia invitari. Introducuntur omnes in suis scaramangiis tantum. Mense autem Novembri peraguntur brumalia dominorum, finitque post uniuscujusque [Leonis puta, Alexandri, Augustorum et Zoes Augustæ] cœnam vespertina sub tædis chorea, dantur apocombia hæc: in brumalio Leonis, Christum amantis domini, auri litræ viginti; felicissimi autem Alexandri Augusti litræ auri decem, tandem in brumalio [quod editur nomine] piæ Zoes Augustæ auri litræ octo, quæ distribuuntur a magno protomagistro et a clarissimo articlino secundum formulam codicillorum nostri collegii. Hæ ergo omnes rituales et solemnnes anniversariæ convivations important secum peculiarem, ut diximus, ordinem cerimoniarum convivium. **453** Quapropter etiam hos cum accurato diligenterque ab erroribus repurgato sermone in conspicuo proposuerimus memoriam gratia eorum, quæ a nobis peraguntur peragique et observari debent, rogamus in fine velit etiam his animum attendere, quo et dignitatem ordinis nostri conservetis et gloriam famamque auferatis.

CAP. LIII.

De distributione piarum largitionum imperatoris tam in brumaliis, quam in natalibus coronationis et imperii.

Quia vero quidam in dignitatibus constituti avi-

dituscule nummis inhiantes rixas circa distributio-
nem datorum munerum excitare solent, et consue-
tudinem, quæ ab antiquis inde temporibus ad hæc
nostra pertinuit, evertere student, agendum etiam
hac de re quem a majoribus traditum accepimus
litteris mandatum typum et modulum vobis trada-
mus. Omne enim ab antiquitate eminens reverentiam
sui incutit. Neque addendo vetustis largitionibus no-
vare quidquam volumus, neque minuere et decurtare
olim facta. Oportet itaque articlinum, cujus est
largitiones distribuere, ante omnia quantitatem doni
nosse, dein accurate differentias dignitatum et mu-
nerum cuique competentium proportionem suppu-
tare, et tandem quot de unoquoque dignitatum ordi-
ne muneris participes futuri sint : etiamsi quidam
eorum dignitates nullas gerunt [et axiomatice non
sunt, tamen ad axiomatice alicujus obsequium perti-
nent]. Ita classi magistrorum accensere oportet recto-
rem et zosten patriciam, syncellum, exmagistros,
vitam monachalem deinceps amplexos et præposi-
tum ; item privatum magni nostri domini paracœ-
momenum seu accubitorem. Classi proconsulum
eunuchos patricos, classi reliquorum patriciorum
officiales in velo patriciorum constitutos, id est pro-
topatharios præpositos, domesticum scholarum,
domesticum excubitorum, præfectum Urbis, genicum
seu præfectum ærarii, sacellarium, quæstorem,
drungarium vigiliæ, protovestiarium domini, præ-
fectum mensæ et papiam magnum atque hetæriar-
cham protopatharium 454 eunuchum, si tum tem-
poris hi duo postremi in comitatu existant. Ordini
secretariorum officialium accenseri debent eunuchi
protopatharii, primicerii, ostiarius et iudices, sed
hi functionem exercentes tantum. Ab ordine autem
protopathariorum discernere oportet ministros et
præfectos chrysotriclini et maglabitas et articlinas.
Hos enim decet plus accipere. Spatharocubicularis
accensemus spatharocandidatos, spatharios, strato-
res, candidatos, mandatores ; secretici autem nota-
rii eximuntur soli de omnibus lausiaci magistratibus.
Cum itaque unicuique classi convenienter supputa-
verit partem muneris laturos, tunc debet ex quan-
titate doni calculum beneficii cuique individuo
competentis hunc in modum inire. Quando magister
portionem integram, quam cum alio nullo partitur,
accipit, e. c., viginti nummos, tunc accipit procon-
sul dimidiam, id est decem ; et patricius hoc ipso
uno nummo minus, id est novem nummos. Officialis
bessem accipit, id est novem nummos sex. Protopatharii
simplices accipiunt dimidium ejus, quod patricius
accipit, id est nummos quatuor. Ministri chrysotri-
clini, protopatharii maglabii, et articlinæ accipiunt
ternos nummos plus, quam simplices protopatharii.
Spatharocubicularii et spatharocandidati accipiunt
tres quartas partes ejus, quod protopatharii ; nempe

λιχνοτέραν τὴν ἔφεισι τῶν χρημάτων ἔχοντες, ἀμ-
φισβητήσεις καὶ λόγους ἐγείρουσι περὶ τῆς διανομῆς
τῶν δεδομένων χρημάτων καὶ τὴν ἐξ ἀρχαίων τῶν
χρόνων παρακολουθήσασαν συνθήθειαν ἀνατρέπειν
σπουδάξουσι· φέρε δὲ καθὼς ἐκ τῶν πρὸ ἡμῶν
ἐγγράφως παρελάβομεν τύπον, καὶ ὑμῖν παραδώσω-
μεν. Ἡἄν γὰρ τὸ ἀρχαιότατον διαφέρων αἰδέσιμον,
οὔτε προσθήκην τῶν πάλαι διανομῶν καινοουργεῖν
σπεύδοντες, οὔτε ἐλάττωσιν τῶν προπραχθέντων
ποιούμενοι. Δεῖ γὰρ τὸν διανομέα τῶν τοιούτων ἀρ-
τικλίην πρὸ γε πάντων τὸ ποσὸν τῆς δωρεᾶς
ἐκμανθάνειν, καὶ εἶθ' οὕτως ἀκριβολογεῖν τὰς τῶν
ἀξιωματίων διαφορὰς, καὶ ἐκάστη ἀξιωματίων τάξι·
συγκαταριθμεῖν τοὺς αὐτῆς μετόχους, καὶ ἐλαττω-
νες τῶν ἀξιωματίων τυγχάνουσι· καὶ τοῖς μὲν μαγί-
στοις συγκαταλέγειν τὸν τε βαίκτηρα καὶ τὴν ζω-
στήν πατρικίαν, τὸν σύγκελλον καὶ τοὺς ἀπὸ μα-
γίστρων μοναδικούς (17) καὶ τὸν πραιπόσιτον, ἅμα
δὲ καὶ τῶν οἰκειᾶν παρακοιμημένων τοῦ μεγάλου
ἡμῶν βασιλέως· εἰς δὲ τὴν τῶν ἀνθυπάτων τάξιν
συναριθμεῖν τοὺς εὐνόχους πατρικίους· ἐν δὲ τῇ
τάξει τῶν λοιπῶν πατρικίων συγκατατάττειν τοὺς ἐν
τῷ βήλῳ τῶν πατρικίων τεταγμένους ὀφφικιαλίους,
ἧγουν τοὺς πρωτοσπαθάρους καὶ στρατηγούς, τοὺς
πρωτοσπαθάρους καὶ πραιποσίτους, τὸν δομέστικον
τῶν σχολῶν, τὸν ἐκκούδιτον, τὸν ὑπαρχον, τὸν
γενικόν, τὸν σακελλάριον, τὸν κνέστορα, τὸν δρουγ-
γάριον τῆς βίβλης, τὸν πρωτοβεσιτάριον τοῦ δεσπό-
του, τὸν τῆς τραπέζης, καὶ, εἰ τύχοιεν, παπίας
μέγας καὶ ἐταιρειάρχης πρωτοσπαθάρους εὐνόχους·
ἐν δὲ τῇ τάξει τῶν σεκρετικῶν ὀφφικιαλίων συ-
γκαταριθμεῖν τοὺς εὐνόχους πρωτοσπαθάρους πρι-
μικίους καὶ ὀστιάριους καὶ τοὺς ἐμπράττους κριτὰς
καὶ μόνον. Ἐκ δὲ τῆς τάξεως τῶν πρωτοσπαθάρων
δεῖ διαστέλλειν τοὺς τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ μαγλα-
βίτας καὶ ἀρτικλίνας . . . μικρὸν πλέον προτιμᾶ-
σθαι. Τοὺς δὲ σπαθαροκνιδιτάτους . . . συναριθμεῖν
τοῖς σπαθαροκουδικουλαρίοις μετὰ τῶν σπαθάρων
καὶ στρατῶρων καὶ ἀπ' αὐτῶν τοὺς κνιδιτάτους μαν-
διτάτους συγκαταλέγειν, δηλονότι τῶν σεκρετικῶν
νοταρίων ὑπεξαίρουμένων ἐκ πάντων τῶν τοῦ λαυ-
σιακοῦ ἀρχόντων. Καὶ ἡνίκα ἐκάστη ἀρμοζόντως
τάξει τοὺς συμμετόχους ἐξαριθμήσῃ, κατὰ τὸ ποσὸν
τοῦ δώρου τῆς εὐεργεσίας ποιῆσθαι τὸν συλλογισμόν,
ὡς λεχθήσεται. Ἡνίκα γὰρ ὁ μάλιστα ἀτομον τυ-
χὸν λάβῃ μοῖραν, οἶνεῖ κ', ὀφείλει λαμβάνειν ὁ
ἀνθυπάτος τὸ ἡμισυ τοῦτου, νομίσματα ι'. Ὁ δὲ
πατρικίος ὀφείλει ὑποπίπτειν τῷ ἀνθυπᾶτι α',
καὶ λαμβάνειν νομίσμα θ', ὁ δὲ ὀφφικιάλιος τὸ δι-
μοῖρον τοῦ πατρικίου νομίσμα ς', οἱ δὲ πρωτοσπα-
θάριοι λιτοὶ τὸ ἡμισυ τοῦ πατρικίου νομίσμα δ'· προ-
τιμῶνται δὲ οἱ τοῦ χρυσοτρικλίνου καὶ οἱ τοῦ μα-
γλαβίου πρωτοσπαθάριοι καὶ οἱ ἀρτικλίνοι ὑπὲρ
τοὺς λιτοὺς πρωτοσπαθάρους νομίσμα γ', οἱ δὲ
σπαθαροκουδικουλάριοι καὶ σπαθαροκνιδιτάτοι τὸ

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(17) Solebant nempe proceres Byzantini aut
amoti ab administratione reipublicæ et dignitatibus

exuti aut accepta per statem honesta missione,
vitæ reliquos dies in monasteriis consumere.

ὀμοίρον τοῦ πρωτοσπαθαρίου ν. γ'. Οἱ δὲ κουβικου-
λάριοι, καὶ σπαθάριοι, καὶ στρατόρες λαμβάνουσι
τὸ ἥμισυ τοῦ πρωτοσπαθαρίου ν. β', δ' οἱ δὲ κανδιδάτοι
μαγλαβίται ἀνὰ ν. ζ'. Οἱ δὲ σεκρετικοὶ χαρτουλά-
ριοι καὶ νοτάριοι ὑποπίπτουσι τοῖς τοῦ λαυσιακοῦ
ἄρχουσιν, ἕκαστος κατὰ τὸ ἴδιον ἀξίωμα, τρίτον. Οἱ
δὲ ἄρχοντες τοῦ βασιλικῆς βεστιαρίου ὑποπίπτουσι
καὶ αὐτοὶ κατὰ τὰς οὐκείας ἀξίας ἀπὸ τῶν βασιλι-
κῶν τοῦ λαυσιακοῦ κατὰ τὸ δέμοιον μέρος τοῦ πρω-
τοτύπου, οἷον οἱ πρωτοσπαθάριοι ἀπὸ τῶν οὐκείων
λιτῶν πρωτοσπαθαρίων, τὸ δέμοιον ν. γ', καὶ οἱ
σπαθαροκνιδιδάτοι τῶν τριῶν τὸ δέμοιον ν. β', καὶ
οἱ σπαθάριοι καὶ στρατόρες τῶν δύο τὸ δέμοιον α', γ',
οἱ δὲ κανδιδάτοι γ'. φολ. κ', οἱ δὲ λιτοὶ καὶ ἑβδο-
μάριοι ἀπὸ ζ', οἱ δὲ ὑπουργοὶ τῆς τραπέζης τοῦ
βασιλέως καὶ τῆς Αὐγούστης ἀπὸ ξ' πάντες, οἱ δὲ
δια πόλεως πρωτοσπαθάριοι ἀπὸ νομισμ. α', οἱ δὲ
σπαθαροκνιδιδάτοι ἀπὸ ζ', οἱ δὲ σπαθάριοι στρα-
τόρες λαμβάνουσι τὸ ἥμισυ τοῦ πρωτοσπαθαρίου
ν. β', δ', οἱ δὲ κανδιδάτοι μαγλαβίται ἀνὰ ν. ζ', οἱ δὲ
σεκρετικοὶ χαρτουλάριοι καὶ νοτάριοι ὑποπίπτουσι
τοῖς τοῦ λαυσιακοῦ ἄρχουσιν, ἕκαστος κατὰ τὸ ἴδιον
ἀξίωμα ν. γ'. Οἱ δὲ ἄρχοντες τοῦ βασιλικῆς βεστια-
ρίου ὑποπίπτουσι καὶ αὐτοὶ κατὰ τὰς οὐκείας ἀξίας
ἀπὸ τῶν βασιλικῶν τοῦ λαυσιακοῦ κατὰ τὸ δέμοιον
μέρος τοῦ πρωτοτύπου, οἱ δὲ σπαθάριοι, στρατόρες,
ὕπατοι ἀπὸ ζ', οἱ δὲ κανδιδάτοι βεστήτορες ἀπὸ γ'.
Δίδονται δὲ καὶ ἕξω τούτου ἐκ τῆς αὐτῆς ποσότητος
τῶν μὲν πρωτοβεστιαρίων (18) . . . κατὰ τὴν πο-
σότητα τῶν λιτρῶν τῆς λίτρης α', τῶν δὲ τῆς κατα-
στάσεως ν. κ', καὶ τῶν ὀστιαρίων ν. κ', τῶν μέρει Βενέ-
των ν. δ', τῶν μέρει Πρασίνων ν. δ', τῶν ὀρχηστῆν . . .
διατρέχουσι ν. γ', τοῖς μανδάτορσι τοῦ λογοθέτου . . .
τοῖς νομοφύλαξι (19) ν. γ', καὶ τῶν ἀρτικλίνων τῶν
διανεμόντι τὸ ἀποκόμβιον. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς
τῶν βρουμαλίων δωρεῶν διανομῆς ἐν δὲ τοῖς στεψί-
μοις τῶν βασιλέων καὶ ταῖς αὐτοκρατορίαις ὑπεξαι-
ροῦνται ¹³.¹⁴ πάντες οἱ τῶν σεκρέτων χαρτουλάριοι καὶ
νοτάριοι καὶ τὰ βεστία καὶ ὑπουργοὶ καὶ οἱ διὰ
πόλεως πάντες. Καὶ γίνεται ἡ διανομὴ εἰς μόνους
τοὺς ἄρχοντας τοῦ λαυσιακοῦ, οἷον εἰς μαγίστρος,
πραϊποσίτους, ἀνθυπάτους, πατρικίους, πρωτοσπα-
θαρίους, σὺν τοῖς εὐνούχοις πρωτοσπαθαρίοις καὶ
μόνον· σπαθαροκνιδιδάτοις, σπαθαρίοις, καὶ στρα-
τορες καὶ κανδιδάτοις, καὶ εἰς τοὺς λεχθέντας ἑξω-
βρεματῶν (20) ἀποκομβίων. Οἱ γὰρ τοῦ κουβου-

A ternos nummos. Cubicularii, spatharii, stratores
accipiunt dimidiam ejus, quod accipiunt protospa-
tharii, nempe binos cum tribus miliaresiis; candi-
dati maglabiæ accipiunt senos. Secretici chartularii
et notarii ferunt una tertia parte minus, quam ejus-
dem secum ordinis proceres palatii lausiaci. Eadem
ratio cæterorum vestiarii procerum respectu ad
vestiaritas lausiaci. E. c. lausiaci protospatharii fer-
unt quaternos. Protospatharii domestici simplices
ferunt ternos. Horum ternorum una tertia parte mi-
nus ferunt spatharocandidati, nempe binos. Horum
binorum una gemina parte minus ferunt spatharii
et stratores, id est singulos nummos cum tribus
miliaresiis. Candidati ferunt terna miliaria, folles
vicens; simplices candidati et hebdomarii miliare-
sia sena. Ministri mensæ Augusti et Augustæ pariter
singula miliaria. Urbani protospatharii nummos
singulos; spatharocandidati miliaria sena; spa-
tharii stratores dimidium protospatharii, nempe
nummos binos, miliaria terna. Candidati maglabiæ
nummos senos. Secretales chartularii et notarii,
quisque pro ratione suæ dignitatis, ternos nummos
minus ferunt, quam chartularii et notarii lausiaci.
Pariter ferunt præfecti regii vestiarii, secundum suas
quisque dignitates, dimærum supra scriptæ origina-
lis formæ minus, quam iidem præfecti regii vestiarii
ad lausiacum 455 palatium pertinentes; spatharii,
stratores, consules miliar. singula, candidati vesti-
tores terna. Datur autem extra hoc quoque ex eadem
quantitate protovestiario quidem... secundum quan-
tatem literarum 18 libra 1; cerimoniarario nummi
20; ostiario tantumdem; factioni Venetæ nummi
4; Prasinæ tantumdem. Saltatori... vernaculis num-
mi 3; mandataribus lagothetæ... scenophylaci
nummi 3; artielinæ distribuenti apocombium. Obtin-
et hic modus in distributione donarii brumalium.
At in natalibus coronationis et imperii eximuntur et
partem nullam ferunt secretorum chartularii et no-
tarii, et qui ad vestiarium, et qui ad ministerium
culinarium pertinent, et urbani omnes; adeoque
participant de distributione donariorum tunc dari
solitorum tantum proceres lausiaci; ut magistri,
præpositi, proconsules, patricii, protospatharii bar-
bati, protospatharii eunuchi; sed hi soli tantum de
genere eunuchorum; spatharocandidati, spatharii,
stratores, candidati et illi, qui appellatione ἑξώβε-

VARIE LECTIONES.

¹³⁻¹⁴ ὑπεξαιροῦνται cod. et ed.

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(18) Hic et deinceps aliquot versibus evanidæ
sordibus et vetustate litteræ legi nullo modo pote-
rant.

(9) Fuerunt in lacunoso hoc loco, quæ e vesti-
gii scripturæ sordibusque hic loci membranæ oculo-
rum et ingenii vocis assequi et exputare non valui.
Sunt tamen quædam lacunæ, quas cl. Draudius in
Apographo vacuæ reliquerat, ex obscuris litterarum
vestigiiis restitutæ et expletæ. In quibus et hæc

eunt τοῖς νομοφύλαξι. Postremæ tres syllabæ clare
et perspicue prostabant; priora τοῖς νομο videhar
mihi quasi per nebulam videre, neque puto me
conjecturæ falsum fuisse, quamvis, quantum memi-
ni, nulla in superioribus mentio fiet τῶν νομοφυ-
λάκων.

(20) Non assequor, quid hoc vocis sit et quid
velit.

μαρ apocombiorum comprehenduntur. Cubiculi enim homines omnes seorsim accipiunt tunc temporis apocombia sua.

De consuetudine artielicinis debitu.

Post expositas igitur dignitates, tam earum, quæ cum insignibus, quam earum, quæ nudo verbo tribuuntur, differentias majores minoresque, incrementa et decrementa, introducendi ad sacram mensam et inde rursus educendi modos, agendum tradamus nunc quoque compilatas ex antiquis libris consuetudines, quas imperatores jam a longo tempore artielicinis assignarunt, quantas et a quibus dandas. Promota itaque zosta aut magistro, accipiunt ab eorum unoquoque in universum [pro toto suo corpore] viginti quatuor nummos aureos; syncellus promotus dat ipsis in universum duodecim aureos. Eunuchis barbatove ad patriciatum evecto, aut renuntiato quodam proconsule, accipiunt ab eorum unoquoque duodecim nummos. Pariter ex divisione apocombii, quod recens honoratus patricius dat, accipiunt nummos duodecim. Electi strategi, tam in Orientem quam in Occidentem mittendi, dant ipsis nummos duodecim. Et, si [ultra annum in sua dignitate] maneant absque successore, quoties rogam seu stipendium militare accipiunt Orientales, dant nummos duodecim, quod etiam faciunt, 456 quoties ipsis in provincias jam delatis et ibi agentibus rogæ mittuntur: Occidentales autem tantumdem ipsis dant, quoties in urbem regiam intrant, etiamsi rogam non acceperint. Creatus pro loco strategus, aut cleisurarcha, aut catepano seu capitaneus Paphlagoniæ dat nummos octo. Idem quoties in urbem reversi rogam acceperint, tantumdem rursus dant officiales, sive præter suum officium protospatharii quoque fuerint, sive non, a præposito inde scholarumque domestico usque ad protospatharium imperialium hominum, dant semel quisque pro se duodecim nummos. Reliqui officiales omnes deinceps usque ad domesticum imperialium dant, unusquisque pro sua persona octo nummos. Tantumdem dat eunuchus, si protospatharius sit. Primicerius [candidatorum] autostiaris dant pariter sex nummos. Tantumdem dant magister armamenti seu apothecæ armorum, mensurator seu metator, curator villarum, chartularii dromi seu citi cursus publici, actuarius, protonotarius dromi, chartularii stabuli, epictes seu incitator operarum, domesticus ministerii culinaris, libripens, cæcisticus vel architectus primarius et aurifaber; quando nempe suis quisque officiis mactantur. Protospatharii autem omnes ab ordine maglabitarum inde, et quid ad privatum sacrum vestiarium, item qui ad homines imperiales pertinent, ut et qui ad sacram mensam ministrant, aliique dignitatibus tam per urbem, quam extra conspicui, dant, quando ad suas quisque dignitates promoventur, singuli octonos nummos;

κλείου πάντες ἰδιαζόντως τὰ ἀποκόμβια λαμβάνουσιν.

Περὶ συνθηλαίας τῶν ἀρτικλινῶν.

Ἐπεὶ δὲ τὰς διὰ τῶν βραβείων καὶ διὰ λόγων προσγινομένων ἀξιών διαίρεσεις καὶ ὑποδιαίρεσεις, αὔξεις τε καὶ μειώσεις, προσκλήσεις τε καὶ ὑποκλήσεις, εἰς τοῦ μφανὲς ἐποίησαμεν, φέρε δὴ καὶ τὰς ἔκπαλαι τοὺς ἀρτικλίνας παρὰ τῶν βσιλιέων ἐκτυπωθείσας συνθηλαίας, καὶ ἐκ τίνων προσώπων ταύτας δίδοναι αὐτοῖς ἠφορίσθη, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐραμιστάμενοι τῆδε τῇ γραφῇ παραδοίημεν. Προβυλλομένης γὰρ ζωστής ἢ μαγίστρου, δίδοται αὐτοῖς ἐξ ἐκάστου αὐτῶν καθάπαξ ν. κδ'. Τιμωμένον δὲ συγκέλλου, δίδοται αὐτοῖς συνθηλαία παρ' αὐτοῦ καθάπαξ ν. ιβ', Ἀναγομένου δὲ εὐνοῦχου ἢ βαρβάτου εἰς πατρικίότητα, ἢ ἀνθυπάτου γενομένου τινός, δίδοται αὐτοῖς ἐξ ἐκάστου αὐτῶν ν. ιβ', ὁμοίως καὶ ἐκ τῆς διανομῆς τοῦ κομβίου τοῦ διδομένου παρὰ τοῦ τιμωμένου πατρικίου λαμβάνουσιν νομισμ. ιβ'. Οἱ δὲ χειροτονοῦμενοι στρατηγοὶ ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει παρέχουσιν αὐτοῖς ἀνά νομισμ. ιβ'. Εἰ δὲ καὶ ἐπιμένωσι στατηγοὶ, ὁσάκις ἂν ῥογευθῶσιν, οἱ μὲν ἀνατολικοὶ ἀνά νομισμ. ιβ', κἄν τάχα τύχοιεν εἰς τὸ ἴδιον θέμα, τὴν ῥόγαν αὐτῶν ἰποσταλῆναι. Οἱ δὲ τῆς δύσεως καὶ μὴ ῥογευόμενοι, ὁσάκις ἂν ἐν τῇ βσιλευούσῃ τῶν πύλεων ἐπανέλθωσι, παρέχουσιν αὐτοῖς ἀνά νομισμ. ιβ'. Προβυλλομένου δὲ ἐκ προσώπου στρατηγοῦ ἢ πλεισούραρχου ἢ κτεπέανω Παφλαγονίας, δίδοται αὐτοῖς ἐξ ἐκάστου αὐτῶν ἀνά νομισμ. η' καὶ ὁσάκις εἰσελθόντες ῥογευθῶσι, πάλιν τὴν αὐτὴν ποσότητα παρέχουσιν αὐτοῖς. Οἱ δὲ ὀφφικιάλιοι, κἄν τε τῇ τῶν πρωτοσπαθαρῶν τετιμηγῆται ἄξιᾳ, κἄν τε καὶ μὴ, ἀπὸ τε τοῦ πραιποσίτου καὶ τοῦ δομestικού τῶν σχολῶν μέχρι τῆς τοῦ πρωτοσπαθαρίου τῶν βασιλικῶν, δίδουσι καὶ αὐτοὶ ἅπαξ ἀνά ν. ιβ'. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ὀφφικιάλιοι μέχρι τοῦ δομestικού τῶν βασιλικῶν ἀνά ν. η'. Εἰ δὲ τις εὐνοῦχος πρωτοσπαθᾶριος γέννηται, δίδωσιν αὐτοῖς ἅπαξ ἢ πριμικτήριος ἢ ὀστιάριος ἀνά ς· ὡσαύτως ὁ ἀρχων τοῦ ἀρμαμέντου (21), ὁ μινσουράτωρ, ὁ κουράτωρ τοῦ κτήματος, οἱ χαρτουλάριοι τοῦ ὄξου δρόμου, ὁ ἀκτουάριος, ὁ πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου, ὁ χαρτουλάριος τοῦ σταύλου, ὁ ἐπίκτης καὶ ὁ τῆς ὑπουργίας δομestικός, ὁ ζυγοστάτης, ὁ οἰκιστικός καὶ ὁ χρυσεψήτης. Ἐπὶ προβολῇ δὲ παντός πρωτοσπαθαρίου ἀπὸ τε μαγλαβιτῶν καὶ τῶν ἐν τῇ οἰκιστικῇ βασιλικῇ βεστιαρίῳ καταλεγόμενων, καὶ τῶν εἰς τοὺς βασιλικούς ἀνθρώπους συντεταγμένων, καὶ τῶν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης παρισταμένων, καὶ τῶν διὰ πόλεως σὺν τῶν ἐξωτικῶν τιμωμένων, δίδοται αὐτοῖς ἅπαξ ἀνά νομισμ. η', οἱ δὲ τῇ τῶν σπαθαροκανδιδάτων ἢ σπαθαρίων τιμώμενοι ἀξίᾳ, ἀνά ν. ς', οἱ δὲ τῇ τῶν στρατόρων ἢ ὑπάτων, ἢ κανδιδάτων ἢ μανδατόρων, ἢ βεστητόρων, ἢ σιλενταρίων, ἢ ἀπὸ ἐπάρχων τιμώμενοι ἀξίᾳ,

JOAN. JAC REISKII COMMENTARIUS.

(21) Est idem, qui ὁ ἐπάνω τοῦ ἀρμαμέντου memoratus Theophani p. 240; *vid.* Du Cange Gloss. Gr. h. v.

παρέχουσι καὶ αὐτοὶ νομίσμ... ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν A
 σεκρετικῶν ἤγουν συγκλητικῶν τιμωμένου αὐτοῦ ἐν
 ἀξιώμασιν, δίδοται ἐξ ἐκάστου αὐτῶν κατὰ τὸ ὀκειῶν
 ἀξίωμα, οἱ μὲν τῆ τῶν πρωτοσπαθαρίων ἀνὰ ν. τ', οἱ
 δὲ τῆ τῶν σπαθαροκωνδιδάτων ἢ σπαθαρίων ἀνὰ ν. ζ',
 οἱ δὲ τῆ τῶν στρατόρων, ἢ ὑπάτων, ἢ κανδοδάτων, ἢ
 μανδατόρων, ἢ βεσητόρων, ἢ σιλεντινῶν, ἀνὰ νο-
 μισμ. δ', ἀπράτων δὲ σεκρετικῶν γενομένων, ἀνὰ ν. γ',
 οἱ δὲ τῶν ταγματῶν καὶ τῶν πλοίμων καὶ τῶν νο-
 μέρων καὶ τειχέων τοποτηρηταὶ ἅμα τοῖς χαρτουλα-
 ροῖς αὐτῶν ἀνὰ ν. ζ'. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἄρχοντες ἅμα
 τοῖς τριούνοις καὶ βικαρίοις ἀνὰ νομίσματος ἐνόε.
 Τούτων τοῖνον ἀνέκαθεν πλατικώτερον εἰσενγεγμέ-
 νων, νυνὶ δὲ ὡς οἶόν τε ἦν σαφῶς καὶ εὐσυνόπτως ἐν
 ἐπιτόμῃ συνειλεγμένων, χρῆ τοῖς, ὅσοι τὴν περὶ
 τούτων φροντίδα καὶ ὑπηρεσίαν πεποιήνται κατὰ B
 τὴν προκειμένην διδασκαλίαν, καὶ περὶ τῶν βασι-
 λικῶν κλητωρίων, καὶ περὶ τῶν διανομῶν, ἐκ τοῦδε
 τοῦ τακτικοῦ παραγγέλματος ὡς ἀπὸ κανόνος, ἢ,
 τό γε ἀληθέστερον, ὡς ἐκ τοῦ βασιλικῶν θεσπίσμα-
 τος, ἀναμφισβήτητως ἐνεργεῖν. Ἐδεῖ μὲν ἡμᾶς τοῖς
 συνταχθεῖσιν περὶ καθεδρῶν λόγοις καὶ τήνδε τὴν
 τῶν ἱερατικῶν ἐπισυνάψαι τάξιν, ὡς ἂν μαῖλλον τὰ
 πρεσβεῖα τῆς πρωτοκλησίας φέρουσαν ¹⁵. Ἄλλ' ἵνα
 μή τις κόρος λόγου τοῖς ἀναγινώσκουσιν περιστῆ,
 καὶ ἢ συγκλητικῆ τάξιν σὺν τῇ ἱερατικῇ συναρθεῖσα
 ἀσάφειαν τοῖς εἰσαγομένοις διὰ τῶν ὀνομάτων ποιή-
 σῃ, ταύτην τυπικῶς μὲν ἤδη ἐπὶ τῆς ¹⁶ τάξεως (22)
 τῶν μαγίστρων, πατρικίων, πραιποσίτων καὶ στρα-
 τηῶν προσημάναμεν. Νυνὶ δὲ τῆς περὶ τούτων
 κυριοκλήσιας καὶ πρωτοκαθεδρίας τῶν τε ἐπαρχίων
 καὶ μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων αὐτοκεφάλων (23) C
 καὶ ἐπισκόπων ὑποτεταγμένων τὴν ἀρμόζουσαν τάξιν
 εἰδικῶς ἐμφανίσαι βουλόμενοι, εἰδικῆν τινὰ καὶ τὴν
 πραγματείαν συγγράψαι προσευμήθημεν. Τὰ γὰρ εἰδι-
 κῶς ὄντως λεγόμενα σαφῆ τὴν διδασκαλίαν παρέχει·
 τὰ δὲ πως ἐν συζυγίαις πεπλεγμένα ἀσάφειαν πολλά-
 κισ τοῖς ἐντυχάνουσι προξενεῖ. Διὸ καθ' εἰρμὸν ἐκάστης
 ἐπαρχίας τὰς μητροπόλεις ἐκθέμενοι, τῷ ἐκάστῳ μη-
 τροπολίτῃ ἀρμόζοντι τόπῳ τῆς καθέδρας διεστιχίσα-
 μεν, καὶ εἴθ' οὕτως τὰς τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκό-
 πων γὰρ τὰς δευτέραν οὖσαν ἀπὸ τῶν μητροπολιτῶν
 ἐξεθέμεθα, μετὰ δὲ τούτοις τῇ ἐκάστῃ ἐπαρχίᾳ καὶ
 μητροπόλει ὑποτεταγμένας πόλεις καὶ ἐπισκοπὰς
 ἐδηλώσαμεν, οὐκ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς κλητωρολογίων
 μόνον τὰς ἀφορμὰς ἐκλαβόμενοι, ἀλλὰ γε καὶ ἐκ τῶν
 τοῦ θεσπίσιου Ἐπιφανίου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κό- D
 πρου (24) συγγραφῆς τὰ πλεῖστα ἀναλεξόμενοι ἴν'

VARIÆ LETIONES.

¹⁵ φέρουσαν em. R., φερούσης cod. et ed. ¹⁶ Sic R., τοπηκός μὲν εἶδη ἀπὸ τῆς cod. et ed. ¹⁷ ἴν' ὁμοίως R., ἦν ὁμοίως cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(22) Hæc verba sic legenda esse, quæ in ipso textu ita exhibui, ut in membranis inveni, liquet. Si quis ἀπό retinere malit, sensu post, non intercedam. Opponitur τυπικῶς sequenti εἰδικῶς.

(23) De autocephalis seu episcopis a patriarcha non dependentibus, vid. Du Cange in Gloss. utroque h. v., et Nicephor. Gregor. p. 22.

(24) Procul dubio seniores Epiphanium, Con-

stantiarum et spatharii recens facti senos ; stratores consules, candidati, mandatores, vestitores, silentiarii, expræfecti, recens honorati senos quoque præstant. Quisquis secretalis aut senatorius dignitate quadam fuerit affectus, dat pro ratione suæ dignitatis, ut facti protospatharii octonos; facti spatharocandidati et spatharii senos; facti stratores, consules, candidati, mandatores, vestitores, silentiarii, quaternos. Qui honorarii sunt secretales, dant ternos. Tagmatum seu præsidiariorum urbanorum, et ploimi seu classiariorum et numerorum et castrorum topoteretæ vel locum tenentes et eorumdem omnium chartularii dant senos. Reliqui omnes magistratus, ut et tribuni atque vicarii, dant singulos nummos. Hanc itaque veterum farraginem fusiuscule traditam nunc quantum ejus fieri poterat, maxime perspicue et in uno brevi conspectu a nobis propositam tenere oportet, 300 quotquot ea curare atque tractare necesse habent, propositamque doctrinam tam de sacris conviviis, quam de largitionum distributione reputare, secundum quem, aut rectius dicam, secundum imperatoris edictum (uti revera est) absque ulla hæsitacione aut oppositione agere par est. Jam debueramus huic de sedibus vel præcedentis dignitatum tractacioni etiam ordinum pontificalium dispositionem ubique addidisse, utpote præ aliis honorem protocolisæ seu præsessionis ferentium. Verum ne obruto rerum copia satietas obreperet lectori, et senatoris ordinatio atque dispositio cum sacerdotali commista crearet docendis aliquam obscuritatem ab nominum multitudinem : significavimus quidem jam in præcedentibus harum rerum quædam generaliter, mentionem ordinis magistrorum, patrioiorum, præpositorum et strategorum facientes : nunc autem animus est de sacerdotalium dignitatum propriis eujusque appellationibus et præsessionibus patriarcharum, metropolitaram, archiepiscoporum autocephalorum vel independentium et subditorum illis episcoporum specialem quamdam opellam conficere. Speciales enim tales et abstractæ tractaciones præstant perspicuam doctrinam. Simultanea vero de diversis argumentis et quasi conjugata atque contexta expositio solet lectoribus obscuritatem objicere. Propterea recensuimus, secuti seriem et consequentiam singularum eparchiarum seu præfecturarum metropoles seu capitales eujusque præfecturæ urbes, eaque ratione discretam cuique metropolitæ

stantiæ seu Salaminis in Cypro episcopum, qui medio sæculo iv floruit, designat, de quo vid. Fabricii Bibl. Gr. t. VII, p. 427. Est enim junior quoque. Sed de hic memorata ejus notitia sedium episcopali nullibi quidquam reperio, quamvis improbabile non sit, sæculo iv, jam subordinationem et notitiam episcoporum per totum orbem Romanum institutam et editam fuisse.

suam cathedram seu sedem assignavimus. Deinceps exposuimus cathedras archiepiscoporum autocephalorum seu independentium : ille enim proximus est ordo a metropolitaram ordine. Tum nominavimus urbes et episcopos vel inspectiones cuique eparchiæ et metropoli suppositas. Et harum rerum fundum atque materiem non tantum e nostris cleorologiis vel libris, quibus cerimonis convivales aulicæ præcipiuntur, hausimus; verum etiam ex divini Epiphani, archiepiscopi Cypri, opere, et plurima quidem, excerpimus; eum in finem, ut ne in hac quidem parte peccetis aliquid vos, quos vestra sors in ministerio articularum constituit, sed, etiamsi in fossatis sitis, ubi patriarcha œcumenicus non adest, aut forte quoque alio in loco agatis, instructi peritia cathedrarum beneficio hujus libelli, convivas ad venerabilium nostrorum imperatorum convivia non titubanter et inculpabiliter introducatis.

CAPUT LIV.

Epiphani archiepiscopi Cypri expositio præsessionum patriarcharum et metropolitaram.

Patriarcha Romæ, patriarcha Constantinopoleos, patriarcha Alexandriæ, patriarcha Antiochiæ, patriarcha Hierosolymæ.

458 Sessio metropolitaram.

In eparchia Cappadociæ primus est, qui in Cæsarea sedet. 2, in eparchia Asiæ est Ephesi metropolita. 3, in eparchia Europæ est Heracleæ Thraciæ metropolita. 4, in eparchia Galatiæ est Ancyræ metropolita. 5, in eparchia Hellesponti est Cyzici metropolita. 6, in eparchia Lydiæ est Sardium metropolita. 7, in eparchia Bithyniæ est Nicomediæ metropolita. 8, in eparchia eadem est Nicææ metropolita. 9, in eparchia eadem est Chalcedonis metropolita. 10, in eparchia Pamphylæ est Sidæ metropolita. 11, in eparchia Armeniæ secundæ est Sebastii metropolita. 12, in eparchia Helenoponti est Amasiæ metropolita. 13, in eparchia Armeniæ

ἡμεῖς ¹⁷ ἐν τῇ τοιαύτῃ διακονίᾳ τῶν ἀρτοκλινῶν τυγχάνοντες τεταγμένοι, μηδὲ ἐν τούτῳ τῷ μέρει τι διαμάρτητε, ἀλλὰ καὶ ἐν φωσσοῖσι μὴ παρόντος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, τύχη καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ, τὴν πείραν τῶν καθεδρῶν διὰ τοῦ συγγράμματος ἔχοντα ἄπταιστα καὶ ἀμώμητα τὰ τρίμια κλητώρια τῶν βασιλέων ἡμῶν τῶν ἁγίων εἰσάγετε.

cerimonis convivales aulicæ præcipiuntur, hausimus; verum etiam ex divini Epiphani, archiepiscopi Cypri, opere, et plurima quidem, excerpimus; eum in finem, ut ne in hac quidem parte peccetis aliquid vos, quos vestra sors in ministerio articularum constituit, sed, etiamsi in fossatis sitis, ubi patriarcha œcumenicus non adest, aut forte quoque alio in loco agatis, instructi peritia cathedrarum beneficio hujus libelli, convivas ad venerabilium nostrorum imperatorum convivia non titubanter et inculpabiliter introducatis.

B

ΚΕΦΑΛ. ΝΔ'.

Ἐπιφανίου ἀρχιεπισκόπου. Κύπρου ἔδρασε πρωτοκλησιῶν πατριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν.

Ὁ πατριάρχης Ῥώμης· ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως· ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας· ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας· ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων.

Κλησις μητροπολιτῶν.

Ἐπαρχίας (2) Καππαδοκίας ὁ Καισαρείας α'. β', ἐπαρχίας Ἀσίας ὁ Ἐφέσου γ' ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Ἡρακλείας δ', ἐπαρχίας Γαλατίας Θράκης (3) ὁ Ἀγκύρας ε', ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου ὁ Κυζίκου ς', ἐπαρχίας Λυδίας ὁ Σάρδεων ζ', ἐπαρχίας Βιθυνίας ὁ Νικομηδείας η', ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς ὁ Νικαίας θ', ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς ὁ Χαλκηδόνος ι', ἐπαρχίας Πικρυλλίας ὁ Σίδης ια', ἐπαρχίας Ἀρμενίας β' (4) ὁ Σεβαστείας ιβ', ἐπαρχίας Ἐλενοπόντου ὁ Ἀμασίας ιγ', ἐπαρχίας Ἀρμενίας α' ὁ Μελιτινῆς ιδ', ἐπαρχίας Κρηππαδοκίας (5) β' ὁ Τυανῶν (6) ιε', ἐπαρχίας Παφλαγωνίας ὁ Γαγγῶν ις', ἐπαρχίας Ὀνοριάδος ὁ Κλαυδιουπόλεως ιζ' ἐπαρχίας Πόν-

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(25-1) Ἐκθεσις πρωτοκλησιῶν. Notitiæ sedium episcopaliū, qualis hæc est, innumeræ fere prostant, de quibus cel. Fabricius in *Luce Evangelii* p. 342 351, cumulatissime egit. Cui addatur, quam ille videre non potuit, notitia in Catalogo manuseriptorum bibliothecæ Regiæ Taurinensis (tomo I, p. 201, sub titulo Τάξις προκαθηδρίας μητροπολιτῶν) edita, quam maxime cum nostra hæc convenire deprehendi et e qua intellexi quoque magnam lacunam unius, ut puto, folii jactura, in membranis nostris haberi; quam suo loco explebo. Vide quæ in Actis eruditorum anno 1751, dixi. [Leonis ἐποτύπωσις seu διατύπωσις episcopatum patriarchæ Constantin. subditorum, quam citat Catalogus msstorum bibliothecæ Venetæ D. Marci p. 105]. Jam edita est a Frehero in corpore Juris Græco-Romani, p. 88. Ego hic loci Taurinensem notitiam et Holstenianas duas, quarum eam, quæ, pag. 6, incipit *secundam*, et eam, quæ, p. 33, incipit, *tertiam* appello, item Banduriani geminam quoque cum nostris membranis contuli, forte non satis sedulo; quod nemo miretur in opera injucunda. Prior habetur Antiqu. imp. Or. I, p. 230, posterior, p. 236. [Descriptit Leich. in *Adversariis* ἐκ βιβλίου παλαιῆς τῶν ἐκλογῶν Λέοντος τοῦ αὐτο-

κράτορος in bibliotheca senatus Lipsiensis τάξι τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν ἀρχιεπισκόπων, etc., quæ nisi eadem est cum edita ab Uffenbachio, edatur. Valde consentit cum Freheriana. *Ex Addend.*]

(2) Ita exhibui post Goarum ad Codin., p. 337 seqq. Potuissem quoque ἐπαρχία dare, ut p. 459 B, 6 seqq. Sed alterum magis suadebat, quod n. 8 et 9 legitur τῆς αὐτῆς, non ἡ αὐτῆ. In membranis erat Ἐπαρχία ὅπου, pro quo apographum Draudianum dabit ubique ἐπαρχος, non male quidem. Ad id tamen librarium noluisse, patet ex omisso accentu super prima littera.

(3) Θράκης. Deest codici Taurinensi; et propterea transiit in Latinis et eo retuli, quo pertinet, auctore notitia Holsteniana tertia et Goari prima, ubi legitur: Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Θράκης, Ἐπαρχίας Γαλατίας, ὁ Ἀγκύρας. Recurrit tamen Nostri eadem, scriptio p. 459. D. 1.

(4) Ἀρμενία β' Hic β' et paulo post α' deest Not. Holsten. et Goar.

(5) Καππαδοκίας. Not. Holst. p. 33: Ἐπαρχίας Καππαδοκίας ὁ Τυανῆς, ἔτοι Χριστουπόλεως.

(6) Τυανῶν. Rectius Not. Goar. τυανῶν quæ addit ἔτοι Χριστουπόλεως.

του (7) ο Νεοκαισαρείας· ιη', ἐπαρχίας Γαλατίας β' δ' Πισινούντος (8)· ιθ', ἐπαρχίας Λυκίας δ' Μύρων· α', ἐπαρχίας Καρύας (9) δ' Ταυρουπόλεως (10)· κα', ἐπαρχίας Φρυγίας (11) δ' Λαοδικίας· κβ', ἐπαρχίας Φρυγίας Σαλουταρίας δ' Σύνάδων· κγ' ἐπαρχίας Λυκαονίας δ' τοῦ Εἰκωνίου· κδ', ἐπαρχίας Πισιδίας δ' Ἀντιοχείας· κε'· ἐπαρχίας Παμφυλίας δ' Περγῆς (12)· κς', ἐπαρχίας Καππαδοκίας β' δ' Μωκησοῦ (13), κζ', ἐπαρχίας Λαζικῆς δ' τοῦ Φάσιδος· κη', ἐπαρχίας Θράκης δ' Φιλιππουπόλεως· κθ' ἐπαρχίας Εὐρώπης (14) δ' Τραϊανουπόλεως· λ', ἐπαρχίας νήσων (15) Κυκλάδων δ' Ῥόδου· λα', ἐπαρχίας Ἐμμημέντου δ' Ἀδριανουπόλεως· λβ' ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς δ' Μαρκεσιανουπόλεως· λγ', ἐπαρχίας Φρυγίας Παλατιανῆς (16) δ' Ἱερσπόλεως.

Mocesi metropolita. 27, in eparchia Lazicæ est Phasidis metropolita. 28, in eparchia Thraciæ est Philippopoleos metropolita. 29, in eparchia Rhodopes est Trajanopoleos metropolita. 30, in eparchia insularum Cycladum est Rhodi metropolita. 31, in eparchia Hæmi montis est Adrianopoleos metropolita. 32, in eparchia ejusdem districtus alter est Marcianopoleos metropol. 33, in eparchia Phrygiæ Pacatianæ est Hierapoleos metropolita.

Περὶ τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων.

Α', ἐπαρχίας Μυσίας δ' Ὀδύσου (17)· β', ἐπαρχίας Σκυθίας δ' Τομῆς (18)· γ', ἐπαρχίας Εὐρώπης δ' Βιζύης· δ', ἐπαρχίας Παφλαγωνίας δ' Πομπειουπόλεως· ε', ἐπαρχίας Ἀσίας δ' Σμύρνης· ς', ἐπαρχίας Ἰσαυρίας δ' Λεοντοπόλεως· ζ', ἐπαρχίας Ῥωδόπης δ' Μαρωνίας· η', ἐπαρχίας Βιθυνίας δ' Ἀπαμίας· θ', ἐπαρχίας Ῥωδόπης δ' Μαξιμιανουπόλεως· ι', ἐπαρχίας Γαλατίας β' (19) δ' τῶν Γερμίων· ια', ἐπαρχίας Εὐρώπης δ' Ἀρκαδιουπόλεως· ιβ' ἐπαρχίας Θράκης δ' Βερωνῆς· (20) ιγ', ἐπαρχίας νήσου Λέσβου δ' Μιτυλήνης· ιδ', ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου δ' τοῦ Παρίου· ιε', ἐπαρχίας Καρύας (21) δ' Μελέτου· ις, ἐπαρχίας Θράκης δ' Νικοπόλεως· ιζ', ἐπαρχίας νήσου δ' Προικονήσου (22)· ιη', ἐπαρχίας Ῥωδόπης δ' Ἀγχιάλου (23)· ιθ' ἐπαρχίας Εὐρώπης (24) δ' Σουλυβρίας (25)· κ', ἐπαρχίας νήσου δ' Μεθύμνης· κα', ἐπαρχίας Βιθυνίας δ' Κίου· κβ', ἐπαρχίας Εὐρώ-

JOAN. JAC. REISKII

(7) Πόντου. Notitia utraque Holsten. p. 6 et p. 33, item Notit. Taurinensis Goari et addunt πολεμοικου hęc, illa πολεμοιακου.

(8) Πισινούντος. Taur. πισινουντων. item Holst. 3, et Goar., quæ hic habet ἐπ. Γαλατίας δ' Πισινούντων, ἦτοι Ἰουστινιανουπόλεως.

(9) Καρύας. Alii rectius Καρίας.

(10) Ταυρουπόλεως. Taur. σταυροπόλεως, Holst. utr. Σταυρουπόλεως.

(11) Φρυγίας. Taur. et utraque Holst. addunt, illa Πακατίας, hęc Καπατιανῆς et Καππατιανῆς; sed vid. ad num. 33.

(12) Πέργης. Holsten. 3 addit Σουλαίου, Holst. 2 ἦτοι δ' Σιλαίου.

(13) Μωκησοῦ. Taur. Μωκίσσου.

(14) Εὐρώπης. Taur. Ῥοδόπης, Holst. Ῥοδόπης.

(15) Νήσων. Taur. νήσου et Ῥόδου et Αἰμινόντος, vertiturque *Æminontis*

(16) Πακατιανῆς. Taur. Πακατίας, Holst. 2 addebat hos quatuor:

λδ', ἐπαρχία Ἑλλάδος, δ' Ἀθηνῶν· λε', ἐπαρχία Ἀχαιίας, δ' Πατρῶν· λς', ἐπαρχία Ἑλλάδος δ' Λαρίσσης. λζ', ἐπαρχία Μακεδονίας, δ' Φιλιππων.

(17) Ὀ Ὀδύσου. Taur. Ὀδύσου, ἦτοι λέγεται κία

primæ est Melitenes metropolita. 14, in eparchia Cappadociæ secundæ est Tyanorum metropolita. 15, in eparchia Paphlagoniæ est Gangrorum metropolita. 16, in eparchia Honoriadis est Claudiopoleos metropolita. 17, in eparchia Ponti est Neocæsariæ metropolita. 18, in eparchia Galatiæ secundæ est Pesinuntis metropolita. 19, in eparchia Lyciæ est Myrorum metropolita. 20, in eparchia Cariæ est Tauropoleos metropolita. 21, in eparchia Phrygiæ Pacatianæ est Laodicæ metropolita. 22, in eparchia Phrygiæ Salutaris est Synadorum metropolita. 23, in eparchia Lycaoniæ est Iconii metropolita. 24, in eparchia Pisidiæ est Antiochiæ metropolita. 25, in eparchia Pamphyliae est Pergæ metropolita. 26, in eparchia Cappadociæ secundæ

B De autocephalis vel independentibus archiepiscopis.

1, In eparchia Mysiæ est Odysi primus archiepiscopus. 2, Scythiæ est Tomæ vel Tomorum archiepiscopus. 3, in eparchia Europæ est Bizyæ archiep. 4, in eparchia Paphlagoniæ est Pompeiopoleos archiep. 5, in eparchia Asiæ est Smyrnæ archiep. 6, in eparchia Isauriæ est Leontopoleos archiep. 7, in eparchia Rhodopes est Maroniæ archiep. 8, in eparchia Bithyniæ est Apamiæ archiep. 9, in eparchia Rhodopes est Maximianopoleos archiep. 10, in eparchia Galatiæ secundæ est Gremcorum archiep. 11, in eparchia Europæ est Arcadiopoleos archiep. 12, in Thraciæ est Berrhææ archiep. 13, in eparchia insulæ Lesbi est Mitylenes archiep. 14, in eparchia Hellesponti est archiep. Pari. 15, in eparchia Cariæ est Miletii archiep. 16, in eparchia Thraciæ est Nicopoleos arch. 17, in eparchia insulæ Proconnesi est urbis cognominis archiep.

COMMENTARIUS.

Βάρνα. Holst. 3 ὀδύσου, 2 ὀδύσσου, ἦτοι καὶ Βάρνης λέγεται.

(18) Τομῆς. Holst. 2 Τόμης.

(19) β'. Taur. α, utrique Holst. deerat β'.

(20) Βερωνῆς. Taur. et utraque Holst. Βερδῆς.

(21) Καρύας. Holst. 2 Καρίας et Μελέτου. Deinde inter n. 15 et 16 interserunt Taur. et Holst. 2 ἐπαρχία Λυκαονίας, δ' Σελεγγίης.

(22) Προικονήσου. Holst. 2 προικονήσου.

(23) Ἀγχιάλου. Taur. Ἀγχιάλου, Holst. 2 Αιχιάλου.

(24) Εὐρώπης. Strictiore sensu accipiendum est pro parva quadam provincia Thraciæ, quæ de se toti continenti, quis dicat quo tempore aut quo fato, nomen dedit; qua in re idem ipsi atque Asiæ contigit, quæ proprie ager Ephesinus fuit. In antiquo epigrammate, quod tempore Philippi Macedonis junioris conditum fuit, *Europa* stricto sensu videtur accipi debere. Philippus enim ibi κόρανος Εὐρώπης dicitur; Vid. Antholog. H. Stephani p. 10. n. 49. Ita quoque apud Diodorum Siculum xix, 105, p. 398; 3, Europa nihil plus, quam Macedonia et forte quoque Græciam cum Peloponneso significat.

(25) Σουλυβρίας. Holst. 2 Στυλυμβρίας.

18, in eparchia Rhodopes est Anchiali archiep. 19, in eparchia Europæ est Selymbriæ archiep. 20, in eparchia insulæ Lesbi est Methymnæ archiep. 21, in eparchia Bithyniæ est Cii archiep. 22, in eparchia Europæ est Aprorum archiep. 23, in eparchia Rhodopes est Cypsalorum archiep. 24, in eparchia Zechiæ est Chersonis archiep. 25, in eparchia Zechiæ est Bospori archiep. 26, in eparchia ejusdem est Nicopsios archiep. 27, in eparchia Isauriæ est Cotradorum archiepise. 28, in eparchia Helenoponti est Euchaitarum archiep. 29, in eparchia insularum Cycladum est Carpathi archiep. 30, in eparchia Rhodopes est Æni archiep. 31, in eparchia Europæ est Drixiparorum arch. 32, in eparchia Hæmimontis est Mesembriæ archiep. 33, in eparchia Armeniæ secundæ est Heracleopoleos archiep. 34, in eparchia Abasgiæ est Sebastopoleos arch.

459 De episcopis dependentibus.

In eparchia Cappadociæ Cicissi habet metropolis Cæsarea sub se urbes quinque episcopales totidemque episcopos, nempe 1, episcopum regiarum thermarum; 2, Nissæ; 3, Theodosiopoleos Armeniæ; 4, Camulianorum; 4, Cicissi. In eparchia Asiæ habet metropolis Ephesus sub se urbes aut episcopos 36, nempe 1, Hypæporum episcopum; 2, Trallium; 3, Magnesiæ ad Mæandrum; 4, Eleæ; 5, Adramytii; 6, Assi; 7, Gargagorum; 8, Mastauri; 9, Caloæ; 10, Briulorum; 11, Pittanæ;

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

- (26) Ἄπρων. Taur. ἄπρου, Holst. 3 ἄπρου.
 (27) Κυψάλων. Taur. et Holst. Κυψάλων.
 (28) Ζηχίας. Taur. Ζιχίας, Holst. 3 Ζιχίας.
 (29) Βοσπόρου. Holst. 3 Βοσπόρων.
 (30) Κοτράδων. Holst. 3 Κοτιάδων. Sed corrigitur in margine. Eadem inter 28 et 29 interserit ἐπαρχίας Ἀρμενίας, ὁ Πόλων.
 (31) Καρπάθου. Holst. 2 Καρπάθου.
 (32) Δριδιπάρων. In membranæ scriptum erat hoc nomen per compendium sic δριδιπ. Taur. Δριζιπαρων, *Drixiparorum*. Holst. 2 Δρεξιπάρων, et in margine, ut correctius, Δρισιπάρων, Holst. 3 Δριζιπάρων, ἕτοι Μεσίνης.
 (33) β' Taur. Ἐπαρχ. Ἀρμενίας α' ὁ Ἡρακλειουπόλεως, ἕτοι Πηδαγῶν, *Pedacti*. Holst. 2 neque α', neque β' habet et addit ἕτοι Πηδαγῶν. Forte est Arabuū, *Bodundon*, apud quod Almamum, imp. Saracenicus, periit, *Podandus*. Holst. 3 addit ἕτοι φυλακθοῦς. Eadem post n. 34 addit adhuc septem alias eparchias. In Holst. 2 sequebantur alii undecim tituli, et jam incipiebat ea notitia vehementer a nostra discrepare et conturbari. Habebat quoque Ἀμασίας pro Ἀβασγίας.
 (34) Περὶ. Pro hoc titulo habebat Taur. ὄσοι ἐπίσκοποι ὑπὸ μητροπολίτας.
 (35) Ἐπαρχία. Taur. Ἐπαρχίας Κάισαρειας Καππαδοκίας α', ὁ τῶν βασιλικῶν θερμῶν, etc.
 (36) Θεοδοσιουπ. Holst. 3 Μεθοδιουπ., sed corrigitur in margine Θεοδοσιουπ.
 (37) Κηκησοῦ. Holst. 3 Κισκίσου, Taur. Κισκίσου.
 (38) Ὑπέπων. Taur. ὑπέπων et τραλλέων. Goar. ὑπαίτων. Freher. ὑπαίτων.
 (39) Ἐλείας. Taur. ἐλείας, ἀδραμυτίου (sic quoque Holst. 3) γαργάρου, μασταύρων Holst. 3 Μαισταυρῶν.
 (40) Καλοῦς. Sic emendatur in margine Holst. 3 ubi est Κάλως. Freh. et Goar. Καλόης, Holst. 2 Καλλόης.
 (41) Βριούλων. Goar. βρουόλων, Freher. Βυ-

B

Περὶ (34) ἐπισκόπων ἐπεχομένων.

Ἐπαρχία (35) Καππαδοκίας ὁ Κικισοῦ, μητρόπολις Κάισαρειας, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις κατὰ ἐπισκόπους ε', οἷον τὸν τῶν βασιλικῶν θερμῶν, τὸν Νύσας, τὸν Θεοδοσιουπόλεως (36) Ἀρμενίας τὸν Καμουλιανῶν, τὸν Κηκησοῦ (37). Ἐπαρχία Ἀσίας, μητρόπολις Ἐφέσου, ἔχει πόλεις ὑπ' αὐτὴν ἕτοι ἐπισκόπους λ', οἷον τὸν Ὑπέπων (38), τὸν Τραλλέων, τὸν Μαγνησίας Μαισάνδρου, τὸν Ἐλείας (39), τὸν Ἀδραμυτίου, τὸν Ἀσσοῦ, τὸν Γαργάρων, τὸν Μασταύρου, τὸν Καλοῦς (40), τὸν Βριούλων (41), τὸν Πητετάνης. τὸν

C

ριούλων, ambo. πιττέμνης. Leich. ἐπιττέμνης et μῦρβίνου. Taur. Βρουόλων. πιτγάνης. Sic semper editores Taurinenses exhibent τγ pro dæpici τ, decepti a librariis, qui ττ ita exarant, ut non possit non pro τγ accipi. [Sæpe in vectum ex eo vitium in libros Græcos fuit, quod editores hunc ductum librariorum τγ pro ττ non assequerentur, neque recte perciperent. Exemplo sit ille in Anonymi Collectaneis Ant. CPTan. p. 99, ed. Lambec. n. 200, ubi βητγάμων pro βητταλίων editum est. *Dii vitales*, qui ibi nominantur, sunt Jupiter τέλειος et Juno τέλεια et Lucina, aliaque numina natiuitati hominis a gentilibus præposita. In eodem loco αὶ συνθετα καμάραι sunt *fornice opere musivo ornatae*, lapillis compositis; unde antiquitas operis musivi patet, jam ante Constantinum M. usurpati. Possit in illo loco quoque ἐπιγαμίων legi. Sed priorem emendationem præfero; v. Du Cange v. πόλεμος p. 1194, ubi ταρατγεσθαι pro ταραττεσθαι, πλῆτγειν, πλάτγος, πητγέλβιον pro πηττέλιον, et hoc pro πιττέλαιον seu πισσέλαιον. Addubito tamen, annon potius hæc novæ Græciæ sit corruptio; nam dicunt quoque ράγγειν pro ράπτειν et ρίβγειν pro ρίπτειν, *jacere, projicere*; κόβγειν pro κόπτειν; σκῆβγειν pro σκῆπτειν; σκῆβγειν et σκῆγγειν pro σκῆπτειν *inclinare*; τηλγγειν, et τηλύγειν pro τυλίττειν, ἐντυλίττειν, *involvere*; τριγγειν, id est τρίφγειν, pro τρίβειν; φιλεύγειν pro φιλεύειν, *amicè excipere*; φταγγειν pro πταίσειν, φυλάγειν pro φυλάττειν. Veteres quoque illud γ inserebant; pro φίδειν, *fugere*, dicebant φεύγειν, id est φέβγειν. Interdum videri posset γ hoc indicium esse geminandæ litteræ præcedentis aut sequentis, ut apud Montfaucon. Palæogr. p. 381, memoratur in charta quadam veteris Normanno Sicula Ἀσκητγίνος πορκέλλης, *Askitimus Porcellius*. Sane nomen *Asclitimus* notum est in historia Normannica. Possit eodem modo defendi scriptio Μασγαλγνίν initio commentarii Simplicii ad Epictetum pro Μασσαλινόν, quod ibi Salmasius restituit. *Ex Addend.*] Sic ubique erat in membra-

Μυρίνης, τὸν Φωκίας, τὸν Αὐρηλιουπόλεως, τὸν Νύσσης, τὸν Μασσαχομείων, τὸν μητροπολιτῆν, τὸν Βάρετων, τὸν Μαγνησίας καὶ Ἀντλήου, τὸν Ἀντινάτων τὸν Περγάμου (42), τὸν Προήλτης, τὸν Ἀρκαδιουπόλεως, τὸν ἀνάεας Αὐλῆς (43), τὸν Διὸς ἱεροῦ, τὸν Αὐγάζων, τὸν Σιῶν, τὸν Κολοφώνης, τὸν Λεβέδου, τὸν Τέου, τὸν Ἐρυθρῶν, τὸν Ἐκλυζομενῶν (44), τὸν Ἀντάνδρου, τὸν Θεοδοσιουπόλεως (45) Περπερίνης, τὸν Κύμης, τὸν Παλαιουπόλεως. Ἐπαρχία Εὐρώπης Θράκης, μητρόπολις Ἡρακλείας, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις ἧτοι ἐπισκόπους ε', οἷον τὸν τοῦ Πανίου, τὸν Καλλιπόλεως (46), τὸν Χερωνήσου (47), τὸν Κύλας, τὸν Παιδεστοῦ. Ἐπαρχία Γαλατίας Θράκης, μητρόπολις Ἀγκύρας, ἔχει πόλεις ὑπ' αὐτὴν, ἧτοι ἐπισκόπους, ζ', οἷον τὸν Ταβίας (48), τὸν Ἡλιουπόλεως, τὸν Ἀσπόνης, τὸν Βηρουνουπόλεως, τὸν Μνήζου (49), τὸν Κίνης, τὸν Ἀναστασιουπόλεως. Ἐπαρχία Ἐλλησπόντου, μητρόπολις Κυζίκου, ἔχει πόλεις ὑπ' αὐτὴν, ἧτοι ἐπισκόπους, ιβ', οἷον τὸν Γέρμης, τὸν Πημανήσου (50), τὸν Ἄκρης, τὸν Σασαβαρέως (51), τὸν Ἀδριανοῦ θηρῶν, τὸν Λαμφάκου, τὸν Ἀβύδου, τὸν Δαρδάνου, τὸν Ἡλίου (52), τὸν Τροάδος, τὸν Πιωνίας, τὸν Μελιτουπόλεως. Ἐπαρχία Λυδίας, μητρόπολις Σάρδεων, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἧτοι ἐπισκόπους, κς', οἷον τὸν Φιλαδέλφιον, τὸν Τριπόλεως, τὸν Θυατήρων, τὸν Σετῶν (53), τὸν Αὐρηλιουπόλεως, τὸν Νακωλίας (54), τὸν τοῦ Δοκημίου, τὸν Μηδιαίου, τὸν Ἴψου, τὸν Προμηθήσου, τὸν Μήρον τὸν Σιθίνδου (55), τὸν Πολυδώτου, τὸν φυτείας, τὸν Ἱεραπόλεως, τὸν Σούκαρπίας (56), τὸν Λυσασιάδος (57), τὸν Αὐγουστοπόλεως, τὸν Βροζοῦ (58), τὸν Ἄτρου, τὸν Λυκάωνος (59), τὸν ante Ἴψου add. cod. omn. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

nis nostris. Holst. 3 sic habet: Πιττάμνης. αὐρηλιουπόλεως, νύσσης, μασσαχομείων. βαρῆττων Μαγνησίας Ἀνηλείου [ubi in marg. notatur: f. ὁ Ἡλείου.] Βρουόλλων. νέας αὐλῆς. πριήνης. Taurin. denique: νήης. μασσαχομείων. ὁ μητροπόλεως. ὁ βαρῆττων. ὁ μαγνησίας Νηλίου, ὁ Ἀνιτάτων. ὁ περγάμου ὁ ἀνάεων. ὁ πριήνης. ὁ Ἀρκαδίου πόλεως ὁ νέας αὐλῆς. (42) Περγάμου. Holst. 3, ita pergit: ὁ ἀνάεων. πριήνης ὁ νέας αὐλῆς. λευέδος. κλαζομενῶν. ἀντάνδρου. — Κολοφώνης. Fröh. et Leich. Κολοφώνος (43) Τὸν Ἀνάεας Αὐλῆς. Cæteri νέας, Leich. νεζόλης.

(44) Ἐκλυζομενῶν. Taur. Κλαζομένων et Τάνδρου.

(45) Θεοδος. Inter hanc et sequentem vocem inserit Holst. 3 ἧτοι Taur. duas ex una facit urbes ὁ Θεοδος, ὁ περπερίνης Leich. περπίρης Fröh. forte in marg. voluit περπίρης dare.

(46) Καλλιουπόλεως. Goar. et Fröh.

(47) Χερωνήσου. Holst. 2 Χερσονήσου et ῥοδόστου.

(48) Ταβίας. Taur. ταμίας et Ἰουλιουπόλεως.

(49) Μνήζου. Taur. μνίζου, Βηρουνοπόλεως et Κίνης. Holst. 2 Κίνης quoque et sic etiam corrigitur ad marg. 3, ubi est Κήνης. Goar. Μίζζου.

(50) Πημανήσου. Holst. 3 Ποιμανίου.

(51) Σασαβαρέως Holst. 5 et Goar. Fröh. Leich. tantum βαρέως. Nullibi invenio Sasabaria; non tamen audeo damnare.

(52) Ἡλίου. Taur. Ἰλίου et πιωνίας; in fine addit ὁ Ἀδραναίας

(53) Σετῶν Holst. 2 et 5 Σετῶν Car. a S. Paulo p. 234 *Sépte* habet et Holstenius observat. *Seste* reperiri. Sed neque animus mihi est, neque

12, Myrinæ; 13, Phocææ; 14, Aureliopoleos; 15, Nyssæ; 16, Maschacomeorum; 17, Metropoleos; 18, Caretorum; 19 episcopum Magnesiæ et Anelii; 20, Aninatorum; 21, Pergami; 22, Prienæ; 23, Arcadiopoleos; 24, Novæ aulæ; 25, Dios Hieri; 26, Augazorum; 27, Siorum; 28, Colophonis; 29, Lebedi; 30, Tei; 31, Erythrarum; 32, Clazomenarum; 33, Antandri; 34, Theodosiopoleos, alias Perperinæ dictæ; 35, Cymæ; 36, Palæopoleos. In eparchia Europææ Thraciæ habet metropolis Heracleæ sub se urbes aut episcopos quinque; 1, episcopum Panii; 2, Callipoleos; 3, Chersonesi f. 4, Cylæ; 5, Rhædesti. In eparchia Galatiæ habet metropolis Ancyra sub se urbes aut episcopos septem; 1, episcopum Tabiæ; 2, Heliopoleos; 3, Asponæ; 4, Berynopoleos [seu Verinopoleos]; 5, Minizi; 6, Cinnæ; 7, Anastasiopoleos. In eparchia Hellesponti habet metropolis Cyzicum sub se urbes aut episcopos duodecim, nempe 1, episcopum Germæ; 2, Pæmanii, 3, Ocæ; 4, Sasabareos; 5, Hadrianotherrmarum; 6, Lampsaci; 7, Abydi; 8, Dardani; 9, Illi; 10, Troadis; 11, Pionia; 12, Melitopoleos. In eparchia Lydiæ habet metropolis Sardes sub se urbes seu episcopos viginti sex, nempe 1, episcopum Philadelphiam; 2, Tripoleos; 3, Thyatirorum; 4, Setorum; 5, Aureliopoleos... 460 6, Nacoliæ; 7, Docimii; 8, Midiaei; 9, Ipsi; 10; Prymnesi, 11, Myri; 12, Sibindi; 13, Polyhoti; 14; Phytia; 15, Hierapoleos; 16, Eucarpia; 17, Lysiadi; 18, Augustipoleos; 19, Brysi; 20, Otri; 21 Ly-

otium in variantium harum omnium lectionum probitatem inquirere et geographicas discussiones instituere. Permitto id illis, quibus plus otii et amplior doctrinæ atque lectionis apparatus est, si putent se post laudatos modo dumviro et Wes-selingium ad Itineraria, item Cellarium, posse novum aliquid et indictum reperire. Mihi satis fuit in Latinis veram lectionem, si nota mihi fuit, demonstrasse et expressisse. Cæterum in eparchia Lydiæ vehementer abit Taur. a nostra, et magis cum Holsten. convenit, quod primo mirabar, antequam deprehenderem, integrum folium membranæ meæ, absque lacunæ tamen manifesto vestigio, deesse. Nam pagina in Αὐρηλ desinebat. Facile erit defectum hunc e Notitia Goariana prima et Taurinensi, quæ ambæ optime cum nostra conveniunt, supplere. Locus hic non patitur, præsertim cum Leichiana locum occupet, et sarcire quodammodo lacunam hanc possit, quamvis multo nostra sit recentior et ab ea vehementer discrepet, optime autem cum Fræberiana congruat, ut e collatione patebit.

(54) Νακωλίας. Hic et sequentes pertinent ad Phrygiam salutarem. Pro Μηδιαίου Holst. 3 Μηδαίου; dein pro προμήσου Holst. 2 et Taur. προμήσου Fröh. προμήσου.

(55) Σιθίνδου. Holst. 2 σεβίνδου Goar. σιθίνδου, Fröh. σινβίνδου, Leich. σινβίνδου, Taur. σικνόδου. πολυθότου, φυτείας,

(56) Εὐκαρπίας. Leich. εὐκαρπουπίας; f. Eucarpopoleos.

(57) Λυσασιάδος. Taur. et Goar λυσιάδος.

(58) Βροζοῦ. Taur. Βρόζου, Holst. 3 Βρουοῦ.

(59) Λυκάωνος. Taur. λυκαονίας. σκεκτονίου. Κιναβαρίου, κόνις ἧτοι Δημητριουπόλεως. Hol-

caonis ; 22, Stectorii ; 23, Cynaborii ; 24, Conis vel Conæ, alias Demetriopoleos dictæ ; 25, Scordapiæ ; 26, Nicopoleos ; 27, Auroclorum. In eparchia Lycaoniæ habet metropolis Iconium sub se urbes seu episcopos quatuordecim, 1, episcopum Lystrorum ; 2, Vasatorum ; 3, Ambladorum ; 4, Novimanadorum ; 5, Misthiorum ; 6, Larandorum ; 7, Baratorum ; 8, Derbæ ; 9, Sabatorum ; 10, Canni ; 11, Berynopolis ; 12, Galbani ; 13, Histrorum ; 14, Pertorum. In eparchia Pisidiæ habet metropolis Antiochia sub se urbes aut episcopos octodecim ; 1, episcopum Philomeli ; 2, Sagalassi ; 3, Sozopoleos ; 4, Apamiæ Ciboti ; 5, Tyræi ; 6, Bæreos ; 7, Hadrianopoleos ; 8, Limenum ; 9, Neapoleos ; 10, Laodicæ Caumenæ seu Ambustæ ; 11, Seleuciæ Sideræ cognominatæ seu ferreæ ; 12, Adadorum ; 23, Zarzelorum ; 14, Timbriadiis ; 15, Tymandi ; 16, Justinopoleos ; 17, Metropoleos ; 18, Papporum. In eparchia Pamphyliæ habet metropolis Pergæ sub se urbes aut episcopos 18 ; nempe 1, episcopum Attaliæ ; 2, Eudociadis ; 3, Telmessi ; 4, Isindi ; 5, Maximianopoleos ; 6, Laginorum ; 7, Palæopoleos ; 8, Cremni ; 9, Cudrulorum [Corydallorum] ; 10, Peltinesi [vel Pen-

τὸν Στεκτωρίου, τὸν Κηναβορίου, τὸν Κόνις Δημητροπόλις, τὸν Σκορδαπίας (60), τὸν Νικουπόλεως, τὸν Αὔροκλῶν. Ἐπαρχία Λυκαωνίας, μητρόπολις τοῦ Εἰκωνίου, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἧτοι ἐπισκόπους, ἰδ', τὸν Λύστρων, τὸν Οὐσάδων (61), τὸν Ἀμβλάδων (62), τὸν Νοουμανάδων (63), τὸν Μισθίων (64), τὸν Λαράνδων, τὸν Βαρέτων, τὸν Δέρβης, τὸν Σανάτρων (65), τὸν Κανοῦ, τὸν Βηρυνουπολιοφίανων (66), τὸν Γαλβάνου (67), τὸν Λήστρων, τὸν Περτῶν. Ἐπαρχία Πισιδίας, μητρόπολις Ἀντιοχείας, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἧτοι ἐπισκόπους, ἰη', τὸν Φιλομηλίου (68), τὸν Σαγαλασοῦ, τὸν Σωζουπόλεως, τὸν Ἀπαμίας (69) τῆς Κηνοῦ, τὸν Ραίου (70), τὸν Βίρεως, τὸν Ἀδριανουπόλεως, τὸν Λιμένων, Νεαπόλεως (71), τὸν Ασαδικίας τῆς Καυμένης, τὸν Σελευκίας, τὸν Σιδηρᾶς (72), τὸν Ἀδάδων, τὸν Ζωζήλων (73), τὸν Τημβριάδος (74) ; τὸν Τυμάνδου, τὸν Ἰουστινιανουπόλεως, τὸν Μητροπόλεως, τὸν Πάππων. Ἐπαρχία τῆς Παμφυλίας, μητρόπολις Πέργης (75), ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἧτοι ἐπισκόπους, ἰη', τὸν Ἀταλίας (76), τὸν Εὐδοκιάδος, τὸν Τελμήσου, τὸν Σίνδου, τὸν Μαξιμιανουπόλεως, τὸν Λαγίνων (77), τὸν Παλαιουπόλεως, τὸν Κρημνοῦ, τὸν Κουδρούλων (78), τὸν Πελτινήσου (79), τὸν Ἀρησασοῦ, τὸν Πουγλῶν, τὸν

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

sten. 2, Λυκαωνίας, στεκνονίου ; item Κόνις ἧτοι Δημητρ.

(60) Σκορδαπίας. Taur. et Holst. 2 σκορδαπίας, Holst. 3 σκορδαπίας et ἀβροκλῶν.

(61) Οὐσάδων. Taur. οὐσάδων, Usadarum, Holst. 2 οὐσάνδων, Holst. 3 οὐσάνδης, Goar. Ἀανσάδης, Freher. Βασάδων, Leich. Βασάνδων.

(62) Ἀμβλάδων. Holst. 3 ἀμδάδων, sed Freher. ut Noster. Leich. Αὐλβλάδων, si recte exscriptus fuit codex.

(65) Νοουμονάδων. Taur. οὐμανάδων, Umanadorum, et sic quoque est in Holst. 2, in cujus margine corrigitur ὀνομανάδων, ut eat in Holst 3 ; Freher. et Leich. ὁ Μανάδων.

(64) Μισθίων. Omittit Holst. 3. Si recte tradit notitia Leichiana supra in generali recensione archiepiscopatum, est Μίσθια et Κολώνεια idem, Atqui Lycaonia multum a themate Colonie distat. Pro Βερέτων habent Taur. Βερέτης, Holst 2. Βαρέτης, Holst. 2 Βερέτης. Illa variatio, cujus jam aliquot exempla habuimus, in ης genitiv. sing. et ων genitiv. pluralem venit a more librorum terminationes casuum omittendi, quas supplere lectori et venturis exscriptoribus librariis pro arbitrio permittunt. Taurinensis post Δέρβης addit ὁ ὕδης.

(65) Σανάτρων. Ita quoque Freher., utraque Holsten. et Leich. σαδάτρων. Scribitur quoque σάατρα, Cevatra, et est, ut mihi videtur, Arabum, Sabethra, quam eandem esse cum Sozopetra volunt Pro κανοῦ est in Taur. et Holst. 2. Κάνου ; alias dicitur Cannorum, in plurali tantum. Leich. et Freher. Κάνης.

(66) Βηρυνουπολιοφίανων. Taur. et Holst. 2 Βηρυνουπόλεως ἧτοι ψιβιλῶν. In postrema voce latet ὕψιπυλαι. Holst. 3 Βηρυνουπόλεως habet, præterea nihil.

(67) Γαλβάνου. Holst. 3 Γαλβάνων, ἧτοι Εὐδοκιάδος, Taur. Γαλμάνων, Freh. πασσάλων. Pro λήστρων habet Taur. Ἰλλίστρων. Holst. 3 Ἰλλίστρων. Holst. 2 Ἰλίστρων, ubi in margine notatur, alibi

Ἐλίστρων et Ἰλλίστρων reperiri.

(68) Φιλομηλίου. Non habet Holst. 3. Pro Σαγαλασοῦ est in Taur. et Holst. 3 σαγαλάσσο.

(69) Ἀπαμίας. Taur. ὁ ἀπένιας, ὁ ἀπαμίας τῆς Κιβωτοῦ. Prius delendum, ut corruptela sequentis vocis sanioris, Leich. et Holst. 2 ἀπαμίας τῆς κιβότου, Holst. 3 ὁ ἀπαμίας, ὁ τῆς κιβόρας. Non improbarem, quamvis corrigatur, hoc. Noti Cibyrhæolæ, de quibus supra.

(70) Ραίου. Taur. et Freher, τυραίου, Leich. τυραίου, Holst. 2. τυράϊων, Holst. 3 τυράϊνου. Sed corrigitur in margine.

(71) Νεαπόλεως. Holst. 2 ἀναπόλεως.

(72) Τὸν Σιδηρᾶς. Taur. et utr. Holst. σελευκίας τῆς σιδηρᾶς. Deich. tamen cum nostro facit. exhibens ὁ τῆς Σελευκείου, ὁ τῆς Σιδηρᾶς.

(73) Ζωζήλων. Taur Ζορζήλων, Freher., Leich. et Holst. utr. Ζοζήλων.

(74) Τημβριάδος. Taur. et Holst. 2 τιμβριάδων, Holst. 3 τιβριάδων, Freher. τιμωμαριάδος, Leich. τιμομβριάδος, Guar. Τιβεριάδων. — Τυμάνδου. Sic et Freher, Leich τιμάνδου, Goar. τομανδοῦ.

(75) Πέργης. Addunt utr. Holst. ἧτοι σολαίου. V. lin, ult.

(76) Ἀταλίας. Post hanc inserit Taur. ὁ Μαγύδου, Leich. ὁ Μαρούδου, Freh. μίνδου. Pro Εὐδοκιάδος habent Freher., Leich. et utraque Holst. Εὐδοκιάδος, item H. 2, Taur. et Leich. τελμίεσου. H. 3 τερμισοῦ, Freh. τερμίνσου ; omnes Ἰσίνδου,

(77) Λαγίνων. Alii λαγίνων. H. 2 quoque et Freh. κρημνῶν. Post παλαιουπόλεως addit Leich. ἧ τοῦ ἀλεερ, quod nescio quid sibi velit. Forte σολαίου scripserat librarius.

(78) Κουδρούλων. Leich. δοριδάλῶν. Taur. et Guar. κορυδάλλου, H. 2 κορυδάλλων, H. 3 υπο λ minus.

(79) Πελτινήσου. Taur. et Holst. ambæ πελτινήσου, Freh. πελτινήσου, Leich. τερμνήσου. — Ib. pro ἀρησασοῦ omnes Ἀρησασοῦ.

Ἀδριανῆς, τὸν Δικητάναυρον (80), τὸν Σανδιδῶν (81), τὸν Βαραεῖς (82), τὸν Συλέου (83), τὸν Περβαίνων (84). Ἐπαρχία Καππαδοκίας, μητρόπολις Μωκησοῦ (85), ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις ἧτοι ἐπισκόπους, δ', τὸν Ναζιανζοῦ, τὸν Κωλωνεῖας, τὸν Παρνασσοῦ, τὸν Δοάρων. Ἐπαρχία Λαζικῆς, μητρόπολις Φάσιδος, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἧτοι ἐπισκόπους, δ', τὸν Ῥωδοπόλεως (86), τὸν τῆς Σατηνῶν (87), τὸν Πιτρῶν, τὸν τῆς Ζηγανέων (88). Ἐπαρχία Θράκης, μητρόπολις Φιλιππουπόλεως, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἧτοι ἐπισκόπους, γ', τὸν Διοκλητριανουπόλεως, τὸν Σεβαστουπόλεως, τὸν Διοσπόλεως, Ἐπαρχία Εὐρώπης (89), μητρόπολις Τραιανοῦ, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἧτοι ἐπισκόπους, β', τὸν Πέρου (90), τὸν Ἀναστασιουπόλεως. Ἐπαρχία νήσων Κυκλάδων, μητρόπολις Ῥώδου, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἧτοι ἐπισκόπους, εἴβ', τὸν Σάμου, τὸν Χίου, τὸν Κόσου (91), τὸν Ναξίας, τὸν Θήρας, τὸν Πάρου, τὸν Λεροῦ (92), τὸν Ἄνδρου, τὸν Τίνου (93), τὸν Μήλου, τὸν Πισσύνης. Ἐπαρχία Ἐμημουπόλεως (94), μητρόπολις Ἀδριανοῦ, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἧτοι ἐπισκόπους, ε', τὸν Μεσημβρίας, τὸν Σωζοπόλεως, τὸν Πλουτινουπόλεως, τὸν Ἀναστασιουπόλεως, τὸν Τζωιδῶν (95). Ἐπαρχία νήσων Κυκλάδων (96), μητρόπολις Μαρκιανοῦ, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἧτοι ἐπισκόπους, ε', τὸν Ῥωδοστόλου, τὸν Τραμαρίσκων (97), τὸν Νόδων, τὸν Ζεκεδέσπων, τὸν Σκαρίας (98), Ἐπαρχία Φρυγίας Καππαδοκίας (99), μητρόπολις Ἰεραπόλεως, ἔχει, ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἧτοι ἐπισκόπους, ε', τὸν Μελουπόλης (1), τὸν Αἰονισιουπόλεως, τὸν Ἀττούδων (2), τὸν Μεσύνων.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(80) Δικητάναυρον. Taur. Δικιτανάδρων, Dicitanabrorum. H. 2 κιτανανύρων, Goar. Δικιοτανάδρων et in margine Δικιοζανάδρων, Leich. Αδικητατών.

(81) Σανδιδῶν. Ita quoque Goar., Leich, σαδίνδου. Freh. σαρδίδου.

(82) Βαραεῖς. Omnes habent Βάρβης.

(83) Συλέου. Distinguit ergo Noster Sylæum a Perga, quæ aliis eadem est; V. paulo ante. Taur. συλαίου, Holst. 2 συλλαίου.

(84) Περβαίνων. Taur. περβένων, Leich. περβαίης.

(85) Μωκησοῦ. H. 2 μουσίσοου.

(86) Ῥωδοπόλεως. H. 2 et Taur. Ῥοδουπόλεως.

(87) Σατηνῶν. Taur. Σαισινῶν, Saissinorum, Holst. 2 Σατιάων et in margine notatur: « In altera notitia Ἀβισινῶν. » Goar. Ἀβισινῶν.

(88) Ζηγανέων. Taur. Ζιγανέως Ziganis. H. 2 Ζιγανέων, H. 3 Τζιγανέων, Goar. Τζιγανέων.

(89) Εὐρώπης. Holst. 2 Ῥοδόπης.

(90) Πέρου. Freh. et Leich. πόρων.

(91) Κώων. Goar. Κώου, Leich. τῆς Κῶ.

(92) Λεροῦ. Ita quoque H. 2, sed ascribitur in margine λέθρου, et hoc habet H. 3; Leich. λέγου, Freh. λέρνης.

(93) Τίνου. H. 3 τήνου et πισύνης. Hoc quoque habet H. 2 et præterea quoque μήλου in margine ex correctione. Nam in textu est μήλιτος.

tenesij; 11, Ariasei; 12, Puglorum; 13, Hadriane, 14, 461 Dicitanaurorum; 15, Sandidorum; 16, Barbæ; 17, Sulæi, 18, Perbanorum. In eparchia Cappadociæ habet metropolis Moeisus sub se urbes aut episcopos quatuor; 1, Nazianzi; 2, Colonia; 3, Parnassi; 4, Doarorum. In eparchia Lazicæ habet metropolis Phasis sub se urbes aut episcopos quatuor; 1, Rhodopoleos; 2, Sæsinorum; 3, Petrorum; 4, Ziganeorum. In eparchia Thraciæ habet metropolis Philippopolis sub se urbes aut episcopos tres, nempe 1, episcopum Diocletianopoleos; 2, Sebastopoleos; 3, Diospoleos. In eparchia Europæ habet metropolis Trajanopolis urbes aut episcopos duo, unum Peri, alterum Anastasiopoleos. In eparchia insularum Cycladum habet metropolis Rhodus sub se urbes aut episcopos duodecim; 1, episcopum Sami; 2, Chii; 3, Coli, 4, Naxiæ; 5, Theræ; 6, Pari; 7, Leri; 8, Andri; 9, Teni; 10, Meli; 11, Pissinæ. In eparchia Irenopolis vel Heminontis habet metropolis Hadriano-polis sub se urbes aut episcopos quinque; 1, Mesembriæ episcopum; 2, Sozopoleos; 3, Plotinopoleos; 4, Anastasiopoleos; 5, Tzoidarum. In eadem eparchia, scilicet Heminontis, habet metropolis Marcianopolis sub se urbes aut episcopos quinque; 1, Rhodostoli; 2, Tramariscorum; 3, Novorum; 4, Zecedeporum; 5, Scariæ. In eparchia Phrygiæ Capatiansæ habet metropolis Hierapolis sub se urbes aut episcopos quinque; 1, Metellipoleos; 2, Dionysiopoleos; 3, Attudorum; 4, Moaynorum.

Leich. ὁ τήνου, ὁ λέγου, ὁ μήλου, ὁ πισσύης.

(94) Ἐμημουπόλεως. Leich. εἰρηνουπόλεως. Nam Græci etiam si a desinentibus in η primæ declinationis, tamen in compositis ou efferunt, ut supra habebamus Βηρινούπολις, quod est non a Verina, sed a Verina. Ita hic Irenopolis ab Irene imperatrice. Est eadem, quæ alias Berrhæa Emathis aut Thraciæ, ut Hæmimontis, ut recentioribus appellatur; vid. Cl. Wesseling. ad Hierocl. Synecdem. q. 635. Hinc est quod pro hac voce in notitia Taurin. Αἰμιμοντος, in utraque Host. Αἰμιμόντου habemus, quo non ægre feram si quis præferat.

(95) Τζωιδῶν. H. 2 τρωιδῶν, et in margine: « Αἰβί τζωιδῶν. »

(96) Νήσων Κυκλάδων. H. 3 recte hic habet ἑπαρχία τῆς αὐτῆς, nempe Thraciæ vel Hæmimontis.

(97) Τραμαρίσκων. H. 3 τραμαρίσκου. Pro νόδων Taur. νόμων male. Pro Ζεκεδέσπων omnes tres Ζεκεδέσπων.

D (98) Σκαρίας. Holst. 3 σαρκάρης. Utrumque corruptum ait Fabricius Bibl. Gr. t. XII, p. 118, pro Απιαρία.

(99) Καππαδοκίας. Holst. utraque Καπατιανῆς, Freh. Καππατιανῆς, Leich. καὶ ὁ πατυάνης.

(1) Μελουπόλης. Omnes tres Μετελλουπόλεως, Leich. Μεταλλουπόλεως.

(2) Ἀττούδων. Ita Leich. et Goar., sed in marg. Ἀττούδων. Freh. Αὐτούδων.

CAPUT LV.

De distributione sportularum consuetudinis præpositorum.

Honorati seu promoti patricii dant consuetudinem præpositis, si quidem fuerint emprati seu reales et officio fungentes (ut, si quis fuerit simul strategus et patricius creatus), octo litras auri. Si vero fuerint patricii mesoprati, id est, vacantes, allecti, medii inter empractos seu fungentes, et apractos seu honorarios (ut si quis officio quodam civili ornatur), dant præpositis litras auri septem. Patricius apratus denique seu functionem nullam exercens vel titularis (ut qui tantum ad spathariatum promotus est), dat litras auri sex. Illæ sportulæ sic dividuntur, et primum quidem de

Octo litris patricii emprati.

Cubicularii accipiunt auri litras tres, num. 24; præfectus caniclii num. 36; demarchus Venetorum 36; demarchus Prasinorum 36; cerimoniaris 36; silentiarii 36; comites scholarum 24; artielini imperatoris 12; topoteretæ [seu lociservatores] scholarum 3; præparator caniclii 4; axiomatice 2; primicerius cubiculi 12. Facit auri litras 6, num. 45.

Factionibus hæc cedunt.

Accipit deuteruon seu secundarius Venetorum numisma unum; tantumdem 462 deuteruon Prasinorum. Geitoniarcha Venetorum miliaria 8, et tantumdem geitoniarcha Prasinorum; item charularii Venetorum et Prasinorum singuli octana miliaria; tantumdem quoque factionarii ambo tam Venetorum quam Prasinorum, scilicet octona quisque, micropanites albæ factionis miliaria 5, micropanites russæ factionis mil. 5, poeta Venetorum mil. 6, poeta Prasinorum mil. 6, melista vel musicus Venetorum mil. 6, melista Prasinorum mil. 6, epistatæ vel magistri Venetorum mil. 4, epistatæ Prasinorum 4, cractæ vel clamatores aut præcones Venetorum miliaria 4, cractæ Prasinorum mil. 4, semeiotæ [seu obsignatores, urnarum scilicet sortitoriarum] factionis Venetæ mil. 4, semeiotæ Prasinorum 4, mandatores Venetorum 4, Prasinorum 4, Bigarii Venetorum 5, Prasinorum 5, contemplatores [signaculorum urnæ] Venetorum 4, Prasinorum 4, resignatores signaculorum factionis Venetæ 2, Prasinæ 2; organum Venetorum 6, Prasinorum 6, Facit hoc aureorum quidem, qui integri dantur, computatorum numerum 4, miliariorum vero, quæ singula enumeravimus, in valorem aureorum computatorum 10 aureos, et quod excurrit. Facit ergo tota summa num. 14, mil. 4.

Pro ordine circense.

Actuarius accipit numisma seu solidum unum,

A ΚΕΦΑΛ. ΝΕ΄.

Περὶ τῆς διανομῆς τῶν κομθίων τῆς συνθηθεία τῶν πραιποσίτων.

Ἰστίον δὲ, ὅτι οἱ τιμώμενοι πατρικιοὶ ὅτε ἐμπρατος, ἤτοι ὁ στρατηγὸς καὶ πατρικίος, δίδωσι συνθηθειαν τοῖς πραιποσίτοις χρυσοῦ λίτρας η' ὁ δὲ μεσόπρατος πατρικίος, ἤτοι ὁ ἐμπολιτικὸς ὀφφικιᾶλιος, δίδωσι χρυσοῦ λίτρας ζ' ὁ δὲ γε ἀπρατος πατρικίος ἤγουν ὁ ἀποσπαθᾶριος μόνου τιμηθεὶς, δίδωσι χρυσοῦ λίτρας ς', ἅτινα διανέμονται οὕτως.

B Ἀπὸ τῶν η' λιτρῶν τοῦ ἐμπράτου πατρικίου.

Τοῦ κουβουκλείου χρυσοῦ λίτραι γ', ν. κδ' ὁ τοῦ κανικλείου λς' ὁ δὴμαρχος Βενέτων λς' ὁ δὴμαρχος Πρασίνων λς' ὁ τῆς καταστάσεως λς' οἱ σιλεντιᾶριοι λς'. οἱ κόμητες τῶν σχολῶν κδ' οἱ ἀρτικλινοὶ τοῦ βασιλέως ιβ' οἱ τοποτηρηταὶ τῶν σχολῶν γ' ὁ σκευάζων τὸ κανικλείον δ' οἱ ἀξιωματικοὶ β' ὁ πριμικῆριος τοῦ κουβουκλείου ιβ'. Καὶ τὸ πᾶν χρυσοῦ λίτραι ς', ν. μβ'.

Διὰ τοῦ μέρους Βενέτων.

Ὁ δευτερεύων Βενέτων α', ὁ δευτερεύων Πρασίνων α', ὁ γειτονιάρχης μιλ. η', ὁ γειτονιάρχης Πρασίνων μιλ. η', ὁ χαρτουλᾶριος Βενέτων μιλ. η', ὁ χαρτουλᾶριος Πρασίνων μιλ. η', ὁ φακτιονᾶριος Βενέτων μιλ. η', ὁ φακτιονᾶριος Πρασίνων μιλ. η', ὁ μικροπανίτης λευκὸς μιλ. ε' ὁ μικροπανίτης ῥούσιος μιλ. ε', ὁ ποιητῆς Βενέτων μιλ. ς' ὁ ποιητῆς Πρασίνων μιλ. ς', ὁ μελιστῆς Βενέτων μιλ. ς', ὁ μελιστῆς Πρασίνων μιλ. ς', οἱ ἐπιστάται Βενέτων μιλ. δ', οἱ ἐπιστάται Πρασίνων μιλ. δ', οἱ κράκται Βενέτων μιλ. δ', οἱ κράκται Πρασίνων μιλ. δ', οἱ σημειωταὶ Βενέτων μιλ. δ', οἱ σημειωταὶ Πρασίνων μιλ. δ', οἱ μανδάτορες Βενέτων 10 μιλ. δ', οἱ μανδάτορες Πρασίνων μιλ. δ', οἱ βηγᾶριοι Βενέτων μιλ. ε', οἱ βηγᾶριοι Πρασίνων μιλ. ε', οἱ θεωρηταὶ Βενέτων μιλ. δ', οἱ θεωρηταὶ Πρασίνων μιλ. δ', οἱ διασημειωταὶ (3-25) Βενέτων μιλ. β', οἱ διασημειωταὶ Πρασίνων μιλ. β', τὸ ὄργανον Βενέτων μιλ. ς', τὸ ὄργανον Πρασίνων μιλ. ς'. Ὁμοῦ διὰ χρυσοῦ δ', καὶ διὰ μιλ. ι', καὶ ὁμοῦ τὸ πᾶν ιδ', μιλ. δ'.

D διὰ μιλ. ι', καὶ ὁμοῦ τὸ πᾶν ιδ', μιλ. δ'.

Διὰ τῆς τάξεως τοῦ ἵπποδρομίου.

Ὁ ἀκτουᾶριος α', ὁ ἄργυρος τοῦ βεστίου (26) β', οἱ

VARIE LECTIONES.

¹⁸ οἱ μανδάτορες Βενέτων μιλ. δ' add. cod. om. ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(3-25) Διασημειωταί. Videntur esse resignatores urnarum circensium, qui bullas impressas recognoscabant et resignabant seu avellebant. Ita διασκευάζειν tibrium dicitur pro refingere, reformare, retractare, vid. Wesseling. ad Diodor. Sicul. p. 9 pro ἀνασκευάζειν. Ita quoque διασημαιοῦν. pro ἀνασημαιοῦν. Aut etiam διὰ in hac compositione notat idem, quod ἀπὸ; ἀποσημαιοῦν, revellere, auferre, signum. Ita

διανησιζέσθαι et ἀπονησιζέσθαι est *dejejunare, jentare*. Potest tamen διὰ in hac compositione idem, quod Latinum *ob* significare, *obsignator*, ut διασημαιοῦν habet Niceias, p. 109, ed. Venet. pro *signare*: Διασημαιοῦν σφραγιδι βασιλικῇ τὰ φασώλια.

(26) Βεστίου. Latini quoque sequiores *vestium, vestiti* et *vesti* pro *vestiario* dicebant. Lupus Proto-

κούρσωρας α', ὁ ἄργυρος τῶν στεφάνων α', ὁ τῆς ἀποχρίσεως α', ὁ νεανίσκος μιλ. δ', ὁ μαξιλάριος μιλ. δ', ὁ θεσσαρίος μιλ. δ', ὁ χαμαιτριβοῦνος μιλ. δ', οἱ ὄφφικιάλιοι τῆς κυλίστρας μιλ. ε', οἱ μαγγανάριοι Βενέτων μιλ. ε', οἱ μαγγανάριοι Ἡρασίνων μιλ. ε', οἱ πρωτοβηκτάριοι (27) μιλ. γ', οἱ πρωτοπαλάριοι μιλ. ε', ὁ νομεράριος α', οἱ δεκανοὶ τοῦ ἵπποδρόμου β', ἡ βίγλα τῆς Δάφνης μιλ. δ'. Ὁμοῦ διὰ χρυσοῦ καὶ μιλ. β', μιλ. ζ'.

Argyrii vestii seu asservator vestium circensium argento pictarum duo, cursores unum, argyrii stephanorum (seu argentarius coronarum, qui coronas argenteas victoribus circensibus debitas procurabat et asservabat) unum, apocrisarius unum, neanicus seu juvenis mil. 4, maxillarius mil. 4, tesserarius 4, chamætribunus seu tribunus pedestris 4, officiales cylistræ seu ædis, in qua urna cum sortibus agitur 5, manganarii seu carceribus circi, unde currendi initium fit, præfecti factionis Venetæ 5, Prasinæ 5, protovectarii 3, protopalarii 5, numerarius numisma unum, decani circi num. 2, vigla vel vigilla Daphnes mil. 4. Faciunt simul aurei et miliaria resia : ... aur. 12 milliar. 7.

Διὰ τῶν διαιτῶν καὶ λοιπῶν.

Ὁ ἀδμηνοσυνάλιος ζ', οἱ διαιτῶν τοῦ κονιστωρίου γ', ὁ δομέστικος τοῦ μεγάλου παλατίου α', οἱ διαιτῶν τοῦ μεγάλου παλατίου β', ὁ δομέστικος τῆς Δάφνης α', οἱ διαιτῶν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου μιλ. η', οἱ χρυσοχοὶ τοῦ βασιλικοῦ σκευοῦ μιλ. δ', οἱ διαιτῶν τοῦ ὀστικίου πιλ. ζ', οἱ διαιτῶν τοῦ ἵπποδρόμου μιλ. η', οἱ στένοντες (28) τὰ σκάμνα τοῦ ἵπποδρόμου μιλ. γ', οἱ πρωτοκεντάριοι (29) α', οἱ διαιτῶν τοῦ στρατωρικοῦ μιλ. ε', οἱ ἀσέλιοι α', οἱ διαιτῶν τῶν ἰβ' ἀκουθίων μιλ. ζ', διαιτῶν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου μιλ. ι', οἱ διαιτῶν τῆς μανναύρας μιλ. ζ', οἱ τῆς βεστοσάκρας α', οἱ βασιλικοὶ λούσαι α', οἱ καλδάριοι μιλ. β'. Ὁμοῦ διὰ χρυσοῦ ιη', καὶ διὰ μιλ. ε', ὁμοῦ κγ'.

Διὰ τῶν θυρωρῶν.

Οἱ θυρωροὶ τῆς θερμάστρας β', οἱ θυρωροὶ τοῦ ἵπποδρόμου β', οἱ διατρέχοντες β', οἱ κορτινάριοι α', μιλ. ζ', οἱ βασιλικοὶ ἀρμοφύλακες β'. Ὁμοῦ διὰ χρυσοῦ θ', μιλ. ζ'.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

spatha ad ann. 1051, nominat *Argyrum magistrum vestii*. Quid si hic loci *Argyrius* non nomen proprium, sed dignitatis, adeoque legendum sit *Argyrum seu magistrum vestii*? Sane videtur id locus noster suadere. Erat autem ejus officium vasa omnia aurea, argentea, gemmata, pretiosa quæque ad vestiarium, id est thesaurum imperiale, u. pertinentia comparare, mundare, in bono statu conservare.

(27) Primi vectores. Sed quinam sunt illi palarii? Eliamsi velis de *primipalariis* cogitare, locum illi in Circo non habent. Suntne iidem atque πρωτοβαλάριοι *præsaltatores*? Sane *ballare*, βάλλειν (scil. τὰς, χεῖρας), βαλλίζειν est *saltare*; unde *un bal* est, *saltatio*; vid. Salmas. ad Sor. Hist. Aug. t. II, p. 427, 428, et Du Cange Gloss. utroque. Est a βάλλειν (scil. τὸ σῶμα) quoque Francicum *balancer*. Neque insolens est π et β *permutare*. *Maxillarios* jam alibi dixi mihi videri eos esse, qui pulvinaria sedentibus in Circo, sive gratis, sive mercede substernunt. *Manganarii* mihi videntur esse qui τὰ μάγγανα, hoc est non *machinas*, sed *carceres*, τὴν ὑσπληγγα, τὴν βαλβίδα, unde equi in cursum dimittebantur, observabant et claudabant, aut dimittebant. Nam μάγγανον est *sera*, *obex*, *pesellus*. [Οἱ ἀπαλάριοι f. sunt primi saltatores a πρώτως κάλλειν *primum balare*, unde nostrum *wallen*. *Palare* ovium est σκιρτῆν; vid. Du Cange v. *Orciscopalaris*, qui in orchestra palant, hoc est, saltant. Ex Addend.]

(28) Οἱ στένοντες. Conf. Du Cange v. Στένειν.

Admissionalis accipit numism. 7, diætarii consistorii 3, domesticus magni palatii 1, diætari magni palatii 2, domesticus Daphnes 4, diætarii S. Stephani miliaria 8, aurifabri suppellectilis imperialis mil. 4, diætarii ostiarii seu officii ostiariorum 6, diætarii circi 8; collocantes scamna circi 3, acentarii numism. 1, diætarii stratoricii seu officii stratorum mil. 5, aselii num. 1, diætarii novemdecim accubituum inil. 7, diætarii sanctissimæ Dei Genitricis mil. 10, diætarii magnaureæ mil. 7, ad vestosacram pertinentes num. 1, imperiales lustæ vel balneatores num. 1, caldarii mil. 2. Numismata vel aurei hic commemorati, si computantur, sunt 18 et miliaria hic recensita si in aureos computantur, efficiunt aureos 5. 463 Facit ergo tota summa numismata 23.

Pro diætariis et reliquis.

Pro portariis.

Portarii calfactorii aut vaporarii accipiunt num. 2, circi item 2, item vernaculi; cortinarii seu observatores velorum num. 1, mil. 7, imperiales armophylaces vel custodes armorum num. 2. Facit aureos 9, mil. 7.

Recurrunt hi deinceps his. Erant, ut mihi quidem videntur, illi ἑστένον, in ordinem colloabant, scamna. Nam novi Græci στένειν pro στῆσαι vel ἱστένειν dicunt. Ordo CPTanæ Ecclesiæ (apud Du Cange v. Ἐυτακτεῖν): Ὁ τῆς εὐταξίας ἱσταται καὶ δέχεται τοὺς ἔρχοντας καὶ στένει αὐτοὺς κατὰ τὴν τάξιν. Ergo poterant scamna Circi tolli et reponi. Theophanes An. 17, Heraclii: Τοὺς ἐμβόλους, οὓς ἕστένευ ὅτε ἐν κάμπῳ ἠπλήχευσεν. Anonymus de templo S. Sophiæ p. 258: Ὁ σταυρὸς τοῦ ἔμβωνος ἕστένευ χρυσοῦ λίτρας ρ', id est, ἕστησε, *pendebat*. Ita quoque καταστένειν pro καθιστένειν, *præparare*, *recte disponere*, *apture*. Euchologium Goari p. 428: Γεμίζεται ἐλαίου κἀνδῆλα μεγάλη χωροῦσα λίτρας ἑπτὰ καὶ ἑκαστός καταστένει [id est, καθιστῆ, καθιστένει, εὐτρεπίζει] τὸ ἴδιον μολίβδι μετὰ ἀπτερίου, *et unusquisque præparat suum ellychnii alveolium ipsamque ellychnium*. Scilicet veteres ut ἱστένειν dicebant, sic quoque dicebant ἱσταίνειν. Hoc efferebant ut ἱστένειν. Ex eo novi fecerunt στένειν, ut μέρα pro ἡμέρα, λιτρόβουλος pro ἀλιτρόβουλος; μάτιν pro ἱμάτιον, etc.; διαβένειν pro διαβαίνειν.

(29) Ἀκεντάριοι ms. Sintne a *centonibus*, et ἀσελάριοι, *a sellis*, aut *proscenarii* atque *protosellii*, non dicam. Unum æque atque alterum intelligo. Suntne forte *acentarii* qui centones faciunt et vendunt, qui *scamna* circensia induebantur, et *aselarii* qui *sellas* equinas pro equis circensibus faciebant?

In luminaria [seu pro ecclesiis].

Castrensis [ecclesie vel patriarche] accipit num. 1, refendarius [ecclesie vel patriarche] num. 1, mil. 6, clerici imperiales num. 5, psaltæ seu cantores S. Sophiæ num. 2, ministri narthecis mil. 4, anagnostæ seu lectores duarum septimarum numism. 2, sceuophylax seu sacrorum vasorum custos num. 1, ostiarii Sancti Putei mil. 5, hypodiacones seu subdiaconi mil. 6, stratores patriarche mil. 3, balantades mil. 5, episcopiani mil. 5, domestic hypodiaconorum mil. 6, ecclesia Salvatoris in monasterio Stauracii num. 2, ecclesia Acæmetorum num. 3, ecclesia Domini num. 1, decani patriarche mil. 4; dipotati vel deputati S. Sophiæ mil. 3, monachi monasterii Spudes mil. 3, monachi monasterii Paraspudes mil. 5, ecclesia in monasterio Basilidæ num. 1, S. Stephanus circi numism. 1, ecclesia SS. Sergii et Bacchi num. 1, S. Theodorus num. 1, S. Callinicus num. 1, ecclesia monasterii Pelecani num. 2, S. Stephanus Daphnes num. 11, diaconia [vel corpus diaconorum] monasterii Urbicii, quod pronocetæ aut provisoræ appellatur, num. 1, diaconia S. Mocii num. 1, ecclesia S. Pancharii num. 1. In hac tenus recensitis habemus numism. quidem solida 29, ex miliaresiis autem singularibus confecta alia 5 cum duobus milliar. Jam si hanc summam ad cæteras superiores addas et contrahas omnes in unam, efficias auri litras 7, num 55, milliar. 8.

De distributione sportulæ patricii mesoprati, septem litris auri constantis.

Ad cubiculum pertinentes accipiunt litras 3, caniclei præfectus numismata 30, ambo demarchi singuli num. 30, cerimoniarius num. 30, silentiarii 30, articlini imperiales 12, comites Scholarum 20, præparans canicleum 4, locum tenentes 5, scholarum 3, primicerius cubiculi 12, axiomatice 2. Summa litræ 5, numismata 59. Porro inde cedunt factionibus, Venetæ atque Prasinæ hæc : sed quid opus est superius dicta repetere, cum iidem eadem atque ante, et nihilo minus accipiunt? **¶** Ergo diætarii et reliqui hæc ferunt : admisionalis numism. 6, diætarii consistorii num. 2, domesticus magni palatii num. 1, diætarii magni palatii num. 2, domesti-

A

Διὰ τῶν φωταψιῶν (30).

Ὁ καστρένσιος α', ὁ ρεφενενδάριος α', μιλ. ζ', οἱ βασιλικοὶ κληρικοὶ ε', οἱ ψάλται τῆς Ἀγίας Σοφίας β'. νὶ ὑπουργοὶ τοῦ νάρθηκος μιλ. δ', οἱ ἀναγνώσται τῶν β' ἐβδομάδων β', ὁ σκευοφύλαξ α', οἱ ὀστιάριοι τοῦ Ἀγίου Φρέατος μιλ. ε', οἱ ὑποδιάκονες μιλ. ζ', οἱ στρατορες τοῦ πατριάρχου μιλ. ε', οἱ βαλαντάδες (31) μιλ. ε', οἱ ἐπισκοπιανοὶ μιλ. ε', ὁ δομέστικος τῶν ὑποδιακόνων μιλ. ζ', ἡ ἐκκλησία τοῦ Σωτῆρος τοῦ Σταυρακίου β', ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀκοιμητῶν (32) γ', ἡ ἐκκλησία τοῦ Κυρίου α', οἱ δεκανοὶ τοῦ πατριάρχου μιλ. δ', οἱ διποτάτοι τῆς Ἀγίας Σοφίας μιλ. γ', οἱ τῆς Σπουδῆς (33) μιλ. η', οἱ τῆς Παρασπουδῆς μιλ. ε', ἡ ἐκκλησία τῶν Βασιλίδου α', ὁ Ἅγιος Στέφανος εἰς τὸν ἱππόδρομον α', ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Σεργίου καὶ Βάκχου α', ὁ Ἅγιος Θεόδωρος α', ὁ Ἅγιος Καλλίνικος α', ἡ ἐκκλησία τῶν πελ... ιβ', ὁ Ἅγιος Στέφανος εἰς τὴν Δάφνην α', ἡ διακονία τῶν Οὐρβικίου οἱ προνοῖται α', ἡ διακονία τοῦ Ἀγίου Μωκίου α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Παγγαρίου α'. Καὶ ὁμοῦ διὰ χρυσοῦ κθ'. καὶ διὰ μιλιαρησιῶν ε', μιλ. β' καὶ ὁμοῦ τὸ πᾶν διὰ τῶν ἀμφοτέρων χρυσοῦ λίτραι ζ', ν. νε', μιλ. κ'. διὰ τῆς διανομῆς τοῦ κομβίου τῶν ζ' λιτρῶν τοῦ μεσοπράτου πατρικίου.

B

Διὰ τῆς διανομῆς τοῦ κομβίου τῶν ζ' λιτρῶν τοῦ μεσοπράτου πατρικίου.

Οἱ τοῦ κουβουκλείου χρυσοῦ λίτρας γ', ὁ τοῦ κανικλείου λ', οἱ δύο δῆμαρχοὶ ἀνὰ λ', ὁ τῆς καταστίσεως λ', οἱ σιλεντιάριοι λ', οἱ ἀρτικλίνιοι τοῦ βασιλέως ιβ', οἱ κόμητες τῶν σχολῶν κ', ὁ σκευάζων τὸ κανικλείον δ', οἱ τοποτηρηταὶ τῶν σχολῶν γ', ὁ πριμικήριος τοῦ κουβουκλείου ιβ', οἱ ἀξιωματικοὶ β'. Καὶ τὸ πᾶν χρυσοῦ λίτραι ε', ν. νθ'. Διὰ τοῦ μέρους τῶν Βενέτων καὶ Πρασίνων. Διανέμονται οὗτοι καθὼς καὶ πρότερον εἴρηται. Οὐ γὰρ ὑποπίπτουσιν ἐκ τοῦ προτέρου κομβίου οὐδέν. Διὰ τῶν διαιτηρίων καὶ λοιπῶν ὁ ἀδμησονάλιος ζ', οἱ διαιτῆριοι τοῦ κονιστωρίου β', ὁ δομέστικος τοῦ μεγάλου παλατίου α', οἱ διαιτῆριοι τοῦ μεγάλου παλατίου β', ὁ δομέστικος

C

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(30) Φωταψιῶν. Quia maxima pene impensa ecclesiarum apud Græcos et Latinos fit in cereis et lampades, ideo quæ ecclesie donantur ad luminariam dicuntur dari. Et inde quoque est, quod ecclesiasticorum collegium Luminaria dictum fuerit medio sævi. Tabularium vetus apud Du Cangium Gloss. Lat. h. v. : *Dant in quolibet anno 60 solidos Ruthenenses, de quibus habeat Abbas 20 solidos, et ad luminariam sint alii 20*; id est, τὰς φωταψιας, fisco Ecclesie et fisci curatoribus cedat. Idem v. *Æstiva* locum hunc citat e tabulario S. Sabini Levitanensis: *ad luminaria S. Sabini butirum, quod per totas illas æstivas censualiter accipiebamus, monasterio concedendo remittimus*. Conf. idem ad P. Silent. p. 559 Huc φωταψία in genere est omne congerium φιλοτιμῶν nostro codici, *solemne* Latinis dictum. Novella Basilli Porphyrogenn. de præscript. 40 annum. Et δὲ εἰς τινὰ τῶν αὐτῶν εὐκτηρίων παρὰ βασιλέως σωλέμνια ἢ φωταψία γίνονται.

(31) Βαλαντάδες. Quinam hi sint, saccigeruline, balantigeruli (saccellarii, collectores reddituum), an

balneatores (cf. Salmas. ad. I. II Scr. H. A., p. 865), non dixerim. Neutrum placet, neque succurrit rectius. Neque juvat, quidquam βελαντάδες, quod in synodo vii, act. 9 habetur; βελαντάδες, σταυβλ:στανοὶ, ἱππίατροι, quod Anastasius vertit *acuarii stabularii, veterinarii*. Locum citat Du Cange in Gl. l. v. *Acuarii*. Certius quid de hoc loco definire possem, si concilium ipsum coram manibus haberem. Sane non βελαντάδες sed βελονάδες legit Anastasius. Suntne forte *Riemer, lororum sutores*, aut βαλαντάδες pro βαλαντιάδες, *balantiorum sutores*? Sed quid hi ad patriarcham?

D

(32) Ἀκοιμητοὶ erant monachi, qui absque intermissione diu noctuque sacra celebrabant in suis monasteriis aut ecclesiis, de quibus abunde agit Du Cange in utroque Glossario.

(33) Σπουδῆς De hoc monasterio habet Du Cange Cpli chr. IV, p. 161. Verum de monasterio παρασπουδῆς, quod interpretor *vicino* aut *secundario monasterio spudes*, nihil habet.

τῆς Δάφνης α', οἱ διαιτάριοι τοῦ Ἁγίου Στεφάνου A
 μιλ. η', οἱ χρυσοχόοι τοῦ βασιλικοῦ σκεύους μιλ. δ',
 οἱ διαιτάριοι τοῦ ὀστικαρίου μιλ. ζ', οἱ διαιτάριοι
 τοῦ ἵπποδρόμου μιλ. ζ', οἱ στένοντες τὰ σκάμνα τοῦ
 ἵπποδρόμου μιλ. γ', οἱ πρωτοκεντάριοι α', οἱ διαι-
 τάριοι τοῦ στρατωρικοῦ μιλ. ε', τοῖς ἀσελλοῖς α', οἱ
 διαιτάριοι τῶν ἰθ' ἀκουσίτων μιλ. ζ', οἱ διαιτάριοι
 τῆς Παναγίας μιλ. ι', οἱ διαιτάριοι τῆς μινυάρας
 μιλ. ζ', οἱ τῆς βεστοσάκρας α', οἱ βασιλικοὶ λούσται
 α', οἱ καλδάριοι μιλ. β'. Καὶ τὸ πᾶν διὰ χρυσοῦ ις',
 καὶ διὰ μιλ. δ', μιλ. ια'. Ὁμοῦ τὸ πᾶν κ', μιλ. ια'.
 Διὰ τῶν θυρωρῶν. Καὶ οὗτοι λαμβάνουσι καθὼς καὶ
 ἐπὶ τοῦ πρώτου κομβίου. Ὁμοίως καὶ αἱ φωταψίαι,
 ἔχουσι αἱ ἐκκλησίαι.
 phothapsiis seu ecclesiis eadem emolumenta atque e superiore combio, ut ergo hic repetere ἵσopus
 non sit.

Διὰ τῆς διανομῆς τοῦ κομβίου τοῦ ἀπράτου πα- B
 τριχίου τῶν ζ' λιτρῶν οὕτως.

Οἱ τοῦ κουβουκλείου χρυσοῦ λίτρας β', ὁ τοῦ κανι-
 κλείου ν. κδ', οἱ δύο δῆμαρχοι ν. μη' ἀνά ν. κδ', ὁ τῆς κα-
 ταστάσεως ν. κδ', οἱ σιλεντιάριοι ν. κδ', οἱ κόμητες τῶν
 σχολῶν ν. κδ', οἱ ἀρτοκλῖνοι τοῦ βασιλέως ν. ιβ', οἱ τοπο-
 τηρηταὶ τῶν σχολῶν ν. γ', ὁ πριμικῆριος τοῦ κουβου-
 κλείου. ιβ', οἱ ἀξιωματικοὶ ν. β', ὁ σκευάζων τὸ κανι-
 κλείου ν. δ'. Ὁμοῦ λίτραι δ' ν. λγ'. Διὰ τῶν δύο μερῶν
 Βενέτων τε καὶ Πρασίνων. Ὁ δευτερεύων Βενέτων
 ν. α', ὁ δευτερεύων Πρασίνων ν. α', ὁ γειτονιάρχης Βενέ-
 των μιλ. η', ὁ γειτονιάρχης Πρασίνων μιλ. η', ὁ χαρ-
 τουλάριος Βενέτων μιλ. η', ὁ χαρτουλάριος Πρασίνων
 μιλ. η', ὁ φακτιονάριος Βενέτων μιλ. η', ὁ φακτιο-
 νάριος Πρασίνων μιλ. η', ὁ λευκὸς μιλ. ε', ὁ βούσιος
 μικροπανίτης μιλ. ε', ὁ ποιητῆς Βενέτων μιλ. ζ', ὁ
 ποιητῆς Πρασίνων μιλ. ζ', ὁ μελιστῆς Βενέτων μιλ. ζ',
 ὁ μελιστῆς Πρασίνων μιλ. ζ'. οἱ ἐπιστάται Βενέ-
 των μιλ. δ', οἱ ἐπιστάται Πρασίνων μιλ. δ', οἱ κρᾶ-
 κται Βενέτων μιλ. δ', οἱ κρᾶκται Πρασίνων μιλ. δ',
 οἱ σημειωταὶ Βενέτων μιλ. δ', οἱ σημειωταὶ Πρασί-
 νων μιλ. δ', οἱ μανδάτορες Βενέτων μιλ. δ', οἱ μαν-
 δάτορες Πρασίνων μιλ. δ', οἱ βηγάριοι Βενέτων μιλ.
 ε', οἱ βηγάριοι Πρασίνων μιλ. ε', οἱ θεωρηταὶ Βενέ-
 των μιλ. δ', οἱ θεωρηταὶ Πρασίνων μιλ. δ', οἱ διαση-
 μιωταὶ Βενέτων μιλ. β', οἱ διασημιωταὶ Πρασίνων
 μιλ. β', τὸ ὄργανον Βενέτων μιμ. ζ', τὸ ὄργανον Πρα-
 σίνων μιλ. ζ'. Ὁμοῦ ν. ιδ', μιλ. δ'.
 Faciant hæc numismata 14, milliar. 4.

Διὰ τοῦ ἵπποδρόμου.

Ὁ ἀκτουάριος ν. α', ὁ ἄργυρος τοῦ βεστίου ν. β', ὁ
 κούρσορ α', ὁ ἄργυρος τῶν στεφάνων α', ὁ τῆς ἀπο-
 κρίσεως ν. α', ὁ νεανίσκος μιλ. δ', ὁ μαξιλλάριος μιλ.
 δ', ὁ θεσσαράριος μιλ. δ', ὁ χαμαιτριβούνος μιλ. δ', οἱ
 ὀφφικιάλαιοι τῆς κυλίστερας μιλ. ε', οἱ μαγγανάριοι
 Βενέτων μιλ. ε', οἱ μαγγανάριοι Πρασίνων μιλ. ε',
 τοῖς πρωτοθηκταρίοις μιλ. γ', τοῖς πρωτοπαλλάριοις
 μιλ. ε', τῶν νομμερῶν ν. α', τοῖς δεκανοῖς τοῦ ἵπποδρό-
 μου ν. β', τῆ βίγλη τῆς Δάφνης μιλ. δ'. Ὁμοῦ χρυσοῦ
 θ', καὶ διὰ μιλ. γ', μιλ. ζ'.

D

465 Pro circo.

Accipit actuariarius num. 1, argyus vestii 2, cursor
 unum, argyus coronarum unum, apocrisarius
 unum, neaniscus miliarisia 4, maxillarius mil. 4, tes-
 serarius mil. 4, chamæ tribunus seu tribunus inferior
 mil. 4, officiales cylistræ (vel urnæ sortium agitandæ)
 mil. 5, manganarii Venetorum mil. 5, et Prasinorum
 tantundem; protovectarii m. 3, protopallarii mil.
 5, numerarius num. 1, decani hippodromi num. 2,
 vigilia seu excubiæ Daphnes mil. 4. Habes hic
 numismata solida 9, quibus accedunt alia e milia-
 resiiis confecta tria una cum miliarisii 7.

Pro dietariis.

Accipit admissionalis 5, numism. dietarii consistorii num. 2, domesticus palatii 1, dietarii magni palatii 1, domesticus Daphnes 1, dietarii S. Stephani 1, aurifabri supellectilis imperialis mil. 4, dietarii ostiariicii mil. 2, dietarii circi mil. 8, collocantes scamna circensia mil. 3, accentarii num. 1, asellii n. 1, dietarii stratoricicii mil. 5, dietarii novemdecim accubituum mil. 8, dietarii sanctissimæ Deiparæ mil. 10, dietarii magnauræ mil. 8, vestosacræ adscripti num. 1, lustæ vel balneatores imperiales num. 1, caldarii mil. 2. Habes numismata solida 15, et alia e miliaribus confecta quatuor una cum decem miliaribus.

Pro janitoribus.

Diatrechontes seu vernaculi logothetæ dromi accipiunt num. 2, janitores vaporarii num. 2, janitores circi num. 2, cortinarii num. 1 miliar. 7, armorum imperialium custodes num. 2. Summa 9 numism. et 7 milliar.

Pro cereis per ecclesias accendendis et aliis personis ecclesiasticis.

Castrensis [patriarchæ scilicet] accipit nummum 1, referendarius item num. 1, imperiales clerici Phari nummos 5, hypodiacones S. Sophiæ mil. 6, decani patriarchæ mil. 4, deputati mil. 3, monachi epudes mil. 8, monachi paraspudes mil. 5, stratores patriarchæ mil. 5, anagnostæ duarum septimanarum num. 1 mil. 6, psaltæ S. Sophiæ num. 1 mil. 6, sceuophylaces num. 1, 466 ministri narthecis mil. 4, ostiarii Sancti Putei mil. 5, balantades mil. 3, episcopiani mil. 5, domesticus hypodiaconorum mil. 6, ecclesia Acæmetorum num. 3, ecclesia Domini num. 1, ecclesia S. Stephani in circo numism. 1, ecclesia Salvatoris cum cognomine Staurii num. 1, ecclesia monasterii Basilidæ num. 1, ecclesia S. Stephani Daphnes num. 1, ecclesia S. Sergii et Bacchi num. 1, ecclesia monasterii Pelecani n. 1, ecclesia S. Theodori n. 1, ecclesia S. Callinici n. 1, diaconia vel diaconatus aut ministerium ecclesiasticum monasterii Urbicii num. 1, diaconia S. Mocii num. 1, ecclesia S. Pancharii num. 1. Habes numismata solida 24, et alia 5 e miliaribus computatis confecta una cum mil. 8. In summa num. 29, mil. 8. Hæc summa si præcedentibus addatur D emerget expensarum numerus: litræ 5, numism. 47. Ut adeo ad complendas sex litras supersint adhuc 25 numism. [quæ videntur præpositis cessasse; ut etiam, quæ in superioribus computis desiderantur ad complendas summas octo, et deinceps septem litrarum]. Fiebat autem distributio octoginta numismatam obsequiorum patriicii sic. "

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(34) Ἐπισκοπιανοί. Sunt ministri chartophylacis, ideo quod chartophylax patriarchæ, quatenus episcopi, vices gerit, et ejus episcopalia jura omnia exeroet. Hæc sententia est Goari ad Codin. p. 11; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

(13) In his desinebat pagina. Palam est, secuta olim fuisse quædam, quæ aut nunquam a librario exarata fuerunt, aut malo casu ablata sunt, aut

Διὰ τῶν διαταρῶν.

Τῶν ἀδμηνησυναλλῶν ε', τοῖς διαταρῶν τοῦ κοντιστωρίου β', ὁ δομῆστικός τοῦ παλατίου α', οἱ διατάριοι τοῦ μεγάλου παλατίου α', ὁ δομῆστικός τῆς Δάφνης α', οἱ διατάριοι τοῦ Ἁγίου Στεφάνου α', οἱ χρυσοχοὶ τοῦ βασιλικῆς σκεύους μιλ. δ', οἱ διατάριοι τοῦ ὀστιαρικίου μιλ. β', οἱ διατάριοι τοῦ ἱπποδρομίου μιλ. η', οἱ στένοντες τὰ σκάμνα τοῦ ἱππικῆς μιλ. γ', οἱ πρωτοκεντάριοι ν. α', τοῖς ἀσελλοῖς ν. α' οἱ διατάριοι τοῦ στρατωρικίου μιλ. ε', οἱ διατάριοι τῶν ἰθ' ἀκουσίτων μιλ. η', οἱ διατάριοι τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου μιλ. ι', οἱ διατάριοι τῆς μανναύρας μιλ. η', οἱ τῆς βεστοσάκρας ν.α', οἱ βασιλικοὶ λούστια ν. α', οἱ καλδάριοι μιλ. β'. Ὁμοῦ χρυσοῦ ε', καὶ διὰ μιλ. δ', μιλ. ι'.

B

Διὰ τῶν θυρωρῶν.

Οἱ διατρέχοντες τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου ν. β', οἱ θυρωροὶ τῆς θερμάστρας ν. β', οἱ θυρωροὶ τοῦ ἱπποδρομίου β', οἱ κορτινάριοι ν. α', μιλ. ζ', οἱ βασιλικοὶ ἀρμόφύλακες β'. Ὁμοῦ χρυσοῦ ν. θ' μιλ. ζ'.

Διὰ τῶν φωταψιῶν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ λοιπῶν προσώπων.

Τῶν καστρενσίω ν.α', τῶν ῥεφερενδάριω ν.α', οἱ βασιλικοὶ κληρικοὶ τοῦ Φάρου ν.ε', οἱ ὑποδιῶκονες τῆς Ἁγίας Σοφίας μιλ. ς', οἱ δεκανοὶ τοῦ πατριάρχου μιλ. δ', οἱ διποτάτι μιλ. γ', οἱ τῆς Σπουδῆς μιλ. η', οἱ τῆς Παρασπουδῆς μιλ. ε', οἱ στρατόρες τοῦ πατριάρχου μιλ. ε', οἱ ἀναγνώσται τῶν β' ἐβδομάδων ν. α' μιλ. ζ', οἱ ψάλται τῆς Ἁγίας Σοφίας ν.α' μιλ. ς', οἱ σκευοφύλακες ν.α', οἱ ὑπουργοὶ τοῦ νάρθηκος μιλ. δ', οἱ ὑστιαριοὶ τοῦ Ἁγίου Φριάτος μιλ. ε', οἱ βαλαντάδες μιλ. ε', οἱ ἐπισκοπιανοὶ (34) μιλ. ε', ὁ δομῆστικός τῶν ὑποδιακόνων μιλ. ς', ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀκοιμητῶν ν.γ', ἡ ἐκκλησία τοῦ Κυρίου ν.α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ ἱπποδρομίου ν.α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Σωτήρος τοῦ Σταυρίου ν.α', ἡ ἐκκλησία τῶν Βασιλίδου α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τῆς Δάφνης ν.α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Σεργίου καὶ Βάκχου ν.α', ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς τοῦ Πελεκάνου α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Καλλινίκου α', ἡ διακονία τῶν Οὐρβικίου α', ἡ διακονία τοῦ Ἁγίου Μωκίου α', ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Παγγαρίου α'. Ὁμοῦ χρυσοῦ κδ', καὶ διὰ μιλ. ε', μιλ. η'. Καὶ ὁμοῦ διὰ χρυσοῦ καὶ μιλ. κθ', μιλ. η'. Καὶ ὁμοῦ τὸ πᾶν ἐξοδ. λίτρ. ε', ν. μζ', καὶ ἀναπρ. κε', ἔστιν, δὲ καὶ ἡ διανομὴ τῶν ν. π', τῶν ὀψικρ. τοῦ πατρικίου (13).

ad huc 25 numism. [quæ videntur præpositis cessasse; ut etiam, quæ in superioribus computis desiderantur ad complendas summas octo, et deinceps septem litrarum]. Fiebat autem distributio octoginta numismatam obsequiorum patriicii sic. "

nunquam illigata huic codici. Ego sane dum desiderio plurium tanto ultimam membranam, cujus antica pars munda erat, inveni in postica, ligneo involuto agglutinata, fragmentum hoc, initium elegantis opusculi et magni faciendi, si totum exstaret; quod, ne quid hujus operis per me periret, quale inveni, subjiciendum curavi.

ΚΕΦΑΛ. ΝΖ.

A

Περὶ συνηθειῶν τῶν πραιποσίτων ἐν τῇ τάξει τοῦ ἵπποδρομίου.

Ἐπειδὴ περ πάντων πρόκειται ἡ τῆς τερπνῆς ἵπποδρομίας χαρμόσυτος θέα καὶ ἀκριβῆς τῶν ἐν αὐτῇ διαφορῶν τάξεων ἐνάρμοστος χωρὶς καὶ σύμπνοια· δεῖ πάντως καὶ ταύτην ἀνάγραπτον ταῖς εἰς τὸ ἐξῆς γενεαῖς καταλιπεῖν σημαίνουσαν τὴν ἕκαστον αὐτῶν τοπικὴν σημασίαν καὶ σχήματος ἐναλλαγὴν ⁷, καὶ ὁπίσθη ἕκαστος αὐτῶν ἐπὶ ὅν κατατάσσεται ⁸ κληρὸν καταβάλλεται τοῖς πραιποσίτοις τὴν συνήθειαν ὡς ἔχοντες αὐτῶν τὴν πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ εὐταξίας διάταξιν καὶ ἀπαρράλκτως τοῖς ἀρχαίοις τύποις ἐξακολουθοῦσιν. Καὶ γὰρ ὡς ἀπὸ παλαιοῦ ἐκράτει ἡ συνήθεια, ἐξηύρηται δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῷ Ἰωσήφ πραιποσίτου (14) τοῦ γέροντος καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ, οἷς καὶ ἐπέπρακτο. Τὸ γὰρ ἀκρόστιχον τῆς βόγας τῶν πολιτικῶν τάξεων τοῦ ἵπποδρομίου ἐλάμβανον οἱ πραιποσίτοι ἐκ τοῦ εἰδικοῦ λόγου, ἔχοντες παρ' ἑαυτοῖς ἐν κώδιξιν τὰς τάξεις κατ' ὄνομα καὶ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν ἐρόγουον, λογαριάζοντες ἕκαστον μὴ ἀμελῶς διακεῖσθαι πρὸς τὴν δουλείαν αὐτοῦ, καθὼς οἱ τῶν δύο μερῶν χαρτουλάριοι μετ' ἐγγράφου ἀσφαλείας τούτους ὑπεδείκνυον. Καὶ ἐν τούτοις πᾶσι τοῖς τάξεσιν εἴ τινας ἡύρισκον τελευτήσαντας, κατέτασσον ἀνθετέρους ἀκριβεῖς καὶ ἐπιτηδείους πρὸς τὴν ἕκαστος αὐτῶν ἐτάσσειν τάξιν. Χανόντι τοίνυν τῶν μετὰ ταῦτα πραιποσίτων μετῆλθεν ἡ διακατοχὴ τῶν τοιούτων τάξεων εἰς τὸ στρατιωτικὸν λογοθέσιον, καὶ χωρὶς γνώμης τῶν πραιποσίτων οἱ τε χαρτουλάριοι καὶ ὁ στρατιωτικὸς τάσσουσιν εἰδικοὺς αὐτῶν ἀνθρώπους ἀναβιβάζοντες τὰς αὐτῶν βόγας ὡς ἂν ἐθέλωσιν, δουλείας παρ' αὐτῶν εἰς τὸ κεινὸν τὸ παράπαν μὴ γινομένης. Οὕς . . . χρὴ κατέρ . . . αν τῶν πραιποσίτων ἐξωθεῖσθαι τοῦ τάγματος εἰς ὃ δουλεύουσιν. Καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν δεῖ πάλιν τοῖς πραιποσίτοις ταῦτα κατέχειν καὶ διορθοῦσθαι, καὶ μηκέτι μήτε τὸν στρατιωτικὸν ἢ τοὺς χαρτουλάριους καὶ νοταρίους ἐν ἐξουσίᾳ εἶναι τάσσειν ἀφ' ἑαυτῶν τὸν οἰονοῦν ἐν*.

467 CAPUT LVII.

De consuetudinibus præfactorum in ordine hippodromi.

Cum omnibus notum sit dulcis hippodromi gratum spectaculum atque accurata nec non apta variorum ejus ordinum vicissitudo et harmonia : juvat omnino etiam hanc posteris scriptam tradere et cujusvis locum ac habitus mutationem indicare, et quæ cuivis præposito, secundum locum quem tenet, imponatur consuetudo, siquidem omnis illorum cursum arbitrium ac dispositio ad præfectos pertinet, ita ut mores ab antiquis traditos sequi debeant. Quemadmodum enim consuetudo olim invaluit, ita etiam sub Josepho præfecto seniore ejusque antecessoribus perrexit atque valida fuit. Acrostichon enim, quo series politicorum hippodromi ordinum continebatur, præfecti depromebant e singulari libello, habebantque in codicibus ordines nominatim descriptos domique dispertiebant. Porro singulos ordines, uti duarum partium chartularii secundum recensionem diligenter exaratam illos evocabant, ut manus suam strenue obirent, exhortabantur. Siubi autem quidam ex his omnibus ordinibus ad finem pervenerant, præfecti alios, secundum ordinem quo quisque tenebatur, subire jubebant. Verum enimvero subsequentium præfactorum negligentia factum est, ut imperium horum ordinum ad militarem potestatem transferretur, ita ut, præfectis posthabitis, chartularii atque militum dux suos homines pro lubitu disponerent et turmatim progredi juberent, nulla omnino communis muneris obsequii ratione habita. Quos... oportet... removeri a præfactorum munere quo funguntur. Ita ab hoc inde tempore denuo præfecti hæc gubernare atque administrare debent, neque amplius licet tribuno militum aut chartulariis notariæve illam potestatem exercere, neque suo arbitrio disponere qualemcumque in...

VARIÆ LECTIONES.

⁷ ἐναλλαγῆν cod. et ed. ⁸ κατέσσεται cod. et ed.

JOAN. JAC. REISKII COMMENTARIUS.

(14) Ἰωσήφ ὁ πραιπός. Quisnam sit ille Joseph. D hic ceremonialis multum ætate Constantini Porphyrogeneti senioris et Nicephori Phocæ posterior esse. Nam reprehendit mollitiem et segnitiam τῶν μετὰ ταῦτα πραιποσίτων, præpositorum illo Josepho posteriorum.

INDEX ANALYTICUS

AD LIBRUM DE CERIMONIIS AULÆ BYZANTINÆ ET PRÆSERTIM AD REISKII NOTAS.

Revocatur lector ad numeros crassiores textui insertos qui paginas editionis Lipsiensis repræsentant.

A

Abactores, Abiegi, militiæ genus prædis abigendis destinatum : unde ipsis nomen, 402, not. 93.
Abah id est gestamen Arabum Chaldæorum, præcipue Christianorum, 271, not. 39.
Abaagi, Allani, vel Albani populi, qui olim sic dicti fuerint, 397, not. 68.
Acacia et Anexicacia quæ fuerint, 38, not. 8.
Acclamationes, quæ olim etiam *Acta* dicebantur, 8, n. 11
Accubitus vel Accubita sunt Græcis et Latinis medii sævi mensæ, quibus accumbebant convivæ, 13, not. 77.
— 43, not. 48. — Quo ordine erant dispositi, 86, not. 9.
— Quis in illis observanda, 428 et seqq., et not. 34-52 et passim.
Acoluthus, magister militum palatinorum, qui Barangi vocabatur, 258, not. 56. — Horum inter arma propria erat bipennis, 302, not. 79.
Admissionalis, sic dicitur qui admittendos ad imperatorem intromittit, 14, not. 95.
Adorationis geminum genus, scilicet : humi procidere, et usque ad genua tantum caput inclinare, 240, not. 39.
Adoratores vocabantur, qui sacram purpuram adorare pervenerant, non enim licebat cuivis principem adorare, 227, not. 22.
Advocati ecclesiarum, illorum munera, 18, not. 17.
Aer, scilicet corporale vel sindon alba qua tegitur sacrificium consecrandum, 10, not. 41.
Agape, convivium charitatis et pacis osculum exprimit, 11, not. 54.
Agareni unde sic dicti, 253, not. 32.
Agrariæ, genus aliquid lenuncolorum Imperialium, unde sic dictæ, 347, not. 44.
Alchymia unde nata, illius origo, 59, not. 34.
Almutius quid, 5, not. 41.
Alitarchæ qui, varia eorum officia, 4, not. 20, *in fine*.
Ambigo, quale vestimenti genus hoc sit, illius usus, 48, not. 81.
Ambo, id est suggestus, 7, not. 87, a quo in ecclesia textus Evangelii, epistolares, etc., recitantur, 10, not. 49. — In quo ecclesiæ loco stabat, 39, not. 16.
Amictus quo sacerdos caput obnubilabat, illius quæ fuerit origo, 305, not. 86.
Analogium est pulpitum portatile, cui imponitur liber, et quo aliquod recitatur, 440, not. 85.
Anastasi imperatoris inauguratio, 242 et seqq.
Andronici humanitas, 55, not. 18.
Annona, vel stipendium militi annuatim darisolutum, 216, not. 60.
Annuntiatio Deiparæ cum in Dominicam mediæ hebdomadis inciderit, quid in processione observandum, 96 et seqq.
Antemensium vel arula, suos abebat cancellos, coram quibus communicaturus, et retro quos sacerdos communionem daturus stabat, 40, not. 25.
Anthypati seu proconsules posteriorum temporum qui fuerint, 6, not. 76.
Antigraphi qui fuerint, illorum officia, unde, sic dicti, 157, not. 16.
Apocombia quid sint et unde dicta, 12, not. 72. — Apocombium, id est sacculus sericeus qui doni nomine in manus datur, aut spargitur in vulgum, 260, not. 26, 405, not. 8.
Apocrisiarii, qui mandata perferunt et renuntiant tam illius qui mittit, quam illius ad quem mittuntur, 122, n. 5.
Argentarius vel nummularius, varia illius officia, 11, not. 63.
Arma illius vocabuli etymologia quæ, 5, not. 43. — Armarum et flabellorum inversio quid significet, 353, not. 65.
Armarium, in quo stabant jocalia pretiosissima, 43, n. 42.
Armiliausia, sæpi genus, ad usum militarem apud Græcos, 387, not. 97.
Ascensionis in festo acclamationes variæ, et alia observanda, 33, 64 et seqq.
Asinus olim erat Græcorum patriarcharum et clericorum vectura in processionibus, 354, not. 67.
Assessor vel consiliarius imperatoris, quæstor dictus, 7,

not. 97. — Assessores iudicii et logothetarum, quæ in illorum promotione observanda, 159.
Astrologia apud Græcos quæ fuerit, 269, not. 6.
Atriclini qui fuere, illorum officia, 406, 407 et not. 9.
Augustæ in coronatione observanda et variæ acclamationes, 119 et seqq. — Quæ in ejus nuptiis observanda, 122 et seqq. Augustarum Constantinopolitanarum privilegia varia et auctoritas, 227, not. 15.
Augusteum, id est palatium Augustabus Byzantinis proprium, 6, not. 65.
Augustiaca vel Augustatica vocabantur donaria, quæ novi imperatores militibus debebant, 239, not. 27.
Aulam CPTanam nemo eques præter imperatorem intrare poterat, 51, not. 98.
Auri vel argenti centenarius quid significet, 21, not. 34, 272, not. 45.
Aurigarum præmia qualia olim fuerint, 187, not. 49. — Quænam aurigæ observanda sint, quando præmiorum seu palmarum dies celebratur, 197.
Ausoniam pro Italia ponebant Latini recentiores, 350, not. 52.
Axiomatici dicebantur qui gerebant dignitates muneribus liberæ, 95, not. 29.

B

Baculus eburneus ad crucis instar formatus, investituræ signum apud Græcos, 246, not. 61. — Baculus pæugiæ dictus quis fuerit, 310, not. 30.
Balneum Blachernense quid fuerit, 318, not. 26.
Baltheus, pro symbolo honoris acceptus, a zona in quo differat, 412, not. 38.
Baudiferi qui fuerint, et cur sic dicti, 7, not. 96.
Baptismus apud Græcos ; quando et quomodo datur, 358, not. 81. — De more baptizandi in sabbato Paschæ et Pentecostes, 54, not. 12.
Barangi populi qui fuerint, 256, not. 56.
Barbator unde sic dictus, 22, not. 95.
Basileopatoris dignitas quæ fuerit, et a quo constituta, 413, not. 45.
Basilica vocabantur libri rituales imperatorum Byzantinorum, 2, not. 5. — Basilici seu familiares imperatoris unde sic dicti ; illorum varia officia, 4, not. 19. — Basilicia quid fuerint, vestis an panni genus ; et unde sic dicta, 68, not. 50.
Basilli (S.) ad Templum primo die Januarii processio ; quid in ea observandum, 81 et seqq. — Basilli imperatoris reditus gloriosus, 287 et seqq. — Basilius Macedo, paracænomenus Michaelis Eliriosi, 251, not. 20.
Basparacan et Aspuracan gentes quæ sic dictæ, 397, not. 62.
Bema in sacris est illa pars ecclesiæ aliquot gradibus sublimior, quam est arca ecclesiæ ; eorum hodie dicimus, 9, not. 34.
Benedictio mensæ et ciborum, 48, not. 74, 75. — Benedictiones ; quid sic olim fideles vocabant, 12, not. 69.
Bibendi ter inter epulandum mos, 48, not. 77.
Biblia sacra evolvendi mos ad omina captanda, 269, n. 4.
Bigarius cum zona donatur, quæ observanda, 192.
Blachernensis ecclesia, 53, not. 10. — Ad Blachernas cum it lotum imperator quæ observanda, 318 et seqq. — Blachernense balneum quid fuerit, 318, not. 26.
Blatta, unde purpuræ color, 48, not. 80.
Bogoris, primus Bulgarorum princeps christianus, 393, not. 43.
Brevia appellabantur libri in quibus ecclesiarum cimelia notata erant, 369, not. 44.
Bringas Joseph, eunuchus et paracænomenus, 251, not. 21.
Brumalia festa, quibus tam in urbe cives quam in aula hilares erant, epulabantur, cantabant, saltabant coram Augustis, etc. quæ fuerint, et unde traxerint originem, 347, not. 43.
Bucellari vocabantur qui panem bis coctum aut facerent aut acciperent, 265, not. 55.
Bulgari, quos multum reverebantur et honorabant imperatores CPTani, 62, not. 97.

Bullæ aereæ unde sic dictæ, 191, not. 59. — Bullæ hironum, ternorum, quaternorum solidorum quæ fuerint, 396, not. 58.

Bullotæ, Bullatores qui fuerint, illorum officia 415, not. 62, 65.

Burricus quid sit; illius vocabuli etymologia, 233, not. 71.

C

Cabadium, id est vestis quæ pectori superinduebatur, 434, not. 64.

Caballarium quid, et unde dictum, 4, not. 30.

Cæsaris in electione observanda, 128 et seqq. — Illius ornamenta quæ fuerint, *ibid.*, not. 34.

Calamaria quid, 157, not. 11.

Camelaucium quid sit; illius vocabuli etymologia, 44, not. 57.

Camelorum pedes calceare solent Orientales, 67, 2 n. 63.

Campagia, genus indumenti quod crura et genua tegit; unde sic dicta, vocabuli etymologia, 240, not. 40.

Campana quæ fuerit apud Græcos et Latinos, 101, not. 36. — Sæculo jam sexto campanæ earumque pulsatio erat ut symbolum libertatis urbium, 272, not. 55.

Campiductoria, qualia signa fuerint, 332, not. 75.

Campus Martius quid; de illius usu, 238, not. 13.

Cancellarii qui fuerint et cur sic dicti, 7 not. 97. ancelli in ecclesia quid, 11, not. 51.

Candidati, milites pompatici, specie et robore præstantes, a candido quem gerebant vestitu sic dicti, 7, not. 89.

Canicleus vel præfectus caniclei, qui in aula Byzantina servabat imperatoris chirographum, 417, not. 84.

Cantores, musici vocales ecclesiastici, 12, not. 66.

Capilli olim libertatis signum et venerationis, 358, not. 86.

Capæ rotundæ quales fuerint et unde hoc habuerint nomen, 4, not. 40.

Captivi Saraceni quomodo apud Græcos habebantur, 312, not. 31.

Caput denudandi in conspectu honoratoris mos perantiquus, 9, not. 26.

Cardinalium titulus unde repetendus, 313, not. 18.

Carmina in laudem imperatoris et familiæ Augustæ recitandi mos, 333, not. 89.

Castrensium qui fuerint; illius officia, 17, not. 10.

Catapani nomen depravatam, unde Capitanei deductum, 4, not. 18.

Catechumenia, porticus ecclesiæ superiores, quare sic dicta; illorum usus, 40, not. 27.

Cathisma, est tribunal vel triclinium, id est splendidum ædificium aut palatium in quo sedebat imperator, quoties ludos circenses spectaret, 177, not. 92.

Cautio, propriis manu scripta, quam dignitate aliqua auctus, dabat, quæ fuerit, 368, not. 26.

Cereus paschalis, in eo quid olim annotari solitum, 75, not. 77. — Cereus processionalis, *ibid.*, not. 76. — Cereis accensis mos Deum adorandi perantiquus, 7, 8, 9, 17. — Cereorum copia in templis Græcis, 5, not. 63. — Unde cerei ducant originem, 254, not. 27.

Unde cerei ducant originem, 254, not. 27.

Cerostata quæ, 45, not. 61.

Certamen equestre in die natali CPolis, die XI Maii, quo modo instituitur, 198 et seqq. — In hoc certamine olera placentæ et pisces populo diripienda tradebantur 200, not. 22.

Cervix recta et rigida, symbolum potentis non fractæ; inclinata vero cervix humilitatem victi notat, 352, n. 64.

Chalce, porta palatii; unde sic dicitur, 42, not. 35.

Chartularius quis; illius varia officia, 285, not. 44.

Chlamys, pallium Romanum, quo modo comparatum et gestatum, 255, not. 47.

Chrysotriclinium quid, et unde dictum, 4, not. 14.

Ciborium quid, et unde originem duxerit, 58, not. 29; 113, not. 81.

Circus: Res majoris momenti quæ ad populum deferri debebant, in circo proponebantur et perficebantur; ut præcipue electio et homagium novis imperatoribus exhibitum, 242, not. 62.

Cisterna, id est lacus in vestibulo ecclesiæ, in quo qui volebat se lavabat antequam in narthecem introiret, 11, not. 62.

Clerus apud Græcos ab oneribus publicis exemptus non erat, 266, not. 59.

Cletorologium quid, et quid contineat, 2, not. 5.

Clibani, furni, quibus usus erat in Oriente, 233, not. 76.

Cæston, vel cubiculum interius imperatoris, in quo dormiebat, 5, not. 48; 10, not. 45; 269, not. 91.

Collecta, oratio sic dicta quando pronuntiatur, 56, n. 20.

Colobium, diversarum variis temporibus vestium appellatio, quid sit, 48, not. 79. — Colobia; id est pallia vel pallioli cervicem obuentia, pectus et scapulas ad cubitos usque tangentia, 271, not. 15.

Columbas in sceptris gerendi mos unde traxerit originem, 336, not. 8; 339, not. 29.

Columna Constantini in foro porphyretica, 18, not. 15.

Combina est tessera cujus vi alicui facultas permittitur, aut publico cursu, aut equis circensibus utendi: unde sic fuit dicta, 177, not. 91.

Comes largitionum qui fuerit; illius officia, 229, not. 41.

Communio, seu participatio totius cœtus fidelium de sancta Eucharistia, 11, not. 60.

Compulsor, qui fiscalia debita exigit, et lentos debitores ad solvendum compellit, 265, not. 45.

Conditor circensis quis fuerit, 181, not. 10.

Confessiones olim dicebantur loca ubi confessores sepelebantur, 69, not. 59.

Consistorium, locus in quo princeps de rebus publicis et privatis agebat, 7, not. 86.

Constantini Magni annua memoriæ celebratio; quid in ea observandum, 307 et seqq. — Constantini Magni sepulchrum in templo SS. Apostolorum, 370.

Consuetudines et solemnia quæ, 147, not. 86.

Conti armaturæ genus, qui fuerint; illorum usus, 44, not. 55.

Convivium sequestratum quid, 171, not. 75. — Convivium novemdecim accubituum; quæ in eo observanda, 222 et seqq.

Corona nuptialis imperatorum CPlanorum quæ fuerit; manavit inde ad nos ille mos, quo sponsæ virgines sertis coronatæ in ecclesiis procedunt ad impetrandam benedictionem sacerdotalem, 116, not. 92. — Corona triumphalis ab urbe imperatoribus oblata, quæ fuerit, 288, not. 35.

Coronatio nuptialis; quid in ea observandum, 221. — Coronationis imperialis ritus, 114, not. 87, 88.

Corporalia, quibus panis et vinum benedictum imponuntur, 39, 18.

Crama, seu mixtum convivium quo post peractum sacrum officium sese reficiebat imperator, 11, not. 61. — Eius origo, et illius vocabuli etymologia, 335, not. 44.

Credentia sacris vasis destinata deponendis, 40, not. 25.

Creta, urbs Romanis invisa; expeditio adversus hanc urbem sub Leone imperatore, 376. — Alia expeditio adversus eandem civitatem tempore Constantini et Romani Porphyrogenitorum, 584 et seqq.

Crucem et Evangelium adorandi et osculandi mos, 7, not. 90; 9, not. 27; 18. — Crucium sanctarum encensia, 307 et not. 91, 97. — Cruce se signant Græci a dextra ad sinistram cum tribus digitis, hoc est ab ore in regionem ventriculi, hinc ad humerum dextrum, et in sinistro tandem desinunt, 179, not. 89. — Crucem Græci vocabant imaginem Christi patientis, 190, not. 37. — Cruces ut res magnæ venerationis in acie præferantur, 279, not. 89. — Crux vivifica cum in publicum deferretur, quæ observanda, 341. — Cruces cum efferendæ sint in Dominica tertia quadragesima, quid observandum, 347. — Crucis signo alterum signare nuda manu nemini, præter sacerdotem, licebat, 8, not. 13.

Cubicularii qui, et qui cætonitæ; varia illorum officia, 4, not. 13 et 17; 5, not. 48; 7, not. 88. — Cubicularii et cubiculariæ promotio; qui in ea ritus observandi, 360 361.

Cucufa quid sit, 5, not., 41.

Curatores et Curatoriæ quid, 37, not. 4.

Curpalatæ qui fuerint; illorum officia, 133, not. 41. — In promotione curpalatæ quæ observanda, 134, 135.

Cureores, transcursores, discursores qui; illorum varia munera, 160, not. 27.

Custodiarium id est sedes in qua vasa et cimelia ecclesiæ asservabantur, 21, not. 37.

Cyclium quid sit, 10, not. 43 et 45.

Cyclops, cyclopes, satyri ludi, rusticani ludi, quid olim fuere, 222, not. 89.

D

Daphnæ, id est tribunalia vel basilicæ in quibus Laureæ victoribus imponebantur, 5, not. 45.

Defensores Ecclesiæ qui dicti fuerint, 19, not. 17.

Deiparæ templum in Chalcostrateis, 19, not. 23; 43, not. 48. — In illo vestis et lodices sepulcrales B. Mariæ Virginis asservabantur, 19, not. 26. — In festo obdormitionis vel Assumptionis Deiparæ die Augusti decimo quinto quid observandum, 312 et seqq. — In honorem Deiparæ bibendi mos, 348, not. 45.

Delemicus vel dilemita qui fuerit: illius ad aulam Byzantium receptio, 343 et not. 32.

Demarchus; quid in illius promotione observandum; et quid etiam si duo constituentur, 157, 158.

Demetrii (S.) in festo et processione observanda, 72 et seqq.

Despotes titulus unde traxerit originem, 5, not. 50.

Detonsio capillorum quando et quomodo fiebat; unde originem duxerit, 358 et not. 86.
 Deximum quid, et quid in eo observandum, 171 et *seqq.*
 Dextra ecclesie et sinistra pars quæ sit, 9, not. 32.
 Dextralis, armaturæ genus, quæ fuerint; illorum usus, 44, not. 56. — Illorum imago, 88, not. 11.
 Diadema et corona, unum et idem, 259, not. 20.
 Diætarii qui fuerint; illorum munera, 4, not. 38.
 Dibitesium, id est vestis imperialis, quæ uti præter imperatorem, Cæsarem et nobilissimum, nemini licuerit, 240, not. 41, 107, not. 65.
 Dignitates in aula Byzantina variis modis conferebantur, 353, not. 43; 408, not. 16. — Dignitates primi ordinis, 410 et *seqq.* — Dignitatum cessio, 423 et *seqq.* — Illarum varietas in aula Byzantina, 266, not. 86.
 Divina dicebantur olim omnia, quæ ad imperatores pertinebant, 230, not. 50.
 Dodecaemerum vocabantur duodecim dies a Nativitate Christi ad Epiphaniam ab omni jejunio liberi, in quibus hilaria solebant agere imperatores, et proceres aulæ convivii excipere, 81, not. 89; 141, not. 90.
 Domestici appellabantur olim illi qui principi familiariores erant et rebus ejus gerendis deputabantur, 413, not. 49. — Domesticorum origo et varia eorum officia, 4, not. 19.
 Domicellus quis sic dictus, 42, not. not. 33.
 Dominica prima post Pascha variis nominibus designatur, 111, not. 74.
 Drungarii qui fuerint; illorum munera, 6, not. 83.

E

Ecclesia sanctæ Sophiæ CPoli celeberrima, unde nomen duxerit, 9, not. 24. — Ecclesia castrensis quæ sic dicta et unde, 240, not. 34; illam secum itinerans efferebat imperator, 269, not. 90. — Ecclesiam intrantes se mutuo olim osculabantur, 9, not. 28.
 Edessena Christi imago, sudario expressa, 5, not. 49; 21, not. 37.
 Electrum, ex auro et argento fusile, 50, not. 34.
 Elga, principissa Russa; ejus ad aulam Byzantinam receptio, 344 et *seqq.*
 Eliæ (S. qn) vigilia et in festo observanda, 68 et *seqq.*
 Emirus, Barbarorum princeps, cum bello victus et inireptus fuerit, quid observandum, 194.
 Encœnia novæ ecclesie in primo Maii mensis die, et quid in eis observandum, 70 et *seqq.*; 111, not. 75. — Encœnia ad quid instituta, 307, not. 93, 308, not. 4.
 Endyta, id est, tapes altari instratus, 10, not. 40; 442, not. 89.
 Epiphaniæ festum; in hoc festo acclamationes solitæ, 25.
 Epistola ad Abgarum a Christo missa, in processionibus ad pluviam impetrandam circumferebatur, 4, not. 10.
 Epochæ variæ in quas varia Græcorum incedebant solemnia festa, 111, not. 76.
 Epoplæ vel curiosi qui fuerint; varia eorum officia, 415 not. 61.
 Epularum sacrarum aulæ Byzantiæ ritus, 406 et *seqq.*
 Equi sagmarum, id est onera exercitus portantes, 259 not. 13. — Equorum in exercitu variæ species, 274, not. 66.
 Equitatus designatio quando fit, quid observandum, 181 et *seqq.*
 Eucteria, oratoria, quid significant, 4, not. 36; 43, n. 48.
 Eulogiæ et benedictiones, quæ olim fuerint; illarum origo et usus, 12 not. 69.
 Eunuchorum ordo, illorum variæ dignitates, 418 et *seqq.*
 Euphemius CPtanus episcopus Anastasium in imperatorem agnoscere renuit, priusquam ille cautionem propria manu scriptam et jurejurando firmatam ipsi dedisset, qua pollicebatur fidem se illibatam servaturum, 245, not. 82.
 Evangelium præferendi in supplicationum ritus mos unde evaserit, 17, not. 13. — Evangeliorum codicem osculandi mos in Ecclesia, 9, not. 27. — Evangeliorum in librum jurandi modi varii, 244, not. 72.
 Exaltatio crucis venerandæ, quid in illius festo et processione observandum, 74 et *seqq.* — Illius origo, *ibid.*, not. 73.
 Excubiæ quæ fuerint apud Græcos et Romanos, 329, not. 62.
 Exsequiæ patriarcharum CPtanorum, quæ in illis observanda, 364.
 Exercitus in quinque partes apud veteres Græcos divisus, 261, not. 34.
 Expeditionum bellicarum expositio, 257 et *seqq.*
 Expræfecti qui fuerint, 37, not. 7.

F

Facialia seu vela, olim quæ fuerint et ad quid apta, ex his evaserunt tulbani quales hodie gestant Turcæ, 288, not. 27.

Factionarius circensis quis fuerit, quæ illius munera, 181, not. 15. — Factionarius micropanta cum instituitur, quæ observanda, 191. — Auream bullam a cingulo suspensam super femore appendebat, 194, not. 61. — De illius vicario qui locum ejus tenere potest, 195. — Factionalis magister quis, 8, not. 10.
 Factiones vel catervas, quæ sic dictæ in aula Byzantina, 4, not. 20. — Factionum diversarum certamen, 196.
 Fasciæ Christi sacræ, pueriles scilicet et sepulcrales, quæ CPoli asservabantur, in processionibus ad obtinendam pluviam circumferri solebant, 10, not. 42.
 Ferula tria quæ in convivium augustum inferri solebant, 428, not. 35.
 Feretrum sanctum vel sancta theca quid vocabatur, 19, not. 26.
 Fibula et sbulatorium quid, 128, not. 34, 410, not. 23.
 Fiabellum, instrumentum sacrum, e tenuibus membranis et pennis pavonis factum quo muscas dum sacra fiebant, abigebat diaconus, vel pulverem de sacris endytiis de cutiebat 319, not. 27. — Fiabellorum, inversio quid significet, 353, not. 65.
 Flammulum, vexilli Græci genus, unde *fiabella (oriflamme)*, 178, not. 96.
 Fores obserandi mos apud veteres, 299, not. 67.
 Formulæ inscriptionum in litteris ad exteros, 396 et *seqq.*
 Francorum nomen unde originem traxerit, illius etymologia, 256, not. 56.
 Fratres appellabantur reges exteri ab Orientalibus imperatoribus, 398, not. 72.
 Funda, capitis muliebris ornamentum, 268, not. 82. — Fundatæ vestes, seu vestes de fundato, quæ, *ibid.*
 Funes apud Græcos quomodo contexti, 387, not. 90.

H

Helena Constantini Magni matris mausoleum, 370, n. 59
 Heraclius Junior a suo patre ad majestatem imperatoris evehitur, 363. — Excipit senatores coram patriarcha, 364.
 Heroum vocatur, apud Græcos, sacellum quo heroes vel animæ defunctæ requiescunt, 370, not. 60.
 Heteria, militiæ vel præsidii genus ad sacri corporis et palatii custodiam, unde sic dicta, 5, not. 57.
 Heteriarcha, hujus militiæ dux, 299.
 Hicanati, genus lectæ militiæ, 37, not. 1.
 Hierie palatium, processio extra illud palatium quæ fuerit, 217 et *seqq.*, not. 75.
 Hippodromus aureus, quæ in eo peraguntur, 177 et *seqq.*
 Iiistriones velut genus hominum flagitiosissimum habebantur apud Græcos, 222, not. 98.
 Honorariorum taxæ, quæ pendere debeant ad dignitates recens evecti, 400, 401.
 Horologium sanctæ Sophiæ Constantinopoli, 9. — Horologium gestatile in usu apud Græcos jam ævo decimo, 272, not. 55.
 Hosæ vestes dictæ, quæ fuerint, illarum usus, 417, n. 83.
 Hypapante, quod festum exprimat, 87, not. 10.
 Hypati et dishypati, magistratus qui fuerint, illorum officia, 37, not. 6. — Hypatiæ, processiones consulum, quæ fuerint, 363, not. 8.
 Hypocamisa, vestis genus apud Græcos, quæ fuerit, 271, not. 41.
 Hypurgia regia vel ministerium culinare regium in quo consistat, 267, 268.

I

Ignem alendi modus apud Orientales, 233, not. 76. — Ignitegium (*cowre-feu*), unde originem duxerit, *ibid.* — Ignis imperatoribus vetustis paganis præferri solitus, 240, not. 42. — Ignem excitandi modus, 273, not. 50. — Ignis artificiales et illuminationes quæ fuerint apud veteres, 287, not. 21. — Ignis Græcus dictus (*feu Grégeois*), quibus in usu fuerit, quomodo mittebatur, 366, not. 87.
 Imagines fusili opere cœlatæ quæ olim fuerint, 59, n. 34.
 Imperatores Romani sæpe etiam reges vocabantur, 2, not. 3. — Imperator CPtanus im mensa separata epulari consueverat, 42, not. 38. — In illius coronatione quæ observanda, 113 et *seqq.* — In ea coronatione mos spargendi munera, 114, not. 87. — Illas coronationes plurimi celebrant scriptores, *ibid.*, not. 88. — In coronatione nuptiali quæ observanda, 116 et *seqq.* — In nuptiis suis imperator, senatores adhibebat convivii cum uxoris eorum, et iis munera distribuebat, 125, not. 17. — Imperatoris funeris deductio, 161. — In illius natali die quæ vota faciendæ, *ibid.* Cum in urbe sit excipiendus imperator quid tunc observandum, 162 et *seqq.* — Quid, quando ab expeditione militari, aliove longo itinere in urbem revertatur, 285 et *seqq.* — Imperatores Romani olim cum in circum venirent, oculo jacto manibus adorabant et salutabant populum, 163, not. 45.

— Imperator, cum in aureo hippodromo sit excipiendus, quæ observanda, 166 *et seqq.* — Imperator pater civium et patriæ; qui illum audiebat pius, qui vero illum lædebat, impius habebatur, 190, not. 56. — Imperatorum litteras et mandata scripta osculandi et ad ad oculos frontemque admovendi mos unde duxerit originem, 191, not. 60. — Imperatores CPitani an unquam uncti fuerint, 218, not. 72. — Imperatores recens electos in scuto mos imponendi et sublevandi, 245, not. 87. — Imperatorum insignia quæ, 245, not., 88. — Nemo illis insignibus, præter papam, uti debet, *ibid.* — Imperatores peroraturi stare debebant, 250, not., 10. — Observanda quando expeditionem bellicam parat imperator, 257 *et seqq.* — Cum in castra ire et in iis versari decrevit, quæ observanda et agenda, 263 *et seqq.* — Imperatores Romani reverentia urbis Romæ ante ejus portas descendebant, 289, not., 37. — Imperator quando it lotum ad Blachernas quid observandum, 318 *et seqq.* — Quid etiam quando ad SS. Apostolos aut ad aliud aliquod templum devotionis peragendæ causa ire statuerit, 322 *et seqq.* — Imperatori quando nascitur filius quæ observanda, 356 *et seqq.* — Quæ in illius baptismo, 358; in detonatione, 359. — Imperator quomodo adorandus, 361, not., 90. — Quomodo debeat offerre dona in Magna Ecclesia, 364. — Imperatorum plurium sepulera in Ecclesia SS. Apostolorum CPoli, 370, 371. — Imperator quando in curru prodit ad horrea strategii intranda, quid observandum, 404 *et seqq.* — Cum in throno sedebat, omnes stabant proceres, 6, not., 81.

Infulæ et vittæ quid designent, 5, not., 41. — Infulæ Cæsarium, erant diversæ formæ ab infulis imperatorum, 288, not. 25; 335, not. 8.

Insigne seu symbolum, indicium, quo collato conferitur honor; quod qui gerit, honorem se genere profertur, cujus symbolum gerit, 255, not. 43. — Insignia principum, quibus militant, in vestibus gestandi morem unde duxerint milites, 191, not. 61. — Insignia victoriæ, 351, not. 57.

Intonatio vel extensa, id est, certa precum series longior, inde ipsi nomen, 17, not. 12; 18, not. 34.

Introitus duplex, major et minor, 9, not. 30.

Investituræ dignitatum signa varia, 277, not. 10.

Italia quomodo olim dividebatur, et variis nuncupabatur nominibus, 382, not. 64.

J

Jocalia quæ dicebantur, 235, not. 3.

Jurandi per Evangelia mos, 244, not. 72.

Justiniani imperatoris piissimi inauguratio, 251. — Justinianus et Theodora, primi introduxerunt morem quo pronus in terra jacens imperatore quisque adorabat, 278, not. 83. — Justiniani Magni sarcophagus in heroo, 372.

Justinus imperator fertur adeo imperitus fuisse litterarum, ut ne verbum quidem *Legi* tabulis subscribendum exarare potuerit, 245 not. 89. — Illius inauguratio, 247 *et seqq.*

L

Labara, id est vexilla quadrata cruce signata, 7, not. 96; 238, not. 15; | 332, not. 66.

Lampas et cereus, saltem apud novos Græcos, unum et idem, 39, not. 23.

Lancea sacra, qua Christi latus perfossum jactabatur, in æde Deiparæ Phari CPoli asservabatur, 106, not. 58 et 59.

Lapides rotundi in ecclesiis olim per intervalla positi quid designent, 9, not. 36.

Largitiones; gemina notione gaudent; notant enim vel thesauros publicos, fiscum, ærarium publicum; vel solatia, donationes quas princeps sponte dat quibus vult e suo peculio, 229, not. 41.

Latercula beneficii vel beneficentiæ, quæ appellari soleant, 227, not. 12.

Laudosiæ, Laudanæ, id est armillæ precariæ, rosaria, 230, not. 44.

Laureatæ litteræ, laureatæ imagines quas novi in Occidente imperatores in Orientem mittere debebant, 229, not. 33. — Quomodo a populum excipiebantur, *ibid.*

Lazari sabbatum, præcedit immediate Dominicam Palmarum; unde sic dictum, 100, not. 35 218, not. 77.

Legati a variis gentibus ad imperatorem venientes, quomodo illum salutant, 392 *et seqq.* — Legatorum extororum receptio in aula Byzantina; quid tunc observandum, 327 *et seqq.*

Leo imperator inter celebres Ecclesiæ Græcæ hymnographos recensetur, 68, not. 54. — Leo Magnus imperator primus eorum fuit, qui solemnibus cum cæremoniis a patriarcha CPitano coronati fuerunt; illarum cæremoniarum ordo, 236, *et seqq.* et not. 12.

Lepa, Leprosi, unde sic dicti, 106, not. 61.

Libripendes in bellum et castra cur ducti, 266, not. 57. Lictores, ecclesiæ assertores qui fuerint; illorum officia, 10, not. 38.

Ligna satisfactoria, scilicet quibus fideles in ecclesiam vocabantur, quæ fuerint, 100, not. 36.

Litteras et mandata imperatorum osculandi mos, 191, not. 60.

Logotheta et canicleus qui; varia eorum munera, 5, not. 58 et 59; 37, not. 99. — Logothetæ varii, 393, not. 45.

Longobardia; de expeditione in illam tempore imperatoris Romani Lecapeni, 381. — Quæ pars Italiæ sic dicta fuerit, 382, not. 67.

Lori, scipiones oim qui fuerint, 331, not. 70. — Lori, vestis genus, 368, not. 27.

Ludi circenses, in illis imperatores ad mensam suam proceres adhibere solebant, 179, not. 1 et 2. — Ludi pedestres in quibus de pedum velocitate decertabatur; quando fiebant 189, not. 53. — Ludi Gothici qui fuerint, 232, not. 89. — Ludorum scenicorum et musicæ instrumentalis præfectus quis fuerit, 222, not. 98. — Ludus equestris in gratiam Saracenorum, sub Constantino et Romano imperatoribus, 340 *et seqq.*

Lues gallica, vetustis temporibus jam nota, unde ducta, 106, not. 61.

Luminum festum quid, 25, not. 51. — Quid in vigilia et in processione illius festi observandum, 82 *et seqq.*

Lychnicæ vel lucernariæ preces, prima pars officii vespertini, cum accendantur lucernæ, recitari solitæ, n. 52

M

Ma cellaria et Lupercalia quæ, et quæ in illis agenda sint, 512 *et seqq.*, et not. 44, 45.

Magistorum dignitas in aula Byzantini quæ fuerit; quis Magister dictus, 6, not. 75.

Maglabitæ lictores, qui imperatorem cum maclaviis præcedebant ad parandam viam et abigendam turbam, 5, not. 56.

Magnatum in aula processio seu conventus, qui fit singulis diebus Dominicis, et quæ in eo observanda, 302.

Magna aula, id est magna aula, in qua magnos duces excipere solebat imperator; illius vocabuli etymologia, 74, not. 75.

Malluvia, id est pelvis in quibus manus lavabantur, 6, not. 71.

Mandatores in exercitu qui fuerint, 52, not. 6.

Manganarius in ludo circensi quis fuerit; et quæ illius officia, 181, not. 11.

Mensionarii, vel custodes templi, sic dicti quia semper in eo manent et curam ejus gerunt, 12, not. 67.

Manulia quæ fuerint; illorum usus, 45, not. 36.

Maphorium, id est vestis qua Augusta involvebatur, ne conspiceretur a barbato, 123, not. 7 et 8.

Mars olim in ecclesia erat lapis cavus in quo reliquæ vini et aquæ benedictæ quibus amplius opus non erat, effundebantur, 21, not. 36.

Marmor Romanum, quare sic dictum; marmorum variæ species 370, not. 58.

Marsupium quid unde sic dictum; illius usus, 230, not. 44.

Matrimonium quomodo contrahant Græci, 126, not. 30.

Matronæus locus, ubi feminæ in ecclesiis aderant, 19, not. 24.

Mattiarum milites qui fuerint, et unde sic dicti, 239, n. 17.

Mensa abscissa vel sequestrata quæ, 42, not. 38. — Mensa aurea, *ibid.*, not. 41.

Mensurator quis; illius variæ officia, 259, not. 11; 264, not. 42; 268, 269.

Metalla; ars pingendi in metallis unde nata; illius origo, 59, not. 34. — Metallorum comes qui, et quæ illius munera 416, not. 71.

Metatorium quid sit, 10, not. 45.

Milites pompatici qui fuerint, 7, not. 89.

Militia, idem est atque comitatus, totum corpus officiorum et dignitatum aulicarum, 226, not. 9 et 10.

Ministri imperatorum manibus in pectore decussatis coram illis ad stare solebant, 302, not. 81.

Modiolus erat genus coronæ imperialis; unde sic dictus, 240, not. 45; 268, not. 28.

Moysis virga, inter cimelia præcipua imperii Constantinopolitani, 4, not. 35.

Munus apostolicum dandi mos, 11, not. 64. — Absque munere ad reges Orientis accedere non licebat, quæ munera illis offerebantur, 235, not. 2.

Murorum comes reparandis mœnibus et militibus per mœnia excubantibus præerat, 4, not. 22.

Musica instrumentalis pro re turpi et vetita a Græcis habebatur et illam ex ecclesia et ex suis epulis velut impium et probrosam ejiciebant, 222, not. 98, 450, not. 43.

Mutatoriorum variae species, 370.
Mysticorum amor apud Græcos, 3, not. 8.

N

Nardum et cinnamomum distribuendi mos, 21. — Nardi pixides olim solebant homines elegantiores secum gerere ut nos hodie pixides pulvere sternutatorio gerimus onustas, 21, not. 39.

Nativitatis Domini in festo solitæ acclamationes, 22. — In ejusdem processione observanda, 76 *et seqq.* — In hoc festo novemdecim accubituum dapes apponebantur, 429 *et seqq.*

Nicephori Phocæ imperatoris fortissimi inaugurationis, 351 *et seqq.* — Utrum morte naturali obierit, aut venenis et per vim extinctus fuerit, non constat, 251, not. 18.

Nobilissimi in promotione observanda, 132 *et seqq.*
Nomen pueris imponendi mos apud Græcos, 356, not. 75-77.

Normanni unde Bigothi dicantur, 140, not. 67.
Numerarius quis sic dictus, illius varia officia, 140, not. 69.
Numerus, hoc nomen peculiare militum genus designat, varia illorum officia, 4, not. 21.

Numismata seu solidi aurei, præmium circensis victoriæ dari solebant, 187, not. 50.

Nuptialis corona imperatorum Constantinopolitanorum, 116, not. 92

O

Obsequentes dicti milites qui fuerint, 265, not. 55.

Œcumenici titulus quid significet, 392, not. 42.

Œconomium idem atque vestiarius, 95, not. 24.

Œnanthe Græcis duplex, vinum odoratum, et unguenti genus, 269, not. 94.

Officiales in comitatu imperatoris qui fuerint, 6, not. 79. — Officiales varios creandi modus in aula, et quid tunc observandum, 303. — Quæ fuerint eorum munera, 415, not. 54.

Officinae imperiales quæ fuerint, 417, not. 85.

Omophorium, gestamen patriarcharum et episcoporum, signum dignitatis, 48, not. 76. — Omophorium, vestis genus, quæ totum ambit corpus, 305, not. 88. — Omophorium B. Virginis quod secum efferebant in prælium imperatores quocum se credebant prospere acturos, 269, not. 90. — Omophorium an idem sit ac lorum et superhumelare, 331, not. 70.

Operculum sellæ equinæ imperatoris, illo insidere cuique capitale erat, 157, not. 13.

Optimates, scilicet milites viliores, varia eorum munera, 37, not. 2.

Orarium quid, et mos illo moto adstantibus dandi signum, 6, not. 73; 48, not. 76.

Orationes *Silentii* vocabantur, quas instante quadragesimali jejuniu imperator ipse habebat ad populum, 91, not. 47. — Quid tunc observandum, 314.

Oratoria tamen ecclesiis quam in privatis ædibus constructa, 4, not. 36.

Ordo Romanus quid sit, 4, not. 5.

Organa pulsare, organa canere, quid, 9, not. 22. — Organorum usus antiquus apud Græcos, 20, not. 32.

Orphanotrophus, vel curator orphanorum, illius dignitas, 54, not. 11.

Orthodoxiæ in Dominica quid observandum, et quæ fuerit illa Dominica, 92 *et seqq.*, et not. 20.

Osculum pacis, illius origo et usus, 11, not. 54. — De osculo imperatori dato, 15, not. 2. — Osculorum gradus varii, 210, not. 44.

Ostiarium, duplicis est generis, palatinum et ecclesiasticum, prioris munera quæ fuerint, 6, not. 74. — Ostiarium ecclesiæ, illius officia, 11, not. 65.

P

Paganæ vestes, paganæ processiones, pagana Dominica quid significet, 20, not. 33.

Palatia æstiva ædificandi mos in Oriente, 5, not. 43. — Palatium imperatoris quando se quotidie recludit et processio quotidiana in illud orditur, quæ observanda, 299 *et seqq.*

Pallium scissum veterum Græcorum aliud erat, quamvis admodum simile pallio Francorum, 274, not. 33.

Palme quatuor, vel victoriæ insignia, quæ post singulas decursiones in ludis circensibus dari solebant, 179, not. 1. — Palmarum in festo et processione quæ observanda, 101 *et seqq.*

Pandura quale sit instrumentum musicum, 222, not. 93.

Panni triblatti, seu triplicitura blattæ infecti, 48, not. 80. — Panni Saraceni, 351, not. 56.

Pantheum quid significet, et unde hoc nomen, 4, not. 33.

Papias vel custos palatii; unde hoc illi nomen; illius munera, 4, not. 31.

Papilio vel tentorium quid, et unde sic dicitur, 240, not. 34.

Paracænomeni seu accubitores, viri maximæ dignitatis et potentis in aula Byzantina, 251, not. 20.

Paragaudæ, vestes sericæ auro intertextæ, 85, not. 4.

Parasitæ mulieres, scilicet quæ dorsum præbebant calcandum in terram pronæ porrectæ, et nixu facto in altum tollebant sibi insistentes feminas nobiles, ut facilius curus ascenderent, 242, not. 56.

Paratici, Paraticorum consules qui fuerint, 4, not. 37.

Paschatis in festo solitæ acclamationes, 27. — Item in variis feriis post Pascha, 29-33. — Paschatis festum tempus apud Græcos in toto anno hilarissimum est, 244, not. 73. — Quam ob causam in eo lauros induunt imperator et magistri, proconsulares et patricii, 368. — Majore religione nullus dies celebratus *ibid.*, not. 29.

Patriarcha CPTanus; quid in ejuselectione et ordinatione observandum, 326. — Hæc vox unde repetenda, *ibid.*, not. 45.

Patriciatus dignitas quæ fuerit, 6, not. 77. — Patriciorum in promotione observanda, 143, *et seqq.* — Patricii creandi modus vel formula, 149, not. 92.

Patrinorum seu gestantium officia quæ fuerint, 358, not. 82.

Pauperes ad mensam vocandi mos unde manserit, 210, not. 42.

Pavones, id est vestes cum intextis pavonum imaginibus; 76, not. 80.

Pedaturæ de militaribus spatiis plerumque dicuntur, 185, not. 45.

Pectorarium quid sit, 228, not. 27.

Pelles Canusinæ admodum celebres et quare, 250, n. 40.

Pentapyrgium, id est Armarium cum quinque turriculis, in quo stabant pendebantve jocalia pretiosissima, 43, not. 42.

Pantecostis in festo acclamationes variae, et alia in eo observanda, 36 *et seqq.*

Persarum legati quomodo in aula Byzantina recipiebantur, 232.

Persicum; hoc vocabulum quid significet, 230, not. 44.

Perticæ lauro implicitæ quæ fuerint, 331, not. 68.

Petronas patricius, frater Theodoræ Augustæ, 208, not. 36.

Phargani, militiæ genus, unde oriundi, 333, not. 80.

Pharus, pro navigantibus noctu olim ardere solitus, 43, not. 48.

Phenolia vel pœnula, vestis genus, 144, not. 80.

Phengia, baculi genus, quæ fuerint; illorum usus, 311, not. 30.

Phiala quæ fuerit, et unde sic dicta, 142, not. 76.

Philochristi nomen imperatoribus Constantinopolitanis unde datum, 1, not. 1; 264, not. 40.

Phylax, id est domus thesauros regio custodiens, 5, not. 54.

Pietatis consuetudines in aula Byzantina, 412 *et seqq.*

Pila ludus et exercitia qualia fuerint; illorum origo, 222, not. 97.

Pinna, ostrei genus, dat lanas quæ lanas ovium vincunt, 253, not. 46.

Placentas et poma in conviviis veterum ultima fuisse constat, 42, not. 40.

Pogium quid sic vocabatur in ecclesia, II, not. 51.

Porphrogennetus, quis sic dictus et quare sic dictus; et quis primus sic dictus fuerit, 115, not. 91.

Porta speciosa, regia, porta major in ecclesia, 9, not. 25, 29, 37; 17, not. 14.

Præfectus urbis Constantinopolis; varia illius officia et auctoritas, 4, not. 27. — Præfecti urbis in promotione observanda, et in illa variae acclamationes faciendæ, 154, 154.

Præpendulia, quæ feminæ Orientales olim gestabant et adhuc gestant, 123, not. 9.

Præpositi palatii et cubiculi qui, 4, not. 13. — Præpositi in promotione observanda, 153.

Pragmatica sanctio est ea, juxta cujus formulam et edictum in rebus gerendis, in administratione rerum publicarum potest et debet agi et procedi, 227, not. 13.

Prandia, seu tæniæ expansæ: illorum usus, 49, not. 86.

Probatioris litteræ vel diplomata, quibus ille, qui ad aliquod officium adsciscitur, idoneus et probatus renuntiat, 227, not. 23.

Processionis ordo et series, cum imperator Magnam Ecclesiam adiret, 4. — Processiones quæ fuerint, illarum origo et diversitas, 4, not. 10. — Apud Russos processio describitur, *ibid.* — Processio quotidiana, *ibid.*, et not. 15. — Processiones in certas classes viro- rum, mulierum, etc., dividebantur, 97, not. 32.

Proconsules qui fuerint, illorum in promotione observanda, 149, 150, 226.

Prohedrus sculpræses universi senatus; illius promotio et in ea observandum, 256 *et seqq.*

Propoloma, scilicet modiolus seu infula turrata, galeri genus, 288, not. 28.

Propositum; quid sic Græci vocabant, 51, not. 99.

Protectores, genus militiæ palatinæ pompaticæ, corpori principis protegendo destinatum, 7, not. 94.

Protopapas, scilicet princeps sacerdos in omni quaque majori ecclesia, 11, not. 57.

Psalmista et cantor in quo discrepent, 8, not. 13; 12, not. 66.

Ptychia quid et unde sic dicta, 332, not. 73.

Purificationis B. Mariæ Virginis in festo et processione quid observandum, 87 et seqq.

Purpuræ varia genera, 253, not. 46.

Pyrebolium, id est terabella lignea, quæ super hy-scam agitata fortiter, hæc ignem concipit, 272, not. 50.

Q

Quæstor qui fuerit; illius officia, 7, not. 97. — Illius in promotor quæ observanda, 157. — Illum creandi modus vel formula, *ibid.*, et not. 15. — Quæstoris proprium erat orationes litterasque et mandata Augusti coram senatu et populo recitare, 249, not. 7.

R

Rationalis militaris qui sic dicitur, 37, not. 99.

Rector in aula Byzantina qui fuerit; illius munera varia 413, not. 46. — Rectoris provectio ab imperatore, et quid in ea observandum, 305.

Referendarii, politica et sacra dignitas; illorum varia officia, 6, not. 67; 11, not. 58.

Regis titulus imperatoribus Romanis olim quoque tributus, 2, not. 3. — Regis et imperatoris, titulus diversus; utriusque differentia, 397, not. 70.

Reliquiæ variæ quæ in Ecclesia Sanctæ Sophiæ Constantinopoli asservabantur, 21, not. 37.

Resurrectionem mortuis encensare quid, 27, not. 58.

Ritus epularum sacrarum aulæ Byzantinæ, 406 et seqq. — Ritus varii Ecclesiæ Græcæ, 9, not. 26.

Roberti equites vel milites, qui sic vocati, 222, not. 89.

Roga, id est largitio, donum, stipendium; rogam dando significabat imperator illos quibus dabat juris sui esse et stipendia sua mereri, 231, not. 56.

Remanus imperator morte naturali obierit, vel venenis et per vim extinctus fuerit, non constat, 251, not. 18. — Romani quidquid ditionis illorum non erat, desertum vel hostile vocabant, 258, not. 6.

Rosam auream in Dominica *Lactare* consecrandi mos unde manaverit, 66, not. 46.

S

Sabana, scilicet lintea præsertim tergendo corpori apta, 60, not. 35 l. 126, not. 25.

Sabbatum sanctum et magnum; quæ in eo observanda, 106 et seqq.

Sacellarius, vel ærario præfectus; illius munera 37, not. 3.

Sacellus quis fuerit; illius officia, 266, not. 56.

Sacrificatorium, locus in quo Deo victima incruenta offertur, 9, not. 34; 39, not. 17.

Saga, vestes ampliæ et longæ, ad genua pene defluentes, 5, not. 53.

Saguarum equi qui dicuntur, 259, not. 13.

Saltatio et chora cum fabibus vel cereis apud Græcos, 163, not. 41; 165, not. 54. — Hujus vocabuli etymologia, 191, not. 65. — Saltatione suam hilaritatem in die natali imperatoris Græci significabant, 366, not. 20.

Salutandi aliquem apud Græcos formula, 13, not. 81.

Sanctorum in festo et processione quæ observanda, 309 et seqq. — Sanctorum omnium festum incidebat in festum SS. Trinitatis seu in octavas Pentecostes, 111, not. 76; 309, not. 6.

Sangarus, urbs Bithyniæ ad mare, non procul Helenopoli, 417, not. 89.

Saraceni; hujus vocabuli etymologia, 265, not. 52.

Sarcophagi varii imperatorum in Ecclesia SS. Apostolorum Constantinopoli, 373.

Sardorum acclamationes, quas Dominis accinunt, 376.

Satiri, unde sic dicti, 222, not. 89.

Saximum, scilicet tripudatio, chorea, saltatio, præsertim qua coram imperatore fiebat; quid in ea observandum, 171 et not. 72.

Scala cochlearis quæ, 89, not. 12.

Scaramangium, vestis nomen; illius vocis etymologia, 19, not. 27; 271, not. 23.

Scariatani (*chariatans*), unde originem duxerint, 235, not. 91.

Sceptra imperatorum CPTanorum quæ fuerint, 7, not. 92; 115, not. 90. — Sceptra, genus vexilli, 332, not. 72.

Schola, scholarum militis, 6, not. 66.

Scipiones, quos manu gerebant imperatores, qui fuerint, 38, not. 8.

Scribones qui fuerint, et quæ eorum officia, 41, not. 32. Scribitorum *magister*; quid in illius creatione observandum, 160. — Habebat adiutorem vel vicarium, 229, not. 40.

Scutum et hasta insignia imperatorum, 239, not. 21. — Scuto mos imponendi imperatores, 245, not. 87.

Secretum et curia idem est; scilicet locus in quo sedent iudices pro tribunali, 4, not. 24.

Secundicerius; quid in illius promotione observandum, 159.

Senatores militares qui fuerint, 7, not. 95. — Senatus vox duplici significato adhiberi solita, 38, not. 12.

Sermo per digitos certo modo formatus, 165, not. 53.

Silentarii qui fuerint; illorum officia, 7, not. 88. — Per septimanas serviebant, et absoluta septimana, veniebant alii, suas vices obituri, 157, not. 22.

Traditio virgæ aureæ ex manu imperatoris in suam, est investitura, est symbolum, quo ipso declaratur et constituitur aliquis silentarius, 227, not. 10.

Siphonarii vocabantur qui Gregeum ignem (*feu Grégeois*) e siphonibus ejaculabantur, 386, not. 87.

Smaltitum opus quid olim fuerit dictum, 59, not. 34. Solarium, id est arca in summis ædium partibus ad deambulandum apta, 69, not. 58.

Solea; quæ pars veteris ecclesiæ fuerit sic dicta, 9, not. 33.

Spatharii, protospatharii, spatharocandidati qui, et unde sic dicti, 5, not. 42; 15, not. 4. — Spatharocandidatus ad protospatharii dignitatem cum provehitur, quid observandum, 160.

Spathobachia, genus armaturæ, quæ fuerint; illorum usus, 44, not. 55.

Specia, vestis genus, quæ fuerint, et unde nomen, 49, not. 91. (*Dentelles*.)

Sportula, id est donum quod exteri principes aut eorum legati in aulam Byzantinam venientes, afferre solebant, 82, not. 96.

Stephanus imperator, filius Romani Lecapeni, in exilio vitam privatam finivit, 384, not. 82.

Sticharium vel Strictorium, tunica corpus strictè astringens, 83, not. 5. — Tunica interior, talaris; illius vocabuli etymologia, 256, not. 57.

Stichus, est formula precum solemnium ante epulas, 433, not. 56.

Strategi posterioribus ævis qui fuerint, 6, not. 78.

Symponus, adiutor præfecti urbis in judiciis et sententiis dicendis, 160, not. 28.

Syncelli ab imperatore creatio; quid in ea observandum, 306. — Syncellos inter et metropolitans præsentia, quibus concessa, *ibid.*, not. 90. — Syncelli qui fuerint illorum officia, 43, not. 47.

Syrianus historicus, 269 et not. 1 et 2.

T

Tacticus liber quid indicet; varii sensus quibus accipitur, 2, not. 5.

Tænæ coloratæ olim quæ fuerint, 331, not. 70.

Tagmatum quatuor magistratus in circum quando procedunt, quæ observanda, 336 et seqq.; 352, not. 62.

Taro; quæ regio sic vocatur, 82, not. 94.

Tarsenses legati, qui negotiandæ permutationis captivorum et pacis causa advenerant, a Constantino recipiuntur; quid tunc observandum, 329 et seqq.

Tempella, vel tabula lignea qua horas, vel tempora statuta precum Græci pulsabant, 100, not. 36.

Tenesici panni unde sic dicti, 344, not. 33. —

Testudo, quam milites scutis consertis circa novum imperatorem faciebant, erat gemina, et quo fine, 239, not. 19.

Thalassa, vestis genus in usu apud Græcos, 271, not. 38.

Theophili imperatoris reditus triumphalis, 290 et seqq.

Theophylactus patriarcha eligitur et ordinatur, 367.

Theuda, rex Gothorum in Hispania, 230, not. 52.

Thomaites erat triclinium seu palatium patriarchæ, in oro Augustæ situm, ubi patriarchæ bibliotheca erat, 152, not. 5.

Thronus Salomoneus quis fuerit, et quare sic dicitur, 327, not. 56 et 58.

Thymela quid, et quid Thymelici, 222, not. 98.

Tituli varii imperatorum Constantinopolitanorum, 216, not. 61.

Tirones; qui sic vocati; duplicis erant generis, 227, not. 14.

Torniciorum gens valde celebris in historia Byzantina, 252, not. 29.

Torques decus et præmium erat militare; in caput imperatoris qua de causa imponebatur, 239, not. 18.

Triclinium quid sit; illius usus, 44, not. 57.

Triultatis hymnus, 113, not. 82.

Triumphus victoriales quomodo in hippodromo celebra-

bantur, 193. — Triumphus ab hostibus devictis quando agitur in foro, quæ observanda, 350 *et seqq.* et not. 57: quæ cum agitur in circo, 354 *et seqq.*; castrorum acclamationes, 375.

Tubia et tibialia quæ fuerint; unde sic dicta; illorum usus, 245, not. 86.

Tunicæ inconsutiles, 271, not. 23.

Tyriæ vestes, 76, not. 79.

Tzacones, qui olim Lacones, extremæ Peloponnesi incolæ, 402, not. 94.

Tzangæ, seu ocreæ coriaceæ, quæ ad genua fere pertingerent, interdum quoque magnam femorum partem tegerent: in colore earum dignosebatur gestantis ordo et dignitas, 242, not. 60.

U

Unguentorum mos et usus apud Orientales, 12, not. 71.

Urnatorium, id est sedes in qua stabant urnæ, in quas sortes conjiciebantur et agitabantur, quo scilicet ordine aurigæ singuli deberent decurrere in ludis circensibus, 182, not. 21. — Urna quomodo agitari debeat, 182, 183.

V

Vaporalia et pyrilia quæ fuerint; illorum usus, 146, not. 83.

Vasorum varia apud Græcos genera, 269 et not. 95. — Illorum usus, 329, not. 63. — Vasa sacra diversorum templorum, 369, 370.

Vehiculis olim in urbe uti erat invidiosum, 226, not. 8. — Vehi solum aliquem in curru pro arrogantia accipiebatur; itaque veteres imperatores amicis secum sumere solebant, 240, not. 43.

Velum; hujus vocabuli triplex sensus, 4, not. 32; 144, not. 79.

Veneta factio apud Byzantium et factio Prasina quæ fuerint; quibus civibus constitutæ; illarum officia, 4, not. 20. — Veneti Prasinis semper præferantur, favore imperatorum, quibus Prasinis plerumque invisi erant, 184, not. 42. — Factionum diversarum certamen in hippodromo, 196.

Vestes mutatoris quæ, 4, not. 37. — Quomodo in festis et processionibus mutantur ab imperatoribus, 110 *et*

seqq. — Vestes dono dandi antiquissimis temporibus consuetudo, 289, not. 39. — Vestes sigillatæ vel historiatæ quæ, 302, not. 77. — Vestes pretiosissimæ ex Oriente ducunt originem, et sæpe nomina, 350, not. 54. — Vestium concussione salutandi modus, 6, not. 73. — Vestes varis quibus antiqui utebantur, 255, not. 47; 271 *et seqq.* — Vestes albæ hilaritatis, coloreæ vero luctus indicium apud Græcos, 364, not. 12. — Vestes in signum honoris et homagii mittebantur, 408, not. 16. — Vestes pellicæ quæ fuerint; illarum origo, 222, not. 94.

Vestiaritæ erant Chosbaitæ, sed non vicissim Chosbaitæ erant vestiaritæ; qui utriusque fuerint, 417, not. 83.

Vestiarium non tantum dicebatur conditorium suppellectilis vestiaris, sed omnis pretiosæ suppellectilis erat thesaurus, 106, not. 56; 269, not. 91. — Vestiarium imperatoris privatum itinerantis, 269 *et seqq.*

Vestibula cancellata quid, 44, not. 53.

Vestitor, vestiarus et vestiarita, uniuscujusque munera varia, 4, not. 34.

Vexilla quæ fuerint, 7, not. 93. — Vexilla vel signa invertendi aut humo sternendi mos aut luctum significabat, aut submissionem, aut denique insultationem et humiliationem illius cujus signa invertabantur, 238, not. 15.

Vigilia magna quomodo celebrari soleat, et quæ in ea sint observanda, 105 *et seqq.* — In hoc die patriarcha homiliam recitare tenebatur, *ibid.*, not. 55.

Vindemiæ; ritus varii in illis observandi, 217, not. 66.

Votorum ludus qui, et quæ in eo observanda, 208 *et seqq.* — Conviciis impetendi in hoc ludo licentia unde trahat originem, *ibid.*, not. 41. — Voti vel votorum festum quid, et quomodo celebrabatur, 112, not. 53.

X

Xenodochia et Xenones, hospitia pro vetulis, infirmis, etc., 102, not. 47.

Z

Zona purpurea, 255, not. 46. — Zona, pro simbolo honoris accepta, in quo a baltheo differat, 412, not. 38.

Zosta, scilicet patricia femine comitatus Augustæ principis, eique proxima comes et amica, unde sic dicta, 41, not. 29. — Quæ in illius promotione observanda, 150-152.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

IMPERATOR CONSTANTINUS PORPHYROGENITUS.

Præfatio Editorum Patrologiæ.	9
Notitia ex Joan. Albert. Fabricio.	41
Præfatio B. G. Niebhrii.	34
Præfatio Joan. Jac. Reiskii	35
Commentatio J. H. Leichii de vita et rebus gestis Constantini Porphyrogeniti.	47
Ex adversariis Leichianis, de scriptis Constantini Porphyrogeniti.	71
DE CERIMONIIS AULÆ BYZANTINÆ	74
LIBER PRIMUS.	74
Caput primum. — Observanda, quando processio in magnam ecclesiam instituitur, sive ordo ac series solemnium et illustrium processionum, imperatoribus ad magnam ecclesiam euntibus.	79
Cap. II. — Acclamationes in festo Nativitatis Domini.	210
Cap. III. — Festum Epiphaniæ. Duarum factionum acclamationes.	215
Cap. IV. — Acclamationes in sancti paschatis festo.	219
Cap. V. — Acta in feria secunda septimæ renovationis.	223
Cap. VI. — Acta feriæ secundæ Dominicæ post Pascha.	230
Cap. VII. In feria iv septimæ iv post Pascha	231
Cap. VIII. — In festo Ascensionis.	231
Cap. IX. — In festo Pentecostes.	238
Cap. X. — Observanda die secunda septimæ renovationis.	267
Cap. XI. — Observanda die tertia septimæ renovationis in sancti Sergii.	299
Cap. XII. — Observanda quarta die renovationis, et de ritibus tunc peragendis.	306
Cap. XIII. — De patriarchæ invitatione.	307

Cap. XIV. — Observanda die quinta septimæ renovationis, dum salutatio in aureo triclinio instituitur.	307
Cap. XV. — Observanda in vigilia septimæ renovationis.	315
Cap. XVI. — Observanda Dominica secunda post Pascha, imperatore ad Sanctæ Sophiæ abeunte.	318
Cap. XVII. — Observanda feria quarta septimæ quartæ post Pascha et in processione ad templum Sancti Mocii.	318
Cap. XVIII. — Observanda in festo et processione sanctæ Christi Dei nostri Ascensionis.	331
Cap. XIX. — Observanda in vigilia sancti Eliæ ejusque festo.	339
Cap. XX. — Mensis Maii primo encænna novæ ecclesiæ et de ritibus in festo encænionum novæ magnæ ecclesiæ observandis.	347
Cap. XXI. — Observanda in festo et processione sancti Demetrii.	351
Cap. XXII. — Observanda in festo et processione Exaltationis venerandæ crucis.	355
Cap. XXIII. — Observanda in festo die et processione sacre Christi, Dei nostri, Nativitatis secundum carnem.	359
Cap. XXIV. — Observanda primo mensis Januarii, in S. Basilii.	371
Cap. XXV. — Observanda in vigilia sanctorum Luminum.	375
Cap. XXVI. — Observanda in festo et processione Luminum.	379
Cap. XXVII. — Observanda in festo et processione Purificationis B. Mariæ Virginis.	383
Cap. XXVIII. — Observanda in Dominica Orthodoxiæ.	394
Cap. XXIX. — Observanda in Dominica mediæ hebdomadis jejuniorum, quando venerandum et vivificum crucis lignum adoratur.	399

- Cap. XXX. — Observanda, ubi inciderit festus dies Annuntiationis sanctæ Deiparæ in Dominicam mediæ hebdomadis. 402
- Cap. XXXI. — Observanda in vigilia Palmarum. 410
- Cap. XXXII. — Observanda in festo et processione Palmarum. 411
- Cap. XXXIII. — Observanda in sancta et magna feria quinta, et de imperatoris circuitu in gerocomiis. 412
- Cap. XXXIV. — Observanda in magna vigilia, et quomodo celebrari solet. 419
- Cap. XXXV. — Observanda in sancto magnoque Sabato. 423
- Cap. XXXVI. — Observanda in processione unionis Ecclesiæ, seu quando tomus unionis Ecclesiæ prælegitur. 430
- Cap. XXXVII. — Observatio de vestibus, quomodo ab imperatoribus in festis diebus ac processionibus mutentur. 431
- Cap. XXXVIII. — Observanda in coronatione imperatoris. 435
- Cap. XXXIX. — Observanda in coronatione nuptiali imperatoris. 440
- Cap. XL. — Observanda in coronatione Augustæ. 454
- Cap. XLI. — Observanda in Augustæ coronatione et nuptiis. 459
- Cap. XLII. — Acta factionum, quando puer Porphyrogenitus natus est. 470
- Cap. XLIII. — Observanda in Cæsaris electione. 471
- Cap. XLIV. — Observanda in promotione Nobilissimi. 479
- Cap. XLV. — Observanda in promotione Curopalatæ. 483
- Cap. XLVI. — Observanda in promotione Magistri, si imperator jubet, in processu magnæ ecclesiæ instituitur. 487
- Cap. XLVII. — Observanda in promotione patricii, senatoris et militum præfecti. 491
- Cap. XLVIII. — Observanda in promotione patriciorum. 503
- Cap. XLIX. — Observanda in promotione proconsulum. 518
- Cap. L. — Observanda in promotione patriciæ Zostæ. 519
- Cap. LI. — Observanda in promotione præpositi. 523
- Cap. LII. — Observanda in promotione præfecti. 526
- Cap. LIII. — Acta et acclamationes factionum in promotione præfecti. 527
- Cap. LIV. — Observanda in promotione quæstoris. 534
- Cap. LV. — Observanda in promotione demarchi. 535
- Cap. LVI. — Observanda in promotione secundicerii. 538
- Cap. LVII. — Observanda in promotione assessorum iudicii et Logothetarum. 539
- Cap. LVIII. — In creatione magistri scriniorum. 542
- Cap. LIX. — Observanda quando spatharo candidatus ad protospatharii dignitatem provehendus est. 542
- Cap. LX. — Deductio funeris imperatoris. 542
- Cap. LXI. — Observanda post finitas preces et vota in natali die imperatoris. 543
- Cap. LXII. — Observanda pridie ejus diei, quo imperator in urbe excipiendus est. 546
- Cap. LXIII. — Observanda mane ejus diei, quo in urbe excipiendus est imperator. 547
- Cap. LXIV. — Observanda, si imperator in aureo hippodromo postridie antipaschæ excipiendus est. 555
- Cap. LXV. — Observanda in saximo seu in convivio. 566
- Cap. LXVI. — Observanda, si dextrimum in secreta phiala triconchii institui debet hiberno tempore et ventis acriter commotis, qui non permittunt, ut solitis in phialis celebratur. 570
- Cap. LXVII. — De loco et ordine, quo proceres omnes in singulis dextrimis, in majoribus phialis institutis, astare solent. 575
- Cap. LXVIII. — De aureo hippodromo, et quæ in illo peragantur. 578
- Cap. LXIX. — Observanda, quando equitatus fit designatio. 587
- Cap. LXX. — Mensis Maii die xi certamen equestre in die natali hujus a Deo custoditæ et imperatoriæ urbis hunc in modum instituitur. 634
- Cap. LXXI. — Ritus in faculariæ celebratione solemnæ. 643
- Cap. LXXII. — De voto, quomodo celebrari debeat. 654
- Cap. LXXIII. — De hippodromo Macellario, Lupercal appellato. 659
- Cap. LXXIV. — Quæ a cancellariis quæstoris in processibus dominorum ad magnam ecclesiam Latine canuntur, hæc sunt. 663
- Cap. LXXV. — Expositio eorum, quæ a vocalibus ad mensam XIX accubituum Latine dicuntur. 666
- Cap. LXXVI. — Acclamatio, quæ mane simul ab exercitu instituitur. 667
- Cap. LXXVII. — Acclamatio exercitus, si imperator triumphum de hostibus ducit, aut annona aliave imperialia largitio exercitu distribuitur: eadem quoque, silentio facta, recitantur. 667
- Cap. LXXVIII. — Observanda in die vindemiæ in processione e palatio Hieris. 670
- Cap. LXXIX. — Acta, dum præfectus. Dominica Palmarum ad templum S. martyris Romani abit, recitanda. 675
- Cap. LXXX. — Observanda in die honoris demarchi die tertia Galilææ. 675
- Cap. LXXXI. — Observanda in sponsæ deductione. 678
- Cap. LXXXII. — Observanda in coronatione nuptiali. 679
- Cap. LXXXIII. — Observanda in convivio novemdecim accubituum, seu mensarum, quo tempore sic dictum Gothicum celebratur. 682
- Cap. LXXXIV. — E commentariis Magistri Petri. Observanda in promotione comitis admissionum, et comitis scholæ et curopalatæ. 694
- Cap. LXXXV. — Ex eodem Petro. Observanda, quando creatur augustalis aut proconsul. 695
- Cap. LXXXVI. — De diversis militiis seu officiis, modis ea conferendi, ubi unumquodque conferatur, et quid unicuique scrinio competat. Quantum hoc de argumento reperire potuimus. 698
- Cap. LXXXVII. — Observanda, quando renuntiat in partibus superioribus seu occidentalibus imperator huc mittat legatos suos laureatasque suas imagines, nondum ab imperatore, qui hic, Constantinopoli agit, ad imperialem dignitatem admissas; et quomodo imperator ei dignitatem et auctoritatem imperialem astruat atque confirmet, et ejus legatos absolvat seu remittat. 707
- Cap. LXXXVIII. — Observanda, quando imperator eosdem excipere vult legatos, eo fine ut occidentali imperatori dignitatem imperialem confirmet, et legatos dimittat. 719
- Cap. LXXXIX. — Observanda sub adventum magni Persarum legati, eoque in Urbe præsentæ. 721
- Cap. XC. — De iis quæ oportet per cæteros dies, quos legatus in Urbe transigit, circa eum observari. 742
- Cap. XCI. — Renuntiatio Leonis imp. divini sortis; seu quibus cæremoniis Leo dictus imperator fuerit. 746
- Cap. XCII. — Inauguratio Anastasii imperatoris divini sortis. 770
- Cap. XCIII. — Inauguratio imperatoris Justinii primi divini sortis. 787
- Cap. XCIV. — Inauguratio Leonis Junioris. 794
- Cap. XCV. — Inauguratio piissimi domini nostri Justiniani. 795
- Cap. XCVI. — Inauguratio Nicaphori Phocæ, Christum amantis et fortissimi imperatoris, antea domestici scholarum Orientis. 798
- Cap. XCVII. — De promotione prohedri seu præsidis universi senatus. 813
- APPENDIX AD PRIMUM. 826
- I. — Expositio de ratione bellicarum, quas faciunt imperatores, expeditionum, et commemoratio stationum, in quibus metari solent. 826
- II. — Observanda quando imperator expeditionem parat. 827
- III. — Observanda et agenda, quando imperator Romanorum fossatum agere seu in castra ire et in iis versari decrevit. 883
- IV. — De consuetudinibus archontum, seu de iis iumentis quæ ex prescripta formula et recepta consuetudine præstare debent magistratus imperialium atabulorum tam quæ in urbe augusta, quam quæ foris in provinciis sunt. 850
- V. — Officiales et reliqui ad eorum ordinem pertinentes præstant mulos onerarios. 854
- VI. — Regis hypurgiæ, id est ministerio, quod ad mensam ministrat, imputantur hæc. 863
- VII. — Pro mensuratore aut imperiale corte vel tentoris sagmaria quinquaginta. 866
- VIII. — Pro privato regio vestiario, editisque e cætone ad illud instruendum oneribus bajulandis, destinata sunt sagmaria triginta. 874
- IX. — De pannis nondum consutis, fomatque vestium gestabilium nondum adeptis, quæ exteris nomine munerum mittuntur. 883
- X. — De consutis. 890
- XI. — Pro idico destinata sunt sagmenta 46. 907
- XII. — Onerationes quo modo fiunt. 915
- XIII. — De circitoribus et circitationibus. 918
- XIV. — Observanda, quando imperator ab exercitu

- expeditione militari, aliove longo et diuturno itinere in urbem revertatur. 833
- XV. — Victoriosus e castris apud Tephricen et Germanicam reditus Basilii Christum amantis imperatoris. 942
- XVI. — Reditus e fossato Theophili imperatoris, cum Saracenorum Cilicum, qui e Tarso, e Mopuestia, ex Adana, ex Irenopoli, ex Anazarbo, et aliunde adversus ipsam coiverant, et consurrexerant valida manu, viginti milla cecidisset. 955
- LIBER SECUNDUS.** 974
- Proemium. 974
- Caput primum. — Observanda, quando palatium quotidie sese recludit, et processio in palatium diebus profectis seu quotidiana orditur. 975
- Cap. II. — Observanda in processione seu conventu magnum in aulam, qui singulis diebus Dominicis fit. 982
- Cap. III. — Observanda, quando imperator domesticos scholarum aut strategos, aut drungarium classis, aut genicum, aut sacellarium, sacelli praefectum, reliquosque officiales creat. 987
- Cap. IV. — Observanda in profectione rectoris. 991
- Cap. V. — Observanda in creatione syncelli. 994
- Cap. VI. — Observanda in celebratione annua memoriae sancti et magni Constantini, et encaniorum sacrarum crucium in novo palatio Boni dedicatarum. 998
- Cap. VII. — Observanda in festo et processione Sanctorum Omnium. 1002
- Cap. VIII. — Observanda Kalendis Augusti, prodeunte in publicum venerabili et vivifica cruce in qua Christus passus fuit. 1006
- Cap. IX. — Observanda in festo Obdormitionis sanctissimae Deiparae die Augusti 15. 1010
- Cap. X. — Observanda die secundo primae septimane, domino in silentio magnaevae sermonem pronuntiante. 1014
- Cap. XI. — Observanda quando cruce efferendae sunt media septimana sancta Quatagesimae. 1018
- Cap. XII. — Observanda, quando domini lotum ad Blachernas eunt. 1019
- Cap. XIII. — Observanda, quando in Dominica pagana aut alia die communi domini voluit aut ad SS. apostolos, aut ad aliud aliquod templum devotionis peragenda causa ire. 1030
- Cap. XIV. — Observanda in electione et ordinatione patriarchae Constantinopolitani. 1039
- Cap. XV. — Observanda, quando legati exteri exceptio fit in magno triclinio magnaevae, dominis super throno Salomones residentibus. 1047
- Cap. XVI. — Observanda, quando magistratus quatuor tagmatum in circum procedunt. 1111
- Cap. XVII. — De inauguratione Romani Porphyrogeniti filii Constantini imperatoris. (Desideratur.)
- Cap. XVIII. — Observanda in celebratione brumalium tam eorum, quae imperator senior, quam quae junior, et tandem quae Augusta edunt. (Caput truncatum.) 1114
- Cap. XIX. — Peragenda, quando triumphus ab hostibus devictis in foro cum processionali supplicatione agitur. 1131
- Cap. XX. — Observanda, quando triumphus de hostibus devictis agitur in circo. 1143
- Cap. XXI. — Observanda, quando imperatori filius nascitur. 1147
- Cap. XXII. — Observanda, in baptismo filii imperatoris. 1151
- Cap. XXIII. — Observanda in tonsione filii imperatoris. 1154
- Cap. XXIV. — Ritus promotionis cubiculariae 1158
- Cap. XXV. — Observanda in promotione cubicularii 1159
- Cap. XXVI. — De quibusdam diverso tempore innovatis circa vetustam consuetudinem olim observatam in magna ecclesia. 1163
- Cap. XXVII. — Quomodo Heraclius junior a suo patre a dignitate Caesaris ad habitum et majestatem imperatoris evectus, ejus autem frater David Caesar creatus fuerit. 1166
- Cap. XXVIII. — De processione in magnam ecclesiam. 1167
- Cap. XXIX. — Quomodo in die ludi circensis exceperit Heraclius senatores coram patriarcha. 1170
- Cap. XXX. — De exsequiis patriarchae. 1170
- Cap. XXXI. — Quando imperator debeat dona in magna ecclesia offerre. 1171
- Cap. XXXII. — Quomodo ambae factiones veniam imperatorem in circo adorandi rogaverint in die festo. 1174
- Cap. XXXIII. — De promotionibus ad dignitates palatinas in natalibus anniversariis imperii, coronationis et nuptiarum. 1174
- Cap. XXXIV. — De eodem argumento. 1174
- Cap. XXXV. — De saximo seu ludo saltatorio. 1174
- Cap. XXXVI. — Quod recens honoratus expraefectus in deximo ludi equestris praesentetur. 1175
- Cap. XXXVII. — De quibusdam, qui defecerant, sed ad officium reducti fuerant, quomodo ab imperatore fuerint excepti. 1175
- Cap. XXXVIII. — De electione Theophylacti sanctissimi patriarchae. 1178
- Cap. XXXIX. — Quod patriarcha olim suum habuerit praepositum. 1178
- Cap. XL. — Quam ob rationem imperator et magistri, proconsules atque patricii loros induant sancta et magna Dominica Paschatis. 1179
- Cap. XLI. — Species metatoriorum. 1187
- Cap. XLII. — De sepulchris imperatorum, quae sunt in templo SS. Apostolorum. 1190
- Cap. XLIII. — Acclamatio castrorum, quando triumphus de victis hostibus agitur et insignia victoriae producuntur. 1210
- Cap. XLIV. — De expeditione adversus Cretam, quam Deus perdat, et in eam expensis e numero militum stipendique. Contingit ea sub Leone, Christum amante domino, duce Himerio patricio et Logotheta dromi. 1211
- Cap. XLV. — Expeditio adversus Cretam et armatura tam classis, quam equitatus tempore Constantini et Romani Porphyrogenitorum. 1231
- Cap. XLVI. — Tituli quibus imperator viros principes et alios illustris dignitatis inter exteros cohonestare debet. 1254
- Cap. XLVII. — Salutationes legatorum a variis gentibus ad imperatorem venientium. 1255
- Cap. XLVIII. — Acta seu formulae inscriptionum in litteris exteris. 1263
- Cap. XLIX. — Exposita vel taxae honorariorum, quae pendere debebant recens ad dignitates et funditionis profecti, quales sub Leone despota illae taxae erant. 1279
- Cap. L. — Tabula rogarum, quas vi typi aut formulae atque receptae accipiebant statiei et clisurarchae tempore Leonis imperatoris. 1286
- Cap. LI. — Observanda, quando imperator in curru prodire ad horrea strategii eaque lustrare constituit. 1287
- Cap. LII. — De ritibus sacrarum epularum aulae Byzantinae. 1291
- Cap. LIII. — De distributione piarum largitionum imperatoris tam in brumaliis quam in natalibus coronationis et imperii. 1414
- Cap. LIV. — Epiphaniae archiepiscopi Cypri expositio praesessionum patriarcharum et metropolitaram. 1423
- Cap. LV. — De distributione sportularum consuetudinis praepositorum. 1435
- Cap. LVI. — *Adhuc desideratur.*
- Cap. LVII. — De consuetudinibus praefectorum in ordine hippodromi. 1446
- Index rerum et praesertim ad notas Reiskei. 1447

FINIS TOMI CENTESIMI DUODECIMI.

REC- THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIT.

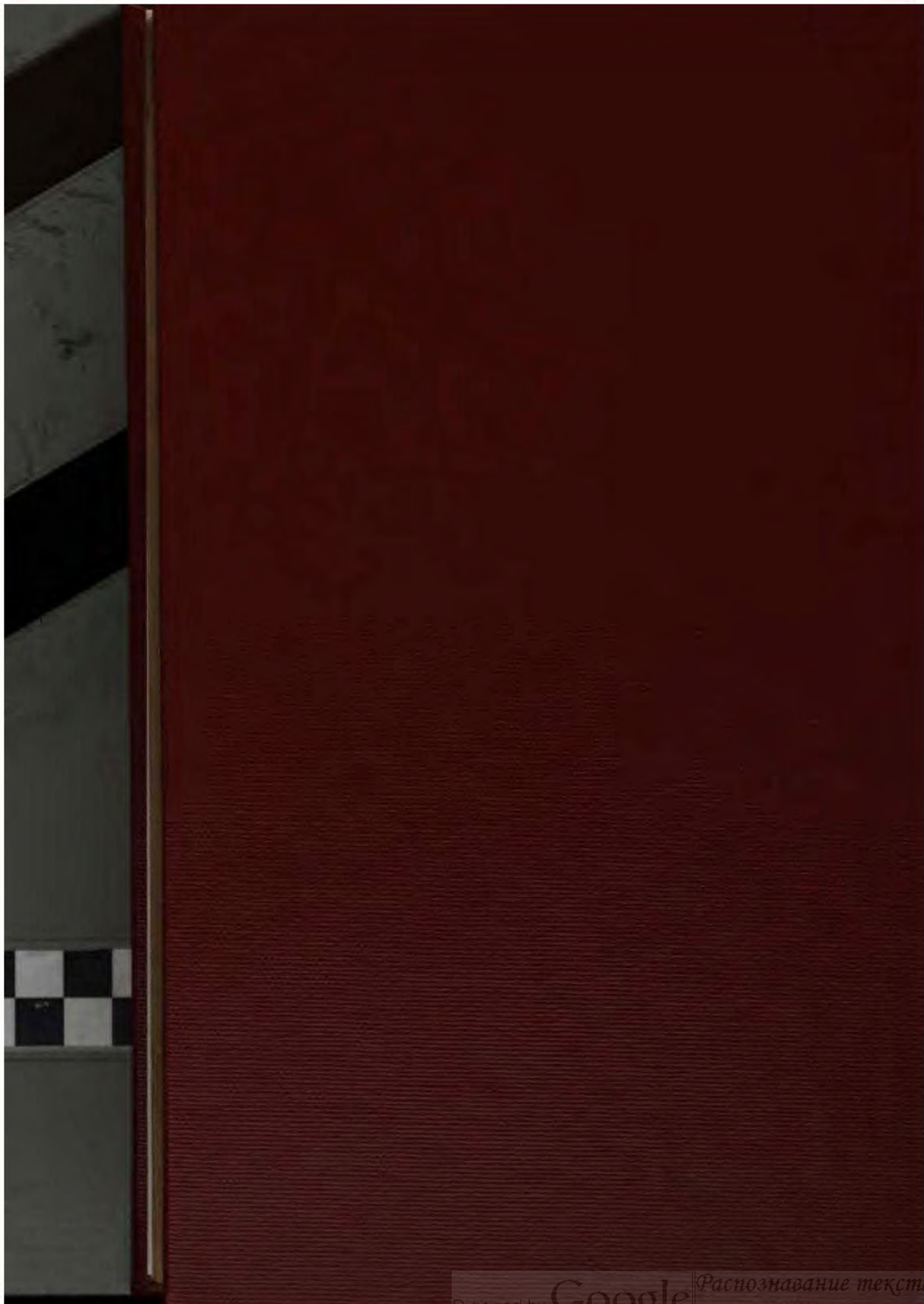

3 2044 073 502 304

THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIT

3 2044 073 502 304

THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIT

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были отданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>